Sebîlürreşâd

Dînî, ilmî, edebî, siyâsî haftalık mecmûa-i İslâmiyyedir

Cilt 15

Sayı 365-390

15 Ağustos 1918 - 05 Şubat 1919

اخطارات

آدرس تبدیلنده آیریجه بش غروش کوندرلملیدر .

مکتوبلرك امضالری واضح واوقوناقلی اولمی وآبونه صره نومروسنی محتوی بولنمسی لازمدر .

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور .

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور .

سبیل الرشاد

آبونه شرائطی

داخلی ، خارجی هر یر ایچون سنه‌لکی (۲۵۰) ، آلتی آیلغی (۱۳۰) غروشدر .

نسخه‌سی ۵ غروش .

[سنه‌لکی ۵۲ نسخه‌در .]

اداره‌خانه

باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر

مسلکه موافق آثار مع الممنونیه قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولونماز .

دینی ، فلسفی ، علمی ، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم | باش محرر محمد عاکف | صاحب ومدیر مسئول اشرف ادیب | اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد : ۳٦٥ | ۸ ذی القعده ۱۳۳٦ | پنجشنبه | ۱۵ آغستوس ۱۳۳٤ | جلد ۱۵

سبیل الرشاد عون حقله اون بشنجی جلده باشلایور .

اسرار قرآن

مقدمه

قرآنك تکالیف ومقاصدی

تمهیدات آنفه‌دن قرآنك بتون بشریت عالمنه تبلیغ ایچون نازل اولمش اولدیغی غرض فطرینك نه‌دن عبارت اولدیغی آکلاشیلدی . شو جهت‌ده تعین ایتدی که کتاب کریمده ، آیاتندن هیچ بری غرض فطری خارجنده اوله‌رق طبی برمقصده خدمت ایتمك ، مادی بر آرزونك حصولنه ، جنك تسخیرینه واسطه اتخاذ ایدلمك وسائره کبی شیلر ایچون نازل اولمش اولدیغنه کرك صراحةً ، کرك احتمالاً دلالت ایده‌جك هیچ برشی یوقدر .

بخاری ودیگر صحاحده اصابت عینه وعقرب صوقمه‌سنه قارشی بعض سور قرآنیه ایله استرقاء (اوقومق) ایدلدیکنه دائر احادیث شریفه وارد اولمش ، خلقده آیات قرآنیه‌نك مقاصد آنفه‌ده قوللانیله‌بیله‌جکی ظن واعتقادی بورادن پیدا اولمشدر . حتی بعضلری ایشی پك ایلریلره کوتوره‌رك خلقده‌کی بوعقیده‌یه استناداً بعض آیات قرآنیه‌نك تأویلی خصوصنده پك چیرکین جرأتلر کوسترمشدر . بونلر تأویل ایله‌ده اکتفا ایتمیه‌رك سور وآیات قرآنیه‌نك فضائلی حقنده احادیث وضعنه باشلامشلر ، کتابلرینی بونلرله طولدورمشلردر . حتی کشاف صاحبی کبی ، بیضاوی کبی ، خازن وسائره کبی اهل حدیث اولمیان برطاقم مفسرین بیله بوجریانه قاپیله‌رق بوقبیلدن برچوق احادیث موضوعه‌یی روایت ایتمشلردر . صکره‌لری خلق بالطبع بومسلکده اشبو اعاظمه پیرو اولمشلر ، بالخاصه اونلرك روایت ایتدکلری موضوعاتی صحتنده اصلا تردد ایتمکسزین روایته باشلامشلردر . نتیجه‌ده بوتلقیلر بوقبیل احادیث موضوعه‌یه اك مشهور احادیث صحیحه و اك قطعی قضایای عقلیه درجه‌سنده براعتبار واعتماد قازاندیرمشدر .

بوقوت اعتماد بوقبیل احادیثه قارشی کیمسه‌ده برشك وشبهه اویاندیرمادیغی ، یاخود درجهٔ صحتنی تحقیقه لزوم حس ایتدیرمدیکی ایچون موضوعات مذکوره عصرلردن بری بیوکدن کوچوکه ، سلفدن خلفه انتقال ایدوب طوریور . شبهه یوق که بیضاوی کبی ، زمخشری کبی اعاظمك شهرت ذاتیه‌لری روایت ایتدکلری شیلر حقنده اك اوفاق برتردد حصولنه مانع اولمش ، فضائل بهمتالری ارباب مطالعه‌یی بونلرك اثرلرینه تودیع ایتمش اولدقلری بوکبی موضوعاتی متون واسانیدی حقنده تدقیق وتنقیده لزوم کورمکسزین قبوله سوق ایتمشدر .

بوحادثه علوم اسلامیه ساحه‌سنده بیوك بیوك فلاکتلر تولید ایتمش ، حقك باطله ، هدایتك ضلالته التباسنه سببیت ویرمشدر . ایشك دهاقنا جهتی اسلام علیهدارلریله جزویتلرك موضوع بحث اولان کتابلرده افکار مضلانه‌لرینك نشروترویجی ایچون الك قوتلی منابعی الده ایتمکه موفق اولمش اولمه‌لریدر .

چوق شکر، عنایت صمدانیه امداده یتیشدی ده رجال حدیثدن بعض ذوات بو یولده تداول ایدن احادیثی تنقیدایله غثی سمیننڊن، صحیحنی سقیمندن تفریقه موفق اولدیلر. فقط بیلمم که مسلمانلرك، بو یولده تدوین ایدلمش اولان آثار نافعه‌نك علوم شرعیه طلبه‌سی وبالجمله ارباب تحصیل میاننده نشر وتعمیمنه همت ایدوب ده بو سایه‌ده خلقك آثار مبحوثه‌نك ارشادات وتنویراتندن استفاده‌لرینی تأمین، اونلرك صحائف تنقیداتنه مودوع حقایقی تشهیر ایتمك خصوصنده‌كی قصورلری نصل عفو اوله‌بیلیر ؟

اوت ، ناموس دینیلری ایچون حقیقةً موجب شین وعار اولان بویله بر قصوری ارتکاب ایتمش اولان مسلمانلر شورایه درج ایده‌جكمز سببدن دولایی کندیلرینی اڭ آغیر گناه وو باللره صوقدیلر: اونلر، متونی حقایق دینیه ایله اصلا قابل تألیف اولمیان خطالر ، مغالطه‌لرله مملو آثارك آفاقه نشرایدلمكده ، مكتبلرده تدریس اولنمقده، كتبخانه‌لر بوكبی آثار ایله طولدیرلمقده اولدیغنی كوریبورلرده ایچلرندن برقاچ كشی مدافعهٔ حق وحقیقت عزم وغیرتیله میدانه چیقوب ده بو تسویلات مضلانه‌یه منبع الهام اولان آثار اسلامیه‌ده‌كی غلطاتی خلقه اخطار، یاخود هیچ اولمازسه اونلره استانبول، مصر وسائر بلاد اسلامیه‌ده‌كی جسیم ومهم كتبخانه‌لرك سینهٔ حفظ وصیانتنه مودوع ومقداری پك چوق اولان كتب احادیثی گوسترەرك بالذات اقتباس معلومات ایتمه‌لرینه دلالت قیدنده بولنمیورلر .

وادئ استطراده سوزی خیلی اوزاتدیغمزدن بحثی سور وآیات قرآنیه ایله استرقایه ارجاع ایده‌لم .

بخاری ، مسلم، احمد كبی سنن صحیحه صاحبلری آیات قرآنیه ایله استرقاء بابنده بر طاقم احادیث شریفه روایت ایتمشلردر. بو احادیث شریفه‌نك صحت اسانیدی شبهه‌دن وارسته اولمقله برابر آره‌لرنده ، جمع وتألیفی دائرهٔ امكاندن اوزاقلاشدیره‌جق درجه‌ده تعارض واردر .

ابن حجر فتح الباری‌ده [۱] رقیه ایله تعویذ (نسخه طاقق)ی یكدیگرندن تفریق ایده‌رك دیبوركه: « رقیه خصوصنده بین العلما موجود اولان اختلاف مشهوردر. آنجق حالاً واقع اولمش، یاخود وقوعندن احتراز اولنمقده بولنمش اولان مصائبه قارشی تعویذ (نسخه) واسطه‌سیله جناب حقه التجانك مشروعیتنده هیچ بر اختلاف یوقدر . »

اوت ، جای تردد دكلدركه جناب حقدن استعانه واحوال فوق العاده‌ده اونكله استعاذه اسلامك ، انسانلری دائما منعم مقتدر اولان ذات اجل واعلایی ذكره ، بالجمله مقاصد وحاجاتده اونك فیض رحمتندن استمداده دعوت ایدن تعالیمی ایجاباتندر . «امّن یجیب المضطر اذا دعاه ویكشف السوء ویجعلكم خلفاء الارض أاله مع الله قلیلاً ماتذكرون». ایمدی بر مضطرك باركار حقه نیاز وابتهالی،

[۱] جزء ۱۰ صحیفه ۱۶۷

بر مریضك استشفاسی ، بر فلاكت زده‌نك استمدادی ... بونلر هپ شرع انورك ممدوح ومقبول گوردیكی، قرآن مبینك بر چوق یرلرده مسلمانلره توصیه ایتدیكی شیلردر .

رقیه بحثنه گلنجه بو بابده قبول وانكار ، اطلاق و تقیید اعتباریله علما آره‌سنده اختلاف واردر. بعضلری بتون آیات قرآنیه ایله استرقانك جوازینه قائل اولیور . بعضلری بونی یالكز معوذتینه حصر ایدیور . كیمی صورت مطلقه‌ده منع ، كیمی شرائط مخصوصه تحتنده اباحه ایدیور . وبو اقوالك كافه‌سی بالطبع آیری آیری حجج ودلائله مستند بولنیور . بو نقدیرجه مسئله اصول دینك مهملرندن ومسائل مجمع علیهادن دكلدر . وبویله اولدیغی ایچون منكرینه، جوازینه قائل اولاندن دها زیاده اثم ووبال ترتب ایتمز .

آیات قرآنیه‌دن بعضلریله جواز استرقایه قائل اولانلر میاننده امام ابن التینك [*] شو سوزلرینی بیوك بر حس تقدیر ایله تلقی ایده‌رم: « معوذتین وسائر اسماء الٓهیه ایله رقیه بر طب روحانیدركه ابرار امت طرفندن اجرا ایدیلیرسه باذن الله تعالی شفا حصولی مأمول قویدر. بو امت آره‌سنده بو نوع كمسه‌لرك گوندن گونه پیدای ندرت ایتمسی خلقك طب جسمانی‌یه مراجعتنه سبب اولمشدر . »

گوریلیوركه ابن التین ابرار امت طرفندن تلاوت ایدلمك شرطیله معوذتین ایله اسماء قدسیهٔ الٓهیه‌نك استرقا خصوصنده فائده وتأثیرینه قائل بولنیور . آنجق اوصاف لازمه‌یی حائز ذواته نادراً تصادف ایدلدیكی،یاخود وجودلرندن اثر قالمادیغی ایچون بوگون اجرا ایدیلن رقیه‌لرك تأثیرات شفائیه‌سنی امور وهمیه‌دن عد ایدیبور.

رقیه‌نك ، ادویهٔ موجوده میاننده (كی)ك كراهتنه قائل اولانلر وبونی توكله منافی گورنلر بو بابده حصین بن نمیر ایله ذوات سائره‌دن مروی اولان بعض احادیثه تمسك ایتمكده‌درلركه بونلردن بری بخارینك « رقیه‌یی تجویز ایتمیانلر » عنوانلی بابده حصین بن نمیر طریقیله ابن عباسدن روایت ایتدیكی شو حدیثدر: « خرج علینا النبی صلی الله علیه وسلم یوماً فقال عرضت علیّ امم فجعل یمر النبی معه الرجل والنبی معه الرجلان والنبی معه الرهط والنبی لیس معه احد ورأیت سواداً كثیراً سدّ الافق فرجوت ان تكون امتی فقیل هذا موسی وقومه ثم قیل لی انظر هكذا وهكذا فرأیت سواداً سدّ الافق فقیل هؤلاء امتك ومع هؤلاء سبعون الفاً یدخلون الجنة بغیر حساب فتفرق الناس ولم یبین لهم فتذاكر اصحاب النبی فقالوا اما نحن فولدنا فی الشرك ولكنا آمنا بالله ورسوله ولكن هؤلاء ابناؤنا فبلغ النبی صلی الله علیه وسلم فقال هم الذین لا یتطیرون ولا یكتوون ولا یسترقون وعلی ربهم یتوكلون = بر گون رسول الله صلی الله علیه وسلم یانمزه گله‌رك دیدی كه : امم سالفه طاقم طاقم بكا عرض اولندیلر. بر نبی یاننده بر آدم ایله ، بر نبی ایكی آدم ایله ، دیگر بر نبی برقاچ

[۱] فتح الباری جزء ۱۰ صحیفه ۱۶۷

کشی ایله ، دها بشقه برنجی آدمسز تك باشنه کچیورلر ایدی . اوصره‌ده افقی قاپلایان بیوك بر غلبه‌لك كوره‌رك بونلرك كندی امتم اولدقلرینی ایدایتدم. موسی ایله قومی اولدقلری سویلندی. وصكره بكا: نو وشوجهته باق دنیلدی. افقی قاپلامش بویوك برغلبه‌لك كوردم . بونلر سنك امتكدر. آره‌لرنده یتمش بیك کشی وارکه بلا حساب جنته کیره‌جكلردر . دنیلدی .

ابن‌عباس دیبورکه: رسول‌الله صلی الله علیه وسلم بونلر كیملر اولدقلرینی ایضاح ایتمه‌دن خلق طاغیلدی. بالآخره اصحاب رسول‌الله صلی الله علیه وسلم بونلرك كیملر اوله‌بیله‌جكلرینی آره‌لرنده مذاکره ایتدیلر . ودیدیلرکه بز ، شرك ایچنده طوغدق. فقط صكره الله ورسولنه ایمان شرفنه نائل اولدق. بونلر اولسه اولسه بزم اولادیمز اوله‌جقدر. بوقرارلری رسول‌الله صلی الله علیه وسلم افندیمزه بالغ اولونجه بیوردیلرکه: اونلر تطیر ایتمیان ، کی ورقیه یاپمیان ، خالقلرینه توكل ایدنلردر . »

مترجمی: محمد شوکت عبدالعزیز چاویش

آیات فرقانیه

« ولا تقولوا لمن یقتل فی سبیل الله اموات بل احیاء ولکن لاتشعرون »

سورهٔ بقره ، آیت ۱۵۵

جناب حق مؤمنلرك دعوت دین وتقریر دین یولنده تصادف ایده‌جكلری مقاومتلری وكافرین ومنافقینك ، اصحاب محمد [صلی الله علیه وسلم] برآدمی دعوتنده تأیید واعزاز ایچون نفسلرینی بذل ایدییورلر ، قتله هدف اولیورلر ، قیمتدار حیاتلرینی غائب ایلیورلر ، کبی سوزلر سویله‌جكلرینی بیلدیكندن بومقاومت وتفوهلره مؤمنلرك نصل مقابله ایلیه‌جكلرینی كندیلرینه تعلیم ایدرك اولا صبر و صلاة ایله استعانه ایتملرینی امر ایلدی .

شمدی‌ده بوآیت كریمه‌ده فی سبیل الله بذل جان ایدنلرك حیات ابدیه‌یه نائل اولدقلرینی بیان ایله حقه دعوت وحقی حمایه یولنده استعانه اولنه‌جق اك عظیم شیئك مرتبهٔ شهادت اولدیغنه اشارت بیوریور وشویله امر ایدیور: وسز فی سبیل الله قتل اولنانلره امواتدر دیمه‌یك. انلر [اموات دكل] ، برحیاتدرلر ، لكن [انلرك حیاتلرینی] سز حس ودرك ایتمزسكز. [زیرا اوحیات ، مشاعر ایله ادراك اولنان عالم حسده دكلدر. انلرك سزك حدود ادراككز فوقنده برحیات ایله جهان قدسه انتقال ایتمش زندكاندر . انلر دارالصفای رضوانده بالا ومستثنا الطاف ربانیه ایله متنعم وكامراندرلر]

ارواح بأنفسها قائم وبدندن حس اولنان ابعاض واجزایه مغایر جواهردرکه بعدالموت دراك اوله‌رق قالور . جمهور صحابه وتابعین رضی الله عنهم حضراتی بواعتقاد اوزره ایدیلر ، آیات كریمه وسنن نبویه‌ده بونی ناطقدر. جمیع امواتك روحلری بدنلرندن مفارقت ایلدكدن صكره باقی اولدیغی حالده آیت كریمه‌ده حیات شهدانك تخصیص بالذكر بیورلمسنه نظراً اوحیاتك ، سائر ناسك حیاتلرندن بشقه برحیات خصوصیه اولدیغی اكلاشلدیغی كبی ارواح شهدانك مابه‌الامتیازی اولان اوحیات خصوصیه برحیات غیبیه اولوب تفاصیل حقیقتنه اطلاع حدود ادراكمزك خارجنده بولندیغنه وبوانجق وحی ایله بیلنور شیلردن اولدیغنه آیت كریمه‌ده رمز واشارت دخی وار .

بعضیلری دیدی که: بوآیت كریمه شهداء بدر حقنده نازل اولدی؛ غزوهٔ بدرده آلتیسی مهاجریندن وسكزی انصاردن اولمق اوزره اون درت نفر صحابی شهید اولمشیدی . ناس تحسر صورتیله فلان وفلان اولدی دیورلر ایدی . جناب حق انلر حقنده — اولدیلر — دینلمكدن نهی بیوردی . شهداء بدرك اسملری شودر :

مهاجریندن : عبیده بن حرث بن عبدالمطلب ، عمر بن أبی وقاص ، ذوالشمالین ، عمر وبن نفیله ، عامر بن بكر ، امهجع بن عبدالله .

انصاردن : سعید بن خیثمه ، قیس بن عبدالمنذر ، زید بن الحرث ، تمیم بن الهمام ، رافع بن المعلی ، حارثه بن سراقه ، معوذ بن عفراء ، عوف بن عفراء — رضوان الله تعالی علیهم وعلی نظائرهم اجمعین .

بوكونه قدرلسان توقیر امت ایله یاداولنان والی الابد فراموش ایدلمیه‌جك اولان بو وامثالی برآووچ عزیز ومبارك شهیدلرمزك عزم مردانه وجلادت جانسپارانه‌لری وخیر الاخلافلرینك صولت دابرانه‌لریله نهایت یوزبیكلرجه افرادلی اردوی اسلام ظهوره كلدی.

« ولنبلونكم بشیء من الخوف والجوع ونقص من الاموال والانفس والثمرات وبشر الصابرین »

سورهٔ بقره ، آیت ۱۵٦

حقه دعوت وحقی مدافعه اوغورنده مؤمنلرك هدف اتخاذ ایده‌جكلری شهادتك فضیلتنی جناب منزل الفرقان آیت سابقه‌ده ذكر ایتمشیدی . شمدی‌ده انلرك مصادف اوله‌جقلری مجموع مصائبی ذكر ایله شویله بیوریور : [ای مؤمنلر] سزی البته خوف وجوعدن برشی واموال وانفس وثمراتدن برنقصان ایله ابتلا ایده‌جكز . سن صابرینی [كافهٔ اموده حسن عاقبت ایله] تبشیر ایت .

ایمانه مجرد انتساب ، وسعت رزق ، قدرت وسطوتی ، انتفاء مخاوف واحزانی ایجاب ایتمیوب بونلر مخلوقاتنده‌كی سنن علیه‌سیله

جریان ایلدیکنی جناب حق مؤمنلره بو آیت کریمه ایله تعلیم بیوردی . انسان کاه اموالنده ، کاه نفسنده ، کاه ثمرات ومحصولاتنده بر آفت ایله مصاب اولور . بعضاً اولورکه حرق ویاغرق ویاتالان ویا بشقه صورتلرله اموال تلف اولور . بعضاً اولورکه متعلقات واوداسنک وعلی الخصوص ثمرهٔ قلبی اولان اولادنک ضیاعیله انسان محروق الفؤاد اولور . بعضاً اولورکه اعدانک کثرت وقوتندن خوف واندیشه اولنور . بعضاً اولورکه قحط وغلا ایله ویا محافظهٔ بلاد ایچون ایدیلن جهاددن ناشی اراضی زراعت ایدیله میوب معطل قالمش اولمسیله آچلق حصوله کلور . ایمدی فهیم ودلیر اولانلر ، شدائد ومخاطراته مقاومتی کندیلرینه شعار ایدوب ده مجاری اقتداردن استفاده ایدنلر وبوصورتله حسن عاقبت ایله مبشر اولمغه اهل اولانلردر . اسلامك ظهورندن مکه‌نك فتحنه قدر فقر وضرورت بتون مسلمینه شامل ایدی . مسلمین آچلقدن برمرتبه‌یه کلمشلر ایدی که برچوق زمانلر ولاسیما احزاب وقعه‌سنده برمقدار خرما ایله اکتفا ایدیورلر ایدی . مدینهٔ منوره‌یه هجرتلری وباء وحمانك صالغین اولدیغی برزمانه مصادف اولدیغندن برچوق نفوس ضایع اولمشیدی . بوشدائد ومهالکه صبر وتحملری فیاض نتیجه‌لر ایلاد ایلدی . قرق کشی ایله میدان اوقویان مسلمین میلیونلر تشکیل ایتدی .

بلانك قبل الوقوع اخبار بیورلمسی ، نفسی بلایه توطین ایتمك وآنی تحمله وآندن استفاده‌یه نفسی حاضرلامق ایچوندر ، چونکه بر مصیبته بردن بره طوتلمق بعد الانتظار کرفتار اولمقدن دها مشکلدر ، وانسانی شاشرتور .

برکت زاده

اسماعیل حقی

احتکاره قارشی شریعت غرانك احکامی

بر خیلی زماندنبرو داخلی وخارجی پك چوق مصائب ایچنده یوارلانیور وبیچه امراض اجتماعیه ایله مجادله ایتمك مجبوریتنده بولنیور ایسه‌کده بونلرك ایچندن اسعارده‌کی غلای فوق العاده بو کونلرده پك زیاده بادیٔ شکایت اولیور . فی الحقیقه بو مرض مزمن کیتدکجه اهمیتنی آرتدیرمقده ، اتخاذ اولنان تدابیر وصرف اولنان مساعی‌یه رغماً سیرینی تعدیل ایتمك شویله طورسون ، کوندن کونه تهدیدکار بر وضع آله‌رق قلبلرمزه معاذالله نتائج الیمه‌یی موجب اوله‌جغی قورقوسنی القا ایتدیکی کبی عاقبت بین اولنلری ده درین درین دوشوندورمکده‌در . واقعا شو آفتك اوکنه کچلمك ایچون شمدی‌یه قدر پك چوق قوانین ونظامات وضع وقرارنامه‌لر نشر اولندی ، بونلردن نواقصی اکلاشیلانلری دفعات ایله دکیشدیرلدی ، شیمدی ده دها یکیلری یاپلق اوزره بولنیور ، بر چوق متفکرین جانبندن ده دها بشقه درلو بر طاقم تدابیر توصیه اولنیور وغزته‌لر طرفندن ده هر کون باشقه بر صورتله حالدن شکایت اولنوب طوریور . بز نه شیمدی‌یه قدر یاپیلان شیلرك اصابت وعدم اصابتنی ، نه توصیه اولنان خصوصاتك کفایت وعدم کفایتنی تدقیق ایتمك ، نه ده شخصی مطالعاتمزی درمیان ایتمك فکرنده‌یز . بلکه شریعت غرای احمدیه‌نك بو بابده مطلع اوله‌بیلدیکمز احکامنی وضع انظار قارئین ایدرك تدقیق ومحاکمه‌یی ارباب مطالعه‌یه ترك ایتمك ایسته‌یورز .

فیئات اشیانك فوق العاده ترفع ایتمسنك پك چوق سببلری وارایسه‌ده بونلرك جمله‌سنی آتی الذکر درت سببه ارجاع ایتمك ممکندر :

١ — اشیانك ندرتی ، نقدك کثرتی ووسائط نقلیه‌نك عدم کفایه‌سیدر .

٢ — بعض مأمورینك وظیفه ونفوذ مأموریتلرینی سوء استعمال ایدرك احتکار ایتملری ویا محتکرینه معاونتده بولنملریدر .

٣ — بر کونه نفوذ حکومته استناد ایتمکسزین اصنافك احتکار ایتملریدر .

٤ — ذی قدرت کیمسه‌لرك آتیدن عدم امنیتلرینه مبنی احتیاطاً احتیاجات ضروریه‌لری فوقنده مال ادخارینه قالقیشملری وبرده بعض کیمسه‌لرك اموالی اسراف ایتمه‌لریدر .

شو درت شکلدن هر هانکی برینك سببیت ویردیکی غلای اسعاردن طولایی اولو الامرك عهده‌سنه ترتب ایدن وظائف شرعیه بشقه بشقه اولدیغندن بزده بونلرك هر برلرینك آیری آیری تدقیقنی مناسب کوردك .

برنجیسی — دیکر اوچ سببك مداخله‌سی اولمقسزین وعرض وطلب قاعده‌سنك تمامیٔ جریانی اخلال ایدلمکسزین سنن الهیه‌نك ایجابات ضروریه‌لرندن نشأت ایدن غلای اسعاردر . بو تقدیرده بایع ایله مشتری بیننده قرارلشدیریله‌جق فیئاته حکامك واولو الامرك مداخله ایتملری واشیایه نرخ وضع ایتملری شرعاً ممنوعدر . نته‌کیم زمان سعادت نشان نبویده مدینهٔ منوره‌ده بر کره اسعار ترفع ایتمش ایدی . اهالیٔ مدینه ذات پاك پیغمبری‌یه مراجعت ایدرك اشیایه نرخ وضع اولنمسنی استرحام ایلدیلر . ولی نعمتمز پیغمبرمز (صلعم) افندمز : «مسعر حقیقی قابض وباسط ورازق اولان الله عظیم الشاندر . بن جناب حقه سزدن هیچ بر کیمسه‌نك اوزرمده مال وقاندن بر کونا مطالبه‌سی اولمدیغی حالده ملاقی اولمغی امید ایدرم .» بیورمشلردر .

فی الحقیقه اشیانك فیأت اصابه‌سندن نقصان بها ایله صاتدیرلمسی ظلم اولدیغی کبی اساساً بونك مادةً غیر ممکن اولدیغنی ده بصوك زمانلرده‌کی تجربه‌لرله برقات دها ایی آکلادق. شو صورتله ممنوعیت واقعه خلافنده اوله‌رق حکومتجه نرخ وضع ایدلدیکی حالده دخی مال صاحبنك رضاسنه مخالف اوله‌رق کرهاً کندیسندن برشی اشترا ایتمه‌نك عدم مشروعیتنده شبهه یوقدر .

اشبو شکلده اسباب غلادن اولمق اوزره کوستریلن نقودك کثرتی ده پك او قدر قورقوله‌جق برشی دکلدر. زیرا بو تقدیرده هر شیئك فیأتی ، هر شخصك اجرتی وهریرك کراسی برنسبت معینه دائره‌سنده تزاید ایده‌جکندن وهرکسك برنقطه‌دن مستهلك وبر نقطه‌دن مستحصل اولمسنه کوره استهلاکده‌کی ضررلرینی استحصال ایتدکلری شیلردن تلافی ایلیه‌بیله‌جکلری طبیعیدر . انجق بلکه پاره‌لرینی فائض ایله شوکا بوکا ویرمش بولنانلر ایله مأمورین دولت وخدمهٔ اوقاف کبی وظائف معینه‌یه صاحب اولنلر متضرر اولورلر .

بونلرك ایچروسندن پاره‌لرینی فائضه یاتیرمش اولنلرك متضرر اولمسنك نظر شرعده حکمی اولمیه‌جغی طبیعیدر . دولت وبلدیه مأمورلریله مستخدمین اوقافه کلنجه؛ بونلرك دخی معیشتلری تحت امنیتده‌در. زیرا عینی زمانده واردات بیت‌المالده ظاهری برتزاید حاصل اوله‌جغی کبی وقفلرك دخی کرالری آرته‌جغندن وبو کبی احوالك تحققنده مأمورینك معاشاتی تزییداولنمق لازم کلدیکی کبی خدمهٔ اوقافك دخی وظیفه‌لرینی آرتدیرمق ایجابات شرعیه‌دندر. بوندن بشقه حکومت تدابیرحکیمانه اتخاذیله فضله پاره‌یی پیاسه‌دن خلقه ظلم ایتمکسزین قالدیره‌بیله‌جکی کبی اموال وامتعه‌نك تکثیرینه چالیشمسی وطرق ومعابرك سلامتنی تأمین ایتمسی واشیانك اسرافنه‌ده میدان ویرمه‌مسی لازمدر .

ایکنجیسی — بعض مأمورلرك نفوذمأموریتنی سوء استعمال ایدرك، ارتکاب وارتشا ایتمك ویا اطراف طوتمق ایچون وسائط نقلیه‌یی وبعض نوع تجارتی انواع حیل وتزویرایله کندی آدملرینه تخصیص وبو صورتله سربستیٔ تجارتی اخلال وخلقك معیشتنی تضییق ایلملریدر . بز بویله برحالك وقوع ویا عدم وقوعنی لایقی وجهله بیله‌میورز . فقط بویله بر حال واقع ایسه ویاخود وقوعه کلور ایسه شریعت غرای احمدیه‌یه کوره بو بابده اولوالامرك عهده‌سنه ترتب ایدن وظیفه غایت مهمدر .

شویله‌که : بو مأمورلرك کرك ارتشا وارتکاب صورتیله الده ایتدکلری وکرك نفوذ ومأموریتلرینه استناداً صور سائره ایله قازاندقلری اموال واشیا ونقد اللرندن تماميله ضبط ایدیله‌رك اموال مذکوره اصحاب حقوقه اعاده ایدلمك وبوجهت قابل اوله‌مدیغی تقدیرده بیت‌المال مسلمینه وضع ایدلمك اقتضا ایلدیکی کبی علی کلا التقدیرین بوادملرك حرکت واقعه‌لرینك درجه نه کوره تعزیر ایدلملری، فقط حرکتلری سعی الی الفساد مرتبه‌سنه واردیغی حالده حقلرنده بونك حکمنك اجرا ایدلمسی ایجاب ایدر .

شریعت غرای احمدیه‌نك بو بابده‌کی حکمی او قدروا سعدرکه مأمورین هدایای وبهایا ایله دخی زنکین اولسه‌لر ینه الده ایتدکلری اموال حقنده بروجه محرر معامله اولنور . زیرا ذات پاك پیغمبری « امرانك نفسلری ایچون آلدقلری هدایا غنائمدن بغیرحق آلنان مال منزله‌سنده‌در . » بیورمشلردر. انجق بو هدایادن مقصد، مأمور اولدقلری جهتله کندیلرینه ویریلان هدیه‌لردر . زیرا بو هدیه‌لری مأموریت قوتیله الده ایدیورلر . بوقوت جماعت مسلمینك قوتی اولدیغندن هدایای مذکوره جماعت مسلمین نامنه بیت‌المال مسلمینه وضع اولنمق ایجاب ایدر .

نته‌کیم رسول اکرم (صلعم) افندمز حضرتلری بریره مأمور کوندرمشلردی . بو ذات مال کثیر ایله عودت ایتدی وکتیردیکی اموالدن « شونلر سزکدر ، بونلر بکا هدیه اولندی » دیدی . بونك اوزرینه پیغمبرمز (صلعم) افندمز حضرتلری خطبه‌لرنده « سزدن برکز آناسنك باباسنك اونده اوطورسه‌یدی اکا برکونه هدیه ویریلورمیدی ؟ » دیه اول ذاته تعریض ایدرك الدیغی هدیه‌لرك کندینه عائد اوله‌میه‌جغنی ایما بیورمشلردر .

ینه عمرالفاروق رضی‌الله عنه حضرتلری اباهریره رضی‌الله عنه حضرتلرینی صدقات بحرینی جبایت ایچون مأمور ایتدیلر. حضرت اباهریره برچوق مال ایله عودت ایدرك کتیردیکیماللرك کندیلرینه عائد اولدیغنی سویلمسی اوزرینه عمرالفاروق رضی‌الله عنه حضرتلری مشار الیه حضرتلرینی پك شدید الفاظ ایله تعزیر ایدرك اول ماللرك جمله‌سنی بیت‌المال ایچون ضبط ایلدی. هر نه قدر حضرت اباهریره : « یا امیرالمؤمنین ! بن نه اللهك ، نه کتاب اللهك دشمنی‌یم ونه‌ده اللهك مالنی چالدم . لکن آتلرم تناسل ایتدی، سهملرم مجتمع اولدی‌ده بو ماللر حاصل اولدی .» دیه‌رك مدافعه‌ده بولنمش ایسه‌ده حضرت عمر بوکاده التفات ایلمه‌مشدر .

حضرت عمر یالکز مأمورینه دکل ، مأمورلرك آدملرینه واولاد وعیالنه کلن هدایاده بیله بو قاعده‌یی تطبیق ایدییوردی . حتی حضرت عمرك زوجه‌سی ملك رومك زوجه‌سنه بعض هدیه‌لر کوندرمش ایدی . اوده هدایای عظیمه ایله مقابله‌ده بولندی . حضرت عمر رضی‌الله عنه بو کلن شیلردن زوجهٔ مکرمه‌لرینك کوندردکلری مالك مثلنی آییره‌رق کندیلرینه اعطا وماعداسنی بیت المال مسلمینه وضع ایلدیلر . صحابهٔ کرامدن عبدالرحمن بن عوف حضرتلری حضرت عمرك شو حرکتنی تنقید ایله بعض اعتراضاتده بولنمسی اوزرینه خلیفه حضرتلری : « یا عبدالرحمن ! سن‌ده حرمکه سویله ، اوده ملك رومك زوجه‌سنه هدیه کوندرسون ، بقالم اوکاده بویله هدایا ایله مقابله‌ده بولنورمی؟ » دیه‌رك مشار الیه حضرتلرینی اسکات بیورمشلردر . (شرح سیر کبیر)

امام طرسوسینك تحفة الترکنده « ارباب مناصبك ولایتلری کبی جاه ولایت ایله خلقدن اخذ اولنان اموالی سلطانك بیت المال مسلمینه وضعی جائزدر. » دیه محرر اولدیغی کبی ؛

فتاوای فیضیه‌ده : « سرحد اسلامده اولان قلاعك حفظیچون معین اولان مجاهدینك وظیفه‌لرینه بیك یوك آقچه لازم اولوب مهمات سفر ایچون دخی نیجه یوزبیك یوك آقچه لازم اولوب بیت المالده جمله‌سنك اداسنده عسرت اولمغین هنده خواص بیت المالدن کلمش ورشوت طریقیله جمع اولمش خزائن اموال اوله خلیفة الله حضرتلری ذکر اولنان اموالك جمله‌سنی بیقصور الوب مهمات سفره ووظائف غزاة مجاهدینه ویرمك مشروع اولورمی؟ » دیه واقع اولان استفتانك جوابنده : « اولور، واجبدر، تأخیری مظنهٔ وبالدر. حضرت رسول اکرم (صلعم) بویله مالی بیت الماله وضعندن صکره منبر شریفلرنده اصحاب محضرلرنده امر الله جل شانه نه ایدوکن بیان ایدوب، صکره جناب حقه توجه ایدوب : یارب امریکی قوللرکه بیلدیردیمی ، دیو اهتمام بیورمشلر. صکره حضرت عمر رضی الله عنه تعالی عنه بریندن (بو قبیل) مال ضبط ایتمك ایسته‌یوب: بومالی قنده بولدك؟ دیو (خطاب بیورملری اوزرینه) هدایادن جمع اولدی دیدکده: ای الله دشمنی! کندی حالکده طورسه‌ك سا که بو قدر هدایا کلورمیدی ؟ دیو عتاب ایدوب ضبط ایتدیلر . سائر صحابه وتابعین وائمهٔ مجتهدین جمله‌سی بو قولی ارتضا وقبول ایتدیلر. غزاة مسلمینده بویله مضایقه اولوب مال رشوت بویله مخزون اولمق حلال دکلدر . خلیفه حضرتلرینه لازمدرکه تخلیص بیوروب مستحقنیه ایصال ایله مثاب ومأجور ویوم قیامته دکین خیر ایله مذکور اوله‌لر . » دیه محرردر .

نته‌کیم کتاب مذکورده مندرج دیکر بر فتواده دخی : « رجال دولتدن اولوب طوائف عسکریه‌دن بر طائفه‌نك رئیسی اولان زید طائفهٔ مزبوره‌یه علوفه‌لری ایچون بیت المالدن ویریلان مالك بر مقدارینی نفسیچون آلیقویوب وسائر جاه دولت ایله شو قدر مال کسب وجمع ایلسه سید السلاطین امام المسلمین پادشاهمز حضرتلری اول مالی بالجمله اخذ ایدوب بیت الماله وضع ایتمکه قادر اولورمی؟ الجواب ! اولور . » دیه محرردر .

بوراده‌کی مأموردن مقصد نفوذ حکومت ایله ایش کورن کیمسه دیمك اولوب، ایسترسه اعیان ومبعوثاندر، ایستر ایسه دیکر مأمور وکتبه‌دن وحتی مأمورین وقفیه‌دن اولسون، مساویدر . بونلرك معاشلری ایله وثروت ذاتیه‌لری ایله متناسب اولمیه‌جق صورتده مالاً زنکینلشملری ، کیلر اشترا ، اولر بنا ایتملری ویا مصارف کثیره‌یی مستلزم آلایش ونمایش یوللرنده اسرافاتده بولنملری ، خیانتلرینه دلیل کافی عد اولنوب، بروجه محرر حکم شرعینك حقلرنده ایفاسی لازم کلور. واوقاف مأمورلرینك بروقف معینه خیانتلری آکلاشیلور ایسه مصادره اولنه‌جق اموال اول وقفه ویریلور . اکلاشیله‌ماز ایسه بیت المال مسلمینه وضع اولنه‌جغی کبی، دیکر اصحاب جاه ونفوذك یدلرنده‌کی اموالك صاحب مشروعلری ثابت اولور ایسه انلره ویریلور . ثابت اوله‌مدیغی حالده انلرده بیت الماله وضع اولونور .

مع هذا بو کبی مواضعده جماعت مسلمینه‌ده ترتب ایدن بر وظیفهٔ عظیمه واردر . بوده اولو الامرك تصرفاتنده بر غرض وعوض بولنوب بولنمدیغنه دقت ایتملریدر . زیرا اکثر جماعتك اکبر رأیلری یعنی ظن غالبلری اولو الامرك معامله‌سنك ظلم ویا ناسه مضر اولدیغی مرکزنده اوله‌جق اولور ایسه بو کبی خصوصاتده امرایه اطاعت شرعاً ممنوع اولدیغی کبی ، اېرکده اکثر جماعتك اکبر رأینه مخالفتی جائز دکلدر. زیرا کتب فقهیه‌ده « حقیقت حاله اطلاع ممکن اولمایان یرلرده اکثر جماعتك اکبر رأیی حقیقت حالی رؤیت منزله‌سنده‌در. » دیه بیورلمشدر .

ایشته مأمورینك نفوذ حکومتله اکتساب ایتدکلری ثروت وسامانك بیت المال مسلمینه بای حال وضعی لازم کلوب خلقك معیشتنی تضییق ایلمش بولنملری ووادیٔ احتکاره صاپمش اولملری شرط دکلدر . فقط بونلری‌ده یاپه‌جق اولورلر ایسه او حالده شو معامله‌نك اولی بالطریق حقلرنده تطبیق اولنمسی وشدتله تعزیر اولنملری لازم کلیر .

مع هذا اشبو اجراآتك دولتجه یاپیله‌جق تحقیقاته مستنداً قانون وضعی صورتیله ایفاسی ممکن اوله‌جغی کبی کیفیتك حکام شرعه حواله‌سیله هرکس حقنده صادر اوله‌جق حکم شرعی‌یه کوره معامله ایفاسی دخی قابلدر .

اوچنجیسی - عادیاً اجرای تجارت ایدن وبونکله برابر معاملهٔ محتکرانه‌ده بولنان اشخاصك وقوعه کتیردکلری غلای اسعاردر . [احتکار: غلا حاصل اولسون دیه مالی حبس ایتمکدر.] ذات پاك پیغمبری: « جالب مرزوق، محتکر ملعوندر. » بیوردقلری کبی، ینه خبرده: « اللهك وملائکه‌نك وجمیع ناسك لعنتی طعامی قحط حاصل ایتمك ایچون قرق کون حبس ایدن کیمسه‌نك اوزرینه اولسون. بونك فرائض ونوافلنی جناب حق قبول ایتمز. وبرده محتکر قتلهٔ انبیا ایله برلکده حشر اولنور . » دیه‌ده وارد اولمشدر .

امام اعظم رحمه‌الله حضرتلرینه کوره : احتکار انجق بغدای، خرما ، اوزوم ، زیتون ، یاغ ، بال ، پینر ، طوز کبی قوت بشر اولان اشیا ایله آرپه، یولاف، یونجه کبی قوت بهائم اولان شیلرده؛ وامام محمده کوره: بونلرله برابر ثیابده جاری ایسه‌ده؛ امام یوسف رحمه‌الله حضرتلرینه کوره : عامه‌یه ضرری اولان هرشیئی حبس وامساکده احتکار جاری اولور .

بر کیمسه‌یه محتکر دینه‌بیلمسی ایچون بر رأیه کوره اقلی بر آی، دیکر بر رأیه کوره قرق کون امساك ایتمش بولنمسی لازمدر . ابن

عابدينك بيانه كوره بو مدت، دنياده تعزير ومالنى بيع كبى معاقبه ايچون تقدير ايدلمش اولوب ، يوقسه حصول كناه ايچون دكلدر .

مع هذا احتكارده اضرار ناس شرط اولوب كيمسه‌نك متضرر اولمديغى يرلرده بر كيمسه‌نك مالنى حبس وامساك ايلمسنده بأس يوقدر .

ترجمه‌سى بالاده محرر حديث شريفده جالبدن مقصد، خارجدن مال كتيرن كيمسه‌در .

ملعونك ايكى معناسى واردر : برى رحمت الهيه‌دن بعيد ديمكدر. كبائر وصغائر مؤمنى دائرهٔ ايماندن اخراج ايتمديكى كبى ، مؤمنلرده رحمت الهيه‌دن محروم بولنمدقلرى جهتله بوراده بو معنى مقصود دكلدر . ايكنجى معناسى‌ده درجهٔ ابراردن مطرود ديمكدر. بوراده مقصود اولان معناده بودر .

حاكم الشرعه محتكرك حالى عرض اولدقده احتكار ايلديكى اشيادن احتياجندن فضله‌سنى بيع ايتمك اوزره امر ايلر ، اكر امتناع ايدر ايسه حبس ايله تعزير ايدوب كندى بيع ايلر .

اصناف كنديسنده احتكار جارى اولان شيلرده تعدى وفيآت اشيايى زياده‌سيله آرتديررلر ايسه اولوقت اولياى امورك اهل خبره ايله مشورت ايتمك شرطيله اشياء مذكوره‌يه نرخ قويملرنده بأس اولمديغى كبى بوحال خلقك ضرورتدن تلف اولملرى قورقوسى حاصل ايده‌جك درجه‌يه وارر ايسه كيمسه‌نك تلف اولمسنه محل قالمه‌مق ايچون قوت بشر اولان شيلر محتكرلرك اللرندن جبراً اخذ اولنه‌رق وسعت ورفاه زمانلرنده مثللرى كنديلرينه اودنمك شرطيله صورت عادلانه‌ده اهالى‌يه توزيع وتقسيم اولنمق اقتضا ايلر. مع هذا قوت بشر وبهايمك غيريسنده دخى اصنافك تعديسى وخلقه ظلمى تحقق ايده‌جك اولور ايسه قهستانينك بيانه كوره لائق اولان امام ابو يوسف حضرتلرينك رأينه اتباعاً صاحب ولايتك اشياء سائره‌يه‌ده نرخ وضع ايده‌بيلمسيدر .

ايشته اوته‌دنبرى واقع تفصيلاتدن شو نتيجه استخراج اولنيور كه طبيعت اشيادن متولد غلاى اسعاردن طولايى نرخ وضعى جائز دكلسه‌ده وسائط صنعيه وظلميه ايله فيآت اشيانك يوكسلدلمسنده حكومتك تدابير مقتضيه‌يى اتخاذ ايدرك مظالمى بر بر طرف ايتمسى ايجاب ايدر .

دردنجيسى — ذى قدرت اولان كيمسه‌لرك آتيدن عدم امينتلرينه مبنى احتياطه رعايةً احتياجات ضروريه‌لرينك قات قات فوقنده مال ادخارينه قالقيشملرى وبرده بعض كيمسه‌لرك زنكينلك زنشنه سيله اموالى اسراف ايتملريدر .

زيلعينك كتاب الاختياردن نقل وروايت ايلديكنه كوره (حال اضطرارده اولوب نفسنك هلاكى قورقوسنده بولنان كيمسه ديكر بر كيمسه‌نك مالندن انك رضاسى اولقسزين تناول ايده‌بيلور). ايچنده بولنديغمز فوق العاده زمانه كوره خلقك بر قسمنده مال موجود ايسه‌ده، قسم ديكرنده يوقدر. بناءً عليه كنديلرنده مال اولانلر ذكر اسيلهماللرينى اولميانلره ديانةً صاتمغه مجبوردرلر. بونك ايچون‌ده هر كس احتياجندن فضله مال آلمه‌مق واصناف ايچون‌ده احتياجندن فضله المق ايسته‌ينلره صاتمه‌مق ايجاب ايدر ايسه‌ده ، بومسئله‌نك تحقق صورت پذير اوله‌بيلمسى الله قورقوسندن زياده حكومت طرفندن ايجاب حال وزمانه كوره عاقلانه وحكيمانه تدابير اجراسنه محتاجدر. زيرا ناس حكومت قورقوسندن طولايى مكاره ومحرماتدن اجتناب ايدرلر. نته كم «مايزع السلطان فوق مايزع القرآن» كلام كوهر نظامى اهل اثردن نقل اولنمشدر . ذاتاً حكومتك محافظه سيله مكلف اولديغى سلامت عموميه‌ده بونى مقتضى‌در . برده معلوم اولديغى وجهله شريعت غراى احمديه‌يه كوره اسراف هر زمانده حرامدر . بالخصوص حيات اجتماعيه‌يى رخنه‌دار ايده‌جك برشكل آله‌جق اولور ايسه حكومتك عهده‌سنه وظائف جديده ترتب ايدر . بناءً عليه شو زمانده مافوق الشبع يمك يينلرى اولرنده سفره‌لرنده قدر حاجتدن زياده اتمك بولنديرانلرى؛ خسته‌لرك وچوجقلرك بوله‌مدقلرى انواع اطعمه‌يى، نفسلرى شويله طورسون، محضا تحقير جماعت ايچون كوپكلرينه يديرنلرى منع ايتمكله برابر على درجاتهم بونلرى تعزير شرعى ايله تعزير ايتمك ايجاب ايدر .

ايشته مسئله‌مزه پك زياده مناسبتى اولميان تفرعاتى برطرف ايدرك ديكر مطلع اوله‌بيلديكمز احكام شرعيه‌يى نقل وبعض استدلالاتمزى‌ده درج ايتدك. بونكله استهداف ايتديكمز غايهٔ اصليه اساساتى بوندن بيك بو قدرسنه اول قوروامش اولان قوانين شرعيه ايله عصرى بر حكومت اداره ايديله‌مز ديينلرى بر درجه‌يه قدر انصافه دعوت ايتمكدر. همان جناب حق تأثيرينى خلق ايليه. آمين بحرمة سيد المرسلين.

م . س .

عالم اسلامك خسته‌لقلری وچاره‌لری

مدنیتك روحنی براقه‌رق یالكز ظواهرنده غربلیلری تقلید بلیه‌سی

— ۷ —

[*] « قادینك ، ایشلرینی تسویه ایتمك ، برآز نفس آلمق ، صاف وجید هوا تنفس ایتمك مقصدیله سوقاغه چیقمه‌سنه مانع اولان برنظام اجتماعی بیلمیورز . مع مافیه بن امینم كه قادینلردن برچوغی خانه‌لرنده پك آز اوطورورلر ، وقتلرینك مهم بر قسمنی خارجده كچیررلر .

ممالك سائره‌ده كویلی قادینلر چیفتجیلكله ، تارلالرده ، باغچه‌لرده چالیشمقله مشغولدرلر . كویلی برقادین زراعت وفلاحت ایشلرینك اكثریسنده كویلینك شریك فعالیتیدر . بونی بن ، بر قاچ‌سنه اول شرق واسلام مملكتلرنده واقع اولان سیاحتم اثناسنده رأی‌العین مشاهده ایتدم . مصر كویلرنده ، بادیه‌ده ، عراقك نواحی شرقیه‌سیله سوریه آفاقنده بر خیلی طولاشدم . صكره‌ده ترك مملكتلرنده وسائره‌ده مدت مدیده كشت وكذار ایتدم . هپ بویرلرده كوردیكم احوال بنده شرقلی برقادینك رومانیالی ، بلغار ، مجارلی ، آلمان وسائره بر قادیندن اشاغی قالیر یری اولمادیغی قناعتنی حاصل ایتدی .

كوریوردم كه اوینك ایشی كوجیله ، چوجقلرینه باقوب بویوتمكله مشغول اولان قادین عینی زمانده النه چفت آلاتنی آله‌رق اكین بیچمك ، خرمن سورمكله ، باغچه‌لرده چالیشمقله محصولاتنی ، سودینی ، یومورطه‌سنی پازارلره كوتوروب صاتمقله‌ده مشغول اولیور . شرق اسلام مملكتلرنده اركلرك كوره‌جكی ایشلرك كافه‌سنده كندینك ده بیوك برحصهٔ فعالیتی اولمیان كویلی ، شهرلی برقادین كورمدیكمی ادعا ایده‌بیلیرم . بو اعتبار ایله شرقده وغربده كویلی وبدوی قادینلر آره‌سنده مشابهت تامه واردر . آره‌لرنده برفرق وارسه اوده معلوماتجه ، وظائف بیتیه‌نك طرز ایفاسنجه ، قواعد صحیه‌یه رعایتجه غربلی قادینك شرقلیدن دها یوكسك اولمه‌سیدر .

چوق كره تصادف ایتدك كه بادیه‌لرده قادینلر سمتلرندن كچن بر غریبی چادرلرنده مسافر ایدرلر ، مسكنلرنده اتمك ، خورما سوت نه‌وارسه تقدیم ایده‌رك عادات ملیه‌لری دائره‌سنده مهمان‌نوازلق ابرازندن كری طورمازلر .

چوق دفعه‌ده قادین محكمه‌لرده ، سائر مجالس خصوماتده بالذات حاضر بولنه‌رق حقوقنی ایستدیكی كبی كندی مدافعه ایدر وبو یولده هیچ بر مانعه‌یه تصادف ایتمز . خلاصه غربلی برسیاح ، بیوك شهرلرك صیق صیق‌یه یوزلرینی اورتمكی ، قوجه‌لریله اقربالرندن بشقه‌سیله اختلاطدن چكینمه‌یی عادت ایدینمش اولان قادینلری استثنا ایدیلیرسه ، اوروپالی بر قادین ایله شرقلی برقادین آره‌سنده بارز بر فرق كوره‌مز . مع مافیه شهرلرده‌ده یوز اورتمك عادتی عمومی اولمایوب یوقاری واورته طبقه‌یه خاصدر . اكثریتی صاتیجی ، خدمتجی ، آشجی مقوله‌سنی تشكیل ایدن آشاغی طبقه نسوانده ایسه بو عادت ، متروك بر حالده‌در .

بو ایضاحاتدن شو نتیجه‌یه واصل اوله‌بیلیرز كه مسلمان قادینی حقنده بیان مطالعه ایدنلر شهرلرده ساكن ومقدارلری پك آز اولان بوقسم قادینلری مراد ایدییورلر . صكره بو آدملر «حجاب» كلمه‌سنك حقیقی معناسنی فهم و « حجاب » ایله «نقاب» آره‌سنده‌كی فرقی ادراك ایده‌میورلر . بن شرق ایشلرینه چوق اهمیت ویردم . شرقه عائد شئون اجتماعیه‌نك حقایقنه واقف ، احكام اسلامیه‌نك اسرارینه خبیر اولانلردن بوجهتلر حقنده معلومات استحصالندن بر لحظه خالی قالمادم . بالخاصه بر چوق بادیه‌لر ، ایصسز چوللر قطع ایتمك ، اورالرده انسان اوغلنك ایچنده یوارلاندیغی اطوار حیاتی كوروب كچیرمك فرصتنی بخش ایدن او اوزون سیاحتلرم بكا بو بابده غایت قیمتدار معلومات قازاندیردی . شایان اعتماد مسلمانلردن تلقی ایتمش اولدیغم ایضاحات ومعلوماتدن حاصل ایتدیكم فكرك خلاصه‌سی شودر كه : شریعت اسلامیه قادینه یوزیله اللرندن ماعدا اجزای وجودینی ستر ایتمكی امر ایدییور . بو اوچ عضوه كلنجه ، بونلرك ستری مشكل اولدیغی ایچون شریعتك روحیله تألیف قبول ایتمیور . حتی یوزی اورتمك برچوق حیل ودسایسه ، حقوق مدنیه‌نك ضیاعنه سببیت ویردیكی كبی دها بر طاقم سقیم نتایجده تولید ایدییور . هله بیع ، وكالت ، شهادت وسائره كبی معاملاته تعلق ایدن احوالده بو محذور دها جدیت واهمیتله كندینی كوستریور .

اوت ، بعض فقها شهرلرده فتنه وفاحشه‌نك تعمم وانتشارندن قورقدقلری ایچون سد ذرایع واحتیاطه دها زیاده موافق اولانی التزام مقصدیله ، هر نه‌قدر حقنده صاحب شریعت (صلی الله علیه وسلم) دن بر نص صریح اولماسه‌ده اجتهاد طریقیله ستروجه مذهبنه سالك اولمشلردر . بو اعتبار ایله ایسه مسئله نصه مستند اولمیوب دائما مذاهبك اختلافنه ، آرانك تباینه جلوه‌گاه اولان اجتهادیات قبیلندندر . اجماع یالكز یابانجی بر كمسه ایله خلوت نسوانك حرمتی نقطه‌سنده اولوب كرك شریعت اسلامیه ، كرك عادات شرقیه بونده الندن كلدیكی قدر التزام شدت ایتمشدر . بر صورتده كه اورالرده قادین ایله اركك محرمانه بولشوب

[*] بكن نسخه‌لرمزده‌كی اوروپالی قادین طرفندن سرد ایدیلن مطالعاتك آلت طرفیدر .

كوروشمك ايسترلرسه بوكا آنجق اوزون اوزادی مخابره‌لردن ، آره‌یه متعدد واسطه‌لر قویدقدن صکره ، اوده کیجه‌لری ورقیب قورقوسندن آزاده اولدقلری بر صیره‌ده موفق اوله‌بیلیرلر . شرقلیلرك بو حالی مصور بر چوق شعرلری ، بز غربلیلرك صحت وقوعنه احتمال ویرمیه‌جکمز درجه‌ده غریب سرکذشتلری واردرکه عرب دواوین اشعارینی ، بغدادینك خزانة‌الادبنی وکتاب‌الاغانی وامثالی کتب ادبیه‌یی مطالعه ایدنلر بو بولده بر چوق مباحثه تصادف ایدرلر .

آکلاشیلیورکه مسلمانلرجه قطعیاً مساغ ویرلمیان شی ، بتون مفسدتلرك ، عائله خصومتلرینك ، زوج وزوجه آره‌سنده منافرتلرك مدنی یولسزلقلرك منشیء اولان خلوتدر .

شایان اعتماد علمای اسلامیه‌دن تلقی ایتدیکم معلوماته کوره لسان شریعتده « حجاب » یوزه نقاب طوتمق دکلدر . نقاب ، قادینك یوزینه طوته‌جغی پچه اونی محافظهٔ عفته سوق ایده‌جکی ، قادینله ارککلر آره‌سنده موجب فتنه معارفه پیدا اولمسنه مانع اوله‌جغی اعتقادندن منبعث بر اجتهاد فقها ایله حادث اولمش برشیدر . اکر فقهای اسلام اخلاق بشریه‌یی بحقٍ تحلیل ایتمش کمسه‌لردن اولسه‌لر آکلارلر ایدی که اویله پچه طوتمقله عفت قازانیلماز ؛ باش اورتمك حیا وحجاب تأمین ایتمز . بالعکس سیماسی طانیبان رقیبلردن کندینی کیزله‌مك ایچون نقاب طوتمق خصوصنده بیوك بر غیرت کوسترن پچه قادینلر وارکه کوریله‌جك بر ایشی اولدیمی سوقاقلرك آلتنی اوستنه کتیرر ، ایستدیکی ایله بکندیکی کبی آشنی پیشیروب قوتارر ، بکندیکی کیزلی فحش خانه‌لره طالار چیقار . او ، بتون حرکاتده یوزینه قوبوویرمش اولدیغی بر نقاب سایه‌سنده اسرارینك فاش اولمه‌سندن امیندر . عائله‌سی کندی کورور ، فقط اونلر کندینی کوره‌مزلر . اجانبه قارشی قادینده محاسن وجهیه‌سی خدمت ایدن او نقاب ، قادین پاك طینت وحقیقةً ناموسكار اولمازسه ، عائله‌سنك انظار تجسس وتیقظندن نه قدر رزالتلرینی ستر واخفایه آلت اولور . یوزینی قالین پچه‌لرله مستور طوتمغه اهتمامكار اویله بد مایه‌لر وارکه حقیقتده میال فحش بر ناموس زوکورتندن بشقه برشی دکلدر . بناءً علیه قادینك پچه طوتمه‌سی خصوصنده التزام شدت اونده حس حجاب تولید ایده‌جك ، دائرهٔ عفته ملازمتنی تحت ضمانده بولندیره‌جق بر واسطه دکلدر . بو ایکی خصلت ممتازه‌یی وجوده کتیرمك ایچون یکانه چاره ایکی صنف مخلوق آره‌سنده حائل تشکیلنه موفق اولمق ، قادینك خانه‌سنه یبانجی ارککلرك منحصراً قادینك ارکك ولیلری حضورنده داخل اوله‌بیلمه‌لرینی لایتغیر بر دستور شکلنه قویمقدر . شو سوزلریمی ایشیدنلر احتمال که اونلری بر فکر ازدرا واستخفاف ایله تلقی ایده‌جکلردر . فقط خفی اختلاطلرك ، محرمانه الفتلرك نصل فنا نتیجه‌لر ویردیکنی دوشونسه‌لر او زمان ایشك تخیل ایتدکلرندن دها چوق فضله جدیتله تلقی‌یه شایان اولدیغنی ، مضرات مادیه‌سی اویله مسامحه‌لره قطعیاً مساعد اولمدیغنی آکلارلر .

برطاقم کنجلرمزك : بزه قارشی تحت ممنوعیته آلنمق ایستیلان اختلاطك عاقبتی نه‌یه منجر اوله‌بیلیر ؟ ویره‌جکی نتیجه ایکی صنفدن برینك دیکرندن انتفاعی اوله‌جغنه کوره بونده او درجه اعظام ایدیله‌جك نه کبی بر محذور متصوردر ؟ دیدكلرینی وهریرده عینی نقراتی تکرار ایدوب طوردقلرینی ایشیدییورز .

اولجه اوروپاده بزم‌ده عادتمز کنج قیزلری تأهللرندن اول تحت مراقبه‌ده بولندیرمق ؛ چارشافك ، پچه‌نك لزومنه قائل اولماسه‌قده کنجلرله دوشوب قالقمه‌لرینه میدان ویرمه‌مك ایدی . بو قاعده‌یی بر قاچ عصر مقدم لاتین عنصری اخلال ایتدی ؛ سائر اوروپا اقوامی‌ده بو مسلکده اونلره پیرو اولمقده کجیکمه‌دیلر . حتی قیزلرینه اهمالكارانه حرکت خصوصنده لاتینلردن ایلری کیدنلرده اولدی . کیت کیده اوتللره ، حماملره وارنجه‌یه قدر مختلف نوع وشکللرله اختلاط مألوفات صره‌سنه کچدی . مملکتلریمزده سیاحت ایدنلره ، حتی ایلك دفعه اوروپایی کورنلره اختلاط مسئله‌سنك نه‌رنك وشکل کسب ایتمش اولدیغی مجهول بولنمدیغی ایچون بوواده اطناب مقاله احتیاج یوقدر .

بزم اوروپاده‌کی طرز حیاتمز فحشك رواجی ایچون ایجاب ایدن وسائلی تمامیله حاضرلامش ، او یولده‌کی مرامه وصول ایچون بتون یوللری آچیق وسربست بولندیرمشدر . بو حالت اجتماعیه ایسه شوراده بسط وتمهید ایده‌جکمز نتایج وخیمه‌یی تولید ایتمشدر :

(اولا) بر چوق عائله‌لرده زوجیت رابطه‌سی کوشه‌مش ، یاخود بتون بتون قیرلمشدر . سببنه کلنجه ، اولجه‌ده سویله‌مش ایدك که کرك ارککلرده ، کرك قادینلرده اویله مختلف محاسن ، متنوع مزایا واردرکه روحلر اوزرنده براقدقلری تأثیرات فسونكارانه‌دن اجتناب امکانی یوقدر . بناءً علیه برارکك قادینلرله اختلاط ایتدکجه بر قادین بزده مألوف اولان بر طرزده ارککلرله همبزم اولمق اعتیادینه صادق قالدقجه ، ایکی صنفدن هرهانکی برینك قید فتنه‌دن آزاده قالمه‌سنه ، یاخود هرطرفدن معنویتی اوزرینه متوجه تأثیرات ساحرهٔ روحیه‌دن تخلیص نفس ایتمه‌سنه امکان یوقدر . بوقاریده بو بحثه عائد بر خیلی سوز جریان ایتدیکی ایچون بوراده اوزون اوزادی سوز سویلمك زائددر .

ثانیاً بزده وبزم عادت ومسلکمزی تقلیدن ایدن یرلرده ولد غیر مشروعلرك مبذولیتی بو بر مسئله‌که اجتماعی ، سیاسی ، روحی نتایجنی تقدیر ایتمیانلر نظر استخفاف ایله تلقی ایدرلر . غیر مشروع صورتده کبه قالان بر قیز بیوك شهرلرك برنده اقامت ایتمیورسه حملنك مآل وعاقبتی اولومدر . چونکه ارتکاب زنا ایدن قادینلرك باشلیجه دوشوندکلری تدبیر اسقاط جنین ایچون مستحضرات طبیه‌یه مراجعتدن عبارتدر . قدر صاغ اوله‌رق میدانه کلمه‌سنه

مساعده ایدرسه جنین آناسنك قارننده أولمكدن قورتیلور. فقط اجل كندینی عقب ولادتنده آتیلدیغی بر میدانده، یاخود مجرا بر محلده قوللرینی آچمش بكلهمكدهدر. شاید موتدن تخلیص كریبان ایدرسه وكندینی بسلهیوب بیوتهجك بر آغوش صیانت ورأفت بولهبیلمك بختیارلغنه نائل اولورسه او زمانده تام بیویهرك زوربازوسنه مالك اولوبده شدائد زمان ایله پنجهلشهجك، حیاتك بار كران وظائفنه مقاومت ایده بیلهجك بر چاغه كلنجهیه قدر نه قدر الم ومحنتله، احتیاج وسفالتله محاط بر حیات كچیرمكه محكوم اولهجقدر.

اوروپا پایتختلرنده واثالی بیوك شهرلرده حكومتلر طرفندن بونلر ایچون مؤسسات مخصوصه وجوده كتیرلمش، آنالری طرفندن بومؤسسهلره خفیف بر اجرت ویرلمك شرطیله بوچوجقلر ایچون سودنینهلر، مربیهلر استخدام ایدلمكده بولنمشدر.

بو مؤسسهلره تودیع ایدیلن چوجقلرك باقیلمهسی، تربیهسی آرتق حكومته عائد بر وظیفهدر. اونك نه باباسی بللیدر، نهده نوازش مادر لذتنی بیلیر. ولد غیر مشروعی بورالره تودیع ایدن آنالر آرهسنده چوجقله اولان علاقه ورابطهسنی قطع ایتمیانلره پك آز تصادف اولنور. حكومتلر بوچوجقلرك تربیهلرینی ارباب خیردن جمع ایتدیكی اعانات ایله تأمین ایدر.

شهرلرده دها حملك بدایتلرنده اسقاط جنین وقوعاتی پك چوقدر. آنجق بورالرده زناكار قادینلر مقارنت وقوع بولهجغی اثناده حمل حادثهسنه مانع اولمق ایچون مستحضرات طبیه وكیمیویه استعمالنه كویلی قادینلردن دهازیاده مألوفدرلر. ارككلرده حمل حادثهسنك ممكن اولدیغی قدر آز مقدارده تحققنه خدمت ایدهجك وسائله مراجعت ایدرلر. فقط عجبا بوزانی وزانیهلر حملك منع ویا تقلیلی خصوصنده بیك درلو تدابیر اختراع ایتدكلری حالده مقصدلرینه موفق اولهبیلمشلر، یاخود ذكره شایان بر رادهده تقلیلنه كوچ یتیرمشلرمی؟ خایر. بزم اوروپا ممالكنده بو بولدهكی تولداتك درجهسنه واقف اولانلر مسئلهنك حقیقهٔ موجب اندیشه بر ماهیتده اولدیغی ونتایج محتملهسی تحملك فوقنده بولندیغی تسلیمده بر لحظه تردد ایتمزلر.

خلق، دیدكلری كبی، افعال وحركاتنده تمامیله سربست برافهلم. فقط هیچ اولمازسه زنانك چوجق، آنا، وطن حقنده حصرله كتیرهجكی نتایجك نهدن عبارت اولهجغی شوراده بر آز مناقشه ایتمهدن كچمیهلم.

آنا، نه قدر بر حس مكابره سوقیله لاقیدانه بر طور اظهار ایتسهده ندامت، حزن واسف آتشیله قلبنك یانمهسی وشدت تأثردن حیاتی قورتارهبیلمهسی امكان خارجندهدر. بالخاصه چوجق صاغ اولور وآرهلرندهكی علاقه ورابطهٔ مادیه منقطع بولنورسه. فلاكتك بو نوعی قادین جنینك صاغ اولهرق تولدینه قدر صبر ومقاومت كوسترهبیلدیكی تقدیرده تحقق ایدر. اكثر احوالده مشهود اولدیغی وجهله جنینی وسائط معلومه ایله اسقاطه توسل ایدرسه او زمانده كندی بر چوق امراضه، بالخاصه مداواتی غایت معضل رحم خستهلقلرینه كرفتار اولور. مع مافیه اسقاط جنین اثناسنده آنانك ترك حیات ایتمهسی وقوعات نادرهدن دكلدر. بو، ارتكاب فحشی متعاقب قادینك معروض قالدیغی مادی خسرانلرك بر قسمی. فحش وزنانك نفرتله تلقی ایدلدیكی ممالكده كرك كندینك، كرك عائلهسنك ناموس وحیثیتنه ایراث ایدهجكی رخنهیی سز تقدیر ایدیكز. یالكز شوراسنی ایضاح ایدهیم كه مسئلهنك تأثیراتی عرض وناموسی لكهدار ایتمك خصوصنه مقصور دهكلدر. قتولیك عالمنده ارتكاب فحشك نتایجندن بریده بویله بر تهمتله محكوم اولانك تكرار تأهلدن ابدیاً محرومیتیدر كه بو، مرتكب زنا ایچون غیر متناهی بر منبع آلام تشكیل ایدر.

غیر مشروع چوجقلرك اسقاطی ایچون قوللانیلان معالجاتك سببیت ویردیكی رحم خستهلقلرندن بحث ایتمشكن شوراده بعض ناموسلی عائلهلركده بر طاقم مقاصد خسیسه اوغورنده بو منفور تدبیره مراجعت ایتمكده اولدقلرندن استطراداً بر نبذه بحث ایتمكی موافق كوربیورز:

بعض غربلی قادینلر وبونلرك عادات ومسالكنی تقلیده هوسكار بولنان شرقلی خانملر حسن وآنلرینی محافظهیه صوك درجه حریص واهتمامكار اولدقلری ایچون بونی تأمین ایدهجك هرهانكی بر تدبیره مراجعتدن كری طورمازلر. بونلر كبهلكك صفوت حیاته تأثیر، اسباب استراحتی اخلال ایدن بر نوع خستهلق اولدیغی بیلیرلر؛ عینی زمانده حملك كبه قادینلرك قارنلرنده صوله كتیردیكی چیركین تغیراتیده كورمكدهدرلر. كندینك اینجه بللی، دوز ولطیف قارینلی، موزون قامتلی، طوپ ممهلی، عضلاتی سرت بر خلقتده اولدیغی كوروب بیلن بر قادین حمل وولادت عارضهلرینی كوروب كچیرمكه وحملك تأثیریله قارننده بر طاقم قاتمرلر پیدا اولدیغی، عضلاتنك كوشهدیكنی، ممهلرینك صارقدیغنی كورمكه، صكرهده چوجقلرینه باقوب بیوتمك ایچون عهدهسنه ترتب ایدن وظائفك تمامیٔ ایفاسنه وقف نفس ایدهرك باغچهلره، تیاترولره كیتمك، محافل مختلفهده اثبات وجود ایتمك، دوستلریله بولوشوب قونوشمق، هر آرزو ایتدیكی یره اجرای سیاحت ایلمك كبی حیاتك اذواق متنوعهسندن محروم قالمغه تحمل ایدهمز. حملك، وضع حملك، وظائف مادرانهنك كندینی آمال ومشتهیات نفسانیهسندن محروم ایتمهسندن قورقارده حیات مادیهنك زینتی، سیاست واستقلال ایمك برر ركن ركینی اولان اولادینی بویله الك خسیس مقصدلر اوغورنده قربان ایدر. اوت، علم نامنه عاشقانه سركذشتلردن، دوستلریله مخابرهدن، بتون وقتلرینی ذوق وصفا یولنده هدر ایتمهدن بشقه برشی بیلمیان اوجاهل قادین تناسب اندامنی، طراوت حسن وآنتی محافظه اوغورنده ملیونلری قربان ایدر، او ملیونلر كه دنیانك مایهٔ

عز ورفعتی ، حقوق بشریه‌نك مدارحرمت وصیانتی ، اقوامك ارکان مجد واقبالیدرلر . سفیل و بدطینت قادینلر او معصوم وجودلری قربان ایدییورلر ، فقط اونلرله برابر منسوب اولدقلری مملکتلرك عظمت واحتشامنی ، ایچنده یتشدکلری امتلرك مفاخرینی‌ده برلکده قربان ایدییورلر .

بو آفت اجتماعیه‌نك مآثر تخریبکاریسی حقنده فرانسه کوزل بر نمونهٔ عبرت تشکیل ایده‌بیلیر . عینی اسباب سوقیله مدهش بر تناقص نفوسه اوغرایان فرانسزلر بنیان موجودیتلرنده تعمیری غیرقابل رخنه‌لر آچیلدیغنه ، کوندن کونه شدتنی تزیید ایدن بو آفت مستولیه‌نك اوکنه کچیلمك امکانی آزالدیغنه ، طوتدقلری مسلك سفیهانه‌دن انحراف ایتمدکلری تقدیرده محو وانقراضلری محقق اولدیغنه قناعت کامله حاصل ایتدیلر . فقط نه‌ممکن ، بر کره فحش عالمنده حیات کچیرمه‌نك لذتی دماغلرینی صارمش ، حیات زوجیت وبونك لوازمندن اولان وظائف شاقه‌یه قارشی نفرت واستکراه حسی قلبلرنده یرلشمش ایکن ، قادینلری‌ده قوجه‌یه واروب‌ده باشنه براغل آلمنی ، صکره‌ده کتیره‌جکی چوجقلری باقوب بیوتمك ، امزرمك ، یدیروب ایچیرمك ، تمیز طوتمق وبیودکجه حسن تربیه‌سنه اهتمام ایتمك کبی غیر محدود وظائف آلتنه کیرمکی ، فضله اوله‌رق آثار حمل ایجاباتندن اوله‌رق لطافت جسمیه‌لرینی خللدار اولمش کورمکی بر درلو حوصله‌لرینه صیغدیره‌مازکن آرتق بو قوم ایچون تعدیل مسلك احتمال ویریله‌بیله‌جك برشیمیدر ؟

فرانسه حیات زنا وسفاحك مطلق صورتده مملکتنده‌دوامنی خوش کورادی ؛ عائله تشکیلنك تابع اولدیغی قیودی نفرتله تلقی‌به یاردم ایده‌جك جریانلر کسب قوت ایتدی . ارکك قادین هرکس ، هردم‌ظهور اذواق ولذائذه تهالکه سائق اولان حیات سربستانه‌یه مفرط برتمایل کوستردی . فضله اوله‌رق بو سرآزاد حیاتك ارککلری عائله خلقندن ، قادینلری کبه‌لك اندیشه‌سندن قورتاران طرزکذارشی تجرده اولان میل وارتباطلرینی تزییدایتدی . فقط او بدبختلر بو مشئوم حیاتك کندیلرینی قطعی بر بر انقراض واضمحلال اوچورومنه سوروکله‌مکده اولدیغی دوشونسه‌لر نصل بیوك بر جنایت ارتکاب ، نه مدهش بر وبال ارتکاب ایتدکلرینی آکلارلرایدی . فرانسه اجتماعیات علماسنك مملکتلرنده تولدانك براطرادداڈه‌سنده تناقص ایتمکده اولدیغی کوزلریله کوره‌رك برکون اولوب‌ده فرانسه‌نك مدافعه وحمایه‌سی ایچون ایجاب ایدن آدملرك تدارکندن عاجز قاله‌جغنه قطعیاً حکم ایتدکلری وقت دوچار اولدقلری یأس واندیشه‌یی نصل اونوته‌بیلیرز . بو متفکرلرملیتلرینی سیلوب سوپورمك استعدادینی حائز اولان بو مدهش آفتك دفع وازاله‌سی ایچون ایجاب ایدن تدابیر حقنده لایحه‌لر ، استدعانامه‌لر تنظیمیله حکومتی تنبیه وارشاده چالیشدیلر .

تی حالك وخامت فوق‌العاده‌سندن متولد بر یأس ایله ایچلرندن بعضلری ازدواجه قارشی نفرت واستکراه قلبلرده بو درجه کوکلشدکدن صکره جزایر وفادن فرانسه‌یه بر چوق ارکك جلب ایتمکدن ، قادینلری چوجق دوشورمك ، حمل وقوعنه قارشی ادویهٔ طبیه قوللانمق کبی شیلردن شدتله منع ایلمکدن بشقه چاره اولمدیغنی علناً سویلدیلر . ایچنده بولندیغمز حرب عمومی غلبه وموفقیتك طرفین محاربیندن اك چوق نفوسه مالك اولان طرفه متوجه اولدیغنی کوستردی . ینه بو حرب اثناسنده‌فرانسه‌ده ارباب علم ووقوفك حکومتدن اعادهٔ صلح ومسالمت اسبابنه‌توسل ایتمسنی مطالبه یولنده قوپاردقلری فریادی آسمانه ایصال‌ایتدکلرینه شاهد اولدق . بو آدملری بو واویلای یأس وماتمه سوق ایدن سبب‌مقداری ذاتاً آز اولان فرانسه ارککلرینی حرب‌بتون‌بتون کمیروب‌ده صالحدن صکره الده‌کی اراضی‌یی جوار ممالکدن جلب ایدیله‌جك آدملر واسطه‌سیله اعماره مجبوریت حاصل اولمسی‌ایدی .

اولجه نفوسنك تزاید وترقیسنه اك زیاده اهمیت عطف ایدن بر قوم آلمانلر ایدی . بر فرانسز قادینی کبه‌لکدن ییلاندن قاچار کبی قاچارکن بر آلمان قادیننك کبه ویا امزکلی اولدیغی زمانی کندینك اك بختیار زمانی عد ایتدیکی کورولور ایدی .

بونك مادی تأثیراتی حقنده بر فکر ایدنمك ایسترسه‌کز آلمانیانك ، ملیونلره بالغ اولان معظم اردولریله اك بیوك ملتلره نصل قارشی قویدیغنی ، اردولرینك سطوت خارقه‌سی سایه‌سنده شرقده ، غربده ، شمالده ، جنوبده مملکتلری نصل بدا ستیلاسنه کچیردیکنی تأمل ایدیکز .

بو مسئله‌یه متعلق کتب اسلامیه‌ده تصادف ایتدیکم اك متین وعلوی سوزلر میاننده پیغمبریکز (صلی الله علیه وسلم) ك « تناکحوا تناسلوا فانی مباه بکم الامم » و « خیر نسائکم الودود الولود = قادینلریکزك اك خیرلیسی قوجه‌سنی سون وچوق اولاد کتیره‌ندر » سوزلرینی صایه‌بیلیرم .

فضله اولاده مالکیت واونلرك ترفیه‌معیشتلریله حسن تربیه‌لرینه الدن کلدیکی قدر اعتنا ودقت خصوصلرینه اك بیوك مشوق قرآنك « المال والبنون زینة الحیوة الدنیا » سوزیله رسول (علیه السلام) ك « ان من الذنوب مالا یکفره الا السعی علی العیال = کناه واردرکه ترفیه عیال یولنده سعیدن بشقه هیچ برشی اوکا کفارت اوله‌ماز . » حدیثیدر .

بیلمم‌که ملیونلرجه ارکك وقادینك مناسبات غیر مشروعه ایچنده‌افنای حیات ایتدکلری او مملکتلرده بونك یرینه روابط مشروعه قائم اولوب‌ده کرك ذریتلرینه ، کرك نفسلرینه قارشی صایدیغمز جرائم وجنایاتی ارتکاب ایتمسه‌لر بوکون حائز اوله‌جقلری قوت وسطوتك درجه‌سی نه اولوردی ؟ برعصردن بری تناقص نفوس یوزندن بویوك بر تهدید آلتنده بولنان فرانسه‌ده ، فحش عالمنده

اصرار حيات ايدن قادينلر قوجه‌يه وارسه‌لر ، كه قالماق ايچون بر طاقم تدابيره توسل ايتمه‌لر مملكتك نفوسنى هر عصرده بر مثلى آرتديرمغه موفق اولورلر ايدى . فقط تقدير اونلرى دوشدكلرى وادئ غوايتده صابلانوب قالمغه ، مسلك ضلالتده ثبات واصرار ايتمكه سوق ايديور . تاكه دوچار اوله‌جقلرى عاقبت الميمه‌نظر فريب آلايشاريله‌ديدهٔ بصيرتلرينه نقاب فسون چكدكلرى ، حريت بشريه وفرانسه مدنيتى نامنه مهلك فتنه كردابلرينه صالدقلرى بر چوق اقوام وامه بر عبرت مؤثره تشكيل ايتسون .

شورايه قدر سرد ايتديكمز افادادن بر قومده تولدانك تزايدوتناقصى ، آره‌لرنده زنانك انتشار وندرتيله متناسب بولنديغى وتناقصك اك قوتلى سببلرندن برى‌ده قادينلرك كه‌لكه واونك اعراض وامراضيله تحميل ايده‌جكى وظائفه قارشى حس نفرت پرورده ايتمه‌لرى اولديغى واضحاً آكلاشيلير .

ذاتاً بر طاقيم وقايع ثابته‌ده اثبات ايديوركه آرالرنده زنا وفحش شايع اولان بر قومك كنجلرى ايى‌و كوتو حركاتى آره‌سنده بر موازنه پيدا ايتمكى ، بوجهه‌دن اوله‌رق مترسلرى يانده‌برده زوجه بولنديرمغى دوشونميورلر . عائله قيد وكلفتندن وارسته بولنمق ، يكديكرك صداقت ووفاكارلغندن امين اولميان ايكى رفيق حياتك يكديكرينه قارشى بسلدكلرى شك وشبهه ، عدم اعتماد حسلرينك ازعاجات متماديه‌سندن آزاده قالمق فكرى بونلرى او جهته يناشديرميور . بو فكريمزك حقيقته درجهٔ موافقتى آكلامق ايچون كوى حياتيله شهر حياتنى مقايسه ايتمك ، ازدواج بحثنده فقرا ايله اغنيا آره‌سنده‌كى واضح فرقلرى دوشونمك كفايت ايدر .

مدنيتدن بالنسبه نصيبى آز اولان كوچوك شهرلرده تولدانك ناز ونعيمه مستغرق اولان ، اذواق بى‌نهايه‌ايچنده حيات سوره‌ن ، هر درلو اسباب سفاهتى جامع بولنان بيوك شهرلردن دها چوقدر ؛ كذلك فقرا وآشاغى حاللى كمسه‌لر اغلب احوالده زنكينلردن دها چوق چولوق چوجوق صاحبيدرلر . سببى‌ده بونلرده احتياجات يتيمه‌لرينه كفايت ايده‌جك مقداردن فضله پاره پول يوقدركه ، هر برده كنج ، اختيار ارباب ثروت ميانده كورولديكى وجهله ، هوسات نفسانيه‌لرينى تسكين ايتمكه ، ذوق و سفاهت عالمنده كزوب طوزمغه ، ناموس دوشكونى شيق قادينلرك بولنديغى يرلره باش وورمغه امكان بوله‌بيلسونلر .

بديهيدركه زوج وزوجه ، دوست طوتمق ، مترس تدارك ايتمك كبى حاللردن تباعدله بتون حسيانلرينى يكديكره تخصيص ايدرلرسه آره‌لرنده حقيقى بر محبت متقابله جايكير اولور . برى برلرينه مودت وشفقتدن بشقه بر حس ايله متحسس اولمازلر . بو سايه‌ده ماءالحياة ديديلن مايهٔ تناسل ضايعدن ، وجوده كله‌جك نسل وذريت زنا وسفاحدن متولد مضرات معلومه‌دن وقايه ايدلمش اولور . بوطرز حياتك فضيله‌دركه خانه‌لر چولوق چوجقله شنله‌نير . مملكتلر ، امتلرك مايهٔ عز وسطوتى ، موجوديت سياسيه‌سنك مدار بقاسى اولان بر چوق اركككره مالك اولمقله تزييد عظمت واحتشام ايدر .

بوتناقص وتزايد نفوس بحثنده سوزى فضله‌جه اوزاتمقله سزى صيقمش اولديغمى حس ايديورم . فقط بومسئله‌نك سياست اجتماعيه مباحثنك اك مهم واك اينجه‌لرندن اولمسى بو طاشقينلغمى عفو ايتديره‌جكنى ظن ايدرم .

خاطريكزده اولسه كركدركه بروقتلر ترك غزته‌لرى بومسئله ايله برخيلى اشتغال ايتمش ، ستونلرنى بوبحثه عائد مقالات ، حقيقته اوزاق ، ياقين افكار ومطالعات ايله طولديرمش ايدى . ازجمله طنين « تناقص نفوس مسئله‌سى » عنوانيله بر بند مخصوص آچه‌رق هرهانكى بر طرفدن سرد ايديلان فكر و مطالعه‌يى انظار قارئينه عرض ايتمكى اهمال ايتمامشدى .

اوزمان بن بوبحثه متعلق نشر اولنان بتون مطالعاتى اهميتله تعقيب ايتمكده ايدم . آنجق سرد اولنان فكرلرك چوقلغيله برابر ايچلرنده اهميتله تلقى‌يه شايان پك آز افكاره تصادف ايتدم . بوندن دولاييدركه بوبحثى اطرافيله تدقيق ايتمكه ، امتلرك بنيان موجوديتلرينى هدم و دعائم و اركاننى زير وزبر ايدن اك قوتلى بر قازمه‌نك ماده واساسى اوچ شيدن خارج اوله‌ميه‌جغنى دلائل قاطعه ومآثر محسوسه‌سيله بر تفصيل ايضاح ايتمكه لزوم كوردم . يالكز شورادده تكرار ايده‌يم‌كه بوشيلر ميانده الڭ تهلكه‌لى ومآثر تخريبى الڭ زياده ميدانده اولان ، فحشك انتشاريدركه سببى حريت اختلاط ومواقع فتنه وفسادن عدم مجانبتدر .

فحشك والده‌لر حقنده موجب اولديغى تهلكه ومضرتلر حقنده بياناتمه شوراده ختام ويره‌رك سوزى فحشك اولاد زنا اوزرنده لاينفك بر صورتده براقديغى مآثر فجيعه‌يه واونك وطنلرله سلامتنه درجهٔ تأثيرينه انتقال ايتديرمك ايسترم . »

عبدالعزيز چاويش

مقالات

ممالك عثمانيه‌نك وضعيت اقتصاديه‌سى

اوروپا ، آسيا و آفريقانك ملتقاسنده واقع ، بصره كورفزى بحر محيط هندى ، بحر احمر ، بحر سفيد ، آطه‌لر دكزى ، بوغازلر ، مرمره دكزى وبحر سياه ايله محاط اولان دنيانك اك منبت ، اك زنكين ، اك فيضدار خزائن طبيعيه‌سنه مالك واقوام

بشرك هر نوعنه ، وسائط حياتيه واقليميه‌نك اك كوزللرينه مظهر بولونان ممالك عثمانيه‌نك وضعيت اقتصاديه‌سی دنيانك اك مكملی ، اك فوق‌العاده‌سی صايبلير .

قره دكز سواحل شمالی آلمانيا‌يه‌وباويه‌رايه‌ماددلدر ، اورمانلر ومعدنلر نقطهٔ نظرندن تماميله بو مملكتلره بكزر . قونيه ولايتی وانطاليه‌لواسی فرانسه‌واسپانيانك‌اقليمنه ، تشكلات‌طبيعيه‌سنه پك مشابهدر . مرمره حوضه‌سی دنيانك اك‌معتدل ، اك دلفريب يرلرندن معدود اولديغی كبی معدنيات‌اعتباريله اك زنكين مملكتلرله پك قولايلق رقابت ايده‌بيله‌جك بر استعدادی حائزدر .

آطنه ولايتنك قوهٔ انباتيه‌سی مصره پك متفوقدر . سوريه ولبنان ايتاليانك مساحه‌سنده اوروپ اقليم وتشكلات طبيعيه‌جه‌ده اوكا پك مشابهدر . مدين اراضيسی اسكيدن بری قيمتدار معدنلرله شهرت‌شعاردر . جمال طبيعت نقطهٔ نظرندن آسيانك اسويچره‌سی اولان يمن قطعه‌سی « مسعود عربستان » ناميله معروف اولوب كرك معدنيات ، كرك فيض وبركت اعتباريله هر مملكته رقابت ايدر .

بو كوزل قطعه بر زمانلر مينيلرك ، سبأيلرك وحميريلرك يوكسك مدنيتلرينه ساحه ايدی . دنيانك حبوبات انباری اولان وكلديا ، بابل وآثور مدنيتلرينك مهد ظهوری بولونان عراق والجزيره قطعه‌لری مصردن دها بويوك وزنكين ، بره‌زيليادن دها فيضلی وبركتليدر .

بو كشورلره ، بو واسع ، نادر اولكه‌لره صاحب اولان ملتك عالم اقتصادياتده پك يوكسك بر موقعی اولمليدر . سقاريه ، قزيل ايرمق ، سيحون وجيحون كبی ترقيات زراعيه وصناعيه‌يه ، ملاحت نهريه وتشبثات تجاريه‌يه پك مساعد محتشم ومعظم نهرلره ، شرق قريب ايچنده يكانه زنكين كومور معدنلرينه ، باكو وروماني بترولرينه متفوق مبذول پترول معدنلرينه مالك اولان ملتك جهانده‌كی موقع اقتصاديسی پك متين ، پك يكتا صايبليلر . صوكره ذكا ، دها ، متانت واقتدار اعتباريله هر وجهله حيرت افزا مجموعهٔ عناصری محتوی اولان بر مملكت بوتون ساحهٔ عرفان واقتصادده اك ممتاز بر موقعی حائز اولمق اقتضا ايتمزمی ؟

اوت ، عقل ، منطق بونی اقتضا ايدر . فقط عجبا بزم وضعيت اقتصاديه وماليه‌مز نه حالده‌در ؟ مع التأسف پك فنادر . بودجه‌مز خارجی استقراض واسطه‌سيله موازنه بوليور . اجنبی معاونتی اولماسه حالمز خراب ، افلاسمز محققدر . نه صنايعمز وار ؟ نه ثروت طبيعيه‌مزدن استفاده يولنی بيليورز . معدنلرمز معطل . مملكتمزك وضعيت مساعده‌سيله استحصالاتمز آره‌سنده هيچ بر توافق ونسبت يوق .

عجبا بو تناقضك اسبابی نه‌در ؟ نه‌دن طبيعتك بو بی‌پايان انعام واحسانندن استفاده ايده‌ميورز ؟ مملكتلرك اك كريمی ، ملتلرك اك فقيری بولونيورز ؟ بو مدنيتك سری نه‌در ؟

امتيازات عتيقه ژاپونيانك ترقيسنی منع ايتمه‌مشدر . دائمی محاربات روسيه‌نك انكشافنه حائل اولمامشدر . چين زنكين بر مملكت اولديغی حالده محاربه يايمه‌دن تدنی ايتمشدر . بناءً عليه وضعيتمزك تدنيسنه يالكز بونلری سبب كوسترمكله اكتفا طوغرو دكلدر . ظن عاجزانه‌مه كوره بو انحطاط اقتصادينك اسبابی متعدددر :

بركره : دكزجيلكك ترقيسيله تجارت قافله‌لرينك مندرس اولمسی كرك عربستان ، كرك مركزی آسيا وآناطولی ايچون چوق مهم بر عامل تردی اولمشدر .

ثانياً : حقايق دينيه‌مزك يرينه نصرانيتك زهد وقبالنی ، ياخود هندستان فقيرلرينك دنيادن صرف نظر ايدرجه‌سنه قناعت مسكينانه‌لری بزه سرايت ايتمش وبزی ترقيدن آليقويمشدر .

ثالثاً : بيهوده بر طاقيم مناظره‌لر ، مناقشه‌لرله امرار اوقات ايدرك فنون جديده‌يه وآلی مدنيته قارشی جامد قالمشز .

رابعاً : هر مملكتك حكومت تشكيلاتی عملی ومنتظم بر ماكنه كبی ايشلركن بزمكی نظريات وعمليات قرطاسيه ايله بوغولمش .

خامساً : صنايع وتجارته قارشی نظر حقارتله باقه‌رق يالكز حكومت مأموريتنه صاپلانوب قالمشز .

سادساً : اهمال وتسيبمزدن طولايی باشمزه امتيازات عتيقه دينيلن باش بلاسی مسلط اولمش .

سابعاً : اجنبيلرك انظار اشتهاسنی تحريك ايدن زنكين اولكه‌مزی معطل براقشمز . باشقه بر دين ايله متدين اولمق حسبيله بر چوق خارجی محاربه‌لره ، داخلی عصيانلره معروض قالمشز ...

قوتلی بولونديغمز زمانلرده امتيازات عتيقه‌نك مضرتی هيچ منابه‌سنده ايدی . فتوحات دورنده محارباتك دوامی نه امويلر وعباسيلرك ، نه ده سلجوقيلر وعثمانليلرك مدنی ترقياتنه مانع اولمامشدر . يعنی شونی عرض ايتمك ايسته‌يورم كه تردیٔ اقتصاديمزی شرح وتعليل ايچون يالكز بوصوك ايكی سببی كوسترمك كافی دكلدر . اسباب متعدددر . زنكين اولان هر مملكت استراحته ميال ، سفاهته و ذوقيانه مجلوب اولور . آز بر همتله اسباب معيشتی تأمين ايدن وقناعت خسته‌لغنه مبتلا اولان هر جماعت چابوق تدنی ايدر وفقر وضرورته دوچار اولور .

حرب عمومی قيضدار مملكتمزك اطرافنده دولتلرك مختلف طمعكارلغك تصادمندن نشأت ايتمشدر . هركس بزدن آرسلان پايی آلمق ، بزی يوتمق ايستر . قباحت اونلرده دكلدر ، بزده‌در . بشريت حركت ايديور . فعاليت تزايد ايتمكده‌در . يرنده صايلانان ، عاطل قالان تدنی ايدر ، محو ونابود اولور . بو جهانشمول حرب عمومی يوزندن يوره‌جلرمز آرتدی . وضعيت اقتصاديه‌مز دها فضله نازكلشدی . متنبه اولوب ده ايشلرمزی بريولنه قويامازسه‌ق آتيز

معاذالله پك خطرناك اولور . اسكی عطالتده دوام ايدرسه‌ك لاقدرالله استقلالمزی غيب ايتمك تهلكه‌سنه معروض قاله‌جغمزه هيچ شبهه ايديلمسون .

بناءً عليه نه ياپملی‌يز ؟ بويله مهم بر مسئله‌نك حلی بر آدمك حدی دكلسه‌ده هركس كندی فكرينی بيان ايتمكله مكلف اولديغندن طولايی بوبابده خاطره كلن نقطه‌لری سرد ايديورم . اميد ايدرم كه ديكر ديندا‌شلرمزده بو مسئله حقنده بيان فكر ايدرلر .

⁂

اولا : مادام كه مبذول معدنلرمزی ايشلتمك ايچون بزده كافی سرمايه ومتفنن آدملر يوقدر ؛ حكومت درحال ديكر مملكتلرده مرعی‌الاجرا اولان حق حاكميت ، ياخود حق ملكيت اصولنی قبول وتقرر ايتمليدر . بو قانونك ، ياخود اصولك اسمی انكليزجه روياتی سيستم ، فرانسزجه رهوه‌دانس ، آلمانجه آبكابه ، ايتاليانجه واسپانيولجه پری‌ويله‌جيودر . يعنی هريرده معروف بر اصولدر وبوكا دائر بر چوق اثرلر يازلمشدر .

اساسی : برمملكتده نه قدر معدنلر وارسه حكومتك ملكی صاييلير . حكومت يا كنديسی ايشله‌دير ، ياخود ايشلتمك اوزره كير ايله باشقه‌لرينه ويرر . فقط مادام كه ثروت معدنيه برمملكتك مختلف بطنلرينك مشترك برحقی‌در ، مادام كه فضله اخراجات ايله موجود دامارلرك جوهرلری چابوق توكه‌نه‌بيلير ؛ كله‌جك بطنلرينكده منفعتنه خدمت ايده‌بيلمك مقصديله حكومت يوكسك اجرت آلير . بعضاً كنديسی بو معدنلری ايشله‌تير ، فقط اكثريتله كيرايه ويرر .

بر معدنك موقع جغرافيسنه ، ماهيتنه ، وسائط نقليه‌سنه ، اهميت تجاريه‌سنه ، ايشلتمه مصرفنه كوره اجرتی حاصلات صافيه‌دن يوزده اوتوز الی يتمش طوتار . همان همان وسطی اوله‌رق هيچ بش پاره صرف ايتمه‌دن ثروت معدنيه‌دن يوزده قرق ، اللی الده ايديلمش اولور .

فقط بو اصولك فائده‌سی يالكز بوندن عبارت دكلدر . معدنلرده چاليشه‌جق بوتون قوللر (بدايتده فن مأمورلرندن باشقه) هپسی اهالیٔ محليه‌دن اولور . جواهر معدنيه‌نك نقلی ايچون نهرلر تطهير ، تيمور يوللر تمديد اولنور . معدنلرك اخراج عمليانندن استفاده ايتمك ايسته‌ين مختلف الجنس نيجه آدملر آمريقايه ، اوستراليايه ، برەزيليايه هجرت ايتمكدنسه تابعيت عثمانيه‌يه داخل اولور . يعنی نفوسمزی تزييد ايدر . موجود اولانلری‌ده عطالتدن قورتاره‌رق موفور قازانج ايله مسعود ايدر ، معدنلرمزك استحصالی ايچون بر چوق صنعتلر مملكتمزده تأسس ايدر . صنايعمز مظهر انكشاف اولور .

بو اصولدن سرمايه‌دار دخی مستفيد اولور . فی‌الواقع شيمديكی كبی دكلسه‌ده عدالت ومنطق دائره‌سنده هر حالده مستفيددر .

زيرا سرمايه‌سی حكومت طرفندن حمايه ايدلديكی ، قائضی‌ده صرفيات ميانده داخل اولديغی جهتله هم سرمايه تهلكه‌دن مصون ، هم‌ده فائض استحصال اولونوقدن باشقه ايی بر كارده تأمين ايدر .

بو اصولك ديكر بر محسناتی دها واردر كه انحصار واحتكارك اوكنی آلير . مثلا قالای ، باقر ، تيمور كبی احتياجات ضروريه‌دن اولان معادن فيأتلرينك فاحش بر صورتده تزايد ايتمه‌مسی ايچون بو اصول پك لازمدر . پروسيا حكومتی كومور ، دمير ، قورشون ، كوموش وباقر معدنلرينی بو اصوله كوره ايشلتمكده‌درلر .

اوستريا ، روسيه ، اسپانيا وهندستانده دها بر چوق معدنلر بو اصوله تابعدر . طوز هر مملكتده بو اصوله تابعدر .

پروسياده بو اصوله كوره ١٩٠٢ سنه‌سنده ايشلنمش اولان معدنلرك وارداتی ١٩٢,٣١٦,٠٠٠ مارق ايدی . آلمانيا ، اوستريا ، انكلتره وفرانسه كبی زنكين ، متفنن ومترقی مملكتلرده جاری اولان بو اصول شيمديكی وضعيت اقتصاديه‌مزه نظراً بزده تعميم ايتمك هر حالده ضروريدر . بعض معدنلرك حكومت طرفندن ايشلتديريلمسی لازمسه مثمر بر استقراض ايله ايشلتديرلملری هر حالده معطل قالملرينه ترجيح اولور . شيمديكی اصول ايله يا ثروت مليه‌مز معطل وطمعكار سرمايه‌دارلرك انظار حرصی دائما بزه منعطف قاليور ؛ ياخود هيچ بر فائده‌مز اوله‌دن بوتون منافعی اجنبيلره ترك ايتمش اوليورز . حال بوكه بو ثروتدن هم بز ، هم انسال آتيه استفاده ايتملی‌يز . بناءً عليه بو اصولی درحال قبول ايلمك اقتضا ايدر . آلمانيا ، اوستريا ومجارستانده ميليارلرجه ثروت معطل طوزيور . ايش آرايور . بزده استقبال انديشه‌سيله معدنلرمزی اجنبيلره ويرمكدن قورقيورز . طبيعی فقير قاليورز . وبوكونكی سياستك ناظم حقيقيسی اولان سرمايه‌دارلرك توجهنی غيب وحرصلرينی تحريك ايديورز . هرحالده حكومتله خوش كچينمك ايسترسه‌ك اونك سرمايه‌دارلرينی ممنون ايتملی‌يز . بناءً عليه بو اصول يالكز ممالك محروسه‌ده دكل ، بوتون عالم اسلامده قبول وتقرير ايديلمكله چوق فائده‌لی وبركتلی بر دوره‌يه داخل اولمش اولورز . هر ايشده اعتدال شرطدر . سياستده ، اقتصادياتده‌ده بويله‌در . فضله حرص وطمعكارلق ، افراط وتفريط ، اهمال وتسيب طوغری دكلدر . ياكلش يوللرده كيده‌جكمزه بويله معقول بر اساس اوزرينه حركت ايتملی‌يز .

ثانياً : يكرمنجی عصرك غريبه‌سی اوله‌رق كهنه بر اصول اوزره تشكل ايتمش اولان نافعه نظارتمزی كوكندن دكيشديره‌رك يرينه هيچ اولمازسه مصرك نافعه نظارتنه بكزه‌ين عملی بر مؤسسه اقامه ايتملی‌يز . شيمدی‌يه قدر بر ، ايكی كوچك ايشی استثنا ايديلرسه بو محترم نظارت بالذات هيچ بر عملی ايشده بولونمامشدر . وظيفه‌سی عملياندن عبارت اولديغی حالده هر يردن زياده معاملات قرطاسيه‌يه بوغولمشدر . آناطولی‌يی هرشيدن زياده تخريب ايدن باطاقلقلری قورو تمق بر آز

همه محتاج اولديغى حالده اجنبيلرك كلسنه قدر مهمل ومعطل قاليور. نهرلردن استفاده ايتمك شيمدى‌يه قدر هيچ خاطرينه كلمدى. صو، تراموای وديكر شركتلرله مقاوله‌لر تنظيم ايدركن خلقك منافعنه اهميت ويرمه‌ين ووضع اولونان شرائط اون بش سنه ظرفنده تنفيذ ايديلمديكى حالده ينه شركتلرى مدافعه ايدن بو نظارتك اروا واسقا نامنه برشى ياپديغى يوقدر. حكومت خلقك احتياجاتنى تأمين وتطمين، احوالنى ترفيه واصلاح، ثروتنى تزييد وتنميه ايتمدكجه اجنبى جريانلرى، يالكز غير مسلم عناصر آره‌سنده دكل، عناصر مسلمه آره‌سنده‌ده اجراى تأثيردن خالى قالايه جغنه امين اولمليدر.

نافعه نظارتنك بو سقيم حركتنه سبب عطالتدن باشقه برشى دكلدر. چوللرى جنته چويرن، چوراق يرلرى معموره‌لره قلب ايدن، اوروپانك فقير مملكتلرينى جنت آسا دلنشين وفيضدار شهرلره تحويل ايدن فعال، متفنن، حميتلى وغيور مهندسلر ايسترز. انجق بونلرك همتيله مملكتمزك خيراتندن مستفيد اوله‌بيليرز.

بونلردن تك توك آدملرمز وارسه‌ده اونلرده نافعه ايشلرندن اوزاقلاشديرلمشلر. اوروپاده بالطيق دكزى ايله قره‌دكز وآدرياتيك دكزلرى آره‌سنده نهرلر واسطه‌سيله تجارت رابطه‌لرى تأسيس ايتمه‌يه چاليشان دماغلر وارسه بزده‌ده نهرلرى باشمزه مسلط بربلا كبى تلق ايدن قفالر واردر.

پاره‌سزلك، عمله‌نك كفايتسزلكى كافى بر معذرت دكلدر. مصرده برعصردن برى ميدانه كلن مدهش ومعظم نافعه ايشلرندن يوزده سكسان بشى هان هان پاره‌سز اوله‌رق ياپيلمشدى. سودانده ياپيلمقده اولان بوتون ايشلر، تمديد اولونان دمير يوللر عينى صورتله ميدانه كلمشدر. حرب زماننده هندیه سدّه‌سنى اكمال، يوز قنال حفر وبرچوق ميليون دونمك اروا واسقاسنى تأمين ايدن انكليزلر اسكى وسائطمزله وعينى اهالى ايله بو ايشلرى ياپمشلر، عاصى وشرير قبائلك توطننه سبب اولمشلردر. حربدن اول ازمير ولايتنده عملى برباش مهندسك همتيله ووالينك معاونتيله بوتون نظارتك ياپديغى ايشلردن زياده ايش كورلمشدر.

انكليزلر اعمال نافعه‌ده ودمير يوللر انشاآتنده مصر اردوسنى سودانده قوللاندقلرى حالده بز حال حضرده عينى اصولدن نه‌دن استفاده ايتميورز؟ مصرك بوتون ايشلرى بويله انغاريه اصولى واسطه‌سيله ميدانه كلمشدر. بو اصول نوعما مغاير عدالت عد ايديليورسه‌ده، ازمير ولايتنده قبول اولونان بو اصولى مملكتك هرطرفنه تشميل ايتمك ضروريدر.

اوروپاده باطاقلق قوروتمق، نهرلرى تطهير ايتمك، يوللر انشا ايتمك كبى ولايتك نافعه‌لرى ايشلرى ايچون، يعنى خلقك صحتنى محافظه، ثروتلرينى تزييد وحاللرينى ترفيه ايچون ـ خارجى دشمنه قارشى ناصيل حربه كيديليورسه ـ هرسنه زراعت موسملرندن غيرى برزمانده هرآدم اون بش كون مجاناً چاليشمق مجبوريتنده‌در. خسته‌كان ومعلوليندن باشقه، بالذات كيدوب چاليشمق ايستمه‌ين زنكينلر بهركون ايچون ايكى الى درت عمله‌نك اجرتنى رايج اقچه حسابيله تأديه ايدرلر. بونلردن جمع اولونان پاره‌يه ولايت طرفندن تخصيص اولونان مبالغ محدوده ضم اولونه‌رق بونكله لازم كلن آلات وادوات صاتين آلينير. ودميرباش مقامنده هرزمان ولايتك ده‌پوسنده حاضر بولنور. ولايتك سرمهندسى ياپيله‌جق ايشلرك ليسته‌سنى اهميتلرينه وضرورتلرينه كوره تنظيم ايدر واهمى مهمه تقديم ايدرك تطبيقاته باشلار.

بو اصولى بزم كبى احوال ماليه‌سى مساعد اولميان هرحكومت اتخاذ وقبول ايتمك مجبوريتنده‌در. فقط نافعه نظارتمز، بيله‌ميورز، هرنه‌دنسه بو اصولى بكنميور، بوكا عائد برقانون لايحه‌سى تنظيم ايدوب مجلس مبعوثانه ويرميور. حريت شخصيه، مشروطيت... كبى شيلر مفيد ايشلر كورلكدن بزى منع ايده‌مز. درت سنه‌سوره‌سوه حرب ايدن هرآدم كندى منفعتى، چوجقلرينك صحتى وعائله‌سنك رفاهى ايچون سنه‌ده برآى چاليشير اعتقادنده‌يم. بو اصول ايله مملكتك هرطرفنده مكمل يوللر، شوسه‌لر، انشاسى نهرلرمزك تطهير وسير سفائنه صالح برحاله افراغى ممكن اولور. سقاريه طريقيله قره‌دكز ومرمره دكزى آره‌سنده، قيزيل ايرمق وفرات واسطه‌سيله بحر سياه وبصره كورفزى آره‌سنده، فرات وجوارنده بولونان نهرلرك الك موافقى واسطه‌سيله بصره واسكندرون كورفزلرى آره‌سنده، قيزيل ايرمق وسيحون واسطه‌سيله بحر سياه وبحر سفيد آره‌سنده معظمات امورده‌ن معدود اولان پروژه‌لرك تطبيقنه محل قالير.

ثروت مليه‌مز مملكتمزك احتياجنى تطمين ايده‌جك دمير يوللرك انشاسنه غير كافيدر. بالخصوص خلقمز مجتمعاً بويوك ايشلره كيريشمك اعتيادنده دكلدر. دائما اجنبى سرمايه‌لره محتاج قاله‌جغز. بناءً عليه فضله وسوسه‌يه دوشمك، لزومسز يره اوهامه قاپيلمق، معناسز دوشونجه‌لرله وقت كچيره‌رك هرشيئمزى معطل براقمق اصلا جائز دكلدر.

بو محاربه اثناسنده ازمير ـ باندرمه، ازمير ـ آفيون قره‌حصار، استانبول ـ انقره، استانبول ـ بغداد، سوريه خطوط حديديه‌سى وحجاز دمير يوللرى اولماسه‌يدى، وضعيت حربيه‌مز نه‌قدر تهلكه‌لى اولوردى.

چناق‌قلعه‌ده خارقه‌لر كوسترن، يورولمق بيلمز، شدائددن ييلماز قهرمان اردولرمزك مملكتك هركوشه‌سنه قوشملرى، تحملفرسا وضعيتلره كوكس كرملرى بو عصرك الك بويوك معجزه‌سيدر. بزجه آلمانيا، فرانسه، آوستريا، انكلتره وايتالياده اولديغى كبى وسائط نقليه‌مز مكمل ومبذول اولسه‌يدى قهرمان عسكرلرمزك فضل ورجحانيتى مكمل برصورتده، عالم اسلامك نجاتنى تأمين ايلر ايدى.

17-20 ilerde ←

بناءً عليه بافعه ايله حربيه نظارتنى بالاتفاق مملكت ايچون الك لزوملى خطلرى تعيين ايتمليدرلر . رسمى ليستەسنى نشر ايتدكدن صوكره طالب اولانلره ايكى مهم شرط وضع ايتمليدر: برى چيقاره‌جقلرى حصەلرك يارىسنى عثمانليلره تخصيص ايتمك ، ديكرى‌ده حكومتك يكرمى بش اللى سنه ظرفنده خطلرى صاتين آلمق حقنى قبول ايتلك .

BAK

بوليستەايله مقيد اولماملى‌يز. بوخطلردن باشقەسنەده كيم طالب اولورسه ويرملى‌يز . وسائط نقليه‌مزك تزايدى نسبتنده ترقيات مدنيه وعلميه ، انكشافات تجاريه ، خلقك فعاليت وثروتى تزايد ايدر . حاصلات زراعيه ومعدنيه‌سنى خارجه ، ياخود چارشى‌يه سوق ايده‌مه‌ين برانسان فضله چاليشماز. بالعكس تنبل اولور. كرك حكومتك خزينەسى، كرك آسايشك موجوديتى، كرك ملت بوندن متضرر قالير .

هرشيئى يايمق هوسنه دوشمه‌ملى‌يز. ايتاليا ، رومانيا، مصر، آمريقاى جنوبى‌نك انكشافى هپ اجنبى سرمايەسى سايەسنده اولمشدر . منافع ماليه‌مزى حمايه ايده‌جك شرائطى قويدقدنصكره اجنبيلرك وملتداشلرمزك استفادەسنەهردرلو تسهيلاتده بولنملى‌يز . عملى سياست بونى اقتضا ايدر . شيمدى‌يه قدر تعقيب ايتديكمز مسلكك سقامتنى كوردك. بناءً عليه، باخصوص امتيازات عتيقه‌نك الغاسندن صكره،معقول ، مقبول ، مفيد وعملى برسياست تعقيب ايتملى‌يز .

ثالثاً : وقتيله شرق قريبك اسباب ثروت وتعاليسندن اولان تجارت كاروانلرى يرينه قائم اولان تجارت بحريه‌دن حصه مند اولماديغمزدن طولايى برچوق معمورلرەمز خراب قالمش . بوتجارت بحريه‌دن استفاده ايدنلر بى‌پايان ثروت ورفاهه نائل اولمشلردر. انكلتره، فلمنك ، پورتوغال ، يونان وايتاليانك واردات ومستملكاتندن برقسم مهمى تجارت بحريه يوزندندر . مختلف دكزلرده اوزون سواحله مالك اولان بزم كبى بردولتك رومانيادن بوخصوصده كرى اولمەمز آجينه‌جق حاللردندر. سفائنك انشا واعمالاتنه پك موافق ليمانلرمز موجوددر . مالزمهٔ اوليه‌ده مبذولدر . ماهر دكزجيلرمزده كافى مقدارده بولنيور. يالكز فن وسرمايەمز اكسيكدر .

حكومت سنيه حربدن اول ارمسترونغ فابريقەسيله بوراده سفن حربيه وتجاريه انشاسيچون برفابريقه تأسيسنه دائر براتفاق عقد ايتمشدى . بوغايت معقول برسياستدر . حربك نهايتنه قدر معطل قالمق وحربك عقبنده حس اولنه‌جق سفائن مضايقەسنه معروض بولنمقدنسه شيمديدن آلمان، آوستريا، دانيمارقه وفلمنك فابريقەلرى ايله بونك كبى مقاوله‌لر ايدەرك برآن اول تجارت كميلرينك انشاسنه مبادرت ايتملى‌يز. فوت اولنه‌جق وقتمز يوقدر. متيقظ داورانه‌جق اولورسه‌ق بلكه شرق قريبك مناقلات تجاريه

سنه حاكم اوله‌بيليرز. هيچ اولمازسه كندى سواحلمزك تجارتنى بالذات اداره ايتملى‌يز.

معطل سرمايەلر چوقدر . طونه يولى آچيقدر . بتون دول معظمه اعمالات حربيه ايچون حرب عمومى اثناسنده اون بيكلرجه فابريقەلر تأسيس ايتمشلر. برقاچ دار الصناعه‌نك انشاسى بزم ايچون ، اجنبى فنى و مالى معاونتى تأمين ايلدكدن صوكره، پك قولاى بر ايشدر . شيمديدن باشلامازسەق حربدن صكره چكه جكمز مضايقه، اوده‌يه‌جكمز فاحش اجرتلر بوكونكى عطالتمزك جزاسى صايبلير. وقتنده حركت ايتمك الزمدر . دول مركزيه‌نك سرمايەدارانى ايش آريورلر. بويله مفيد، پايدار وفيضدار بر ايش بولنجه تردد ايتمه‌دن باشلارلر. بزدن عزم ودعوت، اونلردن قبول وفعاليت، جناب حقدن‌ده توفيق وبركتدر .

شيمديكى تسيب دوام ايتدكجه قاچاقچيلغه ، بذبان مليمزى صارصه‌ق اجنبى انتريقەلرينه ، افكار عموميه‌مزى آلت اوست ايليه‌جك زهرلى نشرياته قارشى حدودلرمزك، آچيق و چاميسز قاله‌جغى طبيعيدر . انكلتره‌نك بصره كورفزنده‌كى وضعيتى ، فرانسه‌نك سوريه و لبنانده‌كى وضعيتى ، ايتاليانك انطاليه‌ده‌كى نفوذى هپ تجارت بحريه واسطەسيله تأمين ايدلمش شيلردر .

رابعا : حكومت مفصل بر ادارى پروغرام حاضرلادقدن صوكره معاملات قرطاسيه‌دن زياده محلنده بونى تطبيق ايده‌جك شايان اعتماد مقتدر مأمورلر تعيين ايتملى‌در. مخابراتله وقت كچير-مكدنسه فعلياتله متعدد اثرلر ميدانه كتيرمك دها الزمدر. حكومت مركزيه ناموسلى ، غيور ، ذكى ذواتدن منتظم بر هيئت تفتيشيه واسطەسيله مأمورلره بخش ايتديكى صلاحيت ايله پروغرامك تطبيقنده حسن استعمال ايديلوب ايدلمديكنى اكلايه‌بيلير . يوقسه شيمديكى اسوله كوره الك اوفاق برحركت ايچون استيذان ايتمك، يازوب چيزمكله فعال ومترقى ملتلرله رقابت ايده‌ميز. آلمانيا، آمريقا وياخود انكلتره‌ده بولنان معاملات قرطاسيه و نظامات عمليه‌يى تقليد ايتملى‌يز .

خامسا: حضرت پيغمبرمز تجارتله اشتغال ايتمش و تجارت حقنده پك ستايشكارانه تشويقات صريحه‌ده بولنمش، حتى رزقك اونده طقوزى تجارتده بولنديغنى بيان بيورمش اولديغى حالده حرب عمومى بدايتنه قدر مسلمانلردن بر تجار بولمق پك نادر برشيدى. انجيلده : «بر دوه‌نى ايكنه‌نك دليكندن كچيرسه بيله بر زنكين ملكوت الاهه يعنى جنته داخل اولماز» ديه يازلمشكن اونلردن بتون تجارلر، زنكينلر ، مليونرلر چيقمقده‌در . بز نبى اكرممزك وصاياسى خلافنه اوله‌رق انجيلك امرى ايله عامل اولمش كبى اولدق. يازيقلر اولسون .

فى الواقع حرب اثناسنده ملى تجارت النده برهيئت پيدا اولمش ايسه‌ده بونلر مشروع تجارتدن زياده احتكار، سوء استعمال،

Bu sayıda noksan olan s. 17-20 / no. 366'nın arasına girmiş.

آبونه شرائطی

داخلی ، خارجی هر بر ایچون سنه‌لکی (٢٥٠) ، آلتی آیلغی (١٣٠) غروشدر .

[نسخه‌سی ٥ غروش ، سنه‌لکی ٥٢ نسخه‌در .]

اداره‌خانه

باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر

مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولونماز .

سبیل الرشاد

اخطارات

آدرس تبدیلنده آیریجه بش غروش کوندرلیدر .

مکتوبلرك امضالری واضح واوقوناقلی اولملی وآبونه صره نومروسی محتوی بولنمسی لازمدر .

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرینك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه‌دائر اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور .

دینی ، فلسفی ، علمی ، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر
محمد عاکف

صاحب ومدیر مسئول
اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد : ٣٦٦ — ١٥ ذی‌القعده ١٣٣٦ — پنجشنبه — ٢٢ آغستوس ١٣٣٤ — جلد ١٥

اسرار قرآن

مقدمه

قرآنك تکالیف و مقاصدی

علما بو حدیث شریفی ، مواقع عائده‌سنده بیان ایدلمش اولدیغی وجهله ، مختلف صورتلرله توجیه ایتمشلردر . بو مقصدله سویلنان سوزلر حقیق برقیمت استدلالیه‌دن عاری اولدقلری ایچون برتفصیل سرد و تمهیددن صرف نظرله بر قاچ کلمه ایله روح و ماهیتلرینه اشارتی مناسب کوردك : رقیه و کی ك ترکندن مقصد خسته‌لغك زوالی خصوصنده جناب حقك لطفنه اعتماد ، تقدیرینه رضا وانقیاد اولوب یوقسه وقوعی احادیث صحیحه، سلف صالحدن منقول آثار ایله ثابت اولدیغنه کوره بونلرك اساس اعتباریله جوازلری جای اعتراض دکلدر . شبهه‌سزدرکه رضا وتوکل اسبابه توسلدن چوق عالیدر .

ابن‌التین فتح‌الباری‌ده خطابی ایله همفکرلرینك بو نظریه‌یی قبول ایتمش اولدقلرینی افاده ایتدکدن صوکره دیورکه : حقیقت شو مرکزده‌درکه جناب حقك قدرت وحکمتنه اعتماد ، حقنده‌کی تقدیر ازلی حکمنك نفاذینه حقیق صورتده ربط قلب ایدن کمسه‌نك قانون الٰهی‌یه و سنت سنیه‌یه امتثالاً اسبابه توسل ایتمسی توکله منافی عد ایدیله‌مز . رسول‌الله صلی الله علیه و سلم افندمز محاربه‌ده اوست اوسته ایکی زره ، باشنه مغفر (طولغه) کیمش ، احد طاغنك اتکیدینه اردوی همایونك آرقه‌سنی محافظه ایچون تیر اندازلر یرلشدیرمش ، مدینه اطرافنه خندق قازمش ، صحابهٔ کرامنه حبشه ایله مدینهٔ منوره‌یه مهاجرته مساعده ایتدیکی کبی کندی‌ده اختیار هجرت ایتمش‌ایدی . اکل و شرب اسبابنه توسل ایتدی وعائله‌سنك کچینه‌جکلرینك کوکدن اینمه‌سنه انتظار ایتمیه‌رك ادخار ارزاق تشبثنده بولندی . دوه‌سنی باغلامقمی ، باشی بوش براقمی موافق اوله‌جغنی صوران کمسه‌یه : باغلا، صوکره‌ده توکل‌ایت . جوابنی ویره‌رك بونکله احترازك توکله منافی اولمدیغنی ایضاح بیورمشدر .

غزالی احمال متوکلین و ازالهٔ مضرته سعی بابلرنده بو موضوع حقنده غایت مفصل مطالعات درمیان وجلب منفعتك اسبابنی مراتب و درجاته تقسیم ایلمشدر .

ازجمله امراض و مضرات سائره‌نك اسباب ازاله‌سنی قسملره آییردیغی صره‌ده دیمشدرکه : سبب، موهوم اولورسه شرط توکل اونك ترکیدر . چونکه رسول‌الله صلی الله علیه و سلم افندمز « لم یتوکل من استرقی واکتوی = استرقا ایدن ، کی یاپان توکل قیدنده بولنمیور دیمکدر . » حدیث شریفیله حقیقی متوکللرك بوکبی موهوماته اعتماد ایتمیه‌جکلرینی بیان بیورمشدر . نفس‌الامرده موضوع بحث اولان اسبابك اك قوتلیسی کی ، صکره رقیه اولوب ، تطیر اك دون مرتبه‌سیدر .

اسبابدن تأثیری قطعی اولانلر حقنده غزالی : بو نوع اسبابی ترك ؛ توکل ایجاباتنه موافق حرکت دکل ، بلکه حرامی ارتکاب ایتمك دیمکدر ، دیور ... دها صکره اسباب متوسطه‌نك یعنی اطبا طرفندن مداوات اولنمق کبی تأثیری مظنون اولان اسبابك ، موهوم

خلافنه اوله‌رق، توکله منافی جهتی اولمامقله برابر ترکی، مقطوع ده اولدیغی کبی ، محظور اولدیغنی سویلیور . تداوینك مشروعیتی حقنده بر چوق ادله سرد ایتدکدن و بونی قول و فعل رسوله مستند سنت صحیحه ایله تأیید و اثباته چالشدقدن صکره (کی) لك ممنوعیتی حقنده شرفوارد اولان حدیث شریفك حکمتنی بیان صددنده غزالی دیمشدرکه : رسالتمآب صلی الله علیه و سلمك (کی) دن منع ایتمسنك سببی بونك ، رقیه کبی ، اسباب موهومه‌دن اولدیغنه بناءً‌در . رقیه ایله کی آره‌سنده فرق حصوله کتیرن شی کی لك ، قطعی بر احتیاج اولمدیغی حالده وجودی فی الحال آتشله یاقق کبی بر محذور مادی‌یی متضمن اوله‌سیدر. کی واسطه‌سیله تداوی ایدیلن هر نوع وجع واضطرابك آتشله یاقق تدبیرینی التزام ایتمیان بر اصول ایله مداواتی قابلدر . بویله اولنجه‌ده آتشله یاقق هیچ لزومی اولمدیغی حالده خسته‌ده بنیه‌سنی تخریب ایده‌جك ، سرایتدن بحق اعتراض اولنه‌جق الیم بر یاره آچیق دیمکدر و هر ایکیسی توکل خصلتندن اوزاق اولمقله برابر کی ایله رقیه آره‌سنده‌کی فرق بودر .

قرآن کریم ایله استرقاء خصوصنده غزالینك سوزلری بوندن عبارتدر . فقط بیلمم حافظه‌سی نصل کندینه یار اولمیورده رسالتمآب صلی الله علیه و سلم افندمزك ، که ارباب توکلك سید سرافرازیدر؛ رقیه یاپدیغنی ، نفس همایونه رقیه یاپلدیغنی وبوکا رخصت ویردیکنی اونودییور. صحاح حدیثده بوکا دائر برچوق احادیث موجود اولدیغنی تخطر ایده‌میور . احتمال که غزالی رقیه‌نك اسباب موهومه‌دن اولدیغنه دائر سرد ایتدیکی مطالعات ایله مقام نبوت واخیار امتك غیری بر طرفدن یاپیلان رقیه‌یی مراد ایدییور وبو ایکی صنف ممتاز طرفندن یاپیله‌جق رقیه اونلرك فیض و قدسیتلری سایه‌سنده توسلی مقبول و مرغوب اولان اسباب مظنونه عدادینه داخل اوله‌جغنه قائل بولنیورکه بو صورتده سوزلری امام ابن التینك لسان ابراردن صادر اولان رقیه‌نك طب روحانی تشکیل ایده‌جکی حقنده‌کی بیاناتنه توافق ایده‌رك اونکله فکراً متحد بولنمش اولور .

شوراده طب روحانی‌یه دائر سوز کچمشکن استطرادی اوله‌رق علمانك اسکی، یکی بومسئله حقنده نه‌دوشوندکلرندن‌ده بحث ایتمکی مناسب کوریيورز . تشریح ایده‌جکمز فکرلر رقیه و تعویذك جلب منفعت ودفع مضرته نه‌وجهله بر سبب تشکیل ایده‌بیله‌جکلرینی انظار قارئینده دها زیاده وضوح ایله تجلی ایتدیره‌جکدر . ذاتاً بوصوك سنه‌لرده روح واحوال روحك زیاده‌جه قورجالانمه‌سنی ، اسلامك علما ومتفکرلری میاننده برطاقم ذواتك اورته‌یه چیقه‌رق مؤثرات ماده‌دن بشقه هیچ برشیده تأثیر بولنمادیغنه ، اسباب روحانیه‌یه جدی بر قیمت واهمیت عطف ایتمك طوغری اولمادیغنه دائر فکرلر نشر ایتمه‌لری فرصتدن بالاستفاده مسئله‌نك عمومی طرز تلقیسی حقنده بعض مرتبه ایضاحات ویرمه‌نك موافق اولدیغنه حکم ایتدیرییور .

یوقاریده روح الامینك قرآن کریمی تداوی ، قضای حاجات ، تسخیر جن کبی ، طاغلری یرلرندن اویناتمق ، مسافهٔ ارضی طی ایتمك وسائره کبی آماله خادم اولمق اوزره کتیرمه‌دیکنی ، مقصد نزولی صرف انسانلری شهراه قویمه سوق وارشاد ، معاش ومعاده متعلق شئون بشری اصلاح اولدیغنی سویله‌مشدك . بونکله برابر سورهٔ فلقك مخلوقاتك ، ساحره‌لرك ، حاسدلرك ، ظلام لیلك شرندن تحفظ خصوصنده جناب حقدن استعانه‌یی تشریع ایچون نزول ایتدیکنی انکار ایده‌مه‌یز . سوره‌نك مقصد نزولی بو اولدیغنه کوره ارباب صلاح واتقادن برذاته استرقا قصدیله بو سوره‌یی اوقوتمقده نه کبی برحرج تصور اولنه‌بیلیر ؟ حتی سورهٔ مبحوثه‌دن بشقه آیات قرآنیه ایله رقیه‌ده ، هرنه قدر بویله برغایه ایله نزول ایتمامش اولسه‌ده ، بأس کورمیان ذوات‌ده واردر . ازجمله موطأده وارد برحدیثه نظراً حضرت ابوبکر الصدیق رضی الله عنه جناب عایشه‌یه رقیه یاپان بر یهودیه‌یه « ارقیها بکتاب الله = اوکا رقیه‌یی کتاب اللهدن یاپ » دیمشدر. بوائر بیانات سالفه‌مزك فوقنده اوله‌رق برغیر مسلم طرفندن‌ده اولسه ، کتاب الله ایله استرقانك جوازینه بردلیل تشکیل ایدر .

نقل جهتندن وارد اولان احادیث واقوالك اجمالاً مآل ومؤدالری بوندن عبارت اولوب شمدی‌ده مسئله‌یی عقلی برصورتده تدقیق ایله علمانك اسکی ویکی بوبابده‌کی افکار ومطالعاتنی کوزدن کچیره‌لم : اول امرده شوجهت معلوم اولمق ایجاب ایدرکه فلاسفه‌نك متقدمین ومتأخرینی آره‌سنده طرق روحانیه ایله معالجه‌نك رد وافکاری خصوصنده اتفاق موجود دکلدر . فلاسفه تعبیرینك دائرهٔ شمولنه مسلمان ، خرستیان وملل سائره حکماسنك هپسی داخلدر. حتی بر از آشاغیده اوروپانك عصر حاضرده‌کی پیشوای انام اولان ، افکار ومسالك مخصوصه‌لری خلق نزدنده قطعی برر دستور ماهیتنی اکتساب ایدن فیلسوفلریله اطبای مشهوره‌سنك بومسئله‌ده‌کی طرز تفکرلرینی ایضاح ایده‌جکز . ارواحك وجودینی تسلیم ایتمیان مادیون بیله طبك بونوعنه قائل اولمقده ، یالکز روحك آثار ومظاهرینی عقله نسبت ایتمکده‌درلر . بناءً علیه ادیان وملل سائره اربابی بو اصول مداواته طب روحانی ، طب دینی، طب نصرانی و سائره عنوانی ویریرکن کوریيورزکه مادیون بوکا بشقه برنقطهٔ نظردن طب عقلی، علاج عقلی وبوکا مماثل بر طاقمناملر ویرییورلر وعنوانده اختلاف ایتمکله برابر بویله براصولك موجودیت وتأثیرینه قائل بولنیورلر .

مترجمی : محمد شوکت

عبدالعزیز چاویش

آيات فرقانيه

« الذين اذا أصابتهم مصيبةٌ قالوا انا لله وانا اليه راجعون »

سورهٔ بقره ، آيت ۱۵۷

جناب حق بو آيت كريمه‌ده صابرلرك اوصافندن برينى ذكر ايله شويله بيوريور : آنلركه [اوصابرلركه] كنديلرينه برمصيبت اصابت ايلدكده « انا لله وانا اليه راجعون = بز مخلوقين خدايز ، ينه اكا رجوع ايدرز » ديرلر .

مقصد ، آنلر بو جمله‌يى ولوكه معناسنى تعقل ايتمكسزين مجرد تكلم ايدرلر ديمك دكلدر ؛ مراد ، انلر اللهدن كاوب ينه اللهه كندكلرينى وهرشيئك ملكوتى يد اللهده اولديغنى وحكمت عليه‌نه‌يى ايجاب ايتمش وسنة‌الله تعبير اولنان نظام آلهى نه‌يى اختيار ايلمش‌ايسه ذات‌الوهيتى آنجق انى ايشله‌ديكنى معتقد و متعقل اولدقلرندن بو معنايى تعقلك سوقيله لسانلرندن هنكام مصيبتده بو جمله صدور ايديوير ديمكدر . ايمدى بو اعتقاد وتعقلى حائز اولانلر ، ايمان وتسليمجه اوبله برصبره جدير وجسباندرلركه اوصبر ايله جزع آنلرك نفسلرينه استيلا ايتمز ومصائب آنلرك همتلرينى تقصير ايتميوب بالعكس ثبات ومواظبتلرينى تزييد ايدر .

قفال رحمه‌الله ديدى كه صبر ، انسان مكروهك المنى حس ايتمامك وياخود مكروهدن اكراه ايله‌مامك دكلدر ، زيرا بو ممكن دكلدر . صبر ، آنجق نفسى جزعك اظهارينى تركه سوق ايله‌مكدر . شو حالده حزن كظم اولنوب ده نفس آنك آثارينى ابرازدن منع ايلدكده كوز ياشى كورنسه ويالون تغير ايتسه بيله او حزنك صاحبى صابر اولور - ف . انسانك مصيبت زماننده اولان حزنى صبر وتثبته منافى دكلدر ، بو مرحمتدن ورقت قلبدن نشأت ايدر . برانسانده بو مرحمت مفقود اولسه قاتى يوركلى برآدم اولوركه آندن نه خير اومولور ، نه شرندن امين اولنور . جزع مذموم ، مصائب ونوائبده جماهير ناسده مشاهده ايتديكمز اوزره ، صاحبنى مصيبتدن ناشى اعمال مشروعه‌يى تركه وشرعك نهى ايلديكى وعقلك قبيح كورديكى عادات واعمال مذمومهٔ مضره‌يى اخذه سوق ايدندر . صحيحين‌ده ورود ايلديكه رسول اكرم صلى الله عليه وسلم افندمز ، اوغلى جناب ابراهيم حالت نزعده كلدكده بكا ايلدى و : سن بزى بوندن نهى ايتمامشمى ايدك؟ سؤالنه جواباً دخى بونك مرحمت اولديغنى اخبار ايدوب « ان العين تدمع والقلب يحزن ولانقول الامايرضى ربنا وانا بفراقك يا ابراهيم لمحزونون = كوز آغلار ، قلب محزون اولور ، بز ربمزك خشنود وراضى اولديغندن بشقه برشى سويله‌مه‌يز ، بز سنك فراقكله يا ابراهيم پك محزونز » ديدى . بونى شيخين حديث انس‌دن روايت ايلديلر - ع

« اولئك عليهم صلوات من ربهم ورحمة واولئك هم المهتدون »

سورهٔ بقره ، آيت ۱۵۸

جناب حق ، بلايى ذكر واكا صبر ايدنلرى تبشير ايلدكدن وصابرينى بشارته مستحق ايدن وصفى ده علاوه ايتدكدن صكره شمدى ده اجمالاً بيان مكافات ايله شويله بيوريور : آنلر ، ربلرندن اوزرلرينه صنوف تكريم ورأفت فيضان ايدنلردر . و [اوقات مصائب وشدائدده يابلمسى ايجاب ايدن اموره] هدايت وارشاد اولنانلردر . [محن ومشاق عزم وجلادتلرينه مانع اولمديغندن آنلر علو نفس وكرم اخلاق ايله دنيانك خير وراحتنه نائل وسعادت آخرته مستعد اولورلر] .

صلوات ، صلاتك جمعيدر . صلاة : فى الاصل ، دعا معناسنه‌در . جناب حق « وصل عليهم » بيوردى كه آنلره دعا ايت ديمكدر - ق ، ش . بوراده صلوات ايله مراد ، انواع تكريم و نجاح وعندالله وعندالناس اعلاء منزلدر - ع . صلاتك جمع صيغه‌سيله ايراد بيورلمسى ، كثرت وتنوعه تنبيه ايچوندر - س . رحمت ايله مراد ، لطف واحساندر وتنوينى تفخيم اولمقله جمع صيغه‌سيله ايراد ايدلمكدن مستغنى اولمشدر - ق ، ش .

بركت زاده

اسماعيل حقى

حديث شريف

احتكاره دائر

الجالب مرزوق والمحتكر ملعون

مآل شريفى :

(بولاسون ديه) ارزاق جلب ايدن كيمسه مرزوقدر . محتكرده ملعوندر .

راويسى عمر بن الخطاب رضى الله عنه ، مخرجى ابن ماجه‌در .

***

من احتكر على المسلمين طعامهم ضربه الله بالجذام والافلاس .

مآل شريفى :

مسلمينك ييه‌جكى طعامى بهايه چيقسون ديه حبس ايدن كيمسه‌يى حق تعالى جذام ايله افلاسه چارپار . ياخود چارپسون .

راويسى ينه عمر رضى الله عنه ، مخرجلرى امام احمد بن حنبل ايله ابن ماجه‌در .

بو حديث شريفى اصبهانى ايله ابو يعلى عثمان رضى الله عنهك مولاسى فروخ‌دن نقلاً وابو يحيى المكى طريقندن دها تفصيلى اولارق روايت ايتمشلردر . شويله‌كه:

بر كون حضرت فاروق اعظم مسجد شريفدن چيقاركن قپو اوكنده ييغلمش برچوق طعام كوروب چوقلغنه تعجب ايدەرك : « بونه؟ » ديه سؤال بويورمشلر. « مملكته جلب ايدلمش طعام! » جوابى ويرلش وحضرت عمر رضى الله عنه‌ده : « بو طعامى‌ده ، آنى بزم ايچون جلب ايدنى‌ده حق مبارك ايتسين ! » دعاسنده بولونمش . يانندەكى اصحاب كرامدن برى: « يا امير المؤمنين، بو طعام احتكار اولونمشدر» دنيجه احتكار ايدەنى صورمش و : « عثمان رضى الله عنهك مولاسى فلان ايله سنك مولاك فلان» جوابنى آلمش. بونك اوزرينه هر ايكيسنى چاغيرتوب : « مسلمينك طعامنى احتكاره سزى سوق ايدن نەدر؟ » ديه سؤال ايتمش . اونلردن : « مالمزله مال صاتون آليورز . ديلەديكمز وقتده صاتابيليرز . » جوابنى آلماسى اوزرينه مآل شريفنى بالايه آلديغمز حديث شريفى جناب فخر كائنات افندمز صلى الله عليه وسلمدن ايشيتمش اولديغنى سويلەمش. بونك اوزرينه فروخ : « يا امير المؤمنين ، الله ايله عهدم اولسون؛ بوندن صوكره هيچ برطعامى احتكار ايتميەيم » ديمش ايسه‌ده كندى مولاسى : « يا امير المؤمنين ، مال بزم دكلى ؟ ايستەديكمز وقت آلير ، ايستە-ديكمز وقت صاتارز » جوابنى ويرمش .

ابو يحيى المكى : « بن صوكرەلرى عمرك مولاسنى جذاملى ، سقط اولارق كوردم » ديرمش .

*
* *

من احتكر حكرة يريد ان يغلى بها على المسلمين فهو خاطئ فقد برئت منه ذمة الله ورسله

مآل شريفى :

هركيم مسلمانلر (صوكرەدن) بهالى آلسونلر ديه برمقدار مالى حبس واحتكار ايدرسه خاطى يعنى اثم و معصيتى متعمد بر كمسه اولاجغندن الله تعالى ايله رسل كرامى آندن برئ الذمه‌درلر.

راويسى ابو هريره رضى الله عنه ، مخرجلرى امام احمد ايله حاكمدر .

*
* *

لا يحتكر الا خاطئ

مآل شريفى :

مالى آنجق كناهى متعمد اولان كمسه حبس ايدوب بهايه چيقارير .

راويسى عبدالله بن عمر، مخرجلرى امام احمد ايله اصحاب صحاحدن مسلم ، ابو داود وترمذيدر .

*
* *

لا يحتكر الا الخوانون .

مآل شريفى :

خيانتده حد غايه‌يه وارانلردن باشقه‌سى احتكار ايتمز.

بو حديثى عبد الرزاق « الجامع » نده صفوان بن سليمدن مرسلاً روايت ايديور .

*
* *

بئس العبد المحتكر ان ارخص الله تعالى الاسعار حزن وان اغلاها الله فرح .

مآل شريفى :

محتكر نه كوتو قولدركه حق تعالى اسعارى اوجوزلاتيرسه برينير ، بهالانديررسه سوينير .

حديثك راويسى معاذ بن جبل رضى الله عنه اولوب طبرانينك « معجم » كبيرى ايله بيهقينك « شعب الايمان » نده تخريج ايدلمشدر.

*
* *

من احتكر طعاماً اربعين يوماً فقد برئ من الله وبرئ الله منه وايما اهل عرصة اصبح فيهم امرؤ جائع فقد برئت منهم ذمة الله تعالى .

مآل شريفى :

هركيم برييه‌جكى (بهايه چيقسون ديه) قرق كون حبس ايدرسه الله تعالادن برى، الله تعالى‌ده اوندن برى اولمش اولور . برده هرهانكى يورد اهاليسى كه ايچلرندن برى (اطعام ايدلمه‌مكدن ناشى) آچ آجنه (كيجه‌يى كچيروب) صباحلارسه الله تعالى اونلردن برئ-الذمه اولمش اولور .

بو حديث شريفى ابن ابى شيبه ، احمد بن حنبل ، بزار ، ابو يعلى ، «حليه» صاحبى ابو نعيم عبدالله بن عمردن ؛ حاكم عبدالله بن عمر ايله ابو هريره رضى الله عنهم‌دن روايت ايتمشلردر .

*
* *

من دخل فى شئ من اسعار المسلمين ليغليه عليهم كان حقاً على الله ان يقذفه فى معظم من النار رأسه اسفله .

مآل شريفى :

هركيم مسلمانلرك (آليش ويريشلرنده جارى اولان) اسعارندن برينه بهايه چيقارسون ديه قاريشيرسه طرف باريدن اونى جهنمك آتشى بول برينه باش آشاغى آتمق جزاسى تحقق ايدر .

بو حديث شريف امام مالكك «موطأ» نده ، احمد بن حنبل مسندنده ، طبرانينك معجم كبيرنده ، حاكمك مستدركنده ، بيهقينك « سنن » كتابنده معقل بن يسار رضى الله عنهدن روايت ايدلمشدر .

*
* *

من احتكر طعاماً على امتى وتصدق به لم يقبل منه .

نفوذ واسطه‌سیله حیدودلق ایتمکده‌درلر . مع التأسف حسسز ، عارسز ، ناموسسز بر گروه مسلمانلره عالم تجارتده ابدی بر شین براقدیلر . بزم آرادیغمز ، تمنی ایتدیکمز شی بزده اوروپا و آمریقا نك تجارلرینه وقتیله ناموس ، امانت ، صداقت و اقتدارله رهبر وحسن مثال اولمش اسکی مسلمان تجار صنفنه بکزر ، بیاسه‌مزه حاکم اوله‌جق تجارلردر .

عناصر غیر مسلمه کوزمزی اوکنده . اقلیت صغیره اولدقلری حالده تجارتمزه حاکم ، ثروت ملیه‌یه صاحب ، هپسی مسعود ومرفه‌درلر . اسکی عطالتدن فراغت وجدی تجارتله ناموس دائره‌سنده حرکت ایتمزسه‌ك بو مملکتده حاکم اولدیغمز حالده اقتصاداً محکوم مرتبهٔ الیه‌سنده قاله‌جغز . نه یاپوب یاپوب مسلمان تجارلرینك عددینی آرتدیرملی‌یز . تجارت بوکون مترقی بر قدرت . اوندن بی بهره اولانلرك موفقیتی اندردر . بنابرین بتون مکتبلرمزده اقتصاد سیاسی ، دفتر تنظیمی ومعاملات تجاریه دائر مناسب بر مقدارده معلومات اوکرتملی‌یز .

سادساً : دائما مملکتمزك زراعت مملکتی اولدیغنی سویلمکده اصرار ایتدیکمز حالده رومانیا ، اوقرایناد‌ن کتیردیکمز حبوبات اولماسه ایدی پایتختمزك اهالیسی آچلقدن محو اولوردی . زراعته صالح اراضیمز مبذول ایکن انجق بر جزء قلیلی مزروعدر . بویله نعمت الهی‌یی تعطیل ایتمك بر مسلمانك کاری دکلدر . متفقلرمزك ممالکنده مزروع اولمیان بر قاریش طوپراغه تصادف اولنمدیغی حالده بز حال حرب دیه بتون مملکتی چوراق وچیپلاق براقیورز . حالبوکه اقلیممز و اراضیمزك قوهٔ انباتیه‌سی اونلرکندن دها مساعد وفیضداردر .

عمله بوقدر دیمکله مسأله بیتمز . بوکون فن وماکنه زمانیدر . بر ماکینیست بر آلتله کونده یوز ، یاخود بیك کشینك یاپدیغی ایشی یاپابیلیور . موثوق الکلم بر ذاتك روایتنه کوره آلمانیاده استعمال اولنمقده اولان فنی اصول زراعت مجارستانده تطبیق اولنه‌جق اولورسه ویردیکی محصولك بش مثلی ویریر . عجبا بزدن یوزلرجه دفعه دها متفنن اولان مجارستانده بو نتیجه‌یی ویره‌جك اصول بزده تطبیق ایدیله‌جك اولورسه نه قدر حسن نتیجه ویره‌جکدر ؟

حربك ادامه‌سی اعاشه مسأله‌سی اولدیغی و حربك ختامنده سفائن نقلیه‌نك ندرتی وحبوباتك قلتی یوزندن بتون جهانده مدهش صیقینتی ، یاخود قحط حکمفرما بولنه‌جغی جهتله دول مرکزیه ایله اتفاق ایده‌رك اورادن اون بیکلرجه آلات زراعیه ایله حرب اسیرلری بورایه کتیره‌رك خالی ومعطل قالان منبت یرلریمزی زرع ایدوب حاصلاتندن بر ثلث ، یاخود بر نصف بیله اعطا ایلمکی تعهد ایتدیکمز تقدیرده هم کندیمزه ، هم متفقلریمزه بیوك خدمتلر ایتمش اولورز . بویله بر اتفاق ممکن دکلسه بر چوق آلات تدارك ایده‌رك بزم عمله‌طابورلری ایله مکلفیت زراعیه‌یه تابع اولانلری منتظم بر اصول تحتنده چالیشدیره‌جق اولورسه‌ق کندی دردیمزه دوا بولمش اولورز . بلکه یوکسك فیئاتله دیکر یرلره احتیاجمزدن فضله قالان حبوباتی سوق ایده‌بیلیرز .

اعاشه نظارتنك ایلك وظیفه‌سی استهلاکی تنظیم ایتمکدن زیاده استحصالاتی تزیید وفنی وسائطله تضعیف ایتمکدن عبارتدر . طشره رشدی و اعدادی مکتبلری کونك یاریسنی درس وتعلیم ایله ، یاریسنی‌ده علوم زراعیه تطبیقاتیله کچیرملیدرلر . ادبیات ، شعر ، فلسفه ودیکر سفسطه‌لر ایله معلول اولان بیکلرجه کنجدن مملکته برقاچ متفنن زراع یتشدیرمکله بر فائده تأمین ایده‌میز . زمانمز آلیات و عملیات دوریدر . شعر وخیال زمانی کچمش وآنجق یورغونلقدن فکرینی استراحت ایتدیرمك ایسته‌ین عزمکار وفعال عمله تنزه زماننده بعضاً شعر اوقور . ادبیاتله مملکتمز قورتولماز .

آلمانیادن کلیرکن هر یولجی خط کذرکاهنده بولنان اراضینك ، حتی استیلای عسکری‌یه دوچار اولان صربستانده بیله ، هر قاریشك مزروع اولدیغنی کورور . فقط ممالك محروسه‌یه داخل اولور اولماز تك توك مزروع تارلالره تصادف ایده بیلیورسه‌ده اکثریت اراضی چیپلاق اولدیغنی نظر تحسر ، نظر استغراب وخجالتله مشاهده ایدر . اوروپاده مالك اولدیغمز بو محدود قطعه‌یی بیله زرع ایتمکدن عاجزمی قالدق ؟ خط کذرکاهنده‌کی اراضی‌یی زرع ایتمزسه‌ك حاصلات زراعیه‌نك نقلی کوچ اولان اراضی‌یی‌می زرع ایده‌جکز ؟ کاشکه بزده شاعر ، ادیب ، فیلسوف ادعاسنده بولنان کنجلرك بر ربعی زراعت متخصصی بولونسه‌لردی . فرانسزلرك سقیم اصول تعلیمندن صرف نظر ایتملی‌یز . عملی اصوله الیشملی‌یز . باب مشیختدن مدرسه‌لرده دخی تجارت و زراعته عائد بعض معلوماتك ادخالنی استرحام ایدرز . خلقك عنعناتنه ومعنویاتنه عائد نافع تکاملات و اصلاحاتی ادخال ایده‌بیله‌جك ذوات بورادن نشأت ایدیورلر . ملته رهبر اولملرینی استرحام ایدرز .

سابعاً : بوعصر صنایع ، زمانی آلی مدنیت عصری اولدیغی هرکسجه مسلمدر . آلمانیانی جهانکیر برملت ، آمریقانی دنیاده اك زنکین حکومت ، انکلتره‌یی اك محتشم ایمپراطورلق درجه‌سنه اصعاد ایدن صنایعدر . بزم اسکی عظمتمزك اسباب سقوطندن بریده صنایعه عدم اهتمامزدر . دینمزك امرلری صریحدر : آخرت ایچون صانکه یارین اوله‌جکز کبی چالیشملی‌یز . تقوی ، صلاح ، حسن عمل ایله متخلق اولملی‌یز . اوردنیا ایچون ایسه الی الابد بوراده

پایدار قاله‌جغزدیه چالیشملی‌یز . دینمز امور دنیاده‌هر کسله رقابت ایله‌مزی ، مادی سعادتدن مستفید اوله‌مزی امر ایتدیکی حالده بویله برغفلت وجمود بزه نه‌دن و نیچون طاری اولدی .

روسیه‌نك حرب حاضرده‌کی دوچار اولدیغی موفقیتسزلك اسبابنی تعداد ایدن انکلیز محررلری دیورلرکه : « وقتیله اورایه میلیونلرجه طون سلاح وجبخانه سوق ایتدیکمز یرده بونلری یاپه‌جق ماکنه‌لردن بر قاچ یوز بیك طون کوندرمش اولسه‌ایدك هم بز سفائنمزدن حسن استفاده ایدر ایدك ، هم روسیه بوفلاکته دوچار اولماز وموجود دمیر یوللریله باشقه‌شیلرك نقلندن مستفید اولوردی . » عجبا بو مطالعه بزم‌وضعیتمزه‌ده موافق دکلی ؟ مثلا ممالك عثمانیه‌یه هر شی المانیادن کتیرمکدنسه اونی یاپاجق ماکنه‌لری جلب ایتمك‌دها قولای دکلی ؟ ممالك عثمانیه‌نك هرطرفنه سوق اولنه‌حق هر شیٔ استانبولدن سوق ایتمکدنسه مختلف مرکزلرده استحصال واعمال ایتمه‌مز دها موافق دکلی ؟ اردو ایچون لازمکلن شیلرك اعمالاتخانه‌لرینی یالکز پایتختمزده جمع ایتمك شیمدیکی وسائط نقلیه‌مزه نظراً خطادر وتهلکه‌دن خالی دکلدر .

احتمال‌که آلمان فابریقاتورلر وآوستریالی سرمایه‌دارلر کندی منفعتلرینی کوزه‌ده‌رك بویله بر فکره موافقت کوسترمزلر . فقط اونلره بر فائدهٔ مشترکه کوستردیکمز دقیقه‌ده سوه سوه بزه یاردیم‌ایتملری ورهبر اولملری محققدر. سرمایه حسسز طمعکار ومنفعتپرست بر قوتدر . اوندن حسن صورتله استفاد ایتمك بزه ترتب ایدر بر وظیفه‌در .

بحریه نظارتیله آرمسترونغ فابریقه‌سی آره‌سنده عقد اولنان مقاوله‌یه بکزر اصول واساسانك صنایعمزه‌ده تطبیق ممکندر . وهراجنبی بوندن مع‌الممنونیه استفاده ایلمکه چالیشیر . آطه‌پازاری قره بیغا ، مدانیه ، طوروس، حلب ، بغداد ، بتلیس ، سیواس وارکلی منطقه‌لری هپسی صنایع معدنیه واعمالات حربیه‌یه ، یك مساعددر . اوراده تأسیس ایده‌جکمز هرفابریقه ایکی قول اردویه معادل صاییلیر . صنایع عادیه‌یه کلنجه بر ملت هر شیده ، حتی ایکنه ایپلك‌ایچون اجنبیلره‌محتاج قالیرسه دنیانك‌اك قوتلی‌اردوسنه مالك اولسه‌لر بیله‌مستقل صاییلماز . جهانك اك شوکتلی‌حکومتی اولسه بیله ضعیف واساسسز عد اولنور . زنکین ، متین‌ومستقل اولمق ایسترسه‌ك صنایعه حصر همت ایتمه‌مز ضروریدر .

رومانیا ، ایتالیا ، روسیه ، یونانستان وبر چوق‌یرلرده‌کی صنایع مؤسسه‌لری اجنبی‌ویرلی سرمایه‌لرواسطه‌سیله انشاوتأسیس اولنمشدر . عجبا عینی اصول نه‌دن بزجه تطبیق اولنماسون ؟ الیوم بعض وطنداشلرمزك النده بر قاچ میلیون لیرا واردر . خارجدن کله‌جك سرمایه ایله تشریك ایدلدیکی تقدیرده بر قاچ سنه ایچنده مملکتمز صنایع‌مملکتی‌اولمازسه‌ده بر قسم احتیاجاتمزی هیچ اولمازسه کندیمز استحصال ایده‌بیلیرز .

تجارلره قارشی کوستره‌جکمز تشویقات وامتیازاتی ارباب صنایعمزه مع زیادة بخش ایتملی‌یز . مملکتك دیرکی واستنادکاهی ارباب زراعت وصناعت ایله تجاریمز اولملی‌در .

مواداولیه‌مز مبذول وتزییدلری ممکندر . براز همت‌وحسن تدبیر ایله هر مملکتدن دها زنکین اوله‌مز وهر ملتله رقابت ایتمه‌مز محققدر . اقلیم حاره ، معتدله‌وبارده‌نك حاصلات‌مختلفه‌سی بزده موجوددر . موقع‌جغرافیمز ، ثروت‌طبیعیه‌مزیك‌مساعددر. یایدیغمز بورجلرك اطفاسی انجق صنایعمزك وتجارتمزك انکشافیله قابل اوله‌جقدر . حکومتك وضع ایتدیکی تشویق صنایع قانونی غیر کافیدر . فرانسه حکومتك بعض صنایعك دوام وانکشافی ایچون رسمی فابریقه‌لری وارکن، ممالك شرقیه‌ده‌حکومتك ملته رهبر اولمسی اقتضا ایتدیکی حالده حکومت سنیه‌نك هیچ بر شی یاپماسی طوغرو دکلدرا. ل برلکیله‌مسعود وزنکین، متین‌ومستقل، محترم وشوکتلی اوله‌مز بعونه تعالی محققدر .

* * *

دارالحکمة الاسلامیه

قوهٔ تشریعیه‌جه کچن دورهٔ اجتماعیه‌ده قبول و نشر اولونان قانونه توفیقاً تشکیل ایدلمسی اقتضا ایدن دارالحکمة الاسلامیه‌نك رسم کشادی - ۱۲ آغستوس پازارایرتسی کونی - مراسم مخصوصه ایله اجرا ایدلمشدر . دارالحکمة الاسلامیه‌یه تخصیص اولونان دائرهٔ مشیخته‌ده‌کی تدقیقات شرعیه واسکی قاضیعسکرلك اقسامی صورت مکمله‌ده‌تفریش وتنظیم‌اولنمش، ساعت‌طقوزبچقده رجال ومأمورین علمیه حاضر ودارالحکمة الاسلامیه رئیس وکیلی ایله اعضالری موجود اولدقلری حالده شیخ الاسلام موسی کاظم افندی حضرتلری قیصه وفقط مفید ومهم بر نطق ایراد ایدرك رسم کشادی اجرا وهیئتك وظائف اساسیه‌سی و بونك اهمیتی حقنده غایت روحلی وشموللی مطالعات‌سرد وبیان‌بیورمشلردر. فی‌الحقیقه هیئتك وظائفی پك‌علوی وپك‌مهمدر .

حکمت اسلامیه تعبیرینك معناسی علم وعمل اولمسنه نظراً بر انجمن علمی ـ انجمن داناش دیمك اولان هیئت محصولات علمیهٔ اسلامیه‌نك وسائط اعمالیه‌سنی استحضار ونشرینه دلالت وغیرت اعتباریله عملی برشکل اکتساب ایدن اساسلی بر هیئت عامله حکمنی آلیر .

الك باشنده حقایق دینیه ومعالیٔ اسلامیه‌یی نشر ، تعمیم ایله مکلف اولدیغی بیان ایدن قانون و نظامنامه کوزدن کچیریلیرسه وظیفهٔ علمیه‌سی اعتباریله وحدت اسلامیه‌نك علماً تأییدی ایچون استحضارات علمیه‌ده بولونه‌جق وبوبابده حقایق ومبادیٔ اسلامیه، احکام وحوائج اسلامیه ، فضائل و غایات اسلامیه اساساتی دائره‌سنده عالم اسلام وعالم مدنیت‌ده‌کی علومی ، مجاریٔ افکار واحتساساتی،اطوار ونتایج حیاتی تعقیب وتدقیق وتاریخ اسلامك بالخاصه صوك عصرده‌کی شئوناتی ، داخل اولدیغی صفحات دینیه واجتماعیه‌یی تحریروتدوینه صرف افکار ایده‌جك اولان هیئت وظیفهٔ عملیه‌سی نقطه‌سندن مسلمانلرك تربیهٔ دینیه‌سنی انکشاف ایتدیره‌جك ؛ بومقصد علوینك حصولپذیر اولمسی ایچون دوائر متعلقه‌سیله وبالخاصه طشره مفتی ومدرسلریله مناسبات دائمه‌ده بولونه‌جق ؛ امامرك ، خطیبلرك ، واعظلرك تنویر وارشادیه عائد مقررات اتخاذ وبوبابده آثار ومؤلفات نافعه نشر ایده‌جکدرکه بودارالحکمه‌دن حکومتك ، ملتك، بالخاصه عالم اسلامك نه‌قدر مهم شیلر انتظار ایلدکلری تظاهر ایدر .

آثار ومؤلفات نافعه نشری ماده‌سنده بر آز توقف ایده‌جکز . بونی چوق اساسلی کوریورز : ذاتاً نظامنامه‌ده بو خصوصده ایضاحات وتفصیلات لازمه‌یی قید وتثبیت ایلمشدر .

احکام اسلامیه‌یی فوائدمادیه ومعنویه‌سیله انسانلره سودیره‌جك علم حاللردن باشلایه‌رق مکاتبده اوقونه‌جق علوم دینیه،مدارسه عائد علوم اسلامیه کتابلرینی، حقایق دینیه‌مزك ادیان سائره آراسنده‌کی قیمتنی کوستره‌جك کتب حکمیه وکلامیه‌یی ،احکام شرعیهٔ اسلامیه‌نك علوم حقوقیه وفلسفهٔ اجتماعیه ایله مناسبات ومقایساتنه،تشریحات حقوقیه وکمالات مدنیه‌سنه ، تاریخ واسباب ترقی وتدنیسنه عائد آثاری، حتی تاریخ وجغرافیای اسلامی، بالخاصه تربیه وترغیبات دینیه‌یه دائر نشریات وعلمی مدافعاتی بو هیئتك بو نقطه‌ده‌کی فعالیتندن بکلیه‌جکز .

شیخ الاسلام افندی حضرتلرینی بویله بر تشکیلات اجراسنه موفقیتلرندن دولایی جداً شایان تبریك کوریورز .

محاکم شرعیه‌نك عدلیه نظارتنه ربطی ایله دائرهٔ مشیختده حصوله کلن بوشلغی بومؤسسه دولدیره‌جق،سونوك بر حالده قالان حیات اسلامیه وانسانیه بورادن طلوع وانتشار ایده‌جك اولان آفتاب فیض وارشاد ایله اکتساب نوروکمال ایلیه‌جکدر .

اقداره متحد ومتمادی بر فعالیتك انضمامی حالنده هر آرادیغمزی

بوله‌جغمزه شبهه یوقدر . ماضی‌یی کوز اوکنه کتیرمك ، حالدن عبرت آلمق ، احتیاجات مستقبله‌یی عریض وعمیق تدقیق ایتمك صورتیله متین ووقور آدیملرله یورومك اقتضا ایدر. هیئت دوشونملیدرکه حکومت وبالخاصه مقام مشیخت بو مؤسسه‌یی تشکیل وهیئتی انتخاب وتعیین ایله بو نقطه‌دن وظیفهٔ اصلیه‌سنی ایفا ایتمشدر . آرتق هر ایش کندیلرینه قالیور .

هنوز بسط وبیان ایتدیکمز وجهله کندیلرندن چوق شیلر امید ایدرز ، انکار خیاله اوغرامایه‌جغمزده ایمان واعتقادمز وار. دوش فضیلت وحمیتلرینه اهمیتلی بر وظیفه تحمیل اولوندیغی وبونی کندیلرینك‌ده تحمل ایلدیکی هیچ بر دقیقه نظر دقتدن دور طوتولمایه‌رق دارالحکمه‌نك تشکیلنده وبالخاصه کندیلرینك انتخاب وتعیننده اصابت ایدلدیکنی آثار فعلیه ودلائل قطعیه ایله بر آن اول ارائه واثبات ایلملرینی هیئت محترمه‌دن طلب ایتمکه کندومزده حق کورور وجناب حقدن موفقیت تمنی ایلرز .

شئون

فلسطین جبهه‌سی وانکلتره‌ده‌کی مسلمانلر

انکلتره‌ده بولونان مسلمانلر اخیراً انکلیز خارجیه ناظری میستر بالفوره انکلتره‌نك فلسطین مسئله‌سنده تعقیب ایتدیکی سیاست حقنده شدید المآل بر مخطره تقدیم ایدرك سیونیستلره ویریلن وعدلره قارشی عالم اسلام نامنه شدتلی پروتستوده بولونمشلردر . انکلیز مطبوعاتنده کوردیکمز بو مخطره‌نك خلاصه‌سنی بروجه آتی درج ایدیورز :

« الیوم فلسطینه حق مالکیت ادعاسی هوسنه دوشن یهودیلر بیك سکز یوز سنه‌دن بری فلسطینده هیچ بر حقلری یوقدر . اوندن اول بیله بو اراضی‌یی آنجق اوراده یاشایان اقوام اصلیه‌یی قتل عام ایتمك صورتیله اورالرینی ید غصبلرینه کچیرمشلردی . اهل صلیب محاربه‌لری اثناسنده قیصه بر زمان استثنا ایدیلیرسه، بیك اوچیوز سنه‌دن بری فلسطینده اجرای حاکمیت ایدن مسلمانلر بوتون ادیانه قارشی کمال عدالت وانصاف ایله ، کمال مرحمت ومسامحه ایله معامله ایتمشلردر . بوندن باشقه عالم اسلامده بولونان یهودیلرك ممالك نصرانیه‌ده یاشایان یهودیلردن قات قات فضله حسن معامله، رفق وملایمت ، مرحمت ومساوات کورمش اولدقلرینی تاریخ کمال افتخار ایله اثبات ایتمکده‌در . فلسطین اهالیسینك یوزده سکسانی خالص مسلمانلردن عبارت اولدیغی حالده یهودیلرده ممتاز بر موقع بخش ایدلمسنی کمال شدتله پروتستو ایدرز .

یهودیلرك استثمار سوداسی، منفعتپرستلکلری مشهور ومعلومدر،

بناءً علیه قومشولرینه تسلط ایدرك ایکی طرف آره‌سنده منازعه‌لر، مصادمه‌لر تولید ایده‌جکی محققدر. شاید کندی مقدراتنی تعیین ایتمك قاعده‌سنه کوره فلسطینده، قدس پایتخت اولمق اوزره، بر حکومتك تشکیلی لازم کلیورسه بو حکومت بهمه‌حال مسلمان اولملیدر. رئیس حکومتك معیتنده مشترك بر مجلس تشکیل اولنه‌بیلیر. اونك اعضاسی میاننده مسلمانلر، خرستیانلر، یهودیلر حائز اولدقلری نفوسه کوره وعینی حقوقه مالك اولمق شرطیله بولونورلر. هر عنصرك انکشافنه میدان آچیق اولور. بر عنصره مخصوص اولمق اوزره صنعی، غیر طبیعی معاونت سیاسیه‌ده، یاخود غیر مشروع معاونت اداریه‌ده بولونمق هم عدالته، هم سیاسته مغایر اولدیغی جهتله غیر جائزدر. حریت اوغورینه حرب ایتمکده اولان و کوچوك ملتلرك حقوقنی مدافعه ایتمکده بولونان انکلیز حکومتی فلسطین اهالئ اسلامیه‌سنك حقوقنی پایمال ایتمه‌ملی، بوتون عالم اسلامك، باخصوص مسلمان تبعه‌نك توجهاتنی ظالمانه بر حرکتله غیب ایتمه‌ملیدر.»

حبشستان احوالی

نجاشینك رسماً اسلامیتی قبولی :

کچنلرده حبشستانده جریان ایتمکده اولان انقلاب عظیمدن باحث برمقاله نشر ایتمش، اوراده جریان ایتمکده اولان حادثه حقنده خیلی معلومات ویرمشدك. بوکونده الده موثوق منبعلردن استحصال ایتدیکمز معلوماته بناءً قارئلرمزه مهم برمژده ویره‌جکز: حبشستان نجاشیسی لیاج یاسو رسماً اسلامیتی قبول ایلمشدر. شیمدی منتظماً جامعلره دوام ایتمکده‌درلر. نسب شجره‌لرینه مراجعت ایدرك کندیسنك الیوم ایب قاضیسی وصنعا بلدیه رئیسی ایله‌عینی عائله‌یه منسوب اولدقلرینی آکلامش، اونلره خصوصی نامه‌لر کوندره‌رك آره‌لرنده اخوت اسلامیه‌نك تأسس ایتدیکنی اخبار ایتمش، بوندن صوکره بینلرنده روابط عائله‌نك تأیید ایدلمسی رجا ایتمشدر. مشارالیه نجاشی حضرتلری هرارده بولونان سفیرمزی حضرت خلیفهٔ اعظمك تمثلی دییه بتون افعال وحرکاتنده مشاور خاص کبی تلقی ایدرك اونکله توحید حرکت ایتمکده‌درلر. بوخبر بشارتدن بتون مسلمانلق عالمنك صوك درجه ممنون اوله‌جغی طبیعیدر. محترم دینداشمز نجاشی حضرتلرینه عرض حرمت ایدر ومقتدر سفیرمزك همت و درایتلرینی‌ده یاد ایدرز. جناب حق بویله مسعود خبرلرله عالم اسلامی دلشاد ایلسون.

روسیه احوالی

ائتلاف مداخله‌سی ایچون تشوقات :

پترو غرادك بین‌الملل تجارت بانقه‌سی مدیری وورغافت الیوم آمریقاده بولشه‌ویقلر علیهنده تحریکات شدیده‌ده بولونمقده‌در. بو آدمك فکرینه کوره: ژاپونیا وچین دردر یوز بیك، آمریقاده یکرمی‌بش بیك عسکر ویرمك صورتیله تشکیل اولونه‌جق بر هیئت سفریه سابق رئیس جمهور میستر روزوه‌لتك ریاستی آلتنده سوق ایدیله‌جك اولورسه یوز بیکلرجه وطنپروران‌ده بوکا اشتراك ایده‌جك واوقت آلمانیا بو هیئت سفریه‌یه قارشی فرانسه جبهه‌سنده حرب ایتمکده اولان فائق قوای عسکریه‌سندن ایکی میلیون کیشی سوق ایتمك مجبوریتنده قاله‌جقدر. ائتلافجیلر بونی یاپمایه‌جق اولورلرسه آلمانیا روسیه‌دن یکرمی میلیون منتظم، معلم بر اردو تشکیل ایدرك مظفریت قطعیه‌یی احراز ایده‌جکدر.»

الیوم بولشه‌ویقلر علیهنده ومداخله لهنده آمریقاده پروپاغاندا یاپمق اوزره انکلیزلر طرفندن مأمور ایدیلن حقوق نسوان جمعیتی رئیسه‌سی مشهور کورولتوجی مادام پارنکهورست دخی بالاده‌کی فکری شدتله ترویج والتزام ایتمکده‌در.

* *

اعاشه بحرانی :

لهنین، عسکر وعمله هیئت اجرائیه‌سی حضورنده اعاشه مشکلاتندن بحث ایدرکن دیمشدرکه:

«ارزاقك فیئاتنی بر قاچ طمعکار محتکرك کیفنه ترك ایتمك موافق دکلدر. فضله فیئات قوپارمق ایچون اون چواللرینی بر یردن دیکر یره نقل ایدن سیار تجار مملکتك مقدراتیله استهزا ایدییور و معقول تشکیلاتك اجراسنه مانع اولیورلر. شهرلرده بولونان عمله انقلابمزك تأمین ایتدیکی وایده‌جکی فائده‌لری پك اعلا ادراك ایدییورلر. فقط مع‌التأسف زراع طرفندن بوفائده‌لر تقدیر اولونه‌مییور. چیفتجیلرك اکثریتی اسکی زمان سرمایه‌داران ومتغلبه‌نك زهرلی تأثیراتی آلتنده‌در. کویلیلرمزی محتکرلرك اللرندن قورتارمق هم کندیلرینی مسعود، هم انقلابمزی فیضدار ایدر.»

قومونیستلر نامنه ادارهٔ کلام ایدن تروچکی‌ده دیمشدرکه:

«ایلولك اواسطنه قدر پك صیقینتیلی کونلر کچیره‌جکز. اعاشه بحرانی بوکونلرده پك شدتلی اوله‌جقدر. فقط عزم وهمتله، صبر وحسن‌اداره ایله بوکونلری کچیردیکمز کبی انقلابمزك هردرلو تهلکه‌دن آزاده اوله‌رق پایدار قالیر. بناءً علیه قارداشم لهنینك طلب ایتدیکی آتمك ایچون حرب مقدسك اجراسی پك الزمدر، مستعجل ومبرم بر وظیفه‌در.»

«ترجمان حقیقت» مطبعه‌سی اشرف ادیب

مآل شريفى

هر كيم بر مقدار طعامى امتمك ضررينه بهايه چيقارمق ايچون حبس ايدرده يته او طعام ايله تصدق ايدرسه صدقه‌سى قبول اولونماز .

بو حديث شريفك راويسى معاذ بن جبل رضى الله عنه ، مخرجى ابن عساكردر .

*
* *

من احتكر طعاماً ثم تصدق برأس ماله والربح لم يكفر عنه .

مآل شريفى

بر مقدار طعامى احتكار ايدن كمسه رأس المالنى ده ، قازانجنى ده صدقه اولارق ويرسه يته كناهنه كفارت اولماز .

بونى ابن ابى شيبه عمر رضى الله عنهك حديثى اولمق اوزره روايت ايدر .

*
* *

احتكار الطعام بمكة الحاد بظلم

مآل شريفى

مكه‌ده احتكار طعام الحاد فى الحرم نوعندن اولان ظلمدندر كه فاعلى « و من يرد فيه بالحاد بظلم نذقه من عذاب اليم = هر كيم حرم مكه ايچنده ظلم ايتمك صورتيله طريق صوابدن ميل وعدولى قصد ايدرسه آكا بك اليم بر عذاب طاتديرز » آيت كريمه‌سيله انذار ايديلن عذاب اليم ايله معذب اولور ديمكدر)

بو حديثى ده ضياء مقدسى ايله ابن المنذر و « تاريخ » نده بخارى حديث عمر رضى الله عنه اولمق اوزره روايت ايتمشلردر .

*
* *

على رضى الله عنه ده بر كون فرات ساحلنده كزركن تجاردن برينه عائد بر بيغين ارزاق كورمش . مكر بو ارزاق بهايه چيقسون ديه حبس ايدلمش بر مال ايمش . ياقيلسون ديه امر ايتمش .

بو حديث عبدالرزاقك « الجامع » نده تخريج ايدلمشدر .

*
* *

تسعيره دائر [۱]

ان الله هو الخالق القابض الباسط المسعر و انى لارجو ان القى الله و لايطلبنى احد بمظلمة ظلمتها اياه فى دم ولا مال

مآل شريفى

خالق ، قابض ، باسط ، مسعر (بهالى ، اوجوز ياپان) الله عظيم الشاندر . بن ايسه هيچ بر كيمسه‌نك نه قان ، نه ده مال خصوصنده كنديسنه ظلم ايتديكمدن طولايى بندن هيچ بر حق مطالبه ايتمه‌سنه محل ويرمكسزين حق تعالايه ملاقى اولمق رجا وامبدنده‌يم .

حديث شريفك راويسى انس بن مالك رضى الله عنه ، مخرجلرى امام احمد بن حنبل ، ابو داود ، ترمذى ، ابن ماجه ، ابن حبان ايله « سنن » صاحبى بيهقيدر .

*
* *

لالقين الله من قبل ان اعطى احداً من مال احد شيئاً بغير طيب نفس انما البيع عن تراض

مآل شريفى

بن البته و البته كيمسه‌نك مالندن هيچ بر شيئى كوكلى خوش اولمادن ديكرينه ويرمكه ميدان قالمقسزين حق تعالايه ملاقى اولاجغم . آليش ويريش آنجق تراضى ايله اولور .

بو حديث شريفى بيهقى « سنن » نده ابو سعيد خدرى رضى الله عنهدن روايت ايتمشدر .

*
* *

ابو داود ايله ينه « سنن » ده بيهقينك ابو هريره‌دن روايتلرينه كوره برى : « يا رسول الله سعر » يعنى : « يا رسول الله نرخ قوى » ديه نياز ايتمش . رسول اكرم صلى الله عليه و سلم ده :

بل الله يخفض و يرفع و انى لارجو ان القى الله وليس لاحد عندى مظلمة

يعنى : « يوق ، قيمتلرى اينديرن ، چيقاران اللهدر . بن ايسه حق تعالايه كيمسه‌نك اوزرمده هيچ بر حقى اولمقسزين ملاقى اولمق ايسته‌رم » جوابنى ويرمشلر .

*
* *

كذلك بغوى ايله معجم كبيرنده طبرانى عبيد بن نضله‌دن روايت ايدرلركه بر سنه قحط اولدى . خلق : « يا رسول الله نرخ قوى » ديه نياز ايتديلر . رسول اكرم صلى الله عليه وسلم ده :

لايسألنى الله عن سنة احدثتها عليكم لم يأمرنى بها ولكن سلوا الله من فضله

يعنى : « اللهك بكا امر ايتمه‌ديكى هيچ بر سنت و قاعده‌يى سزك باشكزه چيقارمقدن طولايى حق تعالانك سؤالى بكا توجه ايتميه‌جكدر . (سز بندن بويله بر شى ايسته‌مكزده) فضل و كرمندن احسان ايتسون ديه حق تعالايه يالواريكز . » جوابنى ويرمشلر .

*
* *

ماسخط الله عز و جل على امة الا غلا سعرها و كسد اسواقها و كثر فسادها و اشتد جور سلطانها فعند ذلك لايزكى اغنياؤها ولايعف سلطانها ولا يصلى فقراؤها

[۱] تسعير ، نرخ قويمق ديمكدر .

مآل شريفى

حق عز و جل حضرتلرى هيچ بر امته غضب ايدوب ده او امتك آلاجغى مالار بهايه چيقماسق ، فساد چوغالماق ، سلطانلرينك جورى شدت پيدا ايتمامك اولماز . ايشته بو حاللرده ظهور ايدنجه او امتك زنكينلرى زكات ويرمز ، سلطانلرى التزام عفاف ايتمز ، فقراسى نماز قيلماز .

بونى ابن النجار ابن عباس رضى الله عنهمادن روايت ايديور .

احمد نعيم

عالم اسلامك خسته‌لقلرى و چاره‌لرى

مدنيتك روحنى براقوب يالكز ظواهرنده غربليلرى تقليد بلاسى

— ٨ —

[١] ده كبه قالماق ايچون بر طاقم علاجلر ، مسهللر استعمال ايدن زناكار بر قادين كندندن زياده ملت و مملكتنى دنيايه كتيره‌جكى اولاددن محروم ايدر . هدر ايتديكى ماء الحياتك خلقت پذير اولوب دنيايه انسان اوله‌رق چيقمه‌سنه امكان حاصل اولديغى تقديرده ملتنه ، مملكتنه تأمين ايده‌جكى منافع ضياعه محكوم اولور .

اهاليسى مائل فحش اولان مملكتلرك بو يوزدن دوچار اولدقلرى ضررك درجه‌سنى آكلامق ايچون كبه‌لكه قارشى تدابير مانعه‌يه توسل ايدن و بو اعتياد لئيمانه سايه‌سنده بنين و بناتك تأمين ايده‌جكى شان و شرفدن ملت و مملكتلرينى استفاده ايتديرمك قيدنده بولنميان مليونلرله قادينى كوز اوكنه كتيرمك كافيدر . بشريتك اساسنى محو و تخريب ايدن بو معالجاتك تأثيرات فاجعه‌سندن قاچوب قورتيلان جنينلر پك نادردر . مع مافيه ابتدائى معالجاتك تأثيراتندن قورتيلوب رحم مادرده يارينه بيلنلرده بالآخره مواد قاتله ايله تسميم ايديله‌رك دوشر كيدر . بو عمليهٔ جنائيه اثناسنده كنديسيله برابر آناسى‌ده سوروكله‌يوب كوتورن پك چوقدر . حاصلى زنادن متحصل جنينلر ايچنده بو جنايت لئيمه‌دن قورتيله بيلنلر پك آزدر .

غير مشروع چوجقلرى طوغورر طوغورماز آنالرى كندى اللريله فلاكت و بدبختلغك نتيجهٔ بى امانه‌نه تسليم ايتدكلرى ، بو بيچاره‌لرى سوقاقلره ، خالى بنالره ، اوجرا يرلره براقويرمكده ، ياخود ديرى ديرى طوپراغه دفن ايتمكده اولدقلرى ، يالكز منتظم بر اداره‌يه تابع اولان بيوك شهرلرده بو كبيلر ايچون وجوده كتيرلمش مؤسسه‌لر موجود اولديغندن غير مشروع صورتده كبه قالان قادينلر وضع حمل عقبنده چوجغى ضابطه طرفندن دائما تحت ترصدده بولنديريلان معين موقعلره براقه‌رق بونلر اورادن مؤسسات مخصوصه‌سنه نقل ايدلديكى اولجه بيان ايدلمش ايدى . شو راده بر آز ده او بدبخت چوجقلرك عاقبتلرندن بحث ايده‌لم :

اولومك پنجه‌سندن كريبانى تخليص ايده‌بيلن بو قبيل چوجقلر ذكر اولنان مؤسسه‌لرده سودنينه‌لره توديع ايديليركه بونلرك اجرتلرى خيرات پرور اغنيا طرفندن تبرع ، بلديه‌لرله اوقاف اداره‌لرندن تخصيص اولنان پاره‌لرله تأمين ايدلمشدر .

بو نوزادلر بو كبى مؤسساتده ، ياخود قلبى مرحمتلى بر كسه‌نك آغوش صيانتنده بر آز بيويونجه‌يه قدر باقيلدقدن صكره مادر اصليسنه (طبيعته) ترك ايديلير . او بدبخت آرتق او دقيقه‌دن اعتباراً ضروريات حياتى تسويه ايده‌جك بر معاونتدن ، شفقت پدر و مادردن محروم اولديغى كبى ايچنده ياشاديغى امتله كندى آره‌سنده بر علاقهٔ نسبيه يوقدر . بر ولى مشفقك انظار صيانتندن ، روابط نسبيه‌نك تأمين ايده‌جكى حسيات نوازشكارانه‌دن محروم اولان بو بيچاره بر فلاكته معروض قالير ، خسته‌لانير ، ياخود مبرم بر احتياج قارشيسنده بولونورسه حالى نه اوله‌جق ؟ حيات و موجوديته سبب اولانلر بيوك بر ثروت ، عالى بر شهرت ، مهم بر جاه و قدرت صاحبى ايسه‌لر بونك حيات مستقبلده چكه‌جكى چله‌لر ، سفالتلردن متولد خسرانك درجه‌سى نه ايله اولچوله‌جك ؟ ظاهرى بيكانه‌لكلرينه رغماً جكرپاره‌لرندن طبيعى علاقه‌لرينى كسه‌مامش ، خاطرهٔ حزينى قلبلرندن سيله‌مامش اولان آنا بابانك آلام درونى نه ايله تسليه ايديله‌بيله‌جك ؟

بز ، اولاديمز خفيف بر نزله‌يه ، ياخود اهميتسز ديكر بر خسته‌لغه طوتيلديغى زمان شورايه بورايه قوشوب دوقتور آرامق ، اجزاخانه‌لردن علاج جلب ايتمك خصوصنده دقيقه فوت ايتميورز . كوزلريمز اويقو كيرمه‌دن ، ياتلريمز يتاق يوزى كورمه‌دن انديشناك و مضطرب بر حالده اطرافنده صباحلايورز . بر نوزادمز بشيكندن چيقوب امكله‌مك چاغنه كليركلمز بتون وقتلريمزى اونك استراحتنى ، حسن نمو و تربيه‌سنى تأمين ايده‌جك وسائطك استكمالنه حصر ايديورز . هرهانكى بريمز چوجوغنك بيوب ايچه‌جكى ، يازلق قيشلق البسه‌لرينك تداركى يولنده نه‌لر صرف ايتميور ؟ بوندن بشقه آنا بابا عادتا بتون عمرلرينى چوجقك تميزلكنه ، يولله بسلنمه‌سنه ، رياضت بدنيه‌سنه ، تربيه

[١] بوندن اولكى نسخه‌لرمزده اوروپالى قادين طرفندن سرد ايديلن مطالعاتك آلت طرفيدر .

وتكمله خدمته وقف ايدييور . حال حياتمزده كى مساعئ مشفقانه‌مزدن اولادلريمزك نصيبي بو . فضله اوله‌رق ايچيمزدن هرهانكى بر پدر كندندن صكره اولادى حادثات دهره زبون اولماموق ، حياتك بار غوائلى آلتنده ازيلمامك ايچون اونلره ميراث براقه‌جق ثروت وسامان، اراضى وعقار تدارك ايتمدكجه قلبى راحت ايده‌مز.

كوريليوركه بتون شرايع سماويه ووضعيه ، عادات جاريه ، حقوق مدنيه مشروع براولادك حضور وراحتنى ، ملحوظ احتياج وفلاكتلره قارشى اسباب تحفظنى تأمين ايدييور . بشيكدن باشلايه‌رق پدر رمادرينك انظار شفقت و اهتمامى برلحظه‌اوزوندن اكسيك اولميور . حسن تغذيه وتنميه‌سى ايچون اوجوزبهالى هيچ برشئ دريغ اولنميور، كوكلنى خوش ايتمك ايچون هرارزوسنى اسعافه آماده بولنيليور. كله‌لم بونك زنادن حاصل اوله‌قارده‌شنه ، بوبدبخت مأواى سفيلى اولان سوقاق اورته‌لرنده بيك درلو محنت واضطراب چكرده هيچ برطرفدن كنديسنه برآغوش تسليت آچيلماز . شدائد احتياج ايچنده قيورانيرده برلقمه برخرقه‌ايله خاطرينى تطييب ايده‌جك برمرد كرمكاره تصادف ايتمز. بونلر اولمايجه كنديني زير حمايه و تربيه‌سنه آله‌رق حالنى كوروب كوزه‌ده‌جك ، حسن تربيه‌سنه اهتمام ايده‌جك ، احتياجات حياتيه‌سنى تسويه‌يه ، امر معيشتنى تنظيمه مداراولور برميراث براقه‌جق كيمى بوله‌بيلير ؟

هرايكيسى عينى صورتله بابالرينك برجزء وجودى اولدقلرى حالده ولد مشروع ايله آرالرنده‌كى أليم وفجيع فرق‌اربونلر. عجبا زواللى ولد زنانك ساحهٔ حياتده تصادف ايده‌جكى بدبختلقلرك وبالنى كيم چكه‌جك ؟ اونك بويله طالعسزلكه ، سفالته محكوم اوله‌سندن كيم مسئول اوله‌جق ؟ اورته‌ده برجانى ، شفقت وغيرت حسلرندن تجرد ايتمش آهندل برمجرم وارسه اوده فطرتك كنديسنه بروديعه‌سى اولان او جوهر حياتى محلنك غيرى بريره توديع ايدوب ده بالاخره انسان سكلنده‌تك وتنها ، بى نهايه ضرورتلرك، احتياجلرك شدائدآلامنه هدف برحالده شوجدالگاه حياته چيقماسنه سبب اولان دكلمى ؟ هيچ شبهه‌سز اوبدبختلر كنديلرينى بومهالكه سوق ايدن، سفيل وسيه‌بخت اوله‌رق عالم وجوده كلمه‌لرينه سبب اولان ، وسيلهٔ استعطاف اوله‌جق برعائله‌يه ، شرف‌وامتيازيله افتخار ايده‌جك برنسبه، آلامنى تسليت، حصول آماله مظاهرت ايده‌جك ، طار وكدرلى زمانلرنده كوروشوب قونوشه‌رق آلام وتأثراتنى داغيته‌جق ياقين اقربايه مالكيتدن كنديلرينى محروم ايدن اوكمسه‌لرى مادام الحياة لعنتله ياد ايدرلر .

يارب ! بوچوجغك بوحالده وجوده كلمه‌سنه سبب اولان بريورك نه‌قانى يوركدر . قانون فطرتك آنا بابا قلبنده اولاده تعيين ايتمش اولديغى موقعى بيلوب دوردوركن بتون بوقباحتلرى اوكنديسنه ياپمش كبى اولادينه قارشى بيكانه طوران، ياد نامندن احتراز ايدن شخص نه‌آلچق شخصدر .

بر دفعه مؤسساتده بوچوجوقلره باقان مربيه‌لردن برينه ، بونورسيده‌لر انالى بابالى چوجوقلر كوردكجه نه‌يولده اظهار حسيات ايتمكده اولدقلرينى صوردم. جواباً ديديكه : بزاونلره‌دائما آنالرينك بابالرينك اولمش، كنديلرينك يتيملرى ، تعليم وتربيه‌لرى حكومتله ارباب خير طرفندن درعهده ايدلمش اولديغنى سويلرز. بونكله مطمئن ومتسلى اولورلر . آنجق بركره نوجوانلق چاغنه واروب‌ده حال ووضعيتلرينك حقيقتنى آكلاديلرمى ، آرتق تأثردن ، انكسار خيالدن كنديلرينى آله‌ميورلر . هله طالعك مساعده‌سنه مظهراولميوب‌ده طار وسفيل برحياته محكوم اولانلر شو مبارزهٔ حيات ساحه‌سنده كنديلرينه ظهير ودستكير اوله‌جق، آلامنى تخفيف ايده‌جك ، اك آشاغى حال پرملالنه باقه‌رق حقنده برحس تأثر وشفقت بسليه‌جك بركمسه‌يه مالك اولمه‌يى شدتله تمنيدن تجريد حسيات ايده‌ميورلر .

اولاد زنانك آلام و تأثراتنك درجه‌سنى آكلامق ايستيان كنديني ، صوبى صوپى توكنمش ، دنياده منسوبيت ادعاسنده بولنه‌جق ، محزون و متأثر اولديغى زمانلر تسليته عرض افتقار ايده‌جك بركمسه‌سى قالمامش بر حالده تخيل ايتسون . ايشته اوزمان او زواللى چوجقلرك نه درجه اليم بر وضعيتده اولدقلرى نظرنده تعين ايدر ، خائن پدرلرك ارتكاب ايتدكلرى جنايتك درجه‌سنى آكلار ، قلبلرينى صيزلاتان تأثراتك ، فكرلرينى دائمى صورتده اشغال ايدن خاطره‌لرك ماهيتنه وقوف پيدا ايلر .

بن امينم‌كه زانى اولان پدرلر رابطهٔ ماديه‌لرينى قطع ايتمش اولدقلرى اولادلرينك مآل حاللرينى شويله‌بردوشونسه‌لر نه‌كوزلرينك ياشى دينر ، نه‌ده بعدما حياتك لذتنى طويارلر . فقط نه فائده‌كه ، هوا و هوس ، كوزلرى باغلى ، قلبلرى كور بر حالده ، بونلرى ضلال و غوايت‌واديلرينه قاپوب‌قويوويرمش ، ظاهرى رابطه‌سزلقله كنديلرندن آيرى طوران جزء وجودلرينى ياد ايتديره‌جك برشعور براقمامش .

زنانك معصوم برطاقم روحلره قارشى نصل جنايتلر ايشله‌ديكنى، فحشى نه‌مدهش آلام ومصائب تعقيب ايتديكنى كورديكز . فحشك تعمم ايتديكى يرلرده ملت ومملكتك هيئت عموميه‌سنه عارض اولان فلاكتلر آنالرله اولادينك كندن دها آشاغى دكلدر .

بيليرسكزكه ممالك ديمك ، آره‌لرنده‌كى خصوصى رابطه‌لرله اولادى بر آرايه طوپلانمش امم و اقوام ديمكدر . بو حاله نظراً امت ، اغلب احوالده ، عنصريت ، دين و لسان كبى علاقه‌لك يكديكرينه ربط ايتديكى كتله‌لردن تشكل ايدر . بو كتله‌لرده آره‌لرنده اوزاقدن اوزاغه نسب و صهريت علاقه‌لرى موجود اولان عائله‌لر وجود ويرير . عائله‌لرك يكانه ناظمى ايسه باباليق، اولادلق ، قارداشلق كبى افرادينى پك ياقيندن يكديكرينه ربط ايدن سببلردر .

شوراسى‌ده بديهيدركه عادت بشر آره‌لرنده بو كونه روابطدن

بری اولمادقجه انسانلرك یكدیكرلرینه قارشی حسیات مشفقانه بسله‌مك ، بری برلرینك امداد و معاونتنه شتاب ایتمك كبی قیدلردن كندیلرینی وارسته كورمه‌لری ، آره‌لرنده‌كی علائق نسبیه‌نه قدر قوتلی اولورسه یكدیكره قارشی حس مظاهرتك او نسبتده متین و اساسلی اولمسی مركزنده‌در. بك آز حامی و ظهیری اولان بر كمسه بر قوم آره‌سنده تأهل ایتدیمی اوكا درحال ایجلرندن ایستدیكی قدر اعوان و انصار پیدا اولور . آره‌لرنده هیچ بر رابطهٔ نسبیه بولنمیان بر طاقم افراد تصادفاً بر یرده طوپلاندیلرمی بونلرك حالی مختلف قومیتلره منسوب اوله‌رق بر نقطه‌ده برلشمش اولان اشخاصك حاللرینه بكزر كه نه برینك هرهانكی بر حالی دیكرینی علاقه‌دار ایدر ، نه‌ده آره‌لرنده صمیمی بر حس محبت و مربوطیت بولنور . اولاد زنانك حاللری‌ده بونلری آكدیرمازمی ؟ عرب ، ترك ، آلمان ، چركس ، انكلیز ، روس ، ژاپون ، چینلی بر طاقم كمسه‌لر پاره‌سه كیدرلر . وكیدر كیتمز شهوت مزرعه‌لرینه تخم ذریت اكمكه باشلارلر . بونلرك اوراده یتشدیردكلری نسل آره‌سنده نه كبی رابطه بوله‌بیلیر ؟ بویله غیر مشروع صورتده وجوده كتیردكلری اولادده یكدیكره قارشی محبت وشفقت ، غیرت وعصبیت كبی حسلرك اویانمه‌سنه سائق نه اوله‌بیلیر؟ اونلركه بهیانه شهوتلرك میدانه آتدیغی ، هوسات نفسانیه‌نك ساحهٔ عالمك هرطرفندن سوروب كتیردیكی درمه چاتمه بر طاقم مخلوقلردر .

شو جهتده شبهه‌دن وارسته‌دركه ایچنده فضله مقدارده اولاد زنا بولنان بر امتك افرادی آره‌سنده روابط ملیه منقطع اولور ؛ بر جمعیت افرادینه ترتب ایدن حقوق ووظائف متقابله‌یی شعور وادراك قابلیتی فوق العاده كسب ضعف ایدر .

بومقوله اشخاص منسوب اولدقاری اقوام آره‌سنده اكثریت تشكیل ایتمكه ، حسب ونسب صاحبلرینه قارشی عدداً فائقیت قازانمغه باشلادیلرمی نره‌ده اولورلرسه اولسونلر بری برلرینه قارشی لاقید وبیكانه بر حیات تعقیب ایدرلر ، یكدیكرلرینه قانلری قاینامز ، مودت وصمیمیت حسی قلبلرنده یر بوله‌ماز . بوحال ایسه كندیلرنده غیرت وعصبیت حسلرینك كورلشمه‌سی ، اخلاق كریمه وسجایای فاضله‌نك بیدرپی زوال بولمه‌سی ایچون غایت مؤثر بر عامل تشكیل ایدر . نتیجه‌ده عهده وفا ، حقوقی مدافعه ، علاقهٔ وطنیه‌نك استنادكاهی اولان روابط نسبیه وعنصریه ایله یكدیكره مربوط اولانلرك ملك مشتركی حكمنده اولان مصالح عامه اوغورنده فدای نفس خاصه‌لری‌ده وداع ایدوب كیدر .

آره‌لرنده‌كی رابطه‌لر هپ چوزولمش اولان امتلر نه بدبخت امتلر ، سكنه‌سیله هیچ بر علاقه ورابطه‌سی قالمیان مملكتلر نه صاحبسز مملكتلردر .

آره‌لرنده هیچ بر رابطه بولنمیان درمه چاتمه آدملر آره‌سنده علاقهٔ وطنیه‌نك پایدار اولمه‌سی ، هیچ بر كون نشوه ومسرتنه ، حزن والمنه قسماً اولسون اشتراك ایده‌جك بر كمسه بوله‌مدیغی بر مملكت اوغورنده انسانلك اولوم آجیسنی خوش كورمه‌سی عقلك قبول ایده‌جكی بر ایشمیدر ؟ طبیعتك اولادی (تعبیر مخصوصی وجهله) آمال شهوانیه‌نك هرطرفدن اوكنه قاتوب كتیرمش ، بهیمیتك هردرلو سوائقنه رام ومنقاد بولنمش اولان جانی ومجرملرك اولادی اوله‌قلرینی پك اعلا بیلوب طورور ، كندیلریله نه سینه‌سنده پاشادقلری طوپراقلره نه افرادینی تشكیل ایتدكلری امتلر آره‌سنده هیچ بر رابطه اولمدیغنی تقدیر ایدركن یالكز وطن و ملتلرینك مدافعه‌سنه چالیشدقلرینه اعتمادن متولد حقیقی بر عزم ایله هرهانكی بر شیئی مدافعه قیدنده بولنمه‌لری امید اولنه‌بیلیرمی ؟ »

عبدالعزیز چاویش

حرب عمومینك نهایتی

حرب عمومینك اسباب حقیقیه‌سی - هندستانك اهمیت عظیمه‌سی - حرب عمومی نه وقت بیتر ؟ - بز و عالم اسلام .

بو جهانشمول حرب عمومینك الكمهم اسباب حقیقیه‌سی میاننده : عالم اسلام وبالخصوص شرق قریب مملكتلری حقنده دول معظمه میاننده حاصل اولان رقابت ، بغداد دمیر یولی ، بصره كورفزی ، بوغازلر ، انكلتره‌نك آسیا وآفریقاده تأسیس ایتمك ایسته‌دیكی امپراطورلق وهندستان مسئله‌لرینی برنجی درجه‌ده صایه‌بیلیرز . آلساس لورهن ، انكلتره - آلمان رقابت تجاریه وبحریه‌سی ، حریت اقوام ودهموقراسی ، اسلاو تهلكه‌سی ... الخ ... بونلر هپ ایكنجی درجه‌ده كلن اسبابدر . ناصیل روم ایلی قطعه‌سنه قومشولرمزك كوز دیكمه‌لری بالقان محاربه‌سنك انفلاقنه سبب اولمش‌سه حرب عمومینك‌ده الك مهم سببی ، همان همان دییه‌بیلیرزكه یكانه سببی ، ممالك عثمانیه حقنده‌كی مختلف ومتضاد احتراصلردر . بناء علیه بونلر تماماً اورته‌دن قالقمادقجه حرب عمومی قطعیاً ختام بوله‌ماز .

شونی ایجه بیلملی كه انكلتره‌نك محور سیاستی هندستاندر . جبل طارق ، مالطه ، قبریس ، مصر وسویش قنالی ، بریم وعدن هندستانه كیدن یولك الكمهم مركزلری اولدیغی ایچوندركه بوتون بو یرلر برر وسیله ایله ضبط وتسخیر اولونمشدر .

ینه بونك ایچوندركه انكلتره بصره كورفزنده متین ویكتا بر وضعیته مالك اولمق ایسته‌دی واولدی . هندستانه كیدن قره یوللرنده‌ده متین برر استحكام اقامه ایتدی . اونك نظرنده تبت ، افغانستان ، ایران خارجی برر قلعه ، یاخود موقت برر مانعه مثابه‌سنده‌در .

نابولیون زمانندن اعتباراً تا اتفاق عقد ایدنجه‌یه قدر فرانسه ایله آره‌لرنده تحدث ایدن اختلافات؛ یا طوغریدن طوغری‌یه، یاخود بالواسطه؛ هپ هندستان یوزندن وقوعه کلمشدر. صوکره روسیه‌یه قارشی ١٩٠٧ سنه‌سی ائتلافنه قدر تعقیب ایتدیکی سیاست؛ که اولا بزی، صوکره ژاپونیایی اوکا قارشی قوللانمق ایدی؛ بوده هندستانی تهلکه‌دن مصون بولوندورمق ایچون اختیار ایدلمش بر سیاست ایدی. ژاپونیا ایله عقد ایتدیکی اتفاقك غایه‌سی ' لی، روحی هندستانك صیانتی‌در. بزه قارشی اتقاع ایده کلمکده اولدیغی فنالقلرك، تعقیب ایده‌طوردیغی سیاست منحوسه‌سنك بوتون سری خلافت عظمانك نفوذی یوزندن هندستانك تهلکه‌ده قالمسی‌در. آلمانیایه قارشی بسله‌دیکی نفرت وغیظك، عداوت وکینك منشأی بغداد دمیر یولیله بصره کورفزینه، یعنی هندستانك طیش قاپوسنه یاقلاشمه‌سیدر. بناءً علیه دائما انکلتره سیاستنك کنهنی آکلامق ایسته‌ین، هرشیدن اول هندستانك وضعیتی نظر دقته آلملیدر.

هندستان بر مملکت اولقدن زیاده بر عالمدر، بر قطعه‌در. اوچ یوز اللی میلیون نفوسی حاوی بر کشوردر. یعنی بنی بشرك بر خمسی اوراده یاشایور. ثروت طبیعه‌سی افسانه‌لر کبی قدیم وغیر محدوددر. چیندن صوکره وسعت، ثروت وکثرت نفوس اعتباریله هندستان کلیر. هندستان انکلتره‌نك النده قالدقجه ارکك، قادین، اختیار، چوجق، هر انکلیز اون بیك انسانه اجرای حاکمیت ایتمکده اولیور وکندینی کوچك بر معبود کبی تلقی ایده‌بیلیور. حریته، انسانیته، عدالته قارشی الك بویوك جنایت، بو قطعه‌نك اجنبی بر حکومت طرفندن تسخیر اولونمسی‌در. میستر سینغك دیدیکی کبی بوکون انکلتره‌ده تطبیق اولونمقده بولونان اخذ عسکر قانونی هندستانه تشمیل ایدیله‌جك اولورسه ٧٣،٨١٨،٠٠٠ یعنی همان همان یتمش درت میلیون عسکر چیقاریلیر.

بویله بر قوت انکلتره‌نك النده بولوندقجه انسانیته قارشی بر جلاد طوریله دول صغیره‌یی یوتمق ایسته‌یه‌جکی، صلح عالمی هر کون تهدید ایده‌جکی پك طبیعیدر. مصرك اشغالی، جهات تسعه‌نك تسخیری، شرق آفریقانك ضبطی، ایرانه قارشی قاهر بر وضعیت آلمسی، افغانستانی حقسز محاربه‌لر، ظالمانه سیاستلرله بو حالده بولوندورمسی هپ هندستان عسکرلریله، هندستان پاره‌لریله یاپیلمش شیلردر. یعنی هندستان اهالیسی بر طرفدن اجنبی تسلط وتحکمنه بویون اکمك، دیکر طرفدن مسلمان اقوامك تحت اسارته دوشملرینه سبب اولمق طولاییسیله ایکی قات کناه ایشله‌مش اولیورلر. نه‌قدر تأسف اولونسه آزدر که بو بیچاره هند عسکرلری فرانسه‌ده، چناق قلعه‌ده، فلسطین وعراقده کندی جلادلرینك آمال فتوحاتجویانه‌لری اوغورینه بو قدر قانلر دوکدیلر، حالاده دوکوب طوریورلر. بوندن فجیع بر حال تصور اولونه‌ماز.

مع مافیه وطنپرور هندیلر بو حقیقتی ادراك ایتمه‌مش دکللردر. فقط نه‌چاره که اللرنده سلاح یوق، مهمات یوق. تشکیلات سیاسیه‌لری هنوز تحت انتظامه کیره‌مه‌مش. بویله ایکن ینه اراده عصیانلر چیقاریورلر، انکلیزلری خیلی مشغول ایدیورلر. کوندن کونه‌ده بو فعالیتلری کسب شدت ایلمکده‌در. بو درجه مظالم واسارت التنده بولونان هندستان اهالیسی بوکون عادتا بر باروت ده‌پوسی کبی کوچوك قیویلجیمله طوتوشمه‌یه، انکلیزلری بر هوا ایتمه‌یه مستعد حاله کلمشدر. بو تهلکه‌یی تقدیر ایدن انکلتره هم فضله هندیلری سلاح آلتنه آلیور، همده یوز اللی سنه‌دن بری تطبیق ایده‌کلدیکی مستبدانه اصول حکومتی تبدیل ایدیور، اونلری بر مدت دها اویوتدیره‌جق منوم ماده‌لر زرق ایتمك نیتیله بعض صلاحیتلر ویریور. فقط نه‌یاپسه کیچ قالمشدر. ایش جریان طبیعیسنی آلمشدر.

حریت اقوام ایچون حرب ایتمکده اولدیغنی ادعا ایدن انکلتره‌نك فتوحاتجویانه سیاستنی آکلامق ایسته‌ینلر (اون طقوزنجی عصر ومابعدی) نامنده‌کی مجموعه‌نك کانون اول نسخه‌لرندن برنده جنرال یانك (غزه وبغدادی ضبط ایتدکدن صوکره) سرلوحه‌لی مقاله‌سنی دقتله اوقوسونلر. اوراده حقیقتی بوتون عریانلغیله کوره‌بیلیرلر. مومی الیه جنرال بو مقاله‌ده حرب عمومینك آلمانیانك هندستانه یاقلاشمه‌سندن وکوز دیکمه‌سندن نشأت ایلدیکنی غایت آچیق بر لسانله سویلیور. پك اوزون اولان بو مقاله‌نك زبده‌سی شوندن عبارتدر:

« انکلتره جهانده قالدقجه بغداد دمیر یولنك اکمالنه مساعده ایده‌میز. بالعکس، اوته‌دن بری سه‌سیل رودس طرفندن قورولان وبرچوق کیمسه‌لر طرفندن خیال عد اولونان پلانی میدانه قویه‌جغز. امید بروندن قاهره‌یه قدر امتداد ایده‌جك بر شمندوفر ایله بوتون آفریقانك نصف شرقیسی انکلیز مستملکاتندن معدود اولملیدر. آلمانیا مستملکاتی ضبط ایتدکدن صوکره آرتق بو مسئله بیتمش صاییلیر. مصر الحاق ایدیلدی. فلسطین وعراق استیلای عسکری آلتنده. فقط اسکندروندن فرات حوالیٔ شمالیه‌سنه وایران حدودینه قدر امتداد ایدن بر خطه واصل اولمق ضروریدر. هندستان، بلوجستان وجنوبی عجمستاندن عبارت اولمق اوزره تشکل ایتمسی مقرر اولان انکلیز آسیا ایمپراطورلغی شرق آفریقاده‌کی ایمپراطورلغمزله عربستان شبه جزیره‌سی سایه‌سنده اتحاد وارتباط کسب ایده‌بیله‌جکندن بوتون عربستان بالاده ذکر اولونان خطه قدر انکلتره‌نك ممالکی میاننده بولونملیدر. شمدیلك قاپتاوندن قاهره‌یه وقالکوته‌دن قاهره‌یه امتداد ایده‌جك معظم دمیر یوللرك التصاق نقطه‌سی حلب اوله‌جقدر. چینك الدایشلك قصبه‌سی اولان قانتوندن قاله لیمانینه قدر امتداد ایده‌جك وحکومت عثمانیه‌نك حاکمیتندن قورتولمسی مقرر اولان (زهی خولیا! زهی غفلت!) بوغازلری قطع ایده‌جك دیکر ایکی خط ده حلبده برلشه‌جکدر.

بو جهانکیرانه پروژه‌نك تطبیقی روسیه‌نك تفسخندن دها فضله کسب سهولت ایدر . بونی حرب عمومی واسطه‌سیله انکلتره تأمین ایتمزسه، نه‌قدر غالب کلیرسه کلسون ، موفق اولمش صایبلماز . آلمانیا تماماً مغلوب اولمادقجه بونی قبول ایده‌میه‌جکندن انکلتره هرنه یاپوب یاپوب شرقده دنیانك اك معظم امپراطورلغنی قوره‌بیلمك ایچون آلمانیایی تماماً أزمه‌یه حصر همت ایتملیدر . »

ایشته اون صحیفه‌دن قارئلرمزه تقدیم ایده‌بیلدیکمز زبدهٔ مقال بودر . انکلتره‌نك امیدی ، املی ، غایه‌سی بو سطرلرده پك کوزل کورونور . حریت ، ده‌موقراسی ، انسانیت ، امم صغیره‌نك سلامتی… بونلر برر طرزاقدر . اونلرله ویلسون کبی متعصب احمقلری آلداته‌بیلیر .

بو پلان ایلك باقیشده پك خیالی کبی کورونورسه‌ده آلدانمامالی‌یز . انکلتره دائما یاریم عصر ، یاخود بر عصر ایچون حسابنی یاپار ، پروژه‌سنی حاضرلار ؛ صوکره اوکا کوره بذل همت ایدر ، هیچ بر فرصت غیب ایتمه‌دن چالیشیر ، عزم و ثبات ایله اوغراشیر . بناءً علیه بو تهلکه‌یه قارشی متنبه ومتیقظ اولملی‌یز .

آلمانیا کندی مستملکاتنی قورتارمق ، شرقده حیثیتنی محافظه ایتمك ، انکلیز حاکمیتندن (اقتصادی وسیاسی) خلاصیاب اولمق ایسترسه شیمدیدن انکلتره‌نك بو معظم پلاننی قیرمق ایچون بزه یاردیم ایتملیدر . بزده کندی موجودیتمزی صیانت ایتمك ، سلامت ملکمزی واستقلال ملیمزی محافظه ایده‌بیلمك ، عالم اسلامی بو تهلکه‌دن تخلیص ایتمك وبوتون انسانیتی بو مدهش قورصانلك بلاسندن قورتارمق ایچون انکلیزلری بوتون ممالك عثمانیه‌دن طرد ایتملی‌یز . بونی یاپدیغمز کون حرب عمومی بیته‌جکنه امین اولملی‌یز . بونده هیچ شبهه یوقدر . سببنی ایضاح ایده‌لم .

کچنلرده « پوتی پاریزیه‌ن » غزته‌سی پك آجی اولان ، فقط حقیقتدن باشقه برشی اولمیان برفقره یازمشدر . اوراده دییورکه : « فرانسه بو کون صلح یاپمق ایسته‌سه‌ده یاپاماز . زیرا بونی یاپدیغی کون انکلیز دونانمه‌سی سواحلنی محاصره ایدر وفرانسه اهالیسی آجلقدن محو اولور . » بوندن آکلاشیلیورکه غرب دارالحرکاتنده‌کی محاربات بیتسه بیله انکلتره کمافی السابق حربه دوام ایده‌جکدر . آلمانیا دونانمه‌سی احراز تفوق ایتمدکجه غربده انکلتره‌یی مغلوب ایده‌مز . او ، کندی آطه‌لرینه چکیلوب محاربات بحریه‌ده عناد ایده‌بیلیر . بناءً علیه حربی بیترمك ایچون اونك محور سیاستی ، عادتا جانی اولان هندستانی تهدید ایتملی‌یز . اونك جهانکیر امپراطورلغنی عربستانی ومصری قورتارمقله ییقملی‌یز .

بغدادك هیچ بر اهمیت عسکریه‌سی اولمادیغنی قبول ایدن انکلیزلر اونك اهمیت تاریخیه ومعنویه‌سندن استفاده ایتمك مقصدیله کوت آلا ـ ماره‌نك آجیسنی وبو حادثه‌نك هندستانده تولید ایلدیکی غلیان وعصیانلری ازاله ایده‌بیلمك ایچون خلفای راشدینك پایتخت معلاسنی ضبط ایتدیلر . طبیعی بز فلسطین وطورسینایی استرداد ایده‌رك مصری ضبط ایتدیکمز کون انکلتره‌نك امید ایتدیکی امپراطورلق ییقیلیر . سویش قنالنك ضبطیله انکلتره ـ هندستان یولی قطع اولوندیغی کون لوندره حکومتی بوغولور . بو اختناق طولاییسیله انکلیز ملی عناددن واز کچر . بوتون عراق ، نافاو وکویته قدر دشمنك لوثیاتندن تطهیر ایتدیکمز کبی هندستانه کیتمه‌دن انکلیزلرك عرش سلطنتی غیجیرار ، نفوذ وعظمتی تهلکه‌ده قالیر . چونکه هندستانك طیش قاپوسنه دایانمش اولورز . اووقت انکلیز عنادی ، انکلیز نخوت وغروری ، انکلیز عظمت وجبروتی اورته‌دن زائل اولور . وهرکسدن اول انکلتره حکومتی صلح ایستر .

فرض محال اوله‌رق عنادنده اصرار ایدرسه اوزمان موجودیتی روسیه‌نك دوچار اولدیغی فلاکتدن بیکلرجه دفعه دها بدتر بویوك بر تهلکه‌یه آتمش اولور . عراق طریقیله مرکزی وجنوبی ایرانه ، قفقاسیا طریقیله شمالی عجمستانه ، تورکستان طریقیله‌ده افغانستانه کیرر ، اوراده‌کی انتقامه صوصامش اولان دین قارداشلرمزله برابر هندستانه اوچ جهتدن تعرض ایدرز . هندستان حدودنده بکجی وظیفه‌سنی ایفا ایدن آفریدیلر ، مهمندیلر وبوتون طاغ قبائلی بزه رهبرلك ایده‌جکلری ، هندستانده ظالم انکلیز بویوندوروغندن قورتولمق ایسته‌ین بوتون هندیلر ، باخصوص دین قارداشلریمز التحاق ایدن قوتلرك یاردیمیله قاصیرغه شدتیله اختلاله مباشرت ایده‌جکلری شبهه‌سزدر . بو سایه‌ده آز زمانده هندستانك استخلاصنی تأمین ایدرز . هندستان الندن چیقنجه آرتیق انکلتره تاج وتختی ییقیلمش دیمکدر . بو تأمین ایدیلدکدن صوکره حربده نهایت بولور . آلمانیا دوستمزده بو مدهش دشمنك شرندن قورتوله‌رق مرامنه ایرر . بوتون آسیا ، باخصوص عالم اسلام انکلیز تهلکه‌سندن ، انکلیز ظلم واستبدادندن ، انکلیز استیلا وطمعکارلغندن قورتولمش اولور . کرك بزم ایچون ، کرك آلمانیا ایچون بوندن دها مسعود برکون تصور اولونورمی ؟ عجبا آلمانیا بو جلی وواضح حقیقتی ادراك ایتمیورمی ؟ بزده نیچون بو ایشه مباشرت ایتمیورز ؟

آلمان محافل عالیه‌سیله قرارکاه عمومیسنك بو پروژه‌نك اهمیتنی تقدیر ایتدکلرینه قناعتمز برکمالدر . نته‌کیم آلمان اوراق حوادثندن ومجموعه‌لرندن ترجمه اولونان فقره‌لری اوقودقجه وآلمان محافلی ایله مناسبتدار ذوات ایله کوروشدکجه بو حقیقتك بارز برصورتده معلوم اولدیغی آکلاشیلیور .

بز غالیچیاده ، رومانیاده وماکیدونیاده متفقلرمزك یاردیمنه قوشه‌رق هم روسیه‌یی ییقمق ، همده مشترك ائتلافك تعرضنی صوییه دوشورمکله مشغول ایکن انکلیزلر موقتاً ایلروله‌مشلرسه ، بو بزم حرکات مستقبله‌مزه مانع اولماز ، بالعکس دها زیاده غیرته کتیرر .

صاحى تشريع ايچون شرقده حربك صوك فصللرى ميدانه كله جكدر. بومطالعات وملاحظاتمز نظر دقته آلنديغى تقديرده شيمدى يه قدر هردرلو نقصان وعدم استعدادمزه رغماً اك بويوك تهلكه لردن عنايتيله بزى قورتاران ويوزمزى كولدورن جناب قادر مطلق حضرتلرى ياقين برزمانده اميدمز فوقنده نيجه مسعود كونلر ، مبارك نتيجه لر ، ابدى ثمره لر بخش واحسان ايده جكدر . مملكتمزك تقسيمى حرب عموميه يه ناصيل سبب اولمش ايسه مجاهدين اسلامك همتى، متفقلرمزك معاونتى وجناب حقك تأييد وعنايت سبحانيه سيله دشمنلرك بوطو - براقلرده خيبت وهزيمتلرى حرب عمومينك خاتمه سى ونهايتى اوله جقدر .

***

ايرانك فدا كارلغى

امينم كه عثمانلى منورلرى ايچنده ايرانى طانيه بيله جك پك آز كيمسه لر واردر . آز دها جسارت ايدرسه م ديه بيليرم كه اونلرك عددى ده بشى كچمز . اسكى ايرانى ، تاريخنى ، عنعناتنى ، تجارت و صنعتنى ، روحياتيله سياسياتنى بر طرفه براقه لم . شو صوك زمانلرده ايرانده مشروطيت دورى باشلايه لى ، بودورك تاريخنى واسع عثمانلى اولكه سنده هيچ بر فرد حقيله ، لايقيله بيلمز؛ حتى قومشو مسلمان مملكتك اوضاعنى ، كچيرديكى آلام و اضطراباتى ، ايچنده جريان ايدن اجنبى مظالم و فجايعنى تتبع ايدن بر عثمانلى تصور ايتمم . بو دقيقه ده يقين وايمان ايله سويليورم كه، حال حاضرده كى ايران تماميله عثمانليلر ايچون مجهولدر .

حرب عمومينك ابتداسندن بو آنه قدر دولت عثمانيه اوغورنده ايران ايله ايرانليلرك - بيطرفلغه رغماً - اختيار ايتدكلرى فداكار- لقلرك درجه سنى كاملاً تقدير ايده بيلن كيمسه لر ، بر قاچ كيشيدن عبارتدر .

ايرانى كندى طرفلرينه ميل ايتديرمك ايچون ، انكليزلر صوك درجه چاليشديلر . ميليونلرجه آلتون صرف ايتديلر . ايرانده پروپاغاندا ايچون اتكلر طولوسى پاره دوكديلر . ايران حكومتنه نيجه نيجه وعدلرده بولنديلر . ازجمله ايرانه ، بورجلرينى باغيشلاديلر . كمرك تعرفه سنك تعديلنى قبول ايلديلر . ايرانه مكمل برقوۀ عسكريه تشكيلى ايچون هردرلو معاونتده بولنه جقلرينى رسماً وعد ايتديلر . دها اولجه ايرانه خطۀ عراقيه نك (عتبات) دنيلن اماكن متبركه لرينى پيشكش ويرديلر . استقلالنى ، تماميت ملكيه سنى طانيديلر . مخاصم دولتلر - يعنى المانلر له توركلر - طرفندن ايرانده اجرا ايديلن حركات عسكريه اثناسنده حاصل اولان ضرر وزيانلرى تضمين ايچون ، ايلروده صلح ماصه سنك باشنده ايران مرخصلرينى قبول ايتديرمكه سوز ويرديلر . دها نه لر ، نه لر سويلديلر . بوتون بو يالديزلى وعدلره، طاتلى ، باللى سوزلره ايران اينانمادى . مسلمان قومشوسنه قارشو بيله رك فنالق ايتمكى ، اسلام دشمنلرينك مقاصدينه كور آلت اولمغى آرزو ايتمدى وبو چيركين منفعتلرى بر بر [وثايق رسميه ايله] ردو تقبيح ايلدى .

آره صره ايرانده كى قابينه لرد كيشديكى زمان ، عثمانلى مطبوعاتى، افكار عموميه سى اظهار تعجب ايديورلر . فقط بوقابينه لرك نه سببدن طولايى دكيشديكنى بيلميورلر . چونكه قومشولرينك وضعيت سياسيه لرندن تماميله بيخبر بولنيورلر . طوغريسنى سويلمك لازمكلسه، مذكور قابينه لرك صيق صيق دكيشمسى ، ترك موقع ايلمسى ، صرف عثمانلى منافعنى كوزتمكدن منبعثدر .

بو حرب ايچنده، ايران حكومتيله ملتى، ايران قاپولرينى، حدودلرينى عثمانلى عسكرلرينه آچديلر . ايران حدود غربيه سنى تشكيل ايدن (قصرشيرين) موقعندن (طهران) قاپوسنه قدر امتداد ايدن ويوزلرجه كيلومترو تشكيل ايدن شوسه لرى ، طاغلرى ، نهرلرى ، شهرلرى عثمانلى عسكرلرينه قارشو آچيق ايدى . عثمانلى مجاهدينه ، غازيلرينه همان - بلا استثنا - هريرده كركى كبى آثار مهمان نوازى ابرازى خصوصنده ، بالعموم ايرانيلر بربرينه مسابقت ايديورلردى . عثمانلى عسكرلرينى اولرينه آلديلر ، يديرديلر ، ايچيرديلر ، هردورلو اسباب استراحتلرينى تأمين ايتديلر .

اونلره كندى افراد عائله لرى كبى حرمت كوسترديلر . هله (همدان) ولايتنده ايرانيلرله توركلر - مذهب اختلافاتنه رغماً - برآراده جماعتله نماز قيلديلر . ايرانده كى محاربه لرده ايران عسكرلرى ، ژاندارمه لرى ، قبائلى ، عثمانلى عسكرلريله روسلره قارشى يان يانه حرب ايتديلر . مجاهدين اسلاميه اوغورنده عثمانليلرله برابر ايرانيلردن برچوق كيمسه شهيد اولدى . كرمانشاهده ، عثمانلى عسكرلرى ايچون متعدد خسته خانه لر ، نقاهتخانه لر آچيلدى .

حاصلى برمسلمان قومشو حقنده نه يابمق لازمسه هپسنى ايران يابدى . انكليزلرله روسلردن ، مملكتك شمالنده وجنوبنده بيكلرجه عسكر اولديرلدى . پك مدهش ضربه لر ايندرلدى .

بو مجاهدات ايچنده ايران طوپراغى خراب اولدى، اولو ييقيلدى . زراعت محو اولدى ، مظلوم وبيكناه اهالى روس قزاقلرينك چيز- مه لرى آلتنده درلو درلو اشكنجه لره ، ظلملره ، اولوملره دوچار اولديلر .

بو كون قحط وغلا ايرانى پريشان ايتمشدر . اهالى آجلقدن حياته وداع ايديورلر . اوچ آى اوله قدر كونده ايكى بيك كشى ضرورت وسفالتدن سوقاقلرده جان ويريورلردى .

خلاصه اولارق ديه بيليرمكه ايرانليلر قدر هيچ برمسلمان ، هيچ براسلام مملكتى ، عثمانلى قارداشلرى اوغورنده فدا كارلق ايتمه مشدر .

هله حربك ایلك سنه‌سنده عراقده‌كی مجتهدین كرام حضراتی عموماً حربه فعلاً اشتراك ایدرك، ائتلافجیلره قارشو اعلان جهاد ایله‌دكلری كبی، بو ذوات محترمه‌دن برقاچی حرب میدانلرنده درجهٔ عالیهٔ شهادتی احراز ایلدیلر.

بو هفته ایچنده آژانسلرك بزه ایصال ایتدكلری خبرلره نظراً ایران داخلنده، هر یرده متعدد قیاملر وقوعه كلمش، ائتلاف تبعه‌سنه قارشو ایرانلیلر طرفندن تجاوز ایدیلوب بالنتیجه ایران قابینه‌سی ینه استعفایه مجبور اولمشدر.

بو قارغشه‌لقلرك یگانه اسبابی، ایران افكار عمومیه‌سنك انكلیزلره قارشو حس ایلمكده اولدقلری نفرت ولسه كركدر. بو قیاملر، ایرانده، تعصب وحسیات اسلامیه‌نك صارصیلمایوب دولت وملت عثمانیه‌یه قارشو هر ایرانلینك اعماق قلبنده بویوك بر محبت ومودت موجود اولدیغنی اثبات ایدییور. حالبوكه ایران ایله عثمانلی اره‌سنده هیچ بر رسمی معاهده ومقاوله — حتی بر آكلاشمه — الیوم موجود اولمادیغی حالده، ایرانیلر هر درلو فداكارلقدن چكنمیورلر. بویله بر معاهده موجود اولیدی، هیچ شبهه‌سز ایران رسماً حكومت عثمانیه طرفنی التزام ایدرك — قاچه مال اولورسه اولسون — ائتلاف علیهنده حربه كیره‌جكدی. انكلیزلر ایسه، عثمانلیلر طرفندن شو صوك زمانلرده ایرانه سوق ایدیلن قوای عسكریه‌یی بهانه ایدرك، ایرانك هر طرفنه عسكر كوندرییورلر و عثمانلیلرك آذربایجانده‌كی تشبثلرینی استیلاشكلنده كوسترمكه غیرت ایدییورلر. « دولت عثمانیه توركیزم سیاستنی تعقیب ایتدیكندن، آذربایجانده‌كیلر توركجه لسانیله تكلم ایتدكلرندن، كویا اورانك استیلاسنه قطعی صورتده عزم ایتمش ایمش! » كرچه حقیقت حالده انكلیزلرك بو پروپاغانداسنه ایرانلیلر ایچنده هیچ بر كیمسه اینانمیه‌جق ایسه‌ده، ظاهراً بو سوزلر عوام اوزرنده اجرای تأثیر ایتمكدن خالی قالمیور.

الحاصل عثمانلی — ایران مخادنتنی اخلال ایده‌جك برچوق پروپاغانداله، برچوق تشبثات اجرا ایدلمكده اولدیغی حالده بو سوء تفهملره میدان ویرمه‌مك ویا اوكنی آلمق ایچون باب عالی طرفندن بو آنه قدر هیچ بر جدی تشبث وقوعبولمامشدر.

بناءً علیه بوندن صوكره ایرانه متعلق صریح وآچیق بر سیاست تعقیب ایدلمیه‌جك اولورسه، اهمال نتیجه‌سنده خدانكرده انكلیزلر كندیلری ایچون عظیم استفاده تأمین ایلیه‌بیله‌جكلر وكیت كیده ایران افكار عمومیه‌سیله اهالینك حسیات اسلامیه‌لرینی تشوش وتذبذبه دوچار ایده‌جكلردر.

رسمی بر مقاوله ویا معاهده نتیجه‌سنده ایران — عثمانلی اتفاقی بو محاربه اثناسنده، عثمانلیلر ایچون فوائد عظیمه تأمین ایده‌جكندن ماعدا، ایلروده، همده یاقین زمانده عموم ملل وممالك اسلامیه‌نك برلشمه‌لرینه، اتحاد واتفاق ایتملرینه خدمت ایله‌یه‌جكدركه، بو فرصت بردها اله دوشمز، امثالی بولنمز شیلردندر. بو فرصتی غائب ایتمه‌مك وآندن كركی كبی استفاده ایتمك عثمانلی زمامدارانك برنجی والك مقدس وظائفندندر.

چونكه حرب بویله پارلاق ومشعشع بر تویوروقلی بیلدیز بردها جهان اسلامده تابان اولماز. او حالده بو فرصتك، بو سعادتك قیمتنی بیلنلر نه بختیار آداملردر. بو فرصت قاچیریلیرسه دیمك اولیوركه عالم اسلام جداً بیكس، حقیقةً یتیم وبیكس قالمغه محكومدر.

كوش اگر كوش تو وناله اگر ناله من
آنچه البته بجایی نرسد فریاد است.

س . م . ت

جهاد وعالم اسلام

حرب عمومیده تركستان وبخارادن افغانستان، هندستان وحجاز طریقیله استانبوله سیاحت.

برقاچ هفته مقدم دارالخلافه‌یه كلن توركستان كنجلرندن «حاجی قادر علی، قوتلوغ یار اوغلی» نامنده بر ذات ایله بالمناسبه كوروشدم. حرب عمومی ابتدالرنده توركستاندن مفارقت ایتمش. برچوق زمانلر افغانستان وهندستانده، بالآخره ده حجازده بولونمش. اورالرك احوالنه دائر نه‌لر كوروب ایشیتدیكنی صوردم. خیلی شایان دقت معلومات ویردی. بونلری قید ایله قارئین محترمه‌نك انظار استفاده‌سنه وضع ایتمه‌یی موافق كوردم. برقاچ نسخه دوام ایده‌جك اولان بو ملاقاتی امید ایدرم كه محترم قارئلر مراق واهمیتله تعقیب ایده‌جكلردر.

عبدالرشید

خلیفه‌نك حربه اشتراكیله حاصل اوله‌جق وضعیت حقنده بر مصاحبه — خلیفه‌نك جرمانلرله اتفاق خبرینك توركستان وافغانستان كویلرینه قدر انتشاری — مظفریت خبرلرینك مسلمانلر اوزرنده‌كی تأثیراتی — افغانستانده خلیفه‌نك جهاد فرمان همایوننه انتظار — اركك، قادین بوتون اهالینك — لاحلاعاسی — افغانلیلرده حسیات جنكجویانه.

۱۹۱٤ سنه‌سی كانون اولنك ۱۲ سنده توركستانده فرغنه ولایتنده نمنكان شهرندن حركت ایدرك افغانستان وهندستان طریقیله حجازه عزیمت ایتدم، اورادن‌ده بورایه كلدم.

بخارای شریفه كلدیكم زمان احبادن ایكی اوچ ذات ایله ملاقات ایدرك بعض امور خصوصیه‌مك تسویه‌سی ایچون بر كیجه بلدهٔ مذكوره‌ده قالمق اوزره نیت ایتدم واحبادن برینك خانه‌سنه مسافر اولدم. مملكتمزك اصول قدیمه‌سی اوزره، قوناق بای یعنی خانه صاحبی آقشام طعامنه اشراف بلده‌دن برقاچ مسافرده دعوت ایتمش بولنیوردی. اثنای طعامده خوش صحبتلر ایتدك، ومحاربه حوادثلری سویلشدك. نهایت سوز

خليفهٔ مسلمين حضرتلرينك محاربه‌يه اشتراكنه انتقال ايتدی. مجلسده حاضر بولنان بخارای شريفك ايكنجی درجه‌ده‌كی معروف مدرسلرندن داملا ... جنابلرينه «استفتا طرزنده صورولدی :– داملا حضرت ! اكر خليفه حضرتلرينك محاربه‌يه اشتراكی تحقق ايده‌رده حرب عمومی برشكل اكتساب ايدرسه مسلمانلره جهاد فرض عين اولورمی؟

مدرس افندی جواب اوله‌رق ديدی‌كه :– فرض عين اولمق ايچون امام المسلمينك فرمانی تبليغ اولونمق شرطدر . اكر نفير عام اولورسه ، اووقت « واذا استنفرتم فانفروا » نص جليلی موجبنجه تبليغ اولونماسه‌ده جهاد فرض اولور. مع‌مافيه بوكوندن اعتباراً عموم اسلام عالمی ايچون وقت ضايع ايتميوب ، محاربه‌نك كسب ايده‌جكی شكله كوره‌نه‌كی وضعيت آلمق لازم كله‌جكنی دوشونمك عقلاً ايجاب ايدر . بونك ايچون وجدان محاكمه‌سی كافيدر .

بونك اوزرينه مجلسده بولنانلردن برذات :– تقصير [١] ديدی، صوكره بزم حالمز نه‌اولور؟ خصوصا بز تركستان مسلمانلری تماميله روس حكومتی قهرنده بولنيورز . سلاح الده ايتمه‌مز ممكن دكل . ممكن اولسه بيله استعمالی بيلمه‌يز .

داملا : — سلاح استعمالی بيلمديكمز ايچون جناب واجب الوجود حضرتلری بزم هيچ بر عذرمزی قبول ايتمز . زيرا اوكره‌نمك ايله امر ايتمشدر . « الجهل ليس بعذر » قاعدهٔ اساسيه‌در . روس حكومتنك ممانعتی عذر شرعی اوله‌بيلورمی ، اوله‌مازمی ؟ بوخصوصده پك جسارت ايدوبده برشی سويله‌يه‌مم .

ديكر بری : — الله دين اسلامه نصرت ويرسون . باقه‌لم نتيجه نه‌اولور ؟ بزم تركستان خلقنك رهبری ايچری روسيه مسلمانلريدر . آنلر نه‌وضعيت آليرسه ، بزده اوكا كوره حاضر اولورز .

اوته‌دن برذات : — داخلی ايشلرده تاتار بويوك برادرلرمز حقيقةً بزم دائما رهبرمز اولمشدر . الله راضی اولسون . روسيه داخلنده اوله‌جق ايشلرده بزهرزمان اونلره استناد ايتدك وايدرز . فقط محاربه ايشنده بز كندمزی اونلره قياس ايده‌ميز؛ زيرا اونلر اوته‌دن بری روس اوردوسنده عسكرلك ايتمشلردر . الآن ده محاربه‌ده بولونيورلر . جناب حق عفوينه مظهر ايلسون .

داملا : — كفار اوردوسنده بولنان مسلمانلر خليفهٔ مسلمين عسكری قارشوسنده بولوندقلری ايچون شرعاً معذور طوتوله‌مازلر؛ بز اوجهتلری سكوت ايله كچيرسه‌ك دها مناسب اولور . محاربه اوزون مدت دوام ايدرسه بزم حالمز نه‌اولور؟ اصل دوشونه‌له‌جك نقطه بودر. زيرا بوجهت چوق مهمدر . رهبرلرمز اولمدينی ايچون قورقارم‌كه عاقبتمز خسر الدنيا والآخره اولور. الله صاقلاسونده محاربه دوام ايتمسون .

[١] توركستانده بويوكلره قارشی سوز سويلركن « افندم » مقامنده قوللانيلير برتعبيردر .

بعد الطعام چای صحبتلری اوزون كيجه‌نك ياريسنه قدر دوام ايتدی. محاربه ، جهاده دائر پك چوق سوزلر سويلندی . فقط اووقت ضبط اولنمديغی جهتله محافظه‌سی ممكن اولمدی .

بن ايرتسی كونی بخارايی ترك ايتدم . «چهارجوی» شهرينه قدر دميريول سياحتی دوام ايتدی. انسان كندی اونده اوتوريور زمش كبی پك راحت. آندن صوكرا كاه پياده ، كاه مركبله بيوك زحمتلر چكه‌رك اوتوز ايكی كونده كابله كلدم . يوللرده هر يرده اهل اسلام عموميتله محاربه احواليله دائر اوزون اوزادی‌يه قولاقدن كلمه حوادث ايله مشغول. همان هركسك آغزنده «تورك، جرمان قارداش اولمش، جرمنلر خليفه ايله برلكده جنك ايديورلرمش. هريرده مظفر اولوب دشمنلره غالب كليورلرمش . » كبی سوزلر دوران ايتمكده ايدی . الك اوفاق كويلرده ، كوهستان جبال شاهقه‌سنده اركك، قادين چوجوقلره قدر «خليفه ، جرمن» سوزلری سويله‌نمكده ايدی . پوسته يوق، تلغراف يوق ، لكن هر حوادث موجود. كويلرده الدن اله دولاشمش ، كيرلنمش، پارچه‌لانمش « سراج الاخبار » غزته‌سی نسخه‌لرينه تصادف اولنيوردی .

بن كابلده اعظم خان [١] اريكنده (سراينده) بولنيوردم. بوراده تمام طقوز آی قالدم. نفس كابله هركون هندستان طريقيله تلغرافلر محاربه خبرلری كتيرييوردی . هركون « خليفه ، تورك ، جرمن » مظفريتی حوادثی سويله‌نيور ، « امير حبيب الله خان حضرتلرينه خليفه حضرتلرندن فرمان كلسه‌همان مسلمانلره جهاد فرض اولور.» ديه انتظار اولنوب طورمقده ايدی . « سراج الاخبار » هركون برشی بولوب نشر ايدر ، « تورك ، جرمن » سوزلرينی تكرار ايدر طورردی. ذاتاً عموميتله اهالی آغزنده غزته ستونلرينی كورمدكلری حالده پك چوق حوادث دوران ايديوردی .

برآرالق برچوق دولتلرك دشمن طرفنه التحاق ايتدكلری سويله‌ندی . اوصره‌ده سراج الاخبار : « تورك جرمن عسكری اون ايكی پادشاهلغه قارشی محاربه ايديور، دائما مظفريت بزم طرفده‌در.» ديه غايت مفصل برمقاله نشر ايتدی. بونك اوزرينه عموم كوهستان خلقی آرتق جهاد فرض اولدی ، ديه‌رك قادينلره قيزلره وارنجه‌يه قدر سلاحلانديلر . بالاخره بوشايعه بويوك نمايشلره سبب اولدی . ايكنجی هفته خليفه‌دن فرمان كلدی. فقط كليور ، دينيلدی. پك زياده غليان وهيجان اولدی . « شرعا خليفه‌نك امرينه انتظار لازم كلير » ديه علمادن برذات امضاسيله بربياننامه نشر ايتديلرده برپارچه سكونت حاصل اولدی .

لكن ذاتاً عموميتله اركك ، قادين مسلح . سلاح مهارتنده قادينلر هيچ اركككلردن آشاغی قالمايور . دائما نشان تعليملری دوام ايدييور. نشان تعليملرنده برنجی مكافاتی آلان قادينلر بيله وار .

[١] اعظم خان : افغانستانك مشهور اسكی سلالهٔ امراسندن دوست محمدخان سلاله‌سنه منسوب بويوك برشهزاده‌در.

بن بو حاللری کورونجه چوق تعجب ایتدم . نه چاره بزم ترکستانده‌کی ارککلرك بیله سلاح قوللانمقدن عاجز اولدقلرینی دوشونه‌رك فوق العاده محجوب ومتأثر اولدم . بعضاً کندی کندیمه قصورك اسبابنی ارایه‌رق بزی بو درجه فضائل و مزایای انسانیه‌دن محروم ایدن روس حکومتی استیلاسی اولدیغنی ومملکتمزك روسلر طرفندن تولدیرلدیکنه حکم ایدر ، بوصورتله متسلی اولمه‌یه چالیشیردم. بعضاً بوکبی برمعذرتك قباحتمزدن دها بیوك اوله‌جغنی دوشونه‌رك آغلاردم . برقادین سلاح استعمال ایتدیکنده بوسنت سنه‌دن بنم کبی بر ارکك نه‌دن محروم اولسون ؟ دیه‌رك پك معذب اولیوردم .

خلاصه بن طوقوز آی ظرفنده افغانستانده غایت مؤثر عبرت آمیز حاللر کوردم . ملت عموماً مسلح . اما یالکز تفنك ایله . اولسون، اوده بو کبی شلمدن محروم ، معارفدن اوزاق اولان ملتلر ایچون آز دکلدر . غایت کوزل یکی سیستم سلاحلری موجود ؛ هرحال یالکز تفنك ده اولسه ارکك وقادین میلیونلرجه تفنك بیوك برقوتدر .

——•••••—————

مطبوعات

ترکستان وقیرغیزستان

اسوبجره‌ده انتشار ایدن « لاروسی لیبر » مجموعه‌سندن اقتباس اولنمشدر:

اولکی نسخه‌لرمزده (اوروپای روسی) ده یشایان اکثر اقوام وعناصر حقنده بیان مطالعه ایده‌رك وآسیاده یشامقده اولان کورجیلرله کورجستانه دائر قارئلرمزه کافی درجه‌ده تاریخی معلومات ویرمشدك .

(برەست لیتووسق) معاهده نامه‌سنك امضاسنی متعاقب کوندن کونه المانلرله متفقلری بولنان تورکلر ، کرك اقتصادی وکرك عسکری نقطه‌لردن آسیانك کوبکنه طوغری ایلرولمکدن بیوك بر ذوق طویدقلرینی کورمکده‌یز . اکلاشیلیورکه بونلرك مقصدی ترك عناصریله مسکون بولنان ترکستانی استیلا وتسخیر ایلمکدر .

ترکلرله المانلر باکودن ماورای بحر خزری ، اورادن‌ده (قراسنوودسق) شهرینی کچوب (خیوه) و (ترکستان) یولنی تعقیب ایتمك آرزوسنده‌درلر .

مذکور حکومتلر اوراده یتشمکده اولان پاموقدن وسائر خام موادن اقتصاداً کایتلو صورتده استفاده ایده‌جکلری کبی صنایع حربیه‌لرینده‌ده عظیم منبعلر تأمین ایلیه‌بیله‌جکلردرکه وقتیله روس حکومت سابقه‌سی بومملکتلرك تجارت ومدنیتنه اولدقجه خدمت ایتمشیدی .

روسیه‌یه عائد اولان آسیای وسطی ادارةً تمامیله ترکستانله قیرغیزستاندن عبارت اولوب ایکی قسمه تقسیم اولنه‌بیلر . ترکستانك حدودی ، اورالسق ، طورغای ، آقمولنسق شهرلرندن عبارتدرکه برنجیسی (اورال) نهری کنارنده ، ایکنجیسی (ارال) کولی شمالنده ، اوچنجیسی (صاری صو) قیسنده واقعدرکه مذکور صو (سیردریا) وادیسنه منصب اولور .

بونلر کاملاً (ستەپ) ایالتنك والئ عمومیسی طرفندن اداره اولنور .

ماورای بحر خزر حدودی داخلنده بولنان (سیردریا)، (سه‌میره‌چه)، (سمرقند) و (فرغانه) شهرلری ترکستانك برقسمنی تشکیل ایدرك وعسکری بر اداره‌یه تابع اوله‌رق ترکستان ایالت کبیره‌سی والئ عمومیسنك امر واداره‌سنه تابعدرلر .

روسیه دولتی فعلاً بوآسیای وسطاده‌کی ایالتلرینك تشکیلاتنه ١٨٩٩ سنه‌سنك کانون اولنده مباشرت ایتمش ومعیت امپراطوریدن مرکب برهیئت اورایه اعزام ایدیله‌رك (سه‌میره‌چه) قصبه‌سی ستەپ ایالتنه مرکز اتخاذ اولنوب ، اون بش سنه ظرفنده بعضاً عسکری ، آره صره ملکی بر اداره‌یه تابع بولندیرلمش ایسه‌ده ، بو آنه قدر بوایالتلرك ادارةً توحیدی جهتنه کیدیله‌رك ، بوصوك حرب زمانلرنده بر ادارهٔ موحده شکلنه وضع وافراغ ایدیلمش ، خلاصه اولارق (خیوه) و (بخارای) تشکیل ایتمشلردر .

استطراداً شونی‌ده سویلیه‌لم‌که (غازەت دولوزان)ك ١٣ حزیران تاریخلی نسخه‌سنده ، موسیو (م . وه‌لای) طرفندن یازیلان مقاله‌ده ، اوروپا افکار عمومیه‌سنك نظر دقتنی ترکستان مسئله‌سی اوزرینه استجلاب ایتمش اولدیغنی کوردك . شوصوك زمانلرده ، اوروپانك پك مشهور ومتعدد مطبوعاتنده ، المانلرله تورکلرك متفقاً قفقاسیادن کچوب ایرانه کیرمك ایچون تشبثاتده بولندقلرینی‌ده مشاهده ایدییورز .

قفقاسیه آسیا یوللرینك بیوك قاپوسیدرکه اووسیع قطعه‌یه ایران ، ماورای بحرخزر کبی پك چوق منفذلر بولنور . فرضا باکودن سمرقنده ، باکودن قزوینه ، تفلیسدن تبریزه ، کوتائیس‌دن باطومه قولایلقله آمدشد ایدیلیر . دنیله‌بیلیرکه اوروپانك بو قسمی آسیانك آناختاری مثابه‌سنده اولوب ، آسیانك ثروتی مص وبلع ایده‌بیلیر . ایشته بوقسم شیمدی المانلرله تورکلرك استیلالری آلتنه کیرمش دیمکدر . بورالری الده ایدنلر و طبیعیدرکه بیوك امللر تعقیب ایلیه‌جکلردر .

حقیقتده (ترکستان روسی)نك حدودی (ترکستان چینی)یه قدر امتداد ایدر . بویله‌جه زنکین اووالر ، طاغلر ، نهرلر تعقیب ایدیلوب آسیای غربی طرفلرینی چین دکز ولیمانلریله برلشدیرر .

بو یولك جنوب جهتنه کنجه ، تبریز ، قزوین ، همدان طریقیله المانیانك آرزو و نفوذی ـ اکر صوك نقطه‌سنه واریرسه ـ کمال سرعتله (خلیج فارس) ه قدر اینر واوراده انکلتره‌نك تکمیل نفوذ وحیثیتنی آلت اوست ایدر . اوحالده عراق حقنده انکلیزلرك

بسله‌دكلری املر درحال توروور . حتی آلمانلرك بو موفقیتی یالكز عراقه دكل ، تدریجی صورتده عربستان شبه جزیره‌سنی قاپلایه‌جق وسوریه ، فلسطین ، مصر وحتی هندستانه قدر سرایت ایلیه‌جكدر . او حالده آلمانلر باطومدن اعتباراً احاطه قیلندن اولان سیاست عسكریه‌لرینی یالكز قره دكزه منحصر بیراقیه‌رق ، بوتون مشرق تسخیر ایدنجه‌یه قدر ، ایلری كوتوره‌جكلردر .

بویله‌جه آلمانلر (مه‌سوپوتامی) خطهٔ عراقیه‌نك اك محصولدار اراضیسنی اله كچیره‌رك آلمانلری اورالرده كوزلجه یرلشدیره‌جكلری كبی ، قفقاسیه جهتنده اوروپا و آسیا تجارت و اقتصاد منفذلرینك آناختارلرینی الده ایتمش اولورلر . بو امیدلرك قوه‌دن فعله چیقارلمسی كوچ بر شی دكلدر . حال حاضرده استانبول وبحرسیاه آلمانلرك نفوذی آلتنده بولندقلرینه باقیلیرسه ؛ اوچنجی بر منفذ اوله‌رق یاقین زمانده (اورال)دن اعتباراً آلمان نفوذی ماورای سیبریایه قدر امتداد ایدر ودنیانك برچوق منافع اقتصادیه ومنابع ثروتی دخی قولایلقله آلمانلر اله كچه‌بیلیر . »

هر شیدن اول فضیلت اخلاقیه لازم

مسلمانلرك اك زیاده اهمیت ویردیكی بو مسئله حقنده اقدام رفیقمزك صاحب امتیازی لوزاندن كوندردیكی بر مكتوبده دیبوركه :

« هر هانكی دورده اولورسه اولسون حكام یتیشدیرمك ایچون یالكز بر مكتب تأسیسی یعنی یالكز علم كفایت ایتمه‌یور . اوائل اسلامیتده اولدیغی كبی حاكم اوله‌جق ذواتك نافذ بر قوهٔ اخلاقیه‌یه صاحب اولمسی لازم كلیور . كچنلرده آلمانیایه بر هیئت كوندرلدی . محكمه‌لر كزیلوب قانونلرك تطبیقی كوریله‌جكدی . استزادهٔ معلومات ایچون بو یوللره مراجعت ایدلمسندن هر حالده ضرر حاصل اولماز . انجق بزم محتاج اولدیغمز حاكملرك یتیشه بیلمسی سجیهٔ اخلاقیه‌نك پیدا اولمسیله‌دركه بزبوكا مشاهداتدن زیاده نفسمزی تربیه ایله واصل اوله‌جغمزه تاریخ عدلیمز شهادت ایدر .

حاكملرك یعنی علمای حقوقك ، دیكر علما زمره‌لری كبی بر زمرهٔ فضیلت اوله‌رق بر وجود اخلاقی تشكیل ایتمسی لازمدر . بر حاكم ، نه‌پایه ایله ، نه‌یوكسك معاش ایله ، نه‌ده لاینعزللك ایله برفقیه عادل اوله‌بیلیر . بوكون اوروپانك هر مملكتنده آنجق علم وفضل ایله ، اخلاق و فضیلت ایله مرتبهٔ انسانیه‌سنی یوكسك كورن فضلا هیئتلری واردر . بو هیئتلره آلمانیاده ، فرانسه‌ده ، انكلتره‌ده ، آوستریاده ، بلچیقاده ، اسوجده ، ایتالیاده ، دانیمارقه‌ده ، هولانداده تصادف ایدرسكز . بو مملكتلرك اوجلری ، یدیلری ، قیرقلری ، اولیاسی ، اقطابی ، رجال الغیبی ، حضر و الیاسی هپ او ذوات فاضله‌در . هر مملكتده احتراصات ، نفس اماره ، حسیات بهیمیه نیجه فنالقلره سبب اولور ، فقط هیچ بر اوروپا مملكتی اودیكمز رجالك وجودندن خالی قالماز . دارالفنون معلملری هیئتی‌ده او رجالدن بحق عد ایدرز . كندیسنده بویله هیئتلر بولنمیان مملكت ایسه محكوم زوالدر .

محاربهٔ حاضره‌نك موجب اولدیغی فلاكتلر ، حقوق وفضیلت و اخلاق اساسلرینه طوغری اذهان عامه‌یی خیلیدن خیلی چكمكده اولدیغی مملكتمك نظر دقتنه عرض ایتمكی بر وظیفه عد ایلدم . بوندن صوكره نائل سلامت و سعادت اوله‌جق مملكت او اساسلری آكلایان و تطبیق ایدن مملكتلر اوله‌جقدر . بر حكومت ، مملكتك افرادینه و افرادینی تشكیل ایدن ملل واقوامه قارشی اتخاذ ایده‌جكی حركتله مكافاة و مجازاة كوره‌جكدر . بعدما هیچ بر حكومت كل و مجموع حقنده بر معاملهٔ اعتسافیه‌ده بولونه‌میه‌جقدر .

بناءً علیه بر ملت نه قدر حق شناس اولورسه ، نه قدر ظلم و عدوانه دشمن اولورسه او مرتبه مظهر احترام اوله‌جقدر . هر هانكی ملت نزدنده حقسزلقلر وقوع بولویورایسه او ملت حق بقاسنی عادتا تهلكه آلتنده كوره‌جكدر .

شو اصل و اساسه بناءً مأمورین اداریه و عدلیه‌مز ایچون بسبتون بشقه بر تربیه كركدر . مأمور یتیشدیرن مؤسساتده فضیلت اخلاقیه‌نك اس الاساس اولمسی مشروطدر . اسكیدن بر تعبیر اخلاقیمز واردی : دینی دنیاسنه دكیشمه‌مك ...

مراتب اخلاقیانه وظیفهٔ مجرده اوله‌رق یوكسله‌بیلنلر بولنه‌بیلیر . بو حال اكثریتی تشكیل ایدر . فقط ضرری یوق ، اخلاق بر امر دینیدر دیه صمیمی اوله‌رق تمسك ایدنلر دخی بزم ایچون كافیدر . یعنی مأمورلرمزده اخلاقك دین كبی حكمفرما اولمسنی ایسترز . ذاتاً معارف نظارتی دخی عموم مكتبلرك قیمت معنویه‌سنی تزیید ایدن تربیهٔ اخلاقیه جهتنه بعدما اعتنا ایتمكله مكلفدر . اوبعض معلملر بزم ایچون آراق یاراماز . بو آدملر نظام اجتماعیمزی اخلال ایدرلر . یتیشه‌جك كنجلرده بز متین اخلاق اساسلر آرایورز . معلملرمز چوجوقلرمزك اخلاق دینلرینی ، عنعنه‌لرینی ، تاریخلرینی ، ملیتلرینی ممزوجاً تورك و مسلمانلرك فضائل اجتماعیه‌سنی بنای حكومتمزك شرائطی اوله‌رق تدریس ایتملیدرلر . »

نفوس مسئله‌سی

بر قادینلرك خارجی ایشلرله اوغراشمالرنده‌كی خطا

ینه اقدام رفیقمزك صاحب امتیازی لوزاندن یازیور :

« نفوس مسئله‌سی بزم ایچون هر مسئله‌یه مقدم ومرجحدر .

وطنمزی مستقبلاً محافظه آنجق بوننکله ممکن اوله‌بیلیر . فرانسزلری آلمانلره قارشی دوشوندیرن الك مهم مسئله‌ده بودر . اللی سنه‌صوکره فرانسزلر ، آلمانلره نسبتله مدهش بر اقلیتده قالیورلر . ذاتاً بو نتیجه ایله غالبیت و مغلوبیت حل ایدیلور . دولتمز آلمانیادن بر طاقم عالم و تجربه دیده کیمسه‌لر کتیرده‌رك بو مسئله ایله‌یك جدی صورتده اشتغال ایتملیدر . الدن کلدیکی قدر صرف مقدرت ایتملی ، صنایعی شهرلر حلقنه کوردیرملیدر . هله‌بزده تدارك معیشت ایچون غربته‌چیقمق ، بش آلتی سنه عائله‌دن آیرلمق وبوده تناسلك انحطاطه اوغرامسنی ایجاب ایتدیکندن بعدما بو غربت یولجیلقلرینك مدتلرینی تنقیص ایده‌جك شیلری دوشونملیدر . کذلك ابتدا تبعه‌دن اولانلرك قارنی طویمق . صره ، صوکره ، اجنبیلره کلیدر . ایشته اك سربست مملکت اولان اسوبچره‌ده‌بز . بوراده اجنبیلره ایش ویرمك کفر ایشله‌مکله بردر . دائما ودائما اهالیٔ محلیه دوشونیلیر ، یبانجیلره‌ا کمك ویرلمز .

قادینلرك خارجده ایش ایشلمه‌لری ماده‌سنه کلنجه : بو مسئله‌ده بزده کیتدکجه اهمیت پیدا ایدییور . قادینی ممکن مرتبه عائله صاحبی ایتملیدر . بر قادین ایچون تأهل امکان داخلنده اولمازسه او زمان قادین عائله طیشاریسنده ایشله مشغول اولور . یوقسه قادینی انسانیتك نصفیدر دییه ارکك ایشلرنده قوللانمق ایی بر نتیجه ویرمز .

معهذا قادین ، اوکره‌نجکنی اوکرنملی ، حقوقنه صاحب اولملی ، فکراً تعالی ایتملیدر . قادینك معلومات صاحبی اولمسی بالخاصه عائله‌سی واولادلری ایچون کرکدر . »

میسیونر تهلکه‌سنه قارشو

متقاعد ارکان حربیه فریقی انور پاشا بو موضوع حقنده «آتی» غزته‌سنده مهم برمقاله نشر ایتمشلردرکه بعض فقره‌لرینی بروجه آتی نقل ایدییورز :

« آمریقاده پروتستان دینی حکم سورر ودین مسئله‌سنه بوراده پك اهمیت ویریلیر . آمریقالیلر اساساً مسلمانلری تعصب دینیلرندن دولایی سومدکلری حالده ، ظاهراً اسباب سیاسیه پرده‌سی آرقه‌سندن وکویا مدنیت وانسانیت نامنه تورکلره ظلم ووحشت اسناد ایدرلر وآنلردن بر فکر ملی اولمق اوزره تنفر ایلرلر .

اهل صلیب مسئلهٔ قدیمه‌سی زمانمزده اوروپاده اکثر اوقات سونمش برحالده بولندیغی حالده آمریقاده اوته‌دن بری معناً دوام ایله‌مش وایله‌مکده‌در . آمریقالیلر قالسه ، دنیا یوزنده هیچ بر حکومت اسلامیه براقمازلر . معلوم اولدیغی اوزره بو مسئلهٔ دینیه زمانمزده « دینی میسیونلر » نامی تحتنده « میسیونرلر » طرفندن موقع تطبیق واجرایه قونلمقده‌در ؛ فقط آمریقا میسیونرلرینك مالك اولدقلری رسمیت واهمیتی وخصوصیله صنعت ملیه‌یی قاتولیك میسیونرلری حائز دکلدر . آمریقا میسیونرلری بوتون آمریقان ملتنك مجاهد وممثللری‌درلر .

آمریقا میسیونرلری اوته‌دن بری ممالك عثمانیه‌یه سسسزجه وهمان کیمسه‌نك خبری اولمقسزین یرلشمشلر ، روم ایلی وخصوصیله آناطولیده صرف مساعی‌یه باشلامشلر وتورکلره قارشی بولغارلری ، ارمنیلری ، کوردلری وسوریه‌لیلری تحریك وتشویق ویا صیانت وحمایه ایتمشلردر . آمریقانلرك ارمنیلره اولان مظاهرتلری هرکسجه معلوم ایسه‌ده بولغارلر ایله سوریه خرستیانلرینه اولان درجهٔ نفوذلری اودرجه معلوم دکلدر . آمریقالیلر سوریه‌لیلردن ، تورکلرك علیهنده بولنمق اوزره ، آمریقاده عادتا بر قولونی تشکیلنه موفق اولمشلردرکه بونلرك هر برحالنه آمریقاده ایکن طرفمزدن وقوف تام حاصل اولمشدر .

شیمدی ایسه آمریقاحکومتی حریت نامنه حرب عمومی‌یه داخل اولمش بولونیورکه بوبزم ایچون اك بویوك بر تهلکه‌در . چونکه آمریقالیلرك نتیجهٔ آمالی بزی یریوزندن قالدیرمقدر . وبو دعوالرندن عاجز قالمادقجه قطعیاً واز کچمزلر . ایمدی بو حاله قارشی طرفمزدن انسانیت ، لطف ونزاکت ایله مقابله ایدلمك اصولی یعنی کوز قاپامنی موافق حال ومصلحت کورنلریمز واردر ؛ فقط قطعیاً امین اولملی‌یزکه آمریقالیلری بویله دینی تشبثلرندن هیچ برشی واز کچیرمز ومثلا بر یانغینه قارشی نصل مادهٔ مقابله اولنمق لازم کلیر ایسه ، بزم دخی اویولده حرب عمومی زمانندن بالاستفاده آمریقالیلرك ممالکمزه حق مداخله‌لرینی اساسندن قالدیرمه‌مز لازم کلیر . امین اولملی‌یزکه آمریقا خلقنی وافکار ملیه‌سنی بو حرب عمومی‌یه سوق ایدن اسبابدن بری ، تورکلر و مسلمانلر علیهنده حرب ایتمك وشرقده خرستیانلغی قورتارمقدر .

بر وقت روسیه دولتی دخی دینی واجنبی میسیونرلردن عاجز قاله‌رق ، آنلره قارشی بر قانون تأسیسنه مجبور اولمش وسیبریا ایله آسیا روسیه‌سنده اجنبی میسیونرلرینی بوصورتله منع ایله‌مشدر . فکریمزجه بزده دخی بویولده حرکت ایتمکدن باشقه چاره یوقدر . ذاتاً هیچ بردولت کندی اهالیسنی بر اجنبی دولتی طرفندن تأسیس ایدیلن معبدلرده کوندردیکی اجنبی راهبلری واسطه‌سیله عبادت ایتدیرمکه موافقت ایتمز . تدریسات دخی بویولده وقوعبوله‌ماز . بزده ایسه اجنبیلر کندی تبعه‌مزه راهبلریله اجرای آیین ایتدیره‌بیلدکدن باشقه آرزو ایتدکلری طرزده اولادوطنمزه علوم وافکار سیاسیه‌ده تدریس ایده‌بیلیرلر . حالبوکه بوکبی احواله چینده بیله تصادف ایدلمز .

پایتختمزده حکومات اجنبیه هرنصلسه انشا ایتمش اولدقلری معبدلرنده کندی تبعه‌سنه کندی راهبلریله اجرای آیین ایتدیره‌بیلیر ، فقط بومعبدلره تبعه‌مز کیره‌مز . آناطولی‌یه کلنجه : هیچ برحکومت

اجنبیه‌نك میسیونرلر کوندرمکه وبو قطعه‌ده مکتبلر آچمغه حقی بوقدر واوله‌ماز . روسلرك آسیاده یاپدقلری کبی بزم دخی آناطولی‌یی اجنبی نفوذ ومداخله‌سندن قطعیاً تجرید ایتمه‌مز زمانی کلمشدر وبوکا شیمدی موفق اوله‌ماز ایسه‌ك ایلری‌ده هیچ اوله‌مایز . »

طرابلس غربده مجاهدین اسلامیه‌نك مظفریاتی

زمان غزته‌سی (نیو روتردامیشه قورانت) غزته‌سندن عیناً نقل ایدییور :

« انور پاشا ، طرابلس غرب اهالیسی ، بالخاصه سنوسیلر آره‌سنده اولکی محاربه‌ده اکتساب ایتدیکی نفوذ وشهرتی شیمدی‌یه قادار محافظه ایتمه‌یه موفق اولمشدر . انور پاشا طرابلسدن آیریله‌لی بش سنه اولدیغی حالده اوراده‌کی نفوذندن ذره قادار غائب ایتمه‌مشدر . پاشای مشارالیهك اوامر وتعلیماتی ، بوتون طرابلس اهالیسی طرفندن بلا قید وشرط وبلا تردد درحال ایفا ایدیلمکده‌در . اهالئ اسلامیه‌نك طرابلس غربی آرتق کاملاً استرداد ایتمش اولدقلرندن بحث ایدیله‌بیلیر . طرابلس غربده ایتالیانلرك حاکمیتی ، آنجق ساحلده برقاچ نقطه‌یه منحصر قالمشدر . داخلده اهالی ایتالیانلری اصلا طانیماز .

ممالك عثمانیه ایله طرابلس غرب آره‌سنده بر طریق مواصله تأمینی نه صورتله قابل اولدیغی بر سر حکمنده قالمشدر . الیوم طرابلسده بیکارجه عسکردن مرکب ومکمل طوپلرله مجهز عثمانلی قطعاتی موجوددر . بو قطعاتك ناصل تشکیل ایدیلدیکی وطوپلرك ناصل نقل ایدیله‌بیلدیکی بیلینمه‌ین شیلردندر . صوك زمانلرده منفرد مفرزه‌لر حالنده بیله ساحلده طوتونمایه موفق اولان بو قطعاته متفق حکومتلر تحت البحرلری ارزاق وتجهیزات کثیره بیلمشلردر .

بوندن بر مدت اول طرابلسه مواصلت ایدن شهزاده عثمان فؤاد افندی حضرتلری اهالی طرفندن پك بیوك بر حرارتله استقبال ایدیلمشدر . الیوم یکرمی بش یاشلرنده اولان بو پرنس کوزل بر تربیه‌یه ومعلومات عسکریه‌یه مالکدر . مشارالیه حضرتلری تربیهٔ عسکریه‌سنی آلمانیاده کورمش وملازم صفتیله خاصه آلاینده ادارهٔ ملکیه‌ده بولونمشدر . مشارالیه عثمانلی اردوسنده یوزباشی رتبه‌سنی حائز اولوب الیوم طرابلس غربده اهالی وقطعاته قارشی ذات حضرت خلافتپناهی‌یی تمثیل ایتمکده‌در .

قطعات عثمانیه ، الیوم ایتالیانلر النده بولونان لیمانلری قره‌دن طوپه طوتدقلری کبی ، تحت البحرلر دخی ائتلاف سفائن حربیه‌سنك اوزون منزللی طوپلرله عثمانلی قطعاتنی طوپه طوتمالرینه دقت ایتمکده‌درلر . تحت البحرلردن مرکب بر فیلو دائما طرابلس غرب صولرنده طولاشمقده اولدیغندن برمدتدن بری طرابلس غرب صولرنده پك اوقادار بویوجك دشمن سفائن حربیه‌سی کورولمیور . دیکر جهتدن متفق تحت البحرلر ، سواحلی محاصره ایدن عثمانلی قطعاتنه ، دکزده مؤثر صورتده معاونت ایتدکلرندن محصورلر اکثریا اوروپادن قوای معاونه طلب ایتمه‌یه مجبور اولیورلر . تلسز تلغراف استاسیونلرندن غیری ، ایتالیانی طرابلسه ربط ایدن بالعموم وسائط مخابره ، برقاچ آیدن بری کاملاً تخریب ایدیلمشدر . ایتالیانلرك ، سواحلده اشغال ایتدکلری محللرده‌کی قطعاته ارزاق توزیعی ایچون کوندردکلری سفائن یا تحت البحرلر طرفندن امحا ایدیلیور ویاخود هرناصلسه ساحله التجایه موفق اولدقلری تقدیرده یرلیلر طرفندن دوچار هجوم اولیورلر . یرلیلر ، بو یله‌جه یاقالادقلری سفائنك مرتباتنی دوغریجه داخله سوق ایدییورلر .

ایتالیان غزته‌لری یرلیلرك بو نوع تعرضلرندن پك چوق بحث ایدییورلر . حتی غزته‌لر ، حزیرانك یکرمی التیسنده یرلیلر طرفندن وقوع بولان تعرضه ایتالیان ساحل طوپچیلری شدتله مقابله ایتدکلرندن بوتون مصراطه ساحلنك انتشار ایچنده قالدیغنی ودشمنك بیك مشکلات ایله طاغیلدیغنی یازدیلر .

عینی کون یرلیلر قره‌دن‌ده تعرض ایتدکلری صره‌ده تحت البحرلر ۹۰۰ طونلق برکمی‌یی ساحله سوره‌رك قره‌یه اوطورتمشلر وحموله‌سنی یرلیلره اغتنام ایتدیرمشلردر . یرلیلر ایسه ، حموله‌سنی راحت راحت تخلیه ایتدکدن صوکره کمی‌یی برهوا ایدرك مرتباتنی داخله سوق ایتمشلردر . صوك زمانلرده یرلیلر ، ایتالیانلر النده اسیر بولونان معتبرانك تخلیه‌سنه مقابل ، کندی اللرنده بولونان اسیرلردن برمقدارینی سربست براقمایه موافقت ایتمشلردر . وقتیله ایتالیانلر ، اثنای رجعتلرنده یرلی معتبراندن بعضیلرینی برلکده کتورمشلردی . شیمدی ایسه ، ایتالیانلرك ، بو اسیرلری ساحلده آرتق امین کورمه‌دکلرندن (سردینیه‌آ)یه سوق ایتمش اولمالری محتملدر . »

خط همایون

— الویهٔ ثلثه اهالیسنه خطاباً —

جد امجدمز جنتمکان یاوز سلطان سلیم وقانونی سلطان سلیمان حضراتنك عهد برین شوکتلرندن اعتباراً بی دریغ ضمیمهٔ ملك عثمانی قلنمش واوچ عصر مدتله زیرادارهٔ سلطنت عثمانیه‌ده بولنمش اولان قارص ، اردهان ، لیوانا ، باطوم قلعه‌لریله ملحقاتی کچن طقسان اوچ حرب منحوسی نتیجه‌سنده تضمینات حربیه‌یه مقابل اولمق اوزره اعدایه انتقال ایلمش ایدی . اول زماندنبری حامئ اسلام اولان مقام خلافت معظمه‌مزك انظار شفقت وابوتی مادر وطندن افتراق ایتمش اولان محال مذکوره اهالیسنك احوال حزن اشتمالنه انعطافدن خالی قالمامش اولمغله بورالرك تکرار ممالك محروسهٔ شاهانه‌مزه التحاقی امکان پذیر بویورمش اولان جناب واهب الملك حضرتلرینه عرض حمد وشکران بی پایان ایلرم .

متفقین حشمت قرینم آلمانیا ایمپراطوری و آوستریا و مجارستان ایمپراطور و قرالی و بلغارستان قرالی حضراتیله سلطنت سنیهٔ ملوکانه‌مز مرخصلری‌نك برست لیتووسق بلده‌سنده روسلرله عقد ایتدکلری مصالحه نامه‌یه توفیقاً آرای عمومیهٔ اهالی‌یه مراجعت اولنمش و بو اثناده مسلم و غیر مسلم سکنهٔ موجودهٔ محلیه طرفلرندن حق شاهانه‌مزده ابراز اولنان آثار صدق و محبت نزد ملوکانه‌مزده بادئ ممنونیت فوق‌العاده اولمشدر .

ممالکلرکزك مادر معزز وطنه اعادهٔ ارتباط و التحاقی خصوصنده واقع اولان استدعا و طلبکز بو کره تختگاه سلطنت سنیه‌مزه ارسال و ابعاث ایلدیککز هیأت مخصوصه جانبندن تکرار و تأیید قلنه‌رق عثمانیلیقله بینکزده جایگیر اولان روابط قدیمه و تاریخیه‌نك هیچ بر صورتله دوچار انحطاط و زوال اولمیه‌جغی اثبات قلنمش اولمقله بو بابده‌کی ممنونیت مخصوصهٔ شهریارانه‌مزك جمله‌کزه تبلیغنی و هیأت مذکوره اعضاسنك سلام همایونمزله تلطیفلرینی اراده و ممالکلرکزك ممالك شاهانه‌مزه الحاقی خصوصنده‌کی آرزوکزك قبولیله اجرای ممالك عثمانیه‌دن عد اولنمسی و امور اداره‌سنك آكا کوره تنظیمنی هیأت وکلامزه امر ایلدم .

شو حادثهٔ میمنه‌نك دولت و ملتمز حقنده بادئ خیر و سعادت اولمسنی درگاه باریدن تضرع و نیاز ایلدم. جناب حق جمله‌مزی موفق بالخیر بیورسون آمین . ٨ ذی‌القعده ١٣٣٦ ١٥ اغستوس ١٣٣٤

محمد وحیدالدین

شئون

فلسطین :

اوستریاده صیونیست مرکزلرینك سدی . — آمستردامده بولونان یهودیلرك مخابرات دائره‌سنه « ویانه »دن کلن بر تلغرافنامه‌یه نظراً : آوستریا حکومتی قاراقووده بولونان بوتون صیونیستلرك مرکزلرینی و اجتماع صالونلرینی قاپاتمش ، ویناده دخی برچوق سوسیالیست صیونیستلری بعض طلبه‌لرده داخل اولمق اوزره توقیف ایتمش و اشتراکیلره میال اولان صیونیست جمعیتلرینی ده فسخ ایلمشدر . غالیچیاده ایسه بوچولنین یهودیلره قارشی قتل عام یاپیلمشدر .

صیونیست قولونیلری و مسلمانلر اراضیسی . — لونده‌ده‌کی غریشام کلیه‌سنده دوقتور و . چ . ماسترمان بو موضوع حقنده اوزون بر نطق ایراد ایتمشدر . بعض فقره‌لرینی نقل ایلیورز : « بو قولونیلر اوتوز سنه اول روسیه یهودیلرندن هجرت ایدن طلبه‌لر واسطه‌سیله تأسیس اولونمشلردی . بو طلبه‌لر وسائط فنیه‌دن ، آلات جدیده‌دن محروم اولدقلری و لسان محلی‌یی و مملکتك احوالنی بیلمدکلری حالده عزم و ثبات ایله فلسطینده صیونیست تملرینی قورمشلردر . بوکون فلسطینده‌کی صیونیستلرك اراضئ مزروعه‌سی یکرمی بیك ایکاردر . (بر ایکار اوچ بچوق دونمدر .) اراضی باغلر ، پورتقال ، بادم و زیتون آغاجلریله مستور و مبذول اورمانلرله مزیندر . بو مزروعاتك قیمتی بر میلیون انکلیز لیراسندن فضله‌در . بو ایشلرله مشغول اولانلر شو نقطه‌یی نظر دقته آلملیدرلرکه : اوراده‌کی مسلمان چیفتجیلرك حقوقی محفوظ و مصون قالمق لازمدر . زیرا بونلر باشقه اراضی بوله‌مازلر . حالبوکه اونلرك دده‌لری ، بنی اسرائیلك اورایه هجرت ایتملرندن نیجه عصر اول اوراده بولونیورلردی . بناءً علیه ساکن اولدقلری کویلره و مالك اولدقلری مزروعات و اراضی‌یه تعرض ایدیلمه‌ملیدر . بوکونکی بطنلرك اولاد و احفادینه میراث قاله‌جق اولان اراضی‌یی صاتدیرمامالی‌یز . بونلرك استثمار و زرع ایتمه‌یه‌جکلری واسع و متروك اراضی واردر . ایشته بو قبیل اراضی‌یه صیونیستلرك فعالیتی داخل اولمسی مسلمانلرك منافعنه خادمدر . زیرا بو اراضینك انکشافی حالنده کندیلری دائما یومیه ایله ایش بوله‌بیلرلر . بویله‌لکله بوکونکی فقروضرورتلری تخفیف ایدیلمش اولور . فقط بز بویله یاپمایوب اونلری املاکلرندن تجرید و محروم ایده‌جك اولورسه‌ق دائما بزه قارشی مغبر ، غیر ممنون ، کوله‌لر کبی سفیل بر ملت حالنده قاله‌جقلردر . الیوم شرقده اراضی مسئله‌سنده اسکی زمانلرده اولدیغی کبی عینی حسیات حکمفرمادر . بونك ایچوندرکه عثمانیلر مسلمانلرك حقوق مشروعه‌لرندن و املاکلرندن محرومیت قورقوسیله و انکلتره‌نك اماکن مقدسه حقنده بسله‌دیکی آمال و نیات فتوحاتجویانه طولاییسیله حرکاتمزی منع خصوصنده فعالیتلرینی تزیید و تشدید ایتدیلر . »

بلوجستان

انکلیزلره قارشی قیاملر ، اعصیانلر . — هندستان نظارتنك تبلیغ رسمیسیدر : « بلوجستانده‌کی ماریس قبائلنك تعقیب ایتدیکی مسلك چوقدن بری پك فنا ایدی . صوك زمانلرده ایسه ایشی مسلح عصیان و تعدیاته قدر واردیردیلر . بعض دفعه‌لرده خطران قبائلی ایله توحید مساعی ایدوك تلغراف تللرینی قطع ایدر ؛ ترنلری آتشلر ؛ بولوندقلری یرلرك اطرافنده‌کی حکومت مرکزلرینی و ده‌پولرینی یاغما و تخریب ایدرلردی . بوندن باشقا اخیراً غومباز و مونرو قلعه‌سنه قارشی برچوق قره‌قوللرمزی باصه‌رق تعرض ایتمشلر و مهم تلفات ویردکدن صوکره دفع اولمشلردر .

شیمدیکی حالده اونلرك مسلکی پك قورقونج و عداوت آلود اولدیغندن اونلره قارشی جدی تدابیر اتخاذ ایتمکده‌یز . طیاره‌لرمز صوك زمانلرده بو قبیله‌لرك اجتماعگاهلرینی ، منزللرینی بومباردمان ایتمشلردر . »

فاس :

فرانسزلرك بوزغونلغى. — تازه حواليسندن اك صوك كلن حوادثه كوره ٢٢ حزيرانده ابومحرس طاغلرنده فرانسزلرله فاس مجاهدلرى آره‌سنده پك قانلى محاربات وقوع بولمشدر. فرانسز عسكرلرى ايكى قولدن حركت ايتمشلردى. شرقدن كلن قوت تازه‌يى براس الحركه اتخاذ ايلمش؛ غربدن كلن قول ده فاسدن حركت ايتمشدى. مجاهدين اسلامك قوماندانى غربدن كلن قوته قارشى يوكله‌رك اونى فنا برحالده بوزمشدر. فرانسز منابعندن كلن حوادثه نظراً بومحاربه پك قانلى اولمش ايسه‌ده فرانسه بتون مقصدلرينى استحصال ايلمش! بونك معناسى مكمل داياق يمش، فقط نهايتده برنقطه‌الده ايتمش. اوراده جريان ايدن محاربات تعجيز و ازعاج برمقصديله غيرمنتظم برشكلده اولديغندن برنقطه‌نك، ياخود بركويك ضياعى موضوع بحث اولماز. بناءً عليه فرانسه‌نك وضعيتى اوحواليده پك الملك صايلير.

اسپانيوللره قارشى مجاهدين اسلامك وضعيتى. — حزيران اوتوزنده ملوزا جوارنده رسولى‌نك قوماندهسنده‌كى مجاهدين اسلامك بولندقلرى نقطه‌يه براسپانيول مفرزه‌سى تقرب ايدر ايتمز مجاهدينك آتشلرينه معروض قالير وايكى كشى تلفات ويردكدن صكره كلديكى يره فرار ايلر. بووقوعات اسپانيا عسكرلرينه قارشى مصادماتك باشلامسنه سبب اولمشدر.

اوچ تموز كيجه‌سى دارسله‌ده بولنان اسپانيا نقطهٔ عسكريه‌سنه مجاهديندن برقاچ سلاحشور تعرض ايدوب مذكور قره‌قولى ضبط ايله برچوق اسپانيالى عسكرلرى قتل وجرح ايتدكدن باشقه خيلى غنائم ده برلكده كتيرمشلر. برچوق سلاح، جبخانه، ارزاق وقاطيرلر آلمشلردر. بونلرى تعقيب ايتمك اوزره براسپانيول سوارى مفرزه‌سى سوق اولنمش ايسه‌ده قانلى برمحاربه باشلامش و ايكى طرفدن خيلى تلفات ويرلمش. عربلر غالب كلنجه اسپانياليلر طوپله اطرافده بولنان عربان كويلرينى دوكمشلر. بوعقلسزجه حركت يوزندن برقاچ معصومله ايكى قادين قتل اولنمشدر.

بوچيركين حركت بتون قبائل آره‌سنده مدهش بر غليانه سبب اولمش وبالخصوص آل ابى الحازن قبيله‌سى كندى قان انتقاملرينى آلمق اوزره عنجيره‌قائدى (شيخى وقوماندانى) رياستى آلتنده بيوك برقوتله اورايه شتابان اولمشلر. بونك اوزرينه اسپانيا حاكمى وقوماندان عسكريسى بوحواليده اسكيدنبرو كچيردكلرى آجى كونلرى تكرار ايلمه‌يى وفرانسزلرك باشنه كلن بلالره معروض قالمه‌يى موافق كورمه‌مشلر، رسولى‌يه بالمراجعه آنى ايكى طرف آره‌سنده حكم اوله‌رق تعيين ايتمشلردر. ميرمشارالهك ويره‌جكى حكم ايكى طرف نزدنده مقبول اوله‌جقدر. اسپانيا حكومتى هردرلو ترضيه ويرمكه حاضردر.

بوحوادثى نقل ايدن انكليز غزته‌لرى شيمدى‌يه‌قدر مجاهدين اسلاميه‌نك اسپانيا طريقيله اجراى نفوذ ايدن دول اجنبيه حسابنه چالشمقده اولدقلرينى اشاعه وادعا ايديورلردى. فقط اميزكه شوحادثه بتون بو بهتانلرى تكذيب ايتمش؛ اوقهرمانلرك آنجق كندى مملكتلرينى قورتارمق وكلمة اللهى اعلا ايلمك حسيله متحسس اولدقلرينى واضحاً كوسترمشدر.

آفريقا

اسلام مجاهدلرينك ظفرنامه‌لرى — حرب مطبوعات قرارگاهندن: جهاد مقدس اعلانى آفريقا مسلمانلرى آره‌سنده انتشاره باشلاينجه فرانسز انكليز وايتاليانلره قارشى هر طرفدن حركاته ابتدار اولنمش و « كوسه‌ن » نامنده‌كى رئيس طوپلاديغى مجاهدين ايله كچن سنه « سودان » ه حركت ايتمشدى. اجرا ايتديكى حركاته دائر كنديسندن بودفعه آلنان راپورده بيانات آتيه‌ده بولنيور:

اسلام قارداشلرمزك وقوع بولان دعوتى اوزرينه كچن سنه (غات) قضاسندن (آير) استقامتنه حركت اولندى. دشمندن كوردكلرى مضايقه‌دن پك صيقيلان قارداشلرمز بزى پك بيوك برسرور ايله قارشيلاديلر. (آير) قطعه‌سنك مركزى اولان (آحنادس) ه توجه اولندى وفرانسزلرله حربه باشلاندى. فرانسزلرك ديكر مركزندن كلن قوتلرى محو ايدلدى. قافله‌لرى ضبط اولندى. (آغادى) طرفنده‌كى محاربات درت آى دوام ايتدى. نهايتده دشمن تخليه ايدوب چيقدى. بومحاربه‌ده دشمندن اوچيوز نفر و بش ضابط قتل اولندى وشهر دشمندن تميزلندى. بو حادثه (زبيدى)، (حاتم)، (بورنو)، (واداى) حواليسنده پك بيوك تأثير اجرا ايتدى. بونك اوزرينه دشمن ١٩٠٠ كشيلك بر قوتى اوزرمزه سوق ايتدى. بركون صباحدن آقشامه قدر حرب ايتدك. دشمن قوتنك اوچده برينى ضايع ايتدى وبزدن يكرمى شهيد اون بش مجروح اولدى. جبخانه‌مز آز اولديغندن چكلدك. برآى صكره ٩٠٠ نفر ٢٠ فرانسز ضابطندن عبارت بر دشمنله (آير) ده‌يلن محلده حربه طوتوشدق. مغلوب دشمن ٥٠٠ نفرله ٥ ضابط ضايع ايتدى. برچوق اسلحه و جبخانه وحيوانات اغتنام ايتدك. اوچنجى دفعه مير آلاى (كانجر) قومانداسنده ١٠٠٠ نفر و ٣٠ ضابطدن عبارت بر فرانسز قوتنه تصادف ايتدك. محاربه صباحدن آقشام قارا كاق باصدقدن صوكره‌يه قدر دوام ايتدى. دشمن رجعته باشلادى. توز وطوپراغك زياده‌لكندن كوندوز اورتالق عادتا قرارردى. برچوق انداختدن صكره طوپمز بوزولدى. چكيلمكده اولان دشمن شدتله تعقيب اولوندى. ٦٠٠ نفر ١٥ ضابط ضايع ايتدى و مير آلاى (كانجر) ده قتل ايدلدى. مجاهديندن ١٥ شهيد و ٢٠ مجروح اولدى. بونك اوزرينه دشمن (آير) مركزينه چكيلدى واوراده قاپاندى. بزده كير-

وب چیقمنی منع ایتدك و نصف مجاهدینی محاصره‌ده دوام ایتمك اوزره بر رئیس قوماندا‌سنده (آیر) قطعه‌سنده براقدق . مجاهدینك دیکر نصفیله‌سودانك داخلنه یورودك . بز یولده ایکن (آیر) مر - کزندن دشمن خروج ایتمش ؛ ترك ایتدیکمز مجاهدین اجرا ایتدکاری مجاهده نتیجه‌سنده ٦٠٠ کیشیدن عبارت اولان دشمن قوتی کاملاً قتل ، تکمیل اسلحه‌سی ، جبخانه‌لری اغتنام ایدلمشدر .

بز یورویشمزده دوامله (زبندر) ه تابع (کلکی) قریه‌سنه کلدك . درت ضابطله ٣٠٠ نفردن عبارت بر فرانسز قوتنه تصادف ایتدك . اوزرمزه تعرض ایتدیلر . بر قاچ ساعت دوام ایدن حربی متعاقب یالکز بر ضابط مجروح اوله‌رق المزه دوشدی . دیکرلری کاملاً مقتول اولدی . بوراده اغتنام اولنان بر چوق اسلحه و جبخانه‌دن ماعدا ٥٠٠ قدر حیوان المزه کچدی . فرانسزلرك بوراده‌کی قیشلا ومبانیسنی یاقدق ویورویشمزه دوام ایتدك . (حاجی دوه) قریه‌سنه کلدك . بوراده‌کی فرانسزلر بزی کورور کورمز حیوانلرینه بندیلر وقیشله‌لرینی ترکله قاچدیلر . تکمیل اشیا وحیوانلرینی براقدیلر . ٢٠٠ دوه و ١٠٠٠ قدر صغیر ، قیون المزه کچدی . طوپلانان غنائمی ٥٠٠ دوه‌یه یوکلتدك . مجاهدینك نصفیله کری‌یه سوق ایتدك . دیکر نصفیله (زندور) ه توجه ایتدك . زندورك بر قاچ ساعت مسافه‌سنده (قورقوم) قصبه‌سنده ٧٠٠ نفرو ١٠ ضابطدن عبارت دشمنه تصادف ایتدك . بونلریك آززمان ایچنده منهزماً چکیلمکه باشلادیلر . وتکمیل اشیا وحیوانلرینی ترکه مجبور اولدیلر . (زندور) ه وارمازدن اول (آیر) ده ترك ایتدیکمز مجاهدین قوماندانندن پوسته کلدی . سرعتله عودتمز لزومی بیلدیرلدی و (آیر) ه عودت ایتدك .

موستار مفتیسی علی فهمی افندی

یدتقدیرك امت اسلامیه‌یه حواله ایتدیکی یکی بر ضربه ایله دها قلبمز دلخون اولدی . کچن صالی کونی موستار مفتیسی علی فهمی افندی‌ده احبا وخویشانی طرفندن خاك مغفرته تودیع ایدلدی . رحمة‌الله علیه .

علی فهمی افندی مرحوم بو دیارك غریب بر قدرناشناسلقله قیمتنی اوکره‌نه‌مدیکی نادرالوجود بر ذات ایدی . علوم شرعیه‌ده‌کی وقوفی کندیسنی مملکتده مقام افتایه بحق اصعاد ایتدیکی کبی ادبیات عربیه‌ده ، تاریخ وسیرده ، انسابده ممالك عثمانیه‌ده و حتی دیه‌بیلیرز که دیار اسلامیه‌ده بی‌نظیر ایدی . احوال صحابه وتابعیندن ، وقایع جاهلیه ایله صدر اسلامه عائد احوالدن بحث ایدرکن صانکه او عصرلرده یاشامش ، وقایعی کوزیله کورمش ، وقایع قهرمانلریله کوروشمش ظن ایتدیره‌جك بر وقوف ایله بحث ایدر ؛ بونلره متعلق او چتین اشعاری شایان حیرت بر سهولتله اوقور ، شرح ایدر ، ایچنده‌کی تلمیحاتك علاقه‌دار اولدیغی وقایع و اقوالی سرد ایدر ، شعرك مناسبتدار اولدیغی اشخاصك قبائل و نسبلرینی هپ ازبر سویلردی .

ایشك اك غریبی بو دیاره پك یبانجی قالمش اولان بو معلوماتی موستارده کندی سعی وهمت ذاتیه‌سیله و کتاب مطالعه‌سیله ایدینمشدی . لسان عربی‌یی‌ده تحصیل قوتیله عرب علماسنه بکندیره‌جك درجه‌ده فصیح ، سریع وسلیس اوله‌رق قونوشوردی .

علی فهمی افندی علم آدمی اولدیغی قدر وطن و مملکت آدمی ایدی . بوسنه مسلمانلری آوستریا - مجارستان حکومتندن وقتیله بعض مطالبات سیاسیه وملیه‌ده بولونمشلردی . بو مطالبی مدافعه‌یه جماعتجه مأمور ایدیلن هیئتك ریاستنده اوله‌رق ویانه‌یه ، پشته‌یه کیتمش ؛ اوراجه دینداشلرینك مسئولنی اسعاف ایتدیره‌مینجه دربار شوکتقرارك لطف ومعاونتنی نیاز ایچون استانبوله کلمشدی . علی فهمی افندینك وطن پرورلکی آوستریا حکومتنك هیچ خوشنه کیتمه‌دیکی ایچون بوسنه‌یه عودتنه مساعده ایدلمه‌مش ، اوده ترك دیار ایده‌رك دارالخلافه‌ده توطنه قرار ویرمشدی .

بودیارك ، بودرجه فضیلتلی وحمیتلی بر مهاجره قارشی کوستره‌بیلدیکی مهماننوازلق بیك بشیوز غروشلق بر مجلس معارف اعضالغی اولدی . اعلان مشروطیتدن صوکره مجلسك شکل آخره کیرمه‌سی اوزرینه جزئی بر معاشله دارالفنونه معلم اولدی . فقط ایواه که اوراده‌ده قدر وقیمتی تقدیر ایدیله‌مدی . آز مدت صوکره استعفاسنی ویروب کوشه کزین استراحت اولدی . اوندن صوکره‌ده سمتنه کیمسه اوغرامادی .

کندیسنه تلمیذ ومخاطب اوله‌بیله‌جك کیمسه‌لری بیله یتشدیرمکده اوقدر بخل وامساك ایدن بو اقلیمده بویله بر نادره‌ روزکاری طانیانلرك بیله آز اولماسی علم وعرفانه قیمت بیچمکده‌کی قابلیتمزك نقصاننه اك بیوك دلیلدر . علم وعرفانه وقف وجود ایدن او ذات کامل شیمدی رحمت رحمانه قاووشدی . بزه‌ده حضور علم وعرفانده سربزیر حجالت اولمقدن باشقه بر شی قالمایور .

مرحوم صحابهٔ کرامك اشعارینی بر دیوان حالنه افراغ ایدوب عربجه شرح ایدیوردی . « حسن‌الصحابه فی اشعارالصحابه » نامنی ویردیکی بو اثرك برنجی جلدینی طبعه موفق اولدیسه‌ده مابعدینی باصدیرامادی . بیلمه‌یز هانکی صاحب همت اونك باشلادیغی بو اثر معظمی اکمال ایده‌بیله‌جك ؟ . .

هلال مطبعه‌سی
اشرف ادیب

اخطارات

آدرس تبدیلنده آیریجه بش غروش کوندرلیدر .

مکتوبلرك امضالری واضح واوقوناقلی اولمسی وآبونه صره نومروسی محتوی بولنمسی لازمدر .

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرینك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغنك اوضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور .

سبیل الرشاد

آبونه شرائطی

داخلی ، خارجی هر یر ایچون سنه‌لکی (٢٥٠) ، آلتی آیلغی (١٣٠) غروشدر .

[نسخه‌سی ٥ غروش ، سنه‌لکی ٥٢ نسخه‌در .]

اداره‌خانه

باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پیشیندر

مسلکه موافق آثار مع الممنونیه قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولنماز .

دینی ، فلسفی ، علمی ، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر: محمد عاکف

صاحب ومدیر مسئول: اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد : ٣٦٧ | ٢٢ ذی القعده ١٣٣٦ | پنجشنبه | ٢٩ آغستوس ١٣٣٤ | جلد ١٥

برلین خاطره‌لری

— ٩ —

فقط بو ، عرضنی دلاله ویرمش ، آلچاقلر
محیطی لونه هنوز بولمانیجه آماده ؛

« دیانتك ادبی شکلی سوکمیور ساده ..
« بر اویله فلسفه لازمکه : سوصدوروب خلقی ،
« برر برر قیریویرسین قیود اخلاقی .
« مقدساتی ملت براقیور حالا ؛
« فضایی کهنه بر « الله » در ایتمش استیلا !
« او ایندیریلمه‌لیدر عرش کبریاسندن ،
« که بزده قورتوله‌لم شونلرك ریاسندن !
« نه ایسته‌سه‌ك یاپه‌مازسین : الك قولك باغلی .
« تعصبك رولی حالا نه مدهش آکلامالی !
« محله خاقی اومدن ، کلیر ، یابانجی قوغار ..
« اوت ، حیات خصوصیه‌مك‌ده کهیاسی وار !
« قاریم ده‌قولنه چیقارمش کانلرك یاننه ...
« بکی ، نه‌در طوقونان بونده قومشونك قاننه ؟
« او بنه کوکسی ویررکن طبیعتك کرمی ،
« عجب نه فکر ایله ویرمشدی کیزله‌سین دیه‌می ؟
« « قادین سویلك ایچوندر » بو فلسفی دستور
« تعمم ایتدیکی کون قالماز اورته‌لقده فتور .
« یکانه عاملی ، زیرا ، بو کونکی مسکنتك
« شودرکه : سوسیه‌ته یوق بر یرنده مملکتنك .
« او اولمادقجه‌ده انسان بو انقلابه کولر !
« چوغالدی ، فرض ایدیکز ، هرطرفده سوسیه‌ته‌لر ..
« حیات عشقه هنوز مبتدی کیرن ارکك ،
« موفقیت امیدیله چوق شی اوکره‌نه‌جك :
« قومیلفو اۤیلمه‌یی برکره اوکجه‌دن قوره‌جق ؛
« ذکاسی اینجه‌له‌جك ، عزمی آرته‌جق طوره‌جق .
« کینمك اوکره‌نه‌جك بر زمان اولوب ، بلکه ..
« کینمك ایشمی دییەبن ! اونده سوقره‌لر وارکه !..
« بو اینجه‌لکلری ادراکه یوکسه‌لنجه شباب ،
« ظهوره باشلایه‌جق اورته‌یرده استرقاب :
« اون اون بش ارککی بردن اسیرایدن قادینی
« ده‌زارمه ایتمه‌یه هرکس اولانجه صنعتنی ،
« اولانجه نقدینی عرض ایتمك احتیاجیله
« آمان ! دییوب قوشه‌جق ، مالده یوقسه ، تحصیله .
« نه‌در اوژوتی غریك یا بانقه‌لر طولوسی ؟
« طبیعتیله اولور : چونکه ایشله‌یور باروسی :
« قادین سفاهته اوردقجه ارککك سعیی
« چوغالمیورمی ؟.. بو دستور اقتصادی‌ینی
« قبول ایده‌یدك اکر بزده بویله قالمازدق .

« بوتون بو شيلرى قاچ كره سويلدك ، يازدق !
« فقط كيم آكلايه‌جق ؟ بورنه ، كورديكك قفالر
« كنديش دوشونمه‌نك امكانى يوق ، همان پاطلار !
« برنجى سوزلرى : « الله »، ايكنجى ايشلرى : « دين » ،
« اوچنجى جمله‌ده وحدانه ، حقه ، شرعه يمين !
« دويرمدقجه بو اوهامى فكرمز ياشاماز ؛
« نه يابسه ، چونكه ، مخاطبلريله آكلاشه‌ماز .
« شوواركه يقمق ايچون ريسكه ايتمه‌نك يولى يوق :
« حكومتك ليبرال طورى دائما نه‌كيووق .
« محيطى أنتولران كورمسيله ، موقعنى
« خلاص ايچون طوته‌جقدر اوومرتمان دينى .
« يا حبسه قالقه‌جق آرتيق ، يا سورمك ايسته‌يه‌جك ..
« اوحالده ديپلوماتيك بر طريق آلوب يوروسه‌ك ..
« روبر قوازده‌كى داهئ صنعتك قلبى
« اورور بوضربه‌يى ايسترسه .. چونكه حدينه‌مى
« حكومتك اوكا قالقوب‌ده اعتراض ايتمك ؟
« حريفده باندير الر جيفته ، تك‌ده اولسه ديرك !
« يا نازلانيرسه ؟ أوت ، نازلانيرسه يالواريرز ..
« نيازه بك يوزى يوقدر ، همان قاناز ، يالكز ،
« دهالرك چوغى « اقسانتريق » دينير ياهانى ،
« بو پرسوناژده‌ده وار برجنون قيليقلى مانى !
« نه‌درمى ؟ عرض ايده‌يم .. كوله‌بيلك فقط : ناموس !
« صاقين بو جيفته مجادن چيقان صداى عبوس ،
« — كه‌بوش بينلرى بولدقچه اوتديرر چين‌چين ! —
« سوبلى شاعرى كوستره‌سين تيتيز ، خير چين .
« اونك صاريلديغى آهنك افغطه‌در ، يوقسه
« صيغارمى فطرت آزادى قيد ناموسه ؟
« فرانسه خلقنى تصويرى واريا بيسمارقك ؛
« بونك‌ده حالى او تعريفه بكزه‌مزمى باقك :
« « كورولمه‌مش بوحريفلر قدر غريب عنصر ..
« ليبرته نامنه سرد ايت اوزونجه برديسقور ؛
« صوكنده هيپمز دوك ، كيمسه اعتراض ايده‌مز .
« ليبرته آكلادق اما بو يابديغك نه ؟ ديمز ! »
« بزم اديبه‌ده بر كورله‌دك دمينكى سسى ،
« كشاده‌در سزه آرتيق حريم عائله‌سى !.. »

ديوب‌ده زانقوجه باش اورديلر . اومجنون‌ده
مقدساتنه خلقك ، عباده ، معبوده
صاووردى پنجره‌دن خاوروز اوغراتيرجه‌سنه ،
كلوب كلوب طيقانان لوثى پيس قريحه‌سنه !
بوشاندى يرلره كفرك بر اويله مردارى :
كه باغلايوب ابديت ايبله اعصارى
سوپوركه يابسه‌لر امكانى يوق تميزله‌يه‌مز !
بوتون جهانى دولاش : غربى ، شرقى ، هر يرى گز ..
كورورميسين باقه‌لم بويله برقودوز الحاد ،
كه فرشى چيكنه‌يه‌رك عرشه خيرلاسين ؟ هيهات !
جنايتك بوشناعت قدر ملوثى
ايشيتمك ايسته‌مز انسان ، دكل‌كه كورمسنى .
سزك چوجوقلريكز دينى بلميور ايلكين ؛
اساس تربيه‌كز محوى عادتا شركك .
بزم چوجوقلر ايچون ، شمدى ، علم حال اولدى ،
كوموب‌ده حفرهٔ ماضى‌يه حى معبودى ،
نه وار نه يوقسه مقدس ، اونكله بيتدى ديمك !
شبابه حق ويريرم .. چونكه اوچ بينسز اينك
يازوب طاغيتدى اوملعون برات عصيانى ؛
صيلكه‌يوركندن قوپاردى ايمانى !
اوقوندى صوكره‌ده « صنعت مقيد اولمايه‌جق »
ديوب حيادن ، ادبدن بوتون بوتون « مطلق »
پاچاوره‌لركه نكاه اوربرر تماسندن !

[ده‌قولته — كوكسى باغرى آچيق . سوسيه‌ته — قادين اركك قاريشيق مجلس . قوميلفو — ان‌الزمان . سوقره — سر ، اغنه‌لك . ده‌زارمه — سلاحى الندن آلنمش . بورنه — محدود ، طار . ريسكه — تهلكه‌يه آتيلمق . ليبرال — مذهبى كنيش . نه‌كيووق — مشكوك ، ايكى يوزلو . أنتولران — متعصب . اوورتمان — آچيقدن آچيغه . ديپلوماتيك — قورنازجه‌سنه . روبرقواژ — آصيلزاده‌لرك برمؤسسهٔ دينيه‌لرى . اقسانتريق — تخته‌سى اكسيك . پرسوناژ — اشخاص مهمه‌دن . مانى — ابتلا . ليبرته — حريت — ديسقور — نطق .]

محمد عاكف

تجاوزك بودرجه‌سى‌ده اولورمش !

كچن پنجشنبه كونى انتشار ايدن « وقت » غزته‌سنده « دوقتور عبدالله جودت » امضاسى‌و « حقيقت هرشيدن اوستون » سرنامه‌سى ايله غزته صاحبنه اتحاف ايديلمش برمقاله‌ده :

« بز نه‌زمان كندى كنديمزك آيينه‌سى اولاجغز ، نه زمان اولديغمزكبى كورونه‌جكز وكوروندیكمزكبى اولاجغز؟ بوكون توفيق فكرت بك مرحومك اوچنجى سنهٔ وفاتى مناسبتيله (آشيان) ه كيتدك . يولده‌ياغده محررلردن برى بولوندى : يوقوشى بالطبع يايان چيقيوردق . هواصيجاقدى . تزليوردق . يول آرقاداشم « بوجنايت [۱] برده تام طاغك تپه‌سنده ! » ديدى . بونى ايشيدر ايشيتمز طوڭا قالدم .

« عزيزم روضهٔ نبى‌يى زيارته كيدن برحاجى بوجنايت [۱] برده نه‌قادار

---

[۱] بولفظك هرايكى يرده‌ده‌تصحيف وتحريفه اوغرامامى سهو مرتب اثرى اولمايوب كلمه‌نك قائل‌وناشرنجه‌ده استبشاع ايدلديكنى وتزييف‌وتحقيرى كوكسلرنى كره كره يابامامقله برابر ينه برمقتضاى جبلت واز كچه‌مدكلرينى كوستريرر .

صیجاق برواديده يازيلمش ديسه حجاج بونا نه‌دير ؟ دينك محال مقدسه‌سی اولديغی كبی نضيلتك، علمك، ادبك ده مقدس برلری، اونلرك ده حاجی، منصب‌لری واردر . صاقين برداها بويله دوشونه‌مك وسويله‌مه‌يك » ديدم .»

سوزلری ده وار ايدی . بز بو سطرلری اوقورکن جرأتك، كستاخلغك، دين اسلامه تجاوزك بو درجه‌سنه قارشی طوكه قالدق . بو مستهجن سوادی مطالعه ايدنلر میاننده قلبنده ذرهٔ ايمانی اولانلرك ده بزم كرفتار اولديغمز بهت وحيرته دوچار اولمش اولدقلرينه شبهه‌مز يوقدر . حضرت رسوله (صلی الله عليه وسلم) اولان بو تعدی‌يی كورنجه درحال خاطرمزه (بدأ الاسلام غريبا وسيعود كما بدأ = دين اسلام غريب يعنی منشأی اولان دیارده يابانجی اولارق باشلادی . نهايتده ينه باشلاديغی كبی اولاجقدر) كلام عالئ نبويه‌سی كلدی . اوت، بو دين آرتق غريب اولدی . هم ده غربتك بر درجه‌يه واردی كه نبئ اسلام كندی يوردنده، حكمران اولديغی يرده عبدالله جودت كبيلرينك سبئ تحقيرينه علناً اوغرايوردده شق شفه ايدن بولونميور . غربتك درجه‌سنی دوشونكز كه خلافت اسلاميه وسلطنت عثمانيه‌نك مقرنده نبئ اسلام (عليه الصلاة والسلام) يومی بر غزته واسطه‌سيله علی ملاء الناس معروض دشنام اوليورده مطبوعات سائره بونی اونوته يافيشير بر سكوت ايله قارشيلايور . مدحت پاشايه اسناد ارتكاب ايدنلره قارشی بنای مشروطيتك آتنه صانكه بومبا قونمش كبی هر طرفدن قوپاريلان و يا قوپارتيلان پروتستو يايغره‌لرينه بو غزته‌لر منعكس اوليور، بلك و يدانعالی حقنده‌كی انتقادات تاريخيه هنوز يابلمامش بر كيمسه حقنده‌كی اداه بر اتهام ايله قائلنك قوهٔ معنويه‌سنی قيروب سوزنی همان آغزينه طيقه‌يق مسلكنی التزام ايديورده بوتون اهل اسلامك تاجان اوينه، اك مقدس طانيدقلری مفخر موجودات افندمز حضرتلرينه حواله ايديلان نيشتر تزييف وتحقيره قارشی لاقيدوبی فتور بر وضع مجرمانه ايله لال وابكم طوريورلر .

كنديلرينی تنوير افكار وارشاد ناس ايله مكلف كورن، امر بالمعروف ونهی عن المنكر ايله سوزده موظف اولان اركان مطبوعاتدن هيچ برينك قلبنده نور هدايت، دين اسلامه رعايت، پيغمبر آخر زمانه (صلی الله عليه وسلم) محبت حسی هيچ بوق فرض ايدملم، زيرا فرضك ساحه‌سی آچيقدر و هر برينك فرداً فرداً مؤمن اولماديغنه اطلاعمزده يوقدر . بوكبی نشرياتك ديار اسلامده واسلام كوه‌سنده ظاهر اولان مطبوعات ستونلريله كورولمه‌سندن حاصل اولمش واولاجق مضرات سياسيه‌يی اولسون عجبا ادراك ايتميورلرمی ؟ ايديورلرسه بوقبيلدن نشريات دشمنانه‌يی كوروبده ـ وطن پرورلك سائقه‌سيله اولسون ـ وجدان وقلملری عصيان ايتمه‌مك، رتبهٔ ادبی درجهٔ ايماننی كچه‌مين بويله بر صاحب قلمه حدينی بيلديرمه‌مك ـ جرمه اشتراك دكلسه ـ ذل ومسكنتك صوك دركه‌سيدر .

دوشونه‌لی كه مركز ومقر اسلام اولمق لازم كلن دار الخلافه‌سنده يوزندن حياطرناقله بولونمش بويله بر مخلوقك تحقيرينه اوغرايان ذات مقدس عالم انسانيت اوزرنده حق نعمت ادعاسنده بولونابيله‌جك كيمسه‌لرك هيچ بريه بوق كه برنجيسيدر . حقوق بشريتی اونك قدر توضيح ايتمش هيچ بر كيمسه يوقدر . بويله بر ذات مقدسك هيچ اولمازسه «تاريخی» نامی ويريله‌بيله‌جك حقوقدن تمامی ايندكدن صوكره مطبوعات آرتق حق، حقيقتی برداها آغزه آلمايه حيا ايتمه‌ليدر . چونكه (الساكت عن حق شيطان اخرس = حق سويله‌مكدن ساكت قالان كيمسه ديلسز بر شيطاندر) كلام عاليسيله حقك قدرينی اعلا ايدن ينه او ذات عاليشاندر .

غزته محررلری بو ايكرنج سوزلری احتمال كه تأويل ايده‌رك كنديلرينی معذور كوررلر . فقط بوكاده يول يوق . چونكه صاحب مقاله كفربازلرك سركرده‌لرندن كچينديكنی بوتون نشرياتيله اثبات، ايتمش باخصوص «اجتهاد» نده انبيای كرامه قارشی دفعات ايله پاراق آچمش بر كيمسه اولديغی كبی بو ناسزا هذيانلرينی بو مقاله‌يه درج ايتمكه بهانه آرامش اولديغنه‌ده مقاله‌نك كنديسی شاهددر .

محرر يك آچيق بر املی حلول و انتفاع ايله داخليه ناظرينه خلوصكار قلمه سوزه باشلايوب سلمانه نظيف بكی مؤاخذه ايديور . بو مؤاخذه‌سنده‌ده واعظلنی طاقينه‌رق عالمه اخلاق درسی ويريور . آندن صوكره خوان يغمايه يتيشه‌مه‌مش، شكار ثروت وساماني الدن قاچيرمش بر بيوايهٔ محروم طور حسودانه‌سيله، يكی تجاره، مبعوثلره، دونكی ناظرلره، باخصوص پاره قازانمش اهل قلمه هجوم ايديور . اورادن‌ده «آشيان» ی زيارت ايدنلر میاننده احتمال كه اسمی غزته‌لرده ذكر ايديلمه‌مك كبی بر ذهولی تعمير ايچون توفيق فكرتدن واورايه كتديكندن بحث ايديور، امر الله افندی‌يه سوكيور، غيرت مسلكيه سائقه‌سيله ينه ادبايه دونوب «پاره قازانمقدن واز كچك» نصيحتنده بولونيور . مقاله‌نك موضوعی ايشته بو . بو موضوع مشوشی افاده ايدن عبارات ايله بالايه آلديغمز عبارهٔ لعنتبار مصدرلری شخص واحد ايكن ينه بری برينه طارغين اوكوز كبی باقيورلر . آرالرنده حاصل اولان مناسبت تصادفاً وطبيعی بر صورتده بر يرده بولوشمقدن زياده سبر طابعه‌له يان يانه كتيرلمكدن، بويوندروق آلته صوقولمقدن عبارتدر .

بعض سعادتی نظاران بلكه‌ده «حجاج بوكا نه‌دير ؟» استفهامنی ـ قائله يوزبيك لعنت ! ـ سب نبينك محرردن صادر اولمامش اولديغنه دليل عد ايدرلر . لكن منزواق جواله صيغماز . هيچ بر مناسبت يوق ايكن بو سب شنيعی بر قائل مفرضه اسناد ايتمه‌سی، بو سوزلری ـ «الله‌ه ايمانی وارميدی، يوقميدی ؟» ديه موضوع مناقشه ايديلوب بعض غزته‌لرجه بويله بر قيد ايله مقيد اولماديغی تصريح ايديلان ـ «تاريخ قديم» صاحبی توفيق فكرت ايله جناب سيد المرسلينی مقايسه واديسنده ذكر ايتمه‌سی، «آشيان» زائرينك

قوللاندیغی لفظ غلیظی هر نه طرزده اولورسه اولسون ذات نبی حقنده‌ده عیناً ولفظاً تکرار ایتمه‌سی تزییف وتحقیری تعمد ایتدیکنك اوچ دلیل بارزیدر .

حاصلی بومسئله‌ده مطبوعات وظیفه‌سنی ایفا ایتمه‌دی . حکومت‌ده واقعا غزته‌یی تعطیل ایده‌رك نوعاما برجزا ترتیب ایتدیسه‌ده غزته‌یی اوچ کون تعطیل ایتمکله وظیفه‌سی ختامه ایرمش صایبله‌ماز . بیله‌مه‌یز ، احتمالکه بعض اسباب سیاسیه طولاییسیله جزای تعطیلی بو قدر خفیف کچیشدیروب اصل قانونی‌ده آیریجه ترتیب ایتمك اوزره‌در .

دین اسلامك حقوقی قانون اساسینك اوچنجی ، دردنجی ، یدنجی ، اونجی ، اون برنجی ، آلتمش دردنجی ویوز اون سکز ماده‌لرنده مکرراً تأمین ایدیلن برحکومت اسلامیه‌دن بزم بکله‌دیکمز دها آغیر برشیدر . دین اسلامده الشدید جزا بوجرم منحوسك جزاسیدر . مطبوعات قانوننك اون آلتنجی ماده‌سی‌ده بویله برمجرمی برآیدن برسنه‌یه قدر حبس ویکرمی عثمانلی آلتوننندن یوز عثمانلی آلتوننه قدر جزای نقدی ایله محکوم ایدیور . ینه بوقانونك اوتوز برنجی ماده‌سی هیچ برطرفدن دعوی واقع اولمقسزین مدعی عمومی‌یی بوجرمی رأساً تعقیب ایله مکلف طوتیور . مع‌هذا بوستونلرده‌کی شکایتمزده – اصولسز دخی اولسه – دعوی مقامنه قائم اولابیلیر ظن ایدیورز . بناءً علیه باش مدعی عمومیلکك سائقهٔ وطن پروری ایله اولسون ایشه – شاید شیمدی‌یه قدر ایتمه‌مش ایسه – وضع ید ایتمه‌سنه انتظار وقانون اساسینك اون دردنجی ماده‌سی موجبنجه بوسطرلرله حق شکایتمزی استعمال ایتدیکمزی داخلیه ناظری بك افندی‌یه اخبار ایده‌رز .

« سبیل الرشاد » مجموعهٔ مکرمه‌سنه

(وقت) غزته‌سی ٢٢ آغستوس تاریخلی نسخه‌سنده (دوقتور عبدالله جودت) آدلی برخاسرك ایکی ستونلق بریازیسنی نشر ، داها طوغریسی تشهیر ایتدی . صریح ویا ضمنی دوچار تعرض اولانلر میاننده فقیرده بولنیوردم . (وقت) غزته‌سی یازدیغم جوابی – غالبا مدار مباهاتی اولان بیطرفلغه مغایر اولمادیغیچون – نشر ایتمه‌رك (عبدالله جودت) امضالی ترهاتی مقدما غفلتله درج ایتمش اولدیغنه ندامت ایتمش بولندیغنی اعتراف کبی برمعذرت عجیبه ایله مسئله‌یی قاپاتمق ایسته‌دی . بن بوراده شخصمه عائد سوزلرله مجموعهٔ فاضله‌کزك قیمتدار صحیفه‌لرینه بار اولمیه‌جغم . فقط اوهذیانلر آراسنده روح اسلامك مطاف تجلیی اولان برنقطه‌یه تعرض واردی . جوابمك یالکز بوبحثه عائد سطرلرینی لطفاً نشر ایله هیئت معصومهٔ اجتماعیه‌مزك نه‌کبی مخلوقات علیله ویا علل خلقتیله محاط وآلوده اولدیغنی عالمه کوستریکز . جرأت متقدمه‌سنه رغماً ، (وقت) غزته‌سی طرفندن نشر اولنمق ایسته‌نلمین سوزلرمك صوك سطرلری بونلردر :

... عبدالله جودت بك برمحرر آرقاداشیله بش کون اولکی برماجراسندن‌ده اومقاله‌سنده دمساز اولیور ، دیورکه :

« ... بوکون توفیق فکرت مرحومك اوچنجی سنهٔ دوریهٔ وفاتی مناسبتیله (آشیان) ه کیتدك . بولده یاغنده محررلردن بری بولوندی . بوقوشی بالطبع یایان چیقیورق . هوا صیجاقدی . ترلیوردق . یول آرقاداشم (بوجنابت برده تام طاغك تپه‌سنده !..) دیدی ... »

اخلاق عمومیه مراقبی عبدالله جودت بکك ذاتاً بوقدرینی بیله نفرت ایتمکسزین نقل ایده‌مدیکم سوزینك آلت طرفیله صحائف مطبوعاتی داها زیاده کیرلتمیه‌جکم . (اجتهاد) صاحبی محرر آرقاداشنك اوتربیه‌سزجه سوزینی برحله‌ده ادبسزلك درجه‌سنه کوتوره‌رك زواللی (آشیان) ه سوردولن وصف ملوثی برقیاس مع الفارق وکستاخ برتشبیه غیرمحق ایله – حاشا ثم حاشا – روضهٔ مطهرهٔ پیغمبری‌یه قدر بولاشدیرمق ایستیور .

بوراده جالب نظر وغثیان آور برنقطه وار :

٩٣ محاربه‌سنك دیارمزه کتیردیکی فلاکتلره نامق کمال بك مرحوم ، محرق بیانی و مبارك وجدانیله اغلارکن ،

کیت ، وطن !.. کعبه‌ده سیاهه برون ،
بر قولك روضهٔ نبی‌یه اوزات ،
برینی کربلاده مشهده آت ،
کائناته بو هیئتکله کورون !..

دیمش و هرکسی سنه‌لرله آغلاتمشدی .

آمان یاربی !.. قرق سنه ایچنده نه‌قدر دکشمش و نه‌قدر تردی ایتمشز !.. کمال بك مجروح ومعزز وطنك فلاکتلرینه قارشی – او زمان مناطق حرب و جدالدن پك اوزاق قالمش اولان – خوابکاه محمدیدن کوز یاشلریله امداد و تسلیت دیلنیور ؛ شمدی ایسه حکیم اولدیغنی ، شاعر اولدیغنی اعلان ایدن برمطراباز ، بودقیقه‌لرده الك فداکار کوکسلرله – ایمانك مبارك سینهٔ عزمیله – الك خائن دشمن دینه قارشی مدافعه اولنمقده بولنان برمرقد عرش – ماهیتی الک پیس بر صفتله و عادتا استخفاف واستحقار ایدن برپروا سزلق وحیاسزلقله آغزینه وقلمنه طولامق ادبسزلکنده بولنیور .

آستان بلندی اوچیوز ملیون اهل اسلامك اون‌درت عصردن بری بوسه‌کاه تجلیی اولان او روضهٔ مطهره‌یی بو دقیقه‌ده قانلری و جانلریله مدافعه ایدن قهرمانلر (دوقتور عبدالله جودت) امضاسی اوستنه یوکلنمش اولان بوملوث سطرلری کورورلرسه نه‌دیرلر !..

ویا نه‌دیمزلر !..

احمد امین بك ، (دوقتور عبدالله‌جودت) امضاسندن غزته‌سنه شرف واحتیاج تنقید وتشهیرینه مدد بکلیورسه پك یاکلیور !..

سلیمان نظیف

S. 45-60 Ayrica VAR.

اسرار قرآن

مقدمه

قرآنك تكاليف و مقاصدی

قدیم یونان واسلام فلاسفه‌سی نظریات فلسفیه‌لریله علوم سائره‌نك قسم مهمنی ارواحك وجودینه وبو عالم ایله عوالم اجرام علویه‌سی آره‌سنده موجودیته قائل بولندقلری مناسبت وارتباطه بنا ایدییورلردی. اونلرك فكرنجه سحر، طلسم، شعبذه، سیمیا واسرار حروف علملرینك اساسلرینی بونلر تشكیل ایدییور ایدی. ابن خلدون مقدمه‌سنده صایدیغمز علومدن هر برینك قواعد اساسیه‌سنی اجمالاً بیان خصوصنده خیلی اجاله‌ٔ قلم ایتمشدر. ابن خلدون بو بحثده «البونی»دن شو سوزلری نقل ایتمكده‌در : ظن ایتمه‌یزكه قیاس عقلی طریقیله اسرار حروفه عقل ایردیرمك ممكن اوله‌بیلسین. بونلرك كنه وحقیقتنه اولسه اولسه مشاهده وتوفیق الهی سایه‌سنده پیدای وقوف میسر اوله بیلیر . حروف وبونلردن تركب ایدن اسماء واسطه‌سیله عالم طبیعتده تصرف وقوعی اكوانك بوندن تأثری، بونلرك اربابندن صدوری تواتراً ثابت اولان بر طاقم آثار ایله مؤید اولدیغی ایچون قابل انكار دكلدر .

مشارالیه فلاسفهٔ قدیمه‌نك بو بابده‌كی مطالعاتندن اوزون اوزادی‌یه بحث ، اونلر طرفندن موضوع اولان بو علومك قواعد اساسیه‌سنی ایضاح ایتدكدنصكره بیاناتنه شو سوزلرله ختام ویرییور : برزخ علم، بوتون بو علملری استیعاب ایدر ؛ «اساسا» وماأوتیتم من العلم الا قليلا» حقیقتی ساحهٔ علمك علوم متعارفه‌یه انحصار ایتمك درجه‌سندن پك واسع اولدیغنی اثبات ایتمیورمی ؟ شرع انورك تحریم ایتدیكی هر علم موجود اولمامق اقتضا ایتمز . نته‌كیم سحر حرام اولمقله برابر حق ووجودی ثابت بر علمدر .

مشارالیه بوندن صكره موضوع بحث اولان علومه عائد تألیف ایدیلن آثاره وبو علملرده بیوك بر شهرت قازانمش اولانلرك تراجم احوالیله فنون مبحوثه‌یه درجهٔ وقوف وانتسابلرینه داخل بر خیلی معلومات مفیده ویرمكده‌دركه بو مسئله‌لر حقنده متقدمینك افكار وملاحظاتنه دائر اطرافلی معلومات آلمق ایستیانلرك اورایه مراجعتلری اقتضا ایدر .

عصر حاضر فیلسوفلریله اطباسنه كلنجه ؛ بونلرده بو وادیده برچوق افكار ومطالعات سرد ایتمشلر، مسئله ارباب دین ایله مادیون آره‌سنده برچوق مناقشاتی بادی اولمشدر . بو بحث اطرافنده جریان ایدن سلسلهٔ مباحثات ومناقشاتك تعمیقنه حال وموقع مساعد اولسه بویولده سرد ایدیلن افكارك ماهیاتی حقنده پك چوق ایضاحات ویره‌بیلیرایدك . بوكا امكان اولمدیغی ایچون شوراده بوكون اوروپاده بوكا

دائر اورته‌یه قونیلان نظریه‌لرك الك قوتلی والك اساسلیلرینی تمثیل ایده‌بیله‌جك برقاچ سوزله اكتفایه كندیمزی مجبور كورییورز .

بو نظریه‌لرك الك قیمتلیسی ١٩١١ سنه‌سنده لوندره‌ده طب روحانی ومعالجهٔ دینیه حقنده تدقیقاتده بولنمق اوزره تشكل ایدن واعضاسی الك مشهور اطبا ایله الك مقتدر و متبحر رؤسای روحانیه‌دن عبارت بولنان قومیسیون مقرراتنده مندمجدر. بو قومیسیون[١] اكمال مذاكرات ایتدكدن صوكرا مقرراتنه دائر تنظیم ایتدیكی راپوری هر طرفه نشر ایتمشدركه انكلیزجه‌سندن مترجم خلاصهٔ مآلی شودر :

« هیئتمز معروف بر طاقم ذواتك اجرا ایتدكلری تجربه‌لره ، بو موضوعه عائد تدریسات ایله مشغول بولنان دیكر ذواتك‌ده واقع اولان تتبعات وتدقیقاتلرینه استناداً میدانه قویدقلری نظریه‌لرك بر حقیقت اولدیغنه اعتماد حاصل ایتمشدر . هیئتك بو اعتمادینی قازانمش اولانلر میاننده بولنان اطبای مشهوره‌دن ملن برامویل ، لوید توكی ، م ب. رایت «لورد ساندوتیش ، راهب ساموئیل ما كومب مقررات واقعه‌سنده هیئتك الك زیاده شهادتلرینه اعتماد ایتدیكی اعاظمدندرلر .

«قدرت قدسیه‌نك ارادهٔ قدسیه ایله تقید وپیدای خصوصیت ایتدیكی یعنی شكل تعلق تبدل ایلدیكی هیئت نظرنده ثابت اولمش بر حقیقت اولوب دعا وتضرعك آمال مرغوبه‌یه ظفریاب اولمق ایچون بر سبب كافی اولدیغنك تحت اعترافده بولنمسی‌ده بونك دلائل مؤیده‌سندن معدوددر »

هیئت بو بیاناندن صكره قدرت الهیه‌نك تكوین خلائق خصوصنده ذات حق طرفندن موضوع اولان قوانین ازلیه‌یه موافق بر طرزده اجرای فعالیت ایتدیكنی افاده ایتمكده‌دركه مقصدی «یمحو الله مایشاء ویثبت وعنده ام الكتاب » نظم كریمنك مدلولیله ایضاح اولنه‌بیلیر.

قومیسیونك مقرراتندن بری‌ده شودر: «مادی طبابته اعتنا ایدلدیكی كبی طب روحانی‌یه‌ده اهمیت عطف ایدلمك ایجاب ایدر . چونكه خسته‌نك عنایت ومرحمت حقه مظهریتنك یكانه واسطه‌سی اودر . كرك جسمانی ، كرك عقلی اولسون صحتك محافظه‌سی خصوصنده وسائل روحانیه‌دن استفاده اولنه‌بیله‌جكنی خلق چوق كره اونوتییورلر . »

قومیسیون مقرراتنده ینه دینیلیوركه: «اجرا اولنان تدقیقات عمیقه نتیجه‌سنده روحانی ودینی معالجه یوللرینك اصول تلقین دینیلن معالجهٔ عقلیه یوللرندن هیچ بر فرقی كوریله‌مامشدر . معالجهٔ عقلیه‌دن مقصد تلقین واسطه‌سیله مداواتدن عبارتدركه مرضك ازاله‌سی خصوصنده بو اصولك تأثیری ملقنلرك كندیلرنده وجودینی ادعا ایتدكلری خصائص ومزایانك درجهٔ تحقق وقوتیله متناسبدر . معالجهٔ روحانیه

[١] قومیسیونك رئیسی وستمنستر رئیسی دوقتور وایل ، رئیس وكیلی سیروایس داكورت اولدیغی كبی عددلری اون سكزه بالغ اولان اعضاسی‌ده انكلتره‌نك الك مشهور ومقتدر رجالندن عبارت ایدی .

اصول واساساتی اعتباریله معالجهٔ عقلیه‌دن فرقلی اولمادیغی مسلم اولمقله برابر دین طریقندن کلن وسائل روحانیه‌نك تأثیری وسائل عقلیه ایله معالجه‌دن دها سریع ودها قطعی اولدیغی مشاهده ایدلمشدر.

قومیسیون هیئتی تلقین واسطه‌سیله مداواته نسبتله اجزای مادیه وقوای عقلیه آراسنده بیوك بر فرق اولمادیغی یولنده‌کی ادعاسنه رغماً تلقینك یالکز امراض عقلیه‌ده تأثیرات طبیه‌سنك دوام ایتمکده اولدیغی، سائر خسته‌لقلرده ایسه بو تأثیرك، حقیقی اولمقله برابر، اوزون مدت دوام ایده‌مدیکی مطالعه‌سنده بولنمقده‌در.

ایضاحات سالفه‌دن رقیه ودعا کبی وسائل دینیه‌یه استناداً یاپیلان مداواتك امراض نفسیه و عقلیه‌ده مؤثر و مفید نتیجه‌لر ویرمکده اولدیغی توضیح ایدییور. [١]

یالکز بوندن بو کبی خسته‌لقلر ایچون بو اصولدن بشقه بر طرز تداوی موجود اولمادیغی معناسی آکلاشیلمامه‌لیدر. زیرا بو نوع خسته‌لقلرك محبت، غضب، خوف و سائر انفعالات نفسانیه کبی غیر مادی دها بر طاقم طریقلرله مداواتی قابل اولدیغی تجربةً ثابت اولمشدر.

هیئت خسته‌نك اسباب روحانیه‌یه توسل آرزوسنده بولندیغی تقدیرده مادی طبیبلرله برلکده چالیشمق واجرا ایتدکلری مداواتك تأثیرینی تأمین خصوصنده اونلره معاونتده بولنمق اوزره علمای دیندن برینك جلبنی موافق کورمکده‌در.

هیئت علمای دینك بر مقدار فن اسپنچیاری وعلم وظائف الأعضا (فسیولوژی) یه چالیشمه‌لرینی، خسته‌لقلرك اعراضیله کیفیت سیر وترقیلرینی، احوال بدنیه ایله شئون عقلیه‌نك تأثیرات متقابله‌سنك درجه‌سنی اوکرنمه‌لرینی پك زیاده شایان آرزو بولمقده، بویله یاپیلدیغی تقدیرده علمای دیندن برچوغنك جهلی یوزندن بوکون وقوعه کلمکده اولان خطرناك حادثه‌لرك اوکی آلنمه‌سی یاخود خیلیدن خیلی آزالمه‌سی امکانی الده ایدیلمش اوله‌جغنی قویاً امید ایتمکده‌در.

هیئت هر بلده‌ده بو قبیلدن وقوعه کلن حادثه‌لری تدقیق، روحانیات وتلقین واسطه‌لریله یاپیلان مداواتدن حاصل اولان نتایجی قید ایتمك، عینی زمانده مقاله‌لرله، قونفرانسلرله خلقی تنویر ایتمك، تطبیق ایدنلرك فائده وتأثیر قطعیسنی ادعا ایده‌رك خسته‌نك دها زیاده وخامت پیدا ایتمه‌سنه، تهلکه‌لی بر وضعیته کیرمه‌سنه سبب اولان اساسسز وواهی بر طاقم طرق معالجاتدن توقی لزومنی اذهان ناسه یرلشدیرمك وظائفیله مکلف دائمی قومیسیونلر تشکیلنی طلب ایدییور.

انکلیزجه مجلهٔ طبیه [٢] صاحبی دییورکه: اطبایه لایق اولان علم النفسه، احوال روحیه وعقلیه وبالخاصه احوال روحیه ایله احوال بدنیه آره‌سنده موجود اولوب حادثات مرضیه و اصول معالجه‌نك ماهیت ونوعنی تعیینه مدار اولان مناسبت وارتباط حقنده اجرای تدقیقاته فضله بر اهمیت عطف ایتمکدر. زیرا هیچ شبهه‌سز (افاده‌سی عیناً بویله‌در) اویله زمانلر اولورکه طب جسمانی‌نك هیچ بر ایش کوره‌مدیکی یرلرده معالجهٔ روحانیه وعقلیه‌نك پك بویوك تأثیرلری کوریلور. بو کبی یرلرده ایسه اطبانك، اللرینی اوغوشدیرمق؛ اظهار عجز وحیرت ایتمکدن اللرندن بشقه بر شی کلمز.

مجله صاحبی بوندن صکره عافیتك بعض کره عقلی وخیالی ویا سائر هر هانکی بر قوتك تلقین واسطه‌سیله تداوی ایدن ذاتك انتخاب ایده‌جکی طریقه توجیه واماله‌سیله حصولپذیر اوله‌جغنی و بوکون انکاره مجال براقیه‌جق صورتده ثابت ومتحقق اولان احوال روحیه وعقلیه‌یی، صرف اسباب وسرائرینه عقل ایردیره‌مامکدن متولد بر نخوت وتعصب سوقیله، انکاره تصدی ایتمه‌مك الأهم بر لازمهٔ وجدانیه اولدیغنی بیان ایتمکده‌در.

ایشته ایچلرندن مسلمان بر اعضا بولنمقسزین وطبابت وخرستیانلق عالمنك اك ممتاز سیمالرندن تشکل ایتمش اولان بر قومیسیونك خلاصهٔ مقرراتی بومرکزده‌در.

بو کبی دلائل ونظریات میدانده طورورکن استرقاء وتعویذ مسئله‌لری موضوع بحث اولونجه روی اشمئزاز کوسترمك، بونلرك تأثیرات شفائیه‌سنی جف القلم انکاره قویولمق منصفانه بر حرکت عد اولنه‌بیلیرمی؟ باخصوص رسالتمآب صلی الله علیه وسلم افندمزده بونلری یاپمش، جناب صدیق قبول وتسلیم ایتمش، عصرلرجه علمای اسلام خواص شفائیه‌سنه قائل بولنمشدر.

طب روحانی ویا عقلی‌نك تأثیری آثار باهره‌سیله ثابت امور متحققه‌دن اولوب انکاری، صریح بر جهلدن، خالق کائناتك قدرت مطلقه‌سنه عدم اعتقاددن ایلری کلیر. بونکله برابر مسئله‌ده احتیاط ایتمك، اویله معالجهٔ روحانیه‌یه، رقیه وتعویذه اقتدار ادعاسنده بولنان هر شخصه بل باغلامامق ایجاب ایدر. چونکه اعاظم علمای اسلامك یوقاریده بیان ایدیلن رأیلرندن‌ده آکلاشیلمش ایدی‌که بو کبی شیلر صرف بر موهبهٔ الٰهیه‌در. شو حالده طرق روحانیه ایله خسته‌لقلری، بالخاصه امراض نفسیه وعقلیه‌یی مداوات ایده‌بیله‌جکنی ادعا ایدن بر شخص میدانه چیقنجه بونك سوزلرینی بلا قید وشرط سمع اعتباره آلمامق موافق اولدیغی کبی خسته‌یی بلا تردد اکا براقیوده طوغری دکلدر. حزم واحتیاط بو کیمسه‌نك احوالنی تدقیق ایتمکی، بو خصوصده ادعاسنی تأیید ایده‌جك آثار موفقیت کوسترمش اولدیغی تحقق ایتدیکی تقدیرده یاپه‌جغی رقیه‌دن، دعا وتعویذدن استفاده‌یه توسل اولونمالیدر.

برده رجال دین وارباب ورع وتقوادن بو ایشلرله مشغول اولانلرك لزوملی حفظ الصحه مسائلیله علم الاعضا وعلم النفسك مبادیسنی اوکرنمك، اجرای وظیفه اثناسنده دوچار خطا اولمالرینی تأمین ایده‌جك تدرفی

[١] ١٦ مایس ١٩١٤ تاریخنده چیقان انکلیزجه رسالهٔ طبیه‌نك ١٠٨٤ نجی صحیفه‌سنه باق

[٢] ١٦ مایس ١٩١٤ ده چیقان نسخه‌سنك ١٠٨٥ نجی صحیفه‌سنه باق

معلومات ایله مجهز اولمالرینی تأمینه چالیشمق بزلره ترتب ایدن بر وظیفه اولسه کرکدر.

شو نقطه‌یی بر کره دها اخطار ایده‌یم که سرد ایتدیکم ملاحظاتدن قرآنك جانب سبحانیدن رقیه یاپیلمق، استحصال آماله وسیله اتخاذ ایدیلمك کبی شیلر ایچون انزال ایدیلمش اولدیغنی سویله‌مك ایسته‌میورم. ذاتاً حکمت نزولی نه اولدیغنی، جناب فاطر حکیم نه مقصدله اونی رسول کزیننه وحی و تنزیل ایله‌دیکنی قرآن کندی خبر ویریور.

بو بابده (قرآندن غرض فطری بحثی) ساحهٔ بیانی خیلی توسیع ایتدك. اثرك تحریرنده ممکن اولدیغی قدر ایجازه رعایت ایتمك، اطناب وادیسنه دوکوله‌مك غایه‌سنی استهداف ایتمه‌مش اولسه‌یدق بو مبحثه عائد دها بر چوق تفصیلات ویریر، اینجه اینجه بر خیلی نکات و حقایق قارئینك انظار اطلاعنه عرض ایدردك. اسباب آنفه الجاسیله شمدیلك بو قدرله اکتفایه مجبور اولدق.

مترجمی: محمد شوکت

عبدالعزیز چاویش

بیاننامه

ادع الی سبیل ربك بالحکمة ...

عصر حاضرده علم اجتماع نقطهٔ نظرندن انکشاف ایتمکه باشلایان مسائلدن بری ده مسئلهٔ وجداندر. یاقین زمانلره قدر یالکز فردیت اعتباریله تدقیقه اوغراشیلان وجدانك بوکون اجتماعی شئوناتی تثبیت اولنمقده و ملتلرك بر وجدان کلیٔ اجتماعی ایله قائم اولدیغی آکلاشلمغه باشلامشدر. قدما لسانیله افاده اولنه‌جق اولورسه، ملت عد ایدیلن و بر شخصیت معنویهٔ حقوقیه اوله‌رق ابراز وجود ایده‌جك اولان هیأت اجتماعیه‌نك علت صوریه‌سی وجدان کلیسندن عبارت دیمك لازم کله‌جکدر.

تاریخ ادیان اربابنك تعریفنده اتفاق ایده‌میوب طوردقلری دین مطلق، ملتلرك وجدان اجتماعیلرینی اشعار ایدن مبادیٔ کلیه‌در دنیلسه حقیقته تقرب ایدلمش اولور. بو مبادی کرك حق و کرك باطل درنه ایسه، حد ذاتنده او ملتك جهت وحدت حیاتی، وجدان کلیسی، دینی ایشته اودر، هر ملت بویله بر وجدان، بویله بر دین ایله قائمدر. بونك ایچوندرکه دینسز بر ملت تصوری تناقضی متضمندر. ادیان و مبادیٔ باطله هر حالده محکوم زوالدر. فقط مبادیٔ حقه بعضاً ماوراء شعوره آتیلسه بیله ینه دیریلیر. الی الابد دیریلیر.

کلی وجدانلرك تأسیسی، وحدود و ثغورلرینك تنظیمی، نشو و نمالرینك صورت سیری.. ایشته بشریتك اك معضل مسائلی که علوم مثبته‌دن هیچ بری بونلره دست حکومتنی اوزاده‌مامشدر. فیلسوفلرك معارضات متمادیه‌سی ایسه انسانلره سکینت وجدانیه ویرمکدن زیاده ریب و حسبان یوکلتمکده‌در. بوکا بنا‌ءً درکه عصر حاضر فیلسوفلری فلسفه‌دن ایقان بکلینلره قارشی مهاجاتی کیتدکجه آرتیرمقده‌درلر. حالبوکه موفقیت حیاتیه قوهٔ عزم و اراده‌یه، بو ایسه قوهٔ ایقانه وابسته اولدیغندن تردد و حسبان ایچنده بوواراننان وجدانلرك بحراندن باشقه بر اثرلری اوله‌مامق قدر طبیعی بر شی ده یوقدر. فقط اك اوزاق نقطه‌لره قدر انتشاره چالیشان حسابك شعورسزلغه نظراً بر خدمت کشفیه‌سی دخی اوله بیله‌جکندن ملتلر فلسفه‌یی حاکم صایمازلرسه ده خادم اتخاذ ایتمکدن ده خالی قاله‌مازلر.

وجدان اجتماعی حادثاتی او قدر سیال و او قدر معضلدرکه کوکلری تا اعماق تاریخه کومولمشدر. طریق تجربه‌ده یورویین علوم مثبته موضوعلری هر زمان مشاهدات فردیه‌نك تحت تحکمنه کیره‌بیلدیکی حالده موضوع اجتماعی، ادراك و احتساسات عمومیه عصرلرجه یاشامش ملتلرك بیله مشاهداتی تجاوز ایدرده حافظهٔ تاریخیه‌دن استعانه‌یه لزوم کوستریر. بونده مشاهدك شهود کامله موفقیتی تسلیم اولنسه بیله بالتکریر نتائج تجربیه استحصاله امکان تصور اولنماز. بر بالقان حربنك احتساساتی بر حرب عمومی ایله، بر روس چارلغنك احتشاماتی بر مازوری، بر قارپات هزیمتیله دوچار تحول اولیویرکن بو حادثات و احتساساتدن وجدان اجتماعینك قوانیننی استقراآت علمیه ایله تثبیت ایتمك البته متعذردر. بوندن دولایی فردك بر وجدان اجتماعی تأسیس ایده‌بیله‌جکی قبول ایدیله‌میور. تاریخ وجدان فردیسی هواء نفسانیسی آرقه‌سنده قوشاراق وجدان کلیسنی تخریب ایتمش بر چوق فردلر کوستره‌بیلیرسه‌ده بتون مبادیسیله بر وجدان اجتماعی تأسیس ایتمش افراد کوستره‌مز. بو بابده فردی مؤسسلره دائر کوستریله‌بیله‌جك امثال یالکز اولو العزم اولان پیغمبران ذیشان حضراتی درکه بونلردن هیچ بریسی ده تبلیغاتی فردیته، شخصیته مضاف قیلمه‌مش و جمله‌سی احکام الهیه‌نك تبلیغنه مأموریتلرینی دعوی و بالتجربه اثبات ایله‌مشلردر. دنیله‌بیلیرکه بو بابده اك موافق منهج معرفت ملتلرك تاریخلرنده والد وجدانلری اولان تقول ثابته ایله بر حدس اجتماعی‌یه منجر اولور. نته‌کیم ادلهٔ مثبتهٔ اسلامیه‌نك امهاتی ده کتاب و سنت ایله اجماع امت اولمق اوزره تقرر ایتمشدر. متکلمین و اصولیین اسلامك ده قبول ایتدکلری وجهله حدسیات و الهامات فردیه او قدر شایان احتجاج کورلمدیکی حالده مبادیٔ حقه‌یه موفق اولان بر ملتك حدس اجتماعیسندن اجماع کبی بر حجت مصیبه طوغابیلیور.

(اتقوا فراسة المؤمن فانه ینظر بنور الله) حدیث شریفی مدلولنجه نیجه زمانلر اولمشدرکه وقایع مهمه حقنده ناسك حدس اجتماعیلری عقول و افکار فردیه‌دن زیاده اصابت و حاکمیت کوسترمشدر. بو منهج اوزرنده یورویه‌جك هیأت اجتماعیه بر طرفدن اصول و مبادیسنی

غائب ایتمیه‌رك ایقان واراده‌سنی وهندن محافظه ایدر دیکر، طرفدن شئون حیاتیه‌نك تسلسلاتی تعقیباً ترقی ایله مظهر نشوونما اولور. مرور زمان ایله احتکاکات اجتماعیه وجدانلری بسیطدن مرکبه طوغری کوتورر. بر وجدان کلی مختلف شعبات مذهبیه واجتماعیه‌نك ترکیبنی احتوا ایتمکه باشلادیغی زمان فردی وجدانلرده‌کی نفوذی بر نوع ضعف ارائه ایلر. ایشته اصل ورثهٔ انبیا اوله‌بیلمك مزیتنی حائز اولان علماء بویله زمانلرده مبادئ وجدانیه‌یی تنقیح و تقویه وفروعات جدیده ایله آره‌لرنده‌کی مناسبات مثبته و منفیه‌یی ابراز ایده‌بیلرلرسه، ملت یکیدن بر صفوت وجدانیه اکتساب ایده‌بیلیر.

وجدان کلینك بعضلرینه کوره اجزاسی، بعضلرینه کوره ده شروطی مثابه‌سنده بولنان وجدان فردی ایله حدود ومناسباتی مسئله‌سی دخی اساسات حقوقیه حقنده جدی تنویرات حصوله کتیره‌جك مسائلدندر.

حریت وجدان مسائلی اطرافنده طولاشان وحالا اون سکزنجی عصر افکارینی تمثیل ایتمکده بولنان مسلمات حقوقیه یالکز وجدان فردی ملاحظه‌سنه مستند کورونمکله تطبیقات نقطهٔ نظرندن مهم مهم جهتلرده دوچار تعارض ومشکلات اولمقدن وارسته قاله‌مامشدر. حریت وجدان دستورینك تطبیقنده واصل تکامل اولدیغنی ادعا ایدن دولتلرك بیله تقیید وجدانه متعلق قانونلر وضعندن آزاده قاله‌مدقلرینی کورن حقوق اساسیه مؤلفلری بووضع متناقضی تأویل ایتمك ایچون چالیشوب طوریورلر. حالبوکه علی العموم قانونلر وجدان کلئ اجتماعینك فردی وجدانلره تحمیل ایتدیکی احکام تکلیفیه‌دن عبارت اوله‌جغی تأمل اولنورسه حریت وجدان دستوری نظر حقوقده دخی فردیتدن زیاده وجدان کلی‌یه تطبیقاً حل ایدلمك اقتضا ایده‌جك واحتمال او زمان فردی وجدانلرك وجدان کلی‌یه قارشی طاشیه‌جغی وظائف اخلاقیه ایله حقوق عمومیه بحثی باشقه اینجه‌لك کسب ایلیه‌جکدر.

فردده دستور حریت هم جزئی وهم اضافی بر تجلی‌یی حائزدر. هر فرد حیاتی کندی ضمان شخصیسیله بالانفراد تأمین ایده‌میوب بر هیأت اجتماعیهٔ ملیه‌نك جناح حمایتنه دخالت مجبوریتنده بولنمق حسبیله او هیئات اجتماعیه‌نك وجدان کلیسی اکا بر طاقم وظائف تحمیل ایدرکه نفسنی بونلردن آزاده فرض ایده‌جك صورتده هم افراده وهم ملتنه قارشی حریت وجدان ادعاسنه قالقیشه‌جق اولان فردلر هیچ برملت ایچنده جای قبول بوله‌مازلر.

بونك ایچون ملتلرك اعاظم احراری وجدان فردینك حریت مطلقه‌سی دعواسنی دکل، وجدان کلئ اجتماعی‌یی تمثیل ایتمك امنیه‌سنی تعقیب ایدن وروح کلی اطلاقنه شایسته اولان رجال اولورلرکه تصورلری برملتك تصورینه، احتساسلری بتون برملتك احتساسنه ترجمان اولورده اراده‌لری اوملتك اراداتنی تضمن ایلر. دستور مذکورك مطلقیت تطبیقی اولسه اولسه وجدان اجتماعی حقنده ممکن اوله‌بیله‌جکدر.

نفسنده قیمت حریتی شایان قید بولنان وجدان فردی وجدان اجتماعی‌یه معارضه ایده‌جك بر طرزده سرآزاد یاشامق سوداسنه دوشدیکی، تعبیر معروفیله هوای نفسانیسنه زبون فردلر مهم بریکونه بالغ اولمغه باشلادیغی زمان ملتك صلابت اجتماعیه‌سی خلله اوغرار. (وما اختلفوا الا من بعد ما جاءهم العلم بغیا بینهم) نظم سبحانیسنك ایما ایتدیکی وجهله مظهریت علم ایله تکامل ایتدکدن صوکره وجدان کلیدن، لسان شرعك حق الله دیدیکی لوازم وحدتدن ذهول ودعوای فردیت ایله اظهار بغی واستقلال ایدرك کاله کلمش میوه‌لر کبی آغاجندن دوکولمکه تمایل ایدن ویا کندی وجدان اجتماعیسنی باشقه وجدانلر لهنه هدمه چالیشان فردلر هم کندیلرینك وهم ملتلرینك علل نکبتی اولورلر.

بالعکس وجدان اجتماعینك حریت کامله‌یه مظهریتی اعلاء حکمة اللهدن معدود اوله‌رق هر سعادتك منبعی، هر فضیلتك مبدأی اولمق مزیتنی ابراز ایدر. بو مهمه‌یه ارشاد ایچون (ایاك نعبد وایاك نستعین) زمزمهٔ تحمیدینی تعلیم بیوران قرآن عظیم الشان فاتحهٔ هدایتنده هیأت اجتماعیهٔ اسلامك آنجق رحمن رحیم، مالك یوم دین اولان جناب رب العالمینه حصر عبودیت و استعانه ایله ماسوایه اعلان حریت ایده‌بیله‌جك بر غایهٔ کماله وصولی یولنی کوسترمشدر. نه بیوك دولتکه بر ملت یالکز اللهنه بویون اکه‌بیلسون، نه بیوك نعمتکه بر فرد بویله بر ملتدن جزؤ اوله‌بیلسین!

مع مافیه آکلاشیلیورکه وجدان اجتماعی دستور حریتیده اضافیتدن بسبتون وارسته قاله‌میور. فردی وجدانلر حقوقنك بونده بر تأثیر متقابلی اولدیغی کبی عالمده مختلف ملتلرك آیری آیری بر روجدان کلیلری بولنمق حیثیتیله بونلرك نقاط تصادمده بربرلرینی تقییده تمایللری دخی بر امر بدیهی وضروریدر. دولتلرك مادیتلرنده نصل بر حدود وثغور وارسه ملتلرك واجتماعی وجدانلرك ده معنویتلرنده اویله بر حدود و ثغور واردر. بونلر علوم وفنون نافعه کبی مزایا و فضائل بشریه و مدنیه قوافلنك کشت وکذارینه بر مجرای سلامت و ملتلرك مقدساتنی یغمایه کله‌جك اولان جنود باغیهٔ ضلالته بر مدخل شقاوت تشکیل ایدرلرکه برنجی قپویی سده قالقیشه‌جق اولان تعصبدر، مذمومدر. ایکنجی‌یه مقاومت ایده‌جك اولان صلابتدر، ممدوحدر. حدود معنویه‌سنی محافظه ایده‌بیله‌جك صلابتی حائز اوله‌میان ملتلر حدود مادیه‌لرینی‌ده محافظه ایده‌مزلر. ایتسه‌لر بیله استقبالندن امین اوله‌مازلر. ایر، کج فنا و استمثاله محکوم قالیرلر.

ایشته هر شأن یومیسی عصری بر درس ویرمکده اولان شو زمانده مملکتمزك بوبابده‌کی احتیاجاتی نظر انتباهمزی جلب ایده‌جك بر نقطهٔ حادمه‌یه کلمش و عالم اسلامك ضربات وقایع ایله ازیلمکده بولنان وجدان عمومیسی افق معلای خلافتدن بر کوکبهٔ امیدك طلوعنه نصب نظر ایله‌مش اولدیغندن وجدان امتی تغذیه و تطمین و بو نقطه‌دن تقسیم وظائفی تأمین ایده‌جك بعض تشکیلاته لزوم

حاصل اولمش و بنابرین بو خصوصه اختصاصی طبیعی اولان مقام مشیخت اسلامیه‌نك امتك جریان دینیسنه ناظم و نکهبان اولمسی وتربیهٔ وجدانیه‌سنه حصر شعور واذعان ایتمسی وجوبی تقرر ایتمشدر.

بو صورتله خلافت کبرای اسلامیه صدای دینی٘ دولتك مقام مشیختدن بر نفحهٔ نوین ایله یوکسلمسنه اعتنا ایدوب باب فتواده دارالحکمة الاسلامیه نامیله بر دائره تشکیلی حقنده‌کی قانون و آکا متفرع نظامنامه نشر اولنمش و بو کره بحوله تعالی رسم کشادی اجرا قلنمشدر .

مطالعه‌سندن مستبان اوله‌جغی وجهله نظامنامه‌نك تودیع ایلدیکی وظائفك اهمیتی و سنین وفیره مساعی‌یه متوقف امنیهٔ عالیه‌نك عظمتی اوکنده دارالحکمه کندینه عطف انظار ایتمکده بولنان مؤمنین ایله برابر مهتز القلب اوله‌رق و توفیقات سبحانیه‌یه صیغینه‌رق خدمته مباشرت ایتمش و اوچنجی ماده موجبنجه ایلك وظیفه‌سی اولان استحضارات علمیه ایچون پروغرامنی تصوره باشلامشدر .

تشکیلاتنك ابتدائیلکی و الجای حال ایله وسائط لازمه‌سنك فقدانی ایچنده دارالحکمه متفکرین مملکتك معاونت صمیمیه‌سی لزومنی حس ایتمزسه البته ادراکمزلك ایتمش اوله‌جقدر . هیچ شبهه یوقکه نظامنامه‌نك دارالحکمه‌دن بکلدیکی خدمات یالکز دولت عثمانیه و ملت اسلامیه‌یه منحصر بر غایهٔ کمال احتوا ایتمیوب عالم انسانیتك وجدان عمومیسنه متعلق فضائلك تحریسنده ده منعطف بولندیغندن دارالحکمه تمنی٘ معاونتنی علی العموم انسانیت خادملرینه قدر تشمیلده تردد ایتمیه‌جك وبو وجهله حاجات انسانیه واسلامیه‌یه ده کسب وقوف ایدرك مشکلات دینیهٔ اسلامیه‌نك حلنده بر مرجع اولمق شرفنی احرازه چالیشه‌جقدر .

انشاءالله دارالحکمه بردار تعصب اولمیه‌جق، رخص ومساعدات دینیه‌یی تحری و حوائج اسلامیه‌یی تطمینه اوغراشه‌جقدر . عینی زمانده دارالحکمه بر دار صلابت اولمغه چالیشه‌جق٬ ضرورات و اساسات دینیه و احکام عالیهٔ اسلامیه‌دن انحرافی تجویز ایتمیه‌رك حبل متین الهی‌یه اعتصام عشقنی بسلیه‌جکدر . همان جناب حق توفیقنی رفیق ایلیه .

دارالحکمة الاسلامیه

عالم اسلامك خسته‌لقلری وچاره‌لری

مدنیتك روحنی براقه‌رق یالکز ظواهرنده غربلیلری تقلید بلیه‌سی

— ٩ —

[١] «آرزو ایدردم که تعدد زوجات بزده ده مباح اولسون ده بلاد واقوام ، یاشادقلری یرلره قارشی درجهٔ مربوطیتلری آکلادیغکز مرکزده اولان مادر بخطا کمسه‌لر غائله‌سندن قورتولسون .

اوت تعدد زوجاتك احوال منزلیه ، حیات عائله نقطهٔ نظرندن مضر جهتلری اوله‌بیلیر . فقط فحشك سرایت وانتشارنده حصوله کلن واوفاق بر نمونه‌سی یوقاریده کوستریلن مضرتلرله مقایسه ایدیلیرسه بونلرك اهمیت مادیه‌لری هیچ منزله‌سنه تنزل ایدر .

قادینلر عفیف وناموسکار بر قادینك اوزلرینه اورتاق کلمه‌سنه تحمل ایده‌مزلر . فقط یمین ایله تأمین ایده‌رم که ناموسلی بر اورتاق او ، عرض وناموس دوشکونی قادینلردن البته پك چوق خیرلیدر. او قادینلر که دام فتنه وتزویرلرینه دوشوردکلری ارککلری اوبارقلرینی کوزلری کورمیه‌جك ، جکرپاره‌سی اولادلری بیله خاطرلرینه کلمیه‌جك صورتده قبضهٔ تسخیر وتحکملرینه آلیرلر ؛ اونلری ، وطنلری مدهش فلاکتلره معروض براقیرلر .

بونکله برابر بعضیلرینك یانقده اولدیغی متعه‌یی که ، مخادنت (دوست طوتمق) اصولنه پك یاقین اولمقله برابر انسالی اولاد زنانك انکار واهمال یوزندن بروجه مشروح دوچار اوله‌کلدکلری بونجه فجایعه هدف اولمقدن صیانت ایتمکده‌در ، زنا وسفاحه مرجح عد ایده‌رم . چونکه کوریورم که نکاح متعه‌دن حاصل اولمه چوجقلر بابالرینك مالی اولیورلر، نسبلریله طانیلیورلر، سائر بابا بر قارده‌شلرینك مستفید اولدقلری حقوقدن اونلرده استفاده ایدیورلر .

اساتذهٔ اسلامدن برینك شو اوفاق حکایه‌سی نه‌قدر معنیداردر : لوندره‌ده اولاد زنایه مخصوص مؤسساتدن برینی زیارت ایتدیکی صره‌ده مؤسسه مدیری بوذاته : «سزده بوقبیل مؤسساتدن قاچ دانه وار ؟ سؤال ایراد ایدر . هیچ ، جوابنی آلیر . کمال حیرتله : نصل اولور؟ دیمسی اوزرینه اوذات : چونکه بزده بوکبی شیلره احتیاجدن وارسته قیله‌جق قانونلر وار ، دیرکه مقصدی بالضروره نکاح متعه اوله‌جقدر .

بر دفعه‌ده شیخلردن بری قادینلرك یبانجی ارککلرله، کذلك ارککلرك یبانجی قادینلرله اختلاطدن ممنوعیتلرینك حکمتی نه اولدیغی حقنده ایراد ایدیلن سؤاله : مسئله‌نك حل ایدیله‌میه‌جك بر جهتی یوق،

[١] بوندن اولکی نسخه‌لرمزده اوروپالی قادین طرفندن سرد ایدیلن مطالعاتك آلت طرفیدر، که بوجهتك دائما نظر دقتده طوتولمسی اقتضا ایدر.

بز خانه‌لریمزده بولنان ذریتلرك كندی اولادیمز اولدقلرینی بیلمك ، اولریمزك خارجنده هردرلو حقوقدن ، باقوب بیوته‌جك حامی‌ٔ مشفقدن محروم چوجوقلریمز اولمدیغنه مطمئن بولنمق ایسترز . جوابنی ویرمشدر .

بو سوزك عمومی بر طرزده قبولی دوغری اوله‌مازسه‌ده برچوق وقایع وحادثات بونی تأیید ایده‌جك ماهیتده‌در .

خلاصهٔ كلام ، نفسك ذوق وآمالنه توافقیله برابر ، زنا وسفاحك اویله الیم نتایجی ، او قدر بیوك مضراتی واركه ماهیتنه جدی بر نظر تدقیق عطف ایدنلرك بونی نفرتله تلقی ایتمه‌لری قابل دكلدر . شرقك ، بز غربلیلرك بولسز عد ایتدیكمز ، ازدواجه متعلق قانونلری ایسه ، مداواتی غیرقابل امراض اجتماعیه ، نامحدود سیئات اخلاقیه ، محاذیر وطنیه وسیاسیه تولید ایتمش وایده‌جك اولان بوكبی استباحه‌لردن البت نسبتسز درجه حكمت ومصلحت اساسلرینه ابتنا ایتمكده‌در .

اوت ، بیوك مملكتلرده فن تربیه علماسی ولد غیر مشروعلرك كوندن كونه تكثری مسئله‌سنك مدافعهٔ وطن نقطهٔ نظرندن تهدیدكار بر وضع آلدیغنی آكلامشلر ، مجهول‌الاصل كمسه‌لرك ، كیمك نه‌سی اولدقلرینی بیلمامكدن متولد بریأس وانكسار تأثیریله قلبلرنده حب وطن حسنك پیانی دوچار انحطاط اوله‌سندن اندیشه ایده‌رك مسلك تربیه‌لرینه ، « وطن دیمك انسانك نشأ تكاهی ، مسقط رأسی ، مظهر وجودی دیمكدر » نظریه‌سنی اساس اتخاذ ایتمشلر وبوصورتله محل نشئت اولمقدن فضله برمعنی افاده ایتمیان وطنی انسانك اصل ومایهٔ وجودی اولان پدری ، دستكاه خلقت وتكونی اولان مادری مقامنه اقامه ایتمك ایسته‌مشلردر .

اوروپاده بوصنف علمانی كوریبورزكه كنجلره دائما بویولده تلقیناتده بولنیورلر ؛ شعرلرنده ، رومانلرنده ، مجموعه‌لرنده بوفكرك ترویجنی هدف اتخاذ ایدییورلر . بونلرك مساعیٔ مستمره‌لری هرنه قدر بوفكری كنجلرك ذهنلرینه یرلشدیرمش وحتی برقسمنده عقیده شكلنه انقلاب ایتدیرمش ایسه‌ده برچوقلرینك قلبلرندن « ملتم نوع بشر دروطنم روی زمین » دستورینی محو وازاله ایده‌مدیكی كبی بونلرك یالكز وطن اوغورنده مجاهده خصوصنده‌كی غیرتلرینی وطنلریله برابر حسب ونسبلرینك شان وشرفنی مدافعه عزم وغیرتیله مجهز اولان حسب و نسب صاحبلری درجه‌سنه چیقاره‌مامشدر . ایكنجیلر دهافضله عامللرك تحت تأثیرنده اوله‌رق مدافعه ومجاهده ساحه‌سنده ایكی قات فدا كارلق ابراز ایدییورلر . بوادعانك اك بیوك شاهدی شودركه حكمدارلر طرفندن اداره ایدیلن ممالكده برغائلهٔ سیاسیه ویاحربیه باش كوسترنجه حكمدارلر اكزیاده تاج وتختلرندن ، آباواجدادلرینك مجد واقبالندن ، كندیلرینه میراث اسلاف اولان مفاخردن ، سلطنت واصالتدن دم اورورلر ، یالكز اجرای حكومت ایتدكلری مملكتلردن ، وطندن بحث ایله اكتفا ایتمزلر .

شایان قیدوتذكاردركه حقیقةً محبت وطنیه حسیله مشبوع اولانلر ، مملكتلرینه خدمت یولنده جانلرینی تلف ایدنلر « وطن » دینجه خاطرلرینه طوغوب بیودیكی یرك ، آنا بابا ، قارده‌ش ، قوم وقبیله‌لرینك اجزای وجودندن تركب ایتمش اولان سطح خاكی تبادر ایدر . یوقسه یالكز هواسی ، صویی ایچون وطن دییوب وطن ایشیتمزلر . نه‌حاجت ، انسان بریرده بولنور واویرك محاسن طبیعیه‌سندن ، مناعم ولذائذندن مستفید اولور . فقط اویری نه‌قدر سوسه وطنك عشر معشاری درجه‌سنده سوه‌مز . بونك بویله اولدیغنی وطن جدا اولانلر پك كوزل تقدیر ایدرلر .

قادین وحریت اختلاط مسئله‌لری حقنده سویله‌جكم سوزلر بونلر . بونلری اونوتمایكز ، نقش حافظه ایدیكز ، پیغمبریكز (صلی الله علیه وسلم) ك « ماتركت بعدی فتنة آخر علی الرجل من المرأة = بندن صوكره اركك ایچون قادیندن دهامضر برفتنه براقمام » سوزندن غافل بولنمایكز .

شورایه قدر اولان افاداتمده بزده حیات زوجیت ، شرقلیلرك توهم ایتدكلری كبی ، حدكاله وارمامش ، صفوت معیشتی خللدار ایده‌جك عواملدن تجرد ایده‌مامش اولدیغنی آكلادیكز ؛ شوحقیقت بركره دها نظریكزده تجلی ایتدی‌كه اجتماعی ، سیاسی برچوق فلاكتلریمزك منشأی ، بزده‌كی طرز معاشرت ایجابنجه اجتنابی قابل اولمیان ، ارككك قادینله پیدای علاقه ایتمسی مسئله‌سیدر . برعلاقه‌كه ، ایكی صنفك یكدیكریله اختلاطنی مباح عد ایتمك عقیدهٔ اجتماعیه‌سی اولماسه ، نه‌او نه‌ده نتایج وخیمه‌سی وجود بوله‌بیلیر .

سزه برشیدن بحث ایتمكی اونوتدم . برچوق طرفدارلری اولان بومختلف ومتنوع افكاره قارشی بعض محررلریمز متوسط برمسلك اتخاذ ایتمشلر وبونكله اك معقول واك سالم بر مسلك كشف ایتمش اولدقلرینه قانع بولنمشلردر . اساس اعتباریله بوزمره‌ده فحش حیاتنه قارشی نفرت بسله‌یورلر ، برطاقم قادینلرك حیاتلرینی باغلامش اولدقلری فحشخانه‌لره ، آره‌ده برمعارفهٔ سابقه اولمقسزین ، ارككلرك بری چیقوب بری كیرمه‌سنی كریه كوریبورلر ؛ وبومقوله قادینلرك دول ایچون جلب ایدلمش حیوانلردن فرقلری اولمادیغنی سویلیورلر . آنجق ظن ایدییورم‌كه بونلر سفاهت عالمنده انسانك طانیمادیغی بر قادینه قارشی نصل برمیل ومجلوبیت حس ایتدیكنی ، اولجه كوروشوب طانیشمایان ایكی وجودك بویله ملاقات ووصاللردن نه بیوك حظ آلدقلرینی تقدیر ایده‌میورلر .

بویله بهیمانه وآواره سرانه حیاتی پك چركین وشایستهٔ نفرین كورن بوذوات انسانك كندینی دیلسز حیوان مرتبه‌سندن عالی طوتمه‌سی ، بناءً علیه سائق محبت متقابله اولمادقجه ، ایكی شخصك مناسباتده بولنمه طرفدار اولمامه‌لری ایجاب ایده‌جكنی سویلیورلر ؛ مع مافیه اوزون بویلی معاشرتك ده انسانك قلبنده رفیقنه قارشی اولان میل ومحبته ضعف ایراث ایده‌جكنی درمیان ایدییورلر . بونلر

نظریه‌لرینك صوك نقطه‌سنی اساس اتخاذ ایده‌رك رسمی نكاح وازدواجك بر ضرورت اجتماعیه اولمادیغنی، بلكه‌ده بونك زوج وزوجه‌یی دائمی بر ارتباط ، نهایتسز بر رفاقته محكوم اولمق كبی آرزو ایتمدكاری بر حالی تحمله مجبور ایده‌جكنه قائل اولیورلر. ینه بو نقطه‌یه استناد ایده‌رك محبتك غلیاننه ضعف ، طرفینه ملال ایراث ایده‌جك بویله بر رابطه‌نك سعادت مادیه‌یی تأمینه خادم بر غایه تشكیل ایده‌میه‌جكنی ، فطرت بشر اوصانج ویرن بر ثبات وقراردن زیاده نشوهٔ خاطره باعث اولان جوالیته متمایل بولندیغنی ادعا ایدییورلر .

اوروپاده و سائر ممالك مترقیه‌ده بر چوق كیمسه‌لر بو نظریه‌یی قبول ایتدكلرندن مخادنت مسلكنك طرفدارانی چوغالدی. بر چوق جهتلرله زوجیت حیاتنه بكزه‌ین و اوندن یالكز عقد رسمی‌یه مستند اولمامق ، مدت دوامی ایكی رفیق آره‌سنده مودت وصمیمیت حسنك دوامنه منحصر بولنمق و آره‌ده‌كی رابطهٔ محبت كوشه‌نجه یكی بر رفیق آرامق ایچون هر برینك بر طرفه كیتمسنه امكان ویرمك كبی شیلردن عبارت بولنان بو حیات كیت كیده ساری و مستولی بر شكل آلدی .

بو طرز حیات بر چوقلرینك ذوق و تمایللرینه توافق ایتمش ، بونكله ازدواج حیاتی آره‌سنده‌كی فرقك عقد وشهودك ضبط وتحریری ، دینه یاخود عادته مستند بر طاقم مراسمك اجراسی كبی رسمیت دائره‌سنی تجاوز ایده‌میه‌جك درجه‌ده اعتباری اولدیغی قناعتنی پرورده ایتمه‌لری بونك نتایج محتمله‌سنه فضله اهمیت ویرمه‌ملرینه سبب اولمشدر . بز شوراده بر آز بو مسلكك‌ده نه درجه‌یه قدر یا كلش اولدیغندن بحث ایده‌لم :

بو مسلكه سالك اولانلرده عادت علاقه و رابطه‌لرك دوامنه مؤدی اوله‌جق بالجمله وسائلدن ممكن اولدیغی قدر صاقنمق مركزنده‌در. اولاد پیدا ایتمك آره‌ده اك متین واك پایدار علاقه‌یه وجود ویرمك دیمك اولدیغنه كوره بو كیلر ایلریده ادامهٔ مناسباته مجبو ایده‌جك بر حال قارشیسنده قالمامق ایچون حمله مانع ادویه استعمالندن هیچ بر وقت خالی قالمازلر . زیرا تعقیب ایتدكلری نظریه اوزون بویلی الفت و معاشرتله حرارت محبتی ادامه قابل اوله‌مادیغی ، اك موافق طرز حیات ، یكیدن یكی‌یه ، حیاتندن عبارت بولندیغی اعتقادینی تلقین ایتمكده‌در . بعضاً اولور كه قوللانیلان درلو درلو علاجلرك تأثیری اولمازده ، او قدر احترازلره رغماً چوجق پیدا اولور . آنا بابا ، زماننده مشیمهٔ مادرده حیاتی افنا ایده‌مزلرسه چوجغی جدی بر استثقال ایله قارشیلارلر . بابا بیوك بر اندیشه و مأیوسیتله اونی اولادلغه قبول ایدر . مع مافیه آنا بابا آره‌سنده روابط محبتی تقویه ایدن اولاد علاقه‌سنك وجود بولمسنه رغماً بونلردن هر هانكی بری ایستدیكی زمان بیمحابا موجود اولان بتون علاقه ورابطه‌لری قیره‌رق یكی بر اكلنجه ، یكی بر سودا ایله كوكل تازه‌له‌مك خصوصنده هیچ بر مانع تصور ایتمز . مملكتلرمزده اویله اكدی اولادلر كو - ریبورز كه بونلر دها آشیان پدرده ایكن آنا بابالرینك كچیردكاری طرز حیاتی كوزلریله كوریبورلر . اونلرك یكدیكره قارشی اولان اطوار و حركاتنی حیرتلرله تعقیب ایدییورلر ، عقدهٔ محبت كوشه‌دیكی، یكیله‌مك هوسیله انظار تجسس شورایه بورایه انعطاف ایتدیكی و متعاقباً هر برینك یكی بر رفیق حیات آرامق اوزره بر طرفه كیتدیكی زمان انجام كارك نره‌لره منتهی اولدیغنه شاهد اولیورلر .

بدیهی بر حقیقتدر كه نسل و ذریته قارشی آچیلان حربك بویله بر جریان مطرد تعقیب ایتمسی نفوسك تناقصنه ، ممالكك ، موجودیتی ، عظمت و اقبالنی مدافعه ایده‌جك انسانلره مفتقر بر حالده قالمسنه مؤدی اولور كه بو حال فرانسه كبی مملكتلرده بتون وضوحیله تجلی ایتمكده‌در .

اوت ، فحش و مترهس حیاتنك عائله حیاتنه غلبه ایتدیكی ، عرفی اصول معاشرتك نكاح مقامنه قائم اولدیغی اوروپاده تولدات آلا بیلدیكنه تدنی ایتمش ، فرانسه بوكون نفوذ ملیسنی ادامه ، حدودینی بالخاصه المانلر كبی مطرد بر ترقیٔ نفوسه مظهر اولان بر ملته قارشی مدافعه ایده‌بیله‌جك قوت واقتداردن محروم قالمشدر . ایشته بو حقیقتلرده اثبات ایدییور كه مخادنت مسلكی‌ده دائما جنینلره قارشی ادویه استعمالی ویاخود حمله مانع تدابیر اتخاذی كبی تولداتك آزالماسنه ، امتلرك محوینه بادی عادات سقیمه ایله مترافق بر صورتده یورویه بیلیور .

عصرلردن بری دوام ایتدیكی حیات سفیهانه وفحش پرورانه‌نك عواقب وخیمه‌سنی شو حرب معظم اثناسنده آكلامش اولان فرانسه مملكتده تزاید نفوسك چاره‌لرینی شمدی دوشونمكه باشلادی . واك یكی بر چاره اولمق اوزره چوجغی اولان قادینلره دائمی تخصیصات ویرمكی دوشونه‌رك برنجی چوجغه یوز ، ایكنجی‌یه اوچیوز و هكذا فرانق ویرمكه قرار ویردی. یالكز شوراسی شایان دقتدر كه تمایل فحش طمارلرینه ایشله‌مش اولان بو ملت تخصیصاتی اركلره دكل، وضع حمل ایدن قادینلره ویرییور. وبو صورتله ملت آدم قازانسین‌ده ایسترسه بونلر مملكتك صحن اذواقنده یازلری ، قیشلری كچیرمك ایچون هر طرفدن آقوب كلش اولان كیمسه‌لرك تخم سفاهتلرندن حاصل اولمش اولسون بولنده عصرلردن بری تعقیب ایتدیكی سیاسته صادق قالمق ایسته‌یور . بوندن دولایی فرانسه هر موسمده كلن بیكلرجه زوارك مملكتده براقه‌جقلری انسالك حیاتلرینی محافظه ایدوبده بونلردن موجودیتی محافظه ایده‌جك عسكر یتیشدیرمكه پك زیاده حریصدر . فقط عجبا فرانسه و امثالی ملتلر بویله مایه‌سز ، باباسی بلیرسز آدملرله دیكر عفیف وناموسكار اقوامك بللی بسلی ، پاك ونزیه حسب ونسبلرله واصل اولدقلری مرتبهٔ مجد و تعالی‌یه واصل اوله بیله‌جكلرمی؟ هیهات ، «لیس التكحل كالكحل = سرمه

چکمك قدرتدن سرمه‌لی اولمغه بکزه‌مز».

مخادنت مسلکنك، تولداتك تدنیسنه ، نفوسك انقراضنه بادی اولمق صورتیله ملتلرك عمومیتلری اوزرینه اجرا ایتدیکی تأثیرلری آکلادیکز . بوطرز حیاتك ویردیکی نتیجه‌لر بوندن عبارت دکلدر. نتایج مضره‌سندن بری‌ده بومسلکی آرالرنده یاشاتان امتلرك نظام عائله‌دن محرومیتلریدر . اوت ، حیات مخادنتدن مستفید اولمق ایستیان امتلرك یوردلرنده نظام وانتظام تأسس ایده‌مز ، خانمانلر آراسنده نسب وصهریت کبی، علاقه‌دارلر میاننده متقابل رأفت ومودت ، مواسات ومعاونت حسلری تولید ایدن رابطه‌لر وجودپذیر اوله‌ماز . هریورد دیکر یوردلرله غایت محدود صورتده پیدای مناسبت ایده‌بیلدیکی ایچون یالکز باشنه پایدار اولمق مجبوریتنده قالیر. یوردلر رابطه‌سز قالدیغی آره‌لرنده آهنك اتصال تأسس ایده‌مدیکی تقدیرده ایسه صاحبلری طبیعتیله یکدیکره بیکانه بر حیات تعقیب ایدرلرکه نتیجه‌سی متساند برحیاته مظهراوله‌مامق، برامت تشکیل ایده‌مامکدر . چونکه زه‌ده مختلف کتله‌لره، عائله‌لره هدف مشترك تشکیل ایده‌جك متحد برغایه، متشتت افرادی بر نقطه‌ده جمع ایده‌جك بر رابطه بولنورسه اوراده امت تشکل ایده‌بیلیر .

عشق و غرام اساسنه استناد ایتمیان برمعاشرتی خوش کورمیان بو محررلر (غرامیون) ك مدافعه‌ایتدکاری بو نظریه‌یی طوغریسی بز یالکز ، تحصیل کورمامش ، احوال نفسیه‌نك اسرارینه ، روح بشرك مختلف اطوارینه انفاذ نظر ایده‌مامش کمسه‌لر اوزرنده اجرای تأثیر ایده‌بیله‌جك خولیالر ، مغالطه‌لر جمله‌سندن عد ایدییورز . فکریمزی ایضاح ایده‌لم :

جناب حق دواملی بر حیات ، صمیمی برمعاشرت آرزوسنده بولنانلرك قلبلرنده عشق وغرامك طاتلی وآتشین هیجانلرینك یرینی طوته‌جق مودت و رأفت حسلری خلق ایتمکی وعد ایدییور . و بو وعدك اثر انجازی اوله‌رق زوج و زوجه قلبلری ، دائما کوریله‌کلدیکی اوزره ، بری برلرینه قارشی صمیمی تمایللرله ، رحم وشفقت حسلریله‌متحلی بولنیور . آراده برده بشریتك سرمایهٔ ابتهاج ومباهاتی ، حیات مادیه‌نك یکانه‌زینتی‌اولان اولاد بولنمسی بوحسیات عالیه ونزیهه‌یه دها زیاده قوت ویرییور .

برکون قرآن (کریم) ده جناب حقك قوللری حقنده‌کی نعمتلرینی تعداد، وارلغنه برهان اقامه‌ایدن شوآیتی اوقودیغم‌زمان نه‌قدر محظوظ اولمشدم ! «ومن آیاته ان‌خلق لکم من انفسکم ازواجاً لتسکنوا الیها وجعل بینکم مودةً ورحمة ان‌فی‌ذلك‌لایةً لقوم یعقلون» حقیقة بر کتاب سماوی وعقد دینی‌یه ، دوام واستمرار تصدینه استنادایدن معاشرتلرده سکون وحضور ، مودت ورأفت آثاری اوقدر باهر بر صورتده تجلی ایدرکه سودا وغرام بولنده عافیت وزندکیلرینی هدر ایدنلر اونك عشر معشارینه نائل اوله‌مازلر . بر چوق قادینلر طانیورزکه قوجه‌لرینك قلبلرینه حاکم اولمق وکندیلرینه اولان محبت وارتباطلرینی تقویه‌ایتمك ایچون تسریع حمل خصوصنده تأثیری مجرب ادویه‌یه مراجعت ایدییورلر ؛ اونلر بیلیورلرکه چوجق ایوین آراسنده اك قوتلی بر رابطه ، میل ومحبتك دوامی ایچون اك اساسلی بر ضماندر .

شو اساسلره بناءً زوجیت علاقه‌لرینی تهدیدایدن اك قوتلی تهلکه بونك کیت‌کیده قوت و متانتنی غائب ایتمسی ، و بو حالك تأثیریله معاشرتده ذوق و حضور ، حیاتده لذت قالماسی قضیه‌سی اولدیغنی ظن ایدنلر هذیاندن ، سیوری عقللی کنجلره قارشی بر طاقم افکار باطله‌یی تزیین وتحسین املنه خدمت ایتمه‌دن بشقه بر شی یاپمیورلر .

اوت ، بزده انکار ایتمه‌یزکه تأهل عالمنده روابط زوجیه‌یی ضعیفلاتان ، حتی بعض کره تفرقه و طلاقه مؤدی اولان بر طاقم احوال واردر . فقط بو احوال ایچون، عقد نکاح نتیجه‌سنده حاصل اولان حسیات فاضله‌یه مجرد رابطهٔزوجیه‌نك دوام واستمراری اراث ضعف ایتمدیکنه دلالت ایده‌جك بر طاقم علل واسباب موجوددر .

سوزك خلاصه‌سی، مخادنت حیاتنك‌ده شئون اجتماعیه‌یی خللدار ایتمك، بونی واسع مقیاسده تطبیق ایدن امتلری بیوك بیوك ضررلره صوقق خصوصنده فحش حیاتندن کری قالمیه‌جق برطاقم وخیم نتیجه‌لری، الیم عاقبتلری واردر .

بوایکی حیات بعض جهتلرجه یکدیکرندن آیریلیرسه‌ده آره‌ده موجود اولان فرق هرایکی حیات یوزندن امتلره ترتب‌ایدن ضررلره او بارق حیاتنك عائله مناسباتنك محوینی ، نفوسك تدنی و انسال وانسابك اضمحلالنی انتاج‌ایدن تأثیرلره کوزیوممغه مساغ ویردیره‌جك شیلردن دکلدر .

ویل ، کور کورینه انقیادن تولد ایدن عاقبتلری دوشونمکسزین امتلری تقلیدایدنلره ! افسوس، بشقه‌لرك دوچاراولدقلری مصائبدن عبرت آلمیان ، کچیردکاری آجی آجی تجربه‌لرله یورکلری داغلانمش، آواره‌برحیات‌اجتماعیه‌نك‌تأثیریله لذت‌معیشتدن بی‌نصیب‌قالمش‌اولانلرك سوزلرندن استفاده قیدنده‌بولنمیانلره !»

عبدالعزیز چاویش

جهاد وعالم اسلام

حرب عمومیده ترکستان وبخارادن افغانستان ، هندستان وحجاز طریقیله استانبوله سیاحت .

— ٢ —

قادر علی افندی‌یه سؤال ایتدك : بخارا ایله کابل آره‌سنده ،

یاخود بخارا خلقیله افغان خلقی آره‌سنده نه کبی فرق، نه کبی نسبتلر کوردیکز ؟

— اصل شهرلرك ابنیه‌سنده‌کی فرق کوزه چارپه‌جق درجه‌ده دکلدر. یالکز کابلده نسبةً نظام و انتظامه ، تنظیفاته دها زیاده اهتمام ایدیلدیکی حس اولنه بیلیر . صنوف اهالی‌یه کلنجه ایکی مملکت آره‌سنده اولدقجه فرق وار . بخاراده طلبه کثرتی ، علما چوقلغی کوزه چارپار ؛ کابلده ایسه سپاهی (عسکر) و امرا چوقلغی . کابلك هر نه طرفنه باقسه‌کز حیات عسکریه کورورسکز . سوقاقلرده ، جاده‌لرده ، هر یرده دائما مسلح آدملره تصادف اولنور . طبیعیدرکه شکل و قیافتجه ، طرز معیشتجه‌ده فرقلر واردر . لکن الحمدلله هپ مسلمان اولدیغی جهتله یکدیکرینه قارشی قارداش معامله‌سی یاپیورلر . آیریلق غیریلق کورولمیور . بالخاصه افغان علماسی اساساً بخاراده یتیشمش اولدقلری جهتله ، عموم افغانیلر ، بخاریلره براستاد احترامی بسله‌یورلر . بو ، پك اسکی بر عنعنه‌در . مثلا بنم کبی بر آدمده احترام کوریور . کابلده طوقوز آی قالدیغم حالده اون پاره صرفنه لزوم حس ایتمدم ، او قدر اوزون بر مدت هپ مسافر صفتیله قالدم . دها بنم کبی پك چوق ترکستانلی اورالرده آیلرجه قالیرده هپ مسافر اوله‌رق یشار . اساساً بو عادت اسلامیتك فیض دیانتیله تأسس ایتمشدر . زیرا اسلامیتده غربیه و یولجی‌یه حرمت واردر . افغانیلرده عمومیتله مسافرپرورلك غایت بیوکدر .

— مزروعات ، محصولات جهتلری ناصلدر ؟

— افغانستانده انواع میوه و حبوبات غایت مبذولدر . عمومیتله افغان خلقی مزروعاته پك بیوك مساعی صرف ایدرلر . طوپراق تربیه‌سی خصوصلری غایت مکملدر . بزم ترکستانده دخی کوی حیاتی پك ایی‌در . افغانستان خلقیده تام معناسیله کویلیدر ، چفتجیدر . اوجوزلق ، بوللق ، مملکتك شوسه یوللری چوقدر . بتون داغلر زمرد کبی یشیلدر . اصول زراعت قدیم ایسه‌ده زراع فوق العاده چالیشقاندر .

— سز اعظم خان اریکنده مسافر اولدیغکز جهتله شهزاده - لردن‌ده بعضلرینی احتمال کورمشسکزدر ، بزه افغان شهزاده‌لری حقنده برآز معلومات ویره‌بیلورمیسکز ؟

— شهزاده‌لردن بعضلریله غایت خوش وقت کچیردم . اساساً قوناق بابام اولان اعظم خان شیر علی خان مخدوملریله طاشکندده‌ن معارفه‌مز واردی . کنجلکنده طاشکندده بولندقلری زمان بزم بیوك پدر مرحومك خانه‌سنده ایکی اوچ آی قدر مسافر خاص اوله‌رق قالمشلردی . شو جهتله بن‌ده کندیلرینه مسافر اولمشدم . چوق اعزاز و اکرام ایتدیلر . طبیعی اعظم خان جنابلرینك مخدوملری واسطه‌سیله دیکر شهزادکان ایله‌ده ملاقات ایتدك ؛ خصوصی صحبتلرده بولندق . حتی بنده‌کزی بر قاچ دفعه‌لر آوده کوتوردیلر . افغانستان شهزاده‌لری آوه پك مراقلیدرلر . هفته‌ده ایکی کون مطلقا آوه کیدرلر . کندیلری کبی بنده آو مراقی اولمدیغنی ، حتی سلاح استعماله مقتدر اوله‌مدیغمی کوردکجه بو حاله پك زیاده تعجب ایدرلردی . زورله سلاحی الله ویررلر ؛ بنم سلاحدن قورقدیغمی کورنجه‌هم کولرلر ، هم تأسف ایدرلردی . حتی حبیب الله خان حضرتلرینك بیوك مخدوملری عنایت الله خان بکا بر قاچ دفعه‌لر نصیحتده‌بولوندی : «مملکتکزه عودت ایدرسه‌کز مطلقا آوجیلغه هوس ایدیکز . هم کندیکز دائما آوجیلق صنعت ایدیکز ، هم مملکتك کنجلرینی تشویق ایدیکز . بویله سلاح قوللانمسنی بیلمز ارکك ناصل اولور ؟ » حقیقةً اولمازاما مع التأسف بزم دیارده بویله شیلر یوق . آنلرك بتون اویونلری سلاح ایله‌در . عسکری تعلیملرده ، مانورالرده دائما بولنورلر . حتی اون درت یاشلرنده اکرم خان نامنده کوچوك بر شهزاده اینجه سسلریله بر کون صباح نمازندن صوکره عسکر تعلیم ایدیبوردی ، کوردیکمده حیرت ایتمشدم . طبیعتیله بو جهتلری قطعیاً بزم بخارایه قیاس اولونه‌ماز .

— شهزاده‌لرك اوقومه‌یه هوسلری ، علمه محبتلری نه درجه‌ده‌در ؟

— کندیلرینی مطالعه‌یه پك هوسلی کوردم . آوه کیتدکلری زمان بیله یانلرنده متعدد کتابلر بولنوردی . استراحت وقتلرنده دائما اللرنده بر کتاب مطالعه ایدوب طوریورلردی . بوندن آکلادیغمه کوره علمه قارشی محبتلری پك زیاده‌در .

— نه کبی کتابلر اوقودقلرینی اوکره‌نه بیلدیکزمی ؟

— بن اونی ذاتاً بیله‌مزدم . زیرا اکثر اوقودقلری کتابلر اجنبی کتابلری ایدی . ظن ایدرم ، هپ انکلیزجه ایدی . چونکه بر کره کندی بینلرنده قونوشدقلری صره‌ده : بو ، نه لساندر ؟ دیه صورونجه ؛ انکلیز لساندر دیمشلردی . مع مافیه کتبخانه‌لرنده فارسی کتابلرده بولنیوردی . بالخاصه عبدالرحمن خان مرحومك ترجمهٔ حالی هپسنده واردی . ذاتاً هر پنجشنبه آقشامی حبیب الله خان حضورنده بابالری عبدالرحمن خان جنابلرینك مناقبی اوقونیورمش . اکثر شهزاده‌لرده اوراده حاضر بولنیورمش . هر پنجشنبه سرایه کیتدکلرینی کوریوردم . حتی ایشتدیکمه کوره بو خصوصده بر مجبوریت‌ده وارمش .

— دیمك که عبدالرحمن خانه بیوك حرمتلری وار .

— پك حرمت ایدرلر . عمومیتله افغانستانده عبدالرحمن خان نامی پك مبجلدر . بالعموم مشایخ خانقاسنده دخی هر هفته عبد- الرحمن روحنه مخصوص (ختم خواجه) اوقنور . ضابطان و امراء عسکریه‌نك هپسنده عبدالرحمن خانك ترجمهٔ حالی بولنور و دائما مطالعه ایدرلر . سوز آره‌سنده « عبدالرحمن خان جناب امیر شویله دیمشدر .» دیه مطلقا مرحوم مشار الیهدن بحث ایدرلر .

— شهزاده‌لر ایله قونوشدیغکز زمان هانکی لسان ایله کوروشوردیکز ؟

— هپ فارسیجه قونوشوردق . ذاتاً رسمی لسان فارسیجه‌در. هرنه‌قدر کندیلرینه مخصوص آیری لسانلری وار ایسه‌ده ، بتمله‌دائما فارسیجه‌قونوشورلر، حتی بنم یانمده‌قطعیاً بشقه لسان قوللانمزلردی. غایت نازك وادیبدرلر . پك چوق فارسی اشعاری بیلورلر . اثنای مکالمه‌ده علی‌الاکثر حافظ شیرازینك شعرلرندن اقتباس ایدرلر . صلابت دینیه‌لری مکملدر . آوده کزدکاری زمان بیله نمازلرینی مطلقا جماعتله قیلارلر . چوق سویملی حاللری واردر .

— شهزاده‌لر نه‌کبی آوجیلقه مراق ایدییورلر ؟

— بنم بولندیغم زمان قوش آوی موسمی ایدی . هپ قوش آوجیلغنه کیدییورلردی. اوردك، قازآولری غایت خوش‌اولیوردی.

اکثریتله حیوان اوزرنده کیدرلر . تك توك تصادف ایدن قوشلری حیوان اوزرندن اورورلر . خصوصی معلم کوپکلری واردر . بونلر اوردقجه کوپکلر طوپلار . بعضاً قوشلرك چوق اولدیغی کوللرك اطرفنده حیواندن اینرلر ، اوصورتله اجرای صید ایدرلردی .

قازلری اکثریتله (بازی) تعبیر ایتدکاری‌قوشلری واسطه‌سیله طوتارلردی . ایکی اوچ بازی قوشنی بردن قاز سورولرینك آرقاسنه صالدیررلر ، بازیلر آیاقلریله ده‌په‌رك قوشلری دوشورورلر ، کوپکلرده یره دوشن قوشلری طوپلایه‌رق کتورورلر . بو ، پك اکلنجه‌لی برشیدر .

صوکره مثلا برصو کنارنده اوطوروب کوله‌رك اوینایه‌رق قوشلری کندی بینلرنده تقسیم ایدرلردی . بنده اونوتمازلردی . بنم حیوانمه‌ده برقاچ قوش آصارلردی. بوصورتله اقشاملری آودن عودتمزده‌هرکس برممنونیت‌یکدیکرینك سلاح‌استعمالنده‌کی‌خطالرینی سویلر ، انتقادلرده بولنوردی .

عبدالرشید

عثمانلی اتفاقنك قیمتی

اوروپا حکومتلرینك پولتیقه‌لرینك ، سیاستلرینك هدفی دائما واضح ومعیندر . قابینه‌لرك دکیشمسی ، رجالك تبدل و تغیری معین اولان سیاستی اصلا رخنه‌دار ایتمز . چونکه مذکور دولتلرك کرك داخلده، کرك خارجده‌کی اداره وسیاستلری پك‌صاغلام وصارصیلمز تملار اوزرینه قونیلمش واشخاص ایله هیچ بر علاقه‌سی یوقدر . اوروپالیلر ایچنده بوآنه قدر الك متین سیاست تعقیب ایدن انکلتره اولمشدر . فرانسه‌نککی اویله دکلدر ؛ چونکه فرانسز ملتی کله‌بك خوبلی اولدیغندن ، دالدن داله ، چیچکدن چیچکه اوچمنی متنوع محیطلرده طولاشوب ذوق آلمنی اعتیاد ایتدکلرندن پولتیقه‌لری‌ده بر آز ثبات ومتانتدن منحرف کورونیور .

بونکله برابر ایتالیا و سائر مؤتلفینه نسبةً فرانسه‌نك سیاستی اساسسز صاییله‌مز . انکلتره اصول اداره‌سی دقتله تعقیب ایدیلیرسه کوروله‌جکدرکه هم احرارانه، همده مستبدانه بر طرزده اوراده تدویر امور ایدلمکده وهرشیئك فوقنده مشروط برقراللغك مجلس تشریعیه واداریه‌لری تکمیل‌ضوابط وروابطی، عنعنات‌ملیه ودینیه‌یی ملاحظه ومحافظه ایتمکله مکلف اولدقلری اکلاشلیمقده‌در .

انکلتره‌ده دموقراسی، سوسیالیزم‌سیاستی- قیصه برمدت ایچون بیله - میدان بوله‌مامش ، کسب اتساع وانتشار ایده‌مامش ، اعیان و اصیلزادکانه مخصوص اولان اصول سیاست دائما تطبیق ایدیله‌کلشدر .

ظاهره‌باقیلیرسه انکلیزقانونلری صوك‌درجه احرارانه وسربستانه برمفکوره‌ایله تقنین ایدلمش ایسه‌ده ، حقیقت حالده انکلیزقانونلرندن دها شدتلی ، دها مهیب دنیاده هیچ بر قانون تصور ایدلمز ؛ احکام قانونیه‌نك فعلاً تعقیب وتطبیق کیفیتی انکلیز زمامدارلری ایچون بیوك بروظیفه تشکیل‌ایدر. اوقدرکه بوحکومت مأمورلری هر درلو مظالملی ، الك بویوك غدارلنی قواعد و قوانین مرعیه‌یه نظراً اجرا ایتمکدن چکینمزلر .

جهانك مقدراتیله انکلتره‌دولتی هر زمان ایستدیکی‌کبی‌اوینامش وسیاستنی درلو درلو انتریقه‌لرله چویرمشدی ؛ فقط شیمدی‌یه قدر بر انکلیز زمامدارینك ویاسیاسی مأمورینك ، سیاست ایشلرنده‌یالان سویلدیکنی ادعا ایده‌بیله‌جك بر فرد چیقمامشدر . دیمك اولیورکه انکلیزلر سیاست امورنده یالانی طوغری برقالبه افراغ ایتمکده‌مهارت صاحبی اولمشلردر .

اساساً حلول مصلحانه ایله تدریجی صورتده اقوام جهانی تقلب ونفوذلری آلتنه‌صوقمق‌خصوصنده انکلیزلرك بویوك‌تجربه واختصاصه مالك اولدقلری هرکسجه مسلمدر.

اقوام شرقیه‌دن معدود اولوبده انکلیزسیاست قاهرانه‌سنك زبون وقربانی اولان ملتلرك، انکلتره‌نك بواستادانه مهارتنی فعلاً کوروب تسلیم و اعتراف ایدییورلر .

انکلتره‌نك زیر اداره واستیلاسنه کیرن ممالکه اهالیسی ، انکلیزلری بحق طانیه‌بیلمشلر ودائما آنك زهرآلود سیاستندن تباعد واجتناب ایتمکه چالیشیورلر .

اقوام مذکوره ایچنده انکلتره‌نك انتریقه وتزویراتنه لایقیله کسب‌وقوف واطلاع ایدنلر ، هندلیلر ، مصرلیلر ودها صوکرا ایرانلیلردر .

انکلتره هندستانی یوزسنه‌دنبری تحت‌استیلاسنه کتیردیکی حالده،

الآن « هندستان بندر » دیمیور ! اویله‌جه مصر دخی کونك برنده « مصرلیلرك اوله‌جقدر » دیمکده تردد ایتمیور . ایرانلیلره کلنجه ، دائما انکلتره زمامدارلری ، بیاناتلرنده « ایران قوتلی بر حکومت شکلنی اکتساب ایدنجه‌یه قدر انکلتره آکا یاردیم ایتملیدر » دیورلر.

حالبوکه ظواهردن صرفنظر ایدرسه‌ك، کرك هندستانی و مصری، کرکسه ایرانی ، انکلتره دولتی فعلاً استیلا ایتمش و بو اسلامی اولکه‌لرده هر ایسته‌دیکنی اجرا ایتمکده ، هیچ بر مشکلاته معروض اولمامشدر .

انکلتره حکومتی مأمورلری نیچون و نصل بوکبی تجارب و مهارته مالك اوله‌بیلمشلردر ؟ سؤاله جواب اوله‌رق دیرزکه : بو حکومتك مأمورلری هپ چکردکدن یتشمش ، درلو درلو داخلی و خارجی مأموریتلره تعیین ایدلمش، دنیانك هر طرفنی مأموریتله سیر و سیاحت ایلمش کیمسه‌لردر که ، زمان آنلره جهانك صیجاغنی ، صغوغنی تدریجی صورتده طاتدیرمشدر . بوندن بشقه بو ملت کوچوکلکدن کوزل بر ملی و اجتماعی تربیه کوربیورلر و مکتبدن دینج ، صاغلام، فعال و جوال بر عنصر کبی یتشیورلر . عائله‌وی تربیه‌لری‌ده او ملتی صوك درجه سربست ، متدین ، حرفکرلی اوله‌رق حیاتك میدان مبارزه‌سنه آتیور . شبهه‌سز بو صورتله مجهز اولان بر فرد ملتنه، دولتنه بیوك و پارلاق خدمتلر ایفا ایدر .

انکلیز رجالی بو وجهله یتشمش و تجربه کورمش کیمسه‌لردر . سائر حکومت و ملتلر کبی انکلتره هیچ بر زمان قحط رجاله اوغرامامش، بوندن صوکره‌ده اوغرامسی ممکن دکلدر. بو کون انکلتره‌نك هانکی رجلنی ، لوردینی تدقیق ایتسه‌ك ، نتیجه‌ده کوره‌جکزکه دولت و ملته پك نمایان خدمتلر ایتمش و اقران و امثالی ایچنده تمایز ایلمشدر.

انکلتره‌نك خارجیه نظارتیله مطبوعاتی پك مکمل اولوب ، بو ایکی اداره منتظم تشکیلاته مالکیتله مفتخردر . دنیانك او بر اوجنده وقوعه کلن بر حادثه‌یی ، بو مکمل تشکیلات سایه‌سنده انکلیزلر یارم ساعتده خبر آلیرلر .

هر انکلیز سفیری ، قونسلوسی ، سیاسی مأموری و حتی غزته‌جیسی عینی حسله متحسس ، عینی مفکوره ایله ملهم بر ر انکلیز خفیه‌لریدر. انکلیز خارجیه ناظری منتظم بر ماکنه کبی اصول سیاستی ، ایجابات زمانی ، لازمکلن تعقیبات و تطبیقاتی ، بوتون مأمورلرینه ، سفراسنه زرق و تلقین ایدر و هر شیئك وقوعندن اول منسوبینی خبردار ایلر . بو ماکنه دائما یکنسق دونوب ، تدویر چرخ ایلیوب ، حرکات و سکناتیله عظیم فائده‌لر تأمینه موفق اولور .

هر انکلیز خارجیه مأموری ، هر غزته‌جیسی بر ر انکلیز جاسوسیدر . بو کون خارجیه مسلکنه منسوب اولان هر انکلیز — قنچلارندن طوتوب ناظره وارنجه‌یه قدر — جهانك اوته‌سنده بریسنده، کوشه‌سنده بوجاغنده پشایان انکلیز دوستلریله دشمنلرینی طانیرلر، اسملرینی ازبرلرلر. فرضا ایرانده ، مصرده ، هندستانده ، تکمیل عالم اسلامیه‌ده بولنان انکلیز طرفدارانیله علیهدارلرینی بیلیرلر و آنلره قارشی اویله‌جه اتخاذ تدابیر و اظهار حسیات ایدرلر .

انکلیزلرك عالم سیاست و تجارتده اك بیوك رقیبی اولان المانیا دولتی ، واقعا بیوك و منتظم بر تشکیلات عسکریه‌یه مالك اولمقله برابر میدان سیاستده پك معلوماتسز ، تجربه‌سز ، بیچاره و پاپاقالمشدر. عصر حاضر ایسه فنون سیاسیه ایله مجهز بولنان دولت و ملتلره مساعد اولدیغندن ، پك چوق دفعه سونکو او جنك ، کسکین قلیجلك قورشون و باروتك حل ایده‌مدیکی مسئله‌یی اوفاجق بر تدبیر سیاسی و اداری حل ایدر . و اینجه قلم اوجی او کبی مزمن و دوکوملی دردلره بر دوای شافی و عاجل تشکیل ایدرکه المانیا بوندن کاملاً محرومدر .

اویله اولمسه‌یدی ، بو کونکی کونده المانیایه قارشو یکرمی اوچ کوچوك و بیوك حکومت اعلان حرب و خصومت ایلمزدی .

هله شرق و عالم اسلام حقنده المانلرك هیچ بر تجربه‌لری یوقدر. بونی کندیلری بیله تصدیق و اعتراف ایدرلر . حتی دیه بیلیرم که عثمانلیلر قدر اسلام و شرق مملکتلری حقنده تجربه و معلومات صاحبی دکلدرلر .

بو تجربه‌سزلك و معلوماتسزلق یوزندن المانیانك — وطولاییسیله — دولت عثمانیه‌نك شرقده‌کی منافعی آلت اوست اولدی . هر یرده المانلرك یرینه انکلیزلر کچدی . نمونه اوله‌رق ایرانی کوسترمك کافیدر .

ایرانده المانلر هر درلو فداکارلقده بولندیلر ، ملیونلرجه پاره صرف ایتدیلر . پك چوق سیاسی و عسکری هیئتلر اعزام ایلدیلر . فقط اك صوکره هیچ بر شی یاپه‌میه‌رق چکلدیلر . بو کون ایرانده المانیانك نه سفیری ، نه بر قونسلوسی واردر .

دها فناسی: ایران افکار عمومیه‌سی المانلردن خوشلانمز و المانلری وعدلرنده کوشك آدملر بیلیرلر . حالبوکه ایران حکومت و ملتی ایچون المانیایه صاریلق ، انکلیزلردن انتقام آلمق بیوك بر فرصت و نعمت مثابه‌سنده ایدی .

بو ایشده‌کی المانلرك خطاسی معلومدر ، کندیلری بیله بر درلو انکار ایده‌مزلر ؛ چونکه موجود اولان وثایق حقیقتی اثبات ایلر .

هر شیدن اول (ایران) اسلامی بر مسئله‌در . بو ایسه قومشو مسلمانك — یعنی دولت عثمانیه‌نك — الیله حل ایدلملی ایدی . حکومت عثمانیه‌نك مداخله و وساطتی ، آلمانیانك سلاح و پاره‌سی ایرانی اتفاق مربع زمره‌سنه ادخال ایتمکه بلغاً ما بلغ کفایت ایدردی . ذاتاً هر ایرانلی ، ایران ایشلرنده بو ایکی حکومتك الاله ویروب چالیشدقلرینی کوردکلری دقیقه‌ده ، مملکتلرینك دشمنلری اولان انکلیزلره قارشو طغیان ایده‌جکلردر .

آلمانلرك بو خطاسی عثمانلیلرده چوغه‌مال اولدی . حتی ایلری‌یه كیدوب بو خطا نتیجه‌سنده خطهٔ عراقیه‌نك انكلیزلرك النه دوشمسنه سبب تشكیل ایتدی دیه‌بیلیرم .

شرقده‌ده ، یعنی قفقاسیه‌ده ، قریمده ، ماورای بحر خزرده الیوم عینی تهلكه و خطا قورقوسی ملحوظدر .

اكر بو ایشلرده آلمان ـ عثمانلی مشترك تشبثاتی صمیمی و طوغری براساسه مستند اولمازسه ، ایلروده آلمانلر دها بیوك فلاكتلره معروض قاله‌جقلردر .

بونك اوكنی آلمق ایچون اولا دوبریجه ـ مریج حادثه‌سنی آلمانلر كوكندن حل و فصل ایتملی ، متعاقباً ایران ایله شرق ایشلرنده دولت عثمانیه ایله توحید مساعی و تشریك وظیفه ایدرك ، متحد و صمیمی بر وضعیتده طاورانملیدرلر .

اوزمان دولت عثمانیه‌نك شرق و اسلامی سیاستی كوندن كونه رونقپذیر اولور و احتمالكه تقدیر تدبیره موافق كلیرسه ، عوق حقله ، هندستان قاپوسنه طوغری ایلرولمك و انكلتره‌نك قلبكاهنی تهدید ایده‌بیلمك متفقلره نصیب اولور . بو جهت تحت تأمینه آلندقدن صوكره انكلتره ایسترایستمز صلحه یناشه‌جق و دیز چوكمكه مجبوریت حس ایلیه‌جكدر . انكلتره‌یه ابی و قطعی بر ضربه اورمق ایچون ، هرحالده ایران حكومتنی الده ایتمك ایجاب ایدر . بو سایه‌ده ایرانده‌كی قوتلرك تشكیل و تنظیمی قولایلاشیر .

بو ایكی اسلام ـ عثمانلی و ایران ـ كتله‌سنه بوتون عالم اسلامك التحاق و انضمام ایده‌جكنه اصلا شبهه ایدلمامليدر . دیانت اسلامیه بو جهتی بحق تأمین ایدر . بشرط آنكه تدبیرده قصور و خطا ایتماملی ؛ و انكلیزلر كبی ملل شرقیه و اسلامیه‌نك حسیاتی ، عنعناتی رنجیده ایلمامكه چالیشملیدر .

بشقه صورتله سلاح قوتی انكلیزلری مغلوب ایتمز و حربك دوامنه مساعده ایتدكجه كوندن كونه موفقیتنه خدمت ایدلمش اوله‌جقدر . شونی‌ده عرض ایده‌یم‌كه بو كونكی بلغار دوستلغی آلمانلر ایچون ایلروده بیوك سیاسی و اقتصادی منافع تامین ایلیه‌مز . آلمانلر منفعت و دواملی بر شرف غالبیت ایسترلرسه عثمانلیلرله دها زیاده صمیمی اولملی و مسلمانلره صارلملیدرلر .

بر مقتضای قواعد اسلامیه و حسیات نجیبهٔ عثمانیه ، عثمانلیلر هیچ بر زمان مردلكدن واز كچمیه‌جكلر و آلمانلر اوغورنده بو حربده بیوك خدمتلر ، جسیم فداكارلقلر كوستردكلری كبی ، یارین‌ده وفادارلق و حقشناسلق ایده‌جكلرینه شبهه و تردد كوسترماملیدر .

بز ، عثمانلی ـ آلمان اتفاق و اتحادندن ممنونز . فقط بونك دها زیاده تحكیم و ترصینی آرزو ایدرز . آنجق بو صورتله مشترك دشمنلری مغلوب ایتمك قابل و میسر اوله‌بیلیر .

دولت عثمانیه‌نك صمیمیتی ، البته بوتون عالم اسلامك آلمانلره تمایل ایتمسنی تامین ایدر و بو انجذاب و تمایلدن عظیم قوتلر ، منفعتلر طوغار .

س . م . ت

سید احمد شریف السنوسی حضرتلرینك تشریفلری

عالم اسلامك یكانه امیدكاهی ، حرمین شریفینك خادمی امیر المؤمنین خلیفهٔ ذیشان افندیمز حضرتلرینك پایتخت سلطنت سنیه‌لری اولان دار سعادته یارین بالقان ترنیله افریقا مجاهدلرینك محترم و معظم رئیسی و اوحوالیده پادشاهمز افندیمزك معزز وكیلی سید احمد الشریف السنوسی حضرتلری كمال وقار و اجلال ایله تشریف بیوره‌جقلر و امیرالمؤمنین حضرتلرینك مسافر خاصی اوله‌رق آره‌مزده بولنه‌جقلردر . بتون دین قارداشلریمز نامنه امیر مشار الیهه بیان خوش آمدی ایله عرض شكران ایلرز .

بو جهاد مقدس اثناسنده اعدای دین ، اخوت اسلامیه و وحدت دینیه‌یه كوشكلك طاری اولدیغی ، اجرا ایتدكلری دسایس و نفاق واسطه‌سیله آرامزده تفرقه ، شقاق و عداوت حكمفرما بولندیغی كمال مسرت و ممنونیتله اعلان ایدوب طوروركن ، عاصی حسین ، خدیو كاذب كبی خسیس منفعتلره طاپانلر و دشمنك آمال حریصه‌سنی ترویج ایدنلر مع التأسف ائتلاف حكومتلرینك النده بر آلت اولوركن امام یحیی و محمد ناصر پاشا یمنده ، امیر ابن الرشید نجدده ، عجیمی سعدون بك و عصیمی بك عراقده ، منلا محمد بن عبدالله صومالده ، مرحوم علی بن دینار دارفورده و سید احمد الشریف السنوسی طرابلس غربده وحدت اسلامیه‌نك رصانتنی اظهار و اعلاء كلمة الله اوغورنده هر درلو فداكارلغی ابراز ایده كلمشلردر .

بونلرك ایچنده حضرت سنوسی‌نك ، اكبرك خصوصی بر وضعیتی واردر . یدی سنه‌دنبرو دشمنلره قارشی بیوك بسالت و شجاعتلر كوسترمك ، خارقه‌لر یاپمقله شهرتشعار اولمشدر . یدی سنه اول ایتالیا حكومتنك قورصاندن فرقی اولمایان قوای بریه و بحریه‌سی طرابلسه سببسز و حقسز اوله‌رق تعرض ایتدكلری وقت امیر مشار الیه كفره واحه‌سنده تعلیم و تفقه ایله مشغول ایدی . هركسه یأس طاری اولدیغی زمان ایمان قوتیله ، ارسلان عزمیله ممالك عثمانیه‌دن اورایه شتابان اولان قهرمانلره ظهیر اولمش و اون بیكلرجه مجاهد ایله آفریقاده‌كی عثمانلیلرك و اسلامیتك اك صوك قلعه‌سی اولان طرابلس غربك استقلالنی محافظه‌یی درعهده ایتمشدر . مادی سلاحلره ، مكمل وسائطه ، مبذول ارزاق و جبخانه‌یه ، غیر محدود پاره و نفوذ سیاسی‌یه قارشی اسلامك اك بیوك قوتی : قوی معنویاتی ، متین ایمانی ، لایتزلزل توكلی ، صارصیلماز اخوتی‌در . بو سایه‌ده‌در كه طرابلس غربك استیلاسنی بر بو هیئت ظاهراً ایرانده‌كی ضرورت و قحطزدكانه یاردیم ایتمك اوزره خصوصی صورتده كیدن بر هیئت خیرپرورانه دیه صاییلیرسه‌ده حقیقت حالده سیاسی ایشلرله مشغول اوله‌جق ، ایرانی عادتا آمریقا حكومتنه قارشی كوبانك بولندیغی وضعیته كتیره‌جكمش .

بونلر هپ بربرینه مربوط مسأله‌لردر . انكلیز سیاستنه بر آلت اولمق ایسته‌مه‌ین و كندی مملكتنده انكلیز عسكرلرینك حركات ظالمانه‌

نزه عسكرى عد ايدن ايتاليانلر بوتون او وسائطلرينه رغماً مغلوب وپريشان اولديلر . ياپدقلرى جنايت بتون عالم اسلامده منبه بر الكتريق جريانى كبى مدهش بر نفرت، شديد بر حدت توليد ايتدى. مصر اهاليسى مجاهدلرك امدادينه بذل همت ايتديلر ، تونسليلر بويوك غيرتلر كوستردیلر . هندستاندن وعالم اسلامك هر كوشه‌سندن تك تك كوكلولر كلدى ، برچوق اعانه‌لر كوندرلدى . انور پاشا معيتده بولنان مدافعين اسلامك امدادينه سيد احمد الشريف السنوسينك تشديرديكى جيوش موحدين ايتاليانك اردوسنى مغلوب ايتديلر ، بوتون حيثيتلرينى قيرديلر .

ايتاليانك كوندرديكى محمد على علوينك هيئتلرينه، كالك تشويقلرينه، انكليزلرك اعزام ايتدكلرى ادريسيلرك تأثيراتنه ، وعد ايلدكلرى رتبه‌لر ، معاشلر ولقبلرينه ؛ ايتاليا منفعتنه خدمت ايلمك اوزره مصردن كوندريلن عزت الجندى ، حسن حماده ، عبد الحميد شديد بكلرك اجرا ايتدكلرى تسويلات واغواآته واخيراً عزيز على بك واسطه‌سيله بتون وسائط مدافعه‌نك تخريبنه قارشى حكومت سنيه بالمجبوريه عقد صلح ايتمه‌سنه رغماً پاك وحقايق اسلاميه‌نك مظهرى اولان طريقت سنوسيه‌نك محترم ومعظم رئيسى كمال جسارت ومتانتله جواب ردويره‌رك بويوك بر ثبات وعزمله كمافى السابق جهاده دوام ايتديلر وحرب عمومى اعلانندنبرى بو مجاهداتنه كرمى ويرديلر . طبيعى هر طرفدن امداددن محروم ، انجق آره صره مادر وطندن ومصردن، بعضاده نيغيريا طريقيله قاچاق اوله‌رق كلن بر مقدار سلاح ، جبخانه ، پاره وارزاقله قوس قوجه بر دولت معظمه‌يه واونك حسابنه چاليشانلره قارشى كله‌بيلمك اولوالعزمدن اولمق ، جناب حقك قدرتنه كمال ايمانله ربط قلب ايلمكله اولور . ايشته امير مشار اليه حضرتلرينك اك مهم صفت مميزه‌سى بودر .

وقتيله كندى آرزولرينه مطاوعت ايتمديكندن وشريعت غرانك احكامنه كمال انقيادله حركت ايتديكندن طولايى اوندن انتقام آلمغه جرأت ايدنلر اليوم اوروپانك مختلف كوشه‌لرنده منفى ايكن امير مشار اليه حسن نيتى وصدق ايمانى طولاييسيله ميدان فخر ووغاده مجاهدين اسلامك باشنده حضرت پادشاهك وكالتنى حائز اوله‌رق بولونديلر .

قنال سفرى ياپلديغى وقت جيوش عثمانيه‌نك حركاتنى تسهيل ايده‌بيلمك ايچون مربوطه تعرض ايتمش ، اوندن صكره سيوه‌نك خارجى وداخلى واحه‌لرينى آيلرجه اشغال ايلمش وبو صورتله هان هان يكرمى بيك انكليزى اشغال ايلمشدر. اونك الده برازمكمل وسائط اولسه ايدى بتون سودان ، جاوا ، واداى، صحراى كبير ، مصر عليا، بلكه‌ده تونسك خلاصى بحوله تعالى منتظردى .

بوتون بو خارقه‌لرى ابداع ايدن ذات آلايش ونمايشدن منزهدر. عظمت وغروردن پك اوزاقدر . اخلاق دينيه‌سى پك پاك ، سجاياى عاليه‌سى نادراتندندر . وحدت اسلاميه‌نك قوتلنمسى ، عالم اسلامك تعاليسى ايچون قلبى چارپمقده اولان بو ذات محترم پادشاه نوجاه افندمز حضرتلرينك مقام خلافت عظمايى احراز ايتدكلرينى ايشيدير ايشتمز اسلاميتك ايكى ركن متينى اولان عربلرله توركلر آراسنده لايتزلزل اخوتك متانتنى كوسترمك ، دوشمنلرك يالان شايعه‌لرينى كوكندن كسمك ، خليفهٔ اقدسمزه قارشى اخلاص وصداقتنى ابراز ايلمك وبالفعل بيعتده بولونمق اوزره قرار ويرمشلر ، بونك اوزرينه پك يوروجى وتهلكه‌لى بر سياحتى اقتحام ايده‌رك اليوم پايتختمزه تشريف ايديورلر . قليج آلاينده حاضر بولونملرى ائتلاف تزويراتنه قارشى پك جانلى وبليغ بر تكذيبدر . بنابرين امير مشار اليهه بيان خوش آمدى ايله عرض تشكرلر ايدرز .

شيمدى‌يه قدر قليج آلايلرنده حضرت پادشاهه قليج تقليد ايدن يا شيخ الاسلام ، نقيب الاشراف حضرتلرى ، ياخود ولد چلبى ايدى . حالبوكه بو سفر كرك اميرمكه شريف على حيدر پاشا حضرتلرى ، كرك سيد احمد الشريف السنوسى حضرتلرى كبى سلالهٔ طاهره‌نك اك نبيل وپاك اولادى بولنه‌جقلردر، بو، بزم ايچون نه قدر مسعود بر خاطره اوله‌جقدر . عاصى اميرمكه‌يى تكذيب ايتمك وياپديغى تفرقه‌نك سوء اثرينى ازاله ايلمك ايسترسه‌ك شريف على حيدر پاشا حضرتلرينه بو تقليد وظيفهٔ مهمه‌سى بخش اولونمليدر . اسلاميتك سطوتنى اظهار وحضرت فاروقك روحنى مسرور ايلمك ايسترسه‌ك آفريقانك رئيس المجاهدينى‌ده بو وظيفه‌يه اشتراك ايتديرمليدر . ايكيسنك‌ده مشتركاً عينى وظيفه‌يى ايفا ايتملرى ممكن اولديغى ايچون پادشاه افندمز خليفهٔ اقدسمز حضرتلرينك بويله بر تجددك اجراسنه مساعده وفرمان بيورملرينى عموم موحدين نامنه استرحام ايدرز .

شرقده انكليز حركاتى

بو برايكى هفته ظرفنده كرك ايران وكرك قافقاسيادن انكليز حركات سياسيه وعسكريه‌سى حقنده غايت غريب وغريب اولديغى قدر مراق آور حوادث صحائف مطبوعاتده تصادف اولنيور . بر طرفدن طهرانده سببى غير معلوم قيصه بر اغتشاش نتيجه‌سنده انكليز سياستنه اعتراض ايدن قابينه اورته‌دن قالقمش ويرينه وثوق الدوله‌نك رياستى آلتنده ديكر بر قابينه كلمش. ديكر طرفدن عراقدن اوتوموبيللر واسطه‌سيله بر انكليز فرقه‌سى باكويه سوق اولنمش ايمش . اوچنجى بر طرفدن چه‌ اسلوواق قطعاتنه ياردیم ايده‌بيلمك ايچون قراسنووسق اشغال ايدلمش واورادن توركستان روسيه‌سندكى انكليز محبلرينه ياردیم ايديله‌جكمش . دردنجى بر طرفدن نيويورق تريبون غزته‌سى ٧ حزيرانده مجارستانى ائتلاف حكومتلرينه اماله ايتمك اوزره امريقالى بر هيئت طهرانه كونديريليورمش

مساعده ایتمه‌ین طهران حکومتی جنرال به‌رسینك قوماندا‌سنده‌کی قوتلك تحریکات وتهدیداتنه وال آلتندن علناً اجرا ایتدیکی اغتشاشه قارشی استعفا ایتمشدر. زیرا اعضاسی اسلامیت علیهنده حرکت ایتمك وممالکنك استقلالنی صاتمق ایسته‌میور . فقط یرینه کلن ذات دخی ونیزه‌لوس اولمیه‌جغنی وافکار عمومیه‌یه قارشی کلمیه‌جکنی شیمدیدن تأمین ایده بیلیرز . شو حالده انکلتره‌نك یکیدن بیطرف بر ملتی ازمك وشرقده ایکنجی بر یونانستان فاجعه‌سنی اویناتمقده اولدیغنی بوتون جهان کورسون.

بیچاره قارداشمز ایرانك منتظم بر اردوسی اولمادیغندن بو حقسز وظالمانه حرکاته قارشی آنجق پروتستو ایله مقابله ایده‌بیلیور. بونکله برابر بو ملتك حریت قهرمانلری ، فداکار اولادلری ، جنکاور قبائلی بو متمادی تعدیات وتحقیرانه قارشی مجاهده‌یه قیام ایده‌جکلری محققدر. امریقانك فقرای خلقك صیقینتیسندن استفاده ایتمه‌یه قالقیشمسی کولونجدر . شیمدی‌یه قدر صرف ایدیلن انکلیز وروس پاره‌لری ، تهدید وترغیبلری بر فائده تأمین ایتمدیکی کبی بو یکی حیله دخی افلاس ایده‌جکدر . اسلامیت مستر ویلسونك طوزاغنی محو ایلیه‌جکدر .

آمریقا اقصای شرقده بویوك بر حرکت عسکریه یاپمسندن تحاشی ایدیور. ژاپونیانك توسعندن وفتوحاتجویانه سیاستندن قورقدیغی ایچون روسیانك حکومت حاضره‌سنی دوه‌ویرمك ایسته‌ینلره مجمستان طریقیله یاردیم ایتمك ایستیور وبویله‌لکله هندستانك دوام اسارتنه چالیشیور. حریت اقوام ایچون حرب ایدن آمریقا اوچیوز اللی میلیون انسانك حقوقلرنی انکلیزلره قربان ایدیور . فقط آنغلوساقسونلردن بوندن باشقه شی بکلمك جنتدر .

الك موثوق منبعلردن آلدیغمز معلوماته کوره باکویه وبحر خزرك دیکر لیمانلرینه سوق اولنان قوتلر عسکر اولمقدن زیاده ارزاق ، جبخانه، وپاره کتیره‌ن بر مفرزه باشنده برقاچ ضابط وبرقاچ سیاسی محرکدر . بونلری کوندرمکدن بر نتیجه حاصل اوله‌جقمی ؟ دشمن ایچون هیچ فائده‌لی بر نتیجه‌لر حاصل اولمیه‌جقدر. بزم ایچون، اسلامیت ایچون ایسه چوق مسعود نتیجه‌لره سبب اولمسی بعونه تعالی محققدر .

اولا: بزمله متفقلرمزك وروسیه‌نك شیمدیکی حکومتلری آره‌سنده‌کی نقطهٔ نظر اختلافاتنی ازاله ایده‌جك ویرینه اتفاق آرا ، اتحاد افکار وحرکات قائم اوله‌جقدر .

ثانیاً : کرك قافقاسیانك، کرك ایرانك ومرکزی آسیانك وضعیت سیاسیه‌لرینك تصفیه‌سنه واصلاحنه بر عامل مهم اوله‌جقدر .

ثالثاً : عراقك قیزغین چوللرنده وغیر مساعد شرائط آلتنده حرب ایتمکدنسه باکو کبی مهم وهواسی مساعد بریرده چاریشمق داها اولادر . دشمن اس الحرکه‌سندن اوزاق قالدقجه ایکی اردونك زنده‌لکی، متانت میدان وغاده ثابت اوله‌جغندن ممنون اولمه‌مز لازمدر.

رابعاً : کچنلرده باکونك سقوط ایتدیکنه دائر انتشار ایدن شایعه اصلسز دکلدی . باکونك الك مهم ومستحکم یرلری ، استاسیونی وپترول معدنلرینك الك مهم یرلری قانلی بر محاربه نتیجه‌سنده ضبط ایدلمش ودشمنلرمز نفس قصبه‌یه خاسراً رجعت ایله‌مشلردر . اونلره کلن امداد حرکات مظفرانه‌مزی منع ایده‌مز . بالعکس غالبیتمزی تزیید وغنائمی تکثیر ایده‌جکدر . نفوس اعتباریله بلغارستانه همان همان مساوی اولان ، ثروت طبیعیه نقطهٔ نظرندن بالچیقا ایله رقابت ایدن، میلیونلری بتون بروسیاده‌کی میلیونرلردن زیاده بولونان، حاصلات زراعیه وحیوانیه‌سیله الیوم دنیانك الك زنکین یرلرندن صاییلان ، یوز اللی بیك جنکاور یکیت ویدی یوز ضابط چیقارمقده بولنان آذربایجان مملکتنك بر فرقه ایله ضبط اولونه‌مایه‌جغی بدیهیدر. شیمدی‌یه قدر معصوم قانلر آقیتمقده انکلیزلر طرفندن استخدام اولنان ارمنیلرك وروس مترجملرینك یالکز باشنه محو اولملری عدالته موافق اولدیغندن او ابلیسانه تشویقاتده بولنان انکلیزلر اونلرله برلکده تسلیم روح ایتمك، انتقام صمدانی‌یه معروض قالمق اوزره اورایه واصل اولمشلردر.

تورکستانده انکلیزلرله توحید مساعی ایتمك ایسته‌ین آنجق خونخوار قازاقلردر. بونلرك عاقبتی ایسه معلومدر. انکلتره جبهه‌لری تزیید ایتدکجه، قورقودن چیلغنجه‌سنه حرکته باشلادقجه ساعت سقوطنی تقرب ایدییور . واسلامیتك تعالیسنه بیلمیه‌رك یاردیم ایدیور . شوکا امین اوللی بزکه ائتلافجیلر روسیه‌نك میراثنه کوز دیکدکجه بر برینه دوشه‌جکلر وآسیانك استخلاصنی تسریع ایلیه‌جکلردر .

چین احوالی

احوال داخلیه‌ده تذبذب دوام واستمرار . — اون بش ولایتك مبعوثلری پکین حکومتنك تصرفات خائنانه‌سنه قارشی کله‌بیلمك ایچون نانکینده بر اجتماع عمومی عقد ایتمك ایستمشلرسه‌ده حکومت عسکرلری طرفندن منع اولنمشلردر . بونلر بتون دول معظمه قونسولسلرینه مراجعتله پکین حکومتنك حرکات غیرقانونیه‌سی حقنده نظر دقتلرینی جلب ایتمشلردر . قانون اساسی موجبنجه یاپلمسی لازمکلن هر استقراضك قانونی اوله‌بیلمسی ایچون مجلس مبعوثانك تصدیقنه اقتران ایتمسی مشروط اولدیغی حالده پکین حکومت متغلبه‌سی ایله عسکری پارتیسنك یاپمقده اولدیغی استقراضلرك غیرقانونی اولدیغی ، بناءً علیه مجلس مبعوثان طرفندن قبول اولنمیه‌جغنی اعلان ایتمشلر و استقبالده چین ملتی ایله دول اجنبیه آره‌سنده لزومسز اختلافاته محل قالمامق اوزره بو استقراضلرك عدم تکررینی طلب ایلمشلردر . مبعوثلر بوندن باشقه بو مستبد حکومته قارشی بتون خلقی عصیانه تشویق ایدوب حریتلریله مملکتك سلامتنی محافظه ایچون بو منحوس کروهه قارشی قیام ایتملرینی حاوی اوزون بر بیاننامه نشر ایتمشلردر .

چین احوال داخلیه‌سی قاریشدقجه قاریشیور . پکین حکومتی بوسنه‌نك بدایتندنبرو هر آی ژاپون حکومتندن بر چوق امتیازات اقتصادیه و سیاسیه مقابلنده یکرمی میلیون ین یعنی ایکی ملیون انکلیز لیرالق بر استقراض آلمقده‌در . الك صوك استقراض قیرینده

.بولنان زنكين اورمانلر مقابلنده اوچ ميليون انكليز ليراسندن عبارتدی . بو مسأله يوزندن مملكتك هر كوشه‌سنده مدهش بر انفعال حكمفرمادر .

آغستوسده اجتماعی متصور اولان مجلس مبعوثانك صورى انتخاباتنده پكين حكومتی ولايات شماليه‌ده اكثريت قازانمش اولديغنی اعلان ايديور . فقط ولايات جنوبيه اهاليسی بو حكومتی طانيمقدن باشقه آكا قارشی حال عصيانده‌در . بنابرين برقاچ طمعكارك منافع خسيسه‌سی و برقاچ خذله‌نك جيبلرينی طولديرمسی ايچون چين كشورلری ايكی‌يه انقسام ايديور و بوساكن و مسعود مملكتك اهاليسی قان دريالرينه بوغوليورلر .

انكلتره تبعه‌سندن ه . ا . س غراهام نامنده بر پيسيونرك قتلی يوزندن چين و انكلتره حكومتلری آره‌سنده اختلاف چيقمشدر . انكلتره قاتللرك تأديبنی ايستيور و شايد پكين حكومتی بالذات ياپامايه‌جقسه كنديسی بالذات تأديب ايده‌جكنی اعلان ايديور . چين حكومتی بو جنايت حوالئ جنوبيه‌ده وقوع بولمش اولديغی جهتله شيمديلك برشی ياپامايه‌جغنی اعلان ايتمكله برابر هيچ بر صورتله انكلتره‌نك مداخله‌سنی قبول ايده‌ميه‌جكنی تبليغ ايتمشدر . انكلتره حكومتی چين حكومتنك پروتستوسنه اهميت ويرميه‌رك جنايت وقوع بولان محله بر قرووازور كوندرمشدر . فضله تفصيلات يوقدر .

فاضل محترم عبد العزيز چاويش افندی حضرتلرينه

محترم افندم ،

سبيل الرشاد مجموعه‌سنك بو هفته‌كی نسخه‌سنده مندرج مقالهٔ فاضلانه‌لرينی مطالعه ايلدم ، مستفيد اولدم . مقاله‌كزده ابن حجر فتح الباريدن نقلاً :

« رقيه ايله تعويذ [نسخه طاقمق] ی يكديكرندن تفريق ايده‌رك ديبوركه : « رقيه خصوصنده بين العلما موجود اولان اختلاف مشهوردر . آنجق حا واقع اولمش ، ياخود وقوعندن احتراز اولنمقده بولنمش اولان مصائبه قارشی اوويذ [نسخه] واسطه‌سيله جناب حقه التجانك مشروعيتده هيچ شبهه يوقدر » .

ديبه مندرجدر . بو تقديرده نسخه طاقمغه جواز شرعی واردر ديمكدر . حالبوكه مساعده‌كزله عرض ايده‌يم :

م . شمس الدين بك خرافاتدن حقيقته نام اثرينك ٣٠٤ نجی صحيفه‌سنده « اسلاميتك ناشری نسخه ، بازوبند ، طلسم الخ كبی مسخره‌لقلری كلياً منع و تحريم ايتمشدر » ديبه يازييور . حتی حديث شريف نقل ايله : « ان الرقی والتمائم والتوله شرك (حديث شريف) نسخه‌لر بازوبندلر ، دفع نظر ايچون البسه‌لره اوته‌بری آصيلمسی ، قادينلرك كنديلرينی قوجه‌لرينه سوديرمك فكريله رمل دوكدرمه‌لری ، سحر ياپديرمه‌لری شركدر » ديبور .

رجا ايدرم . الله عشقنه سبيل الرشادده ايضاح ايديكز . سز نسخه استعمال ايتمه‌نك مشروعيتنه حكم ويرييورسكز . شمس الدين بك بو كيبلری شركله اتهام ايدن حديث شريف نقل ايدييور . واقعا حديث شريفده تعويذدن بحث اولمديغی حالده شمس الدين بك بونی نه‌دن علاوه ايدييور .

استاد محترم مجلس معارف رئيسی فاضل محترم مرحوم حاجی ذهنی افندی حضرت پيغمبرك بر اعرابينك بوينده بر نسخه كورديكنده «چيقار اونی» ديبه تنبيه ايلديكنی و نسخه طاقمغه معارض بولنديغنی وقتيله بكا بر سؤاله قارشی سويلمشلر ايدی .

ذهنی افندی مرحومك بو مطالعه‌سنی متعاقب شمس الدين بكك خرافاتدن حقيقته نام اثرنده‌كی نسخه طاقانلرك مشرك اوله‌جغنه دائر حديث شريفك تركجه مآلنی اوقوينجه توبه و استغفار ايده‌رك بوينمده‌كی نسخه‌يی چيقاردم . شيمدی بو هفته سبيل الرشادده‌كی مقالهٔ فاضلانه‌كزی اوقوينجه طوغريسی بن ده شاشيردم و بنم كبی برچوق كشی . عالم اسلاميتك مدار افتخاری اولان ذاتكز كبی بر متبحرك ابن حجر فتح الباريدن نقلاً نسخه طاشيمنك مشروعيتندن بحث ايتمسی نسخه طاقانلرك هيچ بر وجهله مشرك اوله‌ميه‌جغی خصوصنده بزه قناعت بخش اولمش ايسه‌ده شمس الدين بكك حديث شريفده تعويذدن هيچ بحث يوق ايكن نسخه طاقانلرك‌ده مشرك اوله‌جغی كنديلكندن علاوه بيورملری بيلمم طوغريميدر ؟ بو كتابك بنم كبی برچوق قارئلری « بزده بيلميه‌رك مشرك اولمشز » ديبه‌رك نسخه‌لری بوينندن آتمشلردر . تكرار ايدرم لطفاً بو جهتی ايضاح ايديكز .

برده ذهنی افندی مرحومك بنده‌كزه نسخه حقنده‌كی بياناتی نه درجه‌يه قدر موافق حقيقتدر . بو جهتی‌ده ايضاح بيورماكزی اسلاميت نامنه تمنی و محترم اللريكزدن اوپه‌رك تقديم احترامات ايلرم افندم

حقی

جواب

تفسيرك مقدمه‌سنده سويلمش اولديغم سوزلر سبيل الرشادك كچن نسخه‌سنده ترجمه صورتيله مندرج بولنديغی و محترم سائلك طبيعی خاطر نشانی اولديغی ايچون تكرارينه لزوم كورميه‌رك شوراده ايراد ايديلن سؤاله مختصراً جواب ويرمكله اكتفا ايده‌جكم .

معلوم اولديغی اوزره اسلامدن اول دور جاهليتده عرب خسته‌لقلری تداوی ايتمك ، آماله ظفرياب اولمق ايچون رقيه و تعويذ قوللانيردی . اوزمانلر اهل شرك و عبدهٔ اوثان اولان عربك بونلری قوللانمقده‌كی مقصدی اوثان و اصنامه ، اجرام علويه‌يه ، طائفهٔ جنه ، احبار و رهبانك ارواحنه التجادن بشقه برشی دكلدی . بو جهت نظر دقته آلينجه رقيه و تعويذ حقنده رسالتمآب صلی الله عليه وسلم افندمزدن صادر اولان بر منع و تحذيرك قرآن ايله ياپيله‌جق رقيه و تعويذه شمولی اوله‌ميه‌جغی تظاهر ايدر .

اوت ، محترم سائلمزك شمس الدين بك ايله حاجی ذهنی افندی

مرحومدن نقل ایتدیکی سوزلر طوغریدر. امام احمد، ابو داود، ابن ماجه حاکم ابن مسعوددن شو حدیثلری روایت ایدییورلر: «ان الرقی والتمائم والتولة شرك = رقیه‌لر، تمیمه‌لر، بونجوقلر علامت شرکدر». «ثلاث من السحر الرقی والتولة والتمائم = اوچ شی سحر انواعندندر: رقیه‌لر، بونجوقلر، تمیمه‌لر.» آنجق شو عبارات نبویه دلالت ایدییورکه علیه الصلاة والسلام افندمزك بواوچ شیدن تحذیر بیورمه‌سنده‌کی حکمت بونلرك استعمالی ذات باریننك غیری‌یه دخالت، آلهۀ باطله‌یه تضرع ومناجات مقصدینی تضمن ایتمکده اولمه‌سیدر. والا بوکبی شیلرك جناب حقه نیاز وابتهاله، رحمت و الطاف سبحانیه‌سنی استدعایه وسیله اتخاذی محض توحید ایکن نصل شرك عد اولنه‌بیلیر؟

احادیث نبویه‌یی اوقویانلر چوق کره برحقیقت تاریخیه‌دن غافل بولنیورلرکه نظر دقت وملاحظه اوکنده بولندیرسه‌لر احادیث مذکوره‌نك معانی حقیقیه‌سنی ادراك خصوصنده دوچار اولدقلری موفقیتسزلکلرك برچوغندن وارسته قالیرلر ایدی. رسالتمآب صلی الله علیه وسلم افندمز یکرمی بوقدر سنه دنیانك هرصنف خلقنی توحید حقه دعوت ایتدی. بودعوت وثنی، صابئی، یهودی، نصرانی‌یه، عالم، جاهل کافۀ ناسه شامل ایدی. شوحالده رسالتپناه افندمز بر بدوی‌یی بوینه نسخه طاقمقدن منع ایدر، یاخود رقیه وتعویذ شرکدر، دیرسه بوندن مقصدی قرآن ایله یاپیلان تعویذ اولدیغنه نصل حکم ایده‌بیلیرز؟ باخصوص که عرب اوزمانلر هنوز جاهلیت عالمنده یاشایور، بت پرستلك، شرك تمایلاتی وجدانلرینه حاکم بولنیور ایدی. بوطرز توجیهی قبول ایتمزسه‌ك روایات سالفه ایله کتب صحیحه‌ده روایت ایدلمش اولان شوحدیثی نصل تألیف ایده‌بیلیرز؟ «ان رجلاً قال یارسول الله انك نهیتنا عن الرقی انا ارقی العقرب فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم من استطاع منکم ان ینفع اخاه فلینفعه = بر ذات یارسول الله بزی رقیه‌دن نهی ایتدك، بن ایسه عقرب صوقمه‌سنه قارشی رقیه یاپارم دیدی. رسول الله صلی الله علیه وسلم افندمز: بردین قارده‌شنك منفعتنه خدمت ایده‌بیله‌جك اولان کمسه همان ایتسون بیوردی.» بخاری تاریخنده سرد ایتدیکی کبی سائر برچوق ارباب حدیثده روایت ایدییورلرکه رسالتپناه صلی الله علیه وسلم افندمزی عقرب دالامش وشدت اضطرابدن بایلمش ایدی. اوته‌کی بریکی رقیه یاپدیلر. افاقیاب اولونجه، بکا شفایی جناب حق احسان ایتدی، سزك رقیه‌کز دکل. بیوردیلر.

سرد ایتدیکمز شو ایضاحاتدن تظاهر ایدییورکه علیه الصلاة والسلام افندمزك هدف آمالی خلقك قلبلرینی جناب حقدن بشقه برمؤثر بولندیغی اعتقادندن تجرید، حقدن غیری‌یه استناد عادتنی بالکلیه فسخ و ابطال ایتمك ایدی. بو عادت ایسه معاصر اقوامك کافه‌سنی استیلا ایتمشدی. حتی الله واحده تعبدله مکلف اولان اهل کتاب بیله ایشی، احبار ورهبانی، مسیح بن مریمی برر رب طانیمق درجه‌سنه قدر واردیرمشلردی.

خلاصۀ کلام، موضوع بحث اولان تعویذلرك، تمیمه‌لرك مندرجاتی اسماء حسنای الهیه، یاخود آیات قرآنیه‌دن عبارت ایسه بونی طاقمق جناب حقدن استعانه واونك بارگاه لطفنه التجا ایتمکدن بشقه برمقصده دلالت ایتمز. شوحالده مادامکه لساناً جناب حقه تضرع مباح اولیور، بیلمم که تحریراً ممنوعیتنی استلزام ایدن حال نه اوله بیلیر؟ نقوش، عبارات لسانیه‌نك بر دلیلی اولمقدن بشقه بر شیمیدر؟

یوق اکر بونلرك مندرجاتی جناب حقك غیری بر شیئه التجایی تضمن ایدییورسه شبهه‌سزکه استعماللری شرکه مؤدی وبناءً علیه قطعیاً منهیدر.

تعویذ وتمیمه‌لرك امراضك ازاله‌سی، حاجاتك حصولی امرنده‌کی درجۀ تأثیرلری بحثنه کلنجه بن بو مسئله‌ده اوته‌دنبری امام ابن التینك فکرینه متمایلم. اونك کبی بن ده شو اعتقادده‌یم که، رقیه لسان ابراردن صادر اولورسه طب روحانی زمره‌سنه داخل اولور. عصرلردن بری اولدیغی کبی، اهلی نادر اولور یاخود هیچ قالمازسه وهمیات قبیلندن اولورکه بر طاقم دجاللر خلقك پاره‌لرینی چکمك، اونلری تداوینك حقیقی یوللرینی بیلن ارباب فنه مراجعتدن آلیقویمغه واسطه اتخاذ ایدرلر.

اهالیسی جاهل اولان یرلرده نه‌قدر آدملر کوردك که خسته‌لرینی تداوی، اسباب معیشتلرینی تأمین خصوصنده بومضر دجاللردن آلدقلری افسونلرله اکتفا ایده‌رك اطبایه مراجعتی، کسب وعمل کبی اسباب مشروعه‌یه توسلله طلب رزقی بیهوده برکلفت عد ایدرلر. نتیجه‌ده درلو خسته‌لقلرك، مدهش سفالت واحتیاجك نتیجۀ قهرنده جهالتك، اومضل دجاللرك تلقین ایتدکلری اوهامك قربانی اوله‌رق حیاتلرینه وداع ایدوب کیدرلر.

بو بابده دها زیاده ایضاحات ایسته‌یان تفسیرده‌کی رقیه فصلنك خاتمه‌سنه مراجعت ایتسون.

عبدالعزیز چاویش

تتمۀ تحقیق

عبدالله جودتك معهود مقاله‌سنده بحث ایتدیکی محررك اقدام محررلرندن جواد رشدی بك اولدیغی وجواد رشدی بکك اوراده سویله‌دیکی سوزك اوطرزده اولمایوب: «بو صبیحاقده بو جنابت یوقوشده چیقلیمازکه ...» شکلنده اولدیغی و بو سوزلرینه قارشی عبدالله جودت طرفندن کندیسنه هیچ بر مقابله‌ده بولونیلمایوب غزته‌یه درج اولنان روضۀ نبی حقنده‌کی حقارت آمیز جوابك اثنای تحریرده واعمال فکر ایدیلرك یازیلدیغنی افاده ایتمش اولدیغی غزته‌مزك باش طرفلری ماکینه‌یه ویریلدکدن صوکره مسموعمز اولوب تنویر حقیقت مقصدیله بونكده ذکرینی وجیبه‌دن عد ایلدك.

هلال مطبعه‌سی — اشرف ادیب

آبونه شرائطی

داخلی ، خارجی هر یر ایچون سنه‌لکی (٢٥٠) ، آلتی آیلغی (١٣٠) غروشدر.

[نسخه‌سی ٥ غروش ، سنه‌لکی ٥٢ نسخه‌در .]

اداره‌خانه

باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر

مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولنماز .

سبيل الرشاد

سنه ١٣٣٠

اخطارات

آدرس تبدیلنده آیریجه بش غروش کوندرلیدر .

مکتوبلرك امضالری واضح واوقوناقلی اولمسی و آبونه صره نومروسی محتوی بولنمسی لازمدر .

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرینك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور .

دینی ، فلسفی ، علمی ، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر
محمد عاکف

صاحب ومدیر مسئول
اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد : ٣٦٨ — ٢٩ ذی‌القعده ١٣٣٦ — پنجشنبه — ٥ ایلول ١٣٣٤ — جلد ١٥

eski ciltte bu sayı var
Bunun içi sakat

برلین خاطره‌لری

— ١٠ —

« اوقور یازار » دینیلن اسکی باش بلاسندن
اولنجه أمت مرحومه بوس بوتون مأیوس ؛
محیط فکرینه چوللاندی قانلی بر کابوس .
چکیلسه : آرقه‌ده ماضی دینن لیال عذاب ؛
آتیلسه : اوکده بر آتی که طالعه طالعه سراب !
نه کوکده بیلدیزه بکزر اوفاق بر آیدینلق ؛
نه یرده کوزقدر اولسون ایشیلدایان بر ایشیق ؛
عدم بولوطلری دوکدکجه کولکه طوفانی !
کفنلی کزمه‌ده موتك خیال عریانی !
باغیرمق ایسته‌دی لکن طویولمیوردی سسی .
بو نالدی ... چونکه طیقانمشدی بوس بوتون نفسی .
نهایت اولدی بو رؤیادن اویله بر بیدار :
که هپسی کیتمش الندن ، نه یار وار ، نه دیار !
چاتیردامقده بوتون خانمانینك تملی ؛
آلو صاچاقلره صارمش .. یرنده یوق روم ایلی !
شق چاریقلرك آلتنده خرد وخاش ایمان ؛
خدایی تیتره‌دیور ایلدکجه استیمان !
طوموز چوبانلری « بالقان » ده خاندان وقور !
او خاندانلر ، او بکلر بوتون بوتون مقهور .
رئیس عائله‌لر کاملاً شهید اولمش ؛
قاپانمش اولره طولنلر ، یتیملر طولمش .

زمین جامدی سیال بر آلو بورویور :
بوتون صولر طوره‌رق یخنی یخنی قان یورویور !
دکل‌که محرمی اولسون یابانجی انظارك ،
بو احتمالی تصوردن اورکن ابكارك
آچیلمادق یری یوق شیمدی ، هپسی میدانده ؛
ردای عصمتی بر یانده ، کندی بر یانده .
حریمنك اشیكندن اوزانمامش باشلر
— اوزرلرنده محافظ بولوك بولوك جاناوار —
سوروکلنوب قاره قیشلرده وارنه ساحلنه ،
سفینه‌لرله طاشینمقده روسیه داخلنه !

بو ، یانمادق یری قالمشسه ، قاغشامش یورده ،
مکرسه آوروپا قونداق صوقار طورورمش‌ده
« اویان شو اویقودن ، اطراف یانغین آلدی یقیش ! »
دیمك لزومنی هیچ بر یبن دشونمزمش .
او نوتمشم ، بونی اولمشدی حس ایدن کرچك ..
چیقوب‌ده : «اورته‌ده قول یوق ، یومورطه یوق .» دیه‌رك !

سزك ده وارسه‌ده بك قانلی برهزیمتکز ؛
بزمکیلر اوکا بکزرمی ؛ نرده ! نسبتسز .
فرانسز اردوسی غالبدی واقعا « یه‌نا » ده ؛
فقط بیلمدیکز ، بنجه ، سز ناپولیونه‌ده :

ظفر دكلده نه‌در اويله بر پريشانلق ،
كه بولدى ويرديكى غيرتله وحدت الماتلق ؟
«سه‌دان »ده خارقه‌لر كوسترن بو وحدتدر ؛
ديمك ، اوقانلى هزيمتده برسعادتدر .
بزم فلاكتمز بويله اولميور اصلا :
محيطى يأس ايده‌رك هرطرفدن استيلا ،
نه انتباهه ، نه اقدامه ويرميور ميدان .
بونكده حكمتى : ملتده بردكل وجدان .
وطن كولنجه ، بزم محترم وطنداشلر
تحمل ايتمز اولور ، اكشى چهره‌لر باشلار !
مصائب ايتمه‌يه كورسون زواللى ملكى زبون ؛
آصيق صورتليلرك هپسى منبسط ، ممنون !
ناصيل بوممكلت آتيدن اولماسين نوميد ؟
افقلرنده سونوك بر ضيا ، جيليز بر اميد
بليرمسيله ، باقارسين ، دمينكى بايقوشلر ،
مشيمه‌سنده فضانك اونورى بوغمشلر !
قوشاركن آوروپا تعجيله احتضاريمزى ؛
ايچرده بر سورو خائن قازار مزاريمزى !
« كبرمك ايسته‌ميز بز ! » ديسه‌كده كيم ديكلر ؟
قيميلداسه‌ك ، « أزرز ، محو اولورسكز ! » ديرلر !
قيميلدامازده طورورسه‌ك ، ايشتديكك نقرات :
« چاليشمايانلر ايچون يوق جهانده حق حيات . »
سوزك خلاصه‌سى: بيهوده‌در بوغوشديغمز ؛
چاليشماسه‌قده ، چاليشسه‌قده موته محكومز !
نه سويليوب طورويور ، كورمدكمى انكليزى :

« اوزوله‌يلك ، ياشامقدن كسيلك اميديكزى !
« حقيقت اورته‌ده ، معناسى وارمى اوهامك ؟
« بيليرسكزكه : مصر ، كائنات اسلامك
« او صيصقه كوكده‌سى اوستده عادتا قفاسى ؛
« ديار هند ايسه ، كوكسنده قلب حساسى ؛
« سزككيلرده ، قيميلداتمق ايسته‌ين قوليدر ؛
« كه بوش براقايه كلمز ، نه اولسه قورقوليدر .
« بز انكليزلر اولوب حالى اوكيجه‌دن مدرك ،
« او يينه پنجه‌يى طاقدق ، اوكوكسه يرلشدك .
« اوحالده بر قولى قالمش كه بزجه چوللانه‌جق ،
« يولنده‌در ايشمز باغلادقى قيص قيوراق !
« هم اويله زورله دكل ، چونكه « فكر قوميت »
« ايدر بوغايه‌يى تسهيله پك بيوك خدمت .
« او تخم لعنتى باشدن صاجوبده اورته‌يره ،
« عربله توركى آيردقى شويله بركره ،
« نه چاربينير قولى آرتيق ، نه چيربينير قانادى ؛
« خليفه‌نكده قالير ساده بر سوگلى آدى !
« دوتمامزله ويروب ، صوكره ، شرقى ولوله‌يه ،
« برنجى حمله‌ده باراق ديكر چناق قلعه‌يه ؛
« ايكنجى حمله‌يه دارالخلافه ! دير چكرز ! »

ايشيتده آغلا ! فقط بز نه مظهريتسز ،
نه بختى قاپ قاره ملتمشزكه دنياده :
شو يينى قورناره‌لم دير ، قوشاركن امداده ؛
بش آلتى پنجه بر اولمش بوغازلامقده بزى !
سيليندى كيتدى هلالك شوآنده بلكه ايزى ،
زواللى مرمره‌نك شرحه شرحه باغرندن !
بر انكليز بزيدر ، بلكه ، شيمدى دالغه‌لاتان
بزم چناق قلعه آفاق تارمارنده ،
او دار سلطنتك باب شرمسارنده !
سن اى بوغازكه ، اوزاندكده آهنين قولكى ،
خليفه يوردينى تهديد ايدن دكز يولنى
جهانه قارشى عصرلرجه باغلادك طوردك ؛
آچيق دكل يا هنوز رهكذار مسدودك ؟
برنده قالدى يا قبله‌م ، حريم ايمانم ؟
خدا رضاسى ايچون سويله ، پك پريشانم !
اوزاقده اولمامه رغماً جوار زاركدن ،
جوارم ايكليور آواز احتضاركدن !
شو آنده جبهه‌كى كورمكده‌يم : آتش ياغيور ؛
بولوطارك برى بيكلرجه يلديرم صاغيور !
نكاهى بيك بوقدر ميل مسافه‌دن قاووران
آلولريله برابر ، اوسيله قارشى طوران
قاراتيلر نه‌در ، عسكرمى ، طاشمى ، كولكه‌ميدر ؟
خدا رضاسى ايچون ، سچميور كوزم ، بيلدير .
نه طاش ، نه كولكه ، نه عسكر .. سراب ، قورقيورم ،
ييغينله كول كسيلن صيرتلركده منظورم !
طاش اولسه ، چونكه ، ارير ؛ كولكه اولسه پارچه‌لانير ؛
طاشار كليرده بوطوفان ، اوكنده سدمى طانير ؟
طوروك !... قيميلدانيور كورديكم خيالتلر ...
باقيك : ايلرله‌دى ... عسكر ! خدا بيلير ، عسكر !
أوت ، كوزم سچبور شيمدى بربر افرادى :
خليفه اردوسنك اك معظم اولادى ،
كه باك آلنلرى اسلام ايچون صوك استحكام .

خدا رضاسی ایچون ای مجاهدین کرام !
ثباتی کسمه‌یکز ، چونکه ، ساده سزده امید ؛
دونرسه‌کز ابدیاً سونر کیدر توحید ،
حریم حق ییقیلوب صولتیله اوهامك .
او الده طوتدیغکز بر حیات اسلامك .
یکانه عقده‌سیدر . یاد آیاق باصارسه اکر ،
اولور معالی دینك برآنده زیر وزبر !
امیدی سزده قالان اوچ یوز اللی میلیون جان
— که خسته کوکسنی ییقمقده شیمدیدن خلجان —
قوپوب طامارلری شیرازه‌سز کتابه دونر ؛
قالیر صحائفی یرلرده راست کلن چیکنر !
مناره‌لر سوکولور سینه‌سندن آفاقك ؛
فضایه سویله‌من آرتیق لسانی خلاقك !
اون اوچ ، اون اوچ بوچوق عصرك نه وارسه قلبنده
حیات ماضیه‌مزدن ، شو آن ایچون ، زنده ؛
بوغارده هپسنی بربر طوتوب طوتوب نسیان ،
بوتون مفاخرمز بر سراب اولور اوزمان !
کوچر حظیرهٔ تاریخه بتی مولانك ؛
چورور کیدر آیاق آلتنده کوکسی قرآنك !
بیلیرسکزکه ، همان ، یوز یوز اللی ییلدر ، بز
نه وارسه الده وبروب متصل چکیلمه‌ده‌یز !
عمرلرك ، یاووزك بز وفاسز اولادی ،
صیانت ایله‌مدك یادکار اجدادی .
نه‌یار جاندی او ، لکن بز اولمادق اوکا یار ؛
صوکنده پارچه‌لانوب یوردیمز دیار دیار
کوچولدی اویله‌که : بوقدر یاشاتمق امکانی
دونوب‌ده آرقه‌یه ناموسی ، دینی ، وجدانی !
أوت ، بوحسلر ایچون برمزار اولور آنجق ،
قالیرسه الده نهایت بش اون قاریش طوپراق !
انین ایچنده وطن .. قیامیك شومظلومه ،
خدا رضاسی ایچون رجعت ایتمیك !..

— قورقه !
جهنم اولسه کلن ، کوکسمزده سوندورورز ؛
بوبول که حق یولیدر ، دونمه بیلمه‌یز ، یورورز !
دوشرمی نك طاشی ، صاندك ، حریم ناموسك ؟
مکرکه حربه کیرن صوك نفر شهید اولسون .
شو قارشیمزده‌کی محشر قودورسه ، چیلدیرسه ؛
دکزلر اردو ، بولوطلر دونانما یاغدیرسه ؛
بو آلتیمزده‌کی یردن بوتون یانار طاغلر ،
طاشوب‌ده قاپلاسه آفاق بر قیزل صرصر ؛
دکلی جبهه‌مزك سینه‌سنده ایمان بر ،
سونمه بر ، آچی بر ، غایه عینی ، وجدان بر ؛
دکلی جنکه قوشان چرکسك ، لازك ، تورکك ،
عربله ، کرد ایله باقیدر اتحادی بوکون ؛
دکلی اورته‌ده برسینه چارپیور ... ییلماز !
جهان ییقیلسه امین اول بوجبهه صارصیلماز !
ناصیل‌که یارمه‌دن آفاقی پاره پاره دوشر ،
خدایی بوغمق ایچون صالدیران جنون بشر ؛
ناصیل‌که نور حقیقتله چارپیشان اوهام
اولور شرارهٔ غیرتله عاقبت کنام ؛
شو قارشیمزده‌کی محشرده اویله حشر اوله‌جق .
یاقینده قورتوله‌جقدر بوجبهه ...
— قورتوله‌جق ؟..
دیمك ییقیلمایه‌جق قبله‌کاه آمالم ..
دیمك‌که أولمیورز ..
هایدی آرقاداش کیده‌لم !

برلین : ۵ مارت ۳۳۱ محمد عاکف

صوك

اسرار قرآن

مقدمه

قرآنك اسالیب وعباراتی

استاد حکیم شیخ محمد عبده مرحوم دیبور [۱] : قرآن برعصرده نازل اولدی‌که ، روایات تاریخیه‌نك ، متواتر خبرلرك تأیید ایتدیکی وجهله ، عربلر آره‌سنده فصاحت لسانیه اوچ بالا ترینه واصل اولمش ؛ حدسز ، حسابسز یتیشدیردیکی بلغانك بخش ایتدیکی رونق وشرفله اعصار متقدمه‌نك کافه‌سی اوزرنده برموقع ممتاز قازانمش ایدی.

عرب سوزده خصمه غلبه ، ناطقه‌لرینك تأثیر فسونکاری قارشیسنده قلبلرك اك حساس نقطه‌لرینی ، وجدان ومحاکمه‌نك مجبور انقیاد اوله‌جق جهتنی بولمق عقلك ، ذکا وفطنتك اك بیوك آثار تکاملندن اولدیغنی تقدیر ایدردی . بوندن دولایی‌ده ناطقه وقدرت بیان خصوصنده‌کی نصیب فطریلرینی اثبات یولنده اك حرارتلی مناقشه‌لره کیریشیرلر ، بو وادیده حائز اولدقلری قدرت وکمال ایله مفاخره‌یه جانلرینی فدا ایدرجه‌سنه بر تهالك کوسترولر ایدی .

ینه تواتراً ثابتدرکه عرب ، رسالتمآب صلی الله علیه وسلم افندمزه

[۱] استاد مشار الیهك تألیفاتندن رسالهٔ توحیدك ۱۱۴ نجی صحیفه‌سنه باق.

قارشی قویمق ، دعوای نبوتی حکمسز براقق ، جانب الٰهیدن خبر ویردیکی شیلرك واهی وبی اساس اولدیغنی اثبات ایده بیلمك ایچون مراجعت ایتمدیکی بر چاره براقیور ، الندن کلن هر شیئی یاپیور ایدی. بونلر ایچنده علیه الصلاة والسلام افندمزه قارشی معاندهیه مجرد نخوت سلطنت سوقیله قیام ایدن ملوك ، قوت وقدرتدن منبعث خودکاملق الجاسیله ابراز خصومته یلتهتن امرا ، دعوت نبوته اجابتی عزت نفسلرینه منافی کورهن خطبا ، شعرا ، کتاب بولنیوردی . بر طرفدن رسالتمآب صلی الله علیه وسلم افندمزه انقیادی نفسلرینه یدیرهمهمکدن، دیکر طرفدن آباء واجداددن منتقل عقیدهلرینك دوچار تنقید وتزییف اولدیغنی کورمکدن متولد بر غیظ ایله پر تهور بر حاله کلمش اولان بو آدملر علیه السلاة والسلام افندمزله غایت حرارتلی مجادلهلره کیریشدیلر ؛ بتون قوتلریله اوزرینه یوکلندیلر . رسالتپناه صلی الله علیه وسلم افندمز ایسه بو حاللره هیچ اهمیت ویرمیهرك متمادیاً فکرلرینی تخطئه ایدییور، عقلسزلقلرینی یوزلرینه ووریور، صنملرینی تحقیر وتزییفدن کری طورمیور ایدی . بو مختلف قوتلر قارشیسنده دعواسنی یوروتمك ایچون استناد ایتدیکی یکانه حجت ایسه بتون عربلره کتاب کریمك اك قیصه سورهلرندن برینك عینی سویلکی، یاخود زمین مناقشهیه اویله اون سوره قویمغی تکلیفدن عبارت ایدی .

عربك ، اکر امکانه قائل بولنیورسه ، ایستدیکی قدر علما ، فصحا ، بلغایی طوپلایوب ده خصمك استناد ایتدیکی حجتی ابطاله ، کندیده الزامه تشبث ایتمهسنه نه مانع واردی ؟ فقط هیهات ، تواتراً ثابت اولیور که تحدی (میدان اوقومق) برچوق زمان دوام ایتدیکی، علیه الصلاة والسلام افندمزك صدای دعوت وارشادینی بوغمق ایچون صوك درجه غیرت وتهالك کوستردیکی حالده ثمرهٔ مساعیلری ساحهٔ مجادلهده عجز ونومیدی ایچنده کری دونمك اولدی ؛ کلام اللهك فروغ اعجازی قارشیسنده هر کلام رونق ولطافتنی غائب ایتدی ؛ قرآنك حکم بلندی بتون احکامی پامال ایلدی .

برامینك لساندن بویله بر کتابك صدوری اك بیوك بر معجزه، اونك صنع بشر قبیلندن اولمایوب آفتاب علم ازلیدن صاچیلمش بر نور ، لسان پیغمبری واسطهسیله مقام ربوبیتدن صادر اولمش بر حکم اولدیغنه اك قوی بر برهان تشکیل ایتمزمی ؟

استاد حکیم ینه بو بابك دیکر برنده مقام تعلیلده شو سوزلری پك کوزل سویلهمشدر : اعجاز قرآن اورتهیه بر امر واقع قویمشدر : قوای بشریهنك قرآنك مرتبهٔ بلاغتنه ایریشه بیلمهسنه امکان اولمامسی . « قوای بشریه » دییورز . چونکه قرآن، عرب لسانی اوزره نازل اولدی ؛ بو کتاب مقدسك حال وشانی بتون عربلرجه عهد پیغمبریده معلوم اولمشدی. او عصرده ایسه بلاغتك رواج واعتباری ، حیرتبخش ترقی وتعالیسی ، عربك ناطقه پردازلق خصوصنده کوستردیکی غیرت ورقابت ، دعوت سنیهیه قارشی اظهار عناد واستکبار ایضاح ایتدیکمز مرتبهده ایدی . بویله اولمقله برابر اونك او ، فیاض قریحهسی ، سحرکار ناطقهسی معارضه صددنده هیچ بر شیئله قرآنك دعوای اعجازینه قارشی قویمغه قدرتیاب اولهمادی . آرتق بر ایرانلی ، بر رومی، بر هندلینك عربك عاجز قالدیغی بر ایشی باشارهجق قدر بلاغت عربیهده یوکسلك بر اقتداره مالك اولهبیلمهلرینه عقل نصل امکان تصور ایدهبیلیر ؟

رسالتمآب صلی الله علیه وسلم افندمزله قومی آرهسنده نشأت تربیه اعتباریله تماثل تام بولندیغی ، حتی بر چوقلرینك اوقویوب یازدقلرندن دولایی شخصی بر امتیازلری اولهبیلدیکی حالده تنظیر خصوصنده جملهسنك عاجز بر موقعده قالمهسی موضوع بحث اولان کلامك علی العاده بشردن صادر اوله کلام نوعندن اولمیوب لساندن صادر اولدیغی ذاته عنایت مخصوصهٔ الهیه اولدیغنك اك قطعی برهانیدر .

بر ده عربدهکی قدرت بیان وبلاغتك ، وظیفهٔ بلاغت ایفاسنه قارشی کوستردیکی مقاومتك درجهسی میدانده طوروب طورورکن قرآنك ادعای اعجازی قارشیسنده هپسنك محکوم عجز اولدقلرینی سویلهمك، بر قومك قوای عمومیهسیله چارپیشمغی کوزینه کسدیرمك ، تأیید معنوییه مستند اولمادقجه ، هیچ بر عاقلك کاری دکلدر .

غایت آچیق وصرف عربی بر لسان ایله نازل اولمش اولان قرآن حکیم اسلوب بیان اعتباریله عربك طانیدیغی مسالك کلامیهدن هیچ آیرلمامش، بتون معارضلرینه بو شرط داخلنده اعجاز باهرینه سرفرو ایتدیرمشدر.

ایراد ایتدیکی امثال ایله ، نظیری ممتنع حقیقت ومجازلرله مقتضیات احواله مطابقتلرله بلاغتك غایهٔ قصواسنه واصل اولمشدر . اطناب ، مساواة ، ایجاز ، کنایه ، تعریض ، تشبیه ، انواع اختصاص ، حصر وسائره کبی مقتضیات احوالك تشکیل ایتدیکی اسالیب کلامیه قرآنده مبذولاً موجوددر .

کتاب کریمك احتوا ایتدیکی بتون انواعیله جدللر ، برهانلردن حددن افزون اولدیغی کبی خصمی اقناع والزام ایتمك ، مکابرلری لال براقق ، اهل کتاب و مشرکیندن معاندلرك سلامت فکردن محرومیتلرینی یوزلرینه وورمق کبی تصرفات کوناکونی حیرتبخش بر رادهدهدر .

قرآن بو کبی مقاصد کلامیهنك طرز اداسنده عادت عربیه رعایتی الدن براقامش ، صکرهدن یتیشمه علمای کلامك تعقیب ایتدکلری اسالیب جداله اصلا یناشمامشدر . هدف بیانی عوام وخواص بتون انسانلره احکام منزلهیی صریح بر صورتده تلقین اولدیغی ایچون ادای مقصد خصوصنده صراحت ووضوحی تعقید وابهامه ترجیح ایتمشدر. مناظراتنده اذهان عامهنك احاطه ایدهمیهجکی درجه اینجه وبو کسك ، ذکای خواصك التفات ایتمیهجکی مرتبه ساده بر طرز التزام ایتمیهرك ایکیسی آرهسنده بر مسلك طوتمشدر .

قرآن حکیمك طرز خطابنه کلنجه ، بو یولده برچوق شیلر

یازلمش ایسه‌ده ابن القیمك اثقانده نقل ایتمش اولدیغی سوزلری بز حقیقةً سزاوار تقدیر بولیورز. ابن القیم دییورکه: قرآنك طرز خطابنی شویله بر تأمل ایت، بر پادشاه کوره‌جکسك که ملك وجود ید قدرتنده‌در. حمد لازمسه یالکز ذات پاکنه ایدیلیر. زمام امور النده اولدیغی ایچون هرایش اونك اراده وتدبیریله حصول بولور، ینه اونك تقدیری دائره‌سنده نتیجه پذیر اولور. ملك اکوانك هیچ بر کوشه‌سی کندینه کیزلی قالمز؛ قوللرینك کیزلی، آشکار هیچ بر حال وکاری نظر اطلاعندن قورتیله‌ماز. سلطنت عالمك تدبیر وتدویرنده یکتادر.

کورور وایشیدیر؛ ویریر، اسیرکر؛ نائل مکافات ایدر، دوچار مجازات ایدر. مکرمدر، مهیندر؛ او یارادیر، او بسلر؛ تقدیر ایدن‌ده، حکم تقدیرینی انفاذ ایلین‌ده کندیدر. امور کائناتك مدبر حقیقیسی ذات ذوالجلالیدر.

کوچك بیوك هرایش ساحهٔ تجلی‌یه اونك عرش جلال وعظمتندن اینوب کلیر، بالنتیجه ینه اوبارکاه معلایه یوکسه‌لیر. بر ذره حرکت ایدرسه آنجق اونك اذنیله حرکت ایدر؛ بر یاپراق دوشرسه بهمه‌حال اونك معلوماتی تحتنده دوشر. دوشون وکورکه او، نصل ذاتنك ثنا خوانی اوله‌یور، کندی کندینی نه‌یولده تبجیل وتحمید ایدییور؛ قوللرینه نصیحت ایلیور، موجب فلاح وسعادتلری اولان یوللری کوستریور؛ اونلری بویوللری طوتمغه تشویق، هلاکلرینی موجب اوله‌جق احوالدن تحذیر ایدییور؛ اسماء وصفات الٰهیه‌سنی اوکره‌تەرك قوللرینه کندینی طانیتیور؛ نعم والطافنی صایوب دوکه‌رك اونلره کندینی سودیرییور؛ نعمتلرینی اخطار ایتمکده قوللرینك اتمام نعمته کسب استحقاق اسبابنه توسل ایتمه‌لرینی امر، یاخود باعث انتقامی اوله‌جق احوالدن تحذیر مقصدینی کوزه‌دییور. اطاعت ایدرلرسه حاضرلادیغی الطاف وعنایاتی، عصیان ایدرلرسه حقلرنده ترتیب ایده‌جکی انواع عقوباتی شمدیدن سویلیوب بیلدیرییور. دوستلرینه، دشمنلرینه قارشی یاپدیغی معامله‌یی وهرایکی زمره‌نك عاقبتلری نره‌یه منجر اولدیغی خبرویرییور. دوستلرینك، یاپدقلری اك کوزل ایشلری حائز اولدقلری اك کزیده اوصافی یادایده‌رك ستایشلرنده بولنیور؛ دشمنلرینی افعال سیئه واوصاف ردیئه‌لرینی تشهیر ایده‌رك یریبور؛ حقایق تبیین ایچون مثللر ایراد ایدییور؛ متنوع دلیللر، برهانلر سرد ایدییور؛ دشمنلرینك القای شبهه مقصدیله میدانه قویدقلری اوهام ومغالطاته کوزل کوزل جوابلر ویرییور، صادقك صدقنی تأیید، کاذبك کذبنی اعلام ایدییور، حق سویلیور، طوغری یولی کوسترییور. کندینه قارشی هرصورتله فقر واحتیاج موقعنده بولندقلری وبر لحظه طور استغنا طاقنمق امکانی اولمادیغی، عین زمانده کندینك دکل انسانلره بتون موجوداته قارشی استغنای مطلق صاحبی اولدیغنی سویلیور. انسانلره او، احسان ایتمدکجه ذره‌قدر خیر، عدل وحکمت ایجاب ایلمدکجه او نسبتده بر شر ترتب ایتمیه‌جکنی خبر ویرییور.

اونك طرز خطابندن سودکلرینه قارشی نه‌قدر لطیف عتابلرده بولندیغنی آکلارسك. اوت، عتاب ایدییور اما بر طرفدن‌ده، قصورلرینی عفو، معذرتلرینی قبول ایلیور. حقوقلرینی حمایه ومدافعه لطفنده بولنیور، اونلره امداد، اسباب صلاح وسعادتلرینی تهیه، مشکللرینی حل وتسویه، اونلره قارشی اولان وعدلرینی ایفا ایدییور. خلاصه بر دوست که دوستلغنی قازانمق بختیارلغنه نائل اولانلره بشقه بر دوست آراتمیور.

مترجمی: محمد شوکت عبدالعزیز چاویش

امر بالمعروف، نهی عن المنکر

بر مدتدن بری کرك سبیل الرشاد کبی صرف بر لسان دین وشریعتله ناطق اولان جرائد اسبوعیه‌ده، کرك سائر یومی غزته‌لرده امر بالمعروف ونهی عن المنکره دائر بر طاقم بیانات متوالیه‌یه تصادف ایتمکده اولدیغمدن طولایی بنده کزده بو خصوصده بر آز ایضاحات ویرمك ایسترم.

(ولتکن منکم امة یدعون الی الخیر یأمرون بالمعروف وینهون عن المنکر واولئك هم المفلحون) فرمان الٰهیسیله امثالی آیات جلیله‌نك احکام عالیه‌سنه بناءً فرق ومذاهب اسلامیه‌نك جمله‌سی امر بالمعروف ونهی عن المنکرك وجوبنده اتفاق ایتمشلردر. آنجق اهل سنته کوره بو وجوب فرض کفایه نوعندن اولوب بو فریضه بر فرد ویا بر جماعت طرفندن ایفا اولنورسه دیکرلرندن ساقط اولور. چونکه آیت کریمه‌ده (ولتکن منکم امة) بیوریلوب (کونو کلکم آمرین بالمعروف) بیورلمامشدر. (واولئك هم المفلحون) جمله‌سنه نظراً جناب حق فلاحی‌ده بو امره بالفعل مباشر اولانلره تخصیص ایتمشدر.

(لیسوا سواءً من اهل الکتاب امة قائمة یتلون ایات الله آناء اللیل وهم یسجدون یؤمنون بالله والیوم الاخر ویأمرون بالمعروف وینهون عن المنکر ویسارعون فی الخیرات واولئك من الصالحین) آیتنده‌ده بیان اولندیغی اوزره جناب حق امر بالمعروف ونهی عن المنکر جمله‌لرینی‌ده اضافه ایتمدکجه مجرد الله‌ه ویوم قیامته ایمان ایتمکله مؤمنك صلاحنه شهادت بیورمامشدر.

(والمؤمنون والمؤمنات بعضهم اولیاء بعض یأمرون بالمعروف وینهون عن المنکر ویقیمون الصلوة) آیتنده‌دخی جناب حقك مؤمنلری امر بالمعروف ونهی عن المنکر ایله ثنا بیورمسی امر مذکورك نظر الٰهیده‌کی قدسیت وفضیلتنه دالدر.

فرق ومذاهب اسلامیه آره‌سنده بوبابده بر اختلاف وارایسه امر مذکورك کیفیت تطبیقنه راجع اولوب ذات مسئله‌یه عائد دکلدر. سعد بن ابی وقاص، اسامه بن زید، ابن عمر، محمد بن مسلم وسائره کبی اصحابدن بعضیلری ایله احمد بن حنبل وامثالی مثللو قدمای اهل

سنتدن معدود بولنان بعض ذوات منکرك تغییری ایچون قلب ولسان کبی جوارحك استعماله قدر جواز ویریورلرسه‌ده بوبابده یدو سلاح کبی اسبابك استعماله مساعده ایتمامشلردر. بکر ابن کیسان الاصم‌ده بوکا قائلدر. بالعموم روافض دخی بو رأیده‌در. آنجق روافض بو رأیی حادثه‌ده برناطقك خروج ایتمامش اولمسیله تقیید ایدیور و «بر ناطق وصاحب امرك خروجی حالنده کندوسیله برابر سل سیف ایتمك واجبدر» دیورلر.

اهل سنتدن بو رأیه قائل اولانلر حضرت عثمان ایله مذکور الاسامی اصحاب کرامه اقتدا ایتمشلردر. مع مافیه اهل سنتك بو مقاله‌یه قائل اولانلری‌ده بو اجتهادلرینی حادثه‌ده بر عدلك موجود اولمامسی صورتیله تقیید ایدوب یوقسه مسئله‌ده تغییر منکره تشبث ایتمش بر امام عادل موجود ایسه «انك دخی امام عادل ایله برابر او منکرك تغییری ایچون سل سیف ایتمسی واجبدر» دیورلر.

اهل سنتدن برچوق طائفه‌لرله جمیع معتزله وجمیع خوارج وزیدیه فرقه‌لرینه کوره منکرك تغییری صورت قطعیه‌ده سل سیفه احتیاج کوسترر وبو ادعا ایله میدانه آتیلان اهل حق دخی منکری ازاله ایله تأمین مظفریتدن مأیوس اولمیه‌جق بر کیت وکیفیتده اولورایسه او وقت منکرك تغییری بر فریضه ماهیتنی اکتساب ایدر. یوقسه عدداً قلیل اولدقلری کبی امید مظفریت دخی ضعیف ایسه او حالده تغییر بالید وظیفه‌سنك مساعد بر زمانه تعلیقی ایجاب ایدر.

امام علی، عائشه، طلحه، زبیر، معاویه، عمرو، نعمان بن بشیر، حسن بن علی، عبداه بن الزبیر حضراتیله وقتیله انلره تبعیت ایتمش اولان اصحاب کرامك جمله‌سی بو رأیه قائل اولدقلری کبی انس بن مالك کبی اصحابدن عبدالرحمن ابن ابی لیلی، سعید بن جبیر، ابن البحتری الطائی، عطاء السلمی الازدی، حسن بصری، مالك بن دینار، مسلم بن یشار، ابی الحوراء، الشعبی، عبداه بن غالب، عقبه بن عبدالغافر، عقبه بن صهبان، ماهان، مطرف بن المغیره، ابن شعبه ایله بو مرتبه‌ده بولنان برچوق فضلای تابعین دخی بو رأیده ایدیلر. انلردن صوکره کلن برچوق تابع التابعین دخی بو اجتهادی محافظه ایتدیلر. ابو حنیفه، حسن بن حی، شریك، مالك، شافعی، داود و اصحابلری کبی ذوات عظامك اقوال شریفه‌لری‌ده بو اجتهاده دلالت ایتمکده‌در.

کله‌لم بو ایکی طائفه‌نك بوبابده استناد ایتمکده اولدقلری دلائله: قدمای اهل سنتك بوبابده‌کی استنادکاهلری (کن عبدالله المقتول ولاتکن عبدالله القاتل) وسائره کبی بالنتیجه نهی قتالی وحتی آرقه‌سنه اوریلوب مالی اخذ اولنسه بیله بو معامله‌یه قارشی وجوب صبر وتأنیی امر اولان بر طاقم احادیث شریفه‌دن بشقه (قل انی ارید ان تبوء باثمی واثمك فتکون من اصحاب النار)، (واتل علیهم نبأ ابنی آدم بالحق اذقربا قرباناً فتقبل من احدهما ولم یتقبل من الاخر) آیت جلیله‌لریدر. حضرت عثمانك حادثهٔ قتلنده مشارالیهك التزام صبر وتأنیی استعمال سلاحه ترجیح ایلمسی‌ده بو بابده‌کی دلائل جمله‌سندن اولمق اوزره ارئه ایدلمکده اولدیغنه بالاده اشارت اولنمش ایدی.

ایکنجی اجتهادی التزام ایدن قافلهٔ فضلایه کوره قدمای اهل سنتك درمیان ایتمش اولدقلری دلائل بوبابده بر کونا حجت تشکیل ایتمز. چونکه اولا ضرب ظهر واخذ ماله قارشی وجوب صبری امر اولان حدیث شریف بو مثللو خصوصاتی برموجب حکم شرعی اجرایه مأمور اولان امام المسلمینه عائددر. بویله بر صلاحیت شرعیه‌یی حائز اولان امامه قارشی صبرك وجوبی ایسه انکار اولونه‌ماز. حتی بویله بر امره قارشی امتناع ایدن کیمسه فاسق وعاصی عد اولنور. حضرت پیغمبر ظلمه مدافعه امکانی موجود بولندقجه صبری امر ایتمامشدر. زیرا (تعاونوا علی البر والتقوی ولاتعاونوا علی الاثم والعدوان) بیورلمشدر. حتی بعض علمایه کوره ظلمه مدافعه امکانی موجود ایکن مدافعه ایتمامك ظالمه معاونت معناسنی تضمن ایدر. نهی قتاله دائر اولان احادیث سنیه ایسه اسلامیتك دور ضعفی کبی اوائل حالنده نازل اولمش وبالآخره (من رأی منکم منکرا فلیغیره بیده ان استطاع فان لم یستطع فبلسانه فان لم یستطع فبقلبه وذلك اضعف الایمان لیس وراء ذلك من الایمان شی)، (لاطاعة فی معصیة انما الطاعة فی الطاعة وعلی احدکم السمع والطاعة مالم یؤمر بمعصیة فان امر بمعصیة فلا سمع ولاطاعة) حدیث شریفلریله نسخ ایدلمشدر. شو آیتلرده بیان بیوریلان آدمك ایکی اوغلنك قصه‌سنه کلنجه انلرك تابع اولدقلری شریعت بشقه اولدیغی جهتله بزه کوره دلیل اتخاذینه صالح دکلدر دیورلر. (لکل جعلنا منکم شرعةً ومنهاجاً)

روایت اولنورکه برکون بریسی حضور پیغمبری‌یه کلمش وبغیر حق مالنی آلمق ایسته‌ین برآدم حقده نه‌یاپمسی لازمکله‌جکنی صورمش. حضرت پیغمبر دخی جواباً «مالکی کندوسنه ویرمه» دیمسی اوزرینه: «یارسول‌الله او آدم بو یوزدن بنمله مقاتله‌یه قالقیشیرسه نه یاپه‌یم؟» سوزینی تکرار ایتمش. بوکا جواباً: «کندوسیله مقاتله ایدکز» بیورمش. «یا اونی اولدررسه حکم نه‌در؟» سؤالنی ایراد ایلمش. اکا ده «ناره مستحق اولور» جوابی ویریلنجه مرقوم ینه «یا بن اونی اولدررسه‌م؟» دیمش. بونك اوزرینه رسول‌الله افندمز «ده جنته کیره‌جکسك» حکمنی بیان بیورمشلردر.

حضرت عثمانك حادثه‌سنه کلنجه بونی‌ده مدعایه دلیل اوله‌بیله‌جك بر ماهیتی حائز کورمیورلر. چونکه مشارالیه اوزرینه کان کیمسه‌لرك یالکز کندوسنی محاصره ایتدکلرینی کوریوردی واویله‌ده ظن ایدیوردی. کندوسنی قتل ایده‌جکلرینی قطعیاً بیلمزدی. یوقسه قاتللرهٔ قارشی مدافعه‌یه قیامی قطعی وضروری ایدی دیورلر.

بورایه قدر اولان ایضاحات فرق اسلامیه‌نك امر بالمعروف ونهی عن المنکر حقنده‌کی نقاط نظرلرینی بیاندن عبارت اولوب امر بالمعروف ونهی عن المنکرك تابع اولدیغی برطاقم قیود وشروط مهمه‌یی‌ده انشاالله ایکنجی بر مقاله‌مله بیان ایده‌جکم.

حیدری زاده
ابراهیم

اسلام ومدنیت

— ۱ —

اوروپا محررلری اون طقوزنجی عصرك بدایتلرندن بری اسلام مسئله‌سیله واونك ماهیت وخصائصی حقنده تدقیقات اجراسیله مشغول اولمغه باشلادیلر.

لكن مع التأسف بومساعی بر دوره تصادف ایتدی‌كه اسلام محیطلرینك كافه‌سنده ضعف وتشتت حكمران اولیور، جمعیتلرینی پریشان، آباواجدادلرندن توارث ایتدكلری مدنیت حقیقیه‌لرینی خراب ایدییور ایدی. چونكه امم اسلامیه اون بشنجی عصرك صوكارندن بری كچن عصرلرده‌كندن بسبتون بشقه یكی بر كسوه‌یه بورونمشدی. بوكاده سبب اوروپا دولتلرینك اصول سیاستلرینی وسائط ممكنه‌یه مراجعتله اسلامك كسر نفوذ وشوكتنه چالیشمق، اهل اسلامی محاربات متمادیه ایله زبون دوشورمك اساسنه بنا ایتمه‌لری ایدی.

بودورك حلولندن اعتباراً ایدی‌كه اندلس مسلمانلری اوزرینه فلاكت بتون دهشت وشدتیله توجه ایتدی؛ انكیزیسیون مظالمی موجودیتلرینی كمیردی. بقیة السیوف‌ده شورایه بورایه طاغیلدی. نهایت تاریخك قید ایتدیكی انحطاط باش كوستردی. ینه اووقتلردن اعتباراً عثمانلی فتوحاتك اوروپانك شرق ومركزینه دوغری توسعی بودولته قارشی بر حرب وجدال قپوسی آچدی‌كه بردها قپانمق امكانی حاصل اولمادی. فضله اوله‌رق آفریقاده، هندده، جاوه‌ده، وسطی آسیاده برچوق اسلام امراسنك اخلاقی بوزوله‌رق معیتلرینه قارشی مستبدانه حركت ایتمكه باشلامه‌لری ایشلری بتون بتون چیغرندن چیقاردی. دیار اسلامده پریشانلق نظام وانتظام، نادانلق علم وعرفان، سفالت وخرابی رفاه وعمران یرینه قائم اولدی. غربی اوروپانك شرقده مستملكه وتجارت بحریه پولتیقه‌سنی طوتمسی انحطاط اسلامك سرعتله ترقیسنه مؤثر بر صورتده یاردیم ایدییوردی. غربی اوروپا شرقده تجارت یوللرینی عربلرك براقدقلری ایزلری آرامده‌رق بونلری اساسندن محو وتخریب ایتمكی هدف سیاست اتخاذ ایتمشدی. ازجمله پورتكیزلیلرك قالكوتاده، جزایر بحرینده تصادف ایتدكلری اسلام سفائن تجاریه‌سنه یاپدقلری ایشلر بوسیاست ظالمانه‌نك الك بیوك شاهدلرندن بریدر. حكومات مبحوثه بواصول سایه‌سنده تجارت بحریهٔ اسلامیه‌یی، نام ونشانی براقامق صورتیله محوه موفق اولدیلر.

بویله اجتماعی، سیاسی برچوق غائله‌لرله مشغول بولنان مسلمانلر ممالك اسلامیه‌یی عصرلرجه مغبوط جهان ایدن مدنیتلرینی، علوم وصنایعلرینی، ادبیاتلرینی ایلری كوره‌جك وقت بوله‌مادیلر. احوالك بومركزده تمادی ایدوب كیتدیكی برصره‌ده طقوزنجی عصرك بدایتلری حلول ایدوب‌ده شرقك احوال واطوارینه پیدای اطلاع

هوسیله اوروپالیلردن برچوغی نظرلرینی اوجهته عطف ایدنجه اقوام اسلامیه‌یی ایضاح ایتدیكمز حالده بولدیلر.

بن كندی حسابمه غربی اوروپا دولتلرینك، دور فتوحاتلرندن بری اسلام عالمنه قارشی بسله‌دكلری كین وعداوتك‌ده اسلامی حقیقی شكل وصورتندن بشقه برشكل وصورتده كوسترمك خصوصنده بیوك بردخل وتأثیری اولمش اولدیغنی سویلكده برمحذور تصور ایتمیورم. ایشته فرانسه. بودولتك افریقا حقنده‌بسله‌دیكی احتراصات وبوقطعه‌نك جهت شمالیه‌سی حقنده تطبیق ایتمك ایستدیكی تحویل سیاستی انظار جهانك، اسلامی حقیقی كسوه‌سیله كوره بیلمه‌سنه مانع كثیف برسیس وظیفه‌سنی ایفا ایتمشدر. اوت، بودولت افریقانك بوایالتلرینی قبضهٔ تملكنه كچیرمكی تصمیم ایتدیكی تاریخدن اعتباراً اسلام حقنده‌بدخواهانه‌اساداتده بولنمغه، اونی الك مظلم رنكلرله تشهیر ایتمكه باشلادی. طبیعی بونده‌كی مقصدی جهالت هرطرفدن اوزرلرینه سایه‌صالمش، بوزلرینه‌قارشی علم وعمل قپولری قاپانمش اولان اقوام محلیه‌نك قوهٔ معنویه‌لرینی صارصمق ایدی. فرانسه‌بومقصد خائنانه‌سنی ترویج ایتمك ایچون قرون وسطانك اسلام علیهنده یازلمش اولان مدوناتنه یكیدن حیات ویرمك، اسلامك واستناد ایتدیكی كتاب مقدسك احكامنی نقیصه‌دار كوسترمك مسلكنی التزام ایتدی.

استعمار پولتیقه‌سنك مروجی اولان امتلر احداث ایتمك ایستدكلری وكی سیاسی فتنه‌لره رواج ویرمك ایچون ایستدكلری قدر مدونات وآثار نشر ایتدكدن صكره، روح اسلامك مدنیتی قبوله مستعد اولمادیغی، اقوام اسلامیه‌نك، دینلرینك مقتضاسی اوله‌رق، تمدن خصوصنده اوروپا اقوامیله همعنان كیده‌بیلمك قابلیتندن محروم بولندقلری نظریه‌سنی اورته‌یه قویدیلر. آرتق عالم اسلامدن برشی قوپارمق ایستدكجه معین بر غایه ایله ایجاد ایتدكلری بو خرافه‌نك محیطلری داخلنده حصوله كتیردیكی تأثیرات سیاسیه‌دن استفاده ایتمكه باشلادیلر. بوده پك طبیعی برشیدر. چونكه دشمنلرندن انتقام آلمق واونلره غالب كلمك حرص وتهالكی امتلری چوق كره‌لر بو مقصدلرینی استحصال ایچون بالجمله وسائل ممكنه‌یه مراجعته سوق ایدر. بو اوغورده خصملرینی بشقه بر رنك وشكلده كوسترمك، قطعیاً علاقه‌دار اولمادقلری شیلرله اتهام ایتمك كبی اخلاقی شناعتلر ارتكاب ایتمك ایجاب ایتسه‌ده عزائم سیاسیه‌نك انفاذی یولنده بویله دوشونجه‌لر تأثیرسز قالیر.

اسلامك اوروپا مدنیتیله رقابته مستعد اولمدیغی، مسلمانلر معابده قارشی طاشیدقلری قید وجدانی‌یی براقادقجه غرب اقوامیله ساحهٔ تمدنده مناف‌سه‌یه كیریشمكی خاطرلرندن بیله كچیرمامك ایجاب ایده‌جكنی سویلیورلر. اوت، بویله بر سوز، مدنیتده، آداب وسیاستده تاریخی اولمیان بر دین اربابی حقنده سویلنه‌بیلیر. فقط انصاف ایدلسون، بو فكر اسلام حقنده جای تطبیق بوله‌بیلیرمی؟ او معظم روما مملكتی، اوندن اول وصكره كلن ممالك سائره

برچوق دورلر کچیردیلر ، اودورلر اثناسنده تشکیل ایتدکلری اقوام مهذبیت کسب ایتدی ، وحدت اجتماعیه‌لری قوت بولدی ، معارف ایلروله‌دی ، قانونلر اصلاح ایدلدی ، سیاسی دستورلر یواش یواش تأسس ایتمکه باشلادی‌ده قازاندقلری مکنت وعظمتی اوندن صکره قازاندیلر. دیدهٔ جهان برامت کورمامشدرکه ترقی وتمدندن، عظمت واقبالدن بیوك برنصیب آلمش اولسون وفقط بوکا عصرلرجه ، اك آشاغی قرون عدیده‌جه چالیشمه‌دن ، احکام زمانك ایجاب ایتدیکی برطاقم ضروری مرحله‌لری قطع ایتمه‌دن موفق اوله بیلسین .

یالکز اهل قرآن بویله‌دکل. اونلر بومسئله‌ده خارقه‌لر کوستردیلر. بر. وردنده‌که برصیجرایشده کندیلرینی بشقه کسه‌لرك اولاشه‌مادیغی ، بلکه‌هیچ برامتك یورولمقسزین یاقلاشه‌مادیغی براوج تکامله بولدیلر.

بعثت رسول هنکامنده عرب، آره‌لرنده قطعا آهنك الفت ومعاشرت بولنمیان بر طاقم کتله‌لردن متشکل بولنیور ایدی . دها ایلری کیده‌لم ، تاریخ قبل‌الاسلام امم عربیه آره‌سنده بر کونه وحدت ووفاق تأسس ایتمش اولدیغی، نك بر مملکت خلقی میانده بیله امتزاج تام حصوله کلدیکنی ، یاخود بو قومك افرادی دین واحد اطرافنده برلشمش اولدیغنی قیدایتمیور . بری برلرینك قاننه طویمامق، انتقام حسلرینك آردی کلمامك درجه‌سنده یکدیکره مخاصم بروضع آلمش اولان بوقومك نه‌اوزولرنده حاکم اوله‌جق، آره‌لرنده بروحدت سیاسیه تأمین ایده بیله‌جك قانونلری ، نه‌ده علوم ومعارفه ، زراعته، صنایعه ، اقتصادیاته انتسابه‌سائق اوله‌جق نظاملری اولدیغی بیلنمیور.

رسالتمآب صلی الله علیه وسلم افندمزك مکه‌دن مدینه‌یه هجرت ایتدکلری کون عرب ایشته بو حالده ایدی . شمدی بعثت محمدیه‌نك هجرتدن فتح مکه‌یه قدر اولان اون سنه ظرفنده نه‌لر یاپمش اولدیغنی دوشونه‌لم: بو اون سنه‌نك محصول فیضی اوله‌رق میدانه اساسلی بر دستور کلدی ؛ بر اخوت تأسس ایتدی ، واو اخوت سایه‌سنده عربی سفالت وپریشانی وادیسنده سوروکله‌ین ، منتظم بر کتله حالنده یاشامه‌لرینه مانع اولان رقابت عنصریه حسلری اورته‌دن قالقدی ، اویله قلبلر یکدیکریله پیدای الفت واستیناس ایتدی‌که بر یوزنده‌کی خزائن صرف ایدلسه باریشوب برلشمه‌لری احتمالی یوقدی .

بو اون سنه‌نك تجلیات مسعوده‌سیدرکه عربلر آره‌سنده تمامیله شوری ودیموقراسی اساسانه مبتنی دستوری برحکومت تأسس ایتدی؛ برحکومت‌که حاکم ایله محکوم ، عوام ایله امیر آره‌سنده ایسترجنانی، ایستر مدنی اولسون کافهٔ حقوقده مساوات کوزه‌دییور ایدی . بو شکل حکومته کوره کمسه قرآنك وضع ایتدیکی قوانین فوقنده بر موقعه صاحب اولمق امکانی قالمادی . چونکه قرآن نظرنده ملوك وامرایه پرستش اسکی عصرلرك وجود ویردیکی عنعنانك بقایای آثارندن معدود ایدی .

ایشته اسلامده توحید عقیده‌سنك سری بو نقطه‌ده تجلی ایدر . چونکه توحید دیمك عبادت اولمق ، دائرهٔ تکلیفدن خارج بولنمق یالکز خالق کونه مخصوص بر وصف اولدیغنه ایناتمق دیمکدر . افراد بشره کلنجه‌بونلر حقوق عامه نقطهٔ نظرندن برطراغك دیشلری کبی متساوی بر وضعده‌درلر . نته‌کیم قرآنك « لایسأل عما یفعل وهم یسألون » آیتی‌ده بونی تقریر وتأیید ایتمکده‌در .

اسلامده توحید قاعده‌سنك تقرریله برابر ملوك وامرانك بنیان حقوقی ییقلدی ، اونلره مرتبهٔ عوامك فوقنده برموقع رجحان وامتیاز ابدی تأمین ایدن عنعنه زیر وزبر اولدی . او وقتدن اعتباراً خلق حکمدارلرندن مستقیمانه بر سیاست آرامق ، رعایایه تعلق ایدن اجراآتلرندن حساب صورمق حقوق بشریه جمله‌سندن اولدیغنی آکلادیلر. بونك فوقنده اوله‌رق برده قرآن متعدد یرلرده خلقه ، ایچلرنده امر اداره وسیاستده ارباب حکومتی مراقبه وامر بالمعروف ونهی عن المنکر وظائفیله مکلف بر زمره بولندیرمغی امر ایتمکده‌در . « ولتکن منکم امة یدعون الی الخیر ویأمرون بالمعروف وینهون عن المنکر ــ الایة » .

قرآن بوویو کبی آیتلرله اسلام عالمنده حریت کلامك ، تنقیدك اساسلرینی وضع ایتمش ، مسلمانلر آره‌سنده اداره وسیاست آدملرینه اجراآتلرندن دولایی حساب صوره‌جق برطائفه بولنمسنی امر ایتمکده بولنمشدرکه بو اصولك اك کوزل بر شکل تطبیقی ، اعضاسنی ملتك کندی آره‌سندن انتخاب ایتمکده اولمسی ، بواعضانك حکومتلردن حساب آرامق وقوانین سیاسیه واداریه‌یی تشریع ایتمك صلاحیتنی حائز بولنمسی اعتباریله ، بو کونکی مجلس مبعوثاندر .

بوکونه قدرهانکی برقانون واردرکه دموقراسینك بودرجه‌سنه وارسین‌ده جانی‌یه ، جهانك ایسترسه اك مغرور واك ذی نفوذ بر حکمداری اولسون ، اجرای قصاص ایده‌بیلسون ؟

جبلة بن الایهم قصه‌سنی اونوتمیه‌لم : ملوك عربدن اولان جبله بر کون کعبهٔ معظمه‌یی طواف ایدرکن رداسنك اتکلری اوجنه باصان بر اعرابی‌یه برطوقات آتدی. عمر بن الخطاب رضی الله تعالی عنه قصاصه تشبث ایدنجه عوام ایله ملوك آره‌سنده هیچ برفرق کوزتمزمیسکز؟ دیدی . آلدیغی «خایر» جوابی فنا حالده نخوتنه دوقونه‌رق کیجه اولونجه کیزلیجه فرار ایله قسطنطنیه حکمدارینه التجا ایتدی.

صاحب شریعت صلی الله علیه وسلم خطبة الوداع‌ده شویله دییوردی: « ایها الناس انما المؤمنون اخوة ولایحل لامرئ مال اخیه الاعن طیب نفس منه فلا ترجعن بعدی کفاراً یضرب بعضکم رقاب بعض فانی قدترکت فیکم ماان اخذتم به لن تضلوا بعده: کتاب الله . ایها الناس ان ربکم واحد وان اباکم واحد . کلکم لآدم وآدم من تراب اکرمکم عندالله اتقاکم . لیس لعربی فضل علی عجمی الا بالتقوی = ای ناس مؤمنلر قارده‌شدن بشقه برشی دکللردر. کوکل خوشلغیله اولمقسزین برآدمه قارده‌شنك مالی حلال اوله‌ماز . بندن صکره کفره عودت ایدوب‌ده بری بریکزك بیونی وورمغه قیام ایتمه‌یکز . سزه برشی براقیورم‌که (احکامنه توسل ایدرسه‌کز) برده‌ا ضلالت یوزی کور.

معدود ایدی .
اسلامده توحید عقیده‌سنك سری بو نقطه‌ده تجلی ایدر .
توحید دیمك عبادت اولمق ، دائرهٔ تکلیفدن خارج بولنمق

مزسکز : کتاب الله . ای ناس ! ربکز بر ، بابا کزده بردر . هپکز آدمك اولادیسکز . آدم ایسه طوپراقدن اولمه‌در . عند الهده اك مقبول اولانیکز اك زیاده اتقـا ایده‌نیکزدر . برعربینك برعجمی‌یه فضل ورجحانی یوقدر . مکرکه واسطهٔ رجحان تقوی اولسون » بوعلوی سوزلرك ، دهموقراسی‌یه عائد بوقیمتدار دستورلرك بتون روحلرینی « یاایها الناس انا خلقناکم من ذکر وانثی وجعلناکم شعوباً وقبائل لتعارفوا ان اکرمکم عندالله اتقاکم » و « لیس بامانیکم ولا امانی اهل الکتاب من یعمل سوءً یجزبه » آیتلری سینه‌سنده طوپلامشدر .

دهموقراسی اساسنه تماميله مطابق بوکبی دساتیر محمدیه سایه‌سنده نوع بشرك کوزلری آچیلدی . برفرقه‌نك دیکر فرقه‌اوزرنده رجحان وتفوق ادعا ایتمسنه هیچ برسبب اولمدیغی هرکسجه آکلاشیلدی . اوت قرآنك وضع ایتدیکی دستور نظرنده تفاضله اساس اوله‌بیله‌جك برشی وارسه اوده فضیلت ومزیت واخلاقدن عبارتدر . وهیچ شبهه یوق‌که عربلك ضعفاسنی بودینی قبوله سوق ایدن اسبابك اك بیوکی بودستورك علویتیدر . اونلر آکلادیلرکه بودینه سالك اولمقله ، اونك منتسبینی آره‌سنده تثبیت ایتدیکی حریت ، اخوت ، افراد آره‌سنده کافهٔ حقوقده مساوات اساسلرندن مکملاً استفاده ایده‌جکلردر .

عربلر آره‌سنده « ماهی الا حیاتنا الدنیا نموت ونحیی وما یهلکنا الا الدهر » دیین دهری ، وجدانی اجرام علویه‌یه ربط ایدن واوکا قارشی زانو بزمین عبادت اولان ، زمزمهٔ آیینی افلاکه چیقاران مجوسی وسائر برطاقم ملتلر واردرکه ملیتلری نه سعادت دنیویه‌لرینی تأمینه ، نه شقاوت اخرویه‌دن آزاده قالمه‌لرینه خدمت ایدییور ، نه‌ده حیات اجتماعیه‌لرینك کسب صلاح ایتمسی ، شئون سیاسیه‌لرینك نظام آلتنه کیرمسی خصوصنده عامل مؤثر اوله‌بیلیور ایدی . اسلام ، میان ناسده مساواتی امر ایدن ، قواعد عدل وانصافی تثبیت ایلین اومعظم دستورلریله تجلی ایدنجه ضعفا کروهی اوعصرلرك کندیلرینی زبون وبی‌تاب براقان آغیر آغیر قیدلرندن قورتولمق ایچون اونك ساحهٔ امانته التجا ایتمکه باشلادیلر .

بلا احتراز دییه‌بیلیرزکه اسلامك مدنی وسیاسی دستورلری یالکز عربلری مستفید ایتمامش ، بلکه بونلر سائر عوالم بشریه ایچونده یکی بردورك فاتحه‌سی اولمشدر .

عبدالعزیز چاویش

[برقاچ نسخه دوام ایده‌جك اولان بومقاله‌نك اصلی آلمانجه اوله‌رق برلینده انتشار ایدن عالم اسلام مجموعه‌سنده نشر اولنمشدر .]

اتحاد اسلام طرفدارانی

بوحرب عمومی مسلمانلرك کوزینی آچدیردی ، ماضی‌یه نسبتله عالم اسلام محیطلرنده پك عظیم اویانقلق و انتباه حاصل اولدی . آرتق ائتلافیونك ، خصوصیله بویوك بریتانیانك بوتون انتریقه‌لرینی میدانه چیقارتدی . هرطرفده اخوت اسلامیه‌یی ایلروده دها صیق بر صورتده تمهید و تأمین ایچون جمعیتلر تشکل ایتمشدر . انکلتره‌نك اسلام ممالکنده بو آنه قدر اویناديغی رولرله چویردیکی انتریقه‌لرك اوستندن برر برر طبیعت اورتوسنی قالدیرتمش ؛ انکلیز رجال سیاسیونك مسلمانلر حقنده بسلدکلری بدخواهانه تمنیاته متعلق اولان کیزلی مخابره‌لرك فطوغرافلری آلنه‌رق عیناً نشر اولنمشدر .

اخیراً برلینده بولنان برقاچ ایرانلینك « کشف تلبیس انکلیس » نامی آلتنده نشر ایتدکلری فارسی برکتاب المزه کلمشدرکه ، انکلیز رجالنك ایران مملکت و ملتی حقنده بسلمش اولدقلری سوء نیاتی بلغاً مابلغ ارائه واثبات ایتمکده‌در . فطوغرافلری آلنان بووثائقدن اوپله آکلاشیلیورکه الآن انکلتره ایرانی بغسه‌مکده و او زواللی مملکتك یقه‌سندن بر درلو وازکچمامکده‌در . بو وثائق عیناً محترم قارئلرمزه کوسترمکه حاضرز .

فقط انکلیزلرك بوکبی فیرلداقلری میدانه چیقدقجه ، اتحاد اسلام آرزو و تشبثلری‌ده او درجه‌ده کوندن کونه کسب قوت ورصانت ایده‌جکنه امینز . جریان طبیعت انکلیزلرك ماهیتنی عموم مسلمانلره آکلاتمشدر .

انکلیزلرك بو بدخواهانه اولان اویونلرینه قارشی مقاومت ایتمك ایچون عالم اسلامك همان هرطرفنده بویوك جمعیتلر تشکل ایدرك ، انکلیز منافع مادیه و سیاسیه‌سنی محو و تخریب ایتمکی کندیلرینه بویوك بر وظیفهٔ دینیه تلقی ایلمکده‌در .

بو محترم جمعیتلردن بری (اورمان قارده‌شلری) در . کچن سنه ایرانك ایالات شمالیه‌سندن اولان (کیلان) شهرنده تشکل ایدرك اوزون مدت روسلرله اوغراشدیلر .

ایراندن مملکتلرینه عودت ایدن وحشی ، یولارسز روس عسکرلرینك متجاوزانه و یغماکرانه ظلملرینك اوکنی بر درجه‌یه قدر بوبیکی جمعیت آله‌بیلمش و اخیراً تشکیلاتلرینه وسعت و انتظام ویره‌رك ، احرار و تجار محلیه ایله علمای کرامدن برچوق ذوات مذکور جمعیته انتساب ایلیه‌رك صمیمی صورتده اتحاد واتفاق ایلدکدن بشقه ، کندی ایشلرنده صرف ایدلمك اوزره‌ده مماللرینی جمعیته طیب خاطرله ترك وتبرع ایلمشلردر . فداکارانه تبرعات نتیجه‌سنده درت میلیون (تومن) – که‌سکز یوزبیك لیرا ایدر – قدر برپاره الده ایتدکدن صوکره کیلان ایالتنك پایانسز ، مرتفع وزنکین اورمانلرینه چکیله‌رك اورالری کندیلرینه مرکز وقرارکاه اتخاذ ایلمشلردر . اورادن کلن موثوق الکلام

بر ذاتك افادەسنه ، الدەكی وثائقه نظراً بونلر میاننده روسیەدە اسیر اولوب اورالره فرار ایدن بر قاچ عثمانلی ضابطیدە موجود ایمش . بو ضابطلر ، قاردەشلرینه تعلیم ایله حربه متعلق ادمانلری اوكرتمكدەدرلر .

اورمان قاردەشلری ـ غزنەلرده بر مدت اول اوقوندیغنه نظراً ـ (رشت) دەكی انكلیز قونسولوسیله ، انكلیز بانقەسی مدیرینی و كندی دولتی حسابنه اورالرده جاسوسلق ایتمكده بولنان یوزباشی (نوئل) نامنده بر ضابطی اسیر ایدرك اورمانه كوتورمشلردر .

بو (اورمان قاردەش) لرینك جمیت و تشبثات اسلامیەلری سایەسنده انكلیزلرك ایران شمالی قسمندەكی انتریقەلرینك اوكی آلنمشدر . انكلیزلرك مقصدی طهران ـ قزوین طریقیله رشت ولایتنه واورادن ده (بحر خزر) ساحلنده كائن (انزلی) اسكلەسنه اینوب و دكزی كچدكدن صوكره (باكو) دەكی ارمنی و سائر عنصرلره منسوب طرفدارلریله برلشمك واوسایەدە عثمانلیلرله آلمانلرك شرقه یاییلملرینی منع ایلمك ایدی .

بو امنیەنك حصولی ایچون انكلیزلر : او جواردەكی ارمنی چتەلرینی كوزلجه تسلیح و تجهیز ایتدیرەرك ، رشتك اشغالنه تحریك و تشویق ایتمشلردی .

اورمان قاردەشلرینك فداكارانه و غیورانه تشبثلری اولمسیدی شیمدی‌یه قدر انكلیزلر قفقاسیەیه قدر ایلرولیه بیلمشلردی . انكلیزلرله ارمنی چتەلری آرەسنده بر نقطهٔ ارتباط حاصل اولمش اولیدی ، كرمانشاهدەكی انكلیز قوتی ایرانك مركز و قلبكاهنی استیلا ایدەماینده ، یاواش یاواش آناطولی‌یه قدر یاییله بیله جكلردی . لكن شیمدیلك بو مهم نقطه و مستثنا موقع انكلیزلرك النه دوشمدكدن ماعدا ، ایراندەكی قوتلرینكده موقعی تزلزله اوغرامشدر .

جبر و قوتله بونلرك عهدەسندن كلەمیان انكلیزلر ، اخیراً بونلرك آرەسنه نفاق صوقق ایچون بولندقلری اورمانه بر قاچ پروپاغانداجی سوق و اعزام ایتمشلر و مذكور جمعیتی بو صورتله داغیتمغه قرار ویرمشلر ایسەده ، جناب حقه چوق شكرلر اولسون كه ، انكلیزلره صاتیلمش اولان مزورلردن بری كبرتیلوب ، دیكرلری‌ده كوچ حال ایله فرار ایده بیلمشلر و تشبثات خائنانەلری‌ده بوس‌بوتون عقامته دوچار اولمشدر .

(اورمان قاردەش) لری منتظم و مكمل بر انتظام و اهتمامله معین ربلان داخلنده چالیشمغی ترجیح ایلەمشلردر . بوخصوصده كندیلرینك مختصر بر پروغراملری‌ده واردر . ایرانده مذكور جمعیت طرفندن طاغیتیلان بیانامەلرده محرر بولندیغنه نظراً ، آنلرك مقصدی ایران و اسلام دشمنلریله الی نهایه چارپیشوب وطنلرینك حریت واستقلالنی فعلاً استرداد ایتمك وایرانلیلرك سائر مسلمان قومشولریله اتحادینه ممانعت كوسترن انكلیزلره قارشو مقاومت و محاربه ایتمكدن عبارتدر .

بو جمعیتك تشكیلی اولجه قوهٔ قریبه‌یه كلمش اولیدی ، هیچ شبهەسز انكلیزلر شیمدی‌یه قدر ایران افكار عمومیەسنی زهرلیه بیلمشلردی .

بو محترم جمعیت اسلامیەنك بویوك مؤسس عالیقدرلری رشت ولایتی ایلری كلنلرندن (میرزا كوچك) خان ایله كیلانلی (آقاحاجی احمد خان) حضرتلری اولوب ، فداكار اعضالری‌ده : آقا سید عبدالوهاب ، آقا سید محمود ، آقا حاجی شیخ محمد حسن ، آقا شیخ علی ، آقا شیخ محمد حسین حضراتیدر . بو هیئت دائما اورمانده یشامقده واوراده مالك اولدقلری یدی سكز بیك كشیلك قوتی اداره ایله اشتغال ایلمكدەدرلر .

شهرده ایسه : آقا میر منصور ایله آقا عزت‌الله خاندن مركب اولان وكیلری اورماندن صادر اولان اوامر اسلامیەیی اجرا وتطبیق ایله مكلف بولنمقدەدر .

ایران محافلندن موثوقاً خبر آلندیغنه نظراً ، جمعیت طرفندن اخیراً اورمانده منتظم بر تعلیمگاه ایله ادمانه مخصوص بر مكتب تأسیس ایدیلوب ، ایران ژاندارمه ضابطلری اوراده‌كی بیكلرجه كنجی چالیشدیرمقدەدرلر .

جمیتك شهرده‌كی كوزلری واسطەسیله‌شو صوك زمانلرده انكلیزلرله ارمنی چتەلرینك مخابراتی الده ایدلمشدر . وثائق مذكورەدن اكلاشلدیغنه كوره انكلیزلر ، عثمانلی قوتلرینك ایلرولمسنی منع ایچون شرقده ارمنی چتەلرندن مركب بویوك بر قوت حاضرلەمنی قصد ایدییورلرمش .

انكلیزلر ، ایران ایالات شمالیەسنده وقفقاس جوارنده بولنان بو مهم نقطەلرده ، قارشولرنده (اورمان قاردەش) لری كبی منتظم بر تشكیلات اسلامیەیه تصادف ایتمامش اولیدیلر ، اورالری الده ایدەرك ؛

اولا : طهران وایران شهرلرنده بولنوب دولت عثمانیەنك صادق خیرخواهلری اولان احراری یأس وسقوط خیاله دوچار ایدەجكلر ،

ثانیاً : مذكور ولایات شمالیەدن ایپك ، یون ، برنج ، بغدای ، آرپه ، توتون قبیلندن یتیشن بركتلی وكلیتلی محصولاتی ایرانده وعراقده بولنمقده اولان عسكرلرینه سوق وادخار ایلیه‌جكلر ،

ثالثاً : اورالرله طهران آرەسنده چكیلمش اولان تلغراف تللرینی كسەرك ، مخابراتی تعطیله اوغرانه‌جقلردی .

رابعاً : ایرانك اك متین واك كوزل (انزلی ـ طهران) شوسه یوللرینی ایستدكلری كبی كندی منفعتلرینه قوللانەجقلردی .

خامساً : عثمانلیلرله ایرانیلر بیننده‌كی مواصله نقطه‌لرینی كسوب ، كندی علیهدارلرینك بعضیلرینی قوتله محو واعدام ، دیكر قسمنی‌ده نفی وتغریب ایتمك صورتیله اخافه وتهدید ایلیه‌جكلردی .

مادامكه‌دیانت مقدسهٔ اسلامیەنك فیضی اورالرده بویله مهم وخاطری صاییلیر متین بر قوت ایجاد واحیا ایتمش ، بوقوتی بیوتمك ، اللرندن

طوتمق ، دها زياده موجب استفاده بر حاله صوقمق ايچون دولت عثمانيه طرفندن بو دقيقه‌ده آنلره جدى صورتده ياردم ايتمك پك الزمدر .

(اورمان قارده‌ش) لرمزك پاره‌يه احتياجلرى اولميوب ، كنديلرينه اك الزم اولان شى ، غيور ضابطان ايله كليتلى مقدارده اسلحه وجبخانه اولسه كركدر ؛ بونك تداركيله او جهتلره اعزامى كيفيتى دولت معظمهٔ عثمانيه ايچون بيوك برشى دكلدر . بويله ياعقله حكومت عثمانيه حسيات برادرانه واسلاميه‌سنى فعلاً ارائه‌لى فداكارلره كوستره‌جك وكنديسنك او كبى عسكرى وسياسى ايشلرى تعقيب ايتمكدن غافل وبيكانه اولمديغنى‌ده اثبات ايلمش اوله‌جقدر .

بو مقاله ايله محترم عثمانلى رجال وزمامدارانك نظر دقتلرينى بو مهم مسئله‌يه جلب ايديورز . بو استرحاممز اهمال ايديلرسه ، ايلروده عثمانلى اصول سياستنى تخطئه ايده‌بيلمك ايچون بو يازيلرى تاريخ حربده جانلى برشاهد مقامنده قيد ايده‌جكز .

س . م . ت

عثمانلى — ايران

مناسبات حاضره وآتيه‌لرى

« آقاى حاجى ميرزا على محمد دولت آبادى حضرتلريله ملاقات »

پايتختمزده انتشار ايدن فارسى العباره (خاور) غزته‌سندن عيناً اقتباس وترجمه اولنمشدر :

قارئين كرامك معلوملرى اولديغى اوزره برمدتدنبرو ايران اكابر واعيانندن بر قسمى انكليز و روسلرله ضديت و مجاهده‌ده بولنمق وعلكتك منافعنى وقايه ايتمك مقصديله ايراندن حركت ايدرك وبرمدت انكليز وروس قوتلريله چارپيشدقدن صوكره كرمانشاهه وكرمانشاه رجعتنى متعاقب بغداده ، بالآخره‌ده استانبوله كلمشلردى . مشار اليهمك افكار وحسيات واقعه‌لرندن قارئلرمزى نصيبه‌دار ايتمك ايچون بو كره سرمحررمزى ، اتحاد اسلام پوليتيقه‌سنى تعقيب ايدن ايران اعتدال فرقهٔ سياسيه‌سى رؤساسندن و علماى بنامدن (حاجى ميرزا على محمد دولت آبادى) حضرتلرى نزدينه اعزام ايتمشيدك . پاى تخت دولت عليه‌يه مواصلتلرندنبرى كنديلريجه حاصل اولان قناعت حقنده واقع اولان سؤاللره بروجه‌زير بياناتده بولنمشلردر :

— عثمانلى — ايران ، بو ايكى ملت اسلاميه‌نك مناسبات حاضره‌لريله وضعيت آتيه‌لرى حقنده ذات عاليلرينك نقطهٔ نظرينى سؤال ايده‌بيليرميى‌يم ؟

— افندم ، بو ايكى ملتك مذهب نقطهٔ نظرندن اوضاع سابقه‌لرى معلوم اولديغى وجهله پك اى دكلدر . انجق بونلرك سنه‌لردنبرو مناسباتى مسالمت و موافقتله كچديكنه نظراً ، ظاهراً قنا اولماسى اقتضا ايدر . نظر دقتدن قاچيرلماسى ايجاب ايدن نقطه بو ايكى مسلمان دولت آراسنده حكمران اولان تفرقه‌نك سببى نه‌در ؟ حقيقةً اسباب دين ومذهب يوزندنميدر ؟ يوقسه بشقه براساسه مستندميدر ؟ بونلرى آراشديرمق كركدر .

ارباب بصيرته مخفى دكلدركه : اختلافات سياسيه ؛ بعضاً اختلافات مذهبيه ناميله بر ويا ايكى دولتك مقتضاى زمانه كوره ايجاد ايتدكلرى واهالى آراسنه القا ايلدكلرى نفاق ومخالفتدر . تاريخه نظر ايديله‌جك اولورسه ، كوريلوركه پك چوق مواد ومسائلده دولتيندن هر برى پوليتيقه‌لرى اقتضاسى اوله‌رق امكان الويرديكى مرتبه‌ده ، اختلافات معلومه‌يه سى ايتمشلر وسنه‌لرجه مسلمانلرى آلش ايچنده براقمشلردر . حالبوكه : يالكز بو ايكى دولتك سياست داخليه‌سى بويله اولديغى ظن اولنمسون . قرون اخيره ظرفنده سياست خارجيه دخى اختلافات حاضره‌نك ازدياد واشتدادينه مدخلدار اولمشدر .

هندستان ايله ايرانك موقع جغرافى اعتباريله قومشو بولنملرى حسيله ، ايران دولتى روس وانكليز حكومتلرى طرفندن دائما تحت مراقبه وتضييقاتده بولنديرلمشدر . چونكه روس وانكليز حكومتلرى هيچ بر وقت قارشولرنده قوتلى و قدرتلى بر ايرانك بولنمسنى ايسته‌مامشلردر .

خصوصيله كنديلرنجه معلوم ايدى كه : ايكى اسلام دولتنك اتحادى ، كنديلرينى قوتلى ومعظم برحاله قلب ايده‌جكدر . آنك ايچون بيكلرجه انتريقه ودسيسه ترتيب ايدرك ، بونلرك اتحاد ايده‌مه‌ملرى خصوصنه چاليشمشلردى . شايان دقت شوراسى ايدى كه : روس وانكليز مأمورلرى برمقتضاى منفعت دائما بر مسلماندن زياده اسلامپرست كورونيور وايش بجريورلردى .

عثمانلى وايران دولتلرى آراسنده آره‌صيره تحدث ايدن اختلافات آنلر ايچون موجب استفاده اولمش وبووسيله ايله كنديلرينى طرفينه دوست وهر ايكى طرفى يكديكره قارشو دشمن كوسترەرك ، آره‌يرده بووضعيتدن كنديلرى استفاده ايتمشلردر .

ايشته ايران وعثمانلى حدود مناقشاتى دخى آنلردن برى اولوب بومسئله بزم ايچون بيكلرجه فنالقلرى ايجاد ايتمشدر ؛ وايشته عشائر تجاوزاتى ناميله حدوث ايدن پك چوق مصادمه‌لر بومدعامزه شاهد يكانه‌در .

دولت عليهٔ عثمانيه‌نك بوكونكى زمامداران امورى مشروطيتك اوائلنده اساس استبدادى محو ايدن ايران دولت جديده‌سنه غير رسمى اوله‌رق ، اشبو حدود اختلافاتى كندى آرامزده دوستانه برصورتده حل وحسم ايتمكه حاضرز . . بيورمشلردى . ايرانك اوكونكى ارباب حل وعقدى دخى بيانات واقعه‌يى كمال مسرتله قارشولامشلردى . حالبوكه طرفينك بوميل آرزوسنه كيزلى پارمقلر تكرار مانع اولديلر .

درت سنه اوله كلنجه‌يه‌قدر بوسوزلر امتداد ايتدى ؛ الانهايت بنه ديكرلرينك مداخله ونظريانه كوره ايش كورولدى . مع مافيه

انصاف ايتمليدركه هر ايكى ملت عقلاسى سنين وفيره‌دنبرو بو دردلره آكاه اولوب ، علاج پشنده قوشيورلر؛ وايرانيلر دها زياده اختلافات موجوده‌نك رفعنه ساعى و آماده بولنيورلردى .

شوده مسلمدركه بشيوز سنه‌دنبرى موجود اولان ومملكتك هر طرفنه كوك بوداق صالان بر شجرۀ نفاقك قوللرى ، بوداقلرى ؛ اويله قولاى قولاى قطع ايدلمز . بلكه اتحاد واتفاق ايله اشبو اغاجى كوكندن قلع ايتمليدر . ايشته سزه اوضاع سابقه‌دن بر مجمل . . .

بو كوندكى مناسباته كلنجه : يوقاريده اشارت ايتديكم وجهله ايرانليلر پك اوزون مدتدنبرو نچمش وقايعك تصحيحى وعثمانليلرله وداد واتحاد تأسيسى خصوصنه پك زياده خواهشكر ايديلر ؛ نصلكه بو كيفيتى مكرراً اثبات ايتمشلردر .

الصوك تجربه وامتحانك شاهد صحيحى : حرب حاضرده ايران اكابر ورؤساسنك فدا كارلقلرى ، انكليز وروسلرك ايرانده‌كى اولانجه نفوذ وقدرتلرينه مقابل ايران حكومتنه وعد ايتدكلرى پك چوق منافعه قارشو ثبات كوسترمه‌رك ، دولت‌علیۀ عثمانيه واسلام قارده‌شلرينه صدق ووفا وشيمۀ دوستى ابراز ايتملرى وخصوصيله ديندا‌شلق نامنه حكومت‌عثمانيه ومتفقلرينه قارشو ممكن اولديغى قدر هر نوع فدا كارلقدن كرى قالمامالرى كبى ، بيطرفلقله غير متناسب حركاتى اختيار وبويوزدن مخاصم دولتلردن بريسى قدر ، مال وجانجه درلو درلو خساراته كرفتار اولملريدر .

بر ملتك آيينۀ افكارى ، او ملتك اعمال وافعالى اولمسى حسبيله ، ايرانيلرك بو مدت ظرفنده‌كى فدا كارلقلرى دشمنى حانكى طرفله دوست وهانكى طرفله دشمن اولديغنى هركسه اعلام واثبات ايتدى .

يالكز نظر تأمله آلنه‌جق بر نقطه واردركه ، اوده : دشمنلرك اللرينه ويريلن بر بهانه‌يى وسيله اتخاذ ايدرك ، ايرانليلرى اقناع ايتمزلرسه اميد اولنوركه ايران ملتى مادام الدهر عثمانليلرله حقيقى برادر اوله‌رق ياشايه‌جقدر . بناءً عليه دشمنه بهانه ويرمه‌مكه هر ايكى طرف چاليشمليدر .

جمله‌جه ماهيتى معلوم اولان معاهدات خفيه‌نك افشا وانتشارندن صوكره ، انكليزلرجه بو كبى بهانه‌لر الده ايتمك يكده قولاى دكلسه‌ده هر ايكى طرف عقلاسى غفلت ايدرك ، قپانمش اولان مخالفت قپولرينى دشمنلر ايچون آچيق بولنديرمامالرى اقتضا ايدر .

حيرت ايديله‌جك ديكر بر نقطه‌ده‌ها واردركه ، اوده : ايرانيلرله عثمانلى ومتفقلرى آره‌لرنده‌كى مناسبات موده‌تكارانه‌يى بر مقاوله ويا بر معاهده ايله تحكيم ايتمامشلردركه ، بونجه تشبثات وتحسسانك ايلروده ايى ثمره‌لر ويره‌جكنه امنيت ايديلمسون . اميد ايدرزكه مستقبلده اشبو دوستلغمزه محكم ومتين بر اساس وضع ايديليرده ، عالم اسلامك دشمنلرى هر نه شكل وصورتله اولورسه اولسون ؛ آكا بر خلل ايراث ايده‌مزلر .

صوك سؤالكز اولان « آتيده نه ياپمق لازمكلير ؟ » فقره‌سنه كلنجه : ايلروده ياپيله‌جق ايشه بو كون باشلامق لازمدر ؛ يعنى ايجاب ايدن پروغرام اوزرينه اساس حقيقت تحكيم وترصين ايدلمليدركه مطلوب نتيجه الده ايديله بيلسون . بوده آره يرده مقتضى اولان معاهداتك عقدينه وابسته اولوب ، موضوعمزدن خارج ودرسى مقاماته عائد بر مسئله‌در .

بزم ايچون موجب اعتنا واستقاد ايكى شى واردر : برنجيسى دينى اولان اتحاد واتفاق اساساتنك تحكيمى وسنه‌لردنبرو آرا يره القا ايديلن اساسسز ضديت ومنافرتك قالديرلمسيله ضايع اولان حقوق مشروعه‌مزك استردادى خصوصلريدر .

بو كون دين ، لسان ، مليت ، عرق ، اقليم ، قومشولق كبى آرالرنده هيچ بر مناسبت اولميان اقوام وملل ، برر بهانه ووسيله ايله يكديكريله بر رابطه ومناسبت پيدا ايتمكه چاليشدقلرى حالده ؛ بيله‌مم‌كه ، بو ايكى مسلمان ملت ومملكت بيننده من القديم موجود اولان بونجه مناسبات حسنه‌يه رغماً بر طاقم كوزل ومهم استفاده‌لردن نصل صرف‌نظر ايدوب ، وقتلرينى نه‌دن غفلتله كچيرييورلر ؟!

وجودى الزم اولان بو اتحاده وسيله اولاق اوزره ، اسلامى جمعيتلر تشكيلى ، كتب مفيده طبع وتوزيعى ، مسلمانلرك انتباهنه ياردم وخدمت ايليه‌جك رسائل وجرائد نشرى بو كيفيتى بالغاً مابلغ تأمين ايتمكه عامل يكانه اوله‌بيلير .

ايكنجيسى تماس مليدر . شونى ديمك ايسترمكه هر ايكى ملتك رؤساسى سرآمدانى يكديكرلريله اتحاد ايدرك ، كنديلرنجه مهم تلقى ايديلن بر پروغرام تنظيمى مسئله‌سيدركه ؛ آتيده خارجدن وقوعى ملحوظ بتون تجاوزاتدن كنديلرينى محافظه ايتمك ويكديكرلرينه متعلق امور ومعاملاته مداخله ايدلمامك شرطيله ، منافع مشروعه‌نك جلبى خصوصنده سربست بولنمقدن عبارتدر .

بو توافق نظر ملى و اسلامى طرفينك حقوقنى محفوظ ومصون قيلار ومناسبات ودادیه واخوتكارانه‌لرينى هيچ بر جهله اخلال ايلمز . بالجمله اسلام زمامدارلرى ايچون ، بو مسلكى تعقيب ايتمكدن بشقه بر چاره تصور ايتمم .

بناءً عليه بو ايكى ملت اسلاميه‌نك منافع مشتركه‌سنه مفيد اوله‌بيله‌جك يكانه بر تدبير ، ايشته بو اتحاد اسلام اولسه كركدر . چونكه ايچنده بولنديغمز محاربه كونك برنده طبيعتك حكميله ختامه ايره‌جك ، اتى كونو هر ملتك مقدراتى تعيين ايده‌جكدر . ايشته او ملت سعادتمند ومختاردركه ، ديكرلرينه قارشو مغلوب ومحكوم موقعنده قالميوب ، ممكن مرتبه كندى مقدراتى تأمين ايتمش بولنسون .

بالاده عرض ايتديكم وجهله ملل اسلاميه ماضيده‌كى غفلتلرندن عبرت آلمامز ، استقبالى كورمز وكندى سلامت وخلاصلرى ايچون جان وكوكلدن چاليشمه‌جق اولورلرسه ؛ خدانكرده كور كورينه رهبار خاك عدم اوله‌جقلرينه شبهه ايتماملیدر . بالعكس كمال صدق ووفا ايله يكديكرينه تقرب واتحاد ايلر ، وبريرينك نفع وضررينى دوشونورلرسه ؛ بو بادره‌دن خلاص وكامياب اوله‌جقلرنده شبهه وتردد قالمز . .

آلمانیا ـ روسیه

وروسیه مسلمانلرینك استقبالی

شمالی آلمانیا غزته‌سی ، یعنی برلین حکومتنك مروج افکاری ونیم رسمی غزته‌سی ، بو هفته ظاهراً بالکز قافقاسیا مسلمانلرینه عائد فقط حقیقت حالده بتون روسیه مسلمانلرینك وممالك عثمانیه‌نك استقباله دائر پك مهم ومؤسف بر حوادث نشر ایتمشدر . تلغراف آژانسلرینك بزه ایصال ایتدیکی خلاصه ، استانبول آفاقنده مدهش طراقه‌لره سبب اولمش ، افکار عمومیه‌نك حدت وتهورینه میدان ویرمشدر . غافل وطاتلی خولیا ایله متسلی اولانلرك بیله کوزلرینی آچمشدر . بوتون مطبوعات عثمانیه شدید مقاله‌لر یازمغه ، آلمانیا حکومتنی تنقید ایتمکه باشلامشلردر . فقط وضعیت حقیقیه‌یی کوستروب ده اکا قارشو تعقیب ایدلمسی لازمکلن سیاست حقنده قطعی بر فکر بیان ایدنه مع التأسف تصادف اولنمیور . بناءً علیه بز بو مسئله حقنده بر قاچ کلمه سویلمك مجبوریتنده‌یز . فکریمزی بر قاچ نقطه‌یه حصر ایدییورز : ۱) بزم قصورلرمز ؛ ۲) آلمانیا حکومتنك وفاسزلغی واسبابی ؛ ۳) یکی معاهده‌نك اهمیت عملیه‌سی ؛ ٤) تعقیب ایده‌جکمز سیاست ؛ ٥) غزته‌لرمزك عطالت وقصورلری .

***

بزم قصورلرمز :

حرب عمومی‌یه اشتراك ایتمزدن اول حکومت عثمانیه ایله مرکزی دولتلر ، یاخود آلمانیا آره‌سنده عقد ایدیلن اتفاقنامه‌ده کرك مصر ، کرك قافقاسیا وقره دکزك وضعیت مستقبله‌سی حقنده البته صریح قیدلر ، واضح شرطلر موجوددر . شو حالده اوکا کوره علناً آلمانیایی مسئول طوتمق حقمزدر . بونی یاپمامق بیوك بر قصوردر . موجود دکلسه ناصل اهمال ایدیلمشدر ؛ ناصل بو کبی حیاتی مسئله‌لر حقنده بر شی تعیین ایتمه‌دن حربه کیردك ؟

فرض ایده‌لم ، بعض شرطلر واردی ده هیچ کیمسه‌نك خاطرینه کلمه‌ین روس تفسخ و انحلالی اوزرینه او شرائط غیر کافی قالدی . پك اعلا ، بو اختلال باشلار باشلاماز روسیه‌نك وضعیتنه کوره نه‌دن طولایی دها شمولی ، دها واسع دیکر بر اتفاقنامه ، یاخود بر ذیل یاپلمادی ؟ طبیعی او وقت آلمانیا حکومتنك اشتهاسی محدود ایدی . کوستره‌جکمز منفعتلره سوه سوه قناعت ایدردی . فقط بو فرصتی غیب ایتدك .

برەست لیتوفسق صلحی قافقاسیا جمهوریتی طرفندن رد ایدیلدیکی وقت کرك روسیه حکومتنه ، کرك متفقلریمزه یکی بر وضعیت تحدث ایتمش اولمسندن آکا کوره سربستیٔ حق حرکتمزی محافظه ایتمکده اولدیغمزی بیان ونتایج منتظره ومتصوره حقنده قطعی بر اتفاق ، یاخود بر آکلاشمه یاپابیلیردك . فقط مع التأسف بونی ده یاپمدق . اولاً طربزونده ، ثانیاً باطومده اهالئ محلیه ایله عقد ایتدیکمز ابتدائی مقاوله‌لری ده روسیه والمانیا حکومتلرینه تقدیم وموافقتلرینی استحصال ایتمدك . بعض محافلده غریب وعجیب خیالی بر وزه‌لر ، غیر محدود طمعکارلقلر ، دویعق بیلمز مرضی بر اشتها پیدا اولمغه باشلامشدی .

سوء تدبیرمزله کورجیلری آلمانیانك قوجاغنه آتدق . استانبول قونفرانسی نه اجتماع ایتمش ، نه‌ده حالا ایدییور ! طبیعی بولانیق صوده آولامق ایسته‌ینلر فرصت بولدیلر . کندی استقلاللرینی دکل ، عادی مختاریتی احراز ایتمه‌یی بیوك بر نعمت عد ایدن قافقاسیانك یکی حکومتلری هر طرفدن کوردکلری تشویق واغفالاته قاپیله‌رق بویوك بویوك امیدلر بسله‌مکه باشلادیلر . اختلافات ، تشتت افکاره میدان ویریلدی .

برلینده کورجیلرله آلمانلر آره‌سنده ، برلین وموسقووه‌ده روسیا ایله آلمانیا آره‌سنده جریان ایدن مخابراتی تعقیب ، ممکنسه منع ؛ یاخود اشکال ، ممکنسه بزم منفعتمزه موافق بر حاله افراغ ایده‌بیلیردك . کرك روسیه ، کرك کورجستان دون آلمانلرك دوشمنلریدی . روسیه حکومتی بوکونده آلمانیانك سنوف حاکمه‌سنك سومدیکی اختلالیون جماعتندندر . حالبوکه بز آلمانلرك متفقی‌یز . طبیعی دها فضله تأثیرمز واردر . نه‌دن اوندن استفاده ایتمدك ؟ نه‌دن جدی وعملی بر پروغرام حاضرلایوب هر طرفه تقدیم ایله هرکسی اقناع ایتمدك ؟

موسقووه‌ده اوچ آی اول اقتصادیات ناظری علناً سوویت مجلسنده باکونك اهمیتی حقنده و روسیانك نقطهٔ نظرینی مبین بر نطق ایراد ایلمشدی ؛ باکوده بولنان عمله مجلسنده ده آچیق بر بیانامه کوندرمشدی . بوکا قارشی عجبا اوراده بولنان سفیرمز نه کبی اجراآتده بولنمشدر ؟ حکومت سنیه‌یه خبر ویردیمی ، یاخود بویله شیلردن هیچ خبردار اوله‌مادیمی ؟ روسیا حکومتیله مداولهٔ افکار نتیجه‌سنده اوزلاشمغه چالیشدیمی ؟ حکومت سنیه بو بابده کندیسنه قطعی تعلیمات ویردیمی ؟ لەنین ایکی آی اول آلمانیا ایمپراطورندن مصون قاله‌جق بر قافقاسیانك استقلالنی علناً قبول ایتمش ویالکز حدود شمالیه‌سنك تعیینی ایسته‌مش اولدیغی وقت بو فرصتدن استفاده ایتمك سفیرمزك عقلنه کلدیمی ؟ حکومت سنیه‌یه اخبار ایتدیمی ؟ اوراق حوادثه قدر کچمش اولان بو مهم حوادثدن حکومت سنیه خبردار اولدیمی ؟ اولمش ایسه نه یاپمشدر ؟

آلمانیا ایله روسیه آره‌سنده‌کی مناسبات سیاسیه واقتصادیه‌نك یکیدن تأسیسی ایچون عقد اولنان جلسه‌لرده روسیه‌نك صنایع وتجارت قومیسری اولان برونسکی بو کونکی اتفاقنامه‌نك تفصیلاتنی ذکر ایتمشدی . فقط نه سفیرمز بونك خلاصه‌سنی کوندرمش ، نه‌ده کندیسی بو مسئله ایله علاقه‌دار عد ایده‌رك مخابراته اشتراك ایتمش ! بو خطاسیله هم حدود

شمالیه‌مزك سلامتی ، هم روسیه مسلمانلرینك استقبالی تهلکه‌یه القا ایتمش اولدی .

عجبا کندی قهرمانلغی قونت میرباخك قتل اولندیغی اوتوموبیل ایله یاریم ساعت شهر ایچنده طولاشمقله اظهار ایتمکی اونوتمایان واوراق حوادثه بولزومسز نمایشی مع الافتخار قید ایتدیرن بو محترم سفیرمزك بویله مهم ایشلردن خبری یوقسه ، یاخود خبری اولدیغی حالده چالیشمامشسه ملته قارشی معاتب اولمازمی ؟ کرك اونی ، کرك برلین سفارتنك مأمورلرینی وظیفه‌لرنده کوسترمکده اولدقلری عطالته قارشی جزاسز براقمق طوغرومیدر ؟

هر یرده وسائط استخباریه‌مز پك نقصاندر . هر مملکت سفارت مأمورلرندن باشقه یا سفارته ملحق ، یاخود مختلف ایشلرله مشغول اولدقلری حالده استخباراتله ، پروپاغاندا ایله مشغول اولان برچوق مأمورلر بولندیریور . حالبوکه بزده مع التأسف هم سفارتلرمزك مأمورلری ایفای وظیفه ایتمیورلر ، هم ده خصوصی وسائط استخباریه‌دن استفاده اولونمایور . بوده حکومته دوشن بر وظیفه‌در . عجبا نه‌دن شیمدی‌یه قدر یاپمدق ؟ عصری بر دار الالحان ، یاخود صوك سیستم بر دار الفنون تأسیس ایتمکه چالیشان حکومت بویله حیاتی بر مسأله‌یی نصل اهمال ایدییور ؟

بتون غزته‌لر ، بالخصوص اقدام جریده‌سی بزم سفارتلرك اصلاحندن بحث ایدییورلر . فقط حالا برشی یاپیلدیغی یوقدر . الیوم بزم ایچون برلین سفارتندن دها مهم بر یر یوقدر . فقط عجبا رجال حکومت ایچنده اورایه تعیین اولنان سفیر کبیر رفعت پاشادن دها فعال ، دها جوال وصاحب اقتدار وتجربه دیده بر کیمسه‌مز یوقیدر ؟ آلمانیا کندی منفعتلرینی طوغری ، یاکلش تأمین ایتمکه صلاحیتداردر . فقط نیچون بز کندی ایشلرمزك یاپلمسنی اوندن بکلرز ؟ عجبا استقلال ملیسنی تأمین ایتمکه چالیشان ملتلر بویله ذلته راضی اولورلرمی ؟ حاشا . بناءً علیه کندی قصورمزی بیلمك واکا کوره اصلاحات یاپمق واستقبالده خطادن توقی ایتمك بزه دوشن بر وظیفه‌در .

*
* *

آلمانیانك رفاسزلغنك اسبابی :

اولا : آلمانیا حکومتی روسیه‌ده جریان ایدن احوالدن توحش ایده‌رك بولشویك حکومتنك موقعنی ترصین وکندینه طرفدار قازانمق املیله برست لیتووسق معاهده‌سنی تعدیل ایتمك ایسته‌مش ؛ شوقدرکه فضله طمعکارلق طولاییسیله روسیه مسلمانلرینك حسابنه فداکارلق یاپمش . حالبوکه اصل اختلالجی سوسیالیستلرك قیزدقلری شی قافقاسیادن زیاده لهستان ، لیتوانیا ، ایستونیا ، فینلاندیا واوقراینا مسائلی‌در . بونلری کندی آرزولرینه کوره حل ایتمدکجه نه‌قدر تعدیلات یاپیلیرسه یاپیلسون سبب انفعاللری باقیدر .

ثانیاً : روسیه مسئله‌سنده آلمانیا حکومتنك تعقیب ایتدیکی مشوش سیاست یوزندن سوسیالیستلرده غیر ممنوندر . نته‌کیم فوروارتس غزته‌سی حلفریخك عودتی مناسبتیله بو خصوصده صریح بر فقره یازمشدی : « سفارتمزك موسقوه‌دن مفارقتی دشمن مملکتلرنده مسرت واهتمامله قبول اوله‌جق بر حوادث ایسه‌ده بونك سببی ینه برست لیتووسق معاهده‌سیدر وشرقده ارتکاب ایده‌کلدیکمز فجیع خطالردر . »

محافظه‌کارلغك ، یاخود بورژوالرك مروج افکاری اولان بو غزته عینی کونده وعینی مناسبتله حکومته هجوم ایدییور ودییورکه : « بولشه‌ویق حکومتنك مرکزی متزلزلدر . بتون روسیه‌ده آلمانیایه قارشی مدهش بر نفرت حکمفرمادر . سفارتمزك اشغال عسکریمز آلتنده بولنان بر قطعه‌یه انتقال ایتمسی شرقده آلمانیانك افلاس سیاسیسی اعلان ایتمك دیمکدر . »

دیکر نسخه‌سنده ده دییورکه : « سفارتمزك روسیه‌دن رجعتی روسیه‌ده مغلوب اولمه‌مز دیمکدر . اختلال داخلی ، پارتی منازعاتی ، قاتلی محاربات ایله پارچه‌لانان روسیه‌ملی برست لیتووسق معاهده‌سنی یرتمغه مقتدر اولمشدر . جریان احوال آلمانیانی یکیدن روسیا ایله حال حربه طوغری سوق ایدییور . صوك ساعتده بونی منع ایده‌جك غیر منتظم بر چاره بولونمازسه بو آجی نتیجه حصول پذیر اوله‌جقدر .... هر حالده شیمدی هر کس برست لیتووسق معاهده‌سنك یوق اولمش اولدیغنی آکلایور . »

دیکر غزته‌لر حتی آوستریا غزته‌لری بیله عینی هجوم وعینی شدتله حکومته تعریض ایدییورلر .

آکلاشیلیورکه طمعکار وبصیرتسز سیاسیلرك عقلنه صوك چاره قافقاسیه حسابنه فداکارلق یاپمق کلمشدر . فقط بکمش اوله .

ثالثاً : آلمانیا مرکز پارتیسی اکثریت پارتیسی اولدیغندن ، قله رییقال یعنی کلیسانك حزبی دیمك بولندیغندن بکن قیش اثناسنده اونك رئیسی اولان ارزبرغ ، قافقاسیا شویله دورسون ، حکومت عثمانیه حسابنه خنجالت آور بر صلحی اسویچره‌ده یاپمغه تشبث ایتدیکی وبو تشبثی ایختشاغده‌ده علناً انکار ایتمدیکی حالده حکومت سنیه‌نه اعتراض ایتمش ، نه ده آلمانیا حکومتی بزه معقول بر تأمینات ویرمشدی . بو پارتی بزی صاتمغه حاضردر حالبوکه باش وکیل هرتلنغك رأس کاره کتیرلمسی بو پارتی‌یی الده ایتمك ، ولیبرال وسوسیالیستلردن تفریق ایتمك ایچون یاپیلمش بر حرکت سیاسیه‌در . بناءً علیه آنجق بو پارتینك تضییقیله کورجستان حقنده‌کی قید وضع اولنمشدر .

رابعاً : یهودیلر آلمانیاده حائز اولدقلری نفوذ سایه‌سندن استفاده ایده‌رك بزم علیهمزده چالیشیورلر . لیبرال پارتیسنده صاحب نفوذ اولدقلرینه نظراً کرك انکلتره ایله ، کرك باشقه حکومتلرله خسیس بر منفعت مقابلنده بزی صاتمغه حاضردر . بز اونلره منفعت کوسترمدیکجه اونلردن فائده بکلمه‌ملی‌یز . بو پارتیدن بعضلری اعتراضاتمزه وعثمانلی غزته‌لرینك تنقیداته درلو درلو تأویللر ایجاد ایدییورلر : کویا بز بر صلح منفرد یاپمقله آلمانیایی تهدید ایدیورمشز ، آلمانیایه قارشی عظمت

صاتیورمشمز ! الخ ... عقل وخیاله کلمین اختراعاتله غزته‌لرینی طولدیریورلر. حقیقتی نشر ایتمك، کندیمزی مدافعه ایلمك خاطریمزه کلدی وحالاده کلیور .

خامساً : غرب جبهه‌سنده صیقیشان آلمانیا شرقه یکیدن قوای عسکریه سوق ایتمکدن توقی ایلمك ایستیور. عسکری پارتیسنك مروج افکاری اولان غزته‌لر بزی قافقاسیاده دکل ، عربستانده حرب ایتدیرمك وقافقاسیاده‌کی ثروت دفینه‌لرینی کندی انحصارلری آلتنه آلمق ایستیورلردی. برآی اول بومسئله حقنده وروسیه مسلمانلرینك استقباله دائر روسیه وآلمانیا آره‌سنده جریان ایدن مخابراتدن بحث ایلدیکمز حالده هیچ کیمسه بونی نظر دقته آلمامشدر .

یعنی آلمانیانك وفاسزلغی اولا : پارتیلر آره‌سنده موازنه‌یی تأمین ایتمك ، ثانیاً : روسیه‌دن بعض منافع اقتصادیه قوپارمق ، ثالثاً : اسباب عسکریه طولاییسیله یکی برجبهه‌دن قورتولمق ، رابعاً: افلاس سیاسی‌یه معروض قالمق ، خامساً : تعهدی انجق حکومت سنیه‌یه قارشو اولوب قافقاسیا مسلمانلری ایله بر عهدی اولمدیغی اجتهادنده بولونمق ، سادساً : قافقاسیا مسلمانلرینك النده‌کی مواد ابتدائیه‌دن محروم قالدیغندن بویله معناسز وحقسز برمعاهده ایله روسیه واسطه‌سیله بعض منافع تأمین ایتمك ایسته‌مسندن ایلری کلمشدر .

سابعاً : بوکونکی سیاست حسیاته دکل ، منافعه مستند اولدیغی حالده کرك اکا، کرك بولشویق حکومتنه معین بر منفعت کوستره‌مدیکمزدن طولایی کندی آره‌لرنده منافع مشترکه‌لرینی تطمین ایتمکه جالیشدیلر .

ثامناً : آرامزده یاشایان آلمان تجارلری ، عسکرلری وضابطانی بوراده‌کی احتکار وسوء استعمالاتدن باحث برچوق مکتوبلر یازیورلر. بعضاً حقیقتی تصور ایدیورلرسه‌ده ، چوق دفعه طاطاوله محصولی اولان حوادثی ، مصنع شایعه‌لری حقیقت دیه کوندریورلر وبزی آلمان ملتی نظرنده محکوم انقراض کبی کوستریورلر .

بتون بوسببلر لهمزده بوله‌جق سیاسیلرك وپارتیلرك وضعیتنی تزلزله اوغراتیور. المانیا خارجیه نظارتنك مأمورلری ملت نظرنده دشمن، یاخود مضر مخلوق عد اولنیورلر . بتون جهانه قارشی فن، صنعت، علم، وعسکرلکله میدان اوقویان المانیا، مأمورلرینك فکر سیاسیدن محرومیتی، قباءلغی ، تدبیرسزلکی وسوء سیاستی یوزندن بتون جهانی کندینه دشمن یاپیور . بر خطانی اصلاح ایتمك ایسته‌رکن دها فجیعنی اجرا ایدیور. بناءً علیه بونلرك حرکاتلرینه قارشی متنبه اولمقلغمز لازم اولدیغی کبی فضله تأثرده لزوم یوقدر . زیرا باشقه شی بکلمك حماقتدر .

٨ اغستوس تاریخ و ٣٦٤ نومرولو نسخه‌مزده آلمانیا ـ روسیه مناسبات اقتصادیه‌سندن بحث ایدرکن « عجبا بو مسئله‌دن طولایی‌می قافقاسیانك وضعیتی مغلق ومعلق قالیور ؟ عجبا فاس مسئله‌سنده اولدیغی کبی قوس قوجه برمسلمان مملکتی فدامی اولونیور ؟ عجبا عالم اسلامك وبا خصوص روسیه مسلمانلرینك بولوندقلری مملکتلرك معدنلری المانیایه کافی دکلی ؟ ... حکومت سنیه‌نك بوکبی مذاکرات ومخابراتدن معلوماتی واری ؟ بونلره میدان ویرمه‌دن روسیه مسلمانلرینك وبا خصوص قافقاسیانك مقدراتنی برآن اول تعیین وتقریر ایتملیدر. بوکون سیاست عالمنده حسیات دکل، اقتصادیات حاکمدر . اوکا کوره بر خط حرکت اتخاذ ایتمك ایجاب ایدر . » دیه حکومتك نظر دقتی جلب ایتمش ایدك . فقط مع التأسف کرك حکومتمزك بو مسئله‌ده خبری اولمدیغی ، کرك المانیانك خسیس بر منفعت مقابلنده اوتوز میلیون مسلمانی صاتمغه تشبث ایتدیکی تظاهر ایتمشدر .

⁂

یکی معاهده‌نك اهمیت عملیه‌سی :

نانی ویك (اسکی دوج) غزته‌سندن راینیش وستفالیش زایتونغ غزته‌سی بو تلغرافی نقل ایدیور : « بولشویق حکومتی علیهنده‌کی حرکت سرعتله انتشار وتوسع ایدیور . ویانه حکومتندن بولشویق سوویتلری اسقاط اولنمشلر ، یرلرینه اختلالجی سوسیالیستلر کچمشلردر . اورال حوالیسنده عینی شی تقرر ایتمشدر . نووه‌رحکومتنده فعلاً بر اختلال ظهور ایتمشدر . قازانده کوندوز اورته‌سنده بولشویقلرك محلی رئیسی اولان اولشینکی سوقاقده قتل اولنمشدر . ساراتوف ولایتنده اوتوز ایکی شهراماتی بولشویقلرك علیهنه کچدیلر. کرك ریازان وکرك نووغورود ولایتلرنده‌کی بولشویقلر قتل عامه معروض قالمشلردر . »

بو حوادثله برابرجه ـ اسلواقلرك، دون قازاقلرینك ، سیبریا قازاقلرینك اختلاللری ومورمانده‌کی ائتلاف تعرضی ، موسقوه وپتروغراده اختلالجی سوسیالیستلرك حرکات تدهیشیه‌سنك توسعی، داخلیه ناظرینك قتلی واخیرآ لنینك جرح ایدیلمسی ـ دها طوغریسی قتلی ـ بولشویق حکومتنك صوك دقیقه‌لرینی یاشامقده اولدیغنی کوستریر جلی علامتلردر .

آلمانیا غزته‌لرینك اعترافی وجهله برهست لیتووسق معاهده‌سی اورته‌دن قالقمش ، یوق اولمشدر . بناءً علیه اکا ذیللر علاوه ایتمك احیاء میت قبیلندن صاییلیر . برآیدنبرو روسیه‌نك وضعیتی دها فضله خطرناك اولمش ، شیمدیکی حکومت تدریجی اولهرق هیچه منجر اولمقده وائتلاف طرفداری قوت کسب ایلمکده‌در. بر کچن مقاله‌مزده سویلدیکمز کبی اوحکومته معاونت ایتمش ، اوراه مسلمانلرینك یاردیمنی تأمین ایتمش ، روسیا وآلمانیانك آره‌لرینی بولمش اولسه‌یدق ایشلر بو حاله کلمز ایدی. زیرا بوکون بوزده سکسان، حتی طقسان روسیه یکیدن دول مرکزیه‌یه قارشی حرب ایده‌جکدر واووقت آلمانیا اهمیتمزی یکیدن تقدیر ایلیه‌جکدر .

شاید تخمینمز طوغری چیقمازسه آلمانیانك یاپدیغی معاهده‌یی هیچ برصورتله باغلاماز. وبز برهست لیتووسق معاهده‌سنه آیری ذیللر علاوه ایتمکه صلاحیتدارز. یعنی بو معاهده‌نك هیچ بر اهمیت عملیه‌سی

اولمادقدن باشقه کوزمزی آچملی وکندی منافعمزی محافظه‌یه سوق ایتملی‌در .

∴

تعقیب ایده‌جکمز سیاست :

اولا : بز هرشیدن اول یا کوبی قورتارمقه غیرت ایتملی‌یز . بو حرکت نه‌بولشه‌ویق حکومتی‌، نده آلمانیایی اغضاب ایدر . بالعکس یا کو دشمن مشترکمز انکلتره واختلالجی سوسیالیستلرک النده قالدقچه کرک نفس روسیه ، کرک بتون قافقاسیا وتورکستان تهلکه‌ده‌در . بو حالك دوامی دشمنك سیاستنه پك زیاده یاردیم ایده‌جکدر . یا کوبی قورتاردیغمز تقدیرده هرکس امر واقعی قبول ایتمك مجبوریتنده قاله‌جقدر .

٢ — روسیه‌نك وضعیت داخلیه‌سی دها فضله خطرناك اولدیغی ایچون شمالی قافقاسیا مسلمانلرینه وبا خصوص طاغستانلیلره نه قدر معاونات مادیه‌ده بولونه‌بیلیرسه‌ك درحال یاپملی‌یز . شمالدن کلمسی ملحوظ اولان هردرلو تهلکه‌یه قارشی ایلك خط مدافعه‌مز بونلر اوله‌جقلردر . بونلرك دون قازاقلردن آیری اولدقلرینی هم المانیا ، هم‌ده شیمدیکی روسیه حکومتی ، بیان ایتمشدر . لهستانك قافقاسیا استقلالی حقنده‌کی بیاناتی علنیدر . بونلردن استفاده ایتملی‌یز .

٣ — قره‌دکز دونانماسی بوملحوظ تهلکه‌یه بناءً کسب اهمیت ایده‌جکندن متفقلرمزله بالاتفاق یاموقتا امانت اوله‌رق تسلم ایتملی‌یز ، یاخود سلاحدن تجرید ایده‌رك امین بریرده حربك نهایتنه قدر محفوظ براقملی‌یز .

٤ — لوقال آنجابکر غزته‌سنك بیاناتنه کوره روسیه اعلان حرب ایتدیکی تقدیرده اوقرایناده‌ده چیقه‌جق بیلرك اختلالی والمانلر علیهنده حرکتی منتظر بولندیغندن بومملکته فضله سلاح ، جبخانه ، یاخود دونانمادن هیچ برشی ویریلمه‌ملیدر .

٥ — شاید بولشویق حکومتی بر معجزه قبیلندن اوله‌رق موقعنده برآی دها قاله‌جق اولورسه بچلرده بیان ایتدیکمز سیاسته کوره یعنی روسیه مسلمانلرینك استقبالی ایچون بولشویقلرله توحید حرکت ایتمکلکمز و آلمانیا ایله متفقاً حرکتده بولونه‌مز لازمدر .

٦ — صدر اعظم پاشا حضرتلری آلمانیاده کرك عسکری پارتیسی ، کرك ایمپراطورله بالذات بومسئله‌لری حل ایتمکه حصر همت ایدرلرسه امینزکه حسن صورتله منافعمز محافظه ایدیله‌بیلیر .

٧ — پادشاه عالیشان افندیمز حضرتلرینك جلوس همایونلرینی متفق حکومتلره تبلیغ ایده‌جك هیئتلر بومسئله‌نك حلی ایچون خلیفه اعظممزك خط دستیله محرر صریح تکلیفاتی حاوی بر نامهٔ همایونلرینی حامل اولملیدر .

٨ — ترك برلین ، ویانه ، موسقوه ، کرك بیطرف حکومتلر نزدنده بولنان سفارتلرمزی اصلاح ایتملی وبوکبی مسائل مهمه‌یی تعقیب ایتمك اوزره کندیلرینه صریح تعلیمات اعطا اولنملیدر .

٩ — مختلف پایتختلرده افکار عمومیه‌یی بزم لهمزه جلب ، علیهمزده‌کی افترالری تکذیب ، بزه عائد اولان مسائل حقنده اول باول حوادث جمع ایده‌جك فعال ، جوال ، ذکی ، السنهٔ اجنبیه‌یه واقف ذواتدن متشکل بر ر هیئت بولنملیدر .

١٠ — کرك مطبوعات عثمانیه مدیریتك ، کرك مختلف غزته‌لرمزك تحریر هیئتلرینك بوکبی مسائلی کمال دقتله اجنبی غزته‌لردن تعقیب وترجمه ایده‌جك برر مأمور تعیین ایتملری لازمدر . بوکونکی حادثه‌لر اوج آیدن فضله برزماندنبرو انکلیز اوراق حوادثنده یازیلوب طوردیغی حالده بزجه مجهول قالمسی هم عیب ، هم‌ده عفو اولنماز برقصوردر .

١١ — روسیه مسلمانلرینی ایقاظ ایده‌جك واعظلر ، سیاستدن آکلار مأمورلر ، حرکات عسکریه‌یی اداره ایده‌جك برمقدار ضابطان کوندرمه‌مز لازمدر . بونلر معین برپروغرام موجبنجه حرکت ایتدکاری تقدیرده هم اوراك مسلمانلرینی قورتاریرلر ، هم‌ده روسیه بزه قارشی حرب ایده‌جك اولورسه اشتراك ایده‌جکلرك بوکون یاپمقده اولدقلری حرکاتی ایقاع ایتمکله بزه دوشمن اوله‌جق هرهانکی حکومتی اسقاط و حرکاتمزی تسهیل ایده‌بیلیرلر . هر شیئ صوك دقیقه‌یه قدر براقمق خطادر . شیمدیلك دها وقتمز واردر . اوندن استفاده ایتملی‌یز .

١٢ — بوایشلری منتظماً تعقیب واداره ایده‌جك ، حکومته هردرلو استخباراتده بولنه‌جق ، مفصل معلومات ومنتظم پروغراملر حاضرلایه‌جق ، خطا وتقصیردن مسئول اوله‌جق بر دائره‌نك تشکیلی لازمدر . تشتت افکار یوزندن ، شخصی اجتهادلردن ، متناقض فکرلردن ، معناسز طمعکارلقدن واخیراً حسیاته اتبا ایدن سیاستدن پك چوق ضررلر کوردك . باری کچیردیکمز آجی تجربه‌لردن استفاده ایده‌لم . بوشرطلری ایفا ایتدیکمز تقدیرده وقوعی ملحوظ اولان روسیه محاربه‌سی یکیدن باشلادیغی وقت بعونه تعالی مظفریتمز محققدر . طبیعی بوندن باشقه خاطرمزه کله‌ین ، یاخود ذکری جائز اولمیان برچوق نقطه‌لر واردر . فقط بوقدری‌ده کافیدر .

∴

بومی غزته‌لرمزك غفلات وقصورلری :

یومی غزته‌لرمزك تحریر هیئتلری ملتك الك منور افرادندن متشکل اولدیغی حالده مع التأسف شعر و خیالاته دها فضله اهمیت ویریورلر . آژانسلرك پك کچ ویردیکی حوادثله غزته‌لرینی طولدیریورلر . اجنبی غزته‌لردن بحق استفاده ایده‌میورلر . اجنبی مملکتلرده مخابرلر بولندیرمیورلر . باشقه مملکتلرده‌کی غزته‌لرك مخبرلری کندی حکومتلرینه هم رهبر ، هم‌ده کوکلی مخابرات مأمورلغی ایدرلر . مملکتلرینه عائد هردرلو حوادثی درلو درلو واسطه‌لرله استحصال ایده‌رك بعضاً غزته‌لرله ، بعضاً سفارتلرله مملکتلرینه ایصال ایدیورلر . بعضاً جاسوسلق یوزندن محکوم بیله اولیورلر . بولندقلری مملکتده غزته‌لره طوغری حوادث ویررلر ، قونفرانس ویررلر ، یالان حوادثی تکذیب ایدرلر . فقط بزم کونده‌لکچیلرده بویله شیلر آرامایکز . حتی نفس استانبولده

ترجمه ونشر اولونان حوادثلری بيله اوقومغه، تدقيق ايتمه‌يه وقتلری يوقدر .

يومی وسياسی غزته‌جيلق بويله اولماز . قورو كورولتودن، معناسز آتوب طوتمه‌لردن بر شی حاصل اولماز . بالعكس ايشلری دهازياده اشكال ايدر . مسائل سياسيه ايله اشتغال ايدنلر ايچون دها آغير باشلی اولمق ؛ لاف دكل ، فكر اورته‌يه قويمق ؛ بو صورتله حكومتی ارشاد ايتمك اقتضا ايدر . باشقه‌لرينی بول‌بول تنقيد ايدن يومی غزته‌لرمز بر آزده كندی قصورلرينی تصحيحه همت ايتمليدرلر .

انكلتره ريا كارلغنه رسمی بر ضربه

دەيلی نيوز غزته‌سی ۳۰ تموز ۱۹۱۸ تاريخلی نسخه‌سنده ايرلانداده حكمفرما اولان ظلم واستبداد حقنده انكليز قاره‌سنده جريان ايدن مناقشاتی يازييور . امم صغيره‌نك استقلالی داعيه‌سيله اورته‌يه چيقان انكليزلرك نه‌قدر رياكار مخلوقلر اولديغنی كوسترمك ايچون بو مناقشاتی خلاصةً نقل ايدييورز :

«ايرلاندا ميليتپرور رئيسی ميستر ديللون پك اوزون ومؤثر بر نطقنده دييوركه : ائتلاف حكومتلری لهلرك واسلاولرك حريتنی التزام ايديورلر . اونلرك استقلاللرينی وجوده كتيرمه‌يی علناً تعهد ايديورلر . فقط عجبا بونلر صلح ماصه‌سی باشنه اوطوروب ده لهلرك، اسلاولرك ، چه ـ اسلوواقلرك استقلاللرنده اصرار واتحاد ملل جمعيتك فكرلرينی التزام ايتدكلری وقت اونلره توجيه اولنه‌جق محق اعتراضاته ، آچی تحقيرانه قارشی نه جواب ويره‌جكلر ؟

بو حكومتلر بيلمه‌ليدرلر كه حاكميتلری آلتنده طوتدقلری مملكتلره حريت بخش ايتمدكجه تصور ايلدكلری اتحاد اقوام جمعيتی ميدانه كلمه‌يه‌جكدر . ايرلاندا كبی برچوق يرلر حر وسربست اولمادقجه بو طاتلی فكرلر عادی برر خوليا حالنده قالير .

بويله علوی، بويله پاك غايه‌لرك تحقق پذير اولملری ايچون عهد ايدركن ناصل اولييورده الكزده طاقت فرسا بر ظلم واستبداد آلتنده اينكله‌ين ايرلاندايی ؛ اوت، يديبوز سنه‌دن بری هردرلو اشكنجه‌لره، سوء معامله وقتلره رغماً كندی استقلالنی، كندی حريتنی استحصال ايتمكدن فراغت ايتمه‌ين بو مظلوم مملكتی اونوتييورسكز ؟

ايرلاندانك صداقتی تناقص ايتمش اولماسندن شكايت ايدييورسه - كز قباحت اوكا عائد دكلدر . بو خصوصده‌كی قصور تماميله اولستر اختلالجيلرينه كمال شدتله معاونت ومظاهرت ايدن ميستر بونارلاوه، كذلك اولستر دشمنلرينه قارشی توجيه واستعمال اولونه‌جق سلاحلرك مذكور اختلالجيلره اعاده‌سندن علناً بحث ايدن سير ادوار قارسونه عائددر . عجبا بو كبی حركتلرده بولونان ناظرلرك افعالندن وبونلره موافقت ومساعده ايدن حكومتك سياستندن شبهه‌لنمكده ايرلاندا اهاليسی حقلی دكلميدرلر ؟

بوكون ايرلانداده اك مدهش مرتجع چار حكومتنی كولكده براقه‌جق ظلم واستبداد حكمفرمادر . عسكری بر ديكتاتور مملكتمزه مسلطدر . مختاريت حقنده ترتيب اولنان پروژه اورته‌دن قالديرلدقدن صوكره عسكر ويرمكدن امتناعمز اوزرينه او منفور ومنحوس نظامنامهٔ مستبدانه مزارندن چيقاريله‌رق تطبيق ايدلمه‌يه باشلاندی .

بوتون ايرلاندا اهاليسی شو قناعتده‌درلركه سين فين جمعيتك نفوذی تناقص ايتدكجه ظلم واستبداد تزايد ايدييور . حكومتك شيمدی‌يه قدر وعد ايتديكی طاتلی امتيازات برر طوزاقدن ، اصلی اولميان برر سوزدن عبارتدر .

آلمانيايه توحيد مساعی ايتديكمزدن بحث ايدرك بوكونكی جابرانه وجنايتكارانه سياستی مدافعه ايتمك ايسته‌يورلرسه بن ده علناً سويلرم كه : اوت ، فون كولمان حرب عموميدن بر آز اول اولستری زيارت ايتمشدی . يعنی آلمانيا ايله توحيد مساعی ايدنلر وارسه اوراده آرانمالیدر . فقط امينم كه آلمانيا حكومتی بو مسئله‌يه قاريشمش اولسه بيله حقنی صاييلير . بوتون وقوعاتك مسئوليتی انكلتره حكومتنه يوكلنمليدر . حكومت ملتك آرزوسنی تأمين ايتمش اولسه‌يدی، اجنبی انتريقه‌لرينه ميدان قالمايه‌جغی بديهی ايدی . بناءً عليه شايد لوندره حكومتی اتفاق دائره‌سنده ايرلاندا مسئله‌سنی حل ايتمكدن قطع اميد ايتمش ايسه بو تهلكه‌يی ممكن اولديغی قدر حسن صورتله برطرف ايتمليدر .

بن ، بعض آرقداشلرمك اعتراضنه رغماً، بو مسئله‌يی حل ايدلمك اوزره ميستر ويلسونه حواله ايتمليدر ، ديرم . قانونه اطاعتدن ، عدالتی التزامدن قورقايان حكومت بونی ياپمقدن نيچون توحش ايتسون ؟ نيچه حكومت بويله مردانه بر حركتده بولونديغی تقديرده كندينه تاريخده زرين حروفله بر صحيفه يازمش وبوتون جهانك استقبالنه تأثير ايده‌جك منصفانه بر حركتده بولونمش اولور . حقندن امين وحسن سياستنه قانع اولان بر حكومت بوندن امتناع ايدرمی ؟ . .»

حكومت نامنه جواب ويرن ميستر شورط ميستر ويلسونك بو مسئله‌يه قاريشديرلمسنی معناسز كوره‌رك بو اتهاماتك اصلسز اولديغنی سويلدكدن صوكره بوتون قباحتی ايرلاندا مبعوثلرينه عطف ايدنجه مجلسده بر اعتراض طوفانی‌در قوپمش .

سير مارق سايقس ايرلانداليلرك مختاريتدن واز كچه‌رك ائتلافك يوكسك غايه‌لرينی تأمين ايچون اردويه قيد اولنملرينی توصيه ايتمشد .

بونك اوزرينه حريت پرور پارتيسی رئيسی ميستر اسكويت ديمشدركه : بو مناقشاتدن آكلاشيليوركه بزم ايچون ايرلاندا مسئله‌سنك بر آن اول حلی لازمدر . بو ايشله مشغول اولان هر رجل حكومت برچوق تعهداتده بولوندقلری كبی ايرلاندانك ايكی قسمی آره‌سنده‌كی مناقشات اتفاقه منجر اولمديغی زمانده بيله حكومت بو مسئله‌يی حسن صورتله حل ايده‌جكنی وعد ايتمشدر . بويله ايكن بو مسئله‌نك حلنی اهمال ايله هركسی يأس وفتوره دوشورمك معقولمی ؟ مادامكه بو مغلق مسئله‌يی حل ايده‌ميورز، باری مستملكاتدن كلن باش وكيلره حواله

ایتمیلیز . هرحالده وضعیت پك نازك وخطرناك اولدیغندن بوالمناك مسئله‌نك برآن اول حلنه بذل همت ایتملیز .

عمله پارتیسی نامنه میستر آدمون، میستردیللونك بیاناتنه مظاهرت ایتمش وانكلتره‌نك درحال ایرلاندایه مختاریت بخش ایتمسیله بوخیالات آور مسئله‌نك حل ایدیلمسی قولای وممكن اولدیغنی سویلمشدر .

اسكی عمله ناظرلرندن میستر هربرت ساموییل‌ده شو سوزلری علاوه ایتمشدر: الیوم ایرلاندانك شكل اداریسندن واوراده حكمفرما اولان ظالم وحقسز احوالدن آكلاشیلیوركه ایرلاندا اهالیسی حقوق طبیعیه‌لرندن، حریتلرندن محرومدرلر . مختاریت لایحه‌سنك مجلس مبعوثان لیسته‌سنده ذكر ایدیلمه‌سی آلمان انتریقه‌لرندن ایلری كلمه‌مش؛ بالعكس بوایشله مكلف اولان قومیسیونك عطالت وسوء نیتندن نشأت ایتمشدر . نیجه بو آلمان انتریقه‌سی مسئله‌سی كرك حكومته، كرك بوقومیسیونه اللهدن برلطف كبی تلقی ایدیلمیدر . فقط حقیقت صاقلانماز . بومظلوم ملتك حقوق وحریتنی، بویله حیله‌كار برجماعتك زوریاتنه رغماً، بخش ایتملیز . »

سبیل الرشاد

ایشته دائما حریت اقوامدن، ملل صغیره‌نك محافظهٔ استقلالندن، انسانیت وعدالت اوغورینه حرب ایتمكده اولدیغندن بحث ایدن انكلیز حكومتی مجلس ملیسی حضورنده بوتون عالم نظرنده اك آغیر اتهاملر آلتنده بولونیور . چهرهٔ حقیقیسی، مقاصد خفیه‌سی، ریا وظلم كارلغی، كندی مبعوثلری لساندن ایشیدیلیور . آرتیق بوكا برشی علاوه ایتمه‌یه لزوم یوقدر . مسلمانلره دوشن بوندن عبرت آلمق، متنبه اولمقدر .

بياننامه

سنوسی اكبر حضرتلرینك بياننامه‌لری

الحمدلله رب العالمین والصلاة والسلام علی اشرف المرسلین، سیدنا محمد وعلی آله وصحبه اجمعین . ــ اما بعد ــ دین اسلام ایله متدین مسلمان قرده‌شلرمزی دشمنلرك نصیحت شكلنده ایلرو سوردكلری انتریقه‌لردن، شیطانی وسوسه‌لردن تحذیر ایلرز . مسلمانلره اویانمق، اعدای اسلامك كندیلرینی نره‌یه سوق ایتدیكنی عین بصیرتله كورمك كركدر . دشمنلر ظاهراً سزك منفعتكزه چالیشدقلرینی سویلیورلر . فقط خدا بیلیركه یالان سویلیورلر . اونلر سزی پارچه‌لامق، سزك اتحاده محتاج اولدیغكز برزمانده سزی دوچار تفرقه ایتمك؛ سزك اسكی سطوتكز، حریت واستقلالكز اوغرنده مجاهده ایتمكلككز اقتضا ایتدیكی برزمانده سزی ضعف دوشورمك ایچون درلو درلو حیله‌لره مراجعت ایتمكده‌درلر .

اوكككزده حرب عمومی كبی نادراً سانح اوله‌جق برفرصت وار . اسلامك یگانه استنادگاهی اولان دولت عثمانیه بتون قوتلرینی طوپلایه‌رق مسلمانلرك واسلامك شانی یوكسلتمك ایچون بوحرب عمومی‌یه اشتراك ایتدی . بناءً علیه شرقده، غربده نه‌قدر مسلمان وارسه هپسنك دولت علیه‌یه معاونت ایتملری، هپسنك بومقدس اوغورده فداكارلقده بولنملری اقتضا ایدركه دولت علیه بومحاربه‌دن منصور ومظفر اوله‌رق چیقسون ورایت اسلامی اعلا ایتسون .

انكلیزلرله سائر ائتلافجیلرك كویا عربلرك ناموس وشانی محافظه ایتمكه غیرت ایتدیكلرینی سویله‌ینلرك سوزلرینه قطعیا حوالهٔ سمع اعتبار ایتمیكز . آفریقالیلر عرب دكلمی؟ اویله ایسه نه‌دن افریقادن، عراقدن چیقمیورلر؛ نیچون بوممالكتلرك استقلال وحریتنی بخش ایتمیورلر.؟ نیچون سویلدكلری سوزلری افعال ایله تأیید ایتمیورلر؟

عجبا انكلیزلرله متفقلری شیمدی‌یه قدر منافع اسلامیه‌یه هیچ برخدمتده بولندیلرمی؟ هانكی براسلام مملكتنه كیردیلرده اومملكتك اهالیسی نائل رفاه اولدی؟..

عجبا مسلمانلره هردرلو ظلم وقهری روا كورن، مسلمانلرك حقوقلرینی چیكنه‌ین، جامعلرینی سد ایدن، تخریب ایلیه‌ن، دین اسلامی، عادات اسلامیه‌یی تحقیر، اهل اسلامی تهدید وتخویف ایلیه‌ن فرانسزلر دكلمی؟

عجبا خلافت اسلامیه‌نك امحاسنه كیجه كوندوز چالیشان، اونك سطوت وقوتنی قیرمغه اوغراشان وبواوغورده هردرلو مظالم واعتسافاتی ارتكاب ایلیه‌ن ازلی وتاریخی دشمن اسلام، روسیه دكلمی؟..

نهایت یكرمنجی عصر مدنیت وحریتده وزراسی پارلمانتولرینك خطابت كرسیلرنده دین اسلامی وپیغمبر اخرالزمانی سب ایدن، قرآنك محونی طلب ایلیه‌ن، مسلمانلرك دین اسلام ایله متدین اولدقجه قطعیاً ترقی ایتمیه‌جكلرینی بیان ایلیه‌ن انكلیز وزراو دیپلوماتلری دكلمی؟..

بودولتلر عربلرك شان ورفعتنی ایستیورلرسه ایتالیانك غیرمشروع وصرف قوتنه كووه‌نه‌رك طرابلسه بغی وغارت ایتدیكی زمان نه‌دن اعتراض ایتمه‌دیلر؟

بونلرك سوء نیتلرینه بوندن دها ساطع بر دلیل اوله‌بیلیرمی؟ اصلا. مسلمانلرك دیارنده فرمانفرما اولانلرك كیم اولدیغنی، مسلمانلرك چكدیكی سفالت وذلت جمله‌كزجه معلوم وانجق دین ودولتمزك دشمنلری نیجه مجهولدر . چونكه اعدای اسلامك غایه‌سی مسلمانلری نیچهٔ اسارتلرینه آلمق وامحا ایتمكدر . بناءً علیه جمله‌كز بونلرك كید ومكرلرندن توقی ایدیكز . اونلرك طاتلی دیللیلكنه، كولریوزلیلكنه قطعیاً آلدانمایكز . اونلری یوموشاتان حرب حاضرده وردكلری مدهش ضایعاتدر .

برله‌شیكز. بربریكزه معاونت ایدیكز . جناب حقه ورسوله عصیان ایدن، سزی مملكتلركزدن اخراج، مملكتلریكزی استیلا

ایدنلره یاردیم ایتمیکز . خلافت اسلامیه‌نك رایت اتحادی آلتنده طوپلانیکز . دولت خلافت درت عصردن بری موجودیت اسلامیه‌یی صارصیلماز بر متانتله مدافعه وبو شانلی مدافعه سایه‌سنده دین اسلام محافظهٔ موجودیت ایتمکده‌در . آرتیق قالقیکز ، دینکزی ، دولتکزی مدافعه ایدیکز . شریعت اسلامیه‌یی صیانت ایدیکز ، حیات وناموسکز اوغرنده فدای جان ایدیکز . تا که دولت علیه‌مز بو محاربه‌دن مظفر چیقنجه او وقت ایسته‌دیککز اصلاحاتی طلب ایلر وطلبکز محق اولدیغی تقدیرده بتون مسلمانلر سزی تأیید ایدر . کوریبورمکه بعضیلریکز اجنبیلرك دسیسه‌لرینه انقیاد ایله مواعید کاذبه‌لرینه الدانمشسکز . اویله ایسه هایدی انکلیزلردن ، مصردن چیقمه‌لرینی ، ایتالیانلردن طرابلسی ترك ایتمه‌لرینی ، فرانسزلردن تونس ، جزایر ، فاسی اسارتدن تخلیص ایتمه‌لرینی طلب ایدیکز . طلبکز اسعاف ایدلدیکی تقدیرده او وقت دیه‌جك یوق . یوقسه ایشه اقتران ایتمه‌ین مجرد سوزمردوددر .

وسیعلم الذین ظلموا ای منقلب ینقلبون . وان الله لایصلح عمل المفسدین . والله لایهدی کید الخائنین . والسلام علی من اتبع الهدی .

شیخ احمد سنوسی حضرتلرینك تشریفلری

دارالخلافه‌یی تشریف ایده‌جکلرینی کچن هفته یازدیغمز شیخ احمد سنوسی حضرتلری جمعه کونی مواصلت بویورمشلردر . مراسم استقبالیه پك پارلاق اولمشدر . استاسیون بناسنده بویوك بر غلبه‌لك واردی . ذات حضرت پادشاهی ، ولی عهد حضرتلری وحکومت نامنه متعدد ذوات بولوندقلری کبی مختلف اقوام اسلامیه‌یه ومملکتمزك محافل عالیه‌سنه منسوب متعدد هیئتلر ، برچوق ذوات ده کلمشلردی . شیخ حضرتلرینك سویملی ، مبارك سیمالری کورونور کورونمز بوتون روحلری بر هیجان قاپلادی . انور پاشا حضرتلری مشارالیهك اللرندن اوپه‌رك مردیوندن ایندیردیلر . شیخ حضرتلری ده بالمقابله غایت صمیمی بر صورتده انور پاشا حضرتلریله برقاچ دفعه‌لر مصافحه ایتدیلر . بعده رسم سلامی ایفا ایتمکده اولان عسکری تفتیش بویوردیلر . مشارالیه حضرتلری بیاض بر احرامه بورونمش اولوب باشلرنده صیرمه‌لی بر عقال ، بلنده ذات شاهانه طرفندن اهدا بویورلمش مرصع بر قلیج واردی . بشوش ونورانی سیماسی بوتون مستقبلینك کوکللرینی شطارتله طولدورمشدی . شیخ حضرتلرینی امرای مجاهدیندن سید محمد الزاری تعقیب ایتمکده ایدی . عسکرك تفتیشنی متعاقب اوراده بولونان ذوات وهیئتلر کمال تعظیم واشتیاقله مشارالیهك اللرینه ، اتکلرینه صاریلدیلر . هر کس بر هیجان ، بعضلری کندینی ضبط ایده‌میه‌رك آغلایور ، اوته‌دن هندلی مسلمانلر مهیج ویوکسك سسله « السلام علیکم ، السلام علیکم ! » دیه باغیریبور . وحدت اسلامیه‌نك تجلیگاهی اولان بو لوحهٔ علوی قارشوسنده شیخ حضرتلری ده پك متهیج اولمشلردی . اسلامیتك فیض قدسیسی روحلری بو درجه غلیانه کتیرمشدی . بری چوللرك اورته‌سندن ، دیکری همالایا طاغلری آرقه‌سندن ، اوته‌کی بوزلی صحرالردن ، حاصلی دنیانك درت کوشه‌سندن کلن بو انسانلری بو درجه حسرت واشتیاقلرله صارماشدیران ، آغلاتان ، هیجانه کتیرن رابطه نه بویوك ، نه الهی بر قوتدر .

بر مدت استراحت ایتدکدن صوکره شیخ حضرتلری اصطبل عامره‌دن کلن آرابه‌لرله طوپقپو سرای همایوننده اقامتلرینه تخصیص ایدیلن دائره‌یی تشریف بیورمشلردر . مشارالیه حضرتلرینك دارالخلافه‌یی تشریفلری بوتون مسلمانلرك قلبلرینی سرورلرله ، امیدلرله ، اسلامك شانلی خاطره‌لریله طولدورمشدر . بو حادثهٔ عظمانك بوتون اسلام مملکتلرنده ده پك بویوك حسن تأثیرلر اجرا ایده‌جکی شبهه‌سزدر . همان جناب حق بوتون اهل اسلامی بویله وحدت وسعادته مظهر ایتسون .

تقلید سیف مراسمی

امیرالمؤمنین پادشاه افندمز حضرتلری آغستوسك ۳۱ نجی جمعه ایرتسی کونی صحابهٔ کرامدن ابو ایوب انصاری حضرتلرینك مرقد شریفلرنده حضرت فاروق اعظم رضی الله عنه حضرتلرینك سیف مبارکلرینی قوشانمشلردر . اجرا اولنان مراسم فوق العاده پارلاق اولمشدر . موکب همایون دارالخلافه‌یی نشوه‌لر ، سرورلرله طولدورمشدر . هله تقلید سیف وظیفهٔ مبجله‌سنك سید احمد سنوسی حضرتلرینه تودیعی پك زیاده حسن تأثیرلر اجرا ایتمشدر . بونك سائر ممالك اسلامیه‌ده ده عظیم ممنونیتلر تولید ایده‌جکی شبهه‌سزدر . ذات شاهانه‌لرینه قارشی مسلمانلرك قلبلرنده ذاتاً موجود اولان احترام ومحبت بو وسیله ایله اك علوی درجه‌سنه یوکسلمشدر . صورت اجراسی یومی غزته‌لر طرفندن اوزون اوزادی‌یه تفصیل ایدیلن بو راسمهٔ معظمه روشن اشرف بك اوغلمز طرفندن پك پارلاق بر صورتده تصویر ایدلدیکی ایچون بر قسمنی عیناً اقتباس ایدییورز :

اطرافی کتوم رنکلی ، بیاض وپنبه چیچکلی چیتلر ، نازین مرمر ستونلر ، یاییق رواقلرله نفیس اویمه‌لی اسکی طونج پارمقلقلر صارمش تربه میداننده کونشك سیرینه کوره آغیر آغیر قیپرداشان کولکه‌لر آراسنده صیرمه‌لر ، جوخه‌لر ومرصع نشانلر کیتدکجه کثیفلشیوردی .

وکونش دوغمادن اول کذرکاهنه نظیرسز رنکلردن نصل برحشمت صحنه‌سی حاضرلارسه ، تربه‌نك اوکنده‌ده شهزاده‌لردن ، وزیرلردن ومشیرلردن برزنك وعظمت طوفانی بیریکدی . نهایت پادشاه قدومنه حاضرلانان ــ بو صحنه‌نك اورته‌سندن بر کونش کبی دوغدی . اونك

عظمتلی مجلاسی قارشیسنده دنیوی هر بویوکلك کوجولدی ، اونك دیداریله کوزلر قامانـدی . هرپارلقی اونك حضورنده سیلیکله‌شدی ، هر سس اونك سسی اوکنده قیصیلدی .

اوموزنده محمود عدلینك حارمانیه‌سی یجیمنده یاقه‌سی صرمه‌داللی کوموش واوزون بر پله‌رین وبلنده یاووز سلطان سلیمك بیاض صاپلی کنیش وقیوریق قیلیجی واردی ، صاغنده صولنده طاشیدقلری کوموش بخوردانلردن توتن بیاض دومانلر خیالی برر طوغ نارینلکیله چینیلره وچنارلره دوغری صاوروولیوردی . هواده فیسکه فیسکه عنبر وعود قوقولری دولاشیوردی .

خلیفه‌نك اطرافنده شهزاده‌لریله یاورلرندن ، وکلاسیله وزراسندن بر آلتون هاله تشکل ایتدی . صانکه ابا ایوب انصاری تربه‌سنك اشکنه بر پارچه ایشیق وورمشدی . کورونمزیرلره سینمش کوکرجین سسلری بوسکونك اورته‌سنه اوزاق باییغین ذکر صدالری دوکیوردی . تربه‌نك دار قاپوسندن دیشاری‌یه کوزل بر مسك قوقوسی کبی مؤثر قرآن آهنکلری اوچیوردی . قویو ماوی زمینلی چینیلرك اوکندن بیاض بر توزیله دینج بر اسمرك ، الندەکی عصایی ، آشینمش مرمرلره خفیف خفیف دوقوندورارق برایکی ادیم آتدیغنی کورولدی . «شیخ احمد سنوسی» دیدیلر . چوللر اورته‌سنده اولاشیلماز بر واحه کورمش کبی هیجانلی ومطیع برادا ایله خلیفه‌یه یاقلاشدی . اوزاق وصیجاق دیارلردن اونی بوسرین وساکن کوشه‌یه قدر قوشدوران قوتك قلمله آکلاتیلماز علویتنه بیاض احراملی وجودی جانلی وبلیغ بر تعبیردی . یاننده چلبی افندی ، سیاه جبه‌سنك کنیش یکلری کوکسندن دوکوله‌رك اوزون سکه‌سنك آلتنده بوینی بوکوك ، درمانسز بر پروانه خفیفلکیله چینیلره سورونه سورونه یورویوردی . پادشاه شیخك وچلبینك حرمتلرینی صمیمیتله قبول ایتدی . علماسنی ، شهزاده‌لریله وکلاسنی ایچرویه دعوت ایتدی .

واوضیا عالمی تربه‌نك لوشلغنه دولدی .

کندیسی ، ایچریکی قاپونك صاغنه قونمش صیرمه دال ایشله‌مه‌لی بر بیاض مندرده استراحت بویوردی .

صاغنده ولی عهد وشهزاده‌لر ، صول یاننده چوللرك شانلی ، نفوذلی شیخی ، شیخ الاسلام ، چلبی افندی ووکلا ، اراده‌سی اوزرینه اوطوردی . مؤثر قرآن نغمه‌لری ، دولو تربه‌نك سس سز ، یاری شفاف دهلیزلرنده جوشدی ، کسیلدی ، اوزادی ، قیصالدی ، یاندی ، سونوکله‌شدی ، دیندی . بونی شیخ سنوسینك بر دعاسی تعقیب ایتدی نهایتسز صاری مسافه‌لرك براق افقلرینه باقا باقا اللهك بویوکلکنی ، محمدینك قدسیتنی ، خلیفه‌لکك صارصیلماز قدرتی دیندار اعتکافلرینك ایلیق محرمیتنده معنوی بر آغاج کبی اعتنا ایله بویوتمش دینج وسه‌وملی شیخ اوقدر هیجانلندی که ... صاغ الی بیاض کوکسنده یارالی برقاناد تلاشیله چیرپینیور ، سسی حمالی برخسته کبی کسیلیوردی .

قدمه قدمه ایلریله‌ین بو ضیا مرحله‌سنده ابا ایوب انصارینك کوموش پارمقلقلرله چه‌وریلی مرقدی اطرافنه قوندی ، سیاه چوخه‌لرك اوستنده چیکاکلری بوغولمش صاری صرمه‌لره کوموش فانوسلردن دیشارینك ایشیقلری آزار آزار داملایوردی .

شیخ ، یشیل اطلاس اورتولی بر اوفاق کرسیده دوران ، داملا داملا آلتون بنکلی ، اوجوق یشیل قطیفه قاپلی قینده محفوظ کنیش ومبارك قیلیجی آلدی . فاروق اعظمك الی سورولمش أمانتی ، بر مقدس أمله قاوشمش کبی قوجاقلادی . اوپدی ، اسمر آلننه ، پارلاق سیاه کوزلرینه ، خفیف سیاه صاقاللرینه سوردی . وصوکره پادشاهك الماسلر ایچنده پرلدایان کوکسنه اللرینی حرمتله خفیف خفیف سوده‌رك قلیجك اینجه قورده‌لالرینی اوموزینه یکیردی . خلیفه‌نك کوکسنه دوغری آکیلمش دورارق «سورهٔ فتح»ی فصیح ومؤثر اوقودی .

خشوع ، بو قرآندن بشقه هرسسی بوغمشدی .

خلیفه ، شیخله طاقیشدیغی ایچون پك ممنون اولدیغنی ودها بعضی شهریارانه التفاتلرینی نقیب الاشراف واسطه‌سیله بیلدیردی ، خلیفه‌نك مسافری هر کله‌یی بر مرید تواضعیله الی کوکسنده یرلره آکیله‌رك دیکله‌یوردی . اوراده شهزاده‌لر ، وکلا پادشاهه تبریکلرینی عرض ایتدیلر وسلطان محمد خان قوشاندیغی قیلیجی اوپوب باشنه قویدقدن صوکره ینه کرسی‌یه بیراقدی وافلاطون بر سجاده‌یه دوغرو یورودی . دنیانك هرعظمتنی حضورنده آکیلتن دینك الك قدسی آنلری باشلادی ! خلیفه‌یله ولیعهد ابا ایوب انصارینك روحنه پناه اولان بویرده ، بلکه جدلرینك آلین قویدقلری عینی یره سجده ایتمك ایچون نمازه طوردیلر .

تربه‌یی قوشاتان ضیا ، سس سز بر جریان حالنده آغیر آغیر دیشاری‌یه آقدی . خلیفه‌یله ولیعهد حضور الهیده یالکز قالدی .

جمعه ایرتسی : ۳۱ آغستوس ۱۳۲۴

تشکر

حصار دره امامی مصطفی عاصم وقره غول قومانداتی حسین عونی افندیلره :

رساله‌مزك نشر وتعمیمی خصوصنده لطفاً ابذال بویورولان همت علیه‌لرینه بالخاصه تشکرلر ایدرز .

تصحیح . — کچن ۳۶۷ نومرولو نسخه‌مزك ۵۷ نجی صحیفه‌سنك نهایتنه عائد اولان آلتی سطر یاکلشلقله ۵۶ نجی صحیفه‌نك نهایتنه قونمشدر . اوکا کوره تصحیح بویورملرینی قارئین کرامدن رجا ایدرز .

هلال مطبعه‌سی اشرف ادیب

369 sayının ek dosyası "Fikret'e Dair" PDF sonundadır.

آبونه شرائطی

داخل ، خارجی هر یر ایچون سنه‌لکی (۲۵۰) ، آلتی آیلغی (۱۳۰) غروشدر.

[نسخه‌سی ۵ غروش ، سنه‌لکی ۵۲ نسخه‌در .]

اداره‌خانه

باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر

مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه قبول اولنور . درج ایدلمین یازیلر اعاده اولونماز .

سبیل الرشاد

سنه ۱۰۰۶ ۱۳۲۳

دینی ، فنی ، علمی ، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

اخطارات

آدرس تبدیلنده آیریجه بش غروش گوندرلیدر .

مکتوبلرک امضالری واضح واوقوناقلی اولمسی و آبونه صره نومروسی محتوی بولنمسی لازمدر .

ممالک اجنبیه ایچون آبونه اولانلرک آدرسلرینک فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور

پاره گوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغنک واضحاً بیلدیرلمسی رجا ولنور .

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر: محمد عاکف

صاحب ومدیر مسئول: اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد : ۳۶۹ — ٦ ذی‌الحجه ۱۳۳٦ — پنجشنبه — ۱۲ ایلول ۱۳۳٤ — جلد ۱۵

بیاننامهٔ حضرت خلافتپناهی

اردو ودونانمامه :

« اجداد عظامِمک اثرینه توفیقاً رسول‌الله افندمزک علمدارلری ابا ایوب الانصاری حضرتلرینک تربهٔ مبارکه‌لرنده امیرالمؤمنین »
« عمرالفاروق حضرتلرینک قلنجلرینی مجاهد فی سبیل‌الله وزیرم سید احمد شریف سنوسی ایله قوشاندم . بو وسیلهٔ حسنه »
« ایله‌ده بری ، بحری ارکان ، امرا وضابطان وافراد عسکریه‌مز طرفلرندن حقمده گوستریلن آثار اخلاص ومحبتدن جداً »
« متحسس اولدم . »

« عثمانلیلره حضرت عمرک بویوک اوصافنی نقل ایتمش اولان بو مقدس قلنجی طاشیان اجداد عظامم ، جسور عثمانلی اوردو »
« ودونانمالرینک باشنده کلمة‌اللهی اعلا ایله‌شمدی اوزرنده یاشادیغمز قیمتلی مملکتلری فتح ایده‌رک بزه میراث براقدیلر . ایشته »
« بوکون ینه دین اوغورنده واجدادمزک ودیعه‌سی اولان قیمتدار طوپراقلریمزک وعثمانلیلق شاننک محافظه‌سی ضمننده حرب »
« ایدیورز . بن ، توفیقات صمدانیه‌یه گووه‌نه‌رک اسلاف عظامِمک یولنده ثباته عزم ایتدم . مبارک وطنمز ایچون شمدی‌یه »
« قدر بک چوق مزاحمه قاتلانمش ولله‌الحمد احراز اولنان موفقیتله بویک مادی ومعنوی مکافاتنه نائل اولمغه باشلامش اولان »
« سز عسکر اولادلرم مقصده واصل اولونجه‌یه‌قدر فداکارلقده دائم اولیکز . دعوامز مقدس ومشروع وحق یولنده چالیشانلره »
« نصرت الهیه موعوددر . »

« سزی هر یرده جناب حقک توفیقات صمدانیه‌سنه تودیع ایدر وجمله‌کزه سلام ایلرم . »

محمد وحیدالدین

اسرار قرآن

مقدمه

قرآنك اساليب وعباراتى

افادات سالفه‌دن قرآن حكيمك صرف عرب لسانى اوزره نازل اولديغى، طرز بياننده عربك مألوف اولديغى اداى معانى طريقلرندن آير يلماديغى آكلاشيلدى. بونك حكمتى ده قرآنك اعجازينى تسليم خصوصنده عربه وسيلهٔ تملل اوله بيله‌جك برجهت براقامق، اداى مرام خصوصنده عينى شرائطه تابع اولديغى حالده نظيرينى سويله‌مكدن، اورته‌يه اوعيارده برسوره قويه بيلمكدن عاجز قالمش اولدقلرينى عالم نظرنده اثبات ايتمك اولديغى مرتبهٔ ثبوته واصل اولدى.

بويله برغايه الجاسيله‌دركه منزل قرآن اوصاف ذاتيه‌سندن بحث، ياخود قوللريله جريان ايدن شئونى حكايه ايلديكى زمان عربك قوللانديغى اسلوبلره، محاوراتنده رعايت ايتديكى شيوه‌لره مخالف برلسان قوللانمامشدر.

بوحقيقتى لسانده حقيقى برسليقه‌سى، راسخ ومتين ملكه‌سى اولانلر پك كوزل آكلارلر. فقط اويله آدملر وازكه عربك مرامنى افاده ايچون مراجعت ايتديكى كوناكون شيوه‌لرى احاطه ايده‌ميورلر؛ بومعظم وقيمتدار لسانك السنهٔ سائره‌دن مدار تمايزى اولان اينجه‌لكلره عقل ايرديره‌ميورلر. اونك انكليز، فرانسز، المان كبى اجنبى اقوامك بيله قيد وتدوينى اوغورنده برچوق امكلر صرف ايتدكلرى محاسن ومزاياسنه آشنا بولنميورلر. نيجه كسه‌لر واركه لسانك روحيله استيناس ايده‌مدكلرى، اونك كنديسنه مخصوص كوزللكنى كوره‌مدكلرى ايچون سور قرآنيه‌نك بتون صفحاتنه سرپيلمش اولان اوحيرتبخش اسلوبلرى آكلامق، نكات لسانيه‌نك ذوقنه وارمق قدرت و قابليتنى كوستره‌ميورلر.

بيلمم كه، اسرار لسانه آشنالق نامنه اساسسز مجادله‌دن، واهى سفسطه ومغالطه‌دن ماعدا سرمايه‌سى اولميان كسه‌لردن بشقه كيملر، آيات قرآنيه‌دن برچوغنك تفسير وتأويلى خصوصنده تعسف يوللرينه صاپارلر؟ شورايه درج ايده‌جكمز آيات حكيمه‌نك محاسنى، روح بلاغتى تمثيل ايدن دقائق ذوق سليمه، حقيقى برسليقهٔ عربيه‌يه مالك اولان بركسه‌نك نظر امعاننه نه وجهله خفى قاله‌بيلير؟

« قد مكر الذين من قبلهم فأتى الله بنيانهم من القواعد فخر عليهم السقف من فوقهم واتاهم العذاب من حيث لايشعرون = اومشركلردن اول كلنلرده مكر وحيله يوللرى طوتديلر. الله اونلرك خانمانلرينى تملندن قووارادى، تپه‌لرندن طاملرى باشلرينه كوچدى. اوسماتلرى يردن عذابه كرفتار اولديلر. »

« ومكروا مكراً ومكرنا مكراً وهم لايشعرون فانظر كيف كان عاقبة مكرهم انا دمرناهم وقومهم اجمعين فتلك بيوتهم خاوية بما ظلموا = اونلر برحيله يايديلر، خبرلرى يوق ايكن، بزده حيله‌لرينه برجزا ترتيب ايتدك. باق حيله‌لرينك عاقبتى نه‌يه منجر اولدى. كنديلرينى ده، قوملرينى ده محو وهلاك ايتدك. ايشته خانمانلرى، ظلملرينك نتيجه‌سى اوله‌رق، سرپلمش برده ياتيور. »

« ومكروا ومكر الله والله خير الماكرين = اونلر حيله يولنه صاپديلر. الله‌ده حيله‌لرينك جزاسنى ويردى. الله مكره مجازات ايله مقابله ايدنلرك اك خيرليسيدر. »

« سنفرغ لكم ايها الثقلان = اى انس وجن، كون كله‌جك ايشمزى كوجمزى حسابكزى كورمكه حصر ايده‌جكز. »

« فلما آسفونا انتقمنا منهم فاغرقناهم اجمعين فجعلناهم سلفاً ومثلاً للآخرين = بزى كوجنديردكلرى كبى كنديلرندن انتقاممزى آلدق، كافه‌سنى سويه غرق ايتدك، اونلرى كلوب كچمش، حال وشانلرى اخلافه موجب عبرت اولمش كسه‌لر يابدق براقدق »

« ان تقرضوا الله قرضاً حسناً يضاعفه لكم ويغفر لكم = الله يولنده مالكزى انفاق ايدرسه‌كز اونك مقابلنى سزه قات قات ويرر، همده كناهلريكزى مغفرت ايدر »

« من ذا الذى يقرض الله قرضاً حسناً فيضاعفه له اضعافاً كثيرةً = هانى اوكسه كه الله يولنده مالنى انفاق ايتسون ده مقابلنى اللهدن قات قات وبرچوق فضله‌سيله آلسون »

استاد حكيم شيخ محمد عبده مرحومك بوصوك آيتك تفسيرى حقنده سرد ايتمش اولديغى قيمتدار سوزلرى شورايه نقل ايتمكى مناسب كوردك:

جناب حقك انفاق كلمه‌سى يرينه، عادةً استقراض ايدنلك قرض ويرنه محتاج موقعنده بولنديغنى كوسترن «اقراض» تعبيرينى قوللانمه‌سنده براينجه‌لك واركه نشوهٔ تمييزى اللهه ايمانى اولانك قلبنى وجد مسرتله طولديرر، وجدان ومحاكمه‌سنى مضموننه انقياده مجبور ايدر.

بوتعبير مؤمنلرك قلبلرينى خضوع واستكانت حسلريله جاربديره‌جق، فرمان لايزاله امتثال ايچون والهانه برتهالكه سوق ايده‌جك برقوهٔ تسخيريه‌يى حائزدر. بونك علويت مآلى قارشيسنده بروضع خشوع آله‌رق واريني ويرمكه جان آتمايان برقلب، هدايت ازليه‌دن نصيب آله‌ميان، نفحات فيض اقدسدن بهره‌سى اولميان برقلبدر؛ خيره تمايل حسى كيرمامش، فنالق، بدمايه‌لك احماقندن طاشمش برقلبدر.

هانكى بر بيوك آدمك ايده‌جكى لطف جناب حقك بو لطفنه معادل اوله‌بيلير؟ دوشونمه‌لى كه جناب پروردكار، محض لطفيله نائل سامان ايتديكى قوللرينى مواسات كبى، كنديلرينك‌ده، برلكده ياشادقلرى كسه‌لرك‌ده سعادتنه بادى اولان برفضيلت اجتماعيه‌يه ارشاد ايديور، فضلهٔ ثروتلرندن برمقدارينى دوغريدن دوغرى‌يه سعادت حاللرينه، محافظهٔ شرف واستقلاللرينه خادم بولنان مصالح عامه اوغورنده بذل وانفاق كبى علوى برمزيته سوق وهدايت ايليور.

وبو هدايت وارشادينى امر وتكليف صورتنده دكل، استفهام شكلنده تجلى ايتديرييور ؛ كونك برنده كنديلرينه‌ده اصابت ايتمسى احتمالدن بعيد اولميان درد احتياجى زنكينلره خاطرلاتمق ايچون ذاتنه مستقرض عنوانى ويرييور ؛ صكره‌ده بو مواسات وفدا كارى‌يه اضعافيله مقابله وعدنده بولنيور .

جناب حقك نعمت واحسانه مستغرق ايتديكى ، قوللرندن بر چوقلرينك فوقنده برپايهٔ رفاه وسامان بخش ايلديكى برقول اولسون‌ده بويله بر لطفه مظهريت قارشيسنده قلبى طوكه‌رق هيچ بر اثر اهتزاز كوسترمه‌سون ؛ الى ارباب احتياجه معاونت ايچون اوزاتماسون ؛ صكره او آدمه، اللهه وهر خير ونعمتك اوندن كلديكنه ايمانى واردر دنيلسون... اصلا . دوشون ؛ بر پادشاه تخيل ايت ؛ اونك فقرا ايچون اعانه جمع ايتمك ايستديكنى و بو مقصدله سكابو يولده متلطفانه ونوازشكارانه سوزلر سويلديكنى فرض ايله . سوزلرينك قلبكده نصل بر موقع طوته‌جغنه ، سماحت وفدا كارى‌يه داوراندرمق ايچون الكه نه يولده بر تأثير اجرا ايده‌جكنه كندك حكم وير .

بو سوزلرى شورايه نقل ايتدك كه خلق لسان عربك سرائرينه آشنا اولان ارباب عرفانك آيات قرآنيه‌يى نه يولده محاكمه ايتدكلرينى ، كتاب قدسى درونده‌كى خزائن حكمتك عقول سليمه اصحابنه نصل منكشف اولديغنى آكلاسونلر .

عرب، قرآن حكيم كنديلرينه نازل اولديغى زمان بو كبى اسرار بالغه‌يى آكلايه‌ميه‌جق بر حالده دكلدى . فصاحت و بلاغتده بلند برپايه‌يى حائز اولان بو آدملر آيات الهيه‌يى جان قولاغيله ديكلرلر، همده كلام اللهك آثار ساطعهٔ اعجازى قارشيسنده باشلرى اوكلرنده بر وضع حرمت وتقدير آله‌رق ديكلرلر ايدى . بغى و عناد بصر وبصيرتلرينه پردهٔ عما چكمش ، موضوع بحث اولان آيت قرضى ايشيدنجه سوق طغيان ايله « ان الله فقير ونحن اغنياء » ديمك جرأتى كوسترمش اولان بر كافر متمرد استثنا ايديليرسه عربدن هيچ برى آيات منزله‌دن برينى تنقيده يلتنمش اولديغى ايشيدلمامشدر . چونكه كنديلرنده عبارات قرآنيه‌نك محاسنى ، دقايق واسرارينى نظرلرندن قاچيرميه‌جق بر ذوق سليم ، بر ملكهٔ راسخه واردى .

قرآن حكيمك تفسيرينه تشبث ايدنلردن بر چوقلرى اساليب عربيه حقيله آشنا اولامق ، عبارات قرآنيه‌نك روحنه نفوذ ايده‌مامك، ادب لسانه عائد سرمايهٔ علميلرى پك محدود اولمق كبى حالات الجاسيله قرآن كريمك صيت بلندينه پك چوق ضررلر ايراث ايتمشلردر. بو آدملر تفسير واديسنده ايستدكلرى يوللره كيتمشلردر . غوامض لسانه اولان درجه‌وقوفلرى نه محصول قريحه‌لرى اولان توجيهلرده ، نه‌ده بشقه‌لرندن روايت ايتدكلرى فكرلرده خطادن آزاده قالمه‌لرينه كافى كله‌بيلمشدر . حله افكار مخصوصه‌لرى تفسيره عائد رواياتك منبعلرينى تشكيل ايدن كسه‌لر اسكى زمانلرده كاوب كچمش ، اعصار قديمه‌نك سينهٔ احترامنه كوموامش اولدقلرندن دولايى خلقك ، هر سوزلرينى بيوك بر اعتماد وحرمتله تلقى ايتمه‌لرى واونلرى احكام صريحه وسنن صحيحه مرتبه‌لرينه چيقارمه‌لرى دينى قاتمرلى فلا كتلره صوقمش ، ارباب دينى‌ده امم سائره‌يانده بيوك خجالتلره كرفتار ايتمشدر.

بونك برمثالى « ومن اظلم ممن منع مساجدالله ان يذكر فيها اسمه وسعى فى خرابها اولئك ماكان لهم ان يدخلوها الاخائفين » آيت كريمه‌سنك طرز تفسيرنده كورورز. مفسرلرك بو آيت كريمه‌يى تفسير واديسنده سويلمش اولدقلرى اوزون اوزون سوزلرى نقل ايله صحيفه‌لر طولدورمق جهتنه كيتميه‌جكز؛ يالكز شونى اخطار ايده‌جكز كه سويلنن سوزلرك كثرتنه ، سرد ايديلن فكرلرك مبذوليتنه رغماً مفسرلردن هيچ برى « اولئك ماكان لهم ان يدخلوها الاخائفين » آيتنده‌كى نفيك نهى تكليفى اولديغنه اشارت ايتمامشدر. حقيقتده ايسه بوراده نهدن مقصد مسلمانلره بر وظيفه تحميل ايتمكدر . اووظيفه مسلمانلرك، معبدلرينك حمايه ومحافظه‌سنى الك بيوك بر وظيفه بيلمه‌لرى، ذكر خدا ايله معمور اولمه‌سنه مانع اولمق ايستهين ، خرابنه چاليشان ظالملرك اورالره كيرمه‌لرينه بتون موجوديتلريله ممانعت ايتمه‌لرى ، معابد قپولرينى يالكز ظالمه‌دن جانلرينى ، قانلرينى محافظه ايچون اونلرك حريم امن وامانه التجا مقصديله كلنلره آچه‌لريدر .

بو تكليفدن مقصد مسلمانلرى، دينى ومحال مقدسهٔ دينيه‌يى بو كبى اشرارك تجاوزاتندن مصون بولندرمق ايچون هردرلو وسائله مراجعته مكلف طوتمقدر . بو آيت كريمه مقتضاسنجه مسلمانلرك وظيفه‌لرى جامعلر، مسجدلر ياپمق وصكره بونلرى محافظه جهتنى هيچ دوشونمامك، محافظه ايچون ايجاب ايدن اسبابى استكمال خصوصنده اهمالكار داورانمق دكلدر . بو شرائط داخلنده معابد ياپمق دشمنلرك بالاخره بونلرى يد استيلالرينه كچيره‌رك كليسا وسائره‌يه تحويل ايتمه‌لرينه امكان حاضرلامق ديمكدر .

نه حاجت، دها ياقين وقتلرده دولت عثمانيه‌نك الندن چيقان يرلرده جامعلرك نصل كليسايه چويرلديكنى، جبر واكراه ايله تنصر ايتديريلن بيچاره مسلمانلرك آلنلرينه صليبلر رسم ايدلديكنى كورمدكمى؟ بو حاللر هپ مسلمانلرك معبدلرينى حمايه خصوصنده لاقيد داورانمه‌لرى ، اونك سلامت ومحفوظيتنى تأمين اسبابنى تهيئه خصوصنده جدى بر عزم كوسترمامه‌لرى نتيجه‌سى دكلميدر ؟

شبهه‌سزدر كه مسلمانلر جوامع ومساجدلرينك اسباب حمايه ومدافعه‌سنى حاضرلامقله كندى موجوديتلرينى، شرف واستقلاللرينى، مملكتلرينى مدافعه وسائلنى احضار ايتمش اولورلر .

ايشته آيت كريمه‌نك روح مفادى بودر . مفسرلر آيتى تفسير واديسنده برچوق صحايف املا ايتدكلرى ، آيات قرآنيه‌نك متحمل اولماديغى برچوق يازيلر يازدقلرى حالده هيچ برى بو حقيقتك اطرافنده بيله دولاشمامشدر .

ديكر بر مثالى « لن يجعل الله للكافرين على المؤمنين سبيلا » نظم كريمنك طرز تفسيريدر. بو آيتده‌كى نفى تأكيدينك توجيه وتفسيرى

بولنده‌ده مفسرلر واقعه مطابق جهتی اولمیان ، عقله ، حادثاته توافق ایتمیان برخیلی سوزلر سویلمشلردر . حالبوکه بورداه‌کی صیغهٔ نفی ده ، اولکنده اولدیغی کبی ، بروجهله احتمال مساغ براقمیان نهی قطعی‌یی تضمن ایتمکده‌در . مسلمانلر بو آیتله کفارک ربقهٔ حاکمیتنی قبول ایتمکدن منع ایدلمش اولیورلر . ذاتاً جناب حقک احکام وتکالیفی آره‌سنده کافرلرک مسلمانلره تحکملرینی ایجاب ایده‌جک برقید بولنه‌مامق طبیعی برکیفیت دکلمیدر؟ . بالعکس آیات قرآنیه میاننده مسلمانلره اولی‌الامر کندی ایچلرندن اولدقچه اطاعت فرض اولدیغنی صراحةً افاده ایدن آیتلر واردر . بوکا بناءً درکه غیر مسلم برحاکمه رضاسیله تسلیم زمام انقیاد ایتمک ، اوکا قارشی بروضع تذلل وخشوع آلمق مسلمانه یاقیشیر برحال دکلدر . بویله یاپانلر آثم اولورلر .

مترجمی : محمد شوکت　　عبدالعزیز چاویش

اقوام اسلامیه‌نك اسباب انحطاطی

برزماندن بری جهان اسلامك بلااستثنا هرطرفنه صولت ایدن مادی و معنوی انحطاطك اسبابیله بو اسبابك ازاله‌سی حقنده برچوق قلملر طرفندن برچوق مطالعات یورودولمشدی .

ایشته اکابر امتدن پرنس سعید حلیم پاشا حضرتلرینك صوك زمانلرده انتشار ایدن غایت مهم بر اثری‌ده عینی موضوعه دائر اولمق اوزره جداً یوکسك ، جداً قیمتدار ، جداً مصیب فکرلری احتوا ایتمکده بولوندیغی جهتله هم محترم قارئلرمزی بو اثرك مندرجاتندن خبردار ایتمك ، هم‌ده متفکرین ملتی بو موضوع اوزرنده بیان مطالعاته دعوت ایلمش اولمق ایچون نسخ مطبوعه‌سی پك آز قالمش اولان بو اثرك بوهفته‌دن اعتباراً نشرینه باشلایورز .

امید ایدرزکه اثر حائز اولدیغی اهمیتله متناسب برتلقی‌یه مظهر اوله‌جق ومتفکرین ارباب قلمك اوکنده پك فیضلی بر زمین تتبع ومحاکمه آچیلمسنی انتاج ایده‌جکدر .

عالم اسلامك هرطرفنده بوکون اصلاحات وترقیدن ، تعالی واستقلالدن باشقه بر مسئله موضوع بحث دکلدر .

حالبوکه کمال استغراب ایله مشاهده ایدیورزکه اقوام اسلامیه‌نك دوچار اولدیغی انحطاطك ماهیت و اسبابی حقنده الآن حکمفرما اولان جهالت عمیقه‌نك ازاله‌سیله هیچ کمسه جدی بر صورتده مشغول اولمیور . کوریورزکه اقوام مذکوره‌نك بو مرض هولناکدن تخلیصی وظیفه‌سنی درعهده ایدنلر بوسبوتون قطع علاقه ایده‌جك درجه‌ده ماضیلردن فك نظر ایلدکلری وشفایاب ایتمك ایسته‌دکلری علتك اوصاف و ماهیتنی آکلایوب اوکرنمك کلفتنی بیله اختیار ایتمدکلری حالده غیرتلرنده موفقیت تخیل ایدوب طوریورلر . بو حال ایسه نکبت و انحطاطمزك عرض ایده‌بیله‌جکی الڭ حزن انکیز بر منظره‌در .

انحطاط اسلام ، آنجق اقوام مسلمه‌نك ربقهٔ اجانبه دخولندن صوکره بوتون حقیقت واهمیتی ایله تظاهر ایتمشدر .

اقوام مذکوره ، مستولیلرینه نسبةً پك دون شرائط آلتنده حیاتکذار اولدقلرندن انحطاطلرینی بزدن اول مشاهده ایدنلر زیر ربقه‌سنه داخل اولدقلری اقوام خرستیانیه اولمش ومتفکرلری بزدن چوق زمان اول بو مسئله ایله اشتغال ایلمش ایدی .

انسال کثیره‌دن بری مصاب بولندیغمز بو مرضدن خبردار اولمقلغمز اجانب سایه‌سنده‌در دیمك اولیور .

حیفا که غربلیلر مسلمانلره عائد اولان هرشیئه ، بالخاصه دین اسلامه قارشو موروث وغیر شعور بر کین وخصومته مبتلا ایدیلر . بوندن ماعدا ذهنیتلری‌ده شاهد اولدقلری وقایع وحادثاتك سجایای حقیقیه‌سی ، مولدی اولان عوامل وحالات روحیه‌یی بحق احاطه ایده‌میه‌جك قدر ذهنیت اسلامیه‌دن فرقلی ایدی . بوندن طولایی غربلیلر شئون وحادثات شرقیه‌یی کندی حالت فکریه وروحیه‌لرینه نظراً پك یاکلش تفسیر ایده‌رك آکا کوره حکم ویردیلر وانحطاط اسلامی شرع مبینك نقائص اصلیه واساسیه‌سنه عطف ایلدیلر .

بو اعتقادلرینی تقویه ایدن شی‌ده عالم اسلامده‌کی بو مرضك عمومی اولمسی ایدی .

شایان حیرت بر وحدت وعمومیت عرض ایدن بو حادثه‌یی بالجمله اقوام مسلمه آره‌سنده مشترك عینی بر عامله اسناد ایلمك ضرورتنی حس ایلدکلرندن واقوام مسلمه بیننده دینلرندن باشقه بر رابطهٔ اشتراك واتحاد بوله‌مدقلرندن اقوام اسلامیه‌نك شریعت احمدیه‌یه تابع اولدقچه ملل عیسویه‌یه نسبةً قطعی بر مادونیت حالنده قاله‌جقلرینی آوازبلند ایله ادعایه قالقیشدیلر .

دسترس اولدقلری بو حکم ونتیجه پك سطحی اولمقله برابر هم تابع اولدقلری حسیات و اباطیلی تطمین ، هم‌ده منطق ومحاکمه‌لرینه توافق ایدییور ایدی .

حقیقت حالده ایسه ذات مسئله‌یی تبدیل وتغییردن باشقه برشیئه خدمت ایتمیور ایدی .

اقوام مسلمه‌نك دینلرینك بر نتیجهٔ ضروریه‌سی اولارق دوچار انحطاط اولدقلرنی ادعا ایده‌رك مسئله‌یه بر ماهیت دینیه ومذهبیه ویردیلرکه بوحال جانب اسلامدن ردیات واعتراضات شدیده وقوعنه، خصم طرفندن ایسه عینی شدتده مدعیات ومؤاخذات صدورینه بادی اولدی. مسلمانلر بونی دینلرینه قارشی خرستیانلرك بسله‌دکلری خصومت ارثیه‌یه وخرستیانلرده تعصب اسلامیه‌یه دلیل اتخاذ ایلدیلر. وبالنتیجه مباحثه قرون وسطانك او بیتمز توکنمز واهی متافزیك مناقشاتی آکدیرر آتشین برمناظرهٔ خصومت جویانه‌یه منقلب اولدی. وجدان ومحاکه‌لری تطمین وتنویر ایده‌جکی یرده‌دها زیاده مرارت علاوه‌سی برطاقم احتراصات منطقیه‌نك یکیدن اشعالی صورتیله آنلری بوسبوتون تشویش وتغلیط ایلدی.

انحطاط اسلام مسئله‌سندن تحدث ایدن مناقشاته بدایت ظهورندن بری حاکم اولان بوحالت فکریه ایشته بوصورتله دائما تظاهر بی طرفی‌یه حائل اولمش وکیفیتك پك بیوك براهمیتی حائز برحادثهٔ تاریخیه واجتماعیه‌نك استلزام ایده‌جکی برطرزده محاکمه ایدیله‌مامسنه سببیت ویرمشدر.

مع‌مافیه بومناقشات سایه‌سنده‌درکه مسئله‌نك اهمیتنی نهایت تقدیره موفق اولدق‌ده اچیمزدن بعضلری آنی دها غیرشخصی ودها بی‌طرفانه برطرزده تدقیقه قویولدیلر. لکن آنلرده مسئله‌نك هیئت عمومیه‌سنی احاطه‌یه بردرلو موفق اوله‌میه‌رق تفرعات آره‌سنده یوللرینی شاشیردیلر وانحطاط اسلامك نتایجنی علل واسبابی کبی تلقی ایتدیلر. کیمی بو انحطاطی متبوعلرمزك استبدادینه، کیمی علمامزك جهلنه وکیمی سرکارمزده بولنانلرك اقتدارسزلغنه عطف ایتدی.

اسباب تدنیاتمزی وجانب دینیه‌یه قارشی کوستردیکمز اهمال وتکاسلده، یاخود تعصب دینیه‌مزده ویاخود قدره مطاوعتمزده بولانلرده اولدی.

بوتون بو افکار ومطالعاتده کورولن متناقض وبی پایان تنوع بزه یالکز شونی اوکرتدی‌که افکارمزده حکمفرما اولان تشوش اسباب انحطاطمزی تمیز وتشخیص قدرتنی مفکره‌لرمزدن سلب ایلمکده‌در.

بو خصوصده‌کی بوتون طلاقتلری بزه بیلمدیکمز هیچ بر شی اوکرتمدی. حالبوکه بز کندیلرندن بیلمدکلریمزی اوکرنمك ایسته‌یوردق. بیلمدکلرمز ایسه نه‌دن عاطل وجاهل قالدیغی نقطه‌لرندن عبارتدر.

مسرودات سالفه‌دن انحطاط اسلام مسئله‌سنك ناصل تبدیل طبیعت وماهیت ایلیه‌رك برشکل دینی اکتساب ایتدیکی تظاهر ایتدی. بزدن اول خرستیانلر بو مسئله‌یی زمین مناقشه‌یه وضع ایله چارهٔ حلنی آراشدیرماسه‌یدیلر هیچ شبهه یوق‌که ایش بو رنکه کیرمز ایدی.

غیر قابل انکاردرکه حادثات اجتماعیه‌ده اعتقادات دینیه‌نك دخل وتأثیری نه‌قدر بیوك اولسه هر حالده افرادك ماضیسی، سجیه‌سی، ذهنیتی وحتی یاشادقلری اقلیمی کبی بر چوق عوامل متنوعه‌ده او تأثیره انضمام ایدر. ذاتاً بر حادثهٔ اجتماعیه‌یی منحصراً دینی ومذهبی ماهیتلر عرض ایدن حادثاتدن آییرارق تسجیه ایدن‌ده بودر.

بوندن طولاییدرکه هر نه‌ده اولورسه اولسون مثلا فرانسه‌ده ویا آلمانیاده سرزدهٔ ظهور اولمش بر وقعهٔ اجتماعیه‌یی بر مسئلهٔ دینیه کبی تلقی ایدرك ممالك مذکوره‌ده مرعی بولنان ادیانه عطف واسناد وبوسایه‌ده ادیان مذکوره‌نك قیمت وماهیتنی تعیین ایلمك هیچ کیمسه‌نك خیالندن بیله کچمز.

هرهانکی برقومك حیاتی، عنعناتی، سجایاسی تأسیس واعتقادات دینیه‌سنه بر ماهیت خصوصیه ویره‌رك مفکوره‌سنی تمیه ایدن بر طاقم حادثات اجتماعیه‌نك برتعاقب دائمیسندن باشقه برشی دکلدر. خرستیانلقده قتولیکلك، اورتودوقسلق وپروتستانلق؛ اسلامیتده ایسه سنیلك وشیعیلك بوصورتله تحدث ایتمشدر.

بو اختلاف عینی کلیساده بیله تجلی ایده‌بیلیر. فی‌الحقیقه آلمان قتولیکلکی، اسپانیا ویا ایتالیا قتولیکلکندن پك فرقلیدر. پروتستانلقده، اورتودوقسلقده‌ده حال عینیدر.

بزه کلنجه دیه بیلیرزکه ترك سنیلکی عرب سنیلکندن، عجم شیعیلکی‌ده هند شیعیلکندن فرقلیدر.

بر دینك آلاه‌جغی سجیه زمین تدوینی اولان محیطه تابع اولدیغندن او محیطده‌کی تأثیری‌ده اونی تدوین وتطبیق ایده‌جك افرادك سجیه‌سنه تابع اولمق ضروریدر. اوروپا اقوام خرستیانیه‌سی بوبابده بزی بزی تنویره خادم برمثال تشکیل ایدر.

فی‌الواقع اقوام مذکوره دینلرینی مدنیتلرینه خادم برعنصر ترقی حالنه کتیره‌جك برطرزده تدوین وتفسیره امکان بولمشلردر. شرق خرستیانلری ایسه دینلرینه نه او سجیه‌یی، نه‌ده او تأثیری بخش ایده‌بیلمشلردر. دین اسلام سعادت بشریه‌یه خادم وآنی تأمین ایدن بالجمله عناصر وعواملی جامع من کل الوجوه بر دین اکمل اولدیغی حالده بودینه تابع اولانلرك اقوام خرستیانیه‌یه نسبةً جالب نظر بر موقع مادونیتده بولندقلرینی کوریورز.

عجبا اقوام اسلامیه، دینلرنده مندمج نعم نامتناهیدن نه ایچون استفاده ایده‌مدیلر؟

شیمدی‌یه قدر اولدیغی کبی دین اسلامك ملل مسلمه‌یی اقوام غربیه قدر مظهر ترقی وانکشاف اولمقدن نه‌دن منع ایتدیکی یولنده بر سؤال ایراد ایدر ایسه‌ك بوآنه قدر ارتکاب ایدلمش اولان بر خطایی تکرار ایتمش اولورز. چونکه بو شکلده بر سؤال ایله مسئله‌نك چارهٔ حلنی برطاقم متافیزیك مناقشاتده آرامغه محکوم اولورز. وماهیت تاریخیه واجتماعیه‌سنی ازاله ایدرك عینی منفی نتیجه‌لره واریرز.

بو قناعتی تأیید ایده‌جك برسبب‌ده شودرکه نه خرستیان، نه بودا دینلری اوروپالیلرله ژاپونلری تمدندن منع ایتمه‌مش اولدیغی کوروله‌یکندن هیچ بردینك خصائل واوصاف مقتضیه‌یه مالك هیچ برقومی ترقی وتکاملدن آلیقویه‌میه‌جغی بر بداهت حالنه کیرمشدر.

عین سعادت اولان دین اسلامك انسانلری بختیار اولمقدن منع

ایلیه‌جکی ایسه بطریق الاولی قبول ایدلمك ایجاب ایدر. بو مطالعاته بناءً ایلك سؤالمزه جواب ویره‌رك اقوام اسلامیه‌نك دینلرندن نه ایچون لایقیله استفاده ایده‌مدکلرینی تشریح ایتمك ایسته‌رز .

معلوم اولدیغی اوزره دین اسلامی قبول ایدن اقوام اوزون بر ماضیٔ مدنیته مالك اقوام شرقیه ایدی كه بونلردن هر برینك کندیسنه مخصوص عادات وعنعناتی ، عقائد اخلاقیه وفلسفیه‌سی ، آیری بر حالت روحیه‌سی وآیری آیری اساسات اجتماعیه وسیاسیه‌سی وار ایدی .

نور اسلام ، زمان ایله وهن وهزاله باشلایان مدنیتلرینه حیاة تازه بخش ایتدی .

قدرت محیانه ومجددانه‌سی سایه‌سنده او ملتلر یکیدن جالاله‌رق هیچ ادراك ایده‌مدکلری بر شاهقهٔ مدنیته رسیده اولدیلر . وبشریته دها زیاده عدالت ، مساوات ونور معرفت بخش ایدرك مدنیت غربیه‌نك تزهر وانکشافنه خادم بر مدنیته شاهد اولدی .

حال بویله ایکن اقوام مسلمه بوکون وجوه عدیده ایله حیاة قبل الاسلاملرینی آکدیریر شرائط ایچنده یاشامقده‌درلر . بو هزال عمومینك ممالك اسلامیه‌نك هر برنده اکتساب ایتدیکی سجیهٔ مخصوصه شونی اثبات ایدییورکه مسلمان اقوامنك بو انحطاطی حالا نفوذندن قورتوله‌مدقلری قبل الاسلام حیاتلرینك اوزرلرینه ایقاع ایلمکده اولدیغی تأثیره عطف ایتمك لازم کلیر . شو حالده اقوام مسلمه‌نك انحطاطی اول وآخر وقوع بولمش بالجمله انحطاطلر مثللو بو اقوامك تأمین استقبال ضمننده ماضیلرندن نه کبی شیلری اونوتمق وفدا ایتمك ایجاب ایتدیکنی تقدیر ایده‌مه‌ملرندن نشئت ایتمشدر .

اقوام مسلمه ایچون بو نقصان تقدیر ، هیچ شبهه یوقکه احکام دینیه‌لرینك یاکلش تلقی وتطبیق ایدلمسندن تحدث ایدر . چونکه تمسك ایلدکلری دینده‌کی غایهٔ قصوی فطرت بشریه‌ده‌کی قابلیت تکملیه‌یی انکشاف ایتدیرمك وانسانلری ماضینك میراث نقایص وخطایاسندن قورتاروب حقیقت و کماله لاینقطع تقربلرینی تأمین ایده‌جك بر تعالیٔ فکری واخلاقی‌یه مجبور قلمق وبو سایه‌ده سعادت بشریه‌یی تأمین ایلمکدر . اقوام مسلمه متمادیاً حال تحولده بولنان الجاآت زمانی نظر اعتباره آلمیه‌رق تبدل زماندن متولد احتیاجات جدیده‌لرینك انجق دینلرینك دها عالی ودها فیاض بر طرزده تفسیر وتطبیقله قابل اوله‌جغنی ادراك ایده‌مدکلری جهتله دوچار انحطاط اولمشلردر .

قبل الاسلام حیاتلرینك تأثیر ونفوذیله دین اسلامك اجرا ایلدیکی تأثیر ونفوذ آراسنده اویله بر موازنت غیر متحوله تأسس ایلدی که ترقیلرینه حائل اولوب طوربیور . بناءً علیه اقوام مسلمه‌نك شهراه رفعت وسعادتده‌کی جریان تکامللرینه دوام ایده‌بیلملری ایچون نفوذ اسلامی تقویه صورتیله بو موازنه‌یی اخلال ایلمك ایجاب ایدر .

ترکلر حقنده حال ، اقوام سائرهٔ اسلامیه‌دن آز چوق فرقلی بر ماهیتده جریان ایتمشدر . قبل الاسلام قوردقلری مدنیت بعد الاسلام تکامللرینه حائل اوله‌جق قدر شکیم و مترقی بولنمدیغندن قبول ایتدکلری شریعت جدیده‌یه بیوك بر موفقیتله خادم اولدیلر . آنجق عرب وعجم مدنیتلریله تماس یقین حالنده بولندقلرندن نه بو مدنیتلرك تأثیرینه معروض نه‌ده ، عاقبته کرفتار اولمقدن قورتوله‌مدیلر .

محترم سبیل الرشاد مجموعه‌سنه

۲۹ اغستوس تاریخلی صوك نسخه‌کزی بوکون اوقودم . مندرجاتی میاننده دوقتور عبدالله جودت بکك اخیراً «وقت» غزته‌سنده انتشار ایدن مقاله‌سنه ویریلن جوابی و بونك برده مقدمه‌سنی کمال دقتله مطالعه ایتدم . بو حادثهٔ قلمیه‌نك مبادیده ، یعنی دوقتورك مقاله‌سنی اوقودیغم وقت بنده حاصل ایتدیکی تأثیری بر از ماضی‌یه دوغرو ارجاعه مجبورم . بو صورتله سزك « . . . کندیلرینی تنویر افکار وارشاد ناس ایله مکلف کوره‌ن ، امر بالمعروف ونهی عن المنکر ایله سوزده موظف اولان ارکان مطبوعاتدن هیچ برینك قلبنده نور هدایت ، دین اسلامه رعایت ، پیغمبر آخرزمانه (صلعم) محبت حسی هیچ یوق ... الخ » سوزلریکزك جوابنی ویرمش و عین زمانده نوردیدهٔ وجدانمز اولان فخر کائنات افندمزك تعریف وتوصیفنه صیغمایان علو قدرینك برده نه درجه‌یه قدر بیلیندیکنی آکلاتمش اولاجغم .

*

بوندن بیلمم قاچ سنه اول ینه سبیل الرشاد صحیفه‌لرنده جلال نوری بکك «خاتم الانبیاء» تسمیه ایتدیکی اثرینك مقدمه‌سنه اعتراض ایتمشدم . بو مقاله ، اثرك نشرندن اول بر مجموعه‌ده مرحوم محمود اسعد افندی‌یه اتحاف صورتیله کوزوکمشدی . او وقت بوکا قارشی یازدیغم او مقاله‌مدن دولایی کبرای امتدن متعدد ذوات فخامك تحسین والتفاتلرینه مظهر اولدم . صوکرا ، تا فاتحدن اختیار مشقتله قزل طوپراقده‌کی اویمه کله‌رك بنی بولامادیغی ایچون « کندیسنی ذاتاً طانیمام ، سبیل الرشادده‌کی مقاله‌سندن دولایی تشکره کلمشدم ؛ الله اوندن راضی اولسون . » دیه‌رك عودت ایدن بك یاشلی بر افندینك کندینی طانیتمق کلفتنی بیله زائد وبی لزوم کوره‌ن صاف و حسبی دعاسنی آلدم . او وقت جلال نوری بك بانا اسکی «چوروك قفالی» دیمشدی ! بن او مقاله‌نك ایکنجیسنی حاضرلیورکن بکك حقنده‌کی تجاوزندن روح جلیل رسالتپناهینك اغبرارینه بوتون وجدانمله معتقد بولندیغم ایچون بو مدهش جزایی اوکا کافی کوره‌رك ـ صرف کندیمه عائد بر سوزدن دولایی ـ جلالت محمدیه‌یی سرمایهٔ مقال ایدینمکدن حیا ایلمشدم .

ایشته قاچ سنه اولیور . او کتابه نه اعتراض ایدن اولدی ، [۲]

---

[۲] فرید بك افندینك‌ده سبیل الرشادده منتشر ردیه‌لری اونوده‌جق مقاله‌لرندندر . رعز هر ایکیکزك‌ده سعینی مشکور ایتسون ! سبیل الرشاد

نه‌ده بر مسلمان مملکتنده، مسلمان پایتختنده، مسلمان بر آدام طرفندن بویله بر کتاب نشر ایدیله‌بیلیرمی دیه‌ن کورولدی . . .

بنده‌کز کندیمی هیچ بر وقت ارکان مطبوعات صیراسنده کوره‌جك قدر خودبین اولمادیغم ایچون بو مسئله‌ده باشقه معترضلره انتظار ایتمشدم. نیجه او وقت او بحث قاپانمایاجق، و هیئت اجتماعیه‌مز او درجه لاقید اولمایاجقدی. قانون اساسی ماده‌لری قدر بو بحثك تعلق ایتدیکی دین و معنویته‌ده مدنی بر رعایت و حرمت کوره‌جکدك.

*

بو مسئله اوزرینه آرتق بر چوق سوز سویله‌نه‌بیلیر. مثلا: بنم قناعت وجدانیه‌مه قالیرسه، نه «دوزی» نك تاریخ اسلامیتی بر حقیقت علمیه کبی کوره‌رك ترجمه ایدن عبدالله جودت بك، نه‌ده اثرنده بو مؤلفدن مکرراً بحث ایله نبوت محمدیه‌یه اینانمایه‌رق پیغمبرلکی – حاشا – صرف دهایه و دهای‌ده بیلمم کیمك قولنجه مرضه قلب ایتمك ایسته‌ین جلال نوری بك، نبی اکرم صلی الله علیه وسلم افندمزی طانیمق شرفنه هیچ‌بری هیچ مظهر دکلدرلر. حال بویله اولونجه بر انسان جاهل بولوندیغی بر شیئی، بر مسئله‌یی، ویا بر ذات حقنده ناصل قونوشمق لازم کله‌جکنی – پك طبیعیدرکه – بیله‌مز. جهلی ادراکنه، وعدم ادراکی‌ده ادب کلامه رعایته مانعدر. بزده حقیقت سامیهٔ محمدیه‌یی بیلمه‌ینلر، معلوماتی بو معرفته محدود صورتده مساعد اولسه بیله عرفانلری پك قیت اولدیغی ایچون نبی ذیشانی طانیمق شرفندن محروم اولانلر آز ده‌کلدر. فقط اونلرك اکثر الکثیری هیچ اولمازسه بو یولده قطعی بر سکوت اختیار ایتمشلردر. نته‌کیم طانیانلرك‌ده بیکده بری مقابللری کبی ابکم و بر طرف قالارق باشقه‌سی یازسین‌ده بن اوقویایم دیمشلردر. بو طانیمامق مسئله‌سی روح اسلامك اجتماعی معنویاتنه مضر بر نقصان و چیرکین بر لکه اولدیغی قدر درت یوز میلیون مسلمانك‌ده وجدان مشترکنه چوکن بر ثقلت حالنده حسیاتنه دوقوندیغی ایچون اك مهم بر اخلاق قضیه‌سی شکلنی آلیور. بونك وخامتنی هرکون هر تورلو حرکات و تصرفاتمزده کوریورز. پیغمبرینی سه‌وه‌ن، او کالایق اولدیغی حرمت وجدانیه‌یی دویان او اصیل و پاکیزه مسلمان قلبلری آزالیور. اونك یرینه غافل، خیرجین، قابا، جبین، ذوقسز قالبلر چیقیور. چونکه ناصح و عادل اولمق، نزاکت و شهامته، ذوق رقیق محمدی‌یه قسماً مالك اولابیلمك ایچون او اکمل موجودات اولان نبی کریمی طانیمق و ممکن مرتبه تقلید ایتمك لازم. دنیاده نبی ذیشانی حقیله طانیمش بر مسلماندن دها کبار، دها (جنتلمن)، دها نجیب و دلاور، دها کریم و نظیف آدام بولمق ممکنمیدر؟ هله بوکا برده علم منضم اولورسه او حکیم عالمك کنهنه واریله‌بیلیرمی؟ . .

مزاج نبینك علویت ورقتی، یانیجی چوللرده دوه قانی و خورما شرابی ایچه‌رك زوربالقله بوتون عمرنجه ووروشان وحوش بشردن، مفاخر انسانیه خلق ایتدی. مدنیتلر، فضیلتلر چیقاردی. ایشته بونلر هپ قرآنی النده کائناته قارشی یالکز کونده‌ریلن نبی ذیشانك تأثیریدر. او نبی ذیشان که بزه «الدین المعامله»، «الدین النصیحه» کلمه‌لرینی سویله‌دی. بو ایکی حدیث شریفك احتوا ایتدیکی وسعت و علو معنایه الی الابد حیران اولماق ممکن ده‌کلدر. دین، حق، انسانیت بوندن دها وجیز و دها شموللی هیچ بر حکیم، هیچ بر متبحر طرفندن هیچ بر زمان بویله تعریف ایدیله‌مه‌مشدر.

*

عبدالله جودت بکك علو قدر نبی‌یی حقیله ادراك ایده‌مه‌مش اولماسی کندیندن اویله بر خطای فاحشك صدورینه بادی اولدی. بویله بر بختسزلغه دوچار اولمامق ایچون هم معلوماته هم‌ده ذوق باطنی‌یه مالك بولنمق شرطدر. یعنی سوزلرندن اویله استدلال ایدیورم‌که بو حال قصد دکلسه البته جهل سیئه‌سیدر. [۳]

بیله‌نك بیلمیه‌نك بلا قید و شرط معنویات و وجدانیاته متعلق (هم‌ده بسیط بر فرنك مؤلفی ناقلی درکسنده) یازی یازماسی بزده پك ایله‌ری واردیغی ایچون اسلامك غریب قالاجغی حدیث شریفنی بوتون روحمله تصدیق ایدیورم. نته‌کیم بوندن طولایی بز جهان حقیقت و مدنیتده غریبز. هانکی تشبث و تدبیرمزده فلاح بولیورزکه ثمربتمز حس ایدیله‌سین!. بو نقصان شبهه‌سز بر مصیبتدر، فقط جداللری، شخصی انفعاللرك ضعیف بولدیغی جهته سوقیله یکدیکرینك خصم ذمامی اولان ذواتك مؤاخذ و منقادی اولمقدنسه اصل مصیبتی امحایه کمال صدق و ثبات ایله چالیشمق دها دوغرو و دها مثمر اولور، اعتقادنده‌یم. فقط بو دیدیکم شی عائله‌لرده، مکتبلرده، مجموعه‌لرده، حتی حکومت مفکوره و ذهنیتده هپ برابر یورومه‌لی؛ حکومت هرشیدن اول کندینك بر «اسلام حکومتی» اولدیغنی بیلدیکی ایچون اعاشه نظارتی کبی حتی بر اخلاق عمومیه نظارتی واردیه دوشونه‌لیدر. بنده‌کز بو بحثه دائر بعدما برشی یازارسم بونی عبدالله جودت بکك حادثهٔ قلمیه‌سندن دولایی ده‌کل، صرف نبوت سنیهٔ محمدیه‌یی تجلیاً خسته قلبلره بر دوا اولاق اوزره یازاجغم افندم.

قزل طوپراق ۲ ایلول ۱۳۳٤

علی سعاد

---

[۳] قصدك، هم‌ده سوء قصدك وجودینه شبهه یوقدر. چونکه عبدالله جودت حقارت ایتمك ایچون بهانه جو اولمش و اولدقجه بر وقعه‌یی تصنیع ایتمشدر. سیرت معلومه‌سی «دوزی» یه دوزیدن فضله غیرتکش اولان ترجمانلغی اجتهادده‌کی بوتون اثر ریانی دینه و صاحب دینه قارشی عداوتنك شهودیدر. جهل بحثنه کلنجه، اونده ذات عالیلریله هم‌فکرز. حتی (المرء عدو لما جهل) قضیه‌سی طوغرو ایسه جناب فخر المرسلینه (صلعم) عداوتی بو جهل ایله متناسبدر. سبیل الرشاد

ادبیات :

فضولی بغدادیدن نفعی ارضرومی‌یه

بر تزلزلدی ، صانکه بر محشر ،
صوردم افلاکه ، خائف ومغموم ،
— ارضرومك سقوطی‌در ! ..

دیدیلر .

ابدیتده بی حضور اولدم .

او اوان غموم وحیرتده
سنی آکدم ؛ دوشوندم آغلایه‌رق .
بن اولورکن بو غمله نالنده ،
تتریبوردی سمده قلب عراق .

قهرمان ارضرومك اولادی ،
جانلی بر قلعه‌سیدی اسلامك ؛
قاله‌جقدر مؤبداً یادی ،
صفحهٔ خاطرنده ایامك .

قادین ، ارکك ، چولوق چوجوق ، نه‌قدر
حق یولنده شهیدی وار بوراده :
بر معظم حظیره‌در طاغلر ،
قالدی براردو هر خراب اوواده ! ..

نفعی ، ای بنم روحمدن متولد نجیب اوغلم ! ..

بن شمدی سنکله براز حسبحال ایتمك ایسترم . اولا ، سنك بورایه ... بو ابدیلر عالمنه نصل کلدیککی حکایه ایده‌یم :

قرآنه ایمان ایدن شاعرلر ، حسان بن ثابتك اطرافنه طوپلانمش ، هر کس کندی لسانیله صلاح‌الدین ایوبی‌یه ، محمود غزنوی‌یه ، یاوز سلطان سلیمه قصیده‌لر انشاد ایدیبوردی . کعب بن زهیر بردن‌بره تتره‌دی .

بانت سعاد فقلبی الیوم متبول

قصیده‌سنی حضور نبویده اوقورکن کورولن هیجانی‌ینه اویانمشدی . دیدی‌که :

— اوبر دنیاده اوستنده دمکذار اولدیغم ییلدیز ، بن بورایه کلدکدن صوکره کندی کونشنك اطرافنده بیك ایکی یوز دفعه‌دن زیاده دور ایتدی . بونکله برابر ، ترتیل قرآن ایدن شاعرلردن هانکیسنه فوق‌العاده بر حال اولورسه بن بوراده تتره‌ر ، صارصیلیر ، مضطرب ومعذب اولورم . پیغمبرمك بکابردهٔ شریفه‌سنی احسان ایدرکن تبشیر ایتدیکی نعم ابدیه‌یی حالا کورمدم .

کعب بن زهیره حسان بن ثابت جواب ویردی ،

— بن‌ده سنك کبی‌یم عزیز قارداشم ، دیدی . سلالهٔ معنویه‌مزدن یریوزنده بر فرد قالنجه‌یه واوفرد صوك مصراعنی سویلینجه‌یه قدر بز حضور سرمدیدن نصیب موعودی آله‌میه‌جغز .

حسان بن ثابته توجهله کعب بن زهیر سوزنده دوام ایتدی ،

— فقط بوسفرکی حالتی هیچ بر زمان حس ایتمدم ، دیدی . شاعر ثائب ابوطیب المتنبی اشقیا النده پاره‌لانیرکن بیله ، بن بوقدر صارصلمامشدم . آفاق فنادن آتیلان سهام حادثاتك بو دقیقه‌ده عجبا هانکیسنه هدف اولیورز ؟ ..

بو صره‌ده سن بردن بره کوروندك ای نفعی ! .. لرزان ونالان ، ایکی الك قانلی باشکی هوایه طوغری طوتمش ، درکاه عزتی آرایوردك .

عجم شاعرلری انوری ایله عرفی ،

— آه ! .. او ... بزم عثمانلی جمیتنه هدیه ایتدیکمز بیوك شاعر نفعی ! ... عثمانلی پادشاهلرینك مناقب غزواتنی ترنم ایدن مصراعلری یریوزندن عکس ایدرکن بز روحلر ، رقصان اولوردق .

دیدیلر .

ابدیلره بیوك بر کدر مستولی اولدی ! ..

بو سکوتسرای لم یزله
قان وافغان ایچنده کلدك سن ؛
خوف وحدتله ، غیظ وخشیتله
مشتکیدك مراد رابعدن .

طوغرولوب بارکاه مولایه ،
دیدك :
— ای رب عدل ورب عباد ،
سکا کلدم غریب وبیوایه
بنی قویدی بوحاله قهر مراد ! ..

سکا کلدم شهید وآواره ؛
سویله ای رب منزل القرآن ،
سویله سن ، یازدیغم قصیده‌لره
یاقشیرمیدی بویله بر احسان ؟ ...

بو سوزلرك عالم ارواحده بر غلغله ، بر فریاد قوپارتدی نفعی . قرآنه ایمان ایدن هر شاعر سنك کبی وسنکله برابر ، سلطان مراد رابعدن ، سنك خون معصومکی دعوی ایدیبوردی .

بوراده كيجه يوق ، كوندوز يوق . آرادن نه‌قدر زمان كچدی بيلمم، سنی باركاه مولايه متوجه ، دعا ايدر برحالده كوردم . بزدعايی يالكز فانيلردن بكلركن سنك بوحالك هپمزی اعجاب ايديپوردی . سوزلريكی دقتله ... جان وايمان قولاغيله ديكلدم . سن ، وجد واستغراق ايچنده ، كندكدن كچمش ،

— الهی !.. مراد رابعدن راضی اول . واونی لطف وكرمكله ارضاء ايت ، دييوردك . بنم قانم اوكا بيك كره حلال اولسون . او ، اكر بنی اولدورمكله آثم ايسه ، ايشته نامهٔ اعمالم ، اوكناهی بنم حسابمه قيد ايت . بن اكر بغير حق اعدام ايدلمش اولمقله ثوابه كيرمشسه‌م ، بو ثوابی سن اونك دفتر افعالنه كچير ياربی!...

بنی عفو ايت... اويالانجی دنيانك كندی كبی يالانجی تأثرلرينه قاپيله‌رق ، برزمان اوندن سكا شكايت ايتمشدم . ذنب وجرممی عفو ايت الهی ! ...

سن بويله سويليوردك نفعی ! .. حالكده‌كی بوتحوله بن بهت عظيم ايله حيرت ايتدم. اودقيقه‌ده‌كی شوق وشكرانكك سببنی، سن، بنه كندی توصيفكله ،

هم دونر، هم اشكنی ايلر صفاسندن روان
طورنده‌ايديلره آكلادير كن دييوردك كه :

— سلطان مراد رابع ، اوبنم بيوك پادشاهم ، بغدادی نهايت استردادايتدی. باقكز، ايشته امام اعظمك تربه‌سنی طواف ايله اسلامه نصرت ديليور . شاعر يحيی افندی ده پادشاهك آرقه‌سنده ، خشوع تعظيم ايله‌أل باغلامش، كوزلرندن مبارك چهره‌سيله آق صقالنه (قطيف) ك انجيلرندن داها كوزل ياشلر دوكوليور . باقكز ، ايشته دجله ، ايشته فرات ! .. عراقك بوايكی ديدهٔ حياتی‌ده شمدی شوق ايله ، شكران ايله آغليور . يتيم عراق ، يتيم بغداد ، ابازليسنه قاوشدی. كاشكی بيك جانم داها اولايدی‌ده پادشاهمك جلادی ألنده وتحقق اوكنده روان اولايدی! .. اووقت بن بورايه شاكی دكل ، شاكر ، لرزان دكل ، رقصان كليردم ! ..

آه ای نفعی!.. بوخطبه‌ك هپمزی وجده كتيردی. وهرطرفدن برغلغلهٔ شكران، برولولهٔ دعايوكسلدی. بكلديكمز قيامت بشقه برصورتده وباشقه حالده قوپمشدی . قرآنه ايمان ايدن شاعرلر، حسان بن ثابتی امام ايده‌رك، باركاه اعلايه يوز طوتديلر، ودعالرينه وعد قبول آلنجه‌يه قدر سلطان مراد رابع ايچون اللهدن كوز ياشلريله عفو وغفران نياز ايتديلر.

شمدی ای شاعر!.. سن ده ، بن ده ، — سنك وبنم كبی برچوق اهل ايمان ده — يتيمز... يتيم دار ، يتيم ديار ، يتيم تاريخز. بنم بغدادمده سنك ارضرومك كبی ، اعدای دين ألنده ايكليور .

دجله‌يه باق : طالغه‌لرندن ،

روان پاك محمد سماده كريانده
مخلداتنی اسلامك ايتديلر تحريف ؛

امام اعظمك آفاق اجتهادنده
ايدر مجادله ناقوس ايله اذان شريف ! ..

نوحه‌لری بورالره قدر عكس انداز ! ..
الله اكبر ! ..
فراتی ديكله : موجه‌لرندن ،

سر مباركك ای قرهٔ دوچشم رسول ،
شهادتكده سنك تن جدا اولوب كيتدی ؛
بوكون‌ده — طالع اسلامه باق كه — مشهديكی
ويروب عدويه يتيم وطن جدا ايتدی ! ..

ناله‌لری بورالرده بيله ولوله‌ساز !...
الله اكبر ! ...

ای نفعی ، ای بنم روحمدن متولد اوغلم !. بزشمدی هرايكمز، همطالع وهمدردز .

سنكله برابر ، كل ، سلطان مراد رابعك حضور مباركنه يوزلر سوره‌لم . او حميتلی پادشاه بزه هم دليل اولسون، هم شافع . خليفهٔ بالحق اسلامك لوای حاكميتی سنك ارضرومكله بنم بغدادمك برجلری اوستنده غالبيتله تموج ايده‌جكی كونه قدر بزه ترتب ايدن وظيفه آغلامق ويالوارمقدر . بز بووظيفه‌يی ايفا ايدركن سجده‌لرمزله عرش اعلی تتره‌سون ! ..

ذی القعده ١٣٣٥ سليمان نظيف

اسلام ومدنيت

— ٢ —

بالاده‌كی افاداتمزی تأييد ايچون « جول لابوم » ك قرآن كريم ايچون ترتيب ايتديكی فهرستده عربك ماعداسی اقوامك او زمانكی احوالی حقنده‌كی بياناتی نقل ايتمكی مناسب كوردك :

آلتنجی عصر ميلاديده ، محمد (صلی الله عليه وسلم) ك ولادتی صره‌لرده آفاق بشريتده مدهش قاصيرغه‌لر اسيور ، عالم امواج اضطرابات ايچنده چالقانوب طوريور ايدی .

اوروپاده ويزيغوتلر، اسپانياده وجنوبی فرانسه‌ده قاتوليك قلوفيس واوغللريله چارپيشيورلر ، شرق ايمپراطوری ژوستنيانوسدن امداد ايستيورلرايدی . امداده كلن روم سردارلرينك خصمك يداستيلاسندن قورتارمش اولدقلری ممالك اوزرنده حق فتح ادعاسنه قالقيشمه‌لری او يرلرك صاحبلرينی، مملكتلرينی بودفعه‌ده بونلرك پنچهٔ احتراصاتندن قورتارمق ايچون، ايكنجی برحرب غائله‌سنی اقتحامه مجبورايديوردی. اصل فرانسه‌ده قلوفيسك اوغللری يكديكره قارشی سوء قصدترتيبله

مشغول بولنیورلر ، بری برلرینك قاننه گیریورلر ایدی .

ویزیغوت ملکسی برونهو ایله فراق ملکسی فربدید قونت آره‌سنده تمادی ایدوب گیدن مجادلات تاریخك الك قانلی قاره صحیفه‌لرینی یازیبور ایدی .

انکلتره‌ده آنغللر ، آطه‌نك سکنهٔ اصلیه‌سی اولان سه‌مبرلرك اخلافنی رقیقه اسارتلری آلتنه آلمش ، واراضیلرینی غصب ایتمش اولان ساقسونلرله قانلی منازعاته گیریشمشلر ایدی . ساقسونلر ، علم ، صناعت ، قدرت ومکنت اعتباریله بوکون ایلك صفده بولنان ، فقط او زمان ظلوم وخونخوار بر قوهٔ وحشیه‌نك آمال مفترسانه‌سنه جولانگاه اولان او یرلرك ایلك غارتگرلری ایدیلر .

ایتالیاده « روماللی » نامی ، کندینه دکرندن فضله برپایه ویرلمش اولان بو عنوان ، اسکی مهابتنی غائب ایتمش ایدی .

صدمهٔ انقلابات ایله خردوخاش اولمش اولان او هیکل معظمك باشی وهنوز محافظهٔ موجودیت ایده‌بیلن بر جزئی اولان « روما » حواری پترونك ساده بر مقری اولمقدن بشقه بر اهمیتی قالمامش اولماسنه تحمل ایده‌میور ، حدذاتنده برمرکز دینی اولماسنك کندینه بخش ایتمش اولدیغی اسکی غرور ونخوتدن اقتباس فیض ایتمك داعیه‌سنده بولنیوردی . یعنی الك یوکسك ریاست دینیه‌نك ، پاپالغك مقامی اولمقدن قازانمش اولدیغی شرف وامتیازی مفاخر سالفه‌سی مقامنه اقامه ایتمك ایستیوردی . بوده بیوك شارلمان سیاستك وجود ویرمش اولدیغی موقت بر نفوذ واهمیتدن بشقه بر شی دکلدی .

روما ، بوغایه‌نك حصولنه منتظر اولمقله برابر وقت وقت نفوذ وتحکملری آلتنه گیرمش اولدیغی هرولرك ، آستروغوتلرك ، شرقی روما ایمپراطورلرینك ، لومباردیالیلرك گچیردکاری بیوندروغی سیلکوب آته‌میور ایدی .

روما کبی ، یلکه‌ده اوندن زیاده ماضیسندن اوزاقلاشمش ، حقیقتده شرق ایمپراطورلغنك کوزل ممالکی صیره‌سنه گچمش اولان یونان ممالکنك‌ده سطحی بر آرایش واحتشامندن بشقه بر شیئی قالمامش ایدی .

غرباً رەن نهری منصبلرندن شرقاً طونه نهری منصبلرینه قدر امتداد ایدن بر ساحه داخلنده شمال جنوبی صیقیشدیروب دوریبور ایدی . اسقاندیناویالیلر ، نوروچلیلر ، دانیمارقه‌لیلر متوالی محاربه‌لر ، ناگهانی هجوملرله تراکیا ، ماکدونیا ، لومباردیا ، ایتالیانك پای استیلالری آلتنده چیکنه‌مش اولان غوتلرله هونلرك حرکاتنی تنظیر ایدیبورلر ایدی .

تام او صره‌لرده ترکلرده وسطی آسیا ایچرلرندن طاشمغه باشلامشلر ایدی . او ترکلرکه ایلروده یونان ایمپراطورلغنك اوکنیش ساحهٔ حکمرانیسی دارالته دارالته حدودینی قسطنطنیه‌نك سورلری ایچنه صیقیشدیره‌جقلردی .

خلاصه برنجی عصر میلادیده روما ایمپراطورلغنك ، او هرم

دیده عالمك موسیو « ره‌نان » طرفندن تصویر ایدیلن اوزمانکی حالیله آلتنجی عصرده‌کی حالی آره‌سنده بر مجانست قالمامشدی .

بو حال شرقی روما ایمپراطورلغنك گچیردیکی دورهٔ تفسخدن انبعاث ایتمه بر اثر عفونت دکلدی . بو، غرور وقاهرانه سیله جهانه صیغمیان ، مظالم شنیعه چاموررلری ایچنده یووارلانان ستیزه‌کار باربارلرك وحشتلرینی تمثیل ایدر بر حال ایدی .

اوزمانلر آسیانك سکون وآسایشی اوروپادن دها مکمل دکلدی . تبیت ، هند ، عظمت واقتدارلریله ، فکر ولسانلرینك علویتیله الیوم کهنه اوروپایه حاکم اولان ملتلری حقیقی ، صمیمی بر حس تبجیل ایله کندینه ربط ایتمش اولان بو اقلیملر ؛ چین ، مسائل سیاسیه ، فلسفیه وتعبیروجیز ایله مسائل اجتماعیه میانده ماهیت ووجودی بیوك بر غرابت عرض ایدن بو مملکت ، داخلده خارجده گیریشدکاری محاربات ایله شیرازه‌لرندن چیقمشلردی . بوممالکده حکمران اولان دین منازعاتی غوائل حربیه‌یی دهامشکل ومعقد برحاله افراغ ایتمشدی .

اسکندرك آیاق باصدیغی تاریخدن بری حرب مسائلنه مداخله‌یه باشلامش اولان فارس الکاسی آسیای عربی‌یه قارشی بر وضع متجاوزانه آلمش اولان قسطنطنیه ، غره‌قو رومنلرله مخاصماته گیریشمشدی .

شورادن بورادن کلمه عسکر ، تجار ، حکام هر صنف خلقدن طوپلانمه بر کتله‌دن عبارت اولان غره‌قو رومنلر مصرك دوحهٔ عرفان قدیمنی قوروته‌رق مزارع ثروت وسامانندن استفاده‌یه انهماك مسلکنی التزام ایتمشلردی . بونلرك هنوز واندالاردن استرداد ایتدکاری شمالی افریقا ساحللرنده ، او معمور ومرفه یرلرده تطبیق ایتدکاری سیاست‌ده عینی مرکزده ایدی .

خلاصهٔ کلام هوا هرطرفده عداوت وخصومت اهتزازاتیله متموج بولنیوردی . طبع بشره خیردن زیاده شر ملایم کلیوردی . افکار حلم وسکینت جهتنه التفات ایتمیوردی .

کائناتك بو عمومی شورشنده هر یرده الك بیوك بر حصهٔ منفعت قوپارانلر حرب وضرب ایچون ولوله‌لرینی عیوقه چیقاران رؤسا ایدی . اوزمانلر ، دائمی اولماسه‌ده ، قلبلرده عکس تأثیر براقه‌بیله‌جك یالکز بر صدا واردی : امتلری ، مملکتلری ، الی سلاح طوتان بهادرلری ، بیچاره زراعی صویوب صوغانه چویرمکدن عبارت اولان صدای اغتنام .

اگر بعض انزوا کاهلرك غریب ووجدانگیز کوشه‌لرنده سونوك ضیاسی تیتره‌یوب دوران مشکاة عرفان اولماسه ، گردباد حادثاتك دائرهٔ تأثیرندن خارج قاله‌بیلمش ، استقبال مرشدلری واسطه‌سیله روحدن روحه انتقال ایتمش اولان تخم فلسفه بولنماسه ، او، بی امان قوهٔ مفترسه صاحبلرینك غایهٔ مقصوده‌لرینه دوغری دیو آدیملریله یورودکلری باربارلق کائناتی باشدن باشه بر وحشت آباده چویره‌جکدی .

ساحهٔ عالمك یالکز بر کوشه‌سی بو عمومی حرکتدن اوزاق قالمشدی . اوزاق قالمه‌سنك سببی اهالیسنك حکمت وبصیرت اربابی

اوله‌لری دكل، متمدن اولدقلرینی ادعا ایدن اوروپا اقوامنك یورویوب كیتدكلری یولدن صاپه بر موقعده بولنمیورلردی. ←

جزیرة العرب اوروپا آفاقنده سامعه چاك طراقه‌لر حاصل ایدن ییلدیریملرك اوغولتیسنی اوزاقدن اوزاغه ایشیدیبور، بو كورولتیلر اورایه آنجق دریندن درینه وپك خفیف بر صورتده عكس ایده‌بیلیورایدی.

جزیره هندایله چینك وجودینی بیلمیور، آسیا ایله اولان علاقه‌سی فارس دیارندن اوته‌یه كچمیور ایدی. عرب فارس ممالكنی‌ده، سوریه‌یه الـ قریب ساحه‌لرده جریان ایده‌رك روم قیصرلرینك یاصیت شهامتلرنی اعلا ایدن غالبیتلریله، یاخود نفوذ و سطوتلرینی رخنه‌دار ایلین مغلوبیتلریله نتیجه‌له‌نن حادثات حربیه دولاییسیله طانیمشدی.

عهد رسالت محمدیه حلول ایتدیكی زمان بحث ایتدیكمز امتلرك احوالی بو مركزده ایدی. شریعت اسلامیه صاحبی ظهور ایدوب ده میدانه قویدیغی بر طاقم حقوقك رعایت احكامنه خلق دعوت ایتدیكی زمان قارشیسنده اشراف، امرا، ملوكدن بشقه مقاومت ایدن بر قوت بولمادی. بونلر دائرۂ نفوذلری، محیط حاكمیتلری داخلنده آمال و افكار مستبدانه‌لرینی یوروتمك اقتدارینی غائب ایتمه‌دن قورقیورلر ایدی. ذاتاً خلق حقوق عامه‌لرینی استحصال ومدافعه‌یه دعوت ایدن مصلح و مجددلر قارشیسنده ارباب استبدادك آلدقلری وضع هر زمان وهریرده بو مركزده‌در.

رسول اسلام (صلى الله عليه وسلم) ه اذا خصوصنده بالخاصه ایلری كیدنلر مشركلر ایدی. چونكه بونلر تام معناسیله دموقراتیك بر سیاستك اساسی اولان توحیده قائل اولمغی هیچ آرزو ایتمیورلر ایدی. رسول (علیه السلام) ایسه دها اوائل بعثتده «قل هو الله احد الله الصمد لم یلد ولم یولد ولم یكن له كفواً احد» سوره‌سیله بو اصول سیاستی خلقه تلقین ایتمشدی.

مسلمانلر آره‌سنده اخوت عقد ایتمش اولان اسلام غیر مسلملری اونلرك مستفید اولدقلری حقوقدن محروم ایتمامشدر. اونلره‌ده عبادتلرنده، مراسم و عادتلرینك اجراسنده حریت، تعدی و تجاوزلرینه دوچار اولدقلری مسلمانلردن قصاص، سائر بالجمله حقوق و دعاوی دولاییسیله اونلرله مرافعه حقنی بخش ایتمشدر. چونكه اسلام، منتسبلرینه غیر مسلملرك مال و جانلرینی، آره‌لرنده موجود و منعقد عهود و مقاولاتك نقض و اخلالنی حرام قیلمشدر. بر مسلمانه نصل بر مسلمان قارده‌شنی آلداتمق، حقوقنه تجاوز ایتمك، آره‌ده موجود اولان بر عهد و مقاوله‌یی نقض و ابطال ایتمك نصل حرام ایسه اونك غیر مسلملرله اولان مناسباتنده هیچ بر فرق و رجحان كوزتمكسزین عینی اساسی محافظه ایتمشدر.

دستور اسلام اولان قرآنده بو حكمی تأیید ایده‌جك بر چوق اوامر شدیده واردر. «واوفوا بعهد الله اذا عاهدتم ولا تنقضوا الایمان بعد توكیدها»، «اوفوا بالعقود»، «واوفوا بالعهد ان العهد كان مسئولا»، «وان استنصروكم فی الدین فعلیكم النصر الا علی قوم بینكم وبینهم میثاق»، «فاتموا عهدهم الی مدتهم» وسائره...

اسلام غیر مسلملره ایدیله‌جك معامله‌ده بو قدرله اكتفا ایتمیور، مسلمانلره اونلرك راهبلرینی، قادینلرینی، چوجقلرینی حمایه‌یی امر ایدییور، و بونكله افراد بشر آره‌سنده عمومی بر تضامن اساسنی وضع ایتمش اولیور.

«من قتل نفساً بغیر نفس او فساد فی الارض فكانما قتل الناس جمیعا ومن احیاها فكأنما احیا الناس جمیعاً» بو آیت مقتضاسنجه بتون انسانلر مناسبات متقابله‌لرنده تضامن و تعاون فكرینه رعایته مكلفدرلر. مسلمان ویا خرستیان اوله‌لرینك، قرمزی، بیاض، صاری، سیاه هرهانكی بر عرقه منسوب بولنمه‌لرینك فرقی یوقدر.

اسلام غیر مسلملره جزیه نامی ویریلن بر ویركو تكلیف ایدییورسه بونی مال و جانلرینی حمایه مقابلنده یاپیور. بناءً علیه اونلری تحت حاكمیتلرنده بولندیران مسلمانلر حمایه‌دن عاجز قالدیغی كون اونلردن بو ویركویی استیفایه بر حق و صلاحیتلری قالیور. اساساً بر مسلمانك تابع اولدیغی حكومت اسلامیه‌یه ویردیكی شیلرله نسبت ایدیلیرسه بو ویركونك اهمیتی نه اوله‌بیلیر؟ كسب و كاریله مشغول اولان بر ذمی مال و جاننك، حقوقنك محافظه و تأمیننه مقابل حكومت اسلامیه‌یه سنه‌ده بر قاچ غروش ویریركن بر مسلمان هرسنه اسلامك زكاة نامی ویردیكی ویركویی ویرمكله مكلف بولنیوركه مقداری مجموع مالنك اونده بر ربعیدر. حیوانلری، اكینی، باغ و بوستانی، معدنی اولوب ده شریعتك تعیین ایتدیكی حد نصابه بالغ اولمش ایسه بونلردن‌ده حكومته بر حصه آییرمغه شرعاً مجبوردر. بو احوال ملاحظه ایدیلیرسه حكومات اسلامیه‌نك غیر مسلملردن جبایت ایتمكده اولدیغی جزیه اونلره اك خفیف واك مساعد شرائط تحتنده یاشامق حقنی بخش ایتمكدن بشقه بر شیمیدر؟

ایشته بویله سیاسی دستورلرك، اجتماعی قاعده‌لرك و بر كتاب محكمك سایۂ فیضا فیضنده موضوع بحث ایتدیكمز محدود سنه‌لر كچمامش ایدی كه اسلام عالمنده غایت متین و پایدار بر طاقم اساسلر قورولدی. بو اساسلر، اوزرلرنده معظم و محتشم حكومتلری، مشفق بر سیاستی، علوی و پرشعشعه بر مدنیتی تمثیل ایدن معلا كاشانه‌لر طاشیورلر ایدی. مادی تدبیرلری، اجتماعی نظاملری احتوا ایدن بو اساسلر عینی زمانده تهذیب اخلاق، تربیۂ نفس كبی دنیایی كندی عزم و اراده‌سنه رام ایتمك، اونك قید تحكمی آلتنه كیرمامك كبی قرآنك دائماً تلقیندن كری دورمادیغی بر طاقم معالی‌یی تضمن ایتمكده‌در.

بو محاسن اداریه و اجتماعیه‌سی سایه‌سنده‌دركه اسلام نره‌یه قونارسه تجارت، صنعت، زراعت، بری و بحری سیاحت و مسافرت، بأس و قوت، حاكمیت سیاست، ریاست اونك سایۂ فیضنه التجا ایدییوردی.

الـ فاحش خطالردن بری‌ده اسلامك كری قالمه‌سنك، ترقی یولنده بر اثر حیات كوستره‌مامه‌سنك سببی اونك جناب حقه توكلی تكلیف و منسوبینی دائما بوكا تشویق ایتمكده اولمسی یولنده اذهان عامه‌یه یرلشمش اولان بر فكردر. اسلامك بو كونكی عجز و ضعفنك حقیقی

سبیلرینك بو نقطه‌ده تمرکز ایتدیکنه صاغلام بر قناعت حاصل ایتمش اولان غیر مسلملر دائما بو فکری نشر و ترویج ایتمکده‌درلر . بو آدملر قرآنی ، قرآنی کتیره‌ن ذاتك سیرت واحوالنی ، اونی دستور العمل اتخاذ ایده‌نلرك بدنجی عصردن اوروپالیلرك اسلام علیهنه اتفاقلرینك مبدأی اولان اون بشنجی عصره قدر کچن زمانه عائد تاریخنی شویله بر کوز اوکنه کتیرسه‌لر بو فکره طرفدار اولمازلر و بونی مدافعه‌یه یول بوله‌مازلر ایدی .

قرآنی اله آلهلم ، « قل اعملوا »، « من یعمل مثقال ذرة خیراً یره و من یعمل مثقال ذرة شراً یره »، « فاذا قضیت الصلاة فانتشروا فی الارض وابتغوا من فضل الله »، « ان الله لایغیر مابقوم حتی یغیروا ما بانفسهم » ودها بونلره مماثل نیجه آیتلر بولورز که هپسی کسب وتجارته، سعی وعمله تشویقی تضمن ایتمکده‌در .

اساساً توکلك معناسی اونلرك تخیل ایتدکلری کبی اولسه الکزیاده، خلقی بو خصلتله اتصافه دعوت ایدن ذاتك سعی ترك و عطالتی التزام ایتمسی ، کسب وکار جهتنه التفات ایلمامسی ایجاب ایدر ایدی . حالبوکه ایشته اینك تاریخی ، ایشته حدیث و سیر کتابلری ؛ بونلر اونك جناب حقه توکلی التزام ایتمکله برابر ارباب جهد وغیرتك پیشواسی اولدیغنی اثبات ایدییورلر .

وظیفهٔ رسالت کندینه سن کماله واصل اولدیغی زمان توجه ایتمش اولان بو ذات سننك خیلی ترقی ایتمش اولدیغی زمانلرده بیله بشقه‌لرینه نمونهٔ امتثال اوله‌جق غیرت فعالانه ابرازندن کری دورمامشدر . آیاق قابنی یامار ، عائله‌سنك خدمتلرینه اشتراك ایدر ، دعاوی ناسی رؤیت وفصل ایلر ، خلق مواجهه‌سنده خطبه‌لر ایراد ایلر ، نمازلرده امام اولور ، عسکرك قوماندانسی درعهده ایلر ایدی . خندق حفری عملیاتنده اوموزیله طوپراق طاشیر ، مشرکلرله، اهل کتابك معاندلریله مجادله‌یه کیریشیر ، عربك ، کوندردیکی هیأت زائره‌نك استقبالنه چیقار، حکمدارلرله مخابراتده بولنور ، اطرافه سریه‌لر کونده‌ریر ، ضعفای مسلمینك حاللرینی آراشدیروب صوروشدیریر ایدی . اللهه توکل، چالیشمق، رزق ورفاه، مکنت وسعادت اسبابنه توسل فکرینی عطالته، جهد وغیرتی دعا وتضرعه فدا ایتمك دیمك اوله‌یدی ، او نبی محترم حیاتنده طوتدیغی مسلکی طوتارمیدی؟ یاخود ایکنجی خلیفه‌سی اولان عمر بن الخطاب منبر اوزرنده خطبه ایراد ایدر ایکن : «ای ناس ، چالیشکز ، کوك ، آدمه آلتون کموش یاغدیرماز » دیرمی ایدی؟

روما‌لیلرك بیوك بر مدنیتلری، پر شعشعه بر تاریخلری واردی. یالکز اونلر بر چوق دورلر کچدکدن واو دورلر اثناسنده حسابسز قیاملر ، عوام طبقه‌سنك رؤسا وزادکانه قارشی اعلان عصیان کبی بر طاقم حادثه‌لر کچیردکدن صکره بو موقع بلنده واصل اوله‌بیلدیلر . بو مصارعه ومجادله‌لر ، بو شورش وقیاملر اولمیه‌یدی روم ملتی آهسته آدیملرله یورویه‌رك تمدنك او عالی مرتبه‌سنه وارەمازدی .

برده اسلامی کوز اوکنه کتیره‌لم . بو دین علوی ، انتساب ایدنلری فوری بر صورتده تمثیل ، ماهیتلرینی بشقه بر ماهیته قلب ایدییور ایدی . کلوب پیغمبرك قرآنی دیکله‌ین بر بدوی حضورندن چیقدیغی زمان لساندن زلال حکمت نبعان ایتمکده ، عقلی سیاست وفقه ایله ، قلبی شجاعت وبسالتله طوله‌رق طاشمقده اولدیغی حالده چیقار ایدی .

بو ادعانك نه درجه‌یه قدر موافق حقیقت اولدیغنی آکلامق ایستیانلر رسول (علیه السلام) ك معیتده بولنان صحابه‌نك اسملرینی آراشدیرملی ، بونلرك اسلامدن اولکی حاللریله اسلامدن صکره‌کی حاللرینی مقایسه ایتمه‌لیدر . ذاتاً بو مسئله‌ده پك ایلری کیتمکه لزوم یوق . خلفای راشدین ایله معاصرلری اولان صحابه‌نك تاریخنه بر نظر عطف ایتمك مسئله‌یی پك کوزل تنویر ایدر .

اسلامك دائرهٔ فوز و فلاحنه داخل اولان اقوام اوزرنده‌کی تأثیری عهد رسالته منحصر دکلدر . بو دینی قبول ایدن هیچ بر امت کورمیورزکه آنی بر صورتده حالی دکیشمه‌سین : کندینه قوت وشهامت ، زراعت ، تجارت ، صناعت ، عدالت ، علم وادب قازاندیره‌جق اسبابه توسل خصوصنده بیوك بر استعجال کوسترمه‌سین ؛ شعر ، کتابت، موسیقی، رسم کبی صنایع نفیسه‌یه مفتونینه سائق اولماسین ؛ قوانین اجتماعیه ، فضائل اخلاقیه کبی انسانیت ومدنیتك لوازمی اولان شیلرده بهره‌یاب کمال اولمق میل وآرزوسنی اویاندیرماسین .

اسلامك عربلرده ، صکره بربرلرده ، افریقا زنجیلرنده ، بر طاقم مملوکلرده ، آسیانك کوچبه اقوامنده حصوله کتیردیکی تحولی دوشون. داخل اسلام اولان او میلیونلرجه چینلیلری ، اندلسی علم وادب ، تجارت ، زراعت ، صناعتك الك پارلاق واك معتنا بر مرکزی حالنه افراغ ایتمش اولان امتلرله افریقانك بر چوق یرلرنده ، سوریه‌ده، عراقده ، اناطولیده ، هندده ، چینده ، بحر محیط هندی آطه‌لرنده، اسیای وسطی و آسیای روسی‌ده بولنان اقوامه عطف نظر ایت . کوره‌جکسك که اسلام ، قوانین عادله وسیاست حکیمانه‌سیله بداوت وجهالت ، فقر وسفالت ، ضعف وتشتت ایچنده بوبان اولان هپ بو اقوامك قامت لیاقتلرینی مجد وعظمت ، اتحاد وسطوت ، عرفان وادب خلعتلریله آرایشپذیر ایتمشدر . دینه‌بیلیرکه اسلام بتون ادوار حیاتنده بر کوپری وظیفه‌سنی کورمشدرکه اوستندن کچن اویوشوق وعاطل اقوامی سعی واقدامه ، پریشان ومحروم انتظام امتلری مدنیت وعدل تامه ایصال ایدییور ایدی .

اون برنجی عصر میلادیده چیندن قوپان تاتار طوفانی معالم اسلامیه‌دن پایدار هیچ بر شی براقادی . کذرکاهنه تصادف ایدن مؤسسات علمیه وصناعیه‌یی سیلوب سوپوردی . مسلمانلرك عصرلردن بری تشیید واحکامنه چالیشدقلری آبدات مدنیهٔ اسلامیه‌یی زیروزبر ایتدی . عینی آدملر قبول اسلام ایدرایتمز علم ومدنیتك الك حرارتلی حامیلری اولدیلر . حتی جنکیزخان احفادندن باطوخان اوغلی برکت خانی کوریورزکه دیانت اسلامیه‌یه سالك اولور اولماز بر طاقم مبانی

علمیه وجود کتیرمکه ، اعاظم علمای اسلامی مقربینی میاننه ادخال ایتمکه باشلادی .

هلاکونك برادری قوبلای خان هیئت علماسندن جمال الدینی برابرنده چینه کوتوره‌رك اونکله مملکتی خلقنه اسلام علم ومدنیتنی ، فلسفه وقوانیننی اتحاف ایتدی .

اسلامك قوهٔ تمثیلیه‌سندن متأثر اولمق شو وشو امتلره منحصر دکلدر . اونك قوانینی قبول وتطبیق خصوصنده تجویز قصور ایتمیان هر هانکی بر امتده آثار فیض نمایان اولمقده‌در .

بودینك اك علوی واك باهر آثارندن بری‌ده قرآن حکیمك « یا ایها الذین امنوا اطیعوا الله واطیعوا الرسول واولی الامر منکم » آیتنده تصریح ایتدیکی وجهله حر و مستقل یاشامق ، حاکمیت اجنبیه‌یی قبول ایتمامك مسئله‌سیدر . حکم قرآن ایجابنجه بر مسلمان الندن کلدیکی قدر بر حکومت اجنبیه‌یه سر فرو ایتمامکله مکلفدر . دینلرینه حس صداقتله مربوط اولان مسلمانلرك مدافعهٔ حریت واستقلال یولنده کوستردکلری شوق وتهالك ، منشأی بودر . بو اساسه بناءً هر مسلمان بلا قید وشرط بر جندیدر . اسلامده‌کی جندیلکك روحی برچوق جهتلرله ، شایع اولان معناسیله دکل ، حقیقی معناسیله « آلمان ملیتاریزم » نه بکزرسه‌ده یالکز اسلام ملیتاریزمنك معناسی دها شمولل ، دائره‌سی دها واسعدر . چونکه اسلامده سلاح طاشیمق ، وطنی مدافعه ایتمك ، یالکز ارککلره عائد بر وظیفه دکلدر . دشمن استیلاسی تهلکه‌سی تحقق ایتدیکی زمان وطننی مدافعه ایچون میدان مجادله‌یه آتیلمق ارکك ایچون اولدیغی قدر قادین ایچون‌ده بر وظیفه ، هم‌ده اختیاری دکل ، ارکك کبی اداسنه مجبور اولدیغی بر وظیفهٔ عسکریه‌در .

مسلمانلر اسلامك ظهوری تاریخندن اعتباراً یدنجی عصر ظرفنده تشریع ، آداب وسیاست وتجارت کبی شیلرله مشغول اولدیلر . دولت عباسیه دوری کلنجه منصور مأخذ علومی آراشدیرمغه وبالخاصه علوم ریاضیه وفلکیه حقنده تدقیقات وتتبعاته کیریشدی . منصور عباسینك بو یولده‌کی مساعیسنه هارون الرشیدك اوغلی مأمون پیرو اوله‌رق خارجدن برچوق عالملر ، مترجملر جلب ایتدی . مکمل کتبخانه‌لر ، مدرسه‌لر تأسیسنه موفق اولدی . دها اوندن اول پدری رشید ، بیوك پدری مهدی آسیانك هر طرفندن جلب ایتدکلری علمایی انعام والتفاتلره مستغرق ایتمشلردی .

بو مساعیٔ معارفپرورانه سایه‌سنده بغداد ودها برچوق اسلام مملکتلری فنون ، آداب ، سیاست ، فلسفه ، فلکیات ، ریاضیات ، طبیعیات ، موسیقی وسائره‌نك مهد تکامل وانتشاری اولمشدی . تاریخ اوزمان انطاکیه و حران بلده‌لرینك اك بیوك تدریسات طبیه مرکزلرندن بری اولدیغنه شهادت ایتمکده‌در .

هارون الرشیدك طبیب خصوصیسی حسین بن یحیانك یونان لساندن عربجه‌یه ترجمه ایتدیکی هر اثر ایچون مأموندن کتابك آغیرلغنجه آلتون آلمقده اولمسی خلفای عباسیه‌نك علمه وارباب علمه نه درجه اهمیت ویرمکده اولدقلرینه بر دلیلدر .

دولت عباسیه‌یه معاصر ویا اوندن صکره اولان حکومات اسلامیه علمه واهل علمه قارشی حرمت وتقدیر کوسترمك خصوصنده اونلردن آشاغی قالمامشلردر . کوریبورزکه همدان حکمداری شمس الدوله‌نك ابن سینایی کندینه وزیر وطبیب خاص یاپیور ، اصفهان ملکی علاء الدوله‌نك ریاست ووزارت موقعنی ابن سینایه تخصیص ایدیبور . ابوبکر الرازی (تاریخ وفاتی ، ۹۳۲) دولت سامانیه حکمدارلرینك امریله طب وکیمیایه عائد اثرلر تألیف ایده‌رك یانلرنده پك مهم بر موقع طوتیور . محمود غزنوی فیلسوف بیرونی‌یی معیتنه آله‌رق اونکله برابر علوم ومدنیت اسلامیه‌یی هنده ادخال ایدیبور .

اوروپا رازی وابن سینایی طانیمش وآلتی عصردن بری اونلرك آثار مهمه ونافعه‌سندن استفاده‌یه قویولمش ایسه اسلام حکمدارلری دها اول اونلرك قیمتلرینی بیلمش وکندیلرینی لایق اولدقلری موقع تبجیل واحترامه اصعاد ایتمك صورتیله قدرشناسلقلرینی کوسترمشدر .

عبدالعزیز چاویش

جهاد وعالم اسلام

حرب عمومیده ترکستان و بخارادن افغانستان ، هندستان و حجاز طریقیله استانبوله سیاحت .

— ۳ —

— کابلده بولندیغکز زمان حبیب الله خان حضرتلرینی کوره‌بیلدیکزمی ؟

— دائما دولاشمقده اولدقلری جهتله پك چوق دفعه‌لر تصادف اولنوردی . کندیلری غایت سربستدر . هپ یالکز کزر . علی الاکثر اوتوموبیل ایله یالکز باشنه جمعه نمازینه کلیردی . تام نماز وقتنده کلیر ، محرابه کچر ، نماز قیلدیریردی . بر قاچ دفعه‌لر آرقاسنده نمازده قیلدم .

— دیمك جمعه نمازنده کندیسی امام اولیور ؟

— اوت ، اصل کابلده جامعه کلدیکی زمان مطلقا کندیسی امام اولیور . یالکز جامعده دکل ، شهرده‌ده دائما دولاشیر . فابریقه‌لره کیدر ، مکتبلره کیدر ، حتی بعضاً کندی اقربالرینك دوکون جمعیتلرینه‌ده کیدرمش . بوصوك وقتلرده یکی آچلمش مکتبلرك امتحانلرنده حاضر بولنیورمش . بالخاصه تورك لسانی درسلری امتحاننده بولونمغه‌یه اعتنا کوسترمش .

— دیمك اولیورکه افغانستانده مکتبلرده تورك لسانی‌ده تدریس اولنیور .

— اوت، امیر صاحب تورك لسانی تعلیماتنه چوق اهتمام ایدییور. یالکز اوزبکلر آراسنده دکل، عموم افغانستان مکتبلرنده تورك لسانك تعمیمنه فوق العاده کرمی ویرلمکده در. ذاتاً تورك عنصری اولان اوز بك اقوامنده لسان تورکی لسان مادردر. ظن ایده رم افغانستانده تورکجه تکلم ایدن اوز بکلر نصف درجه سنده دکل ایسه ده یوزده قرق نسبتندن آشاغی دکلدر. بخارا حدودنده مزار شریف، حوالیسندن تا کابله قدر مسکون اولان قبائلك کافه سی اوز بکدر. ذاتاً اك جنکاور ملت اوز بك اقوامی اولدیغی جهتله افغانستانده بالعموم سواری عسکری اوزبکدر. بشقه قبائلدن ده پیاده وطوبجی عسکرلری اولور، اما اوز بکلر خلقةً سواریدر. ذاتاً عبدالرحمن خان دائما اویله دیرمش: «بوتون افغانستان عصیان ایدرسه تربیه ایتمك ایچون اون بیك اوز بك کافیدر.»

— عالی مکتبلر ومدرسه لرده انتظام تحت تأمینه آلنمش می؟

— ظن ایده رم حربیه مکتبندن بشقه عالی بر مکتب یوقدر. یالکز حربیه مکتبی واردر. معلملری عمومیتله استانبولدن کلمش تورکلردر. یکی کشاد اولنمش مکتبلرك عددی پك چوق ایسه ده هپ ابتدائی مکتبلردر. احتمال که بعض شهرلرده رشدی درجه سنده مکتبلرده واردر. قیز چوجقلرك تعلیمنه ده اهمیت ویریلیور. امیر صاحب جنابلری کندی اقربالرندن برینی قیزینه اوقویوب یازمق تعلیم ایتمدیکی ایچون مأموریتدن طرد ایتمش. اوقومق یازمق ایچون عموم کوبلی اهالینی ده بالذات تشویق ایدرمش. بعض کوی مکتبلرینك امتحاننده حبیب الله خان جنابلرینك بالذات حاضر اولدیغنی ایشتدم. حتی بعض چوجقلره کندی الیله مکافات وفقراسنه احسان ویردیکنی سویله دیلر.

— افغانستانده نه کبی فابریقه لر بولندیغنی اوکره نه بیلدیکز می؟

— مهم اولان بیوك فابریقه لر هپ اسلحه فابریقه لریدر. طوپ تفنك اعمال اولنیور، بن بو فابریقه لره عائد فضله بر معلومات ویره میه جکم، چونکه داخلنی کزه مه دم. یالکز ایکی فابریقه ده دائمی اوله رق سکز یوز عمله چالشمقده اولدیغنی سویله دیلر.

برده شاپاق فابریقه سی واردرکه اونی کزدم، کوردم. غایت کوزل اینجه شیلر ایشله نمکده در. فقط بو فابریقه نمونه اوله رق یکی کشاد اولنمش، ابتدائی درجه ده، اوفاق مقیاسده در. انجق یوز آلتمش قدر عمله چالشمقده در. امیر جنابلری بو فابریقه یه چوق اهمیت ویرییورلر. هفته ده بر دفعه، بعضاً ده دها زیاده کلدیکی اولیورمش.

— مملکت داخلنده تلغراف فلان بولنیور می؟

— خایر، تلغراف یوقدر. مهم اولان مواقعه مخصوص تلفون وار. فابریقه لرده، عسکری قرارکاهلرده تلفون ایله مخابره اولنیور. صوکره آتلی پوسته لر وار. غایت سریع ناقله خصوصی پوسته لر ایله اجرا اولنیور. شوسه یوللری چوق وغایت مکمل اولدیغی جهتله مملکتك هر طرفنه پوسته مواصله سی اولدقجه سرعتله تأمین اولنیور.

— مملکت داخلنده آسایش نصلدر؟ یوللرده امنیت وارمی؟ کیتمك کلمك نه صورتله تأمین اولنیور؟

— امنیت فوق العاده در. بر تك آدم، ایستر، چوجق اولسون، مملکتك بر باشندن اوته کی باشنه کیده بیلور. پیاده کیده جك اولورسه کز بر قضا احتمالی، خوف واندیشه ایده جك هیچ بر شی یوقدر. بن بالذات یالکز اوله رق چوق کزدم، کویلرده دولاشدم، حتی کنج قالدیغم زمانلرده اولوردی، قطعیاً شبهه اوله جق بر حاله تصادف ایتمدم. حجازه کیتمکده اولان حاجیلر میاننده بعضاً قافله دن آیریلمش تك باشنه کیتمکده اولان حاجیلره تصادف ایدردم. آزچوق پاره لری ده بولنیوردی. بویله ایکن صفای خاطرله یول کنارنده یاتار اویور استراحت ایدرلردی. افغانستان محرالرنده کی امنیت، بزم روسیه ده کی شهرلرده دخی یوقدر. طاشکندده بر آدم کیجه لری بر احبابنه کیده جك اولورده بر آز کیج قالورسه عودتنده تردد ایدر. افغانستانده اویله شی یوق، فوق العاده بر امنیت کامله واردر.

— خلقك تربیهٔ اخلاقیه سی نه درجه ده در؟

— تربیهٔ دینیه لری پك مکمل در. بر کره نماز عموم ایچون عادتا مجبوریدر. بویوك، کوچوك هر کس نماز قیلار، بالخاصه عسکر آره سنده نماز قیلمایان یوقدر. مسکرات استعمالی ومحرمات ذاتاً ممنوع اولدیغی کبی، یالان سویله مك ده قطعیاً یوق دنیله جك درجه ده در. فحشیات فلان قطعیاً حس ایتمدم. بویله شیلر غایت منکر ومستکرهدر. اخلاق هنوز باکر بر حالده در. فساد قپولری دها آچلمامشدر. الله محافظه ایلسون.

عبدالرشید

عثمانلی وایران اتحادی

حقنده ایران داخلیه ناظرینك بیاناتی

شهرمزده انتشار ایدن فارسی (خاور) غزته سندن عیناً ترجمه واقتباس اولنمشدر:

ایران داخلیه نظارتی مستشاری اولوب ایران مشروطیتندنبرو دولت وملتنه شایان تقدیر خدمتلر ایفا ایدن؛ روسلرله انکلیزلره قارشو مجاهداتده بولنمق اوزره ایکی سنه اقدام طهراندن عزیمت ایدرك، تدریجی صورتده بورایه مواصلتله بو آنه قدر بوراده اقامت ایدن (میرزا سلیمان خان) حضرتلرینك عثمانلی - ایران مناسبات ووادکارانه سی حقنده نقطهٔ نظرینی آکلامق ایچون سرمحرر مزی مشار الیهك نزدینه اعزام ایلادك. وقوع بولان ملاقاتی بروجه آتی عیناً درج ایدییورز:

— ایران - عثمانلی مناسبات سابقه سی حقنده فکر عالیلرینی لطفاً ایضاح بیوررمیسکز؟

— هر ایکی حکومتك مناسبات ماضیه‌سی خصوصنده هر ایکی طرفك سیاستنی تحریك وتدویر ایدن یگانه شی، اولجه دین ومذهب سیاستی ایدی. بو سیاست ماضیده طرفینك منافعنی او درجه‌ده بالطه‌لامشدر که: او صیره‌لرده هر ایکی حکومت اسلامیه اختلافات مذهبیه‌یی کندی سیاستلرینك تدویرینه بر وسیله اتخاذ ایتمشلر وتمایلات ذاتیه‌لرینی، مقتضیات مذهبیه شکلنه قلب و تحویل ایله‌رك قوای سیاسیه‌لرینی بو منبعدن آلمشلردر.

کیت گیده بو خوشه گیتمز سیاست بر مقتضای زمان و حادثات عوامك تعصبنه سببیت ویرمش وهر ایکی ملتك قلبنده محکم صورتده کوك صالمشدر؛ هر ایکی طرفك فقها وعلماسی طرفلرندن‌ده، هر کون مذکور اختلافاته بر مقدار تقویت ویرلمشدر.

بو خصومت ومنافرت نهایت بو کونکی شکلی آلمشدر. بنم فکرمجه او زمانلرده هر ایکی حکومت اسلامیه‌نك خطا آلود سیاستی دین پرده‌سی آلتنه گیزلنمش. حالبوکه بو نفاق وشقاق، اسلام دشمنلرینك بالفعل مابلغ استفاده ایتملرینی تأمین ایتمشدر.

غربی شوکه: دشمن استفاده‌سی اسلام الیله احضار ایدلمش وهر ایکی حکومتك اولیای اموری او نفاق تخملرینی هر کون صولاقدن چکینمه‌مشلردر، نهایت (دلی پترو) نك وصایاسی حرفیاً اتمام وانفاذه‌سی بلیغده بولنمشلردر.

في یومنا هذا اسلام سیاست خارجیه‌سنده دین ومذهب اختلافنك تأثیراتی آزالمشدر.

— دولت عثمانیه ایله اتحاد ایتمك خصوصنده ایرانیلرك حال حاضره‌کی فکرلری نه مرکزده‌در؟

— بو کون على العموم ایرانیلر، دولت علیهٔ عثمانیه‌نك بو حرب عمومیدن کمال شرف واستقلال ایله چیقمسنی تمنی ایدرلر. دولت علیه ایرانك مسلمان قومشوسیدر. وایناتیرلرکه: ایران دولتی دخی کندی تمامیت ملکیه‌سنه، استقلاله مالك اولمدقجه، کندی امور داخله‌سنده حاکم مطلق بولنمدقجه قومشوسی بولنان دولت عثمانیه، استقلال وآسایشه تماملیه مالك اوله‌ماز. چونکه ایران، وضعیت جغرافیه نقطه‌سندن دائما آسیاده دولت عثمانیه ایچون بر ظهیردر.

دولت عثمانیه‌نك آذربایجان ایله ایران حدودینه سوق ایتدیکی قوت، ایرانده نه کبی بر تأثیر حصوله گتیره‌جکدر؟

— بو قاریکی بیاناتمدن بو بابده‌کی فکرمی استنباط ایده‌بیلیرسکز. بنجه، ایستر دولت عثمانیه طرفندن ایران طوپراغنه و ایستر ایران دولتی طرفندن عثمانلی طوپراغنه وقوع بوله‌جق هر هانکی تطاول وتجاوز هر ایکی طرف ایچون باعث مضرتدر. نیته کیم اجنبیلرك في یومنا هذا ایرانه وقوع بولان تجاوزلری بو بهانه‌یه معطوفدر.

بویله بر عصرده که هر ملت کندی مقدراتنی تحکیم و اداره ایتمك خصوصنده سربست بولنیور، بویله عسکر سوقی سیاستنی فائده‌سز ولزومسز کوریورم. از جمله شونی‌ده عرض ایده‌یم که: آذربایجانی ایران دولتنك مرکزینه وملتك قلبنه ربط ایدن قوت بوتون تصورلرك فوقنده‌در. زیرا بو آنه قدر بر خیلی سیاست باطله‌لرینك ضربه‌لری او مبنای استواری قلع ایده‌مه‌مشدر. بو خصوصده هر ایکی دولتك متقابل تاریخلری مروضاتمی تأیید ایچون شاهد صادقدر. بنم فکرمجه، دولت عثمانیه‌نك ایرانده‌کی سیاستنی ترویجه، عسکر وعلم دکل، فکر وقلم دلیل ورهبر اولملیدر.

— هر ایکی دولتك منافعی نه مرکزده‌در؟ بربرلرینه نه کبی یاردیم ایده‌بیلیرلرکه ایلروده اتحاد وموالاتلرینك ثمراتنی اقتطاف ایتسونلر؟

— بوندن صوکره هر ایکی دولتك تعقیب ایتمسی ایجاب ایدن سیاست هر ایکی طرفك مستقل وذی حیات براخوته مالك اولمسنه چالیشمق و بونی تتمیه هر وسیله‌دن بالاستفاده صرف مساعده بولونمقده‌در.

دینی سربست ومستقل بر عثمانلی دولتی، ینه مستقل و سربست بر ایران دولتیله ال اله ویره‌رك و ماضینك بوتون مخالف سیاستدن کف نظر ایده‌رك، هر بری کندی منافعنك مقتضاسی وجهله اعلای شان وشوکت ایچون چالیشمقدر.

زیرا بو کون بوتون جهان سیاستنده اتحاد منافع رابطه‌لرندن دها قوی بر رابطه موجود دکلدر و تصور اوله‌مز. نصل‌که بعضاً اتحاد منافع ایکی مختلف الدین اولان دولتی بربرینه اویله باغلار، اویله مجبور انقیاد ایدرکه، متحد الدین ومختلف المنفعه دولتلر آره‌سنده اویله رابطه حصوله کلمسی غیر قابلدر.

بن ایسه یقیناً بیلیورم‌که هر ایکی دولتك منفعتلری هر زمان وهر مقامده بردر؛ وآره‌ده اختلافات نظریه موجود دکلدر. بونك دلیلی ایسه، ایران رؤسا وزمامدارانندن بر چوقلری کندی راحتلرندن، منافع ذاتیه‌لرندن دامن کش فراغ اوله‌رق، آنجق بو خطرناك وفقط قیمتدار اولان طریق اتحادده، ثبات وسعیه عزم ایتمشلردر.

اکر ایلروده فنا حادثه‌لرله دشمنلرك خودبینکلری مساعد اولورسه، هر حالده بز بو ایکی دولت وملتی بربرینه روابط قویه ایله ربط ایتمکه کلشیرز؛ و قوتمز یتدیکی قدر بو اوغورده چالیشه‌جغز که مقدس املمزه نائل اوله‌لم.

دینی تشکیلاته احتیاج

اقدام رفیقمزك صاحب امتیازی لوزاندن یازییور:

«بوراده ینه بر ایکی سوز سویلیه‌جکم: عجبا نه‌دن خارجیه نظارتی (برن) سفارتی نزدینه بر امام افندی کوندرمه‌یور. میدانده اوچ بش سفارت قالدی. هیچ اولمازسه بونلرك اولسون تکمله‌سی غیرت ایده‌لم. بو خصوصده باب مشیخت اسلامیه‌نك‌ده نظر دقتنی جلب ایده‌رم. مسلمانلرك دوچار اولدقلری سفالت معنویه‌یه هیچ بر ملت دوچار اولمایور. جماعت اسلامیه‌نك وجودی یوقدر. بایراملردن چوق کیتمشك

خبری بیله یوقدر . باب مشیخته مسئله‌نك جهت دنیویه‌سنی بر آز عرض ایتمك ایسترم . اوراده‌کی علمای اسلامیه‌نك معلوم فقیهانه‌لری اولدیغی اوزره دین یالکز آخرت ایچون لازم دکلدر . بر ملتك دینی او ملتك مؤسسات معنویه و مدنیه‌سندندر . بر ملتك وحشی شرذمه‌سندن فرق مدنیسی آنك حرائت معنویه‌سی ایله ، معرفت نفسیه‌سیله‌در . دین ایسته بو معرفتك اك بیوکلرندن بریدر . بر جماعتك بین‌الملل حقوق و اوصاف ملیه‌سندن بریده (تدینی) در . دینسزلك وحشت کبی عد اولونور . مکاتب ابتدائیه و رشدیه‌ده تدریسات دینیه فرضدر . دینی اولمیان ملتك نه تربیه‌سی ، نه‌ده اخلاقی اوله‌بیلیر . شاکردانه وظائف دینیه‌یی اوکرتمك کرکدر . حریت مدنیه خصوصنده اسوبچره‌یه تفوق ایتمش بر یر یوقدر . بوراده‌کی اهالی کلیسانه بغایت باغلیدر . تربیهٔ دینیه تربیهٔ مدنیه‌جه بر اساسدر . یوقاریده دینك ، دنیا ایچون لازم اولدیغنی سویلدك . بونی بز هرکسدن ای بیلملی‌یز . فقط مع التأسف باب مشیخت مملکتمزده ظهور ایتمش اولان سیاست دینیه ایله مشغول اولمامشدر . شمدیکی معارفده اویله . یوقسه بلغارلرك ، روملرك و سائر ملل خرستیانیه‌نك مدار قوام ملیتی دین و مذهب اولدیغی نظر دقتدن اوزاق قالمازدی . آتنه متره پولیدی یاقینلرده جماهیر متفقهٔ آمریقایه کیده‌جك . بتون آمریقا شهرلرنده روملر ایچون تشکیلات دینیه تأسیس ایده‌جك ، مأمورین روحانیه اقامه ایلیه‌جك . تورکلر آره‌سنده ، دیار غربتده هیچ بر رابطه یوقدر . چونکه نه آدام وار ، نه جامع وار ، نه‌ده ارکان عبادتك اجراسی وار . بو خصوصده استانبولده‌کی مکتبلرمزده شایان ترحمدر . چوجوقلرك احکام دینیه‌دن ، تاریخ اسلامك اك سطحی مناقبندن خبرلری یوقدر . بر مقاله‌ده مجارستانده‌کی طلبهٔ اسلامیه‌ده محلی مکتبلری معلملرینك مشاهده ایتدکلری معلومات دینیه قلتنه نه وجهله حیرت ایتدکلرینی یازمش ایدم . هر نره‌ده اولورسه اولسون دنیانك اك دهری کچینن مملکتلرنده بیله چوجقلرده مکملاً معلومات دینیه واردر . کوچك مکتبلرده دیانتك تدریسی و نماز و نیاز اجراسی الزمدر . معارف نظارتی بو لزومی‌ده درك ایتملیدر . تورکلر مسلمانلری بر نقطه‌یه جلب ایتمك وظیفه‌سیله دخی موظفدرلر . بو سیاستی‌ده اونوتماملی‌یز . تدین بشقه ، تعصب بشقه‌در . محاربه رسملرنده کورمیورمی‌یز ؟ حربه کیرمدن اول انکلیز و آوستراليا عسکرلری پاپاسلرك او کنده اجرای آیین ایلیورلر . فرانسه اردولری قتولك راهبلرینك ادارهٔ معنویه‌سی آلتنده بولنیور . یوقسه جماعت اسلامیه منحل اولور و باشی بوش حیوانانه دونر . »

اوروپاده مهم بر انقلاب دینی

بو سرلوحه ایله ۱۷ اغستوس تاریخلی دهیلی نیوز غزته‌سنده شایان دقت بر فقره نشر ایدلمشدر که عیناً ترجمه ایدر و یالکز (الدین المعامله) حدیث منیفی ذکر و اسلامیتك بو انقلابده‌کی تأثیرینی خاطرلاتمقله اکتفا ایلرز . مذکور غزته محررلرندن بر ذات ، دوقتور فیلفورد له بر ملاقاتده بولنمش و دوقتور اوکا دیمش که :

« آره‌مزده الیوم مدهش بر انقلاب دینی جریان ایتمکده اولدیغنه هیچ شبهه یوقدر . بونك آثار و نتایجی فرانسه انقلاب کبیرندن آشاغی اولمیه‌جقدر . بعض ذوات فکرمك صحتندن شبهه‌لنه بیلیرلر . فقط بو دنیایه حکم ایدن قوت فکر قوتیدر . اسکی اولسون ، یکی اولسون ، بو قوتك تأثیری تناقص ایتمیور . الیوم انسانلرك اوزرنده مسائل دینیه حقنده اساسلی و مهم بر طاقم تبدلات وقوعه کلیور که اخوتك ، حق و حقیقتك ، عدالتك نصرتی نتیجه‌سنه طوغری کیدیور . امینم که نصرانیت بوندن صکره دها حقیقی و عملی بر دین اوله‌جقدر . جبهه‌ده بولنان عسکرلرك آرزو ایتدکلری شی انجق عملی بر دیندن ؛ اعمال یومیه‌مزه ، حرکات و سکناتمزه قاریشان بر دیندن عبارتدر . حرب ، بزی موت و حیاتك حقیقتنه چوق یاقلاشدیرمشدر . بعدما دینك اهمیتی کلیسانك آیین و مراسمنه اهمیت ویرمکدن ، شکل حکومته دقت ایتمکدن زیاده اخلاق فردیه‌مزه ، حرکات و سکناتمزده دینه تابع اوله‌مزه ، بر بریمزه معامله ایدرکن دینك وضع ایتدیکی قواعده رعایت ایدلمسنه ، فردك حکومته قارشی دینه کوره وضعیت و حرکتنه ، بر ملتك ، دیکر بر ملته قارشی دینك توصیه ایتدیکی عدل و انصافه کوره حرکت ایدلمسنه اهمیت ویریله‌جکدر . یعنی لفظ و شکلدن زیاده دینك روحنه ، غایه‌سنه توفیق حرکت ایدیله‌جکدر . بونی تطبیق ایتدیکمز کبی ملتلر آراسنده‌کی معارفه ، صداقت و بالنتیجه اتحاد اقوام جمعیتی میدانه کلمسی محققدر . خلاصهٔ کلام شمدیکی تبدلات ، انسانیتی جناب حقك وحدانیتنه ، نوع بشری متحد بر غایه‌یه طوغری سوق ایدیور . بو حرکت هم فرانسه‌ده ، هم انکلتره‌ده مشهوددر . هرکسه قطعی بر قناعت کلیور که حربك ختامنده ، فضائل اخلاقیه‌سنی ، معقول و مقبول طرز معیشتنی ، عنعناتی دها فضله محافظه ایدن ملت ، یاخود ملتلر ظفر نهائی‌یی ، حقیقی موفقیتی احراز ایتمش اوله‌جقدر . »

مراکز تکایا تعلیماتنامه‌سی

ماده : ۱ آیین شریف و آداب طریق کبی خصوصاتده مرکز درکاهلرینك سائر تکایادن فرقلری یوقدر .

ماده : ۲ مجلس مشایخ نظامنامه‌سنه عائد تعلیماتنامه‌سنه عائد تعلیماتنامه‌نك اون برنجی ماده‌سی موجبنجه هر منطقه داخلنده بولنان مشایخ کندی مرکزلرنده بالاجتماع رأی خفی ایله ایچلرندن ایکی ذاتی بر سنه مدتله انتخاب ایدرلر . اشبو ذواتك انضمام معاونتلریله کرك مشیخت جهتلرینك و کرك جهات سائرهٔ علمیه و دینیه‌نك تکایاده ایفا ایدیلوب ایدلمدیکنه مرکز شیخلری نظارت ایده‌جکلردر .

ماده : ۳ ملحق تکیه‌لرك یوقلمه علم و خبرلری و مرکزلردن مرکزلرك علم و خبرلری دخی مفتشلر طرفندن تصدیق ایدیله‌جکدر .

ماده : ٤ ملحق تکیه‌لرك یوقلمه علم و خبرلری مرکزلرده حفظ ایدیله‌رك سنه‌ده برکره عمومی ومصدق بریوقلمه جدولی مرکز شیخلری طرفندن مجلس مشایخه ویریله‌جکدر .

ماده : ٥ مرکزلرده هفته‌ده بر ساعت عرفای امتدن برذات طرفندن طرق علیه‌نك غایات ومقاصد عالیه‌سیله اخلاق فاضلهٔ اسلامیه‌یه دائر عموم ایچون عصری موعظهٔ دینیه ایفاسنه اهتمام ایدیله‌جکدر .

ماده : ٦ هر منطقه داخلنده‌کی تکایا مشایخ درویشانك اتحادینه خدمت ومیانه‌لرنده‌کی اخوت دینیه‌نك تأییدینه غیرت و همت مرکز شیخلرینك جملهٔ وظائفندندر .

ماده: ٧ تکایا مشایخندن دوائر دولتجه لدی‌الایجاب طلب اولنان علم وخبرلر اولا مرکزلرندن وبعده مجلس مشایخ طرفندن تصدیق اولنور .

ماده : ٨ مرکز شیخلری مناسب برذاتی توکیل ایده‌رك مجلس مشایخدن مأذون اولمدقجه اوزون مدت غیبوبت ایده‌مزلر .

مادر : ٩ مرکز شیخلری هر آی منطقه‌لرینك شئونات عمومیه‌سنه دائر علاوهٔ مطالعات ایله مجلس مشایخه برراپور ویره‌جکلر ولدی‌الایجاب یکدیکرلریله بالمشاوره مسالك جلیلهٔ صوفیه‌نك احیا واعلاسی خصوصنده نتیجهٔ مطالعه‌لرینی مجلس مشایخه بیلدیره‌جکلردر .

۱۸ آغستوس ۱۳۳٤

عظیم برضیاع

افاضل امتدن برکت زاده اسماعیل حقی بك افندی حضرتلرینك ارتحالی سبیل الرشادی بك محترم ، پك قیمتلی بررکننده‌ن محروم براقدی. مرحوم مشارالیه مشهور حافظ شوکتك یتیشدیردیکی نوادر فضلادن بیدرکه مناسترلی مرحومده کندیسنك شریکیدر .

اسماعیل حقی بك جامعلرده معتاد اولان آلی ، عالی ، عقلی ، نقلی علومك کافه‌سنی جدی برصورتده تحصیل ایتدکدن واقران عرفانی آره‌سنده کندیسنه برموقع مستثنی تأمین ایلدکدن صوکره مسلك تحریره دوکولدی . مرحوم کرك یازیلرنده‌کی قدرت علمیه وقابلیت ادبیه‌سیله ، کرك ذاتنده‌کی فضائل اخلاقیه‌سیله درحال نامق کالك نظر التفاتنی جلب ایدرك ادیب معظمك یاران فضیلتی آره‌سنه کیردی .

براز صوکره اختیار ایتمش اولدیغی مسلکده دها ایی خدمت ایده‌بیلمك ایچون غرب لسانلرندن برینه وقوف لزومنی حس ایدرك فرانسزجه‌یه چالیشمایه باشلادی وبولسانی اختصاصنه عائد آثاری قولایجه مطالعه ایده‌بیله‌جك درجه‌ده اوکرندی .

مرحومك پك مهم براثری اولان «یاد ماضی» مطالعه اولنورسه کندیسنك ناصیل برمحیط ایچنده ، ناصیل یتیشمش اولدیغنه دائر معلومات کافیه الده ایدلدکدن باشقه علمی ، تاریخی ، ادبی برچوق حقائق دها کورولورکه هیچ برصاحب تتبع ایچون بونلردن مستغنی اولمق امکانی یوقدر ، دینلسه مبالغه ایدلمش اولماز .

اسماعیل حقی بك مرحومك اختصاصی حقوق اسلامیه‌یی تشکیل ایدن فقه ایله بزم حکمت حقوقمز دیمك اولان اصول فقه‌هده اولمقله برابر علوم شرقیه‌نك هیچ برینی اهمال ایتمش دکلدی. آثارینی مطالعه ایدنلر غربك علمای حقوقی طرفندن میدانه کتیریلن مؤلفاتی‌ده نه جدی برصورتده تتبع ایتمش اولدیغنی کورورلر .

ادبیات عثمانیه‌یی پك ایی بیلیر ؛ عرب، عجم ادبیاتنده‌ده احاطهٔ کامله‌سی واردی. حیاتنك صوك سنه‌لرینی کتاب اللهه تخصیص ایتمشدی. «عجائب قرآنیه» نامی آلتنده جمع ایتمش اولدیغی آیات کریمه‌نك آلتنده‌کی تشریحات حقیقهٔ پك قیمتداردر .

اسماعیل حقی بك «عجائب قرآنیه» دن صوکره کتاب اللهك ایلك جزئنی غایت اطرافلی برصورتده تفسیر ایدرك «انوار قرآن» عنوانی آلتنده نشر ایلمشدرکه مرحومك اقصای آمالی بو تفسیری اکمال ایلمکدن باشقه برشی دکلدی .

مرحومك اسلوب تحریری کندیسنه خاص برمنقحیتی ، کندیسنه خاص برحلاوتی حائزایدی. جدیات ایله یورولان دماغنی دیکلندیرمك ایچون آره صیره شعرده سویلردی . مع مافیه اشعارینك موضوعی‌ده کاملاً الٓهیات ، علویات ، اخلاقیات ایدی .

مرحومك عرفانی اخلاقنه، اخلاقی عرفانه فائق ایدی. آثارینی اوقویانلرله کندیسنی یاقیندن طانیانلر بوحقیقتی تسلیم ایدر . هیچ شبهه یوقدرکه معصوم اوله‌رق کلدیکی بودنیادن معصوم اوله‌رق کیتدی.

اسماعیل حقی‌نك آره‌مزدن چکیلمه‌سیله عالم اسلامك خیرلی اولادندن برینی دها غائب ایتمش اولدی .

برایکی هفته اول ابدی ضیاعنی بیلدیردیکمز هرسلك مقتبسی علامهٔ همدانی علی فهمی افندی کبی ، بوکون کندیسندن ابدیاً محروم قالدیغمز اسماعیل حقی بك کبی نوادر فضیلتك آرقه‌لرنده براقدقلری مدهش بوشلغی طولدوره بیله‌جك مزیتده وجودلر بولنسه‌یدی بلکه تأثرمزی تعدیل ایده‌بیلیردك . لکن ، هیهات ! کونلر کچدکجه براز دها عقیمله‌شن آفاق اسلام بوارواح زکیه وعالیه‌یی بوندن صوکره نصل طوغوره‌جق بیلم !

خایر، خایر! بزه بویأسی ویرن مصاب اولدیغمز ضیاعك بویوکلکیدر؛ یوقسه علی فهمی‌لر ، اسماعیل حقی‌لر خاك مغفرتده یاتدقجه البته امت اسلامیه‌دن خیر منقطع اولمایه‌جق ، البته اونلرك فطرتنده ، اونلرك اخلاق وفضیلتنده برچوق نادره‌لر دها یتیشه‌جکدر .

لله الفاتحه

شئون

— مخبرات مخصوصه‌مز —

جزيرة العرب :

كويتك محاصره‌سی . — شيمدی‌يه قدر كويتك حاميسی كبی كورونن انكليزلر ، عراق وفلسطينده ياپمقده اولدقلری اوفاق تفك اصلاحات ناميله بورالرينی محافظه ايتمك ايسترکن بتون جزةالعرب اهاليسينك كوزلرينی آچه‌جق مناسبتسز ، حقسز ، ظالم بر حركتده بولنمشلردر . كويتك شيخی جابر بن مبارك انكليزلرك النده بر آلت اولمقدن امتناع ايتديكندن ، نجد اميری ابن الرشيده قارشی سسسز اوله‌رق بر عداوت كوسترمديكندن وقصيم ، بريده وديكر قصبه‌لرله اجرای تجارتدن امتناع وانكليز مراقبه‌سنی قبول ايتمديكندن طولايی تموزك بدايتنده انكليزلرك تعرضلرينه دوچار اولمشدر . انكليزلر كويتی قاره ايله هردرلو مواصلتدن منع ايتمك اوزره قاره‌يه بر مفرزه چيقارمشلر وشيخ جابرك عربانيله مصادمه ايتمشلردر . انكليزلر ميتراليوز وجبل طوپلری ايله مسلح بولندقلرينه نظراً كويتی قاره طرفندن محاصره ايتمكده‌درلر .

بو شديد معاملاته رغماً شيخ جابر حميت اسلاميه‌سنی محافظه ايتديكی حالده اليوم ابن السعود مقری اولان رياضده بر انكليز مأموری اقامه ايديليور . اورادن حركت ايده‌جك هر پولجينك اوراقنی بو مأمور امضا ايتمدكجه و لوكه اميرك خصوصی خدمتجيسی اولسون حركت ايتمك ويه‌جكی قدر اولسون ارزاق كتيرمكدن محرومدر .

شيخ جابرك صلابت اخلاقيه ومتانت دينيه‌سی شايان تقديردر . ابن السعودك ضعف ومطاوعتی ، خطای سياسيسی ايسه شايان تقبيحدر . انكليزلر هر كون ارزو ايتدكلری حريت (!) حقنده پك جانلی وفعلی دليللر كوسترمكده‌درلر . ذاتاً بالانجينك ، ومی انجق يالكز به قدريانار .

*
* *

حجاز عاصيلرينك احوالی . — عاصی شريف حسين امير المؤمنينه قارشی حال عصيان وجماعت اسلاميه ايله حال افتراق واختلافده ايكن وفات ايتمشدر . جناياتده شريكی اولان كندی درت چوجنی آره‌سنده مدهش منافرت وطمعكارلق حكمفرمادر . الك بيوك اوغلی علی ، بجركسز ، تنبل ، هردرلو نفوذ ومهارتدن محرومدر وبدويلره حكم ايده‌بيلمكدن چوق اوزاقدر . آنی انكليزلر تفرقه‌نك اوكنی آلابيلمك ايچون پدرينك يرينه كچيرمشلردر .

فقط اسكيدنبری قبائل نزدنده صاحب نفوذ اولان ، پدرينی بو جناياتی ارتكاب ايتمكه سوق ايدن ، مصرده‌كی انكليز مأمورلری ايله هردرلو ترتيباتی احضار ايلين عبدالله بوندن غيرتمنوندر ووروش احوالدن آغا بكنه اطاعت ايتميه‌جكی اكلاشيلمقده‌در . راديو آژانسنك قاهره‌دن الديغی حوادث طوغری ايسه مومی اليه بالفعل امارته كچمش وعلی‌يی خلع ، قتل ، نفی ويا حبس ايتمش اولديغی آكلاشيليور .

حجاز دمير يولنك اوفاق توفك مفرزه‌لرينه قارشی برقاچ باصقين تنظيم ايتمكده ، نوعاًما موفق اولان واطرافنده‌كی بدويلر نزدنده نفوذ قازانان فيصل ايسه پدرينك صوك كونلری اثناسنده مكه‌ده اوزاقدن حاكم مطلق كسيلمشدی . علی وزيد مدينه‌يه قارشی هيچ بر موفقيت احراز ايده‌مدكلری جهتله فيصلك نفوذی تزايد ايتمشدی . كنديسی شمالده بولنوركن پدرينك وفاتی ويرينه علی ، ياخود عبداللهك جالس اولمسی فيصلك اغبرارينی موجب اولمشدر . حزيران اواسطنه طوغری عقبه‌ده دوقتوز وايزمان رياستی آلتنده وحق العظمك معيتده بولنان صيونيست هيئتی اونكله ملاقات ايده‌رك انكلتره حكومتی ايله صيونيستلر آره‌سنده عقد اولنان اتفاقدن بحث ايتمش وعربلر نامنه فلسطينده بر يهودی حكومتنك تأسيسنی ايسته‌مشدی . قدسك سقوطندن بری عاصيلره فضله پاره ، سلاح ، ارزاق وجبخانه ويرمكدن امتناع ايدن انكلتره‌نك يهوديلرله اتفاق ايتديكنی كورونجه فلسطين وسوريه‌يه انكلتره‌نك ياردميله قرال اولمق هوسنده بولنان فيصل منفعل اولمش وحق العظمك تشويقاتنه رغماً كندی منافع شخصيه‌سی تأمين ايدلمدكجه اتفاق ايتمكدن امتناع ايتمشدر .

الحاصل بو كون عاصيلرك وضعيتی پك خطرناكدر . انكلتره اونلردن خير بكلمديكی جهتله اسكيسی كبی اهميت ويرميور . وفرانسه مجلس مبعوثان رئيسی لاشانه‌لك توصيه‌سی اوزرينه لزومنه كوره سلاح ويرمك وتصرفاتلرينی قونترول ايتمك ايستيور . بونی كندی منفعتلرينه موافق بولميان عاصيلر عزت نفس مسأله‌سنی اورته‌يه سوريورلرسه‌ده انكلتره ثبات ايدييور .

امارت قاوغاسی يوزندن دخی آره‌لرنده اختلاف تشدد ايدييور وقريباً محاربه‌يه منجر اوله‌جغی محققدر . بدويلر اسكيسی كبی بول بول پاره ، ارزاق وسلاح آلمدقلری وقدس شريفك انكليزلره تسليمنه ياردم ايتمش اولان بو عاصی امير اولادندن متنفر بولندقلری جهتله شيمدی فوج فوج كندی يوردلرينه عودت ايدييورلر . انشاءالله الرحمن پك ياقين برزمانده بونلرك دخالت خبرينی ايشيديرز . مع مافيه دخالت ايتمدكلری تقديرده بر برينی قتل ايده‌جكلرينه شبهه يوقدر .

*
* *

فلسطينك استقبالی وصيونيستلر . — نيويورقده انتشار ايدن « مه‌نوراه ژورنال » نامنده‌كی مجموعه حزيران نسخه‌سنده فلسطين حقنده برچوق معتبر ذواتك افكارينی نشر ايتمشدر . مختلف سياسيلرك رياكار سوزلری مانده استاد موريس ژاسترونك بياناتی وافكاری پك حقلی ومنطقی اولديغندن خلاصه‌سنی ترجمه ايديورز :

« يهوديلری بر ملت عد ايده‌رك انكشافلری ايچون فلسطينده بر يهودی مملكتی تأسيس ايتمك بنجه‌هم يهوديلر ايچون پك تهلكه‌لی ، هم ده بتون جهانك سلامت دينيه‌سنی اخلال ايده‌جك ومتزلزل حالده براقه‌جق بر حركتدر .

اولا فلسطيني ، سياسي وملتپرور سيونيستلرك رأينه كوره يهوديلره تسليم ايده‌جك اولورسه‌ق حرب عمومي اثناسنده وضع اولنان اك مهم اساسه ، يعني هر ملتك كندي مقدراتنه حاكم وهر قطعه حقنده برقرار ويرمك اوراده ساكن اولان خلقك اكثريته براقيلمسي قاعده‌سنه قارشي آچيق بر مخالفتده بولونمش اولورز. چونكه فلسطين يهوديلره عائد دكلدر . بو قطعه اليوم اوراده اقامت ايدنلرك ملكيدر.

تاريخ نقطهٔ نظرندن بيله فلسطين يهوديلرك مالي دكلدر . زيرا بني اسرائيل اورايه كلمه‌دن عصرلرجه اول فلسطين اهاليسي مختلف جماعتلر وقبيله‌لرله مسكوندي . بو قبائلك عرقي وعنصري اكثريتله عربدي . يعني مملكتك سكنه‌سي عربلردن عبارتدي . بونلردن باشقه اقوام ساميه‌دن اوليان بعض زمره‌لره‌ده اوراده تصادف اولنيوردي. يهوديلر فلسطينك بر قسم قابلني ضبط واهاليسني قتل واجلا ايتدكلرندن طولايي اسكي زمانك ذهنيتنه بناءً بو قسمك صاحبي اولمشلردر . فقط مرور زمانله يهوديلر باشقه جماعتلر طرفندن مغلوب ايدلمش واشغال ايتدكلري قطعهٔ اراضي عيني قاعده‌يه بناءً يكي فاتحلرك مالي اولمشدر . بوكونكي يهوديلرك اجدادي انجق يوزسنه‌يه ياقين برزمان قدر فلسطينك بر قسمنده حاكم بولونديغني ايلري سوره‌رك بوتون تاريخي ، ايكي بيك سنه اثناسنده جريان ايدن بتون وقايعي اونوته‌رق فلسطينك يهوديلرك مالي اولديغني ادعا ايتمك پك كولنجدر يهوديلرك فلسطينده يابدقلري فتح حقني طانيورسه‌ق اونلردن صكره وقوع بولمش اولان فتحلري‌ده طانيمق مجبوريتنده‌يز .

حق فتحدن صرف نظر ايدوب‌ده بوكونكي حاله باقارسه‌ق كورورزكه مملكتك اك اسكي وبوكونكي سكنه‌سي عربلردر . بناءً عليه يهوديلرك حقسز ، خيالي واساسسز آرزوسني قبول ايتمك هم مضر ، هم‌ده بر ظلم صريحدر . ملت وقبيله اوزرينه تأسيس حكومت اصولي پك كهنه وتاريخك اعماق ظلماتنه كومولمش عتيق بر اصول اولديغي حالده يهوديلرك خاطري ايچون فلسطينده بوني احيا ايتمك يكرمنجي عصرك بر مسخره‌لغي اولور . طبيعي بو هيچ بر عالمك قبول ايده‌میه‌جكي بر تردیدر .

بوندن بشقه بني اسرائيل وقتيله فلسطينده حاكم بولنمش اولدقلرينه بناءً بو مملكتي اونلره ويرمك ايسترسه‌ك اووقت بالطبع يهوديلرك يالكز اسكي زمانده حكم ايده‌بيلدكلري قطعه‌يي ويرمك لازمكلير . تاريخك نصوص صريحه‌سنه نظراً بو قطعه داخل مملكتده دكزدن اوزاق ثمن سكسان ميل طولنده ويكرمي اوتوز ميل عرضنده كوچك بر قطعه‌در . بونك شمالنده فنيكه‌ليلر وجنوبنده فلسطينليلر ساكنديلر. نهر الشريعه‌نك شرقنده‌كي زنكين يرلر هيچ بر زمان يهوديلرك حاكميتنه تابع دكلدي . بناءً عليه بتون فلسطين قطعه‌سني يهوديلره ويرمك بر جنايت ، عنف وشدته مستند ظالمانه بر حركتدن عبارت اولور.

مع مافيه فلسطين ايچنده اسكيسي كبي پك اوفاق بر يهودي مملكتي تأسيس ايتمك‌ده حماقتك صوك درجه‌سي اولور . زيرا بو ، حكومت ايچنده حكومت قبيلندن اولور . و يكي حكومتك ترقي و انكشاف اقتصاديسنه مانع صاييلير .

يوق ، اكر فلسطين يهوديلر نزدنده مقدس اولديغنه بناءً اونلره ويريليورسه عيني مملكت هم خريستيانلر ، هم مسلمانلر نزدنده دها مقدس اولديغني هيچ بر كيمسه انكار ايده‌مز . بو حقيقتي اونوتمق دخي مستحيلدر .

بعضلرينك ادعاسي وجهله يهوديلرك حكومت تشكيلاتي امتيازات دينيه‌يه تعرض ايتمیه‌جك دينيرسه جواباً ديرم‌كه : خطا ايديورسكز. زيرا يهوديلرك آچيقدن آچيغه فكرلري ، امللري بتون مملكته ومملكتك بتون مؤسساتنه حكم ايتمكدن عبارتدر. حالبوكه بوكون فلسطين اهاليسي يوزده اوني يهودي ، اوتوزي خرستيان ويوزده آلتمشي مسلماندر. بناءً عليه بتون فلسطينك وياخود اونك بر قسمنك مقدراتي اقليت صغيره‌ده بولنان يهوديلره تسليم ايتمك هم عدالت ومشروطيت اصولنه مخالفدر، هم‌ده يهوديلرله خريستيانلر ومسلمانلر آره‌سنده‌كي منافرتي تزييد ايده‌جكدر . انسانيتك سلامتي ، بشريتك صميمي اخوتي ، ديموقراسينك انتشاري ، جمعيت اقوام ومللك تأسيسني ايسته‌ين حكومتلر بويله سبب منافرت اوله‌جق حقسز وعدالتسز بر حركتده بولنمقدن توقي ايتمليدرلر .

نتيجه بوكون فلسطينده بولنان قولونيلرك موجوديتي وانكشافي ايله قناعت ايتمك يهوديلر ايچون پك موافقدر . فلسطينده بر يهودي حكومتي تأسيس ايتمك بتون جهانك حريت وسلامت دينيه‌سني اخلال ، نفس يهودي حكومتني تهلكه‌يه القا ودنيانك هر طرفنده بولنان يهوديلرك مال وجانلريني تهديد ايده‌جك غير معقول بر حركت ظالمانه‌در . »

***

سيونيستلك حقنده صدر اعظم پاشانك بياناتي تعريف . — كچن هفته اثناسنده ويانه‌دن كلن بر تلغرافده صدر اعظم پاشانك سيونيستلرك آمالي حقنده‌كي بياناتي اوراق حوادثده نشر اولنمشدي. حالبوكه موثوقاً اجرا ايتديكمز تحقيقات نتيجه‌سنده صدر اعظم پاشا قطعياً بويله بياناتده بولنمامشدر . بالعكس صدر اعظم پاشا آلمانيا واوستريا سيونيستلري طرفندن كلن هيئت خصوصيه‌نك طلب ايتديكي بويله بياناتده بولونمقدن تماميله امتناع ايتمشدر. يالكز ممالك عثمانيه اسكيدنبرو يهوديلري حمايه ايتمش واونلره قارشي هيچ بر ظلم وغير محق بر حركتده بولونمامش اولديغني واستقبالده بولنميه‌جغني سويلمشلردر. ارض فلسطيندن غيري يرلره كتله حالنده اولمامق وقولوني تشكيل ايتمامك شرطيله هجرت ايتملريني كما في السابق ، باخصوص امتيازات عتيقه الغا ايدلدكدنصكره ، قبول ايتمه‌مز طبيعيدر .

ممالك عثمانيه‌ده اتيسميتيزمك بولنمسي غير ممكندر . زيرا اهاليمزك ياريسي عرب يعني اقوام ساميه‌دندر . حريت دينيه اوروپاده تأسس ايتمه‌دن برچوق عصر اول بزده موجود بولنديغندن طولايي يهوديلره

قارشی عداوت دینیه بسلامك فکرمزه کلمز . فقط حق حکمرانیمزه قارشی سوء قصدده بولونمه‌یه چالیشان سیونیستلری سومه‌مك حق صریحمزدر . روسیه انقلابی ، رومانیا صلح خبری ، ولهستانك استقلالی اوزرینه یهودیلره ظلم یاپاجق بر ملت قالمادیغندن طولایی سیونیست حرکتی سونمکه محکومدر . الیوم ائتلاف سیاسیونی بونی تحریك ایدیورلرسه یهودیلری اضرار ایدیورلر . حقیقت قریباً بللی اوله‌جقدر .

*
* *

مصر :

مصرده انکلیز مظالمی . — حرب طولاییسیله صوك زمانلرده مصرده‌شکر واتمك مضایقه‌سی حکمفرمادر . مصرده فضله شکر اعمال ایدیلدیکی حالده انکلتره حکومتی قسم اعظمنی کندی اردولرینه آلیور . ومتباقی مقداری حقنده‌ده همپالرندن برقاچ تجار واسطه‌سیله اجرای احتکار ایدیور . کچن مایسدنبرو خلقك شکرسزلکدن طولایی چکمکده اولدقلری مضایقه استانبول اهالیسنك بوراده‌کی مرحمتسز محتکرلردن کورمکده اولدیغی اضطرابلره بکزر . هایدی دیه‌لم استانبولك شکری خارجدن کلیور . فقط مصرك شکری اوراده اعمال اولندیغی حالده اهالی‌یی اوندن محروم براقمق پك ظالمانه برحرکتدر .

حبوبات وسائره ایچون نرخ وضع ایدن مصر حکومتی اتمکه نرخ قویمامشدر . فرونجیلر چیقاردقلری اتمکك فیأتی تحملفرسا برحاله ابلاغ ایتمشلردر . خلق متصل شکایت ایدیور . غزته‌لر فریاد وتنقید ایلیور . فقط حالا هیچ برشی یاپلمامشدر .

حربدن اول پاموق زراعتنه (١.٧٣٠،٠٠٠) فدان [برفدان اوچ بوچوق دونمدن عبارتدر] تخصیص اولنیوردی . اولیسی سنه حبوباتك مضایقهٔ شدیده‌سندن طولایی اهالی پاموق زرعیاتنك تنقیصی ایله حبوبات زرعیاتنك تزییدینی ایستمشلر ، انکلیزلر ایسه بوکا راضی اولمامشلردر . اخیراً بوسببله اوچ آی قدر مصر ولوندره حکومتی آره‌سنده جدی مخابرات جریان ایتمشدی . خلقك معیشتنی تأمین ایتمکدن عاجز قاله‌جغنی اعتراف ایدن لوندره حکومتی نهایت درت یوز بیك فدانك پاموق زرعیاتندن تنقیصنه راضی اولمشدی . بوسنه وضعیت دها مشکل ، دها نازکدر . خلقك احتیاجاتنه کچن سنه‌نك زرعیاتی غیرکافی ایدی . اوسترالیادن کوچ حال ایله انکلیز اردوسنه کلن اوندن برمقداری خلقه ویریلمه‌مش اولسه‌یدی آجلقدن وفیات پك زیاده اوله‌جقدی .

بر طرفدن بو اندیشه ، دیکر طرفدن پاموق تجارتنك حکومت طرفندن انکلیزلرك حسابنه انحصار تحتنه آلنه‌رق هر قنطارینه قرق ایکی مجیدیه فیئات وضع ایدیلمسی اهالی‌یی پك اغضاب ایتمشدر . وضع اولنان بو فیئات اروا واسقا ایچون لازمکلن محروقاتك فیئاتنه وزراعتك مصارفنه کوره پك دون بر حالده اولدیغندن خلق همان همان پاموق زراعتندن وازکچمك وحبوبات زرع ایتمك ایستیورلر . انکلیزلر بوکا راضی اولمیورلر . اهالی ایسه اصرار ایدیور . مصر حکومتی اهالی‌یی تضییق ایدیور ولوندره حکومتنی اقناع ایلمکه چالیشیور . فقط حالا موفق اولامامشدر . هر حالده پاموق فیئاتنی ایکی مثلنه ابلاغ ایتمدکجه وزرع اولنان اراضیدن دها درت یوزبیك ، یاخود یاریم میلیون فدان حبوبات زرعنه تخصیص اولنمدقجه بو مشکلك حل اولنمسی ممکن دکلدر .

خلقك حریتنه بو قدر ظالمانه بر صورتده مسلط اولمق ایسته‌ین انکلیزلر حریت اقوام وحقوق انسانیت مدافعلری اولدقلرینی اوتانمه‌دن اعلان ایدیورلر .

محروقات فقدانی یوزندن شمندوفر نقلیاتی هم یاری یاری‌یه تنزیل ، همده فیأتی ایکی مثلنه ابلاغ ایدلمش اولمسندن طولایی مصرده مدهش وسائط نقلیه بحرانی‌ده ظهور ایتمشدر .

خلق نیل قناللرندن استفاده ایتمك مجبوریتنده قالوب الیوم ملاحت نهریه‌نك انکشافنه حصر همت ایتمکده‌درلر . فقط وسائط یوقدر .

انکلیز اردوسنك همتیله مصرده قویون وکچی نامنه هیچ برشی قالمدی . طرابلس غربدن‌ده برشی کلمیور . انجق سودان وحجازدن پك آز برمقدار کلیور . بوکا رغماً أت صیقتیسی چوقدر .

*
* *

هندستان

انکلتره عوام‌قاره‌سنده‌سرز . د.ریس حکومتدن ، بنکاله حرکات اختلالکارانه‌سی حقنده اجرای تدقیقاتده بولونمق وآکا قارشی لازم کلن تدابیری اتخاذ ایتمك اوزره انکلیز محکمهٔ تمیز رؤساسندن بر ذاتك ریاستی آلتنده هندلی وآوروپالی مأمورلردن مرکب بر هیئتك تشکل ایدیب ایتمدیکنی ، ایتمش ایسه هندستان حکومتنه مفصل بر راپور تقدیم اولنوب اولونمادیغنی صورمشدی .

آکا جواباً معارف ناظری میستر فیشر حکومت نامنه دیمشدرکه : « برنجی سؤالکزه جواباً دیرم‌که : أوت ، بویله بر هیئت تشکل ایتمشدر ، غایه‌سی هندستان حرکات اختلالکارانه‌سی واسطه‌سیله یاپیلمقده اولان سوء قصدلری وصور اجرائیه‌سنی تعیین ایتمك وبونلره قارشی نه کبی تدابیرك اتخاذی الزم اولدیغنی قرارلشدیرمقدر . حکومت بو هیئت طرفندن بر راپور ویرلدیکنی هنوز بیلمیور . موضوع بحث اولان حاکم هندستانده‌کی بو خطرناك مسئله‌یی تدقیق ایتمك اوزره مخصوص اوراپه عزیمت ایتمش اولان سیر سیدنی راولات‌در . »

سبیل الرشاد

آبونه شرائطی

داخلی ، خارجی هر یر ایچون
سنه‌لکی (٢٥٠) ، آلتی آیلغی
(١٣٠) غروشدر .
[نسخه‌سی ٥ غروش ،
سنه‌لکی ٥٢ نسخه‌در .]

اداره‌خانه

باب عالی جاده‌سنده دائرۀ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر

مسلکه موافق آثار مع الممنونیه
قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین
یازیلر اعاده اولونماز .

اخطارات

آدرس تبدیلنده آیریجه بش
غروش کوندرلیدر .

ایمکتوبلرك امضالری واضح
واوقوناقلی اولمسی و آبونه صره
نومروسی محتوی بولنمسی لازمدر .

ممالك اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرینك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر
اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی رجا
اولنور .

دینی ، فلسفی ، علمی ، ادبی هفته‌لق مجموعۀ اسلامیه‌در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم — باش محرر: محمد عاکف — صاحب و مدیر مسئول: اشرف ادیب — اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد : ٣٧٠ — ١٢ ذی الحجه ١٣٣٦ — پنجشنبه — ١٩ ایلول ١٣٣٤ — جلد ١٥

« کیشی حس ایتدیکی نسبتده یاشار »

عصرلردرکه « انسانیت » ك اولمش‌ده محکومی ،
عصرلر وارکه ، اسلامك هدردر خون مظلومی ..
« نه کوردك ، شرق هپ کزدك ؟ » دییوب صور. کوردیکم : بر بر
ییقیلمش خانمانلر ؛ دوریلوب کیتمش حکومتلر ؛
سراب اولمش قانالر ؛ دوم دوز اولمش برج و بارولر ؛
دوکولمش آبرولر ؛ حبس ایدلمش زنده بازولر ؛
بوکولمش بللر ؛ انجلمش بوینلر ؛ جوشمایان قانلر ؛
دوشونمز باشلر ؛ آلدیرماز یورکلر ؛ پاسلی وجدانلر ؛
قصاب کورمش قویوندن بش بتر بیلغین جماعتلر ؛
تذللر ، تضرعلر ، اسارتلر ، شناعتلر ؛
اوروجك باغلامش توتمز اوجاقلر ؛ یانمش اورمانلر ؛
اکینسز تارلالر ؛ اوت باصمش أولر ؛ کوفلی خرمنلر ؛
جماعتسز امامل ؛ کیرلی یوزلر ؛ سجده‌سز باشلر ؛
« غزا » نامیله دیداش أولدورن بیچاره دینداشلر ؛
ایپ ایصسز آشیانلر ؛ کیمسه‌سز کویلر ؛ چوکوك طاملر ؛
مساعیسز صباحلر ؛ فکر فردا بیلمز آقشاملر ! ....

کچرکن آغلادم کچدم ، طورورکن آغلادم طوردم ؛
بوتون بونلردی ، زیرا ، کزدیکم عالمده مشهودم .
مزارستان کسیلمش رهکذارم حزن دورا دور ..
نه طوپراقدن کولر بر یوز ، نه کوکلردن کولر بر نور !
زمیندن یوکسلیر فریادی یوز بیکلرجه آلامك ؛
افقلر قیپ قیزل برحلقه‌در بوینده اسلامك !
کوکسلر خیرلایوب طورمقده ، زنجیرلر طارالقده ؛
بوغلمش قالمش اوچ یوزاللی میلیون جانه غیرتلاقده !

« نه یاپسه‌م ، نه‌یله قورتارسه‌م شو یانمش ایکلین خلقی ؟ »
دییوب ، ازکرده اولسون ، کزدیکك واقعه‌یدر شرقی ؟
تم بنم صاغیر ، یاخود کوزم کورمش .. پکی . لکن ،
سنك کورکوك بولندیغی‌ده کسکینلیك‌ده ادراکك ،
نه کوردك ، سویله اولادم ، نه طویدك ، لطفاً ایضاح ایت؟
خایر ؛ حاجت‌ده یوق ایضاحه ؛ پك میدانده ماهیت !
او ماهیت فقط ایکرنج ، او ماهیت فقط جیرکین !
« نیچین ؟ » دیرسه‌ك ، صیقیلمق حس انسانیمی یوق ایدکین !
أوت ، بنم صاغیردر .. کائنات ، چونکه ، هپ فریاد ..
ایشیتمم باشقه برسس ملتم ایلرکن استمداد
کوزم کورمز ، أوت ، زیرا محیطم قاپ قارا کافدر ؛
فقط سینه‌مده ایمانم مؤبد فجر صادقدر .
کور اولماز آغلایان کوزلر ، صافیرلاشماز طوتوشمش بین ؛
باشارماز کوزله یانماز بنی خائت عد ایدر برشین !
کچیلمز قهقهه‌کدن هرطرف یانغین ایچینده‌یکن ..
یانان بر سینه‌دن ، لکن ، نه ایسترسین ؟ نه‌دراوفکه‌ك ؟
برابر آغلامازسین ، صوکره ، کوردیرسین ، صافیردیرسین .
بو حیسزلکدن انسانلق هم ایکرنسین ، هم اورپرسین !
نه عبرت ، یوقی ، بربیلسه‌ك قیزارمق بیلمین چهره‌ك ؟
براق تحصیلی ، اولادم ، سن ایلکین بر حیا اوکرن !

محمد عاکف

اسرار قرآن

مقدمه

قرآنك اساليب و عباراتى

مفسريندن بعضلرينك اسرارينه نفوذ ايده‌مدكلرى ، عباراتنك مقاصد عاليه‌سنه عقل ايره‌ديرمدكلرى يرلردن برى‌ده بعض آيتلرده‌كى قسملرله زائد ويا محذوف اولديغنى سويلدكلرى حرفلردر .

« وعلى الذين يطيقونه فدية طعام مسكين » و « فلا اقسم برب المشارق والمغارب » « لا اقسم بمواقع النجوم » آيتلرينى مثال كتيره‌لم . بعض مفسرلر آيت صومده « لا » محذوف اولديغنى ، قسمى حاوى اولان آيتلرده‌كى « لا » نك زائد بولنديغنى سويليورلر . بو آدملر شويله بر دوشونسه‌لر اعاظم اركان مفسرينك آيت صومده حذف اولماديغنه دائر اولان سوزلرينى عموميتله قبوله مجبور اولورلر ايدى . « اطاقت » ماده‌سنك يايله‌جق اينك مشقتله يايله‌بيلمسى معناسنى متضمن اولديغنه دقت ايتمك اويله بى لزوم تأويللره كيريشمه‌لرينه محل براقازدى .

موضوع بحث اولان قسملرده « لا » نك زائد اولمه‌سى بحثنه كلنجه ، انسانلرك محاوره عالمنده همان هر كون تصادف ايده‌كلدكلرى حاللرى شويله بر ملاحظه مسئله‌يى تنوير ايدر . اوت ، انسانلر محاوره‌لرى اثناسنده يمين ايتمك ايسترلرده بونى منفى شكلنده ياپارلر . بوندن مقصدلرى آره‌ده‌كى مسئله‌نك كيمسه‌يه يمينلرله ، قسملرله تأييده لزوم حس ايتديرميه‌جك صورتده مسلماتدن اولديغنى ادعا ايتمكدر . شو اعتبار ايله بوكبى يرلرده يمين ايدن ايچون نفى مقصوددر . يالكز مقصد نفى ، يمينى ترك واهمال دكل ، مدعاسنى دها مؤكد ودها مبالغه‌كارانه بر صورتده اثبات ايتمكدر .

ايشته اساليب قرآنك محاسن بيانى اك مكمل واك بديع طرزده نفسنده جمع ايتمش اولديغى بوكبى نكته‌لرله تظاهر ايدر .

بعضاً مفسرلر آيات قرآنيه آره‌سنده‌كى ارتباط ومناسبتدن غافل بولنيورلر ، بعض آيتلرك ديكر بعض آيتلرى ايضاح ويا تقييد ايتمكده اولديغنك فرقنه وارميورلرده بونلرى كليشى كوزل تأويله يلته‌نيورلر . وبونى عقله موافق بر طرزده ياپه‌ماينجه تعسف كردابه‌لرينه صاپيورلر . آيانك حقيقى معنالرينه واره‌بيلمك ايچون دره‌لر تپه‌لر آشيورلر فقط آياقلرى قايمه‌دن بو مخاطره‌لى يوللردن چيقوب قورتولدقلرى ، اسرار آيانى ميدانه قويه‌بيلدكلرى نادراً كوريله‌بيليور .

بونك بر مثالى ، بعض قوللرى طوغريدن طوغرى‌يه ضلالته سوق ايدن جناب حق اولديغنى اثبات صددنده بعض محقق طاسلاقلرينك اوزون اوزادى‌يه سرد ايتدكلرى افكار ومطالعاتده بوله‌بيليرز . بو كبيلر مسلمانلره حقيقتى كوسترمك ايچون آزاجق حسن نيته مالك اولسه‌لرينه كتاب اللهده موجود اولوب جناب حقه اسناد ايتمك ايستدكلرى « اضلال » كلمه‌سنك مدلولنى غايت صريح و واضح بر صورتده بيان ايدن آيات قرآنيه‌يى انظار مسلمينه عرض ايتمكدن چكينمزلر ايدى .

كتاب مبينك خزائن نكات وسرائرى ايچنده ير ير سرپلمش بر طاقم آيتلر واركه بونلره مطلع اولانلر ارباب مكر وتسويلك بوكبى سفسطه ومغالطه‌لرينك تقدير ماهيتى ايچون مهم بر معيار الده ايتمش اولورلر .

اوت كتاب كريمده اضلال صفتنك جناب حق ايچون ثبوتنى تضمن ايدن شويله برطاقم آيتلر وار : « تريدون ان تهدوا من اضل الله ومن يضلل الله فلن تجد له سبيلا » « ومن يضلل فلن تجد له ولياً مرشداً » « من يشأ الله يضلله ومن يشأ يجعله على صراط مستقيم » وسائره . عينى زمانده شوراسى‌ده واركه قرآن ، قوللرينى ضلالتدن قورتاروب هدايت يولنه سوق ايتمك ايچون ايندير‌ن ، اللرنده برحجت معذرت براقامق ايچون برطاقم احكام وآدابى تبليغه مأمور پيغمبرلر كوندرن ، انسانلرى ساده كنديسنه عبادت ايتمه‌لرى ، يوزلرينى باركاه قدسيت وعظمتنه چويرمه‌لرى ايچون ياراداں ذات ذوالجلال ينه او كتاب مقدسك برچوق آيتنده حكمت سبحانيه‌ى قوللرينى زورله ضلالته سوق ايتمك مرتبه‌سندن عالى اولديغنى بزلره بيان ايديور ؛ ارتكاب خطيئاته مجبور ايدوب‌ده صكره بوندن دولايى كنديلرينى مؤاخذه ايتمك عدالت الهيه‌سنه ياقيشمايه‌جغنى سويليور ؛ قوللرينه هدايت يوللرينى كوسترمكدن بشقه برشى ياپماديغنى ، آنجق بو هدايت وارشاد مريض القلب اولانلرى كرداب ضلالتك درينلرينه دالمغه ، ذات اجل واعلايه قارشى طاقنمش اولدقلرى طور مخالفتده دها ايلرى كيتمكه سائق اولديغنى خبر ويريور . مسئله‌يى برآز ايضاح ايده‌لم :

قرآن كريم برطاقم احكام وآدابى ، حيات معاده عائد شئونى ، عوالم روحانيه‌نك اسرارينى ، احوال قبر وسائره‌يى احتوا ايتمكده بولنمش وبونلره « متشابه » عنوانى ويرمشدر . « فاما الذين آمنوا فيقولون آمنا كل من عند ربنا فاما الذين فى قلوبهم زيغ فيتبعون ماتشابه منه ابتغاء الفتنة وابتغاء تأويله »

قرآن بعضاً ملائكه‌نك احوالندن وعددلرندن بحث ايتمك صورتيله متشابهاته طالبور ، وبونده اللهه ايمان ، وحيى تصديق ايدنلرك شك وتردد اربابندن آيريلوب سچيلمه‌سى ، اعلاى دين خصوصنده اللهه ورسولنه نصرت ايده‌جكلر كيملرسه ميدانه چيقمه‌سى غايه‌سنى كوزه‌ديور ؛ نتيجه حقيقة‌ده او يولده تعين ايديور : بو خبر ويريلن شيلر قلبنده شبهه‌سى اولانلرك ضلال اوچوروملرينه يووارلانمه‌سنه ، حقيقى مؤمنلرك صحت ونبوتى تسليم ايدرك تأييد يقين ايتمه‌لرينه سبب اوليور . بوكا بر مثال اوله‌رق شو آيت كريمه‌يى كوستره‌بيليرز : « وما جعلنا اصحاب النار الا ملائكة وما جعلنا عدتهم الا فتنة للذين كفروا ليستيقن الذين

اوتوا الكتاب ويزداد الذين آمنوا ايماناً ولا يرتاب الذين اوتوا الكتاب والمؤمنون وليقول الذين فى قلوبهم مرض ماذا اراد الله بهذا مثلا كذلك يضل الله من يشاء ويهدى من يشاء». نفسك شئون واطوارينه واقف اولانلر بيليرلركه عناد ، صاحبنى حقى كورەميەجك برحاله كتيرير ؛ كنديني يوله كتيرمك ، حقيقته ارشاد ايتمك ايستيانلره قارشى غايت شدتلى برطور مخالفت آلمغه سائق اولور . بوكا بناءً دركه بوخصلت رديئه‌يه مبتلا اولانلرك كيتدكجه طغيانلرى آرتار ، ضلالتلرى آن بآن پيداى شدت ايدر ، شر ومفسدتلرى حددن افزون اولور. بونك برحقيقت اولديغنى بيلديرن برچوق آيات قرآنيه واردر: «فى قلوبهم مرض فزادهم الله مرضاً »، « يضل به كثيراً ويهدى به كثيرا ومايضل به الا الفاسقين الذين ينقضون عهد الله من بعد ميثاقه ويقطعون ماامر الله به ان يوصل ويفسدون فى الارض اولئك هم الخاسرون»، « واما ثمود فهديناهم فاستحبوا العمى على الهدى» « ونخوفهم فمايزيدهم الا طغياناً كبيرا » « واذا تتلى عليهم آياتنا بينات قال الذين لايرجون لقاءنا ائت بقرآن غير هذا او بدله »

بو آيتلرو هله « وما كان الله ليضل قوماً بعد اذهداهم حتى يبين لهم مايتقون» آيتى ميدانده طوروب طورور كن بومتعسف وسفسطه‌كار آدملر فكرلرينك بطلانته دها نه كبى بردليل ايستيورلر ؟

مفسرلر ، اضلال ، طبع على القلب ، تغشيهٔ ابصار (كوزه پرده چكمك) كبى تعبيرلرى احتوا ايدن آيات كريمه‌يى تأويل مقصديله نه قدر واهى وسقيم شيلر يازمشلر ، مع مافيه صاپديقلرى كريوهٔ تعسفك قارا كاقلرى ايچنده شاشيروب قالمشلردر . حقيقتده ايسه بوكا هيچ برمجبوريتلرى يوقدى؛ شورايه درج ايده‌جكمز آيات كريمه‌يى كوز اوكنده بولنديرمق حل مسئله ايچون كافى ووافى ايدى. « وقالوا قلوبنا غلف بل طبع الله عليها بكفرهم فقليلاً مايؤمنون »، « ثم بعثنا من بعده رسلاً الى قومهم فجاؤهم بالبينات فما كانوا ليؤمنوا بما كذبوا به من قبل كذلك نطبع على قلوب المعتدين»، « فلما زاغوا ازاغ الله قلوبهم والله لايهدى القوم الفاسقين »، « تلك القرى نقص عليك من انبائها ولقد جاءتهم رسلهم بالبينات فما كانوا ليؤمنوا بما كذبوا من قبل كذلك يطبع الله على قلوب الكافرين »

بو آيتلر، امعان نظر ايدرسه‌ك آكلارزكه او برطاقم مفسر طاسلاقلرى كنديلرينى مهلك براوهام وخيالات كردابلرينه قاپديريورلر. كتاب اللهك اطرافنه اورته‌يه آتدقلرى مظلم فكرلردن يوكسك ديوارلر چكەرك انوار هدايتك قلبلرى، نظرلرى تنوير ايتمسنه مانع اوليورلر. خزائن اسرارينك قاپولرينى استفاده‌يه شتاب ايدنلرك يوزلرينه قارشى ووروب قاپيورلر . اوت كتاب كريمده اويله معالم حقيقت واركه برمقوله كسه‌لر يانندن كلوب كچيورلر، فقط كوزلرى هيچ برشى كورميه‌رك حيران وسر كردان برحالده كچيورلر .

قرآن كريم بعض برلرده بيان وتفصيله كيريشير ؛ صكره مجموع آياتى برايكى دفعه دقت وتأمل ايله كوزدن كچيرمش اولانلرك آيات تفصيليه‌دن ايده‌جكلرى استفاده‌يه كووه‌نه‌رك برچوق يرلرده مفصلى مجمل ، مقيدى مطلق براقير . قرآنك اسلوب ونظامنك ذوقه وارامامش اولانلر بوكبى آياتى منطق وحكمت علماسنك ايچندن چيقامادقلرى اوطار ، قسوتلى مناظره ومناقشه ساحه‌لرينه چكوب كوتورورلر، اونك احكام عاليه وحقايق باهره‌سنى شكوك وشبهات جدالكاهنده كنديلرينه سرمايهٔ كفتكو ياپارلر. ايشته آنفاً بيان ايتديكمز اضلال، طبع على القلوب و سائره‌نك تفسيرى يولنده سويلدكلرى اوزون اوزادى‌يه سوزلر هپ بو قبيلدندر .

« واذا اردنا ان نهلك ...الخ » آيت كريمه‌سى حقنده‌ده مفسرلر ، پك آزى مستثنا اولمق شرطيله، عينى مسلكى تعقيب ايتمشلردر . بونلر باشلرنده فخر رازى اولديغى حالده، كندى كنديلرينه برسؤال ايرادينه قالقيشيورلر : جناب حقك عدل واحساندن باشقه برشى امر ايتمه‌سى احتمالى يوق ايكن نصل اوليورده كندندن فسق وفساده سائق برامر صادر اوليور ؟ بو ذوات بو قاپويى كندى اللريله آچدقدن صكره عقله ، ذوق سليمه توافق ايتميان برطاقم تأويلات ايله قاپامغه چاليشيورلر . بعضلرى « امرنا مترفيها » يى « امرنا مترفيها » (مترفينى امير ايلەدك)شكلنده قرائت ايديور؛ ديكر بعضلرى امرنا كلمه‌سى چوغالتمق معناسنه اولان امردن دردييور ، ديكر بعضلرى آيتى «امرناهم بالطاعة فسقوا» طرزنده توجيه ايليور . بيلمم بومقوله مفسرلر صوك توجيهى براقوب‌ده قرآنى ذوق و فطرتك قبولنه طرفدار اولماديغى برطاقم يوللره سوق ايتمكه نه‌دن مجبور اوليورلر ؟ « ان الله لا يأمر بالفحشاء » « ان الله يأمر بالعدل والاحسان و ايتاء ذى القربى وينهى عن الفحشاء والمنكر والبغى » وامثالى آياتك احتوا ايتديكى واضح حقيقتلر قرآنى آكلايه‌بيلمه‌لرى ايچون اوكلرنده كوزل برشهراه عرفان واذعان آچيورمى؟ « افلايتدبرون القرآن ام على قلوب اقفالها» قرآنى دوشونه‌ميورلرمى؟ يوقسه برطاقم قلبلر، اوزرلرنده كليدلريله‌مى طوريور . » قرآن موضوع بحث اولان آيتك طرز سوق وايرادنده طوتديغى ومطرداً تعقيب ايتديكى اصول ومسلكه رعايت ايتمشدركه او ده تفصيلدن صكره اجمال ، تطويلدن صكره ايجاز ، دليلك تقررندن صكره اشارت ايله اكتفا مسلكيدر .

عبدالعزيز چاويش

مترجمى : محمد شوكت

اقوام اسلاميه‌نك اسباب انحطاطى

— ٢ —

(مؤلفى : پرنس محمد سعيد حليم پاشا)

انحطاط اسلامك ايكنجى بر سببى ده عالم اسلام ايله اقوام غربيهٔ عيسويه آراسنده تحدث ايتمش اولان شديد وانطفاناپذير عداوت دينيه‌دركه « تعصب » عنوانلى رساله‌مزده بوندن بحث ايدلمشدى . ايشته او عداوتدن تولد ايدن بى نهايه محاربات اقوام مسلمه‌نك ترقى وانكشافنه پك محسوس بردرجه‌ده حائل اولمشدر . بوندن ماعدا بو منافرت متقابله ملل مسلمه‌نك غربده سرعتله انكشاف پذير اولان مدنيتى طانيوب مستفيد فيوضات اولمسنه‌ده امكان براقيوردى .

حالبوكه مسلمانلرك نظر ذلت واستغنا ايله كوردكلرى او مدنيت كيتدكجه تكمل ايدرك اقوام غربيه‌نك تأسيس تفوقى تأمين ايديور ايدى .

ايشته ملل مسلمه بو وجهله عينى علته كرفتار اولديلر . اويله بر علت كه عموميتندن ناشى دينلرينه اسناد ايدلدى .

عالم اسلام، شرقده بيتمز توكنمز أنواع مناظرات حكميه ايله زمان كذار اولمقده و متافيزيك واديسنده بى نهايه منازعات واهيه وعقيمه ايله قوتدن دوشمكده ايكن برى طرفده يعنى غربده كنج وزنده ملتلر اصول تجربيه‌يه مستند يكى بر مدنيت قوريورلردى . بو اصول جديده سايه‌سنده او ملتلر خفاياى طبيعته نفوذ ايده‌رك قواى بى‌نهايه‌سندن تأمين استفاده‌يه موفق اوليورلردى . علوم حكميه و كيمويه‌ده‌كى كشفيات و اختراعات سايه‌سنده بو مدنيتدن طوغان او صنعت بى‌همال دائما اقل كلفتله اعظم منافع تأمينه خادم وسائط امينه و مكمله تهيه ايده‌رك اقوام غربيه‌ده‌كى انتفاع ، اغتنام و تحكم حسلرينى نامتناهى تنميه ايلدى . خزائن شرقيه‌يه منجذب اولان بو ملتلر جهنمى آلات واجهزهٔ تخريبيه‌يه مالك حريص دشمنلرينه قارشى مدافعه‌يه قدرتياب اوله‌ميان ممالك اسلاميه‌يى استيلا ايلديلر .

مع مافيه نصفت و بصيرتدن خيلى دور اولدقلرينى اثبات ايدن بو مستوليلر طرفندن مسلمانلره روا كوريلن معاملات ظالمانه وغدارانه كونك برنده رونما اوله‌جق عكسى تأثيرى ده تسريعدن خالى قاليوردى . او عكس العمل طبيعتيله وقوعبوله‌جق ايدى . چونكه انسانلر هر نوعنك تحكم و استبدادينه الى نهايه انقياد ايده‌منزلر .

الحالة هذه هر شى اثبات ايديوركه عالم اسلام ، تاريخنده يكى بر صحيفهٔ انقلاب چويرمك اوزره‌در . هر كوشه‌سنده آتشين برامل ارتقا و استقلال طوپولقده ، عصرلردن برى دوش تحملى أزن او تحكم اجانب هر طرفده طاقت فروز بر ماهيت اكتساب ايلمكده‌در .

مع هذا بو جريانى دها يقيندن تدقيق ايده‌جك اولورسه‌ق كورورزكه دون اولديغى كبى بو كونده حالا وادئ ترقى وتكملده بزلرى تنوير و ايقاظ ، بزلره پيشوالق ايتمك وظيفه‌سنى درعهده ايدنلر او وظيفه‌يى اسلافندن دها ايى ايفا ايده‌ميه‌جك قدر يا كلش تفسير وتلقى ايتمكده‌درلر .

بزه دها زياده سعادت وعد ايدوب طوريورلر . فقط بو سعادتك نه‌دن عبارت اولديغنى وهله نه يولده استحصال ايديله‌جكنى لايقيله بيله‌ميورلر .

بزم ايچون سعادتك الك زياده حيرت وتقدير مزى جلب ايدن وملته بكزه‌مه‌مزدن عبارت اولديغنى وياڭكز على الاطلاق هرشيده اوملتى تقليد ايده ايده اونك كبى مسعود اوله‌بيله‌جكمزى ظن ايديورلر .

حالبوكه سعادت دنيلن شيئك هركس طرفندن عينى صورتله تلقى ايدلديكنه ذاهب اولمق پك فاحش بر خطادر .

سعادت تصورى عينى سويهٔ فكريه و اخلاقيه‌ده بولنان انسانلر آره‌سنده بيله تخلف ايدر . بر آلمان ، سعادتى البته بر فرانسزدن باشقه درلو تخيل ايلر . هر ايكيسنجه‌ده بو كلمه‌نك مدلولى منسوب اولدقلرى ملتلرك فكراً وعرفاناً مظهريتى واقوام سائره‌يه تفوقيدر . شو قدر واركه آلمان روحى وذهنيتى فرانسز روحى وذهنيتى اولمديغى كبى آلمانيا فرانسه دكلدر . بناءً عليه ظاهراً عينى كورينن بو ايكى سعادت تلقيسى ، حقيقت حالده يكديكرينه او درجه‌لرده مباين‌دركه برينك حصولى ديكرينك عدم حصولنه منوطدر .

سعادت حقنده اولديغى كبى اوغايه‌يه منتهى اسباب ووسائط حقنده‌ده اقوام مختلفه‌نك تلقيلرى باشقه باشقه‌در .

هر ملت آنجق كندى اساسات مليه‌سى سايه‌سنده سعادته رسيده اوله‌جغنه قانعدر . كندى دساتير ونظرياتنى بر طرف ايده‌رك قومشولرينك اساسات وعنعناتى قبول ايتمك هيچ برينك خيالندن كچمز . زيرا او اساساتك هيچ بر زمان شخصيتيله قابل تأليف اولمديغنى بيلير . اوروپاليلرك كندى اساسات ودساتيرينه قارشى پك بيوك حرمت ومحبت كوسترملرى‌ده بوندن نشأت ايدر . بز ايسه جهلمزدن انلرك بو حسلرينى اساسات وتشكيلات اجتماعيه‌لرنده‌كى مكمليته عطف ايدوب طوريرز . اونلر كندى اساسات وتشكيلاتلرينى احتياجلرينه غير كافى بولدقلرى زمان احتياجات جديده‌لرينى تطمين ايده‌جك بر حاله كتيرنجه‌يه قدر تعديل واصلاحه چاليشيرلر و بو صورتله تكامللرى ، اساسات مليه‌لرينك تكامليله حصول پذير اولور .

لاينقطع انكشاف وترقيسنى تأمين ايدن جمعيات منتظمه طرفندن تعقيب ايديلن خط حركت بوندن عبارتدر . بو جمعيتلرى تشكيل ايدن فرده كلنجه او ده بتون حياتنجه بر هدف تعقيبى ايله مشغولدر . مثلا بر فرانسز ويا بر آلمان هانكى شرائطده يشارسه ياشاسون بالجمله

مساعیسنی بر نقطه‌ده توحید ایدن غایه ایی بر فرانسز ویا ایی بر آلمان و ممکنسه فرانسزك ، آلمانك اك ایوسی ، اك خیرلیسی ، اك بیوکی اولمقدر .

تفوق و تعالیٔ ملیسنك استحصالنده او ایسترکه بر حصهٔ سعی وغیرتی بولسون وبوحصه ممکن اولدیغی قدر بیوك اولسون. بواملنه وصول ایچون صرف ایلدیکی غیرت ، مشترك بر احتیاج معنوی‌یه خادم وقوی ، صمیمی بر قناعتدن ملهم اولدیغی جهتله متمادی ، فتورناپذیردر.

عالی بر سجیه‌یه مالك اولان احتیاج معنوی عادتا افرادده‌کی فکر تعقیب ایله فداکارلق و استحقار حیات حسلرینی تمیه صورتیله خصائل معنویه وفکریه‌لرینی اعلا ایدر بردین حالنی آلیور . اویله بر ایمان قوی‌که ماحصلی اولان زور آهنین ایله رهکذارنده‌کی موانعی دەویروب اقوامك تأمین ترقی و ترفهنه موفق اولور .

اشبو ملاحظاتدن صکره برده عالم اسلامك بوکونکی حالنه نظر ایدرسه‌ك عینی بر جمعیت ، عینی بر قومده بر برندن فرقلی ، بلکه یکدیکرینه تماميله منافی ایکی نوع غایه بولندیغنی کوریوزرکه بونلر خلقك کتلهٔ عظیمه‌سی ایله‌پك ناچیز براقلیتده قالان صنف منوری طرفدن تعقیب اولنان غایه‌لردر .

بونلرك برنجیسی اسلامیت اساسنه مستند موضعی بر غایه‌در . مثلا ایران ، هندستان ، ترکیه ویامصرده‌کی عجم ، هندلی، ترك ، ویا عرب غایهٔ ملیلری‌که بونلره کوره سعادت هربرینك بر تلقیٔ مخصوص ایله تبعیت ایلدیکی دینده واو دیندن ملهم اساسات وعنعناته ارتباط ومحبتده مندرجدر .

ایکنجیسنه کلنجه اوده موضعی وانجق غربلی براساسه مستند بر غایه‌در . سعادتی هندلی ، ترك ، عجم ویا عرب مفکوره‌لریله مدرك و مفسر بر مدنیت غربیه‌ده آرار و برنجی غایه معقبلرینك تمایلات واستعدادات مخصوصه‌لریله قابل تألیف برجریان تجددایچنده محافظه‌سنه چالیشدقلری هرشیئی هدم وتخریبه ودائمانظریات واعتقادات غربیه‌یه مؤسس بر طاقم اساسات جدیده وضعنه خدمت ایدر .

کوریلیورکه عالم اسلامك هر طرفنده عوام ایله طبقهٔ منوره‌سی آره‌سنده ناقابل املابیوك براوچوروم واردر . خلق هریرده اکابر ومتفکرینی ایله قطعی برحال تضادده بولنیور وموجودیت ملیه‌سنك غیر متعمد و فقط پك تهلکه‌لی بر عنصر تخریبکاری کبی تلقی ایلدیکی او صنفه نظر اعتماد ایله باقه‌میور .

خلقدن بکله‌دیکی تقدیر و اطاعتی کوره‌مین طبقهٔ متفکرین ایسه وطنداشلرینه قارشی اخفاسندن چکنمدیکی برچهرهٔ استحقار ایله متسلی اولمایه چالیشیور ومملکتنی قاپلایان جهالتدن خلاص ایلمکده‌کی عجزندن اوتانمسی لازم کلیر ایکن اثرینی تعقیبدن استنکاف ایله‌ین محیطنده‌کی خشونت وتعنددن شکایت ایدوب طوریور .

خلق کمال هنر ومعرفتنه ایناندیرامایجه کوناکون وسائط سائره ایله تأسیس نفوذه چالیشیور وبو صورتله تضییق اجانبه برده صنوف منوره‌نك تضییق انضمام ایدرك اقوام اسلامیه‌نك شرائط حیاتیه‌سنی تحمل شکن بر راده‌یه کتیره‌رك سقوط و تدنیلرینی قات قات وخیملشدیریور .

صوك درجه غیر طبیعی و غیر منطقی اولان شو اختلاف عمیق اقوام اسلامیه‌نك وجودی ایله دماغی آراسنده حکمفرما اولدقجه متفکرینك اولانجه معرفتلری منطقلری ومحاکمه‌لری شایان اهمیت هیچ بر تجدد احداثنه موفق اوله‌میه‌رق انجق موجودی هدم و تخریبه منتهی اوله‌جق وشهراه ترقیده ملل مسلمه طرفندن صرف ایدیله‌جك بالجمله امکار دائمی بر عقامته محکوم قاله‌جقدر .

ایشته عالم اسلامك انحطاط حاضری تماميله بوشکلده‌در .

متفکرین اسلام حیات مستقبله ایچون قبل الاسلام حیاتلرندن نه کبی شیلرك اونودیلوب فدا ایدلمسی ایجاب ایتدیکنی اقوام مسلمه‌یه ناصل تعلیم ایده‌مدیلرسه بو کونکی مرشدین‌ده یشادقلری ادواردن نه کبی شیلرك ابقا ومحافظه‌سی لازم کلدیکنی انسال جدیده‌یه اوکرتمکده سافلرندن زیاده هنر ولیاقت کوستره‌مدیلر .

بوندن طولایی مدنیت غربیه‌نك تأثیری ایله عالم اسلامك هر طرفنده کوریلن بوحالت غیر طبیعیه‌یه برنهایت ویرلمسی مقتضیات عاجله‌دندر. مرشدین اول خلق ایله طبقهٔ منوره‌سی بیننده وجودی ضروری بولنان او وحدت غایه تأسس ایتملیدر . والا مدنیت غربیه‌نك تأثیری ازمنهٔ قبل الاسلامك تأثیراتندن دها مشئوم اوله‌جقدر .

مسرودات سالفه‌دن مستبان اولدیغی اوزره عالم اسلامك انحطاط حاضرنده کوریلن شووخامت الیمه طبقات متفکره‌نك ملتلرینه قارشو اولان وظیفه‌لرنده پك فاحش قناعتلر بسامه‌لرندن تولد ایلمکده‌در . ممالك سائره‌ده صنوف متفکره ومنوره‌نك وظیفه‌سی غایهٔ ملیه‌یه خدمت ایدرك آنی برقات دها تقویه واعلا ایتمك وعلی قدر الامکان تطبیق واجراسنه چالیشمقدن عبارت وملتلرینك نائل حرمت واطاعتلری اوله‌بیلمه‌لری انجق بو سایه‌ده ممکن ایکن متفکرین اسلامیه غایهٔ ملیلرندن باشقه و اوکا تماميله منافی بر غایه بسلمك حقنی کندیلرنده کوریيور و اك اساسلی واك مقدس بر وظیفه‌لرینه قارشی عدم مبالات کوستریيورلر .

ثابت وپایدار بر حس مشترکه استناد ایتمیه‌رك هیچ بر ماضی ویا عنعنه‌دن دوغمیان ویالکز عقل و محاکمهٔ بشریه کبی ضعیف و رقیق بر مسند اوزرنده درجهٔ ثبوتی مشکوك ومتخالف بر طاقم اساسات علمیه‌یه اتکا ایدن آمال وغایاتك بوتون معناسیله بر غایهٔ حقیقیه تولید ایدوب ایده‌میه‌جکنی و قیمت و مساغیت اخلاقیه‌سی اولمایان اویله غایه‌لرك افرادده درین ، صمیمی ، جدی و حقیق اعتقادو قناعتلرمی ، یوقسه سبب ضلالات و نکبتلری اوله‌جق خودکامانه بر (اوپورتونیزم) می بخش والهام ایلیه‌جکنی ایضاحه لزوم کورمیورز .

زیرا منسوب اولدیغی مملکتك نخبهٔ آمالندن باشقه امل و نخبه‌لر بسلمك حقنی هیچ کیمسه‌ده کورمیورز.

غایه‌لر ایچنده اك حقیقیسی دین اسلامه مؤسس و اقوام مسلمه

طرفندن متخذ اولان غايهٔ عاليه‌دركه بوراده اولانجه دقت وعلاقه‌مزله يالكز اوندن بحث ايده‌جكز . زيرا يكانه باعث نجاتمز اودر .

اقوام مسلمه‌يی سعادتلرينی آنجق دينلرندن بكليه‌جك درجه‌ده شريعتلرينه ربط ايدن ذهنيت مخصوصه نه عموماً تخيل ايدلديكی كبی بر اثر تعصب و نه‌ده بر ضلالت فكريه‌در . بلكه سجيهٔ اسلامك پك طبيعی ، معقول ، منطقی برنتيجه‌سی‌در .

فی الحقيقه دين اسلام كنديسنه مخصوص اعتقاداتی ، اخلاقياتی ، كنديسنه مخصوص اساسات اجتماعيه و سياسيه‌سی ايله اك طوغری ، اك واسع واك شمولی معناسيله بر شريعت انسانيه‌در .

انسانلرك تمايلات جمعيت پرورانه و آمال ترقی جويانه‌سنی تطمين ايده‌رك دائرهٔ وجدان ايچنده مسعود اولملرينی كافل هر نه لازمسه جمله‌سنی احتوا ايدر بر دين اكملدر . بو دين فوز ونجات اخلاقياتی اعتقاداتندن ، اجتماعياتی اخلاقياتندن ، سياستی ايسه اجتماعياتندن اقتباس ايلر . او اويله حق ، اويله حكيم و عادل و بو اوصافدن طولايی اويله انقسام ناپذير بر كل تامدركه انسان تأمين سعادتی ايچون او كلك هيئت مجموعه‌سنه رعايت مجبوريتنده‌در .

بر مسلمانك دينه قارشی اولان ارتباطی لازم الادا بر وظيفهٔ وجدانيه‌سی اولديغی كبی عين زمانده‌ده او قوت واهميتده بر وظيفهٔ اجتماعيه وسياسيه‌سی‌در .

بر مسلمان دساتير اخلاقيه ، اجتماعيه وسياسيه‌سی ايله عنعنات اسلاميه‌يه موجوديت معنويه‌سنك خالقی وتشكلات اجتماعيه‌سنك ناظمی اولان اساسات حياتيه نظريله باقه‌رق حرمت وارتباط كوسترمكله تأمين حال واستقبالی ايچون اهالی مملك بر وظيفهٔ عاليه‌يه مواظبت وتاريخله مؤيد بردستور زمانه اطاعت ايتمش اولور .

كنديسنی غربلیلشديرمايه چاليشان متفكرينك افكار ونظرياتنه قارشی بسلديكی حس نفرت پك طبيعيدر . زيرا او افكار ونظرياتی قبول و كنديسنكيلری فدا ايتديكی تقديرده هم حيات معنويه‌سنه ، همده موجوديت مليه واجتماعيه‌سنه قصد ايلمش اولور .

اخلاق اسلامك سجايای فارقه‌سی حريت ، مساوات وتساند فكرلريدر .

او بالخاصه بشريته تلقين وتدوين ايلديكی تساند ايله خير وشره وخصائل انسانيه‌يه متعلق طرز تلقيلرده‌كی وضوح وكمال ايله تميز ايدر . صوك درجه‌ده عدالتپرورانه اولان صميميت بی طرفانه‌سيله [illegible] مثبته وهاديه‌سی كنديسنه برلياقت جهانكيرانه بخش ايلمكده‌در .

اسلامك دستور اجتماعيسنه كلنجه اخلاقياتندن مستخرج اولمق اعتباريله اوده برخصوصيت تامه‌يه مالكدر . جمعيت بشريه‌يی آريستوقراسی ودهموقراسیناملريله ، تعبير ديكرله بری بر طاقم حقوق مخصوصه واستثنائيه‌يه مالك ممتاز وديكری حقوق طبيعيه‌سندن بيله محروم منكوب ومغصوب اولمق اوزره ايكی صنف مخصوصه تفريق ايلمز .

جمعيت اسلاميه ، عالی ، متوسط ودون درجه‌لرينه آيريلان افرادی كبی طبقات عاليه ، متوسطه وعاديه‌دن مركب وآنجق فطری عدم مساواتلره قاركاه اولان برجمعيت ، دها طوغريسی حال طبيعيده نمايان برجمعيت بشريه‌در . فكرمزی تماميله ايضاح ايچون تعبيرات غربيه‌يه مراجعت ايدرك ديه‌بيليرز كه جمعيت اسلاميه عينی زمانده هم ده‌موقراتيك ، همده آريستوقراتيكدر . بونلرده حكمران اولان تساند ، عدالت وانسانيت فكر وحسلرندن طولايی ده‌موقراتيك اولدقلری كبی ؛ قانون عنعنه‌يه ، اولی الامره رعايت ، تفوق فرديه‌يه ، فضيلت وعرفانه حرمت سايه‌سنده آريستوقراتيكدر .

نقل :

— ٤ —

تقليد قضا

شريعت جليله‌مزك امر ايلديكی قضاء بالحق ، ايمان باللهدن صوكره ، اقوای فرائضدن بريدر . جناب احكم الحاكمين قضاسبيله حضرت آدم عليه السلامه « خلافت » اسمنی ويره‌رك حقنده « انی جاعل فی الارض خليفة » بويورديغی كبی ؛ حضرت داود عليه السلامه‌ده قضا اثبات ايلمش وبوبابده « ياداود انا جعلناك خليفة فی الارض فاحكم بين الناس بالحق ولا تتبع الهوی فيضلك عن سبيل الله » نظم جليلنی انزال بويورمشدر .

انبيای ذيشان ، خصوصا نبی آخرالزمان عليهم الصلوة والسلام حضراتی قضا ايله امر اولونمشلردر . نته‌كيم « انا انزلنا التوراة فيها هدی ونور يحكم بها النبيون » ، « وان احكم بينهم بما انزل الله ولا تتبع اهوائهم » نظم جليللری انبيای ذيشانك منصب قضا ايله منصوب اولدقلرينی صراحةً بيان ايديور .

قضاء بالحق عدلی اظهار ايلر . عدل ايله انتظام عالم قائم اولور ، ظلم مرتفع اولور ، حق مستحقنه ايصال اولنور ، معروف امر اولونور ، منكرنهی اولونوركه انبيا بونلر ايچون مبعوث اولمشلردر .

حضرت عمر الفاروق رضی الله عنه ابوموسی الاشعری رضی الله عنه يازمش اولديغی بر مكتوبده « قضا فريضهٔ محكمه‌در . سنت متبعه‌در . » ديور .

حضرت عمرك بو مكتوبنه فقهای عظام « سياسة القضا ، تدبير الحكم » نامنی ويريورلر .

بومكتوب موجبنجه قضا فرضدر . هم اويله بر فرضدركه آرتيق آنده منسوخ اولمق ، مؤول اولمق ، مخصص اولمق كبی احتماللرك هيچ بری قالمامشدر . الی يوم القيام قضا فرض اوله‌رق باقيدر .

قضا دينده سلوك اولونه‌جق بر طريقتدركه هرحالده اوكا اتباع ايتمك واجبدر .

قضا رسول اكرم صلی الله عليه وسلم افندمز حضرتلرينك

مسنون قيلديغى برحكم دينيدر ، سنت پيغمبريدر . قضايى ترك ايتمك ضلالت ، عدم ترك هدايتدر .

قاضينك لسانيله حكم الهى وپيغمبرى‌يى اخبار وتنفيذ ، مفتينك لسانيله حكم الهى وپيغمبرى‌يى بيان ايدن الفاظك معناسى ظاهر اولور . شاهدك لسانيله‌ده اسباب حكمى اخبار ظاهر اولور .

مع‌مافيه قاضى هم شاهد ، هم مفتى ، هم سلطان حكمنده‌در . قاضى حكم شرعى‌يى اثبات ايتمسى حسبيله شاهد ، امرونهى ايتمسى حسبيله مفتى ، حكم شرعى‌يى الزام واجبار ايلمسى جهتيله سلطاندر .

قضا ناصيل برفرض ايسه تقليد قضاده اويله فرضدر . چونكه تقليد قضا ايله برامر مفروض يعنى قضا اقامه اولنيور . « فاحكم بين الناس بالحق » نظم جليلى ايله قضا فرض اولونجه ضرورةً تقليد قضاده فرض اولور . انبيا بالذات قضا ايتدكلرى كبى ديكرلرينى‌ده قاضى نصب ايتديلر . خلفاى راشدين‌ده بالذات قضاده بولوندقلرى كبى ديكرلرينه‌ده قضايى تقليد ايلديلر . بويله هرايكى فرضى ايفا بويورديلر .

تقليد قضا بابى واسعدر . قضا ، سلطان زمان طرفندن تقليد اولونور . سلطانده هيچ برشرط آرانماز . شكل حكومت ناصيل اولور ايسه اولسون ، رئيس حكومت طرفندن قاضى نصب اولونور ؛ منصوب اولان قاضينك حكمى نافذ اولور .

سلطان ، قضايى تقييد وتعليق‌ده ايده‌بيلير . « شو بلده‌يه واردیغك وقت آنك قاضيسيسك . بو آيك ابتداسندن اعتباراً سنى قاضى نصب ايتدم . شو دعوايه باقمه . فلانك قضيه‌سندن ماعداسنه سنى قاضى قيلدم . » ديه بيلير . ايشته اوزرندن اون بش سنه مرور ايدن بعض دعاوينك عدم استماعى بوندن نشأت ايتمشدر .

شوقدركه امر سلطانى انجق شرع جليله موافق اولديغى وقت نافذ اولور . اشباهده بيان اولونديغى اوزره سلطان قضاته تحليف شهود ايله امر ايتسه علمايه سلطانه نصيحت ايدوب « قاضيلره بويله برامرى تكليف ايتمه . » ديمك واجب اولور . چونكه سلطانك عامهٔ مسلمينده تصرفى مصلحت عامه‌يه مستنددر . امر سلطانيده مصلحت عامه بولونورسه تصرفى صحيح اولور . بالعكس مضرت عامه بولونورسه تصرفى اصلا صحيح اولماز . مثلا سلطان بيت المالدن برشيئك استهلاكنه ، ياخود برشخصك مالنى استهلاكه اذن ويرسه اذنى صحيح اولماز .

سلطان زمان ، قضايى تقليد وتعليق ايده‌بيلديكى كبى قضا ايله امره‌يى [۱] ده برذاتده جمع ايده‌بيلير . چونكه قاضى سلطانك امور دينيه‌ده نائبى ، امير ايسه امور دنيويه‌ده نائبى‌در . سلطان هرايكى خصوصى برذاته توديع ايده‌بيلير .

عينى ذات هم امير ، هم قاضى اوله‌بيلديكى كبى قضا ايله افتانك جمعى جائز اولديغندن عينى ذات هم امير ، هم مفتى ، هم قاضى‌ده اوله‌بيلير .

بربلده‌ده آيرى آيرى امير ، قاضى ، مفتى اولمق اوزره اوچ ذات بولونه بيلديكى كبى ؛ برى امير ، ديكرى قاضى ومفتى اولمق اوزره ؛ ياخود برى امير وقاضى ، ديكرى مفتى اولمق اوزره ايكى ذات ؛ ياخود هم امير ، هم مفتى ، هم قاضى اولمق اوزره برذات بولونه‌بيلير . بونده شرعاً برمحذور يوقدر . مصلحت شرعيه‌يه كوره عمل اولونور .

خلفاى راشدين ، حضرت معاويه وعمربن عبدالعزيز هم امير المؤمنين ، هم قاضى ، هم مفتى اولدقلرى كبى قرون ثلثه‌ده مقام قضاده بولونان ذوات‌ده هم قاضى ، هم مفتى ايديلر . بوندن باشقه ديكر مفتيلرده وار ايدى . مفتيلك رسمى دكل ايدى . بالذات قاضى اولان خلفاى مسلمينده قضا ايله امرهٔ عامه جمع اولونديغى كبى ، بعض ولاتده‌ده قضا ايله امره جمع اولونمش ايدى . فخر المرسلين افندمز حضرتلرى عتاب بن اسيد رضى الله عنهى مكه‌يه ، معاذ بن جبل رضى الله عنهى يمنه هم امير ، هم قاضى نصب ايلمش ايدى . عمر بن عبدالعزيز رحمه الله‌ده مدينه‌يه ابوبكر بن محمد بن عمرو بن الحازم المدنى‌يى [۱] هم امير ، هم قاضى نصب ايتمش ايدى .

سلطان زمان بربلده‌يه امير نصب ايدوب اكا امر دين ودنيايى تفويض ايدرسه اميرك قضاسى صحيح اولور . فقط زمانمزده اولديغى كبى امير ايله برابر قاضى نصب ايدرسه اميرك قضاسى صحيح اولماز . چونكه امور دينيه‌يى قاضى‌يه تفويض ايلمشدر . بناءً عليه بربلده‌ده سلطان طرفندن مولى ، منصوب برقاضى بولونديغى حالده امير حكم ايتسه حكمى صحيح اولماز .

سلطان زمان ، قضايى امره‌يى‌ده تعليق وتقييد ايدر . مثلا « فلان بلده‌يه واصل اولديغك وقت او بلده‌نك اميرى‌سك . » دير . چونكه موته محاربه‌سنده سرور انبيا عليه الصلاة والسلام افندمز حضرتلرى « اولا زيد بن حارثه‌يى امير نصب ايتمش ، صوكره زيد قتل اولونورسه جعفر بن طالب ، جعفرده قتل اولونورسه عبدالله بن رواحه امير اولسون . » ديمش ايدى .

توليهٔ قضايى سلطان زمانه انها ايدن مقامك قاضى‌يى مراقبه ايتمسى ، خطردن محافظه ايلمسى لازمدر .

اولا : قاضى‌يى مراقبه لازمدر . چونكه حكم شرعى‌يى انفاذ ايدن قاضى مطلق العنان ، سربست دكلدر ، كيف مايشاء حكم ايده‌مز . بلكه كتاب الله ايله ، سنت رسول الله ايله ، قضاياى اصحاب ايله حكم ايدر . بونلرده حادثه‌يه تعلق ايدر برحكم بولاماز ايسه صاحب رأى اولديغى صورتده كندى رأييله ، صاحب رأى اولمديغى صورتده مفتى‌نك فتواسيله حكم ايدر . قاضى ير يوزنده اللهك امينى‌در . حق ايله ، عدل ايله ، ماانزل الله ايله ، شرعك كتيرديكى شى ايله حكم ايدر . قاضينك كيفيت قضاسنى مراقبه ايده‌بيلمك ايچون عائد اولديغى

---

[۱] امرة وامارة (همزه‌نك كسريله) اميرلك ، بكلك معناسنه اسمدر .

[۱] عمربن عبدالعزيز آثار شرعيه‌نك ضياعندن قورقه‌رق جمع وتدوينى مدينه اميرى وقاضيسى ابوبكر بن محمده امر ايتمش ايدى . اووقته قدر آثار شرعيه طوپلانمامش ايدى .

مقامك شرائط قضـایی ، شرائط قضاتی بیلمسی ، اوامر ونواهیٔ شرعیه‌یی بیلمسی، فقیه اولان قاضی ایله‌فقیه اولمیان قاضی‌یی؛صاحب رأی اولان قاضی ایله صاحب رأی اولمیان قاضی‌یی؛هانکی حکمك نافذ، هانکی حکمك غیر نافذ اولدیغنی ؛ قاضی اوله‌بیله‌جك ذواتدن اکمل ، افضل وارجح اولانی ایله اکمل وافضل وارجح اولمیانی تفریق ایلمسی ضروری اولور .

ثانیاً قاضی‌یی خطردن محـافظه لازمدر . چونکه قاضیده خطر زیاده‌در . حق ایله حکم ایدوب‌ده حق اولدیغنی بیلمه‌ین قاضی ، باطل ایله حکم ایدوب‌ده آنك باطل اولدیغنی بیلن وبیلمه‌ین قاضی برنجی مقاله‌ده نقل ایدیلن احادیث شریفه‌ده ذکر اولوندیغی وجهله عقوبت باری‌یه مستحق اولور .

ذبحت نفسك لكن لابسكين
كما روبناه عن‌طه ویسین[۱]

قاضی برحادثه حقنده کتاب اللهدن ، سنت رسـول اللهدن ، خلاف سـبق ایتمه‌ین اجماع امتدن اعراض ایدوب‌ده مجرد تشهی ایله حکم ایدرسه قاضی شریعت خائن اولور ؛ رأیی رأی شارعه تقدیم ایتمش، حکم الهیدن حکم کیفی‌یه دونمش ، خاطراتی رضای باری‌یه ترجیح ایلمش اولور . ارتق آنك حکمی حکم لاهوتی دکل ، بلکه حکم طاغوتی‌در .

ازمیرلی

اسماعیل حقی

امر بالمعروف، نهی عن المنکر

— ۲ —

فرق ومذاهب اسلامیه‌نك امر بالمعروف ونهی عن‌المنکر حقنده‌کی نقاط نظرلرینی محتوی اولان اولکی مقاله‌مك خاتمه‌سنده امر ونهی مذکورك تابع اولدیغی بعض شروط وقیود مهمه‌یی‌ده ایکنجی برمقاله ایله بیان ایده‌جکمی یازمش ایدم .

امر بالمعروف ونهی عن‌المنکری تشکیل ایدن رکنلر :

۱) محتسب، یعنی منکری مؤاخذه وانکار ایدن کیمسه،

۲) محتسب علیه،یعنی فعل ممنوعی مرتکب اولان کیمسه ،

۳) محتسب فیه،یعنی فعل منکر ،

٤) احتساب،یعنی فعل منکری مؤاخذه‌دن عبارت اولمق اوزره دردتدر . بونلردن هربری برطاقم شروط وقیوده تابعدر که ایلروده هربری برتفصیل بیان اولنه‌جقدر .

محتسبك مکلف ، مسلم ، مقتدر اولمسی شرطدر . محتسـبك بوشروطی حائز اولمسی لازم اولدیغنه کوره مجنونك، وصبینك،کافرك، عاجزك محتسبك تعریفندن خارج؛ ـمأذون اولمدقلری حالده ـافراد رعایا ایله ، فاسق ، رقیق ومرئه‌نك تعریفه داخل اولمسی اقتضا ایدر .

محتسبك مکلف اولمسی شرطدر . چونکه غیر مکلفه برشی توجه ایتمز. مع‌مافیه بوقید وجوبك شرطیدر . یوقسه فعلك امکانیله جوازی عقلدن بشقه برشیئی اقتضا ایتمز. حتی صبیٔ مراهق وممیز مکلف اولمدیغی حالده منکری انکار صلاحیتنه مالکدر. وبویله برشیئی ایشلرسه ثوابه نائل اولور وهیچ برکمسه‌ده صبیٔ مراهق وممیزك عدم مکلفیتدن بحث ایله کندوسنی منعه قالقیشه‌ماز. چونکه منکری انکار ومؤاخذه قربت نوعندندر. اوده صلاة وسائر قربات کبی اهلندن صدور ایتمشدر. ولایت نوعندن دکلدرکه آنده تکلیف شرط اتخاذ ایدلسون. بووظیفه‌نك عبد ایله آحاد رعیه ایچون اثباتی‌ده بونقطهٔ نظردندر .

محتسبك مؤمن اولمسی‌ده شرطدر. چونکه منکری انکار ومؤاخذه دینه نصرت ومعاونت معناسـنیٔ تضمن ایدر . دینی انکار ایله اکا عداوت ایدن کیمسه‌دن بالطبع نصرت ومعاونته انتظار اولونه‌ماز .

برطائفهٔ علمایه کوره محتسبك عادل اولمسی‌ده شرطدر. بناءً علیه فاسقك وظیفهٔ احتسابی ایفایه صلاحیتی یوقدر، دیورلر. وآکلاشلدیغنه کوره بوذوات (أتأمرون الناس بالبر وتنسون انفسکم) و (کبر مقتا عندالله ان تقولوا مالاتفعلون) آیتلری وجناب حقك حضرت عیسایه خطاباً (عظ نفسك فان اتعظت فعظ الناس والا فاستحی منی) کلام قدسیسیله استدلالدن بشقه «برآدم کندیسی صالح اولمازسه باشقه‌سنی نصل اصـلاح ایده‌بیلیر ؟ آغاج طوغری اولمیدرکه کولکه‌سی‌ده طوغری اوله‌بیلسون» سوزلری کبی طریق قیاسدن انتاج ایدلمش بعض دلائل‌ده درمیان ایدیورلر .

فقط دیکر بر طائفهٔ علمایه کوره بو دلائل شایان قبول دکلدر. موافق اولان فاسقك‌ده وظیفهٔ احتسابی ایفا ایده‌بیلمسی‌در . چونکه احتسابده معصومیت شرط اتخاذ ایدیلیرسه هم اجماعك خرقی ، هم‌ده باب احتسـابك سدی کبی نا قابل قبول ایکی محذور لازم کله‌جکدر . اصحاب کرام ایچون بیله معاصیدن عصمت ممکن اولمدیغی حالده انلرك مادوننده اولانلر ایچون نصـل قابل اوله‌بیلیر ؟ پیغمبران عظـام حضراتنك بیله عصمتلرنده اختلاف اولنمشـدر . حضرت آدم ودها بعض پیغمبران عظـام حقلرنده ذله اسـنادی قرآن عظیم‌الشـانده مذکوردر .

والحاصل بوامثالی برطاقم مقدمات منطقیه اوزرینه مبنی وملزم برطاقم نظریه‌لر سرد ایدلدکدنصکره فاسـقك کندی نفسنی ترك ایله غیرك اصلاحنه قالقیشمسی اهمی ترك ایله مهم ایله مشغول اولمق کبی غیر معقول برحرکت نوعندن عد ایدلمکده‌در . وعلیهلرنده‌کی دلائل مذکوره اونقطه‌یه حمل ایدلمکده‌در. وبونقطهٔ نظردن وظیفهٔ احتسابی ایفا ایتمسی جائز کورولمکده‌در . یوقسه اووظیفه‌نك کندوسـنه کوره ایفاسی ممنوع اولدیغنی افاده ایدر اولده بردلیل یوقدر دنیور .

برده معلوم اولدیغی اوزره منکرك تغییری مسئله‌سی بعضاً ایراد مواعظ، بعضاًده استعمال جبروشدت صورتیله وقوعه کلمکده اولدیغنه

[۱] من ولی القضاء فقد ذبح بغیر سکین. — رواه احمد واصحاب السنن.

كوره، فسق ايله معروف اولان بر فاسقك وعظنده بر فائده اولمديغى ووعظنده فائده اولمديغى صورتده ايسه وجوب وعظك سقوطى طبيعى بولنديغى آنلرجه ده منكر دكلدر. فقط جبروشدتك استعمالى صورتنده بو محذور غير متصوردر. يعنى آنده عدالت مشروط دكلدر. فاسق مقتدر اولورسه منكرى تغيير ايتمسنده فائده واردر، ضرر يوقدر.

آيتلره كلنجه برنجى آيتده كوريلان اسباب مؤاخذه معروفك كندى نفسى حقنده تركى نقطه سنه مستند اولوب، يوقسه غيره امرده بولنديقلرندن منبعث دكلدر. شو قدركه غيره امرلرى بوبابده كى علملرينك قوتنه دلالت ايتديكى وعالمك عقابى بالطبع دها اشد اولديغى جهتله علملرينك قوتنه نظراً بوبابده برمعذرته مالك دكلدرلر.

و (ان تقولوا مالا تفعلون) آيتنه كلنجه بو آيت كريمه دن مراد وعد كاذبدر وآكا اشارت اولونمشدر. (وتنسون انفسكم) ده كى مؤاخذه كندى نفسلرينى اونوتدقلرندن ناشيدر. غيره امر ايتدكلرندن طولايى دكلدر. آيتده غيره امرك مذكور اولمسى ايسه بونلكه علملرى حقنده استدلال اولنوب بو صورتله عليهلرنده كى حجتى تأكيد ايتمكدر.

حضرت عيسى يه تعلق ايدن حديثه كلنجه بوده فاسقك وعظ صورتيله وظيفهٔ تغييرى ايفا ايتمسى شقنه عائددر. فاسقك وعظنده تأثير اولمديغى مسلماتدن بولونديغى بالاده بيان اولنمش ايدى. حديث مذكورده مندرج بولنان (فاستحى منى) قيدينه كلنجه بو قيد تحريم وعظه دلالت ايتمز. معناسى: اهم اولان كندى نفسنك اصلاحى براقوبده مهم اولان غيرك اصلاحى مسئله سيله مشغول اولمه، ديمكدر.

محتسبك برطائفهٔ علمايه كوره امام المسلمين وياخود امام المسلمين طرفندن منصوب والى طرفندن مأذون اولمسى شرطدر. آحاد رعيه دن اولان كيمسه لر ايچون بويله بر صلاحيتى تجويز ايتميورلر. فقط امام غزالى وسائر بعض علمايه كوره بو رأى طوغرو دكلدر. چونكه آيات واخبار وارده يه نظراً هركيم بر منكرى كوروبده سكوت ايدرسه ارتكاب معصيت ايتمش اولور. نرده وهرنه صورتله اولورسه اولسون منكرى كورديكى كبى نهى ايتمسى لازمدر. بوخصوصى امام المسلمينك تفويضى ايله تخصيص وتقييد ايتمك اصلسز بر تحكمدن عبارتدر.

آنجق شوراسى واركه حسبه دنيلن بو وظيفه نك ايفاسى ايچون شريعت بش مرتبه تعيين ايتمشدر: ١ - تعريف، ٢ - كلام لين ايرادى صورتيله موعظه، ٣ - تعزير و تعنيفدر. تعزير و تعنيفدن مقصد كلام فاحش دكلدر. جاهل، احمق، اللهدن قورقمز ويا بو مغنالرى افاده ايدر بر طاقم تعبيرات استعمالندن عبارتدر. ٤ - التزام شدت صورتيله منعدر. مثلا چالغى وعشرت آلتلرينى قيرمق كبى. ٥ - تخويف وضرب ايله تهديد ومنكرى مرتكب اولان كيمسه يى منع ايتمك اوزره بالفعل ضربه مباشرتدر. مثلا غيبت وقذفه متجاسر اولان كيمسه نك قطع لسانى ممكن اولمديغى جهتله ضرب اولونمق صورتيله سكوته اجبار ايدلمسى كبى.

ايشته بو بشنجى مرتبه نك فعلاً تطبيقى غيردن استعانه وجمع اعوانه متوقف اولوب بو ايسه بالنتيجه قتاله منجر اوله جغى جهتله بو مرتبه ده امام المسلميندن اذن آلمق قطعى وضروريدر. فقط مراتب باقيهٔ اربعه ده بويله بر ضرورت موجود دكلدر. چونكه تجهيل، تحميق، فسقه نسبت، اللهدن خوف ايله اتهام، ياخود بو معنالرى افهام ايدر عبارهلر حد ذاتنده طوغرى برسوزدن عبارتدر. ايجابنده امام جائره قارشى بيله ايراد اولنه بيلير. حتى امام جائره قارشى حق برسوزك سويلنمسى درجات عبادتك افضلى اولديغى احاديث عديده ايله ثابتدر. بويله اولنجه بو مثللو خصوصاتده امامدن اذن آلمغه محل قالييرمى؟ فقط جمع اعوان، تشهير سلاح كبى فتنه يى داعى اولان شكللرده امام المسلمينك اذننه مراجعت ضروريدر. اسلاف كرامك اكثريسى ولاته، امرايه، حتى سلاطين وخلفايه قارشى بو بابده كى وظيفهٔ دينيه لرينى بلا تردد وكمال سربستى ايله ايفا ايتمشلردر. مدونات اسلاميه ده بو مثللو وقايعه كثرتله تصادف اولنمقده در.

او مثللو وقايع جمله سندن اولمق اوزره روايت اولونوركه: خلفاى عباسيه دن هارون الرشيد بركون براى تنزه دوين دنيلن محله كلمش وبنى هاشمدن سليمان بن جعفر نامنده بريسى ده معيتده بولنمش ايدى.

هارون سليمانه خطاباً: «سنك موسيقى يه فوق العاده آشنا وكوزل برصدايه مالك برجاريه ك وار ايدى. آنى شمدى بورايه كتيركز.» ديمش. سليمان: «حاضردر افندم!» ديمسى متعاقب جاريه كلوب موسيقى آهنكنه باشلامش. فقط جاريه نك اوكون چالديغى مقامات هارونك نظر استحسانى جلب ايتمه مش. خليفه طرفندن اسباب موجبه يى صورولمش. جاريه: «بو چالديغم كندى عودم اولمديغى جهتله مهارتمى كوستره-ميورم» جوابنى ويرمش. بونك اوزرينه عودك جلبنه آدم كوندرلمش. عودى كتيرمكده اولان آدم اثناى راهده چكردك طوپلامقله مشغول بر اختياره تصادف ايتمش. «شيخم يول وير» ديه باغرمش. اختيار ايسه باشنى قالديروب او آدمك النده عودى كورونجه همان عودى الندن آلمش، يره اوروب قيرمش. بونك اوزرينه او آدم همان اختيارى ياقه لامش؛ «بو، امير المؤمنين طرفندن ايسته نيله جكدر» ديه ضابطه يه تسليم ايتمكله برابر وقعه نك صورت جريانى ده هارونه عرض ايتمش.

هارون بو معامله دن فوق العاده غضب وحدته كلمسى اوزرينه سليمان: «يا امير المؤمنين حدته لزوم يوقدر. همان حريفك بوينك اورولمسيله دجله يه آتلمسى امر بويوركز.» ديمش ايسه ده هارون طرفندن اختيارك بويله بر عقوبته اوغراتلمسنه جواز كوسترلميوب براى مناظره حضورينه جلبى امر ايدلمش. حتى اختيار اثناى راهده آته بينمسى حقنده واقع اولان تكليفى بيله رد ايده رك قصرك قپوسنه قدر ماشياً كلمش. آنجق اختيارك قصرك قپوسى خارجنده اولديغى

هارونه خبر ویردیکی زمان هارون: « اسباب طرب وعشرتی جامع اولان بو اوطه‌یه‌می کتیره‌لم ، یوقسه بونلردن خالی بشقه بر اوطه‌یه کتیره‌لمده اوراده‌می کندیسنی قبول ایده‌لم؟» دیه‌رك بالمذاکره شق ثانی‌یه قرار ویریلوب منکردن خالی اولان اوطه‌یه نقل مکان ایله اختیاری اورایه ایسته‌مش .

عودی کتیرن آدم او صره‌ده اختیارك النده بولونان چکردکله طولو کیسه‌یی ادباً اختیاره آلدیرمق ایسته‌مش ایسه‌ده اختیار: « بو کیجه‌یه مخصوص اولان یمکم بوندن عبارتدر » دیه‌رك کیسه‌یی آلمقدن امتناع ایتمش، او آدم « یمکنی بز ویریرز » دیمش ایسه‌ده « بنم سزك یمککزه احتیاجم یوقدر » دیوب همان هارونك حضورینه چیقنجه هارون او آدمه « بو اختیاردن نه ایسترسك؟ براق کلسین» دیمش . اختیارده کیسه‌سی النده اولدیغی حالده سلام ویروب خلیفه‌نك حضورنده اوطورمش . هارون : « شیخم! بو یاپدیغك نه‌در ؟ » دیمسنه جواباً شیخ تجاهل ایده‌رك « نه یاپمشسه‌م سویلیکز » دیمش .

هارون محجوبیتندن « سن بنم عودمی قیرمشسك » سوزینك صراحةً ایرادینه قائل اولمدیغندن واقع اولان الحاح اوزرینه شیخ طرفندن مسئله تصریح اولنه‌رق هارونه خطاباً « بویله بر معامله‌یه جرأتمك اسباب موجبه‌سی دفعات ایله آبا واجدادکزدن منبرلرده استماع ایتمش اولدیغم (ان الله یأمر بالعدل والاحسان وایتاء ذی القربی وینهی عن الفحشاء والمنکر والبغی) آیت کریمه‌سنه مستنددر . بن‌ده بویله بر منکری مشاهده ایتمش اولدیغمه مبنی تغییرینه قالقشدم . بشقه بر شی یاپمدم . » دیمسی اوزرینه هارون اختیارك معامله‌سنی بالاستحسان کیتمسنه مساعده ایتمش .

اختیار هارونك حضورندن چیقوب کیتدکدن صکره خلیفه بر آدمك النه آلتون طولوسی بر کیسه ویروب « شو اختیاری تعقیب ایده‌جکسك . اکر اثنای راهده تصادف ایده‌جکی کیمسه‌یه بن خلیفه‌یه شویله بویله سویلدم دیرسه کیسه‌یی کندوسنه ویرمیوب کیری کتیر . یوق اکر بر شی سویلمکسزین یولنه دوام ایدرسه کیسه‌یی کندوسنه ویر » دیه تنبیه ایتمش. اختیارده یولنه دوام ایله هیچ کیمسه ایله مکالمه‌ده بولنمدیغنه بناءً او آدم امیرالمؤمنینك امرلرینی بالتبلیغ کیسه‌یی اختیاره ویرمك ایسته‌مش ایسه‌ده اختیار « بونی امیرالمؤمنین نره‌دن آلدیسه اورایه اعاده ایتسون . » جوابنده بولونوب کیسه‌نك قبولندن امتناع ایتمشدر .

بو بویله اولمقله برابر زمانك بوکونکی ایجاباتیله دولتك تشکیلات حاضره‌سنه نظراً تغییر منکر ایچون بروجه بالا تعداد اولونان مراتب خمسه‌نك برنجی وایکنجیسی اولان تعریف ووعظ خصوصلری تقییددن آزاده اولوب آنجق مراتب باقیهٔ ثلاثه‌نك خودبخود تطبیقاتنه قالقشمق جزایی مستلزم احوالدن عدایدلمش وبناءً علیه محتسبك امام المسلمین طرفندن مأذون اولمسی شرط اتخاذ ایتمش اولان طائفهٔ علمانك اجتهادلری قسماً قبول اولنمشدر .

حیدری زاده

ابراهیم

مکاتیب

اینبولیدن :

کویلیلریمز

اولجه کویلیلر حقنده جرائد یومیه واسطه‌سیله بعض نشریاتده بولونمشدم . بونك اوزرینه بعض ذوات غریب بر طاقم مطالعات سردایتدی. مع التأسف کورولیورکه پایتخت مطبوعاتی کویلینك حیاتنه لایقیله واقف دکلدر . کویلینك حیاتنه دائر یازی یازه‌جق ذواتك مطلق او حیات ایچنده یاشامش، اونلرك احوالنی یاقیندن کورمش اوللری شرطدر . یوقسه ماصه باشنده کویلینك حیاتی حقنده مطالعات یورونمك پك تحف اولور .

کویلره غزته توصیه ایتمشدم . فقط غزته‌جیلردن‌ده یومیه بر ایکیشر ستون ، صرف کویلینك آکلایابیله‌جکی آچیق بر لسانله کویلینك منافعنه تخصیص ایتمك شرطنی رجا ایده‌رك توصیه ایتمشدم . یوقسه متوسط ، منورالفکر ذواته خطاباً یازیلان رساله وغزته‌لردن ، پارلاق جمله‌لردن ، یوکسك شعرلردن عموجه‌لرك هیچ بر شی استفاده ایده‌میه‌جکی، بلکه چفتنی ناصل سوره‌جکنی ، خرمننی نه‌یولده دوکه‌جکنی، محصولاتندن ، سعیندن نه کونا استفاده ایده‌بیله‌جکنی ، قومشوسیله ناصل کچینه‌جکنی ، دیننه ، وطننه ، دولتنه، هم جنسنه نه‌کبی وناصل خدمت ومعاونت ایده‌جکنی ، خلاصه دنیاده بردرجه‌یه قدر رفاه حال وسلامتله یاشامق ، آخرتده‌ده سعادته نائل اولمه‌نك اسباب ویوللرینی ارائه ایده‌جك سوز ویازیلردن استفاده ایده‌بیله‌جکنی بیلنلرده‌نم .

بو ملتی ، بو کویلی‌یی هر فلاکتدن قورتاره‌جق، مادی ومعنوی علل وامراضدن مصون بولوندوره‌جق ، معایب واحوال مذمومه‌دن تنزیه وتجرید ایده‌جك آنجق وآنجق علم وعرفان اولدیغنی ،بشقه هیچ بر چارهٔ نجات وخلاص اولمدیغنی واولمیه‌جغنی قطعی صورتده بیلدیکم ایچون حکومت ، معارف خصوصنده جبر وشدت کوسترمز ، اهالی‌یی کندی آرزو وفکرینه براقیرسه کندی قناعتمجه معارفك تعمیمی ، غایه ومقصود اولان وطن وملتك ترقی وسعادتی‌ده ممکن اوله‌مز . بو کون اولمازسه یارین اولور دیه‌رك وقت کچیره‌جك بر زمانده دکلز ... دیمش ؛ مکتوبك نهایتده‌ده : الحاصل کویلیلریمز اویانمز ، ترقی ایتمز ، بویله اویوشوق بر حالده قالورسه استقبالمزی پك ایی کوره‌میورم ، دیه‌رك سوزلریمی بیترمشدم .

کویلی اوت ، جاهلدر . بن ، ینه ادعا واصرار ایدییورم‌که ، کویلی بیچاره‌در . کویلی زواللیدر ، کویلی قرانلقده‌در ، نور وضیایه محتاجدر . کویلی یتیم چوجغه بکزر ، ولی‌یه ، وصی‌یه محتاجدر . کویلی یولنی غائب ایتمشدر ؛ دلیله محتاجدر . کویلی ، واپوری باتوب

دكزه دوشن ، چرپینان یولجی‌یه بكزر ؛ الدن طوتوب ساحل سلامته چیقارلمغه محتاجدر .

اویله ادعا ایدیلدیكی قدر بلا مصرف كندیسنه مال اولمدیغی یمورطه‌سنی اوچ غروشه ، یاغنی ٢٦٠ غروشه ، قوزیسنی ٨ لیرایه ویرمسونده نه یاپسون ؟ . اوبجه ١٥-٢٠ غروشه آلدیغی بر بزی‌یه ٤٥٠-٥٠٠ غروش ، آلتمش پاره‌لق باصمه‌یه ١٥٠-٢٠٠ غروش ، ٢٠-٣٠ پاره‌یه آلدیغی طوزه ٢٠-٢٥ غروش ، ٥-١٠ غروشه آلدیغی صابونه [كه كافه‌سی حوایج ضروریه‌نك الك مهملرندندر] ١٨٠-٢٠٠ غروش ویرمكه مجبور اولان ؛ زوجی ، باباسی ، بتون اقربا وتعلقاتی سلاح آلتنده ویا قره طوپراقلر ایچنده اولان ؛ هر بری مظاهرت ومعاونته محتاج درت بش معصومی بولونان برقادینجغز نه یاپسون ؟ كندینی وچوجقلرینی نه ایله ونصل اداره ، اعاشه واكسا ایتسون ؟ غاز یاغی ، شكر كبی شیلری ، استانبوللی ، شهر ویا قصبه‌لی اولمدیغندن اسمنی بیله اونوتمشدر . یالكز آره‌صیره ٥٠-١٠٠ درهم شكر وغاز یاغی اهالی‌یه توزیع ایدیله‌جكنی غزته اوقویانلردن ایشیدییور . حقوق ، جنسیت وملت افرادندن اولمق نقطهٔ نظرندن كویلی ایله استانبوللی وشهرلینك فرق وارمی ؟ ...

یكچنلرده برذات تراموای شركتندن یكرمی پاره‌دن عبارت اولان حقنی استرداد ایتدی . واقعا حقوقك آزی‌ده بر ، چوغی‌ده بر ایسه‌ده عجبا كویلی : دكل ٢٠ پاره ، ٢٠ لیرا حتی ٢٠٠٠٠ لیرا وبوكا مماثل حقوقنی بو حالنده ، دكل اویله بیوك شركت وقومپانیالردن ، اولدقجه موقع صاحبی بر كیمسه‌دن استرداد ایده‌بیلورمی ؟

كویلی كویا رنجبردر ، فقط بر چوق آیلر مطلقا ینه حكومت طرفندن اعاشه ایدلمكه محتاجدر . مالی یوقمی ؟ چفتی یوقمی ؟ ترلاسی یوقمی ؟ وار ، هپسی وار . حتی حرب دولایسیله ایش نه‌در ؟ ترلا نره‌دردر ؟ بیلمه‌ین قادینلر بیله اركككلردن دها زیاده ایشچی ، دها كوزل رنجبر اولدیلر . فقط چالیشمه‌نك یولنی ، اصولنی بیله‌مدكلرندن سنه‌نك اون ایكی آیی‌ده كویا چالیشمقله كچیردكلری حالده ینه آچ ، ینه محتاج ، ینه سفیل ، ینه پریشاندر . بنای دولت ــ كه شبهه‌سز كویلیلردر ــ قوی ، صاغلام ، اولمازسه بقای حیات ممكنمیدر ؟

معترض افندی ، كویلینك احوال مذمومه‌سندن بعضیسنی‌ده یازییور : قیز قاچیرمق ، قادین اویناتمق ، بر برینی ضرب ایتمك ... دوغرودر . حتی دها چوقدر . فقط كویلی‌یی حمایه وصیانت ایتمك ، حقیقتی كورمك واعتراف ایتمك شرطیله ، انصاف ایدوب دوشونه‌لم ، بو قادین اویناتمق ، عشرت ایتمك ، قمار اوینامق كبی عنعنه‌مزی ، خانمانلریمزی ییقان ؛ ملیتمزی ، اخلاقمزی بوزان ؛ ثروتمزی افنا ، وجودیمزی امحا ایدن فنالقلر ، رذالتلر عجبا قصبه‌لرده اكسیكمیدر ؟ عشرت ، قمار ، یكرمی لیرایه غراموفون ، كلین صوبی وساژه كبی مهلك ، مضر مواد وعادات عجبا بو كویلره نره‌دن كلدی ؟ جاهل كویلیلر بونلری كیمدن اوكرندی ؟

ینه تكرار ایدییورم ، كویلی جاهلدر . كویلی منفعت ومضرتی تفریق وتمییزدن عاجزدر . [اكثریت نقطهٔ نظرندن سویلیورم . یوقسه كندیكی یولنی ، طوتدیغی ایشی بیلن بعض منور الفكر ذوات طبیعی مستثنادر]

عقلاً فنا ، مهلك ومضر اولان بر عادتك تركی ایچون عموجه‌یه سویله‌سه‌ك ، حتی رجا ایتسه‌ك « كوره‌نه‌كز ، اسكیدنبری عادتمز بویله‌در ، ترك ایده‌مز » دیر . كندیسنه اولاد وعیالنه ، هم جنسنه ، دولت وملتنه بلكه یوزده یوز فائده‌لی اولان بر ایشی تعریف ایتسه‌ك : « بابا ، بونی بویله یاپ ، ایلروده بویوزدن هم كندك ، هم چولق چوجغك برچوق فائده كوره‌جكدر » دیرسه‌ك « كوره‌نه‌كز یوقدر ، یاپامه‌یز » جوابنی ویرر .

بوقدر جاهل اولان كویلی‌یی یوله كتیرمك ، دینی ، دنیاسنی ، انسانیتی اوكره‌تمك طبیعی پك مشكلدر . آنجاق بر سویلرسك ، بش سویلرسك ، دامله دامله كول اولور قیلندن كونك برنده تأثیر ایدر . شبهه‌سز عموجه كندیسی غزته اوقویه‌جق دكلدر ، البته هر كویده براوقور یازار واردر . خصوصیله حرب دولایسیله هیچ بر كوی امامسز دكلدر ، ظن ایدرم . هرنه‌قدر بو امامل‌رك هپسی احتمال ملته ارائهٔ طریق ایده‌بیله‌جك ، سوزنی دیكله‌ته‌جك برسویه‌ده دكلدر . فقط بوكبی آچیق ومؤثر كتابلری ، مقاله‌لری اوقویوب آكلامق واهالی‌یه آكلاتمقدن عاجز اولان امام‌ده پك انددر ظن ایدرم . اكر وار ایسه « ان الله یأمركم ان تؤدوا الامانات ... » فرمان جلیلنجه خطابت وامامت كبی وظیفهٔ مهمه ومقدسه‌یی اهلنه تودیع ایتمك طبیعی مشیخت اسلامیه‌نك بورجیدر ، وظیفه‌سیدر .

معروضاتمدن دولایی فكر عاجزانم یاكلش آكلاشیلماسون . كویلیلرك صایه‌صایه بیتمه‌ین اخلاق مذمومه‌سنی ، یاكلش ، باطل اعتقادلرینی تحسین وتقدیر ایدوب وكالت وظیفه‌سنی درعهده ایتدیكم یوقدر . بلكه مشاهده وقناعتلریمی حریت فكریه اساسنه استناداً سربستجه سویلیورم .

كویلینك تا جكرینه ، روحنه تأثیر ایدوب چیقارمسی وتبدیل ایتمسی ممكن اولمیان اوقدر كوتو خویلر ، فنا فنا عادتلر ، مدهش ، مهلك كوره‌نكلر ، شرعه ، عقله ، فنه ، منطقه مغایر اعتقادلر واردر كه الك مقتدر وروحشناس ادبابیلمم كه حقیله توصیف وتشریحه مقتدر اوله‌بیلورلرمی ؟ چونكه كویلینك هر حالی بررومانددر .

عاجزلری اودرجه بدبین دكلم . آنجق حال حاضرده‌كی عموجه‌لرك فكرلرینی تنویر ، حس ، اخلاق ، سویه وعرفانلرینی اعلا ایدوب طریق هدایت وسلامته سوق ایتمك ، محال دكل ایسه‌ده ، پك مشكلدر . بردفعه اكری بوكری بیویوب قارتلاشان بر آغاجه ایسته‌دیكك شكلی ویرمك طبیعی زوردر . هیچ اولمازسه هرشیئه استعداد وقابلیتی اولان ، تازه فدانه بكزه‌ین چوجقلری اوقوته‌لم . دها كوچك ایكن

دینك علویت وقدسیتنی ، وطن حسنی ، ملت محبتنی ، روحلرینه وطبارلرینه اشاح ایدهملرده بابالری کبی اولمسونلر .

شمدی بوراده برشی دها عرض ایدهیم . احتمال چوق فضله کیدیورسك ،دیین بولنهجقدر . فقط بو اعتراضی ایدن ذات لطفاً برهفته قدر کوی حیاتنی اختیار ایتسون ، هیچ شبهه ایتمم که اووقت بنی تصدیق ایدر . کویلینك اکثریسنده نکاح یوقدر . چونکه زوج وزوجهٔ مسلمه اسلامك شرطنی ، اللهی ، پیغمبرینی،دینی ، کتابنی ، مذهبنی، قبلهسنی حتی پیغمبرینك اسمنی بیلمزلر . بینلرنده نکاح اولوب اولمدیغنی بندن دها بیوك اولان اهلی جواب ویرسون . یالکز جهالت یوزندن کونده بلکه بیك دفعه قاریسنی تطلیق ایدرده خبری یوق . زیرا آغزی آچیلدیمی ایلك سوزی دینه ، ایمانه سب وشتم ... دن عبارتدر .

أوت ، بزی قورتارهجق آنجاق معارفدر. هرکویده مکاتب ابتدائیهنك تأسیسیدر . صکره معلملرك انتخاب وتعیننده بیوك ، پك بیوك دقت واعتنا لازمدر .

اولا : متدین ، معتقد ، مقتدر ، مصلی اولمق .

ثانیاً : اخلاق حمیده ایله متصف اولمق .

ثالثاً : وقارینی ، حیثیتنی محافظه ایدن ، سوزینی طارتارق سویلهین ، سویلدیکنیده هرحالده اجرا وتأثیر ایتدیرهبیلهجك ذوات تفریق ایدلملیدر .

یوقسه کندینی متفنن، مقتدر کوسترمك ایچون،دکل عموجهنك، اکثر ناسك فکر ودماغی ادراك ایدهمهین ، بیلوب بیلمهمسنه دنیوی ، اخروی هیچ برثواب وعقاب ترتب ایتمهین مباحثدن دم اوران ، مثلا دنیا کرویدر ، حرکت ایدییور ، شمس بیوکدر وثابتدر ، یلدیزلر بویلهدر ... کبی فلکیاتدن، بیلمم نهلردن بزم عموجهلر نه آکلار ؟ دنیا حرکت ایدییورمش ؛ وارسون ایتسون ! شمس بیوك ایمش ؛ وارسون اولسون ! کرهٔ ارض ، آی ، یلدیزلر کونشدن آیرلمش ؛ وارسون آیرلسون! عموجهنك نهسنه ؟. بونلری بیلورسه یمشندن صکره عموجهیه بر فائدهسی وارمیدر ؟ بیلمهسه دنیوی ، اخروی برمجازاتی مستلزممیدر ؟ ایشته بوکبی [عموجهنك نقطهٔ نظرندن سویلیورم] مالایعنی شیلر ایله وقت کچیرن ، امرالهی وسنن رسالتپناهیدن ،قصد نهاولدیغنی قطعیاً بیلمهیهرك محض نیتهسندن، ددهسندن کوردیکی ایچون آره صیره نماز قیلان ، اوروج طوتان زواللی مسلمانلر ایله استهزا ایدن معلملردن ظن ایدرم منفعت یرینه بیوك مضرتلر تولد ایدر .

عجبا حقیقتنه ، حکم ومزایاسنه بوکون حقیقتبین اولان اجانبك بیله حیران ومفتون اولدیغی بومقدس دینك احکام منیفهسیله عمل ایتمکدن نهزیان کوردك ؟ بتون اوامری کافهٔ بشرك منافعنی ، بتون بنی آدمك دنیوی، اخروی سعادت وسلامتنی کافل اولان ؛ نواهیسی ایسه مطلقا وجودبنی آدمك علل وامراضدن، فلاکت هلاکدن صیانتنی مستلزم اولان بردینك اوامرندن تباعد ، منهیاتنه تعمد ایدرجهسنه تمسك ایدوبده بلامزی بولدق ایسه بونده دینك نه قباحتی واردر؟

حاصلی بن وسط درجهده برکوی خواجهسییم. مناقشهومباحثهیه قدرتم ، وقتم یوقدر . آنجق بر چوق زماندنبرو هرشیدن بحث ایدیلیرده دولتك وحکومتك رکن مهمی ، بلکه روحی اولان بو زواللی کویلیلر ایله کیمسه اوغراشمدیغنی ویا اوغراشیلیورده بن کورهمدیکم ایچون دیلمك دوندیکی قدر کویلینك احوالنی ، مادی ومعنوی علل وامراضی تشریح ایله علاقهدار اولان ذوات کرامك انظار شفقت وحمیتلرینه عاجزانه وضع ایدییورم . دوشونسونلر ، بومهلك جهالت،اخلاقسزلق واعتقادسزلق علتنی ـ که کوکیومیقروبی تاقلب وروحه تأثیر وسرایت ایدییور ـ تا اساسندن ییقمق وامحا ایتمك ایچون هرنه لازم ایسه الله رضاسی ایچون توسل ایبورسونلر.

ومن الله التوفیق .

حصار دره امامی

مصطفی عاصم

معجزهٔ اسلامیه

سنریهم آیاتنا فی الافاق وفی انفسهم الآیه

حضرت پیغمبر افندمزك الیبوك معجزهلری بزه تبلیغ ایتدیکی شریعت جلیلهنك طبی ، اجتماعی ، فلسفی اوامر واحکامله طولی اولمسیدر. بعضاً برحکمك سببنی بزدن براز آکلایهمیورسهقده مرورزمانله نه قدر بیوك بر حکمت اجتماعیه و صحیحهیه مبتنی اولدیغنی ادراك ایدیورز . دوموز أتنك ، قان وایچکینك تحریمی فنك اثبات ایتدیکی حقایقدندر . بو حرب عمومی اثناسنده ایچکینك مضراتی نه قدر مدهش اولدیغنی هر ملت آکلامش واکا کوره تدابیر زجریه ومانعه اتخاذ ایلمشدر .

انکلتره حکومتی بوخصوصده اوقدر شدتلی نظامنامهلر ، لایحهلر وقانونلر اصدار ایتمشدر که کندی مملکتنده ایچکی استعمالی عادتا یوزده یکرمی درجهسنه ایتمشدر . بوکا رغماً کرك حربیه نظارتی ، کرك اعمالات حربیه نظارتی بوکون دها شدید قانونلرك اصدارینی مصراً طلب ایدیورلر . وقطعی مظفریتی احراز ایدهبیلمك ایچون ایچکینك بسبتون منع ایدلمسنی ایستیورلر .

ایچکی فابریقهلرینك صاحبلری حریت تجارت نامنه پروتستو ایدهرك حکومته هجوم ایدیورسهلرده، ایچکی علیهدارلری: جنایت ایشلمك، خلقی زهرلمك،صافدرونلری اغفال ایتمك،دولاندیرمق برصنعت مشروعه عد اولنمدیغی کبی زهرلی ومفسد تأثیراتی میدانده اولان ایچکینكده حریت تجارت نامنه سربستیسی مشروع دکلدر. بوکا مساعده ایتمك ملتله استهزا ایتمك دیمکدر ... دیه جواب ویریورلر .

ايچكينك تأثير فيسيولوجيسنى تدقيق ايتمك اوزره تشكيل اولنان قوميسيونك ويرديكى راپوردن اكلاشيليوركه كئول: غدا دكلدر . وغدا يرينه قائم اولماز . اعصابده مدهش تخريبات ياپديغى حالده وجوده هيچ بر فائده‌سى يوقدر . ايچكى حرارت اعصابى وقتى تخريش ايتديكندن وجود انى خارجه آتمق ايسته‌يور وبوندن حرارت حاصل اوليوركه بوحال مرضى برعلامت صاييلير . بايغينلغه قارشى استعمال اولنديغى وقت حاصل اولان تنبه معدده توليد ايتديكى تخريش وخفيف التهابدن نشأت ايدييور وعلى العموم ايچكينك مضرتدن باشقه وجوده هيچ بر فائده‌سى يوقدر .

انكليز ملتى بومجادله ومجاهده ايله اكتفا ايتميه‌رك علماسندن ، سياسيوننددن ، محررلرندن ، مبعوثا واعياننددن بيك كشى برعريضه امضا ايده‌رك ايچكينك مضراتندن شكايت ايله منعنى طلب ايدييورلر . بوعريضه‌يى نشر ايدن تايمس غزته‌سى ديور : « اميزكه الك ايلرى كلنلرمزدن اون بيكلرجه‌سى بوعريضه‌يى امضا ايده‌جكلردر . » انكلتره حكومتنه تقديم اولنان بومهم عريضه‌يى عيناً ترجمه ايدييورز :

***

ملتك متفكرلرى وعلماسى طرفندن امضا اولونوب قابينه‌يه تقديم اولونان مهم برعريضه

احوال حاضره‌نك نزاكتنه نظراً ملتك الك بيوك علماسى ومتفكرلرى طرفندن پك حياتى برمسأله‌يه عائد اولمق اوزره حاضرلانان بويله مهم برعريضه‌نك قابينه‌يه تقديم اولونمسى تاريخ ملتمزده پك نزيه وبالا برموقع طوتمسى محققدر . بونك ايچون بوعريضه‌يى نشر ايدييورز . واضع الامضا بيك ذاتدن باشقه يكيدن امضا ايدنلرك اسملرينى ده ديكر نسخه‌لرمزده نشر ايده‌جكز . بويزم بورجمزدر .

« بز ، بريتانيا آطه‌لرى اهاليسى ملت نامنه حكومتدن كندى قواى مليه‌مزك صوك درجه‌سنه قدر استخدام وتوحيدينى استرحام ايدرز . بزى ظفر قطعيدن محروم براقان واستقبالمزى تهديد ايدن ايكى تهلكه واردر : برى كئولك قوه مخربه‌سى ، ديكرى چوجقلرمزك حياتلرينك اهمالى . هر متأمله وضوحله تجلى ايدن حقائقدندركه بزى ضعيف دوشورن بوايكى تهلكه‌در . حالبوكه بونلرك منع وازاله‌سى المزده‌در . اميزكه ايچكى بليه‌سنى آره‌مزدن قالديرمقله حرب جبهه‌سنده‌كى قوتمز تزايد ايده‌جك ، دشمنلريمزه قارشى مجهودات مليه‌مز كسب قوت وشدت ايليه‌جكدر .

اوت ايچكى بليه‌سنى قالديرمش اولسه ايدك شيمدى‌يه قدر آلتى جبهه‌ده‌كى محاربانده دوچار اولديغمز خسران وانكسارى قوتمزى تزييد ايتمكله ازاله ايده‌بيليردك . فضله عسكر سوق ايتمك واعمالات حربيه‌مزى زياده‌لشديرمكله بوخسران وانكساره ميدان ويرمزدك . ملتمز عسكرلك اصولنى ديكر بيوك متفقلرمز كبى قبول ايتديكدن صكره حكومتمزدن استرحام ايدرزكه الك بيوك متفقمزله رقابت ايده‌بيلمك ايچون اردومزى تزييد واستعمال ايده‌جكمز اسلحه وجبخانه‌يى معمولات مليه‌مزدن تأمين ايتمليدر .

كئولك تأثيرات مخربه‌سى اردومزك معنوياتنى بوزيور . عسكرلرك احوال روحيه‌سنى اخلال وجسارتلرينى كسر ايدييور . ملتك قوه استحصاليه‌سنى تنقيص ايدييور وبويله‌لكله حربك عمرينى ارزاديور . بوجهتى تجاربك ايقاع ايده‌كلديكى تخريباتى مبين بعض معلوماتى انظار تأملكزه عرض ايدييورز :

۱) ايچكى يوزندن اعمالات حربيه تأخر ايدييور وبوسببله جبهه حربده بولنان اردونك وظيفه‌سى عطالته اوغراييور . اون بيكلرجه كيشى ايچكى دولاييسيله وظائف مليه ، عسكريه واعمالات حربيه‌لرينى بحق ايفا ايتمكدن عاجز قاليورلر . بويله الك مقتدر ، غيور وچاليشقان عامللرى ايكنجى صنف عمله درگه‌سنه ايندرييور .

۲) ايچكى بليه‌سندن دونانمامز وظيفه‌سنى ياپه‌مايور ، نقليات‌مز تأخر وتحت البحر تهلكه‌سنه معروض قاليور . حوضلرمزده تعميرات ، بحريه فابريقه‌لرنده‌كى انشاآت چوق كيچ اوليور .

۳) حاجات ضروريه‌مزى تنقيص ، ارزاقمزى بلع ايدييور . ايچكينك اعمالى ايچون يكرمى آى اثناسنده بتون ملتى سكسان كون اداره ايده‌جك يكرمى بش ميليون حبوبات وشيمدى‌يه قدر بتون اردولرمزك استهلاك ايتديكندن فضله شكر قوللانلمشدر .

٤) قوه ماليه‌مزى تخريب ايدييور : اوت ، بونى اثبات ايتمك ايچون ديرزكه يالكز يكرمى آى اثناسنده انكليز ملتى ايچكى ايچون اوچ يوز ميليون انكليز ليراسندن فضله پاره صرف ايتمشدر .

٥) قواى مليه‌مزى پارچه‌لامشدر . ايچكى فابريقه‌لرنده حبوبات زرعياتنده قوللانيلمقده اولان عمله ياريم ميليون كيشيدن عبارتدر . كئول اعمالاتى ايچون زرع اولنان اراضى برميليون ايكردن فضله‌در . (برايكر : درت دونم) ايچكى فابريقه‌لرك استهلاك ايتديكى كومور سنه‌ده بربچق ميليون طوندر . وسائط نقليه‌مزدن اللى ميليون طون اشغال ايتمشدر .

٦) قوه اخلاقيه ومعنويه‌مزى زلزله اوغراتيور : حيوانى شهوتلرى تحريك ، فحش ومنكراته تشويق ايتديكندن بيكلرجه چوجقلريمزك ، اون بيكلرجه عسكرلرمزك حياتلرينى تهلكه‌يه القا ايدييور .

اوت عسكرلرمزك ايچكى يوزندن دوچار اولدقلرى فلاكتلرى حربك بدايتندن برى تظاهر ايتمش اولمسندن طولايى حربيه وبحريه نظارتلرى طرفندن متخصصلردن متشكل قوميسيون بونك تدقيق ايچون مأمور ايدلمشدى . بونك نتيجه تحقيقات وتدقيقاتنده مسكراتك بيع وفروختنى اداره ومراقبه ايده‌جك برهيئتك تشكيلى وشديد نظامنامه‌لرك وضعى طلب اولنمشدر . اون سكز آيدن برو مسكرات فروختنى مراقبه ايدن برهيئت تشكل ايتمش وخلق آره‌سنده حسن تأثيرى كورلمش اولمقله برابر صنايع مركزلرنده هيچ برتأثيرى اولمامشدر . حالبوكه بومركزلر هر يردن زياده جبهه‌ده بولنان اردولرمزك وضعيتيله علاقه‌داردر . مع التأسف اون سكز آيدن براكى قورقونج

وفاسد وضعيت اوراده باقيدر . يعنى جبهه‌ده‌كى سپرلرده بولنان عسكرلرمز آرامزده حكمفرما اولان دشمنك (ايچكى‌نك) غدرينه قربان اوليورلر .

شيمدى‌يه قدر بذل ايتديكمز غيرته رغماً مثلا تقلايد نهرى بوينده‌كى فابريقه‌لرده بوش بوشنه ضايع اولان زمانى آنجق يوزده ياريم تنزيل ايده‌بيلدك . عمله‌لرك اجوراتى ايكى مثله بالغ اولديغندن فابريقه‌لرى ترك ايده‌رك عشرت وفحشياته قوشيورلر. ذوق وصفا ايله مشغول اوليورلر . حالبوكه وطنك اك زنده واك غيور اولادلرى دشمن قارشيسنده اك تهلكه‌لى وضعيته بولنيور وكندى وطنداشلرينك ارتكاب ايتدكلرى خطا وقصورلرينى بوش بوشنه اصلاح ايتمكه اوغراشيور وجانلرينى فدا ايديورلر .

اعمال حربيه‌مزى تهديد ايدن تهلكه يالكز سرخوشلقدن عبارت دكلدر . بالعكس ايچكينك تأثيرات تاليه‌سندن طولايى عمله‌نك تنبللكى، قوتسزلكى وهر درلو مساعيدن تنفرى دخى بيوك بر تهلكه، استحصالاتمزى پك چوق تنقيص ايدن مدهش بر آفتدر. بر سنه‌دنبرو سراى ملوكانه‌مزده ايچكيدن بر ذره قالمامشدر .

معلومدر كه بر سنه اول اعمالات حربيه فابريقه‌لرنده‌كى مهندسلرله حربيه وبحريه امراسى مجتمعاً بتون مملكتمزك ايچكى بليه‌سندن تطهير ايدلسنى حكومتدن طلب ايتمش اولدقلرى كبى وسائط نقليه صاحبلرى ده اردو ودوننما افرادينه مرحمةً بيع مسكراتك الغاسنى مصراً استرحام ايتمشلردى . اعمالات سفائن فابريقه‌لرى علناً بيان ايتمشلردر كه ايچكى بليه‌سى اورته‌دن قالقه‌جق اولورسه حربك دوامنه رغماً مملكته لازم اولان هر شى اعمال اولنه‌بيلير ؛ بوندن باشقه ملتك هر فردى سپرده چاربيشان عسكرلرمز كبى وظيفه‌سنى حسن صورتله ايفا ايدر .

بتون بو صريح حقيقتلره رغماً ايچكى بليه‌سى حالا مملكتمزه بر كابوس كبى مسلطدر . فابريقه‌لرمزك ايشلرينى تأخير ايديور. اردو ودوننماده حرب اثناسنده ياپديغى تخريباتى ، ملتك احوال اجتماعيه واقتصاديه‌سنى نه قدر ضرر ديده ايتمش اولديغنى بيان ايتمك مشكلدر.

ايچكينك منعندن حاصل اوله‌جق فوائد عظيمه‌نك شرحى چوق اوزون سورر . منع ، ياخود تحديد بيع مسكرات جمعيتك فعاليتندن طولايى ملتك افرادى حسن اخلاق صاحبى اولمشدر . پوليس مديرلرى جرائمك تناقصندن، آسايش وسكونتك شهرلرمزده دها فضله حكمفرما بولنملرندن طولايى علناً تشكر ايتمكده‌درلر. محكمه‌لرمزك جلسه‌لرى پك قيصالدى وبر چوق حبسخانه‌لرمز بوم بوش قالدى . حكومت مسكرات فروختنى هر يكرمى درت ساعتده ايكى ساعته هم پك فاصله‌لى نوبتلره حصر ايتديكى حالده اهاليدن شايان دقت بر شكايت ، ياخود اهميتلى بر انفعال كورمدى . بوندن افراد ملتك حرب طولاييسيله ومنافع عموميه‌نك تأمينى ايچون هر درلو فداكارلقده بولنمغه عزم ايتمش اولديغى آكلاماليدر .

اميزكه بزى تهديد ايدن تهلكه‌لر ملتك افرادى آره‌سنده شعور

ملى وغيرتك تناقصندن نشأت ايتميور . بالعكس عمله‌نك اجوراتى تزايد ايتمش واك چوغى قواعد اقتصاديه‌دن بيخبر بولونمش اولدقلرى جهتله آلدقلرى پاره‌يى ايچكى وعشرته صرف ايتمكدن تحدث ايليور. اك رشيد ودور انديش حكومتك ياپه‌جغى اك معقول حركت ، ملتده فضائل اخلاقى ، مكارم عاداتى ، حسن تربيه‌يى تزييد ونقائص اخلاقيه وعادات مذمومه‌يى منع ايتمكدن عبارتدر. بناءً عليه عمله‌لرمزى كثولك زهرلى مشروباتى ايچمكدن منع ايله مكلفز . بويله لكله صحت عموميه‌يى تأمين ، فضله اجوراتى تصرف وصرفيات يوميه‌مزده‌كى تزايدى (كه دشمنه بر نوع ياردم وملتك مقاومتنى تنقيص ديمكدر) منع ايده‌بيليرز .

افراد ملت ، ويركونك ايكى مثله بالغ اولمسندن مشتكى ومضطرب ايكن هر كون ايچكى ومسكرات ايچون ياريم ميليون ليرا صرف ايتمه‌مز آغلانه‌جق احوالدندر . عمله‌مز ثروت مليه‌مزى تزييده وآلدقلرى فضله اجوراتى استثمار ايده‌جكلرى يرده بر چوق عائله‌لرك كدر وحزنلرينه ، بيكلرجه وقتسز مزارلك آچلمسنه واون بيكلرجه كشينك فلاكت ومعلوليته سبب اوليورلر . يوز بيكلرجه چوجقلرمز اهاله قربان كيديورلر . حرب ميداننده بولنان عسكرلرمزدن يالكز بر ميسيوز جمعيته قرق عرضحال كلمشدر . بو عرضحال صاحبلرى كندى عائله‌لرينك ايچكى يوزندن فحشه وفساد اخلاقه دوشمش اولدقلرندن باباسلرك وصايتى آلتنه وضع اولنمسنى طلب ايديورلر . بتون بو فجيع احوال ايچكى بليه‌سندندر .

احتمالكه بعضيلرى حكومتك ايچكى ويركوسيله خزينه‌سنى دولدورمق ايستديكى مقام اعتراضده سرد ايدرلر. انلره جواباً ديرزكه : هيچ بر مدبر حكومتك بويله خسيس ومضر بر ويركو ايله زنكين اولمغه چاليشديغى يوقدر . شايدواردات حكومتك تناقصندن قورقيورسه‌كز روسيه‌نك ومستملكاتمزك ياپدقلرى تجربه وحسن مثالدن مستفيد اولمليز. روسيا ووتقه‌نك بيعنى منع ايتمش ، فرانسه دخى آپسنتك فروختنى يساق ايتمشدر . قادينلره ، چوجقلره وعسكرلره هر درلو ايچكينك بيعى تماماً ممنوعدر. قاداده دخى ايچكى بليه‌سى قالديرلمش اولديغندن حبسخانه‌لر بوشالمغه ، افرادملت يوزنده آثار صحت نمايان اولمغه باشلامشدر.

روسيا هم پاره‌يه ، هم ده قوته محتاج ايدى . مسكراتى منع ايتمكله ايكيسنى‌ده الده ايتمشدر . افرادك ادخار ايتديكى پاره يوزلرجه دفعه تزايد ايتمشدر . حربدن اول تصرف صنديقلرنده‌كى مودوعات يوز سكسان بيك ليرادن عبارتكن بو ممنوعيتدن صكره ١٩١٥ سنه‌سنده بش ميليون التى يوز بيك ليرايه بالغ اولمش ، ١٩١٦ سنه‌سنده ايسه اون ايكى ميليون ليرا اولمشدر . روسيه‌نك حاصلات صناعيه‌سى بو ممنوعيت سايه‌سنده يوزده اوتوز تزايد ايلمشدر . بزده ايسه بو جزئى ممنوعيت طولاييسيله آنجق يوزده اون نسبتنده بر تزايد حاصل اولمشدر. ايشته يالكز بو زياده ايچكى ويركوسندن آلديغمز پاره‌دن فضله‌در . پاره مسأله‌سندن زياده عالم تجارتده وابحار جهانده حائز اولديغمز موقعه اهميت ويرمك مجبوريتنده‌يز . تحت البحريوزندن غيب ايتمكده

اولدیغمز کمیلرک یرینه سفائن تجاریه یاپیله‌جق اولورسه‌ق مظفریتمز مشکوک اولور . مظفریتمز محقق اولسه بیله او کون کلدیکی وقت بزی ثروت ملیه‌مزک وسعادت قومیه‌مزک اک مهم رکنی اولان تجارت بحریه‌دن محروم بر حالده بوله‌جقدر .

حرب اثناسنده نقلیه کمیلرمزک شدت لزومی درکار اولدیغی حالده مسکراتک نقلنه ایکی میلیون طوندن فضله‌سنی تخصیص ایتمک معناسز و کولونجدر . بوزهرلی ومفسد تجارت هم وسائط نقلیه‌مزی اشغال ، همده کمیلرمزک انشا وتعمیرینه حصر همت ایتملری لازمکلن عمله‌مزک فعالیتنی تنقیص وحرکتمزی تأخیر ایدیور . برطرفدن تخریبات ، برطرفدن‌ده انشاآتمزک تناقصی میدانده ایکن بیطرف دولتلرک حمالی برفعالیتله فضله کمیلر اعماله غیرت ایتملری بزی قورقوتیور ومستقبل اقتصادیمزی ظلمتلندیریور .

ایکنجی تهلکه وفیات اطفالک تزایدیدر . اوت بو تهلکه هروقتدن زیاده اولمشدر . جسور متفقمز اولان فرانسه ، آلمانلر پارسک قاپوسنده بولندقلری زمانده بیله وفیات اطفالی حد اصغریسنه ایندیرمکله کسب افتخار ایتمشلردر . طبیعی پارسک یاپدیغی شیئی شهرلرمزک هر بریسی یاپمغه مقتدردر . فقط بونک ایچون غیرت ملیه ، فعالیت قومیه ، حکومتک وملتک تساندی لازمدر . اطفالک حیاتنی تهدید ایدن هر تهلکه‌نک ازاله‌سی ممکندر . فقط هرشیدن اول اک بیوک تهلکه اولان ایچکینک ازاله‌سی الزم ومستعجلدر .

بزی ضعیف دوشورن وازاله‌سی ممکن اولان کئولدن بیوک بر تهلکه‌مز یوقدر . حرب زماننده فعالیتمزی برباد ، حضر اثناسنده رفاهیتمزی اخلال ایدن کئولدر . شیمدی ایسه اونک مضراتی اسکیسندن اون بیکلرجه دفعه فضله‌در . کئولک تأثیرات مفسده‌سی طولاییسیله اهالیمزک بر عشری فحشیات وفساد اخلاقه وبوبوزدن‌ده امراض زهرویه‌یه مبتلا اولدیلر . کرک ایچکی وکرک اونک آثار مضره‌سی سایه‌سنده توسع ایدن فرنکی علتنک حیاة اطفالمزه ونفوسمزه ایقاع ایده‌کلدیکی تخریباته قارشی ساکت قالەمز ، صلحدن صکره‌یکیدن ایچکینک توسیعی ایله شیمدیکی نظامنامه‌لرک الغاسی منتظر بولوندیغنه نظراً مسئولیتمز دها شنیع والمناکدر .

۱۹۱۲ سنه‌سنده عمله‌مزک ایچکی یوزندن غیب ایتدکلری زمان ایکی یوز یتمش بیک کونه بالغ اولمشدی . یعنی ایکی یوز یتمش بیک عمله‌نک بر کونده یاپاجقلری ایشی غیب ایتدک . اوردومز عینی سنه‌ده ینه ایچکی سببیله ایکی یوز اون التی بیک عسکرک بر کونده اجرا ایده‌جکلری خدماتدن محروم قالمشدر . بونک ایچون جمعیت طبیه قرالیه یعنی انکلتره‌نک اک بیوک و اک محتشم طبی جمعیتی وطنک سلامتی ، نفوسک تزایدی ، نسلک محافظه‌سی و موجودیت ملیه‌مزی محافظه ایده‌بیلمک ایچون مسکراتک بیعنی منع ، کئولک زهرلی تأثیراتنه قارشی اعلان حرب ایله ملتک تردیسنه سبب اولان ایچکی بلیه‌سنی تحدید ازاله ایتمکه قرار ویرمش وبو قرارینی حکومته تبلیغ ایلمشدر .

شبهه یوقدر که بتون بو قورقونج مضرتلرک سببی ایچکیدر . بونک منعی ده الزمدر . وازاله‌سی ممکندر . ینه شبهه یوقدر که حکومت طرفندن مسکراتک بیع و فروختنی تحدید ایتمک اوزره اتخاذ اولنان تدابیر ملت طرفندن کمال مسرتله قبول ایدیلیر . استقلال ملیمزی تهلکه‌یه ، استقبالمزی ، شان وعظمتمزی فلاکته القا ایتمه‌مک وحرب عمومیدن مظفراً چیقه‌بیلمک ایچون ایچکی بلیه‌سنک تماماً ازاله‌سی وبتون مملکتک کئول لوثندن تطهیر ایدیلمش بولنمسنی ملت چهارچشمله بکلیور . امینز که بر ملت ایچنده کئول کبی کیزلی و قاتلی بر دشمن قالدقجه متحد اولمق ، بوتون قوای وطنیه‌دن استفاده ایتمک وخارجی دشمنلرمزه قارشی مظفر اولمق امکان خارجنده‌در .

بز ، بعض مصلحلر کبی ایچکی استعمالنده اعتدالی طلب ایتمکله اکتفا ایتمیورز . بز بتون انکلتره‌نک اک موثوق الکلم واک محترم سیمالری اوله‌رق حکومتدن مصراً طلب ایدرز که : حریت اوغورینه صوکنه قدر حرب ایتمک ایچون رسمی قومیسیونلر ، متخصصلر ، انشاآت سفائن جمعیتی طرفندن ۱۹۱۵ مارتنده رسماً حکومته تقدیم اولنان راپورلر موجبنجه ایچکی بلیه‌سنی تماماً اورته‌دن قالدیرملیدر . بوراپورلری یازانلر ایچکی دشمنلرندن دکلکن حرب اثناسنده اونک آثار مخربه‌سنی کوره‌رک ؛ اونک شنیع ، مجیع ومخوف سیئاتندن متوحش ومتأثر اوله‌رق ملتی قورتارمق اوزره بویله محق بر طلبده بولنمشلردر . باش وکیلمز بهم بر نطقنده اعلان ایتمشدر که حریت اوغورینه نه قدر بیوک اولورسه اولسون هردرلو فداکارلقده بولونمق وناموس ملیمزی محافظه ایده‌بیلمک ایچون بیوک کوچوک بوتون افراد ملت متساویاً هردرلو مضایقه‌یه تحمل ایتمک الزم وضروریدر . بنابرین ملتمزه آچیمق ، حیات قومیه‌مزی تهلکه‌دن قورتارمق واستقبالمزی محافظه ایده‌بیلمک ایچون انکلتره‌نک هر کوشه‌سنده موجود اولان بیع مسکرات محللرینک رخصتنامه‌لرینی کری آلملی وهیچ اولمازسه حربک نهایتنه قدر ایچکی‌یی منع ایتملیدر .

ایچکی بلیه‌سندن قورتولمق ایچون حرب عمومی نادر بر فرصتدر . امینز که انکلیز ملتنک هر فردی کندی قرالمزک اصولنی ، لورد کیشنرک فداکارلغنی ومتفقلرمز فرانسه وروسیه‌نک کئولک مضراتنی منع ایتمک اوزره اتخاذ ایلدکلری تدابیری تقلید ایده‌جکدر . ایچکینک منع وتحریمی ، میخانه‌لرک استراحت وتنزه یرلرینه قلب وتحویلی کرک عمله‌مزی وکرک عسکرلرمزی ممنون ایده‌جک ، ملتک قوتنی تزیید ونشاط ونشوه‌مزی تکثیر ایلیه‌جکدر . عزم وغیرت ملیه‌مز میدانه چیقه‌جق ؛ اون ملیونلرجه افراد ملتک صحتلرینی تخریب ، اخلاقلرینی افساد ، جرایم وتردی‌یه سوق ایدن بر ابتلادن خلاصیاب اوله‌جقلر ؛ فضائل اخلاق ایله ، تمیز ومقبول عاداتله متحلی اوله‌جقلر ؛ وجودجه کسب عافیت وقوت ایده‌جکلر . متفقلرمزله هرشیده متحد اولدیغمز کبی ایچکی محاربه‌سنده‌ده متحد اولملی یز . حکومتدن رجا ایدیورز که ملتدن امین اولسون . عزم وشدتله متفقلری کبی حرکت ایتسون .

حرب عمومیده مقدرات ملتمزی سلامت ساحلنه ایصال ایده بیله جك بر عزم ده بولندیغنی کوسترمك و اثبات ایتمك ایچون ایچکی محاربه سنده مظفر اولملی و بو بلایی مملکتدن تماماً طرد و اجلا ایتملیدر . نجاتمز بوکا باغلیدر . »

*
* *

بالاده کی عریضه مك مآلندن دنیانك اك محتشم حکومتلرندن برینك ایچکیدن نه قدر مضطرب اولدیغنی کوریورز . علماسی و متخصصینی یك زبان اوله رق اسلامیتك بیك اوچیوز شوقدر سنه دنبری قطعی امرلرله تحریم ایتدیکی بر شیئك منعنی ایستیورلر . واقعا قویو مسلمانلر کبی کمال شدتله هجوم ایدیورلر . بونکله ده اکتفا ایتمیه رك منع مسکرات ایچون بر چوق جمعیتلر تأسیس ایتمکده درلر . ایشته بو ، اسلامك بویوك بر معجزه سیدر . مسلمانلر بونی کمال اهمیتله نظر عبرت و انتباهه آلملی ؛ دینلرینك نه قدر یوکسك ، منافع بشریه یه نه درجه اعتنا کار اولدیغنی آکلاملیدرلر .

شیمدی انکلیز ملتنده ایکی فکر واردر : بری ، حکومت ایچکی تجارلرینه اهمیت ویرمیه رك منافع عامه نامنه بتون مسکراتی منع ایتملیدر . دیکری ، بو جنایتکار ماده نك تجارلری زنکین و ارباب نفوذ اولدقلری جهتله ممنوعیته انکل اولمالری ایچون حکومت مملکتده بولنان بتون ایچکی فابریقه لرینی صاتین آلملی و آنجق محروقات و صنعت ایچون لازمکلن کئولك اعمالنه مساعده ایتملی در دیورلر . یعنی هر ایکی طرف ایچکینك منعنی قبول ایدیور . یالکز وسائطك استعمالنده فرق واردر . کلیسالرك ، مختلف مذهبلرك رؤساسی بو منع مسکرات جریانی باشنه کچیورلر . درت سنه دنبرو دائما حال اختلافده قالان مختلف المذهب کلیسالرك رؤساسی منع مسکرات مجلس عمومیسی نامنده بر مؤسسه تشکیل ایتمشلردر . بونلرك تعقیب ایتدکلری احوالی ذکر ایتمزدن اول اسملرینی سویلیه لم :

(١) بابتیست منع مسکرات جمعیتی (٢) بابتیست و مونغاوتشایر اعتدال جمعیتی (٣) صلیبك مسکراتی کلیاً منع ایده جك قاتولیك جمعیتی (٤) انکلتره رسمی کلیسانك تخفیف مسکرات جمعیتی (٥) مختلف کلیسالرك تقلیل مسکرات جمعیتی (٦) ارقداشلر جمعیتی (٧) موراویا کلیساسی (٧) پره سبیتریان انکلتره کلیساسی (٨) پره سبیتریان و ولث تقلیل مسکرات جمعیتی (٩) ابتدائی اصول طرفداری تحدید مسکرات جمعیتی .

بونلرك تعقیب ایتدکلری پروغرام طقوز ماده دن عبارتدر . کچن سنه انکلتره ده هر درلو تحدیدات و ممنوعیته رغماً ایچکی اوغرینه ٢٥٩ میلیون لیرا صرف ایدلمش اولمسی بونلرك فعالیتلرینی تزیید ایدیور . پروغراملری شونلردر :

١) بازار کونلری بیع مسکراتك تمامیله ممنوع اولمسی .

٢) هفته نك مختلف کونلرنده بیع مسکرات ساعتلرینك تحدید و تنقیص ایدلمسی .

٣) بیع مسکراته تخصیص اولنان یرلرك تنقیص و ویریلن رخصتنامه لرك قسماً استرداد ایدلمسی .

٤) رخصتنامه لرك اعطا و منعی خصوصنده محلی هیئتلرك نفوذ و صلاحیتلری توسیع اولنمسی .

٥) قلوبلرك و اجتماع یرلرینك شدید بر مراقبه آلتنده بولندرلمسی .

٦) بقاللره ویریلن بیع مسکرات رخصتنامه لرینك کری آلنمسی .

٧) کوچوك چوجقلره و کنجلره مسکراتك بیعنی قطعی صورتده منع ایدن بر قانونك اصدار ایدلمسی .

٨) محلی افکار عمومیه (مجلسك قصد ایتدیکی معنی : بر محلده بولنان بیع مسکرات یرلرینك تزیید ، تنقیص و یاخود تماماً الغاسی ایچون هر محله نك اهالیسی اوچ دفعه رأی عام اصولی موجبنجه بیان فکر ایتملری لازمدر) صلاحیتی توسیع اولنملی در .

٩)ـ پروغرامك اك مهم ماده سی بودرـ میخانه لر ، بیراخانه و ایچکی قلوبلرینك یرینه قائم اوله جق استراحت ، تنزه ، مسرت و تربیه اجتماع یرلری حاضرلمقدن عبارتدر . اونلرك نظرنده خلقك میلنی تطمین ایده جك بویله مؤسسه لر اولمادقجه ایچکی ابتلاسنه شیمدی یه قدر آلیشمش اولانلری منع ایتمك پك کوچ اولور . حالبوکه بونی تأمین ایتدکلری کبی مسأله یی حسن صورتله حل ایتمش اولورلر .

بو مجلسك باشنده انکلتره نك اك بیوك رئیس دینیسی بولنیور و بو مجلسك حائز اولدیغی بیوك نفوذدن انتخاباتده استفاده ایتمك ایستیورلر . هانکی پارتی اونلره معاونت وعد ایدرسه اکا ظهیر اوله جقلردر . مجموعه لرك مناقشاتی میاننده منع مسکرات قدر اهمیتلی بر موضوع یوقدر .

ایچکی فابریقه لری صاحبلرندن بعضیلری افکار عمومیه نظرنده ملتك دشمنی و خلقك جلادی تهمتندن قورتولمق ایچون بو مسأله حقنده آیری بر پروغرام تقدیم ایدیورلر . بونلرك حاضرلادقلری پروغرامك اك صوکنجیسی شودر :

١) حرب عمومی اثناسنده و اوندن صکره بر سنه نهایته قدر هر درلو ایچکی استعمالی منع اولنملی .

٢) حربدن صکره راقی و فضله کئولی حاوی اولان مشروباتك ممنوعیتی دوام ایتملیدر .

٣) حربدن صکره مسکراتك منع فروختی دوام ایتملی ، رأی عامه مراجعت حالنده اکثریت مشروباتك استعمالنه قرار ویرسه بیله هر محله نك صلاحیتی منفرد و مستقل قالملیدر .

٤) شاید حربدن صکره مملکتك هر طرفنده و یاخود بعض طرفلرنده بیرانك استعمالنه مساعده اولنه جق اولورسه حاوی اولدیغی کئول یوزده ایکیدن فضله اولمامالی ، که بو قدری مسکر اولماز .

(٥) حربدن صکره فابریقه صاحبلرینه قبل الحرب تأمین ایتدکلری کار بش سنه ایچون تأمین اولنملی . بو مدت ختامنده هیچ بر فابریقه صاحبنه تضمینات ویرمه دن و یاخود صاتین آلمه دن حکومت بتون ایچکینك اعمالنی منع ایتملیدر .

بو معلوماتی معاصر (قونته‌مپورارى) مجموعه‌سنك اغستوس ۱۹۱۸ تاریخلی نسخه‌سندن آلیورز .

الحاصل هر یرده ، هر مملکتده ایچکینك علیهنده مدهش جریانلر پیدا اولدی. اسلامیتك بوندن‌دها واضح وبلیغ بر معجزه‌سی اولماز . فقط بزده احکام دینیه‌مز صریح اولدیغی حالده نه‌دن باب‌مشیخت واجتماعیات استادلری بو بلیه‌یه قارشی برشی یاپمیورلر ؟ عجبا ملته آچه‌جق ، خلقمزه رهبر اوله‌جق عالملرمز یوقمیدر ؟ نه‌دن علما ایله دوقتورلر طوپلانوب‌ده منع مسکرات ایچون چالیشمق اوزره برجمعیت تشکیل ایتمیورلر ؟ باب مشیخت بو ایشلرله کندیسنی هیچ علاقه‌دار عد ایتمیورسه عندالله مسئول اولمازمی؟ احکام دینیه وشعائر اسلامیه‌مزی محافظه ایله مکلف اولان شیخ‌الاسلام افندی حضرتلرینك بو خصوصده لازم کلن جدی تشبثاتده بولونملرینه انتظار ایدرز .

آداب عمومیه‌مزی صیانت ایتمك عزم قوی‌سنده بولونان محترم داخلیه ناظری اسماعیل جانبولات بك افندی صحیه ناظری اولمق حسبیله هم ملتك اخلاقنی ، هم صحتنی محافظه ایتمك ایسترلرسه ایچکی بلیه‌سنی اورتادن قالدیرملیدرلر. اووقت هم فحشیات وفساد اخلاق ، هم ده صحتك تدنیسی ونسلمزك تردیسی زائل اولور . اونك همتندن بو فعل خیری بکلرز . الده اسلامیتك سلاحی، حقایق طبیه‌نك قوتی وملتك اکثریت مطلقه‌سنك مظاهرتی وارکن مظفریتدن امین اولسونلر . مسلمان بر دولتك مسلمان بر ناظری ایچون بو کبی فنالقلرك اوکنه کچمك الك مهم بر وظیفه‌در . وهرشیدن اقدم ایفاسی واجبدر .

صوکره بو مناسبتله یکی اعاشه ناظری کمال بك افندی‌یه‌ده مهم بر معروضاتمز واردر . ونیقه اکمکلرینك حالی معلوم. خلق بو قدر مضایقه‌ده ایکن ، اون بولمق ایچون نظارت بو قدر صیقیشیرلر چکیورکن اناطولینك بیکلرجه چوال الك اعلا آرپه‌لری بعض اجنبیلرك ومحتکرلرك ذوقلرنی تطمین ایتمك اوزره بوموتی بیرا فابریقه‌سنه سوق اولونیور . بیرا اتمك کبی حوائج ضروریه‌دن دکلدر . مشروطی حکومتلر دائما اکثریتك آمال و منافعنه خدمت ایتمکله مکلفدر . بناءً علیه بیرانك اعمالنی منع ایله آکا تخصیص اولونان نفیس آرپه‌لری ، تیك برینه ، ونیقه اکمکنه قاتمق پك موافق اولور . زیرا ونیقه اکمکی یمکه مجبور اولانلر حربك الك آغیر یوکی طاشیمقده‌درلر . هر شیدن اول بونلری دوشونمك مقتضای حمیت ووظیفهٔ حکومتدر . ملتك سزدن بکله‌دیکی مفید خدماتك باشنده صحت عمومیه‌یه پك نافع اولان؛ هم مضرتی دفع، هم بویوك منفعتی مستلزم اولان بو امر خیره توسل بویورمکزی منافع عمومیه نامنه استرحام اولنور . جناب حق جمله‌مزه هدایت ومظفریت احسان ایلسون آمین .

اسلام ومدنیت

— ۳ —

شرقی ، مدرسه‌لری ، کتبخانه‌لری ، رصدخانه‌لری، دواوین وآدابی ، مورخلری وجغرافیونی ، خسته‌خانه‌لری ، دارالصناعه‌لری ایله برطرفه براقالم‌ده نظرلریمزی قاهره‌یه ، بالخاصه اونك دولت فاطمیه دورنده‌کی حالنه توجیه ایده‌لم . کورورزکه بوراده‌ده علوم و آداب پك بیوك بر رواج و اعتبار قازانمشدر . حله ملوك فاطمیه‌دن ملك عزیز ایله حاکم زمانلرنده قاهره او معظم مبانی عرفانیله، سائر کونان مؤسسات مدنیه‌سیله بغدادایله مساوی بر مرتبه‌یه ارتقا ایتمشدر . جالار ساعت پاندولنك موجدی اولان قاهره حکیمی ابن یونس (تاریخ وفاتی ۱۰۰۷) ك خاطرلردن چیقماسی امکانی وارمیدر ؟

شریف ادریسی (تاریخ ولادتی ۱۰۹۹) نك قرطبه‌ده اکمال تحصیل ایتدکدن صوکره اون ایکنجی عصر هجری اوائلنده سجلیا قرالی روجیرك کندینی نه‌صورتله معیته قبول ایتدیکنی تاریخ بزه خبر ویریور . شریف ، قرال نامنه سکز یوز باطمان ثقلنده کوشدن بر تابلو اعمال ایده‌رك ممالك عالمك اسملرینی عربجه اوله‌رق حك ایتمشدی . جغرافیایه عائد تألیف ایتمش اولدیغی اثرینی اوچ عصر قدر مدت اوروپا خریطه رساملری عینیله قوپیه ایدیورلر ومندرجاتنه پك آز برشی علاوه ایده‌بیلیورلر ایدی .

اوندن یوز سنه صکره سجلیا قرالی ایکنجی فردریق فیلسوف شهیر ابن‌الرشدك اوغللرنی معیتنه آله‌رق تاریخ طبیعیدن نباتات وحیوانات علملرنی اونلردن اوکره‌نیور ایدی .

سکزنجی عصر ظرفنده پیدای شهرت ایتمش اولان ابو موسی جعفر الکوفی ایله ابو بکر رازی وامثاله عائد مؤلفاتك تدقیقی بزه بودهاة اسلام طرفندن حامض کبریت ایله ماء ملکی‌نك نه یولده اختراع ایدلدیکنی ، جیوا استحصاله ، جواهر کحولیه‌نك تخمیرینه نه‌صورتله موفق اولدقلرنی اوکره‌دیور .

ابوالقاسم خلف بن عباس (البوقاریسی)ك فن جراحیی تأسیس وبونك ایچون ایجاب ایدن آلات وادواتك اشکالیله استعماللرینی تعریف وایضاح ایتمش اولدیغی ینه تاریخدن اوکره‌نیورز .

مثانه‌دن طاش چیقارمق ایچون یاپیله‌جق عملیه‌نك ایلك دفعه موقعنی تعیین ایدن ابوالقاسمدر .

ابن رشدك خواجه‌سی ابن زهرك ایلك اول التهاب حجاب حاجزی کشفه موفق اولمسی اسلاملرك فن عالمنده‌کی پارلاق موفقیاتنك الك مهملرندندر .

بو کبی اعاظم علما اسلام مملکتلرینی دولاشیرلر؛ هر کیتدکلری مملکت حکمدارلرندن بیوك بیوك التفاتلر کورورلر ، اهمیتلی مقدارده جائزه‌لر آلیرلر ایدی . مجلس عرفان وفضیلتلری تقریرلرینی دیکله‌مك ، اقوال وافکار مخصوصه‌لرینی قید وضبط ایتمك اوزره اطرافدن فوج فوج آقوب کلکده اولان طلاب علم ایله طولاردی .

— علمی اسلامك فنون ، صنایع ، علوم ، سیاحت وسائره یه عائد اثرلری مع التأسف زمان كچدكجه انظار استفاده‌دن نهان اولور و بیدربی تماميله اورته‌دن قالقمغه محكوم بولنیور یدی . برکت ویرسون هولانداده ، فرانسه‌ده ، المانیا وانكلتره‌ده برطاقم مستشرقلر بوكبی آثاری جدی بر اعتنا ایله آراشدیروب بولمغه و بو صورتله بر چوقلرینی نسیان واهمالك نتیجهٔ تخریبندن قورتارمغه موفق اولدیلر . بو اثرلرك مهم بر قسمی اوروپای غربی مطبعه‌لرنده طبع اولنمده اولدیغنی نظر ممنونیتله كورمكده‌یز . مؤلفات اسلامیه‌نك بر چوقلری اندلسك عربلرده بولندیغی زمانلر لاتینجه‌یه وسائر اوروپا لسانلرینه نقل وترجمه ایدلدی .

از جمله رومادە پاپا روبرت ودیكرلری ریاضیات ، طبیعیات ، فلكیات وسائره یه متعلق بر چوق اثرلرك لاتینجه‌یه نقلی خصوصنده بیوك بر اثر غیرت كوستردیلر .

خلاصه ، اشبیلیه ، غرناطه ، مرسیه ، طلیطله ، سبته ، طنجه ، مراكش ، جزایر ، تونس ، قیروان ، قاهره ، شام ، عراق ، فارس ، بخاری ، هند ، سیبریا وسائر برچوق بلاد اسلامیه‌ده وجوده كتیرلمش معظم كتبخانه‌لر ، جسیم مدرسه‌لر جهانك كوزلری اوكنده وقور ومحتشم برر آبده طرزنده یوكسه‌رك اسلامك عرفان ومدنیتنی تمثیل ایدییورلر ایدی .

اسپنچیاری فنك مخترعلری عربلر اولدیغی كبی الیوم استحضار ادویه قانونی نامی ویریلن فن‌ده اونلرك میراث فضیلتلریدر . بو فن سالرنه شهرندن نشئت ایتمش واورادن جنوبی اوروپا ممالكنه یاییلمشدر .

مسلمانلر ایلك عصرلرده مساعیلرینی مدنیتك یالكز بر شعبه‌سنه حصر ایتمیورلر ، بتون شعباتنده متناسب بر طرزده ابراز فعالیت ایدییورلر ایدی . بناءً علیه علوم ریاضیه ، طبیعیه ، سیاسیه ، تشریعیه ایله ، شعر وتحریر ایله مشغولیتلری كیجیلك ، سیاحت ، صنایع تزیینیه ، موسیقی‌یه بیوك بر اهمیت عطف ایتمه‌لرینه مانع اولمیوردی . شهرلری اعمار وتنظیم ایتمك ، یكیدن شهرلر وجوده كتیرمك ، آغیر قماشلر ، قیمتدار اثاث ، متین وظریف خالی ، كلیم وسائر ادوات تزیینیه اعمال ایلمك كبی خصوصاتك‌ده فعالیت مدنیهٔ اسلامیه‌دن بیوك بر نصیبی واردی .

مسلمانلر ، قرآنلرینك « من حرم زینة الله التی اخرج لعباده والطیبات من الرزق » و « لاتنس نصیبك من الدنیا » آیتلریله قبول ایتمش اولدیغی دستور موجبنجه بر یوزنده موجود هر درلو زیب وزینت ، رفاه واحتشام اسبابندن استفاده حقنه مالك ایدیلر . بناءً علیه امویه وعباسیه خلفاسیله ملوك فاطمه وعلویه‌نك ، سلاطین عثمانیه‌نك آسیاده ، افریقاده ، غربی وشرقی اوروپاده قیمتدار اشیا واوانی ، ایشلمه‌لی ومرصع سریرلر ، زربفت قماشلر ، قوللانمش بوكدن ، پاموقدن ، ایپكدن ، معمول وغایت اینجه ونازك لباسلر كیمش اولدقلرینی تاریخده اوقورسه‌ق هیچ حیرت ایتمه‌ملیز . نه حاجت ، اوروپا تاریخلری ،
٦ عربلرینك كیدكلری ردالرك كوزللكی ، و قیمتی حقنده

عقل وخیاللره صیغمیه‌جق روایات ایله طولودر .

مسلمانلر تاریخلرینك بدایتلرنده بنالرینك كرك طرز معماریسی ، كرك اصول تزیینی اعتباریله یونانلیلری ، ایرانلیلری ، روماللیلری تقلید ایدییورلر ایدی . كیت كیده غایت آغیر ومشكل برطاقم شكللر رسم ایتمك ، طرز انشاده اینجه اینجه صنعتلر كوسترمك هوسنه دوشه‌رك وجوده كتیردكلری منحنیلر ، تقسیملر ، چیچكلرله مقلدی اولدقلری اقوامه فائقیت ورجحان قازاندیلر . اوتنجی ، اون برنجی واون ایكنجی عصرلر اولونجه ملوك مروانیین ، ملوك موحدین وامثالی ، مغربده هندسه وتزیینات معماریه‌یی واسع مقیاسده ترقی ایتدیردیلر ، وبوسایه‌ده طرز معماریلری تقلید شائبه‌سندن قورتیله‌رق مستقل وصرف اسلامی ماهیت اكتساب ایتدی . دها صكره قرطبه ، اشبیلیه ، غرناطه‌ده حیرتبخش برصورتده انكشاف وترقی‌یه مظهر اولان اسلام طرز معماریسی فلك حقیقةً اوج بالاترینه واصل اولدی ؛ وجوده كتیردیكی آثار دنیانك هر طرفنده برر معجزهٔ صنعت تلقی ایدلمكه باشلامش ومثل سائر حكمنه كیرمشدر .

عبدالعزیز چاویش

شئون

— مستمرات مخصوصه‌مز —

دار الخلافه :

ضیافت مسرت وبشارت عظمی . — ذات حضرت خلافتپناهی طرفندن كچن پنجشنبه كونی سرای همایونده سید احمد شریف السنوسی حضرتلریله معیتلری اركاننه برضیافت سنیه كشیده بویورلمشدر . خلیفهٔ اعظممز حضرتلری شیخ مشار الیه قارشی فوق العاده التفاتلرده بولونمش وبعد الطعام ید همایونلریله مرصع عثمانی نشانی سنوسی حضرتلرینك كوكسنه تعلیق ایتمك لطف عال العالی رایكان بویورمشلردر . اثنای مصاحبه‌ده امیر المؤمنین افندیمز خاندان آل عثمان ایله عائلهٔ سنوسیه آره‌سنده كچن شو حادثهٔ فوق العاده‌دن بحث ایتمشلردر .

وقتیله جنتمكان سلطان مرادخان خامس ایله سیدی المهدی آره‌سنده بالواسطه مخابره جریان ایتمش ایدی كه زمینی شو ایدی : سیدی المهدی استانبوله كوب اسلامیتك ترقی وتعالیسنه ، مسلمانلرك انتباهنه خلیفهٔ زمان ایله متحداً چالیشه‌جق ایدی . حالبوكه اوزمانلر سیدی المهدی آفریقای مركزیده حال فعالیتده بولونان فرانسزلره قارشی مجاهده ایله مشغول اولمقده ویكیدن برچوق زاویه‌لر تأسیس ایتمكده بولوندیغندن دعوت واقعه‌یی كمال منتله تلقی ایلمش ایكن اجابته موفق اوله‌مامشدی . مع مافیه كونك برنده سلاله‌سندن كله‌جك بر ذاتك استانبوله كیده‌رك خلیفهٔ زمان ایله توحید مساعی ایده‌جكنی وبو وحدت سایه‌سنده اسلامیت

ایچون ترقی وسعادت دوره‌لری باشلایه‌جغنی تبشیر ایتمشدی .

ایشته امیرالمؤمنین افندیمز حضرتلری بو حادثهٔ تاریخیه‌یی اخطار ایله بویورمشلرکه :

« او زماندنبری بو مظهریتك کیمه نصیب اوله‌جغنی دوشونوب طوریوردم . عائلهٔ سنوسیه‌نك اك نجیب اولادندن سزك کبی بر ذاتك چول اورته‌سندن قالقوب دشمنلره قارشی برچوق مظفریتلر احراز ایتدکدن صکره خصملرمزك حاکمیت بحریه‌لرینی استحقار ایده‌رك دارالخلافه‌یه کلسنی بو تاریخی وعدك تحقق مسعودی تلقی ایدرم . انشاءالله عالم اسلامه او مشکور خدمتلرده بولنه‌جق ایکی ذاتك خاندان آل عثماندن اولانی بنم ؛ عائلهٔ نجیبهٔ سنوسیه‌دن اولانی‌ده سزسکز . ال برلکیله سعادت اسلامه فی سبیل الله چالیشیر وانشاءالله تعالی مسلمانلر حقنده‌کی نصرت موعودهٔ الهیه‌نك تجلیاتنی کوره‌رك قریرالعین اولورز . »

*
* *

افغانستان:

افغانستانده انکلیز عسکرینك کیمسی . — بوهفته‌کی اوراق حوادثمز ایرانده انکلیز حرکاتندن بحث ایدرکن انکلیز عسکرلرینك بلوجستان وافغانستان طریقیله کله‌رك مشهدی اشغال ایتدکلرینی یازیورلر . حالبوکه بوحوادث انکلیز غزته‌لرینك افغانستان ایله بزم آره‌مزه برنفاق صوقمق ایچون یایدقلری بر مانورادن منبعثدر . افغانستان حکومت علیه‌سی هیچ براجنبی عسکرك مملکتندن مرورینه مساعده ایتمیور . بالعکس ۱۹۰۵ سنه‌سنده بلوجستان والیسنك برادری قولونل یات اثر خطا اوله‌رق افغان حدودی داخلنه یکرمی مترو قدر داخل اولور اولماز معیتنده‌کی عسکردن اوچ کیشی قتل وکندیسی اسیر ایدیله‌رك کابله سوق اولونمش وبرسنه حبسخانه‌لره آتیلمشدی . برچوق مخابرات، اعتذارات وتأمینات رسمیه‌دن صکره سربست براقلمشدی . احوال عادیه‌ده بوقدر شدت ابراز ایدن حکومت حرب عمومی اثناسنده کوسترمکده اولدیغی غیرت ومتانت خلافنه اوله‌رق انکلیز عسکرلرینك مرورینه البته مساعده ایتمز . حقیقت حال بوندن عبارتدر :

انکلتره حکومتی ۲۵ سنه‌دنبری روسیه ایله مناسبات تجاریه‌سنی قاره طریقیله تأمین ایده‌بیلمك ایچون بلوجستان و سبستان اراضیسی ایچنده بلوجستانك پایتختی اولان قیته‌دن، بلوچق ، دالبندین، بیرجاوا، بیرجند ومشهد قوناقلرینی حاوی اولان بریول آچمشدر . بیرجاوا وبیرجنده جاسوسلق وهردرلو استخباراتده بولنمق اوزره حکومت سرمایه‌سیله اجرای تجارت ایدن بعضی مأمورلری ده واردر . انکلتره اون‌آلتی سنه اول بوقوناقلری اشغال عسکری آلتنده آلمشدی ووقتیله امیر عبدالرحمنك تأدیباتندن فرار ایدن وانکلیزلر طرفندن اعزاز واکرام ایدیله‌رك قیته جوارنده واسع اراضیده اسکان اولنان حضار قبائلندن برنجی حضارا پایونیر و۲٤ نجی طابوری اوراده اقامه ایتمشدی . بونلر شیمدیکی افغانستان حکومتنه قارشی کین بسله‌دکلری ایچون کرك افغانستانه وکرك هندستان حوالئ شمالیه‌سنه کچیریلمسی ملحوظ اولان اسلحه‌یی ضبط ایتمکله مکلفدرلر . ایشته بوسفر هندستاندن جمع اولنان وعثمانلی — آلمان تهلکه‌سنه قارشی هندستانی محافظه ایتمکله مکلف اولان عسکرلر بوطریقدن اورایه سوق اولنمشلردر . بوحرکت هم بزه، هم افغانستانه قارشی برتعدی صاییلیر . بناءً علیه دشمنك اغفالاتنه قاپیلمامالی‌یز .

*
* *

یمن :

یمنك وضعیتی وانکلتره‌نك خسرانی . — کچن آی نهایتنده انکلتره‌نك عوام قاره‌سنده عدن جبهه‌سی حقنده بر مباحثه جریان ایتمشدی . حربیه نظارتی نامنه بیاناتده بولنان ذات دیمشدرکه : عثمانلیلر جهات تسعه‌یی اشغال ایتدکلری کوندن اعتباراً تأمین آسایش ایله قبائل آره‌سنده‌کی مودتك ترصینی و اشغال اولنان اراضینك زرعی ایچون بذل غیرت ایدیورلر . شیمدی اورالرده جدی بر محاربه اولمیور . بزکچن سنه شیخ عثمان قریه‌سنی عثمانلیلر طرفندن تخلیه ایتدیکی جهتله استرداد ایتدك . یاپمقده اولدیغمز محاربه‌طیاره فعالیتنه محصور قالیور .

انکلتره ایچون بو حقیقتدن دها آجی ، دها بیوك بر خسران اولماز . سنه‌لردنبری حیله ودسیسه ایله الده ایتدیکی جهات تسعه‌یی ضایع ایدن ؛ اسکیدنبرو مسلمانلر آره‌سنه نفاق وتفرقه صوقمقله یمنك فضدار وزنکین قطعه‌سنی ضبط ایتمك ایسته‌ین انکلتره بوکون خیبت وموفقیتسزلکله عدنك غیرصحی ، صیجاق ورطوبتلی منطقه‌سنده محبوس ، محصور وکوچوك بر حرکت کوسترمکدن عاجز قالیور . جناب حقه بیکلرجه شکر ، اورانك اسلام مدافعلری بونکله اکتفا ایتمیه‌رك انکلتره‌نك حاکمیت بحریه‌سیله ده استهزا ایتمکده‌درلر . شیخ سعید موقعندن ۱٦ تشرین ثانی ۱۹۱٤ ده بومباردمان وتخریب ایتدکلری بریم اطه‌سنده‌کی انکلیز مؤسسات وقشله‌لرینی یکیدن یاپمق ایچون انکلیزلر بر بوچوق سنه اوغراشمشلر ونیجه پاره‌لر صرف ایتمشلردر . فقط بنه ۱۹۱٦ اغستوسنده بزم قهرمانلریمز یکیدن عینی مؤسساتی یاقمشلردر . درت سنه‌دنبری باب‌المندب بوغازندن مرور ایتمك ایسته‌ین ائتلاف کمیلری اوراده‌کی عسکرلریمزك جهنم آسا آتشندن قورتوله‌بیلمك وعینی یرده بر قاچ سنه اول آتشمزله تخریب اولنان سفینه‌لره بکزمه‌مك ایچون انجق

ظلمت لیلدن استفاده ایده‌رك بتون فنارلری سوندورمش اولدقلری حالده علی العجله چکیورلر .

یمنك محصولاتی بو سنه‌لرده لله الحمد والمنه مع زیادة برکتلیدر . یالکز جهات تسعه‌دن الده ایدلمش اولان محصولات اردونك اعاشه‌سنه اوچ سنه ایچون کافیدر . اوراده بولنان قهرمان عسکریمزه ومجاهدین اسلامه بیکلرجه سلام واحترام اهدا ایدر وجناب حقدن کرك اونلره، کرك بتون جیوش موحدینه قطعی موفقیت ودائمی مظفریتلر تمنی واسترحام ایدرز .

* * *

آفریقا:

ائتلاف حکومتلرینك مسلمانلره قارشی ارتکاب ایتدکلری جنایات . — تایمس غزته‌سی لورد روزه‌دمیرك اوزون بر مقاله‌سنی نشر ایدییور . بو مقاله وضعیت عسکریه حقنده مفصل وشایان دقت معلوماتی حاویدر. آنی ترجمه ونشر ایتمك یومی غزته‌لریمزه عائددر. بز یالکز بر فقره‌سنی نقل ایله قارئلریمزك نظر دقتلرینی ائتلاف حکومتلرینك عالم اسلامه قارشی ارتکاب ایتمکده اولدقلری جنایاته جلب ایدرز . محرر؛ فرانسه حکومتنك شیمدی‌یه قدر شمال وغربی آفریقا مسلمانلرندن طقوز یوز بیك کشی‌یی جبراً عسکره آلوب غرب جبهه‌سنده قیردیردیغنی اعتراف ایدییور. انکلتره حکومتنه‌ده جنوبی وشرقی آفریقادن وسوداندن بر میلیون مسلمان عسکر چیقارمق فکرینی ویرییور . غرب جبهه‌سنده‌کی مسلمان عسکرلرینك متانت وقهرمانلغندن بحث ایدیور.

دیمك بو دولتلر حالا عالم اسلامه قارشی بسله‌دکلری کین سائقه‌سیله مسلمانلری محو ایتمکه چالیشیورلر . بیچاره دین قارداشلریمز زورله مذبحه‌لره سوق اولنیورلر . کندی اراده‌لرینه مالك اولسه‌لردی ، آلمانیایه قارشی دکل ، انکلیز وفرانسزلره قارشی صوك دامله قانلرینی آقیتنجه‌یه قدر حرب ایدرلردی. آلمانیا اونلره ظلم ایتمدی. آلمانیا مسلمانلره مسلط اولمدی. حالبوکه اصل عالم اسلامك دشمنلری انکلیز وفرانسزلردر. حریت اوغرینه حرب ایتمکده اولدقلرینی ادعا ایدن بو دولتلرك تسلطلری آلتنده محو اولان ملتلرك حریتنه مانع اولملری نه قدر کولونجدر. نه قدر ظلم صریحدر ! مسلمانلر منتبه اولمازلرسه دشمنلرك آماله خدمت ایتمك ایچون محو اولمغه محکوم اولدقلرینی آکلاملیدرلر .

* * *

انکلتره :

انکلتره‌ده ایچکی بلیه‌سنك تخففی بزه بر درس عبرت اولملیدر . — اوروپاده بولنان امریقان عسکرلرك احوال صحیه واخلاقیه‌لرینی تفتیش وتدقیق ایتمك اوزره (صالون حیات فاسده‌سی علیهنده) نامنده‌کی جمعیت طرفندن دوقتور قانون ودوقتور مور انکلتره‌دن کچرکن اوراق رسمیه‌یه مستنداً یاپدقلری تحقیقات نتیجه‌سنده ایچکی بلیه‌سی انکلتره‌ده نك زیاده تناقص ایتدیکنه دائر بورقلری نشر ایدیورلر ودیورلرکه:

روش احوالدن اکلاشیلیورکه حکومت عینی جدیتله حرکت ایده‌جك ومؤثر قانون ونظاملر حاضرلایه‌جق اولورسه بر قاچ سنه ایچنده بتون ایچکی بلیه‌سی مندفع اوله‌جقدر .

سکر حالنده بولندقلرینه بناءً محکوم اولان قادینلرك عددی ١٩١٣ سنه‌سنده ٣٤٨٢ کیشی ایکن ١٩١٨ سنه‌سنك نصف اولی اثناسنده ٦١٥ کشیدن عبارت اولمشدر .

١٩١٣ سنه‌سنده	١٩١٧ سنه‌سنده	
٥١١	٩٩	رعشهٔ سکر وفلج مقدماتی
١٨٣٠	٥٨٠	ایچکیدن وفات ایدنلر
٢٤٣٦	٩٣٥	انتحاره تشبث ایدنلر
١٢٢٦	٧٠٤	ابوینك اثر سکرلرندن اختناق ایدن چوجقلر
٣٨٨٠	٢٢٨٣	تلیف کبد نتیجه‌سنده وفات ایدنلر

لوزوده آبرون ك ریاستی آلتنده تشکل ایدن هیئت تحقیقیه‌نك فکرینه کوره : بالاده‌کی رسمی رقملر قادینلر حقنده یاپیلان احصائیاتدن آلنمشدر دییه بو تناقصی کنج ارککلرك جبههٔ حربده بولندقلرینه عطف ایتمك طوغرو دکلدر . زیرا قادین عمله دها فضله پاره قازاندقلری حالده بویله بر نتیجه جداً جالب دقت اولدیغی کبی ایچکی‌یی تماماً منع ایده‌بیله‌جکی حقنده حکومتده امید وشوق ویره‌جك بر شیدر.

* * *

فرانسه :

فرانسه‌ده تسهیل ازدواج . — تایمس غزته‌سنك پاریسدن آلدیغی خصوصی تلغرافدر : « مجلس مبعوثانك اکثریتی ایله ازدواج قانوننه برچوق اصلاحات وتعدیلات ادخال اولونمشدر . ازدواج مراسمی، عقد نکاح اصولی دها فضله قولایلاشمشدر . شیمدیلك کنجلرك اکثریسی عسکرده . خط حربده اولدقلری جهتله عقد اولونه‌جق نکاحلرك بوتون معاملاتنی تعقیب ایتمك اونه‌جك قیزلره دوشیور . بو کوندن اعتباراً کاتب عدل ازدواج ایده‌جکلرك اسملرینی ایکی هفته اعلان ایتمیه‌جکدر. درت شاهد یرینه ایکی شاهدك بولونمسی کافی اوله‌جقدر. عقد نکاح شیمدی‌یه قدر یالکز بلدیه‌لرده اجرا اولونیوردی . فقط بوندن صوکره زوجیندن بریسی خسته اولدیغی ویاسائر بر عذر مشروعی بولوندیغی تقدیرده مدعی عمومینك بر مأموری زوجینك تنسیب ایده‌جکلری بر اوه کیدرك عقد نکاح ایده‌بیله‌جکدر . مأمور کلمه‌سه بیله عقد اجراسی قانوناً مقبولدر. ٢١ — ٣٠ یاشنده‌کی زوجین ایچون ابوینلرینك موافقتنی استحصال مشروط دکلدر . یالکز اونلره بر اعلان کوندرمك کافیدر . مع مافیه بوده یکرمی بش یاشندن فضله اولانلرك ابوینلرینه کوندریله‌جکدر . »

هلال مطبعه‌سی اشرف ادیب

آبونه شرائطی

داخلی ، خارجی هر یر ایچون سنه‌لکی (۲۵۰) ، آلتی آیلغی (۱۳۰) غروشدر.

[نسخه‌سی ٥ غروش ، سنه‌لکی ٥٢ نسخه‌در .]

اداره‌خانه

باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر

مسلکه موافق آثار مع الممنونیه قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولونماز .

سبیل الرشاد

نمره ۱۳۳۰۰۱۰۶ (?)

اخطارات

آدرس تبدیلنده ، آیریجه بش غروش کوندرلیلدر .

مکتوبلرك امضالری واضح واوقوناقلی اولملی و آبونه صره نومروسی محتوی بولنمسی لازمدر .

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرینك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه‌دائر اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور .

دینی ، فلسفی ، علمی ، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر
محمد عاکف

صاحب ومدیر مسئول
اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد : ۳۷۱ | ۱۷ ذی الحجه ۱۳۳٦ | پنجشنبه | ۲٦ ایلول ۱۳۳٤ | جلد ۱٥

370 ilerde

اسرار قرآن

مقدمه

قرآنك اسالیب و عباراتی

قران کریمك اسالیب بیان اعتباریله عربك مسالك کلامیه‌سندن هیچ آیریلمامش اولدیغندن شورایه قدر متعدد یرلرده دلائل مادیه‌سیله بحث ایتدك. بو حقیقت بتون وضوحیله میدانده طوروب طوردرکن معهود ذات کندی کیلره یکیدن یکی‌یه فتنه وفساد قاپولری آچمق ایچون وسیله تحری ایتمکده اولدیغنی کوستر فضولیانه بر طورایله « اشیا موجود اولمه‌دن جناب حقك اونی عالم اولمادیغنی ادعا ایدنلرك دلیللری » سر لوحه‌سیله بر فصل مخصوص آچه‌رق بوراده « الآن خفف الله عنکم وعلم ان فیکم ضعفا » « ونعلم المجاهدین منکم والصابرین و نبلو اخبارکم » « لننظر کیف تعلمون » « تلك الایام نداولها بین الناس ولیعلم الله الذین آمنوا و یتخذ منکم شهداء » « ام حسبتم ان تدخلوا الجنة و لما یعلم الله الذین آمنو منکم ویعلم الصابرین » « وما جعلنا القبلة التی کنت علیها الا لنعلم من یتبع الرسول ممن ینقلب علی عقبیه » « لیعلم الله من یخافه بالغیب » وبونلره مماثل دیکر بر طاقم آیتلر سرد ایدیور، بونلرله موضوع بحث ایتدیکی عقیدهٔ فاسده‌نك محننه کتاب اللهدر . دلیل ایراد ایتمك ایسته‌یور . کتاب الله ایسه بو خصوصده تماملیه عربك مسالك بیانه تبعیت ایتمشدر. عرب نصل اثنای محاوراتده خاطرینه سانح اولان معانی‌یی بیان وتصویر ایدرکن سلیقه‌سنك ایجاب ایتدیکی قیود واعتبارات ایله تقیید کلامه لزوم حس ایتمزسه کتاب کریم ده بو مسئله‌ده عینی طرزده حرکت ایتمشدر. یعنی آیات مبحوثه‌ده علم الهیدن بحث ایدرکن بو علم قدیممیدر ، حادثمیدر ، ذات الوهیته قائم بر صفتمیدر، دکلمیدر، جناب حق بذاته اشیایی عالممیدر، دکلمیدر ؟ مسئله‌لرینك صدد بحث ایله علاقه‌دار اولدقلرینی نظر ملاحظه‌یه آلمامشدر.

اوت، بونلر اویله مباحثدرکه کتاب کریم نه بحث ایتمشدر، نه ده بحث ایتمکه اونك ایچون بر لزوم واردر . کرك قرآن ، کرك اونك منزلی « ان الله بکل شیئی علیم » « ان الله قد احاط بکل شیء علما » « یعلم خائنة الاعین وما تخفی الصدور » « یعلم مابین ایدیهم وماخلفهم ولایحیطون بشیء من علمه الا بماشاء » « ومامن حبة فی ظلمات الارض ولا رطب ولا یابس الا فی کتاب مبین » کبی آیات ایله علم الٰهینك وسعت بی پایانی قطعی اساسلرله تعیین ایتدکدن صکره بو کبی مباحثی اقتحامده نصل بر فائده ملاحظه ایده‌بیلیرلر ؟ خایر ، او ، بیلمه‌مزلکله‌ده حکمت فلسفیه ، نامی ویرلمش اولان صناعی مجادلات وتعسفاتك علم وعرفان عالمنده هیچ بر موقعی یوقدر . کتاب الٰهی بو کبی شیلره ساحهٔ تطبیق اتخاذ ایتمك قطعیاً طوغری بر شی دکلدر .

بو بابده‌کی فکریمزی دها زیاده ایضاح ، اذهانه تقریب ایتمك ایچون مثال شکلنده شو جهتی قارئینك انظار دقتنه عرض ایده‌لم : شعر سویله‌مك ، قوای خیالیه‌نك ابداع ایتدیکی درلو درلو تشبیهلری، مجازلری سلك نظمه چکمك خصوصنده عربك کندینه مخصوص بر طاقم اصول ومسالکی واردی‌که هیچ بر وقت اونلردن آیریلمازلر ایدی . مولدین دوری اولونجه اونلرده عینی مسلکی تعقیب ، نظم قریض وادیسنده عینی شرائط وعاداته رعایت ایتدیلر . اونلرده ملوك وامرایی مدح ایتمك وبو وسیله ایله جائزه آلمق فکریله سویلدکلری قصیده‌لره تشبیب وتغزل ایله باشلارلر ، اورادن خمریاته کچرلر ایدی.

مديحه كواق متصديله سوزه باشلايان شاعرلرك قريحه‌لرينه بو ايكى زمين انشاد واسع برر جولانكاه اولور ؛ قلبلر نشوهٔ غرام ايله متهيج بر حاله كلير ؛ ساغرلر طولوب طولوب بوشاليرايدى .

عجبا كعب بن زهيرك سعادى ، واونك مخمور باقيشلى ، سورمه‌لى كوزى ، مواعيد عرقوبيه (اساسسزلقندن كنايه) سى كعبك مخيله‌سنك وجود ويرمش اولديغى بر نازنين موهومدن بشقه بر شيمى ايدى ؟ كعبك مجلهٔ افكارنده سعادى تشهير ايتمى صرف ، خيالك زرتار بديعيات ايله طوقومش اولديغى مزين خلعتلره ياقيشه‌جق بر قامت آرامق، او بديعهٔ خياليه‌يى شعر (قيل) دن دكل، شعردن ياپديغى قبه‌لر، چادرلر آلتنده آرام ايتديرمك فكرندن منبعث دكلمى ايدى ؟

مخضرمين (جاهليت واسلامه، كذلك ايكى دولت زمانه يتشمش اولان شاعرلر) شعرانك پيشواسى اولان بو ذات ايله اونك اثرينه اقتفا ايدن صنعت شعرارباينك مسلك انشادلرينه باق . عيان بر صورتده كوره‌جكسك كه شاعرلر برطاقم موضوعلره طالارلركه بونلر كنديلرى ايچون مقصود بالذات دكلدر . بويله موضوعلر اونلر ايچون آت اويناته‌جق برر ميدان ، صنعت شعرده‌كى اقتدارلرينك درجه‌سنى كوستره‌جك برر معيار وظيفه‌سنى كوررلر . هله عرب شعراسى سويلدكلرى قصيده‌لرده قديماً مرعى اولان « اقتضاب » (نسيب وتشبيب كبى بر واديدن بردن بره مقصده انتقال) عادتنى براقوب ده « حسن تخلص » اصولنى التزام ايتدكلرندن برى اشعار عربيه‌ده بو طرز تخيله مبذول بر صورتده تصادف اولنور .

قرآن مبينك اسلوب بيان اعتباريله تماميله عربلر آره‌سنده جارى اولان مسالكه تبعيت ايتمكده اولديغى اساسى قبول ايدلدكدن صكره اونك عباراتنك قوتى منطق نظرياتيله اولچمك ، احكامنى صنعت جدل ، فلسفه قواعدينه تطبيقاً تأويله چاليشمق حماقتدن ، قيصه دوشونمه‌دن بشقه بر شيئه حمل اولنه‌بيليرمى ؟

اوت ، اوت قرآنك كنديسنه مخصوص بر اسلوب بيانى واركه اونك سرينى آنجق بر اديب نكته‌دان آكلايه بيلير ، كوزللكنى محاسن بيانك روحنه نفوذ ايده‌ن بر نظر ثاقب كوره‌بيلير .

اساليب قرآن بحثنه نهايت ويرمزدن اول قرآن كريمده وارد اولان قسملر ، يمينلر حقنده‌ده بر قاچ سوز سويله‌مك ايسته‌رز .

معلومدركه هر لسانده قسم مختلف مقصدلرله ، متنوع شكل وصيغه‌لرله استعمال اولنور .

بر حكم وادعانى يمين ايله تأييد وتوثيق ايتمك لسان عربك خصوصاتندن اوليوب الك نازك و يوكسك لسانلردن باربارلره عائد الك قبا والك عادى لهجه‌لره وارنجه‌يه قدر عموم السنه آره‌سنده بو خصوصده بر مشاركت سليقيه واردر . هر يرده انسانلرى كورورسك كه اثناى محاوره‌ده بابالرينك قيمتلى باشلرينه ، شرف ذاتيلرينه ، مفاخر قديمه‌لرينه ، اقربالرينك مقابرينه ، سودكلرينك كوزلرينه يمين ايدرلر .

وقت وقتده مخاطبك باشنى ، صقالنى ، مجد وشرفنى ، الك سوديكى اولاد وياراننى واسطهٔ قسم اتخاذ ايدرلر .

عرب لسانندن غيرى برلسانه واقف اولانلرك ده بوكبى قسملرك يالكز قرآنه ولغت عربيه‌يه خاص اولماديغنه بزمله برابر شهادت ايتمه‌لرى طبيعى بر كيفيتدر . آنجق شو جهت واركه عرب بو خصوصده دها ايلرى كيتمش ، لغات سائره اصحابنك قوللانمادقلرى يرلرده قسم استعمال ايلمشدر . تأكيدى ايجاب ايدن يرلرده عربك الك سوديكى ياخود الك معتنا وخطير اعتقاد ايتديكى بر شيئه يمين ايتامسى همان غير واقعدر .

اوت ، شريعت جناب حقدن بشقه برشيئه يمين ايتمكى نهى ايتمشدر . فقط اويله آكلاشيليوركه خلق بونهيك تعلق ايتديكى يرلرى آكلايه‌مامشلردر . بونكته‌يى ادراك ايده‌بيلمك ايچون ، مخاصماتده يمين ايجاب ايدن يرلرده محاكمك قبول ايتمش اولديغى دستورى كوز اوكنه كتيرمه‌ليدر . بونلرك هيچ برنده يمين ايده‌جك كمسه‌نك كنديجه اعظم مقدسات اولان شيدن بشقه‌سنه يمين ايتمه‌سنه مساغ كوسترلمامكده‌در . محكمه‌ده بر مسلمان الله‌ه ، بر خرستيان انجيله ، بر يهودى جناب حقه وتوراته يمين ايده‌بيلير . چونكه ، خصومات ومحاكمده يميندن غرض يمين ايده‌نى حق اعترافه ، واقعى اقراره مجبور ايتمكدر . بو مقصد ايسه يمين ايده‌نك قهر وانتقامندن حذر ايتديكى ، سرائرينى خير ، اضرار و ابتلاسنه مقتدر اولديغنى بيلديكى بر ذاتك آتى آكه‌رق دوچار خشيت ومهابت اولمه‌سيله ممكن الحصولدر .

بو حكمته بناءً شرعى ، سياسى بتون محاكمده تحليفلر هپ بو صورتده جريان ايدر ، مسلم ، غير مسلم هرامته عائد محاكمده عينى مسلك تعقيب اولنور .

بو اساس نظر ملاحظه‌يه آلننجه اللهدن ماعداسنه يمين حقنده شريعت اسلاميه‌ده وارد اولان نهيك معطوف اولديغى جهت ، امم سائره‌ده اولديغى كبى ، آنجق حقوق بشريه‌يه عائد مخاصمات اوله‌بيلير . بوندن ماعدا تأكيد وتوثيق ايجاب ايدن مواقعده انسانك الك بيوك والك معزز اعتقاد ايتديكى شيلردن هر هانكى برينه يمين ايتمه‌سنده هيچ بر محذور يوقدر . برده قرآن كريمك عرب لسانيله نازل اولمش اولديغى دوشونيلورسه اونده‌كى قسملرك ، يمينلرك سرى بتون وضوحيله تجلى ايدر . اوت ، قرآن حكيم ، تأكيدى ، تنبيهى ايجاب ايدن يرلرده ، حكايه ايتديكى خبرلره ، سرد ايتديكى احكامه مخاطبلرك نظر دقتلرينى جلب ايتمك ايسته‌ديكى نقطه‌لرده مقتضيات احواله رعايت ايتمش اولمق ، مخاطباتده اهل لسان آره‌سنده مرعى اولان عادتى محافظه ايتمك ايچون عربك يمين خصوصنده‌كى مسالكنه تبعيت ايدر .

جناب حقك مخلوقاتندن برامیدى ، بر قورقوسى اولماديغى حالده اوكا نصل يمين ايدر ؟ نام پاكندن بشقه‌سنه يمين ايتمكى كنديسى حرام ايتمشكن كنديسندن بشقه‌سنه اوندن نصل قسم صادر اولور ؟ اصدق القائلين اولديغى حالده خبر ويرديكى شيلرك حقيقت اولديغنه يمين ايله

تأمينه نه وجهله لزوم کور ؟ طرزنده مفسرلرك محائف آثارینی طولدیران سؤاللر ، مشکللر هپ‌بله اشتغالدن ، یاخود جنت اڭدن بشقه برشی دکلدر . سور وآیات قرآنیه‌ده قسم وارد اولمش ایسه هیچ شبهه‌سز بو ، بلاغتك ، صناعت کلامیه‌نك ایجاباتنه مستند مقاصد مخصوصه طولاییسیله واردر اولمشدر . قسملرك صیغه وشکللرینك تنوعی‌ده اسباب ومعانیسنك تنوع واختلافندن نشئت ایتمکده‌در .

بو حقیقته بناء قرآن مبین اللهك ذاتنه ، رسولنه ، تین ، زیتون ، طور ، صافات ، زاجرات ، شمس ، قمر ، نجم ، لیل ، عصر ، قلم ، کاغد ، سماء ، ارض ، نفس ، سائره‌یه قسم ایتمشسه بونلر هپ قواعد بلاغته مستند بر سبب تحتنده جریان ایلمشدر .

زمین بحث غیرمساعد اولماسه‌شوراده کتاب اللهك مرءاتنك برنده واقع اولان قسملرك اسرارینی تدقیق واستکناهه چالیشیردق ؛ فقط بحثك عدم تحملی بونلر حقنده‌کی مطالعاتمزی مواقع عائده‌سنه ترکه مجبور ایتدی .

مترجمی : محمد شوکت عبدالعزیز چاویش

اقوام اسلامیه‌نك اسباب انحطاطی

— ٣ —

(مؤلفی : پرنس محمد سعید حلیم پاشا)

اسلامك عقائد سیاسیه‌سنه کلنجه اونلرده معتقدات اجتماعیه‌سنك محمولیدر . اجتماعیاتده اولدیغی کبی سیاستده‌ده فرق وصنوف مختلفه آراسنده‌کی رقابت ومخالفتلره مساغ ویرمیه‌رك تابع ایله متبوع آراسنده‌کی مناسباتی تعیین وتحدید وبوصورتله موازنهٔ سیاسیه‌نك حصولنی تأمین ایدر . هیچ برشکل حکومتله تقیید ایلمدیکی انسانلری ، حقوق ووظائف متقابله‌لرینه حرمت ورعایت شرطیله احتیاجلرینه کوره حرکتده حر وسربست براقیر .

غایهٔ اسلامك نه درجه‌لرده اهمیت وخصوصیتی حائز اولدیغی ومتفکرینمزك بنیهٔ اسلامده‌کی بو وحدته نظر احترام ایله باقه‌رق اللرندن کلدیکی قدر اونی تحکیم وتقویه‌یه چالیشمق وظیفه‌سیله مکلف بولنملری لازم کله‌جکی ایضاحات مبسوطه ایله تبین ایدر . شو حاله نظراً جمله‌مزك اولانجه مساعیمز جمعیت اسلامیه‌ده نمایان اولان آریستوقراتیك ودموقراتیك سجیه‌لرینی تنمیه واعلا واساسات ملیه‌مزی تابع ومتبوع آراسنده‌کی حقوق ووظائفك دها لایقیله ادراك واجرا قلنمسنی کافل برطرزده تعدیل واصلاحه معطوف بولنملیدر .

عالم اسلامده دینسزلکك جمعیات عیسویه‌ده‌کی دینسزلکدن قات قات فرقلی بر اهمیت مخصوصه کسب ایلمسی‌ده بوندن نشئت ایلمکده‌در . معشر اسلامده دینسزلك ، موضوع ومؤسس اولان دساتیر اخلاقیه واجتماعیه‌نك رد وانکاری معناسنی تضمن ایده‌رك فردك سقوط اخلاقیسیله جمعیتك انحلال وانفساخنی استلزام ایدر . بو اعتبارله مضاد اخلاق واجتماعیاتدر . بناءً علی ذلك دینسزلك مسلمانلرله معاشر اسلامیه‌یه عارض اوله‌بیله‌جك فلاکتلرك اڭ وخیمیدر .

تاریخ ایله ثابتدرکه اڭ مترقی ملتلر ، آمال وافکاری پیشوایانی طرفندن اڭ ایی ادراك واسعاف ایدلمش اولان ملتلردر . اقوام ، رهبرلرینك کیف وهوسلرینه خدمت واطاعته رضا کوستردکلری تقدیرده کریوهٔ انحطاطه دوشرلر ویاخود بولندقلری درکهٔ انحطاطدن تخلیص کریبان ایده‌مزلر . چونکه رأس کارده بولنانلر کیتدکجه دوچار تردی اوله‌رق نهایت مستبد ، متلون ، بدحال وجاهل اولوب کیدرلر .

بو ملاحظه‌یه بناءً درکه صنوف متفکره انجق منسوب اولدقلری جمعیات اسلامیه‌نك غایات ملیه‌لرینه خدمت ایلدکلری تقدیرده وظیفه‌لرینی حسن ایفا ایتمش اوله‌جقلردر .

اقوام اسلامیه‌نك محروم نور وعرفان قالملرینه وکندیلرینك ایسه آنلری تنویره ناقادر اولملرینه سببیت ویرن بو تشتت الیم بوصورتله زائل اوله‌جق وطبقهٔ منوره جمعیتده‌کی وجه وجودینی او زمان بحق ادراك ایده‌جکدر .

طبقهٔ مذکوره بو تجاهللرنده شیمدی‌یه قدر او درجه‌لرده ایلری‌یه کیتمشلردی‌که عالم اسلامی خیالخانه‌لرنده دوغان هردرلو تصورات غریبه ومفرطانه‌نك اجراسیله‌بك ناقص وپك متلون اولان عرفانلرینی تطمینه خادم وهردرلو زیانکارلغه کشاده بی پایان برساحهٔ تجربه عد ایلمشلردر .

اقوام غربیه هیچ شبهه یوقکه بوکون آریستوقراسیلرینه مصدر اولان دره‌بکلك خاطرات وتشکیلات ماضیه‌سیله بوکونکی دموقراسی ومساوات فکرلری آراسنده بر دورهٔ استحاله کچیرمکده‌در . بو ملتلر تشکلات اجتماعیه‌لرینی بویله لاینقطع تعدیل وتبدیل ایده ایده ظنمزجه یوقاریده ایضاح ایلدیکمز غایهٔ اجتماعیهٔ اسلامیه‌یه وصول بولمق سوداسنده‌درلر .

تشکلات حاضرهٔ سیاسیه‌لری تحولات اجتماعیه‌لرندن ملهم ایی ، کوتو برطاقم تدابیر روزمره حکمنده‌درکه معقول و بی طرف بر اداره تأسیس وتأمیندن زیاده تحولات مذکوره‌یی تسهیله خدمت ایتمکده‌در . بناءً علیه غربك تشکلات اجتماعیه وسیاسیه‌لرنده‌کی مکملیته اینانمق واقوام غربیه‌نك رفعت ورفاهیتنی اونلره عطف ایله

تقليدينه قويولمق خطا وغفلت ايچنده سعادت تحريسندن باشقه برشی دكلدر . زيرا غربليلر بيله اثرلرنده اوكالی بولهميور واونلری لاينقطع تعديل واصلاحه بذل غيرت ايدييورلر.

غربی تقليده يلتهنن مجددلرمزك تعقيب ايلدكاری مسلك مدنيت غربيهنك نتايجنی اسبابی ظن ايتمكدن متولد پك ابتدائی بر منطق خطاسنه مستنددر .

بوتون بواعتقادات سخيفهدن طوغان وعينی سقامتده اولمقله برابر متفكرلرمز آراسنده پك زياده شيوع بولان ديكر براعتقادده تجدد و ترقی املنده بولنان بر مملكتك بهمه حال دهموقراتلاشمسی لازم كلديكی فكريدر .

جمعيت اسلاميه دهموقراتيك و آريستوقراتيك احتياجاتنی سياناً حس ايدر . تشكيلات اجتماعيه وسياسيهسی حال موازنتده بولنان بو ايكی عاملدن هرهانكی برينك پيدای ضعف ايتمسيله مختل اولور .

اركان اساسيهسنی تشكيل ايدن تساند ، مسارات وعدالت حسلری تزلزل ايدهجك اولورسه جمعيت مذكوره دهموقراتيك خواصنی ضايع ايدر . بالعكس قانونه ، اولی الامره ، عنعنهقارشی ارلان حرمت كوشر وفضائل معنويه وفكريه تقديردن وتفوق فطری وعلمی نظراعتباردن ساقط اولورسه او جمعيت آريستوقراتيك خاصهلرندن محروم قالمش اولور .

بعضاً هم آريستوقراتيك ، همده دهموقراتيك خواصنی غائب ايلمیده محتملدركه بوتقديرده جمعيت انحطاط تام حالنده ديمكدر .

بوندن ناشيدركه بر مجددك وظيفهسی ايجاب حاله كوره منسوب اولديغی جمعيتك كاه دهموقراتيك وكاه آريستوقراتيك اوصافنی وكاه هرايكيسنی بردن تقويه وتنميهيه چاليشمقدر. لكن برجمعيت اسلاميهنك دهموقراتلاشمسیده اقوام غربيهده اولديغی طرزده جريان ايتمز . بو جمعيت آريستوقراسی‌يه هجوم ايدهرك صنوف ممتازهسيله مجادلهطريقيله دهموقراتلاشمز. بومجادلهيه لزوم يوقدر . زيراعينی حقوقه مالك اولان عوامنك خواصندن مطالبه ايدهجك هيچ برشی يوقدر .

جمعيت اسلامك دهموقراتلاشمسی طبقهٔ خواصده ذاتاً موجود اولان افكار ، حسيات وعنعنات عوامنوازی‌نك انكشافيله قابل اولور. آريستوقراتلاشمسی ايسه ضعفای اعضاسنك حقوقنی پايمال ايلمكله دكل، بلكه طبقهٔ عوامنده مكنوز بولنان افكار ، حسيات وعنعنات خواص پسندانهيی تقويهوتنميه صورتيله ساحهآرای حصول اولهبيلور . بوحاله نظراً جمعيت اسلاميهدهكی خصائل دهموقراتيكهيی صنوف عاليهسی وخصائل آريستوقراتيهيی طبقات عاديهسی تأمين وترصين ايدييور ديمكدر.

حالبوكه جمعيات غربيهده كيفيت بر عكسدر . اونلرده صنوف مختلفهٔ اجتماعيهيی يكديكرندن آيران شيلر عدم مساوات حقوقيه ، رقابت منافع، صنف وفرقه عنعناتی كبی خصوصاتدن عبارت اولديغی كبی، بونلرمعيشتلری ومناسبتلری جبرقوانين ايله تأسس وتعين ايلديكندن هركون غير ممنون بر صنف طرفندن اخلال ايديلير .

بو جمعيتلرده آريستوقراسی‌يی صنوف ممتازه، دهموقراسی‌يی ايسه محروم امتيازات اولان عناصر تشكيل وتمثيل ايلر .

معاشر اسلاميهدهكی صنوف مختلفه آنجق سويهٔ اخلاقيهوفكريهدهكی فرقلرله يكديكرندن آيريليرسهده مساوات ، عدالت وتساند فكرلری صنوف مذكوره بيننده‌كی مناسباتی تقرير و تنظيم ايليهرك اخوت اسلاميهيی تأسيس وآنلری يكديكرينه تقريب ايدر .

جمعيات غربيه حق حضور وسلامتلرينی قانونلرده آرادقلری حالده معاشر مسلمه آنی اعتقادات وحسياتنده ، تربيهٔ اخلاقيه وفلسفهسنده بولور .

بوندن طولايی بالجمله جماعات انسانيهده مطلقا رونما اولان رقابت ومخالفتلر جمعيت اسلاميهده برماهيت خصوصيه اكتساب ايتمكدهدر. هربرده صنوف مختلفه بيننده جاری اولان اورقابتلر جمعيت اسلاميهنك صنفلری آرهسنده دكل، بلكه هربر صنفی ايچنده حكمفرمادر . طبقات عاليهسی دهموقراسی‌يه، طبقات عاديهسی ايسه آريستوقراسی‌يه تقرب ايچون يكديكرينه رقابت خوان اولورلر .

سياسياتده غرب ايله اسلامك طرز تلقيلری بيننده‌ده اودرجهلرده برفرق واردر . غربك تشكيلات سياسيهسی برطاقم مجادلات اجتماعيهدن متولد ومستخرج اولديغندن اوكبی مجادلاتك تحدث وتماديسنه مساعد و بناءً عليه طبيعتيله تعدی پرور و طرفكيرانه بر ماهيتی حائزدر . تشكيلات مذكورهده‌ده فكر عدالت وغيرانديشی الجای ضرورتله مهمل ومتروك براقيلديغندن آنلرك قيمت اخلاقيه واداريهسی پك مشكوك ومعللدر .

اجتماعی رقابتلره جولانكاه اولميان جمعيت اسلاميهنك تأسيس ايلديكی تشكيلات سياسيه ايسه طبيعتيله سياسی رقابتلردن آزادهدر. منسوب اولديغی افرادك ذهنيتيله متناسب برطرزده بی طرفلق ، نصفت وعدالت حسلرينك تظاهر وتجليسنه كشادهدر .

بوندن طولايی صفحات تكامليهلرنده اقوام مسلمه هيچ برزمان غربده متمادياً شاهدی اولديغمز اجتماعی ويا سياسی اختلالر ايقاعنه لزوم و احتياج كورمامشلردر .

مبسوطات سالفهدن اقوام مسلمهيی انحطاط حاضرندن قورتارمق امل واهيسيله اسلاميتدن آييرمق و غربليلشديرمق ايستهينلرك نه بيوك برغفلته دوشدكاری تبين ايتمشدر .

انلر نه غريب ذهنيتلردركه غربك او دائما تحول ايدن تشكلات اجتماعيه وسياسيهسنده كمال بولدقلری حالده تشكلات اسلاميهده مشاهده ايلدكاری ثبات واستقرار نسبی‌يی كمال رجحانه دليل اتخاذندن امتناع ايلمكدهدرلر.

انلر بوحالی تشكلات اسلاميهنك قابليت تكمليهدن محروم اولدقلرينه بر برهان عد ايدييورلر . نظرذلتله كوردكاری تشكيلات اجتماعيه وسياسيهمزه يكرمنجی عصر انسانلرينك اوبك متنوع و پك متحول احتياجاتنی تأمينه غير قادر اون اوچ عصر اولكی اساسات و قناعاته

مبتنی بر طاقم کهنه وواهی تشکیلات نظریله باقیورلر .

مذکور اساساتك نه جهانی حرمتلره لایق اولدیغی بشریته اعدا ایلدیکی فیاض وشعشعه‌دار بر مدنیتله تاریخاً ثابت بولندیغی وبو کونه قدر فکر بشرك انلردن دها عالی، دها طوغری هیچ برشی بولمغه موفق اوله‌مدیغی مرتبهٔ بداهتده ایکن او غریب ذهنیتلر دائما او اساسات رصینه‌یی سقامت و معلولیت ایله اتهام و طرفدارانی تعصب دینی‌یه کرفتار برطاقم محدود وترقی کریز مفکره‌لر کبی تلقی ایدییورلر .

صوك درجه‌ده غیرطبیعی اولان بوحالت روحیه انسانلرك زمان ایله معروض تبدل احتیاجاتنه تبعاً دائما دکیشدیکی وبناءً علیه آنلره متعلق هرشیئك دخی کندیلریله برابر تبدلی لازم کله‌جکی اعتقاد سخیفندن تولد ایدر .

بویله بر اعتقاد ظنمزه کوره احوال وحادثاتك پك یاکلش بر محاکمه‌سندن باشقه برشی دکلدر . احتیاجات بشریه‌نك تبدل دائمیسنه رغماً طبیعت انسانیه دکیشمز، هرزمان عینیدر . بوکونه‌قدر بین الناس خودبینلر، حسودلر، متواضعلر، فضیلت وانسانیتپرورلر کورولورسه بوندن صکره‌ده عینیله انسانلرك عقللیسی، عقلسزی، قویسی، زبونی، ایوسی، فناسی بوله‌جقدر. زمان ایله تبدله اوغرایان احتیاجات، خصائل و نقائص بشریه‌نك آله‌جغی اشکال مختلفه‌ده زمانك حصوله کتیره‌جکی تعدیلاتدر .

بو مؤثر آلتنده بر انسانده تبدل ایده‌جك اولان شی، نخوت ویا مروتنك، خیانت ویا رأفتنك صورت وطرز تجلیسیدر. فضائل ومساوئ بشریه دائما متحول بر چهره عرض ایدر. بونك بویله اولمسی ده زمان ایله توسع وانکشاف ایدن علم وادراکنك احوال واشیا حقنده‌کی تلقی ومحاکمه‌لرنده تبدل وقوعندن نشئت ایلر. لکن حالت روحیه‌مزی دوچار تعدیل اولمقله طبیعتمزه خاص اولان محاسن وقبائحی ازاله ایلیه‌مز. چونکه قبائح وفضائل یکدیکریله قائمدر. بوندن طولاییدرکه بوتون حکمت انسانیه قبائحدن طوغه‌جق مضراتك ممکن مرتبه تهوینی ومزایای بشریه‌دن اعظمی برمنفعت تأمینی ماده‌لرینه منحصر قالمقده‌در.

کرك طبع بشر وکرك فضائل ومساوئ انسانیه دکیشمدیکندن انسانلره برخط حرکت تعیین وهمجنسلریله اولان مناسبتلرینی تأسیس وتقرر ایلیه‌جك اساساتك ده طبیعتلرندن مستخرج اولمق اعتباریله بالضرور تبدل ایتمیه‌جکی آشکاردر . مؤثر زمانك اساسات مذکوره‌ده ایقاع ایده‌بیله‌جکی تعدیلات منحصراً طرز تفسیر وتطبیقه معطوفدر .

موضوع بحث اولان اشبو اساساتك احتیاجات زمانه‌یه توافق ایتمدیکی ظننه دوشنلر غلط محاکمه‌یه صاپمش اولورلر .

بویله بر اعتقاد بوکونکی انسانلرك او اساسلری فضائل وقبائح بشریه‌نك طرز تلقیسندن متحدث تعدیلاته کوره تطبیقه موفق اوله‌مامالرندن تولد ایدر .

بز او فکرده‌یزکه شرع مبین اسلامك احتوا ایتدیکی دساتیر اخلاقیه، اجتماعیه وسیاسیه سراپا طبع بشردن ملهم اولدیغندن الی الابد نوع آدمك ناظم مقدراتی اولمغه شایسته‌در .

حتی او یله ظن ایدییورزکه اقوام غربیه‌نك کچیردیکی وکچیرمکده اولدیغی صفحات مختلفهٔ تکامل اشکال بی پایانیله دینمزك اساسات اخلاقیه، اجتماعیه وسیاسیه‌سنی قبوله منتهی بر جریانك بعض تحولات واعوجاجات موقته‌سندن باشقه بر شی دکلدر . بو ایمانمزدن طولاییدرکه تکامل اسلامك بو دستور واساسلر خارجنده جریان ایده‌بیلمسنی قبول ایده‌میز وبوخصوصده‌کی قناعتمز جاذبه ویاسقوط قانونلری خارجنده بر مسئلهٔ میخانیکیه تأمل ایدیله‌میه‌جکی قدر قویدر .

بعض دعواکار مفکره‌لر بوبابده بلکه بزی تحجر فکری ویا تعصب مفرطانه کبی برطاقم ضلالت عقلیه ایله اتهام ایده‌بیلورلر . حالبوکه انلرك دین اسلام علیهنده کوسترمکده اولدقلری تعصبی قبول ایتمه‌رك الك واسع حریتلرك بیله الك مفرط والك مستبد برآنارشی‌یه عدم تحولی تحت تأمینه آله‌جق بر طاقم حدوده مالك اولدیغنه ایمان ایلدیکمزدن طولایی بزه اعتراض ایدولرسه بالعکس کندیلرینك آشیری بر تعصب کوسترمش اولورلر .

چونکه هر نه شکلده اولورسه اولسون حقایقه احترام الك بیوك بر وظیفه اولدیغی وانسانلرك آنجق او وظیفه‌یه توسل وتبعیت سایه‌سنده ترقی وتکمل ایلدکلری جهتله بو مجبوریت وجدانیه حریتلرینه تقییده تشکیل ایده‌مز . بناءً علیه جاذبه ویاسقوط قانونلرینه ایمان وحرمت ایتدیکمز قدر اساسات اسلامیه‌نك حقیقت وعلویتنه ایمان واحترام ایلمکله طرفکیرانه بر مسلك انحصاری تعقیب ایتدیکمزی ظن ایتمیورز .

یکانه سلامتمزك اسلامیتده مندمج بولندیغنده اصلا شبهه ایدیله‌مز.

اقوام مسلمه، اخلاقاً، جمعیةً وسیاسةً کیتدکجه مسلمانلاشمغه آرزوکش اولملیدرلر . بوتون آمال ومساعیمز آنجق بو غایه‌یه خادم اولملیدر . چونکه بو غایه هم کمالی جهتیله زوال ناپذیر اولان اساسات اسلامیه‌نك حقیقت وعلویتندن وهم تشکلات فکریه و اجتماعیه‌مزله اعتقادات مشترکه‌مزدن متحصلدر . او نخبهٔ بالذ جمعیات اسلامیه‌نك عاقبت اخلاقیه وفکریه‌سنی تأمین ایده‌رك فکر بشری « قومونیزم »، « نیهیلیسم »، « انارشیسم » کبی برچوق تردیات دماغیه‌یه سلوکدن منع ایده‌جك، وجمعیاتمزك صورت دائمه‌ده ترقی وتعالیسنه مدار اوله‌رق اونلری هردرلو انحطاطدن وقایه ومحافظه ایلیه‌جکدر .

معشر اسلامی تشکیل ایدن افرادك هر بری ایی بر مسلمان وحتی قابل ایسه اکمل اسلام اولمقدن باشقه هیچ بر امل تعقیب ایتمه‌ملیدر. چونکه اسلاملرك الك ایوسی انسانلرك الك ایوسی دیمك اولدیغندن موضوع بحثمز اولان غایه، نوع بشرك بسلیه‌بیله‌جکی غایاتك الك اعلاسیدرکه بو اعتبارله‌ده الك قوی ایمان وقناعتلره، الك تیریلماز، الك مثمر وفیاض غیرتلره مصدر اوله‌جغی طبیعیدر . بو غایه منشأ یکانه‌سی اولان حقیقت قدر بی حد و پایان الك طوغری، الك کامل بر سعادتله نوع بشری بکام ایده‌جك بر غایهٔ فریده‌در .

ترك ویا عرب اولسون، ایرانلی ویا هندلی اولسون، زبون ویا

قوى، جاهل ويا عالم اولسون، هر مسلمان انجق بو هدفه مربوط و متوجه اولمليدر . انجق بو سايه ده درکه مسلمانلر وظائف اخلاقيه ، اجتماعيه وسياسيه لريني بحقٍ ايفايه موفق اولورلر و امين و سريع خطوه لرله ساحهٔ رفعت وسلامتده قطع مراحل ايده بيلورلر .

عالم اسلام معظم بر عائله در . آنى تركيب ايدن اقوام ارعائلهٔ نجيبه نك شعبات مختلفه سنى تشكيل ايدر . شعبات مذكوره نك ايكى نوع وظائفى واردر . برى هر شعبه نك كنديسنه قارشى اولان وظائف خصوصيه سى، ديكرى ده شعبات سائره يه قارشى اولان وظائفيدر . بونلردن ايكنجى نوع وظائفك ايفاسى بر نجيسنك ايفاسنه وابسته اولديغندن وظائف خصوصيه وظائف عموميه يه تقدم ايدر .

بو وظائفك ماهيتنه كلنجه وظائف خصوصيه فردك سويهٔ اخلاقيه وفكريه سنى درجهٔ قصوايه اعلايه واسلامك اساسات اخلاقيه ، اجتماعيه وسياسيه سنى دها تام ، دها مكمل بر طرزده تطبيقه چاليشمقدر . وظائف عموميه ايسه اقوام مسلمهٔ سائره ايله بر تساند تام ايچنده يشايه رق انلرك حريت وعنعناتنه حرمت ، ترقى وتكامللرينه معاونت خصوصندن عبارتدركه ملل اسلاميه ايچنده ربقهٔ اجانبه كيرمش ويا او مهلكه يه تقرب ايلمش اولانلرى قورتارمق بو وظائف زمره سندندر . چونكه بر ملت حريت واستقلالنى ضايع ايلمكله طريق تكاملنى شاشيرمش ، موجوديتى تهلكه يه قويمش اولوركه تساند اسلام بويله بر حالى تجويز ايده مز .

وحدت اسلاميه بى پايان قوانك، عناصر وعواملك بر كل تام حالنده آهنكساز بولنديغى وحدت كونيه يه مماثل بر وحدتدر . بوتون عظمت وحقيقتى بو حالندن نشأت ايدر .

خاتمهٔ مقال اوله رق شونى ديرزكه اقوام مسلمه دين اسلامى قبول ايده رك معظم ومشعشع بر مدنيت قورمغه موفق اولمشلردى . اساسات اسلاميه يى دها كوزل اكلايوب دها واقفانه وفاضلانه بر صورتده تطبيق واجرا ايلدكلرى واونلره دها جدى ودها صميمى بر ارتباط ايله باغلاندقلرى تقديرده بو كونكى كريوهٔ انحطاطلرندن يوكسله رك مدنيت حاضره نك فوقنده يكى بر مدنيت خلق ايده جكلردركه انسانلر آره سنده تأسس وتقرر ايليه جك رأفت ، عدالت ومساوات فكرلرندن متولد بر تساند آهنين ايله نوع بشره بخش ايده جكى بى پايان نعم وحظوظات معنويه بو مدنيت جديده نك اسباب تفوقنى تشكيل ايده جكدر .

صوك

اسلام ومدنيت

— ٣ —

مسلمانلرك كرك فن معماريده ، كرك تزيينات معماريه ده استادانه عالم اولمه لرى معمورهٔ ارضك هر كوشه سنده، مهندسلرينك آياق باصديغى، ملوك و امراى اسلامك اجراى نفوذ ايتديكى ، تجار وعلماسنك طولاشديغى هر يرده وجوده كلن معابد، قصور كبى مؤسسات جسيمه يه بر مجانست ايراث ايتدى . اندلس ، شمالى افريقا ، مصر ، سوريه ، عراق وسائره كبى اسلامك ساحهٔ حكمرانيسنه داخل اولان يرلر صنعت معماريه نقطهٔ نظرندن پك رنك بر منظره ارائه ايتمكه باشلاديلر .

اسلامك صناعت وتجارته فضله اهميت ويرمكده ، اهلنه شرف وامتياز بخش ايتمكده اولمسى مسلمانلرك معدنلر ايشله رك بونكله درلودرلو حليات ، سلاح وسائر آلات وادوات وجوده كتيرمه لرينك حقيقى عامللرندن برى اولدى . فن وصنعت عالمنده بو صورتله تدريجاً ترقى وتكامل ايده ايده عالمى بشقه بر حاله قلب ايتديلر . حياتك شكل وشرائطنى دكيشديرديلر . مسلمانلر چينى تقليداً ايپكدن كاغد ياپمقله قلمه رق بونى پاموقدن ، پاچاوره دن ده ياپمق يولنى كشفه موفق اولديلر .

باروتك كيفيت استعمالنده ده يكيلكلر كوستره رك بر چوق شيلرده بو قوتدن استفاده ايتمكه باشلاديلر . ايلك اول باروت واسطه سيله آغير جسملرى آتان عربلردر . آلتمش طقوز سنه سنده حجاجك مكهٔ مكرمه محاصره سنده ، اون ايكنجى عصر ميلاديده مصرده ، اون برنجى عصرده تونسده ، ١٣٠٨ سنهٔ ميلاديه سنده جبل الطارق محاصره سنده ، ١٣٤٢ سنه سنده غرناطه ملكى اسماعيلك بالظه وطريفه شهرلريله عينى سنه يه عائد جزاير محاصره لرنده هپ باروت قوتنك تأثيرندن استفاده اولنمشدر . فرانسز مورخ فرره راس بوتون بو محاصراتده قورشونك باروتله آتيلمش اولديغنى ، اسپانيا خرستيانلرينك اووقتدن اعتباراً باروت قوللانمغه باشلادقلرينى قيد ايتمكده در .

٧٠٦ سنهٔ هجريه سنده يوسف بن عمر ايپك يرينه پاموقدن كاغد استعمال ايتمشدركه يونان مورخلرينك ورق دمشقى نامى ويردكلرى بودر . بالاخره اسپانياده اسكى قاشلردن كاغد ياپمق ايچون آيريجه اعمالاتخانه لر تأسيس ايدلمكه باشلانمشدر . اسلام ايجادكرده سى اولان بو نوع كاغد اون اوچنجى عصر ميلاديده فسطاطده قوللانلمغه باشلامش ، اورادن فرانسه ، انكلتره ، ايتاليا والمانيايه كچمشدر .

مسلمانلر نباتات ايله ده مشغول اوله رق بونده ده اثرلرينه اقتفا ايتدكلرى اقوامه تفوق ايتمشلردر . بر چوق فنى تجربه لرله نباتاتك تكثير انواعنه موفق اولدقلرى كبى مختلف ايشلرده بالخاصه شؤن طبيه ده استعمالى خصوصنده محير العقول بر قوهٔ ابداعيه كوسترمشلردر .

مسلمانلرك طبقات الارض علمنه عائد براقمش اولدقلرى بر چوق آثار واردر . عبدالرحمن اولك قرطبه ده بر نباتات باغچه سى تأسيس ايله متنوع تخملر جمع ايتمك ايچون اقطار شرقيه يه علمادن بر طاقم سياحلر اعزام ايلمش اولديغنى تاريخ بزه تفصيلاتيله خبر ويريور .

ايشته اسلامك فن وصنعت نامنه بويله خارقه لر ايجاد ايتديكى ، بر طرفدن ده دها زياده ترقياته تشويق ايله مشغول بولنديغى كون رومالي لرك، جمهوريتك تأسسندن انقراضى تاريخنه قدر وضع ايتمش

اولدقلری قانونلر بر رومالی ایچون چالیشمغی ، صناعته انتسابی عار عد ایدییوردی . حتی اوگوست ، بردارالصناعه‌نك اداره‌سنی درعهده ایتمش اولان بر اصیلزاده‌یی کندی کندینی تحقیر ایتمش اولمق تهمتیله اعدامه محکوم ایتمکده‌ایدی . (۱) رومالیلردن بر چوغی، فلاطونك حرف وصنایع اربابنك حقوق مدنیه‌دن استفاده‌یه لایق اولمادقلری یولنده‌کی نظریهٔ فلسفیه‌سنه رعایتکار بولنیورلر ایدی .

ممالك اسلامیه آره‌سنده تجارتی تأمین ، مخابراتی مضبوط برشکله افراغ ، مملکتلری یکدیگرینه ربط ایتمك ایچون مسلمانلر یوللر ، کاروانسرالر وجوده کتیردیلر ؛ ایجاب ایدن مواقعده‌قوللر قازدیلر؛ صهرنجلر یاپدیلر ، پوسته‌لر تنظیم ایتدیلر . بوسایه‌ده اندلس،مراکش جزایر ، تونس ، مصر، صحراوسودان، عربستان ، ایران،روسیه‌نك اسلام ایله مسکون یرلری ، هند ، چین ، کوفه ، بصره ، سوریه عراق ممالکی آره‌لرنده‌پیدای ارتباط ایتدکلری کبی هپسنك ده مکه‌ومدینه ایله طرق مواصله‌سی تأمین اولندی .

مسلمانلر بلادك‌تنظیمی ، سیاست‌داخلیه‌نك حسن تدبیروتمشیتی، شرطه (ژاندارمه) نك تنسیق خصوصاتنه‌ده پك بیوك بر اهمیتله چالیشمشلردر . تشویق صنایع ایچون درلو درلو تدابیره‌توسل‌ایتمکله برابر ارباب حرف وصنایعه نقیب (کتخدا) لر تعیین ایتمشلر ، کتبخانه ، بیمارستان وسائره مثللو عمومی وجسیم بر طاقم مؤسسات نافعه وجوده کتیرمشلردر . بو تشبثات عمرانیه و تنظیمات مدنیه‌نك اك پارلاق آثارینه اون اوچنجی عصر میلادینك ثلث اخیرندن اون بشنجی عصرك‌نصفنه قدر غرناطه شهری جلوه‌گاه اولمشدر . اونجی عصر میلادی اثناسنده امیرالمؤمنین عبدالرحمن ناصرده زمان خلافتنده قرطبه شهرینی وجوده کتیردیکی بر طاقم مآثر عالیهٔ مدنیه ایله بهشتی برحاله افراغ ایتدی . قرطبه اونك زماننده کوشکلر ، باغچه‌لر ، حیوانات وحشیه و تل اورکولرله محاط قوش باغچه‌لری ، قوشو میدانلری‌ایله‌طولمشدی.هرشعبه‌دن وجوده کتیردیکی دارالصناعه‌لرك مقداری پك‌چوغه‌واریبورایدی. زهرا ، ناعوره ، روضه قصرلری فنی و مالی پك بیوك قیمتی حائزایدیلر .

عبدالرحمنك یاپمش اولدیغی مجلس (صالون) ك طرز انشاء نقش ، تزیین اعتباریله جامع‌اولدیغی آثارصنعت عقللره وله‌ویره‌جك بر راده‌ده ایدی . قصرالخلافه دینیلن قصری ایسه‌بوندن دهامکمل و دها محتشم ایدی (مقری‌نك نفح‌الطیب‌نه باق)

عبدالرحمن زماننده اندلسده سکسان بیوك ، اوچیوز کوچوك شهر واردی‌که بونلرك حاوی اولدقلری کویلر، مزرعه‌لر اون ایکی بیکه واریبوردی . زمان سلطنتنده قرطبه‌ایله زهره وزهرا آره‌سنده مبانی پیدای اتصال ایتمشدی . بر صورتده‌که خانه‌لردن عکس ایدن اینیقلرله اون میللك بر مسافه قطع اولنه‌بیلیردی .

طلیطله‌ده اسلامك حاکمیتی زماننده ایکی یوز بیك نفوس واردی . قرطبه‌نك محیطی سکسان فرسخ اولوب داخلنده آلتمش بیك قصر ، سکسان بیك ایکی یوز اوچ خانه بولنیوردی . سلامنقه یوز یکرمی قصبه و قریه‌یی احتوا ایتمکده ایدی . اشبیلیه‌ده یالکز حریر نسجیاتنه مخصوص آلتی بیك مؤسسه واردی . شایان قید و تذکاردرکه بورالر اسپانیول اداره‌سنه کچدکدن بر مدت صکره بیك یدی یوز قرق ایکی تاریخلرنده بتون اسپانیاده هر نوع‌صنایع نسجیه‌یه عائد اولمق اوزره آنجق اون بیك مؤسسه بولنیورایدی .

عمومی وخصوصی کتبخانه‌لر، کانجه ، اسلامك بونلره ویرمش اولدیغی اهمیتك درجه‌سنی تقدیر غیر قابلدر . بوبابده عمومی برفکر ویره‌بیلمك ایچون شونی‌خبر ویره‌لم‌که اندلس‌حاکمی عبدالرحمن ناصر (مدت سلطنتی ۳۵۰ – ۳۶۶) ك کتبخانه‌سنده درتیوز بیك جلد کتاب واردی. بغداده خلیفهٔ عباسی ناصربن‌مستضی‌نك کتابلری‌ده همان‌بوکایاقین ایدی. قاردینال‌اکسیمنوس غرناطه شهری میدانلرنده برکوندن سکسان بیك جلد راده‌سنده آثار اسلامیه یاقمشدر .

ابن‌البندی (سیاحین مشهوره‌دن) بیك یوز قرق تاریخنده قاهره‌ده برکتبخانه‌ده یالکز علوم ریاضیه وهیئته عائدآلتی بیك جلد اثر وبری عبدالرحمن صوفی‌نك اولمق اوزره ایکی کره کورمشدر .

اهل اسلامك بیوك براثر امتیاز ورجحان کوسترمسی ، طریق تعالی وتکاملده سائر امتلری کندینه پیرو ایتمسی یالکز معارف ، صنایع، قوانین ونظامات ساحه‌لرینه منحصر دکلدر. بوشیلرك یاننده اونلر موسیقی والحانده مراق ایتدیلر . استیلا ایتدکلری فارس ، هند، روما ممالکنده موسیقی‌یه دائرکوردکلرینی آلمقله برابربونقطه‌ده طورمادیلر. مقتبسات سائره حقنده‌کی‌مسلکلرینی موسیقی‌ده‌ده تطبیق ایده‌رك‌یکیدن برچوق‌آلات طرب‌ایجاد ایلدیلر . عربك‌بوخصوصده نه‌مهم موفقیتلر الده‌ایتمش اولدیغنه رویوتامك تاریخ موسیقی‌یه عائد براثرنده سویلمش اولدیغی شوسوز برمقیاس اوله‌بیلیر : عربده اوتوز ایکی نوع رباب ، قرق برنوع کمنجه ؛ اون بش عود وطنبور کبی سائرآلات وتریه‌که‌جمعاً آلتمش برجنسید ساز نوعندن آلات موسیقیه واردی . هرنوعك فردلری آره‌سنده مجانست بولنمقله برابر بونلر غایت بدیع ومدهش اولان شکللریله یکدیکرلرندن آیریلیرلردی .

موسیقی هارون‌الرشیدك زمان خلافتنده، بالخاصه اونك سراینده اوج کمال وارمشدی. ابراهیم‌الموصلی واوغلی اسحاق، غریض مکی، ذریاب ، بونلر بالخاصه سرایه خدمت ایدن اساتذهٔ موسیقی ایدیلر .

خلفای اسلامك‌موسیقی‌یه اولان درجهٔ اعتنالرینه، بوفنك‌اربابنه قارشی کوستردکلری توجه والتفاته باقیله‌رق نصل‌بدایع آشنا برذوقه، حسن طبیعته مالك اولدقلری کسدیریله‌بیلیر . کوریبورزکه هارون ـ الرشید، برجاریه‌سی حقنده‌سویلمش اولدیغی قطعه‌یی بسته‌له‌مش اولان زبیر بن دهانه یکرمی بیك درهم ویرییور . عینی ذات ینه برکون حضورنده ترنم ایتدیکی بعض الحانده بیوك براثر قدرت ومهارت کوستره‌رك کندینی طربه کتیرمش اولدیغندن دولایی خلیفه کندینی

(۱) بستانی‌نك دائرةالمعارف نه باق . جزء ۱۰ صحیفه ۲۷۷

اللی بیك درهم جائزه ایله تلطیف ایدییور ؛ و بونکله اکتفا ایتمه‌رك نه آرزوسی وارسه عرض ایتمسنی سویلیور ؛ زیبر ریف ده بر ایسته‌مسی اوزرینه اوراده واسع بر اراضی ویرمکله برابر مهم مقدارده تخصیصات باغلایور .

مغنی ذریاب ۲۰۲ سنه‌سنده عراقدن اندلس حاکمی عبدالرحمن اوسطی زیارته کلدیکی زمان عبدالرحمن‌نك بالذات قارشی چیقمش اولدیغنی ابن خلدون بیان ایتمکده‌در .

خلیفه مهدی‌نك کوله‌سی اولان ذریاب ابراهیم الموصلی‌نك شاکردی اولوب اندلسه موسیقی‌یی ادخال ایدن واو کشور اسلامه غناء صنعتنی یادکار براقان اودر .

امتلر آره‌سنده موسیقی وسائر صنایع نفیسه‌نك مظهر اولدیغی ترقی بو اقوامك حضارت ومدنیتده‌کی ترقیلرینك درجه‌سیله مبسوطاً متناسب اوله‌جغی حقایق مسلمه‌دندر. بویله اولونجه اسلامك ترقیاتی ، مدنیتنك بیوکلکی ، سیاستنك علویتی حقنده ویریله‌جك حکمی اسلام حکومتلرینك، بتون انواعیله، صنایع نفیسه و بالخاصه موسیقی‌ده کی بهره‌لری حقنده تاریخ صحیفه‌لرینی قاریشدیره‌رق بو بابده اساسلی بر فکر ایدینه‌جك اولانلره حواله ایده‌بیلیرز . مسلمانلر بو وادیلرده خارقه‌لر کوسترمشلر، بدایع وجوده کتیرمشلرسه بونك شایان حیرت بر جهتی یوقدر. او امتلرکه پیغمبرلری «احرث لدنیاك کانك تعیش ابداً واعمل لآخرتك کانك تموت غداً» دیر، قرآنلری «اعملوا فسیری الله عملکم ورسوله» فرمان لایزالیسنی آذان انتباهلرینه ایصال ایدر ، حیات مادیه و اخلاقیه‌جه اونلرك مراتب کمالك منتهاسنه وارمه‌لری پك طبیعی برشیدر .

شورایه قدر اولان سوزلریمزله اسلام مملکتلرینك اولجه مدنیتك کوناکون تجلیاتیله ، بی نظیر بر سیاست حکیمانه ایله معمور ومرفه بر حیاته مظهر اولدیغنی کوستردك ؛ برچوق امتلرك باربارلق حیاتندن، وحشت حال وطورندن حقیقی مدنیته، دیموقراتیك وجداً منتظم ومکمل بر طرز حیاته آنی بر صورتده کچمه‌لرینك حقیقی عاملی آنجق دین اسلام اولدیغنی ایضاح ایتدك . ویردیکمز بو ایضاحات وتفصیلاتدن صکره بو ترقیات وتکاملاتی ایجاب ایدن شیئك صرف اسلامك روحی اولدیغنده شبهه ایدیله‌من . کذلك صوك عصرلرده مسلمانلرك دوچار اولدقلری ضعف وتأخرك یکانه سائقی اوراح علویدن، عرفان ونور، عدالت ومدنیت، اخوت وتام معناسیله دیموقراسی روحندن اوزاقلاشمه‌لری اولدیغنده ذره قدر تردد واشتباهه محل اولدیغنی ظن ایتمك پك بیوك حقسزلق اولور . اسلامك حضارت ومدنیته قابلیتی اولمادیغنی، اهل اسلامك مجادلهٔ حیات ساحه‌لرنده ملل سائره ایله رقابت ومسابقه‌یه مقتدر بولنمادیغنی دینه قارشی وسیلهٔ صولت اتخاذ ایدنلر اسلامك حقیقتنی بیلسه‌لر، تاریخی کوزلجه تدقیقه تویولسه‌لر کندیلرینك بویله

جف القلم ویرمش اولدقلری حکملرله حقیقته، تاریخه قارشی هیچ ده لازمهٔ انصافه رعایت ایتمامش اولدقلرینی آکلارلر ایدی .

اوکمزده بو کونکی دولت عثمانیه ، خلافت اسلامیه‌نك ممثلی اولان بو حکومت طورورکن بیلمم نیچون اوزاقلره کیده‌رك مفاخر مدنیه‌لری ماضی‌یه قاریشمش اولان مملکتلرك احوالندن دعوامزه دلیل آرامق کلفتنی اختیار ایدییورز .

دولت عثمانیه ، تأمین ایتدیکی الك اوفاق منفعت کندیسنك تقسیم سفره‌سی اوزرندن قالقوب اوزاقلاشمه‌سنه بر وسیله احضار ایتمسی اولدیغنده شبهه اولمیان ، شو حرب معظمی کوزل بر فرصت بیله‌رك بر طاقم داخلی اصلاحاته قویولدی ؛ وایلك اجراآتی دوائر رسمیه‌یی اصلاح، ومعاملاتی تنظیم مسئله‌سی تشکیل ایتدی که، امتیازات اجنبیه مسئله‌سی عصرلردن بری بو یولده تشبثاتده بولنه بیلمه‌سنه قطعیاً مانع ایدی. کوریلیورکه دولت بو کون مکتبلرده اصول تدریسی اصلاح ایله مشغول بولنیور؛ بر طرفدن ده یری مکتبلر، مدرسه‌لر وجوده کتیرییور؛ دوائر عدلیه‌یی الکیکی بر طرزده تنظیم ایتمکه قرار ویره‌رك بونك ایچون عدلیه نظارتنده متعدد قومیسیونلر تشکیل، محاکم شرعیه مسئله‌سنی ده بو قومیسیونلره حواله ایدییور. غائلهٔ حرب اونك احوال مالیه‌سنی تنظیم، مملکتده زراعت ، تجارت ، صناعتك ترقیسنی تأمین ایده‌جك وسائل استکمال مسئله‌لریله اشتغالنه مانع اوله‌میور؛ بو مساعی سایه‌سنده طریق ترقی وفلاحده آتمقده اولدیغی کنیش آدیملره باقیلیرسه آز زمان ظرفنده کندیسنك الك بیوك امتلر صره‌سنه کچه‌جکنه حکم ایتمك ضروریدر .

اسلام مدنیته منافی اوله‌یدی بو کون عالم اسلامی تمثیل ایدن وباشنده خلیفهٔ مسلمین بولنان حکومت عثمانیه اصلاحات مدنیه یولنده بویله یالکز باشنه یوروبوب کیدرمی ایدی ؟ خایر ، خایر ، اسلام بو کون ینه بر حیاتدر ؛ طراوت حیاتنی مکملاً محافظه ایتمکده‌در ؛ آنجق بعض اتباعی اوامرینه مخالفت ایتدکلری ایچون نفسلرینه آجیمایه‌رق طریق سفاهتده اولو اورته ایلری آتیلمش اولان امتلرك باشلرینه کلن حاللر اونلرك ده باشنه کلدی . «ما کان ربك لیهلك القری بظلم و اهلها مصلحون»

محقق ، اسلام بر ایکنجی دفعه اوله‌رق بلنی طوغرولته‌جق ، اتباعی ، اولجه سلفلرینك یاپدیغی کبی، طریق فلاح و استقامتده قطع مراحل ایده ایده او پارلاق تاریخلرینی ، او برفیض ، بر معالی دورلرینی دنیایه یکیدن کتیره‌جکلردر . وایشته او زمان قرآنه طعن ایدنلر ، مسلمانلرك سعادتلرینی ، ترقی و تعالی یولنده امم سائره ایله ایله منافسه‌یه اقتدارلرینی تأمین ایدن عامل یکانه اونلرك خالق قرآنلرینه دعوت ایتمه‌لری مسئله‌سی اولدیغنی آکلایه‌جقلردر .

عبدالعزیز چاویش

[بو مقاله‌نك اصلی برلینده آلمانجه اوله‌رق انتشار ایدن عالم اسلام مجموعه‌سنده نشر اولونمشدر .]

سبيل الرشاد جريدهٔ اسلاميه‌سنه

دوقتور رضا توفيق بك افنديننك قونفرانسلرنده [قوهٔ كليه] تعبيرى ابى تفنن و تكرر ايديور : كچن كون تورك اوجاغنده ايراد ايتمش اولديغى قونفرانسنك اقدام غزته‌سنه منقول برپارچه‌سنده‌ده شويله بروجيزه حالنده كورونيوردى : « علوى ومنزه برقوهٔ كليه‌يه ايناتان برشاعرك ..... » .

نه‌يه صاقلايم طوغروسى‌يا ؛ بن ، شو [قوهٔ كليه] تعبيرندن وهله شو پارچه‌ده اخذ موقع ايتديكى جمله‌نك احتوا ايتديكى حكمدن حقايق علميه‌نك حقوقى نامنه قوشقولانيوردم ؛ احتمالكه فلسفهٔ عصريه‌نك اديان مدنيه اساسلرنده ايقاع ايتمك ايستديكى تجددك خفاياسندن برنكتهٔ غامضه اولسون ؛ قونفرانسك حضار ومستفيدينى ميانده بولونماديغم ايچون فاضل دوقتورك القا ايلمش اولديغى شوخطابه‌نك نه انسجامى ، نه‌ده موضوعى حقنده بالطبع برشى يازامام ؛ سويليه‌مم . بونكچون اقدام غزته‌سنك نقل وحكايه‌سنه باقه‌رق يازاجغم شو برقاچ سطرلر ، قونفرانسك موضوعنه ناظر ظن اولونمامليدر اصلا .... بن ، يالكز وجدان راحتسزلكى حس ايتديكم شو [قوهٔ كليه] تعبيريله اخذ موقع ايتديكى جمله حقنده بروقفهٔ تردد وتفكر ياپمق ايسته‌يوردم .

مرشيدن اول رضا توفيق بك ، عجبا شو مطلسم [قوهٔ كليه] تركيبندن نه‌يى مراد ايديور ؟ بيلسه‌ك ! ..

اكر طبيعتك صفحاتنده متجلى نه‌قدر بدايع وعجايب وارسه جمله‌سنى طبيعت كليه‌نك مقصدسز ، پلانسز وكور كورينه حركتنه ، ومقانيق ، فيزيقو شيميق عامللرينك نتايجنه والك نهايت مبدأ ومعاد معادله‌سنى [ذره × حركت × فضا × زمان] فاقتورلرينه ارجاعه چاليشان فلسفه‌نك قناعتنى ، فلسفهٔ عوامى جرح ايتميه‌جك بر تعبير ايله اجمال واخفا ايتمك ايسته‌يورسه ويا خود (واكه‌رو) = [Vacherot] و (ره‌نان) = [Renan] نك اثرلرنده يازيلى :

Dieu, n’est qu’un idéal de l’esprit humain, idéal que le monde. réalise graduelement par nu progrès indéfini.

فلسفى مفكوره‌يى و (ديده‌رو) = [Diderot] نك شو : « Dinu,sera-peut ètre un jour. » وجيزهٔ الحاديه‌سنده مرموز فرضيه‌يى ايما ايديورسه وشو حقيقتدن وخارجى بر هويت وتعيندن مجرد وموهوم بر [مبدأ فلسفى] يه ايناتمه‌يى ، محمدى برايمان ماهيتنه چويرمه‌يى ارزو ايديورسه طوغرو بر حركت دكلدر . هم عينى زمانده خطادر .

طوغرو برحركت دكلدر : چونكه قوهٔ كليه كبى مبهم ، مستحدث ، يووارلاق ، ذوالوجوه تعبيرلرله بو كبى يوكسك صددلرده هيچ بر شى افاده واستفاده ايدلمش اولماز .

رضا توفيق بك ، بو كبى ساحه‌لرده تنكر ايتمه‌ملى ، اولديغى كبى كورونمك جلادتنه قاتلانماليدر . اورته‌ده احتراز ايديله‌جك نه وار ؟ اسلاميتده ذاتاً (دوشونمه ! همان ايننان !) كبى تكليفلر يوقدر . رضا توفيق بكك مجهولى دكلدركه ارغام وجدان ، كتاب عزيزده نصاً ممنوعدر . « لا اكراه فى الدين ... فمن شاء فليؤمن ومن شاء فليكفر » آيات كريمه‌دندر .

هم عين زمانده خطادر :

چونكه فرانسز فيلوسوف [قارو] وامثالى محققيننك نظرنده حقيقت حالده انكار الوهيتدن باشقا هيچ برنقطه‌يه ويا بر غايه‌يه ناظر اولمايان شو « Impersonnelle » مفهوملرك مقابله‌سنده موضوع [قوهٔ كليه] كبى تركيبلر ، ايمان محمديننك نه [قايمة العقايد] نده ، نه‌ده كتاب عزيزنده ـ قابل دكل ـ جاى تطبيق ، جاى قبول بوله‌ماز . چونكه شرع مطهرك [ايمان ، ملك ، وحى ، نبوت ، اخرت] كبى كلمه‌لرنده معانئ دينيه متبلردر ؛ منصوصدر و بيك اوچيوز سنه‌دنبرى تسلسل ايليه كلمش بر اجماع مطلق ايله تقنن ايتمشدر . شيمدى بوقدر قطعى واجماعى بر تقننك قارشوسنده نصوص مقدسه‌مزك [متبلر المدلول] كلمه‌لر اوزرينه خود بخود تأويل ايله ، توسيع ايله تفلسف ايتمك آچيقدن تحريفدر . حقايق علميه‌نك حقوقنه ظلمدر .

يوق ؛ [قوهٔ كليه] دن مقصد بوتعداد ايتدكلرم دكل‌ده [ذات ذوالجلال] حضرتلرى ايسه — كه بوكا طوغروسى‌يا پك آز احتمال ويره‌بيليرم . چونكه [قوهٔ كليه] تركيبى (اقدام) ك نقلنه كوره آلديغى وضعيته باقيلرايسه دها يوقاريسنده يازيلى « .... منتقم ومستبد موجودلر... »

جمله‌سنه قارشو كتيرلمشدر . — بوقدر قبيح ايهاملر قوقان تعبيرلرده‌كى اصرارك حكمتنى صوراماز مى‌يز ؟ يوقسه [لفظهٔ جلال] ، متفلسفانه ونفرانسلرك اداسنه قباليق مى ويريور ! .. فقط ابن سينانك ، ابن رشدك ، نيوتونك ، ده‌قارتك ، پوآن قاره‌نك ، پاستورك ، فيلسوف محقق برغسونك مقاله‌لرينه (لفظهٔ جلال) (Dieu) بالعكس شرف وجديت ويرمشدر . برده شونكته‌يى ده عرض ايده‌لم :

شرع محمدى ، اديان سائره‌نك و خصوصيله مسيحيتك وجدان بشرله حضور ذوالجلال اراسنده سور چين كبى اقامه و تأسيس ايتديكى وسايطك جمله‌سنى واقعا آرادن قالديروب آندى وهر وجدانه طوغرودن طوغرى‌يه حضور عزته فرياد ومناجات ايتمك ، عرض حاجت ايلمك حقنى بخش وتشريع ايتديسه‌ده انبياى عظام حضراتنك ، اوخير ومكارم معلملرينك حقوق عظيمه‌سنى‌ده اهمال ايتمدى ومعارف الهيه‌ده انبياى عظام افنديلرمزك قدرت قدسيه‌لرى نفحاتندن استغنا ايدنلرك ايماننده مشروعيت كورمدى . انبيايه ايمانك درجهٔ وجوبى ، كتاب عزيزك الك برنجى سوره‌سنده وسورهٔ جليله‌نك تا بالاسنده يازيليدر ! [... والذين يؤمنون بما انزل اليك وما انزل من قبلك ...] بيوريليور .

م . ماهر

جهاد وعالم اسلام

حرب عموميده تركستان و بخارادن افغانستان ، هندستان و حجاز طريقيله استانبوله سياحت .

— ٤ —

— افغانستانده بولنديغكز زمان مقام خلافتدن جهاد اعلان اولنديغنه دائر بر معلومات ايدينه بيلديكزمى ؟ بو خصوصده نه كبى تأثيرات حس اولنيوردى ؟

— بن افغانستانه كلديكم زمان ظن ايدرم اعلان جهاد اولنمامشدى. لكن مجيدركه هر كسك آغزنده ، هر يرده بر حس قبل الوقوع كبى جهاد اعلان اولنورسه ، ياخود اولنه جقمش يكى سوزلر دوران ايتمكده ايدى . اولجه دخى عرض ايتمشدم ، بن بخاراى شريفده ايكن بيله بويله بر حس موجود ايدى . افغانستان داخلنده ابتدا « مزار شريف » ده بولنديغم صرهده ايشتدم . (مشهددن كلن بر يولجيدن نقلاً سويله نيوردى) : استانبولده خليفهٔ معظم سلطان محمد رشاد خان جهاد مقدس اعلان ايتمش ، بوتون مؤمنلره غزا فرض اولمش ، افغان اميرينه دخى خليفه دن فرمان كلمش .

خبرك موثوق اولوب اولماديغى جهتى تحقق ايتمه مشدى. مع مافيه مزار شريف خلقى غايت بيوك غلیانده ايدى . چوق كشيلر مطلقا جهاد فرض اولدى ادعاسنده ايدى .

طاش قورغان ، كوندز طرفلرنده دخى جهاد شايعاتى روايت اولنيورمش . بالآخره « كابل » ه كلديكم زمان بتون افغانستان خلقنك عينى حس ايله متحسس اولدقلرينى تماميله مشاهده ايتدم . مع مافيه محافل رسميه يه خليفه طرفندن اويله بر فرمان تبليغ اولنمديغنى اوكرندم .

١٩١٥ سنه سى مايس نهايتلرنده اوله جق ، جهاد خبرى تكرار كمال حرارتله سويله نمكه باشلادى . هندستانده انكليز اوردولرنده خدمتده بولنان افغانليلردن بعض افراد انكليز عسكرلرى آره سندن فرار ايده رك افغانستانه كلشلر ، خليفه طرفندن رسماً جهاد اعلان اولنديغنى موثوق وقطعى اوله رق خبر ويرمشلر. بونك اوزرينه عموم افغانستان باشدن باشه برقاچ كون ظرفنده خبردار اولدى . ودرحال اوردولر تشكيل اولنه جغى ، يكى سلاحلر توزيع اولنه جغى ، حتى خليفه طرفندن اسلحه كوندرلديكى دخى تبشير اولندى . هركس دوكونه دعوت اولنمش كبى يكديكرينى تبريك ايديورلر ، يوزلرنده بر بشاشت وسرور نمايان ايدى .

مع التأسف امير صاحب طرفندن هيچ بر شى سويله نميوردى . نهايت قولاقدن قولاغه امير عليهنده ده بعض شيلر سويله نمكه باشلادى . حتى بعضيلرى اميرك انكليز طرفدارى اولديغنى دخى ادعا ايتديلر . بونك اوزرينه بر نمايش احتمالىده حس اولنمشدى . بالآخره امير صاحب كنديلرينه رسماً خليفه دن فرمان كلديكنى اعلان ايده رك اذهانى بر درجه تسكينه موفق اولديلر . قبائلده ايسه غليان فوق العاده ايدى . جامعلرده خطيبلر طرفندن امير صاحبه اطاعت لزومنه وجهادك زمانى امير صاحب طرفندن تعيين ايديله جكنه دائر خطبه لر ايراد اولونه رق اهالى سكونته دعوت ايديلدى . ديكر طرفدن ده هندستانده بوتون مسلمان غزته لرينك قاپانديغى حوادثى شايع اولدى . بونك اوزرينه خليفه طرفندن جهاد اعلان اولنديغنى يازدقلرى ايچون انكليز حكومتى طرفندن مسلمان غزته لرى قاپانمش وبرچوق محررلرده تحت توقيفه آلنمش ديه جهاد مسئله سى تكرار علولندى .

بو صيره ده كورجستانده كى قبائل رؤساسى اجتماع ايده رك ، پشاورده بولنان انكليز واليسى لورده مخصوص ايلچى ايله خبر كوندرديلر : «پشاورى همان ترك ايديكز . عكسى تقديرده سزى قوهٔ مسلحه ايله اخراج ايده رز . زيرا پشاور اساساً اسلام مملكتيدر . مادامكه سز بزم مسلمان قرداشلرمزه بد معامله ايديورسكز ، آرتق بزم مملكتمزده ايشكز يوقدر . »

عينى زمانده هندستانك هر ولايتدن فرار ايدن مسلمانلر افغانستانه التجا ايتمكده ايديلر . افغانستانده بولنديغم زمان مشاهداتم بكا پك بيوك اميدلر بخش ايتمشدى .

بالآخره ، افرنجى آيلرى خاطرلايه ميورم ، رمضان شريفك نصف اخيرنده ايدى ، خليفهٔ معظم حضرتلرينك مملكتلرندن بصره شهرينى انكليزلر آلمشلر ، بغداده تقرب ايتمكده لر ، ديه بر حوادث شايع اولدى. بونك اوزرينه بتون مسلمانلر بيوك بر عصبيت ايله غليانه كلديلر . « آرتق جهاد فرض اولدى » ديه مومان ، تيرا ، آفريدى قبيله لرى ، عشائرى پشاور حدودنده واقع خيبر كچيدى آغزنده انكليز عسكرينه تجاوزى بر حركت عسكريه اجرا ايتديلر . برنجى كونى بيوك بر بر محاربه اولماديسه ده كشف قوللرى مصادمه لرى اولدى. بن او زمان آفريديلر ميانده بولنيوردم . ابتدا مصادمه وقوعى پشاور قربنده « چهارسه » ديدكلرى بر موقعده اولدى .

بووقعه اوزرينه انكليزلر هندستاندن مجوسيلردن مركب قرق بيك موجودلى بر قول اوردو سوق ايتديلر . ذاتا پشاور قربنده « آناق » نام موقع مستحكمده يكرمى بيك مقدارنده دائمى بر موجودلرى ده واردى . درحال تقريبا آلتمش بيك عسكر سوق ايده رك ، آفريديلرك بردها باش قالديره ميه جق درجه ده تربيه اولنمه لرى ايچون قالكوته دن قطعى امرلر ويرلدى . محاربه رسماً باشلادى ، پشاورده بولنان انكليز عائله لرى عموميتله هندستان داخلنه قاچديلر .

محاربه ده آفريديلر دائما كيجه باصقينى ياپيورلردى . كيجه لرك قارانلقلرندن بالاستفاده غايت موفقيتلى باصقينلر ياپه رق بيوك بيوك تلفات ويرديرديلر . بر كون انكليزلر فرصتدن بالاستفاده ايكى طاغ آراسندن كيچه رك صباح اركن شفق ايله برابر هجوم ايتديلر . انكليزلرك قارشوسنده بولنان مومانلر غير منتظم فرار حالنده رجعت ايتديلر . بوحالى كورن انكليزلرك ايكى اوردو عسكرى دورت متراليوز ايله

موماناری تعقیبه باشلادی . مومانلرك بعضیلری سلاحلرینی دخی براقه‌رق فرار ایتدکلرینی کوستردیلر . حالبوکه ایکنجی بر تپه‌ده کیزلنمش اولان آفریدیلر آرقه‌دن انکلیز عسکرینك خط رجعتنی کسمش بولنیوردی . تپه‌لرده صاغ طرفدن بریاغمور آتشیله انکلیزلرك اوزرینه هجوم ایتدیلر . بوهجومده انکلیزلر عسکر وضابط اوله‌رق ایکی بیکی متجاوز تلفات ویردیلر . یالکز اوچ انکلیز ضابطی قورتیله‌بیلدی . بوندن صوکره انکلیزلر برقاچ دفعه طوپلرینك حمایه‌سی آلتنده محاربه ایتدیلرایسه‌ده نتیجه‌ده هپ آزچوق تلفات ایله چکلمك مجبوریتنده قالدیلر .

اوصیره‌لرده ایدی ، اسلامبول خلیفه‌سی سلطان حضرتلری طرفندن وکالت مخصوصه ایله غازیٔ اسلام ، انور غازی حضرتلرینك ، بافرمان پادشاهی ایران طریقیله افغانستان حدودینه کلدیکی روایتی شایع اولدی . بوخبر پك چابق توسع ایتدی . بوشایعه اوزرینه آرتق الله سلاحی آلان آفریدیلر اوردوسنه التحاق ایتدی . بوخبر شایع اولور اولماز هندستان داخلندن بیکلرجه آدم فرار ایده‌رك افغانستانه کلدیلر . حتی « دهلی » ده رسمی انکلیز مکتبنده بولنان طلبه‌دن‌ده برچوق هندلی کنجلر فرار ایده‌رك کلدیلر . بونلری کوزمله کوردم . برقاچ طلبه ایله بالذات‌ده کوروشدم . فوق العاده برهیجان موجود ایدی .

انکلیزلر بوحالی کورونجه ، آرتق بونلر ایله اوغراشمق غیرقابل اولدیغنی ادراك ایتدیلر ظن ایدییورم ، درحال هندستان علماسندن بعض آدملر کوندردیلر ، کوهستان قبائلنی صلحه دعوت ایتدیلر ، کلیتلی پاره‌لر صرفیله ایشی صلحه باغلادیلر .

ایشته جهاد حقنده بنم کوردیکم تأثیرات .

— بوقبائل رؤساسندن بعض آدملرك اسملرینی سویله‌یه‌بیلورمیسکز ؟

— اسملرینی بکده سویله‌یه‌مم ، احتمال که اسملرینی سویله‌مك مناسب‌ده دکلدر . مع مافیه مومانده « ملا کوهستانی » نامیله معروف برذات واردرکه ، بوآدم پك بیوك برنفوذه مالکدر . عادتا رسماً برحکمدار کبیدر .

افغانستانده عمومیتله آزچوق ثروته مالك اولان آدملره (خان) دیرلر . بو خانلرك کندیلرینه کوره موقعلرنده بردرجه نفوذلری جاریدر . لکن اصل بیوك ، معروف ونافذ الکلم اولانلری : مولوی صاحب ، ملا کوهستانی ، میان صاحب کبیناملر ایله یاد اولنورلر وبونلرك هربرینك غایت بیوك قوت ونفوذلری واردر . اسکیدن بونلرك اوقدر اهمیتلری یوقمش ، اکثریتله کندی آرالرنده یکدیکریله محاربه ایده‌رك مقاتله ایدرلرمش . فقط شیمدی عمومیتله قبائل رؤساسی برلشمش ، آرالرنده صیقی مناسبت پیدا ایتمشلر ، عادتا فدراسیون شکلنده بردولت حالنه کلمش کبیدرلر .

عبد الرشید

ایچکی بلیه‌سی

روسیه ایچکی بلیه‌سنی نصل ازاله ایتدی

کچن نسخه‌ده انکلتره‌ده ایچکی علیهنده‌کی جریانلر حقنده بعض تفصیلات ویرمشدك . بونسخه‌ده روسیه حقنده مختصراً بعض معلومات ویریورز . آمریقانك مجلة المجلات (یعنی رویو اوف رویوز) مجموعه‌سنك کانون ثانی ١٩١٥ نسخه‌سنده‌ده بومسئله‌یه دائر بر باش مقاله واردر . اولااونی عیناً ترجمه ایدیورز :

روسیه‌نی حربدن اول بیلنلرك ووتقه‌سز بر روسیه تصور ایتملری کوجدر . زیرا انسان اکشی لحنه‌سز بر آلمانیایی ، یاخود مقاورنیاسز برایتالیایی فکرینه کتیرمکده عینی صعوبته تصادف ایدر . بر قصبه‌نك حالی ، ایچکیدن حصوله کلن قاوغالری ، سوقاقلرده دوشوب قالمه‌لری ، ارکك و قادینك حجالت آور منظره‌لرینی اورته‌دن قالدیرمق ، ذهنه قولای کلمز . زیرا روسیه‌نك علامت فارقه‌سی ، یاخود روسیه حیاتنك صفت ممیزه‌سی سرخوشلقدر . روسیه حیاتنده ایچکی تصادفی بر جنایتدن ، یاخود یالکز بیوك برمضرتدن عبارت دکلدر . بالعکس اورانك حیاتنده برروح ، برخلاصة الخلاصه مثابه‌سنده حیاتك هرصفحه‌سنده کمال وضوحله موجود ایدی . روس حقیقتپرور ادبیاتنده مثلا دوستویه‌وسکی وغورقینك رومانلرنده ذکر اولنان ایچکی وسرخوشلق حکایه‌لری مجرد اثر تصادفدن نشئت ایتمه‌مشدی . بالعکس روسیه‌نك حیات حقیقیه‌سنی تصویر ایده‌بیلمك ایچون ایمپراطورلق اهالیسنك یاریسی اولومه محکوم طوتان کئول بلیه‌سنی نظر دقته آلمق مجبوریتنده قالمشلردی .

بتون بوشیلر شیمدی اورته‌دن زائل اولمشدر . صانکه برساحرك اشارتیله هپسی محو اولمشدر . اعلان حرب اوزرینه روسیه حکومتی برکون دیمشدرکه : « ووتقه بولنمامیدر . » ودرحال ووتقه‌دن برائر قالمامشدر . بوامر اوزرینه هرمملکت اهالیسندن نسبةً فضله مفرطانه ایچکی قوللانان یوزیتمش میلیون انسان بردن مسکراتی ترك ایتمشلر . بو واسع ایمپراطورلقده بولنان بوتون ایچکی فابریقه‌لری ، میخانه‌لر ومسکرات دکانلری قاپانمشدر .

دنیانك باشقه‌یرنده بویله مهم بر انقلاب بوقدر سریع و غریب برشکلده استحصال اولونه‌مازدی . اوت ایچکی بلیه‌سی ، ایچکی تجارتی بویله قطعی برصورتده منع اولوندی . امرك صدورینی متعاقب یکرمی درت ساعت مرور ایدنجه چارك او واسع ایمپراطورلغنك هیچ بر نقطه‌سنده مسکراتدن برداملە صاتیلماز اولمشدر . آمریقا اهالیسنه بو انقلاب معجزه کبی کورونیورسه‌ده حقیقت حالی تشریح ایتدکدن صکره مسئله‌نك سرینی کمال سهولتله ادراك ایدرلر .

روسیه‌نك بتون ایچکی اعمالاتخانه‌لری ، حکومت انحصاری

آلتنده‌در . میخانه‌لر، ایچکی ده‌پولری‌ده اونکدر . خصوصی فابریقه‌لر هم آز ، هم‌ده یاپدقلری مشروباتك بیعی ایچون حکومته محتاجدیلر . باشقه مشتریلری یوقدی . بونك ایچون چار ، ملتی ایچکیدن منع ایتمك ایسته‌ینجه بتون ملت ایستر ایسته‌مز اطاعت ایتمك مجبوریتنده قالمشدر . حکومتك مقصدی ایچکی بلیه‌سنی محدود برزمان ایچون منع ایتمکله سفربرلکی تسهیل واوردونك جمع و سوقنی تسریع ایتمکدن عبارتدی . فقط بتون ملت ایچکی بلیه‌سندن قورتولمق نعمتنی ادراك ولذتنی حس ایتدکدنصکره حکومت اسکی کارلی ایچکی تجارتنه دعوت ایتمکه جسارت ایده‌مدی . زیرا بتون ملت یکوجود اوله‌رق ایچکینك دوام ممنوعیتنی مصرا ایسته‌مشدی . وقتیله‌یك فضله مفرط سرخوش وعیاش اولان چفتجیلر بیله بوملی شوق و غلیانه سوه سوه اشتراك ایتمش ، بوبلیه‌نك ازاله‌سنی ایسته‌مشلردر . روس غزته‌لری ملی تأیید وحماسنی تزیید ایتمکه بذل غیرت ایتدکلری جهتله ، هروقتدن زیاده ملتك توجهنه محتاج اولان حکومت مطاوعت ایتمك وملتك آرزوسنی قبول ایلمك مجبوریتنده قالمشدر .

بو پارلاق حرکتك نتیجه‌سنده یکیدن قوتله‌نمش ، کسب عافیت ایتمش ومدهش بر انقلاب اجتماعی کچیرمش اولان بر روس ملتی میدانه چیقمشدر . جرائم وجنایات یوزده قرقدن فضله تناقص ایتمش ، قاری دوکمك جرمی تماماً زائل اولمش، سرخوش پدرلرینك قورقوتندن قورقان چوجقلر کمال استغرابله انالرینه پدرلرینك هر وقت بویله مونس ومرحمتلی قاله‌جقلرینی کمال مسرتله صوریر اولمشلر . ایچکی بلیه‌سنك ازاله‌سیله روسیه‌نك آداب عمومیه‌سنده ، مکالمات عادیه‌سنده، قادینلرك اطوار وحرکاتنده وقوع بولمش اولان انقلاب اوقدر عظیم ، اوقدر محسوس وجلی‌درکه بو انقلابك حرب عمومیدن دها عظیم ومؤثر اولدیغنه حکم ایتمکده تردد ایتمیز .

پتروغراده انتشار ایدن «رچ» غزته‌سنده روس مشاهیر محررینندن ك . وروپیوو بو مناسبتله بر مقاله‌سنده‌دیورکه: مملکتمز شایان دقت وعظیم نتایج ایله مالی بر دور کچیریور . حرب عمومی بدایتندنبرو ملتك احوال روحیه‌سنه طاری اولان ترقی وایچکی بلیه‌سنك منعندن حاصل اولان آثار محموده طولاییسیله ملتك طرز حیاتنده کوزلرمز اوکنده مدهش بر انقلاب حصوله کلدی . ایچکینك ممنوعیتی روسلرك احوال روحیه ، اقتصادیه واجتماعیه‌لرینی تماماً تبدیل ایتمشدر . بو تبدلك نتایج ثمینه‌سی ایمپراطورلغك هرطرفنده وبالخصوص کویلرده پك آشکاردر . قیصه برزمانده روس کویلری اوقدر تبدل ایتمشلردرکه عادتا طانیماز اولمشلردر .

احصائیات مدیرینك صوردیغی سؤاللره جواباً سیمبیرسك حوالیسندن بر پاپاس یازیورکه : ایچکی بلیه‌سنك ممنوعیتی طولاییسیله کویلرمزده حاصل اولان مبارك تبدلك تصویری غیر قابلدر . بتون کویلیلرمز کمال وقار ونظافتله کینمکه باشلامشلر ، دهافعال، مستحصل، حساس وصاحب ادراك اولمشلردر . وقتیله چوق عیاش، سرخوش بولونان کویلیلر بکا بویکی طرز حیاتدن فوق العاده ممنون اولدقلرینی سویلمشلردر . مثلا بر کویلی طانیرم : کیجه کوندوز دائما سرخوشدی . أونده‌قیش ایچون قالان اك صوك اون چوالنی بیله صاتمشدی . طاوقلری یومورطلار یومورطلامازمیخانه‌لره کوتورور، ایچدکجه ایچردی . بو کون کمال مسرتله بو آدمك آولیسنه بر قاپو یاپدیغنی ، اونی تعمیر ایتمکده اولدیغنی کوریوردم . هر آقشام أوی اوکنده عائله‌سیله برابر شن وشاطر اوطوریور ، یارینکی ایشلر حقنده مداوله‌ٔ افکارده بولنیور . ترلاسنده واونده یاپلمسی لازمکلن اصلاحات حقنده اعمال فکر ایدیور . سنه‌لردنبرو بونك عائله‌سنی طانیدیغم حالده قاریسنك یوزینی بو کونکی کبی مسرور حالده کورمه‌مشدم . زواللی قادین دایاقدن دائما محزون ایدی ، یوزینی دائما ماوی چیزکیلر قاپلامشدی .

بونك کبی بر چوق مثاللر ذکر ایتمکه حاضرم . بتون خلق کمال فعالیتله ایشلرینی کوریورلر و جناب حقه وودقه‌نك یکیدن صاتلمامسی ایچون دعالر ایدیورلر . یکیدن ادراك ایتدکلری مسعود حیاتك ایچکی بلیه‌سیله زهرلنمه‌مسی ایچون نیاز واسترحام ایلیورلر .

دیکر بر مخابرده یازیورکه : « وودقه‌نك منع فروختی کرك عمله ، کرك چفتجیلر آره‌سنده فوق العاده حسن نتیجه ویرمشدر . بتون قازاندقلری پاره‌یی کندی تارلالرینه واصلاح احواللرینه صرف ایدیورلر . شمدی او اسکی حیاسز قبا شرقیلردن هیچ بردانه‌سنی کویلرده ایشیتمزسکز . چیفتجی اولرنده سرخوشلق غوغالرندن بر اثر قالمامشدر . دایاق وقبا رذالتلر زائل اولمشدر . پازار وتعطیل کونلرنده بتون کویلرده حضور وسکون حکمفرمادر . هیچ بر سرخوشه تصادف اولنمیور . قاوغالردن ، پاتیردیلردن اثر یوقدر . کرك قادینلر ، کرك چوجقلر بو ایچکی بلیه‌سنی منع ایتدکلرندن طولایی رجال حکومته دائما دعا ایتمکده‌درلر . »

الحاصل ایچکینك ممنوعیتی یورندن اوقدر بیوك ومهم انقلاب وقوعه کلمشدرکه اونك نتایج حسنه‌سی روسیه‌نك حربه صرف ایتمکده اولدیغی بتون مصارفنی اطفا ایتمکه کفایت ایده‌جکنی تأمین ایدیورلر . مثلا بر کویلینك دوکوننده هیچ اولمازسه اون بش لیرا وودقه ایچون صرف ایدیلیوردی . بتون روسیه اهالیسنك بوممنوعیتی کمال ممنونیتله تلقی ایتدکلرینه تعجب ایدیلمه‌ملیدر . بعضلرینك بونی حیات بشریتك اك مسعود دوره‌سی عد ایتملری استغراب ایدیلمه‌ملیدر .

بر محرر بومناسبتله دیورکه : « بعدما صلح وسلامتك محافظه‌سی ایچون سیاسیونه احتیاجمز یوقدر . زیرا هروطنداش کندی حقوقنی ، صلح وسلامتنی محافظه ایتمکه مقتدر اولمشدر . شاید بتون بیع مسکرات مؤسساتی قپانیرسه حبسخانه‌لر بوشانیر ، اورالره کیره‌جك کیمسه قالماز وپولیسلر ایچون ایش بولنماز . جنایات محکمه‌لری محکوم ایده‌جك آدم ، دوقتورلر مداوات ایده‌جك خسته بوله‌مازلر . »

عینی سنه‌نك تموزنده انتشار ایدن (ریفورو اوف خریستیان ورله) دینی مجموعه‌سنده‌ده بوفقره یازلمشدی : « میستر غوردون کندی

اثرینی یازدقدن صوکرا، حرب عمومی ایچکی مسأله‌سنه شیمدی‌یه‌قدر حائز اولمدیغی براهمیت ومستعجلیت قزاندردی . روسیه همان هماِن هردرلو ایچکی‌یی ، فرانسه‌ده آپسنتی منع ایتمش وبتون ایچکی تجارتنه برچوق قیدلر وآغیر ویرکولر وضع ایتمشدر . آلمانیا هردرلو ایچکیدن توقی ایتمك ایچون مناقشه ایدییور. انکلتره‌ده‌ده ایچکی بلیه‌سنك تحدید مضرتی ایچون مهم تحریکات واردر . عجبا آلمانیا ایمپراطوری ایچکی بلیه‌سنك کندی ملتی ایچون بیوك برتهلکه اولدیغنه قانع اولماسه ایدی بتون مسکراتدن واز کچرمیدی ؟ حربك بدایتنده ایچکی مسأله‌سنی میدانه کتیرن حرکت یکی دکلدر . میستر غوردون اوروپاده اوزون تدقیقاتده بولندیغی جهتله ایچکی علیهنده‌کی حرکت حقنده مفصل معلومات ویریور . آمریقالیلرك حیرت واستغرابلرینی موجب اولان شی ، اوروپاده ایچکی علیهدارانك حسیات ایله حرکت ایتمه‌ملری ؛ بومسأله‌یی قوری برمسأله فنیه کبی تلقی ایده‌رك لابوراتوارلرده ، کیمیاخانه‌لرده متفنن آدملر ومعلملر طرفندن بیطرفانه بر صورتله کمال جدیتله تدقیق ایتملریدر . اوروپاده ایچکی مسأله‌سی بر انسانك استقبال سیاسیسی ایله علاقه‌سی یوقدر . یاپیلان تدقیقات نتیجه‌سنده مسکراتك تأثیرات مضره‌سی هریرده وهرزمانده ارکك ، قادین وچوجق ایچون عینی صورتده تبارز ایدییور. دوقتور هاری جوزیف قروقز الدقیق وسائط فنیه ایله اثبات ایتمشدرکه کئول نه‌قدر آز اولورسه اولسون حیاتك اك بیوك مخربلرندن معدوددر . »

لوندره‌ده انتشار ایدن (ذی بریتیش ویقلی) مجموعه‌سنده دوقتور روبرتسون نیقولك یازدیغی مهم بر مقاله‌دن‌ده بر ایکی فقره‌یی ترجمه ایدییورز :

آرامزده بر کناه ، بیوك ومعروف ، مضر بر کناه موجوددر ؛ اردومزك فعالیت و اقتدارینی تنقیص ایدن بر کناه ، هر درلو فداکارلقده بولنمش اولان پدرلری محزون ایتمکده اولدیغی ایچون ازاله‌سی درحال لازمکلن برکناه حکمفرمادر. بونك ازاله‌سی الزمده‌در. هرمرحمتلی انسان قوجه‌لری میدان حربده بولنان قادینلره آجیور . بونلر دائمی اندیشه ایچنده بولنیورلر . قلبلری قان آغلایور . اکثریتله سودکلرندن خبر آلیورلر . غملرینی دفع وموقتاً باشقه خیالی برحیاتده برقاچ ساعت استراحت ایده‌بیلمك ایچون ایچکی بلیه‌سنه قاتیلیور ، عشرته آلیشیورلر .

بو مسأله حقنده چوق یازق طرفداری دکلم . فقط مع التأسف موثوق الکلم متخصصلرك شهادتلری بو بابده صریحدر . حکومتك اونلره ویردیکی معاش ایچکی ایچون صرف اولنمقده‌در . بو رذالتك حرب جبهه‌سنده بولنان عسکرلره چوق فنا تأثیر اجرا ایده‌جکنه قانع اولملی‌یز . بونلر وطنی ایچون کندی قانلرینی وجانلرینی فدا ایدرکن وطنده براقدقلری خانمانلر تخریب ایدیلیور ، عائله‌لر محو اولیور . مسکراتك منعی بو نقیصهٔ اخلاقیه‌مزی ، بو رذالتی ازاله ایدر .

روسیه وفرانسه حکومتلرینك یاپدقلری فداکارلق اونوتولماز . غلاسقو دارالفنون استادلرندن غریغوری رأی‌العین مشاهده ایتدیکی روسیه احوالنی حکایه ایدیور . چین حدودندن فینلاندیایه قدر روسیه ایچنده اجرا ایتدیکی سیاحت اثناسنده انجق تك بر سرخوشه تصادف ایتمشدر . بوده روس دکلدی ، اجنبی ایدی . روسیه حکومتی ایچکی انحصارندن سنوی سکسان میلیون لیرا آلیوردی . بوکا رغماً ملتك منافعی اوغورینه بوندن واز کچمشدر . بو فداکارلق مقابلنده ثروت ملیه‌نك محافظه‌سی وروس اردوسنك قوت واقتدارینك تزایدی سریعاً حاصل اولمشدر. بومهم نقطه‌لر بتون ملتك نظر دقتنی جلب ایله اعمال فکره سوق ایتملیدر .

مومی الیه قمارك ، یاریشلرك ، سینه‌ما و تیاترولرك ، اسپور اویونلرینك‌ده حرب زماننده دواملرینی موافق کورمیور . فقط بونلر شیمدیلك موضوعمز خارجنده اولدیغی ایچون یالکز بوفقره ایله اکتفا ایدیورز .

دنیانك اك مرخوش ملتی اولان روسیه ایچکی بلیه‌سندن مستبد ومنفعتپرست برحکومت سایه‌سنده قورتولمش ایسه ممالك عثمانیه مشروطی ، و اسلام بر حکومتك همتیله عینی بلیه‌دن قورتوله‌جقمی ؟ خلیفهٔ اعظممزك حکومت اسلامیه‌سی شریعت غرانك احکامنی تنقیذ واوروپا ملتلرینك تجارب علمیه‌سنی قبول وتطبیق ایتمکه بذل غیرت ایتمیه‌جکمی؟ اوروپانك شیمدی‌یه قدر رذالتلرینی تقلید ایتدك . باری برآز ده نافع شیلرینی تقلید ایده‌لم .

له الحمد والمنه بزده نه روسیه ، نه دیکر اوروپالی ملتلری کبی بتون ملتچه ایچکی بلیه‌سنه مبتلا دکلدر . فقط مع التأسف شهر اهالیسی وبالخصوص پایتختمز اهالیسی ، منورالفکر کنجلر ، تاجرلرمز ومأمورلرمز بو بلیه‌نك پنچه‌سنده زبون بولنیورلر وکندیلری یره عینی رذالتی نشر ایتمکه چالیشیورلر . ملتك بکارت اخلاقیه‌سنی ، عصمت ادبیه‌سنی بریتیورلر . نفوسمزی اضرار ایدییورلر ، عنعناتمزی ییقیورلر . بونی منع ایده‌جك ملتك محافظی ، بکجیسی ومرشدی اولان حکومتدر . مستبد روسیه حکومتی سنوی سکسان میلیون لیراسنی ملت منفعتی ایچون فدا ایتمش ایسه مشروطی حکومت اسلامیه‌مز سنوی مسکرات رسمی نامیله المقده اولدیغی یوز سکسان بیك لیرایی (١٣٣٢ سنهٔ مالیه‌سنك رسمی) ملتك تزیید نفوسی ، ثروتی ، فعالیتی ومحافظهٔ اخلاقی اوغورینه فدا ایتمزمی ؟ امینزکه فدا ایده‌جکدر . بالخصوص حبسخانه‌لرك مصارفندن بر چوق تصرف یاپیله‌جغنه ؛ انکلیز مبعوثی وایچکی فابریقاتوری میستر جانسه‌لارك تأمیناتی وجهله ایچکی اعمالاتخانه‌لری صنایع ومحروقات ایچون اسپیرتو یاپمقله هیچ بر ضرره دوچار اولمیه‌جغنه قانع اولدقدن صکره ، تردد ایتمیه‌جکدر .

بعض مبعوثلرك مجلسده چیقاردقلری اعتراضات ملتك منافع عالیه‌سی قارشوسنده علمك ودینك امر ایتدیکی منافع محققه قارشوسنده زائل اولملیدر . مستبد بر روسیه حکومتی ملتك توجهنی قازانمق

ایچون ، سعادت ملیه‌نك تأمینی اوغورینه بوفداکارلغی یاپمق ایسه مشروطی برحکومت ملتك توجهنه دها فضله محتاج دکلمی ؟ ملتك سعادتنی دوشونمکده اولدیغنی فعلاً برآن اول کوسترمزمی ؟

اخلاق ملیه‌مزی محافظه ، عفت نسوانمزی صیانت ، صحتمزی ونسلمزی تردیدن وقایه ایده‌بیلمك ایچون ایچکی بلیه‌سنی دین نامنه، وطن وملت نامنه درحال ازاله ایتملی یز. عسکر قادینلرینك انکلتره‌ده یاپمقده اولدقلری غفلت، ایچکیله دردلرینی اونوتمق غفلتی مع التأسف بزم کنجلرمزده‌ده موجود. بوتون فحشیاتك ، هردرلو منکراتك اك مهم عاملی ایچکیدر . بو قالقه‌جق اولورسه هردرلو فنالقلرك ازاله‌سی قولایله‌شیر .

احتمال بوراده‌کی خریستیانلر ایچکینك بقاسنی طلب ایده‌جك اولورلر. فقط بونلرده افرادملتدن، نفوس عمومیه‌دن برقسم اولدقلری ایچون قوانین صحیه وعمومیه‌مزه تابع اولملیدرلر . ایشته اوروپا ملتلری خریستیان اولدقلری حالده عینی شیئی یاپیورلر . بناءً علیه بواعتراض غیر وارددر . باخصوص مشروطی حکومتلرده قانون اکثریت آرا ایله یاپیلیر. ملتمزك اکثریتی ایسه بونی ایستیور .

الحاصل هیچ برسبب معقول یوقدرکه بوبلیه‌نك ازاله‌سنه مانع اولسون حکومت سنیه‌دن بوبلیه‌یی درحال ازاله ایتمسنی استرحام ایدرز . خارجی دشمنلره قارشی اعلان جهاد ایدن حکومت اسلامیه‌مزك بنیان ملتی کمیرن داخلی دشمنلره (ایچکیلره) قارشی‌ده اعلان جهاد ایتمسی فرضدر. باخصوص اخلاق عمومیه‌نك محافظه‌سی ایچون صمیمی وجدی همتلر صرف ایدن ، عمومخانه‌لری قالدیرمق فکرنده بولونان داخلیه ناظر عالیشانی اسماعیل جانبولاد بك افندی حضرتلرینك بو فعل خیره‌ده دلالت بویورملرینی تمنی ایدرز . ان شاء الله ملتی احیا ایده‌جك اولان بوتاریخی خدمت مقدسه‌نك شرفی اسماعیل جانبولاد بك افندی‌یه نصیب اولور .

ثروت ملیه‌نك تزییدینه حصر فکر ایتمکله مکلف اولان مالیه ناظری بك افندینك لطفاً بومهم مسئله‌یی تدقیق وقبول بویورملرینی رجا ایدرز.

مسکراتك منعی تقدیرنده میلیونلرجه کیلو حبوبات و میوه‌نك اعاشه‌یی تسهیله مدار اوله‌جغی شبهه‌سزدر . بوجهتیده اعاشه ناظری کمال بك افندینك نظر حمیتلرینه عرض ایده‌رك اونكده بوفعل خیرك حصولی ایچون ابذال همت بویورملرینی استرحام ایدرز .

مطبوعات یومیه‌مزك بومهم مسئله حقنده هیچ برشی یازمامالری شایان تأسفدر . قادینلری ضلالت یوللرینه سوق ایدن، صحیفه‌لرینی بهنامه‌لر حالنه قویان برطاقم مطبوعات موقوته‌یه قارشی سوزمز یوقدر. تربیه وفضیلتك قیمتنی تقدیر ایچون اویه‌لرینكده بولونمسی ضروریدر. فقط ملتك دردلریله هم درد اولمق لازم کلن یومی غزته‌لرمزك بو بلیهٔ عظما حقنده التزام سکوت ایتملری اصلا جائز دکلدر . اونه‌ده اوروپا مطبوعاتنده ایچکی‌یی قالدیرمق ایچون قیامتلر قوپیورکن بزم مطبوعاتمزك اولوب بیتن شیلری اولسون نقل ایتمه‌لرینك معناسنی آکلایه‌مایورز. بو، شخص ایشی دکلدر. ایچکی عمومی بربلیه‌در. بوتون فنالقلرك منشأیدر . ام الخبائثدر . اخلاق وآداب عمومیه‌یی تفسخدن قورتارمق ایچون هرشیدن اول بو دشمنك قفاسی ازیلمك لازمدر. دشمنمز اولان انکلیز غزته‌لرینك همان هیچ بر نسخه‌سی یوقدرکه ایچکی علیهنده نشریاتی محتوی اولماسون . دشمنمز قالدیرمش، قالدیریور دیه اونك عکسنی التزام ایتمك عنادینی کوده‌جك بر « ذهنیت » ك وجودینه قائل دکلز . اوحالده بوتون یومی غزته‌لرمزدن‌ده بومسئله حقنده نشریاتده بولونملرینی تمنی ایدرز .

صوکره بو مسئله‌ده الزیاده علاقه‌دار اولان ، ایچکینك مضرتنی هرکسدن زیاده بیلن ، تقدیر ایدن دوقتورلرك ، اطبای مسلمینك بومسئله‌یه لایق اولدیغی جدیت واهمیتله چالیشمامالرندن ، منع مسکرات ایچون ابراز مساعده بولونه‌جق بر جمعیت تشکیل ایتمه‌ملرندن طولایی کندیلرینی مؤاخذه ایده‌جك اولورسه‌ق داریلماسونلر .

وظیفه‌لرینی اهمال ایده ایده حقوقلرندن محروم قالان علمای کرامده باری دعاده قصور ایتمسونلر .

همان جناب حق حربك آغیر یوكلرینه، بی نهایه صیقینتیلرینه تحمل ایدن ، بویوك صبر و متانت کوسترن بو نجیب ملتی بو مهم مظفریته نائلیتله دلشاد ومسعود ایلسون . وبوصورتله یکی خلیفهٔ ذیشان افندیمز حضرتلرینك دور همایونلری حقیقةً بر دور سعادت اولسون .

مشهد مبارکده برنطق بلیغ

اسکدار مشهد مبارکنده اجرا ایدیلن احتفالده مکتب حربیه باشکاتبی قسم ثانی ممیزی صالح صائم بك طرفندن ایراد ایدیلن نطقك خلاصهٔ عالی اهمیتنه مبنی بروجه آتی نقل ایدییورز :

حضار کرام ، حضور معنویتلرنده پارجای تعظیم ، صفبستهٔ تکریم اولدیغمز شو یوزلرجه اخیار امت دین ودولت اوغورنده جانلرینی فدا ایدن ، اولادلرینی ، عائله‌لرینی ترك ایله‌ین اخوان دین وشهدای جنتمکاندرکه کندیلرینك اساساً « کبه طوپراغی » وصف جمیله‌ قدر بهتری لسان آرای تحدیث وتقدیس اولان بوبلدهٔ پاك و نوارمزده ، بو محترم اسکدارمزده شرف مدفون اولملری بزلر ایچون جداً باعث خیر وبرکت ، مدار شرف ومفخرتدر .

کلمة اللهٔ اعلا ، رضای الهی‌یی استحصال یولنده دولت ابد مدتمزك دشمنلره قارشی نصرت الهیه‌یه کووه‌نه‌رك آچدیغی شومقدس جهاد بایراغی آلتنده قهرمانلر کبی استحقار حیات ایده‌رك آرسلانلر کبی چارپیشه چارپیشه احراز شهادت ایدن ، جنتلره واصل اولان بومبارك دین ودولت فداکارلرینك قرآن عظیمده ذات اجل واعلانك اعزاز وتکریمنه مظهر اولملری نه بویوك سعادت ، نه عالی برتوجیه حزتدر !

شهید ... بو، نه مبارك برکلمه ، نه علوی برمعنادر . بونك قارشوسنده هرشیی صرصار ، کمال حرمتله باش اکر . شهدا مقبرلرنده خشوعدن ، خضوعدن باشقه برشی حس اولونماز .

شهدای کرامك هر بری اهل اللهدر . اللهی الکائی بیلن اونلردر . اونلر الله یولنده جان ویرلر . اللهك الڭ ممتاز قوللری اونلردر . الڭ عالی مقاملرده اونلره مخصوصدر . بو طوپراقلره دفن اولونان اونلرك وجودلریدر . یوقسه روحلری عالم ملکوتده طائردر . اونلری أولو ظن ایتمه‌یکز . اونلر یاشایورلر . اصل ابدی حیاته مظهر اونلردر . دین‌ده ، وطن‌ده اونلرك همتیله ، اونلرك فدا کارلغیله یاشار .

شهادتك علویت درجه‌سی حقنده پك‌چوق آیات کریمه نازل اولمش ، پك‌چوق احادیث شریفه شرف صادر اولمشدر . حضرت پیغمبر افندیمز بویوریورلرکه : « عندالله اجر وحسنانی متحقق اولدیغی حالده أولن هیچ برکیمسه ، دنیا ومافیها کندیسنك اولمق اوزره دنیایه رجوعی تمنی ایتمز . آنجق شهید ، نائل اولدیغی درجات عظیمه‌دن ناشی ، شهید اولمق ایچون رجوع تمنیسنده بولنور . » « فی سبیل الله یورومکله آیاقلری توزلانان کیمسه ایچون جنت واجب اولور [۱] » ایکن الله یولنده جان ویرنلرك مرتبه‌سی نه اولمق لازم کلیر؟...

قبرستان دین جلیلمزجه فوق‌العاده شایان حرمت بر محل مبارکدر . اوکا عبرت نظریله باقانلر اوراده نه‌لر کورور ، نه‌لر اوقورلر . دنیانك آلایشنه مفتون ، نفسلرینك احتراصاتنه مغلوب اولانلر بلکه بوقاره طوپراقلردن برشی آکلامازلر . اونلرك بصیرتلرینه طاری اولان عما حقیقتی کورمکدن اونلری منع ایدر . فقط اهل ایمان ایچون قبرستان نه‌علوی برلوحهٔ عبر تمادر . بالخصوص شهدای دینك مقبرلرندن متشکل بومشهد معلا مؤمنلر ایچون نه‌مقدس برزیارتکاهدر!

بونلر ؛ دینك ، وطنك بو مبارك شهیدلری بوتون تاریخلره یکی ، آلتون قلملرله یازیلان اسلام قهرمانلغی ، اسلام شجاعتنی یکی باشدن دنیایه طانیتدیردیلر . اسلام وعثمانلی تاریخنی جهانشمول مناقب حماستله یکی باشدن طولدوردیلر . بونلر ، اونودولماز . زمان بومقدس خاطره‌لری سینهٔ ملتدن سیله‌مز ، سوکه‌مز . بودین ، بووطن یاشادقچه بومقدس شهیدلر ملتك قلبنده الڭ بویوك احتراملرله ، الڭ مقدس حسلرله یاشایه‌جقدر . بوکون بز بومبارك شهیدلرك حضور عظمتلرنده کوزیاشلری دوکه‌رك اونلرك روحلرینه فاتحه‌لر اهدا ایتدیکمز کبی یارین‌ده اولادلریمز ، احفادیمز بونلری زیارت ایده‌جك ؛ الله یولنده فدای جان ایدن بومحترم دینداشلری الی الابد خیرایله یاد ایده‌جکلردر .

نه شرف او ابرار امته‌که شهدای مبارکه‌سی ایچون بویله لطیف مشهدلر ، بوراریی زیارت ایده‌جکلر ایچون بویله پاك نمازکاهلر تأسیس ایتمك لطفنده بولونمشلر . نه سعادت او اخیار امته‌که بومشهد مبارکك آفاق قدسیتنی قرآنلرله ، مولد محمدی منقبه‌لریله طولدوره‌جق احتفاللر ترتیب ایتمك همتنده بولونمشلر . [۲] شهیدلرینه حرمت ایتمه‌یی بیلن برملت جهانك الڭ عالی ، الڭ قدرشناس ملتی‌در . ذاتاً اسلامیتك شعاری بودر . بوشعاری احیا ایدن ذوات هیچ شبهه‌سز ملتك الڭ محترم ، الڭ مبجل اعاظمیدر .

الله جمله‌مزی حق یولندن آییرماسون . اللهم ربنا آتنا فی الدنیا حسنةً وفی الآخرة حسنه . . . .

شئون

روسیه :

روسیه‌ده‌کی یهودیلرك اتحاد وفعالیتلری . — استوقهولمده بولنان یهودی مطبوعاتی بوروسی برحوادث نشر ایده‌رك دیورکه : روسیه سوسیال دیموقرات ، مینمالیست وبتون یهودی سوسیالیست پتروغراد مرکزی براتحاد تشکیل ایده‌رك اتیسه‌مینیزم یعنی یهودی علیهدارلرینه قارشی مجادله ایتمکه قرار ویرمشلردر . موسقوه‌ده روسیه یهودی اتحادینك هیئت اجرائیه‌سی ایچون برمرکز تأسیس اولنمشدر . بونك وظیفه‌سی یهودیلر قونغره‌سی عقد اولنتجه‌یه قدر یهودی ملی مجلسنه یاردیم ایتمکدن عبارتدر . بویکی اتحاد ویاخود فده‌راسیون روسیه یهودیلرینك مختاریتی یولنده آتلمش ایلك خطوه صاییلیر .

بعض یهودیلرك اورته‌دن غائب اولملری . — وارسو یهودیلری مطبوعاتنه نظراً وارسو عمله محافلنده اتحاد تجاری هیئت مرکزیه‌سندن اون‌یدی یهودی اورته‌دن غائب اولملری بیوك برهیجان وتلاشه سبب اولمشدر . بونلر سیونیست سوسیالیستلرك هیئت اداره‌سنك الڭ ایلری کلنلرندندر .

آلمانیانك مرکزی آسیاده عسکر سوقی — فوسیشه‌زایتونغ غزته‌سی ازنه‌ستیا غزته‌سندن بوشایان دقت فقره‌یی نقل ایتمشدر : مادام‌که احوال حاضره‌یه نظراً مرکزی آسیانك الڭ یکی ساحهٔ حرب اولمسی ملحوظدر ؛ آلمانیا یکی خارجیه ناظری هینجه‌نك یاقین برزمانده بوساحه‌یه آلمان عسکرلرینی الڭ قیصه یولدن سوق ایتمسی نظر دقته آلمق مجبوریتنده‌یز . آنجق تجربه بزه کوستره‌جکدرکه عجبا کندیسی قره دکز سواری آلتنده نیم مستور قیاللر ایله قافقاسیا تپه‌لرینی طوغری یولدن تفریق ایده‌بیله‌جکمی ؟ موسی الیهك خارجیه نظارتنه کتیرلمسی معین برمسلك صاحبنی انتخاب ومسلکنی قبول ایتمك دیمکدر . بونك مسلکی انکلتره ایله برطرف محو اولنجه‌یه قدر حرب ایتمکدن عبارتدر . بنابرین اونك تعیینی آلمانیا دها اوزون محاربانه قرار ویرمش اولدیغنی قطعی برصورتله کوستریر .

---

[۱] حدیث شریفدر .

[۲] بومشهد مبارکی تأسیس ایدن ، بونمازکاه ایله متفرعاتك انشاسنه ، بویله دینی احتفاللر اجراسنه همت بویوران درسعادت مرکز قوماندانی دیاربکرلی ، عالیزاده جواد بك افندی حضرتلریله صحیه ده‌پو طابوری قوماندانی ومشهد عالینك نکهبان قدردانی محترم کنعان بك ودیکر ضابطان افندیلرك شایان امتنان اولان همت مشکوره‌لری بالخاصه ذکره شایاندر . الله جمله‌سندن راضی اولسون .

سیبریا :

سیبریا ایچریسنه عظیم قوتلر اعزامی — طوکیودن تایمس غزته‌سنه چکیلن تلغرافده دینیلیورکه : غزته‌لر حرکات عسکریه حقنده معلومات ویرمکدن ممنوعدرلر. کرک ارکان حربیه وکرک دیکر دوائر عسکریه‌نك فعالیتدن آکلاشیلدیغنه کوره یاپیلان تجهیزات چوق بیوکدر. رسماً سیبریایه سوق اولنه‌جق هیئت سفریه برقاچ بیك کشیدن مرکب اوله‌جغی اعلان اولنمش ایسه‌ده هرکون سیبریا دارالحرکاتندن کلن راپورلره نظراً اون بیکلرجه کیشی لازم اولدیغی تظاهر ایدییور. کرك قازاقلرك، کرك چه - اسلوواقلرك مجار وآلمان اسیرلری ایله بولشه‌ویقلره قارشی حرب ایتمکدن عاجز اولدقلری تحقق ایتمشدر . ژاپون حکومتندن باشقه سیبریانك وضعیت حقیقیه‌سنی بیلن یوقدر. بنابرین ولادیوستوقه سوق اولنه‌جق قوتدن زیاده اصل سیبریا دارالحرکاتنه اعزام اولنه‌جق بیوك قوتلر حاضرلانمقده‌در .

ائتلاف حکومتلرینك مداخله‌سی پروتستو — انکلیز مستقل عمله پارتیسی بربیانـنامه نشر ایده‌رك سیبریاده و شمالی روسیه‌ده ائتلاف حکومتلری طرفندن اجرا ایدیلکده اولان حرکات عسکریه‌یه قارشی پروتستوده بولنیور . وبومداخله‌یی کرك روسیه حکومتنك ارزوسی خلافنه ، کرك طلبی اولمه‌دن وقوع بولدیغنه وبتون روسیه اهالیسی طرفندن کمال نفرتله تلقی ایدیلدیکنه بناءً نا مشروع وحقسز بر حرکت صاییور . ائتلاف حکومتلرینك مداخله‌سنی آرزو ایدن روسیالیلر آنجق استبداد طرفدارلرندن ، سرمایه‌دارانندن وکره‌نسکی حکومتنه ظهیر وقلیل العدد اولان سوسیالیست نظریاتجیلردن عبارتدر. بونلر کره‌نسکی سقوط ایدنجه آکلامه‌دن صرف عناد سائقه‌سیله مرتجعلرك الندہ برآلت اولمشلردر . بنابرین ائتلاف حکومتلرینك مداخله‌سی هم روسیه حکومتنك ، هم بتون روسیه اهالیسنك اکثریت عظیمه‌سنك ارزوسنه مخالف اوله‌رق وقوع بولدیغی جهتله کرك دیموقراسی ، حریت ، عدالت ، کرك سوسیالیزمه قارشی بر حرکت خصومتکارانه صاییلیر . بزجه بونك معناسی اختلال وحریت حکومتنی محو وازاله ایله‌یرینه سرمایه‌دارانك ومستبدلرك حکومتنی اقامه ایلکدن عبارتدر.

سیبریا حکومتنك پروغرامی . — سیبریا موقت حکومتی وقتیله کچن ۲۶ کانون ثانیده تومسقده اجتماع ایدن دوما اعضاسی طرفندن انتخاب ایدلمشدی . اونك اعضاسندن بعضیلری شرقه هجرت ایده‌رك ۲۹ حزیرانده ولادیوستوق شهرینی پایتخت اوله‌رق اعلان ایتمشلردی. دیکر اعضاسی حالا غربی سیبریاده تومسق جوارنده بولنیورلر . بو یکی حکومت پروغرامنی کچن ۸ تموزده اعلان ایتدی. خلاصه‌سنی ترجمه ایدیورز: «مقصدمز منتظم ومکمل بر روس اردوسی احضار ایدرك متفقلرمزله برابر متحداً آلمانلره قارشی حرب ایتمکدر. حکومتمز سیبریا قطعه‌سنی روسیه ممالکندن بر جزء لاینفصل عد ایده‌رك انی روسیه فده‌رال جمهوریتك بر رکنی صاییور . بنابرین مستقل سیبریا حکومت موقته‌سنك ایلك وظیفه‌سی سیبریا قطعه‌سنده بولنان روسیه‌نك حقوق ومنافعنی محافظه ایلمکدر . روسیه حکومتی طرفندن اسکیدنبرو متفقلرله عقد ایدوب ۲۵ تشرین اول ۱۹۱۷ سنه‌سنه قدر مرعی الاجرا قالمش اولان بتون معاهده‌لرك قبول واحیاسنی تکفل ایدر . سیبریا حکومت موقته‌سی سیبریاده نظام وانتظامی تأسیس، آسایشی تأمین ایتمکه حصر همت ایتمکله اسکی روسیه‌نك احیاسنه خدمت ایتمش اوله‌جقدر . سیبریاده نظام وانتظامی تأسیس ، آسایشی تأمین ایتمکه حصر همت ایتمکله اسکی روسیه‌نك احیاسنه خدمت ایتمش اوله‌جقدر . سیبریاده بونی میدانه کتیردکدن صکره نفس روسیه‌ده قوتلی وهر طرفده مطاع بر حکومت مرکزیه‌نك تشکیلنه بذل غیرت ایده‌جکدر . بو غایه‌یی نظر دقته آله‌رق یکی حکومت سیبریا ایچون بر محلی دوما مجلسی ، برده انتخابات عمومیه اساسی اوزرینه ملی مجلس وجوده کتیرمك عزمنده‌در . یکی حکومت تشکیلات محلیه‌یی احیا ، حریت شخصیه وحقوق ملکیه‌یی‌ده اعاده ایتمکه قرار ویرمشدر . طبیعی بولشه‌ویق حکومتی طرفندن یاپیلان بتون قوانینك الغاسی بدیهیاتدندر . یکی حکومت دخی بتون پارتیلرك حکومت تشکیلنه اشتراك ایتملرینه فضله اهمیت ویردیکندن وسیبریاده ماسده وحکومتده بورژوا پارتیسنك ممثلی غیر موجود بولندیغندن طولایی بونلره مساوات دائره‌سنده بو ایکی هیئته‌ده اشتراك حقنی بخش ایدیور .

ایران

طهرانده - شیراز یولنك آچیلمسی . — طهراندن تایمس غزته‌سنه اشعار اولنیور : طهران و شیراز آره‌سنده‌کی یول یکیدن آچیلمش، الیوم مناقلات سعیداباد طریقیله اجرا اولنمقده‌در . قاشقای اختلالی تدریجی اوله‌رق طاغیتیلیور .

یکیدن آچیلمش اولان یول شیراز وطهران کروان یولی اولمایوب سعید آباددن کچن وشرقدن دولاشان اوزون بر یولدن عبارتدر . بو یکی یولك قسم جنوبیسنده داراب و شیراز آراسنده خیمه نشین اوله‌رق یاشایان واختلالده بولنان قاشقای قبیله‌سی یاشایور .

فاس

قبائل اسلامیه‌نك حرکت وفعالیتلری . — طنجه‌دن تایمس غزته‌سنه چکیلن بر تلغرافده دینیلیورکه: کرك رسولی، کرك قاسم بن صالح قبائله پاره طاغیتیورلر. اونلری کندیلرینه جلب ایله معاونتلرینی تأمین ایتمکده‌درلر. رسولی بتون قوتلرینی تاتوان غربنده اون میل مسافه‌ده بولنان دار ابن قاریشه سوق ایدیور . بوراسنی قرارکاه یاپمق نیتنده‌در . صاحب نفوذ اولان اسپانیا استعمار شرکتی طرفندن برچوق مأمورلر کوندرلمشدر. بونلر تاتوان ایله طنجه آره‌سنده بردمیر یولی تمدید ایتمك ایستیورلر ورسولی ایله پازارلق یاپمقده‌درلر . مومی الیه قبائلی اماله وخطك تمدیدینی قبول ایتدیره بیلمك مقابلنده سلاح و جبخانه اعطاسنی طلب ایدیور . فقط اسپانیا حکومتی حالا بوطلبی نه قبول ، نه‌رد ایتمشدر. ائتلافجیلر بونك ردینی آرزو ایدیورلر .

هلال مطبعه‌سی اشرف ادیب

سبيل الرشاد

دینی ، فلسفی ، علمی ، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

آبونه شرائطی

داخل ، خارج هر یر ایچون سنه‌لکی (٢٥٠) ، آلتی آیلغی (١٣٠) غروشدر.

[نسخه‌سی ٥ غروش ، سنه‌لکی ٥٢ نسخه‌در .]

اداره‌خانه

باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر

مسلکه موافق آثار مع الممنونیه قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولونماز .

اخطارات

آدرس تبدیلنده آیریجه بش غروش کوندرملیدر .

مکتوبلرك امضالری واضح واوقوناقلی اولمسی وآبونه صره نومروسنی محتوی بولنمسی لازمدر .

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرینك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور .

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم — باش محرر: محمد عاکف — صاحب ومدیر مسئول: اشرف ادیب — اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد : ٣٧٢ — ٢٦ ذی الحجه ١٣٣٦ — پنجشنبه — ٣ تشرین اول ١٣٣٤ — جلد ١٥

حسبحال

جهان آلت اوست اولورکن سیره باقدك ، اویله طوردك‌ده ؛
بوکون برسرسریسین ، دربدرسین کندی یوردکده !
حیات البته حقك .. لکن ایندیر هایقیروب احقاق ؛
صاغیردر قبه‌لر ، برسس طویار : دعوای استحقاق .
بومیلیارلرجه دعوادن‌که ایکلر طاغلر ، انکیلر ،
اوطورمش آغلایان آواره برمظلومی کیم دیکلر ؟
امکلرکن صبی طوربله طوپرانلرده سن حالا ،
بشر طوغرولمش ایتمش ، برده باقدك ، جوی استیلا !
یانار طاغلر اوچورمش ، کزدیرر بیننده دنیانك ؛
جهنملر یانیرمش ، بوزدورر قلبنده دریانك !
اشر اعماق ، ایزلر کشف ایدر ادوار خلقتدن ؛
دەشر آفاق ، ، برشیلر سزر اسرار قدرتدن .
زمین محکومیدر ذاتاً ، زمان محکومی اولقده ؛
او ، هیهات ، ایسته‌یور حاکم کسیلمك بعد مطلقده !

طبیعت بیك‌جلیك بازویه صاحبکن ، جبایز برقول
نه قاهر سلطنت سورمکده‌در ، باق باق‌ده حیران اول !
خایر ، برقول دکل .. بیکلرجه ، میلیونلرجه قوللردر ،
بك آهنك اولمش ایشلر .. چونکه برلشمکده مضطردر :
بوکون فردی مساعینك بوتون محصولی برخسران ؛
برر بیهوده یاشدر طاملایان افرادك آلندن !
جهان آرتیق دکیشمش .. انفرادك یوقدر امکانی ،
کوچوب معموره‌لردن بویلاسه‌ك حتی بیابانی .

یاشاماز بویله تك تك ، دور حاضر : دور جمعیت .
کبرمك ایسته‌مزسه‌ك ، یوقسه اضمحلال ایچون نیت ،
شو وحدت تارمار اولسون ، دیبوب صالدیرمه اسلامه ؛
اوزاقلاشسه‌ك‌ده ایماندن ، جماعتدن اوزاقلاشمه .
ایشیت ، برحکم قطعی وارکه استینافه یوق میدان :
« جماعتدن اوزاقلاشمق اوزاقلاشمقدر اللهدن . »
نه‌در ایمان قدر یوکسله‌رك برآلچاق الحادی ؛
پریشان ایلمك ذاتاً پریشان اولمش آحادی ؟
ناصیل یکپاره ملتلر وار اطرافکده برسیر ایت ؛
ناصیل توحید آهنك ایلیورلر ، کورده آل عبرت !

کبرمك ایسته‌یورسه‌ك .. باشقه .. لکن ، قورقارم ، یاندك !
یاسن محکوم ایکن صاغلق ، اولوم حقکمیدر ، صاندك ؟
زمامك هانکی الرده‌یسه آرتیق اونلرك‌چین سن ؛
بزجی برتحمل وارلغکدن الك بویوك حصه‌ك !
ازیلمك ، ایکلمك ، یاتمق ، سورونمك وارکه عادتدر ؛
اولوم دنیاده محکومینه الك صوك برسعادتدر .
دیسه‌ك بیك کره « انسانم ! .. » او قانماز ، هم نیچون قانمین ؟
خایر ، حریتك ، حقك مسون اولدقچه انسانسین .
بوحریت ، بوحق بزدن بوکون آهنك سعی ایستر ..
دکل برقاچ آلیندن ، هپ آلینلردن بوشانسین تر .

محمد عاکف

اسرار قرآن

مقدمه

محکم ، متشابه ، تأویل

بو دینك بونجه آفتلره معروض قالمه‌سی ، بر طاقم کیمسه‌لرده کلام اللهك حریم اسرارینه اولو اورته صالدیرمق جرأتنك میدان آلمه‌سی شبهه یوق که عبارات و کلمات قرآنیه‌نك حقیقی مدلوللرینه عقل ایردیره‌مامکدن ایلری کلکده‌در . یوقسه ملکهٔ لسانیه قلبلرنده پیدای رسوخ ایدنلر ، لسانك حلاوتنی اکلایه‌بیله‌جك بر ذوق سلیمه مالك اولانلر ایچون بونلرك حقیقی مآل و مؤدالرینی آکلامقده هیچ بر مشکلات یوقدر .

مفسرلر و بونلرله عینی مسلکی تعقیب ایدن علم کلام و اصول متفلسفلری بر طاقم مباحثه طالیورلر ، و بونکله اویله قاپیلر آچیورلرکه ملحدلر ، منافقلر ، کافرلر قرآن کریمه دیل اوزاتمق ایچون بو یوزدن بیوك بیوك سهولتلره مظهر اولیورلر ؛ ساحهٔ اسلامده فتنه چیقارمق ، ساده‌دل بر طاقم مسلمانلری کتاب کریملرندن آییرمق ، بو کیلره اونك دقیقی آره‌سنده‌کی حکم عالیه و احکام منیفه‌دن استفاده یوللرینی قاپامق یولنده‌کی مقاصد ملعونه‌لرینه وصول ایچون امین یوللر بولیورلر .

بوندن اولکی بحثده عرب لسانی و اونك اسالیب بیاننده‌کی مقاصد و غایاتی بیلمامك کرك اسلامك ، کرك مسلمانلرك باشنه ایچندن چیقیله‌میان و چیقیله‌بیلمسی امکانی متعسر اولان بر چوق مشکلات چیقارمش ، دشمنلرینه سرمایهٔ طعن و تشنیع حاضرلامش اولدیغنی دلائلیله ایضاح ایتمش ایدك . بو قبیلدن اوله‌رق جهل و خطا محصولی دها بعض شیلر وارکه دین دشمنلرینك کتاب اللهه توجیه ایتدکلری اعتراضات و تنقیدات ایچون اك مهم بر سرمایه تشکیل ایتمکده اولدقلرندن بونلردن شوراده بحث ایتمکه و بو مسئله‌لرده صواب و حقیقتك نه‌دن عبارت اولدیغنی سویلمکه کندیمزی مجبور کوریورز . حقیقت یرینه نشر خطیئاتی وظیفه ایدینن بو قبیل آدملر انصاف ایتسه‌لر سرائر کتاب اللهه عقللرینك ایرمدیکنی ؛ معانیٔ لدنیه‌سنی استیعابه حوصلهٔ ادراکلری مساعد اولمادیغنی کندیلری اعتراف ایدرلر ، هیچ اولمازسه ، امعان و تدبرله اوقویانلرك ادراك و قابلیتلری نسبتنده حکم و احکامندن استفاده ایتمه‌لری ایچون کتاب اللهی کندی حالنه براقیرلر ایدی .

مفسرلر ، محکم ، متشابه ، تأویل عنوانی ویردکلری بر مبحثه طاله‌رق هر خاطرلرینه کلنی اثرلرینه کچیرمشلردر . عینی زمانده نه قدر موجب عار و حجاب سفسطه‌لر ، انکین جهالتلر ، کونا کون هذیانلرله ، عنوان جلالی « لا یأتیه الباطل من بین یدیه و لا من خلفه » مدیحه‌سیله موشح اولان کتاب اللهی بازیچهٔ هوسات اتخاذ ایتمك جرأتکارلغیله کندی برات اهلیتلرینی یازمشلردر .

واقعا قرآن حکیمده « هو الذی انزل علیك الکتاب منه آیات محکمات هن ام الکتاب واخر متشابهات فاما الذین فی قلوبهم زیغ فیتبعون ماتشابه منه ابتغاء الفتنة وابتغاء تأویله وما یعلم تأویله الا الله والراسخون فی العلم یقولون آمنا به کل من عند ربنا وما یذکر الا اولوا الالباب » آیتی وارد اولمشدر . بو آیتك نازل اولدیغی زمانده ایسه خلق ؛ قرآنده‌کی کلماتك معنالری ، جمله‌لرك مآل و مقصدلری ایله هنوز یکیدن یکی‌یه استیناس ایدییورلر ایدی . بویله اولدیغی حالده بر کون برینك قرآندن بر کلمه و یا جمله‌نك مضمونته بیکانه قالوب‌ده آکلامق ایچون رسالتمآب صلی الله علیه و سلم افندمزه مراجعت ایتدیکی واقع اولمامشدر . او زمانکه علیه الصلاة والسلام افندمز هنوز بر حیات اوله‌رق ایچلرنده بولنیور ، صوردقلری شیلرك جوابنی ویریور ، یا کلدقلری شیلرده کندیلرینه حقیقتی کوستریبور ایدی . وقتا که بو محیط صافه کیت کیده اجنبی عنصرلر قاریشه‌رق عرب لسانی خلق درس آلمق ، سائر غیر فطری وسائله توسل ایتمك صورتیله او کرنمکه باشلادیلر ، قریحه‌لرده بالطبع اسکی فیض و کشایش قالمادی ؛ حقایق خلقك کوزلرینه کسوهٔ اصلیه‌سندن بشقه کسوه‌لرله کورونمکه ، اونك سیمای بسیمی ایله انسانلرك فرسز و علیل بصر و بصیرتلری آره‌سنه پرده چکیلمکه باشلادی . بر صورتده‌که قلبلری خسته اولانلر یاخود نظرلرینه پردهٔ جهل و عمی چکیلنلر ، قرآنده متشابهات وار دیمکه ، قرآنی متناقض بر طاقم وجهلرله تفسیر ایتمکه قالقیشدیلر . بوکا دلیل اوله‌رق‌ده هر صاحب مذهبك احکام مذهبیه‌سنی تأییدا ایچون قرآنك بعض آیاتیله استدلال ایتمکده اولدیغی ایلری سوردیلر . بو کیلرده حقیقی علم شمه‌سی بولنسه ، یاخود انصافلری اولسه کتاب اللهك طوغریدن طوغری‌یه کندیسنده « متشابهات » دن مقصد نه اولدیغنی کوسترن بر چوق دلائل بولورلردی ؛ سائر ملل و نحل اربابنی دعوت و اونلره تبیین حقیقت خصوصنده قرآن نصل یوللر طوته‌رق مخاصملری چکوب چکوب حریم اسلامه التجایه مجبور ایتدیکنی ، معاندلرك فکر و نظرلری اوزرنده سحرکار تأثیرلر حصوله کتیردیکنی آکلارلر ایدی . بولندقلری شواهق نخوت و تعصبدن اینوب قرآنك کوستردیکی وادیٔ اذعان و انصافه کیره‌ن بو کمسه‌لر ، حقایق قرآنیه‌یی دوشونوب الده ایتمکله مشغول اولمغه باشلایجه مبهم و متشابه عد ایتدکلری آیاتك صورت ایضاح و تبیینی دیکر آیات محکمه‌ده بولیورلر ایدی . سرائر قرآنیه‌نك بو یولده متوالی انکشافاتی مخالفت مذهبیه ، مباینت ملیه سوقیله متخالف افکار و تمایلاته صاحب اولان بو کمسه‌لری عقیدهٔ واحده ؛ اللهی توحید ، ذات و صفاتی مماثله و مشابهتدن تنزیه عقیده‌سی اطرافنده طوپلادی . بر طاقم جاهلر ارباب مذاهبدن هر برینك دیکرلرندن آیری اولان

مذهبنی تأیید خصوصنده آیات قرآنیه‌دن استعانه ایتدکلرینی سویلیورلر ، ودعوالرینه قدریه، جبریه، مجسمه‌یی ، رؤیتی انکار ایدنلرله سائره‌یی شاهد کتیرمکله برابر هرفرقه‌نك آیات قرآنیه‌دن اقتباس ایتدکلری ادله حقنده دور و دراز تفصیلات ویریبورلر ، حتی ایچلرندن بعض منافقلر بومقصدله اثر بیله تألیف ایدییور . فقط هیچ شبهه یوق‌که بومقوله کمسه‌لر یاضلالت فکریه‌یه دوچار اولمش بر مخطی، یاخود خلق اضلال مسلکنی طوتمش برر ملحددرلر . چونکه طوتدقلری مسلك قرآنك آهنك وحدت وامتزاجنی اخلال ، آیاتی آره‌سنده‌کی رابطه‌لری قطع ایده‌رك اونی مقاصد فاسده‌لرینی ترویج ایچون قولایجه استفاده ایده‌جکلری برمنبع حالنه قویمق ، پریشان برحاله افراغ ایتدکلری آیات قرآنیه‌یی برطاقم شبهه‌لرله شائبه‌دار کوسترمك مقصدینی استهداف ایتدیکنده شبهه یوقدر . اکر قرآن حکیم موضوع بحث اولان مذاهب مختلفه‌دن هرهانکی برینه صراحت ویا اشارت صورتیله دلالت ایده‌یدی ایلك اول دائرهٔ وحدتی براقه‌رق فرقه‌لره آیریله‌جق، بومختلف مذهبلره تمایل ایده‌جك اولانلر اصحاب پیغمبری اولمسی ایجاب ایدردی . اونلرکه قرآن کندی لغتلریله نازل اولمش، دعوای تحدی واعجازینك اساسلرینی اونلر آره‌سنده متداول اولان اسالیب بیان اوزرینه قورمشدر. ومحققدرکه اخلافك ذکاء فطری، مهارت لسانیه، مذاهب کلامیه‌یه وقوف اعتباریله اونلرك عشر معاشرلری درجه‌سنه واره‌بیلمه‌لری امکانی یوقدر .

غایت بدیهی اولان بو اساس قبول ایدلدکدن صکره بوفکر ملحدانه‌یه طرفدار اولانلرك یا عقل وادراکدن نصیبلری پك آز اولدیغنه حکم ایتمك، یاخود بویولده‌کی سفسطه ومغالطه‌لرینی کندیلرینك چوروك قلبلی، قرآنه واونی عند الله‌دن تبلیغ ایدن ذات بیهماله قارشی استعمال مکر وتزویره صوك درجه حریص برر کمسه اولدقلرینك قطعی برحجتی ماهیتنده کورمك ضروری دکلیدر ؟

بوکروه « محکم » « متشابه » « تأویل » کلمه‌لرینك معنالری حقنده رطب ویابس برچوق سوز سویلیورلر ؛ فقط بونلر عربی برر لفظ اولدقلرینه کوره حقیقی معنالرینی آکلامق ایچون اساسلری حقنده اصطلاح لسان نه مرکزده‌در ؛ مواد اشتقاقیه‌لرینك عربلر آره‌سنده متعارف اولان معنالری نه‌دن عبارتدر ؟ بوجهتلر حقنده اجرای تدقیقاته لزوم بیله کورمیورلر. بونی یاپمق ایسه برغایه ومقصده یولندن کیتمك درایتنی کوسترنلر ایچون مشکل برایش دکلدر . بز اول امرده «محکم» لفظی اله آله‌لم. بوکلمه اصلاً حکمه (فتحتین ایله) دن مأخوذدر . حکمه لغتده آتك چکه‌سنك ایکی طرفندن باشلاق قایشلرینك کچیرلدیکی دمیره وانسانك یوزینك اوك طرفنه اطلاق اولنور . عرب بومادهٔ اصلیه‌دن اشتقاق ایتدیردیکی احکام لفظنی بالآخره مجازاً متعدد معنالرده استعمال ایتمش ایسه‌ده بومعنالرك هیچ بری مشابهت علاقه‌سیله ایکی معنای اصلی ایله ارتباطدن خالی قالمامشدر. مثلا « احکمته التجارب = کچیردیکی تجربه‌لر اونی طوغری یوله چکوب کوتوردی » . « احکم (مجهول صیغه‌سیله) السفیه = سفیهه اجرای سفاهت ایچون میدان ویرلمدی » « احکم فلاناً عن الامر = اونی طوتدیغی ایشدن چویردی » جمله‌لرنده‌کی احکام ماده‌سنه عائد مختلف معانئ مختلفه‌نك اساسی هپ بورادندر .

کذلك عربك حکم وحکمت ماده‌لرندن اشتقاق ایتدیردکلری کلمه‌لرك معنالری اکثریتله بوایکی اساسدن متفرعدر . ایمدی عربك برمادهٔ اصلیه‌دن اشتقاق یاپمق ، صیغه‌لر تشکیل ایتمك خصوصنده‌کی نقطهٔ نظرینی بیلنلر، متخالف اولمقله برابر ، شوصایدیغمز معنالرك مرجعی حکمه لفظی اولدیغنده شبهه یوقدر .

حکمه ماده‌سی مجازاً بیان ایتدیکمز معنالری افاده ایتدیکی کبی ینه مجازی اوله‌رق کتاب کریمك مقصودی اولان معنانی مفید اولمسی احتمالی واردر . قرآن « منه آیات محکمات هن ام الکتاب » نظم کریمیله بعض آیاتنه « محکم » عنوانی ویریبور . مقصد قرآن نظر اعتباره آلنه‌جق اولورسه آیات محکمه دیمك ، اطرافی حکمه‌لرله محاط اولدیغی ایچون معانئ مقصوده‌لرندن برطرفه انحراف ایتمه‌لرینه امکان قالمامش ، بومعانی‌ده نص اولوب دیکر معانی ومقاصده میل والتفات ایتمه‌لری احتمالی منسلب بولنمش دیمك اولور .

مترجمی : محمد شوکت — عبدالعزیز چاویش

امر بالمعروف ، نهی عن المنکر

— ٣ —

محتسبك مقتدر اولمسی‌ده شرطدر. چونکه عاجز اولان برکیمسه بویله بروظیفه‌نك انجق قابا ایفاسیله مکلف اوله‌بیلیر . مع مافیه امر بالمعروف، نهی عن المنکردن طولایی برمسلمك عهده‌سنه توجه ایدن وجوبك سقوطی ایچون مجرد حساً حاصل اولان عجز کافی دکلدر. بویله بروظیفه‌نك ایفاسی یوزندن کندوسنه برضرر کله‌جکنه ویاخود بوبابده واقع اولاجق تشبثك برفائده‌سی اولمیه‌جغنه قناعت حاصل ایتمسی لازمدر وبوقناعت‌ده عجز ماهیتنده‌در . بونده درت حال متصوردر :

١ — بوبابده‌کی سوزینك هیچ برتأثیر حاصل ایتمامسیله برابر بویله برسوزی تفوهه قیامی حالنده ضرب اولونه‌جغنی محقق صورتده بیلمسی‌در . بوصورتده محتسبدن امر بالمعروف ونهی عن المنکرده بولنمق وجوبی ساقط اولور . حتی بومثللو احوالده بر واجب ویا حاجت مهمه‌نك دفعی کبی احوال مستثنا اولدیغی حالده خانه‌سنده انزوا واعتزاله چکیلوب فعل منکرك جاری اولدیغی محلده بیله بولنمامسی لازمکلور .

٢ — فعل منکرك محتسبك اخطاریله ازاله‌سی قابل اولمقله برابر بویوزدن کندوسنه برضررك اصابتی‌ده متصور اولمامسیدر. بوحالده

محتسبده قدرت مطلقه موجود بولندیغندن ناشی منکری ازاله ایتمك اوزرینه واجب اولور .

٣ — محتسبك تشبثی مفید اولمیوب فقط بویوزدن کندوسنه برضررك توجه ایتمسیده ملحوظ بولنمامسیدر . بوصورتده احتسابدن برفائده متصور اولمدیغی جهتله وجوب تحقق ایتمز . لکن بوصورت خصوصات دینیه‌نك تذکاریله شعائر اسلامیتك اظهارینی احتوا ایتدیکی جهتله شرع عالی نظرنده مستحب عد ایدلمشدر .

٤ — محتسبك اخطار وتشبثیله فعل منکر زائل اوله‌بیلوب انجق بویوزدن کندوسنه برضررك ایقاعی‌ده محقق بیلمسیدر . مثلا شرب خمر ایله اشتغال ایدن برکیمسه‌یه طاش آتوب النده‌کی شیشه‌سنی قیره‌بیلیرسه‌ده بویله برحرکتندن طولایی آنی متعاقب طیاق یمسی‌ده محقق عد ایتمسیدر . بویله برصورتده وظیفهٔ احتسابك ایفاسی واجب اولمدیغی کبی، حرام ده دکلدر، فقط مستحبدر . چونکه دکل اشخاص عادیه‌یه، حتی مخاطره ملحوظ اولان امام جائره قارشی نظام شرعی تکفل ایدن حق برسوزك سویلنمه‌سی درجات عبادتك افضللرندن عد اولوندیغنی ایکنجی مقاله‌مده‌ده عرض ایتمش ایدم .

ابوسلیمان الدارانیدن روایت اولنورکه مشار الیه بعض خلفادن شرع عالی‌یه مغایر اوله‌رق برطاقم سوزلر ایشتمش ومنعه قالقشدیغی تقدیرده بویوزدن قتل اولنه‌جغی محقق عد ایتمش اولدیغی حالده ینه منعه قالقشمق ایستمش وفقط خلفایه بوصورتله واقع اوله‌جق تبلیغاتدن متحصل حس کبر وغرورك تأثیراتنه معروض قالمق احتمالنه بناءً اخلاصه مستند اولمیان برصورت قتلدن کندوسنی محافظه مقصدیله وظیفهٔ احتسابدن صرفنظر ایتمشدر .

دیمك‌که اسلاف کرام حضراتنك بوبابده نظر اعتباره آلدقلری نقطه هر برحرکتلرینك مقابلنده اسلامیت ایچون برفائده‌نك تأمینی کیفیتیدر . اسلامیت ایچون فائده‌نك تحقق حالنده وقایع عدیده ایله ثابت اولدیغی وجهله صلحای اسلاف تهلکه‌یی‌ده بلاتردد اختیار ایتمشلردر . مثلا قلوب اعدایه خوف ودهشتك القاسی وبوصورتله شوکت اسلامیه‌نك تقویه‌سی مقصدیله تك برعسکر نفرینك عظیم براردو اوزرینه هجومنی شرع عالی تقدیر واستحسان ایتدیکی حالده مظفریتدن مأیوس اعمی وعاجز برآدمك بویوله‌کی حرکتنی تهلکه نوعندن عد ایدیور . هرنه قدر بوصورتله هجومه جرأت ایدن برعسکرك حرکتی‌ده شخصی حقنده تهلکه‌یی داعی وبناءً علیه (ولاتلقوا بایدیکم الی التهلکة) آیتنك حکمنه داخل اولمق لازمکلیرسه‌ده؛ برنفرك بویله خارق العاده برصورتده جرأت وجسارتنی مشاهده ایدن دشمن اردوسی نفرك منسوب اولدیغی قطعات اسلامیه افرادی حقنده‌ده اونفره قیاساً برفکر وذهاب حاصل ایدرك میدان محاربه‌ده پای ثباتلرینك متزلزل اولمسنی انتاج ایتمسی احتمالی اولدیغی وبوایسه اسلامیت ایچون فائده‌یی موجب بولندیغی جهتله تقدیر وتحسین اولنمشدر . اما اعمی ایله عاجزك حرکتنده بویله برفائده متصور دکلدر .

امر بالمعروف، نهی عن المنکر وظیفه‌سنده‌ده بو منوال اوزره حرکت ایجاب ایدر . یعنی انده دخی اکر دین ایچون بر فائده‌نك تأمینی محقق ایسه بوبابده‌کی وظیفهٔ شرعیه‌سنی همان ایفا ایله مهلکه‌یی اختیاره مسارعت ایتمسی مستحبدر . محقق دکلسه معذوردر .

محتسبك اول واخر تعداد اولنان اوصاف وشرائطك ماعداسی اوله‌رق علم، ورع، حسن خلق کبی اوچ صفتله‌ده متصف اولمسی لازمدر .

علم لازمدر . چونکه امر بالمعروف ونهی عن المنکرك محل تطبیق ایله اسباب وموانعنی بیلمسی علمه توقف ایدر .

ورع لازمدر . چونکه محتسب ورع وتقوا صاحبی اولمزسه اغراض وآمال شخصیه‌یه تابع اولوب وظیفهٔ احتسابی سوء استعمال ایتمش اولور .

حسن خلق لازمدر . چونکه حسیات عصبیه ایله متهیج بولنان برکیمسه‌نك منعی ایچون یالکز علم وورع کافی دکلدر . بوایکی قوتك لایق وجهله تأمین موفقیت ایده‌بیلمسی حسن خلقه متوقفدر . غضب وقوای شهوانیه مثللو مهلکاته قارشی انجق حسن خلق ایله مقاومت اولنه بیلیر .

والحاصل امر بالمعروف ونهی عن المنکر وظیفه‌سنك قربت نوعندن عد اولنمسی ایچون بو اوچ صفت دخی لازمدر . منکراتك حقیله دفعی آنجق بو اوچ صفته توقف ایدر . صفات مذکوره‌نك فقدانی حالنده منکرك دفعی قابل اوله‌میوب بلکه حد شرعیدن تخطی وتجاوز کبی برمحذورك موجودیتنه بناء حسبه وظیفه‌سی دخی برمنکر ماهیتنه انقلاب ایدر . (لایأمر بالمعروف ولاینهی عن المنکر الارفیق فیما یأمر به رفیق فیما ینهی عنه حلیم فیما یأمر به حلیم فیما ینهی عنه فقیه فیما یأمر به فقیه فیما ینهی عنه) حدیث شریفی‌ده محتسبك بو صفات ایله متصف اولمسی لازمکله‌جکنه دلالت ایلمکده‌در . انجق حدیث شریفك حکمنه نظراً کرك فقاهت، کرك حلم صفتلری محتسبك امر ویا نهی ایده‌جکی مسئله‌یه منحصر اولوب محتسبك صورت مطلقه‌ده فقیه وحلیم اولمسی شرط دکلدر .

حیدری زاده

ابراهیم

ایچکی مضرتلری

احکام دینیه‌نك عقل سلیمه مطابقتی، دینك یوزلرجه سنه‌دن صکره کشف اولنان حقایق علمیه ایله قواعد فنیه‌یی احتوا ایلمسی اودینك طوغرولغنه و اونك مبلغی اولان رسولك صدق رسالتنه اك ساطع دلیلدر . بواعتباره کوره‌دین، برچوق عصرلرك تجربه‌لری سایه‌سنده میلیونلرجه انسانلرك حیاتی بهاسنه اوکرنه‌بیله‌جکی مضرتلردن انسانیتی وقایه ایدن بر مرشد انسانیتدر .

دين اسلام ، بشريتك اك مدهش دشمنی اولان ایچکیلری صوك درجه‌شدتله تحریم ايدن ايلك دين ميندر . برسورو جاهل وسطحی نظرلیلرك مخالفق وقيل وقالی يوزندن بو حكمت تحريميه خيلی زمان مستور قالديسه‌ده جنـاب حق نورينی اتمام ايتمك و دين مبينی اديان سائره‌نك كافه‌سنه ترجيح ايتمك ايسته‌ديكندن مشاهدات واقعه وتجارب علميه ايله حقائق ساطعه اوزرينه مؤسس اولان علوم جديده ايچكيلرك حكمت تحريميه‌سنی ومضرات مدهشه‌سنی هيچ بركيمسه‌نك سويله‌يه‌جك برسوز بيراقيه‌جق بر حالده ايضاح ايتدی .

خمور ، مواد سكريه‌نك تخمرندن ناشی اولان كئولدن مقادير مختلفه‌يی احتوا ايدن مايعاتدر . موادسكريه‌دن مقصد معنای عرفيسی دكل ، معنـای كيمياويسيدر . خرما داللری ، تخته ، قاوون ، قاربوز قابوقلری مواد سكريه‌دن عداولنور . وايچكيلرك اكثريسی بوكون بونلردن اعمال اولنمقده‌در . مقدما ايچكيلر اوزومدن ، خورمادن ، كوچك خرما آغاجنك صولرندن ياپيليردی . ايچكيلرك اسملری ، احتوا ايتديكی كئول مقداری ، و اوكا علاوه اولنان مواد ملونه ومعطره‌يه كوره ده‌كيشير . هپسی ، انسانيتك دشمن بی امانی اولان سم قاتلی ، يعنی كئولی احتوا ايدر .

بزبوراده اولا ايچكيلرك عامل اصليسی اولان كئولك مضراتی مختصراً اكلاده‌جغز . تاكه هركس قرآن كريمك فضلنی اكلاسون واوامر الهيه‌يه توفيق حركت ايلسون .

كئول خارجدن استعمال اولنديغی تقديرده مطهردر . (مختلف ميقروبلری قاتلدر) چابوق تبخر ايتديكی ايچون تماس ايتديكی جسمدن حرارت موضعيه‌يی قالديره‌رق اوچار ، و اوراده ، موجود اولان كئوله كوره درجه‌سی تخالف ايدن بر برودت توليد ايدر . كئول چوق ايسه خفيف وموضعی بر اويوشوقلق ياپار . بناءً عليه حالرده وجودی ترطيب ودرجهٔ حرارتی تنزيل ايتمك ايچون استعمال اولنور . نقط كئول ايله وجودی اوغمق جلدده بر حرارت موضعيه توليد ايدر . چونكه كئولك بخارلری مسام جلديه‌يه نفوذ ايدر و مجبراتی احتمال كه ياقه‌جق بر درجه‌ده ، تهييج ايدر . بونك ايچون كئول تزله‌تيجی ، سربنله‌تيجی ماده‌لرده اسـاس اوله‌رق استعمال اولنور . وبو تقديرده كئول مطهرات بيتيه‌نك اك ايسی واك ضررسزيدر . حالبوكه كئول بوريك وسوبليمه‌يه مشابه وموضعی سربنلكلر ايچون اك ای واسطه اولديغی حالده نادرا بوكبی خصوصات ايچون استعمال اولنمقده‌در .

خمرك رايحه‌سی طبع سليم صاحبنی اوربته‌جك درجه‌ده مكروهدر . طادی ايسـه آجی وصوقوجيدر . بوندن ماعدا ، آغزده نه قدر طوريرسه او نسـبتده ياقار . حتی أولا مواد زلاليه‌يی قوروتديغی ، ثانياً صـولرينی مص ايتديكی ايچون غشای مخاطی‌يی تخريب ايدر . بعض انسانلرك بو مكروه طادن خوشلانمه‌لری نه مدهش بر فساد ذوقه اوغرادقلرينی اكلادير . واقعا بن ، ديش آغريسنه معروض اولانلرك بشقه‌بر علاج بولمدقلری وياخود دوقتور بوله‌مدقلری تقديرده كئول ايله برقاچ دقيقه آغزلرينی چالقاملرينه مساعده ايتمكدن امتناع ايتمم . چونكه بو سايه‌ده آغريه‌ن ديشـك تعفناتی توقيف ايله ممكن مرتبه الملرينی تسكين ايدرلر ، فقط صيجاق مكمدات ، قرنفل ياغی ، بوريك تزی وسائره‌يی استعمال ايتمكی ترجيح ايلرم .

كئول ، معده‌يه واصل اولور اولماز ، آغزك غشای مخاطيسنده حاصل اولان تأثيراتك عينی اوراده‌ده حاصل اولور . تهيجات موضعيه‌دن ناشی اوعيهٔ دمويه‌نك توسعندن ووجودك خمرك مضراتندن قورتولاق ايچون اوغراشمه‌سندن بر حرارت موقته حاصـل اولور . او وقت غشای مخاطی ايله كئول آره‌سنده برمجادله باشلار . اوته‌كی عصارهٔ هضميه‌يی افراز ايدن غده‌لرك اساسی اولديغی ايچون جانينك حياتی ايچون ألزم اولان موجوديتنی محافظه ايتمكه اوغراشير . بريكيسی صـولری مص ايدر ، مواد زلاليه‌يی قورودور . ايچيلن ايچكينك مقدارينه كوره غشای مخاطی‌يی تخريب ايلر . كئول پك چوغاليرسه معده‌يی تماميله غشای مخاطيسندن وعصارهٔ هضميه غده‌لرندن تجريد ايلر . معده‌ده ، معده‌وی وحاد بر نزله‌يه دوچار اولور . بو حال ، ايچكی‌نك بر سرخوشی نقدر ألملرونقدر خسته لقلره معروض قيله‌جغنی بيان ايلر . اساساً معده خسته‌لقلرك منبعيدر . اونك عصارهٔ مطهره‌سی سايه‌سنده وجود انسانی بر چوق ميقروبلرك صولتندن قورتولور . اونك قوهٔ هاضمه‌سنك تأثيريله وجود غدالنير وعافيتده دوام ايلر . سرخوش معده‌سـنده حرارت حس ايلدكجه اشتهاسنك آچيلديغنی ، دها فضله ايچمكی ارزو ايتديكنی توهم ايلر ، معده‌سنك آتشلرينه يكيدن برآتش دها دوكر ، نهايت معده‌نك امتصاص ايتديكی كئوللر بينه كيدر ، قوای اصليه‌سی صارصيلير وايچمكدن فارغ اولور .

معده‌ده متباق قالان كئولك قسم اعظمی قان واسطه‌سيله امتصاص ايدلدكدن صكره باغرصاقلردن كچر ، باغرصاقلرده غشای مخاطيسی متأثر اوله‌رق اونی امتصاص ايدر ، كئولك متباقيسی هضم عمليه‌سی طولاييسيله بعض تحولاته دوچار اوله‌رق قالين باغرصاقلره كيدر ، اوراده وجودی مختلف طعاملرك زهرلی بقاياسـندن وقايه ومحافظه ايدن مختلف وضروری ميقروبلرله تلاقی ايدر ، بعضلرينی أولديرر . فقط بوميقروبلر كئوله احراز غلبه ايدرك صويه وحامض قاربونيكه تحويل ايدر . كئولك مقداری پك چوق اولورسـه آثاری مواد برازيه ايله برابر چيقارسه‌ده بونادراً واقع اولور . مع مافيه كئولدن توليد ايدن حامض مقعده اثنای افرازده ياقيجی برآجی ياپاركه سرخوش اونی سرخوشلغك فرداسـنده حس ايدر . يازيق كه بوئولديريجی زهری مروج رذائل ، وهادم اخلاق برطاقم شعرا سـاقينامه‌لريله تزيين ، هركسی اوكا ترغيب وتشويق ايدرلر !

كوروليوركه كئولك آغزدن مقعده قدر تأثيراتی ياقق ، تخريش وتخريب ايتمكدر . بتون تخريبات معده وباغرصاقلری حاد ومزمن نزله‌لره ، وجودی ميقروبلرك ، هضم عمليه‌سندن ناشی أطعمه‌نك

نقاپای سمومنك صولتلرینه معروض بیراقیر .

سرخوش تجربه‌لریله ایچکینك آغزی ، معده‌یی ، باغرصاقلری یاقدیغنی ، تخریب ایتدیکنی اوکرنمشدر . بناءً علیه بوزهری ترك ایده‌جکنه أللرینی ، ایچکی‌یه فضله صو قاتمقله تخفیفه چالیشیر . واقعا بویله‌جه ایچکینك یاقه‌سی خفیفله‌شیرسه‌ده امتصاصنه حائل اولماز . بلکه‌ده عیاشلری توسع معده‌یه وبوندن نشأت ایدن متعدد زحمتلره معروض ایلر .

بعضی عیاشلر ادعا ایلیورلرکه ایچکی صوسزلغی اطفا ایلر، انسانه چوق صو ایچیرماز . حالبوکه حقیقت بونلری تکذیب ایدییور . چونکه عیاش ایچکینك حرارتندن ایچکی ایچمه‌ینلرك، حتی حمالیلرك، یاخود یمکده افراط ایدنلرك اضعاف مضاعفه‌سی نسبتنده صوایچر . بعضیلریده ادعا ایدرلرکه‌ایچکی اشتهایی آچار، هضمی قولایلاشدیرر . واقعا بوسوز برآز طوغرو کبی کورونور. چونکه حرارت موضعیهٔ معده‌نك اعصابنی ایقاظ ایدرك آچلغی حس ایتدیرر واوعیهٔ دمویه‌یی کنیشلته‌رك، عضلاتی قوتلشدیره‌رك،عصارهٔ هضمیه‌یی تزیید ایدرك هضمی قولایلشدیرر . فقط بوکبی دلائله طوتونانلر اونودییورلرکه بوحرارت مضره تام برانسانك کوزینی شدتله تضییق ایدنجه غلط حسی اوله‌رق کوردیکی ضیا کیدرکه منشأی عادتدر .

قانك تزییدی کئولك زهرینی امتصاصه حائل اولمادیغی کبی غشای مخاطی‌یی عصارهٔ هضمیه‌یی افراز ایدن غده‌لریله تخریب ایتمسنه مانع اولماز . بناءً عایه کئول هضمی قولایلشدیره‌جنی یرده اونی تأخیر ایدییور. بودعوانك اك بیوك برهانی سرخوشلغی تعقیب ایدن شدتلی قی‌در . بو ، معده‌نك ، کئولك تخریباتندن قورتولمق ایچون یاپدیغی برعملیه‌در . کئول سرخوشلرك یوزینه مضراتنی پوسکورمکده ایکن اونلر ینه فائده‌سنی ادعا ایتمکده اصرار ایدرلر !

معده‌نك ، وظیفه‌سنی خارجی برمعاونت ایله ایفا ایتمکه آلیشدیرلمسی نجه موافق دکلدر . چونکه معده بو معاونت خارجیه‌یه دائما عرض افتقار ایدر . فقط معده‌یه بر تشوش ، بر کسلان طاری اولورسه وسائل طبیهٔ معقوله ایله تداوی ایدلملیدر . یمکدن مقدم اشتهایی آچمق ایچون ومعده‌ده خفیف بر حرارت تولید ایتمك ایچون بر آز آجی بر علاج،یاخود بر آز بیقاربونات صودا آلمقده فائده واردر .

بوتفصیلاتدن کئولك جهاز هضمی‌یه اولان تأثیراتی آکلاشیلدی . شمدی قانك امتصاص ایتدیکی قسمی تتبع ایده‌لم .

کئولك قانه اولان تأثیری جهاز هضمی‌یه اولان تأثیری کیدر . چونکه اولا ایچنده اوعیه‌لرك بولندیغی و دوران دمك تمام اولمسی ایچون ضروری اولان اغشیهٔ مخاطیه‌یی تهییج ایلر . حتی اوعیهٔ شعریه‌نك (صمامه) سی نا تمام ایلر وبناءً علیه انساجده‌کی مصل دموی‌نك راکد اولمسنه سبیت ویرر . بونك ایچون بعضاً عیاشلرك یناقلری قزارر . کئولك اوعیه‌یه شدت تأثیرینه وارنلری تهییجنه بناءً بونلر اوعیهٔ جلدیه ایله استعانه ایدر ، اوعیهٔ جلدیه‌ده انتفاخ ایدر و قطرلرینی کنیشله‌تیرکه قانك اکثریسنی استیعاب و بو یاقیجی بلایی برواسطه‌سیله طرد و حرارتك کثرتله تشعیله آلام داخلیه‌یی ابطال ایده‌بیلسین . کئولك قلبی وعضلاتی قاپلایان غشای مخاطی‌یه اولان تأثیری اونی تهییج ایتمك اولمسنه نظراً قلبك جریانی سرعتله‌شیر ودوره‌سی شدتله‌نیرکه کئولك تخریبندن قورتولسون . مع مافیه بو فعالیت اوعیهٔ جلدیه‌نك اتساعیله برابر حرارت حیوانیه‌نك تشععنی تزیید ایدر وجسمك حرارتنی دوشورمکه سبب اولور. بالخاصه کئول آتیده بیان اولندیغی وجهله احتراقاتی تأخیر ایتدیکی ایچون بعض اطبا کئولك بوخاصه‌سنی متعفن حمالرده حرارتی تخفیف ایچون استعمال ایدرلر .

قلب ، کئولك مقداری آزایسه بودشمنی قوغمق ایچون مجاهده‌ده دوام ایدر . دشمنك مقداری چوق ایسه یورولور ، اسکی حالنه ویادهاضعیف برحاله دونر، وقوت پیدا ایتدکجه مجاهده‌ده دوام ایدر ، یاخود بر صدمهٔ نخیه ایله وجود مضمحل اولور .

کئولك قان اوزرینه تأثیرات وتخریباتی بوندن عبارت اولسه برشی دکل.فقط بوتخریبات بیاض وقرمزی کریوه‌لره‌ده سرایت ایدر . مقدما کئولك مطهر اوله‌رق استعمال ایدیلنجه میقروبلری وحیوانات طفلیه‌یی ئولدیردیکنی بیان ایلمشدك . الحالة هذه کئول ، وجودك مدافعه‌سی ، دشمنلرینك صولتلرینی دفع ایلمسی ، غدالری حمل وفضلاتی نقل ایلمسی ایچون ضروری اولان بوکریواتی ئولدیره‌مه‌دیکی تقدیرده اونلرك وظیفه‌لرینی تأخیر وقوتلرینی نوعاما دوچار ضعف ایلر . حتی بعض علمای فن علاجه کوره کئول اوکسوژینك قرمزی کریواته التصاقنی تقویه ایلرواحتراقات حیاتیه‌یی تعطیل ایلر . بوندن ماعدا کئول حجیراتك غدایی امتصاص وهضم ایتمسنه حائل اولور، اونلردن صولری مص ایدروحامض قاربونیك وصویه تحول ایدوب برقسمی بعض اعضای مختلفه واسطه‌سیله افراز اولنجه‌یه قدر اویله‌جه قالیر . بونك ایچون بعض عیاشلر ایچکینك بردرجهٔ معینه‌ده غدا یرینه استعمال اولنه‌جغنی سویلرلر. بزده اونلره بتون احتراقاتی توقیف ایدن، بدنك بتون قوتلرینی ووظائف حیاتیه‌سنی دوچارضعف ایله‌ین، جکرك تلف اولمسنه ، ایچنده‌کی حجیراتك تعطیل ایدلمسنه سببیت ویرن بوغدانك پك برباد برغدا اولدیغنی سویلرز .

ایچکی‌یی ایصینمق وحرارت تولید ایتمك ایچون ایچدکلرینی ادعا ایدنلر بوحقیقتلردن غفلت ایتمسه‌لر وطویدقلری حرارتك صحی بر حرارت اولمیوب انجق اعضانك تألمندن ناشی برحرارت اولدیغنی اکلاسه‌لر . . اوعیهٔ جلدیه‌نك کنیشله‌مه‌سی واونلردن حرارتك تشعیله جلدك ایصنمه‌سی احتراقك شدتلنمه‌سندن وجسمك درجهٔ حرارتنك یوکسلمه‌سندن حاصل اولمیوب افرازات جلدیه ایله بو زهرلردن قورتولمق ایچون وجودك نتیجهٔ تشبثاتیدر. کئول احتراقاتی منع، حجیراتی فعل هضمی اجرادن تعطیل وامتصاص ایتمسیله وجودده مدخر اولان غدالرك احتراقنه وبالذات حجیراتك ضعفنه بادی اولیور.

بوندن طولایی عیاشلر اك عادی بر خسته‌لقدن ضعیفلارلر ، خسته‌لق مدتلری اوزار ، کسب عافیت ایتمسی امیدی ، کئول استعمال ایتمه‌ینلره نسبتله ، یوزده اللی تناقص ایلر . بونك سببی خسته‌لق حالنده غدانك درجهٔ احتراقاندن پك آز اولمسیدر . احتراقاتی اکمال ایتمك ایچون وجودده بولنان مواد مدخره‌دن صرف اولنور . حالبوکه عیاشك وجودنده مواد مدخره‌نك همان فقدانی بونلرك خسته‌لغه مقاومت ایده‌مه‌لرینی و ایچکی ایچمه‌ینلرك مقاومت ایده‌بیله‌لرینی انتاج ایدر . بناءً علیه عیاشلرده وفیات نسبتی یوزده اللی تزاید ایدر .

کئولك اك شدتلی تأثیراتی جملهٔ عصبیه‌ده تظاهر ایلر . کئول قانله برابر وجودی غداالندیره‌ق اوزره دوران ایدر و بتون جملهٔ عصبیه‌یی دماغك مراکز علیاسندن نخاع شوکی‌یه قدر تدریجاً متأثر ایدر . بو تأثیر کئولك مقدارینه کوره خفیف بر تیقظ ، تهییج ویا شدتلی بر صدمه اجرا ایدر . بو تیقظك آثاری هر انسانك مزاجنه کوره تجلی ایدر . مثلا حیات بدویه‌یی اعتیاد ایده‌ن صیچرار ، کولر ، قوشار ، باغیریر ، یعنی متهیج بر حیوانه بکزه‌ر . اشتغالات عقلیه و صناعت کلامیه‌یه اعتیاد ایده‌ن نطقلر ایراد ایدر ، صاچه‌لار ، مختلف تکته‌لر سویلر ، مضمونلر صرف ایدر . مع‌مافیه کئول هر ایکیسنك دماغنی شدتله متأثر ایدنجه صرعه‌یه دوچار اولمش کبی ییقار . اسکی کتابلرده مشاهده اولونان بو مثال فلسفی نه قدر حکیمانه‌در . کویا اوزوم آغاجنی ابلیس دیکمش ، آغاج نشو و نما بولونجه بر مایمون ، دها صوکرا بر کوپك ، دها صوکرالری‌ده بر دوموز کسه‌رك قانلرینی طوپراغه ایچیرمش . بونك ایچین سرخوش خفت حرکاتی و هذیانی ایله مایمونه ، باغیروب چاغیرمه‌سیله کوپکه ، دوشوب قالمه‌سیله خنزیره بکزه‌ر .

بونلرك هپسی کئولك جملهٔ عصبیه‌یه اولان تأثیراتنه مطابقدر : تیقظ ، تهییج ، فتور .

* * *

مسلمان عسکری

مسلمان عسکرینك تاریخده مهم و پایدار بر موقعی ، نا قابل تغیر خصائصی واردر . عالمك مورخلری ایچنده مسلمان عسکرینی قورقاقلق ، قوماندانلرینه اطاعتسزلك تهمتیله شائبه‌دار کوستره‌بیلمکه موفق اولان بر کمسه یوقدر . بونلرك هپ مسلمان عسکرینك حرب میدانلرنده خصملرینه قارشی بر شیر ژیان کسیلدیکنی ، شدائد مونه قلبنده هیچ بر اندیشه و فتور حس ایتمکسزین صالدیردیغنی ، دشمن صفلرینه قارشی کیدرکن کوره‌جکی مقاومته ، آله‌جغی زخم آله قطعیاً اهمیت ویرمدیکنی تسلیم خصوصنده یکزباندرلر .

بر مسلمان عسکرینك حائز اولدیغی بو خصائص شهامتك اسبابنی ایضاح خصوصنده مورخلر مختلف فکرلر درمیان ایتمکده‌درلر . بو افکار متخالفه‌یی آیری آیری سرد و تنقیده لزوم کورمه‌مکله برابر ایچلرندن اك مهم ، اغفال افکاره اك مساعد کوردیکمز یالکز بر دانه‌سنی مناقشه ایتمه‌دن کچمکی مناسب عد ایتمیورز . بو فکره طرفدار اولانه ، مسلمان عسکرینك فرط بسالتله اتصافنك حکمتنی فطرت و منشأی ایجابنجه غنایم الده ایتمکه ، طوپراغی منبت و محصولدار ، اقلیمی لطیف مملکتلره صاحب اولمغه‌ چوق درجه حریص و هوسکار اولمه‌سنده بولیور ؛ بو حرص و تمایلده اونك شنلکسز مملکتلرده ، فیض و طراوتدن عاری و محصولات طبیعیه نامنه برقاچ خرما آغاجیله براز ارتدن بشقه برشی یتشدیرمك استعدادندن محروم قوراق چوللرده یتیشمش اولمه‌سنی سبب کوستریور .

وقایع حربیهٔ اسلامیه‌یه آشنا اولانلر بیلیرلرکه مثلا عربلر ، که جناب پیغمبر ایچلرندن یتیشمش و دعوت رسالته کندیلرندن باشلامش اولمق دولایسیله ایلك اول قبول اسلام ایتمشلردر ، بتون غزوات و فتوحاتلرنده نه دنیا متاعنه میل و رغبت ایتمشلر ، نه ده قوماندانلرینه اطاعتسزلك کوسترمك ، قوانین و نظامات حربیه‌لرینه رعایت ایتمامك ، محاربه میدانلرنده اخذ موقع ایتدکدن صکره صفلرینك انتظامنه خلل کتیره‌جك حرکاتده بولنمق کبی بر حادثه‌یه میدان ویرمشلردر .

اوت ، واقعا بعض وقعه‌لرده اسلام اردوسی آره‌سنده ضعف و هزیمت آثاری کورلمامش دکلدر . فقط بونك باشلیجه سببی عسکردن بعضیلرینك اسلامه انتسابلری هنوز یکی اولدیغی ایچون قلبلرنده ایمان لایقیله یرلشمه‌مش ، حق و حقیقتی مدافعه یولنده راسخ قدم اولانلر درجه‌سنه وارمامش اولمه‌سیدر . نته‌کم حنین غزوه‌سنده‌ده بویله اولمشدی . مسلمانلر تهامه‌نك غایت قویتو و باصیق وادیلرندن برینه اینیورلر ایدی . دشمنلری ایسه دها اولجه کله‌رك وادینك اویوق ، کیرینتی ، طار یرلرنده پوصو طوتمشلردی . بونلر کینکاهلرندن چیقه‌رق بردن هجوم ایدنجه مسلمانلر بوزولدیلر ، کمسه دونوب یانده کنك حالنه باقه‌میه‌جق صورتده مدهش بر هزیمته دوچار اولدیلر . سردار معظم (صلی الله علیه وسلم) لرینك یاننده ثبات ایدنلر قادین ، ارکك ، یالکز ایماننده صادق اولانلر ایدی . حتی ام سلیم (اسلام مجاهده‌لرندن بری) خنجری النده رسالتمآب صلی الله علیه وسلم افندمزه : « سکا قارشی حرب ایدنلری نصل اولدیریورسه‌ك یانکدن قاچانلری‌ده اویله‌جه اولدیر ، اونلرده قتله لایق حریفلردر . » دییور ایدی .

برده عهد رسالتده داخل اسلام اولانلر میاننده منافق بر طائفه واردی . بونلرك کوزلرینی بر طاقم مطالب مادیه‌یه دیکمش اولملری‌ده بعض وقایعده عسکر اسلامی مشکل موقعده براقش ، اردونك بر خیلی ضرر کورمه‌سنه سبب اولمشدر .

عهد رسالتده رئیس المنافقین اولان عبدالله بن ابی و رفقاسی مسلمانلر غنائمه دسترس اولدقجه حضور رسالتپناهی‌یه قوشوب که‌له‌رك حصه‌لرینی ایسترلر ، محاربه سوزی اورته‌یه چیقنجه ایجاد ایتدکلری

بهانه‌لرله یرلرنده راحت اوطورمق ایچون اذن قوپارمق تلاشنه دوشرلر ایدی . نته‌کیم احد وقعه‌سنده‌ده عینی حال جریان ایتمشدی.

کتیبهٔ اسلام میاننده مسلمانلقلری یکی اولدیغی ، عادات جاهلیه قلبلرندن هنوز تمامیله سیلنمدیکی ایچون غنایم ومتروکات حربیه‌یه قوشمق حرص وتمایلیله حرکت ایدنلر ، بوحاللریله اسلام صفلری آره‌سنده بوزغونلق وقوعه کلمسنه سبب اولانلرده یوق دکل ایدی.

ازجمله احد وقعه‌سنده ، علیه الصلاة والسلام افندمز عسکری تعبیه ایدرکن تیراندازلره: طاغك اتکنده ، دشمن سواریسنه قارشی اخذ موقع ایتمه‌لرینی امر ایتمش و: «دشمنی مغلوب ومنهزم ایتدیکمزی کورسه‌کزده یرلریکزدن آیرلمایکز ؛ سز موقعکزده ثبات ایتدکجه بزم ایچون غالبیت محققدر.» بیورمش ایدی . تیراندازلر رسالتمآب صلی الله علیه وسلم افندمزك اردوسیله دشمن صفلرینی یاروب یاروب ایلرولدیکنی کورونجه آره‌لرنده اختلاف باش کوستردی ؛ برقسمی سردار اعظم افندمزك امرینه امتثالاً موقعلرنده ثباته قرار ویردیلر، جاهل وعامی اولانلر غنایم لذتنه طیانه‌میه‌رق ساحهٔ قتاله چوللاندیلر.

محاربلرك آرقه‌سنی حمایه ومدافعه ایده‌جك برقاچ تیراندازدن بشقه کمسه قالمادی . فرصتدن بالاستفاده دشمن دونه‌رك بونقطه‌دن برهجوم کوسترمکله اردوی اسلامی تارمار، مقتول ومجروح برخیلی ضایعاته دوچار ایتدی ؛ حتی قائد اعظم صلی الله علیه وسلم بیله باشی ایله یوزینك برقاچ یرندن جریحه‌دار اولدی .

تاریخ اسلامك قید ایتدیکی بعض وقایعده بونوع حادثات وقوعه کلمش ایسه‌ده مقداری ، پارمقلرك عددینی تجاوز ایتمیه‌جك درجه ، محدوددر . بوکبی حادثه‌لره ایسه صرف مادی مقصدلرله حوزهٔ اسلامه صوقولمش اولان عوام سببیت ویرمشدر . بوزمره‌یی تشکیل ایدنلر یا ایمانلرنده صادق اولمیان منافقلردن، یاخود یاقین زمانلرده مسلمان اولدقلری ایچون قلبلرنده راسخ ومتمکن عادات جاهلیه‌یی محو وازاله‌یه اسلامك هنوز وقت بوله‌مادیغی جهلهٔ عوامدن عبارتدر .

اندلس فتوحاتنده عرب اردوسنه التحاق ایدن بربرلرك طرز حرکتلری ده عینی مرکزده ایدی. بونلرك غنایم وفیره مواجهه‌سنده ضبط نفسه مقتدر اوله‌مامه‌لری ، عرب اردوسنده جاری اولان نظاماته رعایت قیدنده بولنمامه‌لری جیوش اسلامك فرانسه‌ده شارل مارتلك قارشیسنده دوچار نکبت اولمه‌لرینه سبب اولمشدر .

برمسلمان عسکرینه، دینی ایجابنجه ، اون دشمن قارشیسندن فراره مساغ یوق ایدی. واقعاده قرآن، صبر و سکینتی رهبر اتخاذ ایدن یکرمی مسلم مجاهدك ایکی‌یوز دشمنه، یوزك بیکه غالب کله‌جکی حقنده‌کی وعدنده صادق اولدیغی برچوق مآثر مادیه‌سیله اثبات ایتدی ؛ وبوقانون مظفریتك برچوق زمان حکمی مرعی ومحفوظ قالدی . کیت کیده مسلمانلرك عددی چوغاله‌رق اسلامك موقعی خیلیدن خیلی پیدای متانت ایتدکدن ، موجودیتنی صارصه‌جق ، دوام دعوتی تهدید ایده‌بیله‌جك حادثاته هدف اولمسی احتمالی برطرف اولدقدن صکره بوحکم ، مثلین حکمیله منسوخ اولدی . بوندن بویله برمسلمانك ، خدعهٔ حربیه‌یه توسل، یاخود برفئهٔ اسلامیه‌یه استناد مقصدیله اولمقسزین ایکی دشمنك اوکندن قاچمه‌سنی مشروع کوستره‌جك هیچ برسبب قالمادی .

ایضاحات مبسوطه‌دن آکلاشیلیرکه مسلمان عسکرینك قهرمانلغنه سبب اولیه غنیمته ، فتح ایده‌جکی بلادك نعیم ولذائذندن استفاده‌یه حریص ومتهالك اولمسی دکلدر. زیرا کوردك‌که بوکبی تمایلات موضوع بحث ایتدیکمز وقایعده مسلمانلرك غالبیتلرینه خدمت ایتمامش، بالعکس هزیمت وخسرانلرینه بادی اولمشدر .

مسلمانلر مصری فتح ایتمکه کیتدیلر. قوماندانلری عمروبن العاص حربه کیریشمزدن اول ، اسلام اردوسنده مرعی عادته تبعاً ، روماللیلر طرفندن منصوب مصر علیا حکمداری مقوقسه مطالب حربیه‌یی تبلیغ ایتدی . مقوقس بو بابده اجرای مذاکره‌یه مأمور برهیئت کوندردی . هیئت عودت ایدنجه حکمدار عسکر اسلامی نه‌حالده بولدقلرینی صوره‌رق شو جوابی آلدی: «اویله آدملر کوردك‌که یانلرنده ممات حیاتدن ، تواضع رفعتدن دها مقبول ومعتبر . دنیا محبتی قلبلرندن سیلنمش ؛ یره اوطوریبورلر ، دیز چوکه‌رك یمك ییورلر ؛ امیرك عادی برفردن فرقی یوق ؛ رفیعی وضیعدن ، حری عبددن سچمك ممکن دکل ؛ نماز وقتی اولونجه هیچ بری اجرای آیندن کری طورمیور ، اطراف اعضالرینی بول بول صو ایله ییقایورلر ، آینلرنده حقیقةً حیرتبخش بروضع حضور وخشوع آلیورلر .»

شورایه قدر سرد ایتدیکمز ایضاحاتدن آکلاشیلدی‌که برمسلمان عسکرینك امم سائره عسکرلرندن تمایزینی تأمین ایدن برطاقم خواص ومزایاسی واردر . تاریخ محاربانك بتون صفحاتنده اوکا حماست وشهامتده مثل سائر اولمق شرف ولیاقتنی بخش ایدن او اوصاف و مزایای برکزیده‌درکه اساسلری شو درت نقطه‌ده تمرکز ایدر :

١) حق یولنده مجاهده — برمسلمان هیچ وقت مشتهیات نفسیه ، منافع مادیه اوغورنده حرب ایتمز . کرك عربلر ، کرك سائر امتلر اسلامی قبول ایتمزدن اول یغما کرلکدن ، خصملرینی محو واستیصالدن بشقه برمقصدله حرب ایتمزلر ایدی. اسلام اڭی دکیشدیردی. اهالیه بویله مقاصد خسیسه اوغورنده جنك وجدالك منفوربرحرکت اولدیغی طانیتدی؛ قلبلرنده یالکز حقی حمایه وتأیید اوغورنده مجاهده‌یه میل ومحبت اویاندیردی . بوشریطهٔ جهادی قرآن مسلمانلره قارشی برقانون شکلنه قویه‌رق مخالف حرکتی قطعیاً تحریم ایتدی : «واذ یعدکم الله احدی الطائفتین انها لکم وتودون ان غیرذات الشوکة تکون لکم ویرید الله ان یحق الحق بکلماته ویقطع دابر الکافرین لیحق الحق ویبطل الباطل ولو کره المجرمون»

بوآیت کریمه ، قرآنك مسلمانلره هدف وغایه اتخاذ ایدنمه‌یی فرض قیلدیغی شی احقاق حق ، ابطال باطل اولدیغنی کوستریور ،

شریعت اسلامیه‌نك وضعندن مقصود الهی یالکز بو اولدیغنی واضح برصورتده اثبات ایدییور .

بواعتبار ایله مضمون آیته مخاطب اولانلرله کاربان قریشی ید اغتنامه کچیرمکه معطوف اولان‌امالری قرآنك جیوش اسلامیه ایچون تعیین ایتدیکی مقاصد میانه داخل اولمادیغی حقیقتی کندیلکندن تظاهر ایدییور .

خلیفهٔ ثانی عمر بن الخطاب رضی‌الله عنهك زمان خلافتنده فتح ایدلمش اولان عراق ، سوریه ، مصر اراضیسی حقنده مسلمانلره واقع اولان تبلیغاتی فتوحات واقعه‌ده اسلامك نقطهٔ نظرینی آشکار برطرزده تجلی ایتدیریر . جناب عمر جنود اسلامیه‌یی اراضئ مفتوحه‌نك استیلا وتصرفندن قطعیاً منع ایتمش ، اراضی‌نك اصحابی یدنده ابقاسی حقنده قطعی امرلر ویرمشدر .

ابو فراس جناب عمر بن‌الخطابك بر کون خطبه اثناسنده شو سوزلری سویله‌مش اولدیغنی روایت ایتمکده‌در : « ایهاالناس انی والله ما ارسل عمالی الیکم لیضربوا ابشارکم ولالیأخذوا اموالکم و لکن ارسلهم الیکم لیعلموکم دینکم وسنتکم ویقضوا بینکم بالحق ویحکموا بینکم بالعدل = ای ناس ، الله حقیچون، سزه عامللریمی سزی دوکسونلر ، مالاریکزی آلسونلر دییه کوندرمیورم ؛ دین و سنتك احکامنی اوکره‌تسینلر، دعوا کزی طوغریلقله فصل ایتسونلر، عادلانه حکم ویرسونلر، دییه کوندرییورم . »

فاروق اعظم ابو عبیده‌یی شام اردوسنه سردار نصب ایتدیکی زمان تعیینی متضمن امرنامه‌یه شو سوزلری درج ایتمشدی : « لاتقدم المسلمین الی هلکة رجاء غنیمة اغمض بصرك عن الدنیا واله قلبك عنها و ایاك ان تهلكك کما اهلکت من قبلك = غنیمت الده‌ایده‌جکم دییه مسلمانلری تهلکه‌یه صالدیرمه ؛ زینت دنیایه قارشی کوزیکی قایه ؛ قلبکی اونکله مشغول ایتمه ؛ حذر ایت که دنیا ، سندن اول کلوب کچنلری هلاك ایتدیکی کبی سنی ده ایتمسون . »

خلیفهٔ مشار الیهك قدس اهالیسنه کوندرمش اولدیغی معاهده‌نامه‌ده شو فقره مندرج ایدی : « هذا مااعطی عمر امیرالمؤمنین لاهل ایلیامن الامان . اعطاهم اماناً لانفسهم و اموالهم و لکنائسهم و صلبانهم ، سقیمهم وبریئهم و سائر ملتهم الاتسکن کنائسهم و لاتهدم و لا ینتقص منهاولامن شیئ من اموالهم ولا یکرهون علی دینهم ولایضار احدمنهم = شو ورقه امیرالمؤمنین طرفندن ایلیا (فلسطین) اهالیسنه کوندرلمش بر امان‌نامه‌در . او ، بونکله اهالئ مبحوث‌عنهایه جانلری ،ماللری ، کلیسالری ، صلیبلری حقنده امان بخش ایتمشدر . صاغلام ، علیل بتون افراد ملت بو حقدن مستفیددرلر . کلیسالری نه‌مسکن اتخاذ، نه هدم اولنه‌بیلیر نه‌ده بونلرله اموال سائره‌لرینك هیئت اصلیه‌لرینه خلل کتیریله‌بیلیر ، دینلرینی ترکه اجبار ایدیله‌میه‌جکلری کبی ضررلرینی موجب هیچ بر معامله‌یه‌ده هدف اولمازلر . »

امیرالمؤمنین عمر بومعاهده‌نامه‌یی هجرت سنیه‌نك اون بشنجی سنه‌سنده ، مسلمانلرك دور جاهلیتلرندن پك اوزاقلاشمامش اولدقلری برصره‌ده یازدی . فقط قرآن اونلرك قلبلرندن آمال مادیه‌یه انجذاب تمایلاتنی تمامیله سیلمشدی . فتح بلاد خصوصنده جنود اسلامیه‌نك تعقیب ایتدیکی غایه استیلا ایتدکلری یرلری اهالیسنك اللرندن آلمق، ثروت ومنافعی نفسلرینه حصر ایتمك اولسه‌یدی، نه‌ابو بکر وعمر، نه‌ده دیکر خلفای مسلمین قوماندانلرینه بو یولده توصیه‌لرده بولونورلر ، او امر شدیده ویریرلر ایدی . و طبیعیدرکه بلاد مفتوحه اهالیسنه اموال واراضیلرینه تصرف حقنی بخش ایتمزلردی . بناءً علیه اسلامده جهادك حکمت تشریعی قرآنك وضع ایتمش اولدیغی دستورلره تطبیق ایدیله‌جك اولورسه، یالکز حق مدافعه ، باطلی محو وازاله اساسلرندن عبارتدر ؛ ویر مسلمان ، غنایمه قونمق، خلقك حقوقنی اللرندن نزع ایتمك کبی مادی برمنفعت سوقیله اقامهٔ حرب حقنی قطعیاً حائز دکلدر .

مسلمان عسکرینك حائز اولدیغی اوصاف ممیزهٔ اصلیه‌دن بری بو .

٢) صبر ومصابره . — قرآنك بو تکلیفی بتون مسلمانلره شامل ایسه‌ده بالخاصه بو امره مخاطب اولانلر تحت سلاحده بولنان کیمسه‌لردر. صبردن مقصد مشاق ومزاحمه ، جبر نفس صورتیله‌ده اولسه ، تحمل دکلدر. چونکه ، بوشرط داخلنده کوستریله‌جك صبر وتحملدن جدی برفائده بکلنه‌مز. اسلامده صبردن مراد مسلمك شوق وجدانی ایله مشکلات ومزاحمه قاتلانمه‌سیدر .

دائما کوریبورزکه برضرورت ومجبوریت الجاسیله متاعب ومزاحمه تحمل کوستره‌نلر بولندقلری جمعیت‌ده، کندیلرینه آغیر کلن ایشی‌ده براقوب قاچمق خصوصنده ایلك الویره‌جك فرصتی قاچیرمیورلر . محاربه صفلرندن وقوع بولان فرارلرك ، هرزمان وهریرده درلو درلو معذرتلر سردیله خدمت عسکریه‌دن صیبرلمق ایسته‌یانلرك مهم برمقداره بالغ اولمه‌سنك سببی ایشته بودر .

قرآن مسلمانلرده ، بالخاصه مسلمان عسکرلرنده اطاعتی بر طبیعت حاله قویمق ایسته‌مشدر . فقط بونك امره مخالفتك نتایجندن احتراز اساسنه مستند اطاعت دکل، درونی برشوق وتهالك محصولی براطاعت اولمسنی التزام ایتمشدر . بوندن دولایی اسلامك عصرلره عائد تاریخ حربنده برعسکرك صف حربدن فرار ایتدیکندن دولایی اعدام ایدلدیکی، یاخود تهلکه‌دن، حربك ایراث ایتدیکی یورغونلقدن قورتولمق ایچون عذر وبهانه سردینه قالقیشدیغی یولده برحادثه‌یه تصادف ایدلمامشدر .

علیه‌الصلاة والسلام افندمز، عادت سنیه‌لری ایجابنجه برمحاربه‌یه کیدیله‌جکی زمان خلقی طاقم طاقم حضور همایونلرندن کچیره‌رك حربه یارایانلرله عجز وضعفلرندن ، صغر سنلرندن ناشی یارامیانلری تفریق بیورزلر ایدی . احد وقعه‌سنده عینی معامله‌لرینی تطبیق ایتدکلری اثناده انصار کرامك کنجلرندن بری (ابوسعیدالخدری) سنی مساعد اولمادیغندن دولایی رسالتمآب صلی‌الله علیه وسلم افندمزك کندینی کری چویرمه‌سندن قورقه‌رق عسکرلکه الویریشلی اولانلرله بر سویه‌ده

کورونمك ایچون آباقلرینك اوجنه باصه‌رق بوینی یوکسلتمکه چالیشدی. اسلام ، ایشته بویله قلبدن دوغمه برشوق وخواهشله مکارهه صبر وتحملی منسوبیننده برطبیعت راسخه حالنه کتیرمشدر .

برمسلمان مشکلاته قاتلانیر ، مکارهه سینه کشای صبر وتحمل اولورسه بونی قرآنك وعدی موجبنجه جناب حقك دائما صابرلرله برابر اولدیغنه ایمان واعتقاددن منبعث برمتانت دیندارانه ایله یاپار . بوکا بناءً درکه براضطرار وفلاکته دوچار اولانلرك ، محاربلرك « ان الله مع الصابرین » جمله‌سنی وردزبان تسلی ایتدکارینی کورورز.

هرحالده کرچك مسلمان اولان برکمسه حرب وامثالنك استلزام ایتدیکی متاعب ومشکلاته اویله آغیر جزالردن احتراز سوقیله قاتلانمق مجبوریتنی حس ایتمز . اونی بوکبی محن واضطراباته کوکل خوشلغیله کوکس کرمکه سوق ایدن برشی وارسه اوده صبر ایدنلره جناب حقك یاردمجی اولدیغنه، یالکز رضای نفس وسکون خاطرله کوستریله‌جك جدیت ومتانتك رضای باری‌یه نائلیت بختیارلغنه ایصال ایده‌بیله‌جکنه دائر قرآنك ایتدیکی وعدلره صمیمی اعتقادلریدر .

۳) آزه قناعت. — مسلمان عسکرینك مدار تمایزی اولان سجایای فاضله‌دن بری ده ساده برحیاته، کفاف درجه‌سنده یه‌جکه، ایچه‌جکه، کیه‌جکه قناعت ایتمه‌سیدر . حیاتی ادامه ایده‌بیله‌جك برقاچ لقمه ایله صغوقك شدتندن قورویه‌جق برخرقه براسلام عسکرینك احتیاجات حیاتیه‌سنی تأمینه کفایت ایدر . بومتوکلانه وقناعتکارانه خصلتك سائقی ایسه بدیهی درکه آن ولادتندن اعتباراً بتون اطوار حیاتنده صبر وتحملی عزمنه رهبر اتخاذ ایتمه‌سیدر. کوریورزکه مثلا برفرانسز، برانکلیز روز بفته، بوفتکنه وارنجه‌یه قدر اتی یمدکجه، سواره‌لره، تیاترولره، بالولره یاقیشه‌بیله‌جك درلو ایچکیلرله معده‌سنی طولدیرمادقجه حرب ساحه‌لرینه طوغری آدیمنی آتماز . اسلام عسکرینه کلهلم ، آجیقدقجه آغزینه آتمق ایچون طوزله قاریشمش برآووج آرپه ویا داری اونك غذا احتیاجنی تأمین ایدر ، حرارتنی باصدیرمق ایچون برقاچ یودوم تمیزصو بشقه هردرلو مشروباتدن استغنا حاصل ایتدیرر. برمجاهد مسلمك صیرمه‌لی قلیچ کمرلرینه ، مزین قلیجلره ، آغیر قماشلردن ، صوك موده‌یه موافق اوله‌رق کسیلوب بیچیلمش شیق اثوابلره نه احتیاجی وار؟ خایر، خایر ، او، یه‌جکنده، ایچه‌جکنده، کیه‌جکنده، خلاصه هرنوع احتیاجات حیاتیه‌سنده اك ساده شیلری کندینه کافی کورر.

المزده جانلی مثاللر وار کن امم ماضیه‌یه عائد جنود اسلامیه‌دن مثال ایرادینه نه احتیاجمز وار ؟ سنوسیلر یکرمی سنه‌دنبری وادای‌ده ، نشاد حوالیسنده فرانسزلرله، طرابلسده، مصر اطرافنده ایتالیان وانکلیزلرله متمادی محارباتده بولنیورلر . فقط نه ییوب نه کیورلر ؟ بو مجاهدلر ایتالیانی بفتك ومقارونیا ایله مقهور ومغلوب ایتمدیلر . فرانسزلره صیرمه‌لی اکرلر ، مذهب کمرلر ، طار لباسلرله قارشی قویمادیلر . سیوه وواحه‌لرده صوده ووسیکی ایله، ارغوانی پله‌رینلرله انکلیزلره مظفر اولمادیلر . بلکه ناز ونعمته قارشی عفت واستغنا کوسترمکله، حوائج معیشتده مقدار کفافه راضی اولمقله بویله قوتلی دشمنلره مقاومت ایتدیلر . اونلر هپ بو مجاهده‌لری اثناسنده آرپه وخرما ییورلر ؛ بعضیلری آجی اولمق شرطیله ، قویو صوینی ایچیورلر ؛ سرت ، قبا کوسترشسز لباسلر کیورلر ایدی .

سنه‌لردن بری برسلسله محاربات ایچنده حیاتکذار بولنان عثمانلی عسکری‌ده آسیاده ، آفریقاده ، اوروپاده کچیردیکی وقایعك کافه‌سنده دوست ، دشمن بتون انسانلره مجسم قناعتك ، نهایتسز صبرك ذی حیات برتمثالی کوسترمشدر . آجیقدیغی زمان اندیشه وفتور کوسترمك، مشاق ومزاحمدن اوصانغ کتیرمك ، صوسز قالدیغی وقت تلاش وولوله ایتمك عثمانلی عسکرینك حیات حربنده تصادف ایدلمش بر حادثه دکلدر .

خلاصه بر مسلمان عسکری آلدیغی تربیهٔ دینیه مقتضاسنجه آزه قناعت ایتمك ، چوغه کوز دیکمامك سجیه‌سیله متحلی درکه بونی اسلام اردولرنده بولنه‌رق حال وماهیتنی کوزلجه تدقیق ایتمش اولانلر اعتراف وتسلیم ایدرلر .

اساساً مسلمان عسکری نظرنده جناب حقك مجاهدینه وعد ایتمش اولدیغی نعم باقیه‌یه نسبتله موقت ناز ونعمتك نه قدر وقیمتی اوله‌بیلیر؟

مسلمان عسکری حربه کیردیکی زمان حیات فانیه‌دن حیات باقیه‌یه، نعیم صوریدن نعیم حقیقی‌یه کچمك ، انواع مکاره ایله محاط برمحنتخانه‌دن صفای جاودانی اساسی اوزرینه قورولمش برکاشانه‌یه کوچمك ، عقللری محاکمه‌لرندن ، بدنلری تاب وتوانندن ، حیات اجتماعیه‌یی انتظامندن محروم ایتمك کبی تأثیرات مسمومه‌یی حائز دنیا مشروباتنی فدا ایده‌رك بزم بقانك بی‌خمار جام نشوه وصفاسنه قاووشمق املیله کیرر .

مسلمان عسکری حربه کیردیکی زمان نصفی شب مظلم برحیاتدن مجموعی روز روشن بر حیاته ؛ ملوث نزهنه ، مفسدی مصالحنه قاریشمش بر محیطدن، نافعك مضردن سچیلدیکی ، اهل جنتك جنتده، اهل نارك نارده اخذ موقع ایتدیکی بر محیطه قاووشمق ایچون کیرر.

مسلمان عسکری حربه کیردیکی زمان کنیشلکی ایله برابر مقسی ومغموم، طاتلیلغیله برابر آجی ومسموم اولان، سعادت وشقاوتندن بروفاجر، شاکر وکافر هرفردی متساویاً نصیبه‌دار ایدن برمعیشتخانه‌دن آیریلوب مدخلی طار فقط محیطی کنیش برفسحتسرایی، مفسدلرك ابدی شقاوته ، مصلحلرك دائمی برنعمت وسعادته مظهر اولدقلری برآشیان ابدی‌یی مسکن اتخاذ ایده‌جکنی یقیناً بیله‌رك کیرر .

مسلمان عسکری حربه کیردیکی زمان خیر ومنفعتی قوت وسطوت اربابنه، جور وآلامی ، مروت وحسن سیرت اربابندن اولسه‌لرده، ضعفایه مقصور اولان برخانه‌دن چیقوب فسحت ازلیه‌نك مناعم ولذاتی رذائت اخلاقیه‌دن تنزه ایدنلره صفا وسعادتی برواستقامت اربابنه تخصیص ایتمش اولدیغی برمأوای جاودانی‌یه کیده‌جکنی بیله‌رك کیرر .

مسلمان عسکری حربه کیردیکی زمان رضاسی دائمی برنعمت ،

رحمتی مؤمن قوللری ایچون غایهٔ سعادت اولان خالقنك خوشنودیسنی قازانه‌جغنده شك وشبهه‌سی اولمایه‌رق كیرر .

بر اسلام عسكری بویله حقیقی وصمیمی افكار واعتقادات ایله ساحهٔ حربه آتیلدقدن صكره اونك قورقو نه‌در بیلمكسزین دشمن صفلرینی یاروب ایلرولمه‌سنده ، اندیشهٔ ممات حس ایتمكسزین آتش حربك كوبكنه صالدیرمه‌سنده شایان تعجب نه كبی بر حال تصور اولنه بیلیر ؟

جنود اسلامیه‌دن برینك ، وعد قرآن موجبنجه بتون روحانی نعمتاره برآنده قاووشمه‌سنی كافل اولان شهادتدن بشقه برشیئه عطف لحاظهٔ رغبت ایده‌رك حربه كیردیكنه پك اندر تصادف اولنه‌بیلیر . بناءً علیه مسلمان عسكرینك نشان آلمق ، عسكری یوكسك رتبه‌لر قازانمق ، فوقنده‌كی امرای عسكریه‌نك توجهلرینه مظهر اولمق املیله شدائد حربی اقتحام ایتدیكنی ظن ایتمك فاحش برخطا اولور .

محاربانده جنود اسلامیه‌نك « الله اكبر » كلمه‌سنی شعار (پاروله) اتخاذ ایتمه‌سنك حكمتی بودر . آهنك عظمت وجلالتی قارشیسنده قلبلری لرزه‌دار مهابت ایدن علویت مآلی بالجمله مقاصد دنیویه‌یی هیچ مرتبه‌سنه ایندیرن بوكلمهٔ علیایی بلند آواز ایله تكرار ایده‌رك شونی افاده ایتمك ایسترلركه كائناتده اللهدن بشقه هیچ برامل ومقصد یوقدركه شهید اولمق ، جان ویرمك كبی واسطه‌لرله استحصالنه چالیشیله‌جق قدر بردكر وقیمتی حائز اولسون ؛ یولنده جان فدا ایدیله‌جك مقصد اعلی ، غایهٔ عظمی وارسه اوده الله ذوالجلالدر .

٤) رؤسایه اطاعت . — اسلام عسكرینك خصائصندن بری ده رئیسك اوامرینه اطاعتدر . آنجق عسكری بو اطاعته سوق ایدن آمرندن قورقمه‌سی ، یاخود اوندن برلطف وعاطفت امید ایتمسی دكلدر . یگانه سائق اونك رؤسایه اطاعتی اللهه اطاعت ، اونلرك اوامرینه امتثالی برنوع عبادت ماهیتنده تلقی و اعتقاد ایتمسیدر . حقیقت حالده بو اطاعت كیفیتی یالكز عسكره خاص اولمیوب طبقات اسلامیه‌نك كافه‌سی رؤسایه قارشی عینی حس ایله حركتی بر وجیبه تلقی ایتمكده‌درلر . « یا ایها الذین آمنوا اطیعوا الله واطیعوا الرسول واولی الامر منكم » نظم كریمنك صراحةً دلالت ایتدیكی وجهله اولی الامره اطاعت ایستر عسكر اولسون ، ایستر صنوف سائره‌یه منسوب بولنسون ، عامهٔ مسلمین اوزرینه فرضدر . اساساً قرآن رسول كریمنك اوامر ونواهیسنه ، تكلیف واحكامنه اطاعت ایده‌نك اللهه اطاعت ایتمش اوله‌جغنی صراحةً بیان ایتمكده‌در . بوكا بناءً درکه زمرهٔ مسلمیندن اولان اولی الامرك صاحب شریعت صلی الله علیه وسلمدن صادر اولان احكامه موافق اوله‌رق اصدار ایده‌جكلری اوامره اطاعت نوعما جناب حقه اطاعت واكا تقرب ماهیتنده‌در .

خلاصه اسلام عسكری هیچ بر وقت رئیس و آمرینه عصیان ایتمكی آرزو ایتمز ؛ چونكه بو ، اونك نظرنده جناب حقه عصیان ایتمك دیمكدر . وبو اعتقاد سایه‌سنده‌دركه بر مسلمان عسكری رؤسانك اوامرینه انقیادی دینی و وجدانی بر وظیفه تلقی ایدر ، منسوب اولدیغی شریعت نظرنده مجرم وكنهكار اولمقدن قورقدیغی ایچون امرایه مخالفتی هیچ بر كونه خاطرندن بیله كچیرمز . اساساً « اذا استنفرتم فانفروا = اعلان نفیر ایدلدیكی زمان همان حركت ایدیكز . » حدیثی و « الا تنفروا یعذبكم عذاباً الیماً ویستبدل قوماً غیركم » « اذا لقیتم فئةً فاثبتوا » وامثالی آیتلرله قوانین لاهوتیهٔ عسكریه‌نك وضع وتقریرینی بالذات شریعت تكفل ایتمشدر .

دین اسلام رؤسایه مخالفتی او امر الٓهیه‌یه مخالفت تلقی ایتدیكی ایچون خلفای مسلمین عقوبات زجریهٔ عسكریه مسئله‌سی حقنده برقرار اتخاذینه لزوم بیله كورمامشلردر . چونكه نظرلرنده عسكرك اطاعتی طبیعی ومطرد بر كیفیت اولوب بونی اخلال ایده‌جك حادثاتك وقوعی همان غیر قابلدر .

اطاعتی اسلام عسكرنده طبیعت راسخه حالنه كتیرن اسبابدن بری ده قوانین شرعیهٔ عسكریه‌نك هیچ بر وجهله رؤسایه افرادك حقوقنه تجاوز صلاحیتنی ویرمامسی ، امرلرینه قارشی افرادی حق حریتندن محروم ایتمامه‌سیدر . نظر شریعتده امرای عسكریه ایله افراد آره‌سنده‌كی علاقه و مناسبت بابا ایله اولاد آره‌سنده‌كی علاقه و مناسبتدن قطعیاً فرقلی دكلدر . بناءً علیه مسلمان بر ضابط معیتنه حقارتی موجب اوله‌جق ، عزت نفسلرینی جریحه‌دار ایده‌جك طرزده معامله ایتمك ، وسع وطاقتلرینك فوقنده تكلیفلرده بولنمق حق وصلاحیتنی غیر حائزدر . شوراسنی‌ده اخطار ایده‌لم كه عدل وانصاف اساسلرینه مستند اولان بو معاملهٔ مشفقانه‌یه لیاقت مسئله‌سی شریعت اسلامیه نظرنده شو ویا بو فرقه‌یه خاص اولمایوب بتون مسلمانلر بو كبی خصوصاتده عینی حقوقی حائزدرلر . عسكر اولوب اولمامه‌نك هیچ بر تأثیری یوقدر .

رسالتمآب صلی الله علیه وسلم افندمز حیات فانیه‌یه وداع ایتمزدن اول ابراز ایتدیكی صوك خطبه‌ده شویله بیوریور ایدی : « ایها الناس من كنت جلدت له ظهرا فهذا ظهری فلیستقد منه ومن كنت شتمت له عرضاً فهذا عرضی فلیستقد منه ومن أخذت منه مالاً فهذا مالی فلیأخذ منه ولا یخش الشحناء من قبلی فانها لیس من شأنی = ای ناس ، كیمك آرقه‌سنه بر دكنك ووردم ایسه‌م ایشته آرقه‌م ، كلسین حقنی آلسین . كیمك خاطرینی رنجیده ایتدمسه اوده بكا عینیله مقابله ایتسون . كیمك بر مالنی آلدمسه ایشته مالم ، اوده آلسین . بنم كندینه كین باغلامه‌مدن قورقماسین . چونكه او ، بنم ایشم دكلدر . » ایشته رسالتمآب افندمز بو كبی كلمات زرین ایله رؤسا ایله آحاد آره‌سنده انصاف وانتصاف قاعده‌لرینی اساسلی بر صورتده وضع وتقریر بیورمشلردر . نته‌كم ینه اونبی كزین « لا تزال امتی بخیر ماوقر صغیرهم كبیرهم ورحم كبیرهم صغیرهم = امتمك كوچوك بیوكنه حرمت ، بیوك كوچوكنه مرحمت ایتدكجه حاللری كون كوندن ایی اولور . » حدیث شریفیله‌ده بزه بیوكك كوچوكه رحم وعاطفت ، كوچوكك بیوكه

توقیر و حرمت حسی بسلەمەلری سعادت اجتماعیەنك مفتاحی، سیاست عمومیە و خصوصیەنك روحی اولدیغنی ایضاح و بیان بیورمشدر .

شام اردوسی سرداری ابوعبیده امیرالمؤمنین عمر بن الخطابه برمکتوب یازەرق آب و هواسی لطیف اولدیغی ایچون راحته میل ایدرلر قورقوسیله عسکری انطاکیەده اوطورتمامق فکرنده بولندیغنی عرض ایلمشدی . جناب خلیفەدن شویولده برجواب آلدی : «هواسی کوزل اولدیغی ایچون انطاکیەده اوطورمامق فکرنده بولندیغنی بیلدیریورسکز ؛ پك اپی اما جناب حق « یا ایها الرسل کلوا من الطیبات واعملوا صالحاً » فرمانیله اعمال صالحەده بولنان ارباب تقوایه طیباتی حرام ایتمامش اولدیغنی آکلاتیور . خایر ، سکا دوشن وظیفه عسکره راحت ایتدیروب یورغونلق آلدیرمق ، بول بول ییوب ایچەرك مقاتله اوغورندە بی تاب قالان وجودلرینه برآز اعادهٔ قوت ایتدیرمەلری ایچون مساعدەکارانه حرکت ایتمك ایدی . »

ایشته مسلمان عسکرینك ماهیتی، اونك مناقب حماست و شهامتی دیللردە داستان ایدن خصائص فاضله، مزایای برگزیدەسی بومرکزدەدر.

عبدالعزیز چاویش

دفتر خاطراتمدن :

بایرامدە نیچون آغلادم ؟

بالطبع حساس کوکللو آدمه هرشی تأثیر ایدر ؛ او حساسیت دائما اونی آغلاتیر ، یاخود کولدورر .

دها بشیکدە ایکن ابوینم مسلمانلق حسیاتنی قلبمه تلقین ایتمەیه باشلادی . صوکره مکتبه ، مدرسەیه کیدنجه اورادەکی استادلرم ؛ اوقودیغم کتابلر ، مطالعه ایتدیکم ادبیات ؛ یاشادیغم محیط ... حاصلی هرشی بو حسیاتی تقویه ایتدی ، اسلام محبتنی قلبمه یرلشدیردی . بو تربیەنك تأثیری ، بو حسك سائقەسیلەدرکه عمرمك بشده برقسمنی اسلامه دشمن برمملکت اردوسنده کچیردیکم حالده ، پاپاسلر خرستیان عسکرلریله برلکده مظفریت دعالری یاپدقلری برزمانده ، بن و بنم دین و عرقداشلرم « اللهم انصر الاسلام » دعالرینی تکرار ایدر طورووردق .

تاریخ وقوعاتك تکررندن عبارت اولدیغی کبی ، طالع دە مقدراتك تبدلندن عبارتدر . ایشته طالع بنی بوکون استانبولدە بولوندیرییور . بوکون بایرام . مسلمانلرك مقدس برکونی ، دارالخلافەدە بولونیوردم . چوجقلغمدن بری بسلەدیکم امل بوکون تحقق ایدییور . قاچ ییلدیر بن بوکونك اشتیاقیله متحسس ایدم . اوچ یوز میلیون مسلمانك مرکز خلافتی اولان استانبولدە بربایرام نمازی قیلمق ، بنم ایچون الك بویوك برامل ، الك متحسری بولوندیغم برسعادت ایدی .

. چوجقلق زمانلرمدە بابامله برابر بایرام نمازینه کیدییورق . شمالك قاراکلق اورمانلری ایچندە بولونان کوییمزك جامعنه کیردیکمز زمان اومنزك دیوارندە آصیلان « آیاصوفیه » جامع شریفنك رسمی کوزمك اوکنه کلیر ، اونك خیالیله کندمدن کچردم . بایرام نمازی کیم بیلیر ناصل قیلینیر ؟ دییه تحسرمی بابامه سویلردم . اوده :

— عمرك اولورسه ، یاورووم ، بلکه برزمان کلیردە استانبوله کیدر ، کورورسك ...

دیردی . بوکون هپ او خاطرەلر جانلانییور ، جانانه قاووشان برحسرتزدە سروریله سرمست بولونیوردم . هوادە نەقدر کوزل ! نەلطیف برجوب روزکاری اسیور ! هرطرف بایراقلرله دوناتلمش ، نابی‌نك دیدیکی کبی :

نەقدر عالی دور ایتسه سپهر
بولماز استانبولە بکزر برشهر.

آرقداشلرمدن بریسیله اونك ارزو ایتدیکی جامعه کیدییورز . قلبم پك هیجانلی . حضرت خلیفەنك دیارندە بولونییوردم . مرکز اسلام اولان استانبول جامعلرینه کیدییوردم . کیم بیلیر ، نەیوکسك سوزلر ایشیدەجکم ، نەهیجانلی موعظەلر دیکلەیەجکم ، نەمنور اسلام سیمالری کورەجکم !..

بو حسلرله جامعه کیردم . برده نەکورەیم ، بوتون جامع عسکرله طولو . عسکردن باشقه کیمسەلر یوق . بلااختیار صوردم :

— بونه حال ؟ بو جامع عسکرلرەمی مخصوص ؟

— خایر افندم !

— یوقسه هپ آدملرکز عسکرمی؟

— خایر افندم !

— نەغریب حال ! عسکر اولمایانلرکز جامعه کیتمیورمی ؟

— . . .

هرنه ایسه تکبیرلر تکرار ایدیلدی . نهایت یاواش یاواش خطوەلرله منبره کلن صاریقلی برافندی مسلمانلرك کیم بیلیر قاچنجی دفعه اولەرق قیلمقدە اولدقلری بایرام نمازینك نیتنی و نەصورتله قیلنەجغنی تعریف ایتدی . اویومش اولان اهالی درحال قالقدی . نماز قیلندی . برقاچ سوز خطبه اوقوندی . آمین دیندی ، اولدی بیتدی . صوردم :

— وعظ و نصیحتلر ، مسلمانلری فعالیت و سعادتە دعوتلر ، مؤسسات خیریه و اولاد شهدایه اعانه طوپلامەلر ... بز کلنجەیه قدر بونلر هپ اولمش بیتمش‌می ؟..

— خایر افندم .

جامعدن چیقدق . اوطەیه عودت ایدییوردم . ذهنم شو سؤاله جواب ویرمکله مشغول ! عجبا هانکیلری شریعت خادمی : هرجمعه و بایرام نمازلرندە منبر اوزرندن ساعتلرجه قرآنك اسرارینی تبلیغ و تلقین ایدن ، دینی نطقلر ایرادیله ملته رهبرلك ایدن ، میلیونلرجه

اعانه‌لر طوپلایه‌رق اطفال مسلمین ایچون مکتبلر ، مدرسه‌لر تأسیس ایدن شمال ملت محکومه‌سی امام‌لریمی ؟ یوقسه شیمدی متبوعم اولان شو امام افندی حضرتلریمی ؟

بو حال بنی چوق متأثر ایتدی . اوطه‌مه کلدم . قاپویی قاپادم . آغلامه‌یه باشلادم . اوکون آقشامه قدر اسلامك غریبلکنه ، مسلمانلرك انحطاطنه آغلادم ، آغلادم ، آغلادم ...

شمال مسلمانلرندن

عطاءالله بهاءالدین

مملکت نه حالده ، مطبوعات نه‌ایله مشغول !

ملتك الیم محرومیتلره ، الك وخیم فلاکتلره قاتلانه‌رق حدودلرده شو حیات و ممات مجادله‌سنه خاتمه ویرمك ایچون اوغراشیرکن ، وطنك برچوق مبارك طوپراقلری دشمن استیلاسی آلتنده ایکلرکن پایتخت مطبوعاتنك ذوق ، اکلنجه ، موداهوسنه ، قادین دردینه دوشه‌رك بر ییغین سفیل نشریاتده بولونمسنه نه‌قدر تأسف ایدیلسه آزدر . بو ، او قدر بیوك بر تردی و انحطاطدرکه ملتلرك آنجق اضمحلال دوره‌لرنده کوریله‌بیلیر .

اوته‌ده حرب صحنه‌لرنده قیامتلر قوپیورکن ، آرقه‌ده میلیونلرجه وطنداش تصوری نا قابل سفالتلر ایچنده قیورانوب طوریپورکن کنجلك نامنه ادارهٔ کلام ایدن مطبوعاتك حالنه باقکز ! بو نه دویغوسزلقدر ! وطنه ، ملته ، حتی بالعموم انسانیته قارشی بو قدر علاقه‌سزلق ، بوقدر صایغیسزلق اولورمی ؟

دنیانك هیچ بریرنده بویله بر حاله تصادف ایدیله‌من . بوتون ملتلرك مطبوعاتی حدودلرده حیات و استقلاللرینی مدافعه ایچون چارپیشان عسکرلرینك مجاهده‌لرینی تقدیس ایدرکن ؛ آرقه‌ده قالان یتیملرله اولادلرینی فدا ایدوب‌ده کیمسه‌سز قالان والده‌لرك دردلرینه چاره آرارکن ؛ ایچکی کبی ، قمار کبی جمیتلری قاصوب قاووران امراض اجتماعیه‌یه قارشی کله‌بیلمك ایچون ال‌اله ویرمش ، کیجه‌یی کوندوزه قاتمش اوغراشیرکن ؛ برقسم مطبوعاتمزك بوکبی وظائفه قارشی تماميله بیکانه قاله‌رق قادینلری موداله ، ذوقلره ، اکلنجه‌لره ، اسرافلره دعوت ایتملری ؛ جهل و تشویق یوزندن بعض بیچاره قادینلرك یووارلانمش اولدقلری اوچورومله دیکرلرینی‌ده سوروکله‌ملری ؛ کیجه ارتکاب اولونان رذالتلری ادبی شکله بورویه‌رك کوندوز غزته‌لرده تصویر ایله ، تقدیس ایله عمومه تشهیر ایتملری ملت ایله ، وطن ایله ، مقدسات ایله استهزا دکل‌ده نه‌در ؟ ...

بو آدملرده ذره‌قدر ملت ، وطن محبتی یوقمی ؟ وطنك فریادلرینه ، ملتك آلاملرینه اشتراك ایتمیورلر . باری برکناره چکیلسه‌لرده بویله حیات و ممات کونلرنده ، مملکتك ، ملتك مقدساتیله استهزا ایتمسه‌لر . مخلوقات سائره بیله حظوظ طبیعیه‌لرینی استیفا ایده‌جکلری زمان برکناره چکیلیرلر . بونلر ایسه هیچ اولمازسه مستور قالملق ایجاب ایدن حرکتلری صحیفه‌لر طولوسی تصویر و تشهیر ایتمکدن صیقیلمایورلر . آداب خصوصیه یوق ایسه آداب عمومیه‌ده یوقمی ؟ کنجلکی تمثیل داعیه‌سنده بولنان بوکبی غزته‌لر هیچ برشی طانیمایورسه بونلری قانون اخلاقه رعایت مجبوریتنده بولندیره‌جق برمرجع یوقمی ؟ مطبوعات جمیتی بونلری کورمیورمی ؟ کوریپورسه نه‌یه لازم کلن اخطاراتده بولونمایور ؟

انسان بو حاللری کوریپورده باياغی انسانلقدن نفرت ایده‌جکی کلیور . بوقدر تردی و انحطاطدن دشمنلر بیله متأثر اولور .

بز تویلری اورپرته‌جك بو ایکرنج نشریاتدن نمونه اوله‌رق برقاچ فقره نقل ایتمك مجبوریتنده قالدیغمزدن طولایی جداً متأسفز . فقط نه یاپه‌لم‌که فلاکتك نه بیوك اولدیغنی آکلاته‌بیلمك ایچون باشقه چاره کوره‌مدك .

(فغفور)ك (۲) نجی صایسنده «باش باشه» عنوانلی منظومه‌دن :

بعض حالی برنفس طوپولور ،
دیکلیرم قوللرمده ایکلیه‌نی .
الك کوزل شعری برکیجه‌کده بولور
بویله تنها کورن یاتاقده سنی .
آریورکن دوداقلرمده تنك
سرخوشم صونديغك پیاله ایله ،
طوغریور محرمیتکله سنك
برده رین حظ کناهمزده بیله ...
ینه بوغمده قوللرك چیلاق ،
صاچلرك دالغه دالغه یاصدقده !
اوحیادن قاچان وجودیکه باق ،
نه کوزل پارلایور قارا کلقده .
بلکه دنیا طاپاردی نوریکه ، سن
بوکسه‌لیدك بیاض آیك برینه :
بنده بیلمه‌م ، جهانه محرمکن
ناصیل آقدم سنك سیکیرلریکه ؟ ...

فاروق نافذ

ینه فغفورك عینی نسخه‌سنده « بك اوغلنك خانملرینه » اتحاف ایدیلن براثردن :

« قونیاقلی برچای دالبارلرمده ایلیق و مونس برتأثیر یاپدی ..... کوچك برچوجغك اللدن طوته‌رق محتشم بیاض بربووآیه صارلمش شیق برخانم کچدی . عجبا دیدم آتیلان نظر قوطلوله‌می ایدی ، بکامی ؟ قلبمده هیچ شبهه قالماسنی ایسته‌مم . درحال پالتومه بوزولوب خانم افندی‌یی تعقیبه باشلادم ..... یلدیزك انتهاسنده ایچه‌لن بلی اشتهالی برکوزله سوزه‌رك نه ظریف ، نه کبار دیه سویلندم . »

سلامی عزت

***

« سربست فکر » مجموعه‌سنك برنجی صایسنده « بیوك آطه حیاتی » عنوانلی مصاحبه‌دن :

« .... برقاچ شیق کنج قیزك شاقراق قهقهه‌لری ، تبسملری ، شوخ شوخ سسلر ، سوزلر و بوتون بونلرك آهنکی ..

بو شوخ حیات ، انسانلری یاشاتمق ایچون یکانه قوتدر . بن ، بویله

دوشونه‌بیلره کوله‌رم : او انسانلرکه حیاتی الم ایچنده ، اضطراب ایچنده ، بوکونکی فجیع حربك سفالتی ایچنده کورمك ایسترلر ، اونلره آجیرم .

یاشامق آنجق سروره ، تبسمه ، اوزون برقهقهه‌یه ، زمانله اکلنن چیلغین قادین سوسلرینه ، کولکه‌لی درین قادین کوزلرینه احتیاج واردر ...

... سوآره‌لر ، باللولر ، عاشقانه ماجرالر دنیاسنده حیات ، ذوقدن قوت آلیور .... بز آرتیق الم ایسته‌میورز .

... حس ایدییورم که بورادە روحلری دولدوره‌جق برذوق ، برقهقهه واردر . بکا بوهیجانی ورن بوحیات مبدعلرینی تاصیل تقدیس ایتمم . صوکره ، ظن ایدیورم که بوتقدیس آیتنی یالکز یاپییورم . حیاتدن برشی آکلامق ایسته‌ینلرك هپسی ده بوذوق معبدنده ! »

ینه « سربست فکر » ك ایکنجی صایسنده « قادین تووالتلری وحیات » عنوانلی مصاحبه‌دن :

« بوهفته‌ده حیاتك ذوقلی ، اکلنجه‌لی صفحه‌لرینی آریبوردم . هرحالده بو ، اضطرابی بولقدن دها قولای برشی ! .

بوکون بویوك لوکس ایچنده یاشییورز . بالخاصه قادینلرمز ، بونلرك پك معتنا برذوقله انتخاب ایتدکلری البسه‌لری ، رنکلری ، چورابلری ، طورلری قدر روحلری برمستی ایله خلجانلاندیران باشقه برشی کوره‌میورز .

دقت ایدیکز ، هربکی مودا ، قادینك داها فضله ، داها سریعلی حسلرله بزه حلول ایتمنی تولید ایدییور صوکره نه کوزل بومودا ذوقده هراوج آیده برده کیتییور .... هریکی مودا قادینك بوتون حرکتلرینی ، یورویشنی ، باقیشنی ، سویله‌یشنی ده دکیشدیرییور . وبوابداعك درین فلسفه‌سیله معموده‌تزی ، یاشامانك اکسیرینی حس ایدییورز . اوخ ، اعتراض ایتمه‌یکز ، اولا یاشامق ذوقنی تملك ایده‌لم ، صوکره یاشامه‌نك وظیفه‌لرینی یاپارز ! .. سزی تبریك ایدرز ، خانملر ! اولا یاشامق ، صوکره یاشامق ! ... »

* * *

تورك عنصرینه « یکی حیات » ایچون اجتماعی ، اخلاقی درسلر ورن « یکی مجموعه » دن :

برجیفت اسقارپین !

مینی مینی اسقارپینلر ،
نه سویملی کوورجینلر ،
پارکه‌لش سوقاقلرده
مینی مینی آیاقلرده
توکجه‌لرك سسی کابر ؛
وورونجه‌ده نشئه‌ایدر ؛

برجیفت قادین اسقارپینی !
ایکی سودا کورجینی !
سیر ایدرم . کچیشنی :
اسقارپینلر مینی مینی .
یاقینلاشیر ، یاقینلاشیر ...
ینه دورماز ، چابقینلاشیر !

*

برجیفت ارکك پوتینیله ،
طاینیدیلر ، باقك حاله ؟
آدیملری اویدورارق

مینی مینی اسقارپینلر
بروقف ..... وبرابر ،
کیدییورلر : تریق ، تراق ! ..

*

برجانلیلی ره‌ستوراندە
شیمدی اونلر بوراده‌لر .
کنج ارکك پوتینلری
اسقارپینلر کری کری
ماصه آلتی بواویونك
ماصه اوستی ؟ .. اوده مفتون

خصوصی برکوچك اودا !
آرا یرده برماصه وار .
ایلری‌یه اوزانییور .
چکیله‌رك نازلانییور .
برقاپیسز محبسی‌در .
بوسه‌لرك محنه‌سیدر .

ماصه اوستی ، ماصه آلتی ! آره یردن ماصه قالقدی !

. . . .

غارسون کلدی ، ظن ایدرم ، ووروله‌یور قاپی . طیق ، طیق !
ـ آکلادیکز قارئلرم ! ـ آچیلاماز قاپی آرتیق ! ....

. . . .

انیس بهیج

اتحاد اسلام

و آوستریا ـ مجارستانك منافعی

. . . .

بومقاله ، « پشته‌رلوئید » غزته‌سنده نشر اولونان بر مقاله‌یی ترجمان حقیقت رفیقمزدن نقل ایدییورز :

دول غربیه‌نك انبساط وانکشاف اقتصادیسی ، حکومات اسلامیه‌نك انقراضی ایله مبسوطاً متناسب بر وسعت واهمیت کسب ایتمشدر . آفریقانك ساحل شمالیسی ، فرانسه ـ انکلیز حرص وطمعنه قربان اولوب کیتدی . ایتالیا دخی اوطرفلره صوقولوب یراشمك ایچون بربهانه آرایوب بولدی . مع مافیه حکومت مذکوره‌نك آفریقاده دیکیش طوتدیره‌بیلمسی پك مشکوکدر . بوکا مقابل انکلتره وفرانسه شمالی آفریقاده‌کی مستملکه‌لرینی متین بر صورتده اللرنده طوتمقده وبونلرده عظیم اقتصادی منفعتلر تأمین ایلمکده‌درلر . مستعمرات مذکوره حرب زماننده هم محصولات منبعی ، هم انسان خزینه‌سی خدمتنی ایفا ایدییورلر . بو انسان خزینه‌سی سایه‌سنده‌در که فرانسه ، کندی اردولرنده حاصل اولان بوشلقلری طولدیرمغه وبویله‌جه مقاومتنی تمدید ایتمکه موفق اولیور . شمالی آفریقا اقوام اسلامیه‌سنی طانیانلر شو قناعتده متحددرلرکه ، اقوام مذکوره دولت عثمانیه‌نك دوام موجودیتنی ازدل وجان آرزو ایتمکده وحکومات اسلامیه‌نك اك قوی الشکیمه‌سی اولان تورکیه‌دن آفریقاده‌کی حاکمیت اجنبیه‌یه خاتمه چکیلمه‌سی کبی بر خدمت ونعمت بکلمکده‌درلر . مستملکاته عائد سیاستده خاطر وکوکله اصلا باقمایان انکلتره بیله شمالی آفریقا اسلاملرنجه دولت عثمانیه‌یه قارشی بسلنیلن توجه ومحبتی حسابات سیاسیه‌سنه قاتمغه مجبور قالیور . اقوام مذکوره‌نك بوحسیاتندن دولاییدرکه انکلتره ، ولو آنجق شکلاً ولفظاً اولسون ، مصری کندی مستعمراتی عدادینه ادخال ایتمکه هنوز جسارت ایده‌مه‌مشدر .

تورکیه‌صوك حکومت مستقلهٔ اسلامیه‌عد اولنیورایدی . حالبوکه ایران ، روس ـ انکلیز حلولندن ناشی آنجق صوری و شکلی بر موجودیته مالك بولنیور . ویالکز دیکر بعض حکومتلرك وبا خصوص تورکیه وآلمانیانك آسیا امورینه مداخلاتنه قارشی برسد ومانع اولمق اوزره یشادیلیورایدی . ایران ، منتظم ومرتب پلان داخلنده تخریب ایدیلیورایدی . بعض اداره‌لرك وتکالیف ورسومك روسیه‌یه وانکلتره‌یه ترك وتسلیمی صورتیله تأمین ایدیلن استقراضلر یکدیکرینی ولی وتعقیب ایدییورایدی . نفوذ مالی ، ایرانده سیاسهٔ توسع ایچون بربهانه‌ایدی . ایرانك کندی مقدراتی تعیین خصوصنده‌کی حق تدریجاً اوقدر تحدید ایدلدی که حکومت مذکوره ، صوك زمانلرده روسیه‌نك مساعده وموافقتی اولمقسزین بر تك دمیریول وطریق بیله انشا ایده‌میورایدی .

معلوم اولدیغی اوزره تورکیاده‌ده عینی معامله تطبیق اولنمق ایسته‌نیلدی . تورکیانك انکلتره‌ده ویا فرانسه‌ده عقد ایتدیکی استقراض ، تورکیاده یکی امتیازات قوپارمق ایچون أیی بر وسیله تشکیل ایدییور ایدی .

توركيا هرنه زمان براستقراض عقد ایتمش ایسه استقلالنك بر قسمنی فدا ایتمکه مجبور اولمشدر . بو احوال نهایت حکومتك چشم انتباهنی آچدی ، توركيا کندی استقلال سیاسیسنی قورتارمق ایچون آنجق بر چاره موجود اولدیغنی آکلادی . او چاره‌ده کندینی اقتصاداً طوپلامق واجنبی وصایتندن قورتلمق ایدی . بو حقیقتك آکلاشیلمسی اوزرینه‌درکه تورکیه‌نك سیاست خارجیه‌سی یکی براستقامت آلمغه باشلادی.

آوستریا ـ مجارستان دولتی بوتون حکومات اسلامیه‌نك سربستیٔ انکشافنده فوق العاده علاقه‌دار ومنفعتداردر . باخصوص تورکیه‌نك امور عسکریه‌ده کوستردیکی قابلیت واستعدادك حکومت مذکوره‌جه ساحهٔ اقتصادده دخی ابراز اولنمسی وعالم اسلامك رکن اساسیسی صفتی ایله تورکیه‌نك حائز اولدیغی نفوذك کیت کیده دها زیاده توسع وتزاید ایلمسی بزم ایچون غایت مهمدر . انکلتره‌نك نفوذ وتأثیری آلتنده قاله‌جق ودرسعادت خلافتنه رقابت ایده‌جك بر خلافت عربیه‌نك تأسیسی وبویله‌جه‌مصری هندستانه ربط ووصل ایده‌جك برحکومتك تشکیلی حقنده‌کی انکلیز تصورلری شیمدیدن بر خیالدن عبارتدر . چونکه بو تصوراتك تحقق ویا عدم تحقق غرب صحنهٔ حربنده‌کی حرکاتك نتیجه‌سنه باغلیدر . فرانسه‌نك (آلساس ـ لوره‌ن) اوزرنده‌کی مدعیاتی، انکلتره‌نك تزیید قدرت وتوسیع اراضی حقنده‌کی امللرینك حصولنه قارشی جدی برمانع تشکیل ایتمکده‌در . انکلتره‌نك آسیاده تعقیب ایتدیکی فتوحات مقاصدی ظاهراً تأمین ایدلمشدر . آلمانیا وآوستریا ـ مجارستان دولتلری بلچیقا وصربستان کبی غایت قیمتلی ایکی رهینی اللرنده طوتمه‌لر ، انکلتره ، آسیاده‌کی حرکات عسکریه‌سنه نظر ممنونیت ایله باقه‌بیلیر ایدی . لکن صربستان آوستریا وبلغار اشغال عسکریسی، بلچیقا ایسه آلمانیانك حاکمیتی آلتنده قالدقجه آسیای غربی‌یه انکلیز حلولی آنجق موقت بر حال عد اولنه بیلیر .

آسیای غربیده حل اولنه‌جق یگانه مسئله ، عراق والجزیره مسئله‌سی دکلدر . ایران مسئله‌سنك حل وتنظیمی دخی، تورکیا ودول مرکزیه ایچون غایت عظیم اهمیتی حائزدر . تورکیانك منفعت سیاسیه‌سی مستقل بر ایران ایله همحدود اولمسنی استلزام ایدییور . فعال وزنده برایران ؛ بصره کورفزی حوالیسی اوزرنده حاکم مطلق اولمغه چالیشان انکلتره‌نك بووادیده‌کی غیرتلرینی عقیم براقه‌جق وبالعکس تورکیانك اوطرفلره طوغری توسع ایتمسنه یاردیم ایلیه‌جکدر .

واقعا آلمانیا ایچون ، بغداد خطنك قطع ایتدیکی حوالینك باشلیجه مخرجی اسکندریه لیمانیدر . فقط بصره کورفزی اوزرنده کائن بر لیمانه تمدید ایدلمیان بر بغداد خطی ناتمام براثر حالنده قاله‌جق وکندیسندن بکله‌نیان فوائدی تماميله تأمین ایتمیه‌جکدر. ایران استقلالی مسئله‌سی بغداد خطنك بصره کورفزینه قدر تمدیدی مسئله‌سنه صیق صورتده مربوطدر . تورکیه ، عراقده تکرار حاکمیتی تأسیس ایتمکه موفق اولور ایسه ایران ایچون ایکی غایت مهم اخراجات طریقی آچیله‌جقدر. بونلردن بری خانقین ـ بغداد ـ بصره طریق ، دیکری اسکندریه یولیدر . بوندن ماعدا ایران قره دکز لیمانلری واسطه‌سی ایله دخی اخراجاتده بولنه‌بیله‌جکدر .

ایرانك استقلال سیاسیسنك اعاده‌سی تورکیه‌نك منافع سیاسیه‌سی ایجاباتندن ایسه ایرانك تکرار سربستیٔ اقتصادیسنی الده ایتمسی دول مرکزیه ایچون فوق العاده مهم بر کیفیتدر . چونکه ایران دول مرکزیه ایچون غایت مهم برمواد ابتدائیه منبع وخزینه‌سیدر . ایرانده عملیات اسقائیه اجرا اولنسه بوممکلت تورکستان وعراق قدر محصول ویریر ایدی . کرك دول مرکزیه، کرك تورکیه ایرانك اعادهٔ استقلالنده صوك درجه منفعتداردرلر .

تورکیه‌نك شرقنده وشمالنده تأسس ایتمکده اولان بعض حکومات اسلامیه‌نك تشکلندن صکره روسیه ، تورکیه ایله آرتق همجوار اولمیه‌جق وبناءً علیه تورکیه ایشلرینه مداخله اقتدارندن محروم قاله‌جقدر. حکومات اسلامیه‌نك سرافرازی صفتی ایله تورکیه‌نك حائز اولدیغی نفوذ اونی وعالم اسلامی علاقه‌دار بتون ایدن مسائله مؤثر بر صورتده مداخله‌یه سوق ومجبور ایدییور . شبهه‌سزدرکه تورکیه ، حکومات سائرهٔ اسلامیه ایله اولان مناسبات اقتصادیه‌سنی دخی توسیع وتقویه‌یه ساعی اوله‌جقدر . دول مرکزیه ایله موجود اتفاق شرق قریبده‌کی تورك نفوذینی اعلا ایتمکه چوق یاردیم ایده‌جکدر .

شئون

ــ مستخبرات مخصوصه‌مز ــ

آذربایجان :

باکونك ضبطی اهمیتی ونتایجی . ــ کچن مایسده قره ودکزدن باکو مسلمانلرینه قارشی واقع اولان آنی برهجومده ، قانلی وفجیع بر محاربه‌دن صکره آذربایجانك طبیعی پایتختی اولان باکو شهری بولشه‌ویقلرك ألنده قالمشدی . بالآخره جنرال بچاراقوفك ریاستی آلتنده اسکی روس بقایاسیله ارمنیلردن متشکل بر اردو ایراندن کله‌رك باکویی اشغال ایتدی . بو صورتله باکو ظاهراً ملی ، فقط حقیقت حالده ائتلافجی بر حکومته انتقال ایتدی . ارمنیلرله صول جناح اختلالجیلر حاکم مطلق کسیله‌رك آز برزمان صوکره شهرده‌کی بولشه‌ویقلری حبس ایتدیلر .

وه‌ست مینیستر غازه‌تك ویردیکی ایضاحاته نظراً ، باکویه واصل اولان انکلیز قوتی آلتی آی اول بغداددن حرکت ایتمشدی . یولده ارمنیلردن وجه‌لوس نامنده‌کی خریستیان برقبیله‌نك دلالت ومعاونتیله باکویه قدر واصل اوله‌بیلمشدی . معلوم اولدیغی اوزره بو حرکت آفاق جهانه عظیم بر مظفریت شکلنده اعلان اولونمشدی .

ده‌یلی نیوز غزته‌سنك ١٨ اغستوس تاریخلی باش مقاله‌سی بوقوتی

کرك تورکلرك ، کرك آلمانلرك مرکزی آسیایه طوغرو بالجمله ایسته‌دکلری حرکاتی منعه کافی کوریوردی . محررك ذهابنه کوره ، بو قوت سایه‌سنده بولشه‌ویقلره و المانلره پك شدتلی دشمن اولان قازاقلرله تأسیس مناسبت امید ایدیلیوردی . بوندن باشقه قافقاسیا ارمنیلری جلب ایدیله‌جك ، ائتلاف مقاصدی اوغورنده استخدام ایدیله‌جك ایدی . حتی بو حرکت ، مرکزی آسیاده و شرق قریبده ائتلافجیلرك نفوذینه خدمت ایده‌جکی ملاحظه‌سیله باکو پترول معدنلرندن دها مهم تلقی ایدیلیوردی .

ایشته بوتون بو امکلر ، بو طاتلی خولیالر ، بو واسع پلانلر مسلمان اردولرینك همتیله برآنده محو اولمشدر . آلتی آی ظرفنده یاپیلان حرکات عسکریه عقامته اوغرامشدر . شیمدی انکلیز غزته‌لری بو خجالت آور رجعتدن طولایی انکسار خیاله اوغرایه‌رق بو مجنونانه حرکتدن طولایی حکومتلرینه هجوم ایدیورلر .

بناءً علیه باکونك ضبطی اولا : ائتلافجیلرك ، بالخاصه انکلیزلرك تعقیب ایتدکلری سیاستی آلت اوست ایتدی .

ثانیاً : معزز قارداشمز آذربایجانك تمامیت ملکیه‌سنی تأمین ، حقوق مشروعه‌سنی اعاده ، زنکین معدن خزینه‌لرندن استفاده حقنی بخش ایتدی .

ثالثاً : شمالدن دون قازاقلریله استرخان حکومتلرینك تعدیات متوالیه‌سنه ، بولشه‌ویقلرك هجوملرینه ، جنوبدن کورجستانك حقسز توسع وظلملرینه معروض قالان طاغستانلیلر و بوتون شمالی قافقاسیا مسلمانلرینه هر درلو امداد یوللری آچیلمش اولیور . ان شاءالله بو جنکاور دین قارداشلریمز یالکز ولادی قافقاسی ضبط ایتمکله اکتفا ایتمیوب بوتون اسلام اراضیسنی قورتاریرلر . کندی استقلال وموجودیتنی فعلاً اثبات ایتمه‌یه مقتدر اولورلر .

رابعاً : حکومت سنیه‌نك و آلمانیانك دمیریولی واسطه‌سیله بحر خزره برقاچ تحت البحر ارسالی ایله اوراده حاکمیت بحریه‌نك تأمینی محققدر . بو صورتله انکلتره‌نك شمالی ایراندن مرکزی آسیایه طوغرو نشر وتوسیع ایتمکده اولدیغی انتریقه آغلری پارچه‌لانیر ، عالم اسلامه قارشی حاضرلامقده اولدیغی مهلك پلانلر صویه دوشر .

خامساً : باکو مرکزی آسیانك استخلاصی و حریتی ایچون یاپیله‌جق حرکاتك اس الحرکه‌سی اوله‌جقدر . روس غزته‌لرینك ویردکلری معلوماته کوره اك صوك جبهۂ حرب اوراده اوله‌جقدر .

سادساً : روسیه خارجیه ناظری چیچه‌رینك تهدیداتنه و ائتلافجیلرك تزویراتنه رغماً باکونك زنکین معدنلری تخریب اولونمه‌دن ضبط ایدیلمشدر . مسلمان دشمنی اولان ارمنیلره قارشی نه قتل عام یاپیلمش ، نه‌ده باشقه‌لرینه بر تعرضده بولونلمشدر . بو صورتله علو جناب کوستریله‌رك مقصدلرمز استحصال ایدیلمشدر .

سابعاً : باکو ایله قراسنوودسق آره‌سنده تجارت بحریه تأمین ایدیلنجه مرکزی آسیانك مبذول پاموق ، یوك ، حبوبات وسائر محصولاتندن کرك بز ، کرك متفقلرمز فوق العاده استفاده ایده‌جکی بدیهیدر . اورانك پاموغی بوتون جهان محصولاتنك خمسی نسبتنده اولدیغی ایچون بو صره‌ده پك ایشمزه یارار .

ثامناً : تبریزدن ایلرله‌ین اردونك حرکاتنه بحراً یاردیم ایتمکله انزه‌لی ورشتدن انکلیز بلاسنی دفع ایده‌بیلرز . بونکله نوعما ایرانك استقلالنه یاردیم ایتمش اولورز . ذاتاً تایمسك طهراندن آلدیغی بر تلغرافدن آکلاشیلیورکه اورمان قارداشلری رشتده بولونان انکلیزلره قارشی تعرض ایتمکده‌درلر . فقط وسائط حربیه‌نك نقصانی یوزندن لایقیله موفق اوله‌میورلر . بو حرکت اونلره بیوك بر یاردیم صاییلیر .

تاسعاً : باکونك ضبطی کرك افغانستان وایرانه ، کرك هندستانه اك قیصه یولی آچیور . بونك سیاسی وعسکری اهمیتی دزکاردر .

عاشراً : باکونك ضبطی معارض دولتلری بر امر واقع قارشوسنده بولوندیرمشدر . بولشه‌ویقلره بعض مساعدات وعد ایدیله‌رك یاپیلان معاهده‌نك تعدیلنه ارضا ایدیلمشلردر . آلمانیاده یکی پارلمانتر بر حکومتك تشکیلی حقنده‌کی محرم مذاکرات ، هلفریخك موسقوه سفارتندن استعفاسی ، صدراعظم پاشایه قارشی کوستریلن حرمت ومودتدن آکلاشیلیورکه آلمانیا حکومتی ده قافقاسیایه عائد ماده‌لرك تعدیلنه طرفداردر .

حاصلی باکونك ضبطی آسیا مسلمانلری ایچون فوق العاده مهم بر حادثه ، بر موفقیتدر . آرتیق مسلمانلر اختلافلری ، نفاق وتفرقه‌لری براقه‌رق ال اله ویرملی ؛ حیات واستقلاللرینی تأمینه ، مظفریتلرینی ترصینه غیرت ایتملیدرلر .

باکونك اهمیتی . — باکویه انکلیز عسکرینك واصل اولمه‌سنك اهمیتندن بحث ایدن «شرق قریب» ك اقتصادیات محرری بر فقره‌سنده دییورکه : «بو انکلیز قوتنك باکویه واصل اولمسنك اهمیتی حربك اقتصادیات نقطۂ نظرندن پك بیوکدر . باکو بتون قافقاسیا غاز معدنلرینك مرکزیدر . بونی ضبط ایتمك دشمنلرمزی بو زنکین معدنلرك حاصلاتندن محروم ایتمك دیمکدر . فقط باکو ، یالکز مالك اولدیغی غاز معدنلرینه بناءً مهم اولمیور . ایران ومرکزی آسیادن کلن پاموق ، اودون ، کراسته ، ایپك وسائره‌نك توزیع مرکزیدر . الحاصل باکو اوروپا و آسیا ایلکی آره‌سنده بر نقطۂ اتصالدر . بناءً علیه باکونك متفقلرك (ائتلافجیلرك) النده بولنمسی پك مهم بر مسأله‌در . باکونك دول مرکزیه نظرنده‌کی اهمیتنی کوستره‌بیلمك ایچون قوتفه فشنیر نامنده‌کی مجموعه‌دن بو فقره‌یی ذکر ایتمك کافیدر : تفلیسده بولنان اوچیوز طقسان بیك پود تفلتده یولا باکو طریقیله پودا پشته‌یه سوق اولنه‌جق واوراده آلمانیا وآوستریا - مجارستان آره‌سنده تقسیم اولنه‌جقدر . »

شرق قریب مجموعه‌سنك باش مقاله محرری اورایه سوق اولنان انکلیز عسکرلرینی اخراج وطرد ایتمك اوزره ضرب دارالحرکاتنده حس اولنه‌جق بر درجه‌ده آلمان عسکرلرینك قافقاسیایه سوق اولنمسی

لازمکله‌جکنی سویلیور ویك سویلیور . حالبوکه بتون بوخولیالر ، مسلمان مجاهدلرك همتیله هیچ بر آلمان عسکرینه حاجت قالمه‌دن ، محو اولمشدر . آذربایجان عسکرلرینك همتنی یاد ایتمك وبو اسلام دولتنی یکیدن تبریك ایتمك ایچون بوفقره‌لر بروسیلهٔ حسنه‌در .

مرکزی آسیا :

انکلتره‌نك مرکزی آسیاده‌کی فعالیتی . — روسیه چارلق حکومتنك تفسخی اوزرینه ۱۹۰۷ معاهده‌سنی الغا ایدن طهران قابینه‌سی انکلیزلرك تضییق وانتریقه‌سیله اسقاط ایدیلدکدن صوکره ، حریت اقوام نامنه حرب ایتمکده اولدیغنی ادعا ایدن لوندره حکومتی خانقین طریقیله انزلی ورشته ، اورادن‌ده باکو وقراسنوودوسقه بر ر هیئت سفریه سوق ایتدی .

بونکله اکتفا ایتمه‌یه‌ن طمعکار انکلیزلر هندستاندن فضله عسکر جمع ایده‌رك بلوجستان طریقیله مشهده قدر دیگر بویوك بر هیئت سفریه دها اعزام ایتدی . شرق قریب مجموعه‌سنك ۲۳ اغستوس تاریخلی باش مقاله‌سنك بیانه کوره، بوهیئت سفریه بوتون خراسان ولایتنی اشغال وپایتختی اس‌الحرکه اتخاذ ایتمشدر .

ذاتاً اولجه سیر پرسی سایقس کرمان‌شاهده فضولی اوله‌رق تشکیل ایتدیکی ژاندارمه قوتیله طهرانه قدر بوتون قوناق یرلری اشغال ایدرك کلمش، بوغاصب قوتله اورالرده فرمانفرما کسیلمشدی .

ایشته جهانی اینان‌دیرمق ایسته‌دیکی انکلیز عدالتی ، انکلیز مدنیتی ، انکلیز انسانیت ودموقراسیسی ! تحت اسارتنده أزوب ایکله‌دیکی مظلوم ملتلر میانه بوکون بیچاره ایرانی‌ده ادخال ایدییور!

باکویه سوق اولونان قوت مغلوباً ، کمال خجالت ورذالتله فرار ایتدی . نه قافقاسیا عنصرلرینی، نه‌ده دون قازاقلریله اوقراینالی بزه ومتفقلریمزه قارشی تحریك ایتمه‌یه موفق اوله‌مادن دفع اولوب کیتدی .

یالکز قراسنوودوسقده تحشید ایتدیکی قوت دمیریولندن بالاستفاده سمرقنده قدر کیتدی . تورکستانك شمال شرقی حدودنده بولونان درت ، بش بیك قازاق و چه ـ اسلوواقلره یاردیم ایتمك اوزره ایلروله‌ین بوقوت مدنیت اسلامیه‌نك مقر قدیمی اولان و مرکزی آسیانك اك معمور یرلری بولونان قصبه‌لری خرابه‌یه چوریتیور .

ازجمله انکلیزلرك اغفالاتنه قاپیلان چه ـ اسلوواقلر کچنلرده وولغا حوضه‌سنك اك مهم تجارت وسوق‌الجیش مرکزی اولان قازانی اشغال ایتمکله هم تورکستان اهالیسنی وولغا حوضه‌سندن کلن حبوباتدن محروم ایتدیلر ، هم‌ده بولشه‌ویق اردولرینك بواسکی اسلام مرکزلرینه طوغرو یورومه‌سنه سببیت ویردیلر .

قانلی برمحاربه نتیجه‌سنده انکلیز طرفدارلری فرار ایتمشلرسه‌ده؛ بیك سنه‌دن بری اولا پت‌پرستلرله، بالآخره خرستیانلرله محاط قالدیغی، جهتله براسلام آطه‌سی حالنی آلان قازان شهری بولشه‌ویقلر طرفندن ضبط ایدیلدی ، اهالئ اسلامیه‌نك بوتون ثروت وسامانی یغما ایدیلدی .

عجبا انکلیزلر سمرقند وبخاراده‌ده عینی جنایتی‌می ایقاع ایتمك ایسته‌یورلر ؛ وقتیله معارف ومدنیت اسلامیه‌ده بغدادله رقابت ایدن مرو شهرنده ، مشهددن ایلروله‌مکده اولان انکلیز قوتلرینه قارشی محافظه واوراده‌کی ارباب ارتجاعی احیا ایتمك اوزره ، کچن آی ابتدالرنده بولشه‌ویقلر اشغال ایتدیلر . برکت ویرسون ، اورانك اهالئ اسلامیه‌سی مرتجعلرله توحید مساعی ایتمیوب بولشه‌ویق پرنسیپلرینه تابع برحکومته منسوب بولونمش اولدقلری جهتله یغماگرلکدن مصون قاله‌بیلمشلردر . فقط آسایشسزلقدن ، تبدل حکومات بحرانلرندن ، مصادمه ومحاربه‌لردن پك چوق متضرر اولمشلردر . تجارتك طورغونلغی‌ده حیات اقتصادیه‌لرینه مدهش ضربه‌لر ایندیرمشدر .

حریت وعدالت دعواسنده بولونان انکلتره‌نك تورکستانده نه ایشی واردر ؟ حرب عمومیدن بالاستفاده اورالرنی‌ده‌می تحت ظلم واسارتنه آلمق ایسته‌یور ؟ آکلاشیلیورکه ایران وتورکستانی اشغال ایله افغانستانی هرطرفدن قوشاتمق ، خارجله مواصله‌سنی قطع ایتمك ایسته‌یور .

الحاصل بوکون انکلتره فتوحات سیاستی ، ایمپریالیزمی ، عالم اسلامه قارشی تعدیات وتجاوزاتی حد قصواسنه بالغ اولدی . عالم اسلامك یگانه مستقل حکومتلری قالان دولت عثمانیه ، ایران وافغانستان آره‌سنده درحال براتفاق عسکری وسیاسی یاپیلمازسه؛ دول مرکزیه‌نك قرارگاه عمومیلرینی مرکزی آسیاده جدی برحرکت عسکریه یاپمغه اقناع ایتمزسه‌ك؛ آسیانك وآفریقانك تهلکه منبعی اولان هندستانی انکلیزلرك پنجه‌سندن قورتارمه‌یه چالیشمازسه‌ق معاذالله وضعیتمز پك خطرناك ، استقبالمز پك قاراکلق اولور . حرکاتمزی تسهیل ایچون روسیه حکومتیله اتفاقمز ، یاخود آکلاشمه‌مز الزمدر. جناب حق معینمز اولسون .

هندستان :

هندستانده اختلال حقنده بعض معلومات . — بوهفته‌کی آژانس، قالکوته‌ده براختلال باشلادیغنی وبواختلاله برانکلیز غزته‌سنك اسلامیت علیهنده برمقاله نشر ایتمسی سببیت ویردیکنی ، یاپیلان نمایش اثناسنده پولیسك آتشیله مسلمان رؤساسندن برذاتك قتل، بر قاچ کشینك‌ده جرح ایدیلدکلرینی خبر ویرییور . فضله تفصیلات یوق . فقط اختلالك اسباب حقیقیه‌سنی بیلمك وظیفه‌مزدر .

انکلتره حکومتی حرب عمومی اثناسنده دوچار اولدیغی سقوط وخسران طولاییسیله بوتون مستملکات باش وکیللرندن مرکب برایمپراطورلق مجلسی تأسیس ایتمکله اونلرك مودتنی قازانمق وبو

صورتله كنديلرینی تسخير ايتمك سياستنی تعقيب ايديور . اسكی شدت فكرندن واز كچيور .

هندستان احوالی پك المناك برحالده اولديغی جهتله وطنپروران جمعيتلری هندستان استقلالنی، ياخود مختاريتنی مصراً طلب ايتمكده درلر. اخيراً هندستان ناظری مونتاغو ايله هندستان حاكم عمومیسی اوزون تدقيقاتدن صوكره تشكيل ايديله جك هندستان طرز حكومتنه وياپيله جق اصلاحاته دائر مفصل برپروغرام تنظيم ايتمشلردر . بوپروغرامه كوره حكومتك تشكيلاتی توسيع اولونيور، برايلره بعض امتيازات ويريليور . فقط حريت ، مختاريت ، ياخود صلاحيت حقيقيه نامنه ذره قدر برشی ويريله يور .

هندستان اهاليسی بوپروغرامی كوردكری وقت هيچ برليسی ممنون اولمامش، انكليز اغفالاتنه قپيلمامشدر . بالعكس، پروغرامك انتشاری اصلاحات حقيقيه طلبلرينی تشديد ايتمشدر

بونك اوزرينه انكليزلر سياسی انتريقه لر چويرمكه باشلاديلر . كندی بنده لرندن سير دينشاو واچا ، سارند رانث بانه رجی ، ميستر سامارت كبی منفعت پرست برطاقم كيمسه لری اوكه سورديلر. اعتدالپرور ديه بونلره برده اسم طاقديلر . بونلر واسطه سيله پروغرامی مدافعه ايتمه يه باشلاديلر. اسلاملره ده بعض امتيازات وعدايدرك آنلری جلب ايتمك ايسته ديلر .

فقط هندستان قونغره سی وعموم هند مسلمانلری اتحاد جمعيتی ٢٩ اغستوسده فوق العاده براجتماع عقد ايتديلر . بواجتماعده كرك هندوس ، كرك مسلمانلر نامنه ادارهٔ كلام ايديلدی. برچوق حرارتلی غليانلر وقوعه كلدی . نتيجه ده يكی حكومت پروغرامنك مغايرسز ، روحسز ، فائده سز اولديغنه؛ هندليلری اغفال ايچون يالديزلی حابدن باشقه برشی اولمديغنه قرار ويرديلر وبوقرارلرينی اعلان ايتديلر . مادام بزلرك تعبيری وجهله بويله بر پروغرامك احضاری انكلتره ايچون برشين اولديغی كبی ، قبولی ده هندستان ايچون برعار ، بر حقارتدر .

بومهم مجلسده مسلمانلر طرفندن پك شديد نطقلر ايراد ايديلدی. بونلرك ايچنده قالكوته مسلمانلرينك ايلری كلنلرندن عبدالله سهروردی ايله حسن امام افنديلر پك آتشين نطقلر ايراد ايتديلر . طبيعی بويله متين، ملی براتحاده معروض قالدقجه انكلتره نك هندستانده بقاسی متزلزلدر .

هندستان مسلمانلری انكلتره نك خلافت عظمايه قارشی حرب ايتمسندن طولايی ذاتاً فوق العاده متهيج ومغبر بولنيورلردی . انكلتره نك ايرانه ، باكويه ، تركستانه عسكر سوقنه قالقيشمسی اوزرينه بوتهيج بوسبتون تشدد ايتدی . هندستان مسلمانلرينك حسياتنه رعايت ايتمسنی مكرراً طلب ايتديلر . فقط انكلتره قولاقلرينی طيقادی . بوطلبلری نظراعتباره آلمادی. صانكه مسلمانلرك حسياتنه آ، رغموارد ا. وولتر نامنده تربيه سز برمحرره اسلام دنياسی = مسلم ورلد ، مجموعه سنك تموز نسخه سنده هندستان مسلمانلری حقنده پك حقارت آميز برمقاله يازدی . محرر بی ادب اومقاله سنده لامه ن وقايتانی نامنده ايكی جاهل وتربيه سزك تدقيقاتنه ، استغفرالله، تزويراتنه ابتناءً حضرت پيغمبر صلی الله عليه وسلم افنديمز حقنده حياسزجه تفوهاتده بولونمش، حتی بويله برشخصيتی انكاره قدر كيتمشدر . اتحاد اسلام سياستنی تحقير ايدرك عثمانلی حكومتنك اركانی عليهنده ده پك باياغی برلسان قوللانمشدر . بونك اوزرينه وقتيله لوندره ده اتحاد اسلام جمعيتنك رئيسی سهروردی افندی شديد برجواب نشر ايتمش، وبو حقارته قارشی پروتستو ايتمك اوزره برچوق اجتماعلر ترتيب ايتمشدی . بونلر فاصله ايله اجتماع ايده جكلر، انكلتره دن حريت دينيه يه رعايت ايتمسنه دائر شديد شكايتلرده بولونه جقلردی . ديمك بوندن استفاده ايتمك ايسته ين انكلتره مسلمانلره قارشی كلمش واجتماعلرينی قوتله منع ايتمشدر .

بو معلوماتی صوك كلن انكليز غزته لرندن آلدق . حقيقتك تماميله ميدانه چيقمسی ايچون براز دها بكله مه مز ايجاب ايديور .

روسيه :

غراندوق نيقولانك قتلی . — پاريش لاندس زايتونغ غزته سنك موسقوه دن آلديغی معلوماته كوره بولشويق حكومتی صوك زمانلرده اوچ غراندوق قتل ايتمشلردر . ويريلن اوصافه نظراً وقتيله بتون روسيه نك باش قوماندانی اولان نيقولا بونلر ميانده اعدام اولنمشدر.

چينك سيبريايه عسكر سوقی . — پاريس چين سفيری يه لی پاريسفويان غزته سی محررلرندن بريسيله ملاقات ايده رك ديمشدركه : چين حكومتی بتون ائتلاف حكومتلری ايله سيبريايه عسكر سوق ايتمكه قرار ويرمشدر . فقط هيچ بر صورتله روسيه نك امور داخليه سنه قاريشمق ايسته ميور . بالعكس اك بيوك غايه مز روسيه اهاليسنه ارزو ايتدكلری حكومتی كمال حريتله انتخاب ايتمك فرصتنی بخش ايلمكدر . معلومدركه چين حكومتی بالذات آلمانيا طرفندن بو حق صريحدن محرومدر . بنابرين حريت اقوام اوغورينه حرب ايتمكلكمزله حق حريتمزی قازانمش اوله جغز .

استراخانه ودونه حكومتلرينك اتفاقی . — كيف اشه ابا غزته سی بو حوادثی نشر ايديور : استراخان ايله دون حكومتی آره سنده عقد اولنان بر اتفاقنامه نك متنی روستوفده اعلان ايدلمشدر . بو اتفاقنامه موجبنجه هرايكی حكومت كندی مختاريتلرينی طانيور وبولشويقلره قارشی متحداً حرب ايتمكی واقتصاديات نقطهٔ نظرندن كنديلرينه الحاقی لازمكلن اراضيی ضبط ايلمكی تعهد ايدرلر. شمالی قافقاسياده بولشويقلره قارشی دها جدی مجادلاتده بولنمغه قرار ويرمشلر . بو يرلری كنديلرينه الحاق وجنوبی روسيه ده فدرال بر حكومت تأسيس ايتمك اك بيوك غايه لری در .

قازانك اشغالی . — استوقهولمدن ۱۲ ایلول تاریخیله تایمس غزته‌سنه بو خصوصی تلغراف کشیده اولنمشدی : موسقووه‌دن ۱۰ ایلول تاریخنده کلن بر تلغرافه کوره اوچ هفته اول چه‌ـ اسلوواقلر طرفندن ضبط اولنمش اولان قازان شهری بوسفر بولشویق اردولری طرفندن ضبط اولنمشدر . چارسقونه‌سلودن اون بر تاریخنده کلن بر سوویت تلغرافی عین حوادثی تأیید ایدیور . اورال نهری اوزرنده کائن اورالسق ضبط ایدلدیکندن سامارا وسیمبرینسکی‌نك سوویتلرك النه دوشمسی ملحوظ ومحقق کبی اولدیغنی بیان ایدیور . اورالسقی ضبط ایدن اردو سامارانك جنوب شرقیسنده واقع اولان بوزولوق قصبه‌سنه فعلاً تعرض ایتمکده بولندیغی جهتله چه‌ـ اسلوواقلر سامارایی تخلیه ایتمکه باشلامشلردر .

قازان اطرافنده وقوع بولمش اولان محاربانده بیاض خاصه‌لرك مغلوبیتی اوزرینه مجلس مؤسسان اعضاسندن متشکل هیئت حکومته قارشی قازانلیلر قیام ایتمشلر وباروتخانه‌ده چالیشان عمله تعطیل اشغال ایله‌مشلردر .

انکلتره :

ایچکی علیهنده . — تایمس غزته‌سی یازییور : « ایچکی بلیه‌سنه دوچار اولانلاردن بر چوقلری ایچکی استعمالندن توبه ایله یاقه‌لرینی بوبلیه‌دن تخلیص ایتمه‌یه چالیشیورلر . حقایق احوالدن آکلاشیلیورکه بونلر علی الاکثر موفق اوله‌مایورلر . زیرا ایچکینك تأثیرات مخربه‌سی مجموعهٔ عصبیه‌یه تسلط ایتدکدن صوکره باشلایور . عیاش اولانلر ایچمدکلری وقت قلبلرینی صیقنتی قاپلار ؛ فرط عصبیت ، حدت مزاج کندیلرینی دلی کبی ایدر ؛ هرشیدن نفرت ایدرلر ؛ کندی نفسندن بیله بزکین بر حالده بولنورلر . یوزلرینه باقیلسه لسان حاللری دیبورکه : « مرحمة یزی بوحالدن قورتاریکز ! » واقعا ایچنجه موقت بر نشئه حس ایدرلر . فقط فرقنده دکلدرلرکه بو ، کئولك قانده ، وجودده تولید ایتدیکی تهیجات ، اعصابده‌کی اویوشقلغك نتیجه‌سیدر . ایچکی ازمقدارده استعمال اولوندیغی زمانده بیله اعصابی دوچار اختلاج ایدر ، فکری ایشلرله مشغول اولانلرده فاصله‌لی باش آغریلری تولید ایده‌ر ؛ سکوت وراحتی سلب ایدر . افراط درجه‌سنه واران عیاشلرده‌کی تأثیراتی ایسه پك آجیقلی ، پك مخربدر : اویقوسزلق ، عقلی وجسمانی هردرلو حرکتدن نفرت ، فعالیتدن وطبیعی نشوه‌دن محرومیت ، هرشیئه لاابالیلك ، اراده‌سزلك ؛ اشتهاده عدم انتظام ، هضمسزلق ، نقائص اخلاقیه‌دن عدم توقی ، ایچکیدن باشقه بر شی دوشونه‌مه‌مك ، مرور زمانله رعشهٔ دائمه وفلج عمومی . . .
ایشته بو عیاشلر هپ بو احوال وامراضه دوچار اولورلر . واقعا بعضاً فلجی ایچکی ایله تداوی ایتمه‌یه چالیشیرلر . موقتاً فائده کوروورلرسه‌ده ، اصل علتی تزییددن باشقه بر شی یاپمش اولمازلر . بوصورتله ایچکینك تخریباتی توسیع ایتمش اولورلر . بو آتشه فضله غاز آتمق قبیلندندر . »

آثار منتشره :

یکرمی سکز کانون اول

مدحت جمال بك اوغلمزك ، چناق قلعه‌یه عائد اوله‌رق ، بوعنوان آلتنده انتشار ایدن ، اوچ پرده‌لك منظوم بر تیاتروسنی کوردك .

بزده منظوم ، منثور تیاترولر یازیله‌بیلیر ؛ لکن اوینانیله بیلیرمی ؟ غربك مأثر مدنیه‌جه پك ایلری کیتمش مرکزلرنده‌کی صحنه‌لرینی مملکتمزه کتیرمك قابلمیدر ؟ شرق اوسویه‌یی بولمشمیدر ؟ بولدیغنی فرض ایتدیکمز صورتده اوصحنه‌لرك ابداعی مطلقا لازممیدر ؟

بوسؤاللرك تدقیقیله اوغراشمق بزم هم وظیفه‌مزك ، هم صلاحیتمزك خارجنده‌در . بز انتشارینی خبر ویرمکده اولدیغمز بو تیاترونك انجق اخلاق ، لسانی ، ادبی ، قیمتلری حقنده سوز سویله‌مك ایستیورزکه ، اثر بواعتبار ایله ادبیات عثمانیه ایچون جداً مدار مباهات اوله‌جق درجه‌لرده یوکسکدر . اولا لسان نظم غایت روان ، غایت پوروزسز . ثانیاً شعرك غرامی ، حماسی ، اجتماعی بوتون صفحاتی بلا استثنا پك کوزل . ثالثاً وقعه‌نك انتخابی ، ترتیبی چوق ماهرانه . رابعاً محاوره‌لر ، اوچ بش صحیفه‌سی خارجده براقیلیرسه ، ممکن اولدیغی قدر طبیعی .

احتمال که بو « طبیعی » کله‌سنی غایت طبیعی بولوب کچه‌جکسکز . حال بوکه آثار ادبیه‌مزده عمومیتله کوزه چارپان بر نقیصه وارسه اوده طبیعیلکدن محروم اولملریدر .

شعری طبیعتك یا فوقنده ، یا خارجنده آرامق بزده شعر ایله برابر باشلامش آلتی یوزسنه‌لك بر عادت اولدیغی ایچون قولای قولای واز کچه‌میورز ؛ حتی کچه‌میه‌جکز . الك بویوك ادیبلریمز بیله طبیعتك فوقنه چیقمه‌یی تعالی ، طبیعتله برابر کیتمه‌یی تنزل صاییورلر !

اونك ایچون مدحت جمال بك اوغلمزك اثرنده کوردیکمز علوی صحیفه‌لر بزجه نه قدر قیمتدار ایسه هرپرده‌سنه سرپیشدیریلان طبیعی محاوره‌لرده اونك قدر ، بلکه دها زیاده شایان تقدیردر .

آلتی یوز بوقدر سنه‌لك ماضیسنه رغماً عروض وزنی ییقمق ایسته‌ینلر آرتیق بو اولچونك افکار وحسیاتمزی استیعاب ایده‌بیله‌جك بر آهنك تأمین ایده‌مدیکنی ادعا ایدیورلر . ایشته مدحت جمال بکك بووادیده یازدیغی ایلك اثری ادعای واقعك محق اولمدیغنی‌ده قطعی برصورتده اثبات ایدیور .

برچوق یرلرینی آغلایه آغلایه اوقودیغمز بوداستان شعر وحماست ، امینزکه ، اسلامك صوك التجاکاهنی قورتارمق ایچون هربری عقله کلمز ، خیاله صیغماز قهرمانلقلر کوستره‌رك فدای جان ایدن یوزبیکلرجه شهیدك ارواح زکیه‌سنی شاد ایده‌جکدر .

جهاد و عالم اسلام

حرب عمومیده ترکستان و بخارادن افغانستان ، هندستان و حجاز طریقیله استانبوله سیاحت .

— ٣ —

— آفریدی ؛ مومان ؛ تیرا قبائلی ایله افغانستان آره‌سنده بر علاقه وارتباط موجودمیدر ؟ نه‌کبی مناسبت بونلری یکدیکرینه ربط ایدییور ؟

— اساساً آفریدی ؛ مومان ، تیرا قبیله‌لری افغانستان ایله هندستان آراسنده بولونورلر . اهالیسی‌ده عمومیتله مسلماندر . نیم کوچبه ونیم مدنی طرزده حیات کچیردکلری جهتله ؛ نه افغانستانه ونه‌ده هندستانه مربوطدرلر . عادتا سربست وخصوصی بر حیات سیاسیه‌یه مالك بولنیورلر . قبائل رؤساسی تضمینات قبیلندن هرسنه انکلیزلردن معین بر تخصیصات آلدقلری کبی افغانستان امیری طرفندنده معاش طرزنده تخصیص اولنمش ماهیه اکرامیه‌لری واردر .

قبائل آراسنده امور اداره و قضا تمامیله کندیلرینه عائددر . احکام شرعیه‌یه موافق صورتده محلی مشایخ طرفندن اداره اولنور . تام معناسیله مستقل بر ادارۀ محلیه‌در .

موقع جغرافیلری جلال آباد ایله پشاور آراسنده کائن جبال شاهقه‌دن ، مرور و عبوری غایت محدود کچیدلردن عبارتدر ، عادتا ایکی مملکت آراسنده برسد یأجوج ومأجوج دینلسه جائزدر . عشائرك معلوماتی اولمقسزین بر تك نفرك بیله بر طرفدن دیکرطرفه کچه بیلمك احتمالی یوقدر .

عشائر مذکوره‌نك انکلیزلره اولان عداوتلری اساسا دینی اولمقله برابر ، صوك زمانلرده انکلتره حکومتی طرفندن هندستانده روا کورولن مظالم و تجاوزاته قارشی هندلیلرك فریادلری تأثیریله اوله‌جق ، غایت بارز صورتده سیاسی بر طرز خصومت شکلنی‌ده احراز ایتمشدر . هله انکلیزلرك مقام خلافته قارشی اعلان حرب ایدرك ارض عراقه تجاوزلرینی ایشیدیر ایشیتمز بوتون بوقبیله‌لر اجتماع ایتدیلر ، اوز آرالرنده من القدیم موجود اولان منافرتی ازاله ایتدیلر کندی بینلرنده غایت صیقی وصمیمی براخوت وسلاح آرقداشلغنه عهد ایلدیلر . بو صورتله آچیقدن آچیغه براتحاد سیاسی میدانه کتوردیلر بو اتحاد نتیجه‌سی درکه ١٩١٥ سنه‌سی انکلیزلره قارشی جدی بر وضعیت آله‌رق ، مقدما سویله‌دیکم کبی پشاور اوزرینه تجاوزی بر نمایش عسکری‌ده یاپدیلر .

بو تجاوزلرنده بیوك موفقیتلر احراز ایتدکلری حالده صلحه موافقت ایتمه‌لری توسط ایدن علمانك ، شریعته استناد ایدرك جهادك مقام خلافتدن هنوز تبلیغ اولنمدیغنی سبب اوله‌رق ایلری سورمارییله اولدی . شو نقطه نظر اعتباره آلنه‌رق ملاحظه اولنورسه ، برنجی فرصتده عینی وضعیتك تکرر ایده‌جکنه شبهه اولنه‌مز .

شوراده بو مسئله‌یه مناسب اوفاق بر وقعه‌یی عرض ایتمك ایسترم : انکلیزلر ایله صلح عقدینی متعاقب آفریدیلر میاننده بر دوکون جمعیتنه دعوت اولنمشدم . بو کبی جمعیتلرده ولیمه اصحابی ثروتی نسبتنده اطرافدن اوچ بش کونلك یولدن انسانلری دعوت ایدرلر ؛ بیکلرجه آدم طوپلانیر ، بیوك شنلکلر ، یاریشلر ، کورشلر اولورمش . بو دفعه ایسه بیوك بر جمع غفیر طرفندن قربانلر کسیلدی ، قرآنلر ، ختملر تلاوت اولندی . بوندن صوکره خلیفه طرفندن جهاد مژده‌سنی کتوره‌جك آدمه اکرامیه‌لر اولق اوزره برده بوحچه تشهیر ایتدیلر . بو بوحچه‌ده برقات البسه ایله کوموش صابلی بر قلیچ بولنیوردی . اوراده او آنده کوردیکم احوال روحیه بکا اویله بر تأثیر ایتمشدی‌که ، او مجلسده بولنان ارککٔ قادین صوك فردینه قدر هپسی همان قالقوب دوغرو محاربه‌یه کیتمکه مهیا ایدیلر .

بن بو حاللری کوردکجه عادتا حجاز سفرندن واز کچوب بونلره التحاق ایده‌جکم کلیوردی .

— آفریدیلره مجاور بر کافرستان واردی ، اوراده غایت جنکاور ، غایت معروف قبائلدن کافریلر واردی ؛ بونلر نه اولدیلر ؟ بو کافریلره عائد معلوماتکز وارمی ؟

— او معروف کافرستان شیمدی افغانستان جغرافیا خریطه‌سی داخلنده نورستان اولدی . کافریلرك بر چوق محاربه‌لری مشهوردر . بالآخره مرحوم عبدالرحمن خان بونلر ایله محاربه ایدرك بوتون کافرستانی کندی مملکتنه الحاق واهالیسی اهتدا ایتدکدن صوکره عموم کافریلری افغانستان داخلنده مختلف ولایتلره سوق واسکان ایتدی . افغانستان داخلندن من القدیم مسلمان اولان عنصرلری سوق ایده‌رك کافرستانه اسکان ایتدی . اهل اسلامك اورایه یرلشمه‌لرینی متعاقب ، او مواقعه نورستان نامی ویریلدی . شیمدی افغانستان مکتبلرنده بویرلر نورستان تاریخی ، نورستان جغرافیاسیناملریله تدریس ایدیلمکده‌در . کافرستان شیمدی تمامیله برمسلمان مملکتی اولمشدر . اهالیسی کاملاً مسلماندر .

عبدالرشید

هلال مطبعه‌سی اشرف ادیب

آبونه شرائطی

داخلی ، خارجی هر یر ایچون سنه‌لکی (٢٥٠) ، آلتی آیلغی (١٣٠) غروشدر.

[نسخه‌سی ٥ غروش ، سنه‌لکی ٥٢ نسخه‌در .]

اداره‌خانه

باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پیشیندر

مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولونماز .

سبیل الرشاد

اخطارات

آدرس تبدیلنده آیریجه بش غروش کوندرلیدر .

مکتوبلرك امضالری واضح واوقوناقلی اولمسی و آبونه صره نومروسی محتوی بولنمسی لازمدر .

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور .

دینی ، فلسفی ، علمی ، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر
محمد عاکف

صاحب ومدیر مسئول
اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد : ٣٧٣ — ٣ محرم ١٣٣٧ — پنجشنبه — ١٠ تشرین‌اول ١٣٣٤ — جلد ١٥

اسرار قرآن

مقدمه

محکم ، متشابه ، تأویل

« محکم » کلمه‌سی ، ظهور وانکشاف تام علاقه‌سیله ، « حکمه » لفظنك یوزك اوك طرفی معناسندن مأخوذ اولمسی احتمالی‌ده واردر . بو تقدیرجه آیات محکمه معنالری آکلاشیلمق ایچون ایضاح وتبیینه محتاج اولمیان آیات صریحه وواضحه دیمك اولور . توحیده ، امرونهیه ، آدابه ، قصص انبیایه متعلق آیات کبی .

« متشابهات » لفظنه کلنجه ، بونك مثل ونظیر معناسنه اولان شبه ماده‌سندن مشتق اولدیغی آکلامقده مشکلات یوقدر . تناظر وتشابهك متفاوت مرتبه‌لری ، ضعف وشدت ، وضوح وابهام اعتباریله مختلف درجه‌لری اولدیغی ایسه آزادهٔ بیاندر .

اولجه‌ده سویله‌مش ایدك‌که قرآن کریم احوال وحادثات ایجاباتنه تبعاً جسته جسته نازل اولمش ، کیفیت نزولنده مخاطبلرك حال وشانلری ، حائز اولدقلری عرفان واذعانك ، تمایلات نفسانیه‌نك درجه‌سی اهمال ایدلمامشدر . روح الامین کتاب کریمی بردفعه‌ده هبوط ایتدیرمامش ، وحی وتنزیلی یکرمی بوقدر سنه‌ده تکمیل ایتمشدر . بواساسه بناءً در که قرآنی حقیله آکلامق ایستیانلر آیاتك یکدیکری مفسر اولدیغی نظر دقتدن دور طوتمامه‌لیدرلر . آیات قرآنیه‌یی ، آره‌لرنده‌کی روابط ومناسباتی نظر دقته آلمقسزین بری برلرندن آییره‌رق مقام استدلالده برقسمنی براقوب برقسمنه صارلمق دینه رخنه آچمق ، مقاصد قرآنی بیلمامك ، یاخود طوغرو یولدن وسنن صحابه‌دن قصداً انحراف ایلمکدر . او صحابه‌که قرآن کندی لسانلری ، شیوهٔ بیانلری ایله نازل اولدیغی حالده نه آهنك وحدتنی خللدار کوستره‌جك بویله فکرلره صاپمشلر ، نه‌ده تسلسل بیانی تأمین ایدن اسلوب ونظام بدیعی حقنده شبهه‌یه دوشمشلردر . هربرولری قرآن نازل اولدقجه کلمات وعباراتی برخشوع دیندارانه ایله دیکرلر ، قلبلری آیات منزله‌نك احتوا ایتدیکی حکم عالیه وعقائد ثابته ایله طولار ایدی . تاریخ صحابهٔ کرامك قرآنك سرد ایتدیکی مجللردن برنده شبهه ایتدکلرینی ، مذاهب جدلیه‌سنده ، حاوی اولدیغی عقائد واحکامده آره‌لرنده تباین افکار حصوله کلدیکنی قید ایدییورمی ؟ اصلا .

اوت ، عجبا صحابهٔ کرام آره‌سنده خلق قرآن بحثنده براختلاف نظر وقوعه کلمشمیدر ؛ شفاعتك نفی واثباتی صددنده یکدیکریله مجادله‌یه کیریشمشلرمیدر ؛ کتاب اللهدن جناب حقك مکانه حلول ایتدیکنه یا بالذات هرفرد ایله برابر اولدیغنه ، یاخود معین برجهتده بولندیغنه دائر برشی استنباط ایتمشلرمیدر ؛ ایچلرندن بری چیقوب‌ده « تجسیم » ه ، اللهك‌ده بشقه‌لری کبی یوزی ، کوزی ، الی اولدیغنه دائر کتاب اللهدن استدلال داعیه‌سنده بولنمشمیدر ؛ ایچلرندن ، مسلك استدلالی قدریه ، جبریه ، مرجئه وسائره کبی محدث برطاقم مذاهب اصحابنه مدار استناد اوله‌جق برکمسه ظهور ایتمشمیدر ؟ اصلا . آیات کریمه میاننده ، ظواهرینه نظراً بوکبی مذاهبدن برینه مدار استناد اوله‌بیله‌جك برآیت وارسه بو ، آنجق خصوصی معنالره ، معین مقصدلره دلالت ایتمك اوزره ورود ایتمشدر .

برطاقم آیتلر آره‌سنده تعارض موجود اولدیغی توهمنه کلنجه بوده حقیقةً ضلالت فکریه‌یه دوچار اولمش، یاخود سویهٔ ادراکلری بوقبیل آیاتك سرائرینی آکلامق ، ظاهراً کوریلن تباینی ایجاب ایدن سببلری فرق ایده‌بیلمك مرتبه‌لرینه‌یوکسله‌مامش اولان کمسه‌لرك صرف سطحی نظرلق الجاسیله مسئله‌یی یکجهت کورمه‌لرندن بشقه برسببه عطف اولنه‌ماز . حقیقت حالده بوکبی آیتلر موضوعلری‌بری برینه بکزه‌دیکی ایچون متماثل ومتشابه ، غایه ومقصدلری یکدیکرندن آیری اولدیغی ایچون متخالف وغیرمتجانسدرلر . اساساً بونلرك مطلق، مقید، مجمل، مفصل ، مبهم، بین کبی برطاقم قسملره آیریلالری آره‌لرنده موجب التباس اوله‌جق درجه تام برمجانست بولنماسنه امکان براقماز .

ایمدی منور ومتین برفکره ، پاك ونزیه برقلبه مالك اولانلر یکرمی بوقدر سنه کتاب کریمك آیاتنه مخاطب اولانلرك حالی نه‌یی ایجاب ایتدیکنی بیلیرلر . عقل وادراکلری مختلف، کیمی سرکش، کیمی تماشاکار فردلرك ، برقسمی منور وداهی فکرلی، قسم دیکری جاهل وکند ذهنلی هیئتلرك هپسنه عینی طرزده خطاب ایدیله‌میه‌جکنی، عمومیله مطرد برشکلده مجادله اولنه‌میه‌جغنی ، کافه‌سنك عینی زمام ولجام ایله اداره ایدیله‌میه‌جکنی تقدیر ایدرلر . بوحاللر الجاسیله‌درکه قرآنی ، منزل حکیمی مقتضیات احواله مطابق برصورتده وحکمتنك ایجاب ایتدیکی طرزده ایندیرمشدر . بعض یرلرده ظلمت ضلالی سطوت بیانیله پارچه‌لایوب طاغیتمش ، لزوم کوردیکی نقطه‌لرده هدایت یولنی آرایانلره لمعهٔ رشدوسداد کوسترمش ، برآیتله معاندلری ملزم براقمش ، دیکریله ارباب ضلالتی ، اذعانسزلقلرنی یوزلرینه ووره‌رق ، رسوا ایتمشدر .

بوندن دولایی آیات قرآنیه‌یی درینجه دوشونمك ایستیان هپ بواحوالی نظردقته آلمق مجبوریتنده‌در . بالخاصه شونقطه‌یی خاطردن چیقارمامه‌لیدرکه آیات قرآنیه‌دن بعضلری آره‌سنده عمومی موضوعلری اعتباریله موجود اولان شونك بونك توهم ایتدکلری کبی تعارض وتناقضی استلزام ایدن تشابه ماهیتنده دکلدر . چونکه بو ، مخاطبلرك احوالنده‌کی اختلافك تأثیریله قرآنك مختلف اسلوبلرده نزول ایتمش اولمه‌سنك برنتیجهٔ طبیعیه‌سیدر .

بو ادعامزی بر مثال ایله تأیید وایضاح ایده‌لم : بر طاقم کمسه‌لر شفاعت مسئله‌سنده قرآنك آیاتی آره‌سنده تعارض موجوداولدیغنی، بعض آیتلر شفاعتی اثبات ایتدکلری حالده، دیکر بعضیلرینك نفی ایلدیکنی سویلیورلر. بونلر تزویر ومفسدت شائبه‌سندن آزاده بر فکر ایله شویله بر دوشونسه‌لردی مثبت شفاعتله منفی شفاعت آره‌سنده‌کی فرقی طوغریدن طوغری‌یه آیات قرآنیه ایچنده بوله‌بیلیرلر ایدی . مثلا « و یعبدون من دون الله مالا ینفعهم ولایضرهم ویقولون هؤلاء شفعائنا عندالله » آیتی بونلره قرآنك نفی ایتدیکی شفاعت مشرکلرك اللهدن ماعدا پرستش ایتدکلری آلهه‌دن بکله‌دکلری شفاعت اولدیغی قناعتنی تلقین ایتمزمی ؟ هیچ شبهه یوق « من قبل ان یأتی یوم لابیع فیه ولاخلة ولا شفاعة » ، « ولا تقبل منها شفاعة » ، « ولا تنفعها شفاعة » آیتلریله منفی اولان شفاعت بونوع شفاعتدر . فقط بونره‌ده ؟ « الا من اذن له الرحمن ورضی له قولا » ، « ولا یملکون الشفاعة الا من شهد بالحق » نظم کریملریله مقبول خدا اولانلره اکرام والتفات آلهی اولمق اوزره موعود شفاعت نره‌ده ؟ مسئله بو صورتله توجیه طبیعیسنی بولدقدن صکره آیتلر آره‌سنده تعارض نره‌ده قالیر ؟ ذکر حکیمك اجزاسی آره‌سنده تباین وتخالف موجود اولدیغنه نه ایله حکم ایدیله‌بیلیر ؟

ایکنجی برمثال : برطاقم کمسه‌لرك قرآنده بعض آیتلر وارکه مقتولك اجل موعودیله اولدیکنه دلالت ایدییور ، دیکر بعض آیات وارکه اجلنك تمام اولمه‌دن قطع ایدلدیکنی کوستریور یولنده‌کی ادعالری .

بونلر ایلك ادعالرینه « ماتسبق من امة اجلها ومایستأخرون » وبوکا مماثل آیتلرله ، ایکنجیسنه « ومایعمر من معمر ولاینقص من عمره الافی کتاب » وامثالی آیات ایله استدلال ایدییورلر . بوزواللیلر بر آز دوشونسه‌لر ایکنجی آیتك خاتمه‌سی کندیلرینی اوزون اوزادی‌یه توجیه وتأویله قالقیشمق کلفتندن قورتاریردی . عجبا ایکنجی آیتك صوکنده‌کی « الافی کتاب » قیدی مقتولك دها زیاده معمر اوله‌میه‌جغنه جناب حقك تقدیر وعلم ازلیسی سبق ایتمشدر ؛ دیمکدن بشقه برشیمیدر ؟ بوایسه مقتولك حیاتنك قتل ایدلدیکی آندن زیاده دوام ایتمامسنه ، ساحهٔ وجودده طوردیغی مدتدن فضله طورمامه‌سنه حکم ازلی سبقت ایتمش ، قلم قدرت سرنوشتنی بویولده یازمش دیمك دکلمیدر ؟ بوجهت تسلیم ایدیلیرسه آرتق مقتول ایچون علم ازلیٔ آلهیده تعیین وتحدید ایدلمش اولان اجل نهایته ایرمه‌دن منقطع اولیور ، دیمه‌نك برمعناسی وارمیدر ؟ اوت خاتمهٔ آیت بوسردایتدیکمز معنایی صراحةً افاده ایتدیکی کبی ضمناده مقتول یعنی قتله محکوم اولان کمسه ایچون علم ازلیٔ آلهیده بویله برسببله دوچار موت اولماسی مقدر اولمادیغی حالده عمری زیاده‌لشه‌جکنه دلالت ایلر . اساساً اسباب مانعه‌نك تحقق حالنده مقتولك عمری زیاده‌لشه‌جکی یعنی اجلی امتداد ایده‌جکی هیچ شبهه کوتورمیان برمسئله‌در . وبونك بویله اولماسی مقتولك اجلسز اولمش اولماسنه دلالت ایتمز .

افادات سالفه‌مزی تأیید ایچون دها بویولده برچوق مثاللر کتیرمك امکانی وارسه‌ده اونلری صره‌لری کلدکجه مناقشه ایتمکی دها مناسب کوردك .

بومقوله کمسه‌لر محکم ومتشابه کلمه‌لرینك حقیقی معنالرینه عقل ایردیره‌مینجه صاغه صوله بوجالامغه ، اوجی بوجاغی اولمیان بروادیٔ حیرت ایچنده نومید برحالده دونوب دولاشمغه باشلادیلر . صکره‌ده بوبحثه تعلق ایدن آیتده‌کی « ومایعلم تأویله الا الله والراسخون فی العلم » نظم کریمنده‌کی « تأویل » کلمه‌سنك معناسی حقنده سویلدکلری سوزلرله اسکی خطالرینی بتون بتون ناقابل تعمیر بر حاله قویدیلر . تأویلدن مقصد نه اولدیغنی ایضاح یولنده بوآدملر نه‌لر سویله‌مامشلر ، عقلك قبول ایده‌جکی ایتمیه‌جکی نه فکرلر سردایتمامشلردر ! حالبوکه برچوق

يرلرنده تكرر ايدن بو كلمه‌نك تعيين مآلنى قرآن بزم ذكا وتخمينمزه براقامش ، مقصدينى طوغريدن طوغرى‌يه كندى ايضاح ايتمشدر . جناب حق رحمت ايتسون، امام ابن تيميه « الاكليل فى المتشابه والتأويل » نام اثرنده مسئله‌ده محتاج حل وتدقيق هيچ برجهت براقامق شرطيله بيانات شافيه‌ده بولنمشدركه خلاصه‌سى بروجه آتيدر : « تأويل » لفظى قرآنك برچوق يرلرنده تكرر ايتمكده وهر تكرار ايدلديكى يرده كلامك افاده ايتديكى معنى نه‌دن عبارت اولديغى سياق كلام دلالتيله غايت واضح برصورتده آكلاشيلمقده‌در . كلمه بعضاً اشراط ساعته، شئون آخرته متعلق قرآن حكيمك خبر ويرديكى شيلرك وقوعى معناسنى افاده ايدركه شو آيت كريمه‌ده افاده ايتديكى معنى بودر . « ولقد جئناهم بكتاب فصلناه على علم هدى ورحمة لقوم يؤمنون هل ينظرون الا تأويله يوم يأتى تأويله يقول الذين نسوه من قبل قد جاءت رسل ربنا بالحق فهل لنا من شفعاء فيشفعوا لنا او نرد فنعمل غير الذى كنا نعمل قد خسروا انفسهم وضل عنهم ما كانوا يفترون »

— مترجمى : محمد شوكت عبدالعزيز چاويش

ديانت وقضاء

ديانت لغتده دينداراق ديمكدر. اصطلاح فقهاده معناسى بشقه‌در. ديانت معاملات وقضايه مقابل اوله‌رق مستعملدر، معنالرى ده آيرى‌در. ديانت معاملات مقابلنده اوله‌رق جمع صيغه‌سيله ديانات صورتنده قوللانيلير ايسه عبادات معناسنه كلير .

بوحالده احكام ديانيه: عبادات، تحت قضايه داخل اولميان احكام؛ احكام قضائيه: معاملات، تحت قضايه داخل اولان احكام ديمك اولور. هرايكى احكام تحت فتوايه داخلدر . ديانت قضا مقابلنده قوللانيلير ايسه « مابينه وبين الله » معناسنه اولوب احكام قضائيه‌ده مستعملدر. بوحالده ديانت: احكام قضائيه‌ده عينى برحادثه‌ده مفتى‌نك نظر وتصديق؛ قضا : بو حادثه‌ده قاضى‌نك نظر وتصديق ديمك اولور . ديانانك معناسى تحت قضايه داخل اولميان احكام، ديانتك معناسى تحت قضايه داخل اولان احكامده مفتى‌نك نظر وتصديق ، مابينه وبين الله‌در. ديانةً حكملر وبومعنايه كلان احكام ديانيه : مكلف ايله ، مستفتى ايله جناب حق بيننده‌كى حكملر ؛ قضاءً حكملر وبومعنايه كلان احكام قضائيه: بين العباد اولان حكملر معناسنه كلير. بنابرين احكام ديانيه‌دن ايكى معنا آكلاشيلير: برى عبادات، يالكز فتوايه داخل اولان احكام، ديكرى معاملاتده هم تحت فتوى وهم تحت قضايه داخل اولان احكامده مفتى‌نك نظر وتصديق ؛ تعبير آخر ايله امور باطنه اوزره بنا قلنان حكملر . بونك كبى احكام قضائيه‌دن‌ده ايكى معنى اكلاشيلير : برى معاملات ، هم تحت فتوى ، هم تحت قضايه داخل اولان احكام ؛ ديكرى معاملاتده، تحت فتوى وقضايه داخل اولان احكامده قاضى‌نك نظر وتصديق، تعبير آخر ايله احوال ظاهره‌يه مبتنى اولان حكملر.

احكام دينيه‌يى عبادات ومعاملاته ، ياخود ديكر براصطلاح ايله احكام ديانيه وقضائيه‌يه تقسيم ايتمك طوغريدر . فقهاء عظام احكام دينيه‌يى بويله‌جه ايكى قسمه تقسيم ايتمشلردر. نته‌كيم مبسوط سرخسيده آداب القاضى بابنده شويله دينيور : « والاصح انه لابأس بان يفتى فى المعاملات والعبادات فى مجلس القضاء وفى غير مجلس القضاء ..... وللقضاء فتوى فى الحقيقة » . كذا مفتى ايله قاضى‌نك نقطهٔ نظرلرينه اشارت ايدرك مفتى‌نك نقطهٔ نظرينه كوره ويره‌جكى حكملره احكام ديانيه ، قاضى‌نك نقطهٔ نظرينه كوره ويره‌جكى حكملره احكام قضائيه ديمك‌ده جائزدر. نته‌كيم كتب فقهيه‌مزده بو ايكى نقطهٔ نظره اشارت مقصديله بعضاً « فيما بينه وبين الله تعالى وفى القضاء » ، بعضاً « ديانةً وقضاءً » تعبيرلرى قوللانيلمشدر . احكام ديانيه وقضائيه تعبيرلرى الفاظ مشككه‌دن اولمغله برطاقم اذهانى غلطه دوچار ايديور ده احكام ديانيه يالكز عباداته منحصردر ديليور . فى الواقع برنجى معنايه كله‌جك اولان احكام ديانيه عباداته منحصر اولور ايسه‌ده ايكنجى معنايه كله‌جك اولان احكام ديانيه‌نك جولانكاهى معاملاتدر .

ديانت وقضايه كوره حكملرك آيرى اولمسنك اسبابنه كلنجه اصول فقهده مصرح اولديغى اوزره برلفظك موجب ومحتمل بولنه بيلير . موجب قرينه‌لى وقرينه‌سز، نيتلى، نيتسز نظر اعتباره آلنديغى حالده محتمل انجق قرينه ايله ، نيت ايله نظر اعتباره آلنير . كذا عقود شرعيه‌ده برظاهر حال ، برده باطن حال واردر . مثلا بيعده ايجاب وقبول امر ظاهرى، رضاء طرفين امر باطنى‌در.

مفتى كرك عباداتده، كرك معاملاتده بلااستثنا فتوى ويره بيله‌جكندن مفتى يالكز عباداتى (احكام ديانيه‌يى) تبليغه مقتدر اولان ذات ديمك اولميوب برنجى وايكنجى مقاله‌لرمزده تشريح ايتديكمز وجهله مفتى حكم الهى وپيغمبرى‌يى مبين اولان الفاظك معناسنى بيلديرن، جناب حقه قارشو عادتا مترجم كبى بولنان ، حكم عامى بيان ايدن برذات اولمغله هم عباداتى (احكام ديانيه‌يى)، هم معاملاتى (احكام قضائيه‌يى) تبليغه مقتدردر . شوقدركه مفتى مجرد مخبر ، قاضى ملزم مجبر اولمغله احكام قضائيه‌ده (معاملاتده) عينى برحادثه‌ده نقطهٔ نظرلرى آيرى اولور. مفتى حكم عامى بيان ايده‌جكى جهتله بينه وبين الله حكم ايدر. مكلفك اظهارينه ، نيته كوره حكم ايدر . مكلفك اظهارى ، نيتى ظاهره موافق اولسون ، اولمسون اورايه باقمز؛ مكلف حقنده تورعاً احوط اولانى اختيار ايدر ، تنزهاً حكم شرعى‌يى بيان ايدر ، مكلفك ايشنى جناب حقه تفويض ايلر. مكلف اظهارنده صادق ايسه مفتى‌نك اخبارينه كوره معامله اولنور . بالعكس مكلف اظهارنده كاذب ايسه مفتى‌نك حكمى اكا برفائده ويرمز .

قاضى خصوماتى فصل ، نزاعاتى قطع وظيفه‌سيله موظف اولوب بين العباد حكم ايده‌جكى ، حكم خاصى انفاذ ايليه‌جكى جهتله بركونا تهمته دوچار اولمامق وخصمه شبهه ويرمامك ايچون مكلفك حالنه نظر ايدرك ظاهر حال ايله حكم ايتمكه مجبوردر. قاضى خلاف ظاهره،

مکلفك اظهارینه و نیتنه باقماز. قاضی ظاهره بناءً حکم ایده‌جکندن کلامك موجبی ایله عامل اولور. قضـا الزام اولمغله محکومك حکم قاضی‌یه امتثالی واجب اولور. محکوم حکم قاضیدن امتناع ایتمك ایچون اصلا معذور اولماز. حکم قاضی واقعه مطابق ایسه قضاءً ظاهراً، هم باطناً نافذ اولور. محکوم حکمی ترك ایدرسه دنیاده، آخرتده، مؤاخذه اولنور. حکم قاضی واقعه مطابق اولمزسه بالاجماع ظاهراً نافذ اولور. محکوم آنی ترك ایدرسه دنیاده مؤاخذه اولنور. باطناً نافذ اولمسی، محکوم آنی ترك ایتدیکی صورتده آخرتده مؤاخذه اولونمسی حقنده اختلاف واردر.

مفتی تنزهاً حکم ایده‌جکندن مکلفك نیته باقه‌رق کلامك محتملی ایله عامل اولور.

مفتی مکلفك نیته باقه‌رق فتوی ویرر، مکلف حقنده دها خفیف اولان ایله حکم ایدر. بالعکس قاضی مکلفك نیته باقمایه‌جغندن مکلف کلامك محتملی نیت ایلمش اولسـه بیله بوجهت آنفاً بیان اولندیغی اوزره مکان تهمت اولمغله مکلفك نیتنـه مقرون اولان محتمل ایله اکتفا ایتمز، خلاف متعارف اولانه اعتبار ایلمز. مکلفك نیتنده کنی، اعتقادنده‌کی بیلمز، مکلف حقنده دها شدید اولان ایله حکم ایدر. مکلفك خلاف متعارف اولان سوزی مجرد نیتنه مبنی مفتی طرفندن تصدیق اولندیغی حالده قاضی طرفندن تصـدیق اولونمـاز. مکلف برلفظی نیتی ایله موجبندن محتمله صرف ایتمك دیلرسه دیانةً یعنی مفتی‌یه لدی المراجعه بینه و بین الله اولمق اوزره سوزی تصدیق اولنور؛ فقط قضاءً یعنی قاضی‌یه مراجعتله لدی المرافعه سوزی مسموع و معتبر اولماز. مکلف موجبه، ظاهر کلامه نیت ایدرسه ویاخود لفظك محتملی نیت ایدوب ظاهرده اکا مخالف اولمزایسه هم دیانةً وهم قضاءً سـوزی مسموع و معتبر اولور.

بویله‌جه تحت قضـایه داخل اولان احکامده عینی حادثه‌ده مفتی ایله قاضی‌نك قوللری، حکملری هم آیریلیر، هم برلشـه‌بیلیر، حتی چوق یرده برلشیر. بوبحثی بعض امثله ایراد ایدرك ایضاح ایدهلم:

۱ — زوج زوجه‌سنه «سن طالقسین» دیوب طالق لفظندن «برباغدن، برقیددن ازاده‌سین» معناسی قصد ایتسه دیانةً طلاق واقع اولمز. چونکه زوج لفظك محتلمنی قصد ایتمشدر. فقط قضاءً طلاق واقع اولور. چونکه بومعنی بلا قرینه خلاف ظاهردر، زوج کلامی صریح اولان معناسندن متعارف اولان معناسنه صرف ایتمشدر.

۲ — زوج زوجه‌سـنه «سن بوشـین» دیوبده بوش بیتلی معناسنی قصد ایتسه ینه دیانةً طلاق واقع اولماز، فقط قضاءً طلاق واقع اولور. چونکه بوش بیتلی اولمق لفظك محتملیدر، موجبی دکلدر، ظاهره مخالفدر.

۳ — زوج زوجه‌سنه عدده مقرون اوله‌رق اوچ کره «بوشسین، ویا طالقسین» دیسه هم قضاءً، هم دیانةً طلاق واقع اولور. چونکه اوچ کره رفع قید ویا بوش بیتلیك متصور اولمامغله کلام لغو اولور، مکلفك سوزی قید نکاحه حمل اولنور.

٤ — زوج طلاق ایله‌شتم قصد ایتسه قضاءً طلاق واقع اولور ایسه‌ده دیانةً طلاق واقع اولماز. چونکه طلاق ایله‌شتم معناسی قصد اولونمق خلاف متعارفدر. خلاف ظاهردر. قاضی اکا اعتبـار ایتمز. فقط مفتی شتم قصد ایتدیکنی بیلدیکندن کلامی محتمله، خلاف متعارفه حمل ایله زوجك نیتنه باقه‌رق عدم طلاق ایله حکم ایدر.

٥ — زوج «سن حائضـین» دییه‌جکی یرده سـبق لسان واقع اوله‌رق «سن طالقسین» دیسه، یاخود زوج «بوشسك و طالقسك» لفظلرینك معنالرینی بیلمسه زوجك سوزی دیانةً تصدیق اولنه‌رق عدم طلاق ایله حکم اولنور ایسه‌ده قضاءً سوزی تصدیق اولونماز. چونکه زوج طلاق قصد ایتمدیکندن مفتی انك نیتنه کوره عدم طلاق ایله حکم ایدر. فقط قاضی بومعنایی بلاقرینه ظاهره مخالف بولندیغندن نیتنه باقیه‌رق طلاق ایله حکم ایدر. شاید زوج معناسنی بیلیر ایسه، لفظی‌ده محتمله صرف ایتمامش ایسه هم دیانةً هم قضاءً طلاق واقع اولور.

٦ — برکمسه «استطاعتم اولور ایسه کلیرم.» دییه یمین ایتسه مانع معتبر بولونمقسزین مثلا خسته اولمقسزین ویا سلطان طرفندن منع اولونمقسزین کلمسه قضاءً و دیانةً یمیننده حانث اولور. اکر طلاق ویا عتاق بوشرطه یعنی استطاعتی اولور ایسه کلمکه تعلیق ایلمش ایسه طلاق ویا عتاق واقع اولور.

چونکه استطاعت صحت اسباب و سلامت آلات معناسـنه صرف اولنور. بومعنی متعارف اولمقله مطلق ذکر اولنورسـه بومعنی قصد اولنور؛ فقط مکلف «بن استطاعت حقیقیه یعنی علم کلامده بیـان اولندیغی وجهله فعلك مترتب اولدیغی استطاعته، فعله مقرون اولان قدرت حقیقیه‌یه نیت ایلمش ایدم» دیسه سوزی دیانةً تصدیق اولونماز. چونکه استطاعت عرفده سلامت آلات و صحت اسباب معناسنه اطلاق اولونمغله استطاعتك ظاهری، موجبی بومعنادر. قدرت حقیقیه بلا قرینه خلاف ظاهردر، محتملیدر.

بعض فقهایه کوره اسـتطاعت بالاشـتراك هرایکی معنایه اطلاق اولندیغندن، هرایکی معنی معنای حقیقی، ظـاهر، موجب اولمقله مکلف معنای حقیقی‌یه، موجبه، ظاهره نیت ایلمش اولدیغندن سوزی هم دیانةً، هم قضاءً تصدیق اولونور ایسه‌ده مذهب راجحه کوره قدرت حقیقیه معناسی معنای حقیقی اولسه‌بیله، مکلف معنای حقیقی‌یی قصد ایتســه بیله بخصوصه معنالردن برنی تعیین ایده‌جك قرینـه‌دن خالی اولدیغی زمان صحت اسباب و سلامت آلات معناسـنده استعمالی متعارف اولمغله قدرت حقیقیه معناسی خلاف متعارف اوله‌جغندن ینه سوزی قضاءً تصدیق اولونماز.

۷ — مکلف هیچ برمفعول ذکر ایتمیه‌رك «یرایسه‌م ویا کیرایسه‌م...

اولسون » دیوب ده « بن بر شیئه نیت ایتمش ایدم » دیسه نیتی صحیح اولماز ؛ قضاءً ده ، علی الاصح دیانةده هر هانکی برشیء ایسه شرط تحقق ایدر ، یمیننده حانث اولور . شافعی‌یه کوره نیتی دیانة صحیح اولور . مذهب حنفیه‌جه مختار اولان مذهبه‌کوره دیانة صحیح اولماز. چونکه‌نیت ملفوظده محتملی تعیین ایچون اولمقله طعام ، ثوب تنصیصاً مذکور دکلدر ، نیت محلنه تصادف ایتمامشدر . آرتق نیت لغو اولور.

[تنصیصاً مذکور اولمیان نظر تخصیص قبول ایتمز . چونکه عموم وخصوص الفاظك اوصافندندر . معانی‌نك دکل. غیر ملفوظ ، تقدیراً مذکور اولانلر تعمیم ، تخصیص ، تقیید قبول ایتمز .]

آنجق اکل مأکول ، لبس ملبوس اقتضا ایتمکله مأکول وملبوس تقدیراً مذکور اولیور و اکل ولباسك مقتضاسی اولیور . اصول فقهده بیان اولندیغی اوزره مقتضالرده حنفیه‌جه عموم بولونمامقله بالاقتضا ثابت اولان معنی تحتنده‌کی افرادك کافه‌سنه شامل اولمامقله مقتضانك تخصصه احتمالی یوقدر . آنده نیت تخصص لغودر. شافعی‌یه کوره مقتضاده عموم بولنمقله مقتضانك تخصیصه‌ده احتمالی واردر ، بونده نیت لغو اولماز . فقط خلاف ظاهر اولدیغندن مکلفك سوزلری قضاءً تصدیق اولونماز .

۸ — مکلف مفعول ذکر ایده‌رك « طعام یر ایسه‌م ویا لباسی کیر ایسه‌م .... اولسون » دیوبده « معین بر طعامی ویا معین بر لباسی قصد ایتمش ایدم » دیسه سوزی دیانةً تصدیق اولنور . چونکه طعام و لباس لفظلری تنصیصاً مذکوردر و قابل تخصیصدر . نیت صحیحدر . فقط قضاءً تصدیق اولونماز. چونکه بلاقرینه خلاف ظاهردر .

کوریلیورکه حکم دیانی ایله حکم قضائیلر آنجق احکام قضائیه‌ده ، اورادده آنجق کلامك موجب و محتملی اولان یرلرده آیریلیور ، حتی چوق کره‌ده برلشیور . مکلف حقنده حکم دیانیلر حکم قضائیلردن دها زیاده خفیف اولیور . شاید مسامحات دینیه آرانه‌جق ایسه آنی احکام قضائیه‌ده دکل ، احکام دیانیه‌ده آرامليدر .

ازمیرلی
اسماعیل حقی

امر بالمعروف ، نهی عن المنکر

— ٤ —

محتسب فیه وتعبیر آخرله منکر دینیلن فعل ممنوع ایچونده درت شرط نظر اعتباره آلنمشدر :

۱ — فعلك حد ذاتنده منکراتدن اولمسیدر . بو عباره‌ده معصیت کلمه‌سی ذکر اولنمایوبده منکر دنیلمسی منکر تعبیرینك معصیت تعبیرندن اعم اولمسندن ناشیدر. چونکه بعض احوالده معصیت موجود اولمادیغی حالده منکر موجوددر . مثلا مسکرات استعمال ایدن بر صبینك ویا مجنونك بو فعلی حقنده معصیتی داعی اولمادیغی حالده منکراتدن معدوددر. آنجق سیئات شرعیه‌دن معدود بولنان فعل مذکورك آخره سرایتنی موجب اولمامق ایچون صبی ایله مجنونك درحال منعلری جهتنه کیدیلور.

۲ — منکرك حالاً موجود بولنمسیدر . بناءً علیه مجلس عیش وعشرتنه خاتمه ویرمش اولان بر کیمسه‌نك حقنده حسبه معامله‌سی تطبیق اولنماز . بوکیبلر حقنده‌کی صورت معامله مقام امره عائددر . آحاد ایچون بونده وظیفه وصلاحیت قالمامشدر . آنجق کیجه‌نك حلولیله برابر اشبو معصیتك تکرار اجراسنه قالقیشه‌جغی حال وشاندن نمایان اولدیغی تقدیرده بویله کیمسه‌لرك وعظ ونصیحت کبی وسائطه مراجعت صورتیله منعلری جهتنه کیدیلور. معصیتی مرتکب بولندیغنی انکاره قالقیشدیغی صورتده وعظ ونصیحتدن دخی صرف نظر اولنور . چونکه مرتکبك معصیتی انکار ایتمسنه قارشو وعظ ونصیحتده دوام ایتمك مرتکبك حقنده سوء ظن معناسنی افاده ایده‌جکی وبر مسلم حقنده سوء ظنده بولنمق جائز اولمادیغی امور معلومه‌دندر .

۳ — منکرك محتسبك نظرنده تجسسه حاجت براقمیه‌جق درجه‌ده ظاهر اولمسیدر. شو حالده خانه‌سنك قپوسنی قپادوب داخلنده معصیتله مشغول بولنان بر کیمسه‌نك علیهنده تجسسات اجراسنه قالقشماق جائز دکلدر . چونکه جناب حق (ولاتجسسوا . . . .) آیت کریمه‌سیله تجسسی نهی ایتمشدر .

روایت اولنورکه حضرت عمر رضی الله عنه برکون بر کیمسه‌نك دیواردن آشمق صورتیله خانه‌سنه کیروب ایچروده بر معصیت مکروهه ایله مشغول اولدیغنی کورمش وبناءً علیه علیهنده حکم شرعینك اجراسنه قالقشماق ایسته‌مش ایسه‌ده اوکیمسه مشارالیه حضرتلرینه خطاباً: «یا عمر اکر بندن بر معصیت واقع اولدیسه سندن اوچ معصیت صدور ایتدی : (ولاتجسسوا) امر آلهیسیله تجسس نهی اولنمش ایکن علیهمده تجسسده بولندیکز . (وادخلوا البیوت من ابوابها الخ) آیت جلیله‌سی حکمنه توفیقاً قاپودن کیرمه‌کز لازم کلیرکن دیواری آشه‌رق ایچری کیردیکز . (ولاتدخلوا بیوتاً غیر بیوتکم حتی تستأنسوا وتسلموا علی اهلها) نص جلیلی میدانده ایکن سلام دخی ویرمه‌دیکز» دیدی. بونك اوزرینه حضرت عمر رضی الله عنه کندوسنه توبه ایتدیرمك صورتیله حقنده عقوبت شرعیه‌نك اجراسندن صرف نظر ایتمش اولمقله برابر برکون منبر اوزرنده اولدیغی حالده بو مسئله‌ده اصحاب کرامك رأیلرینه بالمراجعه: (امام المسلمین بالذات بر منکری مشاهده ایدرسه مرتکبی حقنده حد شرعی اجراسنه صلاحیتی وارمیدر؟) سؤالنی ایراد ایتمش اولماسنه بناءً حضرت علی طرفندن بو بابده بر عدلك رؤیتی کافی اولمایوب ایکی عدلك وجودی مقتضی بولوندیغی جوابی ویرلمشدر.

بو بویله اولمقله برابر سرخوش اولان کیمسه‌لرك نعره وصیحه‌سی

کبی تجسسه حاجت قالمه‌دن خانه داخلنده جریان ایتمکده اولان شیلری جاده وزقاقدن کچنلره اسماع واعلان ایدن احوالك وقوعی‌ده احتساب وظیفه‌سنك ایفاسنی استلزام ایده‌جکی محتاج ایضاح دکلدر.

معمافیه بوکبی مسائلده تجسس معناسنی افاده ایدن احوالدن‌دخی صوك درجه‌ده توقی ایتمك لازمدر . حتی برفاسقك بالطوسی ویا سائر لباسی آلتنده کیزله‌مش اولدیغی مشاهده‌اولنان شیئك شراب‌شیشه‌سندن عبارت اولدیغنه دائر برعلامت مخصوصه کورمدکجه « اوشیشه‌نك شراب اولوب اولمادیغنی آکلایه‌جغم ، چیقار کوره‌یم » دیه‌مز . چونکه اوکیمسه‌نك فسق ایله اشتهاری نزدنده‌کی شیشه‌نك هرحالده شراب اولماسنی ایجاب ایتدیرمز . اوله‌بیلیرکه اوشیشه سرکه‌ویا باشقه برشیدر . فاسقك‌ده سائر ناس کبی بوکبی شیلره احتیاجی واردر . مجرد آنی اخفا ایتمسی محرماتدن اولدیغنه دلالت ایتمز . زیرا انسانك برشیئی اخفاده برچوق مقاصدی اوله‌بیلیر .

٤ — منکرك اجتهاده حاجت مس ایتمکسزین منکر اولدیغنك معلوم اولماسیدر . بناءً علیه محل اجتهاد اولان مسائله حسبه‌وظیفه‌سی تعلق ایتمز . شوحالده صیرتلان وکلر اتی أکل ایدن برشافعی حقنده برحنفینك ومسکرنوعندن اولمیان نبیذی ایچین ویاخودذوی الارحامدن اولمق صفتیله ارثه نائل اولان برحنفی حقنده برشافعینك احتساب وظیفه‌سنی ایفایه شرعاً حقی یوقدر . بوقبیلدن اولان برچوق مسائل شرعیه‌ده بوحکم جاریدر . هرمسلمك تابع اولدیغی مجتهدك رأینه اتباع ایتمسی مجبوریدر .

محتسب‌علیه وتعبیر آخرله فعل ممنوعك مرتکبی اولان کیمسه‌یه کلنجه فعل ممنوعك منکر عد اولنه‌جق صورتده محتسب علیهدن صدور ایتمش اولماسی شرطدر . بونك ایچونده محتسب علیهك یالکز اولماسی کافیدر . مکلف ویاخود ممیز اولماسی شرط دکلدر . مکلف اولمایان صبینك شرب خمردن ، ممیز اولمیان مجنونك زنادن منعی شو اصل واساسدن تفرع ایدر .

صبینك شرب خمردن ، مجنونك زنادن منعی لازم کلدیکی کبی برحیوانك‌دخی برینك مزروعاتنه کیروب اتلافی حالنده‌منعی جهتنه کیدلمسنك ایجابات شرعیه‌دن بولنمه‌سنه نظراً محتسب علیهك مجرد حیوان اولماسنك‌ده کافی اولدیغی وارد خاطر اوله‌بیلیرسه‌ده حیوانك مزروعاته دخولدن منعی کیفیتی حسبه دنیلان امربالمعروف ونهی عن‌المنکر اساسنه داخل دکلدر . چونکه حسبه حدذاتنده محتسب علیهی حق اللهدن طولایی منکردن‌منع ایتمکدن عبارتدرکه منکردن مفارقتی مستلزم اولان بوصورت معامله‌محتسب علیهك حقنده برنوع صیانت دیمکدر . صبینك شرب خمردن ، مجنونك زنادن منعی‌ده حق‌اللهه مستنددر . انسانك مزروعاتی اتلافدن منعی‌ده ایکی حقه مستنددر. بریسی فعلك معاصیدن معدود اولدوغنه‌نظراً حق‌اللهدن، دیکری‌ده‌مالنی اتلاف ایدلمش اولان شخصه نظراً حق‌العبددن عبارتدر . بوایکی حق ایسه آیری‌آیری علتلردن عبارت اولمقله برابر یکدیکرندن آیریله‌بیلیر . مثلا برآدم برینك وجودندن برعضوینی اوکیمسه‌نك رضاسیله قطع‌ایده‌جك اولور ایسه بونده کرچه اوآدمك حقی ساقط ایسه‌ده ذات فعلك معصیت نوعندن معدود بولندیغنه مبنی حیوانك مزروعاتی اتلاف ایتمسی مسئله‌سنده کرچه حیوانه کوره معصیت موجود دکلسه‌ده حق‌الغیره بناءً منعك لزومی ثابتدر. شوقدر وارکه بوعلت‌منع حیوانك ذاتنه عائداولوب برمسلمك مالنك ضیاعدن محافظه‌سی نقطه‌سنه راجعدر . زیرا تعب ومشقتی مستلزم اولمادقجه برمسلمك ضیاعه معروض بولنان مالنك محافظه‌سی هرمسلم اوزرینه واجبدر . حیوانك لاشه‌یی اکل ایتدیکی ویاخود برقابك ایچنده‌کی شرابدن ایچدیکی کورلدیکی تقدیرده منعی جهتنه کیدلمه‌مسی اتلاف مزروعاتده‌کی علت منعك حیوانه راجع اولمادیغنی ارائه‌ایدر . علت منع حیوانه راجع اولسیدی حیوانك لاشه ایله شرابدن دخی منعی لازم کلیردی .

حیدری زاده

ابراهیم

خرستیانلق نظرنده اسلام

— ۱ —

«قد بدت البغضاء من افواههم وما تخفی صدورهم
اکبر قد بینا لکم الایات ان کنتم تعقلون»

کچن آی « اوچ آیلق » نامنده‌کی انکلیزجه رساله‌ءافکارومطالعاتنه بیوك بر قیمت و اهمیت عطف ایتدیکی برطاقم کمسه‌لرك مقاله‌لرینی حاوی اوله‌رق موقع انتشاره چیقمشدر .

حقیقةً غریبدرکه : بو رساله شرقده انکلتره ایمپراطورلغنك اك اساسلی برعنصرینی تشکیل ایتمکده اولان‌میلیونلرجه مسلمانلرك شوزمانده اولسون حسیاتنه حرمت قیدنده‌بولنمیور ؛ بریتانیا حکومتنه ایفا ایتدکلری عسکری ومادی خدمت و معاونتلره قارشی هیچ بر منتدارلق حس ایتمیور . بویله شیلر بر طرفه طورسون . بالعکس « اسلام‌عقبه‌سی » عنوانی آلتنده‌برمقاله طوتدیره‌رق بونده‌مسلمانلری فکرنجه خطرناك بر تعصب بسله‌مکده اولمقله اتهامه‌ایتمکه قالقیشیور ؛ دین‌مبین اسلامی بشریتك ترقیسی، حیات‌اجتماعیه‌نك صلاح‌وانتظامی، غربك مدنی امثالیله طوائف اسلامیه آره‌سنده بر آهنك امتزاج حصولی‌کبی غایه‌لرك تحقق یولنده مهم برمانعه تشکیل‌ایتمکله شائبه‌دار کوسترمك ایستیور .

مقاله‌نك حاوی اولدیغی افکاری تلخیص ایدوب‌ده مدافعاتمزی بونك اوزرینه بنا ایتمه‌دنسه اسلامه دخل و تعریضی حاوی اولان نقطه‌لری حرف بحرف مناقشه ایده‌رك بو قومك دین مبینه و اهلنه

قارشی نه کبی افکار و حسیات ایله مشبوع اولدقلرینی میدانه قویمغی مناسب عد ایدییورز . اول امرده شوراسنی اخطار ایدهلم که حقایق اسلامیهیی ایضاح وتشریح وادیسنده سویلیهجکمز سوزلرله اونلرك بزه قارشی بسلهمکده اولدقلری کین وغرضی ازاله ایتمك ، میل ومودتلرینی قازانمق کبی بر مقصده خدمت ایتمك فکرنده دکلز . چونکه « ولن ترضی عنك الیهود ولا النصاری حتی تتبع ملتهم » و « لا یألونکم خبالا ودوا ماعنتم قد بدت البغضاء من افواههم وما تخفی صدورهم اکبر » کبی آیتلرله قرآن بزه ، مسلمان قالدقجه خرستیانلق عالمنك نظر خوشنودیسنی قازانهمقلغمز بر خیال محال اولدیغی حقیقتنی قطعی بر صورتده آکلاتمشدر . بو حقیقت میدانده طورورکن طیمیدرکه بو آدملرله ویا علیهمزده ویرهجکلری حکمده کندیلرندن بیطرفانه بر حرکت بکلهمك عبثله اشتغال دیمك اولدیغی کبی واضح ومؤثر برهانلره استناد ایتمهدن کندیلرینی مؤاخذهیه قالقیشمقده فائدهسز بر یورغونلقدن بشقه بر شی انتاج ایتمز .

مقاله صاحبی اولا اسلامك کوزل کوردیکی شیلرینی صایوب دوکور ؛ قارئینك فکرلرینی آولامق ، آلت طرفده قرآنه ، دین توحیده ، صاحب شریعت صلی الله علیه وسلم افندیمزه یامایهجغی تقیصهلره ذهنلرنده بر حاضرلامق ایچون بودینده کوزل کوردیکی قواعد و اساساته قارشی تقدیرکارلغنی اظهار خصوصنده بر لحظه تردد ایتمدیکی سویلیور ؛ صکرهده اسلامك معایب وتقایصنی اجمالاً بیان ایتمکله اکتفا ایدهجکنی ، بو بابده فضله سوز سویلمکه لزوم کورمدیکنی بیان ایدییور ، وعقابنجه بو صوك قیدی علاوه ایتمکله قارئلره نقایص اسلامدییه سرد ایدهجکی شیلرك محرره فضله یازی یازمق ، مطالعه ایانلره دلائل وایضاحات طلب ایتمك کلفتنی اختیاره لزوم حس ایتدیرمیهجك درجه بدیهی بر حقیقت اولدیغی فکر وقناعتنی تلقین ایتمك کبی بر قورنازلق یاپمش اولیور . یالکیز اسلام علمدارلغی ایدن بو وامثالی مطبوعاتی مطالعه وتعقیب ایدن بز مسلمانلره بر وظیفه ترتب ایدییورکه اوده بو کبیلرك دینه رخنه آچمق ایچون طوتدقلری تسویلات یوللرینی تجسس و تعقیب خصوصنده اصلا غافل داورانمامق ، اونلرك تغلیط افکار یولنده استناد ایتدکلری سفسطهلری قطعی ومتین دلائل وبراهین قوتیله محو وتباه ایتمکدر . بزعهدهمزه ترتب ایدن وظیفهٔ دینیه ووجدانیهمزی بو یولده ایفا ایتمزسهك هم بیوك بر کناه ایشلهمش ، هم ده حقیقته استناد ایتمکسزین خصم طرفندن سرد ایدیلن افکار واهیهیه ذلیلانه بر صورتده سرفرو ایتمش اولورز .

محرر ، اسلامه قارشی سرد ایتدیکی سلسلهٔ تقایصه شو نظریهیی مبدأ اتخاذ ایدییور :

« قرآن الٰهی عظمت ذاتیهسیله متناسب بر طرزده وصف وتعریف ایدهیور ؛ ذات حق بشرك احتیاجاتنه غیر کافی بر صورتده تصور ایتدیکی کبی خرستیانلغك رکن اصلیسی اولان تثلیث خصوصنده مناقشهیه کیریشمکله بیوك بر خطا ارتکاب ایدییور : ابوة عامهٔ قدسیهدن تلقیٔ وحی شرفندن محرومیتنی اعتراف ایتمکله موقعنی مسیحك مرتبهسندن پك آشاغییه دوشوریور . »

اونلرك بو ادعالرینی عقل وانصاف دائرهسنده ردو جرحه کیریشمزدن اول شوراده مقصده اساس اولهجق بعض تمهیداتده بولنمغی ضروری عد ایدییورز :

معلوم درکه امتلرك معاش ومعاده ، یاخود یالکز معاشه عائد شئونده نائل اولاجقلری سعادتك درجهسی نفس انسانیده اغیاری ... ایدهجك حالاته یاناشامهسی ، مواطن شردن اوزاق دور ... ایدن حسیات زاجرهنك قوت ومتانتیله متناسبدر . چونـ... مناسبات متقابلهلرنده بوتون معناسیله مستقیمانه حرکت ... درلو حس تعدی وتجاوزدن آزاده بر صمیمیت بسلهمهلری کبی بر غایهیی تأمین ایتمك نه قوانین وشرایع وضعیهنك ، نه ده اونلرك تنفیذ واجراسنی کافل اولان محاکمك اقتداری داخلنده دکلدر . بونلرك بو یولده کوسترهبیلهجکلری موفقیت پك محدوددر . اویله قباحتلر اذای غیره بادی اویله حاللر واردرکه اونلری بشرك سعادتی تأمین ایتمك ، فالقلره میدان ویرمامك وظیفهلریله مکلف اولانلرك کوزلرینك کورهسی بیله امکان خارجندهدر . « ان النفس لامارة بالسوء »

نفوس امارهنك هم صاحبلرینه ، هم ده اطرافنده کیلره نه ضررلر ایراث ایتمکده اولدیغنه دائر اوزون اوزادی سوز سویلهمکه احتیاج کورمیورم ؛ بشریتك وجود بولدیغی کوندن بو کونه قدر کرهٔ ارضك هر طرفنده محکمهلر تشکیلی ، انسانلر آرهسنده متمادیاً تحدث ایدن مخاصمه ومجادلهلری فصل وحسم وظیفهسیله مکلف حاکملر تعیینی مسئلهسی جمعیات بشریهنك اك مهم واك اساسلی بر مشغلهسی اولدیغی حقیقتی بزی بو یولده اختیار کلفتدن وارسته براقیر اعتقادندهیم . بزم شوراده انظار دقتی جلب ایتمکه لزوم حس ایتدیکمز بر جهت وارکه اوده خلقدن بر قسمنك دیکر بر قسم اوزرنده نفوذ ومکانت صاحبی اولهسی ، بونلردن بعضلرینك شوار تکاب ایدیلن جرائم وجنایاتك فاعللرندن حساب صورمق وظیفهسنی درعهده ایتمهلری امتلرك سعادت حاللرینی ، آرهلرنده دائم امن وسلامتك تقررینی کافل اولهمیهجغی مسئلهسیدر . طبیعت بشرده اویله شناعتلر وارکه دیکر معنوی بر طاقم عامللردن دوغمه زواجر نفسیه اولماسه بیوك بیوك فتنهلره ، جهانشمول فلاکتلره منجر اولهجغنده هیچ شبهه یوقدر .

عجبا محکمهلر یالانجیلق ، حقد وکین ، حسد ، بدخواهلق ، حرص وشره ، بخل وامساك کبی اخلاق ردیئهایله نصل مجادله ایدهبیلهجك ؟ بو کبی امراض نفسیهیه دوا ساز اولهرق بشریت عالمنی بونلرك نتایج مضرهسندن قورتارمق خصوصنده نه کبی وسائطه مراجعت ایدهجك ؟

تاریخ بشریت بزه کوستریورکه انسان انسان اولهلی ایکی شی یان یانه یورومکدن بر آن خالی قالمامشدر .

بنی اسرائیل ودها اونلردن اولکی امتلرده حاکملر جنایات وسائر دنیوی معاملات حقنده حکملر ویرمکله مشغول ایکن یانی باشلرنده مرشدلر ، واعظلر ، منذرلر بولنیور ، بونلرك وظیفهلری اخلاقی تهذیب ، نفوسی تربیه ، ارواحی طبایع سفلیهدن تطهیره انحصار ایدییوردی .

چونکه بوجهتلر اهمال ایدیلیرسه ، اسباب مداولاتلری نظر اعتنادن دور طوتیلورسه خلق آره‌سنده کوندن کونه فنالقلرك چوغالمه‌سی ، محاکمده قضاتك حضور وسکون عامه‌یی تأمیندن عاجز بر موقعده قالمه‌سی ضروری ایدی . ایشته بوحکمته مبنیدرکه اعصار سالفه‌دن هیچ بری قرآنك بزه خبر ویردیکی ، ویرمدیکی حدسز حسابسز انبیادن خالی قالمامشدر « وان من امة الاخلافیها نذیر » .

بو مسئله‌ده الحاد مسلکنه سالك مادیون بیله بزمله هم افکاردرلر. ذات اقدسك وجودینی انکار ایتدکلری ، سماوی وعد و وعیدلره اعتقادلری اولمادیغی حالده اونلرده درلو درلو واسطه‌لره مراجعتله نفوسی تهذیب و تربیه‌نك ضروری بر کیفیت اولدیغنی اعتراف ایدییورلر. فرانسزلر ، سائر غربی ملتلر یازدقلری اثرلر ، وضع ایتدکلری قانونلرله عنصرلرینك صلاح و تکملنه خدمت ایتمکه چالیشیورلر ؛ بونلرك عدم اعتقاد والحادلری ، روح وروحانیاتی انکار خصوصنده‌کی مفرط تعصبلری ، هرشیئی مباح کورمك وکوسترمك خصوصنده غلو درجه‌سنه واران غیرت واقداملری ملتلرینك تربیه وتهذیبی ایچون اتخاذ تدابیر مجبوریتندن کندیلرینی وارسته قیلامیور . بشریتك حالنی اصلاح ، اونی اساسلی ودائمی بر سعادت وسکینته مظهر ایتمك خصوصنده قیود مادیه واحکام قضائیه‌نك تأثیری غیر کافی اولدیغنی اونلرده آکلایورلر . بز ، تهذیب اقوام ایچون اونلرك وضع ایتمش اولدقلری قانونلرك حیات مادیه‌جه بشریتی آرادیغی غایه‌یه ایصال ایتمکه بر وجهله کافی کله‌میه‌جکنی بالآخره کندیلریله اوزون اوزادی مناقشه ایده‌جکز .

شورایه قدر بسط ایتدیکمز ایضاحاتدن آکلاشیلدی‌که بشریتك نظام حیاتنك مهم بر رکنی ، سعادتنك اساسلی بر شرطی ، انسانلق عالمنده نفس اماره‌یه نفس لوامه‌نك قرین وتوأم اولمه‌سی ، نفوس انسانیه‌ده ینه کندیسندن ، قوای زاجره بولنمه‌سیدر . بونلر اولورسه نفس صاحبلری کونك برنده دیوان حکم و قضایه چکیله‌جکنی ، نکهبان افعالی اولانلرك محاسبه‌لرینه معروض قاله‌جغنی عقلی کسر ، قصاص و جزای مثلی محقق عد ایدرده آمال و هوساتنه تبعیت خصوصنده کندینی مطلق العنان فرض ایده‌مز ؛ بر قباحت ایشله‌مك ایسته‌دیکی ، قلبنده غل و غش ، کین و غرض حسلری غلیانه کلدیکی ، نفس اماره‌سی مکر و خدعه یوللرینه صاپمق ایچون تسویلاتده بولندیغی زمان وجدانی ، شعور قلبیسی بوکونه مساویی اقتحام ایچون آیاق آتمه‌سنه ، اعضای وجودندن هرهانکی برینی قیمیلداتمه‌سنه مانع وحائل اولورلر . بو تمایلات نفسانیه آرتق قوروتی ، امل ، قصد و نیت مرتبه‌سندن ایلری کچه‌مز . اوت انسانلر ایچنده زله‌یه دوچار اولان، وقت وقت زواجر نفسیه‌سی هوسات نفسانیه‌سنه غلبه ایده‌میانلرده بولنه‌بیلیر . فقط بوکبیلری درعقب نفس لوامه قارشیلایه‌رق شدتله لوم و توبیخ ، حرکاتنی تنقید ایتمکه باشلار ، مالك اولدیغی بتون وسائط ترهیب وتحذیر ایله تصحیح سیرته اجبار ایدر . و او زمان قلب ، اولجه طوغان خاطره‌لره یبانجی بر نظرله باقمغه ، شئامتلرندن تحفظه چاره آرامغه باشلار ؛ نفس لوامه‌نك تأثیر ارشادیله یاپدقلرینه حقیقی توبه ایدر ، مسلك استقامتدن آیرلمامق ایچون کندنده قطعی وصمیمی بر عزم پیدا اولور .

شمدی کندی کندیمزه ، بو وجدان نصل حاصل اولور؟ سؤالنی ایراد ایده‌بیلیرز . معلومدرکه ، کرك عقلی ، کرك روحانی بتون قوای انسانیه معین ومطرد بر اصول ، ثابت بر نظام دائره‌سنده یورویوب کیدر ؛ انسان ایلك یارادلدیغی زمان کندیسنه بر عقل مودوعدرکه بوکا عقل استعدادی یاخود عقل بالقوه دینیلیر ؛ معناسی انسانك فکر ، حفظ واراده‌یه صلاحیت استعدادیدر . بالاخره یواش یواش عقل فعلی نشو ونما بولمغه باشلارکه بوده قوهٔ استعدادیه‌نك تعلق ایتدیکی اشیای جزئیه‌نك تعاقبندن حاصل اولمه تجربه‌لرله وجود بولور ؛ وانسانده علم ، حفظ ، اراده ، لذت والم کبی احساسات زیاده‌لشدکجه عقل فعلی‌ده تزاید ایدر . عقل فعلی راسخ ومتین بر حاله کلدکدن ، کندندن بر طاقم اختراعات صادر اوله‌جق ، مادیات ومعنویاتی تدبیر وتنسیق فیض واستعدادینی کوسترمه‌بیله‌جك چاغه کیردکدن صکره « عقل بالملکه » نامنی آلیر .

بو بحثی دها زیاده تعمیق بزی اصل مقصددن اوزاقلاشدیره‌جغی جهتله دها فضله معلومات آلمق ایستیانلرك « علم النفس » کتابلرینه مراجعت ایتمه‌لرینی ایجاب ایدر ؛ بوراده شوقدر ایضاحات ویرمکلکمزده قوای عقلیه حقنده سویله‌نن سوزلرك تماملیه وجدان وشعور بحثنه تطابق ایتمکده اولدیغنی کوسترمك ایچوندر .

اوت ، انسان یارادیلیور ؛ مع مافیه ، بالجمله مخلوقات آره‌سنده برسنت الهیه اولان قانون تکامله نظراً انسان نصل احسن تقویم اوزره یارادیلمش ایسه اودرجه عقلیه ایله ، وجدان وشعور قوتلرینك مندمج بولندیغی مراتب واطوار ایله سائر نوع حیوانات اوزرینه فضیلت ورجحان قازانمشدر .

عقل نصل ، ایضاح ایتدیکمز وجهله ، طبیعی بر حالده متوالی اوچ طور ومرتبه چیکیریورسه وجدانده‌ده حال بویله‌در . ایلك مرتبه‌سی وجدان استعدادیدرکه قوهٔ باطنه‌نك حیات عالمنده وظیفه‌سنی حقیله وحدود معینه‌سی داخلنده ایفایه صلاحیت واستعدادی دیمکدر. وجدان استعدادی متوالی ممارسه‌لرله کسب قوت ایده ایده بر قوهٔ محضه ، بر استعداد مجرد اولمق درجه‌سندن چیقه‌رق وجدان فعلی مرتبه‌سنه ترقی ایدر .

مثال اوله‌رق برقاچ کنج چوجغك پت پرستلر ، یهودیلر ، خرستیانلر ، مجوسیلر ، بودیلر آره‌سنده ، دیکر برقاچنك‌ده اباحیه ، صوفیه ، شیعه ، مادیون وسائره میاننده یتشمش اولدقلرینی فرض ایده‌لم . صکره‌ده بونلرك طاشیدقلری وجدانلری که ؛ حقیقتده خیر وشرك بر تجلیگاه اولدقلری حسن وقبحه نسبتله تصرفات فردیه‌یی اولچمك ایچون قلبلرك بر کوشه‌سنه ، صدرلرك کیزلی بر نقطه‌سنه قورولمش میزان نفس اولمقدن بشقه برشی دکلدر ، آراشدیره‌لم .

کورورزکه بونلرك شرائط حیاتیه ، اشکال اجتماعیه‌لرنده موجود تنوع وتغایر قدر وجدانلرنده‌ده تخالف وتباین واردر. بروجدان مثلا مسیحه عبادتی جرکین کورر ؛ بروجدان توحیده قائل اولمنی شنیع برکیفیت عد ایدر ؛ دیکری آتشه پرستش ایده‌نه نظر حقارتله باقار ؛ بردیکری حلوله قائل اولورده باری تعالی‌یی رحملرده قرار ایتمکدن، انسانك اجزای وجودی آره‌سنده سریاندن تنزیه وتقدیس ایدنلری تکفیره قالقیشیر .

برده دونوب عالم اجتماعیاته باقه‌لم ؛ بر وجدان کوره‌جکزکه قیز قارده‌شنی نکاح ایتمکی منفور برحرکت تلقی ایدییور ، دیکر بروجدانه تصادف ایده‌جکزکه دکل بونده، حتی اوز قیز اولادیله ازدواجده بأس کورمیور ؛ دیکری ارضاعی نسب وصهریت درجه‌سنده موجب حرمت عد ایدییور ، دیکر بری سود قارده‌شیله اجنبی بر قادین آره‌سنده هیچ بر فرق کورمیور ؛ کذلك بر وجدان کوره‌جکزکه طلاق وتعدد زوجاتده برمحذورتصور ایتمیور؛ دیکر بروجدان مطلق برطرزده طلاقی شنیع بر معامله تلقی وفاعلنی مؤبداً حبسه محکوم ایدییور. صکره عینی کسه‌لر احوال تبدل ایتدکجه انقلابات زمان ایجاباتنه توفیق حرکتی موافق کوریور. بویله وجدانی قناعتلرك اساسلی بر صورتده تحوله جمعیات بشریه‌نك بالخاصه نصرانیت و بودا و سائره مذهبلرینه سالك اولوب‌ده متمادی بر صورتده تحلیل وتحریم ، اطلاق و تقیید ، تغییر وتبدیل ایله مشغول اولانلرك تاریخ انقلاباتنی تدقیق ایدنلر بی نهایه مثال بوله‌بیلیرلر .

بوحقیقتی دها واضح بر صورتله کوره بیلمك ایچون امتلر آره‌سنده‌کی مختلف عادات وشئونه ، اصول حیات ومعاشرته عطف نظر ایدلسون ، کوریله‌جکدر که بوامتلرك، یاشایشلری ، طرز تفکرلری بری برینه اویمادیغی ایچون هیچ بروقت قلبلری بری برینه ایصینماز ، قانلری قایناماز . بودائمی منافرتك اسبابی تدقیق ایدلسون ، آکلا . شیله‌جقدرکه بونك یکانه سائقی هرفردك، یتشدیکی محیطدن وجود بولمش ، اومحیطك عادات ، افکار ، علوم ومعاملاتیله پرورش‌یاب اولمش اولان وجدان خصوصیسندن بشقه برشی دکلدر . سوزی خلاصه ایتمك لازمسه دینله‌بیلیرکه ، محاسن ومساوی‌یی ، مضرات ومنافعی اولچمك ایچون برمیزان قلیدن عبارت اولان وجدان بیان ایتدیکمز برطاقم مؤثرات خارجیه‌نك طوغوردیغی برجنیندن، آحادك ایچنده یاشادیغی کونا کون اجتماعی حیاتلرك ویردیکی ثمره‌دن بشقه برشی دکلدر .

بوکا بناءً مختلف محیطلرده یاشایان آحادك استقباح واستحسان خصوصلرنده صرف وجدانك حکم وتقدیرینه اعتمادسوقیله برینك دیکرینه تبعیت ایتمسی معناسز برحرکت، بلکه برنوع جهالتدر. کذلك کلیشی کوزل پیدا اولمش بروجدانی افکار وافعالك قیمت وماهیتنی تقدیر ایچون میزان اتخاذ ایتمك‌ده بیوك برخطادر . چونکه حسن وقبح مسئله‌لرنده آمال واحتراصات نفسانیه النده بازیچه اولان عقول بشریه باشلی باشنه حکملك وظیفه‌سنی ایفا ایده‌بیلمك حق وصلاحیتنی حائز دکلدر .

بلاد متمدنه نامی ویریلن یرلرده الیوم جاری اولان حیات قدر المزده مادیونی مبهوت ولال براقه‌جق، عقول بشریه‌نك یالکزباشنه حسن ایله قبیح، خیر ایله شری تمییزه، احوال بشری تنظیم کافی کله‌جکنی ظن ایدنلرك دیللرینی کسه‌جك قطعی بردلیل اوله‌ماز . الحاصل عمومی برشکل آلدیغی ، شئون عبادی تنظیم ، سعادت عامه‌یی تأمین ایچون اساسلی چاره‌لر بولمق خصوصنده ادیاندن دها فضله تأثیر وقدرت کوستره‌بیله‌جکنه اهالیسنك صاغلام برقناعت حاصل ایتدیکی‌یرلری کیدوب کورمه‌لی ؛ عصرلرنده‌کی ردای ادیان چورویوب دوکولمش، خالق یکانه ایله علاقه‌لری کسیلمش، وجدان نامی ویردکاری شیدن آله‌جقلری تأثیروقوتله تربیهٔ نفس امکاننه صارصلماز برقناعت حاصل ایتمش اولان اهالیسیله تماسده بولنمه‌لی‌ده کورمه‌لی که اویرلرك محیط سفیلنده نه ایکرنج حاللر ، نه فنالقلر، نه‌ضررلر، نه حیله ودسیسه‌لر یاشایور ! محکمه‌لر دعواجیلرله، محبسلر مجرملرله طولوب طاشییور! اره‌لرنده‌کی مناسباته سوء نیت ، شیطنت وتزویر ، ایکی یوزلیلك حاکم اولدیغی ایچون قلبلر یکدیکره قارشی حس احترازدن قورتیله‌میور. بومتمدن مملکتلرك اك بیوك واك محتشملرنده بولندق ؛ اورالرده کوردیکمز فنالقلر ، ملعنت ومضرتلر بزم شو قناعتمزی تأیید ایتدی که: علوم وفنون مادیه‌ده قدرت خارقه کوسترمکله تمایز ایتمش اولان مدنیت حاضره ایچنده بولندیغمز عصرك عظمتنه، کچن عصرلره تفوقنه سبب اولمقله برابر مادی ومعنوی فنالقلرك مدهش صورتده میدان آلمه‌سنه پك قوتلی برصورتده یاردیم ایتمشدر. اوت اورالرده فنالق برصورتده تعمم ایتمشدرکه عقل هرکون انظار حیرت وتقدیره مدهش خارقه‌لر عرض ایدن بومدنیتك قدرت وقوتی اوکنده بروضع تبجیل وخشوعی آلسون، یوقسه ماده‌نك روحه غلبه‌سنی تسهیل ایده‌رك بوسببله بشریتك الفت وصمیمیت، برومعاونت حسلرندن، حق ونصفتی التزام، معاملاتده اعتدال ، حقوق ناسه حرمت ورعایت فضلتلرندن استفاده‌سنه مانع اولدیغی ایچون لعنتمی ایتسون، بردرلو کسدیره‌مز .

عبدالعزیز چاویش

فنیات :

علمك شاه اثری : اهرام

تاریخك قراکلق زمانلری آیدینلاشدقجه فخریك غرور علمیسی قاراریور ؛ صوك زمانلرك فنی فتوحاتندن ظن اولنان معلوماتك ، اقوام قدیمه عندنده‌ده تماماً مجهول اولمدیغی میدانه چیقیور . هم بو حقایق یالکز نظریات ساحه‌سنده تجلی ایتمیور ؛ هر آرزو ایده‌نك کوره‌جکی ، تدقیق ایده‌بیله‌جکی آثارایله ، آبدات ایله ثابت اولیور .

ایشته (جیزه) ده‌كی مجموعهٔ اهرام ، صوك مدنیت عصرلرینك كندیلرینه مال ایتمك ایسته‌دكلری علمی خارقه‌لرك برچوغنه اسكی انسانلرك ده واقف اولدیغنی اثبات ایدییور . بشریت یكرمی درت عصرلق غیرتنه رغماً ، علمك شاه اثری اولمق مزیتنی حالا اهرامك الندن آلاجق هیچ بر شی میدانه كتیره‌مه‌مشدر .

مصر قدیمك اوبلند ، اومحتشم اثری ، قوبو ، علمی بر ضیا ایله تدقیق ایدلدكجه كیزلی قالمش یكی یكی قیمتلری میدانه چیقیور . صنعتكارلرینك قدرت عرفانی ، حقوق مساعیسنی آچیق ، زنده بر جبهه ایله مدافعه ایدن بو آبده قدر علمك ، فنك تطبیقاتنی نفسنده تبلر ایتدیرمش هیچ بر اثر یوقدر .

شبهه یوقكه مصریلر ، آتوریلر ، كلدانیلر . . . كبی اقوام قدیمه‌یی بوتون نورلریله ، عرفانلریله طانیابیلمكدن پك اوزاق بولنیورز . اسكی ملتلری ، مدنیتلری بزه اوكرەتمكله مكلف اولان تاریخ ، اوزمانلرك اوزرینه چوكن كثیف توزلی سیسی ده‌له‌بیله‌جك قدرته دها ایره‌مدی ؛ قدیم دورلره عائد معلومات نامنه برایكی ظفر داستانیله بزی آووتمق ایستیور . حال بوكه اصل وظیفه‌سی ، ماضیلرك اعماقه كومولمش منقرض علمی سلطنتلری بوتون تفصیلات و عنعناتیله تدقیق ایتمك ؛ صحیفه‌لرینی یالكز ملوك سالفه‌نك عجیب ناقبه ، كورولتولی حربلرینه تخصیص ایتمیوب ییقیلمش آبداتی ، دوریلمش كتبخانه‌لری بولوب بوتون نورلی ، فیضلی محتویاتی میدانه چیقارمقدر .

تاریخ ، بوتتبعاتی ، بوكونكی قدرتی ، وسائطی ایله تأمین ایده‌مز . زیرا قدیم مدنیت ساحه‌لرینی ، بالخصوص هر طرفی كمالات متحجره ایله مملو اولان دیارشرقی ، متردد آدیملرله دولاشمش بر قاچ سیاحك همتی ، غیرتی ، نه‌قدر فدا كارانه اولورسه اولسون ؛ بو مهم ایشك التندن قالقمه‌یه كافی دكلدر .

تاریخی ، ماضیلرك عادل ، منقدشاهدی موقعندن دوشورمه‌مك ایچون دها پك چوق همت ، پك چوق معاونت ایستر . یاردمجی علمی بوكونك تتبع احتیاجلریله متناسب بر درجه‌ده تزیید ایتملی ؛ هله آثار عتیقه‌یی ، محكوكاتی ، منقولاتی ، فنن ، ریاضی نظرلرله ؛ قبلی قرق پارارجه‌سنه اولچوب بیچمدكجه ، اونلری میدانه كتیرن انسانلرك درجهٔ عرفانی تعیینده هیچ عجله ایتمه‌ملیدر .

مصرده‌كی اهراملری بز شیمدی‌یه قدر حكمدارانك (مومیا) لرینی حفظه مخصوص ، علی العمیا ییغلمش طاش كتله‌لرندن عبارت ظن ایدییوردق . حالبوكه بوكون غربك مغرور ، مغرور اولدیغی قدرده مشهور ریاضیسی ، هیئتشناس (آبه‌مورو L'abbé moreux) اوروپانك صوك اوچ عصرلق غرور مدنیسنی قربان ایده‌رك ، هرقسمی معلومات عالیه‌نك بر دستورندن تشكل ایتمش و علم و ذكاهیكلنك اوكنده سجده ایدییور . اوحالده اهرامك بو یوكسك و علمی قیمتنی اكلایه‌بیلمك ایچون سوزی (آبه‌مورو) یه ویره‌لم ؛ آنی‌نك ماضی حضورنده‌كی بو ایلك وحقلی اعترافنی اونك لساننده دیكله‌یه‌لم :

« آقاسیا آغاجلرینك سایه‌سنه التجا ایتمش اولان كنیش یولی تعقیب ایده‌رك ، قاهره‌دن (جیزه) یه كیدن سیاحلر ، تام چولك باشلانغجنده ، مهیب كولكه‌لرینی اواسرار انكیز قوم دریاسنه صالمش اهراملری[١] مشاهده ایدر . بونلر اوچی بیوك ، آلتیسی كوچوك اولمق اوزره دوقوز عدددر . قدمانك عجائب سبعهٔ عالمدن عد ایتدكلری (كه‌ئوپس) اهرامی ده بورا‌ده بولنیور .

مصرك سائر جهتلرنده‌كی اهراملرك بونلر قدر شهرتی یوقدر .

جیزه قصبه‌سنك عصر حاضر تاریخنده‌ده اهمیتی وار . بوناپارط « عسكر ! شو اهراملرك تپه‌لرندن تام قرق عصر سزی تماشا ایدییور ! » سوزینی ٢١ تموز ١٨٠٨ تاریخنده ، كوله‌من اوردوسنی پریشان ایتمه‌سی اوزرینه ؛ قازاندیغی ظفرك نشوه‌سیله بورا‌ده سویله‌مشدر .

(جیزه) ده هرزمان تصادف ایدیلن رهبرلردن ، یاخود (پرتوسون) لری اللرنده هیه‌روغلیف محكوكاتی تحلیل مراقیله دولاشان آثار عتیقه متتبعلرندن برینك یانینه صوقولدیكزمی ، ارتق دیكله‌ییكز . مصرده اجرای سلطنت ایدن حكمدار سلاله‌لرندن ، مذهبلرندن ، مومیالرندن بحث ایتمدك هیچ بر شی براقمازلر . مراقكزی زیاده دعوت ایده‌بیلمش اولمق ، اونلرك اك بیوك ذوقی ، تسلیسیدر .

بونوع كوەزه‌لكلره قولاق آصمیوب ده اهراملرك ایچنه كیره‌نلر ، دارکچیدلرله یكدیكرینه مربوط برطاقم اوطه‌لره تصادف ایدرلر . فقط بوتون بومدخللر معماری برمهارتله كیزلنمش ، خارجدن بیلیرسز بر حاله كتیرلمشدر . هپ بو همتلر فرعونلردن برچوغنك (مومیا) لرینی زمانك دست تخریبندن محافظه ایتمشدر .

جیزه‌ده‌كی دوقوز اهرام آره‌سنده (كه‌ئوپس) نامنی طاشیانی هپسنك قیمتداریدركه میلاددن درت بیك سنه اول ، دردنجی سلاله زماننده ، عقللره حیرت ویره‌جك بر دهای عرفانله انشا ایدلمشدر . عربلرك مصری استیلالرینه قدر خارجاده ، یكپاره ظن ایدیله‌جك درجه‌ده رنكلی طاشلرله قابلی اولدیغی روایت ایدیلیور . بو محتشم آبده‌نك درونه كیرنلر ، اطرافنی كوز دیبلندیریجی بر ساده‌لكله محاط كوریرلر . قوریدورلرك ، اوطه‌لرك دیوارلری هر نوع تزییناتدن ، خطوطدن ، نقوشدن عاریدر .

اوچ بویوك اهرامك نسبةً اك كوچكنه برنجی دفعه ، اون دوقوزنجی عصرك اورته‌لرنده كیرلدیكی حالده ، فرعونلردن (مكه‌رینوس) ه مخصوص اولان آغاجدن معمول تابوت صاغلام اوله‌رق بولنمش ، لوندره‌ده‌كی (بریتش موزه‌ئوم) ه نقل ایدلمشدر .

فقط جیزه مجموعهٔ اهرامنك اك بویوك واك قیمتداری اولان (كه‌ئوپس) اهرامنه كیرنلر نور ذكا ایله دلینمه‌سی مشكل بر سر قارشوسنده قالورلر ؛ بو قدر اعتناایله حاضرلنمش بو آبده‌نك درونده صاحبنك نه مومیاسی ، نه‌ده تابوتی وار . اهرامك تاما ورته‌سنده بویوك

[١] اهرام كلمه‌سی اساساً جمع اولوب مفردی (هرم) ایسه‌ده لسانمزده مفرد شكلنده كیردیكندن بنده اوصورتله مجبور اولدم .

بر مهارتله اویولمش یوش. طاش تکنه طوریبور. بوتکنه نه دن بوش؟ فرعونك مومیاسی نه دن بورایه وضع ایدلمه مش؟ بو سری بر درجه یه قدر آیدینلاته جق نه بر رسم ، نه بر یازی ، هیچ می هیچ بر اماره یوق؛ آشاغیده تفصیل ایده جکم بونجه هندسی ، هیئی ، ریاضی خوارقك بی مثال بر انموذجی اولان بو آبده عجبا بشقه بر مقصدله می یاپلمشدر؟ مصر اعصار عتیقه سیله اوغراشان علمانك هیچ بری بو اسرارانکیز سؤاللرك جوابلرینی ویره مه مشدر .

بو اهرام هر نه مقصدله یاپلمش اولورسه اولسون ، طرزنده کی هندسی قدرت ، ابعادنده کی علمی نسبت او قدر قیمتلی ، او درجه یوکسکدرکه بو جهتلری کافی بر وقوف ایله تدقیق ایدنلر ، اسکی مصریلرك نه لر بیلدیکنی ، عرفانك نه حیرت ایدیله جك مدارجنه یوکسلدیکنی اینانلماز بر شاشقینلقله اعتراف ایتمکده درلر. بن ده تماماً بوفکرده یم. (که ئوپس) اهرامنك ابعادی آره سنده کی معلوماتك تدقیقی یکی شامپولیونلرك (هه روغلیف) لردن استخراج ایلدکلری صحیفه لر دولوسی ایضاحاته بیك کره مرجح بولوردم .

ناپولیون رفاقتیله مصر سفرنده بولنان علماء، بوقطعه نك نیرتکیسنی ترسیم ایتدکلری زمان ، بویوك اهرامی مبدأ نقطه سی اعتبار ایتمشلر ، ذروه سندن کچن دائرهٔ عظیمه یی ده نصف النهار اوله رق قبول ایله مشلردی. خریطه اخذنده دوام اولندیغی صیره ده نیرنکی ذوکثیر الاضلاعك تماماً نیل دلتاسنی احاطه ایتدیکنی، (که ئوپس)ك ذروه سندن کچن نصف النهار خطنك دلتایی یکدیکرینه تماماً مساوی ایکی قسمه تفریق ایلدیکنی باش دوندیریجی بر حیرتله مشاهده ایتمشلردر.

تصادفه حمل ایدلمکدن پك اوزاق بولنان بو کیفیت بیلنه رك، ایسته نیله رك میدانه کتیرلمش اویله بر نتیجه درکه : بانیسی اولان مهندسلرك قدرت علمیه لرینی بو کونکی تقدیر مقیاسلرینه کوره ده اك بلند ، اك مستثنا بر موقعه چیقاریر . بو اهرام اوزرنده کی تدقیقات بر آز دها تعمیق ایدیلورسه بحث ایتدیکمز قیمتلرینی ایکنجی درجه ده براقیر دها نه بدیعه لری کوریلیر !

مصر قدیمده زمانمزه کوره بیله بی نظیر عد ایدیله جك جغرافیون یاشادیغی ده مرتبهٔ ثبوته واریبور . زیرا (که ئوپس) ك ذروه سندن کچن نصف النهار ؛ دنیانك دکزلردن اك آز ، قره لردن اك چوق کچن یکانه نصف النهار دائره سیدر. بو امثالسز نصف النهار جهانك بوتون اراضی مسکونه سنی ده ایکی یه تفریق ایدییور . بو دهایه ، زمانمزده بیله یتیشیله میه جك بو وسعت عرفانه نصل حیرت ایدلمز ؟

اوتوز (۳۰) درجه دن خط استوایه موازی اوله رق کچن دائره نك قاره لردن اعظمی کچن دائره اولدیغی معلومدر. که ئوپسك ذروه سنك عرض درجه سنی تعیین ایتدیکمز زمان ۵۱″ ، ۵۸′ ، ۲۹° بولاجغز . بو درجه یه انکسار ضیا مقداری علاوه ایدلدکده تام (°۳۰) درجه یی بولور . دیمك که (که ئوپس) موضعی انتخاب ایدیلیرکن بودقیق حساب نظر اعتباره آلنمش ؛ قاعده سنده اوطوران بر راصدك قطب شمالی شمالی تام (°۳۰) درجه ده مشاهده ایده بیلمسی تأمین ایدلمشدر .

که ئوپسك قاعده سنی تشکیل ایدن درت ضلعك وضعیتی تدقیق ایدیلیرسه هر برینك جهات اصلیه دن برینه متوجه اولدیغی کوریلور. بر بنانك جهته وضع کیفیتنك مشکلاتی اربابنه معلومدر . حتی پارس قاعده رالنك بیله (Orientation) ی جهته صوك درجه دقت ایدلدیکی حالده بین ٤,٥ میلمتره قدر انحراف واردر . (که ئوپس)اهرامنده بوقدرجق بر خطاده یوق . حیرت اندر حیرت ! !

هرودوت بیله اهراملرك طرز انشاسنده کی نسبت هندسیه یه دقت ایتمشدر . تاریخنك بر قسمنده اهراملرك ارتفاعی اوزرینه رسم اولنان مربعلرك مثلثی یان وجهلرك مساحه لرینه مساوی اولدیغنی سویله یورکه بوروایت حقیقته موافقدر .

معلوم اولدیغی وجهله، هر محیط دائره نك کندی قطرینه تقسیمندن چیقان خارج قسمت ثابتدر ؛ اوده تقریباً (π) پی رمزیله اشارت ایدیلن ۳,۱٤۱٦ عددندن عبارتدر. (که ئوپس) اهرامنك قاعده سنك درت مساوی ضلعی ـ هر بری ۲۳۲,۸۰۵ متره در ـ جمع ایدیلیرسه ۹۳۱,۲۲ قاعده محیطی چیقار؛ بونی ۱٤۸,۲۰۸ متره اولان ارتفاعك ایکی مثلنه تقسیم ایده جك اولورسه ق ۳,۱٤۱٦ عددی یعنی (π)بولنور.

اسکی یونانیلر، شمسك بویوکلکنی، پلوپونس یاریم اطه سی قدر فرض ایدرلر، عرضه مسافه سنی ده ۱۵ کیلومتره قدر تخمین ایلرلردی. سیساملی (آرستار) ك بو مقداری بر آز دها ایلرو کوتوره رك (۸) ملیونه ، کپلر (۵۸) ملیونه چیقاره بیلدیلر . اون دردنجی لوئی دوری علماسی بیله بو مسافه یی (۱۲۵) ملیوندن ایلرو کوتوره مه مشلردر . تا (۱۸۵٤) تاریخنه قدر یاقلاشملیدرکه بر آز عقله یاقین مقدارلره تصادف ممکن اولسون. زمانمزده سماوی فطوغراف اصولك ترقیاتی سایه سنده بوبعدك ـ دقیقته پك یاقین اوله رق (۱٤۹,٤۰۰,۰۰۰) کیلومتره اولدیغی بولنمشدر . شیمدی که ئوپس اهرامنك (۱٤۹,۲۰۸) متره اولان ارتفاعنی بر میلیار ایله ضرب ایدرسه ك ینه بو رقمی یعنی شمسك ارضه حقیقی مسافه سنی بولورز . شیمدی حیرتکزك درجه سنی سزدن صورمایه حتم واردر ، ظن ایدرم . دقت ایدیلورسه ، اون دوقوزنجی عصرك صوکارنده ، یوز بیکلرجه لیرا صرفیله ، نیجه عالملرك حیاتی تهلکه یه قویه رق میدانه کتیره بیلدیکمز عملیات جسیمه سایه سنده آلده ایدیلان بو کمیت بیکلرجه سنه اول مصرك او محتشم آبده سنده رمز ایدلمش. مصریلر بونکله ده اکتفا ایتمه مشلر؛ ارضك نصف قطر قطبیسنك مقدارینی ده حساب ایدوب بوشاه اثرك رموزی میانه ادخال ایله مشلردر .

اهرام انشا آتنده قوللانیلان مقیاس طول ۰,٦۳٥,٦٥۲۱ متره در. بونی (۱۰) میلیونله ضرب ایده رسه ك ارضك نصف قطر قطبیسنك حقیقی طولی بولنور. دیمك که طول مقیاسلرینی ده بوقطبی نصف قطری

(١٠) مليون جزئندن برينى آلمق صورتيله انتخاب ايتمشلر. متردتعبيرنده تعقيب ايديلن اصوله درجهٔ مشابهته دقت ايديكز .

كەئوپس ايرامنك تقويم نقطهٔ نظرندن قيمتى : قاعدەسى محيطى (مقيـاس طول) ايله تقسيـم ايدرسەك سـنهٔ نجومى مدنى اولان ٣٦٥,٥٦٣ كون بولنيور. دهاسى وار L'anée Civile تعبيرايديلن عادى سنه‌يى كه نه يونانيلر ، نەده روماليلر حساب ايده‌بيلمشلردى ؛ بونى مصريلرك بيلدكلرينه شبهه قالميور . زيرا (كەئوپس) ك داخلنده فرعون اوطه‌سـنه منتهى قوريدورك طولنى (π) پى ايله ضرب ايدرسەك ٣٦٥,٢٢٢ عددى ميدانه چيقيور ! ! !

اكر مقياس طولى (١٠٠) مليونه ضرب ايدرسەك كره‌نك محركى اوزرنده بر كونده يعنى يكرمى درت ساعتده قطع ايتديكى قوسك طول حقيقيسنى بولورز . هم بو رقم او قدر طوغرى چيقيوركه بزم آلتلرله بو قدرينى بولمق حالا امكانسزدر ! فرعون اوطه‌سـنك درونندەكى قاصه‌نك ماصه‌سى‌ده ارضك كثافت رقمنى ويريور !

ايناليلمسى حقيقة مشكل اولان بوتون فوق‌العاده‌لكلرى كولكه ده براقاجق برشى وارسه، اوده علمك بو بالند دقائقنه‌ ايراملردن غيرى، او ديارك نه تاريخنده، نەده سائر متروكاتنده تصادف ايدلمه‌مسيدر؛ حتى بحث ايتديكمز طول مقياسى بيله، ايراملردن باشـقه هيچ بر بناده، هيچ بر اثرده استعمال ايديلمه‌مشدر .

عجبا (علمك ابدياً شاه اثرى) اولمق مزيتنى طاش جبهه‌سنده طاشيه‌جق بو آبده‌يى بنا ايدن كيمدر ؟ بو درجه يوكسك معلوماتى الهام طريقيله‌مى اوكرنمشدر ؟ . . .

ايشته هيچ برزمان حل ايديله‌ميه‌جك برطاقم معمالى سؤاللردها!!.

اوزيريسك، دهاطوغريسى مصر كاهنلرينك بوقورقاقلق اسرارينى آنجق جيزه مجموعهٔ ايرامنك اوكنده ابدى بر نكهبان كبى دوران (اسفنكس) بيله‌بيلير. عجبا اونك متحجر بيننده كيزله‌نن بوغريبه‌يى‌ده حل اميديله چاليشانلر بولنور مى ؟ !

عبدالفياض توفيق

جهاد اكبر و عالم اسلام

كچنلرده ترجمان حقيقت غزته‌سنده سرمحرر اغااوغلى احمد بك طرفندن « شيخ سنوسى حضرتلرينك سياحتلرى » عنوانى آلتنده يازيلان باش مقاله‌ده‌كى « انسان ايران ، افغانستان ، هندستان رجالنك اطرافلرنده قوپان قيـامتلره تماماً لاقيد قاله‌رق سيرجى بر وضعيت آلملرينى‌ده بر درلو آكلاميور . » فقره‌سـنى اوقوديغم زمان اعتراف ايدرم‌كه تعجب ايتمكدن كنديمى آله‌مدم . آغا اوغلى احمد بك كبى برعالم اسـلام متخصصنك ، حياتنى بواوغورده وقف ايتمش اولان برذاتك بويله برافاده‌ده بولنمسى حقيقةً شايان تعجب‌در .

كچنلرده « زمان » غزته‌سى ده ايران حقنده بوقبيل بعض افادات دل‌شكنانه‌ده بولنمش ، بومناسـبتله خاور غزته‌سى سرمحررى سيد محمد توفيق بك جريدهٔ فريده‌كزله « ايرانك فداكارلغى » عنوانيله بر مقاله نشر ايتمش ايدى .

كرك سيد محمد توفيق بكك ، كرك بنده‌كزك مقصدى برمباحثه، ياخود برمجادلهٔ قلميه احداث ايتمك دكلدر . بلكه مقصد ، تنوير افكاره خدمت وبالنتيجه سوءتفهمك ازاله‌سيدر. استانبولده‌بولنان برآووچ ايرانليلر ، هنديلر ، افغانليلرك حسياتى رنجيده‌اولسون ، اولمسون، مسئله بودكلدر . اصل معتنابه بر مسئله وارسه اوده تورك ملتنك بويله نشريات سببيله ايرانليلر ، هنديلر ، افغانليلر حقنده ياكلش برفكر بسلمسى محذورى‌در . بناءً عليه بركيمسه‌يه تعرض ايتمك قصديله دكل ، بلكه الدن كلديكى قدر بومحذورك ازاله‌سنى تأمين ايتمك امليله اجالهٔ قلمده بولندم .

اعتراف ايتملى‌يزكه جهاد اكبر اعلانى اوزرينه عالم اسـلام دين وديانتك اسـتلزام ايتديكى درجه‌ده لبيك خوان اولمادى ، امكانى نسبتنده اولسون نفيرعامه اجابت ايتمدى. قوانين اسلامه كوره عالم اسلام برجنايت ايشلدى ؛ هم‌ده پك بويوك برجنايت. فقط عجبا بو جنايتى ، بوجرمنى تخفيف ايده‌جك ، بلكه كنديسـنه برائت قزانديره‌جق اسباب مجبره يوقميدر ؛ اكر بواسباب مخففه وسوائق مجبره بولنمسـه ايدى توركلره ذى‌القربى ، جار بالجنب اولان ، شـيعيلك سنى‌لك خانه براندازلكنى حل و فصل ايتمش بولسـان ، ويوندن برقاچ آى أولنه قدر اولرينك اشيكلرنده قوپان قيامتلره لاقيد قالان مترقيبا كو ميليونر اسلاملرى « ضعفين من النار » ، مستحق اولميه‌جقلرمى ايدى؟ بناءً عليه فقر وفاقه ، فلاكت وسفالت طوفانلرنده بوغولمش اولان، مقر خلافتدن بعيد ، بوكونكى مقهور اسـارتده هنديلرده‌ن هيچ كيمسه‌نك برديه‌جكى قالمزدى.

اوت، عالم اسلام مطلوب درجه‌ده بذل مجهود ايتمدى، ايده‌مدى. فقط نيتنك فتورندن دكل، استطاعتنك فقدانندن ايده‌مدى . قانى غليان ايديور، جانى يانيور، يوره‌كنك آجيسنى بردرلو طيشارى‌يه‌دوكه‌ميور . « قهردرويش برجان درويش » ، وياخود « الى ايرمز ، كوجى يتمز.» بر حال عجزده بولنيورلر . شبهه‌سز بوده برقصوردر . فقط بوقصور وفتورك مسئولى نسل حاضردكلدر . بواسكى بردرديمزدر ؛ هم‌ده پك اسكى بردرد .

اسلاميت يالكز معنوى برمفكوره ، بر ايده‌آل دكل، عينى زمانده مادى ، سياسى بر مؤسسه‌در . انسانك بولنديغى محيط محسـوسات وماديات اولديغى ايچون اسلاميت ايلك اول ماديات ايله اشتغال ايدر. بشقه اديان كبى مادياتى، حسياتى فائده‌سز ، بلكه معنوياته معارض بر عنصر فرض ايده‌رك تلعينه قالقيشماز . بالعكس مادياتى ، حسـياتى افراط وتفريطدن قورتارمقله انسانى معنوياته واردیرمق ايچون صالح بر عامل حالنه افراغ ايدر . « الدنيا مزرعة الآخرة » نك حقيقتى ايشته بودر . فطرت بشريه وجبلت انسانيه‌يى حسابه قاتميان بردين،

بشريتى دنائت ومعايبدن واونلرك نتيجه‌سى اولان فلاكت و مصائبدن قورتاره‌مز .

ديديكم كبى ماديات اعتباريله اسلاميت بر مؤسسه‌در . مركزيت بومؤسسه‌نك اساسى‌در . روح اسلام ، افتراق قبول ايتمز بر مؤسسه‌در . مقر خلافت‌ده بونك محورى‌در . خلافتك تابعيتندن چيقان بر مسلم ، – مرتد و ياخود اولاد غير مشروع مثللو – دارالاسلامده بولنان آباء واجدادينك املاكنه توارث ايده‌مز . بيضهٔ خلافتى محافظه، ثغور اسلامى صيانت اوغورنده هر مسلم بذل مال وجان ايتمكله مأموردر . بر اسلام مستعمره‌سى احياناً اجنبى استيلاسنه اوغرارسه اوراده‌كى بوتون اسلاملر مركزه ، ياخود مركزه مربوط اك ياقين دارالاسلامه هجرت ايتمكله مجبوردرلر .

بوقانونلرك صحتى ، بونلرك خلافنه حركت ايدنلرك توپلراوورتن فلاكتى ايلك اول اندلسده تجربه ايدلدى ، صوك دفعه‌ده (الله فضله‌سنى كوسترمسون) بالقان محاربه‌سنده كورولدى . مسلمانلر اسلاميتك چيزديكى سياستدن بسبتون آيرلديلر . اخوت رابطه‌سى كوشه‌دى ، مركزيت يرينه عدم مركزيت قائم اولدى . خلافت شخصى حكومته ، قانون استبداده منقلب اولدى . امراى اسلام مركز خلافت ايله فك رابطه ايده‌رك بولندقلرى يرلرده خودبخود مختار اولديلر . دورسعادتدن اوزاق دوشدكجه اجتهاد تقليده منقلب اولدى . بو اسلام مستبدلرك استبدادلرينى تحديد ايدن علماى ربانى قالمدى . اونلرك يرينه باطل تأويللرله ، صنعى حديثلرله استبدادلرينى ترويج ايدن متملق ، رياكار علماء قائم اولديلر . «الدين يسر» بيوران رسول كريمك قولنه رغماً دينده او قدر موشكافلق ، اشكال پرستلك ياپديلر كه عوام دينى بر يوك تلقى ايده‌رك ديندن لاقيد اولمه‌يه باشلاديلر . منافقلر ايسه بو حاللردن استفاده ايده‌رك فساد تخملرينى اكدكجه اكديلر نهايت اخلاق عموميه بوزولدى ، جامعهٔ اسلاميه پارچه‌لاندى . مسلمانلر (ان الله لايغير مابقوم حتى يغيروا مابانفسهم) ايت كريمه‌سنده‌كى مجازاته كسب استحقاق ايتديلر . نتيجه نه اولدى؟ سورودن آيريلان بو قويونلرى قوردلر برر برر قاپديلر .

ايشته اسلاملرك نفيرعامه اجابت ايده‌مه‌مسنك سرى بوراده‌در . اسلافك ارتكاب ايتدكلرى خطالر ايچون اخلافى ، عمومى بر قباحت ايچون خصوصى بعض كيمسه‌لرى مسئول ومعاتب طوتمق موافق انصاف دكلدر . بوندن باشقه اسلاميتده تكليف مالايطاق يوقدر . اونلرك بوكونكى سياسى اسارتلرينى ، مقر خلافتله آره‌لرنده‌كى حائللرى ، حدود فاصله‌لرينى‌ده نظر دقته آلمق لازمدر . بناءً عليه بو احوال وشرائط داخلنده اونلردن استمداد دكل ، بلكه اونلرك امدادلرينه قوشمق حر اولان اسلام ملتلر ايچون واجب الايفا بر وظيفه اولديغنى البته تسليم بويورولور ، ظن ايدرم .

برده بو فلاكتزده‌لر استيلايه اوغرادقلرى صيره‌ده عالم اسلامدن استمداد ايتمه‌مش دكلدرلر . نه قدر استرحاملرده بولنديلر ، حاللرينى عرض ايتديلر ، مرخصلر كونderديلر . لكن قولاق آصان اولمدى . حر و مستقل اولان مسلمانلر بونلرك امدادلرينه يتشمدى . كنديلرى يالكز باشلرينه عصرلرجه جهد وجهادده بولنديلر ، نهايت مغلوب اولديلر ، اسير دوشديلر . اسيرلردن نه خير بكلنه‌بيلير ؟ سياسةً اولمش اولانلر ديريلرك هانكى ايشلرينه يارايه‌بيليرلر ؟

مع مافيه بوكون بو ملتلر حركت كوستره‌مه‌مكله برابر حس‌سز دكلدرلر . جسملرى اسارت بويوندوروغنده ايكله‌يورسه‌ده بو حركتسز جسملرده‌كى روح اسكى جواليتنى محافظه ايديور . مادةً متفسخ ، فقط معناً زنده‌درلر . جسملرينى اوغرادقلرى سكته علتندن قورتاريكز ، اسكيسى كبى عالم اسلامك فعال برر عضوى اوله‌بيليرلر .

استطراداً شونى‌ده سويلمك لازمدر كه بو اسارتزده ملل اسلاميه بوكونكى عالم اسلامك دردلرينه چاره ساز اوله‌جق اولانلره مرض عمومينك تشخيصى ايچون برر موضوع تشكيل ايديور . بو زنده اسكلتلرى تشريح ايتسونلر وحقيقتى بولسونلر .

يالكز ماديات ايله ، ياخود يالكز معنويات ايله ايش كوريله‌مز . نته‌كيم هندليلرده معنويات مكمل ايسه‌ده مادى تشكيلاتك فقدانندن دولايى قيرلمش قول كبى اسلامك بوينه بوغيجى بر يوك اولمشلردر . يونانليلر ، ايتاليانلر ، اسپانيولليلر دنيانك اك بيوك تاريخى ملتلرينك خالق اولدقدن باشقه تشكيلات ماديه‌نك موجوديتنه رغماً معنوياتك فقداننده دولايى اوروپانك اك حقير ملتلرندندرلر . ماديات ومعنويات جسم وجان كبى لازم وملزوم شيلردر .

دين اسلامده ماديات ومعنويات ، دنيا وعقبى آيرى آيرى شيلر دكلدر . هر ايكيسى ده انسانى «ملكلره غبطه ايتديره‌جك مكمل بر مخلوق ياپمق» غايه‌سنك ايكى آديم‌لرى‌درلر . بو غايه‌نك تأمينى ايچون جناب حق اسلام ملتنى انتخاب ايتدى: «كنتم خير امة اخرجت للناس الخ...» آيت كريمه‌سنده بو مقصد عالى صراحةً كوسترلمشدر . ملت اسلاميه امر بالمعروف ونهى عن المنكرله مأموردر كه بو وظيفه‌يى انجق حاكم وآمر اولديغى حالده ايفا ايده‌بيلير؛ هم ده اك مهذب ، اك مترقى ، اك متمدن بر ملت اولمق شرطيله ايفا ايده‌بيلير . اسير ، محكوم ، حقير ، متدنى بر ملت بونى ياپه‌مز . بونكچوندر كه قرآن كريمده «العزة لله ولرسوله وللمؤمنين» بويورلمشدر . بتون عزتلر شرفلر ، دنيوى اولسون اخروى اولسون ، اللهه واونك رسولنه ومؤمنينه شايسته وشاياندر . بناءً عليه اسلام حر ، حاكم ، شرفلى اولملى كه هم قولاً ، هم فعلاً ، هم ده مثالاً بو وظيفهٔ مقدسه‌يى ايفا ايده‌بيلسون . تشكيلات ماديه ومعنويه ايله مجهز اولمزسه ، هر بر خصوصده برنجيلكى احراز ايتمزسه درعهده ايتديكى وظيفه‌يى ايفا ايتمامكله برابر متدين اولديغى دينى‌ده تذليل ايتمش اولور . قرآن كريم واحاديث نبويه‌ده تشكيلات ماديه‌نك تداركى حقنده صراحةً تأكيدلر موجوددر .

دنيانك اك برنجى بر ملتى اولمق ايچون قوهٔ ماديه ايله قوهٔ ذهنيه لازم . برنجيسى ايچون اتفاق واتحاد ، ايكنجيسى ايچون ده اكتساب علوم

درکاردر . اتحاد واتفاق ذاتاً اسلامیتك اڭ زیاده اصرار ایتدیکی برمسئله‌در . علمك ایسه هرمسلم ومسلمه ایچون برفریضه اولدیغی حدیث رسول ایله ثابتدر . اسکی برحکیممز علومك صنفلرنی‌ده تعیین ایدیور ؛ ایکی کلمه ایله دنیانك بوتون علومنی احاطه ایدییور . « العلم علمان : علم الابدان ، وعلم الادیان » ابدان کلمه‌سنه برآز دقت ایدیکز. علم الابداندن یالکز علم طبابت مقصود دکلدر ؛ بلکه بوکونکی بوتون «ایل اوپتی» (El-opathy) « هوموپتی» (Homo-pathy)، جیولوژی ، فیزیولوژی ، سوسیالوژی ودنیانك بوتون لوژی‌لری ، حاصلی طبابتدن طوتیکزده « میتر » (metiter) دینیلان بوتون اجسام ارضیه وسماویه‌یه عائد علومی احتوا ایدیور.

اسلامی ترقیٔ بشره مانع برعنصر تلقی ایدنسبك مغزان فی الحقیقه اسلامك حقیقتندن خبردار دکلدرلر واسلام اولادی اولدقلری حالده اسلامی بیلمیورلر. یوقسه متعصب خرستیان میسیونرلره اقتفاءً بویله تفوهاتده بولونمازلردی . اسلامیتك وضع ایتدیکی عالی دستورلر بحق تطبیق ایدیلسه اویله برملت اورته‌یه چیقارکه بوتون جهان اوکا امتثال ایدر . فرداً ومجتمعاً، مادةً ومعناً بشری اعلا ایله اونك سعادتنی تأمین ایده‌جك اسلامدن باشقه برطریق صلاح یوقدر. انسانلر ترقی ایتدکجه بوحقیقتی ادراك ایده‌جکلردر . وایر ، کیج اسلامك وضع ایتدیکی دستورلر جهانه حاکم اوله‌جقدر .

عالم اسلامی بوکونکی حضیض مذلت واسارته دوشورن هیچ شبهه‌سز بواساساتدن اوزاقلاشمسیدر. نه غریبدرکه اقوام جهان اسلام پرنسیپلرینه طوغرویوروmekده اولدقلری حالده مسلمانلر بواساسلردن اوزاقلاشدقجه اوزاقلاشیورلر . ضلالتك بودرجه‌سنه اظهار حیرتدن باشقه نه یاپیله بیلیر ؟

اسلام وحدتی امر ایدر . بز اونی پارچه‌لادق . تشتت ، تفرقه بوتون اسلام مملکتلرینی پریشان ایتدی . اسلام عدالتی امر ایدر. بز اونی چیکنه‌دك . جبابره‌نك ظلملری بوتون دیار اسلامی قاصدی قاووردی . اسلام سعی امر ایدر . بز اوکا ارقه‌مزی چویردك . مدهش برعطالت هرطرفی قاپلادی . اسلام عفتی، عصمتی امر ایدر. بز اونی‌ده آیاقلر آلتنه آلدق . فساد اخلاق هرطرفی استیلا ایتدی. نهایت اویله بردرکه‌یه دوشدك‌که اوندن اوته‌سی برك آلتی‌در .

شیمدی بوقدر سیئاته‌قارشی نه بکله‌یوردق؟ بوحال دوام ایتدکجه اقوام اسلامیه‌نك باش قالدیره‌مایه‌جقلری پك طبیعی دکلمیدر؟ بر یوزنده‌کی مسلمانلر اسلامیت سایه‌سنده ترقی ایتمشلردی. اسلامیتدن اوزاقلاشدقجه ادبار وفلاکت اوچوروملرینه سوروکلندیلر . بوکون مسلمانلر ایچون اسلامیته صاریلمقدن باشقه برچارهٔ فلاح یوقدر. اسلاملر تام مسلمان اولملی، اووقت جهادك تأثیراتی کورورسکز. حاصلی عینی خسته‌لقله مصاب اولان بوتون عالم اسلامك علاجی‌ده بردر : حقیقی وتام اسلامیت .

افغانلی

محمد عبدالرب برق

جهاد وعالم اسلام

حرب عمومیده ترکستان و بخارادن افغانستان ، هندستان و حجاز طریقیله استانبوله سیاحت .

— ٦ —

— افغان امیری حبیب الله خان حقنده بر فکر ایدینه بیلدیکزمی؟ نصل آدمدر ؟

— حبیب الله خان برکره تام معناسیله غایت ساده برمسلماندر. مملکتنه کوره تام معناسیله برحکمداردر . مملکتی داخلنده نفوذی بحق جاری آمر مطلقدر . شریعت احمدیه ایله‌ده عاملدر. باباسی مرحوم عبدالرحمن خان حضرتلرینك وصیتنی حرفیا اجرا ایتمکه چالشمقده‌در . باباسی مرحوم زماننده وزیر اعظم اولان اکرم خان جنابلری بوکونه قدر حبیب الله خان نزدنده وزیراعظمدر . احتمالکه کندیسی بیوك بردهایه مالك دکلدر. لکن تجربه دیده وزرایه مالکدر. اولیای امور کاملاً بتون معناسیله اوزبك آدملردر . [١]

مع مافیه کندیسی غایت چالیشقان ، مملکتنك محافظه‌سنه صوك درجه دوشکوندر . مملکتنه تك اجنبی آیاغنی باصدیرماز . بتون اولادلرینی تورکجه تربیه ایدر . معیتده‌کی دوقتور منیربك نامنده استانبوللی بر تورکدر. اجنبیلره قطعیاً امنیتی اولمدیغی جهتله مملکتنی یالکز مسلمان تبعه‌سنك یاپه‌بیله‌جکی صنایع ایله اداره ایدر . بتون اهل صنعتی داخل مملکتده یتیشدیرمك مسلکنه صوك درجه‌ده عازمدر . اجنبی بر معلمه احتیاجی اولان بر صنعتی شیمدیلك قطعیاً ترویج ایتمك ایسته‌میور . بو اساساً باباسی عبدالرحمن خان مرحومك مسلکیدر . اونك وصیتی موجبنجه حبیب الله خان‌ده عینی مسلکی تعقیب ایتمکده‌در .

معیتی ارکانندن اسماعیل خان جنابلریله برملاقاتمده: حبیب الله خان نصل آدمدر؟ دیه صورمشدم. اسماعیل خان جواب اوله‌رق : « ایمانی کامل اوزبك آدم . » دیه‌رك ایکی کلمه ایله اکتفا ایتدی .

بن کندیسیله ملاقات ایتمدم . فقط سوقاقلرده کاه پیاده اوله‌رق کاه اوتوموبیلده دائما کندیسنه تصادف ایدردم . بردفعه جامعدن چیقارکن پك یقین بولنیوردم. بکا باقه‌رق «السلام علیکم» دیه‌یوکسك صدا ایله سلام ویردی .

حبیب الله خان حقنده بوندن فضله برشی سویله‌جك اولورسه‌م احتمال خطا ایده‌رم .

دوقتور منیربك معرفتیله میدانه کتورلمش غایت منتظم برخسته‌خانه وار . برحربیه مکتبی وار . بومؤسسات بوآدمك مساعیسنه شهادت ایدر . بونلر غایت مهم مؤسسه‌لردر . بوکی عصر حاضره مناسب

[١] عمومیتله اقوام تورکیه‌یه اوزبك دیرلر . برده اوزبك : اصیل، خالص مسلمان ، صادق ، مزایای بشریه‌ده صاحب کمال معناسنده‌ده مستعملدر .

مؤسسه‌لری تدریجی صورتده هپ مسلمان الیله میدانه کتیرمکده‌در. خارجه احتیاج کوسترمك ایسته‌میور. بو غایت طبیعی بر حالت روحیه‌در. مملکتی تماميله ممتاز و مستقلدر. ماتی هپ مسلماندر. بر طرفدن کیمسه‌نك تجاوز ایتمك احتمالی یوق. خلاصه تلاش اوله‌جق بر شی یوق. مملکت داخلنده ملتك احتیاجی تأمین اولنمش. اسلحهٔ لازمه‌سنی، طوپنی، تفنکنی، کندیسی تدارك ایده‌بیلیور. ذاتاً او ملتك سلاحدن بشقه هیچ بر شیئه احتیاجی ده یوقدر.

عبدالرشید

شرق مسائلی

ایتالیا مستشرقلرندن (آرتورلا بریولا)نك (استانبا) غزته‌سنده نشر ایتدیکی شایان دقت و انتباه بر مقاله‌یی آتی غزته‌سندن نقل ایدیورز:

«اولاً: اسلامیتك اوروپاده توسع و انکشافنه مانع اولمق،

ثانیاً: غربی و جنوبی آسیانك، تورانیلر طرفندن اداره ایدیلن اسلامیت جریانه قارشی سربست بر میدان حالنی آلمسنه محل براقامق،
ادوار قدیمه‌دن بری اوروپالیلرك وظائف اساسیه‌سندن معدود بولنمشدر.

اسلاملرله تورانیلر نهایت، اوروپاده، کلیبولی شبه جزیره‌سی ایله بوغازلر اوزرینه سورولمش و اویاندیردقلری جریان اوراده تحدید ایدلمش ایدی. بحر سفیدك آسیا سواحلنی اسلام نفوذندن قورتارمق ایچون کمال کرمی ایله چالیشیلیور، مرکزی و غربی آسیاده ایسه اسلامیت دیکر تورك و تورانلی عواملك اطرافنده موقعنی تقویه ایده‌میه‌جك بر اداره‌یه تابع طوتیلیوردی.

فقط بیوك (شارلماین)ك دورندن (غلادستون) زمانه قدر دوام ایدن و بتون آوروپا دولتلری طرفندن تعقیب اولنان بو سیاست حرب عمومینك ظهوری اوزرینه بر دورهٔ توقفه داخل اولدی. شیمدی آوستریا - مجار غروبی آوروپا طرفندن اسلامیته قارشی مشترکاً و متحداً تعقیب ایدلمش اولان سیاستدن انحراف ایتدی؛ بلغارلرله مجارلر، عرق قرابتلرنی اورته‌یه قویدیلر و ترکیانك صنوف منوره و اداره‌سی دخی بو فرصتدن بالاستفاده بر منبع فیض و حیات عد ایتدکلری آسیایه توجیه نظره باشلایه‌رق بو خصوصده آلمانیانك التزام و معاونتنده مظهر اولدیلر.

شیمدی مسئله، ائتلاف زمره‌سنی تشکیل ایدن دولتلرك، ترکلر طرفندن آسیاده یکی باشدن تعقیب ایدلمکه باشلانیلان بو سیاست جدیده‌نك اهمیتنی تقدیر ایدوب ایتمدکلرینی، و آسیاده ترکلرله آلمانلرله تشریك مساعی ایتملرینك کندیلری ایچون نه قدر تهلکه‌لی اولدیغنی آکلایوب آکلامدقلرینی بیلمکده‌در. ائتلاف دولتلرینك حال حاضرده صرف مسائل غربیه ایله اشتغال ایلدکلری و شرقده تعقیبی لازم کله‌جك اولان پروغرامك نه کبی شرائطه تابع اولمه‌سی لازم کلدیکنی اصلا نظر اعتباره آلمادقلری کوز اوکنه کتیریلیرسه وضعیتك پك ده تقدیر ایدلمه‌دیکنه حکم اولنه‌بیلیر.

آسیاده، (مفرط توران) جریانی قارشیسنده آچیلان ساحه‌نك پك واسع اولدیغنی اعتراف ایده‌لم. ساحهٔ مذکوره ایراندن باشلایوب ایکی بچق میلیون تاتاری احتوا ایدن! قفقاسیه و اورادن سیبریایه و اون اوچ میلیون سکنه‌سی بولنان تورکستانه و بورادن ده افغانستانه، حتی چینه قدر اوزامقده‌در. (تورانجیلق) پروپاغانداجیلرینك حسابنه نظراً یالکز توران عالمی، شرقی، غربی و وسطی آسیاده اوتوز میلیون نفوسه بالغدر. مونغول، هند و عرب ملتلری دخی بونلره علاوه ایدیلنجه فوق العاده بر یکون قارشوسنده بولنلور. فی الحقیقه یالکز هند مسلمانلرینك التمش میلیوندن فضله اولدیغنی کوز اوکنه کتیرمك کافیدر.

فقط (پان تورانیزم) جریانی اوروپاده دخی باش کوسترمکه باشلامشدر. تورانجیلق مفکوره‌سی اسلاو لسانی ایله تکلم ایتدکلری حالده اصلاً تورانی اولان مجارلرله بلغارلر آره‌سنده: اسلافك اخوت و تساندی حسلرینی اویاندیرمقده بولندیغی کبی، دین اسلامی محافظه ایتمش اولدقلری ایچون استانبولدن کلن ماهر پروپاغاندایه دها قولایلقله قاپیلان قزان، اژدرهان و قریم تاتارلری اوزرنده ده اجرای تأثیر ایتمکه باشلامشدر.

اوروپایی اولا اسلامیته و بالاخره توران جریانه قارشی مدافعه ایتمك وظیفه‌سی صره ایله اولا اسپانیایه، صوکره‌ده آوستریایه، و دها صوکره‌ده روسیه‌یه ترتب ایتمشدر.

اسپانیا، بوکون آرتق مسائل عظیمهٔ روزمره‌یه قارشی تماميله بر یبانجی وضعیتنده‌در. آوستریا ایسه ترکیانك متفق بولنیور و تورانجیلغك توسع و انکشافی سایه‌سنده حصول بوله‌جق اولان بیوك آلمان پلانلرینه اشتراك ایدیور. بوندن ماعدا اسکی توران منسوبینه شایان حیرت و ناکهانی بر طرزده اعلان پرستشه باشلامش اولان مجار عالمی، افکار و حسیات حاضره‌سنی محافظه ایتدکجه آوستریا، ترکیا ایچون بر تهلکه تشکیل ایده‌مز بر حالده قالیور. بو اعتبارله (پانتورانیزم) جریانی توقیف ایده‌رك قارشیسنه بر اوروپا مدنیتی چیقارمق وظیفه‌سی آنجق روسیه‌یه قالیور.

ائتلاف رجال سیاسیه‌سنك نطقلرینی تدقیق و مطالعه ایدنلر مسائل شرقیه‌نك حائز بولندیغی اهمیت ایله تلقی اولنمادیغنی کمال تعجب ایله مشاهده ایدرلر. غزته‌لرده دخی عینی حال واقع اولیور. ائتلاف رجال سیاسیه‌سی محاربهٔ حاضره‌نك تولید ایتمش اولدیغی سیاسی و اراضی مسئله‌لرینك صرف غربیه‌یه عائد اولانلریله مشغول کبی کورونیورلر. فقط اوته‌ده مسائل حربیه‌نك نقاط اساسیه‌سنك بتون جهانه شامل اولدیغی و پانژرمانیستلرك تأسیس ایتمك ایسته‌دکلری خیالی ایمپراطورلق یولنك آسیادن کچدیکی اونودلمامليدر. بناءً علیه مسائل غربیه‌نك

مسائل سائره‌یه تقدم ایتدیکی شبهه‌سز اولمقله برابر ، بو مسائلك خصو. صات شرقیه ایله علاقه‌دار بوالندقلرینی دائما کوز اوکنده بولندیرملیدر. برلین ـ بغداد یولی مسئله‌سی اوروپا جدال عمومیسنه سببیت ویرن اسباب مختلفه‌یی حاوی جدولك باشنده مقیددر .

عراقده‌کی انکلیز قوتلری شیمدیلك پانژرمانیستلرك بر چوق تخیلاتنی بر هوا ایتمشدر . فقط روس انقراضی قطعی بر حقیقت حالنی کسب ایدرسه برلین ـ بغداد یولنك یرینی طوته‌بیله‌جك وحتی اوندن دها اهمیتلی اوله‌بیله‌جك پك چوق یوللر بولنه‌بیلیر . مثلا قریم تاتارلرینك اوزرندن کچوب ایرانی یاران بر برلین ـ بخارا یولی آچیله‌بیلیر . دیکر جهتدن تورکستان ، افغانستان ، بلوجستان قطعاتی‌ده آلمانیایی هندستان قپولرینه ایصال ایدر وسیبریا قطعه‌سی‌ده بحر محیط کبیره حلول ایتدیرن بر یول حالنی آله‌بیلیر . بتون بو یوللر برلیندن باشلار ، فقط هدفه آنجق روسیه‌نك جسدی اوزرندن کچمك شرطیله واصل اولور . مع مافیه ، یارین تورکیا آلمانیایه قفا طوتوب یولنه مانع اولسه دخی اووقت‌ده اهمیتی انکار ایدلمامسی لازم کلن مفرط توران جریانی تهلکه‌سی ینه باقی قالیر . بو مسئله ایله اشتغال ایدن محررلرك اکثریسی آنکله استهزا ایدیورلر . ویاخود بو مسئله‌یی اهمیتدن عاری بولیورلر . اوله‌بیلیرکه بو تهلکه برکون اهمیتنی غائب ایدر ویاخود اساس مسئله تمامیله زائل اولور . فقط بو حال آنجق بو مسئله‌نك تعقیب وتدقیقنی ترك ایتمامك شرطیله حاصل اولور .

آلمانیانك اوزاق بر استقبالده ایریشه‌جك وفقط غایت واسع اولان مقصدلر ایچون حرب ایتدیکی کوز اوکنه کتیریلیرسه شرق مسائلنك اهمیتی همان تظاهر ایدر . روسیه‌نك اصلاح واحیا ایدلمسی فکرینی نشر وتعمیم ایدوب آنی قبول وحیز فعله ایصال ایتدیرمك ایستیانلر ، ائتلاف زمرهٔ دولیه‌سی سیاستنك احتیاجاتنی اك زیاده تقدیر ایدنلردر. ائتلاف زمره‌سی روسیه‌یی قایرمیه‌رق آلمانیانك کیفنه تابع براقیرسه (مفرط توران) جریانی سیاستنده آناطولی‌یی استیلا ایتمك ویاخود یواش یواش تحت نفوذ وتأثیرینه آلمق ایستیان جرمنلرك اکمکنه یاغ سورمش اولور .

بو اعتباره کوره اول امرده مسائل شرقیه‌نك زمرهٔ ائتلافیه طرفندن تعقیب اولنان سیاسی پروغرامده دها بیوك بر موقع اشغال ایتمسی ، ثانیاً : روسیه‌نك آرتق محاربه‌یه اشتراك ایتمسه دخی ، تشکیلات داخلیه‌سنی تنظیم وتقویه ایله آلمانیانك آسیا حقنده بسله‌دیکی آمال ومقاصدی عقیم براقدیرمق صورتیله (مفرط توران) جریانی توقیف ایده‌بیله‌جکنه وبو تقدیرده دخی ائتلاف دعواسنه خدمت ایتمش اوله‌جغنه افکار عمومیه‌نك قناعت حاصل ایتمسی لازمدر . ائتلافیون بو قناعتی وقتنده حاصل ایده‌رك روسلری ، آرتق محاربه‌یه دوام ایده‌مدکاری ایچون اهانتله اتهام ایده‌جك یرده آکا قارشی ابرازینه مقتدر اولدقلری معاونتله اکتفا ایتمش اولسه‌لردی ، طبیعی دها چوق ایی اولوردی . بن روسیه‌ده تحدث ایدن احواله قارشی اتخاذی لازم کلن طریق وسیاستك غرب دولتلرندن هیچ بری طرفندن تقدیر وتعیین ایدیله‌مدیکنی و(لهنین) طرفندن تجربه ایدیلن (رادیقال سوسیالیزم) سیاست واداره‌سندن اورکمکه محل اولمادیغنی تکرار علی التکرار ادعا ایتدم . شیمدی احوال ، ادعامده حقلی اولدیغمی اثبات ایتدی . جمهوریت ، روس اهالیسنك مزاجنه موافق بر صورت اداره ایمش !.. آنك تقویه‌سنه بتون غرب دولتلری کمال صمیمیت ایله غیرت ایتملی وبونی بر آن اول باشه چیقارمه‌نك چاره‌سنه باقملی . زیرا (برلین)دن بحر محیط کبیر ایله بحر محیط هندی‌یه وبصره کورفزینه کیدن یوللری قپایه بیله‌جك یکانه قوت آنجق جانلی ، حر ومختار بر روس دولتیدر . بو سوزه ایی قولاق ویرملیدر .

⋙⋘

روسیه‌ده‌کی پارتیلر

روسیه مسلمانلرینك تعقیب ایده‌جکلری سیاست

شیمدی‌یه قدر یازه‌کلدیکمز مقاله‌لرده روسیا مسلمانلرینك تعقیب ایده‌جکلری اك صاغلام سیاستك بولشویقلرله توحید مساعیدن عبارت اولدیغنی سویلیوردق . حالبوکه مسلمانلر بدایتده قاده‌تلرله ، یاخود قازانلرله ، حاصلی قوتسز برطاقم پارتیلرله توحید مساعی ایتدیلر . وبو یوزدن مع التأسف بولشویقلرك انتقامنه معروض قالدیلر . یدی صو جمهوریتی ، تورکستان حکومتی ایسه بولشویقلرله آکلاشدقلری کوندن اعتباراً هردرلو اذادن ، جفا ومضرتدن مصون قالدیلر . فقط انکلیزلرك مداخلات طمعکارانه‌سی وتحریکات ابلیسانه‌سی سببیله اورانك مسلمان یوردلری ، شهرلری متضرر اولیور :

کچن هفته اثناسنده اختلالجی سوسیالیستلرله قومونیستلرك مواقتیله بر توران ایلی حکومتی تشکل ایتمش اولدیغنی ولسانی توران لسانی اوله‌جغنی اوراق حوادثدن اوکرندك . حالبوکه توران لسانی نامنده بر لسان بیلمیورز. بوندن باشقه مع التأسف دین قارداشلرمزك بو ایکی پارتی ایله توحید مساعی ایتمه‌لرنده پك بیوك مضرت وتهلکه‌لر کوریورز. شاید بو حوادث طوغری چیقارسه جناب حقدن دیندا. شلرمزی بو تهلکه‌لردن مصون براقق ایچون دعا ایتمکدن باشقه بر چاره قالماز .

بولشویقلرك نه مال اولدقلرینی تمامیله بیلیورز . فقط نه چاره‌که بو کون روسیه‌نك اك صاغلام واك عملی پارتیسی اونلردر . بناءً علیه اونلرله توحید مساعی ایتمك مسلمانلرك منافعی ایچون الزمدر . بز وظیفه‌مزی ایفا ایتمکه غیرت ایدییورز . روسیه احوال داخلیه‌سنی مراجعی مدققدن دها مکمل صورتده بیلن دهیلی نیوز غزته‌سی ٢٠ اغستوس تاریخلی نسخه‌سنده (تفوق وغالبیت ایچون روسیه‌ده‌کی

مجادلات) سرلوحه‌سی آلتنده اورانك پارتیلری حقنده اك طوغری ومختصر معلوماتی ویریور . بو مقاله‌یی قارئلریمزه ترجمه ایتمکله تعقیب ایتدیکمز فکرك اصابتنی کوسترمکه چالیشیورز . فی الواقع محافظه‌کار غزته‌لری بونك علیهنده بولنیور . فقط بونلرك مقصدلری دائما مسلمانلری ازمك ، هم‌ده انکلیز آمال فتوحاتجویانه‌سنه خدمت ایتمکدر .

مذ کور غزته مخابری میستر آرتورانسوم دیورکه : «صوك زمانلرده موسقووه شهری حکومت حاضره‌یه قارشی آیك یکرمیسنده مقابل بر اختلال یاپیله‌جغنه دائر مصر حوادث وشایعه‌لرله طولمش ایدی . فقط سوویت حکومتی بوکبی سوء قصد وقیاملری ازمك ومحو ایتمکده صاحب اقتداردر . بونلر سرخوشلرك مقابل اختلالنی (اووقت سوویتلرك دشمنلری عسکرلری سرخوش ایده‌رك سمولنی مؤسسه‌سنی یعنی عمله قرارکاهنی باصمق واوراده کیلری قتل ایتمك ایستیورلردی) ، قاده‌تلرك موسقووه‌ده ایقاع ایتدکلری قیامی ، صول جناح اختلالجی سوسیالیستلرك یاپدقلری اغتشاشی و اخیراً ژارو اسلاولرك اجرا ایلدکلری شورشی تنکیل ایتمکله تجربه‌دیده وصاحب اختصاص اولمشلردر .

بوبکی اختلالك وقوعی چوقدنبرو ملحوظ ایدی . بو ، همان همان ضابطان اختلالنی آکدیریور . بوبکی حرکتده ملوکیت طرفدارانندن بر چوقلری مدخلداردر . بو حرکت صول جناح اختلالجیلرك عصیانی اوزرینه تأخیر ایدلدی ایدی . اختلال ایچون اك شدید آجلق کونی انتخاب ایتمکدن مقصد ، سیاستدن بی خبر اولان خلق آره‌سنده طرفدارلر تأمین ایده‌بیلمکدن عبارتدر . بوکبی اختلاللری اجرا ایدنلرك یکانه امیدی آجلق شدتی اثناسنده ادراکدن عاجز ، سیاستدن بی‌خبر اولان عوام خلقی اشغال ایده‌رك اختلاله سوق ایتمکدر . زیرا عصیان اثناسنده تقلیب حکومتك اجراسی ممکن الوقوعدر . شاید فینلاندیاده اولدیغی کبی اختلال طرفدارانی فضله قورشون آتارلرسه ، فضله ترهیاتده بولنورلرسه سوویت حکومتنك یرینه ، قوتسز ، چاتلاق وجودلی بر حکومت رأس کاره کتیره‌بیلسه‌لر بیله بونك بقاسی آنجق آجلق مضایقه‌سنی تهوین ایده‌بیلمکله ممکن اولور .

موسقووده یاپیلمسی مقرر اولان اختلالی حاضرلایانلر ، بنم فکرمه کوره ، خلق آره‌سنده طرفدار بوله‌مایه‌جقلردر . آلتی هفته اول صول جناح اختلالجیلرینك یاپدقلری حرکت اثناسنده ، خلق بوکبی حرکتلردن نه‌قدر متوقی ومتنفر بولندقلرینی آچیق بر صورتده کوسترمشدی . خلقك بووضعیتی پك اعلا اثبات ایدیورکه بویله بر اختلال یاپمق ایسته‌ینلر جدی هیچ بر استنادکاه ، یاخود طرفدار بوله‌مایه‌جقلردر . او اختلال اثناسنده شهرك بر قسمی اختلالجیلرك النده بولندیغی ، متراليوز آتشی مدهش بر صورتده دوام ایتدیکی ، اختلالجیلرك قرارکاهی طوپه طوتولمقده بولندیغی ، قره‌ملین شرایتل آتشی آلتنده قالدیغی اثناده عوام خلق اطرافلرده کونش آلتنده سیرانکاهه چیقمش کیمسه‌لر کبی کمال لاقیدی ایله اوطوریورلردی . آتش منطقه‌سندن غیری محله‌لرده ، جاده‌لرده ، آسوده بر حیات موجود

ایدی . حالبوکه شهرده اختلال نامنه برشی یوقدی . اووقت خلق میرباخك قتلندن تحدث ایده‌بیله‌جك محاربادن توقی ایده‌بیلمك ایچون اهمال فکر ایدیورلردی . هیچ بر کیمسه صول جناح اختلالجیلرینك طالعنه اهمیت ویرمیوردی . زیرا ملتی وبالخصوص چیفتجیلری تمثیل واونلرك نامنه اداره‌ٔ کلام ایتمکده اولان صول جناح اختلالجیلر خیالپرور ، رومانتیك ذهنیتلی مخلوقلر اولدقلرینه بناءً خلق ایله هیچ بر علاقه‌لری یوقدر . آره‌لرنده‌کی فرق طاغلر قدر بیوکدر . [۱]

بو پارتی ملت ممثلی ، خلق وکیلی دیه هیچ بر وقت جدی بر صورتله طانیلمایه‌جقدر . اولسه اولسه بونلر مملکتك هرهانکی نقطه‌سنده سوویتلره غلوب اولدقلری یرده آنجق خالص بر اختلالپرور قومیته‌سی صفتیله معروف اوله‌جقدر . بو جماعت کرك میرباخ وایخهورنك قتلنه ، کرك اوقراینا محافظه‌کاروزنکینلرینه قارشی ایقاع اولنان سوء قصدلره سبب اولمشدی وشبهه یوقدرکه شمالده کرك ائتلافجیلره ، کرك بزمله توحید مساعی ایدن بورژواره قارشی زمان زمان عینی سیاستی تطبیق ایتملری محققدر . بو قومیته اسکی اختلالپرور جمعیتلرك تعقیب ایتدکلری مسلکی قبول ایتمکده‌در . اونلرك نظرنده اختلال سوء قصد ایله اولورمش .

بو قومیته (اختلالجی سوسیالیستلر) نك نقطهٔ نظری آلمانیایه قارشی حربده دوام ایتمکدن عبارتدر . اما حربه دواملری آلمانیایه غالب کلمك امیدیله‌در ، ظن اولونماسون . بالعکس اونلرك قناعتنه کوره آلمانیا غالب کله‌جك ، روسیه‌نك فضله اراضیسنی اشغال ایده‌جکدر . فقط بویله‌لکله آلمان اشغالی آلتنده اختلال فکری ایله آشیلانمش منطقه توسع ایتدکجه اختلال فکری بحق تأسس ایدر وروسیه خلاص بولور . زیرا اونلرك نظرنده بولشویقلرك تعقیب ایتدکلری جدی اقتصادی وعسکری سیاست حسیاتدن و غرابتدن خالی اولدیغندن غیر موافق وغیر معقولدر .

بو قومیته‌نك پارولاسی (حرب دکل ، اختلال) در . بونلر هرشیئی ییقمق ذهنیتیله حرکت ایدیورلر . هیچ برشی تأسیس ایتمك فکرنده دکلدرلر . ایشته بتون فعالیتلری بو ساحه‌ده‌در . بونلر بولشویقلر کبی عمله حکومتی تأسیس ایتمك فکرنده‌درلر . فقط وسائطده اختلاف ایدیورلر .

روسیه‌نك دیکر پارتیلری ، صاغ جناح اختلالجی سوسیالیستلر ، بونلر شمال ولایتلرده وزراعك بولندقلری منطقه‌لرده ابی نفوذ صاحبیدر ، فقط فقرای عمله وزراع اوزرنده هیچ بر نفوذلری یوقدر . حالبوکه فقرا قسمی اکثریتی تشکیل ایتمکده‌در . بو پارتی اختلالجیلرك محافظه‌کاری عد اولنور وبولشویق حکومتی تشکل ایتدیکی کوندن اعتباراً مرتجع صاییلیر . بونلرك ایقاع ایده‌جکلری سوء قصدلرینه بولشویقلره قارشیدر .

عینی شی کرك منشویقلر ، کرك دیکر اهمیتسز پارتیلر حقنده‌ده سویلنه‌بیلیر . بونلر کچن سنه اثناسنده بتون نفوذ واعضالرینی غیب

[۱] مع التأسف بزم آره‌مزده‌ده بو قفاده آدملر چوقدر . — سبیل الرشاد

ایتمشلردر . بونلرك تهلكه‌سی تحریكاته منحصردر . بونلرك بتون فعالیتی سویتلر علیهنه عمله‌دن قرار استحصال ایتمكدن عبارتدر . طبیعی آچ برخلق آره‌سنده معناسز مقررات اتخاذ ایده‌جك وارضك واسع اولدیغنی سویلیه‌جك آدملرك بولنمسی هروقت ممكندر .

ضابطانك برقسمی قلبلی صاغ جناح اختلالجیلریله توحید مساعی ایدییورسه‌ده اكثریتی قاده‌تلره تابعدر . قاده‌تلر الیوم انجق ارباب املاك ویاخود اونلره استناد ایدن بعض منورالفكر آدملردن متشكلدر. بو پارتینك سیاستی دائما ارباب املاكك حقوق ومنافعنی محافظه ایتمكه منحصردر . سویتلرك سیاستی املاك صاحبی اولمیانلری ممنون ومدافعه ایتمكدر . قاده‌تلر اختلالك ایلك سكز آینده اراضینك زراعه توزیع اولونه‌مامسنه حصر همت ایتمشلردی . بنابرین عوام خلق ایله عمله وزراع آره‌سنده هیچ برنفوذه مالك دكلدرلر . انجق اونلره طرفدار اولانلر بك محدودالعدد ارباب املاكدن عبارتدر .

ضابطان اختلالی تهلكه‌لی صاییلیر . زیرا اونلردن برقسمی قزیل خاصه‌ده مستخدمدرلر . حتی كچنلرده سویتلرك سوءظنلرینی اثبات ایدن زارواسلاو وقعه‌سی اولدی . قزیل اردوسنده مستخدم بر ضابط قطعاتك طوپلرینی وجبخانه‌سنی بیاض خاصه‌یه تسلیم ایتمشدی . بونلرك اختلالی منع ایده‌بیلمك ایچون موسقوه‌ده نه‌قدر ضابطان وارسه اسملرینی ، رتبه‌لرینی وآدرسلرینی بولشویقلر قید ایتمشلر . طلبه اجابت ایتمه‌ینلری قانون عسكری موجبنجه تجزیه ایتمشلر . بوندن باشقه یكی تشكیل ایتمكده اولان اردونك ضابطانی اكثریتله كوچوك ضابطاندن انتخاب ایدییورلر . تروچكینك نشر ایتدیكی براعلانه نظراً مراجعت ایده‌جك هرهانكی كوچوك ضابط درحال ضابط رتبه‌سنی احراز ایده‌جكدر . »

الحاصل شیمدی روسیه‌ده بولشویقلردن دها قوتلی ومتین برپارتی یوقدر . بوحقیقتی بیلمك واكا كوره حركت ایتمك مسلمانلر ایچون خیرلیدر .

اسلام اسرانك مملكتلرینه عودتلری

كچن كون بشیوز قدر اسلام اسراسی حربیه نظارتی طرفندن تخصیص اولونان (آرقارن) واپوریله مملكتلری اولان روسیه‌یه اعاده اولونمشلردر . بوراده بولونان روسیه مسلمان كنجلرندن بر چوغی برای تشییع غلطه‌رختیمنه قدر كیتمشلردر . واپورك قالقه‌جغی صیره‌ده نمایشلر اجرا ، نطقلر ایراد اولونمشدر . بالخاصه یاقینده شهرمزه كلمش اولان شمال مسلمانلری ملت مجلسی اعضای محترمه‌سندن عطاءالله بهاءالدین افندی قارداشمز طرفندن ایراد اولونان نطق هر كسی غلیان وهیجانه كتیرمشدر . مملكتلرینه عودت ایدن اخوان دینمز اوزرنده بویوك بر تأثیر براقان وروسیه‌لی مسلمان كنجلرندن شاكر افندی طرفندن خلاصةً ضبط اولونان بومهیج نطقی بروجه آتی درج ایدییورز :

« سلام علیكم آرقداشلر ، سز بوكون بش سنه‌دنبری حسرت قالدیغكز وطنكزه ، آنالركزه ، بابالركزه ، اولاد وعیالكزه قاووشه‌جقسكز . بوكونه قدر پك چوق اذیتلر ، جفالر چكدیكز . كورمدیككز مشقتلر قالمادی . آرتق بوكون مستریح‌سكز . انشاءالله بوندن صكره دائما مستریح یاشارسكز . لكن بوچكدیككز اذیتلره ، مشقتلره نه‌دن دوچار اولدیغكزی بیلیورمیسكز ؟ چارلق حاكمیتی تحتنده بولنان روسیه سزی نیچون حربه سوق ایتدی بیلیورمیسكز ؟ نتیجه اعتباریله بوحرب عمومیده چارلق روسیه‌سی حسابنه بربچوق ، ایكی میلیون اسلام قرده‌شلر نیچون محو ونابود اولدی بیلیورمیسكز ؟

بونلر هپسی شو ایچنده حر برهوا تنفس ایتمكده بولندیغمز ، نان ونعمتیله یشامقده بولندیغمز دارالخلافهٔ اسلامیه‌نك الك مقدس برعبادتگاهی اولان آیاصوفیه جامعنك اوسته‌سنده‌كی علمی برندن چیقاروب آتمق وبرینه حاچ طاقمق ایچون ایدی . بوردلركزدن ، اولاد وعیالكزدن ، وطنكزدن بونك ایچون آیرلدیكز .

ایشته سزلر بیلمیه‌رك بومقصد اوغورینه حرب ایتدیكز . بومقصد اوغورینه بوقدر زحمت ومشقت چكدیكز . فقط الحمدلله بوكون آیاصوفیه جامعنك علمی برنده طورییور . اورایه هیچ برزمان حاچ طاقیله‌ماز وطاقیله‌مایه‌جقدر .

حالبوكه بوآمالی كوده‌ن چارلق روسیه‌سی ایشته بومرام اصلیسنه نائل اوله‌مادن محو اولمشدر . روسیه‌یه آیاق آتدیغكزده چارلق روسیه‌سنك محو اولدیغنی كوره‌جكسكز .

آرقداشلر ، روسیه‌یه آدیم آتجه سزه ترتب ایدن بیوك بر وظیفه واردر . اوده نه‌در بیلیورمیسكز ؟ ایدل - وولغا حوضه‌سنده اسلام دنیاسنك انكشافنه واوراده تورك - تاتار حكومت اسلامیه‌سی تشكیلنه كرك مادةً وكرك معناً صرف غیرت ایتمكدر . ایشته سزك الك بیوك وظیفه‌كز بودر . بوبله برمقصد اوغورنده قانكزی ، جانكزی فدادن چكنمیه‌جككزه ایمانم واردر .

آرقداشلر سز روسیه‌یه چیقنجه بوكون اوراده اجرای تأثیرایدن ایكی قوتدن هربری سزی كندی طرفنه جذب ایتمكه چالیشه‌جق . بونلردن برنجیسی : مدنیتك ، معارفك ، انسانیتك ونتیجه اعتباریله هرشیئك دشمنی وكوركورینه مخربی اولان بالشه‌ویزم ؛ ایكنجیسی : آرتق اسمی بیله كوشهٔ نسیانه آتلمش اولان چارلق روسیه‌سنی احیا ایتمكه چالیشان چارلق طرفدارلریدر . سزلر بوقوتلرك هرایكیسنه قارشی كندیكزی جذب ایتدیرمه‌مكه غیرت ایدوب اولجه عرض ایتدیكم وجهله - زماندن استفاده طریقنی بیله‌رك - ایدل - وولغا حوضه‌سنده مستقل برتورك - تاتار حكومت اسلامیه‌سی تشكیلنه صرف غیرت ایدیكز . بویولده ابراز فعالیت ایدرسه‌كز كندی دارالخلافهٔ اسلامیه‌مز اولان بواستانبول شهرندن صفت أسارتله كیتمزسكز .

بیلیورمیسكز ؟ سزك مركز خلافت اولان استانبولدن صفت أسارتله كیتمكزنی وبونه برابر بوتون مسلمانلری نه قدر متأثر ایدییور ؟

ايشته بو كاسب‌شمدي‌يه قدر آل براكيله استقبالمزه چالشمه‌مقلغمزدر . آرتق يتشير متنبه اوله‌لم . برحكومت عادلهٔ اسلاميه تشكيل ايدوب فرح فرح يشايه‌لم. سزلرده‌بوندن صكره استانبوله اسير اوله‌رق‌دكل، سياحت وتجارت مقصديله كليكز .

آرقداشلر ايشته سزه صوك سوزم : اوراده اسلام دنياسنك انكشافنه وار قوتكزله چاليشيكز . جناب حق جمله‌كزى آنا ، بابالركزه،اولاد وعيالكزه صاغ سلامت قاووشديرسون واستقبال ايچون چاليشه‌جق بازولركزه قوت احسان ايتسون »

باكودن انكليزلرك چكيلمه‌سى

ارمنيلرك تبديل مسلكى ـ توركلرله شدتلى محاربات

۲۰ ايلول تاريخلى تايمس غزته‌سندن :

« ايران وبحر خزرى قطع ايده‌رك باكويه واصل اولان قوتى يرلى ارمنيلرك تبديل مسلك ايتملرى اوزرينه كرى چكدك. معلومدركه بو قوت ينه‌بوارمنيلرك مستعجل ومصرطلبى اوزرينه اورايه اعزام ايديلمشدى . باكوده بش آلتى هفته‌قالديغى اثناسنده‌عسكرمز توركلرله جدى وشديد محاربانده بولوندى . توركلر قطعى و عزمكار هجوملر يابه‌رق شهرى ضبط ايتمك ايستيورلردى . يرلى معاونتك تناقصى اوزرينه باكونك‌وضعيتى پك‌خطرناك اولمشدى . حتى‌حقيقت احواله واقف اولانلر بوقوتمزك سلامتله رجعت ايده‌بيلديكنى كوره‌رك بيوك انديشه‌دن قورتولمشلردر .

بوهيئت سفريه‌نك تاريخچه‌سى ۲۵ تموزده بولشويقلرك‌اسقاطيله باشلار . اونلرك يرينه تشكل ايدن يكى حكومت درحال انكلتره‌يه مراجعت ايدرك اركان حرب ضابطانى ايله صنوف مختلفه‌يه منسوب ضابطان‌وقطعات عسكريه‌نك‌سرعت اعزامنى طلب‌واسترحام ايتمشدر. باكو حكومتنك كونرديكى نقليه‌وابورلرى واسطه‌سيله بوقوت انزه‌ليدن باكويه نقل اولنمشدى . طبيعى حاله ووضعيته نظراً بوقوت پك آز ايدى . جنرال مارشالك باكو ايله خط مواصله‌سى بتون عجمستان اراضيسنى قطع ايتديكى وبيك ميل طولنده بولنديغى جهتله اعزام ايتديكى قوت‌انجق شهرى‌مدافعه ايدنلرك‌عزمنى‌تزييد وقوهٔ‌مدافعه‌سنى ترصين ايده‌بيله‌جك برمقدارده ايدى . باكوده‌كى قوت يدى بيك بش يوزارمنى واوچ بيك روسيه‌ليدن متشكلدى . بوندن باشقه بحر حزرده‌كى سفائن بزم‌ادارەمز آلتنده بولنمديغى، انزه‌لى‌وباكو آره‌سنده ايكى يوز ميل مسافه‌ده موجود اولديغى جهتله وضعيتمز تهلكه‌لى صاييليردى . بحر حزر سواحل مركزيه‌سنده تشكل ايدن حكومت سير سفائنه حاكمدى‌وباكويه كونرديكمز قوتك وصوليله بزه فضله كمينك لزومى قالمديغنه قانعدى .

ارمنى‌عسكرلر شايان اعتماداولمدقلرينى پك‌چابوق اثبات‌ايتمشلردر. زيرا ۱۷ اغستوسده باكو شمالندن توركلرك تشبث ايتدكلرى احاطه حركتنى منع ايده‌جك حركتى اجرا ايتمكدن امتناع ايدرك اولرينه عودت ايتمشلردى . يكرمى التى اغستوسده توركلرك شديد وقطعى هجوملرينه قارشى شمال استافورد ايله وه‌رسيستر عسكرلرى شجيعانه بر صورتله حرب ايتدكلرى حالده رجعت ايتمكه مجبور قالمشلردى . مع‌مافيه جبهه‌نك مختلف‌نقطه‌لرنده ينه جدى مقاومت‌ابراز ايدلمشدى. اغستوسك نهايتنده ارمنيلرك تبديل مسلكى اوزرينه محلى قوتلرك عدم كفايتنه ومقدارى آز اولان قوتمزك عدم لزومنه قناعت‌ايده‌رك بر ايلولده باكو شهرندن مفارقت‌ايتمكه عزم ايلدك . اوكون‌توركلرك يكيدن وقوع‌بولان هجوم وشديد صولتلرينه قارشى رويال ووه‌رچشاير عسكرلرى هم‌ارمنيلرك، هم‌ده‌روسلرك‌سپرلرينى‌مدافعه ايتمك‌مجبوريتنده قالديغندن پك فضله تلفات ويرمش اولملرندن چوق قورقيورز .

ايلولك ايكيسنده باكونك شمالنده ايكى يوزميل مسافه‌ده بولنان پتروفسق‌شهرينى اشغال ايدن جنرال بيچاروف بزه امداد كوندرمكى وعد ايلمشدى . بوقوت معاونه‌يى كتيرمك اوزره‌باكودن نقليه‌كميلرى كوندريلمشدى . ايلك كوچك امداد باكويه آنجق ۹ ايلولده واصل اولمشدى . بو قوتك كلمسى خلقك معنوياتنى تزييد و صوكنه قدر مقاومت ايتمسنه سبب اولدى. توركلرك‌هرنه‌دنسه هجوم ايتمه‌ملرى بو معنويات و مقاومتى تزييد ايدييوردى . روسيه‌ليلرك النده بولونان دونانمه‌انكليزلرك باكويى ترك‌ايتملرينى منع‌ايديوردى . بواثناده‌ارمنيلر قصبه‌يى توركلره تسليم ايتمك اوزره مخابراتده بولنيورلردى . بوندن طولايى دونانما ارمنيلرك محله‌سنى طوپه طوتمشدى .

۱٤ ايلولده توركلر دها جدى وشديد برهجوم يابمشلردر . اون التى ساعت امتداد ايدن مقاومتك ايجاب ايتديكى تلفات انكليزلر طرفندن تحمل ايدلدكدن صكره عسكرلرمز شهرى تخليه‌ايتمشلردى. ارمنيلرك تعللرندن ، شايان اعتماد اولميان حركات و احوالندن‌متنفر قالمش‌اولان‌روسلرادارهٔحكومتدن‌وحركاتك‌تنظيمندن انكليزلرله‌برابر ۱۰ ايلولده‌فراغت‌ايتمك ايستيورلردى. بونك‌اوزرينه‌جنرال‌دالسترويل، رايورندن اكلاشلديغى‌اوزره ، كندى‌قوتنى باكودن اخراج‌ايتمشدر. تبريزدن حركت ايدن عثمانلى مفرزه‌سى يوز ميل قطع ايده‌رك جمال آباده واصل اولمشلردر . اونلرك حركاتنى تحت ترصده آلان قوتمز بونلره قارشى مقاومت ايتميه‌رك رجعت ايتدى .

هندستان احوالى

بومبايدن « وه‌ست مينيستر غازه‌ت » ۹۰ ايلول تاريخلى برتلغراف چكيليور .

« هندستان قونغره‌سى حكومتك وعدايتمكده اولديغى اصلاحاتدن ممنون دكلدر » سرلوحه‌سى آلتنده بوتلغرافدن‌ديڭيليوركه : بوبابده فوق‌العاده‌برصورتله انعقادايدن‌هندستان‌قونغره‌سنده التى‌بيك‌مرخص،

اعضا حاضر ایدیلر . قالکوته تمیز محکمه‌سنك قاضیلرندن سید حسن امام حضرتلری قونغره ریاسته انتخاب ایدلمشدی . بوذات حکومتك وعد ایتدیکی اصلاحات پروژه‌سی علیهنده پك شدتلی بیاناتده بولنمشدر . بوتون اعضا بواصلاحاتدن ممنون اولمدیغنی سویلمشلردر . مشارالیه حکومت خلقك حقوقنی ومقدورینی بیلدیکی حالده احقاق حق ایچون چالیشمیور . انکلیز صنایعنك منافعی ایچون خلق پك متردی ، پك کری برحالده طوتولیور . هندستانده یاپیلان منسوجات قطنیه‌دن آلنان رسم مخصوص لانکشایر صنایعنه قارشی رقابتده بولنمقدن عاجز قالمق ایچون جبایت ایدیلیور » دیمشدر . حاضروندن وبتون هندستان اهالیسندن حقوق مشروعه‌لرینی کمال شدتله ایستملرینی توصیه وطلب ایتمشدر . نطقك ختامنده اجتماعده حاضر اولانلر هپ بردن هندستانك ملی مارشی اولان (باندی ماترام) ی کمال حرارت وحماسله سویلمشلردر انکلیز سیاستی طرفداری ومعتدلین رئیسی اولان سیر دینشا واچانك اسمی استهزا وتحقیرله ذکر ایدلمشدر .

اجتماعك بدایتنده هندوسلرك ملیتپرورپارتیسنك رئیسه‌سی اولان مادام بزانت سیدحسن امامك ریاسته انتخابی تکلیف ایتدیکی وقت دیمشدرکه : « بز قونغره‌مزك ریاستنه مع‌الممنونیه برمسلمان انتخاب ایتمکله انکلتره حکومتنه هندوس ومسلمانلر آره‌سنده‌کی اخوت وطنیه وصداقت قومیه‌نك پك متین ورصین اولدیغنی کوسترمك واختلافات داخلیه‌دن استفاده ایتمك اصول مشومه‌سنه محل قالمدیغنی اثبات ایتمك ایستیورز . »

مصر احوالی

حربدن اول هرسنه مصردن اون بیکلرجه آدمك فریضهٔ حجی ایفا ایتمك اوزره حجازه کیتدکلری معلومدر . شریف حسینك عصیانی اوزرینه عربان آره‌سنده انکلیز دسیسه‌لرینی اظهار وعصیانده بولنان شریفك ماهیت وخسرانتی اثبات ایده‌جك کنجلرك و شیخلرك سیاحتی انکلیزلر طرفندن منع ایدلمشدی . شیمدی‌یه قدر آنجق حکومتك اعتماد ایتدیکی آدملردن بیك کیشی هرسنه حجه کیده‌بیلیورلردی . حالبوکه بوسنه بتون مصردن آنجق درت یوز کیشینك کیتمسنه مساعده ایدلمشدر . بونکله اکتفا ایتمیان انکلیز حکومتی نشرایتدیکی براعلانده دییورکه : « کتیریله‌جك زمزمك آنجق اوانیٔ نحاسیه ویاخود قایناتمغه تحمل ایدن مصنوع قابلردرونده کتیرلمسنه مساعده ایدیله‌جکدر . بوکبی قابلرده اولمیان صولر طوزقاراتنه‌سنده منع اولونه‌جقدر . بوکبی قابلرده‌کی صولر آنجق قایناتلدقدن صوکره صاحبلرینه ویریله‌جکدر . »

الحاصل خلق انکلیزلرك سرت معامله‌سندن شدتله مشتکیدر . کنجلر انکلیز سیاستنه وحاکمیتنه قارشی منبر وخلقی ایقاظ وتحریك ایتمکده اولدقلری جهتله بوسنه اجرا اولنان کفائت امتحاننده بیکلرجه طلبه‌دن آنجق یوزده اون سکزی موفق اولمشدر . بتون غزته‌لر ، مجموعه‌لر ، خلق ، طلبه‌لر ، حتی انکلیز مجموعه‌لری بیله بوانتقام سیاستندن شکایت ایدیورلر وبومعناسز رذالته نهایت ویرلمسنی یکزبان اوله‌رق مصراً طلب ایدیورلر .

جزیرة العربده فعالیت اسلامیه

استخبارات خصوصیه‌مزه کوره جزیرة العربده بویوك بر انتباه حاصل اولمش ، تهلکه قارشوسنده قالان اسلام امراسی آره‌لرنده‌کی قدیم عداوتلری اونوته‌رق اتحاد ایتمشلردر . بوکون جزیرة العربك هر طرفنده بویوك بر فعالیت واردر . بالخصوص جزیرة العربك نامدار وصاحب قدرت امیرلری اولان ابن السعود ایله ابن الرشید آره‌سنده اتحاد حصوله کلمشدر . عسیرده‌کی مشهور سید ادریس بیله بو امرا ایله توحید مساعی ایتمشدر .

سابق مکه امیری حسینك حجازی انکلیزلره تسلیم ایتمك خصوصنده‌کی اسلامه قارشی اولان اهانتی بوتون عرب امراسنی آیاقلاندیرمشدر . عاصی شریفه اعلان جهاد ایدن ابن السعودك حرکاتنه دیکر اسلام امراسی‌ده اشتراك ایتمشدر . بالخصوص طائفك جنوبنده عسیرك شمالنده اقامت ایدن اشراف حسنیه‌دن شریف ابن لؤی حضرتلرینك طائفه قارشی حرکتی عاصی امیری پك زیاده شاشیرتمشدر . زیرا مشار الیه طائفی محاصره وضبط ایتدکدن صوکره مکه‌یی تهدیده باشلامشدر . سید ادریس ایله امیر ابن السعودك معاونتلرینی تأمین ایدن مشارالیه حضرتلرینك موفق اولوب اوله‌میه‌جقلری بللی دکلدر .

فقط اصل شایان دقت اولان جهت : اسلام امراسنك آره‌لرنده‌کی مخاصماتی براقه‌رق یکدیکریله اتحاد و اتفاق ایتملری و جزیرة العربده وحدت اسلامیه‌یی تأسیس ایتمه‌یه اوغراشان ، بویوك فعالیتلر کوسترمه‌یه باشلایان بو امرانك مقام خلافت عظمایه قارشی تمامیله صادق بولونملریدر . بووضعیت قارشوسنده مقام خلافت عظما لازم کلن تدابیر سیاسیه‌یی اتخاذ ایده‌بیلیرسه اسلام ایچون پك عظمتلی بر استقبال کورونمکده‌در . یأسه‌ قطعیاً محل یوقدر . بوتون جزیرة العرب مسلماندر . عالی وصمیمی برسیاست اسلامیه خارقه‌لر ابداع ایدر . « انانحن نزلنا الذکر وانا له لحافظون . »

فیلسوف دوقتور رضا توفیق بك افندی‌یه

« زمانه‌ك کچن پنجشنبه کونکی نسخه‌سنده جوابنامهٔ عالیلرینی اوقودم . بریرنده :

« یوقسه مرحومك اهل سنت نظرنده مسلم صایلوب صایلمیه‌جغنی تدقیق ایتمك — نیچه ! — هیچ اوقدر اهمیتلی بر مسئله دکلدی . »

صوکنده ده :

« فکرنی مطلقا مسلمان ایتمك فکرنده دکلم »

بویوریلیورکه مکتوبمده‌کی اصل اساسلی نقطه حقنده آرامزده‌کی نزاع برطرف اولمش دیمکدر . جوابك جهات سائره‌سنه کلنجه مملکته عارض اولان شیمدیکی بحران عظیم آراسنده بو مقوله مناظرات ومجادلاتی لایق کورمه‌دیکم ایچون آنلری ایلروده فرصت الویریرسه کنیش بر زمانده سویلشمك اوزره شیمدیلك مسکوت عنه کچیورم .

باقی حرمت !

احمد نعیم

هلال مطبعه‌سی اشرف ادیب

اخطارات

آدرس تبدیلنده آیریجه بش غروش كوندرلیدر .

مكتوبلرك امضالری واضح واوقوناقلی اولسی وآبونه صره نومروسنی محتوی بولنمسی لازمدر .

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرینك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور

پاره كوندرلدیكی زمان نه‌یه دائر اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور .

آبونه شرائطی

داخلی ، خارجی هر یر ایچون سنه‌لكی (٢٥٠) ، آلتی آیلغی (١٣٠) غروشدر .

[نسخه‌سی ٥ غروش ، سنه‌لكی ٥٢ نسخه‌در .]

اداره‌خانه

باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر

مسلكه موافق آثار مع الممنونیه قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولونماز .

سبیل الرشاد

سنه ١٣٢٦

دینی ، فلسفی ، علمی ، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر
محمد عاكف

صاحب ومدیر مسئول
اشرف ادیب

اتبعون اهدكم سبیل الرشاد

عدد : ٣٧٤ ۱۰ محرم ١٣٣٧ پنجشنبه ١٧ تشرین‌اول ١٣٣٤ جلد ١٥

بیانات حضرت خلافتپناهی

مسلمانلری وحدت واتفاقه دعوت

« هرحال وكارده بزم ایچون چارهٔ نجات اتفاق واتحادده‌در . »
« بوكون ایسه اتحاد واتفاقه هروقتدن زیاده محتاجز . یریوزنده »
« بولونان بالجمله مسلمانلر ایچون یالكز برنقطهٔ توجه واردر. بوتون »
« مسلمانلر دنیانك نره‌سنده بولونورسه بولونسونلر (كعبهٔ معظمه) یه »
« دونه‌رك ادای صلاة ایدرلر . عبادت ایدركن مسلمانلر آره‌سنده »
« كوریلن بووضعیت هیچ بر وقت خاطرمزدن چیقماملیدر. افراد »
« ملت آره‌سنده اختلاف نظرده آنجق بوندن عبارت اولملیدر . »
« ملتم آره‌سنده مكان ووضع اختلافی بولونسه‌بیله هركس ایچون »
« برنقطهٔ اتحاد اولان وطن وملت غایه‌سی بر آن كوزدن و كوكلدن »
« اوزاقلاشدیرلمامليدر . »

پادشاهمز افندمز حضرتلرینك لسان حكمت بیان خلافتپناهیلرندن شرفصدور بیوریلان یوقاریكی سوزلر ، « كلام الملوك ملوك الكلام » قول مشهورینك مضمونینه ماصدق تام اولان وجائز عالیه وحكمیه جمله‌سندن اولمغله ، دینی ، ملتی ، وطنی سون هرفرد ذی‌شعور ایچون حرزجان اتخاذ ایدلملی؛ ومدلول منیفنك شمول كلی وجزئیسی برلحظه نظر دقت واعتباردن دور طوتولمامليدر .

اوت ، اولانجه‌وضوحیله نظرگاه ابتصارمزده تحقق ایدن وضعیت حاضره غایت اعتباریله بوتون افراد ملتك تعریفی محاله اقرب برحس وطن پروری ایله علاقه‌دار اولدقلری برمسئلهٔ مهمهٔ وطنیه‌در . بومسئله‌نك بتوفیقه تعالی حسن نتیجه‌یه اقترانی سنه‌لردن بری بر كرداب هول انكیز ایچنده بوجالایان سفینهٔ دولتی ساحل سلامته چیقاراجق، بزی جانمزدن عزیز اولان امل ملیمزه قاووشدیرمق صورتیله مسعود ، كامكار ایده‌جكدر. بویله علوی ، بویله مقدس برمقصدك حصولی ایسه هیچ شبهه یوقدر كه دین وایمانی ، ناموس ووجدانی اولان هرفردك متین برعزم ، خالص برنیتله اونقطه‌یه توجهلرینه وابسته‌در.

هرحالده برامنیه‌نك حصولی علی الاكثر قلوبك اونقطه‌یه متوجه، اونقطه‌ده متحد اولمسی صورتیله تجلی ایده‌كلدیكی لایعد امثالی ایله ثابت بولندیغندن بزم‌ده بوامر عظیم وخطیرك تحقق فعلیسی ایچون تام برآهنك وفاق ایله حركت ایتمكلكمز؛ بوآهنكی اخلال ایده‌بیلمسی ملحوظ اولان هردرلو افكار وخواطری متجلدانه برعزم ایله قلبلرمزدن بردها عودت ایتمه‌مك اوزره طرد ایتمكلكمز دیناً ، عقلاً ، حمیةً لازم؛ لازم دكل ، واجب ؛ واجب دكل ، فرضدر .

اسرار قرآن

مقدمه

محكم ، متشابه ، تأویل

شو آیات كریمه‌نك سیاقی‌ده دلالت ایدییوركه بورادەكی تأویل تفسیر وبیان دیمك دكلدر . « هل ینظرون الا تأویله » نظم كریمی وحی كریمه ایمانی اولمیان ارباب خذلان ، قرآنك خبر ویردیكی جنت، جهنم ، عذاب قبر ، سؤال ، حساب ، ملائكه كبی معاده تعلق ایدن

شئون واحوالك تحققنى بكله‌يورلر ديمك اولديغى پك آشكار بر صورتده آكلاشيله‌يور . بوراده « تأويل » بومعنايه محمول اولنجه « يوم يأتى تأويله يقول الذين نسوه من قبل قدجاءت رسل ربنا بالحق » آيتنده‌ده عينى كلمه‌دن بشقه برمعنى آكلاشيلمه‌سنه امكان وارميدر ؟ بورالرده « تأويل » لفظنى تأويله قيام ايتمك ، جناب حقك « ولقد جئناهم بكتاب فصلناه على علم » قول كريميله ماهيتنى تعريف وتوصيف بيورديغى كتاب مبينى تعليل وتأويل ديمكدر . احوال معاده عائد ويريلن خبرلرك انكشاف حقائقنه كفارك انتظار ايتمه‌لرنده‌كى سبب ميدانده‌در ؛ عالم معادده جريان ايده‌جك حاللرك حقيقتلرينى ، نه‌وقت ونه صورتله جريان ايده‌جكنى بيلمك عالم امكانك اولمش، اوله‌جق ، بتون حادثاتى عليم وخبير اولان ذات حقه خاص بركيفيتدر . « يسألك الناس عن الساعة قل انما علمها عندالله » ، « يسألونك عن الساعة ايان مرساها فيم انت من ذكراها الى ربك منتهاها انما انت منذر من يخشاها » « يسألك الناس عن الساعة ايان مرساها قل انما علمها عند ربى لايجليها لوقتها الا هو ثقلت فى السموات والارض لاتأتيكم الا بغتة يسألونك كانك حفى عنها قل انما علمها عندالله » آيتلرى‌ده بوحقيقتى معلندرلر .

مؤمنلر قرآن كريمك خبر ويرديكى شيلره ايمان ايدرلر . بوكبى شئون موعوده‌نك تفصيلاتى ، زمان وقوعنى بيلمه‌لرده ، بوجهتلرك منحصراً علم الهى‌يه مودوع اولديغنى دوشونه‌رك قوت و يقينلرينه خلل كتيرمزلر . فقط كفار ايچون حال بونك عكسى مركزنده‌در. اونلر برتفصيل بيلمه‌دكلرى ، حقيقتنه رأى العين درجه‌سنده مطلع اولمادقلرى شيلره بردرلو اينانه‌مازلر .

شوجهتى‌ده اخطار ايده‌لم كه آخرته متعلق شئونك حقائقنى بيلمك كيفيتنك ذات حقه مختص اولمسى مؤمنلرك شئون مبحوثه‌نك اوصافنى، كتاب وسنتك بياناتى درجه‌سنده ، بيلمه‌لرينه مانع دكلدر .

ابن تيميه ديوركه : كلام خبر اولورسه تأويلى نفس مخبربه‌دن عبارت اولور كه ماضى اولسون مستقبل اولسون خارجده موجود امور ديمكدر . مثلا كونش طوغدى ديديلديكى زمان بونك تأويلى ، دوغريدن دوغرى‌يه كونشك دوغمه‌سيدر . حضرت يعقوبك يوسفه « وكذلك يجتبيك ربك ويعلمك من تأويل الاحاديث » سوزى، جناب يوسفك زندان آرقداشلرينه « لايأتيكما طعام ترزقانه الا نبأتكما بتأويله قبل ان يأتيكما » ، عائله‌سنى ديار كنعاندن مصره جلب ايدوب‌ده پدر ومادرينى سرير اوزرينه يانينه اجلاس ايتديكى، برادرلرينك براى تعظيم قارشيسنده سجده‌يه قاپاندقلرى زمان پدرينه خطاباً « ياابت هذا تأويل رؤياى من قبل قدجعلها ربى حقا » سوزلرى هپ بوقبيلدندر.

اساساً كلام خبر اولورسه مآل ومضمونك مخبر بهك حقيقتنه أول (همزه‌نك فتحى وواوك سكونيله رجوع معناسنه اولوب تأويل كلمه‌سى بوندن مشتقدر) ورجوع ايتمه‌سى ايجاب ايدر. بويله اولمازسه كلام مآل وحقيقتدن عارى باطل وبى اساس بر سوزدن عبارت اولور .

كلام طلب وانشائى متضمن اولورسه مطلوب اولان برحقيقته راجع ومؤدى اولور . عكسى تقديرده مقصودبه موجود اوله‌ماز .

خبر وعد ووعيده تعلق ايدرسه مآل ومرجعى حصولى مطلوب ومنتظر اولان برحقيقتدن عبارت اولور . نته‌كم رسالتمآب صلى الله عليه وسلمدن روايت اولنيوركه بركون « قل هو القادر على ان يبعث عليكم عذاباً من فوقكم اومن تحت ارجلكم اويلبسكم شيعاً ويذيق بعضكم بأس بعض » آيت كريمه‌سنى اوقومشلر و « انها كائنة ولم يأت تأويلها بعد = بونلر اوله‌جقدر. فقط هنوز زمان وقوعلرى كلمامشدر » بيورمشلردر .

خلاصه موضوع بحث اولان آيات ايله مماثللرنده « تأويل » كلمه‌سى مآل ومرجع يعنى معناى كلامك وارديغى حقيقت معناسنه‌در .

بعض نظم كريمده « تأويل » كلمه‌سى تعبير وبيان معناسنه‌ده كلمشدركه كهنهٔ فرعونك « اضغاث احلام ومانحن بتأويل الاحلام بعالمين » سوزلريله زندانده جناب يوسفله برابر بولنوب‌ده خلاص اولان آرقداشنك « انا أنبئكم بتأويله فارسلون » كلامنده‌كى « تأويل » بومعنايه‌در.

« تأويل » بعض يرلرده‌ده سبب وعلتك بيان وايضاحى معناسنه كلمشدر . ازجمله حضرت موسانك علم لدنه واقف ذات ايله اولان ماجراسنى حكايه ايدن آيات قرآنيه ميانده‌كى « سأنبئك بتأويل مالم تسطع عليه صبرا » [١] نظم كريمنده‌ده بومعنايه وارد اولمشدر: جناب موسى اوذاته واقف اولديغى علم لدندن برنبذه تلقين ايتمك شرطيله كنديسنه رفاقت ايتمكى تكليف ايتمشدى ؛ «بكا رفاقت ايدرسه‌ك كوره‌جكك غرائب حالاته تحمل ايده‌مزسك ، ذاتاً اسرار لدنيانه واقف اولماديغك شيلره قارشى صبر وسكينت كوستره بيلمه‌ك ممكنمى؟» جوابنى آلدى . «ان شاءالله بنى صابر ومتحمل كوره‌جكسك ، سنك هيچ بر امريكه مخالفت ، هيچ بر حركتكه اعتراض ايتميه‌جكم .» يولنده تأمينات ويردى .

وقتا كه آرقداشى كمى‌يى دلدى ؛ تصادف ايتدكلرى ايكى چوجغى اولدردى ؛ اهاليسنك كنديلرينى بركيجه بيله مسافر ايتمكه يانامدقلرى شهر داخلنده مائل انهدام بر ديوارى اجرت مقابلنده اولمقسزين دوغرولتدى .. اونك بوحركتلرندن دولايى قلباً حاصل ايتديكى ايلمشكرى دها زياده كيزلمه‌مك جناب موسانك الندن كلدى؛ چونكه بو احواله باعث اولان سببلرى بيلميوردى . صوكنه قدر صبر ايده‌جكنه ، اونك هيچ بر حركتنى تنقيد، سبب و حكمتنى سؤال ايتميه‌جكنه دائر موجود مقاوله‌يى نقضه مجبور اولدى . بونك اوزرينه آرقداشى حركات واقعه‌سنك سببلرينى برر برر ايضاح ايتدى .

ابن جرير طبرى ، تفسيرنده « تأويل » لفظنك بولنديغى آيات كريمه‌ده دلالت ايتديكى معانئ مختلفه‌دن اوزون اوزادى بحث ايتمش، بو آيتلره تعلق ايدن مباحث و اقوالى اطرافلى بر صورتده برآره‌يه طوپلامشدر .

---

[١] سورهٔ كهف

ابن جريره كوره « تأويل » لفظنك دلالت ايتديكي معانى پك واسع و پك شمولليدر . اساساً ظاهر قرآنه و سياق آيانه موافق اولەرق بو لفظك بو يولده تفسيرنده سلفك رأيلرينه توافق ايتميان بر جهت يوقدر .

فقها ، متكلمين ، محدثين ، متصوفەنك متأخرينى ، كندى كنديلرينه « تأويل » لفظنه غايت طار برمدلول وضع وتعيين ايتمشلر ، قطعياً دوغرى بر حركت اولميەرق ، قرآنى عندى بر صورتده وضع ايتدكلرى معنايه اويديرمغه چاليشمشلردر . اونلره كوره تأويلك تعريفى « برلفظى ، دليله مقارن اولمق شرطيله ، معناى راجحدن معناى مرجوحه ارجاع » در .

ابن تيميه ديوركه : تأويلك اصول فقەده ، مسائل خلافيەده متعارف اولان معناسى بودر . برى : شو حديث ، ياخود شو نص مؤول ، ياخود شويله بر معنايه محمولدر . ديديكى زمان قارشيسندەكى : بو ، بر نوع تأويلدر ؛ تأويل ايسه دليله محتاجدر ، دير .

صفـات بحثنده جريان ايدن نزاعلر ، « تأويل » ك بطلاننى اثباته ، ياخود ذمنه متعلق يازيلان اثرلر ، هپ تأويلك بو تعريفنه كوره ميدانه كلمشدر . ينه بو اساسه بناءً دركه كيمى صفات الـٰهيەيه تعلق ايدن آيتلرك تأويلى جائز اولماديغنى ، كيمى بالكه واجب اولديغنى ادعا ايتديلر . بر اوچنجى‌ده : تأويل جائزدر ، ايجاب حاله كوره ياپيلير ، ايجاب حاله كوره ترك ايديلير ، ديدى . ديكر برى : تأويل علمانك كاريدر ، بشقەلرى بوخصوصده صلاحيتدار دكلدر ، مطالعەسنى درميان ايتدى .

قرآنك بعض يرلرنده « تأويل » ، كلماتى موضوعلرينك غيرى بر معنايه حمل ، آياتى تعسف طريقيله ، محمل حقيقيلرندن بشقه بر صورتله توجيه ايتمك معناسنه كلير ، متشابهات حقنده موضوع بحث اولان زمرەلرك ياپدقلرى كبى . اوت ؛ بونلر كلمەلرك معنالرينى تحريف اساسنده مشترك اولمقله برابر طرز تحريف اعتباريله مختلف مسلكلره آيرلمشلردر . قرامطه ، باطنيه خبر و امره تعلق ايدن آيتلرى ؛ صابئه فلاسفه جناب حقه و آخرته عائد خبرلرك كافەسيله ، احوال انبيايه دائر اولانلرك مهم بر قسمنى ؛ جهميه و سائره قدريه ، صفات الـٰهيەيه تعلق ايدن آياتى تأويل ايتمشلردر . ديكر بر طاقم كمسەلر اغلب احوالده سنته متمسك اولمقله برابر بر طاقم آيتلرى تأويل ابتلاسنه دوشمشلردركه او كبى يرلرده تأويل كلمات قرآنك معنالرينى تحريفدن بشقه بر شى دكلدر .

ابن تيميه ديوركه : سلف و اهل سنتك بعضيلريله اهل كلام و ارباب بدعتك اكثريسى كبى تأويله قدرت و صلاحيت ادعاسنده بولنانلر جناب حقك قوللرينه خطاب ايتديكى بر كلامى دائما اوقويوب‌ده معناسنى آكلامامنى بر نقيصه ، بر اثر عجز تلقى ايدييورلر . بو كيلر قولاقلرينك ايشيتمكده ، عقللرينك ايرمكده اولديغى دعواسنده‌ده حقليدرلر . بر خطالرى وارسه جناب حقك نفى ايتديكى تأويل ايله كنديلرينك اثباته چالشدقلرى تأويلك معنى و مقصدلرينى تعيينده‌در . ايچلرنده بدعته مائل اولانلر بو نظريەيى كلماتك معانيسنى تحريفه آلت ووسيله اتخاذ ايتمشلردر . اولكيلر نوعما جهالت نتيجەسى اولەرق سكوتى اختيار ايتمشلر ، سلامت نقطەسنه دها زياده ياقلاشمشلردر ؛ صكره‌كيلر كلام و جدال ساحەسنده دها زياده ناطقه پردازلق كوسترمشلر ، عينى زمانده جناب حقه افترا ، بيلمەدكلرى شيلرى اوكا اسناد ، اسماء الـٰهيه و آيات قرآنيەيى الحاد ورطەسنه دوشدكلرينى هيچ نظر دقت و اهميته آلمامشلردر . بو فكر ونظر اختلافاتنك منشائى ايسه « تأويل » لفظنك مشترك معنالره دلالت ايتمسيدر .

حقيقتك بو مركزده اولديغنه اك بيوك دليل صحابۀ كرام و تابعين حضراتندن هيچ برينك بر آيت حقنده : بو ، معناسى معلوم اولميان متشابهاتدندر ، ديەرك تفسيرندن امتناع ايتمامش اولمەلريدر . سلف امت ايله ائمۀ مجتهدينك هيچ برندن : قرآنده بر طاقم آيات واركه معنالرينى بيلميورز ، بزم بيلمەديكمز كبى اونلرى رسول الله صلى الله عليه و سلم‌ده ، بتون ارباب ايمان‌ده آكلامامشلردر... يولنده بر سوز صادر اولمامسى‌ده تأويل حقنده سرد ايتديكمز نقطۀ نظرك اك بيوك دلائل مؤيدەسندندر . سلف ، تأويل بحثنده هركسك بوكا صلاحيتدار اولماديغنى سويلرلر ايدى كه بو جهت اساساً جاى مناقشه دكلدر .

بو مسئلەيى صفات وقدره تعلق ايدن آيات حقنده كيريشدكلرى مناقشەلر سوقيله ارباب مذاهبك متأخرلرى ميدانه چيقارمشلردر . بونلر آرەسنده مسئله بدايةً « قرآنك ، معناسى بيلنەميان شيلرى احتوا ايتمسى و بزى بونلرك معنالرينى آكلامقسزين ساده حرفلرينى تلاوت ايله مكلف طوتمسى جائز اولەبيليرمى ؟ » عنوانيله موضوع بحث ومناقشه اولدى ، « و مايعلم تأويله الاالله » (لفظۀ جلالده وقف قرائتنه كوره) آيتك ظاهرينه تمسك ايدنلر ، جناب حقك قوللرينى هرصورتله امتحان ايدەبيلەجكنى ايلرى سورەرك ، جوازينه قائل اولديلر ؛ بر طاقملرى معانئ كلماتى تحريف مقصدندن بشقه برشيئه محمول اولەميان تأويلات فاسدەلرينه امكان الده ايتمك ايچون سالف الذكر نظريەيى رد وجرح ايتديلر .

فكرمزجه هر ايكى طرف خطا ايتمشلردر . اولكيلر قرآن مبينك معانيسنى فهم و ادراك خصوصنده « و منهم اميون لايعلمون الكتاب الااماني و ان هم الايظنون » وصفنه ماصدق اولانلر مرتبەسنه اينمشلر ، ايكنجيلر طور اعتدالى تجاوز ايدەرك « يحرفون الكلم عن مواضعه » ورطۀ ضلالته دوشنلرله همحال اولمشلردر .

بحثى ايجه اوزاندق . فقط ظنمزه قاليرسه بو مباحث اطرافنده متأخريندن بر چوق كمسەلرك آياقلرى قايمش ، عصمت فكريەلرينى

محافظه ایده‌مامش اولمسی ، دیکر طرفدن بو کبی مناقشاتك اسلامك غیری ملل و نحل اربابنه دینه دخل و تعریض ایچون قوتلی بر منبع تشکیل ایتمسی بر آز اوزونجه سویله‌مکه لزوم و احتیاج حس ایتدیریبیوردی .

مترجمی : محمد شوکت عبدالعزیز چاویش

بحران اجتماعیمز

مؤلفی : پرنس محمد سعید حلیم پاشا

مقدمه :

هیئت اجتماعیهٔ عثمانیه زمانمزده الک مهلك بحرانلردن برینی کچیریبور . بو هیئت اجتماعیه ، عادتا بر معشر بشر حال ابتدائیسنه رجوع ایتمش کبی کورونیور .

اخلاق ، عنعنات ، اعتقادات کبی بالجمله عواملك انفساخنه انضمام ایدن فقدانیٔ انتظامدن رخنه‌دار اولان بنیان اجتماعیسی معروض تزلزل وانهدام بولنیور .

افراد هیئتدن هر بری ایستدیکنی یاپیور . و بر چوغی کمال تفاخرله تشهیر ایلدیکی نقایصنی ، معایبنی ، سیأتی مدنیت جدیده‌نك فضائلندن ویا هیچ اولمازسه نتایج ضروریه‌سندن اولمق اوزره قبول ایتدیرمکه چالیشدیغی حالده ، کندیسنی بر دائرهٔ مصیبه‌یه دعوت ایده‌جك ، وجدان و اخلاق اجتماعی‌یه رعایته اجبار ایلیه‌جك هیچ بر صدای اعتراض یوکسلمه‌یور .

وقتیله اوقدر قوتلی ، اوقدر زنده بولنمش اولان هیئت اجتماعیهٔ عثمانیه بو قدر آز بر زمان ظرفنده بو درجه نصل بوزولدی ؟ ایشته تدقیقنه چالیشه‌جغمز اسباب وعوامل .

*
* *

مؤثرات اجنبیه :

عصر اخیرده دولتك متمادیاً دوچار ضعف اولمسی وارثی دشمنلرینك علی الدوام متزاید بر قدرت و شوکت اکتساب ایتمسی افکار عمومیه‌یی بحق اشغال ایدییوردی .

ضعف تدریجیٔ دولت سائقه‌سیله کیتدکجه تأثیراتنی حس ایتدیرن غربك و بالخاصه فرانسه و انکلتره‌نك نفوذ سیاسی و اقتصادیلری کوندن کونه مملکتك امورداخلیه‌سنه مداخله شکل وصورتنه منقلب اولیوردی .

بوصورتله متمادیاً کسب وخامت ودوچار تشوش اولان احوال عمومیه ، بالنهایه زمامداران پرتلاشمزك ، سیاسی دلیللریمزك دقت واعتنای جدیسنی آوروپایه عطف ایتدیردی .

اوراده دبدبه ودارات ایله شعشعه پاش ، اذواق صفا بخشا ایله مالامال بر حالده تماشا ایتدکلری بر مدنیت لمعهٔ نثارك دیدار پرتو افزونیله کوزلری قاشه‌رق ، مآثرنی عوامل ومؤثراتی ظنیله اخلاق وتعاملات غربیه‌نك مملکتلرینه تطبیق باعث دوای مصائبی اوله‌بیله‌جکنه ذاهب اولدیلر .

اووقت بو مدنیت بوتون اینجه‌لکلری ، بوتون پارلاقلقلری ایله الکزیاده فرانسه‌ده اشعه‌پاش اولدیغندن ، تعقیب ایدیلن غایهٔ تمدن‌ده ، هیئت اجتماعیهٔ عثمانیه‌یی فرنکلشدیرمکدن عبارت قالدی . بناءً علیه ، فرانسز اخلاق و عاداتنك تقلیدیله افکارینك تمثلندن باشلانیله‌رق مزایا و حتی نقایصنك اقتباسنه اوزه‌نیلدی .

آرتق تورکجه یرینه فرانسزجه سویله‌مك ، دینسز وسفیه کچینمك ، ثروتی قارده ویاخود بر فرانسز متره‌سی قوللانمقله توکتمك ، اطوار و حرکات انسانیه‌نك مرتبهٔ بالاترینی ، متمدنلرله غیر متمدنلرك مدار تمیز وتفریقی عداولنیوردی .

لاتین ذهنیتنك تحت تحکمنده قالان بوفرنکلشمش هیئت اجتماعیه‌ده دینه ، عنعنه‌یه ، عادته مملکتك انحطاطنه سببیت ویرن ، تجددینه مانع اولمقده بر دوام اولان مضر کهنه‌لکلر نظریله باقیلیور ، وبوتون بو اساسات اجتماعیه ، مدنیت ووطنپروریٔ منور نامنه مهاجمات شدیده‌یه هدف اولوبوردی .

آوروپا رقابتی ملل سائرهٔ غربیه‌نك اشتراکیله تعمم ایتدکجه ، فرانسز اصولی اوزره تجدد ایله‌مك غایه‌سی‌ده ، ملل مختلفه‌یی تمثیل وتقلید صورتنه تحول ایتمکه باشلادی .

ایشته او وقته قدر حائز انحصار اولان فرانسز نفوذ اجتماعیسی یکی رقیبلر آره‌سنده انقسام ایله هر بری عثمانلی پرستشکار وطرفدارلر احراز ایلدی .

برای تحصیل ویا سفارات عثمانیه‌یه مأموراً ممالك غربیه‌یه کیدوب اخلاق و اعتیادات اجنبیه‌یه مألوف بر حالده عودت ایدن بر چوق کنجلردن ماعدا ، ملل مختلفه‌دن هر بری‌ده داخل مملکتده منتسبلر ، محبلر ، مروج افکارلر ، طرفدارلر قزاندیره‌بیله‌جك مالی وتدریسی مؤسسه‌لر پیدا ایتدی .

فقط الك عالی ، الك منور صنف اجتماعیمزك لاتین اساسنه استناد ایدن بو طرز تمثیل و تقلیدی ، چوق کچمه‌دن بو صنفك حیثیت و وقارینی اضاعه ایتدیردیکی کبی ، علیهنده استجلاب ایلدیکی نفرت و خصومت عمومیه‌ده بر مردودیت فوق العادیه‌یه منجر اولمقدن خالی قالمدی .

مملکت بوصورتله عنعنات وانضباط مدنیسنك محافظی ، وجدان و اخلاق معاشرتنك ناظمی ، بادیٔ تأمین تکامل اجتماعیسی اولان بو صنف عالیدن محروم قالدی . بو سائقه ایله عنصر ناظمندن ، رهبردن ، استناددن ، دلالتدن عاری قالان هیئت اجتماعیهٔ عثمانیه‌نك قسم دیکری‌ده سیرزمانی تعقیب ایده‌میه‌رك ، توالیٔ سنین ایله احتیاجات

معاصره‌سنه چاره‌ساز اوله‌میه‌جق درجه‌ده متزاید بر حال اسف اشتمالده توقف ایتدی .

آرتق بر طرفده هر شیئی قبول و تجویز ایدن اك عالی ، اك منور صنف خلقك ملل مختلفه‌یی افراطکارانه بر صورتده تمثیل و تقلیدی حرکاتی ، دیکر طرفده‌ده قسماً منورصنوف مادونك هر درلو تجدده قارشی ائتلاف نا پذیر عدم تجویزی ، نفرت شدیده و متوحشانه‌سنك آثاری اجرای حکم ایدییوردی .

ایشته اصول جدیدهٔ تدریسیه مؤسساتنك هنکام کشادنده هیئت اجتماعیهٔ عثمانیه بویله بر حالتده بولنیوردی .

علوم و فنون مثبته‌نك حکمران اولدیغی عصر حاضرده چوجقلریمز احراز اهلیت و اقتدار نوینه واسطهٔ یکانه تلقی ایدیلن بو اصول تدریسك حین تنظیم و ترتیبنده اخلاقیات ایله معلوماتك ، تربیه ایله تحصیلك یکدیکرلرندن آیری شیلر اولدیغی آکلاشلمه‌مش و یالکز فنون و ذهنیت جدیده‌نك اساس پرستشکارانه‌سنه ابقا ایدلمش اولدیغندن ماهیت حقیقیه‌سی اعتباریله بر تمثیل و تقلید سقیمدن عبارت قالمش ایدی. بو سبیله تحصیل نقطهٔ نظرندن استحصال اولنان نتایجك عادیلکی ، بو اصولی انظار اعتباردن اسقاطه مع زیادة کفایت ایتدی . بوندن بشقه ، اصلاحات تدریسیه مقصدیله مجددلریمزك احداث ایلدکلری بو اصول ، عائله حیاتی ایله برابر هیئت اجتماعیه‌یی‌ده اخلال ایتمك کبی حین اصلاحاتده اصلا انتظار ایتمدکلری دها مؤثر بر نتیجه حصوله کتیردی .

چونکه فنون و فنی عدا ایدیلن اصول جدیدهٔ تدریسیه‌مزدن متحصل ذهنیتله فنون و معقولاتدن ظن اولنان شیلردن بشقه برشیئه رعایت ایتمه‌مکه آلیشدیریلان کنجلرك تربیه و اخلاقیاتی بالضروره پك ناقص قالدی . ایشته بویله بر ذهنیتله یتشمش اولان نسل جدیدك دانشنه ، ادراکنه ، آرزوی تجددینه ، اساسات اجتماعیه‌دن اولان عنعنه وشیمه ، اصول و آداب ، انقیاد و اخلاق کبی هیچ بر شی مقاومت ایده‌مدیکندن ، اولادك پك ناقص قالان تحصیلی ایله پدرك جهالت درکه‌سنه تنزل ایتمش اولان کهنه معلوماتی ایجاباتندن اولمق اوزره حیثیت پدرانه و حرمت ولدیه کاملاً زائل اولمش و بالنهایه اولادك سائقهٔ جرأت و مدعیاتی ایله حقوقی ساقط اولان پدرینی تحت حکمنه آله‌رق رئیس عائله طورینی طاقینمسی ماهیتنده‌کی نتیجهٔ عجیبه حصوله کلدی .

بو صورتله طرز معهود تدریسمزك یتشدیردیکی بر قاچ زمرهٔ طلاب عصرلره مقاومتله تمادیاً دوچار اولمقدن خالی قالمدیغی اك شدید مصائبه رغماً ادامهٔ موجودیت ایده‌بیلمش اولان هیئت اجتماعیهٔ عثمانیه‌یی اخلال ایده‌رك ، زمانمزه ماضینك خاطرات و تأثراتندن بشقه هیچ بر شی انتقال ایتمه‌دی .

نسل جدیدك دانش و ادراکیله اك مشوش بر ذهنیت بی انقیاد و فترته دوچار اولان هیئت اجتماعیه‌مز ، حالت انحلالنده انقاض ماضی اوزرینه بلاسود یکی بر بنای اجتماعی تأسیسنه صرف مساعی ایله‌مش ، فقط ماهیت احواله پیدای اطلاع ایتمش اولمسنه رغماً سائقهٔ عجز و بی تابی ایله نه یاپه‌جغنی بیله‌مه‌مشدر .

بو سببله زمانمزده وقتیله تعییب و تقبیح ایتدیکی صنف منورك دلالتیله ملل مختلفه‌یی تقلید و تمثیله رام اولیور . واو صنف کبی حتی اوندن دها واپسین بر درکهٔ فساد اخلاقه ، بر کریوهٔ حالت انحلاله سوروکله‌نیور .

*
* *

تشکیلات ماضیه :

هیئت اجتماعیهٔ عثمانیه‌نك کرك اسباب انحلال حاضری و کرك مدافعهٔ موجودیتنده‌کی عجز عجیبی مجرد تشکیلاتك ماهیت خصوصیه‌سیله مملکتنك اصلاحی خصوصنده ارتکاب ایدیلان خطیأت اساسیه‌ده مندمج بولنیور .

هر مملکت کبی ترکیاده ، اسباب مولده‌سنك دوامی مدتجه امتداد ایتمش اولان دره بکلك اصولیله اداره اولندی . فقط مملکتك اساسات جدیده دائره‌سنده تنظیم و تنسیق کبی احتیاجاتی مواجهه‌سنده ، دره بکلك اداره‌سی ، اصول مرکزیهٔ سیاسیه و اداریه‌یه تحول ایتدی .

خاقان مغفور جنتمکان سلطان محمود خان حضرتلرینك سلطنتیله باشلایان بو اصول جدیده‌نك احتیاجاتنه کافل اولمق اوزره احداث اولنان بر کتیبهٔ مأمورین هر درلو مناصب ، بالجمله وسائط اقتداری ، کافهٔ رتب تشریفاتی احراز ایله ذی قدرت و مکنت بر سلسلهٔ قلمیه صورتنده تشکل ایتدی .

مرکزیت اصولنك ماهیت احتیاجاتی الجا آتیله تأسس ایده‌رك حکمدارك شخصنده مجتمع نفوذك بر آلت منقادی اولمقدن بشقه بر شیله مکلف بولنمیان بو صنف ممتاز مأمورین بر مزیت اداره‌یی حائز بولنه بیلمکله برابر ، بر قیمت حقیقیهٔ اجتماعیه‌دن بالضروره عاری بولنیوردی .

چونکه بر صنف خلقك ، اوصاف مطلوبه‌یی حائز بر صنف عالیٔ اجتماعی تشکیل ایتمسنه متوقف استقلالیتی ، استقراری ، عنعنه‌یی ، مزیات معنویه و فکریه‌یی جامع بولنمیوردی .

حکمدارك عاطفهٔ بخش ایتدیکی شان و شرف ، نفوذ و اقتدار ، ثروت و سامان و انقیاد مطلقك بر مکافاتی تشکیل ایتدیکندن استقلالیت مطلوبه‌دن بالطبع محروم بولنیوردی .

افرادندن هر برینك مقدراتی مافوقنك توجه و عدم توجهنه و یاخود حکمدارك ارادهٔ کیفیه‌سنه متوقف بولندیغی کبی ، هر تبدل سلطنتده‌ده حکمدار جدیدك محبلری سلفنك کیلرینه قائم اولدقلرندن حالت استقراردن‌ده عاری بولنوردی .

سلاسل عنعناتی منحصراً ماهیت مأمورینه خاص اولان استرقاب ایله انقیاد و خودکامیٔ عامیانه تشکیل ایدییوردی .

سویهٔ معنویه وفکریه‌سی‌ده ، افرادندن هر برینك مرتبهٔ مأموریتیله آز چوق متناسب بولنه‌بیلیوردی .

ایشته اووقت هیئت اجتماعیهٔ عثمانیه‌نك اك عالی ، اك منور صنفنی تمثیل ایدن بو هیئت ممتازهٔ قلمیه‌نك قیمت اجتماعیه‌سی بوندن عبارت ایدی . واقعا بوصنف میاننده بك ممتاز شخصیتلر یتشمش ایسه‌ده ، معروض قالدقلری رقابت خصمانه وكین وحسد سائقه‌سیله اقتدار ومزیتلری نسبتنده وطنه فائده بخش اوله‌مدیلر .

مملكتك مقدراتنه تقریباً بر عصر حاكم اولان بوصنف ممتازك ادارهٔ مملكت خصوصنده‌كی اهلیتی‌ده مع‌التأسف قیمت اجتماعیه‌سندن بك فرقلی اوله‌مامشدر . چونكه ، محیط اقلامدن متولد عدم‌جسارت الجا آتیله بر مسئولیت حقیقیه‌یی درعهد ایتمكه هیچ بر وقت جرأت ایده‌مدیكی كبی ، فقدانٔ عزم واهلیتنه انضمام ایدن نقصانٔ وقوفی حسبیله‌ده مؤسسات ملیه‌یی اصلاح ایده‌مدیكندن ، كندیسنجه اولدیغی قدر مملكتجه‌ده مجهول مؤسسات اجنبیه‌نك تأسیس وتشكیلنی ترجیح ایله‌مشدر .

حالبوكه ، بر مملكتك مؤسساتی اك معزز ، اك ذیقیمت میراث ملیسنی تمثیل ایتدیكی و مؤسسات ملیه‌نك تركی موجودیت ملیه‌دن‌ده فراغتی متضمن اولدیغی آكلایه‌مامشدر .

بو سبیله اصول ادارهٔ مركزیه رجالی مجدد دكل ، بلكه جسارتی جهالتی ایله متناسب برهیئت مبدعه اولمش ایدی . اساساً بوهیئتك الندن كله‌بیلن اجرا آت یكانه‌ده بوندن عبارت ایدی . چونكه هیچ بر سعی جدی‌یی ، هیچ براهلیت حقیقیه‌یی ، وسائط واحتیاجاتك تطمیننه متعلق هیچ بر ادراك عالی‌یی استلزام ایتمدیكندن ، ممالك غربیه‌ده موجود بالجمله اختراعاتك قبولنی ، عالم اخلافده نام بلند ایله اشتهارینه عامل كافی بولیوردی .

بوندن بشقه اجراآت واقعه اندیشهٔ مسؤلیته‌ده تماميله توافق ایدییوردی . زیرا مملكته ادخال اولنان مآثر مخترعه‌نك منشأ غربیسندن متحصل قیمت افسونكارانه ، هرنوع آثار اجنبیه‌یی جلب و ترویج ایدنلری آزادهٔ عجز و اتهام و مسئولیت بولندیرمقله برابر مملكته‌ده امیدلر بخش ایدییوردی .

آنجق ؛ بو امیدلر بی‌اساس و سریع‌الزوال اولدقلرندن چوق كچمكسزین الیم برانكسار خیاله مبدل اولیوردی . مع‌مافیه ، قبول وترویج اختراعات كیفیتك تمادیٔ تكرری ، لاینقطع دوچار ضعف اولان برامیدمبهمك ادامه‌سنه خادم اولدیغندن ، هیچ بر وجهله كسب صلاح ایتمه‌ین مملكتك احوال اسفنا كنه كمال صبر ایله تحمله مدار اولیوردی .

ایشته بوطرز اجراآت ایله اك شدتلی برادارهٔ مطلقه زماننده‌بیله ذوالوجهین اولمقدن خالی قالمامش اولان حكومت سابقهٔ عثمانیه مطلقیت اداره‌یی تمثیل ایتمش اولمسنه رغماً سائقهٔ عجز ایله وظیفهٔ طبیعیه‌سنی ایفا ایده‌مدیكندن فرقنده اولمقسزین اختلالكار بولنیوردی . بوسبیله توجهات عمومیه‌دن محروم قاله‌رق موقعنی آنجق نفوذ واسع حكمدارینی ایسته‌دیكی كبی استعمال صورتیله محافظه ایده‌بیلیوردی .

خرستیانلق نظرنده اسلام

— ۲ —

أوت ، بو معظم و مادی مدنیت انسانلری مكارم اخلاقدن ، روحانی مزیتلردن محروم براقشدر . دینی كتابلرده كوردكاری وعد ووعیده ایمان واعتقاد ایدن بك آز برقسمی استثنا ایدلمك شرطیله بو مدنیت مائده‌دن استفاده ایدنلرك ، كندیلرینك ده تحت اعترافلرنده اولدیغی وجهله ، حظوظات دنیویه‌دن بشقه هیچ برشیئه ربط آمال ایتمامكده اولدقلرینی آچیق سویلیورسه‌م خطا ایتمش اولمام ظن ایده‌رم . وجدانك حریتنه طرفدار اولان ، واونك دینی رابطه‌لردن تجردله استقلال تام صاحبی اولمسنی تأمین یولنده مجاهده‌لره كیریشن نه آدملر كورولوركه عفت واستقامتك ، شئون ومعاملات اجتماعیه‌ده انصاف واعتدال دائره‌سنده حركتك تمثال مجسمی اولدقلرینی ادعا ایدوب طوررلرده اوته طرفده كائناتی آلت اوست ایده‌جك مفسدتلر ، حیات بشری تسمیم ایلیه‌جك شناعتلر ارتكاب ایدرلر ؛ شاید بر طرفدن ، اللهدن قورق ! یولنده براخطاره معروض قالیرلرسه خودكامانه برطورایله سویلیه‌نی استخفاف وتزییفه قالقیشیرلر .

هرمملكتده بك چوقلرینی كوردیكمز بوقبیل آدملر بزه شاعرك :

« والظلم من شیم النفوس فان تجد ذاعفة فلعلة لایظلم

= نفوس بشرده مركوز طبیعتلردن بری‌ده ظلمدر . بناءً علیه عفیف ، جوروتعدیدن مجتنب بر آدم كورورسه‌ك بیل كه بر سببدن طولایی ظلم ایتمیور . »

حكیمك : « الظلم كمین فی النفس القوة تظهره والضعف یخفیه = نفس انسانیده ظلم كیزلی بر خصلتدر . قوت حس ایدرسه كندینی كوستریر ، ضعف كوردكجه سیندر » سوزلرینك محض حقیقت اولدیغنه قطعی قناعت حاصل ایتدیرمشلردر .

ذاتاً قرآن مبین « ان الانسان لیطغی ان رآه استغنی » « ان الانسان لظلوم كفار » و امثالی آیتلرله بزه فطرت بشرده بو یولده نه كبی غریزه‌لر ، خصلتلر مندمج بولندیغنی ایضاح ایتمكده‌در .

سوزك خلاصه‌سی هر انسانده بر وجدان استعدادی (قوهٔ قابله) واردركه محیطنی تشكیل ایدن عامللرك تأثیریله وجدان فعلی‌یه انقلاب ایدر . وجدان ایسه برمعیار نفسیدركه اقوال وافعالك حسن وقبح ، منفعت و مضرت نقطهٔ نظرندن قیمتلری اونكله اولچولور .

وجدان ، آنقابيان ايتديكمز وجهله، كنديسنه وجود ويرن محيطك، اجتماعى ، دينى عامللرك تأثيرينه تبعاً مختلف شكللرده ، متنوع طبيعت و ماهيتده تجلى ايدر . انسانلرك افعال و معاملاته عائد تلقيلرينك تخالف وتباينى استلزام ايدن حالك منشأى بودر « وتقطعوا امرهم بينهم كل حزب بما لديهم فرحون »

بو احواله مبنى عالمده بر وجدان يوقدركه وارلغنى مختلف امتلرده « سربست فكر » (بر دين ايله مقيد اولمايان، ارباب ايمانك كيتدكلرى يوله كيتميان ديمكدر) دينيلن بر منبعدن ترشح ايتمه عادات وافكاردن آلدقجه محاسن و مساوى‌يى تقدير ايچون حقيقى بر معيار اولمغه الويريشلى اوله‌بياسين .

قانون فطرت « و كذلك لايزالون مختلفين » اساسى اوزرينه قورولمش اولديغى ايچون حكمت بالغهٔ سبحانيه پيغمبران عظامه وعد ووعيده متعلق كوندرديكى وحيلرله قوللرينى، صواب وحقيقت يوللرينه بالذات سوق ايتمك صورتنده تجلى ايتمشدر . عنايت ازليه بو صورتله بالذات اجرا ايده‌جكى مؤثر موعظه‌لر ، كوناكون ترغيب وتحذيرلرله انسانلرده حركات وسكناتك تقديرينه الويريشلى، اونلرى مساويدن اجتناب، بر واحسانه تمايل ايتديرمك ايچون كافى مرتبه قوهٔ تصرفيه‌يى حاوى بر وجدان تويم ياراتمق ايسته‌مشدر . اساساً بويله بر شى ياپيله‌جقسه بونى خلاق عليم ، لطيف خبير، واقف اسرار ضمير اولان ذات كبريادن بشقه كيم ياپه‌بيلير ؟

اهل سنت وجماعت اسكيدن برى شوراده سرد ايتديكمز حقايقى آكلامشلرده شرعك تحسين ايتديكى شيئك حسن ، تقبيح ايتديكى شيئك قبيح اولديغنه قرار ويرمشلردر . معتزلهٔ مسلمين هر نه قدر حسن ايله قبحى تعيين خصوصنده ميزان، عقل اولديغنه قائل اولمشلرسه‌ده باشلى باشنه عقلك حسن ايله قبحى كشف ، صلاح ويافسادى موجب حاللرى تمييز قدرتنى حائز اولديغنى ادعايه جسارت ايده‌مامشلردر ؛ وبو جسارتسزلك الجاسيله‌دركه حسن وقبح ايله حكم عقلك، صلاحيتى داخلنده اولديغنه ، يالكز بو بابده كشافلق وظيفه‌سى شرعه متوجه بولنديغنه ذاهب اولمشلردر . اونلر بو نظريه‌لريله ديمك ايستيورلركه شارعك حسن اعتبار ايتديكى هر شى عقلاده حسن ، قبيح كورديكى عقلاده قبيحدر . هر نه قدر عقل يالكز باشنه اشيانك حسن وقبحى ، مصلحته موافق ياخود فسادى موجب اولديغى حقنده حكم ويره‌بيليرسه‌ده معاملات بشريه‌نك كافه‌سى اوزرينه ترتب ايده‌جك احكامى تحرى وتعيين ، بالجمله محاسن ومساوى‌يى، مضار ومنافعى كشف ايده‌بيلمك اقتدارى داخلنده دكلدر . چونكه فطرى و كسبى اولان عقل، فكر بشر اوزرنده مختلف عامللرك متوالياً اجرا ايتدكلرى تأثيردن حاصل اوله بر ثمره‌در . بويله مختلف تأثيراته تابع اولان فطرت بشريه‌نك پيداى انحا ايتماسى ايسه مشكل بر كيفيتدر.

ذاتاً بزده بوندن اول عقولك نه درجه متفاوت اولديغى، اشيانك حسن وقبحنه، مدح وذمنه دائر ويره‌جكى حكملر آره‌سنده نه مرتبه تباين بولنديغنى ايضاح ايتمشدك . بو ، اوقدر باهر بر حقيقتدركه بو مسئله‌لرى تعميق ايدنلرك بر قسمى حسن و قبح ، نفع و ضرر دينيلن شيلرك صرف بر راس اعتبارى اولديغنه ذاهب اولمشلردر . اونلرك نظرنده عقول بشرك اتفاق ايتديكى بر حسن مطلق ويا بر قبح مطلق يوقدر .

بر امت آره‌سنده دين تأسس ايدر . اجرا ايده‌جكى موعظه‌لر ، ويره‌جكى بشارتلر، حكملر ، سرد ايده‌جكى امثال، درميان ايليه‌جكى وعد و وعيدلرله اونك وضع و طورينى دكيشديرر ، حس وشعورينى تغيير ايدر ، كيت كيده اونده اسكى وجداندن بشقه بر وجدان وجوده كتيرر ، اولكى عنصرلرينى ، افكار و افعالنده ، حركات وسكناتنده هيچده اولكنه بكزه‌ميان بر عنصره قلب ايلر . اوت ، نه قدر امتلر كلوب كچمشدركه اديان بر قاچ سنه ايچنده اونلرك ماهيتلرينى ، هيچ او آدملر دكل ايمشلر كبى بر ماهيت ديكره قلب ايتمشدر .

يهوديلر آزديلر، ارتكاب ايتمدكلرى بر فضيحه براقاديلر، محارمى استحلال ، انبيايى قتل ، كيزلى آشكار فحشياتى مباح عد ايتديلر . قلبلرينى قسوت استيلا ايده‌رك طاش كبى بلكه‌ده دها قاتى بر حاله كلديلر ؛ قان دوكمك ، مظالم اجرا ايتمك خصوصنده افراطك صوك درجه‌سنه وارديلر . مسيح عليه السلام مرحمت وملايمت اساسلرى اوزرينه مؤسس اولان شريعت ورسالتيله تشريف عالم ايتديكى زمان يهوديلرله جوارلرنده بولنان روملر و سائر ملتلر بو حالده بولنيورلر ايدى. بو كبى عوامل فطرتلرينى برباد ايتمش، توراتك حقيقى دستورلرينك، موسى و اوندن اولكى انبيايه عائد شريعتلرك محصله‌سى اولان اسكى وجدانلر مسخ اولمش ايدى. ايشته بويله بر زمانده جناب مسيح هوا وهوسلرينك اسيرى ، لذائذ وشهواتك پرستارى اولان بو جابره‌يى دعوته باشلادى . طبيعيدركه وظيفهٔ بلاغ و ارشادنده موفق اوله‌بيلمك ايچون ساحهٔ كونى استيلا ايدن بو مفسدتلرى كوكندن قوپاره‌جق ، وجدان بشره يكى بر شكل وماهيت ويره‌جك بر شريعته احتياجى واردى ؛ اوت ، انسانلره اوزمان كنديلريله زير تحكمنده ياشادقلرى كوناكون قباقلر ، شنيع تمايللر آره‌سنه حائل اوله‌بيله‌جك بر وجدان لازمدى . بوكا بناءً دركه دعوت مسيحك اساسنى خلقه مرحمت ، مسامحه ، حلم و سكينت ، عفو و عاطفت كبى خصلتلرك تلقين و تقريرى تشكيل ايديوردى ؛ توراتك احتوا ايتديكى درلو درلو قصاصلرك فسخ وابطالى بو اساسات تشريعيه‌نك طبيعى بر نتيجه‌سى ايدى .

جناب مسيح لذائذ حياتى چيركين كوستريور ، خلقى دنيايه قارشى پرهيزكارلغه ، حرام و حلال بتون مشتهيات نفسانيه‌يى تركه تشويق ايديوردى . زهد وعفته سوق يولنده‌كى تلقيناتك تأثيرى اوقدر قوتلى ايدى‌كه اسكى اورتودوقس و قاتوليكلر ايشى افراط درجه‌سنه واردير‌ه‌رق عصرلرجه حقيقى خريستيانلغك آنجق هر درلو تمايلات شهوانيه‌يى اساسندن قطع ، مناسترلره چكيلوب انزوا ايتمك،

قبا وسرت لباس كيمك ، نظافته دشمن نظريله باقق ، نفيس طعاملره رغبت ايتمه‌مك ، پرهيزه دوام ياخود آلت تناسليه‌يى قطع صورتيله باعه اولان احتياج طبيعى ايله مجادله ايلمك اساسلريله قائم اوله‌بيله‌جكى فكرنده بولنيورلر ايدى .

مسيح عليه‌السلام آنجق بوكى اساسلرله برچوق انسانلرك فطرت سيئه‌لرنى تبديل ايده‌بيلدى ، سنكين قلبلرنى يموشاتدى ، فكرلرنى استيلا ايتمش اولان وسوسه واوهام اردولرنى داغيتدى . جوالوبى قرار اولان هوا و هوسلرينه سكونت ايراث ايتدى . اويله اولميوب‌ده هرايكى حياتك مطالب واحتياجاتنى جامع معتدل برشريعت كتيرمش اولسه‌يدى نه ا‌و سركش ، سرآزاد انسانلرى يوله ياتيره‌بيلير ؛ نه‌ده كنديلرنى نيجه سطوتنه كچيرمش اولان آمال سيئه و شهوات نفسانيه ايله مجادله‌يه قدرتياب اولوردى . فقط عالمده هيچ برشيئك برحالده دوام ايدوب كيتمه‌سنه امكان يوقدر . امتلر ياقه‌لرنى قورتاره‌ميه‌جقلرى مختلف عامللرك تأثيراتندن هيچ بروقت آزاده قاله‌مازلر . بوندن دولاييدركه تسويلات شيطانيه ، تمايلات شهوانيه اديانك نفوس بشريه‌يه اتحاف ايتديكى اخلاق ايله دائمى بر مجادله حالده بولنمقده‌در .

شر وباطلك ، ماهيتلرى ايجابنجه ، رواج بولمق ، سرايت ايتمك ايچون بر مروجه ، بر مشوقه هيچ‌براحتياجلرى يوقدر . حقيقت ، خير و منفعت ايسه بويله دكلدر ؛ بونلر كوزل ، عالم ماديتده موقعلرى متين و مكين اولمقله برابر ترغيب وتشويق صورتيله بر مظاهرت كورمدكجه پايدار اولامازلر ؛ ارباب بر واحسانك تمادى مجاده‌لرينه استناد ايتمه‌دكجه دوام ايده‌منزلر . بوندن دولايى بر باطل كورمه‌يزكه تشويق وتأييده محتاج اولسون ، برحق بوله‌مازكه تأييد ، مجاهده وقوته استناد ايتمدكجه ادامهٔ موجوديت ايده‌بيلسين .

شريعت مسيحيه يرلشدكدن ، بالخاصه خريستيانلق مذهبلره ايريلدقدن صكره اتباعى حياتى واجتماعى بر طاقم عامللرك تأثيرات متعاقبه‌سى آلتنده قالديلر ، بونى روحانى وسياسى نفوذ و قدرتك ، ديانت مسيحيه اساسنه مخالف اوله‌رق ، بعض حكمدارلرده برلشمه‌سى حادثه‌سى تعقيب ايتدى . آرتق اوآندن اعتباراً مشربلر برى برينه اويماماغه ، مذهبلر آيريلمه‌باشلادى . خريستيانلق عالمنده شر ومفسدت بتون شدت ودهشتيله ميدان آلدى . حتى احبار ورهباندن برچوقلرى بر حق مقابلى اولمقسزين خلقك اموالنى يرلر ، حق يولنى قاپايه‌رق خلقه يا كلش يول كوستررلر ايدى . بوزانطيه حكمدارى قسطنطين ، بعثت سنيهٔ محمديه زمان حكومتنه مصادف اولان هرقل كبى جسمانى وروحانى هرايكى رياستى عهده‌لرنده جمع ايتمش اولان حكمدارلره كلنجه ، بونلر فتاواى مسيحيه كلنكلريله دينى اساسندن ييقيورلر ، صرف وهمه‌مستند آمال مخصوصه‌لرينه ظفرياب اولمق ايچون سعادت بشرى خاك ايله يكسان ايديورلر ايدى . چونكه توراتده جلال ورهبت ، انجيلده حب ورحمت صفتلريله تجلى ايتمش اولان اللهك قلبلر اوزرنده اسكى سطوت وتأثيرى قالمامشدى . نصل قاله‌بيليركه حريفلر ذات اقدسى كاه عزيرك ، كاه مسيحك ، حاشا باباسى ياپيورلردى . جناب حق ايچون وحدانيت تصور ايده‌ميه‌جك درجه ضعف ادراكه مبتلا اولمه‌لرى نتيجه‌سى اوله‌رق ، نانلغك ادوار جاهليته عائد بت‌پرستلك مسلكنه سلوك ايله ذات حقى مريمك رحمنه حلول ايتديريورلر ، صكره انسان شكلنده ساحهٔ وجوده چيقاريورلر ، صكره بردار ايديورلر ، اونكله‌ده قالميه‌رق ايچنده‌كى كنهكارلرى قورتارمق ايچون جهنمه صوقيورلر ، صكره كوكلره چيقاره‌رق بوكونه قدر باباسنك صاغ طرفنه اوطورتيورلر و ايكنجى دفعه اوله‌رق ارضه هبوط ايده‌جكى اعتقادنى بسله‌يورلر . دها دها ذات الوهيت حقنده اويله افكار و اعتقادات بسله‌يورلركه هيچ برينك ، كيجه‌لرى قوجه قاريلرك سويلدكلرى مصاللردن ، يونان قديمك شعر وخيال محصولى خرافه‌لرندن فرقى يوقدر . « تعالى الله عما يقولون علواً كبيراً »

ديانت مسيحيه اربابى واجب الوجودى بازيچه اتخاذ ايده‌رك قيز ، اوغلان اولاد صاحبى ياپمغه ، يرلرى كوكلرى ياراتدقدن صوكره يورغون دوشوره‌رك استراحت ايتديرمكه ، اونى اوچدن بر ، بردن اوچ ياپمغه قالقيشديلر . بويله منطقسز ، مناسبتسز تصورلرله الوهيتى بر راده‌يه كتيرديلركه آرتق فطرتلرنده ، اوصاف جلال و جماليله بر اله منزه طانيوب تصديق ايتمك قابليتى قالمادى . اونلرك بو طرزده تخيل ايتدكلرى ، ادراكات بشريه‌نك احاطه ايده‌ميه‌جكى عقائد غامضه حجابلريله مستور و محجوب برحاله قويدقلرى بر اله هيچ شبهه يوقكه نه نفسلرنى اصلاح و تربيه‌يه ، نه هوا و هوسلريله مجادله‌يه مقتدر اوله‌بيلير . تعبير ديكرله بويله بر اله حق ايله باطل ، مضر ايله نافع ، حسن ايله قبيح آره‌سنى فرق وتميز ايده‌بيله‌جك بر وجدان ميدانه كتيره‌مز . اعتقادلرنجه طوغوب طوغورتدقلرى ، يوروب بى‌تاب براقدقلرى ، جهنملره صالدقلرى ، آصدقلرى ، مهابت و كبريا كسوه‌لرندن تجريد ايتدكلرى بر اله بو قدر نقايصه هدف اولدقدن صكره جلال و انتقام صفتلريله متصف اولمق ، قوللرينه افعال وحركاتلرندن دولايى اينجه‌دن اينجه‌يه حساب صورمق ، ثواب وعقابك تقديرنده عادل اولمق كبى جلائل اوصافدن نشئت ايتمه بر عظمت وقدسيتله قلبلرينه تجلى ايده‌مز .

او اله نصل ياراده بيليركه اونلر كنديى ياراديورلر ، نصل قادر و قاهر بر حاكم مطلق اوله‌بيليركه كنديسنه اشكنجه‌لر ايديور و آصيورلر ، نصل منزه ومتعال اوله‌بيليركه كنديى رحملره صوقوب انسان شكلنده ميدانه چيقاريورلر ؛ اوغل ، قيز ، قارى ، دوست صاحبى ياپيورلر .

خاير ، خاير ، نصارا ويهودك معبودلرنده قوللرينك نكهبان سرائرى اوله‌جق ، نفس اماره‌لرينه حاكم برقوت ، معاملات دنيويه‌ده طريق عفت واستقامتدن ايريلمامق ، كرك نفسلرينه كرك بشقه‌لرينه قارشى حق حق طانيوب ايجابنه رعايت ايتمك يوللرينه سوق

ایده‌بیله‌جك بر قدرت قالمامشدر. تعبیر آخرله اومعبود معاملات اجتماعیه‌ده عدالت، تصرفات فردیه‌ده اعتدال احکام وقواعدینی وضع وتقریر ایدوب‌ده عالم وجودی مشکلات واضطراباتدن، نوع بشری شئون حیاتیه‌لرنده تغلب وتحکم امللرینك تأثیراتندن قورتاره‌جق بر قدرت وقوته مالك دکلدر. آرتق الهیهود، مخیله‌لرنده برشکل وجود ویرمکه وقف افکار ایتدکلری وبونی یاپمق ایچون بشقه امتلره‌نه یاپارلرسه یاپسونلر اهمیت ویرمه‌دکلری بر ماده‌دن عبارتدر. قاتولیك، اورتودوقس، وسائر طوائف خرستیانیه‌نك معبودلری‌ده مختلف عصرلرده الوهیت حقنده حاصل اولان ظنون وافکاردن تمثل ایتمش بر اله مجعولدن بشقه برشی دکلدر.

رومه‌ده، اسپانیاده، قسطنطنیه وسائر بلاد رومده اجرا ایدیلن ظلملر، احداث ایدیلن بدعتلر، ایجاد اولنان مراسم، یکیدن یکی‌یه میدانه چیقاریلان اشکال وتظاهرات حیات هپ بو آله نامنه یاپیلمش شیلردر.

بو امتلرك ایجاد ایتدکلری بوکبی سیئات نتیجه‌سی اوله‌رق، محیط قومیتلرنده عزم واراده‌لرینه حاکم، افعال وحرکاتلرینی تدبیر وتنظیم، ایینی فناسنی فرق وتمیزه مقتدر یکی بر وجدانك مظهر تجلیسی اولمق بختیارلغندن محروم قالیرلرسه بونك تعجبه شایان برجهتی قالماز. بزه بونکته‌لرك کافه‌سنی احادیث قدسیه میاننده وارد اولان «انا عند ظن عبدی بی» حدیثی حل وایضاح ایدر.

یونانیلر بیله آره‌لرنده فلاطون وارسطاطلیس کبی الهیون ظهور ایتمزدن مقدم اسکی دور جاهلیتلرنده بو سره واقف اولمشلردی. اونلرده انسانلره قارشی یالکز بر صفتله تجلی ایده‌جك اولان بر آلهك بشریتك بتون احتیاجاتنی حکیمانه بر طرزده تدبیر و تنظیم ایده‌میه‌جکنی آکلامشلردی؛ لکن او زمانلر عقللری کندیلکندن توحیدیولنی بوله‌میورلردی، کوزله کوریله‌میه‌جك، ظنون و افکار ساحه‌سنه صیغدیریله‌میه‌جق بر اله تصور ایده‌میورلردی؛ مختلف صفتلری جامع بر اله اولسون‌ده ایسته‌دیکنه ایستدیکی طرزده تجلی ایتسون، بوکا بردرلو احتمال ویره‌میورلرایدی. بوکبی ملاحظات اونلری درلودرلو فکر وتخمینلره سوق ایتدی؛ قوهٔ خیالیه‌لری کندیلرینی حیرت وتردد طالغه‌لری ایچنده صاغه، صوله بوجالاتمغه باشلادی؛ بو عجز و حیرت سوقیله اجرام علویهٔ سماویه‌یی طوپلایه‌رق اونلردن، خیالاً تودیع ایتدکلری نعوت واوصاف مخصوصه ایله تجلی ایده‌جك بر معبود دوزمکه قالقدیلر. حرب آلهی، حسن آلهی، شعر آلهی تهرمانلق آلهی وسائره نامله بر سوری آلهه میدانه کتیردیلر.

بت پرستلك دورلرینی متعاقب عقللری کماله ایردکدن، منطق وفلسفه قوتیله فکر وروییتلری قوت ومتانت پیدا ایتدکدن صکره بومعبودلرك ماده ایله علاقه‌لری کسیلدی؛ کیت کیده بتون صفات جلال وجمال واجب الوجودده، علت غائیهٔ کونیه‌ده طوپلانمغه باشلادی. اونلر بوحالده ایکن اسلام کله‌رك اللهی حقیله طانیدی، قدر الوهیتنی لایق اولدیغی صورتده تقدیر ایتدی. ابراهیم، موسی، عیسی وسائر رسل کرامك نشرودعوته مأمور اولدقلری عقیدهٔ توحیدی تازه‌لهدی؛ اوعقیده‌که شبهه‌لر، وجودینك تاب وطراوتنی خللدار ایتدکجه، آمال وشهواته پرستش، اوکنه پرده‌لر چکه‌رك عقللرك سزمه‌سنه مانع اولدقجه طرف الهیدن بر رسالت قوتی کلوب یوزندن اوپرده‌لری ییرتار، جسم نزیهنی، بولاشدیریلان سفاهت وجهالت لوثلرندن تطهیر ایدر ایدی.

اسلام کلدیکی زمان خلقك بر قسمی اهل کتاب ایدی که منسوب اولدقلری کتابك احکامنی بر طرفه براقه‌رق احبار ورهبانی رب ومعبود اتخاذ ایتمشلردی؛ برقسمی بت پرست ایدی که کورمك، ایشیتمك، خیره‌شره یارامق شانندن اولمیان بر سوری صنملره پرستش ایدییورلردی. اوته‌ده برطاقم انسان کتله‌لری واردی که بونلر دین قیودندن آزاده بر حالده بولنیورلر، ماده واونك تشکلات متعاقبه‌سندن بشقه برشی طانیمیورلردی «وقالوا ان هی الاحیاتنا الدنیا نموت ونحیا».

افکار واعتقادات‌ده‌کی بوهرج ومرجی امتلرك طاشیدقلری وجدانلرك اختلافی تعقیب ایتدی؛ انسانلرك مشربلری بری برینه اویمایور، روحلری باریشمایور، ذوقلری توافق ایتمیور ایدی. وجدانلرك بو تغایری نتیجه‌سی اوله‌رق بشریت عالمنده بر مرتبه تباین افکار حکمران اولمغه باشلامش ایدی که قانلر دوکیلور، حقوق پامال ایدیلیرده بوکا اهمیت ویرن بولنمازدی. خلق یالکز بری برلرینی تکفیر ایله اوغراشیورلردی.

بو مدهش بحران اجتماعیدن صوك درجه‌ده بیزار اولان انسانلر حالك دکیشمه‌سنه صبرسزلقله انتظار ایتمکه باشلادیلر. درت کوزله قوللایورلردی که قدسی و رهاکار بر رهبر اوکارینه دوشسون‌ده کندیلرینه دوغری یولی کوسترسون؛ قلبلرینی بر غایه اطرافنده طوپلاسون، کوکللرنده افعال و حرکاتلرینی ضابطه آلتنه آله‌جق، موجود اولان منافرتلری الفت وموانسته تحویل ایده‌جك‌نك بر معیار (وجدان) اقامه ایتسون. ایشته او صره‌ده محمد بن عبدالله (صلعم) کلدی. فترت رسل هنکامنده دنیایی تشریف ایتمش اولان اوهادیٔ امم انسانلره معبودی توحید، دین وعقیده‌سنی کتیردی؛ بر توحیدکه بحث ایتدیکمز وجهله درلودرلو معبودلرده تجلی ایتدیرلمك ایستنیله‌ن نعوت و اوصافی ذات اقدسده طوپلایوب برلشدیرییوردی، دها بونلره قرآنك سوره‌لر، آیتلر آره‌سنده بر بر بیان ایتدیکی سائر صفات جلال وجمالی‌ده اضافه ایدییوردی.

اوت، محمد (صلعم) ی دین توحید ایله کوندرن او اله متعال ایدی‌که قلبلرك دائمی صورتده تقلب ایتدیکنی، بر قرارده قالمادیغنی افکار وآمالك درلو درلو تظاهراتی مشربلرك، مذهبلرك بری برینه اویمادیغنی بیلیوردی. تأثیرات متعاقبه‌سیله حیات وبشریت عالملرینك تدریجی بر صورتده اوصاف وخواصنی تغییر ایدن، تعدیل وتبدیل، محو وتعویض کبی تحلیلاتیله اوعالملری کونك برنده بسبتون بشقه بر عالمه تحویل ایتمك قدرت واستعدادینی حائز اولان عوامل اجتماعیه‌نك

بر طرز وبر نسقده اولمادیغی کندینه خفی دکلدی .

او رسول معظمی هدایت و دین حق ایله، کوندرمن ، نظام کائناتی « ولواتبع الحق اهوائهم لفسدت السموات والارض ومن فیهن » حقیقت ازلیه‌سی اوزره قوران او علیم حکیم ایدی .

او پروردکار متعال قوللرینك فطرتلری نه صرف شدته ، نه ساده حب ورحمته متحمل اولمادیغنی بیلیوردی ؛ عالم وجودده هیچ بر شیده قرار اولمادیغی ، حیاتك دائمی تقلبات و تحولاتدن عبارت اولدیغی‌ده دائرهٔ علم واطلاعندن خارج دکلدی .

هپ بو حقایق ذات الوهیتنه عیان اولدیغی ایچون خدای متعال، مختلف فطرتده اولان قوللرینك اصلاح وتهذیبی ایچون حکیم خبیره یاقیشیر برطرزده ، هر برینك دردینه مناسب دوا ویرمك ایستدی.

انسانلردن برقسمی آنجق مرحمت و عاطفتدن متأثر اوله‌رق دائرهٔ صلاحه عودت ایدرسه‌دیکر برقسمك شدتلی تهدیدلرله، اشکنجه قورقوسیله طوتدیغی مسلك سقیمدن دونه‌جکنده شبهه یوقدر ، اویله بدمایه انسانلر واردرکه نوازش و مرحمت تهذیب طینتنه خدمت ایتمك شویله طورسون ، بالعکس تمرد و نخوتنی آرتیرر . بری طرفده اویله فطرتی پاك آدملره تصادف اولنورکه اوفاق برنصیحت کندیلرینه مؤثر بردرس ادب وعبرت تشکیل ایدر . الك بسیط برتلقین و ارشاد اونلره الك قوتلی بررهنمای سلامت وسعادت اولور .

ینه انسانلر واردرکه حرام ایشلرلر، هواپرستلکك افراط درجه‌لرینه واریرلر ، خطا و معصیتدن برچنبر ایچنده قالدقلرینی، امیدرها بخش ایده‌جك بر جهت براقمادقلرینی کورونجه‌ده جناب حقك مرحمت وغفرانندن ، لطف واحسانندن امیدلرینی کسرلر ؛ قارشیلرنده رجا قاپیلری قاپانیر ، مخافت و یأس کندیلرینی کرداب حزن و هلاکه سوروکلر .

اویله‌لری‌ده واردرکه جناب حقك رحمتنه، وسعت فضل وانعامنه اولان فرط اعتمادلری کندیلرینی بتون حقلری، شرع ووجدانك تعیین ایتدیکی حدلری استخفافه سوق ایدر . حرمتلری هتك ، مساویی اقتحام خصوصنده کندیلرنده بیوك جرأت حس ایدرلر ؛ بر طاقم صاف وساده دللری آلداتمق ، بیچارکانی متألم و متضرر ایتمك یولنده نفسلرینی مطلق العنان کورورلر.

صوکره برطاقم کیمسه‌لرده واردرکه قلب و وجدانلری آمال وشهوات نفسانیه النده براویونجاق اولورده برحالده طورمق، برنقطه‌ده قرار قیلمق اللرندن کلمز؛ عقللرینك چکیله‌جك دیزکینی، فکرلرینك اولچو وترازیسی یوقش کبی حسنه ایله سیئه‌یی، مصلحت ایله مفسدتی، حق ایله باطلی برآراده ، قارمه قاریشیق برصورتده یاپوب بچررلر .

بناءً علیه حکیم خبیر اولان ذات ذوالجلالك ارادهٔ سبحانیه‌سی اویولده تجلی ایتمشدرکه، مزاج ومشربلری مختلف آدملردن هر برینك دردینه کوره دوا ویرسون، قلبلرنده‌کی قسوتی رقت وملایمته تحویل ایتسون، اکریلرینی دوغروتلسون ، لوث ردیئاتدن تطهیروتنزیه ، کناهلرینی عفو، حریت مطلقه‌لرینی تقیید ایتسون؛ دوغرو یولی کوستروب ضلالتدن قورتارسون، سیأت سابقه‌لری اوزرینه برسترهٔ عفو وغفران چکسون.

بویله بر مقصدله‌درکه جناب حق بو مختلف عالملره ، بو طور ومشربلری متباین انسانلره فطرت ومزاجلرینك ایجاب ایتدیکی نعوت واوصاف ایله تجلی ایتمك لطفکارلغنده بولنمشدر؛ رحمن رحیم کورونورکن حکم عدل ، قهار وجبار وصفلرینی طاقنمشدر . معطی ونافع نعتلریله تجلی ایدرکن ضار ومانع صفتلریله‌ده موصوف اولدیغنی بیلدیرمشدر. بر ذره‌نك حساب و مناقشه‌سنی اهمال ایتمیان بر حسیب ایکن مجرم وکنهکار قوللرینه قارشی عفو وغفران ایله معامله‌ده بی مانند بر و عاطفت صاحبی اولدیغنی کوسترمشدر . منتقم و شدید العقاب کورونورکن وحدانیتنه ایمان ، الطاف وعنایاتنه شکر ایدن قوللرینی دوچار عذاب ایتمکه حاجت کورمه‌ین برعفو ورؤف وصف مقدسنی اعلان ایتمشدر . « ما یفعل الله بعذابکم ان شکرتم وآمنتم » . ردای مجد وکبریایه بورونمش بر علی کبیر اولمسی قوللرینك فریاد استمدادینی سمیع ، نیاز و ابتهالنه مجیب صفتلریله تجلیسنه مانع اولمامشدر . قوللرینه شاه طمارلرندن یاقین ، هر یرده کندیلریله برابر اولمسی‌ده مجیب وصف کریمنك جملهٔ تجلیاتندندر .

انسانلر عین فطرت وماهیتده ، یکنسق حال وطورده اولسه‌لر، روح ووجدانلرینك طوغدیغی محیطلر عینی شرائطه تابع بولنسه ، اوزمان نعوت واوصاف سبحانیه‌دن یالکنز بر قسمنه مظهر اوله‌لری امکانی واردی . فقط نصل اوله‌بیلیرکه اخلاق و اطوار اعتباریله آره‌لرنده بتون شدتیله اختلاف حکمران اولمقده‌در .

ایمدی دین اسلامده وعیدك وعده مقارن اولمسی ، قرآنك طانیدیغی وطانیتدیغی الهك صفات جمال ایله برلکده صفات جلالی‌ده حائز بولنمسی بشریت ایچون درلو درلو اسباب سعادت حاضرلامش، اله قرآنه قائل ومعتقد اولانلرك کافه‌سنی نظام اجتماعی نقطهٔ نظرندن الك مساعد شرائطه مظهر ایتمشدر . نه‌دن بویله اولماسون که مسلمانلر معبود یکانه‌لرینك اوصاف قدسیه‌سی میاننده کندیلرینی فنالقلره جرأتدن منع ایده‌جك جلال ومهابتی، بری برلرینه قارشی حسن مودت ورأفت طاشیمغی بر سجیه حالنه کتیره‌جك نوازش و عاطفتی احتوا ایدن صفات عالیه بولمقده‌درلر. «قل ادعوا الله اوادعوا الرحمن ایاما تدعوا فله الاسماء الحسنی.»

جناب حقك مؤمن قوللرینه نه یولده تجلی ایتمکده اولدیغنی دها واضح بر طرزده اکلامق ایستینلر ابن القیمك قرآنده وارد اولان خطاب الهینك توجیه و تشریحنه عائد شو سوزلرینی نظرا معان ایله اوقوسونلر :

قرآنك طرز خطابنی شویله برتأمل ایت، برپادشاه کوره‌جکسك که ملك وجود ید قدرتنده‌در. حمد لازمسه یالکنز ذات پاکنه‌ایدیلیر. زمام امور النده اولدیغی ایچون هر ایش اونك اراده وتدبیریله حصول بولور ، ینه اونك تقدیری دائره‌سنده نتیجه پذیر اولور .

ملك اكوانك هیچ بر كوشه ی كندینه كیزلی قالهماز ؛ قوللرینك كیزلی ، آشكار هیچ بر حال و كاری نظر اطلاعندن قورتیلاماز . سلطنت عالمك تدبیر وتدویرنده یكتادر .

كورور وایشیدیر ؛ ویریر ، اسیركر ؛ نائل مكافات ایدر ، دوچار مجازات ایدر . مكرمدر ، مهیندر ؛ اویارادیر ، او بسلر ؛ تقدیر ایدنده ، حكم تقدیرینی انفاذ ایلینده كندیدر . امور كائناتك مدبر حقیقیسی ذات ذوالجلالیدر .

كوچوك بیوك هرایش ساحهٔ تجلی یه اونك عرش جلال وعظمتندن اینوب كلیر ، بالنتیجه ینه اوبارگاه معلایه یوكسهلیر . بر ذره حركت ایدرسه آنجق اونك اذنیله حركت ایدر ؛ بریاپراق دوشرسه بهمه حال اونك معلوماتی تحتنده دوشر . دوشون و كوركه او ، نصل ذاتنك ثناخوانی اولویور ، كندی كندینه نه یولده تبجیل وتحمید ایدییور ؛ قوللرینه نصیحت ایلیور ، موجب فلاح وسعادتلری اولان یوللری كوستریور ؛ اونلری بو یوللری طوتمغه تشویق ، هلاكلرینی موجب اولهجق احوالدن تحذیر ایدییور ؛ اسماء وصفات الٰهیهسنی اوكرهتهرك قوللرینه كندینی طانیتیور ؛ نعم والطافنی صایوب دوكهرك اونلره كندینی سودیریور ؛ نعمتلرینی اخطار ایتمكده ، قوللرینك اتمام نعمته كسب استحقاق اسبابنه توسل ایتمهلرینی امر ، یاخود باعث انتقامی اولهجق احوالدن تحذیر مقصدینی كوزهدییور . اطاعت ایدرلرسه حاضرلادیغی الطاف وعنایاتی ، عصیان ایدرلرسه حقلرنده ترتیب ایدهجكی انواع عقوباتی شمدیدن سویلیوب بیلدیریور . دوستلرینه دشمنلرینه قارشی یاپدیغی معاملهیی وهرایكی زمرهنك عاقبتلری نرهیه منجر اولدیغنی خبر ویریور . دوستلرینك یاپدقلری اك كوزل ایشلری ، حائز اولدقلری اك كزیده اوصافی یادایدهرك ستایشلرنده بولنیور ؛ دشمنلرینی افعال سیئه واوصاف ردیئهلرینی تشهیر ایدهرك رسوا ؛ حقایق تبیین ایچون مثللر ایراد ایدییور ؛ متنوع دلیللر ، برهانلر سرد ایدییور ؛ دشمنلرینك القای شبهه مقصدیله میدانه قویدقلری اوهام ومغالطاته كوزل كوزل جوابلر ویریور ، صادقك صدقنی تأیید ، كاذبك كذبنی اعلام ایدییور ، حقی سویلیور ، طوغری یولی كوستریور . كندینه قارشی هر صورتله فقر و احتیاج موقعنده بولندقلرینی و بر لحظه طور استغنا طاقنمق امكانی اولمادیغنی ، عین زمانده كندینك دكل انسانلره ، بتون موجوداته قارشی استغنای مطلق صاحبی اولدیغنی سویلیور . انسانلره او احسان ایتمدكجه ذره قدر خیر ، عدل و حكمتی ایجاب ایلمدكجه اك اوفاق بر شر ترتب ایتمیهجكنی خبر ویریور .

اونك طرز خطابندن سودكلرینه قارشی نه قدر لطیف عتابلرده بولندیغنی آكلارسك . اوت ، عتاب ایدییور اما بر طرفندنده ، قصورلرینی عفو ، معذرتلرینی قبول ایلیور . حقوقلرینی حمایه ومدافعه لطفنده بولنیور ، اونلره امداد ، اسباب صلاح وسعادتلرینی تهیه ، مشكللرینی حل وتسویه ، اونلره قارشی اولان وعدلرینی ایفا ایدییور . خلاصه بر دوست كه دوستلغنی قازانمق بختیارلغنه نائل اولانلره بشقه بر دوست آراتمیور .

عبدالعزیز چاویش

كویلیلره دائر

مكهجهدن :

دنیاده ایكی اوبانلم ، قبرده اویورز .

ای ، شریعت غرای احمدیه یه منسوب اولان دینداشلرم ! ای ، كسوهٔ علمیهیی لابس اولان محترم استادلرم ! . خصوصیله كویلیلر ایله دوشوب قالقان ، كویلیلرك احوال روحیهلرینه یاقیندن واقف اولان كوی خواجهلری مسلكداش و قرداشلرم ! عفو ایدرسكز ، بنم كبی علم واقتداری نقصان ، موقعی دون اولان بر كیمسهنك بویله عمومه خطاب ایتمسی خطا ایسهده ، سویلهنه باقمه سویلهینه باق ضرب مثلنجه ، روحمدن قوپان فریادلریمی عنایت حق وامداد روحانیت پیغمبری ایله بتون مسلمانلره ایشیتدیرمكه عاجزانه عزم ایتدم . مشاهدهمی ، دوشونجه وآرزولریمی پیدرپی انظار قارئینه وضع ایدهجكم . اولوركه بیك سوزمدن بر دانهسی بر مسلمانه تأثیر ایدرده رضاء الٰهیی قازانمهیه سبب اولور .

اساساً بن یكرمی خانهلق بر كوی خواجهسی اولدیغمدن بندن اویله معلوماتلی جملهلر ، پارلاق كلمهلر بكلهمهییكز . مرامی قابا تركجه اولهرق آكلاتهبیلیرسهم بو ، بنم ایچون بیوك موفقیت وبختیارلقدر .

جناب حق ، بو مقدس دین اسلامی انزال بیوردیغی كبی قیامته قدرده ینه كندیسی محافظه بیورهجغنی وعد ایدییور . شوقدركه عادت الٰهی مقتضاسی اولهرق بوزمانه قدر انبیاء عظام ، اولیاء كرام ، علماء فخام و مجاهدین اسلام وساطتیله محافظه بیوردیغی كبی الی یوم القیامده ینه مسلمانلر واسطهسیله محافظه بیورهجقدر .

شو مهم نقطهیی ایجه نظر دقته آلهلم كه : جناب حق واقعا « بن عظیم الشان دینی انزال ایتدیكم كبی ینه بن محافظه ایدهجكم » بیوریور . فقط مثلا آنقرهده ، قونیهده ، استانبولده ویا بروسهده محافظه ایدرم ، دییه برشی بیورمایور . بز اكر دینمزك قدر وقیمتنی قدسیت وعلویتنی بیلمزسهك ، دنیاده نهقدر صنعت ، تجارت ، زراعت ، هنر ، معرفت ، اسباب ترقی وتعالی واسههپسنك ، بتون بنی بشرك سعادت وسلامتی دینمزده موجود اولدیغنی ادراك ایدوبده آنك احكام جلیلهسیله عامل اولمز ایسهك ... صاحبی بزدن آلوب قیمتنی بیلن باشقه بر قومه لطف ایدر واونلر واسطهسیله محافظه ایدر .

برقاچ سنه مقدم بر آلمان قوماندانك بزم مسلمان عسكرینه خطاباً سویلهمش اولدیغی مؤثر ، محق ، محرق كلاملرینك بعضیسنی عرض ایدهیمده بزده اكر ذره قدر حیا ، انصاف و دوشونجه وار ایسه عاریمزدن یرلره كیرهلم . باقیكز بر غیر مسلم نه دییور : « ... سزك پیغمبریكز محمد (صلی الله علیه وسلم) صباحلین اوزریكزه كونش طوغمهدن قالقیكز ! دیدیكی حالده سز اوكلهیه قدر یاتارسكز . كونده بش دفعه آبدست آلكز ، یعنی الكزی یوزیكزی وسائر اعضالریكزی

ییقایەرق طهارته ، نظافته دقت ایدیکز! دیدیکی حالده سزهفته‌لرجه یوزیکزی ییقامازسکز . آیاقلریکز کیردن ، قوقودن چوریيور .»

ایشته بویله برغیرمسلم بز مسلمانلره نصیحت ایدیيور. بونی اویدوریورم . ایجاب ایدرسه بوذاتی ده وسویله‌دیکی موقعی ده ارائه ایده بیلیرم . بویله دینمزه عائد نصیحتلری غیرمسلملردن ایشیتمك بزه عار دکلی؟.

یکی، دینی نصل محافظه ایدەلم ؟ نصلمی؟ اولا کوی خواجه‌لری بتون اهالینك احوالنی ، کوردکلری، ایشیتدکلری فنالق ورذالتلری خاطره وکوکله باقیه‌رق آچیق وسربستجه سویلر، اساسات شرعیه‌یی حقیله کوسترر ، باطل اعتقادلری تصحیح، صوکی اوچوروم اولان اکری ، چیقماز یوللردن کندیلری نمونه اوله‌رق مسلمانلری تحذیر ایدر ؛ ملت اسلامیه صاپدقلری ضلالت یوللری ترك ایدرك طریق مستقیمه عودت ایدرلر ، اولیای اموردە لایق وجهله امر بالمعروف ونهی عن المنکرده بولنور ، احکام شرعیه‌یی بحق تطبیق ایدر ... ایشته دین بویله محافظه ایدیلیر .

یوقسه مسلمانلر کویلرده ، قهوه خانه‌لرده ، کوشه‌ده بوجاقده « دین محو اولیور ، فحشیات ورذالتك اوکنه کیمسه کچمیور ، یاندق . . . » کبی دیدی قودی ایله وقت کچیرير ، برطرفدن بویله سویلرکن دیکر طرفدن حلال وحرام دیمه‌یرك ، رحمانه سجده ایتمه‌یرك هردرلو ملعنت ودنائتی ارتکاب ایدرلرسه، دیندا شلری هلاك اولیورکن کندی ذوق وصفالرینه خلل کلمه‌سنی آرزوایدرلرسه اوزمانك فجیع قهر وفلاکتلره دوچار اوله‌رق محو ومضمحل اوله‌جغمزه قالبمی باصارق سند ویره‌یم .

ایچکینك منی حقنده انکلیزلرك عالم، متفکر، محرر وسیاسیونندن بیکلرجه کشی طرفندن امضا ایدیلوب حکومته ویریلن لایحه‌یی عجبا اوقودقمی ؟ اوقودق ایسه عجبا هیچ دوشونوب اوتاندقمی ؟ احکام اسلامیه ایله عامل اولان بزمی‌یز ، یوقسه اونلرمی ؟ دیه عاریمزدن هیچ آغلادقمی ؟

عجبا بزم علمامز بو زمانه قدر بویله پك مهم ، حیاتی ، اجتماعی ودینی اولان برچوق مسائلدن هانکیسنه توسل ایتدی ؟

قمارك ، لعبیاتك ، میخانه‌لرك، کرخانه‌لرك ، ارتکاب وارتشانك، احتکارك ، عطالتخانه اولان قهوه خانه‌لرك، غازینولرك منع ولغوی ایچون هانکی برتشبثده بولوندی ؟

دینك رکن اعظمی اولان نمازه قیام ، اوروجه دوام ایدلمسی ایچون نه کبی ارشاداتده بولونولدی ؟ بویله دینی واجتماعی مسئله‌لری باشه چیقارمق ایچون هیچ برتشکیلات وجوده کتیردیلرمی ؟

تشکیلات نه‌دیمك ؟ بز بولسه‌ق بربرمزك کوزینی چیقاریرز . دکلکه عینی مقصد اوغورنده طوپلانه‌لم ، جمعیتلر یاپه‌لم ، منتظم صورتده چالیشه‌لم ، دینمزه ، مملکتمزه صاحب اوله‌لم .

ورثۀ انبیاء دیه کچینن بزلر کوشه بوجاغه چکیله‌رك وظیفۀ علویه وقدسیه‌مزی ترك ایدرسه‌ك ، برطاقم دنی وخسیس منافع شخصیه‌مزی تعقیبه قویولورسه‌ق باشقه‌سنه برشی دیمکه حقمز اولورمی؟ بز پریشان ایکن باشقه‌لرینی اتحاده نصل دعوت ایده بیلیرز ؟

اما سز دیه‌جککزکه : بو زمانده دیندن ، ایماندن ، احکام الهیه‌دن ، منهیاتدن ... بحث اولونورمی ؟..

نیچین بحث اولونماسون ؟ ایشته بن بحث ایدیيورم یا . هیچ کیمسه‌نك ده مانع اولدیغنی کورمدم . بالعکس بر چوق ذواتدن ، نیجه یوزباشی ، بیکباشی بکلردن و سائر ذواتدن تقدیر و تشویقنامه‌لر آلدم . یالکز - بر ایکی طابور و آلای امامرینی استثنا ایتدکدن صوکره - مسلکداشلرم و خواجه افندیلردن نه برمکتوب آلدم ، نه ده بومسئله‌لره کندیلرینی علاقه‌دار کوردم . بویله‌می اولمالی یز؟ ملتك انتباهنه عائد بو مسئله‌لرده هپمز دردلرمزی دوکملی یز . کویلومزك احتیاجلرینی آکلاتمالی یز . ترقیلرینك چاره‌لرینی آراشدیرمالی یز . هرکس بو خصوصده بیلدیکنی ، دوشوندیکنی یازمالیدر . بوتون مسلمانلر عندنده بویوك بر موقع و امنیتی حائز اولان سبیل الرشاد جریدۀ اسلامیه‌سندن رجا ایدرزکه صحیفه‌لرینی بو قبیل یازیلره‌ده آچیق بولوندورسون . کویلیلره مخصوص مسائل ایله‌ده اشتغال ایتسون . شوقدرکه کویلیلره عائد یازیله‌جق شیلرك هرحالده غایت آچیق بر لسانله یازیلمسی اقتضا ایدر . ماشاءالله سبیل الرشاد شیمدی یکرمی بویوك صحیفه اوله‌رق انتشار ایدیيور . برچوق مقاله‌لری ، برچوق مباحثی احتوا ایدیيور . بونك بر قاچ صحیفه‌سنی کویلیلره تخصیص ایتسه نه قدر ایی اولور . صوکره الی قلم طوتان مسلکداشلرمز ، کوی خوجه‌لری ، باخصوص مفتی افندیلر بو مسئله‌لره بویوك علاقه‌دارلق کوستره‌رك کوردکلرینی ، دوشوندکلرینی سبیل الرشادده یازمالیدرلر . بو صورتله بر حرکت ، بر فعالیت کوسترسه‌ك مسلمان کویلونك حیاتنده بویوك تأثیرلر ، بویوك ترقیلر حصوله کتیره بیلیرز .

شونی هیچ بر زمان خاطردن چیقارمامليدرکه کویلویه نه سویله‌نه‌جکسه ، نه تلقین ایدیله‌جکسه مطلقا دین نامنه اولمالیدر . کویلو دینك احکامنه اوقدر رعایت ایتمدیکی حالده ینه دین آغزیله کندیسنه ایدیلان نصیحتی حسن تلقی ایدر . کویلونك انتباهی ایچون بوندن باشقه چاره یوقدر . بناءً علیه بوخصوصده اك مهم وظیفه کوی خوجه‌لرینه ، علمایه ، مفتیلره ترتب ایدر . ملتی ارشاد ایده‌جك ، ضلالت یوللرندن وقایه ایده‌جك ، راه ترقی و سعادته ایصال ایده‌جك هیچ شبهه‌سز دین رهبرلریدر . شو حالده بو رهبرلر نه یولده حرکت ایده‌جکلر ، بو غایه‌یه واصل اولمق ایچون ناصل چالیشه‌جقلر ... بونلر تعین ایتملیدر . بوخصوصده هرکس فکرینی سویلمی ، دوشوندیکنی یازمالیدر . باخصوص مفتی افندیلرك بومسئله‌لرله اساسلی ودوام‌لی برصورتده اوغراشملری ، کوی خواجه‌لریله دائمی مناسبتلر

تأسيس ايتملرى ، كويليلرك حيات اجتماعيه‌لرينى تعقيب ايتملرى ، كويليلره ايديله‌جك نصايح وارشادات حقنده كوى خواجه‌لرينه تعليمات ويرملرى اقتضا ايدر .

هرشيئى حكومتدن بكله‌مه‌ملى يز . كندى كنديمزه بو ايشلرله اوغراشمه‌يه باقه‌لم . آره‌مزده تشكيلات وجوده كتيره‌لم . كويليلرك ترقيسنه چاليشه‌لم . بو زمانده منفرد مساعى ايله ايش كوروله‌ميه‌جكنى آكلايه‌لم . بو عصر جمعيت عصريدر . بوتون ايشلر مجتمعاً كورولمكده‌در . كويلونك اصلاحى چاره‌لرينى هپ برلكده دوشونملى ، ياپيله‌جق ايشلرى هپ برلكده ياپملى يز . مطلقا آره‌مزده اشتراك مساعى تأسس ايتمليدر . بوكا كوره حاضرلانملى . بو غايه‌يه طوغرو يوروملى يز . بونك ايچون بن ايسته‌يوردم كه آره‌مزده بر ارتباط حصوله كتيره‌جك ، بر مناسبت تأسيس ايده‌جك اسبابه توسل ايديلسون . بونك ايچون‌ده بو كون يكانه واسطه مطبوعاتدر . هركس بو خصوصده يازمالى ، دائما يازماليدر .

انسان يازه يازه آليشير . بن وقتيله ايكى سوزى بر آره‌يه كتيروب ايكى سطر برشى يازه‌مازدم . فقط يازه يازه شيمدى آليشدم . دوشوندكلرمى افاده ايده‌بيليرم ، ظن ايديوردم . بن بر كوى خواجه‌سى اولديغم حالده افادهٔ مرام ايده‌بيليرسه‌م قصبه‌لرده تدريساتله مشغول اولان خواجه افنديلرمزك ، مصالح مسلمينه دائر هركون بر چوق فتوالر يازمقده اولان مفتى افنديلرك افادهٔ مرامدن عاجز بولوندقلرينى بالطبع قبول ايده‌مم . اولسه اولسه بونى اهماله ، عدم اعتياده حمل ايدرم . آرتيق اهالى ترك ايده‌لم . ملت ايشلريله مشغول اوله‌لم ، دوشوندكلرمزى يازه‌لم . بوكبى شيلرله اشتغاله آليشه‌لم . هركس كبى بزده چاليشه‌لم . فكرلرمزى نشر ايده‌لم . دينه ، وطنه ، ملته خدمت ايده‌لم . موجوديتمزى كوستره‌لم . موقعمزى يوكسلته‌لم . هركسدن حرمت واعتبار كوره‌لم .

حصار دره امامى

مصطفى عاصم

موسوى مسئله‌سى ـ اتحاد اسلام مسئله‌سى

وقت سر محررى احمد امين بك غزته‌سنك ۱۳ تشرين اول ۳۳٤ تاريخلى نسخه‌سنده « صلح حاضرلنمى » حقنده شايان دقت بر مقاله نشر ايله مختلف مسائل مهمه‌دن بحث ايديور . صره‌سى كلنجه بو مسئله‌لر حقنده‌كى نقطهٔ نظرمزى بزده بيان ايده‌جكز . شوقدركه حيرتمزى موجب اولان برقاچ نقطه حقنده امين بك افندى ايله شيمديدن بر آز حسبحالده بولونمق ايسترز .

امين بك موضوع بحث ايتديكى مسائل آره‌سنه موسوى مسئله‌سيله اتحاد اسلام سياستنى‌ده علاوه ايتمش ، هرنه‌دنسه برنجيسنى مدافعه والتزام ايتديكى حالده ايكنجيسندن استخفافكارانه وقاريشيق بر لسانله بحث ايلمش ، اسلاملر آره‌سنده اتحاد تأسيسنى خليا ديه كوسترمش ! اتحاد اسلام عليهنده بولونان امين بك افنديك يهوديلرك مدافعى كسيلمسنك حكمتنى آكلايه‌بيليرمى يز ؟

يهوديلرى مدافعه ايدن امين بك افندى اونلرك امللرينه ترجمان اولوركن ديبورلركه :

« موسوى آماله كلنجه بونلرك غايه‌سى دنيانك مختلف يرلرنده‌كى موسويلر ايچون بر نقطهٔ تلاقى تشكيل ايده‌جك بر حرث مركزى تشكيليدر . موسوى مؤسسات حرثيه‌سى وجوده كتيرلمه‌سى ايچون فلسطينده بر منطقه تفريقى و بورانك ادارهٔ داخليه‌سنك موسويلره براقيلمسى پك موافق بر تدبير اولور . »

عجبا امين بك افندى يهوديلرك ارض فلسطينده يالكز بر حرث مركزى تشكيل ايتمك ايسته‌دكلرينى نره‌دن بيليور ؟ نه‌يه مستنداً موسوى آمالنى بوندن عبارت تلقى ايديور ؟ حكومت سنيه هانكى ملتك حرثنى منع ايتمشدر ؟ يهوديلرى ملت عثمانيه‌دن فضله حمايه ايدن بر ملت ، ياخود بر حكومت وارمى ؟ شيمدى‌يه قدر آره‌مزده ياشايان يهوديلره نه كبى تعديانده بولوندق ؟ اسپانيادن قورتارديغمز يهوديلر شيمدى‌يه قدر بزه قارشى اخلاص وصداقتلرينى ، وفاكارلقلرينى كوستره‌جك برشى ارائه ايده‌بيلديلرمى ؟ عجبا روماليلردن برى دول مسيحيه‌نك وضع ايتديكى قانونلر موجبنجه موسويلرك ارض فلسطينى استيلالرينه ممانعت ايتمه‌يه چاليشديغمز وقيرمزى كاغد قانونى ياپديغمز حالده بعض مرتكب مأمورلرك خيانت و ارتشالرى ايله يهوديلرك تأسيس ايتمش اولدقلرى قولونيلر ، يمنى مستملكه‌لر كافى دكليدر ؟

بوندن دها فضله‌سنى ايسته‌مك موافق انصافميدر ؟ مسلمان ، خرستيان اورانك اهالئ محليه‌سى يهوديلرك ظلمندن فرياد ايتمكده اولدقلرى حالده بو تكليفك معناسى نه‌در ؟

مسلح يهودى ژاندارمه‌لرى ، يهودى پوسته پوللرى ، يهودى محكمه‌لرى ، يهودى بانقه قائمه‌لرى ، يهودى ناظرلرى ، يهودى بانديراللرى ... بوتون بونلرى سنه‌لردن برى فلسطينده علناً ميدانه كتيرن يهوديلر يالكز بر حرث مركزيمى ايسته‌يورلر ؟ زورله خلقدن اراضى ضبط ايدن يهوديلر فلسطينده بر حكومت تشكيل ايدرلرسه اوراده‌كى خلقك استقبالى محو اوله‌جغنه هيچ شبهه قاليرمى ؟

ماقس نورداو وديكر يهودى رؤساسى علناً اوروپا و آمريقا غزته‌لرنده فلسطينده بر حكومت يهوديه تشكيل ايتمه‌يه قطعى صورتده قرار ويردكلرينى سويله‌دكلرى حالده امين بك افندى بونلرك يالكز بر حرث مركزى ايسته‌دكلرينى ايلرى سورويور . عجبا هانكيسنى قبول ايده‌لم ؟

احمد امين بك ، يهوديلرك فلسطينده‌كى ظلم و تعديلرى وحرب اثناسنده دشمنلره قارشى ياپدقلرى جاسوسلقلر طولايسيله اردومزه ايراث ايتدكلرى ضررلر حقنده فضله معلومات آلمق ايسترلرسه اهالئ محليه‌دن ، ياخود داخليه نظارتندن صورسونلر . ويلسونك وضع ايتديكى قاعده موجبنجه

هرملت كندي مقدراتني تعيين ايده جك دكلمي ؟ اويله ايسه نه دن فلسطين اهاليسنك رأيي صورولماسين ؟ يهوديلرك حياتي ايچون بر ملت فدا اولورمي ؟

وقتيله رومانيا وروسيه حكومتلري يهوديلره قارشي فضله ظلم و استبدادده بولندقلري ايچون موسويلرك هجرتلري معذور ، شكايتلري مسموع اوله بيليردي . فقط بوكون بومساواتسزلق ازاله اولندقدن صوكره بوكا محل وارميدر ؟ يهوديلر بوكون دنيانك هر طرفنه داغيلمشلر ، يرلشمشلردر . فلسطين اهاليسي ايچون ايسه باشقه يريوقدر . بو زواللیلر كندي طوپراقلرنده ياشامق ايسته يورلر . شايد يهوديلر مطلقا بر دكيشديرمك ايسته يورلرسه آمريقايه ، ياخود برەزيلیایه ، ياخود ممالك عثمانيه نك ديكر مختلف يرلرينه هجرت ايتسونلر . احمد امين بكك يهوديلر حقنده وضع ايتديكي قاعده يي تطبيق ايده جك اولورسه ق بوتون اسكي ملتلرك بقاياسنه برر مختاريت حاضرلامليز . اوحالده بوتون اوروپا بزمله برابر مركزي آسيايه هجرت ايتمه يه قرار ويرمليدر .

اتحاد اسلام مسئله سنه عائد بياناتنه كلنجه ، كوريورزكه يهودي مسئله سنده كي وضوح ملتزم بورادە اصلا كورونميور . مقصد بوغوق ، مبهم بر طاقم عباره لر ايچنده چيركين بر شكل آليور . طوغروسي اتحاد اسلام و خلافت سياستنك بر خوليا ، هم ده مضر ، مغفل ، مضل بر خوليا عد اولونمسي پك معناسزدر . احمد امين بك افندي مسلمانلرك عرش خلافت اطرافنده اتحادلرينه قارشي بو قدر شدتلي داورانيورلرده نه دن عيني سياستي موسويلر ايچون ترويج ايديورلر ؟ بو تناقضك سببي نه در ؟

احمد امين بك افندي اسلاميتي ناصل بر شي تلقي ايديورلر ؟ مسلمانلغي يالكز اعتقاداته متعلق مجرد بر مفهوممي ظن ايديورلر ؟ اسلاميت ، اعتقادات مجرده دن زياده ، عملي ، اداري و سياسي بر ديندر . خلافتك حقوق و وظيفه سي حقنده كي اثرلردن هيچ بر دانه سني اوقومه دن بويله بر فكرده بولونمق غريب بر جرأت اولمازمي ؟ مسائل اسلاميه حقنده معلوماتي يوقسه بوكبي موضوعلري قاريشديرمامليدر . شايد وارسه هانكي اساس اوزرينه سوز سويلدكلريني بيان ايتمليدر . دينك اساساتي كيف ايله تبديل اولونماز . بين الدول سوسياليست اتحادلري ، عمومي عمله مركزلري بولونديغي حالده مسلمانلرك اتحادي نه دن غير عصري وخوليا صاييلسون ؟

مفرط بر موسويدن ، متعصب بر سيونيستدن بكلنه بيله جك بو ملاحظاتي بز « احمد امين » امضاسي اوزرنده كوره بيله جكمزه طوغروسي هيچ ده احتمال ويرمه مشدك .

طبيعي بو مهم مسئله حقنده بو قدرله اكتفا ايده جك دكلز .

ويلسون نظريه سي واسلام عالمي

آمريقا رئيس جمهوري مستر (ويلسون) ك سياست موده سي قبيلندن اوله رق وضع ايتديكي دستوره سطحي نظرله باقيله جق اولورسه جاذبه دار كورونور . رئيس جنابلري بالجمله عناصر و اقوامه ، حتى اك كوچوك كتله لره بيله حريت واستقلال بخش ايديور ؛ هرملت ، هرعنصر كندي حريتنه ، استقلالنه مالك اولیور . ديمك كه ايلروده بودساتير سايه سنده يريوزندن استبداد ، جبر وتحكم ، اسارت واستيلا پوليتيقه سي قالقه جق وبوندن صوكره معظم حكومتلر ، دولتلر وملتلر ، كنديلكلرندن كوچوك وضعيف اولانلره تحكم ايتميه جكلر ، احتراصات سياسيه پشندن قوشميه جقلر ، هركس كندي حالنه براقه جقلردر !

مثلا انكلتره حكومتي آسياده وآفريقاده يشايان كومه لري ، كوچوك ملت وحكومتلري برر بهانه ايله انكليز اسارت سياسيه سي آلتنه چكميه جك ؛ آنلري انكليز مستملكاتنك ، اقتصادياتنك ، منافع ماديه و معنويه سنك اوغراغي بولنان مهم موقعلرده ساكن ، مستريح وفارغ البال براقه جقدر ! هندستاني ابدياً آزاده وآسوده براقه جق ؛ آسيانك وضعيات عموميه سني چوق كچمكسزين ــ كمال جديت وسرعتله ــ قطعي برصورتده حل ايده جك ؛ اوجهتلرده وضعيت جغرافيه نقطه سندن اهميتلري اولان ملتلرك ، كوچوك حكومتلرك وارلقلرينه طوقونميه جقدر ! اويله ظن ايديليوركه انكلتره دولتي بو حرب جهانشمول نتيجه سنده دشمنلرينه ، رقيبلرينه ، دعواجيلرينه قارشو احرازتفوق ايدوب غالب ومظفر برطورله چيقدقدن صوكره ، ويلسون دساتيرينه مراعات ايده جك ، اودستورلرك احكامنه صادق قاله جق ده بالنتيجه بر طرفدن مصرده ، سوريه ده ، فلسطينده ، حجازده ، عراقده ، كويتده ، بحرين ده ، مسقطده ، عمان سواحلنده ؛ ديكر جهتدن قفقاسيه ده ، توركستانده ، ايرانده ، افغانستانده حر ، سربست و مستقل تشكل ايده جك حكومتلرك حقوق صريحه ماليه وسياسيه لريني تصديق ايليه جك وكنديلرينه آرتق هيچ ايليشميه جكدر .

اكر بعض كوته بينان بويله دوشونوب بويله محاكمه ايديورلرسه ، بز اصلا آنلركبي دوشونميورز . آره مزده عظيم بر اختلاف نظر وفكر حكمفرمادر . بز يقيناً بيليورزكه انكلتره بو محاربه نتيجه سنده كرك آسياده ، كرك هندستان يولي اوزرنده كنديسي ايچون آرقه ده موجب انديشه بر مسئله براقميه جق ، بومسائل مهمه يي كوكندن فصل وتسويه ايتمكه چاليشه جقدركه بوندن صوكره ، ناكهاني حادثاته محل قالمسون و انكلتره يي آتياً دوشونديرمسون .

اساساً انكلتره يه قارشو بوندن بويله رقابت ايده جك وخصوصيله آنكله عالم سياستده بوي اولچوشه جك قوي الشكيمه بر آلمانيا ، ياخود ذي نفوذ بر عثمانلي دولتي قالميه جق اولورسه ، طبيعت اشيا حكمنجه انكليزلرك نفوذي شرقده ايستر ايستمز ايلرليه جك وكونك برنده حقيقي جهان فرمانفرمالغي انكلتره يه نصيب اوله جقدر .

عجبا مستر ويلسون جنابلری اوزمان اقوام وملل صغيره‌نك حقوق صريحهٔ مليه واساسيه‌لرینی نه ايله صيانت ايده‌بيلير ؟ هانكی قوت وقدرتله انكلتره‌نك بو اساسات ودساتيره سرفرو ايتمسنی تأمين ايده‌بيلير ؟

امين اوله‌لم كه ميستر ويلسون انسانلرك قانلرنده ، جبلتلرنده مركوز اولان بر خصلتی تغييره اصلا قادر دكلدر . قونفرانسلر ، قونغره‌لر ، لاهی صلح محكمه‌لری بو غامض معضلهٔ طبيعيه‌يی حل ايده‌من. « الحق للسيف » ، « الحكم لمن غلب » دستوری بوندن صكره‌ده جهانده احكامنی اجرا ايده‌جك ، (ويلسون) ك نظريه و دستورلرینی كولكه‌ده براقه‌جقدر . بونده ذره قدر شبهه ايتمه‌مليدر .

آلمانيانك بو كونكی سطوت وجبروت عسكريسی پك فنا كوريليور ؛ فقط يارين انكلتره‌نك حاصل ايده‌جكی اك مدهش و حيرت انكيز قوايه قارشو عجبا ويلسون آغزينی آچوبده تك بر سوز سويليه‌بيله‌جكمی؟

انكليزلرك هر فردی سياسياته آشنادرلر. آلمانلر كبی بو واديلرده ياپا وتجربه‌سز دكلدرلر. اونلر بو آنه قدر تعقيب ايتدكلری ريا وخدعه سايه‌سنده جهانی ياقدقلری حالده كيمسه‌نك علنی فريادينه ميدان ويرمه‌مشلردر . فقط حقيقت حالده استيلا ايتدكلری يرلرك اهاليسی جاندن بيزار اولمشلردر . مدعامزی اثبات ايچون مصر و هندستان ناسيوناليستلرينك هر زمانكی آه وانينلرینی شاهد مقامنده كوستره‌بيليرز .

يارين اوبر كون (جزيرة العرب) ده برقاچ سلطان والاشانك ! اسملرینی احتمالكه ايشيده‌جكز . ظاهراً بونلرك هر شيئی مكمل كورينه‌جكدر . سوقاقلری تميز ، چارشولری كوزل ، حتی احتمالكه برقاچ مكتبلری‌ده اولور ؛ فقط حيثيت ، عزت نفس ، شرف نقطه‌سندن‌ده اويله‌می اوله‌جق ؟ خاير ، بيك كره خاير... بونلرك هر بری هندستانده‌كی راجه ونوابلردن دها ذليل و مادون اوله‌جقلردر . اورالرده يالكز ويالكز انكليز منفعتی ، انكليز نقطهٔ نظری اجرای حكومت ايده‌جكدر . بوتون زحمت ، خسران ، وبال او زواللی سلطانلرك ؛ خير ومنفعتلر ايسه انكليزلرك اوله‌جقدر .

اوت ، انكلتره بالجمله آسيا و شرق مسائلنی حل ايده‌جكدر . هندستانك – براً وبحراً – آتيسندن امين و مطمئن اوله‌جقدر . هندستانك كذركاهنده‌كی ديار وبلاد اسلاميه – رأساً ورسماً اولمسه‌بيله – فعلاً انكلتره‌نك بويوندروغی آلتنه كيرمكه محكومدر .

هند تاريخی ، مصرك اوتوز قرق سنه‌لك وقايعنی اوقويوب تتبع ايدنلر بزم نه ديمك ايستديكمزی بيلير وآكلارلر . ايواه ، وااسفا ، هنوز بز مسلمانلر بردرلو آكلاميورزكه انكلتره حكومتی ، هر انكليز فردی مسلمانلغه دشمندر . او ، تورکی ، عربی ، عجمی و سائر ملل اسلاميه‌يی اصلا دوشونميور ، او آنجق خاتم الانبياء والمرسلين اولان حضرت محمده عدودر . اومبارك ومقدس شخصيتك پيروی ، تابعی – ايستر تورك ، ايستر عرب وعجم اولسون – كيم اولورسه اولسون ، مسلمان اولدقدن صوكره انكليزك خصم جانی بيلنير. مليت خصومتلری ، كوروليلری مسلمانلرك اوجاغنی شيمدی‌يه قدر سوندیرمشدر . حالا مسلمانلغك مليت يرينه قائم اولديغنی ، دها طوغريسی مليتی فسخ ايتمش اولديغنی آكلايه‌مدق وحتی بوندن صوكره‌ده آكلايه‌ميه‌جغز .

خاتمهٔ مقال اوله‌رق ديرزكه (ويلسون) ك دساتيری ، نظرياتی انكليزلرك اكمكنه ياغ سوره‌جك و فقط چوق كچمه‌دن بو حقيقتی بالذات (ويلسون) دخی آكلايه‌جقدر ؛ اما بعد خراب البصره ...

سؤال – جواب

فاضل محترم عبد العزيز چاويش افندی حضرتلرينه

محترم افندم

تعويذ (نسخه) مسئله‌سی حقنده‌كی سؤالمك جوابنی سبيل الرشاد مجموعهٔ اسلاميه‌سنك ٣٦٧ نومرولی نسخه‌سنده مطالعه ايله مستفيد اولدم. بنم كبی مفتون فضائلكز اولان برچوق قارئلريكزك ترددلرینی ازاله ، شكلرینی يقينه تبديل ايلديككزدن طولايی ذات فاضلانه‌لرينه نه قدر تشكر ايتسه‌ك آزدر . مساعده‌كزله بر سؤالده داها بولنه‌جغم .

استاد محترم حاجی ذهنی افندی بر كون سوق كلامله ديمشدی كه: « طوپراق تاپوتی اورتديكی زمان آرتيق موتا ايچون باب مغفرت قپانمش ديمكدر. بو جهتله رحمت حقه واصل اولان موتالرك روحلرينه هديه ايديلن ختملرك ثوابی موتايه دكل ، قارئه‌در »

بو سوز الآن ذهنمی اشغال ايلمكده‌در . لطفاً بو مسئله‌نك‌ده تنوير ايديلمه‌سنی محترم الاريكزی اوپوب ايله تمنی ايلرم افندم .

حرمتكار يكز

صفی محمود

جواب

ميت اوزرينه طوپراق چكيلدكدن صوكره اوزرينه مغفرت قاپيلرينك قاپانمش اولاجغنه دائر استاد محترم حاجی ذهنی افندی مرحومدن نقل ايتديككز سوزی تأييد ايده‌بيله‌جك كتب حديثده هيچ برائره تصادف ايتمدم . يالكز مسئله بحث و تدقيقه محتمل اولديغی ايچون شوراده خاطريمه كلن شيلری سويلمكده بأس كورميورم :

كندی سعينك محصولی اولميان برشيئك ثوابی ميته اولاشيرمی ، اولاشمازمی ؟ اوته‌دنبری بو مسئله‌ده اهل سنت ايله معتزله آره‌سنده اختلاف واردر .

معتزله « وان ليس للانسان الا ما سعی » آيتنه استناد ايده‌رك بو سؤاله منفی جواب ويرييورلر . اهل سنت ايسه بونك عكسنه قائل اوليورلر. آيت كريمه‌نك هم كتاب ، هم سنت ايله تخصص ايتمش عام اولديغنی ادعا ايدييورلر .

امام ابن تیمیه وفاتندن صوکره انسانك یالکز کندی عملندن مستفید اوله‌بیله‌جکنی اعتقاد ایدنلر اجماعه مخالفت ایتمش اولدقلرینی سویلیور، وفکرلرینك بطلانی اثبات ایچون یکرمی بر وجه سرد ایدیورکه برقاچنی شورایه درج ایدیورز :

۱) میتك اوغلی ویا بشقه‌لری طرفندن ایدیله‌جك دعادن انتفاع ایده‌جکی سنت صحیحه ایله ثابتدر .

۲) میتك، طرفندن اجرا ایدیله‌جك تصدق ویاعتقك مثوباتندن منتفع اوله‌جغی سنت واجماع ایله متحققدر .

۳) نص سنته نظراً مفروض ویامنذور اولان حج ایله صوم منذورك، ولیسی طرفندن اجرا ایدلمکله میتدن ساقط اولور .

٤) دین، هرکیمك طرفندن اولورسه اولسون ادا ایدلمکله میتدن ساقط اولور .

٥) جنازه نمازندن میتك انتفاعی محققدر .

ابن تیمیه سائر وجوه استدلالی‌ده سرد ایتدکدن صکره دیبورکه: کتاب وسنتی تأمل ایدن کیمسه انسانك بالذات ایشله‌مدیکی اعمالدن انتفاع ایده‌جکنه دائر حدسز حسابسز دلائل بولور . بویله اولنجه کتاب وسنتك صراحتنه، اجماع امته قارشی موضوع بحث اولان آیت کریمه‌یی تأویل جهتنه کیتمك نصل دوغری اوله‌بیلیر ؟

بحثه تعلق ایدن احادیث سنیه‌یی استقرا ایدنلر شورایه درج ایده‌جکمز نصوص ودلائله دسترس اوله‌جقلردر :

(ا) والدینك وفاتلرندن صکره اولاد طرفندن اجرا ایدیله‌جك تصدقك اجرومثوباتی اونلره واصل اولور. عبدالله بن عمرو بن العاص روایت ایدیبورکه :

عمر و(کندی پدری) عاص‌ك جاهلیتده ایتمش اولدیغی برنذری کندی ایفا ایدوب ایده‌میه‌جکنی رسول الله صلی الله علیه وسلمه صورمش؛ « باباك وحدانیت الهیه‌یی اقرار ایتمش اوله‌یدی طوته‌جغك اوروج ویره‌جکك صدقه‌دن انتفاع ایدردی » جوابنی آلمشدر .

ابوهریره‌دن روایت اولنیور: برکسه رسول الله صلی الله علیه وسلمه: « بابام وصیت ایتمه‌دن اولدی، نامنه تصدق ایدرسه‌م اوکا فائده‌سی طوقونورمی ؟ » دیبه صورمش ؛ « اوت ! » جوابی آلمشدر .

عائشه رضی الله عنهادن روایت اولنیور : برکسه نبی علیه السلامه « والده‌م کندینی اولدیردی ؛ ظن ایدیبورم‌که سوز سویلمکه مجالی قاله‌یدی مالندن تصدق ایدر ایدی ؛ شمدی بن، طرفندن تصدق ایدرسه‌م اوکاخیری طوقونورمی ؟ » دیبه صورمش، طرف رسالتپناهیدن « اوت » بیورلمشدر .

(ب) میت نامنه اولادی طرفندن ایفای حج عهدسعادتده واقع برکیفیتدر. خثعمیه حدیثنده اولدیغی کبی حجك اولادك غیری طرفندن‌ده ایفا ایدیله‌بیله‌جکنه برادری شبرمه نامنه احرامه کیرن ذاته عائد حدیث بردلیلدر . اونك بو حرکتنه علیه الصلاة والسلام افندمز سس چیقارمامش وشبرمه‌نك بویله بر وصیتی اولوب اولمادیغنی صورمامشدر .

(ج) میت نامنه اولادی طرفندن نماز قیلنوب اوروج طوتیله‌بیلیر .

دارقطنی روایت ایدیبورکه : برآدم : «یارسول الله ! ابویمه حال حیاتلرنده برایله معامله ایدر ، یعنی کندیلرینی خوش طوتار ، کوکللرینی آلیردم. وفاتلرندن صکره نه یابارده وظیفهٔ بری ایفا ایده‌بیلیرم؟ » دیبه صوردی . علیه الصلاة والسلام افندمز : «حقلرنده براوستنه بر ایله معامله ایتمك ایسترسه‌ك نماز قیلدقدن صکره اونلر ایچون‌ده قیلار، اوروج طوتدقدن صکره اونلر ایچون‌ده طوتارسك » بیوردیلر .

بخاری ایله مسلم ابن عباسدن شو یولده بر حدیث روایت ایتمکده‌درلر : برقادین حضور پیغمبری‌یه کله‌رك : « یارسول الله ! والده‌م وفات ایتدی ؛ اوزرنده بر صوم نذر قالدی » دیدی . رسول الله (صلعم) « والده‌ك بر بورجی اولوب‌ده سن تأدیه ایده‌یدك بورج اوندن ساقط اولورمی ایدی ؟ » بیوردی. قادینك: « اوت » مقابله‌سی اوزرینه : « اوروجنی‌ده طوتمه‌که باق . » دیدی .

شو حدیث عائشه رضی الله عنهادن روایت اولنیور: « من مات وعلیه صیام صام عنه ولیه = برکسه اوزرنده صیام بورجی اولدیغی حالده وفات ایدرسه اوروجی، طرفندن ولیسی طوتار.»

(د) اولاد ویا سائره طرفندن ایدیلن دعانك میته واصل اوله‌جغنه « استغفروا لاخیکم واسئلوا له التثبیت فانه الآن یسأل = شو (متوفی) دین قارده‌شیکز ایچون استغفار ایدیکز وتثبیت (منکرین مواجهه‌سنده ثبات ومتانت) ایدلمسنی نیاز واستدعا ایله‌ییکز . چونکه اوشمدی منکرینك سؤاللرینه معروض بولنیور. » حدیث شریفی و « والذین جاؤا من بعدهم یقولون ربنا اغفرلنا ولاخواننا الذین سبقونا بالایمان» آیت کریمه‌سی برر دلیلدر .

کتب صحیحه‌ده زیارت قبور بحثنده رسالتمآب صلی الله علیه وسلمدن روایت اولنمش بر چوق ادعیهٔ مأثوره واردر .

ایضاحات مبسوطه‌دن نامنه یاپیلان عبادتلردن میتك دفنندن اول ویا صکره اولسون، منتفع اوله‌جغی تظاهر ایتمکده‌در . یالکز آره‌ده بر مسئله قالیور : اموات ایچون قرآن اوقویوب ثوابنی روحلرینه اتحاف ایتمك مسئله‌سی .

ابن کثیرك بیاننه کوره (صحیفه ۳۳٤ جزء ۹) « وان لیس للانسان الا ما سعی » آیت کریمه‌سندن استدلالاً امام شافعی واتباعی اوقونان قرآنك ثوابی میته واصل اوله‌میه‌جغنه، رسول علیه السلامك صحابی تشویق ایتمامسی‌ده بونی مؤید بولندیغنه طرفداردرلر . امام احمد ایله دیکر بر طاقم علمادن مشهور اولان روایت قرآنك میته وصولی مرکزنده‌در [۱]

حقیقتی بیان ایتمك لازم کلیرسه ثواب قرآنك امواته اتحاف ایدیله‌بیله‌جکنه دائر سنت صحیحه‌ده ثابت وقطعی برشی وارد اولمامشدر. بوبابده لجلاج و معقل بن یساردن روایت اولنان حدیث [۲] ك

[۱] نووی اذکار بحثنده بیان ایتمشدر. [۲] شوکانینك نیل الاوطارندن صحیفه ۲۵۱ جزء ۳ .

صحت اسانیدنده شك واردر .

شیمدی یالکز ، مسئله‌ده قیاس ایله عمل ایدیلوبده صلاة ، صوم ، صدقه ، عتق کبی حقده صحیح نصلر بولنان عبادات حقنده‌کی حکمك قرائت قرآنه ده تشمیل اولنه بیلوب اولنه مامسی جهتی قالیور . بنجه بونده هیچ بر بأس یوقدر . بر آدمك مال وسائره‌سنی غیره هبه ایتمسی ممکن اولدقدن صکره قرآن اوقویان کیمسه‌نك ثوابنی امواته هبه ایتمه‌سنه مانع نه‌کبی برحال تصور اولنه بیلیر ؟ باخصوص که ابن عباسك روایت ایتدیکی حدیث (ج) ده والده‌سی طرفندن اوروج طوتوب طوتمه‌یه‌جغی بولنده‌کی سؤالنه رسالتپناه (صلعم) افندیمز قیاس استعمال ایتمك صورتیله جواب ویرمشدر .

برده بر وفضیلته عائد روایت ایدیلن ضعیف حدیثلرله عمل اولنه‌جغی مقررات شرعیه جمله‌سندندر . قرائت قرآن حقنده ایسه اسانیدی شرائط صحتی حائز اولمامقله برابر ، یوقاریده ذکر ایدلدیکی وجهله بر طاقم معروف حدیثلر واردر .

بعض کیمسه‌لر ثوابك میته واصل اولمیه‌جغی یولنده‌کی ادعالرینی « اذامات الانسان انقطع عمله الامن ثلث صدقة جاریة او علم ینتفع به او ولد صالح یدعوله » حدیث شریفنی سند اتخاذ ایدییورلر . یالکز بونلر دوشونمیورلرکه انسان أولدکدن صوکره شو اوچ شیدن بشقه سعی وعمل ذاتیسنك منقطع اولمه‌سیله دیکرلرینك ایشلیه‌جکلری اعمال صالحه ودعوات خیریه‌نك کندینه واصل اولماماسی آیری آیری شیلردر . حدیثك ایکنجی شقنه تعلق ایدن هیچ بر جهتی یوقدر .

« وان لیس للانسان الا ماسعی » آیت کریمه‌سنه کلنجه ، علمانك بوبابده فکرلری بوودیکر بر قاچ آیتك ، سنت و اجماع ایله تخصص ایتمش بر عام اولدقلری مرکزنده اولدیغنی یوقاریده بیان ایتمشدك . آیتك توجیهنه عائد دها بر طاقم وجهلر سرد ایدلمش اولوب بونلردن بر وجهی بن حقیقةً بکنیر ، تقدیر ایدرم . وجه شودر : موضوع بحث اولان آیت اوست طرفنده‌کی « وابراهیم الذی وفی الا تزر وازرة وزر اخری » آیتك سیاقنه نظراً ابراهیم علیه السلامك شریعتنه خاصدر . بناءً علیه شریعت محمدیه‌ده نص اولهماز ، و شریعتلر آیرلدیغی ایچون بو مسئله‌ده سنت محمدیه ایله ثابت اولان حکم ایله آیت مبحوثه آره‌سنده منافات اوله‌جغی ادعا ایدیله‌مز .

عبدالعزیز چاویش

شئون

دارالخلافه :

مجلس ملینك کشادی . ـــ تشرین اولك اونجی پنجشنبه کونی مجلس ملی ذات حضرت پادشاهینك حضور همایونلریله کشاد اولوندی . نطق همایون صدراعظم پاشا طرفندن قرائت ایدیلدی . بعده ذات حضرت پادشاهی کرسیٔ ریاسته تشریف بویوردیلر . شاهانه بروقار ایله ، قلب همایونلرندن کلن کورومتین برسسله آتیده‌کی عبارهٔ تحلیفیه‌یی اوقودیلر :

« شرع شریف وقانون اساسی احکامنه رعایت و وطن وملته صداقت ایده‌جکمه والله . »

بعده پادشاهمز افندیمز حضرتلری حضارکده بو کلمه‌لرله قسمی تکرار ایتملرینی طلب وتکلیف بویورملری اوزرینه بوتون مبعوثان واعیان‌ده هپ بردن « والله ، والله ... » دیه قسم شاهانه‌یه اشتراك ایتمشلردر . بوصورتله کرك ذات شاهانه ، کرك مبعوثان واعیان مشترکاً درت شیئه : ۱) شرع شریفه ، ۲) قانون اساسی احکامنه رعایته ، ۳) وطنه ، ٤) ملته صداقت ایده‌جکلرینه یمین ایتمش اولدیلر .

بعده صدراعظم پاشا طرفندن مبعوثان واعیانك قانون اساسیده مندرج شکل و صورت اوزره‌ده رسم تحلیفلری آیریجه اجرا ایدیلمشدر .

ذات شاهانه‌نك مفارقتلرینی متعاقب مجلس مبعوثان عقد اجتماع ایدرك رئیس انتخابنه باشلانمشدر . ۱۳۱ کیشی رأیه اشتراك ایتمش ، ۷۰ رأی ایله منتشا مبعوثی خلیل بك رئیس انتخاب اولنمشدر .

مجلس اعیانه‌ده احمد رضا بکك تعیینلرینه ارادهٔ سنیه شرفصادر اولمشدر .

نطق همایون

« محترم اعیان و مبعوثان

« برادر مکرمم خاقان مغفور سلطان محمد خان خامس حضرتلرینك »
« ۳ تموز ۱۳۳٤ تاریخنده وقوع ارتحالی اوزرینه بالارث والاستحقاق »
« مقام سلطنت و خلافتی اشغال ایتدم ومجلس مبعوثانك اعتمادینی حائز »
« اولان حکومتی ابقا واصدار ایلدیکم خط همایونمده امنیت ووفاق »
« واتحاد داخلینك تأسیس وادامه‌سنی وبك اوزون سورن حربك »
« تأثیرات کوناکونندن مضطرب اولان ملتمك اضطراباتنك تهوینی »
« واعاشه خصوصنك ووظیفه‌لرینی قهرمانانه برصورتده ایفا ایتمکده »
« اولان اردولرمك احتیاجاتنك تنظیم وتطمینی وشرفلی بر صلح بولنك »
« تحریسنی امر ایتدم . اوزون حرب سنه‌لرینك رهکذار مساعیمزه »
« بیغدیغی مشکلاتك ازاله‌سیله مشغول وبوخونین وهولناك مجادله‌نك »
« نهایتنه سلاحلرمزالمزده متین وساکن منتظر بولوندیغمز برصره‌ده »
« بالقان جبهه‌سنك دشمنلر طرفندن یارلمسی وبالنتیجه بلغارستانده تحصل »
« ایدن هیجان بلغار حکومتنی منفرد بر صلح عقدینه اجبار ایتدی . »
« بر طرفدن وضعیت جدیده‌نك استلزام ایتدیکی تدابیر سریعهٔ عسکریه‌یه »
« درحال مباشرت ایدیله‌رك متفق اردولر بالقانلره ورودو حکومتمده »
« مملکتك اسباب مدافعه‌سنی تأمین ایده‌جك تدابیره توسل ایله‌مش »

« ودیگر طرفدن آمریقا رئیس جمهوری موسیو ویلسونه حرب »
«عمومینك تسویهٔ قطعیه‌سنه ومستقبل مناسبات ملك استنادگاهی اولاق»
«اوزره درمیان ایلدیکی اساسات دائره‌سنده صلح مذاکره‌سنه حاضر»
«اولدیغمزی متفقلرمز طرفندن بیلدیرلمشدر . اتخاذ ایدیلن تدابیر»
«عسکریه وسیاسیه‌نك بزی متفقلرمزك یاننده حیثیت وشرفمزله متناسب»
« برصلحه ایصال ایلیه‌جکندن امید وار بولونیورم . وطنك بویوك»
«بر قسمی دشمندن تخلیص ایدلمش ایسه‌ده هنوز پك قیمتلی اقسامی»
«آنك استیلاسی آلتنده بولونیور . اردونك قهرمانجه باشلادیغی»
«وظیفه‌سنی شرفله ختامه ایردیره‌جکنه امنیتم برکمالدر . جناب حقك»
«جمله‌مزی قورویاسدن قورومسنی وتشتت واختلافاته میدان ویرلیه‌رك»
« سزلرده مشکل مساعیکزده موفقیت احسان بیورمسنی تمنی ایله »
« مجلس عمومینك اوچنجی دورهٔ تشریعیه‌سنك بشنجی اجتماعنی »
« کشاد ایلرم . »

خط همایون

« وزیر معالیسمیرم عزت پاشا
« طلعت پاشا قابینه‌سنك وقوع استعفاسنه وسزك درکار اولان »
« اهلیت وکفایتکزه بناءً مسند صدارت رتبهٔ سامیهٔ وزارت ومشیری »
ایله عهده‌کزه ومشیخت اسلامیه دخی محکمهٔ تمییز شرعیه دائره‌سی »
« رئیسی صدوردن عمر خلوصی افندی عهده‌سنه توجیه قلنمش و »
« قانون اساسینك یکرمی یدنجی ماده‌سی موجبنجه تشکیل ایلدیککز »
« هیئت جدیدهٔ وکلا تصدیقمزه اقتران ایتمشدر . درت سنه‌یی متجاوز »
« زماندن بروکال شدتیله دوام ایدن حرب حاضرك مملکتمزك »
« تکاملات عمومیه‌سنه وآسایش وانضباطنه ایراث ایلدیکی تأثیراتك »
« ازاله‌سی وصنوف اهالیمز آره‌سنده وفاق ومخادنت صمیمیه‌نك »
« تأسیسی اخص مقاصدمز اولدیغندن بو غایه‌یه وصول ایچون بر »
« طرفدن اجراسنه ابتدار ایلدیکمز تشبثات سیاسیه‌نك نتایج حسنه‌یه »
« اقترانی اسبابنك استحصالنه و دیگر طرفدن شرع و قانونك »
« حاکمیتی تأمین ایله امنیت وآسایشك استقراری واهالیمزك اسباب »
« حضور وراحتنك استکمالی و اعاشه معاملاتنك بلا افاتهٔ وقت »
« تنظیمیله احتیاجات عمومیه‌نك تهوینی ایچون تدابیر قویه ومؤثره »
« اتخاذینه صرف مزید اعتنا قلنمسی همت مسلمه‌لرندن منتظردر . »
« همان جناب حق موفق بالخیر بیورسون آمین بحرمة سید المرسلین . »

۷ محرم سنه ۱۳۳۷ و ۱٤ تشرین اول سنه ۱۳۳٤

جزیرة العرب احوال سیاسیه‌سی

حرب عمومینك بدایتندنبری مرکزی عربستانده پك اساسلی واهمیتلی دینی وسیاسی بر وظیفه ایله موظف اولان و شیمدی‌یه قدر وظیفه‌سنی بحق ایفا ایدن محترم بر ذات ، اون کون قدر اول دارالخلافه‌یه عودت ایتدیکی جهتله جزیرة العربك احوال سیاسیه‌سی حقنده الك صوك واك موثوق حوادثی آلمق اوزره کندیلرینه مراجعت ایلدك. آلدیغمز معلوماتدن بچن هفته برنبذه بحث ایتمشدك. بوهفته‌ده دها دها زیاده تفصیلات ویریورز .

مشارالیهك افاداتنه کوره کویتده انکلیزلره قارشی حرکت ایدن شیخ جابر اولمایوب برادری سالم بن مبارك الصباحدر . چونکه جابر وفات ایتمش ، یرینه برادری سالم کچمشدر . بوذات صوك درجه دیندار ، غیرتلی برمسلماندر ، حمیتلی بر عثمانلیدر. شیخ مبارك عائله‌سی ایچنده عثمانلیلغه قارشی صمیمیت ومحبتیله معروفدر. انکلیزلر ، مشارالیهك قصرینی تحت ترصده آله‌رق کویت ایله قصیم آره‌سنده‌کی بوتون مواصله یوللرینی قطع ایله‌دکلری حالده ینه امیر مشارالیه بویوك ثبات کوسترمشلر ، ذره قدر متانتلرینه خلل کتیرمه‌مشلردر . کندیلری خلق آره‌سنده فوق العاده بویوك برنفوذی حائزدرلر. انکلیزلر بونی بیلدکلری ایچون خلعنه تشبث ایده‌مدیلر . یوقسه چوقدن خلع ایدرلردی . زیرا بیلیورلرکه بویله بر تشبث اورانك خلقنی بوتون بوتون آیاقلاندیره‌جقدر. کربلا ونجفده مکرراً وقوع بولان اختلاللرك کویتده [۱] تکررینه سبیت ویرمه‌مك ایچون بویله برتشبثه اجتسار ایده‌میورلر .

امیر مشارالیه عربستانك صادق امیرلریله تأسیس مناسبات ایدرك انکلیزلره قارشی بویوك برقوت حاضرلامقله مشغولدرلر .

ذاتاً دیگر عرب امراسی ده تهلکه‌نك عظمتنی ادراك ایدرك انکلیز استیلاسنه قارشی چاره‌لر تحریسنه باشلامش ، آرالرنده‌کی رقابت و عداوتلری وفاق واتحاده تبدیل ایدر اولمشلردر . بوامرا ایچنده الك زیاده تلاشه دوشن امیر ابن السعود حضرتلریدر. انکلیزلرك صوك ایکی سنه ظرفنده عراقده‌کی حرکتلری امیر مشار الیهی تدهیش ایتمشدر . انکلیزلر عراقی بلعه‌دکدن باشقه یاواش یاواش بوتون جزیرة العربه یایلمق ایسته‌یورلر . دیگر طرفدن عاصی حسینك « ملك العرب » عنوانی طاقینه‌رق حرمین قاپولرینی انکلیزلره آچمسی عصبیت اسلامیه‌لرینه صوك درجه تأثیر ایتمشدر .

بو احوال قارشوسنده نالان ومتنبه اولان امیر ابن السعود بایدیغی خطالردن نادم اوله‌رق دیگر اسلام امراسیله توحید مساعی‌یه قویولمشدر . ازجمله انکلیز انتریقه‌لریله آره‌لرینه تفرقه ونفاق دوشن و سنه‌لردن بری حال مخاصمه‌ده بولونان امیر ابن الرشید ایله باریشمش واونکله متفقاً جزیرة العربده‌کی دین دشمنلرینه قارشی اعلان جهاد ایتمشدر . بناءً علیه بوکون جزیرة العربك هر طرفنده بویوك بر فعالیت حکمفرمادر. عربستانك هر کوشه‌سندن کلن بیکلرجه مهاجرین ، اون بیکلرجه مجاهدین بریده جنوبنده ارتوانیه‌ده طوپلانمقده‌درلر . بو مجاهدلرك باشلرنده علامت مخصوصه‌لر واردر . امرانك بو وحدت پرورانه حرکتی بدویلر اوزرنده بویوك تأثیرلر اجرا ایتمشدر .

عاصی حسینك خیانتی امرای اسلام اوزرنده هیچ بر تأثیر حاصل

[۱] بو اختلاللر حقنده کله‌جك هفته مفصل معلومات ویره‌جکز .

ایتمه‌مش ، بالعکس نفرتلرینی جلب ایتمشدر. بالخصوص امیر ابن السعود بو حادثه‌دن پك زیاده منفعل اولمش و حسینك ملك العرب عنوانی طاقینمسی اوزرینه بوتون بوتون غلیانه کلمشدرکه بالنتیجه انکلیزلره قارشی مخالف برطور آلدیغی جهتله بوصوکره‌کیلر نظرنده وفاسزلقله، ارتکاب خیانتله متهم بولونیوردی. ابن السعوده امین اولمیان انکلیزلر مشارالیه جبخانه اعطاسنده‌ده امساك ایدییورلردی . حربك بدایتنده آنجق بیك ماوزر ، ایکی مترالیوز ، برآزده جبخانه ویرمشلردی . بالآخره امیرك آچیقدن آچیغه انکلیز علیهدارلغی تعقیب ایتمسی اوزرینه عجیر اسکله‌سنده اقامه ایتدکلری مراقبی (انکلیز مأموری) اورادن قالدیرمشلردر .

عاصی حسینك مکهٔ مکرمه قاپولرینی انکلیزلره آچه‌رق عربلری انکلیز اسارتی آلتنه وضع ایتمسندن متأثر اولان امیر مشارالیه، داها صاغلغنده حسینه قارشی اعلان جهاد ایتمشدی . بوخصوصده عسیرده اجرای حرکت ایدن سید ادریس ده کندیسنه مظاهرتده بولونمشدر.

کوروله‌رکه (ملك العرب) ه قارشی جزیرة العربك بللی باشلی همان بوتون امراسی قیام ایتمشدر ، بونلره قارشی مشکل بر موقعده قالان « ملك العرب » اخیراً دردك بویوکنه ارغرامشدر .

طائفك جنوبنده وعسیرك شمالنده خورما دینیلن موقعده اقامت ایدن اشراف حسنیه‌دن شریف ابن لؤی حضرتلرینك قیامی عرب ملکنی پك زیاده شاشیرتمشدر . مومی الیه بدایتده شریف حسینك قیامنی اسلامیتك مدافعه‌سی مقصدیله وقوع بولمش برحرکت صورتنده تلقی ایتمشدی. فقط بالآخره حسینك انکلیزلرك النده برآلت اولدیغنی و حرمین شریفینی انکلیزلرك دائرهٔ نفوذینه ادخال ایتمکده اولدیغنی کورونجه علیهنه دونمش ، اولجه آلدیغی سلاح وجبخانه‌یی آکا قارشی استعمال ایتمك اوزره ایکی آی اول طائفه طوغرو حرکت ایتمشدی. برنجی مصادمه‌ده موفق اوله‌مامسی عزمنه خلل کتیرمه‌مش ، ایکنجی دفعه‌سنده طائفی محاصره ونهایت ضبط ایتمه‌یه موفق اولمشدر .

طائفی استرداد ایتمك اوزره امیر علینك قوماندانسنده کوندریلن قوت موفق اوله‌مامشدر . دیکر طرفدن ، امیر ابن السعودك شریف ابن لؤی‌ك امدادینه کوندرمکده اولدیغی قوتلری منع ایتمك اوزره مکه‌دن چیقان ومکه‌نك اوچ کون شرقنده بولونان مرانه سوق ایدیلن عبداللهك قوماندانسنده‌کی قوت‌ده دها اورایه داخل اوله‌دن عتیبه‌ده عربانك تعرضاتنه دوچار اولمش وایکی مترالیوز، برجبل طوپیله بتون سلاحلرینی غیب ایتمشدر .

ایشته ملك العرب عنوانی طاقینان شریف حسین بوآجی مغلوبیتلر و خسرانلر ایچنده ترك حیات ایتدی . ذاتاً بدویلر نزدنده‌کی نفوذی کاملاً بیتمش ، اطرافنده آیاقلی برقاچ بیك کیشیدن باشقه کیمسه قالمامشدی . دیکر طرفدن اوغللرینك هر برینك یاننده انکلیزلرك مراقب صفتیله بولوندیردقلری مرخصلرك تحکملری‌ده ثقلتنی، مرارتی حس ایتدیرمه‌یه باشلامشدی . شیمدی‌ده کندیسنه وفاکار اولیان چوللرك قیزغین طوپراقلری آلتنده عذاب چکوب طورمقده‌در . اسلامیق مدافعه مقصدیله اورته‌یه چیقوب مسلمان مملکتلرینی بونجه ضررلره دوچار ایتدی . اسلام آره‌سنه نفاق القا ایتدی . شمدی مزارندن قالقسون‌ده فلسطین معموره‌لرنده تأسیسنه خدمت ایتمش اولدیغی یهودی حکومتنی کورسون .

فلسطینده یهودیلر

احوال حربیه طولاییسیله فلسطیندن اردومزك چکیلمه‌سنی متعاقب یهودا دولتنی تأسیس ایتمك فکری مطبوعاتده انتشار ایدرایتمز عرب دینداشلرمزك ، بالخاصه ائتلافجیلردن خیر اومانلرك نه الیم برسقوط خیاله دوچاراوله‌جقلرینی، نه‌مشکل بروضعیت مواجهه‌سنده بوله‌جقلرینی تقدیر ایده‌رك وقایعك انکشافنه انتظار ایلمشدك . أخیراً پارسده (المستقبل) نامیله انتشار ایدن عربجه بر غزته‌ده اوقودیغمز مقاله‌لرده عرب دینداشلرمزك یهودیلرك اجراآت متحکمانه‌لرندن نه‌قدر مشتکی اولدقلرینی کوردیکمز کبی یهودیلرك فلسطینده نه‌لر یاپمقده اولدیغنه‌ده مطلع اولدق . از جمله قدس مرکز قوماندانی میرآلای ستورس بر ضیافت کشیده ایدرك یهودی رؤساسنی دعوت ایتمش و بالمناسبه یهودی رؤساسندن دوقتور ویزمان بر نطق ایراد ایدرك سیونیستلرك مقاصدینی ایضاح ایلمشدر .

دوقتور ویزمانك بونطقنده موضوع بحث ایلدیکی الك مهم مسئله‌لردن بری یهودیلرك فلسطینده ساکن اقوام سائره ایله اتفاق و اتحاد دائره‌سنده یشامق آرزوسنده بولندقلرینی ، اقوامدن هیچ برینه قارشی سوء نیت بسله‌مدکلرینی ایضاح ایتمسیدر . حالبوکه بو سوزلرك حقیقت حاله مطابقتدن قطعیاً اوزاق اولدیغنی بیان ایدن عرب محرری، ویزمانك نطقنی تنقید ایدن بر مقاله‌سنده دیورکه :

« عثمانلی اردوسنك چکیلمه‌سنی متعاقب یهودیلرك احوالنی تدقیق ایدنلر بونلرك اقوام سائره‌یه قارشی متحکم بر وضعیت آلدقلرینی ؛ کرك قولاً ، کرك فعلاً قومشولرینه اظهار خصومت ایلدکلرینی ؛ درلو درلو افترالرله وطنداشلرینی مشکلاته معروض بیراقدقلرینی مشاهده ایلر . یهودیلر کندی دینداشلریله آلیش ویریش خصوصنده کوستردکلری تسامحی سائر وطنداشلرینه قارشی ابراز ایتمیورلر . اوغللرینی اصول عسکریه‌یه توفیقاً تربیه ایدییور ، سلاح قوللانمه‌یی اوکره‌دییور ، یهودی بایراقلری طاشیه‌رق ، عسکری البسه‌لر تلبس ایده‌رك سوقاقلرده دولاشیورلر . یهودی رؤساسنك فلسطینده ساکن اقوام سائره ایله اتفاق و اتحاد دائره‌سنده یاشایه‌جقلری حقده‌کی بیاناتی بو افعال تکذیب ایدوب طوریور . حتی یهودیلر دهاایلری کیده‌رك عربلره قارشی حقارت آمیز وضعیتلر طاقینیورلر . جنرال اللنبی‌نك شرفنه ویردکلری بر ضیافتده مفتیمزی و أشراف مملکتی حیثیتلریله غیر متناسب یرلرده اوطورتدقلری جهتله مفتی ضیافتدن چکیلمه‌یه مجبور اولمشدر . بوکبی معامله‌لر یهودیلرك آغزنده طولاشان

کلمه‌لرك معنای حقیقیسنی افهامه کافیدر. بوندن ماعدا یهودیلرك مکتبلرندن لسان عربی ایله اجرای تدریساتی منع ایتملری عربلرله اتفاق ایتمك خصوصنده نه‌قدر ایلری کیتدکلرینی اثبات ایده‌جك بر دلیل ساطعدر . یهودیلرك اجراآت علنیه‌لری بوندن عبارت ایسه اجراآت خفیه‌لرینك نه مرکزده اولدیغی کندی کندینه توضح ایدر » .

عرب محرری یهودیلرك اجراآت علنیه و خفیه‌سنه قارشی کمال نفرت و حدتله بیان مطالعه ایتدکدن صکره اصل اجراآت خفیه‌یه نظر دقتی جلب ایدرك ، ویزمانك « بزم فلسطینده هیچ بر سیاسی مقصدمز یوقدر . » سوزندن بتون بتون حدتلنه‌رك عالم اسلام وعالم نصرانیته مراجعت ایدییور . فلسطینك مطلقا یهودیلردن تخلیص ایدلسنی ، یهودیلرك اجراآتنه مقابله بالمثل ایدلسی ایچون هر درلو معاونتی طلب ایدییور . عربلرك یهودیلردن اوزاقلاشمه‌لرینی ، یهودیلرك اخلاقندن وقایهٔ نفس ایلملرینی توصیه ایدییور .

متعاقبا ویزمانك یهودیلرك فلسطینی قورتارمق ایچون وقوع بولان مساعیسنه نقل کلام ایده‌رك بونلرك سراپا یالان اولدیغنی بیان ایدییور. عصرلردن بری عربلرك فلسطینی محافظه ایتدیکنی وشیمدی‌یه قدر نصل محافظه ایتدیلرسه یهودیلردن‌ده عینی صورتده محافظه ایده‌جکلرینی سویلیور .

کورولیورکه عرب دینداشلرمزله یهودیلرك آره‌سنده‌کی اختلافات پك شدتلیدر .

مرحوم کامل

قالپاقجیلر باشندن کچیله‌رك، چارشینك نور عثمانیه جامع شریفنه قارشی آچیلان قاپیسندن چیقیلنجه، صول طرفه طوغرو اینن سوقاغك باشنده ینه صول قولده صره ایله درت دکان کورولورکه بونلر اون سنه‌دن بری فوق‌العاده آ کیلمش ؛ مقیم ، مسافر بوتون استانبول خلقی طرفندن طانیلمشدی . بو دکانلرك اولا ایکیسنی ایشلتمکده اولان کامل اسمنده یکرمی یکرمی ایکی یاشلرنده غایت کوربوز بر دلیقانلی واردی‌که ناموسی ، فعالیتی ، قدرشناسلغی ، نظافتی ، انصافی ، استقامتی ، تربیه‌سی ، علوجنابی سایه‌سنده ایکی اوچ سنه ظرفنده عمومك التفاتنی ، دها طوغروسی حرمتنی قازانمش ؛ پك آز دینه‌جك قدر معتدل بر پاره ایله یمکلرك اك نفیسنی ، اك تمیزینی ییین مشتریلری آرتیق او ایکی دکان ، قابل دکل ، استیعاب ایده‌مز اولمشدی .

بو کوربوز دلیقانلی ایکیشر اوچر سنه آره ایله آلت طرفده‌کی ایکی دکان ایله قارشی صیره‌ده‌کی دیکر بر دکانی‌ده اسکیلرینه الحاق ایدرك ایشنی بویوتدی . لکن اصلا شیماریقلق کوسترمیه‌رك ، ناصیل باشلادیسه اویله دوام ایتدی . شو غلا دورلرنده بیله انصافدن ذره قدر آیریلمادی .

کامل یالکز کوندوز یمکنی ویرر ، آقشامدن اول دکانلری قاپاردی . ایکندیدن صوکره قاپالی طوران بو دکانلر رمضانلرده ، بایراملرده ینه قاپالی بولونوردی . یمکده بیرا ، شراب ، شامپانیا کبی شیلر ایچه‌جك ، رمضانده اوروجلی مسلمانلردن قالان بوشلغی طولدوراجق بوزلرجه زوبه ایله بر او قدر فرنك دمیرباش مشتری یازیلق ایچون پك چوق اوغراشدیلرسه‌ده او کوربوز دلیقانلی نه دکاننه مسکرات نامنه بر شی صوقدی ؛ نه‌ده رمضانلری قاپیسنی آچیق بولوندیردی . برنجی تکلیفه قارشی « بر مسلمان ایچون میخانه‌جیلك نه عیب شیدر ! » دیدی ؛ ایکنجی طلبی‌ده « بیلك اون بر آیی دنیا ایچون چالیشیورم ؛ بر آیی‌ده الله ایچون جامعلری دولاشمالی‌یم » جوابیله رد ایتدی.

تجارت ، صنعت عالمنه آتیلمش بوتون مسلمان کنجلری ایچون پك بویوك بر نمونه اولمق لیاقتنی کوسترن کامل مشتریلرینك چوغنه قارشی اولاد، یاخود قاردش طورینی طاقینیردی . دکانی قاپار قاپاماز هم کندی ایشلریله ، هم اونلرك ایشلریله اوغراشیر ؛ بو اوغورده هیچ بر امکدن ، هیچ بر فداکارلقدن کری طورمازدی .

یازیقلر اولسون‌که آنجق بش آلتی کون سورن ملعون بر خسته‌لق هیچ اولمازسه یوز ییل یاشامه‌یه نامزد اولان او کوربوز وجودی طوپراقلره سریویردی ! ارتحالی او قدر آنی ، او قدر ناکهانی اولدی‌که جنازه نمازنده بولونمه‌یی فرض عین بیلن آشنالرینك پك چوغی بو صوك وظیفه‌لرینی ایفا ایده‌مدکلری ایچون باشقه‌جه متأثر اولدیلر .

آرتیق کامل آرامزدن چکیلدی کیتدی . آرقه‌سنده درت بش یتیمله ، رفیقه‌سی ، برده زواللی آناجنی قالدی . خایر ، مرحومك ضیاعندن مصاب اولان یالکز عائله‌سندن عبارت قالسه‌یدی بلکه فلاکتك تهوینه چالیشیله‌بیلیردی . لکن کاملك ارتحالیله مملکت اك قیمتلی ، اك مفید بر اولادینی دها غائب ایتمش اولدی .

او نه خیرخواه ، نه‌جومرد، نه بویوك فطرتلی بر چوجوق ایدی! رشدیه درجه‌سنی کچمه‌ین بر تحصیل ایله انسانیتك ، اخلاقك بوتون اینجه‌لکلرینی ناصیل احاطه ایده‌بیلمشدی ؟

شو سطرلری قاره‌لارکن ، خدا بیلیر ، جکریمك صیزلادیغنی دویویورم . او ، چونکه بنی صمیمی بر دوست دکل ، حقیقی بر بابا طانیرده اوقدر فداکارلقلر کوستریردی‌که، ایلریده کندی اولادمدن کوره‌بیلیرسه‌م دنیاده انسانلرك اك بختیاری اولورم .

أوت ، او لطفلر ، اوپارلاقلر کیمسه‌یه سویلنمیه‌جك، ایکیمزك آره‌سنده قاله‌جقدی. بینمزده بویله بر معاهده‌واردی. اونك بویوکلکی نقض عهد کبی رذیله‌لردن پك منزه ایدی . أولدی، کیتدی، کیمسه‌یه سر ویرمدی . لکن بو کون او عهدی ، قسماً اولسون ، نقض ایتمك صورتیله بن‌ده بر آز بویومك ایسته‌یورم. امینم‌که روح مغفوری بنی عفو ایده‌جکدر . لله الفاتحة

محمد عاکف

هلال مطبعه‌سی اشرف ادیب

سبيل الرشاد

آبونه شرائطى

داخلى ، خارجى هر ير ايچون سنه‌لكى (٢٥٠) ، آلتى آيلغى (١٣٠) غروشدر.

[نسخه‌سى ٥ غروش ، سنه‌لكى ٥٢ نسخه‌در .]

ادارەخانه

باب عالى جادەسنده دائرۀ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلى پيشيندر

مسلكه موافق آثار مع‌الممنونيه قبول اولنور . درج ايدلمه‌ين يازيلر اعاده اولونماز .

اخطارات

آدرس تبديلنده آيريجه بش غروش كوندرلمليدر .

مكتوبلرك امضالرى واضح واوقوناقلى اولملى و آبونه صره نومروسى محتوى بولنمسى لازمدر .

ممالك اجنبيه ايچون آبونه اولانلرك آدرسلرينك فرانسزجه‌ده يازلمسى رجا اولنور

پاره كوندرلديكى زمان نه‌يه دائر اولديغنك واضحاً بيلديرلمسى رجا اولنور .

دينى ، فلسفى ، علمى ، ادبى هفته‌لق مجموعۀ اسلاميه‌در

والله يهدى من يشاء الى صراط مستقيم

باش محرر محمد عاكف

صاحب ومدير مسئول اشرف اديب

اتبعون اهدكم سبيل الرشاد

عدد : ٣٧٥ ١٧ محرم ١٣٣٧ پنجشنبه ٢٤ تشرين‌اول ١٣٣٤ جلد ١٥

اومارميدك؟ ..

« اوطه‌مه كيردم . قاپيى قاپادم . آغلامايه باشلادم . اوكون آنشامه قدر اسلامك غريبلكنه ، مسلمانلرك محاطنه آغلادم ، آغلادم ، آغلادم ... » سبيل الرشاد ـ ٣٧٢ ، شمال مسلمانلرندن : عطاءالله بهاءالدين

كوروكز آشنا برچهره اولسون رهگذاركده ..
نه غربتدر چوكن اسلامه اسلامك ديارنده !
اومارميدك كه معبدلر ، عبادتلر يتيم اولسون ؛
اذانلر آرقه‌سندن آغلاسين برنسل مأيوسك ؟
اومارميدك جماعت بكله‌يوب طوردقجه منبرلر ،
ديكيلمش دورت ديرك كورسون ، اوزانمش بريغين مرمر ؟
اومارميدك طاوانلر برده ياتسين ، رخنه‌دن بى تاب ،
اشيكلردن يوصون بيتسين ، اووريجك باغلاسين محراب ؟
اومارميدك اوطاش طاش دوريلن « بنيان مرصوص » ك ،
شو ويران قبه‌لردن واپسين فريادى دم طوتسون ؟
ايشيت : اون دورت عصرلق برجهانك انهدامندن
قوپان رعدك افقلر ايكله‌يور حالا دوامندن !
جوارك ، منظرك ، جولك ، محيطك .. هر يرك ماتم ...
قولاق وير : چاريپور برماتمك قلبنده بيك عالم !
نه خسراندركه طولدورسون بوكون توحيدك افاضى ،
اوخاكندن نيلر فيشقيران اقليم فياضى !
كزركن طور استيلا آلوب ميدانده بيك منكر ،
شو ميليونلرجه ايمان « نيه قالقيشسه‌م .. » ديمز ، اوركر !
براستبداد دورا دوره دائم انقيادندن ،
سيلنمش امر بالمعروف كيتمش ، صانكه ، يادندن !
حيا صيرياش آرتيق .. اويله يوزسزلك كه هر يرده ! ...

نه چيركين يوزلر اورتمش مكر برانجه‌جك پرده !
وفا يوق ، عهده حرمت هيچ ، امانت لفظ بى مدلول ؛
يالان رائج ، خيانت ملتزم هر يرده ، حق مجهول !
يوركلر مرحمتسز ، طويغولر سفلى ، امللر خوار ؛
نظرلردن طاشان معنى عباداللهى استحقار .
يدلر آلماز ، اللهم ، نه مدهش انقلاب اولمش !
حميت قالمامش ، دين قالمامش ، هر شى خراب اولمش !
رذائل هايقيروب طورسونده وجدانلر اوطورسون لال ..
بو اضمحلال اخلاق يورودكى طورماز استقلال !

سن اى بيچاره ديندا شم كه بزدن خير اميد ايتدك ؛
نهايت يأسه دوشدك ، آغلادك ، آغلاندك ، ايكلندك .
صميمى ياشلركدن جوشدى روحم ، موج موج اولدى ..
فقط ، بيك گريه قورتارماز جهنملر صاران يوردى .
جماعت انتباه ايستر .. اويانماز كيزلى ياشلرله !
چاليشمق ! .. باشقه يول يوق .. هم ناصيل ؟ جانلرله ، باشلرله !
آليننلر تزله‌سين ، درحال اينر موعود اولان رحمت .
ناصيل محروم اولور توفيق حقدن ، يوقسه ، برامت ؟
الهى ، برنويد آهنين ال يوقمى ، طوتسونده
چيقارسين خاق ظلمتدن ، كوتورسون فجر مقصوده ؟

محمد عاكف

اسرار قرآن

مقدمه

نسخ بحثی

جنـاب حقك ، تشریع ایتمش اولدیغی احكامی ، یاخود كتب سماویه‌ده موجود آیتلردن برینی نسخ ایتمسنی یهود ایله نصاری قبول ایتمامكده ، مسلمانلر ایسه ، عوام وخواص ، عمومیتله بوكا قائل بولنمقده‌درلر . یالكز مفسر ابومسلم ابن بحر نسخ عقلاً جائز اولدیغنه قائل اولمقله برابر قرآن كریمده وقوعنی تسلیم ایتمه‌مكده‌در.

بز ، شوراده نسخك معناسی، انواع واقسامی حقنده بر تفصیل ایضاحانه كیریشمزدن اول بو بحث حقنده بر آز مناقشه ایتمك ایستیورز :

شبهه‌سزدر كه جناب حقك پیغمبرلر كوندرمك واونلره كتب مقدسه انزال ایتمكدن مقصدی عالمی نور عرفان وهدایتله منور ایتمك ونوع بشری دنیوی معاملاتندن، اخروی حیاتنده هفوه وخطادن قورومقدر .

پك بدیهی بر حقیقتدر كه طبایع بشر مختلف ، شئون اجتماعیه غیر مطرددر . احكام تعاملیه‌نك غایهٔ وضعی ، شئون حیاتیه‌نك اصلاحی ، بری دیكرینك حقوقنه تجاوز ایتمامك ایچون جماعات وافراد آره‌سنده حدود تعیینی اولدیغنه كوره بو احكامك تعیین وتقرر نده اونكله مكلف طوتیله‌جق امتلرك مزاج وطبیعتلرینك نظر دقته آلنمسی ضروریدر . امر تشریعده بو یولده حركت لازمهٔ حكمت وبصیرت اولونجه قوللرینك سرائر وماهیاتی علیم، صنعنده حكیم اولان ذات اجل واعلی ، هر شارعك فوقنده اوله‌رق، بو یولده حركته سزا واحری اولدیغی وارستهٔ بیاندر .

جناب حق بزدن اول كلوب كچن امتلره ، حال وشانلرندن بزی پك آز خبردار ایتدیكی بر چوق پیغمبرلر كوندرمش اولدیغی محقق بر كیفیتدر . ایمدی اهل كتابك او بیمغز منقدلری، كیمی ترق ایتمش ، كیمی دركهٔ انحطاطدن قورتیله‌مامش ، بعضیسی مدنی ، بعضیسی بدوی ، قسماً منور، قسماً امی اولان بو امتلرك كافه‌سی ایچون وضع ایدیله‌جك احكامك عینی ماهیتده اوله‌سنی‌می موافق حكمت بولیورلر ؟ یوقسه پیغمبرلرینك سوق وارشادیله سلم فلاح وترقی‌ده یواش یواش یوكسله‌ن، تدریجی بر طرزده كسب صافیت ومهذبیت ایدن بر امت حقنده موضوع احكام الهیه‌نك هیچ دكیشمامه‌سنی‌می التزام ایدییورلر ؟ عقل البته نسخك جوازینی قبول ایدر . ذاتاً كرك احكام الهیه‌نك ، كرك احكام موضوعهٔ بشریه‌نك نسخی قبول ایتمه‌سی، و مصلحته، احوال وشئون حیاتیه‌نك اقتضاسنه كوره بو حكملردن برینی دیكریله استبدال ایتمسنه الك برنجی دلیل مشهودانك كندیسیدر .

بونلر ظن ایدییورلرمی كه قرآن شرابی دفعةً حرام قیلمش ، ایلك حمله‌ده چوغنه آزینه مساعده ایتمامش اولسه‌یدی جاهلیت اربابی شرابه اوآنده وداع ایدرلر ، بلا تردد قدحلری اللرندن آتارلر ایدی ؟ خایر، بو ممكن ومتصور دكلدر . وبونك ایچوندر كه سائر مملكتلرده مجالس تشریعیه ، وضع ایتدكلری قانونلری ، قرارلشدیردقلری حكملری ، لزوم كوردكجه ، دكیشدیرمكدن ، تعدیل واكمال ایتمكدن قورتیله‌میورلر .

حیات امده بو قاعده مطرد بر جریان تعقیب ایدوب طورركن حكیم وعلیم اولان ذات ذوالجلالك بر امته فرض قیلدیغی شیئی حیات ، فكر ، اجتماعیات اعتباریله اونكله متجانس اولمیان دیكر بر امته‌ده فرض قیلمه‌سی نصل معقول بر حركت عد اولنه‌بیلیر ؟ بالخصوص كه «لایكلف الله نفساً الا وسعها» دین‌ده كندیسیدر .

بر امته اوكون ایچون حاله مناسب بر حكم انزال ایتسون‌ده كیت كیده شرائط احوال دكیشمش ، شئون بسبتون بشقه بر ماهیته انقلاب ایتمش اولدیغی حالده اوامتك افرادینی عینی حكمه رعایت وانقیاده مجبور طوتمق حكمت ازلیه ایجابیله نصل تألیف اولنه‌بیلیر ؟ صاحب شرعه لایق اولان سوق مصلحتله بر حكمی فرض قیلمق ، بالآخره تغییر وتعدیل ایجاب ایدن اسباب وجودپذیر اولونجه او حكمی نسخ ایله یرینه مصلحته دها موافق ، عدل واستقامت اساسلرینك محفوظیتنی ضامن دیكر بر حكم اقامه ایتمكدر .

اساساً علمای اسلام بو موضوعه دائر بر چوق شیلر یازمشلر ، كرك تورات كرك انجیلده نصل بالفعل نسخ وقوعه كلدیكنی اهل كتابك نقض وابطال ایده‌مه‌یه‌جكلری بر چوق دلیللر، شاهدلرله اثبات ایتمشلردر . مراق ایدنلر بو یولده یازیلان اثرلرله «ما ننسخ من آیة او ننسها نأت بخیر منها او مثلها» آیت كریمه‌سنك تفسیری صددنده سرد ایتدیكمز مطالعاته مراجعت ایدرلرسه معلومات كافیه آله‌بیلیرلر.

اساساً احكام سماویه‌یی نسخ وتعدیل خصوصنده‌كی حكمت قانون خلقتك تضمن ایتدیكی حكمتدن فرقلی بر شیمیدر ؟ طفل نوزادی امزیرمك ایجاب ایتدیكی زمان جناب حقك قادینك ممه‌سنده نصل سود یاراتدیغی ، اكل احتیاجی تحقق ایتدیكی وقت چوجوغك نصل دیشلری چیقمغه باشلادیغی، كلبك نوعندن قورتلرك هر طور تشكلنده خالق حكیمك اونلرده اوزمانه مخصوص خواص و مزایا ، الوان واشكال ایجاد ایتدیكنی كورمیورمی‌یز ؟ بو حكم باهره انظار عبرت اوكنده تجلی ایدوب طورركن احكام الهیه‌نك نسخ و تعدیلی كیفیتنی قوانین طبیعیه‌نك اخلالی، نظامات اجتماعیه‌ده بدعتلر احداثی ماهیتنده تلقی ایتمكه محل وارمیدر ؟

ظنمزه قالیرسه اهل كتاب، او سقیم فكرلریله دین اسلامده وقرآنده تخیل ایتدكلری معایب و نقایصه كووه‌نرك مسلمانلره مجهول سوداسنه دوشه‌جكلرینه عقللرینی باشلرینه طوپلایوب‌ده كندی اللریله كندی كتابلرینی نصل تحریف و تبدیلاره اوغراتدقلرینی ، جانب ربانیدن منزل اولدیغنه معتقد بولندقلری احكام الهیه‌یی پاپاسلرینك نه وجهله نسخ و ابطال ایتدكلرینی دوشونسه‌لر كندیلری ایچون دها خیرلی بر خط حركت تعقیب ایتمش اولورلر . فقط عجبا او زمان

دينلرينى، تقديس وپرستش ايتدكلرى بيغمبرلوندن موروث احكامى بازيچه اتخاذ ايتمش اولدقلرندن دولايى يوزلرى قيزارمازمى ؟ شورا سى ده وار كه اهل كتاب اسلام حقنده كى تنقيدات واعتراضاتى مسلمانلردن كنديلرينك بونجه دينى سيئاتلرينى، تحريف و تبديللرينه آشنا، تاريخلرينك خجالت آور صفحاتنه آگاه كيمسه لره سرد ايتدكلرينى بيلسه لر هيچ برى آغزينى آچوب ده دينى مجادله ومناقشه واديسنده برتك سوز سويلمكه جرأت ايده مزدى .

شارع حكيمك مصلحته بناءً وضع ايتديكى بر حكمى ينه حكمت ومصلحته بناءً انزال ايده جكى ديكر بر حكم ايله تعديل ونسخ ايده بيلمسى جائز اولديغنى يوقاريده سويلمشدك . يالكز شوجهتى قيد و اخطار ايدهلم كه بونك معناسى جناب حق حقيقت مصلحتى بيلمديكى ايچون بر حكم ويرر، صكره اونى ديكر بر حكم ايله نقض وتعديل ايدر، دها صكره مصلحتى ديكر بر جهتده كوره رك اوحكمى ده نسخ ايلر ديمك دكلدر . بز مسلمانلرك نقطهٔ نظرينه كوره نسخ شوندن عبارتدر : جناب حق بر طاقم اسباب ودواعى دولاييسيله بر امتك مجموعنى ياخود برقسمنى مكلف طوتمق اوزره بر حكم تقدير ايدر ؛ او اسباب ودواعى زائل اولوب ده يرلرينه ديكر اسباب قائم اولونجه او حكمى نسخ ايله يرينه ديكر بر حكمى فرض قيلار . بو حاله نظراً بر حكمدن حكم ناسخه عدول نصل صرف مصلحت اساسنه مستند ايسه اولكى حكمك وضع وتقديرى ده عينى صورتله ايجاب مصلحته مبتنيدر . بناءً عليه مسئله نك ، يهوديلرله ملل سائره نك توهم ايتدكلرى كبى ، جناب حقك برشيئك حقيقتنه صكره دن اطلاع حاصل ايتمه سى، ياخود هيچ بيلمامه سى كبى شيلرى استلزام ايدر جهتى يوقدر . « تعالى الله عن ذلك علواً كبيرا »

« بتون امتلرده ديانت حقه نك اصللرى بردر » قاعدهٔ ثابته سى، كه بين المسلمين اصلاجاى اختلاف دكلدر، بوبابده سرد ايتديكمز فكرك اصابتنى تأييد ايدر. اوت، دين الهى اساساتى امتلرك اختلافيله تخالف ايتمه جكى كبى ازمنه وامكنه نك تغايرى ايله ده تغير ايتمز. ايجاباتى تخالف، اسبابى تغاير ايدن وارسه اوده احكام فرعيه در . نته كيم « قل يا اهل الكتاب تعالوا الى كلمة سواء بيننا و بينكم الا نعبد الا الله ولا نشرك به شيئاً ولا يتخذ بعضنا بعضاً ارباباً من دون الله » و « انا اوحينا اليك كما اوحينا الى نوح والنبيين من بعده » آيتلرى بو حقيقته اشارت ايتمكده درلر.

ذاتاً انبياى عظامك حقايق ثابته يى اعتراف و تأييد وظيفه سيله كلمش اولدقلرنده ، براس مقبول ومرغوبى ردوانكار، برحقى ابطال ايتمك ، كوزل برشيئى چيركين كورمك، برنبينك نبوتنه قائل اولمامق، بر كتاب سماوى يه اينانمامق كبى حالاتك هيچ برنبيدن صدورى امكانى بولونماديغنده هيچ شبهه وارميدر ؛

باق ؛ رسول فطرت اولان محمد بن عبدالله (صلعم) نصل الله ه، اونك ملكلرينه ، كتابلرينه ، آره لرنده هيچ بر فرق كوزتمكسزين رسل كرامك كافه سنه ايمان ايتمش اولديغنى اعلان ايديور ، جناب حقك اوكا ايندير مش اولديغى كتاب مجيده كندندن اول ايندير لمش اولان كتب سماويه نك احكام اساسيه سنى مصدق اولديغنى تكرار ايدوب طوريور . بونك باشليجه سببى ايسه بتون اديان سماويه نك اصللرى براولمسى وبو اصللرك نسخ وتبديل قبول ايتمه مكله برابر متغاير سببلر، متنوع علتلره منشأ اوله ماسيدر . احكام فرعيه ايسه بوقبيلدن دكلدر.

علماى اسلامك نسخ حقنده كى نقاط نظرينه كلنجه، جمهور بونك عقلاً جائز وشرايع سماويه نك كافه سنده، حتى قرآنده واقع اولديغنه قائل اولوب ايچلرنده قرآنده بالفعل نسخك وقوعنى انكار ايدن ابو مسلم بن بحردن بشقه برفرد يوقدر . يالكز ابو مسلم ، اولجه ده سويلديكمز وجهله ، نسخك عقلاً جوازينه قائل اولمقله برابر احكام قرآنيه نك برنده بويله برحالك وقوعنى قبول ايتمامكده در.

بزم شخصى مطالعه مزه كلنجه، قرآنك شرايع سابقه يى نسخ ايتمش اولديغى براس قطعى اولمقله بوجهت اساساً مناقشه ساحه سندن خارج اولوب اصل بحث، قرآنده ديكر آيات ايله نسخ ايدلمش آيتلر وارمى يوقمى ؟ مسئله سنه عائددر . قرآنده نسخك وقوعنه طرفدار اولانلر برطاقم آيانه استناد وبوآيتلرك مدلوللرى فكرلرينى آچيقدن آچيغه تأييد ايتمكده اولديغنى ادعا ايتمكده درلر . آيتلر شونلردر :

(١) ماننسخ من آية اوننسها نأت بخير منها اومثلها .

(٢) يا ايها النبى حرض المؤمنين على القتال ان يكن منكم عشرون صابرون يغلبوا مأتين وان يكن منكم مائة يغلبوا الفاً من الذين كفروا بانهم قوم لا يفقهون. الآن خفف الله عنكم وعلم ان فيكم ضعفا فان يكن منكم مائة صابرة يغلبو مأتين وان يكن منكم الف يغلبو الفين باذن الله والله مع الصابرين »

(٣) « فاذا انسلخ الاشهر الحرم فاقتلوا المشركين حيث وجد تموهم و خذوهم و احصروهم واقعدو الهم كل مرصد » بوفكرك مدافعلرى بو آيتك عفو و صفح و صبره دائر اولان سائر بتون آياتى نسخ ايتمش اولديغنى بيان ايتمكده درلر .

قرآن كريمده نسخ وقوعنى ادعا ايدنلرك استناد ايتدكلرى بو اوچ آيتدن برنجيسنده كى « آية » كلمه سندن مراد ، آيتك تفسيرى صره سنده كوريله جكى وجهله اونلرك قصد ايتدكلرى معنا دكلدر . و بو آيتك نسخ كيفيتيله قطعياً علاقه سى يوقدر .

ايكنجى آيت بو فكرك طرفدارلرى ايچون قطعى بر دليل تشكيل ايده بيله جك بر ماهيتى حائزدر . بز ايلك آيتك تفسيرى صره سنده بو آيت حقنده كى مطالعه مزى ده بر تفصيل سرد ايده جكز .

اوچنجى آيت كه، آيت سيفدر ، بر معناى خاصه دلالت ايتمكده اولوب نه آيت قتال ايله [١] نه ديكر آيات ايله علاقه سى يوقدر . جناب حق فتنه وقوعنه ميدان ويرمامك ، دين الهينك حاكميتنه خلل كلمامك ايچون ايلروده مشركلرك مكه يه دخولنى منع ايتمك

[١] « فاذا لقيتم الذين كفروا فضرب الرقاب حتى اذا اثخنتموهم فشدوا الوثاق فاما مناً بعد واما فداءً حتى تضع الحرب اوزارها » آيتى .

ایستیوردی ؛ بو مقصده اساس و مقدمه اولمق اوزره دها اولدن مسلمانلره راست کلدکاری یرده مشرکاری أولدیرمه‌لری ، یقالایوب جبس ایتملری ، اونلری تعقیب و تجسسدن بر آن خالی قالمامه‌لری حقنده امر ویردی . مقصد آیت بو مرکزده اولدیغنه علمادن برینك « واقعدوالهم کل مرصد » آیتنی «مشرکلرك ایچری کیره‌مامسی ایچون بتون مکه یوللرینی طوتیکز » یولنده تفسیر ایتمسی قوتلی بر دلیل تشکیل ایدر .

بو آیتك مقصد ورودی حقنده اوزون اوزادی مطالعاتمز ، کتاب و سنتدن متعدد شاهدلریمز واردرکه سالف الذکر « ماننسخ من آیة الی اخره » آیتك تفسیری صره‌سنده سرد واتیان ایدیله‌جکدر .

« یمحوالله مایشاء ویثبت و عنده ام الکتاب » آیت کریمه‌سنك تأویل و تفسیری حقنده‌ده اوراده متین و اساسلی فکرلر درمیان ایده‌جکز .

نسخ حقنده اساس اعتباریله سویلیه‌جکمز سوزلر شو وجهله تلخیص اوله بیلیر :

۱) نسخ مؤبد اولمیان بعض احکام عملیه‌یی الغا دیمکدر .

۲) نسخ عقلاً جائز ، فعلاً ثابتدر . وقوعی حکمت ومصلحت ایجاباتنه مستنددر .

۳) تورات و انجیل قرآن کریم واسطه‌سیله ، یالکز او دکل ، احکام الٰهیه‌دن معدود اولمیان احکام حوارین ایله دوچار نسخ اولمشلردر . کذلك انجیل‌ده احکام توراتك بعضلرینی نسخ ایتمشدر .

٤) نسخ وقوعنی ادعا ایدنلرك مدار استنادی اولان آیاتك تفسیرنده کوریله‌جکی وجهله احکام قرآنیه‌دن پك آزی منسوخدر .

٥) قرآنده حکماً اولمایوب‌ده یالکز تلاوةً نسخ وقوعنه دائر موجود اولان قول وادعا نا قابل خطاب بر طاقم کمسه‌لرك ادعاسیدر .

٦) بعض آیات قرآنیه‌نك احادیث مرویه ایله منسوخ اوله‌بیلمه‌سنك جوازینه دائر موجود اولان فکرك ، بیلمزلکله قرآنلرینه ، دینلرینه قارشی ارتکاب جنایت ایدن سفهانك فکر ومطالعه‌لرینك دکرندن فضله بر دکری یوقدر .

نسخ بحثنده سرد ایده‌جکمز مطالعات اساسیه‌مزك خلاصه‌سی بونلردن عبارت اولوب هر برینه عائد تفصیلات پك‌ده اوزاق اولمیان سالف الذکر « ماننسخ من آیة » آیتك تفسیری صره‌سنده کوریله‌جکدر .

مترجمی : محمد شوکت   عبدالعزیز چاویش

بحران اجتماعیمز

مؤلفی : پرنس محمد سعید حلیم پاشا

— ۲ —

اساسات اجتماعیه :

ادارهٔ حمیدیه ، دره‌بکلك اداره‌سنه قائم اولان اصول مرکزیهٔ سیاسیه واداریه‌یی تخریب ایتدیکی کبی بو اصول اداره‌دن متولد صنف ممتاز اجتماعی‌ده ، افول سلطنت حمیدیه‌یی متعاقب نابدید اولدیغندن ، هیئت اجتماعیهٔ مملکت بر فترت مطلقه‌یه دوچار اولمشدر .

بناءً علیه عثمانلی جمعیت عوامنده هر دور کندی احتیاجاتنه کوره بر صنف ممتاز وجوده کتیردیکندن ، بیك اوچ یوز یکرمی درت انقلابندن متولد ادارهٔ مشروطه‌ده مدنی ، تکاملی ، سیاسی واداری احتیاجاتنك مدار تطمینی اوله‌بیله‌جك وسائطك تحریسی مجبوریتنه معروض بولنیور .

بو سائقهٔ مجبوریتله وظیفهٔ سیاسیه و اداریه‌سنی مجلس ملیسنك مراقبه‌سی تحتنده ایفا ایتدیرن ادارهٔ مشروطه‌مز ، مملکتك ترقی و عمرانی ایچون جمعیت عوامه موافق بر واسطه وجوده کتیرمسی یعنی ذاتی ، اخلاقی ، عقلی مزیتلری ایله تمیزایدن اشخاصدن ، مادی ومعنوی ثروت مستحصلرندن ، مملکتك بی‌پایان ثروت طبیعیه‌سندن استفاده ایده‌بیله‌جك ارباب صنعتدن ، وجدانلری تنویر وترقی مشترکی تأمین صورتیله حکمران اولمق ایسته‌ین اصحاب فضیلتدن مرکب بر صنف ممتاز تشکیل ایتمسی لازم کلیر .

فقط بو صنف ممتاز ، مأمورین دولت ویاندمای همایون هیئتلری کبی سهولتله تشکیل اولنه‌ماز . بویله بر صنفك تشکلی خیلی بر مدته متوقفدر . ایشته بو سببله مملکت اوزمانه‌قدر حال حاضر اجتماعیدن بالمجبوریه تخلص ایده‌مز .

بوکا بناءً ، احوال حاضرهٔ اجتماعیه‌نك فلاح ناپذیر بر وخامته دوچار اولمامسی ایچون شیمدیلك یالکز ماضیده ارتکاب ایدلمش اولان خطیأتك ممکن مرتبه منع تکرر و اصلاحنه اعتنا ایله اکتفا ایله‌مك ضرورتنده بولنیورز .

بو سائقه ایله هر شیدن اول مسائل سیاسیه واداریه‌دن کلیاً متمایز و حتی دها زیاده حائز اهمیت مسائل اجتماعیه‌نك موجود اولدیغنی وبو مسائلك نتایجندن اوله‌رق خاطریمزه بیله کتیرمه‌مش اولدیغمز وظائف اجتماعیه‌نك ایفاسیله مکلف بولندیغمزی اوکرنمه‌مز ایجاب ایدر . بو مسائل ووظائفك ادراك وایفاسی‌ده ، ایجاباتنك اوکره‌نیلمسی یعنی بر معشر بشرك بر هیئت اجتماعیهٔ مؤسسه حالنه کتیریله‌بیلمسی ایچون افرادینك عادات وحسیات مشترکه ، افکار واعتقادات مترادفه وغایهٔ متحده ایله مربوطیتنه متوقف اولدیغنك وبو روابطك زوالی ، هر درلو امکان ترقینك انسلابیله هیئت اجتماعیهٔ مؤسسه‌نك انقراضنی مؤدی بولندیغنك بیلنمسی لازم کلیر . چونکه ترقیات بشریه ، افراد انسانیه‌نك بهمه‌حال بر هیئت اجتماعیهٔ مؤسسه صورتنده حیاتکذار اولمسیله حصول پذیر اوله‌بیلیر .

الحاصل روابط اجتماعیه‌نك ماضیده مجتمعاً امرار اولنان حیات ایله اسلافمزك میراث معنوی و فکریسی یعنی بشر ایله زمانك اثری اولان عنعنات و تعاملاتك تحدثندن تأسس ایتدیکنی وبو روابطه ، انسانك قوهٔ مخیله ایله کشفنه ذاهب اوله‌بیله‌جکی بشقه هیچ بر رابطه‌یی اقامه ایده‌میه‌جکنی بیلملی‌یز .

بو حقايقه كسب اطلاع صورتيله ماضى يه ، عنعنه يه ، اخلاق وتعاملاته كوستريلن حرمتك وظائف اساسيهٔ اجتماعيه دن اولديغنه وبو كبى روابطدن تجرد ايله ين بر جمعيت بشريه نك روابط اجتماعيه دن ده بالتجرد برمعشر بشر حال ابتدائيسنه رجوع ايتديكنه قناعت ايتمه لى يز.

غايهٔ مشتركه يى تشكيل ايدن اخلاق واعتقادات مشتركه نك ده خصائل دينيه دن متولد اولديغى ، بو سبيله دينه حرمت ومربوطيتله احكامنك اجراسى وظائف مبرمهٔ اجتماعيه دن بولنديغنى بيلملى يز .

انسانلر آره سنده عينى حسى ، عينى ذوقى توليد ايتديكندن ، صنايع نفيسه نك ده الڭ مهم اسباب وعوامل اجتماعيه دن معدود بولنمسى اقتضا ايدر . چونكه تأثيرات بديعه ، حسيات واذواق مشتركه نك تجلياتى اولديغندن حد ذاتنده اجتماعيدر . بناءً عليه كندى صنايع نفيسه مزى ، كندى موسيقيمزى ، كندى اساليب معماريمزى ، كندى مصنوعات بديعه مزى ترغيب وتشويق ايتمك ، وظائف اجتماعيه مزدن اولديغنى ده اوكرنمه لى يز .

الحاصل بر جمعيت بشريه نك منحصراً روابط اجتماعيه ايله پايدار اوله ميه جغندن ، الجاآت زمانه توفيق حركاتى اهليتندن بشقه احتياجاتنك تطمينى اقتدارينى حائز اولمسى ، ادامه وبقاى موجوديتى ايچون ساعىٔ تكامل بولنمسى ، حاله عائد خط حركتنى ، ماضى يه حرمتى ايله انديشهٔ استقبالك تعيين ايتمسى لازم كلديكنى ده بيلمه لى يز .

بو عوامل واسبابه حصول آشنائيدن صكره اجراى ايجابه صرف مساعى و اقدامات ايتمه مز ايجاب ايدر . چونكه مملكت ، مصاب اولديغمز علت مدهشهٔ اجتماعيه يه دواساز اوله جق اولان صنف ممتازك تولدينى آنجق بو صورتله كوره بيله جكدر .

مسائل اجتماعيه نك موجوديته عدم وقوفمز ، مسائل سائره دن تفريق وتمييزه عدم اهليتمز ، وظائف اجتماعيه مزى هيچ بر وقت ايفا ايتمه مش اولديغمزى مفيد اولماز . زيرا بويله اولسه يدى موجوديت مليه واجتماعيه دن بر اثر كوستره مز ممكن اوله مازدى .

مقتضيات اجتماعيه مزك اجزاى اصليهٔ دينيه مزدن بولنمسى حسيله ، وظائف اجتماعيه مز ، وظائف دينيه مزده مندمج بولنمقده در . بو كا بناءً وظائف دينيه مزى بر صورت وجدانپرورانه ده ايفا ايتمش اولديغمز مدتجه فرقنده اولمقسزين وظائف اجتماعيه مزى ده ايفا ايتمكده ايدك .

فقط سلامت وفلاحى امور دينيه ومعنويه ده تحرى هدفنى اهمال ايله هرشيئى جسمانيته يعنى ماديانه توفيق ايتمكه باشلاديغمزدن اعتباراً ، ايفاسيله مكلف اولديغمزدن بيله بى خبر بولديغمز وظائف اجتماعيه نك امكان اجراسى ده زائل اولمشدر .

ايشته هيئت اجتماعيهٔ عثمانيه يه الڭ صوڭ ضربهٔ تخريبكاريى ايراث ايتمش اولان بو فكر جسمانيت اولديغى كبى ، غرائبدن اولمق اوزره بيك اوچ يوز اوتوز سنه دنبرى ممالك اسلاميه ده جسمانيت ذهنيتى ده برنجى دفعه اوله رق بزده ظهور ايتمشدر .

بعض متفكرين متمايزه ، وطنه الڭ بويوك بر خدمتى ايفا ظنيله بو فكرى ممالك غربيه دن اقتباس و نقل ايتمه مش اولسه ايدى ، كنديلكندن هيچ بر وقت تحصل وتظاهر ايده ميه جك اولان بو ذهنيت مملكتجه مؤبداً مجهول قالمش بولنوردى .

جسمانيت فكر و ذهنيتنك ممالك غربيه ده ظهورى ، اعتقادات نصرانيه نك اعتقادات جديدهٔ فنيه ايله عدم امكان تأليفندن متولد بولنديغى حالده ، اعتقادات دينيهٔ اسلاميه ده بويله بر عدم امكان تأليف محذورى بولنمديغندن ، بو فكر وذهنيت ده اوته دنبرى هيئت اجتماعيهٔ اسلاميه جه مجهول قالمشدر .

اعتقادات اسلاميه نك اعتقادات فنيه يه مغاير اولمسى شويله دورسون ، بالعكس بو اعتقاداتى تماميله احاطه ايتديكندن اعتقادات دينيه مزله اعتقادات فنيه مز ناقابل انحلال و افتراق بر كل تام تشكيل ايدر .

محيطمز ايچون غير طبيعى اولديغى قدر ، بر خطاى بارز تقدير نتيجه سى اولان بو ذهنيت جسمانيه اسباب آتيه دن متولددر :

آثار سرنوشت تاريخيدن اوله رق كرك علمامزك وكرك بزه رهبرلك ايتمك ، افكاريمزى تنوير ايله مك كبى بر وظيفه ايله مكلف بولنانلرك كافه سى ممالك غربيه نك علوم وفنون واديسنده جهزآراى حصول اولان تكامل سريعى تعقيب ايده مه مشلردى .

ايشته بو علوم وفنونك بزجه مجهول قالمسى ، تكامل ايليمزك باعث توقفى اولمش و بالنتيجه هيئت اجتماعيه مزى ملل غربيه يه نسبةً بر سافليت بديهيه دركه سنه اسقاط ايله مشدر .

بناءً عليه ، حالت توقف وتدنيمزدن علما وفضلامز اتهام اوله جق يرده ، معنويات ، واخلاقياتمزك محصول دينمز بولنمسى حسيله خطيآت واقعه احكام دينيه يه اسناد اولندى .

بو ذهاب سهو آلود سببيله ، دين اسلامك شعشعه نثار بر مدنيتله انسانيتى اعلا ايتديكى ، دولت عثمانيه يى بى نظير بر ماهيت ذى سطوتله تأسيس ايلديكى وبا خصوص زمانمزده پرستش ايتدكارى مدنيت غربيه نك بيله آزادهٔ اشتباه بر صورتده ممدون شكرانى بولنديغى اونوتوله رق مانع ترقى اولديغنه حكم ايدلدى .

تدنيات اجتماعيه مز الجا آتيله مملكتك دوچار اولديغى مصائب بر طاقم مجددلرك ظهورينى انتاج ايتدى. فقط بونوظهور عالملر ، هيئت اجتماعيه مزى جهالت وفساد اخلاق ظلمتلرينه القا ايدنلردن دها منور اولمدقلرى كبى ، دها منورده بولنمدقلرندن ، علما وصنوف منورمزك سوء اخلاق و جهالتلرندن ناشى دينڭ معروض قالديغى اتهامات كاذبه دن استفاده ايله مكدن بشقه برشى ياپه مديلر . چونكه بو رهبرلرده فلاح وسلامت مليه مزك حصولى ، ترقيات غربيه نك مصدر مصيبى عد ايتدكارى اصول جسمانيتك محيطمزه تطبيقنه متوقف اولديغى طرزنده كى اقناعيات ايله هيئت اجتماعيه مزى اغفال ايتمكدن بشقه بر فعاليتده بولنه مديلر . بوندن بشقه تماميت ملكيه مزى تكفل ايتمش

اولان دول معظمه‌نك مظاهرت وتوجهی‌ده آنجق بواصولك تطبیق ایله تأمین وادامه ایدیله‌بیله‌جکی قناعتی حصوله کتیردیکندن جسمانیت نظریه‌سی برقات دها مظهر رغبت اولدی. بناءً علیه او وقتدن اعتباراً اصلاحات مقامنده وقوعبولان اجرا آتك کافه‌سی آز چوق مستور ومحرف برمغایرت دینیه ماهیتنی اکتساب ایتمکه باشلادی .

فقط بویله برذهنیت تجددك جملهٔ مأثر ونتایجندن بولنان احوال حاضرهٔ مملکت ، مجددلرمزجه مقدما مدار عمران وترقی عدایدلمش اولان اصلاحات جسمانیه قیمتنك محیطمزده نه‌دن عبارت بولندیغنی صورت قطعیه‌ده اثبات ایلدی .

بوصورتله بالخاصه احوال اجتماعیه‌مز ، ممالك اسلامیه‌ده دینك براهمیت حیاتیه‌یی حائز اولدیغنه ، ممالك غیر مسلمه‌ده احرازایتدیکی اهمیتدن بی‌نهایه بر مرتبه‌ده فرمانفرما بولندیغنه دها مقنع بر سلسلهٔ براهین فعلیه تشکیل ایتدی .

ایشته طرز اقتباسی ایله منشأینی تصویر ایتمش اولدیغمز جسمانیتك محیطمزه تطبیقی ، هیئت اجتماعیهٔ عثمانیه‌نك انحطاطنی مرتبهٔ غایه‌یه ایصال ایتمکدن تشقه برشیئه مدار اولمیان برخطای اساسیدن عبارت بولندیغی بالنتیجه تبین ایلدی .

*
* *

مساوات :

هر هیئت عوامك غایهٔ هدفی مساوات سیاسیه ایله عدم مساوات اجتماعیه‌یی ترغیبه معطوف بولندیغندن ، مساوات سیاسیه‌یی درعهده ایتمش اولان مشروطیت عوامزده ، شمدی عدم تساویٔ اجتماعی‌یی احداث ایلمك وظیفهٔ مبرمه‌سی مواجهه‌سنده بولنیور .

بو وظیفهٔ مهمه‌نك عدم ایفاسی تقدیرنده ، هیئت اجتماعیه‌مز غایهٔ تعالی وسطوت ملیه‌سنی احراز ایده‌مز .

چونکه برجمعیت بشریه‌یی دوچار اضطراب ایدن علت ، افراد بیننده‌کی عدم مساواتدن تولد ایده بیلدیکی کبی ، آره‌لرنده اجرای حکم ایدن مساواتدن‌ده تولد ایلیه بیلیر .

عدم مساوات ، خصائص شخصیه‌نك کمال سربستی ایله انکشاف وتکاملنه ایقاع موانع صورتیله منافیٔ معدلت برمرتبه‌یه منجراولدیغی تقدیرده برعلت اجتماعیه حالنی اکتساب ایدر .

برهیئت اجتماعیه‌ده حقوق متساویه‌نك موجودیتنه رغماً شخصی تفوقلرك افولی تعبیر دیکرله افرادك حقوقنی حسن استعمالده ووظائفنی ایفا خصوصنده سیاناً حصوله کلن عجز سائقه‌سیله هیئت اجتماعیه‌نك ترقیاتی عدیم الامکان برحاله منجر اولدیغی تقدیرده‌ده تحصل ایدن مساوات برفلاکت اجتماعیه اولمش اولور .

ممالك غربیه‌نك علت اجتماعیه‌سی عدم مساواتدن ، ممالك شرقیهٔ اسلامیه‌نك بحران اجتماعیسی‌ده عوامل مساواتدن متولد بولندیغی جهتله ، جمعیات غربیه عواملاشمق وتماثلی جمعیت عوامی طبیعی مساواتسزلقلری ادامه وتشویق ایتمك صورتیله خواصلاشمق یعنی اجتماعی مساواتسزلقلر حصوله کتیرمك مجبوریتنده بولنمقده‌در .

بناءً علیه هیئت مشروطهٔ عوامزك ارباب تفوق و عرفان و استعداداتی هر نقطهٔ نظردن ترغیب وتشویق ایله اکتساب تکامله ، سربست برصورتده ممارسهٔ تعالی صورتیله مملکته ممکن مرتبه ایثار منافع ایده‌بیله‌جك برطبقهٔ عالیه‌یه رفع وایصاله بذل معاونت واقدامات ایتمسی لازم کلیر .

هر هانکی براصول اداره جاری اولورسه اولسون ، حکمدار معنویات و اخلاقیاتك حاکم عال‌العالی اولمقدن اصلا خالی قالماز .

بناءً علیه ، هر مملکتده علوم و فنون و صنایعك ، دیانت و اخلاقیاتك ، ارباب علم و عرفان و استعداداتك حامیٔ طبیعیسی ، صنوف ممتازه‌نك اس‌الاساسی حکمداردر .

چونکه ، حکمدارك وظیفهٔ اساسیه‌سی ، مملکتك شرائط اجتماعیه‌سنه نظارتدن بشقه ، اك عالی عناصرینی ترغیب صورتیله بو شرائطك دائما اصلاحنه چاره‌ساز اولمق خصوصات مهمه‌سی تشکیل ایدر .

بو وظیفه اداری و سیاسی بالجمله و ظائف سائره‌یه فائقدر . زیرا موجودیت ملیه‌نك بقاسی ، مملکتك حسن اداره‌سی بووظیفه‌نك ایفاسیله قائمدر . ایشته بو فائقیت وظیفه ، مجلس ملی مراقبه‌سنك اهمیت مقام حکمداری‌یه برماهیت خیالیه ایراث ایتدیکی فکروذهابنده بولنانلری صورت قطعیه‌ده تکذیبه کفایت ایتدکدن بشقه ، تولید ایتدیکی احتراصات بشریه ایله مع التأسف اکثریا سکته‌دار اولان سلطنت و مشروطیت بیننده‌کی آهنك طبیعینك اسباب موجودیتنی‌ده اثبات ایدر.

*
* *

شرائط اجتماعیه :

احوال اجتماعیه‌نك مملکت اوزرینه اجرا ایتدیکی تأثیر و نفوذ عظیمك تمامیٔ وسعتی شمدی‌یه قدر آکلاشیلمامشدر. مقدرات مملکتك بو احواله مربوط بولندیغی ، مشهودمز اولان بالجمله نواقص و عدم تکاملات حکومتك ده طوغریدن طوغری‌یه و یا بالواسطه احوال اجتماعیه‌مزك تولید ایلدیکی نتایج طبیعیه جمله‌سندن اولدیغی هنوز لایقی وجهله توضیح ایتمه‌مش بولنیور .

علمای ملتی ، وطنپرورلری ، رجال کزیدهٔ اداره‌یی ، مأمورین ممتازه‌یی هیأت اجتماعیهٔ منتظمه‌نك یتشدیردیکی ، اولادی تربیه ایده‌بیلمك ، عیالی مسعود ایلمك ، آنجق او هیئتك جملهٔ مأثرندن بولندیغی وعکس تقدیرده یعنی انحلال اجتماعی ایله اك مترقی مدنیتلرك نابدید اولدیغی‌ده الآن آکلاشیلیور .

حالت اجتماعیه برمملکتك احوال سیاسیه واداریه‌سنك رکن اساسیسنی تشکیل ایدر. بناءً علیه احوال سیاسیه واداریه حالت اجتماعیه‌یه مربوط بولندیغی کبی ، هیئت اجتماعیه‌نك حالی‌ده بوهیئتی تشکیل ایله‌ین افرادك

اخلاق وذهنيتنه مربوطدر .

ایشته بو اساساتك نتايج طبيعيه‌سندن اولان هيئت اجتماعيه‌مزك احوال حاضره‌سی، نقايص اخلاقيه وذهنيه‌مزك ماهيتنی تمثيل ايله برابر هرخصوصده‌ده بوخصائص اخلاقيه وذهنيه‌مز اجرای حكم ايتديكندن فعاليت اداريه وسياسيه‌مزك قيمتی ، منطقاً فعاليت اجتماعيه‌مزه تفوق ايده‌مز .

بو استدلالات منطقيه‌نك شئونات ووقايع ايله‌ده مؤيد بولنديغنه پيدای اطمئنان ايچون، طبيعتك بخش ايتديكی بالجمله منابع رفاه ومسعوديته رغماً مملكتمزك دوچار اولديغی حال اسف اشتمالی كورمك كفايت ايدر.

مع مافيه بالجمله مصائبمزی الآن جهالتمزه اسناد ايتمكده اصرار ايله فقدانی علمدن بشقه برنقصانمز بولنمديغنه قانع اوله‌جق درجه‌ده كنديمزی آزاده نقايص بولیور ، ارباب معلوماتك ارتكاب شرت و مضرتدن بری بولنديغنه احتمال ويره‌ميور و علم ومعرفتی زمانمزك دوای كلی عد ايله‌يورز .

فقط جهالتك اك بيوك برنقيصه عد اولنديغی بو مملكتده ، تحصيل علم ومعرفت ايچون اظهار اولنان بو صورت تلقی، بالجمله اصحاب ثروتك مسعود بولنديغی و انسانی درجهٔ كماله ، سعادتی مرتبهٔ قصوايه ايصال ايدن ثروت اولديغنی ظن ايدن بر فقيرك ثروته قارشی كوستردیكی محبته بكزر .

فقدانی اوصاف اخلاقيه حسبيله هيچ بر وقت استحصال ثروته موفق اوله‌ميان بويله بر فقير آدم غايهٔ حياتنه قدر احتراصات ثروتله متحسس اولديغی كبی، هپمزده اوصاف اخلاقيهٔ مقتضيه جمله‌سندن بولنان عزم وثبات، ارادت وفداكاری كبی خصائلدن عاری بولنمقلغمز سائقه‌سيله هيچ بر وقت جدی برصورتده احراز موفقيته نائل اولمقمزين دائما اكتساب علم ومعرفت احتراصاتيله متحسس بولنیورز .

صورت دائمه‌ده برقرار سهو وخطا بولنديران نقايص اخلاقيه‌مز ايفاسيله مكلف اولديغمز وظائفی اجرايه مانع اولمقدن بشقه، خصائص غرور وخودكامزده نقايصمزه ، ماهيت حقيقيه‌مزه اطلاعه مانع اوله‌رق ، بلا لياقت نائل آمال اولمغه سائق اولان انانيتمز ، عدم تقيداتمز، عطالتمز، خصائل تنبلورانه‌مز بی مسلك علمای جهلادركه‌سندن تخلصله فائده‌مند انسانلر اوله‌بيله‌جك درجه‌ده تحصيل علم وعرفانه مساعده بخش اوله‌ميوز .

بناءً عليه هيئت اجتماعيهٔ عثمانيه‌يه منسوب هر فردك اك مبرم، اك مهم وظيفهٔ وطنيه‌سی ممكن اولديغی قدر نقايص اخلاقيه‌دن بالتجرد، حسيات حسدكارانه ، انانيت‌پرورانه الجا آتيله ابنای جنسنده سوء نظرله تلقی ايتديكی و بالذات نفسنكده حس ايده‌بيلديكی هر درلو حسيات ردائتكارانه‌يه تغلب ايتمكدن عبارتدر .

اك بيوكدن اك كوچوكه قدر وطن مشتركك بولنديغی حالدن هر كسه اهميت ذاتيه‌سی نسبتنده بر حصهٔ مسئوليتك ترتب ايتديكنی ، بالجمله مصائب وطنيه‌نك اولاد مملكتدن هر برينك نقايص اخلاقيه‌سندن متولد بولنديغنی وبو نقايصك مادر وطنه عائد وظائفی اسباب مختلفه ايله ايفايه مانع اولديغنی هر برمز وجداناً تسليم ايتملی يز .

آرتق اصلاحات وتجددات مفتونلرينكده اك ايی ، اك مستعجل اصلاحاتك كندی قصورلرينی ازاله‌يه سعی وغيرتدن ، اك نافع اك ناشئده تجدداتك كندی خصلتلرنده اجرا ايده بيله‌جكلری تعديلاتدن عبارت بولنديغنی اعتراف ايتملری ايجاب ايدر .

هر كسك آز چوق كمالات شخصيه‌سنه قانع بولنديغی محيطمزده بويله بر اخطار مجرده تبعاً اوته‌دنبری مكمليت شخصيه‌سی حقنده پرورده ايتديكی فكر وذهابك مانع رؤيت اولديغی نقايص اخلاقيه‌سنی اصلاحه توسل ايتمسنه انتظار اولنه‌ماز .

آنجق بويله بر اخطار، آنی وسريع برتأثير شفا بخشی حصوله كتيره بيلمك ادعاسندن بری بولنمقله برابر ، وجدانلری تنوير ايتمك كبی نظر استغنا ايله كوروله‌ميه‌جك بروظيفه‌يی ايفادن‌ده خالی قالماز .

الحاصل ، هر فردك سيأت عموميه‌دن كندی حصه‌سی نسبتنده مسئول بولنديغنی ، وبوسيأت عموميه‌نك آنجق اصلاح نفسنه جهد واقدام ايله نابديد اوله بيله‌جكنی وجداناً تسليم و اعتراف ايتديكی كون ، طريق صلاح وفلاحه طوغری بويوك برخطوه آتلمش اوله‌جقدر .

چونكه مملكتك باعث انحطاطی اولان انساله مماثل بر صورتده متحسس ومتفكر اولدقجه ، بينمزده‌كی فرق ، عينی افكار وحسياتك شكل و صورت تظاهرندن عبارت بولندقجه ، نسلمزك انسال سالفه‌دن دها ايی برشی يابه‌ميه‌جكی امور بديهيه‌دندر .

مكتسبات علميه‌مز ، آنجق نقايص اخلاقيه‌مزدن درجهٔ تخلصمز نسبتنده مفيد اوله بيله‌جكدر . عكس تقديرده تمايلات سيأتكارانه‌مزی تحريك ايله تشديد شرتدن بشقه برشيئه خادم اوله‌ميه‌جكندن ، باعث اضرارمز اولمقدن خالی قاله‌ميه‌جقدر .

انسانه خط حركتنی تعيين ايتدیرن عقل و معلوماتندن زياده اخلاقيدر .

مغرور ويا انانيت‌پرور بر كيمسه‌نك معلوماتندن زياده غرور و انانيتنه تابع بولنديغی دائما مشهودمز اولمقده‌در .

برخائن خصلت خيانتكارانه‌سنك تحريكاتندن بشقه برشيئه حوالهٔ سمع اعتبار ايتمز . قوهٔ عقليه ومعلوماتنه ، آنجق جنايتنده احراز موفقيت ايله تبرئهٔ ذمتنی تأمين مقصديله اوته‌كنی بريكنی اغفال خصوصنده مراجعت ايلر ..

نقصانی عزم وارادت سائقه‌سيله طريق حياتنده احراز موفقيت ايده‌مه‌ين بركيمسه نقايص اخلاقيه‌سنی ستر و اخفايه چاليشير . قوهٔ عقليه و علميه‌سنی ، اكثريا برای تسليت اسناد مفتريانده بولنمق ، شكار اعتسافلری اولديغنی ادعا ايده بيلمك اوزره موهوم مجرملر

اختراعنده استعمال ایدر .

الحاصل فردك خط حركتنی تعیین ایدن ، افعال وحركاتی تلقین ایله قنالق ارتكابندن منع ایله‌ین ، انتظام روحی واجتماعیسی، تعبیر دیكرله اخلاقیدر . ذكا ومعلوماتی آنجق درجهٔ تالیه‌ده اجرای نفوذ ایدن وسائطدن عبارتدر .

خرستیانلق نظرنده اسلام

— ۳ —

قرآنك تثلیث عقیده‌سنه قارشی حجتلری

ابن القیم‌دن اقتباس ایتمش اولدیغمز سوزلر كوستریبور كه الله (اله قرآن) ذوالجلاله واونك ، كرك قرآنك وكرك اسماء مقدسه‌نك تضمن ایتدیكی نعوت و اوصافی جامع اولدیغنه اعتقاد سعادت دنیا و عقبانك و هر ایكی عالمه عائد حیاتك اك مهم و اك اساسلی اركان و شرائطندندر . ادعامزی دها كوزل ایضاح و تنویر ایتمك ایچون دیه بیلیرز كه : انسانلرك یكدیكره قارشی اولان مناسباتنك یولنده جریان ایتمسی ، كرك جمعیات بشریه ، كرك افراد آره‌سنده حضور و سكونك پایدار اوله بیلمسی ایكی ركن اساسینك : خوف ورجانك غایت قوتلی و متین اولمه‌سنه متوقفدر . چونكه یالكز خوف حسنك زبون استیلاسی اولوب ده اضطرابلی دملرنده هیچ برطرفدن كوكلنه تسلی وانشراح ویره‌جك بر نفحهٔ رجا استشمام ایده‌مه‌ین كمسه بختیار اوله‌ماز. خوف ورهبت حسلرندن بتون بتون آزاده اوله‌رق یالكز امید ورجا نشوه‌سیله حیاتكذار اولان بر طائفهٔ بشریه‌نك ده حیاتنده انتظام اوله‌میه‌جغی كبی افرادی آره‌سنده‌كی مادی ومعنوی علاقه‌لر مطلوب اولان درجهٔ قوت ومتانتی بوله‌ماز .

جناب حقك رهبت ورغبت، حساب وعقاب ، مغفرت ورحمت كبی اوصاف متضاده‌یی جامع اوله‌سنی استلزام ایدن بو كبی اساسلردر. بوصفتلرك ، آره‌لرنده موجود اولوب بشقه برنده برلشمه‌لرینی محال مرتبه‌سنه چیقاران تضاد ایله برابر ذات اقدسده برلشمه‌سی دین اسلامك اك مهم اركانندن بریدر . اوت بو اوصاف بشقه برنده برلشه‌مز. بویله یكدیكرینه ضدلقلرله تجلی ایتمك، قوللرندن هر برینی، تعالیم قرآنیه‌سنده حدودینی بیان ایتدیكی طرزده ، رحمت وغضبه مظهر قیلمق آنجق ذات كبریایه خاص براثر كالدر .

شبهه‌سز بو تجلیات متضاده‌نك مظهر امكانی اوله‌بیله‌جك بر ذات وارسه اوده ذات اجل واعلی در. اساساً یونانیلره، مصریلره وسائره‌یه عائد ادیان قدیمه‌ده ذات حقك طرز تجلیسی بو مركزده ایدی. بوده برزمانده ایدی كه بودینلره سالك اولانلرك عقللری یكدیكره ضد صفتلری جامع برذات تصور ایده‌بیلمكدن عاجز برحاله كلمشدی ؛

وبو عجز وحیرت سوقیله هر وصف ایچون برمعبود وایجاد واختراع ایتمك دركه‌سنه دوشمشلردی ؛ - كیت كیده سویه‌لری بودركه‌دن ده آشاغی دوشه‌رك یونانلی شاعر هومر وامثالی طرفندن آچیلان چیغره امتثالاً معبودلری انسان شكل وصورتنده تمثیل واونلره ، مخاصمه ، مجادله ، ازدواج وسائره كبی انسانلره خاص شئون اجتماعیه عزو واسناد ایتمكه قالقیشمشلر، وبوصورتله بردین سماوی اولان خرستیانلغی صرف جاهلیت دورلرینه عائد بت پرستلكه تحویل ایتمشلردی .

غریبدر كه «اون بیوك دین» نام اثر صاحبی حس دیانتك آلدیغی بوصوك كولونج ومعناسز شكلی خرستیانلغك جامع اولدیغی محاسن اعتقادیه‌نك اك بیوكلرندن واونك طریق تكاملده قطع مراحل ایتمكه مستعد بردین اولدیغنك اك باهر دلیللرندن بری عد ایدییور ودیبور كه: (صحیفه ۴۸۳) «خرستیانلق طریق ترقیده یولنه دوام ایده‌رك بعض طوائف (هندو جرمان) دن جناب حقك كائنات طبیعیه‌یه حلولی فكرینی آلمش وبوندن تثلیث فكر واعتقادی طوغمشدر . وبو آندن اعتباراً محمد (صلعم) ك احیاسیله مكلف اولدیغی اوبسیط توحید مطلق فكری خرستیانلق عالمنده موجودیتنی محافظه ایده‌مامشدر .»

بو سوزلردن صكره كتابك مؤلفی صایدیغی ترهات وضلالات وادیسنده دها زیاده ارخای عنان ایده‌رك: «ماهیتی اك بسیط اولان، تقسیماته ، تفصیل وتحدیده اك آز مساعد بولنان بر موجود موجودات سائره میاننده اك دون مرتبه‌ده قالیر . بر موجود طریق تكاملده مرحله‌لر قطع ایتدكجه اجزاسی چوغالیر ؛ اقسامی تضاعف ووظائفی تعدد ایدر. »دیبور، وفكرینی تأیید ایچون مثال ایرادینه قالقیشه‌رق انسان ایله سائر نوع حیوانات، حجیرات ابتدائیه ایله بونلردن ترتب ایدن حیوانی ونباتی عضویات آره‌سنده برمقایسه یاپیور .

ایشته خرستیانلر بو كبی سفسطه‌لرله افكار بسیطه اصحابنك كوزلرینی بویایورلر؛ پك منطقسز دوشه‌جكنه اهمیت ویرمیه‌رك واجب الوجود، حی قیوم، بدیع السموات والارض اولان ذات اجل واعلی ایله شو عالم فانیه حاكم اولان شئون واطوار آره‌سنده قیاس یوروتمك تشبثنده بولنیورلر .

آیات كریمهٔ قرآنیه واحادیث نبویه‌نك ذات حقی مثل ونظیردن تنزیه ایتمسی، كوزله كوریله‌میه‌جكنی، ظنون واوهامك احاطهٔ ماهیتندن عاجز بولندیغنی سویله‌سی شبهه یوق كه دیانت محمدیه‌یی بو كبی شائبه‌لردن مصون بولندیرمق مقصدینه مبنیدر .

خرستیانلق پروپاغانداجیلری قرآنك ، جناب حقی زمین وآسمان ساحه‌سندن خارج براقدیغنی و حكم تدبیرینی بونلرك فوقندن اجرا ایتدیكنه قائل اولدیغنی ، خرستیانلق ایسه اللهك هرشیده وهر شیله برابر اولدیغنه معتقد بولندیغنی سویلیور وآره‌ده‌كی فرق مهمك دیانت حنیفه‌نك باغرینه قاناییجی بر یاره آچمش اولدیغنی ادعا ایدییورلر .

بو زوالیلر بیلمیورلر كه قرآن بزه بردكل، برچوق یرلرنده: «نره‌ده بولنسه‌كز الله سزكله برابردر ؛ او انسانه ، شاه طمارندن دها یاقیندر ؛

اول و آخر ، ظاهر و باطن اوصافیله متجلیدر ، دییوب طورمقده‌در . بو بابده اهل‌صلیب ایله آره‌مزده شو فرق وارکه بزم معبودیمز امکانه‌نك دائرهٔ احاطه‌سنه کیره‌مز ؛ ماده ایچنده صقیشوب قاله‌ماز . اونلرك معبودلرینك نه اولدیغنی ایسه قرآنك تعریف و ایضاحندن آکلایورز.

تنقیدی صددنده بولوندیغمز مقاله‌صاحبی : «قرآن ، خرستیان دینئك بر دیرکی اولان تثلیث مسئله‌سنده مناقشه‌یه کیریشمکله یا کلش بریوله کیرمشدر .» دییور . بزده جواباً دیرزکه : تثلیثك بت‌پرسلك اساسنه ارجاع ایدلمش اولان خرستیانلغك بر دیرکی اولمسی طوغریدر. بونك صاف و حقیقی خرستیانلغك رکنی اولدیغی ادعاسی ایسه آنفاً بیان ایتدیکمز سببلردن دولایی حقیقتدن عاریدر . حلول عقیده‌سی دیانت مسیحیه‌نك اساسنده موجود اولمایوب بونی پولس ، یونانیلری خرستیانلغه دعوت ایتدیکی زمان اونلرجه اسکیدن بری طانمش و عادتا ایلکلرینه ایشله‌مش اولان برفکر پرستشی اورتایه‌رق مقصدینی ترویج ایتمك املیله خرستیانلغك ارکان اصلیه‌سی آره‌سنه صوقوشدیرمشدر .

تثلیث ، بو باطل پرست آدمك دیدیکی کبی ، خرستیانلغك دیرکی مثابه‌سنده اوله‌یدی ، بو نوع خرستیانلغه قارشی توحیده قائل اولان مذاهب خرستیانیه‌نك هر یرده اسلامدن دها چوق فضله بر شدتله حرب آچمش اولدیغی حتی کندینك اعترافه مجبور اولماه‌سی لازم کلیردی .

خالق توحید ، اونك مسیحه حلولنی رد و انکار ایتمك ، حق تعالی‌نك کائنات مادیه صورتنده ظهور و تجلیسی حماقتدن متولد بر عقیده تلقی ایلك فکری اسکیدن بری برچوق یرلرده یرلشمش ، قوت بولمشدر. بو فکر اون آلتنجی عصر اثناسنده هولاندا و نمسه‌ده میدان آلمش ، اورالردن انکلتره ، آلمانیا ، امریقا کبی بیوك مملکتلره سرایت و انتشار ایتمشدر . لوندره ، جنوه ، بوستون کبی علم و فلسفه مراکزی اولان بیوك شهرلرده صرف تثلیث عقیده‌سنه قارشی مناقشاته کیریشمك ، مقاله محررینك دعامهٔ نصرانیت تلقی ایتدیکی بو رکنی ییقوب خرستیانلق ساحه‌سندن قالدیرمق فکریله متعدد قونفره‌لر عقد ایدلمشدر. بو ادعامزك اك معظم برهانی اولمق اوزره بیك طقوز یوز سنه‌سنده بوستونده منعقد مؤتمرك توحید مذهبنی مدافعه ایدنلرك اوروپانك بیوك شهرلرنده عقد ایده‌جکلری عمومی قونفره‌لرده اجتماع ایتمه‌لرینه دائر اولان قرارینی کوستره‌بیلیرز . بو قونفره‌لر طوپلانمش ایسه‌ده تثلیثك طرفداری ، مسیحك پرستاری اولانلر بورالرده بولنوبده عقیدهٔ مخصوصه‌لرینی مدافعه ایتمکه بر درلو جسارت ایده‌مامشلردر. اونلرك بو عجز و احترازلری خرستیانلر آره‌سنده عقیدهٔ توحیدك ، اولجه بر طاقم ارباب بدعتك حلول فکرینی ایجاد ایده‌رك جهلهٔ عوامی ، یملك بیین ، حظیره (چیت) لر ایچنده اویویان ، سوقاقلرده کزوب یوروین برانسانه پرستش ایتدیرمکه باشلادقلری آندن اولکی سیرینی تعقیب ایتمه‌سی ایچون مهم بر سائق اولدی . بیك طقوز یوز طقوز سنه‌سنده یالکز امریقاده توحیده قائل اولان کلیسالرك مقداری درت یوز آلتمش یره بالغ اولمش اولدیغی ، داروین و اسپنسر فلسفه‌سنك خیالات و غیر معقول اساسانه استناد ایدن بویله بردینی بیقه‌رق بر چوق زمانلر بوکبی عقائد واهیه ایله برره تارقه‌یه صاپدیرلمش اولان عقوللی دین عقل و اذعانه ، دین توحیده ، اسلامه اساس اولان بردینه رجوع ایتدیرمك اساسنی تعقیب ایتدیکی سویله‌مك محرر مقاله‌نك انصاف ایدوبده خطاسنی اعتراف ایتمسی ایچون کافیدر ظن ایدرز . بویله‌ده اولسه بز ، بوذات ایله ، قرآنك تثلیث خصوصنده مناقشه‌یه کیریشمکله خطا ایتمش اولدیغی نظریه‌سندن طولایی مناقشه‌یه کیریشمکده بر بأس کورمیورز :

خرستیانلر تثلیث ادعالرنده منطقه ، ذوق سلیمه استناد ایده‌یدیلر قرآن حکیم کندیلریله ، اللرنده‌کی سلاح مدافعه‌یی کورلته‌جك ، بللرینی قیره‌جق دلائل و براهین ساطعه ایله مجادله‌یه کیریشیر ایدی . فقط جناب حق رسولنی اویله آدملر قارشیسنده بولدیکه ، بصیرتلری کورلشمش ، عقل و ادراکلری ، اوکلرینه چکیلمش اولان قات قات جهل و ضلالت پرده‌لریله حقیقته نفوذ قابلیتندن بالکلیه محروم قالمشدی . بو قابلیتسزلك اودرجه‌لره وارمشدی‌که حریفلر عقلك قبول ایده‌میه‌جکی شیلری دینلرینك ارکان اصلیه‌سی صیره‌سنه کچیریورلر ، انسانلره برطاقم عقائد تلقین ایدییورلر ، شاید بونلردن بری اعتقادیله مکلف اولدیغی شیلرك کنه و ماهیتنی آکلامغه تشبث ایدرسه باشنه قیامتلر قوپارییورلردی ؛ قلبنده برشبهه اویانان کسه اونی دفع و ازاله ایده‌جك بر واسطه بوله‌میور ایدی .

جناب حق رسول کزینی بو قبیل بر خلق مواجهه‌سنده بولدیده اوکا علم و حکمتله ، موعظهٔ حسنه ایله امداد و معاونت ایتدی . بیله‌رك ضلالته صاپلانمش ، قدرت ایچنده عجز و مسکنت کردابنه دالمش عقللره قارشی طرز معامله‌سنی تعیین خصوصنده اونی طرق سداده سوق و ارشاد ایتدی .

خرستیانلردن نبی ذیشان ایله مجادله‌یه کیریشمك ایستیانلر ، حیات نبوتنه عائد سنه‌لر ظرفنده ، برابرلرنده خواص و عوامدن بر چوق آدملر ، قسیسلر ، احبار و رهباندن منصف بر خیلی کیمسه‌لر اولدیغی حالده مجلس نبوی‌یه کلیرلر ؛ جناب رسالتمآب بو مختلف طبقه‌لره عائد کمسه‌لرك هر بریله حالنه حسبان بر طرزده ، آکلایه‌بیله‌جکی بر صورتده مجادله ایدر ایدی . آیات قرآنیه‌ده رسول کریمك قلب تابناکنه مخاطبلرك مقتضیات احواله مطابق ، عقل و اذعانلرینك درجهٔ استعداد و قابلیتیله متناسب بر طرز استدلال ایله نازل اولوردی . جدال و استدلال خصوصلرنده مذاهب قرآنك متنوع اولمه‌سی ، دعوت و تبلیغ امرنده درلو درلو اسلوبلر تعقیب ایتمه‌سی هپ بو حکمته مستنددر . بویله اولمایوبده قرآن بردفعه‌ده ومعین بر طائفه حقنده نازل اولسه‌یدی ،

اونده ، موضوع وغايه‌لری متحد اولمقله برابر ، او مختلف ادالر ، متنوع اسلوبلر بولنه‌ماز ایدی .

برحقیقت وارکه برچوق کمسه‌لر اوندن یاغافل بولنیورلر، یاخود تغافل ایدییورلردر :

قرآن پراکنده برصورتده ، یکرمی بوقدر سنه ظرفنده نازل اولدی. هربری کندینه خاص برسبب تحتنده نازل اولمش اولان آیاتنه یهودی، خرستیان ، مشرك بالجمله ارباب ادیانك عوام وخواص کافهٔ افرادی مخاطب اولیوردی. قرآنك دعوتنه نصل حکیم برحبر، ناسك برراهب، برکوبرخطیب، سخن‌ساز برشاعر مخاطب اولیورسه جاهل برکوله، بردوه چوبانی کبی طبقات عوامده عینیله اونك مظهر خطابی اولیوردی. بوندن دولاییدرکه حکمت سبحانیه نبی محترم محمد بن عبدالله (صلعم) ك حکمت، موعظهٔ حسنه ایله ، ارباب بحث ومناظره‌نك خصملرینه قارشی طوتدقلری طرق مجادله‌نك اك کوزل واك مؤثری اولان برطرز جدال ایله خلقی دینه دعوت وارشاد مسلکنی طوتمه‌سنه لزوم کوستردی .

دعوت محمدیه بواوچ رکن ارشاد اوزرنده قائم وپایدار بولنمقده‌در. او رسول کریمك کرك قومنه، کرك اطرافنده بولنان امتلره خطاب خصوصنده رعایت ایتدیکی اسلوبلرك قیمت وماهیتلری اوکلمك لازمسه بواك طوغری واك صاغلام میزانلرله اولچلمه‌لیدر. ذاتاً قرآن کریمك مخاطبك حاله کوره سوز سویله‌مکدن عبارت اولان بلاغت خصوصنده برنمونهٔ اعجاز اولمه‌سنك سر وحکمتی ده بونقطه‌ده تجلی ایدر. شوقدر وارکه قلبلری خسته اولانلر بوجهتی نظر اعتباره آلمازلرده: «قرآنك اسلوبلری آره‌سنده‌کی بوتخالف نه‌در ، آیتلر نه‌یه تکرر ایدوب طورییور، حقیقةً الله طرفندن ایندیرلمش ایسه آیتلرنده قوهٔ اقناعیه ضعف وشدت اعتباریله نه‌دن بویله مهم برتفاوت عرض ایدییور ؟» دییوب طورورلر. اونلرك بویولده ادارهٔ لسان ایتمه‌لرینك سائقی آیات وارده‌نك کافه‌سنی تك برمیزان ایله وزن ایتمك ایسته‌مه‌لریدر . غافللر اوندن‌که برطریقه خطاب ایدیله‌جك سوز برکیشیه توجیه ایدیله‌جك سوزك عینی اوله‌ماز ؛ عقول وادراکات بشرك درجات ومراتبی ، مختلف سببلر دولاییسیله ، متفاوت بولنمقدن قورتیله‌ماز .

رسالتمآب صلی الله علیه وسلم افندمز برکون، کندینه « الله نره‌ده‌در؟» سؤالی ایراد ایدیلن زنجی برقادینك: «کوکده!» جوابنی ایشیتمش ؛ جناب حق مکان احاطه ایده‌میه‌جکی درکار ایکن ، «های های ، تام مسلمان اولمش .» بیورمشدر . شمدی بوسوزینه قارشی اوقادینه ، «خایر اویله دکل، جناب حق، نه‌ماده‌در ، نه‌عرضدر ، امکنه وازمان ایله محدود اوله‌ماز ، ظنون واوهام کنه ذاتنی احاطه ایده‌مز، بونکله برابر او ، هریرده بزمله برابردر ، هم اول هم آخر ؛ هم ظاهر هم باطندر .» دنیلسه ، سالم برفکر، نافذ برنظر ، صائب بررأی ایچون برآینهٔ سرائرنما اولان بوحقیقتلر اوکا سویلنسه ـ مطلق سویلیه‌نی صرعه‌لی، یاخود چالق، یاخود سویلدیکنك فرقنده اولمیان برمجنون ظن ایدردی .

عبدالعزیز چاویش

روسیه مسلمانلری وبولشه‌ویقلر

تأمیله حقلری اولدیغی ایچون مختاریت دعواسنده اصرار ایدن روسیه مسلمانلرینك برقسمی مقصدلرینه نائل اولمش بولونسه‌لرده ، اکثریسی غیر معین بر وضعیتده قالمشلردر . بونلرك مقصدلرینه نائل اوله‌مامالرینك سببلرینی آرایان ذاتلر درلو درلو فکرلر اورتایه قویییورلر . فقط بو ذوات روسیه‌نك شیمدیکی حالندن ، انقلابك طرز دوامندن اساسلی صورتده خبردار اولمادقلری جهتله بوخصوصده بویوك خطالره دوشمکدن قورتولامیورلر .

روسیه‌نك «یفعل مایشاء ویحکم مایرید» قوتنه مالك اولان بولشه‌ویق فرقه‌سی کرك روسلرك ، کرك روسیه‌ده یاشایان دیکر ملتلرك مقدراتنی کندی حسی نظریه‌لرینه قربان ایتدیکی شو اثناده؛ هیچ بر منطق و قانونه ، هیچ بر جماعتك قاعده و رأیلرینه رعایت ایتمکسزین بشریت اساسلرینه مخالف حرکت ایتدیکی بر زمانده ؛ سنه‌لرجه اسارت آلتنده قالان ملتلرك، مختاریته نائلیت ایچون چالیشان اقوام مختلفه‌نك سوسیالیزم اساسلرینه توفیقاً کوستردکلری ملی حرکتلره قارشی چار حکومتندن میلیون درجه شدتلی مخالفتده بولوندیغی حالده، بعض مطبوعات روسیه اسلاملرینه بولشه‌ویقلرله برابر چالیشمق توصیه‌سنده بولونیورلر .

اوت ، آمریقاده اولان بر غزته‌جینك آفریقا چوللری اقوامی آره‌سنده جریان ایدن احواله واقف اولمسی ممکن اولابیلیرسه‌ده ، له‌نین وتروتسکی افندیلردن باشقه ایچ یوزی هیچ کیمسه‌یه معلوم اولمیان کلیشی کوزل برفرقه ایله اسلاملرك مناسبت وعلاقه‌سی حقنده طوغری بر فکر بسله‌مسی امکان خارجنده‌در، ظننده‌یم .

بولشه‌ویقلرك طرز سیاستلری، اصول اداره‌لری، خط حرکتلری اهالی‌یه قارشی اولان معامله‌لری حقنده معلومات ویرمك ایچون بر «آنسیقلوپه‌دی» اولمق لازم کلیر . شوقدرکه پك ابی وپك فنا اولان جهتلری غایت قیصه برصورتده تعریف وتصویر اولنه‌بیلیر .

بالشه‌ویقلرك اساسلری فنا دکل : بوتون جهانك محکوم اقوامنه مسعود حیات وعدنده بولنیورلر . بالخاصه ظالم ملتلر بویوندورغنده ایکله‌ین ، ازیلن شرق ملتلرینه جنتلر وعد ایدییورلر . انسان اونلرك پروغراملرینی اوقودقجه جهانی فلاکتدن، غدر وظلمدن خلاص ایده‌جك چاره‌لرك بولونمش اولدیغی قناعتنی حاصل ایدر .

فقط اجراآته کلنجه تمامیله بونك عکسنی کورورز. پروغراملرنده نه وارسه عملری تمامیله اونك عکسیدر . مثلا : «ملتلره مختاریت ویره‌جکز» دییه یمین ایدن موسیو له‌نین ، رأی عامله کندی مقدراتلرینی حل ایدن اوقراینا ، فنلاندیا ، قریم ، تورکستان ، تورك ـ تاتار... کبی اقوامه قارشی وحشیلرك یاپمادیغی بر طرزده دهشتلی محاربه‌لر اعلان ایتدی . نه ، منسوب اولدقلری ملتك مختاریتی مفکوره‌سنه چالیشان عمله ، عسکر وفقرای کاسبه‌یه

مرحمت ايتدی ؛ نه‌ده سوسياليزم اساسی اوزره تشكيل ايديلن ده‌موقراتيك ملی مؤسسه‌لره رعايت كوستردی . هپسنه بی رحمانه آتش آچدی .

الك نهايه بولشه‌ويقلر ، ملی مختاريته نائل اولمق ايچون ملی حسلردن ومفكوره‌لردن واز كچمك لازم كلديكنی ، بالشه‌ويزمك مليتله هيچ برمناسبتی اولماديغنی ، عمل ايله سرمايه مبارزه‌سنده اوغراشان و او يولده حرب ايدن بالشه‌ويقلرك يكانه مقصدلری ملت فكرينك اساسسز بر شی ، ملی حسلرك منطقسز بر حالت اولديغنی رسمی صورتده اعلان ايتديلر ؛ عمله‌نك آشاغی طبقه‌سندن باشقه هرهانكی برمؤسسه‌دن ظهور ونشرايديلن فكرلری محو ايده‌جكلرينی آچيقدن آچيغه جهانه تبليغ ايتديلر .

سوسياليزم اس‌الاساسی اولان انتخابات اصولنی لغو ، مطبوعاتی تعطيل ، نشرياتی مصادره ، محررلری توقيف ، سوسياليزم يولنده سنه‌لردن بری چاليشان اختيار وكنج سوسياليستلری اعدام ، صنايع نفيسه يوردلری ، انجمن معارف مؤسسه‌لری كبی بويوك دارالعلوم وفنونلری عائلك قبول ايده‌ميه‌جكی برصورت وحشيانه‌ده يوق ايتملری خصوصنده بولشه‌ويقلرك ارتكاب ايتدكلری مظالمی ، ايقاع ايتدكلری جناياتی بی طرف بر قلمله يازمق لازم كليرسه اونلری الك دوغرو و الك قيصه بر تعريف اولمق اوزره « مجنونلر » ديه توصيف ايتمك لازم كله‌جكنه شبهه‌م يوقدر .

بولشه‌ويقلر شيمدی‌يه قدر تعقيب ايتمكده اولدقلری خط حركتلرندن وازكچمه‌يه‌جك اولورلرسه سوسياليزم تاريخنده الك قباحتلی صحيفه‌يی اشغال ايده‌جكلردر . مع مافيه سوسياليزم ايله بالشه‌ويزم آره‌سنده قياس قبول ايتمه‌يه‌جك درجه‌ده تفاوت بولنديغی‌ده نظر دقته آلنمليدر . بالفرض ، سوسياليزمك پيری مارقس بابا ، قبرندن قالقوب‌ده كله‌جك اولسه بولشه‌ويقلرك اونی‌ده اعدام ايده‌جكلرندن قورقيورم .

اوروپامعناسيله‌يوزده درت ارباب‌سعی وعمله مالك اولمايان ، اجتماعی عالمده يكی بردوره‌يه كيرن ، مدنيتجه فنی وعلمی يكی برحيات اكتساب ايلمه‌يی ، جهان سياستده ملی بر كتلهٔ واحده حالنده اقوام مسلمين جمعيتی تشكيل ايتمه‌يی الك برنجی مقصدلری صيره‌سنه ادخال ايدن اسلاملری يوقاريده تصوير ايدلديكی وجهله مليت مفكوره‌لرينك دشمنی اولان ، يارين اولمازسه اوبركون سقوطلری محقق بولونان بولشه‌ويقلره باغلامق فكرلری كرك بولشه‌ويقلر حقنده ، كرك عموم روسيه حادثاتی ، هرج ومرجی حقنده عدم معلوماتدن نشأت ايدن برغفلتدر .

بن ، عموميتله محكوم اسلام ملتلرينك ، بالخاصه روسيه مسلمانلرينك يالكز سوسياليستلرله برلكده چاليشمق شرطيله مختاريته ايريشه‌جكلرينه قانعم . ذاتاً روسيه اهاليسنك قسم اعظمنك ممثلی اولان انقلابچی سوسياليست ـ سوسيال ره‌وولوسيونرلر فرقه‌سيدر ، كه بونلرك اسلاملر لهنه چاليشدقلری بالفعل مجربدر . كچن سنه انتخاب ايديلن مجلس مؤسسان اعضالرينك يوزده يتمشی اونلر ايدی . آتيده‌ده بوفرقه ايله توحيد مساعی ايتمك ، مناسبتمزی تقويه ايلمك بزم ايچون الك موافق برطرز حركتدر . چونكه اونلرك اسكی پروغراملرينك برنجی ماده‌لری ملتلره يرلی مختاريتلر تأمين ايتمك اولديغی كبی ، چفتچيلرك وكوچوك اراضی صاحبلرينك حياتلرينی مظهر تكامل و اصلاح ايتمكده اساس شعارلريدر . بونلر « زيمله‌ـ‌ئی‌ـ‌وولا = اراضی وحريت » بايراغی آلتنده چاليشيورلر .

روسيه اسلاملرينك قسم اعظمی نره‌ده اولسه مختاريت دعواسنده اصرار ايدن اراضی صاحبلری چفتچيلردر . بالشه‌ويقلرك سقوطندن صوكره ، دور استبداد اعاده اولونمازسه ، ادارهٔ حكومتك مذكور فرقه‌يه كچه‌جكنه قانعم . شو حالده بوحقايقی نظر دقته آلمايوب‌ده بوكون كيم كوجلی و قوتلی ايسه مقدراتمزی اوكا باغلامق سياسی چوجوقلقدر .

ايشته مسلمانلرك يابديغی بويوك خطالرك اساسی بودر : تدريجی ومنتظم شكلده وجود بولمش صاغلام مفكوره‌يه صاحب اولمادقلرندن ، اوله‌مادقلرندن طولايی بوكون كيم كوجلی ، نفوذلی ايسه هر شيدن زياده اوكا اهميت ويرمشلردر . بوجهتله عفو ايدلمز خطالره دوشمشلر ، شايان تأسف فلاكتلره دوچار اولمشلردر . شيمدی بوخطالری اصلاح ايتمك ، ملتك الك صاغلام وجدی تشبثاتنه محتاجدر . مفكوره اولورسه ثباتلی وصاغلام اولملی ؛ صوكره‌ده اوكا ايريشمك ايچون فوق العاده برعزم بولنمليدر . يوقسه هيچ اولمامسی دها ايیدر . بوكون بو فرقه ، يارين اوبرفرقه ايله مناسبتده بولونمق دوه قوشی اولمقدن باشقه برشی دكلدر . ملتلرك ثبات وعزملری اونلرك حياته درجهٔ استعدادلرينك آيينهٔ انعكاسيدر .

مسلمانلر هرحالده مختاريتلرينه ايريشه‌جكلردر . مادامكه اونلرده ملی حس واردر ، مادامكه او حس كيتدكجه مدنی برشكله كچيور ، مادامكه اسلاملر بوتون اوروپا ايمپرياليست بورژووازيسی ايچون بازار مالی اولدقلرينی لايقيله آكلامشلردر ، مادامكه اونلرك بوتون عنعنات مليه وحيات آتيه‌لری محفوظدر ؛ اوحالده بز اسلام ده‌موقرات مجاهدينی‌ده بوتون موجوديتمزی مختاريت يولنده ده‌موقراتيك وسوسياليزم اساسلرينه حصر ايده‌جكز . جهانده يرلشمسی محتمل اولان صلح ومسالمت معاهده‌لری ايمپرياليست بورژووا پارمقلريله تحرير ايديله‌جك ايسه‌ده ، اساس ماده‌لرك قوه‌دن فعله چيقمسی بوتون جهان محكوم اهاليسنك واوروپا سوسياليستلرينك اللری ايله اوله‌جقدر . جهانه سوسياليزم يرلشسه ضايع ايده‌جك هيچ برشيئمز اولماز . فقط استحصال ايده‌جك منافعمز چوق اولور .

بناءً عليه « ياشاسون محكوم شرق ملتلرينك برلشمه‌سی ! ياشاسون اونلره ياردیم‌الی ويره‌جك اوروپا سوسياليستلری ! ياشاسون

اسلام ملتلرینك دەموقرات مجاهدینی ! » دیه بوتون جهانه باغیرمق بزم بورجمزدر . یاشاسون بزم اوزمزی ، بزم حیاتمزی تصدیق ایدن حریتجیلر !..

شمال مسلمانلرندن

عطاءالله بهاءالدین

شرق قریبك استقبالی

شرق قریبدەکی متعدد سیاحات وتدقیقاتی سایەسندە مسائل شرقیەدە متخصص طانیلان انکلیز قامارەسی اعضاسندن قائممقام سیر مارق سایقس ۱۸ و ۱۹ ایلول تاریخلی دەیلی نیوز غزتەسنە بالادەکی سرلوحه آلتندە ایکی مقاله یازمشدر . مورخ ومؤلفلرك منصفلرندن معدود اولمسنه رغماً بو محررك حقمزدە بسلدیکی حسیاتی، بردەویلسونك وضع ایتدیکی پرنسیپلرك اثنای تطبیقندە بزە قارشی نه کبی ذهنیتله حرکت ایدیلەجکنی کوسترەرك خلقك انتباهنی ، رجال حکومتك نظر دقتنی جلب ایتمك ایچون اوایکی مقالەیی عیناً ترجمه ایدیورز:

«شرق قریب مسألەلرینك حلنه چالیشیلەجق زمانلر بتون جهان وبالخاصه انکلیز دیموقراسیسی ایچون پك اوزاق دکلدر . مقالەمزدە شرق قریبدن بحث ایدرکن قدسی مرکز اعتبار ایدەرك سکز یوز میل طولندە برنصف قطرله ترسیم اولنەجق دائرە ایچندەکی یرلری قصد ایدیورز . بو دائرە ایچندە اوقدر مهم ومشکل مسألەلر واردرکه حل اولنمدقجه جهانك دائمی صلح ومسالمتی تأسیس وتأمین اولونەماز. بن، بو مقالەلردە استقبالدە اختلافاتە میدان ویرەجك اسبابك ازالەسنه حصر همت ایدەجکم . تاریخ نقطهٔ نظرندن باقیلنجه بومنطقه عصرلردنبرو مد وجزر دائمی ایچندەکی شرقدن کلن غارتك ساحهٔ جریانیدی . بو غارتك تولید ایتدیکی مادی ومعنوی تأثیرات، حرب عمومی باشلامەدن برچوق زمان اول زائل اولمشدی . واقعا یکیدن مونغول سیلابینك جهانه استیلاسنی کورەجك ؛ یکیدن جهاد ودینی حربلرك تکررینی مشاهده ایدەجك دکلز . مع مافیه شاید بونلرك تولید ایتدیکی اسباب اختلاف حرب حاضردە ازاله ایدیلەیەجك اولورسه استقبالدە یکیدن محاربەیه سبب اولەجغنه شبهه ایتمەملیدر .

عثمانلی ایمپراطورلغی:

انکلیز دیموقراسیسی تشکیل ایدن خلقمزك بو حوالی حقندە عمومی ومهم بعض معلوماتی اولدیغنی مشاهده ایدییورز . مثلا هر انکلیز بیلیورکه : (۱) استانبولك سوق الجیش نقطهٔ نظرندن فوق العاده براهمیتی واردر. (۲) تورکیادە ارمنیلر ودیکر محکوم ملتلر عصرلردنبرو سوء معاملەیه معروض قالمشلردی. (۳) عراق والجزیرە حوالیسی ذخیرە انباریدر و حبوبات زراعتنه پك مساعددر ، سویش قنالی انکلترە ایله هندستان ارەسندەکی یول اوزرندە مهم براستاسیوندر.(٤) قدس هم خرستیانلرك، هم یهودیلرك معنوی ودینی مرکزیدر (۵) مکه مسلمانلرك قبلەکاهی ومرکز دینیلریدر. (٦) المانیا حکومتی عسکریەسی بتون بویرلری ضبط ایتمکله شرقه تسلط ایتمك ایستدیکی کبی، پارس وپولونیایی ضبط ایتمکلەدە غربی اوروپایی تسخیر ایلمك نیتندە ایدی .

هرکس بیلیورکه بز بتون بو حرکاتی منع ایتمك ایچون چناق قلعەدە ، قنالدە ، فلسطیندە وعراقدە حرب ایتدك وایدیورز. انکلیز دیموقراسیسی وضعیتك احوال عمومیەسندن خبرداردر. فقط تفصیلاته کلنجه وضعیت دها فضله قاریشیر . قرالیچه الیزابت زماننده ییقلمق اوزرە بولندیغی ظن اولنسان عثمانلی ایمپراطورلغی حالا موجوددر . زیرا حرب عمومیدن اولکی خودکام اوروپا آنی طمعکار مدافعلر ودوستلر ایله تأیید ایدیوردی. عثمانلی ایمپراطورلغی ایکی سبب طولاییسیله باقی قالمشدر : ۱) حرب عمومیدن اولکی اوروپا دول معظمەسنك سیاسیونی ، بربرینه قارشی بسلدکلری حسیات سائقەسیله وبوالکادن آیریلەجق پارچەلر رقیب برحکومتك نفوذ و سطوتنی تزیید ایدر قورقوسیله دنیانك اك فیضدار واك کوزل یرلرندە ترقیدن محروم غیر مدنی برحکومتك موجودیتنی قبول ایدییورلردی. ۲) حکومت عثمانیه بین الدول رقابت مالیە واسطەسیله کندینی بحق محافظه ایدەبیلمکدەدر.

تورکلر رتورك اولمیانلر :

حکومت عثمانیه ، صوك نصف عصر اثناسندە آوروپا آرەسندەکی رقابتی تزیید ایتمکله کندی موقعنی ترصین ایتدیکی کبی، بعض ولایات اهالیسنه عائد ثروت طبیعیەیی ترهین ویاخود بخش ایلمکلەدە مالیونك نفوذندن مستفید اولمشدی ، بر طاقم متوسطلر واسطەسیله مالیوندن بعض غروپلر حکومت عثمانیه حسابنه سلاح وجبخانه صاتین آلمق مجبوریتندە قالیور، دیکر برقسم متوسطلردە بیوك دمیر یوللرك امتیازینی استحصال ایدییوردی . بو صورتله امتیاز آلمقده آرەلرندە مدهش رقابتلر جریان ایدییوردی . طبیعی هر غروپ ، تعقیب ایتدیکی غایه موجبنه حکومت عثمانیەنك جدی برمراقبه ، یاخود برنوع قونترول آلتنه آلنمسنه مخالفت ایدر ایدی . زیرا کرك سرمایەدارلر ، کرك متوسطلر وامتیازات آوجیلری قطعی برصورتله بیلیورلردی که عثمانلی ایمپراطورلغی برمراقبه آلتنه کیردیکی دقیقەدن اعتباراً منفعتلری مختل و زائل اولەجقدر . ایشته بو صورتله ائتلاف حکومتلرینك تعقیب ایتدکلری سیاسته کورە مملکتك استثمارینه موافق اولمایان وکندیلرینه برفائده تأمین ایتمەین وفقط تورکیا وآلمانیانك مقاصد عسکریەسنه اویغون کان دمیر یوللری انشا ایدیلیوردی. حرب اثناسندە تورکیانك حقیله قوللاندیغی سلاحلر وقتیله سرمایەدارلرك تضییقیله عثمانلی حکومتنه قبول ایتدیریلمش شیلردر .

مرکزی شرق مسائلنك حربدن صوکره حلی مطلوب ایسه حربدن اول مشترك شبهەلر ، رقابتلر ، طمعکارلقلر ، و کیزلی منافسەلردە بولنان حکومتلر یکی برنقطهٔ نظر ، یکی برسیاست تعقیب ایتملیدرلر. زیرا شیمدی یه قدر سیاسیلرك ومالیونك تعقیب ایدەکلدکلری سیاستله حکومت عثمانیەنك بقاسنی نصل تأمین وترصین ایتدکلرینی کوردك .

حکومت عثمانیه حائز اولدیغی قوتی کندی مملکتنده نصل قوللاندیغنی تدقیق ایتمك پك موافقدر . حکومت عثمانیه‌نك نظری و عملی طرز اداره‌سی دائما تورکلری تورك اولمیانلره قارشی حاکم قیلمقدن ودیکر عنصرلر آره‌سنه سیاسی پارتیلر ، دینی ، مذهبی ، ملی وعائلی نفاق وتفرقه‌لر صوقمقدن عبارتدر . بنابرین بو سیاست عصرلردنبرو دوام ایده‌کلدیکندن شرق قریبده برخلیطهٔ اقوام ، بر مجموعهٔ بشره تصادف اولنورکه هپسی سفیل ، فقیر وبیچاره برحالده اولدقلری کبی بر برینه عدوجان ، ابدی بر دشمندر . طبیعی تابع اولدقلری طرز حکومتك میدانه کتیره‌جکی نتیجه بوندن باشقه برشی دکلدر .

سرطانی قطع ایتمك :

بناءً علیه حل اولنه‌جق ایکی مسأله واردر : برنجیسی ، تورکیا حکومتنی اوروپا دولتلرینی بری برینه دوشورمکدن منع ایتمك ؛ ثانیاً ، تورکلرك بویوندوریغی آلتنده أزلمکده بولنان آسیالی اقوامی قورتارمقدر . بوغازلری حقیله مدافعه ایدن قوت عسکریه تورکلرك الندە قالدقجه استانبول حربلرك منبعی ، سیاسی ومالی انتریقه‌لرك محوری قاله‌جقدر . شاید یکی دەموقراسی ، سلفی اولان دول معظمه‌نك دوچار اولدیغی خطادن سالم قالمق ایسترسه دنیانك سیاستده‌کی سرطانی ازاله ایتملی یز . استانبول تورکلرك الندە نیچون بولنیوردی ؛ زیرا بویله معظم وقیمتدار شهری باشقه برحکومته ویرمکدن دول معظمه قورقیورلردی . فقط تورکلرك بوغازلره حاکم اولملری هم آسیا ملتلرینه تسلط ، هم اوروپا حکومتلری ایچون اختلاف وتفرقه دیمکدر . بناءً علیه بوغازلر کلمه‌نك بتون معناسیله بین الدول سربست برحاله افراغ اولنملیدر . اووقت عثمانلیلرك پادشاهی ایستر اوراده قالسون ، ایستر باشقه یره کیتسون ، شو قدرکه اتحاد اقوام هیئتی هرحالده اورالرده قاره‌ده ، دکزده وهواده قواعد دولیه‌یی تطبیق ایتمك اوزره مهم قوتلر بولندرملیدرکه آرزو ایتدیکنی فعلاً تنفیذ ایتمکه مقتدر اولسون .

عینی زمانده امتیازات آوجیلری ، مالیون انتریقه‌لری وبعض دولتلری دیکرلرینه ترجیح ایتمك سیاست اقتصادیه‌سی اورتادن قالدیرلملیدر . شاید شرق قریبك سیاست مالیه‌سی حربدن اولکی حالده قاله‌جق اولورسه حرب عمومك اسبابندن مهم برقسمی قالیور دیمکدر . استانبولده حربدن اول بولنمش اولان بین الدول تشکیلات مالیه عادی رشوت ومنتظم سوء استعمالاتدن عبارتدر . اوت برقاچ سمسار ، برقاچ منفعتپرست تجار بوسوء استعمالاته سبب اولیورلردی ؛ حکومت عثمانیه ومالیون غربیلری آره‌سنده هردرلو انتریقه وحیله‌لره مراجعت ایده‌رك اوروپا پایتختلرنده مالی مشاوره‌لر اجرا ایدیورلردی . پاره سیاسته قاریشیوردی ، وسیاست مسائل مالیه ایله مزج اولنیوردی . بویلەلکله دولتلر آره‌سنده رقابت وعداوت تزاید ایدیور ، حربلر آچیلیور ، ملتلر ازیلیور ، اصلاحات تأخیر وتأجیل اولنیوردی . بونك مقابلنده برقاچ کشی و یاغروپ زنکین اولیور ، بعض دولتلر تأمین منفعت ایدیورلردی . طبیعی فضیلت ، غایهٔ کمال ، عدالت ، مساوات وبونلر کبی هردرلو انسانیتك خیرینی تأمین ایده‌جك مفید قوتلر آرتق بویله متفسخ ورذیل برمحیطده بولونه‌مازدی وبولنه‌ماز .

حکومت عثمانیه بوسوء استعمالاته اغماض عین ایدییور ؛ سمسارلر خسیس وغیر مشروع قومیسیونجیلقله زنکین اولیور ؛ سرمایه‌دارلر علنی وکیزلی رشوتلر واسطه‌سیله اوتانمه‌دن ایشلرینی کورویوردی .

بتون جهان حقیقی صلح ومسالمت ایسترسه بو سقیم اصولی تماماً ازاله ایتملیدر . متفقلرك دیموقراسیسی یالکز عثمانلیلرك دیوننی اداره ایتمکله اکتفا ایتمه‌ملیدر . بالعکس بتون عثمانلی مالیه‌سنه وضع ید ایتملیدر . استقراضلر ، امتیازلر واستثمار مسائلی علنی ومزایده طریقیله یاپلملیدر . بونلری اداره ایچون بتون جهان نزدنده ناموس و عفتیله مشهور اولان بعض ذوات بولوندیرملیدر . بو هیئتك تعقیب ایده‌جکی اساسلی سیاست ، وجوده کتیریله‌جك امور نافعه وترقیاتك غایه‌سی اولا اهالئ مملکتك منفعتی ، ثانیاً بتون انسانیتك خیری اولملیدر . بو تدبیر اتخاذ ایدلمدکجه طاتلی صو جماعتلرینك لوثیاتی شرقده مضرتلر ایقاعنده مصر قاله‌جق وبتون جهان ایچون هردرلو وباله منبع سرایت اوله‌جقدر .

شاید استانبولك عسکرلك نقطهٔ نظرندن بیطرفلغی و سیاست مالیه‌سنك تمیزلنمسی ملتزم ایسه بوغازلر معین فتوحاتجو دولتلرك تسلطندن مصون قالملیدر . استانبولی دولی سرمایه‌دارلرك کیزلی عملیاتندن ، حدوحق بیلمه‌ین غربیلرك تشبثاتندن مصون طوتملی یز . بونی تأمین ایتمدکجه شرق قریب مسألەسنك حلندن بحث ایتمك حماقتدر .

فقط استانبولده تمرکز ایدن و بتون جهانك دولت و ملتلرینه تأثیر ایدن مالی و سیاسی نفوذ وتأثیراتی ازاله ایتمکله شرق مسأله‌سنی حل ایتمش اولماز . عثمانلی ایمپراطورلغنده‌کی ملل محکومه‌نك احوالنی‌ده تدقیق ایتملی یز . هیچ کیمسه اینانمازکه متفقلر دیموقراسیسی عادل بر صلح تأمین ایدرکن بو ملتلرك تورك حاکمیتی آلتنده قالملرینه راضی اولسون . اصلاحات یاپمغه اینانمق بر غفلت و فائده‌سز بر حلدر . زیرا حکومت عثمانیه‌نك یوزیکرمی سنه‌دنبری تاریخی ملل محکومه‌نك قانیله یازلمش صحیفه‌لرله عقیم قالمش اصلاحاتدن عبارتدر . اوت اصلاحاته خریتلرینی ایستدیکمز ملتلر ، اصلاحات طولاییسیله أزلمشلردر . بناءً علیه روملرك ، ارمنیلرك ، کردلرك ، عربلرك ویهودیلرك استقبال وطالعلری متفقلر دیموقراسیسنك تعیین ایده‌جکی سیاسته باغلی قاله‌جقدر .

تورکلره نه یاپمقلی ؟ :

آسیاده‌کی تورکیا مملکتلرینه کلنجه اناطولی شبه جزیره‌سی فعلاً همان همان تورکلرله مسکوندر . تورکلر بورانك اسکی ملتلرینی مص وتمثیل ایتمشلردر . بوکون آنجق ساحلده برمقدار روملرله داخلده تك توك خریستیان ، یاخود یهودی زمره‌لره تصادف اولونور . اناطولی فرانسه‌دن دها بیوك ، ثروت معدنیه‌سی واراضئ زراعیه‌سی مبذول

اولمقله برابر نفوسی آزدر . بوقطعه، تورك حاكميتدن باشقه هرهانكی حكومته تابع اولسه، باشقه ملتله مسكون بولونسه دنيانك جنتی اولور . حال بوكه بوكونكی حكومت آنی تماماً بر چوله قلب ايتمكه موفق اولمشدر . بو قطعه ، توركيا حكومتنك النده قاله بيلير ؛ ساحلده و بيوك قصبه لرده ساكن اولوب تورك اولميانلرك مصون اوله جغنه دائر قطعی تأمينات آلدقدن صكره متفقلرك ديموقراسيسی بورايه مداخله ايتمكدن صرف نظر ايده بيلير .

فقط بومنطقه خارجنده بر چوق مشكل وديكنلی مسأله لره تصادف ايدييورز . نه وقت بر ملت ارمنيلر كبی تماماً ازيلمكه، كوردلر كبی يا كلش حركاته، عربلر كبی انقسام وتفرقه يه آليشيرلرسه عصرلردنبرو بريكمكده اولان سيئاتی بر كونده ازاله و «ملتلرك مقدراتنه بالذات حاكم اولملری» وياخود «ملی انتباه» كبی لفظی تعبيرلرله بر كونده اصلاح اولونه ماز . بر دور تجربه ، بر زمان تعليم وتهذيب ، بر وقت مراقبه ومعاونت ، بر فرصت ايقاظ وترقی نك حيالوق الزمدر . اوندن صوكره بو كبی ملتلر كندی كنديلرينه حكم ايده بيليرلر ، ملی مؤسسه لره صاحب اوله بيليرلر . ترقی كورمه ين وقونترول آلتنه آلنميان وطنپرورلكك بالقانلرده وجوده كتيرديكی قانلی ايشلری ؛ قرق سنه دنبرو اهميتسز طمعكارلق، رقابت وسياست محليه يوزندن اوروپانك باشنه كلن صارصينتيلری واخيراً علولانان حرب عمومی بلاسنی ده كوردك .

بايدريرى تشكيلاتك وتنظيماتك اساسی :

توركلرك آسيا ولايتنده تورك اولميانلره قارشی ياپديغی تخريبات و آره لرينه القا ايتديكی اختلافات بالقانده كندن دها بويوك ، دها بربادر . زيرا دها اسكی ، دها اساسلی ودها متيندر . مليت اساسی اوزرينه آسياده وجوده كتيريله جك حكومتلرك حدودی صربستان، بلغارستان ، روما نيا ويونانستانك وضعيتدن دها غير معين وتحديدی دها مشكلدر . بو آسيا ولايتلری توركلره كچمه دن اول باشقه ايمپراطورلره تابعدی . ارمنيلردن باشقه لری بر كتله اولمق اعتباريله وطنپرورلكه مستعد بر حالده دكلدر . فقط ملی عظمت وغرورلری پك شديد وفرطذكا ايله برابر ترقی يه رغبتلری پك زياده اولديغی ايچون بونلر استثمار اولونه جق مادی بر ثروت مقامنده درلر . بوحواليده مال وجان تحت امنيته آلنير، منابع ثروت طبيعيه استثمار اولونورسه اون سنه ده رفاه، زنكينلك، علم ومعرفتله برابر سعادت عموميه وعوامل سياسيه نك موجوديتی تأمين اولونورسه، ملی تشكيلات ومستقل حياته امكان بولونور . متفقلرك ديموقراسيسنه دوشن وظيفه بودور انقلاب اثناسنده لازمكلن معاونت ماديه نك تأمينيدر . طبيعی بودور انقلاب احوال ووضعيته كوره دكيشير . بعض قطعه لر واردر كه شيمديدن همان همان استقلال ملی يه مستحق صاييلير . بعض قطعه لرده وحشتك ، فوضا (آنارشی) نك صوك دركه سنه دوشمش بر حالده در . بو ايكی قسم آره سنده مختلف الدرجات قطعه لر وملتلر بولنيور . فقط هيسنه، حتی كنديلرينه حكم ايده بيلنلره ده شامل مشترك بر صفت واردر كه اوده كنديلرينی مدافعه ايتمكدن عاجز بولنملريدر .

فضله تفصيلات ويرمكدنسه بوحوالينك طرز اداره سنی تعيين ايدركن مفيد اوله جق عمومی نقطه لر سرد ايتمك ايستيورم . اولا : خلقك اكثريتی تورك اولميان يرلرده عثمانلی حاكميتدن ، ياخود سيادتندن بر اثر براقيلماملیدر . زيرا عثمانلی حاكميتدن بر اثر قالدقجه غربده ديموقراتيق حريتپرور ملتلرك آكلاديغی همشهريلكده مساوات قطعياً و قاطبةً تأسس ايده مز .

ثانياً : بوممكلتلرك اهاليسی اوروپالی محتكرلرك النده بر شكار كبی براقيلماملیدر . سرمايه دارلرك انحصار واحتكارلرينه بر حد چكيلمليدر . بناءً عليه بوقطعه لرده ياپيله جق امور نافعه اصلاحاتی، اروا واسقا ، دميريوللر فرشی، معدن اخراجی ، ترقيات زراعيه نك تأمينی كبی ايشلر سربستی تجارت وآچيق قاپو اصولنه كوره طوتولمليدر . كرك متفقلرجه كرك بيطرفلرجه بو اصول كلمه نك بتون معناسيله حرفياً تطبيق اولنمليدر . بالطبع آلمان تشبثاتی وآلمان تجارتی حقنده باشقه بر اساس اوزرينه معامله ايديلير . شيمدی يه قدر آلمانيانك مؤسسات ومعاملات تجاريه سی حكومتك ياردمی ايله مقاصد عسكريه نك تأمينی ايچون ياپيليوردی . بناءً عليه توركياده آلمانيانك ياپاجغی بو ايشلری عسكری وياخود سياسی مقصدلر ايچون ياپيلمديغنه دائر بزه قطعی واساسلی تأمينات ويرلمدكجه صيقی بر ترصد ومراقبه آلتنه آلملی يز .

ترقيات مليه :

ثالثاً : بوحوالينك تقسيمندن صوكره ، بنم اك قطعی ، اك صريح قناعتمه كوره ، دور انقلاب اثناسنده ياپيله جق ايشلر ، تأسيس اوله جق طرز حكومت واجراآتك روحی واساسی اتحاد اقوامك وديموقراسينك هيئت مركزيه سندن قوت آلمقله برابر هر قطعه ده يالكز باشنه بر دولت اجرای حاكميت ايتمليدر . بر هيئت دوليه بر شهری اداره ايده بيلير ، بر نهرده سير سفائن ايشلرينی مراقبه آلتنده بولوندورور ، معين بر يوركو طوپلايه بيلير . بر قلعه يی محافظه ايدر . فقط بر ملتی ترقی ايتديره مز وبر مملكتی اداره ايتمكدن اظهار عجز ايلر . هيئت حاكمه اعضالری بر برينه قارشی رقابت ايده جك، ياخود باشقه مؤثرات ايله بر برندن شبهه لنه جك اولورلرسه شكل اداره ده وممكلتده مشكلات واغتشاشات حكمفرما اولور . اداره نك مختلف شعباتنده مليته كوره اخلاق ، لسان، مزاج وسياست اختلاف ايدرسه وياخود تعيين اولنه جق مأمورلرك اقتدارندن زياده مليتی مرجح طوتولورسه بتون تشبثات عقيم قالير وداخلده هيچ بر موازنه تأمين اولنماز . بوغازلرك واستانبول معاملات ماليه سنك اداره سی عمومی ودولی بر صورتله حل اولنه بيلير . اتحاد اقوام هيئتی بونلرك مراقبه سنی جدی بر صورتده الده ايتمكله مسئله حل اولنمش صاييلير . فقط تورك اولميان ملتلرك ترقی واستخلاصی آنجق هر قطعه يی وياخود هر ملتی

متفقلر ديموقراسيسنك تعيين ايده‌جكى بر حكومته توديع ايتمكله حل اولنور. الك مهم قيد هيچ بر دولت اشغال ايده‌جكى اراضى‌يى كندى املاكنه الحاق ايتمه‌ليدر.»

سبيل الرشاد

ايشته انكليز حريتپرور وعمله پارتيسنك مروج افكارى بر غزته ايله غايت منصف و معتدل بر انكليز مبعوثنك حقمزده بسله‌ديكى حسيات! بونى اوقودقدن صوكره حالا بر طاقم خيالاته قاپيله‌جق، ياخود شخصى دوشونجه‌لرمز ايچون حقيقتى فدا ايده‌جكمى يز؟

مطبوعاتمز شخصيات، ياخود على العميا ملاحظات ايله اورته‌لغى ولوله‌يه دوشورمكدنسه مخاصملرمزك حقمزده‌نه‌دوشوندكلرينى تدقيق ايتسونلرده ايچنده بولونديغمز شو تهلكه‌دن ناصيل قورتولمق لازم كله‌جكنى آكا كوره تعيين ايلسونلر وبوخصوصده حكومته ظهير ومعين اولسونلر. وطنك حيات ومماتى مسئله‌سى موضوع بحث ايكن شخصياتى صوصدورمق، حسيات خصوصيه‌يى سويلتمه‌مك بوتون افراد ملت ايچون الك بويوك بر وظيفه‌در.

ارتق ملتك واسلاميتك عزت ووقارينى بويله عادى حسياتدن منزه طوتمليز. شرق قريبده تصادف اولنان عناصر اختلافاتنك سببى تورك حاكميتى دكلدر.

تورك اولميان تبعه تبديل تابعيت ايتمك ايسته‌ميورلر. آنجق اصلاحات ايسته‌يورلر. حالبوكه انكليز مبعوثنك بالذات اعترافى وجهله استانبول الك بويوك دولتلرك الك شدتلى رقابتلرينه هدف اولوب طوروكن، دولت عثمانيه موجوديتنى مدافعه ايله مشغول بولونوركن طبيعى اصلاحات ايله اوغراشه‌مازدى. توركلرله تورك اولميانلر آره‌سنده حقوق وامتيازات جهتلرندن هيچ بر فرق يوقدر. انكلتره‌ده انكليزلرله انكليز اولميانلر آره‌سنده‌كى فرق ايسه طاغلر قدردر. محررك عثمانليلره هجومى صرف اسلامه اولان عداوتندن ايلرى كليور. زيرا اوبك اييبيليوركه حاكميت عثمانيه پايدار اولدقجه حاكميت اسلاميه‌ده پايدار اولوب كيده‌جكدر. بو حقيقت آكلاشيلمالى وبوتون مسلمانلرك كوزلرينى آچماليدر.

محررك التزام ايتديكى تقسيمات الحاقدن باشقه برشى دكلدر. ايشته مصر، تونس، بوسنه هرسك كوزلرمزك اوكنده طوريبور. شايد صلح ومسالمتى مسلمانلرك محويله تأسيس ايتمك ايسته‌يورلرسه وجوده كتيره‌جكلرى مؤسسه‌دن خير بكله‌مه‌سونلر.

مشهور استاد هوغارت ديوركه: «اولا بوراده الك اسكى ملتلر و مدنيتلر بولنديغى كبى بتون اديان و مذاهب انتشار ايتمشدى. بناءً عليه بوراسى ملتلر بقاياسنك بوته‌سيدر. شرق وغرب مدنيتلرى اره‌سنده‌كى تصادم ميدانى بوراسيدر. بو ايكى مدنيتك طرفدارانى عينى عائله بولنيورلر. عثمانلى حكومتنك الك بيوك قباحتى ملى حرثلره، حريت قوميه‌يه وملتلرك موجوديتنه تعرض ايتمه‌مكدن عبارتدر. حالبوكه ده‌موقراسينك وضع ايتديكى وايستديكى اصول بودر. بو اصولك مضرتى وارسه ايشته ممالك عثمانيه‌ده تدقيق اولنملى‌در. عجبا تورك اولميانلرك شكاياتندن، ياخود اختلافاتندن عصرلردنبرو نيچون براثر يوقدى؟ بوتون بوشكايتلر واختلافلر انكليز، روس وفرانسز انتريقه‌لرى، تشويقاتى باشلادقدنصكره حس اولوندى. توركلرك الك بيوك قباحتى، ماينك ديديكى كبى، خريستيان اولماملريدر. نصرانيتى قبول ايتدكلرى دقيقه‌دن اعتباراً شرق مسأله‌سى حل اولنمش صاييلير.»

ايشته حقيقت بودر.

تورکجيلرك سياسى مفكوره‌لرى

هر برى آيرى آيرى قوميتلره منسوب اولديغى حالده كوك آلپ بكك اطرافنده طوپلانان تورکجيلردن چركس عمر سيف الدين بك ۲۰ تشرين اول تاريخلى آقشام غزته‌سنده نشر ايتديكى بر مقاله‌ده تورکجيلرك سياسى مفكوره‌لرينى شو صورتله خلاصه ايديور:

«تورکجيلرك «فعليات» ساحه‌سنه هيچ بر آن كچه‌مدكلرى ايچون يالكز نظريه حالنده قالان سياسى فكرلرى، سياسى مفكوره‌لرى شونلردى:

ا — توركيايى ايكى قسمه آيرمق! توركلرله مسكون جهته، يعنى آناطولويه «تورك يوردى» ديه‌رك، عربلرله مسكون قسملرينه مختاريت، — حتى بعض مفرطلرنجه — استقلال ويره‌رك «عرب يوردى» ديه آيرمق!

ب — تورك يوردنده، توركلرك آراسنده اقليتده قالان روم، ارمنى، ياهودى كبى ملتلره‌ده «حرثى بر مختاريت ويرمك»، سربست انكشافلرينى تأمين ايتمك، توركلرله نقطه‌سى نقطه‌سنه، هرجهتجه مساوى طوتمق.

مملكتمزك «فكر ساحه‌سى» ده حريت نعمتندن محروم اولديغى ايچون بو عمده‌لر، بوغايه‌لر بويله واضح صورتده اورته‌يه آتيلاميور، بيك توراو دولامباجلى يوللرله، عادتا ادبى بر قاچاقچيلق حالنده علمى مقاله‌لره صيقيشديريليوردى.»

چوق زحمته قاتلانمقسزين سايه‌لرنده مفكوره‌لرينه قاووشدقلرندن طولايى تورکجيلر انكليزلره برده تشكرنامه كوندرمليدرلر. تورکجيلرك ده بيك تورلو دولامباجلى يوللرله، ادبى قاچاقچيلقلرله، علمى مقاله‌لره صيقيشديرمق صورتيله، آكلاتمق ايسته‌دكلرى بر مفكوره‌لرى دها واردر؛ ياقه‌لم اونى‌ده اعتراف ايتمك جسارت مدنيه‌سنى نه‌وقت كوستره‌جكلر!

جنوبى فلسطينده يهودى محكمه‌لرى

جنوبى فلسطينده ياشايان يهوديلرك انكليز اشغال عسكريسندن استفاده ايده‌رك ديانت موسويه قانونلرينه كوره حكم ايده‌جك (ميشپات هاشالوم) نامنده‌كى محكمه‌لرينى آرتيق بيوك قصبه‌لرده تأسيسه باشلامش اولدقلرينى انكليز غزته‌لرى يازييورلر. مركزى محكمه‌لر يافاده بولنه‌جق؛ فلسطينك هر شهر وقريه‌سنده‌ده، فرعى محكمه‌لر تشكيل اولنه‌جقدر. عجبا احمد امين بك بونلرى‌ده حرث مركزى قيلندنمى عدايده‌جك؟ آوستريا يهوديلرينك مطالباتى ميانده

فلسطین یهودیلری طرفندن صلح قونفره‌سنده بر هیئتك اثبات وجود ایتمسی درمیان ایدیلیور . بوده حرث مرکزی تأسیسی ایچونمی ؟

سیونیستلر و فلسطینك استقبالی

شو فقره‌یی انکلیز سیونیستلرینك مروج افکاری اولان «پالیستین» مجموعه‌سنك طلعت پاشا طرفندن دول مرکزیه سیونیست هیئته ایدیلن وعدلری مناقشه واد یسنده یازدیغی شدید المآل بر مقاله‌دن ترجمه ایدییورز :

« سیونیستلر بر قاچ دفعه بعد الحرب فلسطینه وقوع بوله‌جق یهودی مهاجرتی موضوع بحث ایتمشلر وفلسطین احوال اقتصادیه‌سی کسب صلاح وترقی ایتمه‌دن سیل مهاجرتك شدتی تخفیف ایتمه‌یی آره‌لرنده قرارلاشدیرمشلردی . فقط بو خصوصده بوتون سیونیست مرکزلرنده یاپیله‌جق مراقبه‌نك کندیلری طرفندن اجراسنه قرار ویردکلری حالده طلعت پاشا بونك حکومت عثمانیه‌جه یاپیله‌جغنی سویلیور . طبیعی بو ، تماميله بزم آرزومزدن آیری بر شیدر .

« طلعت پاشا بوندن باشقه فلسطینك یهودیلره بر مرکز دینی اولمسندن بحث ایدییور . حالبوکه بوراسی اسکیدنبری هر زمان بزم مرکز دینی‌مز اولدیغی کبی ، خرستیانلرکده ، مسلمانلرکده دینی بر مرکزلریدی . یعنی طلعت پاشانك سویله‌دیکی سوز ، بزه وعد ایتدیکی شیدن زیاده بزدن منع ایلدیکی حقلر نقطهٔ نظرندن شایان اهمیتدر . او ، بزه آنجق فلسطینده دینی بر مرکز تأسیسنه مساعده ایدییور و فلسطینك ملی بر وطنمز اولمسنی رد ایدییور . اوت ، طلعت پاشا سیونیزمی ملی بر حرکت طانیمیور . یهودی ملتنك موجودیتنی انکار ایدییور . یهودیلرك فلسطینده رجحان ملی‌یه مالك اولدقلرینی قبوله یاناشمیور .

« اساساً ژون تورکلرك تعقیب ایتدکلری سیاست ممالك عثمانیه‌ده‌کی عناصرك حرکات ملیه‌لرینی ازاله‌یی و بعضاً ده اونلردن استفاده‌یی ایجاب ایدییور . بز صراحةً بیان ایدرزکه سیونیزم فلسطینده‌کی یهودیلرك حقوق ملیه‌لرینه صاحب اولملری نقطه‌سنده اصرار ایدر ویهودیلرك ملیتنی ، یاخود فلسطینده‌کی حقوق ملیه‌لرینی انکاره واران هر درلو سیاست وپروژه‌لری شدتله رد ایلر .

« دنیاده هر شیئك امکانی بولونور . لکن حکومت عثمانیه‌جه یهودیلر مسئله‌سنی تدقیق ایتمك اوزره تشکیل ایدیلن قومیسیون ایچون سیونیستلرله سیونیزم دشمنی اولان تورك سیاستنی تألیف ایتمك امکانی بولونه‌ماز . طلعت پاشانك مانورلری کوچوکلکك فضیلته قارشی کوستردیکی احترام قبیلندندر . طلعت پاشا یهودیلرك نفوذینی وانکلتره حکومتنك اعلان ایلدیکی سیاست اوزرینه بونلرك دول ائتلافیه لهنه یاپمقده اولدقلری خدمتلرینی بیلیورده برقاچ بوش وبالاف وعدلرله بو حرکتی طوردورمق ایسته‌یور . احتمالکه کندیسی بیله بو قدر بیوك بر امید بسله‌میور . زیرا عثمانلی سیاسیونك یاشادقلری خیالاتك بر حدی واردر . دول مرکزیه‌ده یاشایان سیونیستلرجه ژون تورکلرك تعقیب ایلدکلری غایه وسیاست حقنده آرتیق هیچ بر شبهه قالمامشدر . »

اسلامیت استقبالك دینیدر

شرق قریب مجموعه‌سنك ۱۳ ایلول تاریخلی نسخه‌سنده شو فقره‌یه تصادف اولونمشدر :

« کچن جمعه ایرتسی کونی هندلی خواجه کمال الدین افندی لوندره‌ده بولونان مسلمانلرك جامعنده بر نطق ایراد ایده‌رك دیمشدرکه : کائناتده حکمفرما اولان ترقی واصطفا قانونی موجبنجه تجانسدن عدم تجانس واختلاف تولد ایدییور . فقط او مختلف شیلر یکیدن تنظیم و توحید اولونیور . مثلا هیئت اجتماعیه‌ده بدایتده بر عائله کندی کندینه زراعت ، طوقومه‌جیلق ، مرانغوزلق ، دمیرجیلك وسائره اجرا ایدییوردی . لکن ترقی قانونی و اصطفا جریانی سائقه‌سیله صوکره‌لری متخصص صنفلر پیدا اولدی . بو تقسیم اعمال موجبنجه بر ملت یالکز مختلف متخصص صنفلره تقسیم اولونمقله قالمادی . دنیانك بعض مملکتلری معین صنعتلرده معروف ومتخصص اولدی . بو مختلف صنفلر متحداً و متفقاً چالیشه‌جق اولورلرسه عالم انسانیت ایچون بر نعمت کبری ، بر سعادت عظمی صاییلیر .

عینی قانون اخلاقیات ، روحانیات عالمنده‌ده حکمفرمادر . مختلف دینلر بر الاهدن کلدیکی حالده مختلف شعبه‌لره آیریلمشدر . الیوم حل اولونه‌جق اك مهم مسئله بو اختلافات دینیه یرینه بر اتحاد ، بر وفاق اقامه ایتمکدن عبارتدر . جهانکیر وعالم شمول دیانت معین بر نقطه یاخود بر جماعته منحصر قالمامالیدر . هر یرده وهر ملته قابل تطبیق اساسات اوزرینه مستند اولمالیدر .

ایشته اسلامیت بو شرائطی حاویدر . چونکه جناب حق طرفندن هر هانکی یرده وهر هانکی زمانده اولورسه اولسون وحی ایدیلمش اولان اساسات دینیه‌یی قبول وتوحید ایلمشدر . اتحاد اقوام ایچون ار ، کیج اتحاد ادیان لازم کله‌جکندن اسلامیتك دین استقبال اولمسی محققدر . »

تصحیح . — اول‌کی هفته‌کی ۳۷۳ نجی نسخه‌ده (دیانت وقضاء) عنوانلی مقاله‌ده آتیده‌کی ترتیب سهولرینك لطفاً تصحیح اولونمسی رجا اولونور :

صحیفه	سطر	خطا	صواب
۱۶۰	۱۳۳	متعارف	خلاف متعارف
۱۶۰	۸	حائفین	حائضین
۱۶۰	۲٦	دیانة	قضاءً
۱۶۱	۲	برشیٔ ایسه	برشیٔ یپرویا کیرایسه
۱۶۱	۷	نظر	نظائر

هلال مطبعه‌سی — اشرف ادیب

آبونه شرائطی

داخلی ، خارجی هر یر ایچون سنه‌لکی (٢٠٠) ، آلتی آیلغی (١٣٠) غروشدر.

[نسخه‌سی ٥ غروش ، سنه‌لکی ٥٢ نسخه‌در .]

اداره‌خانه

باب عالی جاده‌سنده دائرۀ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر

مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولونماز .

سبیل الرشاد

سنه ١٣٣٠

اخطارات

آدرس تبدیلنده آیریجه بش غروش کوندرلملیدر .

مکتوبلرک امضالری واضح واوقوناقلی اولمسی و آبونه صره نومروسی محتوی بولنمسی لازمدر .

ممالک اجنبیه ایچون آبونه اولانلرینک آدرسلرینک فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغنک واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور .

دینی ، فلسفی ، علمی ، ادبی هفته‌لق مجموعۀ اسلامیه‌در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم .

باش محرر
محمد عاکف

صاحب ومدیر مسئول
اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد : ٣٧٦ — ٢٤ محرم ١٣٣٧ — پنجشنبه — ٣١ تشرین‌اول ١٣٣٤ — جلد ١٥

اسرار قرآن

بسم الله الرحمن الرحیم

سورة البقره

الم ذلك الكتاب لاريب فيه هدىً للمتقين

« الم » : مفسرلر الم ، المص ، حم وسائره کبی فواتح سورك تفسیری صددنده برچوق اقوال سرد ایتمشلردر . بر، ایکی روایت استثنا ایدیلیرسه رسول علیه السلامدن بونلرك معنالرینی بیان وایضاح ایده‌جك برأثر وارد اولمامسی بویولده مختلف ومتنوع رأیلر درمیانه سبب اولمشدر .

بوبابده سلفك مذهبی معنی جهتنی جناب حقه ترك وتفویض ایتمکدر . اونلره کوره بوقبیل فواتح سور، یالکز جناب حقك بیله‌جکی ، متشابهات جمله‌سندندر .

سلفك ماعداسی طرفندن درمیان ایدن برخیلی آرا وافکار میاننده، بن قطربك سوزلرینی اهمیتله تلقی‌یه شایان كوریيورم.

او، دییورکه :

عرب ، قرآنی دیکله‌مز قاچارلردی . الم، المص نازل اولونجه بونلرك نه دیمك اولدیغنی آکلایه‌مادیلر . هوس استکناه کندیلرینی بوسوزلرك آلت طرفنی دیکله‌یوب ده سیاق کلام اعانه‌سیله مآل ومؤدالرینی آکلامه‌یه چالیشمغه مجبور ایتدی . عرب، اوقونه‌جق شیلره بو مقصدله قولاق ویرمکه حاضرلانجه جناب رسالتمآب کندیلرنجه مألوف اولان اسلوب بیانه مغایر هیچ برجهتی اولمیان سور قرآنیه‌یی سامعه‌لرینه ایصال وبوصورتله وظیفۀ بلاغك ایفاسی خصوصنده کندیلرینه قارشی برحجت الده ایتمکه موفق اولدی .

بو توجیهه کوره قرآنك بوالفاظی اتیان ایتمه‌سنك حکمتی، عربی حل مشکل سوداسیله، هیچ آرزو ایتمدکلری حالده سور و آیاتی جان قولاغیله دیکله‌مکه مجبور ایتمکدن عبارت اولور. اساساً عربك اسالیب بیانی تدقیق ایدنلره خفی دکلدرکه اونلر، مخاطبی تنبیهدن بشقه برمقصده معطوف اولمقسزین سوز آره‌سنده بوقبیلدن بر، ایکی حرف اتیان ایدرلر واکثریا بیان ایده‌جکلری بر مقصد مهم قارشیسنده مخاطبك غافل بولندیغنی حس ایتدکلری یاخود سوزی دیکله‌یوب آکلامق شانندن اولمیان خودکام برشخصه مرام آکلاتمق مجبوریتنده قالدقلری زمان بوکا لزوم کوررلر . « هاء تنبیه » « ایها » لفظنده‌کی « هاء » « فبما رحمة من الله لنت لهم » کبی یرلرده « ماء زائده » نك استعمالی بوقبیلدندر. پك طبیعیدرکه انسان بوحرفلری ایشیدوب ده معنالرینی آکلامانجه استدلال مآللرینه مدار اولور امیدیله مابعدلرینی آکلایوب دیکله‌مکه قلباً برمجبوریت حس ایدر. حل واستکشافی اوغورنده شورایه بورایه امالۀ فکر ایتدیکی مقصد مهمه انتقالی تسهیل ایده‌جك برسر رشته الده ایتمك املیله بوکبی الفاظی تعقیب ایده‌جك سوزلری جان قولاغیله دیکله‌ر ، اولجه غافل بولندیغی یاخود دیکله‌مك ایسته‌مدیکی سوزلری کمال دقتله تلقی واونلردن برتأثیر حس ایده‌جك وضعیت آلیر . حالبوکه او الفاظ مبهمه‌نك یاردیمی اولماسه مخاطبك حالنده نه بوتحول حصوله کلیر، نه‌ده سویلنان سوزلرك بر تأثیری کوریلور ایدی .

بو بابده شويله برقولده درميان ايدلمشدر: اصوات حروفى عرب سيان بر صورتده نطق وتكلم ايدرلردى؛ بو خصوصده اوقويوب يازمه بيلن ايله بيلميان آره سنده هيچ برفرق يوقدى. الف، باء، جيم وسائره كبى اسماء حروف ايسه بويله دكلدى. بونلرى آنجق اوقويوب يازانلر بيله بيليور ايدى. بناءً عليه اوائل سورده بوكبى اسماء حروفك اتيانى قرآنك دلائل اعجازينه برضميمه تشكيل ايتمكله برابر رسول كزين افندمزك اوقويوب يازانلرك مدار امتيازى اولان بوكبى خصائصدن محروم اولمادیغنى اثبات ايتمش اولدى.

« ذلك الكتاب » : بو، او كتابدركه « انا سنلقى عليك قولاً ثقيلا = سكا آغير وپك قيمتلى بر وحى ايندیره جكز » و « اقرأ باسم ربك الذى خلق خلق الانسان من علق = خلق وايجاد قدرتى النده اولان، انسانى علق (يپيشقان) دن يارادان ربكك نامنى ياد ايدهرك اوقو » آيتلريله انزالى وعد اولنمشدر.

« لاريب فيه هدىً للمتقين » : بر كتابكه اوكا ريب (شك) طارى اولمه سى احتمالى يوقدر. رتبهٔ اعجاز وبيانى، برهان بلاغتى شك وشبهه كوتورمك درجه سندن پك عاليدر. واقعا فعلاً شبهه ايدنلر چوق ايسه ده اونلرى بو حاله سوق ايدن عناد، كفر والحادلرينك شدتيدر.

آيتده « للمتقين » كلمه سى « لاريب فيه » ايله « هدىً » كلمه لرى آره سنده متنازع فيه (تنازع اصطلاح نحوده ايكى فعل ويا اسم فعلك براسمده عملى يعنى هر برى اسمك معنى اعتباريله كنديسنه ارتباطنى استلزام ايتمسيدر. بو اعتبار ايله آيتك معناسى شويله اولور: كتاب منزلده متقيلرك شبهه ايده جكلرى هيچ برجهت يوقدر. اونلر ايچون بوكتاب محض هدايتدر) اولمسى ده محتملدر.

برحقيقتدركه عناد ومكابره يى شعار وجدان اتخاذ ايدنلر اويله دليللر، برهانلرله قناعت حاصل ايده جك، آيات بينات ايله طوتدقلرى مسلك سقيمدن واز كچه جك كسه لر دكللردر. بونك ايچوندركه معاندلر، جاهل وادراك ومحاكمه لرى قاصر اولانلردن دها زياده جناب حقك ذم وتقبيحنه هدف اولمشلردر. برجاهل، اوكنده نور حقيقتك پارلادیغنى كوررسه اوكا قوشوب كيتمك، طوغرى يول كوستريليرسه اورايه سلوك ايتمك خصوصنده تردد كوسترمز. فقط برمعاندك طوتدیغى طور ومسلك بويله ميدر؟ او، كورمامك ايچون كوزلرينى يومار؛ ايشيتمامك ايچون قولاقلرينى صاغير ايدر؛ شعلهٔ حقيقت عكس ايتمامك ايچون قلبنك اطرافنه پرده لر چكر. « وقالوا لن نؤمن لك حتى تفجر لنا من الارض ينبوعا اوتكون لك جنة من نخيل وعنب فتفجر الانهار خلالها تفجيرا اوتسقط السماء كما زعمت علينا كسفاً اوتأتى بالله والملائكة قبيلا اويكون لك بيت من زخرف اوترقى فى السماء ولن نؤمن لرقيك حتى تنزل علينا كتاباً نقرأه = كافرلر ديديلركه: قطعا سكا ايمان ايتمه يز، مكركه بزه يردن بر قايناق قاينا تمه ليسك يا خود برخرما واوزوم باغچه ك اولمه لى وآره سندن ايرماقلر اقيتماليسك. بوده اولمازسه، توهم ايتديكك كبى، كوكى پارچه پارچه باشمزه كچيرمه ليسك. ياخود زينت واحتشامه مستغرق بركاشانه ك اولمه لى ياخود كوكه چقمه ليسك مع مافيه اورادن، اوقويه بيله جكمز بر كتاب كتيرمزسه ك سمايه ارتقا ايتديككده اينانه مايز » ايشته بوقبيل آدملر جناب حقك آتيده كى آيتلرله ماهيتلرينى توصيف ايتديكى آهندل كسه لردر: « ولو اننا نزلنا اليهم الملائكة وكلمهم الموتى وحشرنا عليهم كل شئ قبلا ما كانوا ليؤمنوا الا ان يشاء الله = اونلره بز ملكلرى ايندیرسه ك، اموات لاف سويلسه لر، هرشيئى طاقم طاقم باشلرينه طوپلاسه ق ينه ايمان ايتمزلر، مكركه الله هدايتلرينى مراد ايتمش اولسون » « ولو نزلنا عليك كتاباً فى قرطاس فلمسوه بايديهم لقال الذين كفروا ان هذا الا سحر مبين = سكا كاغد اوزرينه يازلمش بر كتاب ايندیرسه ك، اللريله يوقلايه رق اونك حقيقةً بر كتاب اولدیغنى آكلاسه لر ينه كافرلر: بو، سحردن بشقه برشى دكل ديرلر ايدى »

دردعناده مبتلا اولانلر حقيقته بو درجه لره قدر دشمن اولدقدن صكره قرآنكه وصف مميزى « لا يأتيه الباطل من بين يديه ولا من خلفه » مدلول كريمدر، اونلرك ريب وكمانلرينه هدف اولمقدن وارسته قاله بيليرمى؟

ارباب اتقا نظرنده ايسه حال بويله دكلدر. اونلر نه قرآن مبينك جانب باريدن منزل اولدیغنده ذره قدر شك وشبهه يه محل كوررلر نه ده اسلوب بيانده، احكام وآدابنده بو عقيده نك راسخه لرينى خللدار ايده بيله جك برايلیشك حاصل ايدرلر. قرآن، دينى ودنيوى منفعتلره، معاش ومعاده متعلق مصلحتلره وصول ايچون بر رهبر اولدیغنى بيليرلر، بر كمسه فطرتنه قارشى مكابره يى، عقل واذعانك ارشاداتنه مخالفتى التزام ايتمدكجه بوحقيقتى رد وانكار ايده ميه جكنى تقدير ايدرلر.

بعض كسه لر « اتقا » لفظنك مدلول حقيقيسى نه اولدیغنى كسديره ميورلرده ظن ايديورلركه « متقين » وصفنه احراز لياقت ايدنلر، عبادتخانه لرينه چكيلوب الله ايله استيناس، دنيا ايله اولان علاقه لرينى بتون بتون قطع ايده رك ساده ركوع و سجوده وقف حيات ايدنلردر. بوكبى كسه لر بو حيات عزلت و انقطاعه متحمل اولسونلرده اللهى هيچ بيلمسونلر، بدايع صنعتده كى حكم واسراره عقل ايرديرمه سينلر، ساحهٔ ملك وملكوتده انظار عبرته تجلى ايدن بونجه خوارق وآياتدن غافل بولنسونلر، بحث ايتديكمز طرز تلقى اربابنك نظرلرنده بونلرك هيچ اهميتى يوقدر. اونلر ايچون آيات قرآنى، آكلامه دن، ترتيل وتلاوت، اللهى بيلمه دن اوكا عبادت ايتمك بر كمسه يه مرتبهٔ اتقايى احراز ايتمسى ايچون كافى ووافيدر.

بونلر « متقين » عنوان مبجلنى بيان ايتديكمز استعداد وقابليتده كى آدملره تخصيص ايتمكله برچوق كسه لره ظلم ايتمكده اولدقلرينك فرقنه وارميورلر.

جناب حقك احسان ايتديكى نعمت وثروتى سعادت آخرتى

استحصاله وسيله اتخاذ ايدن، بونكله برابر بو نعمتك كنديلرينه دنياجه‌ده برنصيب رفاه تأمين ايتديكنى اونوتميان ، كنديلرينه جناب حقك احسان ايتديكى كبى كنديلرينك‌ده غيره بذل واحسان ايتمه‌لرينى دينى ووجدانى بروظيفه تلقى ايدن، فرط سامان دولاييسيله سعى بالفساد تمايلنه قابيلميان كمسه‌لر واردركه حقيقتده « متقين » و « مفلحين » عنوان تكريم وتبجيلنى آلمغه شايسته اولانلر اونلردر .

« تقوى » لفظنك مدلول حقيقيسى دنياده، آخرتده اذاى نفسه بادى اوله‌جق حالاتدن اجتنابدر . بو نقطهٔ نظردندركه شرعاً « متقى » كرك فعل، كرك ترك اولسون عقوبتى مستلزم افعال وحركاته تصديدن نفسنى وقايه ايدن كمسه‌يه اطلاق اولنور .

روايت ايدلديكنه كوره تقوانك ماهيتنى صوران بر ذات ايله ابو هريره رضى الله عنه آره‌سنده شو يولده بر محاوره جريان ايتمشدر .

— تقوى نه‌در ؟

— مدت حياتكده ديكنلى بر يوله دوشدكمى ؟

— اوت .

— نه يابدك ؟

— اوكه ديكنلر كالدكجه يولى دكيشديردم ، ياخود كنارندن صيريلوب كچدم و ياخود كرى دوندم .

— ايشته « تقوى » بودر .

افادات سالفه‌دن آكلاشيليركه حقيقى معناسيله « متقى » فناله ، كرك نفسنه و كرك غيره ايراث اذايه بادى اوله‌جق يرلردن قاچينان، مال و جانى ، عرضى ، ملتنى ، مملكتنى ، قومشولرينى صيانت ايدندر . بو صايديغمز شيلرى ضرر و تهلكه‌يه دوچار ايدن قمار باز مسرف ، منافق كروهندن كمسه‌لرله مملكتلرينه خيانت ايدن و بو صورتله دشمنلرينه يارارلق كوسترن سفيللر ايچون قطعا فلاح مقدر دكلدر . بونلر حركات لئيمانه‌لرى سايه‌سنده بر درجه‌يه قدر منفعت ماديه تأمين ايده‌بيلسه‌لرده حيات اخرويه‌جه شقاوت وخسرانه محكومدرلر . سعادت آخرت ارباب اتقايه خاصدر .

سوزك خلاصه‌سى « اتقا » افعال سيئه‌يه ترتب ايده‌جك كرك دنيوى كرك اخروى مجازاتدن نفسى وقايه (سپر) آلتنه آلمقدركه آلت طرفده‌كى آيت كريمه‌ده كلمه‌نك معناسى بو وجهله ايضاح و تبيين ايتمكده‌در .

مترجمى : محمد شوكت عبدالعزيز چاويش

بحران اجتماعيمز

مؤلفى : پرنس محمد سعيد حليم پاشا

— ٣ —

حريت نسوان :

انحطاط اجتماعيمزك اك مهلك تجلياتندن برى‌ده ، تستردن قورتولمق ، صورت دائمه‌ده اركك تماسده بولنمق ، احراز حريت وسربستى ايله غرب قادينلرى كبى ياشامق ايسته‌ين دور حاضر قادينلرينك مدعياتى تشكيل ايدر .

تأهل ايدن قادين زوجنك صفت آمريتنى طانيمق ايسته‌مديكى كبى ، كنج قيزده ابوينك وصايتنه بر درلو تحمل ايده‌ميور . آرتق قادينلر حر اولمق، ايسته‌دكلرى كبى حركت ايتمك ، طرز حركتلرى ايچونده كيمسه‌نك مؤاخذاتنه دوچار اولمامق احتراصاتى ايله متحسس بولنيور .

بو كبى مدعيات واحتراصات نسوانيه‌نك مشروعيتى قناعتنه بناءً اركك‌لك ناقابل تحمل استبدادينه نهايت ويرمك صورتيله قادينلرك مطالباتى اسعاف اولنمدقجه، مملكتده مدنيت وترقياتك ، حيات اجتماعيه‌نك ساحه آراى حصول اوله‌ميه‌جغنى تسليم ايتمكى بر وظيفهٔ وجدانيه‌نك ايفاسى صورتنده تلقى ايدن اركك‌لرده اكسيك دكلدر .

بويله بر ذهنيته فريفته اولان اركك‌لر ، غايهٔ مخيله اتخاذ ايتدكلرى غرب مدنيتنك ، هيئت اجتماعيهٔ غربيه‌ده قادينلرك حائز اولدقلرى فائقيت موقعيه ايله حريت مطلقه‌دن متولد اولديغنه قانع بولنيورلر .

اكر بو حال موافق حقيقت بولنمش اولسه ايدى ؛ تاريخ ملى تكذيب ايدن بر حادثهٔ مهمه تشكيل ايتمش اولوردى . چونكه هيچ بر مدنيت بشريه ، هيچ بر وقتده حريت نسوانيه ايله باشلامديغى كبى بالجمله مدنيتلرك‌ده حريت مطلقه وسلطنت نسوانيه ايله محو ومنقرض اولدقلرى شئونات مؤيدهٔ تاريخيه جمله‌سندندر .

هر شيئك بر عنصر متمدن اولمق خصلت واستعدادينى حائز بولنمسنه نظراً ، قادينلرك‌ده اهميت فوق العاده‌يى حائز بر عنصر متمدن اولدقلرينه هيچ بر صورتله اعتراض ايديله‌مز . عادى طاش بيله ، بر مكتب وياخود بر خسته‌خانه انشاسى كبى بر صورت مفيده‌ده استعمال ايدلديكى تقديرده ماهيتنه كوره مدنيت بشريه‌يه خادم اولمقدن خالى قالماز . بناءً عليه ، هر بر شيئك بر غايهٔ تمدن وترقيده استعمالى ، استلزام ايتديكى وقوف ومهارته متوقفدر .

فقط ذى قيمت بر عنصر مدنيت و سعادت اولان قادينلردن ممكن مرتبه استحصال فوائد طريقنى، ترك قادينلرينك حريت وسربستيلرى مروجلرندن استكناه ايده‌بيلمه‌مز پك شبهه‌ليدر .

اساساً حريت وسربستى طلبى كيفيتى، مع التأسف دائما برچوقلرينى اغفال ايتمشدر . چونكه، حد ذاتنده دائما سزاوار تنقيد وتوجه بر حركت

نجابتكارانه تشكيل ايتديكي ظن اولنيور . حتى بوكبي مطالب، اذ ايت ورويتدن استفاده اولنمايان اصحاب اقتدارك حال معطليتده براقلديغى، بوسببله دائما برصورت مبالغه كارانه‌ده اعظام اولنان حصول سعادت مشتركه‌يه خادم برچوق قوتلرك اضاعه‌سنه محل ويرلديكى ذهابنى توليد ايتديرييور .

حالبوكه بوندن دها ياكلش بر شى اوله‌ماز . زيرا دها زياده بر حريته احتياج حقيقى و قطعى حس ايدنلر ، محتـاج اولدقلرى سربستيى بلاتعويض احرازايده‌بيليرلر . ذاتاً استحصالنه احتياج حس اولنان حريت ، تعلق ايتديكى‌سى ايله امكان ايفاسى بيننده‌كى موازنه‌يى تأسيس ايچون دائما كنندى كنديسنه حصوله كلير . غربده قادينلرك موقع اجتماعيلرينى تعيين ايله‌مش اولان حريت وسربستى آنجق بوصورتله تحصل ايتمشدر .

هيئت اجتماعيه‌مزك حيات زراعيه‌سنده‌ده اركككلرك حريته معادل اولان قادينلرك حريتى ، هيچ بروقت بر كيمسـه طرفندن طلب ايدلمه‌مشدر . چونكه صفحهٔ حيات زراعى‌ده قادينلر اركككلرك ايفا ايتدكلرى وظائفك عينى ايفا ايتملرى سببيله احتياج حريت هر ايكى طرف ايچون عين مرتبه‌ده بولنمش اولديغندن، حيات روستائى‌ده كورولن حريت نسوانيه ، ماهيت مساعينك ايجاباتندن اوله‌رق كنديلكندن حصوله كلمشدر .

بناءً عليه ، هيئت اجتماعيه‌مزده اركك ايله قادين آره‌سنده موجود اولان عدم تساوىٔ حريت ، قادينك ضررينه اوله‌رق بلاسبب حيز حصوله كلمش براثر اغتصاب دكلدر . بلكه هيئت اجتماعيمزده اركك ايله قادينك ايفاسيله مكلف بولونديغى وظائفك ماهيت تفاوتى تمثيل ايدن نتايج طبيعيه‌دندر . بوماهيت تفاوتك‌ده دائما طبقات اجتماعيه‌نك ايجاباتنه كوره تحول ايتديكى قضاياى مسلمه جمله‌سندندر .

احتياجات عائله‌يه چاره سـاز اولمق اوزره قادينك اركك قدر چاليشديغى فقرا صنفلرنده ، بو تفاوت ناقابل تفريق بر حالده بولنيور . طبقات اجتماعيه‌نك مراتب عاليه‌سنده‌ده بو تفاوتك تدريجاً تزايد ايله قادين ايشسزلكنك مرتبهٔ غايه‌يه رسيده اولديغى اك كبار صنفلرده حد اعظميسنه ارتقا ايلديكى كورولبور .

احوال اجتماعيه‌مزك بو ماهيت الجاآتنه نظراً ، حريت رجليه‌يه مساوى بر سربستيى طلب ايدن قادين ، حقيق بر حريته احتياجى بولنمش اولسه ، بيچاره چيفتجى قادينه احراز سربستى ايتديرن حقه مماثل بر حق ايله بالطبع استحصال ايدر .

بنـاءً عليه ، كويلى قادينده نظر تقدير ايله كورولن سربستينك نسوان سائره‌يه عدم توجيهى كيفيتى ، اسباب جديهٔ مانعه‌يه مستنددر . بو اسبابدن برى ، سربستىٔ نسوان مروجى بولنان اركككلرله قادينلر احتياجاتنك نابمحل بر تربيهٔ اجنبيه‌دن متولد وبونقطهٔ نظردن محيطمزه نسبةً جعلى و غير طبيعى بولنمسيدر . اسـاساً بر محيطك ماهيتى نه اولورسـه اولسون آنجق توليد ايلديكى سـلسلهٔ احتياجاتى تطمين ايده‌بيلير. ايشته بوسببله قادينلرمزك احرازسربستى وحريت احتياجات كاذبه‌سى محيطمزده تطمين ايديله‌من .

بوندن ماعدا ، اك اهميتسزلردن اك وخيم اولانلرينه وارنجه‌يه قدر بالجمله سوء استعمالاتك ، كافهٔ احوال و حركات افراطكارانه‌نك كسـب لياقت ايدلمه‌مش بر حقدن وياخود غير مشروع بر حريتدن متولد بولنديغى نظر اعتباره آلنديغى تقديرده‌ده نسوانيت عثمانيه‌نامنه درميان ايديلن مدعيات و مطالبات حريتكارانه‌نك اسعافى نه كبى بر تهلكه‌يى مستلزم اوله‌بيله‌جكى بالسهوله تظاهر ايلر .

بو مسـئلهٔ مهمه حقنده دها واضح بر فكر پيدا ايتمك ايچون تدقيقاتك عمومى بر نقطهٔ نظردن اجراسى منتج فوائد اولمش اولور .

انسانك وظائف اجتماعيه‌سى بولنديغى ووظائف عموميه‌سى ميانده بووظائفك اك زياده حائز اهميت اولديغى اولجه درميان ايلدك .

وظيفه كلمه‌سنى تلفظ ايدن ، حقوق و حريت معنالرينى‌ده افاده ايتمش بولنور . بناءً عليه حقوق و حريت سياسيه نصل موجود ايسه حقوق وحريت اجتماعيه‌ده عينى صورتله موجوددر .

قوانينك حقوق ووظائفدن متولد بولنمسى حسبيله، قوانين سياسيه بو منابعدن نصل تولد ايتمش ايسه ، قوانين اجتماعيه‌ده عينى وجه ايله تحدث ايتمشدر .

قوانين اجتماعيه هيئت اجتماعيه‌يى تشكيل ومحافظه ايتديكى كبى ، قوانين سياسيه‌ده شرائط موجوديتى تنظيم ايله ترقياتى تأمين ايدر .

اجتماعى حريتلرك ماهيت متمايزه‌سى، بالخاصه استحقاق اولندقلرى نسبتده اكتساب ايدللرندن يعنى بر وظيفهٔ اجتماعيه‌نك ايفاسيله حصوله كلملرندن عبارتدر .

وظيفهٔ اجتماعيه حريت اجتماعيه‌يى توليد ايدر . بووظيفه‌نك ايفاسنده كوستريلن دها بيوك بر قابليت‌ده، دها واسع بر حريتى بخش ايدر.

ايشته ، حريت اجتماعيه تبين و تحقق ايله‌مش بر اهليتك نشانهٔ تقديرينى تشكيل ايتديكندن استحقاق ايدلمش بولنور.

بوحكمت بصيرتكارانهٔ اجتماعيه ، حريت اجتماعيه‌نك طوغريدن طوغرى‌يه هيئت اجتماعيه‌نك موجوديتنه اجراى تأثيرات ايتمسندن وبوخصوصده ارتكاب اولنه‌بيله‌جك خطيأت، هيئت اجتماعيه‌نك فلاكتنى موجب اوله‌بيله‌جك بر ماهيتده بولنمسندندر .

بناءً عليه بو حكمت ، هيئت اجتماعيه‌نك محافظهٔ اجتماعيسنه عائد سوق طبيعينك اك جلى تظاهرينى تمثيل ايدر .

سياسى حريتلرده كيفيت برعكسدر. بوحريتلرك اكتسابى ايچون كسـب لياقت ضرورتى يوقدر . چونكه فردك فلان و يا فلان شيئى ياپمق اقتدارينى حائز اولديغندن دكل، بلكه بونلرى ياپه‌بيلمك حق وحريتنه مالك اولمق احتياجنى وياخود آرزوسنى حس ايتمسندن تولد ايدرلر. لكن برشيئى ياپمق حريتى اوشيئى ياپه‌بيلمك اهليت واقتدارينى بخش ايله‌من. اولسه اولسه اواهليت واقتدارك اكتسابى امكاتنى احضار ايدر. فقط بو امكان‌ده دائما اهليت مطلوبه‌يى تأمين ايتمز . زيرا بو اهليت واقتدار

يا اكتسات ايديله‌بيلير ويا ايديله‌مز. اكتساب اولنديغى تقديرده استحصالى ايچون صرف اولونان وقت ظرفنده، آزچوق كيفى برصورتده استحصال ايديله‌بيلمش اولان حريت برچوق سوء استعمالاته سببيت ويرمش اولور. اكتساب اولنه‌مديغى تقديرده‌ده بو حريت ضايع اولور.

سياسيات، هيئت اجتماعيه‌نك انجق صورت وشرائط موجوديتنه تعلق ايتديكندن، سياسى حريتلرك سوء استعمالى، هيئت اجتماعيه‌نك موجوديتنه طوغريدن طوغرى‌يه اجراى تأثير ايتمز. بناءً عليه اجتماعى حريتلر درجه‌سنده ايقاع تأثيرات ماهيتندن بالطبع عارى بولنورلر.

بوندن بشقه بر هيئت اجتماعيه وظيفهٔ اجتماعيه‌سنى بحق ايفايه مقتدر بولندقجه سياسى سوء استعمالاتدن حاصل اولان مضراتى دفع ايده‌بيلير.

حريت سياسيه، مستغنئ استحقاق بولنديغندن جبر و قوتله استحصال اولنور. بناءً عليه جبر و قوتله استحصال اولنان هر شى كبى، بعضلرك منفعتنه وبعضلرك‌ده ضررينه اوله‌رق استحصال اولنور. ايشته تاريخ ململك قيدايتمكدن خالى قالماديغى سياسى مجادلات ايله عكس تأثيرلر، حريت سياسيه‌نك بو ماهيتندن متولددر. حالبوكه انسانلرك اجتماعى حريتلرندن كين و نفاقك تولدينه دائر بر مثاله تصادف اولنماز.

بالعكس اجتماعى حريتلر دائما انسانلرى بربرلرينه ربط ايتمش، سياسى حريتلرده يكديكرلرندن تفريق ايله‌مشدر.

الحاصل بو تفصيلاتدن، اجتماعياتده وظيفه‌نك حريتى، سياسياتده حريتك وظيفه‌يى توليد ايتديكنى استنتاج ايلرز. اساساً حريت اجتماعيه‌نك استحقاق اولنمش بر شى اولديغى، حريت سياسيه‌نك‌ده اكثريا محتاج استحقاق برحالده قالديغنى كورمكده‌يز.

اجتماعياتده دها بيوك براهليت دها واسع برحريتى تأمين ايتديكى حالده، سياسياتده استحصال اولنان دها بيوك بر حريت، دها برچوق وظائف سياسيه‌نك ايفاسنى مستلزم برتعهد ومجبوريت تشكيل ايدر.

ايشته كورولويوركه اجتماعى وسياسى حريتلر بيننده موجود اولان فرق، اصلى واساسيدر. بو ايكى نوع حريت بيننده وقوعبوله‌جق بر التباس، عميق، ناقابل اصلاح خطيئاته منجر اولور.

وظيفهٔ اجتماعيه‌يه كلنجه؛ هيأت اجتماعيه‌نك ردائت ويا صلابت اخلاقيه‌سنه كوره پك متنوع اوله‌بيلير. فقط حريت اجتماعيه‌نك مستند بولنديغى قاعده، ماهيت اساسيه‌سى كبى لايتغيردر.

بناءً عليه، هيئت اجتماعيه قادينلدن دلفريبانه معامله‌لر، اكلنجه‌لر، محظوظيتلر طلب ايده‌بيله‌جكى كبى، اوصاف اخلاقيه وفكريه ايله فضيلتى‌ده طلب ايده‌بيلير.

آنجق اخلاقياتى مختل، سفاهتپرست بر هيئت اجتماعيه احتياجاتنك تطمينى، حائز جديت وصلابت، فضائلپرور برهيئت اجتماعيه احتياجاتنك تطميننددن دها سهيل بولنديغى جهتله، قادينلر جدى برهيئت اجتماعيه‌دن زياده سفاهتپرست برهيئت اجتماعيه‌ده دها واسع برحريتى حائز بولنورلر.

بوكا بناءً، برهيئت اجتماعيه‌ده قادينك حائز اولديغى درجهٔ حريت، نه او هيئت اجتماعيه‌نك علوتنى ونه‌ده قادينك قيمت اجتماعيه‌سنى تعيين ايتمز.

هر ايكيسنك قيمت وماهيتنى تقدير ايچون بيلنمسى لازم اولان شيئك، بو حريتك نه‌يه مقابل استحصال ايدلمش اولديغنك، يعنى فضيلتك‌مى يوقسه سفاهتك‌مى مكافاتى بولنديغنك اوكره‌نيلمسيدر.

بو تفصيلاتدن، نسوانيتمزك مطالبات حريتكارانه‌سنك ماهيت ومعناى حقيقيسى واضح برصورتده آكلاشيله‌بيلير.

آرتق شمدى نسوانيتك برحريت اجتماعيه طلبى كيفيتى، او حريته مستحق اولمديغنه دليل قطعى تشكيل ايتديكى كبى، نسوانيتمز مدعياتنك‌ده سياسى واجتماعى حريتلرك التباسندن متولد اساسسز برادعا اولديغنه تردد ايديله‌مز.

مدعيات نسوانيه‌مزه پيرو اولان آوروپا مدعيات نسوانيه‌سى برطاقم حقوق سياسيه طلبندن عبارت بولنديغى حالده، مدعيات نسوانيه‌مزك ماهيتى اجتماعى اولديغى ادراك اولنه‌مامشدر. ايشته التباسدن متولد ادعاده بوندن حصوله كلمشدر.

نسوانيتك هيئت اجتماعيهٔ عثمانيه‌ده حصوله كلن تحولاتى تدقيق اولنديغى تقديرده صوك اللى سنه ظرفنده پك زياده پيداى وسعت ايتديكى كورولور.

هر حالده زمانمزك نسوانيتى عموميت اوزره اللى سنه اولكى روش سربستيسنه نسبةً دها بيوك برحريتدن مستفيد بولنيور. فقط موضوع بحث اولان بو حريت، كيزلى برصورتده آوروپالى قادينى كبى امرار حيات ايدن زمرهٔ نسوانك حريتى دكل، اليوم هيچ برصورتله اتهامات وتعريضاتى مستلزم اولمايان حريت مسلمه‌در.

حريت نسوانيه‌نك شيمديكى درجه‌سى مستغنئ ايضاح اولديغى اوزره روش جديد حياتك ايجاباتندن متولد افكار وحسياتك نتيجهٔ تكاملندن بشقه برشي دكلدر.

بو حريت، مدعيات نسوانيه‌يه عطف ايديله‌مز. چونكه اولجه بوكبى مدعياتك هيچ برى موجود دكلدى.

شمديكى حريتك محصلى اولان تكامل اجتماعيمز جريان طبيعيسنى تعقيباً نسوانيته دها واسع برحريتى البته تأمين ايده‌جكدر. مع مافيه بو تكامل او حريتى هر صفحه‌سيله قابل تأليف برصورتده، يعنى هر نسلك سويهٔ استحقاقى مرتبه‌سنده تحديد ايله برابر، انسال مستقبله‌يى تمثيل ايده‌جك اخلاق وذهنيته توفيق ايليه‌جكدر.

بناءً عليه الحاآت زمانه تقدم ايله هيئت اجتماعيهٔ عثمانيه‌ده بوكوندن اعتباراً نسوانيتك تعيين شرائطى، يعنى نسوانيت غربيه‌يه معادل ومماثل برحاله كيفى برصورتده تحويل ايتمك امل وآرزوسى، دائرهٔ حقوق

وصلاحیتی تجاوزایدن خودبینانه برسوء حرکتدن بشقه برشی دکلدر.

فردك الك عادی وظائف اجتماعیه‌سنی ادراك وایفادن عاجزبولندیغی برزمانده، علی الخصوص هیئت اجتماعیه‌نك مرتبهٔ غایه‌یه منجر اولان انحلالی صره‌سنده ارتکاب اولنه‌جق بویله برسوء حرکتك نه کبی بر فنالقی انتاج ایده‌جکی بالسهوله آکلاشیله بیلیر.

الك مهم مسائلك بیله دائما عقللره صیغماز برخفتله حل وتطبیق کیفیتنك استقبال مللمزی پك زیاده اشکال ایتمش بولنمسی، موجب انقباضمز اولملیدر.

آرتق بودفعه‌ده عین صورتله قوهٔ خیالیهٔ غیر سالمه‌مزك سریع التبدل هوسات مضره‌سنی تطمینه تشبث ایدرسه‌ك، اساساً احیایه مقتدراولدقلرینه ذاهب اولانلرك لاینقطع ارتکاب ایتدکلری لایعد خطألك ثقلتی آلتنده متزلزل اولان موجودیت اجتماعیه‌مزه برضربهٔ مهلکه ایراث ایتمش اولورز.

نسوانیتمزك مدعیاتی، حرمی بالالغا ارکك ایله قادین آره‌سنده جمعیات غربیه‌یه مماثل تأسیس تماس ومناسباته معطوف بولندیغندن بومدعیاتك منحصراً اجتماعی اولدیغنه شبهه ایدیله‌مز.

یوقاریده ایضاح اولنان اساساته استناد ایده‌رك دیرزکه، بوتماس ومناسباتی، احتیاجات حقیقیهٔ اجتماعیه ایجاب ایتدیرمش وهیئت اجتماعیهٔ حاضره‌ده بواحتیاجاتك تطمینه متوقف اهلیت کافیه‌یی احرازایله‌مش بولنسه ایدی، نسوانیتك مناسبات جنسین بیننده اجراسنه خواهشکر بولندیغی انقلاب کندیلکندن حصوله کلمش اولوردی.

بویله اولمیوبده الیوم مدعیات حالنده بولنمسی، لزومسز وغیر مستحق اولدیغنه دلیلدر.

اوحالده نسوانیت، هیئت اجتماعیه‌یه دها بیوك برسعادتك مدار تأمینی اوله‌جغی ذهابیله حقوق جدیده‌نك اسعافی طلبنده بولنیور.

حالبوکه برهیئت اجتماعیه، استحقاق ایدلمش اولان حقوقك غیریسنی اصلا تصویب واسعاف ایله‌مز.

بناءً علیه، هیئت اجتماعیه‌مز بوکون بومطالبی رد ایلمکله، مدافعهٔ مشروعه حسنه تبعیتدن واك زیاده ناقابل تعریض اولان حقوقنی استعمالدن بشقه برشی یاپمش بولنمیور.

هیئت اجتماعیه‌نك اکثریت عظیمه‌سی بومدعیاتك موجودیت اجتماعیه‌یی تهلکه‌یه دوچار ایده‌جك برماهیتده بولندیغنه ذاهب اولدقجه واجتماعی واخلاقی ذهنیتلرینه، حسلرینه، فکرلرینه، عنعنه‌لرینه مباین کوردکجه رد ایتمك اضطرارنده بولنه‌جغی کبی بوطرز حرکتی ایله‌ده وظیفه‌سندن بشقه برشی یاپمش بولنمیه‌جقدر.

هیئت اجتماعیهٔ عثمانیه ذهنیتلرینك، فکرلرینك، حسلرینك، تغییری ویا تبدیلی منحصراً علماسنه، حکماسنه، اجتماعیات منتسبلرینه عائدبولندیغنی نسوانیتمزك معلومی بولنمسی لازم کلیر. بوکابناءً ایسته‌دیکی حقوقی رد ایله نصایح واخطاراته برحسن قبول کوسترمه‌ین هیئت اجتماعیه‌یه متحیر ومنفعل بولنمامسی ایجاب ایتدیکی حالده، افکارینه عدم موافقتدن، آرزولرینی اسعاف ایتمك ایسته‌مه‌مسندن متأثر بولندیغنی کورمکده‌یز.

مملکتك الك مهلك بربحران نادیده‌یی کچیرمکده بولندیغی برزمانده بیله افکار عمومیه‌یه مخالفتدن، علیهنده استجلاب ایتدیکی تقبیح عمومی‌یه، افکار وحسیاتده ایقاع ایتدیکی شورشه هیچ براهمیت ویرمه‌مکدن عادتا ذوقیاب اولیور.

تلقیناتی تعمیمه، افکارینی کرکسینهٔ مأواده وکرك خارج مأواده ایسته‌دیکی کبی تطبیق واجرایه هیچ برشی مانع اولمه‌یور.

نسوانه کیدیردیکی البسه، اتخاذایتدیردیکی خط حرکت، استخفاف ایله‌مالامال برپرواسزلق، عفت وتربیه حسیاتنه قارشی علی برحقارت کورن حسیات عمومیه‌یی صوك درجه اغضاب ایدییور.

فردك برنجی وظیفهٔ اجتماعیه‌سی، ارادت اجتماعیه‌یه حرمت ورعایت اولدیغی، هیئت اجتماعیه‌نك قواعدینی، عنعنه‌سنی، انتظامنی، حقوقنی اخلال صورتیله برجرم اجتماعی ارتکاب ایدنلرك مجازاتی استلزام ایلدکلرندن نسوانیت بی خبر کبی کورونیور.

نسوانیت طرفدارانمزك امثالنه تبعاً برزمرهٔ افراد، قوانین مملکتك پك حقسز ویاخود پك شدتلی اولدیغی بهانه‌سیله اطاعتدن بالانحراف مزاج وتمایلنه کوره تنظیم ایده‌جکی قوانینك غیری قوانینه رعایت ایتمه‌یه‌جکی ادعاسنه قالقیشمش اولسه، طرفداران نسوانیت بویله بر ادعایی عجبا نه‌صورتله تلقی ایدر ؟ ...

بویله بر زمره‌نك استحقاق ایتمش اوله‌جغی مجازاتی اجرا حقنی قوهٔ عمومیه‌یه قارشی رد ایله قوانین موجوده‌یی ذهنیته ویاخود نقطهٔ نظر خصوصیسنه کوره تبدیل ایده‌بیلمسی حقنی توجیه ایدرمی؟

الیوم جاری اولان احوالدن سطحی نظر مدققلرك هیئت اجتماعیهٔ عثمانیه‌نك تجددات نسوانیه‌یه ـ بعضلرینك ادعاایتدیکی قدر ـ معارض اولمدیغنه ذاهب اوله‌بیلملری محتملدر. حتی بوتجدداتك دوچار اولدیغی اعتراضاتك بعض مفرط کهنه پسندلرك سریع الزوال اثر مخالفتلرندن بشقه برشی اولمدیغنه‌ده قانع اوله‌بیلیرلر.

فقط حقیقت حال، ظن اولندیغنك غیری بر جدیت مهمه‌یی، بر ماهیت حزن آکینی متضمندر. چونکه جمعیت حاضرهٔ عثمانیه‌نك اکثریت عظیمه‌سی قلباً، فکراً تقبیح ایتدیکی تسویلات نسوانیه‌یه شدتله مخاصمدر. آنجق بوبدبخت هیئت اجتماعیه، اعضای مخالفه‌سنی ارادتنه انقیاد ایتدیره‌میه‌جك درجه‌ده هرج ومرج ومتزلزل بر حالده بولنیور.

هیئت اجتماعیهٔ عثمانیه‌نك دوچار اولدیغی عدم انتظام وتشوش، قوهٔ تأییدیه‌سنی اضاعه ایتدیرمشدر. اجرای حکم ایدن سرکشلك سائقه‌سیله، فردك سوء حرکتنه هیچ بر شی مانع اولمه‌دیغی کبی، مخالفتده بولنانلری‌ده آرتق هیچ برشی بر دائرهٔ اطاعته سوق ایده‌میور.

نسوانیت عثمانیه تعبیر اولنان هویت، حقیقت حالده انحلال اجتماعیمزك باشلیجه تجلیاتندن برینی تشکیل ایدر. اجتماعی قوهٔ تأییدیه

نك ضعفندن تولد ایتمش اولان مدعیات نسوانیه ، آنجق بو ضعفك الجاآتیله محافظهٔ موجودیت ایدیور و منشأ غیر مشروعنی کتم و اخفا مقصدیله انسوانیت غربیه‌دن متولد بولندیغنی ادعا ایله‌یور .

نسوانیت حاضره‌یه قارشی افرادك حسیات منفعلانه‌سنی اظهاره قانون قورقوسی مانع بولنمه‌ایدی ، قوهٔ تأییدیهٔ اجتماعیه‌نك فقداننه مقابل فردی قوهٔ تأییدیه کمال شدتله تظاهر ایتمکدن خالی قالمازدی .

بناءً علیه هر ایکی قوهٔ تأییدیه‌دن عاری قالان هیئت اجتماعیهٔ عثمانیه ، نسوانیتی ارادتنه انقیاد ایتدیرمك ، کندیسنی اعضای مخالفه‌سنه قارشی مدافعه ایله‌مك خصوصنده قوهٔ اجرائیه‌سنك مظاهرت و معاونتنی طلب ایتمك اضطرارنده بولنیور .

حالبوکه بر وظیفهٔ اجتماعیه آنجق بر واسطهٔ اجتماعیه ایله اجرا اولنه‌بیلیر . بو سببله قوهٔ اجرائیه هر نه وقت حرکات مطاوعت‌شکنانهٔ اجتماعیه‌یی مأمورینی واسطه‌سیله اصلاحه تشبث ایتمش ایسه ، عدم ممنونیت عمومیه‌یی تزیید ایتمش و بو حالدن‌ده نسوانیت کمال مهارتله استفاده ایله‌مشدر .

بناءً علیه ، بو واسطه ایله اجتماعی بر فنالق زجر ایدلمك ایسته‌نیلیرکن ، فرقه و ارالقسزین تأیید و تقویه‌سی جهتنه کیدلمش اولدیغی تجارب عدیده ایله آ کلاشلمشدر .

مع مافیه بر تهلکهٔ اجتماعیه مواجهه‌سنده مداخله احتیاجنی حس ایتمسی طبیعی اولان قوهٔ اجرائیه‌نك لاقید قالامیه‌جغی پك بدیهیدر .

فقط بو مداخله اجتماعی وسائط ایله مثلا وطنداشلرینك حرمتنی ، اعتمادینی ، رعایتنی احراز ایده‌بیلن و هیئت اجتماعیه‌یه قارشی مدافعه و ارشاد وظیفه‌سنی درعهده ایلیه‌بیله‌جك اولان قادین و ارککلردن مرکب بر مدافعهٔ اجتماعیه هیئتنك تشکلنی ترغیب و تشویق صورتیله وقوعبولملیدر .

قوهٔ اجرائیه‌نك استعمال ایتمسی لازم کلن دیکر بر واسطه‌ده وجدان عمومی‌یی موعظه‌لر ، خطابه‌لر ، رساله‌لرله تنویر ایتمك ، عدم انتظام اجتماعی سائقه‌سیله وطن عثمانینك معروض بولندیغی تهلکه‌یی آکلاتمق و موجودیت ملیه‌مزی تخریب ایدن حرکات مطاوعت‌شکنانه‌یه نهایت ویرمك احتیاجنك تمامیٔ اهمیت و مستعجلیتنی افهام ایتمکدن عبارتدر .

چونکه بو اجتماعی تهلکه‌یی احداث ایتمش اولان لایعد خطیأت ازاله ایدلمدکجه ، هیئت اجتماعیهٔ عثمانیه ایله برابر وطن عثمانی‌یی‌ده مصائب مدهشه‌یه سوروکله‌ین حرکات کیفیه و عندیه‌یه ، افساد و اخلال اخلاق مؤثراتنه قارشی کوستریلن حالت لاقیدانه جریاننه نهایت ویرمك ممکن اوله‌میه‌جقدر .

خاتمه

هیئت اجتماعیهٔ عثمانیه‌نك تمامیٔ قدرت و زندکیسنی اکتساب ایده‌بیلمسی ، مزایای اخلاقیه‌نك مزایای علمیه‌یه ، فضیلتك معلوماته ، تربیه‌نك علمه ترجیح ایدلمسنه متوقفدر .

آرتق علمك واسطهٔ تربیه‌نك ده غایه اولدیغی بیلنملیدر . بو غایه‌دن مقصدده ، افکار انتظامکارانه ، ابتلای مساعی و وظائف شناسانه عزم و ثبات تغیرناپذیرانه ایله مشحون ، منور ، فضائل پرور و ایمانی قوی عثمانیلر یتیشدیرمکدر .

هیئات اجتماعیهٔ منتظمه‌یی ، فضائل و کمالات اخلاقیه‌یی حائز انسانلر تشکیل ایتدیکی کبی ، ملل مسعوده و ذی سطوتی‌ده هیأت اجتماعیهٔ مکمله تشکیل ایدر .

صوك

خرستیانلق نظرنده اسلام

— ٤ —

قرآنك تثلیث عقیده‌سنه قارشی حجتلری

تمهیداتمزه شو برقاچ سوزله ختام ویره‌رك اصل مقصده کیریشه‌لم: جناب حق بیلیوردی‌که واحدك فردیتیله ثلاثه‌نك تعددینی فرق ایتمیان ، خالق ایله مخلوق ، حدیث ایله قدیم آره‌سنده‌کی ضدیته عقل ایردیره‌میان زمین و آسمان ملك یمین قدرتی اولان بر قادر قاهرله چارطاق آلتنده اویویان ، صلب اولنمق قورقوسیله فریاد و واویلا ایدن عاجز بر مخلوق آره‌سنده‌کی تفاوتی تمیز ایده‌بیله‌جك قدر سلامت فکره مالك اولمیان کمسه‌لره خطاب لازم ایسه قابلیتلرینك فوقنه چیقمیه‌جق ، مآل و حقیقتی احاطه‌دن عقللری عاجز قالمیه‌جق حکیمانه اسلوبلرله خطاب ایدلمك لازم کلیر . دعوت واقعه‌یه قارشی معاند و مخاصم بر طور آلمه‌لرینه میدان ویرمامك ایچون بوکیلرله اکلایه‌بیله‌جکلری ، بیکانه قالمیه‌جقلری بر اسلوب و لسان ایله سویلشمك مقصده موفق اولمق ایچون اك کوزل بر طریقدر .

تاریخ اسلام بزه کوستریپورکه آیات قرآنیه آره‌سنده او ، کندینه مخصوص اسلوب و ادالریله تجلی ایتمکده اولان دعوت محمدیه خصملری یوله کتیرمك و اونلری اعتقادات باطله‌لرندن آییرمق خصوصنده ، یونان فلسفه‌سنك عربجه‌یه نقلیله اصول بحث و مناظره معین بر شکله کیردکدن صکره مذاهب اسلامیه اربابنك مراجعت ایتدکلری منطقی اسلوبلردن چوق فضله موفقیت کوسترمشدر .

أوت ، بو مذاهب اربابی آره‌سنده تحدث ایدن منازعه و مجادله‌لره ، اونلرك استناد ایتدکلری حجت و برهانلرك ماهیتلرینه منصفانه بر نظر عطف ایدیلیرسه آکلاشیلیرکه قواعد منطقیه‌نك قید ایتدیکی اساساته استناد موجود بر اختلافی ازاله ، خصمك ایراد ایده‌جکی برحجتی ابطال ایتمك شویله طورسون بالعکس نهایتسز نزاعلر ، اختلافلر تولید ایتمکده‌در . بز او قناعتده‌یزکه یونان مالی اولان منطق ،

علوم جدلیه اسلام آره‌سنه صوقولمامش اوله‌یدی دین ، مقدارلری یوزه بالغ و محصول فکر واجتهادلری بری برلرینی کفر وضلاله نسبتدن عبارت اولان فرقه‌لر ایچون ساحهٔ مناقشه‌تشکیل ایتمزدی.

قرآن کریم طوتدیغی حکیمانه اسلوبلرله ، بعضاً خصملرینك دیدیکی کبی ، منطق وبرهان قواعدینه تماس‌ایتمه‌ده ، بیکلرله حتی میلیونلرله خلقه ، میراث آبا و اجداد اولان افکار باطله وعقائد سخیفه‌لرندن صرف‌نظرایتدیرمك‌خصوصنده دهامؤثربرقوت وقدرت کوسترمشدر.

قرآن بعض کره خرستیانلرله ، سورهٔ مریمده اولدیغی کبی ، عیسی علیه‌السلامك قصه‌سنی شرح‌صورتیله ، مجادله ایدییور؛ وطبیعی بوطرز جدالده اساساً قولاقلری دولمش اولان برطاقم حادثات سرد ایتمکدن باشقه بر شی یاپمیور . اونلره اخطار ایدییورکه عیسی ، مریمك اوغلیدر ؛ اونی باباسز یاراتمشدر . یاراتمق ایچون‌ده مریمه برروح نفخ ایتمشدر . عیسایی حامل‌اولان مریم‌باشنی آلوب اوزاقلره چکیلدی ، وضع حمل آغریلری باشلاینجه خرما اغاجنك دیبنه التجا ایتدی ؛ عیسایی دنیایه کتیرنجه آلوب قومنك حضورینه کتیردی ؛ بنی اسرائیل غایت عفیف و ناموسکار طانیدقلری و ابوینك فحش وزنا کبی رذائلدن منزه اولدیغنه شهادت ایتدکلری مریمدن بویله بر حادثه‌نك وقوعنی فوق العاده استعظام ایتدیلر ، اوغلنه‌ده آناسنه‌ده کین‌باغلادیلر . بوکین وعداوت دوام ایدوب طورورکن جناب‌عیسی یهودیلره شو حقیقتی اخطار ایتدی‌که : کندینك نه وجهله خلقت پذیر اولدیغنه ، نره‌دن کلدیکنه دائر مریمه حساب صورمغه حقلری یوقدر . بیلوب اکلایه‌جقلری بر شی وارسه اوده شو جهتلردر : کندی اللهك بر قولیدرکه : اله بر کتاب ویرمش ، نره‌ده اولسه مظهر خیر وبرکات ایتمشدر . حیاتده‌اولدقجه نمازقیلوب‌زکات ویرمکی، والده‌سنه قارشی مشفق و مطیع بولنمنی اوزرینه فرض قیلمشدر . مایه‌سنی جبروت وشقاوت شائبه‌لرندن تنزیه ایلمشدر .

رسول علیه‌السلام جناب مسیحك سرکذشت خلقتنی بو یولده ایضاح وبیان ایده‌رك نصارانك حسیات دینیه‌وملیه‌لرینی اوقشادقدن، کندیلرنجه معلوم اولان حقایق تذکیر ایله حاصل ایتدکلری انشراح نوبن سوقیله تلقیناتی حسن تلقی‌یه کندیلرنده دها زیاده بر میل واستعداد حصوله‌کتیردکدن صکره شوحکمی تبلیغ ایتمشدر : « ذلك عیسی ابن مریم قول الحق الذی فیه یمترون ما کان لله ان یتخذ من ولد سبحانه اذا قضی امراً فانما یقول له کن فیکون »

ایمدی نصارا ایله جریان ایدن مناظره‌نك روحنی تحلیل‌ایدرسه‌ك شو حقیقتلره واصل اولورز :

(۱) عیسی ، مریمك اوغلیدر .

(۲) او، چوجوقلرك دوغدیغی کبی دوغمش ، که قادینلرده کوریلن اعراض اونك والده‌سنده‌ده کورولمشدر .

(۳) عیسی ، اللهك قولی و پیغمبری اولدیغی ، بشقه‌لرینك مکلف اولدقلری فرائضله بلا فرق مکلف بولندیغی بالذات اعتراف ایتمشدر .

(٤) جناب‌حق اونی حریم اصطفاسنه‌قبول وتربیه‌سنی‌درعهده ایتمش ، فطرتنی جبارلق ، شقاوتکارلق تمایلاتندن تنزیه ایتمشدر.

(٥) الله ایله عیسی آره‌سنده‌کی بتون علاقه و رابطه‌لر بو دائره‌یه منحصر اولوب بونلرده بالطبع نسب وصهریتدن‌متولد بابالق اولادلق ماهیتنده دکللردر .

(٦) عیسانك بلا أب یارادلمش اولمسی جناب حقك اولادی اولمه‌سنی استلزام ایتمز . چونکه بتون موجودات ، کاف ایله نون آره‌سنده مکنون‌برامرویرروح‌قدسیدن‌فیض‌وجوده‌مظهراولمقده‌در. موجودیته حکم قدر لاحق اولان هرهانکی بر شی « کن » امریله ساحهٔ وجودده تعین پذیر اولور . اساساً عیسی ، موسی ، ابراهیم، آدم ، محمد علیهم السلام اللهك برر قولی ، ارض وما فیها ، اونك برر اثر قدرت وایجادی اولمقدن بشقه بر شیمیدرلر ؟

قرآن طائفهٔ خرستیانیه‌یه سرکذشت عیسایی بو یولده حکایه و اونك قدرت فاطره‌دن صادر اولمه بر روح اولدیغنی انکار دکل بالعکس قبول ایتدیکی حقایق ثابته میانه ادخال ایدییور ، آیتك صوکنده ایسه عیسانك، تقدیرك برجلوهٔ مخصوصه‌سی اثری اولدیغنی سویلیور . وطبیعیدرکه ، عیسانك کیفیت خلقت وتولدینی ایشیدوب دیکله‌دکدن صکره خاتمهٔ آیتده اونك بر خارقهٔ تقدیر ، نزد الهیده مقبول و معتبر ، پاك وتزیه بر قول اولدیغنه دائر اولان سوزلری خرستیانلرك رد وانکار ایتمه‌لری ایچون اورته‌ده برسبب قالمیور .

قرآنك سائر برچوق یرلرنده‌ده عیسانك روح الله اولمه‌سنك معناسی اولادلق اولمادیغنه وبوحال ، حلوله مؤدی اوله‌جغنه دلالت ایدن آیات کریمه واردر . منزل قرآن بیانات سالفه ایله خرستیانلرك قلبلرینه‌برحضور وسکون‌بخش ایتدکدن وعیسانك روح الله اولدیغنی اعتراف ایتمکله اونلری، افکار ملیه‌لرنی‌ایدن‌ابی‌یه یاقلاشمش اولان نی کزینك اعتقادات باطله‌لرنی قبول ایتمش اولدیغی وهمنه دوشوردکدن صوکره اك صوك بیان ایتدیکی حقیقتلرله فکرلرینك عکسنی اثبات ایتمك؛ عیسی حقنده استناد ایتدکلری دلائلی زیروزبر ایتمك ایستیور . ازجمله سورهٔ حجرده ، مریمده نصل بر روح تجلی ایتدیرمش ایسه آدمی‌ده طوپراقدن یاراده‌رق اوکاده عینی صورتله نفخ روح ایتدیکنی بیان ایدییور ؛ بشقه بر یرده ، سورهٔ سجده‌ده آدمی طیندن خلق ایتدیکنی سویلیور ؛ وبونکله بزه آکلاتیورکه نطفه‌نك مدار تکونی اولان حیوان ایله نباتی طوپراقدن یاراتمشدر. نطفه برمدت رحمده قرار ایده‌رك بشقه بر شکل وقالبده صورتپذیر اولونجه اوکا روح نفخ ایتمشدر . بناءً علیه ساده جناب حقك‌عیسایه نفخ روح ایتمسی اونك ایله‌جناب حق آره‌سنده‌بابالق‌اولادلق، حلول، خالق ایله مخلوق آره‌سنده قرابت کبی برشیئی استلزام ایدییورسه

ابوالبشر آدم و حتی اولادینك ده جناب حقك اولادی اولمه‌لری اقتضا ایدر ؛ بو صورتده ایسه عیسانك دیکر افراد بشر آره‌سنده بر امتیاز مخصوصی اولماماز . بناءً علیه خرستیانلرك عیسی حقنده‌کی فکرلری غلو و جناب حقه افترادن باشقه برشی دکلدر ؛ حقیقت حالده مسیح، اللهك پیغمبری، یارادوب مریمه بخش ایتدیکی بر قولیدر . اساساً اونلرك ایمان ایتدکلری انجیلك آیاتی ده مسیح، اللهك بر قولی اولدیغنی اعترافدن استنکاف ایتمدیکنی ، جناب حقك اولاد باباسی اولمقدن منزه [۱] بر اله واحد اولدیغنی ناطق بولنمقده‌در .

شایان حیرتدرکه عیسی بالذات اللهی توحید ایتدیکی حالده امتی تثلیثه قائل اولیور ؛ او ، حق تعالینك ماده و حلولدن مثل و نظیردن منزه اولدیغنه معتقد بولنورکن امتی خالق متعالك ارحامه دخول واورادن انسان صورتنده عالم مادیاته ظهور ایتدیکی اعتقاد باطلنی پرورده ایدییور .

قرآن مریمه نفخ روح مسئله‌سنده خرستیانلردن افکار مفرطه اصحابنی نصل درلو درلو طرق احتجاج ایله درجه درجه الزام ایتمش ایسه مسیح علیه السلامك مدار قوت و استنادی اولوب غلاة نصاری طرفندن اقانیمك اوچنجیسی اعتبار اولنان روح القدس مسئله‌سنده‌ده عینی مسلکی تعقیب ایتمشدر .

سورهٔ بقره ایله سورهٔ مریم بزه جناب حقك عیسایی روح القدس ایله تأیید ایتمش اولدیغنی حکایه ایدوب طورورکن سورهٔ نحلده « قل نزله روح القدس من ربك بالحق » آیتی بزه قرآنك جانب ربوبیتدن روح القدس واسطه‌سیله نازل اولدیغنی خبر ویرییور . قرآن کریم خرستیانلره عیسانك ماجرای خلقتنی و اونك روح القدس واسطه‌سیله مظهر تأیید اولدیغنی بیان ایله اونلرك تألیف افکارینه چالیشدقدن صوکره دونوب بو شرف و امتیاز یالکز مسیحه مختص اولمادیغنی ، قرآنده محمد علیه السلامك قلب پاکنه او واسطه ایله تنزل ایتدیکی، اساساً روح القدسی ایسته‌دیکی قوللرینه هبوط ایتدیرمك جناب حقه عائد بر کیفیت اولدیغنی خبر ویرییور .

عجبا نفس الامرده روح القدس دیدیکمز هدایت و ارشاد ایچون قلوب انبیایه برهان ، موعظه ، بشارت و انذارلرك واسطهٔ تنزلی اولان پاك و مقدس بر روح اولمقدن باشقه برشیمیدر ؟ بو روح ایله تثلیث آره‌سنده نه کبی بر علاقه و ارتباط واردر ؟ خایر ، اونك رتبهٔ قدسیتی بویله نزاهت ماهیتنه یاقیشمیه‌جق سوزلردن چوق عالیدر .

خرستیانلردن بر طائفه ایله بو طرزده مجادله‌یه کیریشن قرآن حکیم، کوریورزکه سورهٔ مائده‌ده دیکر بر طائفه ایله باشقه بر طرزده، مخالفینی عظمت مآلنه سرفرو ایتدیره‌جك قطعی و قاهر دلائل ایرادیله مجادله طریقنی التزام ایتمکده‌در « قل فمن یملك من الله شیئاً ان اراد ان یهلك المسیح بن مریم وامه ومن فی الارض جمیعاً » ایشته بر سؤال که

مقصد ایرادی استفهام دکل، بلکه شو حقیقتی اخطاردرکه عجز، شان الوهیته یاقیشیر شیلردن دکلدر. الك اساسلی وصف ممیزلری عجز و افتقار اولان مخلوقلر آره‌سنده فرق کوزتمك ، فاعل مختاره نسبتله سیان بر حالده بولنان بو مخلوقلرك برینی دیکرینه ترجیح ایتمك سفسطه‌دن، معقول بر دلیله ، اساسلی بر معلوماته مستند اولمقسزین ویریلن بر حکمدن بشقه برشی دکلدر .

سورهٔ آل عمران ده بو بابده کونا کون طرق استدلال و احتجاجی احتوا ایتمکده‌در . سوره، اولا جناب حقك مریمی میان اصفیایه ادخال و هر درلو شائبه‌لردن تطهیر و تنزیه ایتدیکنی سویلیور، صکره ملائکه‌نك شو یولده‌کی تبشیراتندن بحث ایدییور : جناب حق اوکا کلمة الله اولان مسیحی بخش ایده‌جکدر. مسیح زمرهٔ مقربینه داخل ، دنیا و عقباده وجیه و محترم بر ذات اوله‌جقدر. کندینه کتاب ویریله‌جك، حکمت تلقین اولنه‌جق، تورات و انجیل تعلیم ایدیله‌جکدر. او، بنی اسرائیله کوندرلمش بر پیغمبردرکه جناب حق کندینی خوارق و معجزات ایله تأیید ایتمش، دیله‌دیکی مرتبه غیبه مطلع ایتمکله ممتاز قیلمشدر .

توراتی تصدیق، کندیسی‌ده بنی اسرائیلی‌ده یوقدن وار ایدن خالق بیهمتایه قوللق ایتمکله مکلفدر . بونلری متعاقب سوره، جناب مسیح قومنك کفر و معصیتده ثبات و اصرارینی کورونجه « من انصاری الی الله » سوزیله نشر توحید خصوصنده کندینه یاردمجی آرادیغنی، حواریونك : « نحن انصار الله آمنا بالله واشهد بانا مسلمون = بز اللهك انصاری‌یز. اللهه ایمان ایتدك . سن‌ده شاهد اول که هپیمز بر مسلمز » جوابیله دعوت مسیحه لبیك خوان اولدقلرینی بیان ایدییور.

ینه بو آیات کریمه‌دن بزه جناب حقك مسیحه ، کندینی عالم علیه رفع ایله ارباب کفر و عناددن تطهیر و تنزیه ، دعوتنه اتباع ایدنلره کافرلرك فوقنده بر موقع عز و رفعت تأمین ایده‌جکنی وعد و تبشیر ایلمش اولدیغنی اوکره‌نیورز، و کوریورزکه جناب مسیحك صفحات دعوت و ارشادینی قرآنك لطیف و روحنواز لساندن دیکله‌ین خرستیانلرك قلبلرنده اسلامه، دعوت قرآنه قارشی بر خشوع و استکانت حصوله کلدکدن صکره عینی سوره اللهك اوغلی یاخود اقانیم ثلثه‌دن بری یاپدقلری مسیح ایله طوپراقدن یاراتدیغی آدمه جناب حقك نفخ ایتمسی آره‌سنده هیچ بر فرق اولمادیغنی سویلیور، ساده جناب حقك نفخ روح ایتمش و باباسز یاراتمش اولمه‌سندن بشقه هیچ بر سببه استناد ایتمکسزین مسیحی ابن الله یاپمق کبی بر فکر باطله نصل صاپلانمش اولدقلرینی خرستیانلره صورییور، اونلرکه عینی تجلی‌یه مظهر اولان آدمی اللهك اوغلی اولمق شرفندن، طهارت قدسیه‌دن محروم ایتدکلرینه قالمیورلرده ، ارتکاب ایتدیکی معصیت دولاییسیله اللهه قارشی بر مخاصم وضعی آلمش، قیامته قدر کله‌جك انسانلره معصیت خصوصنده رهبر اولدیغندن دولایی جرم و خطاسنك نتایج شئامتی تضاعف ایتمش اولدیغنه قائل بولنیورلر .

ایشته سورهٔ « آل عمران »ك آیاتی مسیح مسئله‌سنده بویله حقیقی

[۱] انبیای عظامدن اشعیاء، ارمیایه عائد کتابلرله تثنیه کتابی و کتاب حقوق بو مآلده برچوق آیاتی متضمندر .

قصه‌لر، علمی وقطعی دستورلرله اولا یهودیلر، صکره خرستیانلرله مجادله‌لره کیریشمکده‌در .

عینی مسئله حقنده رسالتمآب صلی الله علیه وسلم افندمزله مناظره ایتمك اوزره نجران‌دن بر هیئت کلمش ایدی‌که اعضاسی مسیح حقنده مفرط برفکر ، درین بر تعصب بسله‌مکله معروف ومشهور ایدیلر . رسول علیه السلام بونلرله برخیلی مناظره ایتمش ایسه‌ده استدلالات عقلیه ایله‌یوله کتیرمکه، علم ایله، حکمت ایله اقناع وفکرلرینی تعدیل ایتمکه ، موعظهٔ حسنه ایله کبر ونخوتدن متولد قوت قلبیه‌لرینی ازاله‌یه موفق اوله‌مامشدی ، سورهٔ شریفه مسیح حقنده‌کی آیاتنه بوکیلری مباهله (یکدیکره لعنتله بددعا)یه دعوتله ختام ویرمشدر.

آیت مباهله‌نك نزولی متعاقب علیه الصلاة والسلام افندمز نجران هیئته ایکی طرفدن هانکیسی کاذب ایسه جناب حقك غضب ولعنته مظهر اولمسی تمنی ایتمك اوزره اولاد واهل بیتی ایله برلکده تعیین ایتدیکی برمحله کیده‌جکندن اونلرده اولادلریله ، عائله‌لریله برلکده آرقه‌سندن کلمه‌لرینی تکلیف ایتدی . نجرانیلرك یورکلرینه قورقو دوشدی . و : بزنی ایله مباهله‌یه قیام ایدن هیچ بر امت یوقدرکه صوکنده هلاك اولمامیونلر . دیه‌رك تکلیفی قبوله جسارت ایده‌مدیلر ، وبوصورتله ادعالرنده کاذب اولدقلرینی کندیلری اعتراف ایتمش اولدیلر.

اهل کتابك اسلامه قارشی نه‌کبی مکر وحیله یوللرینه صاپدقلرینی، نصل برمغالطه ونفاق مسلککی تعقیب ایتدکلرینی سوره‌نك شو آیتی بزه خبر ویریبور: «آمنوا بالذی انزل علی الذین آمنوا وجه النهار واکفروا آخره لعلهم یرجعون ولاتؤمنوا الالمن تبع دینکم »

بو آیتی تعقیب ایدن آیات ایله خرستیانلرك نصل اللهه افتراء لسانلرینی اکوب بوکه‌رك کتاب اللهی تحریف ایتدکلرینی ، مسیح بن مریم حقنده غلو وافراطك الك شنیع درجه‌لرینه واردقلرینی ایضاح وتفصیل ایتدکدن صکره الك واضح ، والك قطعی برحقیقتی شو آیتله انظار ابتصاره عرض ایدیبور : «ما کان لبشر ان یؤتیه الله الکتاب والحکم والنبوة ثم یقول للناس کونوا عباداً لی من دون الله ولکن کونوا ربانیین بما کنتم تعلمون الکتاب وبما کنتم تدرسون ولا یأمرکم ان تتخذوا الملائکة والنبیین اربابا ایأمرکم بالکفر بعد اذ انتم مسلمون»

اوت ، هیچ شبهه کوتورمیان برحقیقتدرکه جناب حقك نائل هدایت ایتدیکی برکیمسه بشقه‌لرینك ضلالتنه آلت اوله‌ماز . کتاب ، حکم ، نبوت کبی الطاف سبحانیه ایله مظهر تشریف اولان مسعود برقول یالان دولانه اللهه قارشی افترا ، شرکه دعوت کبی برفضیحه‌یی ارتکاب ایده‌مز . بو حقایق مسلمه‌ده اثبات ایدرکه تثلیث‌که شرك محضدن عبارتدر۔ مسیحك قائل اولدیغی، نشرودعوته مأموربولندیغی اساسات میاننه داخل دکلدر ، وبوصرف برطاقم مفتریلرك ، بیله بیله ایجاد ایتدکلری برعقیدهٔ باطله‌دن عبارتدر .

قرآن کریمده مسیحه تعلق ایدن دها برطاقم آیات وارکه مسیح حقنده مجادله‌یه کیریشنلر قیاسات عقلیه وبراهین منطقیه ایله بحث ومناظره‌یه دکر کیمسه‌لر دکلش کبی خصمی تهکم طریقیله الزام مسلککی تعقیب ایتمکده‌در . « ماالمسیح بن مریم الارسول قدخلت من قبله الرسل وامه صدیقة کانا یأکلان الطعام انظر کیف نبین لهم الآیات ثم انظر انا یؤفکون قل أتعبدون من دون الله مالایملك لکم نفعاً ولاضراً والله هو السمیع العلیم»

شبهه‌سز، سوق عناد ایله و رطهٔ ضلالتك الك درینلرینه دوشمش ، نخوت واستکبار بصر وبصیرتلرینی کور ایتمش ، مسیح ایله والده‌سنك صاغ اولدقجه اکل احتیاجنی حس ایدن ، وعده‌سی یتدیکی زمان هلاکه محکوم بولنان جانلی برر مخلوق اولدقلرینی اونوتدرمش اولان کیمسه‌لره ایدیله‌جك الك بلیغ والك مؤثر خطاب بونوع خطابدر .

کتاب کریم بوصوك مسلك مجادله‌سنده قدسی نزاهتنی ، لاهوتی ادب ومکرمتنی محافظه ایدرك اکل طعامه ترتب ایدن احتیاج حیوانی‌یی ذکر ایتمامکده ، بونك تقدیرینی اوغافل وبی‌شعور مناظرلرینه حواله ایلمکده‌در .

ایشته آیات قرآنیه تثلیثه قائل اولان خرستیانلرله بویله ، آچیق وپروزسز فکرلر، متین برهانلر، خصمی تخجیل ایده‌جك سرزنشلرله مجادله ایتمکده‌در. فقط نه چاره‌که هدف مناقشه اتخاذ ایتدیکمز محرر قفاده اولانلر بویله عالی اسلوبلره دکل شو درج ایده‌جکمز حکایه طرزنده جدال ومناقشه‌یه دکر کسه‌لردر :

اوچ کشی تنصر ایتمشلر ، برپاپاس کندیلرینه خرستیانلغه عائد عقائد ضروریه‌یی ، خصوصیله عقیدهٔ تثلیثی اوکرتمشدی. بونلر پاپاسك خصوصی خدمتنده بولنیورلر ایدی. برکون زیارتنه کلن دوستلرندن بری پاپاسه خرستیان ایتدیکی آدملرك نه حالده اولدقلرینی صوردی . پاپاس اوچنی‌ده چاغیره‌رق تلقین ایتدیکی عقائددن، بالخاصه خرستیانلغك عمده‌سی اولان تثلیث‌دن آیری آیری امتحان ایتمکه باشلادی. برنجیسی: سندن بلله‌دیکمزه کوره اوچ آله واردرکه بری کوکده ، دیکری یرده‌در، اوچنجیسی، یرده‌کی ایکنجی آله اوتوز یاشنه کیرنجه کوکرجین شکلنده کلوب اونك جسمنه حلول ایتمشدر . جوابنی ویردی . پاپاس حدتلندی. و: بن بویله شی سویله‌مدم دیه‌رك حریفی حضورندن قوغدی. ایکنجیسنه صوردی. آلدیغی: اوچ آله واردی؛ بری صلب اولندی، ایکیسی قالدی. جوابنی‌ده بکنمیه‌رك ارنی‌ده قاپی طیشاری ایتدی . عینی سؤالی اوچنجی‌یه توجیه ایتدی . اوچ شخصك الك ذکی والك درایتلیسی اولان بوکسه شویله جواب ویردی : بومسئله‌یه دائر اوکره‌تدکلریکزی مسیحك عنایتیله پك کوزل بلله‌دم ، حافظه‌مه نقش ایتدم : بر ، اوچ واوچ ، بردر . ایچلرندن بری صلب اولونجه آره‌لرنده‌کی اتحاد دولاییسیله هپسی اولدی . اورته‌ده آله قالمادی ، قالسه ، اوچی آره‌سنده‌کی رابطه‌نك فك اولمسی ، اتحاد بولنمامسی ایجاب ایدردی.

ایشته تثلیثه معتقد اولانلر بوقدر بیلیورلر، بوقدره عقل ایردیریورلر.
« ومن یضلل الله فلا هادی له »

عبدالعزیز چاویش

اسلام و خرستیان طرز عائله‌لری

حقنده بر مقایسه

« بیستر « استورات غلاتی » (تورکیا قادینلری) عنوانیله نشر ایتمش اولدیغی اثرده مسلمانلرله خرستیانلرک قانون ازدواجلری آره‌سنده بر مقایسه یاپیور . اهمیتنه مبنی عیناً ترجمه ایدیورز : »

— ۱ —

تاریخ مدنیتده بش نوع قانون ازدواجه ، یاخود طرز عائله‌یه تصادف اولونور . هر نوع مختلف اشکاله تفریق اولونه بیلیر . ۱) مادر واری ، ۲) پک اسکی والیوم مهمل اصول عائله ، ۳) پدرواری ، ٤) رومالیلرک طرز عائله‌سی ، ٥) یکی عصرک عائله حیاتیدر .

برنجیسنده عائله‌نک نسبی و میراثی دائما والده‌یه کوره تأسیس وتعیین اولوندیغی جهتله قادینک وضعیتی پک یوکسک وشرفلیدی .

ایکنجی نوع طرز عائله حقنده فضله معلوماتمز یوقسه‌ده بو اصوله آنجق مصر قدیمده تصادف اولونوردی . بو اصوله کوره نسب پدرله والده‌نک نسبلری اوزرینه تأسس ایدردی . او دورده اصول ازدواج وعائله حیاتی باشلامش اولدیغی ، بر ارککک تک بر قادینله ازدواج ایتمسی تأسس ایتدیکی حالده؛ کندیسیله هم عرق اولان یعنی عرق ابیضه منسوب بولونان زوجهٔ مشروعه‌سندن باشقه قادینلرله‌ده ازدواج ایدیلیوردی . اقوام سامیه وآریه (یعنی او اسکی مدنیت صاحبلری) ، اووقت حائز اولدقلری عظمت وتفوق ، آنجق عرق ابیضدن اولمیان اقوام ایله اختلاطدن طولایی غیب ایتدکلری جهتله ، صافیت عرقیه‌یه اهمیت ویریبور ، زوجهٔ مشروعه‌لرینک کندی عرقلرینه منسوب اولملرینه اعتنا ایدیورلردی .

بو ذهنیت اوزرینه پدر واری طرز عائله دخی تأسس ایتمشدر. فقط بو طرز عائله‌ده نسب نه والده‌نک ، نه‌ده والدینک نسبلری اوزرینه تأسس ایتمیور . بلکه یالکز پدره نسبت ایدیلیور . بناءً علیه بوتون شرف ، میراث و عظمت ارککلره منحصر قالیور . صافیت عرقیه‌یه دها فضله اهمیت ویریلیور . بوتون عائله‌نک مقدراتی پدرک النه تودیع اولونیور . قادینلرک اهمیتی تناقص ایتدیکی کبی اوزرلرینه یوکله‌نن ایشلرده تزاید ایدییور . بر چوق تضییقات و نظاماته تابع قالیورلر .

بو پدر واری طرز عائله‌ده اقوام سامیه ایله اقوام آریه‌نک کندیلرینه مخصوص صفات ممیزه‌لری واردر . أزجمله شو مهم فرق موجوددر : برنجیلر تعدد زوجاتی قبول ایتدکلری حالده ایکنجیلر منفرد ازدواجه تابع ایدیلر . فقط رومالیلر کندی موجودیتلری ایچون حرب ایدن مستبد و آریستوقرات بر جماعت اولمقدن چیقوب بحر سفید سواحلنده بولونان مملکتلرده حاکم اولدقلری وقت ، یعنی اسکی تقسیمات عائلیه‌یه محل قالمادیغی و پدر واری اصول اوزرینه مؤسس عائله‌لرده پدرک اهمیتی بر فائده تأمین ایتمکدن زیاده مضرته باعث اولدیغی زمان ؛ ۱۳۸ سنهٔ میلادیه‌سندن ۱۸۰ سنه‌سنه قدر اجرای حاکمیت ایدن انطوانین طرفندن بو اصول الغا ایدیله‌رک زوجهٔ واحده اصولی قبول وقادینلرک حریتی اعلان اولوندی . رومالیلرک طرز عائله‌سی بو صورتله تأسیس اولونمشدی .

یکی طرز عائله میلاددن اول آلتنجی عصرده حصوله کلن انقلاب دینی سایه‌سنده پدر و مادر واری طرز عائله‌یه ادخال اولونان تعدیلات اوزرینه تأسس ایدن عائله‌در . بو انقلاب اقوام آریه‌نک حاکمیت دورینک بدایتنه تصادف ایدییور .

اسلامیت ونصرانیت پدر واری اصولنی قبول ایتمشلردر . فقط اسلامیت اقوام سامیه نزدنده پدر واری اصولی موجبنجه موجود اولان تعدد زوجات اصولنی قادینلرک لهنه مهم بر صورتده اصلاح ایتدیکی حالده مع التأسف نصرانیت اقوام آریه نزدنده پدر واری اصولی سایه‌سنده حکمفرما اولان زوجهٔ واحده اصولنی قادینلرک علیهنه اوله‌رق تعدیل ایتمشدر . بو حقیقتی سویلمک موجب مؤاخذه اولورسه علاوه اوله‌رق دیرم که : عالم نصرانیتک بو کونکی احوال اقتصادیه واجتماعیه‌سنه نظراً اسلامیتک قانون ازدواجنی مهم تعدیلاته اوغراتمق صورتیله قبول وتطبیق ایتمک ممکندر. حال بوکه نصرانیتک وضع ایتدیکی قانون ازدواجه روما قانوننی علاوه ایتمک کافی کلمز . فقط سیر هاری ماینک دیدیکی کبی نصرانیتله ذره قدر علاقه‌سی اولان بر هیئت اجتماعیه‌نک قرون وسطاده روما قانونی موجبنجه قادینک حائز اولدیغی حریتی اعاده ایتمسی مستحیلدر .

— ۲ —

اسلامده‌کی ازدواج قانونی ، هیچ بر ارککک بر قادینی ـ جاریه بیله اولسه ـ حقوق مشروعه‌سندن محروم ایده‌جک ، کرک کندیسنه کرک چوجقلرینه عائد حقوق قانونیه‌دن ذره قدر منع ایده‌جک بر حالده بولونمسنه مساعده ایتمیور . قادینک حریتنه دائر اسلامیتک وضع ایتدیکی بو شرائط، هیئت اجتماعیهٔ اسلامیه طرفندن تطبیق ایدیلمکده‌در . حتی أولی بر قادینله حر بر قادین آره‌سنده رابطهٔ زوجیه‌دن غیری ـ مستثنا بر قاچ واقعه‌دن باشقه ـ هیچ بر فرقه تصادف اولونماز . دها طوغروسی اسلامیتک ازدواج قانونی بر عقد مدنی‌در. شوقدرکه زوجینک موافقتی استحصال اولونوب‌ده نکاح عقد ایدلدیکی وقت زوجینک سعادتی ومسالمتلری ازدواجه ترغیب ایچون امام طرفندن بر دعا اوقونور. بوندن دها فضله شایان دقت

برنقطه واردرکه قادین دوواغیله‌بر کنارده طوره‌رق ارککٔ اونك یانی‌باشنده‌ایکی رکعت نماز قیلار وبردعا قرائت ایدر .

عقد نکاحده قادینك حریت شخصیه‌سی واملاکی هر درلو تعرضدن مصون قاله‌جغنه دائر قطعی صراحت واردر . زوجك وضعیت مالیه واجتماعیه‌سنه کوره مرفه برمعیشت تأمین ایده‌جکنه، طلاق وتوعنده زوجه‌نك استقبالنی تأمین ایده‌جك معین برمبلغدن (مهر مؤجلدن) أو ایچنده‌کی مطبخ اشیاسنه وارنجه‌یه قدر آکا ویره‌جکنه دائر قطعی قیدلر، صریح ماده‌لر موجوددر .

بوتون بوحقوق قانونیه ونصوص شرعیه‌دن باشقه ازدواج مراسمی مسلمانلرك احوال وعادات اجتماعیه‌لرینه کوره مدبدب وصمیمی بر صورتده اجرا ایدیلیورکه بو، قادینی کندی أوینه مستقل وسربست برحاکمه اولمق، حتی بعضاً قوجه‌سنه بیله حاکم بولونمق وضعیتنه اصعاد ایدییور .

مسلمان قادینلری خرستیان قادینلرینك حائز اولمدقلری ـ آنجق اخیراً یاپیلان معقول بعض تعدیلاته نظراً قسماً اکتساب ایده‌بیلدکلری ـ حقوق و امتیازاتله متنعم اولدقلری حالده خرستیان قادینلرینك (نظری اوله‌رق) حائزاولدقلری برحقدن محرومدرلرکه اوده حیات زوجیه‌لرنده بر، یاخود برقاچ رقیبه‌سز یاشایه‌مامقلریدر .

فقط اسلامیت، وتیله عربلر نزدنده غیر محدود تعدد زوجاتی درده قدر ایندیرمکله اکتفا ایتمیور ؛ هرقادین ایچون آیری أو، یاخود دائره ، آیری خدمتجیلروسائره شرط ایتمکله همان همان زوجهٔ واحده اصولنی فعلاً احداث ایدییور . چونکه بو قیدلری حقیله تطبیق ایده‌جك اولانلر آنجق فوق‌العاده زنکین اولانلرله وارداتی پك مبذول اولان مملکتلرك بعض اهالیسی‌در . بونلرده بر معذرت مشروعه اولمدقجه ، برلذت ورفاه اولمقدن زیاده، بویوك بر مصرف، بریوك اولان بوایشدن چکنیرلر .

اوطه‌لقلره کلنجه بونلر اصلاً جاریه‌در. فقط هرجاریه‌نك اوطه‌لق اولمسی شرط دکلدر. بوندن باشقه چوجق کتیرن براوطه‌لق زوجه اولور ومادام‌الحیات الطعام واحتیاجاتی تأمین اولنور. هرحالده والده‌نك حره اولوب اولمادیغنه باقیلمایه‌رق دنیایه کتیردیکی چوجقلر احکام شرعیه‌یه کوره وارث اولورلروحر قادین اولادلرندن هیچ برفرقلری بولونماز . زوجك وفاتی اوزرینه والده آزاد ایدیلمه‌مش ایسه درحال سربست اولور .

— ۳ —

یوقاروده اسلامیتك قانون ازدواجی حقنده ذکر ایتدیکم معلوماتی تفصیل وشرح ایلك ایچون دیرم‌که : ارککله قادین آره‌سنده‌کی عقد موجبنجه قادین ـ حره اولسون ، جاریه اولسون ـ زوجنه قارشی قطعی ومعین حقوقه مالك اولور. حتی‌بالکز کندیسی ایچون دکل، اولادی ایچون بیله . حال بوکه نصرانیته کوره زوجهٔ واحده اصولی اوزره وقوع بولان ازدواجلرده ارککه قارشی نه قادین برحقه مالك اولیور، نه‌ده کتیره‌جکی چوجقلر . ینه نصرانیته کوره قادین جانیله ، مالیله قوجه‌سنك ارادهٔ مطلقه‌سنه تابع اولور . یعنی روما قانونك بخش ایتدیکی حقوقدن بیله محروم قالیور .

مع‌التأسف کمال خجالتله اعتراف ایدرم‌که نصرانیت ، شریعت اسلامیه‌نك جاریه‌لره بخش ایتدیکی حقوقدن بیله حر خرستیان قادینلرینی محروم ایدییور . رسمی ازدواج منفرد نتیجه‌سنده تولد ایدن چوجقلر، خرستیان قانونلرك تعبیری وجهله «هیچ برانسانك اولادی اولمیان » عد ایدیلیور . اوت ، اسلامیت ، عبرانیلرك جاریه قادینلره وچوجقلرینه وخرستیانلرك قادینلرینه قارشی کوسترمکده اولدیغی ذلت وحقارتدن منزه واونلری هرحقدن محروم ایتمکدن بری قالیور .

بونك نتیجه‌سی اوله‌رق نصرانیتك وضع ایتمش اولدیغی قانون ازدواج یوزندن اوروپاده فحشیات (جنایات اجتماعیه) توسع وانتشار ایتمشدر . امینم‌که بشریتك احوالنی بحق تدقیق ایدنلر ، کرك معاصر تاریخلری کرك تواریخ قدیمه‌یی وافانه ومنصفانه برصورتله تفحص ایله‌ینلر ، ازدواج قانونلرینك وعاداتك اختلافاتندن صرف نظر ایدرك ، ـبعض موقت تحدیدات مستثنا اولمق اوزره ـ مناسبات تناسلیه وعلاقات جنسیه‌نك هریرده وهرزمانده بر اولدیغنی بتمله برابر قبول واعتراف ایدرلر .

نصرانیتك قبول وتأسیس ایلدیکی زوجهٔ واحده اصولی ،اجتماعی برحقیقت اولمقدن زیاده ، نظری برخرافه ، یاخود موهوم ومخیل برقضیه‌در. أوت ، نصرانیت آنجق رسماً تك قادینله یاپیلان ازدواجی قبول وارککله قادین آره‌سنده منعقد هردرلو مناسباتی رد وانکار ایتمکله هم قادینی برچوق حقلردن محروم ایتمش؛ هم‌ده دیکر مدنیتلرك کافه‌سنده کیزلی ونفرت آور برصورتده انتشار ایدن فحشیاتی عالم نصرانیتك اوصاف ممیزه‌سی صیره‌سنه قویمش اولیور .

خرستیانلق قادینلره قارشی عدالتسزلکده بولونمسیله عالم نصرانیتده فحشیاتك موجودیتی ناصیل طبیعی برنتیجه ایسه شریعت احمدیه‌نك قادینلر حقنده کوستردیکی مرحمت وعدالت طولاییسیله عالم اسلامده فحشیاتدن اثر اولمامسی‌ده اویله طبیعی برنتیجه‌در. واقعا ممالك عثمانیه‌ده فحشیات بولونیور . لکن بوحال نصرانیتك ایجاد ایلدیکی تأثیرات سیئه وفساد اخلاقك نتیجه‌سیدر .

أوت، امتیازات اجنبیه اولماسه‌یدی وبوامتیازلر حکومت عثمانیه‌یی بوجنایت اجتماعیه‌یی (فحشیاتی) قالدیرمقدن منع ایتمسه‌یدی البته عثمانلی مملکتلری بوتخریبکار آفتدن تزیه قالیردی. مع‌مافیه مسلمانلر دیکر حکومتلرك مداخله‌سندن مستقل یاشامه‌یه مقتدر اولونجه وعهود عتیقه اسارتندن قورتولنجه امینم‌که ایلك یاپه‌جقلری ایش آرناوودلق رؤساسنك صوك اختلالده یاپدقلری کبی خرستیانلرله یهودیلرك آچدقلری عمومخانه‌لری درحال قاپاتمق اوله‌جقدر .

بستة وارت غله‌نی

جهاد و عالم اسلام

حرب عمومیده ترکستان و بخارادن افغانستان ، هندستان و حجاز طریقیله استانبوله سیاحت .

— ۷ —

— ۱۹۱۵ سنه‌سی صوکلرنده بن افغانستانی ترک ایتدم. هندستان طریقیله حجازه عزیمت مقصدیله هندستان حدودندن اول پشاوره کلدم . پشاوره حین وصولمزده بتون شهر خلقی بزی بیوک بر ممنونیت ایله استقبال ایتدیلر ، بز شهر خارجنده بوقدر بیوک بر جمع عظیمی کوردیکمز زمان حیرتلر ایچنده قالدق . بدایةً بورایه نه ایچون طوپلانمش اولدقلرینی آکلایه‌مادق . بز او جمع عظیمه تقرب ایتدکجه آنلردنده بعضلرینك بزه دوغری حرکت ایتمکده اولدقلرینی کوردکجه حیرتمز دها زیاده آرتدی . نهایت قارشی قارشی‌یه کلنجه : « خوش کلدیکز حاجی بابالر ! » صدالری قولاغمزه کلمه‌یه باشلادی . بونك اوزرینه اندیشه‌لرمز مسرته منقلب اولدی . بر سؤ نیته معروض قالمادیغمز تحقق ایتدی . کندی کندیمزه دیدك : « بونلر نه‌قدر مسلمان آدملر که حاجی‌یی بودرجه بیوك مسرتلر ایله استقبال ایدییورلر. » « السلام علیکم، وعلیکم السلام، مرحباً، خوش آمدی» دیه مصافحه‌لره باشلانلدی. بعضلری معانقه ایدییورلردی . صانکه آرامزده بیك ییللق احبابلق وقارداشلق واردی .

مصافحه‌دن صوکرا اوتورمه‌مز تکلیف اولندی . هپ بردن اوتورولدی . بز حاجیلر هپ تورکستانلی اون آلتی کشی ایدك . هرکس کمال سکوتله اوتوردقدن صوکره ، ابتدا هندلیلردن بر آدم آیاغه قالقه‌رق ، بزه بیان خوش آمدیدن صوکره دیدی که :

— عزیز مسافرلر سز پشاورده بولندقجه اقامتگاهلریکز تعیین اولنمشدر . سز بدایت اسلامدن بری بزم قردشمز اولدیغکز کبی بو کوندن اعتباراً ده بزم مهمانمزسکز . پشاوردن مفارقتکزه قدر ، بتون مصارفکز بزم ذمتمزه عائددر . شیمدیدن پشاور مسلمانلرینك سزدن بر رجالری وار : بخارادن حین مفارقتکزدن بورایه قدر محاربه خصوصنده جهاده عائد خلیفهٔ اسلام و مجاهدین حقنده نه کبی معلومات آله‌بیلدیکز ؟ جهاد حقنده امیر صاحبدن نه کبی اوامر صادر اولمشدر ؟ امیر صاحب عسکری جهاده اشتراك ایده‌جك‌می ؟ بوجماعتك هپسی پشاورك هر محله‌سندن طوپلانمش مسلمان قردشلریکزدر ، بو خصوصه دائر معلومات ویرمکزی سزدن استرحام ایدییورلر . هرکس حقیقی خبره مشتاقدر ؛ سزی کمال مسرت و صبرسزلقله استقبالدن مقصدمزده بودر .

غایت یورغون بولنیوردق ، مع‌مافیه برقاچ سوز سویله‌مزسه‌ك بوقدر اهل ایمانك پك مأیوس اوله‌جغی تخمین اولندی . رفقامزدن سناً الك بیوکمز اولان « تورەجان » آغا آیاغه قالقه‌رق : — السلام علیکم ای دین قردشلریمز .

هپ بردن : — وعلیکم السلام .

— سزدین قردشلرمزی کورمکله بزده صوك درجه ممنون اولدق . بزه بوصورتله اولان التفاتکزه بتون صمیمیتمز ایله عرض تشکر ایدرز . بزم ترکستاندن مفارقتمز پك چوق اولدی . برخبر آلمق ممکن دکل ایدی . فقط افغانستانده بزم مشاهده‌ایتمزیك ایسه‌در: عموم افغان خلقی جهاده مهیا، قادینلره وارنجه‌یه قدر سلاح بدست خلیفهٔ معظم طرفندن کله‌جك امره منتظر بولنیورلر . اساس مسئله بوقدردر، تفرعات حقنده پشاورده قالدیغمز مدتجه ، صره‌سی کلدکجه معروضاتده بولنورز.

عموم بردن « الله ینصر السلطان » دیه‌رك اوچ دفعه باغیردیلر ، هپ برابر شهره کلدك ، بزلری مسافر خانه‌لره یرلشدیردیلر .

اوکونکی آقشام یمکنه پشاور اغنیاسندن کریم بخش صاحب خانه‌سنه دعوت ایتدی ، کریم بخش بتون هندستانك الك بیوك اغنیاسندندر . غایت مسلمان آدمدر . بزه چوق بیوك اکراملرده بولندی . بو آدمك هندستانك بیوك شهرلرنده هربرده تجارتخانه‌لری اولدیغی کبی جزائر بحر محیط هندی، آفریقا ، چین، ژاپون مملکتلرنده دخی بیوك تجارت شعبه‌لری وار . آقشام یمکده علمادن بر ذات ایله اعیان مملکت‌دن اوچ کشی بولنیوردی . یمکدن صوکره آقشام نمازینی جماعتله ادا ایتدکدن صوکره، خلیفهٔ معظم حضرتلرینه وعساکر اسلامه نصرتله دعالر اولندی . صوکره‌ده آقشام صحبتی باشلادی . اوکون تلغرافلرده خلیفه عسکرینك سویش قنالنی کچدیکی حوادثی ، هندستان حکومتی طرفندن تکذیب اولنمشدی. امین بخش صاحب ، هندستان حکومتنك تکذیبنی تکذیب ایدییور : « هیچ شبهه یوق بو محققدر ، بونی کتم ایتمك نیتیله هندستان حکومتی تکذیب ایدییور ، بو انشاءالله امر واقعدر . برایکی کونه قدر انشاءالله خلیفه عسکرینك القاهره‌یه دخولی خبرینی آلورز . » (هرکس بردن انشاءالله انشاءالله .)

صوکره بزدن افغانستان حقنده معلومات صوردیلر: افغان امیری جهاده اشتراك ایدرمی عجبا؟ دیه‌رك صبرسزلقله افغان امیرینك هندستانه هجومنه انتظار ایدییورلری . بن ده افغانستانده‌کی مشاهداتمی سویله‌دم. بیچاره مسلمانلر افغانستان همان جهاده اشتراك ایتمش کبی ممنون اولیورلردی . خلاصه او کونی آقشامی بز امین بخش جنابلرینك خانه‌سنده کچیردك . بتون آقشام صحبتی شو جهاد اوزرنده کچدی . بن احوال روحیه‌یی مشاهده ایتدکدن صوکره بتون هندستانك بیوك شهرلرینی کزمك ایچون قلبمدن قرار قطعی ویردم ، پشاورده بش کون قالدقدن صوکره، دکل یالکز اسلاملرك، هندولرك‌ده عینی حسده اولدیغنه قناعت حاصل ایتدم . عموم هندستان خلقی بلاتفریق مذاهب خلیفه و جرمن عسکری بوکره انکلیزلره قطعی ضربه‌یی ایندیره‌جك ، شوفرصتدن بالاستفاده بتون عالم بشریت انکلیز مظالمندن قورتوله‌جق

واوجهله‌دن هندستان‌ده استقلالیت احراز ایده‌جك قناعتی هر کسه کلمشدی .

بن هندستان داخلنده بدایتده پنجابده: دهلی، سهارنپور، لکنو، لاهور کبی مرکزلری دولاشمق نیتیله پاساپورتمی قید ایتدیرمك اوزره پولیسه مراجعت ایتدم . قومیسر بالذات بنی یانته چاغیردی. ودیدی که :

— بیلمیورمیسکز که شیمدی حرب زمانیدر ؛ براجنبی هیچ برزمان بوصورتله هندستان داخلنده دولاشاماز . سزك مقصدکز حجه کیتمك ایسه بورادن دوغری هیچ بریرده ایرمه‌مك شرطیله یالکز بومبایه کیده‌بیلیرسکز .

— بن دشمن تبعه‌سی دکلم . سزك متفقکز اولان روس تبعه‌سی‌یم . بنم مقصدم یالکز هندستان شهرلرینی کزمکدر .

— محاربه‌دن صوکره کلور کوریرسکز ، بزه امر بویله‌در . بن سزه قطعی اوله‌رق دییورم. سز پشاوردن هیچ بریره چیقه‌مزسکز. یالکز طوغری بومبای وجده !...

بزه بویله تهدید آمیز برطورله معامله ایتدی . بن تکرار اصرار ایتدم . قومیسر: « فضله اصرار ایدرسه‌کز بومبایه‌ده کیده‌مزسکز. افغانستانه کری یوللارم » دیدی .

بونك اوزرینه مأیوس اوله‌رق بو فکردن واز کچدم . یوقسه برجولان ایده‌رك هندستان داخلنده برآز موعظه وتشویقاتده بولونه‌یی تصمیم ایتمشدم . مع مافیه انسان برآز فداکارلق ایدرسه دولاشه بیلوردی . بن کندی قناعتم درجه‌سنده دوشوندم، هندلسانی بیلمدیکم جهتله چوق استفاده اوله‌مزدی . برده یالکزدم، برآدم دیار غربتده نه قدر تأثیر اجرا ایده‌بیلور ؟ بونلری عریض و عمیق دوشوندکدن صوکره پشاوری ترك ایده‌رك بومبایه کیتدم .

بومبایده دخی عینی احوال روحیه حکمفرما ایدی . اسلام، مجوس هپ جهاددن بحث ایتمکده ایدیلر . بوراده عثمانلی عسکرینك سویش قنالندن کچدیکی پك موثوق اوله‌رق روایت اولنیوردی .

بومبایده حجازه کیده‌جك واپوره انتظار ایده‌رك اوچ هفته قالدم، شو اوچ هفته ظرفنده طبیعتیله حرب جبهه‌لرندن هرکون برحوادث بولنیوردی . روسلرك انهزامنی پك چوق یازییورلرسه‌ده اوجهته اوقدر اهمیت ویرمیورلر ، هرکس غزته ستونلرنده سویش قنالنده انکلیزلرك انهزاملرینی آرایوردی. ایکی کون سویشه ، مصره عائد تلغرافلر غزته ستونلرنده کورولمینجه هرکس خلیفه عسکرینك مصره کیردیکنه حکم ایتمشدی. اهالی بوکا اوقدر قانعدی که دفعاتله انکلیزلر تکذیبه مجبور اولیورلردی .

هرکس عصبیتدن عادتا کیجه‌لری راحت اویویه‌میوردی . نه اولدی، نه اوله‌جق؟ دیه هرکس ، بیوك بر صبرسزلقله القاهره‌نك سقوطنه انتظار ایدیوردی . اسماعیلیه، پورت سعید عثمانلی الندە اولدیغنه کیمسه شبهه ایتمیوردی .

شو صورتله هندستان داخلنده هیچ بر شی کوره‌میوب یالکز پشاور ، بومبای احوالنه کسب اطلاع ایده‌رك پك مختصر برمعلومات ایله هندستانی دخی ترك ایتدك . واپور هندستان سواحلندن آچیلدی.

واپورده حجاج پك آز ، مجموعی قرق اللی تورکستانلی ایله بر قاچ یوز هندلی واردی . هرکسی بیوك بر سکونت استیلا ایتدی . هیچ بر کونا حرکت یوق . بر دهشت و اندیشه ضمیرلرده حس اولنیوردی .

ایرته‌سی کون نره‌دن خبر آلتمش بیلمم ، واپورده حوادث ظهور ایتدی: آلمان دونانماسنك برپارچه‌سی هندستان صولرنده بولنیورمش. بزم واپوره تعرض ایتمك احتمالی وارمش . بونك کبی برچوق حوادثلر... دلیل اوله‌رق‌ده واپورك باش دیرکی آلتنده‌کی یشیل بایراغی کوستریبورلردی . یشیل بایراق واپورده تجار وامتعهٔ عسکریه اولمیوب یالکز حاجی اولدیغنه دلالت ایدرمش .

اوچ کون صوکره سالماً عدنه کلدك . چوق بیوك ممنونیت حس ایتدك. عدنده واپوره صوکتیرن عرب سویله‌مش که: عراق جبهه‌سنده خلیفه عسکری غایت بیوك موفقیت قازاندیلر . تفصیلاتنی بیان ایده‌میورسه‌ده، حجاج کندی آرالرنده انکلیزلرك اون بیك اسیر، پك کلیتلی تلفات ویردکلرینی شرح ایتدیلر . آرتق او حوادث بزه جده‌یه‌قدر کفایت ایتدی .

شوصورتله بز سالماً جده‌یه کلدك ، بوراده احوال پك پریشان، چوق مدهش ایدی. ییه‌جك ایچه‌جك یوق ، حرما طلاشنی اوکونه‌رك اون یاپمشلرده ، اوندن اکمك بکزر برشی اعمال ایتمشلردی. اوتکله دفع جوع ایدنلر پك چوق. دکز ساحلنده برآزاول آجلقدن اولمش لاشه‌لر کوزه چارپیوردی . اوله‌جکلرده پك چوقدی . حرکته اقتداری اولمایان انسانلر اسکلت حالنده بولنیورلردی. عجایب برحالت! جده خلقی بوقدر ضرورت وسفالت ایچنده بولندیغی حالده حاجیلردن کیمسه هیچ بر شی ایسته‌میوردی . هر کس « الله ینصر الاسلام والمسلمین » دیه یالکز دعا ایدییورلردی . مع مافیه بزم واپوریمزده پك کلیتلی ارزاق بولنیوردی . حاجیلرك‌ده کندیلرینه مخصوص ارزاقلری چوقدی. هرکسك موجودندن جده فقراسنه انعام واحسان ایتدیکی کورولیوردی . جده خلقی بویوك برممنونیتله حاجیلره کوزل معامله‌لر ایدییورلردی .

عبدالرشید

اسلامیت وانجیل میسیونرلری

دین اسلامك ، نسبةً شایان حیرت اولان انتشار وترقیسیله برعصر ظرفنده دنیانك اوچ قطعهٔ قدیمه‌سنه یاییله‌رق دها بواثناده آلتی یدی عصرلق یاشلانمش اولان خرستیانلقله تماسده بولندیغی

کون ، تأثیراتی مقدرات جهان اوزرنده سیاسی حرکتلرك یاپدیغی تصادفه کوره آز ویا چوق آغیر چکن دینی-سیاسی رقابت ومنافرتلر باش کوسترمشدر .

اسلامیتك سرعتله توسعیله خرستیانلق علیهنه بك قریب الظهور اولان تهلکه‌یی دویورمق وآکلامق ایچون بونك دوغرودن دوغرویه تحت تهدیدنده اولان خرستیان مملکتلرینك اوته بریسنده ابتدا بعض منفرد سسلر ایشیدلدی . فقط برچوق اسپابدن وبومیانده اوروپایی حسابسز کوچك پارچه‌لره آیران وبینلرنده تابع ومتبوعلقدن باشقه بررابطه‌لری اولمایان احوال سیاسیه‌دن طولایی بوسسلر انعکاسسز قالدیلر ، واسلام اردولری‌ده قارشیلرنده جدی برمقاومته راست کلمکسزین افریقانك شمالیله اسپانیایی، جزایر بحر سفیدی وایتالیانك جنوبیله «رون» وادیسنك بویوك برقسمنی ضبط وفتح ایدرك آله‌جقلری خراجی‌ده بحرسفید رؤسای حکومانتك اکثریتی اوزرینه طرح ایتدیلر.

اوروپاده بویوك دولتلرك تشکیلیله تلقیناتنه مساعد زمین بولان پاپاسلر یالکز اسلامیتك ایلریله‌سنی توقیف دکل، حتی مرقدمسیحی، بوماجدلرك ید اسارتندن تخلیص ایتمك ایچون حکمدارانی اتحاد واتفاقه تشویق ایدیورلردی. پاپاسلرك غیرتلری، برنجی اهل صلیبك ظهورینه منجر اولمشدرکه بونلر که موفقیت، که انهزام ایله نتیجه‌لنه‌رك صلاح الدینك خرستیانلری طردیله نهایت بولان متعدد قافله‌لر حالنده تکرر ایلمشدر. اهل صلیبك الصوك انهزامی ایسه، برقدرت معظمه‌یه مالك اولان دشمنه قارشی بویله مسلح اردولر سوقنك عبث اولدیغی قناعتنی ویره‌رك مقصدلرندن واز کچمك صورتیله بوسوق الجیش حرکاتنی تغییر وتوقیف ایتدیرمشدر.

اون اوچنجی عصر میلادی ابتدالرنده (ره‌یمون لول) اسمنده بر اسپانیول عالم اسلامه احکام انجیلی نشر ایلمك فکرینی القا وتکلیف ایله بونك ایچون میسیونرلر یتیشدیرمك اوزره برمؤسسه وجوده کتیردی ؛ فقط بوتشبث ، خرستیانلرك حرکات آتیه‌لری ایچون اسلاملره قارشی یکی برساحهٔ جدال آچه‌لرندن باشقه برنتیجه ویرمدی . بش عصر مدتجه (لول) ك تطبیقاتی ، همان عمومیتله بعض متعصب عابدلرینك منفرد وآز چوق موفقیتسز تشبث وتجاربندن باشقه برشی تعقیب ایتمدی . بوندن صوکره ١٧ نجی عصرك نهایتیله اون سکزنجینك بدایتلرنده بعض جمعیتلر تأسس ایدن پروتستان مملکتلرنده یکیدن برغیرت دیندارانه باشلادی . دانیمارقه‌لیلر ، فلمنکلیلر ، انکلیزلر ، وآلمانلر ، حبشستانه ، جاوایه ، سیلانه ، قورماندل ساحللرینه ، قوئنلانده، سن طوماسه، هندستان غربی‌یه، کویانه، جنوبی افریقایه، آمریقای شمالی‌یه ... الخ قطعاته میسیونرلر اعزام ایتدیلر . فقط ١٨ نجی عصرك نصف ثانیسی فیلسوفلرینك تأثیری وفکرلرك بوتون فعالیتی سیاسی - اجتماعی مسائل اوزرینه جلب وجمع ایلمسی اوزرینه بوخرستیانلق حرکات دینیه‌سی اون طقوزنجی عصر اواسطنه قدر دوام ایتمش اولان بردورهٔ رکود وسکون کچیرمشدر . بونکله برابر ،

(مورا وجمیتی) نشر دین یولنده دوچار اولدیغی مشکلاتدن فتور کتیرمیه‌رك محتاج اولدیغی مصارفی تأدیه ایچون انکلتره‌نك لوندره‌ده تأسیس ایلدیکی برجمعیت خصوصیه‌نك یاردیمنه مظهر اولمش. وآمریقای وسطاده ، آوستralیا ، و(تیبت) ده، افریقاده ، جزایر وحبشستانده تعهداتنی ایفایه دوام ایلمشدر .

١٨ نجی عصر نهایتلرنده ، (ویلیەم کەری) اسمنده بر انکلیز ناشر دین اولمقده‌کی هنر واهلیتی هپ بومقصدك حصولنه وقف ایده‌رك اهل انجیلك بوکونکی میسیونرلکك همان برنقطهٔ عزیمتی عد اولنه‌بیله‌جك حرکاتك مشوقی اولمشدر. بوآدامك فعالیتی سایه‌سنده «لوندره میسیونر جمعیتی - London Mnissionsry Society» تشکل ایدرك هندستان ایله (سیه‌راله‌ئون) ه میسیونرلر کوندردیلر. اوصیراده آمریقاده‌بونی تنظیر ایده‌رك «نویورق میسیونر جمعیتی» نی تأسیس ایدیورو میسیونر یتیشدیرمکه مخصوص مدرسه‌لر آچیوردی . اوزماندنبری پروتستان مملکتلر آراسنده‌کی بو هوس مسابقه نتیجه‌سی ، هربرنده هر کون برچوق جمعیتلرك تأسسنه قدر وارمشدر . اودرجه‌ده‌که یکرمنجی عصر اوائلنده یوز جمعیت انجیلیه ایله بونلره کرك پاره وکرك اعضای عامله و پروپاغاندا مطبوعاتی احضار و اعطاسیله یاردیم ایدن ٣٥٠ یی متجاوز جمعیات معاونه تعداد ایدیلیوردی . اوندنبری میسیونرلکك انکشافنده اوچ استقامت ترسم ایدر : جمعیتلرك صنعت و حرفتله طوپلانمه‌سی ، آثار متممه‌نك انتشاری و مستقل یاخود خصوصی تشبثاتك ظهوری. جمعیات انجیلیه اوزون مدت بری برلریله رابطه‌لری اولمقسزین هربری مستقل وعینی مسلك ومقصدده‌کی دیکر قارده‌شندن آیری حالده چالیشه‌رق قالدیلر . حال بوکه مختلف کلیسالره منسوب جمعیتلر بینده‌کی مناسباته تعلق ایتدیکنده شدت رقابتدن دولایی مختل اولان بواستقلال وانفراد ، عمومی ومشترك اولان غایه‌یه او صورتله ایراث ضرر ایتدی‌که النهایه بوندن متأثر اولان ایش باشنده کیلر جمعیتلرك عقد رابطهٔ اتفاقه چالیشدیلر . بو تشبث ، میسیونرلك فعالیتك ایلك خطوهٔ تنظیمی اولدی. قاهره‌ده انعقاد ایدن برقونفرانس ممالك اسلامیه‌ده‌کی میسیونرلکك مبدأ اساسیسنی ١٩٠٦ سنه‌سنده وضع ایتدی؛ وبونك ایلك تأثیراتی ١٩١١ سنه‌سنده (ادینبورغ)ده یاپیلان عمومی قونغره‌یه تقدیم اولنان راپورلرك موضوعنی تشکیل ایتدی . بر آرالق (جنوزه) ده « بین الملل مرکزی قومیته - Central international Committee» اسمنده منفرد جمعیتلر بینده واسطهٔ مناسبات اولمق اوزره بر قومیته تأسس ایتدی . خصوصاً (لوکنوو)ده ١٩١١ سنه‌سی یاپیلان قونفرانسدن بری دینله‌بیلیرکه بو اتحاد بعدما نامتناهی کوچوك جمعیات رقیبه‌نك منفرد مساعیسی اوکنده دکل ، اورکولری بوتون کرهٔ ارضی محیط اولان ، و ثابت اولدیغی قدر کثیر الافراد برمیسیونر اردوسیله تشکیلات اخیره اوزرینه وبالخاصه یکی دنیانك جماعات روحانیه‌دن اولمایان ایش آدمی ارباب

ثروتدن جاب منافعه خادم اولمق اوزره یاپیلان (یه‌تمانس میسیونری مووومان) تشکیلات اخیره‌سندن کیت کیده متزاید صورتده کله‌جك بویوك پاره‌لرله ، بیکی متجاوز جمعیات متجانسه‌نك مؤثر و اصولی فعالیتی میسیونر حرکاتندن ثمرات ویره‌جکلردر.

بوجمعیتلر، ترکیب اعتباریله جمعیات خیریه‌یه تماميله مشابهدرلر . وطبق اونلر کبی کلیسا تصدقاتی ، اوتل وسائره کبی غلبه‌لك محللرده تصدق ، اعانه‌دن باشقه وصیتنامه‌لی هبه وتبرعات ایله بعض تخصیصات المق وسائطی استعمال ایله پاره‌لرینی تدارك ایدرلر . « لونده میسیونر جمعیتی » کبی بویوك شرکتلر بوخصوصده پك واسع تشکیلات اظهار ایدرلر. آمریقاده ضیافتلر کشیده‌سی، سرکیلر ، شهر آیدینلی بویوك ومطنطن کیجه اکلنجه‌لری ترتیبله بویوك مصرفلر اختیار ایدرلر . تمام درت‌یوز اوتوز اوچ جمعیت ومؤسسات میسیونرلره یاردیم ایتمك ایچون پاره طوپلامق خصوصنده على الدوام بویوك بر فعالیت کوسترمکده‌درلر . صوك ربع عصر اثناسنده بومؤسساتك درجهٔ فعالیتی‌اك بلیغ بر صورتده تصویرایدن‌شی (١٣٤,٧٠٠,٠٠٠ فرانق) درکه بومبلغك ٨٠,٠٠٠,٠٠٠ ی ١٩١١ سنه‌سنده انکلیز لسانی‌تکلم ایدن مملکتلریعنی، انکلتره،آوستریا، جماهیر مجتمعهٔ آمریقادن، یکرمی میلیونی‌ده المانیا، فلمنك ، اسوج، اسویچره، دانیمارقه‌کبی اوروپای مرکزی ممالکی ایچون آلنمشدر. بو مهم مبلغلرله میسیونر جمعیتلری دنیانك هریرنده وممالك اسلامیه‌نك ایکی ثلثنده تماميله طوتونورلر . باشلیجه ٣٨٣٨ موقفله ٣٤٧١٩ عدد ایکنجی درجه‌ده مواقف ، ١٢٤٣٧٣ میسیونری محتویدرلر ؛ بوندن‌باشقه ٨٦ دارالفنون ومکتب ایله ٥٢٢ دارالمعلمین و١٧١٤ مکاتب‌عالیه ایله ٣٠١٨٥ ابتدائی‌مکتبی و١,٤١٢,٠٤٤ معلم ومعلم معاونیله سامعین طرفندن اداره اولنان و١,٧٢٨,١٩٣ طلبه‌یه مالك بولنان ٢٨٩٥٢ بازار مکتبلری واردر. بونلردن باشقه جمعیات مذکوره‌نك ٥٧٦ خسته‌خانه‌سی ، ١٠٧٧ اجزاخانه‌سیله ١١١ طبی وخسته‌باقیجی مؤسسه‌لری موجوددر . میسیونر مؤسساتنك اعضا ومنسوبیننك عددی تقریباً اون اوچ میلیونه بالغ اولور. فقط بومیسیونرلك فکرینك علائم فارقهٔ انکشافی اون‌طقوزنجی عصر میلادینك صوك عشر سنیننده بالخاصه آمریقا واوروپا دارالفنونلری شبابنك کافهٔ طبقات اجتماعیه‌سنده سریع بر صورتده کورونور .

بوانبساط وانتشار حقنده برفکرواضح ویره‌بیلمك ایچون مختلف جمعیات ومؤسسات مسیحیه‌یه مفرط برصورتده پیدای انتساب ایدن کنجلرك قبل‌الحرب یوزبیك کشی مقدارنده اولدیغنی قید ایتمك کفایت ایدر . حتی آمریقاده انعقاد ایدن دارالفنونلر بیننده‌کی بر قونغره‌نك نتیجهٔ اجتماعنده بیك بشیوز کنج همان‌میسیونر مسلکینه کوکللی اولارق داخل اولمشلر واقطار جهانه یاییلمشلردر . مسلکدن میسیونر یتیشدیرمك ایچون تأسس ایدن مکتبلرده اسلامیتك کافهٔ وجوه واحوالی اوزرینه مباحثی محتوی ایکی ویااوچ‌سنه‌لك اصولی برتحصیل پروغرامی یاپیلمشدر . بونوع مؤسسات میاننده بالخاصه (پوتسدام) مکتبی صورت مخصوصه‌ده بر ذکر جمیله شایان مکملیتی حائزدر ؛ بومؤسسه ، کنج یاشنه رغماً کرك تشکیلاتی‌وکرك طرز تعلیم وهیئت تعلیمیه‌سی اعتباریله جهانکیرانه برحسن صیت قازانمشدر .

بومؤسساتك نسائی قسمی‌ده میسیونرلك عالمنده بویوك بر اهمیت اظهار ایدر . یوز سنه‌دن دها اول بر تاریخده یعنی ١٨٠٠ سنهٔ میلادیه‌سنده آمریقا قادینلری (بوستون فال سوسیه‌تی فور میسیونری پورپوز » اسمنده برجمعیت تأسیس ایتدیلر . بونك هرمملکتده‌ومثلا « لوندون سوسیه‌تی » کبی پك پارلاق شعباتی واردر . بلکه طائفهٔ نسانك بوکبی تشبثاتده زیاده فداکارلغی نتیجه‌سیدرکه همت ذکوره بو یولده تفوقله برابر شرقك وبالخاصه مسلمانلرك قادینلرینی مساعیٔ ذکوره اشترا کدن تفریق ایدن عادتمزه قارشی هجوم خصوصنده بویوك برمعاونت کوسترمشلردر .

بو خصوصده اك چوق اظهار فعالیت ایدن مؤسسه ، بوتون قوتلرینی هندستانده‌جمع ایتمش اولان (زنانه) اسمنده‌کی جمعیت‌زنانه‌در. بونلرك‌صایسزمکتبلری، دارالتعلیملری،خسته‌خانه‌لری، اجزاخانه‌لری واردر ؛ تأثیر تعلیملری بومؤسساتده یتیشدیریلان وذهنلری مسلمان قادینلرك بالنسبه اونلرك مادوننده اولدیغی اعتقادیله بسلنن پك‌چوق شاکردلرنده نمایان اولور.

آمریقاده بونوع مؤسساتك عددی آلتی یوز سکسانه واریر . میسیونرلك‌فعالیتنك‌اخیراًانعقادایدن(ئه‌دیمبورغ)و(لوکنوو)قونغره‌لرندن صوکره دها زیاده کسب‌اتساع ایتدیکی‌انکار اولونماملیدر. بو فعالیتك اك مهم نقطه‌سی بوتون جمعیتلرك کله‌جك سنه اجتماعنه قدر مراقبهٔ اعماله‌مأموراً هریرندن‌انتخاب اولنان اعضادن متشکل‌دائمی قونغره‌ٔ ادارهٔ عالیه‌سنك انتظام حرکاتنه عائددرکه اسمندن‌ده آکلاشیله‌جغی وجهله بو هیئت ، بر عدم فعالیت دورینك نقصانی تلافی مقصدیله انتخاب ایدلمشدر . میسیونرلرك صورت ووسائط عملیه‌لری اوچ صنفه تقسیم ایدلمشدر : ١ — وعظ وخطابتله ، ٢ — مطبوعات وادبیات وطبابتله، ٣ — مکتبلرده خرستیانلغه عائد تعلیم‌وتربیه ایله. بونلردن برنجی واسطه ، اك اسکیسیدر .

اسلام سیاستنه محتاجز

دولت علیهٔ عثمانیه اسلامی بر سیاست تعقیب ایتدیکی دورلرده دائماقدرت‌وقوت صاحبی‌اولمشدی. داخلاً وخارجاً هرکس کندیسندن ممنون ایدی . بودولتك بدایت تشکلنده کندیسنه رهبرلك‌ایدن‌ایکی شی واردی : بری شرع شریف ، دیکری عنعنات قدیمه. بایراملرده ،

ملی کونلرده ، قیلیج قوشانمه مراسمنده ، ملی مجلسلرك انعقادی اثناسنده ملی وقدیم عاداته ، عنعناته رعایت ایدیلیردی .

شرع شریف ایسه ، محترم و متین برقانون طرزنده هر کسه ، عمومه قارشی کمال وقار وبیطرفی ایله تطبیق اولنوردی. قضاة وحکام شرع دیانت مقدسهٔ احمدیه‌نك احکام منیفه‌سنی حرفیاً اجرا ایتمکده قصور کوسترمزلردی . ایش او راده‌یه کلمش ایدی‌که عثمانلی عدل ودادی بالجمله دیار اسلامیه‌ده خواص و عوامك زبانزدی اولمش ، عثمانلیلر عدالتپرورلکلریله اکتساب شهرت ایلمشلردی .

عثمانلیلرك مردانه وعادلانه ــ بیطرفانه ــ اولان حاکمیتنی غیرمسلم عناصر ستایش و آلقیشلرله تصدیق ایلیورلردی . قسطنطنیه فاتح محترمی ابوالفتح والمغازی مغفور سلطان محمد خان حضرتلرینك ملل غیر مسلمه حقنده‌کی پدرانه وعادلانه معاملاتی بوتون تاریخلرك تحت تصدیقنده‌در .

دین اسلام ، پیرورینه هیچ بر وقتده ، غیر مسلم اولان تبعه ورعایایه قارشو عدل و نصفت خلافنده معامله ایدلمسنی امر ایتمز . مسلمان بر پادشاه و حکومتك رعیه‌سی اولان عناصر غیر مسلمه ، اسلام حکمدارینه ، مملکتك منافع حیاتیه ومستقله‌سنه صادق قلوب ویرکولرینی وقت وزماننده ادا ایتدکاری مدتجه ، حیاتلری ، مالاری عرض وناموسلری هر درلو تجاوزدن مصون و محفوظ قالیردی . کندیلرینه هیچ بر وجهله حقوقشکنانه معامله ایدلمزدی . مرحوم زنبیللی علی افندینك روملر حقنده‌کی ایلکی بوقیلدندرکه هرخرستیان بونی بیلیر .

دین اسلامك اساس احکامی بوکون دخی لایقیله تطبیق ایدیله‌جك اولورسه ، ظن ایتمم‌که برغیر مسلمك اعتراضنی موجب اوله‌بیلسون. بالعکس عدالتی تأمین وتقریرندن طولایی ممنونیتلرینی موجب اولور. نته‌کیم مبعوث آرتین افندی مجلسك کشادی کونی ایراد ایتدیکی نطقده « لا اکراه فی الدین » « ولکم فی القصاص حیوة » آیت کریمه‌لرینی اوقویه‌رق قصاصك شرع شریف دائره‌سنده اجرای تطبیقنه طرفدار اولدقلرینی بیان ایتدیلر .

نبی اکرم علیه الصلاة والسلام افندمزله خلفای راشدین دورنده غیرمسلملر حقنده اوقدر ایلك ایدیلیردی‌که ، اسلامیتك بوعلوجنابنی ، عادلانه ومنصفانه اطوار وحرکاتنی رأی العین کورن یهود ونصاری ، کندی آرزولریله شرف اسلام ایله تشرف ایدرلردی .

حضرت عمر رضی الله تعالی عنه بیت المقدسی فتح بیوردقلری اثناده کوستردکاری عادلانه و عالیجنابانه حرکات بوتون تواریخ مسیحیه‌نك تحت تصدیقنده‌در .

برکون نصاری ، حضرت عمردن ، کندی کلیسالرنده نماز قیلمسنی استرحام ایدرلر ، حضرت عمر رد ایدنجه اسبابنی صوررلر. حضرت فاروق بیوررلرکه : « سزك معبدکزده نماز قیلمقده برباس یوقدر . انجق خلیفهٔ اسلامك غیر مسلملر معبدنده نماز قیلدیغنی کوروب ایشیده‌جك اولان مسلمانلر ، بونی برعادت اتخاذ ایده‌رك ، فیمابعد سزی معابدکزده راحتسز ایدرلر ؛ بویله برعاقبته سببیت ویرمه‌مك ایچون استرحامکزی قبول ایلمدم . » حضرت فاروق استقلالیت اسلام بحثنده بیوریبورلرکه : « اسلام تابعیت وحمایه‌سنده بولنان بر غیر مسلم قادینك آیاغنده‌کی بیله‌زیکنه بیانجیلر طرفندن تجاوز ایدیله‌جك اولورسه ، آنی حمایت و صیانت ایتمك ایچون بوتون مسلمانلرك قوشمه‌لری ایجاب ایدر. زیرا او تجاوز ، اوقادینه دکل ، استقلال اسلامه قارشو صاییلیر . »

کورولیورکه توزیع عدالت و محافظهٔ رعیت اوغورنده دیانت مقدسهٔ اسلامیه نه‌قدر رعایتکار وفداکاردر . هیچ بر خرستیان حکومت کندی اوز اولادینه قارشی بریوزنده ، مسلمانلرك غیر مسلملری حمایه ایتدکلری قدرفداکارلق ابراز ایتمامشدر. خلفای امویه وعباسیه ایله ، اندلسده اجرای حکومت ایدن حکومت اسلامیه طرفندن رعایای نصرانیه ویهوده قارشو اظهار بیوریلان آثار رحم وشفقت ، نوازش وعدالت اوقدر چوق ، اودرجه بیوکدرکه بزم بوکوچوك مقاله‌مز مجمل برصورتده اولسون توصیف وتعریفندن عاجز قالیر . مدنیت اسلامیه تاریخنی یازان نصرانی جورجی زیدانك بالجمله صحیفه‌لری بزم مدعاءمزی بلغاً مابلغ تصدیق ایدییور ، آرزو بیوریلیرسه مراجعت ایدیله‌بیلیر. بنی‌عباس زمان خلافتنده ، برچوق مناصب عالیه ورتب جلیله‌یی غیرمسلم رعایا اشغال ایدرك ، رسمی کونلرده خلفا حضراتنك الك یقینلرنده اخذ موقع ایدرلر وخلیفه طرفندن حقلرنده عظیم توجه والتفات بذل اولنوردی .

اوزاق یرلره کیتمکه نه‌حاجت ، سلاطین آل عثمان زماننده‌ده نصرانی رعایا بویوك موقعلر اشغال ایدرك ، فوق العاده نفوذه صاحب ومالك اولمشلردی. عثمانلی تاریخنك صحایفنی قاریشدیره‌جق اولورسه‌ق ، وزارت پایهٔ رفیعنی احراز ایدن نیجه‌ارمنی وروم پاشالرینك اسملرینه تصادف ایدرز .

دولت علیهٔ عثمانیه وعثمانلی پادشاهلری بونلره صوك درجه بذل التفات ونوازش بویورمق صورتیله ، اوز اولاد معامله‌سنی یاپمشلر ویبانجی تلقی بیورمامشلردر . روم پطریقی حضرت فاتحك حضورندن چیقنجه ، طائفه‌سی طرفندن نه‌صورتله معامله ایدلدیکنی کندیسندن صوررلر؛ جواباً : « اسلام پادشاهندن کوردیکم معاملهٔ حرمتکارانه‌یی ، هیچ بر وقت خرستیان ایمپراطوردن کورمدم‌دیمشدر !

***

دورسابقده‌کی یولسزلقلره کلنجه عناصر غیرمسلمه قدر مسلمان عنصرلرده او سیاست سقیمه‌دن ممنون دکللردی. مع‌مافیه اوروپالیلرك تشویقیله‌برمدتدن بری عناصرغیرمسلمه‌نك‌ده دولته قارشی اولان اسکی صداقت واطاعتلرینی ترك ایدرك سقیم بوللره صاپدقلرینی اعتراف ایتمك

موافق انصافدر . بناءً علیه دور سابقك اویغونسز حركاتنی انتقال ایدركن او فنالقلره سببیت ویرمش اولان عناصر غیرمسلمه‌نك‌ده جرملرینی اونوتماماق اقتضا ایدر .

حرب بادره‌سی اثناسنده فرصتی غنیمت اتخاذ ایدن ارمنیلر ، یاپدقلری حركتلری، اجرا ایتدكلری ظلملری البته انكار ایده‌مزلر. ارمنی اختلالی كتابی رسملریله، وثائقیله ارمنیلرك ایقاع ایتدكلری اوموُلم و جانخراش وقایعی جانلی برشاهدكبی كوستریور . عجبا ارمنیلر بو جنایتلرك یوزبیكده برینی مثلا انكلیزلره قارشی یاپمش اولسه‌یدیلر اوغرایه‌جقلری عاقبت نه اولوردی ؟ بریوزنده نام ونشانلری قالیرمیدی؟

بناءً علیه ارمنیلری بوكون معصوم موقعنده كوسترمك هیچ‌ده طوغرو دكلدر . اكر ارمنیلر برطاقیم فنالقلره معروض قالمشلرسه بونی كندی اللریله حاضرلادیلر اونك ایچون بو مظلم صحیفه‌لری هر ایكی طرف اونوتملیدر .

* * *

اعیان رئیسنك بویوردیغی وجهله توزیع عدل ومساواتی كندیلرینه یكانه وظیفه ایدینن خلافتپناه افندمزك عثمانلی عناصر غیرمسلمه‌سنه ماضی‌یی اونوتدیره‌جغنه هیچ شبهه ایتمامليدر .

سیاست اسلامیه‌یی تعقیب ایتدیكی زمانلر ، دولت عثمانیه‌دن بوتون عناصر اسلامیه‌نك خوشنود ومتشكر اولدقلرینی بالاده عرض ایتمشیدم . كنجلرمزدن بعضیسی شو صوك زمانلرده ، اسلامی سیاستك عصر حاضرده تطبیقی غیر ممكن اولدیغنی بهانه ایدوب ، طوغری یولی ترك ایده‌رك ملی برسیاست تعقیبنی مناسب كورمشلر واو چیغرسز ، بروزلی غایه‌یی ترویج وتعقیب ایتمشلردی .

بو صورتله بوتون عناصر عثمانیه بیننده آیریلق ، غیریلق تخمی صاچیلدی . یوزلرجه سنه‌دنبرو تكمیل موجودیتلرله عثمانلی حدودینك توسیعی اوغورنده بذل مال و جان ایدن ابنای نجیب عربی اوركوتدیلر . بو آنه قدر سوریه‌ده ، عراقده ، حجازده بر چوق جمعیتلر تشكلنه سببیت ویرلدی . بو سایه‌ده بز متضرر اولدق . یبانجیلر ایسه بو سوء سیاستدن بر چوق استفاده‌لر تأمین ایتدیلر .

ایش بو قدرله‌ده قالمادی ، ایرانی ، افغانستانی ، چین اهله‌تیبی‌ده كندی زعملرنجه تورك‌لشدیرمكه چالیشدیلر . بو صورتله یالكز عناصر عثمانیه‌یی دكل ، دینه بیلیركه بالجمله مسلمانلری‌ده لزومسز بر چوق دعوالرله متنفر ایلدیلر .

حالبوكه اسلام سیاستنك تعقیبی سایه‌سنده بو آنه قدر عالم اسلامدن عظیم معاونتلره نائل اولدق . باشمز صیقیلدقجه هر طرفدن ، هندن ، افریقادن ، دیار اسلامیه‌دن مادی ومعنوی مظاهرتلر كوردك . مسلمانلرك پاره‌سیله حجاز دمیریولی یاپدیردق . طرابلس غرب ایچون عالم اسلام نه قدر فداكارلقلرده بولوندی . بالقان محاربه‌سنده بزه برچوق اعانه‌لر ویرلدی . بوحرب اثناسنده بیله ایراندن ، اوته‌دن بریدن بویوك معاونتلره مظهر اولدق .

توركجیلك وتوركك نامنه بزه هیچ برطرفدن بریاردم وقوعبولدیمی؟ ارناودلغی ، عربستانی وتكمیل عناصری اولجه‌نه كوزل اداره ایدییوردق . جمله‌سی المزدن چیقدی . شرقك اناختاری اولان بغدادی‌ده غائب ایتدك . عجبا یالكز كندی باشمزه بونجه رقیب قارشوسنده ایلروده كندیمزی محافظه ایده‌بیلیرمی‌یز .؟

اسلامی سیاست تعقیبی لزومندن مقصدم توحید منافع نقطه‌سندن مسلمانلرله برلشمك وآنلرله دوست كچینمكدن عبارتدر .

ایرانه ، تورانه عسكر سوق ایدرك اوراده‌كی مسلمانلری بزدن بیزار ایده‌جك حركاتده بولنان توركجیلك جریانی ایشته بوكون سونمش وافلاسه محكوم اولمشدر . بوقومشو مسلمانلری انجق سیاست اسلامیه برلشدیروب ممنون ایده‌جكدر .

اتحاد اسلام ایچون بودولت هانكی وقت سالم برطریق تعقیب ایتدی‌ده موفق اولمدی ؟

سنوسی حضرتلرینی ایتالیانلره قارشو سنه‌لردنبرو مجاهده‌یه ، فاسده‌كی فرانسزلرك بی پایان حاضرلقلرینه قارشو امیر (عبدالمالك) حضرتلرینی مقاومته ، روسیه‌نك ایرانده‌كی بیكلرجه قازاغنه كوكس كرمكه ایرانلیلری سوق ایدن عجبا هانكی قوتدر؟ اسلامیتمی ، یوقسه توركجیلكمیدر ؟ صورارز .

خاقان مغفور عبدالحمید خان ثانی‌یی اوتوز بو قدر سنه‌لك ایام سلطنتده موفقیتله آوروپایه اجرای نفوذ ایتدیرن ، مسلمانلره حسن معامله‌سندن باشقه برشیمی ایدی ؟..

اكر بوكون دخی انكلتره وفرانسه‌یی بزمله باریشمغه سوق ایدن یكانه ومؤثر برعامل وار ایسه ، اوده زیر ادارملرنده بولنان میلیونلرجه اهل اسلامی كوجندیرمامك ایچون اولدیغنی قویاً سویلرز ؛ یوقسه بو ، تركلك خاطری ایچون دكلدر . حتی آلمانیانك‌ده حربك بدایتنده بزی كندی طرفنه جلب ایتمكه غیرت ایلمسی ، صرف اسلام محیطلرنده نفوذمزدن استفاده ایچوندی . توركلك جریانندن اونلرك‌ده شكایت ایتدكلرینی بیلنلر چوقدر .

مع التأسف حجازی ، عراقی ، سوریه‌یی بزدن متنفر ایدن وفلسطینده باشمزه بریهودی حكومتی چیقاران هپ توركجیلرك فاحش خطالری نتیجه‌سیدر . جنكیزی ، تیموری ، هلاكویی رحمتله ، صلوات ایله یاد ایدن چولوق چوجقلر شیمدی برآز صیقلمی دكلمی؟ اصفهانده ، شیرازده ، چینده ، دهلی وآكره‌ده مصرده‌كی آثار تاریخیه واسلامیه‌یی وقاحتله تورانیلره مال ایتدیرنلر ، عجبا سسلرینی قیصالتوب ، بزی بوحال فلاكت اشتمالز ایچنده هیچ اولمزسه بر مدت ایچون راحت براقه‌جقلرمی ؟.

اوطانشقینلقلری ، اوچیلغینلقلری بیلمم قاچ سنه‌ده تعمیره موفقیت الویره‌جكدر ؟

حاصل ، متین وصاغلام ، قطعی وجدی برسیاست اسلامیه تعقیبی

سایه‌سنده یاپیلان فنالقلری عثمانلیلر تعمیر وتلافی‌یه موفق اولورلر‌سه ینه بختاردرلر .

بنزد من آنکس هوا خواه تست
که کوید فلان خار درراه تست

س.م.ت

صلاح اخلاق مجاهده‌سی ده لازم

تصویر افکار رفیق محترممزدن :

« شو مشئوم حربك مملکتمزده ایقاع ایتدیکی ضررلرك اك بویوکلرندن بری ، دها طوغروسی برنجیسی اخلاق عمومیه‌مزه ایراث ایلدیکی ضعفدر . ملکجه اوغرادیغمز عظیم ضایعات قارشیسنده حس ایتدیکمز درین المردن زیاده بزی معنوی ضایعاتمز یعنی اخلاق وسجیه‌مزه طاری اولان نقیصه‌لر تعذیب و توحیش ایلیور . چونکه بزی بوندن صوکره قالاغمزله یاشایه‌بیلمك ، جریحه‌لریمزی صاروب تداوی ایده‌بیلمك قابلیتندن محروم ایده‌جك اولان عوامل بو نقیصه‌لردر . اساساً بو معنوی نقیصه‌لر اخلاقزه چوقدندر عارض اولماش اولسه‌یدی ، نه بوکون ایچنده چیرپیندیغمز فلاکت کردابلرینه دوشمش بولونور ، نه‌ده ضیاعنه آغلادیغمز الکه‌لری غائب ایلمش اولوردق .

حربك احداث و ایجاد ایتدیکی برچوق عوامل ومؤثرات ، معنویاتمزی بوزدقجه بوزدی . بزلری وقتیله او قدر عظمتلی و شاهانه اقباللره مظهر ایدن سجیهٔ صلابت و متانتمزی همان تمامیله افنا و امحا ایلدی . سنه‌لرله تعاقب و توالی ایدن بونجه مصائب و آفاته رغماً ینه اعماق روحمزده اساسنی محافظه ایتمش اولان اخلاق اسلامیه‌مز ، برعنعنهٔ ملیه‌مز واردی ، که بو معنوی قوتلر ، صوك زمانلره قدر ینه اثرلرینی ، تأثیرلرینی کوسترمکدن خالی قالمامقده ایدی . ایشته بو مزایای ملیه بقایاسی‌ده شو درت سنه‌لك حرب اثناسنده آزاله آزاله همان تمامیله نابدید اولدی . بو صورتله بز بو کون حربدن صاحه مادةً اولدیغندن زیاده عادتا معناً مفلس اوله‌رق چیقمش بولونیورز و امین اولملی که بو فجیع درده ، مدهش مرضه چاره و دوای عاجل بولمغه چالیشمزسه‌ق بوندن صوکراده فلاکتلردن قورتولامزك امکانی یوقدر . حتی اصل بوندن صوکره تلافیسی نا قابل فلاکتلره اوغرایاجغمز محققدر .

... حکومت بو صوتله وظیفه‌سنی یاپارکن ملته ترتب ایدن دیکر بویوك بر وظیفه‌ده مملکتده بر صلاح اخلاق مجاهده‌سی آچمقدر . ملتك بووظیفه‌سی حکومتك وظیفه‌سندن دها چوق بویوك ، دها چوق لزوملی ، دها چوق اهمیتلیدر . چونکه صلحك تأسیسی ایله اوکزه چیقه‌جق یکی یکی لایعد و لایحصا مسائلی ، هله دهاش غوائل ایله مغلوب اولقسزین اوغراشمق و وطنی آرتق قطعی صورتده ساحل سلامته ایریشدیرمك انجق اخلاقزی تصفیه ایله ، معنویاتمزی قوتلشدیرمك ایله ، سجیه‌مزه اسکی صلابت ومتانتی بخش ایتمك اسبابنه توصل ایله قابل اوله‌بیله‌جکدر . ملتلرك اك بویوك استنادکاه نجات وفلاحلری اخلاقلری ، اك قوتلی ومؤثر سلاحلری سجیه‌لریدره بویله بر استنادکاهه مالك اولان ، بویله سلاحلرله مجهز بولونان ملتلر ایچون حربده مغلوبیت آنجق کچیجی بر فلاکت ماهیتنده قاله‌بیلیر ، اویله ملتلر هیچ بر وقت زوال و فنایه محکوم اوله‌مازلر . اوغرادیغمز مصائبك آرتق بزه بو آجی حقیقتلرك حکمنی تمامیله تقدیر ایتدیره‌رك هپمزك قلبنه حقیقی بر مجاهدهٔ اخلاق لزومنی الهام ایلمه‌سنی تمنی ایدەلم .

سبیل الرشاد

أوت ، محترم رفیقمز اك جانلی برنقطه‌یی پك صمیمی تشریحات ایله‌نظر عبرتمزه عرض ایدییور . بزبیچاره‌لر ،

حالمز بر انحلال ایتمش وجودك حالیدر ؛
روح اضمحلالمز اخلاقك اضمحلالیدر .

دییه‌رك ، مملکتك معنویاتنی صارمقده اولان فساد مدهشه ال برلکیله چاره بولمق لزوم عاجلنی‌ایلری سوردکن « بو جریانك‌اوکنه کچیله‌مز . صو بولانمادقچه طورولماز » کبی عزمی بیتیره‌جك ، یأسه دوشوره‌جك سوزلردن باشقه بر شی طویمایوردق .

حال بوکه اوکنه کچیله‌میه‌جکی ادعا ایدیلن جریان‌وقوع بولمیور ، احداث ایدیلیوردی ؛ طورولماسی بولانماسنه متوقف عد اولنان‌صو ایسه التزامی صورتده متصل بولاندیریلیوردی !

آرتیق‌صویك کندیلکندن طورولماسنه امکان یوقدر . وطنك ارباب ناموس و عرفانی بر یره کلملی ؛ و خامتی میدانده اولان بو یاره‌یی قاپاتمق ایچون اتخاذ ایدیله‌جك طرز مداواتی آره‌لرنده قرارلاشدیروب همان ایشه باشلامالیدر . اقناعیات‌ایله هدر ایدیله‌جك دقیقه بیله قالمامشدر .

اخلاق تلقیسی

آقشام غزته‌سندن :

« هرحالده‌درت سنه‌دن‌بری ده‌کیشمش برچوق شیلر کورویورز . بونلر ایچنده اك کوزه چارپان اخلاقدر . آرامزده برچوقلری اخلاق حقنده‌کی تلقیلرینی « اخلاق » کلمه‌سندن اکلادقلری معنایی ایچه ده‌کیشدیرمشلر ؛ اخلاق‌مفهومنك حدودلرینی آلاییلدیکنه آچمشلردر . بو تحولی اخلاقك هرنوعنده کوردك . مسلك ووظیفه اخلاقی ، قادین وجنسیت اخلاقی ، مدنی اخلاق الخ . هپسی یاواش یاواش افلاسه دوغرو یورودی . اخلاقك بویله بردنبره‌سقوط ایتدیکی بر مملکت دها وارمیدر بیلمم .

دیزکینلری بوشانان‌بواخلاق و ناموس‌تلقیسنی ، زمانك « ترقی ، مدنیت ، معاصرلاشمق » مفهوملرندن یاریم‌یامالاق‌چیقارلمش نتیجه‌لرله برلشدکدن صوکره تورك عائله‌سی اخلاقنه ، تورك قادینلغی اخلاقنه تطبیقه اوغراشان بر محیط حاصل اولدی . او محیط ، یووالرندن ، وضعیتندن ، ازدواجندن ممنون اولمق ایسته‌مه‌ین برسورو متردیه‌لری غریب ذهنیتلر ، غریب تلقیلر ، غریب ذوقلرله ینه اولونك ایچنه فیرلاتدی .

بوکون ایشك نهایته واردق . یالکز اخلاق بوزغونلغندن مملکتك کوردیکی ضررلری شمدی تعیین کوچدر . اولان اولدی و اولونیات کریده قالدی . یالکز بو ضررلردن پك بویوك وپك فجیع

اولانی وارکه نظار دقتمزی جلب ایتملیدر . بو کیرلیلکلرک حصوله کتیردیکی معین بر محیط و او محیطك بوکون تعین ایتمش بر ذهنیتی ، حیات حقنده چیرکین بر تلقیسی وارکه هر کون اطرافه دها زیاده طاشمق ، تأثیرینی دها ایلریلره کوتورمك قدرتنی کوستریبور . بر طرفدن قولایجه ومملکتك ضررینه اوله‌رق قازانیلمش بول پاره‌لرك تأمین ایدر کبی کوروندیکی مرفه بر حیات وارکه حرب زنکینلریله پاره چالمش و الآن آسوده یاشایان آدملرده تجلی ایدییور . دیکر طرفدن سربست طورلری ، سربست و آشیری ذوقلریله آوروپا قادین حیاتنی تمثیل ایدر کبی کوستریلن و عائله اخلاقی ، جنسیت اخلاقیله قطع رابطه ایتمش اولان بر قادینلق حیاتی تشکل ایتدی . بونلردن برینك قولای و جزاسز ، دیکرینك حر و مجاز کورولمسی یکی یتیشن ارکك و قیز چوجوقلر اوزرنده پك فنا بر تربیه تأثیری براقدی . او قدرکه بو جانلی وقوتلی نمونه‌لرك تأثیری آلتنده قاله‌رق کندینی شیمدیدن او حیاته آلیشدیران ، او حیاته مقدور کورەن تنبل و جاهل ، آغزنده سیغاره ، کوزنده مونوقل بر ارکك کنجلکی اونه طرفده قادینلق حیاتنك ذوق و مشغله‌لرینی پك فنا آکلامغه باشلایان برقیزلق کورولویور . یکی واخلاقلی بر حیاتك عکس العمللری شمدیدن کندینی کوسترمزسه ، یعنی کرك شدتلی جزالر ، کرك افکار عمومیه‌نك شدتلی تقبیحلری ، عائله ومکتب تربیه‌مزك ، مطبوعاتك تلقینلری بو اخلاق دیزکینلرینی براز کروب طوپلامازسه دها بویوك وقطعی برافلاس قارشیسنده قالیرز . اخلاق تلقیسنی حال طبیعه‌کی معقول حدودلری داخلنه ارجاعه چالیشه‌لم . مملکتك آتیسنی آنجق اوزمان قورتارابیلیرز .

نجم الدین صادق

سبیل الرشاد

دینی ، ملی ، اجتماعی ، اخلاقی بوتون اساسلرمزی دەویره‌رك یرینه نظری برطاقیم مؤسسات موهومه اقامه ایتمك ایسته‌ین واسکی حیات دیه تزییف ایتدکلری شعائر تزییه‌مزك بر بر ییقیلدیغنی کوردکجه « یکی حیات ایچون ساحه آچیلیور . » ترانه‌لریله اعلان شادمانی ایدن « یکی مجموعه »نك محررلرندن ولو برینی اولسون آرتیق یوله کلمش ، اخلاق تلقیلری عنوانی آلتنده شو الیم اعترافاتده بولونمش کورمك هیچ شبهه‌یوقدرکه بر موفقیتدر . انشاءالله کیمی خطای اجتهادی ، کیمی ضلال فکری ، کیمی‌ده بوسبتون باشقه سوائق ایله شهراه حقیقتدن آیریلوب ملتی چیقماز یوللره سوق ایدن ارباب قلم آرتیق فلاکت حاضره قارشوسنده انتباهه کلیرلرده محاط اولدیغمز مصائب مدهشه‌دن صیریلوب چیقمق ایچون ال برلکیله چالیشیرلر .

فلسطین مظفریتی و انکلیزلرك تعصب دینیسی

ایلولك یکرمی طقوزی بازاره مصادف اولمق حسبیله انکلتره‌نك رئیس دینیسی اولان آرج بیشوب اوف قانتربوری قدس وفلسطینك تورك حاکمیتندن قورتولمش اولمسندن طولایی بوتون انکلتره کلیسالرنده فوق العاده برآیین دینی اجرا ایتدیرمش وبوآیینده مظفریت واقعه‌دن طولایی جناب حقه شکرلر ایدیلمشدر : مومی الیه نشر ایتدیکی بیاننامه‌ده دییورکه : « امید ایدرزکه بو موفقیت همزه کوره مقدس اولان بو حوالی ایچون بردور سعادتك مبدائی اولسون . » بوحوادثی نشر ایدن شرق قریب غزته‌سی شو سوزلری علاوه ایدییور : « بوقطعه‌نك اداره‌سی پك مشکل ونازکدر . اورانك خلقی پك دیندار ومتعصبدرلر . اوفاق برخطا ، یاخود برقیویلجیم پك قانلی وفجیع مقاتلات دینیه‌یه سبب اوله‌بیلیر . شیمدی‌یه قدر قدسده وقوع بولان اختلافاته هیچ برزمان مسلمانلر طرفندن سببیت ویریلمش دکلدی . اوراده اجرای حاکمیت ایتمك ایسته‌ین ، بهمه حال ادیان سماویه اربابنه حسن معامله ایتمك وهیچ برجماعتك حسیاتنی رنجیده ایتمه‌مك مجبوریتنده‌در . »

سبیل الرشاد . — عجبا دیندن بحث ایتمك ایسته‌ین هر مسلمانی تعصب دینی ایله اتهام ایدن انکلیزلر و مسلمانلرك انحطاطنه دینلرینی سبب عد ایدن بر طاقم کنجلر بو معنیدار حرکت دیندارانه‌یه نه دیرلر ؟ غالبا تورکك ، یاخود اسلامیتك حاکمیتنی تحقیر واستهزا ایدنلر قدسیتنی محافظه ایده‌بیلمك ایچون قدسی یکیدن مسلمانلره اعاده ایتمك مجبوریتنده قاله‌جقلردر . حریت اقوام وانسانیتدن چوق دم دوران انکلیزلرك تعصبی مسلمانلره بر درس عبرت اولمالیدر .

سبیل الرشاد مجموعه‌سی اداره‌خانه‌سنه

محترم افندم ،

(٣٧٥) نومرولو نسخه‌کزده بکا « چرکس » دیورسکز . بن ملیتی « عرق » دیه آکلامام . ملیت « دین ، لسان ، عرق » برلکیدر . بونکله برابر چرکس دکلم . پدرم صاری یارده حسن آغا محله‌سنده (٣٨) نومرولو خانه‌ده مقیم زاده بیکباشیلقدن متقاعد عمر شوقی افندیدر . کندیسی برکله چرکسجه بیلمز قافقاسیالی بر تورکدر . کیدوب بالذات تحقیقات یاپارسکز . استانبوللو اولان آننه‌مده مشهور حصکی مصطفانك طورونیدر .

٢٤ تشرین اول ١٩١٨ عمر سیف الدین

سبیل الرشاد

معزز وطنمزه خارجدن کتیریلدیکنده هیچ شبهه‌مز اولمیان قومیت جریاننك نه‌مهلك نتیجه‌لر ویره‌جکنی یقیناً بیلدیکمز ایچون بوخصوصده اون سنه‌دن بری ایتمه‌دیکمز نیاز ، ویرمدیکمز نصیحت قالمادی . آرتیق اولان اولدی . شوصیره‌ده یکیدن برمناقشه قاپوسی آچمق الده قالان بقیه‌یی‌ده تفرقه‌یه سوق ایتمك دیمك اوله‌جغندن شیمدیلك سکوتی اولی کوردك .

اسلاملاشمق

بو موضوعه دائر اکابر امتدن پرنس سعید حلیم پاشا حضرتلری طرفندن غایت مهم بر اثر قلمه آلنمشدر . کله‌جك هفته‌دن اعتباراً نشرینه باشلایه‌جغمز بو اثر کزینك بوتون امتجه کمال اهمیتله تعقیب ایدیله‌جکنی قویاً امید ایدرز .

هلال مطبعه‌سی اشرف ادیب

آبونه شرائطی

داخلی ، خارجی هر یر ایچون سنه‌لکی (۲۵۰) ، آلتی آیلغی (۱۳۰) غروشدر.

[نسخه‌سی ۵ غروش ، سنه‌لکی ۵۲ نسخه‌در .]

اداره‌خانه

باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر

مسلکه موافق آثار مع الممنونیه قبول اولنور . درج ایدیلمه‌ین یازیلر اعاده اولونماز .

سبیل الرشاد

سنه ۱۰ ۱۳۳۰

اخطارات

آدرس تبدیلنده آیریجه بش غروش کوندرلیدر .

مکتوبلرک امضالری واضح واوقوناقلی اولمسی وآبونه صره نومروسنی محتوی بولنمسی لازمدر .

ممالک اجنبیه ایچون آبونه اولانلرینك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور .

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور .

دینی ، فلسفی ، علمی ، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر
محمد عاكف

صاحب ومدیر مسئول
اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد : ۲۷۷ | ۱ صفر ۱۳۳۷ | پنجشنبه | ۷ تشرین ثانی ۱۳۳٤ | جلد ۱۵

اسرار قرآن

بسم الله الرحمن الرحیم

سورة البقره

« الذین یؤمنون بالغیب ویقیمون الصلاة ومما رزقناهم ینفقون والذین یؤمنون بما انزل الیك وما انزل من قبلك وبالآخرة هم یوقنون . »

مآل منیفی

اومتقیلرکه غیبه ایمان ایدرلر، نماز قیلارلر ؛ کندیلرینه احسان ایتدیکمز مال ومنالدن انفاق ایدرلر ؛ ینه اونلرکه سکا وسندن اولکی پیغمبرلره اندیریلن کتابلره اینانیرلر، آخرته یقین حاصل ایدرلر ...

* * *

آیت کریمه کوستریورکه « تقوی » بش شیدن عبارتدر :

۱) غیاباً ایمان ایتمك .

۲) نماز قیلمق .

۳) جناب حقك احسان ایتدیکی رزقدن انفاق ایتمك .

٤) رسول علیه السلام ایله اول کلوب کچن رسل کرامه نازل اولان کتابلره ایناغمق .

٥) آخرتك حق اولدیغنی یقیناً بیلمك .

ایمان بالغیب ارکان تقوادندر . زیرا یالکز ارباب ایمان نزدنده بولندقلری زمان ایمانلری اولدیغنی سویلینلر منافقلردرکه « اذا لقوکم قالوا آمنا واذا خلوا الی شیاطینهم قالوا انا معکم انما نحن مستهزؤن » نظم کریمنك تعریف وایضاح ایتدیکی مؤمنلره تصادف ایتدکاری زمان ایمان ایتمش اولدقلرنی، هپ‌الریله یالکز قالدقلری زمان ایسه اونلرله برابر اولدقلرنی ومؤمنلرله استهزا ایتدکلرینی سویلرلر .

منافقلر ایچون فوز وفلاح نصل ممکن و متصور اوله‌بیلیرکه حقلرنده جناب حق طرفندن شو یولده بر حکم صادر اولمشدر : « ان المنافقین یخادعون الله وهو خادعهم واذا قاموا الی الصلاة قاموا کسالی یراؤون الناس ولا یذکرون الله الا قلیلا مذبذبین بین ذلك لاالی الی هؤلاء ولا الی هؤلاء ومن یضلل الله فلن تجد له سبیلا » = منافقلر الله‌ه قارشی حیله وخدعه‌یی کوزلرینه کسدیریورلر، الله ایسه مرتشبث ایتدکاری خدعه‌نك جزاسنی بول بول ویره‌جکدر . اونلرکه نمازه قالقدقلری زمان خلقه کوستریش یاپمق مقصدیله، آصیله‌رق، ایسته‌میه‌رك قالقارلر ؛ اللهی آکسه‌لرده پك آز آکارلر ؛ ایکی جهت آره‌سنده متحیر ومترددددرلر ؛ نه تمامیله اونلره، مؤمنلره، نه بونلره، منافقلره یناشه‌بیلیرلر ؛ ایشته اللهك ضلالتده براقدیغی بویله کمسه‌لری هیچ بر وقت هدایت یولنه کتوره‌مزسك . »

برمنافق ایچون نه فجیع بر درد وعلت، نه بیوك بر ذلتدرکه او هیچ بر وقت اندیشهٔ نفس قیدندن قورتوله‌ماز . تکاپو ایتمك ایستدیکی کمسه‌نك مرضیسنه مخالف بر حرکتده بولنمامق ایچون بتون مساعیسنی اونك افکار وتمایلاتنی قوللامق ، کوز اوکنده بولندرمق مجبوریتنده بولنور . ربط آمال ایتدیکی کمسه‌یی ممنون ایده‌جك شیلری بی نوعنك فلاکت وخسرانه بادی اولسه‌ده یاپمق خصوصنده بر لحظه تردد بیله ایتمز . حیاتی بویله مختلف عاملرك ، غیر متجانس

املاركِ تأثيرلرى آلتنده افنا ايتمكه محكوم اولان، سوق نفاق ايله ايچندن چيقه‌بيلمه‌سى قابل اولميان ضلالت وحيرت واديلرينه دوشمش بولنان بر كسه‌يى يوله كتيرمكه نصل امكان متصور اوله‌بيلير؟ هپ بو حاللر كوستريبوركه منافق فناللقلردن ، غيره ايراث اذادن صاقينير، نه نفسنى، نه‌ده بشقه‌سنى صيانت فكرينه خدمت ايدر بر كسه دكلدر. بناءً عليه درد نفاقه مبتلا اولان بر كسه « من الاخسرين اعمالاً الذين ضل سعيهم فى الحياة الدنيا وهم يحسبون انهم يحسنون صنعا » فحواى منيفنجه خسران وشقاوت ابديه‌يه محكومدر.

ايمان بالغيبدن مقصد رسول عليه السلامى كورمه‌دن اينانمق اولمسى‌ده محتملدركه صحابى اولميان بالجمله افراد امت بوميانه داخل اولور. سنن دار قطنى‌ده روايت اولنيوركه حارث بن قيس ابن مسعوده: «بزدن اير كن كلديكزده رسول الله صلى الله عليه وسلمى رؤيت بختيارلغنى احرازايتديكز. بوشرفدن محروميتمزدن دولايى الله بزه صبرويرسون» ديمش، ابن مسعود: «محمدى كورمه‌دن ايمان ايتمك كبى مهم برشرفك سزلره نصيب اولديغندن دولايى‌ده الله بزه صبر ويرسون ، محمدك دلائل نبوتى اوقدرظاهر وباهر ايدى كه كوروب‌ده ايمان ايتمك ايشدن بيله دكلدى. اللهه قسم ايدرم كه غياباً ايمان ايدندن افضل كسه‌يوقدر.» ديمش وصكره «الم ذلك الكتاب لاريب فيه»دن « اولئك هم المفلحون»ه قدر اولان آياتى اوقومشدر.

بويله رسالتمآب افندمزى كورمه‌دن ايمان ايدنلرك «متقين» عداديله داخل اولمه‌لرينك وجهنه كلنجه، بونلر بو حاللريله جناب حقك كنديلرينه احسان ايتمش اولديغى عقل وقوهٔ محاكمه‌يى تحرىٔ هدايت خصوصنده عاطل براقمقدن اتقا ايتمش اوليورلر؛ عينى زمانده ماديونك ياپدقلرى كبى ، قواى حسيه‌لرينك تعلق ايده‌بيلديكى ماده ايله عرضدن ايلرى كچمامك ورطه‌سندن نفسلرينى صيانت ايديورلر. دوشونيله‌جك اولورسه جناب حق انسانه عقل ديديكمز جوهر ادراك واذعانى فعاليت استدلاليه‌دن محروم براقسين ديه ويرمامشدر. فكر نامى ويريلن خاصهٔ مميزه‌نك حكمت توديعى اونك ماديات ساحه‌سنك اوته‌سنده‌كى معقولات آفاقنده جولان ايتمه‌سنه مانع اولمق دكلدر.

اقامهٔ صلاتك اركان تقوادن برينى تشكيل ايتمه‌سنه كلنجه، بونى صلاتك فرضيتنده‌كى حكمت پك كوزل ايضاح وتشريح ايدر:

معلومدركه انسان كرفتار نسياندر. جناب حقى اونوتمق، عظمت وجلالندن غافل بولنمق ايسه بتون خطيأتك، بالجمله جرائم وجناياتك مفتاحى مثابه‌سنده‌در. بوحقيقتى تأييد ايچون مثال اوله‌رق برشاكردك خواجه‌سنه قارشى وضع وطورينى اله آلهلم. خواجه شاكرده معين برزمانده ياپه‌جغى بروظيفه تعيين ايدر. شاكردمعلمندن قورقاز، وظيفه‌يى كوستره‌مديكى زمان جزايه چارپيلمق انديشه‌سى اولمازسه ويريلن وظيفه‌يى يا هيچ ياپماز، ياخود ياپسه‌ده باشدن صاومه ياپار. اونك وظيفه‌سنى ياپمق خصوصنده كوستره‌جكى دقت واعتنانك معيارى خواجه‌سنه قارشى اولان درجهٔ احترازيدر. بوحس نه‌قدر قوتلى اولورسه وظيفه‌سنى اهمال ايمايلى اونسبتده آزالير. حتى درسنى ازبرله‌مه‌دن ، وظيفه‌سنى اكمال ايتمه‌دن اويويوب قالمق احتماله قارشى منبهلر تدارك ايتمك كبى تدبيرلره مراجعته لزوم كورر. اولمازسه اوياندير‌مه‌لرى ايچون اناسنه باباسنه يالوارير. حالبوكه او خواجه‌سنه آلديرماسه، مجازات وتأديبندن قورقماسه نه كنديني بويله مشقتلره صوقار، نه‌ده وظيفه‌سنى بوليله ياپمه‌نك، ياپمامه‌نك نظرنده براهميتى اولور ايدى. فردلرله حكومتلر آره‌سنده‌ده عينى حال ، عينى مناسبات جاريدر. افرادده حكومتلرك سطوت تأديبندن احتراز قيدى اولماسه عالمده هتك ايدلمه‌دن برحرمت، ضياعه دوچار اولمادق برحق قالمازدى؛ انسانلرك ، الك قوتليسى بيابانده‌كى حيوانلر كبى، بشقه‌لرينى ازه‌ن، كنديني ازديرميان اولوردى.

اوت، انسان اوقاتنى كسب ومعامله، جدال ومخاصمه وسائره كبى جناب حقى ذكر، اونك عظمت وجلالنى، مجرملر حقنده حاضرلاديغى جزالرى نقش خيال ايتمه‌سنه مانع برطاقم شئون ماديه‌يه صرف ايتمك مجبوريتنده اولديغى ايچون اوندن بكله‌نيلن هرحال وكارنده خطا ، ابناى نوعنه قارشى ارتكاب جوروجفا ايتمكدر. آدم اوغلى انصافسزلغى بردرجه‌يه واردير كه كندى كنديسنه دشمننك ياپمايه‌جغى فنالقلرى ياپار؛ قماربازلر، سفيهلر، ماللرينى لهوولعب واديسنده استهلاك ايدن مسرفلر اويله دكلميدرلر؟ غفلت بونجه رذالتك سائقى اولونجه انسانلره، آخرتى اونوتدقجه اونى خاطرلاته‌جق، ياراداننلرندن غفلته دالدقجه دائرهٔ تذكر ومراقبه‌يه عودت ايتديره‌جك برواسطه‌يه محتاجدرلر.

جناب حقك مؤمنلره صلاتى كتاباً موقوتاً (معين وفاصله‌لى زمانلره عائد برفرض) قيلمه‌سنك حكمتى بونقطه‌ده تجلى ايدر. زوالدن ظلام ليله، اوزماندن‌ده فجره قدر كونده بش كره ومختلف زمانلرده اداى صلات ايده‌جك اولان بركسه وجههٔ عبوديت واخلاصنى خالقنه توجيه ، اونك سطوت قاهره‌سنى تذكر ايتمك، هرحال وحركتى، يرلرك وكوكلرك، برذره‌يه وارنجه‌يه قدر، هيچ برجهتى نظراطلاعنه خفى قالميان برقادرقاهرك مراقبه‌سى آلتنده اولديغنى دوشونمك ايچون الك مؤثر وفعلى برواسطه اولور. صلاتك حكمت فرضيتى «اقم الصلاة لذكرى» آيت كريمه‌سنك صراحةً دلالت ايتديكى وجهله بوندن عبارتدر.

بوغايهٔ تشريعيه نظر دقته آلنيرسه نماز، يالكز و يالكز قلب و وجدانى باركار احديته ربط ايتمك ايچون قيلينير. بوتعلق وارتباطك محاسنى ايسه انسانى خطيأت وسيأتدن توقى صورتنده تجلى ايدر. فقط عجبا يالكز ياتوب قالقمق، يرلره باش قويمق، تكبير وتهليل ايله رفع آواز ايتمك بومقصد خطيرى تأمينه كافيميدر؟ اصلا. بونى تأمين ايده‌جك برشى وارسه اوده نمازلرده انسانك هواوهوسدن، فيض ربوبيتك قلبه انعكاسنه مانع اوله‌جق اسباب وحالاتدن ضميرينى تنزيه ايده‌رك حقيقى برحس خشوع ايله اوباركاه اقدسه توجه ايتمه‌سيدر. بومقصدله‌دركه جناب حق نماز قيلانلره ديللرينى تلاوت قرآن ايله ،

جوارح سائرەلرینی ارکان عملیهٔ صلاتك اداسیله مشغول بولندیرمنی امر و تکلیف ایتمشدر نمازده بولنان برکمسەنك برینه لاف سویلەسی، الیله، اعضای سائرەسیله نمازك ارکان و آدابنه تعلقی اولیان برایش یاپەسی جائز دکلدر .

برده جناب حق نماز قیلانلره هر رکوعده، هر سجدەده، هر قیامده تکبیر کتیرمکی امر ایدییور . بونده کی حکمت ده شبهه یوقدرکه ادای صلات ایدن کمسەنك ، عظمت و کبریاده، عبودیته استحقاقده یکتا برمعبود حقیقینك پیشگاه جلالنده بولندیغی برلحظه خاطرندن دور ایتمامسنی تأمیندن عبارتدر .

نمازده کی غایهٔ تعبدیه بو کبی شیلر اولدیغی ایچون کوریورزکه قرآن کریم « صلاة » لفظنی یاد ایتدکجه بونی هپ «اقیموا الصلاة » « اقم الصلاة» «یقیمون الصلاة » « اقام الصلاة » وسائرەده اولدیغی کبی «اقامه» کلمەسنه تردیف ایتمکدەدر . بورالرده اقامه لفظی یا برشیئك حقنی ویرمك معناسنەدر . « قل یا اهل الکتاب لستم علی شیئی حتی تقیموا التوراة والانجیل = ای اهل کتاب ! توارت وانجیلك حقنی ویرمدکجه یعنی احکامنه تمامیله امتثال ایتمدکجه هیچ بردینه متمسك صاییلمازسکز . » آیتندە اولدیغی کبی. یاخود « اقام العود = آغاج دالنی دوغرولتدی، اکری برجهتنی براقادی» استعمالندن مأخوذدر. « قامت السوق = بازار رواجنی بولدی » و «قام بالامر = فتور ورخاوت حس ایتمکسزین ایشه صارلدی» استعماللرندن آلنمش اولمسی احتماللری ده واردر .

بزه قالیرسه اقامه لفظنك صلاته نسبتده شارع حکیم بو مقالەلرك کافەسنی نظر اعتباره آلمشدر . نماز قیلەجق کمسه « واذا قاموا الی الصلاة قاموا کسالی یرائون الناس ولا یذکرون الله الا قلیلا » وصفنه لایق اولان کیمسەلر میانه داخل اولمامق ایچون بو وظیفەیه نفسنده بر کوشکلك حس ایتمکسزین، حقیقی بر شوق وغیرتله داورانمالیدر . عینی زمانده نمازی حقیله ادا ایتمش اولمق واونی روح وحکمت فرضیتندن تجرید ایتمامك ایچون حین ایفاسنده سنت سنیه ایله تعیین ایتمش اولان آداب و ارکانه رعایت لازمدر . بو شرائطی حائز اولمیان بر نماز غایه و حکمتی بیلنمکسزین زورله و غافلانه بر طرزده اجرا ایدلمش افعال صوریەدن عبارت اولورکه ادا ایدەن ایچون دها زیاده وبال وخسرانه مؤدیدر. چونکه بویولده نماز قیلان برکیمسه الله‌ه ورسولنه قارشی مکر وخدعه یوللرینه صاپمقدن، کوسترەجکی آثار خشوع، طاقنەجغی سیمای زهد واتقا، طاشیەجغی سجاده وتسبیح ایله خلقی دام اغفاله دوشورمکدن بشقه بر غایه استهداف ایتمش اولەماز .

خلاصهٔ کلام نماز یولیله ادا ایدلەلی، طرز اداسی تذکر معبوددن عبارت اولان حکمت تشریعنه توافق ایتمەلیدرکه ارکان اتقادن، وسائل فوز وفلاحدن معدود اولەبیلسون . بو شرائط کمالی جامع اولان بر نمازدرکه « ان الصلاة تنهی عن الفحشاء والمنکر ولذکر الله اکبر » نظم کریمك بیان ایتدیکی خواص وتأثیری جامع اولەبیلیر .

فی الحقیقه شارع حکیمك تعیین ایتدیکی اصول وارکان دائرەسنده ادا ایدیلن نماز انسانلرك کیزلی و آشکار بالجمله احوال و معاملاتنده جناب حقك اوزرلرنده دائمی برنکهبان اولدیغنی اونوتمامرینه؛ مجرم وکنهکار کسەلر حقنده حاضرلامش اولدیغی دنیوی ، اخروی بر طاقم عقوباتی دائما درخاطر ایتمەلرینه الك قوتلی برسائق اولور . وطبیعیدرکه انسانلر هرحال وحرکتلرینك بویله برقوهٔ قاهرەنك مراقبەسی تحتنده اولدیغنی دوشونورلرسه عهدەلرینه ترتب ایدن بر وظیفەنك حسن ایفاسنده تجویز قصور ایدەمزلر ؛ هتك حرمته ، حقلرینی مدافعه ، جان و माللرینه ، مملکتلرینه ایراث مضرت ایدەبیلەجك احواله قارشی مسامحەکار داورانمغه جرأتیاب اولەمازلر . برده بونك عکسنی یعنی انسانلرك خالقلرینه قارشی غافل داوراندقلرینی، مقصد تشریعی صرف خالقی تذکیر واونك سطوت وانتقامندن تحذیردن عبارت اولان نمازی اهمال ایتدکلرینی دوشونەلم . بویله برسیئهٔ دینیەیه مبتلا اولان بر جمعیت آرەسنده حقوقه تجاوز فکر واملی میدان آلیر، مقدسات پامال ایدیلیر ، معصیت چوغالیر، آمال نفسانیه وجدانلره حاکم اولور، زنکینلر آزدقجه آزار ، فقیرلر آیاقلر آلتنده ، ضعفا کوشهٔ نسیانده قالیر، حاکملر استبداد ، ارباب نفاق تحکم وعناد تمایلاتنی اظهار ایتمکه باشلارلر . کندی کندینی بو مهلك ورطەلره القا ایدن ، بو آفات اجتماعیەنك عواقب الیمەسندن احتراز قیدنده بولنمیان برامت ایسه نصل بر امید فلاح ونجاح بسلەیەبیلیر ؟ اصلا .

شو حقیقتی دائما کوز اوکنده بولندیرەلم که مسلمانلر یولیله ادای صلاته مواظبت ایتسەلر عنایت ازلیەنك « کنتم خیر امة اخرجت للناس» منطوق منیفجه جمعیت اقوام ایچریسنده کندیلرینه تعیین وتخصیص ایتمش اولدیغی موقع خطیری احراز ایدرلردی . فقط نه چارەکه اونلر ترك صلاة بلیەسنه کرفتار اولدیلر ، بو حالك نتیجەسی اولەرق خالقلرینی اونوتدیلر. اوده اونلری اونوتدی . اورتەده او اسکی صاف وپاك سیرت مسلمانلر یرینه آلودهٔ معصیت بر کروه سفها قالدی .

عبدالعزیز چاویش — مترجمی : محمدشوکت

فلسفه

سابق دراج متصرفی حکیم فاضل محمود ماهر بك برادرمز شو یقینلرده مهم برأثر نشر ایتمك اوزرەدر . أثر، : (مبدأ ومعاد عالم)، (بشر)، (شعور طبیعی)،(مابعد الطبیعه و حتی ماده، وجدان، حیات کبی مسئلەلرده فلسفەنك افلاسی)، (فلاسفەنك عجز ومعاداتی)، (فارابینك تناقضاتی،) (مشهور پیرونك رئی)، (قانت)ك قرارسزلغی)، (تاریخ انکشافندنبری فلسفەنك اجمالاً نشو وانشعابی)، (معادات بین الفلاسفه‌یه قارشو مواخات بین الانبیا)، (وجدان انبیا). (وحی)،

(معجزه)، (خوارق طبیعیه، خوارق علمیه) ، (سنت الٰهیه ایله طبیعت آراسنده‌کی فرق)، (دین اسلامك عمومیتی)، (بودیزمك مؤسسی « سا کیا مونی » نك ترجمهٔحالی)، (ادیان اربعهٔ عمومیه حقنده فرقان حکیمك رمز جلیلی)، (ظهور انقلابکار محمدی) ، (سیر مقدسهٔحضرت سیدالانبیا)، (مودسله‌ی ، شپرنکر ودوزی نظریه‌لرینك تاریخاً وعلما ردوتکذیبی)، عصرمزك مشاهیرمبشرین ومشایخ مستشرقیندن فرانسز لوازونك نبوت محمدیه حقنده عربی‌العباره برخطبهٔ بلیغه‌سی کبی پك مهم مباحث جلیله‌یه دائردر. کتابك شو برفصلنی نمونه اوله‌رق بروجه زیر عیناً نقل ایدیيورز :

لایموتیت روح

— ۱ —

(لایموتیت روح) یاخود (بقای بعدالموت) طویغوسی دخی قدرت غیبیه وتدین طویغولرندن کیرو قالمایور؛ ینه اونلر قدر عمیق وعمومیدر. فطری حسمز، ئولومی برفنای محض ویا برعدم مطلق قبول ایتمه‌یور . بالعکس دیکر کون برعمرك عرفه‌سی، مبهم برحیات دیکرك مدخلی اوله‌رق تلق ایدییور .

بوطویغو دخی بورایه قدر صایدیغمز دیکر اساسی احساس‌لر کبی بتون نوعیتمزی استیلا ایتمشدر. همان بالجمله ملل ونحلده مراسم دینیه وشعایر مذهبیه، هپ بوشعور ایله مشبوعدر. روحك لایموتیتنی تفسیر وتصورده کرچه ادیان ومذاهب کاه انسلاخ وتجردله وکاه تناسخ‌ایله یکدیکرندن آیریلیورسه‌ده [بقا] نك اساسنده متفق ومتحددر .

زمانمزدن باشلایکزده تا ـ تاریخه داخل اولمغه باشلایان ماضینك پك اوزاقلرینه قدر چیقکز ! هندك [Weda] وه‌دالرینه ، چینك [ئی‌قینغ]لرینه، ایران قدیمك زنداوه‌ستاسنه، مسیحیتك انجیللرینه ، فرقان حکیمك سور جلیله‌سنه برکوز کزدیرکز! همان هپ، (بقای بعدالموت) خصوصنده اصرار ایدییورلر .

دیانت مسیحیه اصلنده ذاتاً آنجق عرفان اخروینك احیاسی ایچون شرفظهور ایتمش بردین کریم ایدی. چونکه حضرت مسیحك مصردن عودتنده صدوقیلرك اضلالیله فلسطین محیطنده عرفان اخرویدن نام ونشان بیله قالمامغه باشلامشدی. مسیحیتك شیمدیکی شکلی بیله بوزاویهٔ نظرده‌در .

تورات‌ده ایسه معارف اخرویه واقعا یوق دینه‌جك قدر آز ایسه‌ده تدقیقات تاریخیه نظرنده بوحال، اسفار موسویه‌نك اوغرادیغی ضایعاتدن منبعثدر .

تاریخك هردورنده ، جهانك هرجهتنده کورمکده اولدیغمز مزارلر ، لحدلر، مومیالر، اهراملر هپ شو طویغونك تبلراتیدر!.

فلسفی براستبصار، شو شعورك بودرجه شمول وعمومیتی حکمتدن خالی برحادثه عد ایده‌مز ؛ فی‌الواقع بوطویغونك فرقنه وارامایانلر دخی وارایسه‌ده بونلرك مقداری، بر[فلتهٔ طبیعت] تلقی ایدیله‌بیله‌جك قدر آزدر . بیز تاریخده حتی دینسزلکی بیله دین حالنده

Irélígion constitué en réligion

قویمغه چالشمش، چاپالامش آدملرك ظهور ایتدیکنی کوریيورز . تجلیاتندرکه بونلر بیله الحادکارانه مساعیلرنده فطرتك فورانندن قورقه‌رق داورانمشلر ومقصدلرینی انجق کندیلرینه مستثنا موقعلر ومنفعتلر تأمین ایلیه‌رك دائرهٔ محرمیتلرینه صوقه بیلدکلری پك محدود‌المقدار کیمسه‌لره تقریر وتودیع ایلیه‌بیلمشلردر .

بونکله برابر شو[عقاید سریه] لری ینه چوق مدت دوام ایده‌مامش ونهایتده انجق ایکی اوچ قوشاق قدر دایانه‌بیلوب دها تبلر ایتمدن شعور فطرینك قوهٔ حروریه‌سی قارشوسنده اریيه‌رك بخاره انقلاب ایتمش واك صوکده ماضی ومقصدینی اونوته‌رق ادیان نازله‌یه منتسب برمذهب ویا برطریقت شکلنه استحاله‌یه مجبور قالمشدر .

بزبوحالی دقت ایدر ایسه‌ك شرقك بعض طرق ومذاهب سریه‌سنده کوره‌بیلیرز .

متبحرین حکماء (حکمت‌الحیات) ده هردرلو تشکلی بردرلو احتیاجه معادل برکیفیت وکمیتده بولیورلر، یعنی [استعداد ایله احتیاج، طبیعتده قانون مقداره موافق معادله‌ده‌در.] دیمك ایسته‌یورلر . .

کتاب عزیز؛ [کل شيءٍ عنده بمقدار] بیورمایورمی ؟

مثلا لسان [دیل] عضویتمزده تکلمه مستعد بر تشکلده ایسه شو حال ، تکلمه اولان احتیاجك ، شو احتیاج ایسه تفاهمك ، تفاهم ایسه تعاونه اولان ضرورتك وبو ایسه انسانك اجتماعی بر مخلوق اولدیغنك قارشولغیدر . ایشته شو قانونی نقطهٔ نظره آله‌رق دییورلرکه: بشریتده علم و عرفان ایچون بو قدر نا قابل اشباع بر حرص واشتیاق ، انسانك بودرجه قیصه برحیاته کوره پك فضله‌در، احتیاجك پك فوقنده‌در . بو نسبتسزلکی آنجق بقای روح و بقای بعدالموت توزین ایده‌بیلیر . و الا طبیعتده (عبث نشو وتشکل) ك موجودیتنه قائل اولمق لازمکلیرکه تاریخ طبیعت ، بونك علیهنده‌در. حکمای اسلامیه‌دن بری بویله دییور :

«هذا الشعور العام بحیات بعد هذه الحیات المنبث فی جمیع الانفس ، عالمها وجاهلها وحشیها ومستأنسها ، بادیها وحاضرها، قدیمها وحدیثها لایمکن ان یعد ضلة عقلیة ، او نزغة وهمیة و انما هوالالهامات التی اختص بها هذا النوع ..... الهام یکاد یزاحم البدیهة فی الجلاء یشعر کل نفس انها خلقت مستعدة لمعلومات غیر متناهیة من طرق غیر محصورة شیقة الی لذائذ غیر محدودة ولاواقفة عند غایة ، مهیأة لدرجات من الکمال لاتحدها اطراف المراتب والغایات .... الهام یستلفتها بعد هذا الشعور الی ان واهب الوجود للانواع انما قدرالاستعداد بقدر الحاجة فی البقاء و لم یعهد فی تصرفه العبث والکیل والجزاف فما کان استعداده لقبول مالایتناهی من معلومات و آلام و لذائذ و کمالات لایصح ان یکون بقائه قاصراً علی ایام اوسنین معدودات .....»

فلسفهٔ الحاديه ايسه ؛ ذاتاً روحه ايناماز كه بقاسى مسئله‌سيله علاقه‌دار اوله بيلسون ؛ مع‌مافيه منفى مطالعه‌لرله بحثه قاريشمقدن ، سويلمكدن چكينمامشدر . فكر و شعور ، – ديبور – دماغمزك ميليارلرجه حجيرات عصبيه‌نك مئانيقو‌شيميق رقصندن بشقه بر شى اولماديغى ايچون دماغ ، حياتدن كسيلير كسيلمز ، رقص و حركتدن طورور ؛ بو ، عينيله مقانيزماسى بوزولمش بر ساعتك ايشله‌يه‌مامسى كيدر . آرتق بونده بقا بعدالفنا كبى حالار آرامق ، آراشديرمق عبث دكلده نه‌در؟ ايضاح ايدهلم : ديورلركه واقعا دوشونجه‌لرمزده ، سوزلرمزده وارادى حركتلرمزده ظاهراً حر ومختار كورونيورز. فقط علمى بر نظرك مواجهه‌سنده بونلر ، عينيله سائرطبيعى حادثه‌لر كبى حكمت و كيميا قانونلرينه تابعدر . و[بەين] ديديكمز فكر وشعور ماده‌سنك [رقص ذروى] سنده‌در . نه‌لده علمك شيمديكى اك قوتلى [خرده‌بين] ندن ميليونلر كره ميلون دها زياده [قوهٔ اعظاميه]يه مالك برميقرو‌سقوپمز اولسه دماغك حال تفكرده چيزه‌جكى رقصلرك (هيه‌روغليف) لريله بونلرك – فكر لغتنده‌كى مقابللرينى بيلديره‌جك برقاموسمز بولونسه‌ده بردماغ متفكرى تحت مشاهده‌يه آله‌جق اولسه‌ق دماغك نه‌لر دوشونديكنى متفكرله برلكده بيله بيله جكز ؛ وحتى متفكردن دها شمولّلى برصورتده كشف ايليه بيله‌جكز . چونكه متفكر ، (رقص ذروى) نك انجق اثرلرينى طويار . حالبوكه فنى برمشاهده ، طيشاريدن رقصك هم اثرلرينى وهم اثرلرك نره‌دن ونه‌صل دستورلرله ، ونه‌عامللرله حصوله كلديكنى‌ده كوره‌جكدر. مع‌الاسف علمك حال حاضرى ، هنوز بويله برمشاهده‌يه مساعد دكلدر. مع‌مافيه دعوامز يالكز بو مشاهده‌يه موقوف ومعلق دكلدر. زيرا [بقاى قوا]قانونى « La loi de conservation de l'énengie » انجق نقطهٔ نظرمزه مساعددر ؛ ماده وقوت ، نه‌صل انعدام ايده‌ميورسه طبيعيدركه عدمدن وجوده كلمك ده طبيعتده اوله‌ماز ؛ قانون نظرنده محالدر . بناءً عليه ارادى حركتلرمزك نقطهٔ نشأتى ، ماديدر . علم‌الحياتك قانونلرينه تابع حادثاتدندر. دماغك آفاق انتساجه‌سيله امراض عقليه آراسنده‌كى صيق علاقه‌لرك صميميتى‌ده بونى اخطار ايتمه‌يورمى ؟ هله افكار وخاطراتدن برقاچنك ، دماغك قطعهٔ قشريه‌سنده آيرى آيرى فصللرده تحيزى ، مسئله‌يى قطعى صورتده لهمزده حل ايتمشدر . مثلا طبقهٔ قشريه‌نك يسارى – جبهى اوچنجى تعريجك نسج تشريحيسى آزچوق برآفته اوغرار اوغراماز ؛ « Aphaisie » دنيلان مرض عقلى درحال باش كوسترير. ومعلول ، تكلم ايله علاقه‌دار اولان اعضاسنك عضلاتنده هيچ برفالج يوقكن فكرينى بيلديرمك ايچون سوز بوله‌ماز وفكرينى سويليه‌مز اولور . نه‌دن ؟

چونكه سوزسويليه‌بيلمك ايچون اقتضا ايدن حركات ايله مخارجك خاطراتى ، دماغك اوفص مخصوصنده ، او [فص] ك انتساجنده ارتسام وانطباع ايتمشدى . اوراده بيغيلى ايدى . حالبوكه شيمدى اوراسى ، آفت‌زده برحالده‌در . كلماتك خاطراتنه خلل كلمش اولديده اوندن .

بونك بويله اولديغنى [بروقا]دن برى توالى ايليه كلان برصورى علمى وفنى مشاهدات وتجارب ايله ثابتدر . ديمك كه حيات عقلى ، بر فعاليت دماغيه‌دن عبارت ايمش . دماغ ، حيات وفعاليتدن كسيلدكدن صوكره حيات عقلى ايچون بقاء نصل تصور اولنه‌بيلير ؟

فلسفهٔ ماديه‌نك قناعتى ، ايشته شو خلاصةً سرد ايتديكمز مطالعه‌لر اوزرينه مبنى‌در . عصر حاضرك محررالفلاسفه‌سى (هه . برغسون) ، ماديونك شو مطالعه‌لرنده برقيمت علميه كورمه‌يور وبرو برر محك امتحاندن كچيره‌رك هپسنى علماً عيارسز نظريه‌لردن صاييور ؛ وبوندن تقريبا يدى سكز سنه اول [پارس]ده بو موضوع اوزرينه‌ويرديكى اوزون برقونفرانسنده فكرينى شو بولده خلاصه ايدييور :

« اولاً ماديونك اومديغى دوربين ايله غيرمعين بربعد آتى‌ده بيزه وعد ايلديكى مشاهده ، علمك حال حاضرى نظرنده امكان داخلنده دكلدر . آتى‌يه ، فقط دائما آتى‌يه معلق اولوب قاله‌جق شويله برطول املّه‌بل باغلايوب طوره‌جغزه اويله برمشاهده‌نك شيمديكى كوچوك نمونه‌لرينه نصب نظر دقت ايتسه‌ك اولمازمى ؟ بويله پك مهم مسئله‌لرده علماً موهوم امللر اوزرينه يورويه‌رك ايدينيلان حكملره فنى نظريه‌لر صوتنى ويرمك ، علمى برحركت اوله‌ماز ؛ هيچ بر خرده‌بين ، هيچ برمشاهده ، دماغك طبقهٔ قشريه‌سى [رقص ذروى] سنده صورفكريه كوره‌مز . نيچون ؟

چونكه حيات عقليه قارشو دماغك مشاهده‌سى ، طبق صحنه‌نك پك اوزاقلرنده وصحنه‌دن آقتورك انجق بعض اوضاعنى كوره‌بيله‌جك برمسافه‌ده اخذ موقع ايتمش بر تماشاكرك يعنى صحنه‌ده موضوع (پيه‌س) ك نه اولديغندن كلياً بى خبر بويله برتماشاكرك تماشاسى قدردر . بويله برتماشا ، آقتوردن نه آكلايه‌بيلورسه اويله برمشاهده دخى حيات عقلى‌دن آنجق اوقدر برشئ آلابيلير ؛ والا هيچ بر زمان حيات عقلى‌ده نه‌لر اولوب بيتمكده اولديغنك فرقنه وارماز ؛ چونكه حيات عقلى – مقياس حقيقيسى ايله – قابل دكل ، دماغمزك چرچيوه‌سنه قايوب صيغامز . فعاليت فكريه صيره‌سنده دماغك زه‌ستلرى نظرمزك عينى فعاليت اثناسنده‌كى وضعيتلردن پك اوقدر فرقلى اولمسه كركدر . حركات وافكارمزده حريت واختيارى جف القلم انكار ايتمك ايچون (بقاى قوا) قانوننڍن مدد اومماليدر . زيرا صدده اساساً قانونك تاكنديسى ، مسئله وضعيتنده‌در . دها طوغروسنى سويلمك لازم كليرسه ارادى حركتلرمزك بوقانونه باغلى اولمقدن اوزاقلغى ، عكسى فناً وقطعياً ثابت اولمادقجه انكارى مكابراتدن صاييلان احساسات ومشاهداتدن معدود اولديغندن خلافنك اثباتى منحصراً بوحريت عليهنده بولنانلره توجه ايدر . »

صددمزك بونقطه‌سنده دائرعلامهٔ ذوفنون [هاري پوآنقاره]نك

برکلهٔ حکیمه‌سی واردر . دیبورکه : «علوم ، ایلرلیه بیلدیکی قدر ایلرله‌سون ، ابدالآباد کمال مطلقه‌وارمه‌ماز . نقصان، «علوم » ك طبیعتی اقتضاسندندر . بنابرین حریت واراده‌یه قائل اولمق ضروریدر . »

بره‌فور دوام ایله دیبورکه : « فکری حرکات وخاطرات ایله فصوص دماغیه آراسنده‌کی علاقه‌لره‌گلنجه: ئووت ، علم تشریح و علم امراض ، بویله‌برطاقم علایق وروابطه‌قائل اولورسه‌ده بوندن‌مادیونك دیدیکی کبی دماغده مادی انطباعاته قائل اولمق لازمگلمز ؛ مادیون آنجق شوعلاقه‌لره کووه‌نه‌رك حیات عقلیه‌یی فعالیت دماغیه‌دن عبارت کوستریبورلرفقط حقسزدرلر، چونکه شو صدده عائد نظریه‌لرینك حتی علماً اك تراشیده‌سنی پك یقیندن تدقیق‌ایده‌جك اولورسه‌ق نه‌قدر اغفالکار برماهیتده اولدیغی درحال تظاهر ایدر .

«(بروقا) فصی ایله کلمات آره‌سنده‌کی علاقه ، بونظریه‌لرك فناً اك یالدزلیسی و علماً دخی اك تراشیده‌سیدر . حالبوکه ـ حقنده بزم دها برچوق دیه‌جکمز اولان ـ شو علاقه‌یه مستند نظریه ، اول امرده اختصاص عاملرنده هیچ برکیمسه‌نك اشتباهی اولمایان برچوق طبیعیون وحیاتیونك تدقیقاتی مواجهه‌سنده الحالة هذه مجروحدر ؛ بونلر ، ملکهٔ تکلم ایله علاقه‌دار افات تشریحیه‌نك دها ایچه‌دن ایچه‌یه تحلیللری نتیجه‌سنده مادیونك ذهابی طوغرو بوله‌مایورلر .

«بوندن تقریباً یکرمی سنه اول بن دخی بوکادائر برتحلیل یاپدیمدی؛ حالا خاطرمده‌در : نتیجه‌ده انطباع مادی نظریه‌سنی محتاج اصلاح برحالده بولدم . مع مافیه نظریه‌نك اك زیاده استناد ایتدیکی «aphaisie» دکلیدر ؟.. یقیندن بر کوزدن کچیره‌لم ؛ باقه‌لم : بو مرض ، سیرنده بیزه نه‌لر کوستریور ؟ بوخسته‌لغك وخیم درجه‌سنده یعنی ملکهٔ تکلمه مخصوص فص دماغینك انتساج تشریحیسی وخیماً آفت‌زده اولدیغی زمانلر کله‌لرك خاطراتی واقعا خسوف کلی‌یه اوغرایور ؛ فقط بعضاً شدتلی برتنبیه ویا شدتلی برهیجان (émotion) عقبنده خاطرات ایله کلماتك ینه کاملاً تمامیله عودت ایتدیکنی و بوعلتله (۱) zaphaisie مصاب اولانك ینه اسکیسی کبی تکلمه کلدیکنیده کوریبورز . شیمدی بو، نه‌در ؟ نسجك ایچنده مادی برارتسام وانطباع اولسه‌یدی هیچ بویله آفت زده بر نسج تشریحیده کله‌لر خاطراتنك عودتنده امکان اولابیلیرمیدی ؟.

«دها‌هاسی وار:

«خسته‌لق سیرنده تزاید ایدنجه کله‌لر، حافظه‌دن درجه درجه اوچوب قاچیور ؛ و بونده لسانك غوامض صرفیه‌سنه آشنا ایمش کبی جداً علمی برترتیبه رعایت ایدرك ایلرولیور : «اك اول ذهندن (اسم خاص) لر افول ایدییور . خسته‌لق ، بردرجه دها ایلروله‌دیمی ایدی یوسفر ، طاش ، آغاج ، حیوان ، انسان کبی (اسم جنس) لر خاطردن غیوبت ایتمه‌یه باشلایور ؛ دها بر درجه آرتدیمیدی بو نوبتده (صفتلر) دخی غروب ایدییور. (فعللر) ایسه خسته‌لغك آنجق دورهٔ وخیمه‌سنده خسوفه اوغرایور ومعلول، (آفه‌زی)نك بودوره‌سنده بوتون ، بوتون فقدان تکلمه دوچار اولمش اولیور .

«شوقدرکه بوصرفی ترتیب، خسته‌لغك علاقه‌دار اولدیغی (فص)ده‌کی (خلل تشریحی) نك نه‌جهتی ، نه‌ده طبقه‌لریله اصلا برارتباط وعلاقه کوسترمه‌یور، شویله که انتساجی آفت فصك نره‌سندن باشلامش اولورسه اولسون (مرض) سیرنده انجق عینی ترتیبی تعقیب ایدییور، هیچ شاشمایور ؛ کلماتك خاطراتی، فصك انتساجنده ـ غراموفون پلاقلرنده اولدیغی کبی ـ مادةً منطبع اولسه‌یدی [آفه‌زی] خسته‌لغی ، تظاهراتنده هیچ بویله دائمی برترتیب مطردده اصرار ایده‌بیلیرمی‌ایدی؟ غراموفون پلاقلرنده بوزوق نقطه‌لر، چیزیك دوره‌لر وجهتلرنه‌لرده ایسه نغمه‌لرله آهنکلر دخی پلاقلرك انجق اورالرنده فالصولر،(خلل)لر یاپمایه باشلایور ، حالبوکه صددمزده بویله اولمایور ، فص ، هرهانکی طبقه‌سندن ، هرهانکی نقطه‌سندن ویاطبقه‌سندن بوزولورسه بوزولسون خاطراتك افولی وتغیبی شوبوقاریده‌سرد وایضاح ایتدیکمز ترتیبدن هیچ شاشمایور. دیمك‌که فص ایله‌خاطرات کلمات آره‌سنده‌کی علاقه، برارتسام مادی ایله توفیق قبول ایتمه‌یور. اساساً دماغده‌انطباع اوله‌ماز. والا پك قیصه برزمانده بیله مختلف وضعیتلرده ، تورلو تورلو قیافت وشکللرله کوردیکمز عینی برشخصیتك ویا برشیئك ویاخود مختلف سسلرله ، مختلف ترکیبلرده‌ایشیتدیکمز عینی برکله‌نك انطباعات وخاطراتی فصوص دماغیه‌مزده میلیونلره بالغ اولمسی لازمکلیر ؛ برغراموفون پلاقنده عینی برکله‌یی باشقا باشقا سسلرله، نه‌قدر آیری آیری ترکیبلر ایچنده ایقاع ایدرسه‌کز ، مقابلنده‌ده اوقدر نغمه‌لر ، اوقدر انطباعات آلمازمیسکز؟ حالبوکه بیزعینی برچهره‌نك میلیونلرله تنوعنه رغماً انجق یا برویاخود پك محدود برقاچ خاطره‌لرینی ازبرمزده طوته بیلیورز ؛ ایشته کوریلیورکه: مادی انطباع فکری پك سطحی نظرانه برقناعتدر ، علمی تدقیقاته مستند دکلدر .

«حیات عقلی فعالیت دماغیه آراسنده‌واقعا علاقه‌انکار اولونه‌ماز. لکن علاقه‌باشقا،وعینیت باشقادر. برروبه، دیواره چاقیلی برچیویه آصیلی برحالده بولنه‌بیلیر وبوندن طولایی چیوی دوشرسه ، روبه دوشر ؛ چیوی صالالانیرسه ، روبه دخی صاللانیر ؛ چیوی ایسه روبه دخی لکه‌لنیر ، چیوینك اوجی پك کسکین ایسه ، روبه ، تعلیقنده دله‌نه‌بیلیر ؛ فقط بوعلاقه‌لردن هیچ روبه‌نك چیوی اولماسی لازمکلیرمی؟ اصلا! ..بناءً علیه حیات عقلی ایله فعالیت دماغیه آراسنده کوریلان علاقه‌لردن (حیات عقلی == فعالیت دماغیه) مساواتنه ذاهب اولمق و بومساواتدن عینیت چیقارمق ، علماً خطادر . ایشته

(۱) Diminution, Abolution, ou perversion de la faculté d'exprimer les idées par la parole éxistant sans la paralisie des organes servant à l'articulation des mots (misules de la langues et des levres) sansque l'intéligence, offre de diminution marquée pour exprimer le trouble de la parole.

بو مطالعاته و ـ غموضتی جهتیله شو قونفرانسمده صیغدیره‌مایه‌جغم دها دیکر برخیلی ملاحظاته مبنی حیات عقلی ، فعالیت دماغیه‌دن پك زیاده بویوکدر . فعالیت دماغیه اولسه اولسه حیات عقلی ایچون بر نقطهٔ تعلق اوله‌بیلیر وبناءً علیه نقطهٔ تعلقك فناسیله (حیات عقلی) نك فناسی لازم کلمز.»

م . ماهر

دین طبیعی، دین عمومی

عصر اخیرده آوروپا متفکرلرینی دین تحریسنه سوق ایدن اسباب — دین طبیعی طرفدارلری — دین طبیعینك اساسلری حقنده ژول سیمون ، قارو ، فونسغریوك فکرلری — دین طبیعینك ارکان مهمه‌سی — دین طبیعینك اصول وفروعی حقنده ایضاحات — انبیانك تبلیغ ایلدیکی دین الهینك ارکان مهمه‌سی — انبیایه منسوب اولان ادیان منزله ایله فلاسفه‌نك لزوم کوستردکاری دین طبیعی آره‌سنده مقایسه — دین طبیعی ، ادیان منزله‌ده‌کی اساسات طبیعیه‌دن باشقه برشی میدر؟. — دین حق و شرائطی : وحدت حقیقیه ایله متصف بر واجب الوجوده مستند اولمسی ؛ بعث بعد الموت اعتقادینی حاوی اولمسی ؛ انبیادن برینه منسوب وبوتون انبیایی مصدق بولونماسی...

بعض اوروپا متفکرلرینی دین تحریسنه سوق ایدن اسباب :

بوراده دین طبیعیدن مقصدمز ، بعض آوروپا متفکرلری طرفندن وجدانلرك دین احتیاجنی تطمین، جمعیتلرك آهنك وانتظامنی تأمین ایچون قبول اولنان؛ اعتقادی وعملی بعض اساسلری محتوی؛ برشکل دینیدر . بناءً علیه بویله بر دینك ـ اونلرجه ـ نه کبی ارکان وقواعد اوزرینه مؤسس بولوندیغنی تدقیق ایتمزدن اول اوروپا متفکرلرینی بویله بر دین تحریسنه سوق ایدن اسبابی خلاصةً عرض ایتمه‌مز لازمدر .

معلومیدرکه : غربده کندیلرینه دین حامیسی سوسنی ویرنلرك دین نامنه ارتکاب ایله‌دکلری انواع مظالم ، افراط پروارنه خطالر ، خرستیانلغك آلمش اولدیغی شکل خرافی اون آلتنجی عصردن اعتباراً بر طاقم متفکرلرك دینه قارشی شدتله مهاجماتنی تولید ایتمش وبونکده نتیجه‌سی اوله‌رق دینك حامیلری؛ هر تورلو تشبثلرینه رغماً ؛ مقاومت ایده‌میه‌رك ارباب علمه مغلوب اولمشلر وبو صورتله کنیسا حکم ونفوذینی غائب ایتمش ، کنیسانك دین نامنه اجرا ایله‌دیکی مظالمه نهایت ویرلمشدی.

مع مافیه بو غالبیت و مغلوبیتدن صکره علوم طبیعیه وفلسفهٔ حسیه اربابنده اولکیلرك دوشدیکی افراط و تفریطه دوشمکدن کندیلرینی آله‌مامشلردر ؛ چونکه غالبلر ایچون الك دوغرو اصول ، عقائدك صاغلام جهتلرینی آییروب خلقی اورایه سوق ایتمك ایدی ، حالبوکه بویله یاپمدیلر : معتقدات علیهنه توجیه ایتدکلری مهاجمات شدیده نتیجه‌سنده او قیوددن قورتولونجه حق، باطل نه قدر معتقدات وارسه هپسی ترك ایتدیلر . دین ، معتقدات نامنه هیچ برشی قالمدی.

هر بریسی کندینه مخصوص بر مذهب ایجاد ایده‌رك اوکا کوره حرکته باشلادی. خلق بالطبع هانکی طرفك مسلکی شایان اعتماد اولدیغنی تفریق ایده‌مدیکندن بونلرك هپسنه قارشی بیکانه قالیوردی .

اساسات دینیه‌نك ترك ایدلمسی یوزندن ظهور ایدن مختلف فرقه‌لرك هر بریسی موجودیت ملیه‌نك اساسنی صارصاجق ، بنیان دولتی زیر وزبر ایده‌جك بر ماهیتده ایدی . [نته‌کیم بوکون اوفرقه‌لر یوزندن برچوق مملکتلرك حیاتی تهدیدآلتنده‌در.] مع مافیه بو قاریشقالر عقلی باشنده اولان برچوق متفکرلری دوشوندورمیه باشلادی؛ میدانده‌کی خسته‌لقلری تشخیص ایده‌رك اونك ازاله‌سی چاره‌لرینی آراشدیرمایه سوق ایتدی. پك چوق تدقیقاتدن صکره اکلادیلرکه : بو علتك میقروبی دینك فقدانی، قلبلرك نور ایماندن محرومیتی‌در. ایشته بونك اوزرینه‌درکه بو متفکرلر ، روحلرك دین احتیاجنی تطمین ، بشریتك سعادتی تأمین ایچون احتیاجات مادیه ومعنویه‌یی تطمین ایدن بر دین عمومی‌یه؛ یعنی مطالب جسمانیه ایله مطالب روحانیه بینی عادلانه بر صورتده توفیق ایدن، برینك صلاحنی دیکرینه ربط ایله‌ین بر دینك لزومنه قانع اولمایه باشلادیلر .

خرستیانلغك آلمش اولدیغی بشکل خرافی، شبهه یوق که بو متفکرلرك دماغلرینی تطمین ایده‌مز ایدی ؛ بو خصوصده یالکز دلیل عقلی‌یه منقاد اولمقده دوغری دکل ایدی ؛ چونکه بونکده ادوار ماضیه‌ده کوریلن فساداته ، تفرقه‌لره میدان آچه‌جغنده شبهه ایدیله‌مزدی . بناءً علیه بو طریقده براقه‌رق اللرنده‌کی قواعد علمیه ایله عقائدك صحیح اولان اساسلرینی یکیدن آرامایه باشلادیلر ونهایت وجدانلرك دینه احتیاجنی، جمعیتك آهنك وانتظامنی ، بشریتك سعادتنی تأمین ایچون اعتقادی ، عملی ، اخلاقی بعض اساساتی تقریر ایدرك بوکا «دین طبیعی» نامی ویردیلرکه، طبیعت بشریه‌یه اویغون، عقله موافق بر دین دیمکدر.[۱]

...

دین طبیعی طرفدارلری :

اشاغیده ذکر اولنه‌جق اساسات داخلنده بر دینك پك چوق طرفدارلری واردر . ازجمله فرانسز کبار فلاسفه‌سندن ژان ژاق روسو (۱۷۱۲-۱۷۷۸) لامارتین ، لینه ، میشله، کنیه کبی ، اوروپاجه بویوك طانینمش اولان ذوات، هپ بو دیانت جدیده‌نك مروجلرندن ایدی ؛ هپسی بویله بر دینك لزومنه قانع بولنیورلرایدی . یاقین زمانلرده آرنه‌ست رەنان (۱۷۲۳ - ۱۸۹۲) کیو ، شوریه ، سیتیه ژول سیمون (۱۸۱٤ - ۱۸۹٦) ، قارو (۱۸۲٦ - ۱۸۸۸) ، فونسغریو کبی فلاسفه‌ده بوکا یکی بر قوت ، بویوك بر حکمت ویرمشلردر . هپسی بر دین طبیعینك لزومندن بحث ایدیورلر . بناءً علیه شمدی دین طبیعی نامی ویریلن بو دینك ـ بو فلاسفه‌یه کوره ـ نه کبی ارکان وقواعد اوزرینه مؤسس بولوندیغنی ایضاح ایدرك بونك اساسلرینی انبیای ذیشان (علیهم الصلاة والسلام)

[۱] صفوة العرفان فی تفسیر القرآن ـ فرید وجدی .

حضرتنك وحى الهى اولەرق بشريتە تبليغ ايلدكلرى دينك اساسلرى ايلە مقايسە ايتمەمز لازمدر .

. . .

دين طبيعينك اساسلرى حقندە ژول سيمون ، قارو ، فونسغربوك فكرلرى :

بشريت ايچين لزوم كوستريلن دين طبيعينك احتوا ايلديكى اساسلرك نەلردن عبارت بولونديغنى أيجە اكلايەبيلمك ايچون اولا بو دينك الـبيوك طرفدارلرندن اولان فيلسوف شهير ژول سيمونك بو موضوعە دائر افادات آتيەسنى تدقيق ايدەلم . ژول سيمون ديورکە : بز ياشاديغمز مدتجە جناب حقك بزە عنايت الٰهيەسى تحتندە اولەرق تعيين ايتمش اولديغى وظائفى ايفا ايدەرز . حياتمز ختامە ايرنجە او بزى يانائل ثواب ، ياخود كرفتار عقاب ايدەجكدر . . .

« موجب اجر وثواب اولەجق حركت ، انسانك كنديسنە خاص اولان قانون طبيعتە اطاعت ايتمسى ، خير ايشلەمەسيدر . بو قانون ايسە كندى ذاتنى محافظە ايتمك ، خصائص موهوبەسنى ترقى ايتديرمك ، ابناى نوعنى سومك ، اونلرە يارارلقدە بولونمق ، خالقنە قارشى عبادت ايلەمكدر . لكن انسانك اللهە ايدەجكى عبادتك يولى نەدر ؟ . .

« اوت وظيفەسنى ادا ايتمك ، عمل خيردە بولونمق عين عبادتدر . محبت ، سعى وعمل ، اخلاص هپ بر عبادتدر ؛ انسانك وطنە قارشى بسلەديكى اخلاص دە اللهە عبوديتدر . ايشتە ديانت طبيعيەدە بودر ، عبادت طبيعيەدە بودر . بزم بو مذهبمزك اساسلرى پك واضحدر : كيزلى قاپالى يرى يوقدر .

« او اساسلرە كلنجە : هر شيئە قادر اولان ، هيچ بر مؤثردن متأثر اولميان بر اللهك وجودينە ايمان ايتمكدرکە ، او واجب الوجود كائناتى ياراتمش ، وهپسنى ثابت وعمومى قانونلر آلتنە آلمشدر . كذلك بو حيات فانيەدەكى اعماليمزك مكافات ويا مجازاتنى كورەجكمز بر حيات اخرويەنك وجودينە ايمان ايتمكدر . ايشتە اعتقادمز بوندن عبارتدر .

« عبادتمزە كلنجە ، او دە قلبمز خالقە ومخلوقە قارشى محبتلە طولو اولمق ، وظائفمزى ايفا خصوصندە ثابت بر عزممز بولونمق ، عمل خيرە ملازمت صورتيلە مشيت الٰهيەيە خدمت ايلەمكدر ...[١] »

ژول سيمونك كرك بورايە نقل ايتديكمز افادەلرى ، كرك مطالعات سائرەسى بزە كوستريورکە : ژول سيمون ديانت طبيعيەيى بش اساس اوزرينە تأسيس ايديور :

١) بوتون صفات كماليە ايلە متصف ، نقصان صفتلردن منزە بر خالق عالمك وارلغنە واو خالقك عمومى وثابت قانونلر ايلە بوتون كائناتە حاكم اولديغنە ايمان ؛

٢) بورادەكى اعماليمزك ، أولدكدن صكرە ، مكافات ويا مجازاتنى كورەجكمز بر دار آخرتك وارلغنە ايمان ؛

[١] تطبيق الديانة الاسلامية على نواميس المدنية .

٣) ماهيتى اعتباريلە جسمدن باشقە وغير قابل هلاك اولان بر روحك وارلغنى تصديق ؛

٤) جناب حقە عبادتك لزومنى قبول ؛

٥) وظيفە ومجازات اساسى اوزرينە مؤسس بر قانون اخلاقينك وجودينى قبول ...

*

شمدى بردە قارونك افادەلرينى تدقيق ايدەلم :

« كائناتى ياراداَن ، نظر عنايتندن دور طوتميان ، عوالم كونيەدن ، نوع انسانيدن متميز ومستقل اولان بر اللە مريد واردر . جسم انسانيدە ذكا وحريتلە متصف بر روح موجوددرکە : بر زمان بو جسم ماديدە براى امتحان محبوس بولونەجقدر . او روحك ايسترسە جسمى تطهير وتصفيە ايدرك سمايە طوغرى يوكسلتمك ، ايسترسە كنديسنى ماديات كثيفە ايلە اختلاط ايليەرك جسميلە پسپايە براقمق دست اقتدارندەدر .

« تعقل احتساسك فوقندەدر . ايشتە ديانت جديدەنك اساسى بر طرفدن بونلرە اعتقاد ايتمكدر ؛ ديكر طرفدن دە بوتون حريتلرك اصلى ، منبعى اولان حريت اخلاقيەيى اعتدالك نفوذى آلتندە بولوندرمق ، اخلاق فاضلەيە كندى اسم حقيقيسنى ويرمك ـ كە روحى بالتدريج علائق جسمانيەدن تخليص ايدرك ساعت موتە كمال زهادتلە آمادە بولونمقدر ـ دها صكرەدە قانون ترقينك وجودينى اعتراف ايتمك . فقط بشرك سعادت ماديە مرقاتى اوزرندەكى تعاليسنى حسيات فاضلە جهتندەكى ارتقاسندن آيرمامق شرطيلە اعتراف ايتمكدر . چونكە او سعادتى سعادت حقيقيە حالنە كتيرەجك آنجق بودر [١] »

قارونك فكرينە كورە « ديانت طبيعيە » شو اساسلرى احتوا ايديور :

١) بوتون كائناتدن متمايز ومستقل ، صفات كماليە ايلە متصف بر اللهك ، بر خالقك ، بر ناظم كائناتك وارلغنە ايمان ؛

٢) انسانك جسمدن عبارت اولميوب عينى زماندە ذكا وحريت ايلە متصف بردە روح بولونديغنە ، وبو روح اعتبار ايلە هم الك يوكسك درجەيە يوكسلمەيە ، هم دە الك آشاغى دركەيە سقوط ايتمەيە مستعد بولونديغنە ايمان ؛

٣) تعقلك احساسك فوقندە اولديغنە اعتقاد ؛

٤) حريت اخلاقيەيى بوتون حريتلرك اصلى ومنبعى اولەرق قبول ايتمك ؛

٥) حريت اخلاقيەدە اعتدالى تجاوز ايتمەيەرك اخلاق فاضلەنى امتحان ايتمك وبو صورتلە روحى تدريجاً علائق جسمانيەدن قورتاروب سرعت موتە كمال زهد وتقوى ايلە حاضرلانمق ؛ [تعبير ديكرلە حريت اخلاقيەدن مقصد ، روحى علائق جسمانيەدن قورتاروب قلبى تصفيە ايتمك ، تميز وجدان ، صاف بر قلب ايلە أولمك .]

٦) قانون ترقينك وجودينى اعتراف ايتمك ؛

[١] الحديقة الفكرية فى اثبات اللّٰه تعالى بالبراهين الطبيعية .

۷) بشرك مادةً یوكسلمه‌سی ، حقیقی برسعادته مظهر اوله‌بیلمه‌سی ایچون بوترقینك حسیات فاضله جهتنده‌كی ترقیدن آیری اولمامسی لازم كلدیكنی ، یعنی معنویات ایله برابر كیتمه‌ین ترقیات مادیه‌نك انسانلر ایچون برسعادت حقیقیه اولامایه‌جغنی اعتراف ایتمك .

•

فونسغریو ، دیانت‌طبیعیه‌نك اساسلرینی شو بولده بیان ایدیور :

۱) جناب حق واردر ؛

۲) انسانلر جناب باری‌یه مربوط وتابعدرلر ؛

۳) عبادات برطاقم وسائلدن عبارت‌در ، انسانلره ارادهٔ مخصوصه لریله عبادت ومذهب لازم‌در .[۱]

•

شو افاده‌لرده دین‌طبیعی طرفدارلرینك عمومی مطالعه‌لرندن مستخرج‌در : « كائناتده صفات كمالیه ایله متصف، شوائب نقصانیتدن منزه برالله واردر ، قادروحكیم‌در؛ بزدن‌وبزم‌اعمالمزدن مستغنی‌در ؛ هیچ‌برشیئه‌محتاج دكلدر ؛ كائناتی اویله برنظام مخصوص اوزره وضع ایتمش‌دركه: اكانظر امعان ایله باقانلرصفات كمالیهٔ الٰهیه‌یی حساً اكلارلر. ایشله‌دیكمز خیردن حاصل‌اوله‌جق نتیجه آنجق كندی منفعتمزه‌عائددر.

«جناب حق رحیم‌در ، رحمت ورأفتی واسع‌در ؛ دنیانك اصلاح وبقاسنی اراده ایدر ، انسانك صلاحنی سورومحضااونلرك فائده‌لری ایچون عبادات ایله مكلف طوتار . رحیم وشفیق‌اولان ذات باریتك وضع ایله‌دیكی عبادات ، حیات ایچون ثابت اولان نوامیس وقوانینه مطابق وطبیعت بشریه‌یه ملایم اولور ، هیچ بروقت طبیعت بشریه‌یه معارض اولماز ، آنی محوه چالیشماز .

«عبادت جسمانیه مقصود بالذات دكلدر ؛ تطهیر وتهذیب نفوس ایچون برطاقم وسائلدن عبارتدر . عبادتده انسانك شخصی و نوعی ایچون بیوك فائده‌لر ، یوكسك حكمتلر واردر ؛ افعال الٰهیه عبث و تناقضدن منزهدر ؛بناءً علیه عبادت، قواعد طبیعته ، احتساسات وتمایلات‌فطریه‌یه ملایم اولمالیدر ... [۲] »

***

دین طبیعینك اركان مهمه‌سی :

شمدی دین طبیعی‌طرفدارلرینك بوموضوعه دائرسردایتدكلری شومطالعاتك ؛ هیئت مجموعه‌سی اعتباریله ؛ تدقیق بزه كوستریوركه : بشریتك سعادتی ایچون وضعنه لزوم كوستریلن « دیانت طبیعیه »اوچ مهم ركن اوزرینه بناقیلینیور :

۱ — اعتقاد ،

۲ — عبادات ،

۳ — اخلاق .

***

دین طبیعینك اصول وفروعی

شمدی بوتون بومطالعاتی نظر دقته آله‌رق « دیانت طبیعیه »نك اصول وفروعنی تفصیل ایتمك لازم كلیرسه دیرزكه :

۱ — كافهٔ صفات كمالیه ایله متصف، بالجمله نقصان صفتلردن‌منزه بر آله قادر ومختار واردر ؛ كائناتی یاراتمش، ثابت وعمومی قانونلر ایله اوكاحاكم اولمش‌در . كائناته نظر امعان ایله باقمق قدرت الٰهیه‌یی آكلامایه كافی‌در .

۲ — بوراده یاپدیغمز أیی و فنا عمللرك مكافات ویا مجازاتنی كوره‌جكمز بر عالم آخرت واردر ؛ اوراده عدل الٰهی تجلی ایدر.

۳ — حقیقتی اعتباریله جسددن باشقه اولان و جسد كبی چوروبوب هلاك اولمق عاقبتنه معروض قالمایان بر روحه مالكز . بو روح بزی اك یوكسك بر مرتبه‌یه چیقارابیلدیكی كبی ، اك آشاغی بردركه‌یه‌ده سقوط ایتدیره‌بیلیر.[بواساسلر،دین طبیعی طرفدارلرینك اصول اعتقادینی تشكیل ایتمكده‌در .]

٤ — مكافات‌ومجازات اساسی‌اوزرینه مؤسس برقانون‌اخلاقی‌یی قبول .

٥ — نائل مكافات اولمق ایچون عبادات ایتمك لازم‌در .

٦ — موجب مكافات اوله‌جق‌عبادت ؛ ذاتمزه مخصوص‌اولان قانون طبیعته اطاعت ، جناب حقك بزه تعیین ایتمش اولدیغی وظائفی ایفاایتمك ، بنی نوعمزی‌سومك، اونلره قارشی‌عمل خیرده‌بولونمق‌در. اللهه ومخلوقنه محبت وعین عبادت‌در .

۷ — جناب حق ، بزدن و بزم اعمالمزدن مستغنی‌در ؛ عبادات ایله مكلف اولماسی آنجق كندی فائده‌مز ایچون‌در ؛ چونكه‌مأمور اولدیغمز خیر وعبادت بر فائده وحكمتی متضمن‌در .

۸ — جناب حق انسانلره قارشو رحیم وشفیق اولدیغندن آغیر وفائده‌سز شیلرله تكلیف ایتمز . اونلر حقنده منفعت و یسر اولان شیلری تكلیف ایدر .

۹ — افعال الٰهیه عبث وتناقضدن منزه اولدیغی جهتله مشروع قیلدیغی عبادتده اساس ، حیاتك قوانین ثابته‌سنه مطابق كلمك ، طبیعت بشریه‌یه ، احتساسات و تمایلات فطریه‌یه ملایم اولمق‌در . فطرت انسانیه‌یه معارض اولان ، اونی محوه چالیشان بر شی عبادت اولاماز .

۱۰ — عبادت جسمانیه مقصودبالذات اولمایوب نفوس‌بشریه‌نك تهذیبنه وسائل اعتبار اولونمق مقتضی‌در ..

[بونلر اصول دین‌اوزرینه ترتب ایدن عبادات ، اخلاق‌وسائر فروعات‌در]

ایشته دین طبیعی طرفدارلرینك دین‌حقنده‌كی فكرلری‌بودر ؛ بشریتك آهنكنی محافظه، سعادتنی تأمین ایچون لزوم كوستردكلری « دین طبیعی » یی بو اساسلر داخلنده‌تلقی ایدیورلر .

كورولیوركه بونلر، یالكز اعتقادی اولان اساسلر ایله اكتفا

---

[۱] مبادیٔ فلسفه .

[۲] تطبیق‌الدیانة‌الاسلامیة علی نوامیس‌المدنیة

ایتمیوب عینی زمانده مجازات ومکافات اساسی اوزرینه مؤسس بر اخلاقك، انسانلرك منافع ومصالحی نامنه عبادتك ده لزومنه قائل اولیورلر. حتی بویله بر دینك طرفدارلری عبادتی یالکز قلبی و باطنی عباداته حصر ایتمیه رك عبادت بدنیه یی ده قبول ایدیورلر، شو قدرکه: احتفالات عمومیه ده بولنمازلر؛ عبادات بدنیه یی مقصود بالذات اوله رق قبول ایتمیوب آنجق تطهیر قلوب، تهذیب نفوس، تذکیر خالق ایچون بر طاقم وسائل نظریله باقیورلر. ناصلکه بودینك طرفدارلرندن بولنان آلمان حکیم شهیری قانت (۱۷۶۲ - ۱۸۰۴) بونی شو صورتله بیان ایدیور: « عبادت جسمانیه آنجق وسائل اعتبار اولونمیوب ده بذاته غرض اصلی صورتنده تلقی ایدلدیکی زمان مردوددر؛ یوقسه روح بشریده کی احتساسات فاضله یی اویاندیرمایه وسیله اعتبار اولونورسه او زمان نافع اوله بیلیر... »

***

شمدی شو اساسلری تدقیق ایتمه دن اول بوراده بر آز توقف ایده لم:

غرب علما وحکماسنك اولاحق و باطل بالجمله ادیان ومعتقداتی ترك ایتدکدن صکره بالآخره بوقاریده ایضاح ایتدیکمز اساسلری محتوی اولمق اوزره « دین طبیعی » نامی ایله بر دین تأسیس ایتمك لزومنی حس ایتمش اولملری واضح بر صورتده اثبات ایدییورکه: عقل بشر شهراه ترقیده نه قدر ایلری کیدرسه کیتسون، ینه دینسز یاشامق ممکن دکلدر. عینی زمانده محصول عقل اولمق اوزره دین جدید، دین طبیعی نامی آلتنده ایلری یه سورولن شو اساسلره عطف ایده جکمز بر نظر ایله باشقه بر حقیقته دها ظفریاب اولیورز: بشر، نه قدر چالیشسه وجدانلری تطمین، جمعیتك آهنکنی تأمین ایچون انبیای ذیشان حضرتلرینك وحی آلهی اوله رق انسانلره تبلیغ ایلدکلری اساسلردن خارج واونلردن فضله برشی بولامایه جقدر. او اساسلرك خارجنده نه وجدانلرك تطمینی، نه ده جمعیتك محافظهٔ آهنکی قابل دکلدر.

بونك ایچوندرکه: نه قدر چالیشسه اودائره نك خارجنه چیقه مق قدرتنی کوستره میور، دونوب طولاشوب نتیجه ده ینه او ذوات ممتازه نك تبلیغ ایلدیکی اساسات مثبته یه رجوع ایدیور، اونده قرارقیلیور. حتی بوخصوصده نه قدر سالم دوشونورسه، انبیای ذیشان حضراتنك تبلیغ ایلدیکی دین حقیقی یه، بالخاصه خاتم ادیان اولان دین اسلامه، او نسبتده تقرب ایدیور. چونکه سلامت فکر ومحاکمه ایله ألده ایدیله جك دین، فطرت بشرده مرکوز اولان دین آلهیدن باشقه برشی اولهماز، که دین حق ده آنجق بودر. سلامت فکر ومحاکمه دائم اولدقچه بوتبدل ایتمز: « فطرة الله التی فطر الناس علیها لاتبدیل لخلق الله ذلك الدین القیم ولکن اکثر الناس لایعلمون. »

بونك دها زیاده توضیح ایتمسی ایچین « دین طبیعی » نامی آلتنده یالکز عقل بشره مستند اولمق اوزره، ایلری یه سورولن اساسلری انبیانك وحی صورتیله جناب حقدن تلقی وبشریته تبلیغ ایلدکلری اساسلر ایله مقایسه ایتمه مز لازمدر. بونك ایچونده اولا دین آلهینك ارکان مهمه سنی بروجه آتی خلاصه ایدیورز.

اقسه کیلی

احمد حمدی

انجیل میسیونرلری وعالم اسلام

— ۲ —

ذکر اولنان اوچ نوع وسائط عملیه دن برنجیسی اولان وعظ وخطابت طرزی فی الحقیقه اك اسکیسی اولوب خرستیانلق تاریخنده حواریون واعزهٔ نصارانك نشر دین ایچون مراجعت ایتدکلری واسطه نك دوامیدر.

بوقبیلدن (سن پول) ویا (سن فرانسووا) کبیلرك وعظ ونصیحتلرندن افکار متهیجه اوزرنده حاصل اولاجق تأثیر بر میسیونر ذهنیتنده ده بولنه جغنه شبهه ایدلمز. خرستیانلق افکاری اوزرینه دین یولنده فدای نفس ایتمك میلنك تأثیری دوشونولورسه تجه میسیونرلرك کرك اقصای شرق وکرك آفریقایه اختیار اسفار ایتمه لرینك حکمتی دها قولایلقله آکلاشیلیر.

فقط مرور زمان ایله ایدیلن تجارب نتیجه سنده میسیونرلرده بر سکون حال حاصل اولمش و بو سکینت واعتدال اونلره اسکی اصولك شدت وغلیانی ترك ایتدیره رك مسلمان اقوامك احوال روحیه سی اوزرنده کی تدقیقاتلرینه مستند باشقه بر طریق اتخاذینه منجر اولمشدرکه بوصورتله بو آداملر دها تهلکه لی بر حاله کلمشلردر. میسیونرلرك صوك قونغره لرینه کلن راپورلرك هپسنده، دوغرودن دوغرویه اجرا ایدیلن حرکات انجیلیه ده بویکی اصولك تطبیقی توصیه اولنمقده در. بونلرك جمله سی افعال واقوالده لطف وملایمتی شدتله التزام ایدر؛ و بر میسیونرك بولوندیغی ساحهٔ فعالیتده کندینی بویله لطف وملایمتله ایرکیچ قبول ایتدیره جکنی سویلر. بو اصول موجبنجه مناقشه دن توقی ایتمك، بر مباحثهٔ دینیه یه کیریشمك ایچون ایجه حاضرلانمش اولمق شرطدر. اکر حاضرلانمامش ایسه بحثه هیچ کیریشمه مك اولی در؛ چونکه بحثك اساسنه تماميله واقف اولمایان آدام ادله وبراهین ایرادنده عاجز قاله جغندن جهلنی اورتمك ایچون مباحثه یی منع ایتمك هر میسیونره لازمدر، بونك عکسنه حرکت بویوك بر خطادر. حسن حال و لطف معامله ایله تظاهر ایسه اك مهم بر عاملدرکه تأثیری پك بویوکدر.

میسیونرلر برده انجیلی بوتون لسانلره وشرقك عوام شیوه سنه ترجمه ایتمکه موفق اولدیلر. بوصورتله میسیونرلر ایچنده بولوندقلری محیطده کی اکثریتك قونوشدیغی بر لسان ایله تکلمه، حتی یازیلرینی فهم وادراکی بسیط ومحدود اولانلرك نفوذ فکرینی اشکال ایدن

طرزدن قورتارارق آكلاشـيلماسی قولای بر حاله افراغه قـدر واردیلر .

اوزون مدت یاپدقلری تجربه‌لر نتیجه‌سنده کندی دینلرینه جلب ایتدکلری یرلیلرك وعظ وتلقینده خلق اوزرینه تأثیرلری دها سریع اولدیغنی اوکره‌نه‌رك ادارهٔ مرکزیه‌لرندن آلدقلری امرلر اوزرینه منسوب بولندقلری محیط ایچنده چالیشمق اوزره یرلی میسیونرلر یتیشدیردیلر. بوفکر ، وسطی افریقاده خرستیانلغی قبول ایدرك (ساموئل قرووث) تسمیه ایدیلن بر زنجینك پسقپوس رتبه‌سنه ترفیعیله درجهٔ کمالنی بولدی .

میسیونرلر بعض مملکتلرده تبدیل قیافت خصوصنده‌ده تعصب کوسترمه‌یه‌رك، مثلا جزایرده ، صحرای کبیرده سلاح ووعظ ایله نشر مسیحیت ایدن بیاض یعنی آوروپالی پاپاسلر یرلی قیافتنی اولدیغی کبی قبول ایتدیلر . صاقاللرینی اوزا اصولی کسدیلر، حتی اطوار وحرکاتنه وارنجیه قدر مسلمانلری تقلید ایتدیلر .

فی الحقیقه، تعقیب ایتدکاری خدمت مقدسه‌نك معنویتیله قابل تألیف اولمایان بوحیله‌لر، بالآخره مقصدده دها لایق وخصوصاً دها مؤثر دیکر بر طاقم واسطه‌لره ترك موقع ایتمك صورتیله، زواله منجردر. زیرا بووسائط بزه طفلانه ویاقیشیقسز کورونمکله برابر میسیونرلرك مسلط اولدقلری مختلف اقوام طرفندن خصومت انتقامجویانه‌یه معروض قالدقلری دوشونولورسه اوکبی اقوام ایله تماسده بوله‌بیلمك ایچون بویله خدعه‌لر استعماله مجبوریتلری آکلاشیلیر .

میسیونرلك طبابتك پك زیاده انکشافیله میسیونرلرك وظائفی کیتدکجه اسکی اصوللردن آیریلغه وبودفعه دها فنی ودها چتین بر ماهیت کوسترمکه باشلایور .

ایلك طبیب میسیونرك چیقارلماسی تقریباً برعصر اول واقع اولمشدر. فی الحقیقه ١٨١٩ سنه‌سنده هندستانه برطبیب اعزام ایدیله‌رك بوندن برقاچ سنه صوکراده بردیکری چینه کوندرلدی .

بو طبی میسیونر دیئتلری ، اصل میسیونرلرك پیشدارلری کیدرلر . صرف انسانیتپرور مسلکلریله بو طبیبلر ، افکار باطله‌یی ازاله و اهالی‌یی خرستیانلرله پیدای مناسبته آلیشدیرمق صورتیله اول امرده وضعیتی تأمین ایدرلر . بر طبیب کندینه امنیتسزلك جلب ایتمکسزین هریرده بارینه‌بیلیر ، بالنهایه تداوی ایتدیکی مشتریلری نزدنده کیت کیده اویله بر عالی موقع قازانیرکه دوقتورلقله هیچ مناسبتی اولمایان بعض مسائلده بیله کندیسنه مراجعتله استشاره ایدرلر. بر دفعه بویله مشاور و یا امین بر آدم طانندقدن صوکرا معنویات اوزرینه اجرای تأثیر و ارنلری مستقبلك اهل انجیلی یاپمق ایچون ذهنلرینی جلب و احضار یولنی بولمش اولور .

میسیونرلکك بو تشکیلات طبیعیه‌سی بزجه حقیقةً جالب نظر دقت اولمغه شایاندر . چونکه ماهیةً محذوردن سالم کورونن بویله بر مؤسسه‌نك حقیقت حالده غیرتپروران انجیله ایچون الك فعال بر واسطهٔ مثمره اولدیغی بو آنه قدر کوستردیکی فوق المأمول نتایج ایله مثبتدر .

بعض مملکتلرده و ازجمله ایران ممالکنده بو طبیبلر عین زمانده میسیونرلك وظائفنی اداره ، یاخود تعبیر دیکرله نصرانیت واعظلکی‌ده ایفا ایدییورلر ایدی . صوکرا (قاهره) قونفرانسنه، متنوع وظائفك طوپلانمه‌سی مقصدك انتظام حصولنه موانع و مشکلات القا ایتدیکی حقنده ویریلن راپورلر اوزرینه میسیونرلك مساعیسنك مختلف شعباتنه آیری هیئتلر احضار و تشکیلی اساسنه رعایةً متخصصلق اصولنك شدتله التزامی تمنی ایدلدی .

ممالك عثمانیه‌ده‌کی میسیونر مؤسسه‌لرندن برینك مدیری ، یوزلرجه کیلومترولق بر دائره محیطندن کله‌رك میسیونرلرك خسته‌خانه و اجزاخانه‌لری واسطه‌سیله تداوی ایدیلن اهالینك عین زمانده آچیقدن آچیغه و بلا مانعه یاییلان پروپاغاندا ایله جلب ایدلدکلرینی ثبوته وارمش بر اثر اوله‌رق بیان ایتدی .

آچیقدن آچیغه اجرای مساعی ایدن میسیونرلر ایچون بالخاصه قادینلر دها موافق کورولیورلر . قادین طبیب و خسته باقیجیلرك مسلمان ممالکده‌کی میسیونر مراکز عمومیه ویافرعیه‌سنده استخداملرندن برقاچ مثلی ثمرات اقتطاف ایتمشلر و بونلره متعدد قادین جمعیت و مؤسسه‌لری معاونتده بولنمشلردر . شویله‌که : مسلمان همشیره‌لرینك شرائط جسمانیه‌سنی اصلاح بهانه‌سیله اسلام عائله‌لرینه تماس ایتدکاری مدتجه برشیئی تکرار ایده‌ایده ذهنی اوکا آلیشدیرمق اصولنی بالتطبیق مسلمان عائله‌سی ذهنیتی اساسلرینی آشیندیره‌رق یرینه خرستیانلق عقائد و عاداتی او صورتله تلقین و اویله بر شك و تردد القا ایدرلرکه او ذهنیت نهایة الامر دوچار تغیر و تردی اولور .

بو ارباب مداوتك شرقده و بالخاصه کری وجاهل قالمش مملکتلرده طوتدقلری مسلکه نظر دقته آلینیرسه بو طبیب میسیونرلرك صافدل اهالی‌یه ظاهراً صرف برمرحمت وانسانیت مقصدیله برکونه منفعت تعقیبندن مبرا کوزوکه‌رك القا ایتدکلری تأثیر حقده برفکر حاصل ایدیلیر. بوندن ماعدا بو میسیونر طبیبلر ، آلام واضطرابلرینی صرف بر انسانیتپرورلك حسیله تخفیف ورفع ایتدکاری مشتریلرینی حضرت عیسانك خرستیان اولمایانلره بیله بلا استثنا خیر وحسناتده بولونمغی اولادینه امر ایتدیکنی تکرار ایدرلرکه بو، خسته‌خانه‌لرینه آلنمق ایچون بروعظ اوله‌رق استماعی مجبوری برشرط دیمکدر .

بو اوفاق یالانلریله خرستیان دیننك کندی زعملرنجه مسلمانلق کبی مسلمان اولمایانلری خارجده براقمق شائبه‌سندن بری اولان حس مرحمت ورأفتنك فضل وتقدمنی ذهنلره یرلشدیریرلر . الك اوفاق تفرعاتی بیله اهمال ایتمیه‌رك مثلا نوبت سیراسی ایچون ویردکاری نومرولی مارقه‌لرك اوزرینه حضرت عیسانك چارمیخه کریلمش رسمنی یاپدیررلر .

*
* *

میسیونرلكك شدت انكشافی وسائطك ایكنجیسی ، (لوكنوو) قونفرانسی قراری موجبنجه تعلیم وتربیهٔ اطفالدر .

افراد اهالی ایچون تعلیم وتربیه‌نك درجهٔ وجوب واهمیتنی تمهیده حاجت یوقدر. اهالی‌یی اخلاق‌وافكاره برانقلاب‌طبیعی تأمین‌ایده‌جك ملی برتربیه‌یه مستند ترقیاته مظهر ایتمك ایچون حكومتلرجه بذل وتعقیب ایدیلن اعتنای عظیمك درجه‌سی بیاندن مستغنیدر . بونك ایچوندركه بوكونك‌سیاستنه اك مقتدر برسلاح اولان تعلیم و تربیه‌یی (فرانسه حكومتی پاپاسلرك الندن قورتارمق ایچون بونلره بی رحمانه برجدال آچمش وكنجلكی كندینه مساعد بر تعلیم وتربیه‌یه مظهر ایدرك رهبانیته غیر صالح برانقلاب فكری‌یی تسهیل ایچون (دهموقراتیك) برمعناده باشقه‌براصول تدریس اتخاذ ایتمشدر. میسیونرلرك مكتب وتربیه‌تشكیلاتنه بویوك‌براهمیت ویره‌رك‌مسلمانلغه قارشی‌برجدال آچاغه نه‌دن منهمك اولدقلرینی بزه‌بوده كافی درجه‌ده ایضاح‌ایدر. میسیونرلردن‌زیاده‌بزم آكلایه‌جغمز بوسببدن‌طولاییدركه تبدیل دین خصوصنده‌كی غیر كافی نتیجه‌لر اوكنده نقطهٔ نظرلرینی ایكی‌به‌تقسیمه مجبور اولدیلر. بحرین اطه‌سنده عربستان میسیونرلری مدیری(زوه‌مر)ك‌پاریسده منتشر (مجموعهٔ‌اسلامیه revue Islamique)یه یازدیغی مكتوبك برقسمی‌میسیونرلرك‌یكیدن آلدقلری جهت استقامتی ایوجه ایضاح ایدیور ایدی: « میسیونرلرك قطعات اسلامیه‌ده‌كی نتیجهٔ مساعیلری ایكی تورلو ماهیت عرض ایدر : بوماهیتلرك بری‌اعماری، دیكری تخریبی ، یاخود تعبیر دیكرله بری بیقیجی‌،دیكری یكیدن یاپیجیدر.» اوحالده بونلر اسلامیتك بوزولوب انحلاله دوچار اولماسنی تعقیباً انجیلك صرف نشر احكامنی مستقبله صاقلیورلر ، یعنی مبنای اسلامیتك عقائد وقوانین اصلیهٔ اجتماعیه‌سیله تا تملنه قدر بردفعه صاللاندیغی آنده اونلرده خرستیانلغك اوراده تشكیلات جدیده‌سنی عهدهٔ مساعیلرینه آله‌جقلردر . طبیب میسیونرلكك قبول ایتدیكی عین‌طرز حركت موجبنجه بونلرجماعات مسلمه‌نك تشكیلات‌اصلیه‌سنه هجوم ایدیورلر .

ح·

انكلتره‌ده طلاق قانونی

— ١ —

اسلامك طلاق مباح عد ایتمه‌سنی خرستیانلق پروپاغانداجیلری ایله میسیونرلر وبالخاصه جزویتلر مسلمانلرك قلبلرینه توجیه ایدلمش بر سلاح اوله‌رق قوللانیورلر . اسلامی وحشت و تردی ، حس مرحمتدن ، احكام عالیه‌دن محرومیت‌ایله اتهام ایتمك ایچون بومسئله‌یی وسیله اتخاذ ایدییورلردی . بونلره تعدد زوجاتدن صكره طلاق مسئله‌سی شریعت غرایه‌هجوم‌ایچون اك‌قوتلی برواسطه تشكیل‌ایتدیكنی ادعا ایده‌رسه‌م مبالغه ایتمش اولمام، ظن ایده‌رم . غریبدركه بو قبیل كمسه‌لر شریعتلرك طبایع بشریه‌یه ملایم اوله‌سنك ضروری بركیفیت اولدیغنی آكلایه‌میورلر ؛ ادیانك ملائكهٔ مقربین ، انبیای كزین ایچون موضوع اولمادیغنی ، غایهٔ وضع وتأسیسی بتون افراد بشری نهراه هدایته‌سوق وارشاددن عبارت بولندیغنی تقدیر ایده‌میورلر . دها غریبی بو آدملر طلاق مسئله‌سنده شریعت غرانك وضع ایتمش اولدیغی برطاقم دقیق شرطلره قارشی كوزلرینی یوممقده « ان ابغض الحلال عندالله الطلاق » حدیث شریفنك مآل حكیمی عكس ایتمامك ایچون قولاقلرینی طیقامقده‌درلر .

كچن عصرك بدایتلرینه قدر بحث ایتدیكمز كمسه‌لرك حاللری بو مركزده ایدی . خایر ، كچن عصر دكل ، بوكون بیله جزویتلر طلاقك حرمتنی‌ادعا وبو فكرلرینی جناب‌حقك برلشدیرمش اولدیغی ایكی شخصی‌بری برندن آییرمق هرهانكی برشخصك دائرهٔ صلاحیتی داخلنده اولمادیغی نظریه‌سیله تأیید ایتمكده‌درلر . آنجق طبیعت بشریه ، قوانین فطریه‌سنه مخالف اولان بو كبی حكم وادعالره غلبه خصوصنده تأثیر نافذینی كوستردی . اوروپا عقلاسی ، ارباب‌تشریعی شخصك‌حیاتنه الك‌زیاده‌تعلق وارتباطی اولان برمسئله (زوجیت)ده حریتی‌تحدید وتضییقك برمعناسی اولمادیغنی دوشوندیلر. بویله‌ده اولماسه تحریم طلاقك نسللرك قاریشمه‌سی ، فحش وزنانك تعمم وانتشار ایتمسی ودولاییسیله حیات‌عائله‌نك دوچار اضطراب اولمه‌سی كبی برطاقم فنالقلره سببیت‌ویرمكده اولدیغی حقیقتنه قارشی كوزیوممق محض بلاهت اولدیغنی تقدیر ایتدیلر . بودرجه محاذیر اجتماعیه‌نك منشأی منع‌طلاق اولدیغنی تسلیم‌واعتراف‌ایتمكله صیاده كوزوكمك ایچون باشنی قنادلرینك آلتنه صوقان دوه قوشنك حالندن نشان ویرمش اوله‌جقلرینی آكلادیلر . واك نهایت دینلرینك دائرهٔ‌حدود واحكامنی‌تخطی ایده‌رك قوانین‌طبیعتك یعنی دین فطری‌اولان‌شریعت اسلامیه‌نك احكامنه امتثاله قرار ویردیلر. مسائل طلاقه عائد اقوال فقها وآرای مجتهدیندن ایشلرینه كلن، احتیاجات قومیه‌لرینه توافق ایدنلری آله‌رق‌طلاقه عائدقانونلرینك‌تشریع‌وتدوینده‌بونلرك‌روحندن استفاده‌یه شتاب ایتدیلر . بوشرائط داخلنده وضع ایدیلن قانونلر اوروپا حكومتلرنجه،خصوصیله پروتستانلرجه دستورالعمل اتخاذ ایدلدی .

شوقدر واركه بوقانونلری‌وضع ایدنلر هربراحكامنی شرع‌انوردن آلمامشلر، بونلره، عادات قومیه، كلیسالرینه عائد اصول مذهبیه‌لرندن استنباط ایتدكلری برطاقم‌قیودی درج ایتمشلردی. آره‌دن یاریم عصر قدر برزمان كچمكسزین بو قانونلرك مقصدده كافی كلمدیكی ، بوكاده قانونلرك وضع وتدویننده اصول مذهبیه‌نك فی‌الجمله محافظهٔ احكامی سببیت ویردیكی آكلاشیلدی . بو نقصانلرك تلافیسی ایچون قوانین موجوده‌یی تصفیه وشریعت غرای احمدیه‌دن استمانه صورتیله ایجاب ایدن اصلاحات و تعدیلاتك اجراسنه برضرورت حس ایدلدی . بو ضرورت واحتیاج ،وقیله انكلتره‌ده یكیدن تدوین ایدیله‌جك طلاق قانوننك اساساتنی قرارلشدیرمق اوزره فنی بر قومیسیون تشكیل ایدلمش ، قومیسیون‌وظیفه‌سنی اكمال‌ایله تنظیم‌ایتدیكی لایحه‌یی‌پارلمنتویه

تودیع ایتمش ایدی. پارلمنتو ایشلرك كثرتی حسبیله لایحه‌نك مذاكرهٔ قطعیه‌سنی كله‌جك دورهٔ اجتماعیه‌یه تأخیر ایتدی. بونك اوزرینه بعض غزته‌لر شكایته باشلادیلر، مسئله‌نك اوزون بویلی تأخیری مصالح عامه ایله قابل تألیف اولمادیغندن بحثله قانونك بر آن اول اكتساب مرعیت ایتمسی اسبابنك استكمالنی مصرانه طلب ایتدیلر.

شایان حیرت دكیلدركه خرستیانلقجه حرام اولان و خرستیانلرجه برچوق زمانلر اسلامه قارشی سرمایهٔ طعن و تشنیع اتخاذ ایدیلن برمسئله دفعهً احتیاجات حیاتیه‌نك اك مهملرندن بری اولیویریور. حل و تطبیق جهتنك، هرحالده آلتی آی كچمیه‌جك برزمان ایچون تأخیری ناقابل تحمل برحال اولدیغی ادعا ایدیلیور. آه مسلمانلق! نه‌قولای و نه‌حكیمانه بردین ایمشسك.

شوراده قانون جدیدك احكام شرعیهٔ اسلامیه ایله مقایسه‌سنه باشلامازدن اول طلاق قانونلرینك انكلتره‌ده وسائر یرلرده كچیردیكی تاریخی صفحه‌لردن قیصه‌جه بحث ایتمك ایستیورز. بوندن‌ده مقصدمز جاهللریمز، جامد فكرلی عالملریمز، سطحی نظر متعلملریمز مسلمانلقدن اوزاقلاشمق مسلكنی تعقیب ایدوب طورور، مجتهدینك آرا و افكارینه، نصوص شرعیه‌یه امتثالی بادیٔ خجالت برحال، جهالتك، قابلیت فكریه‌دن محرومیتك، طریق تمدنده قهقری رجعتك بر امارسی عد ایدركن غربك اسلامه نه‌درجه‌لره قدر یاقلاشمقده اولدیغنی ارباب مطالعه‌یه كوسترمكدر. بز بوتاقلیدیمزی تصحیح و تعدیل ایتمز، شریعت غرامزك نصوص و احكام عالیه‌سنه حقیله توسل قیدنده بولنمازسه‌ق قورقارم بركون كله‌جكدركه اوروپا تمامیله مسلمان اوله‌رق یالكز مسلمان نامنی طاشیمایه‌جق؛ بزایسه، الله كوسترمسون، اباحیون كسیله‌رك ساده مسلمان دنیامه‌دن بشقه اسلام ایله آره‌مزده برعلاقه و رابطه قالمیه‌جق!

انكلتره‌ده ۱۸۵۸ سنه‌سنه قدر، نه كبی شخصی بر سببه مستند اولورسه اولسون، پارلمنتونك تصدیقنه اقتران ایتمش برقانون صادر اولمادقجه طلاق وقوعی امكان خارجنده ایدی. بوتعامل حكمدارلرله پارلمنتویی بویله برقانون اصدارینه سوق ایده‌جك درجه نفوذ و مكانت صاحبی اولانلردن بشقه‌سی ایچون طلاقك تام معناسیله حرام اولدیغنی كوسترمكده‌در. بویله بر حادثه‌نك مملكتده نه یولده كورولتولره، نه كبی قیل و قاللره، تعصب دینی اربابیله قاتولیكلرك نه‌درجه شدتلی هجوم و تنقیدلرینه سبب اولدیغی ایضاحه محل یوقدر. غربی شوراسی كه ایرلانداده بوعادت الیوم جاری بولنمقده‌در.

۱۸۵۷ سنه‌سی صوكلرینه دوغری پارلمنتو برطاقم شروط ایله مقید اوله‌رق طلاقك مباح اولدیغنه دائر برقانون اصدار ایتمكله برابر بوكبی مسائلك فصل و حسمی حق و صلاحیتنی محكمهٔ عالیه‌نك طلاق قسمنه حصر و تخصیص ایتدی.

بوقانون، زوجه‌سنك كندینه خیانت وارتكاب ایتدیكنی اثباته مقتدر اولان برزوجه محكمه‌یه مراجعتله تفریق طلب ایتمك حقنی بخش ایتمشدر. زوج زانیدن تعویض مالی طلب ایتمك حقنده حائز ایسه‌ده بومطالبه‌یی نظر دقته آلوب آلمامق محكمه‌نك رأی و اجتهادینه وابسته‌در. (بوقیدی قویمقدن مقصد ملوك امرا و حكامدن بورذیله‌یی ارتكاب ایدنلرك ماللرینی تشهیر ایتمامكدن عبارت اولدیغی بدیهیدر)

زوجنك ساده كندی اوزرینه خیانت و جرم زنایی ارتكاب ایتمش اولدیغنی اثبات ایده‌بیلمك زوجه‌نك محكمه‌یه مراجعتله تفریق طلب ایتمسی ایچون سبب كافی دكلدر. مراجعت مسموع اولمق ایچون آتیده شو تعداد ایده‌جكمز شیلردن برینی‌ده اثبات ایتمسی ایجاب ایدر:

(۱) زوجنك محرملرندن بریله زنا ایتمش اولدیغی.

(۲) متعدد زوجه‌لری بولندیغی و فعل زنانك ایلك دفعه اوله‌رق صادر اولمادیغی.

(۳) برقیزك جبراً بكرینی ازاله ایتدیكی.

(٤) اجرای لواطه یاخود برحیوانه مقارنت ایتدیكی.

(٥) خیانت و زنایی ارتكاب ایتدكدن ماعدا كندیسنه سوء معامله ایتدیكی (سوء معامله‌نك شروط قانونیه‌سنه موافق اولمسی لازمدر) ایكی سنه ودها زیاده برمدت سمتنه اوغرامادیغی.

زوجه، ارتكاب ایتدیكی بتون فضاحتلره قارشی مشتكی زوجنك مسامحه‌كار داوراندیغنی، فحش و زنایه متعلق جرائمنه عفو و صفح ایله معامله ایتدیكنی، یاخود واسطهٔ معیشت اتخاذ ایتمك اوزره طریق فحشه سلوكنی برلكده قرارلشدیردقلرینی اثبات ایده‌بیلدیكی تقدیرده محكمه زوجك طلبنی رد ایله تفریق جهتنه كیتمز. قادین بوصاییلان شیلردن برینی اثباتدن عاجز قالدیغی واركن، قادینك خیانتی دلائلیله موقع ثبوته ایصال ایتدیكی تقدیرده محكمه تفریق حقنده ابتدائی برقرار اصدار ایدر. واوزرندن آلتی آی كچدكدن صكره محكمه‌دن صادر اوله‌جق برحكم ایله قرار كسب قطعیت ایدر. شوقدر واركه مدعیٔ عمومی قرار ابتدائینك اصداری هنكامنده محكمه‌نك نظر اطلاعنه عرض ایدیله‌مه‌ین یكی برطاقم حقایقه مطلع اولدیغی، یاخود قرار ابتدائی ایله حكم نهائی آره‌سنده كذران اولان مدت ظرفنده زوجك ارتكاب زنا ایتدیكی نزدنده تحقق ایلدیكی تقدیرده محكمه‌نك تفریق حكم نهائی‌یی اصدار ایتمه‌مسنی طلب ایتمك صلاحیتنی حائزدر. تفریق بینلرینه حكم لاحق اولان زوج ایله زوجه‌یه عائد چوجقلرك مسكنلرینی، كیفیت تعلیم و تربیه‌لرینی، سائر بالجمله مصرفلرینی تعیین وتقدیر حقی حاكمه عائددر.

دوشونولورسه بوقانون نقصانیله برابر انسانك حقوق طبیعیه و حریت شخصیه‌سی یولنده آتیلمش كنیش برخطوه ماهیتنده اولدیغی آكلاشیلیر.

اسقوچیا ممالكنده قانون طلاق زوجینی حقوق متساویه‌یه مظهر ایتمكده و هرایكیسنه تفریق طلبی حقنی ویرمكده‌در. یالكز بویله برمطالبه‌نك مسموع و مشروع اوله‌بیلمسی ایچون ایكی شرط واردر:

(۱) زوجیندن برینك خیانت و زنا جرمنی ارتكاب ایتمسی،

(۲) بونلردن برینك اوست اوسته‌درت سنه دیکری ترك ایتمسی. بوقانون اولکنه نسبتله عدل وحکمت ایجاباتنه دها زیاده موافق اولدیغی کبی قاناداء نمسه ، اوستراليا ، آلمانياده مرعی اولان بونوع قوانین روح واحکامنه پك زیاده یاقلاشمقده‌در .

آمریقایه کلنجه ، بوراده ایالات متحده‌دن هربرینك آیری آیری دیکرلرندن فرقلی طلاق قانونلری واردر . قانون واردرکه زوجیندن برینك دیکرلریله برلکده یاشامق ایسته‌مامسنی یاخود شخصنی بکنه‌مامسنی و یاخود بشقه برینی سوه‌سنی ایقاع طلاق ایچون سبب کافی عد ایتمکده‌در .

اسپانیا وایتالیا کبی قاتولیکلکه شدتله مربوط اولان مملکتلرده ایسه طلاق قانونی یوقدر . فرانسه ۱۸۸٤ سنه‌سنده حدودی غایت واسع برقانون طلاق اصدار ایتمشدر .

ایشته بونلر کوستریورکه موضوع بحث اولان قانون طبعی غربك اکثر ممالکنده کلیسا آدملرینك مساعئ ممانعتکارانه‌لرینه غلبه ایتمشدر وظنمزه قالیرسه یاقین وقتده دنیانك هرطرفنه سرایت ایده‌رك عائله‌لر آره‌سنده حکمران اولان کیزلی خیانتلره ، زوجیندن هربرینك معلوماتی تحتنده جریان ایدن رسمی زنالر پك محدود بر دائره‌یه انحصار ایده‌جکدر .

صوك سنه‌لرده غرب علماسندن بعضلری لسانلرینی اولدقجه تعدیل ایتمشلر ، طلاق مسئله‌سندن دولایی اسلامه قارشی اجرا ایتدکلری هجوملرده دها ملایم داورانه‌رق اسلامك خطاسی طلاق اساسنی قبول ایتمه‌سنده دکل، بلکه آتیده‌کی ایکی نقطه‌ده اولدیغنی افاده ایتمکه باشلامشلردر :

(۱) طلاق مسئله‌سنی هیچ بر قید و شرطه تابع طوتمیه‌رق مطلق براقه‌سی . بر قصورکه بر چوقلرینی بو حقك استعماله سوق ایتمکده‌در .

(۲) بو حقی ارککه تخصیص ایده‌رك قادینی محروم براقه‌سی . اونلره کوره بو ایکنجی وجه خطانك سائق شریعت اسلامیه‌نك قادینی ارکك النده روحسز، شعورسز برسرمایهٔ انتفاع عدایتمه‌سیدر . بن ، برطاقم جاهل کمسه‌لرك بوحقی سوءاستعمال ایتمکده اولدقلرینی اعترافه مجبور اولمقله برابر بونك وبالی شریعته دکل،اشاغیده ایضاح ایده‌جکم وجهله حاکملره عائداولدیغنی آچیقدن آچیغه سویله‌یه‌بیلیرم . او معترضلره‌ده جواباً دیرمکه : طلاق اوروپاده هنوز یاقین زمانلرده قبول ایدلدیکی و تعدد زوجات اولمادیغی حالده بو حادثه زیرده‌کی ایستاتستیقدن اکلاشیله‌جغی وجهله ممالك اسلامیه‌دن بر چوغنی کریده براقه‌جق برصورتده ساری ومستولی برشکل آلمشدر . یالکز قارئین کرامك شو نقطه‌یه نظر دقتلرینی جلب ایتمك ایسته‌رمکه بورایه درج ایده‌جکمز ایستاتستیق نسبةً اسکیدر . طلاق ایسه غربده صوك سنه‌لرده مدهش بر نسبت متزایده ایله ترقی ایتمکده‌در . شوراسی‌ده نظر ملاحظه‌یه آلنمق ایجاب ایدرکه ایستاتستیقده مندرج نسبت مقدار حقیقیدن پك دوندر. چونکه قاتولیکلرده ربما طلاق اولمادیغی ایچون بونلر مناسبات زوجه‌نك قطعی ایچون دها زیاده غیر قانونی طریقلره توسل ایتمکده‌درلر . برصورتده‌که غیرقانونی مفارقتلرده ایستاتستیقده‌کی ارقامه ضم ایدیله‌جك اولورسه حاصل اوله‌جق یکون طلاق خصوصنی افراطك صوك درجه‌سنده واردیرمش اولان اسلام مملکتلرنده‌کی وقوعاتك قات قات فوقنه چیقار. ایستاتستیق شودر :

ممالکتك اسمی	سنه	زوجه‌لرك عددی	عدد طلاق	بیکده نسبتی
نمسه	۱۹۰۰	۲۱٤۲۱٤	۱۳۱۳	۲٤,۳
(۱٦۰۰۰۰ قاتولیك، بقیه‌سی پروتستان)				
بلچیقا	۱۹۰۲	٥٦۱٥۷	۷۰۳	۱۲,٥
دانیمارقه	۱۹۰۳	۱۷۹۲٤	٤٤۹	۲٥
انکلتره وویلس	۱۹۰۳	۲٦۱۱۰۳	٦٦۰	۲,٥
فرانسه	۱۹۰۳	۲۹٥۰۹٦	۸۹۱۹	۳۰
آلمانیا	۱۸۹۹	٤۷۱٥۱۹	۱٤۱٤۲	۳۰
ایرلاندا	۱۹۰۳	۲۲۲۹۲ (چوغی قاتولیك؛	۲ پروتستان	۰,۰۹
هولاندا	۱۹۰۳	٤۰۲٦۱	٥٦۱	۱٤
روسیا	•	•	•	۸,٤
اسقوچیا	۱۹۰۳	۳۲۳۲۰	۲۲۰	٦,۷
اسوه‌چ	۱۸۹۹	۲۱۷۱۰	۳۸۷	۱۲,۲
نوروه‌چ	۱۸۹۹	۱٥٥۳۰	۱۲۱	۸,۷
اسویچره	۱۹۰۳	۲٥۳۸۳	۱۱۰٥	٤۳
جماهیر متحده	۱۸۸٦	•	۲٥٥۳٥	٦۱,۲
موسوزوبلس	۱۹۰۰	۹۹۹٦ (قاتولیك اولانلر)	۲۱٦	۲۷
اوستراليا	۱۹۰۰	۲۲۹٥۷	۲۲۹ پروتستان	۸,۲

بالایه درج ایتدیکمز ایستاتستیق اوروپاده محکمه قراریله وقوعه کلن رسمی طلاقلره عائددر. برحکم قانونی‌یه اقتران ایتمکسزین وقوعه کلن مفارقتلر ایسه بونك اون مثلنه بالغ اوله‌جق درجه‌ده چوقدر . حادثهٔ مبحوثه‌نك غیر رسمی صورتده کثرت وقوعی ایسه کلیسانك عدم مساعده‌سی، طرفینك قانونك تفریق ایچون تعیین ایتدیکی شرائطك کافه‌سنی اثبات ایده‌مامسی، محکمه‌یه مراجعتك فضله کلفت ومصارفی استلزام ایده‌جکنی نظر دقته آله‌رق رضای طرفین ایله زوجیندن هربرینك صورت غیر مشروعه‌ده حیاتکذار اولمق اوزره برطرفه چکیلوب کیتمه‌سی کبی برطاقم اسبابه مستند بولنمقده‌در .

ف .

حدیبیه مصالحه‌سی

انسان، مصیبت کونلرنده دوچار اولدوغی فلاکتك درجه‌سیله متناسب تعزیتلر، تسلیتلر ایستر. ملت دینلن شخص معنوینك ــ ایام اقبال واجلالنده ــ ظفرلرینی، فتوحاتنی تبریك وتسعید ایده‌جك ــ اوزاقدن، یقیندن ــ دوستلری چوق بولونور. فقط دم فلاکتنده بوتون دوستلری کندیسندن یوز چویردیکی وا کثریتله میراثنه قونمق ایچین ئولومنی ــ درت کوزله بکله‌دیکلری ایچین عادی برشخص قادار بیله بختیارلق حس ایده‌مز. بناءً علیه محتاج اولدوغی تعزیت وتسلیتی کندی تاریخنده، کندی ماضیسنده آرار. اك صمیمی دوستلق، حقوق پرورلك وظیفه‌سنی تاریخی ایفا ایدر؛ کوزلرندن دکولن آتشین یاشلری او، سیلر. کرفتار اولدوغی نکبتده یالکز اولمدیغنی سویله‌یه‌رك قلبنده آچیلمش اولان درین یاره‌لره مرهم سورمکه، آلام واوجاعنی تعدیل ایتمکه چالیشیر.

نه غریبدر! عثمانلیلرك قلب استقلالی، سینهٔ شوکتی، عرش سلطنتی اولان استانبول آغلایور. برقاچ آرشونلق آیردیغی غلطه‌ده جینویزلی دوستلری کولیور. بونلر دموع ماتم دوکیور. اونلر سرور یاشلریله قومشولرینك ماتمنه اشتراك (!) ایدیور.

ضرری یوق! برکوزه‌ل کون کلیرده اونلر، ینه بزه جاندن دوستلقلرینی کوستریرلر، صمیمی محبت واخوتلرینی ارائه کندیلرینی مجبور کورورلر. بز، بو ولوله‌دار شانلی تاریخمزك برچوق صحیفه‌لرنده اوقودوغمز کبی، بش سنه اول ده عینیله کوردوك؛ ترقوس استقامتندن اسمك ایستین او صرصر فلاکتی اوفاجق برانحنا ایله کچیردك. بوده کچر. حتی کچمشدر بیله دینیله‌بیلیر.

* * *

بحثی صددنده بولوندوغمز وقعه عصر مسعود جناب رسالتپناه اعظمیده (علیه الصلاة والسلام) جریان ایتمش اولمق اعتباریله بالخاصه بوز مسلمانلر ایچین کمال دقت واعتنا ایله مطالعه‌یه وبویوك برحصهٔ تسلیت چیقارمغه شایاندر.

هجرت سنیه‌نك آلتنجی سنه‌سی ذی‌القعده‌سنده ایدی. سلطان اقلیم رسالت ونبوت افندیمز حضرتلری عمره نیتیله مکهٔ مکرمه‌یی زیارتی تصمیم بویورمشلر وکیفتی صحابهٔ کزین رضوان الله علیهم اجمعینه بیلدیرمشلر ایدی. مقصد عالی حرب دکل، عمره اولدوغی جهتله معیت همایونلرنده بولنه‌جق معتمرین اسلحه نامنه ــ قیلیجلرندن باشقه ــ برشی آلمدیلر وسبکبار اوله‌رق یوله چیقدیلر. وقتا که بیت الهی‌یه برمیل مسافه‌ده بولونان و (حدیبیه) تسمیه اولونان محله کلدیلر، ذات همایون رسالتپناهیلرینك راکب اولدقلری دوه ناکهانی اوله‌رق کندیلکندن چوکدی وهرنه قدر صحابهٔ کرام طرفندن قالدیرلمسنه چالیشلدیسه‌ده ممکن اوله‌مدی.

اردوی همایونك تقربندن خبردار اولان اهل مکه ممانعته حاضرلاندیلر وپیشدار اولمق اوزره علی العجله ترتیب ایلدیکلری برمفرزه‌یی سدراه اولمق ایچین کوندردیلر. مفرزه داها ایلك مصادمه‌ده ــ مکملاً مسلح اولملرینه رغماً ــ بوزولدی وقسماً اسیر دوشوب بقیه‌سی قاچدی حضرت رسول اکرم افندیمز زیارتدن مقصد همایونی اکلاتمق ایچین کوندردیکلری مأمور مخصوصه قولاقلر طیقاندی. پك تربیه‌سزجه برصورتده چوریلدی. برایکنجی اولمق اوزره داماد همایونلری حضرت عثمان رضی الله عنه کوندریلدی، او ایسه توقیف اولوندی. نیت، زیارت ایکن حرب رنکنی آلمق استعدادینی کوسترمکه باشلادی. درحال صحابهٔ کرام حضراتی حضور اقدسه طوپلاندیلر. شاید حرب ایتمك ضرورتی قارشیسنده بولونورلرسه متوکلاً علی الله قانلرینك صوك قطره‌سنه قادار ثبات ایده‌جکلرینه سوز ویردیلر. اوصره‌ده دشمن طرفندن برایلچی کلدی. بعد المکالمه عمره زیارتی برسنه صوکرا ایفا اولونمق اوزره برصلحنامه امضا وتعاطی اولوندی.

اردوی اسلامه موجب عار وحجاب کبی کورونن اونه آغیر شرطلری حاوی برصلحنامه ایدی! اوقادار آغیر، اردوی اسلامك عزت نفس توحیدینی اوقادار کسر ایدیجی، که داها مبدأنده باشلایان معارضه ومخالفت مشارالیهم حضراتی حدت وانفعاللرندن تیر تیر تیتره‌مکه باشلادی.

وظیفهٔ کتابتی ایفا ایدن حضرت علی (رضی الله عنه) (من محمد رسول الله) یازیور، ایلچی: «بزسنك رسول الله اولدوغکی بیلسه‌ك مکه‌یه دخولکه ممانعت ایتمزه» دیور؛ سیلنمسنی طلب، هم‌ده مصرانه طلب ایدیوردی. ذات حضرت رسالت پناهی ایسه شایان حیرت برسکون واعتدال دماه اوجملهٔ مقدسه‌یی سیلمه‌سنی امر بویوریوردی. حضرت علی طوتولدوغی حمای تأثر وانفعالندن اراده واختیاری الندن کیدیور، ممکن دکل سیله‌میه‌جکنی سویلیوردی. «سبحان الله! سز، نبی تصدیق ایتسه‌کزده، ایتمسه‌کزده بن رسول اللهم» دیه مبارك اللریله سیلیورلردی..

ایلچی: «سزدن بری ترك دین ایدر، بزه کلیرسه بزاعاده ایتمیه‌جکز؛ بالعکس بزدن بری اهتدا ایدر، سزه قاچارسه سز رد واعاده ایده‌جکسکز.» شکلنده درمیان ایلدیکی شرط، مسلمانلرك تپه‌سنه صاعقه دوشمش قادار تأثیر کوستریوردی. نه خردسوز تصادف، که تام بوشرطك مناقشه‌سی قبول بویورولمق صورتیله بیتر بیتمز ایلچینك، برمدت اول اهتدا ایتمش اولمسندن در زنجیر ایدیلن اوغلی ابوجندل بن سهیل زنجیرینی صالالایه‌رق حضور سعادته کلیور، حمایهٔ رسالتپناهه صیغینیوردی.

ایلچی: «ایشته یا محمد! دمین ویردیکك سوزك حکمنی ایفا ایت!» دیدی وبیچاره چوجق، حمایه اولونمسی ایچون او قادار نیازلرینه رغماً عهده وفا نامنه پدرینه اعاده بویورولدی. صحابهٔ کرام حضراتی او قادار متأثر اولدولر، که بعضلری باباسنی ئولدورمه‌سنی اوکا تکلیفه قادار واردیلر.

مصالحه‌نامه‌نك امضا و تعاطیسنی متعاقب قربانلرینی کسملری و تراش اولملری لزومنی صحابهٔ کرامه فرمان بویوردیلر. حدت

وانفعالك درجه‌سنه باقه‌لی، كه مشارالیهمی بو فرمان همایونه اطاعتسزلق دركه‌سنه قادار سوروكله‌دی . ذات رسالتپناه افندیمز حضرتلری بو نامسبوق سركشلكدن پك متأثر اولدقلری حالده خیمهٔ سعادتلرینه كیردیلر . زوجات محترمه‌لرندن رفاقت همایونلرینه آلمش اولدقلری (ام سلمه) رضی الله عنها سبب انفعالی مكرراً صوردی . بویوك بر عدم ممنونیتله جواب ویردیلر . نهایت بالذات قالقوب قربانلری كسه‌رك تراش اولونجه مسلمانلر عموماً اثر همایونه اقتفا ایلدیلر .

جیش اسلامه چوكن تأثرك اك بارز سیماسی حضرت عمر الفاروق رضی الله عنه ایدی . مشار الیهمدن سهل بن حنیف حضرتلری دییور كه : ابن خطاب رضی الله عنه حضور عالیٔ پیامبری‌یه كلدی ، شو صورتله عرض تأثراته باشلادی :

— یا رسول الله! بز حق اوزرینه دكلیز؟ اونلر (اهل مكه) ده باطل اوزرینه دكلی ؟

— نه‌وت !

— بزم شهدامز جنتده ، انلرك مقتوللری جهنمده دكلی ؟

— نه‌وت !

— او حالده نیچین بز بویله بر مصالحه‌یی قبول ایده‌رك دینمزی كوچوك دوشورییوروز ؟

— یا عمر ، بن جناب حقك رسولی‌یم . ربم بنی ضایع ایتمكدن منزه ومتعالیدر .

فاروق اعظم سراپا بر آتش پارهٔ تأثر وانفعال اولدیغی حالده حضور عالیدن چیقدی ، ودوغریجه جناب صدیق اعظم حضرتلرینه كیدرك سؤاللرینی مشارالیه حضرتلرینه تكرار ایتدی . جوابلری، حرفیاً آلمش اولدیغی جوابلر اولدوغنی كورونجه سكوت ایتدی . حضرت عمر دییورلر، كه : « بن ، او كون حضور جلیل رسالتده كوستردیكم جرأت وشدتدن اوقدار پشیمان اولدوم، او درجه قورقدوم ، كه لباس ایماندن عری اولوندم ظن ایتدم . توبه‌لریمی كوله آزاد ایتمك صورتیله تأیید وعفویمی نیاز ایتدم »

*
* *

بو كون، بز پك فاجع، پك حوصله سوز بر فلاكت مغلوبیتمزك متاركه‌نامه‌سنی اوقوتازنین ، او مبارك وجودی یاردن كورومز برحاله كلن بیچاره وطنك قانلریله یازمق وامضا ایتمك اضطرار المنده بولونیورز. بوتون بوچكدكلریمز كندی جزای عملمزدر . دین حق، مخافة الله، محاسن اخلاق، صارصیلماز بر وحدت دینیه واجتماعیه، استخفاف حیات واستحقار موت سایه‌سنده اوروپاده ویانه برجلرینه ، آسیاده وولغا صولرینه قادار دایانان حدودلریمز عكس اعتقاد ومساویٔ اخلاقمز، كره‌نك طاشیه‌میه‌جغی درجه‌ده آغیرلاشان شقاوت افعال و دنائت اعمالمزله تا استانبول قاپولرینه قادار كریله‌دی . اللهك رحمتندن امید كسمیه‌رك جاندن توبه ایدر وفوقزده كندی عقلمزدن اویدوردوغمزدن قوانینی دكل، كتاب اللهی یوكسه‌لتیر، آنك حكمنه كیرر ، آنك فرمانه اطاعت ایدرسه‌ك ینه دوشدوكمز حضیض مذلتدن قالقار، ینه عرش عزت وشوكتمزه یوكسلیریز .

دوشونه‌لم: دولتمزك داهامبادیٔ تأسیسنده جنتمكان ییلدیرم بایزید مرحومك ۸۰۴ تاریخنده آنقره‌ده‌كی اسارتیله باشلایان واون برسنه فاجعهٔ سلطنت نامیله دوام ایدن فلاكتمزی دوشونه‌لم ! بو كون جناب حقه حمدوثنالر اولسون، كه پادشاهمز سریر شوكتنده، باشیمز اوجنده. نه‌وت! وطنمزك برچوق اقسام قیمتداری چیكنندی، چیكنندك. فقط هر حالده بر ۸۰۴ فترت و فلاكتی حالنده دكلیز . هر حالده وطنمز، ولو قسماً موجود، حیاتمز باقی، سنجاغمز برج استقلالنده متموج. بوندن ندامت تامه ایله ، دینسزلكی ، وجدانسزلغی، اخلاقسزلغی، فرنك مقلدلكنی، والحاصل برمعرفت صاندیغمز ده‌لیلكلری، چیلغینلقلری براقیر ، مسلمانجه ، انسانجه چالیشیرسه‌ق آز زمانده تلافیٔ مافات ایده‌جكمزه امین اولابیلیرز. فقط تكرار ایدییورم، كه: مسلمانجه ؛ فرنكجه دكل .

فلكدن انتقام آلق دیكدر اهل ادرا كه
ایدوب تزیید عبرت مستفید اولق ندامتدن

متقاعد آلای مفتیسی
محمد فخرالدین

متاركه‌نامه

انكلتره حكومتنك متفقلریله بالائتلاف صلاحیتدار قیلدیغی انكلتره حكومتی بحر سفید دونانماسی باش قوماندانی فریق امیرال سیر (سومه‌رسه‌ت آرتور غووغ غالتورپ) حضرتلریله حكومت سنیه جانبندن حائز صلاحیت بحریه ناظری دولتلو رؤف بك افندی حضرتلری ، و خارجیه مستشاری عطوفتلو رشاد حكمت بك افندی حضرتلری ، اركان حربیهٔ عمومیه قائممقاملرندن سعدالله بك افندی آره‌سنده قرارلشدیریلوب عقدایدیلان متاركه شرائطی :

ماده ۱ — بحر سیاهه مرور ایچون چناق‌قلعه وبحر سیاه بوغازلرینك كشادی و بحر سیاهه مرورك تأمینی ، چناق قلعه و بحر سیاه استحكاماتنك متفقلر طرفندن اشغالی .

ماده ۲ — عثمانلی صولرنده‌كی بالجمله طوربیل تارلالری ایله طوربیدو و قووان مواضعی وموانع سائره موافقی كوستریله‌جك وبونلری طارامق و یا رفع ایتمك ایچون طلب وقوعنده معاونت ارائه‌جقدر .

ماده ۳ — قره دكزده موجود طوربیل موقعلری حقنده‌كی معلومات موجوده اعطا ایدیله‌جكدر .

ماده ٤ — ائتلاف حكومتنه منسوب امرای حربیه ایله ارمنی امرا وموقوفینی استانبولده جمع ایدیله‌جك و بلا قید و شرط ائتلاف حكومتلرینه تسلیم اولنه‌جقدر .

ماده ٥ — حدودلرك محافظه‌سی وآسایش داخلینك ادامه‌سی ایچون لزومی كوریله‌جك قوای عسكریه‌دن ماعداسنك درحال ترخیصی .(اشبو

قوای عسکریه‌نك مقدار و وضعیتلری ائتلاف حکومتلری طرفندن دولت علیه ایله مذاکره ایدلدکدن صوکره تقرر ایتدیریله‌جکدر .)

ماده ۶ — ضابطه وبوکا مماثل خصوصات ایچون استخدام ایدیله‌جك سفائن صغیره مستثنا اولمق اوزره عثمانلی قره‌صولری و یا دولت عثمانیه طرفندن اشغال ایدیلن صولرده بولونان کافهٔ سفائن حربیه تسلیم اولونوب کوستریله‌جك عثمانلی لیمانلرنده موقوف بولوندیریله‌جقدر .

ماده ۷ — متفقلر منفعتلرینی تهدید ایده‌جك وضعیت ظهورنده هرهانکی برسوق الجیش نقطه‌سنی اشغال حقنی حائز اوله‌جقلردر .

ماده ۸ — الیوم عثمانلی اشغالی آلتنده بولونان بالجمله لیمان و دمیر محللرندن ائتلاف سفائنی طرفندن استفاده ایدلمه‌سی و ائتلافله حال حربده بولونانلره قارشی مسدود بولوندیرلمسی . سفن عثمانیه‌ده تجارت و اردونك ترخیصی خصوصلرنده شرائط مماثله‌دن استفاده ایده‌جکلردر .

ماده ۹ — ائتلافیون عثمانلی ترسانه ولیمانلرنده‌کی عموم سفائن تعمیراتی وسائط تسهیلیه‌سنی استعمال ایده‌جکلردر .

ماده ۱۰ — طوروس تونللرینك متفقلر طرفندن اشغالی .

ماده ۱۱ — ایرانك شمال غربی قسمنده‌کی قوای عثمانیه‌نك درحال حربدن اولکی حدود کریسنه جلبی خصوصنده اولجه اعطا ایدیلن امر اجرا ایدیله‌جکدر .

ماورای قافقاسك اولجه قوای عثمانیه طرفندن قسماً تخلیه‌سی امر ایدلدیکندن قسم متباقیسی متفقلر طرفندن وضعیت محلیه تدقیق اولنه‌رق طلب اولونورسه تخلیه ایدیله‌جکدر .

ماده ۱۲ — حکومت مخابراتی مستثنا اولمق اوزره تلسز تلغراف وقابلولرك ائتلاف مأمورلری طرفندن مراقبه‌سی .

ماده ۱۳ — بحری ، عسکری وتجاری مواد ومالزمه‌نك منع تخریبی .

ماده ۱۴ — مملکتك احتیاجی تطمین اولوندقدن صوکره متباقی کومور ، مایع محروقات و بحریه لوازمنك تورکیا منابعندن مبایعه‌سی ایچون تسهیلات اجراسی . مواد مذکوره‌نك هیچ بری اخراج اولونمایه‌جقدر .

ماده ۱۵ — بالجمله خطوط حدیدیه‌یه ائتلاف مراقبه ضابطلری مأمور ایدیله‌جکدر . بونلر میاننده الیوم حکومت عثمانیه‌نك تحت مراقبه‌سنده بولونان ماورای قافقاس خطوط حدیدیه‌سی اقسامی داخلدر . اشبو قافقاس خطوطی سربست و تام اوله‌رق ائتلاف مأمورلرینك تحت اداره‌سنه وضع ایدیله‌جکدر . اهالینك احتیاجنك تطمینی نظر دقته آلنه‌جقدر . اشبو ماده‌ده باطومك اشغالی داخلدر . حکومت عثمانیه باطومك اشغالنه معترض بولونمیه‌جقدر .

ماده ۱۶ — حجازده ، عسیرده ، یمنده ، سوریه‌ده وعراقده بولونان محافظ قطعات الك یاقین ائتلاف قوماندانه تسلیم اولونه‌جقدر . وکیلیکیاده‌کی قوتلرك انتظامی محافظه ایچون مقتضی مقداردن فضله‌سی بشنجی ماده‌ده‌کی شرائطه توفیقاً تقرر ایتدیریله‌جك وجهله کری چکیله‌جکدر .

ماده ۱۷ — طرابلسده وبنغازیده بولونان عثمانلی ضابطلری الك یقین ایتالیان محافظه قطعاتنه تسلیم اولونه‌جقدر . تسلیم امرینه طاعت ایتمدکلری تقدیرده حکومت عثمانیه اونلرله مخابرات و معاونتی قطع ایله‌مکی تعهد ایلر .

ماده ۱۸ — مصر اطه‌ده داخل اولدیغی حالده طرابلس و بنغازیده اشغال ایدیلن لیمانلرك الك یقین ائتلاف محافظه قطعاتنه تسلیمی .

ماده ۱۹ — آلمان ، آوستریا بحری ، بری و سیویل مأمورین وتبعه‌سنك بر آی ظرفنده و اوزاق محللرده بولونانلرك بر آیدن صوکره ممکن اولان الك قیصه زمانده ممالك عثمانیه‌یی ترك ایتمه‌لری .

ماده ۲۰ — بشنجی ماده موجبنجه ترخیص ایدیله‌جك قوای عثمانیه‌یه عائد تجهیزات ، اسلحه ، جبخانه ووسائط نقلیه‌نك طرز استعمالنه دائر اعطا اولونه‌جق تعلیماته رعایت اولونه‌جقدر .

ماده ۲۱ — مؤتلفلرك منافعنی صیانت ایچون اعاشه نظارتی نزدینه ائتلاف ممثللری مربوط بولونه‌جق و کندیلرینه بو بابده لزوم کوروله‌جك کافهٔ معلومات اعطا ایدیله‌جکدر .

ماده ۲۲ — عثمانلی اسرای حربیه‌سی ائتلاف دولتلری نزدنده محافظه ایدیله‌جکدر . سیویل اسرای حربیه ایله اسنان عسکریه خارجنده اولانلرك تخلیه‌سی نظر دقته آلنه‌جقدر .

ماده ۲۳ — حکومت عثمانیه مرکزی حکومتلرله بالجمله مناسباتنی قطع ایده‌جکدر .

ماده ۲۴ — ولایات سته‌ده اغتشاش ظهورنده مذکور ولایتلرك هرهانکی بر قسمنك اشغالی حقنی ائتلاف دولتلری محافظه ایدرلر .

ماده ۲۵ — متفقلرله حکومت عثمانیه آره‌سنده مخاصمات ۱۹۱۸ سنه‌سی تشرین اولك اوتوز برنجی کونی وسطی ساعت محلی ایله وقت ظهرده تعطیل ایدیله‌جکدر .

انکلتره حکومت قرالیه‌سی سفائن حربیه‌سندن لیمیده موندوروس لیمانده لنکرانداز آغامنون زرهلیسنده ۱۹۱۸ سنه‌سی تشرین اولك اوتوزنجی کونی نسختین اوله‌رق امضا ایدلشدر .

امضا امضا

سعدالله رشاد حکمت حسین رؤف آرتور غالطورپ

تبلیغات صدارتپناهی

مقام سامیٔ صدارتپناهیدن اردو قوماندانلقلریله ولایات والویهٔ مستقله‌یه تبلیغات آتیه اجرا قلنمشدر :

دول مخاصمه ایله بمنه الکریم عقد متارکه اولوندی . منظومهٔ اتفاقیه‌مزك و بالخاصه بزم اعترافه مجبور اولدیغمز مغلوبیت وبی تابئ عظیمه وشو حرب عمومی بادرهٔ عظماسنده مجبور متارکه اولان حکومانه املا ایتدیریلن شرائطه نسبتله مواد متارکه‌نك خفیف اولدیغنه نظراً حاکمیت سلطنت سنیه‌ده اوله‌رق دولتمزی تشکیل ایدن کافهٔ ملل واقوامك حقوق و حریت کامله‌یه مظهریتلری اساسلریله عقدینه حاضر اولدیغمز مصالحه‌ده موفقیتمزی الطاف سبحانیه‌دن تضرع ایلرم .

بالجمله مأمورین و ضابطانك کافهٔ صنوف اهالی‌یه و افراد عسکریه‌یه تشمیل عدل و شفقت و وظائف مأموره‌لرنده التزام فرط غیرت و استقامت ایتملری و اقوام ومذاهب مختلفه‌ده‌کی تبعه‌نك بینلرنده عصرلردنبری جایکیر اولان مصافات وحسن آمیزشی شو صوك زمانلرده مع التأسف سرزدهٔ ظهور اولان نفاق وشقاقه فدا ایتمیه‌رك یکدیکرینه دست مخادنتی اوزاتملری اسبابنك استکمالی لازمه‌دندر .

بوبابده تدابیر حکیمانه و مشفقانه ایله برابر بویله زمانلرده ایقاع شقاق ونفاقه هوسکار اوله‌بیله‌جك غرضکاران وسبکمغزانه قارشی‌ده دائما متیقظ ومتین بولنمق اقتضا ایلر .

بو صوك زمانلر اناطولینك اقسام مختلفه‌سنده وظیفهٔ سیاحتم اکثریت اهالئ اسلامیه‌نك مجبول اولدیغی فتوت ومغدور اولان طوپراق قارداشلرینه قارشی کوستردیکی آثار شفقته رأی العین شاهد اولدیغمدن اسکی روابط وحسیات صمیمه‌نك عن قریب عودت ایده‌جکنه امید وارم .

شو زمانده جمله‌نك محتاج اولدیغی انجق آسایش وصلح وصلاحدر . ال برلکیله بو بابده کافهٔ صنوف مأمورین واهالی‌نك غیرت ومعاونتنی بکلر و مشکلات عظیمه‌سنی بحق مدرك اوله‌رق دوش تحمله آلدیغم

بوبار عظیم حکومتده ابراز توجهات قلبیه ادعیهٔ خالصه‌سنی قبمله دیلرم .

اشبو تلغرافنامه‌نك سریعاً وتعمیماً اقتضا ایدنلره تبلیغی منتظردر . اردولره، ولایاته و الویهٔ مستقله‌یه تعمیم ایدلمشدر .

اردوده‌کی وظیفهٔ مکلفه‌لرینی مع التأسف ترك ایتمش اولان فراریلرك مقرر اولان ترخیص اثناسنده تعقیب وترهیبلرندن صرف نظر اوله‌رق عفو شاهانه‌یه مظهریتلری حقنده بر مادهٔ قانونیه‌نك تنظیمی وارادهٔ سنیه‌نك استحصالی دردستدر .

اغوای شیطانی‌یه قاپیلمش اولان بومثللو اولاد وطنك دخی مقدس شهدامزك ارواحنه و ملتك درت سنه‌در ابذال ایله‌دیکی فوق العاده فداکارلقلره حرمهٔ نعمت صلح وآسایشدن مستفید ایدلمسی جملهٔ آمال مراحم اشتمال حضرت پادشاهیدن اولوب یوقسه وظیفهٔ وطنیه‌لرینی ترك ایتمش اولانلرك مقدسات دینیه ووطنیه‌دن نه درجه وخیم بر صورتده انحراف ایتدکلری ادنا ملاحظه ایله آکلاشیلیر .

بناءً علیه عفو عمومینك مقرر اولدیغی شوزمانده فراریلرك دخی عائله‌لری آغوشنه شتابان وایش کوجلریله مشغول اولملری اسبابنه توسل ایدلمسی وکرچه زمان قریبده صلحك انعقادی و بعونه تعالی پك ارزون زمان دوامی مأمول اولمقله برابر بونلرك بالجمله وظائف وطنیه‌دن شکرانهٔ عفو اوله‌رق سرمو انحراف ایتمملری وبوصورتله کچمش خطالرینی اونوتدرمه‌لری حقنده مملکتلرك بالجمله علماء، رهبان، وجوه ومتحیزانی طرفندن نصایح وارشادات لازمه‌ده بولونلمسی وبو صورتله عفو شاهانه‌ده‌کی روح شفقت وصیانتك لایقیله تفهیم قیلنمسی وعفو عمومی قرارینك تبلیغندن اول عائله‌لرینه وایش کوجلرینه التحاق ایدنلر حقلرنده دخی برکونا تعقیبات یاپیلمه‌مسی توصیه اولنور .

حقوق شخصیه ایله آلوده دامن اولانلر حقنده آیریجه تبلیغاتده بولونیله‌جغندن بونلره قارشی شمدیدن مواعیدده بولونمقدن صرف نظر اولونمسی اردولره ، ولایتلره والویهٔ مستقله‌یه تعمیم ایدلمشدر .

عثمانلی - ائتلاف مناسبات مستقبله‌سی

حکومت سابقه‌نك ایش باشندن چکلمسیله همان هرکون مطبوعات یومیه ستونلرنده بر چوق اعتراضات ، تنقیدات و تعریضاتی محتوی مقاله‌لر کورولمکه باشلادی . خطیئات ماضیه‌یی برر برر میدانه قویمق، کیدنلری تخطئه ایتمك هر غزته ایچون بر وظیفه تشکیل ایدییور . بز بوراده مطبوعاتمزی مؤاخذه ایده‌جك دکلز . آنجق بومیانده بر آزده حکومت حاضره‌یی تنویر ایتمه‌یی وایلروده تعقیبی لازمکلن سیاست حقنده زمامداران حکومته برفکر ویره‌جك، مثبت یازیلر یازمه‌یی ، نافع فکرلر میدانه قویمه‌یی محرر ومتفکرلرمزدن رجا ایده‌جکز . اساساً حکومت سابقه‌نك خطا ایتدیکنی وخطا آلود، هرجانی بر

سیاست تطبیق ایتدیکنی هرکس کبی کندیسی ده بیلمش وآکلامشدر. شیمدی اویله قلملر، اویله رهبرلر ایسترکه بوتون اولاد وطنی مملکتك، ملتك صمیمی وحقیقی منافعنه ال برلکیله چالیشمه‌یه سوق ایلسون ده ماضیده‌کی خطالر مستقبلده‌کی بیغرضانه ، خیرخواهانه فعالیتلرله تلافی ایدیلسین .

بن اتحاد وترقی‌یه منسوب دکلم. سویله‌دکلرم تماميله بیطرفانه‌در . اوت، بیلدیکم واوزاقلرده‌کی اسلام محیطلرنده کوزمله کوردیکم برسورو حقایق مثبته واردرکه ، بو سوزلری بکا سویلتیور . سویلمیه‌جك اولورسه‌م کندی وجدانمه قارشی کلمش اولورم. چونکه سکوتمدن مسلمان عثمانلیلرك ضرر کوره‌جکلرینی ظن ایدرم . بوکا ایسه هیچ بروقت راضی اوله‌مم .

اتحادوترقی جمعیتله لیدرلری حقنده عالم اسلامك بویوك برتوجهی واردی. طوغری، یاخود یاکلش هرنه‌دنسه بوجمعیتی ایی بیلیرلر ، کوکلدن سوه‌رلردی؛ نیچون؟ بونك سببنی بن ده اوقدر بیلمم. شوقدر دیه‌بیلیرم که ایکی سنه متمادیاً اسلام محیطلرنده طولاشدیغم صیره‌لرده که اواثناده بالقان محاربه‌سی دوام ایدییوردی- مسلمانلرك اعماق قلبنده‌کی بومحبتی، بوارتباطی فعلاً مثبت برحالده کوردم. بنم بو سوزلریمی حرفیاً تصدیق ایده‌جك آلایشسز ، طوغری، مرد اطوارلی ایکی ذات محترم واردرکه اونلرله بو سیاحتمده برابر تصادف اوله‌رق برلشمشدم. بوکون هرایکیسی‌ده استانبولده صاغ و حاضردرلر .

ینه او سیاحتمده برکون عقلی باشنده، متنفذ، مقتدر واللی میلیون هند اسلامی نزدنده معروف ومحترم برلیدره : « اتحادجیلری نه‌دن بوقدر سوییورسکز، بونك سببی نه اوله‌بیلیر؟ » دیدم. جواب اوله‌رق دیدی‌که : « عثمانلی انقلابندن صوکره بوجماعتك دینسز ، ایمانسز ، فرنك مشرب کیمسه‌لر اولدقلرینی ایشیتدك . خاقان مخلوعی اولجه زیاده‌سیله سودیکمز ایچون، کندیسنك بغیر حق خلع ایدلدیکنه قناعت حاصل ایتدك. بونك ایچون خلعندن ایکی سنه صوکره‌یه قدرده بوتون هندستان محیط اسلامیسنده جمعه خطبه‌سنی ینه اونك نامنه اوقوتدیردق، ویکی خلیفه‌یه بیعت ایتمکده تردد ایتدك. وقتا که اتحادوترقینك اسلامی برسیاست تعقیب ایتمکده اولدیغنی کوردك، اوکوندن اعتباراً سلطان محمد خان خامسه بیعت ایتدك وخطبه‌یی آنك نامنه چویردك. بواسبابه بناءً اتحادیونی سوه‌رز وآنلره المزدن کلدیکی قدرده یاردم ایتمکی اسلامی بروظیفه بیلیرز . »

ایشته عالم اسلامك بزم حقمزده‌کی حسیاتی بومرکزده ایکن وا اسفاکه بوآنه قدر اسلامیتك معنوی قوت و قدرتنی کنج عثمانلیلر - حق اتحادجیلر - لایقیله بردرلو آکلایه‌مامشلر وبوالتهی قوتله‌نلر یاپیله‌بیله‌جکنی حقیله بیلمامشلردر .

بر وقتلر انکلیزلرله فرانسزلر بزه چوق یاردم ایتمشلر و بزی روسیه‌یه قربان اولمقدن قورتارمشلردی. بوایلکلرینه قارشو هرحقشناس عثمانلی و مسلمان مدیون شکراندر . فقط بو ایکی حکومت نیچون بوفداکارلقده بولندیلر ؛ عجبا بزم قاره کوزلرمزه عاشقمی ایدیلر ؟

خاير، زيرا ادارەلرندە بولنان ميليونلرجە مسلمانى خوش طوتمق و آنلرك توجهلرينى جلب ايتمككچون بو اييلكى بزە ياپديلر. چونكە بشقە درلو حركت ايدەمزلردى. او تجربەديدە، منور، داهى ملت و دولتلر بزم كبى دكل، يوز سنە صوكرەسنى دوشونورلر دە اكا كورە طاورانيرلر. بردە روسيەيى بوغازلرك خارجنە چيرمەمك دە ايجاب ايديوردى.

خاقان مغفور عبدالحميد خان ديندارلغيلە، ظواهرە رعايتيلە بوتون عالم اسلامك محبت و توجهنى قازانمشدى. خصوصيلە هند مسلمانلرى آكا پرستش ايدرلردى. اودە انكلترەيى سومزدى وانكليزلرە دشمندى. فقط انكليزلرلە فرانسزلر اونك عالم اسلامدە نەدرجە مؤثر، ذى نفوذ اولدينى بيليرلردى دە آكا قارشو هيچ بروقت شدت كوسترمزلردى.

عبدالحميد خان ثانينك يكرمى بشنجى سنۀ دوريەسندەدە فقير، هندستانده بولنيوردم. اورا اهالئ اسلاميەسندن كنديسنە لايعد ولايحصى هدايا تقديم اولندى - كە بوكون قسماً موزەخانەدە محفوظدر - تبريكنامەلر، قصيدەلر، منظومەلر كوندرلدى. اون آلتى بيك تلغراف يازلدى. سنۀ دوريە كوننده و كيجەسندە بوتون هندستانك ممالك اسلاميەسى شهر آيينلر، چراغانلر ياپدى. عثمانلى باش شهبندرى او كيجە (بومباى) دەكى مسلمان محلەلرينى آرابە ايلە طولاشيركن بالقونلردن اوزرينە اوقدر كل، اوقدر چيچك نثار اولندى كە آرابە طولدى؛ صوكرە دينفوتى براى تبرك پارچەپارچە كسوب كوتورديلر. انكليزلر بونك بويلە اولەجغنى وقتيلە بيلدكلرى ايچون، بوتون پوليسلرينە، انضباط مأمورلرينە اوصيرەلردە مسلمانلرە صوك درجەدە حسن معاملە ايدلمسى، هيچ برمسلمانە ايليشلمامسى حقندە اوامر اكيدە اصدار ايتمكلە اكتفا ايتميەرك، مسلمانلرە تماشات ايچون كندى كوچوك چوجوقلرينە جكر كبى قرمزى وماوى پوسكوللى فسلر كيديرديلر. بن بونى كندى كوزملە كوردم. كورمسيدم احتمالكە بن دە بوكون كنجلرمز كبى دوشونوردم. بالقان حرب مشؤمى اثناسندە - اولجە اسمى وار جسمى يوق دينيلەبيلەجك - هلال احمرى احيا ايدەرك او محاربەدە بونجە يارارلقلر كوسترمكە موفق ايدن برشى وارسە، اودە هند مسلمانلرينك اعانەسى ايدى.

بو فقير هندستاندەكى اهالئ اسلاميەيە براى تشكر اعزام اولنان هلال احمر مرخصلريلە برابر بر آيى متجاوز هندستانى شهر شهر، قصبە قصبە دولاشدم. بزى استاسيونلردە استقبال ايدنلرك عددينى سويلەسم، احتمالكە بنم يكيدن برالف ليلە حكايەسى يازمق ايستديكمە حكم ايدەبيلير. اوەت استانبولدە بر پادشاهى استقبال ايچون قاچ بيك كيشى تخمين اولونورسە، بزى دە هند مسلمانلرى اويلە استقبال ايتديلر. بزم راكب اولديغمز اوتوموبيل ازدحام آرەسندن يوروييەميوردى. چونكە هرطرفە بيكلرجە ال صاريليوردى.

نهايت بزى مراسم فوق العادە ايلە مهمانخانەلرمزە كوتورديلر. كالكوتە استاسيونە وارديغمز زمان، اكلادقكە شهردە بزم استقبالمزە قوشميان مسلمان قالمامش. اورتەلق دالغەلانيوردى. انكليز حكومتى اوكون آسايشى محافظە ايدەبيلمك ايچون نەلر چكمش، نەقدر پارە صرف ايتمشدى! هندستانك هريرندە بويلە توجهلرە، التفاتلرە، نوازشلرە مظهر اولدق. اكر او صيرادە بزدن - اوچ كيشيدن - بريمز وفات ايتسەيدى، امين اولكزكە بوكون مزارمز بر ولى، عبدى كبى زيارتكاه اولەجقدى. بو حرمتلرى بزم شخصمزە ياپميورلردى، خلافت مقدسە و سياست اسلاميە خاطرى ايچون ايدى.

بوقدر اطالەدن مقصدم نە اولديغنى البتە آكلاشيلمشدر. قومزى، قدرتمزى افنا ايتميەلم. «ولاتنازعوا فتفشلوا» الخ امر الٰهيسنە مخالفت كوسترميەلم.

عثمانليلرى تطمين ايدرمكە متحد، يكپارە بركتلە حالندە قاليرسەق انشاءالله عربستانىدە، عرب قارداشلرمزىدە قازانيرز. آنلرە قانلق ايتمسەك، عفولرينى ديلرز. آنلر دە بزى باغيشلارلر، و مسلمانلرك تفرقەسنە راضى اولمازلر.

خلافت مسئلەسنە كلنجە هيچ برزمان شريف بونى ايستيەميەجكدر. ذاتاً ايستسەدە كيمسە آكا بيعت ايتمز. دها كچن سنەدن بو حقيقتى هند مسلمانلرى - انكليزلرك آرزولرينە رغماً - قونغرەلرندە رسماً و آچيقدن بيان ايتديلر. بناءً عليه خلافت، آل عثمان پادشاهلرندە قالدقجە، فرانسە وانكلترە ايلە خوش كچنمك ممكندر.

يالڭز صريح، طوغرى و آچيق برسياست تعقيب ايدوب عقلمزى باشمزە طوپلارسەق بو ايكى حكومت هيچ برزمان بزدن مستغنى اولەمزلر. آنلرك ادارەلرندە مسلمان اهالى بولندقجە بزم نازمزى آز چوق چكمەيە مجبوردرلر.

اويلە اميد و تمنى ايدرزكە ذات خلافتپناهى طرفندن تعقيب بويوريلەجق بو اسلامى، بو معقول سياست سايەسندە وطن عثمانى مسعود و معمور اولور.

س. م. ت

قانون اساسينك شرعەدە مغايرتى

آتى غزتەسى يازيور:

«بنم شخصى مربوطيتم روح مشروطيتەدر، ٩٣ دە اصدار واوندن صوكرە تكرار على التكرار تصحيح ايديلن قانون اساسى يە دكلدر. روح مشروطيت باقيدر. قوانين اساسيە دكيشەبيلير. قانون قوللەقسيونلرينى آراشديريكز و قاريشديريكز: بونلر نەقدر تبدل و تغير ايتمشدر! مثلا فرانسە دستور اساسيسى دفعات ايلە تعديل واصلاحە اوغرامشدر. بناءً عليه، محضا سلطان عبدالعزيز مرحومك ادارۀ ذاتيەسنە قارشى سپر اولمق اوزرە مدحت پاشا وسائرە طرفندن تنظيم ايدلمك ايستەنيلان وبالاخرە سلطان عبدالحميد مرحومك اوائل سلطنتندە

اصدار قلنان قانون حاضر اساسی اعتراف ایده‌لم که بر ادارهٔ مصلحت قانونی ایدی . بوقانون روح ملتدن منبعث دکلدر . علی العمیا وعلی العجله بر ترجمه‌در . بونك بر طاقم فقراتی روحیات ، اجتماعیات و معنویات عثمانیه‌یه منافیدر . شریعته منافی احکامی‌ده احتوا ایدر . مثلا شرعاً ، ذات حضرت خلافتپناهی (طبق آمریقا رئیسی کبی) اجرا آت سنیه‌سندن مسئولدر . ناموس وحیثیت شهر یاری‌ده بونی اقتضا ایدر . خلفای راشدین افندیلرمز حضراتی اس مسئولیتلرینی تقریر بویورمشلردی . حالبوکه بر اثر تصلف اولمق اوزره اوروپا قوانینندن عیناً ترجمه ایدیلن مواد موجبنجه بزده پادشاه غیرمسئول ومقدسدر. قدسیت بر نصرانی تلقیسیدر . بزده اویله شی اولماز . فضله اوله‌رق بومادهٔ قانونیه فعلاً‌ده اجرا اولونه‌مامشدر . ملت ، خاقان اسبقك نه عدم مسئولیتنه ، نه‌ده قدسیتنه قانع اوله‌مادی؛ اونی ، بر ارادهٔ ملیه‌سیله ومحق ، خلع بویوردی . اوحالده ...... بز بوقانون اساسی‌یه ناصل نص منزل ماهیتی ویره‌بیلیرز ؟ فقط بز مشروطیت پرورز . غایه‌مز حریت وده موقراسیدر ؛ استشاره اوزرینه مستند بر حکومت قورمقدرکه اساسات اسلامیه‌ده تمامی تمامنه بوکا موافق ومطابقدر .

سبیل الرشاد

بو مسئله حقنده انشاالله بزده ایلریده بیان مطالعاتده بولونه‌جغز .

شئون

طرابلس غرب :

ویلسونك نظریه‌لرینك تطبیقی ! . — باب عالی ، متارکه‌نامه‌نك مادهٔ مخصوصه‌سی موجبنجه طرابلس غربك تخلیه‌سنی ایجاب ایدنلره تبلیغ ایتمك مجبوریت الیمه‌سنده قالمشدر .

زوالی مسلمان یوردی ! سنکله هیچ بر علاقه‌سی ، رابطه‌ی اولمیان بر ملتك چیزمه‌لری آلتنه دوشیورسك . ویلسونك حریت اقوام نظریه‌لری سنی زنجیرله باغلایور! بوکون روحلرمزك ایچلرندن ، کوزلرمزك یاشلرندن باشقه سکا ایصال ایده‌جك برشیئمز قالمادی . لکن سن ینه فتور کتیرمه ، یأسه دوشمه ! وجودیکی ساران زنجیرلر سیکیرلریکی قوتلندیرسین ! آفاقکه چوکن ظلام عزمنی ، ایمانکی آرتیرسین !

وقدنکون ومایخشی تفرقنا　　فالیوم نحن ومایرجی تلاقیا

فاس :

فاس دمیر یوللری . — پاریس غزته‌لرینك ویردکلری معلوماته نظراً فاسده حرب عمومی‌یی متعاقب بش دمیر یولنك انشاسی مقرردر . بونلردن بری طنجه‌دن فاسه قدر امتداد ایده‌جکدر . دیکر درت خطك طولی آلتی یوز کیلو مترو اوله‌جقدر . بوخطلر فاسك حوالیٔ غربیه‌سنده بولونان قصبه‌لری بربرینه ربط ایده‌جك ؛ رباط ، دارالبیضاء ، فاس وطنجه آره‌سنده بوصورتله مکمل مواصلات تأمین اولونه‌جقدر . بشنجی خطك طولی اوچ یوز کیلو مترو اولوب جزائر حدودندن فاسه قدر امتداد ایده‌جکدر . بوخطلر اکمال اولوندیغی زمان تونس حدود شرقیه‌سندن بحر محیط اطلاسی ساحلنده بولونان فاس قصبه‌لرینه شمندوفرله مناقلات رسوقیات تأمین ایدیلمش اوله‌جقدر .

جزایر :

جزایر بانقه‌سنك تمدید مدتی . — جزایرده مسلمانلره قارشی یاپیلان حقسزلقلرك بادیسی ، فرانسه‌نك مستملکات سیاستنك واسطهٔ فعاله‌سی بولونان و اهالیٔ محلیه‌نك املاکنی ضبط ایتمکله شهرت قازانان جزایر بانقه‌سنك امتیاز مدتی ١٩٢٠ سنه‌سنده بیتمك اوزره‌در . شیمدیدن فرانسز سرمایه‌دارلرك النده بازیچه اولان فرانسه حکومتی ومجلس مبعوثانی بوبانقه‌نك مدت امتیازینك یکرمی بش سنه تمدیدی ایچون بر لایحهٔ قانونیه‌یی قبول ایدییورلر . یعنی حریت اقوامی ، ملل ضعیفه‌نك استقلالنی ، ویلسونك پرنسیپلرینی قبول ایدن بومدنی هیئتلر عالم اسلامه قارشی حق و عدلك بوتون اساساتی اونوتیورلر . عجبا اتحاد اقوام وصلح بشر بوصورتله تأسیس ایده‌بیلیرمی ؟

هندستان :

هندستانده احوال اقتصادیه‌سی . — هندستانك هرطرفنه یاغان شدتلی یاغمورلر بنکاله‌ده مدهش سیلابلر حصوله کتیرمشدر . خسارات چوق فجیعدر . حکومت فقرای خلقه ملبوسات تدارکی ایچون برقاچ فابریقه ایشلتمك ایستیور . چیقاریله‌جق قماشلر اوجوز فیئاتله صاتیله‌جقدر . بوتدبیر طولاییسیله ژاپون تجارتی نوعما متضرر اولیور . جاوادن کلن چایك اوجوزلغی جهتیله فقرای خلق نزدنده رواج بولمسندن متأثر اولان بر انکلیز چای شرکتی جاوا چاینك ادخالاتی منع ایچون حکومت نزدنده تشبثاتده بولونیور . حکومت خلقك شکایاتنه اهمیت ویرمه‌یه‌رك شرکتك منفعتنی تأمین جهتنی التزام ایدییور . بوندن باشقه مصارف حربیه‌یی اطفا ایده‌بیلمك ایچون بوتون ویرکیلره یوزده اللی نسبتنده ضمیات اجراسنه قرار ویرمشدر .

اسلاملاشمق

بو موضوعه دائر اکابر امتدن پرنس سعید حلیم پاشا حضرتلری طرفندن غایت مهم بر اثر قلمه آلنمشدر . کله‌جك هفته‌دن اعتباراً نشرینه باشلایاجغمز بو اثر کزیدنك بوتون امتجه کمال اهمیتله تعقیب ایدیله‌جکنی قویاً امید ایدرز .

هلال مطبعه‌سی　　اشرف ادیب

اخطارات

آدرس تبدیلنده آیریجه بش غروش کوندرلیدر .

مکتوبلرك امضالری واضح وارقوناقلی اولسی وآبونه صره نومروسنی محتوی بولنمسی لازمدر .

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرینك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور .

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور .

سبیل الرشاد

آبونه شرائطی

داخلی ، خارجی هریر ایچون سنه‌لکی (۲۵۰) ، آلتی آیلغی (۱۳۰) غروشدر .

[نسخه‌سی ٥ غروش ، سنه‌لکی ٥٢ نسخه‌در .]

اداره‌خانه

بابعالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر

مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولنماز .

دینی ، فلسفی ، علمی ، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم — باش محرر: محمد عاکف — صاحب ومدیر مسئول: اشرف ادیب — اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد : ۳۷۸ · ۸ صفر ۱۳۳۷ — پنجشنبه — ۱۵ تشرین‌ثانی ۱۳۳٤ — جلد ۱۵

اسرار قرآن

وممارزقناهم ینفقون

اقامهٔ صلاتك ارکان تقوانك اك مهملرندن بری اولدیغنی آکلاتدق . شمدی‌ده « ومما رزقناهم ینفقون » نظم کریمیله انفاق مالك تقوی ایله اولان وجه مناسبتنی ایضاح ایده‌لم :

جناب حق مالی حیات دنیایه زینت ویرن شیلرك اك اساسیلرندن بری قیلمش ، نفوس انسانیه‌ده بوکا قارشی بیوك برمیل ومحبت اویاندیرمشدر . چونکه مال ، انسانك دنیایه عائد آرزو ایتدیکی شیلرك یگانه واسطهٔ استحصالیدر . آنجق انسانلرك برچوغنده حرص او درجه‌لره وارییرکه نظرلرنده تحصیل مال املی معکوس برغایه‌یه مؤدی اولور . بوکیلر مالی اودرجه سورلر ، جمع وادخارینه اومرتبه منهمك بولنورلرکه نظرلرنده سعادت حال ، پاره قازانمق ایچون جانلرینی هردرلو جفایه معروض براقمقدن عبارت اولور . معده‌لرینه براقمه یمك ، برایچیم صو کیتمه‌سه‌ده خزینه‌لرینی پاره ایله دولدیرمق حظی اونلر ایچون یمك ، ایچمك یرینه کچر . بونك ایچوندرکه جناب حقك مدار امتحان وابتلا اتخاذ ایتدیکی شیلر میاننده انسانی الده‌کی مالدن انفاق ایله مکلف طوتمه‌سی قدر مؤثر برشی یوقدر . « انما اموالکم واولادکم فتنة » ، « انا جعلنا ما علی الارض زینة لها لنبلوهم ایهم احسن عملا » ، « لتبلون فی اموالکم وانفسکم »

جناب حقك احسان ایتمش اولدیغی رزقدن انفاق خصوصنك ارکان تقوادن اولمسی بحثنه کلنجه ، یوقاریده‌ده سویلندیکی کبی مال ، دنیوی ، اخروی سعادتك واسطهٔ حصولیدر . سعادت اخرویه‌یه سببدر . چونکه جناب حق قرآن حکیمنده مؤمنلردن جانلرینی ،ماللرینی جنت مقابلنده صاتین آله‌جغنی سویلیور . دیمك‌که طریق اصلاحده وارلغنی ، خیرات ومبرات یولنده وارینی بذل ایده‌نك بوفداکارلقلرینك بدلی ، اودائمی مناعم ولذائذ ، سرمدی صفوت حیاتی ، زوال ناپذیر حضور وسعادتیله جنات عالیات اولور . « وعدالله ومن اصدق من الله قیلا »

انفاقك سعادت دنیویه‌یه سبب اولدیغنی تدقیق ایده‌لم . امتلر ایچنده مال ومنالی اك زیاده اسیرگه‌ین ، جناب حقك احسان ایتدیکی نعمتلری امساك خصوصنده اك زیاده ایلری کیدن ، اك فضله ضعف وانحطاطه محکوم اولانلردر . اللرینی صیم صیقی بوموبده ایجاب ایدن یرلرده فداکارلق ایده‌میان ، تناقص ثروت اندیشه‌سیله بذل وانفاق جسارتنی کوستره‌میان برامت آره‌سنده علم ومعرفت ، مجد وسیادت ، استقلال وحاکمیت نصل استکبر اوله‌بیلیر ؟ ماللرینی کلیدلی قاصه‌لر ، محکم خزینه‌لر ایچنده دکل ، علم اوجاقلرنده ، تربیه مؤسسانده ، معدنلرك ایچلرنده ، طالغه‌لرك صرتلرنده صاقلایان امتلردن عبرت آل . صرف انفاق مال سایه‌سنده‌درکه بونلر موجودیتلرینه ضعف وذلت ایراث ایده‌بیله‌جك اسبابدن توقی ایتمشلر ، بی‌امان برخصمك قوت وسطوتی ، مقتدر برعالمك عرفان وکیاستی سایه‌سنده حیات ومملکتلرینی پامال تحکم ایتمه‌سنه میدان ویرمامشلردر . جناب حقك « ان الله مع الذین اتقوا والذین هم محسنون » مآل منیفنجه بوکبی امتلره اتقا واحسانی بویله‌رهبر حرکت اتخاذ ایتدکجه کندیلریله برابر اوله‌جغنی وعد ایتمه‌سنك حکمتنی بوایکی رکن فضیلتك ایجاباتنده آرامق ایجاب ایدر .

اوت ، جناب حق انفاق مالی امتلرك سعادت وسلامت حاللرینی، ترقی وعظمتلرینی انتاج ایدن شرائط اجتماعیه‌نك اك مهملرندن بری قیلدیغی ایچون مؤمنلره قارشی اك چوق مال ومنالی وسیلهٔ امتحان اتخاذ ایتمش ، ایچلرندن حقیقةً متقی وعامل اولانلری تمیز ایچون انفاق مالی معیار ایدندیكنی خبر ویرمشدر .

مسلم برحقیقتدركه اسلام اك متین اساسلره استناد ایتمكده‌در ؛ قبول ایتدیكی دستورلرده خلقی تنفیره باعث اوله‌جق احكام بولنمامقده‌در ؛ یكانه وصف ممیزی یسر وسهولت اولدیغی ایچون هجوم وتنقید خصوصنده دشمن ومعارضلرینه وسیلهٔ موفقیت اوله‌بیله‌جك برجهت براقمامقده‌در . بونكله برابر بودین اكملك اوج عظمت و اقبالنده پایدار اوله‌بیلمسی مجرد زمرهٔ اتقیایی تشكیل ایدن جوانمردان امتك اومعظم فداكارلقلریله میسر اوله‌بیلمشدر . اونلر كوستردكلری شایستهٔ امتثال مأثر سماحتلریله كندیلرینی ، دینلرینی ، مملكتلرینی مادی ضعف وهزیمتلردن ، دنیوی فضاحتلردن، اخروی عذابلردن وقایه شرفنی احراز ایلمشلردر .

ایشته عثمان بن عفان رضی‌الله عنه . اونك ، اسلامی تأیید ، مسلمانلره امداد ومعاونت یولنده صرف ایتدیكی مالی آنجق مسلمانلغك معناسنی حقیله آكلامش ، شریعت غراده تقوی‌نك نه‌دیمك اولدیغنه نور عرفان ایله بحق نفوذ ایتمش اولان بركمسه صرف ایده‌بیلیر . تبوك غزاسنده «جیش عسرت»ه بیكدوه ، اللی آت اهدا ایتدكدن صكره عسكرك سائر لوازم تجهیزیه‌سی ایچونده بیك دینار كتیروب رسالتمآب صلی الله علیه وسلم افندمزك أتكنه دوكیوردی . نبی كریم افندمز قوجاغنه ییغلمش اولان آلتونلری اویروب چویریبور و : «ماضر عثمان مافعل بعدالیوم = بوكوندن صكره عثمان نه یاپسه ضررینی كورمز » سوزینی تكرار ایدیبور ایدی .

ای مسلمان كندیكه كل ، اطرافكه باقده كوركه خیر وحسنات وادیلرنده بخل وامساكی رهبر اتخاذ ایدنلره قارشی جناب حق نصل بتون یوللری قاپامش ، آلنلرینه ذلت ومسكنت تمغاسنی وورمش ، وجدانلرینی قسوت واضطرابه مستغرق ایتمشدر . صكره برده نظر امعان واعتباریكی بویله انفاق ماله فطرةً مجبول كمسه‌لره عطف ایت . كوره‌جكسككه جناب حق اونلره بتون فلاح وانشراح یوللرینی آچمشدر . اونلركه مملكتلرینك عظمت واحتشامی ، نفوذ ملیلرینك اعتلاسی ، هم كندیلرینك هم‌ده ملتداشلرینك صلاح وانتظام حالی هپ انفاق مال خصلتنك قوت ومتانتنه مربوط اولدیغنی بیلیرلرده ردای ملیلرینی اوساخ جهلدن انفاق سایه‌سنده تمیزله‌مكه ، علم وعرفان ، تهذیب نفس ، قوت واستقامتله موجودیتلرینی تأییده غیرت ایدرلر . منسوب اولدقلری جمعیتك بیچاركانه یوكلنمش اولان بار مصائبی متصف اولدقلری خصلت مروت سایه‌سنده تخفیف وازاله‌یه موفق اولورلر . بوایكی زمره‌ده‌كی تجلیات متضاده‌نك حكمتی نه‌در ؟ چونكه اولكیلرك الهیه اولان اعتمادلری جداً ضعیف ، اخوان وعشیرتلریله آره‌لرنده‌كی علاقه ورابطه صوك درجه كوشكدر . ماللرینی انفاق ایده‌جك اولورلرسه فقر وفاقه‌یه كرفتار اولمه‌دن قورقارلر ؛ بونكله برابر اختیار ایده‌جكلری فداكارلقلرله عائله وعشیرتلرینك حضور وآرامنه ، منسوب اولدقلری امتك عظمت وتعالیسنه واسطه اولمقده ، فضله اوله‌رق جناب حقك‌ده رضا وخشنودیسنه نائلیتده نه بیوك برحظ وجدانی اولدیغنی تقدیر ایده‌مزلر .

بیلمم‌كه آغوشنده پرورشیاب اولدیغی برامتی سفالت وضرورت ایچنده كوره‌ن بربخیل ثروت واقتدارینك نه كبی تجلیاتیله كندینی مسعود وبكام عد ایدر . قومنك جاهل ومحقر اكثریتدن متشكل برمحیط ایچریسنده اخذ موقع ایتمش اولان برناكس نه‌یه باقوبده افتخار ایده‌بیلیر ؟ خست طبعی كندیسیله افراد ملتی آره‌سنده‌كی روابط عنصریه‌یی قطع ایتدیكی حالده كرك نفسنی، كرك حقوقنی تجاوزدن مصون بولندیرمق خصوصنده هانكی برقوته استناد ایدر ؟ اونامردكه خیرسزلغی كندیسیله تأیید ومعاونتلرینه محتاج اولدیغی كمسه‌لر آره‌سنه آهنین برسد چكمشدر . بوحقیقتلر « فامامن اعطی واتقی وصدق بالحسنی فسنیسره للیسری واما من بخل واستغنی وكذب بالحسنی فسنیسره للعسری » آیتنك مآل منیفنه ماصدق دكلیدر ؟

بونلر شئون عالمی درنجه دوشونن، انسانلرك احوال واطوارینی ، اخلاق وتمایلاتنك نتایجنی نظر عبرتله تدقیق ایدن بركمسه‌نك رأی العین شاهد اوله‌جنی برحقیقتدر . بوحقایق تسلیم ایدلدكدن صكره كتاب اللهی كونا كون وجوه انفاقدن برینه تخصیص ایتمكده هیچ برمعنا یوقدر . اوت ، بر وتقوانك اساسی انسانك مالنی انفاق ایتمه‌سیدر . مالك شرعاً واجب اولان زكاته صرف ایدلمسیله نوافل سائره‌یه ویرلمسی آره‌سنده برفرق یوقدر . « یسألونك ماذا ینفقون قل العفو » .

بعض بسیط فكرلی كمسه‌لر صاغلام دوشونه‌میورلرده قرآنك بذل وانفاقه تشویق ایتمه‌سنی جای اعتراض بولیورلر؛ وانفاق مال مسئله‌سنك انسانلری سعی وعملی ترك ایله التزام عطالته سوق ایده‌جكنی سویلیورلر . بونلره جواباً دیرزكه : شریعت مطهره زنكینلرك ، كسب وعمله اقتداری اولنلرك صدقه قبول ایتمه‌لرینی حرام قیلمشدر . نته‌كم انكلیز مملكتلرنده‌ده حال بویله‌در . اورالرده حكومت طرفندن حقنده تحقیقات اجرا ایدیلوبده رسماً رخصت اعطا ایدلمدكجه بر كمسه‌نك تسأل ومعاونت عامه‌یه عرض احتیاج ایتمه‌سنه قانوناً مساغ یوقدر . بناءً علیه ایمان واتقانك تجلیات مخصوصه‌سندن بری اولان انفاق ، مالی لایق اولدیغی جهتلره صرف ایتمكدن عبارتدر . بیكس چوجقلرك تربیه‌سنی درعهده ایتمك ، براسیری قید اسارتدن قورتارمق ، منسوب اولدیغی حكومت اسلامیه‌نك سطوت بحریه‌سنی اعلایه یاردیم ایلمك كبی مساعیٔ خیریه‌هپ بوخصلت فاضله‌نك تظاهرات مسعوده‌سی جمله‌سندندر . كیمسه انكار ایده‌مزكه بوكبی وجوه خیر ویره بذل ایدیله‌جك مال ومنالیٔ صرف ایده‌نلر ایچون قوتلی برروسپر تشكیل

ایدرده نفسلرینك اصلاحی ، رابطهٔ ملیه‌لرینك تأییدی ، دین وقومیتلرینك اعلا واعزازی خصوصلرنده‌اهالکاربولنان کمسه‌لرك مبارزهٔ حیات ساحه‌سنده تصادف ایده‌جکلری مشکلات وآفاتدن آزاده‌قالیر.

بعض جاهل کمسه‌لر انفاقك، بالخاصه یتیملری تربیه ، بیچارکانه، حرف وصنایع خسیسه اصحابنه‌امداد یولنده اختیار ایدیله‌جك سماحت وفداکارینك فوائد ومحاسنی ادراك ایده‌میورلرده‌؛بویله‌لرله نه‌آلیش ویریشمز وار ؟ بونلرك اصلاح احوالی یولنده صرف ایده‌جکمز پاره‌لردن شخصی استفاده‌مز نه‌اوله‌بیلیر ؟» دییوب دوریورلر. بویله سویلینلر کرفتار اولدیغمز محنت وفلاکتلرك باشلیجه سائقلری او ، جاهل ، خشین طبیعتلی ، بداخلاق ، پس‌پایه خدمتجی ، آشجی ، ایشجی طاقمی اولدیغنك فرقنده دکلر. فقط اونلر بیلمسه‌لرده بوکون حیات اجتماعیه‌مزده محاط بولندیغمز بونجه فلاکتلرك مسببی بومقوله اشخاص اولدیغنده شبهه ایدیله‌جك برجهت وارمیدر ؟ کندیمزی برطرفه براقه‌لم ، کنج کنج اولادلریمزك بوکبی سفیل برطبقه ایله تماسدن تربیه واخلاقجه نه‌درجه‌متأثر اولدقلری انکار ایدیله‌بیلیرمی؟ اوکنجلرکه بر طوپ کبی جاهل ، تربیه‌سز دایه‌لر الندن ، دیندن برنصیب کمال آلمامش ، تربیه فطرتلرینی تهذیب ایتمامش لالالر الینه آتیلیرلر . بوبیچاره وطن یاورولرینك اوسفیل وبدمایه قرینلردن حاصل ایتدکلری انطباعات‌نه‌الیم ویأس آوردر، اونلرك آینهٔ فطرتلرینه عکس ایدن رذائلی، فطرت‌سلیمه‌لرینه عارض اولان تغیری کوره‌ن برعائله‌نك تأثراتی نه‌درجه‌لره وارمقده‌در . اك بیوك حصهٔ فلاکت ایسه بونلری آغوش اهتمامنده یتشدیرن امته عائددر. چونکه‌ایلروده بونلر اوامتك رجال ممتازه‌سنی تشکیل ایده‌جك ، تدبیر شئون، تنظیم احوالنده بونلر بر عامل مؤثر اوله‌جق ، حقوق ومنافع ملیه‌سنك مصونیتنده بونلرك‌قدرت ومهارتنه‌اعتماد ایلیه‌جکدر. بویله اولمایوب‌ده خلق خادملرینك ، تفویض اموره مجبور اولدقلری کمسه‌لرك تربیه وتهذیب طینتلرینه اعتنا ایتسه‌لر بویله دوچار اوله‌کلدیکمز وخیم عاقبتلردن قورتولور ، مصالح ومعاملاتمزك یولنده کیتمه‌سنی ، محیط اجتماعیمزي استیلا ایدن فنالقلرك، امراض نفسیه‌نك رفع وازاله‌سنی تأمین ایتمش اولوردق .

علی‌الاطلاق انفاقك محاسن‌مادیه واجتماعیه‌سی بوصرکزده اولمقله برابر جناب حقك فرض قیلمش اولدیغی زکاة ارکان ایمانك اك معظمنی ، مظاهر اتقانك اك مهمنی تشکیل ایتمکده‌درکه ایلروده حکمت فرضیتنی تشریح ایتدیکمز صره‌ده بونك عالم اسلامه نه‌بیوك منفعتلر تأمین ایده‌کلش اولدیغنی دلائلیله ایضاح وبیان ایده‌جکز .

مترجمی : محمدشوکت عبدالعزیز چاویش

اسلاملاشمق

— ۱ —

(مؤلفی : پرنس سعید حلیم پاشا)

بز ، اقوام اسلامیه‌نك سلامتی اونلرك حقیله اسلاملاشمه‌لرنده اولدیغی اوته‌دن‌بری ادعا ایده‌کلمشدك . انجق « اسلاملاشمق » تعبیری مختلف طرزلرده تفسیره مساعد اولدیغی ایچون، بوندن‌نه کبی بر معنا آکلامقده اولدیغمزی بوراده ممکن اولدیغی قدر واضح برصورتده تشریح ایتمه‌یی فائده‌لی کوریورز .

اسلامیت کندیسنه خاص اعتقادیاتی ، او اعتقادیات اوزرینه مؤسس اخلاقیاتی ، او اخلاقیاتدن متولد اجتماعیاتی ، الحاصل او اجتماعیاتدن طوغان سیاسیاتی احتوا ایتمك اعتباریله اك مکمل واك نهائی کمالی حائز بردین انسانیدر .

او، بوحیثیتله اویله برطاقیم عوامل‌اساسیه‌نك هیئت‌مجموعه‌سیدرکه بونلر حیات بشری سوق واداره ایدرلر وهربرلری دیکرلرندن متفرع اولمقله برابر هیئت مجموعه‌لری متجانس ، مکمل ، افتراق وانقسامی غیر قابل بر کل حصوله کتیررلرکه ـ دینی بولوندیغی شخص معنویده اولدیغی کبی ـ فکریه واثباتیه (idéalisme, positivisme) مذهبلری اوکلك ایچنده ممتزج بر صورتده مندمج بولنور .

او بردین بشریدرکه معبر ماهیتی ، رهبری ، استنادکاه طبیعیسی بولوندیغی وجدان انسانی کبی علوم تجربیه ومادیه‌یی ، معتقدات مابعد الطبیعیه و نظریه‌یی ، حیطهٔ ادراك بشره صیغان وصیغمایان حقایقی هپ بردن جامعدر .

او نه‌تمامیله فکریه، نه‌ده تمامیله اثباتیه اولمایوب، هر ایکیسیدر. اونی شو ایکی مذهبدن بری ، یاخود دیکری تلقی ایتمك موجودیتنی انکار ایلمکدر . زیرا یالکز باشنه فکریه مذهبی هیچ بر معنایی مفید اولمایه‌جغی کبی ، کندی کندینه وجود بولماسنه‌ده امکان یوقدر . نته‌کیم فکریه‌دن مستقل اولمق اوزره تصورایدیلن اثباتیه‌ده‌بویله‌در. چونکه بونلرك بری دیکرینك نتیجه‌سیدر .

بناءً علیه بزم ایچون اسلاملاشمق دیمك اسلامك اعتقادیاتنی ، اخلاقیاتنی ، اجتماعیاتنی ، سیاسیاتنی دائما زمان ومحیطك احتیاجاتنه اك موافق برصورتده تفسیر ایدرك بونلره کرکی کبی توفیق حرکت ایتمکدن عبارتدر .

کندیسنك مسلمان اولدیغنی سویله‌ین برآدم قبول ایتمش اولدیغی دینك مبادئ اساسیه‌سنه کوره حس ایتمدکجه، اوکا کوره دوشونوب اوکا کوره حرکت ایلمدکجه ، یعنی اسلامك اخلاقیاتنه ، اجتماعیاتنه ، سیاسیاتنه تمامیله کندینی اویدورمادقجه یالکز مسلمانلغنی اعتراف ایتمکله برشی قازانه‌ماز ، هیچ برسعادت الده ایده‌مز .

بر « قانت » ك ، یاخود بر « سپنسر » ك اخلاقیاتنه ایناناں،

بونکله برابر اجتماعیاتده فرانسزلك ، سیاسیاتده انکلیزلرك طرز تلقیسنی قبول ایدن بر مسلمان، نه‌قدر متبحر عالم اولورسه اولسون، نه یاپدیغنی بیلمه‌ین بر کیمسه‌دن باشقه بر شی دکلدر .

بر آدمك ذهننده مناقض ، متعارض ، غیر قابل امتزاج بونجه شیلر تصادم حالنده بولونمقله برابر ینه هپسی بردن یان یانه طوروب طورسه آرتیق او آدم نه تفاده ، نه وجدانده اولمق لازم کلیر ، تصور ایدیلمین ؟

چینلیلرك اخلاقیاتی، هندلیلرك اجتماعیاتی، مکسیقالیلرك سیاسیاتنی قبول ایدن بر فرانسز ، یاخود بر آلمان عجبا نه اوله‌بیلیر ؟ مادام که بر فرانسز ، یاخود بر آلمان کبی حس ایتمیور ، دوشونمیور، حرکت ایتمیور ، قوللاندیغی لسان آلمان ، یاخود فرانسز لسانی اولسه‌ده ، او نه آلمان ، نه‌ده فرانسز اوله‌ماز .

بورایه قدر « اسلاملاشمق » دن نه‌ا کلادیغمزی ایضاح ایتدك؛ شیمدی‌ده اسلامیتك اعتقادیاتی ، اخلاقیاتی ، سیاسیاتی ، نه‌دن عبارت اولدیغنی تشریحه چالیشه‌جغز .

***

اسلامده اعتقادیات

مسلمانك ایمان ایتدیکی «الله» او اله واحددرکه، زمانلرك، مکانلرك نا متناهیلکی ایچنده لا ینقطع تکامل ایدوب طوران ماده‌لرك وقوتلرك آهنك تامی حقنده‌کی ادراکمز آرتدقجه، اونك وحدانیت قطعیه‌سی‌ده بو ادراك ایله متناسب اوله‌رق بزه دها واضح ، دها آشکار بر صورتده تجلی ایتمکده‌در .

« الله » معنای شریفی « حکمت وعدالت مطلقه » مفهوملرینه توافق ایدن « حق » مفهومنك عینی درکه ، کائناتك هیچ بر قوتله قابل انفصام اولمایان آهنك و نظام کلیسنه مرجع تلقی ایتدیکمز بو الوهیت مفهومنی ، بز ، معلومز اولان طقسان طقوز اسم شریف ایله المزدن کلدیکی قدر تعبیر وتوصیف ایتمکده‌یز .

بونلر اویله بر طاقیم انفسی مفهوملردرکه بویله اولمقله برابر معلومات فنیه‌وتجربیه‌مز توسع وتکامل ایدرك بزی عالمده موجود نامتناهی اشیانی، هر آن حصوله کلن حادثاتی ، عوالم و کائنات بی حسابی اداره ایدن قوانینی دها ای تدقیق ایده‌بیله‌جك حاله کتیردکجه اومفهوملرده کسب تأید وقطعیت ایتمکده‌در .

بز مسلمانلر اونك پیغمبرینه‌ده ایناینورز . زیرا او خالق یکانه حریت، عدالت، تعاضد دساتیر اسلامیه‌سی صورتنده‌کی سعادت بشریه مبدأ لایتغیرنی بزه اونك واسطه‌سیله بیلدیرمشدر . انسانیته الك طوغرو دین بشریی تبلیغ ایتمکله اونی الك صحیح دین مفهومنه صاحب قیلان او پیغمبردر .

بز اوکا ایناینورز . زیرا اوامر و تعالیمنك حق مطلق اولدیغی ، تقدیرلرك فوقنده برقیمتی حائز بولوندیغی بشریتك عقلی ، تجربه‌سی ترقی وتکامل ایتدکجه برقات دها تأیید ایدیبور .

الحاصل اسلامك عقیده‌سی ظاهر باطن اولان حقیقت علیایه اعتقاد اولوب، دینی‌ده آخرلك قیود تضییقندن آزاده اوله‌رق نه بر صنف روحانی ، نه برقسم رهبانی طانیمایان وابنای نوعنه رهبر اولمق حقنی انسانلرك الك فضیلتلیلرینه ، الك عاقللرینه، الك عالملرینه براقان بردیندر .

بر مسلمان هرشیدن اول خالص بر مؤمندر . چونکه وحدانیتله متصف اولان معبود بالحق تقدیس ایچون اوکا ایناغق لازمدر . مسلمانلرك الٰهیسی الك قوی بر قناعت ایله والك قوی دلائل وبراهینه تابع اوله‌رق ایمان ایتمش اولانیدر . انسانه بر موجود مکلف پایه‌سنی ویرن ، اونی بوتون مخلوقات ذوی الحیاتك فوقنه چیقاران آنجق قوهٔ اعتقادیه‌سیدر .

اوحالده دینسزلك تزوعی (ataviqur) بر طاقم اسبابدن ، یاخود قصورلی بر تربیهٔ اخلاقیه‌دن ایلری کلمش بر انحطاط فکری وروحانیدر. خصوصیله « مادام که بر شیئی انکار ایچون دیکر بر شیئك طوغرولغنه ایناغق لازمدر ؛ انسان انکار ایده‌بیلمك ایچون بیله اینانه‌بیلملیدر » قضیه‌سی قبول ایدلدکدن صوکره بو حقیقت بوس بوتون کسب قطعیت ایدر .

بزلرکه معبود بالحق طانیدیغمز الله ذوالجلالدن باشقه بر معبوده، اونك رسول اکرم واکملندن صوکره بر پیغمبره ایناغق المزدن کلمز؛ بونلرك هرایکیسنه بلا قید وتردد ایمان ایدرز . بناءً علیه کرك جناب حقك کندی حقیقت علویه‌سنه دائر پیغمبری واسطه‌سیله بزه بیلدیردیکی، کرك وحی آلهی ایله ملهم اولان او رسول کزینك سعادت ابدیه‌مز ایچون بزلره اوکرتدیکی شیلرك هپسنه بوتون قلبمزله، بوتون وجدانمزله اینانیرز .

***

اسلامده اخلاقیات

منبعی یکانه معبود بالحقه ایمان اولان اخلاق اسلامیه بزه سعادت بشریه‌نك حقیقته محبتده‌راونی تحری وتطبیقده اولدیغنی بیلدیرییور .

لکن، حقیقتك تحری وتطبیق آنجق انسانك اخلاقی ، عقلی بوتون قواسنك بلا مانع حرکت وانکشافیله تحقق ایده‌بیله‌جکندن بو اخلاق الك واسع ، الك تام معناسیله حریت شخصیه مبدئنه استناد ایدر وانسانلره بو مبدأی معبود بالحقه ایمانك نتیجه‌سی اولمق اوزره قبول ایتدیریر .

اوحالده اخلاق اسلامیه انسانه حائز اولدیغی قابلیت تکملی کوچی یتدیکی درجه‌ده توسیع ایچون حر اولمق وظیفه‌سنی تحمیل ایدر . بناءً علیه نظر اسلامده حریت اویله انسانك تطبیق ویا عدم تطبیقنده مختار بوله‌بیله‌جکی ، یاخود واضع قانونك ایسترسه بخش ، ایسترسه منع ایده‌جکی بر حق سیاسی اولمیوب قبول ایتدیکی دین ایله رهبر طانیدیغی اخلاق طرفندن کندیسنه تحمیل ایدلمش بر وظیفه‌در .

ایمدی ، حقیقتی بیلمك وتطبیق ایتمك مکلفیتی بوتون مسلمانلره

شامل اولدیغی ایچون بو اعتبار ایله هر مسلمان الندن کلدیکی قدر حر اولمق وظیفه‌سیله مکلفدر .

قالدی‌که ، « عمومه شامل حریت » تعبیری « عموم آره‌سنده مساوات » ایله مترادف اولدیغندن ؛ مساوات ایله حریت ایسه یانی باشمزده کیلره مجبتی یعنی تعاضدی تولید ایده‌جکندن اخلاق اسلامیه بو صورتله حریت ، مساوات ، تعاضد دساتیر اساسیه‌سنی وجوده کتیرمش و بو دساتیری سعادت بشریه‌نک مبدأ اساسیسی اولمق اوزره رکز و اعلا ایتمش اولیور .

مع مافیه حقیقتی تحری و تطبق وظیفه‌سی اخلاق اسلامیه‌یی بر طرفدن انسانلر آره‌سنده حریت تامه‌نک وجودینی قبوله مجبور ایتمکله برابر ، عینی اسباب دولاییسیله ، دیکر طرفدن‌ده طبیعی ، شخصی قابلیتلرک تفاوتندن ناشی عینی انسانلر آره‌سنده طبیعتیله وجود بوله‌جق مساواتسزلغی‌ده قبوله مجبور ایلمکده‌در .

اوت ، او بونی‌ده عینی سببله قبوله مجبوردر . زیرا بو مساواتسزلق اک حقیقی ، اک معقول ، اک طوغرو معنالرینه آلنمق شرطیله مساوات و حریت مفهوملرینک نتیجهٔ طبیعیه‌سندن باشقه برشی دکلدر . چونکه مساوات آنجق هر فرده کندی استعدادات طبیعیه‌سنه کوره سربستجه ترقی و تکمل ایتمک و بو صورتله غایهٔ مشترکهٔ اسلامیه‌یه وسعی مساعد اولدیغی قدر خدمت ایلمک حقنی ویرمسی حیثیتیله طوغرو و معقول اولیور .

کذلک حریت‌ده مساوات کبی هر فردک ثمرات مساعیسندن کمال حریتله و تمامیله مستفید اولمسنی ، فضائل و مزایاسنک مکافاتنی بحق احراز ایلمسنی تأمین ایدرک بو صورتله انسانک کوجی یتدیکی قدر تکمل ایده‌بیلمسی آرزوسنی تهییج و ادامه ایلمسی حیثیتیله طوغرو و معقول اولیور .

ایشته بوندن دولاییدر که اخلاق اسلامیه افراد آره‌سنده‌کی مساواته حرمتکار اولدیغی قدر بونلردن برقسمنک دیکرینه قارشی تفوقنه‌ده رعایتکاردر .

او حالده مساواتدن کلن مساواتسزلق ، حریتدن طوغان تضییق بو تعاضدی کوشه‌ته‌جک یرده بالعکس تقویه و تحکیم ایدر . زیرا بو شرائط داخلنده مافوقیت مادونیتک فائده‌سنه ، تضییق‌ده او تضییقه معروض بولنانلرک نفعنه اوله‌رق تجلی ایدر .

اخلاق اسلامیه حق ، حکمت ، عدالت نامنه انسانلر آره‌سنده حریت ، مساوات ، تعاضد دستورلرینی تأسیس ایتمک صورتیله بزلره باشقه‌جه شونی‌ده اوکرتمش اولیور که : بو دستورلره قارشی کلنلر یکانه معبود بالحقک مجازاتنه ، اونلره رعایت ایدنلر‌سه مکافاتنه مظهر اوله‌جقلردر .

ایشته اسلامک اعتقادیاتندن طوغان اخلاقیاتی بوندن عبارتدر .

دین طبیعی ، دین عمومی

– ٢ –

انبیانک تبلیغ ایلدیکی دین الٓهینک ارکان مهمه‌سی :

انبیای کرام حضراتنک وحی الٓهی اوله‌رق تبلیغ ایله‌دکلری « دین الٓهی » اساس اعتباریله اعتقاد ، اعمال ، اخلاقدن عبارت اوچ رکنی احتوا ایتمکده‌در . اعتقاد قسمنی شو اساسلر تشکیل ایدر :

١) بوتون کائناتک خالق و ناظمی اولان بر واجب الوجوده و او واجب الوجودک صفات کامله ایله متصف ، نقصان صفتلردن منزه اولدیغنه ایمان ؛ [توحید و تنزیه] .

٢) معاد و مسئولیته (آخرته) ایمان ؛

٣) فطانت ، امانت و کمالات سائره ایله ممتاز و واجب الوجود طرفندن بشریته مبعوث بر پیغمبرک « وحی » صورتیله تلقی احکام ایده‌رک بشریته تبلیغ ایله‌دیکنه ایمان ،

٤) ملکلره ایمان ١] ؛

٥) خالقک صفات کامله‌سنی بیان و بشریتک ناظم حرکاتی اولان قوانین اجتماعیه و اخلاقیه‌یی تأسیس ایدن واثر « وحی الٓهی » اولان بر کتاب مقدسه ایمان [بو کتاب ، پیغمبرلرک وحی الٓهی اوله‌رق بشریته تبلیغ ایله‌دکلری احکامی ، بالجمله اوامر و نواهی‌یی احتوا ایدر .]

احکام عملیه ، واجب الوجوده اخلاص و تعظیم مقصدینی استهداف ایدن وظیفهٔ عبودیتی محتوی اولدیغی کبی ؛ بر هیئت اجتماعیه‌نک تأسس و نظام اکمل اوزره بقاسنی تأمین ایدن ، عقلی و مدنی تکاملنی احضار ایله‌ین قوانین اجتماعیه‌یی‌ده احتوا ایدر . بو قانونلر شخصیت اجتماعیه‌نک مصالح و منافعنه موافق بر صورتده تبلیغ اولونمشدر .

بوندن باشقه شفقت علی خلق الله معناسنی متضمن اولان و افراد انسانیه‌یی یکدیکرینه ربط ایتمک خصوصنده بر جاذبهٔ عمومیه قوتنی حائز بولنان « قواعد اخلاقیه » ده ٢] ادیان منزله‌ده مقصود بالذات بر اساسدر .

ایشته ادیان منزله (دین الٓهی) ، بو اوچ اساسی استهداف ایله‌دیکی جهتله بوتون پیغمبرلر بونلری تبلیغ ایتمکده متفقدر . هپسی‌ده بولوندقلری عصرلرده‌کی اقوامک سویه‌سنه موافق بر طریق ایله بونلری ناسه تبلیغ ایتمشلردر .

اصول دینی تشکیل ایدن اعتقاد قسمنده نسخ و تبدل یوقدر ؛

١] ملائکه عالم غیبدندر ؛ اصلی ، ماهیتی بزجه معلوم اولمیان بر قوهٔ عاقله‌در . بو قوهٔ عاقله‌دن اولان ملک الوحی ، دینک موضوعنی تشکیل ایدن علمی اذن الٓهی ایله نبینک قلبنه افاضه ایدر .

٢] بو قواعد اخلاقیه ، انسانک کندی نفسنه ، عائله‌سنه ، بنی نوعنه ، و بوتون مخلوقاته قارشی مدیون و مکلف بولوندیغی وظائف انسانیه‌یی تعیین ایدر . ذاتاً دین اسلامی شو ایکی جمله ایله خلاصه ایده‌بیلیرز : « تعظیم لامر الله ، شفقت علی خلق الله » .

فقط فروع شرایع ، تبدل و تغیر ایدر ۱] بوندن دولایی درکه : احکام تعبدیه واجتماعیه هردیننده بر دکلدر ، چونکه عبادت ، تهذیب اخلاق وتذکیر خالقه وسیله اولدیغندن هر شریعتك عبادتی اشکال ظاهریه وصور خارجیه اعتباریله آزچوق مختلف در .

احکام اجتماعیه بشریتك تکامل عقل ومدنیتنی احضار ایتمك غایه‌سنی استهداف ایله‌دیکی جهتله بشرك شرائط اجتماعیه وتکملات فکریه‌سنه کوره دکیشمش ، احتیاجات بشریه‌یه کوره تبدل وتغیر ایده‌رك نهایت دین اسلامده درجهٔ تکمله رسیده اولمشدر .

∴

انبیانك تبلیغ ایله‌دیکی دین الٰهی ایله فلاسفه‌نك

لزوم کوستردکاری دین طبیعی آره‌سنده مقایسه :

بورایه قدر فلاسفهٔ جدیده‌نك دین حقنده‌کی اصوللرینی کوردك ؛ ادیان منزله‌نك اصول وقواعدینی‌ده خلاصةً اکلادق . شیمدی فلاسفهٔ جدیده طرفندن اورته‌یه قونیلان دین جدیدك اصوللری ایله انبیای ذیشان (علیهم الصلاة والسلام)ك وحی الٰهی اوله‌رق ناسه تبلیغ ایله‌دکلری دین الٰهینك اصوللری بیننده یاپیلاجق بسیط بر مقایسه بزه پك واضح اوله‌رق کوستریرکه : بشریتك سعادت مادیه ومعنویه‌سنی تأمین ایچون « دین جدید ، دین طبیعی » ناملریله اورته‌یه قونیلان اصوللر ، ادیان منزله‌نك ، پك نقصان بر طرزده ، افاده‌سندن باشقه برشی دکلدر .

ادیان منزله‌نك ـ بالخاصه خاتم ادیان اولوب هر وجهله تغیردن مصون اولان دین اسلامك ـ محتوی اولدیغی اساسات متینه‌یه نسبتله بونلر دکرده برقطره مثابه‌سنده قالیرلر . مع مافیه بونك دها زیاده توضیح ایتمسی ایچین ادیان منزله‌نك اك صوکی بولنان دین اسلامك ـ بو اساسلری تقریر ایدن ـ برقاچ آیتنی بروجه آتی ذکر ایده‌جکز :

« لیس البر ان تولوا وجوهکم قبل المشرق والمغرب ولکن البر من آمن بالله والیوم الآخر والملائکة والکتاب والنبیین وآتی المال علی حبه ذوی القربی والیتامی والمساکین وابن السبیل والسائلین وفی الرقاب واقام الصلوة وآتی الزکاة والموفون بعهدهم اذا عاهدوا والصابرین فی البأساء والضراء وحین البأس اولئك الذین صدقوا واولئك هم المتقون ۱]

بو آیت کریمه‌ده دینك ارکان مهمه‌سی نه‌لر اولدیغی بیلدیریلیور ، اولا ، دیندن مقصد اصلی اولان الاهه ، یوم آخرته ، ملائکه‌یه ، کتابه ، انبیایه ایمان ذکر ایدیلیور . ثانیاً اعمال ، عبادات ، اخلاق قسملرینك اك مهملری کوستریلیور . عبادتك بذاته مقصود اولمایوب اعتقاد واخلاق کبی ارکان مهمهٔ دینیه‌نك قلبلرده اییجه یرلشمسی مقصد مهمی ایچون مشروع قیلندیغی‌ده بو آیت کریمه‌دن منفهم اولمقده‌در .

آیت کریمه‌نك اك نهایتنده‌ده بو اساسلره رعایتکار اولانلرك « مؤمن » ادعاسنده صادق ، « متقی » عنواننه لایق اولدقلری بیلدیریلیور . . بو آیت کریمه‌نك محتوی اولدیغی حقایق عالیه اوزرنده برآز توقف ایدرسه‌ك بوتون کمالات بشریه‌یی جامع بر دستور لایتغیر اولدیغنی اکلارز . چونکه ، کمالات بشریه ایچون لازم اولان صحت معتقدات ، تهذیب اخلاق ، حسن معاشرت بو آیت کریمه‌ده مندرجدر . . .

برده شو آیتلری کوزدن کچیره‌لم : « ومن جاهد فانما یجاهد لنفسه ان الله لغنی عن العالمین ـــ چالیشان ، آنجق کندی نفسی ایچون چالیشیر ؛ شبهه‌سز ، جناب الله بوتون عالمدن مستغنی‌در . »

« یرید الله بکم الیسر ولا یرید بکم العسر ـــ الله سزك ایچون قولایلق مراد ایدر ، کوچلك دکل »

« ما یرید الله لیجعل علیکم فی الدین من حرج ولکن یرید لیطهرکم ولیتم نعمته علیکم ولعلکم تشکرون ـــ

« لا یکلف الله نفسا الا وسعها ـــ جناب الله هیچ بر نفسه وسعی داخلنده اولمیان شیئ تکلیف ایتمز »

« من لم تنهه صلاته عن الفحشاء والمنکر لم یزدد من الله الا بعداً ـــ قیلمش اولدیغی نماز کندیسنی فنالقدن منع ایتمه‌ین کیمسه اللهدن اوزاقلاشمقدن باشقه برشی یاپمایور » ،

« کم من صائم لیس له من صیامه الا الجوع والعطش ـــ نه قدر اوروج طوتانلر وارکه : طوتمش اولدیغی اوروجندن کوره‌جکی فائده یالکز آجلق ایله صوسزلقدر . »

بو حدیث شریف عبادتك مقصود بالذات اولمایوب تهذیب اخلاق وتذکیر خالقه وسیله اولدیغنی کوستریور .

« حرس لیلة فی سبیل الله افضل من الف لیلة یقام لیلها ویصام نهارها ـــ الله یولنده ، دین ووطن اوغورنده برکیجه نوبت بکلمك ، کیجه‌سی نماز ، کوندوزی اوروج ایله کچن بیك کیجه‌دن دها خیرلیدر »

« رباط یوم فی سبیل الله خیر من صیام شهر وقیامه ـــ برکون الله أوغورنده حدودده بکلمك ، برآی اوروج طوتوب نماز قیلمه‌دن خیرلیدر . »

بو حدیث شریفلرده کوستریورکه : دین اسلام نظرنده وظیفه‌سنی

۱] اعلم ان الانبیاء کانوا علی ادیان متفقة وعلی شرایع مختلفه فالدین لا یبدل ولا یتغیر والشریعة قد بدلت وغیرت ـــ امام اعظم ـــ

واصول الایمان ثلاثة الایمان بالله وبرسوله وبالیوم الآخر وماعداه فروع ـــ غزالی ـــ

۱] آیت کریمه‌نك خلاصهٔ معناسی : « بر وطاعت ؛ دیندن مقصود اولان روح معنا ؛ یوزلریکزی مشرق ومغرب جهتلرینه چویرمك دکلدر . بلکه اصل خیر وطاعات الٰهیه ، یوم آخرته ، ملائکه‌یه ، کتابه ، انبیایه ایمان ایتمك اقربایه ، یتیملره ، مسکینلره (تسئلدن تعفف ایدن محتاجین) سائللره (احتیاج فقر وضرورت کندیسنی ذل سؤاله مجبور قیلمش اولانلر) ، رقابه [کوله] الله رضاسی ایچون سوه سوه مال ویرمك ؛ اقامهٔ صلوة ، ایتاء زکاة ، معاهده ایلدیکی زمان عهدینی ایفا ایلمك ؛ فقر و مرض کبی محن وشدتده ؛ حرب وجهادده صبر ومتانت کوسترمکدر . ایشته بو اساسلره رعایتکار اولانلردرکه : مؤمن ادعاسنده صادق ، متقی عنوانه لایقدرلر . »

ایفـا ایتمك ، وطن محبتی ، ابنـای نوعنه محبت ، اونلره یاردمجی بولونمق ... هپ بونلر اوامر الٰهیه‌دن اولدیغی جهتله بر عبادت‌در. بونلری یاپانلر نائل ثواب ومکافات ، یاپمایانلرده دوچار مجازات اولورلر.

کوروليورکه : عصر اخیر فلاسفه‌سنك قائل اولدقلری دین طبیعی ودین جدید ، وحی الٰهی اوله‌رق انبیانك تبلیغ ایله‌دکاری اساسلردن باشقه بر شی دکلدر . اونلرك سویله‌مش اولدقلری اساسات ، بوتون تفرعاتنه وارنجه‌یه قدر ، دین الٰهینك اك صوکی اولان دین اسلام طرفندن وضع وتقریر ایدلمش‌در . آراده بر فرق وارسه ادیان منزله‌نك ارکان مهمه‌سندن اولان « نبوت ، وحی وکتب مقدسه‌یه ایمان » ك فلاسفه‌نك لزومنه قائل اولدقلری دینده عدم موجودیتی‌در. بونك ایچون درکه : دین طبیعی طرفدارلری اولان فیلسوفلرك دین حقنده‌کی طرز تلقیلری آز چوق مختلف‌در ؛ چونکه بو خصوصده معیار ، اللرنده‌کی قواعد علمیه ایله عقللری‌در . مع مافیه بوشکلده بر دینه طرفدار اولانلردن بر قسمی وحی و نبوتی ، حتی معجزه و خوارقی‌ده عقل وفنه مغایر بولمدقلرندن ادیان منزله‌یه دها زیاده تقرب ایتمش اولیورلر .

ایشته بو جهتده آرتق وجه‌اثبات ایدیورکه : بشرك احتیاج دینیسی انبیانك وحی الٰهی اوله‌رق بر کتاب مقدس ایله بیلدیردکاری دساتیر وقوانین‌دن باشقه برشی ایله تأمین ایتمك قابل دکلدر . بشریت ایچون دینك لزومی اکلاشیلدقدن صکره تعقیب اولنه‌جق اك طوغری خط حرکت ، ادیان منزله ایچنده بشرك احتیاجات مادیه ومعنویه‌سنی تأمین ایده‌بیله‌جك دینك هانکیسی اولدیغنی تدقیق ایتمك‌در . چونکه دین مسئله‌سی یا واحددر ، یاخود صفردر ؛ بونك کسری یوقدر .

* *
*

دین حقك شرائطی :

بشریت ایچون دستور اعتقاد وعمل اوله‌بیله‌جك بر دینك « حق » صفتنی حائز اولماسی وبونك ایچون‌ده متین ولایتغیر اساسلره مستند بولنماسی لازم‌در .

اولا — بوتون بشریتك وجدانه حاکم واونلر طرفندن مطاع اوله‌جق دین ، موضوعات بشریه‌دن اولاماز ، موضوعات بشریه‌دن اولان دساتیر وقوانین ، دین اولمقدن زیاده واضعنه مخصوص واونك علم وعرفانك مرتبه‌سی ایله متناسب بر مسلك‌در . بناءً علیه دین حقك برنجی شرطی هر شیئك خالقی ، مرجع و معادی اولان ، بالجمله صفات کمالیه ایله متصف ، نقائصدن منزه بولنان بر واجب الوجود حضرتلرینی تصدیق واوکا مستند ، اونك طرفندن موضوع اولمسیدر.

بو شرطك قبولی ، بالضروره ایکنجی بر شریطه‌نك‌ده قبولنی مستلزم‌در ، که اوده « بعث بعدالموت » در. ایضاح ایده‌لم: هر شیئك مرجعی اولان واحد حقیقی‌یه مستند بر دین ، او واحد حقیقینك بشریته اولان اوامر ونواهیسنك هیئت مجموعه‌سی دیمکدر . بو اوامر ونواهی ، بزم دائرهٔ حرکتمزی تحدید ایدییور ؛ احتراصات وتمایلاتمزه سد چکمه‌مزی امر ایدیور ؛ جناب صانع ازلینك عادل ، رحمن ورحیم کبی صفات عالیه ایله متصف اولدیغنی بیلدیریور . حال بوکه : بویولده حرکت ، انسانك ذوق و سعادتنی تحدید ایتمك اولدیغی کبی اذواق طبیعیه‌دن مستفید اولماسنه‌ده مانع اولمقدر .

عینی زمانده تاریخ بشریته باقدقچه کوریورزکه : عالمده آز رفاه ، چوق سفالت ؛ چوق محنت ، آز سعادت ؛ چوق ظلم ، آز عدالت !..

پك اعلا ! شمدی هر انسانك حیاتی بوراده کچیره‌بیله‌جکی عمر قصیردن عبارت قاله‌جق ، هر فردك سعادتی بو عالمده کوره‌بیله‌جکی شیئه منحصر اوله‌جقسه بر دینه اتباع ایدرك تکالیف دینیه ایله مقید اولماسنده بر معنا بولنورمی ؟ .

بوراده هر کسك ارتکاب ایله‌دیکی ظلم وشناعت یانه کار قاله‌جقسه جناب حقه عادل ورحیم اطلاقی ناصل جائز اولور ؟ عادل ورحیم اولمیان بر خالقك امرینه اتباع ایتمکده نه معنا وار ؟ اکر وظیفه ، فضیلت بر مکافات ؛ ظلم وردائت‌ده بر مجازات کورمیه‌جکسه نه اللهه محبت واطاعت ، نه بر دینه تمسك‌ده ممکن اولاماز . حال بوکه دین حقك برنجی اساسی ، بوتون صفات کمالیه ایله متصف بر اللهه ایمان وعبادت‌در .

شو حالده ، بر دینه حق دینیه‌بیلمك ایچون ، او دینك بر صورتله « عدالت و سعادتی تأمین ، فضیلت ایله سعادتك هم آهنك اولماسنی کافل وضامن اولمسی » لازمدر . بر دینك بونلری تأمین ایده‌بیلمسی‌ده آنجق « بعث بعدالموت » عقیده‌سنك اودینده موجود اولمسنه متوقف‌در . [۱] بناءً علیه بر دینه حق دینیه‌بیله‌جك اولان شرائط اساسیه‌دن بریسی‌ده « بعث بعدالموت » اعتقادینی حاوی اولمسی‌در .

بر دینك حق اوله‌بیلمه‌سی ایچون یالکز بو ایکی شریعهٔ اساسیه‌یی جامع اولمسی کافی دکلدر ؛ عینی زمانده بونلری اك سالم بر طرزده بشریته بیلدیرمش اولان ذوات کرامك (انبیای عظام) خدمت رسالتنی قبول ایتمك‌ده لازم‌در. ذاتاً برنجی وایکنجی اساسلر قبول ایدلدکدن صکره بونلری تبلیغ ایدن ذواتك بو وظیفه‌لرینی قبول ایتمه‌مك موافق عقل ومنطق اوله‌ماز .

بونی بر مثال ایله ایضاح ایده‌لم : کیمیایه واقف بر کیمیا دینیلان

---

[۱] خیر محض (فضیلت ایله سعادتك هم آهنك اوله‌رق بولونمسی) آرامق روح بشرك تمایلات فطریه‌سندن‌در ؛ یعنی روحك جبلت ذاتیه‌سنده ، خیر محض ایچون بر میل ازلی وارکه وهبی‌در ، فطریدر . بویله اولمقله برابر بو دنیاده خیر محضه ایریشمك ممکن اوله‌میور ؛ چونکه بو ؛ ذوق ایله فضیلتك هم آهنك اولمسیله تحقق ایده‌بیلیر . حال بوکه : یکدیکرینه ضد اولان بو ایکی عنصرك بو دنیاده هم آهنك اوله‌رق تحققی ، یعنی تمامیله فضیلتکار یاشامق ، وعینی زمانده ذوق سورمك ممکن دکلدر . بو تحقق وامکان آنجق « آخرته ایمان » ایله حصوله کله‌بیلیر ، یعنی آخرته ایمان بر عقیدهٔ اساسیه اوله‌رق انسانده موجود اولدقچه هم فضیلتله یاشایاجق ، هم‌ده — محرومیتلر ایچنده یاشاسه‌بیله — عالم آخرتده بو حیات فضیلتکارانه‌نك بهمه‌حال مکافاتنی ادراك ایده‌جکنه ایمان قوی ایله مطمئن بولوندیغی ایچون ، عینی زمانده‌ده مسعود اوله‌بیله‌جکدر . — قانت —

بر علمك وجودینی معترف اولان بر انسان ، هیچ شبهه یوق كه : « لاوازیه » نامنده‌كی ذاتك كیمیا كرلكنی قبول ایتمك اضطرارنده‌در. چونكه بویله بر انسانك عینی زمانده محافظهٔ ماده‌وقدرت قانونی‌ده طوغری اوله‌رق تلقی ایده‌جكنه شبهه یوقدر . حالبوكه بو قانونی « لاوازیه » نامنده‌كی ذات كشف ایدوب عالم فنه هدیه ایتمشدر .

شمدی بر انسانك ، كیمیایه واقف بویله بر علمك وجودینی معترف اولوب‌ده لاوازیه‌نك كیمیا كرلكنی و محافظهٔ ماده و قدرت قانونی كشف ایتدیكنی قبول ایتمه‌سی نه قدر معناسز و غیر منطقی ایسه وحدانیت الٓهیه وبعث بعدالموت اعتقادلرینی قبول ایدوب‌ده، بونلری و بونلرك لوازمنی بشریته ، اك صحیح و سالم بر طرزده، تبلیغ و ایصال ایدن واسطه‌نك وظیفه‌سنی انكار ایتمك‌ده او قدر معناسزدر . بناءً علیه بر دینه حق دیدیره‌جك شرائط اساسیه‌دن بریسی‌ده « ادیان وشرایعی بشریته تبلیغ ایدن انبیادن برینه منسوب وبونكله برابر بالجمله انبیایی مصدق اولماسی » در .

بر دینك نفس‌الامرده حق و بوتون انسانلر ایچون دستور حركت اوله‌بیلمسی بو شرائط اساسیه‌یی جامع اولمقله برابر بشریتك رهبر حركاتی اوله‌جق دساتیر اجتماعیه وقوانین اخلاقیه‌یی محتوی اولمسی‌ده لازمدر . بو شرائطی تماماً جامع اولان بر دین « دین حق، ودین طبیعی » در .

برنجی شرطی آرادن چیقارمق دینی بوسبتون امحا ایتمكدر . اللهسز دین اوله‌ماز. برنجی واوچونجی‌یی قبول ایتمكله برابر ایكنجی شرطك آرادن چیقماسی - ظاهراً دینی بوسبتون امحا دكلسه‌ده - بو شریطه‌یی حائز اولمیان دین ، بر فكر مجرددن عبارت قالیر ؛ دیندن بكله‌نیلن سعادت ممكن الحصول اولاماز . عدل ورحمتی اولمیان ، صفات كمالیه‌دن مجرد بولنان بر اللهك وجودینی تصدیق ایله انكار آره‌سنده بر فرق یوق دیمكدر . بویله بر دینده فضائل اخلاقیه اوله‌ماز .

اوچونجی قبول ایدلمه‌رك یالكز برنجی ایله ایكنجی‌نك قبولی تقدیرنده فلاسفه‌نك قائل اولدقلری كبی بر « دین طبیعی » میدانه كلیر، كه بوده حقیقی بر دین صاییله‌ماز. چونكه « وحی ونبوت » ه استناد ایتمه‌ین بر دین عقل انسانینك قازانجلرندن بری دیمك اوله‌جغندن قدسیت وقطعیتنی غائب ایتمش دیمكدر ؛ قدسیتنی غائب ایدن بر فكر نه قدر عالی اولورسه اولسون، انسانلرك رهبر وجدانی ، ناظم اعمالی اولمقدن چوق اوزاقدر . بویله بر فكره دین نامنی ویرمكدن ایسه فلسفی بر مسلك دیمك دها موافقدر .

ایشته فلاسفه‌نك « دین طبیعی » نامی ویردكلری شیلر بو شرائط داخلنده تدقیق ایدیلنجه كورولور كه : دین طبیعی عنوانی آلتنده اشكال دینیه ، ادیان سماویه‌ده موجود بعض حقایق محتوی اولان بر مسلك فلسفیدر . بر اساس قدسیه ، بر كتاب مقدسه مالك اولمدیغی محتویاتی هر فیلسوفك ذوق واقتدارینه كوره ده‌كیشیور ؛ دینك اصول و فروعنی هر كس كندی مسلك فلسفیسنه كوره تعیین ایدییور؛ بناءً علیه بویله بر شكل دینی « دین حق » اوله‌ماز .

اساسلری بر ر كتاب مقدسه راجع اولان ادیان منزله‌نك هیچ‌سی اساساً بو شرائطی حاوی اولمقله برابر بوكون « دین مبین اسلام » دن بشقه دینلرك، كرك عقائدنده ، كرك تطبیقاتنده وتفرعاتنده بو اساسلره مغایر وبونلری تكذیب ایدن حالات موجوددر ؛ بناءً علیه بوكون بشریت ایچون مطاع اوله‌جق یكانه دین حق، دین اسلامدر[١]] .

آقسه كیلی

احمد حمدی

سیاسی واجتماعی انقلابلره قارشی خرستیانلغك آتیسی

اوروپانك نظام اجتماعیسنده كورولن تحولات عالم مدنیتك مهم بر انقلاب كچیرمكده اولدیغنی واضحا كوسترییور . طبیعی، بویله بر زمان استحاله‌ده اوروپانك وجدان اجتماعیسنی تدقیق ایتمك پك مراق آور اولدیغی قدر ، بزم ایچون ، پك مهم وشایان عبرت حقائق احتوا ایدر بر مشغلهٔ جدیه‌در .

« قونته مپورارى رەویو » نامیله لونده‌ره‌ده انتشار ایدن مجموعهٔ نفیسه‌ده بر انكلیز عالمی درین بر احاطه‌یه، یوكسك بر وقوفه ترجمان اولان مهم مقاله‌سنده خرستیانلغك حال حاضرینی تصویر و آتیاً تعقیب ایتمسی لازمكلن خط حركتی چیزدكدن صكره بوكونكی اوروپاده دەموقراسی‌یه طوغرو قطع مراحل ایدن ملتلرك عقائد خریستیانیه‌یی نقدر درین بر تنقیده تابع طوته‌جغنی ، بوكا مقابل خرستیانلغك نه كبی تصفیه‌لره معروض قاله‌جغنی ایضاح ایتدكدن صكره دەموقراسی‌نك عقائد اساسیه‌سنی وبو عقائد اساسیه ایله دینك وجه اتفاقنی بیان ایدییور .

مقاله‌نك ایلك قسمنده بو كونكی اوروپانك وجدان اجتماعیسی بتون اینجه‌لكلریله مشهود اولدیغی كبی وجههٔ عزیمتی انظاره تجلی ایدییور . متعاقباً دەموقراسی‌نك اك مهم مسائل حقنده‌كی نقطهٔ نظریله عینی خصوصده دینك نقطهٔ نظری ایضاح اولنیور .

اصل بزم كمال دقتله امعان فكر ایده‌جكمز مسائل قادین مسئله‌سیله، بین‌الملل مسئله‌سیدر . چونكه مسلمانلقده حیاتك مادی اساسلریله معنوی اساسلری عینی درجه‌ده قیمتداردر « ولا تنس نصیبك من الدنیا » آیت كریمه‌سیله « احرث لدنیاك كانك تعیش ابداو احرث لاخرتك كانك تموت غدا » حدیث شریفی بو خصوصده اك مقنع حجتلردندر . بونلرك حضورنده دەموقراسی سجده ایدر .

قادین مسئله‌سنده مقاله‌نك محرری حیات عائله‌یی تهدید ایدن تهلكه‌لری تعداد ایله مؤسسات دینیه‌یی هردرلو ارشادانده بولنمق ایچون

---

[١] هو الذی ارسل رسوله بالهدی ودین الحق لیظهره علی الدین كله - قرآن حكیم

دعوت ایدییور . بیلمم ، بزم بو وادیده ، اساساً صرف اوروپایی تقلید ایتمش اولمق ایچون سلوك ایتدیکمز بو وادئ ضلالنده واسع آدیملر آتمقله ، بیله‌بیله ، کندیمزی تهلکه‌یه القا ایتمکله نه قازانه‌جغز ؟ اوروپاده بالضروره حاصل اولمش جریانلری مملکتمزده ایقاع ایتمکله نه اوله‌جغز ؟ !

بین‌الملل مسئله‌سنده اك جالب دقت مسئله بزم جامعهٔ اسلامیه فکرینی تهزیل ایدن ذواتك دیدهٔ انتباهنی آچه‌جق، دوشوندیره‌جك وتصحیح فکر ایتدیره‌جك بیاناتی احتوا ایتمسیدر. محررك ؛ اعتقادده، عبادتده ، تشکیلاتده بولنان اختلافاته رغماً بتون کلیسالرك اتحادینی ترویج ایتمسی وحال حاضرده کلیسالرك آیری آیری بولنمسی نتیجه‌سنده حرب عمومی‌نك وقوعنی منع ایده‌مدیکی بولندیکی سوزلری حقیقةً شایان تأملدر . بزم دینی بر اختلافمز یوق ایکن ، جامعهٔ اسلامیه‌یی ترویج ایتمه‌مزی استثقال ایدن بعض محررلریمز نصل اولیورده جامعهٔ خریستیانیه‌یی قبول ایدییور وحتی جامعهٔ خریستیانیه‌یه کیرمك ایچون حاضرلانیور ! غریب بر تناقض دکلمی ؟ . مع مافیه بز بوراده اوزون اوزادی‌یه بسط مقدماتدن ایسه، سراپا ترجمه ایتدیکمز مقاله‌یی انظار قارئینه عرض ایدییورز . مقاله‌نك محرری انکلیز أجلهٔ علماسندن میستر « ر . ج . بارسونس » در. مقاله « معاصر مجموعه » نك ٦٣٣ نومرولی نسخه‌سنده مندرجدر.

عمر رضا

ده‌موقراسی ودین

« عوام طرفندن، عوام ایچون عوام حکومتی تشکیل ایتمك بره‌نسیبنك حربی متعاقب جهانکیرانه بر حاکمیتله بتون دنیایه استیلا ایده‌جکنی، « عصر جدید » ملتلرینك صفت کاشفه‌سی ده دائما ایلروله‌ین بر ده‌موقراسی اوله‌جغنی ظن وتخمین ایتمك ایچون اسباب معقوله‌نك کافه‌سی موجوددر. فقط بو یکی جریان خلقك حیات دینیه‌سنی نصل متأثر ایده‌جك؟ زمان حاضرك ایزلری، ده‌موقراسی ودینك مناسبات مستقبله‌سی نقطهٔ نظرندن ، بزه نه‌یه قدر رهبرلك ایده‌جك ؟ بو مقاله‌مزده اولا وضعیت حاضره‌نك اك مهم عوامل ومؤثراتنی تلخیص ایتدکدن صکره اونلرك دلالتیله کلیسالرك تعقیب ایتمسی لازمکلن سیاستی ایضاح ایده‌جکزکه، محررك فکرنجه ، بو طرز سیاست قبول ایدلدیکی تقدیرده مؤسسات دینیه آتیده معروض قاله‌جغی تصادفاته قارشی کسب قوت ایتمش بولنه‌جقدر .

(١) بو کون ، دینه قارشی ابراز اولنان علاقه‌دارلق بوندن مقدم دنیاده نادراً کورولمشدر . حتی انکلیزلر بیله مسائل دینیه حقنده پك جدی دوشونیورلر . عالملر ، رومانجیلر ، غزته‌جیلر کمال شوق ایله مسائل دینیه حقنده فکرلرینی بیان ایدییور ؛ الٓهیات عالملرینك آیاق آتمقدن احتراز ایلدکلری وادیده شتابان اولیورکن فکر عالمنك دیکر اوجنده ، سپرلرده یاشایانلر « مطلقا دینده برشی اولدیغنی » محقق عد ایدییورلر. اردوده بر انقلاب دینی‌نك وقوعنی ظن ایده‌جك درجه‌ده نیکبین دکلم . فقط تجربه‌لرمه استناداً قانع اولدم‌که یاربنك همشهریلری اولان بو کونکی عسکرلر حربدن صکره اساسی مسئله‌لر حقنده : ثواب وعقاب؛ حیات و موت ؛ انسان ویزدان خصوصنده حقیقتی بیلمکه دها خواهشکر اوله‌جقلردر .

(٢) علی‌العموم محررلرمز وعسکرلرمزك بر صفت مشترکه‌لری دها وارکه اوده هر ایکیسنك اعتقادات مختلفهٔ مذهبیه‌دن، تشکیلات دینیه‌دن ممنون اولمامالری ، بونلره بیکانه ولا قید قالملریدر . هر ایکیسی‌ده مختلف شکللرده تجلی ایله‌ین تشکیلات دینیه‌یه قارشی غریزی بر صبرسزلق حس ایدییور . عسکرلر دینی شخصیتلره مبادئ دینیه‌دن فضله منجذب اولیورلر .

(٣) اوچنجی بر نقطه دها وارکه دینی بره‌نسیبلرك نیچون اضاعهٔ اهمیت ایتدیکنی بیان ایلر. اورته یاشلیلرله کنجلرك آره‌سنده‌کی بی نظیر اختلافلر او قدر بیوك که قرق بش یاشنه ایره‌ن نسل ایله بو سنه واصل اولمایان کنجلر ملتی ایکی‌یه آییرییورلر . مؤسسات دینیه ایله اهتمام ایتمه‌ین ، اونلرله اوغراشمقدن ذوق آلمایانلر ایکنجی زمره‌یی تشکیل ایدیورلر .

(٤) بوندن صکره ادعای معصومیت مسئله‌سی کلیور . لایخطی بر پاپا ، لایخطی بر کتاب ، لایخطی بر جمعیت ، لایخطی بر وجدان فردی ادعاسی ، بوندن اللی سنه مقدم اولدیغی کبی ، قابل اعتقاد دکلدر. یاریم عصرلق بر تنقید متمادیدن صکره بونلرك حاکمیتی توهین ایدلمش و بونی‌بك مهم نتیجه‌لر تعقیب ایتمشدر . بر پاپاس ، بر واعظ قطعی بر صلاحیتله مسائل دینیه حقنده ادارهٔ کلام ایده‌میور. اعمالره رهبرلك ایدن بر اعمـا اولدیغنه قناعت ایدنلردن ماعداسی بویله بر جرأتده بولنه‌میور. خلق آره‌سنده شك وشبهه ، اعتمادسزلق، صبرسزلق انتشار ایتمشدر. عنعنه‌وی اعتقاداته، مؤسساته قارشی درین بر احتراز حکمفرما بولنیور . بر دینك عصر دیده اولمسی اونی نشر ایتمکه یارامیور. هرکس ماضی‌یه دکل، استقباله طوغرو باقه‌رق حقیقتی آرییور. و آنجق یکانه بر لا یخطیلکه اعتقاد ایدییور : لا یخطی بر تحری . « آرایان بولور » سوزینه بر حقیقت قاطعه اوله‌رق ایناتیور . کلیسا رؤساسنی « تحرئ حقیقت » ی تعویق ایدن ، بالطه‌لایان انسانلر اوله‌رق تلقی ایدییور .

احوال و وقایعك بو مرکزده اولدیغی تحقق ایدنجه کلیسالرك معروض قاله‌جغی مشکلات تظاهر ایدر . مع مافیه بو مشکلات باعث یأس دکلدر . بو مسائل ایله اوغراشان خلقك اکثریتی ، نصرانیتك ده‌موقراسینك محبت وصداقتنی استجلابه موفق اولدیغنی کوردیکی تقدیرده ، هر عقیده‌یی تدقیق وتنقید ایدرك قبول ایده‌جکدر . بناءً علیه عقائد مذکوره اصلاح وتصفیه ایدیلیرسه خریستیانلق شمدی‌یه قدر مظهر اولمدیغی فیض واعتلایه نائل اوله‌جقدر. فقط بونی نه اصل باشاره‌بیله‌جکز؟ ـ ولوکه یا کلیش اوله‌رق شیمدی‌یه‌قدر ـ خریستیان مدنیتی دیه معروف اولان مدنیتك افلاسی هرکسه خریستیانلغك عالم

بشریتی قورتارمغه ناکافی اولدیغنی افهام ایتمشدر . بناءً علیه نصرانیتك آتیده موفقیتی کلیسالر طرفندن تأمین ایدلمیه‌جك ، خلقك یاپه‌جغی تدقیقات نتیجه‌سنده حاصل اوله‌جقدر. بزم وظیفه‌مز بویله بر موفقیتك تأمینه دلالت ایتمکدر . شیمدی‌یه قدر خریستیانلرك اکثریسی اعتقادات دینیه‌سنی رجال دیندن تلقی و قبول ایدییوردی ، آرتیق، علم ویقینه مستند اعتقادلرله تطمین وجدان ایتمك طلبنده‌در. بو پارلاق نتیجه‌یه واصل اولمق ایچون « انجیل » ك عقائد اساسیه‌سنی دکل ، بو عقائدك طرز تلقینی ، احتیاجات بشریه‌یه کوره ، تعدیل ایتمك لازمدر .

. ایضاح ایده‌جکم سیاست، خرستیان مؤسسات دینیه‌سنك هردرلو فلاکتی منع ایتمك ایچون دەموقراسی‌یه روحانی بر قوت بخش ایتمسندن عبارتدر. مقصدم بر کلیسانك امحاسی، یاخود بر مذهبك الغاسی دکلدر. بلکه خرستیان کلیسالرینك آره‌سنده‌کی اختلافاتك حیاتی بر اهمیتی حائز و بو اختلافاتك حلی‌ده پك زور و پك نازك اولدیغنی بیان ایتمکدر . عینی زمانده کلیسالرك ، خلقك دکیشن آرزولرینه تبعاً تبدیل دین ایتمسنی قصد ایتمیورم. خرستیانلق بر وحی الهیدر. کلیسالر، اونك نزاهتنی اخلال ایتمه‌دن بر کل اوله‌رق محافظه ایتمدیکی تقدیرده رهاکار قوتنی ضایع ایدر. کورولیورکه مسئله خلقك آرزوسنه کوره بر دین ایجاد ایتمك دکل، خلقی دینه ترغیب ایتمه‌نك یولنی بولمقدر .

اویله ایسه خریستیانلق متعدد کلیسالریله ، تشکیلاتیله یکی دەموقراسیلرله نصل ائتلاف ایده‌جك‌که خلقك حیاتنی « خیر اعلا » یه ربط ایتسون . « خیر اعلا » بتون کلیسالرك اتفاق ایده‌جکی وجهله حق تعالانك وحی رضا کاریدر. بناءً علیه خریستیانلق ، (دەموقراسی) ایله علاقه‌دار اولان غایات ومسائل اوزرنده کندی منافعنی حاکم قیلمقله وبو کبی غایات و مسائلك حلنه ، بتون تهلکه‌لره وتجربه‌لره طیانه‌رق اشتراك ایلمکله ؛ خلقك دقت و اعتمادینی قازانمالیدر. بو غایه‌لر یوکسك وبو مسئله‌لر مشکلدر . خریستیانلق ؛ احتوا ایلدیکی حقیقتدن تباعد ایدیلنجه بشریتك چیقماز کریوه‌لره ، وخیم آنارشیلره دوچار اوله‌جغنی آکلاده‌مازسه هرحالده ترك ایدیله‌جك وآنجق قرون ماضیه‌نك بر خاطره‌سی کبی بعضی محافظه‌کاران نزدنده حائز قیمت اوله‌جقدر .

کلیسا و دەموقراسی آره‌سنده تعاونی امکان خارجنده بیراقه‌جق اساسلی مشکلات یوقدر. زیرا دەموقراسینك عقیدهٔ اساسیه‌سی نه‌در؟ هر انسانك بتون حقوق متساویه‌سنی تأمین ایدرك شخصیت انسانیه‌نك سربست انکشافنی هر وسیله و فرصت ایله استحصال ایتمك دکلمیدر ؟ بر فردك بر دیکرینك منافعنی آنجق مشترك بر اتفاق ایله، منفعت عمومیه ایچون اخلال ایده‌بیلمسی بو اعتقادك لوازمندندر . خریستیانلغك بو اعتقاد اساسی ایله هیچ بر منازعه‌سی یوقدر. بناءً علیه خریستیانلق دەموقراسی ایله عملی بر مدنیت قورمق ایچون تشریك مساعی ایده‌بیلیر. خریستیان کلیسالری، بتون دقتنی دەموقراسینك مواجهه‌سنده بولنان مسائل عملیه‌نك اوزرینه تمرکز ایتدیره‌رك خلقی صمیمیته اقناع ایتملیدر. بو مسئله‌لری بویله‌جه تصنیف ایده‌بیلیرز .

(۱) حریت فردیه‌نك مادی اساسلری مسئله‌سی .

(۲) حریت فردیه‌نك معنوی اساسلری مسئله‌سی .

(۳) قادین ارککك مسئله‌سی .

(٤) بین‌الملل مسئله‌سی .

(۱) مادی اساسلر حقنده دەموقراسی ثروت وسعی ، احتیاجات مادیه‌نك توزیعی خصوصنده بین‌الناس تساوی تمتعی کافل اوله‌جق بر اصول تعقیب ایدییور . صحت بدنیه ، مأکولات و مشروبات ، أراضی ، مساکن ، وسائط نقلیه ، تجارت ، بر کلمه ایله افادهٔ مرام ایده‌لم، اقتصادیات ایله پك درین بر صورتده علاقه‌دار اولیور. کلیسالر دیدهٔ انتباهنی آچارسه، بو مسائله قارشی عینی علاقه‌دارانی ابراز ایتملیدر. کرك فقیرك، کرك زنکینك نظرندن قاچیان یالانجی وریاکار، مادیاتك اهمیتنی انکار ایدن روحانیلکدن واز کچمه‌لیدر. واقعا خریستیانلغك اقتصادی بر پروغرامی یوقدر وبلکه هیچ اولمیه‌جقدر .

فقط حیاتك مادی اساسلرینی تقدیس ایتمك ، بو اساسلرك رجال دینی رجال سیاسیه قدر علاقه‌دار ایتدیکنی اثبات ایتمك، صنوف اجتماعیه آره‌سنده ومنافعی بیننده بر اعتماد مشترك، بر آهنك وفاق تأسیس ایتمك، بو اعتماد مشترك تأسس ایتمدکجه ترقیات اجتماعیه‌نك محکوم انهدام اولدیغنی آکلاتمق مؤسسات دینیه‌نك وظائف عمومیه‌سندندر .

(۲) دەموقراسی حریتك مادی اساسلریله نه درجه علاقه‌دار اولیورسه معنوی اساسلریله‌ده اودرجه علاقه‌دار بولنیور . حریت معنویه هرکسك تدریس وحاکمیتده، تعلیم وتربیه اصولنی طوغرولتمقده، حکومتك بتون امورینی؛ مذهبی، محلی، ملی خصوصاتی دەموقراسی اعتقادینه مماثل بر صورتده اداره ایتمکده افراده متساویاً حصهٔ تمتعی کافلدر . عصر أخیرده وقوع بولان عمله حرکاتنك غایه‌سی اول باول معنوی ایدی، مادی دکلدی. مؤسسات دینیه بونی آکلامقده کچیکدی. ایی اجرت آلمق ، ایی یمك یمك ، ایی بر مسکنده اقامت ایتمك ، حسن اداره‌یه ومرحمته مظهر اولمق، ذلیل وحقیر بر موقعده قالدقجه قطعیاً کافی دکلدر. حریت ومصونیت شخصیه ایله عموم ایچون حریت تعلیمیه، حریت کلام، حریت افعال.. ایشته دەموقراسینك استحصال ایتمکه چالیشدیغی شی ... مؤسسات دینیه بونلرك استحصالی ایچون نقدر بیوك معاونتلرده بولنه‌بیلیر. مؤسسات دینیه بو معاونتی ایفا ایتمك ایچون یکی تعلیم وتربیه ، یکی طرز اداره پروغراملری وضع ایتمکله دکل ، کندی امورینی اصلاح ایتمکله خلقك توجهنی قازانمالیدر .

تعلیم وتربیه خصوصنده مؤسسات دینیه علم وحقیقتی آرامقدن قورقمادیغنی کوسترملیدر. وعصر جدیده ملتزی آنجق اعتماد عمومیسنی احراز ایده‌بیلمك قابلیتنی کوستره‌جك مؤسسات دینیه‌یه تمایل ایده‌جکدر. حال حاضرده خلقه کوره ، قاتولیك، پروتستان، کلیسالری، حکومته

عائد ویاخود سربست کلیسالرک کافه‌سی، اوتوقراسی ، بوروقراسی ، وبلوتوقراسینک محکومیدر. کلیسالر أول بأول دەموقراسینک حرمتنی احراز ایتملیدر .

(٣) دەموقراسینک مشغول اولدیغی اوچنجی مسئلهٔ مهمه قادینلرک حکومتده وضعیتیدرکه عائله حیاتیله وذکور ونسوان آره‌سنده‌کی بتون مناسبات ایله علاقه‌دار بولنیور . هرمتمدن مملکتده قادینلر؛ تاریخ بشریتده کورولمه‌ین، حقوق سیاسیه‌یه، منفعتلره، نفوذلره نائل اوله‌رق یکی برحیاته داخل اولمق اوزره بولنیورلر. تاریخک بو حادثهٔ جدیده‌سی ذکور واناث احوالی حقنده، أزجمله تولداتک نسبتنی تحدید، تماسدن حاصل اولان اسباب وامراضی منع وازاله ایتمک، عینی زمانده ازدواج وطلاق خصوصنده پك واسع معلوماتك انتشار ایتدیکی برزمانه تصادف ایتمکده‌در. حیات عائله‌یی ومناسبات جنسیه‌یی متأثر ایده‌جك هرشینك اهمیت عظیمه‌سنی ایضاح ایتمکده مؤسسات دینیه هیچ بروقت کری قالمامشدر. شیمدی جسارت وطلاقت ایسته‌ین برحریانك مواجهه‌سنده بولنیورلر. کورولتو یاپمق فائده‌سز وامکانسزدر. مطلوب اولان، نصیحت عمومیه اوزرینه مؤسس فعالیت عمومیه‌در .

بو مسائل حیاتیه حقنده ایراد اوله‌جق نصیحتلر واضح ومعقول اولملیدر. مؤسسات دینیه تحری حقیقتده، وتعلیم وتربیه‌ده یکدیکریله تعاون ایدرك هم اوکرتمکه، هم اوکرنمکه حاضر اولدیغنی کوسترملی، قوی البنیه وصحیح برافکار عمومیه تأسیس ایتملیدر .

بوندن ماعدا مادام که قادینلر حیات عمومیه‌یه ارککلر کبی قاریشه‌جقلر، اونلرك حرمت وصداقتنی احراز ایتمك؛ بونی یاپمق ایچون ده قادینلره قارشی ، سوزله دکل، فعلا، ابراز حرمت وصداقت لازمدر. حیات دینیه‌ده ارککه کوستریلن اهمیتی قادینلره تشمیل ایتمه‌ین مؤسسات دینیه کندی دعوتنی توهین ایدر .

(٤) دەموقراسی‌نك اك مهم مسئله‌سی « بین الملل » ه عائددر . ملتلرك حریتنی تأمین ایتمك ایچون بوقدر قانلر دوکولدکدن صکره اکلاشیلدی وتحقق ایتدی که ملتلرك حریتی برغایه دکل ، بلکه دها یوکسك برغایه اولان (جمعیت امم) ه ایریشمك ایچون واسطه‌در . جمعیت امم ، ملتلرك اتفاقیله بین الملل صلح ومسالمتی تأمین ایتمکدر . حرب ایدن انسانلر اویله برنظام سیاسی‌یی بکلیورکه بتون ملل متمدنه‌نك حقیقی ومتمادی منفعت عمومیه‌سنی تأسیس ایتسون . مؤسسات دینیه بو مسئلهٔ بین الملیه‌یی حل ایتمکه خواهشکر اولمازسه یکی دەموقراسیلر اونلری دها دون برسیاست تعقیب ایتمکله اتهام ایده‌جکدر. عالم سعی وعمل بوخصوصده هیئت اجتماعیه‌نك هرهانکی طبقه‌سندن زیاده اقصای غایاته تقرب ایدییور . نته‌کیم محاربه‌دن مقدم کندیسنی « بین الملل » برحاله قویمغه چالیشیوردی . مؤسسات دینیه عالم سعی وعمله امتثال ایدرك « بین الملل » برحاله کیرملیدر . ملی مؤسسات دینیه‌نك زمانی کچمشدر . بشقه برسبب اولماسه‌ده ، بوسببه بناءً حرب عمومی‌نك وقوعنی منع ایده‌مدیلر. بوموفقیتسزلکلریله خریستیانلق عالمنی واضح،

فقط مشکل برایشله قارشیلاشدیردیلر، متفرق جماعتلر بریریله باغلانمق چاره‌لرینی همان بولملی ، وبرفەدەراسیون شکلنده اعتقادده، عبادتده، تشکیلاتده‌کی اختلافاته رغماً صمیمی صیقی باغلانمالی. هرحالده بوفەدەراسیون، برخرستیان وجدان بین المللی وهرهانکی وطنپرورلکدن دها نافذ بر « صداقت بین الملیه » ابداع ایده‌جك قدر قوتلی اوله‌جقدر. چونکه وطنپرورلکك برشهیدی طرفندن سویلندیکی کبی « وطنپرورلك کافی دکلدر » . بیان ایتمش اولدیغم بو درت مسئله بتون مؤسسات دینیه‌یی علاقه‌دار ایدر . بونی انکار ایدن هرمؤسسهٔ دینیه مستحق انکار اولور. شاید یکی دەموقراسیلر خریستیانلقله برابر تشریك مساعی‌یه قرار ویریرسه خریستیانلغك متفرق قوتلری کمال سرعتله دنیایه برسیاست عمومیه احضار ایتمکه غیرت ایتملیدر . فقط بو ناصل اوله‌جق ؟ انکلتره‌ده کلیسالر مجلسنك تشکیلی بووادیده آتیلان ایلك خطوه‌یی تشکیل ایلر. بناءً علیه جسورانه افعال ، ساده مملکتده قالانلر طرفندن دکل ، خارجده بولنان بتون قوتلرمز طرفندن تأیید ایدیله‌جکدر . بویله‌جه محاربه ختامه ایرنجه، مؤسسات دینیه مملکت ایچون یاپه‌جغی اك مؤثر خدماتی ایفا ایلر وبین الملل کلیسالر مجلسنك احضارینه چالیشیرکه بو مجلس ، معظم مسائل مدنیه حل اولنورکن بالعموم خریستیان ملتلری طرفندن مظهر تصویب اولان نقطهٔ نظرلر ، تمایللر ایجاد ایده‌جکدر. وعینی زمانده اوروحی ابداع ایده‌جك که کلیسالری آییران اختلافات مذهبیه‌نك أمر حلنی بی لزوم عد ایتدیره‌جك درجه‌ده اتحاده سائق اوله‌جقدر .

امین اوله‌لم که یالکز حقیقت انسانلری برلشدیرر، ویالکز حقیقت اونلری قورتارر . حقیقت انسانلره برابرجه حل اوله‌نه‌جق مسائل ، برابرجه مقاومت ایدیله‌جك مهالك آره‌سنده کلیر ، یاشار ، بویور ، واوغرنده صرف ایدیلن مشترك مجاهده سایه‌سنده انسانلرك بینده‌کی روابط اخوتی ساحهٔ عشقه ایصال ایلر. »

ر . ج . بارسونس

انکلیزلرك سرموفقیتی

و

آلمانلر نیچون مغلوب اولدیلر

بوآنه قدر ، سیاست چویرمك خصوصنده انکلتره‌نك تك موفقیتسزلکنی کورن، یاخود ادعا ایدن برکیمسه‌یه تصادف ایدیلمه‌مشدر. انکلتره‌نك غرب وشرقده‌کی پولتیقه‌سی هرزمان پولنده‌در . هله اسلام محیطلرنده تطبیق وتعقیب ایتدکلری سیاستی اوقدر کوزل دوشونورلرکه ، انکلیز رجال سیاسیه‌سنك بوخصوصده‌کی دهالرینی تسلیم ایتمه‌مك ممکن دکلدر .

انکلتره حکومتی سفیرلرینی، سفارت مأمورلرینی ، قونسلوسلرینی پك ایی یتشدیرییور . بوایشده حقیقةً مهارت کامله صاحبیدر .

ظن اولنمسون كه انكلتره‌نك خارجيه مأمورلرى، هپ مسلك خارجيدن - يعنى خارجيه نظارتنك دوائر و قلاملرندن - يتشمش كيمسه‌لردر؛ خاير، بالعكس پك چوق دفعه كورولمشدركه، انكلتره‌نك خارجه سفير وقونسلوس ناميله كوندرديكى مأمورلر، داخلده، مستملكاتده ايفاى وظيفه‌ايدوب مرور زمانله ممارسه وتجربه قازانمش كيمسه‌لردر. حتى بعضاً قونسلوسلق وظائفنى كورمكده اولان ضابطانه‌ده تصادف ايديلير. فقط بو وظائفه تعيين اولنانلر ايچون بهمه‌حال كيده‌جكلرى يرلرك تاريخنه، عنعنات وعاداتنه، اهاليسنك اطوار ومشوارينه، حتى او مملكتك لسان محليسنه واقف اولق مشروطدر. هندستانده، چينده، ژاپونياده، ايرانده، افغانستانده، عراقده، سوريه‌ده، مصرده عهده‌سنه برمأموريت توديع اولنان انكليزلرك همان جمله‌سى لسان محلى‌يه آشنادرلر.

بوندن ماعدا معاش وتخصيصاتلرى هم دولتلرينك شرفنى، هم‌ده حيثيت ذاتيه‌لرينى وقايه ايده‌جك قدر مبذولدر. اقامت ايتدكلرى سفارتخانه وقونسولاتولرك تكميل اشيا ومفروشاتى دولته عائد اولوب، سياسى مأمور كيسه‌سندن تك برآقچه صرف ايتمز. ويرلمسى ايجاب ايدن ضيافتلرك، بخشيشلرك، پروپاغاندا ايچون اختيار ايده‌جكلرى مبالغك تكميلنى انكلتره دولتى ويرر. نظارته كونده‌ره‌جكلرى مكتوبلر كندى پوسته‌لريله نقل ايدلديكى كبى، چكدكلرى تلغرافلرده كندى تلغرافخانه‌لرى واسطه‌سيله چكيلير. چونكه انكلتره، دنيانك هر طرفنده - دكزده، قره‌ده - متعدد قابلولره، تلغراف مركزلرينه مالك اولدقدن ماعدا پوسته وابورلرى‌ده دنيانك تكميل ساحل وليمانلرينه اوغرار.

مأمورين سياسيه، مهم ومحرم ايشلرده وطنداشلرندن بشقه‌سنى، يرليلرى اصلا محرم طوتمزلر واستخدام ايتمزلر. بونك ايچون سرلرى دائما مكتوم قالير. انكليز غزته مخابرلرى، دنيانك هرهانكى كوشه‌سنده بولونورلرسه بولونسونلر، دولتلرى ومأمورلرى ايچون، هر برى مكمل، مجهز بر جاسوسدرلر. هر دولتك خارجيه نظارتنده معاشلى، كيزلى كوزلرى واردر. برقرار مذاكره ايديليركن، شيفره ايله يازيليركن انكليز سفيرينك قولاغنه ايصال ايديلير ودرحال لوندره‌يه سوق اولنور.

قونسلوس وسفير كيده‌جكلرى يرلره، يالكز برايكى چانطه وباووللردن عبارت اولان رسمى البسه ايله خصوصى اشيالرينى كوتورورلر.

انكلتره‌نك چينده، ژاپونياده، عراقده، ايرانده كنديلرينه مخصوص تلغراف تللرى واردر؛ بو تلغرافخانه‌لرده ايفاى وظيفه ايدنلر خالص الدم انكليزلردر.

فرضا حربدن اول، بصره‌ده، ياخود بغدادده بولنان انكليز قونسلوسلرى محتاج اولدقلرى هرشيئى كندى وابورلريله آياقلرينه قدر جلب ايدرلردى. ايستدكلرينى، هند پوسته وابورلريله بصره‌يه، اورادن بغداده قدرده دجله نهرنده بالامتياز سير وسفر ايدن كندى وابورلريله طاشتديررلردى. خطهٔ عراقيه‌ده، نجدده، ايران كورفزى ايچنده ياشايان وتدريجى برصورتده انكليز نفوذى آلتنه كيرن قبائل وعشائره وقبيله انكليز مأمورين سياسيه‌سى قولايلقله سلاح توزيع ايتمشلردى. فقط برآره‌لق بو سلاحلرك كندى عليهنده استعمال ايديله‌بيله‌جكنى كورنجه، اونلرى غالى فيأتلرله ويرلى آدملرى واسطه‌سيله كيزليجه طوپلاتديرمشدر.

انكلتره‌نك سياسى مأمورلرى، هريرده - خصوصيله ممالك اسلاميه‌ده - اهالينك ديانت ايشلريله، عادات واعتياداتلرينه قاريشمزلر. آچيقدن آچيغه فنالق ايتمك ايستمزلر. ياپه‌جقلرى وتطبيق ايده‌جكلرى الك مدهش شيلرى كتابه اويدوروق ياپارلر. دائما كنديلرينى مسلمانلره (طوغرى سويلر وطوغرى ايش كورور) كوسترمكه ياتيشيرلر. جلب خاطر وجذب قلوب خصوصنده انكليزلر قدر ماهر، دنياده تصور اولنمز.

سياستلرنده قطعياً خشونت يوقدر. هرشيئى حلول مصلحانه نتيجه‌سنده قارشيلرنده كيلره قبول ايتديررلر. زواللى صاف وغافل شرقليلره، مسلمانلره كنديلرينى پك خيرخواه كوستريرلر. اعتدال وملايمت، طاتلى ديل قوللانمق، صورت حقدن كورونمك، هر انكليز مأمورينك يكانه شعارينى تشكيل ايدر. برمسئله‌يى لايقيله تتبع وتدقيق ايتمدكجه، كنهنى ادراك ايدوب لدنياته واقف اولمدقجه بر سياسى انكليز مأمورى، اوايشك ايچنه آتيلماز واومسئله‌ده الحاح واصرار ايتمز. حدت وشدتى، جبر وتهديدى الك صوك برعلاج اولمق اوزره استعمال ايدرلر.

بو سرد اولنان اسبابه بناءً انكليز پولتيقه‌سى هريرده - بالخاصه شرقده واسلام ايللرنده - دائما ايلرى كيتمكده‌در. سياست ايشلرنده موفقيتسزلك، انكليزلر ايچون همان يوق كيبدر. مدعيامزه دليل وشاهد اولق اوزره، هندستانده، مصرده، ايرانده‌كى انكليز حلولنى كوستره‌بيليرز.

اوتوزده‌دن شونى‌ده عرض ايده‌لم كه انكليزلر، غير معروف، نفوذسز، شخصيتسز كيمسه‌لرله اصلا توحيد مساعى ايتمزلر. بركره شرقده وعالم اسلامده مناسبت پيدا ايتدكلرى كيمسه‌لرك هويت وماهيتلرى تحقيق ايديليرسه، درحال معروضمزك قبول وتصديق ايديله‌جكى شبهه‌سزدر.

بناءً عليه بوزنده انكلتره قدر تشكيلات خارجيه‌سى منتظم برماكنه كبى ايشلين هيچ بردولت بولنمز. اويله اولمسيدى بو حرب عمومى اثناسنده بوتون جهان - شرق وغرب - اخذ انتقام ايچون انكلتره عليهنه دونردى.

اكر آلمانلر سياستده عجمك كوسترمه‌سه‌يدى، ياخود تشكيلات خارجيه‌لرى عسكرى تشكيلاتلرى قدر مكمل اوليدى، بوكونه قدر انكلتره دولتى محو اولمشيدى.

آلمانلر، بو موفقيتسزلكلرينى دولت عثمانيه‌يه تحميل ايتمك ايستيورلر

ودييورلركه : « سزك جهاد اعلانكز ، عالم اسلامده اجراى تأثير ايتمدى! » حالبوكه اصل حقيقت آرانيلير سه ، اكر دولت عثمانيه جهاد اعلان ايدوب ده المانلرله متفق صفتيله بو ملحمهٔ كبرايه كيرمه يدى المانيانك چوقدن صيرتى يره كلمش وايشى بتمشيدى. المانلرك شيمدى يه قدر دشمنلرينه قارشى كوستردكلرى مقاومت ، انجق وانجق دولت عثمانيه نك وطولاييسيله عالم اسلامك معاونتلرى سايه سنده حصول پذير اولمشدر .

اوت ، المانلر سياست ايشلرنده بك تجربه سز ، بك بجريكسزدر. ايشته بونى ادله وشواهديله اثبات ايده جكم :

حربك تابدايتنده ، شرقه وعالم اسلامه حلول ايده بيلمك ايچون المانلر ، آمريقادن ، اوته دن بريدن برچوق هنديلرله سائر ملل اسلاميه يه منسوب كيمسه لرى برلينه كتيرتديلر ، كيزلى آچيق متعدد جمعيتلر تشكيل ايلديلر . كندى ضابطلريله بونلردن مركب هيئتلر وجوده كتيروب عالم اسلامك هر طرفنه اعزام ايلديلر . يوللرده اثناى مسافرتده ، بو هيئتلره قارشو مسلمانلر اللرندن كلدكلرى قدر اعزاز واكرام ايليه رك ، هر درلو تسهيلاتى ابراز ايتمكدن چكنمديلر. بونلر عراقه ، ايرانه ، حتى افغانستانه وهندستان يايلاسنك قاپوسنه قدر كيتديلر . هر خطوه ده حقلرنده درلو درلو محابتلر ، معاونتلر ايلدى. دشمنلرك هجومندن قورتارلديلر. هله ايران افكار عموميه سى بوسبوتون آلمانلرك لهنه دوندى . دولت عثمانيه آلمانلرك بو تشبثاتنه قارشو شق شفه ايتمدى وهيچ بركونا اعتراض ومداخله ايتمدى . نيچون ؟ چونكه آلمانلرله بركره متفق صفتيله حربه كيريشمش وآلمانلرى سوزلرينك أرى ، وفالى برملت طانيمشدى. بونجه فداكارلغه، مادى ومعنوى زحمتلره رغماً آلمانلر تشبثلرنده موفق اوله مدقلرى كبى بو تجربه سز عمليات نتيجه سنده اقوام شرقيه واسلاميه آره سنه نفاق تخملرينك صاچيلمسنه سببيت ويرديلر . بو حركتلر نتيجه سنده ايسه آلمانيانك مقصدى، ممالك ودول اسلاميه نك تأمين بقاواستقلالى دكلش ده آنجق اوديارده ، انكلتره وروسيه نك برمقدار قوتلرينى اشغال ايده بيله جك برجوش وخروش اويانديرمقدن عبارتمش كبى برظن حصوله كلدى . بوظنه دوشن ايرانيلر ، هنديلر ، افغانليلر درحال آلمانلردن يوز چويره رك ، آنلرى كنديلرى ايچون انكليزلردن دها مضر برحكومت وملت اولمق اوزره تلقى ايتمكه باشلاديلر وبوتون وعدلرينى قورو لافلردن عبارت كوره رك آلمانلره قارشى باشقه درلو طارانديلر .

مسائل اسلاميه ده واسلام يوردلرنده ، دولت عثمانيه نك مداخله واطلاعى اولمقسزين ، ايش كورمك آرزوسنده بولنان آلمان ميسيونرلرينك بويله برعاقبته دوچار اوله جقلرينى انكليزلر بيليور وبيق آلتندن كوليورلردى .

شاه حضرتلرندن عشيرت نفرلرينه وارنجه يه قدر بوتون ايران آلمانلره فوق العاده اعتماد ايتمشكن ، وعد ايديلن شيلرك تحقق ايتمه سى يوزندن آلمان نفوذى بردنبره ايرانده سونوب بيتدى .

شايد آلمانيا دولت عثمانيه كبى برمتفقه مالك اولسيدى، چوقدن انكليزلرله برابر بوتون عالم اسلام آلمانيانك عليهلرينه دونمشيدى .

آلمانلر اويله كيمسه لرله توحيد مساعى ايتديلركه بونلرك هيچ برى ، مسلمانلرله شرقليلر نزدنده معروف وصاحب نفوذ صايبله مزدى . بونك اوزرينه هندبت پرستلريله هند مسلمانلرى ، كذلك ايرانيلر ايكى قسمه آيريله رق، متنفذان ، اعيان وعلمادن مركب مهم برقسمى عثمانليلره متمايل قالمقله برابر، برقسمى ده آلمانلر عليهنه دونديلر .

المانيا سياسيونك شو صوك زمانه قدر حربك سلاح قوتيله ختامه ايره جكنه قناعتلرى واردى . بونك ايچون المان رجال عسكريه سى ـ بوراده اولديغى كبى ـ دائما وضعيته حاكم بولنيورلردى . قيصرله ولى عهدـ مخاصملرك ادعالرينه نظراًـ صوك درجه حربجو ومحاربه طرفدارى اولدقلرندن المانياده كى سياسيونك هيچ اهميتلرى قالمامشدى .

اوت ، المان ملت مساحه سى سياست واديسنده پك عجمى صاييليرلردى . حرب حاضرك سلاحله دكل ، انجق فكر وقلمله قازانيله بيله جكنى بردرلو تخطر وتفكر ايتمدكلرى جهتله ، ائتلافجيلرك امريقا واسوچره ده كى واسع وبى پايان پروپاغاندالرى سايه سنده، آز زمان ايچنده هم اسكى دنيايى ، همده يكى دنيا آلمانيايى ومتفقلرى عليهنه قالديرديلر .

آمريقا هيچ بر وقت المانيايه اعلان حرب ايتميه جكدى فقط المان تحت البحرلرينك متمادى تعرض وتجاوزلريله امريقا صولرنده باطيردقلرى سفائن تجاريه ايله يولجى وابورلرندن طولايى آمريقايى كندى عليهلرينه سوق ايتمك خصوصنده اجبار ايلديلر . المانلر ، آمريقاليلرك بو محاربه ده اجراى تأثير ايده جكلرينى ده بردرلو تخمين ايده ميورلردى. حالبوكه المانياده ايش بيلير، صلحپرور سياسى كيمسه لر بولنسه يدى ، اولكى آز ضررلرله صوك دهشتى قولايلقله حساب ايدرك ، امريقانك ائتلاف حكومتلرينه صاتمقده اولديغى مهمات حربيه ايله سائر لوازمه قارشو سس چيقارماملرى ايجاب ايدردى. چونكه قوجه آمريقانك حربه المان منافع حياتيه سى عليهنده اوله رق قيام ايتمسنى تهيه واحضار ايتمك ، شبهه سز يالكز سلاح صاتمسندن دها مضرايدى. بويولده اهون شره راضى اولمق وبوكا سس چيقارمامق المانلر ايچون پك خيرلى ، كارلى برايش اولوردى .

بويله جه المان سياست عسكريه سى ، بربر دنيايى تحريك وتدهيش ايدوب ، جهانى كندى عليهلرينه چويرديلر .

ايشته المانلرك سياستده كى بجريكسزلكلريله عجميلكلرى يوزندن هم كنديلرينى بوكونكى حاله دوچار ، همده بدبخت متفقلرينى ده اليم بروضعيته كرفتار ايلديلر. سياست عسكريه يالكز المانياده حكمفرما اولميوب، عينى زمانده بوممالكده ده تأثيرات مدهشه سنى بوتون قوتيله

اجرا ایدییوردی . حربیه وبحریه نظارتنده‌کی المان امرا وضابطانی هرطرفه و قرارکاهلره، حرب میدانلرینه، دکزلره ، قره‌لره، ممالك عثمانیه‌نك اطراف، وجوانب اربعه‌سنه بایله‌رق هرشیئی اللرنده بولندیرییورلردی .

پایتختمزده‌کی نظارتلرك جمله‌سنده مستخدم بولنان عسکر وسیویل المانلر، هرشیئی، هرسیاستی، هرمنفعتی کندی سیاست‌عسکریه‌لریچون استعمال ایتمکده ذره قدر قصور ایتمزلردی .

بوصورتله مملکتمزده‌کی نظارتلرك جمله‌سی اهمیت وفعالیتدن دوشدیلر . حرب اثناسنده هرنظارتدن زیاده حال فعالیتده بولنمسی لازمکلن خارجیه نظارتمزکده برجسم بیروح مثابه‌سنده قالمسنه ینه بوسیاست عسکریه سبب اولمشیدی. اوته‌ده بریده بولنان سفیرلرمزك بالجمله وظائف وصلاحیتلری آلنوب آتشه میلیترلره تودیع وتوزیع اولندی . شرقده وغربده مدهش وقایع ظهور ایتدیکی صیرده مذکور وقایعه قارشو دیپلوماسی تدبیرلر اتخاذی ضروری ایکن ، خارجیه نظارتمزك هیچ برشیدن خبری یوغیدی . آره صره حربیه نظارتنك اعطا ایتدیکی معلوماته عرض افتقار ایدییوردی .

مثال اوله‌رق ایران حادثاتی قارئلرمزك خاطرینه کتیره‌بیلیرز . اساساً اوراده‌کی سفیرمزك - تواتر درجه‌سنده‌اولان کفایتسزلکی‌شویله طورسون - عثمانلی والمان‌سیاست‌عسکریه‌سنك یاپدیغی‌خطالر نتیجه‌سنده عثمانلی - ایران مخادنت سابقه ولاحقه‌سنی آلت اوست ایتمکه باعث اولدی .

ایرانده عثمانلی وآلمان سیاست عسکریه‌سنك یاپدیغی بو خطالر ، دیه‌بیلیرم‌که عالم اسلامی انکلیز قوجاغنه آتمشدر. بونی ایجاب‌ایدرسه اویله وثائق رسمیه ایله اثبات ایده‌رمکه خارجیه نظارتمز بیله عکسنی ادعا ایده‌مز. فقط شیمدیلك صدد وموضوع خارجنه چیقمق ایسته‌میورم . آره یرده حیات اسلامیه مانع اولمسیدی ، بوکون ایران‌ایله افغانستانی‌ده‌دشمنلرمزك‌صفلرنده‌کوره‌جکدك. حاصلی غربده وشرقده بوتلیج سیاست مدهشه‌سنك منبعی ، منشأی ، هپ آلمان سیاست عسکریه‌سندن بشقه‌برشی دکلدر. شبهه‌سز بویله علی‌العمیا زوراکی بر سیاستك نتیجه‌سی سقوط وخسراندن بشقه برشی اوله‌ماز .

شیمدی حقشناسانه ومنصفانه اوله‌رق - آجی والیم اولسه بیله- اعتراف ایتملی‌یز.عثمانلی‌وآلمان ملتلرینك کوستردکلری مآثرقهرمانانه‌یه رغماً ، رجال حکومتنك سیاسته‌کی عجمیلکلری یوزندن ، محاربه‌یی غائب ایتدیلر وبوکونکی ایام مشئومه‌یی کندی عنف وجهالتلریله حاضرلامش اولدیلر. کندی دوشن آغلاماز ! اوحکومتلر ، اورجال هپسی‌بوکون‌سقوط ایدوب‌کیتدیلر. فقط نه‌فائده‌که قهرمان ملتلرینك او خارق‌العاده مساعیلری‌ده هدر اولوب کیتدی !

س . م . ت

کاشغر قطعهٔ اسلامیه‌سی ویعقوب خان

آمریقا رئیس‌جمهوری‌ویلسونك‌پرهنسیپلرینه‌کوره‌چین‌حکومتندن آیریلوب باشلی باشنه اداره اولنمسی لازم کلن کاشغر قطعهٔ اسلامیه‌سی حقنده برآز معلومات ویرمك ومشهور « آتالق غازی یعقوب خان» زماننده کچن وقوعات ایله خان مشارالیهك مقام خلافت اسلامیه ایله اولان مناسباتندن مختصراً بحث ایتمك ایستیورز .

کاشغر قطعهٔ اسلامیه‌سی حقنده ویره‌جکمز معلومات تاریخیه ، یالکز بونام ایله ذکر اولونان شهر حقنده اولمایوب ، یعقوب خانك الك صوکره ضبط ایله حکومت سوردیکی ممالکدن عبارت برقطعه‌در. یاقینده ان‌شاءالله خریطه‌سنی‌ده نشر ایده‌جکز .

*
* *

کاشغرقطعهٔ‌اسلامیه‌سی‌شمالاً سیبریا، قولجه وخوقند، شرقاً چین، جنوباً هندستان ، افغانستان وینه چین ، غرباً ترکستان یعنی‌خوارزم وماوراءالنهر ایله محدود بولنمقده‌در . اهالیسی صوکره‌دن مملکته کلن چینلیلردن ماعدا عموماً مسلمان اولوب بونلردن جغتایلیلر حنفی المذهب ، دورغانیلر شافعی‌المذهب‌درلر .

قطعهٔ مذکوره‌ده بولنان باشلیجه‌اقوام ترکیه شونلردر : جغتایلی، دورترغانی، دولان، قیرغیز، قپچاق ، قالاق، لوپ کوللی و چینلیلر. بونلردن باشقه ترکستان ، هندستان ، افغانستان و مجاور بولوندیغی ممالکدن دخی بر چوق اهالی یرلیلره قاریشمش و اورانك اهالیسی صیره‌سنه کچمشدر .

قطعهٔ مذکوره‌ده متمکن اولان‌طوائف مختلفه‌نك مجموعی درت بچق،بش میلیون آره‌سنده‌در . کرچه بورانك وسعتنه نظراً بو قدر نفوس پك آز ایسه‌ده،عصرلرجه دوام ایدن‌اختلاللر، داخلی محاربه‌لر ومهاجرتلردن طولایی پك‌چوق اهالی تلف وضایع اوله‌رق‌شیمدیکی درجه‌یی بولمشدر . الیوم برچوق محللری اهالی‌دن خالی بولنمقده‌در. لسان عمومی ترکجه‌در . ایشته یعقوب خان بوقدر اهالی اوزرنده اجرای حکومت ایتمشدر . بوراده کاشغر قطعهٔ اسلامیه‌سنك یالکز یعقوب خان زمانه عائد وقایعندن بحث ایده‌جکم جهتله طوغریدن طوغری‌یه صدده کیرییورم .

*
* *

۱۲۷۸ تاریخنده کاشغر شهرینی چینلیلردن ضبط ایتمش اولان بو جوارده ساکن قیرغیز قبائلی رئیسی « صدیق بك » کندیسنك بوراده اجرای حکومت ایده‌میه‌جکنی آکلامقله ، یاقین اقرباسندن اولوب خوقند شهرنده اقامت ایتمکده اولان « بزرك خان » ه ترك حکومته قرار ویردی . بونك اوزرینه مقام امارته اجلاس قلنمق اوزره «بزرك خان»ك کوندرلمسی رجاسی حقنده‌یازدیغی نامهٔ مخصوص ایله دورغان زادکانندن بر ذاتی ۱۲۷۸ سنه‌سی اواخرنده خوقند حکمداری « علم قولی خان»ه سفارتله ارسال ایلدی . کاشغر سفیری

خوقند شهرنده « علم قولی خان » ك حضورينه قبول اولنوب نامهٔ مخصوصی تقديم وكيفيتی شفاهاً دخی عرض و تفهيم ايلدی . سفيرك رجاسی، « بزرك خان » كده موافقتی اوزرينه معينته برمقدار عسكر تفريق اولنه‌رق كاشغر شهرينه اعزام اولندی . [*] ايشته « آتالق غازی يعقوب خان » كه اوزمان «يعقوب بك» ديه ياد ايديليوردی. بو عسكر اوزرينه « بهادر باشی » يعنی « ميرآلای » نصب اولنمش ايدی .

« بزرك خان » ۱۲۷۹ سنه‌سی ابتداسنده كاشغر شهرينه واصل و مقام حكومته جالس اولدی . « صديق بك » ، «بزرك خان » ك رجاسی اوزرينه موقت برمدت ايچون شهرمذكورده قاله‌رق وزارت اولی مقامنه كچدی و يعقوب بك ايسه خدمات عسكريه ايله اشتغال ايتمكه باشلادی ، يعنی«بزرك خان» ك سر عسكری اولدی .

« يعقوب بك » فطرةً غايت ذكی و فعال بر ذات اولوب بانده « صديق بك » ك بولنمسی هم كنديسنك تفيض و ترقيسنه مانع ، هم‌ده كاشغر حكومتنك بر كوچوك دائره ايچنده صيقيشوب آره‌سی چوق كچمه‌دن اضمحلاله اوغرامه‌سنی باعث اوله‌جغنی آكلامش و بونك اوزرينه « بزرك خان » ی بر وسيله ايله « صديق بك » دن تنفيره موفق اولمشدی . « صديق بك » قورقه‌رق خفياً خوقند شهرينه فرار ايلدی . مير موی اليهك فراری استرداد سلطنته قيام ايچون اولديغی ايلری سوروله‌رك « بزرك خان » بر قات دها اغفال ايدلمشدی .

« بزرك خان » ، « يعقوب بك » دن باشقه اورته‌ده عاقل ومدبر آدم كوره‌مينجه حقنده اولان أمنيت و اعتمادينی بر قات دها تزييد ايله برابر مشار اليهی تلطيف ايتدی و « صديق بك » ك رتبه‌سی اولان وزارت اولی مقامنی توجيه وبالجمله امور ومصالحی وكافهٔ اموال واملاك وخزائنی يد ادارهسنه توديع ايلدی . يعقوب بك ايسه آلنده اولان اقتدار و خزائنی كنديسی ايچون بك كوزل بر صورتده استعمال ايتدی ؛ وبر چوق كيمسه‌لری لطف و احسانيله كنديسنه منتدار ايدوب طرفدارلرينی چوغالتدی .

بو أثناده ياركند شهری حاكملرندن « اسحق خواجه » طرفندن سفارتله ايكی ذات كاشغر شهرينه كله‌رك « بزرك خان » ك حضورينه جيقديلر ويارکندیكلرينك [*] آره‌سنده‌كی نفاقی بر طرف ايله اتحاد ايتملری حقنده برنصيحتنامه يازوب كوندرلمسنی رجا واسترحام ايلديلر .

بزرك خان رؤسای قوم آره‌سنده اختلافك ظهوری حكومتك انقراضنی مؤدی اوله‌جغنه دائر برنصيحتنامه تسطير ايدرك يعقوب بك قوماندا سنده (۳۰۰) كشيلك برقوتله يارکند شهرينه كونده‌ردی . يعقوب بك نامه‌يی اميرلره ويردی . فقط بونلرك هربری اتحاددكل، بالعكس آيری، آيری اجرای حكومت ايتمك ايسته‌ديكلريندن ، ايی برنتيجه ويرمه‌دی . يعقوب بك بوحالی كورونجه « مادامكه بوراده برقاچ امير واردر ، بردانه‌سی‌ده بن اوله‌يم . برامير دها زياده اولمقله نه اولور؟» ديدی .

بونك اوزرينه اميرلر آره‌لرنده‌كی اختلافی برطرف ايله يعقوب بك عليهنده محاربه‌يه قرار ويرديلر . يعقوب بك درحال يارکند شهرندن

---

[*] انكليزجه مصور خيوه سياحتنامه وتاريخيله علی سعاوی مرحومك خيوه تاريخنده « بزرك خان » ك حكومتيله يعقوب خانك حكومتی شوصورتله يازيلور :

[۱۱۷۳ ده چين فغفوری « خان لونغ » تبت بلده‌سی شمالنه كليتلی عسكر سوق ايده‌رك مغولی (آلوت ، قالموق ، دونكان) واصلی ترك وقرمی اولان اقوامی تحت تابعيته آلدی . واورالرده اسلاميتی محو ايتمك امليله علمايی و امرايی طرد ايلدی . ترك علما وامراسی بدخشان وخوقنده التجا ايدوب اورالری مركز قوت و مبدأ حركت اتخاذيله اسكی وطنلرينی اعاده ايچون فرصت بولدقچه چينليلره هجوم ايده‌كلديلر . ۱۲۸۱ ده چين مأمورلرينی «قولجه، قور ، غوسی» شهرلرندن طرد ايله استقلاله مالك اولديلر . كاشغر شهرينی ايسه اون آلتی آی محاصره‌دن صوكره ضبط ايتديلر . يالكز قلعه‌سی چينليلر آلنده قالدی . انجام بومجاهدلرك غلبه‌يی اكمال ايچون رهبرلك ايده‌جك براميره لزوم كوروندی . ايشته اولوقت بخارادن « خواجهٔ بزرك » طور ايليوب طهارت عرق واستقامت محقه‌سی وشجاعت فوق العاده‌سی مسلم اولان « يعقوب خان » ايله برابر كاشغره يوروردی .

چينليلره غلبه كوسترن اقوامدن باشليجه‌لری يعنی (دونكان ، طارانچی ، وقيرغيز) كبی بيوك بيوك طائفه‌لردن هربری كاشغر شهرينك چينليلردن ضبطی اوزرينه حق استقلال دعواسنده ايكن يعقوب خانك شجاعتی، سخاوتی، تقواسی و سطوت قبول ايتميان ساده‌لكی بو مشكلی حل ايدوب بونلری كلمهٔ واحده‌يه جمع ايله هب طائفه‌سنی رام ايده‌رك اتحاد واطاعتی تأسيس ايتدی. كاشغر قلعه‌سيله يارکندی بالدوله فتح ايتمه‌سيله دخی بو امامته استحقاقنی كوستردی. بواتحاد حاصل اولنجه « خواجهٔ بزرك » يعقوب خانه « سن بو امارتك اهليسك، ايشته امارتك تأسيس اولندی . آرتق وطنی اجانبدن تخليه وظيفه‌سنی اجرا ايت . الله تعالی موفق بيورسون آمين » ديوب مكهٔ مكرمه‌يه هجرت ايلدی]

غالبوكه احوال، بومركزده اولمايوب، بوقاريده عرض اولونديغی واوله‌جغی وجهله‌در .

[*] يارکند شهری ۱۲۸۰ سنهٔ هجريسنده [دورغانيلر ، چغتايلر وكوچارليلر] دن مركب اولان قبائل عساكر اسلاميه‌سی طرفندن چينليلردن فتح وضبط اولنمشدی . يارکند شهری و حواليسنك ضبطی اوزرينه طبيعی اوله‌رق مقام حكومته بر ذاتك تعيين اولنمه‌سی لازم كلديكندن بوراسنی فتح ايدن مختلف قبائل امراسندن مركب بر مجلس عمومی بو مسئله‌يی حل ايتمك ايچون عقد اولندی .

دورغانی رؤساسندن وعينی زمانده يارکندشهری چينليلرده ايكن چين عساكری امراسندن «ماداليه» يعنی «قائممقام» اولوب بوشهرك ضبطی خصوصنده خدمتی جمله‌دن زياده اولان « محمد علی بك » نام ذاتك مقام حكومته اجلاسنی، دورغانيلر، چغتايلر « عبدالرحمن حضرت » نامنده‌كی ذاتی و كوچارليلر ايسه كنديلری بونلره امداده كلمسه‌لردی يارکند شهرينك ضبط اولنه‌ميه‌جغنی بيان ايله پادشاهلغه « اسحق خواجه » نك تعيين و انتخاب ايدلملزومنی بيانله بو خصوصده اصرار ايلمشلردی . هيچ برطرف ادعاسندن دونمديكی ايچون اورته‌ده بيوك بر مقاتله و منازعه چيقارمامق ايچون خيلی مناقشاتدن صكره سالف الذكر اوچ ذاتی بردن امير انتخاب ايتديلر . فقط اوچ اميرك بردن اجرای حكومت ايتمسی وخيم اوله‌جغی جهتله بو اميرلر طرفندنده « نيازی بك » ی كنديلری اوزرينه امير عمومی تعيين واعلان ايلمشلردی . برمدت صكره بواميرلر آره‌سنده بيوك فساد اخلاق ظهور ايتمش وبو نزاعی حل ايچون « بزرك خان » ك مداخله ايتمه‌سنی مناسب كورمش اولان « اسحق خواجه » يوقاريده بيان اولنديغی اوزره ايكی سفير كاشغره كوندرمشدی .

چیقوب، محاربه‌یه حاضرلندی. یعقوب بکك عسکری یارکندعسکرینك کثرتنه طیانه‌میوب مجبورفرار اولدیلر . یعقوب بك‌ده بقیة‌السیوف عسکری ایله کاشغر شهرینه طوغری رجعت ایتدی .

بزرك خان، میرمومی الیهك یارکندده بکلك دعواسنده بولندیغی ومغلوب اوله‌رق میدان محاربه‌دن فرار ایتدیکنی خبر آلنجه « اوبویان دشمنی وقتسز آیاغه قالدیردی. یارکندلیلر بوحرکتی بندن ظن ایدرلر » دییه‌رك یعقوب بکی اعدام ایتمکه قراروبردی. فقط یعقوب بك‌وقتیله کندی آدملری واسطه‌سیله بوخبری آلدی. کاشغر شهری اطرافنده‌کی اسلام کویلری اهالیسندن (۳۰۰) کشی جمع ایله چینلیلرك النده بولنان «یکی حصار» شهرینی تحت محاصره‌یه آلدی .

بوخبر کاشغر شهرنده ایشیدیلنجه (۵۰۰) کشی فرار ایله یعقوب بکه دخالت ایله‌دیلر. بواثناده‌بوجوارده کائن قیزل طاغده‌کی قبچاقلردن بر طائفه‌نك رئیسی اولان « بوغچه بردار » نام ذات (۳,۰۰۰) کشیلك طائفه‌سیله‌یعقوب بکه‌عرض خدمت واطاعت ایدنجه ایش بویودی. (۳,۸۰۰) کشیلك برقوته صاحب اولان یعقوب‌بك یکی حصار شهرینی چینلیلردن ضبطه موفق اولدی وبوراده اعلان استقلال ایلدی .

۱۲۸۱ سنه‌سی صوکلرنده کاشغر شهرینه برهجوم اجرا ایتدی . «بزرك خان » اکثریتك یعقوب بك لهنده اولدیغنی کورونجه‌مقاومت ایده‌میه‌جکنی آکلامش،شهری تسلیم ومقام امارتی‌ده کندیسنه ترك ایله‌مشدر .

یعقوب بك کاشغر شهرینی ضبط ایدر ایتمز تشکیل ایتمش اولدیغی حکومت اسلامیه‌نك مرکز اداره‌سنی درحال بورایه نقل ایدرك پای‌تخت سلطنت اتخاذ ایلدی.

« یعقوب » بك اهالی‌یه قارشو بیوکلك کوسترمك وهرکسی کندیسنه طرفدار ایتمك ایچون بزرك خانه وزیراعظم رتبه‌سنی توجیه ایله‌دی .

برآز زمان مرورندن صوکره « بزرك خان» ك مملکتده فساد چیقارمقله مشغول اولدیغنی ایلری سوره‌رك مشارالیهی عزل ایله‌دی. و «بزرك خان امور حکومتی رؤیته مقتدر دکلدر . برکوشه‌ده اوطوروب عبادت ایله‌سون » دیه‌رك یانته ایکی خواجه ترفیق ایله برابر برمحلده دائمی صورتده اقامت ایتمه‌سنی امر ایتدی .

۱۲۸۲ تاریخنده ینه‌قبچاق قبائلنه منسوب (۵,۰۰۰) کیشی کاشغر شهرینه کله‌رك یعقوب بکه عرض اطاعت ایلدیلر . بونلرك باشنده طاشکند شهرینك اسکی حاکمی « میرزا احمد قوش بکی » ، طاشکند عسکری قوماندانی «بك محمد» وبورالرجه معروف امرای عسکریه‌دن « حق قولی بیکباشی » وار ایدی‌که بونلردن میرزا احمد قوشی بکی یعقوب بك باش وزارت مقامنه کچیردی . بزرك خان ایله صدیق بك راحت طورمه‌یه‌رق ال آلتندن مخابره ایله کونك برنده مملکتده اختلال چیقاردیلر . یعقوب بکله برچوق محاربه‌لردن صوکره ناچار قالوب تسلیم اولنجه یعقوب بك، بزرك خانی حضورینه جلب ایله‌ده‌سنی شیمدی اعدام ایتدیرر ایدم . فقط جدکه باغشلادم. آرتق بوندن صکره سنك بورالرده اوطورمنلغك اویه‌مز . مکهٔ مکرمه‌یه کوندره‌یم» دیه‌رك هندستان طریقیله جانب حجازه کوندردی . [*] صدیق بکی‌ده زندانه آتدی . برمدت صوکره صدیق بك حبسده وفات ایتمشدی .

محمود مسعود

خط همایون صورت منیفه‌سی

وزیر معالیسمیرم توفیق پاشا

« عزت پاشا قابینه‌سنك وقوع استعفاسنه وسزك درکار اولان »
« وقوف وتجاربکزه واعتمادعامه‌یه مظهریتکزه بناءً مسندصدارت »
« عهدهٔ رویتکزه ومقام‌مشیخت اسلامیه‌دخی دارالحکمة‌الاسلامیه »
« اعضاسندن حیدری زاده ابراهیم افندی عهده‌سنه توجیه قلنمش »
« و قانون اساسیك ۲۷ نجی ماده‌سی موجبنجه تشکیل ایلدیککز »
« هیئت جدیدهٔ وکلا تصدیقمزه اقتران ایتمشدر . »

« دول ائتلافیه ایله اخیراً عقد ایلدیکمز متارکه حال‌حربه‌نهایت»
« ویرمسیله مملکتمز ایچون قانون ومشروطی‌براداره منتظمه‌زمانی»
« حلول ایتمش اولدیغندن احوال حربیه‌نك تولیدایلدیکی غیر قانونی »
« وغیر طبیعی معاملاتك سریعاً ازاله‌سیله مملکتمزك هرجهتنده احکام »
« شرعیه وقانونیه‌نك فعلاً وتماماً تطبیق واجراسی‌وصنوف اهالیمز »
آره‌سنده آهنك وفاق واتحادك تأمین وتوثیقیله آثار نفاق و شقاق »
« کاملاً اورته‌دن قالدیریله‌رق بالعموم اهالیمزك بوکون یکدل‌ویکجهت »
« اوله‌رق وطنمزك سلامت وسعادتنه حصر مساعی ایتملری اسباب »
« و وسائلنك استکمالی ومعاملات حکومتك داخلاً وخارجاً »
« امنیت و اعتمادی کافل بر حال انتظامه افراغی وهر طرفده »
« آسایشك تقرریله اخلال سکون و انتظامه قصدی ایدنلرك بلا »
« افاتهٔ وقت قانون دائره‌سنده منعی احوال حاضره‌ده اول باول »
« اجراسی مقتضی خصوصات مهمه‌دن اولدیغندن هیئت‌وکلامزله »
« بالاتحاد بو جهتلرك تأمین تطبیقاتنه صوك درجه‌ده اعتنا قلنمسی »
« حصافتکزدن منتظردر . همان جناب موفق الامور توفیقات »
« صمدانیه‌سنه مظهر بویورسون آمین بحرمة سید المرسلین . »

٦ صفر ۱۰۳۷ و ۱۱ تشرین ثانی ۱۳۳٤

[*] مشارالیهك مکهٔ مکرمه‌یه دکل ، بخارا شهرینه کوندرلدیکی حقنده برروایت وار ایسه‌ده طوغریسی مکهٔ مکرمه‌یه‌عزیمت ایدوب برمدت اقامتدن صوکره طاشکندشهرینه کیتمش وبرده‌ها کاشغرشهری وحوالیسنه آیاق‌باصمامش واوراده وفات ایتمشدر .

هلال مطبعه‌سی — اشرف ادیب

آبونه شرائطی

داخلی ، خارجی هر یر ایچون سنه‌لکی (۲۵۰) ، آلتی آیلق (۱۳۰) غروشدر.

[نسخه‌سی ۵ غروش ، سنه‌لکی ۵۲ نسخه‌در .]

اداره‌خانه

باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر

مسلکه موافق آثار مع الممنونیه قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولونماز .

سبیل الرشاد

اخطارات

آدرس تبدیلنده آیریجه بش غروش کوندرلیدر .

مکتوبلرك امضالری واضح واوقوناقلی اولمسی وآبونه صره نومروسنی محتوی بولنمسی لازمدر .

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور .

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور .

دینی ، فلسفی ، علمی ، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر محمد عاکف

صاحب ومدیر مسئول اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد : ۳۷۹ ۱٦ صفر ۱۳۳۷ پنجشنبه ۲۱ تشرین ثانی ۱۳۳٤ جلد ۱۵

اسرار قرآن

بسم الله الرحمن الرحيم

« والذین یؤمنون بما انزل الیك وما انزل من قبلك وبالاخرة هم یوقنون »

قرآن حکیم مظاهر تقوا (بوکا ارکان تقوی‌ده دیه‌بیلیرز) دن دردنجیسنی بزه بیان قصدیله « والذین یؤمنون بما انزل الیك وما انزل من قبلك » دییور .

معلومدرکه محمد علیه الصلاة والسلامه ایندیرلمش اولان کتاب ، قرآن کریم ، بوندن اولکیلره نازل اولان‌ده ، جناب حقك انذار وتبشیر وظیفه‌سیله کوندرمش اولدیغی پیغمبران عظامه وحی طریقیله تنزیل ایتدیکی کتب سماویه‌در. کتب منزلهٔ متقدمه‌یه ایمانك مسلمانلر ایچون واجبات دینیه‌دن اولدیغی نص صریح شکلنده کوسترن شو آیت کریمه‌در : « قولوا آمنا بالله وماانزل الینا وماانزل الی ابراهیم واسماعیل واسحق ویعقوب لانفرق بین احد منهم ونحن له مسلمون » جناب حقك پیغمبرلرینه ایندیرمش اولدیغی شیلرك کافه‌سنه ایمان ایتمك بوتکلیف الٰهی ایله مسلمانلر اوزرینه واجبدر . آنجق فرض عین اولان ایمان اجمالی اولوب ایمان تفصیلی فرض کفایه‌درکه افراد امتدن بعضلرینك ایفاسیله دیکرلرندن ساقط اولور . علم تفصیلی فریضهٔ عینیه اولسه‌یدی ، طبیعیدرکه بوحال کلفت ومشقته بادی اولوردی .

دین اسلام ایسه « یرید الله بکم الیسر ولا یرید بکم العسر » منطوق منیفنجه یسر وسهولت اساسلری اوزرینه مبنیدر .

دوانی ، دینه قارشی خصماسی طرفندن ایراد ایدیلن شبهه‌لری ازاله‌یه ، معاندلری الزامه ، طالب رشد وهدایت اولانلری ارشاده اقتدار حاصل ایده‌جك درجه‌ده دلائل اصولیه‌یه وقوف فرض کفایه اولدیغنی سویلیور . بزده دیرزکه : مسلمانلر کرك بوصوك عصرلرده ، کرك اعصار سالفه‌ده بیوك بیوك کناهلره کیرمشلردر . اونلر ، بوفریضه‌یی ، علم تفصیلی فریضه‌سنی ترك واهمال ایتمکله حریم دینلرینی محفوظ بولندیرمق ، عقاید اسلامیه‌یه استیلا کارانه برطرزده هرطرفدن هجوم ایدن طوفان بدعت وشبهاتك اوکنه کچه بیلمك ایچون اللرنده برسلاح بولندیرمغه احتیاج کورمامشلردر . بلکه‌ده اونلر کتابلر طولوسی وجوده کتیردکاری وبواوغورده نقدینهٔ حیاتلرینی توکتدکاری مناقشات جدلیه ومباحثات صناعیه‌یی دینك محاط اولدیغی بونجه مخاطراتك ازاله‌سی ایچون کافی ووافی کوریور . فقط طوغریسنی سویله‌مك لازم کلیرسه تأیید دین نامنه اورته‌یه قونیلان اوکبی حجج وبراهین انسانه قناعت قطعیه حاصل ایتدیره‌جك ، موجود اولان یقین دینی‌یی رسوخپذیر قیله‌جق شیلر دکلدر . مدافعهٔ دین نامنه مجاهداته کیریشن بوکبی ذوات بویولده‌کی مساعیلرینی یالکز قرآن حکیمدن واونك غایت صاغلام اساسلره استنادایدن قواعد استدلالیه‌سندن اقتباس فیضه حصر ایتسه‌لر ، خلقی تنویر وارشاد خصوصنده یالکز قرآنك روحندن استمداد مسلکنی طوتسه‌لردی ، رهبرلك ایتدکاری بیچاره خلقی اوایچندن چیقلماز کریوه‌لره کوتورمش ، افکار جامده‌لرینك تأثیر شئامتیله برطاقم کسه‌لرك دیندن نفرت ایتمه‌لرینه میدان ویرمش اولمازلر ایدی .

مسلمانلر جناب حقك رسل کرامنه انزال ایلدیکی کتابلرك کافه‌سنه ایمان ایتمکله مکلفدرلر . چونکه هر نه قدر بونلرك محتویاتی بروجه تفصیل بزه واصل اولمامش اولسه‌ده شوراسی محققدرکه هر بری، اسباب هدایت و وسائل سعادتی بتون انواعیله متضمن اولمق خصوصنده رسول ذیشان افندمزه نازل اولان کتاب کریمك عینیدر. دین الٓهی هر امتده عینی ماهیتده اولوب عنصر، حال ، زمان ، مکان اعتباریله اقوام آره‌سنده موجود اولان تخالفك، بونك اصول وارکان اساسیه‌سی اوزرنده هیچ بر تأثیری یوقدر . امتلرك شرائط موجودیتلرینك دکیشمه‌سیله دکیشن بر شی وارسه اوده انواع معاملات و صور عباداته عائد احکام فرعیه‌در . « لیس البر ان تولوا وجوهکم قبل المشرق والمغرب و لکن البر من امن بالله و الیوم الآخر واقام الصلاة وآتی الزکاة والموفون بعهدهم اذا عاهدوا والصابرین فی الباساء والضراء و حین البأس اولئك الذین صدقوا و اولئك هم المتقون = اخلاص و اطاعت یوزلریکزی شرق و غرب جانبلرینه چویرمه‌کز دکلدر . حقیقی بر اطاعتله متصف اولانلر اللهه و یوم آخره ایمان ایدنلر ، نماز قیلوب زکات ویرنلر ، معاهده ایدرلرسه عهدلرینه وفا ایلینلر ، شدت و ضرورت هنکاملرنده ، حدت و غضب ایلدکلری زمانلرده صبر و سکینت کوسترنلردر . اونلر ایمانلرنده صادق و تام معناسیله متقیدرلر . » نظم کریمی‌ده بو حقیقتی مؤیددر .

رسول علیه السلام حق و حقیقتی تسلیم و تأیید ، خلقی بو ایکی وسیلهٔ فلاح و سعادته توسله دعوت وظیفه‌سیله کوندرلمشدر . بو وظیفه‌نك ایجاباتنه نظراً بر حقی باطل ، بر باطلی حق کوسترمه‌سی، بر نبینك نبوتنی انکار ایتمه‌سی ، کوزلی چیرکین ، چیرکینی کوزل کورمه‌سی امکان داخلنده دکلدر . او مرشد عالم اللهه ، ملکلرینه، کتابلرینه ، پیغمبرلرینه ایمان ایتمش اولدیغنی آواز بلند ایله کائناته اعلان ایتمش ، دین ابراهیمه اتباعه مأمور اولدیغنی واللهه ، ملکلرینه، کتب و رسله ، یوم آخره ایمان واعتقاد ایتمیانلرك وادیٔ ضلالته دالمش اولدقلری کندینه وحی طریقیله جانب اقدسدن تلقین ایدلدیکنی خبر ویرمشدر .

رسالت محمدیه‌نك بوکبی اساساتی نظردقته آلینجه آکلاشیلیرکه رسالتمآب (صلعم) افندمز عالم بشریته ماهیةً شرائع سالفه‌دن فرقلی بر شریعت اتحاف ایتمامش ، بلکه وظیفهٔ بلاغ و ارشادی انبیای سالفه‌نك وحی الٓهی ایله نشر وتلقین ایده‌کلدکلری حق وحقیقتی تأیید واعلادن عبارت بولنمشدر . « وانزلنا الیك الکتاب بالحق مصدقاً لما بین یدیه من الکتاب ومهیمناً علیه »

دیمك اولیورکه اسلام شرائع سابقه‌یه ایمان ایله مکلفیتی احتوا ایتمکله فطرت سلیمه ایجاباتنه تماميله موافق بر مسلك تعقیب ایتمکده‌در . چونکه بوتکلیف بشریته قوانین مقررهٔ الٓهیه‌یه امتثال ایتمك ، فضائل وکمالات ملیه‌یه درت ال ایله صاریلمق کبی بر غایهٔ مسعوده تأمین ایتمکده اولوب دین ابراهیم ، دین موسی ، دین عیسی علیهم السلامدن هرهانکی برینك بوغایه‌یه تجلیکاه اولمه‌سنده هیچ بر فرق یوقدر .

یالکز شوجهتی اخطار ایدهلم که بوسوزدن مقصدمز انبیای مشار الیهمك تلامیذی طرفلرندن اورته‌یه قونیلان ومنسوب اولدقلری پیغمبرلره منسوبیتی تحقق ایده‌میان کتابلرك ده عینی خصائصی جامع اولدقلرینی ادعا ایتمك دکلدر . بوشکلده تداول ایدن کتابلر منزل من عندالله اولمق شویله طورسون، بالعکس اکثریسی کونا کون افسانه‌لر، بدعتلرله مالامالدر. بونلرك کرك جناب حقه، کرك رسل کرامه اسناد ایتدیکی اویله اوصاف واحوال واردرکه فطرت انسانیه وقواعد عقلیه بداهةً بونلرك محال اولدیغنه حکم ایتمکده‌در . وبوندن دولاییدرکه بوکبی آثار دینیه‌یه اعتماد ومحتویاتنی دستورالعمل اتخاذ دکل، حتی قواعد سلیمهٔ عقلیه‌یه توافق ایتدکجه صحتلرینی اعتراف ایتمك بیله جائز دکلدر . بوکتابلر اسلام عالمنده برطاقم وضاعلرك رسالتمآب افندمزه اسناد ایتدکلری درلودرلو اکاذیب و مفتریاتی حاوی وجوده کتیردکلری اثرلره بکزرلر . بوقبیل آثار موضوعه‌نك صاحبلری اثرلرینه درج ایتدکلری آثار مدسوسه ایله کویا ملل سائره اربابنی دائرهٔ اسلامه جلب ایتمك وبوصورتله انتشار اسلامه خدمت ایتمش اولمق فکر سقیمنه تبعیت ایتمشلر ، حیفا که «من کذب علی متعمداً فلیتبوأ مقعده من النار = کیم عمداً بنم آغزمدن یالان اویدوررسه جهنم آتشی ایچنده کندینه یر بکنسون » حدیث شریفنك، هدایت وارشاد مقصدیله‌ده اولسه ارتکاب کذب ایدنلره قارشی نه بیوك بر تهدید تشکیل ایتدیکنی هیچ دوشونمامشلردر !.

انسانلره حق بر دین کتیرمش ، اك واضح واقوم شهراه هدایتی کوسترمش اولان رسالتمآب صلی الله علیه وسلم افندمزك نظرلری سمت اسلامه جلبه ، قلبلری وسائط ترغیبیه وترهیبیه ایله استماله‌یه نه احتیاجی واردی که بوکبی مقاصدك مشروعیتنه حکم ایدیله بیلسون . ایشته کتاب کریم . خلقه وعظ وارشاداملنده اولانلر ایچون اونك صفحات آیاتی ناقابل نفاد بر منبع الهام تشکیل ایدر « والذی جاء بالصدق وصدق به اولئك هم المتقون »

امتلر آره‌سنده یالکز مسلمانلر بویله بر کلفت دینیه‌یه یعنی کندی کتابلرندن و پیغمبرلرندن ماعدا دیکر کتابلره و پیغمبرلره ایمان مکلفیتنه معروض بولنیورلرسه بونك حکمتی میدانده‌در . چونکه اونلر خاتم انبیا و رسل اولان ذات پاکه تبعیت ایتمش اولدقلری ایچون اونك تابع اولدیغی تعالیم وتکالیفه ، تأسیس ایتدیکی سنتلره بعینه امتثال مجبوریتنده‌درلر .

مع مافیه شوراسی‌ده درخاطر ایدلملیدرکه اونلرك طرف الهیدن منزل کتابلرك کافه‌سنه ایمان ایله مکلفیتلری حکمت و مصلحتدن عاری صرف بر امر تعبدی دکلدر . بونده‌کی حکمت بو کتابلرك ، بر طاقم آداب و مکارم اخلاقی ، عامللری ایچون سعادت دارینی کافل قواعد واحکامی متضمن بولنمه‌سیدر . مجموع رسله ایمان ایله مکلفیتده عینی علت وحکمت مستندر . اونلر جناب حقك اك کزیده

قوللری ، الڭ ممتاز مخلوقلریدرلر . قدرت فاطره اومقدس وجودلری شوائب عیب و نقصاندن منزه یاراتمش ، کندیلرینه کتاب لدندن دیله‌دیکی قدر تلقین فیض وکمال ایتدکدن صکره خلقه هدایت یوللرینی کوسترمك ، مهالك ضلالدن قورتارمق ایچون رسالت وظیفه‌سیله عالمه کوندرمشدر . بو اساسلره بناءً قواعد کلیهٔ اسلامیه‌دن بری‌ده اول کلن پیغمبرلره عائد شریعتلرك ، طرف رسالتدن فسخی متضمن براثر وارد اولمادقجه ، بزم ایچون‌ده بر شریعتدن اولمه‌سیدر . وشبهه‌سزدرکه امم سالفه‌نك ظلم وعنادلرینك جزاسی اوله‌رق جانب الهیدن مکلف طوتلدقلری وظائف شاقهٔ تعبدیه‌نك مهم بر قسمنی اسلام نسخ ایتمشدر . « فبظلم من الذین هادوا حرمنا علیهم طیبات احلت لهم وبصدهم عن سبیل الله واخذهم الربا وقد نهوا عنه واکلهم اموال الناس بالباطل = دین یهودیه سالك اولانلرك ظلملرندن ، الله یولندن خلقی آلیقویدقلرندن ، نهی ایدلدکلری حالده ربا آلدقلرندن ، ناحق یره خلقك ماللرینی یدکلرندن دولایی اولجه حلال اولان برطاقم ارزاق طیبه‌یی کندیلرینه حرام قیلدق » یهودیلر ظلم وتعدیلرینك ، اذعانسزلقلرینك نتیجه‌سی اوله‌رق بوجهلری چکمکله محکوم ایدیلر . تاکه او ، امتنك سعادت ورفاه حالنه صوك درجه حریص ومتهالك ، اتباعی حقنده غایة‌الغایه رحیم ومشفق اولان نبی آخرالزمان کلدی‌ده طیباتی کندیلرینه حلال قیلدی . اوبار ثقیل امتحان وابتلایی اوزرلرندن آتدی .

اوت طیباتك کافه‌سندن مستفید اولمق یالکز مسلمانلره خاص برمساعدهٔ دینیه‌در . بوکاده سبب شئون وجدانیه‌ده رهبرلری حق وحقیقت ، اصول اعتقادیه‌ده میزانلری عقل سلیم اولمه‌سیدر . ملل سائره اربابنه نسبتله مسلمان وجداننك عناد واستکبار شائبه‌سندن اوزاق قالمه‌سنه احوال وجدانیه‌سنده بو ایکی رکن رکینه استنادی سبب اولمشدر .

واقعاده حق و حقیقته انقیاد خصوصنده مسلمانلر نزده ، یهودیلرله خرستیانلر نزده . یهودیلرکه مسیح علیه‌السلام کندیلرینه مکارم اخلاق اتحاف ایتمش ، نفایس اعتقادیات ایله تزیین وجدانلرینه چالیشمشدی . عصرلرك اوزرلرینه قات قات بیغمش اولدیغی ظلمات کفر و عناددن قورتولمق ایچون بر لمعهٔ حقیقت افروزه الڭ زیاده محتاج برقوم کندیلری اولدیغی حالده اوکا ایمان ایتمدیلر . خرستیانلرده بو خصوصده اونلردن آشاغی دکللردر . اونلرده بیلیورلردی‌که انجیل ، احکام سرد ایتمك ، حرام و حلالی بیلدیرمك ایچون کلمه‌مشدر ؛ او ، منسوبینه آداب کریمه ، اخلاق عالیه تلقین ایدن بر مجموعهٔ امثا ومواعظدر . معاملاته عائد احکامی توراته احاله ایتدکده اولوب توراتده ایسه پك آز احکام تعاملیه واردر . ایشته اونلر هپ بونلری بیلدکلری حالده نبوت محمدیه‌یی ، عقل و حکمتدن ملهم هیچ بردلیل وحجه استناد ایتمکسزین ، جف القلم انکاره قویولدیلر . نور دعوت محمدیه‌نك اشراقات عالم آراسنه قارشی دیدهٔ بصیرتلرینه ستر عما چکن شی ایسه او ، کوکلشمش بغی و عنادلری ایدی .

خرستیانلر وقتیله قبول اسلام ایتمش اولسه‌یدیلر شئون حیاتیه‌لرینی تنظیم ایچون کچیردکلری بر چوق تجربه‌دوره‌لرینی متعاقب قارشیلاشدقلری ضرورتلر احکامنه سرفرو ایتمك مجبوریتنده قالمازلر ، آرادقلری اسباب هدایت وسعادته وصول ایچون مبارزهٔ حادثات کلفت ومشقتلریله بی‌تاب و بیمجال دوشمزلر ایدی .

اوت ، کوریورزکه اونلر قوانین وضعیه‌لرنده قادینلری عصرلرجه حقوق مدنیه‌سندن محروم ایتدکدن صکره نهایة‌الامر بو حقوقی اعطایه مجبور اولیورلر .

کوریورزکه حیات اجتماعیه‌نك تظاهرات کونا کونی اونلری اباحهٔ طلاق اساسنی قبول وبونك صور تطبیقیه‌سنجه تکامل تدریجی‌یه سوق ایدییور .

کوریورزکه مملکتلرنده رعایا اوزرینه طرح ایتدکاری انواع تکالیف ایله شرع انورك زکات حقنده‌کی نقطهٔ نظرینه یاقلاشیورلر . افرادك اموال منقوله‌سندن ، حیواناتندن ، دکاننده‌کی سرمایهٔ تجاریسندن ، خانه‌سنده‌کی مالندن درلو درلو ویرکولر آلیورلر .

اوروپا احوالنه واقف اولانلر ، طرز ترقیاتی تدقیق ایدنلر اونك هر کچن کون ایچون برقاچ خطوه اسلامه یاقلاشمقده اولدیغنی تقدیر ایدرلر .

قوانین واحکامنده تجربه‌یی رهبر اتخاذ ایتمش اولان اوروپا طریق ترقیده آهسته آهسته یوریوب کیدیور ؛ اهالیسی احوال ومعاملاتنده متمادی ادوار واطوار کچیرییور .

اوروپالیلر اسلامه عین رضا ایله باقسه‌لر ، اصول ومبادیسنی تحریٔ حقیقته معطوف برنکاه امعان ایله تدقیق وتفحص ایتسه‌لردی طریق تکاملده چکیلن بونجه محنت ومشقتلرك ، اجرا ایدیلن تجربه‌لرك هیچ برینه لزوم ومحل قالماز ، ماهیت اسلامه انعطاف ایده‌جك صمیمی برنظرهٔ اعتبار وانصاف کندیلرینی دارینده فلاح وسعادت غایه‌سنه ایصاله کفایت ایدر ایدی .

اوروپالیلرك نبوت محمدیه‌یی انکار خصوصنده بودرجه اصرارك ایتمه‌لرینك سببنی انسان بردرلو آکلایه‌میور . اونبی کزین که « انما انا بشر مثلکم یوحی الی انما الهکم اله واحد فاستقیموا الیه واستغفروه » سوزیله نه برآله ، نه‌ده جزء آله اولمادیغنی اعتراف ایدییور ، وکندینك بر رسول فطری اولدیغنی کوستریور ؛ حدود رسالتی انذار وتبشیردن ، ره راستی کوسترمه‌دن خارجه چیقامیه‌جغنی عالمه اعلان ایدییور ؛ براهین باهرهٔ رسالتی قارشیسنده عناد واستکبار مسلکنی طوتانلرله طلب معجزات ایدنلری انصافه کتیرمك ایچون اوقویه‌جغی کتاب کریمه ، ساده برقولاق ویرمه‌لرینی کافی کورییور . چونکه او ، اوقویه‌جغی کتاب مقدسك طالب رحمت ومشتاق هدایت اونلرك تطمین آمالنه کافی اولدیغندن امین بولنیور .

مترجمی : محمد شوکت — عبدالعزیز چاویش

اسلاملاشمق

— ۲ —

(مؤلفی : پرنس سعید حلیم پاشا)

اسلامده اجتماعیات

اخلاق اسلامیه‌دن تفرع ایدن اجتماعی مبدأ هم انسانلر آره‌سنده‌کی حریت ، مساوات ، تعاضد مبدئنه ؛ هم‌ده تفوق شخصی‌یه حرمت اساسنه استناد ایتمك مجبوریتنده‌در .

ایمدی ، جمعیت اسلامیه مختلف قابلیتده برطاقم فردلردن متشکلدرکه عالی ، متوسط ، عوام اولمق اوزره اوچ طبقه‌یه انقسام ایدن بو افرادك وظیفهٔ اخلاقیه‌لری ممکن اولدیغی قدر فضله حریته کسب استحقاق ایله متنعم اولمقدر .

آنجق ، انسان کندی حریتنی باشقه‌لرینك حریتنه حرمت شرطیله محافظه ایده‌بیله‌جکندن و بو حرمت متقابله و مشترکه اشخاص آره‌سنده‌کی مساواتی تأسیس وادامه ایده‌جکندن جماعت اسلامیه دخی افرادك حریت ومساواتنی مدافعه وتوسیع ایتمك مجبوریت قاهره‌سی آلتنده بولنمق خصوصنده عینیله فرد کیدر .

بو منفعت عامه ایله بو مجبوریت عامه‌نك تظاهری ایسه تعاضد اجتماعی‌یی وجوده کتیرر که ایشته اعتقادی تعاضددن ناصیل اولوب‌ده اجتماعی تعاضدك میدانه کلدیکی بو صورتله ایضاح ایدلمش اولور .

بر مسلمانك حریت ومساواتی درعهده ایتمش اولدیغی تکمل مجبوریتنك نتیجه‌سی اولمسنه نظراً کندیسنك متنعم اوله‌جغی حریت و مساواتك درجه‌سی جمعیت اسلامیه‌یی تشکیل ایدن افرادك واره‌بیله‌جکی تکمل اخلاقی وروحانینك درجه‌سنه کوره تعین ایتمك لازم کله‌جکی پك طبیعی برشیدر .

بناءً علیه جمعیتك عمومی اولان سویهٔ اخلاقیه و روحانیه‌سی نه قدر یوکسك ایسه حریت ومساواتی‌ده ، رفاه وسعادتی‌ده او نسبتده مکمل اولور ؛ بالعکس بو سویه نه درجه‌لرده آلچق ایسه جمعیتك کرك حریت ومساواتی ، کرك رفاه وسعادتی او مرتبه ناقص قالیر .

دیمك که بر مسلمانك حریتی کندی قصورندن ، کندی لیاقتسزلغندن باشقه هیچ برقوت نه تحدید ، نه‌ده تضییق ایده‌مز . بو حریت فردك قابلیت تکملیه‌سنی تعقیب ایتمك واوکا اصلا تقدم ایتمه‌مك شرطیله نامتناهی برصورتده توسع ایدر طورور . زیرا او قابلیتك اوکنه کچدیکی آندن اعتباراً شایان حرمت اولمقدن وبالنتیجه حقیقی طانیلمقدن محروم قاله‌رق یالکز شکلنی دکیشدیرمش براستبداد اولور چیقار .

ایشته افراده دها زیاده حریت ، دها فضله مساوات تأمینی مقصدیله جماعات اسلامیه آره‌سنده نه‌دن طولانی سیاسی ، اجتماعی اختلالرك اصلا وقوعی کورلمدیکنی و کوریله‌میه‌جکنی یوقاریده‌کی تمهیدات بزه پك کوزل ایضاح ایدییور .

ایمدی بو شرائط داخلنده تفوق شخصی آنجق مبادی ومفهومات اسلامیه‌نك نسبتله دها یوکسك برطرزده ادراك وتطبیقی صورتیله تجلی ایده بیلیر . او حالده بو تفوق افراد آره‌سنده موجود اولوب ذاتاً کندیسی‌ده اونك محصولی بولنان حریت ، مساوات وتعاضدك آنجق دها زیاده تأیید وتکمله مدار اولمق حیثیتیله مؤثر اوله‌بیلوب باشقه صورتله تأثیرینی کوستره‌مز .

قالدی که جمعیتك سعادتی ، رفاهنی تأمین ایدن شی تفوق شخصیدن عبارت اولدیغی ایچون بالمقابله جمعیت‌ده اوکا قارشی تقدیر ، حرمت ، محبت کوسترمکدن کری طوره‌مایه‌جغی کبی زمام اداره‌سنی کمال اعتماد ایله اونك النه تودیع ایدر . ایشته بونك ایچوندر که جماعت اسلامیه آره‌سنده یوکسك طبقه‌لر ده‌موقراسی‌یه ، اشاغیده‌کی طبقه‌لر ایسه آریستوقراسی‌یه متمایل بولنورلر .

یوکسك طبقه‌لر ده‌موقراتدرلر : زیرا ضعیفلرك حقنی مدافعه وایچنده یاشادقلری جسمانی ، روحانی احوال وشرائطی اصلاح ایدرك سعادت مشترکه تحققنی تأمین ایدن آنجق اونلردر .

آشاغیده‌کی طبقه‌لر آریستوقراتیك حسیات بسلرلر ، شو اعتبار ایله‌که : احرازینی آرزو ایتدکلری وسعادتلرینی آنجق اوراده کوردکلری تفوق شخصی‌یی حرمتله ، تقدیرله تلقی ایدرلر .

جماعت اسلامیه ایچنده ده‌موقراتیك فضائل واوصافی محترم طانیانلر یوکسك طبقه ده‌کیلر اولدیغی کبی ؛ آریستوقراتیك حسیاته حرمت ایدنلرده آشاغی طبقه‌ده بولنانلردر . اولکیلر تفوقك بالذات ممثلی اولوب صوکره کیلرده نامزدی ، مشتاقی اولدقدن باشقه بو تفرق اولانجه صمیمیتی ، اولانجه زندکیسی ایچنده بسله‌ین ، کنجلشدیرن ، محافظه ایدن قوروماز برمنبعدر .

ایشته اخلاق اسلامیه‌نك وجوده کتیردیکی اجتماعیات بوندن عبارتدر .

انسانلرك حیات فردیه ومشترکه‌لرنده بو اجتماعیاتك تأسیس ایتمش اولدیغی تام و دائم آهنك و توازن صراحةً کوسترمکده‌در که اونك منشأی بوتون کائناتك آهنك و توازنی تأمین ایدن او تغیرناپذیر حقیقت ازلیه‌دن باشقه بر شی دکلدر .

*
* *

اسلامده سیاسیات

اسلامك سیاسی مبدأی اجتماعی مبدأندن نشأت ایتمش اولدیغی ایچون کین ، رقابت ، خصومت کبی حسیاتك هپسندن معرادر .

مسلمانلقده حاکمیت سیاسیه‌ده ، مؤسسات سیاسیه‌ده تعاضد اجتماعیدن چیقمش اولمق اعتباریله هر ایکیسی بر تعاضدك ممثللریدر . بناءً علیه جمعیت اسلامیه آره‌سنده مؤسسات سیاسیه آنجق اخلاق واجتماعیات اسلامیه‌نك دائما دها مکمل بر صورتده تطبیق اولنمسنی تأمین مقصد منفردیله وجوده کلیر ؛ حاکمیت سیاسیه ایسه او مؤسساتك

هردم متيقظ بولنان بر ظهير ومدافعدن باشقه بر شی دکلدر . اونك ایچون بو صوکره کنه، ایفاسنه دعوت ایدلدیکی وظیفه‌نك ایجاب ایتدیکی حق تماميله ويرلمشدر . بو حاکميته قارشی قبولی ضروری اولان انقيادك درجه‌سی ده اونك کوره‌جکی وظیفه‌نك اهمیتنه ، اوزرينه آله‌جغی مسئوليتك عظمتنه کوره تعين ايدر .

ايمدی ، سرير حاکميت آنجق اوکیمسه‌یه موضوع در که بوتون حقوقه مالك اوله‌جق ، هرکس کنديسنه اطاعت کامله مجبوريتنده بوله‌جق ؛ بونکله برابر اونك‌ده بوتون افعال و حرکاتی الك صيقی بر اهتمام ، الك مشکل‌پسندانه بر دقت ايله نظر مراقبه‌دن کچيريله‌جك . زيرا ايچنده کندی سلامت ذاتيه‌سی‌ده داخل اولديغی حالده بوتون جمعيتك سلامتندن مسئول اولان آنجق اودر .

بو موقع مستثنا اونی جمعيتك منافعنه الك موافق صورتده اداره شرطيله اشغاله اهليتی اولانلره بالذات جمعيت طرفندن ويرلديکی کبی، عکسنه قناعت حاصل اولنجه درحال ينه او جمعيت طرفندن استرداد ايديلير . بو اعتبارايله حاکميت اصل ملتك النده اولوب اونی نفسنه حصر ايدن حکمدار ايسه ابراز اهليت ايتديکی مدتجه بو حاکميتك ممثلی اولمش اوليور .

مع مافيه حکمدارك کنديسی‌ده شريعته انقياد ايتمك مجبوريتنده‌در . او شريعت که حقيقت کليه‌نك بشره عائد بولنان وسعادت ابديه‌سنی تأمين ايچون قادر مطلق طرفندن بر محترمی واسطه‌سيله بزلره تبليغ ايديلن قسميدر ؛ ايشته حاکميت ماليه‌يی ارادات مليه‌سنك بوتون تظاهراتنده الهامانه مظهر ايدن ، سوق واداره ايله‌ين هپ اودر .

بناءً عليه اسلامك سرير حاکميتی هر شيدن اول شريعتك صادق بر خدمتکاريدر . بو حاکميت حريت و مساوات شخصيه‌يه کوچی يتديکی قدر حرمت ايتمك مجبوريت قطعيه‌سنده بولنديغی کبی او حريت ومساواتك نتيجه‌سی اولان تاضد اجتماعی‌يی‌ده محترم طانيمقله مکلفدر .

بو وظيفهٔ اساسيه‌يی ايفاده قصور ايدن بر حاکميت هم حق تفوقنی ، هم مشروعيتنی غائب ايدر؛ زيرا تعاضد اجتماعی‌يی تمثيل ايتمکدن کری قالمش اولور . باشقه‌جه ، بو تعاضدی ، بو وحدتی قيرمقله کندی ايله کنديسنه بر طاقم رقيبلر ، مخاصملر احداث ايتمش اولور که آز وقت صوکره بونلر هم اونی خراب ايدرلر ، هم‌ده جمعيتی پريشانلغه ، فوضايه طوغرو سوروکلرلر . سوزك قيصه‌سی ، بو حالده‌کی بر حاکميت حاکميت اسلاميه اولمقدن چيقار .

فردك حقوقنه صورت مطلقه‌ده حرمتله حاکمته صورت مطلقه‌ده حرمت .

ايشته اسلامك اجتماعی مبدأندن نشأت ايدن سياسی مبدأی .

انکلتره‌ده طلاق قانونی

— ۲ —

پارلمنتوجه دورهٔ آتيه‌ده تصديقه اقتران ايتديريله‌جك اولان قانون جديده کلنجه، بو قانونك اساسی، موجود طلاق قانوننده اجراسی متصور اصلاحات اساسلرينی قرارلشديرمق اوزره پارلمنتوجه تشکيل ايديلن قوميسيوننك ويرديکی راپور تشکيل ايتمکده‌در . اصلاحات مقرره‌نك الك مهم نقطه‌لری شو ايکی ماده‌دن عبارتدر : (۱) طلاق (۲) ازدواج شرعينك کأن لم يکن اعتبار ايدلمسی . راپورده بو ايکی ماده‌نك هر بری ايچون بر طاقم شرائط درميان ايدلمکده‌در که بز شوراده بونلری مختصراً ذکر ايتمك واحکام شرعيه ايله آره‌لرنده بر مقايسه ياپمق ايستيورز .

اولا قوميسيون اسقوچيا ، فرانسه ، المانيا ، متحدهٔ آمريقا ، ونمسه قانونلرينه امتثالاً زوج ايله زوجه آره‌سنده مساواتی ، ياپه‌جغی قانونه اساس اتخاذ ايتمش و ، بو اساسی قبول ايتمکله مسئله‌ده افراط جهتنه کيتمشدر . چونکه قادين ايله ارکك آره‌سنده خلقتلری اعتباريله موجود اولان تفاوت وبو تفاوتك تشريح ، فيزيولوژی ، علم الروح نقطهٔ نظرلرندن استناد ايتديکی دلائل مساوات اساسنه منافی بولنمقده وارككك قادينه نسبتله ممتاز بر موقعده بولنديغنه حکم ويرديرمکده‌در . هرحالده بو جهت پارلمنتوده شدتلی مناقشاته بر زمين تشکيل ايده‌جك وايکی فرقه‌دن هانکيسنك حق قازانه‌جغنی وقوعات بزه کوستره‌جکدر . شمديکی حالده ساحهٔ مبارزه‌ده قارشی قارشی‌يه اخذ موقع ايتمش ايکی فرقه واردر که بری اساس مدعياتنی طبی ، روحی ، طبيعی براهينه استناد ايتديرمکده، ديکری ايسه بويله براساسك بعض ممالکده موجود اولمه‌سندن بشقه الده بر حجت بولنمقسزين صرف آرزوی نفسانيه مماشات فکريله حرکت ايتمکده‌در . شوراسی‌ده محققدر که جريان حادثات قانون مذکوری مدافعه ايدنلرك افکار ونظرياتنی تأييد ايده‌جك بر ماهيتده دکلدر .

شريعت اسلاميه‌يه کلنجه ، او ، بو بابده ارککه بر حق رجحان بخش ايتمکله برابر فضيلت ذاتيه‌يه مالك بر قادينی‌ده عينی حقه مظهر ايتمش، حتی عقدهٔ نکاحك کندی النده اولمسنی شرط اتخاذ ايتمش اولان بر قادينه‌ده بو حقی ويرمشدر . قوميسيون ارکك ايله قادين آره‌سنده طلاق خصوصنده مساواته قرار ويرمکله شو اساساتی قبول ايتمش اوليور :

اولا ، کرك ارکك، کرك قادين يکديکرك مساويسنی نشر واعلان ايتمك ، اوزون اوزادی دعوالره ، بر چوق مصرفلره اختيارينه مجبور اولمق کبی کلفتلره محل قالمقسزين بری ديکرينی تطليق ايلمك حقنی حائزدر .

ثانياً ، قوميسيون طلاق بر نجيسی زنا وخيانت اولمق اوزره بر

اسلاملاشمق

— ۲ —

(مؤلفی : پرنس سعید حلیم پاشا)

اسلامده اجتماعیات

اخلاق اسلامیه‌دن تفرع ایدن اجتماعی مبدأ هم انسانلر آره‌سنده‌کی حریت ، مساوات ، تعاضد مبدئنه ؛ همده تفوق شخصی‌یه حرمت اساسنه استناد ایتمك مجبوریتنده‌در .

ایمدی ، جمعیت اسلامیه مختلف قابلیتده برطاقم فردلردن متشکلدرکه عالی ، متوسط ، عوام اولمق اوزره اوچ طبقه‌یه انقسام ایدن بو افرادك وظیفهٔ اخلاقیه‌لری ممکن اولدیغی قدر فضله حریته کسب استحقاق ایله متنعم اولمقدر .

آنجق ، انسان کندی حریتنی باشقه‌لرینك حریتنه حرمت شرطیله محافظه ایده‌بیله‌جکندن وبو حرمت متقابله ومشترکه اشخاص آره‌سنده‌کی مساواتی تأسیس وادامه ایده‌جکندن جماعت اسلامیه دخی افرادك حریت ومساواتی مدافعه وتوسیع ایتمك مجبوریت قاهره‌سی آلتنده بولنمق خصوصنده عینیله فرد کبیدر .

بو منفعت عامه ایله بو مجبوریت عامه‌نك تظاهری ایسه تعاضد اجتماعی‌یی وجوده کتیرر که ایشته اعتقادی تعاضددن تأصیل اولوبده اجتماعی تعاضدك میدانه کلدیکی بو صورتله ایضاح ایدلمش اولور .

بر مسلمانك حریت ومساواتی درعهده ایتمش اولدیغی تکمل مجبوریتنك نتیجه‌سی اولمسنه نظراً کندیسنك متنعم اوله‌جغی حریت و مساواتك درجه‌سی جمعیت اسلامیه‌یی تشکیل ایدن افرادك واره‌بیله‌جکی تکمل اخلاقی وروحانینك درجه‌سنه کوره تعین ایتمك لازم کله‌جکی پك طبیعی بر شیدر .

بناءً علیه جمعیتك عمومی اولان سویهٔ اخلاقیه و روحانیه‌سی نه قدر یوکسك ایسه حریت ومساواتی‌ده ، رفاه وسعادتی‌ده او نسبتده مکمل اولور ؛ بالعکس بو سویه نه‌درجه‌لرده آلچق ایسه جمعیتك کرك حریت ومساواتی ، کرك رفاه وسعادتی او مرتبه ناقص قالیر .

دیمك که بر مسلمانك حریتنی کندی قصورندن ، کندی لیاقتسزلغندن باشقه هیچ بر قوت نه تحدید ، نه‌ده تضییق ایده‌مز . بو حریت فردك قابلیت تکملیه‌سنی تعقیب ایتمك واوکا اصلا تقدم ایتمه‌مك شرطیله نامتناهی بر صورتده توسع ایدر طورور . زیرا او قابلیتك اوکنه کچدیکی آندن اعتباراً شایان حرمت اولمقدن وبالنتیجه حقیقی طانیلمقدن محروم قاله‌رق یالکز شکلنی دکیشدیرمش بر استبداد اولور چیقار .

ایشته افرادە دها زیاده حریت ، دها فضله مساوات تأمینی مقصدیله جماعات اسلامیه آره‌سنده نه‌دن طولانی سیاسی ، اجتماعی اختلاللرك اصلا وقوعی کورلمدیکی وکوریله‌میه‌جکی یوقاریده‌کی تمهیدات بزه پك کوزل ایضاح ایدییور .

ایمدی بو شرائط داخلنده تفوق شخصی آنجق مبادی ومفهومات اسلامیه‌نك نسبتله دها یوکسك بر طرزده ادراك وتطبیق صورتیله تجلی ایده بیلیر . او حالده بو تفوق افراد آره‌سنده موجود اولوب ذاتاً کندیسی‌ده اونك محصولی بولنان حریت ، مساوات وتعاضدك آنجق دها زیاده تأیید وتکمله مدار اولمق حیثیتیله مؤثر اوله‌بیلوب باشقه صورتله تأثیرینی کوستره‌مز .

قالدی که جمعیتك سعادتنی ، رفاهنی تأمین ایدن شی تفوق شخصیدن عبارت اولدیغی ایچون بالمقابله جمعیت‌ده اوکا قارشی تقدیر ، حرمت ، محبت کوسترمکدن کری طوره‌مایه‌جغی کبی زمام اداره‌سنی کمال اعتماد ایله اونك النه تودیع ایدر . ایشته بونك ایچوندرکه جماعت اسلامیه آره‌سنده یوکسك طبقه‌لر دهموقراسی‌یه ، اشاغیده‌کی طبقه‌لر ایسه آریستوقراسی‌یه متمایل بولنورلر .

یوکسك طبقه‌لر دهموقراتدرلر : زیرا ضعیفلرك حقنی مدافعه وایچنده یاشادقلری جسمانی ، روحانی احوال وشرائطی اصلاح ایدرك سعادت مشترکه تحققنی تأمین ایدن آنجق اونلردر .

آشاغیده‌کی طبقه‌لر آریستوقراتیك حسیات بسلرلر ، شو اعتبار ایله‌که : احرازینی آرزو ایتدکلری وسعادتلرینی آنجق اوراده کوردکلری تفوق شخصی‌یی حرمتله ، تقدیرله تلقی ایدرلر .

جماعت اسلامیه ایچنده دهموقراتیك فضائل واوصافی محترم طانیانلر یوکسك طبقه ده‌کیلر اولدیغی کبی ؛ آریستوقراتیك حسیاته حرمت ایدنلرده آشاغی طبقه‌ده بولنانلردر . اولکیلر تفوقك بالذات ممثلی اولوب صوکره کیلرده نامزدی ، مشتاقی اولدقدن باشقه بو تفوقی اولانجه صمیمیتی ، اولانجه زندکیسی ایچنده بسله‌ین ، کنجلشدیرن ، محافظه ایدن قورومازی برمنبعدر .

ایشته اخلاق اسلامیه‌نك وجوده کتیردیکی اجتماعیات بوندن عبارتدر .

انسانلرك حیات فردیه ومشترکه‌لرنده بو اجتماعیاتك تأسیس ایتمش اولدیغی تام و دائم آهنك و توازن صراحةً کوسترمکده‌درکه اونك منشأی بوتون کائناتك آهنك و توازنی تأمین ایدن او تغیرناپذیر حقیقت ازلیه‌دن باشقه بر شی دکلدر .

*
* *

اسلامده سیاسیات

اسلامك سیاسی مبدأی اجتماعی مبدأندن نشأت ایتمش اولدیغی ایچون کین ، رقابت ، خصومت کبی حسیاتك هپسندن معرادر .

مسلمانلقده حاکمیت سیاسیه‌ده ، مؤسسات سیاسیه‌ده تعاضد اجتماعیدن چیقمش اولمق اعتباریله هر ایکیسی بر تعاضدك ممثللریدر . بناءً علیه جمعیت اسلامیه آره‌سنده مؤسسات سیاسیه آنجق اخلاق واجتماعیات اسلامیه‌نك دائما دها مکمل بر صورتده تطبیق اولنمسنی تأمین مقصد منفردیله وجوده کلیر ؛ حاکمیت سیاسیه ایسه او مؤسساتك

هردم متیقظ بولنان بر ظهیر ومدافعندن باشقه بر شی دکلدر . اونك ایچون بو صوکره کنه، ایفاسنه دعوت ایدلدیکی وظیفه‌نك ایجاب ایتدیکی حق تماميله ویرلمشدر . بو حاکمیته قارشی قبولی ضروری اولان انقیادك درجه‌سی‌ده اونك کوره‌جکی وظیفه‌نك اهمیتنه ، اوزرینه آله‌جغی مسئولیتك عظمتنه کوره تعین ایدر .

ایمدی ، سریر حاکمیت آنجق اوکیمسه‌یه مودودر که بوتون حقوقه مالك اوله‌جق ، هرکس کندیسنه اطاعت کامله مجبوریتنده بولنه‌جق ؛ بونکله برابر اونك‌ده بوتون افعال و حرکاتی الڭ صیقی بر اهتمام ، الڭ مشکل‌پسندانه بردقت ایله نظر مراقبه‌دن کچیریله‌جك . زیرا ایچنده کندی سلامت ذاتیه‌سی‌ده داخل اولدیغی حالده بوتون جمعیتك سلامتندن مسئول اولان آنجق اودر .

بو موقع مستثنا اونی جمعیتك منافعنه الڭ موافق صورتده اداره شرطیله اشغاله اهلیتی اولانلره بالذات جمعیت طرفندن ویرلدیکی کبی، عکسنه قناعت حاصل اولنجه درحال ینه او جمعیت طرفندن استرداد ایدیلیر . بو اعتبارایله حاکمیت اصل ملتك الده اولوب اونی نفسنه حصر ایدن حکمدار ایسه ابراز اهلیت ایتدیکی مدتجه بو حاکمیتك ممثلی اولمش اولیور .

مع مافیه حکمدارك کندیسی‌ده شریعته انقیاد ایتمك مجبوریتنده‌در. او شریعت که حقیقت کلیه‌نك بشره عائد بولنان وسعادت ابدیه‌سنی تأمین ایچون قادر مطلق طرفندن بر مختارمی واسطه‌سیله بزلره تبلیغ ایدیلن قسمیدر ؛ ایشته حاکمیت ملیه‌یی ارادات ملیه‌سنك بوتون تظاهراتنده الهاماتنه مظهر ایدن ، سوق واداره ایلین هپ اودر .

بناءً علیه اسلامك سریر حاکمیتی هرشیدن اول شریعتك صادق بر خدمتکاریدر . بو حاکمیت حریت و مساوات شخصیه‌یه کوچی یتدیکی قدر حرمت ایتمك مجبوریت قطعیه‌سنده بولندیغی کبی او حریت ومساواتك نتیجه‌سی اولان تعاضد اجتماعی‌یی‌ده محترم طانیمقله مکلفدر.

بو وظیفهٔ اساسیه‌یی ایفاده قصور ایدن بر حاکمیت هم حق تفوقنی ، هم مشروعیتنی غائب ایدر؛ زیرا تعاضد اجتماعی‌یی تمثیل ایتمکدن کری قالمش اولور. باشقه‌جه، بو تعاضدی، بو وحدتی قیرمقله کندی الیله کندیسنه بر طاقم رقیبلر ، مخاصملر احداث ایتمش اولورکه آز وقت صوکره بونلر هم اونی خراب ایدرلر ، هم‌ده جمعیتی پریشانلغه ، فوضایه طوغرو سوروکلرلر. سوزك قیصه‌سی، بو حالده‌کی بر حاکمیت حاکمیت اسلامیه اولمقدن چیقار .

فردك حقوقنه صورت مطلقه‌ده حرمتله حاکمیته صورت مطلقه‌ده حرمت .

ایشته اسلامك اجتماعی مبدأندن نشأت ایدن سیاسی مبدأی .

انکلتره‌ده طلاق قانونی

— ۲ —

پارلمنتوجه دورهٔ آتیه‌ده تصدیقه اقتران ایتدیریله‌جك اولان قانون جدیده کلنجه، بو قانونك اساسی، موجود طلاق قانوننده اجراسی متصور اصلاحات اساسلرینی قرارلشدیرمق اوزره پارلمنتوجه تشکیل ایدیلن قومیسیونك ویردیکی راپور تشکیل ایتمکده‌در . اصلاحات مقرره‌نك الڭ مهم نقطه‌لری شو ایکی ماده‌دن عبارتدر : (۱) طلاق (۲) ازدواج شرعینك کأن لم یکن اعتبار ایدلمسی . راپورده بو ایکی ماده‌نك هر بری ایچون بر طاقم شرائط درمیان ایدلمکده‌در که بز شوراده بونلری مختصراً ذکر ایتمك واحکام شرعیه ایله آره‌لرنده بر مقایسه یاپمق ایستیورز .

اولا قومیسیون اسقوچیا ، فرانسه ، المانیا ، متحدهٔ آمریقا ، ونمسه قانونلرینه امتثالاً زوج ایله زوجه آره‌سنده مساواتی ، یاپه‌جغی قانونه اساس اتخاذ ایتمش و ، بو اساسی قبول ایتمکله مسئله‌ده افراط جهتنه کیتمشدر. چونکه قادین ایله ارکك آره‌سنده خلقتلری اعتباریله موجود اولان تفاوت وبو تفاوتك تشریح ، فیسیولوژی ، علم الروح نقطهٔ نظرلرندن استناد ایتدیکی دلائل مساوات اساسنه منافی بولنمقده وارککك قادینه نسبتله ممتاز بر موقعده بولندیغنه حکم ویردیرمکده‌در. هرحالده بو جهت پارلمنتوده شدتلی مناقشاته بر زمین تشکیل ایده‌جك وایکی فرقه‌دن هانکیسنك حق قازانه‌جغنی وقوعات بزه کوستره‌جکدر. شمدیکی حالده ساحهٔ مبارزه‌ده قارشی قارشی‌یه اخذ موقع ایتمش ایکی فرقه واردرکه بری اساس مدعیاتنی طبی ، روحی ، طبیعی براهینه استناد ایتدیرمکده، دیکری ایسه بویله براساسك بعض ممالکده موجود اولمه‌سندن بشقه الده برحجت بولنمقسزین صرف آرزوی نفسانی‌یه مماشات فکریله حرکت ایتمکده‌در . شوراسی‌ده محققدرکه جریان حادثات قانون مذکوری مدافعه ایدنلرك افکار ونظریاتنی تأیید ایده‌جك بر ماهیتده دکلدر .

شریعت اسلامیه‌یه کلنجه ، او ، بو بابده ارککه بر حق رجحان بخش ایتمکله برابر فضیلت ذاتیه‌یه مالك بر قادینی‌ده عینی حقه مظهر ایتمش، حتی عقدهٔ نکاحك کندی الده اولمسنی شرط اتخاذ ایتمش اولان بر قادینه‌ده بو حقی ویرمشدر . قومیسیون ارکك ایله قادین آره‌سنده طلاق خصوصنده مساواته قرار ویرمکله شو اساساتی قبول ایتمش اولیور :

اولا ، کرك ارکك، کرك قادین یکدیکرك مساویسنی نشر واعلان ایتمك ، اوزون اوزادی دعوالره ، برچوق مصرفلر اختیارینه مجبور اولمق کبی کلفتلره محل قالمقسزین بری دیکرینی تطلیق ایلمك حقنی حائزدر .

ثانیاً ، قومیسیون طلاقی برنجیسی زنا وخیانت اولمق اوزره بر

طاقم اسبابه تعلق ایتمکده‌در . لواطـه ، حیوانه تقرب ، محرملریله مناسبت غیر مشروعه زنا قیدی آلتنده مندمجدر . بوسبب اسکی قانونده ارککك حقنده موجـود اولدیغنه نظراً یکی قانونك یاپدیغی شی بونی قادینه‌ده تشمیلدن عبارت اولیور . مع مافیه دوشونیله‌جك اولورسه بوقید ضمنی‌نك علاوه‌سی انکلتره‌ده طلاقك شیوعنه خدمت ایده‌جك، بونکله برابر فحشك منع توسعی خصوصنده مادی و مهم برتأثیر کوسترمه‌یه‌جکدر. شریعت مطهره ایسه ارتکاب زنا ایدن ارکك وقادین ایچون رجم عقوبتنی قبول ایتمش وبونکله ساده طلاق ایله اکتفا یرینه ساحهٔ بشریتدن بودوحهٔ مضره‌یی کوکندن قوپاروب آتمق کبی مؤثر برغایه تعقیب ایلمشدر . اساساً بویله بر حادثه اوزرینه ترتب ایده‌جك مجازاتك طلاقدن عبارت اولمسی بعض احوالده طرفیندن برینی رفیقندن قورتولمق املیله قصداً بویولده حرکته سائق اولمسی احتمالی واردرکه بوتقدیرده تعیین ایدیلن جزا فحشك منع وتحدیدینه دکل، بالعکس توسع وانتشارینه خدمت ایتمش اولور .

ایکنجی سبب ، زوجیندن برینك دیکرینی قصداً ترك وغیبوبت ایتمسی . بومسئله‌نك اساسی بعض مرتبه تحریف ایله شریعت اسلامیه‌دن المنشدر. موطأده جناب عمر بن الخطابك شویله‌دیدیکی روایت ایدلمشدر: «هرهانکی برقادینك زوجی غیبوبت ایدر وقادین اونك نره‌ده اولدیغنه پیدای اطلاع ایده‌مزسه درت سنه انتظار ایدر . بالاخره درت آی اون کون عدت بکله‌دکدن صکره ایستدیکی قوجه‌یه واره‌بیلیر . » جناب عثمان وجناب علیدن‌ده عینی مآلده آثار روایت اولنمقده‌در. بومسئله‌ده امام مالکك اجتهادینه کوره قادین تأهل ایتدکدن صکره ایلك زوجی ظهور ایدرسه حق زوجیت ادعاسی مسموع دکلدر . عقد ازدواجدن اول یتیشوب کلیرسه قادین اونك حقیدر. کوریلیورکه شریعت اسلامیه دیکر بریله ازدواج حقنی زوجی غائب اولوب‌ده نره‌ده اولدیغنی بیله‌میان قادینه بخش ایتمکده‌در . زوجك غیبوبتی ایسه اسیر دوشمه‌سی ، محاربه‌یه کیتمه‌سی ، طرق مواصله‌نك انقطاعه اوغرامه‌سی کبی اسباب مجبوریه مستند بولنمسی احتمالی درکاردر . حالبوکه انکلتره قانونی بویله یاپمیور. او، یالکز قصداً ترك وغیبوبت ایده‌نی طلاقه محکوم ایدییور .

قانونی وضع ایدنلر ، امام مالکك ابن شهابدن روایت ایتدیکی شوقاعده‌نك‌ده تطبیق جهتنه کیده‌بیدیلر مقصد تشریعی دها کوزل تأمین ایتمش اولورلر ایدی : برکسه تأهل ایدر ، وعدم اقتدار وسائره الجاسیله قادینه تقربه امکان بولامازسه برسنه مهلت تعیین اولنور. بومدت ظرفنده‌ده امکان حاصل اولمازسه دفعاً للضرر آره‌لری تفریق ایدیلیر . طبیعی برعات ایله معلول اولان برکسه حقنده لاحق اولان بویله برحکم شرعینك حرمنی خانه‌سنده محبوس برانه‌رق اغیار ایله کوکل اکلندیرمك وجدانسزلغنی ارتکاب ایدن برشخص حقنده تطبیقندن دها مناسب برحرکت تصور اولنه‌بیلیرمی ؟

قانونی وضع ایدنلرك دیکر برقاعدهٔ شرعیه‌یی نظر ملاحظه‌یه آلمالری ده جای سؤال برکیفیتدر. قاعده شودر : « ارکك جرمنی انفاقدن عاجز قالیرسه منعاً للضرر بینلری تفریق اولنور » امام مالك دیورکه : بویله برحال وقوعنده زوجه‌یی زوجك استبداد وتحکمندن قورتارمق ایچون قاضی بوقاعده‌یی استعمال ایدر . کذلك زوج مجرد انفاق خصوصنده تصادف ایتدیکی مشکلاتدن دولایی تغیب ایدر وقادینك حال مالیسی مدت مدیده انتظاره مساعد اولمازسه قاضی ینه قاعدهٔ مبحوثه‌یی تطبیق حقنی حائزدر .

دوشونیله‌جك اولورسه بحث ایتدیکمز احکام شرعیه‌نك نه علوی برحس رأفت ومرحمت اساسنه ابتنا ایتدیکی آکلاشیلیر . زوجك ، زوجه‌سنی تطلیق یاخود حکم شرعی قوتیله اونی دائرهٔ اطاعته جلب ایده‌بیلمسی ، زوجه‌نك‌ده اوندن مسکن ونفقه طلب ایتمك حقنی حائز اولمسی شرع انورك عینی فکر معدلت ورأفتله هرایکی طرفه بخش ایتدیکی حقوق متقابله جمله‌سندندر .

طلاق بابنده شریعت غرانك نص قرآنه مستند اوله‌رق قبول ایتمش اولدیغی دیکر برقاعده وار: « ارکك درت آیدن فضله برمدت حرمنه تقرب ایتمامکه یمین ایتدیکی تقدیرده درت آی بکله‌نیر. ختام مدتده عدم تقرب فکرنده اصرار ایتدیکی کوریلیرسه حاکم قضاءً بینلرینی تفریق ایدر » .

حرمنك مسکن ونفقه‌سنی تعهد شرطیله یانه اوغرامامق تشبثنده بولنان برارکك حقنده شریعت اسلامیه‌نك نقطهٔ نظری بومرکزده اولدیغنه کوره وظائف زوجیتك هیچ بریله مقید اولمقسزین حرمنی ترك واهمال ایده‌ن برکسه‌نك حریت حرکاتنی تقیید ایده‌جك برماده‌نك قبول وتطبیقنه انکلیز ارباب تشریعنك کندیلرینی مجبور کورمه‌لری ایجاب ایتمزمی ایدی ؟

ایشته بوکبی نقاط نظر یدنجی عصر میلادیده بتون انسانلره کوندرلمش اولان برنبی امی‌نك شریعت عادله‌سیله ضیا وعرفان دوری نامی ویریلن یکرمنجی عصرده ممالك غربیه‌نك اك مترقیسی اولان بر مملکتك اعاظم متفکرینی طرفندن وضع وتدوین ایدیلن برقانون آره‌سنده‌کی فرقی بارز برصورتده تجلی ایتدیرمکده‌در .

اوچنجی سبب : شرائط قانونیه‌سنه توافق ایدن سوء معامله. اسکی قانونك‌ده احتوا ایتمکده اولدیغی بو سبب، طلاقی ایجاب ایدن اسبابك اك زیاده منافیٔ عقل وحکمت اولانیدر . تدقیق ایدیله‌جك اولورسه بو ماده زوج و زوجه آره‌سنده دها زیاده اختلافات تولید ایده‌جك، عائله اسرارینك محکمه‌لرده تشهیرینه سبب اوله‌جق بر ماهیتده‌در . عائله مناسباتی نقطهٔ نظرندن بر طاقم نتائج مضره تولید ایده‌بیلمسی نقطهٔ نظرندندرکه انکلتره اعاظم ارباب تشریعی بویله برقیدك موجودیتی علیهنده بولنمقده ، برچوق حاکملر بوقیدك الغاسی فکرنده اصرار کوسترمکده‌درلر . شریعت اسلامیه‌یه کلنجه ، او ، بوردده ، طبایع

بشريه‌یه غایت ملایم وزوجینك منفعتنه جداً موافق برچاره بولمشدر. آره‌لرنده حسن امتزاج بولنمیان زوج وزوجه‌یی شریعت بشقه برعائله ایله بر خانه‌ده اقامته مجبور طوتمقده‌در . بویله بر تدبیر طبیعیدرکه زوجیندن هر هانکی برینی همخانه‌سی اولان قومشولردن اوتانه‌رق اذای دیکره باعث اوله‌جق حالاندن توقیسنی ، و نزاع ظهورنده اونلرك توسطلریله اسباب نزاعك ازاله‌سنی تأمین ایدر .

زوج ایله زوجه‌نك مزاج ومشربلری آره‌سنده ، بوکبی تدبیرلرك برتأثیروفائده‌سی اوله‌میه‌جق ، برآره‌ده یاشامه‌لرینی غیرقابل برادره‌یه ایصال ایده‌جك درجه مباینت بولنورسه او زمان هر ایکیسی « وان خفتم شقاق بینهما فابعثوا حکماً من اهله وحکماً من اهلها ان یریدا اصلاحاً یوفق الله بینهما = زوج ایله زوجه آره‌سنده عدم معاشرت سببیله آیریلق وقوعندن قورقارسه‌کز زوج عائله‌سندن بر حکم ، زوجه عائله‌سندن‌ده آیریجه بر حکم کوندریکز . حکمین حقیقی اصلاح بین فکریله حرکت ایدرلرسه الله تألیف بین ایتمه‌لرینه موفقیت ویرر » نص کریمنك تعیین ایتدیکی قاعدهٔ عمومیه‌یه مراجعت ایدرلر .

امام مالك ، علی بن ابی طالب کرم‌الله وجهه‌دن شویله روایت ایدییور: زوج ایله زوجه‌مابیننی تفریق یاخودرابطهٔ زوجینك دوامیله برلکده یاشامه‌لرینه حکم‌ایتمك صلاحیتی‌حکمینه مودوعدر . اونلرك بو بابده متفقاً ویره‌جکلری حکم طرفینك اذن و توکیلنه توقف ایتمکسزین ماهیت قطعیه‌یی حائزدر .

کوریلیورکه بو اصول ، اکرممکن ایسه ، رابطهٔ زوجیتی ادامه وتألیف بین ایچون اك مفید واك مؤثر بر واسطه‌در . فضله اوله‌رق تسویهٔ‌اختلاف ویاتفریق‌بین خصوصلرندن هانکی بری وقوعه‌کلسه‌ده بو اصول دائره‌سنده حرکت ، مسئله‌نك ، خلقك دیلنه دوشمه‌دن دائرهٔ محرمیتده حل وخسمنی تأمین ایدرکه عائله اسرارینك بقای مصونیتی نقطهٔ نظرندن اك بیوك بر موفقیتدر .

قومیسیون‌ده طلاق مسائلنده اعطای حکم حق و صلاحیتی طبیبك رأینه مراجعت ایتمه‌سی شرطیله ، حاکم واحده تفویض ایتمکله بویله بر غایه تعقیب ایدییورسه‌ده شریعت اسلامیه‌نك طرز حرکتی مصلحته دها زیاده توافق ایتمکده‌در . اولا ، عائله‌لرك اسراری‌مصون ومکتوم قالمقده‌در. ثانیاً ، کرك‌زوج کرك زوجه اختلافه‌بادی‌اولان وبك محرم طوتلمه‌سی ایجاب ایدن‌سببلری‌تشریح و ایضاح خصوصنده حاکم‌ایله مشاور طبیبندن زیاده‌قریبی اولان‌حکم حضورنده سربستی حس ایدر .

دردنجی سبب : زوجیندن برینك‌عته وجنونه مبتلا اوله‌رق‌ایکی سنه مدتله اجرا ایدیله‌جك مداواتك کارکر تأثیر اوله‌مامسی .

بو شرط معقول ومقبول اولمقله برابر اولدقجه آغیردر . مناسب اولان زوج آخرك حالنی و حیات مستقبلنی نظر دقته آله‌رق تداوی مدتنی ایکی ویا اوچ سنه‌یه ایندیرمکدر . خصوصاً قادینك مدت طراوت ولطافتی پك قیصه اولدیغی وبو چاغ کچدکدن صکره ازدواجه رغبت ایده‌نلرك کسب ندرت ایده‌جکی دوشونولورسه تقصیر مدت مسئله‌سنك لزوم مبرم تحتنده اولدیغی قولایلقله تسلیم ایدیلیر .

بشنجی سبب : زوجیندن برینك رسماً واقع منع واخطاره رغماً اوچ سنه مدتله ادمان سکردن فراغت ایتمامه‌سی .

بو قید معقولدر . تعیین ایدیلن مدت صوك درجه عشرته مبتلا هر هانکی بر شخصك هیچ بر ضرر و مشقت حس ایتمکسزین استعمال مسکراتدن واز کچه‌بیلمسی ایچون طبیعی بو مهلتی متضمندر .

قارئین کرام تسلیم ایدرلرکه قانونك قبول ایتدیکی بو قید هیئت اجتماعیه‌نك مسکرات بلیه‌سندن قورتولمه‌سی ایچون اتخاذ ایدیله‌جك تدابیر جمله‌سندن برینی تشکیل ایدر . عینی زمانده قانون ابتلای سکری عوامل طلاقدن عد ایتمکله حرمتنه قائل اولمش و ایچنلرك بیونته حد وقصاص قلیجنی یرلشدیرمش اولان شریعت محمدیه‌نك احکامنه ایجه یاقلاشمشدر . شریعت اسلامیه عائله سکری اساسندن ازاله ایتمش اولدیغی ایچون بزده ، طلاق بحثنده بویله بر قیدك وجودینه احتیاج براقامشدر .

آلتنجی سبب : زوجیندن برینك حبس مؤبده محکوم اولمه‌سی .

بویله بر حال محکومی ترك حیات ایتمش فرض ایتدیره‌بیله‌جکی ایچون مستلزم طلاق اولمه‌سی ایجاب مصلحته منافی عد اولنه‌ماز . مع مافیه بو قیدده دولاییسیله احکام اسلامیه‌دن مقتبسدر .

یدنجی سبب . قانون محاکم ابتدائیه‌یه ، ایکی سنه‌یی تجاوز ایتمامك شرطیله ، حق تفریق بخش ایتمکده ، محکمهٔ عالیه‌یه‌ده ، اوچ سنه‌دن فضله اولمامق اوزره بو حق ویرمکده‌در .

بو مساعدهٔ قانونیه ، حاکم شرعی‌یه طلاق وتفریق صلاحیتی بخش ایتمکده اولان نظامامات دینیه‌مزه اك مهم بر مقارنت ماهیتنده‌در . شوقدر وارکه بن ، مدتلرك تعیین مقداری نه کبی بر اساس وحکمته استناد ایتدیرلدیکنه عقل ایردیره‌مامکده‌یم . برده عجبا بو تفریق قضائی هنکامنده آره‌ده‌کی رابطهٔ زوجیت نه حال کسب ایده‌جك ؟ طرز حیات و معاشرت نه‌دن عبارت اوله‌جقدر !

ف .

انجیل مسیونرلری وعالم اسلام

— ٣ —

بونلر ، شایان حیرت برطرزده تنظیم وادار ، مزین صورتده ترتیب ایدلمش اولان مکتبلریله مقصدلرینه خادم برطوزاق کبی تحصیله حریص وهوسکار چوجوقلر آولارلر . درس پروغراملرنده ملیته متعلق برشی بولنمادقدن ماعدا طلبه‌یی کندی تاریخ ملیلرینه غیر واقف بتشدیردکلرینه نظراً — اوتاریخی اکر یالاندن مخالف شرف ملت برحالده — کوسترمیورلر ایسه مطلقا هیچ اوقوتمیه‌رق کچیورلر . اکر اومیسیونر هیئتی آمریقالی ایسه آمریقا تاریخ نصرانیتی ، آمریقا

ادبیات نصرانیه‌سنی ؛ اکر انکلیز ایسه انکلتره خرستیانلغی تاریخنی سه‌ودیرمك، اوکا حرمت ایتدیرمك ایچون اومناقبی جبری برحالهٔ ضبادار ایچنده کبی انظاره عرض، دماغه تلقین ایدرلر .

والحاصل بوندن صوکره طلبه‌نك یاشاتیلدیغی محیط جالب دقتدر . اویله برمنحوس محیط که ایچنده بولنان طلبه‌یه مملکتنه قارشی دائمی وتدریجی براعتمادسزلق حسی القا ایدر. معلم ویا مبصرلری استراحت زمانلرنده بیله طلبه‌نك آرقه‌سنی براقیه‌رق هرفرصتدن بالاستفاده اوکا دائما فلان مؤسسهٔ نصرانیه‌نك زنکینلری تفوقه ، شوویابوعادت اسلامیه‌نك مذمومیتنه عائد شیلر سویلر . بونلر کنج فکرلر اوزرینه اولا اشیا وحادثاتك اخلاق ویا اجتماعی طرز تصور وقبولنده اجرای تأثیر ایتمکه چالیشیرلر . صوکره اصول مخصوصه‌سیله ، مسلمانلغه روابط وعنعنات دینیه‌نك ترك واهالی یوزندن طاری اولمش بعض قبائح اجتماعیه‌یی اورته‌یه قویه‌رق دینك اساس دستورلری اولان عقائدك بوش وواهی شیلر اولدیغنه اقناع ایچون صرف مساعی ایدرلر.

ایشته دها کوچك یاشنده ایکن عائلی قوی بر تربیه آلمادیغی ایچون دینك الفباسنده جاهل اولان چوجوق کیت کیده طبقی معلملری کبی دوشونوب دین حقنده عینی حکم وتصوره تابع اولور. بوسببدندر که «قاهره» قونفرانسنده : « صرف دینی اولان تجربه‌لرده هرنه‌قدر دها آز موفق اولندی ایسه‌ده میسیونرلرمز ینه بوتون امید وجسارتلرله مجهز، ازدواج ویا تعدد زوجات، یاخود قادینلرك تربیه‌سی ویا سربستیٔ دینیه دائر مسلمانلرك لساندن پك چوق دفعه‌لر خرستیانلق حقنده‌فکر و مطالعه ایشیتدکلرندن پك ممنون » اولدقلرینی سویلدیلر .

بونك اك بارز مثالی بردفعه استانبولده کورولمشدر. بوندن ایکی اوچ سنه اول « روبر قوله‌ژ » ك برتوزیع مکافاة رسمنده مسلمان برشاکردك اوقودیغی نطقك اسلامیته مخالف محتویاتی اوراده حاضر بولنان دیکر اسلام چوجوقلرك عائله‌لرینی جداً کوجندیرمش ومتأثر ایتمشدر .

فقط میسیونرلرك حرکاتی یالکز بوکیزلی مجادله‌لرله قالمایه‌رق چوق دفعه دوغرودن دوغرویه عقائد اسلامیه‌نك اساسنه هجوم ایدرلر . آتیده ذکر ایده‌جکمز وقعه بوخصوصده پك آچیق بر مثالدر . شویله که : ممالك عثمانیه‌ده‌کی میسیونر مکتبلرندن برینك واغلب احتمال موصلده بولنان مکتب معلملرندن برینك «قوزموغرافیا»یه متعلق برتجربهٔ فنیه‌دن اساسسز وقصدی برمناسبت کتیره‌رك کرهٔ مصنعه اوزرینه قوتلی برآیدینلق عکس ایتدیردیکی اثناده مسلمانلغك شرائط اساسیه‌سندن اولان اوروج حقنده ، بعض مملکتلرده تطبیق اولنه‌میه‌جغی ادعاسیله اوامر الٰهیه‌دن اولمایدیغی طلبه‌سنه تلقین ایتمشدر .

بوتربیهٔ فکریه ساحه‌سنده قادینلرك قوت وتأثیری بوسبوتون باشقه برخصوصیت عرض ایدر. اسلامیتك باعث سفالتی اولان جهل عمومی ایچنده حقسزلقله قاپانوب قالمش کوردیکی مسلمان قادینلرك بوحالنی فرصت بیله‌رك اونلری نهایتسز برمیل وشفقتله مکتبلرینه جذب ایدر وعائله‌لر ایچنه قادینلره متعلق برطاقم دین وصنعتله تکلیفسزجه کیرمکه موفق اولورلر . اوزواللی قادین ، شخصیت معنویه واجتماعیه‌سنی لایقیله محافظه ایده‌بیله‌جك برطرز حیاتده یتشدیرلمه‌مش اولدیغندن بویله برتأثیره معروض قالنجه قولایلقله اونك قربانی اولور کیدر . یاجاهل یاخود دها فناسی قادینك موقعنی ظاهراً حائز امتیاز کوسترن دیکر برهیئت اجتماعیه‌نك پك سطحی وغیر جدی تربیه‌سنی آلدیغی جهتله اونك وضعیتیله کندینکنی مقایسه‌ده حالنی غیر قابل تحمل کورن اسلام قادینی میسیونرلر ایچون کوزل برآودر .! ایشته حالنك اصلاحنه برنور دلالت بوله‌جغی اعتقادیله کنج قیز شرقه واسلامیته عائد اولمایان هرشی حقنده اولجه فکراً موافق حاضرلنمش اولمسیله خواجه‌لرینه جسماً وروحاً تسلیم نفس ایدرك سلامتی بونلرده آرایه‌جغی بدیهیدر . مسلمانلقده‌کی ازدواج ، طلاق ، تعدد زوجات وقادینك تربیه‌سی کبی شیلرك مذمومیتی حقنده برچوق زمین مسائل بولورلر . کیت کیده احواله کوره هپ خرستیانلق اخلاق وعرفاننك اسلامیته فائق اولدیغنی اثباته چالیشه‌رق مسلمانلغك ، قادینی عادی بردیشی منزله‌سنده طوته‌رق ، سبب لزومنی آنجق ارککلرك حیوانی احتیاج وآرزولرینی تسکین منزله‌سنه ایندیردیکنی ، یاخود اونی ترقیات اسلامیه‌یه مانع اسباب اصلیه‌دن بیلدیکنی تلقین ایدرلر. خلاصه ، بونلر مقدساتدن هیچ برشی براقمغه ، وهرمسلمانك روحنك اك درین یرنده صاقلادیغی وحیاتنه جهت استقامت طانیدیغی اك صمیمی واك روحی اعتقاداتی لکه‌لمکه چالیشه‌رق نهایت الامر بوزواللی قربانده دینی وملی هردرلو عنعنه وعاداتی عقل وحکمته مغایر برصورتده دفع وطرد ایتمك اخلاقسزلغنی تثبیته موفق اولورلر.

چینده بودرجه ازون بویلی اصوللرله مشغول اولمایه‌رق فعالیتلرینی اجتماعی ترقیات لهنه استعمال ایدرلر ، بالفرض زادکانلق اصولنك الغاسی ، قادینلرك تعلیم وتربیه‌سی ، ازدواج اصول وشرائطنك تعدیلی . . الخ کبی مسائلله مشغول اولورلر .

بو خصوصده قناعت بخش اولاجق مثاللری خارجده آرامغه لزوم یوقدر، برفکر مخصوص حاصل ایتمك ایچون عثمانلی ایمپراطورلغی داخلنده‌کی میسیونرلرك درجهٔ غیرت وفعالیتنی تعقیب وتدقیق ایتمك کفایت ایدر. بویولده یاپدقلری شی وکیتدکلری یولك اساس ماهیتی، طلبهٔ مسیحیه جمعیتنك هدف غایه‌سی اولان وخرستیان اولمایان دیارلری بربطنده تنصر ایتدیرمك غیرتنی کوده‌مکله خلاصه ایدیلن برفکردر .

بونلرك استانبولده ویردکلری اهمیت مخصوصه‌یی تقدیر ایده‌بیلمك ایچون ایسه «آلمان شرق میسیونرلری» مدیری دوقتور «له‌پسیوس»ك «اسلام» مجموعه‌سنه یازدیغی برمقاله‌سنك شوپارچه‌سنی اوقومق کافیدر:

«صلیب ایله هلال بینده‌کی جدال ، محیط دائره‌سی اوزرنده

دكل ، مستملكتده دكل ، آفريقا ياخود آسياى غربيده دكل ، فقط حركات وفعاليت اسلاميه‌نك آسيا وافريقايه انتشار ايتديكى اصل مركزده ياپيلماليدر . كافهٔ امم اسلاميه‌نك نظر ناتى دارالخلافه اولان استانبول اوزرنده‌در . اكر اوراده برشى ياپيلمازسه باشقه ياپيلان شيلرده آز چوق هبا اولور » .

بونك ايچوندركه تشكيلات انجيليه‌نك تقريباً اك مهم وقوتليسى اولان «آمريقان بورد» مؤسسه‌سى ، همان بوتون موجوديتنى روم ايلى ايله اناطولى وكوردستانك وسوريه‌نك دين انجيله سوقنه حصر ايتمشدر. يدى دارالفنون (١٣٠٠ طلبه‌لى) ، قرق اوچ مكتب عالى (٣٢٨٢ شاكرد) ، ٤١٧ مكتب (٢٠,٠٠٠ طلبه) و بش رهبان مدارسى بومؤسسه اداره ايدر . (بيروت) دارالفنونى داخل اولديغى حالده آمريقاليلرك ممالك عثمانيه‌ده ١٨٨ مؤسسهٔ تعليميه‌لرى واردر . بوندن باشقه «توركيا وعربستان ميسيونرلكى» مؤسسه‌سنك اك مهمى موصلده اولمق اوزره الجزيره قطعه‌سنده آلتى مكتبلرى موجوددر .

فرانسزلر برى دارالفنون ومتباقيسى مكاتب عاليه وتاليه ايله ابتدائى مكتبلر ذكور و اناث ايچون دارالايتام نوعندن ٥٦٠ مؤسسه‌يه مالكدرلر . (كرك قاتوليك پاپاسلرينه وكرك روحانى اولمايان جمعيات خيريه‌يه عائد اولان بومؤسسات يوقاريده پروتستان ميسيونرلرك اولمق اوزره مذكور اولان برمجموع رقمه داخل دكلدر)

انكليزلركده مملكتمزده اللى قدر بونوع مؤسساتى اولديغى كبى بونلردن اك صوكره كلن آلمانلرده آمريقاليلرله برابر اك چوق مساط اولدقلرى كيمسه‌لر عثمانلى مسلمانلريدر .

حكومتك كوستردیكى طور مسامحه‌كارى سوء استعمال ايله خرستيان طلبه جمعيتك ١٩١١ سنه‌سى اغستوسنده روم ايلى حصارنده (روبر قوله‌ژ) ده عقد ايلدكلرى برقونفرانسده تربيهٔ مسيحيه‌نك عالم اسلاميه عائد كافهٔ مسائلى موقع بحث ومناقشه‌يه وضع ايدلمشدى . ميسيو-نرلرك مطالعه نامه‌لرينه نظراً بوقونفرانس اوقدر بويوك برموفقيت الده ايتدى‌كه عثمانلى معارف نظارتى دولتك تدريسات رسميه‌سنه اساس اولمق اوزره آمريقا ميسيونرلرى مكتبلرينك پروغراملرينى قبول ايتمكى دوشوندى ! ! .

مقصد حقيقيسى مبناى اسلاميتك هدمى وسائطنى تحرى ايتمك اولان بويله برقونفرانسك خليفهٔ مسلمينك پايتختنده انعقادى جهان اسلامه قارشى تربيه‌سزجه‌سنه برميدان اوقومق، عينى زمانده ميسيو-نرلكك آتيا بزه قارشى اتخاذ ايده‌جكلرى طور حركت وغيرتك مستقبلده‌كى شكل وماهيتى حقنده برمقدمه، براخطار معناسنى تضمن ايتمزمى ؟ ممالك اسلاميه‌ده‌كى ميسيونرلرك ١٩١٦ سنه‌سنده عقد ايلدكلرى برنجى قونفرانس ايچون اولجه «قاهره» يى و ١٩١١ ده ايكنجى قونفرانس ايچون هند مسلمانلرينك مركزى اولان (لوكنوو) ى استانبول طلبهٔ مسيحيه‌سى مجلسنك اجتماعندن يالكز برقاچ آى اول انتخاب ايتدكدن صوكره استانبولك مجمع اتخاذى اولكيلردن زياده معنيداردر .

بووقايع اثبات ايديوركه اتخاذ ايديلن قرارلرك آرقه‌سنده فكر و نيتدن فضله باشقه برشى دها وار . فى الحقيقه بورايه قدر ياپيلمش اولان استحضاراتك بزه قوتلى ، اصولى ، ومقرر اولارق كوستردیكى اوشى برحركت ، همده ، عملى وفعال برحركتدر .

نه‌حاجت ، برآلمان ميسيونرى دييوركه : «بوآنه قدر بوتون غيرتلرمز سلاحمزى بيله‌مكدن عبارتدى ؛ زمين فعاليت حاضرلانمش وشدتله حركت ساعتى كلمشدر » .

آچيق وبسيط طرزده خرستيانلغه صرف دعوتدن عبارت اولان طرزده ميسيونرلرك مسلمانلردن استحصال ايده‌بيلدكلرى نتيجه غايت ضعيفدر. هندستان قلمنكيده سكسان قوله آيريلارق هربرينك كندى كليسا ومكتبى اولان تخميناً ١٦,٠٠٠ دونمه خرستيان ايله آفريقاده اكثريسى هيچ تكمل ايتمه‌مش قبائلدن طوپلامه قيلندن برقاچ يوزبيك نفوس استثنا ايديليرسه سائر ممالك اسلاميه‌ده وقوعى محتمل اولان تنصرك پك شاذ ونادر بر وقعهٔ منفرده‌دن عبارت اولديغنى ميسيونرلر كنديلرى قيدايديورلر. مثلا «توركيا وعربستان ميسيونرلكى» مؤسسه‌سى اون بر سنه طرفنده چاليشه اوغراشه ايكيسى قادين اولمق اوزره اون كشى‌يى تنصر ايتديره‌بيلمشدر. هندستان انكليزى‌ده ايسه خرستيانلغه داخل اولمش ايچه مستملكلر اولمقله برابر «قاهره» ميسيونر قونفرانسنه تقديم ايدلمش اولان راپورلرده اكثريسى بو تنصرك اركانندن اولان وسائط عامله‌دن شكايت ايدلمشدر . او حالده بوندن اول يوقاريده خطوط اساسيه‌سنى چيزمش اولديغمز يكى پروغراملرينك تطبيقنه دكين ميسيونرلرك بو آچيقدن آچيغه وبسيط بر طرزده دينه دعوت خصوصنده‌كى غيرتلرى بوشنه دوام ايده‌جكنى كمال جرأتله سويله‌يه‌بيليرز .

شيمدى‌يه قدر مسلمانلرى اسلاميتدن تجريد خصوصنده ميسيونرلرك الده ايتدكلرى نتايجه كلنجه بو جهت دها مهم ، ودها زياده نظر دقته آلنمغه شاياندر . محقق صورتده درجهٔ ثبوته وارمش-دركه ، اوتوزقرق سنه‌لك حياتلرينى حصر وفدا ايتمش اولان معروف ميسيونرلرك دوغرودن دوغرى‌يه دينى اله آلارق غرب تربيه‌سنى تلقين صورتيله جمعيات اسلاميه‌يى اخلال و عالم اسلامى تدقيق ايله دها ايلرى كيدرك مسلمان مملكتلرينه هر درلو فكر اصلاحلرينى ادخال ايله دها ايلرى‌يه‌ده كيده‌رك تأثيرات سياسيه‌يه بيله موفق اولديلر.

اونلرك ادعالرينه نظراً مسلمان مملكتلرينك اوروپادن استعاره ايده‌جكلرى كافهٔ وسائط و يا تأسيسات اجتماعيه وسياسيه‌نك اجرا ايليه‌جكلرى تأثير ، مسلمانلرله دين اسلام آره‌سنده‌كى خندقى توسيعه ياردم ايتمك اولاجقدر . عربستان هيئات انجيليه‌سى مديرى (س. ريمر) ك توركيا و ايرانده تحدث ايدن تحولات سياسيه ايچون

«خرستيانلق پروپاغانده‌سى مانعه‌لرينى بر حمله‌ده سوپوروب اورته‌دن قالديران بو وقوعات آثار وحركات انجيليه‌يه يكى بر دورهٔ مشى وجريان آچيور» ديديكى بوراده ذكره شايانډر. تشكيلات سياسيه‌نك تأسيسات اجتماعيه اوزرينه اولان متقابل تأثيرلرى انكار ايديله‌ميه‌جكى جهتله بلاد اسلاميه عارض اولان وقوعات و حادثاتك‌ده اسلاميتك انهدامى سرور وشوق ايله قارشيلايه‌جغى آكلاشيلمايه‌جق بر قضيه‌دكلدر .

اسلاميته كندى ملك خاصنده اعلان جدال ايدن ميسيونرلر عينى زمانده اونك توسع وانكشافى باشقه ممالك و قطعاتده ومثلا بويوك بر ترقى كوستر ديكى آفريقاده توقيف ايتمك ايچون‌ده تدابير اتخاذينى اهمال ايتمه‌مشلردر . فقط كندى اعترافلريله‌ده ثابت اولديغى اوزره باشقه يرلرده‌كى كبى بوراده‌ده ايتدكلرى نتيجه صرف ايلدكلرى غيرت وهمته نسبتله بويوك موانع ومشكلاته دوچار اولمقده‌در. واقعا باشده ، كرك سياسى وكرك دينى اك زورلى وقورقونج بر رقيب اولارق طانيدقلرى سنوسيلرله بونلره مماثل طرق مختلفه طرفندن دوچار اولدقلرى مخالفت بونلرك هر حركتلرينى عقيم براقمقده‌در.

بو فكرك كوستر ديكى ترقى او درجه‌ده‌دركه سائر بلاد اسلاميه‌ده‌كى تدابير عموميه ومشتركه‌لرندن باشقه لسان عربى تعليم ايتمك وسيله‌سيله قاهره‌ده «جامع الازهر» ه رقابت ايتمك اوزره بر خرستيان دارالفنونى تأسيس وانشا ايتمك تصورينه قدر وارمشلردر .

بو مقصدك حصولنه اغلب احتمال لسان تدريسى عربجه اولمق اوزره شرق اصولى بر مكتب تأسيس ايله باشلانه‌جق و صوكرا بو چكردكدن دارالفنون مؤسسهٔ مهمه‌سى چيقاجقدر . بو دارالفنون، مثلا بيروتده‌كى بويوك قارده‌شينه بكزه‌يه‌رك منحصراً خرستيانلقله اسلام كنجلكنك برى برلريله تماسلرينى تشديد و تكثيره مخصوص اولاجق واونلره لسان مادر زادلرنده تحصيل علوم وفنون جامع الازهردن دها يكى و دها مفيد ومنتظم بر دارالعلم تهيه ايدرك بر منبع معرفت و عرفان آرايان دماغلرك هپسنى شامل تأثيرلر اجرا ايده‌جكدر .

ميسيونرلرك بو غيرتلرى او زواللى طلبهٔ علومى هيچ شبهه‌سز كنديلرينه جلب و جذب ايدرك شيمهٔ دينيه‌لرينى اسلاميت عليهنه دوچار ضعف ايده‌جك ونهايت اسلاميته قارشى ذهنلرنده برلاقيدى و عدم امنيت وجوده كتيرمك صورتيله انجيله ميل ايتمه‌لرينه قدر واره‌جقدر .

حصولى اوزون مدتلره محتاج بر امل تعقيب ايدنلرك جمله‌سنه زمان بر دوست وبر متفقدر . بونى بر كره قبول ايدنجه مباديده‌بك خيالى ظن وفرض ايديلن تشبثلرك‌ده ، بو يولده‌كى صبر و سكينت وصميميتك درجه‌سنه كوره تماماً وياقسماً اجرا ايديلبيله‌جكنه حيرت ايتمه‌مك اقتضا ايدر . مالاً وبدناً ايديلن فداكارلق ، وعالم اسلامك احوال روحيه وشرائط اجتماعيه‌سى حقنده اجرا ايدلمش اولان فنى وعميق تدقيقات ايله اوزون بر تجربه نتيجه‌سنده ميسيونرلر دها برنجى قسمنده مبناى عظماى اسلامى دوچار تزلزل ايتمكدن باحث عقلى وفنى بر پروغرامى اصلاحاً وجوده كتيرديلر .

ميسيونرلرك پروغراملرينى تطبيق ايچون حائز اولدقلرى غيرت وصميميته نامصل شبهه ايتمه‌ورسه‌ق بونسى وهمتلرينك مؤسسات مسلمه موازنه‌سنى تخريب ايله جامعهٔ اسلاميه‌نك دينى واجتماعى حياتنده شديد فتنه واضطرابلر يايمقله نهايت بوله‌جغنى‌ده اويله‌جه انتظار ايتمه‌ليدر .

صورت ظاهره‌ده اهميتدن عارى ظن اولنان بو فتنه ، مسلمانلرك پك شايان مرحمت حالده مضطرب اولدقلرى واونلرك اونده طقوزينى تحت اسارتنه آلمش اولمسى ايله بزى اك بويوك اسف وكدره دوچار ايتدكلرى تشوشات سياسيه‌يه برمثلنى دها علاوه ايده‌جكلردر .

ميسيونر مساعيسى ، اوروپا حركات سياسيه‌سنك اك بديهى ومستغنى اثبات بر قضيه‌سيدر . او قوت ومساعى اكر بو كونه قدر معاونت ايتمديكى بو حركات سياسيه‌دن استفاده ايتدى ايسه ، مستقبلده بو حركات كاملاً دكيشه‌رك ميسيونر حركتى اوكا بر پيشدار اولارق كوريله‌جك ، و بو ، اوروپا دولتلرينك بزه اقتصادى ومستملكاتى نفوذلرينك ساحه‌سنى حاضرليه‌جقدر .

ح .

تجارت مكتبيله صنايع نفيسه‌دن مأذون وخارجيه نظارتى اوراق قلمى خلفالغندن متقاعد مدحت ربيعى بك ٣٢٧ محرمينك ١٧ نجى و ٣٣٤ تشرين اولينك ٢٣ نجى چهارشنبه كيجه‌سى صباحه قارشى ارتحال ايتدى. جنازه‌سى قاضى كويده‌كى خانه‌سندن قالديريلوب جوار حضرت خالدده تراب غفرانه توديع قلندى . روح الله تعالى روحه

مرحومك تاريخ وفاتى

خامه ايرمه‌يه‌جكمى فلاكتى وطنك
فغانى دينميه‌جكمى او محترم آنانك
الدى اولمايه‌جقمى سزاى مرحمتك
آچيقلى حالتزارى خرابه مملكتك
زواللينك كسيلوب دوغرانيركن ابعادى
فنا يذير اولويور اك كزيده اولادى
أولومده دشمن ايله متفقمى يارب
كه كچدى حدينى آرتيق حدود تخريبى
اجل مثالى عدو طورمه صالديروب يوروبور
او طرز صولتى طوتمش أولومده أولدوروبور
او صالديريش سبيله نه قطعه‌لر كيندى
او صالديريش نه ده‌كرلى ذواتى محو ايتدى
او جمله‌دن بريسى ايشته قارده‌شم مدحت

که ایله‌دی اوده ترك حیات بر تخت
انیس قلبم ایدی ، آشنای روحمدی
مدار تسلیتم ، باعث فتوحمدی
صدیق صاف نهاده‌دی ، یار غارمدی
شریك حزن وسرورمدی ، غمکسارمدی
مآل لفظ وفا ، معنیٔ اخوتدی
نمونهٔ ملکیت ، کزیده خلقتدی
لسان شناس وأدیب ونسیب صنعتدی
هنرده کامل ایدی ، صاحب فضیلتدی
دریغ اوروح معالی جهاندن ایتدی افول
دریغ او فصل مجسم مزاره ایتدی دخول
ورم اوحسلی وجودی دوشوردی بستربنه
أولوم ده آلدی نهایت کوتوردی مقبرینه
آقان دموع تأثرله چشم حسرتدن
الیهی ایله اوقبری نشانهٔ کاشن
تجلیات جماله ایدوب‌ده مظهر تام
مقام پاکنه ایله خطاب (بردوسلام)
چیقوب‌د. چار جهتدن بوناله عکس ایتدی
خزان ایچنده ربیعی یا تیق سونوب کیتدی

۱۳۳۷

طاهرالمولوی

کاشغر قطعهٔ اسلامیه‌سی ویعقوب خان

— ۲ —

یعقوب بك ، دماغنده فساد اخلاق اولانلری برر برر تنکیل وتأدیب ایدرك مملکتك اصلاح وعمارینه چالشدیغی کبی ، عسکرینی دخی مهما امکن تنظیم وترتیب ایلدکدن صکره ، ارتوج شهرینه توجیه رایت بسالت ایله‌دی . ارتوج بکی « محمود بك » ایسه درت بیك عسکریله استقباله چیقوب عرض اطاعت ایله‌دی .

بوندن صکره طاغلق آره‌سنده ، غایت صرپ ومهم بر موقعده اولان صارقول قلعه‌سنی محاصره ایتدی . اورانك بکی اولان « الفی بك » ك فراری اوزرینه مذکور قلعه بلا محاربه تسلیم اولمغله « محمد بابا طوحساوه » یی اورایه « قائممقام » تعیین ایتدی .

بواثناده یکی حصار شهرینك قربنده‌کی قیزل طاغده‌قیرغیزلردن اوچ قبیله کلوب عرض تبعیت ایلدی .

بعده اورمانلق ایچنده غایت متین و مستحکم ، اطرافندن اوفق بیوك برچوق صولرك جریان ایتمسی حسبیله غایت منبت ومحصولدار براراضی‌یه مالك اولان وفن حربجه مهم بر موقعده وتکمیل یوللرك مرکزنده بولنان « مارال باشی » نامنده‌کی شهری چینلیلردن ضبط ایتمك ایچون تشبثاتده بولنمغه باشلادی . چونکه بوراسی کیمك النده بولنورسه اطرافه حاکم اوله‌جغنی بیلدیکی جهتله یعقوب بك بورایه پك زیاده اهمیت ویریبوردی . یعقوب بك عسکرك برقسمنی میرزا احمدقوماندا‌سیله سرعتلی برصورتده مارال باشنه سوق واعزام ایلدی . قسم کلیسنی‌ده کندیسی معیتنه آله‌رق میرزااحمدك آرقه‌سندن حرکت ایله‌یوب محاصره‌یه باشلادی .

مارال‌باشنده چین عساکرینك مقداری اون یدی بیك راده‌سنده ایدی . بو عسکر ایکی آی قدر محاصره‌نك غایت شدتلی تضییقنه تحمل ایله‌دی . شهر غایت متین اولدیغندن کاشغر شهرندن کلن قوال طوپلریله تخریب ایدیله‌مه‌دی . شهرك ایچی « بوتی » [*] ایله طوپه طوتولدی ایسه‌ده بوندن‌ده بر فائده حاصل اولمادی . نهایت نردبانلر طیایه‌رق قلعه برجلرینه چیقلمق کبی غایت شدتلی برهجوم دها اجرا ایدیلدی . و بونده موفقیت حاصل اولدی . مسکینلك و اسرارکشلك ایله شهرتیاب اولان « یعقوب بهادر » نامنده‌کی عسکر هیچ‌ده مأمول ایدیلمه‌ین برجسارت وشجاعت فوق‌العاده ایله قلعه سورنده‌کی چیویلره طیرمانه‌رق قلعه‌یه بر جنه چیقدی . بونی متعاقب امرادن « کپکلی لاور » بیك قدر معیتی ایله درحال ایچرویه کیروب قلعه‌نك قپوسنی یعقوب بکك عساکرینه آچدی . یعقوب بك « بر چینلی قفاسنه برآلتون » دییه اعلان ایلدیکندن عسکری نائل مکافات اولمق املیله صوك درجه‌ده چالیشه‌رق چینلیلری افنا ایلدیلر . یعقوب بك ، یعقوب بهادره یوزباشیلق رتبه‌سیله ایچه مقدارده اقچه احسان ایتدی . کپکلی لاوره دخی بلنده‌کی آلتون قلنجی بخش ایلدی . والیلکنه‌ده « منلا جان طوحساو » ی نصب ایتدی .

یعقوب بك بعده یارکند بکلریله محاربه‌یه طوتوشوب یارکند شهرینی محاصره آلتنه آلدی محاصره‌نك اوتنجی کونی یارکندلیلر محاصره وعدم موفقیتك ویردیکی یأس ایله هربری برر تمثال شجاعت کسیله‌رك میدان جلادته آتیلدیلر . یعقوب بك اوکیجه بتون امرایی حضورینه جلب ایلدی . ایرتسی کونی ایچون ثبات وغیرت کوسترمه‌لری لزومی حقنده مؤثر کلمه‌لرله عروق شجاعتلرینی تحریك ایلدی . هر برینه برچوق وعدلرده بولوندی . موقع وحیثیتلرینه کوره البسه واقچه احسان ایتمك صورتیله‌ده تکریم وتلطیف ایلدی . ایرتسی کونی وقوعه کلن محاربه‌ده یارکندلیلر ، کاشغرلیلرك مقاومتلرینی وبعده دهشتلی هجوملرینی کورونجه طوره‌میوب فراره مجبور اولدیلر . بونك اوزرینه کاشغرلیلر شهره داخل اولدیلر . طرف طرف شهر ایچنده محاربه‌لر باشلادی . یارکندلیلر متفرق اولدقلری ایچون یالکز

[*] بر نوع مانجنیقدر . ایچروسی طوپه طوتولمق ایسته‌نیلن قلعه دیوارینك برچوق متره ارتفاعنده طوپراقدن یاپیلمش بر تپه در . بو تپه‌نك اوزرینه طوب چیقاریلور .

شهر داخلنده (۸,۰۰۰) ی تلف اولدی . اهالیسی کاملاً تحت اطاعته آلندی . بکلرندن محمدعلی بك ایله رؤسادن برچوق ذوات اعدام اولندی .

یعقوب بك آنف الذکر یارکند امیر عمومیسی نیازی بك ایله بکلرندن اسحق خواجه‌یی حضورینه جلب ایله‌دی . نیازی بکی ختن والیلکنه ، اسحق خواجه‌یی‌ده کوچار والیلکنه تعیین ایده‌جکنی وعد ایله‌دی . کرچه ختن وکوچار شهرلری دها ضبط اولنمامش ایدی ایسه‌ده یعقوب بك ضبطندن امین بولنمقده ایدی . یارکند شهری وحوالیسنه « محمود خواجه » یی والی نصب ایدرك معینته مقدار کافی عسکر براقدی . بعده مرکز اداره‌سی اولان کاشغر شهرینه عودت ایلدی . بواثناده یارکند والیسی عزل ایله‌یوب یرینه « مربابا » نامنده‌کی ذاتی ، دهاصکره انی‌ده عزل ایله « ملایونس » ی تعیین ایلدی. مشارالیه بوندن صکره « خان » لق عنوانی آلدی .

محمود مسعود

اوکسوز دیار اسلام

شام شریف

شام شریفه مظفراً داخل اولان جنرال « اللنبی » ایله متفقلری دنیانك اك اسکی شهرلرندن واسلامك اك بیوك مراکز مدنیتندن برینه دها کیرمش اولدیلر . مؤرخ ژوسیفوس ، شامك تاریخنی زمان طوفانه قدر ایصال ایدرك مؤکدا بیان ایدییورکه [اوز بن آرام بن سام بن نوح ، شام شریفك ایلك بانیسیدر .] قدس شهری شامه نسبتله یکیدر. شوبیکلرجه سنه‌لرك قاصیرغه‌لری آره‌سنده شام شریفك حیاتی محافظه ایتمسی ، اهمیتنی ضایع ایتمامسی ، نه‌قدر حیرت آمیز ، برتجلیٔ طالعدر . معظم سلطنتلرله جهانشمول دینلر دنیایی مادةً ومعنی تسخیر ایتدکدن صکره فنایاب اولدی؛ کندیسی بوسلطنتلرك اك جهانکیرلرندن برینك مقر احتشامی اولدی؛ لایموت اثرلر بیراقان مدنیتلر شواهق اعتلایه یوکسلدی ، حضیض انحطاطه یوارلندی ؛ اسملری بیله خفای نسیانه کومولن صاییسز خاندانلر سریر حاکمیتلرندن اسفل سافلینه سقوط ایتدی ، نابود اولدی ؛ بیوك عرقلر صحنهٔ حیاتدن مقبر فنایه انتقال ایتدی . . . فقط شام ، بتون بوانقلاباته شاهد اولان، بتون بوانقلاباتی کچیرن شام دائماودائما، شرقك چشم فسونسازی اوله‌رق قالدی . اوت ، بوبلدهٔ تاریخیه دفعات ایله غارتلره ، محاصره‌لره معروض اولدی ؛ برچوق فاتحلرك پای استیلاسی آلتنده ایکله‌دی ؛ اجنبیلرك مصائب استبدادینه تحمل ایتدی ... فقط بتون بوفلاکتلر کچدی ... وشام شریف ایرکیج حیات رونقدارینه ایریشدی .

اك اسکی زمانلردن بری شام فیاض بر تجارتکاهدر . ثروت طبیعیه‌سی ، کوزللکی ، وهرشیدن فضله وضعیتی اونك ترقیسنی وطول عمرینی تأمین ایلمشدی . تاریخك تخطر ایده‌مدیکی ادوار مجهوله‌دن بری مصردن ، عربستاندن ، عراقدن ، جنوبی ایراندن واقصای شرقدن کلن کروانلر شامك قپولرندن کچه‌رك آناطولی‌یه ، بحرسفید ساحللرینه وبتون اوروپایه امتعهٔ شرقیه‌یی ایصال ایدردی . قرون وسطاده ، اسلامك أوان اقبالنده، شامك ایپکلری،شامك مزیناتی، شامك کللری، شامك علاجلری صنعتکارلرینك مهارتنه، باغچه‌لرینك نفاستنه ، تاجرلرینك فعالیتنه شهادت ایدییوردی .

عرب شاعرلری شامك محاسننی تعداد ایتمکده بربریله مسابقه ایدرلر . اونلرجه شام سینهٔ ملاحتده پارلایان بردر کرانبهادر ؛ شام ، دنیانك رخسار بدایعنده بقعهٔ محاسندر؛ شام ، طاووس جنتك رنکا رنك قادلریدر ؛ شام جنت مشامدر .

شام ، عثمانلی دولتنك بشنجی شهری ایدی. درسعادت، بروسه، ادرنه وقاهره‌دن صکره شام کلیردی. حقیقةً شام بومدایحك کافه‌سنه، موقعك غرور محقنه لایقدر .

بوکوزل شهری بادم ، انجیر ، شفتالی ، قاییصی، کیراز، جویز، طوت ، لیمون ، نار اغاچلرندن متشکل قوررلر قوشاتمشدر . بو آغاجلرك میوه‌لریله شامك اوزوملری، آیوه‌لری، اریکلری، فستیقلری، یاسمنلری ، کللری شرقك هر طرفنده مشهوردر . براق صولرك آره‌سندن مرمر قبه‌لریله مناره‌لری شرق سماسنك کوز قماشدیریجی ضیالریله بیقانه‌رق ، سورینك مائی آفاقیله کولکه‌لنه‌رك التون صاریسی قوملره وحوران طاغنك مورشاهقه‌لرینه‌قارشی ـ خضارت محیطه‌نك اورته‌سنده ـ زمردلر ایچنده برانجی کبی کورونور .

*
* *

فراعنه فلسطینك حاکملری ایکن شامده اونلرك عداد املاکنه داخل ایدی . شامك اسمی « قرناق » معبدینك ستونلری اوزرنده محکوکدر . شام حضرت داودك صحنهٔ محارباتی اولمش ، ایکنجی سالماناسارك هجومنه ، آثوریلرك استیلاسنه معروض قالمش ، کلدانیلر وعجملرك حاکمیتی آلتنده یاشامشدی . موقعنك اهمیتی دارانك مظهر تقدیری اولمسنه بناءً اسکندرله قارشیلاشمه‌دن اول خزینه‌سنك بر قسمنی بورادا صاقلامش ایدی . سترا بونك بیاننه کوره شام عجملرك زماننده فوق العاده براهمیت احراز ایلمش، دهاصوکرلری انطاکیه‌نك اوان اشتهارنده سونمکه باشلامشدی . (پومپه‌ی) بلاد متجاورینك سفراسنی شامده قبول ایلمش ومتعاقباً شام قبل المیلاد ۶۳ سنه‌سنده روما ولایتلرینك عدادینه کیرمشدی . انطوان ، قله‌ئوپازایه تقدیم ایتدیکی هدایا آراسنده شامی‌ده ویرمشدی . بالآخره (اغوستوس) شامی بویوك (هه‌رود) ه تسلیم ایلمشدی .

*
* *

اسلامك ظهوری ومجاهدین اسلامیه‌نك شامه طوغرو ایلروله‌مسی اوزرینه « دیوقلسین » شهری مدافعه ایچون طوبخانه‌لر تأسیس ایتمشدی . هه‌راقلیوس ایله عجملرك آره‌سنده وقوع بولان اوزون

محاربانده شام وبتون سوریه خیلی مشکلات ومصائبه دوچار اولدی ؛ نهایت مسلمانلرك الك معظم فتوحاتی میاننه کیردی .(۱۲) سنهٔ هجریه سنده، ۶۲۵ سنهٔ میلادیه سنده حضرت خالدبن الولید ایله حضرت ابو عبیده فاروق اعظمك عهد خلافتنده شام شریفی فتح ایلمشلردی . شام امویلرك عهد خلافتنده ، چین حدودندن بحر محیط اطلاسی ساحللرینه قدر امتداد ایدن سلطنتك پایتخت محتشمی ایدی . خلفای امویه نك اردولری فرانسه نك قلبگاهنه واصل اولمش، قسطنطنیه یی محاصره ایتمش ، خرستیانلق عالمنی الك مدهش قورقولره کرفتار ایلمشدی . حتی دیه بیلیرزکه امویلرك ، اوروپایه قارشی سطوت ومهابتی عباسیلرك سطوتندن دها حاکم ایدی . اوچنجی خلیفهٔ عباسی (المنصور) ۱۴۶ سنهٔ هجریه سنده دجله کنارنده پایتختی تأسیس وتشیید ایدنجه شام شریف بر ولایتك مرکز اداره سی اولمشدی . خلفای امویه ، دجله ووادی الکبیر کنارلرنده تأسیس مدنیت ایدن خلفلری درجه سنده اولیای علم وعرفان اوله مامشلردی .

فقط اونلر عرب طرز معماریسنك ، طرز تزیینك الك اصیل اثرلرینی براقمشلردر . بو اثرلرك الك محتشمی ، الك علویسی شام جامع کبیریدر . بو مسجد معظمك ساحه سی هم بت پرستلرك ، هم خرستیانلرك ، هم مسلمانلرك عبادتگاهی اولمشدر . محررین عرب بو جامع شریفی مخیله لرده نه بدیع توصیفات ایله جانلندیریرلر ! آلتون و کموش زنجیرلرله آصیلی التی یوز قندیل جامعك نظر ربا نقشلریله یازیلرینی تنویر ایدردی . رمضان کیجه لرنده بو قندیللرك عددی اون ایکی بیکه بالغ اولوردی . مسجدك فسقیه لری پك مشهوردر . حتی روایت اولنورکه برینك صولری او قدر شدتله فیشقیرمش که بر دکرمنی اداره یه کافی ایمش . حضرت عثمان ایله حضرت علی نك خط دستلریله یازیلان ایکی کلام قدیم جامع امونك الك قیمتدار نفائسندن ایدی . بو اثر محتشمدن ماعدا شام شریفده بر چوق اماکن مقدسه واردر . رسالتپناه افندمزك ازواج طاهراتندن ایکیسنك ، مؤذن پیغمبری حضرت بلالك ، سیف الاسلام حضرت خالدبن الولیدك مراقد مبارکه سی حضرت آدم ایله حضرت حوانك قبر مشهوری ، حضرت ابراهیمك محل ولادتی اوراده در . ملوك اتابکیه نك الك بیوکی نورالدین ابن الشهیدك استراحتگاه ابدیسی شامده در . نورالدین مرحمتی ، عدالتی ، مساعیٔ اعماریه سی ایله تأبید نام ایتمش اعاظم اسلامیه دندر . نورالدینك خیرالخلفی صلاح الدین ایوبی اومشهور قلیجیله برابر ، جامع امونك حظیره سنده استراحت ابدیه دن نصیب موعودینی استیفا ایتمکده در . فلسفهٔ عربیهٔ ارسطالیه نك اب معظمی ، معلم ثانی (فارابی) اوراده مدفوندر . شیخ اکبر محی الدین بن عربینك قبری کمال حرمتله زیارت اولنمقده در .

سلطان نورالدین بن الشهید ایکنجی محاربهٔ صلیبیه ده مجاهد اسلام ایدی . امپراطور قونراد ایله یدنجی لویسك اردولرینی شامدن کیری چکیلیرکن ، پریشان ایتمش ومتعاقباً مظفراً شامه داخل اولمشدی . صلاح الدین ایوبی نورالدینك قوماندانی اوله رق مصری فتح ایتمش وسلطانك وفاتندن ایکی سنه صکره کندیسنی سلطان اعلان ایلمشدی . صلاح الدین الك مناسب فرصتدن استفاده ایدرك « تیبریاس » ه یقین بر یرده وقوع بولان محاربه ده صلیبیلری امحا وقدس شریفی آغوش اسلامه اعاده ایتدی .

او وقتدن اعتباراً تا کچن « کانون اول » ده انکلیزلرله متفقلرینك سلاحلریله خراب اولنجه یه قدر ، قدس مسلمانلرده قالدی . انکلیزلر قرال ریشادك قومانداسی آلتنده صلاح الدین ایوبینك دشمنلری ایدی . فقط « ارسلان یورکلی » ریشاردك بتون تشبثاتی صلاح الدینك حضور شهامتنده هبا اولمشدی . صلاح الدینك مردلکی ، خصائل کزیده سی خرستیانلری او درجه تسخیر ایتمشدیکه الك بیوك دشمنی اولان ریشارد همشیره سنی سلطانك برادرینه تزوج ایتمکی ارزو ایتمشدی .

هلاکو خان ، بغدادی خراب وتراب ایدوب ، امیرالمؤمنین مستعصمی اولدیردکدن ایکی سنه صوکره شامه ده کیرمش ایدی . هلاکونك آن استیلاسنه قدر شام سلاطین مصریه نك اداره سنده ایدی . مملوکلر مونغوللرك طوفان استیلاسیله برچوق عصر قدر اوغراشمشلر واونی امحا ایتمه دن بر سنه مقدم ییلدیرم بایزید خان تیمورلنکك اسارتنه دوشمش وتیمور شام شهرینه ده برطاقم شرائط تحتنده داخل اولمشدی . تیمور ، شهرك اماکن مقدسه سنی کمال خشوع ایله زیارت ایتمش ، علماسیله کوروشمشدی . فقط عسکرلری ایستدکلرینی یاپمش ، شهری یغما ایتمشلر ، اهالی یی آصوب ، کسمشلردی . حتی شهری یاقمشلر ، واموبه جامعی آتشلردن پك متضرر اولمشدی !

۱۵۱۶ سنه سنك تشرین اولنده یاووز سلطان سلیم مصری فتحه کیدیورکن قیشی شامده کچیرمشدی . شاعر سلطان اوراده سکون واستراحت ایچنده درت آی اقامت ایتمشدی . او دوردن اعتباراً شام عثمانلی دولتنه التحاق ایتدی . واو زماندنبری موجودیت عثمانیه دن آنجق محمدعلی زاده ابراهیم پاشانك حرکات عسکریه سی اثناسنده سکز سنه قدر ایرلمشدی . بو سکز سنه لك مدت استثنا ایدیلیرسه شام شریف ، بر عثمانلی شهری اوله رق ، حیات ملیه مزك مفاخر معززه سی آره سنده درت عصر یاشامشدر .

*
* *

بتون بو خاطرات تاریخیه یی دماغمزده حشر ونشر ایدن مناسبت فجیعه شام شریفك سقوط مدهشیدر . زواللی وطن عثمانی بو محاربهٔ مهلکه ده بر ملیون شهیدك قانی هدر ایتمکله ، بیکلرجه محرومیته ، بیکلرجه مصیبته قاتلانمقله ، و بو فلاکتلی کونلری کورمکله قالمادی . هم اسلامك آبدات مخلده سنی ، هم عثمانلیلغك حیثیت تاریخیه سنی قربان ایتدی . بو مدهش هائله نك انقاض تارمارندن متشکل بقیهٔ موجودیتمزی مزار انقراضه سوروکلنمکدن قورتارمغه چاپالارکن اودیار معصومك ماتم

هجراتی روحمزده دائما ابكا ایده‌لم ... بلكه بزدن دها خیرلی برنسل كلیرده ، كیدن یرلرك ، یتیم اوغللریله ال اله ویره‌رك وبرابر چالیشه‌رق برمیلیون شهیدمزك روح كریاتی شاد ایلر .

عمر رضا

هیئت جدیدهٔ وكلانك بیاننامه‌سی

عزت پاشا حضرتلرینك تحت ریاستنده‌كی هیأت وكلا استعفا ایتمسیله قانون اساسی حكمنه توفیقاً شرفتعلق بیوریلان ارادهٔ سنیهٔ حضرت پادشاهی موجبنجه هیأتمز تشكل ایتدی . وظیفهٔ حكومتی نه درجه طاقتگداز مشكلات وصعوبات ایچنده درعهده ایتدیكمزی تفصیلدن مستغنی كوریرز . جناب حقك توفیقات صمدانیه‌سنه استناداً قبول ایتدیكمز شوخدمتده احراز موفقیت ملت عثمانیه‌نك امنیت ومظاهرتنه وابسته‌در . مملكتك الیوم محاط بولندیغی غوائل داخلیه وخارجیه‌یه نظراً مفصل برپروغرام ایله مجلس ملی حضورینه چیقمق موافق حال وزمان اولمدیغندن بوبابده تطویل مقال زائد وبی فائده اولمسنه مبنی بالكز هیأتمزك مسلك اساسیسنی بیان ایله اكتفا ایدیورز. دول ائتلافیه ایله عقد متاركه اولنه‌رق حالحرب ختام بولدیغی جهتله اول باول دولت وملت عثمانیه‌نك شرف وحیثیتی ایله قابل تألیف بر صلح عقدی اسبابنی استحصاله صرف مزید غیرت ایده‌جكز. برقاچ سنه‌دنبری دوام ایدن غیر قانونی وغیر طبیعی معاملات واجراآتك سریعاً رفع وازاله‌سیله احكام شرعیه وقانونیه‌نك فعلاً وتماماً اجراسنه وبلاتفرق جنس ومذهب بالعموم صنوف اهالی آره‌سنده صمیمی بر وفاق وتحادنك هردرلو وسائط ایله تأسیسی وكافهٔ عناصر عثمانیه‌نك حقوق سیاسیهٔ مملكتدن تأمین استفاده‌سی ایله داخلاً جدی برحضور وسكون تقریرینه وازالهٔ مظلومیتله تلافیٔ مغدوریته چالیشه‌جغز. آسایش وامنیتك اعادهٔ تقریری واخلال سكون وانضباطه تصدی ایدنلرك درحال منعی ایچون تدابیر لازمه‌وجدیه‌یه توسل ایتدیكمز كبی هرآن دخی بونقطه‌یی پیش دقتده بولندیره‌جغز. دائرهٔ شروعیت ومشروطیت خارجنده‌كی معاملات واجراآت نه‌كبی نتایج الیمه و وخیمه‌یی تولید ایلدیكی الیوم آثاری ایله آشكار بولندیغندن كرك ادارهٔ مملكتده كرك تنظیم وتكلیف قوانینده بودائره‌دن ذره قدرانحراف ایتمیه‌جكز. احتكارك منعی ایله اعاشه امورینك تنظیمی ومعاملات تجاریه‌نك حال طبیعی‌یه اعاده‌سی ایچون تشبثات جدیده‌ده بولنیورز . والحاصل قانون عدل وحقك بحق تطبیق ایله معاملات عمومیه‌نك داخلاً وخارجاً امن واعتمادی كافل حال انتظامه ارجاعی نخبهٔ مقاصدمز اولدیغی جهتله جناب حقك لطف وعنایتی و مجلس ملینك اعتماد ومظاهرتیله مشكلات حاضره‌نك ازاله‌سنه وقف وجود ایده‌جكز .

« مسلمانلق لایموتدر »

« البته بركون بوتون شعشعه‌سیله میدانه چیقه‌جقدر »

دیوانیه مبعوث محترمی فؤاد بك افندی ، قابینه‌نك پروغرامی مناسبتیله بازار ایرتسی كونی مجلس ملیده غایت هیجانلی بر نطق ایراد ایتمشدر . اهمیتنه مبنی بروجه آتی خلاصهٔ درج ایدیورز :

— افندیلر ؛ حضور مجلسه كلن حكومتك پروغرامنی غایت مناسب واصلاحاتمزه ملایم كوردیكمدن ، سلامالایه‌رق تلقی ایدییورم. برچوق تجربه‌لر بزه اثبات ایتدی كه مطول وكوز بویایجی پروغراملرله بورایه كلن حكومتلر دائما پروغراملرینی تطبیق ایده‌مه‌مشلردر . حركاتنك بتون خطوطنی چیزه‌رك حضور محترمه كزه چیقان حكومته ظن ایده‌رم سزلرده سلامكار بر وضعیتده بولونه‌جقسكز . بوكون بتون ملت ، سوكیلی پادشاهیله متحداً ؛ ممالكمزی معروض اولدیغی مهالكدن قورتارمق عزمنی صورت قطعیه‌ده تقریر ایتمشدر . ملتمز ؛ ایستر سوروكلنمش اولسون ، ایستر اختیاریله كیرمش بولونسون ، هر حالده شانلی بر حربدن چیقمشدر . وبو محاربه ایله حق حیاتنه مالك اولدیغنی عالم مدنیته اثبات ایتمشدر . آلتیوز سنه‌لك شانلی بر حیات یشایان ملتمز ، حربك معلوم اولان سجایاسی قارشوسنده كندینی بر دها میدان شهامته آتمق قابلیتندن تجرید ایتمه‌مشدر.

افندیلر ؛ ملت أولمز . بالخاصه ملتمز بیوك قوتلری حائزدر . بوكون رقیبلر نظرنده مختفی اولسه دخی ، بركون پارلاق شعشعه‌سنی كوستره‌جك اولان اسلامیته مستنددر .

مسلمانلق لایموتدر . مسلمانلق بر آتش ، برشعله ، برنوردر كه زمان ایجاباتی اوله‌رق بر زمانلر كول آلتنده قاله‌بیلیر . فقط صوكره میدانه چیقار . ملتلر ایچون فلاكتلر ، مدار انتباهدر .

ایشته تاریخ ؛ برچوق أولمش ملتلر، فلاكت نتیجه‌سی اوله‌رق بعث بعدالموته مظهر اولمشلردر . اسلامیتده بركون بتون شعشعه‌سیله تجلی ایده‌جكدر. بوكا بتون موجودیتمله امین ومطمئن بولنیورم .

افندیلر ؛ بز شیمدی‌یه قدر بر چوق تضییقات آلتنده قالدق . فقط بو تضییقات مرتفع اولونجه بتون قابلیتمزله اورته‌یه چیقاجغز. ایشته بن ، بتون عالم مدنیتی ، عثمانلیلغك بو قابلیتنی چیكنه‌مه‌مكه دعوت ایدییورم .

افندیلر ؛ (ویلسون) نظریاتی بتون بشریت ایچون بر حق اولدیغی كبی ملتمز حقنده‌ده برحقدر . بز بواساساتی قبول ایده‌رك متاركه عقد ایتدك . شو صورتله دشمنلرمزله یكی بر مخادنت اساسی وضع ایدییورز .

بواساساتی تثبیت ایدن متاركه‌نك هنوز مركبی قورومامشدر . فقط كورییورزكه مقابل طرف ، بومتاركه‌یه رعایتكار بر وضعیتده دكلدر . بز بش سنه‌در حریت وشرف حربی یاپییوردق . بوحربی تمدید ایده‌بیلیردك ونتیجه‌ده احتمال اولوردك . فقط شرفله اولوردك.

وصوکره ینه دیلیردك . ائتلاف حکومتلری متارکه‌یه ترغیب ایتدیلر. ائتلاف دولتلرینی تشکیل ایدن ملتلر شرفلی وحیثیتلی ملتلردر. فقط نیچون حسن تطبیق ایتمه‌یورلر؟ چونکه بز کندی حقوقمزی آرامایورز. پایتختمزك استانبول وبك اوغلی جهتلرینه مسلح عسکر چیقاریورلر. مقری کوی تحت اشغالده، اسکندرون اشغال اولنیور. موصل کذا. افندیلر بو اشغال دکل . بو بر استیلادر ، دها طوغریسی الحاقدر . صوکره استانبولده برچوق مبانیٔ عسکریه وخصوصیه ائتلاف قواسی طرفندن خودبخود اشغال اولنیور . صوکره اسلام اولرینه عسکر اقامه اولنیور . حالبوکه تستره رعایته دیناً مجبور اولان اسلام اولرینه دکل ائتلاف عسکرلری ، عثمانلی عسکرلری بیله کیرمز .

او اولر ، انکلیز قلعه‌لرندن دها رصیندر . کندیلرینه بو کرسیدن بوکون اسماع ایدییورم که مسلمانلق برکون البته بتون شعشعه‌سیله میدانه چیقه‌جقدر . بوخصوصده محترم حکومتك پروتستوسنه ومراجعات سیاسیه‌سنه دائر اوراق حوادثده هیچ برخبره تصادف ایدیله‌میور. عجبا حکومت بونلره طرفدارمی ؟ حکومتك ، بزه پروغرامنی اوقومزدن اول بو خصوصده ایضاحات ویرمسی ایجاب ایدردی . بنده‌کز آتی‌یه متعلق ایضاحاتی وعد ووعید تلقی ایده‌م . »

هندستانده اختلاللر

تایمس غزته‌سنك ایکی تشرین اول ۱۹۱۸ نسخه‌سنده « سیملا » دن وارد اولان برتلغرافنامه‌ده « صولو اون کون ظرفنده قالکوتاو مدراسده اختلالجیلرك ضابطه وقوای حربیه ایله چاربشدقلری » خبری مندرجدر . تایمس غزته‌سی بو حوادث اوزرینه بروجه آتی بیان مطالعه ایلیور :

« قالکوتاده وقوعبولان شورشلرله مدراسده وقوعبولان اختلاللر آره‌سنده برمناسبت یوقدر . مدراسده‌کی اغتشاشات ، اسباب اقتصادیه‌دن ، حوائج ضروریه‌نك غلای اسعارندن ایلرو کلمشدر . مع مافیه بر طاقم سیاسیلر طرفندن حکومت علیهنده ترویج اولنان پروپاغاندالر قانون شکن حادثاتك وقوعنه سببیت ویرمشدی. قالکوتاده وقوعبولان اختلالجویانه حرکات افراطپرست مسلمانلرك جرائد اسلامیه ستونلرینی طولدیران تعصبکارانه نشریاتندن ایلرو کلمشدر . بو حرکات مملکتده اهمیتله تلقی اولنمامشدی . فقط ۲۹ تموزده بر انکلیز طرفندن قالکوتانك اهمیتسز برغزته‌سنده انتشار ایدن هجوم آمیز، فنا سطرلر افکاری تهییج ایلمشدی . مومی‌الیه بو فقره‌سنده پاریسده یاشایان برعرب هر هانکی برطرفه ، مرقد رسالتپناهی‌یه باقیورمش کبی حرمتکار نظرلر عطف ایلر » دیمشدی .

بونك اوزرینه هندستانك هر طرفنده بو مسئله‌یه شدتله اعتنا اولنمش ، قالکوتاده مسلمانلر میتینغلر عقد ایتمك اوزره دیندا‌شلرینی دعوت ایلمشلردی . دعوتنامه‌لر مهیج وشدید برلسان ایله تحریر اولنمشدی بنغاله‌ده حکومتك بو اجتماعلری منع ایتمسنه رغماً اختلال ۹ ایلولده اعلان ایدلمشدی . ایام متعاقبه‌ده دکانلر قپانمش، اهالی ایله ضابطه وعسکرلر آره‌سنده منازعه‌لر واقع اولمش وبعضی انسانلر مقتول دوشمشدی . اهل اسلامك اختلالی وبالخاصه بعضی مسلمانلرك مقتول دوشمه‌سی هندستانده بتون افکار عمومیه‌یی تهییج ایلمش ووقعه‌نك اعظام ایدلمه‌سنه سببیت ویرمشدی .

ایلول وتشرین اول آیلرنده معظم مراسم دینیه اجراسی معتاد اولدیغندن حرکات اختلالیه‌نك توسعی وشورش داخلینك تمادیسی منتظردر .

اهمیتسز برغزته‌ده انتشار ایدن برقاچ سطرك ، اخلاق عالیه ایله متصف اهل اسلامك حسیاتنی بودرجه تهییج ایتمسی شایان تأسفدر . »

مسلمانلرك یالکز برفرقه‌سی واردر : اسلامیت

حادثات غزته‌سندن :

« ایسته‌مدیکمز و مضر کوردیکمز ، بوصیره‌ده علی الاطلاق فرقه‌لردر . بیك اوچیوز سنه‌دن بری برفرقه‌مز وار: اسلامیت. بوفرقه‌نك مؤسسی حضرت محمد ، شمدی خلیفه‌سی ، یعنی فرقه‌نك رئیسی‌ده سلطان وحیدالدین‌در . بوصیره‌ده (تخت عثمانی) نك اطرافنده ، فرقه‌لرك فرق وتفرقه‌سی اولمقسزین طوپلانمازسه‌ق پك یازیق اولور . دائما نظر انتباه اوکنده طوته‌لم که میراث اجداددن یدخاسرمزده قاله‌بیلمش اولان پارچه‌ده بوکون تهلکه‌ده بولنیور . »

سلیمان نظیف

بزی قورتاره‌جق مسلمانلق اساسیدر

اسلام غزته‌سندن:

« بزی بوکونکی حاله افراغ ایدن اسباب وعواملك نوع وماهیتنی تعیین ایچون ماضی‌یه دوغرو أیجه عودت اقتضا ایدر . فقط بونی اصل تعبیریله برقاچ کلمه‌نك ایچنده تعریف ایتمك ایچون « بزه توافق ایتمه‌ین اصوللری صرف بر تقلید شکلنده آلارق اونلری جبری تطبیقده اصرار ایتدك » دیمك کافیدر .

یوز سنه‌یی اکمال ایده‌مه‌ین دور تکامل واستیلامزدن صوکرا غیر محسوس وقعه‌لرك تعددیله اوچی کوزوکه‌رك یاواش یاواش برحال طبیعی کبی دوام ایدن دور انحطاطمزك بر فاصلهٔ نجاح بولامامسی هپ بو یوزدندر .

بز اوروپانك تا اووقتدن مادیات ومنافع مثبتهٔ ملیه‌سنه متعلق تصرفاتنده‌کی غیرت وتعصبنی بزم دین وشریعتمزله برابر یوروتمکه موفق اولسه ایدك نه جبری تصنعلرك ، نه‌ده غیر طبیعی وغیر فطری برجریان غافلك قربانی اولمازدق .

بوراده دقت اولنه‌جق نقطه بوندن اوچ عصر اولکی حالده قالارق هيچ بر ترقی وتجدد قبول ايتمه‌مك موافق اولاجغی ذهاب باطله كيدیله‌مسيدر . حالبوكه بز هيچ بر زمان بويله برمنطقسزلغی قبول ايده‌مه‌يز . دور انحطاطمزك مهم و مشكل بر آن معكوسنده اوروپانك بزه « يا مدنيتمزی قبول ، ياخود سزك امحا كز ! » كبی غير واقع بر تكليف فرض ايديلسه بيله بزم اونی باصمه قالب أله آلارق قسری وجبری بر كيديشله ـ حالمزه اويسون اويما ـ ين ـ مليت و وطنيتمزك محافظه و اعلاسنه بر دستور وحيد اولارق آلمغه مجبوريتمز يوقدی .

بزم حريتمز و حقوقده مساواتمز ناصل « دموقرات » بر شريعتدن ، سربست بر جمهوردن ، رقت سياسيه‌يه مالك عملی ومادی بر دينمدن كلمشسه ، معنويات و اجتماعياتمزه ، روح و وجدانمزك شرفلی ، ترك ، مسلمان ، بر عرقله ، بر اقليمه ، بر عرف و عاداته موافق و اباً عن جد آليشديغمز بو قانونی دستوره اوروپا ترقياتنك سعی و قوت ، اقتصاد و رفاه قواعدينی علاوه ايدرك قوللانمقده بزی او قادار أبی ياشاتاجق وتكمل ايتديره‌جكدی .

بزده عينی بر ژاپونيا و يا انكلتره كبی ملی و دينی مباديمزی محافظه ايله شرف و جديتمزی متين بر صورتده ادامه ايده‌جكدك . انكلتره بتون عنعنه‌لرينه حرمتكار ، ژاپونيا الك كوچوك تفرعات حسياتنه قدر هر خصوصيتنه قارشی وفادار در .

بزم بوكونكی اسباب و عواملدن هيچ برينی يكی عد ايتمكه حقمز اولماديغنی ينه بوكونكی وقوعات اثبات ايدر . اقوام مختلفه‌يی اداره ايده‌مديكمزه ، سياست خارجيه‌مزده موفق اولاماديغمزه ، وطن و ملته حرمتكار بولنه‌ماديغمزه سبب هپ ينه اودين وشريعتی اهمالدن ؛ وبزم بسيط اولديغی قدر جدی و وقور اولان ، عدالت و كرم و همته دولو بولنان حيات معنويه‌مزی آلايشلر ، اويصاللقلر ، جاهلانه تنبلكلرله تخريب و امحا ايدركن دينمزك امر ايلديكی ايجابات مدنيه‌يه اوروپادن انتظار ايتمك غفلتنده بولونمامزدر .

سعادتمزی اوزاقلرده آرامق كلفتنه دوشمش اولان زمامدارانمز بونك طلسمنی قلبدن زياده قالبد . ظن ايله تبديل قيافت ، مشروطيت دينيه‌مزك اساسی امر ايدن مساوات حقوق وحريت شخصيه‌ايچون يكيدن خطلر ؛ النهايه پوسته تلغراف كبی ، شمندوفر ـ واپور كبی ، فابريقه وصنايع اساسيه كبی مأثر مدنيه يرينه اوروپايه ميليارلرله بی‌لزوم پاره‌لر وبوبون اكديره‌جك ذللر قبول ايتديلر .

ايشته بزم دائما تعقيب ايتمك ايسته‌ديكمز اساس ، تشكلات معنويه‌مزی كندی الميزله بوزدقدن صوكرا برخطانی تصحيح ايچون برايكنجيسنی ودها فناسنی ياپمقده دوام ايده ايده بوكونكی حاله كندی الميزله دوشديكمزی أيجه آكلايارق صوكرا كی حيات مليه وموجوديت اجتماعيه‌مزی اوكا كوره دوزه‌لتمكدر . مدنيت واقعا بين البشر مشتركدر ؛ فقط اونقطهٔ منتهايه واصل اولونجه‌يه قدر تعقيب ايديله‌جك برمسلمان يولی البته اوروپاده دكلدر ، اليمزده موجود بولنان قانون الٓهی‌ده شهادت ايدركه بزم قلبمزده ، بزم دماغمزده ، بزم وجدانمزده‌در . بزآرتق بنلكمزی بونقطه‌ده آرايارق دوسته دشمنه بواصالت روح ايله كورونورسه‌ك البته حائز اعتبار اولور وحق يولنده كوتسمزی كره كره موجوديتمزی يوكسه‌لتيرز . زيرا بويولده وجدانی فداكار اولان برقوم ياشامق حقنه هروقت وحتی الك بويوك مصائب حضورنده بيله مالكدر .

اسلام

جريدهٔ يوميه‌سی

بزم دينی برفريضه‌مز ، اجتماعی بروظيفه‌مز واردی كه اهمال ايده ايده اونوتدق ؛ اونوتديغمز ايچونده بوحاله كلدك .

ايشته درت كوندن بری انتشارينی كورمكله قريرالعين اولديغمز اسلام جريدهٔ يوميه‌سی « امر بالمعروف ، نهی عن المنكر » دستور معظمنی كنديسنه شعار ايديتمكله مافاتمزی قضايه فعلاً باشلامش اوليور .

بوتون جهان اسلامك قلباً مربوط بولنديغی دارالخلافه‌ده او رابطه‌يی تأييده خادم تك جريدهٔ يوميه اولسون بولونمامسی بزم ايچون پك اليم برمحروميت ايدی كه حمد اولسون بوصورتله تلافی ايديليور .

مؤسسلرينی ، محررلرينی پك ياقيندن طانيديغمز ، قدرت علميه‌لرينه ، نزاهت اخلاقيه‌لرينه ، حميت دينيه‌لرينه پك امين بولنديغمز ايچون كنديلرندن امت اسلاميه‌يه پك بويوك خدمتلر بكلر ومساعيلرينك مشكور وقرين توفيق اولمسی عنايت حقدن نياز ايدرز .

*
* *

رفيق محترمز ، سلك مبجلنی ايلك نسخه‌سنده شوصورتله ايضاح ايدييور :

« حق پرست ، مدنی ، ترقی پرور ، علوی بر معنای حكمتی متضمن شو « اسلام » نامنی طاشيان غزته‌مز (امر بالمعروف ونهی عن المنكر) ی دين اتخاذ ايتمسنه كوره نی طرف ، تجدد پرور ، حر ، عثمانلی ـ مسلمان برمطبوعه‌در . مملكت « الك مدهش ، الك قاتل ، الك ابی امان بر مرض اجتماعی اولان اختلاف فكر واحتراصلرينك شدتی قدر فكر و انديشه‌لك ملتيله وطن ديديكمز بر تك آنانك خاطری ايچون بری برمزی سه‌ومك حسلرينك فقدانندن بری هر كون بر تهلكه‌يه آتان بو فنا موجوديتك شكرای دروتی سويلك ، حق و حقيقتك هر تورلو احتراصك فوقنده اولديغی خصوصاً قوی‌يه آكلاتمق ايچون صارصيلماز بر ايمان اجتماعی ايله چاليشه‌جقدر . اميد وايمانی صاغلام بر حرب چوجوجوغی كبی كلن بو يكی وجود وطنك قلبنی كيره‌ن ، دماغنی پارچه‌لايان غفلتلرك ، افتراقلرك ، دها آجيقی شيمه‌مزلكك بوتون اسبابنی ايمان اجتماعی تعبيرندن مراد ايتديكی اخلاق دينيه‌يی اهمالده ، يعنی مادی ومعنوی دوغرولغك دستوری اولان دين فضائلنك تركنده بولديغی ايچون بو اساسی الك ثابت بر ذهنيتله تعقيب ايده‌جكدر . هيچ بر فرقهٔ سياسيه‌يه منسوب اولمايان كبی شخصيات ايله‌ده اوغراشمايز . فقط وطنك حقوقنه ايلشنه‌نلره قارشی غيظ ونفرتنی البته حايقيرارق سويلر . »

هلال مطبعه‌سی اشرف اديب

آبونه شرائطی

داخلی ، خارجی هر یر ایچون سنه‌لکی (٢٥٠) ، آلتی آیلغی (١٣٠) غروشدر.

[نسخه‌سی ٥ غروش ، سنه‌لکی ٥٢ نسخه‌در .]

اداره‌خانه

باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر

مسلکه موافق آثار مع الممنونیه قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولونماز .

سبیل الرشاد

اخطارات

آدرس تبدیلنده آیریجه بش غروش کوندرلمیدر .

مکتوبلرك امضالری واضح واوقوناقلی اولمسی و آبونه صره نومروسی محتوی بولنمسی لازمدر .

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرینك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغنك واضحاً بیان بیورلمسی رجا اولنور .

دینی ، فلسفی ، علمی ، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم — باش محرر: محمد عاکف — صاحب ومدیر مسئول: اشرف ادیب — اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد : ٣٨٠ — ٢٣ صفر ١٣٣٧ — پنجشنبه — ٢٨ تشرین ثانی ١٣٣٤ — جلد ١٥

اسرار قرآن

کتب منزله‌یه ایمانی تقوی‌نك ارکان و دعائمی صره‌سنه کچیره‌ن سبب اونك مکارم اخلاقی تتمیم وظیفه‌سنی درعهده ایتمش اولمه‌سیدر. امر بالمعروف ، نهی عن المنکر ، انسانلری فضائل ومکرماته تشویق ، معاملات ایچون تعیین حدود ، تصرفات فردیه و معاملات اجتماعیه‌ده مسلك قویمه سوق و ارشاد هپ او وظیفهٔ قدسیه تجلیات باهره‌سندندر . منزل من عندالله اولان بو کتابلر سعادت دنیا و عقبایی کافل اولدقلری ایچون اونلره ایمان واونلرده‌کی آداب واحکامه امتثال ایدن بر کمسه‌نك اك برنجی نصیب فیض و فلاحی لاهوتی بر طاقم آداب عالیه ایله متأدب اولمق ، بتون فنالقلردن تنزیه نفس ایتمك اولور .

بونك عکسی اوله‌رق قلبی ظلام جهل ایله قارارمش ، حق و حقیقته قارشی عناد و مکابره ، آیات بیناتی رد و انکار خسته‌لقلری قوای عقلیه و حسیه‌سنی صارمش اولان بر کمسه پروانه‌نك آتشه آتیلمه‌سی کبی مناهی و منکراته صالدیرمسنه مانع اوله‌جق هر درلو معنوی تأثیرلردن آزاده قالیر .

مسلمانلقلری آدلریله قیافتلرندن ایلری کچه‌مه‌ین ملحدلردن برینی بر کون ایشیتدم‌که هر درلو فضیلت و مکرمتلری دین یولندن الده ایتمکه چالیشمه‌نك علیهنده بولنیور و فکرینی شو یولده ایضاح ایدییور ایدی :

اکتساب فضیلته انسان بشقه بر نقطهٔ نظردن توسل ایتمه‌لیدر. فضیلتك خواص و مزایاسنی درین بر فکر ، کسکین بر نظرله آراشدیره‌رق ، اوصاف کریده‌سی پیشگاه امعاننده بتون وضوحیله تجلی ایتملی ، محاسن فائقه‌سنه قارشی حاصل ایده‌جکی عشق و محبت سوقیله الده ایتمکه چالیشمه‌لیدرکه اونك ایله اساسلی و دائمی بر ارتباط و مناسبت پیدا ایده‌بیلسون . فقط بیلمم‌که نشر فضیلت وظیفه‌سنی درعهده ایدنلر بو مسلکی تعقیب ایدرلرسه خلقك دینه نه احتیاجلری قالیر ؟

بومقوله جاهل حریفلر بیلکیجلك دعوالرینك بوکبی واهی نظریه‌لرله رواج بوله‌جغنی ظن ایدییورلرده اسلامك محیط شبابنه هیچ طورمایوب بویولده تخم ضلال صاچیورلر ، وبومساعی مضلانه‌لرینه کنجلر طرفندن کندیلرینه « فیلسوف » ، یاخود « سربست فکرلی » عنوانی ویرلمکدن بشقه بر مکافات بکله‌میورلر .

اوبدبختلرك عرفان واذعاندن براز نصیبلری اولسه بیلیرلرایدی‌که حقیقی فیلسوفلق حقایق اشیایی ، اویله شاقلابانلقله ، انکار و مخالفت طوری طاقنمقله دکل ، جدی بر قابلیت تقدیر و تمییز ایله ادرا کدن عبارتدر .

بونلرك حقیقی متفکرلر میاننده بر موقعلری اولسه تسلیم ایدرلر ایدی‌که حقدن باطلی سچمك ایچون اك کستیرمه طریق ، دیندر . دینك تثبیت ایتدیکی مسئله‌لر ، حکملر ، ویردیکی خبرلر ، فنالقلردن ، کناهلردن قاچنمق ایچون نفوس انسانیه‌ده اویله قوتلی سوائق تولید ایدرکه کندیلری کبی عالم وحکیم کچینلرك تلقین فضائل خصوصنده قبول وتطبیق ایده‌جکلری هرهانکی بر مسلك فلسفی‌یی فرسخ فرسخ کریده براقیر .

رسالتمآب صلی الله علیه وسلم افندمزدن مروی « ان الله یزع بالسلطان اکثر مما یزع بالقرآن = الله قرآن واسطه‌سیله منع ایتدیکی

شیلردن دها فضله‌سنی سلطان واسطه‌سیله منع ایدر . » حدیث شریفی بو حقیقتك ممثلیدر . ایضاح ایده‌لم :

بشریتك زمامی عقائد مخصوصه‌لرینك النده‌در . اونلر مناهی‌یی ارتکاب ، مساوی‌یی اقتحام ایدرلرسه عقیده‌لرینك سوقیله ایدرلر ؛ محاسن افعاله میل کوستررلرسه بونده‌ده عقیده‌لرینك سوق والهامنه تابع اولورلر .

فی الحقیقه ، هیچ برشکك خللدار ایده‌میه‌جکی ، هیچ برشبهه‌نك تزلزله اوغراته‌میه‌جغی براعتقادجازم ، صاحبنك ایجابنه توفیق حرکت ایتمه‌سنی مستلزمدر . عکس حالده ضد ومعکوس برتأثیر اجرا ایدر . عقیده کوشك اولور ، شکوك وشبهات قطعیت وجدانیه‌یه غالب کلیرسه نفس ، وادیٔ اوهام وخیالاتده مطلق العنان قالیر ؛ کونا کون آمال وهوساتك اسیر تحکمی اولورده هیچ برسیرت وحرکتی زله وخطادن آزاده قاله‌ماز ، اوکنده غایهٔ خیر وسعادته منتهی برشاهراه آچیله‌ماز . وبونك بویله اولدیغنی عقائد راسخه‌نك طادینی طاتانلر ، هرحال وحرکتلرینك برمراقبهٔ معنویه تحتنده بولندیغنی ذوق یقین ایله تقدیر ایدنلر پك اعلا بیلیرلر .

ظنمه قالیرسه « لو اعتقد احدکم فی حجر لنفعه = ایچکزدن بری بر طاشه ربط اعتقاد ایتسه بونك منفعتنی کورر » حدیث شریفنك حکمت ورودی بو اولسه کرکدر . انسانلر هانکی دینه سالك ، هانکی ملیته منتسب اولورلرسه اولسونلر وجدانلری بر عقیدهٔ راسخه‌یه جلوه کاه اولدقجه خیره الك یاقین ، شردن الك اوزاق برموقعده بولنورلر .

مسلمانده بویله‌در . او ، قرآن مجیدك خالق کائنات طرفندن نبی کریمنك قلب پاکنه نازل اولدیغنه نه درجه متین بر اعتقاد بسلرسه او نسبتده قرآنك آدابیله متأدب ، اخلاقیله متخلق اولور . اعمال سیئه‌سنك حسابنی ویرمك ایچون بر کون بهمه‌حال حضور الهیده وقفه‌کیر اوله‌جغنی ، کوچوك ، بویوك هر درلو افعال و حرکاتی کتاب اعماله قید اولندیغنی بیلدکجه ، جناب حقك « یعلم خائنة الاعین وماتخفی الصدور » منطوق منیفنجه واقف شئون عباد اولدیغنه اعتقاد تام بسله‌دکجه مسلمانلر منبوط و مرفه بر حیاته ، مسعود بر معاش و معاده مظهریتلرینی تأمین ایده‌جك الك قوتلی بر سائقك تحت تأثیرنده بولنورلر . الك بسیط بر حرکتلرینه ، الك کیزلی بر خاطره‌لرینه آشنا اولان بر حکیم خبیرك اوامرینه امتثال اونلری خسران و هلاك ورطه‌لرندن اتقایه مجبور ایدر .

اوفیلسوف طاسلاقلرینه کلنجه ، بونلر وجدانی سائقلرك ارادات و افعال نفسیه‌لری اوزرنده مهم بر حکم و تأثیری اولدیغی یولنده‌کی عقیدهٔ باطله‌لرینه نه‌درجه حقیقی بر مربوطیت کوستررلرسه اونسبتده خیردن تباعد ، شره تقرب ایدرلر . اونلرکه بو عقیده‌لرندن ملهم اوله‌رق فضیلته صرف فضیلت اولدیغی ایچون میل و رغبت ، فضیحه‌دن مجرد فضیحه اولدیغندن دولایی مجانبت ایتدکلرینی سویلرلرده هیچ بردینه ، هیچ برمراقبه‌یه احتیاج کوسترمزلر .

شایان حیرت اولان شورا سیدرکه اونلرك ، سوائق وجدانیه‌نك منکراتدن منع وتجرید خصوصنده تأثیر نافذینی ادعا ایدوب طورد‌قلرینی کوررسك‌ده کندیلرینی آرادیغك زمان تازه‌جوجقلر آره‌سندن ، میخانه کوشه‌لرندن بشقه بریرده اله کچیره‌مزسك . یوق ، یوق ، بو برقناعت ، برعقیدهٔ فلسفیه دکل ، اوستی اورتولی برکفردن ، مدخول برفکردن ، کیزلی برنفاقدن ، برملعنت برقلبدن دوغمه بر ادعای مغفلدر . بیلمکجلك ادعاسنده بولنورلر ، بیراکیلری دیللرینك اوجندن ایلری کچه‌مز . وجدانی سوائقدن دم اوررلر ، بونك ساحهٔ تجلیسی یالکز سوزلرندن عبارت قالیر .

بومقوله اشخاصی جناب حقك انکاره یول بولمق ایچون درلو درلو افکار واجتهاداته سوق ایدن شی ، هیچ شبهه یوقدرکه حدود الهیه‌یه مراعات واونك اوامر ونواهیسنه انقیاد مجبوریتیله سربستیٔ حرکاتلرینی تقیید کلفتندن وارسته قالمق املیدر . دیللرینه دولادقلری سوائق وجدانیه فلان کبی سوزلر خلقك وجدان صافنه تسلطی وظیفه ایدینن ارباب الحادك عادتلری وجهله هپ کوز بویامق وآمال مغفلانه‌لرینه رواج ویره‌رك جهنمده کندیلرینه بللی باشلی یرحاضرلامق ایچون برر وسیله‌در .

عقائد دینیه بوآدملرك اعماق قلبلرنده یرلشمش اوله‌یدی معنویات ساحه‌سنده بویله آیاقلری قایماز وبالنتیجه هم کندیلری بویلرنجه وباله کیروب ، همده خلقك ضرر و خذلانته خدمت ایتمش اولمازلردی .

ذاتاً افعال بشریه میاننده اویله‌لری واردرکه اونلرك حدودینی جناب حقدن بشقه کیمسه تعیین ایده‌مز ، انسانلرك افکار وتمایلاتی بوخصوصده حقیقی برمعیار وظیفه‌سنی کوره‌مز .

مثال اوله‌رق عدالتی اله آله‌لم . جناب حق بالخاصه ارباب حکومتك رعایا ایله اولان مناسباتنده عدالتی دستور حرکت اتخاذ ایتمه‌لرینی فرض قیلمشدر . بوعمدهٔ سیاستك میان ناسده مفید ومثمر صورتده تطبیقنی تأمین ایچون حدودینی تعیین ، احکامنی ایضاح وتبیین ایدن‌ده کندیدر . بویله یاپمایوب‌ده عدالتك تعیین احکام وحدودینی خلقه براقش اوله‌یدی شبهه یوقکه هرفرد کندی فکر واجتهادینه کوره اوکا برماهیت ویرمکله ، تمایلات شخصیه‌سنه کوره تفسیر ایتمکه یلته‌نیر ایدی .

انسانلر ایچنده اویله‌لری وارکه یاپدقلری شیلر جور محض اولسه‌ده کندیلرینی عدل ودادك یکانه مثال مشخصی عد ایدرلر . ایشته انکلیزلر . هیچ برحقه مستند اولمقسزین مملکتلریمزی استیلا وتصرف ، ثروت وسامانمزه وضع ید ایدیورلرده صکره‌ینه کندیلرینك معدلت ، پیشوای اقوام اولدقلرینه قائل ومعتقد بولنیورلر .

افاداتمزی تأییدایچون دها زیاده دلیل ایسته‌نیلیرسه ینه انکلیزلرك

بو بلاد خصوصنده قواعد عدلی نه صورتله تطبیق ایتمكده اولدقلرینی مثال كثیره بیلیرز :

بونلر « ام درمان » ه كیردیلر . كیردكلری زمان بوراده كی دویشلر جانلرینی قورتارمق ایچون یالكز صرتلرنده كی پلاسپاره لرله باشلرینی آلوب چوللره التجا ایتمشلردی . انكلیزلر عدالت نامنه بوراده نه یاپدیلر ؟ حیات قیغوسیله ترك دار ودیار ایده رك ایصسز چوللره صیغنمش اولان او بیچاره خلقك اوزرینه طوپلرینك آغزلرینی چویردیلر ، یاغدیردقلری جهنمی آتشلرله بر قاچ ساعت ظرفنده اون بش بیكدن فضله معصوم كیمسه لری دیار عدمه كوندردیلر .

ایشته ، یالكز فكر و وجدانلرینك ارشاد و الهامنه كوره ـ نوبده وجود باری یی انكار ایدن و اونك اوامر و تكالیفنه قارشی استغنا كوسترن كیمسه لرك شخصی محاكمه و تلقیلرینك نتایجی بو مركزده اوله بیلیر . سوزی خلاصه ایتمك لازم كلیرسه ضمیر و وجدان دینه ایكیده برده تكرار ایدیلن شی ، آمال نفسیه لرینی تطمین ، لذائذ حیاتیه لرینی استیفا مقصدیله اوله رق اسیر نفس و هوا بر طاقم كیمسه لرك ایجاد ایتدكلری بر لفظ بی معنادن باشقه بر شی دكلدر .

بزم بو سوزلریمزه اعتماد ایتمیوبده بونلرك احوالی حقنده بالذات تدقیقاتده بولنمغی آرزو ایدنلر ایچون اونلرله بر جلسه كافیدر . بو جلسه ، فلسفهٔ اخلاقیه نامیله اورته یه سوردوكلری بو كبی مدعیات آلتنده زندقه و الحادك نشر و ترویجنه معطوف نه كبی افكار و مقاصد موجود اولدیغنی آكلامق ایچون كافی بر وسیله تشكیل ایده جكدر .

مسلمانلر بو حاللره باقه لیلرده كندیلرینه ابدی بر مجد و شرف تأمین ایتمك ایستیورلرسه ، جناب حقك ایندیرمش اولدیغی كتابلره كرچكدن ایمان ایتمك صورتیله سیئات و رذائلدن اتقا اسبابنه توسل ایتمه لیدرلر . شونی ده قطعی صورتده بیلمه لیدرلركه انسانلره هر درلو فضائل و كمالاتی او كتابلر تلقین ایدر ، ضعیفلرك حقوقنی حمایه ایدن ، قویلرك بازوی تعدی و تحكملرینی بوكن ، قادین ایله ارككك آره سنده حقوق اعتباریله مساوات كوزه دن ، حاصلی اموات و احیانك اسباب سعادتلرینی تأمین ایلین حدود الٓهیه اونلرك صفحات آیاتنده تجلی ایلر .

* *
*

بورایه قدر سرد ایتدیكمز افادات ایله كرك رسالتمآب صلی الله علیه وسلم افندمزه ، كرك اوندن اولكی پیغمبرانه نازل اولان كتابلره ایمانك نه صورتله مسلمانلر ایچون دعائم تقوادن برینی تشكیل ایتدیكنه دائر بر فكر ویره بیلدیكمزی ظن ایدییورم . شوراده ده انزال كتب تعبیرندن مقصود اولان معنانك ایضاحی یولنده بر قاچ سوز سویلمكی فائده دن خالی كورمیورم :

كتب مقدسه نك وحی و انزالندن مقصود اولان معنی نه در ، بونلری روح الامین رسل عظامه نه صورتله تبلیغ ایتمشدر ؟ بو جهتلر اهل تأویله اوزون اوزادی سرمایهٔ بحث و مقال اولمشدر . فقط بیلمم كه ، قرآن كریم مسئله یی ، شك و تردده محل براقمیه جق صورتده ، حل و فصل ایتمشكن اونلرك مسلكلرینی تقلید ایدوبده آشكار اولان بر حقیقته قارشی كوز یومماغه بزم ایچون بر لزوم و مجبوریت وارمی ؟

جناب حق قرآن حقنده « نزل به الروح الامین علی قلبك لتكون من المنذرین = قرآنی ، منذرلر صیره سنه كچمكلكك ایچون ، روح الامین قلبكه ایندیرمشدر » دییور و روح الامینك جبریلدن عبارت اولدیغنی « قل من كان عدواً لجبریل فانه نزله علی قلبك باذن الله = جبریله كیم دشمن اولورسه اولسون ؛ او ، اللهك اذنیله قرآنی سنك قلبكه ایندیرمشدر » آیتیله بیلدیرییور .

بو ایكی آیتدن شو حقیقت استنتاج اولیوركه مثلا قرآنك وحی دیمك روح الامین طرفندن رسول علیه السلامك قلبنه آیات ، احكام ، مكارم اخلاق و بونلره مماثل مقاصد الٓهیه نك القا و رسول علیه السلامكده بونلری كیفیت القایه مطابق اوله رق نطق و تلفظ ایتمه سی دیمكدر .

وحیك معناسنی دها واضح و مادی بر صورتده آكلامق ایستیان ، سوز سویله مك ، هر هانكی بر عباره یی تألیف و تركیب ایتمك ایسته ـ دیكمز زمان نه كبی حالات و تأثیراته تابع اولدیغمزی تأمل ایتمه لیدر . تألیف ایدیله جك عباره اولا قلبده ، یاخود ذهنده بر شكل و ترتیب آلیركه بالاخره لساندن صادر اولان و نفسده حس ایدیلن اونلرك بر اثریدر . و دركاردركه تألیف ایدیلن عبارات غیر مسموع و غیر مرئی بر حالده ذهنده قالدقچه بونلره نه الفاظ و نقوش نامی ویریلیر ، نه ده حقلرنده الفاظ و نقوش احكامی جاری اولور .

وحیك مآل و مقصدی حقنده بحث و امعان نظره لایق اولان بو جهت اولوب ، یوقسه جبریل وحیی نصل ایشیتمشدر ، كلام الله الفاظ و نقوش میدر ، دكلمیدر ؟ كبی فائده سز بر طاقم ترددلر ، تعلیللر دكلدر .

خلاصهٔ كلام ، لسان پیغمبریدن صادر اولان آیات كریمه روح الامین طرفندن قلبنه القا و الهام اولنان شیلرك صور خارجیه سندن عبارتدر . اساساً الفاظك ، معانینك صور ذهنیه و یا قلبیه سنه دلالتدن باشقه بر وظیفه سی یوقدر .

« ان الكلام لفی الفؤاد وانما جعل الانسان علی الفؤاد دلیلا = سوز قلبده در . لسان یالكز قلبه ترجمانلق وظیفه سنی ایفا ایدر . » معانیٔ ذهنیه نقش و كتابت واسطه سیله صورتپذیر اولدقدن صكره نقوش طوغریدن طوغری یه الفاظ لسانیه یه ، بالواسطه صور ذهنیه یه بر دلیل تشكیل ایدرلر .

انزال ، تنزیل كبی وحیه اضافه اولنان الفاظه كلنجه ، بو مبحثده بو كلمه لرك مدلوللری احسان و اعطادن عبارتدر . نته كیم « و انزلنا الحدید فیه بأس شدید و منافع للناس » آیت كریمه سنده ده انزال حدیددن مقصد ، انسانلره دمیرك وجودینی و اوندن استفاده یولنی كشفه موفقیت

بخش ایتمکدن عبارتدر : قالدی‌که اعطا یرینه انزال تعبیرینك انتخاب وترجیحی واهب ذوالجلالك عظمت وجلالنی ؛ مکانتك دکل، اقتدار ومکانتنك علویتنی احساس ایتدیرمك حکمتنه مبتیدر . کرچه «وهو
یما کنتم » و « نحن اقرب الیه من حبل الورید » کبی ظاهراً تحیزی مفید اولان بعض آیات قرآنیه وارسه‌ده بونلرده معانیٔ حقیقیه‌لرنده مستعمل دکللردر ..

قرآن کریم بعضاً « قلب » کلمه‌سنی قوللانه‌رق بوندن عقل مراد ایتمکده ایسه‌ده مقصدی قلبك مقر عقل اولدیغنی اثبات دکلدر . اساساً بو بحث علمای نفس آره‌سنده اوزون اوزادی اختلافاته باعث اولمشدر . بو طرز استعمالده قرآن عادت عربه اتباع ایتمشدر . عرب ، عقل ، قوت ، شجاعت واقدام کبی قوانك محل تودیعنی بیان ایتمك ایچون قلبی ذکر ایدرلر . نته‌کم غلظت وخشونت، قسوت کبی طبیعتلرك مرکز تجلیسی‌ده کبد (جکر) در دیرلر .

« یبکی علینا ولا نبکی علی احد لنحن اغلظ اکباداً من الابل
= هر طرفدن بزم حالمزه آغلانیور ، بز ایسه کمسه‌یه آغلامیورز . طوغریسی اکباد (جکرلر) مزدوه جکرندن دها قاتی ایمش ! »

مختلف امتلرده اسکیدن یکی‌یه توارث ایتمش ، اسلافدن اخلافه دور اولمش برطاقم سوزلر واردرکه اونلری امتك عالملری ده جاهللری کبی قوللانیرلر . وواقعه مطابقمیدر ، دکلمیدر ، عقل سلیم قبول ایدرمی ایتمزمی؟ دیه هیچ دوشونمزلر . دوشوندکلری ساده او سوزلرك عرف واصطلاحه مطابق اوله‌رق افاده ایده‌جکلری معنای کنائی‌در .

مثلا انکلیزلرك ، برایشه فوق العاده اهمیت عطف ایدن کمسه حقنده be put more heart in it تعبیرلری بو جمله‌دندرکه حرفیاً ترجمه‌سی شودر : « اوایشه دها زیاده قلب قویدی » کذلك برینی فوق العاده سوهن کمسه حقنده he loved hune fram the bottom of hes heart دیرلرکه « اونی قلبنك دیبندن سودی » دیمکدر .

خلاصه هر لسانده بو طرزده برچوق تعبیرات کنائیه واردرکه کرك عالم کرك جاهل بتون اهل لسان اونلری قوللانیرلرده هیچ بر وقت معانیٔ حقیقیه‌لرینی نظر دقته آلمازلر . اقعه درجهٔ مطابقتلرینی تدقیق ایتمکی، یاخود عائد اولدیغی فنلرده مقرر اولان قواعد علمیه محکنه وورمغی خاطرلرندن بیله کچیرمزلر .

بوبدیهی اساسلر نظر اعتباره آلندقدن صکره تفسیر کتابلرنده عقلك مقرینی بیان خصوصنده، او ترددلی سوزلر، بو بحث ایتدیکمز آیتلرله امثالنی دلیل کوستره‌رك اکثر مفسرین طرفندن عقلك مقری اولدیغنه دائر ویریلن حکملر برفکر سلیم محصولی دکللردر .

مترجمی : محمد وکت　　　　عبدالعزیز چاویش

اسلاملاشمق

— ۳ —

(مؤلفی : پرنس سعید حلیم پاشا)

دمیندن بری اسلامك اعتقادیاتی ، اخلاقیاتی ، اجتماعیاتی ، سیاسیاتی نه‌دن عبارت اولدیغنی ایضاح ایتدك . شیمدی‌ده بونلرك اقوام اسلامیه طرفندن ناصیل تفسیر اولنوب نه‌یولده تطبیق ایدلدیکنی؛ بناءً علیه اسلامك اصل اولان حالیله بوکونکی حالنی مقایسه ایدرك قیمت حقیقیه‌سنك نه اولدیغنی کورمك ایجاب ایدییور .

اسلامك ظهوری اثناسنده اسکی دنیا بر انحطاط کلی ایچنده ایدی . اونك ایچون، مسلمانلغی قبول ایدنلرك اویله برطاقم یاکلیش تلقیلری واردی‌که بونلر اوزون عصرلردن بری موجودیتلرینه حاکم اولدیغی جهتله روحلرنده پك قوتلی برصورتده کوکلشمشدی .

بواقوامك نظرنده دین خونخوار ، انتقامه حریص ، هوسانه محکوم برالوهیتك قهر وغضبندن قورتولمق ایچون اوقونان باصمه قالب برطاقم اوراد ایله ایفاسی معتاد بربیغین مراسمك هیئت مجموعه‌سندن باشقه برشی دکلدی .

اخلاق حقنده‌کی تلقیلری‌ده دین حقنده‌کی تلقیلرندن پك طبیعی اوله‌رق چیقه‌جق نتیجه‌نك عینی ایدی .

اجتماعیاته عائد اولان تلقیلرینه کلنجه ، بوده جمعیت بشریه‌یی آنجق ظلم ایدنلرله اوظلمی چکنلردن ؛ برده چته‌لر ، آغالر ، کوللر صورتنده آیریلمش مخلوقلردن متشکل کورمکدن باشقه درلوسنه مساعد دکلدی.

اجتماعی تلقیلرندن تفرع ایدن سیاسی تلقیلری ایسه مستبدانه وپك ناقص ایدی .

اسلامی قبول ایدن اقوامك بینلری بویکی دینه کیردکدن صوکره غریب برهرج ومرج ایچنده قالدی. چونکه عقائد وتلقیات اسلامیه ایله قبل الاسلام اولان اوهام وخرافات، کذلك اسلامك حر اندیشالکی ومسامحه‌کارلغیله طبان طبانه ضد اولان استبداد وتعصب هپ بر آره‌یه کلمشدی . قناار اسلامك اوامر وتعالیمیله اسلامدن اول مرعی‌الاحکام بولنان برطاقم عنعنه‌لرك ، ضلالتلرك عادتا خلیطه‌سی شکلنده ایدی . وبواویله برسورو تلقیات واحتساسات متضاده‌نك محصولی ایدی‌که برقسمی یکی ، دیکرلری اسکی دیندن دوغوب برنجیلری ایکنجیلرینه حاکم اولمقله برابر بالمقابله اونلرك تأثیری آلتنده بولونمقدن خالی قاله‌مایوردی .

ایشته ایلك بطون اسلامیه‌نك حالت عقلیه‌لری بو مرکزده ایدی.

واقعا ایمانلری پك قوی و پك صمیمی ایدی ؛ لکن انسان برایکی کون ظرفنده ماضیسیله بر دها اعادهٔ مناسبت ایده‌میه‌جك صورتده قطع رابطه ایده‌میه‌جکندن ، بونلرك اخلاقی و اجتماعی مسلمانلقلری بالمجبوریه پك ناقص ایدی .

مع مافيه ، نه درجه ده غير مكمل اولورسه اولسون ، مسلمانلقلرى كنديلرينك كوزل بر مدنيت اسلاميه وجوده كتيره جك درجه ده ترقى وتكمل ايتمارينه مساعد بولونمق صورتيله اوزمانه قدرطانيدقلرى حياتك پك فوقنده بر حياته مظهريتلرينى تأمينه كافى كلدى .

آنجق ، حالك بو مركزده اولمسنه وفيض اسلامك تأثيريله بو اقوام آره سنده ترقى ايدن حريت ومسامحه كارلق روحنك زمانه كوره پك يوكسك بولنمسنه رغماً دين نامنه سوز سويله مك ، دينى تعليم وتفسير ايتمك احتياجى ، آره دن چوق كچمكسزين ، بر نوع « روحانيلك » وجوده كتيردى كه بو نوزادك موجوديتى تعليم ايتمكده اولديغى دينك دكل ، آنجق اودينى تطبيق ايدنلرك طرز تفكرلرى سايه سنده ايدى .

مع مافيه تعليم ايتمكده اولديغى دينك روحنه مخالف اولوب بالذات محيطدن طوغان بوروحانيلكده او قدر مسامحه كارلق ، او درجه لرده حريتپرورلك وارايدى كه اديان سائره ده كى روحانى هيئتلرك تعصبيله ، طرفكيرلكيله ، فكر انحصاريله پك غريب بر تضاد تشكيل ايديبوردى .

آنجق روح وحقائق اسلامك ايجابى قدر نفوذ ايده مديكى اخلاق ياخود دينى ماهيتده كى مؤسساتك كافه سنده تعصب و تحكم فكرينى تأييده ساعى آز چوق بر طرفكيرلك بولونمامق ممكن اولمديغندن روح واساسات اسلام ايله كافى درجه ده مجهز اولمايان بو « روحانيلك » ده مرور زمان ايله حريتپرورلكنى ، مسامحه كارلغنى غائب ايتدى . اديان سائره ده كى روحانى هيئتلرك سيئهٔ تماسيله كيتدكجه اونلرك تأثيرى آلتنده قالمه يه ، كيتدكجه بوزولمايه ، كيتدكجه اونلره بكزه مه يه باشلادى ؛ نهايت اونلر كبى بوده اقوام اسلاميه نك وجدانلرى اوزرنده اعمال نفوذ ايتمك ، كنديلرينى تماميله تحكم آلتنده بولنديرمق ، الحاصل وجدان اسلاميى تشكيل ايتمه يى صرف كنديسنه خاص بر حق كبى تلقى ايتمك طريقنى طوتدى .

اونلر كبى بوده تفوق مطلقنى تأمين وتحكيم ايچون كنديسنه خاص بر اسقولاستيك وجوده كتيردى كه ، اديان سائره نك بزم دينمزدن چوق فرقلى اولماسنه رغماً ، بر چوق نقطه لرده ، اونلرده كى اسقولاستيكى خاطرلاتمقدن كرى قالمادى .

يالكز شونى ده علاوه ايتمك ايجاب ايدركه رؤساى حكومت دينك خادملرى وحاميلرى اولمق حيثيتيله اسلامى بر روحانيت ، اسلامى بر اسقولاستيك وجوده كلمسنه پك مؤثر بر صورتده مدار اولديلر .

ايشته بو روحانيلكك تأثيريله دركه وجدانلر حقائق اسلاميه دن لاينقطع اوزاقلاشوب بر طرفدن كندى ماضيلرينك ، ديكر طرفدن اديان سائره نك ضلالتلرى ايچنده پويان اولديلر . قبول اسلام ايدنلر دينك كنديلرينه تأمين ايلديكى فضلرك ، سعادتلرك قسم اعظمنى آرتيق غائب ايتديلر .

آرتيق فرد قواى عقليه و معنويه سنى سربستجه اعمال وتطبيق ايده مييه رك حريتنى الدن قاچيردى ؛ كيت كيده جهل واستبداد اوچورومليرينه يوارلانه رق آله بيلديكنه قوشمقده اولان زمانك آرقه سنده قالدى . وعصرلر كچدكجه دها اوزاقلره دوشدى .

مسلمانلغك روحنه طبان طبانه ضد اولان قوميت ، دينى ، اوزرينه موضعى بر سجيه تمغاسى اوره رق صورتيله طبيعتندن چيقاره رق ، افساد ايدرك اسلام بين المللتنى اضمحلاله اوغراتدى .

اخلاق اسلاميه مسلمان اقوامك هر برينه خاص اولان سجيه يه كوره دكيشدى طوردى ؛ حال بوكه او اخلاقك علت غائيه سى بوتون بو قوميتلرى مركز خير وحقيقتده برلشديرمكدن باشقه برشى دكلدى .

اخلاق اسلاميه اوزرينه استناد ايدن اجتماعيات اسلاميه دخى اونك قدر بوزوله رق اويله برشكل آلدى كه : مسلمان اقوامك هر برى ، ناقص بر صورتده آكلامش اولدقلرى اساسات اسلاميه نك بر برينه قاريشماسندن ، موضعى ياخود ملى عاداتك زمان زمان تأثيرينى كوسترمسندن متولد آيرى بر حالت اجتماعيه يه صاحب كسيلدى .

آرتيق مسلمانلرك اخلاق و اجتماعياتى اسلامى اولمقدن زياده ايرانى ، هندى ، تركى ، ياخود عربى اولدى ووحدت الهيه مبدأ اسلاميسنك ناصيهٔ پاكنه شائبهٔ اشراك ايله آز چوق كيرلنمش بر تمغا اورولدى .

علمى ، ياخود اخلاقى هر هانكى بر حقيقت مليلشمك ايچون مطلقا كنديسنك شخصيتدن ، بر طرفه تمايلدن مبرا اولان جهانشمول ماهيتنى غائب ايتمه يه محكوم اولديغى كبى اخلاق اسلاميه ده بو عاقبته اوغرادى ؛ مسلمانلغى قبول ايدن اقوامك تروعى (atvique) ضلالتلرى ، ارثى خرافه لرى آره سنده ماهيت نجيبه سنى غائب ايتدى كيتدى .

ايشته مسلمان اقوامك تكمل اسلاميلرى قبل الاسلام اولان ماضيلرينك نتيجهٔ تأثيرى اوله رق بو صورتله توقفه اوغرادى ده زمان كچدكجه دها مكمل اسلاملاشه جقلرينه بالعكس لاينقطع اسلامدن اوزاقلاشديلر .

مسلمانلغك ظهورينى اوقدر آز فاصله ايله تعقيب ايدن مدنيت اسلاميه نك نيچون بوقدر سرعتله فساده اوغراديغنى ونهايت بوتون مسلمان اقوامنى سفالتك بودركه سنده بولونديران بر انحطاط كلى يه ناصيل اولوب ده انقلاب ايلديكنى ايضاح ايچون يوقاريدن برى سرد ايديلن سوزلر كافيدر .

آرتيق اقوام اسلاميه نك نه صورتله مسلمانلقدن چيقدقلرينى ، بوكون ايچنده بولندقلرى حال انحطاطه ناصيل كنديلرينى قاپدردقلرينى تفصيله بو اثرك قادروسى مساعد دكلدر . ذاتاً بو وظيفه عالم اسلامك مورخلرينه عائددر . فى الحقيقه اقوام اسلاميه دن هر برينك ناصيل اولوب ده كندى اليله كندى اضمحلالنه سببيت ويرديكنى بزه بر تفصيل بيلديرمك تاريخه دوشن بر ايشدر . بناءً عليه بز موضوعمز ايچون اتخاذ ايتمش اولديغمز مقياس داخلنده اولمق اوزره يالكز توركلرك ناصيل مسلمانلقدن اوزاقلاشدقلرينى تدقيقه چاليشمقله اكتفا ايده جكز .

* *

عثمانلى توركلرى مادى ، معنوى بر چوق فضائل ايله مفطور

بزه کلنجه ، اونلرك بوخصوصده‌کی قناعتلرینه اشتراك ایتمك شویله طورسون ، بز بوجهان حربنده بالعکس غربده بوکونکی معناسیله موجود ملیت جریاننك صوك اختلاجلرینی کورمکده‌یز .

بز اویله ظن ایدیورزکه: بوندن دها عالمشمول ماهیتده حقیقتلرله دها انسانی صنفدن برطاقم حسیات هم عرق نظریه‌سنه عائد خرافه‌لری، هم ملیت خودکاملغنی دویره‌رك یرلرینه کندیسی قائم اوله‌جق؛ مدنی اقوامك بوکونکی تعصبلری دهافضله برمسامحه، خودکاملقلری دها زیاده برعلو جناب ، متقابل کینلری ، مشترك رقابتلری‌ده دها چوق برمحبت وتعاضد ایله تخفف ایده‌جکدر .

کذلك مدنیت حاضره طرفندن ایقاع ایدیلن بحران مدهشك خاتمه ایردیکی کون کرك فردلرك ، کرك ملتلرك روحنده ، فکرنده کوکله‌شن ضلالتلرك بوتون دائرۀ خساری تدقیق ایدیله‌جك‌ده فلاکتلك ازاله‌سی ایچون چاره‌لر آرانیله‌جق ؛ افکار وحسیاتك دها فضله برعداله ، دها زیاده برفضیلته طوغرو تکاملی سایه‌سنده بالعموم بشرك سویۀ اخلاقیه‌سی یوکسله‌جك واونکله برلکده مدنیت حاضره‌ده تعالی ایلیه‌جکدر .

ایشته آنجق سویۀ اخلاقیه‌سی فنون وصنایعده‌کی سویه‌سنی بولدیغی کون بومدنیت تکمل ایتمش ، موازنه‌سنی بولمش اولور . زیرا برنجیسنك صوکره‌کندن پك دون بولنمسندن عبارت اولان اك بویوك قصورینی اوزمان اصلاح ایده‌بیلیر .

مع مافیه کرك معین برمحیطك محصول تاریخیسی اولمق ، کرك حیاتی برحقیقت بولونمق اعتباریله بوکونکی ملیت جریاننك هرنه صورتله اولسون مستقبل بین‌الملیته انقلاب ایده‌جکنی تخیل ایتمك پك کولونج اولور. شبهه یوقدرکه بویله برشیدن طولایی آلمان فرانسزه بکزه‌مکدن ، فرانسزده انکلیز ، یاخود ایتالیانه براولمقدن کری قالمایه‌جقدر .

بزم سویلدیکمز بین‌الملیت عینی جمعیته منسوب افراد آره‌سنده‌کی روابط ومناسباتی تنظیم ایدن اخلاقی مبدألری مختلف ملتلر آره‌سنده‌ده تأسیسه چالیشه‌رق بوصوکره‌کیلرك بیننده موجود مناسبتلری تعدیل ایتمه‌کدن باشقه برشی یاپمایه‌جقدر . شو حالده تعاضد بین‌الملله خدمتله تعاضد ملی‌یی اکماله چالیشه‌جق ؛ زیرا برنجیسی اولمقسزین ایکنجیسنك موجودیتنه امکان کوره‌میه‌جکدر .

جمعیات بشریه‌نك اقوام حالنده تصنیفی ناصل فردك دها زیاده تکملنی تسهیل ایدیورسه ، بو بین‌الملیت‌ده هر قومك امکانك صوك مرتبه‌سنه قدر تکملنه او صورتله خادم اوله‌جقدر .

اسلام بین‌المللیتی ایسه زمانمزده‌کی سوسیالیزمك جمعیات حاضره آره‌سنده تظاهر ایتدیرمکده اولدیغی بین‌الملیتك عینیدر ؛ شو فرق ایله‌که : برنجیسی اك مکمل واك نهائی شکلیدر .

بوتون حقائق فنیه کبی حقائق اسلامیه‌نك‌ده وطنی یوقدر. ناصل برانکلیز ریاضیه‌سی ، بر آلمان هیئتی ، بر فرانسز کیمیاسی اوله‌مازسه آیری آیری تورك ،عرب ، عجم ، یاخود هند مسلمانلغی‌ده اوله‌ماز. آنجق فنی و تجربی حقیقتلرك عالمشمول طبیعتی ، ناصیل ، هیئت مجموعه‌سی عرفان بشری تمثیل ایدن فنی اولمقله برابر ملی بر طاقم حرثلر وجوده کتیریورسه؛ اسلامی حقیقتلرك جهانشمول سجیه‌سی‌ده هیئت مجموعه‌سی اخلاق واجتماعیات اسلامیه‌نك ممثلی اولان اخلاقی، اجتماعی ، بونکله برابر ملی بر طاقم حرثلر ابداع ایدر . مع‌مافیه هر نه قدر بو حقیقتلرك وطنی یوقسه‌ده تجلیلری تفسیر و تطبیق ایدلمکده بولندقلری محیطه تابعدر .

ایمدی تشکیلات اجتماعیۀ جهانك اك مکمل طرزی جمعیت بشریه‌یی ملت اعتباریله تصنیف ایتمکدن عبارت بولندیغی قبول ایدیلنجه اسلامی حقیقتلرك اك پارلاق بر صورتده تظاهر ایتمسنه واك ایی بر یولده تطبیق اولنمسنه مساعد یکانه محیطك‌ده ملتلره آیرلمش جمعیت بشریه‌دن باشقه‌سی اولمامق طبیعیدر .

کذلك ملت اساسی اوزرینه متشکل بر جمعیتك تکملی تندیسنی وجوده کتیرن فردك تکملنه وابسته بولنمق نه قدر بدیهی ایسه اسلامك تکمل فردی‌یی آرامقده اولمسی‌ده عینیله اویله‌در.

ایمدی او فرد ؛ ترك ، عرب ، عجم،یاخود هندملیتلرندن برینه منسوب ایسه کندی تعاضد ملیسنه حریص اولدیغی قدر اسلام تعاضد بین‌الملیسنه‌ده حریص اولمق صورتیله ایی بر ترك ، ایی بر عرب ، ایی بر عجم ، ایی بر هندلی اوله‌جق ؛ زیرا بو ایکی تعاضددن برینك دیکری ایچون طبیعی بر متمم اولدیغنی بیله‌جك .

بحثمزه خاتمه ویرمك ایچون شونی‌ده علاوه ایده‌لم که : اسلام ابنای بشر آره‌سنده موجود عرق ومنشأ تفاوتنی قبول ایتمه‌مکله انسانی عرقه باغلی بر عنصر دکل ، اجتماعی ، سیاسی بر عنصر تلقی ایتدیکنی اثبات ایلمش اولیور .

بناءً علیه فردی برعامل اجتماعی وسیاسی تلقی ایتمك قومیتی ایسته‌مك واونی قبوله اجبار ایتمك دیمکدر ؛ زیرا قومیت یکدیکرینه قایناشه‌بیلن برطاقم عناصر اجتماعیه وسیاسیه‌نك برلشمسی ؛ یعنی اوزون مدتله برآره‌ده یاشامش ، عینی لسان ایله قونوشور ، مشترك حسیات وافکاره صاحب ، کندیلرینه مخصوص برصنعت ، برادبیات وجوده کتیرمش ، الحاصل دیکر بشر کومه‌لرندن تمایزلرینه مدار اوله‌جق اخلاقی وروحانی برحرث ابداع ایتمش فردلرك اتحادندن باشقه برشی دکلدر .

اوحالده اسلامی مبدألری ملیتی انکار ایدییور ، حتی قوتدن دوشورویور ، طرزنده تفسیره هیچ برصورتده امکان یوقدر .

اونك هجوم ایتدیکی بوکونکی قومیتك ضلالتلری ، خرافه‌لری، تعصبی ، خودکاملغیدر . چونکه یکانه مقصدی انسانلرك حقیقی کورملرینه حائل اولان پردۀ اوهام وظنونی ابدیاً ییرتمقدر .

ايشته او مبدألر سايه‌سنده‌دركه انسانيت كونك برنده الك طوغرو، الك مكمل بر قوميتك نه اولديغنى آكلايه‌جقدر .

شو حالده اسلامى قوميته على الاطلاق مخالف كورمك وجودى تصور ايديله‌جك خطالرك الك بويوكلرندندر .

بزده دين و دولت

— اسلام غزته‌سندن —

«وقت» ك (صلح حاضرلغى) عنوانى آلتنده‌كى سلسلهٔ مقالات ومطالعاتنى اوقودم . وقوف و معلوماتى اقران و امثالنه غبطه بخش اولان كنج رفيقمزك ـ كندى قولنجه ـ بر انكليز دوستندن اقتباس ايتديكى افكارك طوغرولرى پك چوق اولمقله برابر بعض نقطه‌لرده و ازجمله صلح ماصه‌سنه چاغيريلاجغمز صيراده يكى بر تواليته عرض اندام ايده‌رك اوروپالى دوستلرمزه ، دشمنلرمزه شيرين كورونمك ايچون ياپه‌جغمز اصلاحات عاجله‌نك باشنده دين ايله دولتى تفريق ماده‌سنى وضع ايتمك لزومنده كنديسنه متابعتده معذورز .

بوكا «اسلام» ك ويرديكى مفصل جواب ، كافى و مغنى اولمقله برابر احمد امين بك ايله مساعده‌كزله بنده كزده بر حسبحالده بولونمق ايسترم .

هر شيدن اول على رواية نهايت بر آى صكره انعقاد ايده‌جك صلح قونفرانسنه قدر كچه‌جك بر مدت قصيره ايچنده كنج متخصصمزك كوكانجه كنديمزه چكى دوزه‌ن ويره‌بيله‌جكمزى هيچده ظن ايتمم . بو قدر قيصه بر زمانده قيافت اجتماعيه‌مزى دكيشديرمك دكل آ ، ترزى‌يه اصمارلايه‌جغمز بر قوستومى بيله الده ايتمك ممكن دكلدر . بويله بر تكليف ، شئون اجتماعيه تحولاتنده‌كى بطائتى هر كسدن زياده بيلمك لازم كلن بر اجتماعيات متخصصى روحندن زياده ـ خلقك هيچده كنديلرينى محتاج كورمدكلرى فائده‌سز بر اصلاحى كنديلرينه جبراً قبول ايتديرمك ايچون ـ عائله قرارنامه‌سنى كمركدن مال قاچيريرجه‌سنه مجلس مبعوثانه كشادندن بر كون اول توديع ايدنلرك روح مجولنى افشا ايديور . بزدن زياده كنديلرى بيليرلركه اقوامك مؤسسات اجتماعيه واداريه‌لرى وباخصوص دينلرى ـ نه‌قدر قوى اولورسه اولسون ـ بش اون كيشى‌نك « دكيشسون! » ديمه‌سيله دكيشمز . احمد امين بك ، اوروپاليلرك: «روسيه انقراضندن صوكره دين و دولتى تفريق ايتمه‌ين يكانه دولت توركيادر . بو عدم تفريق توركلرك عصرى دولت فكرينى هضم ايده‌مدكلرينه وحالا پك اسكى بر قفا ايله يشادقلرينه الك قوى بر برهاندر» ديه‌جكلرندن قورقيور . حالبوكه بزم بويله بر سوزدن پروامز يوقدر . چونكه (دين) ى (دولت)دن تفريق ايتمكله اوروپاليلر طرفندن حقمزده سرد ايديله‌جك بو كبى خطا آلود تشنيعاتك مستلزم اولابيله‌جكى مضراتك بيك قات بدترينى باشمزه آچاجغمزه يقينمز واردر . بربيره ايچون يورغانمزى ياقمغه بزطرفدار دكلز . اسكى قفاده اولمق ، اكر قفامز ايى دوشونيورسه عيب دكلدر . بالعكس هيچ بر احتياج و ضرورت يوقكن قومشويه باقه‌رق هر كون آلامود بر قيافته كيرمك ، يكى شكل وقيافتك بزه اويغون كلوب كلمه‌ديكنى حسابه قاتمقسزين محضا يكى قفالى ، منور فكرلى عنوانلرينى احراز ايچون هر كون برينه تقليد ايتمك مايمونلق دكلسه بيله مايمون اشتهاليلقدر .

بركره دوشونه‌لم كه ملل واقوامى سر منزل سعادته ايريشديره‌جك الك متين ، الك امين شكل حكومتى ، تقليد ايتمك ايسته‌ديكمز اقوامك حكماسى صورت قطعيه‌ده تعيين ايده‌بيلمشلرميدر ؟ خير . واقعا بو كونكى اقوام متمدنه هپ ته‌اوقراسيدن ده‌موقراسى‌يه طوغرى كيتمشلردر . بو سير انقلاباتدن غايه ، دائما ظالملرله مظلوملرك عددينى آزالتمق اولديغى حالده بوكا هانكى دورده وهانكى دياره موفق اولابيلمشلردر ؟ رفاه وسعادت اقوام هيچ شبهه يوقدركه شكل حكومته دكل ، راعيلرله رعيه‌نك تربيه و اخلاقنه تابعدر . بويله اولنجه الك طوغرو شكل حكومتك هانكيسى اولديغى علوم اجتماعيه‌نك ـ براهين قطعيه‌سيله ديمه‌يم . چونكه بو محالدر ـ تجارب مقنعه‌سيله تعيين وتقرر ايتمدكجه « عصرك موداسنه موافق » بولماديغكز قيافتمزه كيمسه‌نك برشى ديمكه حق يوقدر .

بزده اوروپاده دينى دولتدن تفريقه باعث اولمش برچوق سوائق اجتماعيه ومثلا كليسانك وجودى ايله كليسا تشكيلاتنه داخل اولان رهبانك سوء استعمالاتى كبى اسباب واردركه بونلرك بزده وجودى اولمديغى كبى اوتوع تشكيلاتك ملتك صيرتنه يوكله‌ديكى بار مظالمى تخيل بيله ايده‌مه‌يز . عينى رچته‌يى برى برينه بكزه‌مه‌ين امراض اجتماعيه‌يه تطبيق ايتمك هر حالده متخصص بر طبيب اجتماعينك كارى اولماسه كركدر .

بيليورم ، احمد امين بكى بوقدر مهلك بر علاجى توصيه ايتمكه سوق ايدن شى نشأت وتحصيل اعتباريله اقوام غير مسلمه حقنده زياده معلوماتدار اولديغى حالده شرقك وبا خصوص اهل اسلامك احوال اجتماعيه‌لرينى تدقيق وتتبعه وقت بولامامش اولمالريدر . احمد امين بك ايكنجى مقاله‌سنده : « ... ومؤسسات دينيه‌يى صرف دينى ، اخلاقى واجتماعى ايشلرله اوغراشه‌جق برقوت حالنه قويمغه مقتدر دماغلر بولنسه‌يدى ... » سوزندن آكلاشيليوركه دين اسلامى بو كونكى خرستيانلق كبى بر دين ظن ايديور . چونكه وظائف دينيه‌يى دينه ـ يعنى بزم تعبيرمزجه عقيده‌يه ـ ، اخلاقه وينه اخلاقه راجع اولاجق اجتماعى وظيفه‌لره يعنى مواساته حصر ايديور . فى الواقع نصرانيتده « ته اوقراسى » تعبير ايتديكى دنيوى تعاليم انيادن هيچ براز قالمايوب انجيل ناميله الده كزن كتب مقدسه‌ده : « اللهه عائد اولانى اللهه ، قيصره عائد اولانى قيصره وير » حكمى ، ايله « صاغ

یکاغکه طوقات آتانه صول یکاغکی‌ده چویر » حکمندن باشقه برشی کورمیورز. بوایکی حکمه‌ده ملت نصرانیه یالکز ایام ضعف وعجزنده رعایتکار اولوب الی آیاغی طوتدقدن صوکره حضرت مسیحدن منقول اولان بوامر ونهیه نه‌قدر مخالفت ایتدیکنی اون‌یدی عصرلق مجادلات مذهبیه وسیاسیه‌سی وباخصوص درت سنه‌در عالم بشریتی قانه بوغدقدن صوکره بزم تاقلبکاهمزه قدر صوقولان دمیر یومروقلری ایله پك کوزل اثبات ایتدی . ایشته بویله بردین ایله متدین اولان اقوامك، رهبانك فضولی اوله‌رق امور حکومته قاریشماسنه مانع اولمقدن دها طبیعی برحق اولاماز . بویله ایکن اوروپا اقوامنك بوحق طبیعیلرینی استحصال ایدنجه‌یه قدر تالوتردن قومبه قدر قاچ عصرلق مجادلات ومنازعات ایله اوغراشدیغی معلومدر. حتی حکومتك کلیسایه شیمدیکی غلبه‌سی یالکز صوری اولوب بومجادلات حقیقتده حالا دوام ایتمکده‌در .

بزده‌ده بویله‌میدر؟ مسلمانلر ، هجرت نبویه‌نك ایلك کوننده اعتباراً حکومتی ، تشکیلاتی حائز؛ معاهده عقد ایدر ، حرب ایدر ، صلح ایدر برعضویت دینیه وسیاسیه حالنده‌درلر . بوآنه قدر محفوظ قالان کتاب وسنت ؛ اعتقادیاتمزی ، عباداتمزی ، اخلاقیاتمزی ، قوانین اداریه‌مزی ، حاصلی اعمال ظاهره وباطنه‌مزی جامع اولوب سعادت دنیویه واخرویه‌مز ایچون واجب الاتباع بیلدیکمز دساتیردن متشکل واجزاسی لاینفك برکلدر . برمسلمان اعتقادات اسلامیه‌یی ناصل حق طانیورسه ، عباداتی ناصیل لوجه‌الله یاپیورسه محاسن اخلاقی‌ده ، شرع شریف دائره‌سنده‌کی آلیش ویریشی ده ، وظائف تابعیت ومتبوعیتی‌ده اویله‌جه رضای باری‌یی تحصیل ایچون ایفا ایدر. سوء اخلاقدن اجتناب ایدرسه ، معاملاتنده اکریلکدن چکینیرسه، آخره ظلمدن قاچینیرسه هپ نهی الهی‌یه مخالفت قورقوسندندر . هرمسلمان حالنه ، درجه‌سنه کوره امر بالمعروف ونهی عن المنکر ایله مأموردر. احکام دینیه دینجه بز یالکز تعالیم اعتقادیه ایله عباداتی آکلامایز . محاسن اخلاقی‌ده ، معاملات حقوقیه ایله اقامهٔ حدود الهیه‌یی‌ده بومفهومه ادخال ایده‌رز . بومختصر تعریفه کوره اسلامده شکل حکومت تئوقراتیکدر دینیله‌بیلیر . فقط رهبانیت اولمادیغی ایچون براوروپالینك ویا ذهنی اوروپا افکارندن باشقه‌سنی هضم ایده‌مین برکنجك آکلادیغی معناجه تئوقراتیك دکلدر . زیرا بزده معاملات ناسی شویله طورسون، عباداتی بیله اداره‌یه مأمور برصنف مخصوص یوقدر . هرکس شرع الهیده‌کی احکامی وسعی یتدیکی مرتبه‌ده اجرا ایله مکلفدر . وامر ونهی الهیدن مسئولدر . وبونده شاهك کدادن فرقی یوقدر . بواثناده نه‌لایخطی ، نه‌مقدس وغیر مسئول کیمسه واردر . اعتقادمزجه انبیای کرام بیله فعللرندن مسئولدرلر . «لایسئل عما یفعل» یالکز الله تعالادر . ماعداسی «وهم یسئلون» ه داخلدر .

ایشته بواعتقاد ایله ـ تعبیر معذور کورولسون ـ بوذهنیت ایله یتشمش اولان ، «شریعتك کسدیکی پارمق آجیماز» دیین اهالی‌یی دینسز حتی دینه قارشی لاقید برحکومت فکرینه آلیشدیرمایه چالیشمانك راحت وحضور ناسی سالب نه‌پایان مجادلاته قپو آچه‌جغنی آرتق تصور ایدیکز .

خایر، قانونلرك ، احکام اداریه‌نك مزاج اهالی‌یه موافق بولونماسی، قبول عامه‌یه مظهر اولماسی، علاج رفاه وسعادت اولدقلری فکر وعقیده‌سنی خلقه تلقین ایتمه‌سی لزومی اك مسلم واك معروف قواعد ابتدائیهٔ اجتماعیه‌دن ایسه دیندن متجرد برعثمانلی دولتنی یاشاتامازسکز . بز اصلاحات دورینه کیره‌لی برعصر قدر زمان کچدی . بواصلاحات اهالیمزك فکر واعتقادینه مطابق برطرزده یاپیلمادیغی ایچون اهالی حکومته بردرلو ایصینامشدر. دها دون یاپیلان «عائله قرارنامه‌سی» باشده مسلمانلر اولمق اوزره خرستیانلری‌ده ، یهودیلری‌ده اغضاب ایتدی . «توحید محاکم» کبی یاکلش ومسماسنه غیر مطابق اولان معهود قانون حکام شرعك مرجع تعیینی دکیشدیرمکدن وسلسلهٔ حکامه صیت شریعتی طویمامش برقاچ حاکم ادخال ایتمکدن باشقه برثمره ویرمه‌دی .

دولتی دیندن تجرید ایتمکده غایت بیوك برمحذور اجتماعی دها واردر . حکومتی اقامهٔ دین ایله شرعاً موظف بیلن خلقمز حکومتك بووظیفه‌دن امتناعنی خوش کوردیکی کون دیکر وظائف دینیه‌سنی‌ده وبناءً علیه اخلاقیاتی‌ده ، وظائف اجتماعیه‌سنی‌ده اهمال ایدر .

چونکه اولجه عرض ایتدیکم کبی احکام شرعیه تجزی قبول ایتمز برکلدر . بوکلك نره‌سندن بالطه‌لار بیقارسه‌کز هپسنی بردن ییقمش اولورسکز . هپسنی ییقدقدن صوکره‌ده آرتق نظام اجتماعیمزی محافظه ایچون اجتماعیات علماسنك یوز بیکی برآره‌یه کلسه چاره بولامازلر . احمد امین بکك تجربه‌سی علمی قدر اولسه بوقدر مهم ونازك برایشی چاشیر دکیشدیرمك قدر قولای برصورت حل کوستره‌رك بنای اجتماعیمزك تملنه دینامیت طولدورمایه کوکلی امینم که راضی اولماز .

سوزك قیصه‌سی، احمد امین بکك دوستی اولان انکلیزی ممنون ایتمك ایچون ظن ایتدیکی کبی برآیده حتی برقاچ عصرده قیافت دکیشدیرمه‌مزه امکان یوقدر . اولسه‌ده فائده ویرمز. زیرا اخلاق ایله سائر دساتیر اجتماعیه وجدان بشره درجهٔ تأثیری معلوم اولان فکر دینی ایله‌پك قولای محافظه ایدیله‌بیلیرسه‌ده هرکون یکیسی چیقان آلاموده نظریات فلسفیه ایله بواحکام یوروده‌لمز. مقصد اهالی بیننده عدل ورفاهی تأمین ایله راحت وحضورلرینی ضامن اولمق ایسه بونك شکل حکومت ایله علاقه‌سی یوقدر . افراده وظائف فردیه واجتماعیه‌یی حسن ایفا ایتدیره‌جك برتربیهٔ اخلاقیه ویردیککز کون مطلوب مع زیادة حاصل اولور .

ایشته اوقدردر اول حکایت
باقیسی دروغ بی نهایت

احمد نعیم

هامش — احمد امین بك ایکنجی مقاله‌سنك هامشنده دییورکه:

« قارئلرمزدن بعضلری مطبعه‌مزه مراجعت ایده‌رك دولت ایله دینك تفریقی اوزرینه خلافت مسئله‌سنك موضوع بحث اولماسی لازم کلوب کلمیه‌جکنی صوردیلر . بزم فکرمزجه بومسئله‌نك موضوع بحث اولماسنه هیچ برسبب یوقدر . عثمانلی دولتنك حکمدارلنی و عالم اسلامك خلیفه‌لکی بربرندن تماميله آیری ایکی صفتدرکه ذات حضرت پادشاهیده پك کوزل اجتماع ایده‌بیلیر . تفریق وقوع بولدیغی تقدیرده مشیخت و اوقاف نظارتی مستقل برهیئت دینیه حالنی آلیر وطوغرودن طوغرویه مقام خلافته استناد ایدر . وبوکا مقابل عثمانلی دولتنده بوتون وطنداشلر ایچون مساوی برماهیتی حائز برهیئت قانونیه شکلنه کیرر . »

صاحب مقاله‌نك یوقاریده بحث ایتدیکمز خطاسی ایشته بورادده ظاهر اولیور . او ، صفت خلافتی پاپالق کبی برصفت روحانیه ظن ایدییور . خلافت احکام شرعیه‌یی اجراده نیابت معناسنه‌در . امیره سلطان دییکز ، پادشاه دییکز ، خلیفه دییکز ، هرنه دیرسه‌کزدییکز صفتی دکیشمز . اونك وظیفه‌سی سائر افراد مسلمینك وظیفه‌سی کبی دینیدر . آراده‌کی فرق قوت حکومت ایله انفاذ احکام واقامهٔ حدود شرعیه‌در . اوروپا دوشونوشی ایله اونده آیری آیری ایکی صفت توهم ایدوب آنك که احکام شرعیه‌یی ، که شرعه مغایر احکامی انفاذه مأمور برشخصیت متناقضه اولماسنی بزحوصله‌مزه صیغدیرامایز .

وطنداشلره کلنجه اونلر ایکی دورلودر . ایچمزده یاشامق ایسته‌ینلرینك — طبق بزم کبی — تشنه اولدقلری شی عدالتدر . حقلرینی ویریکز ، ظلم ایتمیکز ، دین وآیینلرینه قاریشماییکز . بزه پك کوزل ایصینیرلر . افتراق سوداسنده اولانلری ایسه هیچ برصورتله ممنون ایتمکه امکان یوقدر اعتقادنده‌یم .

ا . ن .

دین ایله دولتك تفریقی

کچنلرده فلسطینده‌کی یهودی حکومتی ایله مسلمانلرك اتحادی حقنده غریب نشریاتده بولنان وقت غزته‌سی باش محرری احمد امین بك بو هفته‌ده « دین ایله دولتك تفریقی » مسئله‌سنی اورته‌یه آتدی . بونك اوزرینه یکی انتشاره باشلایان اسلام غزته‌سی غایت کوزل برجواب ویردی . مسلمانلغك ناصیل بردین اولدیغنی خلاصةً ایضاح ایتدی . بوندن باشقه فاضل محترم احمد نعیم بك افندی‌ده بو موضوعه دائر مهم برمقاله یازه‌رق مسئله‌یی ایجه تنویر بویوردیلر . بومناسبتله « آتی » غزته‌سی‌ده خلافت اسلامیه حقنده شایان اهمیت بر مقاله نشر ایتدی . مسلمانلر ایچون فوق‌العاده حائز اهمیت اولان بو مسئله حقنده سبیل‌الرشاد وقتیله خیلی نشریاتده بولنمش ، اوزون اوزادی‌یه ایضاحات اعطا ایتمشدی . اسلامیتی عدم تتبع نتیجه‌سی اوله‌رق اورته‌یه چیقاریلان بو مسئله حقنده امید ایدرزکه احمد امین بك تعدیل وتصحیح افکار ایلدرلر . اهمیت عظیمه‌سنه مبنی بو خصوصده‌کی نشریاتی خلاصةً اولسون نقل و قید ایتمه‌یی لازم عد ایدییورز .

وقت غزته‌سنك فکری

« کندی کندیمزی بوله (عصری) بر دولت شکلنه قویمق ایچون اساسلی بعض اجراآت وحاضرلقلر یاپمق لازمدر . بونلردن برنجیسی و الك مهمی دولتمزدن تئوقراسی ماهیتنی تماميله رفع ایتمکدر . بز ذاتاً توحید قضا اساسنی قبول ایتمك صورتیله بو یولده صوك درجه مهم بر آدم آتدق . روسیه‌نك اضمحلالندن صوکرا دنیا یوزنده برتك مدنی مملکت قالامشدرکه دین ایله حکومتی توحید ایتسون و مؤسسات دینیه‌یه تماميله مستقل بر موقع ویرمش اولماسین . بز بونی طبیعی کورمکه آلیشدق . بونك عکسنی دماغلرمز قولای هضم ایده‌مز . حالبوکه دینی تشکیلاتك حائز استقلال اولماسی دیتمز نقطهٔ نظرندن هیچ بر فائده تأمین ایتمدکدن باشقه مملکتده مؤسسات وافکار دینیه‌نك قوتنی محافظه ایده‌مه‌مسنه الك بیوك سببدر ... »

اسلام غزته‌سنك جوابی

« بومسئله‌ده بزمله برقاتولیك ویا اورتودوقس حکومت وحتی پروتستان حکومت آراسنده هیچ برمشابهت یوقدر .

غیر مسلم دولتلرده ، وبالفرض فرانسه‌ده حکومتله کلیسانك آیریلماسی بوسبوتون باشقه برماهیت عرض ایدر .

چونکه: اولا بزده کلیسا یوقدر . ثانیاً کلیسا اولمایجه روحانیلك‌ده یوقدر . ثالثاً بزده دین یالکز وعظ ونصیحتدن عبارت اولمایوب عباداتدن زیاده ودها اول حقوق عبادی ، واو حقوقك‌ده شخصی واجتماعی کافهٔ احکامنی هرزمان وهردوره موافق اساسلرله تفکر واداره ایتدکدن صوکرا ساحهٔ حکم وحکمتی ، اداره‌یی ، سیاستی ، قوانین مشروطیتی‌ده احاطه ایدر . حکومتك شکلندن بدأ ایله مساوات حقوق ، اجتماعیات ، سیاسیات ایچون مخصوص دستورلری واردر . بودین هرکسکدر وهیچ کیمسه‌نك دکلدر . اسلامیت ، عقیده اعتباریله برمسلمانك دینی ایسه عدالت وسیاست اعتباریله بوتون انسانلرکدر .

دستورلرنده حربلر ، صلحلر ، اجتماعی مسئله‌لر ، اخلاقیات ، منفعت عامه ، موازنهٔ ملیت اساسلری هپ دوشونولمشدر . خلیفه‌دن ، پادشاهدن بدأ ایله الك اوفاق برفرد خلقه وارنجه‌یه قدر حر ومستقل احکام وضع ایتمشدر . کندیسی اساساً مستقلدر . اونده حکومته تابعیت محدودانی یوقدر . بالعکس کندیسی احکام علمیه اوزرینه قورولمشدر . تفوق وامتیاز ، تحکم واصالت هیچ طانیماز . اونك حکومت اوزرینه تأثیری ، دوغرو وایجاب حال وزمانه موافق برمادیه ، برایشه علی‌الاطلاق مدافعه شکلنده دکل ، بالعکس ناظم ومحافظ حریت وعدالت اولمق صورتیله‌در .

بوآکلاندیغمز تشکیلات موجبنجه حقوق وسیاست دستورلری خارجنده دینك برشی امر ایتمسی احتماله دکل ، بویله برشیئه بالعکس سکوت ایتمه‌مکه مأمور اولماسی اساسی نظر دقته آلیرسه‌ق کورورزکه بزم دینمزك حکومتله ممزوجیتی ایله دین مسیحك حکومت اوزرینه برتأثیری آراسنده هیچ برمناسبت ومشابهت یوقدر .

اسلامیت ، دور جهالت وتعصبك علوم وفنون ایله زوالندن صوکرا مدنیتك اداره وسیاستنه حاکم اوله‌بیلمك سویه‌سندن پك چوق اوزاق اولان انجیلك بوسبوتون ضدی اولارق ناظم ومرشد اولمق خاصه‌سنه مالكدر .

قاتولیك بر حکومت، جمهوریتی قرالیته، یاخود بونلرك ایکنجیسنی برنجیسنه قلب ایتمك کبی کلیسا تشکیلاتنه ، برعبادت ودعا محلی اولان معبد درونه خصوصی مکتبلر ، میسیونرلکلر ، ملی وسیاسی فکر جریانلری ، استفادهٔ مالیه‌یه متقابل سیاست مروجلکی ویا بانکه‌لك ادخال ایتمش اولان مؤسساتی کندی ایشنه اجرای تأثیردن منع ایتمه‌سی باشقه ؛ برده بونلرك هیچ بری بولونمادقدن ماعدا بالعکس مساوات حقوق ، تأمین عدالت، ایقاظ سیاست، ارائهٔ طریق حکمته مأمور وهیچ برامتیازی اولمایه‌رق خلیفه‌یه ، پادشاهه بیله عدل ویا ظلم نقطه‌سندن حاکم اولان دین اسلام ، بنه باشقادر . هم‌ده پك باشقادر . بناءً علیه بوایکی تشکیلات بیننده ذره قدر مشابهت یوقدر.

حکومتمز دینه ، واونك تقنین ایتدیکی اجتماعیات وحقوق قانونلرینه خالصانه رعایت ایتمه‌دیکی واونی بعضاً ظاهراً طوتارکن اکثریا باطناً بیراقدیغی ایچون اداره وسیاستنده موفق اولامادی .

حال بویله اولونجه ودین اسلامك الك علوی والك انسانی بر « دموقراسی » نی کوزمزه ، دماغمزه صوقان « کلکم راع وکلکم مسئول عن رعیته » اخطار جلیلندن صوکرا « تئوقراسی » وجودینی ادعا ایله موجود اولمایان برشیئی قالدیرمق حسی نه‌قدر غیر طبیعی ویا کلشدر .

بزده ؛ ادراکده ، حسیاتده ، عقل سلیمده هیسی ... هپسی جدی ودقیق برمسلمان ، هم‌ده علماً متمدن برمسلمان سیاستی ایله الده ایدیله‌بیلیر . ذاتاً بودین « معامله دینی » ، « ناصح اولمق دینی » و « راسخین » دینیدر .»

خلافت اسلامیه

آتی غزته‌سندن :

« شرق واسلام عالمی بذاته دموقراتدر واوندن باشقه بر سلطه طانیماز. اوروپانك حالا واره‌مدیغی اس مساواته بز اون اوچ عصر اول کلمشدك . ایکی ذهنیت باشقه باشقه‌در. بناءً علیه اوروپاده [رومانوو] ، [هابسبورغ] [هوهنچولرن] کبی اعصارده‌یده ، لکن دموقراسی‌یه مانع و اونکله مبارز سلطنت خاندانلرینك انقراض واندراسی دموقراتیق بر مؤسسه اولان خلافتك استعلاسنی موجب اولور .»

بر آز آلافرانغه‌یه یاتقین ، لکن حقیقت تاریخیه و روحیات شرقیه ایله الفتی اولمایان کیسه‌لر وبالخاصه بو وطن ایله مناسبتاری مذهب بوقلمونلرینه اولان نسبتلرندن فضله بولونمایان بر طاقملری ، بلکه ، بو جلوهٔ تاریخی آکلامازلر . فقط امین اوله‌لم که قوافل ملائکه آره‌سنده یالکز برابلیس رجیم چیقابیلیر ؛ فضله‌سی چیقاماز . اونك کبی اوچیوز میلیونلق جمهور مسلمینك صلابتنه خلل کلمز .

هیچ بر دولت معاصره خلافته سنك انداز اوله‌ماز ؛ چونکه خلافت دولتلرك فوقنده‌در . خلافته تعرض ایتمك ، اونی تقویه‌دن باشقه بر نتیجه‌یه پیوسته اولماز . اکر ، فرض مستبعد اوله‌رق بر دولت مادیه خلافتی یقمق ایسترسه ، قلبلرده ؛ سجیه‌ده ، فطرتده ، حقیقتده مرکوز اولان بوشجره ، بوداتوب کسب قوت ایدن بر نهال کبی ، یکی بر قوت ایله فیشقیره‌جق ، و کندی وجودینه حائل اولان موجودیتلری ییقه‌جقدر .

خلافت اسلامیه ، اوچیوز میلیون فردلك بر دموقراسینك ، برجمهورك ، دموقراسیدن باشقه بر سلطه طانیمایان بر قسم بشریتك ممثل و مشخص موجودیتی ، ترجمان آمالی ، محصلهٔ تاریخیه‌سیدر . جمهور مسلمین ، آمریقا دموقراسیسندن ، آنجق ۱۷۸۹ ده وجودینی آکلایان فرانسه جمهوریتندن ، حالا سفین شك ایچنده بولنان انکلیز دموقراسیسندن اسکیدر ، بناءً علیه قابلیت حیاتیه‌سی فضله‌در .

...... سیوری عقلا وار ؛ بو عصر دموقراسی ایله خلافت ناصل قابل تألیف اولور ؟ خلافت دموقراسینك تأیید وتأکیدی دیمکدر . دنیاده الك متعضی ، الك اسکی دموقراسی جمهور مسلمیندر . بز بو موضعده عقائد اعتباریله دکل ، بر کمیت سیاسیه واجتماعیه اولمق اوزره اسلامیتدن بحث ایدیورز . اسلام بر دموقراسیدر . دموقراسینك ضد کاملی اولان اوروپا آریستوقراسیسنك هیچ بر ذره‌سی موجودمیدرکه بو ، اسلامجه مظهر مسامحه اولسون ؟ حریت ، اخوت ، مساوات ، (فران ماسونری) دن اول اسلامیتك تقریرینه مظهر اولمشدی .

دها اوست طرفنه کیده‌لم : بوکون (قاپیتالیزم) علیهنه بر قیام عمومی و کونی واردر . مرابحه ، فائض ، قاپیتالیست بر عالمك تکاملنه بادی اولمش؛ فی الحقیقه ترقیاتده انتاج ایتمش ایسه‌ده ، بوسلطهٔ اغنیا ، میلیونلرله انسانك فقرینی ، بو فقرده عظیم بر مساواتسزلغی ، بو حال ایسه طبقات اجتماعیه مخالفتی ، محاربهٔ عمومیه‌یی ؛ سوسیالیزمی، بالشویزمی ایجاب وانتاج ایتدیرمشدر . بو اعتبار ایله اقتصادیات اسلامیه ایله سوسیالیزم آره‌سنده بو بویك بر قرابت مشاهده‌در . دون طولاش بتون عالم (حرمت ربوا) یه کلیور . ترقی ، تکامل ، تفیض هر وقت ایلریده دکلدر . اکر اویله اولسه‌یدی الك صوك زمانلرنده محاربهٔ عمومیه کبی بر بادرهٔ ولهزا ، نوع بشری دوچار ألم ومأتم ایتمزدی ...

بکا اویله کلیورکه اسلامیت سیاسیه واجتماعیه بو امتحاندن داها قوتلی چیقه‌جقدر . اسلامیت غیر فوضوی ، لکن ایلری بر مسلك اجتماعیدر . هله اهل اسلام، مقام خلافته تعریض ایدلدیکنی کورونجه اوکا اولان مربوطیتی بر قات دها آرتیره‌جقدر .

خلافت بر سلطنت مادیه‌یه استناد ایتمه‌دکجه مستقل اوله‌ماز . تابعیت ویا حمایهٔ اجنبیه‌ده بر خلافت ، خلافت دکلدر . بناءً علیه آل عثماندن اولمایان بر خلیفه‌نك خلافتی غیر واردر . چونکه او خلیفه بر بندهٔ اجانبدر .

خلافتك وجودی ، سلطنت عثمانیه‌نك بقا ودوامنی ، شوکت و مکنتنی مستلزمدر .

دور سابقده حاصل اولان تشتت اسلامی ، انشاالله ، حکمدار نواقبالمزك ذاتلریله ، وجودلریله ازاله ایدیله‌جك و جامعهٔ اسلامیه اسکیسندن داها فضله بر قوت بوله‌جقدر ..

استطراداً شورامی‌ده ذکر ایده‌لم که خلافت اسلامیه‌نك مظهر تکاملات اوله‌سی تبعهٔ اسلامیه‌یه مالك اولان بوتون دولتلرك لهنه بر حرکتدر . بویله بر خلافت ، بین الدول بر عنصر موازنه و صلاح اولور . هر دولتله خوش کچنمك شعاری و مقتضای عدالتی بولونان بر خلافت بر خیلی منازعاته مانع اوله‌بیلیر .

جلال نوری

بیوك بریتانیا ومقدرات اسلام

بو عنوان ایله « آتی » غزته‌سی مهم بر مقاله نشر ایتمشدر . خالص بر مسلمان فکریله یازلمش بومقاله‌نك بعض فقره‌لرینی نقل ایدییورز :

آمیرال سور (آرتور غالتورب) ك محروسهٔ قسطنطنیه‌یه ورودیله

بویوك بریتانیا ، معبد اسلامی ـ ولوصورت مسالمتکارانه‌ده اولسون ـ (باب) دن (محراب) ه قدر فتح ایتمش اولدی . دهاش برظفر : جنکیزك خوارزم شاهان دولتنه نهایت ویرمسی ، هلاکونك بغداده کیرمسی ، ایکنجی فلیپك عربلری اسپانیادن قوغمسی کبی تاریخ اسلامك ، یکی وفقط اهمیتی اعتباریله دها عالمشمول برفصلنك عرفهٔ کشادنده‌یز.

بوندن صوکره ، انکلتره ، اسلامه قارشی ناصل برسیاست تعقیب ایده‌جکدر ؟

رویتر آژانسی ، بوحادثهٔ معظمه‌یی ، مختلف دیار اسلامه نقل وتبلیغ ایدرکن ، شبهه‌سز ، قلوب اهل توحید ؛ انکلتره‌نك عظمت واحتشامی ، اختلافك بوكوز قاماشدیران ظفر والهرسانی قارشیسنده‌کی لرزان وهراسان برقلبك بوتون چاربنتیلرینی دویمش ؛ باشلری ، بر وضع انقیاد ایله برآز دها اکیلمشدر .

طبیعیدرکه قلبلرك بودویغوسی ، باشلرك بوانحناسی ائتلاف حاکمیت مادیه‌سنك لهنه‌در ؛ اعتراف ایدرز .

فقط ، عجبا ائتلاف قوای بریه وبحریه‌سنك برطور مظفرانه ایله حریم خلافته کیرمسی کبی برحادثه‌نك ، قرآن اوقونان مملکتلر اوزرنده‌کی تأثیراتی ساده‌جه خوف وانقیاد ایله خلاصه ایدیله‌بیلیرمی ؟ بز ، بونی هیچده بویله ظن ایتمیورز .

*
* *

امینزکه اسلام عالمنك صمیم وجداننده قوپان فیرطنه‌لره نسبتله استانبول محیط اسلامنك هیجان وتأثری الکمهیب رعود وصواعقك مواجههٔ دهشتنده برشرارهٔ الکتریقیه‌نك چتیردیسی قدر ناچیزدر.

فجاعتك زهر آلامنی داملا داملا ایچه‌رك حادثاتك تعاقب تدریجیسیله الفت ایدن استانبول روحنك ، دیکر اسلام یوردلرینك کندن دها امیدوار قالماسندن طبیعی نه اوله‌بیلیر ؟ راست کتیردیککز سیلوب سپوره‌رك ایلریله‌ین بریانغینك علولریله محاط براوده بولندیغکزی فرض ایدیکز : اولومله آرا کزده برقیل قدر مسافه قالمش ایکن بیله ، متانت واعتدالکزی محافظه ایدر ، کندیکزده بر اشاغی بر یوقاری قوشارق حتی اشیا قورتارمق ایچون برمتانت روح طویارسکز . حالبوکه سوقاقده بولونان ، پدر وبرادریکز ، والده وهمشیره‌لریکز بوحال مواجهه‌سنده نه اضطرابلر ، نه هیجانلر کچیررلر !

... بوتون ظواهره رغماً ، بوکون وجدان اسلام ، طورغون برکولك سطح مجلاسنه دوشن برجسمك تشکیل ایتدیکی متحد المرکز حلقه‌لر کبی ، نقطهٔ سقوطدن اوزاقلاشدقجه کنیشله‌ین وبناءً علیه ماهیت مترقیه وشامله‌سی اولان برهیجان ایله موجه‌داردر . ایشته بز ؛ بووجدانك ، عظیم براوقیانوس کبی تدقیق ایدلمکه دکری اولدیغنی تصدیق ایدرسه‌ك ؛ بویوك بریتانیانك ، اسلام وانکلیز مناسبات مستقبله‌سنی آتیده مدار اوله‌جق براس حرکت اتخاذ ایتمش اوله‌جغنه قانعز . دیکر ائتلاف حکومتلرینك عالم اسلام حقنده‌کی آمالی ونیاتی نه اولورسه اولسون ؛ مسلمانلر ، مقدرات آتیه‌لرینك ایلککی ، کونولکنی انکلتره‌دن بیله‌جکلردر . بویوك بریتانیا ، بوکرن مواجههٔ اسلامده پك مهم امتحان کچیرمکده‌در .

پك ای بیلیورزکه وضعیت حاضره‌نك تأمین ایتدیکی ازیجی وقاهر تفوق ، مملیك ، صوك اسلام استقلالنده اوکولماز برضربهٔ موت ایندیره‌بیلمسنی قولایلاشدیرمشدر . اوت ، آرتق اسلامك (حیات رسمیه) سنه نهایت ویرمك ، آوروپا وآمریقانك ید قدرتنده‌در ؛ فقط بز ، انکلتره‌یی ، منحصراً انکلتره‌یی بو احتمالك ، دکل فجاعت وقوعندن ، حتی شئامت شیوعندن تحذیر ایدرز . (آسکویت) ك ، غزته‌لرده کوردیکمز بیاناتی ، اویدورولمش یالانلر دکل ایسه اوین اولمالی‌که انکلتره ، دوستلرینی غائب ایتمك اوزره‌در . شبهه‌سز جریان حادثاتك تأثیریله اوله‌جق ، انکلتره‌نك شرق واسلام حقنده‌کی عنعناتی فدا ایتمکده اولدیغنی کوریورز . (شرق وجدانك اینجه‌لکلرینه واقف آدام) انکلیز کله‌سنك برمدلول دیکرینی اتهام ایدر . بووصفه کسب لیاقت ایتمش اولان بر ملت ، غیر قابل تجزی اولان اسلام وجدانی بوندن فضله جریحه‌دار ایتمکدن صاقینمالیدر .

اسلامیتك ، ادیان سائره‌ده موجود اولمایان بر تظاهر تربیویسی واردرکه بونك ، بوموضوع داخلنده پك بویوك برقیمت واهمیتی واردر : اسلاملر ، بری برلرندن نه قادار اوزاقلاشیرلرسه روحاً ری اونسبتده یاقینلاشیر . اسلاملر ، مخاصمه حالنده بیله بری برلرینك ملی مصیبتلرینه آغلارلر . قوتی قرآن وحدیثدن آلان بوحالت روحیه اهمال ایدیله‌جك بر کیفیت دکلدر ، بوکون ، شرعاً متبوعنه قارشی برصاحب خروج وضعیتده اولان شریف حسین پاشادن طوتیکزده سوریه وعراقده دینداشلرینه قورشون آتان هندلی نفره وارنجه‌یه قادار هرمسلمان ، مثلا بر اسلام خانمنك سرخوش افراد عسکریه طرفندن دوچار تعرض اولماسنی ، مقدساتنه برتجاوز عد ایدر . اسلام روحنی طانیانلر ایچون بونك قدر طبیعی بر شی تصور ایدیله‌من . [غریبدرکه مثال قبیلندن ایراد ایتدیکمز بومسأله‌ده انکلیز عسکرینك دخلی اولمادیغی حالده افکار عمومیهٔ اسلام ، بونك مسئولیتنی انکلتره‌یه تحمیل ایتمکده تردد ایتمز .]

*
* *

بویوك بریتانیا ، مصنوعات ومعمولاتنی صاتمق ایچون عالم اسلامدن رواجلی بازار بوله‌ماز . بوبازارك قلبنی قازانمق ، یغمایه معروض براقمقدن دها فائده‌لیدر .

انکلتره تجارتی ؛ نفرت وانتقام حسلریله مشبوع مشتریلره دکل ؛ بالعکس لبریز اعتماد برقلب ایله مربوط آلیجی‌یه محتاجدر . انکلتره‌یی ، اسلامه قارشی جبارانه برسیاست تعقیب ایتمکدن منع ایده‌جك هیچ برقوت اولماسه بیله منافع سیاسیه واقتصادیه‌سی اعتدال ایله حرکتی امر ایدر .

اکثریت اعتباریله بوکون جاهل اولان بو انسانلر ، یارین ... ایده‌جکلر ، بذلکلرینی آکلایه‌جقلردر . بونلرك آکلامادیغی هیچ

برقوت مانع اوله‌ماز . هم‌ده ، فلاكت بونلرك ، انكلتره دشمنلرینك النده آلت اولماليه باشلایه‌جقدر . آوروپا ارباب سياستى ، بنى اسرائيلك ایکی بيك سنه صوكره‌كى بعث بعدالموتنى اونوتماملیدر .

فقط اوچ يوز ميلون انسان نصل محو ایدیله‌جك ؟ بونلر ، ۳۰۰ ميلون سينك دكلدركه (پاپيه انسه قتيسيد) ايله نسللرى قورودوتولسون . هم‌ده بونلرى محو ایتمكدن ، باشده انكلتره ، عالم مدنيت نه قازانه‌بيلير ؟ اوچ ميلون مستهلكك ضياعى دوشونوليورمى‌كه برتجارت عالمى ايچون نه بويوك فلاكتدر ! سرمايه‌جى اوروپا ، بونلرك برنى طوناجق مخلوقاتى سياره مريخدن جلب ایتمه‌نك يولنى بولدى ايسه ديه‌جكمز يوقدر .

كوروليوركه انكلتره ايچون تعقيب ایدلمسى لازم كلن طريق سياست ، كنديلكندن توضح ایتمش اوليور . محمديلر ، بويوك بريتانيانك مقدرات اسلام اوزرينه اجرا ايده‌جكى تأثيراتى كمال اهميتله تعقيب ایدييورلر . عجبا ، لوندره قابينه‌سى بومطالعاتمزى استهزا ايله قارشيلايارق قوجه برعالمك دوستلغنى رد ايده‌جكميدر ؟ بوكا اوت ويا خاير ديه‌میه‌جكز . مع مافيه بك اوقدر عجول اولمايالم . كشاف بواطن ايام اولان حضرت استقبال ، سؤالمزك جوابنى ويرمكده كجكمه‌يه‌جكدر . كل آت قريب .

ضابل

مسلمانلر نيچون آلمانلرله اتفاق ايتدى ؟

حكومت عثمانيه بوآنه‌قدر انكليزلرله نه ايچون دوست اوله‌مامش ؛ آنك نفوذندن ، قدرتندن استفاده ایتمكى بيله‌مامشدر ؟ ديه بر چوق ذواتك فكرينى اشغال ، حيرتلرينى جلب ايدييور . خصوصيله بومهم نقطه‌ده (اتحاد وترقى) حكومت سابقه‌سى زياده يله تخطئه ايديليور . حربك ابتداسنده افكار عموميهٔ عثمانيه - براصنافدن اعيان اعضاسنه وارنجه‌يه قدر - تماميله انكليزلر عليهنده وآلمانلرك لهنده ايدى . بونك البته غايت اساسلى ودرين سببلرى وار ايدى . بوقسه پروپاغاندا ايله ، ياخود برقاچ كيشينك القاآت وتشويقاتيله انكلتره‌يه قارشو ملت عثمانيه - كه بالطبع دولت عليه مسلمانلرينى قصد ايدييورز - اوقدر سريع دونوب تغيير فكر ایتمزلردى . امينم ، بعض كسه‌لر بوادعامه جواب اوله‌رق ديه‌جكلردركه : « تبديل فكر ايدنلرك جمله‌سى اتحاده منسوب اولانلردر . » فقط بو ، هيچ بر وقت طوغرى اوله‌ماز . اصل انكليز عليهدارلغى سنه‌لردنبرو كرك بوراده - بزم مملكتمزده - ، كرك بالجمله ممالك اسلاميه‌ده حكمفرما اولمقده وكيت كيده ، كوندن كونه اكتساب قوت ایتمكده ايدى . بونك يكانه مسببى بالذات انكليزلرله كندى سياستلرى ايدى .

مسلمانلرله دوست اولمق ، صميمى يشامق فكر وآرزوسى ، ديه بيليرم‌كه ياريم عصردنبرو انكلتره‌ده اصلا موجود دكلدر . انكلتره بوصوك زمانلرده مسلمانلردن اميدينى كسديكندن وياكز هندستانى ابدياً زير استيلاسنده بولنديره بيلمك ايچون ، آره يرده واقع ممالك اسلاميه‌نك تقسيمنه دائر قرار قطعيسنى ويردكدن صوكره ، برطرفدن توركيه‌يى كوچولتمك ، ديكر طرفدن‌ده ايرانى روسلرايله محو وافنا ایتمك سياستنى تعقيبه قويولديغى وثائقيله ثابتدر . ايرانده وتوركياده مشروطيت دورى باشلاينجه ، عمومى برانتباه اسلام جريانى دخى باشلامشيدى . اتحاد اسلام فكرلرى سرعت برقيه ايله ممالك اسلاميه‌نك هرطرفنه سرايت ايتدى . بوحال انكليزلرى صوك درجه قورقوتمش وبومدهش جريانك اوكنه كچمك وآنى عقامته اوغراتمق ايچون ، انكلتره الندن كلنى ياپمقده قصور ایتمدى .

ايتاليانلرك طرابلس غربه اجرا ايتدكلرى آقين ايله بالقان شبه جزيره‌سنده‌كى حكومتلرك عثمانلى دولتى عليهنه اعلان حرب ایتمه‌لرى هپ انكلتره‌نك موافقتيله حاصل اولمش شيلردر . حتى بالقان محاربه‌سنى توركلر عليهنه حاضرلايان‌ده ، لوندره‌ده‌كى بالقان جمعيت معهوده‌سى اولديغنه شبهه ایتمامليدر . انكلتره‌نك عالم اسلامى بسبتون محو وافنايه قالقيشديغنى كورن مسلمانلر ايستر ايستمز يوزلرينى بودولتك سياست ودوستلغندن چويرديلر واوندن كلياً مأيوس اولديلر .

بوحسياته يالكز توركياده‌كى مسلمانلر دكل ، مصرليلرده ، آفريقاليلرده ، ايرانيلر وهنديلرده اشتراك ايدييورلردى .

بوجرياندن اك زياده استفاده ايدن آلمانلر اولدى . آلمانيا عالم اسلامك بوحسيات وغاياتنه واقف اولنجه ، مسلمانلره قارشو صوك درجه حلم وملايمتله ، اعتدال ومودتله معامله‌يه باشلادى . انكلتره ، بالقانده‌كى مغلوبيتمزله مماكمزك بغيرحق بالقان خرستيانلرى طرفندن ضبط ايدلمسنه ياردم ايتدكدن ماعدا ، بيكلرجه مسلمانك غدارانه ، وحشيانه برصورتده بلغارلر طرفندن پارچه‌لانوب ، ناموسلرينك پايمال اولمه‌سنه سس چيقارمديغى حالده ، آلمانيا قواى عسكريه‌مزك تنسيقنه وبالقان حربى اثناسنده ، كيزليدن كيزلى‌يه بزه بويوك وجدى معاونتلر ابراز ایتمش وبوحركتيله هرمسلمانك اعماق قلبنده برمحبت تأمين ايلمشدى .

حرب عمومى باشلار باشلامز انكلتره‌ايكى درعدنوطمزى ضبط ايدرك بزى دها فنا برحالده اغضابه سببيت ويرمش وكندى اليله عالم اسلامى آلمانلرك قوجاغنه آتمشيدى . بش سنه اولنه عودت ايتسه‌ك واوزمانكى عوامل ومؤثراتى كوز اوكنه كتيرسه‌ك ، كوره‌جكزكه برعثمانلى - انكليز مخادنت واتفاقى ايچون هيچ بروسيله قالمامشيدى . بوندەده بزمسلمانلر پك حقلى ايدك . چونكه انكلتره وفرانسه ايركيچ كندى متفقلرى اولان روسيه‌يه قوت ومهمات يتشديرمك وآلمانيا واوستريايى برآن اول مغلوب ایتمك ايچون ، بوغازلرى زورلايه‌جقلر وبزى بيطرف برحالده براقيه‌جقلردى .

بز مسلمانلر ايسه ، بوغازلرمزى زورلامق واستانبولمزى المزدن آلمق ايستيان قوى الشكيمه بر روس دولتنك امدادينه قوشمق آرزو ايدنلرله توحيد مساعى ايده‌میه‌جكمزى بيليوردك . هله او صره‌لرده ، محاربه‌نك ايلك كونلرنده‌كى آلمانيانك سطوت وفعاليت عسكريه‌سيله

دقيقه باشنده ظفردن طفره قوشديغنى كورنجه ، بر ميل مفرط و بر سائق طبيعيله آكا دوغرو قوشدق . بز ايستمديكمز حالده ، قاهر وغيرمرئى برقوت بزى المانيا طرفنه قوتله چكوب جذب ايلوردى .

بونك اوزرينه اعلان جهادده ايتدك . اولجه بونده هيچ بر خطاده يوقدى . ظن ايدرسهم لايقيله ده موفق اوله بيليردك . فقط مع التأسف المانيانك شرقى وعالم اسلامى حقيله طانيه مامسى وسياست ميدانندهكى محجيلكاريله ، بجريكسزلكلرى ، بزم جهادك اجراى تأثيراتنه مانع اولدقدن بشقه ، شرق ايشلرنده آره مزده كيزليدن كيزلى يه بويوك بر منافرت وضديت - تعبير صحيحيله رقابت - دورى آچيلمسنه سببيت ويردى .

المانيا كركى شويبوك فعاليت واجراآت ايچون تعقيب ايتمسى لازمكلن مادى و معنوى فداكارلقلردن صرفنظر ايتدى ؛ يالكز كنديسنى دوشونمكه باشلادى . بزه وعد ايتديكى مليونلرجه عسكرى ، طوپ ومهماتى ويرمدى . جبهه لريمزى مدافعه ايتمدى . وقتيله امداد و لوازم حربيه يتشديرهمدى . حتى ايرانليلره بيله وعد ايلديكى اسلحه يى ويرهمديكى ايچون ، ايرانده كى حرارتلى جريانلرك سوندير لمسنه سبب اولدى . بر طرفدن كرمانشاهده وخانقينده ، تجمع ايدن عشاير ايرانيه ، ديكر طرفدن پايتختى دكيشديروب اصفهانه نقل ايتمكه مهيا اولان - بوتون متنفذان ايرانيه حاضرلنوب متهيج بر وضعيتده ايكن - المانيادن ايرانه بونجه وعدلره رغماً برتك تفنك يتيشه مهمسى ، هم شاهى ، هم عموم ايرانيلرى صغوتمش واصفهانه كيتمكه حاضرلانان شاه حضرتلريله رؤساى دولت ومبعوثان ملت ؛ يوكلرينى چوزوب ، يرلرنده قالمغه محكوم اولديلر . بو وقعه تكميل ايرانليلرك شهادتيله ثابت اولوب ، اصلا محل اعتراض وانكار اوله ماز . اوت ؛ ١٣٣٥ محرمنك يدنجى كونى شاه حضرتلريله بالجمله اوراق رسميه ، ژاندارمه وپوليس وايران عساكرى وبالعموم مبعوثان ، علما ومجتهدين كرام طهرانى تركله اصفهانه عزيمت واوراتى پاى تخت اعلان ايتمكه آماده ايديلر . ديمك اوليوركه باب عالى ، ياخود اتحاد وترقى زمامدارلرى اجتهادلرنده اوزمان اصلا خطا ايتمامشلردى ؛ جهادمزده عالم اسلامده تأثيرسز قالميه جقدى . اكر المانيا ، وعدلرينى وقت وزماننده انجاز ايتمش اولسيدى شبهه سزكه بو جريانه اشتراك ايدن مليونلرجه اهل اسلام افغانستان قاپوسنى چاله جقلر وبعدالدخول افغان مسلمانلريله متفقاً (خيبر قلعه) سندن كچوب (پيشاور) و متعاقباً (لاهور) اووالرنده اثبات موجوديت ايده بيله جكلردى . آلت طرفنى سويلمك زائددر .

متفكرلرمزله محررلرمزك بعضيلرى فرض محال تلقى ايدوب ، (الف ليله) حكايه لرى قبيلندن ظن ايتدكلرى بو بياناتمى تصديق ايتسه لر بيله ، ينه ديه جكلردركه : « مادامكه بو پلان تطبيق ايدلمدى ويا ايديله مدى . دشمنمز اولان روسيه مضمحل اولدى . آندن صوكره حكومت عثمانيه نيچون فرصتدن استفاده ايدرك ، انكليزلرله شدتلى بر صلح عقدينه چاليشمدى ؟ » اونلره جواباً عرض ايدرمكه دولت عثمانيه مع التأسف المانيانك ايكنجى بر سوء سياستنه ، وعدلرينك عدم انجازينه قربان اولمشدر .

بروست - ليتووسق مصالحه نامه سنك روسيه يى نه حاله افراغ ايتديكنه هيمز واقفز . دولت عثمانيه ولايت قديمه سنى استخلاص و استرداده موفق اولدى . قفقاسيه ده ده بويوك و معظم بر دولت اسلاميه تشكيلى ده دردست ايدى . بونده ينه المانلر خودبينلك واديسنه صاپديلر و اوورالرى ملوك الطوايف حالنه قلب ايلديلر . اكر بر قفقاس حكومتى تشكيل ايدوب ، مسلمانلرى سلاح ولوازمه ، تعليم عسكرى ايله تجهيز وتسليح خصوصنده آلمانيا براز اثر همت وحيات كوسترمش اولسيدى ، ينه آز زمان ايچنده مسلمانلر ماوراى قفقاس و بحر خزر اطرافنده كى اووالره طوغرى تحريك عنان عزيمت ايدوب ، تركستانى و افغانستانى اوكارينه قاته رق هند يايلالرينك اطرافنى صاره جقلردى .

نته كيم انكليز مطبوعاتى اوزمانلر عظيم ياپغرهلر قوپاروب هند يوللرينك تحكيم وترصينى وهندستانك عظيم براستيلادن تخليص چاره لرينى دوشونمسى ايچون حكومتلرينك نظر دقتنى جلبه باشلامشلر وانكلتره ده بو وصايايه بناءً ايرانه ، بلوجستانه ، افغانستانه برچوق قوتلرله ، متخصصين عسكريه سوق واعزام ايدرك ، بزمله آلمانلرك محتمل بر تعرض وتجاوزمزك اوكنى آلمغه حاضرلانمشلردى . حالبوكه آلمانيا ، بويله ياپمدى ، وانجق اوقرايناك ، كورجستانك ودها بيلمم هانكى فائده سز حكومتلرك تشكيليله مشغول اولمش وبونجه نظيم موفقياتى كورمه يرك ، هيسندن صرفنظر ايتمشيدى .

ديمك اوليوركه دولت عثمانيه آلداتمش ، فقط متعسر ، غيرقابل تطبيق ويا خوليا قبيلندن اولان ، بو پلان تعقيب ايتمامشدر .

اوت ، بلغارستاندر اول صلح قاپوسنى ، متفقلرندن اول ، بوحكومت آچه بيلردى واولدقجه حال حاضره نسبتله دها اهون وبلكه دها حيثيتلى برمتاركه عقد ايده بيليردىكه ظنمجه باب عالى ويا حكومت سابقه بوصوكنجى فرصتى الدن غائب ايتمشدر . معمافيه ملتمزك روحنده كى مردلك ووفاكارلق حسلرينك ده بونده تأثيرى اولديغنى قابل انكار دكلدر .

خلاصه بز بويازيلرمزله حكومت سابقه يى مدافعه ووقايه قصديله دكل ، بردرجه يه قدر حقايق نشر ايتمك ووقايعى الدن كلديكى قدر تنوير ايتمكدر . ملت عثمانيه دائما زمامدارلرينى مسئول ايده بيلير . فقط غرض ايله دكل ؛ حقيقتله . زعممزجه حكومت سابقه مسئول اولسه اولسه ، يالكز داخلده كى بولسزلقلريله مسئول ومتهم اوله بيلير ؛ يوقسه نيچون المانيا طرفنى التزام ايدوبده ، انكليزلرله حربك بدايتنده اويوشمديغندن هيچ بروجدان آنى اتهام ايده ميه جكدر . وقتيله بو ، مذكور حكومتى تأييد وتصديق ايدن وكنديلرينه يول بول بيان اعتمادايدن مبعوثان واعيان رجالمزده عينى فكر واجتهادده اولسه لردى ،

سابق زمامداران‌ده کندیلکلرندن بوقدر بویوك برخطایه دوشمزلردی. د-لك بوتون ملت عثمانیه بواجتهاده اشتراك ایتمشدر .

نتیجه شوکه اسلامی برمفکوره‌جی اوزمانلر هیچ بروقت عالم اسلامك تقسیمنی قصد ایدن‌و اونی سیاسی برمسلك اتخاذ ایدن‌انکلتره وفرانسه ایله توحید مشرب ومساعی ایده‌مزدی . بوندن صوکره الله بیلیر . فقط (کورونن کوی قلاغوز ایستمز) سوزینه باقیلیرسه، مؤتلفلرك استانبوله وازمیره دخوللرندن صوکره درت‌نعل ایله‌متارکه شرائطنی عثمانلیلرك ـ یعنی مسلمانلرك ـ علیهنه اوله‌رق بوقدر فجیع ومرحمتسز برصورتده تطبیقه چالیشملرینه ، ویونانلیلرله ، بعض شپاریق عنصرلری باشمزه‌اوقدر چیقارتملرینه باقیلیرسه، بزه کوستریورکه هنوزانکلیزلر اسکی‌فکرلرندن واز کچه‌مه‌مشلر ونقطهٔ‌نظرلری بزی عالم وجوددن ـ کناهمز صرف‌مسلمان اولدیغی جهتله ـ بردها اظهار موجودیت ایده‌میه‌جك برحاله کتیرنجه‌یه قدر ، محو وافنا ایتمکه معطوف ایمش . الله ویره‌ده بوظن وذهابمز یا کلش چیقسون. عکس تقدیرده، ائتلافك بوشدتلی صوك‌ضربه‌سنه اوغرایان‌مسلمانلرك، انکلیز صدمه‌سنك‌اك‌قویو برقربانی‌اولان آلمانلره ـ بوندن‌صوکره‌ده ـ اولکندن زیاده صاریله‌جقلردر . بوکا ایسه انکلیز قوتی هیچ کار ایتمیه‌جك واصلا مانع اوله‌میه‌جقدر . چونکه یریوزنده‌کی مسلمانلر نه‌عظیم برقوت اولدیغنی انکلیزلر بزدن زیاده پك ایی بیلیرلر . بویله یوزلرجه میلیون خلقك عقاید وحسیاتلرینی دکیشدیرمك امکان خارجنده‌در . بوقوتك انتباه دوره‌سی حلول ایدییور . امین‌اولملی‌که بونلره قارشی شدتلی حرکت‌اوانتباهی تعجیلدن‌باشقه برنتیجه ویرمز. انکلیزلر هرحالده اسلام عالمنك دوستلغنه محتاجدر . یریوزنده‌کی مسلمانلرك عمومنی قازانمق‌وقلبلرینه حقیقی صورتده حاکم اوله‌بیلمك ایسه انکلتره وفرانسه‌نك دولت علیهٔ عثمانیه‌یه شیمدیدن ظهیر اوله‌بیلملریله قائمدر .

یوقسه بودولت وملتی یونان ، فلان خرستیان عنصرینه فدا ایتمك ایسترلرسه ، امین اولسونلرکه‌حضرت‌محمدك‌اسمیله‌اذانی وقرآن عظیم‌الشانك بریاپراغی باقی قالدقجه بوکا هیچ برصورتله موفق اوله‌میه‌جقلردر . بوعاجز هندستانده سنه‌لرجه قالوب، تکمیل عالم‌اسلامی طولاشدیغم ایچون نه‌یازدیغمی ، نه‌سویلدیکمی بیلیرم .

بوراده‌کی فرنك فکرلی عجمی کنجلر بیلمزلرسه ، مملکتمزه کلن یکی مسافرلرمز ، بوسوزلرمك مفهومنی اکلامقده کوجلك چکمزلر . ذاتاً بن‌ده بوسطرلری بزمکیلر ایچون دکل، اونلر ایچون یازییورم .

س . م . ت

اجتماعی تشکیلاتك لزومی

تصویر افکار رفیق محترمز نشر ایتدیکی مهم برمقاله‌ده اجتماعی تشکیلات وترتیباتك یاپیلمسی لزومی حقنده بروجه آتی سرد افکار ایدییور . فی‌الحقیقه مسئله ملتك ارباب عقل و عرفانی مشغول ایده‌جك ماهیتده‌در .

« بزم حیات و شرائط اجتماعیه‌مز غایت عالی اساسات دینیه‌یه و هیچ شبهه‌سز پك قوتلی وقیمتدار عنعنات ملیه‌یه مستند بولنمقده‌در . مشروطیتدن صوکره داخل اولدیغمز کشمکش افکار وبالخاصه‌ضلالت ذهنیه ایسه بوتون بومقدس اساساتی ، بوتون بو مستحسن عنعناتی زیر وزبر ایتدی . باشقه مملکتلرده رشدیه مکتبلرنده متعلم اولمق لیاقتنی حائز اولمیانلر شوزواللی مملکتده سنه‌لرجه ملتك‌معلم عرفانی، ناظم حیات اجتماعیه‌سی ، مرشد ورهبری اولمغه قالقیشدیلر. بالخاصه اتحادوترقینك‌حمایه‌سیله‌یتیشن‌بوتوره‌دیلر آلتی‌یوزسنه‌لك‌ملتك اجتماعیاتی اصلاح کبی داعیه‌لرله اورته‌یه چیقدیلر . ودینمزك ، وطنمزك اك مدهش دشمنلرینك‌بیله یاپه‌میه‌جغی صورتده‌ملتك اعتقاداتنی،عاداتنی، اخلاقیاتنی ، مقدساتنی یعنی بقا وسلامتنك استناد ایده‌بیله‌جکی بوتون دعائم معنویه‌یی تا اساسندن ییقدیلر ، پریشان ایلدیلر . دنیانك هیچ بریرنده ، هیچ برملتك تاریخنده بویله بش اون جاهلك ، اوچ درت چوجغك قوجه برامتك معنویاتنه بوقدر مسلط اولمه‌سی ، بو درجه‌لرده مضرتلر ایقاع ایده‌بیلمه‌سی نه کورولمشدر ، نه‌ده بوندن صوکره کوروله بیلمه‌سی ممکندر . ایشته بوتون بو فلاکتلرده هپ تشکیلاتسزلقدن ، سیاسی فرقه‌لرقدر موجودیتی مملکت ایچون لابد اولان اجتماعی فرقه‌لرك‌ده بردرلو وجوده کله‌مه‌مسندن‌نشأت‌ایلمشدر. بواجتماعی ضلالتلره‌وآفتلره قارشی فکراً، عرفاناً قارشی‌قویه‌بیله‌جك مملکتده ارباب اجتهاد واذعان هیچمی یوقدی ؟ امت وملته راه هدایتی کوستره‌جك ، ارشاد وایقاظ یولنده رهبرلك ایلیه بیله‌جك صلابت وسلامت فکریه اصحابی بوس بوتون اورته‌دن قالقمشمی ایدی ؟ خیر ارباب فضل وکمالك محدودیتنه رغماً امنی طریق صوابه سوق ایده‌جك ینه‌پك چوق متفکرلرمز ، عقلامز بولوندیغنه هیچ شبهه یوقدر . فقط بوتون بوفضلا وعرفا تشکیلاتسزلق یوزندن طوپلانه‌مامقده واتحاد وترقینك‌حمایه وتشویقنه مظهر اولان چولوق چوجوغك مملکتك وحدت فکریه‌سنی ، وحدت دینیه‌سنی اخلال وتخریب یولنده‌کی جاهلانه وحق جانیانه مساعیسنه مانع اوله‌مامقده ایدی .

ظن ایدرزکه ، آرتق بوقدر فلاکت ومصیبتلر، بومرتبه‌ده تهلکه وآفتلر قارشیسنده عقلامز، فضلامز، وطنپرورلرمز ایچون حرکته کلك ومملکت وملتی قورتارمق ایچون یاپیلاجق شیلری تذکر و وقرارکیر ایتمك اوزره طوپلانوب تشکیلات وترتیبات ایله ایشه باشلامق وقتی کلمش وبلکه‌ده کچمکده بولنمشدر . »

آبونه شرائطی

داخلی ، خارجی هر یر ایچون سنه‌لکی (٢٥٠) ، آلتی آیلق (١٣٠) غروشدر.

[نسخه‌سی ٥ غروش ، سنه‌لکی ٥٢ نسخه‌در .]

اداره‌خانه

باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر

مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولونماز .

سبیل الرشاد

اخطارات

آدرس تبدیلنده آیریجه بش غروش کوندرلملیدر .

مکتوبلرك امضالری واضح واوقوناقلی اولملی و آبونه صره نومروسی محتوی بولنملی لازمدر .

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه‌دائر اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور .

دینی ، فلسفی ، علمی ، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر محمد عاکف — صاحب ومدیر مسئول اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد : ٣٨١ — ٣٠ صفر ١٣٣٧ — پنجشنبه — ٥ تشرین‌ثانی ١٣٣٤ — جلد ١٥

اسرار قرآن

بسم الله الرحمن الرحیم

«وبالآخرة هم یوقنون»

ارکان تقوانك آلتنجیسی اولان « ایقان بالاخره »یه نقل کلام ایده‌لم :

معلومدرکه ایقان ، اتقان علم یعنی برشیئی شك وشبهه‌دن کلیاً آزاده اولمق شرطیله بیلمك دیمکدر .

برآدم بویله قطعی ومجزوم برصورتده بیلیرسه‌که بتون افعال وحرکاتنده جناب حقه حساب ویرمك مجبوریتنده‌در ؛ اوته‌ده برکون وارکه قلب سلیمدن بشقه نه‌مال، نه‌اولاد وعیال هیچ برشیئك کندینه نفعی یوقدر ؛ ذاتنه عائد برکتاب اعمال وارکه کوچك، بیوك هرحال وحرکتنی بهمه‌حال قید ایتمکده‌در ؛ خلاصه امین اولورسه‌که ، انسانك بودار تکلیف وامتحانده ماحصل اعمالی سیئات اولورسه دار جزاده مقری آتش جحیم، حسنات قازانیرسه مأوای جاودانیسی دارنعیم اوله‌جقدر ... هیچ شبهه‌سز بواعتقاد متین کندینی موجب وبال اولان ایشلردن، خسران وهلاکه ، عذاب دائمی‌یه مؤدی یوللردن دائما اجتنابه سائق اولور .

عکس حالده طبیعیدرکه معکوس نتیجه‌لر تولید ایدر . « ان هی الا حیاتنا الدنیا ومانحن بمبعوثین = حیات ، کچیردیکمز حیاتدر . بزم ایچون آرتق بردها دیریلمك یوقدر » دییه‌رك دار آخرتی انکار ایدنلر حسن سیرت وقوت عزمه صاحب اوله‌ماز ، هر خطوه‌لرنده بزله‌دن ، هرخاطره‌لرنده برضلالت فکریه‌دن قورتیله‌مازلرسه یری واردر .

جناب حق قرآن کریمنده بزه قارشی امکان بعث ونشوری اثبات ایچون برچوق تمثیللر کتیرمش ، نشئت اولی ایله نشئت ثانیه آره‌سنده بریر مقایسه وتشبیهلر یاپمشدر . « کمابدأکم تعودون » « یاایها الناس ان کنتم فی ریب من البعث فانا خلقناکم من تراب » الی اخرالایه .

فن آشنا اولانلره خفی دکلدرکه جسم انسانی ، نباتی وعضوی غذالردن متشکل برماده‌در . آلدیغی مواد غذائیه ایسه تغذی ایدن نبات وحیوانده متمثل اجزای معدنیه‌دن عبارتدرکه انتقال ایتدیکی جسم انسانیده بالاستحاله انسان شکل وصورتنی اکتساب ایتمشدر .

تاریخ طبیعی علماسنجه عمومیتله قبول ایدلمش برحقیقتدرکه انسانك جسمی صورت دائمه‌ده تحلل ایتمکده، فاصله‌سز، اجزاسندن برقسمنی غائب ایده‌رك یرینه اونسبتده دیکرینی اقامه ایتمکده‌در . برصورتده‌که اجسام ، هریدی سنه نهایتنده بوسنه‌لرك مبدأنده طاشیمقده اولدیغی اجزانك کافه‌سنی غائب ایده‌رك بسبتون یکی ذراتدن مترکب بولنمقده‌در .

تاریخ طبیعی کتابلرنده برچوق فنی دلائل ایله مثبت ومبرهن اولان بونظریه علمای فن نزدنده حائز قطعیت اولدیغی حالده دائما کوریپورزکه اونلر ، بتون ادوار حیاتنده انسانی، اولا جنین حالنده بولنان ، صکره طوغوب نوزاد شکلنی آلان ، صکره جوانلق چاغنه کیرن ، دها صکره وهن پیری‌یه دوچار اولان، عاقبة‌الامر روحنك انسلاخیله مزار فنایه کومولن انسان اعتبار ایدیپورلر واونك هریدی سنه‌ده بریکی کسوهٔ وجوده کیرمکده اولمه‌سی بواعتبار وتلقیلرینه مانع اوله‌میور . بونك حکمتی نه‌در ؟

چونکه حقیقت نقطه‌سندن محاکمه ایدیلیرسه انسان ، اطعمه

واشربه‌دن تکون ایده‌رك اجزاسی هرآن تحلله ، دکیشوب یکیلشمکه محکوم اولان ماده‌دن عبارت دکلدر. طوغریدن طوغری‌یه « انا = بن » کلمه‌سیله کوستریلن نفس ناطقه حقیقت انسانیه‌یی تمثیل ایتمکده اولوب انسانی بشقه شیلردن تفریق وتمییز ایدن بالجمله خواص اونفس ایله قائمدر .

بواساس تعین ایتدکدن صکره بر کون موضوع بحث اولان خواص انسانیه‌نك بر کتلهٔ مادیه‌یه الباس وبتون مزایاسی اوکاسریان ایتدیرلدیکی ؛ کتله‌نك ، اوخواصه مخصوص اولان شکل وقالبه افراغ ایدلدیکی ؛ نهایت نفس ، که تصرف وانفعالاتك مرکز تعبی ، تعبیر آخرله انسان دیدیکمز مخلوقك کندی‌در، اوخواص متشکله‌یه اقتران ایتدیرلدیکی دوشونولسون ، عجبا بوحادثات مرتبه بعث ونشوردن بشقه برشیمیدر ؟

ایشته « ان کنتم فی ریب من البعث فانا خلقنا کم من تراب » و « کما بدأکم تعودون » آیت کریمه‌لری بزه بوحقیقتی اخطار ایتمکده‌درلر .

انسانك نشئت ونماسی بحث ایتدیکمز قانون فطرت دائره‌سنده جریان ایدنجه نصل اولورده برانسان مواد ارضیه‌دن هرهانکی بر پارچه‌نك مثلا ، زید شکل وصورتنده تشکل ایتمه‌سنی ومتعاقباً زیدك احساس، شعور، وجدان وادراکنك منشأی وهیچ اولمازسه شرط وجودی اولان روحی ، نفسی نفخ ایدیله‌رك مادهٔ متشکله‌نك اولجه بر یوزنده کزوب یوروین ، ذوق وصفا ایدن، ضرر ویرن، منفعتی طوقونان ، اطاعت وعصیان ایله امرار حیات ایله‌ین او فرد متعین اولمه‌سنی استبعاد ایدر ؟

خایر ، بوامکان مادی شوآیت جلیله ایله‌ده مؤیددر : « اولیس الذی خلق السموات والارض بقادر علی ان یخلق مثلهم بلی وهو الخلاق العلیم انما امره اذا اراد شیئاً ان یقول له کن فیکون فسبحان الذی بیده ملکوت کل شیئ والیه ترجعون = کوکلری ، یرلری یارادان برذات اونلر کیبسنی یاراتمغه قادر دکلیدر ؟ های های ، خلاق علیم وصفی ایله متصف ایکن بوقدرت دائما اونك الده‌در . او ، برشی مراد ایتدیکی زمان یاپه‌جغی شی اوکا « کن » دیمکدن عبارتدر . بوخطابك مظهری اولان شی درحال وجود بولور . نقصان عجزدن منزهدر او ذات که هرشی اونك قبضهٔ تصرفنده‌در . سزلکده مرجع ومآبکز اونك بارکاه عظمتیدر »

بوآیت کریمه انسانك « من یحیی العظام وهی رمیم = چورومش، اون اوفاق اولمش اولان اوکمیکلری کیم دیریلته‌جك؟ » سوزینك جوابیدر . کوریلیورکه جناب حق آیتك اولنده خلقت کائناتی شاهد کتیره‌رك اعادهٔ خلق مسئله‌سنك کندیسی ایچون برامر یسیر اولدیغنی اثبات ایتدکدن صکره « بیده ملکوت کل شی والیه ترجعون » قول کریمیله دعوای اقتدارینی معظم وخطیر برنتیجه‌یه ربط ایدییور .

بوآیت کریمه‌ده سرد ایدیلن مثلیت ایله بشقه برچوق آیتلرده کوریلن اعادهٔ عین آره‌سنده هیچ برمنافات یوقدر . چونکه آنفاً بسط ایدیلن مطالعاتدن آکلادق‌که بعث ونشور دیمك جزء ماده‌نك، فردك حیات دنیاده‌کی شکل وقالبنه مطابق برطرزده تشکل ایتمه‌سی، مادهٔ متشکله‌یه اونك ایلك حیاتنده‌کی روحی نفخ ایدلملکه برابر بتون خواصی اوماده‌ده متجمع بولنمه‌سیدر .

بشرك نائل بعث ونشور اولمه‌سنده ذهنلرینی شك وترددن قورتاره‌میان مادیونه بونك نه‌دیمك اولدیغی بردرجه‌یه قدر ایضاح ایچون سرد ایتدیکمز افادات کافیدر ظن ایدرم . بوایضاحاتدن هرحالده شونتیجه‌یه دسترس اولنه‌بیلیرکه انسانلرك قیامت کوننده نائل اوله‌جقلری ثواب ایله چکه‌جکلری عذابدن حقیقتده متأثر اوله‌جق اولان اونلرك روح ونفسلریدر . لذت والمك مرکزی ایسه روح ونفس اولوب اجسام برر واسطه‌دن عبارتدر . اجسام، قوای حاسه‌دن بریله محسوس اولان اشیاده‌کی ملاذ وآلام ، که صانع حکیمك اونلره تودیع ایتمش اولدیغی اوصاف وخواصك آثارندن عبارتدر، ارواح وانفسه سرایت وانتقال ایتدیرمك وظیفه‌سیله مکلفدرلر.

فتح البیان صاحبی ده « اولیس الذی خلق السموات والارض بقادر علی ان یخلق مثلهم » آیت کریمه‌سنك تفسیرنده (جزء ۸ صحیفه ٤۱) بو نقطهٔ نظره تماس ایده‌رك « آیتك معناسی ، یرلری ، کوکلری ، او بی‌پایان عظمتلریله برابر، یاراتمغه قادر اولان برذاتك، جثه‌سی صغیر ، قوتی مرتبهٔ نهایه‌ده دون اولان بشرك اعادهٔ خلقنه قدرتیاب اوله‌جغی بدیهیدر . مرکزنده‌در . » دیدکدن صکره « علی ان یخلق مثلهم » قول کریمنده شهابك طرز توجیهنی روایت ایدیور . شهاب ، بوقول کریمی « أولن اوآدملرك مثلنی یاراتمغه قادر دکلیدر؟» طرزنده توجیه ایتدکدن صکره « مقصد اونلر و اونلرك امثالیدر.» قیدینی علاوه ایتمکده‌در .

فقط مادام‌که اعاده اولنان شی صورت مادیه‌جه اونلرك امثال واشباهیدر ، ومادام‌که نفس وروح اعتباریله اعاده اولنان آدملر ینه او آدملردر ؛ آیتك سیاق وسباقنه توافق ایتیان بویله بر تکلفه هیچ احتیاج یوقدر .

ایشته ، متقیلر عدادینه داخل اولان مسلمانلر بعث ونشور کوننده اعادهٔ حیات ایده‌جکلرینه بویله اساسلی ومتین محاکمه‌لره استناداً معتقد وجازم بولنورلر ؛ حقوق الهیه‌یه، نظام عالمك بقاسی بالخاصه صیانت ومحفوظیتنه وابسته اولان حقوق بشریه‌یه بویله قوتلی سائقلرك الهامیله حرمت ورعایت ایدرلر .

خلاصهٔ کلام ، آیت کریمه نظام کائناته اساس اولان عالم، بشریتك سعادت وکامرانیسی مقتضاسیله عمله وابسته بولنان دعائم و ارکان تقوانی سرد وبیان ایتدکدن صکره بونلرك مراعات احکامندن حاصل اوله‌جق دنیوی ، اخروی نتایجی بیان مقصدیله :

« اولئك علی هدی من ربهم واولئك هم المفلحون »

بیوریبور ، ودیمك ایستیورکه، او زمرهٔ متقین که کناه و وبالدن

چكينيرلر ، طريق محارمدن نكول و انحراف ايدرلر ؛ غيبه ايمان ايتمك ، نماز قيلمق ، جناب حقك ويرديكي رزقدن انفاق وكتب الٓهيه‌نك كافه‌سنه اينانمق ؛ يوم آخره يقين بسله‌مك كبي اسباب هدايت وفلاحه متمسك بولنورلر ، اونلر « اولئك على هدىً من ربهم واولئك هم المفلحون » پايهٔ بلندني احراز ايتمشلردر .

معلومدركه « مفلح » كنديسنه ظفرقاپيلري آچيلمش اولان كمسه ديمكدر . بو قيددن شو نتيجه چيقيوركه جناب حق ده اتقايه سالك اولانلرك علماً و عملاً عهده‌لرينه ترتب ايدن وظيفه‌لري حقياله ايفايه ساعي اولدقلريني بيان ايتدكدن صكره بويله بر حالك ويره‌جكي نتيجه مقصده ظفرياب اولمق ، بو مقصدده هدفه ، طوغري يولدن كيتمك و بو موفقيتك دنياده عقباده تأمين ايده‌جكي دائمي نعمتلردن استفاده ايتمك اولديغني ايضاح بيوريور .

مترجمى : محمد شوكت عبدالعزيز چاويش

اسلاملاشمق

— ٤ —

(مؤلفى : پرنس سعيد حليم پاشا)

يوقاريده، عثمانليلرك ايكنجي دفعه اوله‌رق اسلامدن اوزاقلاشمه‌لري صوك عصرك ايشيدر ، ديركن شوني آكلاتمق ايسته‌مشدككه : بو حادثه‌نك كنديسني دها محسوس، دها مشهود بر حالده كوسترمسي بو دوره‌يه مصادف اولمشدر ؛ يوقسه بزم قناعتمزه كوره حيات مليه‌ده هيچ بر حادثه‌نك زمان حقيقيسني تعيين قابل دكلدر. چونكه ظهوري كورولن وقايع ، نه‌قدر مهم اولورسه اولسون ، دائما اوزون زمانلردن بري باشلامش بر عمليهٔ احضارك نتائجيدر .

بناءً عليه بزم شيمديكي اسلامدن اوزاقلاشمه‌مزده قبل الاسلام اولان عواملك تأثيريله مدت مديده‌دن بري باشلامش و بر تكامل طبيعي نتيجه‌سي اوله‌رق شكل حاضريني آلمش بولنان ديكر بر اسلامدن اوزاقلاشمه‌مزدن ايلري كلمشدر. او حالده بوندن هانكي نسلك مسئول طوتولماسي لازم كله‌جكي تعيين ايده‌بيله‌مز. ذاتاً بزده بو حادثه‌دن طولايي صورت خصوصيه‌ده نه بر شخصي ، نه‌ده بر نسلي اتهام ايده‌جك دكلز.

شو قدر واركه بو حادثه‌نك صوك عصرده‌كي تكامليله مشغول اوله‌جق اولورسه‌ق بزم ايچون پك اهميتلي بولنديغني كورورز . چونكه كرك سقوط حاضريمزك، كرك اوسته‌وطي حاضرلايان ودوامنه سبب اولان خطيئاتك ماهيتي حقنده‌كي فكرلرك اك كوزلي ايدنمش اولورز .

مادامكه ملتلر اقباله‌ده، اضمحلاله‌ده متصل تكامل ايدرك واصل اوليورلر؛ بر ملتك تكاملي اونك سعادتي موجب اولديغي كبي فلاكتني‌ده انتاج ايده‌بيلير . ايشته بو مملكتك اسلامدن اوزاقلاشمسني ايجاب ايدن تكاملي كنديسي ايچون مشئوم اولمشدر . بو، غيرقابل انكار بر حقيقت اولدقدن باشقه ايدنمش اولديغمز يكي قفانك براقديغمز اسكي قفايه نسبتله پك آشاغي بولنديغني اثبات ايده‌جك اك قطعي بر دليلدر. واقعا بو آشاغيلني يكي قفانك ايجابي قدر تكامله مساعد زمان بوله‌ماديغني، يعني كافي درجه‌ده اسلامدن اوزاقلاشه‌ماديغنه عطف ايدن فكرلر يوق دكل. لكن، شايد قبول ايتديكمز مبادي وتلقيات ترك ايتدكلريمزه فائق اولسه‌يدي بو ادعا قابل مدافعه اوله‌بيليردي ؛ عكس تقديرده بو قابليتدن محرومدر .

ايمدي بر اقتده اولديغمز اخلاق واجتماعيات اسلاميه قبولنه چاليشديغمز اخلاق واجتماعياته هر وجهله غيرقابل اعتراض ونامتناهي بر صورتده فائق بولنديغي ايچون غربليلاشمق طرفدارلرينك ايلري سوردكلري دعوى تيمتدن عاريدر. بناءً عليه تكامل آتيمزك حقمزده موجب سعادت اولمسي ايچون خطيئات حاضره‌مزدن قورتولمامز، يعني بوندن بويله حقائق اسلاميه‌يه وسعمزك يتديكي قدر صاريلقلغمز ايجاب ايدييور . زيرا او حقيقتلرك فوقنه چيقاني شويله طورسون ، برني طوته‌بيلني بيله موجود ومتصور دكلدر .

ملتلرك تكاملنده اك مهم عامل متفكرلري ، عالملري ، منور طبقه‌لري ، برده افكار عموميه‌يي سوق واداره ايدنلري اولديغي ايچون جماعتي خير وحقيقته موصل بر طريق اوزرنده تكامل ايتديرمك وظيفه‌سي كنديلرينه ترتب ايتمك طبيعيدر . او حالده حقائق اسلاميه‌يي قيمتدن دوشوره‌جك واونوتديره‌جق يرده بالعكس خلقه ايجه‌او كرتمك وظيفه‌سي عالملريمزه، متفكرلرمزه، منور طبقه‌لريمزه ، افكار عموميه‌مزي سوق واداره ايدنلريمزه دوشويور .

بونلرك اك برنجي وظيفه‌سي‌ده بوتون عرفان وذكالريني اسلامه عائد عقائدك ، اخلاقك ، اجتماعياتك ماهيت حقيقيه‌سني اك مدلل، اك واضح بر صورتده تأسيسه حصر ايتمكدن عبارتدركه بوده شو صايدقلريمزي علمه ياقيشير بر بيطرفلقله وعقل وحكمت دائره‌سنده اولمق اوزره ايضاح ومقايسه ايدرك حقلرنده حكملر ويرمك، فرده اسلامي مبدألرندن نشأت ايدن اخلاقي ، اجتماعي ، سياسي وظائفنك نه‌دن عبارت بولنديغني اوكرتمكله اولور .

ايمدي بزم سياسي اولديغي قدر اجتماعي اولان حقوق ووظائفمزك نه‌دن عبارت بولنديغني بيله‌مه‌مز ايچون هرشيدن اول شوكا وقوفمز ايجاب ايدركه : جمعيت اسلاميه انسانلر آره‌سنده‌كي حريت ، عدالت، تعاضد مبادئ حقيقيه‌سي اوزرينه استناد ايدر ؛ بناءً عليه فردك بتون فعاليت اجتماعيه وسياسيه‌سي بو حريت ، بو عدالت ، وبو تعاضددن طوغان واخلاقي ، روحاني ، اجتماعي ، سياسي بوتون تكملي احتوا ايدن بر غايه‌يه ممكن اولديغي قدر ياقلاشمق صورتنده تلخيص ايديله بيلير . شونيده آكلامش اولمق اقتضا ايدركه : فرده بولنديغي ادارهٔ سياسيه‌يي قبول ايتديرن كندي ادارهٔ اجتماعيه‌سيدر .

ايشته اوزمان هركس آكلايه‌جق كه: كنديسنك وظيفهٔ اجتماعيه‌سی حائز اولديغی قوابی كمال حريت ايله اعمال وتطبيق سايه‌سنده سويهٔ اخلاقيه وروحيه‌سنی بشيكدن مزاره قدر متصل يوكسلته‌رك تكمله اولان قابليتی توسيع ايتمكدن عبارتدر . هرفرد اوكره‌نه‌جك كه : حريت وسعادت شخصيه‌سنك درجه‌سنی تعيين ايدن آنجق كندی اخلاق ومعنوياتنك قيمتيدر ؛ حريت لفظی ايسه تكمل وسعادتك مرادفيدر ؛ انسان ابنای جنسنك حريت وسعادتنه حرمت ايتمدكجه حر ومسعود اوله‌ماز ؛ بناءً عليه تعاضد اسلامی تكمل و سعادتك برشرطی، هم ده طوغريدن طوغری‌يه ، نتيجه‌سی بولنديغی حريت قدر اساسلی برشرطيدر .

كنديلرينه امانت ايديلن كنج روحلری صاغلام براخلاق ، يوكسك برغايه ايله تجهيز وانسال مستقبله‌يی تشكيل ايلمك وظيفه‌سنی درعهده ايدنلر مملكتلرينه قارشی يوكلندكلری مسئوليت عظيمه‌نك درجه‌سنی حقيله تقدير ايتمليدرلر . ظنمزجه عثمانلی علم تربيه‌سنه هرشيدن اول متحتم اولان، هم ده اك مستعجل، اك آغيربرصورتده متحتم اولان وظيفه مملكتی اخلاق ، روحی اويله برتربيه ايله تجهيز ايتمكدركه طوغريدن طوغری‌يه اسلامی مبدأ‌لره، اسلامی تلقيلره، اسلامی حقيقتلره استناد ايده‌جك اولان بوتربيه عصرك احتياجاتنه اك مكمل برصورتده تقابل ايده‌جك طرزده اولمليدر .

بزم تقديريمزه كوره تربيه وتعليم ايچون طوتولان اصولك قيمتی مقصد وغايهٔ اسلامك تحققنه ايتديكی خدمتك درجه‌سنه تابعدر . بديهيدركه هرهانكی براصول تربيه‌نك قيمتی او اصول واسطه‌سيله الده ايدلمك ايسته‌نيلن مقصد تعيين ايدر . زيرا « اصول » ديمك فردی معين بروظيفه‌يی كوره بيله‌جك ، ثابت برمقصدی الده ايده بيله‌جك حاله كتيرمك ايچون قبول ايديله‌جك وسائطك هيئت مجموعه‌سی ديمكدر .

اوحالده معين برمقصد اولمادقچه حقيقی برتربيه‌ده بولونه‌ماز .

اكر انكليز ، فرانسز ، ياخود آلمان اصول تربيه‌سی ايی ايسه ايی انكليز ، ايی فرانسز ، ايی آلمان يتيشديرمكدن عبارت اولمق اوزره معين بر مقصد تعقيب ايديور و اوكا موفق اوليورده اونك ايچون ايیدر . بوندن طولاييدركه هيچ بر زمان بر ملتك اصول تربيه‌سی ايچون ديكر ملته موافق كلمك احتمالی يوقدر .

اقوام غربيه‌نك قبول ايتمكده اولدقلری اصول تربيه‌يی تدقيق ايدنجه كوريورزكه بونلرك هربری كندی ملتلرينی انسانلرك اك ايیسی، خرستيانلرك اك ايیسی عد ايديورلر . بناءً عليه بو ملتلرك كندی اصول تربيه‌لريله تعقيب ايتدكلری مقصد هرشيدن اول مليدر .

اسلامك تلقيسنه كوره ايسه بالعكس ايی بر مسلمان يتيشديرمك، يعنی ، هر صورتله تكمل ايتمش ، يوكسك بر ادراكه ، يوكسك بر عرفانه صاحب اولمش ، كندی سعادتنی باشقه‌لرينك فلاكتنده ، كندی تعاليسنی باشقه‌لرينك تدنيسنده آرامايان ايی بر تورك ، ايی بر عرب ، ايی بر عجم ، ايو بر هندلی يتيشديرمكدر .

او حالده تربيهٔ اسلاميه‌نك تعقيب ايتديكی مقصد هر بولندقلری يرده ، بناءً عليه كرك منسوب اولدقلری ، كرك ايچنده ياشادقلری جمعيتلرده سعادتك قيمتلی عنصرلری، ترقينك حقيقی عامللری اوله‌جق انسانلر وجوده كتيرمكدر .

ايشته اسلامك جهانشمول وانسانی اولان ماهيت علويه‌سنه بوده باشقه‌جه بر دليلدر .

تربيهٔ اسلاميه تكملی فردك قوای معنويه و روحيه‌سنی كمال سربستی دائره‌سنده انكشاف وتطبيق ايتديرمك صورتيله الده ايتمك ايسته‌يه‌جك ؛ عرق ، مليت كبی شيلری اصلا خاطرينه كتيرميه‌جكدر .

او، مليت نظريه‌سنك اوهام و ضلالتيله عرقه عائد خودكامانه تمايلات و حسياتی بينلره يرلشديره‌رك بو جريانی تشديد ايتميه‌جك؛ بالعكس بونلره هجوم ايده‌جك ومختلف اقوام ، متنوع عروق بشريه آره‌سنده اخوت انسانيه مناسبات طبيعيه‌سنی تأسيس چاره‌لرينی آراشديره‌جقدركه انسانلرك پك مدهش بردرجه‌ده‌كی نقصان تكمللری مانع اولماسه‌يدی بومناسبات شيمدی‌يه قدر تأسس ايتمش بولونه‌جقدی.

جهلدن، ضلالتدن قورتارمق ايچون فرده فنی ، تجربی حقيقتلری تعليم ايده‌جك، بونلرده اوكا طبيعت طرفندن مجهز بولنديغی نا متناهی خير ونعمتلری اوكره‌ده‌جكدر .

اوكا اخلاق و اجتماعيات اسلاميه‌نك بوتون حكمت و حقيقتنی كوستيركن جناب حقك وحدت كائنات ايچنده‌كی وحدانيتنی‌ده بيلديره‌جكدر .. اووحدت كه نامتناهی عالملر ، نامحدود ماده‌وقوتلر، تخمينی غير قابل فضالرله مكانلر ، نا متناهی درجه‌ده كوچوك ، نا متناهی درجه‌ده بويوك، نامتناهی درجه‌ده بسيط، نامتناهی درجه‌ده مركب جهانلر بريره طوپلانمش ؛ حكمت وعدالت مطلقه‌لری ايچون خطا ايتمك ، شاشيرمق ، دكيشمك متصور اولمايان قوانين ازليه‌نك تأثيری آلتنده برلشمش‌ده او كل مكمل ، او وحدت مطلقهٔ كون وجوده كلمش .

بويله بر تربيهٔ اسلاميه سايه‌سنده خوفك يرينه رجا و محبت ، ريانك يرينه‌ده صميميت قائم اوله‌جقدر .

حيطهٔ ادراكمزه كيره‌بيلن شيلر حقنده نظر يقينمزه عرض ايده‌جكی حكمت وعدالت حيطهٔ ادراكمزه كيره‌مينلر حقنده‌ده بزه اويله بر قناعت ويره‌جك كه آرتيق هيچ بر شبهه بزی اوركوته‌يه‌جك، بالعكس بزده قطعی قناعتلرك اوياندرديغی اطمينان تامه بكزر بر حس اوياندره‌جقدر .

انسان اللهه وپيغمبرينه اينانه‌جق، اوامر جليله‌لرينه امتثال ايده‌جك؛ آنجق بوامتثال كونك برنده عصيانك، ياخود الحادينك جزاسنی چكمك قورقوسندن اولميه‌جق‌ده حر ومنور الفكر برآدم اولمق حيثيتيله صاحب اوله‌جغی وجدانك سوقيله اوله‌جق .

الحاصل دين بشريتك‌ده عرفان بشری كبی اويله برطاقم حقيقتلر اوزرينه استناد ايتمكده اولديغنی آكلايه‌جقدركه بونلر فكر انسانی

ايچون قابل نفوذ اولمامقله برابر انسان بوتون عرفاندن ، بوتون ايماندن وبالنتيجه بو عرفان وايمانك كنديسنه تأمين ايده جكي مادى، معنوى بوتون سعادتدن محروم قالمق فلاكتی قارشيسنده او حقيقتلره عن صميم القلب ايناممق مجبوريتنده در .

يوقاريدن برى سويلنن سوزلردن شو نتيجه چيقيور : مسلمان او كيمسه دركه سياسى اولديغى قدر اجتماعى بولنان بوتون حقوق ووظائفى حريت ، عدالت ، تعاضد مبادئ اسلاميه سندن نشأت ايتمش بوله جق . او مبدألركه كنديلرى ده بالذات عقائد واخلاق اسلاميه دن ظهور ايتمشدر .

ايشته بو وظائفك ايفاسنه ، بو حقوقك مدافعه سنه وسعى يتديكى قدر چاليشمق صورتيله دركه انسان يكانه معبود بالحق ايله اونك صولك پيغمبرينه اولان ايمانك صميميتنى اثبات ايده بيله جك وبونك انتاج ايده جكى مسعوديت ماديه ومعنويه دن مستفيد اوله رق مكافاتنى كوره جكدر .

اوحالده مسلمانلرك اك اييلرى حقلرينى، وظيفه لرينى ديكرلرندن دها يوكسك، دها مكمل برصورتده ادراك ايدرك اونلردن دها كوزل ايفا ومدافعه ده بولنانلر اوله جقدر .

صوك

فلسفه

لايموتيت روح

— ۲ —

لايموتيت روح L'Immortalité de l'âme وياخود (بقاى بعد الموت) (La Vie future) مسئله سى ، فلسفه ده نه تاريخدن برى اخذ موقع ايتمشدر ؟ وبللى باشلى صفحاتى ايله دوره لرى قاچدر ؟

ذات مسئله، عقيده اوله رق پك اسكيدر . دينه بيليركه افكارك تاريخ انكشافندن بريدر؛ قديم هندك، مصرك، ايرانك نصوص عتيقه سى وهله اسكى مصرليلرك ئولولرينه كوستردكلرى عظيم اعتنالرك وبالخاصه [فتح الفم] راسمۀ دينيه سنك تحليلات استشراقيه سى ، شو عقيده يى ماضينك قورقونج ظلماتنه قدر كتيرييور .

فلسفه ده ايسه علمى بر مسئله اوله رق اخذ موقع ايليه لى انجق سوقراطدنبريدر . مدينة الزيتون (آتنه) لى شو فيلسوف فاضلى ، روحى بدندن و بنيه دن آيرى برهويت مغايره يه مالك برجوهر مستقل اوله رق بيلمش وحتى قبل الميلاد (٤٠٦) ده غروب شمسه يقين بر وقتده ئوله جكندن اول دائراً مادارنده طوپلاديغى طلبه سيله انجق شو مسئلۀ عاليه يه عائد مذاكرات ايله ختم انفاس ايلمشدر . سوقراطك حيات علميسى ساده فيلسوفانه دكل ، عينى زمانده شارعانه ايدى ..

افلاطونك شو استاد شهرتشعارى ، « آهنك ، عوده نسبتله نه ايسه روح دخى بنيه يه نسبتله اودر » ديه سويله يانلره قارشى : « خاير !.. خاير !.. اويله دكل ؛ آهنك ، عودى اداره ايده مز ؛ حالبوكه روح ، بالعكس بدنه بيورور ؛ ايستديكى كبى ، وايسته ديكى سمته طوغرو يوروتور وحتى ايسترسه ئولدورورده » ديوردى . .

فقط سقراط ، مسئله نك براهيننى ، تلميذ بيهمتاسى حكيم متبحر افلاطونك قدرت علميه سنه توديع ايتدى .

قبل الميلاد [٣٤٧] ده وفات ايدن آتنه لى افلاطونك وجهان عرفانده شو (اك ايلك اقاده مى) مؤسسنك بقاى روح حقنده اقامه ايتديكى برهانلر چوقدر . بللى باشليلرى ده اون بردر .

بز بوراده انجق شو آتيده كيلرينى اجمالاً قيدايله اكتفا ايده جكز :

(۱) روحك تعقيب ايتديكى غايه فضيلتدر . روح انجق بوغايه نك عاشق وشيداسيدر . هويت عضويه ايسه بالعكس حظوظ ولذائذ بهيميه يه منهمكدر . شوحالده روحك شوغايات عضويه عكسنه اوله رق انسلاخ وتجرده طوغرو پرورده ايدوب طورديغى ميل منحسر ، آنى ده ، لايزال ده كچيريله جك حياتك دورۀ اعداديه سندن باشقه برشى دكلدر .

(۲) علم ، حقايق اشيايه نافذ نفس ناطقه نك اثيرى حركاتيدر . بناءً عليه روح طبعاً طينى دكلدركه بدنله براكده تفسخ ايده بيلسون .

(۳) اوكرنمك ـ افلاطونك زعمنه كوره ـ تخطرده ملكه وممارسه پيدا ايتمكدر . برمعلم ، تلميذينه قارشو حقيقت حالده ملقن وملقح دكلدر . بالعكس كه برقادينه نسبتله برقابله نه ايسه برتلميذه قارشو بر معلم دخى عينى حال ووضعيتده در . خاطرات ايسه ماضى برحياتك آثار باقيه سندن باشقا نه اوله بيلير ؟

ـ افلاطون روحده يالكز بقا دكل ، ازليت دخى اعتقاد ايله يان فلاسفه دن اولديغندن شو برهانى ، اواعتقادينه كوره قورمشدر . بناءً عليه بونك اوزون اوزادى يه ايضاح وتفصيلى اثرمزده آيروجه برفصل تشكيل ايليه جك قدردر . ـ

(٤) هرشيئ ، فكره ويرديكى انطباعك اصابدر . روح ايسه فكره انجق حيات ذهنيتى ويرييور ؛ ديمك كه حياتدر . حيات ناصل ئولور ؟

(٥) روح ، بنيه ده حاملدر ؛ بناءً عليه كمال نوعيدن طوغمه بر آهنك عضويت اوله ماز . كورييورزكه بدنمز ، بنيه مز ، اعضامز ، روحمزك بازيچه سيدر . روحمز حتى اراده ايدر ايسه بدنمزى اعدامده ايده بيلير . شوحالده هويتده مستقلدر . يعنى بدندن آيرى بر جوهريتده در . بنابرين بدنك تفسخيله علاقه دار اوله ماز ..

افلاطونك بقاى روحه نه قدر اهميت ويرمش اولديغى ، (قوانين) نده (Lois) يازيلى شو حكيمانه سوزلرندن ده اكلاشيلير . اوراده بريرنده بويله ديور :

روح ، قدسى الجوهردر . الويركه لوث علايقدن منزه برحالده اوله رق بركره قفس بدندن قورتولسون ، همان اصلنه شتابان برعنصر كبى درحال قاف قدسيته طوغرو اوچار ، چيقار .

عينی اثرنده بشقه بر يرنده ايسه بويله يازييور :

« اولمپك محيط عدالتنده ايی‌لروكوتيلر مكافات ومجازات كوره‌جكلردر : سن ای بشر ! ايستر ارضك قورقونچ اوچورومارى قاراكلقلرنده كوزلره كورونمز برذره قدر كوچول ! ايستر كوكلره قدر يری آتمش بردبو قدر بويو ! يوكسه‌ل ! « عدل عظيم » ك شعاع ناظری آلتندن هيچ بروسيله ايله قاچوب قورتوله‌مازسك! »

مع مافيه نه‌قدر غريبدركه افلاطونه قدر بقای روح ، فلسفه نظرنده (حيات طبيعی) نك برمابعدی ، براستطاله‌سی كبی تلقی ايديلوردی؛ روح ايچون فوق‌الطبيعه بقا، بقای معنوی (آريستوت)دن بری باشلايور .

قديم اسكندريه مكتبی Les alexandrins ، آرسطونی بقای روحه معارض ومعترض فلاسفه ميانده صايمش ايسه‌ده ابن رشد مكتبی Les averroïstes اسكندريونك شوذهابنی تخطئه ايدرك حكيم مشار اليهی بالعكس بقای روحه قائل اساطين حكمانك صف اولنه كچيرمشدر .

بوندن صوكره ديانت مسيحيه‌نك ظهوريله مسئله ، ايكنجی دوره‌سنه كيرييور . وبر قطعيت اعتقاديه صفحه‌سنه بورونيور ؛ چونكه اسفار موسويه ، حيات اخروی ايله همان هيچ بر علاقهٔ حقيقيه بروردہ ايتمامشدر .

لكن غرايبدندركه (بقای بعدالموت) ايله‌مهم واساسی علاقه‌لر بسله‌يان دين كريم مسيحينك شكل حاضری، عقاب مادی‌يه قائل اولديغی حالده حظوظ نعيميه‌يه معترف دكلدر . بركت ورسون كه نصوص فرقانيه ، اديان نازله‌نك صحت تاريخيه‌سنی بو منطقسزلكدن قورتارمش يعنی نعيمه‌ده ، جحيمه‌ده قائل اولمشدر .

شو ايچنده بولونديغمز اوچنجی دوره‌ده ايسه مسئله ، خطرلی، تهلكه‌لی بر زمينده‌در . فلسفه ، مسئله‌سنك نزاكتنی تقدير ايتمش ودها بويوك بر بصيرت واحتياط ايله داورانه‌رق مناقشه‌يی آنجق امكان ايله عدم امكان آراسنده اداره ايتمه‌يه باشلامشدركه علمك جديتنه ياقيشان‌ده بحثك آنجق شو قدريدر .

فلسفهٔ الحاديه‌يه كلنجه علوم وفنون ترقی ايتدكجه بقای روح عليهنده يكيدن يكی‌يه دليللر كشف ايتديكنی ادعا ايدييورسه‌ده يكيدن بولديغنی ادعا ايدوب طورديغی دليللر پك يقيندن تحليل ايدلديكی حالده ، لاتين شاعری و (طبيعة‌الاشيا) ناظمی لوقره‌س [Lucrèce] ك اقامه ايتديكی منفی برهانلره ذره قدر فضله برشی علاوه ايده‌مامش اولديغی درحال تظاهر ايدر .

ديمك ايسته‌يورم كه فلسفهٔ الحاديه ، الحالة هذه بيله اك اساسلی دليللرينی ، اپيكورايله (لوقره‌س) ك تقريرلرينه مديوندر. لوقره‌س فلسفهٔ مذيفه‌سی روح حقنده شويله تقرير ايدييور :

اولا — . روح ، بدنله برلكده طوغيور . و بدنله برلكده يتيشوب بويويور . اك نهايتده بدنله برلكده نابود اولوب كيدييور .

ثانياً — . روحك آمالی ، ناصل (نشو عضوی) نك دور شبابنده‌شباب ايله برلكده انكشاف ايديورسه اويله‌جه (نشوعضوی) نك انحطاطی درجه‌لرينه كوره افول ايتمه‌يه باشلايور .

ثالثاً — . امراض ماديه‌دن محاكمهٔ عقليه دخی متأثر اوليور؛

رابعاً — . امراض عقليه ، صرف مادی وطبيعی اولان طبابتك تدابيری ايله تداوی اولنه‌بيلور روحی تشفيه‌ده ايديله‌بيلور. شمدی عضويته بو قدر اساسی وصميمی علاقه‌لرله مربوط اولان روح ، عضويتك انفساخ وانحلالندن صوكره نصل وقايهٔ موجوديت ايده‌بيلير ؟..

دورهٔ حاضره‌ده (بقای روح) ی ترويج ايله‌يان فلسفی جريانك باشليجه‌لری (قانت) ايله (لينيچ) ك ايكی مشهور نظريه‌لری آره‌سنده دائردر . (قانت) ه كوره عالم ، بشريتك خيالنده حادث بر طاقم انطباعاتنك مجموعه‌سيدركه قانونلری ، اشيانك حد ذاتنده‌كی حقايقه منطبق دكلدر . بناءً عليه موت بشر ايله برلكده شو خيال دخی نابديد اولور كيدر . فقط روح ، حقايقك هويت اساسيه‌سنده وقايهٔ موجوديت ايلر .

لينيچ (Leibniz) ايسه اساساً حياتيانك موتنه قائل دكلدركه بقای روحه منكر اوله‌بيلسون ؛ شو فيلسوفه كوره موت ، فنای مطلق دكل، بالعكس [١] (موناد) ده‌كی روحك طرز ديكرده وبشقه بر طاقم شرائط ايچنده دوام حياتی ومابعد حياتيدر .

لكن بقای روح مسئله‌سنده شولهدارانه جريانلر ايچنده يورويان فلسفه‌نك شيمديكی مكتبلرنده يبيكی ديكر براختلافده اويانمشدركه بوكونكی كون بالوجوه جالب دقت بر مناقشهٔ مهمه منظره‌سنده‌در .

بعض فيلسوفلر روحی ، دنيا حياتنك كافهٔ خاطراتيله برلكده اوله‌رق شخصاً باقی كوسترمكه چاليشيورلركه فلسفهٔ غربيه‌نك بر قاچ مدرسه‌لری (بقای بعدالموت) ك بو درلوسنی (تناسخ) اوله‌رق تلقی ايدييورلر . ديكر بر قاچ فيلسوفلر ايسه ؛ بقا ، شخصی دكل ، فرديدر ديمك ايسته‌يورلر . فلسفه‌ده فرديت ايله (L, individnalité) شخصيت (La personnalité) كلمه‌لری آراسنده‌كی فرق ، داها وضوع وصراحت كسب ايتدكجه شومناقشه دخی حل قطعی‌يه طوغرو داها ايلروله‌يه‌جكدر .

عصر حاضرك بعض حكماسنه كوره (شخصيت) ك كوكی ، (فرديت) ده ايسه‌ده فرديت، پابند احتراص وانانيتدر . اخذجذر ايتديكی فرديتدن دائماً تباعده، تجرده ميال ومتحسر اولمسی‌ده بوندندر. بناءً عليه روحك ، موتك تعرضندن مصون جوهری، لوث بهيميت ايله مغشوش فرديتی دكل؛ حقيقته (du Vrai) ، حسنه (de Bean)، خيره (de Bien) محب ومتحسر اولان شخصيتيدر . روحك اوله‌ين ايشته شو جوهر قدسی‌سيدركه بدندن قطع علاقه ايدرايتمز ؛ (شمس العقول والارواح) ك شعاع زرتار انظاری آلتنده سرور ابدی‌يه قاوشور قالير .

La monade [١]

شرع مطهرك بیان بی‌مانندی ، حیرت آوردركه بوصدده‌دخی داها علمی ، داها ثبوتی اولمقله برابر شو فلسفی نظریات ومطالعاتك جمله‌سندن داها یوكسكدر . وحی عزیز ، صدده، ایشی تناسخه واردیره‌جق قدر (فردیت) ، قائل اولمادیغی كبی تماميله تجرده و اطلاق كلی‌یه قائل اولمغه مجبور اوله‌جق قدر شخصیته‌ده دوكمه‌مش وموتدن‌صوكره‌باقی‌قالان هویت‌روحیه‌یی بوایكی حدك فصل‌مشتركنده طوته‌رق مادی ومعنوی ثواب وعقاب وعد وانذار ایلمشدر .

تناسخ، شرع مطهرك (حظیرة‌الحكمت) نده جای قبول‌بوله‌ماز؛ فلسفه مكتبلرندن تناسخی ، اك كوزل تقدیر ایدن مكتب قدیم ، اسكندریه مكتبی‌در. شومكتبك مقتدرفیلسوفلرندن پلوتن (Plotin) بیله بقای روحی ، تقریر ایدركن دركه‌لردن قورتارامامش وروحك مقدراتی حقنده علمی هیچ براستقامت چیزه‌مامشدر. علوم‌عمومیه‌نك آهنكی ایسه بوكا قطعیاً قائل اوله‌ماز .

حتی عصر اخیرك بقای روحه قائل اولمایان مشاهیر حكماسندن بری « نه‌ومت ، روحك بقاسنه قائل دكلم ؛ فقط ابدالآبدین (بقای مترقی) سنه‌ده « منكر دكلم » دیمشدر . دیكر بری ایسه‌هیچ دكلسه حیاته اولسون انجق درجاته طوغرو استقامت كوسترمش و « حیات فردا ، انسانیت مستقبله‌نك ظفر عمومیسنده ، وتولید ایله‌جكی اعاظمك مؤسسات عظیمه‌سنده‌در» دیه بركهانت فلسفیه‌ده بولونمشدر .

ایشته كوریلیور : ادیان وعلوم ، استقبالی ، دركاته طوغرو دكل ؛ انجق درجاته ناظر براستقامتده چیزییور .

شرع مطهر دخی شوحكمت مهمه‌یه كوره تبشیربقا بیورمشدر. وحی عزیز ، بقای روحك آفاق ابدیتنده اصلا ارتجاع ودركه كوسترمیور . بالعكس تربیه وتصفیه‌دن باشلایه‌رق دائما مدارجه ، معارجه و (مشاهد) ایله‌ملأ اعلایه‌طوغرو سوق ایلدیكی‌ارواحی ، دهرالداهرین‌تعقیب اولونسه بیله‌قاووشلماسی قابل‌اولمایان كمال‌مطلقك غایةالغایاتنه ناظر بر (جو فردوسی) نك اثیرانورا نورنده‌شهپركشای شوق وصال برحیات نعیمی‌ده‌آرام ایتدیرییور. كه علماك(ایده‌آل)نه نه‌قدر اویغون برتشریع حكیم وعالیدر .

اسلامیتك بقای بعدالموت ایچون وعد وتبشیر ایلدیكی عوالم عالیه‌یه عائد تفصیلاتك آرزوسنده بولنانلر حضرت .ولانانك شو « كفت [المعنی هوالله] شیخ دین » « بحر معنیهای رب‌العالمین » بیت كریمی ایله مبجل ، شیخ‌الحكما والعارفین شیخ اكبرمحی‌الدین العربی‌نك فتوحات مكیه ومدنیه‌سیله سائر آثار جلیله‌سنه مراجعت ایده‌بیلیرلر .

م . ماهر

صوك

عقل سلیم صاحبی برآدم فارماصون اوله‌بیلیرمی ؟

بلا تردد خایر دیه‌جكز .

وانعا فارماصونلق بتون انسانیتی اصلاح وتنویر ایتدیكنی وایده‌جكنی محتشم نطقلرله ، حیرتبخش مدایحله اعلان ایدییور. فقط بونلرك ماهیت حقیقیه‌سی نه‌دن عبارتدر. ایشته بزبونی تدقیق ایدرك، حقیقتی میدانه چیقارمغه غیرت ایدرك یوقاریده ویردیكمز جوابك محق وصواب اولدیغنی بیان ایده‌جكز.

ماصونلره عائد غزته‌لر وكتابلرله ونیقه‌لرده تصادف اولنان احتشام لسان بی‌نظیر بردرجه‌ده مشعشعدر . مثلا فارماصونلر : « فارماصونلق مقدسدر ؛ بتون انسانیتك منبع نوریدر ، دنیانك كونشیدر . » واوكا خطاباً « ای مقدس فارماصونلق، جله‌مز عادل، انسانیتپرور ورحیمز . مكمل برفارماصون برنجی برانساندر » دیبورلر. ماصونلرك ضیافتلرنده تكرار اولنان كلمات، « فارماصونلرك فضیلت ونور ایله اك برنجی انسانلردن اولدوقلرنی » تقریر ایدوب طورییور . اونلرجه ، فارماصونلغك خارجنده یشایان انسانیت قارا كلقلره باتمشدر ؛ فارماصونلق بتون معارف انسانیه‌یی جامعدر؛ بتون حكمتی ، بتون كمالی ، بتون فضیلتی ، بتون فلسفه‌یی فارماصونلغك معبدلری تلقین ایدییور .

بونلرك هپسی كوزل. فقط بركره ماصونلرك بیاناتی كوزدن كچیره‌لم ، ماصونلغك مقر فعالیتنه ، لوجه‌لرینه كیره‌لم ، اخوانی ایش باشنده كوره‌لم ، هیچ برعبادته بردینه مربوط اولمیان؛ غریب ، قاریشیق برحكومت روحانیه‌نك اصول تشریفاتیسنه مربوط اولان؛ عادی انسانلرك اكلایامیه‌جغی برلسان ایله قونوشان ؛ اسرار آلود حروفات قوللانان بوذواتی مشاهده ایده‌لم . هرحالده هیچ اولمازسه بومنظره‌نك حیرت آمیز اولدیغنی بیان ایتمكدن منع نفس ایده‌میز . هیچ كیمسه‌یی جرح ایتمه‌یی آرزو ایتمامكلكمزه‌رغماً بتون بوشیلرك، برمقصد خفی بی‌ستر ایتمك قصدیله یاپیلمامشسه،جدی برآدمی علاقه‌دار ایده‌جك برماهیتده اولمدیغنی سویلمكدن واز كچه‌میه‌جكز . سیاساتده اولدیغی كبی فارماصونلقده‌ده اختلالجی اولان « فلیكس پیات» بتون بوتظاهراتی « مسخره ، عبث ، خرافه » كلماتیله توصیف ایتمشدی .

بز ایسه حقائقی عقل‌سلیم اربابنه عرض‌ایتمكله اكتفا ایده‌جكز. عقل سلیم حكمنی ویرسین .

۱

هركس بیلیركه‌متعددماصون آیینلری واردر. مصرلی(مصرایم)، اسقوچیالی ، فرانسانك « غران‌اوریانت » ودها باشقه‌لری، بونلردن هربرینك اوچ درجهٔ اساسیه‌سی واردر: شاكردان ، رفقاواستادان. فارماصون اولمایانلر « عادی » تسمیه اولنور . بوندن ماعدا هرآیینك درجات عالیه‌سیله اسراری واردر .

باچیقاده وفرانساده اسقوچیالی آیین ایله غران اوریانك اوتوز اوچ درجه‌سی واردر ، بونلرك آره‌سنده :

اون بشلرك منتخب میجلی
علوی قهرمان منتخب
شاهانه پای
تابه‌رناقل پرنسی
رمزی لوجه‌لرك استادی
نوحك معقبلری
اسرار شاهانه‌نك علوی پرنسی ... الخ

مصرلی‌مصرایمك ۹۰درجه‌سی‌واردر. بونلردن شونلری‌ذکرایده‌لم:

خواء — غفل أول
خواء — غفل ثانی
کونشك قهرمانی
بیلدیزلرك قوماندان اعظمی
شاه شاهان ... الخ

فارصومانلرك درجات واسامیسی بویله‌در . هر درجه‌نك اشارتی وکندینه مخصوص طاشی‌واردر . مثلا اوکالکلر ، پشتماللر ،پوصله‌لر، مربعلر ، قوردونلر ، آلتون کونشلر وسائره .

بو کبی مراتب ، درجات و اشارات ، آنجق غروری اوقشایان بر طاقم اویونجاقلردرکه فارصومانلر طرفندن بو قدر اهتمام و انهماك ایله قبولی نظریهٔ مســاواتی پك یوکسکدن مدافعه ایدن بو آدملری نه قدر چیرکین بر کریوهٔ تناقضه سوق ایدییور . بو ملاحظه بعض فارصــومانلر طرفندن‌ده ایلری سورولمشسه‌ده قطعیــاً فائده بخش اولمامش و بونلر بتون فسون و قوتیله او عقلای عظامی تسـخیره دوام ایتمشدر !

یوقاریده بیــان ایتدیکمز اوچ آیینی تشـکیل ایدن جماعتلرك هر برینه لوجه دینیلیر . بونلرك بعضیلری تعداد ایده‌لم :

سکون تام جیجکی
قناعت تامه‌نك « سن انطوانی »
قوزموپولیت دوستلق
نقاب محبت .
مصر وادیلرینك قدسی .
اتحاد مطلوبك مسعود اجتماعی ... الخ
لوجه‌لرك درجاتی متعدد در :

مبجل
پك محترم
فدا کار قردش
مدهش قردش
مفتش قردش
بیوك متخصص
بیوك خطیب
احتفاللرك رئیسی الخ .

ایشته فارماصونلرك غزنه‌لرنده ویاخوداجتماع راپورلرنده‌تصادف اولنان القابك کافه‌سی بویله محتشم ومعظم‌در . چونکه فارماصونلرك « عادیلرك » لساندن آیریلان برلسان مخصوصی واردر . بونك ایچون برفارماصونك نطقی « معماریدن برپارچه » در ، فارماصون یملك یمز، « کوللر » ؛ اونك قدحی قدح دکل، بر « طوپ »؛ اونك بیچاغی بر قلیجدر . برلوجه اجتماعلرینی بیترمز ، « اویوتور » . برفارماصون بیاننامه‌سی بر « تخته » ، برفارماصون راپوری بر « طاسلاق » در . فارماصونك آلقیشی ، « بطاریه » در وضیافتی « ماصه ایشیدر ».

احتفالات ، علامات ، حرکات ، مراسم، جنازه آلایلری،ماصه ایشلری ، آلقیشلر ... الخ بتون بونلر ماصـون آیینلرنده اك دقیق تفصیلاتیله تنظیم‌ایدلمش وهرماصون‌طرفندن‌کال دقتله تتبع ایدلمشدر. بوجدی آدملر، بوعائله پدرلری، بومحترم تاجرلر، بودعوی وکیللری، محکمه رئیسلری ، غیور جمیتلر اعضاسی درجه‌لرینه عائد تعلیمات ایله ساعتلرجه اوغراشه‌رق آیینلرینك اوامرینی ازبرلرلر ، اشارتلرینك سرینی آکلارلر . وبویله‌جه فارماصــون دیننك عبادتنی ایفا ایتمش اولورلر؛ بشریتی تنویر واصلاح ایله خرافاتدن قورتارمق داعیه‌سنده بولنان بو آدملرك هیکللری ، مذبحلری ، قربان ویرن پاپاسـلری ، تعمیدلری ورموزی وار !

فقط بز اونلرك جمعیته برآز دها امعان نظر ایده‌لم .

۲

بر انســان ناصل فارماصون اولور ؟ ناصل اونلرك لسانلریله قونوشه بیلیر ؟ و اونلرك نورینی ناصل اقتباس ایده بیلیر ؟ ماصون آیینلرینه عائد اثرلرده اویله منظره‌لر ، دهشتلر ، قسملر ، قورقولر مشاهده ایتدك که‌حقیقةً مجنونانه اولمقدن‌فضله خارق‌العاده برشیدر .

اولا یکی براعضانك ، بارقداشك تحلیفی بروجه آتیدر :

« فارماصونلغك هیچ بر سرینی ، براشارتنی ، برکله‌سنی ، براعتقادینی افشا ایتمیه‌جکمه یمین ایدرم . یمینمه حانث اولدیغم تقدیرده آتشده قیزارمش بردمیرله دوداقلریمی یاقسینلر ، اللریمی کسسینلر ، دیلمی پارچه‌لاسینلر، بوینمی اورسونلر ؛ یکی بر قردشك اثنای قبولنده جسدم لوجه‌ده‌آصیلسین‌ده‌هرکس جزای خیانتی کوره‌رك عبرتبین اولسون . دها صـوکره وجودم آتشلره آتیلسین،یانسین وکوللریمی روزکارلر صاووروسون »

بز شیمدیلك بویله برکفالته لزوم کوسترن اسرار ماصـونیه‌نك جوقده نه اولدیغنی صورمایه‌جغز. فقط ناموسلی و عقللی بر آدمك بوقدر قورقونچ برقسمی بالذات علیهنده نصل قبول ایتدیکنه حیرت ایدییورز .

بوسرلرك دها هنوز اشیکنده بولنان برتلمیذدن بوقدر مدهش برقسمی طلب ایتمیورلر. آنجق « بویونك وورولمسنی قبول ایده‌جکنی فقط هیچ برزمان برسری افشا ایتمیه‌جکنی » مع‌القسم بیان ایتمسنی ایستیورلرکه هرحالده برانسانك بویوتی کسمك‌ده برشیدر !

مع مافیه بوقسملره رغماً بالذات‌فارماصونلرك بیاناتندن عالم‌عادی فارماصونلغك اسرارینه واقف اولیور . فارماصونلغه داخل اولمق ایستین برتلمیذ اولا (حجرهٔ تامل) ه ادخال اولنور. بوراسی‌قارانلق وبرقندیل‌ایله منوردر.دیوارلر سیاه‌بویالی وجنازه رسملریله‌اورتولودر.

یکی اعضا قدمانك « عناصر اربعه‌سندن » کچمکه مجبور اولدیغندن اولا بورادن ، عنصر ترابیدن کچر . بوراده آچیق بر کفن ایچنده برقدید واردر . دیوارلرك اوزرنده « قورقو حس ایدییورسه‌ك فضله ایلروله‌مه . دوام ایدرسه‌ك عناصر ایله تطهیر اوله‌جقسك . غیای ظلامدن قورتوله‌جقسك ، نوری کوره‌جکسك » عباره‌لری یازیلیدر. تلمیذ بوراده معین برزمان بکلر ، صوکره اوچ سؤاله تحریراً اجوابویرر ، وآرزوسنی بیان ایلر . برجهتدن ویردیکی جوابلر لوجه‌ده مطالعه اولنیورکن دیکر جهتدن کوزلری باغلانیر ولوجه‌یه کیره‌جکی قیافته صوقولور . یعنی باشی آچیق ، قوللریله کوکسنك صول طرفی وصاغ دیزی عریان. بوندن صکره « اوچ سیاحت » باشلار . وهوا ایله صو وآتش عناصرندن کچر .

برنجی سیاحت برچوق مشکلات ایله اجرا اولنور . تلمیذه « اکیل » دیرلر ودار ، باصیق بریولدن کچیریرلر . صوکره « آتلا » دیرلر . وبر چوق خندقلردن آتلادیرلر . صوکره « صاغ آیاغنی قالدیر » دیرلر . ومرتفع برطاقم تپه‌جکلره چیقاررلر. صوکره بردها « اکیل » دیرلر .

بویله‌جه نصل بریولدن کچدیکنی آکلاتمیه‌رق کوتوروررلر. نهایت « نهایتسز مردیوه‌نه » ایصال ایدرلر ومتعاقباً صالنجاغه قویارلر . بو سیاحت اثناسنده کوك کورله‌سنه ، فورطنه قاصیرغه سسلرینه مشابه کورولتیلر یاپیلیر . بو سیاحتك ختامنده تطهیر هوائی حاصل اولور .

ایکنجی سیاحت تطهیر مائی یاپیلیر . بو اثناده تلمیذ آنجق قیلیچ شاقیردیلری ایشیدیر . بعده اونك مرشدی ألنی اوچ کره صویه باتیریر .

اوچنجی سیاحتده تطهیر ناری سیاحتیدرکه سکونت ایچنده‌اجرا اولنور . آلولر اطرافده اوچ دفعه کزیلیر . بعده تلمیذه « آجی شرابی» تقدیم ایدرلرومرشدعبوس بر سسله:

« فارماصونلغه قبول ایدیلن هر عادی آدم آرتیق کندیسنه صاحب دکلدر . نفسنك آمری ، افندیسی دکلدر » دیر .

بوندن ماعدا هرلوجه‌ده « هیه‌روغلیق » حرفلریله محکوك ومعناسی آنجق قویوماصونلرجه معروف اولان بر مهرك بولندیغی روایت اولنیور. بومهر آتشده قیزدیریله‌رق تلمیذك وجودینه‌باصیلیور ونا قابل امحا بر أثر براقیور !

بوندن صکره یمین ایتمك زمانی کلیور . بتون اخوان اللرنده قیلیجلرله آیاقده طورورلر . تلمیذك کوزلری چوزولور و « مبجل » دیرکه .. « بتون قیلیجلر سکا حواله ایدلمشدر . اگر بیل‌که هپمز فارماصونلغك فداکارانیز وهربریمز خائنی جزالندیرمغه حاضردر»

بومراسمده بتدکدن صکره تلمیذ مذبحه کتورولور . اوراده‌اله آچیق بر پوصله ویریلیرکه پوصله‌نك بر اوجی کوکسنك صول طرفنه متجهدر . صاغ الی‌ده قیلیجك اوزرنده‌در . مذبحك باصاماقلرندن برینك اوزرینه دیزینی قویار ویمین ایدر .

آرتیق ماصون اولدیغی بیان ایدیله‌رك النه بر الدیوه‌ن ایله بر اوکلك ویریلیر و بونلری اك حرمت ایتدیکی بر قادینه ویرمه‌سی سویلنیر .

بویله‌جه فارماصون ظلمتدن نوره واصل اولور !

دنیاده‌برچوق‌جدی‌وعقللی آدملرك‌بوکبی جنتلرله‌اوغراشمه‌سی، بو کبی جنتلر ایچون دینی براقه‌سی ، خالقنی انکار ایتمه‌سی نه قدر أليم بر شیدر .

فارماصونلغك بو سرلری میدانه چیقدقدن صکره انسان فارماصونلغك نه‌اولدیغنی دوشنیور . عجبا فارماصونلق فلسفی ادعالرده بولنان بر جمعیتمی‌در ؟ یوقسه بر دینمی‌در، یاخود بر عبادتمیدر ؟ اویله اولسه بتون بومراسمه نه لزوم وار؟... یوقسه بو مراسم ایله مقاصد حقیقیه‌سنی کیزله‌ین بر جمعیت خفیه‌می‌در ؟ اك معقول اولان بودر. چونکه فارماصونلغك رموزی وبونلرك اسرار آلودایضاحاتی اویله علم و نوره کتوره‌جك بر ماهیتی حائزاولمدیغی قطعیاً آشکاردر. بناءً علیه بو فارماصونلق عبث برشی . بر طاقم دینسزلرك، مجنونلرك اکلندکلری عبثیات . بشریتی پت پرستلك عصرینه ارجاع ایده‌جك برطاقم تشبثات ملعونه!

مع مافیه بو تشبثاته بلکه بشقه برسائق دها واردر . برایتالیان اختلالجیسی دییورکه : « بتون بو مراسمدن مقصد فارماصونلرك اراده‌سنی ، ذکاسنی و حریتنی تقویه ایتمکدر . فارماصون پیشدکدن صکره جمعیت خفیه‌یه داخل اولورکه فارماصونلق بوجمعیت خفیه‌نك قپوجیسی مثابه‌سنده‌در »

اویله ایسه تدقیقمزه دوام ایدرك اصل بونقطه‌یی تنویر ایده‌لم .

*

حدیبیه مصالحه‌سنك تعدیلی

مجموعه‌مزك (۳۷۷) نجی صایبلی نسخه‌سنده مندرج مقالهٔ مخصوصه‌ده بیان اولوندوغی وجهله (حدیبیه مصالحه‌سی) شروط ومواد ظاهره‌سی اعتباریله شرف وحیثیت اسلامه صوك درجه منافی، خصمای دین توحید ایچین ، بالعکس ، پك شانلی ، پك پارلاق بر داستان فخر وظفر اطلاقنه شایان برشکلده ایدی .

بدر کبری حرب‌نخستکینی کبی‌نسبت قبول ایتمز براقلیت‌موجوده ایله درت مثلی فائق دشمنلرینه قارشی غلبهٔ تامه احراز ایلدیکلری او ، تاریخی کوندن برو صارصیلماز برقناعت واطمئنان فتح‌وظفرله مشحون اولان صحابهٔ کزین (رضوان‌الله‌تعالی علیهم اجمعین) حدیبیه

موقعنده ناكاه بويله غير حربى برموفقيتسزلكه معروض قالنجه فوق‌العاده منفعل ومتأثر اولدولر ، نه‌يه اوغراديقلرينى بيلمديلر. دوچار اولدوقلرى عكس اميد وانكسار خيال ايچنده پك محزون ، پك المناك بروضع محجوبيت ومغلوبيتله عودتده مضطر قالديلر . حالبوكه مكهٔ مكرمه‌نك فتح مبينى لسان حقدن تبشير بويورولمش اولمق جهتيله مدينهٔ منوره‌دن حركت ايدرلركن يولده اوقادار شن وشاطر آلهى منظومه‌لر، حماسه‌لر اوقويان او، شيرترلرك تلخئ مغلوبيتله دونوشلرى عادتا حزين ، آغلاتيجى برماتم آلاينى تنظير ايديوردى . نه قادار بويوك ، نه‌قادار شانلى ، نه‌قادار جهانكيرانه بر استقبال مسعوده دوغرو يورومكده اولدوقلرينى بيله‌مديكلرى ، بلا حرب معروض قالديقلرى بادرهٔ مغلوبيتك پردهٔ اسرار ايله مستور حكمتنى كشف وادراك ايده‌مديكلريچين قهر وخجالتلرندن يرلره كچمك ايستيورلردى .

ناصيل قهر اولمازلردى ، ناصيل خجالتلرندن يرلره كچمك ايسته‌مزلردى، كه : نظرلرنده حيات، حياته لياقت، ناموس وشرف؛ شرف وحيثيت اسلام ايدى. حالبوكه : مشاراليهم حضراتى بومشئوم مصالحه ايله اسلاميتى شائبه‌دار كوريورلر وناصيهٔ اسلامده بويله فاحش وايكرنج برلكه بولندوقجه كنديلرينه حياتى حرام عد ايديورلردى .

بونلر حيات ماديه‌يه الك عادى ، الك اوفاق بر نظر استحقاق ايله باقق تنزلندن عالى او ، قهرمان شيردللر ايدى ، كه امت عثمانيه و بلكه ملت اسلاميه‌نك ، قدرى بيلنميان، منفالرده هدر اولوب كيدن اديب اعظمى :

بز اول عالى همم ارباب جهد واجتهادیز كيم
جهانكيرانه بر دولت چيقارديق برعشيرتدن
بز اول علوى نهادانز ، كه : ميدان حميتده
بزه خاك مزار اهون كلير خاك مذلتدن
كندجان كداز اژدر قهر اولسه جلادك
سرجدر ينه بيك كره زنجير اسارتدن
فلك هردرلو اسباب جفاسن طوپلاسين كلسون ،
دونرسه‌م قحبه‌يم ملت يولنده برعزيمتدن
جهان بر آتش هول اولسه‌ده غوغاى حريت
قاچارمى مرد اولان برجان ايچون ميدان غيرتدن

فخريهٔ بى نظيرنى صانكه بوشيرژيانلرك وصف شهامت وحماست وشان علويتلرنده ، علويت صرفه‌لرنده نظم ايتمشدر !

هله حضرت فاروق اعظم رضى الله عنهك، ناموس وحيثيت اسلام نام پاكنه حضور جليل رحمة للعالمين (عليه الصلاة والسلام) ه‌هردرلو حدود اعتدال وتمكينى طاشان حال استغراغنى سويلركن ، (تاريخ اسلام) ك صحائف اولينى تيتريور !

« افنديمز ، مكهٔ مكرمه‌نك فتحنى وعد وتبشير بويورمديلرمى؟» سؤال حماويسنه روح فاروق حالا تيترر. الآن ، توبه‌لر، استغفارلر ايدر .

اردوى اسلام ، بوخردفرسا انكسار درون ايچنده دارالسلامه عودت ايدركن مكهٔ مكرمه‌ده نه‌لر اوليور ؟ بالخاصه اوراده‌كى كيزلى مسلمانلر نه حاللر كچيريور ، نه‌لر دوشونيور ، استقبال اسلامه نه نظرله باقيورلردى ؟

مصالحه نامه‌نك مكه‌ليلره ويرديكى غرورونشئهٔ ظفرله سرمست اوله‌رق يكديكرلرينى تبريك وتهنيه ايدرلر ، (ابو جندل) رضى الله عنهك ذات حضرت رسالت‌پناهيدن، جبرى كبى برصورتده استردادیله مصالحه نامه‌نك فعلا توثيق وتحكيمندن ،(آرتيق فيما بعد اسلام ايچين سعادت انكشاف واتساع يوق ! مدينه‌دن قاچوب بزه كله‌جكلر لات ومناتك ! بزدن مدينه‌يه قاچوب كيده‌جكلرك‌ده عهداً رد واعاده‌لرى تأمين ايدلمش اولديغندن ينه لات ومناتك ...) ديه اظهار سرور وشادمانى ايله كنديلرينى يك اوغلى چيلغينلرينه پكزه‌تيرلركن برده بنى زهره قبيله‌سى محيلرندن (ابى بصير بن عبدالله الثقفى) رضى الله عنهك آنسزين مدينهٔ منوره‌يه قاچوب كيتديكى شايعه‌سى بومبا كبى تپه‌لرنده پاطلاييورمزمى ؟ (ناصيل ... ؟ نه‌جسارتله ...؟ ابوجندلدن عبرت آلمامشمى ؟) ديه كوپلره بينديلر ! قيامتلرى قوپارديلر ! درحال خنيس ومصفر آدلى قاتلرينه صوصامش ايكى بى‌شعورى آردندن قوشديرديلر . ابو بصيرك مدينهٔ منوره‌يه وصول ودخالتنك اوچنجى كونى ايدى ، كه : بونلرده يتيشديلر كلديلر . جناب رسول وفاپناه افنديمز حضرتلرينك حضورهمايونلرينه چيقديلر؛ و (العهدالذى جعلته لنا !) ديه‌رك ملتجى‌يى ايسته‌ديلر. درحال اعاده‌سنه امروفرمان بويورولدى . ابو بصير برلسان يأس ايله :

— افندم ! رد واعاده بويوريله‌جقميم؟ مشركلر بنى انواع عذاب واشكنجه ايله ارتداد ايتديره‌جكلر . يازيق اولمازمى ؟

— صبر و احتساب ايت ! جناب حق ، فرجهٔ نجات و مخرج سلامت احسان بويوريور .

جواب قطعيسنى آلان مظلوم ابو بصير ، مواجههٔ سعادتده امر عالى و قضاى الهى‌يه سربسينهٔ رضا واحتساب اوله‌رق نفسنى كافرلره اسير ايدر . دارالسلامدن چيقارلر . اون كيلو مترو مسافه‌ده ومكه يولى اوزرنده بولنان بئر على ونام ديكرى ذوالحليفه موقعنه كله‌رك برآز نفس آلمق ايچين مولا ايدرلر . بو اثناده خرما يرلركن ، ابو بصير ايكيسنى‌ده هم‌ده كندى قلينجلريله تپه‌لمكه قرار ويرير . قلينجى اله كچيرمك ايچون خنيسه توجيه خطاب ايله دير ، كه :

— خنيس ! دوغريسى‌يا قيلنجنى پك بكنديم .

— (خنيس قيلنجنى قيننده‌ن چكه‌رك) نه‌وت ! بالدفعات تجربه ايتديم . حقيقةً پك يمان بولدم .

— شونى ويرده برآز باقه‌يم !

شاشقين حريف قيلنجى اوزاتير . ابو بصير ، اله كچيرديكى كبى بر سرعت خاطفه ايله حريفى ايكى‌يه بيچر . ديكرى بو دهشتلى حالى كورونجه هول جان ايله مدينهٔ منوره طرفنه اوچار ، حرم شريفه جان آتار .

— امان يا محمد! ابوبصير، ارقداشمی ئولدوردی . ايشته آرديمدن كليور . اكر منع ايتمزسه كز بنی ده ئولدوره جك ادير .

فی الواقع ابوبصيرك اوچق سرعتيله كلمكده اولدوغی كورولور . نفسی نفسنه نزد عالیٔ پيامبری يه كله رك :

— يارسول الله ! سز بنی رد و اعاده ايله عهد كزده وفا ايتمش اولدوكز . ربم، وعد كريمكز موجبنجه ، بنی اللرندن قورتاردی.

جناب افصح الرسل (عليه الصلاة والسلام) افنديمز ، قهرمانلغك بو درجهٔ بالا تريني كورونجه (ويل امه ! مسعر حرب لوكان له احدينصره ! = حيرت بو قهرمانلغه ! نه آفت حرب! اكر كنديسنه پاداش اوله جق بر كيمسه اولسه ...!) بويوردولر . ابو بصير ؛ بو تقدير آميز سوزلردن كنديسنك بهمه حال ينه رد و اعاده بويوروله جغنی آكلامقده كوجلك چكمدی . مساعدهٔ سربستی نيازيله مقتولك سلبنی ، يعنی اوزرنده كی اشياسنك خمسنی ايستدی .

— اكر طلبكی اسعاف ايده جك اولورسه م عهدمده وفا ايتمش اولمام . فقط سن ناصيل ايسترسه ك اويله يا پا بيليرسك ! هايدی نه طرفه ايسترسه ك كيت !

بويورديلر .

ابوبصير ، درحال مدينه دن اوزاقلاشدی. يولده مكهٔ مكرمه دن كنديسی كبی قاچمش اولان بش نفر مسلمان ايله بولوشدی . شام ايله مكه آراسنده كی جاده اوزرنده و مدينهٔ منوره نك بحر احمر ساحلی جهتنده (عيص) ده نيلان موقعه كلديلر . بر قاچ كون صوكره ايدی ، كه مكه دن ، عشق دين ، سودای توحيد ايله ايكنجی دفعه فرار ايدن (ابو جندل) ده كلوب التحاق ايتدی. آز زمان ايچنده (غفار) ، (اسلم) ، (جهينه) كبی قبائل جسيمه دن و سائر بطون و شعوب عربدن قاچوب كلنلرله ابو بصير ، اوچ يوز كشيلك مينی مينی بر اردويه مالك اولدی . مكه ليلره قارشی شام يولنی كسديلر . هيچ بر تجارت قافله سنی كچيرمز اولدولر. كچمك ايسته ين مكه ليلری ، بر فرد قورتولماق شرطيله قيلنجدن كچيريرلردی . حالبوكه : شام تجارتی مكه ليلرك حياتی ايدی . قريش ، شام يولنك هم ده كنديلری عليهنده خصمانه وانتقام جويانه بر صورتده كسلمسی يوزندن صيقيلدقجه صيقيلمغه باشلادی. رؤسای قريش (دارالندوه) لرنده طوپلانديلر . كنديلرنجه او قادار پارلاق ، او قادار شانلی اولان (حديبيه مصالحه نامه سی) نك تعديلاً تجديدی چاره سنی تأمين ايچين اك بويوك رئيسلری اولان ابو سفيان بن حرب بن اميه يی مدينهٔ منوره يه كوندرديلر . كنديی غالب مطلق عد ايدرلركن كسوهٔ مغلوبيتی كندی ئوز اللريله اكتسا ايلديلر .

ابوسفيان ، دارالسلامه واصل و حضور سعادته داخل اوله رق دين جليل اسلامی شائبه دار ايدن مادهٔ معهوده نك صلحنامه دن طی واخراجنه مساعده بويورولمسنی ذليلانه نياز واسترحامه باشلاينجه صحابهٔ كزين حضراتنك حيرتلی ممزوج نظرلر، نه مسرتلر حس ايلديكلری وشونولسون ! جبين پاك اسلامه سورولمش اولان بولكه يی اعدای دين ، كندی ئوز اللريله سيلمكه مساعده بويورولمسنی هم ده اك بويوك رئيسلری لسانيله الحاحلرله ، ابراملرله مصرانه رجا و نياز ايدييورلر. بر قاچ هفته اول ، حديبيه ده كی او شيماريقلق ، او چيلغنلق ، او نخوت، او عظمت فروشلق نه ايدی ؟ شمدی بو تذلل ، بو تكاپو ، بو تبصبص ، بو نيازلر ، بو استرحاملر نه ؟ ... بوكا ناصيل حيرت اولونماز ؟

ابوسفيانك (الله عشقنه ! حق رحم و قرابت حرمتنه نيازيمزی لطفاً قبول بويوروكز ! بز : اهل مكه مادهٔ معهوده دن واز كچدك. بوندن صوكره هر كيم مكه دن سزه كليرسه حردر ، اميندر . شو ابو بصير ايله ابوجندله امر ويريكز ، يوللری كسمكدن ، قافله لريمزی وورمقدن ، تجارتمزه مانع اولمقدن واز كچيريكز!) نياز واسترحاملری فخر و شكران ايله سينه لری قاباريوردی . ابوسفيانك بو مصرانه ، بو ذليلانه نيازلری لطفاً مظهر قبول اولدی. فرمان همايون رسالتپناهی يازيله رق كونديريلدی. امر نامهٔ جليل پيامبری ابوبصيری حال احتضارده بولدی . بو قهرمان صوك نفسنی نامهٔ مباركی ئوپه رك ويردی . (عليه رضوان الله الاكبر) ابوجندل، بو فداكار دين قارده شنی كريهٔ تأسفلر دوكه رك اوراجقده دفن ايتدی و مشهد مباركی جوارنده بر مسجد شريف وجوده كتيردی. ايشنی بيتيرديكی كبی بوتون اخوان غزاتيله مدينهٔ منوره يه كله رك خاكپای سعادت بخشای رحمة للعالمينه جبين سای عبوديت اولدی .

* * *

تاريخ اسلامك ، سينهٔ علويتنده صاقلاديغی بو شوكتلی حقيقت بيلنديكدن صوكره اكر بزده كوره جك كوز ، ايشيده جك قولاق ، آكلايه جق ادراك نامنه برشی وارسه اوزون اوزادی يه دوشونمكه حاجت يوق . كندی ئوز اللريمزله دعوت ايتديكمز بر فلاكت نهايت بو كون كلوب چاته رق كابوس كبی اوزريمزه چوكدی . فرياده ، واويلايه لزوم يوق . وطن كرچه مجروح ؛ فقط حمد اولسون حياتندن اميد كسيله رك باشی اوجنده آغلانه جق بر كفن بوش دكل . معاذالله ! اويله ده اولسه جنازه كوز ياشلريله يقانماز . انسان ، ايسته يجه عنايت حق امدادينه يتيشير . خطا نامنه ماضيده ياپمش اولدوغی فنالقلری ، عقلنی باشنه طوپلايه رق تصحيح ايتمكه چاليشير. بز ، تپه منه چوكن فلاكتدن كنديمزی قورتارمق ايچين دينمزه ، قرآنمزه صاريلمق كافيدر .

بو قادار مختلف عنصرلری ، قوميتلری ، فكرلری ، مزاجلری برلشديرمش ، بر وجود ، بر روح ، بر حيات، بر قوت ، بر شوكت ، بر سلطنت ياپمش اولان اسلاميتدن باشقه نه ايدی ؟ ٦٩ تاريخنده متفقمز صفتيله انكليزلر، فرانسزلر، ايتاليانلر پايتختمزی زيارت ايتمشلر ، خيلی مدت قالمشلردی . اوزمان بزی ناصيل بولمشلردی ؟ شيمدی نه حالده بولديلر ؟ او زمان دينمزه صاحب ئوز مسلمان ايدك .

جامعلریمز دولو ایدی . روحلریمز یك‌پاره بر نور توحید ایدی . بوکون ایسه شیرازه‌سی بوزولمش ، یاپراقلری داغیلمش پریشان برکتابی تنظیر ایدییورز . وقتیله پادشاهلریمزك ، سلاطین عصمت قرینك ، صدراعظملریمزك ، پاشالریمزك او آخرت و ذخر أمیم ابدیت نامنه‌نوزه‌نه‌رك ، اتکلر ، خزینه‌لردولوسی آلتونلر صرف‌ایدرك یاپدیرمش اولدقلری او ، کوزه‌لم جامعلریمز دشمن‌استیلاسنه‌دوشمش ، جماعتی قتل‌عام‌ایدیلمش ، اهل توحید نامنه کیمسه قالمامش کبی‌غریب..! بوم بوش ..! عناصر غیرمسلمه ایسه ، بالعکس ، مذهبلرینه صاحب ، معبدلرینه عاشق !.. کلیسالری برر سرای قدر محتشم ! ایچلرینه کیرنلر حیرتلردن ، تقدیرلردن منع نفس ایده‌مزلر . غیب ایدلمش کبی کورونن امتیازات مذهبیه‌لرندن ینه مستفید . قانون اساسینك تأمین ایلدیکی مساوات ، اونلر ایچین باشقه‌جه برامر زائد . اونلر طوپلانیور ، بز داغیلیورز . اونلر برلشیور ، بز پارچه‌لانیورز . اونلر یاشامق ایستیورلر . بز زورله کندیمزی نولدورمکه ، یوق یره انتحار ایدوب هدر اولمغه چالیشیورز ! آه ...! سویله‌جك سوز چوق ! نقط دیکله‌ین کیم ؟ ایشیده‌جك قولاق هانی ؟ حس ایده‌جك وجدان ، متأثر اوله‌جق قلب نرده ؟

عناصر غیر مسلمه‌نك معبدلرینه ، کلیسالرینه درت ال ایله صیم صیق صاریلقده ، ارزولرینك فوقنده ، هم‌ده پك چوق فوقنده امیدلر بسله‌مکده ، سعادتلر بکله‌مکده اولدقلرینی کورمیوب ده کورجه ، احمقجه بویله حیاتمزی تا جان اوندن ووراجق ، دوستلریمزی آغلانه‌جق ، دشمنلریمزی حمای سرور و شادمانی‌یه مبتلا ایده‌جك غرب واری فلسفه‌لر صاووراجق کنجلریمز بولونه‌جق . غرب فلسفه‌لری ، غرب دستورلری ایله ؛ غربی تقلید سودای مجنونانه‌سیله قوجه دولت عثمانیه‌یی اون سنه ایچنده نه یورکلر آجیسی برحاله کتیردیلر ! ؟ مرحوم عزت ملا منزارندن قالقسین‌ده وقتیله سویلدیکی شو :

ابن یاسین ایله حالت بر اولوب
عاقبت دولتی بو حاله قودی .
بریسی حالت نزعه کتیروب
بری‌ده باشنه یاسین اوقودی !

قطعهٔ ماتم انکیزینی شمدی سویله‌سین !

عصرلرجه تورکلرله اوموز اوموزه اعدایه قارشی حرب‌ایتمش ، اسلامیت ، قرآن کریم نامنه‌قانلرینی آقیتمش اولان آرناوودلر ایشته اوغربدن آلدیقلری درس مدنیت ، دستور ملیت عقل مسحوریله تورکلردن آیریلدیلر . میدان حربده مجروح‌دوشن زواللی محمدجکه بریودوم‌صوی‌رینه ، چشمه کبی‌قان‌بوشانان آغزینی قوم‌ایله دولدوردیلر . ایشته عربلرده بویله ! درت‌ایب‌قاچیغینك جنایتلرینی‌بوتون آنادولی‌یه تشمیل ظلم عظیمی‌ارتکاب ایتدیلر . ایشته بوتفرقه‌لر ، بوپارچه‌لنمقلر ، دونه قادار (انما المؤمنون اخوة) دستور قرآنیسیله یك وجود اوله‌رق یاشامش‌اولانلره بوکون غرب مدنیت اجتماعیه ودساتیر ملیه‌سنك کرانبها (!) نوکودلری ! قیمتدار (!) هدیه‌لری !

ایشته‌دین ایله ، ملت ایله اوینامه‌نك ، برروحی ، بروجودی غرب دساتیر مدنیه وملیه‌سی نامنه یوزبیك پارچه ایتمه‌نك مکافاتی !..

مع‌مافیه یأسه محل یوقدر . یأس وفتور مسلمانلقده حرامدر . فی‌الحقیقه بوکون اسلامك وضعیتی پك المنا کدر . فقط یارین بووضعیت دکیشه‌بیلیر . روسیه کبی یوزلرجه میلیونلق جهانکیر بردولتی خرد وخاش ایدن جناب حق نه لره قادردر ! الویرر که بزمتنبه اولوب‌ده حبل‌الهی‌یه صاریله‌لم . عزممزی ، ایمانمزی آرتیره‌لم . البته برکون کلیر اسلامك شوکتی‌ینه جهانی طوتار . الحق یعلو ولا یعلی علیه .

محمد فخرالدین

انکلتره‌ده طلاق قانونی

— ۳ —

قانون جدیدك ایکنجی بابی ازدواج شرعینك باطل و کأن لم یکن عد ایدلمه‌سی مسئله‌سی تشکیل ایتمکده‌در .

بوقید ، کلیسا حدود احکامندن خارجه چیقمق ، بلکه‌ده تعالیم مسیحیه‌دن تماماً انسلاخ ایله احکام شرعیهٔ اسلامیه‌یه یاقلاشمق ایچون آتیلمش کنیش برآدیم تلقی اولنه‌بیلیر .

یالکز قومیسیون بونك ایچون بر طاقم شرائط مهمه وضع ایتمشدرکه شوراده ذکر وایرادی فائده‌دن خالی دکلدر .

اولا : زوجیندن برینك برمرض عقلی ایله مصاب اولمه‌سی واونك بوحالی عقد نکاح هنکامنده‌زوج آخرك معلومی اولمامه‌سی .

بوبولده‌کی شکایتك قانوناً مسموع ومعتبر اولمه‌سی ایچون تاریخ عقددن اعتباراً التی ماه ظرفنده محکمه‌یه مراجعت شرطدر .

بوتعدیل غایت طبیعی‌برابراولمقله معتوه ، مجنون ، بدمست ، مغلق (شدت غضبدن دیلی طوتیلان) ك تصرفاتنی لغو اعتبار ایدن قاعدهٔ شرعیه‌یه ملایمدر .

شریعت اسلامیه‌نك قبول ایتدیکی بودستور ایله‌احکامنی نه بیوك برحریت اساسنه استناد ایتدیرمکده اولدیغی قارئین کرام تقدیر ایده‌رلر .

ثانیاً : حین عقدده زوجیندن برینك صرعه ، یاخودجنون موقته مبتلا بولنمه‌سی وبونك زوج آخره معلوم اولمامه‌سی .

بو قید ، قید سابقك بر درجه دها توسیعندن عبارت اولدیغی ایچون اونك دائرهٔ شمولنه داخل بولنمقده وبناءً علیه آنفاً بیان اولنان احکام شرعیه‌یه دها زیاده یاقلاشمقده‌در . تفریق بینه عائد اسباب میانه بویله بر قیدك وضع وعلاوه‌سنده قانون وراثت‌احکامی وحیات دائمهٔ عائله‌نك وسائل انتظامی نظر ملاحظه‌یه آلنمشدر .

ثالثاً : احد زوجینك امراض زهریه ، سیلان ، سل‌الرئه ،

تلين اعصاب كبي خسته‌لقلاردن بريله مصاب اولوب‌ده ديكرينك حين ازدواجده بوكا واقف اولمامه‌سی .

بو قانونك قبول ايتديكی بو قيده مجتهدين فقهادن بر چوغی اسكيدن بری قائل اوله‌كلمشلردر .

قانونی وضع ايدنلر بو قيدی علاوه ايدرلركن ازدواجدن مقصد زوجيندن برينی وحتی انسال آتيه‌سنی مشكل بر درده ، دائمی بر بلايه كرفتار ايتمك دكل ، بلكه طرفينك سعادت شخصيه‌لرينی اتمام وحياتك بار غوائلنی تخفيف ايده‌جك بر مشاركت حياتيه وجوده كتيرمك اولديغنی ملاحظه ايتدكلری آكلاشلمقده‌در .

رابعاً : حين عقدده و ياخود عقدی متعاقب زوجه‌نك حامل اولديغنك وحملك يكی زوجك غيريدن قازانلمش بولنديغنك تحقق ايتمه‌سی . ظنمزه قاليرسه اوروپاده نشان وازدواج مراسمنك تابع اولديغی قواعد ومراسمك نه درجه فاسد اساسلره ابتنا ايتديكنه بو اعتراف رسميدن دها واضح ودها قطعی بر برهان اوله‌ماز . بركره ناصل اوليورده بويله بر حادثه‌نك منشائی زنا وسفاح اولديغی نظر دقته آلنه‌رق ، شريعت اسلاميه‌ده اولديغی كبی مرتكبی حقنده ترتيب عقوبت جهتنه كيدلميور ؟

ثانياً ، بويله بر حال وقوعنده حملك يكی زوجدن اولديغی حقنده حكم قطعی ويرديره‌جك بر سبب بولنه‌بيليرمی ؟

شو جهت مسلمدركه بكارتی زائل اولان بر قادين عصمتنی تكفل ايده‌جك دينه ؛ تمايلات سفليه‌سنه مانع شرفه ، ارادات نفسانيه‌سنه حاكم وجدانه مالك اولمازسه هر كوستريلان آرزويه دام اولمقده تردد ايتمز .

طبيعيدركه عائله‌سنك ناموس و شرفنه سوء قصد ايدن ، عنوان عفتی اولان بكارتنك قيمتنی تقدير ايده‌ميان ، هر هانكی بر آدمه قارشی نزاهت ضميرينی محافظه‌يه مقتدر اوله‌ميان بر قادين هر قناليغی ياپمق ، هيچ بر حال و حركتنه اعتماد اولونمامق ، هر درلو نفرت و تحقيره لايق كورلمك ايچون الك قوتلی سببلری نفسنده جمع ايتمشدر . قوجه‌سی قطعياً بيلمه‌ليدركه بوكون عائله‌سنك شرف و ناموسنی فدا ايدن بر قادين يارين‌ده بر بشقه‌سنه ميل ايله كندی شرف وناموسنی پامال ايده‌جكدر .

بناءً عليه ذره قدر شرف وحيثيته مالك اولان بر كمسه ، مسوغ شرعی اولمقسزين عرضنی شوكا بوكا پيشكش چكن بر قادين ايله ازدواجه تحمل ايده‌مز .

اوروپانك بوشرق فلسفه‌سنی ، دها طوغريسی ، بو طبيعی حقيقتلری آكلامامقده اولديغنی فرض ايده‌لم . فقط عجبا زوج قادينك كنديدن كبه قالمش اولديغنه جدی بر قناعتله نصل حكم ايده‌بيله‌جك ؟

هپمز بيليورزكه تلقيح ايچون يالكز بر دفعه مقارنت كافی دكلدر . بو حالك تحقق بر چوق دفعه‌لر فعل مقارنتك تكررينه وابسته‌در . بعضاً‌ده يوليله مقارنت شويله طورسون ، عضو مستورك شفره‌لری اطرافنه تماس حتی باكر قيزلرك بيله كبه قالمه‌لری ايچون بر سبب كافی تشكيل ايتمكده‌در .

حال بوكه مركزده اولونجه قادينك نشانليسی ايله برچوق دفعه ، بربشقه‌سيله بر دفعه مناسبتده بولنديغی ازدواج فرض ايدلسه‌ده نشانليسی قادينك بهمه‌حال كنديدن كبه قالديغنه نه ايله حكم ايده‌بيله‌جك ؟

اوروپاليلر بوكون قبول ايتدكلری مراسم وعاداتيله جاهليت اولی دورينی آكديريورلر . او دورده عرب نكاح متعه‌يی مباح عد ايديور ، قادين كيمك اونده ايكن آثار حمل تحقق ايدرسه چوجق اونك اوليور ايدی . مع مافيه قادين چوجغی متعدد زوجلرندن ايستديكنه مال ايتمك حقنی‌ده حائز ايدی .

اوروپاده اليوم جاری اولان مراسم ازدواج نره‌ده ، اسلامك قبول ايتمش اولديغی شرائط نره‌ده ؟

اسلامده ازدواج مسئله‌سی قطعی بر صفحه‌يه كيردكدن صوكره قيزك پدری ويا برادری كبی محارمندن برينك حضوريله بری برلرينی كوره‌رك يك ديكرك احوال واوصافنه اطلاع حاصل ايتمه‌لرينه مساغ ويرمكده‌در . بوكبی قيود معقوله داخلنده واقع اوله‌جق بر معارفه‌نك بوكون اوروپاده مستولی بر شكل آلان رذالتلره ميدان ويرمه‌سی احتمالی وارميدر ؟

اوت ، قانون طبيعته منافی اوله‌رق قبول ايدلمش اولان بر طاقم مراسم وعادات نتايجيدركه اوروپا عائله‌لری خانمانلرينی فحش ايله طولدورمشلر ، انسال وانسابلرينی بيله بيله قارمه قاريشيق بر حاله كتيرمشلردر .

شريعت اسلاميه ، قادين اركك ، زنا ايدنلر ايچون شدتلی جزالر ترتيب ايتمش اولديغی ايچون طبيعيدركه قانون اسلامده بويله غريب بر قيد يوقدر . چونكه بو قيد اساس اعتباريله رسماً قبول ايدلمش زنا وسفاحدن بشقه برشی دكلدر .

خامساً : طرفيندن برينك قصداً وبر سبب معقوله استناد ايتمكسزين حصول مقارنته ممانعت كوسترمه‌سی وبو سببدن دولايی مقارنتك فعلاً وقوعه كله‌مامه‌سی .

بو قيد ، بر حد معين داخلنده ، معقول و مقبولدر . شريعت اسلاميه بو مسئله‌ده بر طاقم قيود مهمه وضع ايتمشدركه بز ، تطويل بحثدن احترازاً شوراده اوچنك ذكريله اكتفا ايده‌جكز :

(١) واقع اولان امتناع ، مرض ، ياخود اعتراض ويا بونلره مماثل اسبابدن متولد ايسه زوجه بر سنه مهلت ويريلير ؛ بو مدت ظرفنده ينه وظيفهٔ زوجيتی ايفا ايتمزسه حاكم بينلرينی تفريق ايدر .

(٢) امتناع واقع صرف اضرار مقصدينه مبتنی بولنور وزوجدن بو خصوصده يمين صادر اولورسه قادين درت آی صبر ايدر .

اركك ينه فكرنده ثبات و اصرار ايدرسه حاكم بينلرينی تفريق ايدر .

(٣) بر قادين حضور رسالتپناهی‌يه كله‌رك : «يا رسول الله ! زوجم كوندوزلرينی صيامه ، كيجه‌لرينی قيامه حصر ايتمش . بنم كنديسندن بر حصهٔ انتفاعم يوق» ديدی . رسالتمآب صلی الله عليه وسلم افندمز او آدمی چاغيره‌رق قادينك افاده‌سنده حقلی اولوب اولماديغنی صوردی . اوت ، جوابی ويره‌سی اوزرينه ، «ديمزده بويله شی يوق . بكا باق ، مسلمانلقهم دينك، هم دنيانك ايچون چاليشمقدن عبارتدر . نمازقيل ، اوروج طوت . چاليش ، استراحت ايت . اوزركده وجوديكك بر حقی اولديغی كبی زوجه‌ككده بر حقی وار .» بيوردی.

بو حديث شريفدن استدلال اولنور كه آنفاً بيان اولنان ايكی سببدن بری بولنمازسه زوجيندن برينك ديكرندن ، بو حق طبيعی وشرعيدن استفاده ايتديرمه‌سنی طلب ايتمك حقنی حائزدر . بو حق اخلال ايدلديكی زمان قاضينك بينلرينی تفريق ايتمكه شرعاً صلاحيتی واردر .

خلاصهٔ كلام ، طريق صوابه ياقلاشمق ايچون واسع بر خطوه ماهيتده اولان قانون جديد جناب حقك حقايق علويهٔ اسلاميه‌يی بهمه حال كاشانه اظهار واعلا ايده‌جكنه دائر «سنريهم آياتنا فی الآفاق وفی انفسهم» نظم كريمله بزلره سبق ايتمش اولان وعد كريمك تجلیٔ آثار انجازندن بشقه بر شی دكلدر .

قانون ، ازدواج مسائلنده حريتی ، و بو يولده بر طاقم حكامی احتوا ايتمكله برابر استهداف ايتديكی غايه ومقصده وصول اعتباريله شريعت غرادن پك كريده‌در . شايان تمنيدركه غرب فلاسفه‌سی اسلامك حقيقتنه ، تعاليمنك علويتنه ، احكام عاليه‌سنك انجه‌لكنه ، انظار نظره موفق اولسونلرده بو سايه‌ده اوكا قارشی مجهزاولدقلری فكر طعن وتشنيعدن واز كچسونلر و خاتم انبيانك بشريته اتحاف ايتديكی بو دين علوينك «رحمة للعالمين» اولديغنی تسليم و اعترافه بر مجبوريت وجدانيه حس ايتسونلر .

اوت ، واقعا شريعت اسلاميه اركككه طلاق حقنی بخش ايتمشدر. فقط بو حقی استعمالده اونی باشی بوش براقمامش ، مقابلنده بو حقی سوء استعمال ايدرسه قاضی‌يه‌ده تعزير (عقوبت) حقنی ويرمشدر . اثبات مدعی ايچون اسلامك طلاق بابنده قبول ايتمش اولديغی ملاعنه‌دن دها قوتلی بردليل اوله‌ماز .

«والذين يرمون ازواجهم ولم يكن لهم شهداء الا انفسهم فشهادة احدهم اربع شهادات بالله انه لمن الصادقين والخامسة ان لعنة الله عليه ان كان من الكاذبين» فحوای منيفنجه اركك ، آيت كريمه‌نك تعيين ايتديكی طرز وشكلده ملاعنه‌يی قبول ايتديكی تقديرده حاكم ، عليه الصلاة والسلام افندمزك عينی مسئله‌ده ياپديغی كبی ، آره‌لرينی تفريق ايدر .

بيلمه‌يزكه اركك حق طلاقنی استعمالده ، بر طاقم سفهانك آكلاديغی كبی ، تماماً سربست ايسه اونی بويله كلفتلری اختياره مجبور ايدن نه‌در ؟

قاضيلريمزك حائز اولدقلری حق تعزيری استعمال ايتمه‌لری شريعت اسلاميه‌ده موجود بر نقصان دكل، بلكه اونك انفاذ احكاميله مكلف اولانلرك قصورلرينه حمل ايدلمك موافق اولسه كركدر .

شريعت اسلاميه ، قادينه ، آرزوسنه تعليقاً ، حق افتراقی النده بولندرمه‌سنه مساعده ايتديكی كبی كندی عائله‌سيله ، زوجنك عائله‌سندن بر ر اركككی تفريق بين ايچون صلاحيت تامه‌يی حائز بر ر حكم تعيين ايتمك، زوجيله آره‌لرينی تفريق ايتمسی ايچون قاضی‌يه مراجعتده بولنه بيلمك حقلرينی بخش ايتمشدر . بونلر اركككی مسكن وخدمتكار اجرتلرينی تسويه ، مأكولات وملبوساتی تدارك ايله مكلف طوتان حقوق زوجيتك فوقنده قادينك نائل اولديغی برطاقم مساعدات شرعيه‌در .

شريعت غرا بو قدرله‌ده اكتفا ايتميه‌رك قادينه عائله‌سنك نامنی طاشيمق ، اموالنه تصرف واوندن استفاده ايتمك ، لزوم كوررسه ، اموالنك اداره‌سی ايچون حتی زوجندن بشقه برينی وكيل تعيين ايتمك حقلرينی تأمين ايتمشدركه غربده‌هيچ بر قادينك بوكبی حقوقدن استفاده‌سنه امكان يوقدر .

شريعت مطهره قادينه نسبتله طلاق بحثنده قيود وشرائط آنفه دائره‌سنده قالميه‌رق اوكا اليوم امريقاده موجود حريت طلاقدن دها واسع بر حريت تأمين ايتمشدركه ابن عباسدن مروی وقعهٔ آتيه بونك بر دليليدر :

اسلامده ايلك خلع حادثه‌سی ثابت بن قيسك حرمنده وقوعه كلمشدر : قادين حضور رسالتپناهی‌يه كله‌رك : «يارسول الله! ثابت ايله باشمز هيچ بر وقت بر ياصديقده برلشه‌مز . داخل زفاف اولمق ايچون كلديكی زمان چادرك پرده‌سنی قالديردم . باقدمكه برسلاح بر حالده قارشيدن كليور . دقت ايتدم . كوردمكه قاپ قاره بررنك ، قيصه بر قامت ، غايت چيركين بر سيما .» ديدی . رسول الله صلی الله عليه وسلم: «ويرمش اولديغی باغچه‌يی اعاده ايدرميسك؟» ديه صوردی. قادين : «های های، ايسترسه ويريم.» جوابی‌ويردی. بونك اوزرينه رسول الله صلی الله عليه وسلم ثابته: «باغچه‌كی آل ده تطليق ايت.» بيوردی. قادين عائله‌سنك خانه‌سنه عودت ايتدی .

شريعتك قادينه بخش ايتمش اولديغی بويله واسع مقياسده حريتلر ميدانده دوروب دوروركن بيلمم كه ذره قدر عقل وانصافی اولان بر كمسه اسلامك قادينلری حيوان مثابه‌سنده طوتدقده‌واونی حقوق طبيعيه

سندن محروم برقفقده اولدیغنی ایلری سوره‌رك دین مبینه قارشی زباندرازلغه جرأت ایده‌بیلیرمی ؟

بو مقوله انصافسزلر نه‌دیرلرسه دیسونلر دین یسر وسهولت اولان اسلام ازدواجدن مقصد حسن معاشرت ، رفاه معیشت ، حیاتك لذایذ وآلامنه متساویاً اشتراك شرطیله محبت متقابله‌دن عبارت اولدیغنی نظر دقته آلمش وبو مقصدی تأمین ایچون طبایع بشره عقل سلیمه صوك درجه ملایم قواعد واحکام وضع ایتمشدر . ایشته اسلامك ادیان سائره‌دن مدار تمایزی بو كبی شیلردر .

احمد فؤاد

صوك

سس

بو عنوان ایله بالیکسریده هفته‌لق بر غزته انتشار ایتمه‌یه باشلامشدر. برقاچ نسخه‌سنك مطالعه‌سندن اكلاشیلدیغی اوزره رفیقمز صحیفه‌لرینی انتشار ایتدیکی محیطك خصوصی احتیاجلرینه ، محلی شئون وحادثاتنه حصر ایدرك هرنسخه‌سنده خلقك اكلایه‌جغی برصورتده كوزل ومفید مقاله‌لرله اهالی‌یی تنویر وارشاد ایدییور. ولایات وسنجاقلرده انتشار ایدن برغزته ایچون ناصیل برمسلك تعقیب ایتمك لازم كلیرسه رفیقمز حقیله اونی ایفایه موفق اولیور . دیكر بعض ولایات غزته‌لری یاپدیغی كبی ، معضل مسائل سیاسیه‌دن باحث باش مقاله‌لرله ، تحف تحف فكرلر ومقلدلكلرله قارئلرینی بیهوده اشغال ایتمیور. هرنسخه‌سی محیطك سویه‌سنه كوره برچوق نصیحتلری ، كویلینك حیات اجتماعیه‌سنه عائد بسیط ، فقط قیمتدار فكرلری محتوی اوله‌رق محیطنه حقیقی رهبرلك ایدییور . « سس » ك مؤسس محترمی بصری بك كبی جداً مسلمان ، خلوق ، مقتدر برصاحب قلمك محصول علم وعرفانی البته بویله مكمل اولور . دیكر ولایات وسنجاقلرده انتشار ایدن رفیقلرمزكده بواثری ، بومسلكی تعقیب ایتملری تمنی اولنور. بالیكسری محیطنه دوشن وظیفه ، بو (سس) ی دیكله‌مك ، اونك ارائه ایده‌جكی طریق رشاد وصوابدن آیریلمامقدن عبارتدر .

جناب حق موفق بالخیر ایلسون ؛ بو « سس » له بوتون او محیطده‌كی مسلمانلری اویاندیرسون .

دشمن سسی دویق ایسته‌مزسه‌ك ؛
قاردەش سسیدر اویان بو سسدن .
قالقنجه كورور ، كه آقشام اولمش
وقتیله اویانمایان بو سسدن .

*
* *

رفیق محترممزك ناصیل نافع یازیلرله خلقی ضلالتدن ، یأسدن قورتارمقده اولدیغنی كوسترمك ایچون صوك نسخه‌سنده‌كی باش مقاله‌سنك بعض فقره‌لرینی نقل ایدییورز :

یأس ، بدبینلك

« آرزو ایتدیكمز صلح وسكونه آرتیق قاووشیورز . فقط عجبا روحلریمزده بوتون اراده‌مزی صارصان یكی ودائمی بر دشمانی كیزله‌مه‌یه باشلادیغمزك فرقنده‌می‌یز ؟ اویله بر دشمان ، كه هپمزك جوهرینی امحا ایتمه‌سندن جداً قورتولابیلیر. احوال قارشیسنده هركس كندینی بوامانسز دوشمانه تسلیم ایدیویرمكدن قورتارامیور ، كه اوده (یأس وبدبینی) در ! « بز آدام اولمایز . نه یاپسه‌ق نافله ! » دییه‌رك كندینی قویوب صالیویرییور .

واقعا كچن پارلاق كونلریمزه باقاراق سلطان عثمان ، فاتح ، یاووز وقانونیلرك قافقاسلردن آطلاسلره ، ویانه ولهستاندن عمان وسودانلره قادار قوردقلری سلطنت تولكه‌سنك شانلی خریطه‌سیله دورت عصر صوكره ، بوكون مملكتمزك آلدیغی ومع التأسف آلاجغی شكللره كوز كزدیره‌ن هر مسلمانك وطن اندیشه‌سی ، آجیسی ایله بوره‌كنك چارپماماسی ، قلبنك قانامامسی قابل دكلدر. اسلام عالمنك اك بویوك دشمانی اولان اوروپالیلردن بعضیلری اوچ عصر ایچنده تدریجاً قوپاره قوپاره (قافقاسیه ، قریم ، مجارستان ، رومانیا ، صربستان ، قره‌طاغ ، بولغارستان) كبی كشورلری تولكه‌مزدن آییردیلر : اون سنه‌لك مشروطیت حیاتمزده‌ده سوره‌كلی تهدیدلر وحربلرله (بوسنه هرسك ، كرید ، آطه‌لر ، روم‌ایلی ، طرابلس غرب وبنغازی) كبی مملكتلریمزی آلدیلر . أوه‌ت ، تاریخ وخریطه قارشیسنده نه‌قادار دوشونسه‌ك ، متأثر اولسه‌ق ألبته یریدر : (٤٠٠) سنه‌دن بری هپ ویرییورز ، آلدیغمز یوق ! مملكت كوچولدكجه اداره‌سنده بنه عین عجز ومشكلات ایچریسنده قالیورز . دورت عصردن بری بیلكیسزلك واخلاقسزلق كبی ایكی فنا آرقاداش دائما بزی كورویور . بناءً علیه بواندیشه وتأثیرلر ایچنده متأثر اولمامق ، چیرپینمامق قابل دكلدر .

فقط بوتأثر بزی هیچ برزمان یأس وبدبینی دریاسنده بوغمامالق لازمدر . عصرلرك اوزریمزه چوكردیكی فلاكتلر عبرت درسی ویره‌رك ، بزی یاشامق املندن اوزاقلاشدیرماملی‌در. فلاكتلر بعض ملتلری باتیریر ، بعضیلرینی‌ده یوزه چیقاریر ؛ او فلاكتلردن عبرت آلانلر ، حاللرینه ، كیدیشلرینه برصلاح ، بردوزه‌ن ویره‌نلر ، آدیملرینی جسور وفقط دوشونه‌رك آتانلردر .

برچوق ملتلر واردر ، كه تاریخده بكالیم فلاكتلر قارشیسنده قالمشلردر . باشقه‌لرینه نه حاجت ؟ بز كندیمز آزمی فلاكتلر ، تجربه‌لر كوردك ؟ .. مثلا عباسیلرك صوك زمانلرنده مسلمانلر بك قوتسز ایدی . هر طرفده (طوائف ملوك) تورەمشدی . خلیفه‌لر

مملکتی محافظه خصوصنده هیچ بر قوت کوسترەمه‌یورلردی . ایشته بو صیراده ، یعنی بشنجی ، آلتنجی ، یدنجی عصرلرده میلیونلرجه أهل صلیب اسلام دیارینی چیکنه‌یه‌رك ، (آطنه‌یی ، اورفه‌یی ، حلبی ، شامی ، قدسی) کاملاً ضبط ایده‌رك ، قدسده بر (قراللق) ، اورفه‌ده بر (دوقه‌لق) تشکیل ودیکر یرلری قدس قراللیغنه مالکانه اولارق الحاق ایتدیلر. فقط جناب حق بر (صلاح الدین ایوبی) میدانه چیقارارق ، بونك غیرتی و حماستی ایله اهل صلیبه بر مقابله قدرتی یاراتمش، اونلری قاچیرمایه، قدس قرالی (کونی دولوزینیان)ی أسیر آلمایه مسلمانلری موفق بویورمشدر . کذلك اخلافی‌ده مصری ضبط ایده‌رك، تکرار قدسی قورتارمق ایسته‌ین فرانسه قرالی متعصب (طقوزنجی لوئی) یی منصوره‌ده أسیر ایتمه‌یه ، اوچ عصر محاربه صوکنده صلیبیونی مملکتلرینه ألی بوش کونده‌رمه‌یه موفق اولدیلر .

عثمانلی تاریخی‌ده بویله مهم مثاللرله دولودر . أزجمله (انقره) محاربه‌سندن صوکرا (تیمورلنك) ؛ (مراد خداوندکار) ك ، (ییلدیریم بایزید) ك قالدیردیغی بکلکلری تکرار احیا ایتمشدی . بونلرك شماریقلقلری أثناسنده بش شهزاده مملکتك چشیدلی یرلرنده بربرلریله چارپیشیور ، (بیزانس) ایمپراطورلری‌ده ایشه قاریشه‌رق، بکلرله برلکده شهزاده‌لری بربرینه قارشی حرب ایتدیریور ، عثمانلی حکومتك ییقیلماسنه یاردیم ایتمك ایسته‌یورلردی . تام اون بر سنه سوره‌ن شهزادکان غائله‌سی مملکتی پك ضعیف براقمشدی . فقط ینه قوجا اللهك لطفی ایله مقتدر ، عزمکار، بدبینلکدن آزاده واراده‌لی پادشاه (چلبی سلطان محمد) بش سنه ایچنده ییلدیریم سلطنتك سونن قدرت و عظمت نورینی یکیدن پارلاتمایه موفق اولو ویردی ! کذا عزم و اراده‌سنه ضعفی ، ملایملکی غلبه ایده‌ن بایزید ولینك رنکسز زمان سلطنتی قوجه (فاتح) ك پارلاق دورینی حسرتله آراتدیغی کبی ، پادشاهلغی زماننده (اسماعیل صفوی) نك نفوذی ممالك عثمانیه‌یی استیلا ایتمه‌یه باشلامشدی . صاف بایزید ولی بونلردن خبرسز ، زهدیله ، تقواسیله مشغول اولورکن ادارهٔ امور پك فنا اللرده ایدی . أولادلری آراسنده سلطنتی علیهنه قیام چیقماسنه مانع اولامادی ؛ حیاتی قهر عذاب ایچنده کچدی . فقط درت شهزاده ینه مملکتی مجادله‌لریله خرابه زاره چه‌ویریرکن ، هپسنه غلبه ایده‌ن جوانمرد ، تدبیرلی ، قوتلی (یاووز) پادشاه ؛ ییلدیریم وفاتح دورلرینی کولکه‌ده براقدی ! ..

کذا روسیه حکومتی (خسته آدم) دیدیکی عثمانلی حکومتنی دفن ایتمك حاضرلغنی یاپوب ، جهانی علیهمزه صالدیرمایه چالیشیرکن (مصطفی رشید پاشا) وآرقاداشلری اوروپاده سیاحتلر یاپارق لهمزه قازاندیغی کبی ، (سیواستپول) سفریله روسیه‌نك بلینه بویوك برضربه ایندیرمه‌یه وعثمانلی حکومتنی اوروپا هیئت دولیه‌سی آراسنه صوقمایه موفق اولمشدی .

خلاصه : اسلام و عثمانلی تاریخنده معروض قالدیغمز بر چوق فلاکتلر عزم واراده‌نك ، چالیشمانك سایه‌سنده ازاله ایدیلمش ، بو دولت وبو اسلام مملکتی بر چوق اوچوروملردن قورتولمشدر .

دولتمزك اقبال وسعادتی کونشی دفعاتله باطمق اوزره‌ایکن ، الله عظیم الشان اونی یکیدن پارلاتمش ، مسلمانلری ئولدورمه‌مشدر . بناءً علیه (یأس کفردر) اعتقادنده بولونارق، عزمکار، اراده‌لی، خلوق اولمایی دینك مقتضیاتندن بیلن هر مسلمانك صوك فلاکتلر قارشیسنده مأیوس وبدبین اولماسی دکل، بونلردن عبرت آلارق وار قوتیله چالیشماسی ، بالخاصه شو صیراده (بیرلیك)دن قطعیاً آیریلماماسی و اولور اولماز شایعه‌لر قارشیسنده حسیاتیله دکل ، محاکمه‌ایله حرکت ایتمه‌سی لازم وبو لزومه دقت اولوندیغی صورتده بزمده اسکی مجد وشوکتمزه عون حقله یکیدن قاووشمامز مقدردر .

شئون

الجزیره عشیرتلرینك صداقتی

رأس العیندن الجزیره عشایر وعربانی نامنه جبور مشایخندن محمد السلطان امضاسیله حکومت سنیه‌یه رأس العیندن آتیده‌کی تلغرافنامه کشیده ایدلمشدر :

الجزیره قطعه‌سنك شمالندن جنوب فرات وادیسنه قدر جریان ایدن خابور نهری وادیسنده‌کی جبور واونلره ملحق جراین وبکاره عشائرلری وزور سنجاغیله دیاربکر وموصل ولایتلرینه مربوط جبور عشایری طرف عاجزی‌یه عائد اولوب بونلردن خارج قالان عشائر بزمله هم فکر ویکوجود بولونیور . بوعشیرتلر یدیبوز سنه‌دن زیاده دولت علیهٔ عثمانیه‌نك نان و نعمتیله پرورده اولدقلری جهتله عثمانلی حکومتندن غیری برقوم وملتله برلکلری غیرقابل ومحاذیر عدیده‌یی داعیدر . بناءً علیه بویله برحال وقوعنده استقباللری ظلمت ایچنده قاله‌جغی امثاللریله ثابت اولدیغندن شمدیدن استقباللرینك تأمین ایدلمسی ایچون ایجاب ایدن مقاماته عرض اولنمق احتیاجی حس ایدلدیکی تقدیرده تشبثات لازمه‌ده بولنمق اوزره عربان نامنه کمال تهالکله ارادهٔ جلیله‌لری منتظردر .

هلال مطبعه‌سی — اشرف ادیب

سبيل الرشاد

سنه ١٣٢٤

آبونه شرائطی
داخلی، خارجی هر یر ایچون
سنه‌لکی (٢٥٠)، آلتی آیلغی
(١٣٠) غروشدر .

[نسخه‌سی ٥ غروش ،
سنه‌لکی ٥٢ نسخه‌در .]

اداره خانه
باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات
آبونه بدلی پشیندر

مسلکه موافق آثار مع الممنونیه
قبول اولنور. درج ایدلمه‌ین
یازیلر اعاده اولونماز .

اخطارات
آدرس تبدیلنده آیریجه بش
غروش کوندرلمیدر .

مکتوبلرك امضالری واضح
واوقوناقلی اولمسی وآبونه صره
نومروسی محتوی بولنمسی لازمدر.

ممالك اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرك آدرسلرینك فرانسز-
جه‌ده یازلمسی رجا اولنور.

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر
اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی
رجا اولنور .

دینی ، فلسفی ، علمی ، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم — باش محرر: محمد عاکف — صاحب ومدیر مسئول: اشرف ادیب — اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد : ٣٨٢ — ٨ ربیع الاول ١٣٣٧ — پنجشنبه — ١٢ کانون اول ١٣٣٤ — جلد ١٥

مولد حضرت نبوی

صلی الله علیه وسلم

اصح اقواله کوره ربیع الاولك اون ایکیسنده رسالت عامه صاحبی، انبیا ورسلك خاتمی محمد بن عبدالله بن عبدالمطلب بن هاشم زینتساز کهوارهٔ وجود اولدی .

جناب رسول ، پدرینك وفاتندن ایکی آی صکره طوغدی ، ودنیایه یتیم وبیوایه اوله‌رق کلدی . چونکه پدری کندینه ، متاع دنیایه عائد بش دوه ایله ام‌ایمن نامنده‌کی جاریهٔ حبشیه‌دن بشقه برشی براقمامشدی .

جناب حق رسول کزینی وحدانیتنك برهان ذی‌حیاتی، برعقیدهٔ جاهلیه‌نك شاهد بطلانی یاپمق ایستیوردی :

خلق ظن ایدییورلردی که‌شو عالم‌مادی‌یه قدمنهاده اولان‌هرهانکی بر مولود پدرینك وصایت وصیانتی، مادرینك دقت واهتمامی واونلرك طوپلایوب براقدقلری ثروت و سامان سایه‌سنده غبرت و سعادته مظهر اوله‌بیلیر .

جناب رسالتمآب عالم وجوده بویله یتیم و بیوایه کلمکله قالمادی ، هنوز آلتی یاشنی اکمال ایتمامش برطفل نوزاد ایکن جناب حق اونی والده‌سنك سینهٔ شفقت ومهربانیسندن‌ده آییردی . اولاجدی عبدالمطلب وصکره عموجه‌سی ابوطالب وصایتنی درعهده ایتدیلر .

محمد (صلعم) اون‌اوچنجی سال‌حیاتنه رسیده اولونجه تجارت‌مقصدیله شامه کیتمکده اولان عموجه‌سی ابوطالب ، حیاتنده ایلك دفعه اولمق اوزره برابرنده یوله چیقارمشدی. بصری موقعنه‌کلنجه راهب «بحیری» ابوطالبه برادرزاده‌سنی مکه‌یه کری کوتوره‌رك یهودیلردن اهتمامکارانه برصورتده حفظ وحمایه ایتمه‌سنی‌واونك ایلروده پك‌بیوك‌برسر کذشتی اوله‌جغنی اخطار ایتدی . ابوطالب‌ده و صایاسنه امتثالاً یاننده‌کی اشیای تجاریه‌یی اوراده صاتوب صاوه‌رق مکه‌یه دوندی .

اخلاق کریمه‌سی

جناب حق محمد (صلعم)ی رسالت‌امر خطیری ایچون‌حاضرلامق واوکا عربلر آره‌سنده ، بلکه‌ده بتون ممالك جهانده حکمران اولان ضلالت ومفسده‌تلری اساسندن محو و ازاله ایده‌جك بر قابلیت واستعداد ویرمك ایستدیکی ایچون امر تربیتنی‌بالذات درعهده ایتدی. جناب رسالتمآب مکتب عرفان الهیده آلدیغی مکمل درس ادب ایله مصفا ، نزیه بر انسان اوله‌رق میدانه چیقدی . بر صورتده‌که قرق سنه‌لك بر دورهٔ حیات کچیرمش اولدیغی جاهلیت عالمنده دامن عفت و نزاهتنی ذره قدر شائبه‌دار ایده‌جك بر حالی کورلمه‌دی ؛ الك اوفاق بر سجیهٔ غیر مقبوله ایله اتصافنه کیمسه شاهد اولمادی .

بالعکس او، بلوغه ایریشدیکی آندن اعتباراً محیط قومیتی ایچنده حلم و مروت ، صدق و امانت کبی سجایای فاضله‌نك بر تمثال بدیعی عداولنمغه‌باشلادی. قومی آره‌سنده «الامین» عنوان مفخرتنی احراز ایتدی.

رسول علیه‌السلام حیاتنك جاهلیته عائد قسمنده بیله آمال و مشتهیاتنه‌اسیر اولمامش، عفت وعصمتنی محافظه، جناب‌حقك حلالندن احسان ایتدیکی شیئه رضا و قناعت ایده‌رك نزیه و علوی بر حیات کچیرمشدر .

او زمان ایسه عالم بر عالم ایدی‌که امتلردن هیچ بری قبائی فنا کورمیور ، بر امر منکری ایشله‌مکده محذور تصور ایتمیور ایدی . بو جریان عمومی ایچنده اونك‌ده سیرورفتارینی قرین ومعاصرلرینك تلقیات اخلاقیه‌سنه اویدورمه‌سنده، اونلرله هم آهنك برحیات تعقیب ایتمه‌سنده نه بأس واردی ؟

فقط اویله اولامازدی. کندینی درعهده ایده‌جکی اوپرشان‌وشرف وقدسی وظیفه ایچون یتیشدیرمك‌ایستیان مقدرات فطرت نزیهه‌سنی ، شاعرك دیدیکی کبی، هر درلو عیب و نقصاندن پاك و مبرا بولندیرمق ایستیوردی :

خلقت مبرأ من کل عیب　　　کانك قد خلقت کما تشاء

جناب رسالتمآب‌قرقجی سال حیاتنده بولنان ام‌المؤمنین خدیجه‌ایله عقد ازدواج ایتدی . حرمی طول و برازده کچکین ،کندیسی ایسه هنوز یکرمی بش یاشلرنده و بناءً علیه شبابتك دورهٔ کمالنده ، عافیت و زندکیسی مکمل، مستثنا برحسن آنه مالك اولدیغی حالده رفیقهٔ محترمه‌سنك هجرتدن اوچ سنه اول وقوع ارتحالنه قدر اوکا قارشی غایت‌وفاکار بولندی؛ حقنده بسله‌مکده اولدیغی حسن‌رأفت وصمیمیته ذره قدر خلل کتیرمه‌دی .

کنجلکنك اك حرارتلی چاغلرندن اختیارلغنك بدایتلرینه قدر شهوتك تحکمی آلتنه کیرمامش اولان بر ذات تصل اولورده اللی یاشنه کیردکدن، فضله اوله‌رق برده بارکران بعثت ، تکالیف‌رسالت دوش لیاقتنه یوکلندکدن صکره عکسی تمایلاته تسلیم نفس ایدر ؟

جناب خدیجه‌نك ارتحالنی متعاقب سیرت سنیهٔ محمدیه‌یی شائبه‌دار کوسترمك املنده بولنانلر نه احمق آدملر! خدیجه‌نك وفاتندن‌صکره ازواج طاهراتك تعددنده‌کی سرو حکمتی آکلایه‌بیله‌جك قدر عرفان و ذکادن بو آدملرك نصیبی یوقمی ؟ طوغریسی بو کبی سفسطه‌لر صاحبلرینك ادراك و اذعاندن هیچ بر بهره‌لری اولمادیغنك اك باهر برهانیدر . [۱]

رسول علیه‌الاسلام اوقویوب یازمامش برامی ایدی. قرآن کریم اونك بوحالنی بر چوق یرلرنده سرد وبیان ایتدیکی حالده چیقوب‌ده اعتراض ایدن برکمسه بولنمادی .

یالکز بوخصوصده آیات قرآنیه‌یی احبار یهوددن، شام‌سفرلرنده کوروشدیکی اهل کتاب علماسندن تلقی ایتمش‌اولدیغنه دائر برهذیان واردرکه کتاب جلیل اونك، شوراده فضله سوز سویلمکه احتیاج براقمیه‌جق صورتده، جوابنی ویرمشدر.

مع مافیه بیلمه‌یزکه، حتی دنیانك اك بیوك برمؤسسهٔ علمیه‌سنی، اك پارلاق بر مکتب فلسفه وتشریعی ایکی دفعه زیارته موفق اولان بر انسانك بورالردن آله‌جغی نصیب فیض وعرفانك درجه‌سی نه اوله‌بیلیر؟ باخصوص‌که علیه الصلاة و السلام افندمزه بو استفادهٔ علمیه‌یی تأمین ایده‌جك اولان سیاحتلردن برنجیسی ، کندینك هنوز اون اوچ یاشلرنده بولندیغی صره‌لرده وقوع بوله‌رق برقاچ آی قدر قیصه بر مدت دوام ایتمش، خدیجه نامنه تجارت مقصدیله‌اجرا ایدیلان ایکنجیسنده ایسه فرط مشغولیتی بوکبی تشبثلره‌قطعیاً مانع بولنمشدی .

رسول کزین افندیمز فکر و رویت اعتباریله بوتون انسانلره فائق اولمغله برابر دائما اظهار تبسم ایدر ، آز سویلر ، حلم وملایمت کوسترر ، چوق زمانی ذکر و فکر ایله کچیریر ایدی . احقاق‌حق خصوصنده یانده یقین ایله اوزاق ، قوی ایله ضعیف بر ایدی . فقیره فقرندن دولایی حقارت ایتمز ، قارشیسنده بر حکمدارده‌اولسه حشمت و عظمتنه اهمیت ویرمز ایدی . صبر کوستریر ، خلقی‌ده مصابره‌یه تشویق ایدر ، تالیفه متمایل بولنور،تفریقدن قورقار ایدی.

مغرور و خودکام اولمه‌دن پك اوزاق بولنان ذات رسالتپناهی تواضع و مشورتی پك سوردی . حق کورونجه دائما اوکا دونر ، دنیایه قارشی زهد و عفتی التزام ایلر . فقرا و مساکینه آجیرایدی. کتاب کریمده‌کی « النبی اولی بالمؤمنین من انفسهم وازواجه امهاتهم » امتیاز علویسنه فرط شفقتی سایه‌سنده احراز لیاقت ایتمش ایدی .

ایشته جناب حق ، رسول کزینی بویله علوی ، نزیه اخلاق ایله مظهر تکمل ایده‌رك تبلیغ رسالتنه واسطه اتخاذ ایتمش ، دنیاده عقباده اك یوکسك پایه‌لری اونك ذاتنه تخصیص ایلمشدر . اوت ، دنیاده دها نصل عالی بر پایه و منزلت اولابیلیرکه بوکون ملوك‌وامرا اونك حجرهٔ معطره‌سنه عرض خدمتی کندیلری ایچون اك بیوك بر وسیلهٔ فخرو مباهات عد ایدیورلر .

اوته‌ده اك محتشم حکمدارلرك ، حشمت و سلطنتلرینك افولیله برابر یاد عظمت و اقباللری منسوب اولدقلری ملتلره یالکز منور فکرلیلرك، اوده صرف تحصیل سایه‌سنده، حافظه‌لرنده یربولابیلدیکی حالده او نبی کریمك صیت بلند رسالتی آفاق کائنات عالمده هرآن ایچون طنین انداز اولمقده ، نور هدایت و ارشادی کائناتی نورلره غرق ایتمکده‌در .

رسول کریم افندمزك سیرت همایونلری بزی شو حقیقته ارشاد ایدیورکه علو منزلت ، نباهت شان ، حسن صیت ، یاد جمیل کبی شیلر فرط ثروت وسامان‌ایله، جاه‌واقبال‌ایله، نفوذومکانتله،ارثی‌امتیازلرله، استبدادایله، مکروخدعه ایله‌قازانیلیرشیلر دکلدر . چونکه تعین ایتمش برحقیقتدرکه‌دنیاداغماهوسکاراقبالی‌اولانلرك‌علیهنه‌دونر، منافع‌خصوصیه‌یه قارشی کوستریان‌حرص وتهالك خواصلك‌خانمانی یقار، خاك‌ایله یکسان ایدر . بو ، بویله اولونجه دیمك اولیورکه رسالتمآب صلی الله علیه وسلم افندمزی شاهد عظمت وجلالی اولدیغمز اومقام معلایه اعلا ایدن شی اوکبی احوال ومقاصددن هیچ بری دکلدی . اوکا بوامتیاز فوق‌الطبیعه‌یی‌تأمین ایدن‌شی یالکزشوحالت ایدی: دنیا کندینه قارشی

[۱]. بومطالعاتك اسبابنی اکلامق ایچون (الاسلام دین‌الفطره) نام اثره مراجعت اولونملیدر .

دوكيلوب صاچيلدقجه ، محاسن دلفريبيله كنديني بكنديرمكه چاليشدقجه او ، دنيايه قارشى بيگانه برطور آلير ، مبرم وضرورى اولان حظوظ واحتياجاتنى استيفا ايتمكله برابر قلبنى اونك قيد تحكمنه تسليم ايتمزايدى.

بزده سيرت سنيهٔ نبويه نك بوطرز تظاهرندن استدلال ايدييورزكه دنيايه قارشى زهد وعفت اسباب سعى وعملى تعطيل ايتمك، تكيه لره ، خصوصى عبادتخانه لره چكيلمرك، حلالده اولسه ، ناز ونعيم دنيادن دامن كش فراغ اولمق ديمك دكلدر .

حقيقى زهد ، سيرت نبويه نك دلالت ايتديكى وجهله ، دنيايى، بشقه هيچ برشيئه التفات ايتميه جك درجه ، قلبه حاكم بروضعيتده بولنديرمامق ، برخدمتكار ، برحيوان حقنده تطبيق ايتديكك طرز واصوله توفيقاً اونى كنديته جلب ايله آمال ومقاصد عاليه يى ترويج وانفاذ خصوصنده خدمت ومعاونتندن استفاده ايلمكدر .

خلاصه دنيايه قارشى زهد ديمك اونى كنديته بند ايتملك ودائما حكم واراده كه رام ومنقاد بولنديرمق ديمكدر .

بناءً عليه برمسلمان ايستديكى كبى دنيانك مناعم ولذائذندن استفاده ايتسون ، زينت وزخارفندن ديله ديكى قدر وايه دار اولسون . يالكز برشيدن، بروانفاق كبى صلاح ومنفعتى كنديته، دينه، وطننه عائد اولان بر سجيهٔ فاضله يه وداع ايده جك درجه حظوظ عاجلهٔ دنيويه يه ميل ومفتونيتدن حذر ايتسون.

ايشته اسلام دينده زهدك حقيقتى بوندن عبارتدر . مسلمانلر هرخصوصده پيغمبرلرينك قرآن ايله مؤيد اولان اخلاق كريمه وسيرت طاهره سنى رهبر اتخاذ ايتمه لى ، دنيايه قارشى كوستره جكلرى زهدده اونى عزم واراده لرينه رام ايتدكدن صكره لذائذ و نفائس دنيويه دن استفاده، دينى، منسوب اولديغى جمعيت مسلمينى تأييد واصعاد يولنده جمع ثروت يولنى بيلن كسه لرك زهد واستغنالريله هم عيار اولمه ليدر .

اسرار قرآن

بسم الله الرحمن الرحيم

ان الذين كفروا سواء عليهم أأنذرتهم أم لم تنذرهم لا يؤمنون ختم الله على قلوبهم وعلى سمعهم وعلى ابصارهم غشاوة ولهم عذاب عظيم .

مآل كريمى :

كفرى ارتكاب ايدنلر، انذار ايتمشسك، ايتمامشسك، برابر. اونلر ايمانه ايتمزلر. الله اونلرك قلبلريني، قولاقلريني مهرلمشدر. كوزلري اوكنده پرده واردر.

رسول عليه السلام بتون انسانلرك ، رسالتنه ايمان ايتملريني صوك درجه آرزو ايدر ، مسلك هدايتده اثرينه اقتفا و شريعتنه توسل سعادتنه نائل اوله ميانلرك بوبدبختلقلرى كنديني جداً داغدار ايدرايدى.

بناءً عليه قرآن كريمده برچوق آيتلر واردركه نبى رحيم افندمز بويولده حس ايتديكى شدت آلامى تسليت و عينى زمانده اونى شو حقيقته ارشاد ايتمكده در : انسانلر آره سنده شقاوت ابديه يه محكوم اويله كسه لر واردركه كوناكون خطيئات دوت اطرافلريني صارمش ، عناد ومكابره كنديلريني مركز صواب و حقيقتدن اوزاقلاشديردقجه اوزاقلاشديرمش اولديغى ايچون اونلره نه وعظ و نصيحت تأثير ايدر، نه ده آيات بينات ديدهٔ انتباهلريني آچار .

ايشته بوايكى ايت « الم تر الى الذين بدلوا نعمة الله كفراً و احلوا قومهم دار البوار » نظم كريمنك دلالت ايتديكى وجهله قوملرينك كفر وضلال واديلرنده صاپلانوب قالمه لرينه سبب اولان سرآمدان قريشك حال خذلان وشقاوتلريني بيان و تصوير ايتمكده در .

بوسركرده لرك كافه سى وقعهٔ بدر كبراده خاك هلاكه سريلمشلر، دار جزاده كنديلريني بكله ين مآل وعاقبتلرينه قاووشمشلردر. قريشك سادات و كبراسى طوپلادقلرى مهم بر قوتله بدرده كى مسلمانلرى غافل آولامق مقصديله مكه دن حركت ايتمشلردى . ايكى قوت قارشيلاشنجه مشركلر هيچ بر ثبات و مقاومت اثرى كوسترمكسزين طريق انهزامى طوتديلر . مسلمانلر تعقيبلرينه قويوله رق ايستدكلرينى اسير ، ايستدكلرينى قتل ايتديلر . عظماى قريشدن هو اسملرينى تعداد ايده جكمز كسه لرده مقتولين ميانده ايديلر :

عتبه بن ربيعه ، برادرى شيبه ، وليد بن عتبه ، عامر(ابوعبيده)ك پدرى جراح ، امية بن خلف ايله اوغلى على ، حنظلة بن ابى سفيان ، ابوجهل ، نوفل بن خويلد .

بووقعه ده قريشدن يتمش كشى اسير آلنمش و بونلردن عقبة بن ابى معيط ايله نضر بن الحارثك، مكه ده ايكن اسلام ومسلمانلرله استهزا خصوصنده پك ايلرى كيتمكده اولدقلرى ايچون امر پيغمبرى ايله بيونلرى وورلمشدر .

قريشك برر دعامهٔ عز وشوكتى مثابه سنده اولان بو آدملر اويله آيات ، اويله براهين كورمشلر ايدى كه طاشلره كوسترلسه ارير ، طاغلر مهابت قطعيتندن لرزه ناك اولور ايدى . فقط ايمان ايتميانلره بويله شيلرك نه تأثيرى اوله بيلير ؟

اوست اوسته سنه لر كچدى كه رسالتمآب صلى الله عليه وسلم افندمز بو آدملره حكمت سويليور، فقط بونك اهلانه ايراث كبر ونخوتدن ماعدا برتأثيرى اولميور ؛ انذار و تخويف صورتيله يوله كتيرمك

ایستیور ، بونکله‌ده طغیانلرینی تزییددن بشقه برنتیجه الده ایده‌میور ایدی . هدایت یوللرینی کوستردکجه کوزلرینی قاپایورلر ، حقیقتی آکلاتمق ایستدکجه فکر و محاکمه‌لرینی ضلال و اوهام وادیلرینه صاپدیریورلر ایدی . نهایت قومنک عناد واستکبارلری بر راده‌یه واردی که رسالتمآب افندمز اونلرک هدایت و فلاحدن وایه‌دار اوله‌میه‌جقلرینی آکلامقده قالمادی . بالعکس شعلهٔ نور نبوت شریعتی سوندیرمجه‌یه قدر نفس همایونه قارشی اللرندن کلن اذا وجفایی دریغ ایتمیه‌جکلرینه قطعی براعتماد حاصل ایتدی . ذاتاً اصدق القائلین اولان ذات ذوالجلال بوزمرهٔ معاندینه قارشی انذار و عدم انذارک نتیجه اعتباریله سیان اولدیغنی خبر ویردکدن صکره اونلرک سیرتلرینی تصحیح ، عقیده‌لرینی اصلاح ایده‌بیلمه‌لری حقنده امید بسله‌مه‌سنه نه‌امکان واردی ؟ فی‌الحقیقه ، بوامکان واحتمال منسلب ایدی ، چونکه اونلر کفر وضلالده صوکنه‌قدر ثبات واصرار ایتمکی کوزه آلدیرمشلر ، علیه‌الصلاة والسلام افندمزک ترتیل و تلاوت ایده‌جکی آیات آلهیه وحکم بینه‌یه حوالهٔ سمع ایتمامکه شدتله عزم ونیت ایتمشلردی .

دوشونیله‌جك اولورسه اونلرله معقولات آفاقنده جولاننه مساعده ایتمدکاری قلبلرك ، ایشتمك ، دیكله‌مك خاصه‌سنی تعطیل ایتدكلری قولاقلرك ، كثیف پرده‌لرله محسوساته نفوذدن منع ایتدكلری نظرلرك كندیلرینه نه‌فائده‌سی اوله‌بیلیردی ؟

شبهه‌سز ، جناب حقك بویله معاندلره قارشی یاپه‌جغی شی اونلری بویله ودیعهٔ فطرت اولان قوای حسیه‌نك منافع و ارشاداتندن محروم براقق اوله‌جقدر . اونلرکه نورحقیقت بتون شعشعه‌سیله کوزلری اوکنده پارلادقجه ، حکمت حکیم قلبلرینه تجلی ایتدکجه عنادومکابره اعتراف حقیقت تمایلاتنك فکرلرنده یر بولماسنه مانع اولورده بوکبی فرصتلردن استفاده‌لرینه امکان براقماز.

کفری ارتکاب و عنادلرنده اصرار ایدنلر معده‌سنك کوزل وقوتلی غدالره تحملی اولمیان خسته‌یه بکزرلرکه تناول ایتدیکی قوهٔ غدائیه‌سی مکمل هرشی خسته‌لغنك اشتدادینه وتهلکه‌نك برمرتبه‌دها آرتمه‌سنه سبب اولور . بوحقیقتی « فی قلوبهم مرض فزادهم الله مرضاً » آیت کریمه‌سی مفسردر .

آیتك معناسی جناب‌حق قوللرینی ضلالته سوق ایدر واونلری طریق مستقیمدن انحراف ایتدیرر ، دیمك دکلدر . او ، بزه شو حقیقتی تلقین ایتمکده‌درکه: جناب‌حق وحی طریقیله حکم آیاتی قوللرینه ایندیرر ، بونلره عناد واستکبار خسته‌لقلرندن آزاده صاف و نزیه معکس اولورسه فیوض مادیه و معنویه‌لری بویله قلبلرك نزاهت وزنده‌کیلرینی برقات دها تقویه ایدر . طغیان و مفسدت تمایلاتیله مشبوع قلبلر ، شیطان اوفورمشده آلابیلدیکنه شیشمش بیومش

بورونلر ایسه صاحبلرینك طینت و وجدانلرینه بو آیات و حکمك سریان فیوضاتنه امکان براقمازلر و بناءً علیه بو عوامل تربیت وارشاد او کسه‌لری قوجاقلامق ایسته‌دکجه اونلر سیلکنوب قاچمق ایسترلر ، قارشیلرنده شعلهٔ فلاح وهدایتی پارلاتدقجه کورمامك ایچون کوزلرینی یومارلر .

« فلما زاغوا ازاغ الله قلوبهم » و « ونخوفهم فمایزیدهم الاطغیاناً کبیراً » آیتلری بزی هدایت وضلالت مسئله‌لرینك استناد ایتمکده اولدیغی بوحقیقتلره ارشاد ایتمکده‌در .

حقیقةً بك‌چوق کمسه‌لر کوردك که عناد ومکابره قلبلرنده اساسلی برصورتده جایکیر اولمامش اولسه‌نه‌حق وحقیقتك تظاهراتی قارشیسنده فکر ومحاکمه‌لری مهالك ظنون واوهامه صاپلانوب قاله‌جق ، نه‌ده نفسلری صدق قبول والتزام خصوصنده کریوهٔ نخوت وتعصبه صاپه‌جق ایدی . فقط هوسات نفسانیه او درجه قلبلرنده یرلشمش که شهراه استقامتی هرکسدن کوزل کوردکاری حالده دائما اوندن انحراف ایدرلر ، حق وحقیقتك دلائل ثبوتنی پك کوزل بیلدکاری حالده انکاردن چکینمزلر . تیقظ و انتباهه دعوت تمادیٔ غفلتلرینه ، تبیین حقایق تجاهللرینه باعث اولور . « وقالوا قلوبنا فی اکنة مما تدعونا الیه وفی آذاننا وقر ومن بیننا وبینك حجاب = معاندین کفار دیرلرکه: بزی دعوت ایتدیکك شیلره قارشی قلبلریمز برر غلاف ایچریسنده ایمش کبی قپالی ، قولاقلریمز صاغیردر . سنکله بزم آره‌مزده بر حجاب واردر . »

بو مقوله آدملر شو درج ایده‌جکمز آیتلرله‌جناب حقك ماهیت و اوصافنی بیان ایتمش اولدیغی کیمسه‌لردر . « ان الذین حقت علیهم کلمة العذاب لایؤمنون ولوجائتهم کل آیة حتی یروا العذاب الالیم = حقلرنده عذاب دائمی حکمی ویرلمش اولانلر ، کندیلرینه بتون آیات کلمش تجلی ایتمش اولسه‌ده عذاب الیمی کورمدکجه ایمان ایتمزلر . » « ولئن اتیت الذین اوتوا الکتاب بکل آیة ماتبعوا قبلتك وما انت بتابع قبلتهم = اهل کتابه آیات و دلائل نامنه نه وارسه هپسنی کتیرسه‌ك قبله‌ك تابع اولمزلر . سن‌ده اونلرك قبله‌لرینه تابع اوله‌مازسك »

شو آیت کریمه‌ده بو زمرهٔ معاندینك نصل سنکین بر قلبه مالك اولدقلرینی بیان ایتمکده‌در « بل طبع الله علیها بکفرهم »

« ان الذنوب اذا تتابعت علی القلوب اغلقتها واذ اغلقتها فحینئذ الختم = قلبلر متمادیاً کناهلرك استیلای ظلام وقوتی آلتنده قالیرسه قاپانیر قالیر. برکره‌ده قاپاندیمی مختومیت محققدر » حدیث شریفی‌ده تجلیٔ حقایقك قلوب قاسیه‌یه قارشی عدم تأثیرینی مؤیددر . بوحدیث شریفدن آکلاشیلیورکه ختم قلب او کمسه‌لره مخصوصدرکه قازاندقلری سیئات ، دوچار اولدقلری خطیئات صلاح و انتباهه قابلیتلرینی تمامیله ازاله

ایدرده یایدقلرینه ندامت ایتمکی ، حقیقی توبه ایله حیات معصیتلرینه نهایت ویرمه‌کی خاطرلرینه بیله کتیرمزلر . آرتق بونلر آیات آتیه ایله درجهٔ عصیان وتمردلری ایضاح و بیان بیوریلان قوم نوح ایله همحال اولورلر. «رب انی دعوت قومی لیلاً ونهاراً فلم یزدهم دعائی الافرارا و انی کلما دعوتهم لتغفر لهم جعلوا اصابعهم فی آذانهم واحدوا واستکبروا استکبارا ثم انی دعوتهم جهاراً ثم انی اعلنت لهم واسررت لهم اسرارا فقلت استغفروا ربکم انه کان غفارا یرسل السماء علیکم مدرارا و یمددکم باموال و بنین ویجعل لکم جنات و یجعل لکم انهارا . مالکم لاترجون لله وقارا وقد خلقکم اطوارا الم تروا کیف خلق الله سبع سموات طباقا و جعل القمر فیهن نورا و جعل الشمس سراجا والله انبتکم من الارض نباتا ثم یعیدکم و یخرجکم اخراجا والله جعل لکم الارض بساطا لتسلکو منها سبلاً فجاجا . قال نوح رب انهم عصونی واتبعوا من لم یزده ماله و ولده الاخسارا و مکرو مکراً کبارا وقالوا لاتذرن الهتکم ولاتذرن وداً ولاسواعا ولایغوث و یعوق و نسرا و قد اضلوا کثیرا و لاتزد الظالمین الاضلالا . مما خطیئاتهم اغرقوا فادخلوا نارافلم یجدوا لهم من دون الله انصارا و قال نوح رب لا تذر علی الارض من الکافرین دیارا انك ان تذرهم یضلوا عبادك ولا یلدوا الافاجراً کفارا = یارب! قومی کیجه‌لی کوندوزلی حق یولنه چاغیردم. بنم صدای دعوتم اونلرك دها زیاده یاغمدن قاچه‌لرندن بشقه بر نتیجه ویرمه‌دی. غفرانکه مظهر اولمه‌لری ایچون کندیلرینی حق یولنه دعوت ایتدکچه پارمقلریله قولاقلرینی طیقادیلر. کفر ومعصیتده اصرار، کبر ونخوتلرینی تزیید ایتدیلر . صکره اونلری جهرا دعوت ایتدم؛ یرینه کوره آچیقدن آچیغه، یرینه کوره کیزلی کیزلی تلقیناتده بولندم ودیدم‌که: الاهه ایمان ایده‌رك اوندن مغفرت طلب ایدیکز. اومغفرت تاکریسیدر . ایمان ودخالت ایدرسه‌کز کوکدن سزه بول بول باران رحمت یاغدیرر ، اموال و بنین ایله امداد و معاونت ایدر ، سزی باغچه‌لره، ایرماقلره صاحب قیلار . الله سزی طوردن طوره انتقال ایتدیره‌رك یاراتمشکن نه‌دن اونی تبجیل وتوقیر ایتمك ایسته‌میورسکز؟ کورمیورمیسکزکه او نصل یدی قات کوك یاراتمش ، اونلرده‌کی آیی نور یعنی لطیف ضیالی، کونشی سراج یعنی قوتلی وکسکین شعله‌لی یاپمشدر. سزی الله یردن بیتیرمشدر. بالاخره یه‌رك آلتنه کوندره‌جك. صکره تکرار بیوك بر قوت و قدرتله میدانه چیقاره‌جقدر . کنیش کنیش یوللردن یورویوب کیتمه‌کز ایچون یری دوشك کبی دوز بر حاله قویان ده الله‌در . بو قدر وعظ و ارشاددن صکره نوح شونلری سویلمکه مجبور اولدی : یارب ! قومم بنی دیکله‌مدیلر . مالك اولدیغی مال واولاد کندینی دهازیاده شقاوت وخسرانه دوچار ایتمش اولانلره اویدیلر . بکا قارشی بیوك بیوك مکروتزویر یوللرینه صاپه‌رق خلقه: معبودلریکزی براقیکز، نه وده سواعدن، نه‌ده یغوث، یعوق ونسر نامارنده‌کی صنملریکزدن واز کچمه‌یکز . دیکه قالقدیلر . و بویله سوزلرله بر چوق خلقك ضلالنده قالمسنه سبب اولدیلر . الٰهی ! بو حال و حرکتلرینه مقابل ظالملره ضلالتلرینی آرتیرمه‌دن بشقه بر شی یاپمه . قوم نوح ایشته بوکبی خطیئاتلرندن دولایی هپ غرق ایدیله‌رك جهنم آتشنه آتیلدیلرده الله‌ه قارشی کندیلرینه یاردمجی بوله‌مدیلر. ذاتاً نوح‌ده اثنای مناجاتنده شویله دیمشدی: یارب ! یر یوزنده کافرلردن برفرد براقه . براقیرسه‌ك قوللرینك دوغری یولدن شاشمه‌لرینه سبب اولورلر . عالمه فاجر و کفر و معصیتده بی نظیر مخلوقلردن بشقه نسل و ذریت کتیرمزلر. »

مترجمی: محمدشوکت عبدالعزیز چاویش

حقوق عائله واصول محاکمات شرعیه.

قرارنامه‌لری حقنده

حقوق عائله واصول محاکمات شرعیه قرارنامه‌لری حقنده دارالفنونك ملةالٰهیات شعبه‌سی حکمت تشریع مدرسی متبحرین علمادن محدث وفقیه شهیر صدرالدین افندی حضرتلری طرفندن اولجه قلمه آلنوب حکومت سابقه‌جه نشرینه مساعده ایدلمه‌ین لایحه‌یی کمال اهمیتنه مبنی درج ایدیورز. مسئله‌نك مجلس مبعوثانجه موضوع بحث اولدیغی شوکونلرده ملت وکیللرینك بولایحه‌یی موضوعك اهمیتیله متناسب برصورتده تعقیب وتدقیق ایده‌جکلری قویاً مأمولدر .

حقوق عائله قرارنامه‌سی ، قومیسیون مخصوصی طرفندن تنظیم ایدیلمش اولان اسباب موجبه لایحه‌سیله برابر ، مطالعه اولوندی . تعلقنه مبنی اصول محاکمهٔ شرعیه قرارنامه‌سی‌ده کوزدن کچیرلدی . حقوق عائله قرارنامه‌سنك هیئت عمومیه‌سی و روحنی تشکیل ایدن ماده‌لری ، امید اولوندیغی کبی ، خلقك مصالح ومنافعلرینه خادم ، عرف وعادات وآداب واخلاق ملیه‌لرینه موافق دکل . تأمل اولوندقجه قواعد دینیه‌مز ایله قابل تألیف اولمیوب، بناءً علیه قانون اساسی‌یه‌ده مطابق اولمدیغی ظاهر اولیور .

اهل اسلامه تعلق ایدن یوز اوچ ماده‌نك قرقندن زیاده‌سی خطا آلود . بر تفصیل بیان اولونه‌جغی اوزره برطاقملری شرع معلومه ، نصوصه ، اجماعه مخالف احکامی محتوی : مناکحاتك برنجی بابنك فصل ثانیسیله آکا متعلق اولان ۵۲ نجی ماده‌سی ومفارقاتك ۱۳۰ نجی ماده‌سی، ۷۵ نجی ماده ایله مفسر اولان ۱۹ نجی ماده‌نك فقرهٔ اخیره‌سی کبی. بعضلری‌ده قیمت شرعیه‌دن عاری قانون شکلنه وضع اولونمش ، اضرار ناسی مؤدی : ۳۳، ۳۷ ، ۱۱۰ نجی ماده‌لر کبی . بر چوغی‌ده مسائل اختلافیه‌دن. لکن ادله‌سنه نظر ایله طریق شرعیسیله ترجیح اولونمش اقوال دکل. وا کثریسی نادرالوقوع اولان اموره متعلق . قبوللرنده ناس ایچون اویله فائده مأمول دکل . بالعکس منافعلرینی اخلال ایده‌جك، قیود و شروطی ترك اولونه‌رق آلینمش اقوال وشرعاً جمعی جائز اولمیان قوللره استناد ایتدیرلمش ماده‌لرده وار.

قرارنامه‌يي تنظيم ايدركن قوميسيون هيئتنك طوتدقلري مسلكده خطا ايتمش اولدقلري آكلاشيليور. اسباب موجبه لايحه‌سنك عبارات صريحه‌سندن مستبان اوله‌جغي اوزره ايجابات مدنيه‌دن عد اولونه‌رق آكا بناءً ترتيب اولونان قانونلر بركره‌ده اقوال فقهايه نظر اولونوب بعضلرينه استناد ايتديريلبرسه آرتيق مشروعيت اكتساب ايدروبونكله وظيفهٔ دينيه ايفا ايديلمش اولور ... ظن اولونمش . بوايسه غلطدر . چونكه احكام شرعيه ايكنجي درجه‌يه براقيلمش اوليور. حال بوكه برنجي درجه‌ده ولذاتها ملتزم اولمسي ، محضا ادلهٔ شرعيه‌نك مدلولي كتاب الله وسنت نبويه‌نك مفادي اولدقلرندن طولايي اخذ وقبول ايديلملري دين اسلامك اساسندن اوله‌رق مطلوبدر. « فلا وربك لا يؤمنون حتى يحكموك فيما شجر بينهم ثم لايجدوا في انفسهم حرجا مما قضيت ويسلموا تسليما » آيت جليله‌سي بوبابده نص قاطعدر. برقضيه‌يي احكام الهيه‌دن اولديغندن طولايي تسليم وقبول ايتمك باشقه ، ايجابات مدنيه‌در ، ياخود مصلحت ناسه اوفقدر ، ديه‌رك تحسين و تصويب ايليوب‌ده آكا موافق اولان قولي اختيار وتشريع ايدملم ديمك باشقه‌در .

اوت ، هرمستقل اولان دولت حق تشريعي حائزدر. ايسته‌ديكي دين وشريعتي ديله‌ديكي قانوني قبول ، ياخود تنظيم ايدر . باشقه‌لري آكا مداخله ايده‌مز . لكن بر ديني قبول ايلمش اولان حكومتك تشريع ايده‌جكي قوانينك‌ده او دين وشريعتك احكامي دائره‌سنده ، آنك اصول وقواعدي اوزره وضع اولونمسي لازم كلير. نزد فقهاده بر قولك مصلحت ناسه ارفق اولمسي‌ده اسباب ترجيحدندر . لكن منصوص ومجمع عليه اولان مواضعده دكل . آنجق مجتهدفيه اولان اموروده اقيسهٔ فقهيه‌نك متعارض اولوب وجه آخرله ترجيح ممكن اولمديغي مسائلده اولور .

طريقت مسلوكهٔ دينيه‌دن اولان جماعت ائمه‌نك قول مشهورندن عدول ايله ادلهٔ شرعيه‌يه نظر ايتمكسزين غرائب اقوالي ترجيح ايتمك ؛ اقوال ائمه‌يه نظر ايله ترجيح ايدركن اولبابده‌كي ادلهٔ شرعيه ونصوص و آثار و اقوال نبويه‌يي ترك و اهمال و اطراح ايلمك جائز اولمديغي ضروريات دينيه‌دن اوله‌رق معلوم ومجمع عليهدر. مجتهد بعضاً خطا ايدر ؛ موضع نصده اجتهاد ايتمش، نص كنديسنه بالغ اولمامش اولور. كنديسي بوبابده معذوردر. لكن دليل ظاهر اولدقدن صوكره آني تقليد ايلمك جائز اولماز وآنك بو خطاسيله مسئله اجتهاديات منزله‌سنه ايتمز . خلافي اختلافدن معدود اوله‌ماز . ارباب سلطنت وحكومت آنكله عمل اولنمسني امر ايليوب حاكملر موجبنجه حكم ايتسه‌لرده اوحكملر شرعاً صحيح ونافذ اولماز .

برقول ايله اخذ و امر اولونه‌بيلمك ايچون اول امرده آنك حقيقةً موضع اجتهاد اولان برمسئله‌يه دائر اولمسي شرطدروبوشرطك تحققندن صوكره‌ده اوقول ومذهبده مراعي اولان قيود وشروطه دقت اولونمق الزمدر . يوقسه ترك واهمال اولونه‌رق آلنيرسه مسئله دكيشير . اوقول آرتيق مجتهد قولي دكلدر .

ادلهٔ شرعيه تفصيليه مساعد اولمامقله ائمه كرامك مطلق وغير متجزي اولان قوللريني كيفي تقسيمات ايله اوره‌لرندن بولمك، هربريني وقوعاتك برقسمنه تخصيص ايتمك ، يكديكرينك ضدي اولوب برينك عندالله خطا اولديغي متيقن اولان ايكي قولله بويله معاً امر ايلمك ادله واقوال ائمه‌نك جميعاً خلافني التزام اولور ، كه البته مشروع اوله‌ماز، اجماعاً باطلدر .

مرور زمانك‌ده بو بابده برتأثيري اوله‌ماز . مكركه او مجتهدلرك فتوالري تغير ازمان ايله تغير ايتمش اولان حادثاته متعلق وزمانلر ايله مقيد اولسون . نته‌كيم امام اعظم رحمه الله تعالى زماننده خانه‌لرك اوطه‌لري يكديكرينه مطابق انشا ايديلير اولديغندن بريسني رؤيت ايتمسيله مشترينك خياري ساقط اوله‌جغنه افتا بيورمش وآنك زماننده صكره عادت دكيشوب اوطه‌لرك مختلف صورتلرده بنا اولونمسي معروف اولديغندن امامين رحمة الله عليهما بريني كورمك كفايت ايتمز. ديمشلر وجميعاً فتوالرنده اصابت ايلمشلردر . چونكه ويردكلري حكملر يكديكرينه مخالف دكل ، هپ زمانلرينه مخصوص و ايكي زمانده‌كي حادثه‌لرك نوع وماهيتلري مختلفدر . عيني حادثه‌كبي ظن ايديلير اولملري آنجق آنلري تصوير ايدن سؤاللرك هربري زماننده‌كي عرف وعادته كوره و آكا بناءً صورت مطلقه‌ده ايراد اولنوب معناي عرفيلري دكيشديكي حالده لفظاً متحد اولملرندن ناشي اولديغي آشكاردر. مجله‌ده « ازمانك تغيريله احكامك تغيري انكار اولونماز . » دنيلمسي‌ده آنجق بومعنايه اولديغي مضبطه‌سنده مصرح اولوب ذكر اولونان مثاليله‌ده ايضاح وبيان ايدلمشدر . احكام شرعيه‌نك قابل تغير اوليوب فتواده‌كي حكملرك تغيري مختلف حادثه‌لره متعلق اولدقلرندن ايلري كلديكي ، هپ سؤاله كوره فتوي ويرلمش اولمقدن عبارت ايدوكي كوسترلمشدر. بونكله برابر منتسبين حقوقدن بعضيلري مجله‌ده‌كي اوجهه‌يه اغترارايله اصل ومعناسني آكلامدقلرندن حل وحرمت تغير ايدر ظن ايديورلر. زمان سعادتده نسخ اولونميان احكام شرعيه‌نك الى يوم القيامه باقي اولديغي ضروريات دينيه‌دن اوله‌رق معلوم اولديغندن غفلت ايدرك ارباب سلطنت وحكومت زمان كچدكجه آنلري كيف مايشاء تغيير و تبديل ايده‌بيليرلر ، عقللريله تنسيب ايتدكلري شروطي علاوه‌يه وايستدكلري قيدك رفعنه صلاحيتلري واردر ، ذهابنده بولونيورلر . لايحه‌ده « ولي الامرك امور مباحه‌ده حق تصرفي مسلماتندر . » دينيله‌رك تعدد زوجاتك منعي بيله جائز اوله‌جغندن بحث اولونمسي قوميسيون هيئتنك‌ده بويله دوشونمش اولدقلريني كوستريور . حال بوكه بك ياكلش . شريعتده اولياي امورك اهل خلافت و حكومتك حقوق ووظائفيله آنلرك آرا و تدابيرينه احاله و تفويض اولونان ابواب وفصول كثيره بانواعها معين و معلوم اولوب زياده‌يي قابل اولمديغي

بديهيدر . نكاح خصوصنده‌كی تصرفلری‌ده ولی خاصلری بولونمیان قیزلری ولایت عامه‌لری حسبیله تزویج ایتمك و امیرالمؤمنین عمر رضی الله عنهدن ابن ابی شیبه‌نك مصنفنده مرسلاً منقول و سرخسینك مبسوطنده مذكور و مشروح اولان اثرندن‌ده مستبان اولدیغی اوزره كفولرینی اختیار ایله كفو اولمیانلردن منع ایتمك كبی مصالحه مقصور اولدیغی امر جلیدر .

امام مشارالیه زماننده بعضلرینك تسمیه و اعطا ایتمكده اولدقلری مهرلرك كمیتنی استكثار ایله اسرافه حمل ایدرك منعنه تشبث ایتمسی اوزرینه بر صحابیهٔ جلیله‌نك آكا :

— سنك قولكمی ، یوقسه اللهك كتابنه‌می اتباع اولونه‌جق؟.

دیه خطاب ایدرك (وان اردتم استبدال زوج مكان زوج و آتیتم احدیهن قنطاراً فلا تأخذوا منه شیئاً) آیت كریمه‌سنی تلاوت ایلیوب منعه حق و صلاحیتی اولمدیغنی تذكار ایدنجه امام مشار الیه رضی الله تعالی عنه همان تصدیق ایله ذهول و خطاسنی اقرار و عزمندن رجوع ایلدیكنی منبره چیقه‌رق اعلان ایتدیكی كتب صحیحهٔ حدیثیه‌ده اسانیدیله مضبوط و مشهوردر .

نص قرآنله حلال ایدیلمش اولان بر شیئك ، دكل ارباب حكومت وسلاطین ، یاخود خلفای راشدین ، وحی الهی ایله نسخ اولونمدقجه پیغمبر ذیشان صلی الله علیه وسلم افندیمز بیله كندیلكندن آنك تحریم ومنعنه قادر اوله‌مایه‌جغی ؛ دلیل شرعیسیله ثابت اولان اباحه و صحت حكمنك تبدیل و تغییری عباد ایچون ممكن اولمیه‌جغی ینه ضرورات دینیه‌دن اوله‌رق معلوم اولان احكام متواتره‌دندر . « قل مایكون لی ان ابدله من تلقاء نفسی ان اتبع الا مایوحی الی » نص جلیلی‌ده بو حكمی اعلان ایتمكده‌در .

مجله‌نك او ماده‌سی بر آیتك ، یاخود بر حدیثك ترجمه‌سی دكل ، بر مجتهد قولی قوتنده‌ده دكلدر . بعض متأخرینك كلامندن فضله بر شی اولمیوب مجرد مسائل فقهیه‌نك ضبطنه ، اقوال مجتهدینك فهمنه خادم اولمق اوزره ترتیب اولونان جمله‌لردن اولدیغی هیأت مجله مضبطه‌لرنده‌ده تصریح ایتمشلر ، بالاده ذكر اولوندیغی اوزره معناسنی‌ده مثالیله ایضاح ایدرك تغیرك حقیقتده حادثه‌لرك اختلاف و تغیرینه راجع اولوب نفس قواعد و احكام شرعیه‌نك قابل تغیر اولمدیغنی اخطار و بر نجی ماده‌سنك متننده‌ده تأكید ایدرك قوانین مؤیده اولدقلرینی تكرار بیان و ازبار ایتمشلردر .

مجله‌نك او قاعده‌سی منطوقنجه بو كون تغیر ازمان ایله تغیر ایتمش دینیله‌بیلوب ذكره شایان اولان احكام آنجق غیر مسلم وطنداشلریمزه تعلق ایدن بعض اموره منحصردر . آنلرك وطنده و حقوق و وظائفده وامر حكومتده مشترك اولدقلری تنظیماته دائر اولان خط همایونله اعلان و قانون اساسی ایله تأیید اولوندیغندن آرتیق حقلرنده اهل ذمته مخصوص اولان احكامك قابل تطبیق اولمامسنده ، كتب عالیهٔ فقهیه‌ده كوستریلن وعد و انجاز اصلنه ، قانونك بیان ایلدیكی قاعدهٔ مساواته مراعات اولونمه‌سنده قالیر . یوقسه اهل اسلامك معاملاتنه وبالخصوص اك نازك مسائل دینیه‌دن نكاح و طلاقه دائر اولان احكام شرعیه‌نك احداث قوانینله بالاختیار تغییرینه و بر حرفنك بیله تبدیلنه مساغ شرعی اولمدیغی یار و اغیارك معلومیدر .

بناءً علیه اوروپا دولتلرنجه‌ده بو خصوصه رعایت ایدیلمكده اولوب اهل اسلام آره‌لرنده بومثللو مسائل دینیه‌یه دائر تكون ایدن دعاوینك فصل و رؤیتی مفتیلرینه و مفتیلری طرفلرندن نصب اولنان قاضیلرینه ترك ایدلمش و احكام شرعیه ایله عمل اولنوب وجه آخرله تعرض اولونمامسی طرف دولت علیه‌دن ممكن اولان عهدنامه‌لره‌ده ادخال وسالك اولدقلری مذهب حنفی خارجنده مكلف طوتولمالری دخی درج اولونمشدر .

نص محكم ایله حلال اولان جمع زوجاتك منع و تحریمی ممكن اوله‌جغنی ادعا ایتمك و آرالرنده عدل و تسویه‌نك مطلوب اولان مقداری « ولن تستطیعوا ان تعدلوا بین النساء ولو حرصتم فلا تمیلوا كل المیل فتذروها كالمعلقة » آیت كریمه‌سیله بیان بیورلوب امر قلبی‌یه منحصر اولمیان فضله‌سی عفو و اسقاط اولنمش ایكن خلافنی التزام ایتمك و هیچ بر زمان ممكن اولمیان درجه‌سنه هر زمان ممكن اولانیله قاریشدیروب شیمدی متعسر و بلكه متعذر اولدی دیمك ، ازدواجك صحت و تماملندن صوكره زوج اوزرینه ترتب ایدن بر وظیفهٔ دینیه‌یی نكاحك شرط جوازی صورتنه افراغ ایتمك ، الی قیام الساعه باقی اولان حل و صحت حكمنك بقاسیچون علت جدیده تحریسنه دوشمك ، نكاح ثانی ایچون زوجهٔ اولانك موافقتنه باقیلمایه‌جغی كتاب و سنت متواتره ایله معلوم و مجمع علیه اولدیغی حالده ینه شرط ایمش كبی نظر اعتباره آلوب‌ده آندن صوكره بالدلاله رضاسنی ادعا و حقیقتدن عاری اولان بو دعوایی‌ده ٣٨ نجی ماده‌ده كوستریلن شرط مشئوم مكروهك مختلف فیه اولان صحتنه بنا ایتمك كبی احوالك یاقیشیر جهتی اولمیوب اصول اسلام ایله قابل توفیق اولمدیغی مستغنیٔ آزادهٔ بیاندر .

لایحه مندرجاتنده اصابت یوق . بناءً علیه قرارنامه‌نك روحنی تشكیل ایدن جهتلری بوزوق ، اكثر ابواب و فصولی بویوك خطالری مشتمل ، مقتضای مصلحت دنیلن ماده‌لری مصلحتدن خالی بولنیور . بتون بو خطالری برر برر بیان ایده‌جكز .

صدرالدین

دیننز ، دولتمز

— تصویر افكار رفیق محترمندن —

دولت عثمانیه‌نك اصلاحاتیله مشغول اولمش فكرلر ، اصلاحاته

باعث اولان علت ویا مبدأی تشخیصده باشلیجه ایکی نقطه‌یه ذاهب اوله کلمشلردر : برنجیسی دین ، ایکنجیسی اهمال دیندن نشأت ایلیان ادارهٔ عرفیه ، تشبهات سیاسیه‌در .

بو ایکی فکری اساسلریله مطالعه ایده‌بیلمك ، واصلاحاتك هانکیسنه اتباع ایله جریان ایتدیکنی ، نهایت دولتك بوکونکی تزلزلات روحیه وماديه‌سندن هانکیسنك مسؤل بولندیغنی تعیین ایتمك ایچون تاریخه علمی بر نظر عطف ایتمك ایجاب ایدیور .

بو بابده بنم ایکی مهم اثر نظر دقتمی جلب ایتمشدر ، بریسی فرانسه سفراسندن انکلهاردك‌ه دولت عثمانیه‌نك تاریخ اصلاحاتی » نامنده‌کی اثری ، دیکری‌ده ، (۱۸۲٦) تاریخ میلادیسنده وفات ایتمش اولان وجغرافیای عمومی نام اثر عظیمیله شهرتیاب بولنان « مالته‌برون » ك دولت وحکومتمزك احوال عمومیه‌سی حقنده‌کی بیاناتی صره‌سنده یاپدیغی بعض تحلیلاتدر .

انکلهارد ، علت اصلاحات دین اولدیغنه ذاهب اولانلردن بولندیغی کبی حکومتك‌ده بو دائره‌ده حرکته قرار ویردیکنی تثبیت ایتمشدر . مالته‌برون ایسه دولتك احکام کتاب وسنته استنادی اعتباریله قیمتندن بحث ایتمش ولکن برطاقم احکام عرفیه وعسکریه‌نك تحکماتندن دولایی احکام کتاب وسنتك اجرا ایدیله‌مدیکنی ، سبب ضعف بو اولدیغنی کوسترمشدر. اساس نظری علمی اولمق وتاریخاً قدمی بولنمق اعتباریله اولا سوزی مالته‌برونه ویره‌لم .

کتابنك جلد ثانیسنده ، آسیا قسمنده دولتمزی تعقیب ایلدیکی صره‌ده دیورکه :

«بلاد عثمانیه‌نك ضعف وشقاسنه سبب عصر حاضرده فرنکلرجه مشهور اولان معناسنجه ، ظلم واستبداد یعنی حکمدارك دیلدیکنی یاپمسی معناسنجه مطلقیت تصرف دکلدر . چونکه پادشاه عنوانی طاشیان عثمانلی سلطانلری شرعاً غیر محدود بر تصرفه حائز دکلدر ، کتاب وسنته‌کی احکامدن تباعدلری اصلا تجویز اولنماز . کتاب وسنت احکامی هر مسلمه اتباعی واجب احکام الهیه‌در. حتی سلطان مجرد اوهام عوام اوزرینه مبتنی عادات قدیمهٔ جاریه‌دن بولنان اموری بیله تهلکه‌سز دکیشدیره‌مز . پادشاه یالکز مناصب ملکیه وعسکریه‌یی دیلدیکنه توجیه ودیلدیکنی عزل ایدر. بو صورتله مأمورینك مالك ارواحی ، افندیسیدر . بونلرده کیف مایشاء تصرف ایلر ، لکن بو بابده مرادینی تماماً تنفیذه حائل اولان خیلی موانعه مصادف‌درکه بوده پاشالرك عصیانه مقتدر اوله‌بیله‌جك قدرتده بولنملریدر. وهر ایکی حالده سلطانك قدرتی محدود ومقصوردر .

«مع مافیه بو تصرف ینه فرنکلرك طانیدیغی معنای مشهورجه مقید ومشروطه‌ده دکلدر ، دولت عثمانیه لایتغیر قوانین ثابته‌یه مستند معناسنه بر دولت معتبره ومشروطه دکلدر . دینه‌بیلیرکه بو مملکتك احکامی (یعنی جاری اولان قوانین اداریه‌سی) شدت تضییق حاوی برطاقم احکام عسکریه ایکن بوزولمش ، چیغیرندن چیقمش ، بالآخره مملکتك احکامی حالنه انقلاب ایتمش ، دولتك تماماً سیاسی اولمش ، وکتاب وسنته‌کی احکام ایله تدبیر واداره‌یه سلطان میسر اوله‌ماز اولمشدر .

«تبعه‌نك تعرضی ، پاشالرك معارضه‌سی کبی فتنه وعصیاندن معدود بولنان وملکك خرابیتنه سبب اوله‌جق اولان حالات ایسه سلطانك تصرفده مقید وانفاذ اراداتنده کندی قدرتندن باشقه بر قدرته محتاج بولنمسنی وبناءً علیه بر مشروطیتی استلزام ایله‌مز. الخ . »

بزه استبداد ومطلقیت ایله ، مشروطیتك کوزل بر تعریفلرینی ویرن شو ذاتك آکلایشنه کوره دولت عثمانیه سلیم ثالث دورنده بیله بالنظریه بر حکومت مشروطه ایمش و کتاب وسنت احکامی بو مشروطیتك مبناسی اولان قوانین اوله‌بیلیرمش .

بو مشروطیت اوروپا مشروطیتنه تماماً بکزه‌تمك ایچون بر مجلس عمومی بولندیره‌رق بو احکام دائره‌سنده معاملهٔ حکومتی مراقبه ایتدیرمك کافی ایمش ، و احتمال سلیم ثالث و سلطان محمود حضراتی ، یالکز عسکر مسئله‌سیله اوغراشمیوب‌ده او زمان ولایاتك رجال نافذه‌سندن بر مجلس اعیان اولسون تشکیل ایتسه‌لر و بو صورتله سیاست واداره مملکتك وحدتی تأمینه چالیشسه‌لرمش ، ایی اوله‌جقمش ، فقط دولتك بو مشروطیت اصلیه‌سی نظری و یکیسی کبی حکمسز قالمش ، پادشاه اول وجهله عمل ایده‌مز اولمش ، آنك یرینه بر طاقم احکام عرفیه قائم اوله‌رق دولتی بالعملیه مطلقیته دوغری سوروکله‌مش ، و پاشالرك هر بری بر مستبد یاپمش ، وقتیله هر اراده‌یه قولای قولای بویون اکن بر قدرت مایه‌سی اولدیغنی کوستره‌بیلن ملتك مقاومتنه خلل کتیرمش ، مسکنته دوشورمش ، بناءً علیه سبب فساد دولت ، دینده دکل ، اهمال دیندن منبعث ، تحکمات عرفیه و سیاسیه‌ده ، سوء اداره‌ده ارانمق و بو یولده اصلاحاته کیریشلمك لزومی تظاهر ایتمشدر .

بو علمی ذاتك نقطهٔ نظری دولتك بدایت حالیله مقایسه ایدیلیرسه عین حقیقت اولمق لازم کلیر . ابتداء امرده بتون قدرت تشکیلات عسکریه‌ده ایدی ، او زمانلر علویت امل و صفوت اخلاق حسبیله اداره و قضا معدلتکارانه جریان ایتمکله برابر ، علمی ، مدنی انکشافات اوله‌میوردی .

عربده ، عجمده ، اندلسده‌کی ترقیات علمیه‌نك بزم بلادمزده حصوله کله‌مامسنه ، انکشافات علمیه‌نك یالکز فاتحدن قانونی دوری صوکلرینه قدر کچن محدود بر زمانده باشلامش و ینه سونمش اولمسنه سبب ، دین دکل ، ینه ادارهٔ عرفیه ایدی. نته‌کیم بو خصوصی تیمور و ییلدیریم دورهٔ اعاظمندن بولنان سید شریف جرجانی شو مشهور بیت فارسیسنده آکلامش و اکلاتمش ایدی :

شمس علم ازافق برج عرب طالع شد — استوا یافت ولی دروسط ملك عجم
یافت دررروم زوال از اثر کثرت عرف — جرم بی‌نور و ضیاماند درین دارالم

بر شرقلینك بدایتنده، بر غربلینك ده نهایتنده كشف ایتمش اولدقلری علنده اتحادلری ایله اصابتی كسب تأیید ایده‌جك اولان بر نقطهٔ نظر، بو حقیقت ، حضرت فاتحدن و بالخاصه مقام خلافتی احرازه موفق اولان عهد سلیم اولدن اعتباراً آره‌ده بر مدت دولتك وظیفهٔ دینیه و مدنیه‌سنی ایفاو ثمره‌سنی اقتطافه باشلامش اولدیغنی انكار ایتدیرمز سه‌ده اصلاحاتچیلرمزك تابدایتدن غلط رؤیتی اثبات ایچون كافیدر . تاریخ اخیرمزله، وقوعات جاریه‌مزله قطعیاً بیلیورزكه اصلاحاتمزه بوفكر ایله كیریشیلمه‌مشدر .

اصلاحات سیاستی تحلیل علمی‌یه دكل ، حسیات مجرده‌یه ابتنا ایتدیرلمشدر. اصلاحات سیاستی محیطی استمثال دكل، محیطه تمثل حس مجردندن طوغمش وبو حسك افراطندن دولایی بیضهٔ دولتی چوروك دیه مرمره چارپمشدر، بونی دها ایی اكلاتمق ایچون شیمدی‌ده نوبت كلامی انكه‌لهارده ویره‌لم :

انكه‌لهاردعلی رشاد بك افندینك همتلریله لسانمزه ترجمه ایدلمش اولان سالف الذكر كتابنده تدقیق ایتدیكی مواد اصلاحاتك ظاهراً مقدمه‌سی و حقیقتده ایسه نتیجهٔ مستخرجه‌سی اوله‌رق سرد ایلدیكی افاداتی میاننده دییوركه :

« تنظیماتدن مقصد عمومی هیئت اجتماعیهٔ اسلامیه‌یی عصرلرجه زماندن بری معناً و سیاسةً آیری یاشامش اولدیغی هیآت اجتماعیهٔ خرستیانیه‌یه یاقلاشدیرمق ایدی . بویله بر تشبثك موجب اولدیغی مشكلاتك ماهیت مخصوصه‌سی حقنده شبهه وتردده محل یوقدر. هیچ شبهه یوقدركه عثمانلی ایمپراطورلغی قرون وسطانك ظلمت كثیفه‌سی ایچنده كوندن كونه دها زیاده باتیره‌رق نهایت كونك برنده بسبتون نابود اولمسنی انتاج ایده‌جك كبی كورونمش اولان مؤثر ؛ حكومت عثمانیه‌نك آوروپا هیئت دولیه‌سی خارجنده‌حال انفرادده قالمسی ایدی. و بو انفرادك سبب حقیقیسی‌ده دین ایدی .

« فی الحقیقه حكومتی تأسیس ایتمش اولان اسلامیت، ناظم وحاكم مطلق حكومت اوله‌رق قالمشدر ، قرآن ایله قانون مدنی بر ایدی . تشكیلات ملیه ایله عقائد دینیه یكدیكرندن تفریق ایدیله‌میه‌جك صورتده قاریشمش اولدیغندن تشكیلات ملیه‌ده عقائد دینیه كبی لایتغیر وقطعی ایدی .

« تركیانك آرتق‌ردنده استغنا كوستره‌میه‌جكی ائتلافی حصوله كتیرمك ایچون اورته‌ده‌كی مانعه‌یی یا بسبتون ازاله ، یاخود تخفیف و تسویه ایتمك یعنی حكومتی عالم خرستیانیتده اولدیغی كبی قوانین دینیه‌نك تأثیراتندن آز چوق آزاده بر حاله كتیره‌رك روحانیتدن دنیویته (لائیك ترجمه‌سی‌كه لادینی دیمك دها موافق) تحویل ایله‌مك، یاخود عقائد اساسیه‌یی سربستجه تفسیرایتمك صورتیله یواش‌یواش تحدیدات و تقییدات دینیه‌دن قورتارمسی ایجاب ایدییوردی .

« حكومت عثمانیه هر شیدن پك چابوق متأثر ومنفعل اولان جاهل و متعصب بر خلقك موجب اغبراری اوله‌جق حالاتدن احترازایتمك ایچون بو ایكنجی شقی اختیاره قرار ویرمشدی . » دی‌یه تنظیماتك اساسی ، غایه‌سی ، تطبیقاتی اعتباریله بویله كوزلجه تعریف و ایضاح ایدیله بیله‌جكنی و اوروپایی ممنون ایتمك و تركیایه قارشی دها ملایم طاورانمسنه مداراولمق اوزره برلازمهٔ سیاست اولمسی‌ده علاوه ایلدكدن صوكره، مشكلاتی، دها دوغریسی قابلیت تطبیقیه‌سی اولمدیغنی ایضاح ایتمك ایچون دییوركه :

« اسباب و وسائل مقتضیه‌سی اولجه تدارك و اكمال ایدلمه‌دن بو درجه اساسلی بر تحولك مكلفیت اداره اوزرینه مؤسس بر حكومتك غیرت وهمتیله بیله نا كهان حصوله كله‌میه‌جكی آكلاشیلیر. بویله‌بر تحوله تابع بولندیریله‌جق اقوامك عادات و آدابی، شرائط اجتماعیه‌سنی، اباعن جد كوردیكی تربیه‌یی ، حتی اعتقادات باطله‌سنی بیله نظردقته آلمق لازمدر . تركیادن قات قات مترقی ، اهالیسی دها متجانس ، دها بیوك بر قوهٔ مقاومه‌یه مالك مملكتلرده بیله انجق مرور زمان ایله افكارك ترقیات تدریجیه‌سی ایله، منافعك یواش یواش اكلاشلمه‌سیله ، یاخود طول مدت دوام ایدن خونریزانه اختلاللر نتیجه‌سنده تقرر و تأسس ایدن موضوعات و قوانینك ممالك عثمانیه كبی مختلف عرقلره منسوب اقوامدن متشكل اولدقدن باشقه اوزون مدت اوروپا مدنیتی خارجنده قالمش بر حكومت طرفندن همان قبولنی طلب وادعا ایتمك كار عاقل دكلدر .

« غایت بسیط اولان بوملاحظه ، مناقشات روزمره صره‌سنده اكثریا اهمال اولنمشدر . حالبوكه بونك اهمیت عظیمه‌سی دركاردر . تنظیماتك نتائج اجتماعیهٔ سیاسیه و اداریه‌سنی عقل و منطق دائره‌سنده محاكمه ایتمك ایستینلری بو مطالعه‌یی بر آن بیله نظر دقتدن دور طوتملری جائز اوله‌ماز . »

دییه‌رك بیطرفانه مطالعه یوروتدیكنی سویلیور .

ایشته جریان تاریخمزی قطعیاً بزه تثبیت ایدیورن شو افاده اصلاحاتمزك علتی، غایه‌سی، دساتیر اساسیه‌سی قابلیت تطبیقیه‌لری نه اولدیغنی ایضاح ایدیور،علتی دین ، غایه‌سی دولتك تخلیص و اعلاسی ، دساتیر اساسیه‌سی‌ده :

۱) دین اسلامك بسبتون ازاله‌سی (العیاذبالله) ،

۲) حكومتك دیندن تفریقی ایله لائیك برحاله افراغی ،

۳) دینك سربست تأویلات ایله تحریفی

دستورلری ایمش وبونلرك قابلیت تطبیقیه‌لری جای نظر ایمش، لكن حكومت بونلردن ایكنجی ویا اوچنجی‌یه قرارویرمش، ایشه باشلامش.

فی الحقیقه اصلاحات نقطهٔ نظرندن مملكتمزده حكم سورن افكار شتی ایچنده بو دستورلرك بریسی آرقه‌سندن اولسوفی قوشمیان پك آز كبی‌در. هپ تعصبه قارشی یورودیكنی درمیان ایدوب طوران

وبو کله ایله دین اسلامك حقیقتنه خصومتی ابرازدن خالی قالمیان وبونکله دولته، دولته اولمدیغی صورتده، انسانیته خدمت ایتدیکی زعمنی اظهار ایلیان و عالمده تعصبه یکانه مثال تشکیل ایدن افکار بتون بو دستور تثلیث ایله صاپتمشدر .

دائما فرصت دوشدکجه بحث ایدیلن ویوز بیلك جواب ویرلسه‌ینه آردی آرقه‌سی کسلمامش، دین اسلام مانع ترقیمی، دکلمی؟ مسئله‌سنك مفتاح حلی ایشته بو دستورلرده، بو فکر اصلاحاتك غایه‌سی اولان معناده آراملیدر. بو فکره کوره ترقی کله‌سی، یا خرستیان ویا دینسز اولمق معناسنی افاده ایدنجه هر ایکی معنانك بالطبع دولتده یکانه مانعی، دین اسلام اولمق لازم کله‌جکندن، دین اسلام مانع ترقیدر حکمنی ویرمك کبی بر نتیجهٔ تغلیطیه حاصل اولمق ضروریدر. وارلق یوقلق دیمك اولمدیغی کبی، محمد علیه السلام‌ده عیسی علیه السلام دیمك اولمدیغندن نه دین لادین، نه‌ده دین اسلام دین خرستیان اولور . نه حاجت ، مسلمانلك خرستیان اوله‌مدیغی، کذلك دینسزلکه دوشن مسلمانلرله‌ده بین‌البشر اك اخلاقسز انسانلر اولدیغی بر قضیهٔ تجربیه اولمشدر .

مغالطه‌لرك هیچ بری نفس الامرده دین اسلامك سعادت عمومیهٔ بشریه‌یی کافل وضامن اوله‌بیله‌جك یکانه بر دین اولمسی حقیقتی دنیادن قالدیره‌ماز، ذاتاً دینه بر مجرد، برده مشبح [Concret] ایکی نقطهٔ نظردن باقالیدر . مجرد نقطهٔ نظرندن دین نه قدر علوی ومکمل اولورسه اولسون، بتون مجردات علمیه کبی کندی کندینه تأثیر فیض بخشاسنی کوستره‌مز، دین‌ده علم‌ده ذی‌حیات انسانلرك وجداننده درجهٔ تشخص و تشبحنه کوره حکم افاده ایدر .

کافل دیه‌م حق کتاب، اولسه‌ده نافل،
قدسیتی وار، قدرتی یوق ساده مقالك،
کوردك بونی بز لوح تقالیب امده :
ایش عزم و اراداتنه وابسته رجالك .

اخلاق و اجتماعی اك مهم اساسات انسانیه‌یی کتاب عظیمی ایله تثبیت ایتدکدن وپیغمبر عالیشانك، هیچ برشبههٔ تاریخیه کوتورمه‌ین یکرمی اوچ سنه‌لك دور نبوتنده‌کی سنن جمیله‌سیله طرز تطبیقنی، تفریعاتی ارائه ایلدکدن واجماع و اجتهاد کبی ایکی اساس مهم ایله امت وافراد امته امر تشریعده بر حصهٔ وظیفه افراز بیوردقدن صکره، حضرت عمر حکومتی کبی تاریخ عالمده برمثلی دها ارائه اولنه‌میه‌جق درجه‌ده تعمیم معدلته موفق اولمش بر حکومت نمونه‌سی کوسترمش اولان وبتون بوانواردن جهان بشره پك چوق لمعه‌لر صاچمش و استقبالده صاچاجغنی جزم ایتمش بولنان بردینی مجرد نقطهٔ نظرندن اتهام ایده‌بیلمك ایچون نه قدر انصافسزلق لازم ایسه پك قطعی و عالم شمول اولان منابعنی ووثوق تاریخیسنی دوشونه‌یه‌رك سربست تأویلات ایله تحریف وتغییری امکاننه قائل اولمق ایچون‌ده اوقدر بلاهت ویا بر سجیهٔ خیانت بولنمق ایجاب ایدر .

دین اسلام برملته وعد ایتدیکی فیضی ویرمك ایچون اولا اوته دوشن، اولوالامر اولان زمامدارلرك، مقتدرلرك، ثانیاً تباعت امتك احکام تکلیفیه‌سنه اخلاص ایله ایمان و اکا کوره ابراز سعی و عمل ایتملرینی شرط ایتمشدر. کوچوکلره کناه اولمیان خصوصاتده اولوالامره اطاعت امرینی ویررکن، بیوکلره‌ده الله‌ه ورسول‌الله‌ه اطاعت امرینی ویرر ، نظر الهیده کندیلریله اك وضیع برفقیرك ، حقوقده مساوی و فقط اشغال ایتدکلری مقام نسبتنده آغیر وبویوك وظیفه ومسؤلیت آلتنده بولندقلرینی قید ایدر . ظلم و غدردن منع ایله ، ملکتك اك اوجرا بر کوشه‌سنده کرك مسلم و کرك غیرمسلم برکیشی ظلم وغدره اوغرارسه آندن مسؤل اوله‌جغنی اخطار ایدر و صوکره بر ساعت عدالت ایچون یتمش سنه نافله عبادتدن فضله ثواب وعد ایلر. فقط اولوالامر ، دینی ، ناسه تحکم ایچون برواسطه اتخاذ ایلرده کندیسنك مکلفیت ومسئولیتدن وارسته اولدیغی زعمنه دوشر ؛ اهل علم واخلاقك یتیشمه‌سنه ، چوغالمه‌سنه چالیشمز ؛ ناصحین دینه «وعظکزی بکا دکل، کویلیلره یاپك. سز حکومت ایشنه قاریشمه‌یك.» دیمکله قالمیوب بونلرله ناسك آره‌سنده بیك درلو حائل دیکر، حتی دها ایلری کیدوب: «دینی بنم کوکلمجه سربست تأویل ایتمیورسکز.» دیه اذا ، نفی واجلا ایلرسه البته بونی کورن ناس ویا اعدا ایچنده کندیسنه رقابت ایتمکه قالقیشه‌رق فساد اخلاقی تعمیم ایده‌جك وانتظام حیاتی اخلال ایلیه‌جك ارباب شرت تکثر ایده‌جکندن اوهیئت اجتماعیه‌ده روح اجتماعی قاله‌ماز، بر کون سقوط واندراسه محکوم اولورکه بونتیجه اودینك مقدوحیتی دکل، ممدوحیتی اثبات ایدر .

بو ، بویله ایکن مع‌التأسف سنه‌لردن بری مملکت، عرض اولنان اوچ سقیم دستورك ، دها دوغریسی اوچ قدمه‌لی بر عقیم دستورك تطبیق ایچون برصحنهٔ جدال اولمش وبو کونه قدر ایکی قدمه‌سی آتیلدیغی واوچنجیسنه باصلمدیغی حالده غایه‌دن ، دولتك اعلاسی غایه‌سندن هیچ بر اماره کوروله‌مەمش ، وفقط بو غایه‌نك نقیضی بتون دهشتیله بلیرمشدر .

غیظکار برتعصبك فیرلاتدیغی برشماتت سیاسیه ویا بلاغت سفسطیه ایله باشلایوب اهل توحیدی ، شرك و شرکته سوروکلیه‌رك دولتی وحدتدن چیقاران عناصر اجتماعیه آراسنه شقاق القا ایدرك هپسنك منافعنی اخلال وتشویش ایدن وبالخاصه عنصر اسلامی جمله‌سندن زیاده اهمال وافساد ودلکیر ایتمکله ذوقیاب اولان وبو اوصافدن دولایی محبت وقانونه مستند برادارهٔ تشکیلنه مانع اوله‌رق هپ ادارهٔ عرفیه‌یی تزییده دوغری کیدن ، حاصلی بزی بو کونکی وضعیته دوشوردیکی حالده ضلالتی ، مسئولیتی بردرلو اعتراف ایده‌مه‌ین بو فکرك مبدئی ، مبدأ تنظیماتده دکل، مبدأ اصلاحاتدن دها بر اوقدر زمان اولنده آرامق لازم کلیرسه‌ده ، انکلهارد بورالره تماس وصاغلام هیچ بر استدلال علمی‌یه تمسك ایتمیه‌رك دینی اله آلمشدر ؛ آلمش

دكل، آلنديغنى كوسترمشدر. هر كلمه‌سى بر سياسى افاده اولان و بناءً عليه درلو درلو تفسيره محتمل بولنان عباره‌سنده اويله بر الاستيقيت قوللانمش كه دين اسلامى بالذات سبب ضعف دولت كوسترميوب سبب انفراد كوسترمش و دولتك تهلكهٔ استقبالى بو انفراده بنا قيلمشدر .

بوكا دقت ايديليرسه اساس اعتباريله انكلهارد دخى دين اسلامك دولته بالذات ضررى دكل، بلكه مهم بر منفعتى بولنديغنى وحتى روح دولتك آندن عبارت اولديغنى انكار ايتمش اولميورده، «نه چاره، بو دولت هويتى وطبيعتى ، دينى جهتيله اوروپايه بكزه‌مه‌مش ، منفرد قالمش وبو انفراد كنديسنى يالكز ، معاونتسز براقمش . بوندن طولايى هر وقت مهاجماته معروض قالمقده بولنمش اولديغندن، ترقى اميدى شويله طورسون، استقبالى ده تهلكه‌يه دوشمشدر.» ديمك ايستيور و مسئله‌نك اساساً منبعى بواعث داخليه اولميوب تأثيرات خارجيه اولديغنى و كتابنك برچوق مباحثنده كوروله‌جكى وجهله اوروپانك بو مسئله‌ده بر تعصب آرقه‌سنده قوشديغنى ده اشراب ايدر كبى اوليور .

دولت عثمانيه‌نك ايكى عصردن برى ايكى نوع تضييق خارجى‌يه معروض اولديغى معلومدر كه برى روسيه طرفندن، ديكرى آوستريا ده داخل اولديغى حالده غربى اوروپادن ايدى . روسيه سياستى بجلول جبرى طرفدارى ايدى. املى آچيقدن وحرباً دولت عثمانيه‌يى ازمك، استيلا ايله‌مك ايدى . اوروپا ايسه حلول سلمى طرفدارى ايدى كه مسالمته دولتك هر وقته حلول ايله‌مك وبو وسيله ايله بالجمله منافع و مقاصد سياسيه‌سنى تعقيب ايده ايده ولواوزون مدتده اولسون نتيجهٔ مرامه واصل اولمق مسلكنى التزام ايديوردى . اوروپا مساعد زمانلرده ، محيطلرده ابتدا حريت اقتصادى ، ثانياً حريت سياسى ، ثالثاً حريت ادبى و روحى ياپيوردى . دولتك روحى ، جسمى ابتدا قوتنى محافظه ايدركن بونلر ، دولت ايچون مضرت اولميور، بلكه منفعت تشكيل ايديوردى . چونكه مناسبات بين‌الملله كشايش ويره‌رك دولتك محيطنه دائر تنويرات ويرديكى كبى ؛ كيلن تحملر ، استحاله‌يه اوغرايور وعكس العمل ايله انتباهلر پيدا ايتديريوردى .

بو ايسه روسيه‌نك املنه حائل كوروندكندن روسيه صيق صيق تخريب و تهديدينه دوام ايديوردى، بوندن دولايى ايدى كه اخيراً اصلاحاتك ده عليهنده بولنيوردى . فقط روسيه‌نك ضربه‌لرى دولتى سرسملتدكجه حاصل اولان ضعفدن دولايى ، اوروپا حريتى عثمانلى محيطنده استحاله‌يه دوشمز اولدى . بناءً عليه دولتك معنويتنه ضرر اولمغه باشلادى ، ايهسته ، ظن ايدرم ، انكلهاردك دماغنده مستتر اولان تأثيرات خارجيه‌نك ماهيتى بودر ، اصلاحاتى ياكلش يوله سوق ايدنده بودر .

ينه بوندن دولايى اولمليدركه انكلهارد ، انفراد كلمه‌سنى قوللانمشدر ، يوقسه انفراد مسئله‌سى ده پك شايان قبول دكلدر . چونكه قديمدنبرى دولتك اوروپا ايله مناسبات سياسيه‌سى، اتفاقلرى، معاهده‌لرى، حركات مشتركه‌لرى اوقدر انكار اولنه‌ماز و بناءً عليه سياستهٔ آيرى ياشامش سوزى تماماً دوغرى اوله‌مازدى. آنجق ناپولئون عليهنده‌كى حرب عموميه اشتراك ايتمه‌مش و بو كره اشترا كندن دولايى عطف ايديلن بصيرتسزلك اووقت عدم اشترا كندن دولايى اسناد ايدلمكدن كيرى قالمامشدى كه انفراد سياسى ايله بو حادثه قصد ايديليرسه اونلرده نتيجه‌سى ينه اشترا كه منجر اولديغى اونودلمامق لازم كلير . ديمك ايستيورمكه انكلهاردك دينى علت اصلاحات يامق خصوصنده سياسى برشفره كبى اجمال ايله‌ديكى اوچ درت سطرلق اسباب موجبه ، ظاهراً خيلى وهم غيجيقلايورسه‌ده حقيقتده ايشك ايچنده بربيت ينيكى اولديغنى كوسترمكدن‌ده خالى قالميور . اوده ظن ايدرسه‌م غايهٔ اصلاحاتك دولتى ياپمقمى ، ييقمقمى اولديغى، برسفير آغزينه ياقيشه‌جق معنيدار بر افاده‌نك متضمن اوله‌جنى اشارت ايله كوستريورمكدر . نته‌كيم دستورلرك تطبيقاتنده‌كى مشكلاتى ايضاح ايدركن بو اشارتنه براز دها وضوح ويرديكى نظردقتدن پك قاچميور .

اوت او دستورلرله باشلانان اصلاحاتك بودولتى ييقمقدن باشقه بر نتيجه ويره‌ميه‌جكى محققدى . چونكه عالمده هيچ برشئ تبديل هويتله اصلاح ايديله‌مز، افنا ايديلير . ابى اولماسى آرزو ايديلن بر خسته‌نك قلبى كسيلوب آتيله‌مز . كسلمك شويله طورسون، او قلبك آيروجه تقويه‌سنه اعتنا ايديلير . بو تشبثك ايلك نتيجه‌سى دولتى طبيعت اصليه‌سى خلافنه اوله‌رق دائما استبداده طوغرى يوروتمك و افكار عموميهٔ مليه‌يى حكمدن اسقاط ايدرك ارادهٔ دولتى محدود الاردده طوپلامق املى اولمق لازم كليردى . نصل كه دورهٔ اصلاحاتدن برى دولت دائما استبداده طوغرى توجه ايله‌مش و دائما قانوندن زياده ادارهٔ عرفيه تطبيق ايتمكه مجبور اولمشدر كه اك صوكنده اعلان ايديلن مشروطيت دورنده اسكى دورلردن زياده استبداد حس ايدلمسى ، و مشروطيتك استبداد منورله تفسير اولنمسى هپ بوندن منبعث اولمشدر .

بو نقطه‌يى انكلهارد «بو درجه اساسلى بر تحولك مطلقيت اداره او زرينه مؤسس بر حكومتك غيرت و همتيله بيله نا كهان حصوله كله‌ميه‌جكى آكلاشيليره فقره‌سيله آكلاتمغه چاليشمش و تاريخ تأليفى اولان ۱۸۸۲ ده حكومتمزك بر حكومت مطلقه اولمديغى بيله ، «بيله» قيديله افاده ايتمشدر .

ينه بوندن طولاييدركه دورهٔ اصلاحاتده ياپيلان قانونلرك هيچ بريسى جدى بر قانون اوله‌مامش ، هپسى برر تحول ، برر انقلاب پروپاغانداسى ماهيتنده قالمشدر . قانون ممكن اولديغى قدر ثابت اولمق و روح ملتده پر بوله‌رق منتظم و مستقر بر وضعيت اجتماعيه حصوله كتيرمك ايچون ياپيلير. كوستا و لوبونك ديديكى كبى، قانونلرله تحول و تجدد يامق ، انتظام اجتماعى‌يى مخل و حكمت تشريعه مخالفدر. بزم قانونلرمز ايسه هپ بو قبيلدندر . و اونك ايچوندركه قلبلرده اصلا نفوذى يوقدر. تحول، طبيعت وفطرت حياتده حاصل اولور، قانونلر

بونی ثبیت ایچون تعدیل اولنور . فلسفهٔ حقوق بونی کوستردیکی کبی فقه اسلامك قواعد اصولیه‌سی‌ده بونی ناطقدر .

شوایضاحاتدن آکلاشیلیورکه اصلاحاتی دین اسلامك علیهنه توجیه ایدن و مع التأسف تطبیقنه باشلانمش اولان فکر ومذهب، هپ حس تمثله ، قوتلی بر تعصبه قاپیله‌رق دولتی دائما اوچورومه سوروکله‌مك ایچون بالاده‌کی دستور تثلیثی ذهننه قویارق قدمه‌لرنده کاه بریکنه و کاه اوبریسنه باصمش وحکومتك دیندن تفریقی دردیله هرخطوه‌سنده برایکیلك احداث ایتمش، الئنهایت محاکم شرعیه مسئله‌سیله تفریقی اتمام ایدوب برنجی دستورك تطبیقنه نوبت کلدیکی و بونی‌ده یاپارسه، یعنی دین اسلامی قانون اساسیدن، شیخ الاسلامی هیئت وکلادن، و خلافتی ذات حضرت پادشاهیدن آلوب‌ده بو مملکتده ارتق دین و شریعت اسلامیه‌نك ایلر طوتار یری قالمادیغی، باشقه درلو اوله‌میورسه بوجهتله اولسون استانبول ایله پارس و لوندره‌نك فرقی بولنمدیغنی کوره‌جك اولورسه ، دولتی اعلا ایتدم ، زعمیله بختیار اوله‌جغنی تخیل ایله‌مش دررمشدر. حال بوکه برعصردن بری حکم سورن ویار واغیاردن هیچ برحسن قبول کورمین بوجریانك حالا برادارۀ منتظمه تأسیسنه ومعاملات عرفیه‌نك الغاسنه‌دوغری بر آدیم آتمه‌مدیغی، وسنه‌لردن بری ترقیات اقتصادیه‌ونافعه‌یه‌مصروف بر استقراض یاپه‌رق اراضئ مملکتك اعمارینه تشبث شویله‌طورسون، عادی شوسه‌لرینی بیله یاپه‌مدیغی و مملکتده ترقی نامنه ، عشرتك ، فحشیاتك، سوء اخلاقك توسعندن ، تشتت اجتماعیدن، منافرات متقابله‌دن، ازدیاد فقروضرورتدن، حاصلی وضعیت حاضره‌دن باشقه بر نتیجه ویرمدیکی مشهود عالم اولوب طورور کن ینه عناد و تعصبده بیلمم اصراری دوام ایده‌جکمیدر؟

وقتیله ، مقام مشیختك وظائفی تراشلانیر ونتایج حکمیه‌سی کرك بزه وکرك اوروپایه دها زیاده برامنیت بخش ایتمه‌ین عدلیه‌نك اقامه‌سی آرزو اولنورکن ایکیلك مضر اولدیغی بر پرنسیب اولمق اوزره اصلا ایلری سورولمیوردی . محاکم شرعیه‌نك الغاسی دیمك اولان تحویل ارتباطی حادثه‌سی اتمام اولونجه بر فکر وحدت منجلی اولدی . حالبوکه دستور تفریق نه‌قدر قوتلی تطبیق اولنورسه ایکیلك او نسبتده قوت بوله‌جغی پك بدیهی بر کیفیتدر . اوت تفریق ایکی‌یه آییرمقدر، ایکی‌یه آییرمغه طرفدار اولان بر فکر ، وحدت پرنسیبندن بحث ایدرسه کولنج اولور .

دستور تفریقدن ایلك طوغان نتیجه دینلی ودینسزلك ایکیلیکیدر. اتمام ایدلمسندن حاصل اوله‌جق نتیجه‌ده حکومت ایچنده حکومت ، دها ایلری کیدیلیرسه دولت ایچنده دولت ایکیلیکیدر . چونکه دین وشریعت اسلامیه‌نك مزاجی بونی مقتضیدر . مسلمانك الله ایله آره‌سنده‌کی واسطه‌سی خواجه‌لری دکل، حکومتیدر. کرچه اسلامده تربیهٔ فردیه اساسی واردر ، مسلمانك منفرداً وبالذات یاپمغه مأموریا مأذون بولندیغی فرض عین قبیلندن برچوق وظائف دینیه و عملیه‌سی واردر ، دین اسلام فردی یالکز الله‌ویپغمبرینه ربط ایدر.خرستیان فردیتنده وافتیز اولمق ایچون هر حالده مرجعندن منصوب بر رئیس دینی‌یه مراجعت مجبوریتنده ایکن مسلمان سنت اولمق ایچون دکل، نکاح یاپمق ایچون بیله برخواجه‌نك توسطی لزومنه اینانه‌ماز. لکن دین اسلام فردی اولوالامره دخی ربط ایدر، فقط اجتماعیتله ربط ایدر. چونکه اسلامده تربیهٔ اجتماعیه اساسی پك مهمدر. مسلمانك ایلك تربیهٔ مؤسسهٔ اجتماعیه‌سنك رکن رکینی بودر. اجتماعیه‌سی جماعتله نماز قیلمقدن باشلار. ایلك عمل دینیسی نره‌ده جماعتله نماز قیلنیرسه مسلمان روح وهیئات اجتماعیه‌سی باشلامشدر. مسلمان بنای اجتماعئ اسلامك تمل دیره‌کی اولوب اوزرینه محتشم برکاشانهٔ مدنیت قوروله‌جق اولان جماعتله نماز قیلمق ایچون برامامه احتیاجی اولدیغنی بیلیر. فقط بو امامك هر نمازده بهمه حال مرجعندن منصوب بر آدم اولمسنی فرض بیلمیوب ایچلرندن برینی یعنی الك فضیلتلیسنی انتخاب ایله اقتدا ایدیورمك تربیه‌سنی آلیر. بو بابده بر رئیس دینك امرینه انتظار اسلامده کلیسا تشکیلاتی کبی نافذ بر جامع تشکیلاتی اولمامشدر. بوخصوصده مجبوریتی اولمدیغندن مسلمانلق فردی وشخصی دکل، جمهوری ولامرکزیدر. مسلمان بو ایلك تربیه‌یی آلدقدن صکره جماعتك بیوکلکی، امور اجتماعیه‌سنك اهمیتی نسبتنده وسائطی استکمال ایله‌ده مکلفدر . جمعه و بایرام نمازلرنده یواش یواش مرکزیته دوغری یورور ، بو جماعتیله سلطان و خلیفه ایستر. مسلمان اجتماعیتی یالکز تعبدات ایله طانیماز، بوندن صکره دینك احکام معاملاتی واردر . بو احکام علمه مستند، حریت فکریه‌یی ضامن، ایچونلری معلوم اوله‌رق اجرا ایدیلیر. مسلمان بو احکام شرعیهٔ عملیه‌نك ، هم ترقیات علمیه‌سنك تأمینی و هم اجراسنك تطبیقی ایله مکلف اولدیغندن بوراده ساده‌جه جماعت حالنده یشایه‌میوب بر حکومت، بر دولت تشکیلنی و بونك باشنده سلطان وخلیفه‌سنك موجودیتی ، وظائف دینیهٔ عملیه‌سندن طانیدیغی جهتله شرعك تطبیق معاملاتی ایچون بر قوهٔ افتائیه و قضائیه ایله بر قوهٔ اجرائیه‌یه احتیاجنی دخی مقتضیات دینیه‌دن بیلیر ، و بو قوهٔ اجرائیه‌نك صلاحیتی مطلق اوله‌میوب احکام شرعیه ایله مشروط بولندیغنی و کندیسنك‌ده بونك حسن جریانی مراقبه ایله مکلف اولدیغنی و استبداد دنیلن شیئك قرآنده دائما ذم اولنوب طوران، «خلقی حقیر کورور، دیلدیکنی یاپار، تبعه‌سنك اوغلانلرینی بوغازلیوب قیزلرینك ناموس وحیاسنی هتك ایدردی.» دیه توصیف اولنان حکومت فرعونیه‌دن عبارت بولندیغنی بیله‌ر. مسلمان دین اسلامك انسانلره انسانجه دولتلر تشکیل واداره‌سنی تعلیم ایچون نازل اولدیغنی و شمدیکی خریستیان دولتلرینك احکام و اداره‌سی قبل الاسلام احکام واحواله هیچ بکزه‌مه‌مسندن‌ده آکلاشیله‌جغی وجهله مدنیتده‌کی بو تحولده احکام اسلامك حقوق بشره ویردیکی انکشافاتدن برچوق سهملر بولندیغنی و بناءً علیه شرع اسلامینك ، نه علم ایله ، نه‌ده احتیاج حقیقئ بشر ایله معارضه‌سی اولمدیغنی ، و قانون مدنئ اسلامك انسانلق وموجودیت انسانیه اساسی اوزرینه

مبنی اولدیغی و تثبیت احکامده هنوز نتائجی تجربه ایدلمه ین و بین الناس خصومت وحس انتقام القا ایدرك تشدید غیظ ایده بیله جك و نتیجه سی ظلم و مفسدته منجر اوله رق بشرك استقبالنی تهلکه یه قویه بیله جك اولان تشبهات مجرده یه، حرص تحکمه ممانعه و مدافعه ایلدیکنی او کرەنیر و او کره ته بیلیر .

مسلمان هم منفعت دنیویه وهم منفعت اخرویه سنك دولت وحکومتی ایله قائم بولندیغی، دولتی ضایع ایدرسه عذاب اخروی یه کسب استحقاق ایتمش اوله جغنی بیلدیکندن و دولتی اغورنده فدای جان ایتمکی اك بیوك فضیلت و ثواب عد ایدر. یاپامازسه دولتنك وضعیت دینیه سی درجه سنده وجداناً معذب اولور. حکومتندن آیریلان اسلام بر حکومت دها یاپمغه، یاپامازسه آرامغه کیدر .

اکر اسلامك، نصوصی، تاریخی، منابعی، حتی پیغمبرینك بالجمله کذارش عمری قطعی و ثائق ایله هر یرده معلوم اولماسه ایدی، مغالطات و مباحثات سفسطیه و نشریات غرضکارانه دن احتمال یأسه دوشوله بیلیردی . فقط کرهٔ ارض اوزرنده یاییلمش و مع الاسف لایق اولدیغی موقعدن سقوط ایتمکله برابر بوکونکی امم موجوده ایچنده ینه اك بیوك موجودیتلردن بولنمش اولان اسلامیتك حقیقتلری بعنایته تعالی محفوظ قاله جق و وقوعات جاریه نك ویردیکی عبرت درسلرینی قامچی یه رق عالم اسلامده ینه بر مدنیت فاضله اویاندیره جقدر .

بوکون بز شبهه ایتمیورز که دنیایه قارشی دولت عثمانیه نك مسلمانلق یوزی، تورکلك یوزندن دها آق و دها جاذبه داردر. و بو حربده آرتق مقصدینه نائل اولمش کبی کورینن اوروپانك غایهٔ سیاستی یوز سنه اولکی قدر دکل، دونکی قدر بیله اسلامیت علیهنه متوجه اوله ماز . اویله که اسکی فکر اصلاحاتك آچدیغی رخنه لری تعمیره چالیشه لم . اسلامیتك و مسلمانلرك ده حسیاتی، طلب ایده جك حقوقی اولدیغنی بیله لم ، تبدیل هویت ایتمکله حیات ممکن اوله جغنه اینانمیه لم ، جدی و عادل بر ادارهٔ منتظمه تأسیس ایده لم که بوده افکار حسیات ملیه یی بوغان استبدادلرله دکل، ملتی کوزلجه اوخشایه رق و یاپیلاجق قانونلرله و او صورتده تطبیقات یاپه جق حکومت و مأمورلرله حاصل اولور. علماء اسلامیه دن ماوردی، سیاست آراء عامه یه کوره تدبیر امور مملکتدر، دیپور که مشروطیتدن بز آکلادیغمز بو ایدی .

الحاصل بر واسطهٔ انتباه آرارسه ق، اثنای حربده خصملرمز اولان دولتلرك ، بزی صارصمق ایچون ، مملکتمزده ، عالم اسلامده و سائر یرلرده پروپاغاندا اولمق اوزره نه کبی نشریاتده بولندقلرینی بر بر تدقیق ایتملی و ضعیف طمارلرمزك نره لرده آراندیغنی آکلاملی، آکا توفیق حرکت ایتملی یز. بن امینم که کندیمزی بکندیرمك ایچون یاپدیغمز ایشلرك ، یازدیغمز یازیلرك بر چوقلری علیهمزده بر شاهد اولمق اوزره اقامه اولنمشدر . (الاسلام یعلو ولا یعلی علیه)

دار الحکمة الاسلامیه اعضاسندن

محمد حمدی

عقل سلیم اربابی فارماصون اوله بیلیرمی ؟

— ٣ —

فارماصونلرك احتفالاتی، ضیافتلری ظاهراً دهشت آوردر. ضیافت صالونی ، لوجه لر کبی عادیلرك انظارندن مختفی بر یرده در . صالون ، جابجا، ازهار ایله پیرایه دار. اولا ذات مبجل «مفتش» قرده شنی چاغیره رق ایشلرك تعطیل ایدلدیکنی ، سفره باشنه کیدلمسنی اخطار ایلر. بونك اوزرینه برنجی و ایکنجی مفتشلر اخوانه حاضر لانمه لرینی بیان ایدرلر، بونلرده طوپلانیرلر . یمك اثناسنده یدی کره ادارهٔ اقداح ایدیلیر . باده لر ایچیلور کن یمك یمك ممنوعدر . سفره باشنده طوپلانان اخوان منتظماً آیاقده طورورلر . بایراقلرینی (یعنی سفره حاولولرینی) صول قوللرینه آتارلر، طوپلرینی (یعنی قدحلرینی) ذات مبجلك اعطا ایلیه جکی امره بناءً طولدوررلر. بعده حاضرونه خطاباً: «ارقداشلر، جمله مز بخش صحت ایتمکه باشلایه جغز، الك پارلاق، اك آلولی آتشی ایقاد ایده جکز، هایدی قلیجلر کزی (یعنی یمك بیچاقلرینی) صاغ اللرکزله طوتیکز ، قالدیریکز ، قلیجلرله ایفای سلام ایدیکز، قلیجلری صول اللرکزه آلیکز » دیه بر نطق ایراد ایتمسنی متعاقب ،بتون قلیجلر یکدیکرینی سلاملار .

بو پارلاق مانا وره دن صکره اللر سلاحلره (یعنی قدحلره) اوزانیر و ذات مبجل « حاضر اول ، « نشان آل » دیر دیمز هر کس قدحنی آغزینه کتورر . « آتش ! » قومانداسی ویریلنجه شرابك بر قسمی ایچیلیر ، ایکنجی قوماندادە دها بیوك بر یودوم آلنیر ، صکره اك مشعشع جرعه ایله قدحلر بوشالیر . متعاقباً ایمپراطورك ، ایمپراطوریچه نك ، ولی عهدك و عائلهٔ ایمپراطوریه نك صحته بر رباده ایچیلدکدن صکره فرانسه نك شان و شرفنه ادارهٔ اقداح اولنور ، هر دفعه یوقاریده بیان اولنان قوماندالر ویریلیر و هر کس اوکا توفیق حرکت ایدر .

بو منظره نك قارشوسنده خندهٔ استهزایی کتم ایتمك قابلیدر عجبا؟ بشریتك اصلاحی کبی یوکسك غایه لر اطرافنده طولاشان بو آدملرك بوکبی غرائب مجنونانه ایله امرار وقت ایتمه لری حقیقةً شایان استهزا بر شیدر . فضیلت و انسانیتك بو کبی افعال ایله ترقی دکل، تدنی ایده جکنی عقل سلیم صاحبی هر انسان آکلار و فارماصونلغك ماهیت حقیقیه سنی کشف ایتمکده کوجلك چکمز. مع مافیه بز ایکنجی بندمزده بر ایتالیان اختلالجیسنك سوزلرینی اونوتمیه رق یعنی بو کبی غرائب احوالك آنجق مقاصد حقیقیه یی ستر ایتمك ایچون اختراع اولنان بر طاقم تظاهراتدن عبارت اولدیغی حقنده کی سوزلری نظر اعتباره آله رق بیان حقیقتده دوام ایده جکز .

— ٤ —

بتون بو اشارات و درجات ، بتون بو تظاهراتك بر مقصدی ، بر غايه‌سی اولمسی پك طبيعيدر . فارماصونلق صوك سرينی افشا ايتمه‌دن مقدم فارماصونلرك ، بنيان اجتماعينك آلتنده قازديغی لغملرك ايچنه كيرمكه مساعد قابليتلری اولوب اولماديغنی تدقيق ايدييور. فرانسز مؤرخلرندن لويس بلانق Histiore de DixAns نام اثرنده فارماصونلق حقنده «قارئلرمز بو اختلالجيلرك ، تخلرك و مذبحلرك آلتنده قازديغی لغملر ، او پك درين ، پك تهلكه‌لی غيالر حقنده اعطای معلوماتی مناسب كوريورز » دييور .

حقيقةً فارماصونلغك دهاش طرفی بودر : درين و لاينقطع اجتماعی وسياسی بر فعاليت اختلاليه. (هانری مارتن) ك بو خصوصده پك دوغری بر سوزی وار . دييوركه : « فارماصونلق اختلالك دارالصناعه‌سيدر » . نته‌كيم فليكس پيات عينی صدده « فارماصونلق اختلالك كليساسيدر » دييور .

او تقديرده فارماصونلرك افعال خيريه ايله مشغول اولديغنه دائر ترهات ايله كندمزی آلداتمايه‌لم . ماصونلغك ادارهٔ حكومتله مشغول اولمديغنی ، هر اعضانك تمايلات سياسيه‌سنه حرمت ايتديكنی ادعا ايده‌رك نشر ضلال ايده‌نلری ديكله‌ميه‌لم . چونكه فارماصونلق آنجق سياسی و اختلالی بر جمعيتدر . هر اختلالده قطعی بر نفوذی حائزدر. هر اختلالك مرتبی ، فاعلی اودر . فارماصونلغك باشنده بولنان آدملر كه اونك قلبی و روحيدر ، آنجق بر مقصد ايچون چاليشيرلر: يوقاريده بيان ايتديكمز وجهله فارماصونلغی (اختلاللرك فابريقه‌سی) ياخود « كليساسی » يابمقدر. بونی قطعی دليللرله اثبات ايده‌جكز .

لويس بلانق فارماصونلغك تشكلی حقنده مطالعات آتيه‌يی درميان ايدييور :

«بر چوق قراللر، ازجمله بيوك فره‌دريك، ماله‌يی آلمق و اوكلكی طاقمقدن خوشلانمشلردی . چونكه ماصونلقده بوندن دها يوكسك درجه‌لرك بولنمديغنه اقناع ايديله‌رك فارماصونلغك آنجق تهلكه‌سز طرفنی اوكرنمشلردی. بوقراللر فارماصونلق حقنده اتعاب ذهن ايتمكه احتياج حس ايتمامشلر ، بناءً عليه اك اشاغی درجه‌لرده قالمشلردی. اونلر بو مضحكه مساوات ايله اكلنمشلر، خوشلانمشلردی. حالبوكه بو مضحكه‌نك ايچنده‌كی فاجعه‌دن غافل بولنيورلردی. فارماصونلر بو قراللرك، بر نسلرك نفوذينی استخدام ايدييور و اونلرك عليهلرنده سوء قصدلرينی سربست سربست ترتيب ايدييورلردی» .

دها صوكره‌لری فارماصونلغك سری حقنده :

«قاراكلق ، اسرار آلود ، مدهش بر قسم ايله، أولوم قورقوسيله بر سر تلقين ايديلير ، بر طاقم اشارتلر اوكره‌ديليور . بويله‌جه هر ماصون نره‌ده بولنورسه بولنسون آرقداشنی طانيور. عجبا سوء قصد مرتبلری بوندن بشقه نصل اولور ؟ » دييور .

فرانسز و بلچيقالی ماصونلر بو خصوصده لويس بلانق ايله متفقدرلر . بره‌موند نامنده‌كی فارماصون فارماصونلغك تاريخی حقنده بر نطق ايراد ايدييوركن دييوركه: «اون سكزنجی عصرده دينی دعوالری ابطال ايدوب سكون و ظلمت ايچنده چاليشان اوقداشلرمزك همتنه حيران اولمامق المزدن كلمز . اونلرك خفی بر صورتده چاليشدقلری ادعا ايديليور. بلكه اويله‌در. فقط نه‌وقت كه لوجه‌لرك اعماقندن حريت، مساوات ، اخوت ندالری ايشيدلمكه باشلادی، اختلال تمام اولمشدی .» متعاقباً «الآن فرماصونلغه يكی بر روح سريان ايتدی . هر طرفده ماصونلر معبدلرينی تأسيس ايدييور، مكتبلر انشا ايدييور و عالم عادينك قارشيسنده موقعلرينی ترصين ايدييورلر . بوندن ماعدا عصرمزك هر حركتنده بيوك بر فعاليت ابراز ايدييور . »

ديكر بر فارماصون «بابود لارپيير» ينه بر نطقنده: «فارماصونلق اختلال كبيرك اك شانلی كونلرنده وقوعبولان بتون حركات مدنيه‌يه كمال صميميتله اشتراك ايتمشدر . فارماصونلق اختلالدن مقدم فلسفی، مشروطيت زمانده مدنی، ايمپرا طورلق اثناسنده حربی، بعده سياسی بر جمعيت اولمشدر » دييور .

بوندن ماعدا فارماصونلر اديان ايله حرب ايتدكلرينی صراحةً بيان ايتمكدن چكينمامشلردر. آلبرت ژولی بيوك بر فارماصون اجتماعنده «فارماصونلق چاليشسين، مافوق الطبيعات ايله محاربه‌ده دوام ايتسين، وهيچ وقت كچيرمه‌دن مسائل اجتماعيهٔ مهمه‌يی تتبع ايتسين.» دييور.

فارماصونلق سياسيات ايله ، مسائل دينيه ايله هيچ آليش ويريشی اولمديغنی اعلان ايدنلر بو بياناتدن صكره نه ديرلر؟

مع مافيه بز بلچيقالی فارماصونلرك بياناتی ديكله‌مكده دوام ايده‌لم:

«فارماصونلغك سياسيات ايله اشتغال ايتمه‌ديكی تقديرده بو واسع تشكيلاتك، بو عظيم انكشافاتك لزومی نه ؟ فارماصونلغك تاريخی دلالت ايدييوركه او، دائما سياسيات ايله اشتغال ايتمشدر. وهر سياسی بحرانده فارماصونلق كنديسنی كوسترمش، بحرانلری ازاله ايتمشدر. »

مسئله بونكله‌ده قالميور. ديكر بر ماصون اجتماع عموميسنده « اميل غربسه‌ر » دييوركه :

« فارماصونلغك عظيم منابع قوتی واردر . اونك مدهش بر كووده‌سی بيك باشلی ، يوزبيك قوللی بر موجوديتی واردر . او ، بتون تجددات اجتماعيه‌نك مصدريدر . بتون افكار جديده‌نك منبع فياضيدر . پك واسع آدملرله ايلروله‌ين دموقراسينك روحی اونك زادهٔ فضيلتيدر. بناءً عليه فارماصونلغك قوتی كوندن كونه ازدياد ايتمكده، سلاحلری چوغالمقده و مملكتلر اونك قوجاغنه آتيلمقده‌در . »

بتون بو بياناتدن فارماصونلغك نه ايمان بر جمعيت خفيه اولديغی آكلاشيليور . او تظاهراتك آرقه‌سنده مختفی مقصدلر ميدانه چيقيور، اونك يقيجی وأولدوريجی فضايحی آشكار اوليور .

بالخاصه نظر دقته آلنمسی اقتضا ايدن جهت يوقاريده نقل ايتديكمز

بیاناتك برطاقم افراد طرفندن علی العمیا ایراد اولنان سوزلردن عبارت دکل، فارماسونلغك لوجه‌لرنده تقرر ایدن بر مسئلهٔ مهمه‌نك افکار عمومیه‌یه تلقینندن عبارت اولدیغی دریش ایتمکدر . بومسئلهٔ مهمه مللی حاضره‌نك قوای سیاسیه‌سنی اله آلمقدن عبارتدر. لوجه‌لرك وظیفه‌سی انسانلری ساحهٔ سیاسیاتده بوغوشمغه آلیشدیرمقدرکه بو مجادله‌نك نتیجه‌سنده فارماسونلق نائل مرام اوله‌جق .

بوخصوصی بلچیقانك (غراند اوریانت) نده ایضاح ایدنلر شو مطالعاتی درمیان ایتمشلردی :

« فارماسونلغك هدفی لوجه‌لرینك داخلنده برطاقم پرنسیپلری قبول ایتدیرمك دکل ، ماسونلق بتون هیئت اجتماعیه‌یی استهداف ایتمکده‌در . لوجه‌لر برطاقم مکتبلردرکه انسانلر اوراده عادیلرله بالخاصه سیاسیات ساحه‌سنده کیفیت مجادله‌یی تحصیل ایدرلر . »

*

کوی خواجه‌سی

آورویاده بر خیلی مستشرقله کوروشدم ؛ لکن ، طوغروسنی سویله‌مك لازم کلیرسه ، بر دانه‌سندن باشقه‌سنی نه کوزم طوتدی ، نه‌ده روحم سودی .

کوزم طوتمادی : چونکه شرقلك علومنه ، السنه‌سنه، عاداتنه، اخلاقنه عائد معلوماتلری پك سطحی .

روحم سومدی: زیرا بزی ـ ولو طانیه بیلدکلری قدر اولسون ـ مملکتلرینه طانیتمایورلرده ، بالعکس محیطلرنده‌کی افکار عمومیه‌یی علیهمزه چویرمك ایچون الك چیرکین یالانلره قدر تنزل ایدیورلر . بونك ایچون بویله اولدیغی تحلیله قالقیشمق صدددن انحرافی ایجاب ایده‌جك . بناءً علیه اونی باشقه بر زمانه براقه‌لم‌ده خوشمزه کیدن مستشرقدن ایشیدوب پك شایان دقت بولدیغمز سوزلری خاطرلایه بیلدیکمز قدر نقل ایده‌لم :

«مملکتکزده سنه‌لرجه دولاشدم. عثمانلی ادبیاتی اوزون اوزادی‌یه تتبع ایتدم . یاریم عصر اولنه کلنجه‌یه قدر ، صرف خواص ایچون یازیلدیغی ایچون ، قارئلری پك محدود اولان آثار ادبیه‌کزك صوك قرق اللی سنه ظرفنده مهم بر انقلاب کچیره‌رك دها کنیش بر ساحهٔ انتشاره مظهر اولدیغنی کوردم .

لکن ملتك ترقیسی حسابنه بو قدری هیچ برزمان کافی دکلدر. مملکتکزده‌کی محررلر بالفرض اوچ ایکن اوچ یوزه، قارئلر یوز ایکن بر قاچ بیکه چیقمقله هر شی اولمش ، بیتمش صایلماز .

متفکر کنجلریمزی ، علمادن ، ادبادن عد اولنانلریمزی کورویورم. بونلرك بر قسمی اولدقچه چالیشیور و محیطنه نسبتله خیلی یوکسه‌لیور . آنجق ، اقلیتك بو تعالیسی اکثریته هیچ بر فائده تأمین ایتمیور. چونکه ایچکزده خلق ایله مشغول اولان، اوزواللی کتله‌نك نه حالده بولندیغنی دوشونن کیمسه‌یه راست کلمدم .

سزلر «عوام» دیدیککز خلق طبقه‌سنك ادراکنی یوکسلتمدکجه، کویلیلریکزی بو کونکی حاللرنده براقدقجه ، فرض محال اوله‌رق دنیانك الك بیوك آدملرینی یتیشدیرسه‌کز ینه بوشدر ینه بوش ! »

انصاف‌ایله دوشونه‌جك اولورسه‌ق دنیاده بوندن طوغرو مطالعه اوله‌مایه‌جغنی درحال تسلیم ایدرز . اوت ، بزم، عددی یوزه بیله وارمیان، ارباب فکر ونظریمز خیالاً کوکلرده اوچارلرده ، نصیب نورینی مادةً باغلی بولندیغی طوپراقدن بکله‌ین شو میلیونلرجه خلق بر کره اولسون خاطرلرینه کتیرمزلر !

شباب منور دیدیکمز صنف مستهلکی جهان مدنیتك شئون ادبیه و علمیه‌سندن کونی کوننه خبردار ایتمك خواص ایچون بر وظیفه ایمش . پك اعلا ! بوکا بر شی دیمیورز . آنجق هپمز کبی او منور شبابك‌ده ولی نعمتی بولنان کویلی دیدیکمز صنف مستحصلی هیچ دوشونمه‌مك، زواللی‌یه حالا عاشق غریبلر، عاشق کرملر اوقوتمق الك بویوك بر وظیفه‌سزلك اولمیورمی ؟

هم بو کون کویلی‌یی دوشونمك مسئله‌سی بر حمیت مسئله‌سی دکل، طوغریدن طوغری‌یه حیات مسئله‌سی، منفعت مسئله‌سیدر. ایی بیلملی‌یزکه : عصرلردن بری متصل صاغمق ایستدیکمز او زواللیده آرتیق نه جان قالمشدر، نه قان. یانه صوقولورسه‌کز آیاقده طوره‌جق مجالی اولمادیغنی کورورسکز. اهمال حاضرك براز دها دوامی بیچاره‌یی خاکِ هلاکه سره‌جك !

بو عالمده خیر محض اولمدیغی کبی شر محض‌ده یوقدر ، دیرلر . نه اولوردی ، قومیت دینیلن او ملعون جریان درحال سیاسی برشکل آلماسه‌یدی؛ یاخود مادامکه آلدی، یوردلریله، اوجاقلریله ، رساله‌لریله، غزته‌لریله ، قونفرانسلریله ، نطقلریله عناصر اسلامیه‌یی بر برینه دوشوررکن عینی وسائطله بر ازده پارچه‌لادیغی کتله‌لرك لسانته ، عرفانته خدمت ایده‌یدی‌ده بو کون او بویوك شرك باری شو قدرجق بر خیرینی کوردك دیه بیله‌یدك !

آرناوودلق ، عربلق ، تورکلك ، کردلك نامنه اورته‌یه چیقان صنادید قومیتی بوندن آلتی یدی سنه اول بریره چاغیرمش، کندیلرینه دیمشدك‌که :

«قومیت جریانی الك مدنی، الك مترقی جمعیتلری بربرینه دوشورور. بزم کبی عناصر مرکبه‌سی بلااستثنا جاهل بولنان برجماعتی ایسه تارمار ایدر. کلیکز، بو جریانی کوروکله‌میکز . منسوب اولدیغکز قوملره

خدمت ایتمك ایسته‌یورسه‌كز بونك یولی باشقه اولمق ایجاب ایدر . أوت‌هپمز بیلیورزكه عناصراسلامیه‌نك‌كافه‌سی‌ارشاده، ایقاظه محتاجدر. بونلردن مثلا عربلری ارشاد وظیفه‌سنی عرب عقلاسنه براقیرز . چونكه ارشادینه چالیشه‌جغی عنصرك لسانی ، عاداتی ، مزاجی ، روحی دیكر عناصرك عقلاسندن ایی بیلدیكی ایچون موفقیتی نسبتله صوك درجه‌ده قولای اولور . توركك ، ارناوودك ، كردك حصول انتباهی ایچون‌ده عینی اصوله رعایت ایدرز .

او حالده بو عناصرك بوتون ایلری كلنلری مركز خلافتده عینی چاتی آلتنده برلشیرلر ، خط حركتلرینی تعیین ایدرك متحداً ایشه باشلارلر . آره‌ده‌كی رابطهٔ اسلامیه‌یی تأیید ایتمك شرطیله منسوب اولدقلری اقوامی اوقوتمق ، یازدیرمق ، علم وعرفان صاحبی ایتمك ، ثروت ، صنعت ، تجارت خصوصنده ترقی ایندیرمك ایچون كیجه‌لی كوندوزلی اوغراشیرلر . صوكنده بو متفرق جزؤلرك هیئت مجموعه‌سندن بر كلّ مترقی حصوله كلیركه خلافت اسلامیه وسلطنت عثمانیه‌نك بقای عظمتنه ابدیاً خادم اولور ، طورور .

بویله بر مسلك تعقیب ایتمه‌یه قرار ویررسه‌كز بزده سزكله برابر چالیشیرز ، المزدن كلنی قطعیاً اسیركه‌مه‌یز ... »

هیهات ! بو تكلیف هیچ برینك ایشنه كلمدی . چونكه سیاسی تكلیفلر كبی قولیات ایله یورویه‌جك طاقمدن دكلدی ، فعلیاته محتاج ایدی، مجاهده‌یه محتاج ایدی، فداكارلغه محتاج ایدی. چونكه بوراده ایضاح ایده‌میه‌جكمز بر چوق اسباب خفیه دها موجود ایدی .

آه نه اولوردی شو «كوی خواجه‌سی» او زمانلر چیقه‌یدی‌ده سسنی آناطولینك اك ایصسز كوشه‌لرینه قدرطویوره‌یدی! نه‌اولوردی بو قدر آچیق بر اسلوب ایله عربجه ، كردجه رساله‌لر، جریده‌لر یازیله‌رق كردستانك ، عربستانك هر طرفنه طاغیدیله‌یدی !

لكن كچمشه تأسفك هیچ فائده‌سی یوقدر؛ یأسه دوشمك ایسه نظر اسلامده انتحارك عینیدر . ایشته كمال شكران و حرمتله المزده طوتدیغمز شو مبارك اثر ، شو كوی خواجه‌سی كوستریوركه بو امتدن هنوز خیرمنقطع اولمش دكلدر. حالا وطنك سلامتی ، سعادتی دوشونلر وبو مقصد مقدسك حصولی ایچون فی‌سبیل‌الله اوغراشانلر بولونیور .

اویله‌یسه بزده بو نورانی ایزی تعقیب ایده‌لم ؛ بزده بو یولده چالیشه‌لم. خلقك ، كویلینك احتیاجات معنویه‌سنی دوشونه‌رك كوجز یتدیكی قدر تهوینه غیرت ایده‌لم . شاید طوغرودن طوغرویه بویله‌بر تشبثده بولونه‌جق قدرجسور وفداكار اوله‌مایه‌جقسه‌ق هیچ اولمازسه كرك شو رساله‌جكك ، كرك بوندن بویله عینی مسلكده اوله‌رق چیقه‌جق رسائلك دوامنی، تعممنی تأمین‌ایچون، نه یاپمق‌لازمسه یاپه‌لم.

وحیدبك افندی قارده‌شمزه صمیم‌قلبمزدن شكرانلر، منتدارلقلر عرض‌ایدرزكه وطنك‌اك بویوك براحتیاجنه وفا ایتمك‌اوزره فداكارانه اورته‌یه چیقیورلرده بو قدر مكمل بر اثر میدانه قویورلر . أوت ، هراثرك قیمتی كندیسندن بكله‌نیلن‌مقصده ایده‌جكی‌خدمتك درجه‌سیله اولچولمك لازم كله‌جكنه نظراً «كوی خواجه‌سی» ایچون اك مكمل اثر دیمكده هیچ تردد ایتمیز .

كوی‌خواجه‌سنك ایلك‌صایفه‌سنی‌اوقودیغمز زمان لسانك كوزللكنه، فكرلرك تمیزلكنه ، اسلوبك ساده‌لكنه ، موضوعلرك حسن انتخابنه حیران اولدق . یقیناً آكلادقكه كویلیلرمزجه بیلنمسی الزم اولان حقائق بو لسان ایله پك كوزل آكلادیله بیله‌جك و آنجق بو لسان ایله آكلادیله‌بیله‌جك. كویلی كوی خواجه‌سنی جان قولاغیله‌دیكلیه‌جك، دیكله‌دكجه ذوق طویه‌جق، مستفید اوله‌جق . بر كره‌ده بونی دیكله‌مه‌یه آلیشدیمی ، آرتیق عاشق كرملری دیكلیه‌مز اوله‌جق .

وحید بك افندی تواضع كوستریورده « حالمه باقمام، حسن‌طاعتمه اودونه كیدرم .. » دییور . خایر افندم خایر ، جناب حق سزی صرف بو خدمت ایچون یاراتمش . بلكه سز مقصد خلقتكزی كچ آكلامش ، یاخود وظیفه‌كزه اركن باشلایه‌مامش‌اوله‌بیلیرسكز. بونی قبول‌ایدرز. لكن « حالمه باقمام... » كبی سوزلری محویته حمل‌ایتمكدن باشقه‌صورتده قبول‌ایده‌میز . اثریكز پك واضح برطرزده كوستریوركه قدرتكزده همتكز قدر عالیدر. صاقین بو قدرتی استخفاف ایتمیكز ، صاقین بوهمته فتور قوندورمایكز . مسلككزده ثبات ایدیكز ، دوام ایدیكز ، بیلمایكز . بیلیرسكزكه :

ایدر تدویر عالم برمكینك قدرت عزمی ،
جهان تیتر ثبات پای ارباب متندن .

عربك شاعر حكیمی نه‌دییوردی ، اونوتدیكزمی ؟

ولم أر فی‌عیوب الناس شیئاً
كنقص القادرین علی‌التمام .

جناب حق سعیكزی مشكور ایتسین .

محمد عاكف

ازمیر و حوالیسنده سبیل‌الرشاده آبونه‌قید ایدلمك آرزوسنده بولونانلره بر سهولت مخصوصه اولمق اوزره ازمیرده مغنیسا بازاری مدیری معتبران‌تجاردن‌حافظ‌علی‌افندی‌قارداشمز آبونه قید ایتمه‌یی لطفاً درعهده بویورمشلردر. آبونه اولمق ایسته‌ین ذوات آبونه بدللرینی‌مومی الیه اعطا ویا ارسال بویوردقلری تقدیرده‌همان رساله‌مز كندیلرینه كوندرلمه‌یه باشلانه‌جقدر .

نجم استقبال مطبعه‌سی — اشرف ادیب

آبونه شرائطی
داخلی ، خارجی هر یر ایچون سنه‌لکی (٢٥٠) ، آلتی آیلغی (١٣٠) غروشدر .
[نسخه‌سی ٥ غروش ، سنه‌لکی ٥٢ نسخه‌در .]
اداره خانه
باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه
اخطارات
آبونه بدلی پشیندر
مسلکه موافق آثار مع الممنونیه قبول اولونور . درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولونماز .

سبیل الرشاد

سنه ١٣٠١ ١٣٣٠

دینی ، فلسفی ، علمی ، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

اخطارات
ادرس بدلنده ایرجه‌بش غروش کوندرلملیدر .
مکتوبلرك امضالری واضح واوقوناقلی اولملی و آبونه‌ ممره نومروسنی محتوی بولنمسی لازمدر .
ممالك اجنبیه‌ ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولونور .
پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولونور .

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم
باش محرر محمد عاکف — صاحب و مدیر مسئول اشرف ادیب
اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد : ٣٨٣ — ١٥ ربیع الاول ١٣٣٧ — پنجشنبه — ١٩ کانون اول ١٣٣٤ — جلد ١٥

اسرار قرآن

جهنم عذابی بویله کفر عنادی بسله‌ینلر ایچون حاضرلانمشدر . جناب حقك لعنتنه هدف اولانلر ، خسران و شقاوت ابدیه‌یه کسب استحقاق ایدنلر بو کبی مکابر کمسه‌لردر . بو بدبختلرکه صرف خود کاملقلری الجاسیله الاهه ، پیغمبرانه قارشی بر محارب وضع و طوری آلیرلر ، نه درجه ظاهر و باهر اولورسه اولسون ، حق و حقیقته سرفرو ایتمکی کبر و نخوتلرینه یدیره‌مزلر .

مادامکه جناب حق ظلمدن منزه اولدیغی ، و انسانلرك کندی کندیلرینه ظلم ایتدکلری بر حقیقتدر ؛ بو و بوکا مماثل بر چوق آیتلردن بویله بر معنی آکلاشلمق ضروریدر . و خاتمهٔ آیتده‌کی « و اولئك لهم عذاب عظیم » تهدیدینه الا زیاده مستحق اولانلر کبر و عناد ، سعی بالفساد کبی اخلاق ردیئه‌یه انهماك خصوصنده ثبات و اصرار کوسترن کافرلردر . بونلر عذاب چکه‌جکلرسه مساوئ ذاتیه‌لرینك جزاسنی چکه‌جکلردر . چونکه قانون الهی مقتضاسنجه هر فردك کرك خیر ، کرك شر نتایج افعالندن مستفید و متأثر اوله‌جق ینه کندیدر .

بناءً علیه بو آیت کریمه‌دن مقصد هر هانکی بر کافرك ایمانه کله‌جکی امید اولنه‌ماز دکلدر . چونکه بو طرز تلقی تعطیل رسالتی استلزام ایده‌جکی کبی مشاهدات واقعه‌یه‌ده منافی دوشر . چوق کره واقعدرکه ضلالت وادیلرینه صاپمش بر وجدانه بر موعظه رهبر اولورده اونی شهراه هدایته چیقارر ؛ قاپانمش کوزلره انوار حقیقت عکس ایدرده درحال آچیلیر ؛ قارارمش قلبلره رشحات حکمت اصابت ایدرده بم بیاض کسیلیر .

کبر و عناد قلبلرینی قاپلامش ، قسوت جهالت یورکلرینی سنکین برحاله قویمش اولان کمسه‌لر ایسه بو احتمال فلاح دائره‌سندن خارجدرلر . « لا یؤمنون حتی یروا العذاب الالیم . وکذلك اخذ ربك اذ اخذ القری وهی ظالمة ان اخذه الیم شدید » آیتی بونلر حقنده لاحق اولان حکم ازلی‌یی تسجیل ایتمکده‌در .

افادات سالفه‌دن آکلاشیلیورکه کفر بعضاً عناد و اصرار ایله قاریشیق اولورده نه آیات و براهینك تجلیسی ، نه‌ده حقایقك وضوح و انکشافی زوال و انسلاخنه خدمت خصوصنده تأثیرینی کوستره‌مز . بعضاً ایسه بو شائبهٔ مهلکه‌دن خالی اولورکه بو نوعك چارهٔ ازاله‌سی بولنه‌بیلمك نسبةً قولایدر .

ائمهٔ حنفیه‌دن ابن همام دییورکه : انسان بر امر و حادثه‌نك قطعیاً ثبوتی عالم اولمادقجه اونی رد و انکار ایتمکله کافر عد ایدیله‌مز . زیرا مناط تکفیر تکذیب و استخفافدر . بو تقدیرجه جحود و عناد ایله کفر آره‌سنده تلازم واردر .

مفسرلر بو آیتك تفسیرنده ، عبدك اعمال و افعالنده مختار ویا مضطر اولدیغنه دائر اهل سنت ایله معتزله آره‌سنده موجود اختلافه تماس ایده‌رك بر چوق سوزلر سویله‌مشلر ، نتیجه‌ده « ختم الله علی قلوبهم وعلی سمعهم » قول کریمنك توجیهنده برچوقلری دوشدکلری کریوهٔ مشکلاتدن قورتیله‌رق طریق صوابی بوله‌مامشلردر .

بتون بو مطالعات دورا دور بر طرف ، مسئله‌ده حقیقت شو

مركزده‌در : قانون الهی ، اوامر و احکامنی تبلیغ ایتمه‌دن قولی بر دین و عقیده ایله واونی وسائط اقتداره مالك قیلمه‌دن بر دینه عائد وظائف و احکامك اجراسیله مکلف طوتماق مرکزنده‌در .

بناءً علیه جناب حق خلقدن برقسمنی دائرهٔ تکلیفه الماق ایسترسه اولا اونلره هدایت یوللرینی کوستره‌جك ، دین حق طانیته‌جق پیغمبرلر کوندرر. لسان انبیادن تلقین ایده‌جکی حکمت وموعظهٔ حسنه ایله ایی‌یی ، فنایی ، مواطن فلاح و سدادی ، مزالق بغی وفسادی آکلاتیر ، حسن سیرت صاحبلری ایچون حاضرلادیغی کونا کون نعمت و رضوانی، کفر و عناد اربابی بکله‌ین ذلت و خسرانی ایضاح و تبیین ایدر .

بو حقیقتی دها قطعی برصورتده قبول و اعتراف ایتمك ایسترسه‌ك کندی کندیکه دوشونکه جناب حق بر مجنونی ، بر ابلهی فرائض و نوافله عائد بر شیله ، اعضاسی علیل ویا مفقود بر کیمسه‌یی ، عملی ایله مکلف طوتمشمیدر ؟

شبهه یوق که جناب حق انسانه توجیه تکلیف ایتمزدن اول اونی مکلف بهك ایفاسنی ممکن قیلاجق بتون وسائطله تجهیز ایدرده اوندن صکره مکلف طوتار . ذاتاً ده عقل ، تبلیغ ، سلامت اعضا کبی شیلرك مناط تکلیف اولمه‌سی ، نهی وایجاب کیفیتلرینك تحققی ایچون شرائط لازمه وارکان ضروریه تشکیل ایتمسی هپ بو اساس وحکمته مبتنیدر .

بو اساسه بناءً درکه کرك عقلده ، کرك جوارح عامله‌ده سلامت بولنمادیغی، یاخود احکام الهیه تحریف و تبدیلدن آزاده اوله‌رق علی وجه الصحه تبلیغ ایدلمش اولمادیغی تقدیرده جناب حق تکالیف وفرائضی ایفا خصوصنده بشره هیچ برمجبوریت تحمیل ایتمامکده‌در .

فقط برکره‌ده انسان « خلقه فقدره ثم السبیل یسره » و « لا یکلف الله نفساً الا ما آتاها » آیت کریمه‌لریله « اعملوا فکل میسر » حدیث شریفنك دلالت ایتدیکی وجهله شرائط امکان وتیسیری جامع بر موقعده بولندیغی اوزمان بارتکلیف آلتنه کیرر، نیك وبد افعالنك استلزام ایده‌جکی ثواب وعقابه نامزد اولور .

بو شرائط داخلنده انسان نه‌دن مکلف اولماسون که جناب حق اوکا هرمحتاج اولدیغی شیئی ویرمش ، سعادت وشقاوت یوللرینی کوسترمش ، حلال ایله حرام آره‌سنده برحد فاصل تعیین ایتمکله برابر اجر و ثواب نصل قازانیله‌جغنی ، بغی وفسادك مآل وعاقبتی نه اولدیغنی واضحاً بیلدیرمشدر .

برکمسه ارتکاب ایتدیکی سیئاتدن دولایی نه دن مسئول ومعاتب اولماسون که جناب حق کندینه برعقل ویرمش واو واسطه ایله مضری نافعدن سچوب آییرمق، دنیوی اخروی فلاح وسعادت یوللرینی کشف وتعیین ایتمك امکانی بخش ایتمشدر .

بو جوهر ادراك وتمیز ایله اکتفا ایتمیه‌رك اوکا برده اعضا وجوارح احسان ایتمش وبونلری اراده و مشیئته مسخر بولندیرمشدر : الی آیاغی برآرزوسنه انقیاد ایتمامك ، لسانی، یاخود رأسی مقصدینه ممانعت کوسترمك اقتدارینی حائز اولمایوب هربری امرونهیی، مقاصد وتمایلاتنی انفاذ واجرایه آماده‌در .

پیغمبرلر تلقی وتلقین ایتدکاری احکام الهیه ایله انسانه خیروشر یوللرینی کوسترمش ، برفعل وحرکتك مقابله‌سز قالمایه‌جغنی، خیر ایسه صاحب خیر ایله، شر ایسه شر ایله مقابله کوره‌جکنی عالمه اعلان واعلام ایتمشلرکن نصل اولوب ده جناب حقك برموهبهٔ مخصوصه‌سی اولان قوای عقلیه وبدنیه‌سنی عاطل براقان، یاخود غایهٔ خلقت وتودیعنه توافق ایتمیان جهتلره صرف ایدن بر آدم باشی بوش براقیله‌جق ، محاسن افعالنك مکافاتی ، سوء سیرتنك جزاسنی کورمیه‌جکدر؟

خایر، بویله برحاله احتمال ویرمك محسن ایله مسیئك، خبیث ایله طیبك یکدیکرندن هیچ فرقی اولمادیغنی، جناب حقك نعمتلرینه شکر ایدنله قلباً وقالباً اوکا مخاصم برطور آلانك عینی سویه‌ده بولندقلرینی ادعا ایتمك دیمکدر . « ان تقول نفس یاحسرتا علی مافرطت فی جنب الله وان کنت لمن الساخرین او تقول لو ان الله هدانی لکنت من المتقین او تقول حین تری العذاب لو ان لی کرةً فاکون من المحسنین . بلی قد جائتك آیاتی فکذبت بها وکنت من الکافرین »

دوشونولسون که جناب حق قوللرینی عقل ایله ، اعضا وجوارح ایله تجهیز ایتدکدن ؛ اونلره هدایت و ضلالت یوللرینی کوستردکدن صکره او امانت کبرایی یرلرك، کوکلرك، طاغلرك، طاشلرك بار ثقلتندن اورکه‌رك قبوله یاناشمادقلری امانت تکلیفی قبول ایدوب ایتمیه‌جکلرینی صورییور، اونلر بونی هیچ براندیشه وفتور حس ایتمکسزین دوش تحمللرینه آلیورلر. فقط شرائط مقاومتدن عاری برحالده دکل، قدرت فاطره طرفندن بخش ایدلمش قوت ومکنتله ، عقل سلیم ایله ، احسن تقویم اوزره یارادیلش برجسم ایله ، مجهز اوله‌رق بویله بر امتحانه معروض بولنیورلر. جناب حق ایسه ازلی اوله‌رق بیلیور که انسانلردن برقسمی کندیلرینه بخش ایدلمش اولان مواهب عالیه‌یی معطل براقه‌جقلر ، یاخود اجبار و سلب اختیار صورتیله اولمقسزین بومواهب فطریه‌یی ماخلق لهنك غیریده استعمال ایده‌جکلردر ؛ دیکر برقسم ایسه وجدانی مرکز صوابدن ، کوزلرینی هدف حق وحقیقتدن آییرمایه‌جق، طریق مجاهده‌ده رهبری عقل اوله‌جق و او نور مبینك ضیادار ایتدیکی استقامتدن اصلا انحراف ایتمیه‌رك رهکذار حیاتنده وبال وندامت ورطه‌لرینه دوشمیه‌جکدر.

بو شئون بشریه‌نك کافه‌سنی جناب حق ازلاً عالم اولدیغی ایچون بو ایکی قسمدن هربری ایچون افعال حیاتیه‌سنك ایجاباتیله متناسب برر دارجزا حاضرلامشدر . « فامامن اعطی و اتقی وصدق بالحسنی فسنیسره للیسری واما من بخل واستغنی وکذب بالحسنی فسنیسره للعسری »

مادامکه علم آلهی ، اولمش اوله‌جق هر شیئی محیط بر صورتده واسع وبی‌پایاندر، شو حالده اونك اشیایی ساحهٔ وجودده طرز جریانه موافق صورتده زیاده ، نقصان جهتی اولمقسزین ، تغییر و تبدیله اوغرامقسزین بیلمه‌سی بر امر ضروریدر. عکس حال علم آلهینك جهله انقلابنی استلزام ایدر .

معمافیه بوندن مقصد جناب حق قوللرینی ارتکاب سیئاته مضطر بر حالده بولندیرده صکره بو افعال اضطراریه‌لرندن دولایی حقلرنده ترتیب جزا ایدر دیمك دکلدر . بویله بر حال ظلمه مؤدی اولوب جناب حق ایسه ظلم عباددن قطعیاً منزهدر .

شو جهتده شایان اخطاردرکه بو طرز بیانه نظراً علم، کائناتك وجود خارجیده شکل تحققنی تثبیت ایدن علم دکلدر، بو نوع علم ایله کائنات آره‌سنده‌کی اتصال انکشاف و احاطه ماهیتنی تجاوز ایتمیان بر اتصالدر .

تتمه

بو آیتده لفظه عائد بر بحث واردرکه اتماماً للفائده شوراده ذکرینی مناسب کوردك .

سیرافی کتاب سیبویه‌نك شرحنده دییورکه: «سواء» کلمه‌سنی تعقیب ایدن جمله‌یه الف استفهام داخل اولورسه قسیمنده «ام» لفظنك بولنمه‌سی لازمدر: «سواء علیّ أقمت ام قعدت» کبی.

«سواء» کلمه‌سندن بر اسم اوزرینه دیکر بر اسمك عطفی ایجاب ایدرسه ادوات عطفدن منحصراً «واو» ایله عطف اولنور : «سواء علیّ زید وعمرو» کبی .

«سواء» لفظندن صکره ادات استفهامی متضمن اولمقسزین ایکی فعل بولندیغی تقدیرده عطف «او» اداتیله یاپیلیر. «سواء علیّ قمت اوقعدت» کبی.

بو لفظی ایکی مصدر تعقیب ایدرسه «واو» و «او» اداتلرندن هر بریله عطف جائزدر. «سواء علیّ قیامك وقعودك» «سواء علیّ قیامك او قعودك» کبی.

فعلیله «سواء» کلمه‌سنك بلا استفهام دخوللنك جائز اولمسی عباره‌نك معنای شرطیتی تضمن ایتمه‌سی اعتباریله‌در. بو اعتبار ایله تقدیر مثال «ان قمت اوقعدت فهما علیّ علی حد سواء» مرکزنده اولور.

مترجمی: محمدشوکت عبدالعزیز چاویش

مشروطیتك تأثیرات ونتایجی [*]

مؤلفی : پرنس سعید حلیم پاشا

قانون اساسینك ادارهٔ حمیدیه‌یه نهایت ویره‌جکی حقنده‌کی امیدلر بوشه چیقمدی. فی الحقیقه قانون اساسینك اعلانیله برابر ادارهٔ مذکوره ده رهین اندراس اولدی. فقط مملکتك حصول سعادت حالی ایچون پرورده ایدیلن امیدلر حاصل اولمدی . مجلس مبعوثان عثمانلی خاقان مخلوعك کندیسنده تمرکز ایتدیرمش اولدیغی بتون نفوذ و اقتداره توارث ایتدیکندن خاقان جدید اجدادینك تخت سلطنتنه جلوس ایتدیکی زمان مقام سلطنتی اك اساسلی و اك زیاده غیر قابل انکار حقوق و امتیازاتندن تجرید ایدلمش بولدی .

قوهٔ اجرائیه؛ مستبد بر پادشاهك بیوندوروغندن؛ نفوذ واعتباردن معرا ، تجربه‌دن محروم و کندیسنه صورت خودسرانه‌ده بخش واضافه اولنان حقوق وامتیازات مفرطه‌یی سوء استعماله محکوم بر مجلسك بیوندروغی آلتنه کچدی. شو وصایت مستبده و تشتت کارانه آلتنده قوهٔ اجرائیه ادارهٔ حمیدیه زماننده کندن دها دون بر درکه‌یه تنزل ایدرك هر طرفده انتظامسزلق و عصیان حصوله بادی اولدی . و مملکتی مادی و معنوی فترت کلیه‌یه طوغرو سوروکله‌دی. دها مشروطیتك اوچنجی سنه‌سنده قنالق جالب اندیشه اولاجق بر درجه‌یه واصل اولدیغندن بو قنالغك نه کبی اسبابدن تولد ایتدیکنی کمال دقتله تدقیق وتحری‌یه لزوم مبرم حس ایدلدی . یاپیلان خطیئاتك ماهیتی ووسعتی نهایت الامر آکلاشلدی . بو قنالغك باشلیجه مسببی مجلس مبعوثان اولدیغی آکلاشلدی. و کوجلکله طاغیدلدی . درحال ایکنجی مجلس مبعوثان انتخاباتنه باشلانلدی و نتیجهٔ انتخاباتده اولکنه فائق بر مجلس ملی تشکل ایتدی . مجلس جدیدك اولکی آجی تجربه‌لردن استفاده ایده‌جکی و قانون اساسی‌یی دها جدی و محکم اساسلره بنا ایلیه‌جکی واولکی مجلسك ادراکنه موفق اوله‌مدیغی ادارهٔ مشروطیته بر حیات و فعالیت جدیده ویرمکه موفق اوله‌جغی امید اولنمشدی . فقط بو بیچاره مملکتی تعقیبدن کیری طورمیان مصیبت ، مملکتك بو دفعه‌ده پك بهالی‌یه مال اولان بر تجربه‌دن استفاده ایتمسنه وآمال مشروع امیدلرینك حصولپذیر اولدیغنی کورمسنه مساعده ایتمدی . ایکنجی مجلس مبعوثان اجتماع ایدر ایتمز بر ضربهٔ ناکهانی ایله طاغیدلدی و بو بدبخت مملکت اك آجی فلاکتلره دوشدی . حالبوکه قانون اساسینك اعلانی نه قدر امیدلر وخیاللر اویاندیرمشدی. اعلانیله هرکس غایهٔ خیالیسنك حصولپذیر اولدیغی ظننده بولنمشدی .

حیاتنك اوتوز سنه‌سنی اك زیاده ماحیٔ اخلاق بر ادارهٔ مستبده آلتنده کچیرمش اولان بزلر بوسایه‌ده حرانسانلر، فضیلتپرور، عفیف و مستقیم افراد زمره‌سنه داخل اوله‌جغمز ظننده بولندق . قانون

[*] بو مقاله ۳۲۹ سنه‌سنده قلمه آلنمشدر .

اساسینك احوال اجتماعیهٔ سیاسیه و اقتصادیه‌مزی اقشا نه صباحه تغییر ایتمك قدرت اعجاز نماسنی حائز اوله‌جغنی ، ذلیلانه اولان اختلافات داخلیه‌مزی بزه اونوتدیره‌جغنی وجمله‌مزی یالکز وطن عثمانینك شان وعظمتنی تخیل ایدر بیوك ومحبوب بر عائلهٔ عثمانیه حالنده مزج وتوحید ایلیه‌جکنی امید ایلشدك .

حیفا که دها ایلك سنه‌دن اعتباراً بتون بو طاتلی امیدلر و کوزل تخیللر اوچوب کیتدی . قانون اساسیمزك بزه بخش و تأمین ایتدیکی حقوق و سربستی ، ادارهٔ حمیدیه‌نك درجهٔ نهایه‌ده توسیع ایتمش اولدیغی بتون سوء اعتیادلرمزی بی محابا استعمال ایتمکلکمزدن بشقه بر ثمره ویرمدی. اجتماعی نقطهٔ نظردن بونلرك تأثیری آنجق اصول و عادات و صنوف و طبقات اجتماعیه‌نك هپ بردن رفعی یعنی هرج و مرج تام حصولی صورتنده تجلی ایتدی. الك مترقی و مسعود ملتلر درجه‌سنده احراز حقوق ایتمك داعیهٔ طفلانه‌سی بزی مدعیاتمزده ایلری کتوردکجه کتوردی. وحرص اشتهامزی آرتدیرمش اولدیغندن احوال اقتصادیه‌مز بزه هر زماندن زیاده تحملفرسا کوروندی .

هر کس دها زیاده نائل حضور و سلامت اوله‌بیله‌جکی امیدنده بولنمشیکن بالعکس عمومك فقدانی حضوری تزاید ایتمش و هر کس کندیسنی اسکیسندن زیاده‌فنالغه معروض‌قالمش بولدی. چونکه‌هر کس جرأت و تجاوزینی آرتدیرمش اولدی ، هر کس یکدیکرینی بی محابا اضراره قیام ایلدی .

ملیت مجادلاتی ، قومیت استرقاباتی کیتدکجه آرته‌رق عثمانلیلر آره‌سنده مشترك بر غایهٔ خیالینك وجودینی امحا ایلدی . دونکی جاسوس و مرتشیلر باشمزه حریتپرور ، مجدد و وطنپرور کسلدیلر ، ایشسز وکوزه عادی بر آووقات حقوق عوامك مدافع شدیدی اولدی ، عاجز مرتکب‌مأموره حرارتلی‌پولتیقه‌جی کسلدی. کویاکه بتون مملکت اوزرندن برجنت روزکاری وزان ایدییوردی .

ایشته بودفعه دخی غربلیلرطرزنده نائل تجدداولمق خصوصنده‌کی تجربه‌مز موجب تألم اوله‌جق برصورتده هبا اولدی . شمدی‌یه قدر وقوعبولان تجاربدن دها زیاده حائز اهمیت اولان شو صوك تشبث دیکر تجاربدن زیاده بادیٔ مصائب اولدی .

بونجه مساعیمزك بویله علی‌الدوام دوچار عقامت اولمسی مملکتی طریق تجدد و اصلاحاته ادخال ایچون یارم عصرلق بر زماندنبرو تطبیق واتخاذ ایتمش اولدیغمز اصولك محض خطا اولدیغنده شبهه براقیور .

شو خطای مشئوم مملکتك حصول سعادت حالی‌ایچون ساده‌جه اوروپا قوانینی متنلرینك ترجمه ایدلمسی و بونلرك بزده قبول وتطبیق بهانه‌سیله بعضاً تحریفی کافی اوله‌جغی حقنده بزده موجود اولان قناعتمزدر . مثلا اصول عدلیه‌مزی اصلاح ایچون فرانسه‌نك یعنی‌بزم هیئت اجتماعیه‌مزه اصلا مقیس اولمیان اصل و منشائی ایله حالت روحیه‌سی ، عادات وتعاملاتی ، سویهٔ عرفان و مدنیتی پك متخالف بولنان وبناءً علیه احتیاجاتی پك کثیر و متنوع بر هیئت اجتماعیه‌نك اصول عدلیه‌سنی قبول ایتدك .

فرانسه اصول عدلیه‌سی حالت ومکملیتی ایله بزی جذب‌ایتدی . بواصولك بزجه قبولی ایچون کافی کورلدی . حالبوکه هیچ کیمسه بواصولك فرانسه‌یه هیچ برصورتله بکزه‌میان بزم کبی برمملکت‌ایچون موافق اولوب اولمیه‌جغنی دوشونمدی‌بناءً علیه بوصورتله‌اجراایلدیکمز اصلاحات عدلیه‌نك‌ده برچوق سنه‌لر چالیشلدقدن صکره معلوم اولان لاشی منزله‌سنده‌کی نتایجك استحصال ایدیله بیلمش اولمسی اصلا موجب تعجب اولماز .

معارف عمومیه‌مزی اصلاح ایچون دخی ینه‌تمامیله‌بویولده حرکت ایتدك . بالطبع الده ایدیلان نتایجده دها مضر اولدی. غایت‌قیمتدار بروقت ویرده برقاچ نسللر ضایع ایدلدکدن صکره بونجه فداکارلقلر اختیاریله وجوده کلان شیئی بوزمق مجبوریتنده بولنیورز .

بوقدر نتایج معکوسه‌دن صکره ینه غریبی اوراسیدرکه ، تجارب وعقل سلیمه منافی اولان بواصول ینه اعتباردن‌دوشمه‌مش کورونیور. بوندن اللی‌سنه اول‌اولدیغی کبی بوکونکی کون دخی‌موفقیتسزلکلرمزی تطبیق وادخال ایتدیکمز اصلاحات جمیله‌نك لایقیله تطبیقنه مقتدر رجالمزك فقدانانه عطف ایدییورز . بر مملکتك یارم عصرلق‌برزمانده احوال عمومیه‌سنی تنظیم و اصلاحه مقتدر آدملردن محروم قالمش اولمسی نظریه‌سی بزجه مجروح و مردود کورونیور . چونکه سویهٔ معنویه وعلمیه‌سی نه درجه‌ده بولنورسه بولنسون بر هیئت اجتماعیه‌نك کندیسنی حسن اداره‌یه ودها امین وسالم طریقلره سوق و ایصاله مقتدر اوله‌جق عناصردن محرومیتی عقل قبول ایتمز . بو عناصرك بزده دائما مفقود بولنمش اولدیغی ادعا ایتمك، موفقیتسزلکلرمزك اسبابنی ایجه آکلامامش اولدیغمزه دلیلدر. بزم شمدی‌یه قدر هیچ براصلاحات اجراسنه موفق اوله‌میشمزدائما بزجه یاپیلمسی مضر اولان ویاخود یاپیلمسنه امکان اولمیان شیلری یاپمق ایسته‌مش اولمقلغمزدن نشأت ایتمشدر. ایشته اصل سبب یکانه بودر. بزم الك مکمل و الك مقتدر عناصرمزدن استفاده ایده‌میشمز اصلاحات نامی آلتنده لاینقطع مملکته ادخال ایدیلان بدعات و تجددات ابلهانه‌دن استفاده‌نك امکانی اولمدیغی حالده الك ایی عنصرمزی بونلری تطبیقه مجبور ایدرك سعی وغیرتلرینك امحا ایدلمسندندر .

چونکه مجددلرمز انسانلرله قوانین ونظامات ایچون دکل، بلکه قوانین ونظاماتك انسانلر ایچون وجوده کتیرلمش اولدیغنی هیچ بر زمان آکلایه‌مامشلردر .

بر فرانسزه صوریکزکه اکر فرانسه رجال‌حکومتی قومشولری بولنان انکلیزلرك قوانین ونظاماتی تطبیقه قالقیشه‌جق اولورلر ایسه فرانسه‌نك حالی نه‌اولور؟ بوکا جواباً: فرانسه‌نك موجب محوی‌اولور،

دیه‌جکنده شبهه یوق . چونکه فرانسه‌نك مجرای طبیعی انکشافنی بوزمش اولورلر. وبناءً علیه انی برموت محققه محکوم ایلمش اولدقلرینی بلا تردد سویلرلر .

بو مملکتی وقانون اساسیسنی بیلنلرك بو قانون اساسینك بیوك برخطا اولدیغنی ومملکتك احوال اجتماعیه وسیاسیه‌سی، حالت روحیه‌سی معتقدات و تعاملاتی ایله اصلا قابل تألیف اولمدیغنی، حتی موجودیت ملیهٔ عثمانیه ایچون حقیق بر تهلکه مقامنه قائم اولدیغنی تسلیم ایتمه‌مك ممکن دکلدر. ذاتاً بشقه درلوده اوله‌مازدی . چونکه قانون اساسینك واضع ومرتبلری مملکتی اصلا نظر اعتباره آلمیوب حافظه‌لرنده نصلسه قاله‌بیلان بعض پریشان معلومات ونظریاتك مملکتك سعادت حالی کافل اوله‌جغی واهمه‌سنده بولندیلر. قیمت حقیقیه‌دن و حقائقدن معرا، دکرسز بر اثر وجوده کتیرمکه محکوم ایدیلر . چونکه مملکتلرینه قوانین اساسیهٔ غربیه‌نك ناقص بر تقلیدینی ادخالدن بشقه برشی یاپمق بالطبع آنلر ایچون قابل دکلدی.

ایشته کورولیورکه بتون فناقلرك اصل منشائی بردر. یعنی قوانین و مؤسسات اجنبیه‌نك قبول و ادخالیله مظهر تجدد وترقی اولمقلغمز لزومنه برجه قناعت حاصل ایتمك خطاسیدر . بتون مصائبمزك منبعی اولان شو مضر اعتقاد عجبا بزه نره‌دن کلدی ؟ فکرمزجه بتون بو فناقلری تولید ایدن، مدنیت غربیه‌یی آکلامیارق تطبیق ایدیشمزدر. هیأت اجتماعیه‌نك قوانین تکاملاتنه بحقیٰ واقف اولمدیغمزدندرکه ملل و اقوامك قوانین ونظاماتیله قوانین اساسیه‌سنی اقتباس ایده‌جك اولورسه‌ق امور و اداره‌ده آنلر درجه‌سنده نائل تکملات اوله‌جغمز اعتقادنده بولنیورز . بو اعتقاد مشئوم یوزندن حصوله کلن فناقلرك ذکر وتعدادی اوزون سورر. یالکز شوراسنی سویلمك کافیدرکه بو اعتقاد بزم کندی کندمزی بر اصلاحه قابلیتمز اولمدیغی ظننی تولید ایتمك صورتیله نفسمزه اولان اعتمادمزی سلب ایتمکده و بو صورتله بشقه‌لرینكده بزه قارشی اعتماد وحرمتنی سالب اولمقده‌در .

باری بو آجی والیم تجربه‌لر استقبال ایچون بزه درس عبرت اولسه وبسبتون ایش ایشدن کچمه‌دن اول فناقلی امکان مساعد اولدیغی مرتبه‌ده تعمیر خصوصنده بزه معین بولنسه .

حقوق عائله و اصول محاکمات شرعیه

قرارنامه‌لری حقنده

۱

مناکحاتك برنجی بابنك فصل ثانیسنه داخل اولان ٤ نجی ماده‌سنده :

«اهلیت نکاحی حائز اولمق ایچون خاطبك اون سکز ومخطوبه‌نك اون یدی یاشنی اتمام ایتمش اولملری شرطدر . »

دینیلمش. لکن لفظی معناسنه موافق دکل. کتاب قوانین‌ده اویمیور. چونکه شرعنده خاصهٔ اهلیت نکاح ایچون سن شرطی یوقدر. مکرکه بو تعبیرله فعل نکاحه قابلیت و زفاف و تقربه اهلیت معناسی قصد اولونسون. لکن اونك شرطی ده اون ایکی و طقوز یاشلرینی بیتیرمکدر. کرچه بو معنا مراد اولونمش دکلدر . لفظدن ظاهر اولمیان معناسی آتی‌ده ولی ایدن ماده‌لر ایله لایحه‌ده‌کی ایضاحدن مستبان اولیور. کندیسنده بلوغ آثاری کورمه‌ین وبلوغنی انکار ایدن شخصك بالغ اولدیغنه حکم اولونه‌رق عقد نکاحه صالح اولمسی معناسنه وضع واستعمال اولوندیغی آکلاشیلیور. لکن بنه ماده‌نك وضعی خطادن خالی دکل. واقعا لایحه‌ده امام اعظم قولنه استناد ایتدیرلدیکی وفقهادن بعضلرینك یکرمی ایکی و بعضلرینك یکرمی بش یاشنده بولنمقله مشروطدر، دیمش اولدقلری ذکر اولنیور . بوراسی‌ده طوغرو . بین الفقها بلوغ حکمینك حدنده اختلاف اولوندیغی کبی اصلنده‌ده امام مالکك خلافی واردر . بلوغنی منکر اولان کیمسه‌نك قاچ یاشنده اولور ایسه اولسون بلوغنه حکم اولونماز دیمش اولدیغی کذلك معتبراتده منقولدر . قومیسیون بوکا واقف اولمامشلر . لکن ایش اوراده دکل. قرار نامه‌نك بو ماده‌سی ذکور و اناثدن اون بش یاشنی اکمال ایدنلرك هر حالده بالغ و اجرا ایلدکلری عقود و اقاریرك معتبر اولدیغنه حکم اولونمق لازم کله‌جکی حقنده‌کی امام اعظمك ایکنجی قولی وجمهور ائمه‌نك مذهبلری اوزره یازلمش اولان مجله‌نك ۹۸٦ و ۹۸۷ نجی ماده‌لرینه مخالفدر . مقصد بونی ترك ایتمك‌ده دکل . عقود سائره حقنده کماکان مرعی اولسون . یالکز نکاح آندن استثنا اولونسون، دینیلور. اهل اسلامك ایرکن اولنملری کثرت تناسللرینه باعث اولمقده بولوندیغی قریباً ذکر ایدیله‌جك اولان فوائد سائره‌سی کبی بیك اوچیوز بو قدر سنه‌لك تجربه ایله‌ده معلوم و آشکار ایکن هر ناصلسه قومیسیون نظرنده مصائبدن عد اولونمش بولونمسی شو استثنایه سبب مستقل اولدیغی ده مع التأسف لایحه‌ده تصریح اولونیور . حال بوکه بویله قوانین مختلفین ایله معاً امر اولونه‌رق برینك عقودك بر نوعنه، دیکرینك سائرلرینه تخصیص ایدیلمسی کیفی اولور . اقوال فقها و ادلهٔ شرعیه آکا مساعد دکلدر . شریعت غراده برشخصك بلوغنه حکم ایله‌مك باشقه، اهل نکاح اولدیغنه حکم ایتمك باشقه دکلدر بربرندن آیرمق نصاً و اجماعاً باطلدر .

لایحه‌ده : کندیسندن رشد آثاری ظاهر اوله‌دن بالغ اولان ایتامه مالارینك همان اعطا اولونمامسی مجمع علیه اولدیغی ذکر اولونه‌رق شرع شریف حقوق ووظائف تحمیلنده تأنی ایله حرکت ایدییور ، نکاح ایسه ماله قابل قیاس اولمیوب هر اون بش یاشنی اکمال ایدنه حق ازدواج بخش ایتمك نکاحی لایق اولدیغی اهمیتله نظر اعتباره آلمامقدر . . .

دینیلمش. بو ، دها یاکلش. هم‌ده حر اولان انسانلره حق ازدواجی الله تعالی بخش ایلمشدر. بانقه‌سی بخش ایده‌جك دکل. انسانلرك بویله برحق بخش ایتملری آنجق کوله‌لری ایچون اوله‌بیلیر. اوت، حقوق

و وظائف تحمیلنده شو تعبیر جائزایسه شرع شریف تأنی ایله حرکت ایتمکده‌در . نکاحده ماله قابل قیاس دکلدر. لکن مؤخر اولان نکاح خصوصی دکل ، تسلیم مال جهتی‌در . چونکه بالتجربه رشدی معلوم اولمیان بر مراهقك بلوغنه حکم ایدیلنجه برچوق اموالك بردن‌بدینه تسلیم اولونیویرمسی خطردر. اسرافه قالقیشوب اومالی تضییع ایتمسنه و بلکه منهیاته طالوب زنایه بیله جرأت ایتمسنه سبب اولور . نکاحده ایسه اسراف اولمز، بلکه نکاح مانع بر فقدر. هیچ محذوری یوقدر. الله تعالی «وابتلوا الیتامی حتی اذا بلغوا النکاح فان آنستم منهم رشدا فادفعوا الیهم اموالهم» بویورمش، اهلیت نکاح و بلوغ نکاح معناسنك ثبوتی شرط مقدم اولدیغنی کندی کلامیله بیلدیرمشدر . قومیسیون هیئتنك بو مبحثده اختیار ایتدکلری مسلك صریح قرآنك ضد تامی اولیور . دیمك ذهول ایدیلمش . ایی دوشونولمه‌مش. تشریع ایدیلك ایسته‌نیلن شو استثنایه کوره اون بش یاشنی اتمام ایدوب‌ده بلوغنی مقر اولمیان شخصك، حاکم، هم بالغ اولدیغنه حکم ایدرك عقود سائره‌سنی معتبر طوته‌جق ، هم‌ده او مجلسده ، او ساعتده «سن بالغ دکلسك» دییه‌رك عقد ایلدیکی نکاحك فسادینی حکم ایله‌یه‌جك، احد حکمینك البته خطا اولوب رضای باری‌یه مخالف اولدیغنی یقیناً بیلدیکی حالده اقدام ایده‌جك . اهلیت نکاحك شرط مقدم اولوب عقود سائره‌نك نفاذی نصاً و اجماعاً بلوغ نکاحله مشروط اولدیغی‌ده معلوم . آرتیق او حکملره ناصیل حکم شرعی دینیله بیلیر ؟ و منشألری اولان بو ماده‌نك بروجه مشروح استثناء قبول و تشریعی ناصل ممکن اولور ؟

و نیچون قبول و تشریع اولونیور؟ هیچ بر ثمره‌سی‌ده اولمایاجق. مقصد اذنامه ویریلسون دیمك ایسه اون بش یاشنی اکمال ایتمش و أولنمه‌یی تصمیم ایلیوب آله‌جغی قیزك عائله‌سنی ارضا ایلمش اولان یکیت «بز بالغز» دیمسنی بیلمزمی ؟ و حاکم افندیدن ناصیل مساعده آلینه بیله‌جکنی اوکره‌نمزمی ؟

برده اذنامه آلمه‌مش اولسون . بالذات عقدده بولنوبده بالغ اولدیغنی اقرار ایتمه‌مش اولمسی تصور اولنورمی ؟ طرفین یکدیکرینی مصدق اولدقلری حالده حاکم آکا «بالغ اولمامشدك .» دییه‌مزیا . مؤخراً آرالری آچیلوبده بریسی اویله برانکارده بولونسه بیله سبق ایدن اقرار و افاده‌لرینی سامعینك شهادتلریله اثبات ایتمك شرعاً ممکن و عقد و توکیله اقدام ایتمش اولملرینك اقرار مذکورك وقوعنه قرینهٔ واضحه و دلیل کافی اوله‌جغی‌ده ظاهر .

هانی بو ماده‌نك بر فائده‌سی؟ یاخود بر نتیجه‌سی ؟ بر حکم شرعی‌یی تشویشه منجر اولان او قدر تکلفات و تعللاتك محصولی ینه تسوید اولنان صحائفده قالیور .

۲

بشنجی ماده‌ده : « اون سکز یاشنی اتمام ایتمه‌مش اولان مراهق بالغ اولدیغنی بیان ایله مراجعت ایتدکده حالی متحمل ایسه حاکم ازدواجنه مساعده ایده‌بیلیر.»

دینیلمش . مراهق تعبیری مادهٔ سابقه‌دن متفرع و بناءً علیه خطا و عاقل بالغ اولان حرّ ازدواجه من طرف الله مأذون اولمغله حکامك مساعده‌لرینه محتاج اولمدیغی آشکاردر .

آله‌جغی اذنامه‌نك قیمت شرعیه‌سی یوقدر. نته‌کیم قومیسیونده بو خصوصی لایحه‌ده تصریح ایتمشلر . ملل سائره عقدك رؤسالری طرفندن اجراسی شرط اولوب اولمدیغنده اختلاف و مناقشاته دوچار اولدقلری حالده دین مبین اسلامك مسئله‌یی اصلا تردد براقمایه‌جق صورتده حل ایدرك علاقه‌دارانك معاقده‌لری کافی اولدیغنی اعلان ایلمش اولدیغنی مفاخر اسلامیه‌دن اولمق اوزره یاد ایلمشلردر .

مع ذلك اذنامه آله‌جقسه حاکم افندی‌ده اونی ألبته ویره‌جکدر. رأینه منوط ایمش کبی « مساعده ویره‌بیلیر » دنیلمسی سوء استعمالاته قپو آچار . ایشك رنکنه و طرفینك موقع و ثروتلرینه کوره ارباب اغراض و اطماعك تسویلاتنه، مأمورین ملکیه و سائره‌نك مداخلاتنه‌ده سبب اولور . کیمی مساعده ویریلسون ، کیمی ویریلمسون، دیرلر . اهل تعففدن اولان حاکمی‌ده مشکل موقعده براقیرلر .

عقد اجرا اولونمش ایسه بونی‌ده شرائط اهلیتدن ایمش ظن ایدرلر ، صوکره‌دن نکاحك فسادینی ادعا ایدنلر بولنور . بر طاقم دعاوی فارغه تکون ایدر و حکام ایچنده بو الفاظك ظاهرینه قاپیلوب اویولده حکم ایدنلرده اولور . حالبوکه ویره‌جکلری حکم اجماعاً باطلدر . واویولده تفسیر اولوندقلری صورتده مادهٔ قانونیه صریح شریعته مخالفدر .

بوقدر مفاسده قارشی اویله بر مصلحتی‌ده متضمن اولمدیغی میدانده.

۳

آلتنجی ماده‌ده : « اون یدی یاشنی اتمام ایتمه‌مش اولان مراهقه بالغه اولدیغنی بیان ایله مراجعت ایتدکده حالی متحمل و ولیسنك اذنی منضم ایسه حاکم ازدواجنه مساعده ایده‌بیلیر . » دینیلمش .

مادهٔ سابقه‌ده‌کی محاذیر باجمعها بونده‌ده موجود اولدیغی کبی اسلوبی‌ده بوزوق . ولیسی طورورکن قیز اذنامه آلمق ایچون حضور حاکمه چیقاریله‌جق ! بو ایسه اخلاق ملیه و آداب اسلامیه ایله قابل تألیف اولمدیغی وارستهٔ بیاندر .

لایحه‌ده بو کیبلر حقنده «نکاحك نفاذی ایچون اذن ولینك شرط اولدیغنه ذاهب اولان امام محمد رحمه الله تعالی‌نك قولی قبول اولوندیغی‌ده کوستریله‌رك « ازدواجنه مساعده اعطاسی ولینك اجازتنه تعلیق اولوندی . » دینیلمش . قول مذکور انجق بو خصوص حقنده‌می قبول ایدیلمش ؟ یالکز اذنامه ویریله‌رکمی تطبیق اولونه‌جق؟ یوقسه کندیسنی مهر مثلیله کفوینه تزویج ایتمش اولوبده ولیسی تعنتاً اذن ویریورسه نکاحك فسادینه‌می کیدیله‌جك ؟.. قرار نامه‌ده بیان اولونیوب قابلی براقیلمشدرکه بوده لایق دکلدر .

کرچه ۴۷ نجی ماده‌ده هیچ بر شیله مقید اولمایه‌رق ذکر اولنان

«بر کبیره» لفظی هر بالغه‌یه شامل اولمغله کما کان امام اعظم وصاحب اقدمنك مذهبلری وامام محمدك‌ده مروی اولان ایکنجی قولی اوزره نکاحك صحتنه حکم ایدیلمك لازم کله‌جکنی ارباب علم وتدقیق آکلارلر. وائمهٔ مشار الیهم رحمهم الله تعالی‌نك مذهب شریفلرنده بو حکمك اون یدیسنی اتمام ایدنلره اختصاصی اولمدیغی کبی امام محمدك قول اولنده نکاحك اذن ولی‌یه موقوف اولمسی‌ده اون یدیسندن، یاخود اون بشندن دون اولانلره مخصوص اولمایوب سنی افزون اولانلرده‌ده عام اولدیغی؛ اقوال فقها و ادلهٔ شرعیه‌نك بویله تفصیله مساعد اولمیوب طقوزیاشنی اتمام ایدرك بنیه‌سی متحمل اولدیغی حالده بلوغنی اخبار ایدن قیزك هنوز اون اوچ یاشنه کیرمش اولمقله اون یدیسنی ، یاخود یکرمی سکزینی کچمش اولمسی بیننده هیچ برفرق اولمدیغی متفق علیه اولوب قاچ یاشنده اولورسه اولسون اذن ولی منضم اولان نکاحك حکمنده اختلاف اولوندیغی وهانکی قولك عندالله تعالی مصیب ایسه دیکرینك خطا اولوب برینك قبول واختیارندن دیکرینك ترکی لازم کله‌جکی؛ حادثاتك بر قسمنده اویله وبر قسمنده اویله حکم ایتمه‌یی الزام ایتمك نه بر حاکم شرعی ونه‌ده آنی نصب ایدن آمر ایچون جائز اولمیه‌جغی؛ جمع اولونمارنده خطا ومخالفت حکم خدا متیقن اولدیغی حالده ایکیسیله معاً حکم وامر ایتمك مصلحت بابندن اولمیوب معصیت اوله‌جغی وبناءً علیه حکومت سنیه‌مزلک‌ده البته آنی قبول ایتمیه‌جکنی بیلیرلر. لکن اکثر عوام وبعض حکام بو اورلرنی ادراك ایده‌مزلر. اون یدیسنی اتمام ایتمه‌ینلر حقنده احکام تغیر ایتمش زعم ایدنلری؛ بوندن صکره حاکملرك مساعده آلمدقجه اذن ولی منضم اولمادقجه شرائط اهلیتی حائز اولمامش صاییله‌جق ، قرارنامه‌نك ۵۲ نجی ماده‌سنه توفیقاً عقدك فسادینه کیدیله‌جك ذهابنه دوشنلری بولنور. بر طاقم دعاویٔ فاسده واحکام باطله تحدث ایدرك ناسك درجات محاکمده سوروتلمرینه سبب اولور. وهر کس بودرجاته قادر اوله‌میه‌جقلرندن الك نازك اولان بویله مسائلده ضیاع حقوقله حلال وحرامك ملتبس اولمسنی موجب اولور.

اساساً اجرای عقد ایچون حاکمك مساعده‌سنی اذن ولی‌یه تعلیق ایتمك وبونی امام محمدك قولنه اسناد ایندیرمکده طوغرو دکل. هیچ برزمان امام مشار الیه اویله ولی اذن ویرمیورسه حاکم‌ده مساعده ایتمه‌سون دیمه‌مشدر. بالعکس مهر مثلی ویره‌جك طالب کفو اولوب‌ده ولی اقرب تعنتاً راضی اولمیورسه آکا منوط اولان حقك علی الترتیب آندن صوکره‌کی ولیلره وولایات خاصه اصحابندن هیچ بر کیمسه یوقسه ولایت عامه اصحابنه انتقال ایلیوب آنلرك‌ده اذن ویرملری لازم کله‌جکی خلاصة الفتاوی وسائر معتبرات فقهیه‌ده مصرحدر.

اون یدیسنی اکمال ایتمدیکندن طولایی بالغه‌یی مهر مثل و کفوندن محروم ایتمك اجماعاً مشروع اولماز. بالخصوص نکاح اویله هر وقت مباح ومستحب درجه‌لرنده بولنان اموردن اولمیوب بعض احوالده شرعاً واجبدر.

اوت، ولیلرك‌ده کندی مذهبلرنجه وبالخصوص هرمذهبده وجوه کفائتی حائز اولان کفو طالب اولمشیکن تعنتاً اذن ویرمکدن امتناع ایتمزلر. حاکم افندینك مساعده‌سی‌ده استحصال اولنور. آرقه‌سی اولان مقصودینه نائل اولور. لکن بو ماده‌ده شرطلره باقیلیرسه ولیسی اولمیانلره حاکمك مساعده ویرمیه‌جکی وطقوزنجی ماده‌یه نظراً عصبه‌دن اولمیان اقربانك‌ده ولی صاییلمایاجغی آکلاشیلیور. اذننامه‌سز تأهل ایتمك‌ده قانون جزایه ذیل ایدیلان ماده‌لرله شدیداً منع اولنیور. شوصورتده بیکس وبیوایه اولوب الك زیاده ازدواجله ستر وسلامته محتاج اولان کنج قیزلر بو نعمتدن محروم قاله‌جقلر ، سفیل وسرکردان اوله‌جقلر. اخلاقلری بوزوله‌جق. فقر وضرورت‌ده تعمم ایده‌جك. مملکتمزده فحشیاتك وبالواسطه امراض زهرویه‌نك ازدیاد وتکثرینی منتج اوله‌جق. بونك مصلحت نره‌سنده؟

صدرالدین

دین نه‌در؟

انسان، بر آن ایچون، فکری ، خاطراتی، بتون حرکات وسکناتی اوزرنده تأثیرات حاکمه‌سی مسلم اولان عنعناتدن تجرید نفس ایتسون؛ یاشادیغی محیطه، رکنی بولندیغی عائله‌یه، افرادندن برینی تشکیل ایتدیکی جمعیته عائد مؤثرات مختلفه‌نك براقدیغی ایزلری صفحهٔ خاطراتندن سیلسون؛ وجود و اوناك ساحهٔ بدایعنده تجلیساز اولان کائنات ومخلوقاته متعلق بیلدکلرینی اونوتسون؛ کندینی او آن تفکرنده یارادیلمش فرض ایتسون؛ صکره وجوده، مشاعر ظاهره واحساسات باطنه‌سنك حوزهٔ اطلاعنه ایصال ایتدیکی شیلردن بشقه برشی بیلمیان برفرد نظریله باقسین؛ و بو تماشایه عالم کونی هر طرفدن صارمش اولان قبهٔ نیلکوندن باشلایه‌رق دامن احتشامی مدنگاه ایده‌جکی هرجهتی قاپلامش اولان فضایه کچسین. بوجستجوی آفاقدن صکره برده نظرهٔ اعتبارینی کندی موجودیتنه اماله ایتسون. بو جولان سریعدن قلبنده نه کبی بر تأثر حس ایده‌جك؟

هیچ شبهه یوق ، کائناتك عظمت وامتداد بی پایانه واونلرك‌یاننده شخصنك کوچولدکجه کوچولن جرم بی نشانته عائد کوره‌جکی منظره قلبنی لرزهٔ خوف ودهشتله دولدیره‌جقدر.

بالای سرنده او نامتناهیلکی کوره‌رك عقل و ادراکی کوزینك کوره‌بیلدیکی نقطه‌ده وقفه‌کیر عجز وحیرت اوله‌جق، فکری هر طرفدن محیط جولانی صارمش اولان بو مجهول هائلك عظمت خردفرساسندن حس ایتدیکی دهشت و مهابتله لرزان و پریشان بر حالده کری دونه‌جکدر.

متفکره‌سی ، فطرتنده‌کی استکشاف مستوراته میل ومحبت سوقیله

بوامر معظمك صمیم روحنه نفوذ ایتمك ایسته‌یه‌جك ایسه‌ده بودهشت انكیز نامتناهیلك ایچنده شخصنك نصیب قدرت و موجودیتی بر هیچلكدن عبارت اولدیغی ادراكندن متولد وله وحیرتله قوت وجسارتی قیریله‌جق ، روابط عزم وهمتی كوشه‌یه‌جك ، بلكه‌ده عظمت كائنات مواجهه‌سنده حس ایده‌جكی فرط خشیت و مهابت تأثیریله حس وشعورندن تجرد ایده‌جكدر .

براطرافه ، بر ده اوكنه آردینه باقوب كندینی خیال فسیحنه صیغمایان، و اهمه‌سنك ساحهٔ وسیعهٔ استیعابی طار كلن بر فضا ایله محاط اولدیغنی كوره‌رك بو نامتناهیلك ایچنده جسمنك قاپلایه‌بیله‌جكی قدر بر موقع اشغال ایتمك مجبوریت الیمه‌سنی حس ایده‌جك، شاهدی اولدیغی بوسكون مطلقك روحنه القا ایتدیكی حس خشوع و تذلل ایله بایلمق درجه‌لرینه كله‌جكدر .

او، وارلقندن كچمش، حسیات خودكامانه‌سندن تماميله تجرد ایتمش برحالده ایكن كیجه اولور ، سطح افلاكك سیاه ومظلم بر رنكه بویاندیغنی ، ساحه‌سنده بر بر ییلدیزلرك پارلادیغنی قبهٔ سمانك او مرصع هیئتیله بر شكل دلفریب آلدیغنی كورور . كوندزك منظرهٔ وسعت واحتشامنه انضمام ایدن كیجه‌نك وضع مهیب وپروقاری فكرینی بتون بتون حیرتلره دوشورر . ونهایت كندینك بر دریای مجهولات واسراراورته‌سنده بولندیغنی آكلایه‌رق شونی اعترافه مجبور اولوركه : ساحل سلامتی بولمق ایچون یاپه‌بیله‌جكی شی فكراً نه‌قدر عاجز وضعیف ، شخصاً نه‌درجه زار و زبون اولدیغی دوشونه‌رك صیغینه‌جق ، نجات و سلامتی تأمین ایده‌جك بر ملجاء و ملاذه ، قوت وقدرتندن بر شمه ، فیض رحمتندن بر رشحه بخش ایده‌جك برقادر رحیمه احتیاج مطلقنی تسلیم ایتمكدر .

ایشته فكرتدینك مبدای، عقیده‌نك ، خالق كائناتی آراشدیرمه‌نك طبیعی اولدیغی قدر قاهر ومجبر سائقی بو كبی صاف و صمیمی تفكرلردر . امثلر وجود عالمده‌كی موقع عجز و افتقارلرینی بیلدیرن افكار مجرده سایه‌سنده ادیانه تمسك ایتمشلر، كاهنلره ، عوالمك خفایاسندن ، سرائر صنعندن بحث ایتدكلری ایچون هرحال وكارلرنده تسلیم وانقیاد كوسترمشلردر . جناب حقك‌ده امثلره طریق هدایت ودین فطرته ارشاد ایچون پیدرپی پیغمبرلر كوندرمه‌سنك حكمتی، باعث یكانه‌سی بودر .

احتمال بری چیقوب دیه‌جككه : بو لطیف و مطنطن تصویر انسانك بیلكیدن بتون بتون بی‌نصیب اولدیغی زمانكی حالنه توافق ایتسه‌ده نشوهٔ علم وعرفان ایله سرمست اولدیغی ، بتون معلولاتی ، عاملری بویوك بر قدرت ودها ایله قاوراديغی ، انسال متقدمه‌نك رؤیاده بیله كورمدكلری ، خاطرلرندن بیله كچیرمدكلری سرائره نفوذ ایتدیكنی ادعا ایدوب دوردیغی بوكونكی حال تكملنه قابل تطبیق دكلدر.

بو معترضه ویره‌جكمز جواب شودر : فكر وخیالكی اوقدر بحث ایتدیكمز عنعنات و اعتقادات موروثه‌دن ، ارباب الحاده عائد اوقودیغك كتابلرك فطرت سلیمه‌ك اوزرینه چوكرتدیكی او كثیف ظلام شك وترددن تجرید ایت ده علم نامنه كندی سرمایهٔ سعی واجتهادك اوله‌رق نه‌ك وارسه او نكله بحث ایتدیكمز استبصار كائنات موقعنده طور، تدقیق وتماشایه سنی هرطرفكدن احاطه ایتمش اولان فضادن باشله ! واونك امتداد بی‌نهایه‌سنی یعنی حد و پایانی اولمادیغنی ، كوكبلرك ، پیكلرك ، سیارات ذوات الذوائبك تشكیل ایتدكلری عوالم لاتحصی ایله مشحون بولندیغنی، اوزرنده بولندیغك ارضك بواجرام جسیمه‌یه نسبتله ذره مثابه‌سنده اولدیغنی اثبات ایدن نظریات ریاضیه‌یی فكركده استحضار ایت. صكره‌ده كپلر، قوپرنیك، هرشل،زولتر،فلاماریونك آثارنده تصادف ایتدیكك شو دعوانی درخاطر ایله: ارض، فضاده شمسك اطرافنده متحرك كواكب سیاره‌دن بیدركه ثانیه‌ده اوتوز بچق كیلومترو مسافه قطع ایدر ،شكلا كروی اولوب قطری قرق بیك كیلو متر ودر .

كرهٔ ارض حجملری اوندن دها بیوك اولوب هپسی‌ده شمسك اطرافنده حركت ایتمكده اولان دیكر برطاقم سیاراتدن بیدر . ارضدن برملیون درتیوزبیك كره بیوك اولان شمسك ارضه اولان مسافه‌سی ۳۸ میلیون فرسخه بالغ اولمقده ، حجمنك مدهش جسامتیله برابر عینی صورتله فضاده سیر وسیاحت ایدن دیكر شمسلرك هیچ برینه یاقلاشامقده‌در .

شموسك عظمت اجسامی حقنده عمومی بر فكر ایدینمك ایچون بونلردن كره‌مزه اك یقین اولانك ضیاسنك بزه آنجق اوچ درت سنه‌ده واصل اوله‌بیلدیكنی اوكرنمك كافیدر .

فی الحقیقه كرهٔ ارضدن برملیون درت یوزبیك دفعه دها جسیم اولان شمسك ضیاسی بزه درت سنه یعنی ۲۰۷۳٦۰ دقیقه‌ده واصل اوله‌بیلیرسه نورینی بزه یكرمی ایكی سنه‌ده ایصال ایده‌بیلن « شعری» ییلدیزینك حجمی نه اولمق لازم كلیر ؟

بونی‌ده برطرفه براقه‌لم ، یكیدن یكی‌یه كشف ایدلمش برطاقم اجرام واركه علم هیئت بونلرك ضیالری آن تكونلرندن بوكونه قدر یعنی میلیونلرجه سنه‌لردن بری اعماق فضایی یاروب كلكده اولدیغی حالده هنوز بزه واصل اوله‌مامش اولدیغنی ادعا ایدییور. بونلرك درجهٔ عظمت وجسامتلرینی شویله بر تخیل انسانك قلبنی مزعج بر حس دهشت ومهابتله چارپدیره‌جق، عقل و محاكمه‌سنی وقفهٔ حیرت براقه‌جق بر ماهیتده دكلمی ؟

عوالم علویه‌یه نسبتله حال بویله . شمدی برده جمادات ، نباتات ، حیواناتدن متشكل اقالیم طبیعته كچرسه‌كز، بونلرك تدقیق سرائرینه قالقیشیرسه‌كز اوككز‌ه آچیله‌جق ساحهٔ حكم وبدایع دها آز حیرت ودهشتله اقتحام ایدیله‌بیله‌جك بر ساحه دكلدر .

عجائب نباتاته اوفاق بر مقیاس اولمق اوزره پارماقلریمزك آره‌سنده همان همان موجودیتنی حس ایده‌میه‌جكمز بر تخمی مثال اتخاذ ایده‌لم .

كوريورزكه بو درجه ناچيز بر وجود طوپراغه آتيلدقدن بر قاچ سنه صكره قالين بر كوودهسيله، بر قاچ مترو مسافهيه اوزانمش دال بوداغيله، نوعنه مخصوص طعم ولونى حائز ميوه و ياپراغيله، اوزون مسافهلردن شامهيى تعطير ايدر رايحهسيله بر دوحهٔ معلا شكلنى آليور.

بورادن حيوانات اقليمنه كچهلم. تصوير عجائبنه مجلدات كافى كلميهجك درجه مختلف حجم و صورتلرى، شكل و طبيعتلرى، خاصه و غريزهلريله او عالى تشكيل ايدن موجوداتى خاطرلريمزدن كچيرمكله برابر برده بتون بو صور بديعهنك مايهٔ تشكلى اولان مادهنك بزجه ماهيتى قطعياً مجهول بولنديغنى دوشونهلم، هيچ شبهه يوق كه عظمت كائناتك بو تجليات مهيبهسى قارشيسنده بتون موجوديتمزك ضعف و عجزدن عبارت اولديغنى؛ طبيعتمزك نه درجه وهن آلود، شخصمزك نه قدر ناچيز اولديغنى وجوديمزك هر ذرهسى دويوب آكلايهجق، قلبلريمز شو وجودمدهشى ابداع ايتمش اولان قوهٔ عظمى اوكنده هوق فطرتله سجده ايدهجكدر. و ايشته اوزمان اسرار كونه نفوذمز زيادهلشدكجه جهلمزى، ضعفمزى و بر دستكيره احتياجمزى احساس و تقديرمز زيادهلشهجكدر. « انما يخشى الله من عباده العلماء »

صكره برده كونك اجزاسنه باقهرق اونك متمادى صورتده محو وتجدده، تفرق و تجمعه محكوم اولديغنى كورر، حياتك نباتدن حيوانه واوميانده انسانه سرايتى تأمين ايدن حركت طبيعيهيه پيداى وقوف ايدرسهك كنديمزه بو حياتدن نصيبمزك نه اولديغى، بو سريع الافول جسمك محو و اندراسندن صكره مصيرى نرهسى اولهجغى سؤالنى ايراده مجبور اولورز.

بو مجهوليت فردا مواجههسنده عواطف نفسيهنك الك رقيق والك مؤثرى اولان محبت حيات بزى كورديكمز بيلديكمز شيلرك تا صميمنه نفوذ ايله بزمله نخبهٔ روحمزك آرهمزده حائل تشكيل ايدن پردهيى ييرتهرق يا آزاديغمزى بولهرق مسعود و بكام برحالده ياشامق، يا بوكا موفق اولهرق ٠ هول ودهشتنى تصويره مقتدر اولهماديغم آن فراق حيات حلول ايدنجهيه قدر انديشهلر، تحسرلر، كونا كون اضطرابلر ايچنده حياتكذار اولمق شقلرندن برينك تحققنى كورميه سائق اولور.

خلاصه كوريليوركه انسان نه حالده بولنورسه بولنسون، ايسترهيچ برشى بيلمز جاهل، ايستر برشيلر بيلير عالم اولسون، فكر ووجدانى عنعنات واعتقادات موروثه تأثيراتندن تجريد ايتدكدن، ياشاديغى محيطه، منسوب اولديغى مذهبه قارشى اولان روابط حسيهيى ذهنندن سيلدكدن صكره بر عالم كونى، برده نفسنى نظر امعان وفكرتى اوكنه كتيرورسه بر سوق طبيعى ايله خالقنك عظمت وكبرياسى اوكنده سجدهلره قاپانمق خصوصنده مسلوب الاختيار قالير، اونك كنه وماهيتنى فكر وخيالنه صيغديرامامهسى بو ميلان فطرىيه مانع اولهماز.

ايشته انسانك مايهٔ خلقتنه توديع اولنهرق اوزرى خالق حكيم طرفندن خاتم قدرتله مهرلهنن دين فطرى بودر. فطرةً بويله بر فيض قدسىيه مالك اولديغنك نتيجهسيدركه انسان عوالم كونك تام مركزينى تشكيل ايتمش، كمالات صوريه ومعنويه خلعتلرى اونك قامت استحقاقنه كوره بچيلمشدر.

بوشكل طبيعيسنه كوره دين تمايلات نفسيهنك يكانه هدف وغايهسى اولديغى ايچون اونك زوال بولمسى، بتون بتون اورتهدن قالقمهسى بروجهله متصور دكلدر.

بوحقيقتى غربك حق بين اولان علما وحكماسىده اكلامش، حتى اوروپا فلسفهسنك ركن ركينى اولان « ارنست رهنان » تاريخ اديان كتابنده بوبابدهكى حسياتى شوطرزده تصوير ايتمشدر:

« اولهبيليركه هر سوديكمز، حياتك سرمايهٔ لذت ونعيمى عد ايتديكمز هرشى زوال بولور؛ اولهبيليركه عقلى، علمى، صناعى قوتلرك حريت استعمالى سكتهدار اولور. بونلر هپ ممكناتدر. عالمده محال اولان برشى واردر: فكر تدينك كلياً محو و منعدم اولمسى. خاير، خاير. دين ابد الآباد پايدار اولهجق، واو، فكر انسانىيى حيات طينيه كبى طار برساحهده صيقيشيق ومحصور بر حالده بولنديرمق ايستيان مذهب مادينك بطلاننه الك بليغ بر برهان تشكيل ايدهجكدر. »

اوكوست سباتيهده « فلسفهٔ اديان » نام اثرنده شويولده بسط مطالعات ايتمكدهدر:

« بن نهدن ديندارم؟ هيچ برزمان آغزمدن بوسؤال چيقمازكه بر الهام قلبىنك تحت تأثيرنده اولهرق شو جوابى ويرميهيم: بن ديندارم. وبويله اولمامق المدن كلمز. چونكه ديندارلق لوازم ذاتيهمدن برلازم معنويدر.

بكا بونك تلقيات ارثيهنك، ياخود تربيهنك، بوده دكلسه مزاجك جملهٔ تأثيراتندن اولديغنى سويليورلر. اونلرى تأمين ايدهرم كه عينى اعتراضى نفسمه قارشى بن كندم چوق كرهلر درميان ايتدم. فقط بوكبى اعتراضات وتعليلاتك مسئلهيى حل ايتمكسزين معلق برحالده براقمقدن بشقه برفائده وتأثيرى اولمادى.

معمافيه بن حيات شخصيهمده حس ايتمكده اولديغم احتياج تدينك حيات اجتماعيهٔ بشريهده موجوديتنى دها متين ودها اساسى بر صورتده حس ايدييورم. فكر ديانته صارلمق خصوصنده اوده بندن دها آشاغى دكل. »

حكيم مشاراليه لزوم ديانت حقنده دها برطاقم دلائل وافكار سرد ايتدكدن صكره سوزينه شو نتيجه ايله ختام ويرمشدر: « اويله ايسه باقيدر، قابل زوال دكلدر. زمان كچمكله فكر تدينك منبعى قورومق شويله طورسون، بالعكس كوريورزكه او، افكار فلسفيه

وتجارب اليمهٔ حياتيه‌دن متولد عواملك تحت تأثيرنده كيتدكجه درينله‌شوب كنيشلنمه‌ده‌در . »

ايشته هپ بو حقيقتلر جناب حقك خاتم الانبياسنه وحی وتلقين ايتمش اولديغی برقانون معظمك احتوا ايتديكی احكام عاليه‌يی قسماً تمثيل ايتمكده‌در: «فاقم وجهك للدين حنيفا فطرة الله التی فطر الناس عليها لا تبديل لخلق الله ذلك الدين القيم ولكن اكثر الناس لا يعلمون. »

فريد وجدی

كاشغر قطعه‌سی ويعقوب خان

— ٣ —

يعقوب خان كاشغر شهرنده جزؤی برمدت اقامتی اثناسنده قلعه‌لرك تعميری ، عساكرينك تزييد و تنظيمی ايله اشتغال ايله‌مكده ايكن ختن حكمداری «حبيب الله خان» ، خوقند حكمداری «خدايار خان» ك حمايه‌سنه كيرمك ايچون ، مأموريت مخصوصه ايله مخدومی «ابراهيم خان» ی كوندريبوردی . ختن شهرندن خوقنده كيتمك ايچون مطلقا يول اوزرنده بولنان كاشغر شهرينه اوغرامق مجبوريتی واردی. ابراهيم خان كاشغر شهرينه ياقلاشنجه يعقوب خان طرفندن دعوت اولنه‌رق حضورينه قبول اولندی . يعقوب خان التفات ورعايتده بولونه‌رق ، برچوقده هدايا احسان ايدرك نره‌يه كيتمكده اولديغنی صوردی . ابراهيم خان ايسه موی اليه‌دن كورديكی لطف واحساندن محجوب اولمغله كيفيت مأموريتنی كيزله‌ميوب آكلاتدی .

حمايه ايشنك كيرويه قالمسی ابراهيم خانك اغفاليله حاصل اولاجغی كبی ، ختن شهرينك‌ده بوواسطه ايله ضبط اولونه‌جغنی يعقوب خان آكلايه‌رق خوقند شهرنده اختلال اولديغنی ، حتی امرا وضابطان عسكريه‌دن برخيليسنك كاشغر شهرينه فرار والتجا ايلديكنی ، بناءً عليه بيهوده يره خوقند شهرينه قدر زحمتك بر فائده‌سی اولمايه‌جغنی بياندن صكره ، پدرلری حبيب الله خانه قارشی غياباً محبتی اولديغنی سويله‌يه‌رك هرايكی حكومتك اتفاق ايتملرينی تكليف ايلدی . ابراهيم خان اتفاقی موافق حال ومصلحت كوروب بوخصوصی پدرينه عرض ايده‌جكنی ، حكومتينك اتفاقه چاليشه‌جغنی بيان ايتمسی اوزرينه مشار اليهك برقات دها نائل احسانی اوله‌رق كيرويه دوندی.

موی اليه ختن [١] شهرينه عودتنك سببنی پدرينه عرض ايتدی: يعقوب خانك اتفاق ارزوسنده بولنديغنی ، دنياده بوندن بشقه خلوق وملتفت بر آدم دها اولميوب كنديسنه پك چوق حرمت ايتديكنی وهمان اتفاق ايدلمسی لزومنی ايلرو سوردی. حبيب الله خان ايسه كون كورمش و پك چوق تجربه‌سی سبق ايتمش عاقبت انديش بر ذات اولديغندن مقصدی درحال آكلادی. « اوغلم، يعقوب خان سنی اغفال ايتمش. مقصدی بزی دامه دوشوروب مملكتمزی ضبط ايتمكدر » ديه‌رك درحال تداركلی بولنمق لازم كالنلره امر ايلدی .

چوق زمان كچمه‌دن يعقوب خان ، (١٠,٠٠٠) عسكرله ختن شهرينه اون بش ساعت قدر ياقلاشوب مناسب برمحلده اختفا ايتملرينی بوغچه بردار ايله محمود خواجه‌دن صكره يارکند شهرينه والی تعيين اولنان « منلا يونس » ه امر ايتدی . كنديسی‌ده (٥٠٠٠) عسكريله سرعتلی برحركت اجرا ايدوب شهرك اوچ ساعت مسافه‌سنه قدر صوقولدی . هميشه‌كی عسكردن (٣٠٠) قدرينی آليقويوب كری قالانی‌ده اطرافه كيزله‌دی . بوندن صوكره بربنده‌سنی سفارتله ختن شهرينه كوندردی . بوذات ختن حاكمی « حبيب الله خان » ك حضورينه قبول اولونجه ديدی‌كه :

— يعقوب خان اوغلكز كمال حرمت وتعظيم ايله سلام ايدر . كنديلری چوقدن بری جانب حجازه عزيمت نيتنده ايسه‌لرده، كاشغردن انفكاكلرنده چينليلر ممالكمزه دخول و فقرای اهالی‌يی پايمال خيول ايده‌جكی ملاحظه‌سيله بوامانه نائل اوله‌مدقلرندن، امام جعفر الصادق حضرتلرينی زيارت وبو قدرجق اولسون ايفای وجيبهٔ ديانت ايچون ايكی يوز كشيدن عبارت معيت قليله‌سيله ختندن كچه‌رك تربهٔ مباركه‌يه عزيمتلرينه مساعده بيورلمسنی نياز و استرحام ايديبورلر . بوبابده لطف فرمان حكمداريلرينه منتظردرلر . »

حبيب الله خان برخيلی دوشوندكدن صوكره تكليفی قبول ايتمه‌مك ايسته‌مش ايسه‌ده، مخدومی ابراهيم خانك امنيتسزلك طوغری اولديغنی، يعقوب خانك بوندن دلكير اولوب أخذ انتقامه مجبور اوله‌جغنی بيان ايتمه‌سی اوزرينه موافقت ايتدی. شوقدركه تحقيق احوال ايچون ختن شهرينه كلن سفيرله برابر اوغلی ابراهيم خانی‌ده يعقوب خانك نزدينه كوندردی. يعقوب خان موی اليهی فوق العاده برحرمتله

[١] چينليلرك الندن مسلمانلرك ختن شهرينی نصل ضبط ايتمش اولدقلری حقنده بربارچه معلومات ويرمه‌يی مناسب كوردك : ١٢٨٠ سنهٔ هجريه‌سنده ختن مشايخندن « حاجی حبيب الله خواجه » نك بيوك مخدومی « احسان خان » اهالئ اسلاميه‌يی چينليلر عليهنه تشويق ايده‌رك ختن شهرنده‌كی چينليلری تحت محاصره‌يه آلدی . چينليلر ايكی آی قدر اوغراشدقدن صكره نهايت هر جهتدن قطع اميد ايدرك كنديلرينی اولديرمشلر ، صاغ قالانلرك برقسمی‌ده مؤخراً اسلاملر طرفندن قتل اولنمش وپك آزی‌ده تحت اسارته آلنمشدی. احسان خان ختن شهری جوارنده كائن بورك قاش ، قره‌قاش ، چيره ، كريه ، اونبال، زاوه، پياله ، پس يوالی وسائر دها برچوق شهر ، قصبه وكويلری ضبط واستيلا ايله چينليلردن قورتاردی . بوندن صكره اهالی‌يه ايچلرندن برينك « پادشاه » نصبنی تكليف ايتمسی اوزرينه عموماً اهالی مظهر اولدقلری بونجه موفقيت كنديسنك علوهمت ونمرهٔ غيرت وتشويقيله حصوله كلديكندن احسان خانی انتخاب ايتدكلرينی بيان ايلديلر. موی اليه‌ده عمومه خطاباً : علما وصلحادن اولوب عقل ودرايت ولطف هدايتی جملجه مسلم اولان پدرينی انتخاب ايتديكنی جوابا سويله‌مه‌سی اوزرينه درحال « حبيب الله خان » ه بيعت ايلمشلردی. ايشته آنفا ذكر اولنان حبيب الله خان بوذاتدر

استقبال ايدرك بنه بر چوق هديه‌لر تقديم و كوزل كوزل سوزلرله اغفال ايلدى. ابراهيم خان عودتنده پدرى حبيب‌الله خانه مشارالیهك افادات و تأميناتى سرد ايتدى و معيتنده اوچ يوز كشيدن زياده آدم بولنمديغنى‌ده بيان ايلدى. بونك اوزرينه حبيب‌الله خان «اويله ايسه او بزه كلزدن اول بز آنك يانينه كيده‌لم و كوستر‌ديكى محبته مقابل كنديسنى اولادلغه قبول ايده‌لم» ديدى. مخدوملرى و بندكانى ايله يعقوب خانك بولنديغى محله عزيمت ايتدى.

يعقوب خان مشاراليهى كمال حرمت و رعايتله استقبال ايلدى. حبيب‌الله خانك اوتوز، اوتوز بش كشيدن عبارت اولان بندكانى‌ده آيرو آيرو چادره مسافر ايديلملرينى امر ايتدى. پلان تماميله حاضرلاندقدن صوكره بغتةً اوزرلرينه هجوم اولونه‌رق بندكانك كافه‌سى اعدام اولوندى. ابراهيم خان ايله قرنداشنكده اللرى آياقلرى باغلانه‌رق حبس ايدلدى. حبيب‌الله خانك ايسه اللرينى آياقلرينى باغلادقدن ماعدا آغزينى‌ده طيقاديلر. يعقوب خان، حبيب‌الله خانه «مهرك نره‌ده ايسه همان شمدى خبر وير، يوقسه تلف ايتديررم» يوللى تهديدده بولوندى. بونك اوزرينه مشاراليه اوزرنده‌كى مهرينى چيقاروب تسليم ايلدى. يعقوب خان بر امرنامه يازديردى. حبيب‌الله خانك مهريله تمهير و درحال ختن وكلاسنه كوندرديكه مآلى شو يولده ايدى:

«بوراده استراحتم بركمالدر. ختن اوزرينه بر چين اردوسنك كلكده اولديغى حقنده يعقوب خان جاسوسلرى واسطه‌سيله آلمش اولديغى برخبرى بكا تبليغ ايلدى. امرم بويله‌دركه عسكرك نصفى سريعاً جاوه شهرى [*] طرفنه عزيمت وعاقلانه حركتله چين اردوسنه مقابله‌ده بولنه‌رق كيفيتى طرفمه اشعار ايلسون.»

يعقوب خان، حبيب‌الله خان ايله مخدوملرينى برعربه‌يه بينديروب حبسه آتلمق ايچون ياركند شهرينه كوندردكدن صوكره، ختن شهرينك اون‌بش ساعت مسافه‌سنده براقمش اولديغى عساكرينه سرعت ممكنه ايله كلملرى ايچون امر كوندردى. كنديسى‌ده آلتمش كيشى ايله ختن شهرينه كيتدى. ختن شهرنده حبيب‌الله خانك وكلا ووزراسى يعقوب خانك استقبالنه چيقدى. يعقوب خان آنلره: «پدرم حضرتلرى اقامتكاهمده استراحت ايديورلر. شهرى كزمكه مساعده ايتديلر» ديدى. بونك اوزرينه رسم خوش آمدى‌يى اجرا ايلديلر. يعقوب خانك آرزوسى اوزرينه جاوه شهرى طرفنه كوندريلان عساكردن ماعدا شهرده قالان عسكرى كوستر‌ديلر. مشاراليه عسكرك انتظامنى تحسين ايلدى. فقط‌لرينى تفريق ايله يرلرينه ايسنى ويرمك اوزره موجود اسلحه‌يى برمحله ييغديروب كندى آدملرينك تحت محافظه‌سنه توديع ايلدى. بوندن صكره ختن وكلاسنى حضورينه جلب ايدوب «پدرم عسكرمله كليور. اهالى‌يه اعلان ايديكز: جمله‌مز استقبال‌ايله سلامه طوره‌لم. شهرك ايچروسنده طيشاروسنده هيچ بر كمسه قالمسون. هركس يوللره ديزلسون» ديه بر امر ويردى. اهالى ايله وكلا ايسه جملةً ايكى حكمدارك اتحاد واتفاق ايتمسندن طولايى فوق‌العاده ممنون اولمشلردى.

يعقوب خانك (۵۰۰۰) كشيلك فرقه‌سى آلدقلرى تعليمات اوزرينه يرلرندن حركتله طابور، طابور شهردن ايچرويه كيرمكه باشلادى. ايكى، اوچيوز كشيدن عبارت ظن اولنان يعقوب خانك عسكرى بويله بيكلرجه ظهور ايتمسندن طولايى هركس شبهه‌لندى. كيرن عسكرلره حبيب‌الله خان سؤال اولوندى ايسه‌ده، «آرقه‌ده‌در شمدى كليرلر» جوابندن بشقه برشى اوكره‌نه‌مديلر. نهايت ختنليلر «حكمدارمز نه ايچون كلمدى؟» ديه صوردقلرى اوزرينه يعقوب خان: «وفات ايلدى، بكا بيعت ايده‌جكسكز» جوابنى ويرنجه، «حكمدارمزى ايسترز» ديه‌رك شهرك ايچنده محاربه‌يه باشلاديلر. بو محاربه‌ده كاشغرليلر آزيلوب قوتدن دوشمش وبتون بتون محو اوللرينه آز برشى قالمش ايكن ايرتسى كون اون‌بش ساعتلك ايلروده‌كى (۱۰۰۰۰) كشيلك قوت يتشمكله محاربه يكيدن آلوله‌نوب فاصله‌سز اوله‌رق اوچ كون اوچ كيجه دوام ايلدى. ختنليلر قلنج، صوپا، بچاق، قصاطوره كبى شيلرله اوته‌كينك بريكنك النده قالان تفنكلر ايله (۱۵۰۰۰) مسلح ومنتظم عسكره قارشو غلبه ممكن اوله‌ميه‌جغندن ايچلرندن (۱۹۰۰۰) مظلوملك قانيله اطرافك قان درياسنه دونديكنى كوردكدن صكره يعقوب خانه عرض اطاعت ايتديلر. كاشغرليلر بو محاربه‌ده غدر واعتسافده پك ايلرويه وارديلر. ختن شهرينه همان نيازى بك والى نصب اولوندى. معيتنه‌ده (۵۰۰۰) قدر عسكر ويرلدى. كاشغر شهرينه ايسه «مربابا» نامنده‌كى ذاتى والى تعيين ايتدى.

يعقوب خان ختن شهرندن كاشغر شهرينه كليركن ياركند شهرينه اوغرادى. حبيب‌الله خان ايله اوغللرينك فرار و ختنده اختلال چيقارملرى ملحوظ اولديغندن، هنوز اساس حكومتى تحكيم ايتمديكندن برغائله‌نك ظهورى بناى سلطنتك انهدامنى وبوقدر نفوس تلفيله ضبط اولنمش يرلرك‌ده الدن كيتدكدن ماعدا يكيدن برچوق كمسه‌نك دها قتلنى موجب اوله‌جغى فكريله بونلرك اتلافنى مثلا يونسه امر ايتدى. اوده امرى اجرا ايتدى. حبيب‌الله خان ايله اوغللرينك مزارى ياركند شهرنده‌در.

محمود مسعود

[*] جاوه شهرى، ختن شهرينه قرق كوتلك مسافه‌ده كائندركه بويله اوزاق بر موقع انتخاب اولنمسى مخصوصدر.

عقل سلیم اربابی فارماصون اوله‌بیلیرمی ؟

— ۵ —

فارماصونلر وذات باری

اولا فارماصونلغك فارماصونلرجه نصل اکلاشیلدیغنه عطف نظر ایده‌لم . برمورخ اولدیغی کبی برفارماصون اولان (هانری مارتن) فارماصونلق حقنده بروجه آتی ادارهٔ کلام ایتمشدی :

« فارماصونلق برجمعیت موحده‌در . هرهانکی دینه تابع افرادی قبول ایتمکده‌درکه هپسی حریت دینیه مبدأنی قبول ایتسین . جمعیتك مقصدی عالم انسانیتك خیری و بتون دنیانك ترقیسی‌در . فارماصونلر بو مقصدك تحققی ایچون چالیشان ذواتدر . فارماصونلق پروغرامندن « کائناتك مهندس اعظمی » اخراج ایتمك بالذات فارماصونلغی ییقمقدر . » فقط (هانری مارتن) ك بو سوزلری فارماصونلری پك قیزدیرمش ، « هانری بریسون » پارس لوجه‌سنده اونك علیهنده « کائناتك مهندس اعظمی طانیمق فارماصونلغك برنجی نصیبی اوله‌جق اولورسه ، حریت وجدانیه ، حریت فکریه تأسس ایده‌میه‌جك دیمکدر » جوابی ویرمشدی . وبوجواب « تان » غزته‌سنك ۱۸۶۶ سنه‌سنك ۴ کانون‌اول نسخه‌سنده انتشار ایتمشدر . دیکر ایکی فارماصون دها « کوبه ایله ماصصول » عینی مسئله حقنده « فارماصونلغك بوکبی نصوصی اولدقدن صکره بر مذهب دینی اوله‌جغی آشکاردر . حالبوکه فارماصونلغك بوکبی نصوصی یوقدر . یونی ۱۸۶۴ سنه‌سنده طوپلانان فارماصون جمعیت عمومیه‌سنك راپورلرندن اقتباس ایتدیکمز سطرلرده اثبات ایدر . »

راپور دیورکه :

« فارماصونلق اسارت دینیه‌دن ، خیالات « وحی » دن ، فرضیات تصوفیه‌دن قورتولمش برمؤسسه‌در . » فرضیات تصوفیه‌دن مقصد ذات اجل واعلا اولدیغی یینه فارماصونلرك مکرراً جناب واجب‌الوجود حقنده « ناقابل تحقیق برفرضیه‌در » دیمه‌لریله ثابتدر .

کورولیورکه ۱۸۶۳ سنه‌سنده فارماصونلغك جمعیت عمومیه‌سی ساده ادیان منزله‌یه ایمانی دکل ، واجب‌الوجوده ایمانی بیله الغا ایتمشدر .

فارماصونلر محرراتلرینی « کائناتك مهندس اعظمی » نامیله‌یازمقده ایدیلرسه‌ده بو ، « غراند اوریانت » ده موجودیت الهیه‌یی ایما ایده‌جك هردرلو اشکال رسمیه‌نك الغاسی موضوع بحث اولدیغنده فارماصونلرك اکثریتجه شکل مذکورك محافظه‌سی تحت قراره آلنمشدی . بونك نه‌درجه مرائیانه اولدیغی یوقاریده‌کی ایضاحاتدن اکلاشیلمشدر . مع‌مافیه بوشکلك محافظه‌سی مسئله‌سی‌ده پك چوق قیل وقالی دعوت ایتمشدر . مثلا « موند ماصونیك » غزته‌سی ۱۸۶۶ سنه‌سنه عائد مجموعه‌سنك ۴۱۲ نجی صحیفه‌سنده « ۲۶ تشرین‌ثانیده عقد اولنان اجتماعده ، لوجه‌لرك مرخصلرندن متشکل مرکزی لوجه آتیده‌کی قراری اعلان ایلمشدر :

« فارماصونلق موجودیت الهیه‌یی تأکید ایتمکله مکلف دکلدر . » دیمشدی . بونك اوزرینه مسئله تکرار (غراند اوریانت) ده جنرال « میله‌نیت » ك ریاستی آلتنده بیوك بر اجتماعده « موند ماصونیك » غزته‌سنك بیاننه کوره مناقشه ایدلمشدر . مذکور غزته دیورکه : « فارماصونلغك الوهیت پرست اولدقلرینی ادعا ایدیورلر . باقالم ماصونلر بونی قبول ایده‌جکلرمی ؟ مقاصد جهانکیرانه‌لرینی اعلان ایتدکدن صکره بویله برذلتی ارتکاب ایده‌جکلرمی ؟ »

مسئله بونکله قالمادی . فارماصونلرك جمعیت عمومیه‌سنده « کائناتك مهندس اعظمی » ترکیبنك محرراتك باشنه وضع ایدلمسنه مخالف اولانلر فارماصونلغك بهمه‌حال « الله » لفظی تعریف ایتمسنی ، یاخود اوندن قطعیاً بحث ایتمامسنی طلب ایتمش ، فارماصونلغك « الله » لفظی استعمال ، یاخود اوکا ایما ایتمکله دینی برمعبده تحول ایده‌جکنی بیان ایلمشلردی . بوکا رغماً اکثریت یینه اوسرلوحه‌نك قالمسنه طرفدار اولمشدی . مع‌مافیه فارماصونلغك نه اولدیغنی بیلنلر ایچون بویله بر سرلوحه‌یه نه احتیاج وار ؟ باقیکز ، « پرودون » حقنده سرغاریسون نامنده‌کی فارماصون نصل ادارهٔ کلام ایدیور :

« عصرمزك اك بیوك متفکرلرندن « پرودون » فارماصون دکلیدی ؟ اوت ، فارماصوندی ، جهنم اوکا دست اخوتی اوزاتمش وبزمله برابر چالیش دیمشدك . » بونلرك هپسی طوغرو . پرودون ، فارماصونلر طرفندن بیوك بر خواهش ایله استقبال اولنمشدی . چونکه پرودون « الله ، بتون فناقلرك اصلیدر » کفرینی سویله‌ین ، جناب‌حقه نه‌ایله مدیونز ؟ سؤالنه « حرب ایله » جوابنی ویرمکه مجبورز . طبیعی فارماصونلق بویله بر آدمه دست اخوتی اوزادیر واونکله تشریك مساعی ایدر ! هله « لییژ » لوجه‌لرنده « الهه بغض ونفرت ! » ، « الهه حرب ! » دییه باغیران کنجلر فارماصونلغك اك کزیده واك محترم رجالیدر !

کورولیورکه « کائناتك مهندس اعظمی » نامی آلتنده فارماصونلر ادیانی ، ایمانی ، اعتقاداتی امحا واستیصال ایتمك ایچون چالیشیورلر . بواعترافاتی‌ده دیکلیه‌لم :

« الله لفظی هیچ برمعنایی افاده ایتمه‌ین برکلمه‌در » [۱]

« بزساده ادیانك فوقنده دکل ، جناب حقه عائد هرهانکی ایمانك دخی فوقنده‌یز » [۲]

« آنجق دلیلردرکه جناب‌حق حقنده قونوشور وبوکبی خیالرله وقت کچیریرلر » [۳]

---

(۱) « موند ماصونیك » غزته‌سندن

(۲) « لییژ » لوجه‌سنده سرد اولنان بیاناتدن

(۳) « ایلد » کتابندن

ماصونلرله وماصونلغك بو اعترافات الحادیدن صوكره یوقاریده ایراد ایتدیكمز سؤاله ویردیكمز جواب منفی‌یی بزمله برابر عقلی باشنده هرصاحب دینك تكرار ایده‌جكی پك طبیعیدر .

٦

فارماسونلر وابدیت روح

بر فارماصون غزته‌سی دییوركه :

« روحك ابدیتی كیم تأكید ایده‌بیلیر ؟ عصرلردنبری ابدیت روحی اثباته چالیشانلردن هیچ بری موفق اولامشدر وموفق اولمایه‌جقدر. چونكه روح بالذات كندینی خلق ایتمشدر » .

صوكره « سوند ماصونیك » غزته‌سی‌ده « ابدیت روح فكری حریت وجدانه بر تجاوزدر » دییور .

بلچیقانك غراند اوریانت » ی ١٨٣٧ سنه‌سنده فارماصونلغك بتون نصوص دینیه‌وفلسفیه‌دن‌قورتارلدیغنی واصدار ایتدیكی بیاننامه‌لرده روح والله حقنده سوز كچرسه بونك صرف عنعنهٔ نظامیه‌یه رعایتدن ایلرو كلدیكنی وهیچ بروقت اعتقاده استناد ایتمدیكنی بیان و اعلان ایلمشدی .

فارماصونلرجه « آنجق مجنونلر ، جاهللر وعقلاً ضعیف اولانلر اللهه وابدیت روحه اعتقاد ایدرلر . » [٤]

اسلامیت ونصرانیت

حرب بیتدی ، متاركه اولدی ؛ صلحه طوغری آدیم آتیورز . هر مملكتده صلح حاضرلغی یاپیلیور . هر ملت ، هر عنصر كندی حق حیاتی اثبات ایچون الندن كلنی یاپمقده‌در . مظلوملر ، مغدورلر ، ضرر وزیانه اوغرایانلر ، هب حقلرینی الده ایتمك ایچون‌چالیشیورلر . بو خصوصده كتابلر ، رساله‌لر ، دوسیه‌لر ، وثیقه‌لر حاضرلانمقده‌در . ازجمله ایشیدییورزكه دیار اجنبیه‌ده ، اوروپا و آمریقاده بولنان‌ارمنیلر مغدوریتلرینه دائر یالكز انكلیزجه اوله‌رق طقوز یوز جلد كتاب وجوده كتیرمشلردر . مملكتمزده یشایان روم عنصری‌ده عینی فكره خدمت ایدییورلر . ائتلاف ممثللری پای‌تختمزه آیاق باصدقدن‌صوكره اونلره خوش كورونمك ، كندیلرینی طرفدار كوسترمك ایچون درلو درلو نمایشلر یاپیلدی . كیجه‌لی كوندوزلی ائتلاف بایراقلری (پرا) نك درودیوارلرینه آصیلدی . ونیزه‌لوس رسملری یوكسك قالدیرمك قالدیرملری‌اوزرینه تشهیر ایدلدی . (زیتو) صدالری عیوقه چیقارلدی .

روبجه غزته‌لر توركك مظالمنی صایه صایه ، یازه یازه بر درلو بتیره‌مدیلر . كون كچمدی‌كه یكی یكی مصنع خرافه‌لر ، اویدورولمش روایات و حكایات روبجه غزته ستونلرینی طولدورمش اولمسون ؛ توركلر قاتل ، جانی ، ظالم ، غدار ، وحشی‌در دییه مثاللر ، نمونه‌لر ، ارجوفه‌لر ایجاد ایدلمش اولمسون! بو یازیلرله ، بو بیاناتله ، بونمایشلرله روملر وارمنیلر كندیلرینی مظلوم ، مغدور و حتی معصوم موقعنده كوسترمك ایستیورلر . بو عناصر غیر مسلمه یر یوزنده بر جنایت ، بر جرم ، حتی بر قباحت ایشله‌مه‌مش و جمله‌سی معصوم ایمشلر . دیمك كه تكمیل قباحت ، جنایت ، باربارلق توركلرده ، ومسلمانلرده‌ایمش! بوسوزلری صیقیلمه‌دن ، ذره قدر حجاب ایتمه‌دن روم‌مبعوثلری‌سویله‌دیلر و مجلس مبعوثانك ضبطنه‌ده كچدی . یكی قابینه‌لره‌ده اعتماد ایتمه‌دیلر . نیچون ؛ چونكه بوقابینه‌لر اونلرك فكرینه ، آمالنه خدمت ایتمیه‌جكنی آكلادیلر .

مع التأسف بزم‌توركجه غزته‌لرمزدن بعضیسی‌ده اونلرك اكمكنه یاغ سوردی . فقط زواللی توركلری ، بدبخت و بیكناه مسلمانلری هیچ بر كیمسه مدافعه ایتمدی ؛

حالبوكه ارمنیلره ، یاخود روملره ظلم ایدنلر برفئهٔ قلیله‌دن عبارت اولوب ، اونلرك ارتكاب ایتدكلری حقسزلقلردن نه بوتون‌توركلرك ، نه‌ده عموم مسلمانلرك مسؤل و لكه‌دار اولملری جائز دكلدر .

توركلرك ، مسلمانلرك معصومیتلرینی بوتون بویایغره‌لره ، افترالره قارشو ، ادله و براهین تاریخیه و منطقیه ایله اثبات ایتمك و توركیا خرستیانلرینك‌ده ـ مظلوم اولسه‌لر بیله ـ یكده بری‌ءالذمه ومعصوم اولمدقلرینی اوروپا و آمریقا افكار عمومیه‌سنه آكلاتمق ایجاب ایدركه بوصورتله‌مملكتمزده‌كی‌غیرمسلملر ایاروده(متكلم‌وحده) كسیلمسونلر .

توركلر مسلمان اولمق حیثیتیله هیچ بر آن‌وزمانده ، تحت‌تابعیتلرنده بولنوب ، دولت اسلامیه‌یه خراجكذار اولان رعیه‌یه قارشو ظلم وجفا ایتمامشلردر . بو كیفیت یالكز بزم دكل ، اجنبیلرك بیله یازدقلری تاریخلرله‌ده ثابتدر .

ارمنیلره ، روملره بالخاصه حرب اثناسنده نیچون ظلم ایدلدی ؟ حربدن اول نیچون بویله برحال وقوع بولمه‌مشیدی؟ اسبابی نه‌ایدی؟ عجبا بوخصوصده‌كی اسباب وعوامل لایقیله تدقیق‌ایدیلدیمی؟ ارمنیلر ، روملر حقیقةً معصوممیدرلر ؟ بر قباحت ، خیانت ایشلمدیلرمی ؟ خاقان مغفور (عبدالحمیدخان ثانی) زمان سلطنتنده‌كی ارمنیلرك تشبثاتی اونودلدیمی؟ بومظالمه عجبا بوتون توركلرمی اشتراك ایتدی؟ یوقسه بر زمره‌می؟ ارمنیلر نصل؟ اونلرك‌چته‌لری ، قومیته‌لری یالكزمیدی؟ یاخود بوتون ارمنیلرده‌می شركت ایتمشلردی ؟ روملرك اسباب تهجیری نه ایدی ؟ حقیقةً بونلر دولته ، حكومته صادقمی ایدیلر ؟ تا بدایت مشروطیتدن‌بری‌روملر عجبا (مه‌غالوایدا) فكرینی‌تعقیب ایتمیورلرمیدی؟

(٤) لوموند ماصونیك

بالقان محاربه‌سی اثناسنده روملرك وضعیتی نه ایدی ؟ اونودلدیمی ؟ عجبا روملر قاچ یوز سنه‌دنبری تورکاره ، مسلمانلره قارشو بویقوتاژ اعلان ایتمشلردر ؟ ارمنیلر، قومیته‌لرینه،چته‌لرینه یاردم ایتمزلرمیدی ؟ قومیته‌جیلری مملکت عثمانیه داخلنده بوقدر اسلحه، فشنك، دینامیت، بومبه وملیونلرجه آلات و ادوات اختلالیه و عصیانیه‌یی نه ایله، کیمك پاره‌سیله تدارك ایتمشلردی ؟ روم و ارمنی کلیسالری ، پاطریقخانه‌لری جداً برر مؤسسهٔ دینیه و عرفانیه‌دنمی عبارت ایدی ؟ یوقسه بومؤسسات برر مهم پروپاغاندا مرکزندن بشقه بر شیمی ایدیلر ؟ روم و ارمنی افکار عمومیه‌سی بو شیلردن خبردار دکلیدی ؟

هرشیدن اول ایلك اوکجه ارمنیلرمی مسلمانلره، دولتك عسکرینه؛ یوقسه مسلمانلرمی ارمنیلره تجاوز ایتدیلر ؟ روسلره، بزم جان دشمنلرمزه ارمنیلر مادی ومعنوی یاردم ایتمدیلرمی؟ روملر ادرنه مبعوث محترمی (فائق بك) ك بویوردیغی اوزره دشمنلرمزك تحت البحرلرینه جاسوسلق و معاونت ایتمدیلرمی ؟ حاصلی تورك و مسلمان یرنده اوطورر کن، بونلره ایلیشیرمی ایدی ؟ یوقسه بونلر کندی اللریله، حرکات خائنانه‌لریله بوفلاکتی جلب ودعوت ایتدیلر .

ایشته بالاده‌کی سؤاللرك هربری آیروجه شایان تحقیق و تدقیق اولان شیلردر . اویله جف القلم، تورك ظالمدر ، مسلمان باربادر؛ دینله‌مز . بر عقل سلیم صاحبی سوزله اقناع اولنمز ، مطلقا وثائق وحقایق آرار .

فرضا برقاچ سفیه بوفنالقلرك مرتبی ، محرکی اولسه‌بیله ، بوتون نجیب ، اصیل تورك ملتنك، یاخود ملیونلرجه مسلمانك ذیمدخل اولملری لازمکلمز . بوسوزلرله استانبولی ، ایاصوفیه‌یی کیمسه‌یه قاپدیرمازلر ؛ و استانبولده یونان دولت معظمه‌سنك بایراغی تموجنما اولماز . اون ایکی روم مبعوثی تورك حکومتی علیهنه اتفاق ایتسه‌ده تورکك حق بقا وحیاتی آیاق آلتنه آلنه‌مز .

خرستیانلرك عموماً سلاطین آل عثمان حضراتنك زمان سلطنتلرنده نائل اولدقلری رفاه وسعادتك یوزده برینه اولجه دسترس اوله‌مدقلری تاریخاً ثابتدر . عسکرلکدن، هردرلو تکالیفدن آزاده اوله‌رق ، مallری، عرض وناموسلری دائما تحت تأمینده ایدی. بوکون روملرك عثمانلی اولکه‌سنده مالك اولدقلری امتیازاته ، باشقه مملکتلرده یشایان مسلمانلر هیچ بروقت نائل اوله‌مامشلردر .

تاریخ عثمانیده، خدمت دولت عثمانیه‌ده بیوك القاب، رتب ومناصبه، فوق العاده مقاماته دسترس اولوب، بویوك نفوذ قازانان روم وارمنیلره چوقجه تصادف اولنور . روملر ایچنده، پرنسلك و قراللق درجه‌سنه قدر ترقی ایدن پك چوق پاشالر واردر .

مالیه،خارجیه،نافعه،زراعت، پوسته وتلغراف نظارتلرینه تعیین اولنان نیجه نیجه روم وارمنی پاشالر وار ایدی . عبدالحمید ثانی کندی خزینهٔ خاصه‌سنی بیله ارمنی ناظرلرك النه تسلیم ایتمش وصوك درجه اونلره حرمت واعتماد ایلمشدی . عناصر غیر مسلمه‌نك تورکیاده بوآنه‌قدر اکتساب ایلدکلری ثروت وسامان، امتیازات شخصیه ومذهبیه هپ تورکارك و مسلمانلرك صرف علویت و نجابتلری سایه‌سنده حصوله کلمشدر .

بوکون مسلمانلر ایچنده یوز بیکلرجه آلتونه مالك برتك آدم بولونمازکن خرستیانلر ایچنده ملیونلره مالك یوزلرجه کیمسه بولنور. بوکون ارمنی حقوقی مدافعه‌لکنی درعهده ایدن وارمنستان قراللغنه ویاجمهوریتی ریاستنه کندیسنی نامزد کوسترن (بغوص نوبار) ی بوموقعه چیقاران تورکلر ومسلمانلردن بشقه‌سیمیدر؟

تورکیاده‌کی غیر مسلملر برخرستیان حکومتی زیر اداره‌سنده بولنسه‌یدیلر، عجبا بوقدر نوازش والتفاته ، امتیازات کوناکون مظهر اوله‌بیلرلرمیدی ؟ بوکون بر روم میخانه‌جی چراغنك مالك اولدیغی امتیازاته عجبا اکابردن برکیمسه مالکمیدر ؟

بو پطریقخانه‌لر امتیازاتی ، حکومت ایچنده حکومتدن بشقه برشیمیدر ؟

کلهلم حکومات اسلامیه‌نك خرستیانلره قارشو تعقیب ایتدکلری سیاستلرك بحثنه :

خلفای راشدین رضوان الله علیهم اجمعین حضراتنك زمان خلافتلرنده (اهل ذمت) ه بخش ایدیلان عهود وامتیازات ایله حقلرنده کوستریلان نوازش والتفات اوقدر عالی و مستثنا شیلردرکه انکلیز راهبلرندن والهیات وتاریخ ادیان متخصصی اولان (آرنولد) طرفندن زیاده‌سیله «تقدیر ومدح وثنا اولنمشدر. بوذات(تاریخ انتشار اسلامیت) نامنده‌کی کتابنده دیورکه: «خرستیانلر بدایت اسلامیتده ، فاتح مسلمانلرله خلیفه‌لری طرفندن فوق العاده ، تصویر وتعریفه صیغمز درجه‌ده مظهر اعزاز واکرام اولمشلردر . دینلرینه ، مالارینه، ناموسلرینه طوقونولمدیغی کبی ، هرزمه کیتسه‌لر اسلام عسکرلرینك حمایه وحفاظتلرینه تودیع اولنورلردی . مسلمانلر ، بونلردن بلك آز (جزیه) ویرکو آلیرلردی. کمال سربستی ایله اجرای آیین ایلیورلردی. دینی ، مذهبی ، جماعت ایشلرینه مسلمانلر قاریشمزلردی. دنیه‌بیلیرکه مسلمانلر خرستیانلره بابالق ایتمشلر ودینلری مقتضاسنجه اهل کتابی تحت حمایه وصیانتلرینه آله‌رق (رسول الله) علیه الصلاة والسلامك خرستیانلری خوش طوتمق امر ووصایای شریفه‌لرینه حرفیاً اطاعت وامتثال ایلمشلردی. قدس شریفك فتحی اثناسنده حضرت عمر الفاروقك خرستیانلر حقنده کوستردیکی علو جناب جداً تاریخلره آلتون قلملرله نقش ایدیله‌جك شیلردندر .

مسلمانلرك بوعلویتلری، نجابتلری ، بویوکلکلری وحسن اخلاق

ومعامله‌لری ، خرستیانلری وجداناً ترك دین و مذهب ایتمكه مجبور ایتمشدر . »

اسلامیتك اوائلنده غیرمسلملره ویریلن عهدنامه‌لر

ذمت ، لغتده عهد ، امان و ضمان دیمكدر . اهل ذمت‌ده ممالك اسلامیه‌ده متوطن غیرمسلملردن عبارتدر . غیرمسلملره (اهل ذمت) اطلاق اولنمسی ، بونلرك جزیه اعطاسنه مقابل ، جان ، مال ، عرض وناموسلرینك محافظه‌سی اسلاملر طرفندن فریضهٔ ذمت عد ایدلمسی سببیله‌در . اكثریتله خرستیان وموسویلردن تشكل ایدن بو غیرمسلملر قرآن كریمده (اهل كتاب) تعبیری ایله تعریف ایدلمشدركه تورات وانجیل اربابی دیمكدر . قرآن عظیم الشانده اهل كتاب حقنده مدح وثنالر وارد اولمش ، ایلك ایله معامله ایدلملری توصیه ایدلمشدر .

اهل ذمت وبالخاصه مصر قبطیلرینه حسن معامله كوسترلمسی لزومنه دائر برچوق احادیث شریفه موجوددر . « مصری فتح ایتدیككزده ، قبطیلره حسن معامله‌ده بولنكز ؛ چونكه آنلر عهد ورحم صاحبیدرلر . » مفادی برحدیث شریفدر . بوراده‌كی رحمدن مراد ، ابوالعرب حضرت اسماعیلك والده‌سی قبطیلردن اولدیغنه اشارتدر . كذلك « اهل ذمته حسن معامله ایدیكز ، اسلاملرده نسب ومصاهرتلری واردر . » سوزلری دخی اقوال نبویه‌دندر . خلفای راشدین حضراتی فتوحات اجراسی ایچون اردولر اعزام ایتدكجه غیرمسلملره ، بالخاصه خرستیانلر ایله راهبلرینه حسن معامله‌وأییلكده بولنلمسنی قوماندانلرینه توصیه ایلرلردی . شهر اهالیسی خلفای مشارالیهمك وقوماندانلرینك یانلرینه كله‌رك صلح تكلیف ایدرلرایسه تكلیفلری قبول اولنور ، مقدار نفوسلرینه كوره تعیین اولنان ویركی‌یه مقابل حمایه وصیانتلری درعهده ایدیلیردی . ویركینك یعنی جزیه‌نك مقداری ایله نوعی احوالك اختلافی واهل كتاب ایله اسلاملر آره‌سنده وقوع بولان اتفاق وتراضی‌یه كوره مختلف بولنوردی . هر صلحك مملكتك اختلافنه نظراً برطاقم شروط مخصوصه‌سی واردی . فقط جمله‌سنده اهل ذمتك حمایه‌وصیانتی ، هابهلرینه وقوع بوله‌جق تعرضك دفع وازاله‌سی شرطی اسلاملره تحمیل اولنوردی .

شاید اهل ذمت جزیه‌یی اعطادن امتناع ایدرلر ایسه ، اسلاملرده آنلرك حمایه‌سندن امتناع ایلردی . كذلك اسلاملره اهل ذمتی حمایه و صیانت ایتمكه مانع بر حال عارض اولور ایسه ، اهل ذمتك جزیه اعطاسندن امتناع ایتملری‌ده جائز كورولوردی .

حضرت رسول علیه السلامك ، هجرتك طقوزنجی سنه‌سنده وقوعبولان (تبوك) محاربه‌سی اثناسنده (عقبه) ده (ایله) امیرینه و (اذرج) اهالیسنه ویردیكی عهد نامه‌لر كبی فتوحات اسلامیه تاریخنده جزیه‌یه مقابل اسلاملر طرفندن حمایه‌لرینی وتسهیل معامله‌لرینی متضمن اهل ذمته یازلمش بر چوق عهدنامه‌لر موجوددر .

شام ، مصر ، عراق و فارس قطعه‌لرنده وقوعبولان فتوحات اثناسنده اسلام قوماندانلری‌ده حضرت پیغمبر افندمزك اثرینه بالاقتدا جزیه‌یه مقابل اهل ذمته او یولده عهد نامه‌لر ویرمشلردر .

(خالد بن الولید) طرفندن شام اهالیسنه خطاباً یازیلان عهد نامه بو جمله‌دندر .

(ابو عبیده) طرفندن (بعلبك) اهالیسنه خطاباً یازیلان عهد نامه‌دخی او یولده ایدی .

(عمرو بن العاص)، (سعد بن ابی وقاص) و سائره كبی دیگر اسلام فاتحلری طرفندن مصر ، عراق ، فلسطین ، فارس ، افریقیه ، اندلس و سائره‌ده ویریلن عهد نامه‌لر دخی هپ بو مآلده ایدی . شوقدركه جزیه‌نك قبولی اهل ذمتك تماماً عرض اطاعت ایتملریله مشروط ایدی . روم قیصرلرینه خراجكذار اولان شام و فلسطین خرستیانلری ، فتوحات اسلامیه‌دن صوكره انجق اسكی متبوعلرینك مظالم كونا كوندن تخلیص كریبان ایدرك ، راحت بر نفس آله بیلمشلردی .

خلفای بنی امیه زماننده خرستیانلر مدنیت اسلامیه سایه‌سنده بیوك مقاماته ترفیع ایتمشلردی . بیت المالدن پك چوق معاشات و عطایا آلیرلردی .

عباسیلر دورنده خرستیانلر دها زیاده نائل التفات اولارق ، دین ومذهب تفریق ایتمكسزین آنلری بی‌حساب اموال وعطایایه مستغرق ایتمكله برابر ، حقلرنده مكرمانه و خاطرنوازانه معامله اجراسنده مسلمانلر قصور ایتمامه‌لر ایدی .

ایچلرنده بر چوق خرستیانلر ، موسوی ، صابئی ، سامری ، مجوسی بولنان مترجملر ، هكیملر ، اجزاجیلر ، منجملر ، علم وفن اصحابی ملل غیرمسلمه‌یه خلفا طرفندن فكر اعتدال وحریت مذهبیه‌یه اك كوزل بر نمونه و هر عصرك رجال حكومتی ایچون اك پارلاق بر حسن مثال تشكیل ایتمكه سرا بر صورتده رفق و اكرام و نوازش ایله معامله اولنوردی .

(جورجیس بن بختیشوع) ، (سلمویه بن سنان) ، (اسرائیل بن الطیفوری) كبی اطبا ایله كحال (جبرائیل) و (حنین) ، (ثابت بن قره) سنان بن ثابت ، ابو اسحاق ابراهیم صابئ كبی فضلای نصرانیه خلفای عباسیه‌نك اكراملرینه كسب استحقاق ایتمشلردی .

ابو اسحاقك وفاتی اوزرینه بغداد نقیب الاشرافی فحول شعرای قریشدن (شریف رضی) كندیسی ایچون :

(أرأیت من حملوا علی الاعواد أرأیت كیف خبا ضیاء الوادی)

مطلعلی قصیده‌سیله مرثیه خوان اولمش واسلامیتده مقام بلند شرفتی هرهانكی دین و مذهبدن اولور ایسه اولسون برصاحب ذكا ایچون مرثیه یازمسنه مانع كورمامشیدی .

خرستیانلر ایچنده (سلطان الحكما) ، (امین الدوله) كبی لقبلر

دخی احراز ایدنلر اولمشدر . موقع وزارته صعود ایدن خرستیانلر پك چوقدر .

بونلر هپ كوستریبورکه خرستیانلغك مسلمانلغه شدتله اولدیغی قدر، هیچ برزمان مسلمانلق نصرانیته بغض وعداوت ایتمامشدر . مسلمانلر، خرستیانلره فنالق ایتمكدن دیناً ممنوعدرلر .

اناطولی‌ده یشایان روملرله ارمنیلر بونجه سنه‌دنبرو مسلمانلرله برآره‌ده یشادقاری حالده اسلاملردن هانكی فنالغی كورمشلردر ؟

موثوقاً بیلدیكمزه كوره — ایستاتستیق موجبنجه — اكر ارمنیلردن برقاچ بیك نفوس تلف اولمش ایسه، ارمنیلر، مسلمانلردن سكزیوز بیك نفس ذكور واناث واطفال اوله‌رق قتل واحما ایتمشلردر.

بوحقایق ودقایق تدوین و اوروپا وآمریقا متفكرینك سمع اطلاعنه ایصال ایتمك ، علما وفضلای اسلامیه اوزرینه فرض و واجبدر . فرصت دوشدكچه بز بوبابده‌كی معلومات عاجزانه‌مزی بوجریدهٔ اسلامیه ایله نشر ایده‌جكز انشاالله . س. م. ت

تراكیاده مظالم

تراكیا — باشا ایلی مدافعه هیئتی ریاستندن :

بولغارلرك تراكیاده‌كی تورك نفوسنی امحا مقصدیله اوته‌دن بری تعقیب ایتدكلری سیاست خونخوارانه‌یی ترك ایتمدكلرینی ایكی كون اول یازمش وخبردار اوله بیلدیكمز وقایعی‌ده قید ایتمش ایدك . اخیراً ینه مؤلم خبرلر آلدق. قرداشلرمزك، رداءت وشناعتی سنه‌لرجه تجربه ایدرك آكلادیغمز او غدار اداره آلتنده چكدكلری عذابی قلبلرمز صیزلایه‌رق دوشونیورز. طالعسز مملكت ؛ نه مدهش مظالمه صحنه اولدی. بدبخت خلق! نه مؤلم وجانخراش حادثات ایچنده یوارلاندی. تمام آلتی سنه‌دن بری بومملكتدن، بر كون بیله، برقره خبر ایشیدلمه‌دن كچمه‌دی. هر كون بر و یا برقاچ دانه قرداشمز قانلی بیچاقلر آلتنده جان ویردی. الآن قولاقلرمز هر كون اورادن كان آجی خبرلرله طولو، قلبلرمز المناكدر. ایشته بوكون ینه كوملجنه‌دن ، بولغارلق نامنه برقاچ خدمتكار وچوباندن ماعدا هیچ بر موجودیت طانیمیان بو تورك مملكتندن ینه اویله فجیع خبرلر آلدق .

بولغار حكومتی مسلمانلره تعرض ایچون هیچ بروسیله بوله‌مدیغی ویابولمق ایچون یورولمق ایسته‌مدیكی زمان تراكیاده « برسلاح تحریسی » مشغله‌سی احداث ایدر . بووسیله ایله بویوك ، كوچوك ، قادین ، اركك هركسه مدهش برطرزده اشكنجه ایدیلور . آینه‌لر قیریلیر ، صندقلر آچیلیر ، ایپك مندیللر ایچنده بیله سلاح تحری ایدیلور . بالطبع تحری اولنان یردن بر چوق قیمتدار اشیا كاه علنی ، كاه خفی آشیریلور . جیبنده برقاچ لیراسی بولنانلر بعضاً اولومدن تخلیص كریبان ایده‌بیلورلر . او برقاچ لیرایه صاحب اوله‌میان بیچاره‌لره ایسه یا اولوم حالنه كلنجه‌یه قدر ضرب ویا قتل وافنا مقدردر .

تراكیاده سنه‌ده برقاچ دفعه واقع اولان بوسلاح تحریسی بهانه‌سی ایله ایقاع ایدیلن جنایات ، امحا ایدیلان انسانلرك عددی بویوك بر یكونه بالغدر. بوبابده برفكر مخصوص ویره بیلمك ایچون تراكیانك یالكز ایكی كوینده اولدیریلن مسلمانلری ذكر ایتمكلكمزك كافی اوله‌جغی ظن ایدرز: مثلا داری دره قضاسنك شاهین قریه‌سندن سكسان وآخی چلبی قضاسنك یونس دره قریه‌سندن یكرمی طقوز كشی بویله تحریلرنده اولدورلمشدر .

فضله ستون اشغال ایتمه‌مك ایچون شاهین قریه‌سی قربانلرینك اسامیسنی درج ایتمكدن صرف نظر و بونلری‌ده یازدقلرمزه هیچ كیمسه‌نك شبهه‌سی قالماملق ایچون درج ایدییورز . ایستین هر هانكی بیطرف برانسان بو اسامی‌یی تحقیق ایده بیلور . یالكز ایكی كویده اولدیریلان انسانلرك عددندن تراكیاده آلتی سنه‌دنبری تورك نفوسنك نه بویوك ضیاعلره معروض قالمش، نه فجیع وقایع ایله قارشیلاشمش اولدیغی تظاهر ایدر . ایشته بو قبیلدن اولمق اوزره اخیراً بولغارلر بر معتادینه قوهٔ عسكریه‌لری ایله كوملجنه‌نك صالمانلی قریه‌سی ایله مرسلم و چلی باش كویلرینی صارارلر . كویلیلرده سلاح دكل ، كوچك بر بیچاق بیله قالمه‌مش اولدیغی ایچون بالطبع كندیلرینه ویره‌جك بر شی یوقدر .

بونی بولغارلرده بیلورلر . فقط اشكنجه ایتمش اولمق ایچون طلب ایدیلن سلاحی ویره‌مه‌ین اهالی ضرب وتضییق ایدیلور . صالمانلی قریه‌سندن حسن اغا اوغلی مصطفی اغاده خلقك كوزلری اوكنده شهید ایدیلور . مرسلم كویی اشرافندن خلیل اغانك مخدومی‌ده عسكرلر طرفندن اولدیریلمك اوزره ایكن او كویده بولنان یرسیویل بولغارلردن آلتمش لیرایه بر مارتین صاتون آلوب بولغار عسكرلرینه تسلیم وبوصورتله اولومدن تخلیص نفس ایدر . چلی باش كویی اشرافندن حاجی صالح اوغلی حسینه ایسه عسكری چاوشی « كویده‌كی اولرینی بكا ویرسه‌ك سنی اولدیرمم » دیه‌ن . زواللی‌ده حیاتی قورتاره بیلمك ایچون اولرینی ترك ایده‌رك چاوشه تسلیم ایلمشدر .

ایشته تراكیاده‌كی قرداشلرمز الآن یوقاریدن بری عرض ایتمك ایستدیكمز وضعیتده یشامقده وكونا كون مظالم آلتنده ازلمكده‌درلر . فقط بر چوق مسئله‌لرده اولدیغی كبی بونده‌ده بولغارلر ظلمك برملتی محو وافنا ایده‌میه‌جكی حقیقتنی قفالرینه چاربدقدن صوكره آكلایه‌جقلردر . چونكه آلتی سنه‌دن بری تطبیق ایتدكلری ملعون سیاستدن الده ایتدكلری نتیجه تراكیاده تورك نفوسنی یوزده طقسان بشدن سكسان بشه تنزیل ایلمكدن عبارت قالمشدر . بناءً علیه بز ویلسون پرنسیپلرندن ینه چوق بویوك بر قوتله استفاده ایتمك حقنی حائز بولنمقده‌یز .

بو اعتبار ایله بولغارلرك مظالمی انسان قانی آقیتمقدن بشقه بر نتیجه ویرمه‌مش و بالعكس بولغارلر علیهنده هر یرده و هر طرفده لایزال بر نفرت و عداوت تحریك ایتمشدر .

نجم استقبال مطبعه‌سی
اشرف ادیب

آبونه شرائطی
داخلی، خارجی هر یر ایچون
سنه‌لکی (٢٥٠)، آلتی آیلغی
(١٣٠) غروشدر .
[نسخه‌سی ٥ غروش ،
سنه‌لکی ٥٢ نسخه‌در .]
اداره خانه
بابعالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه
اخطارات
آبونه بدلی پشیندر
مسلکه موافق آثار مع الممنونیه
قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین
یازیلر اعاده اولونماز .

سبیل الرشاد

اخطارات
آدرس تبدیلنده آبونه‌یه بش
غروش کوندرلیدر .
مکتوبلرك امضالری واضح
واوقوناقلی اولمسی و آبونه صره
نومروسنی محتوی بولنمسی لازمدر .
ممالك اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور .
پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر
اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی
رجا اولنور .

دینی ، فلسفی ، علمی ، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم
باش محرر
محمد عاکف
صاحب ومدیر مسئول
اشرف ادیب
اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد : ٣٨٤ — ٢٢ ربیع‌الاول ١٣٣٧ — پنجشنبه — ٢٦ کانون اول ١٣٣٤ — جلد ١٥

بسم الله الرحمن الرحیم

وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَ تَذْهَبَ رِيحُكُمْ

بر بریکزه کیرمیکز ، صوکره خسرانه دوشرسکز ، دولتکزده الکزدن کیدر . . .

⁂

سن ! بن ! دیسین افراد ، آره‌دن وحدتی قالدیر ،
ملتلر ایچون ایشته قیامت او زماندر .
ماضیلره این ، محشر ادواری بوتون کز :
قانون الٰهی ، کوره‌جکسین‌که ، دکیشمز .
« تاریخ » دیبوب اشدیکمز اسکی خرابه ،
صاقلار صاییسز لحدایله بوزلرجه کتابه .
طاشلرکه بیکر پارچه‌در اوستنده زمینك ،
معنای پریشانی برر نقش جبینك !
تلفیق ایدیوبردکسه طوتوب اوکجه الکله ،
بر طورده شو الفاظ پراکنده‌یی دیکله :
« هر حفره بر امت ؛ شو مزارلر برر اقوام ؛
انجامه بو آهنکی ورن هپ سر انجام ! »
ای زائر آواره ! ایشیتدکمی ؟ دیمك‌که :
برمش بوتون امتلرك اسباب هلاکی .

لکن ، بیلهم ، طوغرومیدر ایلمه‌ك اشهاد ،
تاریخی‌ده ، خلقتده‌کی قانونی‌ده ؟ هیهات !
بر نسله‌که ایامی عصرلرجه وقایع ،
اتمك نه دیمك وقتی تاریخ ایله ضایع ؟
بوشدر بوکونك « عبرت » دیه ماضی‌یی تجسس ؛
آیات الٰهی طولو آفاق ایله انفس !

بونلرده تجلی ایدن اسراره باقانلر ،
ملتلر ایچون روح بقا نره‌ده‌در ، آکلار .
بیلمم نه‌یه بل باغلایه‌رق خیر اومویوردق ؛
بزلرکه او آیانه بوتون کوز یومویوردق ؟
دنیاده نصیحتمی بزم خلقه مؤثر ؟
بیکلرجه مصیبت . . . ینه خائب ، ینه خاسر !

ای ملت مرحومه ! کونش باتدی . . . اویانسه‌ك . . .
حالامی ، حکومتلری ، دولتلری صارصان
سیلابه‌لرك سسلری ، آفاقك انینی ،
اعصاره سورن اویقوك ایچون کلمه‌ده نئی ؟
افرادی همان میلیار اولور بر بیغین اقوام ،
تأمین بقا نامنه ایتمکده‌در اقدام .
بام باشقه ایکن هر برینك عرق ، لسانی ،
اخلاق ، تلقیلری ، اقلیمی ، جهانی ؛
یکپاره کسیلمش طوتولان غایه ایچونده ،
وحدتدن اثر یوق بر آووچ خلقك ایچنده !
اونلرده‌کی دهشتله بزم حالی قیاس ایت . .
حالامی بوغوشمق ؟ بو نه شوریده سیاست !

« حریتی آلدق ! » دیدیلر ، غیبه اینانمدق . . .
« ایواه بو بازیچه‌ده بزلر نه یاندق ! »
جمعیته بر فرقه ، دیمك ، تفرقه چیقدی ؛
صاپ صاغلام ایکن ملتك ارکانی ییقدی !
« توران ایلی » نامیله بر افسانه ایدیندك ؛
« افسانه ، فقط ، غایه ! » دیبوب آزمی دیدیندك ؟
قاچ یورده وداع ایله‌مدك بز بو اوغورده ؟
اوبردی کیدنلر ، آجیبك الده‌کی یورده !

محمد عاکف

اسرار قرآن

بسم الله الرحمن الرحیم

ومن الناس من یقول آمنا بالله والیوم الآخر وماهم بمؤمنین یخادعون الله والذین آمنوا وما یخدعون الا انفسهم ومایشعرون فی قلوبهم مرض فزادهم الله مرضاً ولهم عذاب الیم بما کانوا یکذبون واذا قیل لهم لاتفسدوا فی الارض قالوا انما نحن مصلحون الا انهم هم المفسدون ولکن لایشعرون

مآل کریمی :

بعض کسه‌لر واردرکه مؤمن اولمدقلری حالده «آللهه و یوم آخره ایمان ایتدك» دیرلر، آللهی و مؤمنلری آلداتمق ایسترلر. حالبوکه کندیلرینی آلداتیرلرده فرقنده اولمازلر. قلبلری اساساً خسته‌در. الله ایسه او خسته‌لقلرینی برقات دها زیاده‌لشدیرمکده‌در. اونلر یالانجیلقلرینك جزاسی اوله‌رق برده عذاب الیمه کرفتار اوله‌جقلردر، کندیلرینه «یر یوزنده فساد چیقارمایکز.» دینلدیکی زمان، «بز آنجق بر رمصلحز» دیرلر. بیلمش اول‌که اونلر بحق مفسددرلر، فقط بیلمیورلر.

بونلر وبونلری تعقیب ایدن اون اوچ آیت طبقات نارك الدوننده، درك اسفلنده یرلشمکه محکوم اولان منافقلرك اوصاف ممیزه‌لرینی بیان، بدبختلقلرینی تصویر ایتمکده‌در.

نفاق: اظهار خیر، اسرار شریعنی ظاهراً خیرخواهلق کوستروب قلباً بدخواه اولمق دیمکدر.

نفاق ایکی نوعدر : ۱) اعتقادی، که صاحبی مخلد فی النار اولمغه محکومدر.

۲) عملی، که کناهلرك اك بیوکیدر.

ابن جریج منافقك تعریف ماهیتی ضمننده «منافق، سوزی اوزینه، ایچی طیشنه، حرکتی نیتنه، وجاهی غیابنه اویمایاندر.» دیمشدر.

جناب حق سوره‌نك باشلانغجنده درت آیتله مؤمنلرك، ایکی آیتله‌ده کافرلرك اوصاف و ماهیاتنی تعیین ایتدکدن صکره شمدی منافقلرك احوالنی تصویره باشلامشدر. مسلکلری ایجابنجه بونلری حقیقی مؤمنلردن تفریق و تمییز مشکل اولدیغی ایچون ماهیتلرینی تثبیت مقصدیله بوراده منافقلرك متعدد علایم واوصافنی تعداد ایتمش، بونکله‌ده اکتفا ایتمیه‌رك سورهٔ براءة، سورهٔ منافقین، سورهٔ نور وسائر برچوق سوره‌لرده بو مقصده خادم آیتلر ایندیرمشدر.

تفسیری صددنده بولندیغمز آیتلر اوس وخزرج قبیله‌لری واونلرله مناسبتدار اولان قبائل سائره میاننده موجود منافقلر حقنده نازل اولمشدر.

مسلمانلرك، ظاهر حاللرینه آلدانه‌رق منافقلردن احتراز قیدنده بولنمامه‌لری، ایمان ایله هیچ آلیش ویریشلری اولمادیغی حالده اونلری صاحب ایمان اعتقاد ایتمه‌لری بیوك بیوك اویغونسزلقلره سببیت ویره‌بیله‌جکی ایچون جناب حق ارباب نفاقك اوصافنی بر اهمیت مخصوصه ایله تشریح ایتمکده‌در.

زیرا شر ومفسدت اربابنده خیر تصور ایتمك، تلون وسوء نیت صاحبلرینه امن واعتماد کوسترمك قدر نتایج مضره تولید ایده‌جك برحال تصور اولنه‌ماز.

ذاتاً مسلمانلر، منافقلرك صدق وصمیمیته اینانمه‌لری، علیهلرنده ترتیب ایده‌کلدکلری حیل و دسایسدن غفلتله کوستردکلری ظواهره آلدانه‌رق فکر ونصیحتلرینی قبول ایتمه‌لری یوزندن کوردکلری ضرر وفلاکتلری هیچ برشیدن کورمامشلردر.

بناءً علیه آیات منزله منافقلرك حاللرینی اوقدر اینجه آراشدیروب میدانه قویمش، مقاصد وتمایلاتنی اوقدر درین ومکمل تحلیل وتشریح ایتمشدرکه کرك دینلرینه وکرك کندیلرینه قارشی حسن نیت وصمیمیت بسله‌ینلری فکر ملعنت طاشیانلردن تمییز ایچون بونلری معیار اتخاذ ایدن نزیه و مخلص مسلمانلرك بر دها منافقلر طرفندن مرتب دام تزویر واغفاله دوشمه‌لری وبو یوزدن بیوك بیوك ضررلره، فلاکتلره اوغرامه‌لری احتمالی یوقدر.

منافقلر : «الله‌ه وآخرت کوننه ایناندق» دییورلردی. فقط بونی سویلمکدن مقصدلری شبهه یوقکه کوز بویامق، مؤمنلری بویله سوزلرله آلداتوب حریم اسلامه ایدنایی صوقیله‌رق مطلع اوله‌جقلری احوال مؤمنینه دائر دشمنلرینه معلومات ویرمکدی. اساساً نائل اولدقلری هدایت ودین حق سایه‌سنده اوزرلرنده برموقع شرف ورجحان قازانمش اولان مؤمنلری غفلتلرندن بالاستفاده خصمای دینك ناکهانی بر هجوم ایله بر آنده محو ایتمه‌لرینه امکان حاضرلامق قدر منافقلرك خالص مسلمانلره قارشی قلبلرنده طاشیدقلری حس کین وانتقامی تطمین ایده‌جك مؤثر بر واسطه وارمیدر؟

ایشته بویله ملعونانه مقصدلر سوقیله‌درکه منافقلر جناب پیغمبرك حضورینه کلدکلری زمان «شاهدزکه سن اللهك کرچکدن رسولیسك» دییورلر. مؤمنلرك نظر فراست وعرفانلری احوال قلبیه‌لرینه نفوذ

ایدوب ده شرلرندن صاقینمه‌لری احتماله میدان ویرمامك ایچون آره‌یه چکدکلری ایمان صوری پرده‌سی آرقه‌سنده کیزله‌نیورلر ایدی . خلاصه ، منافقلر دیللریله ، هیچ بر وقت قلبلرنده یر بوله‌مامش شیلر سویلیورلر ، مؤمن اولمادقلری حالده ایمان ادعاسیله خلقه قارشی خدعه کارانه حرکت ایدییورلر ایدی .

شو افاداتدن آکلاشیله‌یورکه مؤمنلره قارشی منافقلرك مخادعه‌سی اونلره قارشی ایمان اظهار ایدوب کفرلرینی اضمار ایتمك ، برلکدن غایت اوزاق اولدقلری حالده برلك دعواسنده بولنمقدن عبارت ایدی. مؤمنلره نصل بر اوله‌بیلیرلر ایدی‌که صیغنوب بارینه‌جق یر بوله‌بیلسه‌لر چوقدن ، آرقه‌لرینه باقه‌دن قاچوب کیده‌جکلر ، مؤمنلره یوز یوزه کلمك فلا کتندن قورتوله‌جقلردی . بویله بر امکان موجود ومتصور اولمامه‌سی اونلری مؤمنلره قارشی مداهنه وسرفرو ایتمك مجبوریت الیمه‌سنده بولندیرییور؛ سلامت ذاتیه‌لرینی، مؤمنلرك فلاکت ومصیبت آنلرینك حلولنی درت کوزله بکله‌دکلری حالده، اونلره قارشی میل وشفقت کوسترمکده ، ظاهراً دینلرینه توسلده بولیورلر ایدی .

جناب حقه قارشی مخادعه‌لرینك‌ده درلو درلو صور تظاهریه‌سی واردی :

برنجیسی ، مؤمنلری کوردکلری وقت الله ورسولنه ایمان ایتمکده اولدقلرینه ینه اللهی اشهاد ایتمه‌لری‌ایدی . بو حریفلر جناب حقك ، کیزلی، آشکار هرحال وکارلرینه واقف بولندیغنی بیلمزلکدن کلمه‌لر لسانلریله سویلیوب قلبلریله انکار ایتدکلری برشینك صحت وصمیمیتنه اونی شاهد طوتمازلردی . فقط اونلر نفاقلرینی ترویج ایچون اللهه قارشی‌ده انسانلره قارشی‌طوتدقلری‌مسلکك عینی‌تطبیق‌ایدییورلردی. علم الهینك خفی وجلی بتون شئونی‌کونیه‌یی محیط بولندیغنی بیلمیه‌رك، دها طوغریسی بیلمك‌ایسته‌میه‌رك مؤمنلره یایدقلری کبی‌اللهه قارشی‌ده حیله وخدعه‌یه قالقیشیورلردی .

ایکنجیسی : منافقلر جناب حقه قارشی حیله وخدعه اویونلرینه قالقیشمه‌نلك منفعتلرینه دها موافق اولدیغی، خلقه قارشی‌یوروتدکلری مبهم ومشوش بر مسلکی اوکا قارشی‌ده یوروته‌بیله‌جکلری، خلقی آلداتدقلری کبی خالقی‌ده آلداته‌جقلری اعتقادینی بسله‌یورلردی . « یوم یبعثهم الله جمیعاً فیحلفون له کما یحلفون لکم ویحسبون انهم علی شیئ الا انهم هم الکاذبون استحوذ علیهم الشیطان فانساهم » « ذکرالله. اولئك حزب الشیطان الاان حزب الشیطان هم الخاسرون » آیتی بو حقیقتی مفسردر.

منافقلری باطله ، سعی بالفساده اولان فرط انهماکلرینك سوقیله ایمانك مؤمنلره تعیین ایتمش اولدیغی حدود خارجنده یاشامق واونلرك تابع بولندقلری قیوددن آزاده بولنمق‌فکرینه خدمت‌ایدرلر. فقط براز دوشونسه‌لر بوطرز حرکتلریله اونلر کندی کندیلرینی هلاك ورطه‌لرینه ، خسران وضلال اوچوروملرینه سوروکله‌مکده اولدقلرینی آکلارلر ؛ نفاقلریله ، فرقه وارمقسزین ، طوغریدن طوغری‌یه نفسلرینه قارشی استعمال مکر وخدعه ایتدکلرینی تسلیم ایدرلر ایدی .

ایشته ایکنجی درجه‌ده امارهٔ نفاقی تعیین ایدن « یخادعون‌الله والذین آمنوا ومایخدعون الاانفسهم » نظم کریمنك دلالت ایتدیکی معنی بودر .

فی‌الحقیقه حیات عاجله‌ده مؤمنلره قارشی مکر وخدعه قیدنده بولنان منافقلر بو حرکتلریله طوغریدن طوغری‌یه نفسلرینه خدعه ایتمکده‌درلر . بونلر اختیار ایتدکلری مسلك نفاق ایله نفسلرینك آمالنی اسعاف ، اسباب سعادتی احضار ایتمکده اولدقلری قناعتی پرورده ایدییورلر ، فقط بونی یاپمقله کندیلرینی نه هائل مهالکه سوق ایتدکلرینی ، جهنم آتشلری ایچنده نفسلرینه نه الیم موقعلر حاضرلادقلرینی تقدیر ایده‌میورلر .

شیطان برکره کندیلرینی باشدن چیقاردقدن ، دیدهٔ بصیرتلرینه پردهٔ عما چکدکدن صکره دیللریله شهادتینی اقرار وتلفظ صورتیله مال و جانلرینی محافظه‌یه موفق اولمه‌ده حقیقی نه‌کبی بر منفعت تصور اولنه‌بیلیر ؟

منافقلر شك ایتمکه، برطرفدن‌ده خلقی شك وشبهه‌یه دوشورمکه پك زیاده حرص وتهالك کوسترلر . حقیقتلر ، نورسحر کبی کوزلرینك اوکنده پارلاسه‌ده رد وانکار خصوصنده مفرط برتعصب بسلرلر . اوکلرنده طریق رشد وسداد بتون وضوحیله تجلی‌ایتدکجه وادئ ضلاله صاپلانمق ، عواقب ضلالدن انذار وتخویف ایدلدکجه طغیانلرینی آرتیرمق صورتیله مدهش براستعداد شقاوت ارائه‌ایدرلر. آیات‌بیناتك تجلئ دمادمی‌اونلرك تمادئ عناد واستکبارینه باعث اولور.

« فی قلوبهم مرض فزادهم‌الله مرضا » نص کریمنك مفسر مآلی منافقلرك بیان وایضاح ایدیلن احوالیدر . قلبلرنده اساساً موجود اولان مرض ریب وشکی جناب حق طرفندن کوندریلن اسباب هدایت وفلاحه، دلائل رشاده عدم ایمانلری دها زیاده‌مزمن دوا ناپذیر برحاله کتیرمشدر . « فاماالذین آمنوا فزادتهم ایماناً وهم یستبشرون واما الذین فی قلوبهم مرض فزادتهم رجساً الی رجسهم » و بونك مآلاً نظیری اولان « والذین اهتدوا زادهم هدیً و آتاهم تقواهم » آیتلری بیان ایتدیکمز حقیقتلرك مفسریدر.

قلبلری مرض ریب وشکه مبتلا اولانلرك کوستردکلری باشلیجه اعراض ارتکاب کذب ایتمه‌لری وحقیقتلری کذبه حمل ایلمه‌لری اولدیغی ایچون جناب حق منافقلرك اوصافنی تعیین ایدرکن « ولهم عذاب الیم بما کانوا یکذبون » بیورمشدر. آیت کریمه‌ده‌کی «یکذبون» کلمه‌سی ثلاثی اوله‌رق «یکذبون» قرائت ایدلدیکی کبی تفعیلدن «یکذّبون» قرائتی‌ده واردر .

«واذا قیل لهم لاتفسدوا فی‌الارض قالوا انما نحن مصلحون . الا انهم هم المفسدون ولکن‌لایشعرون » نظم کریمی‌ده علائم نفاقك نوع دیکرینی تعیین ایتمکده‌در .

ابن‌جریر دیورکه : « منافقلر بر یوزنده ایقاع فساد استعدادینی حائز اولانلرك اك برنجیلرندندرلر . چونكه بونلر سائقهٔ نفاق ایله کونا کون معصیتلره جرأت ایدرلر ، جناب حقك نهی ایتمش اولدیغی شیلری ارتکاب، فرائضی ترك واهمال خصوصنده لاقید داورانیرلر. دینه مستند اعمال وافعالك شرط صحت و مقبولیتی ، دینی تصدیق وحقیقت اولدیغنه یقین حاصل ایتمکدن عبارت اولدیغی برامر آشکار ایکن دین‌حقنده شك وشبهه بسلرلر. دوچار اولدقلری علت ضلالتك باشلیجه سببی ریب وشکدن قورتولامامه‌لری ، فرصت الویردکجه اللهی دوست ایدینلر علیهنه اونك وحدانیتی، کتابلرینی، پیغمبرلرینی تکذیب ایدنلری تأیید و مظاهرت اولدیغی حالده مؤمنلره قارشی مسلکارینك خلافنی ادعا ایله کذبی اختیار ایدرلر. ایشته منافقلرك بر یوزنده اصلاحه ساعی بولندقلری وهم وخیالیله ایقاع ایتدکاری فسادك منشائی اونلرك بوکبی حاللریدر. »

فتح البیان صاحبی ابن جریرك فکرینی تصویب واسبابنی‌شو‌یولده ایضاح ایتمکده‌در: «فساد فی الارضك عوامل مهمه‌سندن بری «والذین کفروا بعضهم اولیاء بعض الاتفعلوا تکن فتنة فی الارض وفساد کبیر» نظم کریمنك ناطق اولدیغی وجهله ، مؤمنلرك کندیلری کبی مؤمنلری براقوب‌ده کافرلری دوست اتخاذ ایتمه‌لریدر. مؤمنلرك منافق ایسه ظاهراً مؤمن طورینی طاقیندیغی ایچون حقیقت حالی مؤمنلرك تشخیص ایدوب‌ده اوکا کوره بر مسلك اتخاذ ایتمه‌لری مادةً مشکل اولدیغندن منافقك، شخصیله حصول فساده سببیت ویرمه‌سی طبیعیدر. چونكه اونك حقیقی مسلکی، فکر ومقصدینه توافق ایتمیان سوزلرله مؤمنلری آلداتمق، اوته طرفده علیهلرنده کافرلر وفاق ومحادنتده بولنمقدن عبارتدر.

منافق بویله یاپمایوب‌ده اولدیغی کبی کورونسه، حالت اصلیه‌سنده ثبات ایتسه شبهه یوقکه مضرتی دها اهون اولور، دینه صادق اولوب قولی فعلنه تطابق ایتسه فلاح ونجاح بولور ایدی .

فقط اونلر بویله معین وقطعی بر مسلك تعقیب ایتمکه هیچ بر وقت طرفدار اولمازلر، « اذا قیل لهم لاتفسدوا فی الارض قالوا انما نحن مصلحون » آیت کریمه‌سنك ایضاح ایتدیکی وجهله نفاقجویانه حرکتلرندن شبهه‌لنه‌رك ، فساد چیقارمقه اوغراشمایکز ! یولنده اخطاراتده بولنانلره ، « فساد چیقارمیورز . بالعکس مؤمنلرله کافرلر آره‌سنده مدارات پرورانه برخط حرکت تعقیب ایده‌رك ایکی طائفه آره‌سنده حصول صلاح وائتلافه خدمت ایدییورز » یولنده سرد اعذار ایله مؤاخذه ایدنلری اسکاته چالیشیرلر .

بوکا بناءً درکه جناب حق «الا انهم هم المفسدون ولکن لایشعرون» آیت کریمه‌سیله سرد ایتدکاری معذرتلرك هیچ بر قیمت واهمیتی اولمادیغنی بیان ایله مؤمنلری خدعه وتسویلرینه قاپیلمقدن تحذیر ایتمکده، اونلرك مصلح دکل، حقیقی بر مفسد اولدقلرینی، یاجهالتلری یاخود آمال نفسانیه‌لرینه انقیادلری یوزندن بو حاللرینی کندیلری‌ده بیلمه‌دکارینی اخطار بیورمقده‌در .

مترجمی: محمد شوکت — عبدالعزیز چاویش

قانون اساسینك احوال اجتماعیه وموقع سیاسیمزله عدم تألیفی [1]

قانون اساسی بزم حال وموقع اجتماعیمزله غیر قابل تألیفدر.

مؤلفی : پرنس سعید حلیم پاشا

عثمانلی قانون اساسیسی کویا بیوك بر اثر حریتپروری اوله‌رق تاهربستان چوللرینه ممتد اولان ممالك عثمانیه‌ده ساکن بولنان بالجمله اقوام مختلفه‌یه عصرمزك اك متمدن ملل واقوامندن اکثریسنك حائز اولدقلری حقوق وحریت سیاسیه‌یی بخش ایدییور . حالبوکه هیچ کیمسه‌جه مجهول دکلدرکه ملت عثمانیه‌نك اکثریت عظیمه‌سی تماميله ابتدائی بر حال وموقع اجتماعیده بولنمقده و افراد اهالی هنوز جسمانی ویا دینی وروحانی رئیسك حکم و نفوذینه کوز کورینه اتباع ایتمکده وبو رئیسلرده اهالینك جهالتنی کندی کندیلرینه بر وسیلهٔ انتفاع اتخاذ ایده‌رك بوندن بی‌رحمانه بر صورتده استفاده ایلمکده‌در. شو احواله نظراً بویله بر سویهٔ اجتماعیه‌ده بولنان بر ملتك بو درجه‌ده مهم حقوق وحریت سیاسیه‌یه مالکیتی تاریخ انسانیتده ایلك دفعه واقع اولمش بر شیدر دینیله‌بیلیر . بویله بر حال وموقعك پك غیر طبیعی اولدیغی آشکاردر. اول درجه‌ده‌که اکر انتخابات حال طبیعیسنده اجرا ایدلمش اولسه ایدی واکر منتخبلر کندی وکیللرینی انتخاب خصوصنده سربست براقلمش ویالکز کندی تمایلات مخصوصه‌لرینه اتباع ایلمش اولسه‌لردی مجلس مبعوثان عثمانی آغالرله بکلردن، مشایخدن، پاپاسلردن و یاخود بونلرك وکیللرندن مرکب بر مجلس منظرهٔ غرابتنماسی ارائه ایتمش اولوردی . اك مترقی قواعد ونظریات احرارانه و حاکمیت ملیه تاملرینه اوله‌رق حریتپرورلکك اصلا جای قبول بوله‌میه‌جغی مثلی غیر مسبوق بر دره‌بکلك اداره‌سنه رجوع ایدلمش اولوردی .

قانون اساسینك اصلا شایان تمنی اولمیان و فقط طبیعی بولنان شو نتایجندن مملکتك وقایه‌سی ایچون آزچوق کیفی ومشروطیت شکننانه بر طاقم وسائط و تدابیره توسل ایدلمکه مجبوریت کورلدی و بو کبی صنیعه‌لر سایه‌سنده افراد اهالی‌یه کندیلرنجه اسملری بیله معلوم اولمیان وفقط حال وموقعی قورتاره‌جق درجه‌ده حریتپرورلك فرض وتوهم اولنان برطاقم وکیللر قبول ایتدیرلمکه موفقیت حاصل اولمشدر. لکن فنالغك بوصورتله اوکنه کچلمك ایستنلمسی دیکر برفنالغی تولید ایتمشدر . چونکه بوصورتله مجلس ملینك ماهیتی تغییر ایدیله‌رك مجلس مبعوثان عثمانی ملت عثمانیه‌نك جدی و حقیقی دکل ، موهوم وعندی بر ممثلی منزله‌سنه کتیرلمشدر .

مملکتك حال وموقع اجتماعیسی ایله حقوق سیاسیه‌سی بیننده شو عظیم نسبتسزلك باقی قالدقجه بالضرور بویله‌جه دوام ایدوب کیده‌جکدر.

---

[1] بومقاله ۳۲۹ سنه‌سنده قلمه آلنمشدر.

چونکه احتیاجات مبرمهٔ اجتماعیه‌یی نظر اعتباره آلمیان قوانین بو احتیاجاتك تضییق ایله دائما تبدیل و تغییر شکل و صورت ایتمکه محکومدر .

منطقاً ویا نظریاتجه درجهٔ تکمللری نه اولورسه اولسون، قانونلر حقایقدن انحراف ایدرلرسه مضر اولمقدن خالی قالمازلر . سوء استعمالاته منجر اولان ادارهٔ کیفیه واستبدادیه‌یی تولید ایدن بو مضر قانونلردر. بونلر نهایت الامر اهالینكده اخلاقنی افساد ایدرلر .

اکر برقانون اساسی هر ادارهٔ مشروطه‌نك اساسی اولان برمجلس ملینك ولو پك آز حقیقی برماهیتی حائز اولمق اوزره تشکلنی استحصاله بیله مساعد اولمازسه بو قانون اساسینك حال وموقع اجتماعیمزله غیر قابل تألیف اوله‌جغی درکاردر .

فقط مع التأسف مملکتك قانون اساسیسی یالکز آنلك سویهٔ اجتماعیسی ایله دکل، بلکه آندن دها زیاده اوله‌رق، تشکلات وتأسیسات اجتماعیه‌سی ایله‌ده غیر قابل تألیف بولنیور .

هیئات اجتماعیهٔ غربیه‌ده پك بیوك بررول ایفا ایدن اصالت تاریخیه، عثمانلی هیئت اجتماعیه‌سنجه مجهولدر . عثمانلیلق عالمنده بورژووا دینیلان اهالی تماميله اهمیتدن عاری برعامل اجتماعی اولدیغی حالده، اوروپا هیئات اجتماعیه‌سنده ملل واقواملك مقدراتی اوزرنده پك مهم برحکم ونفوذی حائزدر . بوکا مقابل عثمانلی هیئت اجتماعیه‌سنده مأمورلق اك فعال ومنور برعنصر تشکیل ایتمکده و پك بیوك بر رونقی حائز بولنمقده وزمانمزده بیله هر بر منور عثمانلینك غایهٔ آمالی حکومت مأموری اولمقده‌در . حالبوکه مأمورلغه خاص اولان قیدسزلك وتوکل وتسلیمیت ومسئولیتدن توقی کبی مأمورلری هر درلو حس فداکاری و تشبث شخصیدن منع ایدن حالت روحیه حسبیله مأمورین عثمانیه‌نك اوروپاده اصیلزادکان ایله بورژووازینك ایفا ایتدکلری وظیفه‌یی ایفا ایده‌بیلملری ممکن دکلدر . چونکه بزم مأمورلرمزك عکسنه اوله‌رق اشبو اصیلزادکان ایله بورژووازی صنفی حرکتلرنده سربست ومستقل، جسارت مدنیه‌یه مالك ومتشبثدرلر . مساعی ومسئولیتی آرار وسورلر وحس فداکاری ایله متحسسدرلر . مسلکلری ایجاباتندن اوله‌رق مملکتك ضررینه بهایان بر آلای مأمورین حکومت ، بشقه مملکتلرده تشبث شخصیلریله او مملکتك سعادت ومعموریتنی تهیه و احضار ایلیان اصیلزادکان ایله بورژووازینك حائز اولدقلری قیمتی حائز اوله‌میه‌جقلری طبیعیدر .

مأمورلرك اصیلزادکان ایله « بورژووازی » صنفنك یرینه قائم اوله‌بیله‌جکی ظن وذهابنده بولنمق عادتا مسائل اقتصادیه‌ده استهلاکاتی استحصالات ایله قاریشدیرمق کبی بر خطای فاحش ارتکاب ایدلمکه معادل برخطادر . او حالده اساسات تشکلیه‌سی بزمکیلردن بو درجه‌لرده فرقلی بولنان برطاقم هیئات اجتماعیه طرفلرندن تأسیس اولنان تشکلات سیاسیه بزم ایشیمزه نصل یارایه‌بیلیر ؟

بو بابده بزجه حاصل اولان تجربه قطعیدر . بو تجربه تشکلات سیاسیه‌مزك شمدیکی شکل وصورتنده تشکلات اجتماعیه‌مزله غیر قابل تألیف اولدیغی حقنده بزجه اشتباهه آرتق محل براقیور .

مجددلرمزی بو قدر فاحش خطالره دوشورن شی آنلرك مملکتك احوال سیاسیه‌سنی ایستدکلری کبی دکیشدیرمکله احوال اجتماعیه‌سنی تحویل وتقلیبه موفق اوله‌بیله‌جکلری اعتقادنده بولنمش اولملریدر . بونلر ساده‌جه برطاقم قوانین ونظامات متنلرینك برملتك حال اجتماعیسنی ایستدیکی وجهله تبدیل ایده‌بیله‌جکی وهیئات اجتماعیه‌نك حکومتك هوسات وحسیاتنه تابع بولندیغی کبی ساده‌دلانه برفکرده بولنمق خطاسنه دوشمش اولملریدر .

برفنالغك دفعی ایچون اوفنالغك نوع و ماهیتنك واونی حصوله کتیرن اسبابك بحث ودفع مضرت ایچونده اك حقیقی ومؤثر وسائطه توسلی اولنمسی لابددر . حالبوکه مملکتك دوچار اولدیغی فنالغی دفع ایچون توسل ایتمش اولدیغمز تدابیر ووسائطده‌کی اصابتسزلك ، بو فنالغك نوع وماهیتی واسباب حقیقیه‌سنی آکلایه‌مامش اولدیغمزك بر دلیل قوی وجلیسیدر .

کرچه هیئت اجتماعیه‌نك دوچار اولدقلری فنالق هر یرده وهر زمان قویلرك تغلبی یعنی استبداد اولدیغی درکار ایسه‌ده، هر یرده بوفنالغك عینی اسبابدن تولد ایتدیکنه وهر زمان عینی ماهیتده بولندیغنه وبرده بونك ممکن اولدیغی مرتبه‌ده دفعی چاره‌سی هر یرده بر اولدیغنه اصلا حکم اولنه‌ماز .

بزم عثمانلیلق عالمنده استبدادك غربده‌کی استبداددن پك باشقه برماهیتی حائز اولدیغی کبی غربده‌کی اسبابدن‌ده پك فرقلی اسبابدن تولد ایدر .

اعتقادات اسلامیه‌دن انبعاث ایدن عدالت اساسنه مبتنی بولنان قوانینه متوالیاً تابع بولنمش اولملری سایه‌سنده هیئات اجتماعیهٔ اسلامیه دائما درجهٔ کافیه‌ده مساوات وحریت پرور برطاقم قوانین و نظامات آلتنده یشامش وبو قوانین سایه‌سنده کندی موقع اجتماعی وسیاسیلرینك تحملی درجه‌سنده حریت ومساواته دائما نائل اوله‌بیلمشلردر .

هیئات اجتماعیهٔ اسلامیه‌ده شخصاً ویا موقعاً هیچ بر امتیاز استبداد ویا تغلبی داعی اوله‌ماز . بو جمعیتلر عدل وحقانیت اساسنك تطبیقیله مکلفدرلر . بو اساسلر سایه‌سنده‌درکه غربده دین ومذهب نامنه اجرا اولنان مظالم هیئات اجتماعیه‌یی قانلره بویادیغی حالده ممالك اسلامیه‌ده جماعات غیر مسلمه مسعود وآسوده بر صورتده امرار حیات ایده‌بیلمشلردر .

بو اساسلر کنیش ومنور بر فکرله تفسیر وتطبیق اولندقجه هیئت اجتماعیهٔ اسلامیه نائل ترقی وسعادت اولمش وبالعکس ترك واهمال ایدیلوب فنا تطبیق وتفسیر اولنتجه او هیئت اجتماعیه زمامدارانلك استبدادینه قربان اوله‌رق مستحق اولدیغی حاله کرفتار اولمقده‌در .

ایشته بونك ایچوندرکه هیئات اجتماعیهٔ اسلامیه ادوار انقلابیه‌لرینك هیچ برنده هیئات اجتماعیهٔ غربیه‌ده لاینقطع حصوله کلان مجادلات

داخلیهٔ اجتماعیه‌یی کورمدیلر. ایشته ینه بو سببله‌درکه ممالك اسلامیه‌ده استبداد قانوناً غیر جائز وبناءً علیه غیر مشروع بر ادارهٔ کیفیهٔ شخصیه حکمنده‌در.

بالعکس هیئات اجتماعیهٔ غربیه‌ده اك زیاده جالب نظر اولان شی، عین مملکتده ساکن وعین مذهبه سالك وعین قومیته منسوب اشخاصك اجتماعی وسیاسی نقطهٔ نظرلردن بربرلرندن فرقلی موقعلرده بولنملری وبو فرقلرك برطاقم قوی مانعه‌لرله مؤید اولمسیدر. عینی هیئت اجتماعیه‌یه منسوب اشخاصك اکثریتله بویله دون موقعلرده قالملری آنلری شو فرقلر زائل اولنجه‌یه قدر کندی قوانین ونظامات اجتماعیه ومدنیه‌لرینه لاینقطع دها زیاده مساوات ادخاله چالشمغه طبیعتیله سوق واجبار ایتمکده‌در. فقط دیکر طرفدن‌ده ینه بو هیئات اجتماعیه، دیکرلرینك رفع والغا ایتمکده پك زیاده منفعتدار اولدقلری شیئی محافظه‌ده عینی درجه‌ده منفعتدار بولنان برطاقم صنوف ممتازه‌یی احتوا ایتدیکندن بوندن طولایی هیئات مذکوره‌ده مجادلات داخلیه عادتا مزمن بر حاله کله‌رك دوام ایده کلمکده وبعضاً‌ده بو مجادلات قانلی اختلالاته منقلب اولمقده‌در.

اجتماعی موقعلرده‌کی تفاوت وعدم مساوات اشخاصك ویا صنوفك امتیازاتی اساسنه مستنداً تشکل ایتمش اولان اشبو هیئات اجتماعیه‌ده استبداد وتغلبك جواز قانونی‌یه مستند اولمسی وبناءً علیه بر ماهیت مشروعه اکتساب ایتمسی ضروریدر.

شو مقایسهٔ بسیطه دخی هیئات اجتماعیهٔ غربیه‌ده استبدادك اصل ومنشائی ماهیتك هیئت اجتماعیهٔ اسلامیه‌ده‌کی اصل ومنشای ایله ماهیتندن بسبتون فرقلی اولدیغنی نظرمزده ارائه واثباته کفایت ایدر. بناءً علیه بونك صورت منعی هیئات اجتماعیهٔ غربیه‌ده بشقه، هیئت اجتماعیه‌مزده بشقه اولمسی اقتضا ایدر.

اوروپا مللی واقوامی انسانلر بیننده موجود اولمسی لازم کلن مساوات طبیعیه‌یی بینلرنده وضع ایتمك وکندیلرینك کرك مجتمعاً وکرك منفرداً فعالیتلرینه حیلولت ایدن موانع وتقییدات نظامیه‌دن قورتلمق وکندیلرینه دها زیاده حقوق وحریت سیاسیه تأمینی صورتیله دها زیاده تأمین مساوات ایلمك ایچون کندی « آریستوقراسی » قواعدندن انحراف ایتمشلردر. تشکلات سیاسیه و اجتماعیه‌لرینی « دموقراسی » اصول وقواعدینه توفیقه متوالیاً چالشمشلرسه‌ده بز بو خصوصده‌ده آنلری تقلید ایتمك داعیه‌سنده بولنه‌میز.

چونکه « آریستوقراسی » اصولندن بی‌خبر اولان بر هیئت اجتماعیه‌یی « دموقراسی » اصولنه توفیقاً تقلیده چالشمق عقل سلیم کاری دکلدر. بوکبی مدعیات بزجه پك ضعیف بر فکر تقلیدله وقوعبولیور. چونکه اکر بز تکمل نتیجه‌سی اوله‌رق دها زیاده مساواته ویا دها زیاده سربستی‌یه نائلیت لزومنی جداً حس ایتمش اولسه ایدك بوکا دها جدی بر صورتده تشبث ایدر ایدك.

برملت کندی اساسات اجتماعیه وسیاسیه‌سنی ترك واهمال ایدوبده دیکر ملتلرك اساسات اجتماعیه وسیاسیه‌سنی علی العمیا کندینه مال ایتمکه قالقشمه‌سنك نه تهلکه‌لی برخطا اولدیغنی ادراك ایدر ایدك. بز کندی اساساتمزك محافظه‌سنه دها زیاده اعتنا کوسترمك لابد اولدیغنی تقدیر وهیئت اجتماعیه‌مز دائما بو اساساته مستند بولنمش اولدیغندن بوندن بویله‌ده بونلره استناد ایتمیه‌جك اولورسه محکوم زوال واندراس اوله‌جغنی اکلادق.

. : .

قانون اساسی موقع سیاسیمزله غیر قابل تألیفدر:

قانون اساسیمز حال وموقع اجتماعیمزله اولدیغی قدر حال وموقع سیاسیمزله‌ده آچیقدن آچیغه غیر قابل تألیفدر. دولت عثمانیه‌نك اساسات تشکلی بر ماهیت خصوصیه‌یی حائزدر.

بو دولتی تشکیل ایدن ملل واقوام، قومیت، لسان و ملیت جهتلرندن اوقدر متخالفدرکه بو یولده‌کی تشکل سیاسی‌یه بر اوروپالی پك کوچلکله عقل ایردیره‌بیلیر. چونکه اوروپالیلرك فکر واعتقادینه کوره وحدت سیاسیه، وحدت جنس ولسان ومذهب ایله یکدیکریله مربوط بولنان اشخاصك اتحادندن عبارتدر. حالبوکه وحدت سیاسیهٔ عثمانیه اتحاد جنس ولساندن وحتی علی الاکثر اتحاد عادات وتعاملاتدن دخی معرادر. بناءً علیه وحدت سیاسیهٔ عثمانیه اوروپا حکومات خرستیانیه‌سنده اولدیغی کبی ملیت اساساتنه دکل، وحدت واخوت اسلامیه اساسنه مستنددر. اساساً اسلامیته خاص اولان بو حس سایه‌سنده‌درکه دنیاده‌کی بتون مسلمانلر کندیلرینی بربرلرینك اخوانی عد ایدرلر.

بعض متفکرین بویله بر وحدت سیاسیه‌نك حقیقی ودواملی برشی اوله‌میه‌جغنی ادعا ایدییورلر. واقعا تاریخ عثمانی بونلرك ادعالرینی صورت قطعیه‌ده تکذیب ایتمکده ایسه‌ده شوراسنی‌ده علاوه ایده‌رزکه ایجاباتی آکلاشلمق واجرا اولنمق شرطیله اشبو وحدت سیاسیه دخی دیکرلری درجه‌سنده حائز قیمت اولمامقده برسبب منطقی یوقدر.

مع التأسف بزم متفکرینمزدن پك چوقلری بر ملتك مستحق اولدیغی سعادتك درجه‌سی آنجق اقوام غربیه‌نك تشکیلات اجتماعیه وسیاسیه‌لرینی تقلید خصوصنده‌کی استعدادینك درجه‌سیله متناسب اولدیغی اعتقادنده بولنیورلر. حالبوکه بزم بو صورتله اقوام غربیه‌یی تقلید ایتمامز کندی شخصیتمزدن، ماضیمزدن، عادات واعتقاداتمزدن وعادتا موجودیتمزدن تجرددن بشقه برمعنی تضمن ایده‌مز.

حالبوکه هردرلو ترقیات بشریه انسانلرك سعی وذکاسیله ومحیطلری ایله زمانلرینك احتیاجاتی بحق تقدیر ایتملری وبونلری تطبیقده‌کی استعدادلری ایله حصوله کلدیکنه تردد ایدیله‌مز.

بزه کوره وظیفه‌مز هربر فکر تقلیددن خارج اوله‌رق یالکز وحدت عثمانیه‌یی تحکیم و تقویه ایچون عقلك و کرك انفسی و آفاقی حقایقك بزه ارائه ایتدیکی وسائطه توسلدن عبارتدر. بناءً علیه بزم وحدت سیاسیه‌مزك اساساتنه تمامیله مباین برطاقم اساساته مبتنی بولنان بر ادارهٔ

مشروطهٔ اجنبیه‌نك بزده تطبیقنه قالقشمق پك فاحش برخطا اولدیغنه قائلز. وحدت سیاسیه‌لری بر عنصر متجانسك عصرلرجه زماندنبری تشکیل ایتدکلری بر اتحاد و اشتراکك نتیجه‌سی اولان ملتلره عائد قانون اساسی وحدت سیاسیه‌یی غیر متجانس بر طاقم عناصرك اشتراك و اتحادندن عبارت بولنان بزم کبی بر ملتك نصل اولورده ایشنه کلیر؟ اقوام غربیه‌نك تشکیلات سیاسیه‌سنی تقلید ایتمك بزده‌کی روابط سیاسیه‌نك ماهیت خصوصیه‌سنی نظر اعتباره آلمامق و بالنتیجه وحدت سیاسیهٔ عثمانیه‌یی طاغتمق دیمکدر. هر بر قانون اساسینك ایفا ایده‌جکی شرائطدن برنجیسنك بو قانون اساسی‌یی قبول ایدن قومك وحدت سیاسیه‌سنی تحکیم ومرتبهٔ تکامله ایصالدن عبارت اولدیغنه کوره قانون اساسیمزك انتخابنده پك زیاده آلدانمش اولدیغمزی اعتراف ایتمکلکمز لازم کلیر.

* * *

نتیجه

یوقاریده اعطا ایتمش اولدیغمز تفصیلاتدن واضحاً آکلاشلدیغنه کوره قوانین و نظامات غربیه‌نك نقل و ادخالی نتیجه‌سی اوله‌رق مملکتك افکار عمومیه‌سی کندی قانون اساسیسنك کندی زادهٔ ملیسی و انکشاف و انقلابنك نتیجهٔ طبیعیه‌سی اولمسی لازم کلدیکنی عادتا آکلایه‌میه‌جق بر درجه‌یه کلمشدر. بر قومك کندی احتیاجات ووظائفنه بو درجه‌لرده بی خبر بولنمسی و بو یوزدن بوقدر خطالره دوشمسی نادراً کوریلان حالاتدندر. بزم کبی افراطدن تفریطه دوشن بر قومك ادارهٔ مشروطه‌تأسسنده‌کی موفقیتسزلکلرینك کندیسنی خطیئات ماضیه‌یه یعنی بتون چکدیکی فلاکتلرك اك برنجی سببی اولان ادارهٔ مطلقه‌یه طوغرو کتورمسندن قورقیلور. بو ماضیٔ مشؤمه رجوع ایسه عادتا انتحار اولمش اولور. چونکه هر نه دینیلیرسه دنیلسون بوندن بویله ادارهٔ مشروطه‌دن بشقه بر اداره بزم ایشمزه کلمز. بزه جدی و موافق شرف و ناموس بر ادارهٔ مشروطه‌یی تأمین ایده بیله‌جك اولان‌ده آنجق حقایق و فعلیاته مستند و اصول و عادات قومیه و افکار اجتماعیه و سیاسیه‌مزه موافق بر قانون اساسی اوله بیلیر.

حقوق عائله و اصول محاکمات شرعیه

قرارنامه‌لری مقدمه

٤

یدنجی ماده‌ده: «اون ایکی یاشنی اتمام ایتمه‌مش اولان صغیر ایله طقوز یاشنی اتمام ایتمه‌مش اولان صغیره هیچ بر کیمسه طرفندن تزویج ایدیله‌مز.» دینلمش ومذاهب معروفهٔ اسلامیه‌دن خارج اولان بو حکمك بعض کتبده مجتهدین اسلافدن عبدالله بن شبرمه رحمة‌الله علیه ایله ابوبکر الاصمه نسبت اولنان بر قوله استناد ایتدیرلدیکی لایحه‌ده کوسترلمش ومجتهد قولی اولسه‌ده نص واجماعه مخالف اولمغله تقلیدی جائز اولمیوب آنکله امر وحکم اولنسه‌ده شرعاً صحیح ونافذ اولمیه‌جغندن غفلت ایدلمشدر.

بو نقلك ابن شبرمه‌دن صحتی‌ده یوقدر. ابوبکر الاصم ایسه قومیسیونجه ظن اولندیغی کبی ائمهٔ دیندن بر مجتهد دکل، معتزلهٔ قدریه‌دن بر مبتدعدر. اعراضه موجود تسمیه‌سنی انکارله «لا اعلم الا الجسم الطویل العریض العمیق.» دیمش اولمسیله اهل کلام آره‌سنده اشتهار ایلمشدر. اسمی‌ده عبدالرحمن بن کیساندر. بو سوز یالکز آنك قولی ویاخود روایتی اوله بیلیر. کتب مذکوره‌ده معاً ذکر اولنماری‌ده بوکا دلالت ایلمکده اولوب خلافك اختلافات معتبره‌دن اولمدیغنه، قول مبتدع درکه‌سنده بولندیغنه اشارتدر.

فیلسوف ابن رشدده بدایة المجتهدده بو نقلك ابن شبرمه‌دن صحیح اولدیغنی قبول ایتمیور. چونکه نص قرآنه و سنت متواترهٔ نبویه‌یه واجماع صحابهٔ کرامه مخالف اولدیغی آشکاردر. حق جل و علا کتاب کریمنده «واللائی یئسن من المحیض من نسائکم ان ارتبتم فعدتهن ثلثة اشهر واللائی لم یحضن» بیورمش. حیضدن قالمش وهیچ حیض کورمه‌مش اولان زوجات مطلقاتك عدتلرینك اوچ آی اوله‌جغنی فرمان ایتمشدر. هیچ حیض کورمه‌مش اولان زوجه‌لر ولیلری طرفلرندن تزویج ایدلمش اولان صغیره‌لردن باشقه کیملر اوله بیلیر؟

رسول اکرم صلی الله علیه وسلم افندمزك ام المؤمنین صدیقه رضی الله عنهایی هنوز آلتی یاشنده ایکن پدر مکرملری اولان صدیق اعظم رضی الله تعالی عنهك بالولایه تزویجیله نکاح ایتمش اولدقلری امر متواتر وبناءً علیه ام المؤمنین زینب رضی الله عنهانك آکا و سائر ازواج طاهراته خطاباً «زوجکن اها لیکن وزوجنی الله من فوق سبع سموات» دیه افتخار ایدر اولدیغی‌ده کتب صحیحهٔ حدیثیه‌ده مضبوط ومشهوردر.

حمزه رضی الله عنهك کریمه‌سنی ولی خاصی اولان رسول اکرم صلی الله علیه وسلم افندمز سلمة ابن ابی سلمة المخزومی رضی الله عنهمایه ایکیسی‌ده صغیر ایکن تزویج ایلیوب مومی الیهانك قبل الزفاف وفات ایتمش اولدیغی ونبی محترم صلی الله علیه وسلم افندمزك بویوك کریمه‌سی زینب رضی الله عنهانك قیزی امامه بنت ابی العاص ابن الربیع العبشمی رضی الله عنهایی حال صغرنده پدرینك وصیسی وولیلرندن اولان زبیر بن العوام رضی الله عنهك عقدیله وتیزه‌سی اولان فاطمة الزهرا رضی الله عنهانك وفاتندن صوکره علی بن ابی طالب رضی الله عنهك تزوج ایلدیکی؛ وفاطمة الزهرانك کریمه‌سی ام کلثوم رضی الله عنهایی کذلك حال صغرنده امیر المؤمنین عمر بن الخطاب رضی الله عنه پدری علی بن ابی طالبدن ایسته‌یوب آنك عقدیله مجمع صحابهٔ کرامده تزوج ایتدیکی بتون معتبرات حدیثیه وکتب دینیه‌ده مضبوط وکمال شهرتله منقول ومحفوظدر.

امور مذکوره‌نك هر بری بر دلیل شرعی تشکیل ایلمکده ایکن اتباع تابعین علماسندن اولان ابن شبرمه‌نك بونلرك جمله‌سندن غافل اوله‌رق خلافنه ذاهب اولدیغنه ناصیل قناعت اولونه بیلیر؟ آندن بو نقلده غلط وار. «صغیر وصغیره‌لری پدرلری تزویج ایده‌مزلر.

ایدرلرسه عقدك حکمی یوقدر ، نافذ اولماز . » دییور . کلامی‌ده محفوظدر . امام طحاوی لفظیله نقل وحکایه ایدییور . « لایجوز ولهن الخیار اذا بلغن . یعنی کچمش اولماز . قیزلر بالغ اولونجه حق فسخلری واردر . » دیمش . حافظ علاءالدین مغلطای و حافظ بدرالدین العینی‌نك بخاری شرحلری کبی فقهـای متأخرینك کتابلرنده مضبوط ومطبوع اولان ایکنجی شرحك طقوزنجی جلدینك ٤۱۹ نجی صحیفه‌سنده موجوددر . خلافی بوندن عبارت اولوب اوده سنت متواتره ایله مردوددر .

حاصلی مسئله منصوص ومجمع علیه اولوب ائمه‌امتدن هیچ بریسنك اویله « صغیر وصغیره‌یی پدرلری تزویج ایده‌مزلر . ایدرلرسـه نافذ اولماز ، حل افاده ایتمز . » دیمش اولدیغی ثابت دکلدر . وبویله بر خلافك وقوعی فرض اولنسه‌ده سابقا ولاحقا مقرر و متواتر اولان اجماعك حکمنی اخلال ایده‌میه‌جکی ظاهردر .

صغارك ولیلری وباخصوص پدر مشفقلری طرفلرندن عقد نکاحلرنده هیچ بر محذور اولمیوب محضـا مصالح و منافعلری ایچـون ، تأمین استقباللری ایچون ایلروده عائله تشـکیل ایده‌جکلرینی ، آنا بابا اوله‌جقلرینی بیلوب آکا کوره چالیشملری و اویولده اعداد وتربیه ایدلملری ایچون خیری مأمول اولان الده‌کی خاطبك قاچیریلوب‌ده قیزلرك صوکره بیکس وبیوایه قالمالری ایچون حکیم متعالك اثر رحمتی اوله‌رق تشریع بویورلمشدر .

لایحه قومیسیونك « تشکلات بدنیه‌سی تکمل ایتمه‌مش بر بیچاره قیز والده اولمقله اعصابی الی آخر العمر پریشـان اولیور . چوجغی جیلیز وپك عصبی اولیور . » دییه‌رك بونی عنصر اسلامك اسباب تدنیسندن اولدیغندن بحث ایتملری شایان تأسف بر غلطدن ، تطبب ایله ممزوج بعض مقدمات خیالیه‌دن باشقه برشی دکلدر .

نکاحك مجرد عقدینه دائر اولان بوفصلك احکامیله‌پك ارتباطی‌ده یوق . چونکه عقدشرعی مسئله‌سی باشقه ، نکاحلی نکاحسز تقرب وایلاد اوزرینه ترتب ایدن وایدر دنیلن نتایج بحثی باشقه‌در . دین مبین اسلامده صغارك عقدنکاحلرینه ولیلری مأذوندر . لکن تشکیلات بدنیه‌لری تکمل ایتمیوب حدلایقنه رسیده اولمیان قیزلرك زفافلرینه مساعده ویرلمه‌مشـدر . شرعاً ممنوع اولدیغی کبی اهل و اقربالری‌ده طبعاً آکا رضا ویرمزلر . بناءً علیه وقوعی‌ده اندر نوادردن اولوب قانونله ممنوع اولان افعالك هر هانکی نوعنه نسبت ایدیلسه یوق مثابه سنده قالور . نته‌کیم « بوندن تولد ایدییور . عنصر اسلامك تدنیسنه سبب اولیور . » دینیلن نتـایج مضره‌ده اویله اهل اسلام عائله‌لرنده موجود و شایع اولان احوالدن اولمیوب ، چوقی دشمن تصنیعات و مفتریاتیدر . بویله الفـاظ و معانی اکثریا اوروپانك جزویتـلری ، میسیونرلری ، دینسزلکده متعصب اولانلرینك خیالخانه‌لرنده و اسلام علیهنده‌کی نشریات فاسده‌لرنده ، حاصلی هپ او کبی منابعده کورولمش وخاطرلرده قالمش اولملغله طوغری ظن اولونه‌رق هرناصلسه بلاتأمل نقل اولونمغه بکزه‌یور .

« ابوین علی الاکثر چوجقلرینك تربیه‌لرینی بالکلیه اهمال ایدرك بشـیکده ایکن نشـانلایورلر . بیچاره‌لرك دنیالرینی کورمکسزین فلاکتلرینه دوکونلرله وضع اساس ایدییورلر . مکتبلرده بولونمقسزین وامردینه دائر برکلمه‌یه مطلع اولمقسزین تشکیل ایده‌کلدکلری عائله‌لر زفافلرینك ایلك آیلرنده انفساخه محکوم اولیورلر . » دینلمسی‌ده بویله . « دنیالرینی کورمکسزین » تعبیری‌ده مبهم . بوبابده کتب فقهیه‌نك تفصیلاتی ومحاکم شرعیه‌نك سجلاتیله استشهاد اولونمش . بو ، دها غریب . عادتا قومیسیونده خدمت قضاده بولونمش و محاکمك احوالنه حقیله واقف اولمش بر ذاتك بولونمدیغنه دلالت ایدییـور . چونکه سجلات شرعیه او مثللو دعاوینك کثرتنه دکل ، کمال ندرتنه شاهددر . یکرمی ، اوتوز سنه خدمت قضا ومحاکمده بولونان ذواتك پك چوغی اویله قبل البلوغ ولیلری طرفندن نکاح ایدیلمش اولملرندن شکایت ایدنی کورمه‌دکلری کبی ، بومثللو دعوالره آنجق عمرنده بر ، یا ایکی دفعه‌دن فضله تصادف ایتمه‌مشلردر .

عادات سیئهٔ اجنبیه‌دن مصون و بناءً علیه علل افرنجیه‌دن مأمون اولان مملکتلرده یه‌تیشن اهل اسلام اولادلری اویله جیلیز ، سیکیرلی ، ضعیف البنیه نسللر دکل ؛ بالعکس اکثریسی آباء و اجداد سـالفه‌لری کبی صاغلام و توانا ارلردر ؛ معتاد اولان سن مکلفیته بیله هنوز واصل اولمقسزین خـدمت عسـکریه‌یه قابلیتلی کورولوب حرب جبهه‌لرینه کوندریلن غزاة و هر طرفده ابراز ثبـات و غیرتله وارلغمزی یار و اغیاره قارشی اثبات ایلمش اولان دلاورلردر .

دین اسلامله متدین اولان ابوین و اقربا اولاد و ایتاملرینك تربیه‌لرینی بالکلیه اهمال ایتمزلر . آنلرك محبوب اولادلری و قیزلری‌ده تربیه‌سز وصفنی البته قبول ایلمزلر . ایچلرنده بشیکده ایکن نشانلانمش ، حتی عقدلری اجرا ایدیلمش اولانلری بولونه‌بیلیر . لکن هیچ بریسی زمان بلوغ و زفافلرینه قدر اوزولرینه لازم و ممکن اولان تحصیلدن کری طورمازلر . فقر وضرورت مانع اولمزسه و مأوا لرنده مکتب بولونورسه قرائت و کتابتی‌ده اوکره‌نیرلر . صوکره‌دنده اکمال تحصیله چالیشانلری واردر . هله حد بلوغه واصل اولوب‌ده دینلرینی بیلمه‌ین ، مصدق و مقر اولمیـانلری یوقدر . بالعکس دین علیهنـده بر کلمه‌یه مطلع و ملتفت اولمیانلری بحمدالله تعالی پك چوقدر . حجتلرینی لساناً تقریره مقتدر اولماسه‌لرده عقاید ایمانیه‌لری ینه برهانیدر .

اوت ، زمانمزده اجانب ایله اختلاطی چوغالان ، بعض بلاد متمدنه‌ده هر ناصلسه آباء و اقربالرینك امر دینه اهتمام ایتمدکلرندن ارکك و قیز چوجقلرینی اجنبی مربیه‌لرو معلمه‌لر الرنده بویوتمه‌یه باشلادقلرندن وهرشیدن اول السنهٔ اجنبیه تحصیلنه سوق ایدیلمکده اولدقلرندن برطاقیملری مسلك معروفی ضایع ایتدیلر . وقتیله تزویج ایدیله‌مدکلرندن و بر اسلام عائله‌سی تشکیل ایتمك ایچون اعداد اولونه‌مادقلرندن یولدن چیقدیلر . کردان ، کوکس آچیق ، صاچلر ، قولاقلر میدانده ، دوز کونلی آللقلی یوزلریله سوقاقلره دوشدیلر . فریضهٔ تستردن غافل ، نهی آلهیدن بی‌خبر ،

مجامع ناسه طالوب كنج ارككاره حرف اندازلق و صارقينتيلغه ، اوكنه كانلرله ملاطفه و مضاحكه يه ، بعضلرى ده معاشقه و مكاتبه يه چيقيشديلر. فى الحقيقه اعصابلرى متزلزل اولمش، بنيه لرى ضعيفلامش، حتى ورم علتنه مبتلى اولمش كنج قادينلر وقيزلر عادتا تكثر ايلدى . لكن بالمشاهده حادث اولان بوفجايعك اسبابى اولدن برى جارى اولان عادات واحكام اسلاميه ده آرامق طوغرى دكلدر. بهتان اولور. معلول علتندن فصل زمان ايله تخلف ايدمه يه جكندن اسبابى ده ينه امور محدثه ده آرامق ايجاب ايدر. امر دينه اهتماملرى اولمايوب تقاليد فلسفيه يه تابع اولان آباء واقربالرينك انلرى سوق ايتمكده اولدقلرى يوللرده تحرى ايلمك لازم كلير. بو نتايج وخيمه نك منشأى فرائض و آداب اسلاميه دن غافل و محروم براقيلان او بيچاره چوجقلرك، او زواللى قيزجغزلرك ايجابات مدنيه زعميله ادبيات غربيه يه، اعصابى تهييج و برباد ايدن رومانلره دوكوله لرنده و هر كون سينه مالرده ، تياترولرده فاجعه لر ، درامل، معاشقه لر تماشاسنه دالمه لرينه و اوكرندكلرينى كمال اعتقاديله ياواش ياواش نفسلرنده تجربه وتطبيقه باشلامه لرنده در. شرعاً وعقلاً محظور و منفور اولان شو احوالك قانونله اوكى آلنمق لازم كلير كن برده وقتيله وليلر طرفندن تزويج اولونمق منع اولونورسه ، حكام زمانلك مساعده لرينى تحصيله و بلوغ ادعاسنه تعليق و تصعيب ايديليرسه ، هر ولى قيزينى ياخود يتيمه سنى تزويج ايده جك اولدقده «كلسون ، كوره لم: بالغه اولديغى سويليورمى ؟ بنيه سنك تحملى وارمى ؟ كشف ايده لم.» دينيله جك اولورسه منتج خير اولورمى ؟ و مملكتمزده كى اقوام اسلاميه نك آداب و اخلاقلريله بو حكمك تأليفى ممكنميدر ؟ قوميسيون هيئتى بورالرينى دوشونه مشلر، احكام اسلاميه حقنده پك ياكليش ذهابلرده بولونمشلردر .

قرار نامه نك طقوزنجى ماده سندن مستبان اوله جنى وجهله مجنون ومجنونه نك بيله بعضاً محتاج تزويج اولدقلرى تصديق ووليلرينه مساعده ويريله جكى تصريح اولونورده صغير و صغيره نك بو حقلرندن محروم ايديلرى لايق اولورمى؟ بونلرك تأمين استقباللرى، ضياعدن وقايه لرى لازم دكليدر ؟ بيكس اولان بر صغيره يى طالبى و كفوى اولان عمزاده سى ، ياخود دايى زاده سندن نكاح طريقيله منع ايدوب ده ينه انك النده نكاحسز براقمق ياقيشيرمى ؟ عموجه ياخود دايسنك داماد ايتمك ايسته ديكى چوجغك عقد نكاحنه مساعده ويرميوب ده ينه آنك خانه سنده فقط دائما كنديسنه يتيم اولديغى حس ايتديره جك وضعيتده صيغنتى حالنده بولوندرمق روامیدر ؟

او عموجه ودايى وفات ايدرسه آرتيق اويتيم و يتيمه نك حاللرى نا صيل اولور ؟ ولى مجبر اولميان اقربانك مهر مثلنه يتيمه يى تزويج و تزوجه مأذون اولملرى ده انلك مصلحت ومنفعتى ايچون تشريع بويورلمشدر وهيچ بر محذورى يوقدر. چونكه لاب قارداشى، ياخود عمزاده سى آنى تزويج ايتمك ايسترده والده سى، ياخود همشيره سى منع ايده جك اولورلر ، ياخود قيز كنديلكندن آرزو ايتمزسه حين بلوغنده حق فسخى واردر. ذاتاً بنيه سنى تكامل ايدرك سن بلوغه وارمادقجه امر زفاف ده اجرا اولونمايه جقدر. هر نه زمان اولسه وليلر طرفندن عقدك اجراسنده وار كن اولنمكده هيچ بر ضرر يوقدر. بالعكس مناكحاتك دائره سى نه قدر تضييق اولنورسه او نسبتده فحشيات و زنانك توسعنه و طولايسيله ده بر چوق مضرتلرك، علل و امراض خبيثه نك انتشار و تكثرينه سبب اولور .

معذلك هنوز مراهق اولميانلرك عقدلرى اجراسى ده مملكتمزك پك آز واقع اولور . خلاف شرع اولان بو ماده يى وضع ايلمكدن عددلرى قليل و بيكس اولان بعض ايتام و يتاماى پريشان ايتمكدن باشقه نه حاصل اوله جق ؟

صدرالدين

عقل سليم اربابى فارماصون اوله بيليرمى ؟

٧

شيمدى يه قدر سرد ايتديكمز بيانات وتدقيقاتدن فارماصونلغك مبادئ اساسيه سى آكلاشلمش ايسه ده بونلرى بروجه آتى تعيين ايده بيليرز :

فارماصونلغك اساسى : حركت فكريه در . [١]

غير مقيد، نهائى وجهانشمول بر حريت. [٢]

الك كنيش معناسيله حدودسز بر حريت مطلقه. [٣]

حريت مطلقهٔ وجدانيه . [٤]

فارماصونلق كافهٔ نصوصك [٥]، كافهٔ اديانك فوقنده در. [٦]

حريت وجدانيه بتون اديانك اوستوندر . [٧]

فارماصونلق فرضيات تصوفيه نك كافه سندن مقتبس بر مؤسسه در. [٨]

فارماصونلق ساده كافهٔ اديانك فوقنده دكل، عينى زمانده اعتقادات آلهيه نك ده فوقنده در . [٩]

نهايت ديورلركه :

« بز فارماصونلر كندمزك پاپاسلرى و الاهلرى يز [١٠] وبوغير محدود، مكمل وجهانشمول حريت بر حقدر. [١١] قوانين مدنيه يه نظراً دكل ، قوانين وجدانيه يه نظراً حقدر . هركس ايسته ديكنه اعتقاد ايدر.

---

١) A. Neut, t. i. 408
٢) Le monde-maçonnique, 1866 P. 441
٣) Ibfd, may 1866, p. 22
٤) Ibid
٥) Le monde-maçonnique, I866, P. 441
٦) A. Neut, t. ii. P. 223
٧) Constition Maçonnique Art. 1
٨) 1_bid
٩) M. neut, t. i. P 285 1 bid

ايشته فارماصونلرجه فارماصونلغك اساسى بودر.

فارماصونلغك اساسى بويله‌جه تعين ايتدكدن صكره اونك عظيم بر خطاى فلسفى‌يه استناد ايتديكى تبين ايدر. بويله بر فلسفه (دين طبيعى)ده بيله جاى قبول بولمامشدر. چونكه دين‌طبيعينك‌ده تكليفاتى واردر . وبو تكليفات مكلفك حريتى تحديد، وجدانى تقييد ايلر . ايشته فارماصونلغك اساسنده‌كى چوروكلك بو نقطه‌دن باشلايور . مع مافيه بر انسانه ايسته‌ديكنى يابمق، ايسته‌ديكنى انكار ايتمك حقنى بخش ايتمكله هرشى اولوب بيتمز . انسان كنديسنى تكليفاتك كافه‌سنده آزاده قيليور مكله‌مثلا « بنم‌جانم الى‌قادينه‌مالك‌اولمق ايستيور » ديه‌مز . ديسه‌ده بو كبى آرزولر اخلاق ايله قوانين مدنيه‌نك حضورنده هبا اولور كيدر .

تكاليف دينيه افرادك آرزوسنه تابع دكلدر . فرائض الٓهيه‌يى ايفا ايتمك بر امر متحتمدر. اوامر الٓهيه افرادك حريتى تقييد ايدر. و افراد آنجق بو قيوده تبعيتله صراط مستقيمده كيدرلر. بناءً عليه فارماصونلغك حريت مطلقه‌سى غير موجوددر . بو حريت مطلقه انسانلرى آنجق (ربى) لق و (لاقيد) يلك غيالرينه سوق ايدر ، بتون اديان منزله‌يى انكار ايتديره‌رك اضلال ايلر، بناءً عليه فارماصونلق ديناً مردود و بر فرد متدين قطعياً فارماصون اوله‌ماز.

— ۸ —

كوروليوركه فارماصونلق دين عليهنده آچيلمش بر محاربهٔ جديه‌در. فقط الك غريبى، جهت فارماصونلغك ذات باريدن محروم بر اخلاقى تلقين ايتمكه چاليشمه‌سى وبويله‌جه كنجلرى اعتقادات دينيه‌دن آيرمغه اوغراشمه‌سيدر .

فارماصونلر ديورلركه : اخلاق فارماصونلغك روحيدر . فقط بو اخلاق دينسز اوله‌جق. بونك آدى: مستقل اخلاق! طبيعى بو مستقل اخلاق الحادك بر شكل ديكريدر .

فارماصونلرك بو مستقل اخلاقدن اومدقلرى نتيجه‌ده ايشته بو:

« تربيهٔ دينيه‌يى امحا ايتمك »

چونكه ، اونلرك زعمنجه ، « اعتقادات دينيه كنجلر ايچون لزومسزدر. (الله) « اعتقاد ايتمك انسانك درجه‌سنى تنزيل ايدر ، انسانك ذهنى يورار، انسانى اخلاقسزلغه سوق ايدر. »

بو بيانات پارسك «سكونت كامله چيچكى» نام لوجه‌سنده اعلان ايدلمشدر .

بوندن ماعدا «Anie de L'ordre» لوجه‌سنده « بر ماصون چوجغنه نصل بر تربيه ويرمليدر؟» سؤاله جواباً لوجه‌نك خطيبلرى بر نقطه‌ده اتحاد ايتمشلردر :

« چوجقلرمزه نصوص فوق‌الطبيعيه‌يه مستند اولميان بر تربيه ويرملى . چوجقلرمزه طبيعتى تدقيق وتقديس ايتمه‌يى اوكرتملى »

ماسسول ۱۸٦۷ سنه‌سنده انعقاد ايدن ماصون جمعيت عموميه‌سنده ايراد ايتديكى نطقده :

« فارماصونلق ، نصوص دينيه‌نك كافه‌سندن مستقل بر مكتب اخلاقيدر . چوجقلرم بكا هر نه‌وقت « الله » نه‌در؟ ديه صورارلرسه « اونك حقنده برشى بيلميورم » [۱۲] ديمشدى .

ينه عينى مسئله بلچيقانك غراند اوريانتنده موضوع بحث اولمش ولوجه‌لر آتيده‌كى جوابى اعطا ايلمشدى :

« تربيهٔ دينيه چوجقلرك انكشاف قواسنى تعطيل ايدن وبتون تعليمات اخلاقيه ، منطقيه وعقليه‌يى امحا ايدن مصيبتدر . » [۱۳]

بلچيقا لوجه‌لرينك (غراند اوريانت) ه ارسال ايتدكلرى جوابلره بناءً ۲۳ ماده‌لك يكى بر قانون وضع ايدلمشدى كه :

برنجى ماده‌سى : « تربيهٔ دينيه‌نك كاملاً ازاله‌سى »

ايكنجى ماده‌سى : « هر پدرى و هر اولى والده‌يى چوجغنى مكتبه كوندرمكه اجبار ايتمك » مآللرنده ايدى .

بو ايكى ماده‌نك آره‌سنده‌كى رابطهٔ مدهشه‌يى ملاحظه ايديكز . بو ايكى ماده‌يه بناءً ، بو احرار عظامك آرزولرى حاصل اولديغى تقديرده هر پدر ومادر چوجغنى تربيهٔ دينيه‌دن محروم مكتبلره كوندرمكه مجبور اوله‌جق !

فارماصونلر غايه‌لرينه ايرمك ايچون تشبثات فعليه‌ده بولنمشلردر. باقيكز :

« قسم اعظمى قيزلردن متشكل ۷۹ چوجق اولياى اموريله برابر فارماصونلغه مراجعت ايدرك طلب حمايت ايلمشلردر . بو يتمش طقوز چوجغك ذكاسى نظريات دينيه ايله زهرلنميه‌جك ، هپسى‌ده ماصونلغك افكارينى مزرعهٔ استقباله غرس ايده‌جك ! » [۱٤]

۱۸۷۰ سنه‌سنده ماصونلر آتيده‌كى قرارى اتخاذ ايتديلر :

« فرانسز ماصونلرى ديكر مملكتلرده‌كى آرقداشلرينك اثرينه اقتفا ايدرك ، حر ، مجبورى ، كافهٔ اديانده معرا بر تربيه‌نك رواجنى تأمينه چاليشه‌جقلردر . »

بو قرار هيئت تشريعيه طرفندن تصديق ايدلمك اوزره (ژول سيمون) ه كوندرلمشدر . [۱۵]

بروكسلده بلچيقا فارماصونلغنك استاد اعظمى (وه‌يرهاجن) لك شرفنه ركز ايديلن هيكلك رسم افتتاحنده آتيده‌كى منظومه چوجقلر طرفندن انشاد ايتديرلمشدى :

« قپولرى آچيكز، آچيكز. هيكل كيتدكجه بيويور. حر تربيه‌نك طالبلرى ايچرى‌يه كيرسونلر .

بو هيكل عرفان يكى دورك كشادينى اعلان ايديور .

اونك معبدى نه‌در ؟ علم !

اونك الٓهى نه‌در ؟ حريت!

آرتق قطعياً نصوصه اتباع ايدلميه‌جك ، كوزلرى كورلشدرن باغلر چوزيله‌جك . ظلملر، تحكملر قالقه‌جق. »

فارماصونلرك فريفتهٔ افغالى اولان الك مهم عنصرلردن برى‌ده قادينلردر . زواللى قادينلر !

ماسسول بو خصوصده دييوركه :

« معين بر تربيه ايله قادينلر نهايت تحكم ديني‌يي قالديرمغه موفق اوله‌جقلردر وچوجقلري كنديلرينه « كائناتك خالقي كيمدر ؟ حيات اخرويه وارميدر ؟ » ده‌نجه « اويله برشيدن خبرمز يوق » ديه جواب ويره‌جكلردر . » [١٦]

فارماصونلرك قادينى بر وسيلهٔ موفقيت اتخاذ ايتملرينك سببنى « البره‌تليروى » ايضاح ايدرك : « قادين الده ايديله‌مينجه اركلر اوزرنده اجرا ايديلن تأثيرات مضمحل اولور » دييور .

*

فارماصونلق حقنده سرد ايتديكمز بو اوزون تدقيقاتدن صكره سوزى بيتيرمه‌دن أول ملاحظات آتيه‌مزى عرض ايتمك ايسترز .

عجبا مملكتمزده ديني ييقمق ايچون چاليشان ذوات فارماصونلقدن تلقى ايتدكلرى فيض ايله‌مى بو اوغورده مجاهده ايدييورلر ؟. فارماصونلق اديان آره‌سنده طوغريدن طوغرى‌يه خريستيانلغه، طولاييسيله اديان سائره‌يه تعرض ايدييور. چونكه او، خريستيانلغى علمه دشمن، حريته دشمن عد ايدييور . و بناءً عليه اونى ييقمغه اوغراشيور . فقط عينى زمانده اديان سائره‌يى‌ده خريستيانلق كبى ظن ايدييور . و جمله‌سنى ييقمغه چاباليور . بونك نه قدر باطل وفاسد برظن اولديغى آشكاردر . بو خصوصده معلومات مفصله ومدلله‌يه مطلع اولمق آرزو ايدنلر مفتىٔ مرحوم شيخ محمد عبده‌نك « الاسلام والنصرانيه » نام اثر معظمنه مراجعت ايدرك استفاده ايده بيليرلر .

آره‌ده‌كى فرقلرى قطعياً نظر اعتباره آلميه‌رق مسلمانلغك‌ده بر دين اولديغى ايچون اونك عليهنده فارماصونلغك سهام تخريبنى قوللانمق اك مدهش جنايتدر . بويله بر جنايتك ايقاعنه اهل اسلامك مانع اوله‌جغى ، حفظ ربانى ايله موعود مسلمانلغى انصافسز متعرضلرك اله دوشورميه‌جكى طبيعى ايسه‌ده مضرات اجتماعيه‌سنى چشم تأثرله كورديكمز تلقينات مضله ايله مجادله ايتمك ، او مضرات اجتماعيه‌يى ازاله ايتمك متفكرين اسلاميه‌نك بر وظيفهٔ مقدسه‌سيدر .

شبابمزك ، نسوان و اطفالمزك حال ذليلى ، كوندن كونه كسب وخامت ايدن علل اجتماعيه‌مزك ، امراض اخلاقيه‌مزك اساسى صوك زمانلرده، هله محاربهٔ عموميه دوامنجه ترويج ايديلن، هيچ بر مقاومته دوچار اولمه‌دن ترويج ايديلن و آله بيلديكنه طغيان ايدن الحادك حريت وترقى ماسكه‌سيله حريم مقدساته صوقولان الحادكاجرلك اثرمشئوميدر.

بتون بو طغيانلر ، ايشته بزى بو حاله كتيردى . قورتولمق ايستيورسه‌ق حقيقتى كوره‌لم. طوغرو يولده، طريق مستقيمده يورويه‌لم.

مملكتمه كيتديكمده وكيدوب كليركن

١ — نه‌لر كوردم ، نه‌لر دوشوندم ؟

ديمك صوريپورسكز ؟ اما بن هر سؤاله جواب ويره‌مم . . .

هر سؤاله جواب ويره‌مم، چوقده سويله‌يه‌مم . اكر راضى اولورسه‌كزكه ، مملكتمه كيتديكمده وكيدوب كليركن، نه‌لر كوروب نه‌لر دوشوندم ؛ اونلرى حكايه ايده‌يم ؟ اوحالده برقاچ كلمه سويله‌رم.

سويله‌رم . . كوبلى كوزمله كورديكلرمى ، تورك ومسلمان يوره‌كمله طويديقلرمى سويله‌رم ؛ آكلاتيرم. اما كليشى كوزل ، اما قابا صابا ؛ لكن غل وغشسز سويله‌رم . بلكه بوندن برخير حاصل اولور . اما سوسلى وسوس ايچون سويله‌مم . چونكه بوندن برخير حاصل اولماز .

باقلسه ، بزم يابديغمزى منور طبقه‌ده‌كى عالملرمز ، مؤلفلرمز ، اديبلرمز ياپماليديلر وياپماليلر . لكن ياپمايورلر . چونكه اونلر ، بركره خلقه كيتميورلر ، خلقك كنديلرينه كله‌سنى بكله‌يورلر . . بر كره‌ده خلقى قابليتسز كوريورلر ؛ اونلرك ابتدا براز قابليت ايدينوب ، صوكره كندى حضورلرينه چيقماسنى ايسته‌يورلر . بويله‌لكله كندى طبقه‌لرنى عوام صنفندن بوسبوتون آيرى صايوب ، ميليون ميليون آچ ومحتاج كيشى‌يى حاللرينه بيراقارق ، بلكه اوچ كيشيلك ، بلكه اوچ بيك كيشيلك ، بلكه داها آز وبلكه داها چوق ، طوق ومستغنى برخواص زمره‌سنه خطاب ايله‌يورلر . بر آزده بوتون مملكتى دارالفنون وبوتون خلقى دارالفنون طلبه‌سى فرض ايديورلر اولمالى‌كه (اجتماعيات) و (اقتصاديات) ديه ، (ادبيات) و (بديعات) ديه چالا قلم اينجه اينجه درسلر يازيورلر ، در مكنونلر اوقويورلر .

آزاجق بزده آكلارز : حكمت درسلرى يازمق ، در مكنونلر اوقومق ايشدر . لكن حال وحاجت كوزه‌تيلمه‌لى . خلقه غدا ويرمكله مكلف اولانلر امعانله ، انصافله تأمل بويورمالى‌كه آچلر دارى ييرلر ، اينجى ييمزلر . بزكه آچز ؛ بوكا دكل ، اوكا محتاجز . اينجى‌كه دارى قادار ايشمزه ياراماز ، بوش شيدر . دارى‌كه قارنيمزى طويورور ، نعمتدر . ويره‌بيليورلرسه ، بزه اينجى دكل ، دارى ويرسينلر .

بيلمه‌لى‌بزكه كويده‌كى خسته‌مز ، اوپ اوزون اوزانمش ؛ كوزلرى قويوق ، دوداقلرى يانيق ، صوك نفسنه ياقلاشمش ياتيور.. باقيجيسز ، باقيمسز ؛ قيورانيور ، سكره‌يور . . باشى اوجنده بر قوجه قارى بيله ، بر قوجه قارى علاجى بيله يوق . طبيب نره‌ده ؟ طبيب شهرده، حاضر كلش علاجلرنى صاتمق ويوتدورمق هواسنده ...

واقعا (يانغين وار) دييوب باغيرمايورز. لكن خبرمز اولسون‌كه، مملكتده يانغين وار.. كوى ، شهر؛ قولوبه ، باراقه ؛ دكان، تزكاه ؛ باغ ، تارلا ؛ خارمان ، اورمان ، هرشى جايير جايير يانمقده‌در . آز داها كچيكه جك اولورسه‌ق ملت ديديكمز وارلغك كوللرى‌ده هوالره صاوورلمش بولوناجقدر .

حالك حقيقتى بواولونجه ، بزه دوشن نه‌در؟ طينمامق ، آلديرمامق ، اوتوروب كندى كيفجكزمزه باقق ، اوزاقدن سيرجى

اولوب آجیيور طوريله آلای ایتمك ، عيبلامق ، « اولاجق بو ايدی ، اولدی » ديمك وبويله يارانلره ياردافلق ياپمقمی ؟ يوقسه باشقه‌شيمی ؟ بزم وبوراده قارين طويورانلرك بورجمز ، وظيفه‌مز نه‌در ؟ پك ساده برشی : هيچ اولمازسه كيتمك ، خلقی اولديغی يرده ، بولونديغی حال ايچنده كورمك ، قالديرمق ، قورتارمق ، قورومغه چاليشمق ، بونلر ايچون عقل يورمق ، تدبير قورمق . . . بونی ياپمق ، آرتيق طبيب اولماياندره‌ده فرض اولمشدر . اوللری بركره وفرض كفايه حالنده فرض ايديسه ، شمدی اون كره وفرض عين نوعندن فرض اولمشدر .

بوكون بونی ياپان بركيشينك يانه بنده سنده ، قاتيليرسه‌ق اوچ كيشی اولورز . كيم بيلير ، بری اوچ ياپان الله ، اوچی اوچ يوز ، اوچ يوزی اوچ يوز بيك ياپار . بويله دوشونديكم ، بويله ايناندیغم ايچون كوردكلرمی ، قوردیقلرمی ياريم ياكليش يازيورم . جرأتم كستاخلق اولسه بيله ، فائده‌سز ، ثوابسز اولماسه كركدر .

اسپارطه‌لی

حقی

هفته‌لق داخلی حادثات

حيات عموميه‌ده

مضايقه

برسوز صاييلماز . بش سنه‌يه يقين برزمانه قدر چكمديكمز ـ مادی ومعنوی ـ برفلاكت وضرورت قالمامشدر . نفوسمز آزالدی . بوكون آناطولی‌ده اختيارلرله ، كوچوك چوجقلردن بشقه ، كيمسه بولنمز . بوقالانلره هردرلو اضطرابات و آجی تأثيراته معروض بولنيورلر . وجودجه ، اقتصاد وثروتجه ، تجارت وزراعتجه ، محتجبه عظيم خساراته اوغرايان بركومه مسلمان واردركه ، بوكون حكومتمز ، ارمنی وروملرك اقدارلرينی پيش نظر تأمله آلمش ايكن ،

. غيرمسلملرك املاك وعقارينی صاحب اصليلرينه اعاده ايتمكه ، ضرر وزيانلرينی اودمكه چاليشيور . انصاف ومعدلت نامنه حكومتمزك بوقبيل اجرآتی تقدير ايتمه‌مك الدن كلمز . فقط توزيع عدالت نامنه عينی‌زمانده يرسز يوردسز ، سفيل وپريشان قالان اسلام مهاجرلرينی اهمال ايتمك‌ده تنقيدی موجبدر .

طشره‌ده ، ولايتده ، ممالك مستخلصه‌ده تخملق وقتيله تشديرليه‌جك اولورسه كله‌جك سنه‌نی‌ده صيقنتی ايچنده كچيره‌جكمزه شبهه يوقدر .

پای تختمزه كلنجه ر . اضطراب واحتياج حد غايه‌سنی چوقدن آشمشدر . كوشه‌ده كنارده ياشايان فقيرالحال عائله‌لر بوكون بيوك برمحروميت ايچنده امرار ـ حيات دكل ـ ليل ونهار ايلمكده‌درلر . حوائج ضروريه فياتلری او درجه ترفع ايتمشدركه ، بوآنه قدر تاريخمزده امثالنه تصادف اولنمامشدر .

اوت ، بوكون ـ امرواقع قبيلندن اولان ـ برچوق مسائل قارشيسنده بولنيورز وحيات مادی و اجتماعيمزك اصلاحی ، مذكور مسائلك حل قطعيسنه وابسته‌در . صو ، اكمك ، آيدينلق ، كمور ، شكر ، ات ، محروقات ، علاج وادويه ، طبيب وحفظ الصحه كبی ، هربری بيوك بر مسئله تشكيل ايدن حوائج مهمه وضروريه قارشيسنده هركس بوينی اكمك مجبوريتنده‌در . ياغمور وقار موسمنك تقربی ايله بری وبحری وسائط نقليه‌نكده بالاده صايديغمز موادة انضمامی ايشی دها بيولتوب ، وضعيتمزی دها وخيم برشكلده كوستريور . صحت وحيات عموميه‌يه صوك درجه علاقه‌سی اولان مسائل مذكوره‌يه قارشی الآن جدی بر تشبث ويا طوغری بر چاره ، مع التأسف بولنه‌مامشدر . محتكری برنده اوليانلرله ، كوچوك چوجقلر ، فقيرالحاللرله اختيارلر ـ اوته‌كيلردن صرف نظر ـ بومعيشت ومحروميت نتيجه‌سنده نه‌قدر طيانه‌بيليرلر ؟

بودردلره برده ـ حرب محصولی اولان ـ اسپانيول نزله‌سنی لكه‌لی حما خسته‌لقلرينی‌ده علاوه ايدرسه‌ك ، نه‌بيوك وعمومی برفلاكت ايچنده اولديغمز آكلاشيلير .

هنوز كاملاً ترخيص ايديلمه‌مش

اولان افراد جداً هر مسلمانك نظر دقتنی جلب ايدييور . رجالمز ، مطبوعاتمز هپ زواللی اهالی‌يه « شويله اوله‌جق ، بويله ياپيله‌جق » ديه بر سورو وعدلرده بولنيورلر ايسه‌ده اوته‌ده مملكتك تجارت و اقتصادياتنده ، حيات عموميه‌ده حكمفرما اولان حال اسف اشتمال بوسبوتون هركسی نوميد و مأيوس ايدييور .

هله يلق ، عفتسزلك ، فحشيات ، ودها بر چوق رذائل اخلاقيه ، مملكتده اوقدر ساری بر خسته‌لق حالنی كسب ايتمشدركه

.

مجلس مبعوثانك فسخی سائر مسائلدن دها مهم برحادثه بو هفته ظرفنده پای تختمزده باش كوسترمش اولان مبعوثان مجلسنك فسخی كيفيتيدر . بو اهميتلی مسئله حقنده كرك مطبوعات اسلاميه و كرك عناصر غير مسلمه غزته‌لری ـ له وعليه اوله‌رق ـ طرفندن بر چوق يازيلر يازيلدی مطالعه‌لر ، درميان اولندی . كيمی حكومتی آلقيشلايوب ، كيمی‌ده تنقيد و تقبيح ايلدی . بزه

بالاده‌کی سوزلرمزله مجرمینی، متهمینی تصاحب ایتمك نیتنده دکلز. حکومت هرزمان مملکتی فنالغه سوق ایدنلری تجزیه — همده شدتله — ایتملیدر . آنجق شونی دیمك ایستیورزکه

بوکون بوتون مسلمانلره ترتب ایدن یکانه وظیفه متانت و اعتدالی محافظه ایتمك ، بربریمزله قازده‌ش کبی کچنمك‌در . انجق بو صورتله شو اوکمزه کلن کرداب پر خطردن تخلیص نفس ایده بیلیرز . امید ایده‌لم‌که حکومتمز و متفکرلرمز بو خیر خواهانه و بیغرضانه سوزلرمزی حکیمانه و دوربینانه برنظرله تعقیب بیوروب تاریخ مستقبلده کندیلریچون مذهب صحیفه‌لر حاضرلایه‌جقلردر .

هفته‌لق خارجی اجمال حادثات

تفرقه دکل ، وحدت واتفاق زماننده‌یز

رز. مالشك منور

وفاضل طبقه‌سنه منسوب اولان افراد وذواتك بوصیره‌ده، یکانه وظیفهٔ نظیفه‌لری حکومته هردرلو معاونتده بولنمقدن عبارت ایکن، مع التأسف مملکتمزده یکی یکی فرقه‌لر ، درلو درلو جمعیتلر تشکل ایدرك غایه اعتباریله افراد ملت اسلامیه آره‌سنده مودت ووحدت تخملرینی اکمك و مسلمانلری دائرهٔ صلح و صلاح ایچنده ایلرله‌مکدن ، بو جمعیت و فرقه‌لر حال حاضرده عاجز کورونیورلر .

بز مسلمانلر ، بو دقیقه‌ده هر شیدن زیاده اتفاق و وحدته ، سعی و غیرته پك محتاجز . وقتاکه یورغانمزی قورتارپر ، خارجی ایشلرمزی تسویه ایدرز؛ او وقت یربرمزله قولایجه آکلاشیله بیلیرز.

مصالح عمومیه اساسلرینك احضاراتی صلح عمومی اساساتی احضار ایچون یقینده پارسده بر قونغره تشکل ایتمك اوزره‌در . دینلدیکنه کوره، بوقونغره‌ده یالکز ائتلاف ممثللری اجتماع ایده‌جك ومقدرات جهانی کندی آره‌لرنده قرارلشدیردقدنصوکره دول مخاصمه‌یه تبلیغ وتفهیم ایده‌جکلرمش .

جزائر اثنی عشر مسئله‌سی مانچستر غاردیان غزته‌سی آطه‌لر مسئله‌سی حقنده یازدیغی برمقاله‌ده دییورکه : « شیمدی آرتق بحرسفیدده‌کی اون‌ایکی آطه‌نك ایتالیا طرفندن‌اشغالنه هیچ‌برسبب قالمامش‌اولدیغندن مذکور آطه‌لرك طالع وعاقبتی یقینده طوبلانه‌جق صلح قونغرانسنده بالطبع موقع تذکره وضع اولنه‌جقدر . اکر ائتلاف حکومتلری قبول ایتمش اولدقلری ویلسون نظریه‌لرینه صادق قاله‌جقلر ایسه بواون‌ایکی آطه‌نك مقدراتی آنجق برصورتله حل اولنه‌بیلیر . بوصورت تسویه‌ده البته ایتالیانك آماله‌وبتون جهانده‌احداث‌اولنه‌جق تشکیلات جدیده‌یه موافق بولنه‌جقدر . »

اجنبي حاكملر مستملكه‌لرده اولور

درسعادت برنجی جزا دائره‌سی رئیسی ابوالکمال مصطفی نظمی بك « اصلاحات عدلیه » عنوانیله تصویر افکار رفیق محترمزده مهم برمقاله نشر ایتمشلردر. اورته‌لغی استیلا ایدن اجنبی‌مقلدلکی‌غفلتلرینه قارشی بویله حقایقدن بحث ایتمه‌یه شوصره‌ده‌پك زیاده احتیاج‌واردر. مقاله‌نك بعض مهم فقره‌لرینی نقل ایدییورز :

اصلاحات‌عدلیه، قناعتمه‌کوره‌ایکی‌اساس اوزرنده وحدد بولور: مکمل حاکملر مکمل قانونلر.

بومکمل حاکملر، مکمل قانونلر ، نصل تدارك ایدیلور ؟ بووسائط عدالت ، بوجهاز قوهٔ عدلیه آلمانیادنمی ، شمدی‌ده انکلتره‌دنمی ، یوقسه فرانسه‌دنمی جلب اولنه‌جق ؟ آلام تفکریه‌می تشکیل ایدن سیاه نقطه‌دن بری‌ده بودر : حقوق ملیه‌سنی طانیان ، استقلالنی بیلن ، وطنی سون هیچ برملت ، ملل‌اجنبیه‌دن حاکم کتورتمه‌مشدر . دول متمدنه شویله طورسون نیم مستقل یاشان‌قبائلده بیله حکام ، بتون عادات تعاملات وعنعنات قومیه‌یی بیلن ومدید برزمان حقوق قوم اوزرنده امور قضا ایله مجتهد اولان ذواتدن انتخاب اولنور . افراد قوم بونلره مراجعت ایدر . وحتی بوحاکم ؛ اباعن جد حاکم اولدیغی ، حاکم باباسنك جدینك اسمنی صایه‌رق طرفینی دعوایه قراریی تفهیم ایدر .

حاکملر ، هرملتك سینهٔ ملتده ، ملی حقوقك مستند اولدیغی عادات وتعاملات ملیه ، تشکلات اساسیهٔ مدنیه ، حس وحب وطن ایله برورشیاب اولانلردن اولور. شوردان ، بورادن حاکم نصب وتدارکی مستملکه صورتیله اداره اولنان و « حقوق » غصب اولنان ملتلره مخصوصدر .

بواوصافدن عاری براجنبی ، عثمانلی تابعیتنه کیرمك وآکا عثمانلی حقوقنده حق قضا بخش ایتمك ایله ـ نوشروان قدر عادل و اوسلالهٔ عادله‌نك اولادندن نعمان ابن ثابت قدر مجتهد اولسه دخی ـ عدالت ملیه‌نك مفتقر اولدیغی « اعتماد » اوامن حاصل اولماز .

مكەلدر ديه بر ملتك قانونلريني ديكر بر ملته نقل ايديويرمك ـ فكريمجه ـ ملته قارشي ايقاع ايديلان جنايتلرك اك بيوكلرندندر .

ملتلر ايچون عادات ، حسيات وحقوق مليەنك تبديل وتشويشي قدر بر فلاكت اولەماز . فتح وتسخير اولنان ممالكده بيله مغلوب ملتلرك حقوق ، حاكماري ابقا اولنور .

حاكمارى اوز اولادندن ، قانونلري سينهٔ احتياجندن ملهم اولەرق طريق تكمله كيرن واويولده خطوه انداز ترقى اولمغه جهاد ايدن ملتلرك حيات عدليسى هيچ برزمان مختل اولماز . قوهٔ عدليه او ، روح حكومت هردم زنده وتوانا اولەرق نفاذ قطعيتى محافظه ايدر ،

بناءً عليه : عثمانلى حاكمارى ميانه ملل اجنبيەدن حاكملر كتورمك لزومنەدائر حاصل اولان قناعتلرك نەكبى مؤثرات وعوامل حقوقيه‌يه مستند اولديغنى ادراكدە عاجزم .

بزى قورتارەجق كتاب كريم‌در .

اقدام غزتەسنك باش مقالەسندن :

اوروپاده تيمور يوليله سياحت ايدركن واغونده بولنانلردن برفرانسز ، مكر خيلى مدت بزم طرفلرده بولنمش اولديغى ايچون ، بنم ترك اولديغمى اكلادى ، اوزون مصاحبته كيريشدى ؛ وشو مصاحبت اثناسنده « سزك اخلاقكز چوق كوزلدر . ايشته بونى بوزمامقه اك زياده چاليشكز » توصيەسنده بولندى .

اوزمانلر ، بزم اخلاق عموميەمز وقتيله پك صاف ايكن كيتدكجه بوزلقده اولديغنى حس ايديوردك . « سعايت » ، « درايت » اولدى ؛ مشروطيتك حلوليله اخلاق عموميەنك مستور بولنديغى ريا پردەسى ييرتەرق انعكاس خورشيد حريت ايله اسكى صفوتنى بولەجغنى اميد ايدركن نەلر ونەلر اولديغنى تكرار تخطره نەلزوم وار ؟ بوكون ايسه نەحالدەيز ؟ بربريمزى صويمق (فضيلت) و (فطانت).

قانون ، ضابطه ، محاكم ، (اخلاق عموميه) نك خارجى محافظيدرلر ، اونك (وجدان) و (ايمان) اسملرنده ايكى داخلى محافظى واردر . او محافظلر ، وظيفەلرينى ايفادن محروم اولور ايسه ، خرسزلق ، هردرلو شرت ، خانەنك ايچندن ايقاع اولنور ايسه ، خارجى محافظلر نەياپەبيليرلر ؟

انكليزلرى انكليز ياپان ، افرادينك رفعت اخلاقيەسنى استحصال ايدن « انجيل » ايله « شكسپيرك آثارى » اولدىغنى سويلرلر . بزده شكسپير كلەمشدر ؛ بلكه پك چوق آثار تصوفده شكسپيره غبطه ويرەجك سوزلر بولنور ؛ لكن المزده بر « كتاب كريم » واردركه توراتده ، انجيلدەده درجات ايله اكلدر .

انكليز سياستى

تشکر

ازنیق حصاردره امامی مصطفی عاصم افندی ، بالیکسری ـ ایو- زیندی مدیر سابقی اسماعیل حقی بك، بالیکسری سس غزته‌سی صاحبی بصری بك ، ازمیر مغنیسا بازاری مدیری حافظ علی افندی ، نازللی‌ده خوجه زاده حاجی سلیمان افندی ، نازللی تلغراف و پوسته مدیری حسام الدین بك ، بوردورمدرسیندن خطیب زاده محمد رأفت افندی ، قره‌حصار صاحب مفتیسی حسین فوزی افندی ، تیمورجی مفتیسی ابراهیم حقی افندی، اسپارطه‌مرکز مفتیسی حسین حسنی افندی، ادرمید مفتیسی محمد جمال افندی ، لاپسکی مفتیسی سلیمان رشدی افندی، طورغودلی مفتیسی حسن بصری افندی ، لوله‌بورغاز مفتیسی عمر لطفی افندی ، سکود مفتیسی افندی، شارکوی مفتیسی مصطفی عاصم افندی ، فوچه مفتیسی علی عاصم افندی ، آقسرای مفتیسی ابراهیم حلمی افندی ، فنیکه مفتیسی صالح جودت افندی، بودروم مفتیسی یوسف ضیا افندی ، خندق یکی جامع مدرسی مدرس علی نیازی افندی ، برغمه رشادیه ناحیه‌سی جامع کبیر خطیبی حافظ سلیمان افندی ، باندیرمه‌ده اویابان زاده عبدالله ضیاءالدین افندی ، تکفور طاغنده تجاردن حاجی محی‌الدین افندی ، انطاکیه برکات زاده احمد رمزی افندی ، قارص پوسته مدی فخری بکلره :

سبیل‌الرشادك نشر وتعمیمی خصوصنده ابراز بویولان همت وعنایت علیه‌لریکزه بالخاصه تشکرلر ایدرز .

ازمیر ، مغنیسا ، بالیکسری ، ایوریندی، اسپارطه ، نازللی ، ادرمید وقره‌حصار صاحبده کلیتلی صورتده سبیل‌الرشاده اشتراك ایدن ذوات ایله دیگر قضا وسنجاقلرده آبونه قید اولونان ذواتك رساله‌مز حقنده‌کی توجه عالیلرینه‌ده آیریجه تشکرلر ایدرز .

سبیل‌الرشادی اوقویان هرذات اخوان دیندن لااقل ایکی کیشی‌یی آبونه قید ایتدیرمکله تأیید اسلام غایه‌سنه بویوك خدمت ایتمش اولور.

نجم استقبال مطبعه‌سی اشرف ادیب

آبونه شرائطی
داخلی، خارجی هریر ایچون
سنه‌لکی (۲۵۰)، آلتی آیلغی
(۱۳۰) غروشدر .
[نسخه‌سی ۵ غروش ،
سنه‌لکی ۵۲ نسخه‌در .]
اداره خانه
باب‌عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه
اخطارات
آبونه بدلی پشیندر
مسلکه موافق آثار مع الممنونیه
قبول اولنور. درج ایدلمه‌ین
یازیلر اعاده اولونماز .

سبیل الرشاد

سنه ۱۳۰۰

اخطارات
آدرس تبدیلنده آیریجه بش
غروش کوندرلملیدر .
مکتوبلرك امضالری واضح
واوقوناقلی اولملی وآبونه صره
نومروسنی محتوی بولنمسی لازمدر .
ممالك اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلملی رجا اولنور.
پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر
اولدیغنك واضحاً بیلدیرلملی
رجا اولنور .

دینی، فلسفی، علمی، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر
محمد عاکف
صاحب ومدیر مسئول
اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد : ۳۸۵ ۱ ربیع الاخر ۱۳۳۷ پنجشنبه ۲ کانون اول ۱۳۳۴ جلد ۱۵

اسرار قرآن

بسم الله الرحمن الرحیم

وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُوا كَمَا آمَنَ النَّاسُ قَالُوا أَنُؤْمِنُ كَمَا آمَنَ السُّفَهَاءُ اَلَا اِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَاءُ وَلٰكِنْ لَا يَعْلَمُونَ

مآل کریمی :

اونلره: «خلقك ایمان ایتدیکی کبی سزده ایدیکز!» دینیلدیکی زمان، «برطاقم سفیهلر کبی بزده‌می ایمان ایده‌لم؟» دیرلر. اصل سفیه کندیلریدر، فقط حاللرینی بیلمیورلر.

بو آیت کریمه‌ده منافقینه خاص علائمك بر دیکرینی بیان وایضاح ایتمکده‌در .

اوت ، درد نفاقه مبتلا اولانلر ، عبدالله بن سلام و اونکله همحال اولانلر کبی عقللرنده صفوت و سلامت ، فکر وروشلرنده سداد ومنوریت بولنان دیانت‌خالصه اربابنه امثالاً سزده ایمان ایدیکز. نظردقتدن دور طوتمایکزکه او آدملر حقایق اشیایی کورمك ، ادله وبراهینی دائمی صورتده سنجیدهٔ میزان تدقیق وتفکر ایتمك خصوصنده کبر وعنادك تأثیرات مشئومه‌سی آلتنده قالمامش کیمسه‌لردر ، دنیلدیکی زمان ویردکاری جواب « برطاقم سفیهلر، قفاسزلر کبی بزده‌می ایمان قیدنده بولونالم؟ » دیمکدن عبارت ایدی.

ثروت وسامان نخوت وعظمتلرینی حددن افزون بر درجه‌یه واردیرمش ، قوم وقبیله‌لری آره‌سنده حائز اولدقلری موقع امتیاز وسطوت، کفران نعمت خسلرینی قوتاندیرمش اولان بو آدملر بر کندیلرینه، برده مسلمانلره باقیورلر ، مسلمانلرك اکثریتی فقرا زمره‌سی تشکیل ایتمکله برابر ایچلرنده صهیب کبی ، بلال کبی قول، کوله مقوله‌سندن آدملر بولنمه‌سی دها زیاده بونلرینك بیومه‌سنه، عظمت وخودبینلکلرینك دوبالا اولمه‌سنه سبب اولیور ایدی .

بو آدملر کندی موقعلرینی حیات دینیه‌لرینه اشتراك ایده‌جکاری کیمسه‌لرك قات قات فوقنده کوردکدن صکره طبیعیدرکه اونلرله عینی سویهٔ اجتماعیه‌ده بولنمغی ، اونلرك مقاصد دینیه‌یه عائد تلقین ایتدکلری نصیحت وحکمتلری حسن تلقی ایتمکی نفسلری ایچون موجب شین وعار عد ایدیورلر ایدی .

حقائق عالیهٔ دینیه‌یی تقدیر ایچون اللرنده جهالتدن ، قلت ادراکدن ، سرمایهٔ فتنه وغرور اولان مال وجاهدن بشقه بر میزان بولونمایجه طبیعیدرکه هرشیئی شکل معکوسیله کوره‌رك سلیم بر عقله سقیم ، مصیب بر فکره مخطی نظریله باقغه ، صاحبلرینی چوجقلر ، قیصه‌عقللی قادینلر کبی متانت فکریه‌دن عاری ، منفعت ومضرتی تمیزه غیرمقتدر جیهاندیش بر زمره تلقی ایتمکه باشلادیلر .

بو آدملر کندیلرینك ماهیت حقیقیه‌لرینی حقیله تقدیر ایده‌بیله‌یدیلر آکلایه‌جقلر ایدی‌که اورته‌ده بر سفیه وبی‌مغز وارسه اوده کندیلریدره

متانت فکریه‌دن محروم اولدقلری ، حقایق اشیایه نفوذ قابلیتندن بهره‌لری اولمادیغی ایچوندرکه جناب حقك کندیلرینه احسان ایتمش اولدیغی الك بیوك برنعمتی سوءاستعمال ایتمشلر ، الك قیمتدار برموهبهٔ فطرت اولان جوهر عقلی معطل براقشلردر . عقلك غایهٔ انعامی ایسه شبهه‌یوقدرکه انسانك ، اشیایی وزن وحقائق کائناتی کشف ایله‌مضری نافعدن ، حقی باطلدن آییرمق ، بوسایه‌ده‌الك کوزل والك خیرلی شیلری سچوب آلمق ایچون برمعیار قویمه مالکیتی تأمیندن عبارتدر .

آیت کریمه‌نك سیاقندن آکلاشیلیورکه منافقلر بو سوزلرنی مؤمنلر مواجهه‌سنده وآشکار برصورتده سویله‌میورلر ایدی . عکس حالده مسلك عناد والحادلرینك تصریح و اعلانی مستلزم اولدیغی ایچون منافقین زمره‌سندن خارج قالمه‌لری ایجاب ایدرایدی .

ظاهر آیتدن شو تبادر ایدییورکه منافقلر کندی کندیلرینه قالدقلری زمان ایچلرندن بری قالقوب‌ده حقیقی نیت و مقصدلرینه ، مؤمنلرك حیات وموجودیتلرینه قصد ایتمك ، محولرینه یورومك ایچون هر آن مترقب فرصت بولوندقلرینه مؤمنلر برتقریب ایله بیدای اطلاع ایتدکلری تقدیرده مال وجانلرینك معروض قاله‌جغی تهلکه‌یی دریش ایده‌رك حقیقی مؤمنلر سلکنه کیرمه‌لرینی تکلیف ایتدیکی زمان نخوت جاهلیه‌لری قاباریور ، خودکامانه ، خودپسندانه برطور ایله : « برطاقم سفیهلر کبی بزده‌می ایمان ایده‌لم؟ » دییورلر ایدی .

اونلر بوسوزلریله ، جناب‌رسول کندیلرینه‌میراث آبا واجداد اولان معتقدات ملیه‌لرندن پك‌چوق فضله قیمت حکمیه‌سی اولان افکار واعتقادات تلقین ایتمش اولسه‌ده ، تعالیم قدیمه‌لرندن انحراف ایتمامکه قطعیاً عزم ایتمش اولدقلرینی بیان ایتمك ایستیورلر ایدی .

منافقلرك مؤمنلر حضورنده بویولده ادارهٔ لسانه جرأتیاب اوله‌میه‌جقلرینه آلت‌طرفده‌کی آیت الك قوتلی بردلیلدر :

وَاِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا وَاِذَا خَلَوْا اِلَى شَيَاطِينِهِمْ قَالُوا اِنَّا مَعَكُمْ اِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِؤُنَ .

مآل کریمی :

اونلر ایمان‌ایدنلره‌راست کلدکلری وقت : « آمنا! » دیرلر . شیطانلریله یالکیز قالدقلری زمان ایسه : « سزکله برابرز . ایمانی ایتدیکمزی سویله‌مکله ساده استهزا ایدوب طوریورز . » یولنده ادارهٔ کلام ایدرلر .

منافقلر ، مؤمنلره قارشی بویله برخط حرکت تعقیب ایدیورلر ایدی . مع‌مافیه هروقت وهریرده بو زمره‌نك اساس مسلکلری بوندن عبارتدر .

بودرد مشئومه مبتلا اولانلر حقیقی مؤمنلره ملاقی اولدقلری زمان « بزده ایمانمز وار » دییه‌رك بوسوزی مال و جانلرینك محفوظیتی ایچون سپر اتخاذ ایدرلر . شیطانلرینه‌ ـ احبار یهوددن ، رؤسای مشرکیندن عبارت اولان سادات وسرکرده‌لرینه ـ راست کلدکلری ، حال وموقعدن امین اولدقلری زمان‌ده مؤکد یمینلرله کندیلرینك اونلرله برابر اولدقلرینی واویولده ادارهٔ کلامدن مقصدلری صرف مؤمنلرله اکلنمك واونلری مسخره‌یه آلمقدن عبارت اولدیغنی افاده ایدرلر .

جن طائفه‌سندن شیطانلر اولدیغی کبی انسانلردن‌ده شیطانلر واردر . ابن‌جریر ، هرشیئك شیاطینی متمردلرندن عبارت‌اولدیغنی کرك انس وکرك جن طائفه‌لرینك ایکیسی میاننده‌ده شیطان بولندیغنی سویله‌مکده وبو ادعاسنی « وکذلك جعلنا لكل نبي عدواً شياطين الانس والجن يوحي بعضهم الى بعض زخرف القول غرورا » نظم کریمیله تأیید ایتمکده‌در .

عبدالعزیز چاویش مترجمی : محمد شوکت

حقوق عائله و اصول محاکمات شرعیه

قرارنامه‌لری مقدمه

٥

سکزنجی ماده‌ده : « اون‌یدی یاشنی اتمام ایتمش اولان کبیره برشخص ایله تزوج ایتمك اوزره مراجعت ایتدکده حاکم کیفیتی ولیسنه تبلیغ ایدر ، و ولی اعتراض ایتمدیکی ویا اعتراضی وارد کورلمدیکی حالده ازدواجنه مساعده ایلر . » دینیلیور .

بونك‌ده وضعی پك اویغونسز . چونکه مملکتمزده ولیلری طورورکن مخطوبه‌لر اذننامه آلمق ایچون محکمه‌یه کیتمزلر . ارککلر ایله کندیلری سوز کسمزلر . بونلر ولیلرك وظائفندندر . خاطبلر آنلری ولیلرندن ایسترلر . ولیلرده کندیلرندن استیذان ایدرلر . باکره‌لر راضیه اولدقلرنده‌ده سویلمزلر ، حیا ایدرلر . سکوت ایتملری اذن و توکیلدر . مکارم اخلاقی تتمیم ایچون مبعوث اولان پیغمبر ذیشان علیه الصلوة و السلام افندیمز : « والبكر تستأمر واذنها صماتها » بویورمش ؛ امت نجیبه‌سی‌ده بویله آلیشمش ، بحمدالله تعالی بویله آداب عالیه ایله تخلق ایلمشلردر .

کرچه بالغه‌نك ایسته‌دیکی خاطبه ولیلرینك راضی اولمدقلری‌ده وقوع بولیور . لکن اکثریا آنك کفو اولمدیغندن ، خیرلی کورلمدیکندندر وهر حالده شو ماده‌نك وضعنه لزوم اولمیوب مصلحته‌ده موافق دکلدر . زیرا کوستریلن بو طریقله قیزك مراجعتی اوزرینه

اجرا ايديله‌جك اولان تبليغاته قارشی ولينك جواب ويرمه‌يه شرعاً مكلفيتی يوقدر. اذننامه ويريلوب عقد اجرا اولوندقدن صوكره‌ده حق اعتراض و حق فسخی باقيدر.

لايحه‌ده بو اصولك مالكيلرده جاری اولديغندن بحث اولونمش. حالبوكه آنلرك بوكا احتياجلری مذهبلرنده نسانك نكاحده ايجاب وقبوللری معتبر اولميوب قيزلر كندی نفسلرينی كفولرينه‌ده تزويجه صلاحيتدار اولمدقلرندندر. بزده ايسه بوكا حاجت يوق. حقيقی بر فائده تأمين ايتمز. بالعكس بويوك مضرتده اولور.

چونكه بو مثللو بالغه‌لرك محكمه‌لره قوشوب وليلرينه اعلان خصومت ايتملری مملكتمزده مألوف اولميوب شيمدی‌يه قدر الك هوسكار اولانلرينك جرأت ايده‌بيلدكلری حال آنجق اقربا و اودادن برينك خانه‌سنه التجا ايدرك آنلری توسيط ايتمك واك متجاسره‌لری خاطبك نزدينه كيدرك قبل العقد واوله‌مدينی صورتده صلاحيت شرعيه‌لرينه بناءً عقدلرينی اجرا ايتديردكدن صكره ينه مصلحين توسطيله والدين، ياخود هر كيم ايسه اقرب اولان وليلرينك ارضا و اسكات ايدوب‌ده ممكن اولدقجه اهل وجيران آراسنده ايشی بيتيرمك و او آرالق مراجعت ايدنلر بولونمش ايسه حكومته قارشوده: «نكاح اجرا اولوندی، غير مشروع بر حال يوقدر» ديه‌رك سلامتی بولمق خصوصلرندن عبارت ايدی.

شيمدی ايسه مناكحاتك هر حالده حاكمك مساعده‌سيله اجراسی قرارنامه‌نك بوفصلنده اكيداً امر اولنيور وقانون جزايه ذيل ايديلمك ايسته‌نيلن موادايله‌ده تأييد ومتجاسرلری آغير جزالرله تهديد ايديليور. او يوللر آرتيق مسدود اوله‌جق، قيز ايچون باشقه چاره اولميوب بو ماده‌ده كوستريلن طريقله حضور حاكمه قدر كيده‌جك، حاكم‌ده پدرينه، ياخود موجود اولان ديكر وليسنه: «قيزيكز فلانه وارمق ايسته‌يور. بر اعتراضكز وار ايسه بيان ايديكز.» ديه‌رك كيفيتی رسماً تبليغ واعلان ايده‌جك. لكن بو حال آنلرك طبعنه پك كران كله‌جك. مثمر اولسون، اولماسون بر طاقم مطاعن ومفترياته تشبث ايتملرينه‌ده سبب اوله‌جق، ياخود خاطب وعائله‌سنی تهديده قالقيشه‌جقلر. مصاهرتدن اول عداوت تأسس ايده‌جك ويأس وغيرت بعضلرينی جنايتلره بيله سوق ايليه‌جك. هر حالده قيزدن ابوين و عائله‌سنك كمال نفرتلرينی موجب اوله‌جق. «شيللق بزی محكمه‌لرده دوشوردی» ديه‌جكلر. كرچه غالبيت اكثريا قيزده قاله‌جق. حاكم افندی خيرلی، خيرسز، صالح، فاسق ديميوب آنی سوديكنه ويره‌جك. «علی قول كفوی‌در.» ديه‌جك. لكن حريف هوسنی آلدقدن صوكره آتارسه آكا باقه‌جق دكل. ينه والدين و اولياسنك خانه‌لرينه دونه‌جك. لكن بوكره آنلردن روی قبول كوره‌میه‌جك: «او، بزم قيزيمز دكل. مراجعت ايتديكی محكمه‌يه كيتسون.» ديه‌جكلر. عائله پريشان اولديغی كبی الك زياده او قيز بيوايه وبيكس قالوب متضرره اوله‌جق. آناطوليمزك تورك، كورد، عرب اهالئ مملكتمزك وبا خصوص بوكبی احواله معروض اوله‌جق كويلولرمزك متطبع اولدقلری طبائع ومألوف اولدقلری عاداتك مقتضاسی بودر. نكاح امرنده شريعتك تعيين ايتديكی حدودك خارجنده قواعد وقوانين احداثی لايق اولمديغی كبی خلقك مصلحتلرينه‌ده موافق اولماز. ولينك اذنی بولونديغی صورتده حاكمك مساعده‌سنه هيچ احتياج اولمديغی معلوم ومجمع عليهدر. شرعاً بونلر ايچون بر لزوم وفائده‌سی يوق ايسه‌ده ينه اذننامه آلسونلر، ديلديكنه كوره‌ده ايلری كيده‌مملی. چونكه هر كس ايچون متيسر اولميوب بعضاً مضر اولور، نهايت تنبهاته مخالف بر حركتدن طولايی امر مسنون نكاحی جرائم منزله‌سنه ايندير‌مك، عاقد و شاهدلرينی حبس ايله مجازات ايتمك اصول شريعت اسلاميه ايله قابل تأليف اولماز. فعل و جزا بينلرنده نسبت معتدله بولونماينجه آنی حكم و تطبيق ايده‌جك اولان حكاملكده وجدانلری تضييق و تعذيب ايديلمش اولور. بووالری اطرافليجه دوشونملیدر. بويله تبليغات و اعلاناته حاجت يوق. داعئ مضرت اولور. قيزك اقرب اولان وليسی راضی اولميوب‌ده مراجعت اولوندقده حاكم افندی بر خبر عادی ايله ايكنجی وليسنی دعوتله كيفيتی آكلادن، ياخود محله امام و مختارندن استكناه وايشك حسن صورتله تسويه‌سنی آنلره حواله‌ده ايده بيلير. اقتضاسنه كوره اذننامه‌يی‌ده ويرر. مسئله ادب دائره‌سنده دغدغه‌سز حل ايديلمش اولور.

مهرمثليله طالب اولان شبهه‌سز كفواولوب‌ده ولی اقرب تعنتاً راضی اولميورسه آكا عائد اولان حق ذاتاً ايكنجی ولی‌يه انتقال ايده‌جكدر. وليلر موجودايكن قبل النكاح حاكمه شرعاً نوبت‌ده كلمز. الك طوغروسی و اهاليمز ايچون ارفق واصلح اولانی حاكمه نوبت كلمدكجه وبالخصوص بالغه‌لر ايچون بو اذننامه اصولنك الغا ايديلمسی و نفوس قيدلرينك تسويه‌سی ايچونده وقوعات سائره‌ده اولديغی كبی محلات و قری هيئات اختياريه‌لرينك مضبطه‌لريله اكتفا اولونمسيدر.

حقيقةً مخالف شريعت و جداً موجب تعزير و عقوبت اولان افعاله جرأت ايده‌جكلر بولنورسه هر حالده مجازات اولنورلر. بويله برقاچ كيشی ايچون آنلرله برابر بيكناه اولان بونجه خلقك‌ده «حاكم افنديدن مساعده آلمامشسكز.» ديه‌رك خلاف مشروع بر حركتده بولنمشلر كبی جزالانديرلملری روا دكلدر.

ناسك كندی نفس وعائله‌لرينه عائد و كيمسه‌يه مضرتی اولمايوب شرعاً مأذون اولملريله صحيح و نافذ اولان تصرفاتنی منع و حجره قيام ايتمك، حكامك اذن و مساعده‌لريله تقييد ايتمك احرار مسلمينی ارباب حكومتك كوله‌لری منزله‌سنه تنزيل ايتمكدر. قانون اساسی ايله اعلان اولونان قاعدهٔ حريتده بونی ايجاب ايتمز. حكومت مشروطه‌مزده

البته بونی قبول ایتمیه‌جکدر. قومیسیون هیئات محترمه‌سی خطا ایتمشلر. مراجع علیه‌سندن قریباً اصلاحی مأمول و منتظردر .

٦

طقوزنجی ماده‌ده : «مجنون ایله مجنونه‌نك بر ضرورته مبنی اولمادقجه نکاحلری جائز دکلدر . ضرورت بولوندیغی تقدیرده حاکمك اذنیله نکاحلری ولیلری طرفندن عقد اولنور . »

دینلمش و لایحه‌ده :

«بونلرك ولیلری طرفندن نکاحلری مذهب حنفده تجویز اولونمش ایسه‌ده نکاحدن مقصد مجرد ارزوی جسمانیی تطمین دکلدر. آنلك اوزرینه برچوق مقاصد ترتب ایدر . حال جنت آنلرك ادراکنه مانعدر . قابلیت توارثیه‌سی‌ده واردر . مذهب شافعیده اساس اعتباریله غیر جائز اولوب آنجق بر ضرورته مبنی تجویز ایدلکده‌در . و بو رأی افکار زمانه دها موافق کورولکده‌در.»

دینیله‌رك ماده‌نك بو اساس اوزرینه قلمه آلندیغی کوسترلمشدر. حالبوکه هر جهتدن یاکلیش . چونکه بونلرك ولیلری طرفندن نکاحلری یالکز مذهبمزده دکل، هر مذهبده جائزدر. و نکاحدن مقصد مجرد قضای شهوت اولمیوب بر چوق مصالحی تضمن ایتدیکی عامهٔ کتب فقهیه‌ده و باخصوص کتب حنفیه‌ده ذکر اولونیور . صغیر و صغیره‌نك نکاحلری حقنده ابن شبرمه واصمك نقل وادعا اولونان مخالفتلریله بونلرك نکاحه محتاج اولمایه‌جقلری توهمنی رد وازاله ایچون بسط ایدیلیور .

مجنون و مجنونه‌نك نکاحلری‌ده اویله یالکز آرزولرینی تسکین ایچون دکل ، کندیلرینك حسن اداره و اعاشه‌سی کبی مصالحی‌ده متضمن اولدیغندن تشریع بویورلمشدر . مذهب شافعی‌ده بودر . اساساً غیر جائز دیدکلری یوق. عقده مقرون اولسون ، صوکره دن حادث اولسون. آنجق ثبوت خیاره سبب اوله‌بیله‌جکی‌ده کتابلرنده مصرح. پدر وبویوك پدرلرینك مصلحت نکاح ایچون آنلری تزویجه صلاحیتدار اولدقلرینی و بویله ولیلری بولونمدیغی حالده حاکمك‌ده انلری تأمین نفقه کبی بر حاجت اوزرینه تزویج ایتمسی لازم کله‌جکنی بیان ایدییورلر . حق خیار استعمال اولونمدیغی صورتده ولیلری طرفدن عقداولنورکن ضرورت یوق ایمش، دییه‌رك نکاحك فسادینه کیدیلمك اجماعاً باطل اولور .

واقعا بوراده‌کی ضرورتدن مقصد ینه بر حاجت ومصلحت دیمك اوله‌جقدر. دلی‌یی حال جنتده لزومی یوق ایکن کیمسه‌ده اولندیرمز. لکن او لزوم و مصلحتی تقدیر ایلمك ولیسنه عائددر. ولی وار ایکن حاکمك سؤاله بیله حقی یوقدر . رسماً اذننامه ایسته‌نیلدکده رسمنی آلوب ویرمسی لازم کلیر. فحص وتحقیق ایتسون، دینیلمك هیچ بر مصلحت تأمین ایتمز . و علتك طبیعت توارثیه‌سنی‌ده تبدیل ایده‌مز. مبتلی ارباب ثروتدن ایسه بر طاقم مداخلات و سوء استعمالاته قاپو آچار. ولی عجزه دن دکل ایسه ایرکیج اذننامه‌ده چیقار . وقوعی بالله

نادر اولان بر مسئله ایچون مخالف شرع اولان بو ماده‌یی وضع ایلمکدن بیلمم نه فائده بکله‌نیلمش ؟

٧

اوننجی ماده‌ده : «نکاحده ولی علی الترتیب بنفسه عصبه اولان کیمسه‌لردر.» دینیلمش و لایحه‌ده بو حصرك امام محمدك قولنه موافق اولدیغی کوسترلمشدر . عن دلیل ترجیح ایدیلمش اولسه بر شی دینیله‌مز . لکن یالکز مقتضای مصلحت دینیور .

فقط ام المؤمنین صدیقه رضی الله عنهانك برادری عبدالرحمن رضی الله عنهك غیبتنده کریمه‌سی حفصه‌یی منذر بن الزبیر رضی الله عنه تزویج ایلمش اولدیغنه دائر اولان اثر صحیح مشهور امام اعظم و ظاهر الروایه وانکله برابر اولان امام ابویوسفك قوللرینی مؤیداولوب طائفهٔ نسانك‌ده امر نکاحده عباره‌لرینك معتبر و حق تکلملری ثابت اولدیغی کبی عصباتدن اولان اقربانك حاضر وسالك اولدقلری صورتده‌دخی بوحقی استعماله صلاحیتلری بولوندیغنی ارائه ایلمکده‌در.

قیاس صحیح و مصلحت حقیقیه‌ده بونی ایجاب ایدر . کرچه قادینلر عصبه قدر امر کفائته اعتنا ایتمسه‌لر بیله قیزلرینك رفاه و سعادتی آرامقده چوقلرندن ، هله اجنبی اولان حاکمدن کیری قالمایه‌جقلری والده‌نك زیادهٔ شفقتی کبی امور بدیهیه‌دندر. اهل اسلام قادینلرینی عصر سعادتدن بری تسلیم اولونه کلن بویله بر حق اجتماعیلرندن محروم ایدوب‌ده بوکا « عصر حاضرك ایجاب مصلحتی‌در. » دینیلمك ، طوغروسی‌یا ، هیچ یاقیشمایور .

قومیسیون هیئتی بوراسنی بیلمزلر دکل . لکن «افکار زمانك ایجابی ، مصلحت زمانك مقتضاسی» دیمکدن مقصدلری بالتأمل لایحه مندرجاتندن مستبان اولیور . افراد اهالی و عائله‌لر آراسنده جریانی طبیعی اولان مناسباتك هپ حکومتك اطلاعنه مقرون و مساعداتنه مرهون اولمسی ایسته‌نیلمش و اهل اسلامك کنج یاشلرنده تأهل ایتملری مملکت ایچون مضر عد اولونه‌رق منع اولونملری غایه اتخاذ ایدیلمش واذننامه اصولنك تأیید وتشدید اولونمسیله اکتفا اولونمایوب خارجده وقوع بوله‌جق منا کحاتك ابطالی چاره‌سی دوشونولمش. واهلیت نکاحك سنله تقیید وحدمشروعندن تأخیراولونمسی بوندن نشأت ایلمش اولدیغی کبی ولایت خاصه دائره‌سنك تضییق اولونه‌رق طائفهٔ نسادن اولان سائر اقربانك اسقاطنه اولان امام محمدك قولی‌ده بوندن طولایی قبول اولونمشدر.

حالبوکه امام مشارالیه «عصبه‌سی بولونمیان قیزلر ازدواج ایده‌مز.» دییور. آنجق «ولایت حاکمه انتقال وحاکم طرفندن تزویج اولونملری لازم کلیر .» دییور. و بو خصوصی اجرا ایده‌جك حاکم بولونمدیغی محلده بالغه‌سائر اقرباسندن، یاخود سائر مسلمیندن برینی ولی اتخاذ و توکیل ایدرك نکاحنی عقدایتدیره بیله‌جکنی‌ده بیان ایدییورکه بوطریقك محتاج تزویج اولان صغیره‌لر ایچون‌ده تطبیق اولونمسی شو اصلك

اقتضاسندندر . نته‌کیم کتب مالکیه و سائره‌ده بو خصوص ایضاح اولونه‌رق تزویج ایده‌جك حاکم شرعی بولونمدیغی صورتده آنلری قومشولری اولان جماعت مسلمینك تزویج ایده بیله‌جکلری تصریح اولونمشدر . حکومت جلیلهٔ اسلامیه‌نك شانته دوشن بیوایکانك معیشت استقباللرینی تأمین ایلمکدر . یتیم و یتیمه‌لرك ولیسنی براقوب سبب وقایه و سعادتلری اوله‌جق نکاحدن منع ایله سوروندرمك دکلدر .

ایشته بو فصلك اهل اسلامه تعلق ایدن سکز ماده‌سندن یدیسی موافق شریعت و مصلحت اولمدیغی کورولیور .

صدرالدین

بشری جمیتلر ایچون دینك لزومی

—۱—

(دین حق) - که ادیان سماویه‌دن وبالخاصه بونلردن تحریف وتغییردن مصون قالان واك صوکنجی اولمق اعتباریله اك مکمل بولنان اسلامیتدن عبارتدر - جمیتك ناظمی بولنمق اعتباریله کندیسندن هیچ برصورتله استغنا ایدیله‌مز. چونکه دین حقك غایه‌سی ، جمعیت بشریه‌نك آهنك سعادت وسلامتی تأمیندن عبارتدر . جمعیت بشریه ایسه بویله برناظمه دائما محتاجدر .

تجلیات حیاتیه‌سنی تدقیق ایتدیکمز زمان ، کوریورزکه انسان دینیلن مخلوق ، غریزیات (فیزیولوژی) اعتباریله خودکام برحیواندن باشقه برشی دکلدر . عصر اخیرك اك مشهور فیلسوفلرندن (نیچه) و (شوپنهاور) ك حیاتی (حرص) و (آرزو) دن عبارت اوله‌رق کوسترملری‌ده‌بویولده‌کی تدقیقك حاصل ایتدیکی قناعتك برنتیجه‌سی‌در.

شوحالده فطرتاً احتراصاته محکوم‌اولان انسانلر آره‌سنده اجتماعی حیاتك تشکل ایده‌بیلمه‌سی ایچون اول امرده خودکاملق وخود پرستلکله بونلرك مولودی اولان تمایلات سفیله وتجاوزات غیرمحقه‌دن تجرد ایتمك ایجاب‌ایدر. فرد، فردی آرزولرینه، نفسانی احتراصلرینه حاکم اولمدقجه ، اجتماعی برحیات یاشایه‌مز . یعنی تعبیر معروفیله مدنی اوله‌مز . دیمك اولیورکه خلقت بهیمیه اعتباریله برحیوان مفترس‌دن فرقی اولمیان افراد بشرك منویات مضره واحتراصات‌جنائیه‌لرینی تعدیل وضبط ایده‌جك ، خودکاملقلرینه غلبه ایتدیره‌جك برضابطه‌یه احتیاج قطعی واردر . ایشته بوضابطه (دین) در .

دینی ضابط اولمسیدی ، انسانلر آره‌سنده اخلاقی وحقوقی ضابطه‌لرك تأسس ایتمه‌سی امکانسزدی . دین ، فردلری مقدس طویغو واعتقادلرله برلشدیره‌رك ملی وجدانی وجوده کتیرن برعامل مهم اولمق اعتباریله ضروری والزم بولندیغی کبی جمیتلرك اعتلا وتکاملری ایچونده لازم‌در . چونکه دین حق فضیلت اخلاقیه دیمك اولدیغندن [*] جمیتك بقا وآهنکنی محافظه آنجق بونکله ممکن اوله‌بیلور .

فی‌الحقیقه بوکونکی فلسفه‌یه کوره اخلاق ، حریتمزی حسن استعمال ایتمك علمی عد ایدیلمکده‌در . بونلق‌یه نظراً اخلاق علمی، وظیفه علمندن باشقه برشی‌اولمیور دیمکدر . وظیفه ایسه ، علی‌العاده (خیر) ك ایشلمه‌سندن عبارتدرکه بونك حصولنه‌ده (فضیلت) نامی ویریلمکده‌در .

کوریلیورکه فضیلتی تلقین وتأیید اعتباریله اخلاق ایله دین متحد بولنیورلر . چونکه دین ، انسانلری برطاقم وظیفه‌لرله مکلف طوتمق اعتباریله حریت بشرینك حسن استعمالی اصوللرینی تعیین ایتدیکی کبی معروفی امر ، منکری نهی صورتیله‌ده فضیلتی تلقین ایتمکده‌در .

اخلاقك هرهانکی برجمعیت ایچون لزومنده شبهه اولمدیغندن غایه‌سی فضیلت اخلاقیه وحریتك حسن استعمالی تأمین‌دن عبارت اولان دینك لزومی بوصورتله‌ده تحقق ایدیور دیمکدر .

دین ، بشریت اوزونده اك‌مکمل قانونلردن، اك صیقی نظاملردن داها قوی وداها نافذ برحاکم‌در . چونکه منشائی مقدس‌در . بواعتبارله جمیتك محافظهٔ آهنکی ایچون دین قدر ضروری اولان برعامل یوقدر .

ضابطهٔ دینیه ، انساندن هیچ بروقت آیریلمیان ، نره‌ده ونه‌زمان اولورسه اونی دائما تحت نظارتنده بولندیران برقوت اولدیغندن انسانی کیزلی ، آشکار هردرلو فنالقلردن منع ایده‌جکی کبی هرنوع ایلکلره‌ده سوق ایدر . حالبوکه هیچ برقانون ، هیچ برنظام کندی کندیسنه بونتیجه‌یی مکملاً تأمین ایده‌مز . مادامکه انسان فطرتاً خودکام‌در . اوحالده فرصت بولور وقانون وضابطه‌نك ترصددن آزاده قالدیغنی حس ایدرسه بالطبع خودپرستلکنك ایجاباتنی یاپمقده تردد ایتمز . بووضعیتده انسانی فنالقدن منع ایده‌جك یکانه قوت ضابطهٔ دینیه‌در .

دین سایه‌سنده ، علم آلهیك خفی، جلی هرشیئه تعلق ایتدیکنی بیلن انساندن‌ده‌قوتلی براراده حاصل اولور. واو، بواراده‌سیله خودکاملغك احتراصات وتمایلنه غلبه ایتدکدن باشقه دیکر کاملق مرتبه‌سنه بیله اعتلا ایدر. یعنی (شر) دن مجتنب و (خیر) ه مواظب اولور .

ایشته دیندارلرك قوتلی براراده وسجیه صاحبی اولدقلری ایچوندرکه بونلرده فضیلت اخلاقیه متین وصلابتلی‌در . بناءً علیه دیندارلر فردلردن متشکل جمعیت‌ده‌ده مستمر برنظام وآهنك بولنور .

فلسفهٔ علمیه واخلاقیه علماسندن مشهور (الکسی برتران) ك بیله ، « معتقد کیمسه‌لرده موجود اولان ایمان ، اخلاق ایچون پك قیمتلی براستنادکاهدر . وبونقطه اصلا جای اشتباه دکلدر . اخلاق

[*] (انما بعثت لاتمم مکارم‌الاخلاق) و (الاسلام حسن‌الخلق) حدیث شریفلری بوحقیقتی تصریح ایدیورلر .

دینك هیچ زمانده بر اخلاق فلسفی اولدیغنده‌ده شبهه یوقدر. »
سوزلریله بو حقیقتی اعترافه مجبور اولدیغنی کوریبورز .

بشریت ایچون اخلاق دینك اهمیتی اوقدر بویوك واودرجه مهمدرکه برملت ایچون بونك سقوطندن داها بویوك برفلاکت یوقدر دنیاسه مبالغه ایدلمش اولمز. انکلتره حکماسندن مشهور (هربرت سپنسر)ك « اوامر اخلاقیه مقدس اولدقلری بیان اولنان منشألرنده حائز اولملری لازم کلن حکم وقوتی بوکون غائب ایدیبورلر . اخلاق دینك بوصورتله انحطاط وزواله یوز طوتمسی قدر مدهش ، پك آز فلاکت واردر ، یولنده کی تلهفی نه‌قدر واردر .

ترقیات مادیه‌یی هدف اتخاذ ایدن عصر حاضرده ، یالکز دینك دکل، اخلاقك بیله لزومسزلغنی ادعا ایدن بعض طاشقینلر بولندیغی کبی اخلاقسز بر جمعیتك پایدار اوله‌میه‌جغی حقیقتنه قانع اولانلردن آهنك جمعیتی تنظیم ایده‌جك اساسات اخلاقیه‌یی وجدانه تحمیل ایده‌رك بو صورتله دیندن استغنا حاصل ایتدیرمك ایسته‌ینلرده موجوددر .

اخلاق دینك لازم کلن حکم وقوتی غائب ایتمه‌سنی مدهش برفلاکت کبی کورن (سپنسر) بیله، بو یولده‌بر اخلاق تأسیسنه‌قالقمش، فقط موفق اوله‌مامشدر .

وجدان اوزرینه مؤسس بر اخلاقك ماهیتنی تقدیر ایده‌بیلمك ایچون اولا وجدانك نه اولدیغنی بیلمك ایجاب ایدر . قاموس فلسفه مؤلفی (ادمون غوبلو Edmond goblot)نك وجدانی،خیروشری فرق وتمیزایتمك ملکه‌سی صورتنده تعریف ایتمش اولدیغنی کوریبورز[۱]

خیر وشری فرق وتمیزملکه‌سندن عبارت اولان وجدان اوزرینه بر اخلاق تأسیس ایتمك ایسته‌ینلر دیبورلرکه :

« اکر بز بر فعلك قیمت اخلاقیه‌سنی تمیز ایچون بر استعداد طبیعی‌یه‌مالك بولنمیدق، علم اخلاقده هیچ بر زمان ممکن اوله‌مزدی. برفعلك اخلاقی وغیر اخلاقی اولمسنی انتاج ایدن خاصه، شعوره عائد برشی دکلدر. بالعکس بو وجدانك وظیفه‌سیدر . خیری شردن تمیز ایچون شعور بر شاهد، وجدان بر حاکمدر . کرك عذاب درونی، کرك محظوظیت اخلاقیه، شرف انسانیزك تعالی وانحطاطنك تقدیری کاملاً وجداندن نشأت ایدر . عقل ، (حس سلیم) نامیله عمومیتله حق وباطله حکم ایتدیکی کبی (وجدان) نامی آلتنده‌ده ینه عمومیتله خیر و شر حقنده حکم ویرر. ایشته (وجدان) ایله (عقل عملی) دینیلان برشیدر. »

کوریلیورکه خیروشرك تقدیرنی وجدانه حمل ایدنلر، اونك عقلدن باشقه برشی اولمدیغنی‌ده قبوله مجبور اولمشلردر .
(دین المرء عقله ومن لاعقل له لادین له) حدیث شریفنه نظراً [۲]

مسلمانلرجه وجدانك بو یولده تلقیسنده هیچ بر محذور یوقدر . فقط اونوتمامق ایجاب ایدرکه خیر وشری، حلال وحرامی، رذیلت وفضیلتی تقدیر ایدن عقل ایسه تعریف ایدن‌ده (دین)در . اساساً فلسفهٔ اخلاقیه علماسنك، (خیری شردن تمیز ایچون شعور برشاهد، وجدان برحاکمدر) سوزلری‌ده نتیجه اعتباریله بوندن باشقه برشی دکلدر.

اخلاقیونك توضیحنه کوره وجدانك خدمتی مضاعفدر . یعنی وجدان هم قانونی ادراك ایدر، هم‌ده تطبیق ایلر. وجدانك قانونی ادراك خصوصنده خطا ایتمه‌سی قبول اولنه‌بیلورسه‌ده تطبیق خصوصنده دائما خطایه معروض قالدیغی شبهه‌سزدر. بوحال، هر کون، هر شخصده کورولمکده‌در . احتراص ومنفعت فکرینی القا ایدن هر سفسطه وجدانك خدمت تطبیقیه‌سنی اشکال ایتمکده، اکمل مخلوقات اولان بشر، غریزیات سوقیله اك وحشی جانوارلر درکه‌سنه ایتمکده‌در.

مشهور (لایبنیچ) ك (اکر هندسه اخلاق قدر بزم منافع احتراصاتمزه مقابله ایلسه ایدی (اوقلیدیس) و (آرشمید)ك برهانلرینه رغماً، اونی‌ده انکار و اخلال‌ایدر. هندسه‌یه خیالات وقیاسات فاسده‌دن عبارتدر دیر ایدك) سوزی بو خصوصده نه بویوك برحقیقتی معلندر.

دیمك‌که، افعال وحرکاتك خیروشر قانونلرینه تطبیق خصوصنده (عقل عملی)یه، تعبیر دیکرله وجدانه بر رهبرنوار لازمدر . چونکه بونك دائما شاشیرمقده اولدیغنی کوریبورز ، بو رهبرك نافذ و حاکم اوله‌بیلمسی‌ایچون مقدس برمبنانه مربوط اولمسی ایجاب ایدر، عکس تقدیرده وجدان، کندیسنی شاشیرتان سفسطه‌لره ، شخصی احتراصلره، خودکاملق ایجاباتنه غلبه ایده‌مز. منشائی قدسی اولان بو رهبر ایسه (دین)دن باشقه برشی اوله‌ماز .

کوریلیورکه وجدان اوزرینه تأسیس ایدیله‌جك براخلاق بیله ، (دین) ك معاونت ورهبرلکی اولمقسزین مفید برماهیتی حائز اوله‌مامقده‌در . او حالده مادامکه بر جمعیت اخلاقسز اوله‌میور ، بوندن دینسزده اوله‌میه‌جغی نتیجه‌سی چیقمزمی ؟ چونکه ، دین اولمدقجه ، عقل عملینك غریزیاته غلبه‌سی و اونك سوروکله‌دیکی سفسطه‌لردن قورتیله‌بیلمه‌سی یعنی اخلاقك تأسسی ممکن دکلدر .

بوکون هیچ بردینه مربوط اولمدقلرینی ادعا ایتدکلری حالده فضائل اخلاقیه‌یه رعایتکار اولدقلری کوریلن بعض ملحدك بولنمسی، بوادهایی چوروتمز . چونکه علم اجتماعك (Sociologie) اثبات ایتدیکی اوزره هرفرد، ایچنده بولندیغی جمعیتك تربیه‌سی تحتنده یتشدیکی ایچون خبری اولمقسزین اوجمعیته اجتماعی قناعت ووظیفه‌لرنده مشارك بولنور .

اخلاقلی کوریلان دینسزلر ، عصرلردنبری تربیهٔ دینیه ایچنده یاشامش ، تربیهٔ دینیه تلقینات وتأثیراتیله پرورشیاب اولمش جمعیتلر آره‌سنده بویومش ، اونلرك تربیه‌لرینی آلمش ، ابی وفنا حقنده‌کی

[۱] La conscience est la faculté de discerner le bien du mal.

[۲] انسانك دینی عقلیدر. عقلی اولمیانك دینی‌ده یوقدر.

پرنسیبلری غیر شعوری برصورتده قبول ایتمش اولدقلری ایچوندرکه کندیلرنده بویولده تجلیات اخلاقیه کورلمکده‌در.

بو آدملر، عصرلرندنبری دینسز بر جماعت ایچنده یتشمش اولسه‌لردی، کندیلرنده فضائل اخلاقیه نامنه‌هیچ برتجلی کوریله‌میه‌جکی شبهه‌سزدی: یاهیالر بونک غیرقابل انکار برنمونه‌سی دکلیدر؟

جمعیت بشریه، بر طاقم مناسباتک هیئت عمومیه‌سندن عبارت بر عضویت کبیدر. بومناسباتک ناظم اساسیسی ایسه قوانین اخلاقیه‌در. جمعیتک زنده و آهنکدار اوله‌بیلمه‌سی آنجق بوقانونلره حقیله رعایت ایدلمکله ممکن اوله‌بیلیر. برقانونه اطاعت عامه‌یی تأمین ایده‌جک عوامل ایسه، اوقانونک قوهٔ مؤیده‌سیدر. شوحالده بوقدر مناسبات حقوقیه‌نک دین اساسی اولان قوانین اخلاقیه‌نک مؤیدات طبیعیه واجتماعیه‌لرینک نه‌لردن عبارت اولدیغنی آراشدیرمق بزم ایچون پک مهم برمسئله‌در. چونکه، دینه برقیمت اجتماعیه ویرمینلره، دینسز بر جمعیتده اخلاق قانونلرینک حاکم اوله‌بیله‌جکنی ادعا ایدنلرک منحصراً بومؤیداته استناد ایتدکلری کورلمکده‌در.

بونلر دیورلرکه: دین، جمعیتلر ایچون ضروریات اجتماعیه‌دن دکلدر. چونکه دینسز برجمعیتده اخلاق قانونلری تماماً حاکم اوله‌بیلور. اوحالده بوقانونلر سایه‌سنده، (دین) ه لزوم اولمقسزین اوجمعیت آهنکدار برصورتده تعالی ایدر، کیدر. چونکه، اخلاق قانونلرینک ایفا ویا اخلالنه قارشی مکافات ومجازات ویره‌جک طبیعی واجتماعی اوچ قوهٔ مؤیده موجوددر.

برنجی قوهٔ مؤیده وجداندر. ایفااولنان وظیفه‌دن متولد (محظوظیت)، ارتکاب ایدیلن قصورلری تعقیب ایدن (ندامت) قانون اخلاقینک وجدانی قوهٔ مؤیده‌لریدر.

فقط، عجبا حقیقت حال، شوادعایه موافقمیدر؟ حس دینیدن تماماً آزاده اولان برفردده بومحظوظیت وبوندامت حاصل اوله‌بیلورمی؟ حاصل اوله‌بیلورسه، بو، قانون اخلاقینک نافذ وپایدار اوله‌بیلمه‌سی ایچون کافیمیدر؟.

حس دینیدن محروم بر فردده اخلاق برمحظوظیت وندامت مؤیده‌سی بولنه‌میه‌جغنه وحشیلرک افعال وحرکاتندن استدلال ایده‌بیلیرز. انسان اتی یمکدن ذوقیاب اولان بر یام یامده اخلاقک محظوظیت وندامت مؤیده‌لرینی آرامق پک تحف برشی اولور. بونک ایچوندرکه، اخلاق علماسندن بعضیلری، اقوام وحشیه میاننده اخلاقیت یوقدر حکمنی ویرمشلردر [۱]

مع‌مافیه، قبول ایده‌لمکه ملل مترقیه میاننده اخلاق کیت کیده اطراد پیدا ایتمکده اولدیغندن مدنی برجمعیته منسوب اولان دینسز فردلرده بویله وجدانی برندامت ومحظوظیت حاصل اوله‌بیلمکده‌در. فقط، بومحظوظیت وندامتک، اوفردلرک دیندار ومدنی بر جمعیت آره‌سنده تربیه کورمش اولملرندن نشأت ایتمدیکنه بر دلیل اقامه ایدیله‌بیلورمی؟

امکانسزلغنه رغماً، بویله بر دلیل اقامه ایدیله‌بیله‌جکنی فرض ایتسه‌ك بیله، بوندامت ومحظوظیتک اخلاق قانونلرینک تمامیٔ تطبیق ومحافظه‌سنه کافی اولمدیغی شبهه‌دن آزاده‌در. چونکه ندامت هرکسک درجهٔ حساسیتنه کوره متحول اولدیغندن هیچ بر زمان جنایتله متناسب دکلدر.

مدنی جمعیتلره منسوب اویله انسانلر کوریلیورکه: غایت بویوك برجنایت نظرلرنده خفیف برقباحت ماهیتی کچه‌میور. اویله حساس ومحجوب وجدان اربابنه تصادف ایدیلیورکه، اوفاق برقصوری، بویوك برجنایت درجه‌سنده اعظام ایدیورلر. ینه دائما کوریبورزکه، ندامت، جنایتی اعتیاد ایدن انسانلرده کیتدکجه کسب خفت ایدیور. حتی، جنایتدن بر ندامت طویمق شویله طورسون، اونی بر ذوق ایدینن بعض اعجوبه خلقتلر بیله بولنیور. اساساً انسان قباحت ایشله‌یه ایشله‌یه نهایت عذاب وجدانی، وندامت حس ایده‌میه‌جك بر حاله کله‌بیلمکده‌در.

کوریلیورکه، حس دینیدن محروم فردلرده تصور ایدیلان محظوظیت و ندامت وجدانیه، قانون اخلاق ایچون هیچ بر زمان بر قوهٔ مؤیده اوله‌مامقده‌در. وجدانک بر قوهٔ مؤیده اوله‌بیلمه‌سی ایچون تأثیرات دینیه آلتنده بولنمه‌سنه وبو تأثیراتله دائمی صورتده ایقاظ و انکشاف ایتدیریلمه‌سنه لزوم قطعی واردر.

قوانین اخلاقیه‌نک ایکنجی قوهٔ مؤیده‌سیده (طبیعت) اولدیغی ادعا ایدیله‌رك دینیلیورکه: فضائل ورذائلك حصوله کتیردکلری نتایج طبیعیه، قانون اخلاق ایچون قوتلی بر مؤیده‌در. چونکه طبیعت، قوانینه قارشی وقوعه کلن هر بر تجاوزی جزاسز براقمز. بناءً علیه رذیلته منهمك اولانلر، نهایت بر کون طبیعتك سله‌سنه اوغرایه‌رق محو اولوب کیدرلر، بونلرك عاقبتی دیکر انسانلر ایچونده موجب عبرت و انتباه اولور.

م. شمس الدین

مطبوعاتمز

مطبوعات، ملتك آیینهٔ وجدانی، ناطقهٔ بیانی، لسان ادب وعرفانیدر. مطبوعات، ملتك خامهٔ معرفتی، شاهد مدنیتی، خادم

[۱] اخلاقیوندن بعضیلری، بو حکمی قبول ایتمه‌یه‌رك بوکا مقابل (هنوز حال طفولیتده بولنان اقوام نزدنده اخلاق‌ده حال ابتدائیده‌در.) دیمشلردر. فقط، ایستر اولکیلرك ادعاسی موافق بولونسون، ایستر ایکنجیلرك دعواسی طوغری اولسون، هرایکی حاله کوره‌ده اخلاقك تکامل و انکشافنك آنجق دین سایه‌سنده ممکن اوله‌بیلدیکی نتیجه‌سی چیقمقده‌در. اساساً اقوام وحشیه‌نك بیله ابتدائی بر دینلری اولدیغی شبهه‌سزدر. فقط، بزم قصد ایتدیکمز دین، طبیعی بوترك دینی دکلدر.

سعادتیدر . مطبوعات ، ملتك ناظم جمیتی ، مرشد سیاسی ، نکهبانی حریتیدر . مطبوعاتسز ملت ، دیلسز آدمه بکزر . موهبهٔ لساندن ، نعمت بیاندن محروم ، مدافعهٔ حقوقدن ، جلب منافعدن ، دفع مضاردن عاجز بر بدبخت ابکم واصمك قانون مدنیت نظرنده حال وموقعی نه ایسه دیلسز (یعنی مطبوعاتسز) بر ملتده اویله‌در . بلکه تشبیه اولونه‌میه‌جق درجه‌ده او، زوالیدن بیکارجه‌قات بدتردر. ثروت چونکه آغوش اخوتنده یاشادیغی هیئت اجتماعیه ایچنده او، بیچاره‌نك حقوق ومنافعنی محاکه ، قوانینه قارشی مدافعه ایده‌جك وکیللر بولونور . هرحالده مظهر حمایت وصحابت اولور . اویله بر درمانده ایچین مدافعه وکیل تعیینی ، قانون انسانیت ، لوازم حقانیت جمله‌سندن‌عد ایدر. فقط مدنیت ، بی زبان برملتك حقوقنی ، حیاتنی، موجودیتنی خصماسنه‌قارشی مدافعه ایده‌جکی نه‌بروکیل تعیین ایتمك حقنی ویرمش، نه‌ده اویله بردیوان عالی تشکیلی لزومنی خاطرندن کچیرمشدر. بالخصوص او ملت دیناً ومذهباً منفرد ، وطناً وملكاً مطمح انظار اغیار اولان یکانه « ملت اسلامیه وامت عثمانیه » اولورسه ...!

ایشته مطبوعاتك ، خصوصیله ، نظر جلیل اسلامیتده بوقادار مهم ، بوقادار قیمتدار ، بودرجه بالاترین برموقع تکریم واجلالی واردر . مطبوعات ، فرانسه‌ده ملتك فکر حریتندن دوغار ، قلب معرفتده بویور ، سینهٔ مدنیتنده پرورشیاب ترقی وتکامل اولورکن افسوس ... ، که : بز زوالیلر درین بر خواب جهالته ، موت آلود بر عطالت ومسکنته دالمش ، اویویوروز زعمیله انحطاط وتدنی اوچورومندن آشاغی‌یه دوغری یوارلانوب کیدیبوردیق ! ملتلر ایچین حیات ، استقبالده بلکه عینی استقبال ایکن بز ـ کوچنمیه‌لم ! یاخود ایسترسه‌ك فقط بیلمم کندیمزدن باشقه کیمه کوچنه‌لم ؟ ـ ماضی‌یه رجعت قهقریه‌ده اك بسیط عقل ومنطقك بیله قبول ایده‌میه‌جکی کهنه پرست بیقلی چوجقلر ، صقاللی بیکلر کسیلدك . بز ، صرف ونحوی عظیم برمعرفت، منطق یوکسك برفضیلت، هله مرحوم قاضی میرك نامنه منسوب اولان اسکی برکتابی منتهای کمال حکمت بیلدك . بز ، آنامزدن دوغدوغمز ایلك انفاس حیاتمزله یاشامق ایستر ، وجود نوزادیمزه اکسا اولونان (زبن !) ایله حفظ حیاته چالیشیر، نعمت تجدد ، فیض ترقی وتکامله مدهش بر خصومت ، جانیانه ومجنونانه بر نفرت ، بر عداوت بسله‌مکله ـ هم‌ده نه‌غریب اندر غریب‌در، که : ـ افتخارلر ایدرکن اوروپا علم وفنه قوشیور ، صنعت ومعرفته صاریلیور، حیاتی : حیات استقبالی بوتون قوتیله قوجاقلایور، یوکسلیور، یوکسه‌لدیکجه یوکسه‌لیوردی. صانکه (کره)عکسنه‌دورانه باشلامش ! صانکه غرب ، شرق اولمش‌ده بوتون مزایای عرفانه ، فضل رجحان وتقدمیله (!) برابر صاحب اولمشدی .

(١٦٣١) تاریخ میلادیسنده فرانسز قرالی اون اوچنجی لوئی‌نك طبیب خصوصیسی (تهاو فراست ره نودوت = Théophraste renadot) اسلامه یاقیشیر برعشق عرفان ، بر حب وطن ، بر سودای انسانیت ، برغرام ملی ایله پارسده مطبوعاتك اساسی قورار. (غزته = gazette) نامنی وردیکی زادهٔ فکرنی ، محصول عرفانی ال یازیسیله ، متعدد نسخه‌لر اوزرینه یازوب کرك هفته باشنده زیارتلرینه کیندیکی احبابلرینه وکرك ، صورت خصوصیه‌ده ، تحت تداویسنده بولونان خسته‌لرینه داغتیر وبوصورتله فرانسه‌نك قلبنه ، دماغنه یکی بر نور معرفت ، یکی برحیات انسانیت ومدنیت سرپرکن بز ، استانبولده ، برنعمت غیرمترقبه کبی ایاغمزه کلن طباعت کبی شاهانه اطلاقه لایق بر فن جلیلك دیناً (؟!) عدم جوازینه، وجوب ردینه ، سوق وجدان ایله بالاهتدا تاماجارستاندن کله‌رك شرق و حیات اسلامك ترقی وتعالیسی نامنه طباعتك تأسیسنه چالیشان مرحوم ابراهیم متفرقه‌نك دینسزلکنه فتوالر (؟!) ویریبور واو ، کوزه‌لم اسلامیتمزه‌که : کافهٔ علوم و فنوندن عبارت بر زبدهٔ معرفت ، برخزینهٔ انسانیت ، برکنجینهٔ مدنیتدر ـ مانع ترقی‌اولمقله شائبه‌دار ایدییور ایدیك ! علوم وفنون نامنه ، صنایع ومعارف نامنه، تجدد وترقی نامنه اوروپاده هرنه ایجاد اولونور، حضور انسانیته چیقاریلرسه کاوور ایجادی ..! تقلیدی قطعیاً حرام..!

تاریخ انحطاط وتدنیمزی آغلامدن اوقویه‌جق وهله (بارون نوت Totte) ك ، اوحیتلی ، انسانیتلی عثمانلی محبتك (نوت) لری یوزی قیزارمدن ، قانی اتشله‌نمدن ، ماضی‌یه نفرت واستکراه ایله باقوبده بددعالر ایتمدن مطالعه ایده‌جك برمسلمان تصور ایده‌مم. افسوس...که دین نامنه ، وقتیله ، یاپیلان معرفتلرك ، ارتکاب اولونان جنتلرك ـ رضیه‌سنی ، او، بئس الاسلافك بوکونکی معصوم وخلافکیر اخلافی ـ باقیکز ! ـ نه قادار آغیر ویرییور! نه‌قادار بهالی اوده‌یور!

مطبوعاتمزـکه : عرفان ملیمزك وجود ضعف آلودینه شهادت ایدر ، بش اون یومی جرائدله برقاچ رسائل موقوته‌دن عبارتدر ـ اکر ، اوروپاده اولدوغی کبی ، کندی فکر حریتمزدن دوغمش ، اکر کندی قلب معرفتمزده بویومش ، اکر کندی سینهٔ مجتمزده پرورشیاب ترقی وتکامل اولمش اولایدی شمدی هیچ بویله‌می اولوردی ؟ آه ..! اکر اسلامیت کندی اوز وطننده ـ شرع انور نامنه ـ بازیچهٔ قهر جهالت ، زبون پنجهٔ بلاهت اولمسه‌یدی‌ده کمال حریت وسربستی ایله نشر انوار معرفت ، بسط کالای مدنیت ایدبیلسه‌یدی شمدی غربك غبطه‌لرینی ، حتی بلکه حسدلرینی جلب ایده‌جك ، بوتون شعبات فنون وصنایعله برابر اویله‌شانلی برمطبوعاته، اویله علوی فکرلره ، اویله حکمت آموز قلملره مالك اولوردی،که: قرآن حکیمده افتخارلر ایدردی .

حکومت ، وجوده نسبت دماغ کبیدر . او ، محول اولدوغی

جسمك ناصل قوماندانی ، مدبر حیاتی ایسه حکومتده باشنده بولوندوغی ملتك ، دماغ قادار مهم بر قوماندانی ، برمدبر اموریدر. بودماغ ملی‌نك ، سیاست ودیانت نامليه باشليجه ایکی مهم رکنی واردرکه : هرایکیسنكده رابطه‌سی سلطان ووحه : روح خلافت وسلطنته‌در .

(انقلاب) جریده‌سنك ۲۳ تشرین ثانی ۳۳٤ تاریخ و (۲۹) صایلی نسخه‌سنك ایکنجی صحیفه‌سی اوچنجی ستوننده « دعا ایله پنیر کیسی یورومز » سرنامه‌سی آلتنده نشر ایلدیکی بر مقاله ایله مقام جلیل مشیخته ـ بر اسلام جریده‌سنه هیچده یاقیشمیه‌جق ، یاقیشدیریله‌میه‌جق استخفافکارانه براسلوب لسان ایله تجاوز ایدییور.

اولا : بوسرنامه‌نك ، ادبیاتدن معدود اولان ضروب امثال میاننده برموقعی یوقدر . اساساً بویله بر ضرب مثل یوقدر. « لافله پنیر کیسی یورومز » دیرلر . دیمك تحریف ایدیلمشدر .

(دعا ایله پنیر کیسی یورومز) سوزی ، همانده صراحةً (ادعونی استجب لکم) بیوران کتاب الهی تکذیب ایدر بر هذیاندر . بز ، مولان زاده رفعت بکی متدین ، عاقل ، سوزینی مدرك ، قلمنه صاحب بیلدیکمز ایچین یار دکل، اغیار نظرنده بیله کندیسنی کوچوك دوشوره‌جك بوسرنامه‌یی ، بومقاله‌یی (انقلاب) جریده‌سنه یاقیشدیره‌مدیق. حتی حسن ظنمزك داها ایلروسنه کیده‌رك رفعت بکی بوندن تنزیه ایتمك ، بونك مطلقا تجربه‌سز ، دیانت اسلامیه‌دن بی‌خبر، خطاآلود برقلم محصولی اولدوغنه ایناتمق ایستردك.

انسان ، اکر (تصویر افکار) کبی (حادثات) کبی (اسلام) کبی کزیده قلملری شاهقهٔ استناده کورمسه دارالخلافه مطبوعاتی آراسنده اسلامیتك پك بیانجی قالدیغنه حکمده تردد ایتمز .

جریده ستونلرینی دولدورمقدن مقصد، قاره‌لرینی مستفید ایتمك، اونلره علمی ، اجتماعی ، سیاسی ، اخلاقی برفکر ، برغدای روح ویرمك ایسه بوکبی سوزلر ، حسیات اسلامیه‌یی رنجیده ایتمکدن ، وجدان مؤمنینی تنفیردن باشقه برمزیتی یوقدر . حتی غیر معتقدلره بیله برمعنی ، بر مقصد افاده‌دن پك اوزاقدر . بی‌روح برجنین ساقط قیلنندر. برده بونك داخلی، خارجی محیط اسلامی مرکز خلافتدن ـ باخصوص محیط خارجی‌یی ـ روکردان ایده‌جکی ،

دوشونولورسه آرتق بوکبی مقاله‌لرك وطنه‌خدمتمی، یوقسه‌خیانتمی‌اوله‌جغی آکلاشیلیر.

آرامزده وطنداش ناميله یاشان متعدد ومختلف‌المذاهب جماعات غیر مسلمه وار . بونلردن هانکیسنك مطبوعاتی منسوب اولدقاری پطریقخانه‌لرینه ، رؤسای دیانتلرینه بویله لسان تعریض اوزاتیر ؟ دینلرینی استخفافه ، استهزایه قالقیشیر ؟ حتی جریده‌لرندن بری پطریق افندی‌یه شویله دورسون ، ایکنجی واوچنجی درجه‌ده دسپوطلرینه ، مترپولیتلرینه تجاوز ایتمك جرأتی کوسترسه دیکر غزته‌لری او ، متجاوز مفروضه درحال هجوم ایدرلر؛ طوفان نمون تکدیر وتعزیرلر ایچنده صداسنی بوغارلر . خلاصه: دینلرینی، رئیس ومقتدالرینی لکه‌لیه‌جك ـ ولودوغری‌ده اولسه ـ الك اوفاق برسوزبیله سویلتمزلر . نته‌کم فردای انقلابده درسعادتده بویله بر حادثه‌یه حیرتله شاهد اولدوق .

(انقلاب) ك مقام جلیل مشیخه تعرضی دیانةً چرکین ، سیاسةً مهین اولدوغی قدر تاریخکده ، حقیقتکده خلافنه‌در . بشریت ، بر یوزینه آیاق باصه‌لیدن برو انسان ، کندیلرینی براله سماویدن مستغنی کورمه‌مشلردر. الك ابتدائی دوره‌لرده‌کی یابراقلردن البسه‌لی ابنای بشر کوك کورولتولرندن ، صاعقه‌لردن قورقار ، یرلره قپانیر ، صیغینه‌جق بر قوت ، بر ملجاء آرارلردی . اوزاقلره ، ماضی‌نك ظلام انکیز عدملرینه دالمغه نه حاجت .. ایشته بوکونکی متکامل مدنیت ! و او مدنیتك فضل تقدم و وجحانی حائز اولان انکلیزلر! بر قاچ سنه اول مصری زیارت ایدن بر مسلمان بربازار کونی انکلیز قطعاتنك آچیق برمیدانده روحانیلرك واسطه‌سیله علنی صورتده اجرای آیین ایلدکلرینی حکایه ایدییور .

(آیین) دیمك: جناب حقه دعا ونیازدن باشقه نه‌در ؟ خرستیانلر معبدلرنده طوپلانه‌رق اجرای آیین و حقه نیاز ایچین الك کوچك وسیله‌لری الك بویوك فرصت عدایدرلر. حکمدارلری، بویوك آمرلری، قوماندانلری بر مملکته کیدنجه مطلقا کلیساده بر آیین دینی اجرا اولونه‌رق بووسیله ایله قدوملری دینی ومطنطن بر صورتده تشریف و تسعید قیلنیر ! مجدداً انشا اولونان بر زرهلی ویا بر سفینه‌نك رسم تنزیلی مطلقا پارلاق بر آیین دینی‌نك اجراسنه وسیله عد اولونور . هله معبدلرینك عظمت واحتشامنه حیران اولمامق نه ممکن! فرانسزلر قرق یدی سنه‌در حسرتکشی اولدقاری آلساس لورنه بو دفعه کیرورکن کندیلرنجه پك شانلی بر غایهٔ ملی وسیاسی اولان بومظفریت عظیمه‌لری کلیسالرده ناصل و نه صورتله تسعید و تقدیس ایلدکلرینی اوراق حوادثده بعض معبدلرینك رسملریله برابر کوریورز . امر دین خصوصنده مبالاتسزلق ، جوامع و مساجدی، جماعتی، اجتماعی اهمال ، حتی استقلال بزه خاص مزایای انحلالدن ، موفقیات اضمحلالدندر . اونك ایچین‌درکه بز سرعتله غیای انقراضه ایلیورز. اونلر بالعکس شاهقهٔ اجلاله یوکسه‌لیورلر . بر عثمانلی ولایتی اولان مجارستان بر اولکا ! بر عثمانلی ایالتی اولان یونانستان برکشور ! بر عثمانلی طوپراغی اولان صربستان براقلیم ! ایشته طونه ولایت عثمانیه‌سی بو کون بر قراللق !

. بالقان فلاکتی کلیسا مسئله‌سنك نتیجهٔ حلی دکلیدی ؟

(انقلاب) محرر محترمی قوتی ، شوکتی مادیتده کوردیکی ایچین اولملیدر ، که: مقام جلیل فتوانك ثوز مؤمن وموحدلره معین‌المقدار

(يالطيف) اسم شريفنك تلاوتنى توصيه ايتمسندن جانى صيقيله‌رق قلمنه آتشين بر ميدان مؤاخذه ويرمش ، آلمش يورومش .

لكن هيچ دوشونه‌مه‌مش ، كه مقام مشيخت ، بو دين پرورانه توصيه‌سيله سى توحيدى لفظه حصر ايله‌وسائط ماديه‌يى بوتون بوتون استخفاف و اهمال كبى غير عقلى ، غير منطقى ، حتى غير دينى وقرآنى بر طلبده بولونمامش وبلكه خاطرندن بيله كچيرمه‌مش. فقط اسلاميته هجوم‌موده‌سى يواش‌يواش ماسكه‌سنى قالديردى ؛

او مظلوم‌اسلاميته ، حريت ، مدنيت نامنه بر شاهد عرفان اولدى .

« باتمقده اولان سفينهٔ دولتى بويكرمنجى عصر مدنيتده يوزبيك (صلاة تنجينا) يتمش بيك دفعه (يالطيف !) ونامتناهى اسم جلال اوقويه‌رق يورو تمك ايستيورلر .» تزييفنه قارشى قلم، تعبير بوله‌ميور.

يا بالقان فلاكت حربنده‌مناستر ، سلانيك، اسكوب قول اردولرى صوك سيستم اسلحهٔ جديده ايله مجهز دكلميديلر ؟ قارشيلرنده‌كى صرب وبولغار اردولرى بزمكيلردن داها مكمل‌مى مسلح ايديلر ؟ يونانيلر آلاصونيه‌اوزرينه يورو تيليركن‌هنوز قلبلرندن سيلنمه‌مش‌اولان ٣١٣ هزيمت فاجعه ومغلوبيت قهرمانانه (؟) لرى دیزلرينك‌باغنى چوزمش، بر آديم ايلرى كيتمك اقتدارنى سلب ايتمشدى .

قرق‌كليساده بالذات بولوندم ؛ بولغارلرك ، اوزريمزه كليشى بر حيوان سورو سنك مذبحه‌يه سوق اولونشنى تنظير ايلديكنى كندى لسانلريله اعتراف ايديورلر . « دريامثال موسوف اردولرينك دايانه‌مديغى عثمانلى عسكرنى بز بولغار شوبلريمى مغلوب ايده‌جكز ؟ » دييورلردى . هله سلانيكده قرق بوقدار بيك كشيلك جسيم بر عثمانلى اردوسنك تفنك باتلاتمقسزين يونانيلره عرض ذلت تسليميت ايديشى هلن سلاحلرينك فائقيتندميدى؟ ايشته‌اوراده محرر محترمك آرزوسى وجهله نه (يالطيف) اسم شريفى قلبلرده ، نه‌ده (صلاة تنجينا) ديللرده يوقدى : (هو) چكمك ، (ياهو ! يامن‌هو ! . .) ديمك كيمسه‌نك كوكلندن كچميور ، فكرلر اوزرنده حاكم برشى وارسه اوده اون‌بش سنه اول تاريخ حرب عسكرينك يوزونى قيزارته‌رق يكيشهردن ، مثلى كورولمه‌مش بر هزيمت قهرمانانه (!) ايله قاچش اولان يونان اردوسنه مملكتله برابر تسليم سلاح ايتمك، عثمانلى حماستنك روحنى آغلاتمقدى.

بالعكس ، چناق‌قلعه‌ده‌كى مجاهدين اسلام انكليز و فرانسز كبى دنيانك اك قوتلى ، اك شوكتلى ، اك معظم ايكى دولتك ، بحراً اك مدهش زرهليلرينه ، براً اك‌منتظم ، آردى آره‌سى كسيلمز ، كسيلمك بيلمز بيك فائق اردولرينه او قلتلرينه ، او وسائط حربك نسبت قبول ايتمز نقصاننه رغماً ناصل مقاومت ايده‌بيلديلر ؟ ناصل رجعته اجبار ايتمك خارقه‌سنى كوستر ديلر ؟ لطفاً (انقلاب) محرر محترمى دوشونه‌بيلير ، وكندى دعوالرينى اثبات ايدر قطعى ومسكت بر جواب مادى بوله‌بيليرمى ؟

چناق‌قلعه استحكامارندن برنده ، (٢١٥) كيلو غرام ثقلتنده جسيم بر مرمى محمد اوغلى سيدنامنده اوز بر مسلمان (ياالله) ديه‌يه صرتنه آله‌رق طوپنه قادار كوتورمك خارقهٔ مافوق‌الطبيعه‌سنى كوستريور . آتش حرب كسيلدكدن‌صوكرا مذكور مرمى‌نك براشنى طاشيمسى تكليف اولنيورده اظهار عجز ايديور . (بونك بر اشنى دمين حرب اولوركن صرتنده طاشيان سن ايدك . شمدى بيان عجز نه‌دن ..؟) دينيور . (انقلاب) محرر محترمنه صورابيليرميز ؟ عجبا نه‌دن ؟

آتيده‌كى وقعه‌يه شاهد اولمش كاظم بك اسمنده بر يوزباشيدن ديكله‌دم : چناق‌قلعه‌ده مدهش بر حرب كوننده طالع حربك اوزرينه تيتره‌ديكى ، بر تبه آرقه‌سنده قطعاتمزدن برى صوسزلقدن يوناليير. او قادار كه : شدت عطشدن عادتا ثولومله ترك موقع آراسنده قالمق تهلكه‌سنه دوشر. ترك موقع ايسه بوتون شبه‌جزيره‌نك سقوطى ديمك اولدوغندن طابور ، كنديسنى فدا ايتمك اضطرارنده بولونور . ايشته بو حيات وممات آن‌هول انكيزنده دشمن زرهليلرندن برينك آتديغى جسيم بر طوپ مرميسى قطعه‌نك اوزرندن آشه‌رق ايكى‌اوچيوز مترو قادار كريسى اوزاغنده دوشر . آچديغى درين بر حفره‌دن ياريم مترو قطرنده فياض بر صو فيشقيرمغه باشلار . كنديلرينى طابورجه بر آنده محو ايتمك ايچين آتيلان او ، مدهش مرمينك همتيله (!) مجاهدلر قانه قانه صو ايچرلر . قابلرينى‌ده دولدوررلر . بو لطف‌حيات بخشا دشمندنمى كلدى ، يوقسه (يالطيف) دنمى؟ حتى دشمنك بويله انسانيت‌پرورانه مرمى انداختى كويا براثر تصادف اولمديغى اثبات ايتمش اولمق ايچين عينى تهلكه‌نك ـ ايكى معناسيله ـ باش كوستر ديكى مختلف زمانلرده تكرر ايده‌رك عين لطفكارلقده بولونمش ، صوسزلقدن ثولومله قوجاقلاشان مجاهدلريمزه افاضهٔ ماء‌الحيات ايتمش اولدوغنى نقل وحكايه ايلدى . بو خارقه‌لرك ايلكنى متعدد ضابطاندن ديكله‌ديم .

مفاخر فتوحات ايله دولو اولان تاريخ اسلامك ، عثمانلى تاريخنك هانكى صحيفه‌سنى آچارسيكزده بر خارقهٔ ظفره تصادف ايتمزسيكز ؟ ازانجمله عثمانلى تاريخنك ايلك صحائف پرشان و شرفنده (انقلاب) محرر محترمنك بحث ايلديكى روم‌ايلى فاتح ابدى‌الاشتهارى ايكى‌معناسيله صاحب ولايت ، جنتمكان شهزاده سليمان حضرتلرينك فاجعهٔ وفاتى متعاقب (بيزانس) دن ، بحراً اوتوز بيك كيشيلك جسيم بر اردو آنسزين قسماً طوزله وسيدى قواغنه ، متباقيسى‌ده كليبولى‌يه چيقار . حضرت شهزاده‌نك ماتم فلاكتيله مشغول اولان سيدى قواغنده‌كى عثمانلى حزب قليلى ناكهانى قارشيلرينه ديكيلن دشمنه عدداً مقاومتك امكانسزلغنى كورونجه ولى‌نعمتلرينك مشهد پاكنى قانلريله لعلكون ايتمك اوزره تربهٔ شريفه‌سنه‌دوغرى رجعته باشلارلر. آرقه‌لرندن خطوه خطوه تعقيب ايدن اعدا صانكه قارشيلرنده مقاومت‌سوز بر قوت هاجمه كورمش كبى ترسنه پرسنه‌قاچديغنى كورن

او ، بر آووج عثمانلی فدائیلری ، بالطبع ، حیرتدن منع نفس ایده‌مزلر. بونکله برابر دشمنک ، ظاهرده هیچ برسبب و مجبوریت یوق ایکن بویله ناکهانی برهزیمت فاحشه ایله فراری اویله جعلی بر رجعته بکزه‌مدیکندن هرچه باد آباد ، سل‌سیف ایدوب آرقه‌لرندن قوشارلر. هیچ بریسنه کیلرینه قاچوب قورتولمق نصیب اولماز . اله کچیردکلری اسیرلره بو سببسز رجعتک نه دیمک اولدوغنی صورورلرده « سزک طرفکزدن شویله برقهرمانک قوماندانسنده عظیم بر عسکر اوزرمزه یورودی ... » دیه جناب شهزاده‌نک شکل وقیافتی معرف ومصور جوابی آلنجه شهید مشارالیه حضرتلرینک روحانیت قدسیه‌لری امدادلرینه یتشدیکنی آکلایه‌رق سجدهٔ شکرانه قپانیرلر .

عثمانلیلرک بحق افتخار ایده‌جک تاریخ فتوحاتنه آلتون قلمله یازدیره‌جق اعجاز مظفریتلرندن بریده ادرنه ایله قلبه آراسنده‌کی مشهور (صرب صیندیغی)موقعیدر . عثمانلیلرک اوروپاقطعه‌سنه کچوب بالقانلره دوغری ایلرولمسندن ، طونه حوضه‌سنه یایلمسندن اندیشه‌یه دوشن خصمای دین اسلام ، بو قهرمانلری دها ایلک خطوهٔ استیلا وانکشافلرنده اوروپا طوپراقلرندن سوروب کلدکلری یره دفع ایتمک املیله بولغار ، صرب ، مجار ، آرنبود ، بوشناقلردن مرکب جسیم براردو ادرنه اوزرینه صالدیرر ، قلبه‌دن مریچ وادیسنه قادار ایذر . بوندن خبردار ایدیلن لالا شاهین پاشا درحال کیفیتی بروسه‌ده جناب مراد خداوندکاره بیلدیره‌رک موجود قوتنک ، بو متفقین صولت صلیبیه‌سنک دفعنه کافی اولیوب مطلقا تشریف همایون خداوندکاریلرینی نیاز ایدر . برطرفدنده کلکده اولان دشمن قوتنک مقدار وحقیقی وجههٔ استقامتی کشف اولونمق اوزره حاجی ایل بک مرحوم قوماندهسیله برمفرزهٔ استکشافیه کوندریر . هرحالده بیک سواریدن فضله اولمایان بوحزب قلیل او ، قوجه متفقین اردوسنی محو اولمق درجه‌سنده مغلوب وپریشان ایتمزمی ؟! تفصیلاتی صحائف تاریخیه‌یی تزیین ایدن بو خارقهٔ اعجاز نمون مظفریتی ، ممکن دکل ، هضم ایده‌مین خرستیان مورخلر متفقین موجودینی آزالته آزالته یکرمی بیکه ایندیررلر . مجرد استکشاف اعدا ایچین کوندریلن حاجی ایل بکک قوتیده «چیقارا چیقارا اون بیکه واردیررلر . قوهٔ خیالیه‌لرینه برآز دها وسعت ویرمش ، یالانجیلقده آزاجق داها غیرت کوسترمش اولایدیلر عثمانلی مفرزهٔ استکشافیه‌سنی اللی و بلکه یوزبیکه چیقاراجقلرمش ! هله بونلرك متأخرین و اتندن هامر بوواقعهٔ عظمایی تدقیق ایدرکن انسان یاننده بولونلمیه سماسنه جوکن قهر وحجاتی کورملیدی ! سیدی قوانی ، معجزهٔ قرآنی انکار ایله بونی مسلمانلرک خیالات پرورلکنه عطف واسناد ایدن مورخ جنابلری بش آلتی سنه اولکی سیدی قوانی حادثه‌سی اوزرینه یورودیکی محاکات مورخانه‌سنی اوقویه‌رق مجار قرالی لوئی‌نک (صرب صیندیغی) ملحمهٔ کبراسندن نجاتی قورتارمسی بویندنده‌کی حضرت مریم (علیها السلام)ك تصویری برکاتی اولدوغنی سویله‌مکده تردد ایتمیور !

عثمانلیلره کلنجه : حضرت شهزاده‌نك امداد قدسی روحانیسی خیالات پرورلك ، مجار قرالنه ایسه جناب ام المسیحك تصویری برکاتی عینی حقیقت (یا لطیف) ! اسلامده معجزات ظفرمی ایسترسیکز ؟ یالکز عثمانلی تاریخنده کیلر صایمقله توکه‌تیله‌مز . نیکبولی مظفریت قهارانه‌سی غازی ییلدیریم حضرتلرندن ، وارنه ملحمهٔ کبراسی غازی جناب مراد ثانی ایله ملا خضر مرحومدن ، یارم ملیوندن خیلی فضله دشمن قوای محاصره ومهاجمه‌سی اون بیکدن دون ، یاریسی مجروح وعلیل ، جبخانه‌سی مفقود بر آووج قوهٔ محصوره ایله تارومار و برباد ایده‌رك ایمپراطور فردیناندی آغلاته‌رق هول جان ایله قاچیران قنیژه مدافع ذیشانی تیریاکی حسن پاشا حضرتلرینك ارواح مبارکه ومعطره‌لرندن صوریکز ؛ هله قنیژه ! قنیژه ! افلاقدن کلن یوز اللی بیك کشیلك قوتله (۵۰۰,۰۰۰) ه بالغ اولان ایمپراطور فردیناندك اوردیبانال اوردوسنی قوش قفسنده‌کی بر قاچ بیك مجروح وعلیل عثمانلی مجاهدین محصوره‌سی سوزك بوتون شمول معناسیله رذیل وبدنام ایدییور ! حیات ابدیه‌یه مظهریتله بختیار اولان بوبه‌برترلر ، شمدی‌ده اولسه‌لر ، سینه‌لرنده طاشیدیقلری جوهر ایمان سایه‌سنده کائنات طیاره کسلسه ، دکزلر اوزرلرینه تحت البحرلر قوسه ، ینه فردیناند اوردوسنه چویررلر . بوشیرژیانلرك روحاً ، فکراً ، اصلاً قارده‌ش اولان بر طرابلس غربلی (حجلهٔ عروس)ی ترك ایده‌رك تك باشنه دشمن سواریسنی حیوان سوروسی کبی اوکنه قاتاراق قووالار . جان قورتوسیله شیطان قوینه قادار قاچیرر .

دیناً ومذهباً اسلامیته مخالف اولان بر خرستیان (بدر کبری) اعجاز مظفریتندن بحث ایدرکن باقیکز نه دییور ؟

La victoir, quoi qu'en ait dit un Souverain materialiste de ce temp, n'est pas aux gros batsillons, La victoir est à dien et à celvi qui combat pour l'esprit de dieu contre. i'esprit corromper des hommes[۱]

« مظفریت ، زمانمزك مقتدای مادیونی کچین ذات ، نه قدر بحث و ادعا ایدرسه ایتسین ، عسکرك کثرتنده ، قوتك تفوقنده دکل . مظفریت ، جناب حقك وآنك انفاذ اوامر و احکامی اوغرنده انسانلرك آمال فاسده ومقاصد متفسخه‌سنه قارشی سل‌سیف جهاد ایدن ذات محترمکدر . »

دیمك‌که : مظفریت ، مادیتدن زیاده معنویتك ، وجوددن زیاده روحك ایمش . (بدر کبری) ملحمهٔ عظیم الشانی کورور بر کوزله اوقویان ، آکلار بر قفا ایله مطالعه ایدن بر فرانسز فیلوسوفی بو سلطان حقیقتی ادراك :

« کم من فئة قلیلة غلبت فئة کثیرة باذن الله »

[۱] لامارتین . عثمانلی تاریخی . جلد : ۱ ص : ۱۸۴ .

Oh! combien de fois, par la permission de dieu, une petite tronpe a -t-ell vaincu des armées nombreuses, dieu est avec les perseverants.

K. ch. 11. 250

نظم الهیسنه کمال اطمئنان قلب ایله ایناعش اولیور. قرآن حکیمه جبین‌سای ایمان اولان ثوز مسلمانلر، او، شوکتلی بدر کبری کیرودارنده ذات حضرت رسالت پناه اعظمی‌نك ومعیت همایونلرنده‌کی ثوز مسلمانلرك مکرراً جنود ملائکله من عندالله امداد الهی‌یه مظهریتلرینی ناطق اولان آیات قرآنیه‌یه البته (لامارتین)دن بیك قات زیاده ایناعیرلر. وایمانلرینی اوعقللی فرانسز حکیمنك اعترافات حق کویانه‌سیله بر قات دها زیاده‌لشدیریرلر. (انقلاب) محرر محترمی (لامارتین) ك بو اسلام آموز فلسفه‌سنه نه بویورورلر؟ (لامارتین) قادار اسلام طرفداری دکلیدرلر؟ یوقسه بونی‌ده هامه‌رك خیالات پرورلکله اتهام ایلدیکی صافدل (؟!) مسلمانلر عدادینه‌می ادخال ایتمك لطفنده بولونورلر؟

برادر عالی قدر جناب خلافتپناهی جنتمکان سلطان محمد خامس حضرتلرینك همان هرهفته امانات مبارکهٔ پیامبر اعظمی‌یی (علیه الصلاة والسلام) زیارتلرینی تزییف، عقیدهٔ همایونلرینی استخفافه قادار کوستریلن جرأته بیلمم نه دیملی؟ بیلمم نه تعبیر بولملی؟ بو دیندارلق، بو ادب، بو عرفان، بو نزاهت لسان، بو حکمت بیان دوغروسی حیرت اندر حیرتدر!!

دینسزلك بو قادار رواج، بو قادار حریت، بو درجه جسارت بولدقدن صوکرا دیمك آرتیق بز او، اسکی عثمانلیلرك صلبی اولادلری دکلز. بز او، نعم الاجدادك بئس الخلفلری‌یز. اویله ایسه بر چوق دینداشلریمزك بزی مسلمان عدایتمه‌ملرینه کوجنمه‌ملی. اخلاق، آداب وعادات دینیه و اجتماعیه‌لرینه بزدن قات قات رعایتکار کورونمکه، بالخاصه جماعت کبری ایله ادای صلاة ایتدیرمکه، علناً نقض صیام ایدنلری جزالندیرمغه فوق العاده دقتله کندیلرینه ایصیندیرمق بصیرت سیاسیه‌سنی بزدن پك کوزل بیلنلری بزه ترجیح ایتمه‌لرینی حقسز کورمه‌مه‌لی‌یز. اسلامیته حقارت، وطنه اهانت اولورسه آنجق بو قادار اوله بیلیر.

بروسه: محمد فخرالدین

مملکتمه کیتدیکمده و بدوب کلیرکن:

٢

اوقویورلرمی؟

بوکونکه هرشی علم اولمش، درس اولمش، یازی اولمش، کتاب اولمش.. بوکونکه دنیا اوقویور، ملتلر اوقویور، صنفلر اوقویور، فردلر اوقویور.. بوکونکه اوقومه حیاتك، بوتون ایشلرینی قوجاقلایان، آدی بر ایشی صره‌سنه کیرمش.. بویله بر زمانده، عثمانلی هیئت اجتماعیه‌سی اوقویورمی؟ علی الخصوص عثمانلی خمیری ایچنده اك بویوك واك قویو پارچه اولان بز مسلمان تورکلر اوقویورمی‌یز؟

آچیقجه سویله‌ییویرهیم‌که اوقومایورز. نه قناعتله بویله کسوب آتیورم؟ ایکی قناعتله: اولا نفسمه باقارق، ثانیاً خلقی کوره‌رك...

اولاً نفسمه باقارق، بونی جزم ایدیورم. چونکه، بالخاصه مشروطیت کلدیکدن بو طرفه طوغرو، بزده بر خیلی‌ده یازیلر یازیلدی، کتابلر چیقارلدی. بونلر آراسنده البته اوقوناجقلری‌ده وار ایدی. بن نفسمجه اوقومه‌یی کار بیلمش و ذوق ایدینمش بر آدام ایکن، یاخود اویله کورونور و کورولور کن، بونلرك چوغنه قارشی آلدیرمادم بیله. حتی پاره ویریله‌رك آلینان ویا هدیه صورتنده والله رضاسی ایچون یوللانان کتابلردن، رساله‌لردن، غزته‌لردن پك چوقلرینی اوقومادم.

آکلایورم‌که بو بنم شخصی حالم وخویم اولمقدن زیاده ملی حالم وخویمدر.. بن بویله ایسه‌م، کیم اولورسه‌کز اولوکز، هیچ شبهه‌سز، سزده بن کیبی‌کز...

ثانیاً خلقی کوره‌رك بو حکمی ویریورم. چونکه مملکتی بو دفعه‌ده اوچ بش کون طولاشیرکن، یوقلادم، آراشدیردم، صوروشدوردم؛ اوقومه نامنه بر یرده جدی بر وارلق بولمادم. واقعا اورالرده‌ده غزته‌لره و موقوت رساله‌لره مشتری یازیلانلر، اوته بری کتاب کتیرتنلر اکسیك دکل؛ اورالرده‌ده اوقونمامش اوقونمش غزته‌لر، یاپراقلری کسیلمه‌مش کسیلمش کتابلر کورولور. عمومی حرب مصیبتندن اول، بونلرك یاننده کتابجی دکانلری و کتبخانه‌لر تأسیسی هوسیله اعانه دفترلری آچیلدیغی‌ده کورولوردی. لکن نه دییه‌یم که اوقویانلر، دوداق کیبی جیغارا دومانلاتان، چوجوقلر کبی اوقویور.. اوقودیقلرینی یاپارم اوقویور، یاپارین اونوتیور. خصوصاکه بونلر بیك کیشیده بر کیشی بیله دکلدر. خصوصا که بونلر اصل سجیه‌سی برنده کویلی خلق اولمقدن زیاده کویده شهرلی اولمغه یلته‌نن کوسته‌ریشجی کیمسه‌لردر. نه دییه‌یم که بزمکیلرده تماميله استانبول مطبوعاتنك (قارئین کرام)نه آکدیریور.

والحاصل، اوقومه بزی یورپور، صارامایور، کندینه چکمیور. بزم ایسه، باشقه ایشلرمز چوق، اوقومه‌دن بللی باشلی کارمزده یوق.

نیچون اوقومایورز؟ بر روایتده و بر درایتده کوره (تردی) ایتمشز.. قانمز بوزولمش، بینمز سوئمش، صویمز کیدوب یوصه‌مز قالمشده، اونك ایچون اوقومایورز. دیدکلرینه باقیلیرسه، بو حاله اوغرایان انسان قالابالیقلری آرتیق اوقویامازمش.. کوره‌مزمش، دوشونه‌مزمش؛ نه یاپدیغندن و نره‌یه کیتدیکندن خبرسز بر سورو کبی وقوعاتك اوکنده کور و صاغیر سوروکله‌نیر، طبیعتك آغیر و

آغیلی بچه‌سی آلتنده قیورانه قیورانه یرلرك دیبنه بچر ، که‌دیر ، کیدرمش !..

بو ملاحظه‌ده، احتمال حقیقتدن برشمه بیله یوق، احتمال حقیقتدن آنجاق بر شمه وار ؛ احتمال ایشك ایچنده، بر کله‌ده طوبلانوب افاده ایدیله‌میه‌جك ، داها باشقه چاپراشیق سببلر وار . لکن بنم عقلمه قالیرسه ، بو حالك باشلی سببی بردر ؛ باشقه سببلری وارسه بیله ، بونلر اوندن طوغمش ، اوندن قوت آلمشدر . اوسببده : بزده‌کی اوقومه ایشینك ، طبیعتك آیقیریسنه و دیکنه اولماسیدر .

اوقومه ایشیمزده‌کی زورلقلر سببیله‌درکه بوتون جهان اوقورکن اوقومه‌دن قوت و حیات آلیرکن، باشقه یرلرده اوقومه کرامتیله بر انسان بیك انسانك ، بلکه یوز بیك انسانك عقلندن ، یاردیمندن استفاده ایدرکن ، باشقه ملتلرده اوقومه عنایتیله ترزینك، جولهانك، دمیرجینك، دولکرك، چفتجینك، باغچوانك غزته‌لری، کتابلری بولونورکن بز ، ملی اوقومه‌لری ، ئوز حرفلری اولان ملتلرك عکسنه اوله‌رق قورومش ، قاریمش ، یرلره دوشمشز . اوقومه‌مز، بو حالیله هان‌ده طوپراق یمه و کول یوتمه کبی، عشرت و آفیون قوللانمه کبی طبیعتدن طیشاری ، صیقیجی ، یوروجی ، اولدوریجی برشی اولمش ، آزلغك و خواصك پهلوانلق ایشی اولوب قالمشدر .

ناصیل اوقورز واوقومه‌دن ناصیل خیر وبرکت بولورزکه بزده‌کی اوقومه‌نك آلتی، زمینی، روحی اولان یازی یازی دکل، کله کله دکل، کله‌ده‌کی ئوزئوز دکلدر ؟

اولاً یازی یازی‌دکل: اوقوتمایور، اوقونمایور؛ یازی اوقوتامیور، بز اوقویامایورز . ثانیاً کله کله دکل: آکلاتمیور، آکلاشیلمایور ؛ کله آکلاتامیور، بز آکلایامیورز. ثالثاً کله‌ده‌کی ئوز ئوزدکل: قاوراتمایور، قاورانیلمایور . کله‌ده‌کی ئوز قاوراتامیور ، بز قاورایامیورز .

شمدیلك قیصه‌جه و مبهمجه ایلری سورولن بوشکایت مسأله‌سنه صیره‌سی دوشوبجه ینه دونرز، بونی آره‌مزده تکرار قونوشورز .

اسپارطه‌لی : حقی

اجنبي قانونلري اقتباس محض ضرردر

آتی غزته‌سنده اصلاحات عدلیه‌یه دائر نشر اولونان بر مقاله‌دن آتیده‌کی فقراتی نقل ایله انظار انتباهه عرض ایدیورز :

قوانینك صیق صیق تعدیل و تبدیلنك نه قدر مضر اولدیغی بچمش سنه‌لرك تجربه‌سیله ثابتدر . بزده‌کی قدر تعدیلات ایله اوغراشمش هیچ بر ملت یوقدر ، دیه‌بیلیرم . بو قدر اوغراشمه‌نك نتیجه‌سیدرکه الده‌کی قانونلرك اکمال نواقصنه افتقار ایدیلیور . مشاور عدلی دوقتور هایبزه‌نك بر شیخ الاسلامزه دیدیکی کبی : « مملکتکزده اجنبی قانوندن باشقه برشی کورمدم که اصلاحنه تشبث ایده‌یم. کندی قانون مدنیکز وار ایکن ، آنك بحق اصلاحنه چالیشمق ایجاب ایدرکن مختلف دولتلرك مختلف قانونلرندن آلنان احکامك بوراده تطبیقنه چالیشمق عقلمك قبول ایتمدیکی شیدر . »

اصلاحات عدلیه‌نك اجنبیلره حواله‌سی اك فنا ، اك سقیم بر اصولدر . شیمدی‌یه قدر کلن مشاورلردن دولت، ملت عدلیه‌جه هیچ بر استفاده ایتمه‌مشدر بلکه‌ده ضرر کورمشدر .

ارمنی مظالم شنیعه‌سی حقنده مهم بر وثیقه

ارمنیلرك ارزنجان، بایبورد، آرداسلی، کوشخانه ، پولاتخانه ، طربزون، ارضروم، وان، بتلیس حوالیسنده مسلمانلره قارشی یاپمش اولدقلری قتل عامی کویا تورکلرك ارمنیلره قارشی یاپمش اولدقلری مظالمه مقابلهٔ بالمثل اوله‌رق کوسترمك ایستدکلری معلومدر. حالبوکه صوك زمانده یاپیلان تدقیقاتله آکلاشیلان ارمنیلرك، قتل عامی ۹۳ حدودینك شرقنده‌کی اهالئ اسلامیه‌یه‌ده تطبیق ایتدکلری بوادعانك بطلانی اثبات ایدیور . یاپیلان تحقیقاتدن بواحوالك چته حرکتلری اولیوب متفکرلرینك‌ده اشتراك ایتمش اولدقلری بر قتل عام اولدیغی آکلاشلمشدر . بوقتل عام اولجه تنظیم وترتیب ایدیلن قوتلرله هرطرفده سیسته‌ماتیك برطرزده جریان ایتمشدر .

بو حقایق اثبات ایتمك اوزره اقدام رفیقمز (اخی الکلك) منطقه‌سنده‌کی ارمنیلرك اسلاملره یاپدقلری ظلم واعتساف حقنده مهم بر وثیقه‌ده نشر ایدیور. روس مأمورلرندن برنجی (آقسیره‌دائره‌سی مفتشی خارەشه‌نقو) نك کندی ال یازیسیله اولان بووثیقه مسئله‌نك بوتون حقیقت وفجایعنی انکاره مجال اولمایه‌جق بر صورتده میدانه قویمقده‌در. مومی الیه (خارەشه‌نقو) نك ال یازیسیله ویردیکی راپورده وقایع شو صورتله عیناً قید تثبیت ایدیلمشدر :

روس مفتشی خارەشه‌نقونك راپوری

۱۹۱۶ سنه‌سی تشرین ثانیسندن اعتباراً ۱۹۱۸ سنه‌سی یکرمی برمایسنه قدر ارمنیلرك اخی الکلك سنجاغنده برلی و مطیع اهالئ اسلامیه‌یه قارشی تطبیق ایلدکلری خصمانه معاملاتی ایضاح ایده‌جکم. کرك برلی کورجیلرك افاداتنه استناداً و کرك کندی کوزمله کورمش اولدیغم وقایعی کوز یاشلرم طولو اولدیغی حالده ایضاحه مباشرت ایدیورم. بکن سنه تشرین ثانی نهایتنده آق بابالی سکز اسلام برلیلردن اوت صاتون آلمق اوزره (بوغدانوفقا) قریه‌سنه کلدیلر .

(شورالی شایان قیددرکه اوزمانلرده آسایش برکمال اولدیغندن اسلاملر سلاحسز کزییورلردی) بونلردن خبردار اولان (حاجه بك) قریه‌سی ارمنیلری درحال مذکور سکز مسلمانك اطرافنی احاطه ایدرك خنجرلرله اوزرلرینه صالدیردیلر وقتل ایدرك کوزلرینی اویدیلر . دیللرینی کسدیلر، بالآخره جسدلره انواع حقارت یاپدقدنصکره دیکر دردینی سلاحله قتل ایدرك جسدلرینی آق بابالریله اعاده ایتدیلر. خنجرلرله قتل ایتدکدن صوکره درت جسدی یاقدیلر .

« ۱۹۱۸ سنه‌سی کانون ثانیسنده ارمنیلر اسلام کویلرینه تعرض ایتمکه باشلادیلر . (اولا سلاحلریکزی بزه تسلیم ایدرسه‌کز سزه هیچ برشی یاپمایز) دیه اخباره باشلادیلر. اسلاملر ارمنیلرك اقیردیلرینه اینانه‌رق کندی سلاحلرینی تسلیم ایتدیلر . حالبوکه ارمنیلر اسلاملری اغفال ایتمشلردی . ارمنیلر اسلاملرك سلاحلرینی آلدقدن صکره زیرده‌کی کویلری تخریب ایتدیلر :

طوسیا ، قوکیا ، دەربوان ، طومنوتام ، قول‌ایسی ، بانقانا ، صوعومیا قرواشی ، آلوزووا و غومریس .

« بو کویلرك ذخیره ، مواشی وبالعموم اشیاسنی آلوب کوتوردیلر . کوی اهالیسندن‌ده بر قسمنی درحال اوراده قتل ایدرك متباقی قادین و ارککلری اسیر صفتیله اخی‌الکك قصبه‌سنه کوتوردیلر . اوراده بونلره یکرمی درت ساعت ظرفنده بر فونت اکمك ایله صودن ماعدا هیچ برشی ویرمدیلر . بناءً علیه آچلق و پسلکدن اسرا میاننده تیفو ظهور ایتدی . دوقتورلر اسرانك اعاشه‌سی وتمیز طوتولمسی ایچون مراجعت ایتمشلرسه‌ده ارمنیلر نظر اعتباره آلمادقلرندن مسلمانلر حسابسز بر صورتده قیریلیلر . کیمسه معاونت ایده‌مدی . چونکه ارمنیلر حتی اسلام اسرانك موقوف بولندیغی بنانك جوارینه بیله کیمسه‌یی براقیورلردی . ۲۱ مایس ۱۹۱۸ سنه‌سنده ترك اردوسی (قوزراح) قریه‌سنی اشغال ایتدیکی زمان بالعموم ارمنیلر فرار ایتمکه باشلادیلر و اسرانك بولندیغی بنایی تخریب ایتدیلر . اسلاملر طام آلتنده قالدی . بعضیلرك بر قسمنی‌ده چقورلره آته‌رق اوزرلرینه کیرەج دوکدیلر . بالاخره نفت ایله یاقدیلر . ایشته یکرمنجی عصرده ارمنی ملتی نه‌لر ایجاد ایدیور ! »

ولایات عربیه‌ده حقوق عثمانیه

اقدام غزته‌سندن :

« محکوم فرضیله برملتك حاکمیتندن نزع اولونان اقوام ، دیکر برملتك حاکمیتی آلتنه ویریله‌جك دکلدر . بونك عکسی التزام اولونور ایسه سربستی ویریله‌جك دنیلن قوملر آنجق « صاحب » دکیشدیرمش اوله‌جقلردر . حالبوکه اوقوملری اسکی « صاحب » لری حق تمثیلده دخی کندیلریله برابر طوتیورلردی . و کندیلری یالکز دوغرو حق تمثیلدن نه‌استفاده ایدیورلرسه اونلرده اوقدر مستفید اولیورلردی . سوریه وحلب ولایتلری سراپا اهالیٔ اسلامیه ایله مالی اولدیغی کبی بیروت ولایتی و قدس سنجاغی دخی اکثریت فائقه اعتباریله هپ اسلامدر . بورالرده خرستیان حکومتی ، یهودی حکومتی تأسیسنه دائر اولان تصورلر ویلسون پره‌نسیپلرینه نه‌درجه‌لره قدر موافقدر ؟

حجازه عائد برمسئلهٔ مهمه‌ده بورالرك اداره‌ٔ عثمانیه‌دن افتراقی حالنده نه‌درلو واردات ایله کچینه‌بیله‌جکدر . زیرا هرکس بیلیرکه اورالرك وارداتی مصارف اداره وانضباطیه‌نك بلکه درتده برینه وفا ایده‌میه‌رك اوست طرفی خزینهٔ عثمانیه‌دن ویریلیوردی .

تورك عنصرینك نقداً وبدناً بوقدر فداکارلغیله وجوده کلن حجاز تیمور یولی اوزرنده‌کی حقوق عثمانیه بروجه‌ایله قابل نسیان اولمدیغی کبی بالجمله ولایات عربیه استقبالاً نه‌طرز اداره‌یه تابع اولورلرسه اولسونلر تورکلرك او ولایات ایله ، او ولایتلرك تورکلرله روابط اقتصادیه‌سنك محافظه وتوسیعی هرایکی طرفك انکشافی نقطهٔ نظرندن اهمیتله منظور اولمغه شایسته‌در .

بیوك بر عبرت درسی

« آنجق « ایکی یوزلیلك » هرملتك ، هردینك اخلاق کتابلرنده تقبیح ایدلمشدر . بر بیوك دولتك ، عناصر مختلفه‌دن مرکب بر بیوك ملتك اك یوکسك

مأمورلرینه قدر ، بالطبع اودولت وملتك اصدقاسندن اولمق اوزره ، ارتقا ایتمش بودولت وملتك ، دها اپلك ماده‌سندن وحدت سیاسیه‌سنی متعهد قانون اساسیی اوزرینه ال باصه‌رق یمین ایلمش اولان برآدمك بر باشقه مملکتده او عناصردن برینك افتراقنه خادم مساعی ایله مشغول اولمسی ایکی یوزلیلك صوك درجه‌سی اوله‌جغی کبی نهایت یوزنده‌کی ایکی یوزلکدن برینی چیقاریورمیسی‌ده حجابسزلغك صوك مرتبه‌سیدر .

غابریه‌ل نورادونکیان افندی ، اون بش بیك غروش راده‌سنده ، برمعاش ایله باب‌عالی حقوق مشاوری ایدی . شو مأموریتی قبول ایتمش اولمسیله بودولته صادقانه خدمت ایتمکی تعهد ایتمش اولیوردی . دولتك حقوق مشاوری اوله‌بر مأموردوکه اودولتك سیاساتنده اك کیزلی نقطه‌لره واقف اوله‌بیله‌جکی ایچون کندیسندن هیچ بروجه‌ایله اشتباه ایدیله‌میه‌جك ذواتدن انتخاب اولنه‌بیلیر . بویله بر امنیته مظهر اولان آدم ، اونك مقتضاسنه توفیق حرکته وجداناً مجبوردکلیدر ؟ نورادونکیان افندی شو وظیفه‌یی اون اون بش سنه بلکه دها زیاده مدت ایفا ایله مخصصات عظیمه‌سنی منتظماً درجیب ایلدکدن صوکره مشروطیتك حلولیله اعیانه اعضا وغازی مختار وکامل پاشالر قابینه‌لرنده خارجیه ناظری اولدی . کامل پاشانك سقوطندن صوکره برای تداوی اوروپایه کیتدی ؛ فقط مأذونیت رسمیه ایله . چونکه معاشنی آله‌جق . . . اوارالق شایع اولدیکه نورادونکیان افندی پاریسده تك طورمیور ، معاشنی آلقده اولدیغی دولتك قویوسنی قازمغه چالیشیور . فقط افندی ، مدت مأذونیتی ختام بولدیغه معاشنی آله‌بیلمك ایچون ، هنوز اعادهٔ عافیت ایده‌مدیکندن بحث ایله تجدیدینی استدعا ایدیوردی . اعیان ، اوشایعه‌لره باقیه‌رق بر قاچ دفعه دها مأذونیت ویردی ، فقط اك صوکره بر مأذونیت دها بخش ایتمکی مناسب کورمدی . اوزماندن بری معاش آلوب آلمادیغی مجهولمز ایسه‌ده اسمی اعیان دفترنده ، رسمی اعیان رسملری میاننده قالمق کرکدر ؛ مثلا شوآره‌لق مردت ایتمش اولسه‌یدی ، بلکه آله‌مدیغی معاشلری آلیر وبر نظارته بیله ارتقا ایدردی . . . اوسقان افندی اون سنه‌دن زیاده برنجی صنف مالیه مفتشی عنوانیله یوکسك معاش آلدقدن صوکره پوسته ، تلغراف ، تلفون ناظری اولدی ، اك صوکره توفیق پاشا حضرتلری پوسته تلغراف نظارتنی اوسقان افندی‌یه تکلیف ایتدی ، اوده قبول ایلدی ؛ آدی وکلا لیسته‌سنه کچدی ؛ بیچاره قدر اعادهٔ عافیت ایله کله‌جکنه انتظار ایدیلیوردی . . .

شمدی تلغرافلر خبر ویریورلرکه غابریه‌ل نورادونکیان و اوسقان افندیلر ، عثمانلی مجلس اعیانی اعضالری ، دولت عثمانیه ناظرلغنی ترك ایله ارمنستان جمهورنده خارجیه وداخلیه نظارتلرینی قبول ایتمشلر وافندیلکی براقه‌رق ارمنیجه « موسیو » معناسنه اولمق اوزره بارون اولمشلر . . . بارون غابریه‌ل نورادونکیان ، بارون اوسقان ماردیکیان . . .

هر ملاحظه‌دن قطع نظر ازاجیق حب نفسه‌مالك برآدم آلتی یوز بوقدر سنه‌لك بردولت معظمه‌نك ناظرلغنده بولندقدن صوکره ارمنستان جمهورنده نصل خدمت ایده‌بیلیر ؟

سبیل‌الرشاد

بونده شاشیله‌جق هیچ برنقطه یوقدر . اساساً انلردن باشقه شی بکلمك خطادر . قباحت ، اونلرده دکل ، بزده‌در . مسلمانلرقفالرینی بویله طاشدن طاشه ووره ووره البته برکون کله‌جك ، « کندیلرندن باشقه‌لرینی اولیای امور اتخاذ ایتمه‌ملری » حقنده‌کی حقیقت صریحه‌یه درت اندال ایله صاریلاجقلردر .

آجی ، فقط طوغرو نصیحتلر

استانبوللیلرك مسلکسزلکی – مسلمانلق وتورکلك دشمنلکی – نفاق ترك ایله اتحادك لزومی – هیچ کیمسه‌دن مدد اومامق – ارمنیلرك تورك غزته‌جیلرینك مدافعه‌سنه احتیاجلری اولماسی – بز بربرمزی یرکن دشمنلرك هپمزی ییه‌جکی .

آقشام غزته‌سی بر انکلیز دوستنك مهم بیاناتنی نشر ایتدی. بو بیانات حقیق وصمیمی بر دوستك نصایحی قدر بزه تأثیر ایتدی. بزانسك منور طبقه‌سنك ومطبوعاتنك حالت روحیه‌سنی تصور ایدن وتورکلر ایچون خلاص یوللرینی کوسترن بو بیاناتك بعض مهم قسملرینی عیناً نقل ایدییورز:

« تورك قومی دوستلغنه صادق وعهدنده وفاکاردر. فقط تورك حکومتی واستانبوللیلر اویله دکل، سز استانبوللیلر حیاتله اوینایورسکز. برشی نظرکزده بو کون نه‌یی! یارین فنا! بو کون صلح! یارین حرب! بو کون آلمان دوستلغی! یارین انکلیز دوستلغی. بو کون طلعت پاشا یارین صباح الدین بك! ایرتسی کون ینه طلعت پاشا! هرشی بو کون قاره! یارین بیاض! اکر حیاته لزومی درجه‌ده اهمیت، شخصه ماهیتی نسبتنده قیمت و امور اداره‌یه جدیت ویرمزسه‌کز بر دولت حالنده دها اون سنه‌دن زیاده یشایه‌مازسکز.

اساساً مسلمانلق وتورکلك دولاییسیله ایکی دشمنکز وار. بری تعصب دینی‌یی آلت اتخاذ ایدنلرك دشمنلغی، دیکری تورك اوصاف وشجاعتنك تولید ایله‌دیکی قورقونك دشمنلغی‌در.

بونلره برده سز مسلکسزلك دشمنلغنی علاوه ایدرسه‌کز خارجی داخلی بو دشمنلرك آره‌سنده نصل یشایه‌بیلیرسکز؟

دوستم! بینکزده‌کی بتون اختلافلری بر طرفه براقکز. مملکتك منورلری هپ بر آرایه طوپلانکز. سزه اسناد اولنان قباحتلری مدافعه ایدیکز. امینم‌که بو قباحتلرك چوغی یا کلش یاخود یالاندر. دلیللر تحری ایدیکز. حقیقتی میدانه قویکز. حقکزده کله‌جك اعلامك حکمنی تخفیفه چالیشکز. کندیکزدن بشقه کیمسه‌دن انسانیت بکله‌میکز. دویلسون رئیس‌ءك برنجی خرستیان اولمقدن فضله بر مزیتی یوقدر. نه آمریقایه، نه انکلتره‌یه، نه‌ده فرانسه‌یه کووه‌نمیکز. خفیف قورتولمق ایچون بر امید وارسه اوده جهان انسانیت نظرنده معصومیتکزی اثبات ایلمك‌در. فقط یکدیکریکزه عطف جرم ایتمکله دعوا کزی قازانه‌مازسکز. غایت یاکلش بر طریق مدافعه تعقیب ایدییورسکز. جنایتدن یالکز حکومت اتحادیه‌یی مسئول طوتمقله تماماً قورتوله‌مازسکز.

چونکه بالقان حربنده فلادستون طلبه‌لری مختارپاشا حکومتی علیهنده‌ده نیجه مقاله‌لر یازدیلر. شمدی‌یه قدر تورکیاده هیچ بر حکومت انکلیز لیبرالرینی ممنون ایده‌مه‌مشدر. سزلك وظیفه‌کز ایقاع ایدیلن جنایاتی تحقیق ایتمك واصل واقع اولانلرینی وفاعللرینی بولمق واونلری میدانه قویوب برچوق اسنادلرك افترا اولدیغنی وتورك ملتنك هروقت اولدیغی کبی بومسئله‌ده دخی معصوم بولندیغنی اثبات ایلمکدر. غزته‌لرکزده هر کون متمادیاً ارمنی قتالندن، روم مهاجرتندن بحث ایتمه‌کزه حیرت ایدییورم. اونلر سزلك مدافعه‌کزه محتاج دکلدر. بونلرك اوروپاده بیکلرجه آووقاتی وار. سز بیچاره وحامیسز اولان تورکلری دوشونکز. اونلری قورتارمغه چالیشکز.

هر بری بر « جنتلمن » یعنی بر « افندی » اولان اون ملیونی متجاوز تورك ملتی امحا ایچون دشمنلرکز نه‌قدر ترتیبات وتشکیلات یاپسه‌لر بوندن صوکره محوه مقتدر اولامازلر. اکرچه سز بو محترم قومی متحداً مهارتله مدافعه‌یه وبعدما حسن اداره‌یه موفق اوله بیلیرسه‌کز. اکر بوکا موفق اوله‌مازسه‌کز سز بری بریکزی یرکن دشمنلرکز هپکزی ییوب بیتیره‌جك. »

داخلی اجمال حادثات

حوایج ضروریه صیقینتیلری — فرقه‌لر، جمعیتلر، غزته‌لر — ترایاده و آطنه‌ده‌کی مسلمانلرك فعالیتلری

پای تختده متارکه‌دن صوکره باش کوسترن ـ کومور، اکمك، صو، عمله، نقلیات کبی ـ احتیاجات ضروریه ویومیه موقت بر زمان ایچون بحران شکلنده تجلی ایتمش ایسه‌ده، بحمداه تعالی مذکور بحرانك رفع وازاله‌سنه طوغری همت ایدلمش وکوندن کونه اسباب صلاح تهیه و احضار اولندیغی کورولمشدر.

اعاشه ایشلری، خلقك معیشتی عظیم صیقنتیلره اوغراتدیغندن شکایات کیت کیده چوغالمقده ایدی. بو کون ایسه اکمك، صو، عمله، تنویرات، نقلیات بر درجه‌یه قدر یولنه کیره‌رك، آتی ایچون یکیدن اهالی‌ده بویوك بر امید اویاندیرمشدر. اعاشه نظارتیله مطبوعات محلیه‌نك نشریاتنه باقیلیرسه اکمك مسئله‌سنك پك یقین زمانلرده ـ متعهدلره احاله ایدلدیکی جهتله ـ دوزه‌له‌جکندن ماعدا، کمیت وکیفتیجه‌ده معتنا بر حاله کیره‌جکی امید ایدلمکده‌در. شکر، غاز، محروقات، ات و ارزاق فیئاتلری صوك درجه ترقی ایتدیکندن، شهرك فقیر محله‌لری عظیم بر محرومیت ایچنده یشامقده وبو یوزدن صوك درجه بیتاب وناتوان بر حاله دوشمکده‌درلر. بو سببله مملکتده احکامنی شدتله اجرا ایتمکده اولان کونا کون امراض ساریه الایبلدیکنه اجرای تخریبات ایلمکده‌در. کنجلر، کوچوك چوجقلر، اختیارلر بو معیشت محرومیتی نتیجه‌سنده بویوك مقدارده تلف اولوب جهانه وداع ایده‌یورلر. اعاشه نظارتنك یالکز مأمورلری دوشونوب اهالی‌یی حسابه قاتمامسی هیچ بر وقتده عدل و نصفته توافق ایتمز. بر فقیر عائله بو شرائط آلتنده ـ غازك اوقه‌سنی ایکی یوز سکسان، شکری ایکی یوز اللی‌یه آله‌مدیغی ایچون ـ یاسباسه‌له طولو ماده‌یی هر کون بالمجبوریه یه‌یه‌یه، تدریجی صورتده دیار عدمه کیتمکده‌در. کرك حکومت وکرك اعاشه ناظر جدیدی بو اینجه نقطه‌لری دوشونه‌یی، خلقك احتیاجاتی تهوین ایتمکی وظیفه بیلملیدرلر. یوقسه یالکز مأمورلری دوشونوب خلقی اهمال ایتمك هیچده طوغری بر حرکت صاییله‌مز.

§ کونمزك دیکر مهم بر مسئله‌سی‌ده پای تختده کوندن کونه چوغالان مختلف العنوان فرقه‌لرله مروج افکارلری اولان غزته‌لردر. دفعاته

سویلدیکمز کبی بوکون مملکتمزك اك زیاده محتاج اولدیغی شی، بوفرقه‌لرله کوناکون نشریات اولمیوب ، بالعکس ، وحدت ، اتحاد وتوحید مساعی اولسه کرکدر. انجق بووحدت سایه‌سنده یورغانمزی محافظه‌یه مقتدر اوله بیله‌جکز . اساساً فرقه وجمعیت کله‌لرندن خلقمز اودرجه اورکمشدرکه ، بویله شیلره هیچ اهمیت ویرمیور ودرحال خاطرلرینه مرلودرلو فکرلر کلیور. مطبوعاتمزك چوقلمسنه بردیه‌جکمز یوق ایسه‌ده ، مع التأسف انلرده منافع ملیه خصوصنده پك آهنکسز بر صورتده ادارهٔ کلام ایتمکده ، بعضیلری‌ده بوسبتون شخصیات و اغراض ایله ستونلرینی طولدورمقده‌در . بر قاچی‌ده صرف غیر مسلملرك آوقاتی کسیله‌رك تمجید یلاوی کبی ، ارمنیلر وروملر حقنده‌کی تهجیر وتقتیل مسئله‌لرینی ورد زبان ایتمکده ، مسلمانلر حقنده یاپیلان حقسزلقلری مسکوت عنه برحالده براقمقده‌درلرکه مطبوعات اسلامیه‌نك بوطرزینی مسلمان وطنداشلرمز هیچ بکنمه‌مکده وسریعی اکلایه‌مامقده‌درلر . بویوزدن غزته‌لره اولان رغبت کوندن کونه آزالمقده‌در .

بناءً علیه بوخصوصی نظر دقته آله‌جق ومسلمانلرك حقوقنی مدافعه وصیانت ایچون اسلامی بر سیاست تعقیب ایده‌جك بر غزته‌یه پك شدتلی احتیاج واردر .

دینداشلرمز ، اکر عقللرینی باشلرینه آلوب ، سائر عناصر عثمانیه کبی کمال جدیت وفعالیتله چالیشمیه‌جق اولورلرسه ، ایلروده مادی معنوی بویوك ضررلره دوچار اوله‌جقلری شبهه‌سزدر .

§ تراکیا - باشا ایلی مدافعه هیئتی طرفندن شو صوك زمانلرده نشر اولنان بیاننامه انظار دقتی جدی برصورتده جلب ایدییور . بزه قالیرسه کرك جمعیات ومطبوعات اسلامیه، کرك مسلمان متفکرلرمز دینداشلرمزك مطالب محقه ومشروعه‌سنی کل یوم انظار جهانه - بالخاصه ائتلاف دولتلرینه - عرض ایتملی و بوکبی حقسزلقلرك مسلمانلره بر خرستیان حکومت طرفندن اجرا وایقاع ایدلدیکنی تفصیلاتیله بیلدیرملیدرلر .

۱۹۱٤ سنه‌سنده بولغارستانه ترك ایدیلن اقسام ایله (مستا) نهرینك شرق جهتنده یونانستانك اشغال ایتمکده اولدیغی اراضی‌ده داخل اولدیغی حالده ، مریچ ایله مستا قره صو نهرلری آره‌سنده‌کی غربی تراکیا ۱۹۱۲ سنه‌سندنبری بولغارلرك تحت اداره‌سنده بولنمقده‌در . بالقان حربی اثناسنده اشغال ایتدکلری هریرده اولدیغی کبی بورا‌ده‌ده عصرلردنبری هیچ برملتك حیات تاریخیه‌سنده منظور ومتمدن انسانلرجه ایقاعی شویله طورسون عقل و خیاله کتیرلمسی بیله قابل اولمایان مظالم آیلرجه بر صرصربی رحم و انصاف کبی او مملکتك سر فلاکت و مظلومیتنده طولاشدی طوردی، یاقدی ییقدی ، اوزدی ، کسدی. دین و ناموسه ، مال وحیاته ، هرشیئه ، بر انسانك مالك اوله بیله‌جکی اك کوچك شیدن اك بویوك مقدساته قدر هر شیئه تعرض و تسلط ایتدی. بیکلرجه خانه‌لر یاندی، خانمانلر محو اولدی، اوجاقلر سوندی، کنج قیزلر قانلی کوز یاشلری ایچنده بوغولدی . بیکلرجه عائله‌لر قادینلری و چوجقلری ایله امحا واتلاف ایدلدی. والحاصل تصوری ممکن و غیر ممکن هر شی و هر فنالق ، هر ظلم بی پروا و انصاف یاپیلدی . بوتون بونلره ضمیمةً تاریخ عالمی ابدیاً کیرلتمسی لازمکلن جبراً تبدیل دین ومذهب جرم مدهشنی‌ده یکرمنجی عصرده ایقاع ایتمك صورتیله مدنیت جهانه اعلان خصومت ایتدیلر. مناره‌لری ییقدیلر ، جامعلره چاك طاقدیلر ، تبدیل قناعت و دین ایتمك ایستمیانلر، قاتل قومیته‌جیلرك سونکولری آلتنده جان ویردیلر . بوتون بو فجایع مدنی اوروپانك بالقان ممثللرینك نظرلری اوکنده اکلنجه‌لی برفاجعه کبی جریان ایتدیکی حالده، رسمی وغیر رسمی اوروپا بواحوال مواجهه‌سنده تمامیله محافظهٔ سکون ایلیه‌رك حادثاته سیرجی ولاقید قالدیلر. حالبوکه بولغارلر بو وحشتلریله اوروپا اذعان وعرفانی، قناعت ووجدانی ایله استهزا ایدییورلردی. مسلمانلر ازیلدی، اولدیرلدی، قان آغلادی، باغیردی؛ هیهات کیمسه ایشیتمدی، کوزلرینك یاشلرینی کیمسه کورمدی . فقط مدنی اوروپا، عدالتپرور آمریقا ارمنی قتالی ایچون فوق العاده اهمیت ویروب طوردیلر. حق وعدالت نامنه تراکیا مسلمانلرینی بولغار مظالمندن قورتارمق اوروپا ایچون بر وظیفهٔ عدل و انصاف تشکیل ایتمزمی؟ ایشته بز متفکرلرمزدن، مطبوعاتمزدن بوکبی حقوق اسلامیه‌نك مدافعه‌سی اوغورنده احالهٔ قلم وفکر ایتملرینی رجا ایدییورز .

§ کلیکیا نام قدیمی آلتنده بولنان آطنه و ملحقاتیله ایچ ایل ومرعش سنجاقلرندن و بورالره مجاور اولان عینتاب سنجاغیله انطاکیه، اسکندرون، بیلان وریحانیه قضالرنده نفوس عمومیه‌نك یوزده طقسانی متجاوز برا کثریت تشکیل ایدن مسلمانلری تمثیل ایتمك وبومحللرك آمال وافکار اکثریتنه توفیقاً کماکان دولت عثمانیه‌یه مربوطیتلرینی تأیید ایچون داخلاً وخارجاً لازمکلن تشبثات ونشریاتله مساعده بولنمق ومرکزی استانبولده اولمق اوزره بر جمعیت تشکل ایدرك بیاننامه‌سنی حکومته ویرمشدر. آطنه وجواری کاملاً اسلامی برمحیط اولدیغندن ، اوراده یشایان مسلمانلرك حقوقنك محافظه‌سنی درعهده ایدن بوجمعیتك موفقیتی دیله‌مکله برابر ، متفکرلرمزله مطبوعاتمزك وزمامدارانمزك‌ده بویکی وغیور جمعیت اسلامیه‌یه معاونت ایتملرینی تمنی ایدرز .

تصحیح.— کچن ۳۸٤ نومرولو نسخه‌مزك برنجی صحیفه‌سنده‌کی سطرده هر حفره برامت ، شو مزارلر بوتون اقوام دینه‌جك یرده سهواً بر اقوام دینمش اولمقله تصحیح بویورلمسی رجا اولنور .

نجم استقبال مطبعه‌سی اشرف ادیب

آبونه شرائطی
داخلی، خارجی هر ایچون
سنه‌لکی (۲۵۰)، آلتی آیلغی
(۱۳۰) غروشدر.

[نسخه‌سی ۵ غروش،
سنه‌لکی ۵۲ نسخه‌در.]

اداره خانه
باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات
آبونه بدلی پشیندر
مسلکه موافق آثار مع الممنونیه
قبول اولنور. درج ایدلمه‌ین
یازیلر اعاده اولونماز

سبیل الرشاد

دینی، فلسفی، علمی، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

اخطارات
آدرس تبدیلنده آبریجه بش
غروش کوندرملیدر

مکتوبلرك امضالری واضح
واوقوناقلی اولملی و آبونه‌ صره
نومروسنی محتوی بولنملی لازمدر.

ممالك اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلملی رجا اولنور.

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر
اولدیغنك واضحاً بیلدیرلملی
رجا اولنور.

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر
محمد عاكف

صاحب و مدیر مسئول
اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد: ۳۸٦ — ٦ ربیع الآخر ۱۳۳۷ — پنجشنبه — ۹ کانون ثانی ۱۳۳۵ — جلد ۱۵

اسرار قرآن

« الله یستهزئ بهم و یمدهم فی طغیانهم یعمهون. اولئك الذین اشتروا الضلالة بالهدی فما ربحت تجارتهم وما کانوا مهتدین. مثلهم کمثل الذی استوقد نارا فلما اضائت ماحوله ذهب الله بنورهم و ترکهم فی ظلمات لایبصرون. صم بکم عمی فهم لایرجعون. اوکصیب من السماء فیه ظلمات ورعد وبرق یجعلون اصابعهم فی آذانهم من الصواعق حذر الموت والله محیط بالکافرین. یکادالبرق یخطف ابصارهم کلما اضاء لهم مشوا فیه و اذا اظلم علیهم قاموا و لوشاء الله لذهب بسمعهم وابصارهم ان الله علی کل شیئ قدیر »

مآل کریمی

الله اونلرك استهزالرینك جزاسنی ویرییور، ضلالت وحیرت وادیلرنده سرسریانه‌دولاشوب دورمه‌لرینه مساعده ایدییور. اونلر اویله کیمسه‌لردرکه ضلالتی هدایته‌دکیشمشلر، بناءً علیه نه تجارتلری کندیلرینه برکار تأمین ایتمش، نه‌ده طوتدقلری مسلکده اصابت ایده‌بیلمشلردر. اوآدملرك حالی آیدینلق ایچون آتش یاقان کیمسه‌لرك حاللرینه بکزرکه آتش یانوب‌ده اطرافی آیدینلاتنجه الله آتشلرینی سوندورور وکندیلرینی برشی کوره‌میه‌جك صورتده قاراکلقده براقیر. اونلر حق ایشیده‌میه‌جك درجه صاغیر، سویلیه‌میه‌جك درجه لال، کوره‌میه‌جك درجه کوردرلر. اونلك ایچون طوتدقلری مسلك نفاقدن دونه‌لری احتمالی یوقدر. یاخود ظلمتلرله، رعد و برق ایله دولو بر بلوطدن اینن یاغموره طوتولمش کیمسه‌لره بکزرلرکه ییلدیریملرك ویردیکی دهشتله اولوم قورقوسندن قولاقلرینی طیقارلر. حالبوکه کافرلر اللهك تمامیله قبضهٔ قهرنده اولدقلری ایچون بو احترازك هیچ بر فائده‌سی یوقدر. شمشکلرك چاقه‌سی کوزلرینی قاماشدیرمق درجه‌سنه کلیر. پارلادقجه یول آلمق ایچون یورومکه باشلارلر. قاپانیجه اولدقلری یرده قالیرلر. الله ایسته‌سه اونلرك نه قولاقلرینی، نه کوزلرینی براقیر، هپسنی محو ایدرایدی. الله هرشیئه قادردر.»

*
* *

مفسرلر « الله یستهزئ بهم » قول کریمنی تأویل ایچون بك چوق شیلر یازمشلردر . بو وادیده اونلری اطناب کلامه سوق ایدن سبب ، منافقلرله ، معنای حقیقیسی ایله ، اکلنمه‌نك ، مقابله بالمثل طریقیله حیله وخدعه ایتمه‌نك ، مسخره‌یه آلمه‌نك مقام اقدس ربوبیته یاقیشیر حاللر اولمامه‌سیدر . هرحالده ، خلقك یکدیکره یاپدقلری کبی ، جناب حقك ، لهو ولعب طریقیله ، مکر ، خدعه ، استهزا کبی بیهوده افعالك ذات ربوبیتدن صدوری محال برکیفیتدر .

بوحقیقتی نظر دقته آله‌رق شوکا حکم ایتمك ضروریدرکه آیتده ذات باری‌یه اسناد اولنان استهزادن مقصد جناب حقك ، حیات مادیه‌ده مکر ، خدعه ، استهزا یوللرینه صاپانلردن ، هیچ امید ایتمدکلری برطرزده ، بکله‌مدیکلری بر زمانده باشلرینه کونا کون فلاکتلر کتیرمه‌سندن ، کندیلرندن مخوف ومدهش برصورتده انتقام آلمه‌سندن عبارتدر . ارباب مکر و تسویل غایت امین و آسوده برطور ایله آمال سخیفه‌لرینی ترویجه چالیشدقلری بر آنده عذاب هائله کرفتار اولق ، نجات وسلامت امید ایتدکلری مساعیلرندن هلاك واضمحلال ثمره‌لری اقتطاف ایتمك کبی برحال ایسه نتیجه وتأثیر اعتباریله بدیهیدرکه بر حیله وخدعه‌یه قاپیلمق کبی برشیدر .

قرآن کریم ، یوقاریده برچوق یرلرده تکرار ایتدیکمز وجهله ، اسالیب بیانی اعتباریله افادهٔ مرام خصوصنده عربلرجه مألوف اولان طرز ونسقدن هیچ آیریلمامشدر . عربك ترتیب وتألیف کلام اعتباریله رعایتکار اولدیغی اسالیبدن بری ایسه الفاظ آره‌سنده مشاکله‌در .

صنایع لفظیه‌ده مشاکله ، ایراد ایدیلن برلفظك بالمقابله مستلزم اولدیغی فعل وحرکتی ، معنای حقیقیسی مقصود اولمقسزین ، عینی لفظ ایله افاده ایتمکدن عبارتدر .

شو اعتبار ایله آیات سالفه‌ده منافقلرك جناب حقه قارشی مکر وخدعه یولنی طوتدقلری ، آیاتیله استهزا ایتدکلری بسط وبیان ایدلدکدن صکره « اونلرك بوکبی احوال وافعالك جزاسنی الله کندیلرینه چکدیره‌جکدر » دینه‌جك یرده بومقصدی عینی الفاظك تکراریله « اونلر استهزا ایدیورز دیورلر . الله ده اونلره استهزا ایده‌جکدر » طرزنده افاده عربك ذوق سلیمنه دها زیاده توافق ایده‌جکی درکاردر .

صکره مشاکله طرزنده ایراد لفظ معنایه عائد مهم برنکته وفائده‌یی متضمندرکه اوده جناب حق ترتیب مجازات مقصدینی استهزا لفظیله ادا ایتمکله منافقلرك آمال ومقاصدینی برعکس ایده‌جکنه ، مدار موفقیت عد ایتدکلری برطور وحرکتك هلاك ومقهوریتلرینه بادی اوله‌جغنه انظار دقتی جلب ایتمش اوله‌سیدر .

فی الحقیقه ، حیات دنیاده طوتدقلری مسلك نفاق وشقاق ایله آمال خسیسه‌لرینه ظفریاب اولدقلری اعتقادینی بسله‌ین منافقلرك روزفرداده عقللری باشلرینه کله‌جك ، دنیاده ایکن مؤمنلره قارشی طوزاق قورمغه انحصار ایتمش اولان مساعئ حیاتیه‌لرینك بتون دهشت وشناعتیله نظرلرنده تجلی ایده‌جك اولان عواقب مشئومه‌سی دها اوزماندن کندیلرینی کرداب محن ومصائبه آتمش اولدقلرینی اکلاته‌جقدر .

شوحالده مادام‌که شو نتیجه طوتدقلری حیله ودسیسه یوللرندن امید وانتظار ایتدکلری شیلرك طبان طبانه ضد ومعکوسیدر ، بو انعکاس آمال قضیه‌سنی خدعه ، استهزا وامثالی تعبیرات ایله افاده‌ده بشقه برتأثیر وبلاغت اولدیغی بدیهیدر . بناءً علیه « یخادعون الله وهو خادعهم » ، « فیسخرون منهم سخر الله منهم » ، « الله یستهزئ بهم » کبی آیات کریمه بویله بر مقصدله مشاکله‌یی تضمن ایتمکده‌در .

بشقه یرلرده سبق ایدن بیاناتدن آکلاشلمش ایدی که جناب حق انسانلره پیغمبرلرینی ، صرف طوغری یولی کوسترمك ایچون کوندریبور ودعوای هدایت وارشادلرینی سوزله براقمیه‌رق اونلری برطاقم آیات بینات ایله مؤید ومجهز بولندیریور .

بونکله برابر نتیجه نه‌یه منجر اولیور ؟ هرکس ازلی سعادت وشقاوتدن نصیبی نه ایسه یالکز اونی آله‌بیلیور . برقسم خلقك ، جانب باریدن نازل اولان حکمتلرك سریان فیضیله قلبلری انوار سداد وهدایتله منعکس اولیور ، دیکر برقسمك ایسه طرف حقدن توالی ایدن مواعظ ، آداب وامثال قلبلرینی دها سنکین برحاله کتیریور ؛ حقیقته انقیاد ایتمك استعداد و قابلیتی تولید ایتمك شویله دورسون ، عناد و استکبارلری روز افزون اولیور .

ایشته « ویمدهم فی طغیانهم یعمهون » وصفنه ماصدق اولانلر بو ایکنجی قسم خلقدرکه حیات فانیه‌لری وادئ حیرت و ضلالتده پویان اوله‌له کذارشپذیر اولور ، هردرلو تلقینات مصلحانه طغیان ونخوتلرینك قات قات ازدیادینه خدمتدن بشقه برتأثیر کوسته‌رمز . وبو آدملر عاقبتلرینی نه‌یه منجر اوله‌جغنی ، مسلك والهانه‌لری کندیلرینی نره‌لره سوق ایده‌جکنی بیلمزودوشونمزلر .

بومقوله اشخاصدن برچوغنك او آزغینلقلرك برجزاسی ، اونشوه‌لرك برخماری اوله‌جغی خیال وخاطرلرینه کتیرمه‌ملرینك باشلیجه سببلرندن بری‌ده جناب حقك کندیلرینه استدراج معامله‌سی یاپمه‌سی ، دنیاده عقوبتلرینی تعجیل دکل ، بالعکس کندیلرینی رفاه وسعادته مستغرق ایتمسیدرکه « سنستدرجهم من حیث لایعلمون واملی لهم = اونلری بیلمه‌دکلری برجهتدن استدراج ایدیورز . وبن اونلره مهلت ویریورم » « ایحسبون انما نمدهم به من مال وبنین نسارع لهم فی الخیرات بل لایشعرون = ظن ایدیورلرمی که بول بول مال واولاد ویرمکله کندیلرینی عجله خیر وسعادته مظهر ایدیورز ؟ یوق یوق ! اونلر ایشك حقیقتنی بیلمیورلر . » « فلما نسوا ماذکروا به فتحنا علیهم ابواب کل شئ حتی اذا فرحوا بما اوتوا اخذناهم بغتة فاذاهم مبلسون = اخطار وتذکیر ایتدیکمز

حقيقتلى خاطرلرندن چيقنجه كنديلرينه هرشيئك قاپيلرينى آچەجق . نائل اولدقلرى نعمت ورفاه ايله سوينمكه، كنديلرينى بختيار عد ايتمكه قالقيشدقلر زمان اولونجه بردن بره چال ياقه اوغرادقلرى حالى كورونجه شاشيروب قالديلر . »

بونلره مماثل دهاپك چوق آيات كريمه واردركه بربر سرد وايضاحه حال وموقع محتمل دكلدر ،

عبدالعزيز چاوش

مترجمى : محمد شوكت

بحران فكريمز

١

مؤلفى : پرنس سعيد حليم پاشا

مملكتمزك تعالى و ترقيسنى تأمين ايچون غرب مدنيتندن استعانه ضرورتى بزده يكى برصنف متفكر يتشديردى . بو احتياجى تطمين ايچون يتيشن بو صنف منور، ملتك مقدراتنه هرنوع مراقبه ورقابتدن آزاده برتأثير اجرا ايلمكده در .

حالبوكه بو زمرۀ منوره مدنيت غربيه نك تأثيراتى آلتنده شخصيتنى غائب ايدەرك مفرط برغرب پرستشكارلغنه مبتلادركه سلامت مليه يى ، آنجق كنديسنك دوچار اولديغى بو ابتلاى مرضى يى مملكته سرايت ايتديرمكده كورويور؛ ترقى و تعالى نامنه وجدان وافكارده انواع بحرانلر توليد ايدەرك مملكتى مظلم مجهولاته طوغرى سوروكله يوب كوتوريور .

غرب پرستشكارى اولان بو صنف متفكريمزك ذهنيتى منشأى بولنان غرب ذهنيتنه هيچ بر وجه ايله بكزەمز . بونلر ، كندى محيطلرى حقنده يأسله مالى او اليم وعقيم تنقيدلرى ايله تميز ايدرلر. بو منقدين ايضاح واثبات ايده مديكى ايچون اتهام، اكلايه مديغى ايچون انكار ايلر . موجود وواقعى بيلمزده تصل اولمق ايجاب ايده جكنى اوكرتمك ادعاسنده بولونور .

مع ذلك، اميدلريمزى برزمان بو صنف متفكره ربط ايتمش، سعادت وترقيانه عائد نخبۀ آماليمزك حصولنى آندن بكلەمش ايدك .

چونكه ، آنك ايماندن محروم ، مترددروحنده مندمج او مظلم بدبينلكك اميد واراولمغه ومملكتك آماليله توافق ايده جك برامل بسلمكه مانع اولديغنى بيلەميوردق .

اونك او مظلم بدبينلكى وطننده هرشيئى اصلاحات وتعديلات ايله قورتاراميه جق درجه ده بوزوق كورمسندن نشأت ايتمكده در. او بوندن دولاييدركه سلامتى، آنجق موجود اولانى يقوب آزچوق غربلشمش اولان وقوف ، منطق واخلاقنه ، فرنكلشمش اولان اجتماعى وسياسى تصوراتنه كوره يكى بر هيئت اجتماعيه تشكيلنده كورويور .

بو روح مفكوره ايله موجودى امحا ويرينه على الاطلاق بشقه سنى اقامه ارزوسنده بولنان ووطنلرنده روحلرينى، فكرلرينى خشنود ايده جك برشى بوله ميەرق هيچ برحظ معنوى دويه ميان انسانلرك وطنلرى ايله نه كبى علاقه لرى اوله بيله جكى سؤالى بالضروره توارد ايدەر .

بوكبيلرك غريب ذهنيتى آز چوق هر خصوصده تأثيراتنى حس ايتديرمكده دركه تنسيقات واصلاحات حقنده كى شكل ادراكلرى بونك بارز برمثاليدر . ايضاح ايدەلم : بشقه مملكتلرده هر هانكى برشيده كورولن برمحذور ويا برقصورك لزوم تعديل واصلاحى حس ايدلديكى آنده تعديل واصلاحنه چاليشيلير . بزده ايسه اصلاحى مطلوب اولان هرشيئك بلاتردد هدميله يرينه دها ايى اولدقلرينى ظن ايتدكلرى برشيئك اقامه سى آرزو ايديلير . بو غيرت پروران نظرنده تنسيق واصلاح آرزوسى، موجود اولان برشيئك ترك وتبديلنه خادم بروسيله دن بشقه برشى دكلدر. حالبوكه غربليلر برشيئى منحصراً محافظه امليله اصلاح ايتمك ايسترلر. حاصلى بزده يكيدن احيا ايچون افنايه ، غربده ايسه زوالدن وقايه ايچون ادامه يه چاليشيلير .

غرب پرستشكارلرينك اكتساب ايلدكلرى نور معرفت كنديلرينى تنوير ايتمكدن زياده بصيرتلرينى كورلتمكده اولديغى وكنديلرينه بو نورى تهيه ايدنلرى عيناً تقليد خصوصنده كى جهد وغيرتلرينه وغربليلر كبى دوشونوب حركت ايتمكده اولدقلرينه دائر نفسلرنده متحصل ذهاب وقناعتلرينه رغماً انلره تماماً ضد برصورتده دوشونوب حركت ايلدكلرينى بيله كوره مدكلرى شو بسيط مقايسه ايله تظاهر ايدر .

حالبوكه تبديلاً اصلاح جهتنه كيتمكله حقيقتده يكى برشيئك تجربه سندن بشقه برايش ياپلمامش اولور. بو ايسه بعضاً پك آجى اولان برطاقم تجربه لردن متحصل معلومات ومكتسباتدن محروم قاله رق يكيدن برطاقم تجربه لرده بولنمق يعنى ترددوشبهات ايچنده قيمتدار وقتلر غائب ايلمك ، يكى خطالر ايشله يەرك بالآخره تعميرلرينه چاليشمق والحاصل اكثريا منهى ملتزم فنالقلردن دها وخيم نتيجه لره منجر اوله جق بر ملازمتده بولنمقه محكوميت ديمكدر .

بوندن بشقه تبديل ماهيةً برشيئى ديكرينه مقابل ترك اجبار ديمك اولديغندن برفعل تحكمدن باشقه برشى دكلدر .

برفعل تحكم كافى درجه ده معقول ومحق اولمديغى تقديرده برحركت كيفيه اولور. بو حركت كيفيه ايسه ديكر برحركت كيفيه يى توليد ايتديكندن بالنتيجه حركات كيفيه حاكم مطلق كسيلور . حركات كيفيه نك اجراى حكم ايتديكى يرده ده تجربه ، حكمت و اعتدال تأثيردن آزاده قالير .

مجدد مضراولمقدن وتنسيقاتىده خفيف ويا شديد مصائب توليدايلمكدن قورتيله‌ماز .

غرب پرستشكارلرينك بوحالى علل‌واصراضدن توقى وبرصحت‌نامه‌يه مالكيت آرزوسيله كتب طبيه مطالعه‌سنه قويولان ونهايتده نفسنى كافهٔ امراض‌ايله معلول كوره‌رك حياتى، آنجق برسوق طبيعى‌ايله قاتلانديغى تحمل فرسا بربار ، اضطرارى ومديد بر اضطراب كبى تلقى ايده‌نلرك حالنه بكزه‌ر .

او متفكرين‌ده عينيله افرادندن بولندقلرى هيئته دها تام برصحت تأمينى امليله استحصال‌معلوماته چاليشدقلرى‌حالده نهايت اونى اك مهلك حالات رديئه ايله مصاب كوروپورلر .

استحصال ايلدكلرى‌كافهٔ معلوماتك ، وطنلرينى كنديلرينه بر منبع الم واضطراب حالنه كتيرمكدن باشقه برفائده‌سى اولمايور. واونلربوه آنجق غيرمدرك ارثى برحس ايله‌مربوط قاله‌بيليورلر .

شوحالات آره‌سنده كورولن مشابهت قطعيه ... مكتسبارى معلومات ايله تأمين اقتدار ممكن اوله‌مية ... جابندن بشقه برشى مكتسبات فكريه اصولسز ... كبى محيطلرينه مضراوا ... ده طبق هوسكار طب كبى تحصيللرنده يتشديرمميه ... دكلرندن‌ناشى كنديلرينى معلول بولورلر. هله‌بتون ... بوتمانلرى تجاهل‌نفس كبى غيرطبيعى براساس اوزرينه قورولمش ... ديغندن مرض بوسبتون‌پيداى اختلاط ايدرك نوعى جنسنه منحصر برشكله منقلب اولمقده‌در .

فى‌الحقيقه غرب پرستشكارلرينك مسائل معنويه ، اجتماعيه وسياسيه حقنده‌كى وسعت معلوماتى ايكى‌صورتله‌تمازايلمكده‌در: اولا ؛ بومسائلدن هرهانكيسنه دائر اولسه بزه تعلق ايدن جهتلرينى بيلمه‌مك‌واوكرنمكه تنزل‌ايتمه‌مك ، ثانياً ؛ بزه تعلق‌اولانلرخارجنده برچوق‌اسولر، مبدألر واحاطه‌لره واقف بولنمق .

لكن بواطرادسزلق‌هيئت عثمانيه‌نك مرض‌ايتديكى وبوندن دهاغير مطرد بولنان برحالك نتيجهٔ طبيعيه‌سيدر .

هيئت عثمانيه عصرلرجه‌مقدم تشكل ايدوب‌شهرتكير برمدنيت‌وجوده كتيرديكى وتاريخ عالمده مهم بروظيفه ايفا ايلديكى حالده غربجيلر كندى حيات معنويه واخلاقيه‌سنى، موضوعات اجتماعيه وسياسيه‌سنى، مبدألرينى وادرا كاتى‌والحاصل دهاسنى‌تمثيل وموجوديت‌مليه، اخلاقيه‌وفكريه‌سنى تشكيل ايدن شيلرى استخفاف واستحقار ايليه‌رك بونلرى‌تدقيق‌وتتبعدن منفعت اميد ايتميورلركه تجاهل‌نفس كبى جهلرك اك‌مشئومى‌اولان برحاله اونلرى‌القايدن‌ده بودر. بوندن ناشيدركه غرب‌پرستشكارلرى كنديمزى هنوز تأسس ايدرك موجوديت‌مليه‌سنى استحصاله چاليشان يكى‌طوغمش

برجماعت فرض ايده‌جك درجه‌ده اسلافمزك عظمتندن شبهه‌ايديور وبزى حقير كوروپورلر. بوطرز عجيبه‌ده پرورشياب اولان‌مفكره‌لريله اكتساب ايتدكلرى معلومات ده نهايت كنديلرينى فكراً مهاجر روحاده تبديل تابعيته سوق ايديور .

شوشرائط داخلنده اكتساب ايديلن معلومات آنجق اشيا فرديه‌سى اوله‌بيلير، يعنى‌مهندس، طبيب‌و اكلايه‌رق اوكا كوره مدارى بولنه‌بيلورسه‌ده هر حالده ... ايتمك ديمكدر . بناءً عليه هيئت علم قياسه قرين او ... آره‌سنده نافع برمقايسه ياپه‌جق قدر نفسمز آره‌سنده مقابل ... حومات اولمانجه بزدن مترقى ملل اجنبيه بيننده نه‌قدر حركات ... يپسه‌ق، نه‌قدر علمى ومنطقى نتيجه‌لره دسترس اوله‌جق براقتدار كوسترسه‌ك بونكله كندى جمعيتمزك نقصان وقصورلرينى كشف‌وتعميره موفق اوله‌ماز .

غرب پرستشكارلرينك ذهنيتى اومرتبه تغير ايتمشدركه اكثرياغرب معلملرندن اوكرندكلرى شيلرى مضمون حقيقيلرندن بوسبتون بشقه برصورتده تلقى ايله‌مكده‌درلر . بومفرط اجنبيلك اونلرى كندى محيطمزدن آييره آييره نهايت بومحيطك ماهيت واهميت عظيمه‌سنى تقديردن عاجز براقيور .

حالبوكه هر هانكى برحادثه‌نك طبيعت وماهيتى نه‌اولورسه اولسون اك مهم ، اك اساسلى عاملى زمين حصولى اولان محيط دكلميدر ؟ بويك بارز برحقيقت‌علميه‌ايكن تدقيقات‌ومحاكماتده‌محيطى‌نظراعتباره آلمق‌ضرورتى لزومى قدر تقدير اولنمديغندن محاكمه‌لرى منفى بر ماهيت كسب ايدرك مثبت بر حقيقتدن عارى بولنيور. محيطمزه بيكانه بر وقوف وتصوردن متحصل برنوع خيالپرستلك ماهيتنى اكتساب ايديور . وهر درلو قيمت عمليه‌دن محروم قاليور .

ينه محيطك اهميت عظيمه‌سى تقدير ايدلمديكندن دولايى موضوعات مدنيه‌نك‌ده ـ پرستشكاران غرب كبى ـ تبديل مكان ايله هريره توافق ايده‌جكى ظن ايديليور . حالبوكه اومتفكرلر كبى اونلرده تبديل تابعيت ايدنجه تبديل ماهيت ايدرك بزلرى آجى خسرانلره معروض براقيورلر.

قيد واشارت ايده‌كلديكمز ذهنيتدن‌متحصل اولان شكل مدخول ادبياتمزده‌ده بارز برصورتده تظاهر ايلمكده‌در . پك نادر استثنالردن ماعدا ادبيات حاضرهٔ عثمانيه صميميت وجديتدن عاريدر .

بو ، روحمزك دكل، فكرمزك برمحصله‌سيدر . يعنى قچاق اوله‌رق ادخال ايدلمش افكار ومحسساتدن مركب صنعى بر محصله‌در . عثمانلى روحى ادبياتمزده‌ده خارج طوتولمش، اونك يرينه اصلى وموردى‌مختلف سبك وربطدن عارى برچوق آنسيقلوپه‌ديك معلومات اقامه اولنمشدركه

بو حالده اونی موجب ترحم بر درکه‌یه ایندیره‌رك ناخوش بر ادای غیرشخصیت ایچنده رونما اولماسنه خدمت ایلمکده‌در . حقیقت حالده ادبیاتمزده‌ده افادهٔ معنی ایدن کلمات لسانیه‌دن بشقه ترکلکه متعلق همان برشی کوروله‌من . الهام یرینه تصنیع ، حسیات عمیقه وصمیمیه یرینه کسکین وسربست بر ذکا قائم اولمشدرکه بو حال عثمانلی روحنی تقویه ایلیه‌جکنه بالعکس کوشه‌تیور . وادبیاتمز سالم وقوی اثرلر وجوده کتیره‌جکنه مضر شبهه‌لر ، ترددلر واعتقادسزلقلر صاچیور وبالنتیجه مؤثر بر عامل انحلال اولیور .

صنایع نفیسه‌نك بر روح ملی‌یه مالك والهاماته مظهر اولمسی ایچون بر وطنی بولنمسی ایجاب ایدر .

ایشته بو ایکی خاصه‌نك مفقودیتندن ناشیدرکه صنایع نفیسه ، هنرلرینه مغرور ونقط محروم دها والهام بر طاقم صنعتکارلر النده اولمقده‌در .

غرب پرستشکارلغی مملکتده حیات فکریه‌یی انتشار ایتدیرمکه خادم اوله‌جغنه اودرجه تشویش ایلمشدرکه بوکون آرتق کاملاً مفقوددر دینه‌بیله‌جك بر حاله کتیرمشدر . لذائذ فکریه وصنعتکارانه‌دن محروم اولان مغموم ، محزون وناخشنود بر جمعیتده غیر مفید بر علمك اثری بولنان مرضی بر بدبینلك ، افکاری تشویش وروحلری اضلال ایدرك سرعتله توسع وانکشاف ایلمکده‌در . بو بدبینلکك تلقین ایلدیکی خودکام وذلیل بر منفعت پرستلك ، عثمانلی روحی ایله برلکده عثمانلی غایهٔ املنی‌ده دوشورمکده‌در .

غرب پرستشکارلرینك محیطمزه اجرا ایتدکلری تأثیر امحاکاره قارشی غرب ذهنیتنك محیطنه اولان محیی ومجدد تأثیری نظر تأمله آلنیرسه او پرستشکارانك محیطلرینه اولدیغی قدر غرب ذهنیتنه هر وجه ایله بیکانه بولندقلری تظاهر ایدر . بناءً علیه بو ذهنیت غرب ذهنیتنه نسبتله طفیلی بر ماهیت عرض ایدر . مادامکه جمعیتنه بیکانه قالمقله برابر ینه اونك سایه‌سنده یشایور ، او حالده بو جمعیتنه قارشو ده بر طفیلی اولمقدن بشقه برشی اوله‌من . واکر اوساخته علمیله ایقاع ایتدیکی تخریباتی زماننده توقیف ایلمیه‌جك اولورسه نهایت کندیسی کبی بو جمعیتی‌ده اوروپا جهانك بر طفیلیسی حکمنه تنزیل ایده‌جکنه شبهه یوقدر .

عجبا قدر دائما بزی افراطدن تفریطه دوشمکه‌می محکوم ایده‌جك؟

ازمنهٔ سابقه‌ده صنوف منوره‌مزك اك بیوك قصورلری مدنیت غربیه‌یی طانیمامالری وبو بیلمه‌مزلك یوزندن اوکا قارشو خصومت پرورده ایلملری ایدی . حالبوکه بو غرب پرستشکارلرینك بو حاله تماماً ضد بر درکه‌یه دوشدکلرینی کورویورز . اونلر طانیمدقلرندن دولایی مملکتلرینه یبانجی قالیورلر . وشعر وخیال ایله متصل شتاب ایتدکلری مدنیت اجنبیه‌یه قارشی مفرطانه بر مفتونیت ایچنده کندیلرینی اونودیورلر . اضدادك غایهٔ نهائیده اجتماع ایتمسی حسبیله عنصر مدنیت اولمق اوزره نتیجهٔ حسابده بو متفکرلرك اسکی متفکریندن دها مضر اولدقلری اکلاشیلیور .

دونده بوکونده ترقی وانکشافمزه حائل اولان نقصان عرفانمز اولمشدر . جهلمزك بر شکل سابقی ، بر ده شکل حاضری واردر . شکل سابقی ، ساحهٔ فکر وتجربه‌ده حیز آرای حصول اولان ترقیاته بیکانه قالمقلغمز ایدی . شکل حاضری ایسه مقدما تماميله بیکانه‌سی اولدیغمز شیلره پك ناقص ونا تمام بر حالده واقف بولنمقلغمزدر .

جهالت حاضره‌مزك خاصهٔ فارقه‌سی بر خیلی معلومات سقیمه‌دن مرکب بر غشای کاذبله مستور بولنمق اعتباریله جهالتلرك اك مضری عدینه شایسته اولان شبه معرفتدرکه بزلری دائما تتبعات جدیه ونافعه‌دن آلیقویه‌رق عالم مدنیت نظرنده‌کی قیمتمزی تنزیل ومدنیت حاضره‌یه غیر مستعد بولندیغمز ظننی تولید ایلمکده‌در . ما دونیت حاضره‌مز ایسه وصوله چالشدیغمز غایه‌نك ماهیتی حقنده قطعی بر غفلته دوشمه‌مزدن متحصلدر .

اعتلای ملیمز ایچون مدنیت غربیه‌دن استفاده لزومی هر ناصلسه بهمه حال غربلیلشمه‌مز ایجاب ایده‌جکی قناعت سخیفه‌سنی تولید ایتدی که بالجمله مساعیمزی محکوم هزیمت وعقامت ایدن اك اساسلی غفلتمز بو اولمشدر . بو قناعت سقیمه‌دن سلامتمز اوغورنده هر خصوصده اقوام غربیه‌یی تقلیده محکوم بولندیغمز اعتقادی حصوله کلمشدرکه بو ده اوقدر یاکلش وغیر وارددر .

حقوق عائله واصول محاکمات شرعیه

قرارنامه‌لری حقنده

٨

ایکنجی بابك فصل اولنده نکاحی ممنوع اولانلردن بر قسمی ترك اولونمش ملك یمینك وآکا مبنی اولان استفراشك منصوص ومجمع علیه اولان احکامی وازجمله حرمت مصاهره‌یی موجب اولدیغی کوستریلمه‌مشدر . کرچه « بو قرارنامه یالکز احرارك مناکحاتنه مخصوصدر » دینیله‌بیلیر . لکن ١٩ نجی ماده‌نك آخرنده « نکاحلی نکاحسز تقرب ودواعیسی حرمت مصاهره‌یی موجب اولور . » دینیلمك لازم کلیرکن ، خلاف التزام اولونه‌رق « نکاح فاسد اوزرینه تقرب ممنوعیت مصاهره حصوله کتیرر » دینیلمش ، نکاح فاسد مفهومنده داخل اولمیان ، شبهه‌یه بناءً واقع اولان تقربك ده حرمت مذکوره‌یی حصوله کتیره‌جکی مجمع علیه اولدیغی حالده مسکوت عنه براقیلمشدر .

لایحه‌ده زنانك ده مذهب مختار اوزره حرمت مصاهره‌یی موجب اولدیغی تصریح اولونمقله برابر شافعی حضرتلرینك « نعمت صهریت فعل ممنوع اوزرینه ترتب ایتمز . » دیمش اولدیغی نقل اولونیور . واثباتنك ده

متعسر اولوب مع ذلك اسباب محرمه میاننده ذکر اولونورسه بر طاقم بی‌سود اولان دعاوی‌یه‌وسیله ایدیله‌جکی ملاحظه اولوندیغی وشو مطالعاته مبنی اومیانده تعداد اولونمدیغی کوستریلیور. ودواعی حقنده « امور وجدانیه‌دن اولوب حکمی‌ده مختلف‌فیه اولمغله آندن‌ده بحث اولونمدی» دینیلیور. حال بوکه محل خلاف واختلاف اولمغله دلیل شرعی‌یه مستند اولان حکمك ترکی اجماعاً جائز اولماز. دواعینك جمیعاً، یاخود غالباً وجدانیاته راجع اولان نوع خفیفنه حصر اولونمسی حجتدن خالیدر. بعضاً اونلرك ده بالمحاکمه حل اولونمسی لازم کلیر.

مقصد حکم شرعی‌یی تغییر اولمیوب مطالعات مذکوره‌یه مبنی آنجق تعداد وتصریح اولونملرندن صرف‌نظر ایدیلدی، دیمك اولسه مسئله خفیفلشه‌جك. لکن ینه موافق مصلحت دکل. چونکه بر طاقیملرینك: « حکم شرعی تغیر ایتدی. بومثللو انکحه‌نك آرتق صحت وبقالرینه حکم اولونه‌جق. » دیه‌رك جرأتده بولونملرینه سبب اولور. ارتکاب ایتدکلری افعال رذیله‌یی اقرار واعلان ایدنلر بولنور. وآنلره قارشی غیرتی تحمل ایتمه‌ین اقربا واولیادن منع وزجره قیام ایله‌ینلر وایلری کیدنلر بولنور. باخصوص قرارنامه ولایحه‌سنده یالکز دواعی خصوصی حالا مبهم براقیله‌رق زنا حقنده جمهور ائمه‌نك مذهبلری ترك ایدیلمش اولدیغی نکاح باطله دائر اولان ۷۵ نجی ماده‌سندن آکلاشیلیور.

کرچه شو نکاح باطلك وقوعی نادروفعل زنانك اقامهٔ حد ایچون ثبوتی متعسردر. لکن بوقدرجکله، یاخود دواعینك امور وجدانیه‌یه ارجاعیله احکام شرعیه‌نك تغییری، واجب‌الاتباع اولان قول صحیحك ترکی تجویز اولونه‌ماز.

بونلر محکمه‌لره دوشه‌جك ایشلردن دکل، ظن اولنیورسه اوراق اوزرنده بوتغییروتبدیلك فائده‌سی نه اوله‌جق؟ خلقك اوصورتده حسیاتنه طوقونه‌رق رنجیده ایلمکدن باشقه هیچ بر مصلحتی متضمن اولمدیغی کبی برچوق محاذیرده‌ده سبب اوله‌جقدر. قائن والده‌سنه صالدیران، یاخود اوکی قیزینه صارقیندیلق ایدن مجوسی مشرب آلچاقلری زوجه‌لری‌ده البته ایسته‌منلر. اقربا واولیالری‌ده قبول ایتمزلر. اونلر ضرری یوقمش دیه‌رك افعال خبیثه‌لرینی اقرار ایلمکدن چکنمز اولور، بونلرده محاکمه مراجعتدن مأیوس بولنورلر ایسه جنایات ومقاتلاتی بیله موجب اولور.

دواعینك بلا تفصیل حرمت مصاهره‌یی موجب اولدیغی فی‌الاصل کتاب اول الهینك احکامندن اولوب بو حکمی مقرر وفرعاً متواتر اولان « ملعون من نظر الی فرج امرأة وابنتها» حدیث شریفی کبی آثار محفوظهٔ صریحه ایله ثابتدر. « ولاتنکحوا مانکح آباؤکم» آیت کریمه‌سی عقد وفعل وانواعنه شامل اولوب لغةً جمع وضم معناسنه اولان نکاح لفظی فعل حقنده اظهر وبناءً علیه زنانك‌ده حرمت مصاهره‌یی موجب اولدیغنه نصدر. نته‌کیم امام ابوحنیفه واصحاب کرامیله برابر امام مالك واحمد بن حنبل کبی بونجه ائمه‌ده آنك اوزرینه اتفاق ایلمشلردر.

اوت، نکاح مشروعك موجبی اولان صهریتك مفید اولدیغی مودت وتناصر نعمتی زنا ایله حاصل اولماز.

لکن او نعمتك بولونماسیله محرومیتده موصل اولماسی لازم کلمز. نته‌کیم منشأی حلال اولان رضاع اوزرینه ترتب ایدن الفت ومحبت نعمتی‌ده طریق تنوعله حاصل اولماز.

لکن زانینك ارتکاب ایتدیکی فعل حرامك اثری اولان سودایله امزیریلان طفل آنك رضاعاً قیزی اولوب کندیسنه وبرادرینه نکاحی مذهب شافعی اوزره‌ده حرام اولدیغی مسلمدر. مشار الیه حضرتلرینك لایحه‌ده مذکور اومثللو نکاحلری تحسین معناسنه اولمیوب آنجق کندیسنه باغ اولان ادله ایله حرمتنی قطع ایده‌مه‌مسندندر. شبهه‌لی اولدیغی وفسادینه حکم اولندیغی صورتده خلافك مرتفع اوله‌جغی سادات شافعیه‌نك مذهبلرندن اولوب کتابلرنده مصرحدر.

بومثللو نکاحلرك وقوع وشیوعنی اهل اسلامدن آرزو ایدن یوقدر. بوماده‌لر کیمك ایچون بویله یاپیلیور؟

قانونده « نکاح باطل هیچ حکم افاده ایتمز. » دینیله‌رك حرمت مصاهره‌یی نفی ایلمکدن مقصد انسان صلبندن اولان بر قیزی کندیسی، یاخود اوغلی ویا حفیدی نکاح ایده‌بیلیر دیمك ایسه بونك وبالی دها بویوکدر. چونکه بونوعك حرمتی یالکز ثبوت مصاهرت بابندن دکل، حکم رضاعك عاتی اولان جزئیت معناسنك بطریق الاولی ثبوتیله اولبابده‌کی نص جلیلك دلالت بالدلاله‌سی و« حرمت علیکم امهاتکم وبناتکم واخواتکم ...» نظم جلیلنك لغةً حلال وحرامه عام اولان الفاظ وعباره‌سیله‌ده ثابتدر. وهرهانکی نوعدن اولورسه اولسون محلك حله قابلیتی اولماینجه نکاحك صحتنه حکم اولونسه‌ده باطلاً نافذ اولمایه‌جغی بدیهی‌در.

٩

باب ثالثده ۳۳ نجی ماده‌ده : « عقد نکاحك اجراسندن اول کیفیت اعلان اولنور. » دینلمش. لایحه‌ده، « نکاحك اعلانی امر مسنون واولدن بری ممالك اسلامیه‌ده جاری اولوب، حین عقدده شاهدلرك حضوری شرط اولمسی‌ده بوکا مبنی اولدیغندن» بحث اولونه‌رق «قبل العقد اعلان اولونمسی وجودی ملحوظ اولان مدعیلری وطرفین بیننده رضاع بولوندیغنه مطلع اولانلری خبردار ایلك کبی مصالحی محتوی اوله‌جغی مطالعه‌سیله بوماده‌نك وضع اولوندیغی » کوستریلمشدر.

حال بوکه مسنون اولان اعلان حین عقدده مشروط اولان اشهاد ایله آندن صوکره قبول تهنئه واتخاذ ولیمه صورتیله اجرا اولونه کلن زیادهٔ اشاعه‌دن عبارتدر. بوقیده « عقد اجرا ایدیلك ایسته‌نیلیور. ادعا واعتراضی اولانلر کلسون. » دیه‌رك محکمه قاپولرینه وسوقاق باشلرینه یافته یاپیشدیرمق کبی احوالك ملت اسلامیه‌ده کورولمش شیلردن اولمایوب بدعت مساسندن اوله‌جغی بدیهیدر.

هیچ برفائده‌سی ده اولمایه‌جغی کبی اذننامه طلبنده بولونانلری واوزاق یرلردن کلن و مرکز قضاده مأوالری بولونمیان بیچاره کویلیلری « اعلان اجرا اولونه‌جقدر » دیه‌رك تکرار تکرار کیدوب کلمه‌یه ، ایشلرینی کوجلرینی براقوب قهوه‌لرده ، خان کوشه‌لرنده سورونمه‌یه مجبور ایده‌جکی ومحض خیر اولان بر امرك بلا موجب کونلرجه تأخیر وتعویقنه بادی اولوب مصرفجه‌ده ارباب مصالحك وحاللری متحمل اولمیان فقرانك اضرارینی موجب اوله‌جغی زیادهٔ بیاندن مستغنی در .

بر طاقیم ارباب اغراض و اطماعك هیچ اولمازسه ایشی تعویق وعلاقه‌دارانی تعذیب ایچون « باشقه‌سنه نکاحلیدر ، یاخود آرالرنده رضاع واردر . » کبی برطاقیم اخبارات ودعاوی‌یه قیام وتصنیعات وتزویراتده اقدام ایتملرینه؛ وبرطرفدنده عقدارتباط ایتمکده بولونان عائله‌لر آراسنده درلو قیل وقال احداثیله تخم فساد القا ایتملرینه وسیله اوله‌جقدرکه بوندن بیوك برمضرتده اوله‌ماز .

بواصول اوروپاده جاری ایسه آنلرك کندی اخلاق وعوائدلرینك آثار ومقتضیاتندن اوله‌جقدر . مملکتمز ایچون تقلیده شایان دکلدر .

خرستیان وطنداشلریمز جماعتلرنجه‌ده قبول ایدلمش اولمایوب نهایت عقدی اجرا ایده‌جك اولان کلیساده‌کی مأموره احاله ایله اکتفا اولوندیغی ۴۱ نجی ماده مندرجاتندن اکلاشیلیور . قومیسیون هیئت محترمه‌سی اهل اسلام ایچون بواصولك قبولنده جداً خطا ایتمشلر .

۱۰

۳۴ نجی ماده‌ده « عقد نکاح اثناسنده مکلف ایکی شاهدك حضوری نکاحك صحتنده شرطدر . » دینلمش . بوده نقصان وخطادن خالی دکل . چونکه برارکك وبرقادین غیرکافی ، ایکی ارککك حضوری‌ده غیرضروری‌در . شاهدلرك حرالاصل اولسون ، معتق اولسون ، حریت شرعیه‌یی حائز اولملری ومسلمه‌نك نکاحنده اهل اسلامدن اولملری‌ده شرطدر . چونکه نکاحك آنك اهل ملتندن مکتوم اولمه‌سی مطلوبدر .

قومیسیون بوشرطك ذکرندن ، احکام مساواته طوقونور توهمیله صرف نظر ایتمشلرسه بودها یاکلیش . بونده اویله برشی یوقدر . باخصوص غیرمسلم اولان وطنداشلریمزده اهل اسلامك امور دینیه‌لرینه وامردینیه‌دن اولان نکاح و طلاق ایشلرینه قاریشمق ایسته‌مزلر . وکندی نکاحلرینك اثباتنه‌ده اهل اسلامك دخوللرینی آرزو ایتمزلر . حتی خرستیانلر کندی نکاحلرنده شاهدلرك کندی ملتلرندن اولمسیله‌ده اکتفا ایتمیوب پاپاسلری طرفندن اجرا اولونمسی ویهودیلر شهودك کندی دینلرنجه مطلوب اولان اوصاف حائز اولملری شرطلرینی بیاندن چکنمیوب ۴۰ نجی و ۶۲ نجی ماده‌لرده صراحةً درج ایتدیرمشلردر .

۱۱

۳۵ نجی ماده‌ده : « نکاح مجلس نکاحده طرفینك ویا وکیللرینك ایجاب وقبوللریله عقد اولنور . » دینلمش . منطوقه دیه‌جك یوق . لکن محتاج تکمیلدر . هرکس اجازت لاحقه‌نك وکالت سابقه حکمنده اولدیغنی بیلمز . مفهوم مخالفته تمسك ایدنلر ، مجله‌نك ۱۴۵۳ ماده‌سندنده غافل اولانلر ، بنه احکامك تبدیل وتغییر اولوندیغنی ظن ایله‌بیلر بولنور .

کرچه مفهوم مخالفتك مقصود اولمدیغی قرارنامه‌نك بابرابندن استخراج اولنه‌بیلیر . واویله اولسه لایحه‌ده اسبابنده کوستریلمه‌سی اقتضا ایدرکن برشی دینلمه‌مش اولمسیله‌ده استدلال اولنور . واحکام عمومیه حقنده منصوص ومجمع علیه اولان احکام ومفتی به اولان اقوال ایله عمل اولونه‌جغی‌ده بنه لایحه‌ده مصرح اولمغله اشکال واقعك رفعی متیسر اولور .

لکن هردعواجی وهرحاکم بودالرینی ادراك ایده‌من . برطاقم دعاوی فاسده تکونیله علاقه‌دارانك بویوزدن درجات محاکمده طولاشملرینه وحاللری متحمل دکل ایسه برچوقلرینكده ضیاع حقوقلرینه سببیت ویرر . عبارات قانونیه بویله ابهام واشکالدن سالم اولملی وبوماده‌نك نهایتنده : « عقد اکر فضولیلر طرفندن اجرا اولونمش سه زوجین ، یا وکیللرینك وهنوز بالغ دکللر ایسه ولیلرینك اجازتلرینه موقوف اولور . » دینلملیدر .

صدرالدین

بشری جمعیتلر ایچون دینك لزومی

۲

قوانین اخلاقیه‌نك ایکنجی قوهٔ مؤیده‌سی ده (طبیعت) اولدیغی ادعا ایدیله‌رك دینیلیورکه : فضائل ورذائلك حصوله کتیردکلری نتائج طبیعیه . قانون اخلاقی ایچون قوتلی بر مؤیده‌در . چونکه طبیعت ، قوانیننه قارشی وقوعه کلن هربر تجاوزی جزاسز براقماز . بناءً علیه رذیلته منهمك اولانلر ، نهایت برکون طبیعتك سله‌سنه اوغرایه‌رق محو اولوب کیدرلر . بونلرك عاقبتی دیکر انسانلر ایچونده موجب عبرت و انتباه اولور . بو سایه‌ده (دین) ه لزوم اولماقسزین جمعیتلر آراسنده قوانین اخلاقیه‌یه رعایتكارلق تقرر وتأید ایدر .

ثوت ، طبیعت ، قوانیننه قارشی وقوعبولان هیچ برتجاوزی جزاسز براقمز . قوانینك اخلالندن طولایی شدتله اخذ ثار ایدر . فقط ، طبیعتك اخلاله قارشی بوقدر بی امان طاوراندیغی قانونلر ، قوانین طبیعیه‌در ، قوانین اخلاقیه دکلدر . بر انسان ، عطالت قانونی اخلال ایده‌رك سرعتله کیدن برشمندوفردن اینمك ایسترسه ، دوشر ، پارچه پارچه اولور . اجسام مغطوسه قانونلرینه رعایت ایتمیه‌رك دکزه آتیلیرسه بوغولور . عکس تأثیرك تأثیره مساواتی قانونه رغماً ، قفاسنی برطاشه جارپارسه یاریلیر ، سقوط قانونی اخلال ایده‌رك ، کندیسنی برمحلدن براقیرسه ، دوشر اولور .

فقط قانون اخلاقی‌یی بو هتك و اخلال ایدنلره قارشی طبیعت لاقیددر. باباسنه حرمت ایتمه‌ین، کاشانه‌سنك قاپوسی اوکنده‌کی فقیر آجلقدن اولورکن کندیسی یوفنکلر، لذیذ یمکلر ییین آدملرك هیچ بر زمان طبیعتك نتیجهٔ انتقامنه اوغرادقلری یوقدر. کرچه، سرخوشلقده پك ایلری کیدنلرك آلقولیك اوله‌رق تلف اولدقلری واقعدر. فقط، اعتدال درجه‌سنی کچیرمه‌ین صحیح البنیه سرخوشلر، آلقولیکلره نسبتله پك چوقدر. آلقولیك بر آدمك عشرت یوزندن خسته ویا تلف اولمسی، قانون اخلاقی‌یه مخالفتندن دکل، بلکه بو خصوصده‌کی افراطندن ایلری کلمشدر.

کوریلیورکه، (دین) نظر اعتباره آلنمدیغی تقدیرده اخلاق ایچون کوستریلن بو ایکنجی قوهٔ مؤیده‌ده هیچ بر قیمتی حائز دکلدر.

قانون اخلاقینك اوچونجی قوهٔ مؤیده‌سی اوله‌رق ده (جمعیت) کوستریلمکده‌در. دینیلیورکه: هرهانکی بر جمعیتده، قوانین اخلاقیه‌یه رعایتکار اولانلر، جمعیتك مکافاتنه، اونلری هتك ایدنلرده مجازاتنه معروض قالیرلر. بناءً علیه، هر فرد اخلاق قانونه رعایته مجبور اولور.

حالبوکه بو ادعا طوغرو دکلدر. چونکه جمعیتلر تدقیق ایدلدیکی زمان کوریلیورکه هیچ بر جمعیت بو خصوصده نه مجازات، نه‌ده مکافات ویریور. بلکه کندینی مدافعه ایله اکتفا ایدییور. بوکونکی آوروپا جمعیات مدنیه‌سنده قبول ایدلمش اولان فلسفهٔ حقوقه کوره وظائف اخلاقیه، بر قوهٔ خارجیه ایله تأیید ایدلمیه‌رك هر کسك اختیارینه ترك اولنمش و بالکز مرعیتی شایان تمنی کورولمشدر.

فی الحقیقه فلسفهٔ حقوق کتابلرنده دینیلورکه: کرك شخصنه و کرك هم جنسنه قارشی اولان وظائف اخلاقیه‌سنك ایفاسی حقنده جمعیتك قوهٔ جبریه‌سنه معروض قالمز. هر جمعیت، افرادینی، وظیفهٔ اخلاقیه‌سنی یاپوب یاپمامقده سربست براقمشدر. چونکه، بو خصوصده بر مداخله، او فردك حریتنه تجاوز عد ایدلمشدر. [۱]

علمای حقوقه کوره، بر شخصك کندینه قارشی اولان وظائف اخلاقیه‌سنه مداخله حریتنه تجاوز اوله‌جغی کبی، هم جنسنه قارشی اولان اخلاقی وظیفه‌لرینه مداخله‌ده طوغری دکلدر. کرچه انسانك قوای ذاتیه‌سنی انکشاف ایتدیره‌رك نائل سعادت اولمسی، ایچنده یاشادیغی جمعیت سایه‌سنده‌در. بو سببدن جمعیتدن کوردیکی ایلیکه قارشی جمعیتك محتاج معاونت اولان افرادینه یاردیم ایتمسی ایجاب ایدر.

فقط، انسانك الك برنجی وظیفه‌سی کندی قوای ذاتیه‌سنی انکشاف ایتدیرمك اولدیغندن هیچ بر زمان باشقه‌لرینه معاونت ایتمکه اجبار ایدیله‌من. جبر ایدیلیرسه، او معاونت، بر امر خیر اولمقدن چیقار؛ بناءً علیه بر قیمت اخلاقیه‌سی ده قالمز. شو ایضاحات پك کوزل کوستریورکه منحصراً اخلاقی اولان وظائف حقنده جمعیتك هیچ بر مداخله‌سی یوقدر. اساساً فعلیات ساحه‌سنده‌ده بونك بویله اولدیغی کورولمکده‌در. جمعیات مدنیه ایچنده بوکون حرمتسز بر اولادك، صداقتسز بر دوستك، آشکار اولمیان بر فحشك جمعیتك مجازاتنه اوغرادیغی ایشیدلمش بر شیء دکلدر.

قوانین جمعیت آنجق حقوق اولان خصوصاتی نظر اعتباره آلمقده‌در. حالبوکه بو خصوصده‌ده قوانین جمعیت عادتا بر آغ کبیدر، ماهر اولانلر، قولایجه بو آغدن چیقه‌رق قورتیله بیلمکده‌در. نه‌قدر ماهر جانیلرك محکمه‌لرده برائت ایتدکلری، نه‌قدر معصوملرك محکوم اولدقلری بالآخره میدانه چیقمش دکلمی در؟

بو غایت طبیعی در. چونکه جمعیت آنجق کوزی اوکنده جریان ایده‌جك قبایح و جنایاتی منع ویا تجریم ایده‌بیلیر. حالبوکه جرایم و جنایاتك اکثریسی پولیس و ضابطه‌نك نظری نفوذ ایده‌میه‌جکی محللرده وقوع بولور.

کوریلیورکه قانون اخلاقینك شو اوچونجی قوهٔ مؤیده‌سی ده چوروکدر. بناءً علیه، بو مؤیده‌یه استناداً ده جمعیت آره‌سنده قوانین اخلاقیه تأسس ایده‌من.

قانون اخلاقینك قوهٔ مؤیده‌سی (افکار عمومیه) اولدیغی ادعاسنه کلنجه، بو، بوس بوتون چوروکدر. چونکه، افکار عمومیه‌نك ماهر و فتان انسانلر طرفندن هر کون تغلیط اولنه‌بیلدیکنی کوروب طورپرکن، بویله بر ادعایه هیچ بر صورتله بر قیمت ویریله‌من. بوندن باشقه کیزلی فضیلتلره، افکار عمومیه‌نك بر حکم ویره‌بیلمه‌سی ممکن دکلدر. حالبوکه، فضیلتك الك صافی مخفی اولانلریدر.

اکثریا الك بیوك رذیلتلر، مخفی بر صورتده ایفا اولنورلر. طبیعی افکار عمومیه بونلردن ده خبردار اوله‌من. اساساً، بر جلای ظرافته بورونمش بر چوق رذائلك افکار عمومیه‌ده اکثریا شایان تقدیر کوریلدکلری هر وقت و هر یرده مشاهده اولنمقده‌در.

خدعه، ویا و مداهنه‌ده مهارتکار اولان بر چوق شریرلرك افکار عمومیه‌ده پك یوکسك مواقع اشغال ایتدکلری هر مملکتده کورولمیورمی؟ دیمك که افکار عمومیه بو خصوصاتده، اکثریا ضال و مضلدر. بناءً علیه اخلاق ایچون بر قوهٔ مؤیده اولمسی ممکن دکلدر.

ایشته شو تفصیلاتله ده تبین ایدییورکه قوانین اخلاقیه‌نك تأمین جریانی و آهنك جمعیتك محافظه‌سی ایچون، دینی بر قوهٔ مؤیده‌نك لزومی قطعی و ضروریدر. وقتیله (افلاطون)ك یوکسك بر سسله

---

[۱] بر کیمسه‌نك انتحار ایتمکده اولان بر شخصك انتحارینه مانع اولمسی کبی بعض احوالده بر مداخله قبول ایدلمش، بو کاده انتحار نشئتنده بولنان شخصك مسلوب العقل اولدیغی جهتله تماماً حریتنه مالك بولنمدیغی بر سبب اوله‌رق کوسترلمشدر. بو تشریحه کوره نفس انتحار منع ایدلمکله منتحرك حریتنه تجاوز ایدلمش اولمیور دیمکدر.

اعلان ورىبيوندن اولمسنه رغماً (وولتر) ك بيله بالضروره قبول ايتديكى اوزره ؛ رحيم و ذوانتقام بر الهك وجودينه ايماندن باشقه بر يول يوقدر .

مشهور (هربرت سپنسر) ك (مبادئ اجتماعيات Les principes de Sociologie عنوانلى اثر مشهورنده‌كى « شو علمك ترقيسى ، كيتدكجه داها بديهى بر صورتده اثبات ايديوركه ، حقيقتى آكلايه‌میه‌دیغمز و آكلايه‌ميه‌جغمز بر وجود مطلق واردر. بدايت ونهايتنى تصور ايده‌مديكمز بو قدرت سرمديه ، هر يرده تجلى ايديور . هر شى اوندن ظهوره كليور . » اعترافى نه قدر معنادارد ر ! . . .

دينسزلكك نتايجنى نظر اعتباره آلمقده انسانى دينك لزوم اجتماعيسنى اعترافه مجبور ايدر . فى الحقيقه ، دينسزلك ، اولا اخلاق، ثانياً حقوق فكرلرينك ضياعنى انتاج ايتمكده‌در . چونكه يوقاريدنبرى ايضاح ايلديكى وجهله دين اولمديغى تقديرده اخلاق ايچون بر قوهٔ مؤيده قالمديغندن ، بالضروره دينسزلك هر درلو فضايحك انتشار و توسعنه ونتيجه‌ده اخلاق فكرينك ضياعيله جمعيتك انحلال و انقراضنه سبب اولور . دينسزلك عينى زمانده حقوق فكرينى ده ييقار . چونكه بوتون قانونلرك تملى حقوق فكرى‌در . حق ايسه ، فلسفهٔ حقوق كتابلرنده، بر فعاليت انسانيه‌دركه قانون اخلاق نظرنده انسانلرجه مرعى طوتيلمق ايجاب ايدر وعدم رعايت حالنده جبر استعمالى جائز اولور بولنده تعريف ايده‌بيلمكده‌در. بو تعريفده‌ده كوستريديكى اوزره ، فكر حقوقده ، اخلاقك قدسى انسانلرينه مستنددر . هيچ كيمسه تردد ايتمزكه ، (عدالت) بر فضيلت اولديغى ايچون مقدس‌در.

ديمك‌كه ، اخلاق ييقلديغى تقديرده ، اوكا استناد ايدن فكر حقوق وبنا برين بوتون قانونلرده طبيعتيله ييقلمش اوله‌جقلر وتعبير ديكرله نافذ اولان قيمت قدسيه‌لرينى غائب ايده‌رك على العاده اسكات حالنى آله‌جقلردر. بويله بر تشوش هنكامنده جمعيت و حريت فكرلرينكده تماميله سونوب كيده‌جكى طبيعى‌در. ثالثاً دينسزلك جمعيتلركده انهدامنى موجب اولور. چونكه جمعيت افرادى آره‌سنده اخلاقى تساندبولنان بر زمره ، بر هيئت ديمكدر. بو تساند ايسه آنجق جمعيتى تشكيل ايدن فردلرك اعتقاد و طويغولرينك مشترك اولمسيله حصول بولور . دين اورتادن قالقنجه، طبيعتيله بو تساندده زوال بولور. نتيجه‌ده هم جمعيت وهم فكر جمعيت اورتادن قالقار .

دينسزلك اعتقادنده مشترك اولان انسانلر آراسنده يكى بر تساند اجتماعى تكونى ممكن دكلدر . چونكه دينسز بر انسان منحصراً غريزه‌لرينك محكومى بولنه‌جغندن ، بالطبع ناظم حركات و فعاليتى خودكاملق اوله‌جقدر . حالبوكه خودكاملق جمعيتك مبناى استنادى بولنان ديكركاملك ضدى‌در . بوندن طولايى‌دركه منحصراً دينسزلردن مركب بر جمعيتك پايدار اوله‌بيلمه‌سى متصور دكلدر .

دينسزلك جمعيت بشريه ايچون بر آفت اولديغى كبى فردلر ايچونده اك بويوك بر فلاكتدر. قواى طبيعيه‌نك محكومى اولان انسانه حياتى سوديرن ، اوكا سعادت اميدلرى صاچان منبع (دين) در. بو منبعك فيضندن محروم اولان بر فرد ، مادى بوتون اسباب رفاهى مهيا اولسه بيله ؛ ينه بدبختدر .

چونكه حياتك اك نوشين منبع سعادتى اولان احساسات عاليه ومعنويه‌دن محروم‌در . حياتدن روحانى بر ذوق يوقدر. بويله بر آدم مادى بر فلاكته اوغرار اوغرامز، كنديسى ايچون حياتنه خاتمه چكمكدن باشقه بر مدار تسلى بوله‌مز . مادى بر فلاكته معروض قالمسه‌ده ينه كنديني مسعود كوره‌مز . اذواق ماديه‌دن پك چابوق اوصانيله‌جغندن عمرينى دائمى بر حيات صقينتيسى ايچنده كچيرر. بالخاصه هنكام پيرى‌ده آرتق حيات كنديسنه بربار كران اولور. يا انتحار ايدر ويا اضطراب ايچنده دوزخى بر حيات كچيرمكه مضطر قالير .

بويله بر دينسز، عينى زمانده فقيرده اولورسه ، او آدم هم كنديسى ايچون ، هم‌ده ايچنده ياشاديغى جمعيت ايچون حقيقى بر مصيبت‌در. مدار اميد و تسلى‌دن محروم اولديغندن حياتك مرارت و احتياجاتنه قارشى مراجعت ايده‌بيله‌جكى يكانه چاره يا انتحار ويا جنايتدر .

دينسزلك بالخاصه دينى جمعيتلر آره‌سنده باعث اوله‌جقلرى فلاكت پك مدهش‌در . دينسز نظرنده جمعيتك مقدس طانيديغى فضيلت ، شفقت ، مروت ، انصاف و انسانيت كبى تجيبه‌لرك هيچ بر قيمت ومعناسى يوقدر. چونكه زاده‌دين اولان بوتون دساتير واساسات اخلاقيه كنديجه هيچدر ، اساسسزدر. او اولسه اولسه آنجق قوانين طبيعتى طانير . طبيعتده ايسه، رقابت، مجادله ومقاتله‌دن باشقه بر شى يوقدر. جهان عضويتده قوى دائما ضعيفى ازيور . هر حيوان ، هر نبات كندى بقاسنى ، ديكرلرينك افناسنده آرايور . بقايه‌اليق اولانلر ، اولميانلرك يرينى طوتيور . خلاصه طبيعت فرديتدن باشقه بر شيئه خادم اولميور .

طبيعتى رهبر اتخاذ ايدن دينسزلرده ، بالضروره ، جمعيت مفكوره‌سى يرينه فردى مفكوره قائم اوله‌جغندن ، بو حالك نتايج اجتماعيه‌سى ، انسانلرك بهيمى بر دركه‌يه سقوطندن باشقه بر شى اوله‌مز .

بو خصوص نظر اعتباره آلينورسه ، دينسز بر آنارشيستك بر بومبا ايله بر آنده بيكلرجه آدمى اتلاف ايدركن ، ذره قدر وجدان عذابى حس ايتمه‌مسنك سببى آكلاشيلير. چونكه اونك نظرنده بر بومبا ايله بر وولقانك هيچ بر فرقى يوقدر .

دينسزلك يالكز فرد و جمعيتك دكل ، عينى زمانده عائله‌نكده سبب فلاكتى‌در. چونكه دينسزى عائله‌سنه باغلايان رابطه آنجق منفعت‌در.

بو منفعت صارصیلدیغی ویا داها کارلی منافعله تقابل ایتدیکی تقدیرده عائله رابطه‌سنك قوه‌سی غایت طبیعی بر شیدر .

کوریلیورکه جمعیات بشریه‌یی بو کبی مدهش سقوط و انحلاللردن قورتاره‌جق یکانه عامل (دین)در . دینك، حیات جمعیتك ضروریاتندن بولندیغی و انسانلرك دینسز اوله‌رق بر جمعیت حالنده یاشایه‌مدقلری ، فرانسه انقلاب کبیری اثناسنده کوریلن احوال وتظاهرات ایله قطعیاً تحقق ایتمشدر .

فی‌الحقیقه ، قاتولیکلکه قارشی آتشین بر نفرت طویان فرانسز اختلالجیلری بر طرفدن خرستیانلغك الغاسنی اعلان ایدرکن دیکر طرفدن‌ده اولا (مذهب حق) ثانیاً (مذهب وجود اعظم)ناملریله بر طاقم غریب دینلر ایجادینه قالقمش ونهایت ینه خرستیانلقده قرار قیلمشلردر [١] . (هه‌بر) کبی کلیاً دین علیهداری اولان آدملرك خرستیانلغك یرینه (مذهب حق) نامیله یکی بردین اقامه‌سنه مجبور اولیشلری ، اجتماعی و روحی مقتضیات تحتنده وقوعبولمش اولدیغی شبهه‌سزدر .

خرستیانلغك آلمش اولدیغی شکل خرافی ، ارا یره‌ده ، متفنن دماغلری تطمین ایده‌مه‌مکه باشلاینجه ، وجدانلرك دین احتیاجنی ، جمعیتلرك آهنك و انتظامنی تأمین ایچون بعض متفکرلرطرفندن (دین طبیعی) (ویا دین عقلی) نامیله بر دین وضعنه‌قالقیشیلمش اولمسی‌ده جمعیات بشریه‌نك دینسز قاله‌مامسندن ودینك حیات اجتماعینك ضروریاتندن اولمسندن نشأت ایتمشدر . فی‌الحقیقه دین فکری زائل اولدیغی کبی جمعیات بشریه‌نك تفسخ ایده‌رك بی امان و عاقبتی مجهول

[١] اختلال کبیر اثناسنده فرانسه افکار عمومیه‌سنك سیئات وشناعتلری قرون وسطی تاریخنده ابدی بر لکه اوله‌رق قالان رهبان کروهنه قارشی فورانی پك طبیعی وحق ایدی. بوفوران بالاخره پاپالرك شخصلرندن قاتولیکلکك علیهنه توجه ایتمش ، بر آرالق (شه‌نیه) و (هوبه‌ر) ك اوك آیاق اولدقلری جریان کولنج صفحه‌لره میدان ویرمشدر . پارس پسقپوسی مشهور (غوبل) ، (قونوانسیون) حضورنده پسقپوسلق علاماتی اولان یوزوکیله صلیبنی چیقاروب آتمش ، باشنه برقیرمزی تاکیه کیمش، راهبلرده کندیسنه توفیق حرکت ایتمشلردر. غوبل ، بعده کندیسنك ورفقتنده‌کی پاپالرك قاتولیکلکه عائد وظائف روحانیه‌لرینی ترك ایلدکلرینی اعلان ایتمشدر . بونك اوزرینه قاتولیکلك ملغا عدایدلمشدر. (هه‌بر) ك چیقاردیغی (مذهب حق) فرانسه‌نك دین رسمیی اولدیغی اعلان اولنمشدر . مذهب حقك ایلك آیین‌ده مطنطن بر صورتده (نوتردام) کلیساسنده اجرا ایدلمشدر .

شویله‌که ، (نوتردام کلیساسنده) پاپاس و راهبلرك یرینه تیاترو چالغیجیلری جلب ایدلمش ، واوپرانك اك کوزل آقتریسلرندن دلبر بر قادینه بیاض فستان ماوی مانتو ، و قیرمزی تاکیه الباس ایدیله‌رك مذبذب بر آلایله کلیسایه کوتورولمشدر . یاری چیپلاق برحالده یشیل بر تخت اوزرینه اقعاد ایدلمشدر . بعده حاضر اولان جماعت مذهب حقك تمثالی عد ایدیلن بو قادینه سجده و عبادت ایتمشلردر .

بو کولنج و چیلغین حال ، قاتولیك پاپاسلرینك افراطلرینه قارشی غریب بر تفریط ایدی .. پاپاسلرك رذالت و تحکملری دوام ایده‌مه‌مش اولدقلری کبی

بر آنارشی‌یه محکوم اوله‌جغنده هیچ شبهه یوقدر . دینك‌که کرك افرادك ، کرك عائله‌نك و کرك جمعیتك تأمین سعادتی آنجق (دین حق) سایه‌سنده ممکن اوله‌بیله‌جکدر . او حالده دین ، بشریت ایچون اك مبرم و اك لزوملی بر عامل اجتماعیدر .

م . شمس‌الدین

مسلمانلق دین فطریدر

انکلیز ممالکندن اوقسفورده بولندیغم اثناده برکون شهرمذکور دارالفنونی طلبه‌سندن برقاچ نجیب سیما زیارتمه کلدیلر . اوطوزدور اوطوزماز آره‌منده شرقدن، شرقلیلردن ، اونلرك اخلاق وعاداتندن، برچوق جهتلردن بوکونکی اوروپالیلرك حاللرینه توافق ایتمیان احوالندن بحث آچیلدی. کیت کیده زمین مکالمه اسلامه انتقال ایتدی. محترم مسافرلریمك ماهیت اسلامه متعلق سرد ایتدکلری مطالعاتك هیئت عمومیه‌سندن شونی استنتاج ایتدم‌که بو ذوات ، اسلام دینیلنجه بو کلمه‌دن استرقاق (اسیر قوللانمق) ، طلاق ، تعدد زوجاتدن بشقه بر معنی آکلامیورلر ، مسلمانلری‌ده ، خرستیانلرك مسیح بن مریمه طاپدقلری کبی (محمدعلیه‌السلام) ه پرستش ایدرلر ، اعتقادنده بولنیورلر .

شوراسنی‌ده عرض ایده‌یم که اونلرك کرك اسلام ، کرك مسلمانلر حقنده بسله‌دکلری فکر واعتقاده بیدای وقوف ایتمکله اساساً واقف اولمادیغم برحقیقته اطلاع حاصل ایتمش اولمادم . چونکه دها اول کوروشوب قونوشمش اولدیغم بویله برچوق کزیده سیالر اقوام

بو چیلغینلقده پایدار اوله‌میه‌جغی پك طبیعی ایدی. فی‌الحقیقه بویله اولمشدر. اویاب اختلالدن مشهور (روبسپیه‌ر) یوم آیندن اون بش کون صوکرا (ژاقوبه‌نلر) قلوبنده افکار باطله‌یی برطرف ایتمك بهانه‌سیله دینسزلکه برنوع دین شکلی ویرمك ایسته‌ین «هه‌به‌ر» طرفدارنه شدتله هجوم ایدن مشهور نطقیله اورتایه آتیلمش ، رؤسای اختلالدن «دانتون»ك ده معاونتیله ، «مذهب حق» ك یرینه «مذهب موجود اعظم» ی اقامه ایلمشدر . وجود واعظم مذهبنك عقیدهٔ اساسیه‌سی ، وجود اعظمك و روحك موجودیتنه ایمان ، ظلم و حیله‌دن نفرت ، ظالم و خائنلری مجازات ، بدبخت و ضعیفلره معاونت ، مظلوملری حمایه ایتمك کبی اخلاق و اعتقادی شیلردن عبارت ایدی . مراسم دینیه‌سی‌ده ، سنه‌ده درت دفعه اجرا ایدیله‌جك بیوك وهر اون کونده یاپیله‌جق کوچوك مراسم سیاسیه و آیینلردن عبارتدی .

وجود اعظم مذهبی ، فرانسز ملتنك دینسزلکه قارشی فورانك بر نتیجه‌سی ایدی. معمافیه ، اللهك وروحك موجودیتلرینی تصدیق ایتمسنه رغماً ، بو مذهب‌ده اوزون مدت دوام ایده‌مدی. «روبسپیه‌ر»ك قتلی متعاقب سوغنه یوز طوتدی . فرانسزلر ، قاتولیککك بر دین رسمی اولدیغنی اعلان ایتمکله برابر ، ینه خرستیان دیننه مربوط قالدیلر .

فرانسه بحران اجتماعیسنك بر تظاهری اولان بو احوال ، بر جمعیتك دینسز قاله‌میه‌جغنك ، نجیع قطعی پك بلیغ بر شاهدیدر .

غربیه‌نك مهم بر قسمنك دیانت حنیفیه‌یی نه درجه‌یه قدر طانیه‌بیلمش اولدقلرینه دائر بکا اساسلی بر فکر ویرمشدی .

اسلام حقنده‌کی فکر وقناعتلرینی دیکلدکدن صکره او منور وفضیلت‌پرور مسافرلریمه دین اسلامك اصول و قواعدینه ، بعض تکالیفنك نه کبی حکمتلری احتوا ایتمکده اولدیغنه دائر ایضاحات ویرمکه باشلادم . حقایق اسلامیه حقنده بن فکرلریمی تنویره چالیشیرکن کوریوردم‌که هیئت زائره سوزلریمی بیوك بر مراق و اهتمام ایله دیکله‌یورلردی . تعصب ، سویله‌دیکم سوزلری صمیمیتله تلقی ایتمه‌لرینه مانع اولمیور ؛ عناد و مکابره تجلی حقایقه قارشی قلبلرینه پردهٔ عما چکمیور ایدی . دها بشیکده ایکن باشلایه‌رق او کونه قدر ، اسلامی کندیلرینه اك چیرکین واك منفور بر شکل و ماهیتده تصویر وتمثیل قایه‌سیله ، واقع اولان بتون تلقیناتی برطرفه آته‌رق افاداتمی حقیقی بر بیطرفلقله سمع اعتباره آلمقده ایدیلر .

بن هنوز سوزلریمه نهایت ویرمامش ایدم‌که ایچلرندن بری: «استاد! بکا اویله کلیورکه بودین ، هیچ بر خصوصده فطرته منافی دکل » دییه باغیردی .

بوسوز درحال بکا «کل مولود یولد علی الفطرة فابواه یهودانه وینصرانه» حدیث شریفنی خاطرلاتمش اولدیغندن، «اوت ، ذاتاً نبی علیه السلامده اسلامه بو نامی ویرمشدر.» دیدکدن صکره حدیث شریفی کندیلرینه ترجمه ایتدم ..

بحث بوراده بیتمش ، یالکز بوماجرا بالاخره بنده اسلامك دین فطری اولمه‌سنك معناسنی ایضاح وبونك دلائل نظریه‌سنی تبیینه خادم مطالعاتمی اوفاق بر رساله شکلنده موقع استفاده‌یه وضع ایتمك فکرینی اویاندیرمشدی. بودفعه بو مؤتمر عالی[١]یه دعوت ایدلمکلکم بکا بوبابده‌کی مستحضرات فکریه‌می مؤتمرك اعضای محترمه‌سی حضورنده بسط وتمهید ایچون اك کوزل فرصتی احضار ایتدیکندن دولایی کندیمی بختیار عد ایدرم .

حدیث شریف

بخاری ابو هریره‌دن شو حدیث شریفی روایت ایتمکده‌در :

« مامن مولود الایولد علی الفطرة فابواه یهودانه او ینصرانه کما تنتجون البهیمة هل تجدون فیها من جدعاء حتی تکونوا تجدعونها» = هیچ بر مولود یوقدرکه مقتضای فطرت اوزره دوغمش اولماسین. اونی بالاخره آناسی باباسی یهودی، یاخود نصرانی یاپار. بوحال طبق سزك حیواندن دول آلمه کزه بکزر . آلدیغکز دولك ایچنده سز کسمه‌دکجه بر قولاغی کسیك دوله تصادف ایتدیککز وارمی ؟ »

مفسرلر ، عادتلری وجهله، « فطرت » کلمه‌سندن مقصد نه اولدیغنده اختلاف ایتمشلر ، برچوق متباین افکار سرد ایلمشلردر .

بزه قالیرسه ، حدیث شریفده « فطرت » کلمه‌سی « فابواه یهودانه او ینصرانه » سوزلرینك تعقیب ایتمه‌سی انسان ایچون یهودیلك، نصرانیلك ابوینك ویردکلری تربیه‌نك تأثیرینه مستند عارضی بر صفت اولدیغنی آکلاتمقده‌در . نته‌کیم جدع (قولاق کسمك)خصوصنده‌ده حال بویله‌در . قوزی آناسندن فطرت سلیمه اوزرینه، قصورسز، نقصانسز دوغار، قولاغی کسیلیرسه صکره کسیلیر.

شریعت اسلامیه‌نك تکلیف حقنده‌کی نقطهٔ نظری تدقیق ایدیله‌جك اولورسه عینی نتیجه الده ایدیلیر .

معلومدرکه شرع انور هنوز سن بلوغه واصل اولمیانلری مکلف عد ایتمامکده، بابالرینك تلقین ایتدیکی یهودیلك، نصرانیلکدن دولایی مؤاخذه‌یه طرفدار بولنمامقده‌در . انسانلر سن رشده بالغ اولوب‌ده بابالرینك دینی رضا واختیارلریله قبول ایتدکلری آندن اعتباراً هدف مؤاخذه اولورلرکه اووقت آرتق بار تکالیف آلتنه کیره‌بیلمك چاغی حلول ایتمش ، افعال ذاتیه‌سندن مسئول اولمه‌سنه مانع اولان احوال زائل اولمشدر .

بناءً علیه مادامکه اسلام حد بلوغه واصل اولمایانلری ، نصاری یاخود یهودی اولادی اولسه‌لرده ، مسلمان طانیمقده و اونلره نجات وسلامت وعد ایتمکده‌در ، شو حالده هر مولود ایچون دین فطری اسلامدن عبارت اولمه‌سنی بر حقیقت اوله‌رق قبول ایتمك ضروریدر .

اوت شرائط تکلیفی حائز اولمیانلر، میراث و سائره کبی دنیوی معاملاته تعلق ایدن بعض احوالده پدرلرینه تابع بولونسه‌لرده سائر بالجمله احوالده شریعت اسلامیه‌جه مسلمان عد ایدلمکده‌درلر .

فطرت وماهیتی بو صورتله تعیین ایتدکدن صکره اساس مقصده انتقال ایله اسلامك نه‌دن طولایی دین فطری اولدیغنی، بر نوزادی یهودیکه، نصرانیلکه عائد تلقینات مذهبیه ایله تغییر فطرته میدان ویرلمکسزین بیومه‌سی امکانی الویردیکی تقدیرده فطرتی کندینی اسلامدن بشقه بردین قبولنه سوق ایده‌جکنی دلائلیله اثبات ایتمکه چالیشه‌جغز وبوکا موفق اولمق ایچون اسلامك بعض اصول و قواعدی ایله شارعك وضع ایتدیکی تکلیفده‌کی اعتراض و مقاصدی حقنده بعض مرتبه تحلیلات وتشریحاته گیریشه‌جکز .

عبدالعزیز چاوش

ملکتنه کیتدیکمده و کیدوب کلیرکن.

٣ «کویلی زنکین اولدی» می دیورلر ؟

بر طاقیم بیلکیمز بیلکیج کیمسه‌لر . . استانبولده ، شوراده بوراده اوتورمشلر ، اوتوردیقلری یرده ، هر شیئی کوروب بیلدیکلری قورونتیسیله ، قاراکلفه طاش آتوب « کویلی زنکین اولدی » دیورلر.

[١] جز ایرده انعقاد ایدن مستشرقین قونغره‌سی

بو، اگر یاكلش دكلسه، جمله‌یی ممنون ایده‌جك بر حالدر. كویلی فی الحقیقه زنكین اولمش ایسه ایچنده بولوندیغمز بویوك كونولكلر زماننده، كوچوك بر ایلك‌ده اولمش دیمكدر.

«كویلی زنكین اولدی» سوزی طیشاریلرده‌ده بویله‌جه چالقانیور. پك چوق كیمسه‌لر بونی تكرارلایوب طوریورلر. نه‌دن آكلامشلر؟ چونكه، دییورلر، فرضا بوغدایك اوقه‌سی اوتوز پاره ایكن اوتوز غروشی‌ده كچوب قرق بولدی. بویله اولونجه، كویلی ألبته زنكین اولدی. بونی چوق یرلرده چوق كیمسه‌لردن ایشیتمكله برابر ایشكیللی ایدم.

كویه دها یاقین واردیغم زمان، داها ای صوروب صوروشدوردم. بزمكیلرده سوزی اوزاتوب لاقازانلغه دوكولدیلر.

بونلردن بری حكایه ایدوب دیدی: «بن، بر وقتلر تحصیلاتدن عائدات آلان باش تحصیلدار ایكن، فلان كویی بر هفته قیروب كچیردیكم حالده، اوچ بیك غروش تحصیل ایده‌مه‌مشدم. كچنلرده استقراض داخلی قیدی ایچون ینه اوكویه كیتدم، بر كیجه‌نك ایچنده اوچ یوز لیرالق حصه یازدم...» اوته‌كی ادعا ایتدی، دیدی: «كویلرك بورجسز قالدیغی كورولمش شی دكلكن، شمدی شهره، زراعت بانقه‌سنه، آغالره، كیمسه‌یه بورجلری قالمادی. حتی قدیم كوركلی آلاجالیلرینی كندیلرینه بورجلی ایدن توره‌دی كبه‌لیلرده اكسیك دكلدر...»

اوبرلری داها طولو سویله‌دیلر، دیدی قودی ایتدیلر. بونلرك دیدیكلرینه باقیلیرسه: شهرده صاندیقلرده چوروین قطنی، قماش، پتن، كتان نه وارسه كویه آقدارلمش. بر حالده‌كه بوكون كوی قادینلری قیرلرده، تارلالرده، ایكی درهم برچكیرده‌ك، آللی یشیللی أثیل أفیل أسدیروب كل یاغی قوقوتیورلرمش... كویده آرتیق بكار كیمسه قالمامش. برحالده‌كه كچكین اختیارلرله اون اوچ یاشنده‌كی چوجوقلر بیله اشله‌نوب چوغی بری ایكی، ایكی‌بی اوچ، دورت ایتمشلر... اوته طرفده ایسه، پارانك ویردیكی شیمارقلق وآزغینلق ایله كوی بوزولمش، بعض كویلیلر عشرت كبی، قمار كبی اخلاقسزلقلره قادار یورومش. بونلر آكلاتیرمش‌كه كویلی زنكین اولمشدر.

یا كشافلق ویاپغاره پك بولنده ایدی. لكن بن عقلمی بر درلو قاندیرامایوردم. كندی كندیمه دییوردم‌كه استقراض داخلی حكایه‌سنك ایچ یوزنده، كیم بیلیر، دها نه تأثیرلر، نه عاملر وار. هم كویلی كاغده پارا نظریله باقیایوركه... صوكره‌ده كویلینك هیچ بورجسز قالدیغی بولنده‌كی لاقیردی عجبا نه قادار طوغری؟ هم هیچ بورجسز اولمق كویلی ایچون‌ده مطلقا ای بر شیمیدر؟

بزجه بورج یكیتك قامچیسیدر. بورجی اولمایان یكیت قامچیسی وقونی اولمایان مسكین یكیتدر... قادینلرك تارلالرده أثیل أفیل أسدیرمه‌سنه، كنج قوجه هركسك أوله‌نمه‌سنه، بعضیلرك اخلاقی بوزماسنه كلنجه، بونلر درین درین دوشونوله‌جك شیلردر. بوتون آغیرلقلر اوستلرینه دوشمكله اوموزلری برقات دها چوكن كوی قادینلری هانكی آینه قارشیسنده اندام‌لرینه چكی دوزه‌ن ویرمشلر؟ كویده أولی اولمق نه دیمكدر؟ بیلمه‌لی ده اوندن صكره سوز سویله‌ملی. هم كیم أوله‌نمش؟ اركك نره‌ده؟ كویده قاچ آدام واركه قارشی قارشی‌یه كلوب قومار اویناسین؟ عشرت ایتسین؟ كیدوب كورمه‌لی‌كه كوی قادینلری یولاقده، یازیده، شهرده بازارده قولاری، بللری چیپلاق، (ستر عورت) حالندن بیله اوزاق كزیورلر. كویده اركك نامنه قالان اختیار بابالر، قاین آتالر آچلقدن بوكولری بربرینه كچمش مزارلق یاننده قیزلرینی، كلینلرینی كوزه‌تیورلر. بونلری كورمیوب بیلمیوب «كویلی زنكین اولدی» دینلر، هر حالده غیبه طاش رجم ایدوب قورو آغاجه قان دوكویورلر.

اك صوكره كویه اوغرادم، كوی كتابنك صحیفه‌لرینی شویله‌جه برسوزدم، كوردم، تارلالر باقمسز.. ای ایشله‌نمه‌مش، ای ناداس ایدلمه‌مش. ألبته باشقه دورلو اوله‌مازدی. ناصل اولسون‌كه چفت قیریق، موكوز یوق، صابان یوق، چفتجیده طون یوق، طولاق یوق؟.. باغچه‌لقلر باقیمسز... باریلر، دیوارلر كیتمش، قاپیلر قالمامش، آغاجلر یاری قورو، فیشقیریقلر آشیسز، صولر آزیتمش، سبزه‌لكلری صیپیرمش. ألبته باشقه دورلو اولامازدی. ناصل اولسون‌كه حال یوق، حیوان یوق، چاپا یوق، بل یوق، بونلره صاریلاجق أل یوق... أولر اسكیندن بتر، یوره‌ك آجیسی.. پنجره‌سز، جامسز.. اوجاق ییقیق، صاج آیاق قیریق، یوفقه صاجی دلیك دلیك.. قاینایان تنجره نره‌ده؟ قایماق قاپایان بویوك سله نره‌ده؟ سورو نره‌ده؟ آغیل نره‌ده؟

كویلینك ییرتیق قسی ایچنده بلكه بر قاچ كاغد وار. لكن او بوكا پارا نظریله باقیورمی؟ بیلیوركه بونلر بركون یاتاجق. قوش قرآنی اوقورسه‌لر ایناتمایور. هم كاغدی نره‌ده صاقلاسین؟ كومسه اولماز، سپته قویوب آصمه‌قاره كوتورور. بوغدایك اوقه‌سی اوتوز پارادن قرق غروشه چیقمش ایش. كویلی بوندن، صانكه نه قازاندی؟ اوتوز پارالق طوزی اوتوز غروشه آلمادیمی؟ برپارچه شكره، قهوه‌یه، صابونه حسرت قالمادیمی؟ صانكه نه قازاندی؟ ایواهلر، أوده قاچ اركك وار ایسه هپسی كیدوب أریدی. صوكره‌ده «كویلی زنكین اولدی» دییوب آلایمی ایدیورلر؟

اسپارطه‌لی حقی

عالم اسلامده موقعمز

بو قاره كونلرمزده بزى دوشونه جك ، بزم فلاح ونجاتمزى آرزو ايده جك بركيمسه وارسه اوده أولا بز ، ثانياً عالم اسلام . بزم بو خصوصات ايله نه درجه علاقه دار اولديغمز ميدانده ! بناء عليه بو مقاله مزده عالم اسلامده بوكونكى وضعيتمزى وعالم اسلامك بزه قارشى وضعيتنى ايضاح ايتمه يه جاليشه جغز .

سنين أخيره ده باشلايان انتباه اسلامك الك خيرلى و الك صميمى تظاهراتندن برى عالم اسلامك عرش خلافتى تقويه ايتمك ، مسلمانلرك منكسر حيثيتنى بو مقام جليلى اعلا ايدرك ، يار واغيار نظرنده يوكسلتمك وبويله جه او خيرلى انتباه ايچون متين بر استنادكاه تأمين ايتمك عزمى تشكيل ايديوردى .

واقعا عينى زمانده بلاد عربيه ده « قحطان » جيلق وديار تركيه ده « توران » جيلق ، بر جريان مصيبت شكانده ، عصرديده بر خسوفك مبادئ زوالنى تبشير ايدن بو معصوم اميدى بوغمق اوزره بر منبع انكشاف آريور و بريسى قاهره ده ، ديكرى استانبولده بر سيل امحاكارك آغوشنه توديع نفس ايدرك أساساً پريشان و نالان عالم اسلامك باشنه هر اميد رهايى سونديره جك ، هر احتمال موفقيتى نابود ايده جك فلاكتلرى بيغمغه حاضرلانيوردى . فقط عالم اسلامك ظلم و اسارتدن بيقان روح انتباهى بو جريانلرله مجادله ايدرك اونلرى سكته دار وكون كچدكجه ترقى ايديوردى .

حرب عمومى بو ايكى جريان مصيبتك طغياننى تسهيل ايتدى . و بالنتيجه انتباه اسلامك قبلهٔ اعتلاسى الك فجيع خسرانلرك زبون فلاكتزده سى اولدى . مقام خلافت كسب قوت ايدرك اعتلا وبتون مسلمانلره فرح وفخور بر استنادكاه تشكيل ايده جكى يرده مقدرات حياتى آخرك لطف وكرمندن بكلمك دركه سنه هبوط ايتدى ! بو عاقبت فجيعه بتون عالم اسلامى مقهور وپريشان ايدن ، الك مدهش اضطرابلر وخلجانلر ايچنده قيورانديران بر حادثه در . بونى حقيله حس ايتمك ، لايقيله ادراك ايتمك ، كندى ماتمزه اوچ يوز اللى ميليونك ماتمنى علاوه ايتمك وبو ماتم جهانكيرك قارشيسنده هر درلو غفلت وضلالتدن صاقينه رق ، موقعمزك اهميت ونزاكتنى تقدير ايدرك طريق فلاحمزى بولمق اقتضا ايديور .

امين اوله لم كه اوغراديغمز فلاكتلر ، مغلوبيتلر هيچ بر وقت عالم اسلامى بزدن صوغوته جق ، بزدن اوزاقلاشديره جق ، بر شكلده دكلدر . بالعكس بو مدهش فلاكت عالم اسلامى بزه دها فضله علاقه دار ايتديره جك ، موقعمزك دها قوى بر مظاهرتله مظهر تأييد اولمسنى انتاج ايده جك بر ماهيتده در . فلاكتمزك صفحات رذالت آلودنى عالم مدنيته قارشى نصل تطهيره مجبور ايسه ك عالم اسلامه قارشى ده عينى بورجى ايفايه مجبورز . عكسى تقديرده عالم مدنيتك نه قدر منفورى اولورسه ق عالم اسلامك مظاهرتندن ده اودرجه بى نصيب اولورز .

بو وضعيتى تقدير ايدرك عالم اسلامه وعالم مدنيته اثبات معصوميت ايله بو مظاهرتى تأمين ايتمك بوينمزك بورجيدر . أساساً عالم اسلام مغلوبيتمزك حضور ذلتنده بزم كبى كريان وماتمداردر . وحدت اسلاميه يى ، استقلال اسلامى تمثيل ايدن يكانه دولت اسلاميه نك وبال اضمحلالنى بوكاه ن شرذمهٔ خائنه يى بتون عالم اسلام بزمله برابر تلعين ايديور . مسلمانلغك روحنه قصد ايدن او فرقهٔ باغيه نك مفاسد و مصائبندن ، عدالتك جزاى سزاسنى تطبيق ايده رك قورتولمق بر فريضهٔ اسلاميه در . مقام خلافت بو فريضهٔ اسلاميه يى ، مسلمانلغك امر ايتديكى عدل وحقانيت دائره سنده ، ايفا ايتمكله هم مسلمانلغك امر علويسنى ، هم مسلمانلرك الك محق والك صميمى ارزوسنى اجرا ايتمش ، قدرت ورانتى ، شرف واستقلالنى ، بر طاقم خائنلرك پارچه لامق ايسته ديكى وحدتك ، وحدت اسلاميه نك رصانت وصلابتنى محافظه ايتديكى وهيچ بر وقت شونك ، بونك ، النده بازيچهٔ هوس واحتراص اولق دركه سنه تنزل ايده ميه جكنى قناعت بخش بر صورتده اهل اسلامه وبتون عالم مدنيته اثبات ايتمش ، اهل اسلامك مظاهرت وتأييدنى بحق احراز ايلمش اوله جقدر .

وضعيت حاضره مزك امر اولديغى بو وظائف معظمه آزادهٔ غرض وكين بر شكل عادلده ايفا ايدلديكى تقديرده عالم اسلامك حقمزده كى اميدلرى ييقيلماز ، بالعكس كسب قوت ايدرك موقع دولتمزك ترصينى ، صلح قونفرانسنده منافع عثمانيه نك تأمينى خصوصنده شايان دقت مظاهرتلرله حقمزى احقاق ايتديرمه نك امكانى حاصل اولور .

فقط بز بو خصوصده پك بطى داورانيورز . وظيفه مز اشخاصك سيئاتى تدقيق وجزاسنى تعيين وتطبيق ايتمكدن عبارت دكلدر . عينى زمانده مساوئ ماضيه نك ايقاع ايتديكى مسائلى ، احداث ايتديكى تفرقه لرى ينه بينمزده حل ايتمكدر . حالبوكه بز بو مسائلى ، بو مسائل عائلهٔ عثمانيه يى اهمال ايتمكله اونلرك بر مسئلهٔ دوليه اوله رق حلنى بيله رك بيلميه رك التزام ايتمش اوليورز . واقعا بو مسئله لرك آنجق صلح قونفرانسنده حل اولنه بيله جكنه دائر افواه رسميهٔ اجنبيه دن بعض بيانات ايشيديليورسه ده بز مسئله مزى كندى آره مزده حل ايتدكدن صكره او افواه رسميه يى ادلهٔ مقنعه ايله اسكات ايتمك نسبةً قولايلاشمش اولمازمى ؟ بناءً عليه بو مسائل عائلهٔ عثمانيه يى آره مزده حل ايتمك ايچون تدابير لازمه يى اتخاذ ايتمك اقتضا ايدر .

مثلا اتحاد ترقى حكومتى بلاد عربيه مزده ارتكاب ايتديكى رذائل ايله بر جهتدن شريف حسين پاشانك اسباب عصيانى تهيه ايتمش ، ديكر طرفدن سوريه ده ، عراقده اولاد عربك نفرت وغضبنى قازانمشدى . (اتحاد وترقى) نك سيئات اداره سى شريف حسين پاشايى اغضاب ايده جك

برماهيتده اوله بيلير، فقط هيچ بر وقت معاونت اعدايي طلب ايدرك ارض مقدسهٔ حجازی نامحرملره چيكنتمه سنی ، اراضیٔ مقدسهٔ اسلاميه يی حمايت اعدايه توديع ايتمه سنی ، ياخود ، اتحاد و ترقی حكومتيله حادث اولان اختلافی مقام خلافته قارشی اعلان مخاصمه يه قلب ايتمه سنی استلزام ايتميه جكی طبيعيدر . بزجه شريف حسين پاشا بويله بر جنايتی ارتكاب ايتمز وايده مز ! او اتحاد و ترقينك دشمنی اوله بيلير . فقط خلافتك دشمنی اوله ماز . بناءً عليه شريف حسين پاشا ياپديغی حركتك حسابنی عالم اسلامه ومقام خلافته ويرمكه مجبوردر .

كوروليوركه بو مسئله أول بأول دولت وخلافتك حل ايده جكی بر مسئلهٔ عائليه در . بو مسئلهٔ عائليه يی آره مزده حل ايتمه دن مقدم صلح قونفرانسنه كتورمك شان اسلامه ، وحيثيت اهل اسلامه ايراث شبهه ايليه جك بر عاردر . ادارهٔ عثمانيه نك شكلی احتياجه موافق بر شكل اكتساب ايده بيلير. فقط هيچ بر زمان تورك عربدن آيرلماز وايرلمايی دوشونمه مشدرده .

بوكبي تظاهرات آنجق قحطانجيلقله تورانجيلقك وبونلری سوق ايدن ياپانجيلغك اختراعات فاسده سيدر . بناءً عليه مقدراتمز حقنده قرار قطعی يی بزم اتخاذ ايتمه مز لازمدر . مقام خلافت اطرافنده اساسا طوپلانمش اولان امم اسلاميه أول بأول كندی آره لرنده مقدرات حياتيه لرينی تعيين ايتمك، بعده دول غربيه يه قبول ايتديرمك موقعنده بولنيور . مقام خلافتك ايفا ايده جكی اك برنجی و اك مهم وظيفه بودر . و بو وظيفه يی ايفا ايديوركن بتون مسلمانلرك عينی فكر و حس ايله مشبوع ، مقدراتمزك كندی طرفمزدن حل اولنمسنه بتون قوتيله ظهير اولديغندن امين اولملی وبيوك بر عزم موفقيتله چاليشمليدر . مقام خلافت بو وظيفه يی البت اهمال ايتميه جكدر . چونكه بويله بر اهمالك نتايج وخيمه سنی هركسدن فضله ينه او مقام عالی تقدير ايدر .

البته عالم اسلامده بوكونكی وضعيتمز ، وعالم اسلامك بزه قارشی وضعيتی هر زماندن فضله مهم ونازك بولنيور. وبزه بو مقدس وظيفه لری امر ايديور . بونلری ايفا ايتديكمز تقديرده وضعيتمزی ادراك وتحكيم ايتمش، ماضينك حمولهٔ مصائبندن ممكن مرتبه قورتولمش اولورز. مقامات عائده سی طرفندن بو وضعيتك تقدير اولنديغنی آثاريله كورمك هر مسلمانك بكله ديكی، صبرسزلقله بكله ديكی اك مهم، اك حياتی مسئله در.

عمر رضا

اجمال حادثات

خارجی:

اغلب احتماله كوره بر ايكی هفته صكره صلح قونفرهسی پارسده انعقاده باشلايه جقدر. هر طرفدن مرخصلر، كندی حكومت وملتلرينی تمثيل ايتمك وحقوقلرينی مدافعه ايده بيلمك ايچون پارسه طوغری شدر رحل ايتمكده درلر . تاريخده ايلك دفعه اوله رق جهانشمول بر مجلس تشكل ايديور . ديلديكنه نظراً ، بو اجتماع عظيم نتيجه سنده ويريله جك قرار ، قابل اعتراض و استيناف دكلدر ، قطعيدر . بونك ايچون هر حكومت صوك سوزينی معقولانه بر صورتده سويليه بيلمك ومدافعه اكلاتمق ايچون ، وثائقه مستند برچوق حاضرلقلر كورمش واك كزيده آدملرينی بو قونفره وياقونفرانسه كونديريور. چونكه بو تاريخی حادثه ايله فرصتلردندركه بردرلو آنی غائب ايتمكه كلمز .

قونفرانسده اك زياده اهميتله موضوع بحث اوله جق آلمانيا وتوركيادر. سائر حكومتلر وملتلرك يكديكرندن اولان مطالباتی ايكنجی درجه ده قاليور .

المانيا عجبا ايلروده نه شكل وماهيت اكتساب ايده جكدر ؟ اوروپانك كوبكنده يشايان يتمش مليونلق بر كتلهٔ عظيمه نك مقدراتی نه اوله جقدر ؟

ائتلاف حكومتلری ، بر دها آلمانيانك — كندی رقيبلرينك — اسكيسی كبی قوی التشكيمه وكوجلی قوتلی بر حال ووضعيتده قالمسنه روی رضا وموافقت كوسترميه جكلری وارد خاطر اوليور . المانيانك بردها ائتلاف حكومتلرينه قارشی ميدان اوقويه بيله جك برقدرت ونفوذه مالك اولميه جق برحاله دوچار ايديله جكی ائتلافجيلر آره سنده مصمم كبی كورونيور .

المانيا ، بلچيقانك ، فرانسه نك ، انكلتره وآمريقانك ـ احتمالكه دها برچوق حكومت وملتلرك ـ مادی ومعنوی ضررلرينی اوده مكه ، حرب سنه لری ايچنده ياپيلان تخريباتك تعميرينه ، سلاحيله عسكرينك تحديد آلته آلنمسنه ، مستملكاتنك رهينه برحالده ائتلافجيلر النده قالمسنه ، نقد آلتونلرينك تسليمنه ونقداً ملیارلرجه تضمينات اعطاسنه محكوم اوله جقدر .

اوستريا دولت معظمهٔ قديمه سنكده صلح ماصه سی باشنده ومذاكراتی اثناسنده پارچه لانوب ، آندن برقاچ يكی حكومت چيقاريله جق واراضيسنك برقسمنی ده ايتاليايه تركه مجبور قاله جقدر .

بلغارستانه كلنجه ، اساساً شمديدن بو مملكت داخلنده باش كوستروب كوندن كونه علولنمكده اولان اغتشاش واختلاله باقيليرسه ، بو حكومتك ده آز ضرر وخسار ايله صلح نتيجه سنده قورتوله ميه جغی طبيعيدر .

بالقان شبه جزيره سنكده مستقبل طالع وشكلی نظره پك غريب كليور. چونكه ائتلاف رجالنك احضارات وتصوراتنه ، نطقلرينه ، ايما وتلميحلرينه باقيله جق اولورسه ، صربستان حكومتی ، قره طاغله بركره برلشه جك، بلغارستاندن، آوستريادن، ماكدونيادن برچوق يرلر قازانه جق وهمان همان بر كوچك روسيه حكومتی قدر بيويه جكدر. فقط بو تصور

قولایلقله ـ کورولتوسزجه ـ تطبیق اولنه‌بیله‌جکمی؟ آرناودلق ، یونانستان ، بلغارستان ، بر آزده تورکیا بو حاله قارشو اختیار سکوت ایلیه‌جکلرمی ؟ بولغارستانک زیر اداره سنده بولنوبده بو آنه قدر انواع مظالمه دوچار اولان مسلمانلر ایسه اوته‌دنبرو ایکله‌مکده وبولغارستاندن آیرلمق آرزوسنده بولنمقده‌درلر . طبیعیدرکه ویلسونک پره‌نسیپلرینه کوره مسلمانلرك مدعیاتنه حوالهٔ سمع اعتبار ایتمك کرکدر .

المانیانك انقلابات حاضره‌سی زیاده‌سیله جالب نظر دقتدر. ائتلاف قوتلری المانیانك ایچرولرینه طوغری ایلروله‌مکده‌درلر . بوطرز حرکتلرندن نه‌مقصد تعقیب ایتمك ایستدکلری هنوز واضحاً اکلاشیله‌مامش ایسه‌ده ، آلمانلرجه بوحالك اوقدر خوش کورونمیه‌جکی شبهه‌سزدر .

المانیاده بوکون ایکی جریان حکمفرمادر : بری (ئه‌برت) ك حاکم اولدیغی وضعیتدرکه عسکر وعمله جمعیتلرندن متشکلدر، دیکری‌ده رایخشتاغ اعضاسندن (له‌بیکنه‌خت) ك قوماندا ایتدیکی مفرط سوسیالیستلرله (سوویه‌ت) جیلردرکه بو ایکنجی جریان تمامیله روسیه انقلابندن صوکره آلمانیایه سرایت ایتمش وایلروده اغلب احتماله کوره طبیعتله اوروپاده‌ده سرایت ایده‌جکدر .

آلمانیاده حکمفرما اولان بوجریاندن کرك فرانسه وبلچیقا، کرك انکلتره صوك درجه اندیشناك بولنیورلر .

تان غزته‌سنك بوبابده‌کی الیم اعترافاتی وصلح ماصه‌سنده المانیا ایشلرینك مکمل بر دقت واعتنا ایله حل وفصلنی طلب ایتمسی ، پك شایان دقت واهمیتدر . روسیه اوضاعنه حاکم اولان (له‌نین) ایله طرفدارانك مفکوره وروحلرینك اویله سرعتله المانیایه سرایتی وعینی شکلده بر جریانك المانیاده یرلشمسی، دهازیاده تأمل وتفکره طاللرینه بویوك بر سائق تشکیل ایدیور . تان غزته‌سی دیورکه: « سوویه‌تجه‌جیلکك المانیاده وآلمانلر آره‌سنده جاری اولان (ائتلاف مقدسی) ، جرأتکار وعزمکار برحزبك ضربه‌سی آلتنده پك قولای اختلاف ونزاعه تقلیب ایده‌بیلیر. بر (لودندورف) حکومتی روسیه‌ده یارداقجیلر بوله‌من، فقط بر (له‌بیکنه‌خت) حکومتی ، غرب حکومتلرینی تخریب ایچون روسیه‌ده ایستدیکی قدر عونه بوله‌بیله‌جکدر. » بوبیانات الیمه‌دن اکلاشیلیورکه ، روسیه مسئله‌سی ، انجق کندی وسائطی ایله حله مقتدر دکلدر. اونك بوایشی باشاره بیلمسی آمریقادن تام بر معاونت کورمسنه باغلیدر . یا آمریقا و ائتلاف روسیه‌دن قطع علاقه ایده‌جکلر واوزمان المانیانك ایشنی بتیره‌جکلر ، یاخود بودولتلر بالمجبوریه فلاکتك اوکنی آلمق ایچون روسیه‌یی یکیدن تنسیق مقصدی ایله آره‌لرنده اویوشمغه مجبور اوله‌جقلردر.

بوندن ماعدا آمریقا ایله ائتلاف دولتلری آره‌سنده اتحاد افکار اولمدیغنه واشتلافیونك (ویلسون) پرنسیپلرینك تکمیلی تطبیقه مبال اولمدقلرینه دائر اوروپا مطبوعاتنده برطاقم یکی بیاناته تصادف ایدیلیورکه

اساساً (ویلسون) ك انکلتره قرالنك نطقنه ـــ لوندره‌ده ـــ حق وعدالت کلمه‌لرینك تطبیقی زمانی کلدیکنه دائر ویرمش اولدیغی جواب، سیاسیون نظرنده صوك درجه معنالی تلقی ایدلمکه باشلامشدر .

تورکیا مسائلی‌ده پك مغلق ومبهمدر . تورکیاده یشایان عناصر غیر مسلمه‌نك ـــ ظن ایتدکلری ـــ حقوقی تسلیم واومدعیاته کوره آنلره بریکی موجودیت بخش ایتمسی کیفیتی‌ده روسیه والمانیاده‌کی حادثاتدن، اهمیتده پك کری قالیور .

تاریخ ، اتنوغرافی ، عرف وعادات ، تمایل واختلاط کیفیتلری نظر دقته آلننجه ، کوریله‌جکدرکه تورکیا مسائلنی قولای قولای کورولتیسز حل ایتمك خیلی چتین بر ایشدر . خصوصیله استانبول وبوغازلر مسئله‌سنك تورکیا لهندن غیری بر صورتله حلی ، ایلروده ائتلافك سیاسهٔ یکدیکر خوشلرینه کیتمیه‌جك نیجه نیجه رقیبانه وضعیتلر احداث ایده‌جکی شبهه‌دن آزاده‌در .

اوبله‌جه اوقرانیا ـ رومانیا وقفقاس، کرجی وارمنی مسائلیله ، آسیانك اورطه‌سنده قالان ایران ایشلری ده مطلوب وجهله عادلانه بر صورتده فصلی پك کوچ ایشلردندر .

بناءً علیه صلح ماصه‌سی باشنده بونجه معضل و کرفت ایشلر موضوع بحث اوله‌جقمی ؟ معدلت دائره‌سنده وایلروده یکی محاربانه سببیت ویره میه‌جك حالده بوبویوك ایشلر حل اولنه‌بیلیرمی ؟

بونده شبهه یوقدرکه جهانك مختلف موجودیت ملیه‌سنه تعلق ایتمیان برچوق مسائل پك سهولتله فصل اولنه‌بیلیر . مثلا تجارت ومناسبات بین‌الملل ایله ، مجبوریت عسکریه اصولنك الغاسی کبی مواد ، حرب عمومی‌نك تولید ایتدیکی نتائج اعتباریله کندیلکندن حل ایدلمش کبیدر .

دیمك اولیورکه (وه‌رسای) و (بوکینغام) سرایلرینك مذاکراتی بالاده صایوب دوکدیکمز عظیم مشکلاتی سهل و آسان اوله‌رق حل ایتمکه کافی اولماز . دها زیاده اشتغالات ذهنیه و فکریه‌یه محتاجدر .

دولتمزه ـ بو آنات تاریخیه اثناسنده ـ ترتب ایدن وظیفه ایسه ، ممالك عثمانیه‌ده یشایان و طوپراغمزك اوته بری حدودنده بولنان حقوقنی اساسلی ووثائقه مستند وعقل ومنطقله علاقه‌دار بر صورتده مدافعه ایتمك پك الزم اولوب ، بونك ایچونده جدی استحضاراتده بولنمسی زیاده‌سیله مطلوبدر .

برده صلح قونفرانسنه مرخص صفتیله اعزام اولنه‌جق ذواتك ،

مسلمان طوغولی ، مجرب وفضل وطلاقتله معروف ومشتهر بولنان مستثنا شخصیتلردن انتخاب ایدلملری لازمکلیرکه ، بالطبع بومهم کیفیتی کرك پادشاهمز افندمز ، کرك مسئول اولان زمامدارانمز اطرافیله دوشونمشلردر .

* * *

داخلی :

پای تختده حکمفرما اولان احوالی تدقیق ایده‌جك اولسه‌ق کوره‌جکزکه یومی مطبوعاتك شئون قسمنی طولدیران تهجیر ، تدقیق سیئات ، دیوان حرب مخصوص ، تخصیصات مستوره ، اسکان مهاجرین - غیر مسلمه - واعاشه کورولتولرندن عبارتدرکه هنوز هیچ بریسی مثبت بر نتیجه‌یه اقتران ایتمه‌مش ، بالعکس پك چوق دیدی قودیلرك میدان آلمسنه سببیت ویرمشدر. اجراآت وفعالیت نامنه بزم مسلمانجه‌سنه حکومتمزدن طلب ایتدیکمز شی ، عدالت، قانونشناسلق، تأمین معیشت ملت ، تقرر آسایش وامنیتدر .

خلقه أتی ومنتظم بر صورتده اکمك ویریله‌میور . ویریلن شیئك غدا دیه‌جك ماهیتی‌ده یوقدر . بو یوزدن معده‌لر بوزوق ، اهالی خسته وبی‌تاب وتواندر . غلای اسعاره چاره بولنه‌مامسی یوزندن ده فقرامز ، بیکسلرمز یا پریشان ومعدوم اولمقه ، یاخود سفالت وحضیض اخلاقی‌یه دوشمکه محکومدرلر .

اعاشه ایشی بردرلو یولنه قونامایور . اکلاشیلیورکه درد یالکز کومورسزلکده دکلدر . دها بشقه عامللرده اجرای حکم ایدوب طورمقده‌در .

عوام طاقمی تشکیل ایدن أهالی اوته‌دنبری حکومتلرك ایشلرینی کوزله کوریله‌بیله‌جك محسوس آثار ایله طارتمغه آلیشمشلردر. طوغری اولسه‌ده سرد ایدیلن معذرتلری حوصله‌لرینه صیغدیره‌میورلر . غازك اوقه‌سی اوچیوز غروشه ، شکرك ایکیوز اللی‌یه چیقمسنده‌کی اقتصاد قانونلرینه‌ا بردرلو عقل ایردیره‌میورلر. هرکس هنوز قراکلق باصمه‌دن اینه کیردکی منزلنه برآن اول قوشمق مجبوریتی حس ایدییور .

بودردلره چاره بولمق ، حوایج ضروریه ایله اکمکی یولنه قویمق ضروریدر . ایشلرك کسب صلاح ایتمسی بکله‌ندیکی بر صره‌ده یکی اعاشه مقاوله نامه‌سی اورته‌لغی آلت اوست ایتدی . بر چوق قیل وقاللر ، اتهاملر، جوابلر، مناقشه‌لر، بوتون مطبوعات ستونلرینی قاپلادی. ملت فائده بکلرکن باری ضرره اوغرامasون. مقاوله نامه‌نك ضررلی اولدیغی حقنده اجماع حاصل اولیور. حکومتك بونده اصرار ایتمیه‌جکی امید اولنور.

سیاسیاته کلنجه مجلسك فسخندن متولد دیدی قودیلره قارشی حکومت انتخاباتی زمان آتی‌یه تعلیق ایتمکله مشروطیتپرورانك افکارینی تسکین ایتمك ایسته‌یور . بوده آیریجه قیل وقالی باعث اولیور .

بو کون اهمی مهمه ترجیح وحقیق ، جدی، منصفانه، بیطرفانه وعادلانه بر ادارهٔ أمور ومصلحت تعقیب ایدلمك الزمدر . بو صورتله بر طرفدن فورطنه‌یه طوتولان سفینهٔ دولتی قورتارمق ، دیکر طرفدن‌ده اهالینك معده‌سنی طویوره‌جق ، احتیاجاتنی تهوین ایده‌جك وسائلی الده ایتمکه چالیشمق ایجاب ایدر .

اسلام علیهنده نشریات

بر مدتدن بریدر رسائل موقوته‌نك بعضلری ، ازجمله اسلامیته قارشی بویوك بر غرض، مدهش بر کین بسله‌ین معهود اجتهاد مجموعه‌سی یوزنده‌کی ماسکه‌یی بوسبتون آته‌رق دین مبین اسلامه اولو اورته تجاوزات شنیعه‌یه باشلادی . افکار وحسیات اسلامیه‌یی پك زیاده رنجیده ایدن بو قبیل نشریاته دنیانك هیچ بر یرنده ، حتی اك حر کچینن مملکتلرده تصادف ایدیله‌من . بونلرك علمی، اخلاقی ، اجتماعی هیچ بر قیمت وماهیتی حائز اولمدقلریچون مناقشهٔ علمیه‌یه موضوع اتخاذ ایدیله‌میه‌جکلری طبیعیدر . دیندار اولمدقلرینی صریح ویاضمنی بر صورتده افهام ایدن ، هانکی ملته منسوب اولدقلری آکلاشیله‌میان بوجرأتکارلر صرف طوغرودن طوغرویه دین مبین اسلام وارکان ضروریه‌سنی تحقیر وتزییف غایه‌سنی تعقیب ایدییورلر. بناءً علیه متجاوزلره قارشی حکومتك ، مدعی عمومیلکك مداخله‌سی بر وظیفهٔ قانونیه‌در. دولتده مرعی اولان ادیاندن هانکیسنه عائد اولورسه اولسون حریت دینیه و وجدانیه‌یه تعرض ماهیتنده‌کی نشریاته قارشی قانون جزا احکام مخصوصه‌یی حاویدر . بالخصوص تجاوزاته معروض قالان دین، دولتك دین رسمیسی اولورسه حکومتك بو خصوصده دها زیاده اعتناکاردوارانمسی لازم کله‌جکی آشکاردر .

برده قانون اساسی احکامنجه حمایه‌سی دولت طرفندن تعهد ایدیلمه‌مش اولان ملل ومذاهبه منسوب کبی کورونمکله برابر ادیان مرعیه‌نك هیچ برینه نسبتلری بولونمدیغی نشریات واقعه‌لرندن آکلاشیلان بوجرأتکارلرك شاید بو مملکتده حقوق مدنیه‌لری موجود ایسه مذهبلرینك تعیینیله اولوجهله معامله ایفاسی و اللرنده بولنوب مناکحات وسائره‌ده اساس اولان نفوس تذکرلرنجه‌ده آکا کوره تصحیحات وتعدیلات اجرا قیلنمسی اقتضا ایدر .

امید ایدرزکه اهمیتی ایضاحه محتاج اولمیان بو مسئله حکومتك نظر دقتنی جلب ایدرده لازم کلن تدابیرك اتخاذینه مسارعت اولنور.

آثار منتشره:

اعتصام وحبل متین

برقاچ هفته‌دنبری (اعتصام) عنوانیله انتشار ایتمکده اولان دینی ، علمی ، ادبی رسالهٔ موقوته‌یه بو پنجشنبه کونندن اعتباراً (حبل متین) اسمنده وعینی موضوعلردن باحث دیکر بر رسالهٔ موقوته دها انضمام ایتدی . بوکبی اسلامی رسائلك چوغالمسی بالطبع موجب ممنونیتدر . محترم رفیقلرمزك هرایکیسنده‌ده موفقیتلر تمنی ایدرز .

سبیل الرشادی اوقویان هرذات اخوان دیندن لااقل ایکی کیشی‌یی آبونه قید ایتدیرمکله تأیید اسلام غایه‌سنه بویوك خدمت ایتمش اولور.

[حقوق مطبعه‌سی] اشرف ادیب

سبيل الرشاد

سنه ۱۳۳۰

دينی ، فلسفی ، علمی ، ادبی هفته‌لق مجموعۀ اسلاميه‌در

آبونه شرائطی

داخلی ، خارجی هر يرايچون سنه‌لكی (۲۵۰) ، آلتی آيلغی (۱۳۰) غروشدر .

نسخه‌سی ۵ غروش ، سنه‌لكی ۵۲ نسخه‌در .

اداره خانه

باب عالی جاده‌سنده دائرۀ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشيندر

مسلكه موافق آثار مع الممنونيه قبول اولنور . درج ايدلمه‌ين يازيلر اعاده اولونماز .

اخطارات

آدرس تبدلنده آيريجه بش غروش كوندرلمليدر

مكتوبلرك امضالری واضح واوقوناقلی اولمسی وآبونه نمره نوموروسنی محتوی بولنمسی لازمدر .

ممالك اجنبيه ايچون آبونه اولانلرك آدرسلرينك فرانسزجه‌ده يازلمسی رجا اولنور .

پاره كوندرلديكی زمان نه‌يه دائر اولديغنك واضحاً بيلديرلمسی رجا اولنور .

والله يهدی من يشاء الی صراط مستقيم

باش محرر: اشرف اديب

صاحب و مدير مسئول: محمد عاكف

اتبعون اهدكم سبيل الرشاد

عدد : ۳۸۷ — ۱٤ ربيع الاخر ۱۳۳۷ — پنجشنبه — ۱٦ كانون ثانی ۱۳۳٥ — جلد ۱٥

اسرار قرآن

انسانلر واردركه اللهی بيلمه‌مه‌لری ، اونك عظمت وجلالنی تقدير ايده‌مه‌مه‌لری اوبلری ، بر انسانك خصم ورقيبنه قارشی طاقنديغی طوری خالقه قارشی‌ده طاقنمقده بر محذور ملاحظه ايتمامكه سوق ايدر ، كندی كبی بر انسانی آلداتمق ايچون تطبيق ايتديكی حيل ودسائسك خالقی اغفال خصوصنده‌ده عينی موفقيتی تأمين ايده‌بيله‌جكی ذهاب باطلنده بولنور . « يوم يبعثهم الله جميعاً فيحلفون له كما يحلفون لكم ويحسبون انهم علی شیء الا انهم هم الكاذبون » آيت كريمه‌سی بوقبيل كيمسه‌لرك حال ضلال و خسرانی حاكيدر .

نه‌حاجت ، زمانمزده‌ده مسلمانلق ادعاسنده بولنان برچوق كيمسه‌لرك عينی مسلكی تعقيب ايتمكده اولدقلرينی ، اك خسيس بر منفعت مقابلنده اساسات اسلاميه مياننده قطعياً اصل وموقعی بولنميان برطاقم احكام باطله‌يی اسلاميته مال ايده‌رك خلقه اويولده فتوالر ويردكلرينی دائما كوروب طورمقده‌يز .

بو آدملر ، كيزلی آشكار هيچ برحال وحركتلری جناب حقك نظر اطلاعنه خفی قالميه‌جغنی يقيناً بيلسه‌لر ، دينه فساد قاريشديرمقله عندالله دوچار اوله‌جقلری مسئوليتك درجه‌سنی تقدير ايتسه‌لر مسلمانلری ، كوناكون وسائط تزويريه ايله باشدن چيقارمه‌نك نتايج وخيمه‌سنی كوزه آلديروب‌ده خدعه كارانه مسلكنده دوام واصرار ايده‌مزلر ايدی . فيظ الهی حقيله طانييوب بيلمه‌مكدن ، سطوت قاهره‌سنك درجه‌سنه عقل ايرديره‌مامكدن متولد خودكامانه برجرأت سوقيله‌دركه بوكبی كيمسه‌لر خالق كائناته قارشی برطور خصومت آله‌رق اولواورنه خالق طريق استقامتدن انحراف ايتديرمكه ، دينده هيچ بر موقعی اولميان امور باطله‌يه دين نامنه مسلمانلر نظرنده برشكل مستحسن ويرمكه چاليشيورلر .

فلاكت اوراسی‌كه بويادكارلرك عمدۀ مساعيلری ، ايضاح ايتديكمز وجهله ، دين پرده‌سی آلتنده مقاصد تزويريه‌لرينی ترويجدن عبارت اولديغی حالده كوروسكزكه دائما الهی اشهاد ايده‌رك دينه صداقت ومربوطيتلرندن ، ويردكلری حكملرده قناعت وتنيه‌لرندن ملهم اولدقلرندن بحث ايدرلر ، عينی زمانده يالان سويلدكلرينی ، يالان يره يمين ايتدكلرينی كنديلری‌ده پك اعلا بيليرلر . ايشته « يوم يبعثهم الله جميعاً فيحلفون له كما يحلفون لكم » قول كريمنك هدف توصيفی بوقبيل كيمسه‌لردر .

قرآن كريم[*] برچوق يرلرده منافقلرك احوال واوصافنه دائر برطاقم ايضاحات ويرمشدركه بونلر مدققانه بر نظرله تحليل ايدلديكی تقديرده نفاقك ماهيت وانواعنی تعيين خصوصنده شو نتيجه الده ايديليرر .

نفاق فی الاعتقاد ، نفاق فی العمل . اعتقادده نفاق ، اسرار كفر واظهار اسلام ، يعنی باطناً كفره مبتلا ايكن ظاهراً مسلمان كچينمكدن عبارتدر . واذا لقوا الذين آمنوا قالوا آمنا واذا خلوا الی شياطينهم قالوا انا معكم .

بوكبی كيمسه‌لرك مسلمان كورونه‌لری . اعتقاد صحيح نتيجه‌سی دكل بلكه مسلمانلق نامی آلتنده حياتلرينی محافظه ، ميراث ومناكحات كبی اسلاملك منتسبينی ، متساوياً مستفيد ايتديكی حقوق ومعاملاتده مسلمانلرله تأسيس مشاركت فكرواملنك محصوليدر .

عملده نفاقك برچوق اشكالی واردركه تفسيری صددنده بولنديغمز

آیات کریمه‌ده بیان اولنان حالات بونلرك بر قسمنی تشکیل ایدر .

نفاق عملیده اساس اولان احوال واوصافك دیکر مهم برقسمنی‌ده شو حدیث شریف ایضاح وبیان ایتمکده‌در : « ثلاث من کن فیه کان منافقاً خالصاً ومن کانت فیه واحدة منهن کانت فیه خصلة من النفاق حتی یدعها من اذا حدث کذب واذا وعداخلف واذا اؤتمن خان = اوچ خصلت واردرکه کیمده بولونورلرسه خالص منافق اولور . بردانه‌سی‌ده اولسه‌واز کچنجیه قدر صاحبی نفاقه دلالت ایدن خصلتلردن برینی طاشیمش بولنور : سوز سویلدیکی زمان یالان سویلیان ، وعد ایدرسه وعدینی یرینه کتیرمیان ، امنیت ایدلدیکی وقت خیانت ایدن »

منافقینه مخصوص امارا تدن بری‌ده « اذا قاموا الی الصلاة قاموا کسالی یراؤون الناس ولا یذکرون الله الا قلیلا مذبذبین بین ذلك لا الی هؤلاء ولا الی هؤلاء = نمازه قالقدقلری وقت آصیله‌رق، ایسته‌میه‌رك وخلقه کوستریش مقصدیله قالقارلر ، اللهی پك آز خاطرلرینه کتیررلر . ایکی حالت آره‌سنده مترددلر: نه تماميله بونلره، مسلمانلره، نه اونلره، کافرلره التحاق ایله معین وصریح بریول طوته مازلر . »

بومقوله کیمسه‌لر صلاح حال کوسترلرسه مجرد ریا مقصدیله کوسترلر. هر حالده طورلرنده رنکدن رنکه کیررلر .

نفاق عملینك علایم فارقه‌سندن بری‌ده هر هانکی بر منافعك ترکلکسندن قورقه‌جق درجه جبین اولمه‌سی ، عزم وجسارتدن معرا بولنمه‌سیدر : « یحسبون کل صیحة علیهم هم العدو فاحذرهم = هر دویدقلری سسی ، صدایی کندیلرینه ظن ایدرلرده اودلری قوپار ، ایشته تام معناسیله دشمن اونلردر. اونلردن صاقین. »

دیکر برعلامتی‌ده، ایچنده بولندقلری جمعیت اسلامیه آره‌سنه تفرقه دوشورمك، وحدت ملیه‌یی اخلال ایتمك کبی حالاتدن صیق صیق تبرئه نفسه لزوم کورملریدر . « یحلفون بالله انهم لمنکم وماهم منکم ولکنهم قوم یفرقون . لو یجدون ملجأً اومغارات اومدخلاً لولوا الیه وهم یجمحون = اللهه قسم ایده‌رك سزدن اولدقلرینی سویلرلر . حالبوکه قطعیاً سزدن دکلدرلر . ایچیکزدن صیریلوب صیغنه‌جق بریر، یا بر مغاره، یاخود برکیروب کیزلنه‌جك امین وآسوده برمحل بولسه‌لر باشی سرت حیوانلر کبی اوراره جان آتارلرایدی . »

شعار نفاقدن بری‌ده بونلرك اعمال صالحه‌یه ، تأمین ایده‌جکی منفعت مادیه نسبتنده قیمت واهمیت عطف ایتمه‌لریدر « و منهم من یلمزك فی الصدقات فان اعطوا منها رضوا وان لم یعطوا منها اذاهم یسخطون»

« فاذا جاءتهم الحسنة قالوا لنا هذه وان تصبهم سیئة یطیروا بموسی ومن معه » آیت کریمه‌سی بزه قوم موسی میانده‌کی منافقینك مسلك ومشوارلرینی بیلدیرمکده « ومن الناس من یعبد الله علی حرف فان اصابه خیر اطمأن به وان اصابته فتنة انقلب علی وجهه خسر الدنیا والاخره» نظم کریمی‌ده علی العموم منافقینك حال وحسیاتی مصور بولنمقده‌در .

مترجمی : محمد شوکت

عبدالعزیز چاویش

بحران فکریمز

٢

مؤلفی : پرنس سعید حلیم پاشا

حیفا که بتون بوظنیات واجتهاداته تبعاً اولانجه موجودیتمزله تقلیده قویولدق . اودرجه‌لرده موفق اولدق که اعتقادات، حسیات وعنعناتی، علوم وفنونی سراپا تقلیددن عبارت ساخته برعالم خلق ایده‌رك ظاهراً جاذبه‌دار و فقط باطناً مهلك آمال وخیالات ایچنده مست ومستغرق حیاتکذار اولمقده‌یز . ایشته بوندن طولاییدرکه بتون بیلکیجلکمز شمدی‌یه قدر بوغرور وکاذب شبه معرفتك دائرهٔ مضیقه‌سندن خارجه چیقه‌مدی .

صنعت تقلیدده کسب کمال غیرتیله اولجه بیلدیکمزی اونوتمق ، شمدی‌یه قدر یاپدقلریمزی کوشهٔ متروکیته آتمق ایسته‌یورز. بزجه قابل اجرا بولنان بیلدکلریمزله عمل جهتنه کیده‌جك واونلری دها ایی بیله‌جك ودها ایی اجرا ایده‌بیله‌جك یرده بالعکس هیچ برزمان اوکرنمدیکمز، بیلمدیکمز شیلری اجرا ایچون بذل نقدینهٔ غیرت ایدییورز .

هر مجهول ویا نوظهور اولان شیلره کوسترمکده اولدیغمز فرط مجلوبیت بونلرك محسنات ومحاذیرینی بیلمدیکمزدن نشئت ایدییور . زیرا محاذیرینی بیلمه‌مزلك کمالرینه اعتقاد ایتمیه کفایت ایدییور . هر ناخوش ومدخول کوردیکمز شی معلومز اولدیغندن عکس قضیه اوله‌رق مجهولی‌ده نظرلرمزده آماللزی تأمین ودلخواهمزی تطمین ایده‌بیله‌جك برشی حالنده تجلی ایتدیرییورز .

حالبوکه بونوظهور ومجهول اولان شیلر علی الاکثر تولید ایلدکلری غیرمنتظر برچوق نتایج سیئه‌سیله بالخاصه عنعنات واعتیادات موضوعه‌یی ییقه‌رق قیمتدار اولان بعض حسیات واعتقاداتی رنجیده ایتمك صورتیله موجودیت مادیه ومعنویه‌لرینی اخلال ایلدیکندن ناشی اك مترقی ، اك مسعود ملتلرده بیله عدم اعتماد وحتی اندیشه وتحاشی اویاندیردیغنی کورمیورز. یکی ومجهوله قارشی کوستردیکمز بوانجذاب غریبی نهایتسز برمحبت ترقیپرورانه کبی تلقی ایدییور وحتی بونکله مفتخرده اولیورز.

حقیقت حالده شمدیکی حالت روحیه وفکریه‌مز خطا آلود مدرکات ومحاکمات اوزرینه مؤسس برعالم کاذب ایچنده یشادیغمزدندر . بوصورتله عالم حقیقی نظر ادراکمزه بیکانه قالیور. حقیقتی باطله، آشکاری خیاله، هدایتی ضلاله، واقعی غیرواقعه وممکنی محاله ترديف ایدرك اك بعيد الاحتمال ترتیبات وتصوراتدن سعادت تمنی ایدییورز .

کورولیورکه بیوك خطالر بیوك حقیقتلر قدر ساده‌در .

غربلیلشمك احتیاجنه اولان قناعتمزك بودرجه مشئوم نتایجه منتهی اولمسی مخالف ملیت بولنمسندندر . زیرا ملیت ایله مدنیت توأم اولمق

اعتباریله غربلشمق آرزوسی کندی مدنیتمزك ترك ویا انكاری معناسنی تضمن ایلدیکندن بالنتیجه کندی ملیتمزدن فراغت دیمك اولیور. فی الحقیقه خیلی زماندنبرو بزلره هرنه اوکرەتلمش، تلقین ایدلمش ایسه هپ کندی ملی وتاریخی مالملکمزی تشکیل ایدن هر شیئك یرینه نوین وغربکاری کوربان شیلری اقامه ایتمك غایەسنه معطوف بولنمشدر. بریسی چیقوبده آلمانلره سلاملرینك آنجق آلمان حرثنك، مدنیتنك، عرفاننك ترکیله قابل اوله جغنی سویلەمش اولسەیدی عجبا نصل برجوابه معروض قالیردی؟ بویله برادعای سرد ایدن مخاطبلری آلمان دیه وهله بر آلمان اصلاحجیسی دیه تلقی ایدرلرمیدی؟

آلمان مدنیتیله بزمکی آرەسنده بوکون موجود اولان فرق عظیمی کورەرك مقایسەمزی کولونج بولانلریمزده اوله بیلیر. حالبوکه عثمانلی مدنیتنك دائما اقوام غربیەنك مدنیتی دونده قالمش اولدیغنی ظن ایتمك بر ذهاب باطلدن عبارتدر. زیرا برزمانلر اونلرك که هر وجهله فائق ایدی. ومشئوم برداء التقلیده کرفتار اولمەیدق بوکونکی فرق بوقدرده اولمزایدی.

ذاتاً بو برکیت مقایسەسی دکل، برپرنسیپ مسئلەسیدر. کندی مملکتنك حرثی، مدنیتی، معرفتنی انکار ویا استحقار ایدن ملیتندن ساقط اولور. وبنابرین اونام ایله ادارۀ کلام حقنی غائب ایدر.

افکار ومحاکماتمزك نه درین بر تشتت ایچنده اولدیغی هر طرفدن یوکسەلن بی نهایه شکایاتك ولولۀ سامعه خراشیله ثابتدر. هر طرفده شبهه واعتمادسزلق، درین بر مبالاتسزلق، هرشیده مجنونانه بر استعجال وصبرسزلق روغما اولیور. هیچ کیمسه کیمه ویا نەیه اینانەجغنی، کیمه ویا نەیه حرمت ورعایت ایدەجکنی بیلەمیور. هرکس هرشیئی بیلیور. فقط هیچ کیمسه برشی یاپمغه موفق اولەمیور. بونکله برابر هریرده وهر وادیده جشید جشید اصلاحاتپرورانده تعداد ایله بیتمیور.

ایشته غرب مدنیتندن شمدی یه قدر تأمین ایده بیلدیکمز کار واستفاده!!!

غرب مدنیتندن استعانه تشبثاتمزدەکی هزیمت تامەیه رغماً شونی اعتراف ایتملیدرکه تعالی ٔملیمز ایچون اومدنیتدن بیوك مقیاسده استعانه واستفاضه احتیاج مبرمندەیز. آنجق مجربات ذاتیەمزله مبرهناً ثابت اولمشدرکه مدنیت غربیەدن حقیقی بر حالده استفادەمز؛ او مدنیتی عیناً تقلید ایله ممکن اولەمز. دیکر طرفدن او استفادەیه دسترس اولمش سائر اقوامك تجربەلریده کوستریورکه اجنبی مدنیتندن اقتطاف ثمرات، اونی کندی مدنیتنه توفیق وتقلیب سایەسنده ممکن اوله بیلیر. شوحاله کوره شمدی یه قدر تعقیب ایدەجکمز خط حرکت، اوروپا مدنیتنی شرقلیلشدیرمق یعنی ممکن مرتبه محیطمزه ایصندیرمق، مدنیتمزك تکمل وتعالیسی ایچون الزم واونکله قابل تألیف کورەجکمز شیلری مدنیت غربیەدن اقتباس ایله مدنیتمزه تطبیق ایتمك خصوصندن عبارت اولملیدی.

کندی مدنیتمزك تکملی ایچون ساحۀ استفادەمزده بولنان برمدنیت فائقەدن انتفاع آرزوسی هم فکر ترصد ومحاکمەمزی وهم شوق وغیرت وتعلممزی، همده مدرکه ومفکرەمزی انکشاف ایتدیرەرك موجودیت معنویەمزی تقویەیه خدمت ایدرکه مانلری غایۀ سلامته ایصال ایدەجك یکانه مشروع وطبیعی مخبەده بودر. بوامل مستحسن مراق وفعالیتمزی دها مثمر ودها نافع برحاله کتیرمك صورتیله متصل تحریك وتشدید ایدەجك برمنبه حکمندەدر. بو سایەده هم کندی مدنیتمزی، همده مدنیت غربیەیی بحق تتبع وتعلم ایتمش اولورز.

بوصورتله غرب مدنیتنك خواص ممیزەسنی تشکیل وتفوق قطعیسنی تمثیل ایدن فکر فنیت ایله اصول تجربەیی تدون ایدرك سرزدۀ ظهور اولەجق بیکلرجه حقائق ایله تمییزینه موفق اولەجغمز بیکلرجه خطیات آرەسنده اوکرەنەجکمزکه بزم مفکورەمز، قناعات اخلاقیه، اجتماعیه وسیاسیەمز تمامیله دینمزدن متحصلدر. وبناءً علیه اوکا احترام مجبوریت قطعیەسنده بولندیغمز کبی اوزریمزدەکی بالجمله حقوقنی قبول وتسلیم ایلەمز ضروریاتدندر. ادراك ایدەجکزکه دینسزلك دنیلن شی لاتین حالت فکریەسنك برضلالندن عبارت اولوب یوقسه ظن ایدلدیکی کبی برتفوق فکری علامتی دکلدر. کذلك اوکرەنەجکزکه هرهانکی برقومك موضوعات وعنعناتی، اوزرنده یشادیغی طوپراقدن دها قیمتدار اولان وطن معنویسنی تمثیل ایدر. چونکه هرهانکی جمعیت بشریەیی برملت حالنه کتیرن عوامل اونلردر. بشقه برقومك زیر تحکمنه کیرن برقوم اراضیسنی دکل، موضوعات وعنعناتی غائب ایتدیکندن طولایی استقلالنی ضایع ایدر. زیرا اوزرنده ساکن بولندیغی اراضیسنی اکثریا ترکه مجبور اولماز. و بلکه‌ده اوندن دها زیاده منتفع اولور. بناءً علیه بزم کبی وطن طوپراغنی محافظه اوغورنده عصرلردنبرو مبذولاً قان دوکمکده اولان برملت ایچون وطن معنویسنه قارشو بیکانه بولنمق، محبتسزلك، حرمتسزلك کوسترمك تصوری مشکل، آکلاشلماز برخطا اولدیغنی کورورز. کرچه زمانه هیچ برشیئك مقاومت ایدەمیەجکی، او موضوعات وعنعناتك‌ده هرشی کبی محکوم تکامل بولندیغی جای انکار دکلسەده، بو حقیقت بزه اولان ارتباطلرینی تقویت و محافظەلرینه غیرتدن بزی مستغنی براقماز. زیرا او ارتباط مرتفع اولنجه تکامل یرینه زواللری طبیعی اولور. شوحالده موضوعات و عنعناتمزك کرك آرزومزله و کرك ضربۀ تسخیر ایله اورتەدن قالقمسی اسارته سقوطمزدن بشقه برنتیجه تولید ایدەمز. شو فرقله‌که برنجی تقدیرده اختیاری، ایکنجی تقدیرده ایسه کرهی براسارته کیرلمش اولور.

بوکونەقدر بلك حقسز اولەرق استحقار ایتدیکمز مدنیتمزه محبت باغلایوب خدمت ایتمك لازم اولدیغنی نهایت تیقن ایدەجکز. او مدنیت‌که بی پایان بر ایمپراطورلق میدانه کتیرەرك کشورلری تمدینه

موفق اولمش، وقتیله ساده بر تعبیر مبحث البشر منزله‌سنده بولنان تورك كلمه‌سندن فرانسز، انكلیز، المان كلمه‌لری قوتنده بر عامل اجتماعی وسیاسی وجوده كتیرمش وتورك مدنیتی، عرفانی، روحی قبول ایدن هر مسلمانه عثمانلی ترکیم دیمك صلاحیتنی ویرمشدر .

ایچنده بوشیداده چیرپینوب طوردیغمز شو بحران التمك سبب یكانه‌سی مدنیت غربیه‌یه بلا قید وشرط سلوك ایله كندی مدنیتمزی طانیماموق ایسته‌یشمزدر . بو بحران آنجق او خطای فاحشی بحق ادراك وبالاده ایضاح ایدلدیکی طرزده تعمیرینه اقدام ایلدیکمز تقدیرده زائل اوله‌بیلیر . ایشته آنجق اوزمان كندی شخصیتمزی نظر تأمله واعتباره آله‌رق كندی وسائط وشرائط حیاتیه‌مزله كندیمزه خاص بر طرزده حیات سورمكه باشلارز وبوسایه‌ده درین بر كشفت ایچنده بولنان روحمز ودماغمز ماضیده‌كی حضور وانبساطنی یكیدن اكتساب ایدرك استعدادانمزك طبیعی بر جریان داخلنده انكشافی وبونجه سنه‌لرك اثر الطباعی اولان زخملرك تعمیر وتداویسی ضمننده بزلره امكان وچاره كوستره بیله‌جك مثمر وزنده بر فعالیت فكریه ابداعنه موفق اولورز .

صوك

حقوق عائله واصول محاكمات شرعیه

قرار نامه‌لری حقنده

۱۲

اوتوز التنجی ماده‌ده : « نكاحده ایجاب وقبول، تنكیح وتزویج كبی صریح لفظلرله اولور . » دینلمش .

بونده اویله بر اشكال موجود ، فضله اوله‌رق مفهوم مخالفی ده قصد اولونمش كبی كورونیور. كرچه قرار نامه‌نك باب رابعی بونه خلافنه دلالت ایدر. لكن اسباب موجبه لایحه‌سنده: « نكاحده اختلافه باعث اوله‌جق كنایاتی قبوله ضرورت اولمدیغندن ومذهب شافعی و حنبلیده بو لفظلر ایله السنهٔ سائره‌ده كی مقابللری شرط اولدیغندن بحثله مشارالیهمانك رأیی ، یعنی اثنای عقدده آنلرك رأینه امتثال اولونمسی نكاحك هر درلو شبهه‌دن وارسته قالمسی تأمین ایستدیكندن مادهٔ مذكوره بو اساس اوزرینه تنظیم ایدلدی . » دینلمش، مطلب بر قات دها اغلاق اولونمشدر .

دكل ارباب مصالح ، حكام زمانك بر چوغی ده بو قیود وتركیباتك مزایاسنه وارمازلر . مقصد آنجق اثنای عقدده بویله یاپیلسون ، نكاح شبههٔ خلافدن وارسته اولسون ، دیمك اولدیغنی آكلایه‌مزلر . آرتیق كنایاتله انكحه‌نك منعقد اولمدیغنه حكم ایدیله‌جك ذهابنه دوشرلر . موجود اولان نیت وظاهر اولان قرینه ایله آنلرك ده صریحه مساوی اوله‌جغی لایحه‌ده بیله مصرح اولدیغنه، قرینهٔ قاطعه‌یه قارشی مكابره جائز اولمایاجغنه باقمازلر . بر طاقم دعاویٔ فارغه واحكام مشوشه تكوننه، ارباب مصالحك مغدوریتلرینه وسیله اولور.

حال بوكه بو اشكال واغلاقه ، بویله بر مادهٔ مبهمه وضعنه هیچ بر لزوم واحتیاج یوق . ممكن اولدیغجه شبهه‌دن توقی مقصدی ذاتاً حاصل . كنایاتله جوازی غیر مكتوم اولدیغی حالده هر طرفده عامهٔ مناكحات اولدقلری الفاظ صریحه ایله اجرا اولونه كلمكده‌در .

قانون یاپیله‌جقسه آچیق عباره‌لرله یازیلملی . ناسی مشكلاته دوشورمه‌ملی . « نكاحده ایجاب وقبول، الفاظ كنایه ایله‌ده اوله بیلیرسه‌ده تزویج وتنكیح كبی صریح الفاظ اختیار اولونملیدر. » دینلملیدر.

۱۳

۳۷ نجی ماده‌ده : « اثنای عقدده خاطب و مخطوبه‌دن برینك اقامتكاهی بولونان قضا حاكمی ویا بونك اذننامهٔ مخصوص ایله مأذون قیلدیغی نائب حاضر بولنوب عقدنامه‌یی تنظیم وتسجیل ایدر . » دینلمش .

و « بوخصوصك شرعاً بر قیمت مطلوبه‌یی حائز اولمیوب صحت نكاح ایچون محضر شهودده طرفینك معاقده‌لری كافی اولدیغی وبو حكمی هیچ بر شبهه‌یه محل براقمایه‌جق صورتده دین مبینمز بیان واعلان ایتمش اولوب بونكده مفاخر اسلامیه‌دن بولوندیغی » لایحه‌ده تصریح ایدیلمشدر .

حال بویله ایكن بنه شو ماده‌نك وضع وتأسیس اولونمسی اسبابنه كلنجه ، ملل سائره‌ده نكاحك عقد واثباتی حقنده حكم مذهبی مطرد ومنضبط اولمامغله آرالرنده بر طاقم مشكلات تولد ایلمكده وبعضاً كیفی حكملر ویریلمكده اولدیغندن واوروپا دولتلرندن كرك نكاح مدنی اصولنی قبول وتدوین ایلمش اولان وكرك منحصراً نكاح مذهبی‌یی معتبر طانیان دولتلرده هپ مناكحاتك امر تسجیلی تحت انضباطه آلنمش ایدوكندن بحثله بزجه بویله متوسط بر اصولك تعقیبی مصلحته ارفق كورولمش ایدوكی ذكر اولنیور. وممالك عثمانیه‌ده نكاحك اجراسی انتظامسز بر حاله كیرمش اولمسیله بر چوق یولسزلقلر حصوله كلمش وموانع شرعیه‌سی اولان نیجه قادینلرك اجرای عقدلریله علاقه‌دارانك حقوقلرینك ابطاله كیدیلدیكی درمیان اولونه‌رق اثنای عقدده احكام نكاحه واقف اولان بر ذاتك حضوریله عقدنامه تنظیمی بر امر مندوب اولدیغی وبویله بر عقدنامه تنظیم وتسجیل ایدیلمش اولمسی ایلروده كرك عقدك وقوعی، كرك مهرك مقداری حقنده ظهور ایده‌بیله‌جك اولان اختلافاتك اوكنی آله‌جغی كوستریلیور . وبو وظیفه‌نك نفوس و بلدیه مأمورلرینه ، یاخود كاتب عدللره تودیعی جهتی‌ده دوشونولش ایسه‌ده عقدنامه‌نك بلا بینه مضمونیله عمل ایدیلمسی مقتضی اولان وثائق جمله‌سندن اولمسی‌ده ملتزم اولمغله هر خصوصده ولایت عامه‌یی حائز اولان احكامه تحمیلی دها مناسب عد اولوندیغی بیان اولنیور.

حال بوكه نكاحده مسنون و مستحب اولان احكامه واقف اولانلردن بری ، یاخود بر حكومت مأموری معرفتیله اجرا اولنمسی دكل ، ارباب صلاح وعدالتدن شاهدلر بولوندوریلوب تیمناً اهل فضل وتقوی یدیله عقد اولونمسیدر .

عقدنامه یازیلمسی‌ده مأثور اولمیوب مهرمؤجل عادتنك شیوعندن صوكره حادث اولمش ومداینات سائره‌ده اولدیغی كبی شاهدلرك حادثه‌یی تذكر ایتملرینه وسیله اوله‌جغندن طولایی اختیار اولونمش وشو فائده‌سنه نظراً امور مندوبه عدادینه داخل اولمشدر . لایحه‌ده منقول اولدیغی اوزره « مندوبدر » دینلمسی‌ده یالكز اویله ترغیب ایچون دكل ، واجبات وسنن مرتبه‌سنده اعتقاد ایدلمسندن تحذیر ایچوندر . والا مندوبیت‌ده مرتفع اولوب تركی اولی اوله‌جغی نزد فقهاده جای تردد دكلدر . نره‌ده قالیركه فرائضدن ایمش كبی جانب حكومتدن التزام اولونه‌رق خلق آنكله مكلف طوتولمق وحكامك ، یاخود نفوس وبلدیه مأمورلرینك ید انحصارینه ویرلمك بیچاره‌كان اهالینك بو یوزدن اوغرایه‌جقلری مشكلات ، خرج ومشقتلرك درجه‌سی والبته مالاً وبدناً متضرر اوله‌جقلری هر ناصیاسه لایقیله تأمل ایدیله‌مبوب قانون جزا ایله‌ده تأییدینه كیدلمك ؟ بو حالات ایله برابر دكل تنظیم اولونه‌جق عقد نامه‌یه مندوبدر دینلمك بو ماده‌نك شریعت اسلامیه ایله تألیفی قابل اولماز .

اوروپاده بو اصولك جاری اولمسیله بزم‌ده آنلری تقلید ایتمكلمز ایجاب ایتمز . آنلرك احكام مذهبیه‌لری منضبط اولمدیغندن بو اصوله محتاج اولمشلر ایسه بزم ایچون آكا هیچ بر لزوم اولمیوب شرع انور هردرلو مشكلاتك رفعنه كافی اولدیغی بدیهیدر . دفاتر نفوسه قیدی لازم كلن مناقلات ووقوعات سائره ایله مناكحات آراسنده هیچ بر فرق اولمیوب آنلر ایچون معتبر اولان محلات وقری مضابطی بونك ایچون‌ده البته كافی واذننامه آرامقدن بیله مغنی‌در . اذننامه آرامق ، وثیقهٔ شرعیه بكلمك دوائر نفوسك تأسیسندن مقصود اولان غایه‌یی تأمین ایتمز . اشكال واخلال ایدر . او غایه‌یی تأمین ایده‌جك اولان یول مناكحه‌ده عقد مجردك وقوعی ، یاخود مشروعیتی تولداتده انسابك صحتی دكل ، زفاف وولادتك وقوعیله خانه‌لرده بولونانلرك آرتوب اكسیلملریدر . نكاح ونسبك صحیح ومشروع اولدیغی معلوم اولونجه اولدیغی كبی ، مجهول ومشكوك ایسه اولوجهله یازیلمسی ، قیودك وقتیله یورودیلمسیدر . مسئله‌سنك تبیین وتسجیلی آنجق اصحابنك منافعنه خادم اوله‌جغندن آنی‌ده كندیلری آرامق لازم كلیر .

لایحه قومیسیونك مملكت عثمانیه‌ده نكاحك پك انتظامسز برحاله كیرمش اولدیغنه ، نیجه قادینلرك موانع شرعیه‌لری وار ایكن عقدلرینك اولدیغنه قائل اولملری جداً یاكلش ومبالغه‌لی و بو ماده ایله تحدث ایده‌جك اختلافاتك اوكی آلنه‌جغنه وموجبنجه حكام وارسال ایده‌جكلری نائبلر طرفندن تنظیم وتسجیل ایدیله‌جك اولان عقدنامه‌لرك بلاینه مضمونیله عمل اولونور وثائق تشكیل ایده‌جكنه قانع وذاهب اولملری‌ده خطادن غیر خالیدر .

مدار نجات ومباهاتمز اولان دین مبینمزك اعلان ایتمش اولدیغی اصول اوزره عقد اولونه كلن انكحهٔ اسلامیه‌یه انتظامسز برحاله كیرمش دینیلمك ناصل یاقیشیر ؟ موانع شرعیه‌لری بولوندیغی حالده تزویج اولونمش مملكتمزده قاچ قادین بولونه‌بیلیر ؟ بویله شیلر بیكده ، اون بیكده دكل ، بلكه یوز بیكده بر اولور . بونك اوكی‌ده بو ماده ایله دكل ، متعمد اولان متجاسرلرینك جزالندیریلمسیله آلینیر . مع ذلك اوله‌جق ینه اولور . بو ماده‌نك آنلره تأثیری اولماز . بالعكس اوچ بش ادبسزك یوزندن بیكناه اولان میلیونلرجه خلقك ، بونجه ارباب صلاح وناموسك بلا موجب وبالوجوه متضرر اولملرینی موجب‌در . هیچ بر فائده‌سی اولمایه‌جقدر . حكامك یا اذننامه كوندره‌جكی بر مأمورك تسجیل ایتدیكی عقد نامه‌لرنه‌دن بلاینه مضمونیله عمل اولونه‌جق وتایقدن اولسون ؟ بونكله شیمدی‌یه قدر حاكملرك یا اذننامه مأمور ایتدكلری محلات وقری ائمه‌لرینك یازدقلری عقدنامه‌لر بیننده فرق نه‌در ؟ بونلرك‌ده محكمه‌لره كوندریلوب سجله قید اولونملری اولدن بری ممكندی . وهر حالده حاكم افندی او قیودك صحتی ، مهرمسمالرك مقادیرینه وارنجه‌یه قدر دقت اوزره تسجیل ایدیلدیكنی تدقیق ایده‌جك دكل وایهه نزده . نهایت كاتبنه ، یاخود مقیدینه اعتماد ایده‌جك وایجاب ایتدكجه قانون یرنی بولسون دیه مهرنی‌ده آكا ویروب مهرلته‌جكدر . نته‌كیم عینی حال حالا محاكم نظامیه‌ده جاریدر . هیأت حاكمه او سجلاتی دائما ، یاخود اكثریا او قومه‌دن تمهیر ایدر ، یاخود ایتدیررلر . واعلا ماتك برچوغی وقتیله قید اولونه‌مادیغندن تبدل وانحلال وقوعنده مشكلات آرتار . وفات ایدنلرك مهرلری كتیریلوب باصیلدیغنی بیلمیوردم . لكن قیودك ختامنی بكله‌مكه وقتلری مساعد اولمامغله براقوب كیدن وامر نظارتله كیری چوریلوب سجلاری ینه او قومه‌دن تمهیز ایدوب كانلر اكسیك دكلدر .

برده مضمونیله بلاینه عمل اولونه‌بیلیردینیلن محاكم قیود وسجلاتی عن محاكم تسجیل یعنی صحتنه حكم اولوندیغی قید اولونان اوقاف قدیمه كبی حكامك بیطرف اولوب حاكمیتلری حسبیله تسجیل ایلدكلری امور ضروریه‌یه منحصردر . نكاح ایسه بویله دكلدر . قیزك ولی خاصی یوق ایسه حاكم آنك ولیسی اوله‌جق . والا شرعاً هیچ بر موقعی اولمیوب آنجق بر شاهد منزله‌سنده قاله‌جقدر .

آرتیق آنك ، یاخود نائبنك یازه‌جغی ورقه وطوته‌جغی دفتره ناصل سجل حاكم دینیله‌بیلیر ؟ واهم امور دین اولان نكاح حقنده ناصل آنك مضمونیله بلاینه عمل اولونه‌بیلیر ؟ باخصوص اثنای عقدده اكثریا طرفین كندیلری‌ده بولونمازلر . كیمك اوزرینه حجت اتخاذ اولونه‌جق ؟ هله اهل اسلام اویله جم غفیرك حضورینه قیزلرنی

چیقاره‌مزلر . واهل واقرباسی طرفندن وكالتی آلنسه ایكن نه‌قدر اولسه اجانبدن اولمقله امام وحال ومشوارینی بیلمدكلری مأمور افندی‌یی‌ده بولوندیرمق ایسته‌مزلر . برمعتاد اخبارلری اوزرینه عقد اجرا اولنور .

مأمور افندی بوكا موافقت ایتمیوب‌ده « قیزی كوره‌جكم ، یوزینی آچسون » كبی تكلیفلرده اصرار ایده‌جك اولورسه مشكلاتی داعی اولور . وأهالیمزك برقسمی خوش كوروب تحمل ایتسه‌لرده برچوق یرلرده ادبسزلك حمل اولونه‌رق بر طاقم حالات نامرضیه‌یه باعث اولور .

قضا مأمورلرندن ، محكمه ونفوس كاتبلرندن وظیفهٔ قانونیه‌سنی حرفیاً اجرا ایتمك ایسته‌ین، مسلكنده بوقدر تعصب كوسترنلری بولونمز دكل. لكن اكثریسی، یاخود برچوقلری‌ده اموری ابتداسندن مقادیریله تقدیر ایده‌رك مشكلات چیقارمق ، شكایات ومنازعاته سببیت ویرمكدن ایسه حسب الایجاب ایشی بتیرمكی، ارباب مصلحتك حاجتلرینی روا قیلوب امر نظامی یرینی بولدی دیه‌رك كندیلری‌ده مطیباً عودت ایتمه‌یی بیلیرلر .

قضا مركزندن با اذننامه كوندریله‌جك مأمورلرك تنظیم وتسجیل ایده‌جكلری عقدنامه‌لر بومثللو تساهل آثارندن ، شبهه تصنیع وخطادن دائما ، یاخود اكثریا سالم اولور دیمك تساهلدن ، خطادن سالم دكلدر .

عقدنامه انقابیان اولوندیغی اوزره انجق شاهدلرك حادثه‌یی تخطر ایتملرینه خادم اولدیغی ایچون تنظیم اولنور. امام افندیلرك یاننده بیلدكلری كفایت ایدر. فضله‌سنه حاجت یوقدر. بویله اذننامه‌لره، عقدنامه‌لره ربط اولونان وجیران واودا طوپلانوب برمعتاد برجمعیت ایچنده عقد اولونه كلن نكاحلرده اختلاف ظهور ایتمز و بیكده بر واقع اولسه‌ده حاضرونك شهادتلریله برنهج شرعی حل وفصل اولنور . باخصوص نكاح حقنده شهرت وتسامع اوزرینه‌ده شهادت جائز ومقبولدر . اثبات مدعی او عقدنامه‌لره محتاج اولماز . اونلرك توثیق وتسجیلنه چالیشمق عبث اولور .

محكمة ، یاخود لملة اذننامه آلمقسزین ایكی اوچ شاهد حضوریله ابتداءً ، یاخود تجدیداً وشفاهاً اجرا اولونان نكاح دعوالرنده آنلرك شهادتلرینی استماع وعدالتلری ظاهر بولوندیغی صورتده موجبنجه حكم اولونمسی‌ده فرائض دینیه‌مزدندر . طوتوله‌جق اولان مناكحات سجلاتی اثباتاً ، یاخود نفیاً هیچ فائدهٔ شرعیه تأمین ایده‌مز .

بومادەنك تشریع وتأیید اولونمسی بیهوده أهالیمزك اضرارینی موجب اولور .

بزم ایچون ارفق واصلح اولان شرعاً محتاج الیه اولمیان اذننامه اصولنك قالدیرلمسی وهیچ اولمازسه طلاق بایندن صكره تجدید عقد ایدنلرك بومكلفیتدن عفو اولونمسی وابتداءً نكاح اولونه‌جقلر ایچون ویریله‌جك اذننامه‌لرك‌ده كما كان ائمه‌یه كوندرلمسیدر .

مأمور مخصوص ارسالی محاذیر كثیره‌یی مستوجب اوله‌جق . ومركز قضاده اویله هر نكاح اجرا اولونه‌جق محله وقریه‌لره طاغیدیله‌جق قدر كاتب‌ده بولونماز .

باخصوص برچوق یرلرده عقدلرك‌ده موسم مخصوصی واركبی‌در. باشلوجه حصاد زماننده صوكره قیشه قارشو هرهفته برچوق نكاحلر معاً ومتعاقباً اجرا اولنور.

وهرنه‌زمان اولسه مأمورلرك خرج ومصرفلری اوله‌جق . دوكون یاپه‌یه قیام ایدن زواللی كویلی اوكا واونكله برابر قومشولرینه برضیافت ویرمسه‌ده اولمایه‌جق .

اذننامه خرجی، مأمورك یومیه‌سی، مصارف ضروریه‌سی یوزندن اوسنه‌نك ویركوسی تضاعف ایده‌جكی مثللو كندیسنی أزه‌جك اولان دوكون مصرفی‌ده ایكی قاتی بوله‌جق.

سبق ایدن اعلان ، اعتراض و طعنه اوغرامش ، وكیلره ، محامیلره محتاج اولمش ، حكومت قاپولرنده سورونوب خلاف مشروع پاره ویرمیه مجبور ایدلمش ایسه اوده باشقه .

مملكتمزده فقر وضرورتلرك نه‌قادار توسع ایتمش اولدیغی‌ده میدانده . حقوق عائله قرارنامه‌سنك روحنی تشكیل ایدن بو وبوكبی ماده‌لر ایله مكلف طوتوله‌یه اهالیمزك طاقتلری یوقدر. یازیق اولور.

صدرالدين

جمعیتك دینی تملری

١

الك اوزاق زمانلردن بری، دین روابط اجتماعیه‌نك تشكیل وانكشافنده الك مهم عامل اولمشدر . حیات اجتماعیه‌یی ایضاح ایچون اعتقادات دینیه‌نك فوق العاده براهمیتله تدقیق اقتضا ایلر. اعتقادات دینیه هیئت اجتماعیه‌نك اوزرنده الك قوتلی تأثیری حائزدر. چونكه، «بشرك میل تدینی مكتسبات فكریه‌سیله نمو ایده‌كلمش، معلوم ویا مجهول اولان ادیانك تظاهر وتعاقب متمادیسی اقوامك حالت فكریه‌لرندن تحصل ایلمشدر . انسانلرك دین ومفكوره‌لری آره‌سنده بر مناسبت دائمه حكم سورمش اولدیغی تاریخ بشر اثبات ایدیور . اوقدركه شمدی‌یه قادار ظهور ایتمش اولان دیانتلری بیلمش اولسه‌ق ، نوعمزك صورت تكاملی مبدأندن زمانمزه قدر خطوه بخطوه تعقیب ایده بیلیردك.» [١] هیئت اجتماعیه‌نك خط حركتی اعتقاداتك زیر نفوذنده اولدیغی

[١] تعصب : اثر — پرنس محمد سعید حلیم پاشا . صحیفه ٧

كبي اعتقادات افرادك افعالنه سجيه ، استقامت وزندكي بخش ايلر . انسان اخلاقي وروحي بر موجوديتدر . يالكز ماديات ايله قناعت ايتمز . اصنامه سجده ايدن بت پرستاندن « نامعلوم » ، عبادت ايدن «لاادري» لره قدر هر انسانك ايچنده اوشي واردركه اوني بر ذات اقدسه كمال انقياده، اطاعته، عبادته دعوت ايلر. بناءً عليه حيات اجتماعيه يي ايضاح صددنده ايكن ديني اهمال ايتمك بويله بر تشبثي عقيم بيراقمقدن بشقه بر شيئه يارامماز .

مع مافيه مذاهب فلسفيه دن بريسنك معروف طرفدارانيله علوم طبيعيه اساتيذندن بر چوغي ديني اعتباردن دوشورمكه تشبث ايتمشلردر . هر ايكي طرفك ممتاز ومعروف محررلري دين ايله مجادله ايده رك اوني مصنع وباطل بر افسانه اوله رق تلقي ايتدكلرندن اول باول بونلرك سرد ايتدكلري دعوالك نه يه استناد ايتديكني نظر دقته آلمق اقتضا ايلر .

اك واسع مقياسده ديني ترك ايدن مذهب فلسفي « انتفاعيه » مذهبيدر . بو مذهبك طرفدارانى آره سنده (بنتام) [٢] (ژون استوارت ميل) [٣] ، (اوستين) [٤] كبي عظما ايله دها بشقه مشهور محررلر بولنيور كه شاهون آموس « نظراً » بونلرك اكثريسنده حقيقت علميه يي بسيط وآسوده بر تجريدن فضله سرت و عكس العملجي بر روح ملاحظه اولنمقده ، و بوندن طولايي بو زمرهٔ متفكره تحقيقات تاريخيه كلفتنه تحمل

ايتمك ضرورتنه قارشي لاقيد بولنمقده در. حالبوكه آنجق بويله بر تدقيقك نتائجي طوغري بر استدلاله اساس اوله بيلير. عين زمانده بو متفكرلر اعتقادات دينيه يه قارشي نفرين وحتى عداوت ايله مجهز بولنيورلر [٥] .

واقعا بر طاقم الهياتجي انتفاعيلرك بولنديني حقيقيدر. فقط بونلرك انتفاعجيلني قبول ايتدكلري دينك مباديسيله غير متوافقدر . انتفاعيلرك قبول ايتدكلري فلسفه اونلري ديني ترك ايتمه يه مجبور ايديور. چونكه تجربه واعتياددن ماعدا اخلاقه بر اساس بوله ميور وبناءً عليه اخلاق دينيه يه ايناميورلر . بو نقطهٔ نظره كوره جمعيتده عنصر دينينك قبول وياعدم قبولي اول باول علم النفسك جواب ويره جكي بر مسئله اوليور. حالبوكه بونلر احكام دينيه يي استحسان وقبول ايدن قواى عقليه نك اعمالنده بر شي بولمدقلريني اعتراف ايدرك ديندن ماعدا ديكر شيلرله حيات اجتماعيه يي ايضاحه دوشونمشلردر .

علوم طبيعيه اساتيذي ايسه يوقاريده بيان ايتديكمزدن بام بشقه بر صورتده ديني رد ايديورلر . تدقيق ايتدكلري شيلرده دينك بر تجليسني كورميورلر . اونلرجه ، شئون عقليه واخلاقيه بر چوق تغيرات طبيعيه سلسله سنك الصوك محصوليدر. شئون اجتماعيه يي ايضاح ايچون تدقيق اولنه جق اك صوك شي ، ديندر . ايشته بو نقطهٔ نظري قبول ايدنلر ، كه بتون تكاملجيلر قبول ايتمشدر ، ساده دين ايله دكل علوم عقليه ايله ده نزاعه دوشيورلر . چونكه تجريدات [٦] وتعميمات [٧] ياپمق قابليتي هيچ بر نظريهٔ طبيعيه ايله شيمدي يه قدر ايضاح اولنمديغندن انسان بو اوصاف عقليه سيله بر ارهنوز حل ايدلمامش بر مسئله تشكيل ايديور . بوندن ماعدا انسان بر مخلوق ديني اولمق اعتباريله ذات باري ، دنيا وعقبا حقنده اك متعالي مفاهيمك ايضاحنه سعي وغيرت ايتمكده در ، علوم طبيعيه اساتيذي ايسه ماهيت السانيه نك منابع دينيه سي نظر اعتباره آلمقده عاجز بولنيورلر . ايشته بو عجز ، ديني انكاره منجر اوليور . وبو تقديره كوره اعتقادات دينيه بر طاقم اباطيل؛ دين ، علمك ترقي شعشعه داري قارشيسنده محكوم اندراس بر افسانه دن عبارت اوليور! آشكاردركه دين بو درجه سهولتله ييقلماز، موجوديتي انكار ايديوبرمكله ، حقيقتي اكلامقده اظهار عجز ايله اورته دن قالقماز .

شئون دينيه يي نظر اعتباره آلمان متفكرلرك نقطهٔ نظريني تدقيق ايتمه نك فائده سي دركاردر . مقصدمز روابط اجتماعيه يه زندكيسني وبتون صفات كاشفهٔ عموميه سني بخش ايليان شيئي تحقيق اولديغندن اونلرك كوزيله ده سياى جمعيتي كورمك بر وظيفه در. عين زمانده اونلرك

---

[٢] ١٧٤٨ سنهٔ ميلاديه سنده تولد ايتمش ١٨٣٢ سنه سنده وفات ايتمشدر .

اك مشهور اثرلري ١٧٧٦ ده نشر ايتديكي *afragmcnton gouverment* ايله ١٨٧١ سنه سنده انتشار ايدن *commeutaries* و *intraduction the principles* اثريدر .

[٣] ١٨٠٦ سنهٔ ميلاديه سنده لوندره ده تولد ايتمش ١٨٧٣ سنه سنده وفات ايتمشدر . اون درت ياشنده يونان ولاتين لسانلريني اوكره نمش وريا . ضيات ايله توغل ايتديكي حالده منطق واقتصاد سياسي ايله ده اوغراشمشدر . (١٨٢٠) سنه سنده فرانسه يه عزيمت ايده رك اقتصاد سياسي استاذي (سه ى) ايله ده طانيشمشدر .

١٨٢٣ ده هندستان اداره سنه داخل اوله رق ١٨٥٨ ده انكليز حكومتنك شرق هندستان قومپانيه سندن اسراداره يي آلنجه خدمتدن چكلمشدر .

١٨٧٤ دن اعتباراً مجموعه لره مقاله يازمغه باشلامشدي . بوش وقتلريني اوتوبيوغرافي نام اثريني يازمغه حصر ايديوردي . بو اثر ١٨٧٣ ده وفاتندن صكره انتشار ايتدي .

١٨٤٣ سنه سنده (منطق) ، ١٨٤٨ ده (اقتصاد سياسي نامه مباديسي ، ١٨٥٩ ده (حريت) ، ١٨٦١ ده (انتفاعيه)

١٨٦٥ ده (هاميلتونك فلسفه سي تدقيق) نام اثرلري انتشار ايتمشدر . اك مهم اثري اولان (دين حقنده تجارب قلبيه) نام اثري وفاتندن بر سنه صكره انتشار ايتمشدر .

[٤] ١٧٩٠ ده تولد ١٨٥٩ ده وفات ايتمشدر .

---

[٥] (The Science of Politics) نام اثردن

[٦] تجريد : نفسك بر حالت شعوريه يي آيريجه ملاحظه ايتمك ايچون آني مربوط اولديني حالات سائره دن افراد ايتمه سنه مدار اولان فعل ذهنيدر .

(٧) تعميم : بر چوق حالات شعوريه زمره لريني عناصر مشتركهٔ ذاتيه لري حيثيله بر صورت مستحضرهٔ ذهنيه حالنده جمع ايتمكدن عبارت اولان فعل ذهنيدر.

فكرلرنى تنقيد ايدرك جميتك شأن دينيدن آيرى اولەرق ايضاح اولنوب اولنه ميەجغنى بيان ايدەجكز .

شايان ملاحظەدركه دين حقنده بودرجه شديد حملەلرده بولنان علما، طبيعيون يعنى مشاهده اوزرينه مؤسس علوم ايله متوغل رجالدر. لورد كەلوەن (Lord Kelvin) ، پروفسور استوكس (Professor Stokes) كبى پك بيوك حكمتشناسلرله رياضيات كبى صرف علمله اشتغال ايدن ديكر ذوات حقايق دينيەيه عائد مسائل حقندە پك نادر اولەرق قطعى فكرلر درميان ايتمشلردر. دين حقنده قطعى فكرلر درميان ايدنلر او عالملردركه تتبعلرندەدوام ايدەبيلملك حتى كندى دائرۀ تخصصلرنده بيله، دائما فرضيەلر يابمغه مجبوردرلر . ايشته اغلب احتمال، بو اعتيادك سوقيله بونلر برطاقم دليلسز دعوالر سرديله كافۀ شئونى ديندن آيرى اولەرق ايضاحه كنديلرنده استمداد كوريورلر . [هكسلى Huxley] ايله [اسپنسر Spencer] (٨) ودها بشقه ذوات بو مذهب علمىنك الك ايلرى كيدن اساتيذندندر . بونلر اسرار طبيعتى استكناه ايله اكتفا ايتميەرك ساحۀ معنويانەده كيرەك، اونك ده بتون شئوننى ، عالم مادى حقنده استعمال ايتدكلرى مبادى وفرضياتى استخدام ايدەرك ايضاحه سعى ايدرلر . بويله بر تشبثك موفقيتسزلكله نهايت‌پذير اولەجغى پك طبيعيدر. چونكه هر ايكى ساحه تتبع آيريدر . پروفسور [درەموند Drummond] ك [عالم روحيده قوانين طبيعيه Natural Laws in the spiritual worle] نام اثرنده ادعا ايتديكى وجهله بلكه هر ايكى ساحەنك قوانينى متماثلدر . فقط عينى دكلدر . بناءعليه هر برينك آيرى آيرى محتوياتى بردن ايضاحه قالقشمق برچوق مسائلى شاق برحله اقتران ايتديرمەدن براقمقدەدر. وعلوم حكميه وياخود علوم عقليه تحصيل ايله بونلرك بريسنده تخصص ايچون نقدينۀ عمرى صرف ايدن برذاتك كندى دائرۀ تخصصنك خارجنده اولان بر مسئله حقنده حكم ويرمكه لايق اولوب اولمديغى جداً جاى سؤالدر .

كندى دائرۀ تخصصنده برعالم صلاحيتله سوز سويلر . علوم عقليه واخلاقيه فلاسفەسى ايچون حال بويله . . . فقط علوم طبيعيه متخصصلرى ايچون بويله برحد معقول آشيلەميەجق برمانعه تشكيل ايتميور . اونلر الرندەكى آلات وادوات ايله ساحۀ معنويانه داخل اولەرق شئون عقليه ومعنويەنك كافەسنى ايضاحه چاپالايورلر . زمانمزده هر كون مشاهده اولنان حركاتدن برى ده بودر . (هكسلى) [٩]

[٨] سپنسر ١٨٣٠ سنەسنده تولد و ١٩٠٣ سنەسنده وفات ايلمشدر . ١٨٤٨ سنەسنده *Economist* غزتەسنك محررلكنه باشلامش و ١٨٥٣ سنەسنه قدر بو وظيفەيى ايفا ايتمشدر . (١٨٥٠) سنەسنده *Social Statics* = اجتماعى ايستاتيق) ١٨٥٥ ده « علم النفسك مبادىسى = *Principles of psychology* « ١٨٦٢ ده « مبادئ اول *first principles* « ١٨٦٤ ده « حياتياتك مبادىسى - *Priuciplse of Biqlogy* « ١٨٧٦ ده « اجتماعياتك مبادىسى = *Principles of Sociology* « ١٨٩٢ ده « اخلاقك مبادىسى = *Principles of Echies* « و ١٩٠٠ ده « تربيه *Education* « نام اثرلرى انتشار ايتمشدر.

كبى برذات مسائل دينيه حقنده تام بر الهياتجى قدر قطعى فكرلر بيان ايتمكدن هيچ چكنميور .

ايشته بونلر بويله ! ..

استاد حكيممز فريد بك افندى بوصدده نه قدر مصيب مطالعەلر درميان ايديورلر . ديورلركه : هركس هرشيده عجزينى اعتراف ايدرده مسائل دينيه كبى مباحث عاليەده قطعياً عجزينه قائل اولماز . حكيم ذو فنون كسيلير. مثلا بريسنه برشرقى سويله ، ديرسكز ، موسيقى يه انتسابم يوق دير . شو ساعتى تعمير ايديويره ديرسكز ، ساعتجى دكلم ديمكدن چكنمز. صوكرەده الله وارمى يوقمى ؟ دييه صورسەكز، سرسز ، بنسز برچوق شيلر سويلر. انسانى صورديغنه، صورەجغنه پشيمان ايدر . دين خصوصنده جرى ، جسور اولانلر ايشته هپ بوقبيلدندر . [١]

عمر رضا

مملكتمزده اخلاق مسئلەسى

مطبوعاتمز بوكونلرده مملكتك اخلاقجه انحطاطندن ، دائرۀ فحشك توسعندن وسائر مناسبتسزلكلردن زيادەجه فرياد ايتمەيه باشلادى. لكن بوكاكارشى چاره بولمەنك وجوبندن بحث ايتدكلرى حالده مسئلەنك عملى بر چارۀ حلنى بولوب كوسترميورلر. ياخود يا كليش يوللر كوسترەرك مرضه مرض قاتيورلر .

يكى دورك كشاديله برابر كسب اهميت ايتمش بر حادثۀ اجتماعيه ماهيتنده، كورديكمز فساد اخلاقك انواعى حقنده جريدەمز محاسن اخلاقى تنميەده الك بويوك مؤثر اولان ـ دين نقطۀ نظرندن نشرياتده بولونمقدن خالى قالمادى . معارضلرمزده ايجابات عصريەنك مقتضيات دينيەيه ضرورةً غالب كلەجكى دعواسيله جسم ملتده مهلك يارەلر آچمق استعدادنده اولان فنالقلرى تشجيع ايتمش اولمقدن كرى طورماديلر.

بنيۀ اجتماعيەمزده حاصل اولمش اون سنەلك تخريباتك ويرديكى تجربه وانتباه نتيجەسى اولسه كرك، نشرياتده تدنىٔ اخلاقك توليد ايدەبيلەجكى مهالك اجتماعيەدن قورومق لزومندن صيقجه صيقجه بحث ايديلمەيه باشلادى. الهه شكركه اخلاقسزلغك فنا اولديغى آرتيق تسليم ايديليور . سوء اخلاق وباخصوص فحش وزنايه اجتماعى بر ياره دينيليور . خستەلغك خستەلق اولديغى بركره تسليم ايديلدكدن صوكره ايش قولايلاشير ، چارەسنى بولمەيه قالير .

سنەلرجه سورن برسفردن صوكره آرقەيه بركرەجك اولسون دونوب معكوس طرفه طوغرو خيلى يول آلديغمزك فرقنده اولمقده برنعمتدر . بزم لظرمزه ايسه بومدت ظرفنده هيچ دكيشمەديكى ،

[١] دينى فلسفى مصاحبەلر . مؤلفى فريد بك . صحيفه ٢٧

هم آییریلدیغمز خیابان صفایی ، هم ده متوجه اولدیغمز ریکستان فنایی کوزیمز کوردیکی ایچون شکایت اولونان بوکونکی احوالی بویله بعدالوقوع دکل ، قبل الوقوع وحین الوقوع سلسلهٔ اسبابلریله تدقیق وحصوله کله‌جک مضرتلری انذار طریقیله قارئلرمزه عرض واخبار ایتدک . چیقاردیغمز فریادلر کهنه قفالیلغمزه ویردیکی حالده اسکات ایدله‌دیکمز مدتجه هپ سویله‌دک طوردق . شیمدی ینه سویلیه‌لم . بواخلاقسزلقلرک وبالخصوص فحشک ، زنانک بوقدر سرعتله توسع وانتشارینه سبب عواطف دینیه‌نک اولمه‌سی ، دها طوغریسی ناسک معنویاتی هلاکه طوغرو زورله سوروکله‌ین برچوق لسانلرله ، بر چوق قلملرله اولدورولمه‌سیدر .

حریت اعلان ایدلدی . برچوقلریمز حریتی هرشیدن اول قیود دینیه‌دن آزاده اولارق باشی بوش یاشامق ونفس امارهٔ‌نک هر ایسته‌دیکنی یاپمق معناسنه آلدیلر . مسلمانلرک اون اوچ بچق عصرلق متوالی بر الفت حسیبه‌یه مالک اولدیغی ، اوروجدن زیاده صاریلوب صیم صیقی طوتوندقلری، حرز جان وناموس بیلدکلری تستره فوق العاده مألوف اولدقلرینی پک کوزل فرق ایتدیلر . بومانعه برکره ییقیلیرسه دیکر قیود دینیه‌نک دها قولای ییقیله‌جغنی پک اینجه بر حساب ایله تعیین ایدوب قادینلرک چارشفلرینی ییرتوب آتمق، حرم ایله سلاملق آراسنده‌کی تخته پرده‌یی ده‌ویرمکله نائل امل اولابیله‌جکلرینی پک کوزل کشف ایتدیلر ومقاله‌لرله، قونفرانسلرله ، ارککلرک یوزینی قیزارته‌جق چیرکین مناظری مبذولاً عرض ایدن سینه‌مالری ، تیاتروری قادینلره کشاد ایتمکله ، بعض مسا کنده رجال ونسایی جمع ایدن سواره‌لر ویرمکله ، خاطر وخیاله کلمین دها برچوق وسائط ایله پروپاغانده‌یه باشلادیلر . قادینلرک جوهر عصمتی ، انسابک طهارت ومحفوظیتی تأمین ایله سفاهت ورذالتک وقوعنی اشکالدن باشقه بر جرمی اولمیان دین اسلامی قادینلرک حقوقنی غصب ایدر ، قادینلرک ارککلره اوموز اوموزه چالیشوب اقتصادیات مملکتک ترقیسنه مانع اولیور کبی کوستردیلر . هیچ بر شریعت وقانونده قادینلرک حقوقی دینمزده اولدیغی قدر کوزه‌دلمه‌مش ایکن عفت وعصمتی صیانت ایچون وضع اولونان احکام دینیه‌یی قادینلر ایچون اسارت عد ایتدیلر . وبوزواللیلرک بویونلرندن طوق اسارتی قالدیرالم دیدیلر .

نتیجه نه اولدی؟ او، ذاتاً اولدن بللی ایدی . بوکبی تلقینات فاسده ایله اغوا ایدیلن کنج ارککرله قادینلرک عقللری زیوانه‌سندن چیقدی . هر ایکی طرف سورق جهالتله یاپاجقلرینی شاشیردیلر . قادینلر چارشف آغیر کلیور دییه صویونوب کیجه‌لکله صوقاقلره فیرلادیلر . ارککلرده زورله صرف حالنه کتیردکلری منکراته معروف نامنی ویره‌رک واجب الاتباع صایدیلر . بر قوجه‌نک زیر حکم واطاعتنده بولونماغی اسارت عد ایدن عقلسز قادینلر راست کتیردکلری سفیهک اسیر هواسی اولدیلر هله محافل ومجامع ناس اولان یرلرده قادینلرک ارککلره ، ارککلرک قادینلره قارشی جلای مدنیتدر دییه طاقندقلری اطوار واوضاعی هیچ صورمایک . ادبک هور رواجنده یتشمش کیمسه‌لر بوحاللری کوره کیجه ملیت ، اسلامیت غیرتیله هر دقیقه اریبوب خاک نسیانه قاریشمایی جانه منت بیلیرلر .

پیشوالق وصفنی طاقینان بکلرله خانملرک بومناسبتسزلکلری ضمناً تشجیع ایدن احوال وکفتاریده فساده رواج ویرمک خصوصنده خیلی یاردیم ایتدی .

بو پیشوالر کج یتلکی بوقدرله‌ده براقادیلر . دنیادن بی‌خبر طوی قیزلری یالکز باشلرینه اوروپایه تحصیله کوندردیلر . حکومتی تشویق ایده ایده نهایت دوائر دولتی وقوقسز ایشه یارامازقادینلرله طولدیروب خزینه‌یی بیهوده اضرار ایتدیلر . کنج طلاب وطالباتی دارالفنون قونفرانسلرنده بر آرایه کتیروب کویا معلوماتلرینی توسیعه چالیشدیلر . دارالالحان طالباتنه دارالفنون قونفرانس صالوننده آهنکلر یاپدیروب ستونلر طولوسی ستایشلرله آلقیشلادیلر .

بومساعینک اک ضررسز ثمراتی قادینلری تمبرغامیانه ایله صیبریق. یوزسز بر حاله کتیرمکدر . که فحشک ایلک قدمه‌سی‌ده بودر . حیاسی ، ادبی باقی قالان برقادین ویا ارکک البته بوردیله‌یی ارتکاب ایتمز .

واقعا فحشک سبب یکانه‌سی بودکلدر . اونک برچوق اسبابی دها واردر . فقط بزم بونلر میاننده اک قوتلی کوردیکمز سبب بواولدیغی ایچون بونقطه‌ده زیاده‌جه اصرار ایده‌رز . بناءً علیه

هم بوکبی شیلری ترویج ایتمک ، فحشک فرجه‌یاب دخول اولا بیله‌جکی بوبویوک قاپولری آچمق ، هم‌ده فحش چوغالدی دییه شکایت ایتمک بزجه نقصان منطقه دلالت ایدر . واقعا فقر وسفالت ده فحشک اسباب شیوعندن بری اولابیلیر . فقط انصاف ایده‌لم . جنسیندن ایکی کنجک بر آرایه کتیرلمسنی تسهیل ایتمک قدر مؤثرمیدر؟ بزم اخلاق وفحش حقنده‌کی فکر ونظرمزاوته‌دنبری بو ایدی . شمدی‌ده ینه بودر . شمدی‌یه قدر یاپیلان شیلردن چیقان نتایج‌ده هپ اکلایشمیزی تقویه ایدوب طوردی . ملتک اخلاقی دوزه‌لتمک ایچون ابتدادینی ساب ایتمک ، علی الدرجات اونی هضم ایده‌میه‌جکی اعتیادات ایله سوء اخلاق تخمه‌سنه اوغرادوب آندن صکره معاصر انسان ایتمک هیچ بر عالم اجتماعینک قبول ایده‌میه‌جکی طرز حلدر . بزم یاقین وقتلره قدر — ترقیمزه پابند اولان اجتماعی برچوق نقایص اخلاقیه‌مز ایله برابر — دین اسلامه رعایتکارلق بقایاسی اوله‌رق پک تمیز پک سالم اخلاقمز وار ایدی . که بوقوتی دیندن ، مخافة اللهدن آلیردی . الهی اونوتدیرمقله ، مخافة الهی قلبلردن نزع ایتمکله ، معاصر . لاشیرزقیاسیه اخلاق ایله منبع قدسیسی آراسنده‌کی شهر اهلر تخریبه اوغرادی .

شوراسنی ایی بیلملیدرکه بوملت مسلماندر . اخلاقنک منبعی دین اسلامدر . فضائلی اورادن آلمشدر . رذائلی‌ده بدن وروحنه یابانجی الارله

آشیلانمشدر. و کرفتار اولدیغی مرض اخلاق میقروبنك دوای علاجی قلبنه قوتلی بر ایمان «شرینغه‌سی» یاپمقدر. مرضك کندیسندن ده، سببندن ده، سیرندن ده بی‌خبر اولان عجمی حکیملرك ایده‌جك بر لطفلری وارسه خسته‌یی بر آز ده راحت دوشکنده براقمقدر.

یوقسه تاریخك بزه حکایه ایتدیکی ملل سالفه‌نك عاقبتی کبی بو ملتك ده صوکی انقراض و اضمحلالدر. هم ده قورقارزکه بونك آرقاسندن آغلایانی ده اولماز....

مصیبت‌ده‌می کار ایتمیور ؟

بن بر کوی امامی‌یم. استانبول غزته‌جیلری قدر بیلکیجیلکم، اینجه‌لکم یوقدر. سوزلرم قابا صابادر. فقط جاندن، یوره‌کدندر. اونلر سوسلو سوسلو یازیلر یازارلر. یوکسك یوکسك فکرلر اورته‌یه قویارلر. اما کندیلری یازار، کندیلری اوقورلر. بن ایسه سوس ایچون یازمایورم. بیلکیجیلکمی اظهار ایچون سویله‌میورم. خسته‌خانه‌نك ایچنده بولنیورم ده مرضلری یاقیندن کورویورم. یوره‌کم قان آغلایور.

بو کیدیشله ناصیل فلاح بوله‌جغز ؟ دی‌یه حیرتده قالیورم. یأسه دوشویورم. بعضاً فتورده کتیریورم. چونکه زه‌یه‌باقسه‌م انحطاطدن باشقه برشی کورمیورم. عوامی بر درلو، خواصی بر درلو. نه حاجیسنده خیر قالمش، نه خواجه‌سنده. هر کس کندی منفعتندن باشقه برشی دوشونمیور.

ملته یول کوستره‌جك غزته‌لر بیله شخصیاتدن، فرقه قاوغالرندن باش قالدیره‌مدقلری یوق. اونلرکه ملتك رهبرلری اوله‌جقدر، بویله اولدقدن صوکره آرتق کیمسه‌ده قباحت بولمه‌یه محل یوق.

بو منفعت پرستلکله، بو اخلاق دوشکونلکی ایله برجمعیت دکل، بر عائله بیله یاشاماز.

یانغین صاچاقلری صارمش، بز حالا سن، بن! دیه بوغاز قاوغاسنده. نه دین قالدی، نه ایمان. افراد آره‌سنده‌کی بوتون رابطه‌لر چوزولدی. هر کس بربرینك کوزنی اویمه‌یه چالیشیر، کیسه‌سنی بوشالتمه‌یه اوغراشیر، صوکره‌ده هیچ کیمسه قباحتی اوزرینه آلماز.

طوغروسنی ایسترسه‌کز هیچ کیمسه‌یه لوم ایتمیه‌لم. بو خصوصده لوم ایدیله‌جك بر کیمسه وارسه اوده نفسمزدر. بز مستحق اولماسه‌یدق بوفلاکته اوغرامازدق. بز بوزولدق. الله ده بزی طارمه طاغینیق ایتدی.

مسلمانلقله آدلرمزدن باشقه هیچ بر علاقه‌مز قالمادی. نه نماز، نه نیاز، نه اوروج، نه زکات. بنالك تملرینه وارنجه‌یه قدر ییقدق.

دیانت نامنه، فضیلت نامنه میدانده هیچ برشی براقادق. او اصیل عنعنه‌لرمزك، او عالی شعائرمزك یرنده بو کون بللر أسیور. اعتقادسزلق، اخلاقسزلق ایلیکلرمزه قدر ایشله‌دی. باشلر قماردن قالقمایور. مجلسلر عشرتدن خالی اولمایور.

حیا دینیلان فضیلت بو کون معیبات صیره‌سنه کچدی. حال بوکه انسانلق حیا ایله قائمدر. حیایی قالدیردقدن صوکره انسانك حیواندن نه فرقی قالیر ؟

کچنلرده استانبوله کلشدم ده قادینلرك حالنی کورمشدم. آمان یاربی! او، نه قیافت! او، نه حال! قاریلر، قیزلر سوقاقلره دوکولمشلر. یوزلرینی، کوزلرینی درلو درلو بویالرله بویامشلر. قیوردیم قیوردیم صاچلرینی، زلفلرینی یوزلرینه دوکمشلر. کوکسلرینه‌قدر آچیلمش، صاچیلمشلر. دار فیستانلره بورونمشلر. سوقاقلری اولچیورلر. مغازه‌دن مغازه‌یه کیروب چیقیورلر. مسلمانلق شویله دورسون، نه ادب قالمش، نه حیا.

بیلمم که بو کیدیشله بزم ایچون فلاح ممکن میدر ؟ بو اخلاقسزلقله، بو منافقلقله، بو ساخته‌کارلقله بر ملت، بر جمعیت یاشارمی ؟

شهرلر اویله اولدیغی کبی کویلرده بوزولمه‌یه باشلادی. اخلاق و آداب ملیه یورالرده‌ده کوندن کونه سقوط ایتمکده. ایچکی بلاسی بوتون اناطولی‌یی قاصوب قاوورییور. مرتب‌پلان دائره‌سنده قوچولرك، قوسطی‌لرك کویلره وارنجه‌یه‌قدر آچدقلری میخانه‌لر جاییر جاییر ایشله‌یور. کنجلر زهرله‌نیور. اخلاق سقوط ایدییور. کندکجه بنا چوکیور.

امان یاربی! نه حاله کلشزکه مصیبتك ده آرتیق فائده‌سی اولمایور. بوقدر فلاکتلره اوغرادیغمز حالده بر انتباه حاصل اولمایور. بالعکس رذالتلر چوغالیور.

زه‌ده بو مملکتك، بو دینك صاحبلری ؟ بیابانلرده‌می قالدق ؟ جهنملره‌می دوشدك ؟ امان یاربی! سن بزی بو ضلالتدن قورتار. هدایته ایریشدیر. یوقسه کوچیورز. بزمله برابر «نور»ك ده بو دیاردن کوچیور...

ازنیق : حصاردره امامی

مصطفی عاصم

مسلمانلری یوکسلتمك لزومی

آمریقا رئیس جمهوری (ویلسون) رفاقتنده بولنان میستر (کیبون) ك (اسلاملر افندی دکل، دوست ایستیورلر) مآلنده‌سویلدیکی سوزلرجدآیك‌زیاده حائز قیمت و اهمیتدر. بو سوزلر سنه‌لردنبری یالکز آجی حقیقتلر ایشیتمکه، حقوقمزك هیچ نظر اعتباره آلنمیه‌جغنی کوستر موحش خبرلر دیکله‌مکه آلیشمش اولان مسلمانلرك یانیق قلبنه آز چوق بر رشحهٔ تسلی سرپه‌جك ماهیتده‌در. غرب عالمی ذاتاً قدیمدن بری عالم اسلامه و او میانده ترك ملتنه قارشو حقسزلق، انصافسزلق و حتی غدر ایتمك ایله تعارف ایتمشدر.

علی العموم اقوام اسلامیه‌نك حقیقةً پك چوق خصائل فطریه

و فضائل مكتسبه صاحبی اولدقلرینی خرستیان عالم مدنیتی طانیمامنی، تصدیق ایلەمكی كندینه بر شعار ایدنمشدر . بوندن طولاییدر، كه عالم اسلامیت ایله خرستیانیت آره‌سنده دائمی صورتده بر برودت و منافرت حكم سورمكدن خالی قالمامشدر.

غربلیلرك مسلمانلره قارشی بویله بر مسلك تعقیب ایتمەلری ، قناعتلرینك اویولده اولدیغندن زیاده مقاصد سیاسیەدن متولد بولندیغنه شبهه ایدیله‌من . ذاتاً آمریقالی میستر (كیبون)ده قسماً ترجمه ایدیلن مقاله‌سنده بو جهتی صراحةً اعتراف و بوندن طولایی عالم مدنیتی انصافسزلق و بصیرتسزلك ایله اتهامدن چكینمیور. ملل خرستیانیه‌نك بویاكاش سیاستی ایسه آنجق اسلامیتك بویوك قوهٔ سیاسیه اوله‌بیله‌جكی قورقوسندن ایلری كلمشدر .

نته‌كیم میستر (كیبون) مقاله‌سنده بونیده سویلیور و بونك اسبابی حقنده بعض ایضاحات ویریور . آمریقالی فاضلك نقطهٔ نظرینه كوره (عبدالحمید) ، دول غربیه‌نك دائمی صورتده حكومت عثمانیه‌نك حقوقنه تجاوز پولتیقه‌سنی تعقیب ایلەمه‌سنه قارشی ، مملكتنی مدافعه ایچون اسلامك قوتندن استفاده طریقلرینی دوشونمش و بونك ایچون‌ده (اتحاد اسلام) پولتیقه‌سنی تعقیبه باشلامشدر . عبدالحمید ثانینك بویله بر سیاستی نه درجه‌یه قدر اساسلی صورتده تعقیب و تطبیق ایتدیكی و آوروپانك تركیایه و تشمیلاً بوتون اقوام اسلامیه‌یه قارشی روا كوردیكی تضییق پولتیقه‌سنك اسباب مولده‌سندن اولدیغی پك زیاده محتاج تدقیق و تعمیق بر مسئله‌در ، (عبدالحمید) بلكه حقیقةً بر اتحاد اسلام وجوده كتیرمكی دوشونمش و بویولده زمین وزمان مساعد اولدقجه و بالخاصه كندی سیاست داخلیه‌سندن میدان بولدقجه بعض تشبثاتده اجرا ایتمكدن خالی قالمامشدر .

فقط آوروپانی اصل قورقودان و اقوام اسلامیه‌یه قارشی دائمی صورتده احترازله حركته سوق ایدن سبب حقیقی بو دكلدر . چونكه آوروپا دها اسكی تاریخلردن بری اقوام اسلامیه‌یه قارشی تضییق سیاستی تعقیبنه باشلامش و بالآخره دور حمیدی‌ده بر (اتحاد اسلام) سیاستی تمایللرینی كورونجه تضییقاتنی تزیید ایتمشدر . مدنیت غربیه‌نك مسلمانلردن احترازه دوشمه‌سنه وحتی برنوع قورقو ایله حس ایتمه‌سنه باشلایه‌جه سبب اسلامیتك جداً پك بیوك بر قوت اولدیغنك تقدیر ایدلمیدر. یالكز ملل غربیه بوخصوصده خطایه دوشمشلردر كه اوده بو بویوك قوتك لدی الایجاب متعرض برقوت حالنی اكتساب ایده‌بیله‌جكی ذهابندن تولد ایتمشدر . . حالبوكه اسلامیت، صوك زمانلرده برقوهٔ سیاسیه اولمق استعدادینی غائب ایتمش ودها زیاده بر قوهٔ اجتماعیه ماهیتنده قالمشدر . بو قوهٔ اجتماعیه‌نك ایسه قیمت واهمیتی حقیقةً پك بویوكدر وشوراسی شایان تأسفدر كه بونك قیمتنی بالخاصه بز تركلر حقیله تقدیر و ادراك ایده‌میورز .

دور حمیدیده بالذات خلیفه‌نك ده اسلام سیاستی طرفداری اولدیغنه كوره حسیات اسلامیه ، انكشاف معارفك اوقدر تحدیداته تابع طوتیلمه‌سنه رغماً ، ینه پك زنده برحالده ایدی. مشروطیت كلدكدن وحریت سیاسیه ایله برابر حریت اجتماعیه‌ده احراز اولوندقدن صوكره بوحسیات ضعفه دوچار اولمغه باشلادی . حالبوكه مشروطیتك بزه بخش ایتدیكی حریت اجتماعیه ، حریت سیاسیه‌مز كبی هیچ برمتین اساسه مستند بولونمامقده ایدی . فكراً و تربیةً سربست بر اداره‌یه نه‌قدر حاضرلانمامش ایسه‌ك سربست بر حیات اجتماعیه‌یه‌ده اوقدر حاضر بولونمیور ایدك . بوندن طولایی ایدی‌كه حیات اجتماعیه‌مزی اصلاح واعلا یولنده وقوع بولان تشبثاتمز هپ خطالی ایدی . وبو خطالرك باشلیجه‌سنی‌ده بالخاصه حسیات دینیه‌مزك ضعفه دوچار اولمه‌سی تشكیل ایتدی . حالبوكه حسیات اسلامیه‌نك قوت واهمیتنی تقدیر ایده‌جك بونجه اسباب اصلیه‌دن هیچ بری اولماسه ، عالم اسلامه عالم مدنیتك عطف ایتدیكی اهمیت بزه عقائد اسلامیه‌مزه كمال قوتله صاریلمغه نه‌قدر محتاج اولدیغمزی اثباته كفایت ایتمك لازم كلیوردی . بوكون اقوام اسلامیه‌نك ، ملل غربیه نزدنده كندینی صایدیره‌بیله‌جك بربویوكلكده اولمامه‌سنده بزم مملكتمزده جریان ایدن بو حالك‌ده كلی تأثیری بولوندیغنده شبهه ایتمه‌ملی‌یز. چونكه اسلامیتك او بویوك قوهٔ اجتماعیه‌سنی غربلیلر پك اعلی تقدیر ایتدكلری وحتی قوهٔ اجتماعیه‌یه برده قوهٔ سیاسیه اضافه ایتدكلری حالده بز یالكز كندی كندیمزدن امین بولونمیورز. كندی قوتمزك درجه‌سنی بالخاصه كندیمز تقدیردن عاجز قالیورز .

ایشته بزم اصل ضعفمزده بوندن تولد ایلیور و بوندن طولاییدر كه، ملل غربیه بزه دوست دكل ، افندی معامله‌سی ایتمك صلاحیتنی كندیلرنده كوریورلر . حالبوكه اقوام اسلامیه‌نك معناً سلامت ورهاسنده رهبرلك ومرشدلك خدمتی كوره بیله‌جك اولان بز توركلر بركره حسیات اسلامیه‌نك قیمت واهمیتنی بحق تقدیر ایده‌بیلسه‌ك وتعالئ اجتماعیمزك آنجق تربیهٔ اسلامیه‌نك ، معقول ومنور برصورتده تعمیمی ایله قابل حصول اوله‌جغنی آكلایه بیلسه‌ك هر حالده بوتون اقوام اسلامیه ضرب مدنیتی باشقه برنظرله باقق لازم كله‌جكی ادراكده پك كیج قالمازدی . چونكه تربیه‌سی یوكسك ، سجیه‌سی قوتلی هیچ برقوم یوقدر ، كه حتی سیاسةً زیر تابعیتنده بولوندیغی ملته احساس حرمت ایتمكه موفق اولماسون . شو حالده بوكون اقوام اسلامیه‌نك ، میستر « كیبون » لكده تحت تصدیقنده بولنان تحكم سیاسی دكل وفقط تحكم اجتماعیدن قوتولمه‌سی ایچون هرشیدن زیاده چالیشمه‌مز اقتضا ایدن نقطه مسلمانلرك تربیهٔ فكریه‌جه یوكسلمه‌سی اولمق لازمكلیر .

ایشته بو تربیهٔ فكریه‌نك اساسلرینی تعیینده اتحاد ایده‌بیله‌جك اولورسه‌ق (مسلمانلر افندی دكل، دوست ایسته‌یورلر) قولنك ناطق اولدیغی تمنی‌یی خارجدن كیمسه‌نك معاونتنه لزوم قالمقسزین كندی كندمزی تحقق ایتدیرمكه موفق اوله‌بیلیرز . « تصویر افكار »

مسلمانلر نه ایستیور ؟ .

مقدرات بشریه‌نك تثبیتی دكل ، تعیینی ایچون طوپلانه‌جق اولان (پارس) قونغره‌سنده نه‌كبی آمال وافكارك حاكم اوله‌جغنی شمدیدن تعیین ایتمك ممكن دكلسه‌ده ، ترشح ایدن روایتلردن ، كتم ایدیله‌مه‌ین آرزولردن ، قونغره صالوننك ناصیل برهوای احتراص ایله مشبوع اوله‌جغی آز چوق سزیله بیلیور . مع مافیه ، اوائل حیاتنده دینی بر برمسلك وتربیه آلتنده پرورشیاب اولان وبالآخره مراتب دنیویه‌نك ذروه‌سنه اعتلا ایدن موسیو ویلسونك ، بشریته یكی برحیات آچیق عزمیله اورتایه آتدیغی پرنسیپلره استناداً ، قونغره‌ده مهم بر رول اوینایه‌جغی اكلاشیلیور .

فقط ، یكی دنیانك یكی حس ویكی فكرلری ، عجبا اسكی دنیانك رسوب باغلامش احتراصلرینه ، تبلر ایتمش عنعنه‌لرینه تماميله غلبه ایده‌بیله‌جكمی؟ آوروپانك اسكیمش، فقط هنوز زنده‌لكنی غائب ایتمه‌مش اولان سیاستی، بشریتك قوشدیغی یكی حیاتك ایجاباتنه كوره براستحاله كچیره‌رك یكی براستقامت آله‌جقمی ؟ یوقسه اسكی منتسبلری ؛ وضعیتك تأمین ایتدیكی بخار نشوه ایله سرمست اوله‌رق یالكز منافع حالیه‌یی درپیش ایده‌جكلر ؟...

بو سؤاللرك جوابنی پك اوزاق اولمیان بر آتیده اوكره‌نه‌جكز ! هرحالده عمومی صلح قونغرانسنك صحنهٔ شئونه بر چوق یكی نوزادلر اتحاف ایده‌جكنده شبهه یوقدر . فقط ، اویله كوریلیوركه ، سیاسیون ضابطهٔ جهانی ناصیل چیزرلرسه چیزسونلر ، دونكی ذهنیتلرك ادامه‌سنه امكان یوقدر. بشریت كردبادِ احتیاجله یكی برحیاته، یكی برشكل اجتماعی‌یه دوغرو سوروكلنمكده‌در . بوجریانی توقیفه الك بویوك سیاسیلر ، الك نفوذلی داهیلرده قدرتیاب اوله‌میه‌جقدر . سیلابهٔ افكار ، اوغولتولی جریانیله نره‌یه كیده‌جك ، نه‌وادیلره دوشه‌جك ؟ بونی‌ده حال حاضرده بوتون آنانیله تعیین وتثبیت ایتمك قابل دكلدر .

بشریتك سوروكله‌دیكی بو یكی حیاتده عجبا بزم وبزمله برابر پك زیاده علاقه‌دار اولمه‌مز ایجاب ایدن اسلام عالمنك مقدراتی نه اوله‌جقدر؟ اكر اوكزده‌كی صلح قونغرانسنده بشریت دستوری حاكم اولور، عدالت پرنسیپلری ، احتراصات انتریقه‌لرینه غالب كلورسه ، بزم واسلام عالمنك نصیبهٔ حیاتیسنك‌ده تجاوز وحقسزلقلردن آزاده قاله‌بیلمه‌سی مأمولدر. عكسی تقدیرده ایسه ، بشریت عدل وحقك غلبه‌سی كبی یالدیزلی واغفالكار جمله‌لرله ینه مظلم ومشكوك بر آتی‌یه طوغری سوق ایدلمش اوله‌جقدر .

بز ، بوتردد واشتباهی ، آمریقانك معروف ارباب قلمندن (هه‌مرت آدامكی‌بون) ك وقت غزته‌سنك ٨ كانون ثانی ٣٣٥ تاریخلی نسخه‌سنده اجمال ایدیلن برمقاله‌سنده كوریيورز .

آوروپا سیاسیون وقلمندن پك آزینه نصیب اولان برنفوذ نظر صاحبی اولدیغی بو مقاله‌سیله‌ده اكلاشیلان مستر كی‌بون بیله اسكی آوروپانك یكی فكرلرله قولایجه انسیت ایده‌بیله‌جكنده بحق تردد ایدییور. كهنه سیاستك بودفعه‌ده بشریت،عدالت ، تمدن كبی پارلاق وجاذبه‌دار كسوه‌لره بورونه‌رك یارین ایچون‌ده حاكم اولمق ایسته‌یه‌جكندن قورقیور.

آوروپانك ایكی اوچ عصردنبری توركیا واسلام عالمنه قارشی تعقیب ایتدیكی سیاستی حقلی اوله‌رق تنقید ایدن بومقاله‌ده ، مستر كی‌بون شرق مسئله‌سنده اسلامیتك كندینه مخصوص براهمیتی بولندیغنی اخطار ایتدكدن صوكره دیيوركه :

« شمدی‌یه قدر ، آوروپانك مسلمان عالمنه قارشی خط حركتی ، منفعت واستیلا فكرلرینه استناد ایتمشدر . آوروپا تجاری وسیاسی استیلا حركتلری نتیجه‌سنده مسلمانلرله تماسه كلمش واوروپانك اسلام عالمنه قارشی بین‌الملل سیاستی دائما تهدید ومنفعت اوزرینه تأسس ایتمشدر . »

مستر كی‌بون ، انطاق حق ماهیتنده اولان شو آچیق وطوغری سوزلریله مسلمانلردن زیاده بیطرف غرب عالمنك آكلامه‌سی ایجاب ایدن برحقیقتی اعلان ایتمش اولیور . هیچ شبهه یوقكه آوروپا عالم اسلام وبالخاصه بزم ایله یاقیندن تماسه باشلادیغی كوندن اعتباراً ، پك نادر اوله‌رق ، صمیمی برچهره عرض ایتمش ، دائما كیزلی غایه‌لریشنده طولاشمشدر . توركلرك ودیكر مسلمانلرك ساحهٔ تمدنده عصرك ایجاباتی درجه‌سنده ترقی ایده‌مه‌مش اولملرینك اصل سببی‌ده ینه آوروپانك بو سیاستنده آرامق لازمدر.

هریرده مغدور ومقهور اولان، دائما تهدید وتحقیر كورن مسلمانلر، جهانده كندیلرینه ینه كندیلرندن بشقه صمیمی وحقیقی دوست بولنمدیغنی آكلامایه باشلامش، آوروپا سیاستنه قارشی دائما خوف وخشیتله باقشلرسه ، هرحالده بونك مسئولیتی نه كندیلرینه، نه ده دینلرینه عائد دكلدر . بونك حقیقی سببی ؛ مستر كی بونك دیدیكی كبی؛ آوروپانك دائما تهدید وانتفاع ایله ممزوج اولان استیلا سیاستنده آراملی در .

صوك عصرده مسلمانلر آره‌سنده بالیرن نهضهٔ فكریه‌یی ایسه ، پولتیقه‌جیلقدن دكل، بلكه دردوسفالت اورتاقلغندن متولد برانتباه دییه تلقی ایتمك دها منصفانه اولور .

اونوتمامق ایجاب ایدركه، هرهانكی قومدن اولورلرسه اولسونلر بوتون مسلمانلر دیناً بربرلرینك قارده‌شی‌در . و مسلمانلر بونی بویله اعتقاد ایدرلر. بوعقیده ایجاباتی اوله‌رق یكدیكرینك سعادت وفلاكتلرندن متأثر اولمامالری ممكن دكلدر .

اكر غرضكارلرك مسلمانلره اسناد ایتدكلری افترالرك منشائی مشترك فلاكتك تولید ایتدیكی پك آهنك تظلم واشتكا ایسه ، بوندن مسئول اوله‌جقلرك ، مسلمانلر دكل ، اونلرك تظلمنه سببیت ویره‌نلر اولمسی ایجاب ایتمزمی ؟

هم يقارسك ضربهٔ تيغ ستمله عالمى
هم ينه ديرسك سركوبعده فرياد اولسون

عجبا انسانلر، مدرك وحساس اولدقجه بوكا بيلميدر ؟ ...

شرق ايله غربى آيران مسلمانلق وخرستيانلق دكل ، آوروپانك حرص واستيلا پولتيقه‌سيدر. آوروپا مسلمانلرك انكشاف فكريلرينه، ساحهٔ تمدنده امينله ايلريله‌ملرينه صميمى بر مودتله معاونت ورهبرلك ايده‌جكنه ، بالعكس بو پولتيقه‌ ايجاباتى اوله‌رق دائما بحرانلردن بحرانه سوروكلنمه‌لرينه سببيت ويرمشدر .

آوروپانك معهود شرق سياستى تدقيق ايديلنجه بو حقيقت بوتون عريانلغى ايله تظاهر ايدر . عثمانلى ايمپراطورلغنده نه‌وقت بر ميل تجدد وتعالى كورلمش ايسه ، باشده روسيه چارلغى اولمق اوزره ؛ بو حركت دائما استيلا حرصنى تعقيب ايدنلرك انتريقه‌لرى ، رقابتلرى ايله عقيم براقديرلمشدر .

عثمانلى اولكه‌سنده عصرلردنبرى صميميتله ياشايان اسلام وخرستيان عناصر آره‌سنه أيلن تخم نفاقك ، ينه بو سياست روزكارلريله‌ صاچيلمش اولديغنده شبهه وارميدر ؟

بالقانلرى ، اسلام ، خرستيان بيكلرجه وطنداش قانيله خونين برشكله صوقان سياستك مسئوليتى ، چارلق ايمپرياليزمنك ذمتنه قيد ايديلمك ايجاب ايدر. صوك بالقان حربنده تويلرى اورپه‌رته‌جك وحشتلرله امحا ايديلن مسلمانلرك خوف معصومانه‌لرى‌ده ينه بو سياستك ايجاباتى اوله‌رق آقمش اولديغنده شبهه وارميدر ؟

بو مدهش حربده مسلمانلرك ذمتنه قيدايدلمك ايستنيلن ارمنيلرله برقسم روملرك تهجيرلرينك‌ده حقيقى سببى ينه بو سياست اولديغى مستركى بون كبى حقيقت پرستلرك اعتراف ايتملرى اقتضا ايدر . حرب عمومى مسببلرندن برى اولان مقتول چارنيقولانك ارمنيلرى دولت متبوعه‌لرينه قارشى عصيانه دعوتله برر اختلالر ترتيب ايتديرمه‌سى ، بو منفور استيلا سياستنك ايجاباتى دكلميدر ؟

سواحل روملرينك وطن پرورلكله قابل توفيق اولمايان حركات وافعاله تصديلرى ، مستركى بونك آجى برلسانله تنقيد ايتديكى بوعينى سياسته آلت اولملرندن متولد اولديغى ثابت اولمش برحقيقتدر .

مسلمانلرك وتوركلرك هيچ بر صورتله سببيت ويرمدكلرى تهجيرك تطبيقاتنده مروى اولان افراط وشناعتى معذور كوسترمكه چاليشمق خاطرمزدن بيله كچمز . ظلم وشناعت ، نه شكلده اولورسه اولسون ، منفوردر وفاعللر قانوناً حركتلرينك جزاسنى كورملى در .

فقط چارلق سياستى اولمسيدى ، هيچ شبهه يوقكه او اختلالر ، اهانتلر كورولمز ، وبالنتيجه هركس كبى بزى‌ده متألم ايدن تهجير وتقتيل فجيعه‌لرى ظهور ايتمزدى .

ديمككه عثمانلى اولكه‌سنده حادث اولان ومسلمانلره اسناد ايديلن فجيعه‌لرك حقيقى عاملى مسلمانلرك خرستيانلره قارشو دينى بر خصومتلرى اولمسنده دكل ، خارجدن اسن سياست روزكارلرينك بر قسم وطنداشلرك فكرلرينى زهرله‌مه‌سنده آرامق ايجاب ايديور .

توركيايه قارشى حرص استيلادن آزاده صميمى بر سياست تعقيب ايدلسون ، او زمان كوريله‌جكدركه ، بو وطن اولادلرى دينلرى نه اولورسه اولسون برر قارداش كبى ياشايه‌جق ومدنيتك قوتلى بر عنصرى حالنده مشترك وطنلرينك تعاليسنه چاليشه‌جقدر .

الوررکه صلح قونفرانسنده توركيايه قارشى ، خرستيان حاميلكى سياستى براقيله‌رق انسانيت وعدالت پرنسيپلرى رهبر اتخاذ ايدلسون، عينى وطن اولادلرى آره‌سنه يكى بروسيله منافرت صوقولمش اولمسون. اكر توركيانك‌ده بر عنصر تمدن اولمسى ملتزم ايسه، دين وملييت سياستى كوزه‌ديلمكسزين بو مملكتك بوتون افرادينه شامل اوله‌جق منتظم برادارەنك تأسسنه صميميتله مظاهرت ايتمكدن باشقه چاره يوقدر .

توركياده‌كى مسلمانلرى ساحهٔ بشريت خارجنه چيقارير كبى خرستيانلرك حاميلكى رولنى اوينامق ، اسكى احتراصى واستيلا سياستنى ادامه ايتمكدن باشقه برشى اولەمز .

حالبوكه ، امريقالى مستركى بون بيله ، آچيق بر قلبله بو منفور سياستى باقيكز نه‌صورتله تنقيد ايديور :

«اكر آوروپا اسلام عالمنه مردانه معاونت ايتمش اولسه‌يدى اورالرده ياشايان انسانلرده دينى تجدد سايه‌سنده اعتلا ايدر ، اونلرده آوروپاده‌كيلر كبى حرومللى ادارەلر تأسيس ايده‌بيليرلردى . فقط ، بونى آوروپا ايسته‌مدى وپولونيانك عاقبتى فناسياستيله مسلمانلرده تطبيق ايتدى . مسلمانلرك ادعاى حق وفريادى ناقله كوكلره چيقيور ، فقط آوروپا بونى ديكله‌ميور .
آوروپاده‌كى كوچك ملتلرك فريادنى ديكلركبى كورونمه‌سى‌ده صرف سياسى منفعتلرينك كوستردیكى لزومدندر.»

عصرلردنبرى قوربانى اولديغمز بو منفور سياستك ايچ يوزينى تماميله كوسترن امريقالى منفقلرك صلح قونفرانسنده مسلمان عالمنه تطبيق ايدلمسى ايجاب ايدن سياستى شو ايكى مادەده خلاصه ايتمش اولديغنى كورويورز:

١ — شمدى‌يه قدر استقلالنى محافظه ايتمش اولان مسلمان مملكتلرينى تقسيمدن توق، اونلرى محكوم برملت حالنه صوقمقدن اجتناب

٢ — آوروپانك حاكم صفتيله بولنديغى مملكتلرده اهالى‌نيك سريع صورتده كنديلرينى اداره ايده‌بيله‌جك ، استقلالرينه صاحب اوله‌جق حاله صوقمغه چاليشمق.

مستركى بونك شو ايكى ماده‌سنك صلح قونفرانسنده مظهر قبول اولمسنى تمنى ايتمه‌يه‌جك برمسلمان تصور ايديله‌مز . چونكه بو ايكى ماده، كيزلى احتراصلردن آزاده برقلبله تطبيق ايديله‌جك اولورسه ، بشريتك برقسم مهمنى تشكيل ايدن مسلمانلرك‌ده ، مدنيتك اك فائده‌لى برعنصرى اوله‌جقلرنده شبهه يوقدر .

موسيو ويلسونك معيتنده آوروپايه كلن وصلح قونفرانسنه اشتراك ايده‌جكى آكلاشيلان مستركى بون ، مقاله‌سنه ، اليم برياس ايچنده چيرپنديغمز شو مدهش كونلرده بزه آز چوق اميد وتسليت ويره‌جك حقشناسانه معكس اولان شو حقيقتلرى ده علاوه ايتمكى اونوتميور :

« توركیا ، ایران ، افغانستان شمدی‌یه قدر حریتنی محافظه ایتمش مسلمان مملكتلرندن معدوددرلر . بونلرك استقلالینه دوقونمامليدر . بونلردن بری ، توركیا ، دنیانك صو یوللرندن برینه یعنی بوغازلره صاحب بولنیور . توركیانك بوغازلرده‌كی حاكمیتی آمریقانك پاناما ، آلمانیانك كیل قناللرینه حاكمیتی كبی مقبول اولمالیدر . بو قناللرك هپسی بردن بین‌الملل اوله‌بیلیر . فقط ، ایچلرندن برینی آییره‌رق بین‌الملل یاپمق طوغری اوله‌ماز . افغانستان وایرانك بیطرفلغی واستقلالیتی یالكز انسانیت نقطهٔ نظرندن دكل ، دائمی بر صلح تأمینی ایچون‌ده لازمدر . صلح قونفرانسنك اك چوق مشكلاته وبلكه اختلافه مذاكره ایده‌جكی مسئله عثمانلی ایمپراطورلغی‌در .... فرانسه ، انكلتره ، روسیه وایتالیاده عثمانلی ایمپراطورلغنك تقسیمنی تكلیف ایدن برچوق مشهور امضالره تصادف ایدیيورز ، بونلرك دلائلنده‌كی دوشوكلك جداً شایان حیرتدر .

بو آدملرك بشرك حریتی ایچون محاربه ایتدكلرینی اعلاندن صكره بوكبی ادعالرله بیطرفلرك محبت وتقدیرینی طلب ایتملری پك غریبدر . . . . بو مسئله‌نك بوقدر دیكنلی كورونمسی ، آوروپا دیپلوماتلرینك اثریدر . حقیق اوله‌رق آوروپا دولتلری محاربه‌یی حریت محاربه‌سی اوله‌رق تلقی ایتسونلر ، استیلا ومنفعتدن صرف نظر ایتسونلر ، مسئله بسیط وقولای اولور . . . . . . توركلر ، یاخود كندینی تورك عد ایدن ، مسلمان قسم ، ون میلیون كثافت نفوسی حاوی چوق جانلی بر ملت كتله‌سیدر . اونلری حاكمیت آلتنه آلمقدن بحث ایتمك معناسز وبدلاجه بر ادعادر . آرزولر هر وقت حقیقت اوله‌ماز . بناءً علیه یونان ، ارمنی وسوریه حدودینی چوق اعتدال ودقتله چیزملیدر . »

فی الحقیقه نفوس عمومیه‌سنك یوزده طقسان بشنی اسلام وتورك عناصری تشكیل ایدن ولایات شرقیه ایله كیلیكیانك ، ارمنیلرله نه مناسبتی اولدیغنی بز بردرلو ادراك ایده‌میورز . هر حالده صلح قونفرانسنده آمریقانك احتراصدن آزاده صداسنك ، خیال آرقه‌سنده قوشانلری صوصدیره بیلمه‌سنی تمنی ایدهلم .

هله ازمیر واستانبول كبی مسلمانلق وتوركلكك نوه‌سنی تشكیل ایدن مقدس طوپراقلرك تورك واسلام قانیله یوغورولمش اولدیغنی هیچ بر زمان اونوتمامق ایجاب ایدر .

خلاصه بز ، آوروپادن لطف دكل ، عدالت ؛ تهدید دكل ، حقانیت ؛ حمایه دكل ، دوستلق ایستیورز . اسكی سیاستجیلر بونی احاطه ایده‌مه‌مه‌لریله ، بشریتك یوروديكی یكی حیات بونی بزه تأمین ایده‌جكدر . الویركه حقمزی ، وارلغمزی طانتدیره بیله‌جك بر اثر حیات وموجودیت كوستره بیله‌لم .

م . شمس الدین

اجمال حادثات

داخلی :

پایتختمزده بو هفته ایچنده وقوعه كلن حادثه‌لرك اك مهمی اتمك مقاوله‌نامه‌سی ایدی كه ، كونلرجه یومی مطبوعاتی اشغال ایدرك ، ستونلر ، حتی صحیفه‌لر طولوسی محررلرمزه یازی یازدیرمش ومخبرلرمزه‌ده — وسائط نقلیه‌نك فقدانه رغماً — پك واسع بر جولانكاه آچمشدر . بو خصوصده تاجرلرك ، دكرمنجیلرك ، سمسارلرك ، اعاشه قطارتنك ، مالیه ونافعه ناظرلرینك وبرچوق متخصصلرك آراء وافكارینه مراجعت ایدیلوب ، نقطهٔ نظرلری ، مطالعه‌لری آلندقدن صوكره ، غزته‌لرله — افكار عمومیه‌یه عرض اولنمق ایچون — حكومت طرفندن بر بیاننامه نشر اولنمشدر . مطبوعاتمزدن ، بر ایكیسی مستثنا اولمق اوزره ، همان همان [مخالف وموافق] قسم عظیمی بو مسئله اطرافنده دورودراز ، عمیق ودقیق تحقیقات وتدقیقاتده بولندقدن صوكره ، حكومت حاضره‌نك بو ایشی لایق وجهله دوشونه‌مدیكی واهلنه تودیع ایده‌مدیكی نتیجه‌سی چیقارلمشدر . بوقدرله‌ده اكتفا ایدیلیوب ، مسئله‌نك حسن نیتله تعقیب ایدلمدیكی‌ده بر چوق غزته‌لر ، اوزون حسابلر اجراسندن صوكره میدانه قویدیلر . حاصل اولان قناعت عامه نتیجه‌سنده مذكور مقاوله‌نامه فسخ اولوندی . بو خصوصده منصفانه وبیطرفانه بر مطالعه‌ده بولونمق لازمكلیرسه ، شونی بونی اتهام ایله ناموس وحیثیتلرینه طوقونمقدن صرف نظر ، حكومت حاضره‌یه منسوب یالكز بر قاچ ناظرك بو ایشك عهده‌سندن كله‌مدیكی و بجریكسزلكده بولندقلری واضحاً اكلاشیلمشدر . بوقدر آچیق بر ایشی حقیله كورمكدن عاجز ذواتك بوكونكی كونده — ملتمزك ، دولتمزك مقدراتی موضوع بحث ایكن — ایش باشنده بولونملری حكمت وسیاست حكومت نظرندن بالطبع تجویز ایدیله‌من . بو خطانك تصحیحی ایله افكار عمومیه‌نك تسكینی بكلندیكی بر صیره‌ده قابینه‌نك تبدل ایده‌رك آلدیغی شكل اخیر مسئله‌یی بوتون بوتون اغلاق ایتدی . سكون بكله‌نیلن بر زمانده بوقدر ولوله‌یه سببیت ویرمك ، هر كیمك طرفندن اولورسه اولسون ، اصلا طوغرو دكلدر . رجال حكومتدن بكله‌نن شی ، سكونی تأمین ایتمكدر .

صلح قونفره‌سی پارسده دردست انعقاد بولوندیغی ، بالجمله دولت وملتلرك ممثللری اوراده درت نعل ایله قوشمقده اولدقلری بر صیره‌ده ، عثمانلی مرخصلرینك حالا حركت وعزیمتلرینه دائر قطعی بر اماره كورولمه‌مسی كیفیتی‌ده مسلمانلرك نظر دقتنی جلب ایتمكه باشلامش ، بر آزده خلقی واهمه وترددده القا ایتمشدر . مسلمانلرك توفیق پاشا قابینه‌سندن بكله‌دكلری فعالیت وخدمت پك مهمدر . هیچ اولمازسه بو بادره نتیجه‌سنده ، مشارالیهك اقدامات وتشبثات وطن‌پرورانه‌سیله ملتمزك ، مملكتمزك پك آز بر ضررله چیقمسی عمومك آرزوسنی تشكیل ایدیور .

اوبر طرفده كوریلیوركه روملرله ارمنیلر یاغلی بر لقمه ، بر پارچه قوپاره بیلمك ایچون داخلده وخارجده‌كی متفكرلری واسطه‌سیله عظیم بر فعالیتله چالیشمقده واحضاراتده بولنمقده‌درلر . آرزولرینی ، مقصدلرینی یرینه كتیرمك ایچون‌ده استانبولده وازمیرده هر ایكی عنصر بیننده یكیدن بر طاقم مقارنت وتوحید مساعی حصوله كلمش ایكن ،

مع التأسف مسلمانلر آره‌سنده بو اینجه نقطه‌لره اهمیت ویرلمه‌مکده، وکوندن کونه چوغالمقده اولان فرقه‌لرله منتسبلری، دکرلی وقتلرینی مملکت وملتك تأمین منافعنه صرف ایتمیوب، صرف مجادلات ومناقشات ایله اضاعه ایتمکده‌درلر.

هرشیدن زیاده بزی دوشوندیرن ودلخون ایدن بر مسئله وارسه اوده ملتله حکومت آره‌سنده جایکیر اولمسی لازمکلن روابط حسنه‌نك فقدانیدر. حالبوکه آنجق بو ارتباط سایه‌سنده ایشی محور مطلوبنه ارجاع ومقدرات مملکت صیانت ومحافظه اولنه بیلور. مطبوعات ایله حکومت بر مدت ایچون صمیمی وریادن عاری بر صورتده ال اله ویروب متفقاً چالیشه‌جق اولورلرسه، ملت وحکومتی برلشدیرمکه موفق اولنه‌جغی شبهه‌سزدر. بالنتیجه صدالرمز، آرزولرمز، آمال ومطالبمز براشیر وسیاست عمومیهٔ جهان غراموفوننده بز تورکیا مسلمانلرینك سسلری بك آهنك ویکصدا عکس ایدرکه، بو معقول اتحاد واتفاق سایه‌سنده بك آز ضررله، بزی تهدید ایدن کریوه‌لردن تخلیص کریبان ایده‌بیلیرز.

پطریقخانه انتخاباتنك کری قالمسی صرف برفکر سیاسی‌یه وابسته‌در. حال حاضرده پطریق انتخاباتی روملرك ایشنه کلمز. چونکه پطریقخانه‌یه، روملق نفوذ دینیسنك اسکیسی کبی اعاده‌سی، و اسیکیدنبرو روم پطریقخانه‌سنك نفوذی تحتنده اولوب ده شو صوك سنه‌لرده پطریقخانه‌دن آیریلان کتله وعناصرك تکرار پطریقخانه نفوذی آلتنه جلب ایدلملری دوشونلمش و بو یولده واسع مقیاسده پروپاغاندا اجرا ایدلمکده بولنمشدر.

کوزمزه اویله چارپیورکه، پطریقخانه حال حاضرده‌کی بلدیه ومحله انتخاباتنده بك بیوك بر رول چویرمکده ونفوسلرینی حال حقیقیسندن زیاده چوق کوسترمك فکرنده بولنمقده‌در. بونی دیکر اقتصادی برفکر دها تعقیب ایدییورکه، اوده روم زنکینلرینك ـ خصوصیله حرب ایچنده جاهل مسلمانلری آلت اتخاذ ایدوب ده ثروتلرینی میلیونلره ابلاغ ایدن روم وطنداشلریمزك! ـ کمال فعالیتله املاك، اراضی و عقار صاتون آلوب، فرصتدن استفاده فکرینی تعقیب ایلمه‌لریدر. روملرك بو اویانیقلقلریله بز مسلمانلرك غفلتی بر مدت دها بویله دوام ایدرسه، کونك برنده کوره‌جکزکه دکل یالکز استانبولمزه، احتمالکه آناطولیده‌کی واسع اراضیمزه روملر صاحب ومالك کسیله‌جك، بزم ایسه انلره قارشو رنجبرلك، خدمتجیلك ایتمکدن بشقه وضعیتمز قالمایه‌جقدر. بو معروضاتمزه مثال اولمق اوزره فلسطینده‌کی یهودیلرك (صهیون جمعیتلری) واسطه‌سیله بول پاره صاچمق سایه‌سنده الیوم بوتون او مبارك اراضی‌یه صاحب کسیله‌رك، رؤیاده بیله تصور ایده‌مدکلری بر یهودی دولتی ـ بزم جهالتمز نتیجه‌سنده ـ تشکیل ایده‌بیلملریدر.

حادثات داخلیه صیره‌سنده، خسته‌لقدن، اکمکلرك فنالغیله توزیعات امرنده‌کی عدم انتظامدن، اورته‌لغی تهدید ایدن خسته‌لقلردن، وسائط نقلیه‌نك فقدانندن آرتق بحث ایتمکی زائد کورویورز. چونکه دفعاتله بونلری عریض وعمیق موضوع بحث ایتدك وهنوز هرشیئی حال اصلیسنده بولیورز.

حاصلی هفته‌لر تعاقب ایتدکجه ایشلر صلاح کسب ایده‌جکنه مع التأسف دها زیاده قاریشیور. سکون یرینه هیجان، فعالیت یرینه کشمکش چوغالیور. الله عاقبتنی خیر ایله‌سون.

***

خارجی

اوروپا مطبوعاتی بو صیره‌لرده هپ صلح قونفرانسندن، جمعیت اقوامك صورت تشکیلندن، تضمیناتدن، تسلیحاتك تحدیدندن بحث ایدییورلر. انکلتره، آمریقا، فرانسه وسائر ـــ محارب وبیطرف ـــ حکومتلر، صلح مرخصلرینی تعیین ایدرك، صلح ماصه‌سی باشنده تعقیب ایتملری لازمکلن مسائل ومباحثه متعلق، مرخصلرینك الرینه پروغراملر، خط حرکت وصلاحیتلرینه دائرده آیروجه مقتضی اولان تعلیمات‌نامه‌لر ویرمشلردر.

انکلتره کابینه‌سی یکیدن برصلح کابینه‌سی اولمق اوزره تشکیل وپارلمنتو انتخاباتی‌ده اکمال ایلدی. جهانك مقدراتی تعیین ایچون انکلتره‌ده الیوم بویوك فعالیت حکمفرمادر.

نطقلر بربرینی ولی ایدییور. انکلتره‌نك غایه‌سی، آتیاً المانیانك بردها انکلتره منافعنه قارشی رقابت ایده‌میه‌جك برحاله قلب وتبدیل ایتمکه معطوف اولسه کرکدر. انکلیز سیاسیونی بوکونلرده هپ بو مهم مسئله ایله اوغراشمقده‌در.

انکلتره‌نك، بحریه برنجی لوردی (سرغه‌ده‌س) شو صوك زمانلرده پك مهم برنطق ایراد ایده‌رك، تضمینات حربیه ایله قیصرك جزا دیده اولمسی لزومندن بحث ایتمش ودیمشدرکه: «المانیا دولتی، متفق دولتلرك قره‌ده ودکزده، حرب ایچون اختیار ایتدکلری مصارفك هیئت مجموعه‌سنی صوك سانتیمنه قدر ویرمسی لازمکلیر.» مشارالیه سوزینی تسلیحاتك تحدیدینه وجمعیت اقوامك تشکیلنه نقل ایله «بو حربدن صوکره آرتق محاربه وقوع بولمیه‌جغی، تسلیحاتك تماماً فائده‌سز برشی اوله‌جغی، نهایت عقل ومنطقك قوت وشدته غلبه ایده‌جکی فکرنده اولانلرك رأینه تماماً اشتراك ایده‌میه‌جکنی» بیان ایتمشدر. و «حتی اك مساعد احوال وشرائط آلتنده بیله اورته‌ده نظام وانتظامی تأمین ایچون برقوهٔ ضابطه بولونمق لازمکله‌جکنی، دکزلرده لازم کلن، قوهٔ ضابطه وظیفه‌سنی بریتانیا کمیلری تمامیله بی‌طرفلق وحقانیت دائره‌سنده ایفا ایده‌بیله‌جکنی وبونی عدل وحقه طرفدار اولان بالعموم ملتلرك حسن تلقی ایده‌جکلرینی» ده علاوه ایلمشدر. مشارالیهك

قناعتنه نظراً « اكر بريتانيانك حاكميت بحريه‌سى اولماسه‌يدى ، كرك انكلتره وكرك حر وسربست بتون ملتلر المانيانك رقابت وحاكميتى آلتنده بالنتيجه ازيله‌جكدى . »

بالاده‌كى سوزلردن آكلاشيليوركه انكلتره‌نك تحديد تسليحاتدن مقصدى ، كندى رقيبلرينك قدرت وقوتلرينى تحديد ايتمك وايلروده كندى قواى بريه وبحريه‌سيله جهانى ايسته‌ديكى كبى قونترول آلتنده بولندرمقدر . آلمانيا نقداً بر چوق تضمينات ويره‌جك ، بحريه‌سى صفر درجه‌سنه اينه‌جك ، سلاحى الندن آلنه‌جق ، عالم تجارت واقتصادياتده انكلتره ايله بوى اولچوشه‌ميه‌جك بر حاله افراغ اولنه‌جقدر .

جمعيت اقوامه كلنجه بوكا شيمديدن بر درلو عقل ايرميور . بو جمعيت قوته قارشو نصل تشكل ايده‌جك وآتياً بر يوزنده‌كى ملل مختلفه حقوق صريحه‌لرينى هانكى قوت وقدرته مستنداً صيانت ايده‌بيله‌جكلردر ؟ بزه قاليرسه الك صوك سوز آمريقا رئيس جمهورى (مستر ويلسون) ك اوله‌جقدر . مستر ويلسون كندى پرنسيپلريله جهان خلقنه بر چوق وعدلرده بولنمشدركه هر ملت بو وعدلرك انفاذ واجراسنه صبرسزلقله انتظار ايديور . زمامداران حكومتك بياناتنه باقيليرسه تحديد تسليحات صرف مغلوب حكومتلره قارشو تطبيق ايديله‌جك وغالبلر اسكى قوت وقدرتلرينى محافظه ايتمك حقنه مالك اوله‌جقلردر . بو ايسه طوغريدن طوغرى‌يه ويلسون پرنسيپلرينه مخالف كورونيور . بونلر نصل تأليف ايديله‌جك ؟ اختلاف حالنده مسئله‌نك حالى نه‌يه منجر اوله‌جق ؟

ير يوزنده‌كى اقوام اسلاميه ويلسون پرنسيپلرينك تماميله وعادلانه بر صورتده تطبيقنه طرفدار اوله‌بيليرلر . فقط او پرنسيپلرك جهت تطبيقيه‌سى‌ده هنوز اورته‌يه قونمادى . آمريقا رجالنك بوخصوصده‌كى بياناتى متناقضدر . مسلمانلره قارشى حق وعدالت كوزيله باقه‌جق قدر تعصبدن آزاده بر سياست بز هنوز نه آوروپاده ، نه‌ده آمريقاده كوره بيليورز . اونك ايچون ارضك تحكملر آلتندن خلاصنه بزايناميورز .

اكر ويلسون جنابلرى كندى پرنسيپلرينك حقيله تعقيب وتطبيق ايديله‌جكنى حس ايدرسه ، عجبا صلح ماصه‌سنك باشنده الى نهايه اوطوره‌بيله‌جكمى ؟ ياخود بومهم مسئله‌يى يارى يولده براقوب كيده‌جكمى ؟ حاصلى صلح دوبوده كچه‌ملى . اوكزده اوقدر عظيم عقبه‌لر واردركه ، اونلرى آتلامق اوقدر قولاى برايش دكلدر . صلح نتيجه‌سنده اقوام وملل جهان كندى حقلرينه مالك اوليه‌جق اولورلرسه ، ايلروده بوصلحك هيچ برفائده تأمين ايده‌ميه‌جكنه امين اولمليدر . بالعكس يكى باشدن ، جهانى حيرته القا ايده‌جك بر چوق فلاكتلرك حدوثنه انتظار ايتمليدر .

المانيا روسيه ايشلرى ايسه كيتدكجه بربرينه بكزه‌مكده وروسيه‌ده‌كى مفكوره واسع بر صورتده المانيايه سرايت ايتمكده اولديغندن يوز مليونلرجه نفوسه مالك اولان بوايكى مملكتده صلح ومسالمتى ، امنيت وآسايشى ادامه ايتمك هرحالده پك‌ده كولاى خارجى دكلدر . المانياده‌كى انقلابات ومصادماته باقيليرسه المانلرك قولاى قولاى فلاكته سرفرو ايتميه‌جكلرى خاطره كليور .

اوحالده صلح قونفره‌سنده بوكبى مسائل معضله كمال عدالت ونصفتله حل ايدلمزسه وياالكز ائتلاف دولتلرى آره‌سنده اتخاذ اولنان مقرراته ، مملكتلرك امضا وضع ايدوب ، اعتراضلرينه قولاق آصيلمزسه ، نتيجه اعتباريله برايش كورولمش اوليه‌جقدر .

زواللى اسلام مملكتلريمز نه حالده !

اخيراً شهرمزه كلن بيروت سلطانيسى مديرى بهجت بكك تصوير افكار رفيق محترمزه واقع اولان بياناتنه كوره ، سوريه وفلسطينده اوچ حكومت موجوددر :

۱) (رأس النقوره) يه قدر اولوب (فلسطين حكومتى) ناميله انكليزلرك قونترولى آلتنده يهوديلر طرفندن اداره اولونمقده‌در .

۲) (رأس النقوره) نك شمالندن اسكندرون كورفزينك شمالنه قدر اولان قسمكه دكز ساحللرينى ولبنانى حاوى اولوب فرانسزلرك اداره‌سى آلتنده بولونمقده‌در .

۳) شام ، حما ، حمص ، وحلب ايله بوتون نواحئ داخليه‌يى محتويدركه انكليز قونترولى آلتنده حكومت هاشميه طرفندن اداره ايدلمكده‌در .

بوكون فرانسزلرك اداره واشغالى آلتنده بولونان بيروت شهرى ، مأمورين عثمانيه‌نك مفارقتى متعاقب ، حكومت هاشميه طرفندن اداره ايديلمه‌يه باشلانمش ، حتى اماكن رسميه‌يه حكومت هاشميه بايراغى بيله چكيلمش . فقط بو حال چوق دوام ايتمه‌مش ، انكليز وفرانسز مفرزه‌لرى شهرى اشغال ايدرك مذكور بايراغى اينديرمشلر وسوريه‌نك مقدرات آتيه‌سى تعيين اولونجه‌يه قدر هيچ بر دولت بايراغنك كشيده‌سنه مساعده ايديلميه‌جكنه دائر بر بياننامه نشر ايتمشلردر .

چوق كچمه‌دن امور ولايتى تمشيت ايتمك اوزره امير (فيصل) طرفندن تعيين اولونان شكرى پاشا ايوبى‌ده قالديريله‌رق يرينه فرانسزلر ميرآلاى (پيه‌پاب) ى تعيين ايتمشلردر . توركجه قالديريلدقدن صوكره بر مدت معاملات رسميه‌ده جارى اولان عربجه لسانى‌ده ياواش ياواش قالديريلمقده ويرينه فرانسز لسانى قائم اولمقده‌در . مكتبلرده‌ده تدريسانك فرانسزجه اجراسى مقرردر . مأمورين مسلمه يرينه فرانسز طرفدارى اولان خرستيان سوريه‌لى مأمورلر تعيين اولونيور . بوصورتله ادارهٔ ولايت بوتون بوتون فرانسزلاشمغه باشلامشدر .

بوأحواله قارشى اهالينك اكثريت عظيمه‌سنى تشكيل ايدن اسلام عربلر عدم ممنونيت اظهار ايتمكده‌درلر . مسلمانلره نسبتله پك اقليتده قالان مارونيلر ، يعنى خرستيان عربلر ايسه مسرتلر ايچنده‌در .

ويلسون پرنسيپلرى نه كوزل تطبيق اولونيور ! « ولاتنازعوا فتفشلوا وتذهب ريحكم » فرمان الهيسندن عدول ايدن اقوام اسلاميه عجبا رها وسعادت اميدايدرلرمى ؟ هيهات ! ..

[حقوق مطبعه‌سى] اشرف اديب

آبونه شرائطی
داخلی ، خارجی هر ر ایچون
سنه‌لکی (٢٥٠)، آلتی آیلغی
(١٣٠) غروشدر .

نسخه‌سی ٥ غروش ،
سنه‌لکی ٥٢ نسخه‌در .

اداره خانه
باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات
آبونه بدلی پشیندر
مسلکه موافق آثار مع الممنونیه
قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین
یازیلر اعاده اولونماز

سبیل الرشاد

اخطارات
آدرس تبدیلنده آیریجه بش
غروش کوندرلملیدر

مکتوبلرك امضالری واضح
واوقوناقلی اولملی وآبونه‌ نمره
نوسوسنی محتوی بولنمسی لازمدر .

ممالك اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرك آدرسلرینك فرانسز-
جه‌ده یازلمسی رجا اولنور .

پاره کوندرلدیکی زمانه دائر
اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی
رجا اولنور .

دینی ، فلسفی ، علمی ، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم — اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

باش محرر: محمد عاکف
صاحب و مدیر مسئول: اشرف ادیب

عدد : ٣٨٨ — ٢٠ ربیع الآخر ١٣٣٧ — پنجشنبه — ٢٣ کانون ثانی ١٣٣٥ — جلد ١٥

اسرار قرآن

منافقلرك ، آرالرنده یاشادقلری امتار ایچون اك تهلکه‌لی ، مهم وعلوی مقاصدی استهداف ایدن ارباب دعوتك مساعی نشریه‌لرینی عقیم براقق ایچون اك مضرواك بلالی برعنصر تشکیل ایتمکده اولمه‌لری فقهای اسلامی بونلره قارشی نه‌ یولده تدابیر زجریه اتخاذی ایجاب ایده‌جکنی تدقیق وتأمله سوق ایتمشدر .

برکره شوراسی محققدرکه رسول علیه السلام منافقلردن کف ید ایتمش ، قتل وازالهٔ وجودلری جهتنه کیتمامشدر .

بعضلری مسلك پیغمبرینك سر وحکمتنی ، صحیحین‌ده موجود اولان حدیث شریفه استناداً ایضاح ایله : «علیه الصلاة والسلام افندمز بونلره قارشی شدت وسطوت مسلکنی تعقیب ایتدیکی تقدیرده «محمد (علیه السلام) کندی آدملرینی اولدیریور .» طرزنده حربلر آره‌سنده کفتکو خصوصنه سببیت ویرمش اوله‌جق ، بویوزدن فتنه چوغاله‌جق اعرابدن قسم مهمنك قلبلرنده اسلامه قارشی شدید برنفرت اویانه‌جق ایدی » دییورلر .

دیکر بر قسمی مسئله‌یی شووجهله تعلیل ایدیورلر : اوت ، رسول علیه السلام منافقلرك قتلنه طرفدار دکل ایدی . چونکه آره‌لرنده بولنه‌رق پیدرپی نازل اولان آیات قرآنیه ایله اونلرك مقاصد ومنویاتی حقنده مؤمنلری دائما تنویر ایدیور ، کندیلرینی صیقی بر مراقبه آلتنده بولوندیریور ایدی . شوراسی‌ده وارکه عهدکزین رسالتده منافقلر ناقابل اهمال برکمیت تشکیل ایتمکله برابر غایت عاجز وجبین برزمره ایدیلر . بوندن بشقه مسلمانلری سعایت ودشمنلری اونلرك احوالندن خبردار ایده بیلمك ایچون مشرکین قریش ایله آره‌لرنده برخط مواصله موجود دکلدی . بویله اولماسی بوبده علیه الصلاة والسلام افندمز منافقینك اسلام آره‌سنده دوام موجودیتلرنده بر تهلکه حس ایتمش ، مکرو دسیسه‌لرندن امین اولمامش اولسه‌یدی ، شبهه یوق‌که نه اونلره قارشی لاقیدبر وضع آلیر ، نه‌ده نفاق‌سوءنیتلرنده دوام ایتدکجه کندیلرینی بر دشمن مضر تلقی ایده‌رك ازالهٔ وجودلری اسبابنی استکمال خصوصنده برلحظه توقف ایدر ایدی .

فکرمزجه‌ده ، بعض ذواتك ، منافقلرك ، مسلمانلره قارشی مسالمتکار برمسلك طوتدقجه هدف تعرض اتخاذ ایدلملرینك تحریمی حقنده وارد اولان براثره استناد ایله علیه الصلاة والسلام افندمزك صورت مطلقه‌ده کندیلرندن ال چکمش اولدیغنی ادعا ایتملری ، حتی مسلمانلره قارشی کوستردکلری وضع آمیزش وائتلافی ، خدعه ودسیسه مقصدیله یاعقده اولدقلرینی حس واستدلال ایتدیکی حالده بیله بومسلکنه خلل کتیرلمامش اولدیغنی سویله‌لری اسلامك او ، انجه سیاستی ، غایت متین ورصین اساسلره استناد ایدن اصول اداره‌سی ایله قابل تألیف دکلدر .

اساساً بیلمه‌یزکه بویله برمسلك « واما تخافن من قوم خیانة فانبذ الیهم علی سواء ان الله لا یحب الخائنین = برطاقم کیمسه‌لرك خیانت ایتمه‌لرندن قورقارسه‌ك آره‌ده موجود اولان عهدی فسخ ایله کندیلرینه اعلان حرب ایت الله خائنلری سومز . » نظم کریمنك تلقین ایتدیکی مسلك تیقظ واحتراز نصل تألیف اولنه‌بیلیر ؟ بوراده خیانتلری

ملحوظ اولانلرله فسخ عهدك معناسی ، بوكبیلرك احوالنی صورت دائمه‌ده نظر تفتیش ومراقبه آلتنده بولندیره‌رق فنالقلرینی برر برر میدانه چیقارمق، مقاصد فاسده‌لرینی تشهیرایده‌رك ماهیت حقیقیه‌لرندن غافل بولنان مؤمنلری كیزلیدن كیزلی‌یه قازدقلری قویولره دوشورمه‌لرینه ، كندیلرینه قارشی حس امنیت واطمینان بسله‌ین مسلمانلرك سلب حضور وآراملری ایچون اجراایتدكلری ترتیبات خفیه‌ده تأمین موفقیت ایتمه‌لرینه میدان ویرمامكدن بشقه برشیمیدر ؟ خایر ، منافقلر یالكز مسلمانلقده ، اسلام مملكتلرنده دكل ، هر دینده ، هر یرده سعی بالفساد ایله متهم اولانلر حقنده معین جزالره محكومدرلر. نه‌دن بویله اولماسین كه بونلركده غایهٔ مساعیلری حق مجاورت ، عهد وذمت وسائره كبی وسائل صمیمیته اصلا التفات ایتمیه‌رك محیطلرینه تخم نفاق وشقاق سرپمك ، قومشولری، وطنداشلری ایچون فلاكت احضار ایده‌بیله‌جك هر هانكی برفرصتی غنیمت بیلمكدن عبارتدر .

این جریر اهل نفاقك بریوزنده‌فساد چیقارمقدن بشقه بروظیفه‌لری اولمادیغنی بیان وبونلرك هدف مساعیلری نه‌دن عبارت اولدیغنی ایضاح ایده‌رك دیبورکه: «منافقلر خالقلرینه معصیتدن، نهی ایتدیكی شیلری بی محابا ایشله‌مكدن ، فرائض الٰهیه‌یی ترك واهمالدن بشقه برشی دوشونمزلر . دینی عمللرك شرط مقبولیتی دینی تصدیق ایتمك واونك طوغری بریول اولدیغنه یقین واعتماد بسله‌مك اولدیغی حالده بوخصوصده قلبلرینی شكدن قورتاره‌مازلر . بونكله برابر مؤمنلره حقیقی رنكلرندن بشقه بررنكده كورونه‌رك اونلری آلداتمغه، یولنی بوله‌بیلیرلرسه برطرفدن‌ده اللهك خالص واعتقادی پاك قوللری علیهنه اهل تكذیب ایله عقد رابطهٔ مخادنته و اونلری تأیید ومظاهرته شتابان اولورلر . »

ایشته منافقلری سعی بالفساد تهمتیله محكوم ایدن اسباب قسماً بو وجهله خلاصه ایدیله‌بیلیر. بوحقیقتلر میداننده طوروب طورركن بیلمه‌یزكه اونلرك ساحهٔ اسلامده بیوك بیوك شورشلر ، فتنه‌لر احداثنه مساعد اولان آمال مضره‌لرینی نظر عفو وصفح ایله كورمك ، فكر تسویل وملعنتلرینی نتیجه‌سز براقق ایچون ایجاب ایدن تدابیره مراجعت ایتمامك نصل تجویز ایدیله‌بیلیر ؟

باخصوص كه جناب حق نبی كریمنه ، منافقلر ، حقیقت حاللرندن غافل بولنان مسلمانلره قارشی طوتدقلری خدعه‌كارلق مسلكندن واز كچمه‌دكلری تقدیرده ، بیونلرینه قارشی سیف سطوت وانتقامی ایندیكی كبی قوللانمق ، جمعیتلرینی تارمار ایتمك خصوصنده كندینه حریت كامله بخشن ایتمكی وعد بیورمقده‌در « لئن لم ینته المنافقون والذین فی قلوبهم مرض والمرجفون فی المدینة لنغرینك بهم ثم لایجاورونك فیها الا قلیلا ملعونین اینما ثقفوا اخذوا وقتلوا تقتیلا = منافقلر ، قلبلری ریب وشك خسته‌لغنه دوچار اولانلر ، مدینه‌ده ایكی‌ده برده اصلسز شایعه‌لر چیقارانلر طوتدقلری فتنه ونفاق یولندن واز كچمز-لرسه چاره‌سز سنی اوزرلرینه مسلط ایده‌رز . صكره آرتق كندیلری ایچون مدینه‌ده قالمق ، سكا همجوار اولمق امكانی قالماز . اللهك مظهر لعنتی اولدقلری حالده نره‌ده راست كتیریلیرلرسه درحال یاقالانوب كبرتیلمه‌كه محكوم اولورلر . »

مترجمی: محمد شوكت

عبدالعزیز چاوش

تعصب

مؤلفی: پرنس سعید حلیم پاشا

بشریت ، برقوهٔ قاهره‌نك تحت تأثیرنده جریان تكامل دائمیسنی تعب ناپذیر برجهد ایله تعقیب ایتمكده وطبیعتك بخش ایلدیكی غیرت لایفنا سیله محول كائنات اولان عوامل وقوتلر میاننده حصه‌سنه دوشن وظیفهٔ معضله‌یی ایفا ایتمكده‌در .

مجهوله‌متوجه بوشتاب قارشوسنده ادراك بشر، انسانلرك بی شعورانه اعمار واستعمار ایلدیكی شو عالمده‌كی وجه وجودینی پك بیهوده كشفه چالیشیور .

ناظم مقدرات اولان لایتغیر قوانینی ، اوبی پایان تنوعیله حوصله‌منزه صیغه‌میور . بتون معرفت بشریه، انسانلك اقوام وافراد اوزرنده عین تأثیره مالك قدر دینان برقوهٔ مطلقه‌یه منقاد بولندیغنی اوكره‌نمكدن عبارت قالیور . تاریخ ، قوانین مسروده‌نك بی‌نهایه تركیبات مختلطه‌سندن متولد وقوعات و حادثاتك بر تعاقبی دكلمیدر ؟ بشر نظرنده تاریخ ، انسانلرك تأثیرات ونتایجنه آنجق بعدالوقوع مطلع اوله‌بیلدكلری وآنجق جبلی اولان مراقی تطمین ایچون ایضاحنه یلتندكلری برسلسلهٔ متوالیهٔ مقدراتدن بشقه برشیمیدر ؟ نتایج مشئومه‌سیله بشریتك ترقی وانكشاف طبیعیسنه حائل اولمش وبونتیجه‌یی عصرلرجه سكتهٔ تأخره اوغراتمش اولان شرق وغرب آره‌سنده‌كی بغض انطفا ناپذیره كیم احتمال ویره‌بیلیردی .

زیرا پیشوای اخوت و تساند اولان شرق محمدی ، انوار فیوضات نثارینی پارلاق عالمده یشایان غرب نصرانی‌یه پك سمیحانه ابذال ایتمش ومدنیت غربیه‌نك انكشاف وتوسعنه پك مؤثر برطرزده خدمت ایلمشدی . وجدان بشره كوره شرقك ایفا ایلدیكی بو وظیفهٔ خیر پرورانه ، بالعكس مدنیتك بریردن دیكرینه نقل ایلدیكی بو ایكی منظومهٔ بشریت آره‌سنده جدی تقاربات وتماثلات حصولنه مدار اولملی ایدی .

حیفا كه آرایه كیرن قدر ، كشور غربی مفرط برغیرت جاهلانه ایله ، مدافع بولندیغی دین اوزرنده‌كی نفوذینی غیب ایتمك امنیه‌سیله

ابدئ ارشادینه مودوع وجدانلری بیله محروم نور ایلمكدن چكینمز متعصب برصنف رهبانك حاكمیت مطلقه‌سنه تسلیم ایتدی . تقرب وتساند فكرلرینه جولانگاه اولمق لازم كلن برمحیطده اطرافنه نفاق و شقاق تخملری صاچان چیلغین وپر احتراص برعداوت دینیه‌نك تحدثی تقدیر ایدلمشدی .

ایشته مدنیت غربیه بالآخره برمرتبه‌ده متخلق اولدقلری افكار وحسیات انسانیت پرورانه‌نك تحت تأثیرنده دها منصف ودها كریم اولان اقوام شرقیه‌نك سویهٔ اخلاقیه‌سی دوننده برمحیط ایچنده انكشاف ایلدی . واك ابتدائی حسیات واعتقاداته مربوط وبناءً علیه مادیتپرور برسجیه‌یه ، تجاوزكار وتحكمپرست برحالت روحیه‌یه مالك ملتلرك مجادلات مذهبیه‌لرندن متحصل بر كین ونفرتله بسلندی . بناءً علیه سوق قدرله جهانی تنویر ایلمك وظیفه‌سی آوروپایه حلول ایدنجه ، بوتفوقدن بالاستفاده روما ایمپراطورلغنك انقاض اضمحلالنی هنوز پایلاشان وباربارلرك اخلاف قریبه ومستحصه‌سی اولان رؤسای جسمانیه‌نك احتراص تخریبكاریسیله رؤسای روحانیه‌سنك منافرات دینیه‌لرینه سربستیٔ جریان ویره‌رك عالمی مستغرق ظلام ایلمشدر. بو مربئ جهان پنجهٔ تجاوزینی ماورای اسلامده بالتشمیل ، بودا مذهبنه تابع اقصای شرق ایله صنم پرست اولان اقصای غربی دائرهٔ تحكم وتحلیدینه آلمش وهرطرفده حضور وراحتی سلب ، هر یرده بونجه مدنیات سالفه‌نك عصرلرجه متاعب ومساعی نتیجه‌سنده تأسیس ایتدیكی موازنت سیاسیه واجتماعیه‌یی زیروزبر ایلمشدر .

قربیتی جهتیله تجاوزات غربیه‌دن اك زیاده مصاب ومتأثر اولان شرق قریب اولمشدر. شعشعه‌دار برمدنیتك خزائن لایفناسنه مالك وعین زمانده شریعت محمدیه‌یه سالك بولنمق اعتباریله لاینقطع رهابین نصرانیه‌نك صاعقهٔ بغض وعدواننی جذب وجنگاوران غربك نظر طمع وحسدینی جلب ایتمكه محكوم قالیور ایدی .

محاربات بلافاصله توالی ایلدیكندن موجودیتی تحت تهدیدده كورن عالم اسلام بالجمله ملكاتی متعرضلرینی دفعه حصر ایدوب بو نهایتسز ملحمه‌لرك ایجابات مبرمه‌سنی تأمین ایچون هرشیدن وازكچمك مجبوریتنده قالدی . بومجبوریت ایسه ممالك مسلمه سكنه‌سنك حكمدارانه مطلق بر انقیاد ایله مربوطیتی استلزام ایلدیكندن ملوك اسلامیه پیدرپی كیفی ومستبدانه سلطنته باشلادیلر . عالم شرق مقدما بولندیغی حالت اجتماعیه وسیاسیه‌یه غربك اجباریله یكیدن عودت ایتمش بولندی . وبونك نتیجه‌سی اوله‌رق قدرت تنوریه وتمدنیه‌سی كیت كیده پیدای بطالت ایده‌رك نهایت محو اولدی .

غربلیلرك ایقاع ایتدكلری انواع تخریبات واغتصابات طبیعتیله حقلرنده كین ونفرت اویاندیردی . غربده انكشاف ایلمكده اولان مدنیته اعتماد ایده‌مین عالم اسلام غربدن كلن هرشی كبی مدنیتندنده بر چوق زمان نفرت ایتدی . شرق غربی آنجق صلیبیون ، رهابین جنگاورانك معرفتیله ، غرب ایسه شرقی عالم اسلامی نهب و غارته كوندردكلری عینی رهبرلر دلالتیله طانیمش واوكرنمش بولنیوردی.

اوروپا ذهنیتی بطنلرجه رؤسای روحانیه وجسمانیه‌نك نشریات ونقلیات كاذبه‌سیله تغشیش ایدلدی . مسلمان دنیاسنجه اوروپا نظرنده مخلوقات مضره ومستحقره‌نك اك حقیقی برنمونه‌سی تجلی ایدییوردی. بو كون بیله اوروپالیلرك اكثریت عظیمه‌سی عندنده برمسلمان بر وجود كمپایه‌در.

تكاملات فكریه نتیجه‌سنده بوكبی اباطیل نصرانیه‌نك تدریجاً مندرس اولمسی ، بوخصومت ارثیه‌یی شكلاً تعدیل ایلدی ایسه‌ده افكاره مستولی ونهایت حاكم مفرطانه برماتریالیزمه ، مادیه محصولی اولان فكر استعمار واستثمارك توسع وانكشافی ، عداوت دینیه‌دهكی تناقص شدتی تلافی ایتمكده ایدی . آرتق انظار تعبدلرنده دین اوغورنده فدای حیات ایتمش اجنه‌نك یرینه اقطار بعیده كاشفلرینك ، مستبد ، خونریز وتالانكر شوالیه‌لر یرینه مستملكات عسكرینك قائم اولمسی كبی تحولات بعض قدیمك یكی بر شكلندن عبارت اولمشدر . عالم شرق آرتق صلیب نامنه دكل ، مدنیت وبشریت اوغورنده دوچار تعرض اولیور . مسلمانلر آرتق دینلرندن طولایی هدف طعن وتشنیع ایدلمیور. لكن بوكا مقابل اوروپا بازار احتراصاتنده لازم الوجود مخلوقات حكمنده طوتولیور .

زمانمزده مسلمانلره قارشی كوستریلن حس استحقارك سببی ، اقانیم ثلثه‌یی قبوله اولان عدم قابلیتلری دكل ، لكن كندی دینلرینه قارشو بسلیه كلدكلری محبت واحترامدر .

بوكون سركار مدنیتده بولنان اقوامك دینلرندن فك علاقه ایلدكلری كوریله‌رك افكارك ترقیسی ، دیندارانه تمایلاتی امحایه ساعی بولندیغی ظن ایدلمكده‌در . ایشته بو اعتقاده بناءً دیانت محمدیه‌نك شو یكرمنجی عصرده زندگیٔ ابتدائیسنی محافظه ایلمسی امت اسلامیه‌نك اقوام نصرانیه درجه‌سنده تكامل وتكمله قابلیتی اولمدیغی حقنده جرحی عدیم الامكان بر حجت قنیه كبی كوسترلمكده‌در . تفوق طبیعیلری حقنده اوروپالیلره قناعت ویروب بزلره كندیلرندن بسبتون بشقه بر نوع مخلوقاته منسوب كبی معامله ایتدیرن بو طرز محاكمه‌در. حالبوكه نوع بشرده‌كی استعداد تكاملك بهمه‌حال دینسزلكه منجر اوله‌جغنی ادعا ایتمك نه‌یه مستنددر؟ نصرانیت حاضره، اوروپانك بوكونكی آمالنی تطمین ایلیه‌میورسه بونك بویله اولمسندن ، بشریتك دیانتدن تعری ایلمسی لزومی نه‌دن استخراج ایدیلیور ؟ بو قدر خصوصی بر حالدن او درجه‌لرده عمومی بر نتیجه استحصال ایلمك البته بر خطای فاحشدر ، خصوصا كه بشریتك جریان تكاملنده بوادعایی مؤید هیچ بر حادثه كورولمامشدر . عكسی قضیه اوله‌رق ادعا ایدیله‌بیلیركه ، بشرك میل تدینی مكتسبات فكریه‌سیله نمو ایده‌كلمش ، معلوم ویامجهولمز اولان بالجمله ادیانك تظاهر وتعاقب متمادیه‌سی اقوامك حالات فكریه‌لرندن تحصل ایلمشدر .

تاريخ بشر ، انسانلرك دين ومفكوره‌لری آراسنده بر مناسبت دائمه حكم سورمش اولديغنی اثبات ايدييور . اوقدركه شمدی‌يه‌قدر ظهور ايتمش اولان ديانتلری بيلمش اولسه‌ق، نوعمزك صورت تكاملنی مبدأندن زمانمزه قدر خطوه بخطوه تعقيب ايده‌بيليردك. ذاتاً بوكونكی خرستيانلغك هزال تدريجيسی بوحقايقی تأييدن بشقه برشی دكلدر. اقانيم ثلثه‌يه اولان ايمان، مبالاتسزلقدن‌دكل، بوكونكی غرب‌وجدانلرنده اويانان بشقه اقانيمه ايمان ايدلمكه باشلاندیغی ايچون حرارت سابقه‌سنی غائب ايتمشدر . انسانلر،هدف تعبدلری‌دكيشمكله ديانت حسندن تعری ايتمش اولمازلر . حقايق فنيه وعلميه‌دن طوغان بدايع ومعاليات ايله ماحصللری اولان يكی قناعت واعتقادلره قارشو كوسترمكده اولدقلری ايمان، نصرانيتك الهام ايلديكی ايماندن زياده اولسه بيله هر حالده‌اوقدر جدی وصميميدركه ، رهبان عيسويه‌نك تزلزل نفوذنده اشتباه ايديله‌مزسه‌ده بوحال، علماء حكما ومتفننيندن مركب برقافله مرشده‌نك تفمنه‌در . اوت اسكی خرستيانلق يرينه يكی بردين قائم اوليور. بودين خلقی كبی بادی ظهوری اولان اعتقادات وعنعناتی پرورده ايده‌بيلديكی مدتجه پايدار اوله‌جق، آنكده برطاقم آمال‌واوهامی، مدافع‌ومعارضلری بوله‌جق ، اونكده غيرت وتعصبده اك بنام اعزه‌ٔ نصارايه مقيس برخيلی مضل ومستبد مروجكارلری‌ده اوله‌جقدر . بودين جديد ، سالكلرينه دهازياده سعادت بخش ايده‌بيله‌جكمی ؟ بوكا آنجق استقبال جواب ويره‌جكدر. شمديكی حالده اوروپا نسل حاضرينه آنجق اميدلر بخش ايدييورايسه‌ده بوده‌اسكی دينلرينه‌قارشو برعلامت راجحه‌اولسه كركدر .

عالمده هر شی تكرردن عبارتدر . نه‌ماهيتده اولورسه اولسون هر شی نهايت‌الامرده برازدها سعادت تأمين ايلمك، مخيله‌ٔ سرمديه‌مزه علی قدرالامكان تقرب ايتمك غايه‌سنه معطوفدر. انسانلری سعيه‌مشوق ازلی بواندیشه‌در .

اكر عالم نصرانيتده علوم وفنون مثبته‌نك مظهر اولديغی ترقيات سايه‌سنده طريقت ماديه وفلسفه‌ٔ فنيه حصوله كلمش وبوسايه‌ده احوال معنويه‌يی حقايق احواله استناد ايتديرمك غايه‌سنه طوغری اولان تكاملات خريستيانلغك نفوذ ولزومنی ازاله ايتمش ايسه اسلاميتك بويله برانقراضه اوغراميشنی اقوام اسلاميه‌نك اودرجه تكمل ايتمه‌مش اولديغنه حمل ايتمه‌مليدر . انحطاط اسلامی مقدر كورنلره قارشو تماميله لاقيدز . كوروبورزكه بوبدخواهان موضوعلری‌حقنده تدقيقات كافيه اجراسيله مناقشه‌يه حاضرلانمق لزومنی حس ايتمكسزين مدعيانده بولنيورلر . احتمال براز طانيدقلری نصرانيتله هيچ بيلمدكلری اسلاميت آره‌سنده كليشی كوزل قياسات يابمقله پك كولونج بر محاكمه سزلك ايچنده راست كله‌حكملر ويرمكله حق قازاندقلری اعتقادنده بولنيورلر . انلرك شو اعتقادی شبهه‌سز عين سائقه‌يه تابع وعين‌غايه‌يه منتهی اولاق اعتباريله بالجمله اديان آره‌سنده تماثلت ومشابهت بولنديغی حقنده خيلی منتشراولان‌ظن سقيمدر. اونلرجه ، اسلاميتله‌خرستيانلغك دين‌نامی آلتنده برلشمسی هرايكيسنی‌ده عين‌طرزده محاكمه‌يه وبوخصوصده قناعت قطعيه ايله اعطای حكمه كفايت ايدييور .

بوقبيل خطيأت تقديريه ، پك واسع ومبهم معانی‌يی محتوی برطاقم الفاظ وتعبيرات عموميه ايله افاده‌ٔ مرام ايدلديكندن نشأت ايلمكده‌در . ذاتاً انسانی دائما تعميمات مضلله‌يه ، قياسات مغلطه‌يه ، حاصلی انواع خطيأته سوق ايدن بونوعدن اولان الفاظ وتعبيراتدر .

شايان شكراندركه معرفت وذهنيت بشريه‌نك توسع وانجلاسيله تدريجاً بوكبی تعبيرات توضح ايده‌رك مؤدالری آره‌سنده‌كی فرقلر تظاهر ايدييور وبو سايه‌ده محصول كرده‌لری اولان خطيأتی تصحيحه امكان بولنيور . فن تعبيری بيله مبهم، فوق‌الطبيعه وخرافه پرست اولمقدن قورتوله‌رق مدلول حاضريله آكلاشيلنجه‌يه قدرمديد برزمان كذران اولدی. اجدادمزله بزلرك‌تعبير مذكورحقنده‌كی طرز تلقيلرمز آره‌سنده ازمنه‌ٔ سابقه‌ده‌كی منجملكله عصر حاضرك علم هيئتی بينده كوريلن فرق قدر بيوك برفرق بولنديغنی‌ادراك‌ايچون بشريت عصرلرجه‌ترقی‌يه مفتقر قالدی. عين حال دين تعبيری حقنده‌ده واردر. مسلمانلرجه‌تعبير مذكورك افاده ايلديكی معانی ايله پيغمبرمزدن اولكی انبيانك تدويناتی آره‌سنده بوكون هان هيچ بر مناسبت قالمه‌مش دنيله‌بيلور .

اسلاميت نقطه‌ٔ نظرنجه دين ، كيف وآرزويه تبعاً كاه توقير وكاه استحقار ايديله‌بيلير مخيل ويا اعتباری بر شی دكلدر . اوهيچ برزمان (مه‌تافيزيق) ـ مابعدالطبيعيه ـ بيابان هقيمنده‌محبوس‌مخيله‌مزك‌خطرناك برتصورندن عبارت واهی تسليتلر ، حصولی ناپذير وعدلر ويا مستقل امللر سايه‌سنده موهوم برسعادتی استحصاله وياآلام واضطراباتی تسكين وتهوينه خادم خيالی برواسطه دكلدر .

نظر اسلامده دين ، نوع بشرك موازنه‌ٔ ماديه ، معنويه وعقليه‌سنك متوقف عليهی بولنان قوانين ودساتير ابديه‌يه قارشی پرورده ايدلمسی لابد اولان احترام سايه‌سنده سعادت بشريه‌يی برخيال اولمقدن قورتاروب برحقيقت مثبته‌ياقيلمقدر . قانون تكاملك انسانلره نافع برطرزده سوق واداره‌سنی كافل، طبيعی، عقلی وعلمی‌بالجمله‌اسباب ووسائطك تحری وتطبيق دائميسيدر . وغايه‌ٔ يكانه‌سی شهراه سليم خير وحقيقتده بنی‌آدمه رهبر اولمق مفكره‌سنك لايتناهی‌ٔ مجهولات ايچنده مؤبداً صايمغه محكوم بولنديغی مابعدالطبيعيات ايچنده تأمين استقامت ايلمكدر .

بوتعريف نتيجه‌سی‌اوله‌رق‌دين، فعاليت بشريه‌نك بالجمله تظاهراتنده انسانلری تحت‌مراقبه‌ده بولندیرمق وقابليت تكميه‌لرينی‌نامتناهی توسيع وتنميه‌دن عبارت بولنان خدمت عاليه‌سنه مقابل بشريتدن‌لايق‌ومستحق اولديغی حرمت وانقيادی بكله‌مك حق ووظيفه‌سنه مالكدر . ايشته

بونك ایچوندرکه شریعت اسلامیه حیاتمزك الك خرده تجلیاتنه قدر دائما پایانسز بر تأثیر و نفوذه صاحب بولنمشدر . موجودیت معنویه‌مزك انكشافنه دائما برقطعیتله اجرای تأثیر ایتمش ومفكوره‌مزك ، عرفانمزك اساسی اولمشدر . بناءً علیه دیرزكه ، انسانلرك ایجابات حیاتیه‌سی بر خط حرکت اختیارینی استلزام ، قابلیت تکاملیه‌لری بر جملهٔ معتقداته ایمان ایتمك مجبوریتی موجود اولدقجه الك قطعی بر ایمان ایله مربوط بولنه‌جغمز دین آنجق و آنجق اسلامیت اوله‌جقدر. شریعت محمدیه‌نك اقوام غربیه دونده قالمقلغمزه سبب اولدیغی ظنی تولید ایده‌جك قدر یاکلش طانلمش اولمسی ملل اسلامیه‌نك الحالة هذه امم سائره‌یه نسبةً دون بر موقعده بولنماسندندر .

خرستیانلر دیار اسلامك هر طرفنده کمال تعجبله کوردکلری بو مادونیتی دین احمدی‌یه عطف ایتمکده معذوردرلر . چونکه شهراه ترقیده تصادف ایتمش اولدقلری یکانه حائل کندی دینلری وبودینلرندن متولد سلطنت رهبانیه اولمشدر .

هرنه‌قدر بویله بزدهابه قایلق برخرستیان ایچون طبیعی ایسه‌ده باطل اولمقدن قورتوله‌ماز. زیرا بویله‌براعتقاد کنه اسلامه وقوف ویا اقوام مسلمه‌نك ترقیسنه بادی اولان اسباب حقیقیهٔ تاریخیه‌یه اطلاعدن دکل، خرستیانلق حقنده‌کی تقدیرات ومشاهداتدن ملهم بولنمق اعتباریله محض خطادر .

بناءً علی ذلك شریعتمزك سبب تدنیمز اولدیغی یولنده‌کی ایمان ، اساسسز اعتقادات سخیفه وفاحشه‌دندر . وهیچ بر وجهله دینمزك عدم کمالنه حجت اوله‌ماز . جمعیات بشریه‌نك ترقیسنه مانع اولان اسباب وعواملی تعیین ایتمك امورسهله‌دن دکلدر . تدنیٔ اقوام ، اکثریا مدید برسلسلهٔ احوال وحادثاتك ، تکامل عمومیٔ بشرینك جمعیات مذکوره داخل وخارجنده احداث ایلدیکی برچوق اسباب وعواملك نتیجه‌سی اولمشدر. روما ایمپراطورلغنك اسباب انقراضنی تعیین ایچون هردورده‌ده برخیلی مؤرخلر سنه‌لرجه عنم ایله چالیشمایه مجبور قالدقلری حالده بوموضوعه آرتق مسدود نظریله باقلمق شویله طورسون، حالا بوزمین تتبعات ومناقشات برمنبع لایفناحکمنده بولنیور . روماحقنده بویله‌ایکن اقسام مرکبه‌سندن هربری آیری بر ایمپراطورلق اولان عالم اسلامك انحطاطی حقنده بر فکر صحیح اعطاسی ایچون نه‌مقیاسده جهد وغیرت ایدلمسی ایجاب ایتدیکی آکلاشیلور . حال بوکه بومسائلك حلی پك بیوك براهمیتی حائز ایکن تنویرینه خادم جدی هیچ برتشبثده بولنلمامشدر. بوبابده تدقیقات تاریخیه دنیله‌جك هیچ برکلفت اختیار ایدلمه‌مش اولدیغندن عالم اسلامك اسباب اندراسی مسئله‌سی نقصان معلومات سببیله جوابسز قالمشدر. الیوم اوراته قونیله‌بیله‌جك صورحلیه ایسه طبیعتیله جدیتدن عاری ، ناتمام وکیفی ماهیتده بولنمق ضرورتی قارشوسنده بولنیورز .

مع‌هذا اعصار سالفه‌ده‌کی عظمت اسلامیه‌یی دوچار وهن ایدن اسباب متنوعه‌یی ذکر وتعداددن عاجز ایسه‌کده انحطاط مذکورك عوامل حاضره‌سنی تدقیق وتحری ایده‌بیلیرز. مسئله بوشکلده وضع ایدلنجه تدنیٔ حاضره‌مزك ، اوامر دینیه‌مزه لزومی قدر اهمیتله مربوط بولنمدیغمزدن ایلری کلمش اولدیغی عالم اسلامك الك صلاحیتدار رجالنك رهین تصدیق اولیور . بوکون تدنیٔ حاضره‌مز ، اساسات دینیه‌مزه عدم مراعاتدن منبعث اولدیغی حالده ماضیده عین اساساته رعایت سببیله دوچار سقوط اولدیغمزه احتمال ویرمك نه عقلاً ونه‌ده منطقاً ممکن اوله بیلیر . ذاتاً دینمز علیهنده ، علوم وفنون ومفکورهٔ حاضره نامنه ایدیلان اتهامات ، وقتیله خرستیانلق نامنه ایدیلنلردن دها منصف ، دها شایان حرمت واعتماد دکلدر . دینمزه کوستردیکمز مربوطیتدن ناشی بزلری تعصبله اتهام ایتملری بوقبیلدندر .

هرحالده بوکبی اغفالات وتسویلات ایکی عالم آره‌سنده جایکیر اولان خصومت وعدم اعتمادی ادامه‌دن باشقه برشیئه خادم اوله‌مز .

ایشته کوریورزکه مهد مدنیت اولان غربك حقمزده پرورده ایلدیکی خصومت صورت قطعیه‌ده باطل وبی اساس اولدیغی کبی بالعکس بزلرده تولید ایتدیکی کین وعداوت عالم اسلام حقنده‌کی تقدیر سخیفنك نتیجهٔ طبیعیه‌سیدر . غربلیلره قارشی بالضروره بسلدیکمز امنیتسزلکلر، نفرتلر — که مخالفمز طرفندن تعصب مفرطانه ومرتجعانه‌یه حمل ایدلمکده‌در — هیچ بر وقت جهالت ویاخرافه‌پرستلکدن دکل،بالعکس علیهمزده پرورده ایدیلان نیات وحسیات ، وبزلره‌روا کوریلن معاملاته باقه‌رق پك منصفانه ایلدیکمز محاکمه‌لر محصولیدر . غربلیلری دینلرندن، وطنلرندن ، حریتلرندن ، مالملکلرندن محروم قیلمق کبی آمال تجاوزکارانه‌دن مصون بولنان وغربك علم وعرفانیله وحتی سرمایه‌سیله کندی ملکی ، کندی اعتقاداتی داخلنده سربستجه انکشاف وترقی ایلمکدن باشقه برامل بسله‌مین شرقك غربه اولان بغض وعداوتی یوقاریده سردوبیان ایدیلان اسبابك غیریسنه عطف ایدیله‌مز . آوروپانك بزلره قارشی بوقدر متنوع اشکالده اظهار ایده‌کلدیکی عداوت مستمره‌نك برطاقم حسیات انسانیت پرورانه‌دن ویاترق وتعالیمزی آرزوایتدکلرندن حاصل اولدیغنه ذاهب اولانلر آنجق ساده دللردر . بوصافدللر عالم شرقك منحصراً عجز حاضرمزدن ناشی غربك ربقهٔ انتفاع وانقیادینه کیرمش اولدیغنی اوتونه‌رق بیوك غفلته دوشمش اولیورلر. ظن ایدیورزکه غربلی قومشولرمزك تصور وتصویر ایلدکلری تعصب جاهلانه بزده موجود ایسه بوحالدن اونلرك دکل، بزلرك مشتکی اوله‌مز لازم کلیر . چونکه بوجهالتمزدن اونلر مستفید ومنتفع ، بزلر منکوب ومتضرر اولمقده‌یز. شخصیت شرقیه‌مزك الك معدوح حرکات وتظاهراتی قارشیسنده تعصب دیه الك بلند آوازیله شکایت ایتمکده اولدقلرنی اوزون وآجی برتجربه سایه‌سنده اوکرندك وبوموهوم تعصبك درجهٔ شدتی مقاصد خودکامانه -

لرینه کوستریلن مقاومتك درجه‌سیله اولچدکلرنی نهایت اکلادق.

آرتق تعصبمز حقنده اوروپانك بوقدر علانیتله اظهاردن چکنمدیکی حس نفرت ، قوانین اجتماعیه‌مزده‌کی نقایصدن ویا عقائد دینیه‌مزك منانسزلغندن متولد اولمدیغنی ظن ایتمك زمانی چوقدنبری حلول ایتمشدر. بهتان ایتمکدن قورقیه‌رق ادعا ایده‌بیلیرزکه حقیقت حالده غربك شرقه اولان خصومتی ، صلیبیونك بونجه‌متاعبنی عقیم براقمش ، خرستیانلغك انتشار وتعممنه واوروپانك شرقده‌کی معهود تمدین سیاستنه دائما سد چکمش اولان شخصیت اسلامیه‌یی امحایه‌قادر اوله‌مامقدن متولد برغیظ درونیدر . اوروپالیلری بزلره قارشی اندیشه‌ناك برتهالکله اظهار شدت واعتسافه تشویق ایدن فکر ، تساند وتوکلله مجهز بو شخصیت معنویه حقنده‌کی کین زوال ناپذیردر. مفکوره‌ومخیله اعتباریله کندی شخصیتندن پك فرقلی ، ظواهر خارجیه‌سنه رغماً فعال وجدال پرور ، استیلای غربه هرآن مخالفتکار ، صبر وقوتی خسران ومحرومیتندن آلان، غربلیلرك ربقهٔ تحکمندن قورتیله‌جغی اعتقاد قطعیسیله مجهز تدمیری محال برخصم اولان شخصیتمز ، اوروپانك صبر وتحملنی توکنیور .

ایضاحات مبسوطه‌دن واضح بر صورتده متظاهر اولورکه تعصب اسلام تعبیری حقیقت حالده مسلمانلرك خرستیانلره خصومتی دکل، غربك شرقه اولان عداوت موروثه‌سنی افاده ایدر .

بو سطرلری قلمه آلمقده‌کی مقصدم بوکین وعداوتی تحریك وتشدید ایتمك دکلدر . تقدیر طبیعتله یان یانه یاشامغه محکوم وبناءً علیه یکدیکرینی طانیوب اوکرنمکده سیاناً علاقه‌دار عالمك ایکی جزؤ معظمی بیننده تأسیسی مقتضی مناسبات مستحسنه‌یه حائل اولان ضلالت وغفلتلری برطرف ایتمکدر . بتون بو خطایادن منحصراً غربلی مسئول طوتمق ده غیر عادلانه بر حرکت اولور . بو مسئولیتده شرقك ده بیوك بر حصه‌سی واردر . زیرا آوروپا بزی طانیه‌مامش ایسه کندیمزی اوکا دها طوغری طانیتمق بزم وظیفه‌مز ایدی . انسان آنجق موجود اولان یاکلشلقلری ، غفلتلری ، سوء تفهملری ازاله‌یه چالیشمقله سعادت هم نوعنه خدمت ایده‌بیلیر . قومشوسنك فلاکتی اوزرینه مؤسس اولان سعادت ، بر فلاکت مضمره‌دن باشقه برشی دکلدر . هدف مساعیمز اولمسی ایجاب ایدن سعادت حقیقیه وسرمدیه هرکسك محقانه‌وعادلانه برتقسیم ایله حصه‌دار اوله‌جغی بر سعادتدرکه بوده مناقشات صمیمانه وبی طرفانه ایله تجلی ایدن حقیقته ابتنا ایله‌بیلیر .

حقوق عائله واصول محاکمات شرعیه

قرارنامه‌لری حقنده

١٤

٣٨ نجی ماده‌ده : « اوزرینه اولنمه‌مك وأولندیکی صورتده کندیسی ویا ایکینجی قادینی بوش اولمق شرطیله بر قادینی تزوج صحیح وشرط معتبردر . » دینلمش . بوده خلل وابهامدن خالی دکل . معتبر دنیلن ، اوزرینه أولنمه‌مك شرطی‌میدر ؟ یاخود اکا ضم ایدیلن طلاق مضاف‌میدر ؟ ایضاح اولنملی . نفس شرط معتبر ده‌نیلمك ایسته‌نیلیورسه فقهادن کیمك قولیدر؟ اخذه شایانمیدر؟ ومعتبر اولورده نه یاپیلیر ؟ بیان اولنمه‌لی ایدی .

یوق، شرطك صحیح اولمدیغی قبول واعتراف اولنیورده یالکز طلاق مضافك معتبر اوله‌جغی مراد اولنیورسه ائمه‌مزك ظاهر الروایه‌ده‌کی قوللریله مذهب مالکی‌یه مستند اولمغله بو حکمه دیه‌جك یوقدر . لکن بویله یازلماز . بو، قرارنامه‌نك ١٠٦ نجی ماده‌سنك احکامنه داخلدر. آنك ایچون آیریجه بر مادهٔ قانونیه یاپیلماز . قاعده ومصلحته لایق اولماز . قبل النکاح تعلیق طلاق امور اختلافیه‌دن اولوب مذهب شافعی وحنبلیده صحیح ومعتبر اولمدیغی کبی ، بو مثللو شروط وایمان ایله عقد اولنان نکاحلر اتفاقاً مرغوب ومتیمن اولمایوب مذهب حنفی ومالکیده دخی منفور ومستکره اولدیغی ، کراهت تحریمیه درکه‌سنده بولندیغی کتب معتبرهٔ فقهیه‌ده ادلهٔ شرعیه‌سیله برابر مذکور ومصرحدر .

قومیسیون بو ماده‌نك تشریله کویا ضرری وارمش کبی تعدد زوجاتك تقلیل وتحدیدینی آرزو ایتمش وبو طریقله نساء واهل نسایه تعلیم واراءه‌سی حقلرنده خیرلی اولور ظن ایتمش اولدقلری لایحه مندرجاتندن اکلاشیلیور .

حالبوکه اهل اسلامدن ارکك ، قادین عقللری باشلرنده اولوب احکام دینیه‌لرنی بیلن وآنکله متمسك اولانلر ، اویله امور مکروهه‌دن اجتناب ایدنلر تشأم دکل، فال خیر عد ایتمز، خیر ومیمنت بکله‌مزلر . جاهللری ایسه تشأمه قائل اولوب نکاح وقتنده طلاق لفظنك قاله آلنمسنی ده ایسته‌مزلر .

لایقیله تأمل اولنورسه بو شرطلر ظن اولندیغی کبی قادینلر ایچون مصلحت دکل، ضرری نفعندن اعظمدر.

کرچه ارباب ثروت وغنادن اولان بعضیلرینه فائده‌سی اولماز دکل، لکن بویله شرطلر ، یمینلر آلتنه کیره‌رك آنلری تزوج ایدنلرك چوغی بو شروط اولماسه‌ده آنلرك اوزرینه أولنه‌جك انسانلر دکلدر .

اوساط ناس وفقرایه‌کلنجه بو ماده آنلر ایچون جداً مضر ودائماً مخاطره‌لیدر ، چونکه قادینك بعضاً چوجغی اولماز؛ بعضاً خسته‌لقلی اولور؛ یاخود تدبیرسز تجربه‌سز اولوب امور بیتیه‌یی اداره ایده‌مز ، وظیفهٔ زوجیتی حقیله ایفا ایلیه‌مز. زوجی تکرار أولنمه‌یه محتاج اولور. مع ذلك آنی ده ترك ایتمك ایسته‌مز . حقوقنه رعایت ایدر . قادین ده اوزرینه أولندیکنه رضا کوستر. بعضاً نوبتی اورتاغنه باغیشلار. برابر کچینیر کیدرلر. لکن آره‌ده بویله شرط تعلیق بولنورسه ایشك رنکی دکیشه‌جك . زوجی آنی ترك ایتمه‌یه مضطر قاله‌جق . وبر کره براقدقدن صکره‌ده تکرار آلمایه‌جق. قادینك منفعت ظنیله قویدیغی شرط آنك خرابی وپریشانیسنی

انتاج ایده‌جك . بیکس وبیوایه سفالتده قالوب « سبب اولادلر خیر وفلاح بولماسون » دیه‌جکدر .

ارککلره کلنجه برچوقلری بالطبع بوارلرینی ابتداسندن دوشونه‌جك، اویله بر شرط مکروه آلتنه کیرمه‌یی ایسته‌میه‌جکلردر . قیزك عائله‌سی طرفندن تکلیف واصرار اولندیغی صورتده اکثریا قبول اولنمیه‌جق؛ طرفین یکدیکرینی بکنمش « عقدك اجراسی تصمیم اولنوب آره‌لرنده کوزل بر اتحاد تملی آتیلمش ایکن بوشرط منفورك یوزندن بوزولوب یرینه بر تباغض ومنافرت اساسی قائم اوله‌جقدر .

مقتضای مصلحت بو مثللو شروط ردیه‌نك انتشار وشیوعنه خدمت ایتمك دکل ، بقدرالامکان اوکنی آلمقدر. ارباب حکومته لایق اولان او کبی مکروهاتی ترویج وتسجیل ایتمك دکل ، کندیلکلرندن تسجیل ایتدیرمك ایسته‌ینلر اولورسه « سز یاپه‌جقسه‌کز بشقه‌لرینی اشهاد ایدیکز. بز اویله شیلره شاهد اولماز . » دیمکدر .

بو معرضده برمادهٔ قانونیه یازیله‌جقسه « اوزرینه اولنمه‌مك شرطی کبی مقتضای عقدی مؤکد اولمیان بر شرط ایله نکاح صحیح وشرط باطلدر . » دینلمایدر . « مکرکه تعلیق طلاق تضمن ایتمیه » عباره‌سیده علاوه اولنمق ممکن اولور . فقط فضله‌در . موافق مصلحت دکلدر ، لزومی یوقدر .

ایشته بو فصلك محتوی اولدیغی بدی ماده‌دن هیچ برینك شرعاً ومصلحةً شایان قبول اولمدیغی ظاهر اولیور .

١٥

فصل ثالثه داخل اولان ٤٥ نجی ماده‌ده : « مال وحرفت کبی خصوصاتده ارککك قادینه کفو اولمسی نکاحك لزومنده شرطدر . مالده کفائت زوجك مهر معجل اعطایه وزوجه‌نك نفقه‌سنی تدارکه مقتدر اولمسیدر . حرفتده کفائت زوجك سلوك ایتدیکی تجارت ویا خدمتك شرفجه زوجه ولیلرینك تجارت ویا خدمتلریله متقارب اولمسیدر . » دینیلمش . بونده‌ده برقاچ درلو خلل وار :

اولا: کفائتك شرط لزوم اعتبار اولنمسی آنجق زوجه‌نك بالغه وعاقله اولدیغی صورتده اوله‌بیلیر. والا ولی غیرمجبرك صغیره‌یی تزویجنده زوجك کفو اولمسی اجماعاً شرط صحتدر . مجنونه‌یی‌ده حاکمك اذنی منضم اولیون . اولماسون کفو اولمیانه تزویج ایدرسه کذلك نکاحی صحیح اولماز .

قومیسیون بوماده‌یی یازارکن ٩ نجی ماده‌دن ذهول ایتمش. صغاری کیمسه تزویج ایده‌میه‌جکنی ناطق اولان ٧ نجی ماده‌یه بنا ایتمش اولدقلری آکلاشیلیور. اوماده‌نك استناد ایتدیریلمش اولدیغی قولك صحتی اولمایوب شرعاً معتبر اولمدیغی بالاده تفصیلاً بیان اولوندی .

ثانیاً: مال وحرفت کبی خصوصاتدن مقصد فخر وشرف بابنده دیمك ایسه نسب ودیانت کبی سائر وجوه معتبره‌یه‌ده شامل اوله‌جقندن طوغرو اولور . لکن لفظك بوجهتلر حقنده مبهم براقیلمسی موافق مصلحت دکلدر . بر چوق منازعات وتشویش احکام وضیاع حقوقه سببیت ویرر. والا حرفتده تقارب آرایوب‌ده نسب وحسبده کفائتی انکار ایتمك اقیطوولدزنایه‌و ارنجیه‌قدر اوکنه کانی اشراف نامسه مفخرت ووجاهت بابنده وباخصوص مقصودی نسب اولان نکاح خصوصنده برابر طوتمق مکابره‌یه واریر. اصل منصوصی ترکله آکا مقیس اولان فرعك اثباتنی متضمن اولوب اقوال فقهادن هیچ برینه اویماز .

صلاح وتقوی خصوصنك وجوه کفائتدن اولماسنده بین الائمه اختلاف اولونمش ایسه‌ده فسقنی اعلان ایدرك ناسك استخفافندن چکینمه‌ین ساقط المروة کسانك ارباب عرض وناموسه کفو اوله‌مایه‌جقلری‌ده مجمع علیهدر .

ثالثا : زوجك نفقه تدارکیله مهر معجل اعطایه مقتدر اولمسندن مقصد کتب فقهیه‌ده مذکور اولدیغی اوزره مهرك امثالنه نظراً تعجیلی معتاد اولان مقدارینی اعطایه مقتدر اولمسی‌میدر ؟ یوقسه هر نه تسمیه ایدیلمش ومقداری تعجیل اولونمش ایسه ولوکه برغروشدن عبارت اولسون آنی ویره‌بیلمك کفائت ایدر دیمك و ٤٨ نجی ماده‌ده اولدیغی کبی بوبابده‌ده مهر مثلك حکمنی اسقاط ایتمك‌می مراد اولونیور؟ بیان ایدیلمیوب ینه مبهم براقیلمشدرکه مادهٔ قانونیه‌نك بوحالیله قبول ایدیلمسی ینه کرك ارباب مصالح وکرك حکامك تغلیط اذهانیله تشوش احکامی موجب اوله‌جغی درکاردر .

رابعاً : حرفتده کفائت اهل خدمت وصنعت آرالرنده وآنلرله اهل تجارت بیننده تماثل وتقارب دیمکدر. یوقسه تجار بیننده وانواع تجارت آراسنده مقایسه‌یه کیدیلمك، کفائت مالیه‌ده بروجه مشروح تدارك نفقه واعطای مهره اقتدار ایله اکتفا اولونه‌رق ثروت وغنا خصوصنك نظر اعتباردن اسقاطیله متناسب اولمدیغی کبی، مذاهب فقهادن هیچ برینه‌ده موافق دکلدر .

صدرالدین

[هامش : مشاهده مجموعه‌سی طلاق مسائلی حقنده هنوز بر مطالعه‌ده بولونولمادیغی سویلیور . اومسئله‌لره دائر ایجاب ایدن مطالعات وانتقادات برقاچ هفته صوکره نشر ایدیله‌جك مابعدلرده موجوددر .]

توحیده دائر

١

علم توحید ، عوالمی یارادان اللهك وجودیله نفی واثباتی واجب اولان صفتلرندن ، توصیم وتجیل جائز اولان وصفلرندن ، امتلره کوندرمش اولدیغی رسوللرك اثبات رسالتلریله مفطور ومأمور اولدقلری احوالدن وکندیلرینه نسبت اولنمسی لایق وممتنع اولان شیلردن بحث ایدر .

توحيد معناسنك اصلى ، اللهك برلكنه وشريكى اولمديغنه اعتقاد ايتمكدر. ذات وصفات الهيدن باحث اولان بوعلمه علم توحيد تسميه اولنمسى الهياتك اهم اجزاسنى حاوى اولمسندندر .

زيرا بوعلم ايله ذات بارينك وحدتى ، مكوناتى يارانمقده كى افعال مستقله‌سى اثبات اولنور . بناءً عليه هر ذرهٔ موجودك مرجعى ، هر مقصدك منتهاسى خالق مطلق حضرتلريدر .

علم توحيد ايله اشتغالده كى مطلبك غايهٔ عظماسى ، اللهك صفات ذاتيه وفعليه‌سنى ادراك ايله برابر امام الانبيا افندمزك بعثتنه متعلق مقاصد ربانيه‌نك استدلال وايضاحيدر .

بعثت رسولك حكمت عاليه‌سى ، قرآن كريمده شهادت الهيه ايله انبا و اعلا ايدلمش و فصل مخصوصنده بوبابده ايضاحات لازمه اعطاسى طبيعى بولنمشدر. مباحث الهيه ونبويه ايله دين اسلامك عقائد صحيحه‌سنه تعلق ايدن وبو اوغورده علماء سالفه‌جه انواع جدل ومناظره اجراسيله علوم مثبته حالنه كتوريلن اشبو علم توحيد وعلم اعتقاده علم كلام ده اطلاق اولنور .

علم توحيدك متضمن اولديغى مسائل مهمه‌نك صورت حل وتلقيسى علماء متقدمين آره‌سنده اختلافات كثيره‌يى داعى اولمش وازجمله كلام الله اولان قرآن كريمك حادث ويا قديم اولديغى يولنده كى تلقيات ، اختلاف مذكورك قسم مهمنى تشكيل ايتمشدى . بو ميانده يوريديلن محاكمات ومحاورانده ادلهٔ نقليه‌يه پك آز مراجعت اولنوب هر متكلمك سوزلرنده اثرى ظاهر اولان دلائل عقليه التزام ايديليردى .

برده علم كلام ، اساسات دينيه‌نك استدلال يوللرينى علم منطق كبى مدار احتجاج اوله‌جق بر محاكمهٔ مدلله ايله اثبات ايتديكندن حكمت نظريه علومنه نسبةً منطق نه مرتبه تشكيل ايديورسه علم عقائدده ده علم كلام او منزله‌ده‌در . آنجق بونلرى تميز ايديلمك ايچون برينه منطق ، ديكرينه كلام دينلمشدر .

عقائد ونبواتك ثمرهٔ فيضى اولان احكام دينيه‌يه متعلق مسائل ، ظهور اسلامدن اول هر قوم آره‌سنده كندى نقطهٔ نظرلرينه كوره معروف ايدى. هر امت منسوب اولديغى دينله قائم واونك توليد ايتديكى اعتقادات وعنعناتى حفظ وتأييده مداوم بولنورده‌ى. هرنه زمان دينلدن بحث اولنسه كندى عقيده‌لرى دائره‌سنده ادارهٔ كلام ايدر وفقط عقلك قبول ايده‌بيله‌جكى دلائل تحرى واقامه خصوصنده سعى تام كوسترمزلردى ؛ بووجهله فكر وعقيده‌لرينى طبيعت وجودده واونك مشتمل اولديغى نظام مكوناتده مندمج اولان بدايع ومعقولاتدن برحصهٔ انتباه واستدلال چيقاره‌جق وبر اصابت محقه كوستره‌جك درجه‌يه تقريب ايده‌مزلردى . عقلك علمه ، دينك عقائدله الزامنه قارشى نزاع ومناقشه‌سندن ونتايج متناقضه‌يى مؤدى اولان حسيات قلبيه‌لرينه توفيق مسئله‌دن ده خالى قالمازلردى .

امم مذكوره‌نك رؤساسى لساننددن دينه متعلق صدور ايدن اقوالك اك چوغى ، حقيقته غير مقرون برحالده ايدى . چونكه دينى عقلك دشمنى اولمق اوزره تلقى ايدرلردى. بوكا دائر يوروتدكلرى فرضيه‌لرك مقدمات ونتايجى معناى صحيح افاده ايده‌جك شكله اقتران ايده‌مزدى. بونلرنده علم كلام دخى موجود ومتداول ايدى .

فقط بر مسئله‌يى بحث ومناظره‌دن كچيردكلرى وقت اونى احتمالات نقيضه‌دن قورتاره‌ميوب خاطرلرينه لايح اولدقلرى وجه ايله تأويل وتفسير ايتمك ، هر مشكل مسئله‌يى خارقه ويا معجزه اولمق اوزره كوستره‌رك افكار ناسه ايراث دهشت ايلمك ، بر طاقم عندى سوزلرله حقيقتى تغليط ايتمك وياخود نتيجهٔ مقصوده‌دن اوزاق دوشورن خيالاته قاپلق صورتلريله علم كلامك موضوع وغايه‌سنه موافق اولميان مسلكده يويان اولمشلر ايدى . اونلرك بوطرز اشتغاللرى ، بعثت اسلاميه‌دن مقدمكى احوال امعى نظر تدقيقدن كچيرمش اولنلرك معلوميدر .

وقتاكه حضرت قرآن كلدى ، انسانلره مدار فلاح اوله‌جق اك واضح يولى كوستردى. بر صورتده كه زوال طالع دكين عقايد ، عبادات ومعاملات ناسك تمسكله وفلاحنى موجب اوله‌جق وهيچ بر صورتله تغيير قبول ايتميه‌جك بر طرزده مزيات خارقه‌يى حاوى اولديغى اكلاشلدى. اوندن اولكى امتلره نازل اولمش ومحتوياتى دينا بشقه بر واسطهٔ ارشاده حاجت براقيه‌جق ثابت بر مسلكى غير محتوى بولنمش اولان كتب مقدسه او امتلرك زمانلرينك اقتضا ايتديرديكى احوال وايجاباته مقصور اولوب اكمل اديان اولان دين اسلامك بر كسوهٔ تكامل ايله ظهورينى مؤدى اوله‌جق مقدمات حكمنده ايدى .

ايشته بو يوكسك مرتبه‌ده بولنان قرآن كرك شرف نازل اولديغى زمان اهاليسنك ، كرك ايلروده كله‌جك اقوامك ابدى بر مهمات فيض وصلاحى خاصيتنده تجلى ايلدى . واقوام سالفه‌نك نبوات سابقه‌يى استدلال ايتدكلرى طرزده يعنى يالكز كندى زمانلرينه منحصر بر خارقه ومعجزه صورتنده اولمقدن تعالى ايتدى .

چونكه بلاغتك حد قصواسنده اولان اوحجت بديعهٔ الهيه‌نك مشتمل اولديغى سوره‌لرك اك قيصه‌سنه نظيره ياپمقدن بلغاى عرب عجز مطلق كوستردى . بناءً عليه احكام ومزاياى مبجله‌سى، صدق نبوت احمديه ايچون دائمى بر معجزهٔ كبرى اولديغنه جاى تردد قالمدى . نبى اكرم افندمز وظيفهٔ نبوتلرينه شروع ايدنجه درميان ايتديكى شيلره تسليم مجرد كوسترلمسنى ايسته‌مدى . دعواى واقعه‌سنى قوتلى برهانلرله تأييد ايتدى . بو ميانده منكر ومخالف اولنلرك مذهب ومشربلرينى ده نقل وتحكيمه واونلره حجج الزاميه ايله تحدى ومدافعه ايلدى.

هدف خطاب اولان عقل وفكر ، موهوب اولدقلرى استعداده كوره فعاليت وقوامه كلدى . قانون اكوانه وبونك حاوى اولديغى منافع واسرار حكمت وقدرته متعلق تمهيد واثبات ايلديكى دقايقه امعان

نظر قبله‌سنی طلب وتنبیه ایله ، کچن امتلرك احوال وسرانجاملرینه عائد قصه‌لرینده مدعا وتبلیغاتنه تردیف ایتدی . عالم امکانده وقت مقدره دکین موضوع وجاری اولان خلقت قانونلرینك ، عادات الهیه‌نك غیر متبدل اولدیغنی واوکا مخالف حرکتلرك نتایج وتأثیراتنی بیلدیردی. بوکا دلیل اولمق اوزره (سنة الله التی قدخلت من قبل ولن تجد لسنة الله تبدیلاً) آیت کریمه‌سنی ایراد و (ان الله لایغیر مابقوم حتی یغیروا مابانفسهم) نظم جلیلی ایله‌ده تأیید برهان ایلدی . انسانلر آره‌سنده دوران ایده‌جك اولان هر بر امرده حتی آداب وفضائل ونوافل بابنده بیله (ادفع بالتی هی احسن فاذا الذی بینك وبینه عداوة کانه ولی حمیم) نص کریمنك فرمان بیوردیغی اوزره طریق استدلاله تمسك ایتدی . بناءً علیه اقدمجه یکدیکرینه معارض کورونن عقل ایله دین ، ایلك دفعه اوله‌رق بر کتاب مقدسده وبر نبی مرسل لساننده مؤآخات کامله ایله ، اصلا قابل تأویل اولمیان بر صراحت ووضوحله برلشدی. آنجق عقل ودیننده موثوق اولمیانلر مستثنی اولمق اوزره قضیهٔ آتیه تقرر ایلدی : دین ، عقل سلیم واسطه‌سیله قبولی ممکن اوله‌بیله‌جك شیلری تکلیف ایدر . هیچ بر تکلیف ، نزد عقلاده مستحیل اوله‌جق بر صورتده واقع اولمامشدر . زیرا الٰهك وجودینه ، ارسال رسلده‌کی قدرتنه ، اونلره ایحا ایتدیکی ورسالته کسب اختصاص ایتمه‌لرینك مقتضی اولدیغی شیلره ورسالتده مندمج حکمت ومعنی‌یی فهم ایتمه‌نك موقوف علیهی اولان موادده آنجق عقل سلیم واسطه‌سیله علم حاصل ایدیلیر ، تیقن وحدانیته ، تصدیق رساله موفقیتده نفس الامرده اوسایه‌ده میسر اولور . خلاصه ، دینك بسط وایراد ایتدیکی احکام ومعلوماتك بعضیسی افهام بشرك احاطه‌سندن بیرون کبی کورونسه بیله حد ذاتنده عقلك قبولنی مستحیل کوردیکی شیلری انباندن بری ونور عقل اتکاه متعالی اولدیغی شبهه‌دن وارسته‌در .

حضرت قرآن ، نهایتسز اولان مزیتلری جمله‌سندن اولمق اوزره الٰهك حائز بولندیغی صفتلرینی وصف وانبا ایلدی . برحالده‌که اوندن نقصان صفتلرك تنزیهی خصوصنده امم سالفه‌نك محاوره‌لرنده اعتیاد ایتدکلری توصیفاتدن دها یقیندر .

قرآن کریمدن : قدرت ، اختیار ، سمع ، بصر کبی استنباط اولنان صفات الٰهیه ایله انسانده‌ده وجودی حس ایدیلن قوای مذکوره آره‌سنده‌کی نسبت اشتراکیه او قوتلرك یالکز اسم وجنسی اعتباریله‌در ، یوقسه حقیقتده صفات الٰهیه ، صفات بشره بکزه‌مکدن بریدر .

قرآنده ذات باری‌یه استواء علی العرش ، وجه وید کبی نسبت اولنان بعض شیلر دخی واردرکه انسانده‌ده اونلره مشابه اولانلری بولنور ، لکن بو مشابهت ینه اسم جهتیله اولوب الٰهه نسبت اولنان اعضا واشیانك حقیقت وکیفیتی قابل تشبیه واحاطه دکلدر .

آندن صکره قرآن ، تقدیرات ازلیه‌یی انسانه بخشایش الٰهی اولان امر اختیاری ، قبول حق خصوصنده اخافت ایدن مذاهب اهلنه قارشی جدال ونکبتی ، حسنات وسیئاته متعلق وعد ووعیدی ، اعمالك ثواب وعقابی مشیت ربانیه‌یه مفوض اولدیغنی وبونلره مماثل — شو مقدمه‌ده بیانه حاجت اولمایان — سائر احکامی تضمن ایدر .

صفات الٰهیه وبشریه آره‌سنده بروجه مشروح اسماً وجنساً ساحهٔ نقل وبیانه کلن انواع تشابهات ، حکم عقلی عبرت وانتباهه ایصال ایده‌رك نظر حکمت اربابنه تعمیق حقایقده فسحت مجال ویرمشدر .

خصوصیله ناشر رشد وهدایت اولان دین اسلام ، امثالی کورولمه‌ین بر فیض بیمثیل ایله ظهور ایدنجه بدایع مصنوعات ومخلوقاتی تفکر ایله صانع حکیمك وحدانیت وکمالاتنی استدلاله هر ذی عقلی دعوته باشلامش وبو طریق استدلالی بر حد ایله تحدید وبر شرط ایله تشریط ایتمه‌مشدر . زیرا معلومدرکه هر نظر صحیح ، دائرهٔ فهم ووهمك تصور وتخیل ایتدیکی نقایصدن ذات الٰهی‌یی تجرید ایدن واونی بر درجهٔ ایله تحدیده تقربدن منع ایلایه‌ن صفات کمالیه‌سنی ادراك وتسلیم ایله اوکا اعتقاد ایدلمسنی مؤدی اولور .

نبی ذیشان افندمزك زمان سعادتلرنده هر هانکی مسئله‌ده تردد ایدیلیرسه کندیلرینه عرض ایله حل اولنور ، شبهه قرانلقلری اونك ضیای حقیقت نماسیله ازاله قیلینیر ایدی . آندن صوکره خلیفه اولان ابابکر الصدیق وعمر رضی الله عنهما حضراتنك معمر اولدقلری مدتجه ، دین اسلامه عداوت ایدنلره مدافعه واوکا مودت کوسترنلرده کلهٔ واحده آلتنه جمع ایله اشتغال اولندی. برصورتده‌که علم عقایدده احمال افکار وکفتار ایله تأسیس قواعد ایچون اختلاس وقت اولنمسی قابل دکل ایدی . ناس آره‌سنده ظهور ایدن بعض جزئی اختلافلر ایچون دخی مشارالیهما حضراتنه مراجعت اولنوردی ، اونلرده بو اختلافاتك محتاج استفسار اولمیانلرینی بالذات ، بعضلرینی‌ده امردینده بصیرت کامله‌لری اولوب کندیلرینه مجاورت ایدنلرله بالاستشاره فصل ایدرلردی . اساساً اختلافاتك چوغی ، عقاید اسلامیه‌یه متعلق اولمیوب بعض معاملات دینیه ومدنیه‌لرینك صورت اجراسنه متدائر ایدی . بو ایکی خلیفه‌نك زمانلرنده اهل اسلام ، احراز ایتدکلری فیوضات سببیله قرآن کریمك احکام واشاراتنی فهم ایدرلر ، ذات باری‌یی نقصان صفتلردن تنزیه ایلرلردی . الفاظ فرقانیه‌نك معنای ظاهریلرندن غیری سرائر ومعانی‌یی متضمن کوردکلری اقسامی ایله آیات متشابهه ایچون جناب حقه تفویض امور ایدرلردی .

احوال اوچنجی خلیفهٔ رسول زماننده‌کی فتنه‌نك آن ظهورینه قدر اویولده جاری ایدی . وقتاکه مذکور فتنه‌نك تأثیراتی خلیفه‌نك قتلنی انتاج ایتدی . بو نازلهٔ هائله ایله بنای رصین خلافتك بر رکن عظیمی چوکمش اولدی . دین اسلام وسالکلرینده بیوك بر

صدمه‌یه اوغرادی . بوصورتله دین،بینك امر ایتدیکی طریق استقامتدن تباعد اولندی .

حضرت قرآن ایسه کندی صراطی اوزرینه قائم وپایدار قالدی . چونکه (انا نحن نزلنا الذکر وانا له لحافظون) آیت کریمه‌سنده بیان بیورلدیغی وجهله حفظ الهی ایله مصوندر .

فتنهٔ مبحوثه‌نك تأثیرات مستولیه‌سندن اولمق اوزره ناس ، دینك تعیین ایتدیکی حدوددن انحراف ایتدی ، اونی دوشونمیه‌رك تعدی وادیسنه قویولدی ، حقنده بر حکم شرعی لاحق اولمدن وبر دلیل قطعی‌یه استناد ایتدیرلمدن خلیفه ئولدیرلدی . شو حال ایسه قلبلرنده ایمان تمرکز ایتمینلرك هوای نفسانیلرینك عقل ایله ملاعبه ایتدیکنی افکار عامه‌یه یرلشدیردی . دینده حق معروفی کچنلرك غضبی کتدکجه غالبانه کلدی، فطرةً نجیب ودینه حرفیاً صادق اولنلره تسلطه، اونلرده دفع شرلرینه کیریشدیلر . شو اسبابدن دولایی احوال هیچ بر وجه ایله آرزو اولنمیان بر طرزده جریانه باشلادی .

مترجمی: حسین مظهر شیخ محمد عبده

شعر:

تخمیس

مظنهٔ کرامدن قوش اطه‌لی مرحوم شیخ ابراهیم افندی حضرتلرینك مشهور بر نشیدهٔ عارفانه‌لریدر که ازمیر مولویخانه‌سی سجاده نشینی رشادتلو شیخ نورالدین افندی طرفندن تخمیس ایدلمش اولمغله تبرکاً درج ایدلمشدر :

عشق ایله سرمست اولان درویش سامان ایسته‌من
واصل جانان اولان سیر گلستان ایسته‌من
بنلکی ترك ایلینلر شهرت وشان ایسته‌من
وجه یاره دوش اولان عالمده سیران ایسته‌من
جانی جانانه تسلیم ایلین جان ایسته‌من

هستیٔ موهومی توحید ایله هدم ایلین
نفسنی جهد ایله تأدیب ایلیوب نرم ایلین
سوی حقه صورت جدیه‌ده عزم ایلین
بو مسافرخانه‌نك قائیلکن فهم ایلین
خانهٔ قلبنده حقدن غیری مهمان ایسته‌من

جذب ایدر حق کندینه لایق اولان عاشقلری
رؤیت دیدارینه شایان کورر صادقلری
سیر فی الله ایت ده کور مجنونلری، وامقلری
جنت ایچره طامودن قورقاز خدا عاشقلری
حق بودر ارباب عشق جنات وغلمان ایسته‌من

فقر الفاظی آثار واقف اولان لب اللبه
دیدهٔ حق بین ایله ایلر نظر هر جانبه
آشنای قلب اولان رغبت ایدرمی قالبه
کرچه ظاهر علمنكده نفعی واردر طالبه
لیك اسراره ایرنلر سوری عرفان ایسته‌من

داخل اولمق ایسته‌ین ارباب عشقك بزمنه
وارلغك امحا ایدر پروانه وش حق شمعنه
التفات ایتمز جهانك ذوق کرما کرمنه
«دارجی» آوازی ایردی مرغ جانم سمعنه
بی‌قرار اولدی آنکچون ورد خندان ایسته‌من

روحنه اخلاص ایله بر فاتحه اتحاف ایچون
ال آچوب ایله دعا الهه صدقکله بتون
قبرمه حرمتله کل وضع خشوعکله کورون
ماسوی اللهدن مجرد اولدی ابراهیم بوکون
وارنی دلداره وردی وصل هجران ایسته‌من

مملکتمه کیتدیکمده و کیدوب کلیرکن:

٤ «کیم زنکین اولدی ؟»

آزاجق‌ده فصاللق اولسونمی ؟ (سیئه) لرك هر دورلوسنك بك بول بولوندیغی زمانده اولدیغمز کبی ، (سوء ظن) لرك‌ده چوق طاشقین اولدیغی زمانده‌یز . . هرکس بربرینه قارشی‌طاش آتوب، زهروس آتوب طوریور . نه‌اولور ، بر قلشیق ده بز مایخوشلانالم !

کویلی زنکین اولمادیسه، کیم زنکین اولدی؟.. کویی کوردیکدن صوکره، بوله‌جه صوروب کلیوردم. برینه قارشیمه چیقدی، «کویلی‌یی بیلمم اما ، شهرلی وهله استانبوللی زنکین اولدی» دیدی .

طانیدم. کندیسنی اولکی‌سنه‌لر اسکیشهرده، ماغنیساده ، کچن سنه ازمیرده عسکر قیافتی ایچنده کورمشدم. بودفعه‌ده منمنده قاتار حرکت ایدرکن کورونده. خاطرلایوردم . وقتیله بر جامعده اوقوردی ، غالبا مؤذن ایدی‌ده . خبر ویردی ، اون سنه‌در ، اوطرفلرده ایمش‌ده زنکین بر طوللە اوله‌مش ایمش . شمدی باندیرمه‌یه طوغرو کیدیور . . .

سویله‌دیکنه کوره ، عسکر اولوب برقاچ زمان قافقاسده، عراقده طولاشدقدن صوکره ایرانده قصر شیرینه قادار کیتمش ، اورالرده عقلی باشنه آلوب هر شیئك طلسمنی بولمش . . الك صوکره غیرمسلح چیقوب، قاپاغی استانبوله آتمش . . ضابط یانده ، ارزاق باشنده ، آنبار اوستنده ایشلر یاپمش. سفر برلك دوام ایدوب‌ده برکره ضابطده اولاجق اولورسه پك چوق ایشلر کوره‌جك ! دیدیکنه باقیلیرسه (داهیانه) پروژه‌لری وار ! . . .

آ کلادم، سابق مؤذن حافظ (م)، یالکز عسکر قیافتی کیمکله قالمامش ، تپه‌دن طیرناغه ، صورتدن سیرته دکیشمش ، بوزولمش . زعمنجه هر شیئی آکلایور ، هرشیئی کوریور ، بوریور ، کوتو کوریور ، کوتو بوریور . هله دکیرمی صاقاللی بر طرف ایدوب ، کندی تعبیریله،(مطروش) اولدقدن صوکره چکه زیاده خفیفله‌مش. سویله‌یور ؛ عسکر کبی سویله‌یور ، سیاسی کبی سویله‌یور. قلندر کبی، بکتاشی کبی، فارماسون کبی، آنارشیست کبی سویله‌یور. حق بو تعبیرلری

يكرمى دقيقه‌ده اوچر بشر كره تكرار ايدوب سويله‌دى . حاصلى ، پرواسز ، حياسز ، دينسز ، ناموسسز برشى اولمش ! هر شيدن چاقوب آتوب طوتاركن ، شرق ملتلرى آراسنده جنت وجهنم اعتقادينك مهم روللر(؟) اوينادیغنى بيله سويله‌دى . بونى ايرانده بالذات تحقيق‌ده ايتمش ! . . .

ابتدا بر آز قيزدم ، « نه خلط ايدر ، بوبوباز ؟ » ديدم . لكن عقلنجه ، بونى‌ده بركار صايوب يادكارى آكلامغه قويولدم . « او . براوو حافظ ! سن برشيلر اولمشسك ! » ديدم . آچيلدقجه آچيلدى ، آچيلدقجه قاپالى قاله‌جق برطرفنى آچدى . آكلاندى‌كه : حرب بر فرصت ايمش . . بوندن هركس قابليته كوره استفاده ايدرمش . . بودفعه‌ده بالطبع بويله اولوب عقلليلر كارلى چيقمش . . كوزى آچيق شهرليلر وبالخاصه ، ايرماغك‌بوقارى باشنده‌بولونان ، استانبولليلر قازانمش . كنديسى بيله ، بر چوروك نفركن ، برآز عقل وطوقوز صارى‌ليرا قوتيله اوچ دوقتورى آلتى آى آووجى ايچنده طوتمش ، بوسايه‌ده برقاچ بيك ليرا ايديتمش . . غرب فيلوزوفلرى ديرلرمش‌كه . . . »

حافظ آزيتمشدى . سوزنى كسدم ، ديدم : « كيم اونلر ؟ طانيشير- ميسكز اونلرله ؟ سن ، غرب فيلسوفلرنى بيلنلره براقده ، كيم زنكين اولدى ؟ اونى سويله ! بونى نه‌دن آكلادك ؟ اونى آكلات ! »

برآز بوزولدى . بوزولمقله برابر عارسزلنه‌وروب دوام‌ايتدى :

« بن اوچ سنه ايچنده ، باندرمه‌ده ، صومه‌ده ، ازميرده چوق‌شى كوردم . هله استانبولده‌پك چوق شئ اوكره‌ندم . آكلادیغمه‌كوره ، پك چوق دولابلر دوندى ، هله استانبول پك چوق زنكين اولدى .

« صانكه سز كورمديكزمى ، قالديريملرده ، اك بهالى ، اك ظريف قوستوملرله ، الده آلتون صاپلى باستون ، پارماقلرده پيرلانطه يوزوك ، اندام كوستره‌روب كزن بكلرى ؟ . . تافتو چارشفه وپابه‌رينه‌بورونوب كوده‌رى ويا سوزمه ايپك قول الديوه‌نلر ايچنده‌كى آلرده مزين مانشون وپورتمه‌ن ، طاووس كبى ، كلنك كبى ، پياسه ايدن خانملرى ؟ . . ضابط حالنده ، ياكه عسكرلكنى قولايلقه ياپيغديرمش سيويل بكلر واركه اونك ، باغك ، شكرك آغى وبازهر بهاسى بولدیغى شوزمانده فورونلرده پاقلاوا پيشيرتيورلر . . مخدرات اسلاميه واركه استانبولدن پك اوغلنه آتلايوب توقادليان كبى يرلرده ، هم‌ده رمضان كونلرنده ، طوكدورمه ييورلر . .

« استانبولده ، لاستيك تكرلكلى آرابه‌لر طانلى طانلى قايوب كيديور . فيل كبى اوتوموبيللر آچى آچى ايصلقلر چالوب هوپ‌هوپ اوچيور . . بر قهوه بش غروشه چيقدى ، برطعام بش ليرا طوتيور . بويله ايكن ينه غازينولرده اوتوريورلر ، لوقانطه‌لرده ييورلر . اونه‌ده ايسه ، أكلنجه‌لر ، سينه‌مالر ، تياترولر بربرينه ايستيف . . . »

لاقازانلق پك ياوان دكلدى ، لكن اوزامشدى . شارلاتانك تكرار اپنى چكوب سوزنى كسدم ، ديدم : « بونلر ، وارسه‌بيله ، كوپوك ويا پوصه‌قبيلندن مستثنا شيلر ، سفيهلر ، موقت ونادر وارلقلر . . بويله آزلقك حالنه باقوب‌ده عموم اوزرينه حكم ايتمك اولورمى ؟ يتيشير حافظ ، يتيشير ! . . . »

حافظ يوزمه باقوب ، « يا ؟ » ديدى ، « يا اصناف ؟ . . اصناف‌ده قولاينى بولدى . . بشه آلديغنى زحمتسزجه اونه ، اون بشه‌صاتيور . قازانيورلركه بونلردن برى ، بردفعه‌ده دورت‌اوقه‌شكرى بردن‌آلوب ، اون اوچ كاغدى جزؤدانندن صاييويرمش ، صورديقلرنده « نه‌ياپايم ، شكرسز ياپامیورم ! » ديمشدر !

« ياحماللر ؟ . . اونلرده كونده برقاچ ليرايى بكنميور . اونلرك نه‌حالده اولدقلرنى كيته‌لى‌ده ، كيجه‌لرى شاملى طاتليجيده‌كورمه‌لى . آياق اصنافندن باليقجيلرك بورونلرى قالقان باليغى اولدى . ناصيل اولمازكه قرق پارالق طوريق سكسان غروشى بولدى . يالين آياق غزته صاتيجيلرى بيله غروشى پشين آلمادقجه غزته ويرميور . بقال ، مانav ، هيبسى بربرينه اويدى .

« بوغجه‌جى قاريلر عنقا بزركان اولدى . بن‌بيت پازارنده بونلردن برنى كوردم‌كه قولنده ، پاموق ، يوك ، كتن ، ايپك ، نه‌ايسه ، بر قوجاق پاچاورا ايله طولاشيوردى ، « بش يوز ليرادن آشاغى ويره‌م » ديبوب آياق باصيوردى . بونلرك‌ده اوراده اون بشر غروشدن طاباق طاباق اوستنه محلبى ييديكلرنى كورمين قالديمى . بيلمم كه ؟

« آرتيق ، بر بارداق صو بر غروش ، بر سلام برليرا ، بركلام يوز ليرا . . . .

« پارا اولماسه ، زنكين اولماسه‌لر بويله اولورمى ؟

« استانبول هانكى‌معده‌نى ايشله‌تيورسه ايشله‌توب زنكين‌اولمشدر . استانبولدن صوكره ازميركى استانبوللانان شهرلرده هپ بويله‌در . كويلره كلنجه ، شفق سوكرسه‌ده ، اورالرده‌ده ايشك سرلرينه آناختار اويدوروانلر بولونسه كركدر . »

اكر ، فى‌الحقيقه شهرلى واستانبوللى زنكين اولمش ايسه ، اكر بونى كوسترن علامتلر ودليلر بوزه‌وزه‌كلنكلر ، بوسفاهتلر ، بومبذر- لكلر ايسه ، بودورلو زنكينلكك نهايت بركون صكره‌تبه ناقلاق كلوب زوكورتلكه دونه‌جكى ، بودورلوزنكينك نهايت بركون صوكره يوز اوستى دوشوب ديلنجى‌اوله‌جنى شبهه‌سزدر .

اسپارطه‌لى حقى

نه‌دن برلشه‌ميورز ؟

برلشه‌ميورز ، چونكه افراد ملت آره‌سنده اك قوى ، اك طبيعى ومؤثر واسطهٔ اتحاد ووفاق اولان اسلاميت فكرى دوچار ضعف اولمشدر .

مشروطيتك اك بويوك خطالرندن، مملكته ايقاع ايتديكي اك وخيم فنالقلردن برى اسلاميت فكرندن ، سياسيات و اجتماعياتمز اعتباريله يعنى حقيق تمدن وترقى‌يه مظهر اولمق نقطهٔ نظرندن تأمين ايده‌بيله‌جكمز فوائد عظماىى تقدير ايده‌مه‌مك اولدى .

نه‌قدر غريبدركه دور مطلقيتك ختامه ايره‌رك مشروطيت اداره ديديكمز دورك كله‌سيله هرشيدن زياده محتاج اولديغمز حريت سياسيه مملكتده پايدار اوله‌مامش وفقط اونك يرينه دينه قارشى مبالاتسزلق كوسترەبيلمك حريتى پك چابوق تأسس ودوام ايله‌مشدر . اوزون بر دورهٔ اسارت واستبداددن بردنبره قورتيلانلر ايچون نائل اولدقلرى حريتى سوءاستعمال ايتمه‌مك پك كوچدر. هله بزم كبى تربيهٔ فكريه‌سى پك نقصان، عقيدهٔ سياسيه‌سى هنوز تبين ايتمه‌مش ملتلر حريت اداره‌يى الده ايتدكلرى زمان بلكه مطلقيت دوره‌سندن زياده ضرر كورمكه محكومدرلر . نته كيم اويله‌ده اولدى . مشروطيت ديديكمز اداره‌يى احراز ايتديكمز درت سنه ظرفنده مملكت وملتك مادةً ومعناً دوچار اولديغى ضررلر ، اوتوز سنه‌لك ادارهٔ سابقه‌نك مضراتندن اليت قات قات فضله وفجيع اولمشدر . ملتك ، نائل اولديغى حريتى حسن استعمال ايده‌ميه‌جكى تحقق ايدنجه تدريجى بر ادارهٔ احرارانه تأسيس ايله مملكتى حريته موانست ايتديرمك كبى بريول طوتيله‌جغنه مع التأسف برعكس العمل ظهور ايتدى ، وطنك مقدراتنه وضع يد ايتمش اولان اتحاد وترق حكومت وقوتلرى حريت سياسيه‌يى معقول برشكله افراغ دكل، ممكن مرتبه تحديد وحتى بوس بوتون الغا ايتمك مسلكنى اختيار ايلديلر. بو صورتله مملكت مشروطيت نامى آلتنده ساده‌جه بر استبداددن قورتيلوب ديكر بر استبداده كچمش اولدى . كنديى تام بر حريت دائره‌سنده اداره ايده‌بيله‌جك قابليتى حائز اولميان خلق ، اتحاد وترقى‌نك محدود ومغشوش ذهنيتى نتيجه‌سى اوله‌رق ، مشروطيتدن استفاده دكل ، هيچ اولمازسه حريته آليشه بيلمك فائده‌سنى بيله تأمين ايده‌مدى .

اتحاد وترقينك ديكر برخطاسى ايسه حريت سياسيه‌يه قارشى بويله ظالم بر سياست تعقيب ايتديكى كبى حريت اجتماعيه مسئله‌سنده‌ده درست بريول طوتمامش اولماسى ، و بوساحه‌ده بالعكس حكومتك ، بالخاصه بزمكى كبى مملكتلرده حائز اولماسى لازمكلن حق ولايتى تماميله اهمال ايده‌رك مسائل دينيه واعتقاديه‌ده خلقى لزومندن فضله سربست براقش بولونمه‌سيدر . حالبوكه سياسةً تام بر حريت بخشى نه‌قدر عكس نتيجه حاصل ايدرسه، اجتماعيات اعتباريله‌ده مملكتده تام برسربستى دوره‌سى كشادى اوقدر مضر تأثيرات توليد ايتمه‌مك قابل دكل ايدى .

ايشته اتحاد وترقينك هر ايكى ساحه‌ده بويا كلش سياستى ، ادراكسزلكى يوزندندركه مملكتده حسيات اسلاميه بالخاصه مشروطيت دوره‌سنده ضعيفله‌مش، حقيق بر اتحاد افكار تأسيس ايده‌جك اولان دين قوتنك حكم وتأثيرى آزالدقجه آزالمشدر . اون سنه‌دنبرى كچيرمكده اولديغمز داخلى بحرانلرك ، كشمكشلركده همان اك برنجى سببى‌ده بودر . چونكه ملتمزك، سائر ملل مترقيه كبى، آيريجه اجتماعى وملى برغايهٔ مستقره‌سى يوق واساساً اوله‌ماز . بزم ايچون دين اسلام، اك مكمل بر قانون سياسى واجتماعى حكمنى حائزدر. اسلاميتك بوقوهٔ سلامت بخشاسندن دولتمزك بدايت تأسسندنبرى استفاده ايديله‌مه‌مش اولماسى، معارفك هيچ بروقت بزده مظهر ترق اولمامسندن متولددر. المزده بولنان اوقيمتلى ومؤثر واسطهٔ تعاليدن استفاده ايده‌مه‌مش اولديغمزدن طولايى برقباحتى كندى بجركسزلكمزه عطف ايده‌جكمزه، بالعكس دينمزك مانع ترق اولديغى يولنده ياكلش ذهابلره دوشدك . بوياكلش ذهاب بالخاصه مشروطيت دوره‌سنده رواجياب اولدى واونك نتيجه‌سى اولمق اوزره‌ده ، اسلاميتدن زمانك احتياجات مدنيه‌سنه كوره هم سياسةً وهم‌ده حيات اجتماعيه‌مز نقطهٔ نظرندن استفاده ايتمك فرصتى تماميله قاچيردق . حالبوكه مملكتده حقيق ، صميمى ولايزال بر اتحاد تأمين ايتمك، اختلافات سياسيه‌نك بزده دائما كورولديكى وجهله فرقه‌لرك يكديكرينه دشمن جان كسيلمه‌سنى موجب اوله‌جق صورتده اشتدادينه مانع اولمق، منافع عاليهٔ وطنيه‌يه عائد مسائلده دائما برلشمك ايچون يكانه واسطه، يكانه قوت هپ اسلاميت ايدى . بوقوتك قيمتنى تقدير ايده‌مه‌نك اك بويوك فلاكتلر توليد ايده‌جكنه هيچ شبهه يوق ايدى . نته كيم اويله‌ده اولدى ، باشمزه كلن داخلى وخارجى مصائب هپ اساسلى فكرلرده برلشه‌ميه‌رك آره‌مزده دائمى صورتده تفرقه حكمفرما اولمه‌سندن تولد ايلدى .

عصرلردنبرى بزم ايله برابر ياشادقلرى حالده ، سويه‌جه بزدن زياده يوكسلمكه موفق اولان روم وارمنى عنصرلرينك ، اسباب قوتلرى تدقيق ايديله‌جك اولورسه آكلاشيليركه بوصرف دينه مدركانه اهميت ويرمه‌لرندن ايلرى كلمشدر . واقعا اونلرده بوكون ظاهراً رابطهٔ اتحاد مليت كبى كورينير. فقط اونلر اوقوتلى مليتلرينى، آنجق كليسالرى ، كليسالرنده‌كى وعظلرى سايه‌سنده احراز ومحافظه ايده‌بيلمشلردر . كوزمزك اوكنده جريان ايتمك وبزى پك زياده علاقه‌دار ايتمك اعتباريله جداً مهم اولان شو نمونه‌نك هيچ برزمان بحق لظر انتباهمزى دعوت ايتمه‌مه‌سنه شاشيلير. بزحيات اجتماعيه‌مزى تكمل ايتديرمك ايسته‌دكجه يالكز غربى واوروپايى لظر دقته آليورز واونى‌ده لايقيله تدقيق ايده‌ميورز . هپ بويلەم ياكلش تدقيقاتك سيئاتيدركه ، (دين مانع ترقيدر) ذهابنك بزده‌ده حصوله كلمه‌سنه سبب اولمش وبونك نتيجه‌سى اولمق اوزره‌ده مملكتك بزمه‌سى هر خصوصده اك قوتلى استنادكاه ترق وتعاليمز اولان دينى اهمال ايتمك واديسنى طوتمشدر . حالبوكه دين اسلام ، سياسةً ، ادارةً ، حيات اجتماعيه‌جه ترقيمزى كافل هر درلو اساساتى حائز بر قانون مبجلدر . بوندن باشقه ملتك احتياجات روحيه‌سنه توافق ايلك كبى بر مزيت عظمايه‌ده مالكدر .

ایشته بز بوکون بر طرفدن مملکتی ایچنده بولوندیغی بادره‌لردن قورتارمغه چالیشیرکن ، دیکر طرفدن‌ده بالخاصه حسیات دینیه‌نك ، شیمدی‌یه قدر فضله اهمال ایدلمش اولان قوت و تأثیرینی تقدیره چالیشمه‌لی‌یز و دنمزدن عصرك ، مدنیتك مقتضیاتنه کوره اعظمی استفاده یوللری نه ایسه اونلری بولوب میدانه چیقارمالی‌یز . بز ایمانمزك قوی مرتبه‌سنده امینزکه بزی مادةً و معناً فلاح و سلامته ایصال ایده‌جك یکانه یول بو بولدر و اوقدر محتاج و مشتاق اولدیغمز اتحاد حقیقی‌ی‌ده آنجق بو سایه‌ده احراز ایده‌بیلیرز .

« تصویر افکار »

اسلاملرك امحاسی

روس اختلالی بدایتندن اعتباراً ۲۷ شباط ۱۹۱۸ ده عثمانلی قطعاتنك ارضرومی استرداد ایتدکلری تاریخه قدر ارمنیلرك ارضروم شهری و حوالیسنده‌کی تورکلره قارشی ناصل بر خط حرکت تعقیب ایلدکلرینه دائر اقدام غزته‌سی مهم بر وثیقه نشر ایدیور .

ارزنجان ، ارضروم قصبه‌لرنده و ارزنجان ـ ارضروم یولی طرفینده ساکن اهالئ اسلامیه‌نك دوچار اولدقلری ظلم و اعتسافاتك درجهٔ وسعتنی بوتون چیپلاقلغیله بو وثیقه کوستریور . روسجه اصلی محفوظ اولان و قائممقام (توه‌ردوحله‌بوف) ك آل یازیسیله یازلمش اولان بو وثیقه‌ده دنیلیورکه :

« اسکیدن بری اوروپا و روسیه افکار عمومیه‌سنجه معلوم اولان تورك ـ ارمنی خصومتی ، بو حرب عمومیه‌ده‌کی تظاهراتی مرتبه‌سنده هیچ بر زمان تصور ایدلمه‌مشدر .

ارمنیلرك تورکلری کورمك ایسته‌مدکلری اسکیدن بری معلومدر . ارمنیلر کندیلرینی دائما مظلوم و مقهور موقعنده کوسترمشلر ؛ ترقیلری و دینلری طولاییسیله پك آغیر اشکنجه‌لره دوچار اولان بر ملت شکلنده کورونمکده دائما موفق اولمشلردر .

ارمنیلره بر درجه‌یه قدر تماسی فضله‌جه اولان روسلر ، ارمنی مدنیتی و لیاقتی حقنده بر پارچه باشقه درلو فکر حاصل ایتمشلردر . بونلری اولدقجه خسیس ، شاشیرتیجی ،

بر ملت اوله‌رق طانیرلر . روس دیلوسی ارمنیلره باشقه درلو حکم ویردی .

روس نفرلرندن چوق دفعه‌لر شو سوزلری ایشتدم : « ارمنیلر طالعلی ملت ، ترکلر بونلری بجردیلر ، فقط أیی کسه‌مدیلر ؛ بر دانه قالینجه‌یه قدر کسمه‌لیدیلر ! » روس قطعاتی آره‌سنده‌کی ارمنی افرادی هر خصوصده دائما اك آشاغی عد اولنمشدر . ارمنیلر دائما پراکنده خدمتی و جبهه‌یه کیتمه‌مکی ترجیح ایتمشلردر .

فقط تورکلرك ارضرومی استردادلرینه قدر کچن ایکی آی ظرفنده ارمنیلردن بالذات کوردیکم و ایشتدیکم احوال بونلر حقنده‌کی هر درلو فنا تصورلرك فوقنده‌در .

۱۹۱۶ ده ارضرومك روس قطعاتی طرفندن اشغالنده کرك شهره و کرك جوارینه هیچ بر ارمنی یاقلاشدیرلمامشدر . برنجی قول اردو قوماندانی جنرال (قالیتن) ارضروم و حوالیسی قوماندانلغنده قالدقجه آره‌لرنده ارمنی افرادی بولنان قطعات بو حوالی‌یه سوق ایدلمدی . اختلالدن صوکره هر درلو تدابیر لغو ایدلمش بولندیغندن ارمنیلر ارضروم و حوالیسنه صالدیردیلر .

بو مجموعه برابر کرك شهرده و کرك جوار کویلرده اولر یغما ایدلمك ، صاحبلری کافةً قتل اولنمق کبی جنایتلر باشلادی . روسلرك موجودیتی ارمنیلرك بو جنایتلرینی علناً یاپملرینه مانع اولیوردی . قتل و یغما اشقیا واری کیزلیجه اجرا ایدلمکده ایدی .

۱۹۱۷ سنه‌سی بالخاصه نفراتدن مرکب (ارضروم اختلال اجرا قومیته‌سی) اهالیدن سلاح طوپلامق مقصدیله هر طرفی آرامغه باشلا‌دی ، تحریات منتظم بر صورتده جریان ایتمدیکندن بر آز صوکره یغما کرلکه منجر اولدی . نفرات طرفندن پك واسع صورتده یغما کرلك دوام ایتدی . یغماجیلقده اك ایلری کیدنلر محاربه‌دن قاچان ارمنی نفرلری اولمشدر .

بر کون آت اوستنده شهر سوقاقلرندن برندن کچرکن بر چوق روس کومه‌سی باشلرنده بر ارمنی اولدیغی حالده یتمش یاشنده ایکی ترکی بر یره سوق ایدیورلردی . ارمنی نفرینك الندە تل اورکوسندن بر قرباج بولنوب حدتندن بکزی آتمشدی . بونلر غایت چامورلی ایدی . ارمنی نفرلری بو بیچاره اختیار تورکلری چامورلرك ایچنده سوقاغك بر طرفندن او بر طرفنه سورروکلیورلردی . نفرلری قاندیرمق ایچون چوق چالیشدم . بو اختیارلره انسان کبی معامله ایتملرینی سویلدم . غلبه‌لغك باشنده بولنان ارمنی نفرالنده‌کی تل اورکوسی قرباجیله اوزریمه یوریه‌رك (سز بونلری مدافعه ایدیورسکز ، اویله‌می ؟ اونلر بزی کسیور ، سز بونلره یاردمجی چیقیورسکز دکلمی ؟) دی‌یه باغیردی . طوپلانمش اولان دیکر ارمنیلرده بونك طرفنی التزام ایتدیلر . او زمان ده روس نفرلری او درجه شیارمش ایدیلرکه هر یرده ضابط دوکمك وحق اولدیرمکده ایدیلر .

« موقع فنا لاشمشدی . ضابط قوماندانسنده مطیع بر دوریه قولی ظهور ایدیورینجه احوال دکیشدی . ارمنیلر همان اورته‌دن غیب اولدی . روس نفرلری‌ده اختیارلری حقارتسز سوق ایتمکه باشلادیلر . روس قطعاتنك جبهه‌دن کندی کندینه طاغیلدقلری تاریخده ، جبهه‌ده قالان ویاخود دیوارلره شتاب ایدن ارمنیلرك دیکر ملتلره منسوب

قطعات كلنجه‌يه قدر تورك كويلولرينه پك چوق وحشتلر يامالرى تهلكه‌سى ظهور ايتمشدى . ارمنيلرك ايلرى كلنلرى بويله برحال ظهور ايته‌جكنى پك قوتله تأمين ايديورلردى . تركلر وارمنيلر آره‌سنده وفاق تام‌حصولنه‌چاليشوب موفق اوله‌جقلرينى وبوبابده هردرلو تشبثاتده بولندقلرينى درميان ايديورلردى .

تورك وارمنيلردن مركب شهر مليلرى تشكيل اولونيور ، قتل ويغما ايدنلرك محاكمه‌سى ايچون ديوان حربلر تأسس ايتمش ارمنيلر يوكسك سسله طلب ايديورلردى . بونلرك هپسنك حيله وطوزاق اولديغى بالآخره اكلاشلمشدى . مليس تشكيلاتنه كيرن توركلرك پك چوغى كيجه دوريه‌لرندن عودت ايتمه‌مكه ونه اولدقلرينه دائر معلومات آلنه‌مامغه باشلادى .

شهر خارجنه چالشديرلمغه كوتوريلن توركلرده عودت ايتميوردى . الك نهايت تعكيل ايديله‌بيان ديوان حرب كنديسنى اعدامه محكوم ايده‌جكلرندن قورقه‌رق هيچ كيمسه‌يى جزالنديره‌ميوردى . يغما وقتلر چوغالمغه باشلادى . كانون‌ثانى ايله شباط آره‌سنده يغماجيلر طرفندن ارضرومك معروف سيمالرندن بكرحاجى‌افندى بركيجه كندى خانه‌سنده قتل ايدلدى . (اوديشه‌ليدزه) اوچ كون ظرفنده قاتلك ميدانه چيقارلمسنى قطعات قوماندانلرينه امر ايتدى . باش قوماندان ارمنى قطعاتى قوماندانلرينه افرادك اطاعتسزلكى صوك درجه‌يى بولديغنى سويليه‌رك پك آغير تحقيراتده بولندى . اشقياجه ظلم وتعدى يوللرده چالشديرمق بهانه‌سيله قيرلره كوتوريلان توركلرك همان يارى يارى‌يه عودت ايتمه‌مسى خصوصنى ارمنيلره ايضاح ايدرك اكرتحت اشغاله آلنان اراضيده ارمنيلر حاكم اولمق ايستيورلرسه ياپدقلرى جنايتارله كندى ملتلرينك نامنى تلويث ايتمكده اولدقلرينى ارمنيلرك منور قسمنه پك آجى لسانله اخطار ايتدى . وحتى هنوز حرب عمومى نتيجه‌لنموب عمومى صلح قونفره‌سى برحواليك ارمنيلره ويرلمسنى قبول وتصديق ايتمامش اولديغى زمانده ارمنيلرك بالخاصه دها زياده قانونه رعايتكار وسربستى‌يه لايق برملت اولدقلرينى كوسترملرى ايجاب ايده‌جكنى سويلدى .

بوندن برمدت‌صكره ارزنجانده ارمنيلرك توركلرى قتل‌عامى حوادثى واصل اولدى . بونك تفصيلاتى بالذات باش قوماندان (اوديشه‌ليدزه) نك آغزندن ايشتدم كه بروجه آتيدر :

قتال ، دوقتور ومتعهد طرفندن ترتيب ايدلمش يعنى هرحالده اشقيا طرفندن ترتيب ايدلمشدر . بو ارمنيلرك اسملرينى صورت قطعيه‌ده بيلمدهكم ايچون بوراده ذكر ايده‌ميه‌جكم . هردرلو مدافعه‌دن محروم وسلاحسز سكز يوزدن فضله تورك اتلاف ايدلمشدر . بيوك چقورلر آچلمش وبيچاره توركلر بوچقورلرك باشنه سوق اولنوب حيوان كبى بوغازلنمش وبوچقورلره طولديرلمشلر در . »

ارمنى مظالم شنيعه‌سى

آرشاق‌پاشا چته‌سنك مسلمانلره قارشى ارتكاب ايتديكى تويلر اورپرديجى جنايات وفجايع حقنده اقدام غزته‌سنك نشرايتديكى وثائقدن :

آرشاق ١ شباط ١٣٣١ تاريخنده هر سوقاق ومحله‌يه دوريه‌لر چيقاره‌رق بربهانه ووسيله ايله سوقاقلرده‌كى اهالى‌يى طوپلامغه باشلادى . (بو تاريخده تورك قطعاتى ايلرى حركته باشلامش ، كوسه‌كوينى اشغال ايده‌رك كشف قوللرينى بايبورده طوغرو سورمشدى) بو صورتله طوپلانديريلان چوجق ، قادين واركك حبسخانه اتخاذ ايديلان صالح حمدى افنديك تجارتخانه‌سنه طولديرلدى . حبسخانه‌يه كوتوريلن هر شخصك قپو اوكنده اولا اوزرى تحرى ايديليور . ظهور ايدن پاره وذى‌قيمت اشياسى غصب اولنه‌رق هردرلو مظالم واشكنجه ايله حبسخانه‌يه صوقوليوردى . بو صورتله سوقاقده طولاشان اهالى طوپلانديرلدقدن صوكره جبراً خانه‌لره كيريورلر ، أولرده‌كى پاره وذى‌قيمت اشيا غصب ايدلدكدن صوكره اهاليك بر قسمنى قپولرى اوكنده صورت فجيعه‌ده قتل وديكر قسمنى‌ده انواع مظالم واشكنجه ايله حبسخانه‌لره كونديريورلر ايدى . بو حال شباطك اوچنجى كونى صباحه قدر دوام ايتدى .

٣ شباط ٣٣١ ده اسلام قادينىده طوپلامغه باشلاديلر . طوپلادقلرى اون درت قادين ايله ايكى قيز چوجغنى صالح حمدى افنديك تجارتخانه‌سى قارشيسنده‌كى حيدر بكك اخشاب اوتلنه دولديرديلر . آلاتورقه ساعت اوچ راده‌لرنده فجايع شوصورتله باشلادى :

ارمنيلردن بر قسمى محلات آره‌سنده ، بر قسمى صالح حمدى افندى تجارتخانه‌سنده بولنان موقوفينى وديكر قسمى حيدر بك اوتلنده بولنان قادينلرى قتله مأمور ايدلدى . صالح حمدى افنديك تجارتخانه‌سى تحتانى انشا ايدلمش اولوب قپودن كيرلديكى زمان اورته يرده مستطيل بر بوشلق وبو بوشلغك صاغ طرفنده اوچ وصول طرفنده اوچ وقسم منتهاسنده ايكى كه جمعاً سكز اوطه‌دن عبارتدر . قپودن كيرلديكى زمان صاغدن برنجى اوطه‌يه يكرمى‌اوچ ، صولدن برنجى اوطه‌يه درت ، ايكنجى اوطه‌يه آلتمش ، اوچنجى اوطه‌يه اللى وبوشلغك قسم منتهاسنده‌كى اوطه‌لردن صولده‌كى اوطه‌يه قرق سكز وصاغده‌كنه سكز كه جمعاً يوز طقسان اوچ اسلام اركك طولديرلمش ايدى .

ارمنيلر الك اول صولدن برنجى اوطه‌ده بولنان بلديه رئيسى حافظ سليمان افندى‌يى ، قورماص قريه‌لى احمد وآبراصلى عرفان وواغنده‌لى پيرى‌يى اوطه‌دن طيشارى چيقاره‌رق اللرنده‌كى سونكو ، بالطه ودمير پارچه‌سيله أولديرديلر . متعاقباً ديكر اوطه‌لره كچه‌رك عينى صورتله محبوسينى قتله باشلاديلر . كوزلرى اوكنده صورت فجيعه ووحشيه‌ده آرقداشلرينك قتل ايدلديكنى كورن ديكر محبوسين كنديلرينه صره

كارگجه ممكن مرتبه مدافعهٔ نفسه چالیشمش ایسه‌لرده بتون وسائط مدافعه‌دن محروم بولندقلرندن اشكنجه‌نك وحشتك اڭ بیوكنه معروض قالمشلر ، عاقبت بیك درلو مزاحم آره‌سنده ترك حیات ایلیشلردر .

یالكز ایكنجی اوطه‌ده بولنان آلتمش كشیدن مرادچاوش، شوقی، سراج حافظ وزاهد محله‌سندن بیتی اوغلی صادق اولولر آره‌سنه صوقوله‌رق كندیلرنی قورتاره‌بیلمشلردر. ارمنیلر بومعصومینی سونكو وبالطه ایله قتل ایتمكله قناعت ایتمیه‌رك جنازه‌لرك اوستنه قاز یاغی دوكوب آتشله‌مك صورتیله وآره‌ده هنوز ترك حیات ایتمه‌مش بولنانلرك افنای حیاتنه چالیشیورلردی .

غربی تراكیاده بولغار مظالمی

تراكیا – پاشا ایلی مدافعه هیئتندن : بولغارلر الآن باشلری اوزرنده طولاشان فلاكتی كورمه‌مكده اصرار وافكار عمومیهٔ جهان ایله عادتا استهزا ایدیورلر . هپ اسكی سیاستلرینه ، هپ اوسلمه مظالمه دوام ایدیور وبولغارستانده‌كی هرعنصره حق حیات اولمدیغنی الآن بی پروا سویله‌یورلر. كون كچمه‌یوركه بدبخت تراكیادن اوجاقلر سوندورلدیكنی ، خانمانلر محو ایدلدیكنی ایشیتمش اولمایهم ! ایشته بوجهه‌دن اوله‌رق دون ینه فجیع بر خبر آلدق . قلبلریمز صیزلادی داریدره قضاسنك سیدیللی كوینده احمد نامنده بری عسكر فراریسی ایمش . بوتون كوی اهالیسی قادین وچوجقلرده داخل اولدیغی حالده احمد بهانه ایدیله‌رك شدتله ضرب ایدلدكدن صوكره كوی باشدن باشه احراق ایدیلور واحمدك سكسان بش یاشنده‌كی زواللی والده‌سیده داریدره‌یه كوتوریله‌رك بلا محاكمه قورشونه دیزیلیر . ینه داریدره‌نك قوزاوه قریه‌سندن قاجیر اوغللری سالم اغا وبرادرلرینك قیشله‌لری كاملاً احراق وقویون ، كچی ، صغیر اوله‌رق آلتی یوزی متجاوز بوتون حیواناتی غصب ومصادره ایدیلور . كندیلرندنده عائله‌لری ایله برابر هیچ برخبر یوقدر . ایشته بوتون بشریت متمدنه ومضطربه‌نك عدالت وسكونت دیه صمیم [؟] روحیله باغیردیغی وهم‌ده دول مؤتلفه عسكرلرینك بولغارستان طوپراغنده بولندقلری برزمانده بولغارذهنیتنك طوغوردیغی جنایت!

بولغارلر بونی غربی تراكیاده تورك اكثریتی ازاله ایچون بدایت اشغاللرندن بری تعقیب ایتدكلری سیاست امحا كارانه‌نك تمامندن اولمق اوزره یاپیورلر وبوخصوصده هیچ بر احتیاطه‌بیله لزوم كورمه‌یورلر. تراكیاده‌كی قرداشلریمز جداً چوق الیم وغیر قابل تحمل برحیات ظلم وعدوان یشامقده‌درلر . بناءعلیه حكومت ومطبوعات عثمانیه‌دن اوتوز طقوز بیك بولغار نفوسنه مقابل اوچ یوز قرق بش بیك تورك نفوسنی احتوا ایتمكده اولوب آلتی سنه‌دن بری یك حقسز اوله‌رق بولغار اداره‌سنده قالان ظلمدیده مملكتمز حقنده عالم انسانیتك نظر دقتنی جلب ایتملرینی رجا ایدرز .

رومانیاده‌كی مسلمانلرك حالی

رومانیادن یكی كلن برذاتك اوراده‌كی مسلمانلرك كچیردكلری فلاكتلر حقنده‌كی بیانات آلیمه‌سنی وقت غزته‌سندن نقل ایدیورز .

دوبریجه‌ده بولونان مسلمانلر متاركه‌دن صوكره رومنلر طرفندن پك شدتلی تضییقات آلتنه آلنمقدر. رومانیا اراضیسنده وقایع حربیه نتیجه‌سنده وقوع بولان خساراتی وضررلری تعمیر وظیفه‌سنی رومانیالیلر كویلرده اوراده قالمش اولان مسلمان اهالی اوزرینه یوكلتمكده، بونك ایچون غایت آغیر تكالیف حربیه طرح ایلمكده‌درلر. بالفرض بركویده ییقلمش اولان بركلیسایی ، برمكتبی یكیدن انشا ایتمك ایچون اورانك مسلمان اهالیسنی تضییق ایتمكده‌درلر. كذلك اشخاص عادیه‌نك ضررلرینی تضمین ایچونده هر كوی وقصبه‌ده اورانك مسلمان اهالیسی اوزرینه مشتركاً جزای نقدیلر طرح ایدلمكده‌در . بوكبی تضییقاتدن بیقمش اولان مسلمان اهالی مملكتدن خارجه هجرت ایتمكه مجبور اولمقده ایسه‌ده یوله چیقمش اولانلرده یوللرده باشقه درلو رومن تضییقاتنه معروض قالمقده‌در . برحالده‌كه هجرت ایدنلرك اوزرنده بولونان اموال تمامیله مصادره ایدلمكده‌در . بو احوال دها زیاده كویلرده وقوع بولدیغی ایچون ائتلاف عسكرلری ، قوماندانلری یاپیلان مظالمی كورمه‌مكده‌در .

اجمال حادثات

خارجی:

نهایت ائتلاف دولتلری طرفندن عقد اولنان صلح قونفرانسی بو هفته ظرفنده پاریسده ، فرانسه جمهوریتی رئیسی موسیو (پوانقاره) نك ریاستی آلتنده مراسم مخصوصه ایله آچیلدی . مومی الیه بو مناسبتله ایراد ایلدیكی نطقی یالجمله مرخصلره آیاقده دیكلدكدنصكره ، ریاست موقعنی موسیو (قلمانسو) یه براقه‌رق چكیلمشدر . یكی اتخاذ اولنان مقرراته نظراً آمریقا ، بریتانیا ، فرانسه ، ایتالیا ، ژاپونیا دولتلری طرفندن مذكور قونفرانسده بشر ، دیگر دولتلرده ، درجهٔ اهمیتلرینه كوره برر ، یاخود ایكیشر مرخص بولندیرمق حقنه مالكدرلر . مذاكراتك‌ده خفی طوتیلوب یالكز هر جلسه عقیبنده بر تبلیغ رسمی نشریله اكتفا ایدلشی

جهتی شمدیدن آمریقا مطبوعات ممثللرینی اغضاب ایتمش و مذاکراتك علناً اجراسی حقنده، مستر ویلسونه مراجعت ایتمشلردر.
قونفرانسك عظمت و اهمیتنی تقدیر ایدن جهان مدنیت شیمدیدن کمال انتظار و صبرسزلقله بارسده مقدرات امم و ملل حقنده ویریله‌جك منصفانه قرارلرك، حکملرك ماهیتنه مراق ایدییورلر. صلح مستقبلك اساساتی بو قونفرانسده تعین ایده‌جك، کسب قطعیت ایلیه‌جکدر. طبیعیدرکه قونفرانسه اشتراك ایدن مرخصلر منسوب اولدقلری حکومت و ملتلرك اك ایلری کلنلرندن اولدقلری ایچون، هر حالده معدلت و نصفت خارجنده بر رأیده بولنمیه‌جقلری وارد خاطر اولیور.

هرکسك اك زیاده مراق ایتدیکی شی ایسه، آمریقا ممثللرینك رأیلریدر. ویلسون پره‌نسیبلرینی عجبا بو ممثللر حقیله مدافعه و تمثیل ایده‌بیله‌جکلرمی؟ آوروپا مرخصلری ایله آمریقالیلر بیننده — ویلسون پره‌نسیبلرینك تطبیق حقنده — مدار اختلاف اوله‌جق حادثات ظهور ایده‌جکمیدر؟ قونفرانس، ویلسون نظریه‌سنی نظر دقت و اهمیتله تعقیب ایدوب، احتراس و غرضدن تجرد ایدرسه، عدل و انصافی کندیسنه رهبر اتخاذ ایلرسه، هر حالده صلح و مسالمت حقیقیه‌نك تأسیسنه طوغری اك بیوك آدیمی آتمش اوله‌جق و جداً جهانی کندیسندن خشنود ایتمش بولونه‌جقدر.

SANSÜR

جهره مطبعه‌سی — اشرف ادیب

آبونه شرائطی

داخلی ، خارجی هر یر ایچون سنه‌لکی (٢٥٠)، آلتی آیلغی (١٣٠) غروشدر .

نسخه‌سی ٥ غروش ، سنه‌لکی ٥٢ نسخه‌در

اداره خانه

باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات

آبونه بدلی پشیندر

مسلکه موافق آثار مع الممنونیه قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولونماز

سبیل الرشاد

اخطارات

درس تبدیلنده آیریجه بش غروش کوندرملیدر

مکتوبلرك امضالری واضح واوقوناقلی اولملی وآبونه نومروسنی محتوی بولنمسی لازمدر .

ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه‌ده یازلمسی رجا اولنور .

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی رجا اولنور .

دینی ، فلسفی ، علمی ، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم — باش محرر: محمد عاكف — صاحب و مدیر مسئول: اشرف ادیب — اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد : ٣٨٩ | ٢٧ ربیع الآخر ١٣٣٧ | پنجشنبه | ٣٠ کانون ثانی ١٣٣٥ | جلد ١٥

اسرار قرآن

جناب حق آیات سالفه‌ده منافقینك حاللرینی ، اونلرك مؤمنلره تصادف ایتدکلری زمان نه سویلدکلرینی ، کندی کندیلرینه قالدقلری وقت نه یابدقلرینی شرح وایضاح ایتدکدن صوکره شونیده علاوه ایدییورکه : بو زمرهٔ خاسره‌نك بویله کوناکون تلونلری ، حق وحقیقتك یاخود اوکا مؤدی اولان مقدماتك پردهٔ ابهام وخفا آلتنده مستور بولنمسی ، یاخود نشر ودعوته مأمور اولانلرك وظیفه‌لرنده قصور ایتمه‌لری نتیجه‌سی دکلدر . اونلری حقایقك وضوح وانکشاف تامنه رغماً مسلك عماوضلالتده پایدار اولمغه سائق اولان یگانه سبب عناد واستکبارلری ، باطلده اصرارلری ، هرچه باد آباد انکار ومخالفتی ، دینك تعالی وتأییدینه ممانعت مقصدیله دسیسه‌کارلغی شعار وجدان اتخاذ ایتمه‌لریدر . او بدبختلرکه بونجه قاهر وقطعی حجج وبراهین ایله نظر امعانلری اوکنده تجلی ایدوب دوران حقایق عالیهٔ اسلامیه‌یی قناعت وجدانیه‌لری ایله التزام جهتنه کیتمیورلرده جبر حقیقتله سطوت اسلامه سرفرو مجبوریتنده قالیورلر .

جناب حق بو آیات کریمه‌ده بزه اکلاتیورکه منافقلر ؛ اسلامك دلائل وحقانیتی ، بتون شبهه وترددلری اساسندن ازاله ایده‌جك صورتده ، میدانه چیقمش ، هدایتك ، مقدمات هدایتك شعلهٔ فیاضی قلب ووجدانلرینه تماميله عکس ایتمش اولدیغی حالده حیث جاهلیه‌لری کندیلرینی ، بلکه یقینلرنده دوران ونوبنو نظام آثارینه شاهد اولملری اعتباریله هرکسدن زیاده تمایللری ایجاب ایدن هدایتی برقه‌رق کوزکوره خسران وضلال ورطه‌لرینه آتیلمغه سوق ایتمکده‌در .

بو اعتبار ایله منافقلرك حاللری اوکیمسه‌نك حالنه تشبیه ایدیله‌بیلیرکه اجزاخانه‌یه کیدرك بتون ثروت وساماننی فدا ایله غایت مؤثر بر زهر آلوب آغزینه دیکر ، زهر درحال بتون احشای بطنیه‌سنه سرایت ایدر . تأثیرات مزعجه‌سی او آندن اعتباراً حافیتدك ، حتی حیاتنك دوام وبقاسنه امکان براقماز . بو آدمه مالك اولدیغی ثروتك تأمین ایتدیکی کار ومنفعت بلا ومحنتدن ، فنا وانعدامدن بشقه بر شی دکلدر .

ایشته منافقلرده طبق بویله‌درلر . اونلرده اسباب فلاح وهدایته توسل امکانی تماميله الویرمش ایکن بو جهته هیچ التفات ایتمیه‌رك باطله صاریلمشلر ، بو تمایل مشئوم نتیجه‌سنده دنیاده خسران ، هلا که ، آخرتده ، خفی وجلی هر حال وکارلرینه خبیر اولان احکم الحاکمینك محاسبهٔ اعمالی درعهده ایتدیکی او ، روز هائلده آتش جحیم ایچنده اخذ موقعه محکوم قالمشلردر .

قرآن بزه منافقلرك اوصاف ممیزه‌لرندن بر نبذه بحث ایتدکدن صوکره حاللرینی تمثیل طریقیله دها واضح بر صورتده تشهیر وبیان ایتمك ایسته‌مشدر . اساساً بر مسئله‌یی بتون حقایق ودقایقیله تصویر وتلقین خصوصنده هربلك ، اسرار بیانه وقوفی اولانلرك مسلکلری‌ده بویله‌در . معانئ مقصوده‌نك اك کیزلی نقطه‌لرینی موقع بداهته ایصال ایتمك ، حقایق غامضه‌نك یوزندن حجاب ابهامی صیروب آتمق خصوصنده امثالك کوستردیکی قدرت باهره جای انکارمیدر ؟

شبهه‌سز امثال معانی محقق ، موهومی متیقن ، غائبی شاهد کسوه‌سنده ابراز وتشهیر استعداد خارقه‌نماسی حائز اولمقله برابر اك مصر ومعاند بر خصمی الزام وتبکیته ، اك مستبد بر فکری حقیقته اماله‌یه قابلیت اونك اك بارز خواص ومزایاسندن بریدر .

جناب حقك ، کتاب کریمنده بول بول ایراد امثال ایتمه‌سی ، انبیا وحکمانك سوزلرنده امثاله مبذول برصورتده تصادف ایدلمه‌سی ، اونك نه‌درجه‌یه‌قدر قوهٔ تأییدیه‌یی حائز اولدیغنك اك واضح برهانیدر .

ایشته منافقلرك حاللرینی تمثیله‌دائر اولان « مثلهم کمثل الذی استوقد نارا فلما اضائت ماحوله ذهب‌الله بنورهم وترکهم فی ظلمات لایبصرون صم بکم عمی فهم لایرجعون » آیت کریمه‌سی‌ده بو جمله‌دندر . جناب حق بو آیتده بو مثلی ، اونی تعقیب ایدن دیکر بر آیتده‌ده بر دیکرینی سره ایتمشدرکه طریقلری مختلف اولمقله برابر مقصد ایرادلری بردر .

بو آیتده جناب حق رسول کریمله منافقلرك وضعیت متقابله‌لرینی تمثیل ایدییور ، جناب رسول کندیلرینی طریق هدایت وفلاحه سوق ایتمك ایچون بر چوق‌زمان چالیشوب چابالادیغی ، حلال ایله حرامی ، حق ایله باطلی ایضاح ایتدیکی ، مواضع شبهاتی واونلرك نه‌کبی محاذیره مؤدی اوله‌جقلرینی بیلدیردیکی حالده منافقلرك قبول حقایقه نه درجه‌یه قدر قابلیت کوستره بیلدکلرینی شو صورتله تصویر ایدییور :

— اونلره طوغری‌یولی کوسترمك ، دیدهٔ بصیرتلرینی تنویر ایتمك ایچون کوندرلمش اولان رسولك حال وموقعی قاراکانلق بر کیجه‌ده بر جماعتله برلکده بولنوب‌ده اونلره آتش‌یاقق اثنانده بولنان بر آدمك حال وموقعنی آکدیرر . بو آدم کیجه‌نك شدت ظلامی ایچنده یولی شاشیروب قالمش اولان رفقاسنه اطراف واکنافی کوره‌رك تعقیب ایده‌جکلری طریقی تعیین ، تهلکه ومخاطرینی موجب بر حال وارسه توقی امکانی الده ایتمه‌لری ایچون بر آتش یاقار ، آتش یانوب اطرافی ضیادار ایدر ، محیطی تشکیل ایدن شیلر تمامیله کورولمکه باشلار . فقط آره‌دن چوق کچمه‌دن آتش سونه‌رك اورته‌لق یکیدن قورقونج ظلمتلره بوغولور . یولجیلر عارضه‌لی ومخوف یوللری ، دوشه‌قالقه ، انواع مشکلات ومخاطرات ایچنده قطع ایتمك مجبوریتنده قالیرلر .

ایشته دعوت سنیهٔ محمدیه‌نك‌علامات ارشادی مواجهه‌سنده منافقلرك‌ده حاللری بویله ایدی ؛ رسول علیه‌السلام اونلری هدایت وارشاد خصوصنده هیچ بر غیرت وهمتی دریغ ایتمامش ، حرامی ، حلالی وسائر احکام دینیه‌یی بیلدیرمش ، برچوق امثال حکمیه ایله بصر وبصیرتلرینه حقایق اسلامیه‌یه نفوذ ایده‌بیله‌جك بر قوت قازاندیرمش ایدی‌که او ، ازلی‌عناد واستکبارلری اولماسه‌اوسایه‌ده هدایت وسعادتك تجلیات کوناکوننه مظهریتله بکام اولملری ایشدن بیله دکلدی . فقط او ، بدبختلر خبث طینتلرینك الجا آتندن اوله‌رق صاپمش اولدقلری کفر و معصیت کریوه‌لرندن بر درلو آیریلق ایسته‌مه‌دیلر ، اومشکات رسالتدن صاچیلان انوار هدایتدن استفاده اطنده بولنمادیلر . آرتق دین وحقیقت آفاق بشریتی نه‌درجه ضیادار ایدرسه ایتسون اونلر کفردن ، شك ونفاقدن اطرافلرینه قات‌قات‌چکیلمش سترهٔ ظلام ایچنده بولندقلری ایچون هیچ برشی کوره‌مزلر ، وبال ونکال کریوه‌سنه دوشمش بولندقلری ایچون طریق همواری بولامازلر ، حق وحقیقتك صدای ارشادینی ایشیده‌جك قولاقلری ، یاریلدیرق کوره‌جك کوزلری قالمادیغی ایچون اوکلرنده‌کی اوچورومللری اخطار ایدن آوازهٔ تحذیری ایشیده‌مز، مرشدلرك طریق صوابی کوسترمن اشارتلرینی کوره‌مزلر .

بوحالده‌کی کسه‌لرك منافع دنیویه واخرویه‌لرینه‌متعلق واقع‌اوله‌جق اخطارات وتلقیناتدن مستفید اوله‌بیله‌جکلری حقنده نصل بر امید بسله‌نه‌بیلیر ؟ اونلرده بوصاغیرلق ، بوکورلك ، بودیلسزلك وارکن سالك اولدقلری‌طریق عماوضلالتدن دونوب‌ده هدایت وسداد یوللرینی بوله‌بیلمه‌لری ایچون هانکی برسائقك الهام وارشادینه تابع اولملری امکانی تصور اولنه‌بیلیر ؟

مترجمی: محمدشوکت عبدالعزیز چاویش

توحیده دائر

۲

ذکر اولنان فتنه‌نك عامللرندن باشلیجه‌سی ایسه عبدالله بن سبأ ایدی ، یهودیلکدن اسلامه کلمشیدی . حضرت علی کرم‌الله وجهه افندمزه کویا محبتده افراط وغلو کوستره‌یکندن، حاشا، الهیلك‌وجود علی‌یه حلول ایتدیکنی ادعایه قدر واردی . مشارالیهك خلافته احق اولدیغنی ایلری سوره‌رك حضرت عثمان رضی‌الله عنه افندمزه طعن ایلدی ، حضرت عثمان اونی‌مصره نفی‌ایتدی . انجق مرقوم اوراده‌ده بوش‌طورمیه‌رق القاآته دوام‌ایله مشربنه کوره برچوق عونه‌پیداسیله بروجه معروض صدمهٔ خلافت وقوعنه قدر اوصورتله اشتغال‌ایلدی . حضرت علی افندمزك عهد خلافتلرنده‌ده مذهبنی آچیقدن آچیغه موقع اعلانه قویدی ، شو فضیحه‌سی [؟] مشارالیه‌طرفندن کندیسنك مداینه سورولمسنی استلزام ایتدی . اوندن صکره ظهور ایدن غلاة مذهبلرینك تولید ایتدیکی حادثه‌لره زمین اولان تزویرات تخملرینك ایلك ماده‌سنی مرقومك حالی تشکیل ایتمش ومختلف حادثه‌لرده توالی ایتمکده بولنمشیدی .

بو اثناده اولجه خلافت علی‌یه عقد بیعت ایتمش اولانلردن بعضیلری نقض عهد ایله اوکا معارضه‌یه باشلادیلر ، مسلمین آره‌سنده محاربات تکون ایتدی . بوحال سلطنتك امویلره انتقالنه سبب اولدی . فقط بوکشمکشلر ، جماعت اسلامیه بناسنه رخنه‌لر آچدی . دین رابطهٔ اتحادی قیلدی . خلافته متعلق مذهبلر تنوع ایتدی . هرحزب مخالفنه سوزده، عملده کندی رأینی خصمنك رأینه ترجیحاً التزام ایدر وحقه رعایتده مبالاتسزلق کوستریردی . احکام دینیه‌ده غیرمحق تأویللر ، روایتده‌افترالر ، فاسد اختراعلر تشتت ایتمکه

باتلادی . حدشرعی‌یی تجاوزایله کندی‌باشنه حرکت ایدنلرچوغالدی، خلق ، شیعی ، خوارج ، معتزلین ، دنیلن‌مذهبلره آریلدی .

برنجی مروانك عهدحکومتنده خوارج‌طائفه‌سی‌حق‌بولندن‌بوسبتون شاشه‌رق کندیلرندن بشقه‌لرینی تکفیر ایدر اولدی . بو عنادلرنده استمرار کوستره‌رك حتی جمهوریته بکزر برحکومتك تشکیلی طلبنده بولندی . کندیلرینه مخالفت ایدنلری تکفیرده‌کی اعتیادلری اوزون مدت ، یعنی مهلب بن ابی صفره‌نك یدقهریله کندیلری مضمحل اولنجه‌یه قدر امتداد ایتدی . اشبو انهزاملری اوزرینه بلاد مغربه دوغری قاچیشدیلر ، اورالرده‌ده اشمال فتنه‌دن کری طورمدیلر . الیوم بو طائفه‌نك بقیه‌سی ، افریقا وجزیرة‌العربك بعض جهتلرنده بولنور .

شیعی طائفه‌سندن بعضیلری‌ده عقل و منطق خلافنده حضرت علی‌یی وبعض ابناء ذریتنی الوهیت پایه‌سنه ، یاخود نبوت درجه‌سنه قدر چیقاردیلر . بو اصل فاسد اوزرینه مختلف صورتده برطاقم باطل اعتقادلر تفرع ایتدی .

بونکله برابر دین مبینك انتشارینی تأمین ایده‌جك مساعی ایله مباهی اولان ارکان صالحه ، نعمت اهتدا ایله مشرف اولمیان اقوام اسلامیه دعوت یولنده اصلا توقف ایتمدی . مسلمین اره‌سنده تکون ایدوب اطرافی قاپلایان غبار نزاع دخی قرآنك ضیاء جهانشمولنك جهات بعیده‌یه انعکاسنه حائل اوله‌مدی . ایران ، سوریه واونلره جوار محللردن ، مصر وافریقادن وبونلری پیرواتخاذ ایدنلردن طاقم‌طاقم برچوق خلقك دائرهٔ‌اسلامه کیرملری توالی ایتدی.

بوسایه‌ده‌سلطنت اسلامیه‌یی بالفعل مدافعه‌خصوصنده کندیلرندن استغنا حاصل اولان ومجادلات واقعه صیره‌سنده اولدنجه بر موقع آسوده‌کی تأمینه موفق اوله‌بیان کیمسه‌لردن برجم‌غفیر ، معاملات جاریه‌ده حجت اسلامك مدافعه واظهارینه ودینك عقائد واحکام اساسیه‌سیله اشتغاله حصر اوقات ایلدی ، مسلك قرآندن اقتطاف ایتدکلری حقایق نقل ونشره شدید برحرص کوستردی ، عقلی‌ارشاد وانتباهه مظهرقیلان نقاط فرقانیه‌یی برنظر دقیق ایله ملاحظه‌وتطبیقده قطعیاً تجویز اهمال ایتمدی . نفسنی علم وحکمته عشق وشوق ایله اماله ایدن وتعلیم فریضه‌سنه راغب اولان بعض اهل اخلاص دخی‌صورت ممتازه‌ده ساحهٔ اسلامی تزیین ایدیپوردی . بونلرك اشهری « حسن بصری» ایدی. مشارالیهك‌بصره‌ده تشکیل ایتدیکی تعلیم وافاده‌مجلسنه هرطرفدن علم طالبلری طوپلانیر وشو سببله هرنوع مسائل اوراده حادهٔ تدقیق وتنقیددن کچیریلیردی .

بومیانده ادیان‌وملل سائره‌نك قدیم‌متمسکلرندن اولوب‌ده یالکز ظاهراً رداء‌اسلامه بورونن ودرونلرنده اسلامیت ، کمالیله‌یرلشمه‌ین برطاقم کیمسه‌لرده وارایدی . بونلر کندیلرینك‌اولجه سالك‌بولندقلری دینلرندن‌حامل اولدقلری افکار قدیمه‌ایله دین احمدینك مخصوصاتندن اولان افکار عالیه‌یی بربرینه وصل ومزج ایتمك داعیه‌سنه دوشدیلر ، بوحال ، فتنه وفساد قاصیرغه‌لرینك اسمسنی ، شبهه امواجنك حصولنی باعث اولدی . هرکس کندی‌فکرینك دیزکنلرینی‌افکار قرآنیه‌میدانه صالیویردی . دینده دخیل اولانلر ، عرفان وایمانده سابق واصیل اولانلره مشارکت وتساوی‌ایتمکه‌قالقشدیلر . بوصورتله‌مسلمانلرارا‌سنده ارباب طعنك باشلری یوکسلدی . بینلرنده موجب اختلاف ایکی مسئله‌تحدث ایلدی :

بری انسانك اراده‌سنده ، افعالنده اختیار و استقلالنه ، دیکری‌ده کبیره صاییلان برکناهی ایشله‌مش اولدیغی حالده توبه ایده‌میه‌رك ارتحال ایلیه‌نك مصیر انجامنه متعلق ایدی . واصل بن عطا ، استادی حسن بصرینك بومسئله‌لرده‌کی اجتهادوبیاناتنه مخالفت کوستردی، عقایداساسیه‌ده اوندن آیریله‌رق کندی نقطهٔ‌نظرینی یورتمکه‌قویولدی. فقطاونك‌نظریاتنی اسلافدن ایشیدنلرك‌چوغی‌اونلری قبوله‌یناشمدی. بونلردن بریسی‌ده مشارالیه « حسن‌بصری» ایدی. مشارالیه، اللهدن بیله‌رك، ایسته‌یه‌رك صادراولان عملری‌ایشله‌مکده انسانك‌مختاراولدیغنی ادعاایتدی، مدعاسنی‌ده محاکمات دقیقه ودلائل حقه ایله تأیید ایلدی.

«جبریه» دنیلن مذهب اهل فکر واقعه‌معارضه‌ده بولندی. انسان دیله‌دیکنی یاپمقده، حرکاتنده مضطراولان آغاچ داللری کبی مجبوردر، فکرینه ذاهب اولدی .

بنی مروان حکومتی ارکانی ایسه بو کبی اس دینك واضحاً حاق مهمه‌سنلر ویا کاش اعتقادلره صاپانلری تلقینات فاسده‌دن قورتاروب نقطهٔ واحده‌یه جمع ایله ارشاد واصلاحلرینه متعلق تدابیره توسل ایتمزلردی . اونلرك خادم اولدقلری مسلك ، هرکسك هر ایستدیکی طرزده‌حرکتنه مساعد وناسك اعتقادایشلرنده بر قیدمعقول التنده‌بولنماسنی مستلزم ایدی. شوحال ایسه اهل اسلام آره‌سنده‌کی اختلافك ذکر اولنان‌ایکی مسئله‌یه منحصر قالماسنه وذات باری ایچون تخیل وقصدایتدکاری برطاقم صفاتك اثبات ونفی‌درجه‌لرینه ارتقاسنه منجر اولدی .

بو جمله‌دن اوله‌رق کافهٔ احکام دینیه‌نك درك و تأییسنه ، حتی عبادات و فروعاته دائر اونده مندمج اولان شیلره بیله عقلك حاکم مستقل اولدیغی دعواسی اورته‌یه چیقدی . حدود قرآنیه بو صورتله آشوری مرتبه‌ده تجاوز اولندی . یاخود بعثت‌اسلامیه‌دن اولکی اقوامك‌بوقاریده‌ذکری کچن عقاید مشوشه‌لری دائره‌سنده عقلك ملاعبه‌سنه تسلیم نفس ایلدی . صکره بشقه برفرقه چیقدی ، مقدارجه او سقیم سالکلردن آز اولمقله برابر اونلرك فرضیاتنی زیر وزبر ایتدی . لکن بونلرده معارضلرینه عناد ایده‌رك بشقه بر یوله کتاب کریمك احکامنه مخالفت کوستردی . خلفا ایله

خلافته متعلق رأیلری نه مرکزده ایسه آرای عقیده‌لرنی‌ده او وادیده اعماله ، کویا اسلام اعتقادینك اساسانی او مسلکی مستلزم اولدیغی ذهابنه دوشدی .

مذهب اعتزالك مؤسسی واصل بن عطایه اتباع یولنده مختلف شعبه‌لر میدانه کلدی ، کتب یونانیه‌دن کندی عقل مجردلریله مصیب کوردکلری معلوماتی جمع و تناوله کیریشدیلر . التزام ایتدکلری مسلکده بدیهیات اولیهٔ عقلیه ایله نظر وهمده سراب کوریناز موهوماتك آره‌سنی فرق ایتمکسزین جمله‌سنی علماً ثابت حقایق دیه تلقی ایدرك انکله عقایدك تأییدنی محض اتقا اثری اولمق اوزره عد ایلدیلر . حالبوکه معارف دینیه‌یه حکمت نظریه اساسلرندن هیچ بریله قابل تألیف اولمیان شیلری قاریشدیرمش اولدیلر .

بو کیدیشده معندانه ثبات کوستردیلر . بونلرك انشعاب ایدن مذهبلری اعداد کثیره‌یه بالغ اولدی ، تأسیس ایلدکلری عقاید باطله‌یی ، عباسیلرك ایلك شوکتلری زماننده ، تأیید فرصتنی انتهاز ایتدیلر ، رأیلریله ، مقاومته امکان بوله‌میان سائر مجتهدلره غلبه چالدیلر ، علماسی‌ده کندی فرضیه‌لرینه کوره کتاب تألیفنه باشلادی . بو مواقع ومحکماته رغماً احکام فرقانیه‌یه حقیله متمسك اولنلر اصلا فتور کتیرمیه‌رك ومحلی حاکملرینك معاونتدن محروم بولنمقلرنی‌ده قید ایتمیه‌رك زمان سعادتدن مسلمین آره‌سنده فتنه حادث اولان وقته قدر مؤسس ومعروف بولنان عقاید سالمه‌یه قوت یقین ایله اعتصام ایتدیلر .

خلفای عباسیه‌نك اولکیلری دولتلرینك تأسیس واقامه‌سی ، دولت امویه‌نك تقلیب واعدامی امرنده ایرانیلرك سبق ایدن خدمتلرینی بیلدکلرندن اونلر میاننده کندیلری ایچون ظهیر ایدنمکه توسل ایتدیلر . بونلردن مناسب ومعتمد کوردیکلری کندی وزیر وتابعلری آره‌سنده تدارك اولنان عالی منصبلره یرلشدیره‌رك شانلی بر نفوذ واقتداره مالك اولدیلر . حالبوکه کندیلرینك دیننده حقیقی بر علاقه‌لری کوروله‌میوردی . ایچلرنده (مانویه ویزدانیه) طائفه‌سیله بر طاقم دینسزلر وسائر بعض ایرانلی فرقه‌لر دخی بولنوردی . فکرلرنی ، امللرنی ومسلکلرنی ایستدکلری یولده نشر وایضاح وکندی رأیلرینه موافق بر سیرده کوردکلری کیمسه‌لره اقوال کاذبه ایرادیله بونلرك کندیلرینه اقتدالری تأمینه قویولدیلر . احوالك شو طرزده انقلابیله کفر والحاد ظاهر اولدی . وجود باری‌یی و حشری انکار ایدن ضلالت رئیسلری یعنی زندقه کروهی باش کوستردی . بونلرك شبهه‌لرنی کشف ودفعه ، فاسد اعتقادلرنی جرح وابطاله مدار اوله‌جق کتابلر منصورك امریله یازیلنجیه‌یه قدر ذکر اولونان مظلم حالر صالفین بر صورتده دوام ایتدی .

شو زمانك انقلاباتی اثناسنده علم عقاید هنوز یتمش ، نمو‌نی تکامل ایتمامش ترتیبات حالنده ، یاخود قسم علیاسی الآن یاپیلامش بر بنا متابه‌سنده ایدی . علم مذکورك تأسیسی وسیله‌سیله التزام اولنان مباحث ، شهراه قرآنك کوستردیکی طرزده بدایع کائناتی ، آثار ربوبیتی تفکر اصولنی محتوی اوله‌رق بدا ایلدی . نه‌چاره‌که مباحثهٔ اعتقادیه قطعی وسالم بر مجرایه کیره‌میه‌رك قرآنك مخلوق ویا ازلی اولدیغی نقطه‌سنه متعلق فتنه آمیز سوزلر دوران ایتمکه باشلادی ، چونکه خلفای عباسیه‌نك بر قسمی ، قرآنك مخلوقیتی فکرنی ترویجه سالك اولمشیدی .

کتاب کریمك وسنت رسولك احکام ظاهره‌سنه متمسك اولان وحضرت قرآن حقنده بدعت دائره‌سنده متکون مباحثدن تعفف واحتراز ایدنلردن بر جم غفیر ایسه کیفیت قرآنه سوز اوزاتمقدن امساك ویاخود ازلی اولدیغنی تصریح ایدیوردی . مخلوقیت فرقان مروجلری طرفندن بو نظریه‌یه اشتراك ایتمه‌ین علم وتقوی اربابندن بر چوقلری حقارته اوغرادیلدی .

بو مسئلهٔ عظیمه نهایت حقسز اوله‌رق بر چوق قان دوکولمسنی انتاج ایتدی . بونلرکبی دین نامنه خیلی مسائلده حدود مشروعه‌دن انحراف ایدلدی . صرف عقل ایله حرکت ویا ظاهر شرعه تمسکده متوسط بر مسلك تعقیب ایده‌نلر ویاغلو کوسترنلر آره‌سنده نزاع دوام ایتمکده ایدی . مع هذا بو مسالك اربابنك کافه‌سی احکام دینیه‌نك لازم الاتباع اولدیغنه ، اونك متعلق اولدیغی عبادات ومعاملاتك بیلنوب اداسی واجب ایدوکنه واوکا تماس ایدن حسیات قلبیه ایله ملکات عقلیه‌نك آب صاف دین ایله اسقا وتزهری مقتضی بولندیغنه متفق ایدیلر .

بونك آرقه‌سندن ظهور ایدن دهری وحلولیه مذهبلری سالکلری‌ده ردّی اسلامه ایلك یورندکلری زمان، اسکی دینلرندن بلله‌مش اولدقلری شیلری احکام قرآنیه ایله مزج وتوفیقه ، آیات الٰهیه‌یی ایستدکلری یولده تأویله ، هر محمل ظاهری بر معنای باطنی وسریه وطرز باطله تحویله ، حتی کتاب عزیزك محتویاتی حکمت نزول ومعنای حقیقیسنه بعید اولان خطالی بر شکلده تفسیره کیریشدیلرکه بونلر ، باطنیه ، یاخود اسماعیلیه کروهیناملریله معروفدرلر . دهابشته اسملر ده واردرکه ، تاریخاً بیلنیر . اختراع ایتدکلری مذهب ، دینه بیوك ضائله کتیردی ، اهل اسلامك اعتقاد وایقانلرنی سارصدی . مولد اولدقلری دهشت ویرجی فتنه‌لر ، حادثه‌لر مشهوردر .

دینك عقاید صحیحه اربابی اولان سلف حضراتی ذکر اولنان زندقلرك وانلرك اتباعنك ایقاد ایتدکلری نائرهٔ فتنه‌یی سوندیرمك ایچون اولانجه مقدرتلرنی صرف ایده‌رك اونلرله چارپیشمقده صوك درجه متفق بولنمقله برابر کندی آره‌لرنده‌ده خیلی مسائلده اختلافلری دوام ایتمکده واصرغلبه یپلرنده مناوبه صورتنی کوسترمکده ایدی .

بونکله برابر کندیلرینه متعلق اولان شو اختلاف ، محضا اظهار حق

وحقیقت ایچون اولدیغنـدن یکدیکرندن اخذ وتلقی علومـه ، افاده واستفاده‌یه بر وجه ایله مانعه تشکیل ایتمزدی .

وقتاکه دردنجی عصر هجری ابتدالرنده شیخ ابوالحسن الاشعری ساحهٔ مدافعه‌یه آتلدی؛ اسلاف مسلمینك عقاید نزیهه‌لرینی درپیش ایده‌رك واونلره مخالفت ایدنلرك فکرلرینی ده بیطرفانه محاکمه‌یه قو . یله‌رق معتدل ومعقول برسورتده قواعد عقایدی تأسیسه کیریشدی، عقل ونظره ، نقل وفکره مستند اوله‌رق دینك قبول ایده‌بیله‌جکی عقیده اساسلرینی تقریردن صاقینمدی. آنجق مسلك سلفه حصرفکر ایدنلردن برقسمی مشار الیهی ـ شبهه‌یی دفعه مدار اتخاذ ایده‌جك یرده اونی تزیید ایله بیانات واقعه‌سندن طولایی ـ طعن وتکفیر، حتی قانی‌ده مباح کورمکه اجتسار ایتدیلر .

بوکا قارشی امام حرمین « اسفراینی »، ابی بکر الباقلانی حضراتی وامثالی کبی بیوك عالملر مشار الیهه یاردم ایده‌رك بالتدقیق میدانه‌قویدیغی رأی ومسلکی اهل سنت والجماعه مذهبی اولمق اوزره تسمیه ایتدیلر . بوافاضلك اوکلرنده، قارشولرنده ایکی بویوك قوت دیکیش طوته‌یه‌رق منهزم اولدی .

بونلردن بری ، صرف نصوص واد‌له‌نك معنای ظاهریسیله تمسك ایدنلر ، دیکری‌ده کندیلرینه خوش کلن هوی نفسانیلرینك هیچ برقید ایله مقید اولیه‌رق سوق ایتدیکی یولده غلو ایده‌رك پویان اولانلر ایدی . ایشته بویله علماً قاصر وباصر اجتهادلر آفاقه انعکاس ایدنجه نه اوته‌کیلر ونه‌ده بریکیلر ثبات ایده‌میوب نهایت ایکی عصرقدر برزمان صکره بلاد اسلامیه‌نك اطرافنـده بعض محلرده سرپینتی حالنده قالان قسمندن ماعدا برجمعیتلری پایدار اولمادی.

قوانین خلقت حقنده ابوالحسن اشعرینك بنا ایتدیکی رأی ومسلکی ترویج وتوضیحه حصر معاونت ایدنلر ، شاهد حقیقتك تجلیسنه‌سبب اولدیلر. برده تقریر معتقدات خصوصنده تمهید اولنان مقدمات ونتایجه علی وجه الایقـان هر معتقدك کسب وقوف ایتمسی لازم ایدوکی ذهابنده بولندیلر .

یعنی ایمان عقیده‌لرینك مستلزم اولدیغی شیلرك ایقانی نه درجه مقتضی ایسه انلری انتاج ایدن اد‌له‌نك ده او مرتبه‌ده ایقانی واجبدر دیدیلر. بونلر برمسئله‌ده دلیلك موجود اولمامسی مدلولك عدمنی مؤدی اوله‌جغنه‌ده ذاهب اولمشلرایدی. فقط امام غزالی ، امام رازی وآنلره پیرو اولانلر بوخصوصده کندیلرینه مخالفت وادیسنده بوله‌رق برمسئلهٔ معتقده‌نك استناد ایتدیرلدیکی اد‌له‌نك بر ویا متعددلرینك بعضاً بطلانی ظاهر اولمقله برابر امر مطلوبك استدلاله خادم اوله‌جق دهـا قوتلی بردلیلك سند اتخاذ ایدیله‌بیله‌جکنی واصول استدلالی کشـف وتقریر ایدن سلسلهٔ دلائلك تحری والتزامنی منع وحصر ایده‌جـك بر وجه متصوراوله‌میه‌جغنی ایلری سوردیلر .

فلسفه مذهبلرینه کلنجه بونلر صورت دائمه‌ده صرف فکرله ونظرله اشتغال وا کا کوره حاصل ایتدکلری قناعتی قواعد نظریه شکلنه قویه‌رق سرمایهٔ مقـال ایدرلردی . تعبیر دیکرله فلاسـفه‌نك مطمح نظرلری ، تحصیل علمه ، مجهول شیلری کشف وامور معقوله‌یی اسـتکناهه، عقلك رغبت وهوسنك وارە‌بیـلدیکی درجـه‌یه قدر بذل وسع ایتمکه منحصر ایدی . بوصورتله دیله‌دکلری شیئی دوشونوب برقاعده‌یه افراغ ایتملری ممکن اولبوردی . اهل دینك جمهوری دخی صحـابت ایده‌رك اونلری دیلـکلرنده ؛ عقللرینك لذائذنی تحصیل وصنایع وفنونی تقویه ایتملرنده سربست براقدیلر . مقصدلری ، مشغول اولدقلری تفکرات ایله نظام بشرك تأییدی ایچون اسرار مکوناتدن استخراج ایتـدکلری بعض حقایقدن مستفید اولمق ایدی . زیرا کائناتده نوع انسـان ایچون مندمج ومنجلی اولان نعمت سفره‌سندن اللهك مبـاح قیـلدیغی یولده عقل وفکریمزك استعدادی مقدارنجه تناول ایتمك بر امر مشروعدر. نته کیم (خلق لکم مافی الارض جمیعاً) نظم جلیلی بوحکمتی ناطقدر .

طوغری یولی کوسـترن ، شان عقلی بوکسـلدن ، برفکر تمکین واطمئنان ویرن احکام قرآنیه‌دن شاشمامق، اونك ظاهری وباطنی استثنا ایتمدیکی دائره‌یه محصور قالمق صورتیله ذکر اولنان علوم حکمیه‌دن استفادهٔ معلومات ایتمکده بأس یوقدر . ذاتاً عقلای مسلمیندن هیچ بری تصور اولنه‌مازکه اضاعهٔ حقه بادی اوله‌جق برکریوه‌یه دوشسـون . چونکه حقیق سعادته ایریشدیرن ، حق وباطلی آییران ، نافع ومضر اولان شیلری بیلدیرن الله قرآن کبی برمشعل هدایت واردر .

بونکله برابر « دنیا ایشلرینی سز بندن ای بیلیرسکز » مآلنده‌کی حدیث نبوینك تضـمن ایتدیکی دقائقه ، قوتلی تجربه‌لردن ، صحتلی رأیلردن استغنا ایدلمامسی حقنده دهابدر غزاسنده تجویز اولنان قاعدهٔ مقبوله‌یه نظراً دین وشرع نزدنده مقبول ومفیـد اولان حکمتلردن اعراض ایتمك شان بصیرته موافق دوشمز .

لکن اهل فلسـفه‌نك منسلك اولدقلری نظریاته کوسـتردکلری تمایل ، تدریجاً افراط درجه‌سـنی بولدیغی ایچون کندیلرینه ایکی شی غلبه ایتدی : بری یونان فلاسفه‌سندن وخصوصاً ارسطو وافلاطونك فلسفه‌یه متعلق مسلکلرندن نقلً اولنان شیلری لعجب واستحسـان اظهاریله اونلری تقلیده ذوق وجدان حاصـل ایتملری ، دیکری‌ده اوزمان محیطنك بوخصـوصده کوستردکلری انهماك تأثیراتنه قاپلملری ایدی . بوایکی امردن ایکنجیسی اك مشئوم صـاپیلیردی ، چونکه دینده نظر حکمت اربابنك قائم اوله‌بیلمسیله طبان طبانه تضاد تشکیل ایدییوردی. بوحال اوزرینه اره‌لرنده نزاع ومناقشه شدید بر صورتده باش کوسترە‌رك فلاسـفه مروجلرینك قلت عددیله برابر کندیلرینك بیاناتنه فکراً منجذب اولانلرك اشترا کیله اهل دینه صولت علمیه‌ده بولندیلر . عقاید صحیحه حامیلری بوکا قارشی سکوت ایتمیه‌رك اونلره

مهاجمه ایتدیلر . امام غزالی و بونك اثرینه اقتفا ایدنلر ، فلاسفه کتابلرنده الهیاته ، امور عامه‌نك اوکا واصل اولدیغی شیلره ، ذات باری‌نك تنزیه اولندیغی جوهر وعرض حکملرینه ، هیولای اصلی دینلن ماده‌یه ، ترکیب اجسامه واساسات دینیه‌یه تماس ایده‌جك صورتده علم کلام ایله مشتغل اولانلرك بعضلرینك ظنیاته متعلق تصادف ایتدکلری مسرودات ومطالعاتك هپسنی اخذ وجمع ایلدیلر ، بونلرك دلائل قطعیه سردیله یکان یکان انتقادنده التزام شدت ایتدیلر . بونلری متعاقب کان متأخرین علما ایسه فلاسفه‌نك ترویج ایتدکلری نظریاته موافقت خصوصنده اعتدالی تجاوز ایچون خلق نظرنده شرف ومنزلتجه سقوطه اوغرادی ، عمومك طعن وتشنیعنه هدف اولدی، اهل دین خواصی دخی اونلردن اختیار تباعد ایتدی. اشبو علمانك سعی واجتهادلرندن عالم اسلام بر نتیجهٔ صحیحه انتظار ایده ایده خیلی زمان افاته ایدلدی. بوکا سبب متأخریندن بیضاوی ، قاضی عضد وسائر ذواتك تدوین ایتدکلری کتب اعتقادیه‌ده علم کلام مسائلنك فلسفه مذهبلریله قاریشدیرلمسی ماده‌سی اولمشدر . زیرا مختلف شعبه‌لره منقسم اولان علوم حکمیهٔ نظریه‌نك کافه‌سی اوصورتله علم واحد حالنه قونلمش واونلرك حاوی اولدقلری مسئله‌لره دائر درمیان اولنان مقدمات ومباحث ، حقیقت قطعیه‌یه مقارن اوله‌میوب مسلك نامقبول تقلیده دها یقین اولمشدی . بناء علیه علم عقائد ، اوزون زمانلرده کسوهٔ صحیحه‌یه بوروینه‌میه‌رك بروقفهٔ ضروریه‌یه معروض قالدی .

آندن صکره اقوام مختلفه‌دن تأسیس حاکمیت سوداسنده بولنانلرك فتنه‌لری رونما اولدی . بومیانده جاهللر امر دینه تغلب ایتدی ، بر حالده‌که دین اسلام قاینا‌قلرندن نبعان ایدن علم نظرینك بقیهٔ آثاری الیم بر ضربه‌یه اوغرادلدی . بو بادره‌لر ، دین حقدن بسبتون انحراف ایدلمسنی بادی اولیوردی . چونکه احکام اسلامیه متعلق کتب سابقه‌یه مراجعتدن کف نظرله یالکز بونلرك اسلوبلرینه یاقه‌رق الفاظنی محاوره‌یه سرمایه ایدنمك وعددلری محدود اولان ومندرجاتی ضعیف حکملری وزیادهٔ نقصانی حاوی بولنان بعض کتابلره حصر فکر ایدلمك درجه‌سنه وارلمشیدی . شو حالك نتیجه‌سی اولمق اوزره جاهللرك حمایه وتأدیب سیاسیسنه‌دوچار اولمش اولان مسلمین آره‌سنده استبداد عقل انتشار ایتدی. اواثناده ظهور ایدن بر جماعت علم عقایدك تصدیق وتصویب ایتمدیکی شیلری کندی سانحات نفسانیه‌لرندن ایجاد ایتمکه واحکام اسلامیه‌دن معدود اولمیان وکندیلرینه اسکی دینلردن قالان خرافاتی وضع وانبا ایلمکه کیریشه‌رك دین مبینك معارف حقیقیه‌سندن بری وناقص ومنابع اساسیه‌سندن بعید اولانلری کندیلرینه معین اتخاذ ایتدیلر . بوصورتله عقولك ناسی سلامت چیغرندن بسبتون چیقاردیلر ، مسلکلرینه مخالف کورد‌کلرینی‌ده اضلال و تکفیره بی‌پروا صالدیردیلر. حتی بوبابده کوستردکلری غلو اثری اوله‌رق علم ودین آره‌سنده ایقاع نزاع ایدن بعض اسکی امتلرك حرکاتی تقلید ایله دیللرینك اویدیردیغی شیلره « شو حرامدر ، بوحلالدر ، بو کفردر ، او ایمان واسلامدر » دیه متهکمانه تحکم ایتمکه باشلادیلر . بیلمدیلرکه دین مبین اونلرك توهم ایتدکلری حاللردن کلیاً صاف وبریدر . ینه بیلمدیلرکه الله عظیم الشان ، اونلرك ظن و وصف ایلدکلری شیلردن منزه ومتعالیدر . احوال مشروحه‌یه عطف نظر اولنتجه اونلرك سالك اولدقلری عقاید وفکرلرینی تسخیر وتزیین ایدن اعمال باطنه‌نك عامه‌یه ایراث ایلدیکی مصیبتك حقیقةً مدهش اولدیغی آکلاشیلیر . چونکه حقه مخالف ، مدید بر عزم وتجاوز ملحدانه ، عقاید صحیحه‌یی باطل جهازلرله تغلیطه معطوف رسمی بی انصافانه کوسترملری ناسك انتظام مصالحنجه بیوك بر شر وفتنه‌نك حکم سورمسنی انتاج ایتمشدر .

بو ویردیکم ایضاحات ، اولا کتاب مبینه استناداً قواعد دینیه‌نك نصل تأسس ایتدیکنی و بالاخره اونك دائرهٔ منجیه‌سندن چیقمغه وحدود مشتمله‌سندن اوزاقلاشمغه جرأت ایدن اهل تفرقه‌نك اللرنده نه کبی مختلط شکللره دوشدیکنی بیلدیرن بر تاریخ اجمالیدر .

شیخ محمد عبده مترجمی : حسین مظهر

حقوق عائله واصول محاکمات شرعیه

قرار نامه‌لری حقنده

١٦

٤٧ نجی ماده‌ده : « بر کبیره ولیسی کتم ایله رضاسنی استحصال ایتمکسزین نفسنی آخره تزویج ایتدیکی صورتده نظر اولنور : اکر کفوینه تزویج ایتمش ایسه عقد لازم اولور . ولوکه مهر مثلندن نقصان ایله اولسون . » دینلمش ولایحه‌ده بوحکمك مذهب مختاره مخالف اولدیغی بعد التصریح کویا زمانمزده مهرك نقصانی موجب عار اولیوب بالعکس بوندن طولایی نکاحك فسخی ولیلر ایچون عار اولور مطالعه‌سیله قبول واختیار اولوندیغی کوستریلمشدر .

حال بوکه شو مطالعه اهل زهد وصلاحك غالب اولدقلری زمان اول ایچون درمیان ایدیلمش اولسه بیله‌ده یاقیشیق دکل . لکن زمانمزده ارباب شرف وجاه واغنیادن اولان عائله‌نك قیزی کیدر ، نفسنی اللی آلتمش غروش مهری قبول ایدرك برینه تزویج ایدرسه آنلرك نفسلرینه کران کلز ، حیثیتلرینه طوقونماز ، کندیلرینی تحقیر ایدیلمش عد ایتمزلر ، اونکاحك فسخیله ناموسلرینی اکاله چالیشمازلر ، دیمك ، طوغروسی‌یا ، زمانمزده ومملکتمزده‌کی اهالینك افکارینه لایقیله وقوف دکل ، عدم اطلاعی اشعار ایدییور .

بومثللو مطالعات ایله ائمهٔ دین آراسنده محاکمه‌یه قالقیشوب مذهب

مختاری ترك ايتمك روا دكلدر . قرارنامه نشر اولونه‌جقسه بو ماده‌ده تصحيح اولونملی . « اكر كفوينه وارمش ايسه عقد لازم اولور . مكركه مهر مثلندن نقصان ايله تزوج ايتمش اولوب‌ده اتمامندن امتناع ايلمه بو صورتده وياخود زوج كفو دكلمه ولی حاكمه نكاحی فسخ ايتديره‌بيلير . » دينيلملی . وماده‌نك ابتداسنده‌كی « بركبيره » تعبيری برينه « بربالغه » لفظی قوللانيلملیدر . كرچه ايكيسی برمعنايه ايسه‌ده اهليت نكاح فصلنده اون بديسنی اتمام ايتمه‌ينلره مجاز كونی طريقيله مراهقه دينيلوب كبيره لفظی سن مذكوری اتمام ايدنلره تخصيص اولونمش كبی استعمال اولونديغندن فقهه انتسابی اولميان ارباب مصالحك اختلافيله حكمك مختلف اوله‌جغی ذهابنه دوشه‌جك ، بيهوده بر طاقم منازعات ودعاوی‌يه سببيت ويره‌جكدر . قانون پايه‌جقسه طوغرو يازيلمليدر .

١٧

٤٨ نجی ماده‌ده : « ولی كبيره‌نی رضاسيله عدم كفائتی ايكيسنك‌ده بيلمدكلری باركه تزوج ايتدكدن صوكره كفواولمدينی تبين ايتسه هيچ برينك اعتراضه صلاحيتی اولماز . اما حين عقدده كفائت شرط قلنمش وياخود زوج كفو اولديغنی قبل التزوج اخبار ايتمش اولوب‌ده مؤخراً عدم كفائتی ثابت اولسه هر بری حاكمه مراجعتله نكاحی فسخ ايتديره‌بيلير . » دينيلمش ، وبومسئله‌نی فتاوای ولوالجيه‌دن نقلاً ابن عابدين‌ده ذكر ايتمشدر . لكن اوراده مذكور اولان انجق ولينك نكاحی فسخ ايتديره‌بيلمسيدر . وجهی‌ده اساساً ثابت اولان حق اعتراضی اسقاط ايتمه‌مش اولمسيدر .

زوجه ايسه بويله دكلدر . نفس عقد آنك حقوقندن اولمغله برده آنك اوزرينه حق اعتراضه مالك اولمدينی بديهيدر . شوقدر واركه فتاوای ظهيريه ودر مختارده « خاطب بر دوزمه نسب ادعاسنده بولونه‌رق ، ياخود غير مرضی اولان مذهبنی كتم ايله رياكارلق ايدوب صورت حقدن كورونه‌رك ، ياخود نفقه‌سندن عاجز اولدينی حالده قادر اولديغنی اخبار ايدرك قادينی تغرير ايتمش ايسه انك‌ده بو يوزدن حق فسخی واردر . » دينيليور . و بو حالی ايله برابر انكله اقامته قدرتياب اوله‌ماز ديه بو حكمك تعليلی اولونديغی‌ده روايت اولونيور . لكن حرفتده كفائت حقنده بويله بر نقل يوقدر . مسئله‌نك كفائت مسئله‌سی اولميوب انجق تغرير مسئله‌سی اولديغنی دخی ابن عابدين باب المذكورك آخرنده بيان وتنبيه ايديور . بناءً عليه حكمك وجوه كفائته تعميم وحرفت فرقنه وارنجه‌يه قدر تشميل اولونمسی خطادن خالی اولميوب بر طاقم دعاوی فارغه ومصنعه تكوننه باعث اوله‌جغی‌ده قوياً ملحوظدر .

١٨

باب رابعده ٥٢٠ نجی ماده‌ده : « حين عقدده طرفيندن بری شرائط اهليتی حائز بولونمازسه نكاح فاسد اولور . » دينلمش . اكر شو جمله ، قرارنامه‌نك ترتيبندن اول ، هركسك معلومی اولان اصطلاح شرعی اوزره يازيلمش اولسه منطوق ومفهومی طوغرو اوله‌جق ، هيچ ديه‌جك بولونه‌مايه‌جقدی .

لكن شيمدی اويله دكل . بوراده‌كی شرائط اهليت باب اولك فصل ثانيسنده مذكور اولان اموره‌ده ظاهراً شامل اوليور . حالبوكه آنلردن بر طاقمك شرائط شرعيه‌دن اولمدينی بالاده بر تفصيل بيان اولندی .

شو « نكاح فاسد اولور » تعبيری‌ده لائحه‌ده مصرح اولدينی اوزره « باطل اولماز » معناسنده قبول واستعمال ايدلمش اولديغنه كوره ، بوده باشقه‌جه بر ياكلشدر . چونكه شرعاً شرائط اهليتی حائز اولميان مجنون ، معتوه وصبی غير مميزك عقد ايتدكلری نكاحلر هر معناسی ايله باطلدر .

١٩

٥٣ نجی ماده‌ده : « جمعلری جائز اولميان قادينلردن ايكنجينك » ، ٥٤ نجی ماده‌ده : « ١٣ ، ١٤ ، ١٥ ، ١٧ ، ١٨ ، ١٩ نجی ماده‌لرده بيان اولنان قادينلردن برينك يعنی ديكرك مطلقه ويامعتده‌سنك ودرت زوجه‌سی بولنان كيمسه‌يه بشنجيسنك وطلاق ثلثه‌ده بينونت قطعيه باقی اولدقجه مطلقه‌سنك وقرابت ، ياخود رضاع ويامصاهرت جهتيله حرام اولنلردن برينك نكاحی » ، ٥٥ نجی ماده‌ده : « نكاح متعه وموقت » و ٥٦ نجی ماده‌ده : « بلا شهود عقد اولنان نكاح فاسددر » دينيلوب ٥٨ نجی ماده‌ده : « غير مسلمك بر مسلمه‌يی تزوجی باطلدر . » دينلمش .

بو انكحه‌نك عدم صحتی متفق عليه اولمقله بو جهتدن بر ديه‌جك يوقدر . آنجق بو بابده جالب دقت اولوب جای تأمل اولان ، بعضيلرينه فاسد وبعضيسنه باطل تسميه اولونه‌رق ، ٧٥ و ٧٦ نجی ماده‌لرده حكملرينك تفريق اولونمسی : « نكاح فاسدده تقرب وقوع بولمش‌سه مهر وعدت لازمكلير ، نسب‌ده ثابت اولور . نكاح باطل اصلا حكم افاده ايتمز . » دينلمسی وتفريق اولنان بو حكملرك لائحه‌ده كوستردلديكی اوزره مجرد بو فرق اصطلاحينك كتب فقهيه‌ده موجوديتنه بنا ايدلمش اولمسيدر .

حال بوكه نزد فقهاده تقرر ايتمش اويله بر اصطلاح قطعی يوقدر . بالعكس ائمه زماننده بری شايع ومشهور اولان منا كحاتده بطلان وفساد آره‌سنده فرق كوزه‌دليوب هر ايكيسنك‌ده « حل افاده ايتمز » معناسنده الفاظ مترادفه قبيلندن استعمال اولونمليدر . معتبرات فقهيه‌نك برچوغنده بوكا تنبيه اولنديغی كبی امام محمدك جامع صغير وكتب سائره‌سی‌ده بوكا شاهددر . هر نكاح باطله فاسد دينلمك صحيح اولدينی كبی هر فاسد اولانه‌ده باطل اطلاق اولنور .

بونكله برابر باطل لفظنك دها اخص اولان معناده استعمال اولونمسی‌ده هيچ اولماش دكلدر . آكابناءً تقرب واقع اولسه‌ده شبهة

نكاح حد اولونماز ، دينيلمك مراد ايديلمىده واقعدر . نته‌كيم مجمع الفتاوانك لايحه‌ده اشارت اولونان عباره‌سنده‌ده بو معنايه قوللانيلمشدر. لكن بوقدرجكله هرهانكى كتابده اولورسه اولسون بر كره باطل دينيلن نكاحى بو حكمه ادخال ايتمك و بر موضعده فاسد اطلاق اولونان انكحه‌يى دها اهون كورمك جائز اولماز .

ائمه‌دن « انسان ، قيزى و قيز قارداشى كبى محارمندن برينى نكاح ايتمك فاسددر ، باطل دكلدر . » دين يوقدر . و ائمه‌دن هيچ برينك « بويله بر نكاحله حرام اولديغنى بيله‌رك بركيمسه تقربه جرأت ايدرسه قادينه عدت لازم كلير ، ياخود آنكله نسب ثابت اولور . » ديمش اولديغى‌ده نقل اولونمامشدر . بالعكس امامين ايله مذاهب ثلاثه ائمه‌سنك خلافنى تصريح ايتمش اولدقلرى محفوظ و بين الائمه حدك لزومنده اختلاف اولونديغى معلومدر. امام ابو يوسف و امام محمد ايله امام مالك و امام شافعى « حد اولنور . » ديوب امام احمد بن حنبل‌ده بر قولنده انلره موافقت ايتمش و ايكنجى قولنده « صحابهٔ كرامدن بر ذاتك اوكى والده‌سنى نكاح ايدن بر شخصك قتلنه مأمور ايدلمش اولديغنه دائر روايت اولونان بر حديثه بناءً قتلى لازم كلير. » ديمش و امام اعظم رضى الله عنه « بو روايتك اثبات حكم ايچون كافى اوله ماييوب آنجق صورت عقدك وجودينه نظر آدره حدى مقتضى اوله‌جغندن شديداً تعزير اولنور. » ديمشدر .

عدتك عدم لزوم و نسبك عدم ثبوتنده آنك‌ده سائر ائمه ايله متفق اولديغى اظهر امرين و اشهر قولين اولوب خلافى اهل تخريجدن بعض علمانك رأينده قالديغى هدايه شروحى كبى كتب معتبره‌ده كوستريليور.

حدك سقوطيله مهرك لزومى ضرورى اولميوب لزوم عدته سبب اولان نكاح فاسده تقرب زوجه‌نك اكراهيله وقوع بولمش‌سه نه حد ، نه‌ده مهر لازم كله‌يه‌جكى معلومدر .

ناسى حرامدن منع و تنفير ايچون زانى‌يى حقوق ابوتدن اسقاط ايتمك موجب حكمت و عين اصابت اولديغى كبى بو مطلب حاصل اولدقدن صوكره بيكناه اولان چوجغك‌ده نسبسز براقيلمقدن صيانتى كذلك شرعاً مطلوب اولوب بوده لايحه‌ده ذكر اولونديغى وجهله امام اعظمك كندى رأيى دكل ، سائر ائمهٔ كرامك‌ده آنكله برابر قائل اولدقلرى احكام الهيه‌دندر. لكن بوقدرجكله نكاح محارم فاسددر ، باطل دكلدر ، ديمك لازم كلمز . و امام اعظمك بوكا قائل اولديغنى اثبات ايتمك ممكن اولماز . اوت ، آنفاً اشارت اولونديغى اوزره اهل تخريجدن بوكا ذاهب اولانلر واردر .

لكن بونلرك رأينه كوره هر نكاحده بويله‌در. مؤبداً حرام اولدقلرى منصوص و مجمع عليه اولان محارمى نكاحك اخبث انكحه اولديغنده شبهه و اختلاف يوقدر . بو نكاحلره يالكز فاسددر ، لزوم عدت و ثبوت نسبه سبب اوله‌بيلير ، دينيلنجه مجمع الفتاواده‌كى نكاحه باطلدر دينيلمك ممكن اوله‌ماز . آكا باطل دينيلمه‌سى اونه كيلرينسه باطل دينيله‌بيلكنسه كوره‌در . آنلره يالكز فاسد دينيلنجه بطريق الاولى بوكاده فاسد دينيلمك لازم كلير. بالخصوص بلاد اسلاميه‌ده ياشايانلر ايله بلاد اجنبيه‌ده اهتدا ايدوب احكام شرعيه‌دن بى خبر اولان بر قادينك حكملرى بر دكلدر. حرام اولديغنى بيلمديكندن طولايى ، ياخود بر يهودى و يا بر نصرانى‌يه وارمش اولور و برقاچ سنه صوكره زوجى‌ده اهتدا ايدرك بلاد اسلاميه‌يه هجرت ايلدكلرى صورتده اصل مسئله‌ده خلافدن خالى اولمديغى حالده چوجقلرينه ولد زنا معامله‌سى ياپيلمق اتفاقاً موافق شريعت اولماية‌جغى كبى موافق مصلحت اولمديغى‌ده مستغنىٔ بياندر .

هر حالده بو ماده‌لرك تغيير و تصحيحى واجباتدن اولوب بو نكاحه باطلدر دينيلمكده اصرار اولونه‌جقسه « حرام اولديغنى بيله‌رك تزوج ايتمشلرسه » قيدى علاوه اولونملى و ٥٤ نجى ماده‌ده مذكور اولان نكاح محارم حقنده‌ده بويله دينيلملى . و جمله‌سنه فاسد دينيله‌جك ايسه ديكرك تحت نكاحنده اولان بر قادينله بالاتفاق بيله‌رك اجراى عقد تقربه جرأت ايدن زانيدن نسب ثابت اوله‌ماية‌جغى و فعللرينك محض زنادن باشقه برشى اولمديغى‌ده بيان ايديلمليدر .

صدر الدين

خانملرك قيافتى مسئله‌سى

بو هفته ايچنده ، اس تسترده مبالاتسزلق كوسترن خانملرك (بونلر حقنده لسان مطبوعاتده شايع اولان « مخدرات اسلاميه » تعبيرنى قوللانمق نه كولونج بر غلط فاحش !) آداب اسلاميه‌يه موافق بر كسوه ايله سوقاغه چيقمالرى لزومنه و بوكا مخالفت ايدنلر حقنده تدابير زجريه اتخاذ ايديله‌جكنه دائر پوليس مديريتنك بر اعلاننى يومى غزته‌لرده اوقودق .

ارباب دقتك معلومى اولديغى اوزره اتحاد و ترقى حكومتنك سيئاتندن اهل اسلامك اك زياده كوجنه كيدن و مسلمانلردن بر طائفهٔ عظيمه‌يى اوزرمزه خصم اولارق اوشوشديروب نهايت بزدن افتراقلرينه باعث اولان شى دين ايله ناموسه قارشى قيدسزلغى خوش كورمه‌سى ، دها طوغروسى يوقدرلده اكتفا ايتميه‌رك ابتدالرى آلتندن آلته و صوكره‌لرى آچيقدن آچيغه دينيله‌جك درجه‌ده ترويج ايتمه‌سى ايدى. بو حكومتى اداره ايدنلرك قناعتنه كوره: دين مانع ترقيدر، اوروپاليلرك مرتبه‌سنه وارمق ايچون اوروپالى اولملى ، اوروپالى اولمق ايچون‌ده قيود دينيه ايله آداب و اعتيادات اسلاميه‌دن تجرد ايتمليدر . بو حقايق ستر ايچون اونلر نه ديرسه ديسونلر ، كوزتدكلرى غايه‌لرك هپ بو نقطه‌يه متوجه اولديغى بوتون افعال و اقواللرندن هيچ بر صاحب اذعانى ياكيلتميه‌جق درجه‌ده ظاهر ايدى . حكومتك نفوذ و نفوذى

بو واديده‌كي نشرياتك دائما ملجأ و پناهي اولوب طورور كن حميت دينيه سوقيله واقع اولان نشريات قهر و تذليل ايدلمكدن خالي دكلدي . برزمان اولديكه بو مجاهده ميانده سبيل الرشاددن باشقه بر مجموعه قالمادي . اوده حكومتك سياستنه متعلق حرف واحد يازمامش ايكن دفعه‌لرله ، همده سنه‌لرله سكتهٔ تعطيله اوغرادي . سياست حكومته قاريشمايان علمي بر جريده‌نك بويله نابجا معامله‌يه اوغراماسي او تاريخلرده مدافعهٔ اسلامك حكومتك ايشنه كلمه‌ديكنه اك جلي بر برهان تهمت ايدي .

او دورده حكومتك جناح حمايه‌سي آلتنه صيغينان ارباب تفكرك اك زياده اهميت ويردكلري شي اخلاق و آداب اسلاميه‌يي ييقمق ايدي . بونلر جمعيات بشريه‌نك عصرديده طبايع وعاداتدن قولاي قولاي آريلاميه‌جقلري حقنده‌كي غرب اجتماعيونك نظريهٔ صادقه‌سنه بالموحي باپشديرمشلر و مسلمانلرك بو عصر تذبذبده صوم وصلاتدن زياده طوتندقلري تستر نسوان عادت مستحسنه‌سنك بوديار مسلمانلري بيننده‌اك قوي بر علامت مليه اولديغنه ايسه‌دن ايي‌يه دقت ايتمشلردي . دوشوندیلر ، طاشيندیلر ، قادينلري باشي بوش ، عريان اولارق سوقاغه فيرلاتمغه بركره موفق اولورسه‌ق معاصر لاشمغه هيچ بر مانع قالماز ، ديديلر و پلانلريني اوكا كوره ترتيب ايتديلر . بو اوغورده نه جمعيتلر تشكيل ايدلمه‌دي ، نه قونفرانسلر ويرلمه‌دي ! قادينلري ارككلرله بر آره‌ده جمع ايتمك ايچون نه طوزاقلر قورولمادي ! اسلام محلاتي آره‌سنده رسمي عموميخانه‌لر مي آچيلمادي ! سوقاقلرده‌كي رذالت مناظرينه تحمل ايده‌ميه‌رك سويله‌نن ، تهور كوسترن بيچاره ارباب ناموس ضابطه‌نك تأديب و توبيخنه‌مي اوغرامادي ! ضابطهٔ اخلاقيه نامي ويريلن اخلاقسزلق اوجاغي اجراي فحشه صلاحيت وثيقه‌سي طاغيته‌رق بيكلرجه اسلام خانمي واو ميانده سن تأهل چاغنه هنوز كيرمش بر چوق قيزلريمي آيارتمادي !

هر كون سينهٔ اسلامه بويله داغلر اوروليوردي . فقط بوكا اعتراض ايدن هيچ بر لسان ناطق يوقدي . شايد بو رذالتلرك بيكده برينه ايما طريقيله اعتراض ايدن اولورسه « قارا قوت هيولاسي جانلانيور ! » ديه معارض مطبوعاتده بر واويلادر قوپيوردي . حكومت‌ده وظيفهٔ دينيه‌سني ايفايه نيت ايديور ديه بوكبي اعتراضاته جاي قبول اولان غزته‌يي درحال قپاتيوردي .

روح اسلامي قبضه چاليشان اويقيجي اداره دوريلدي . هيچ شبهه‌مز يوقدركه حس اسلامي ايله متحسس اولانلر او حكومتك بونجه سيئاتندن زياده ، دين وناموسلرينه اورولان ضربه‌لره برفاصله كلديكندن طولايي سوينديلر . واونلردن صكره كلن حكومتلرك مطالب اسلاميه خصوصنده‌كي طوتوملرينه ، مسلكلرينه نصب نكاه ايتديلر . بقالم بونلرك سياست اسلاميه‌سي نه اوله‌جق ؟ ديه انتظار ايديورلر . خيلي كيكمش اولديغي حالده پوليس مديريتنك بيان اخيري قلبلرينه بر آز سرينلك ويردي . مطبوعات يوميه‌نك اكثري ضابطه‌نك اجرا آتنه انتظاراً شيمديلك بو بابده ساكت طورپورلر . يالكز اسكي كون (ييكي كون) بو تدبيرك اساساً عليهداري كورونمه‌مكله برابر بعض اعتراضات سرد ايديور :

« شبهه‌سز تستر مسئله‌سي اسلامي بر مسئله‌در . فقط شايان قيد و تذكاردركه تسترده مبالاتسزلغه قارشو دور سابقده ده بر چوق تدابير اتخاذ ايدلديكي مشروطيتدن صوكره بعض نشريات وتعقيباتده وقوع بولمشدر . بو تدبيرك ، مع هذا افكار عموميهٔ اسلاميه‌يي قازانمق كبي بر مقصدله اتخاذ ايدلديكي معلومدر . »

ديبوركه ديديكي كبي ساخته نشريات رسميه ايله ساخته تعقيباتدن بزده جداً اوركيورز . حكومت سابقه بر آره‌لق بويله بر تشبثده بولونمادي دكل . فقط او زمانكي پوليس مديريتنك اعلان وبياني حكومتك مرضيسنه اوقدر مخالف دوشديكه قوجه بر نظارتك كوز بيكي اولان بر مستشارك استعفا و تبليغ رسمينك ديكر بر تبليغ رسمي ايله ابطاليله نتيجه‌لنمشدي . حكومت حاضره‌نك ايسه بو دفعه‌كي تشبثي جدي ، همده قلوب اهل اسلامي رياسز اوله‌رق جلب ايده‌جك قدر جدي اولماسني اميد ايده‌رز .

اسكي كونك ضابطه‌يي ، تعبير ديكرله حكومت قوتني مداخله ايتديرمه‌مك و تصحيح اخلاق ايشني جوامع ومساجدده‌كي وعظ و نصيحت ايله جريدهٔ علميه‌ده‌كي نشرياتده كوردورمك خصوصنده‌كي رأي ومطالعه‌سنه بز اشتراك ايده‌ميز . صورارز ، جريدهٔ علميه‌نك قاچ قارئي وار ؟ اون سنه‌لك طرز اداره جامعلرده نه‌قدر جماعت براقدي ؟ شرعه مخالفت سوداسنده اولان بوكبي شيلقلرك جامعلرده ايشي نه ؟ وعظ ونصيحتك فوائدني انكار ايتمز . فقط اسكي كون بو وظيفه‌يي نه‌دن ساحهٔ نشري بوقدر طار اولان بر جريدهٔ رسميه‌يه قصر ايديورده ادب اسلامي پروپاغانداسنه كنديسي برشئون آچيور ؟

بز مواعظ ونصايح ايله ، نشريات واسطه‌سيله آداب اسلاميه‌نك ادامه‌سنه شدتله طرفدار اولمقله برابر حكومت اسلاميه‌نك بو بابده لاقيد قالماسنه هيچ طرفدار اولمايز . خلفاي راشدين حضراتندن برينك « ان مايزع السلطان اكثر مما يزع القرآن = سلطانك يعني قوهٔ قاهرهٔ حكومتك منع ايده‌بيلديكي شيلر قرآنك منع ايده‌بيلديكي شيلردن چوقدر » حكمت عليا سني اونوداناردن دكلز . ضابطهٔ معنويه‌نك ياني باشنده ضابطهٔ ماديه اولمازسه نظام جمعيت بنه شيرازه سندن چيقار . بالخصوص كوره‌نكله سوء سرايتي وبانك سرايتندن دها مهلك اولان سوء اخلاقك كسب علانيت ايتمسنه جبراً وقهراً مانع اولمق الزمدر .

ضابطه‌نك بو اعتبارايله وظيفه‌سي پك نازك اولاجغنه شبهه يوقدر . پوليس مديريت عموميه‌سنك اول بابدل ـــ ٢٨ ايلول سنه ١٣٣٢

تاریخنده نشر ایدیلوب بر کون اولسون محل تطبیق بولامیان تبلیغی قبیلندن بر تبلیغ ایله مقام مشیخت ده بالاستشاره بر تبلیغ نشر ایدوب مأمورین ضابطه‌یه‌ده وظیفه‌لرنده‌کی انجه‌لکله متناسب مفصل اعلامات ویرلیدرکه هم کیمسه‌نك حیثیت وحقوقنه تجاوز واقع اولماسون، همده بوکبی اجرا آته مخالف اولانلرك دیدی قودیلرینه محل قالماسون.

اسکی کون بر ده بویله برشی یاپیلاجقسه بر قانون ایله یاپیلسون دییورز. بوکاده مخالف دکلز. فقط قانون اولماسه‌ده حکومت بویله بر وظیفه ایله مکلفدر اعتقادنده‌یز. زیرا دولتك دینی دین اسلامدر واحکام شرعیه ایله حقوق مسلمینك محفوظیتی قانون اساسی بیله ناطقدر. وهیچ بر حکومت: «المده بر قانون یوق که اوکا استناداً حرمت دینك هتك ایدلدیکنه سس چیقاره‌یم» دیه‌مز.

مهلك خسته لغمز

صوك زمانلرده مملکتمزده انتشار ایدن وبالخاصه شباب منورمزی همان همان باشدن باشه استیلا ایدن اك مهلك مرض، دینی ییقمغی استهداف ایدن ویقان منکراتی ترویج ایتمکدی. ترویج اولنان هرسیئه‌نك جاذبه‌دار ظواهری شاشقین وجاهل خلقمزی آلداته آلداته اونیده اوعلت مشئومه‌نك قربانی اولمق تهلکه‌سنه دوشوردی. وملتك بو کونکی حال فسادی، بوکونکی اضمحلال اخلاق، بوکونکی سفالت مادیه ومعنویه‌سی هپ اوعلت قاتله‌نك اثر تخریبیدر. مبنای معنویه‌سی صارصیلان بر ملتك هائله‌ٔ انتحارینی تماشا ایتمك ایسته‌ینلر بزم بوحال تجیمزدن دها مؤثر بر صحنهٔ فجاعت کوره‌مزلر! برقاچ سنه اولکی حالمزله بوکونکی حالمزی مقایسه ایتمك سقوطمزك اسباب حقیقیه‌سنی کوسترمك ایچون اك مکمل واك مقنع برزمین تتبع تشکیل ایلر.

مسلمانلغك بزه تلقین ایتدیکی اخلاق حمیده هیئت اجتماعیه‌مزك ناظمی، سعادت عمومیه‌مزك یکانه کافلی ایدی. اخلاقمزی بوزمغه واعتقاداتمزی صارصمغه چالیشدقجه نظام اجتماعیمز دوچار وهن اولدی، سعادت عمومیه‌مز خوده‌پرستلکه انقلاب ایتدی. ایشته بوکون بو سیئاتك جزای سزاسنی چکیورز. هر برمز مصائب عمومیه‌دن حصه‌سنه دوشن نصیب خسرانی ایکله‌یه ایکله‌یه استیفا ایدیورکن بیله علت قاتله‌مزی البرلکیله استئصاله عزم ایده‌میورز. چونکه اخلاقسز واخلاقسزلك منبعی اولان ایمانسز او مهلك علتك پنجه‌لرنده!.. فقط بوحقیقتی اکلامقله هیچ برشی اولوب بیتمز. بوحقیقتی هم اکلامالی، همده معنویاتمزی قایلایان ضلالتلری صمیمی وجسور بر مجادله ایله طاغیتمغه، حقه طوغرو یورومکه باشلاملی‌که قورتولمغه عزم ایتدیکمزی؛ فلاکتدن، خسته‌لقدن اوصانوب نجات وسعادته تشنه اولدیغمزی حس ایده‌لم.

بزم موقعمزده بولنان ملتلرك بوکونکی حالنه برکره عطف نظر ایده‌جك اولورسه‌ق جمله‌سنك حال افاقتده اولدیغنی کورورز. بزدن بشقه‌او یوبان، بزدن بشقه قاپیدن، وقایع مؤلمه‌دن اویانمیان کیمسه یوق!.. مع مافیه الا بیوك عبرتی غالب ملتلرك حالندن آلمق، مغلوب ملتلرك حالندن آلمقدن دها مؤثردر. چونکه مغلوبیت قدر داعی انتباه برشی یوق. حالبوکه غرور ظفر اکثریا قفالری سرسمله‌تیر! بو بویله ایکن حرب عمومیدن مظفر چیقان ملتلر ایچنده عقل ومنطقی نشوهٔ غالبیته فدا ایدن بر کیمسه کورولمیور. ایشته انکلتره. آفاق حاکمیتندن کونش غروب ایتمه‌ین جهانکیر انکلتره بر دقیقه ضایع ایتمه‌یرك چالیشیور، آتیسنی تأمین ایتمك ایچون چالیشیور، دها مکمل بر انکلتره وجوده کتیرمك ایچون چالیشیور. رجال سیاسیه‌سی، رجال عسکریه‌سی، رجال علمیه‌سی، رجال دینی وبالخاصه رجال دینی چالیشیور. وبویله چالیشیور:

انکلیز کلیساسنك بش هیئت تدقیقیه‌سی جمعیت ملیه ایله اتحاد ایدرك أخیراً راپورینی نشر ایتمشدر. بو هیئت تدقیقیه ایله جمعیتك وظیفه‌سی حیات اجتماعیه‌نك تولید ایتدیکی مسائلی حل ایتمك ایسته‌ینلره خریستیانلغك نقطهٔ نظرینی اك مکمل بر صورتده ایضاح ایتمکدر. انکلتره‌نك بو صدده اك صلاحیتدار رجالنی طوپلایان بو هیئتلرك راپورینی تایمس غزته‌سی ١٩ کانون اول تاریخلی نسخه‌سنده تلخیص ایدییور ودییورکه:

راپورك مقدمه‌سنده، ملتك حیات اقتصادیه واجتماعیه‌سی حقنده کلیسانك نقطهٔ نظرینی یکیدن ایضاحه باشلامسی زمانی حلول ایتمشدر، دینیلدکدن صوکره ماضیده کلیسانك حاکم، مأمور واصحاب اراضی اولان صنفلره آلت اولدیغی و بونکله برابر اك فنا خطایه دوشه‌رك کندی مبادیسنه اعتقاداو لنمسنی ایسته‌دیکی مفصلاً شرح ایدیلیور. متعاقباً برنجی فصلده «صنایع دورینك عنعنات و عاداتی متنوع صورتلرده خریستیانلغك مبادیسنی کال شدتله اخلال ایتدیکی وبناءً علیه یکی بر حرکتك اقتضا ایتدیردیکی فداکارلقلرك پك بیوك وپك مهم اولدیغی اعتراف اولنیور:

«ادوار اخیره‌ده کلیسانك سقوط مؤلمی اونك خطالرله مجادله‌یی اهمال ایتمه‌سنی انتاج ایتمش وبناءً علیه عدالت، مرحمت واخوت پره‌نسیبلرینی حیات انسانیه‌نك کافهٔ صفحاتنده حاکم قیلمق احتیاجی تأکد ایدییور. آرتیق بتون خریستیانلرك یکوجود اوله‌رق بردن حرکت ایتمسی ترویج اولنملیدر. شویله‌که هر ولایتده، هر شهرده، هر کویده بتون خریستیانلر خریستیانلق نامنه وخریستیانلغك

اعتقادات اساسیه‌سی دائره‌سنده دها مکمل بر انکلتره‌نك وجود بولمسنه ال برلکی ایله چالیشملیدر ! »

راپورك فصول سائره‌سی بوغایه‌یه کوره خرستیانلغك مسائل اجتماعیه حقنده نقطهٔ نظرینی ایضاح ایتمکده‌در که بونلری بشقه بر وقت مناقشه ایدرز. شیمدیلك الك مهم والك جانلی قسمنی تشکیل ایلیه‌ن بوقاریده‌کی سطرلری تدقیق ایده‌جکز .

اوروپا قطعه‌لری آره‌سنده الك بویوك موقع اقباله‌یاشایان انکلتره‌ده بنه بوقدر صیقی یاپیشیور. متفکرلری بویله دوشونیور ، علمای دینی بتون ملتك دیندار اولمسی ایچون ، دینی بر قوتله انکلتره‌نك شان وشرفنی اعلا ایتمسی ایچون ، بویله چالیشیور ده بزم کبی عاجزلر اللرنده بولنان الك مکمل و الك نهائی کمالی حائز بر دینی اهمال ایده ایده ، بیقدقجه چالیشه چالیشه بوحاله کتیریبور. نه‌قدر أليم وفجیع بر تضاد!

تایمسك فقره‌سنده نظر دقتی جلب ایدن الك مهم نقطه‌لردن بری حیات اجتماعیه حقنده کلیسانك آنجق زمان حاضرده بیان مطالعه ایتمه‌سیدرکه مسلمانلق بوخصوصده حکمنی ویرمش ؛ انسانلر آره‌سنده حریت ، مساوات، تعاضد مبدألرینه، وتفوق شخصی‌یه حرمت اساسنه مستند بر حیات اجتماعیه تأسیس ایتمشدر. اهل اسلام حاکم ، مأمور، اصحاب اراضی، وحمله صنفلرینه منقسم ودینی بر آلت استبداد واستعباد اتخاذ ایدن بر هیئت اجتماعیه دکل؛ مختلف قابلیتده بر طاقم فردلردن متشکلدرکه وظیفهٔ اخلاقیه‌لری ممکن اولدیغی قدر فضله حریته کسب استحقاق ایله متنعم اولمق ، عینی زمانده آنجق بشقه‌لرینك حریتنه حرمتله کندی حریتلرینی محافظه ایده‌بیله‌جکلرندن بو حرمت متقابله ومشترکه سایه‌سنده هم حریت ، هم مساواتی تأمین ایتمکدر . حریتك افراده تشمیل ایتدیکی منفعت عامه ایله مساواتك تأمین ایتدیکی مجبوریت عامه‌دن تعاضد اجتماعی طوغیور وبوسایه‌ده جمعیت اسلامیه مجادلهٔ صنوفدن آزاده قالدیغی کبی دین هرحالده بر صنفك آلت تحکمی اولمقدن بری قالیور . وبوندن طولاییدرکه جماعات اسلامیه آره‌سنده دها فضله بر حریت ، دها فضله بر مساوات تأمین قصدیله سیاسی واجتماعی اختلالرك وقوعی کورولمامش وکوروله‌میه‌جکدر .

حالبوکه خرستیانلغك بوکبی مبادیی تأسیس ایده‌جك بر قوتی حائز اولمامسی یوزندن اوروپاده صنف مجادله‌لری آله بیلدیکنه کسب شدت ایدرك قاهر ومستبد بر صنفك مقهور وعاجز بر صنف آخرك وجود بولمسنه سبیت ویرمش ونهایت خرستیانلقده بر انقلاب یاپمق ضرورتنی تولید ایتمشدر . ایشته بوکون کلیسا ، عدالت ، مرحمت و اخوت مبدألرینی حیاتك کافهٔ صفحاتنه تشمیل ایتمك احتیاجنی طویارق فعالیته باشلایور ، مجادلهٔ صنوف قالدیره‌رق انکلتره کبی بر دولت معظمه‌نك دها مکمل بر صورتده اعتلاسی، انکلیزلرك دها مسعود ومرفه یاشاملری ایچون چالیشیور .

انکلیز کلیساسی ، بو حرکتیله . مسلمانلغك الك مکمل والك نهائی کمالی حائز اولدیغنی بزه بر کره دها کوستریبور ! . .

حالبوکه بز بو ایام ادبارمزده بیله وقایعك سلهٔ تأدیبی بزی اویاندیرمق ایچون قفامزه بیك عبرتی چاربوب طوردکن بنه غافل ولاقید ، ذلیل بر تسلیمیت ایله احتراصاتمزك زبون خسرانی اولمقده اصرار ایدییورز . بو کافر عنادمزدن هم تاریخمز حیا ایدر ، هم دینمز !

قورقارمکه بز برلشه‌ملمی ، برلشمه‌ملمی ویا برلشه بیلیرمی‌یز کبی الفاظی که‌وه‌له‌مکله وقت کچیره‌رك حیات اسلامه سوء قصد ایدییورکن

مع مافیه بز بنه مأیوس دکلز . اللهك روح رحمتندن نومید اولمادق . کونشك طلوعیله ، ظلمتلر طاغیلیر ، سیسلر طاغیلیر . مسلمانلق فابمزده طلوع ایدرسه بتون بو ضلالتلر ، بو فلاکتلر تارمار اولور ، یکیدن کسب حیات ایدرز .

ایشته بزم خسته‌لغمز واسباب رهائی بو درجه آشکار . ایستر ایسه‌ك او خسته‌لغك نتیجهٔ قهرنده محو اولورز . ایستر ایسه‌ك اسباب رهامزه یاپیشه‌رق کندمزی قورتاریرز . کچیردیکمز امتحان دوره‌سی بو ایکی شقدن هانکیسنی ترجیح ایتدیکمزی کوستره‌جك !

عمر رضا

مملکتی قورتاره‌جق آنجق اسلامی بر تشکیلاتدر

دولت وملت عثمانیه‌یه متعلق ادوار تاریخیه‌یی تدقیق ایله دکل ، شویله سطحی بر نظرله تاریشدیره‌جق اولورسه‌ق ، حیرت وبهت ایچنده قالیرز . بو کونکی کونه بکزر هیچ بر صحیفهٔ تاریخیه‌یه تصادف ایتمیه‌جکز . تاریخی دوره‌لرمزك الك دوشکون زمانلرنده بیله ملتی قورتارمق ، ملتك اضطراباتنی تهوین ایتمك ایچون بر چوق فداکارلر اورته‌یه چیقه‌رق ، جبر وعنف ایله دکل ، حقیقی بر سلامت نفس وحسن نیت ایله ملتی و مملکتی دوشونه‌رکدن ، اورته‌لقی تهدید ایدن فلاکته قارشو مؤثر بر چاره بوله بیلمشلردر . کچمش زمانلرده علم وفن ، نور معرفت وفضیلت بو کونکی کون قدر ممالکمزده تابان دکلکن ، متفکر ومنورلرمز پك معدود ومحدود ایکن یالکز فداکارلق حسیله چالیشان دیندارلرمز هر حادثه‌یه کوکس کروب ملتك امدادینه قوشمه‌غی کندیلرینه مهم وظیفه بیلیرلردی .

اجدادیمزده غرور ومکافات املاری یوغیدی . آنلر یالکز امت محمدیه‌یه یاردیم ایتمه‌کی اوزرلرینه مفروض بر وجیبهٔ ذمت

تلق ايديورلردی . آرەلرنده بغض وعداوت ، اختلاف افكار حكمفرما اولسەيدی بيله ، طار زمانلرده ، كريوەلی هنگاملرده بوكبی اوفاق احتراصات آرقەسنده قوشمغی تنزل صايارلردی . بالعكس هر درلو شو انی موقت بر زمان ايچون بر طرفه براقەرق ال اله ويرر و مملكتی تخليص ايچون نه يابمق لازمكلسه ياپارلردی .

بو اسلامی نيت وتشبثاله هر معضل ايشی آز مدت ايچنده حل و فصله موفق اولورلر و دين و دولتك ناموسنی قورتاررلردی .

اسلافمزك بو مردانه و عاليجنابانه اثرلرينه بوكون اقتفا ايتمك ايجاب ايتديكی بر صرەده ، منور ، متفكر ، ادراك صاحبی اولان مسلمان توركلر دوچار اولديغمز درمانسز دردی بسبتون اونودوب اويله ايشلرله مشغول بولنيورلركه نه مملكت ، نەده دولت وملت ايچون هيچ بر فائدەسی يوقدر . بوكون هر شيئمز ، موجوديتمز ، استقبالمز دخی زواله معروض بولنديغی ايچون هر وقتدن زياده مردانه وفدا كارانه بر اتحاده محتاجز .

مشروطيتی قبول ايدن ممالكده فرقەلرك موجوديتنه احتياج طبيعيدر . (تعرف الاشيا باضدادها) مفادنجه ، هر حقيقت ضديله تعين ايدر . شو بش سنەلك اصول ادارەمزی كوز اوكنه كتيرسەك ، بالنتيجه اكلارزكه مخالف بر فرقەنك عدم موجوديتندن ، مملكتمز ، ملتمز بوكونكی ناملايم وخائنانەسوز احواله دوچار اولمشدر . سابق زمامدارانمز ، قارشولرنده مخالف ومعترض ـ هيچ اولمازسه نقاد بر هيئت ـ كورمش اولسەيديلر ، اوقدر ايلری كيدەمزلردی . و بوقدر فنالغه ميدان ويرەمزلردی .

شيمدی ادارۀ سابقەنك غلطات وجناياتندن بحث ايدەجك دكلز ، چونكه معلومی اعلام ايتمكدن بشقه بر شی يابمش اولمەيز . عين زمانده تشكل ايدن حال حاضرەدكی فرقەلری‌ده تنقيد ايتمك آرزوسنده دكلز . آنجق بالادەكی مقدمەدن مقصدمز شو فلاكت حاضرەدن بر آن اول تخليص كريبان ايدەبيلمك ايچون بالجمله فرقەلری (نجات ملك وملت) غايۀ مبجلەسی اطرافنده طوپلانمغه دعوت ايتمك ايستيورز . فلاكتمزی تهوينه موفق اولدقدن صوكره ، ينه هر كس كندی دوشونديكنی تطبيقده سربست اولور ، ايستديكی مسلكی اتخاذ ايدر .

بوكونكی فرقەلر بوكيديشله هيچ بر شيئه موفق اولەميەجقلردر . چونكه هيچ بريسی ملتك حقيقی حسيات واحساساتنی تمثيل ايده‌مييور . هيچ بر فرقەمز اجتماعی وملی بر صنفه استناد ايتمييور . بناءً عليه ملتك روحندن ، ملتك بالعموم منابعندن اخذقوت ايتميەن فرقەلرك دواميله تعقيب ايتدكلری ايشلرده نائل مرام وموفقيت اولملری بر امر عسيردر .

ملت ، مملكت بوكون نەيه محتاجدر ، دردی نەدر ، نەدوشونيور ، متفكرلردن نەبكليور ؟ بونی دوشونن وملتك بوكبی احتياجاتنی تأمينه ـ سوز ايله دكل ـ فعلاً چاليشان هر كيم ايسه ، ملت آنی تقليد وتعقيب ايتمكه آمادەدر . فرقه چيلق اويله بر حاله اوغرامشدركه ، عموم ملتك نفرتنی جلب ايتمش وآرتق فرقه نامنه ذره قدر كيمسه اهميت ويرمز اولمشدر .

ملتمز بوتون فرقەلردن زياده بر صاحب ظهوره محتاج ومنتظردر . بونی‌ده مسلمانلق مفكورەسيله دوشونور واودوربينله بوكا باقار .

هر فرديمز بيليوركه اوروپايی تقليد ايتمك واوروپالیلاشمق ايچون ايلری كلنلرمزپك چوق چاليشديلر . اوروپانك اجتماعياتنی ، طور ومشربلرينی ، طرز تلبسلرينی ، اصول معاشرتلرينی عيناً مملكتمزده تطبيق ايتمك ايستدك . اوروپا سياسياتی‌ده قوپيه واقتباس ايلدك . فقط بو تشبثات نتيجەسنده هيچ بر شيئه موفق اولمدق . نيچون ؟ چونكه اوروپا عنعناتيله اجتماعياتنك نصرانيت اساساتی اوزره مؤسس بولنديغی واوروپا سياستنك‌ده مذكور اساسات نصرانيه‌يه تابع ومنقاد اولديغنی دوشونەمدك ، اونكچون اوروپايی نەقدر فضله تقليد ايتدكسه ، سياستمز اوقدر معكوس نتيجەلر توليد ايتدی .

بو مملكتك عنعناتی ، تاريخی ، عرف وعاداتی ، اساس سياستی هپ اسلاميته مستند ومبتنی اولديغی صيرەلرده اسلافمز بومعظم مادی ومعنوی قوتلرله جهانی استيلايه ، حق وعدالتك نشرينه موفق اولمشلردی . حتی انقلابدن صوكره دخی اتحاد وترقينك هم ممالك عثمانيه‌ده ، همده ياقين و اوزاق ممالك اسلاميه‌ده وصف وتعريفه صيغماز بر قوت ونفوذه مالك اولملری ، بدايتده كنديلرينی خالص مخلص مسلمان كوسترمكده‌كی مهارتلرندن ايلری كلشيدی . مثلا هندستان مسلمانلری (انور پاشا) يی ، طرابلس غربده‌كی مقاومت وفدا كارلقندن طولايی سومشلر و رسمنی تبرك ايچون كندی خانەلرينه ، مغازەلرينه تعليق ايتمشلردی . يوقسه توركلك ايچون هيچ بر مسلمان سومەمش وسومزدی .

هپمز بيليرزكه مرحوم كامل پاشا عيارنده شو صوك زمانلرده سياسی بر آدمز يوغيدی . نه ايچون كامل پاشا موقعنی محافظه ايدەمدی ولازمكلن نفوذی كرك بوراده وكرك سائر ممالك اسلاميه‌ده ـ انكلتره قرالنك فوق العاده تبجيل واحترامنه رغماً ـ احراز وتأمين ايدەمدی‌ده ، طلعت ورفقاسی كبی ـ كه كامل پاشايه نسبةً عالم سياستده هيچ بر موجوديتلری اولەمزدی ـ بوقدر آز بر مدت ظرفنده هم عثمانلی اولكەلرنده ، همده بالجمله اسلام محيطلرنده عظيم‌شان وشهرت صاحبی اولديلر ؟

ايشته بو اينجه نقطه صوك درجه حل وتدقيقه محتاجدر . اتحاد وترقينك الك بيوك اسباب موفقيتی ، ايلك كونلرده تعقيب ايتدكلری روابط فكريۀ اسلاميه ايدی . مسلمانلرك الك جان آلەجق طمارلرينی آكلاديلر و اكا كوره مشی وحركتده بولنديلر .

بويله بر فرقەنك اسباب اوعوامل سقوطی‌ده حادثۀ تدقيقدن

بکیریله‌جك اولسه ، کوریله‌جکدرکه ، صوك زمانلرده بر قاچ سرسرینك، سرکذشته‌جونك دام تزویرینه قاپیلوب بر طرفدن سیاست اسلامیه‌دن اوزاقلاشدیریجی تورانیزم بر پولتیقه تعقیبنه باشلاملری ، دیکر طرفدن‌ده اسلام حیات اجتماعیه‌سنی ییقیجی بر طوز ومسلك اتخاذ ایتملری بتون استناد نقطه‌لرینك ضیاعنه سبیت ویرمشدر .

بویله، مملکت ایچون بیانجی ومضر مفکوره‌لر اتحاد وترقی‌یی اولدیردی . توران یاپه‌یم دیرکن ، وحدت اسلامیه‌یی پارچه‌لادی . مجنونلرك نصیحتلریله کعبة الآمالدن یوز چویردی . عصری ! سیاست نتیجه‌سنده ، عربستانك باشنه نه‌لر کلدی ! مملکتمز نه حالاره کرفتار اولدی ! بو مضر جریانلر ، بو مشئوم مفکوره‌لر یوزندن اتحاد وترقی‌نك باشنده دونن فلاکتلری ، اونکله برابر مملکتك آفاق مقدراتنده طولاشان سیاه بلوطاری کورمه‌ین یوقدی. عقلی باشنده بولنوب‌ده بو ییقیجی جریانه مخالفت ایدنلر ، کندیلرینه غرضسز ، عوضسز نصیحت ویرنلر منکوب ومصدود اولدیلر . بو زواللی (سبیل الرشاد) هپ بو نصایحندن طولایی سنه‌لرجه قپاندیرلدی . بو رایه یازی یازانلر ومنتسب اولانلر بو مملکتده بسبتون زبون اولدیلر . عصبیتله، کهنه‌پرستلکله اتهام اولندیلر . فقط نتیجه نه اولدی ؟ قوجه بر قوت ییقلدی کیتدی . اسلاملر بوکون تشکیلاتسز ، شیرازه‌سی طاغیلان بر کتاب کبی پریشان قالدیلر .

ایشته بزم او زمانلر قورقدیغمز ، چکیندیکمز شیلر بو ایدی . هر نه حال ایسه بشقه فرقه‌لریمز ، متفکرلرمز، منورلرمز اتحاد وترقی‌نك دونکی سقوطندن کندیلرینه بر حصهٔ عبرت آییرمایدرلر وبویله خطاره دوشمکدن توقی ایلایدرلر. بیلملیدرلرکه بو مملکت مسلماندر . مسلمانلقدن بشقه هیچ بر طرز سیاست بو مملکتی سلامته چیقارهماز . بونك خلافنده اوله‌جق هر تشبث ، هر پولتیقه عقامتدن ، مضرتدن بشقه بر نتیجه ویرمز . (اسلاملاشمق)دن بشقه چارهٔ فلاح یوقدر . اسلام پرنسیپلری اوزرینه قوریله‌جق بر سیاست بزم اعتیاداتمزه ، تاریخمزه ، اسلاف کرزیمزك اعمالنه توافق ایتملیدر . کندی اجتماعیاتمز اوزرینه مؤسس بولنان بر سیاست اسلامیه تعقیبنه فداکارانه، غیرتله، ال برلکیله چالیشیرسه‌ق ، عدالت وحقانیتی کندیمزه وخصمنزه قارشو تطبیق ایلیه‌بیلیرسه‌ك ، ینه هر کسك توجه واعتمادینی قازانمغه موفق اولورز .

بوکون هر شیدن زیاده وفاق وآهنکه ، ترك نفاق ودغدغه‌یه محتاجز . فرقه اویونلری بغایت تهلکه‌لیدر . اولا بر عثمانلی ملکنه وسلطنته ، حدودینه صاحب اوالی ، آندن صوکره بزی بلالردن بلالره صوقان قواعد مشروطیته، فرقه‌جیلغه‌یلتنمه‌لی‌یز. یوقسه بو اوضاع حاضره ایله برابر بر ده‌ بر بریمزله دیده‌یشمه‌که قویولورسه‌ق، یارین نه مملکت قالیر ، نه‌ده مشروطیت وفرقه‌جیلق !

تأمل سطور الحادثات فانها — من الملا الاعلى الیك رسائل

س. م. ت

نه‌دن فرقه تشکیل ایده‌میوزر ؟

مطبوعات یومیه آره‌سنده اسلام اساسلری اوزرینه مبنی بر سیاست ملیه تعقیبی ایله تمایز ایدن تصویر افکار رفیق محترممزدن :

مملکتك باشنه چوکمش اولان مصائبك اسبابنی اسسلی اوله‌رق تعمیق ایتمك وبونك قطعی صورتده چارهٔ تداویسنی بولمق ایسته‌ینلر ایچون دوشونیله‌جك الك مهم مسئله‌لردن بری، اتحاد وترقی خارجنده، برفرقه عد اولونه‌بیله‌جك اوصافی حائز باشقه فرقه شکیلندن عاجز قالمه‌نك نه‌دن ایلری کلدیکی مسئله‌سیدر . عجبا (حریت وائتلاف) ایله (سلامت عثمانیه) نه‌دن کافی درجه‌ده حائز قوت دکلدرلر وشکل حاضرلرینه نظراً نه‌دن استقبال ایچون‌ده مملکتك بیوك بر اکثریتی آرقه‌لرندن سوروکلیه‌جك بر نفوذی احراز ایده‌میه‌جك کبی کورینیورلر؟ ایشته بوکون تدقیق اقتضا ایدن مسئله بودر. وبودرده علل واعراضیله تشخیص اولنوبده چارهٔ تداویسی ینه معقول ومنطقی بر صورتده تعیین ایدلدکجه بو ایکی فرقه‌ده مملکتك حیات سیاسیه واجتماعیه‌سنه یکی بر استقامت ویره‌جك نصاب اقتداری احراز ایده‌میه‌جکلردر .

اتحاد وترقینك مشروطیتدن صوکره درحال پك بیوك بر قوت کسب ایده‌رك مملکتك هر طرفنده‌پك اساسلی صورتده کوك صالمه‌سی، بالکز مملکتی هر کسك آز بکلدیکی بر صره‌ده معجزه کبی سربستی‌یه نائل ایتمه‌سندن متولد شرفدن ایلری کلمه‌مشدی. اتحاد وترقی هر شیدن اول وزیاده ملی بر جمعیت ، ملی بر فرقه ایدی . مشروطیتدن صوکره بتون ظواهره رغماً بالخاصه روحی ، اساس مسلکی ، ملیت اولدیغنی هر ایشنده کوسترمش ایدی . بو ملیت بدایتده اسلامیت شکلنده تجلی ایتدی . بو مملکتك اساسی ، عنعنه‌سی ، تاریخی ، اعتیادی ، سیاستی هپ اسلامیته استناد ایتمشدر. بو خلقك الك بیوك احتیاج معنویسی ، الك قوتلی رابطهٔ فکریه‌سی هپ اسلامیتدر. ایشته اتحاد وترقینك بوقدر قوتلی ونفوذلی اولمه‌سی، قوت نفوذینك هر درلو خطاره رغماً — بودرجه‌لرده پایدار قالمه‌سی هپ بویله طبیعی بر زمینه، بر عمله استناد ایتمه‌سندن متحصلدر . متمدن غرب مملکتلرنده فکر اوزرینه مؤسس فرقه‌لرده وار ، فقط اورالرده‌بزده‌کی درجه‌ده ملیت مسئله‌لری موجود دکلدر . مع‌ماافیه اورالرده‌ده الك قوتلی فرقه‌لر ینه صنوف اجتماعیه‌یه استناد ایدنلردر، مثلا انکلتره‌ده محافظه‌کاران فرقه‌سی اولدیغی کبی ، بزده ایسه هنوز صنوف اجتماعیه، حدودی تعیین ایده‌جك درجه‌ده تشکل ایلیه‌مه‌مشدر. اتحاد وترقی بدایتده‌کی اسلام سیاستنی صوك زمانلره طوغری ترك ایدر کبی اولدی واونك یرینه تورکجیلك سیاستیله بر ده حیات اجتماعیه‌ده (لیبه‌رالیزم) مسلکنی اختیار ایتمکه باشلادی . فقط تورکجیلك‌ده نهایت مملکتك الك قوتلی ومزیتلی عنصرینه استناد دیمك اولدیغی جهتله بوده ینه طبیعی بر قوت تشکیل ایدییوردی . شو حالده ، اتحاد وترقی هیچ بر وقت اویله لزومندن فضله ذکر اوزرنده اواغرشمق یولنی

طوتمه‌مش ، قوتنی هپ مملکتك الڭ طبیعی وجاذب منابعندن آلمغه چالیشمش و بونده موفق اولمشدر .

ایشته فکرمزجه ، بزده یکی فرقه‌لرك اکتساب نفوذ وقوت ایده‌مه‌مسی‌ده بالخاصه اتحاد وترقینك تعقیب ایتدیکی بومسلکی – فقط زمانك احتیاج وایجابنه کوره تعدیل ایده‌رك – تطبیق ده‌وشونه‌ملرندن ایلری کلیور . واویله ظن ایدیبورزکه هرنه اولورسه اولسون ، هرنه‌درلو انقلابانه معروض بولنورسه‌ق بولنه‌لم ، بو مملکتك ، بواقلیمك ، بوخلقك دها اوزون مدتلر یکانه قوتی ، یکانه استنادکاه معنویسی ، یکانه عامل ترقی وتعالیسنی تشکیل ایده‌جك اولان اسلامیت وملیت اساسلری کوزه‌دمله‌دن تشکل ایده‌جك فرقه‌لر هیچ بر وقت مملکتده حاکم ونافذ بر سیاست صاحبی اولامیه‌جقلر وبناءً علیه هیچ بر زمان اتحاد وترقی‌یه قارشی موفقیتله مجادله امکان واقتدارینی احراز ایده‌میه‌جکلردر .

اسلامده یأس کفردر

بیوك ماضی‌یه صاحب اولان ملتمز اولمدی‌واولمز

اورته‌ده ، زمام اداره‌سنه واضع الید اولان حکومتك وطالعك کندیلرینه مظاهر اوله‌سندن طولایی احراز غلبه ایتمش بولنان قوتلی بر هیئت ولیه‌نك قوقنده اوله‌رق بر ترك ملتی ، بر اسلام امتی واردر . بو ملت وامت عصرلرجه ابراز سطوت وقدرت ایتمش ، زمانی زمان جهانلره حاکم اولمش ، مقدرات بشریه آتلرینك آیاقلرینه مربوط قالمش ودورلر اولمشدرکه تاریخك بر فصلنی الیله قاپاپارق دیکر بر فصلنی ینه اراده واقتداریله آچدیغی جلادتلر کوسترمشدر .

اوت ، تاریخك بوکون الڭ بیوك کچید باشنده بولندیغمز صره‌ده ، اتخاذ اوله‌جق مقررات معظه‌ده رأینه هیچ مراجعت ایدلمیه‌جك کبی کورینان بو امت وملت بوندن درت بچوق عصر اول ، ادوار تاریخیه‌یی ایکی‌یه آییره‌جق صورتده بویوك بر وقعه احداث ایلمش ، « دنیانك بر ایمپراطورلقندن عبارت اولسه‌یدی پای‌تختی اتخاذ ایدلمکه لایق کوریلن قسطنطینیه‌یی » فتح ایتمش وبو غزای غراسیله بوتون بر جهان خصومته قارشی بر ملتك سطوت غالبانه‌سنی ، همت بسالتکارانه‌سنی کوسترمش ایدی . او وقعه‌یی تعقیب ایدن دورلرده بو ملت ینه پك چوق مناسبتلرله متصف اولدیغی عزم عالیهمتانه‌نك آثارینی ارائه ایلمش ، پك چوق دفعه‌لر قابلیت حیاتیه‌سنك نه‌قدر بویوك اولدیغنی اثباته موفق اولمشدی . ایشته بوکون تاریخك یکی بر فصلی دها کشاد ایدیلیرکن ، وقایعك قارشیسنده زبون وعاجز قاله‌جق کبی کورینان بو ملت بویله بر ماضی‌یه ، استقبالی ایچونده بر ضمان تشکیل ایلمك لازمکلن بویله بر استنادکاهه مالك بولونمقده‌در .

بز بوکون نه قدر عظیم غوائل ایچنده چیرپینیرسه‌ق چیرپینه‌لم ، سوق وقایع وسوء طالعله اللرمز قوللرمز قهار قوتلر قارشیسنده نه قدر باغلی بولونورسه بولونسون ، هرحالده بوس بوتون مأیوس ونومید اوله‌جق ، هر شیئه رغماً ینه بر موجودیت کوسترمکدن عاجز قاله‌جق بر ملت دکلز . باشمزه کتیردیکمز وکتیره‌جکمز حکومتلر مقدرات ملیه‌یی بحق اداره ایتمك لیاقتنی حائز اولمیه‌بیلیرلر . استقلال سیاسیمز بو اداره‌سزلکلر یوزندن تماملە جلکه‌یه‌دوشه‌بیلیر ، ائتلافیون قوۀ غالبانه‌لرینه استناداً حقمزده پك بی رحم وامان قرارلر اتخاذ ایده‌بیلیرلر ، بوتون بو احتمالات قارشیسنده ایسه بز قطعیاً یأس وفتورده

دوشمه‌ملی‌یز ، بالعکس تهلکه‌لر بیودکجه ، فلاکت اندیشه‌لری آرتدقجه ، عزمزی او مرتبه تزیید وتقویه‌یه چالیشمه‌لی‌یز .

بو کون کچیردیکمز امتحان دوره‌سی ، حکومت ودولت امتحانی دکل ، ملت وامت امتحانیدر . بو امتحانده موفقیت وغالبیتی حکومتك همتندن بکلر ایسه‌ك الڭ بویوك خطایه دوشمش اولورز . خیر ، مملکت آنجق ملتك غیرتی ، ملتك بصیرت ودرایتی ، ملتك کوستره‌جکی اتحاد واتفاق قابلیتی ایله خلاص اوله‌بیله‌جکدر . ، ماضیمز هرحالده آتیمز ایچون بزه رهبر اولمغه لایق امثال ومفاخر ایله مالامالدر . نه ایدك ، نصل بویودك ، نصل دنیالرله اوغراشدق ، نصل جهانکیرلك ایتدك ، نه عظیم تهلکه‌لر آتلاتدق ، نه مدهش فلاکتلر قارشیسنده موجودیتمزی محافظه ایده‌بیلدك ، نصل معظم ملتلرك مقدراتنی الزایچنده طوتدق ، نصل اوزون مدتلر تاریخه حاکم اولدق ، بوتون بونلری بو فلاکت وادبار زمانلرنده پیش عبرتدن کچیرمه‌مزه هیچ بر مانع یوقدر وبونلری دوشونوب سویلمکله هیچ بر زمان عظمتفروشلق ایتدیکمزه حکم اولونه‌ماز . بالعکس هر شیئدن یأس ونومیدی‌یه دوشمك استعدادینی کوستردیکمز بویله زمانلرده بزی فتوره تودیع نفس ایتمکدن قورتاره‌جق اسباب وعواملك الڭ مهملری بونلردر . مملکت پك عظیم ضررلره کرفتار اولدیسه ؛ درت بش سنه‌در پك جانخراش ضایعات ادراك ایتمش ایسه‌ك ، ملتمز ینه باقیدر ، موجوددر ، هم‌ده بو فلاکتلر ایچنده تاریخنه بر چناق قلعه خارقه‌سی دها علاوه ایتمك صورتیله مزایای اصلیه وفطریه‌سندن هیچ بر شی غائب ایتمدیکنی دها دون اثبات ایلمشدر . بویله بر ملت هرحالده استقبالنه امنیت ایله باقمق حقنی چوقدن احراز ایتمشدر . یالکز بو کون بزه دوشن وظیفه او حقمزه لیاقتمزی‌ده کوسترمك ، بوکونکی تهلکه‌لر قارشیسنده فکراً ، حساً بر آز دهاندا کارلق ایده‌رك آره‌مزده اتحاد ایتمك ، اوت ، رها وسلامت یولنده ، خلاص ونجات طریقنده ال اله ویره‌رك ، تاریخك آچیلدیق اوزره بولنان یکی فصلنده کندمزه بر موقع تأمینه چالیشمقدر ، واویله ظن ایدیبورزکه ، وضعیت حقیقیه‌مزی بو نقطۀ نظردن عبرتله وانتباهله درپیش ایده‌بیلیرسه‌ك ، ایده‌بیله‌جك قدر نفسمزه حاکم اوله‌بیلیرسه‌ك هرحالده حق حیاتمزی ، ماضیمزه وهیچ بر زمان زوال بولماپان اوصاف ملیه‌مزه بحق لایق اوله‌جق صورتده تصدیق ایتدیرر و تاریخك شو کچید باشنده معروض قالدیغمز امتحانی موفقیت ایله کچیره بیلیرز .

« تصویر افکار »

اجمال حادثات

خارجی :

پارسده انعقاد ایدن صلح قونفرانسنك مقرراتنه بوتون جهان صبرسزلقله انتظار ایتمکده‌در . بونجه مسائل مهمه ومعضله‌نك نه‌صورتله حل ایدیله‌بیله‌جکی کیفیتی هر مملکتده وبالجمله محافل سیاسیه‌ده موضوع بحث وزمین مناقشه تشکیل ایدلمکده‌در . حرب مسببلرینك تجزیه‌سی ، تضمینات حربیه ، ضرر وخساراتك تعمیر وتلافیسی ، آلمان مستملکاتیله فلسطین وعراق مسائلنك حلی ، جمعیت اقوامك تشکیلی ، بیطرف دولتلرك مطالبی ، روسیه قارشو

اتخاذ اولنه‌جق وضعیت ایله بالاده صایدیغمز بر چوق معقد وکرفت مسائل مشکله‌نك حلی هپ بو قونفرانسده موقع مذاکره‌یه قونیله‌جق ونتیجه‌لندیریله‌جکدر . بر برینه متعلق ومربوط اولان بونجه غامض

ایشلرك کیفیت حلنده عجبا عدل ونصفته رعایت اولنه‌بیله‌جکمی؟ بوقسه قاچه مال اولورسه اولسون ایشه نهایت ویرمك ایچون ائتلاف مملکتلری آراسنده کیزلیجه آکلاشمه واوزلاشمه حاصل اولمشمیدر ؟

بوقونفرانسك مقرراتی نتیجه‌سنده مقدرات جهان تعین ایده‌جك، خریطه‌لریکیدن تنظیم ایدیله‌جك ، هرکس حدودینی بیله‌یه‌جك وحقنه صاحب اوله‌بیله‌جك کبی کورونیورسه‌ده، اسکی حکومت وملتلرك حرشندن ، کوبکندن یکی طوغه‌جق حکومتلرله ملتلر آره‌سنده یکیدن موجب نزاع وجدال اوله‌جق حادثاته میدان ویرلیه‌جکمی ؟

ویلسون پرنسیپلرینك تدقیقاتی ، تطبیقاتی ائتلاف دولتلرینك مساعیسنی تسریع‌می ایده‌جك، یاخود اشکال‌می اوضاع‌ایده‌جکدر ؟

شیمدیدن اوروپا رجال سیاسیه‌سنك بالمناسبه ایراد ایلمش اولدقلری نطقلرله بیاناتی مدققانه برصورتده تدقیق ایدیلیرسه، اویله ظن اولنورکه بالجمله مسائلده بربرلریله‌یکده متفق الرأی اولمیه‌جقلردر . مثلا اوله‌رق فرانسه خارجیه ناظری موسیو پیشونك فرانسه پارلمنتوسی خارجیه انجمننده ایراد ایتدیکی نطقده روسیه حقنده سویلدیکی سوزلرله انکلیز نظارتندن لوردمیلنه‌رك بیاناتی آره‌سنده نه‌قدر عظیم برمباینت واردر . پیشون دییورکه : « برسنه‌دن بری روسیه‌ده‌کی مساعیمز منحصراً آلمانیایه قارشی ایدی . بولشه‌ویکلره قارشو اتخاذ ایتدیکمز تدبیرلرك کافه‌سی حقیقتده آلمانیا علیهنده ایدی . (آرقانژل) ه ، (مورمان) ه (سیبریا) یه نه‌دن عسکر کوندردیکمزی صورییورسکز. بوسوقیات آلمان عسکرینك شرقدن چکیله‌رك غرب جبهه‌سنه کوندرلمسنه مانع اولمق ایچونْدی . هیچ بر روس اوزرنده ایستدیکی شکل حکومتی انتخاب ایتمسی ایچون برتضییق یاپمیه‌جغز . »

برآزده لوردمیلنه‌ری دیکلیه‌لم، مشارالیه دییورکه: « اکر شیمدیدن روسیه‌دن چکیلیر ایسه‌ك ، انکلیز قومنك ناموس و انسانلق حسلرنی عمیق صورتده رنجیده ایده‌جك برحرکتده بولنورز. انکلتره حکومتی، روسیه‌یه قارشو ایفاسی ایله مکلف اولدیغی وظائف معنویه‌یی اکمال ایتدکدن صوکره درحال عسکرینی کری آله‌جقدر . متفقلرمز دخی بویله دوشونیور . لکن شیمدیدن روسیه‌یی تخلیه ایدر ایسه‌ك، دائرهٔ شمول ونتایجی هنوز قابل تخمین اولمیان بر فلاکت عظمی ظهور ایده‌جکدر . »

جمعیت اقوامك تشکلی حقنده انکلتره‌جه بر قاچ ماده‌یی محتوی برپروژه تنظیم ایدلمش ایسه‌ده ، عجبا بو اقوام جمعیتنه یالکز مدنی ظن اولنان اوروپالیلرمی داخل اولمق حقنه مالك اوله‌جقلر ، یوقسه سائر اقالیم وقطعاتده‌کی ملتلرکده دخول وانتسابه حقلری اوله‌بیله‌جکمیدر؟ ویلسون پرنسیبی ایله بوپروژه آره‌سنده بر مباینت اولمسی ملحوظمیدر؟

امریقا وائتلاف دولتلرینك شو صوك کونلرده روسیه‌ده یکی بر سیاست تعقیب ایتمکه قرار ویردکلرنی کورییورز . متفق دولتلرك رؤساسی مستر ویلسونك تکلیفی اوزرینه یکی بربیاننامه نشر ایدرك روسیه امور داخلیه‌سنه مداخله فکرنده اولمدقلرنی، هرهانکی بر منفعت سوقیله روس اراضیسندن استفاده ایتمکی دوشونمدکلرنی ، روس ملتنك دشمنی دکل ، دوستی اولدقلرنی ، روسلرك یالکز مشکلاتدن ومحرومیتلردن قورتولملرنی وصلح وسکونه مظهر اولملرنی ایستدکلرنی اعلان ایله‌دیلر . ینه مستر ویلسونك تکلیفی اوزرینه ، لهستان وفنلاندیا خارج اولمق اوزره ، روس اراضیسنده موجود بالجمله حکومتلر ، بویوك آطه‌یه مرخصلر کوندرمکه واوراده ائتلاف مرخصلریله برلکده بر قونفرانس عقد ایتمکه دعوت اولنمشلردر . قونفرانسدن مقصد ، صوك درجه‌ده آچیق وسربست بر صورتده قونوشه‌رق روس ملتنك مختلف اقسامنك آرزولرنی آکلامق وروسیه‌نك جهانك دیکر ملتلریله مناسبات حسنه‌یه کیریشمسنی ممکن قیله‌جق بر صورت تسویه بولمقدر .

اولندیغی کبی ، روسیه‌دن کلن مرخصلرك استانبوله نقلری ایچون ده ائتلاف حکومتلری طرفندن هر درلو تسهیلاتك ارائه ایدیله‌جکی وعد اولنمشدر .

داخلی :

بو هفته ظرفنده نظر دقتی جالب اولان حادثاتك باشليجه‌سی ائتلاف، وحريت فرقه‌سنك بياننامه‌سيدر. بو بياننامه‌ده بش اون سنه‌لك وقايع، خصوصيله محاربه اثناسنده باپيلان يولسزلقلر بر بر تعداد ايدلدكدن صوكره، آندن مترتب مسئوليتلرده « مدنيت وحريته قارشی اعلان حرب ايتمش‌ » تقی آلتنده بولونان « سابق فرقه‌يه تحميل ايدلمش و حال حاضره‌كی حكومته قارشو ده عدم اعتمادی ايما ايدر جمله‌لر درج اولونمشدر. بياننامه‌نك صوك قسمنده‌ده ائتلاف وحريتك بو آنه‌قدر هيچ بر حكومته مظاهرت ايتمديكی بيان ايديله‌رك، ايشلر بو محورده دوام ايده‌جك اولورسه فرقه‌نك ملته قارشو هيچ بر مسئوليت قبول ايتميه‌جكی درميان اولونمشدر. بونی مثبت بر افاده صورتنده تلقی ايتمك طوغری اوله‌ماز. چونكه اكثريته مستند اولديغنی ادعا ايدن سياسی بر فرقه افكار عموميه‌يی تطمين ايچون يالكز منفی ‌» شيلرله دكل، بالعكس مثبت ايشلرله اشتغال ايتمسی لازم كلير. حال حاضرده مملكتمزده حكمفرما اولان بحران احواله چاره بولمق، مملكتك اقتضادی پريشانلقدن قورتاروب تعمير وترميم ايتمك، خلقك احتياجاتنی، خصوصيله آسايشی ادامه وتأمين ايتمك كاملاً بو سياسی فرقه‌نك وظائفندندر. والبته مسئوليته‌ده معروض قالمسی ايجاب ايدر. مادامكه بو فرقه اكثريته استناد ادعاسنده بولونيور، او حالده افكار عموميه‌نك آرزولرينی‌ده يرينه كتيرمكه مجبوردر وبويوزدن غير مسئول وضعيتده قاله‌من.

بو هفته ايچنده دها بشقه حادثه‌لر يوز كوسترمشدركه بوده قابينه اعضاسندن زراعت ناظری واپانی افنديك استعفاسيدر. مذكور استعفا ظاهرده هر نه‌قدر اسباب صحيه‌يه عطف ايديليورسه‌ده، اولجه روم مطبوعاتنك بياناتی نظر دقته آلنيرسه تم التداوك برشی اولمديغی خاطره واردا اولور. فقط اميديزكه بو استعفا قابينه‌يی بحرانه دوشوره‌جك برماهيتی حائز اوله‌من، اهميتی‌ده يوقدر.

مطبوعات حقنده‌ده حكومتمزله ائتلاف ممثللری بيننده برچوق مذاكرات وقوع بولمش وبالآخره حكومت، نقطهٔ نظرينی قبول ايتديرمكه موفق اولمشدر. انجق بكيدن تنظيم ايديله‌جك برقاچ ماده‌لك قانونك ماهيتی بيلمديكمز ايچون شيمديلك بو بابده برشی سويليه‌ميه‌جكز. اميد ايدرزكه حكومت مطبوعاتی دها زياده تقييد وتحديد ايتمز، عصر حاضرك ايجابات مدنيه‌سنه كوره تصور اولنان قيودك دها زياده تسهيله غيرت و فدا كارلق كوسترمكله هم كندی حسن نيتنی كوسترمش اولور، همده مطبوعاتك عزت نفسنی رنجيده ايتمش اولماز.

اكمك مسئله‌سنده هنوز بر موفقيت الده ايدلمه‌مش كبی كورونيور. زيرا حالا اكمكلرك كيفيت وكميتنده اسكيسنه نسبتله هيچ بر اثر ترقی كوروله‌مكده‌در. كومور بحرانی ايسه حل ايدلمش كبی كورونيور. اناطولی شمندوفرلری‌ده ائتلافك قونترولی آلتنده كيردی. كومور بحرانك ازاله‌سيله ان شاء الله اعاشه نظارتی ويا مديريتی، اناطولی استاسيونلرنده چوروملكه يوز طوتان ذخائری سهولتله جلبه مقتدر اولور. بو صورتله خلقه هم ايی، همده فضله‌جه اكمك ويره‌بيلير، وكيت كيده اكمك مسئله‌سی بر كره يولنه كيره‌جك اولورسه طبيعتيله كچمشه نسبةً بر درجه‌يه‌قدر پای تختده اوجوزلق اولور وخلقك احتياجات ضروريه‌سی تدارك وتهوين ايدلمش اولور.

مملكتك احوال اقتصاديه‌سنی تماندن اصلاح ايده‌بيلمك ايچون قائمه‌لرمزك اعتبارينی تزييد ايده‌جك بر چاره بولنمليدر. يوقسه بورصه‌ده‌كی احوال بويله دوام ايدرسه بهاليلغه چاره بولنميه‌جقدر. بو خصوصده الك زياده متخصص و علاقه‌دار اولان ماليه ناظرمزك نظر دقتنی جلب ايتمك مجبوريتنده‌يز.

حال حاضرده هر شيدن مهم اولان صلح ايشلريدر. پاريسده‌كی صلح قونفرانسنده برچوق مسائل مهمه تذكر ايدلمكده‌در. بو مسائلله بزم زياده‌سيله علاقه‌دار بولنمه‌مزه نظراً، حقيقی قونفرانسه اشتراك ايدن دول ائتلافيه مرخصلرينه آكلاتمق، حقوقمزی لايقيله مدافعه ايده‌بيلمك وظيفه‌سی هر شيدن اقدم ومهم اولسه كركدر.

دستورلری - اكر منافعمزه موافق دكلسه - تعديل ايتمك الك حياتی بر مسئله‌در. بو ايشده موفق اوله‌بيلمك ايچون ايكی شی خاطرمزه كليور: بری امور داخليه‌مزده فضله‌جه فعاليت كوسترمك وسابقدن مدور ايشلری تميزله‌مك، ملتك مذكور ايشلرده ذيمدخل اولمدقلرينی آثار فعليه‌سيله اثبات ايتمك، ديكری‌ده قتل عاملرده، تخريباتده مسلمانلرك‌ده عظيم - جان، مال وثروت نقطه‌سندن - ضرر وخسارانه اوغرامش اولدقلرينی براهين قطعيه ومنطقيه وحتی بيطرفلرك شهادات بيغرضانه‌لريله اورتايه قويمق ايجاب ايدر.

حكومتك فعاليت وجديتنی تأمين ايتمك ايچون‌ده داخلده تشكل ايدن بالعموم فرقه‌لرمزك برمدت موقته ايچون اولسون برلشوب، ال اله‌ويروب سياست خارجيه‌ده يكمنوال ويكطرز بر سياستك تعقيبنه اتفاق ايله، حكومته دلالت ومظاهرت ايتلرينه وابسته‌در.

بو كونكی كونده روم وارمنی كليسالری، عنصرلری صرف خرستيانلق نقطه‌سندن برلشدكلری ومتحداً چاليشمقده اولدقلری حالده بز مسلمانلرك حالا نفاق واختلافاتله، ديدی قوديلرله اوغراشمقلغمز، بالنتيجه بزی دها فنا وضعيتلره سوروكليه‌جكی آشكاردر. الده وقت وفرصت وار ايكن حقوق صريحه‌مزی بوتجه يار واغياره قارشو محافظه وموجوديتمزه حياتمزه، استقباللمزه تعلق ايدن مسائله اهميت ويرمك هر مسلمان اوزرينه فرض وواجبدر.

مملكتمزده عناصر غير مسلمه‌نك برلشمسی، البته بزه بر تازيانهٔ عبرت وتشويق اولمليدر. بو، بزم بيهوده وباطل بر صورتده امرار حيات ايتمه‌مكلكمزه جانلی بر اخطاردر.

اشرف اديب

Noksan no. 391 fotokopisi yerine konuldu.

سبيل الرشاد

آبونه شرائطی
داخلی ، خارجی هر یر ایچون
سنه‌لكی (٢٥٠)، آلتی آیلغی
(١٣٠) غروشدر .

نسخه‌سی ٥ غروش ،
سنه‌لكی ٥٢ نسخه‌در

اداره خانه
باب عالی جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

اخطارات
آبونه بدلی پشیندر
مسلكه موافق آثار مع الممنونیه
قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین
یازیلر اعاده اولونماز

اخطارات
ادرس تبدیلنده آیریجه بش
غروش كوندرلملیدر

مكتوبلرك امضالری واضح
واوقوناقلی اولملی وآبونه‌صره
نومروسنی محتوی بولنمسی لازمدر .

ممالك اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرك آدرسلرینك فرانسز-
جه‌ده یازلمسی رجا اولنور .

پاره كوندرلدیكی زمانه نه‌یه دائر
اولدیغنك واضحاً بیلدیرلمسی
رجا اولنور .

دینی ، فلسفی ، علمی ، ادبی هفته‌لق مجموعهٔ اسلامیه‌در

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر: محمد عاكف — صاحب و مدیر مسئول: اشرف ادیب

اتبعون اهدكم سبیل الرشاد

عدد : ٣٩٠ — ٤ جماذی الاول ١٣٣٧ — پنجشنبه — ٥ شباط ١٣٣٥ — جلد ١٥

اسرار قرآن

« او كصیب من السماء فیه ظلمات ورعد وبرق یجعلون اصابعهم فی آذانهم من الصواعق حذر الموت » نظم جلیلی‌ده حیاتده رهبر اتخاذ ایدلمسی ایجاب ایدن آداب واحكام، جانب حقدن غایت واضح وقطعی دستورلرله ، وحی وقرآن ایله تبیین وتثبیت ایدلمش اولدیغی حالده منافقلرك طوتدقلری مسلك ومشواری ایكنجی بر تمثیل ایله تصویر ایتمكده‌در .

فی الحقیقه ، اسلام حاوی اولدیغی تحذیر وتبشیرلر، وعد ووعیدلر، شدت وملایمتلرله فطرتلرك ایجاباتنه كوره هر درلو وسائط تهذیب وارشادی نفسنده جمع ایتمش بردیندر. بو اعتبار ایله‌ده نفوس انسانیه‌یی تمایلات بهیمه‌لرندن منع ایتمك ، سیئات افعاله ، بغی وتعدی‌یه انهماك داعیه‌سندن واز كچیرمك ایچون وجدان بشر اوزرنده برتأثیر متحكمانه اجراسنه اك مستعد بر دین وارسه اوده اسلامدر .

بناءً علیه منافقلر آیات منزله‌یی دیكلدكجه اونلرك احتوا ایتدكلری كونا كون وعد وتبشیرلر كندیلرنده دین مبینه قارشی شدید بر میل وانجذاب حصوله كتیریور، فقط بر دقیقه‌ده وقایه‌یانلر؛ معاملات حیاتیه‌لرنده ، هیچ اولمازسه ، بیوایه بر یتیمه ، ناتوان بر فقیره قارشی قلبلرنده بر حس رأفت وعاطفت اویانمیانلر حقنده‌كی تهدید ووعیدلرك بتون شدت ومهابتیله قولاقلرینه عكس ایتمسی اوتمایلاتی نفرت وعصبیته تحویل ایدییور ایدی .

ذاتاً خلقك صیرتندن كچنمكه ، آمال شخصیه‌سنی تطمین یولنده بنی نوعنك عرض وناموسنی پامال ایتمكده هیچ بر محذور وجدانی تصور ایتمامكه آلیشمش اولان بر كمسه‌نك دین الهی‌یه عین رضا ایله باقمه‌سنه نصل امكان تصور اولنه‌بیلیر؟

بو كیبلر كتاب الهیه امتثالك مشتهیات بهیمیه وتمایلات سفیله‌لرینه وداع ایتمك ، بغی و تعدی‌یی رهبر اتخاذ ایتمش اولان نفوس لئیمه‌لرینی دائرهٔ عفت ومشروعیته ملازمته مجبور ایلمك دیمك اولدیغنی بیلدكلری حالده او كتاب مقدسی اسوه اتخاذ ایتمكه نصل بر سائق درونی كندیلرینی تمایل ایتدیره‌بیلیر ؟

ماهیت فلاح بخشاسی كونا كون وعید وتهدیدلر، دنیوی ، اخروی زجر وعقوبتلر، وبونلرك مقابلنده درلودرلو تبشیرلر، بهشتی منزلتلره قدسی والهی رحمتلر تشكیل ایتمكده اولان دین مبین اسلام مواجهه‌سنده بو مثلوله كسه‌لرك وضعیتلرینی ایضاح ایده‌بیله‌جك بر قیاس وتمثیل یوروـ دیله بیلمك ایچون بر جماعت تخیل ایدلملی دركه یولده آشیری درجه یوكلی باولی ییغنلرینه تصادف ایدییورلر ، بلوطلر یاواش یاواش آفاقی صاریبور ، اشكال ومناظری فیض وبركت وعد ایدن طاتلی امیدلر اویاندیره‌جق بر ماهیتده اولمقله برابر وقت شمشك پارلادیلری ، كورله‌مه‌لرده اكسیك دكل. درین ظلمتلره كومولوب قالدقلری ایچون یوللرینه منتظماً دوام امكانی مفقود اولان یولجیلر آره‌صره شمشكلرك پارلامه‌سندن استفاده ایده‌رك یول آلمغه چالیشیورلر ، شعلهٔ برق منطفی اولونجه تكرار پاصدقلری یری كوره‌میه‌جك صورتده ظلمتلره مستغرق اوله‌رق شاشیروب قالیورلر . یالكز شوراسی واركه بونلر مؤبداً هیچ برشی كوره‌مه‌مكه محكوم اولان حقیقی كورلر ، بر صدا ایشیده بیلمه‌لری امكانی اولمیان صاغرلر زمره‌سندن دكللر ؛ فطرتك اك بیوك موهبه‌سی اولان نعمت سمع وبصرله متنعمدرلر .

ایشته منافقلرده بویله ایدیلر . ساحهٔ عالمی وایه‌دار فلاح وسعادت
ایدن سحاب فیاض رسالت ، آفاق بشریتدن نمایان اولدیغی زمان ، فضا ظلام
شرك ایله قرارمش قالمش ، قلبلری سواد کفر وضلال قاپلامش ایدی .
بویله بر هنکامده هدایت ازلیه نه‌یولده تجلی ایتدی ؟ بر طرفدن او مؤثر
ترغیب وترهیبلریله ، وعد ووعیدلریله مغموم وقسوت آلود قلبلرده
نشوهٔ امید اویاندیرمنه ، دیکر طرفدن جنتلرك نعم ولذائذ سرمدیه‌سنی ،
جهنمك سلاسل واغلالنی وصف وتشریح ایده‌رك استعداد فطرته کوره
هر کسك بر مأوای جاودانیسی بولندیغنی لاهوتی بر ادا ایله اعلان
ایتمکه باشلادی .

بو وعد ووعیدلرك ، بو انذار وتبشیرلرك منافقلر کبی بدمایه‌لر
اوزرنده‌کی نتایج وتأثیراتی نه‌دن عبارت اولدی ؟ کفر وضلال ایلیکلرینه
ایشله‌مش ، مایهٔ فطرتلری لوث شرك ایله یوغورلمش ؛ آمال بهیمیه
وتمایلات حیوانیه‌لرینه حائل اوله‌جق هر عائقی بر شیئه قارشی شدید
بر حس نفرت واستکراه بسله‌مکی دستور حیات ایدنمش اولان بو بدبختلر
رسالت سنیهٔ محمدیه‌نك اوکلرینه آچدیغی افق سعادت وسلامتدن نه درجه‌یه
قدر منتفع اوله بیلدیلر ؟

قرآن کریمده ، سیر وتاریخ کتابلرنده اوقویوب آکلایورزکه ، بو
آدملر ، ریا ونفاق کسوه‌سی آلتنده ، صوقوله‌قلری اسلام عالمنده آرزو
ایتدکلری بر شیئه نائل اولورلرسه : « بو ، ذاتاً بزم حقمزدی . » دیورلر ،
فنا بر حادثه‌یه معروض قالیرلرسه بونی رسول کریم ایله اصحابنك شئامتنه
حمل ایده‌رك : « بو آدملر اولمایدی نه باشمزه بو فلاکتلر کلیر ،
نه‌ده سکون وحضورمز خلدار اولوردی » یولنده تقوهاتده بولنیورلردی .

ینه بو آدملر اللهك اوامرینه مخالفت ، شریکی اعتقاد ایتدکلری او-
ثان واصنامه سوه‌سوه پرستش صورتیله حرمت ربوبیتی هتك ایتدکلرندن
دولایی جناب حقك انذار وتهدیدلرینی دویدقجه ، و اموال ایتامی اکل
ایدنلرك ، بر یوزنده فتنه وفساد چیقارانلرك ، عاجزلره مرحمت ، عهده
رعایت قیدنده بولنمیانلرك فردای قیامتده باشلرینه کله‌جك حاللری
قرآنك لسان تحذیرندن دیکله‌دکجه ، ساحهٔ حشره دوکولن بیغین بیغین
انسانلرك حیات مادیه‌ده‌کی ایی ، کوتو بالجمله افعالی تشهیر ایدلدیکی زمان خالق
ذوالجلالك الندن قورتوله‌نك هیچ بر فرد ایچون امکان اولمادیغنه دائر اولان
بیانات قرآنیه کوکلرك سامعه چاك طراقه‌سنی آکدیرر بر ادای مهیب
ایله قولاقلرینه دکدکجه طبق صرکذشتلری تصویر ایدیلن یولجیلرك
حال دهشت وحیرتلرینی تمثیل ایدن اندیشه‌ناك بر طور ایله قولاقلرینی
پارماقلریله طیقارلر ، دها اولمازسه اثوابلرینك یاقه‌سنی باشلرینه چکه‌رك
بو یولده‌کی تهدید آوازه‌لرینی دویمامغه مفرط بر تهالك کوستررلر ،
صکره‌ده پیغمبرلرینه « قلوبنا فی اکنة مما تدعونا الیه وفی اذاننا وقر
ومن بیننا وبینك حجاب = بزی دعوت ایتدیکك دین ، درمیان
ایلدیکك تهدیدلر قارشیسنده قلبلریمز بر غلاف ایچنده‌در ، قولاقلریمز

آغیر ایشیدیر ، سنکله آره‌مزه پرده چکیلمشدر » دیه‌رك کفر
ومعصیته‌کی عناد واصرارلرینك درجه‌سنی اعلانه شتاب ایدرلر ایدی .
بناءً علیه رسول کریمك صلاح وفلاحه دعوت تشبثی اونلرك دین وحقیقته
قارشی کین ونفرتلرینی تشدید ایتمه‌لرندن ، باطله درت ال ایله صاریلمه‌لرندن
بشقه بر تأثیر حصوله کتیرمه‌دی .

اونلر حقایق محاکه ایده‌بیله‌جك قلبلری ، ایشیده بیله‌جك
قولاقلری ، کوره‌بیله‌جك کوزلری وارکن بو مسلکی طوتیورلردی ،
هیچ دوشونمیورلردیکه صرف مادیاته حصر ایتدکلری او کوزلری کور ،
او قولاقلری صاغیر ایده‌رك بار تکالیفه تحمل ایده‌میه‌جك درجه‌ده عاجز
وبیمجال بر حاله قویدقدن صکره کندیلرینی دائرهٔ تکلیف خارجنه
چیقاریویرمك فاطر حکیمك دائماً بد قدرتنده‌در .

اونلر ، نائل اولدقلری بی نهایه نعمتلره کفران ایله مقابله ایتمك ،
حقك صدای ارشادینه قولاق آصمامق ، حرمتنی بیان ایتدیکی بغی وفسادی
مباح کورمك صورتیله خالقلرینه قارشی طور خصومت ارائه‌سنده
ثبات واصرار ایدوب دوردقچه قدرت قاهرهٔ سبحانیه‌نك کندیلرینی
هیچ بر شی کوره‌میه‌جك صورتده کور ، بر سس ایشیده‌میه‌جك
درجه‌ده صاغیر ایدوب براقمه‌سنه عجبا نه کبی بر مانع تصور ایدرلر ؟
اونلری یارادان ، ایشیده‌جك قولاق ، کوره‌جك کوز ، آکلایه‌جق
قلب ویرن او دکلمیدر ؟

کندیلرینه بو وجودی قازاندیران ، بابالری آثاری اولدیغنی
اعتقاد ایدییورلرسه عجبا بابالرینی او شکلده مظهر ایدن ، قانون
خلقت وتکوین ایجاباتنه مخالف بر جهت براقمقسزین کسوهٔ وجوده
کیرمه‌لرینی تأمین ایلین او خالق حکیمدن بشقه بریمیدر ؟

قرآن حکیم سوره‌نك بدایتنده بزه متقیلرك اوصاف وشئوناتنی بیان ایتمش ،
صکره « ان الذین کفروا سواء علیهم » قول کریمیله باشلایان بر قاچ
آیتله کافرلرك احوالنی بیان وایضاح ایتمش ، دها صکره منافقلرك
علائم و اوصافیله قلبی وظاهری نه کبی تمایلات پرورده ایلدکلرینی
مؤمنلره بیلدیرمشدرکه مسائل اعتقادیه‌دن انسانلر ایچون ممکن ومتصور
اقسام عقلیه‌ده بونلردن عبارتدر . چونکه انسان یا کفر ومعصیتدن
چکینه‌رك خالص بر مؤمن ومتقی ، یا کافر مجاهر ، یاخود سوزی اوزینه
اویمایان منافق اوله‌بیلوب بونلرك خارجنده بر مسلك تعقیب ایده‌بیلمه‌سی
احتمالی یوقدر . ایشته قرآن بو اساسلری نظر اعتباره آله‌رق محسن
ایله مسیئی ، موحد ایله مشرك آره‌سنده‌کی فرقلری ، بو ایکی زمره‌نك
نه کبی منفعت ومضرتلره ، مصلحت و مفسدتلره باعث اوله بیله‌جکلرینی بر
طاقم تمثیللریله بزه ایضاح وتبیین ایتمشدر . بر صورتده که بیانات الهیه‌نك وضوح
وقطعیتی ، انسانلر ایچنده مسلك وسیرتی اك صاف ومکمل اولان زمره‌نك
« الذین یؤمنون بالغیب » دن « اولئك هم المفلحون » ه قدر اولان
سلسله آیات ایله محاسن اطوار وافعالی یاد وتذکار ایدیلن متقیلر

اولدیغنده هیچ بر متفکرك شبهه و تردد ایده‌بیله‌جکی بر جهت واقعه‌مشدر .

شوراسی وارکه انسانلر آره‌سنده بوکبی خطابانك قوهٔ اقناعیه‌سیله توحید خالقه مجبور اولمیه‌جق فطرت واستعدادده کسه‌لرده یوق دکلدر. قرآن بو کبیلری مدافعه ایتدیکی حقیقته اماله ایچون‌ده آیت آتیه‌ده کوریله‌جکی وجهله برهان عقلی طریقیله تأیید مدعا ایتمکده‌در .

مترجمی : محمدشوکت عبدالعزیز چاوش

قرآن کریم ترجمه اولنه بیلیرمی ؟

قرآن کریم نه‌قدر مسلمان وارسه جمله‌سنك دین وشریعت کتابی اولدیغندن معنای شریفنك مرتبهٔ کفایه‌ده بیلنمسی هر مسلمان ایچون واجب‌در . بو کتاب مبین ایسه عربجه نازل اولمش ایدوکندن عرب اولمایان مسلمانلر بو وجیبه‌یی ایفاده چوق مشکلات چکمکده‌درلر . واقعا عربلرده قرآن کریمك دقیق معنالرینی اکلامق ایچون اوزون مدت علملر تحصیلنه احتیاجدن قورتوله‌مازلرسه‌ده هرکسه واجب اولان درجه‌سنی اکلامق اونلر ایچون دها قولایدر . ودقیق معنالری اکلامق ایسته‌ینلرده لسانلری عرب اولمیانلردن دها آز زحمت چکرلر . ایشته بوکا بناءً درکه بز تورکلر ضروریات دینیه‌مزی اوکرنمك ایچون بر قولایلق اولمق اوزره تورکجه علم حال وعلوم دینیه کتابلری تألیف ایتمشز . وبعض تفسیرلرده یازمشز . فقط کتابمزك دها زیاده درین مسئله‌لرینی اوکرنمك ایسته‌ینلریمز ایچون لسان عرب وبولسان اوزره یازلمش علوم متنوعه تحصیلنی مجبوری کورمشز . یقین زمانلره قدر بونلره اعتراض ایدنلر اولمامش و هر علم تحصیل ایتمك ایسته‌ین بو قاعده‌یه رعایته بتون عمرینی لسان عربك وعلوم عربیه دینیلن مدوناتك تعلیم وتحصیلنه حصر ایتمشدر . انجق غربك ترقیاتنك لطفلری بالضرور کندیسنه چویره‌جك درجه‌ده یوکسلمه‌سی یالکز علوم عربیه تحصیلیله اکتفا امکانی سلب ایتدیکندن اولا هر ایکیسنك جمعنه لزوم کوروله‌رك مدرسه تحصیلنی آز چوق اکمال ایتمش کیمسه‌لریمزك علوم غربیه‌یی‌ده تحصیل ایتملری موافق کورلمش وایلك زمانلرده بوصورتله ایکی جهتی جامع بر خیلی ذوات یتیشدیرلمش ایدی . فقط امور دنیویه ومناسبات مدنیه ایچون غرب علملرینی تحصیلك دهازیاده تعمیمی وتعاملك تکثیری دها ضروری بر حاله کلدیکندن علوم عربیه تحصیلنك اهمالی چوغالمش وبونك نتیجه‌سی اوله‌رق امور دینیه‌ده جهل ونقصان نظر دقتی جالب بر حالی بولمشدر . ایشته بو جهل ونقصان نتایجنك الجاسیله‌درکه بر قسم کیمسه‌لر طرفندن معناسی اکلاشیلمایان سوزلرك اوقونمه‌سندن بر فائده حاصل اولمیه‌جغی وبناءً علیه محتوی اولدیغی

احکام ومعانی‌یی طوغریدن طوغری‌یه اکلایه بیلمك ایچون قرآن کریمك تورکجه‌یه ترجمه ایدلمسی الزم بولندیغی وذاتاً اجنبی لسانلرینك چوغنه ترجمه ایدلمش اولدیغندن تورکجه‌یه ترجمه ایدلمسنه هیچ بر مانع تصور ایدیله‌میه‌جکی بیان ایدلمکده‌در .

دیکر طرفدن بر قسم ذوات‌ده قرآنك تورکجه‌یه ترجمه‌سنه معارض بولنمقده وانجق معنای شریفنك تفسیر صورتنده ادا ایدیله‌جکنی اثبات ایتمکده‌لردر . بو معارضلغك اك اساسلی سببی ترجمه‌نك نمازده ویانماز خارجنده عیناً اصلی اولان عربجه یرینه قائم اولمسی ایستندیکنه ذاهب اولونماسندندر . فی‌الواقع بو ترجمه‌یی ایسته‌ینلر آره‌سنده صرف معنایی اکلامق ایچون ایسته‌ینلر اولدیغی کبی نمازده ، عادهٔ اصل عربیسی یرینه تورکجه‌سنك اوقونمسی لزومنه قائل اولانلرده واردر . بز شیمدی هر ایکی طرفك نه درجه حقلی ویا حقسز اولدقلرینی تدقیق ایده‌لم :

واقعا بر کلام معناسی اکلاشیلمقسزین اوقونورسه آنجق آهنك الفاظی ایله قدسیتنه اولان ایمانك مبهم واجمالی بر تأثیری کورولور . اصل مطلوب اولان مقصود دینی تمام اوله‌رق حاصل اولماز . وپیغمبر افندمزك « هل ینفع القرآن الا بالعلم » بیورملری بو حکمته مبتنیدر . بناءً علیه هم لفظك فصاحت وبلاغتنی ، هم معنانی اکلامق لازمدر. بونلرده انجق علم ایله اولور . بویله اولونجه تورکلرك ودیکر عرب اولمایان مسلمانلرك قرآن اوقومقدن بحق بر استفاده‌لری یوقدر. یالکز ایمان ایله آهنك الفاظك احتساس اوزرینه اولان اجمالی بر تأثیری ایله قالیورلر دیمك اولور. اونك ایچون قرآن کریمك تورکجه ترجمه‌سنه احتیاج واردر .

فقط عجبا قرآن کریم تورکجه‌یه ترجمه ایدیله بیلیرمی ؟ بر کره بونی اکلامالی‌یز . « بتون اجنبی لسانلرینه ، حتی ارمنیجه‌یه بیله ترجمه ایدلمش اولدیغندن تورکجه‌یه نیچون ترجمه ایدلمسین ؟ » می دیورسکز ؟ ایش اویله دکلدر . قرآن کریم شمدی‌یه قدر هیچ بر لسانه حقیله ترجمه ایدیله‌مه‌مشدر . واقعا بر چوق لسانلرده ترجمه‌سیه صاتیلمقده اولان کتابلر وار سه‌ده حقیقتده اونلر قرآن کریمك لفظ و معناسنده موجود اولان حکم وقوتی حائز دکلدرلر . بناءً علیه تقلیددرلر . اصلنك یرینی طوتامازلر . بوکا قولای قولای اینانامیه‌جقسکز . « فرانسز ، المان وانکلیز دیللری بوکون اوقدر زنکینلشمش واوقدر اینجه‌لمشلردرکه قرآنی بولسانلره نقل ایتمك پك قولای ، حتی عربجه‌سنه بیله فائق اولمق لازمکلیر . زیرا عربجه نه قدر زنکین وواسع اولسه بوکونکی مدنی ملتلرك لسانلرنده‌کی مکملیت اونده اولاماز . » دیمك ایسترسکز دکلمی ؟ ایشته ایش اویله دکل . چونکه بولسانلر کرك علوم وفنون وکرك سیاسیات وادبیات جهتیله پك زیاده ترقی ایتمش وانجه‌لمش اولمقله برابر قرآن کریمك درجهٔ بلاغتنه واصل اولمقدن

چوق اوزاق درلر . بونی قران کریمك لفظ ومعناسنی ا کلامقله مشغول اولان هرصاحب انصاف تصدیق وتقدیرده تردد ایتمز . بوکا اثرخیلی صلاحیتدارذوات ایله کوروشدم. جمله‌سنی بو اعتقادده بولدم. بالخصوص بیروتده بولندیغم صیره‌ده هم فرانسزجه‌یه ، هم عربجه‌یه ایی واقف خرستیان عربلر بوبابده‌پك جدی شهادتلرده بولونورلردی . ازجمله جبل لبنان معتبرانندن ندره بك مطران ایله ارهمزده جریان ایدن محاوره بو بابده پك مهم بر دلیل تشکیل ایدر . بیروت ولایتی صحیه مفتشی بولندیغم صره‌لرده او وقت والی بولونان ذات یازموسمنی جبل لبنانك عالیه موقعنده کچیرر وجمعه کونلری مأمورین ایله محلی معتبرانی والی‌یی زیارت ایچون اوراده طوپلانیرلر ایدی . بر جمعه کونی او وقتلر بیروت کومروك ناظری اولان، اوروپاده چوق بولونمش، فرانسزجه‌یی ایی قونوشور کامل افندی اسمنده برذات، ندره بك وبن قونوشیور ایدك. سوز قرآن عظیم الشانه انتقال ایتدی . ندره بك مارونی اولوب عربجه‌نك شعرو و ادبیاتنه واقف وفرانسزجه‌یی چوجوقلغندن بری فرانسز مکتبلرنده تحصیل ایتمش وفرانسه‌ده برچوق سنه‌لر فرانسزجه غزته‌لرچیقارمش اولمق حسبیله او لسانده دخی غایت مقتدر ایدی . بکا خطاباً: «قرآن کریمده اویله آیتلر واردرکه بز خرستیان عربلر، اونلرك قارشیسنده حیران وتقدیر خوان اولقدن کندیمزی الامایز . ازجمله (الله نور السموات والارض . .) آیتی بوبابده غایت مهم برمثالدر.» دیدی .

اوندنصکره آیرلدق . ایرتسی هفته بن قازیمیرسکی‌نك فرانسزجه قرآن ترجمه‌سندن بوآیتك فرانسزجه‌سنی دفتریمه یازه‌رق بنه عالیه‌یه کیتدم. ندره مطرانی کوره‌رك «سزك تقدیر وحیرتله کوردیککز آیتك فرانسزجه‌سی‌ا» دیه‌رك دفتری النه طوتشدیردم. آلدی ، شویله بر اوقودی و«بواونك ترجمه‌سی دکل.» دیه‌رك دفتری کری‌یه ویره‌جك اولدی.

— رجا ایده‌رم، سزك عربجه‌کزده ، فرانسزجه‌کزده قوتلیدر. تصحیح یاخود یکیدن ترجمه ایدك .

دیدم . آلدی برآز چکیه‌رك تکرار تکرار مطالعه‌یه باشلادی. بر خیلی زمان دوشوندکدن صوکره :

— الله الله، بشقه درلو ترجمه ممکن دکل. لکن کرك لفظ وکرك معنا جهتیله نه قدر غائب ایتمش . انسانك «بو، اونك ترجمه‌سی دکل» دیه‌جکی کلیور . حالبوکه او آیت دکل . اودرجه دکیشمش ... دیدی .

قازیمیرسکی قرآن ترجمه‌سنده اك زیاده موفق اولانلردن بیلندیکی کبی فرانسز لسانی ده هردرلو علمی مضمونلری افاده ایچون غایت مساعد بر لساندر . بین الملل بر لسان اولمسی‌ده بو فضلنه دلیلدر . اویله اولدیغی حالده قرآن کریمك لفظ ومعناسنده‌کی بیوکلکی ، درینلکی ادا ایچون عاجزدر . شو حالده تورکجه‌مزك بوکونکی حالیله قرآنك عربجه‌سنك عینی قوتی حائز بر ترجمه میدانه کتیره‌میه‌جکمز اولی بالطریقدر .

بیلمم بوکا دائر هانکی بر مثالی کوستره‌یم؟ هر هانکی بر آیتی ترجمه تجربه‌سنده بولونسه‌ق عجز او کمزه کریلیر، کندیسنی کوستریر . مثلا حمد ، رب ، رحمن، رحیم کلمه‌لرینه مقابل نه‌لر بولالم؟ واقعا بعض کلمه‌لری تورکجه‌ده مألوف اولدقلرندن عیناً قوللانمق ممکندر . فقط اك چوق مألوف اولانلردن بیله اویله‌لری واردرکه بز تورکلرك قوللاندیغمز معنادن زیاده معنالری متضمنلردر. از جمله (رب) کلمه‌سنده تربیه ویتیشدیرمك معناسنك دخی موجود اولدیغنی بو کلمه‌یی هرکون قوللانان قاچ تورك خاطرینه کتیرر؟ دیمك که تورکجه، قرآنی حائز اولدیغی بتون قوت ووسعتیله ادایه آمادر دکلدر. [١]

اویله اولونجه ترجمه ایتمیه‌لم‌می؟ ایده‌لم . فقط ترجمه‌لریمزك قرآنك عینی اولدیغنی ادعا ایتمیه‌لم . همده‌سنی بردن بر ویا ایکی کشینك ترجمه ایده‌بیلمسی ممکن اولمدیغندن مختلف علملرده بنام ذواتدن مرکب بر هیئت مقتدره معرفتیله استشاره ایده ایده ترجمه ایتدیره‌لم‌که ممکن اولدیغی قدر حقیقته یاقلاشه بیله‌لم . (متعدد وجوه معانی‌یی محتوی آیتلرك ترجمه‌لرنده اك موافق کوروله‌ن ترجمه متنه درج ایدیلوب دیکرلری ده تحشیه صورتنده علاوه ایدیله‌بیلیر .)

ایشته زوائددن عاری، نواقصدن بری برتفسیرمزك بولونمامسی شمدی‌یه قدرهپ مفسرلریمزك یالکز باشلرینه تفسیر یازمق هوسنه دوشمه‌لرندندر . قرآن کریم کبی برکتاب الهی لایق وجه ایله تفسیر ایدیله‌بیلمك اك مقتدر هیئت علمیه‌لر ایچون بیله کوچ‌ده‌ده اویله هیئتلرك یاپدیغی تفسیر البته دها مکمل اولور. هم بو هیئت مذاکره و مباحثه‌لرینی علنی بر صورتده یاپوب بو ایشه مخصوص موقوت رساله‌لرله نشر ایتملی و خارجدن اوقویوب ده رأیلرینی بیان ایده‌جك ذواتك فکر و مطالعه‌لرینی نظر اعتباره آله‌رق بالعموم علمانك رأیلرندن استفاده ایتملیدر . ایشته بوشرطلر داخلنده یاپیلان تفسیرلرك عموم طرفندن دها زیاده مظهر حرمت وقبول اولاجغی‌ده شبهه‌سزدر. ترجمه‌ده بویله‌در. انجق ترجمه دیدیکمز وجه‌ایله تورکجه‌مز کفایت علمیه‌سنی احراز ایدنجه‌یه قدر عربجه ایله قاریشیق وغیرکافی اولاجق وهیچ بروقت قرآن کریمك اصلنك یرینی طوتامیه‌جقدر . فرانسز لسانك‌ده قرآن کریمك معناسنی لایق وجه‌ایله اداده عاجز اولدیغی قازیمیرسکی‌نك اقراریله‌ده ثابتدر. مومی‌الیه ؛ رحمن ورحیم کلمه‌لرینك اینجه فرقلرینی سویلدیکی صره‌ده مقابللری اوله‌رق قبول

[١] قرآن کریم ترجمه‌سی موضوع بحث اولنجه خاطره‌کلن کوجلکلرك اك باشلوجه‌سی بزجه شودر : آیات جلیله‌دن بعضیلری ، خصوصیله احکامه تعلق ایدنلری برقاچ درلو تفسیره مساعددر . مفسر عقله کلن وجهلرك هپسنی سویلیه‌رك ایچلرندن برینی یا کندی ترجیح ایدر، یاخود قارئلرینه براقیر . حال بوکه مترجم بونلردن آنجق برینی سرد ایدرك « ایشته بو آیت کریمه‌نك معناسی بودر » دیر وعلی الاکثر اصابتدن محروم اولور .

سبیل الرشاد

ایتدیکی (miséricordieux, clément) کله‌لرینك کفایتسزلکلرینی، فقط کندیسندن اولکی مترجملر بویله قبول ایتدکلرندن وفرانسزجه‌ده بومعنالری افاده‌یه کافی بشقه کلمه‌لرده اولمدیغندن بالضروره قبول ایتدیکنی بیان ایدییور . میلاسلی

اسماعیل حقی

آغاج دیکمه‌نك دینی فوائدی

١

محله‌مزده‌کی قدیم بر مزارلقده کماله ایرمش بر طوت آغاجی وار درکه حمد اولسون شمدی‌یه قدر مزارلقلرك سرویلرینی، اغاجلرینی دویرن، اودون کمورنی تدارك ایتمك ایچون اورمانلری محو ایدن، سیغاره‌سنه آتش یاقق ایچون تکمیل بر اورمانی آتشه ویرن و آیاغنك باصدیغی یرده اوت بیتمیه‌ن اشقیانك شرندن مصون قالدی . هرسنه چوجقلر او آغاجدن طوت سیلکوب یرلر . کچن سنه طوت وقتی مزارلغك کنارندن کچیوردم ، چوجقلرده طوت ییورلردی . ایچلرندن بر چوجق یوکسك سس ایله: «الله بو آغاجی دیکنه رحمت ایلسون، اگر بو آغاج اولمسه‌یدی طوت یوزی کورمیه‌جکدك » دینجه چوجغك بو سوزی یورکمه ایشلدی [٣]. چوجغك قدر شناسلغنه متحیر قالدم. و بوندن عبرت آله‌رق هرسنه میوه‌لی میوه‌سز آغاج دیکمه‌یه نیت ایتدم .

کوروشدیکم کیمسه‌لری تشویقه باشلادم. سوزیمی رد ایدن اولمدی. فقط سوزینك أری قاچ کشی بولنه‌جغنی بیله‌مم . ؟

مراجعت ایتدیکم کیمسه‌لردن بعضیسی یری اولمامسنی، بعضیسی‌ده آغاج دیکمکه اقتداری بولنمامسنی اسباب عذردن عد ایتدیلر .

یری اولمیانلره ، قومشو ، اقربا، احباب، جامع ، مدرسه ، تکیه بغچه‌لرینی واولحه سروی آغاجلریله طولی ایکن بر قاچ سنه ایچنده چیرچیلاق قالان وهر برنده اجدادیمزدن یوزلرجه‌سی مدفون بولنان مزارلقلری کوستردم .

اغاج دیکمکه اقتداری اولمیانلره قوزالاقدن سروی بتیشدیریکز ؛ فندق ، کستانه، ایکده، کراز، اریك ، شفتالی، قایصی ، الما ، ارموت بالاموت ، چکردکی دیکیکز. باخود ایوا، اوزوم، سکود ، قواق، کل، انجیر کبی آغاجلردن چلیك یاپیکز وطالدیریکز . فنی ایش کورمك ایچونده « تجارت وزراعت کتبخانه‌سنی » تشکیل ایدن « فن اشجار»

وسائر بوکا متعلق کتابلری اله ایدیکز . مارتك هفته‌سنده انجیر دالی اکری اوله‌رق طالدیریلور » دیدم .

برکون ینه احبابمدن برینی تشویقده بولندم. « اخطاریکی مع الممنونیه قبول ایتدم . فقط بن‌ده سکا بوخصوصده بر حکایه نقل ایده‌یم ، دیکله! » دیدی:

« کچن سنه مغلایه کیتمش ایدم . بغچه‌لری چوق ، میوه‌لری بول کوردم. سعی وغیرتلرینی تقدیر ایتدم. آنلرده بکا دیدیلرکه :

— اولجه بوراسی کچی اوتلاغی ایدی. محترم بر خواجه افندی بزه مسافر کلدی. احادیث شریفه ایله بزی آغاج دیکمکه تشویقده بولندی. امر نبوی‌یه اتباعاً آغاج یتیشدیرمکه باشلادق . مقصدیمز تحصیل رضای نبوی ایدی . فقط شمدی اوسایه‌ده بول بول ییه‌بیورز ویاشی، قوروسنی سوق ایدوب کوزلجه پاره قازانیورز ...

سن‌ده مادامکه ترغیباتده بولنیورسك ، مسلمانلره دینی ترغیبده بولنمق چوق فائده ویرر . بوبابده شرفوارد اولان احادیث نبویه‌یی مقتدر اوله‌بیلدیکك قدر جمع ایدوب خلقه اوقو ، اووقت که مطلوبك سهولتله حصوله کلسون. »

بونك اوزرینه (احادیث نبویه) یی جامع الصغیر و راموزدن جمعه باشلادم. توفیق اللهدندر .

***

« ان قامت الساعة وفی ید احدکم فسیلة فان استطاع ان لایقوم حتی یغرسها فلیغرسها = قیامتك بیوك علامتلری ظاهر اولوب آرتق قوپه‌جغنه شبهه قالمه‌سه واوزمان الکزده بر خرما فدانی بولنسه، آنی دیکمکه بر مانع ظهور ایتمزسه درحال دیکیکز . »

ایشته بو حدیث شریف طلب عمارت دنیایه اك بیوك بر دلیلدر . بوبابده ایکی قصه ایله مسئله‌یی دها زیاده توضیح ایده‌لم :

کسری ملوکندن بری بر اختیاری آغاج دیکرکن کورر . اختیاره: « بابا ، بو آغاج اوتوز سنه‌ده میوه ویرر . » دیر . اختیار : « افندم، بن میوه‌سنی آلمق ایچون دیکمیورم . بندن صکره کله‌نلرك فائده‌لنمسی ایچون دیکیورم » جوابنی ویرر . کسری ، بو جوابدن ممنون اولور واختیاره یوز بیك درهم ویرلمسنی امر ایدر . اختیار بو احسانی کورونجه: « افندم، کوردیکزمی، دیکدیکم آغاج درحال میوه ویردی؟» دیر . بونك اوزرینه کسری اختیاره ، ایکنجی دفعه اوله‌رق کلی بر عطیه احسان ایدر ودرحال اختیارك یانندن آیریلیر. ندماسنه: « اگر اختیارك یاننده براز دها طوره‌جق اولسه‌م ملکم الدن کیده‌جك . سوزینك وآکلایشنك کوزللکندن جوابه مقتدر اوله‌میه‌جغم » دیر .

سلطان محمود عدلی حضرتلری‌ده برکون تبدیل قیافتله استانبول سوری خارجنده اوزمان موجود بولنان باغلر کنارندن کچرکن باغك برنده اختیار بر آرناودك چالشدیغنی کورور . « بابا ، کندیکی بوقدر

---

[٣] اشرف ساعتده بر قاچ چوجق ده اغنیانك، بلدیه‌نك، اوقافك، تجارت وزراعت نظارتنك قولاغنه بویله بر سسلنوب سسلرینی ایشتدیرسه‌لرده مزارلقلر یکیدن سروی آغاجلریله ، سوقاقلر درلو درلو آغاجلرله ، اراضی خالیه اورمانلرله مستور اولسه نه کوزل اولور. اوقاف نظارتی هیچ اولمزسه ملت کتبخانه‌سی باغچه‌سنه، تقسیم فاتح جامع شریفی میدانه بر قاچ چام دیکدیرسه نه اولور؟

نه‌یوریورسك ؟ آرتق سنك استراحت زمانکدر » دیر . اختیار : « افندی ، بوباغی بکا معمور اوله‌رق تسلیم ایتدیلر، بن‌ده آلدیغم کبی، بلکه دها ایی اوله‌رق براقلیم‌که انساندن صاییلمش اوله‌یم » جوابنی ویرر .

§« اذا سمع احدکم بالدجال وفی یده فسیلة فلیغرسها فان للناس عیشاً بعد = دجالك ظهورینی ایشتدیککز وقت الکزده بر خرما فدانی بولنسه درحال آنی دیکیکز. زیرا دجالدن صکره‌ده یریوزنده انسانلر امرار حیات ایده‌جکلردر . اوزمان‌ده بیله عمارت دنیادن واز کچمیکز . »

§« یازبیر ، ان باب الرزق مفتوح من لدن العرش الی قرار بطن الارض یرزق الله کل عبد علی همته ونهمته = یازبیر، رزق قپوسی، عرش اعلادن طوت‌ده قعر زمینه قدر آچیقدر ، الله‌تعالی حضرتلری ، هرقولنی همت وسعینك درجه‌سنه کوره رزقلندیرر . »

بو حدیث شریف‌ده هیئت علماسندن طوت‌ده علم معادن اربابنه قدر بالجمله مسالك اهلنك علم وسعی وعملریله متناسب معیشت الده ایده‌جکلرینه اشارت واردر .

§« اذا مات الانسان انقطع عمله الا من ثلاث: صدقة جاریة، او علم ینتفع به، او ولد صالح یدعو له = انسان، وفات ایدنجه عمل وعبادتك ثوابی منقطع اولور. شو قدر وار که بر ملك وقف ایدر و حیات بشریه‌یه خادم بر اختراع و براثر ترك ایدر، یاخود علوم دینیه ونافعه‌یی تدریس ایله چراغ یتشدیرر ، یاخود کندیسنی خیرلی دعا ایله یاد ایتدیرر صالح بر ولد ترك ایدرسه ایشته بونلرك بقاو تسلسلیله اجر ومثوباتی دوام وتوالی ایدر. »

§ « النخل والشجر برکة علی اهله وعلی عقبهم بعدهم اذا کانوا له شاکرین = خرما وسائر میوه‌لی ومیوه‌سز آغاجلر، صاحبی وآندن صکره کلن اولاد ، احفاد ووارثلری ایچون نعمت الهیه‌یه شاکر اولدقلری مدتجه برکت وخیر ومنفعت کثیره‌در . »

نعمت الهیه‌یه شکر ایسه: اولنعمتی احسان ایدن جناب حقك امرینه مراعات و نهیندن مجتنب بولنمق ، حقوق اشجاره رعایت ایده‌رك علم وفن دائره‌سنده آغاجلرك تنمیه ، تکثیر وادامه‌سنه چالشمقدر . بویله اولمازسه کفران نعمت اولور. آغاجلر قورور و او کوزل نعمتلر فنا وزوال بولور .

§« من احیی ارضاً میتةً فله فیها اجر وما اکلت العافیة منها فهو له صدقة = هر کیم بوش وقوری یری زرع وغرس ایله احیا ایدرسه مأجور اولور . وحیوانات اوراده اوتلادقجه صدقه یرینه کچر . »

§« ما من شیئ یصیب من زرع احدکم ولا ثمره من طیر ولا سبع الا وله فیه اجر = مزروعاتکزدن وآغاجلریکزك میوه‌سندن قورد، قوش دفع احتیاج ایتسه هر بریندن خدا نخسنك اجری سزه عائددر . »

§« لا یغرس مسلم غرساً ولا یزرع زرعاً فیأکل منه انسان ولا طائر ولا شیئ الا کان له اجر = بر مسلم آغاج دیکسه وبر نباتا کسه‌ده آنك محصولندن انسان، قوش وبونلردن ماعدا نه‌شی اولورسه اولسون یسه اجر وثوابی آنی زرع ایدنه عائددر . »

§« ما من رجل یغرس غرساً الا کتب الله له من الاجر ما یخرج من ثمر ذلك الغرس = بر کیمسه بر آغاج دیکسه او آغاج میوه ویره‌کجه وانسانلر آندن منفعتلندکجه ثوابی اکا یازیلیر. بناءً علیه او آغاج آنك صدقهٔ جاریه‌سی اولور. »

§« ما من رجل یغرس غرساً فیأکل منه انسان او طائر او بهیمة الا کان له صدقة = بر کیمسه بر آغاج دیکوب آنك میوه‌سندن انسان ، قوش ، بهائم یسه‌لر او میوه‌لر آنك صدقهٔ جاریه‌سی اولور . »

§« سبع یجری للعبد اجرهن بعد موته وهو فی قبره من علم علماً او کری نهراً او حفر بئراً او غرس نخلاً او بنی مسجداً او ورث مصحفاً او ترك ولداً صالحاً یستغفر له بعد موته = کیم که ابنای جنسنه علم وفن وصنعت نافعه اوکره‌تیرسه ؛ جدول وقانال ، چشمه، سبیل کبی آثار نافعه میدانه کتیررسه ؛ یاخود انسان وحیوان ونباتاتك احیاسی ایچون مادی قویو (بوستان قویوسی ، آرتزین قویوسی کبی انواع قویولر) آچدیررسه ؛ خرما وسائر میوه‌لی میوه‌سز آغاجلر دیکوب انلردن خلق فائده‌لندیررسه ، مسجد ، جامع بنا ایدرسه ؛ وارثنه مصحف وکتب نافعه ترك ایدوب انلری هدایته سوق ایدرسه ، ابوینی ایچون جناب حقدن مغفرت طلب ایلیان قیز ، اوغلان اولاد براقیرسه . . . بویله بر کیمسه اولوب قبره قوندقدن صکره آنك دنیاده براقوب کیتدیکی بالاده مذکور یدی خیر دنیاده طوردقجه او کیمسه‌نك عمل دفترینه اجر یازیلور . اولدکدن صکره دفتری قاپانمز . »

§« ما من احد یحیی ارضاً فیشرب منه کبد حری او یصیب منها عافیة الا کتب الله له بها اجراً = کیم که بر ارضی جدول ، قنال انواع قویو ایله وسائره ایله اعمار واحیا ایدوبده آندن جکری یانیق بر مخلوق ایچسه ، ویا اوراده محتاج بر مخلوق دفع احتیاج ایلسه انلرك احیا ثوابی اکا یازیلور . »

§ « یا حمیراء من اعطی ناراً فکانما تصدق بجمیع ما انضجت تلك النار ومن اعطی ملحاً فکانما تصدق بجمیع ما طیب ذلك الملح ومن سقی مسلماً حیث یوجد الماء فکانما اعتق رقبة ومن سقی مسلماً شربة من ماء حیث لا یوجد الماء فکانما احیاها = نبی ذیشان صلی الله علیه وسلم افندمز حضرتلری ، حضرت عایشه رضی الله عنهایه خطاباً: « کیم که کوردن یاقق ایچون برقاچ آتش پارچه‌سی ایسته‌یه‌نه آتش ویررسه اونك یاقدیغی آتشك پیشیردیکی یمك قدر صدقه ویرمش ثوابنه نائل اولور . طوزی قالمیوبده کرك پیشمش ، کرك پیشمك اوزره بولنان یمکنه براز طوز ایسته‌ینه طوز ویریلیرسه اوطوز هانکی یمکك ایچنه کیررسه ویرن اوقدر صدقه ویرمش ثوابنه نائل اولور . کیم که صو بولنان برمحلده بر مسلمه صو ویرسه ، سبیل یاپسه برکوله ازاد ایتمش

قدر ثوابه نائل اولور . صوسز بر يرده كيم بر مسلمه صو ويررسه آنى احيا ايتمش كبى اولور . »

بو حديث شريفدن انسانلرك قيشلق ، يازلق كمورلرينى يتشديرمك ايچون اورمانلر يتشديرنلر ، آنلرى قطع ايله كمور ياپوب صاتوق ايدنلر ، وكمور اوه‌كيرنجه‌يه قدر بو يولده چاليشانلر ولوكه پاره مقابلنده اولسه‌ده نه درجه ثوابه نائل اوله‌جقلرينى دوشونسونلر .

معدن اوجاقلرنده كمور چيقاران عمله‌يه‌ده بو حديث شريف دقتله اوقونسون ، واوقوديلسون .

§ « مافوق الخبز وحيرة الماء وظل الحائط وظل الشجرة فضل يحاسب به ابن آدم يوم القيامه = اتمك ، صو ، برده ديوار ياپوب ، ياخود آغاج ديكوبده كولكه‌سنده خلقى استراحتده بولنديرمق كبى يوم قيامتده آدم اوغلنك حسابنه يارار بر فضيلت يوقدر . »

اتمك ، ميدانه كلنجه‌يه قدر مادهٔ اصليه‌سى نقدر اللردن كچرسه واونى ميدانه كتيرمك ايچون بو يولده نه‌قدر اهل صنايع چاليشورسه آنلرك اجروثوابى بو حديث شريفك تبشيراتنده داخلدر . صندوق وصيجاقدن الساثلرى ، حيوانلرى محافظه ايچون بنالر ياپان ولوازمنى تدارك ايدنلره‌ده مژده‌لر اولسون .

§ « يا عايشه لاتردى السائل ولو بشق تمرة = يا عايشه ، سائلى بوش دونديرمه . يارم خرما اولسون وير . »

§ « يا عايشه بيت لاتمر فيه جياع اهله = يا عايشه ، اونده خرماسى بولنمايانك چولق چوجغى آچ صاييلور . »

ايشته بو حديث شريفده اوده ارزاق بولنديرمغه ترغيب واردر . بناءً عليه كندى اليله اغاج يتشديروب اهل وعيالنك رزقنى بوللاشديرمليدر .

ديوان محاسبات مأمورلرندن

نظمى

سلطنت اسلاميه اتحاد وعدالتله دنيايه حاكم اولدى نفاق وسفاهتله بوكونكى حاله كلدى !

اسلاميتى قبول ايتمزدن اول عربلرك ـ جاهليت زماننده‌كى ـ حال واوضاعى تدقيق اولنمش وكورولمشدركه اك زياده كوزندكلرى عرف وعادات ، برطاقم خرافاتدن عبارت ايدى . تشئم ، تفأل ، سرخوشلق ، زنا ، قومار وسائر مساوئ اخلاقيه آله بيلديكنه يول آله‌رق جزيرة العربده كيلرك جان طمارلرينه ايشله‌مش ، آنلرى مدهش بر سقوط واضمحلاله سوروكله‌مش ايدى . بنلردن بشقه بر معبود طانيميان اوزمانكى عربلر آره‌سنده ، بوتون اخلاقسزلقلردن زياده بر نفاق عمومى حكمفرما ايدى .

واسع بر حدود ايچنده ياشايان مختلف قبائل و اقوام بربرينك قاننه تشنه ايديلر . قتل وتهديد ، ظلم وبغى ، فحش وطغيان جزيرة العربك هر طرفنه سارى بر خسته‌لق حالنده كچمش ايدى . حجازلى يمنلى‌يه ، مضرى حميرى‌يه جان دشمنى كسيلمشدى . افراد يوزندن بالجمله قبائل بيننده قان انتقامى جارى ايدى . ايش اوراده‌يه كلمشيدى كه هركس بر صاحب ظهورك لزومنه ، خروجنه منتظر بولنيوردى . هركس صلاح وفلاحى ، صلح ومسالمتى آندن بكليوردى .

عربلر عصبيت جاهلانه ايله احراز تقدم ورجحان ، انساب ايله اعلان فخر ومباهات ايله كچينه‌رك تفرقه ايچنده بولنوركن شمس تابان حقيقت (اسلاميت) مشرقدن طلوع ايتدى ؛ عربلرك انساب ومقرلرينك اختلافنه رغماً ، آنلرى بر دائرهٔ اتحاد داخله آله‌رق عمومنى يكوجود بر شكله افراغ ايلدى .

نسب وحسبله ، خرافاته منسوب عنعنات ومقاتلات ايله تفاخر ايدن بطون وافخاذ عادات سيئه‌لرينى تركه مجبور اولديلر . اسلاميت بونلرك جمله‌سنى (اسلام) لواى اتحادى آلتنه طوپلادى . فخر كائنات عليه افضل الصلاة والتحياة افندمز حضرتلرى عموم اسلاملره خطاباً (المؤمنون اخوة) بيوره‌رق بين الاسلام قانون اخوتى اعلان ايتديكى كبى مكه‌نك يوم فتحنده ايراد ايلديكى نطقده دخى : « اى قريش خلقى ، جناب حق سزدن نخوت جاهليتى ، جاهليتك آباء واجداد ايله تعظمى ازاله ايلدى ؛ عموم انسانلر حضرت آدمك سلاله‌سندن اولوب ، اوده طوپراقدن يارادلمشدر . » بيورمشيدى .

حجة الوداع نطقنده‌ده : « اى ناس ! الهكز بردر ، باباكز بردر ، هپكز آدمك اولاديسكز . آدم ايسه طوپراقدندر . الهك نزدنده اك مكرمكز ، اك زياده تقوى صاحبى اولانلريكزدر . هيچ بر عربك عجم اوليانه ، تقوى وصلاحدن بشقه ، بر رجحان وامتيازى يوقدر » بيورمشلردى .

بو صورتله نخوت ، كبر وغرور ، خرافات و تخيلات ، تفاخر ، مقاتله ، كين وانتقام كيفيتلريله ، قان واخذثار دعوالرى قوم نجيب عرب بيننده تأثيرينى غائب ايتدى . آره‌لرنده ، محبت ، مودت ، صدق وعدالت ، منافع عموميه‌يه خدمت وعمومك خير واصلاحنه چاليشمق خصائل عاليه‌سى حكمفرما اولمغه باشلادى . انهدام وانقراضه معروض ايكن ، آنلرى اتحاده طوغرى جذب ايله‌مش ، دماغلرينه معالئ اخلاقيه‌يى زرق ايتمكله جمله‌سنى اصلاح ايتمشيدى .

رحلت پيغمبريدن صوكره خلفاى اولين وبالخاصه حضرت (عمر بن الخطاب) ، عليه الصلاة والسلام افنديمزك بو يولده‌كى آثر مباركلرينه اقتفا ايلدى . قبائل عربيه‌يى ، چولده ياشايان عربلرى اتحاده دعوت ايتدى . كيت كيده فتوحات نتيجه‌سنده نفوس ونفوذ اسلاميه آرتدقجه مسلمانلر آره‌سنده اتحاد دخى ايلرليوردى .

شام ، فلسطين ، مصر ، عراق ، ایران تدریجاً فتح ایدلدی . اسلامیت ملیونلرجه نفوس و ثروت قازاندی ، اتحاد اسلام دخی کوندن کونه کسب اتساع ایدییوردی . آزمدت ظرفنده یوز میلون نفوس ایله برچوق یکی اولکه ومملکتلر مسلمانلرك زیر اداره‌سنه کیردی . عدل وحقانیتله ، رفق ومرحمتله اداره اولنان ممالك مستولیه اهالیسی ، جان وکوکلدن اسلامیته صاریلدیلر . اوغورنده فدای جان ایتمکه باشلادیلر . اسلامیت معناً ومادةً موفقیتله هرکون ترقی ایدییوردی .

(ابوبکر) حضرتلری بیوك برخلیفه اولدیغی حالده کدیمین وتجارتله تأمین معیشت ایدردی . مشارالیهك برسوروقویونی واردی . نتاجندن منتفع اولوردی . بعضاً بالذات کندیسی بوسورویی کودمکه چیقاردی . مشارالیه خلیفه اولمه‌دن اول خلقك قویونلرینی صاغاردی . خلیفه اولنجه برجاریه‌نك « شیمدی ابوبکر آرتق طاوارلرمزی صاغماز . » دیدیکنی ایشیدنجه ، « خایر ، طاوارلریکزی صاغمغه دوام ایده‌جکم ؛ نائل اولدیغم منصب بنی دکیشدیره‌مز » جوابنی ویرمشدی . مقام خلافته کچن (ابوبکر) التی آی صوکره مدینه‌یه تحویل مکان ایدرك « اجرای تجارتله برابر امور مسلمین اداره اولنه‌مز ؛ هرحالده اسلاملرك خدمتنه حصر وجود ایتمك لازمدر » دیمش وتجارتدن فراغت ایلمشدی . بو تاریخدن اعتباراً کندیسنه تخصیص اولنان سنوی التی بیك درهم ایله کچنیردی . بالآخره وفاتی تقرب ایدنجه کندیسنه عائد برقطعه برك صاتیله‌رق اثمانی ایله اموال مسلمیندن آلدیغی معاشك تسویه‌سنی وصیت ایلدی .

حضرت عمرك خلافتنده ، مسلمانلر ایران حرکاتنه باشلادیلر . (قادسیه) وقعه‌سنده ایرانی مغلوب ایتدیلر . ایرانیلرجه اوغورلی صاییلان (درفش کاویانی) بایراغی اموال غنائم اوله‌رق اهل اسلامك الینه کچدی . بو بایراق ، کاوه‌نك (ضحاك) ه غلبه‌سندن صوکره ، ایرانیلر نزدنده بر عنعنهٔ تاریخیه اولمق اوزره یادکار قالمشدی . هر محاربه‌ده بو بایراق مظفریت قازاندیغندن آنی پك اوغورلی تلقی ایدرك ، پك قیمتلی ، کرانبها مجوهرلرله دوناتمشلردی . وقتا که (درفش) اسلاملرك قبضه‌سنه دوشدی ؛ نه یاپیلمسی حقنده حضرت عمردن استیذان کیفیت ایدلدی . مشارالیه ، مذکور مجوهرلرك عساکر اسلامیه آره‌سنده تقسیم ایدلمسنی امر ایتدی وواللهی اونودوب ده بر پلاسپاره‌یه ، بردری پارچه‌سنه ایمان ایدن قومك جزاسی ، کسکین دمیر اولور . » بویوردی .

مسلمانلرده ، عدالت ، حقانیت ، حریت حقیقیه ، جسارت حسلری حکمفرما ایکن اسلامیت دنیایی احاطه واستیلا ایتمش وهر کون یکی ملتلر ومملکتلر اسلامك اداره‌سی آلتنه کیرمشیدی . بالآخره خلافت سلطنته منقلب اوله‌رق ، سفاهت ، عشرت ، آو وانواع حظوظات وهوسات باش کوسترنجه اوتاریخلردن اعتباراً اسلامیتده جلادتی ، حماستی تدریجاً غائب ایتمکه باشلادی .

خلفای عباسیه زماننده ثروت وواردانك کثرت وعظمتی ، پاره‌نك بولدیغی ذوق وسفاهتك آرتمسنه دها زیاده یاردیم ایتدی ، مغوللرك استیلاسنی تسریع ایلدی .

بویله‌جه اندلس سلطنت اسلامیه‌سی ده اوائلده معظم بر دورهٔ علویت واحتشام کچیرمش ، اسلامیتی اوروپایه نقل ایتمش ، علوم ، فنون ومدنیت اسلامیه‌یی غرب نصاراسنه طانیتدیرمش وآنلری بر طلبه کبی رحلهٔ تدریسنه قبول ایتمش ایدی . ینه سفالت ، اسراف ولاابالیلك نتیجه‌سنده فنا ، هم‌ده پك ذلیلانه بر صورتده محو ومنقرض اولمشدر .

آل عثمان دولتنه کلنجه ینه صلابت دینیه‌نك حکمفرما اولدیغی اوانده مسلمانلر برآووچ عشیرت ایکن ، آز مدت ظرفنده بویوك بر دولت وملت حالنی اکتساب ایدرك اسلام شکوه وقدرتنی تاویانه سورلرینه قدر کوتورمش ، اوروپایی دهشتله تهدید ایلمش ، خراج آلمش ، تاج باغیشلامش ، قوجه ایمپراطورلق وقراللق تشکیل ایدن جسیم اولکه‌لری وایالتلری بر ایالت کبی اداره ایتمش ، داخلاً وخارجاً ، عادل ، منصف ، مرحمت ورأفت صاحبی بر دولت اولدیغنی کوسترمش وبتون دنیایه شعائر عالیه واخلاق ومزایای جمیله ایله متصف بولندیغنی اثبات ایلمشدر . وقتا که احتشام ، دبدبه ودارات دورلری باشلامش ، سرایلر ، جاریه‌لر ، مغنیه‌لر ، سازلر ، لاله‌لر دوریله آنلرك سفیهانه یشایشلری مملکتك بتون طبقاتنه سرایت ایدوب ، خلقی دیندن ، ایماندن آییروب عالم سفاهته صوقق صورتیله ، جدیت و صلابت اخلاقیه‌لرینی ازاله ایلدکدن صوکره ، بو دولتده پارلاق ییلدیزی ، اوجه‌ده‌کی طالعی ، مرور زمانله انحطاطه دوشمه‌یه باشلایه‌رق دورهٔ تعالیسی ختامه ایردی .

شو صوك مشروطیت دوری باشلادقدن صوکره‌ده عینی حاللر ، سفاهتلر ، سقیم سیاستلر عرض اندام ایدرك ، برسورو جاهل وخودکاملر النده قالان قوجه ملت ومملکت برقاچ بدبختك تجربه تخته‌سی برینه کچه‌رك ، کل یوم زواله ، مسلمانلر فلاکتدن فلاکته ، اضمحلالدن اضمحلاله سوروکلندیلر . نهایت بو جهانشمول حرب ایچنده زواللی مسلمانلر ، ملیونلرجه قیریلوب دوکولدیلر . بقیة السیوفی وانده ، سیواسده ، اناطولیده ، ارضرومده ، ارمنیلر کسدی . کریده قالان اهالی ایسه آجلقدن ، یوقسوللقدن وارینی یوغنی صاتدی وچاموره بکزه‌ین بوکونکی اکمك دینلن نسنه‌یه محتاج بر حاله کلدی .

ایچمزده یشایان خرستیانلره کلنجه اونلر بو حرب ایچنده ثروت عظیمه صاحبی اولدیلر . نفوسلری ده مصون ومحفوظ قالدی ، بالنتیجه شمدیده صلح ماصه‌سی باشنده یاغلی بر حصه قوپاره‌جقلردر ؛ بونك ایچون کیجه کوندوز ، ال برلکیله ، چالیشیورلر . بز نادان ، بدبخت مسلمانلر ایسه الآن کورکورینه نفاق واخلاقسزلقله اوغراشمقده‌یز .

اوکزی ، آرقه‌مزی کوره‌من بر حالده‌یز . عوامز بویله ، منور ومتفکرلرمز بویله ، زمامدارانمز بویله ، من الباب الی المحراب هپ بویله‌یز . بیلمم که نه زمان کوزمزی آچوپ بو آغیر اویقودن اویانه‌جغز ، عقلمزی باشمزه آله‌جغز ؟

کر تو بدین مایه دانش ازبشرستی — نفرین بادت بجان زآدم وحوا

س . م . ت

ینه او علت مهلکه !

مقدرات حیاتمزی کندی منافعنه موافق بر صورتده تعیین ایتدیرمك ایچون بتون اغیار کیجه کوندوز چالیشیورکن وطنمزك معصومیتنی ؛ حقوق مشروعه‌سنی ؛ اوغرادیغی ظلملرك ، فلاکتلرك ، ضایعاتك ، حقسزلقلرك حسابنی بتون عالم مدنیته اسماع ایده‌جك بر تك صدانك یوکسلمدیکنی شیمدی‌یه قدر طویمادق ! عجبا ایچمزده دینه ، ملتنه پایانسز بر وجد ایله محبت کوسترن بر کیمسه‌می یوق ؟ . . وطنك بو آن تهلکه‌ده اوزریمزه تحمیل ایتدیکی وظائف مهمه‌یی ایفا ایده‌جك ، عزم وجلادته ، عقل و تدبیره صاحب مسلمانلر نره‌ده ؟ . . یوقسه وطنمزك معصومیتندن ، ملتمزك مظلومیتندن شبهه‌می ایدیورزده کندمزده بو قوتی حس ایتمیورز . . .

بز امینزکه بو امتك افرادی آره‌سنده وطنك معصومیتنه ایمان ایدن و بو معصومیتی اك مؤثر بلاغتله وجدان مدنیته تلقین ایده‌جك ؛ ملتمزی پریشانلغه ، سفالته محکوم ایدن ، وطنمزی پارچه‌لایان ، خرابه‌یه چویرن مصیبتلرك یادالیمیله وجدان مدنیتی انصاف وعدالته دعوت ایده‌جك ، ایچنده بوغوله بوغوله بوچالادیغمز مصائبك تهوینه چالیشه‌جق بر بقیهٔ صالحه واردر . بو بقیهٔ صالحه‌نك میدان فعالیتده اثبات وجود ایتمامسی مملکت ایچون نه عظیم بر زیان ! . . مع مافیه بز بو حال تشتت وانحلالده دوام ایتدکجه ، کونلرك سرعتندن دکل ، آیلرك کلوب کچمه‌سنه قارشی لاقید قاله‌رق بر بریمزله دیدیشمکده ، بوغوشمقده ، منافع ملیه‌مزی آرامامقده اصرار ایتدکجه . . . دیمك که حیات واستقبالمزدن واز کچمش ؛ نه ویره‌سهلر اکا راضی ، نه تپاسه‌لر اکا شاد طور مسکینانه‌سنی طاقنمش ، بیکلرجه فلاکته رغماً حالا بر حیات قالان ، وأولمه‌مکه عزم ایدن ملتمزی قربان تسیب ایتمه‌یی قبول ایتمش اولیورز ! . . البت بز بونی قبول ایتمه‌یز . اویله‌یسه نه‌دن بر لشمیورز ؟ نه‌دن فرقه تفرقه‌لرینی منافع وطنیه‌نك فوقنده ، انتقام شخصیمزی حیات ملیه‌نك اوستنده طوتیورده . . . مادی فلاکتی بوکبی افعال ایله تأمین ایدیورز ؟ . . .

هپمز بیلیرزکه بزم اك بیوك ، مقدس جامعه‌من اولان مسلمانلغك تشکلات اجتماعیه‌سنده ایکی دستور عظیم واردرکه بری اخوت ، دیکری مساواتدر . مسلمانلق قدر اخوت فکرینی تلقین ایدن بر دین یوقدر . مسلمانلر خیر وتقوی ، تعاون ، حقوق متقابله‌لرینی مدافعه ، فلاکت ومصائبه قارشی یکدیکرینه مظاهرت ، یکدیکرینك مال وجاننی وقایه ایله مکلفدرلر . مساوات ایسه بتون مسلمانلری عینی وظائفله مکلف ، عینی حقوقدن مستفید ایتمشدر . احکام اسلامیه ، بتون مسلمانلری ، احکام عمومیه‌ده متساویاً مکلف ویا مستفید ایدر ، وکیمسه‌یی تفریق ایتمز . امتیازلی ومستثنا بر فرد ویا بر جماعت یوقدر . مسلمانلغك امر ایتدیکی بو وظائف جلیله‌یی فلاکت عمومیه‌نك مواجههٔ تهدیدنده اهمال ایتدیکمز تقدیرده عاقبتمزك نه اوله‌جغنی تقدیر ایتمك کوچ برشی دکلدر . دینمز بزه بو راه سلامتی کوستریورکن بزم قارا کالقلره داله‌من روامی ؟ . . یوقسه صوك سنه‌لرده مملکتمزی خراب وتراب ایدنلر دینمزك قوردیغی مبنای اجتماعی‌یی ده بوسبتون ییقدیلرمی ؟ ییقدیلرده آرتیق بز سفیل ودربدر اولمه‌یه‌می محکومز ؟ . . بن بوکا ایناممیورم . چونکه دها حالا یاشایورز . واك بیوك وظیفه‌من حق حیاتمزی احقاق ایتدیرمکدر .

حق حیاتمزی تأمین ایتمك ایچون أول بأول حیاتمزه سوء قصد ایدن ، بزی مضمحل ومتردی بر درکه‌یه ایندیرن ، هلاکمزه سبیت ویرن امراض اخلاقیه‌یی تداوی ایتمکلکمز ضروریدر . چونکه بزی فلاکتك آغوشنه طوغریدن طوغری‌یه سوروکله‌ین نه‌ئودر ، نه‌بودر ، بزی بو حاله قویان اخلاقسزلغمزدر ! . . بو بوندوروقلرده ایکه‌ییب طوریه‌رکن فریاد تظلممزی بیله طیقایان ، یأس وماتم کونلرمزی عیش وطرب هنکامه‌لرینه تحویل ایلیه‌ن ، آجلغك ، شدائد جویه‌نك ، نیران اعدانك ، آفات متنوعه‌نك قربانی کیدن یوز بیکلرجه قرده‌شمزك أنین اشتکاسنی ترانهٔ سروره قلب ایلیه‌ن ، حالمزك فجاعتنی ، آتیمزك قارا کلغنی بر لوحهٔ ظفر شکلنده کوسترن ، الحاصل هردرلو رذیلتی فضیلت نامیله ترویج ایتدیرن اخلاقسزلقدن بشقه برشی دکلدر . ابنای نوعندن مقاومت کورمیه‌ن انسانلرك موازنه‌لرینی غایب ایدرك تجبر وتحکمه قالقمالری تاریخلك روایت ایتدیکی ، عقل وتجربه‌نك قبول واثبات ایتدیکی بر بدیهیه‌در . جبابره‌نك بتون تحکملری بر مقاومت ایله زیر وزبر اولوردی . فقط بویله بر مقاومت مردانه آنجق أخلاق قوتنه استناد ایده‌بیلیر . بز ایسه بو استناد کاهدن محرومز .

مع مافیه بو کونکی وضعیتك تحدثیله تصفیهٔ ماضی‌یه مجبور بولنیورز . دائرهٔ عدل و حقانیتده تصفیهٔ اداریه‌یی یاپمغه مکلف اولان حکومت ومهم بر آن تاریخی کچیرن ملت تصفیهٔ اخلاقیه امر مهمنی دین مبینمزك احکام منیفه‌سی دائره‌سنده اجرا ایتملیدرکه مملکتده حقیقی بر تصفیه حاصل اولسون . یوقسه صرف اداری بر تصفیه‌نك تأثیری محدود ، موقت اولمقله برابر سلامت نامنه هیچ بر فائده‌سی اولماز . برقاچ کیشینك

تجزیه‌سی، برقاچ مأمورك عزلی كبی حادثاته خیطمز پك آشنا اولدیغندن بونلرك تأثیری پك اهمیتسزدر .

حالبوكه بز بو حادثه‌دن وبو فرصتدن سلامت امت نامنه اعظمی استفاده‌لر تأمینه چالیشیرسه‌ق وبالخاصه اخلاقمزی بو گرداب سفالتدن قورتارمغه سعی ایدرسه‌ك مملكتك أساس نجاتنی قورتارمش اولورز . بو وظیفهٔ اخلاقیه‌یی ایفا ایتدیكمز تقدیرده آره‌مزده یكیدن شیوعه باشلایان سن ، بن دعوالرینی ازاله ایله وحدت ملیه‌مزی صیانت ایدر. وبویله‌جه ماضینك سیأتندن ، ماضینك اخلاقسزلغندن متنفر بر كتلهٔ واحده حیثیله بتون عالمه قارشی حقوق مشروعه‌مزی مدافعه ، معصومیتمزی اثبات ایده‌بیلیرز . حیات ونجاتمزك اوزریزه تحمیل ایتدیكی اك بیوك وظیفه ؛ اك بیوك فریضه بودر . دین مبینمزده بزه بونی امر ایدییور . نته‌كیم بو فریضه‌یی ایفا ایتمك ایچون یكانه قوتی آنجق دینمزده وایمانمزده بوله‌جغز . اخلاقمزك منبعی ایمانمزدر. وایمانمز بتون قوتنی مسلمانلقدن آلیور .

صوك زمانلرده اخلاق اسلامیه‌نك كوشه‌سی، حیات اجتماعیه‌مزك قاریشمه‌سی، ایمانمزك صارصلماسندن ایلری كلشدر. بتون بو بحرانلر، بو آیریلقلر ، بو تذبذبلر بر روخنهٔ ایماندر . وایمانمزی بو رخنه‌لردن قورتارمادقجه ؛ كمال صدق واخلاص ایله مسلمانلغه رجوع ایتمدكجه یكانه نصیبمز تمادئ خسراندن بشقه برشی دكلدر . چونكه حیات اجتماعیهٔ اسلامیه‌یی كافهٔ مهالكدن صیانت ایدن ؛ مسلمانلرك روابط اجتماعیه‌سنی تحكیم ایدن اخوت ، مساوات ، تساند فكرلرینك مؤیده‌سی « تقوی » در . مسلمانلغی ییقمغه اوغراشانلر « تقوی » حسنی تخریبه چالیشدیلر . « معاصرلاشمق » دیمك حس « تقوی » دن آزاده و جمعیت أباحیه دیمكدر . بر مسلمان هیچ بروقت بشقه بر دینی قبوله ایچون تبدیل دین ایتمز . اولسه اولسه اباحی اوله‌بیلور . و بویله اوله‌بیلمه‌سی ایچون تقوی حسندن عاری اولمسی اقتضا ایلر. مملكتمزده « معاصرلاشمق » جریانی احداث ایدنلرك طوتدیغی یول سلامت وفلاحی امور دینیه و معنویه‌ده تحری هدفنی اهمال ایله هرشیئی جسمانیته یعنی مادیاته توفیق ایتمك یولیدر .

اكابر امتدن پرنس سعید حلیم پاشا حضرتلرینك بویوردقلری وجهله « هیئت اجتماعیهٔ عثمانیه‌یه اك صوك ضربهٔ تخریبكاری‌یی ایراث ایتمش اولان بو فكر جسمانیت اولدیغی كبی ، غرائبدن اولمق اوزره بیك اوچیوز سنه‌دنبری ممالك اسلامیه‌ده جسمانیت ذهنیتی‌ده برنجی دفعه اوله‌رق بزده ظهور ایتمشدر. » [١]

ایشته بو مشئوم فكری ترویج ایدن مجددلردر كه ییقمغه وار قوتلریله چالیشدیلر وبالنتیجه هیئت اجتماعیهٔ عثمانیه‌نك انحطاطی بو دركه‌سفلیه‌یه واصل اولدی. الحالة هذه اك مهم ، اك بیوك وظیفهٔ

[١] بحران اجتماعیمز .

حیاتیه‌مز بو مشئوم فكرك استیصالنه ال برلكیله چالیشمق ، اونك زادهٔ ملعنتی اولان اخلاقسزلغی امحا ایتمكدر . اك بیوكدن اك كوچوكه قدر بالجمله افراد ملت مصائب عمومیه‌نك هر بریمزك اخلاقسزلغندن متولد اولدیغنی ، و هر بریمزه اهمیت ذاتیه‌سنه كوره برحصهٔ مسئولیتك ترتب ایتدیكنی وبو علت اخلاقیه‌یی امحا ایتمدكجه مملكتی قورتارمه‌نك امكانی اولمدیغنی خلوص نیتله اعتراف ایده‌رك مجاهدهٔ اخلاقیه‌یه عزم اوجلادتله ابتدار ایتملیدركه راه سلامته داخل اوله‌بیلمكه امكان حاصل اولسون .

« ذاتاً ، انسانه خط حركتنی تعیین ایتدیرن، عقل ومعلوماتندن زیاده، اخلاقیدر . مكتسبات علمیه‌مز آنجق نقائص اخلاقیه‌مزدن درجهٔ تخلصمز نسبتنده مفید اولور. عكس تقدیرده تمایلات سیئاتكارانه‌مزی تحریك ایله تشدید شرندن بشقه برشیئه خادم اولمیه‌جغندن باعث ضرر اولمقدن خالی قالماز » [٢]

ایشته ، بوكونكی مصیبت عمومیه‌نك قارشیسنده وظیفه‌مز وحدت ملیه‌مزی ترصین ایتمك ایچون هیئت اجتماعیه‌مزی فكر جسمانیتدن قورتارمقدر . فكر جسمانیت بالخاصه اخلاقمزی ، مسلمانلغك بزه تلقین ایتدیكی اخلاق حمیده‌یی هدف تعرض اتخاذ ایتدیكندن وحرب عمومی فرصتندن بالاستفاده واسع بر ساحهٔ طغیان بوله‌رق بر چوق فضائل اخلاقیه‌مزی ییقدیغندن دین اسلامه صاریله‌رق معنویاتمزی تحكیم ایتمك، اخلاقمزی تصفیه وتطهیر ایتمك ایجاب ایدییور . بالنتیجه مسلمانلر ، مسلمانلغك اك عظیم دساتیر اجتماعیه‌سی اولان اخوت ومساوات دائره‌سنده وظائف ملیه‌یی ایفا ایچون قوت ومتانتله مجهز ایده‌رك مجاهدهٔ حیات ساحه‌سنده موقعلرینی ترصینه چالیشه‌جقلردر . بویله‌جه حركت ایتدیكمز تقدیرده مملكتمك حق حیاتنی احقاق ایتدیره‌بیله‌جكمز كبی مملكتمزی مدافعه و بو بادرهٔ عظمادن قورتولمق میسر اوله‌جقدر . عكس تقدیرده ملتك تمادئ خسرانه ودور سابقك تمدید حیاتنه خدمت ایتمش اولورزكه بونك معناسی یشامغه مستحق اولمامقدر .

عمر رضا

ساخته مسلمانلر آیریلمالی ، آره‌مزدن چیقمالیدر !

زواللی مسلمان قادین ! نه‌قدرده چوق دشمنلرك وارمش ! سنك عفتك، سنك عصمتك ، اوجوهردن محروم اولانلرك كوزلرینه دیكن اولدی. اونك ایچون متصل سكا هجوم ایدییورلر . جانك كبی ، ایمانك كبی قیمتدار اولان ردای عصمتكی ییرتمق ایچون رحكذار فضیلتكه نه طوزاقلر قورییورلر ، بیلیورمیسین ؟ هر كون تحقیرلره معروض

[٢] بحران اجتماعیمز — مؤلفی: پرنس سعید حلیم پاشا :

قالیورسین . قابالقله ، مدنیتسزلکله اتهام ایدیلیورسین . چونکه ، بوقدر مهاجماته رغماً ، حالا عصمتکی محافظه قیدندهسین . نهصارصلماز متانتك وارمش ! سنی ییقمق ایچون نه فیریلداقلر دونیور و نه قوتلی ، نه پارهلر صرف اولونیور ؛ بیلسهك .. صلابتکله افتخارك بر اوقدر دها آرتار . بوقدر زماندر ، هپ هجوملر سکا توجیه اولوندی . چونکه ، سن ردای عفته بوروندکجه اسلامك ، شعائر اسلامك ذی حیات بر تمثالیسك . سن بو حالده قالدقجه ، سن ابتذاله دوشمدکجه اسلامیتی ییقمق ممکن اولهمایهجق . سنك یوزکدهکی پردهٔ حیانی قالدیرمالی ، آلتندهکی رنك حجابی سیلملی . عائلهکه اولان مربوطیتك چوزولملیدر . سن هرکون سوسلهنوب ، آچیلوب صاچیلوب سوقاقلرده دوکوللیسك . کیجهلری غازینولره ، تیاترولره ، بالولره کیدوب سنکله اکلنمك ایستهین سفهانی اکلندیرملیسك که حقکده بسلهنن مقاصد سفیله میدان آلهبیلسین !

بوتون غایهلر سنی بو حاله دوشورمکدر . بونك ایچون سکا نهدیلر دوکیورلر ! سکا مدنیتدن بحث ایدیورلر ، ذوقدن ، بدیعیاتدن دم اورویورلر ، اجتماعیاتدن ، یکرمنجی عصردن ماصاللر اوقویورلر . کویا سنك حقوقکی محافظه ایچون اورتهیه چیقارلر ، قادینلاشهرق سنی اغفال ایتمهیه اوغراشیرلر . مسلمانلاشهرق سنی شاشیرتمهیه چالیشیرلر . آه او مغفل ماسکهلرك آلتنده کیزلهنن چهرهلری بیلسهك ! ممکن اولسهده اوکا واقف اولهبیلسهك حیرتلر ایچنده قالیرسك ؛ دشمنلرك سنك حقکدهکی غرضلری ، نیتلری سنی دهشتلر ایچنده براقیر .

بونلرك کیمی دینندن ، ایماندن محرومدر . کیمی عفت و حیادن بی نصیبدر . کیمیده عائله رابطهسندن بیخبردر . بالطبع بونلر سنك عصمتکه دشمندر . چونکه سنك محیط فضیلتکده اونلر یابانجی قالیورلر . اونلر هر درلو رذائلی ارتکاب ایتمك ایسترلر ، همده کندیلرینی تعییب ایدهجك کیمسه بولونمامسنی ایستهمزلر . اونلر فراح فراح ، کوکسلرینی کرهکره ذوق وسفاهتلرینی اجرا ایدهبیلملیدرلر . سفاهت امور طبیعیهدن اولملیدر . هیچ کیمسه کیمسهیی تقبیح ایتمهملیدر . سن بو حالکی محافظه ایتدکجه آهنکی اخلال ایدیورسك . اونك ایچون سنك یوزکدهکی پردهٔ عصمت یرتیلملی ، قالقمالیدر . ابتذاله دوشملیسین ، اونلرله همحال اولملیسین که بو آهنکی تأمین ایتمك ممکن اولهبیلسین .

زوالی مسلمان قادینی ! اسلام اسمنی طاشیان هرکسی مسلمان ظن ایدیورسكده آلدانیورسك . اونلرك ایچنده نیجه منافقلر ، نیجه مذهبسزلر ، نیجه کیزلی دین طاشیانلر وار . اسلام هیئت اجتماعیهسی ایچنده بولنهرق اوبوزدن بر چوق فائدهلر تأمین ایتدکلری ایچون ظاهراً مسلمان کورونیورلر ؛ چوجقلرینه مسلمان آدی قویویورلر . فقط مسلمانلقله ، شعائر اسلامیه ایله ذره قدر علاقهلری یوق . بالعکس اسلامه قارشی ابدی کینلری وار . مسلمانلق شعائرینك ییقلمسی ایچون ال التندن مدهش تدبیرلر اتخاذ ایدرلر . اللرینه فرصت کچنجه اسلامدن انتقام آلمق ، اسلام حیات اجتماعیهسنی بوزمق ایچون هر شیئی یاپارلر .

بو حاللری کوروبده متأثر اولانلر بونلری ادبه دعوت ایدهجك اولسه همان آرقهلرندهکی قیزیل قوت چهرهسنی کوسترر ، اونلری تعصبله ، کهنه قفالیلقله اتهامه باشلارلر .

ایشته بو ساخته مسلمانلر تورك قادینلرینی اضلال ایتدیلر : اللرینه قوت کچنجه ، محیطی مساعد بولونجه تسترلری قالدیرمق ایچون درلو درلو شکللرله ، مودالرله اورتهیه چیقدیلر ، هر درلو فنالقلره اوك آیاق اولدیلر . دیکر طرفدن تستر علیهنده قوجاق قوجاق نشریاتده بولوندیلر . بو صورتله برچوق صاف قادینلری باشدن چیقاردیلر . نهایت دولت مشکل بر وضعیته دوشنجه بو منافقلر ایشی بوسبتون علنیته دوکدیلر . چارشافلری چیقارهرق غریب شکل وقیافتلره کیردیلر . برطاقم مغازهلرده رهقلام ایچون انداملرینی تشهیر ایتدیلر . بو صورتله اسلامك مجروح قلبنه خنجرلر صاپلادیلر . آرتیق موجودیت اسلامیه نامنه بونلرك ماهیتلرینی اورتهیه قویمق فرض اولمشدر .

ساخته مسلمانلرله حقیقی مسلمانلر آیریلمالیدر . بونلر هانکی مذهبدن ایسه نفوس تذکرهلرینه اشارت اولونملیدر . تا کیم اونلر هرکون اسلامك جان طمارینی نشترلهیورلرسه مسلمانلرده اونلری تشهیر ایدرك ، آرهلرندن چیقاروب بنیهٔ اسلامی قانغرن اولمقدن قورتارملیدرلر . بو خصوصده حکومت سنیهنك تشبثات دیندارانهده بولونهرق اسلام حیات اجتماعیهسنی محافظهیه بذل اهتمام ایدهجکنی استبشار ایتدك . امر بالمعروف ونهی عن المنکر ایله مأمور اولان حکومتمزك بر آن اول بو فنالقلرك ، بو منافقلقلرك ، بو رذالتلرك اوکنه کچمسنه بوتون مسلمانلر انتظار ایدیورلر . مسلمان قادینیلکلهین بو ناموسسزلقلره آرتیق نهایت ویریلك زمانی کلمشدر ، بلکهده کچمشدر . حیات اسلامه قارشی بوقدر تعرض ، بوقدر تجاوز یتر .

سبیل الرشاد جریدهٔ اسلامیهسنه

شو مکتوبمزك لطفاً جریدهٔ فریدهکزه درجنی رجا ایدرز :

شو «آتی» غزتهسنك مسلك اخلاقیسنی بردرلو آکلایهمادق . بر کون اخلاقمزك محافظهسی لزومندن بحث ایدر ، باشقه بر کون اخلاق کوکندن ییقهجق نشریاته روی قبول کوسترر .

حله شو (عفیفه فکرت) خانمك « آخر زمان » رومانی دیه یازدیغی شیلرك اخلاق ایله ، عفت ایله ذره قدر علاقهسنی کورهمیورز . بالعکس صاف ونزیه عائلهلر آرهسنده اخلاقسزلغی نشر ایتمکدن باشقه هیچ بر شیئه یارادیغی یوق . « عفیفه فکرت » خانم ، اسلام قادینلرینك خصوصی حمومخانه عاللرینی تصویر ایدن بو فقرهسنی نهکبی بر وقوف وتجربه اوزرینه یازییور ؟ بویله ایکرنج وبی ادبانه فحش لوحهلرینی اورتهیه دوکمکله نه کبی بر مقصد تعقیب ایدییور ؟ فحشخانه عاللرینی

کیملر دیکلهمکدن ذوق آلیر ؟ بو کبی سوزلر اصحاب عفت و ناموس آرهسنده سویلهنه بیلیرمی ؟ طوغروسی یا، عفیفه فکرت خانمه بویله شیلری هیچده یاقیشدیرهمدق . بویله الی قلم طوتان مقتدر خانملردن بز باشقه شیلر بکلهیورز . عمومخانه عالملری آنجق او عالملرك مداوملری آرهسنده قونوشولهبیلیر ، لوثیاتدر . ملته ادب وتربیه ویرهجك بر غزتهنك ، باخصوص عفیفه فکرت خانم کبی صاحبۀ قلم بر خانمك بویله شیلردن بحث ایتمسی هیچده مناسب دکلدر . عفت واخلاق نامنه تأسفه شایاندر .

* * *

دیکر بر نسخهسندهده بعض خانملر پولیس مدیریتنك تستر مسئلهسنه دائر تبلیغندن منفعل اولهرق بعض شیلر یازییورلر . «قادینلق عالمنده یاواش یاواش جانلانمغه باشلایان بو حرکتلرنی بر درلو هضم ایدهمهدیکندن، قاره قوتدن استفادهیه قالقیشلدیغندن ، بوکون ایچون بیله نامفهوم اولان بو تشبث بر چارشافك قرق الی لیرادن آشاغی یاپدیریلهمهدیکی بویله بر زمانده بو زمین اوزرنده فضله اصرار ایتمك موافق اولمدیغندن ، قادینلرك آداب مدنیه وعصریه و دائرۀ اسلامیه داخلنده کمال عصمتله طولاشمنی پك اعلا بیلدکلرندن ....» ودها بو قبیل بر برینی طوتمیان برچوق شیلردن بحث ایدییورلر .

قادینلق عالمنده یاواش یاواش جانلانمغه باشلایان حرکتلر نهدر ؟ سوقاقلردهکی شو رذالتلرمی ؟ یوزلرنی ، کوزلرنی بویالرله مسخرهیه چویرهرك ، کوکسلرنی آچهرق ، باجاقلرنی صیوایهرق مغازه مغازه طولاشمق؛ آقین آقین سینهمالره، تیاترولره طاشینمق؛ جادهلرده پیاسهلر یاپمق، اوتهکنه بریکنه حرف اندازلقلرده بولونمق عفت واخلاق نامنه ناصیل هضم ایدیلهبیلیر ؟ هر مملکتك کندیسنه مخصوص بر آداب عمومیهسی واردر . اوکا تجاوزه کیمسهنك حقی یوقدر . هرکس خصوصی صورتده ایستهدیکنی یاپمقده حردر . فقط عمومك علاقهدار اولدیغی شیلرده کیمسهنك حدی تجاوزه حقی یوقدر . بو رذالتلر عموم قادینلری لکهدار ایدییور . بر طاقم مسخرهلرك یوزندن بوتون ملت قادینلرینك لکهلنمسی موافقمیدر؟ آداب عمومیهیی محافظه ایله مکلف اولان دولت یار واغیاره قارشی بو ادبسزلکلره ناصیل لاقید قالهبیلیر ؟

«مفیده شرف» خانم (قاره قوت) له نه قصد ایدییورلر ؟ (قیزیل قوت) ك مقابلیمی ؟

بر چارشاف قرق الی لیرایه یاپیلهمایورسه بر قوستوم طاییوراوندن دها اوجوزمی اولیور ؟ نه دیمك ایستهدکلرینی اکلایهمادق .

قادینلر آداب مدنیه وعصریه ودائرۀ اسلامیه داخلنده عصمتله طولاشمغی بیلیورلرده نهدن اوکا توفیق حرکت ایتمیورلر ؟ نصیحت کیملره اولیور ؟ حیثیت صاحبلری سوزله یوله کلیر . بویله حجاب پردهسی پاتلامش شیللقلرك سوزله ، نصیحتله ایشلری نه ؟ هرکس ایستهدیکنی یاپهجق اولدقدن صوکره حکومته هیچ احتیاج یوقدر . امر بالمعروف نهی عن المنکر ایله مکلف اولان حکومت هر درلو فنالقلری منع ایتمك صلاحیتنی حائزدر . باخصوص بر حکومت اسلامیه ایچون اخلاق وآداب عمومیهیی محافظه الك برنجی وظیفهدر . چونکه ملتلری یاشاتان اخلاق اولدیغی کبی، اولدورنده اخلاقسزلقدن باشقه بر شی دکلدر . بناءً علیه ادب وعصمتله طولاشمهیی بیلدکلری حالده اوکا مخالف حرکتلرده تمرد ایله اخلاق ملیی افساد ایدنلرك ده تجاوزلرینه میدان ویریلهمیهجکنی «علویه شاکر» خانم تقدیر ایتملیدرلر .

هپمزی متأثر ودلخون ایدن بو مناسبتسزلکلرك اوکنه کچیلمسنی قادینلق نامنه ، عفت وعصمت نامنه هپ برلکده حکومتدن رجا واسترحام ایتملی یز . بو، اویله بر لکهدرکه اغیار نظرنده عموم ترك قادینلرینه تشمیل ایدلمکدهدر . عفت وعصمتی بوتون جهانجه مضبوط اولان اسلام قادینلغك حیثیتنك بر طاقم اصلی، مذهبی بلیرسز سوقاق قادینلرینك آمال وهوساتی اوغورنده پایمال اولمسنه اصلا راضی اولهمایز . امید ایدهرزکه مفیده شرف وعلویه شاکر خانملرده بو خصوصده بزمله برابردرلر .

بو فنالقلرك دوامنه اغماض عین انتحار ملیدر . سریعاً بونك اوکنه کچیلمسنی بوتون مسلمان قادینلری نامنه حکومت اسلامیهمزدن استرحام ایدهرز .

شکریه　　عایشه

اوروپاده وبزده فرقهجیلق

بو کونك الك مهم حادثهسی فرقهجیلق منازعاتیدر . بناءً علیه بو خصوصدهکی نقطۀ نظرمزی عرض ایتمهیی مناسب عد ایدییورز .

اولا شونی عرض ایدهلم که بزدهکی فرقهجیلقله تشکیلاتی آوروپادهکیلره هیچ بر صورتله بکزهمز، بام باشقه بر شیدر . اوروپا فرقهلری بر احتیاج نتیجهسنده تشکل ایدر ومکمل پروغراملرله منسوب اولدقلری کتلهلرك احتیاجاتنی صور وطرق قانونیه ایله تعقیب وترویج ایدرلر . بوده بالطبع احوال اجتماعیه وصنوف ملیه اوزرینه تأسیس اولنور .

مثلا اوروپا و آمریقاده صنوف مختلفهیه منسوب خلق یکنسق وهم آهنك کتلهلر صاییلمازلر . اورالرده اعیان و متنفذان کروهیله کد یمین وعرق جبین ایله کچینن خلق آرهسنده پك عظیم فرق حکمفرمادر . متغلبهیه قارشو حقلرینی مدافعه ایتمك ایچون بالطبع جمعیتلر ، فرقهلر تشکیل وتأسیسنه مجبوردرلر ، محدود بر اجرت مقابلنده صباحدن اقشامه قدر چالیشان ، صرف بر شخصدن عبارت فابریقهتورك منفعتنه خدمت ایتمکه مجبور اولان یوز بیکلرجه عمله ، آره صره غرهولر ترتیب ایدهرك؛ حقلرینك مطالبهسنده بولنورلر .

حقوق مذکورهنك عادلانه ومنصفانه بر طرزده تأمینی ایچون ، منسوب اولدقلری فرقهلر طرفندن، وکیللری، مبعوثلری طرفندن حکومته قانونلر، تکلیفلر درمیان اولنور ؛ مجلسلرده ، پارلامنتولرده

بر خيلى كورولتو ومناقشه‌لر قوپار . مطبوعاتى ـ له‌وعليه اوله‌رق ـ املا ايدرلر .

او ممالك متمدنه‌ده فرقه‌لر خلقك احتياجات مبرمه‌سنى يرينه كتيرمك ايچون دموقرات ، سوسياليست ، محافظه‌كاران ، ليراللر ودها نيجه نيجه نام وعنوانلر تحتنده تشكل ايدر . بالنتيجه اورالرده موجود اولان فرق مختلفه‌نك جمله‌سى هپ احوال اجتماعيه‌لرينك نتيجه‌سى ومحصولى اولاق اوزره تشكيل ايدبلير .

اساساً مسئله‌يى برآز دها درين بر صورتده تدقيق ايده‌جك اولورسه‌ق ، كوره‌جكزكه ممالك خرستيانيه‌ده‌كى جريانلرى بزده بر درلو تطبيق ايده‌مز . چونكه ديانت مقدسهٔ اسلاميه حق وعدالتى لايقيله تعقيب وتمثيل ايدن نجيب ، عادل ، رؤف وشفيق بر دين‌در . جناب حق ، قرآن عظيم ونبى كريم واسطه‌سيله عموم مسلمانلرك احتياجاتنى تأمين بيورمشدر . حال حاضرده‌كى انجيلده ، احكام واجتماعيات نامنه بر شى نظر دقته چارپمديغى حالده ، قرآن مبينده اعتقادات و اخلاقيات موجود اولديغى كبى اجتماعيات وسياسياتده واردر . بناءً عليه بوتون مسلمانلره كافى و وافى بر دستور آلهيدر . بزده هيچ بر زمان متغلبه كروهى وارباب يسار فقرايه ظلم واعتساف ايتمك حقنه مالك اولامشلردر . غنى وفقير ، صغير وكبير نظر شريعت وقانونده يكساندر . مساوات ، عدالت واخوتى ديانتمز بلغاً مابلغ نشر و توزيع ايتمكده‌در . هله مواسات ، ديانت اسلاميه‌نك اساسنى تشكيل ايدر .

اوقاف اسلاميه‌نك تشكيلاتنه عطف نظر بيورلسون . اصحاب خير ومرحمت اولان پادشاهلرمز ، اكابرمز ، ثروت صاحبلرمز فقراى خلقك احتياجاتنى نظر دقته آله‌رق شهرلرده ، كويلرده نيجه آثار خيريه وجوده كتيرمشلر ، بيوك بر نام احراز ايتمشلردر . خانقاهلر ، تكيه‌لر ، چشمه‌لر ، حماملر ، كوپرولر ، شوسه‌لر ، طعامخانه‌لر ، خانلر ، رباطلر ، تيمارخانه‌لر وخسته‌خانه‌لره وارنجه‌يه قدر هپ فقرانك احتياجاتنى تأمين ايچون وقف ايدلمش شيلردر .

بزده فابريقه وعمله حياتى هنوز تشكل ايتمامشدر . ايتمش اولسه بيله آوروپا وآمريقا قدر اهميت پيدا ايتمه‌مشدر . مملكتمزك ، ملتمزك بو آنه قدر ترقى و تعالى ايتمه‌مسنك يكانه سببى بز اداره وسياست نقصاننده بوليورز .

بوكون اوروپاده‌كى بر فقير ايله مملكتمزده‌كى امثالنك حالى هيچ بر وجهله قابل مقايسه دكلدر . مثلا بر انكليز كيجه‌يى آياق اوستنده كچيرمك ايچون بر قاچ شيلين صرفنه مجبوردر ، يرى يوردى يوقدر . يييه‌جك ايچه‌جك بوله‌مز ، بوراده ايسه ـ بحران وبويله دهشتلى محاربه‌لر مستثنى اولمق اوزره ـ زوه‌يه كيتسه آچ قالماز ، ياته‌جق بر بولور . هانكى تكيه‌يه ، خانقاهه مراجعت ايتسه كنديسنه بر لقمه يييه‌جك وصباحه‌قدر وقتى راحتجه كچيره‌جك بر مأوايه تصادف ايدر .

بر ملته متعلق مقدراتك معين بر غايه‌يه دوغرو سوق ايدلديكنى كوسترن سياست كلمه‌سنك بوصوك ايكى عصرده كچيرديكمز موجوديتده هيچ بر موقعى يوقدر ، داخلاً وخارجاً ضعفه اوغرادق ؛ بنيه‌مز ، اجتماعياتمز تملندن صارصيلدى . . مملكتمز ، ملتمز بر تجربه تخته‌سى يرينه قونيلدى .

بو ايسه هپ اوروپا اجتماعياتنى بو مملكتده ترويج ايله بو ملته قبول ايتديرمك هوساتندن ايلرى كلمشدر . بعد المقايسه دور سابقك ذكرى اكلاشيلير . بدايت مشروطيتدن بو آنه قدر ضايع ايتديكمز مادى ومعنوى قوتلرك حدوحسابى يوقدر . هپ سياست عجميلكندن بو فلاكتلره دوچار اولدق .

اوت فرقه‌جيلق اوله بيلير . فقط بر احتياج وبر صنف اجتماعى اوزرينه مؤسس بولنمق شرطيله . بوكون هرهانكى فرقه‌نك پروغرامنى اله آليرسه‌ق ، بربرندن اساس اعتباريله بر فرق ومباينته تصادف ايتمه‌جكز . اوحالده كمال جسارتله ديه‌بيليرزكه مملكتمزده تشكل ايدن فرقه‌لرك هيچ برى ملتى وروح مملكتى هيچ بر صورتله تمثيل ايتمز . نهايت اشخاصه طايانير . شخصياتده قاله‌آله‌جق اولسه‌ق بالنتيجه ملت ومملكتك خرابى واضمحلالنه خدمت ايتمك ، محونى تقريب وتسريع ايتمكدن بشقه بر فائده‌سى كورولمز . آرتيق ملت فرقه‌جيلقدن ، تفرقه‌دن بيقمش اوصانمشدر . مسلمانجه‌سنه بر اداره ، بر سياست ايستر .

بوفلاكت كونمزده ، ملتى ارشاد ايتمك ، كوزنى آچديرمق ، حقوق و استقلالنى مدافعه ايتمك ايجاب ايتديكى حالده ، داخلى وخارجى وضعيتمز بونى بزه شدتله امر ايديوركن ؛ بز حالا بر برمزله ديديشمكه ، بوغوشمغه چباليورز . اجنبيلر بيله بوصيره‌ده اتحاد ايتمه‌مزى متعدد لسانلرله ومختلف صورتلرله بزه افهام وايما ايتدكلرى حالده الآن بر درلو بو آچيق وواضح سوزلرى آكلامق ايسته‌ميورز .

بوبياناتله بز فنالق ايدنلرى حمايه وصيانت ايتمك فكرنده دكلز . بالعكس مملكته ، ملته فنالق ايدنلرك بر آن اول تجزيه‌سنه شدتله طرفدارز . فقط آره‌يرده ملتك حقى ، وارلغى موضوع بحث ايكن ، عناصر غير مسلمه‌مز بر بريله عليهمزده برلشيركن ، بزم بويله غافلانه قيمتدار ساعتلرمزى ، وقتمزى بيهوده كچيرمك و بر برمزله خيرلاشمغى ده هيچ بر وجهله تجويز ايتمز .

بونجه زماندن برى مملكتمزده ، ملتمزده مثبت بر سياست اسلاميه‌نك حصول بولديغنى كوره‌ميورز . بونك عاقبتى هر حالده ايى اولماسه كرك . هر شيدن زياده بوكونكى كونده ، بيطرفانه ، منصفانه ومتين بر سياست اسلاميه‌يه محتاجز . چونكه بوتون فلاكتلر بز مسلمانلرى تهديد ايديور .

بز مسلمانلر ايچون تك سلامت يولى ـ بر طاقيم محدود كيمسه‌لر ايستديكى قدر فرقه‌جيلغه دوام ايتمكله برابر ـ ديكر جهتدن ده فرقه‌لرك خارجنده وفوقنده

بر غایه و فکر اطرافنده طوپلانمنه وعلى الاطلاق بر سیاست اسلامیه صاحبی اولمغه چالیشمقدن عبارتدر. بزده فرقه مسئله‌سی هیچ بر مثبت فکرك محصولی اولمیوب، یالکز احراز نفوذ مقصدیله تشکل ایتمش زمره‌لردن ترکب ایتدیکی جهتله، هر هانکی فرقه اولورسه اولسون مسلمان سیاستنی تمثیل ایتمز.

مادامکه اك مهلك زمانلرده فرقه‌لرك برلشمسنه امکان اولمدیغی اکلاشیلمشدر، او حالده مسلمانلرك، بوتون فرقه‌لرك فوقنده متحد، متجانس، هم آهنك یکی بر تشکیلات وجوده کتیرملری بو کونکی کونده فرضدر. بونك تشکیلنه موفق اوله‌مایه‌جق اولورسه‌ق، بوتون فردی استعدادلرمزه رغماً سوق و ادارهٔ سیاست فقدانی نقطه‌سندن پك وخیم عاقبتلره اوغرامقلغمز محققدر. احتمالکه ایرکج خطامزی آکلایه‌جغز، فقط ایش ایشدن کچدکدن صوکره!

س. م. ت

مملکتمز حقنده نه‌لر دوشونیورلر!

(تایمس) غزته‌سنك جنرال (آله‌نبی) اردوسی نزدنده‌کی مخابری طرفندن یازیلوب صباح غزته‌سی طرفندن نشر ایدیلن مکتوبدر که اهمیتنه بناءً نقل ایدیورز:

انکلتره آسیای عثمانیده ایکی غایه تعقیب ایدییور: بو غایه‌لردن بری، هندستان ایمپراطورلغی ایله آتیده بزه قارشی دشمن وضعیتی آلمسی محتمل و ممکن اولان بعض مملکتلر آراسنده بر طاقم (Etat tampons) یعنی حکومات حاجزه صیقیشدیرمقدن عبارت سیاست قدیمه‌مزك دوامنی تحت تأمینه آلمقدر. شمدی‌یه قدر بو حکومت حاجزه وظیفه‌سی ترکیه طرفندن ایفا اولنمقده ایدی. لکن ترکیه ایله واقع اولان اوزون تجربه‌لر نتیجه‌سنده نهایت اکلادق که بو دولت، شرقده عهده‌سنه دوشن حقیقی رولی اوینامق اقتدار و قابلیتندن مع الاسف تماماً محرومدر. توسیع اراضی و تزیید سطوت ارزوسنده بولنه‌جق بر ترکیه‌یه بوندن بویله اعتماد کوسترمك قطعیاً جائز دکلدر. حال بویله ایکن آسیای صغرانك اکثریت اوزره ترکلر مسکون اقسامنده ترکیه ایچون بر موجودیت مستقبله تأمین ایتمك ممکن اوله‌جغنی امید ایتمك ایسترز.

غایه‌لرك ایکنجیسی، ترکلرك شمدی‌یه قدر آنجق بر اقلیت قلیله تشکیل ایتدکلری حالده زمام اداره‌یی الرنده بولندیردقلری ممالکده بر (آسیا ـ بالقان منظومه) سی وجوده کتیرمکدر. بو منظومه‌یه فلسطین حکومت موسویه‌سی، عربستان حکومتی، مختاریت اداره‌یی حائز بر ارمنستان حکومتی ویرده احیا و تجدید ایدیله‌جك ایران دولتی داخل اوله‌جقدر. بزم «حکومات حاجزه» احداثی حقنده‌کی اصول سیاستمز ظاهراً صاحب سطوت بر حکومت اجنبیه‌نك سوء اداره‌سی کبی چوروك بر اساس و تمله آرتق استناد ایتمیه‌رك شمدی‌یه قدر جبر و تضییق آلتنده یشامش اولان بو جهان شمول حربك تأثیریله اسکی حسیات وطنپرورانه‌لری تکرار جانلانوب اویانه‌جق اولان بر طاقم حر و سربست ماتلردن متشکل بر منظومهٔ دولیه‌یه ابتنا ایده‌جکدر. ساحهٔ فعله چیقارمق آرزوسنده اولدیغمز بویکی ترتیبات و تشکیلات سیاسیه‌نك اهمیت و عظمتی انکلتره‌ده بیله هنوز لایقیله تقدیر اولنه‌مدی.

ممالك اجنبیه و آمریقا اهالیسندن انکلتره سیاستنه آز چوق واقف اولانلره کلنجه بونلر، بزی آسیای صغراده بکلین معظم وظیفه‌نك خطوط اساسیه‌سنی بیله هنوز درك و احاطه ایده‌مدیلر. مع مافیه امیدمز که اونلرك بو بابده‌کی جهل زائل اولنجه، آسیای عثمانی حقنده‌کی تصورانمزك اصابتنی تصدیقده قصور ایتمیه‌جکلردر.

کیریشدیکمز بو یکی تجربهٔ سیاسیه‌ده موفق اولمق ایچون اجراسی لابد اولان تدبیرلر شونلردر:

اولا ــ عربستان، فلسطین، ارمنستان، عراق و الجزیره‌ده‌کی ادارهٔ عثمانیه‌یه صورت قطعیه و قاطعه‌ده خاتمه چکوب حریت و عدالت اساساتنك ایلك تطبیقاتی ایچون بر تجربه ساحه‌سی اوله‌جق اولان یکی حکومتلر حقنده‌کی اعمار و تجدید و تمدین سیاستمز کمال جرأت و جسارت ایله تطبیق اولنملی و بو کبی ایشلر ایچون ترکیه‌نك معاونتنه کوونمکدن عبارت سیاست قدیمهٔ سقیمه صورت قطعیه‌ده ترك ایدلملیدر. چونکه زیتون یاغ و صو بربرینه قابل دکل قاریشه‌ماز. ترك عصبیتی عنعنه‌سی ترکیه‌ده یکی حکومتلری تشکیله معطوف مساعی و اجراآت ایله تألیف ایچون دوشونیله‌جك اك دقیق و ماهر ترتیبات سیاسیه بیله افلاسه محکومدر.

ثانیاً ــ آسیای صغری اقوامنك محل اقامتی اولان حوالئ مختلفه آره‌سنده‌کی حدودلرك تعیین و تدقیقی ایشی ایله کمال جدیت و اهمیت ایله مشغول اولمق. فلسطینده بر موسوی حکومتی تأسیس ایده‌جك ایسه‌ك بونی، موسویلرك ماضی تاریخیه‌سنی نظر اعتباره آله‌رق و مملکتك اسباب مستقبله مدافعه‌سنی درپیش ایدرکدن کمال خلوص و صمیمیت ایله یاپمالی‌یز. قسماً عسکری و قسماً سیاسی اولان بو کبی مسئله‌لر حقنده اك مصیب مطالعاتی درمیان ایده‌بیلن بر کیمسه وار ایسه او ده شبهه‌سز جنرال (آله‌نبی) در. بناءً علیه مسائل مذکوره‌نك حل و فصلی صره‌سنده مومی الیهك رأینه مراجعت ایدلمسی تحت وجوبده‌در. کذا عراق، الجزیره و ارمنستانه عائد مسائل سیاسیه و عسکریه حقنده اك طوغری و مصیب مطالعاتی سویلیه‌بیله‌جك اولان ذوات، عراق و الجزیره سفرینی سوق و اداره ایتمش اولان قوماندانلردر. شرق قریب حقنده بسلنیلان یکانه اندیشه، خطهٔ مذکوره‌یه عائد مسائلك صورت حلی بر طاقم تصادف و خارجی عواملك تحت تأثیرنده وقوع بولمسی دوشونجه‌سندن ایلری کلمکده‌در.

۱۵ نجی جلدك فهرستی

ا

اتحاد اسلام طرفداری ٦٩
اتحاد اسلام مسئله‌سی ۱۸۹
اتحاداسلام وآوستریا ـ مجارستان منافعی ۱٥۰
افنا لفظنك مدلول حقیقیسی ۲۱٤
اجتماعی تشکیلاتك روحی ۳۰۰
آتی خزه‌سنده تجربات قارشی ٤۰٤
اجنبی حاکمز مستملکه‌لرده اولور ۳٦۳
اجنبی قانونلری اقتباس محض ضرردر ۳۲۷
آچلق وقحطلق کبی شیلره صبر ومقاومت ۳
آبی ، فقط طوغری ذهیجتلر ۳۲۸
احتکار وتسعیره دائر احادیث شریفه ۲۳
احتکاره قارشی شریعت غرانك احکامی ٤
آخرته ایمان ۳۰۱
اخلاق تلقیسی ۲۳۱
اوبی مظالم‌علیه‌سی ٤۲٦,۳۷۷
اساسات اجتماعیه ۲۰۰
اسلام امرانك‌ملکتلرینه‌عودتلری ۱۷٤
اسلام جریدهٔ یومیه‌سی ۲۸٤
اسلام سیاستنه محتاجز ۲۲۸
اسلامیه یأس کفردر ٤٤۲
اسلام علیهنده تحریات ۳۹٦
اسلاملاشق ۳۰۳,۲۸۸,۲۷۲,۲٥٥
اسلاملرك اماسی ٤۲٥
اسلام وخرستیان طرزمالرلری حقنده برمقایسه ۲۲۳
آفریدیلر ۱٥٦
آفرقاده ائتلاف حکومتلری ۱۲۰
آفرقا مجاهدلرینك مظفریاتی ۳۹
افغان امیری حبیب‌الله خان ۲۰
افغانستانه دائر ٦۳,٥۳
افغانستان احوالنه دائر ۱۲۰,۱۱۹
اسلامیت استقبالك دینیدر ۲۱۲
اسلام ومدنیت ۱۲٦,۱۱۷,۸۹,٦۷
آغاج دیکه‌نك‌دینی فوائدی ٤٤۹
اسلامیت ونصرانیت ۳٤٥
اقامهٔ صلاة ۲۳٤
اقوام اسلامیه‌نك اسباب انحطاطی ۱۲۳,۱۰٤,۸٥
« الذین اذا اصابتهم مصیبة ... » آیتنك تفسیری ۲۲
الجزیره مهاجرلرینك صداقتی ۳۱٦
« الله یستهزئ بهم .. » آیتنك تفسیری ۳۸۱
الله یولنده اولنلرك حیات ابدیه‌یه مظهریتلری ۳
آلمانیا ـ روسیه ۷۳
الوهٔ تثلیث حقنده خط ماهون ۳۷
امر بالمعروف ، نهی عن منکر ۱۳۹,۱۰۸,٦٥
« ان الذین کفروا ... » آیتنك تفسیری ۳۱۹
انجیل مسیونرلری وعالم اسلام ۲۷٥,۲٤۲,۲۲٦
اتفاق مالك محاسن مادیه واجتماعیه‌سی ۲٥۳
انکلتره‌ده ایچکی بلیه‌سنك تحقیقی ۱۲۰
انکلتره ریاکارلغنه وحسی برشرح ۲۷
انکلتره‌ده طلاق قانونی ۳۱۲,۲٤٤
انکلتره‌نك مرکزی آسیاده‌کی مطالبی ۱٥۳
انکلیزلرك سرمومقیلی والمانلرك مغلوبیتی ۲٦۳
اوروپاده مهم برانقلاب دینی ۹٦
اوروپا طرز حیاتی ، نحس وسفاهت ٤۹,۲٦,۸
اوقو یورلرمی ؟ ۳۷٦
اوماز مبدك ؟ (شعر) ۱۹۲
اهرام ـ ملك شاه اثری ۱٦٥
آیات قرآنیه‌نك مقاصد قرآنیه خلافنده تأویلی ۱
ایرانك فداکارلغی ۳۱
ایران احوالی ۱۳٦
ایمان بالغیب ۲۳۳
ایچکی بلیه‌سنی روسیه نصل ازاله ایتدی؟ ۱۳۱
ایچکی دایمنده ۱٥٥
ایچکی مضرتلری ۱٤۰

ب

باکودن انکلیزلرك چکیلمسی ۱۷٥
با کوده نشر اولنان احیق وشعجی ۱٥۱
بایرامده نیچون آغلادم ۱٤۸
بحران اجتماعیمز ۲۱٥,۲۰۰,۱۸۰
بحران فکریمز ۲۹۸,۲۸۳
برلین‌مناظره‌لری ٦۱,٤۱
برکت زاده اسماعیل حقی بکك ارتحالی ۹۷
بزی قورتاره‌جق کتاب کریمدر ۳٦۳
بزی قورتاره‌جق مسلمانلق اساسیدر ۲۸۳
بشری جمعیتلر ایچون دینك لزومی ۳۸۲,۳٦۹
بعداوات منفرت قاپولری قاپایرمی؟ ۱۹۱
بلوجستان قیاملری ۳۸
بیوك برورس عبرت ۲۷۸
بیوك بریتانیا ومقدرات اسلام ۲۹٦
تجاوزك (وات خزه‌سنده) یوده جبه‌سی اولورمش ۸٦,٤۲
تحسین برنشیدهٔ دارفنانك تخریبی ٤۲۷,٤۲۲
تراکیاده مظالم ۲٤۸
تستر وحجابه دائر ۸
تعصب ٤۱٤
تقلید سیف سیاسی وبیانامهٔ مابون ۸۱,۷۹
توحیده دائر ٤۱۹
ترکستان وقیرغیزستان ۳٤
ترکلرك سیاسی منکوره‌لری ۲۱۱

ج ، ج

جزائر احوالی ۲٥۲
جزیرة العرب احوال سیاسیه‌سی ۱۹٤
جناب حقه (قوهٔ کلیه) تعبیری ۱۲۹
جهاد اکبر وعالم اسلام ۱٦۸
جمیتك دینی نظری ٤۰۲
جهاد وعالم اسلام (ترکستاندن استانبوله سیاحت) ۳۲,
۲۲٥,۱۷۰,۱٥٦,۱۳۰,۹۳,٥۲
چین احوالی ٥۸

ح ، خ

حبشستان احوالی ۲۰
حجاز حاجیلرینك احوالی ۹۸
حدیبیه مصالحه‌سی ۲٤۷
حدیبیه مصالحه‌سنك تعدیلی ۳۰۹
حرب عمومی وهندستان ۲۸
حریت نسوانیه ۲۱٥
حسبحال (شعر) ۱۳۸
حقوق عائله واصول محاکمات شرعیه قرارنامه‌لری
حقنده ۳۲۱ ، ۳۳۷، ۳٥۷، ۳٦٦، ٤، ۳۸٥،
٤۳٤، ٤۱۸، ٤۰۰
خانملرك قیافتی مسئله‌سی ٤۲٦
خرستیانلق نظرنده اسلام ۱٦۲، ۱۸۲، ۲۰٤، ۱۹
خلافت اسلامیه ۲۹٦

د

دار الحکمة الاسلامیه ۱۸
دار الحکمة الاسلامیه‌نك بیاننامه‌سی ٤۷
دنیاده ایکی اوپاملر قبرده اویورز ۱۸۷
دموقراسی ودین ۲٦۱
دین نه‌در ؟ ۳۲۹
دین طبیعی ، دین عمومی ۲۳۹ ، ۲٥۷
دینلر ، دولتلر ۳۲۳
دین ودولت ۲۹۳
رقیه (اولونق ، نسخه طاقق) وکی مسئله‌لری حقنده
۲۱، ٤٥ ، ٥۹
رومانیاده‌کی مسلمانلرك حالی ٤۲۷
روسیه احوالی ۲۰ ، ۱٥٤
روسیه‌ده پارتیلر ومسلمانلرك سیاستی ۱۷۲
روسیه مسلمانلری وبولشویکلر ۱۰٦
روسیه مسلمانلرینك استقبالی ۷۳
زوالی اسلام مملکتلرینه نه حقده ٤۱۲
سیریا احوالی ۳٦

س

ساحتهٔ مسلمانلر آبرقالی ٤٥٤
سس خزه‌سی ۳۱٥

سعادت بشریه‌یی کتب آلهیه تأمین ایده بیلیر ٢٧٥
سلطنت اسلامیه اتحاد و مدانته دنیایه حاکم اولدی ٤٥١
سنوسی حضرتلرینك تشریفلری ٥٦، ٧٨، ١١٨
سوره باشلرنده‌کی اسماء حروفك حکمت اثباتی ٢١٣
سیاسی واجتماعی انقلابلره قارشی ترسانه‌لق ٢٦٠
سیونیستلر وفلسطینك استقبالی ٢٣٨، ٢١٢، ٩٨
ش
شام شریف (اوکوز دیار اسلام) ٢٨١
شرائط اجتماعیه ٢٠٣
شرقده انکلیز حرکاتی ٥٧
شرق قریبك استقبالی ٢٠٨
شرق مسائلی ١٧١
شمالی ایرانده (اوروپا قارداشلری جمعیتی) ٧١
ص ، ط
صبر وثبات کوسترن مؤمنلرك اوصافی ٢٣
صلاح اخلاق مجاهده‌سی‌ده لازم ٢٣١
طرابلس غربده مجاهدین اسلامیه‌نك مظفریتی ٣٧
ع ، غ
عالم اسلامك خسته‌لقلری وچاره‌لری ٢١، ٤٩
عالم اسلامده مولد ٢٩٣
عثمانلی ـ ائتلاف مناسباتك مستقبله‌سی ٢٥٠
عثمانلی افغانك تبریك ٥٤
عثمانلی ـ ایران مناسبات حاضره وآتیه‌لری ٧١
عثمانلی وایران اتحادی حقنده داخلیه ناظرینك بیاناتی ٧٤
عزت پاشا حکومتنك بیاننامه‌سی ٢٨٢
علی فهمی افندی (موستار مفتیسی) ٤٠
ف
فارماسونلقه دائر ٣٠٧، ٣٢٩، ٣٤٤، ٢٥٧
فاس احوالی ٣٩، ١٢٦، ٢٥٢
فحشك اولاد زنا اوزرنده‌کی تأثیر فجیعه‌سی ٢٦
فرانسه‌ده تعمیل ازدواج ١٢٠
فرنه‌جیلق: آوروپاده وزده ....
فضولی بغدادی‌نك‌ نعتی ارضرومیه ٨٨
فلسطین جبهه‌سی وانکلتره‌ده‌کی مسلمانلر ١٩
فلسطینده یهودیلرك محکمه‌لری ١٩٥، ٢١١، ١٨٩
فلسطین مسئله‌سی وانکلیزلرك تعصب دینیسی ٢٣٢
فیلسوف دولتودو رضا توفیق بك ١٢٩، ١٧٦
ق
قانون اساسینك احوال اجتماعیه وموقع سیاسیمزله عدم تأليفی ٣٥٢
قانون اساسینك شرعده مطابقتی ٢٥١
قادین مسئله‌لری ٢٦٨، ٤٩
قرآن ترجمه اولونه بیلیرمی ؟ ٤٤٧
قرآنك تکالیف ومقاصدی ١٠١، ٢٤٥
قرآنك اسالیب وعباراتی ٢٦٣، ٢٨٢، ٢١٠، ١٢١
قرآنك هر درلو ریب وشکدن منزه اولمسی ٢١٣
قضا ودیانت ١٥٩
ك
کشمشر قطعهٔ اسلامیه‌سی ویعقوب‌خان ٢٦٦، ٢٧٩، ٢٨٨، ٣٤٢
کامل مرحوم ١٩٦
کتاب مبینه استناداً قواعد دینیه تأصل تأسس ایتدی ، بالآخره اونك دائرهٔ منجیه‌سندن چیقمغه جرأت ایدن اهل شریعتك الرنده نه کبی مخلط شکللره دوشدی ٤٢٢، ٤٣٠
کتب منزله‌یه ایمان ٢٦٩، ٢٨٥
کنز معنادی بساه‌یارك خبران وشقاوت ابدیه‌یه محکومیتلری ٣١٩، ٣٣٣
کوینك عاصره‌سی ٩٨
« کویلی زنکین اولدی » می دیورلر ؟ ٢٩١
کوی خرابه‌سی ٣٣١
کویلولرمزك احوالنه دائر ١١٠، ١٨٧
کیمی حس ایشه‌یی نسبتنده یاشار (شعر) ١٠١
کیم زنکین اولدی ؟ ٤٢٢، ٤٣٠
ل
لایموت دوح ٢٣٦، ٣٠٥
م
متارکه نامه ٢٤٨
مجلس ملینك کشادی ونطق همایون ١٩٣
محکم، متشابه ، تأویل ١٣٨، ١٥٧، ١٧٢
مدحت دربی بکك ارتحالی ٢٨٧
مدنیتك رومی برانه‌رق یالکز ظواهرنده غربیلیلری تقلید بلیه‌سی ٢٦٨، ٤٩
مراکز نکابازه ملیانامه‌سی ٩٦
مساوات ٣٠٢
مسکراتك منعی ایچون انکلتره‌ده‌کی تشبثات ١١٢
مسلمانلری وحدت واتفاقه دعوت ١٢٧
مسلمانلری یوکسلتمك یولی ٤٠٦
مسلمانلق دین فطرتدر ٣٩٠
مسلمانلر نه ایستیور ؟ ٤٠٨
مسلمان عسکری ١٤٣
مسلمانلر ایچون یالکز بر فرقه‌سی واردر : اسلامیت ٢٨٣
مسلمانلر ایچون آنادولیه آفاق ایتدی ٢٩٨
مشروطیتك تأثیرات ونتایجی ٣٢٥
مشهد مبارکده بر نطق بلیغ ١٤٣
مصر احوالی ١٠٠، ١٧٦
مصیبت ده‌مکار ایچیورد ؟ ٤٠٦
مطبوعاتمز ٣٧١
ممالك عثمانیه‌نك وضعیت اقتصادیه‌سی ١٢
مملکتمده نه‌لر کوردم ، نه‌لر دوشوندم ؟ ٣٥٩
مملکتمز حقنده نه‌لر دوشونیورلر ٤٥٨
مملکت نه حالده ، مطبوعات نه ایله مشغول ! ١٤٩
مملکتمزده اخلاق مسئله‌سی ٤٠٤
مملکتی قورتاره‌جق انجق اسلامی تشکیلاتدر ٤٣٩
مناقشه‌یه دائر ٣٥٠، ٣٦٥، ٣٨١، ٣٩٧، ٤١٣، ٤٢٩
موسوی مسئله‌سی ١٨٩
مولد حضرت نبوی ٣١٧
مولد خسته‌لغمز : دین یوقیچیلق ٤٣٨
میسیونر تهلکه‌سنه قارشی ٣٦
ن
نفوس مسئله‌سی وقادینلرك خارجی ایشلرله اوغراشمه‌لرنده‌کی خطا ٣٥
نسخ بحثی ١٩٨
نه‌دن بولشویورز ؟ ٤٢٣
نه‌دن فرقه تشکیل ایده‌میورز ؟ ٤٤١
و
« واذا قیل لهم آمنوا... » آیتنك تفسیری ٣٦٥
« ولاتقولوا لمن یقتل... » آیتنك تفسیری ٣
« ولاتنازعوا فتفشلوا » آیتنك تفسیری ٣٤٩
« ولنبلونکم بشیء من الخوف ... » آیتنك تفسیری ٣
ولایات عمومیه‌ده حقوق عثمانیه ٣٢٨
« ومن الناس من یقول آمنا... » آیتنك تفسیری ٣٥٠
ویلسون نظریه‌سی واسلام عالمی ١٩٠
ه
هر شیدن اول فضیلت اخلاقیه لازم ٢٥
هندستان احوالی ١٠٠، ١٢٥، ٢٥٢
هندستانده‌کی اختلالر حقنده ١٥٣، ٢٨٣
ی
یأس ، بدبینلك ٢١٥
یکرمی سکز کانون اول ١٥٥
یمن احوالنه دائر ١١٩
ینه او علت مهلکه ... ٤٥٥
یهودیلرك اتحاد وتمایلاتی ١٣٥

ILÂVE

توفيق فكرته دائر

فیلسوف دوقتور رضا توفیق بك افندی‌یه

احمد نعيم

سبیل الرشاد کتبخانه‌سی نشریاتی

هلال مطبعه‌سی – باب عالی قارشوسنده

١٣٣٦

فیاتی یوز پاره‌در.

فکرته دائر

فیلسوف دوقتور رضا توفیق بك افندی‌یه

کچن جمعه کونی ترك اوجاغنده برمحفل شباب قارشیسنده فکرتك دین و ایمانندن ، مسلمانلغندن بحث ایتمش و ایشیتدیکمه کوره سبیل الرشاد هیئت تحریریه‌سی حقنده کنجلری پك فنا حدته کتیرمشسکز . شخصمز حقنده ایلری کری سوز صرف ایدلمش ایسه آره‌مزده حقوق اولماسه‌ده جمله‌سنی باغشلار ، بزدن یکا حلال اولسون ، خوش اولسون دیرم . لکن اورته‌ده نازك بر کفر وایمان مسئله‌سی ، دین اسلامجه کیمه مؤمن ، کیمه کافر دینیله‌جکی حقنده ذات حکیمانه‌لرینك حکملکی درعهده ایتمه‌سی وارکه آره‌ده‌کی حقوق ایله برابر اونی خوش کورمك المدن کلمز . زیرا نه یالان سویله‌یم ، دینی ، الهی ، پیغمبری ، حق وحقیقتی سزدن زیاده سورم .

بوقدر سودیککز فکرتك ، فکر وفلسفه‌سی ، عقیده وایمانی بحثنه دائر سزکله مناقشه ایتمك اضطراری (امین اولکز) سزك قدر بکا‌ده پك آغیر کلیور . اونك حقنده سوز سویله‌یی کوکلم هیچده ایسته‌مزکن « کنج بر متدین » امضاسیله آلدیغم بر مکتوبده اونك زیغ وضلالنه برهان اولان شعرلریله باطله استدلال ایدلدیکنی کورنجه حقنده برقاچ سوز سویله‌مك مجبوریتنده قالدم . دیرکن عبدالله جودت دینیلن کیمسه‌نك ینه اونك نامنی وسیله ایده‌رك سب نبی شنیعه‌سنی ارتکاب ایتمه‌سی سبیل الرشادی سویلتدی ولسانه کتیردی . فکرتك فکر وعقیده‌سنی ، مؤمنلکنی ، فضائل اخلاقده پیشرولکنی ایضاح واثبات وظیفهٔ مشکله‌سنی حسب الرفاقه ذات عالیلری درعهده بویوردیکز . معلوم اولان حسن بیانکزله برابر نه درجه‌یه قدر موفقیت کوستره‌جککزی بیلمیورم . فقط صورارم ، بوقدر زحمته ، کلفته حاجت وارمیدی ؟ آثاری میدانده طوران ، اطواری محفظهٔ خیالمزدن سیلنمه‌ین ، طنین صوتی قولاغمزده حالا چینلایان دونکی ، دها طوغروسی بوکونکی فکرتك ایمانی اثباته محتاج کورمك بنفسه اونك علیهنه بینه دکلمیدر ؟ خلق نظرنده مسلوب الایمان اولماسه بیله ، نفس دعواکز آنك هیچ اولمازسه مشکوك الایمان اولدیغنی تصدیق واعلان دیمك دکلمیدر ؟ ادنی ملاحظه کوستریرکه سیرتی ایمان واسلام اوزرنده اولان برکیمسه‌ده محتاج اثبات کورونن دین وایمان دکل ، کفر والحاددر . سزك یرکزده بن اولسیدم بو قدر زحمتلی ودوستم حقنده بو قدر ضررلی بر ایشه کیرمزدم .

هرنه حال ایسه بحثی آغزمه المق ایسته‌مدیکم اومیت حقنده مع الکراهه بن‌ده سوزه قاریشمش بولوندم . قاریشمقده ضروری ایدی . اورته‌لق نامنی آکارکن الله عظیم الشانه ورسل کرامنه حقارت معناسنده قصد ایتمه‌لردی « نه‌مزه لازم ! فکریله ، فلسفه‌سیله ، عقیده‌سیله ، عملیله حشر اولسون ! » دییوب قرق بیك ییل دها سکوت ایده‌ردك . فقط نه چاره ؟ سوق ضرورت بزی بو وادیلره قدر سوروکله‌مش بولوندی .

فکرت ایله بنم غلطه سرای سلطانیسی هیئت تدریسیه‌سی ایچنده اون بش سنه‌لك رفاقتم و احوالنه ایجه اطلاعم واردر . نکته پرداز ، خوش صحبت ، صوتی آهنکدار و مؤثر ، سامعینی مسحور ایده‌جك برحسن بیانه صاحب ، هرنه‌ده بولونسه اطرافنده برحلقهٔ مستمعین چویره‌جك مقناطیسیتی حائز برذات ایدی . بوکونکی کنج پرستشکارلرینك اوچ دورت سنه اولکی معناسز انکارلری خلافنه اولارق بویوك بر شاعر‌دی . فقط بوقدر اوزون سورن صحبتلرمز اثناسنده شخصنه خاص برفلسفه‌سی ، هله ایمان واسلامی اولدیغنه هیچ مطلع اولمادم دیرسه‌م امید ایتمم‌که طرف عالیلرندن سیلیٔ تکذیبه معروض قالایم . سحر بیانی کندیسنه اقرانه تفوق حسنی ، بوحس‌ده برتصلب ومتانت مزیتی ویرمشدی . پك خیرجین وپك مغرور اولان بوشاعرك بناکنی دنیاده تطمین ایده‌جك برسعادت یوقدی . پك یوکسك ، پك بالاپرواز ایدی . دیدهٔ ازدرا ایله باقادیغی ، نیم خندهٔ استهزا ایله بحث ایتمه‌دیکی کیمسه ظن ایتمیوردم .

برچوق کیمسه‌لری الك اوفاق تقصیرلرندن طولایی غایت شنیع برصورتده ذم ایتدیکنی قولاغمله طویدمسه‌ده ولو برکیمسه‌نك مدحنی آغزندن ایشیتدیکمه دائر ادای شهادته امکان بولامام . آغزنده انسانلغك واقعا قیمتی پك بویوك ایدی . فقط او وصفی حائز موجود هنوز دنیایه کلمه‌مشدی . دها طوغریسی اوموجود یکانه کندیسی ایدی . خالقنه خطاباً :

« بن بم ، سن‌ده سن ، نه رب ، نه عباد »

دیه‌ن فکرت کندیسنی هیچ برکیمسه‌نك الندن کله‌میه‌جك برمحت ادا ایله تعریف وتصویر ایتمشدر . سزی بیلمم ، فقط بن بو اخلاق ومشربندن طولایی دائرهٔ محرمیتنه داخل اولمش جدی وصمیمی

یارانی عدادینه کیرمه‌دم . مع‌هذا مکتب سلطانی مدیریتدن انفصالی کوننه‌قدر کندیسی ایله کوروشدیکم حالده خاطر شکنانه برمعامله‌سنه‌ده معروض قالمادم . قالمایشم‌ده برنجی درجه‌ده‌کی صمیمی دوستلری صره‌سنه کیرمکدن احترازمك برکاتندندر . زیرا کوریوردم‌که وفالی یارانندن دلکیر ایتمه‌دك، دها طوغروسی دلکیر اولمادق کیمسه براقیور. قونفرانسده بویوردیغکز کبی « سرت برچلیك کبی هیچ بر وقت ، هیچ برقوت قارشیسنده اکیلمه‌دی؛ نهایت قیرلدی . » لکن تصویری اتمام ایچون سویلیه‌یم، بوچلیك پك سرت اولمقله برابر ایکی یوزینه کلنی جریحه‌دار ایدن برزهرلی عجم قلیجی ایدی .

طبعنده‌کی بوشآمت سوقیله عزلت واعتزالی اختیار ایله « عرفانه تبدیل تابعیت » ایتدیردی . آمریقا باندیراسی آلتنده ، پروتستانلرك پروپاغاندا اوجاغنده ، وطنپرورلك مقتلی اولان روبرقولجده وظیفه قبول ایده‌رك شبان مسلمینك احساسات دینیه ووطنیه‌سنی افساده خدمتکارلقده قرارقیلدی . وآك‌نهایت اوراده وبویله شرفسز برخدمت ایله جان ویردی .

بومدت اثناسنده هرشیئی استقباح ایدن فکر ونظرندن طولایی طوغری یا کلش هرحال وقاله قارشی هرطرفدن هجوملر باشلادی . حتی — نه غریب برتضاد خنده فزا ! — جمعه کونی زیر سقفنده قونفرانس ویردیککز ترك اوجاغی فکرتك شاعرلکنی ، فضیلت اخلاقیه‌سنی، وطن پرورلکنی بیله انکار ایده‌جك قدر ایلری واردی . وفاتنه وحتی وفاتندن برآز صوکره‌یه قدر بوهجوملری یاپان — سزده بیلیرسکزکه — سبیل الرشاد دکل ایدی ؛ بوکون اوکا « فضیلت پیغمبری » ، « اخلاق پیغمبری » ، « شعر الهی » دینلرك ینه کندیلریدر .

عجبا بوتحولك سببی نه ایدی ؟ ینه بزم کبی سزك‌ده شبهه‌کز یوقدرکه صوکره‌دن شایع اولان « تاریخ قدیم » ی ایله او اثری حسب الدیانه تزییف ایدن عاکفه خطاباً :

« بن که برقاچ پولی ترجیحندن »
« پروتستانلره زانغوجلق ایدن »
« شاعرم ؛ .....

مطلعلی الاصوك منظومه‌سنك السنهٔ ناسده دورانه باشلاماسیدر . شاعرك الهه، اللهك کوندردیکی رسل کرامه صاووردیغی جرأتکارانه تحقیرات اوقدر مقبوله کچدی که دشمن دین اولان نه‌قدر کیمسه وارسه جمله‌سنك معبودی مرتبه‌سنه چیقدی . جسارت مدنیه‌سی تقدیر ایدلدی . نه دورلو کورونه‌جکنی بیلمین شاشقین ظاهری ، قورقاق ونا پاك باطنه اوءایان دیکر علمداران الحاده بکزه‌مه‌مك مزیتنی حائز اولدیغی ثابت اولدی‌ده کندیسنه « بویوك آدم » دینلدی . بوتون نظرلرده‌کی حقلی حقسز ، سیاسی ، مدنی ، اخلاقی سیئات وتقصیراتی حسناته تبدیل ایدلدی . یکی قورولمق ایسته‌نیلن بردین الحاده اونك نامی علم اتخاذ ایدیله‌رك خانه‌سی کعبه کبی طواف ایدیلدی . قبری باشنده

عبادتلر یاپلدی، ماتملر طوتولدی . بونکله‌ده قناعت ایدلمه‌دی، پیغمبرمز (صلی الله علیه وسلم) ایله همرتبه طوتولدی ، و — روحنه برجزیهٔ تعظیم ویرمك ایچون — نامی وسیله اتخاذ ایدیله‌رك بنی آخر زمانه سب ایدلدی . ایش بوراده‌یه کلدکدن صوکره علم کفر اولارق تبجیل ایدیلن بوشخصك حقیقتنی اظهار ایتمکدن اقدم برفرض دینی واسلامی بولونورمی ؟ بزم یرمزده سز اولایدیکز ، امینم که باشقه دورلو حرکت ایده‌مزدیکز . باقکز سز فکرتك حق رفاقتنه رعایةً قونفرانسکزده :

« اطرافزده ، ایچمزده بوقدر اخلاقاً سقوط ایتمش ، یالان ، چیرپان ، یاقان ، ییقان وارکن فضیلت جهتیله بحق مقتدابه اولاجق بویله برقدسی رهبرك (!) قباحه‌سنه تحقیر ایدلسنه کنجلك نامنه تحمل ایتمك پك کوجدر . »

دیمه‌دیکزمی ؟ ایشته بزم کبی مسلمانلرده رحمةً للعالمین بیلدیکمز پیغمبرمزی مدافعه ایتمك ، رب العالمین اولان الله عظیم الشانه اعتقادی قلبلردن سیلمکه چالیشانلره قارشی قویمق ایچون بوقدسی رهبردیدیککز کیمسه‌نك یوزنده‌کی قدسیت ماسکه‌سنی ییرتوب ماهیتنی اظهار ایتمکی، او کفر والحاد بایراغنی دیرمکی الامعزز واك مقدس بروظیفه بیلیرز. بز فکرتك حد ولیاقتدن آشوری تعظیم ایدلدیکنه برشی دیمیورز. هرطائفه‌نك کندی بویوکارینه تعظیم ایتمه‌لرینی پك طبیعی کورورز . فقط بزی‌ده، هله مقدساتمزی تحقیره‌نام وکفتاری آلت اتخاذ ایدلدکدن صوکره، اوکا تعظیم ایله مکلف عدایتمك هرحالده انصافسزلقدر، بن سزی برآز دها منصف کورمك ایسترم ، فیلسوفم. عبداه جودتك بوتون اهل اسلامی داغدار ایدن هذیانی اوقودیغکز وقت نه‌دن طلاقتکز غلیانه کلوب‌ده قباحه تحقیر ایدلدی، دیه‌شق‌شفه ایتمه‌دیکزده دینه هجوم ایدلدیکندن طولایی صیزلایان ، یوره‌کی قانایان برشاعر دیندارك فکرت حقنده‌کی برجفت سوزینه تحمل ایده‌مه‌دیکز ؟

یوقسه نظرکزده رسول اللهك فکرت قدرده‌می قدر وقیمتی یوقدر ؟

اکر بویله ایسه سزه انصافسز ، ظالم برفیلسوف دیمکده هیچ تردد ایتمم .

ینه تکرار ایده‌رم که بزم ، فکرتك شخصی ایله هیچ برآلیش ویریشمز یوقدر . بالخصوص بنم، أرت ، بنم اونکله نه سیاسی ، نه ادبی ، حتی نه‌ده الفت ومعاشرته عائد هیچ برکچمشم، نزاع وخلافم اولدیغنی بیلمیورم . اقوال واعمالنی بکنمه‌مك‌ده — بالخصوص اولدکدن صوکره — کندیسنه حاتمنی استلزام ایتمز . فقط نه‌چاره‌که بعدالوفات عادتا یکی بردینك پیغمبری ، الهی ، معبودی ، مجودی ، دها بیلمم نه‌سی اولدقدن صوکره مسلمانلغك قلبنی پاره پاره ایده‌جك آلت جارحه‌ده اولنجه اوکا تعرض ایتمك ، قیرمق ذرهٔ ایمانی اولان برمسلمان ایچون وظیفه‌در .

زیرا آلته اعتراض ومدافعه آنی استعمال ایدنلره اعتراض ومدافعه رنکنی آلدی . بیلمم انانیرمیسکز ؛ قونفرانسکزده دائرده آغیز

آچیق نیتنده دکل ایدم. فقط یومی غزته‌لر فکرتك عقایدینی « قصداً سوء تفسیر » ایله « نابمحل هجوم » ایتدیکمزدن طولایی سزه سوز سویلتلمش اولدیغنی اعلان ایده‌رك بزی مفتری موقعنه قویدیلر. اصل افترا ایسه بوافترا دعواسیدر. مفتریلکدن تبری وظیفه‌سی بنی شیمدی سزك کبی سودیکم برذاته مقابله وضعیت الیمه‌سنه صوقیور.

کلام‌صدده : طلبه‌تشکیلات هیئتنك دعوتی اوزرینه وردیککز قونفرانسده حاضربولونوب‌ده سزك او آهنکدار سسکزی دیکله‌مك میسر اولامادیغی ایچون افاداتکزی یومی غزته‌لرك نقلنه بناءً انتقاد ایده‌جکم. سزه‌اولان استادده یالازوارسه کناهی غزته‌جیلرك بوینه!

« زمان » ك بیانته کوره « دین بر جامعهٔ کبرادر. مختلف مزاجده، مختلف وضعیتده، مختلف معلوماتده، مختلف عرقده بر چوق آداملری بر مقصد اطرافنده توحید ایدن بر باغدر. بر قوشاقدر » دیمشسکز. تشکر ایده‌رز. چونکه بوندن بویوك باغ، بوندن صیق قوشاق یوقدر.

بوتون غزته‌لرك خلاصهٔ افاده‌سنه نظراً فکرتك دین حقنده‌کی فکرینی تشریح ایدرکن کندیسی « دینسز اولارق طانیمادیغکزی سویله‌مش، دیندارلغنی اثبات ایده‌جك شواهدی اثرلرنده بولوب اوقومشسکز. فکرت تماماً معتقد ایمش. دیندار ایمش. فقط دینی هرکسدن باشقه برصورتده آکلارمش. « وقت » ك ضبطنه کوره فکری وعقیده‌سی معتزله ومتصوفه‌یه یاقلاشیورمش که بویله بردعوانك ذات حکیمانه‌لرندن صدورینه احتمال ویره‌جکمه مخبرك نقصان ویاسوء ضبطنه‌ویرمك ایسته‌رم. هرنه‌حال ایسه دوام ایده‌لم :

« براووریجاك کوتورور حقه بنی »

دیین فکرت الله ایله قول آراسنده واسطه کورمیورمش.

« بر قدرت کلیه وار علوی ومنزه »

دیین فکرت دیمزده‌کی‌سربستی، بالخاصه سنی مذهبنده تکفیر حقنده قویدیغی قیود (عباره‌ده‌کی سقطاته رجا ایده‌رم باقیك، بحث دینه انتقال ایتدیمی غزته‌جی مطلقا شاشیریبور » دیلی طولاشیور، سویله‌مه‌سنی بیله‌میور.) کوز اوکنه آلینیرسه هیچ بروقت دینسز صاییلاماز وبوسبیله قیمتدن دوشوروله‌میه‌جك ایمش. « اقدام » شیخ اکبردن، مولانادن، تفتازانیدن (نه مناسبت !) اوزون اوزون مثالار ایراد ایتدیککزی سویلیور. فقطنه مقصدله نه‌ایله استشهاد ایتدیککزی ایضاح ایده‌مه‌مش. یالکز فکرتك تاریخ قدیمی حاشا ثم حاشا کفردن (عجایب! فکرتك سبب تعظیم وتوقیری دین اسلامه آچیقدن آچیغه تعرضیدر. تاریخ قدیمی‌ده هیچ بر کافرك یتشه‌مدیکی درجه‌ده شنیع کفریاتی محتویدر. بو اثردن بحث ایدرکن « کفر » لفظندن محرز اقدامك کوستردیکی بو تحاشیده‌کی ریایه طوغریسی دیه‌جك یوق. یاق فکرت بویله برریایی ارتکاب ایتمزدی. بویوك آدم صاییلماسی‌ده بونك ایچوندی یا) پك اوزاق علوی فکرلرله (!) مولوخلر، لاتلر، کبی منتقم ومستبد موجودلره قارشی یازدیغی موضح صورتده آکلاتمشدر، دییور.

فکرت حقنده غزته‌لردن خلاصه ایده‌بیلدیکم بیاناتکز ایشته بونلردر. اکر حقیقةً بویله سویله‌مش ایسه‌کز ــ که بن اوکا اوقدر احتمال ویره‌میودم ــ هم سز فکرتك ایشنه یارار برسلاح مدافعه تدارك ایده‌مه‌مشسکز، هم‌ده مستمعلرکز مغالطه‌نك فرقنه وارمیه‌جق قدر غافل ایمشلر. دوقتور، سحربیانکز، جماعتکزی اوقدر افسونلامش که فکرتك ایمانته « تاریخ قدیم » نی شاهد کوسترمش، مسموعاته نظراً « یاکلشم وارسه قالقك سویلیك » تحدیسنی تکرار ایتمشسکزده ینه برکیمسه قالقوب تناقضکزی سزه اخبار ایده‌مه‌مش.

فیلسوفجغم! فکرت بویوك برشاعردر دییکز. شعری لایق تقلیددر دییکز. بکی دیرز. نمونهٔ فضیلت ایدی دییکز، برچوق قیود احترازیه ایله اوکاده بکی دیرز. فقط مؤمن ایدی. مسلمان ایدی دیمیکز. چونکه سزی هرکسدن اول کندیسی تکذیب ایدر. قونفرانسکزی دیکله‌ینلر بیلمیورسه سز بیلیورسکزکه برکیمسه‌یه مسلم، مؤمن دیمك ایچون « آمنت » ده‌کی آلتی شیئه کرچکدن یعنی شبهه‌دن عاری برجزم ویقین ایله ایمان ایتمه‌سی لازمدر. بو آلتی شیئك هانکیسنده « عجبا ؟ » دیرسه مؤمن اولماز. یا اچیقدن آچیغه انکار ایدرسه، یا استهزا واستخفاف ایدرسه، نه اسم ویرمك لازم کله‌جکنی سز سویله‌ییکز. سز اوراده ابهاملی تعبیرلرله « فکرت تماماً معتقد ایدی، دیندار ایدی، فقط دینی هرکسدن باشقه برصورتده آکلار » دیمشسکز. معنای لغویجه اعتقادسز هیچ برکیمسه اولاماز. اللهی یوق اعتقاد ایتمك‌ده براعتقاددر. دین‌ده مختلفدر. دیندار مسلمان، دیندار خرستیان، دیندار یهودی، بودی ... الخ اولابیلیر. بناءً علیه « معتقد »، « دیندار » کلمه‌لری فکرتك « مسلمان » اولدیغنه دلالت ایتمز. سز بیاغی فکرتك ایناندیغی برشی وار ایدی، بردینی‌ده وار ایدی، دیمش اولیورسکزکه برنجیسنده نزاعمز یوق ایسه‌ده، ایکنجیسی آرامزده منازع فیهدر. لکن ایکنجی دعوی حقنده‌کی نزاعی شیمدیلك برطرفه براقه‌لم‌ده « دینی هرکسدن باشقه دورلو آکلار » دیدیککزی انتقاد ایده‌یم. دینی باشقه‌دورلو آکلامق باشقه دینده بولونمق، یاخود دین دینیلن شیئی اوهام وخیالاتدن عبارت عدایتمك دیمك دکلیدر؟ سوزکزه کوره هم اعتقادی، دینی وار، هم‌ده دین واعتقادی هرکسك دین واعتقادی کبی دکل ایمش. رجا ایده‌رم بویله طولاشیق، ابهاملی، هرطرفه حملی ممکن عباره‌لری برطرفه براقکزده « فکرت مسلمان ایدی. اللهه، ملئکه ورسل کرامنه، کتب منزله‌یه، بعث ونشوره، قضاوقدره، خلاصه‌ نبی آخرزمانك بیلدیردیکی هرشیئه نقصانسز اولارق وبلا اعتراض ایمانی وار ایدی » دیه بیلیرمیسکز ؟ اوت، دیرسه‌کز فکرتك سوزلری سزی تکذیب ایدر. خایر، دیرسه‌کز بوسوزکز

قونفرانسکزی تکذیب ایدر. اوهیچ برینه ایناغیوردی‌یا، مع مافیه سز بعضلرینه ایناییر، بعضیلرینه ایناغازدی دیرسه‌کز بنه «نؤمن ببعض ونکفر ببعض» دیه‌ن کفار زمره‌سنه ادخال ایتمش اولورسکز. خایر، دوقتور، «یا ایها الذین آمنوا ....» خطاب الهیسنه داخل اولمق ایچون بوتون مسلمانلر آراسنده مشترك اولان شو صایدیغمز شیلره ایناغق، اونلر حقنده باشقه دورلو دوشونمه‌مك کرکدر. باشقه دورلو دوشونلر بلکه سزك اصطلاحکزجه دینسز اولماز؛ فقط مسلمان دیننده‌ده قالماز. اعتقادسز اولماز؛ فقط اسلام اعتقادی اوزره‌ده اولماز.

فکرت، آخرتی منکر اولدیغنی حیاتنده بکا اقرار ایتمشدی. مکتب سلطانی مدیریتندن استعفا ایتمسی‌ده دینسز اولارق یتشدیرمك ایسته‌دیکی طلبه‌نك مسلمان بر محیط ایچنده زحمت چکه‌جکلرینی دوشونه‌رك تبرئهٔ وجدان ایچون اولدیغنی استعفاسندن خیلی زمان اول بکا سویله‌مشدی. بوسوزلری سزه یمین ایله تأییده حاجت کورمم. ذاتاً ادله‌مك دعوای مجرده‌دن عبارت قالدیغنی‌بن‌ده ایسته‌مم. صدق دعوامه فکرتك کندی سوزلرینی شاهد طوتارم. معتقداتی کندی شعرلرندن چیقارمه‌یی ترجیح ایدرم. زیرا اسلامه درجهٔ بعد وقربنی کندیسی قدر بلاغتله بیان ایده‌جك کیمسه یوقدر.

فکرت :

«بر قدرت کلیه وار عاوی وهزه»

دیمکله عجبا ایمانی قورتارمش صاییلابیلیرمی؟ هر هانکی بر ماتریالیستك‌ده سویلیه‌بیله‌جکی بو سوزی خلافنه قرائن اولمازسه لهنه تفسیر وتأویل ایتمك واقعا ممکن ایدی. فقط دقت بیوریلیورمی؟ «قدرت کلیه وار» دییور. «الله» دیمیور. حالبوکه اللهه ایمان ایچون بوقدری کافی دکلدر. الله اسم شریفنك قرآن کریمده توصیف ایدیلان مدلوله او وصف دائره‌سنده ایمان واعتقاد ایتملی که اللهه ایمانی واردیئیله‌بیلسون. مسلمان اولمق ایچون‌ده بو ایمانه برده رسل کرامه ورسل کرامك بوتون تبلیغات واخباراتنه ایمان ایتمه‌کی علاوه ایتمك لازمدر. باقکز مشرکین عربك اکثریت عظماسی «الله» اسم شریفنی بیلیر و کندیسنی بوتلرك فوقنده طانیر ایکن شرکایه قائل ونبوتی منکر اولدقلری ایچون «مشرك» و «کافر» نامنی آلمشلردی. فکرتك بو مصراعی دیکر سوزلریله قارشیلاشنجه مشرکین عرب قدرده ایمان ایله متحلی اولدیغنه دلالتی قالماز. هم‌ده مغالطه‌لی سوزلری مناقشه ایدوب‌ده بیهوده اوغراشه‌جغمزه مفتری اولمادیغمزك ادله‌سنه کچه‌لك دها خیرلی اولور.

دیکله‌یکز دوقتور، ایمانه دلیل اتخاذ ایتدیککز «تاریخ قدیم» ندن سزه بعض پارچه‌لر اوقویورم :

«هر شرف پایه، هر سعادت پیچ
«هر شیئك ابتداسی، آخری هیچ
«دین شهید ایستر، آسمان قربان
«هر زمان هر طرفده قان، قان، قان!»

کوریورسکزیا، دینه وخدمت ایتدیکی پروتستانلرك اصطلاحنجه «الله» دیمك اولان «آسمان» ه حرمتی بویله. یا پراغمی چویره‌لم. چونقونلقله تاریخ قدیمه سنوکر کن :

«بیرتیلیر ای کتاب کهنه، یارین
«مدفن فکر اولان صحیفه‌لرك.
«بونی کیمدن فقط امید ایده‌لم؟
«بو عظیم انقلاب خلقی کیم،
«هانکی قوت تمهید ایلیه‌جك؟
«صاحب کائنات. اوت، کرچك،
«صاحب کائنات اولان جبروت،
«او تقرب شکن اقای صموت.
«او فقط اصلی هپ بو غاوغالرك!...»

عباره‌لریله باقکز غیظنی صاحب کائناته ناصیل توجیه ایدییور! لکن او، بوقدرله قانمیور. سمایی کندینه خاص برنظرله توصیف ایتدکدن صوکره دونوب شویله صوریور :

«سویله، سن هرصدایه معکسك،
«شو هیاهای ایچنده هانکی سسك
«عکسی ـ فوقکده اعتلا فزمود
«اولان ـ ایوان کبریایه صعود
«ایده‌بیلمش، وسویله هانکی دعا
مستجاب اولمش؟ ....»

بوسؤال استخفاف کارانه‌دن صوکره همان :

«..... ای اله سما،
«سنی آباء دین اولانلردن [۱]
«دیکله‌دم : «بی شبیه وبی نقصان،
«حی وقیوم وقادر ومتعال،
«باسط الرزق، واهب الآمال،
«قاهر ومنتقم، عالم وخبیر،
ظاهر وباطن وسمیع وبصیر،
«مستمندانه صاحب و ناصر،
«ذاتی هریرده ناظر وحاضر ....»
«دیه وصف ایلیورلر. لك پارلاق
«صفتك «لاشریك له» کن باق
«شوبطالتلقده قاچ شریکك وار؟
«هپسی قیوم وقادر وقهار.
«هپسنك «لاشریك له» صفتی»

عزیزم دوقتور، فکرتك معتزله ایله صوفیه بیننده متوسط اولان عقیده‌سی هرحالده بو اولماسه کرکدر. کتب اسلامیه‌یی بوقدر تتبع ایتمشسکز. عجبا اللهه شریك اثبات ایدن هیچ بر طائفه‌یه راست کلدیکزمی؟ واللهه شریك اثبات ایدن کیمسه ایچون «دینی باشقه دورلو دوشونوردی» دیه معتقد، مؤمن دیه بیلیرمیسکز؟ هم‌ده آدمجغز مشرکین عربدنده بك آشاغی بردرکه‌ده. اونلر هرکای الهه قارشی هیچ اولمازسه بو اعتقادده دکل ایدیلر. ویل اوقومه‌که عربك مشرکی اونلرك مؤمنندن اسلامه دها قریب اولسون.

برده دقت ایدیکز. شاعر اوصاف الهیه‌یی، مسلمانلرك

---

[۱] پروتستانلرك آشیانه جواری نه‌قدر مؤثر ایمش که حق تعالانك اوصافی حقنده‌کی معلوماتی «آباء دین» ه اسناد ایدیور.

اعتقاد ایتدیککی نعوت جلیله‌یی تعبیرات قرآنیه ایله صایمش که بیوردیغکز کبی مقصدی مولوخلر ، لات وعزالر دکلدر . باسبایاغی قرآن کریمك تعریف ایتدیکی الله العالمینه زباندرازلق ایدیور . یوده‌سزلك مولوخلره ، لاتلره تعرضی مباح کورمکز مستبد ومنتقم الهلر اولمالری طولاییسیله اولدیغنی آکلاتمشسکز . حال بوکه بو تعلیلکز بزم اعتقاد ایتدیکمز رب العالمینه‌ده ـ حاشا ـ تجویز حقارتی متضمن اولور . بز خرستیانلقده اولدیغی کبی نعوت الهیه‌یی نعوت لطف ورحمته قصر ایتمه‌یز . ربمز غفور و رحیم اولدیغی کبی جبار ومنتقم وشدید العقابدر . ظالملری قهر ایتمکدن عاجز برالهه بز اله دیه‌میز . بناءً علیه مدافعةً یاپدیغکز تعلیلك‌ده اوکا فائده‌سی یوقدر . دوام ایده‌لم :

« هپسنك امر ونهیی ، سلطنتی ،
« هپسنك برسپهر الهامی ،
« هپسنك مهری ، ماهی ، اجرامی ،
« هپسنك برخفای مسجودی ،
« هپسنك بربهشت موعودی ،
« هپسنك بروجودی ، برعدمی ،
« هپسنك برنی محترمی ، »

نه استهزا دکلمی ؟ ینه اوقویالم :

« هپسنك جنتنده حوریلر ،
« هپسنك طعمهٔ جحیمی بشر ،
هپسی خلقتدن ایسته‌یور ، مقهور
« ایکی بوکلوم بر انقیاد صبور ... »

عجبا بوراده نمازی قصد ایتمیورمی دیرسکز ؟ بو استهزادن صوکره شرح عقیده‌یه باشلایور . باقکز نه دییور :

« بن که هپسندن اشتباه ایده‌رم ،
« کیمه صورسه‌م دییورکه : یوق خبرم .
« کیم بیلیر ، بلکه هپسی وهمیات ،
« بلکه آلداتق احتیاج حیات .
« کیم بیلیر بلکه هپسی طوغرو ده بن
« بی خبر کندی سهو حسمدن
« واری یوق بیلمك ایسته‌دم ، یوقی وار .
« اشتباه .... ایشته تهمتم ، نه ضرر ؟ »

ضرری شوکه ، اشتباه ایتدکجی مسلمان دکلسك . شاعر شبهه‌یی ضررسز کورمکله‌ده اکتفا ایتمیورده مدح وثناسنه کیریشیور .

« شبهه بر نوره طوغرو قوشمقدر »

دییور . شبهه‌لر سرد ایدییور . نهایت حق تعالایه دونوب بر طوفان غیظ وعدوات پوسکوریور :

« ایشته اك زورلی خصمك ای خلاق ؛
« سنی قارشیکده ایلهین اخناق .
« بزه وقتیله زهر غیظکدن
« ویردیکك جرعه‌در ، اودر بو بیلان .
« بیله‌جکسك بو خصمی البت سن :
« شبهه ... اك ظالم ، اك قوی دشمن ؛
« بزه اك مغفلانه تسلیطك ،
« یاخود اك غافلانه تعلیطك .
« او بو کون ... خدعه ، شیطنت ، اغوا ـ
« سنی ملککدن ایلیور اجلا ،
« اوفله‌یور معبدکده مشعلکی ،
« قیریور الرکله هیکلکی
« وبوتون قدرتکله سن مفلوج
« دوشیورسك ... نه انعدام بروج ،
« نه صواعق ، نه بر هبوب ژیان ،
« نه جهنملرکده بر غلیان ؛
« نه نظرلر خیری ماتمکك ،
« نه قولاقلرده بر طنین حزین ...
« قوپسه برذره جسم خلقتدن
« طوبولور بر تظلم اولسون . سن
« کوچیرورسك‌ده عرش وفرشکله
« یوق طبیعتده بر ایکلتی بیله .
« بالعکس هر طرفده « قاه قاه ! » لر ،
« کذبه یالکز ریا و حمق آغلار . »

ادنی مرتبه‌سی مؤمن به اولان شیلره جزم ویقین تام ایله اعتقاد ایتمك دیمك اولان ایمان واسلامی ینه ادنی مرتبه‌سی تشکیك اولان بویله برکفر ایله ناصل تألیف ایده‌بیلدیککزه حیرت ایدییورم . سزك دعواکزه کوره فکرت بر قوهٔ کلیه‌یه ایناتیورمش . ایناتسه نه اولاجق ؟ اونك قوهٔ کلیه‌سی علیم وخبیرمیدر ؟ سمیع وبصیرمیدر ؟ قادر وقیوممیدر ؟ واهب ومانعمیدر ؟ خایر ، خایر . اویله ایسه بزده مسلمانجه الله ایمانی وار دعواسنه قارشی ناجی وغیر ناجی بوتون فرق اسلامیه حسابنه خایر دیه‌جکز . آدجغز حالا شك ایدیور . شکنی‌ده خلاق اعظمی اخناق ایدن سطوتلی ، قوتلی بر اله ظن ایدیور . شك ایدنجه الوهیته اعتقادی بوغدم صانیور . مع هذا عنواتی اوکره‌نه‌مدیکمز :

« بن که بر قاچ بولی ترجیحندن
« پروتستانلره زالغوجلق ایدن
« شاعرم .... »

منظومه‌سنده ـ که بیلدیکمزه کوره اك صوك اثریدر ومعلوم حالیلری اولدیغی اوزره اعتبار خاتمه‌یه‌در . ـ شك وترددندنده قورتوله‌رق انکار صرفنده قرار قیلیور . باقکز نه دییور :

« بشرك بویله ضلالتلری وار .
« بوتی کندی یاپار ، کندی طاپار .
« آه ، کیت دیرینی کز ، کعبه‌سنی ،
« دیکله تکبیری ، ایشیت چاك سسنی
« کوره‌جکسك که بو هپ بوشلقدر ،
« اومدیغك ، بکله‌دیکك شی یوقدر .
« دوزمه ، اللهی کبی ، شیطانی ،
« بوداسی ، اهرمنی ، یزدانی .
« هپسنك مبدءی بر وهم جبین .
« کولنکلر ، کولنکلر آنلرده درین
« بر قاراکلق سزه‌رك جوریله‌م .
« آنی بر ضربه پیوب دوریله‌م .
« شمدی بی خوف جناب یزدان
« سوزه‌رم فطرتی حیران حیران
« بن نه معبود ، نه موبد بیلیرم .
« کندمی خلقته عابد بیلیرم . »

زواللی شاعر ، كافرلكی الله آلنجه باق دیلك نصل طولاشیورا « دوزمه الله » دیدكدن، یزدانی یوق ایتدكدن صوكره، هانكی « فطرت » دن ، هانكی « خلقت » دن بحث ایدیورسك ؟ فاطر اولمانجه فطرت ، خالق اولمانجه خلقت ناصل اولور ؟ زواللی شاعر پك آچیق كورولیوركه مفلس الایمان ایمش . اما سز :

« انبیادن یاشارم مستغنی
« بر اورومجك كوتورور حقه بنی »

بیتنك مصراع اولی كفره دلالت صریحه‌سندن طولایی قصداً طی ایدوب یالكز ایكنجی مصراعده‌كی « حق » لفظنده مغالطه یاپه‌رق ایمانته حكم ایتدیرمك ایسته‌مشسكز . باقالم شاعر كندیسی بوكا راضی اولورمیدی ؟ اونك اوراده حق دیمه‌سی « الله » معناسنه دكلدر . Rélité vériti معناسنه‌در . آدمجغز طبیعیوندندر .

« بنی بن برقیادن فرق ایتم :
« برمیونك قوشله برز طابقده »

كذلك :

« یاشامق دینی بنم دیمغدر »

دیور . اوراده مغالطه‌كزه یارایه‌جق بر سوزده صرف ایتمش‌ده:

مؤمنم ، وارلغه ایمانم وار »

دیمش . هله شكر مسلك فلسفیسنی بو مصراعدن آكلایورز . فكرت لاادریه‌دن دكلمش . سوفسطائی دكلمش . وارلغه ایمانی وارمش . اما كیمك وارلغنه ؟ كندیسنك ، شعرینك ، سودیكی طبیعت عالمنك ، سومه‌دیكی احبا ویارانك وجودینه قائل ایمش . یا اللهك ، یا پیغمبرانك ، كتابلرك ، بعث وعقابك وجودی ؟

اللهك وجودینی تاریخ قدیمنده عرض اشتباه ایمكله برابر ذات اقدسنه شتوم غلیظه صاووردقدن صوكره صوك منظومه‌سنده آچیقدن آچیغه انكار ایدیور . آخرت بحثنده‌ده :

« واریرم بویله‌جه بن مرقده‌دك
« بعث وعقابه محل كورمم پك »

دیور . پیغمبران ذیشان حقنده‌كی فكر شنیعی ایسه شو سوزلرندن بللیدر :

« صاپدیغك خارقه‌لر ، معجزه‌لر
« بر افسون ذكادركه بشر
« بی توقف آچیور سرلرینی
« معجزات اهلی اونوتمش یاربنی
« مغفل ومغفل او عیسی ، موسی ؟
« كهنه بر كذب مطنطندر عصا
« بشرك بویله ضلالتلری وار :
« بوتی كندی یاپار ، كندی طاپار . »

شوراده ذكر ایتدیكمز مصراعلرك بشنجیسنده « او عیسی ، موسی » تعبیرنده‌كی اوغیظ آلود معنای استحقار هیچ كیمسه‌نك نظرندن خفی قالماز . عالمه ادب تعلیم ایتمك ، محاسن اخلاق نشر وتعمیم ایتمك اوغورنده فدای نفس ایدوب پوزیتیویستلرجه‌ده بشرك الك بویوك نمونه ومقتدالری صاییلان بوكبی مقدس ذواتی هم آلیق ، هم عالی آلداتیجی اخلاقسز كیمسه‌لردیه تصور ایتمك عجبا حسن اخلاقك ذره‌سنه دلالت ایدرمی ؟ بنم بیلدیكمه كوره حسن اخلاق صاحبی اولان حسن اخلاق نمونه‌لرینه ، اعاظم حقیقیهٔ بشریه‌یه حرمت ایدر . ایتمدیكی تقدیرده كندینه قارشی حرمتسزلك حقنی اولویته هركسه بخش ایتمش اولور . بالخصوص فكرتك اسمی عیسی وموسی دكل آ ، الك ادنی مرتبه‌ده‌كی اهل ایمانه برابرده ذكر ایدیله‌جك قدرده دكرلی دكلدر .

مسلمان اولدیغمز ایچون نقطهٔ نظرمز بودر . اونك شاعرلكنه‌ده دین وایمان بابنده اعتبار ایتمیز . امرئ القیس ده پك بویوك شاعردر . كتاب وسنتی آكلامق ایچون شعرلریله استشهاد بیله ایدیلیر . فقط كندی كبی جهنمه كیره‌جك شعرانك علمداری اولدیغنی رسول اكرم صلی الله علیه وسلم حضرتلری امرئ القیسك قیزینه سویله‌مشلردر . بزم بی شك وشبهه آكلادیغمزه كوره فكرت مشركین عرب مرتبه‌سنه بیله چیقامایان بر ملحددر . اونلر هیچ اولمازسه وجود الهه قائل ایدیلر . كندیلرینه توجه ایدن مؤاخذه اشراك ، انكار نبوت ، نفی بعث جهتلرندندر . فكرته ایسه بو جهتلرك كافه‌سندن مؤاخذه توجه ایتدكدن باشقه وجود باری‌یی انكار یوزندن‌ده توجه ایدر . عاكفه :

« دین حق نجه بوكون دین حیات
« سن نه‌دیرسك بوكا هی منلا صراط »

دیمشنه باقیلیرسه ، « ان هی الا حیاتنا الدنیا نموت ونحیا وما یهلكنا الا الدهر » آیت كریمه‌سنده عقیده‌لری تعریف بیوریلان دهریه طائفه‌سندندر .

تخمین ایدیورم ، فكرتك ایمانته شاهد اولارق توحیدینی ، نعتنی ، برطور استهزا ایله مفتی الانامه اتحاف ایتدیكی « جهاد اكبر » منظومه‌سنی‌ده قونفرانسكزده ذكر ایتمش اولاجقسكز . فقط بونلرك كیمی احتمال كه بقیهٔ ایمان ، كیمی ده اجتناج نفاق دوره‌لرینه عائد آثاری اولدیغنی ایچون دعوانی اثبات ایده‌جك دلیل كافی اولامازلر . چونكه عاكفه خطاباً یازیلوب الك صوك اثری اولان :

« بن كه برقاچ یولی ترجیحدن
« پروتستانلره ژانفوجلق ایدن
« شاعرم . . . . »

منظومه‌سنده باقكز نه دیور :

« فقط آلدانمه صافین استادم ،
« بنده برپارچه موحد زادم »

ربم غریق رحمت ایتسون ، پدری پك مسلمان بر ذات ایدی . اوغلندن نفرت ایتدیكمز قدر كندیسنه حرمت ایده‌رز .

« بكا آكلاتدا او رعنا دینی
« بیلیرم بنده سنك بیلدیكیكی . »

ناصل دوتتور ؟ بوتعبیرلرله‌دینی استخفاف ایده‌بیله‌جك مسلمان تصور ایده‌رمیسكز ؟

« اوقودم بنده كتاب غبی ،
« دیكلدم بنده عتاب غبی

« بن ده ، ذاتك كبی ، جامع جامع
« طولاشوب خالقه اولدم راكع .
« شوق جنتله خیالم مشغول
« یوره‌كم خوف جهنمله ملول
« بن ده طیرماندم اولو طوبایه ،
« بن ده چیقدم «لا» اعلایه ،
« بن ده ماشقدم اذان نغمه‌سنه
« برقوشاردم كه او الله سسنه ....
« بن ده تسبیح ودعا ، صوم وصلات
« هیسنی ، هپسنی یاپدم ، هیهات !
بونلری یاپدیغمه باقكز نه‌قدر متأسف !
« بیلمه‌دن ، كورمه‌دن ایمان ایتدم .
« نفسمی دیغه قربان ایتدم .
« سودم اللهی‌ده ، پیغمبری‌ده
« او آلای قالدی بوكون هپ كریده !»

فكرتك بو سوزلری وار كن قونفرانسده‌كی جماعتی ایمانه ناصیل اولوب‌ده اقناع ایده‌بیلدیككزه جداً مراق ایدییوردم .

آرتیق ذات عالیلری‌ده ، مستمع وقارئلریمزده آكلامشدر كه بز فكرته دینسز دیمكله افترا ایتمش دكلز . اما آغزنده قدرت كلیه ، حق ، ایمان ، دین كبی سوزلر كزدیكی ایچون دینسزلكنه حكم ایدیله‌مزمش . برسوزی یوزده بر احتمال ایله ایمانه حمل ایتمك ممكن اولورسه قائلی تكفیر ایدلمزمش . بونلرك هپسی محلنده ذكر ایدیله‌ین مغالطه‌لر . اوت ، بر مسلمانی تكفیر جائز دكلدر . فقط بو ، مؤمن كورونوب فعل وقولنده خطا ظاهر اولانلر حقنده‌در . مؤمن اولمیانك ، ومثلا بر خرستیانك ، بر یهودینك سوزلرینی ایمانه حمل ایتمك خاطره بیله كلمز . بر آدمك مدة الحیاة ایمانه دلالت ایدر بر عمل صالحی اولماز وسویلدیكی سوزلر یوزده یوز ، بیكده بیك ، ملیونده ملیون احتمال ایله كفرینی ناطق اولورسه سوزینی تأویله ناصل امكان بولونور ؟

بالعكس بویله‌سنی تكفیر ایتمه‌مك ، اوكا مؤمن دیمك كفردر . زیرا مؤمنه كافر دینیله‌میه‌جكی كبی ، كافره‌ده مؤمن دیمك جائز دكلدر .

بو بوك شاعرمز حقنده عقیده اعتباریله نقطهٔ نظرمز ایشته بودر . بو صراحتلردن صوكره باشقه دورلو اولماسنه‌ده امكان یوقدر . قونفرانسكزده فكرتك عقیده‌سی حقنده عاكف ایله كوروشوب كندیسندن دلیللر ، برهانلر ایسته‌دیككزی وسزه مقنع وثیقه كوستردیكنی سویله‌مش‌سكز .

او مجلسكزده ، خاطرلادیغمه كوره ، بن‌ده حاضر ایدم . وبو یازدیغمز شیلر دلیل اوله‌رق سزه اوقونمشدی . حافظه‌كزه بونی اونوده‌جق قدر ضعف عارض اولدیغنی امید ایتمم .

علم كفر والحاد اولمش بر شاعر حقنده عاكف كبی قلبی ایمان طولو دیگر بر شاعرده غیظ ونفرت اویاندیرماق قابل دكلدر . حقیقت بویله ایكن سزك كنجلری تهییج ایدوب آنلری عاكف وسبیل الرشاد حقنده غلیانه كتیرمه‌كز حقسزلقدر . بزایسه بویله شیلره دكل ، دعوامزك حقمی ، باطلمی اولدیغنه اهمیت ویریرز . یوقسه پك اعلا بیلیرز كه «قهر اولسون عاكف !» دیدیره‌جك درجه‌ده جوشدوردیغكز تجربه‌سز كنجلرك بو دعاسی ینه اونلرك او مجلسده‌كی «یاشاسون فكرت !» دعالری قدر مستجاب اولمشدر .

فكرت ایچون یازاجغكز كتابده بیطرفلغه رعایة بزم ادله‌مزی‌ده ، ولو مدافعه وادیسنده اولسون ، عیناً وهیچ دوكمه‌دن درج ایتمك لطفكارلغنده بولونورسه‌كز كندی حسابكزده حقشناسلق ایده‌جككز كبی بزی‌ده منتدار ایتمش اولورسكز . باقی تقدیم حرمته بو حادثه‌نك وسیله اولماسندن طولایی متأثرم .

احمد نعیم